ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာန

တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ = ၄၊ အပိုင်း - ၂

(ဥဒ - ဥဋ္ဌေရာဇ)
(အဘိဓာန်ပုဒ်ပေါင်း ၆၃၇၈-ပါဝင်သည်)

မန္တလေးမြို့
မစိုးရိမ်နာယကစာချအဖွဲ့က ရေးသားပြုစုသည်။

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာနပုံနှိပ်တိုက်၌ ရိုက်နှိပ်သည်။

၂၅၄၇ ကောဇာ ၁၃၆၅ ၂၀၀၃

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာန

တိပိဋကတ်
ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ = ၄၊ အပိုင်း - ၂

(ဥ - ဥဋ္ဌေရာဇ)
(အဘိဓာန်ပုဒ်ပေါင်း ၆၃၇၈-ပါဝင်သည်)

မန္တလေးမြို့
မစိုးရိမ်နာယကစာချအဖွဲ့က ရေးသားပြုစုသည်။

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာနပုံနှိပ်တိုက်၌ ရိုက်နှိပ်သည်။

သာသနာ ၂၅၄၇ ကောဇာ ၁၃၆၅ ၂၀၀၃

၂၅၉၀၁

ရန်ကုန်မြို့၊ ကမ္ဘာအေး၊ သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာန
သာသနာရေးဦးစီးဌာန ပုံနှိပ်တိုက်တွင်
ညွှန်ကြားရေးမှူး ဦးညွန့်မောင်
(မှတ်ပုံတင်အမှတ်-၀၃၈၄၃/၀၂၄၀၅)က
ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသည်။

တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

၃ – သရ၊ အတွဲ–၄၊ အပိုင်း–၂။

နိဒါန်း

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

မစိုးရိမ်နာယက စာချအဖွဲ့၏ ကြိုးပမ်းချက်ဖြင့် တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန် (၃-သရပိုင်း။ အတွဲ-၄။ အပိုင်း-၂။)သည် သုတေသီပညာရှင်များ၏ အကျိုးအတွက် ပေါ်ထွက်လာခဲ့ပြန်ပေပြီ။ သုတေသီ ပညာရှင်များအဖို့ မည်သို့မှတ်ချက်ချမည် မသိသော်လည်း ကျမ်းပြုအဖွဲ့ အနေဖြင့်ကား ပါဠိဝေါဟာရများကို မြန်မာလို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုရာ၌ ခေတ်နှင့်လျော်ညီသည့် အကောင်းဆုံး အဘိဓာန်တို့တွင် တစ်ကျမ်းတစ်ဆူအဖြစ် ပါဝင်နိုင်အောင်, မြန်မာစာပေပီသသ ဖတ်တတ်ခါစ ပုဂ္ဂိုလ်များပင် ရှင်းရှင်းလင်းလင်း နားလည်နိုင်အောင်, ၃-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ဝေါဟာရပုဒ်များ စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် အစွမ်းကုန်ကြိုးစား၍ ရှာဖွေရေးသားထားကြောင်း ရှေးဦးစွာ ဖော်ပြလိုပါသည်။

ခွင့်ပန်ချက်။ ။အစွမ်းကုန်ကြိုးစား၍ ရှာဖွေရေးသားထားသည်ဟု ဆိုသဖြင့် ဤအဘိဓာန်သည် ၃-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ပါဠိဝေါဟာရများ တစ်ပုဒ်မကျန် လုံးဝပြည့်စုံနေသော အဘိဓာန်ဖြစ်သည် ဟူ၍ကား မယူဆစေလိုပါ။ တစ်ကြိမ်တည်းဖြင့် ဝေါဟာရရှိသမျှ ၃-ဦ-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ပုဒ်အားလုံး မကျန်ရအောင် စုံလင်သောအဘိဓာန်ဟူသည်မှာ မြန်မာပြည်၌ မဆိုထားဘိ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံ အများ၌ပင် မိမိတို့သက်ဆိုင်ရာ အဘိဓာန်များကို ပြုစုရာ၌ ဝေါဟာရများ စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် နှစ်ပေါင်းများစွာ ရှာဖွေစုဆောင်း၍ အကြိမ်ကြိမ် ပြင်ဆင်ရိုက်နှိပ်ထုတ်ဝေနေရပါသည်။

လိုကွက်ကို ဖြည့်စွက်ခြင်း။ ။သို့ရာတွင် ပါဠိဘာသာသည် ဝေါဟာရအသစ်မတိုးသော ဘာသာသေ ဖြစ်သည့်အားလျော်စွာ သက်ဆိုင်ရာ ပါဠိကျမ်းစာများမှ ရှိသမျှ ပါဠိဝေါဟာရပုဒ်စုကို ထုတ်နုတ်၍ ရေးသားထားသဖြင့် ကမ္ဘာ့အဘိဓာန်များ တစ်ကြိမ်ပုံနှိပ်

ထုတ်ဝေခြင်းထက် ဤပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကို တစ်ကြိမ်ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခြင်းက ပို၍ဝေါဟာရပုဒ်စုံလင်နိုင်မည်ကိုကား ယုံမှားစရာမရှိပါ။ ဘက်စုံ တိုးတက်နေပါသည် ဆိုသော ကမ္ဘာ၌ ပါဠိဘာသာပေါ် ပေါက်ခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်းရာထောင်မက ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သော်လည်း ပါဠိဝေါဟာရပုဒ်များ အားလုံးပါဝင်သော ပြည့်စုံသည့် ပါဠိအဘိဓာန်မရှိသေးဘဲ ဖြစ်နေခြင်းမှာ ကမ္ဘာ၏ လိုကွက်တစ်ရပ်ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းကမ္ဘာ၏ လိုကွက်ကို တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာ အဘိဓာန်များ ရေးသားပြုစုထုတ်ဝေခြင်းဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ ဖြည့်စွက်လိုက်ပေသည်။ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စာပေယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်ရေးအမှတ်အသားကို အဘိဓာန်များ "စံထား" ၍ တိုင်းတာဆုံးဖြတ်ကြသည် ဟုဆိုလျှင် မြန်မာနိုင်ငံသည် ပါဠိဘာသာစာပေယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပတ်သက်၍ ကမ္ဘာ့ထိပ်ဆုံးနေရာသို့ ရောက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း ဤတိပိဋကပါဠိ-မြန်မာ အဘိဓာန်များဖြင့် ရဲရဲတင်းတင်း ဝင့်ကြွားနိုင်ပါသည်။

အဘိဓာန် ၂-မျိုး

ကမ္ဘာ၌ ထွက်ပေါ်တည်ရှိသည့် အဘိဓာန်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားကြည့်မည်ဆိုလျှင် အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ၂-မျိုး ၂-စားသာ တွေ့ရပါသည်။ ယင်းတို့မှာ-

(၁) ဘာသာရပ်တစ်ခုခုကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ယင်းဘာသာရပ်ဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော အဘိဓာန်။ ဥပမာ- အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော (Oxford) စသော အဘိဓာန်။ ဟိန္ဒီဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ဟိန္ဒီဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဟိန္ဒီသဒ္ဒတ္ထပါရိဇာတ စသောအဘိဓာန်။ သက္ကတဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ သက္ကတဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ထောမနိမိ စသောအဘိဓာန်။ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ပါဠိ ဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာသူစိ အဘိဓာန်၊ သဒ္ဒတ္ထ ရတနာဝလိ မဟာပါဠိ အဘိဓာန် စသည်တို့ဖြစ်သည်။

(၂) ဘာသာရပ်တစ်ခုခုကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အခြားဘာသာရပ် တစ်ခုခုဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဘာသာပြန်အဘိဓာန်။ ဥပမာ-အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဦးထွန်းငြိမ်း အဘိဓာန်၊ တက်တိုးအဘိဓာန်။ မြန်မာဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်

ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဂျပ်ဆင်-အဘိဓာန်။ သင်္ကတဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဝီလျံ အဘိဓာန်၊ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ပြသော P.T.S (PALITEXT SOCIETY) အဘိဓာန်။ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ် အဖြစ်ထား၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကအဘိဓာန်၊ ဦးမောင်ကြီး ပါဠိအဘိဓာန်-စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ထို ၂-မျိုးအနက် ဤတိပိဋက-ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်သည် ဒုတိယအမျိုးအစား၌ ပါဝင်သည့် ဘာသာပြန် အဘိဓာန်ဖြစ်ပါသည်။

အနက်မြန်မာပြန် ညှိယူသင့်သော ပါဠိမူကွဲများ

ပါဠိမတူလျှင် အနက်မြန်မာပြန် ကွဲပြားရမည်မှာ သဘာဝပင်ဖြစ်ပါသည်။ သို့ရာတွင် ဇာတ်ကြောင်းတစ်နေရာတည်းဖြစ်ပါလျက် ပါဠိကွဲပြားနေရာ၌ကား ယင်းကွဲပြားနေသည့် ပါဠိများကို အနက်မြန်မာပြန်ဆိုရာဝယ် ပါဠိတစ်ခုနှင့်တစ်ခု အလှမ်းကွာလွန်းမသွားအောင် ပြန်ဆိုသင့်သည်ဟု ထင်ပါသည်။ ယင်းအချက် ထင်ရှားစေရန် အောက်ပါ အဋ္ဌကထာဋီကာ များကို ညှိနှိုင်းလေ့လာ စေလိုပါသည်။

> စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟေ ပန ဥဘယနဂရဝါသိကေသု ယုဒ္ဓတ္ထာယ နိက္ခန္တေသု သတ္ထာ ဂန္တာ အတ္တာဒဏ္ဍသုတ္တं ကထေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၅။ သာရတ္ထ၊၃။ ၄၃၆။
> စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟံ(စုမ္ဘဋ္ဌကသာဋ္ဌကကလဟံ-က မူကွဲ) အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂၄။ စုမ္ဘဋ္ဌကဥာတကကလဟန္တိ အဏ္ဏုပကံ ပဋိစ္စ ပဝတ္တံ ဥာတကာနံ ကလဟံ။ ဇာ၊ဋီ။
> တာသံ သာမိကာ ပဋ္ဌသတာ ရာဇာကုမာရာ ဥဒကစုမ္ဘဋ္ဌကကလဟေ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတ္တာ ပဗ္ဗဇိတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၄၂။
> ဘန္တေ ဥဒကကလဟောတိ အာဟံသု။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ။ ၂။၁၆၆။

ဤ၌ သာကိယနှင့် ကောလိယတိုင်းသူပြည်သားများ စစ်မက်ဖြစ်ပွားရခြင်း အကြောင်းကို ပြဆိုရာတွင် စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟ, ဥဒကစုမ္ဘဋ္ဌကကလဟ, ဥဒကကလဟ-ဟု ပါဠိသုံးမျိုး သုံးနှုန်းထားသည်ကိုတွေ့ရ၏။

တိပိဋက-ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်

အပရေဝါဒ၌ သာကိယနှင့် ကောလိယမြို့သားတို့၏ အစေခံမတို့သည် ရောဟိနီမြစ်သို့ ရေခပ်သွားကြစဉ် ခေါင်းခု (ခေါင်းမြီးစုတ်) လွှဲမှားမှုကို အကြောင်းပြု၍ တယောက်နှင့်တယောက် ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားကြသည်။ ယင်းမှစ၍ အမှိုက်ကစ ပြာသာဒ်မီးလောင် ဆိုသလို တပြည်ထောင်နှင့် တပြည်ထောင် စစ်မက်အကြီးအကျယ် ဖြစ်ပွားကြသည်ဟု ဆိုသည်။

သမာနဝါဒ၌ နှစ်ပြည်ထောင်သားတို့သည် ရောဟိနီမြစ်ကို ဆည် တည်ဆောက်၍ လယ်ယာစိုက်ပျိုးကြရာ မြစ်ရေလုယက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ တပြည်ထောင်နှင့်တပြည်ထောင် စစ်မက်ဖြစ်ပွားကြသည်ဟု ဆိုသည်။

အဆိုအမိန့်နှစ်ခု ကွဲလွဲသည်အားလျော်စွာ ပါဠိအသုံးအနှုန်းလည်း ကွဲပြားကြသည်ဟု ယူဆရန်ရှိ၏။ ဇာတ်အဋ္ဌကထာ (ဇာ၊၆။၅။၄၄၁။)က "ကလဟံ ပဝတ္တေသုံ" ဟု သုံးနှုန်း၍၊ ဥပရိပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ (မ၊၆၊၄။ ၂၄၂။) ကမူ ထိုအယူအဆ နှစ်မျိုးလုံး ပါဝင်အောင် ဥဒကစုမ္ဗဋကကလဟေ-ဟု သုံးနှုန်းလိုက်ဟန်တူပါသည်။

နိဿယနှင့် အယူအဆကွဲသော ပုဒ်များ

နိဿယနှင့် အယူအဆမတူကြသောပုဒ်များအကြောင်းကို ယခင်ထွက်ပြီး အတွဲများ၌ လည်း ရေးခဲ့ပါသည်၊ ယခုအတွဲ၌လည်း ထပ်မံရေးရပါဦးမည်။

ဥဒတ္တာနုဒတ္တ

သီလက္ခန်ပါဠိတော် (ဒီ၊၁။၉၇)၌ "ပေါရာဏံ မန္တပဒံ ဂီတံ ပဝုတ္တံ သမိဟိတံ" ဟု ရှိ၏၊ အဋ္ဌကထာဆရာက "ဂီတန္တိ အဋ္ဌကာဒီဟိ ဒသဟိ ပေါရာဏကပြာဟ္မဏေဟိ သရသမ္ပတ္တိဝသေန သဇ္ဈာယိတံ" (ဒီ၊၆၊၁။ ၂၄၄) ဟု ဖွင့်လိုက်သည်။ ဋီကာဆရာက "ဂီတန္တိ ဂါယနဝသေန သဇ္ဈာ-ယိတံ၊ ဂါယနမ္ပိမ ဥဒတ္တာနုဒတ္တသရသမ္ပဒါနဝသေနေဝ အဓိပ္ပေတန္တိ ဝုတ္တံ **သရသမ္ပတ္တိ-ဝသေနာ**တိ (သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၇၃) ဟု ဖွင့်သည်။ ဋီကာသစ်နိဿယ၌ "ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒိသရ-သမ္ပဒါနဝသေနေဝ-ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ် အဖန်တလဲလဲဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ် အစရှိသောအသံကို ဖြစ်စေသည်၏အစွမ်းဖြင့်သာလျှင်" ဟု အနက်ပေးထားပါသည်၊ "ဥဒ-မောဒနေ၊ ဓာတ်ကျမ်း" ဟုလည်း မှာလိုက်သေး၏။ ဤအဘိဓာန်၌ ဥဒတ္တာနုဒတ္တ ကို အနက် မြန်မာပြန်ဆိုရာတွင် သီချင်းသီဆိုသောနေရာဖြစ်၍ အသံအနိမ့်အမြင့်အတက်အကျသာ ဖြစ်နိုင်သည်ဟု ယူဆ၍ "မြင့်သောအသံ နိမ့်သောအသံ" ဟုပြန်ဆိုထားသဖြင့် နိဿယနှင့် လုံးဝကွဲလွဲနေသည်ကိုတွေ့ရပါလိမ့်မည်။ ယင်းပုဒ်တို့ကြည့်။

ထို့ပြင် "ဥဘတောလောဟိတကူပဓာန"ပုဒ်ကိုလည်း ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋ္ဌကာလာ "ဒွိဓာ ရတ္တူပဓာနက" ပုဒ်ထောက်၍ အနက်ပြန်ဆိုထားသည်ကို တွေ့ရပေမည်။

နေမင်းတစ်ဆူ ထွက်ပြူလာပြီ

ကမ္ဘာတည်စ ခါသမယ၌ ကမ္ဘာဦးသူ လူအများတို့သည် အမှောင်ထုကြီးအတွင်းဝယ် ကြောက်ရွံ့စိုးထိတ် အားငယ်စိတ်တို့ဖြင့် နေထိုင်ကြစဉ် အရှေ့လောကဓာတ်မှ ရောင်ခြည် တစ်ထောင် အလင်းဆောင်သော နေမင်းကြီး ထွက်ပေါ်လာခဲ့၏။ ထိုအခါ လူအများသည် "အမှောင်ကင်း၍ အလင်းရပေပြီ" ဟု ဝမ်းသာအားရ ရဲရင့်တက်ကြွစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာရကား နေမင်းကြီးကို " သူရိယ (ရဲရင့်ခြင်းကို ဖြစ်စေသူ) ဟု သမုတ်ဝေါဟာ အမည်သညာ ပြုခဲ့ကြ၏။ ထိုအတူ အနက်မမြင် ပုဒ်မမြင်၍ ပင်ပန်းနွမ်းဟိုက် အမှောင်တိုက်ဝယ် စမ်းတဝါးဝါး စခန်း သွားနေကြရသည့် ပါဠိသုတေသီပညာရှင်များအဖို့ ဤတိပိဋကပါဠိမြန်မာ အဘိဓာန်ကျမ်း ကြီးသည် အတ္ထပဒ အလင်းပြ၍ အားရွှင်လန်း ရဲစွမ်းသတ္တိ ရာနှုန်းပြည့် ဖြစ်စေလျက် ပေါ်ထွက်လာရကား " နေမင်းတစ်ဆူ ထွက်ပြူလာပြီ" ဟူ၍ပင် ဆိုသင့်ဆိုထိုက် လှပေ၏။ ကမ္ဘာ့ပါဠိစာပေပညာရှင်များသည် ဤတိပိဋကပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်း တည်းဟူသော နေမင်းကြီးကို အားကိုးအားထားပြု၍ ပိဋကသုံးသွယ် ကျမ်းပင်လယ်ကို အလွယ်တကူ ကူးမြောက်နိုင်ကြပါစေဟု ဆန္ဒပြုလိုက်ရပေသတည်း။

တိပိဋက ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ အသုံးပြုသော ပါဠိ ,အဋ္ဌကထာ , ဋီကာ ကျမ်းစဉ်ပုံနှင့် ကျမ်းအမည် သင်္ကေတများ

ဤတိပိဋက ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ အသုံးပြုသော ပါ - ဋ -ဋီ ကျမ်းစဉ်ပုံနှင့် သင်္ကေတပြပုံတို့ကို သိရှိရန် ဖော်ပြပါအံ့။

ကျမ်းစဉ်ပုံ။ ။ ဤအဘိဓာန်တွင် ပုဒ်တစ်ခုအတွက် ပါ-ဋ-ဋီ ကျမ်းများကို အကိုးအကားပြုရာ၌ မူရင်းပဓာနကျသော ကျမ်းစာအုပ်အလိုက် ကိုးကားထားသည်၊ တနည်းအားဖြင့် ကျမ်းစာ အနုအရင့် အဆင့်အတန်း သုံးမျိုးခွဲ၍ ကိုးကားထားသည်။

ဥပမာ- ပါဠိတော်ပြီးမှ အဋ္ဌကထာကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောက်မှ ဋီကာကျမ်းများကိုလည်းကောင်း အကိုးအကားပြုသည်။

ယင်းပါဠိတော်တို့တွင်လည်း နိကာယ် ၅-ရပ် ပိဋကသုံးပုံတွင် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ဝိနည်း ၅-ကျမ်းကို ဦးစွာကိုးကား၍ ပြီးမှ ဒီဃနိကာယ်၊ မဇ္ဈိမနိကာယ်၊ သံယုတ္တနိကာယ်၊ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်နှင့် ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ကျမ်းများကို အစဉ်အလိုက် ကိုးကားသည်။

ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ကျမ်းများတွင်လည်း (ပူးတွဲပါ ကျမ်းစဉ်ပုံ ဇယားအရ) အဘိဓမ္မာ ၇-ကျမ်းကို ဦးစွာကိုးကား၍ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် စသော ပါဠိတော်များကို ကိုးကားသည်။

သို့ရာတွင် အဘိဓာန်ဝင်ပုဒ်သည် ဝိနယဝေါဟာရပုဒ်ဖြစ်ပါမူ ဝိနည်းများကို ဦးစားပေး၍လည်းကောင်း၊ အခြား အဘိဓမ္မာဝေါဟာရ , သုတ္တန္တဝေါဟာရပုဒ်ဖြစ်ပါမူ အဘိဓမ္မာကျမ်း သုတ္တန်ကျမ်းများကို ဦးစားပေး၍လည်းကောင်း ကိုးကားသည်လည်း ရှိသည်။

ကျမ်းအမည် သင်္ကေတ။ ။ ပါဠိ ,အဋ္ဌကထာ , ဋီကာ ကျမ်းစာအမည်များကို ဖော်ပြရာ၌ အပြည့်အစုံ မဖော်ပြဘဲ အတိုကောက် သင်္ကေတနည်းဖြင့်သာ ပြဆိုရ၍ နိကာယ်ကျမ်းစာအရေအတွက်အလိုက် ၁-၂-၃-၄ ဂဏန်းများဖြင့်လည်း ပူးတွဲပြဆိုထားပါသည်။

ဥပမာ- ဝိနည်းပါဠိတော် ၅-ကျမ်းတွင် နံပါတ် ၁-ဖြစ်သော ပါရာဇိကဏ် ပါဠိတော်ကျမ်းကို "ဝိ၊၁"ဟု သင်္ကေတပြု၍ သုံးစွဲထားသည်။

ဤနည်းဖြင့် ပူးတွဲပါကျမ်းစဉ်နှင့် သင်္ကေတဇယားများကို အသုံးပြု၍ ကိုးကားပါသည်။ အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်များကို အက္ခရာစဉ်ရာ၌လည်း ပူးတွဲပါ ဇယားကို မူထား၍ အက္ခရာစဉ်ထားပါသည်။ (ဇယားကို ကြည့်။)

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ ပါဠိတော်များ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်	သင်္ကေတ
	ဝိနယပိဋက	
၁	ပါရာဇိကပါဠိ	ဝိ၊၁။
၂	ပါစိတ္တိယပါဠိ	ဝိ၊၂။
၃	မဟာဝဂ္ဂပါဠိ	ဝိ၊၃။
၄	စူဠဝဂ္ဂပါဠိ	ဝိ၊၄။
	ဒီဃနိကာယ	
၆	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၁။
၇	မဟာဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၂။
၈	ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၃။
	မဇ္ဈိမနိကာယ	
၉	မူလပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၁။
၁၀	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၂။
၁၁	ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၃။
	သံယုတ္တနိကာယ	
၁၂	သဂါထာဝဂ္ဂနှင့် နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၁။
၁၃	ခန္ဓဝဂ္ဂနှင့် သဠာယတန-ဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၂။
၁၄	မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၃။
	အင်္ဂုတ္တရနိကာယ	
၁၅	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (၀)	အံ၊၁။
၁၆	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (ဒု)	အံ၊၂။
၁၇	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (တ)	အံ၊၃။

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်	သင်္ကေတ
	အဘိဓမ္မပိဋက	
၁၈	ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိ	အဘိ၊၁။
၁၉	ဝိဘင်္ဂပါဠိ	အဘိ၊၂။
၂၀	(က) ဓာတုကထာပါဠိ	အဘိ၊၃။
	(ခ) ပုဂ္ဂလပညတ်ပါဠိ	အဘိ၊၄။
၂၁	ကထာဝတ္ထုပါဠိ	အဘိ၊၅။
၂၂	ယမကပါဠိ (၀)	ယမက၊၁။
၂၃	ယမကပါဠိ (ဒု)	ယမက၊၂။
၂၄	ယမကပါဠိ (တ)	ယမက၊၃။
၂၅	ပဋ္ဌာနပါဠိ (၀)	ပဋ္ဌာန၊၁။
၂၆	ပဋ္ဌာနပါဠိ (ဒု)	ပဋ္ဌာန၊၂။
၂၇	ပဋ္ဌာနပါဠိ (တ)	ပဋ္ဌာန၊၃။
၂၈	ပဋ္ဌာနပါဠိ (စ)	ပဋ္ဌာန၊၄။
၂၉	ပဋ္ဌာနပါဠိ (မ)	ပဋ္ဌာန၊၅။
	ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ	
၃၀	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂပါဠိ	ပဋိ၁။
၃၁	(က) ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိ	ခုဒ္ဒက။
	(ခ) ဓမ္မပဒပါဠိ	ဓမ္မ။
	(ဂ) ဥဒါနပါဠိ	ဥဒါန။
	(ဃ) ဣတိဝုတ္တကပါဠိ	ဣတိဝုတ်။
	(င) သုတ္တနိပါတပါဠိ	သုတ္တနိ။
၃၂	(က) ဝိမာနဝတ္ထုပါဠိ	ဝိမာန။
	(ခ) ပေတဝတ္ထုပါဠိ	ပေတ။
	(ဂ) ထေရဂါထာပါဠိ	ထေရ။
	(ဃ) ထေရီဂါထာပါဠိ	ထေရီ။

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ

အဋ္ဌကထာများ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ	ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ကျန် ခုဒ္ဓကနိကာယ အဋ္ဌကထာများ				**ကျန် ခုဒ္ဓကနိကာယ အဋ္ဌကထာများ**		
၄၃	ဇာတကအဋ္ဌကထာ	(၀)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။	၄၈	ဇာတကအဋ္ဌကထာ	(ဆ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။
၄၄	။	(၃)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။	၄၉	။	(သ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။
၄၅	။	(တ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။	၅၀	နေတ္တိအဋ္ဌကထာ		နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။
၄၆	။	(စ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။	၅၁	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ	(၀)	ဝိသုဒ္ဓိ၀။
၄၇	။	(မ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၀။	၅၂	။	(၃)	ဝိသုဒ္ဓိ၂။

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ

ဦးကာများ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ဝိနယဋီကာ		
၁	ဝေဠရဗုဒ္ဓိဋီကာ		ဝေဠ။
၂	သာရတ္ထဒီပနီ	(ပ)	သာရတ္ထ၊၁။
၃	″	(ဒု)	သာရတ္ထ၊၂။
၄	″	(တ)	သာရတ္ထ၊၃။
၅	ဝိမတိဝိနောဒနီဋီကာ	(ပ)	ဝိမတိ၊၁။
၆	″	(ဒု)	ဝိမတိ၊၂။
၇	(က)ကင်္ခါဝိတရဏီပုရာဏဋီကာ		ကင်္ခါ၊ဋီ။
	(ခ) ကင်္ခါဝိတရဏီအဘိနဝဋီကာ		ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။
	ဒီဃနိကာယဋီကာ		
၈	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂဋီကာ		ဒီ၊ဋီ၊၁။
၉	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂအဘိနဝဋီကာ(ပ)		သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။
၁၀	″	(ဒု)	သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။
၁၁	မဟာဝဂ္ဂဋီကာ		ဒီ၊ဋီ၊၂။
၁၂	ပါထိကဝဂ္ဂဋီကာ		ဒီ၊ဋီ၊၃။
	မဇ္ဈိမနိကာယဋီကာ		
၁၃	မူလပဏ္ဏာသဋီကာ	(ပ)	မ၊ဋီ၊၁။
၁၄	″	(ဒု)	မ၊ဋီ၊၂။
၁၅	မဇ္ဈိမ-ဥပရိ-ပဏ္ဏာသဋီကာ		မ၊ဋီ၊၃။

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	သံယုတ္တနိကာယဋီကာ		
၁၆	သံယုတ္တဋီကာ	(ပ)	သံ၊ဋီ၊၁။
၁၇	″	(ဒု)	သံ၊ဋီ၊၂။
	အင်္ဂုတ္တရနိကာယဋီကာ		
၁၈	အင်္ဂုတ္တရဋီကာ	(ပ)	အံ၊ဋီ၊၁။
၁၉	″	(ဒု)	အံ၊ဋီ၊၂။
၂၀	″	(တ)	အံ၊ဋီ၊၃။
	အဘိဓမ္မပိဋကဋီကာ		
၂၁	(က) မူလဋီကာ	(ပ)	မူလဋီ၊၁။
	(ခ) အနုဋီကာ	(ပ)	အနုဋီ၊၁။
၂၂	(က) မူလဋီကာ	(ဒု)	မူလဋီ၊၂။
	(ခ) အနုဋီကာ	(ဒု)	အနုဋီ၊၂။
၂၃	(က) မူလဋီကာ	(တ)	မူလဋီ၊၃။
	(ခ) အနုဋီကာ	(တ)	အနုဋီ၊၃။
	ကျန်သောဋီကာ		
၂၄	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဋီကာ	(ပ)	ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။
၂၅	″	(ဒု)	ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။
၂၆	(က)နေတ္တိဋီကာ		နေတ္တိ၊ဋီ။
	(ခ) နေတ္တိဝိဘာဝိနီ		နေတ္တိ၊ဝိဘာ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

အံ။ဝ။ ၂။၃။	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (ပ၊ဒု၊တ)
အံ၊ဋီ။ဝ။ ၂။၃။	အင်္ဂုတ္တရဋီကာ (ပ၊ဒု၊တ)
အံ၊ဋ္ဌ။ဝ။ ၂။၃။	အင်္ဂုတ္တရအဋ္ဌကထာ (ပ၊ဒုတ)
အဋ္ဌသာ၊ယော။	အဋ္ဌသာလိနီယောဇနာ။
အနုဋီ၊ဝ။	ဓမ္မသင်္ဂဏီ အနုဋီကာ။
အနုဋီ၊ ၂။	ဝိဘင်္ဂ အနုဋီကာ။
အနုဋီ၊၃။	ပဋ္ဌာနကရဏ အနုဋီကာ။
အပ။ဝ။ ၂။	အပဒါနပါဠိ (ပ၊ဒု)
အပ၊ဋ္ဌ။ဝ။ ၂။	အပဒါနအဋ္ဌကထာ (ပ၊ဒု)
အဘိ၊က။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ကထာဝတ္ထုပါဠိ။
အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂။၃။	အဘိဓမ္မပိဋက အဋ္ဌကထာ (ဝ) အဋ္ဌသာလိနီ။ (၂) သမ္မောဟဝိနောဒနီ။ (၃) ပဋ္ဌာနကရဏ။
အဘိ၊ဓ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိ။
အဘိ၊ဓာ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓာတုကထာပါဠိ။
အဘိ၊ပု။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ပုဂ္ဂလပညတ္တိပါဠိ။
အဘိ၊ဝိ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဝိဘင်္ဂပါဠိ။
အမရ၊ဘာသာဋီကာ။	အမရကောသနိသျှ။ အဘယာရာမဆရာတော် လက်ရေး စာကူးစက် မူ။
ဣတိဝုတ်။	ဣတိဝုတ္တကပါဠိ။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။	ဣတိဝုတ္တက အဋ္ဌကထာ။
ဥဒါန။	ဥဒါနပါဠိ။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။	ဥဒါနအဋ္ဌကထာ။
ကင်္ခ။	ကင်္ခါဝိတရဏီအဋ္ဌကထာ။
ကင်္ခ၊ဋီ။	ကင်္ခါဝိတရဏီ ပုရာဏဋီကာ။
ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။	ကင်္ခါဝိတရဏီ အဘိနဝဋီကာ။
ကင်္ခ၊ယော။	ကင်္ခါယောဇနာမဟာဋီကာ။
ကစ္စည်း။	ကစ္စည်းသဒ္ဒါကြီးပါဠိ။
ခုဒ္ဒက။	ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိ။
ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။	ခုဒ္ဒကပါဌအဋ္ဌကထာ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

စရိယာ။	စရိယာပိဋကပါဠိ၊
စရိယာ၊ဋ္ဌ။	စရိယာပိဋကအဋ္ဌကထာ။
စူဠနိ။	စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ။
စူဠနိ၊ဋ္ဌ။	စူဠနိဒ္ဒေသ အဋ္ဌကထာ။
ဇာ၊၁။ ၂။	ဇာတကပါဠိ (ပ၊ဒု)
ဇာ၊ ဋ္ဌ။၁-၇။	ဇာတကအဋ္ဌကထာ (ပဌမ-သတ္တမ)။
ဏွာဒိ။	မောဂ္ဂလ္လာနဏွာဒိဝုတ္တိ။
တောင်ပေါက်၊ ဓာန်။သျှ။	တောင်ပေါက်ဆရာတော်ပြုစုသော အဘိဓာန်နိသျှသစ်။
ထေရ။	ထေရဂါထာ ပါဠိ။
ထေရ၊ဋ္ဌ။	ထေရဂါထာ အဋ္ဌကထာ။
ထေရီ။	ထေရီဂါထာ ပါဠိ။
ထေရီ၊ဋ္ဌ။	ထေရီဂါထာ အဋ္ဌကထကာ။
ဒီ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယပါဠိ (၁) သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂပါဠိ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂပါဠိ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ။
ဒီ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယအဋ္ဌကထာ၏ အဖွင့်ဋီကာ (၁) သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂဋီကာ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂဋီကာ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂဋီကာ။
ဒီ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယအဋ္ဌကထာ။ (၁)သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။
ဓမ္မ။	ဓမ္မပဒပါဠိ။
ဓမ္မ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။	ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ဓာန်။	အဘိဓာန် (အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာ) ဂါထာနံပါတ်။
ဓာန်၊ဋီ။	အဘိဓာန်ဋီကာ။ ဂါထာနံပါတ်။
ဓာန်၊သျှ၊သစ်။	အဘိဓာန်နိသျှသစ် (အဘယာရာမဆရာတော် ပြုစုသည်။)
နိတိ၊ဓာ။	သဒ္ဒနီတိဓာတုမာလာ။
နိတိ၊ဓာ၊သျှ။	သဒ္ဒနီတိဓာတုမာလာနိသျှ။
နိတိ၊ပဒ။	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာ။
နိတိ၊ပဒ၊သျှ။	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာနိသျှ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

နိ။	သဒ္ဒနီတိသုတ္တမာလာ။
နိ။သုတ္တ။	သဒ္ဒနီတိသုတ္တမာလာနိသျှ။
နေတ္တိ။	နေတ္တိပါဠိ။
နေတ္တိ။ဋီ။	နေတ္တိဋီကာ။
နေတ္တိ။ဋ္ဌ။	နေတ္တိအဋ္ဌကထာ။
နေတ္တိ။ဝိ။	နေတ္တိဝိဘာဝိနီ။
ပဋိသं။	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂပါဠိ။
ပဋိသं။ဋ္ဌ။၁။၂။	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ပဋိသं။ဂံ။	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂဂဏ္ဌိ။
ပဋ္ဌာန။	ပဋ္ဌာနပါဠိ။
ပါစိတ်။ယော။	ပါစိတျာဒိယောဇနာ။
ပေဋကော။	ပေဋကောပဒေသပါဠိ။
ပေတ။	ပေတဝတ္ထုပါဠိ။
ပေတ။ဋ္ဌ။	ပေတဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ။
ဗုဒ္ဓဝं။	ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိ၊
ဗုဒ္ဓဝं။ဋ္ဌ။	ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ။
မ။၁။ ၂။၃။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိ။
မ။ဋီ။၁။ ၂။၃။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
မ။ဋ္ဌ။၁။ ၂။၃။၄။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု။တ။စ)
မဏိမဇ္ဈေ။၁။ ၂။	မဏိသာရမဇ္ဈေသာဋီကာ (ပ။ဒု)
မဟာနိ။	မဟာနိဒ္ဒေသပါဠိ။
မဟာနိ။ဋ္ဌ။	မဟာနိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ။
မိလိန္ဒ။	မိလိန္ဒပဉ္ဍပါဠိ။
မောဂ်။	မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏာ။
မောဂ်။ပဋ္ဌိကာ။	မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏအဖွင့် ဝုတ္တိဝိဝရဏပဋ္ဌိကာ။
ယမက။၁။ ၂။၃။	ယမကပါဠိ (ပ။ဒု။တ)
ရူ။	ပဒရူပသိဒ္ဓိ။
ရူ။ဋီ။	ပဒရူပသိဒ္ဓိဋီကာ။
ဝဇိရ။	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာ။
ဝဇိရ။သျှ။	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာနိသျှ။
ဝိ။၁-၅။	ဝိနယပိဋကပါဠိ (၁) ပါရာဇိကကဏ္ဍ။ (၂) ပါစိတ္တိယ။ (၃) မဟာဝဂ္ဂ။ (၄) စူဠဝဂ္ဂ။ (၅) ပရိဝါရပါဠိ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္केတများ"

ဝိ၊ဌ။၁-၄။	ဝိနယပိဋကအဋ္ဌကထာ။
	(၁) ပါရာဇိကကဏ္ဍအဋ္ဌကထာ ပထမအုပ်။
	(၂) ၎င်း ဒုတိယအုပ်။ (၃) ပါစိတျာဒိအဋ္ဌကထာ။
	(၄) စူဠဝဂ္ဂါဒိအဋ္ဌကထာ။
ဝိနယာလင်္ကာရ။၁။ ၂။	ဝိနယာလင်္ကာရဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။	ဝိနယဝိနိစ္ဆယ၊ ဂါထာနံပါတ်။
ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ။၁။ ၂။	ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။	ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကအဘိဓာန်။
ဝိမတိ။၁။ ၂။	ဝိမတိဝိနောဒနီဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိမာန။	ဝိမာနဝတ္ထုပါဠိ။
ဝိမာန၊ဌ။	ဝိမာနဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ။
ဝိ၊သင်္ဂဟ။	ဝိနယသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။
ဝိသုဒ္ဓိ။၁။ ၂။	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။ ၂။	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂမဟာဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝီလျမ်။	ဆာမိုနီယာဝီလျမ်၏ သင်္ကေတအင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်။
သံ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တပါဠိ။
သံ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
သံ၊ဌ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု။တ)
သင်္ဂဟ။	အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။
	(အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂြိဟ်)
သာရတ္ထ။၁။ ၂။၃။	သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
သီ၊ဋီ၊သစ်။၁။ ၂။	သီလက္ခဝဂ္ဂအဘိနဝဋီကာ (ပ။ဒု)
သုတ္တနိ။	သုတ္တနိပါတပါဠိ။
သုတ္တနိ၊ဌ။၁။ ၂။	သုတ္တနိပါတအဋ္ဌကထာ။ (ပ။ဒု)
သူစိ။	အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာသူစိ။
C.P.D	A Critical Pāli Dictionary.
D.P.P.N	Dictionary of Pāli Proper Names.
P.T.S	The Pāli Text Society's Pāli-English Dictionary.

တိပိဋကတ

ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ-၄၊ အပိုင်း-၂

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ

ဥဒ (ဗျ) (၁) အပိသဒ္ဒါ၏ အနက်မေး ခြင်း=အဗျတ္တပဋု။ (၂) အထူးကြဉ်ခြင်း= ဝိကပ္ပန (ထိုသို့မဟုတ်၊ ထိုမှတပါး)။ (၃) ပုဒ်စပ်ခြင်း=ပဒသန္ဓိ၊ ပုဒ်ကို ပြည့် စေခြင်း၊ ပုဒ်ပြည့်ခြင်း=ပဒပါရိပူရိ။ (၁)(၂) ဥဒါ- ဗျတ္တေ ဝိကပ္ပနေ။ ဓန်။၁၁၉၉။ ဥဒသဒ္ဒေါ အဗျတ္တေ ပဋေ၊ဝိကပ္ပနေ အတ္ထန္ဆရသ ဝိကပ္ပနေ စ။ ဓန်၊ဋီ။၁၁၉၉။ ဒေဝ နုသိ တ္ဝံ ဥဒ မာနုသိ နု။ ဇာ၊၁။၂၀၆။ ဥဒ မာနုသိတိ ဥဒါဟု မဟိဒ္ဓိကာ မာနုသိ တ္ဝန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄၁။ (၂) ပညာဏဝါ သော ဥဒ ပညကပ္ပိ။ သုတ္တနိ။၄၄၃။ စူဠနိ။၁၃၂။ ဥဒ ပညကပ္ပိတိ ဥဒါဟု သမာပတ္တိညာဏာဒိနာ- ---ဒိဋ္ဌိကပ္ပံ ဝါ ကပ္ပယတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၂။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၃၂။ ကာယေန သံဝုတာ အာသီ၊ ဝါစာယ ဥဒ စေတသာ။ ထေရီ။ ၃၇၉။ ဥဒါတိ အထ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၂။ (- သုတ္တနိ။၃၀၈၊၃၁၄။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၅၉။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၁။ ၂ဝ်ဂ)) (၃) နု သုတော ဥဒ ကဿစိ။ သုတ္တနိ။၄၂၆။ မဟာနိ။၃၅၂။ ဥဒါတိ ပဒသန္ဓိ ပဒသံသဂ္ဂေါ ပဒပါရိပူရိ----ပဒါနုပုဗ္ဗတာ ပေတံ ဥဒါတိ။ မဟာနိ။၃၅၃။

ဥဒ (နာ) [ဥဒက-ကို ဥဒ-ပြု။ မောဂ်၊ သျှ။၃။ရ၂။ဥဒက-ကြည့်] ရေ။ ဝိသဒေါ ဝ နိကွမတိ အမကွိတော ဥဒေန။ ဒီ၂။ ၁၂။ မဂ္ဂ။၃။၁ဝ်ဂ။ ဥဒေနာတိ ဥဒကေန။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃။ ဥဒကုမ္ဘ, ဥဒဗိန္ဒု-တို့လည်း ကြည့်။

ဥဒ (ဝုဒ) [ဥ+ဒါ+ကွိ] ပညာ၊ဥာဏ်။ ဥဌာရံ ဖလံ ဒေတိတိ ဥဒေါ၊ ကော သော?၊ ပဝိစယော။ နေတ္တိ၊ဝိ။ဝ်ဂ။ ဥဒတ္ထ-လည်းကြည့်။

ဥဒကာ (နာ) [ဥန္ဒ+ကာ။ဥန္ဒတိ ဒြဝံ ကရောတိ- တိ- ဥဒကံ။ ထွာဒိ။၁၅။ ဥဒိ+ဏ္ဍ။ဓာန်၊ဋီ။ ဝ်ဂ်ဝ။] (က) ရေ၊အရည်။ (၁) ရေအလျှဉ်။ (ကံ) ဥဒကံ နာမ ဘာဇနဂတံ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၁။ဝ်ဂ်ဝ။ ဥဒကံ မညေ အာဒိတ္တ (ဝိ၁။၂၄၈)- န္တိ ဥဒကံ ဝိယ အာဒိတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁ဝ်ဂ်။

ဥဒကာ အစ္စုဂ္ဂမ္မ ဌိတာနိ (ဝိ၊၃၊၁၀။ ဒီ၊ ၂။၃၃။ မ၊၁။၂၂၅။ သံ၊၁။၁၄၀)တိ ဥဒကံ အတိက္ကမိတ္တာ ဌိတာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၄၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၅၉။ မ၊ဌ၊၂။၈၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၄။ (ခ) ဒ္ဝိန္နံ ဥဒကာန(ဆံ၊ဌ၊၁။၃၊၅၂)န္တိ ဒ္ဝိန္နံ ဥဒက-ပ္ပဝါဟာနံ။ ဆံ၊ဌိ၊၁။၂၂၉။

ဥဒကာ² (နာ) [(က) ဥဒက+ဥမ္မဂ္ဂနာဒီ။ (ခ) ဥဒက+နာန။ နေတ္ထိ၊ဝိ။၃၀၆။ နောက်ပုဒ်ကျေ။] (က) ရေဌဉ်ပ်ခြင်း ပေါ်ခြင်းစသည်။ (ခ) ရေချိုးခြင်း။ (က) နဲ ဥဒကေန သုစိ ဟောတိ (ဥဒါန။၈၄) တိ ဏ္ဍ ဥဒကေနာတိ ဥဒကုမ္မဂ္ဂနာဒိနာ။ ဥဒကုမ္မဂ္ဂနာဒိ ဟိ ဣမ ဥတ္ထရပဒလောပေန ဥဒကန္တိ ဝုတ္တံ ယထာ ရူပဘဝေါ ရူပန္တိ။ ဥဒါန၊ဌ။၆၉။ (–နေတ္ထိ။၃၃၀။ နေတ္ထိ၊ဌိ။၃၃၅။) (ခ) သော ဗဟုဇနော နာယကော ဥဒကေန ဥဒကနာနေန သုစိ နဲ ဟောတိ။ နေတ္ထိ၊ဝိ။၃၀၆။

ဥဒကာ³ (တိ) [ဥဒက+ဏ] ရေ–ပြစ်–ပေါက်ဖွား-သော။ တတော မဏ္ဍပိ ဇာနာထ၊ ဥဒကေ ဝါရိဂေါစရေ။ မ၊၂။၄၀၈။ ဥဒကေ'တိ ဩဒကေ ဥဒကမှိ ဇာတေ။ မ၊ဌ၊၃။၂၉၆။ (–မ၊ဌိ၊၃။၂၀၀။)

ဥဒကာ⁴ (ပု) [ယာဒိဒ္ဓကနာမ်] ဥဒကမည်သော ဆရာကြီး။ (တပည့်ပရိသတ် များစွာကို အုပ်ချုပ် နေသော ဂိုဏ်းဆရာကြီးပြစ်၏။ ရာမ၏သား ဖြစ်သောကြောင့် "ဥဒကော ရာမပုတ္တော"ဟု ပါဠိတော်၌ သုံးနှုန်းထားသည်၊ ထိုဆရာကြီးသည် မိမိ၏ ဖခင်ဖြစ်သူ ဆရာကြီးရာမထံမှ နေဝသညာနာသညာ ယတနသမာပတ်ထိုင်အောင် ကမ္မဋ္ဌာန်း အားထုတ်ပုံနည်းလမ်းကို သင်ယူရရှိထား သူဖြစ်၏။ မြတ်စွာဘုရား အလောင်းတော် သည်ပင်လျှင် နေဝသညာနာသညာယတန သမာပတ်ကိုရရှိရန် ထိုဥဒကဆရာကြီးထံ တွင် နည်းခံသင်ယူခဲ့ဘူး၏။ ထို့ကြောင့် ဥဒကဆရာကြီးသည် ဘုရားအလောင်း တော်၏ ငါးဦးမြောက် ဆရာဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ပါလျက် ဘုရားအလောင်းတော်ကို ဆရာအရာထားမ၍ ပူဇော်နိုင်သော ဆရာကြီး ဖြစ်၏။သို့သော်ဘုရား အလောင်းတော်နှင့် တွေ့စဉ်အချိန်တုံးက ဆရာကြီးသည် နေဝ သညာနာသညာယတနသမာပတ်ရရှိအောင် အားထုတ်ပုံ နည်းလမ်း ပရိကမ်မကိုသာ သိ၍ ထိုသမာပတ်ကိုကား မရရှိသေး၊ ထို ဆရာကြီးထံမှ သင်ယူရရှိသော အားထုတ် ပုံ နည်းလမ်းဖြင့် ကြိုးစားအားထုတ်သော ဘုရားအလောင်းတော်ကမူ ထိုသမာပတ်ကို အလွန်လျင်မြန် သွက်လက်စွာ ရရှိသွားလေ ပြီ၊ သို့သော် ဘုရားအလောင်းတော်သည် ယင်းသမာပတ်ကို ရရှိရုံမျှဖြင့် ဝင်ငုကွ ချုပ်ငြိမ်းရန် မဖြစ်နိုင်ကြောင်း သိရှိရ၍ ထိုဥဒကဆရာကြီးထံမှ ခွဲခွာ ကြွသွားတော် မူ၏။ ထိုချိန်ကျမှ သံဝေဂဖြစ်ဖွားလျက် ကျန်ရစ်ခဲ့သော ဥဒကဆရာကြီးသည် ဘုရားအလောင်းတော်ကို အားကျ၍ အားထုတ်သဖြင့် နေဝသညာနာသညာ ယတနသမာပတ်ကိုရရှိလေသည်၊ မြတ်စွာ ဘုရားသည်ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်၍ (၄၉)ရက် လွန်မြောက်ပြီးနောက် အဌမ သတ္တာဟအတွင်း၌ ဥဒကဆရာကြီးအား တရားဟောရန် ဆင်ခြင် ကြည့်ရှုတော် မူသောအခါ ညဉ့်ဦးယာမ်ကပင် ဆရာကြီး ကွယ်လွန်ကြောင်း သိတော်မူ၍ တရားဟော ကြွတော်မမူတော့ပေ၊ ဆရာကြီးကား ဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို နာယူခွင့် မရ ရှိနိုင်သော နေဝသညာနာသညာယတန အရူပဗြဟ္မာဘဝသို့ ကူးပြောင်းသွားသော ကြောင့် မင်ဗိုလ် တရားထူး အခွင့်အရေးမှ

လက်လွတ် ဆုံးရှုံး ရလေပြီတကား။ (ဝိဝု။ ၁၁။ မဟ။၂၂၁–၆။ မိလိန္ဒ။ ၂၃၀။ ဓဇင်္ဂ။ ၂။၁၃၉။၁၄၀။) အယံ ခေါ ဥဒကော (ဥဒ္ဒကော။သီဟသွာ) ရာမပုတ္တော ပဏ္ဍိတော ဗျတ္တော မေဓာဝီ။ ဝိဝု။၁၁။ မဟ။၂၂၆။ ဥဒကော သုဒံ ဘိက္ခဝေ ရာမပုတ္တော ဧဝံ ဝါစံ ဘာသတိ။ သံ၂။၃၀၄။ ဥဒကောတိ တဿ နာမံ။ သံဋ္ဌ၊၃၁။ သံဋီ၂။၃၀၄။ (–ဒီဝု။၁၀၄။ မဟ။၂၂၁–၂၃၀၅။ ဒီဋ္ဌ၊၃၁။၉၄။ အဘိဋ္ဌ၊၁။ရရ။ ဗုဒ္ဓဝံဋ္ဌ။ရ၊၂၂၃၃၆။ ဇာဋ္ဌ၊ ၁။ရ၊၉၄။)

ဥဒကအာဝါဋ (ပု) [ဥဒက+အာဝါဋ] ရေတွင်း။ မစ္ဆေ အာနေတွာ ပစ္ဆိမဝတ္ထုဘာဝေ ဥဒကအာဝါဋေ ခိပိတွာ။ ဝိဋ္ဌ၊၁။၂၂ရ။ (–ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃၀၉။)

ဥဒကဥမ္မာဟနက (တိ) [ဥဒက+ဥမ္မာဟနက] ရေကို ထုတ်ဆောင်သော၊ ရေငင်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဥမ္မာဟနကတုလာ (ထီ) [ဥဒကဥမ္မာ ဟနကာ+တုလာ] ရေငင်သောမောင်း။ တုလန္တိ ပဏ္ဍိကာနံ ဝိယ ဥဒကဥမ္မာဟ– နကတုလံ။ ဝိဋ္ဌ၊၄။၅၁။ တုလ (၉)–လည်း ကြည့်။

ဥဒကဥသိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒက+ ဥသိဋ္ဌန] (၁) ရေခပ်–ရေငင်–ခြင်း။(တိ)(၂) ရေခပ်ယူ– ရေငင်–ကြောင်းဖြစ် သော။ (၁) ဥဒကဥသိ– ဋ္ဌနတ္ထ–ကြည့်။ (တိ)(၂)အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဥသိဋ္ဌနယဋ္ဌိတာ (ထီ) [ဥဒကဥသိဋ္ဌန +ယဋ္ဌိကာ] ရေခပ်ယူ–ရေငင်–ကြောင်းဖြစ် သောခွက်၊ရေငင်အိုး။ ဥဒဋ္ဌနီ–ကြည့်။

ဥဒကဥသိဋ္ဌနတ္ထ (ပု) [ဥဒကဥသိဋ္ဌန+အတ္ထ] ရေခပ်–ရေငင်–ခြင်း၏အကျိုး။ ဥဒက– ဥသိဋ္ဌနတ္ထာယ ပန ဇဏ္ဍုယဋ္ဌံ အဒိသွာ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၅။

ဥဒကဥသိဋ္ဌနဝါရက (ပု) [ဥဒကဥသိဋ္ဌန+ ဝါရက] ရေခပ်ယူ–ရေငင်–ကြောင်းဖြစ် သော ခွက်၊ ရေငင်ပုံး၊ရေပုံး ။ ဥဒကဝါရက–ကြည့်။

ဥဒကဥိမိ (ထီ) [ဥဒက+ဥိမိ] ရေလှိုင်း။ တတော ကော စဋ္ဌပွမာကာ ဃဋ္ဌိကာ ပါသာဏေဟိ ဃံသိယမာနာ ဥဒကဥိမိဟိ ပေါတိယမာနာ မဌ္ဌာ ဟုတ္တာ။ ဓမ္မပ၊ ၂။၁ဝ၀။ (–သာရတ္ထ၊၃။၃ဂ၂။)

ဥဒကဩရောဟဏက (တိ) [ဥဒက+ဩရောဟဏက] ရေသို့သက်ဆင်းတတ်သော၊သူ။ ဥဒကောရောဟက (အံဋ္ဌ၊၃။၃၅၆)–ကြည့်။

ဥဒကကဋာဟ (နာ) [ဥဒက+ကဋာဟ] ရေဖျဉ်းအိုး။ (ကဋာဟ–လည်းကြည့်။) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဒေါဏိံ ဥဒကကဋာဟန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂၆ဝ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဂ၃။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဃ။ဒုဝ၀။ ကခ်။ ၂၆ဒု–ဌ။)

ဥဒကကဏ (ထီ) [ဥဒက+ကဏ] ရေနှင့် စပ်သော စကားရပ်။ ဥဒကကဏယံ မဟာကုစ္ဆိကာ ဥဒကစာဋိ ဥဒကမဏိကော။ ဝိမတိ၊ဘ။ဘ၀၅။

ဥဒကကန္ဓရ (ထီ၊ပု) [ဥဒက+ကန္ဓရ] ရေရှိသော ချောက်။ ကော ကိရ ပုရိသော ကေ မဏ္ဍံ အဂတပုဗ္ဗော အန္ဓရာ ဥဒက– ကန္ဓရံ ဝါ ဂမ္ဘီရံ ဥဒကစိက္ခလ္လံ အတိက္ကမိတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၅၀။ ကန္ဓရ–ကြည့်။

ဥဒကကပလ္လက (နာ) [ဥဒက+ကပလ္လက]

ရေဝွက်။ အဇ ဟိ ဘန္တေ ဝရိတ္ထ ဥဒကကပလ္လကေ ဥဒကံ။ အံ၊၁။၂၅၁။

ဥဒကကမ္ဘ (နာ) [ဥဒက+ကမ္ဘ] ရေပြင်-ရေခွံ-ပြုအပ် သောအမှု။ ဥဒကကမ္ဘံ လဗ္ဘတု ဥပါသကာတိ ဝတ္ထုံ ဝဏ္ဏတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊၅၁။

ဥဒကကရက (နာ) [ဥဒက+ကရက] ရေပြုလုပ်ခြင်း၊ရေပြုလုပ်ပြခြင်း။ တေလံ ဂယောတ္ထာ ဥဒကကရကံ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၄၀။

ဥဒကကလဟ (ပု) [ဥဒက+ကလဟ] ရေကို စွဲ၍ပြစ် သော-ငြင်းခုံခြင်း-ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း-အငြင်းအခုံ၊ရေအတွက် ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း။ ဘန္တေ ဥဒကကလဟောတိ အာဟံသု။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၆၆။

ဥဒကကာက (ပု) [ဥဒက+ကာက] ရေကျီးကန်။ တင်ကျီး (ဒင်ကြီး)။ အယမ္ပိ ဥဒကကာကော ကာဠကော။ စာ၊ဌ၊၂။၁၃၇။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၃၁၁။)

ဥဒကကာကယောနိ (ထီ) [ဥဒကကာက+ ယောနိ] ရေကျီး-တင်ကျီး-အမျိုးစာတ်။ ဟေဓိသတ္တော ဟိမဝန္တပဒေသေ ဥဒက-ကာကယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ စာ၊ဌ၊၂။၁၃၆။

ဥဒကကီဠ (နာ) [ဥဒက+ကီဠ] ရေပြင်ပြု အပ်သော အမှု။(ရေဆေးခြင်း,ရေကျီးခြင်း စသည်အားလုံး ပါဝင်သည်။) ယေန ဟေဓိသတ္တာသာ ဥဒကကီဠံ ကရောန္တိ မာတု စ။ ဒီ၊၂။၁၃။ မဇ္ဈ။၁၆၄။ (-ဒီဌ၊၁။၁၃၂၊ ၁ရာ၊၁၀ဂ။ ဒီဌ၊၂။၁ရာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄ရ။ သံ၊ ဌ၊၃။၂၂၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃ဂ၊၃၅၀။) ဩဒက-န္တိက-လည်းကြည့်။

ဥဒကကီဋန (နာ) [ဥဒက+ကီဋန] (၁) ရေက စားခြင်း။ (ထီ)(၂) ရေကစားရာဖြစ်သော။ (၁) ဥဒကကီဋနတ္ထ-ကြည့်။ (ထီ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကကီဋနဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကကီဋန+ဋ္ဌာန] ရေကစားရာ အရပ်။ ဥဒကကီဋနဋ္ဌာနေ အသုကကာရကေနာတိ နံ ဇာနာမိ။ ဇာတ၊ ၃။၂၀၃။

ဥဒကကီဋနတ္ထ (ပု)[ဥဒကကီဋန+အတ္ထ] ရေကစား ခြင်းအကျိုး။ ဥဒကကီဋနတ္ထာယ အနောတတ္ထဒဟံ ဂန္တွာ။ ဇာတ၊၅။၄၁ဂ။

ဥဒကကီဋနဝေလာ(ထီ) [ဥဒကကီဋန+ဝေလာ] ရေကစားရန်-အချိန်-အခါ။ ဟေဓိသတ္ထာသာ ဥဒကကီဋနဝေလာယ မဟာသစ္ကေ ပါသာဏ-ဂုဟေ ဝိဝန္ဓိံ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၀။

ဥဒကကီဋာ (ထီ) [ဥဒက+ကီဋာ] ရေက စားခြင်း။ သာ ကေဒိဝသံ ဂဝါယ ဥဒကကီဋံ ကီဋိဿာမိတိ တိတ္ထံ သဇ္ဇာပေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၄၉။ (-သံ၊ဌ၊၃။၆၄။ အံ၊ဌ၊၁။၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊၃။၂၁၉။ ဇာတ၊ရ။၂၃။)

ဥဒကတိဏ္ဍာ (ထီ) [ဥဒက+ကိဏ္ဍာ] ရေ ကစားခြင်း။ ဥဒကကိဏ္ဍကံ ဒေဝ။ အံ၊ဌ၊၂။ ၁၂၄(-၁၂၅)။

ဥဒကကုန္ဓ (ပု) [ဥဒက+ကုန္ဓ] ရေအိုး။ ကောစိ ဟေဋ္ဌာ ဇာတဝေဒံ ဥဒကကုန္ဓေန နိဗ္ဗာပေယ္ယ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၄။ (-ဥဒါနဌ၊ဌ၊ဝ၀ရ။ ဇာတ၊၁။၂၄။)

ဥဒကကုန္ဓသတ (နာ) [ဥဒကကုန္ဓ+သတ] ရေအိုးတရာ၊ ရေအိုးအရာ။ သော ဥဒကကုန္ဓသတေဟိ ဥဒကကုန္ဓသဟဿေဟိ ဓောဝိယမာနောပိ------ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၄ဖ။

ဥဒကကုမ္ဘသဟဿ (နာ) [ဥဒကကုမ္ဘ+သဟဿ] ရေအိုးတထောင်၊ရေအိုးအထောင်။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကကောဋ္ဌက (ပု) [ဥဒက+ကောဋ္ဌက] ရေအုံ၊ ရေချိုးအိမ်၊ ရေချိုးခန်း၊ ရေလျှောင်ကျင်း၊ သစ်ပင်ရင်းခံ ရေနေစေရန် တူးထားသော ရေကျင်း။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒက-ကောဋ္ဌကံ။ ဝိဝု။၂၉၇။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ ဥဒကကောဋ္ဌေ စာဋိ ဝါ ဒေါဏိ ဝါ ဥဏ္ဏောဒကဿ ပူရေတွာ တတ္ထ ပဝိသိတ္တာ သေဒကမ္ဘကရကံ အနုဇာနာမီတိ အတ္ထော။ ဝိဋ္ဌ၊ဝု။ဝုဂ၁။ မဓုရံ အမ္ဘပက္ခံ ဘုဉ္ဇိတုကာမော အမ္ဘပေါတကဿ သမန္တာ ဥဒကကောဋ္ဌကံ ထိရံ ကတ္တာ ဗဒ္ဓတိ။ မဋ္ဌ၊၂။၂၄ဝ။ အံ၊ဋီ၊ ဝု။၈။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ အာလဝါလံ။ မဋီ၊ ၂။၂ဝ၉။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ ဇလာဝါဋံ။ အံ၊ ဋီ၊ဝု။၉။

ဥဒကခဏ္ဍ (နာ) [ဥဒက+ခဏ္ဍ] ရေကြောင့် ပျက်စီး ခြင်း။ ဥဒကခဏ္ဍံ နာမ ယတ္ထကတ္ထစိ ဥဒကံ အတိဗဟုံ ဝါ နဝါ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊ ၁။၁၅၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ဝ၄။

ဥဒကဂ္ဂ(ဏ္ဍ)သ (ပု) [ဥဒက+ဂ္ဂ(ဏ္ဍ)သ] ရေ ငုံခြင်း။ ဥဒကဂ္ဂသံ ဂဟေတ္တာ ဥစ္ဆိဋ္ဌဟတ္ထေန ဂဏ္ဍိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိဋ္ဌ၊၄။၄၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊။၄၄၂။ ဥဒကေန ပတ္ထံ ဓောဝိတ္တာ ဥဒကဂ္ဂသံ ကရောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝရ၀။ မ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဖ၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၂၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ဝုဝုရ။ ဥဒကဂ္ဂသန္တိ ဥဒကာဝဂ္ဂကာရကံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။ဂဂ။ (–သာရတ္ထ၊ဝု။ဝုဂရ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂ဝ၂။)

ဥဒကဂ္ဂသက (ပု) [ဥဒက+ဂ္ဂသက] ရေငုံခြင်း။ ဥဒကဂ္ဂသကံ ကတ္တာ ဥစ္ဆုကစဝရာဒီဠ မုခေနေ၀ ဟရိတုံ ဥဒကေသု ဆဋ္ဌေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊၂။ဖ၅။

ဥဒကဝတ (တိ) [ဥဒက+ဝတ] ရေ၌-ရောက်သော-ဖြစ်သော။ ဥဒကဝတံ အဂ္ဂ-နဂ်ုဋ္ဌကဋ္ဌေ ၀ စတ္ထာရော စ ဟတ္ထပါဒေ နပသေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဂရ။(–ပေဋကော။ဝ၁၂။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။ဝ၃ဝ။)

ဥဒကဝတိက (တိ) [ဥဒက+ဝတိက] ရေကဲ့-သို့ ပြစ်ခြင်းရှိသော၊ ရေနှင့်အလားတူသော။ ဟိမဝကရကာ ဥဒကဝတိကာ ဇ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ဝု။ဝ၁ဋ။(–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၂ဖ။ ဝဇီရ။၄ဝဖ။ မ၊ ဋီ၊၂။ဝ၆ရ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊၂။ဝရ။)

ဥဒကဝရုက (တိ) [ဥဒက+ဝရုက] ရေဖြင့်-ရေကြောင့်-လေးသော။ ယထာ ပုရိသော ဥဒကဝရုကံ နာ၀ံ သိတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၀။

ဥဒကဝဟန (နာ) [ဥဒက+ဝဟန] ရေတို့ဖြင့် ရွှပ်ထွေး ထူထပ် များပြားရာ အရပ်၊ ရေ များရာ အရပ်၊ ရေတောရ။ (ကူးခပ်နိုင် ခဲသောရေနီတိ၊သုတ္တ၊သ္ပ။ ၁ဝ၃ဖ)။ ပဌမံ ဒဗ္ဗဝဟနံ–––––ဥဒကဝဟနံ ပဗ္ဗတဝဟနန္တိ အဋ္ဌာရသဝဟနာနိ ပဋိပါဋိယာ ပတ္တာ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၅။၄ရ။

ဥဒကဝါဟီ (တိ) [ဥဒက+ဝဟ+ဏီ။ဝီ–ဌ် ဥဒကဝါဟိနီ] ရေကိုယူသော၊ ရေ၀င်သော၊ ရေမလုံသော။ ယထာ စ နာ၀ိကာ နာမ ဇဋ္ဌေ နာ၀ံ ဥဒကဝါဟိနီ ဆဋ္ဌေတွာ အနုပေက္ခာ၀ ဂစ္ဆန္တိ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ္ဌ။၉ဝ။

ဥဒကဋ္ဌ (ပု) [ဥဒက+အဋ္ဌ] ရေ၏တန်ဘိုး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဋ္ဌါနုရူပ (တိ) [ဥဒကဋ္ဌ+အနုရူပ] ရေ၏တန်ဘိုး အား-သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော။ သမ္ဗတ္ထ နိကွန္တဥဒကဋ္ဌါနုရူပေန (ထွက်သောရေတန်ဘိုးအား လျော်သော)

အဝဟာရေနှ ကာရေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဌ၊ခ။၃၀၁။

ဥဒကဃရ (ပု) [ဥဒက+ဃရ] ရေအိုး။ ကေသွီ ဥဒကဃရေ ကောဝ အာပတ္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၁။ ကခ်ိ၊ဋီ၊ဃ၊ခ။ရ၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၄၁။ စရိယာ၊ ဌ။၂၅၄။ ဝိမတိ၊၂။ခ၉၂၊၂၅၁။)

ဥဒကစရ (တိ) [ဥဒက+စရ] ရေဥ-လှည့်လည်သွား လာ-ကျက်စား-သော၊(ငါး)။ မဏ္ဍာ နာမ ဥဒကစရော ဝုစ္စတိ။ ဝိ။၂၊ ၁၁၉။

ဥဒကစာဋီ (ထီ) [ဥဒက+စာဋီ] ရေလှောင်အိုးကြီးအိုးစရည်။ အဝသေသံ ဥဒကစာဋိယံ အာလောဌေတွာ။ မ၊ဌ၊ခ။၅၉။ (–သံ၊ဌ၊ခ။ခ၃၅။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ဖ၀။ ဓမ္မ၊ဌ၊ခ။ခ၃ခ။) ဥဒကမဏိက-လည်းကြည့်။

ဥဒကစရီ (တိ) [ဥဒက+စရ+ဏီ] ရေဥ-လှည့်လည်သွားလာ-ကျက်စား-သော။ ဥဒက-စရီပိ ဟိ ကောစိ ကစ္ဆပါဒိ အဝါရိဂေါစရောပိ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဌ။ ၂၄ဂ။

ဥဒကစိက္ခလ္လ (ပု၊နှ) [ဥဒက+စိက္ခလ္လ။ စိက္ခလ္ल-ပုဒ်ရင်းဥ(နှ)သာရှိ။] ရေနှင့်ရောသောညွန်၊ ရေညွန်။ ဥဒကသင်္ဂဟေ ဥဒကစိက္ခလ္လေ ဩကပုဏ္ဏေဟိ----ထေနုပသက်မိသု။ ဝိ၊ခ။ ၃၅ဌ။ ဥဒကစိက္ခလ္လေတိ အဏ္ဍဇအဏ္ဍဇာနေ ဥဒကစိက္ခလ္လော ဥဌဟိတ္တာ ----ဤဒိသေ စိက္ခလ္လေတိ အဏ္ဍော။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၀ရ။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၁ခ။) ဥဒကစိက္ခလ္လေ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ခ၃ဂ)တိ ဥဒကမိဿေ ကဒ္ဒမေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဌ။ဂ၁ခ။ (–ပေတ၊ဌ။ခ၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ခ၃၀။ သံ၊ဋီ၊ဌ။ခ၂ခ။) ဥဒဇလ-လည်းကြည့်။

ဥဒကစုမ္ဗဋ (နှ) [ဥဒက+စုမ္ဗဋ] ရေခေါင်းခု။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကစုမ္ဗဋကလဟ (ပု၊နှ) [ဥဒကစုမ္ဗဋ+ကလဟ] ရေခေါင်းခုကို အကြောင်းပြု၍ ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း။ ရေခေါင်းခုရန်ပွဲ။ တာသံ သာမိကာ ပဠသတာ ရာဇကေဟာရာ ဥဒက-စုမ္ဗဋကလဟေ သတ္တု ဓမ္မဒေသနံ သုတ္တာ ပဗ္ဗဇိတာ။ မ၊ဌ၊ဂ။၂ဂ၂။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ခ၆၆-အလားတူ ဇာတ်ကြောင်း၌ ဥဒကကလဟ-သာရှိ။) စုမ္ဗဋကကလဟ-လည်းကြည့်။

ဥဒကစ္ဆဏာဝိသဒ္ဒနနာဋ္ဌယန္တ (နှ) ဥဒကဆရာ-ဝိသဒ္ဒနနာဋ္ဌယန္တ?။ ·ဥဒကသေစနနာဋ္ဌကာ-ကြည့်။

ဥဒကဆ္ဆိန္န (တိ) [ဥဒက+ဆိန္န] ပြတ်သော-ကုန်ခမ်းသော-ရေရှိသော၊ရေပြတ်သော၊ ရေကုန်ခမ်းသော။ ·ယထာ ဥဒကဆ္ဆိန္နာယ ကုန္နဒိယာ ဥဒကံ၊ ဝေ မစ္ဆာနံ အာယု ခီယျတိ။ မဟာနိ၊ဌ။ခ၃ခ။

ဥဒကဆန္န(တိ) [ဥဒက+ဆန္န] ရေပြင့်ဖုံးလွှမ်း အပ်သော။ ဥဒကဆန္နော ဝိယ ခါဏု ဝိလော-တိကပဋိစ္ဆာဒိတံ ဝိယ စ သတ္ထံ ဟောတိ။ မ၊ ဋီ၊ခ။၂၀ဝ။

ဥဒကဇ (တိ) [ဥဒက+ဇန+ကွိ] ရေဥဖြစ်သော၊ သူ။(ရေသတ္တဝါ။) အထ ခေါ ဗောဓ ဗဟုတရာ သတ္တာ၊ ယေ ဥဒကဇာ။ သံ၊ခ။ ၄၀၅။ (–ဇာ၊၂။၂၃ဝ။)

ဥဒကဇလ (နှ) [ဥဒက+ဇလ] မျှားစွာသောရေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဇလရာသိ (ပု) [ဥဒကဇလ+ရာသိ] မျှားစွာသော ရေအစုအဝေး၊ ရေအပေါင်း။ အကွောဘံ အမိတောဒကဿ စာလေတုံ အသက္ကုဏေယျံ အပရိမိတံ ဥဒကဇလရာသိ။ စူဠနိ၊ဌ။ဂ၂။

ဥဒကဇလ (နှ) [ဥဒက+ဇလ] ရေအညစ်

အကြေးရေအစေး။ ရေညီ။ ယထာ စ ပုဗ္ဗဥ္ဇော ဥဒကတလံ ဥဒကဗိန္ဒု ဥဒကလ္လေ သက်နိုတ္တာ။ သံဒ္ဒ၊၂။၂၉၅။ ဥဒကလ္လန္ဆီ သန္ဓာနက် ဟုတ္တာ ဌိတံ ဥဒကမလံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။

ဥဒကလ္လေက (နာ) [ဥဒက+လ္လေက] ရေအညစ်အကြေး၊ ရေအစေး၊ ရေညီ။ ဥဒကလ္လေက (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဒုဝ)နှင့် ဥဒကလသိက်။ မူလဋီ၊၂။ ၂၇။

ဥဒကလ္လိကာ(ထီ) [ဥဒက+လ္လိကာ၊ လ္လိကာ–ကြည်။] ရေအညစ်အကြေး၊ ရေအစေး၊ ရေညီ။ ဝါတော ဥဒကလ္လိကသင်္ခါတံ ဥဒကလသိက် သံကနိုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဝ၆၆။ ဥဒကတလ–လည်းကြည်။

ဥဒကဠလိ (ပု) [ဥဒက+အဠလိ] ရေတလက်ခုပ်။ သော ကိရ ဝိပါသံ သန္ဓာရေတုံ အသက္ကောန္တော ဥဒကဠလိ ဥက္ခိပိတ္တာ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၅။ရရ။

ဥဒကဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဋ္ဌာ+အ] ရေ၌–တည်သော–ထားအပ်သော။ ဥဒကဋ္ဌံ နာမ ဘက္ခံ ဥဒကေ နိက္ခိတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဝ။၅၉။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၀၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ခု။၂၀။)

ဥဒကဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥဒကဋ္ဌ+ကထာ] ရေ၌–တည်သောဘက္ခာကို–ဆိုရာ–ဆိုကြောင်း–ဖြစ်သော စကားရပ်။ ဥဒကဋ္ဌကထာ နိဋ္ဌိတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၀၀။

ဥဒကဋ္ဌပန(နာ) [ဥဒက+ဋ္ဌပန] (၁) ရေထားခြင်း။ (တိ) (၂) ရေထားရာဖြစ်သော။ (၁) ဥဒက–ဋ္ဌပနတ္ထ–ကြည်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒကဋ္ဌပန+ဋ္ဌာန] ရေထားခြင်းငှါ ပြုအပ်သောအရပ်၊ ရေထားရာအရပ်။ ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာနန္တိ ဥဒကဋ္ဌပနတ္ထာယ ပဝိစ္ဆိန္နိတ္ထာ ကတဋ္ဌာနံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဥဒကဋ္ဌာန–လည်းကြည်။

ဥဒကဋ္ဌပနတ္ထ (ပု) [ဥဒကဋ္ဌပန+အတ္ထ] ရေထားခြင်း အကျိုး။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒက+ဋ္ဌာန] (က)ရေထားခြင်းငှါ ပြုအပ်သောအရပ်၊ ရေထားရာအရပ်။ (ခ) ရေ၏ တည်ရာ–ရေရှိရာ–အရပ်။ (ဂ)ရေ၏တည်ရာခွက်၊ ရေခွက်။ (က) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဥဒက–သရာဝကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၅ရ။ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ ဥဒက–ဋ္ဌပနဋ္ဌာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာန–လည်းကြည်။ (ခ) ကလာပဗဟုါနိ ပုပ္ပါနိ ဥဒကဋ္ဌာနေ ဝါ ရုက္ခေ ဝါ ဂဠေ ဝါ ဗန္ဓိတ္တာ ဌပေန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၀၆။ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၁၅။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ခု။ခုရရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝခု၂၊ခု၂ဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၂၅။ သာရတ္ထ၊ခု။ ခု၂ဝ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၂၂ဂ။) (ဂ) ဥဒကာဓာနေတိ ဥဒကဘာဇနေ။ ဥဒက–ဋ္ဌာနေတိပိ ပါဌော။ မ၊ဋ္ဌ၊ခု။ဂ၈။ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ စ ခုဒ္ဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊ခု။၅၉။ ဥဒကာဓာန–လည်းကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာနကထာ (ထီ) [ဥဒကဋ္ဌာန+ကထာ] ရေ၏ တည်ရာအရပ်ကို အကြောင်းပြု၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား။ ကုမ္ဘဋ္ဌာနကထာ–ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာနောကာသ(ပု) [ဥဒကဋ္ဌာန+ဩကာသ] ရေတည်ရာအရပ်၊ ရေရှိရာအရပ် ။ ဝဿကေ စတ္တာရော မာသေ ဥဒကဋ္ဌာနောကာသေ ကမ္မံ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ခု။ခုဝရ။

ဥဒကဏ္ဍ (ပု) [ဥဒက+အဏ္ဍ] နက်လည်းနက်၊ ကျယ်လည်းကျယ်သောရေ၊ ရေပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒြာ။ သော ပသေယ္ယ မဟန္တံ ဥဒကဏ္ဍံ ။မ၊ဝ။ဝ၀ဂ။ သံ၊၂။ခုဂ၂။ မဟန္တံ ဥဒကဏ္ဍဝန္တိ

မဟန္တံ ပုထုလ် ဂမ္ဘီရံ ဥဒကံ။ မ၊၆။၂။၁၅။ ဥဒကဂ္ဂေါဝန္တိ ဂမ္ဘီရံ ပုထုလ် ဥဒကံ။ သံ၊၆။ ၃။၅ရ။

ဥဒကတရဏ (နာ) [ဥဒက+တရဏ] ရေကူးခြင်း။ ဥဒကေသု သြတာရေတွာ ဥဒကတရဏံ သိက္ခာပေန္တိ။ သံ၊၆။၃။၁၆၂။

ဥဒကတလ (နာ) [ဥဒက+တလ] ရေအပြင်။ ထေရော------ပေါက္ခရဏိယာ ဥဒကတလေ ဌတ္တာ။ ဝိ၊၆။၁။၄၁။ ယထာ စ ပုဗ္ဗဋ္ဌော ဥဒကတလံ ဥဒကဗိန္ဒုံ ဥဒကလေ္လ သက်ိုတ္တာ။ သံ၊၆။၂။ ၂၉၅။ (–အဘိ၊၆။ ၂။၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၆။) ဥဒကတလန္တိ ဥဒကပိဋ္ဌိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၀။

ဥဒကတာရကာ (ထီ၊နာ) [ဥဒက+တာရကာ] ရေခြေထင်သော အရိပ်။ရေပွက်၊(ကေစိ)။ ယသာ ဂမ္ဘီရေ ဥဒပါနေ ဥဒကတာရကာ ဝိယ အက္ခီတာရကာ ပညာယန္တိ။ ဝိ၊၆။၃။၃၁၀။ ဥဒကတာရကာတိ သြလောကေန္တာနံ ဥဒကေ ပဋိဗိမ္ဗကစ္ဆာယာ၊ဥဒကပုဗ္ဗုဋ္ဌေ ကေစိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ ၂ရ။ (–သာရတ္ထ၊၃။ ၂၆၄။)

ဥဒကတိတ္ထ (နာ) [ဥဒက+တိတ္ထ] ရေဆိပ်။ ဥဒကတိတ္ထေ ပိ ကာယိကံ ပါဂ္ဂဠိယံ ဒဿေတိ။ မဟာနိ။၁ရ၅၊၃၀၅။ (–အံ၊၆။၁။ ၂၆၁။ အံ၊၆။ ၂ ၈ ၂။)

ဥဒကတိတ္ထကတ (ထီ) [ဥဒကတိတ္ထ+ကတ] ရေဆိပ်ကို အဲကြောင်းပြု၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား။ ကုမ္ဘဋ္ဌာနကတ–ကြည့်။

ဥဒကတိန္ဒ (တိ) [ဥဒက+တိန္ဒ] ရေဖြင့်-စွပ်-စို-သော၊ ရေစိုသော။ တေ တသ္မာ ဥဒကတိန္ဒာနိ ဝိယ နီလာနိ သိနိဒ္ဓါနိ ပတ္တာနိ ဥဒကပုဏ္ဏာ ဝိယ စ သာခါ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊၆။ ၄။၃၅၀။

ဥဒကတုမ္ဗ (ပုံ၊နာ) [ဥဒက+တုမ္ဗ] ရေဗူး။ ရေဇိုးငယ်၊ ရေကျည်တောက်။ ကုက္ကိုကာ ကုံ့ဝန်ကော ဥဒကတုမ္ဗောတိ တေသံယေဝ အနုလောမာနိ။ ဝိ၊၆။၃။၃၈၅။ ဥဒကတုမ္ဗောတိ ဥဒကုက္ခိပနကကုဋကော။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၃၄။ ဥဒကံတုမ္ဗော ဥဒကလဋော။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ ၉ ၂။ ယထာ ဥဒကတုမ္ဗတော ပုရာတ္ထုဒကံ ဆဋ္ဌေန္တသ နေဝ တံ အတ္ထနော ဟောတိ။ ဒီ၊၆။ ၁။ ၁ဂ၁။ မ၊၆။ ၁။ ၂ရ၃။ သံ၊၆။ ၂ ၃ ၂။ အသိ၊ ၆။ ၂။ ၃ ၄ ရ။ ဥဒကတုမ္ဗတောတိ ဝေဠုနာဠိအာဒိဥဒကဘာဇနေတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ၅ ၂။ မ၊ ဋီ၊ ၃ ၆ ၂။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၆ ၁။ ဝေဠုနာဠိအာဒိ-ဥဒကဘာဇနံ ဥဒကတုမ္ဗော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၂။ ၁ ၀ ၆။

ဥဒကတုမ္ဗက (ပုံ၊နာ) [ဥဒက+တုမ္ဗက] ရေဗူး။ ရေကရား။ ဥဒကတုမ္ဗကန္တိ ကုက္ကိုက်ံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၀ ၁။ (ငင်း၏ သံဝဏ္ဏေတမ္ဗ ဖြစ်သော ဒီ၊ ၆။ ၂။ ၂ ၂ ၄–၌ ဥဒကတုမ္ဗ –ဟုရှိ၏။)

ဥဒကတေမန (နာ) [ဥဒက+တေမန] ရေဖြင့်-စွပ်-စို-ခြင်း။ အပ္ပတိကာနိတိ ဥဒကတေမနေန အပ္ပတိကာနိ။ သံ၊ဋ၊ ၂။ ၂ ၅ ၁။ အံ၊ ဋီ၊ ၃။ ၁ ၃ ၅။ (–အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၀ ၀။)

ဥဒကတေမိတ (တိ) [ဥဒက+တေမိတ] ရေဖြင့်-စွပ်-စိုစေအပ်သော၊ ရေဆွတ်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကတေမိတဂုံလိ (ထီ) [ဥဒကတေမိတ + အဂုံလိ] ရေဖြင့် စွပ်စိုစေအပ်သော-ရေဆွတ်အပ်သော-လက်ချောင်း။ ဥဒကတေမိတဂုံလိယာ တန္ဒုဒကပါနံ ဝိယ အတိတ္ထိကရာ။ စရိယာ၊၆။ ၃ ၀ ၆။

ဥဒကတေလက (နာ) [ဥဒက+တေလက] ရေနှင့်ရော သောဆီ။ နာ ဥဒကတေလကေန

ကေသာ သြသဏ္ဌေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၄။၂၄၂။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၃၃။ ဥဒကတေလကေနာတိ ဥဒက-မိဿကေန တေလေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။

ဥဒကတ္ထ (ပု) [ဥဒက+အတ္ထ] ရေဟူသောအကျိုး။ ဥဒကတ္ထာယ အာဝါဠံ ဝါ ပေါက္ခရဏီအာဒီနိ ဝါ ခဏန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃။

ဥဒကတ္ထိက (တိ) [ဥဒက+အတ္ထိက] ရေကို-ရေဖြင့်-အလိုရှိသော၊သူ။ ဇရေပါနံ ခဏမာနာ၊ ဝါတိဇာ ဥဒကတ္ထိကာ။ ဇာ၊၁။ရ၃။ ဇာဋ္ဌ၊၂။၂ရ၀။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၆။)

ဥဒကထလစရ (တိ) [ဥဒကထလ+စရ] ရေ-ကြည်းကုန်း၌-လှည့်လည်-သွားလာ-ကျက်စား-သော။ ဥဒကထလစရသ ပက္ခိနော။ ဇာ၊ ၁။၅၄။ မေ့ဋ္ဌ၊၁။၉၃။ ဥဒကထလစရ- သာတိ ဥဒကေ စ ထလေ စ စရိတုံ သမတ္ထသ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃ရ။

ဥဒကထာလ (ပု) [ဥဒက+ထာလ] ရေခွက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကထာလဂတ(တိ) [ဥဒကထာလ+ဂတ] ရေခွက်၌ ထားအပ်သော။ ယထာ စ သလ္လကတ္ထအန္ဓေဝါသိကေသု ဥဒကထာလ-ဂတေ ဥပ္ပလပတ္ထေ သတ္ထကမ္ဘံ ဆိကွန္ဓေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၀။ ဥဒက-ထာလဂတေတိ ဥဒကထာလိယံ ဌပိတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၀။

ဥဒကထာလိ (ထီ) [ဥဒက+ထာလိ] ရေခွက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကထေဝ (ပု) [ဥဒက+ထေဝ] ရေပေါက်၊ ရေအစက်။ ဥဒကဗိန္ဒု ဝုစ္စတိ ဥဒကထေဝေါ။ မဟာနိ။၁၀၄။ ဥဒကထေဝေါတိ ဥဒကသ ထေဝေါ။ ဥဒကတ္ထေဝကောတိပိ ပါဌော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၂၄။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။)

ဥဒကတ္ထေဝက (ပု) [ဥဒက+ထေဝက] ရေပေါက်၊ ရေအစက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒဿန (နာ) [ဥဒက+ဒဿန] ရေကို မြင်ရခြင်း။ တဿ ဟိ ပုရိသဿ ဇာတဿရ-ဝနသဏ္ဌသဝနတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဥဒက-ဒဿနာ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌကာလော ဝိယ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၁။

ဥဒကဒဟ (ပု) [ဥဒက+ဒဟ] ရေအိုင်၊ရေကန်။ သုခုမစ္ဆိကေန ဇာလေန ပရိတ္တံ ဥဒကဒဟံ ဩတ္ထရေယျ။ ဒီ၊၁။၄၂။ ဥဒကရဟဒေါတိ ဥဒက- ဒဟော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။ ဥဒကံ ဒဟတိ ဇာရေတီတိ ဥဒကဒဟော။ အံ၊ဋီ၊၁။၉ဂ။

ဥဒကဒါန (နာ) [ဥဒက+ဒါန] (၁) ရေကိုပေးကြောင်း ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု၊ (ကရားစသောရေခွက်။) (၂) ရေကို-လှူခြင်း-လှူကြောင်းဖြစ်သောစေတနာ၊ရေအလှူ။ (၁) ကေစေါ ပတ္ထမုဒ္ဓဝဏ္ဏိယာ ဥဒကဒါနံ အာဟရန္တောဝိယ ပတ္ထံ ဥန္နာမေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၆ရ။ ဥဒကံ ဒီယတိ ဧတေနာတိ ဥဒကဒါနံ၊ ဘိက္ခာ- ရာဒိဥဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁ရ၀။ (၂) အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒကဒါနပုညဝ (နာ) [ဥဒကဒါန+ပုညဝ] ရေအလှူ ဟူသောကုသိုလ်ကောင်းမှု။ ဥဒကဒါနပုညေန ဘောဒီသံ ဖလံ ပဋိလဘန္တိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃ရ၀။

ဥဒကဒါယက (တိ) [ဥဒက+ဒါယက။ထိ-၌ ဥဒကဒါယိကာ] ရေကို ပေးလှူတတ်သော၊ သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၂၃၀။ အပ၊၂။ရ၀။ ဣတ္ထံ သုဒံ ဥဒကဒါယိကာ ဘိက္ခုနီ ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၂။၁ဂ၀။

ဥဒကဒါယကတ္ထေရအပဒါန(နာ)[ဥဒကဒါယ

ကတ္တေရ+အပဒါန] ဥဒကဒါယက–ရေကိုပေးလှူသော–ထေရ်၏ အကြောင်းအရာ။ အပ၊ ၁။ ၂၂၉–၂၃၀။ အပ၊ ၂။ရဂ။

ဥဒကဒါယိကာထေရီအပဒါန (နှ) [ဥဒကဒါယိကာထေရီ+အပဒါန] ဥဒကဒါယိကာ–ရေကိုပေးလှူသော–ထေရီ၏ အကြောင်းအရာ။ အပ၊ ၂။၁၉၃–ဂ။

ဥဒကဒါယီ (တိ) [ဥဒက+ဒါယီ]ရေကို–ယူတတ်–ယူလေ့ ရှိ–သော၊ရေ–ဝင်–ယို–သော (လေ့စသည်)။ ဒကမေသိန္ဓိ ဥဒကဒါယီ ဥဒကပ္ပ–ဝေသနီ။ မဟာနိ၊ဌ။ဒ၊ရ။

ဥဒကဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဒိဋ္ဌ] ရေကိုတွေ့မြင်ရာဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒိဋ္ဌဌာန(နှ) [ဥဒကဒိဋ္ဌ+ ဌာန] ရေကိုတွေ့မြင်ရာအရပ်။ ဥဒကဒိဋ္ဌဌာနေ ဥဒက်ဆဋ္ဌေဿာမာတိ သတ္ထကေ သညာပေတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဂ၁။

ဥဒကဒုလ္လဘ (တိ) [ဥဒက+ဒုလ္လဘ] ရေ၏ခဲယဉ်းသဖြင့် ရအပ်ရာဖြစ်သော၊ ရေရခဲရာဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒုလ္လဘကာလ(ပု) [ဥဒကဒုလ္လဘ+ကာလ] ရေရခဲရာဖြစ်သော အခါ၊ ရေရှားရာအခါ။ ဘာဇနေဂတန္တိ ဥဒကဒုလ္လဘကာလေ ဥဒကမဂ်ိကာဒီသု ဘာဇနေသု သင်္ဂေါပေတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဌ၊ဒ။ခ၀၀။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဘရ။)

ဥဒကဒေ္ဓဘ (ပု) [ဥဒက+ဒေ္ဓ]ဘ] ရေမြေ။ ဘဒ္ဒကော ဝတာယံ အာသီဝိသော ဥဒကဒေ္ဓ]ဘော ဝိယ ။သံ၊ဌ၊ဒ။ဘ ၂ ၂။

ဥဒကဒေ္ဓ]ဘက (ပု) [ဥဒက+ဒေ္ဓ]ဘက] ရေမြေ။ ကိ ပနေတရဟိ ဘိက္ခဝေ သာဂတော ဥဒကဒေ္ဓ]ဘကမ္ပိ ဒမေတုံ သက္ခ]ကေယျ။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။ခ၁ ၂။

ဥဒကဒေါဏိကာ (တိ) [ဥဒက+ဒေါဏိကာ] ရေစားကျင်း။ ရေလောင်း။ ရေဌက်။ ဥဒကဒေါဏိကာယ ဥဒက် အာသိဉ္စိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ။ခ၉၀။

ဥဒကဒေါဏိ (တိ) [ဥဒက+ဒေါဏိ] ရေစားကျင်း။ ရေလောင်း။ ရေဌက်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဒေါဏိ ဥဒကကဋာဟန္တိ။ ဝိ၊ဌ။ ၂၆၀။ (–ဝိ၊သင်္ဂ။ ၂ ၄ ၁။) ဥဒကဒေါဏိပိ ကေဒါရုနာ၀ ကတံ ဥဒကဘာဇနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။

ဥဒကဓာရတ္ထ (ပု)[ဥဒကဓာရ+အတ္ထ] ရေအလျှဉ် ဟူသော အကျိုး။ ဥဒကဓာရတ္ထာယ အာပေါကသိဏ် သမာပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဒ။ ၅ ရ။

ဥဒကဓာရ (တိ) [ဥဒက+ဓာရ] ရေအလျှဉ်။ အန္ဓလိကွာ ဥဒကဓာရ ပါတုဘဝိတွာ ဘဂ၀တော စိတက် နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊ ၂။ဒ၃ ၅။ ဥဒကဓာရတိ အဂ္ဂဗာဟုမတ္ထာ၀ိ ––– ဥဒကဓာရ အာကာသ်တော ပတိတွာ နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ဒ ၉ ၆။ (–ပဋိသံ်။ဒ ၂ ၀။ ဝိ၊ ဌ၊ဒ။ ၆ ၆။ ဒီ၊ဌ၊ဒ။ ၅ ၅။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၅ ၊ ၄ ၆။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ဂ ၉။ မ၊ဌ၊ဒ။ ၂ ၆ ၊ ဒ ၅ ၀။ သံ၊ဌ၊ဒ။ဒ ၅ ၃။ အံ၊ ဌ၊ ၂။ဒ ၂ ၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ဒ ၂။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ဒ ၃ ၉။ ဥဒါန၊ဌ။ဒ ၂ ၅ ၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဒ ၂ ၃ ၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဒ ၆ ၀။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၄ ၆။ သာရတ္ထ၊ဒ။ဒ ၉ ၀။ သီ၊ ဌိ၊သစ်၊ဒ။ဒ၊ ၂ ၃ ၆။)

ဥဒကဓာရနိပါတ (ပု) [ဥဒကဓာရ+နိပါတ] ရေအလျှဉ် ကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓာရနိပါတနိရန္တရ (တိ) [ဥဒကဓာရနိပါတ+နိရန္တရ] ရေအလျှဉ် ကျခြင်း၏ အကြားအလပ် မရှိသော၊ အဆက်မပြတ် ရေအလျှဉ်ကျခြင်း ရှိသော။ ဥဒကဓာရနိပါတနိရန္တရံ နဘံ အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဒ။ ၄ ၃ ၉ ၉။

ဥဒကဓာရနိဗ္ဗာန (နှ) [ဥဒကဓာရ+နိဗ္ဗာန]

ရေ အလျှဉ်ကို ဖန်ဆင်းခြင်း။ ဝေဟာဒိန်တိ အာဒိသဒ္ဒေန သရီရတော ဥဒကဓာရာနိမ္မာနာဒီ သင်္ဂဟာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇန (နာ) [ဥဒကဓာရာ+ဝိဿဇ္ဇန] ရေအလျှဉ်ကို လွှတ်တတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တ (နာ) [ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇန+နာဠိယန္တ] ရေအလျှဉ်ကိုလွှတ်တတ်သော ကျည်တောက်ရိုးသော ယန္တရားစက်။ ဥဒကသေစနနာဠိကာတိ ဥဒကစ္ဆဋ္ဌာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ (ဥဒကဓာရာ-ဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ?)။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇ(ဝိဿဇ္ဇနက)ယန္တ (နာ) [ဥဒကဓာရာ ဝိဿဇ္ဇ (ဝိဿဇ္ဇနက) + ယန္တ] ရေအလျှဉ်ကို ယိုထွက်စေတတ်သော ယန္တရားစက်။ ဥဒကယန္တ-ကြည့်။

ဥဒကဓာရာဝေဂ (ပု) [ဥဒကဓာရာ+ဝေဂ] ရေအလျှဉ်၏ အဟုန်။ ပါသာဏော ဥဒကဓာရာဝေဂေန ဘိန္နော။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၉။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၁၆၁။

ဥဒကဓောဝန (နာ) [ဥဒက+ဓောဝန] ရေဆေးခြင်း။ ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထု-ကြည့်။

ဥဒကဓောဝနကရဏ (နာ) [ဥဒကဓောဝန+ကရဏ] ရေဆေးခြင်းကိုပြုခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထု (နာ) [ဥဒကဓောဝနကရဏ+ဝတ္ထု] ရေဆေးခြင်းကို ပြုခြင်းဟူသော ဝတ္ထု။ အတိအန္ဓော ပဝေသေတ္တာ ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထုဿ ''ကခ်''ဋီ၊ သစ်။၄၆၉။

ဥဒကနိကွမန (နာ) [ဥဒက+နိကွမန] (၁) ရေထွက်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေထွက်ရာဖြစ်သော။ (၁) ဓမကရဏတော ဥဒကနိကွမနသဒိသံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၉။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကနိကွမနစ္ဆိဒ္ဒ (နာ) [ဥဒကနိကွမန+ဆိဒ္ဒ] ရေထွက် ရာအပေါက်၊ ရေထွက်ပေါက်။ တာနိ ဥ ဥဒကနိကွမနစ္ဆိဒ္ဒါနိတိ အာဟ အပ-ဝါဟနစ္ဆိဒ္ဒါနိတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၃။

ဥဒကနိကွမနမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒကနိကွမန+ မဂ္ဂ] ရေထွက်ရာလမ်းကြောင်း။ နိဒ္ဒမနတုမ္ဗဿ ဃဏာဒီနံ အတ္ထာယ ဥဒကနိကွမနမဂ္ဂံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄ရ။

ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒကနိဂ္ဂမန+မဂ္ဂ] ရေထွက်ရာလမ်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂသမ္ဘဒ္ဒ (တိ) [ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂ + သမ္ဘဒ္ဒ] ရေထွက်ရာလမ်းနှင့် ပြည့်စုံသော။ နာ အပါယသမ္ဘဒ္ဒဿ ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂသမ္ဘဒ္ဒံ နာ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၂၉။

ဥဒကနိဋ္ဌဘနဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒက+နိဋ္ဌဘန+ဋ္ဌာန] ရေကို ထွေးရာအရပ်။ နိဋ္ဌဘနဋ္ဌေ ဥဒကနိဋ္ဌဘနဋ္ဌာနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၈၈။

ဥဒကနိဒ္ဓမန (နာ) [ဥဒက+နိဒ္ဓမန] ရေပြွန်ပေါက်၊ ရေထုတ်ပြွန်။ အနုဂ္ဂဟာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကနိဒ္ဓမနံ။ ဝိ၊၄။၂၅၁၊၂၈၃။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၅၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၃၄။)

ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗ (နာ) [ဥဒကနိဒ္ဓမန+တုမ္ဗ] ရေထုတ် သောပြွန်။ သုက္ခတဠာကဿ ဥဒကနိဗ္ဗဟနဋ္ဌာနံ ဝါ ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗံ ဝါ ဝိဒဟတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၃၆။

ဥဒကနိဓာန (နာ) [ဥဒက+နိဓာန] (၁) ရေသိုလှောင်ခြင်း။ (၂) ရေသိုလှောင်ရာ။ (၁) မဟာပေါက္ခရဏီယော ကာရေတ္တာ တာသု

ဥဒကနိဓာနံ ကာရေသိ။ ဓာ၊ဌ၊၆။ ၂၃၄။ (၂)သမုဒ္ဒသဒိသံ အညံ ဥဒကနိဓာနံ နာမ နတ္ထိ။ သံ၊ဌ၊၁။ဂ၃၊(–ဘ၁ဂ)။

ဥဒကနိမ္ဗ(မ္ဗာ)ဟန (နာ) [ဥဒက+နိမ္ဗဟန] (၁) ရေထုတ် ဆောင်ခြင်း။ ရေလွှဲခြင်း။ (တိ)(၂) ရေထုတ်ဆောင် ရာဖြစ်သော။ (၁) တဿ အရေ အရေ ဃဋိကာနိ ဗဒ္ဓိတ္တာ ကေနဒ္ဒိဟိ ဝါ ပဝိဗ္ဗမိယမာနဿ ဥဒကနိမ္ဗဟန် ဝေဒိတမ္ပံ။ ဝေဒ၊ရ။ ၅၂၄။ (တိ)(၂) ဥဒက-နိဒ္ဓမနတုမ္ဗ-ကြည်။

ဥဒကနိမ္ဗဟနဌာန (နာ) [ဥဒကနိမ္ဗဟန+ဌာန] ရေ-ထုတ်ဆောင်ရာ-လွှဲရာ-ဖြစ်သောအရပ်။ ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗ- ကြည်။

ဥဒကနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒက+နိမိတ္တ] ရေဟူသော အမှတ်အသား၊ ရေနိမိတ်။ (သိမ်သမုတ်သောအခါ ပြောကြားအပ်သော သိမ်နိမိတ် ရှစ်မျိုးတွင် တစ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ရေနိမိတ် အရာဝယ် ရေမရှိရာ အရပ်ဖြစ်မူ လှေ၌ လည်းကောင်း, အိုးစသည်တို့၌ လည်းကောင်း ရေထည့်၍ ရေနိမိတ် မကြားအပ်၊ မြေ၌တည်သော ရေကိုသာ ကြားအပ်၏။ ၎င်းရေသည်လည်း တွင်း, လေးထောင့်ကန်, တစ်ဘက်ဆည်ကန်, အလိုလို ဖြစ်သော (ဓာတဿရ) အိုင်, ဆားငန်ချောင်း စသည်တို့၌တည်သော မစီးသော ရေသာ အပ်၏။ ရေအလျှဉ်, လျှံတက်သော မြစ်, ရေမြောင်း စသည် တို့၌ တည်သော (စီးနေသော) ရေကား မဖအပ်။ အန္ဓကဝဋ္ဌကထာ-၌ကား နက်သောတွင်း စသည် တို့၌တည်သော ထုတ်ဆောင်ဆွဲငင်၍ ယူအပ်သော ရေကို နိမိတ်မကြားအပ်ဟု ဆိုသည်။ ထိုစကားသည် မကောင်းသဖြင့် ဆိုအပ်သောစကားသာ၊ မိမိအထင် (အတ္ထနော မတိ) မျှသာတည်း၊ မစီးမဆင်း တည်တံ့ နေသောရေဖြစ်မူ အယုတ်ဆုံးအားဖြင့် ဝက်ထူး အပ်သော အိုင်၌ဖြစ်စေ, ကလေးသူငယ်တို့ ကစားသော ရေအိုင်၌ဖြစ်စေ, သိမ်သမုတ်ခါနီးမှ တွင်းတူး၍ လောင်းထည့်အပ်သော ရေပင် ဖြစ်စေ ကမ္ဘဝါစာ ရွှတ်ဖတ်ပြီးဆုံးသည် တိုင်အောင် တည်လျှင် နည်းသည်ဖြစ်စေ, များသည်ဖြစ်စေ အပ်၏။ သိမ်သမုတ်ပြီး၍ ရေခန်းသွားသော အခါ ထိုရေနိမိတ်ရှိရာ ဌာနဌ် အမှတ် အသားပြုလုပ်ရန် ကျောက်ပုံ, သဲပုံ စသည်ကို ပြုလုပ်ထားရမည်၊ ကျောက်တိုင်, သစ်သား တိုင်ကိုသော်လည်း စိုက်ထားရမည်။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၃၂၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဘ၀၄။) ပဌမံ နိမိတ္တာ ကိတ္တေတ္ဗာ ပဗ္ဗတနိမိတ္တံ ---နဒီနိမိတ္တံ ဥဒကနိမိတ္တံ။ ဝိ၊ဌ။ဘ၄၄။ (–ကခ်။ဂဂ။ ကခ်။ ဌီ၊သစ်။ဘ၄ဘ–၂။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဌီ၊ဘ။ဌ၀ဌ–၄။)

ဥဒကနိမုဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+နိမုဋ္ဌ] ရေနှစ်-ရေဝှမ်း-သော၊သူ။ ဂဗ္ဘဂမနာဒီတိ အာဒိသဒ္ဒေန ဥဒကနိမုဋ္ဌအသညီ ဘူတကာလကတ-စတုတ္ထဇ္ဈာနသမာပန္နရူပါရူပဘ၀သမဂ်-နိရောသေမာပန္နဘာ၀ေ သင်္ဂဟတိ။ အနုဋ်၊ ၁။ဘ၆၅။

ဥဒကနိမ္ဗာန (နာ) [ဥဒက+နိမ္ဗာန] ရေကို ဖန်ဆင်း ခြင်း။ ဥဒကနိမ္ဗာနေ အာပေါကသိဏ်။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၁။ဌ၃။

ဥဒကနိဝါရဏ (နာ) [ဥဒက+နိဝါရဏ], ရေကို တားဆီးကြောင်းဖြစ်သောတာဝီး၊ ရေကာတာ။ အာ၀ရဏေန ဝါတိ ဒါရုအာဒိ နိခဏိတ္တာ ဥဒကနိဝါရဏေန။ ဝိမတိ၊ ၂။ဘ၆ရ။

ဥဒကနိဿန္ဒန (တိ) [ဥဒက+နိဿန္ဒန] ရေယိုစီး-ရေယိုထွက်-သော။အောက်ဗုဒ်ကြည်။

ဥဒကနိဿန္ဒနလေဏ (နာ), [ဥဒကနိဿန္ဒန+ လေဏ] ရေယိုစီး-ရေယိုထွက်-သော လိုဏ်ဂူ

ရေလှိုက်ခေါင်း။ ဥဒကလေဏ– ကြည်။

ဥဒကနီဆိတ (တီ) [ဥဒက+နီဆိတ] ရေကို မှီသော၊ သတ္တဝါ (ငါး, မီကျောင်း စသည်)။ ယေ ဥဒကနီဆိတာ ပါဏာ၊ တေ နံ ခါဒေယျုံ။ သံ၊၁။၃၂၂၃။ ဥဒကနီဆိတာတိ မစ္ဆသုံသု– မာရာဒယော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၃။

ဥဒကနီသေက (ပုဒ်နှ) [ဥဒက+နီသေက] ရေကြွေင်းရေကျန်၊ (ရေဆေးထားသော ခြေထောက်မှ ကျကျန် ရစ်သော ရေကြွေင်း ရေကျန်)။ ပါဒါနံ ဓောတံ ဥဒကနီသေက(ဝိ၊ ၃။၁၈၆။)နွဲ့ ပါဒါနံ ဓောတာနံ ဥဒကနီသေကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ရ။ (–ဝိ၊၃။၂၄၆။)

ဥဒကန္တ(ပုဒ်နှ) [ဥဒက+အန္တ] (၁)(က) ရေ။ (ခ) ရေဟူသော အဝိုင်းအခြား။ (၂) ရေ၏အနီး။ (၃) ရေ၏–ရေတို့၏–အဆုံး။ (တီ) (၄) (စင်ကြယ်စေခြင်းငှါ) အဆုံးဌ ယူအပ်သော ရေရှိသော၊ ရေဆေး ခြင်းကိစ္စ အဆုံးရှိသော (မေထုန်အကျင့်)။ (၁)(က) သာ ဟရိတန္ဆံ ဝါ ပန္ထန္ဆံ ဝါ သေလန္ဆံ ဝါ ဥဒကန္ဆံ ဝါ––– နိဗ္ဗာယတိ။ မ၊၁။ ၂၄၆။ (–အံ၊၂။၄၅၂။) ဥဒကန္တန္တိ ဥဒကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၆။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၃။ ဝိမတိ၊၁။ရ၂။) (ခ) အဝဏ္ဏော––––ဥဒကန္ဆံ ပတ္တာ အဂ္ဂိ ဝိယ နိဝတ္တော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ သာ ဟရိတန္ဆံ ဝါ ပန္ထန္ဆံ ဝါ သေလန္ဆံ ဝါ ဥဒကန္ဆံ ဝါတိအာဒီသု မရိယာဒါယ်။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၄။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၃၄ရ။) (၂) ဥဒကန္တေ(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဂ)တိ ဥဒကသမီပေ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဂ၃။ (၃) နဒန္တေ ဝါ ဥဒကန္တေ ဝါ ယတ္တ နာ ကသီယတိ။ မဟာနိ။၃ရ၆။ ဥဒကန္တေတိ ဥဒကာနံ ပရိယန္တေ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၉၄။ (တီ)(၄) ဥဒကံ အသေ အန္တေ သုဒ္ဓတ္တံ အာဒီယတိတိ ဥဒကန္တံ (ဥဒကန္တော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၂။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၂၆။

ဥဒကန္တရာယ (ပု) [ဥဒက+အန္တရာယ] ရေဟူသော သေးရန်အန္တရာယ်၊ ရေအန္တရာယ်။ (ပါတိမောက်ပြခြင်း၏ အန္တရာယ် ၁၀–မျိုးတို့ တွင် တစ်မျိုးဖြစ်သည်၊ ၄င်းအန္တရာယ် ဖြစ်ပေါ်လာပါက ပါတိမောက်ကို အကျဉ်း ပြခွင့် ရှိသည်။) တတြ မေ အန္တရာယာ ရာဇန္တ– ရာယော ––––ဥဒကန္တရာယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၁၅၂။ မေဃော ဝါ ဥဒ္ဒေတိ ဝြယော ဝါ အာဂစ္ဆတိ၊ အယံ ဥဒကန္တရာယော။ ဝိ။ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ဋ္ဌ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂၀၆။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၉။

ဥဒကန္တသေဝီ (တီ) [ဥဒကန္တ+သေဝီ] ရေ၏ အနီး ဖြစ်သော ကမ်းစပ်ကို မှီဝှီသော(ရေခြွေ)။ မဏ္ဍူကဘက္ခာ ဥဒကန္တသေဝီ၊ အာသီဝိသံ မံ အဝိသာသပန္ဒီ။ ဇာ၊၁။၉၅။ မဏ္ဍူကဘက္ခာတိ စ ဥဒကန္တသေဝီတိ စ ဝဒန္တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၁၅။

ဥဒကန္ဓိက (ပုဒ်နှ) [ဥဒက+အန္ဓိက] ရေ၏ အနီး။ တံ ကမ္ဘံ နိဟိတံ အဋ္ဌာ၊ နိဓိဝ ဥဒကန္ဓိကေ။ ဇာ၊၂။ ၂၆၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၂ရ။

ဥဒကပဋ္ဌရန္တ (တီ) [ဥဒက+ပဋ္ဌရန္တ] ရေ–ယိုစီး–ယိုထွက်–သော။ အထသ ဇလေ ကုမုဒါနိ အဘိရ္ဘပါနိ ဥဒကပဋ္ဌရန္တာနိ ဝိယ ဥပဋ္ဌဟိသု။ ဝမ္ဘ၊ဋ္ဌ၊ ၂၆ရ။

ဥဒကဝ(ပ္ပ)ဋ္ဌိတက (ပု) [ဥဒက+ပဋ္ဌိဟက] ရေကိုခံယူတတ်သောအရာဝတ္ထု၊ ရေအခံ၊ လက်ဆေးခံ။ သစေ ဥဒကပ(ပ္ပ)ဋ္ဌိတကော ဟောတိ။ ဝိ၊၄။၃ဂ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၃၄။

ဥဒကပဋ္ဌိတ (ပု)[ဥဒက+ပဋ္ဌိတ] ရေကိုခံယူ တတ်သောအရာဝတ္ထု၊ ရေခံခွက်။ ဥဒက– ပဋ္ဌိတကော ဒါရုမယော ဝါ ဒန္တမယော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ဂ၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃ဝဂ။

ဥဒကပဋ္ဌန (တီ) [ဥဒက+ပဋ္ဌန] ရေပြင့် ဖုံးလွှမ်းအပ်သော။ ဥဒကပဋ္ဌနော ဝိယ ခါဏု

ဝိလောတိကာ ပလိဝေဌိတံ ·ဝိယ ၀ သတ္ထံ ဟောတိ။ အသိ၊ဌ၊၂၊ ၄၇၅။

ဥဒကပဋိစ္စာဒီ (ထီ) [ဥဒက+ပဋိစ္စာဒီ] ရေဟူသော–အဖုံးအလွှမ်း–အကာအကွယ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ တိသော ပဋိစ္စာဒီယော ဣဿရပဋိစ္စာဒီ ဥဒကပဋိစ္စာဒီ ဝတ္ထုပဋိစ္စာဒီ။ ဝိ၊၄။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။ ၄၄၃။ (–ဝိ၊၅။၂၁၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၁။)

ဥဒကပဋိစ္စာဒီလက္ခဏပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥဒက.ပဋိစ္စာဒီ+လက္ခဏပ္ပတ္ထ] ရေအဖုံးအလွှမ်းဟူသော–လက္ခဏာ–အမှတ်အသား–သို့ရောက်သော။ နာဘိပွမာဏမတ္တံ ဩတရတိ ဝေဝတာ ဥဒကပဋိစ္စာဒီလက္ခဏပ္ပတ္ထတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၊၀၃။

ဥဒကမဏ္ဍနဲ (နဲ)[ဥဒက+မဏ္ဍနဲ] ရေလိပ်လေမိပ်သမော်သိပ်။ ယောမိ ဥဒကမဏ္ဍနံ ဝါ ထလမဏ္ဍနံ ဝါ နိဿိတော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၁၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၀၀။ သမုဒ္ဒသာမုဒ္ဒိ–ကနဒီနိဿိတံ ဥဒကမဏ္ဍနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။

ဥဒကပတန (နဲ) [ဥဒက+ပတန] (၁) ရေကျခြင်း။ (တိ)(၂) ရေကျရာ ။ (၁) ဥဒကပတနတ္ထ–ကြည်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဇ်ကြည်။

ဥဒကပတနဋ္ဌာန (နဲ) [ဥဒကပတန+ဋ္ဌာန] ရေကျရာ အရပ်။ ပရိသောဝေ ပရိသောဝေတိ ဥဒကပတနဋ္ဌာနတော အန္တော ပဝေသေနသု နိသိဒေနသယနေသု ၀။ ဝိမတိ၊ဘ၊ဥ၁ရ။ (–ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၁ဥ၄။)

ဥဒကပတနဋ္ဌာနပရိစ္ဆိန္န(တိ) [ဥဒကပတနဋ္ဌာန+ပရိစ္ဆိန္န] ရေကျရာအရပ်ပြင်ပိုင်းခြားအပ်သော။ ဆဒနတော ဥဒကပတနဋ္ဌာနပရိစ္ဆိန္နေ ဩကာသေ ဥဒကိတ္ထေ ဟောတုံ ၀ လဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၃ဂရ။

ဥဒကပတနဋ္ဌာနမ္ဗန္ဓရ (နဲ) [ဥဒကပတနဋ္ဌာန+အမ္ဗန္ဓရ] ရေကျရာအရပ်၏ အတွင်း။ နိဗ္ဗကောသဿ ဟိ ဥဒကပတနဋ္ဌာနမ္ဗန္ဓရံ ဝဿံ နာမ။ ကခ်။ ၁၁၅။

ဥဒကပတနတ္ထ (ဝုဒ) [ဥဒကပတန+အတ္ထ] ရေကျခြင်း အကျိုး။ ပရိမတ္ထလ ဝါတိအာဒိ မဇ္ဈေ ဥဒကပတနတ္ထာယ အာကာသဂံဏဝန္ဓံ သေနာသနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၂။၆၆။

ဥဒကပတ္ထ (ပုဒ်နဲ) [ဥဒက+ပတ္ထ] ရေခွက်။ ဩဒပတ္ထကိန် နာမ ဥဒကပတ္ထံ အာမဏ္ဍာ ဝါသေတိ။ ဝိ၊၁။၂၀၃။ နဲ ဘိက္ခဝေ အာဒါသေ ဝါ ဥဒကပတ္ထေ ဝါ မုခနိမိတ္တံ ဩလောကေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ။၂၄၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။ ၄ဥ၀။

ဥဒကပတ္ထသဒ္ဒါ (တိ) [ဥဒကပတ္ထ+သဒ္ဒါ] ရေခွက် ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။ ကဠိယာဒီနိုပိ ၀ ဥဒကပတ္ထသဒ်မေဝ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။ ၄ဥ၀။

ဥဒကပပ္ပဌက (ပုဒ်) [ဥဒက+ပပ္ပဌက] (က) ရေလွှာ၊(ဝိ၊သင်္ဂ၊သ္ယ၊၁။၂ဥ၆–ဌ်ပမြေဆီ ဟုမှာတားသည်။ ပြေကြီးအတွင်းသို့ ရေဝင်သွားသောအခါ တိုရေ၏ အထက်ပိုင်းကို ဖုံးဆုပ်လျက် သဲနု (သို့မဟုတ်) ပြေညက်သည် အလွှာဖြစ်ပြီး ပေါ်လော ပေါ်နေ၏။ ရေခြောက်သွားသော်လည်း တိုအလွှာသည် လေတိုက်ခတ်သောအခါ လွှင့်ရှားနေ၏ရင်း အလွှာသည် ဥဒကပပ္ပဌက–မည်၏။) (၁)ရေညှိ။ (က) ဥဒကေန ဝတ္ထာနေ ဥဒကပပ္ပဌကော နာမ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။ရ၅။ ဥဒကပပ္ပဌကောတိ ဥဒကေ အန္တောဘူမိယံ ပဝိဋ္ဌေ တသ ဥပရိဘာဂ် ဆာဒေတွာ ဘနကပ်သု ဝါ မတ္ထိကာ ဝါ ပဌလ် ဟုတ္တာ ပတမာနာ တိဋ္ဌတိ၊ ပလဝမာနာ ဥဋ္ဌာတိ၊ တသ္မိံ ဥဒကေ သုကွေဝိ ဏ် ပဌလ် ဝါဝေန

စလမာနာ တိဋ္ဌတိ၊ တံ ဥဒကပပ္ပဋ္ဌကော နာမ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊ ၁။၁၆၄။ ဥဒကပပ္ပဋ္ဌကော နာမ ဥပရိ ထဒ္ဒေါ ဖရုသ-ဝဏ္ဏော၊ ဟေဋ္ဌာ မုဒုနီလဝဏ္ဏော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၀။ ဝိ၊သင်္ခ၊ရဂ။ (-ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၉ရ။) (၁) သေဝါလပဏကပရိယောနဒ္ဓါတိ သေဝါလေန စ ဥဒကပပ္ပဋ္ဌကေန စ ပဋိစ္ဆန္နာ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၅ရ။ ဥဒကပပ္ပဋ္ဌကေနာတိ နီလမဏ္ဍူကပိဋ္ဌိဝဏ္ဏေန ဥဒကပိဋ္ဌိ ဆာဒေတ္တာ နီဗ္ဗတ္တေန ဥဒကပိဋ္ဌိကေန ။အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၅၁။

ဥဒကဝဗ္ဗတ (ပု) [ဥဒက+ပဗ္ဗတ] ဥဒကမည်သော တောင်။ ဝေဠုဝန်ပန ပရိက္ခိပိတ္တာ ----တတော ဥဒကပဗ္ဗတော နာမ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၃၉။

ဥဒကပရိက္ခိတ္တ (တိ) [ဥဒက+ပရိက္ခိတ္တ] ရေဖြင့် ခြံရံ အပ်သော၊ ရေဝိုင်းနေသော။ သေသံ ဥဒကံဝိယ ဥဒကပရိက္ခိတ္တော ဩကာသော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ရ။

ဥဒကပရိခါ (ထီ) [ဥဒက+ပရိခါ] ရေကျုံး။ ပရိခဏ္ဍာပိ ကဒ္ဒမပရိခံ ဥဒကပရိခံ သုက္ခပရိခဏ္ဍ အပိ ကာရယေ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၂၀။

ဥဒကပရိဘောဂ (ပု) [ဥဒက+ပရိဘောဂ] ရေကို သုံးဆောင်ခြင်း။ ရေကိုသုံးဆောင်ရာအခါ။ (ပါ၊ဧက္ခ၊ သစ်)။ ဝနစ္ဆာယပ္ပဝေသန-ဥဒကပရိဘောဂေသု ဝိယ သုခံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၆၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၁၁၁။

ဥဒကပရိယန္တ (ပု) [ဥဒက+ပရိယန္တ] (၁) ရေ၏ အဆုံး၊ရေစပ်။ (တိ)(၂) ရေလျှင် အဆုံးအဝိုင်း အခြားရှိသော။ (၁) မဟာပထဝီ ယာဝ ဥဒကပရိယန္တာ အကမ္မိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၈။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၀ ၂။) (တိ) (၂) အယံ မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတ္တာ အနေကပ္ပကာရံ ကမ္မိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၈။ ဥဒကပရိယန္တန္တိ ပထဝီ-သန္ဓာရကဥဒကပရိယောသာနံ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၁ ၃ ရ။

ဥဒကပရိယန္တိက (တိ) [ဥဒကပရိယန္တ+ဣက] ရေ-သပိတ်ဆေးရေ-ကို ယူခြင်း ဟူသော အဆုံးအဝိုင်း အခြားရှိသော၊ သပိတ်ဆေးရေကို ယူသည်အခါကျမှ ဆွမ်းစားခြင်းကိစ္စ အပြီးသတ် ရပ်တန့်. ရခြင်းရှိသော။ သော ဟိ ဥဒက-ပရိယန္တိကော ဝါ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၆ ၆။

ဥဒကဝရိယာဒါန (နာ) [ဥဒက+ပရိယာဒါန] ကုန်ခမ်းသော ရေရှိသော။ ယထာ မစ္ဆာ အပ္ပေါဒကေ ပရိတ္တောဒကေ ဥဒကပရိယာ-ဒါနေ---- ခဇ္ဇမာနာ ဖန္ဒန္တိ။ မဟာနိ။ ၃ ၇၊ ၃ ၂ ၀။ ဥဒကပရိယာဒါနေတိ ခီဏောဒကေ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ၀။

ဥဒကပရိယာယ (ပု) [ဥဒက+ပရိယာယ] အရည်ဟော ဥဒကသဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ရသ-သဒ္ဒေါ ဥဒကပရိယာယော။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၄ ၅ ရ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၂ ၀ ၆။

ဥဒကပရိယောသာန (တိ) [ဥဒက+ပရိယော သာန] ရေအဆုံးရှိသော။ ဥဒကပရိယန္တ (တိ)(၂)-ကြည့်။

ဥဒကပဝေသက (တိ) [ဥဒက+ပဝေသက] ရေသို့-ဝင်-သက်ဆင်း-သော။ ဥဒကော-ရောဟက (တိ)(၂)၊ ကြည့်။

ဥဒကပဝေသန (နာ) [ဥဒက+ပဝေသန] ရေဝင်ခြင်း။ ဥဒကပဝေသနဿာဘာဝေန အနဝဿုတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂ ၁။

ဥဒကပသတ (ပု) [ဥဒက+ပသတ] တစ်လက်ဖက်မျှသော ရေ၊ ရေတစ်လက်ဖက်။ ဥဒကပသတမ္ပိ စာဟံ လဘိတ္တာ ဒဒေတ္တာ နပိဝိဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၄ ၁ ရ။

ဥဒကပါတ (ပု) [ဥဒက+ပါတ] (၁)ရေကျခြင်း။ (တိ) (၂) ရေကျရာ ။ (၁) သဟ ဥဒကပါတေန ပထဝီ ကမ္မိ။ ဝိဒ္ဓ၊၁။၆၁။ (–ဝိဒ္ဓ၊၄။၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၃ဂ။ ကခ်။ဋီ။၅၇။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒကပါတဌာန (နာ) [ဥဒကပါတ+ဌာန] ရေကျ ရာ အရပ်။ နိမ့်ကောသဿ ဥဒကပါတဌာနေ ဌိတဿ မဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿ သုပ္ပပါတော ဝါ မုသလပါတော ဝါ သရ္ဒပစာရော နာမ။ ဝိဒ္ဓ၊၁။၂၅၉။

ဥဒကပါတဌာနဗ္ဗန္ဓရ (နာ) [ဥဒကပါတဌာန+အဗ္ဗန္ဓရ] ရေကျရာ အရပ်အတွင်း။ နိမ့်ကောသဿ ဥဒကပါတဌာနဗ္ဗန္ဓရံ ဃရံ နာမ။ ဝိဒ္ဓ၊၁။၂၅၉။

ဥဒကပါတန (နာ) [ဥဒက+ပါတန] ရေကိုကျစေခြင်း။ ရေကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကပါတနဘယ (နာ) [ဥဒကပါတန+ဘယ] ရေကို ကျစေခြင်း–ရေကျခြင်း–မှ ကြောက်ခြင်း။ တုမှာက် သင်ရေ ဥဒကပါတနဘယေန နဿတရတိ။ သံဒ္ဓ၊၁။၃၃။

ဥဒကပါတိ (တိ) [ဥဒက+ပါတိ] ရေခွက်။ ကော ဥဒကပါတိ တိဋ္ဌတု။ ဝိဒ္ဓ၊၁။၄၄။ (–ဝိဒ္ဓ၊၂။၁၄၂။ ဓမ္မပဒ၊၁။၁၂၅။ ဓမ္မပဒ၊၂။၁၂၅။ ဇာတ၊၃။၂၆၈။)

ဥဒကပိစ္ဆိလ(ပိစ္ဆိလ) (ပု) [ဥဒက+ပိစ္ဆိလ (ပိစ္ဆလ)] ရေညှိ၊ မှော်။ ဝဏကေနာတိ ဥဒကပိစ္ဆိလေ (ပိစ္ဆိလ)နေ။ သံဒ္ဓ၊၂။၄၄ရ။ အံဒ္ဓ၊၃။၅၉။

ဥဒကပိဋ္ဌ (နာ) [ဥဒက+ပိဋ္ဌ] ရေပြင်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ရဇ္ဇုကေသု တိကာနိ သုန္ဓရိတ္တာ ဌပေန္တိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၇ဂ။ ဥဒကပိဋ္ဌေ အလာဟုကဌာဟံ ဝိယ အပ္ပကေနေဝ ဥ္ဍလဝန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂ဂ။ ပုရိသော ဥဒကပိဋ္ဌေ နိပန္နံ သုံသုမာရံ ဒိသ္မာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၇။ ဥဒကပိဋ္ဌေ နိပန္နန္တိ ဥဒကံ ပရိယ္ယဝ-ဝသေန နိပန္နံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃။

ဥဒကပိဋ္ဌိ (တိ) [ဥဒက+ပိဋ္ဌိ] ရေပြင်။ ဥဒကပိဋ္ဌိ ဆာဒေတ္တာ နိမ့်ထွေပဏကေန ပရိယောနဒ္ဓေ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ဝ။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ဒုတ်ဝ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဒ၊၃၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဒ၊ဝ၊ဒ၂၉။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ဒ၂၂။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅ဝ။)

ဥဒကပိဋ္ဌိက (တိ) [ဥဒကပိဋ္ဌိ+ဣက] ရေပြင်ဖြစ်သော၊ (ရေမှော်ရေညှို)။ ဥဒကပပ္ပဋိက-ကြည့်။

ဥဒကပိပါသာ (တိ) [ဥဒက+ပိပါသာ] ရေတပ်–ရေမွတ်သိပ်– ခြင်း။ သော ဝတ် ပေါက္ခရဏီ အာဂမ္ဘ ဝိနေယ္ယ ဥဒကပိပါသံ။ မ၊ဋ၁။ဒ၂ ။ (–ဓူ၊ဋ္ဌ၊ဒ၂ ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ဒ၂ ။)

ဥဒကပိပါသာဝိနယန (နာ) [ဥဒကပိပါသာ +ဝိနယန] ရေတပ်ခြင်းကိုပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဥဒကံ အနောရောဟန္တဿ ဥဒကံ နိဿာယ ဥဒကပိပါသာဝိနယနံ ——–နတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊၂။ဒ၂ ။

ဥဒကဝုဏ္ဏ (နာ) [ဥဒက + ဝုဏ္ဏ] ရေသုတ် အဝတ်၊ ရေသုတ်ပုဝါ။ ဥပါဟနာ ပါဒုကာယော၊ အတော ဥဒကဝုဏ္ဏေန ။ အပ၊ ၁။ ၃၅ ။ (–ဗ္ဗတိဝုတ်ဋ္ဌ။ဒ၃ ။)

ဥဒကဝုဏ္ဏစောဠ (ပု) [ဥဒကဝုဏ္ဏ+စောဠ] ရေသုတ် –ပုဆိုး–အဝတ်။ ဥဒကဝုဏ္ဏစောဠေ ဒတ္တာ ဗုဒ္ဓေ ဂဏ္ဍတ္ထမေ။ အပ၊ဋ၊ဒ၃ ။

ဥဒကဝုဏ္ဏိ (တိ) [ဥဒက + ဝုဏ္ဏိ] ရေသုတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဝုဏ္ဏိ စောဠကေနပိ ပစ္ဆုဒ္ဓရိတုံ။ ဝိ၊ဋ၊၂။၂၆ဝ။ (–ဝိ၊ ၂။ ၂ဂ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ၂ဂ၊ဂ၃။ ကခ်။ ၂ဒ၃ ။)

ဥဒကဝုဏ္ဏ (တိ) [ဥဒက+ဝုဏ္ဏ] ရေဖြင့်ပြည့်သော။ ပုရော ဝိဝရောတိ ဥဒက-

ပုဏ္ဏော အပါရူတမုခေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၂၂ရ။ (–အဘိ၊ဌ၊၂။ဖ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၀ဂ။)

ဥဒကပုပ္ပ(ပုပ္ဖ၊ဗုဗ္ဓ)ဋ္ဌ (ပုဒ်) [ဥဒက+ပုပ္ပ(ပုပ္ဖ၊ဗုဗ္ဓ)ဋ္ဌ] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း။ ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုပ္ပဋ္ဌာဒယော ဝိယ ဝုရဘာဝဝိရဟိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၂၂၇။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၅။) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ သရဒသမယေ ထုလ္လဖုသိတကေ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကေ ဥဒကပုပ္ဖဋ္ဌ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စေဝ နိရုဇ္ဈတိ စ။ သံ၊၂။၁၁၅။ (–မဟာနိ။၃၂၂။ စူဋနိ။၁၈၃။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၃၃။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၉၊၂၆၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၀။) သေယျထာပိ ဗြာဟ္မဏ ထုလ္လဖုသိတကေ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကဗုဗ္ဓဋ္ဌ ခိပ်ယေဝ ပဋိဝိဂစ္ဆတိ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (–စူဋနိ၊ဌ။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၊၁၀ဂ။) ပုပ္ပဋ္ဌ ,ပုပ္ဖဋ္ဌ ,ဗုဗ္ဓဋ္ဌ–လည်းကြည့်။

ဥဒကပုပ္ပ(ဗုဗ္ဓ)ဋ္ဌက (ပုဒ်) [ဥဒက+ပုပ္ပ(ဗုဗ္ဓ)ဋ္ဌက] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း။ ရေစီဖေါင်း။ သိဒ္ဓါဝသိဒ္ဓါဒိဘာဝတော ဥဒကပုပ္ဖဋ္ဌက်။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။၁၉၃။ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကပိဋ္ဌေ မဟန္တာနိ မဟန္တာနိ ဥဒကဗုဗ္ဓကာနိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၇၁။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ဌ၄ဖ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃ဌ၄ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဌ၄ဌ။)

ဥဒကပူဇက (တိ) [ဥဒက+ပူဇက] ရေဖြင့် ပူဇော်သော၊ သူ။ ဗုဒ္ဓံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကပူဇကော ထေရော ဗုဒ္ဓမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာ။ အပ၊၁။၁၅ရ၊၃ဝ၆။

ဥဒကပူဇကေတ္ထေရ (ပု) [ဥဒကပူဇက+ထေရ] ရေဖြင့် ပူဇော်သောထေရ်။ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏံ သမ္ဘဒ္ဒန္ဓိအာဒိကံ အာယသ္မတော ဥဒကပူဇကတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၂၄။

ဥဒကပူဇာ (ထီ) [ဥဒက+ပူဇာ] ရေဖြင့်ပူဇော်ခြင်း။ ဗောဓိရုက္ခေ သိဒ္ဓိတုံ ဥဒကပူဇံ ကာတုံ ရဇနံ ပစိတုံ လဗ္ဘတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၂။ (–သာရတ္ထ၊၂။ဝ၆ရ။) ဥဒကပူဇဏ္ဍေ စေတိယင်္ဂဏေ သိဒ္ဓနာဒိပူဇံ။ ဝိမတိ၊ဝ။၂၀၄။

ဥဒကပူရ (တိ) [ဥဒက+ပူရ] ရေဖြင့် ပြည့်သော။ ထေန ဂတမဂ္ဂေ ဥဒကပူရာနိ စေဝ ဝိဝိဓသဿဖလာဖလာနိ စ တာနိ ဘုဉ္ဇာနာနိ ပညာယန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၀။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၂။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဖ၆ရ။ ဇာ၊ ဌ၊၃။၂ဖ၆။)

ဥဒကပ္ပဒိဋ္ဌဟ (ပု) [ဥဒက+ပဒိဋ္ဌဟ] ရေကိုခံယူတတ် သောဝတ္ထု၊ ရေအခံ၊ လက်ဆေးခံ။ ဥဒကပ္ပဒိဋ္ဌဟေ ဥဒကံ အာသိဉ္စိတပ္ပံ။ ဝိ၊ဌ။၃ဂ၁။

ဥဒကပ္ပဒေသ (ပု) [ဥဒက+ပဒေသ] ရေရှိရာအရပ်။ ဝိပန္နဋ္ဌာ၀ါ ပန ယံ ယံ ဥဒကပ္ပဒေသံ ဖရိတ္တာ ဋ္ဌိတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၇၉။

ဥဒကပ္ပနသုတ္တ (နာ) [ဥဒကပ္ပန+သုတ္တ] (နည်းသော) ရေနှင့်တူစွာ ကြံစည်၍ ဟောသောသုတ်။ ဥဒကပ္ပနသုတ္တံ၊ ဗုဒ္ဓ မရဏ်။ ပေဋကောဝ။ ၁ရ၂။

ဥဒကပ္ပ၀ါဟ (ပု) [ဥဒက+ပ၀ါဟ] ရေအလျှင်။ သောတန္တိ ဥဒကပ္ပ၀ါဟော ဝုစ္စတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၁၄၅။ နဒီသောတော၀ နဒီယံ ဥဒကပ္ပ၀ါဟော ဝိယ ဝတ္တတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၄ဂ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။ဌ၃ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅ဌ။ သံ၊ ဋီ၊၂။ဌ၆ရ။

ဥဒကပ္ပ၀ေသန (တိ) [ဥဒက+ပ၀ေသန။(ထိ–ဋ္ဌ ဥဒကပ္ပ၀ေသနီ)] ရေ၀င်–ရေယိုစီ–သော။ ဒကမေသိန္တိ ဥဒကဒါယီ ဥဒကပ္ပ၀ေသနီ။ မဟာနိ၊ဌ။ဖ၆ရ။

ဥဒကပ္ပ၀ေသနီ (ထီ) [ဥဒကပ္ပ၀ေသန+ဣ] ရေ၀င်–ရေယိုစီ–သော။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကပ္ပသာဒက(တိ) [ဥဒက+ပသာဒက] ရေကို

ကြည်လင်စေတတ်သော။ ရည်ညွှန်း ဥဒက-ပွသာဒကော မဏိ ဘဝေယ္ယ။ မိလိန္ဒ။၃၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၂။

ဥဒကပွသာဒကမဏိ (ပု) [ဥဒကပွသာဒက+မဏိ] ရေကို ကြည်လင်စေတတ်သော ပတ္တမြား။ ပသာဒနရသာ ဥဒကပွသာဒကမဏိ ဝိယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၄။

ဥဒကပွဟာရ (ပု) [ဥဒက+ပဟာရ] ရေဖြင့်-ပုတ်ခတ်-ပက်ဖျန်း-ငြိမ်းသတ်-ခြင်း။ ဥဒက-ပွဟာရေန ဇာလံ အပ္ပဝတ္တံ ကတ္တာ။ မဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၀။ (-မဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၇၃)

ဥဒကဖါသုက (တိ)[ဥဒက+ဖါသုက] ရေဖြင့် ချမ်းသာခြင်း ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဖါသုကဌာန (နဉ) [ဥဒကဖါသုက+ဌာန] ရေဖြင့် ချမ်းသာရာ-ရေရရှိလွယ်ရာ-အရပ်။ ဗောဓိသတ္တော ပန နုဂရေ ပိဏ္ဍာယ စရိတ္တာ ဥဒကဖါသုကဌာနေ မိဿကောဒနံ ဘုဉ္ဇိတ္တာ။ မဋ္ဌ၊ဋ၁။(-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၁။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂။ အပ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၄၇။)

ဥဒကဖုသိတ (နဉ) [ဥဒက+ဖုသိတ] ရေပေါက်၊ ရေစက်။ ဒွေ ဝါ တီဏိ ဝါ ဥဒကဖုသိတာနိ ဥဒ္ဓရေယ္ယ။ သံ၊၁။၃၅၃။ ဥဒကဖုသိတာနိ့တိ ဥဒကဗိန္ဒူနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁ရ။ (-ဝိ၊ ၂။၁၅ရ။ မ၊ ၃။၃၄။ သံ၊ ၂။၃၉၅။ သံ၊၃။၄ဝ၁။)

ဥဒကဖုသိတဂဏနာ (တိ) [ဥဒကဖုသိတ +ဂဏနာ] ရေပေါက်အရေအတွက်။ တဋ္ဌ ဒုက္ခံ ဥဒကဖုသိတဂဏနာယ အကတ္တာ။ ကခ၊ ဋီ၊သစ်။၃၃၅။

ဥဒကဖုသိတသမ္ဘိဿ (တိ) [ဥဒကဖုသိတ + သမ္ဘိဿ] ရေပေါက်နှင့်ရောနှောသော။ သတ္တာဟဝဒ္ဓလိကာ ဥဒကဖုသိတသမ္ဘိဿေန သိတဝါတေန-------အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄ဝ။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၈၆။)

ဥဒကဗဟုဘာဝ (ပု) [ဥဒက+ဗဟုဘာဝ] ရေများသည်၏အဖြစ်၊ ရေများခြင်း။ တသ္မာ သာ ဝိထိ ဥဒကဗဟုဘာဝေန နာဝါနုရူပတာယ နာဝဝိထိတိ သမညာ ဂတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆ ၂။ ဒီဃ၊ဋ္ဌ။၄၄။

ဥဒကဗိန္ဒု (ပု၊နဉ) [ဥဒက+ဗိန္ဒု] ရေပေါက်။ ယာဝ ဥဒကဗိန္ဒုမ္ပိ ပိ မေ ဒယာ ပတ္ထရတ္ဌိတာ ဟောတိ။ မ၊၁။၁ ၂။ ယာဝ ဥဒကဗိန္ဒုမ္ပိ ပိတိ ယာဝ ဥဒကဝေဝကေပိ မမ ဒယာ ပတ္ထရ-ဌိတာ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၁။(-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။)

ဥဒကဗီဇက (တိ) [ဥဒက+ဗီဇ+က] ရေမျိုးစေ့-ရေဇာတ်-ရှိသော။ ဣမေ ခေါ ပန ဥဒက-ဗီဇကာ သုခုမာလာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။

ဥဒကဗုဗ္ဗုဠ (ပု၊နဉ) [ဥဒက+ဗုဗ္ဗုဠ] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုဗ္ဗုဠ-ကြည့်။

ဥဒကဗုဗ္ဗုဠတ (နဉ) [ဥဒကဗုဗ္ဗုဠ+က] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုဗ္ဗုဠက-ကြည့်။

ဥဒကဘ္ဘာဟတ (တိ) [ဥဒက+အဘ္ဘာဟတ] ရေသည်-ရွေး ရှုဆောင်-တိုက်ခတ်-အပ်သော။ ဥဒကဘ္ဘာဟတာနိဿ စိဝရာနိ အလ္လာနိ ဇာတာနိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃ ၃ ၁။ ဥဒကဘ္ဘာဟတာနိ့တိ ဥဒကေန အဘိအာဟတာနိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ ၉ ၅။

ဥဒကဘယ (နဉ) [ဥဒက+ဘယ] ရေဘေး။ စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဘယာနိ ----- အဂ္ဂိဘယံ ဥဒကဘယံ ရာဇဘယံ။ အံ၊၁။ ၄ ၃ ၃ ၆။ (-အဘိ၊ဝိ။ ၃ ၉ ၀။ မဟာနိ။ ၂ ၈ ၉။)

ဥဒကဘရိတ (တိ) [ဥဒက+ဘရိတ] ရေဖြင့် ပြည့်သော။ အနာမသိတ္တာ ဥဒကဘရိတာနိ နိန္နဌာနာနိ။ ဒီဃ၊ ၂။ ၁ ၃ ၂။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ။ ၆ ၇။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၃ ၄။)

ဥဒေဘာနေ (နာ) [ဥဒေ+ဘာနေ] ရေပွက်၊ ရေမှုး။ ဥဒကဘာနေနံ နာ သံဝိဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၄။၂၆။ အာသနသာလာယ ဥဒကဘာနေနံ ရိတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ၊၁၆။

ဥဒေဘာရ (ပု) [ဥဒေ+ဘာရ] ရေတည်းဟူသောဝန်။ အထ ပုရိသော အာဂစ္ဆေယျ ဥဒကဘာရံ အာဒါယ။ မဟု၊၁၃၈။

ဥဒေဘာဝါဓိဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒေ+ဘာဝ+အဓိဋ္ဌာန] ရေ-အဖြစ်-ဖြစ်အောင်-အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း။ တတ္ထတိ တတ္ထိ ပထဝီယာ ဥဒကဘာဝါ-ဓိဋ္ဌာနေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆။

ဥဒေဘိန္န (တိ) [ဥဒေ+ဘိန္န] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်သီး-အပ်သော။ ကန္ဒရံ(ကန္ဒရော)နာမ "က"နှင့်လဒ္ဓနာမေန ဥဒကေန ဒါရိတော ဥဒကဘိန္နော ပမ္ဘတပဒေသော။ သံ၊ဌ၊၂။၅၁။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂၃။

ဥဒေဘိန္နဌာန (နာ) [ဥဒေဘိန္န+ဌာန] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်သီး-အပ်သောအရပ်။ ဥဒက-ဘိန္နဌာနေ သကဒုစ္ဆံ လဂ္ဂိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁ရရ။ (-ဓာတု၊၁။၁၄။)

ဥဒေဘိန္နောဘာသ (ပု) [ဥဒေဘိန္န+သြဘာသ] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်သီး-အပ်သော နေရောအရပ်။ ဥဒေဘိန္နောဘာသံ သလ္ဂ-ကွေတွာ။ ဓာတု၊၁။၁၅။

ဥဒေဘိရုဟ (တိ) [ဥဒေ+ဘိရုဟ] ရေကြောက်သော၊သူ။ ဥဒေဘိရုဟော ပုရိသော သြတိဏ္ဍဌာနေယေဝ နိမုဇ္ဇိတွာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။၁၀၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။ (-ဓာတု၊ရ။၅၅)

ဥဒေဘိရုဟဓာတိက (တိ) [ဥဒေဘိရုဟ+ဓာတိ+က] ရေကို ကြောက်သောသဘော ရှိသော၊သူ။ တေ ပန ဒွေပိ ဥဒေဘိရုဟ-ဓာတိကာ၀။ ဓာတု၊ဖ။၁ရ၂။

ဥဒေဘေရီ (ထီ) [ဥဒေ+ဘေရီ] ရေထည်ထားအပ်သောစည်၊ ရေစည်။ ဥဒေဘေရိတိ ဥဒကေန ပဟိတ္တာ ဘေရီ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၁ဖ၄။

ဥဒေဘေရီဝါဒိတ (နာ) [ဥဒေဘေရီ+ဝါဒိတ] ရေစည်တီးခြင်း၊ ရေစည်တီးသံ၊ ရေ၌အိုးကို မှောက်၍ တီးခြင်း(ရွှေဥမင်နိသျ)။ ယံကိဉ္စိ ဝါဒိတန္တီ------ဆန္ဓမသော ဥဒေဘေရီ-ဝါဒိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၀၁။ (-ကခ်။၃၁ရ။ ကခ်။ ဌီ၊သစ်။၄ရ၁။)

ဥဒေမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒေ+မဂ္ဂ] ရေဝင်လမ်း။ ပဌမံ ဒေဝေ ဝုဋ္ဌေ ပဌမဟိ ဥဒေမဂ္ဂေဟိ ဥဒကံ ပဝိသိတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၂။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၂။၃ဖ၈။

ဥဒေမဏိက (ပု) [ဥဒေ+မဏိက] (၁) ကြီးသော ဝမ်းရှိသောရေအိုး၊ ရေလှောင်အိုးကြီး၊ အိုးစရည်။ (၂) ရေပေါက်။ (၁) ဥဒေမဏိကံ ပတိဋ္ဌာပေတွာ (ဥပဌပေတွာ)။ မ၊၂။၁ဖ၊။ သံ၊၂။၃ရ၉။ ဥဒါန။၁၉၄။ ဥဒေမဏိကန္တိ မဟာကုဋ္ဌိကံ ဥဒေစာဠိ။ မ၊ဌ၊၃ရ၁။ သံ၊ဌ၊၃ရ။၈၈။ ဥဒါန၊ဌ။၃ဖ၉။ (၂) ဃဋ ဥိဂ္ဂမိ ဌပေတွာ ဥဒေမဏိကာနံ ပဌေဒံ အာဂမယမာနော အဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၅၃။ ဥဒေမဏိကာနန္တိ ဥဒေထေဝါနံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၂၄။

ဥဒေမတ္ထူက (ပု) [ဥဒေ+မတ္ထူက] ရေ၌ဖြစ်သော ဖါး၊ ရေဖါး။ မတ္ထူကန္တိ ထလမတ္ထူကံ၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓုမာယိကာတိ ဝုစ္စတိ၊ နာ ဥဒေမတ္ထူကော။ မဟိ၊ ၂။၁၀၃။

ဥဒေမတ္ထလာသီ (ထီ) [ဥဒေမတ္ထ+လာသီ] ရေမျှကို ရသော၊သူ။ ဥဒေမတ္ထလာသီ ဝိ၊ အညောပိ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ အလာဘိတွာ။

ဝဇိရ။၅၂၉။

ဥဒကမတ္ထသိတ္ထ (တိ) [ဥဒကမတ္ထ+သိတ္ထ] ရေမျှမြင့် -သွန်းလောင်းအပ်-ပြုတ်မြှောအပ်-သော။ ဥဒကမတ္ထသိတ္ထံ အလောကကပတ္ထဥ ပရိဘုဥ္ဇိတ္တာ။ ဓာ၊ဌ၊၃။ (-ဓာ၊ဌ၊၄။ ၂၃ရ။)

ဥဒကမတ္ထက (ပုဒ်နှ) [ဥဒက+မတ္ထက] ရေ၏ အထက်၊ ရေပေါ်။ ဥဒကမတ္ထကေ သာခါယ ကေဖလမ္ပိ အနဝသေသေတ္တာ ။ဓာ၊ဌ၊။၃၅၀။

ဥဒကမလ (နှ) [ဥဒက+မလ] ရေ၏ အညစ်အကြေး။ရေညို။ ပဂကန္တိ ဥဒကမလံ။ အံ၊ဌ၊။၉။ (-မူလဌ၊။ဝ၉။) ဥဒကလ္လေ-လည်းကြည့်။

ဥဒကမလ္လက (ပုဒ်နှ) [ဥဒက+မလ္လက] ရေခွက်။ ပုရိသော လောကကပလ္လံ ပရိတ္ထေ ဥဒကမလ္လကေ ပက္ခိပေယ္ယ။ အံ၊ဝ။၂၅၁။ ဥဒကမလ္လကေတိ ဥဒကသရာဝေ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၂၂၆။

ဥဒကမာတိကာ (တိ) [ဥဒက+မာတိကာ] ရေလာသော မြောင်း။ ရေသွင်းမြောင်း။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကမာတိကံ ဥဒကနိဒ္ဓမနဿ။ ဝိ၊ဌ၊၂၆ဝ။ ဥဒကမာတိကန္တိ ဥဒကဿ အာဂမနမာတိကံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၅၁။ (-အံ၊ဌ၊။ ၂၂၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၁၁။ ကခါ၊ဌ၊ သမ်။၁၄ဝ။)

ဥဒကမာဌက (ပု) [ဥဒက+မာဌက] ရေဇိုးစင်။ ဒ္ဓောသရံ အဂ္ဂိသာလံ ।အထော ဥဒကမာဌကံ။ အပဒာ။၄ ၂။ ထေရဌဒာ။၄ရ၅။ (-သံ၊ဌ၊။ ၂ဝ၀။)

ဥဒကမိဿ (တိ) [ဥဒက+မိဿ] ရေနှင့် ရောသော။ ယဒိ ဥဒကမိဿံ ဥဒကဂတိကံ ဟောတိ။ ဝဇိရ။ ၄ဝ၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိဌီ၊။၄၁၉။)

ဥဒကမိဿက (တိ) [ဥဒက+မိဿက] ရေနှင့် ရောသော။ ဥဒကတေလက-ကြည့်။

ဥဒကမုတ္ထ (တိ) [ဥဒက+မုတ္ထ] ရေမှလွတ်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကမုတ္ထဌာန (နှ) [ဥဒကမုတ္ထ+ဌာန] ရေမှလွတ်ရာ အရပ်။ ဂုဟာတိ ပံသုဂုဟာ၊ သာ ဥနှမေ ဥဒကမုတ္ထဌာနေ အဟောသိ။ မ၊ဌ၊။၁၅၄။ (-မ၊ဌီ၊။၁ဝရ။)

ဥဒကယန္တ (နှ) [ဥဒက+ယန္တ] ရေအလျှဉ်ကို ယို ထွက်စေသော ယန္တရားစက်၊ ရေစက်၊ ရေထုတ်စက်၊ရေငင်စက်။ တေသု တေသု ပဒေသေသု ဥဒကယန္တာနိ ကရောန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၄၆။ မ၊ဌ၊။၁၄၉၊၁၅ဝ။ . အံ၊ဌ၊ ၂။၁ ၂၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ဝ၁။ ဥဒကယန္တာနိတိ ဥဒကဧရောဝိယဿ(ဝိယဿနက)ယန္တာနိ။ ဒီ၊ဌီ၊ ၂။၄၄။ အံ၊ဌီ၊ ၂။၁ဝ၉။ ဥဒကယန္တာနိတိ ဥဒကဝါဟကယန္တာနိ။ မ၊ဌီ၊။၁ဝ၅။

ဥဒကရက္ခသ (ပု) [ဥဒက+ရက္ခသ] ရေကို စောင့်သော-ရက္ခိသ်-ဘီလူး။ ရေစောင့်ဘီလူး။ ဝိရူပေါ ဒီဃဇ္ဇော ဥဒကရက္ခသော။ မ၊ဌ၊ ၁။၁ ၂၅။ အံ၊ဌီ၊။၃၃၄။ (-မ၊ဌီ၊။ဝ၁။)

ဥဒကရဟဒ (ပု) [ဥဒက+ရဟဒ] (၁) သမုဒ္ဒြာ။ (၂) ရေဇိုင်း၊ ရေကန်။ (၁)(၂) ဥဒကရဟဒေါ စ နာမ ကတ္ထစိ သမုဒ္ဒေါပိ ဝုစ္စတိ --- ကတ္ထစိ ဇလာသယောပိ ---၊ သော ဟိ ဥဒကဝသေန ရဟော စက္ခုရဟာဒိကံ ဒေါတိတိ ဥဒကရဟဒေါ။ သြကာရဿ အကာရံ ကတ္တာ။ သဒ္ဒဝိဒူ ပန ဥဒကံ ဟရ- တိတိ ဥဒကရဟဒေါ နိဂုတ္တိနယေနာတိ ဝဒန္တိ။ သီ၊ဌီ၊သမ်၊ ၂။ ၁၆ဝ။ (၁) ရဟဒေါတိ ဥဒကရဟဒေါ။ ဒီ၊ဌ၊။၁၄၅။ ဥဒကရဟဒေါဘိ ဇလခီ။ ဒီ၊ဌီ၊။၁၅ဝ။ (၂) သေယ္ယထာပိ မဟာရာဇ ဥဒကရဟဒေါ ဝဋ္ဌီရော ဥဒ္ဓိဒေါဒကော။ ဒီ၊ဝ။ရ၀။ (-မ၊ဝ။ဝ၄၅။ မ

၂။ ၂၀၈။ မဟု။၁၃၅။) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကရဟဒေါ အာဝိလော လုဒ္ဓိတော ကလလီဘူတော။ အံ၁။၈။ ဥဒကရဟဒေါတိ ဥဒကဒဟော။ ဒံ၊ဌ၁။၄၃။ ဥဒကဝုဏ္ဏော ရဟဒေါ ဥဒကရဟဒေါ။ အံ၊ဋီ၁။၉၈။

ဥဒကရဟဒသုတ္တ (နာ) [ဥဒကရဟဒ+သုတ္တ] ရေအိုင် လေးမျိုးနှင့်တူသော ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုးကို ဟောကြား ရာဖြစ်သောသုတ်၊ ဥဒကရဟဒ-သုတ်။ အဂုတ္တရ- နိကာယ၊ စတုတ္ထနိပါတပါဠိ၊ ၃-ပဏ္ဏာသက၊ ၁-၀၈၊ ၄-သုတ်။ အံ၁။၄၁၉-၄၂၁။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၂၆။

ဥဒကရဟဒူပမ (တိ) [ဥဒကရဟဒ+ဥပမာ] ရေအိုင် ဥပမာရှိသော၊ ရေအိုင်နှင့်တူသော။ စတ္တာရော ဥဒကရဟဒူပမာ ပုဂ္ဂလာ။ အံ၁။၄၁၉။ အဘိဓု။၁၀၈၁၅၃။

ဥဒကရာဇိ (ထီ) [ဥဒက+ရာဇိ] ရေ၏ အရေးအကြောင်း။ တိရေ အကွာနှင့်ဥဒကလေခါ နာမ ကာလုသိယံ ဂတာ တိရသမိုဝေ ဥဒကရာဇိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၅။

ဥဒကရာသိ (ပု) [ဥဒက+ရာသိ] ရေအစု။ မဟာ ဟော ဘိက္ခဝေ ဥဒကရာသိ မဟာ ဥဒကက္ခန္ဓော။ သ၊ ၂။၃၆၈။ နေတ္တိ။၁၃၃။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၃၂၁။ စူဠနိ၊ဌ။၈၂။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၃၁၀။)

ဥဒကရှဟ (တိ) [ဥဒက+ရှဟ] ရေ၌-ဖြစ်သော-ပေါက်သော။ ဥဒကရှဟာ စ ယေ'တ္ထိ ပုပ္ဖဇာတာ။ ဝိမာန။၅၁။ ဥဒကရှဟာတိ ယထာဝုတ္တေ ပဒုမာဒိကေ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၄၃။

ဥဒကလသိကာ (ထီ) [ဥဒက+လသိကာ] ရေ အညစ်အကြေး။ ရေအစေး။ ရေညှိ။ ဥဒက-ဧလ္လိက- ကြည်။

ဥဒကလေခါ(ထီ) [ဥဒက+လေခါ] ရေ၌ရေးခြစ်အပ်သော အရေးအကြောင်း။ အယံ ဝေရုပေါ ပုဂ္ဂလော ဥဒကလေခါ ဝိယ ဒိပ္ပံ သံသန္ဒနတော ဥဒကလေခူပမောတိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဌ၁။၆၆။

ဥဒကလေခူပမ (တိ) [ဥဒကလေခါ+ဥပမာ] ရေ၌ ရေးခြစ်အပ်သော အရေးအကြောင်း-လျှင်ဥပမာ ရှိသော-နှင့်တူသော။ တယောမေ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလာ------ဥဒကလေခူပမော ပုဂ္ဂလော။ အံ၁။၂၈၆။ အဘိဓု။၁ဝ၆။ (-အဘိဓု။၁ဝ၃။)

ဥဒကလေထ (နာ) [ဥဒက+လေထ] ရေလှိုက်ရှု ရေလှိုက်ခေါင်း။ မဟာသမုဒ္ဒေ ဥဒကလေဏ် မာပေတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၄၉။ ထေရသ ဥဒက-လေဏ် ပဝိသိတ္တာ နိသိန္နကာလောဝိယ အဟောသိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၃၁၄။ ဥဒကလေထန္တိ ဥဒကနိဿန္ဒနလေဏ်။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၁။

ဥဒကလေသ (ပု) [ဥဒက+လေသ] ရေနှင့်တူသော အရာ၊ ရေအတု။ နဝ ဣတ္ထေ ဥဒကံ သန္ဒတိ ဥဒကလေသော နာမေသ။ သံ၊ဌ၊ ၂။၃၁၀။ ဝါတလေသ(သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၄)နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒကဝဋ္ဋိ (ထီ) [ဥဒက+ဝဋ္ဋိ] ရေလုံးရေခဲ၊ ရေအစု၊ရေအလျှဉ်။ ဥဒကဿ ဝေရုတိ ဥဒကဝဋ္ဋိယော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၀။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၁။ ဥဒကဝဋ္ဋိယောတိ ဥဒကက္ခန္ဓာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၃၃၉။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၁၉၆။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၉။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၃ဝ၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၃၃၉။)

ဥဒကဝုန္န (တိ) [ဥဒက+ဝုန္န] ရေ၏ တိုးကွားရာ-ရေကြီးရာ-ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဝုန္နသမယ (ပု) [ဥဒကဝုန္န+သမယ] ရေ၏ တိုးပွားရာ-ရေကြီးရာ-အခါ။ ဥဒက-

ဝနုသမယေ(သံ၊ဌ၊၂။ခ၊၄)တိ သမ္ဘဒီဝသေသု ----ဥဒကဿ ဝနုသမယေ။ သံ၊ဋီ၊၂။ခ၂၃။

ဥဒကဝတ္ထုဝဋ္ဌာဒီ (ထီ) [ဥဒက+ဝတ္ထု+ ပဋိဋ္ဌာဒီ] ရေဟူသော အဖုံးအလွှမ်း အဝတ်ဟူသော အဖုံး အလွှမ်း။ သေ နယော ဥဒကဝတ္ထုပဋိဋ္ဌာဒီသုပိ။ ဝဇိရ။၅၂၄။

ဥဒကဝတ္ထု (နဿ) [ဥဒက+ဝတ္ထု]ရေနှင့်စပ်သော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ ရေကိုခိုးသော ရဟန်းအကြောင်း။ ဥဒကဝတ္ထုဿိ ယဒါ ဥဒကံ ဒုလ္လဘံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၂၂။

ဥဒကဝပ္ပ (ထီ) [ဥဒက+ဝပ္ပ] ရေ၌ စိုက်ဖျိုးအပ်သော။ ဥဒကဝပ္ပေ ဗီဇေဟိ အပ္ပ-တိဋ္ဌိတောကာသေ----ဥဒကေန အာသိတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ခ၃၆။

ဥဒကဝမန (ထီ) [ဥဒက+ဝမန] ရေကို အန်ထုတ်သော။ နိကုဋ္ဌိတဘာဝေန ဥဒက-ဝမနော ဃဋော နာ တံ ပုန မုခေန ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၁၁။

ဥဒကဝန္ဓု (ထီ) [ဥဒက+ဝန္ဓု] ရေရှိ-ရေနှင့် ပြည့်စုံ-သော။ ဥဒကဝန္ဓုံ ဖလမရိယဟူဇိတံ။ ဇာ၊၂။၁၀ဝ။ ဥဒကဝန္ဓုန္တိ တေသု တေသု ဌာနေသု ဥဒကသမ္ပန္နံ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄ခ၃ခ။

ဥဒကဝါတ (ပု) [ဥဒက+ဝါတ] ရေနှင့် ရောသော လေ။ ဥဒကဝါတဿ ဒဒေယျ။ သံ၊ခ။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ။၁၂ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၂.၂၅။ ဥဒကဝါတံ ဒဒေယျာတိ ဥဒကမိဿံ ဝါတံ ဥပနေယျ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ။၁၅၄။ (-သံ၊ဌ၊ခ။ခ၀။)

ဥဒကဝါရ (ပု) [ဥဒက+ဝါရ] (ပေးအပ်သော) ရေ၏- အလှည့်-အကြိမ်။ ရေ-ပေး-ခပ်-အလှည့်-အကြိမ်။ ယော ဥဒကဝါရေ သမ္ဘတ္ထေ ဒုလ္ဘတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဋ။ခ၀ဝ။ ဥဒကဝါရံ ပဋိသေဓေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ။ ၁ဘရ။ ဥဒကဝါရန္တိ ကေဒါရေသု သဿာနံ ဒါတဗ္ဗဥဒကဝါရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ။ခ၄၀။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ဋ။ခ၂၂။ စရိယာ၊ ဌ။ခ၉၀။)

ဥဒကဝါရတ (ပု) [ဥဒက+ဝါရက] ရေခပ်-အိုး-ပုံး၊ရေငင်ပုံး။ တတြ ဒေဝေ ဝုဋ္ဌေ နဿ ဥဒကဝါရကော။ သံ၊ဋ။ခ၃ခ။ ဥဒက-ဝါရကောတိ ဥဒကဥသိဿနဝါရကော။ သံ၊ဌ၊ ၂။ခ၁၄။ (-မ၊ဌ၊ခ။ခ၉၀။)

ဥဒကဝါရကာလ (ပု) [ဥဒကဝါရ+ကာလ] ရေအလှည့် အကြိမ်-ရောက်ရာ-ဖြစ်ရာ-အခါ။ ဥဒကဝါရကာလေ ဥဒကံ အလဘန္တာနံ မိလာတဘာဝေန အညထတ္ထံ ဘဝေယျ။ မ၊ ဌ၊ခ။ခ၂၂။

ဥဒကဝါလိကာ (ထီ) [ဥဒက+ဝါလိကာ] ရေစိုသော သဲ။ ဥဒကအာဝါဋေ ပဝေသေတွာ ဥဒကဝါလိကာယ ပူရေတွာ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၀၉။ ဝိ၊ သင်္ဘ။ခ၄ခ။ ဥဒကဝါလိကာယာတိ ဥဒက-တိန္တေန မရှနာ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၄ရ၀။

ဥဒကဝါသစုဏ္ဏ (နဿ) [ဥဒက+ဝါသစုဏ္ဏ] ရေကို ထုံမွှေးစေကတ်သော အမှုန့်။ ဝါသဏ္ဌာယ နာနာပုပ္ဖါနိ စေဝ ဥဒကဝါသ-စုဏ္ဏာနိ စ ပက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဌ၊ခ။ခ၃။ သံ၊ဌ၊ ခ။ဂ။ ဥဒါန၊ဌ။ခ၆၉။

ဥဒကဝါသီ (ထီ) [ဥဒက+ဝါသီ] ရေ၌နေလေ့ရှိ သော၊သူ။ ဒကာသယာတိ ဥဒကဝါသိနော မစ္ဆကစ္ဆပါဒယော။ သံ၊ဌ။၂၆ခ၃။

ဥဒကဝါဟ (ပု) [ဥဒက+ဝါဟ] ရေအလျှဉ်၊ ရေစီးကြောင်း။ ကော် နာဂဘဝနဝါသီ ဥဒကဝါဟံ ပတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၅။

ဥဒကဝါဟက (ပု) [ဥဒက+ဝါဟက] (၁) ရေအလျှဉ်။ (၂) ရေမြောင်း။ ရေမြောင်းကြီး။

မြောင်းမကြီး။ (၁) မဟာဥဒကဝါဟကော သဠာယိ (သဠာယတိ)။ ဝိ၊၃။၄၁။ အံ၊၁။၁၈၀။ ဥဒကဝါဟကောတိ ဥဒကောယော၊ဥဒက-သောတောတိ ပေါရာဏာ။ ၀ဇိရ။၄၁၄။ ဥဒကဝါဟကော တိ ဥဒကကောယော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၀။ ဝိမတိ၊၂။၉၇။ ဥဒက-ဝါဟကောတိ နဒီပူရော။ အံ၊၆၊၂။၁၆၅။ (၂) ကုန္နဒီသဒီသံ ဥဒကဝါဟက် ခဏန္တိ။ ဝိ၊၆၊၁။၂၀၇။ ဥဒကဝါဟကန္တိ မဟာမာတိက်။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၁။ ဝိမတိ၊၁။၁၈၀။ ဥဒက-ဝါဟက(ဝိ၊၆၊၂။၂၅၉)-နန္တိ ဥဒကမာတိက်။ သာရတ္ထ၊၂။၄၁၁။ မဟာမာတိကန္တိ မဟန်း ဥဒကဝါဟက်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၄။

ဥဒကဝါဟကယန္တ (နာ) [ဥဒကဝါဟက+ယန္တ] ရေကို ထုတ်ဆောင်ကြောင်းဖြစ်သော ယန္တရားစက်။ ဥဒကယန္တ-ကြည်။

ဥဒကဝါဟနရဇ္ဇု (တိ) [ဥဒကဝါဟန+ရဇ္ဇု] ရေငင်ကြိုး။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒက-ဝါဟနရဇ္ဇုံ။ ဝိ၊၄။၂၅၉။

ဥဒကဝါဟိနီ (တိ) [ဥဒက+ဝါဟိနီ] ရေမြောင်း၊မြောင်းလက်တက်။ ခုဒ္ဒိကာ ဥဒကဝါဟိနိယော သာခါ ဝိယာတိ သာခါ။ သံ၊ဋီ၊၂။၆၆-ဂ။အံ၊ဋီ၊၂။ ၁၉၄။

ဥဒကဝိနာသ (ပု) [ဥဒက+ဝိနာသ] ရေ၏ ပျက်စီးခြင်း။ ဥဒကဝိနာသော ဝိယ ဣဒ္ဓိဝိနာသော စ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၁။ရ။

ဥဒကဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥဒက+ဝိနိမုတ္တ] ရေမှ လွတ် ပြီးသော။ တံ အာကာသဋ္ဌ ဝါ တိရဋ္ဌ ဝါ ဥဒကဝိနိမုတ္တံ ဂဏှတော အဝဟာရော နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၈။

ဥဒကဝိပ္ပန္နန (နာ) [ဥဒက+ဝိပ္ပန္နန] ရေတုန်လှုပ်ခြင်း၊ရေပွက်ခြင်း။ ဥဒကဝိပ္ပန္နနေနေ၀ ဟိ မဏ္ဍော ခုဒ္ဒကော မဟန္တော ဝါတိ ပညာယတိ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၀၂။

ဥဒကဝိပ္ပန္နိတ (တိ) [ဥဒက+ဝိပ္ပန္နိတ] ရေတုန်လှုပ်ခြင်း။ ရေပွက်ခြင်း။ ဥဒကဝိပ္ပန္နိတေနေ၀ ဟိ မဏ္ဍော ခုဒ္ဒကော မဟန္တော ဝါတိ ဉာယတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃။

ဥဒကဝုဋ္ဌိ (တိ) [ဥဒက+ဝုဋ္ဌိ] ရေပေါက်၊ မိုးရေပေါက်။ ပဌမံယေ၀ ဥဒကဝုဋ္ဌိ ပါတယိသု။ မ၊ဋီ၊၃။၄၅။

ဥဒကဝုဋ္ဌိပါတန (နာ) [ဥဒကဝုဋ္ဌိ+ပါတန] ရေပေါက်-မိုးရေပေါက်-ကိုကျစေခြင်း။ ဥဒကဝုဋ္ဌိပါတနာဒိ တသ္မိံ ပါ၀ကမ္မေ အသမဓိဘူတာနမ္မိ သမနုညတာယ အန္တော-ကရဏတ္ထံ ကတံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁-၂။

ဥဒကဝုဋ္ဌိသမုဋ္ဌါဒန (နာ) [ဥဒကဝုဋ္ဌိ+သမုဋ္ဌါဒန] ရေပေါက်-မိုးရေပေါက်-ကိုပြစ်စေခြင်း။ အာပေါကသိဏ၀သေန ပထ၀ိယံ ဥမ္မုဇ္ဇနနိမုဇ္ဇနံ ဥဒကဝုဋ္ဌိသမုဋ္ဌါဒနံ----ဝေမာဒီနိ ဣဒ္ဓိနန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ရ၀။

ဥဒကဝေ၀ (ပု) [ဥဒက+ဝေ၀] ရေအဟုန်။ သီဃသောတာယ ဟာရဟာရိနိယာ နဒိယာ ဥဒကဝေ၀ေန ဟေဋ္ဌတော ၀ုယ္ဟယျ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဋီ။၃၂၆။

ဥဒကသံယုတ္တ (တိ) [ဥဒက+သံယုတ္တ] ရေနှင့် ယှဉ်သော။ အာသ၀ေ ဟိ ဥဒကသံယုတ္တာ ပထ၀ီ ဥဒကေန အဘိဘူတာ။ မူလဋီ၊၁။၁၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၉၂။

ဥဒကသကဋ (နာ) [ဥဒက+ဘာရ+သကဋ] ရေဟူသော ဝန်ရိုသော-ရေကို တင်ဆောင်လာသော-လှည်း။ ရေလှည်း။ ဝိသမဘူမိ-ဘာဂပတ္တံ ပန ဥဒကသကဋံ ဝိယ နိစ္စလော

ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ ဒီဃ၊ဝ။ဝရ၊။ မဗျ၊ဝ။၂၆၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဒ၃ဂ။ ဥဒကသကဋ္ဌန္တိ ဥဒကသာရသကဋ် (ဥဒကသာရသကဋ်?)။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။ဂ၈။(–အံ၊ဋ္ဌ၊ဒ၊ဒ၁ဒ။)

ဥဒကသင်္ဂဟ (တိ)[ဥဒက+သင်္ဂဟ] ရေသည် သိမ်း ယူအပ်သော၊ရေလွှမ်းသော။ ဒေဝေ ဝသန္တေ ဥဒကသင်္ဂဟေ ဥဒကစိက္ခလ္လေ ဩကပုဏ္ဏေဟိ ---တေနုပသက်မိသု။ ဝိ၊ ဒ။ဒ၅၁။ ဥဒကသင်္ဂဟေတိ ဥဒကေန သင်္ဂဟိတေ ဃဋိတေ သံသဋ္ဌေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒ။ ဒ၈ဂ။

ဥဒကသကုဏိကာ (ထီ) [ဥဒက+သကုဏိကာ] ရေငှက်မငယ်။မဟာပတဝီ ဥဒက် ကတ္တာ ဥဒက– သကုဏိကာ ဝိယ နိမုဇ္ဇိတ္တာ။ ဓမ္မပ၊ ၂။ဒ၄။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဒ၄၄။)

ဥဒကသဏ္ဌာရိက (တိ) [ဥဒက+သဏ္ဌာရိက] ရေ၌–ကျင်လည်–ကျက်စား–သွားလာ–သော။ နာဂသရိရံ ပါတုဘဝတိ ဥဒကသဏ္ဌာရိကံ မဏ္ဍူကဘက္ခံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒ။ဒ၀၄။ (–ဝိမတိ၊၂။ဘ၂ဒ။)

ဥဒကသညာ (ထီ) [ဥဒက+သညာ] ရေဟူသော အမှတ်သညာ။ တကၠာ ဟိ နိရုဒကကန္တာရေ မရိစိကာယ ဥဒကသညာ ဝိယ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၅၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၂၈။ (–ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၄၀၈။)

ဥဒကသဏ္ဌာနက (တိ) [ဥဒက+သဏ္ဌာနက] ရေ၏ ကောင်းစွာတည်ရာဖြစ်သော၊ ရေ ကောင်းစွာတည်နိုင်သော။ အောက်ပုံ၌ကြည့်။

ဥဒကသဏ္ဌာနကပွဒေသ (ပု) [ဥဒက သဏ္ဌာနက+ပဒေသ] ရေကောင်းစွာ တည်နိုင် သောအရပ်။ ဆဋ္ဌ ဝါ ဒသ ဝါ ဃဋေ ဥဒကသဏ္ဌာနကပွဒေသေ အာသိဋ္ဌိတ္တာ တတ္ထ အာသိဋ္ဌိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒ။ဘ၃ဒ။ ဥဒက– သဏ္ဌာနကပွဒေသေတိ ယတ္ထ ဘူမိဘာဂေ ဥဒကံ နိက္ခိတ္တံ သန္တိဋ္ဌတိ၊ နိ သဟသာ ပရိက္ခယံ ဂစ္ဆတိ၊ ထာဒိသေ ပဒေသေ။ ဘာရတ္ထ၊ဒ။ဂ၃။ (–ဝိမတိ၊၂။ဒ၅)

ဥဒကသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒက+သဒ္ဒ] ရေသံ။ ဝါတသဒ္ဒေါ ဥဒကသဒ္ဒေါ မနုဿသဒ္ဒေါ။ အဘိ၊ ဓ။ဘ၆၅။ အဘိ၊ဝိ။ရ၂။ ဥဒကသ သန္ဓမာနသ ဝါ ပဋိဟတသ ဝါ သဒ္ဒေါ ဥဒကသဒ္ဒေါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဒ၃ဒ၆။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅။)

ဥဒကသန္ဓောသ (ပု) [ဥဒက+သန္ဓောသ] ရေ ဖြင့် ရောင့်ရဲတင်းတိမ်ခြင်း။ (အဘယ်အရပ်၌ ရေသည် နှစ်သက်ဖွယ် ရှိသနည်း။ အဘယ် အရပ်၌ နှစ်သက်ဖွယ် မရှိသနည်းဟု မစိစစ်မူ၍ ဖွတ်လျော်ရန် သင့်လျော်သော ရေတစ် မျိုးမျိုးဖြင့် ဖွတ်လျော် ခြင်းသည် ဥဒက– သန္ဓောသ မည်၏။) ကတ္ထ ဥဒကံ မနာပံ ကတ္ထ အမနာပန္တိ အဝိစာရေတ္တာ ယေန ကေနစိ ဓောဝနုပဂေန ဥဒကေန ဓောဝနံ ဥဒကသန္ဓောသော နာမ။ ဒီဃ၊ဋ္ဌ။ဘ၉၄။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၀။ ဝုဋ္ဌနိ၊ဋ္ဌ။ဘ၁။

ဥဒကသန္ဓာရက (တိ) [ဥဒက+သန္ဓာရက] ရေကို ဆောင် တတ်သော။ တေ ဝါယန္တာ သဋ္ဌ သဟသာမိက နဝယောဇနသတသဟသ ဗဟလ ဥဒကသန္ဓာရကံ ဝါတံ ဥပစ္ဆိန္ဒန္တိ။ ဒီဃ၊ဋ္ဌ။ဘ၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၄။)

ဥဒကသန္ဓာရကဝါတ (ပု) [ဥဒကသန္ဓာရက +ဝါတ] ရေကို ဆောင်တတ်သော လေ။ တေ ဝါယန္တာ ဥဒကသန္ဓာရကဝါတံ ဥပစ္ဆိန္ဒန္တိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ဒ။၂၅ဝ။ (–မ၊ဋီ၊ဘ။ရ၉။)

ဥဒကသန္ဓာရကဝါယုဝန္ဒ (ပု) [ဥဒကသန္ဓာရက+ ဝါယုဝန္ဒ] ရေကို ဆောင်တတ်သော လေအစု။ အဓောတိ ဟေဋ္ဌာ ယာဝ ဥဒကသန္ဓာရက– ဝါယုဝန္ဒာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။ဒ၇၅။

ဥဒကသန္ဓိရုဒ္ဓ (တိ) [ဥဒက+သန္ဓိရုဒ္ဓ] ရေသည်ပိတ်ဆို့အပ်သော။ 'အနာသယ-ဂါမိတာယ ဥဒကသန္ဓိရုဒ္ဓေါပိ အမဂ္ဂေါ ဝုတ္တော။ မဇ္ဈိ၂။ရဝ။

ဥဒကသပ္ပ (ပု) [ဥဒက+သပ္ပ] ရေမြွေ။ အန္ဓရာ ကိဠိ ဥဒကသပ္ပံ ဝါ ဝါဠမစ္ဆံ ဝါ ဒီသ္ကာ ဘီတော ပလာယတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၆။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၉၄။ သံ၊ဌ၊၃။၅၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၁။)

ဥဒကသပ္ပသီသ (နာ) [ဥဒကသပ္ပ+သီသ] ရေမြွေ၏ ဦးခေါင်း။ ဒေဠ္ဘသီသန္တိ ဥဒကသပ္ပသီသံ။ ဝိမတိ၁။၁၆၈။

ဥဒကသပ္ပသီသဘဏ္ဍာန (နာ) [ဥဒကသပ္ပသီသ+သဏ္ဌာန] ရေမြွေဦးခေါင်းပုံသဏ္ဌာန်။ ဒေဠ္ဘသီသန္တိ ဥဒကသပ္ပသီသသဏ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၀။

ဥဒကသဘာဝ (ပု) [ဥဒက+သဘာဝ] သဘောတူသော–လျောက်ပတ်သော–ရေ။ ထေရာ အရညေ ဝသမာနာ ဝနသဘာဝံ ဥဒက-သဘာဝံ ဘိက္ခာစရသဘာဂဠ သလ္လကွေတ္တာ အရညေ ဝသန္တိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁ရ၅။ (–အံ၊ဌ၊ ၁။၁၆၂။)

ဥဒကသမိပ (နာ) [ဥဒက+သမိပ] ရေအနီး။ ဥဒက သမိပံ ဂန္တွာ မုခံ ဓောတိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၃၀၄။

ဥဒကသမ္ဘန္န(တိ) [ဥဒက+သမ္ဘန္န] ရေနှင့်ပြည့်စုံသော။ အညတရသ္မိံ ဥဒကသမ္ဘန္နေ ရမဏီယေ ဘူမိဘာဂေ မဟာဝနသဏ္ဌော အဟောသိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၄။ (–မ၊ဌ၊၃။၃၄။)

ဥဒကသမ္ဓိန္န (တိ) [ဥဒက+သမ္ဓိန္န] ရေနှင့်-ရောစပ်- ရောမြှမ်း–သော။ အဂိလာနသ ဥဒကသမ္ဓိန္နံ ပါနပရိဘောဂေန ပရိဘုဉ္ဇိတုံ။ ဝိ၊၃။၃၀၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၄။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၉၉။)

ဥဒကသမ္ဓိန္နဌာန (နာ) [ဥဒကသမ္ဓိန္န+ဌာန] ရေနှင့်ရော မြှမ်းရာအရပ်။ တဇ္ဇာတိကေ ဥဒကသမ္ဓိန္နဌာနေ ဓုရဝါဟဂေါဏ် ဂဏှာတိ ဝဒန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၀။ မဟာနိ၊ဌ၊၃၆၀။

ဥဒကသမ္ဘေဒ (ပု) [ဥဒက+သမ္ဘေဒ] ရေနှင့် ရောစပ်ခြင်း။ တေသု စာယံ ဥဒကသမ္ဘေဒေါ ဂရုကံ လဟုကံ ကရောတိ။ ဝဇိရ။ ၂၆၉။

ဥဒကသမ္ဘေဒဝိသေသ (ပု) [ဥဒကသမ္ဘေဒ+ဝိသေသ] ရေနှင့် ရောစပ်ခြင်း အထူး။ သုက္ကသဒ္ဒံ ယာဝဇီဝိကန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ကသ္မာ ဥဒက သမ္ဘေဒဝိသေသတော။ ဝဇိရ။ ၂၆၉။

ဥဒကသရာဝ (ပု) [ဥဒက+သရာဝ] ရေခွက်။ ဥဒကမလ္လက–ကြည်။

ဥဒကသရာဝက (ပု) [ဥဒက+သရာဝက] ရေခွက်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဌာနံ ဥဒကသရာဝကန္တိ။ ဝိ၊ဌ။၂၅ရ။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၀။)

ဥဒကသာဋက (ပု) [ဥဒက+သာဋက]ရေသနုပ်၊ ရေလဲအဝတ်။ ဥဒကသာဋကံ ဒတ္တာ ပက္ကာမိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၆၅။ (–ဝိ၊သင်္ဂ၊ဌ၁၆။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၂။ မ၊ဌ၊၁။ဌ၄၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၆၁။)

ဥဒကသာဋိကစီဝရ (ပု၊နာ) [ဥဒကသာဋိကာ+စီဝရ] ရေသနုပ်သင်္ကန်း။ သစေပိ ဥဒက-သာဋိကစီဝရံ မဟဏ္ဍ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။၂၀၅။ (–ကခါ၊ဌ၊သစ်။ဌ၄ရ။)

ဥဒကသာဋိကာ (ထီ) [ဥဒက+သာဋိကာ] ရေသနုပ်၊ရေချိုးအဝတ်။ ဘဂဝတာ ဘိက္ခုနီနံ ဥဒကသာဋိကာ အနုညာတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။ဌ၆။ ဥဒကသာဋိကာ နာမ ယာယ နီဝတ္ထာ နဟာယတိ။ ဝိ၊၂။ဌ၆ရ။ (–ဝိ၊ဌ။ဌ၀၆၊ဌ၀၈။

သံဌေ။၁၇။ ဓမ္မဌ။၁။၃၁၈။)

ဥဒကသာဇီ (တိ) [ဥဒက+သာဇီ။ သာဇီ–ကြည်] ရေသနုပ်။ ဥ။ ဥဒကသာဇီဌ၊ ပဏီတံ အတိဝုဒ္ဓကံ။ ဝိ၁။၄၂၉။

ဥဒကသာဓေရဏ (တိ) [ဥဒက+သာဓေရဏ] ရေနှင့် ဆက်ဆံသော။ ဥဒကသာဓေရဏာ ဘောဂါ။ အံ၂။၂၂၆။

ဥဒကသာမန္တာ (ဗျ) [ဥဒက+သာမန္တာ။ ရူ။၁၃–၄] ရေ၏အနီး။ ဝေါကွရဂီအာဒီနံ ထဲ့ဂုံ ဘိဒ္ဓိတ္တာ ဥဒကသာမန္တာ ပတတိ။ ဝိ၊ဌ။ ၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ရ၅။

ဥဒကသာရသကဋ (သိ၊ဌ်ိ၊သမ်ိ၂။ဂ) ဌ်ရှိသော ၎င်းပါဌ်ိသည်–ဥဒကသာရသကဋ–မှ ပျက်လာသော ပါဌ်ိ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥဒကသကဋ–ကြည်။

ဥဒကသာလ (ပု) [ဥဒက+သာလ] ရေရှိသော–ရေထွက်သော–အင်ကြင်းပင်။ ဥ။ ဥ–သာလတောပိ (ဥ်ဒ်ကံ သာလ်တောပိ–ဟူသော မူကွဲပါဌ်ိက ပိုကောင်း သည်။) အ်ဗ္ဗ၊ နူမိတ္တာ ဘဂ္ဂဝတော စိတကံ နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၂။၁၃၅။ ဥဒကသာလတောတိ ပရိဝါရေတ္တာ ဌ်တ–သာလရုက္ခေ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ။ ၂။၁၉၆။

ဥဒကသိဌ်ိန (နာ) [ဥဒက+သိဌ်ိန] (၁) ရေကို သွန်းလောင်း ခြင်း။ (၂) ရေအိုးငယ်။ (၁) ကာလေန ကာလ်ံ ဥဒကသိဌ်ိနံ ဝိယ ဓမ္မသ္သဝနံ။ မ၊ဌ။ ၂။ ၂၄ရ။ (–အ်ဌ်ိ၊၃။ဂ။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၂၉၉။ မ၊ဌ်ိ၊ ၂။ ၂၆၉။ (၂) နဿ ကေ္ကာမိ စာ ဌ်ိ ဟုတ္တာ ဥဒကသိဌ်ိနံ ဟောတုံ။ ထေရ၊ ဌ။ ၂။ ၃ရ၅။ အပ၊ဌ။ ၁။ ၂၃ရ။ (ဓမ္မ၊ဌ။ ၆ဝ၊ ရ၂–အလားတူဇာတ်ကြောင်းဌ် ဥဒ္ဓိန–ဘာဝပွတ္တိ–ဟုရှိသည်။)

ဥဒကသိဌ်ိနကာလ (ပု) [ဥဒကသိဌ်ိန+ကာလ] ရေသွန်းလောင်းရာအခါ။ ဥဒကသိဌ်ိနကာလေ တတော တတော ဝိသရိတ္တာ––––ကရောတိ။ မ၊ဌ်ိ၊ ၂။ ၂၆ဇ။ (–အ်ဌ်ိ၊၃။ဇ။)

ဥဒကသိဌ်ိနပရိယောသာန (တိ) [ဥဒကသိဌ်ိန+ပရိယောသာန] ရေသွန်းလောင်း ခြင်းလျှင် အဆုံးရှိသော။ အာစမနကုမ္ဓိယာ ဥဒကသိဌ်ိန– ပရိယောသာနံ သမ္ပဲ ဝတ္ထံ ကာတမ္ဗမေဝ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၃ဝ။

ဥဒကသိဌ်ိနသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒကသိဌ်ိန+သဒ္ဒ] ရေသွန်းလောင်းသောအသံ။ ပါနီယဿ–ပရိဘောဇနီယဿ ဥဒကသိဌ်ိနသဒ္ဒမ္ပိ ဿဏ္ဌိကသဒ္ဒမ္ပိ ကရောန္တဿ နဿ ဇာနာတိ။ ဓမ္မ၊ ဌ။ ၁။ ၃ဝ၄။

ဥဒကသိတ္ထ (တိ) [ဥဒက+သိတ္ထ] ရေမြင့်–ဖြောအပ်–ပြုတ်အပ်–သော။ ဖလေ အသတိ ပတ္ထာနိ ဥဒကသိတ္ထာနိ ဝါဒန္ဓော။ စရိယာ၊ ဌ။ ၂ ၂။ (–ဇာ၊ဌ။ ၂ ၃ရ။)

ဥဒကသိတ္ထပတ္ထ (နာ) [ဥဒကသိတ္ထ+ပတ္ထ] ရေမြင့်–ဖြောအပ်–ပြုတ်အပ်–သော သစ်ရွက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသိတ္ထပတ္ထမိဿ(တိ) [ဥဒကသိတ္ထပတ္ထ +မိဿ] ရေမြင့်–ဖြောအပ်–ပြုတ်အပ်–သော သစ်ရွက်နှင့်ရောမြှမ်းသော။ ကပ္ပေါ အလောကကံ အရူပနံ ဥဒကသိတ္ထပတ္ထမိဿံ သာမာ–ကနိဝါရယာဂုံ ပါယေသိ။ ဇာ၊ဌ။ ၁။ ၁ ၂။

ဥဒကသိနေဟ (ပု) [ဥဒက+သိနေဟ] ရေဟူသော အစေး။ ရေအစေး။ သ္ဟေဟာနုဂတာတိ ဥဒကသိနေဟေန အနုဂတာ။ ဒီ၊ဌ။ ၁။ ၁ဇ၅။ မ၊ဌ။ ၂။ ၂ ၂ ၂။ အ်ဌ၊ဌ။ ဇ။ (–အ်ဌ်ိ၊ဌ။ ၁ ၂။)

ဥဒကသီရာ (တိ) [ဥဒက+သီရာ] ရေကြော။

တာဟိ တာဟိ ဥဒကသိရာဟိ ဥဿိဒ္ဓတိတိ ဥဿိဒ်။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၈။ အ၊ ဋီ၊၃။၁ ၂။

ဥဒကသုတ္တ (နာ) [ဥဒက+သုတ္တ] ဥဒကသုတ်။ (ရာမ၏ သားဖြစ်သူ ဥဒကသည် အမှန်တကယ် ဂညာရှိ (ဝေဒဂူ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် ဝေဒဂူဖြစ်သည် ဟု လည်းကောင်း, အလုံးစုံကို အောင်မြင်ပြီးသူ (သမ္မဒီ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် သမ္မဒီ ဖြစ်သည် ဟုလည်းကောင်း, ဝဋ်ဒုက္ခ အမြစ်ကို တူးဖြိုပြီးသူ (ဂဏ္ဍမူလ အပလိခတ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် တူးဖြို ပြီးသူ ဖြစ်သည်ဟု လည်းကောင်း ပြောဆိုနေကြောင်း မိန့်ကြား တော်မူပြီးနောက် ဝေဒဂူ, သမ္မဒီ, ဂဏ္ဍမူလ အပလိခတ အစစ်အမှန်ကို ဟောကြားတော် မူရာသုတ်)။ သံယုတ္တ နိကာယ၊ သဠာယတန ဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ။ ၁–သံယုတ်၊ ၅–ဝဂ်၊ ၁၀–သုတ်။ သံ၊ ၂။၃၀၄–၅။

ဥဒကသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဒက+သုဒ္ဓိ] ရေဖြင့်စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း။ (ပဿာဝမဂ်ကို ရေဆေးခြင်း)။ ဥဒကသုဒ္ဓိယာ သြဝါဒေါ။ ဘိက္ခုနီသု ပဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၅။ ၂၅ရ။

ဥဒကသုဒ္ဓိက (ထီနာ) [ဥဒက+သုဒ္ဓိက] (၁) ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း။ (ပဿာဝမဂ်ကို) ရေဆေး ခြင်း။ (ထီ)(၂) (က) (မိမိကိုယ်ကို) ရေဖြင့်စင် ကြယ်အောင်ပြုသော။ (ခ) (မကောင်းမှုအကုသိုလ် တို့ကို) ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင် ပြုသော–ရေဖြင့် စင်ကြယ် ၏ဟု အယူအဆ ရှိသော၊သူ။ (၁) ဥဒက–သုဒ္ဓိကံ နာမ မုတ္တကရဏသာ ဓောဝနာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ ၂။၃၄၄။ အတိဂမ္ဘီရံ ဥဒကသုဒ္ဓိကံ အာဒိယန္တိ(ဝိ၊ ၂။၃၄၄။)တိ အတိအန္ဓော ပဝေသေတ္တာ ဥဒကေန ဓောဝနံ ကုရုမာနာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁၉၇။ ဥဒကေန ဓောဝနံ ကုရုမာနာတိ ဟုမိနာ ဥဒကသုဒ္ဓိကန္တိပဒဿ ဥဒကေန သုဒ္ဓိယာ ကရဏန္တိ အတ္ထော ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၁၆၁။ (–ဝိ၊၃။ ၂၅၅။ ဝိ၅။၁၀၆။ ကင်္ခ။၃၁၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၀။) (ထီ)(၂) (က) အဝန္တိဒက္ခိဏာပထေ ဘန္တေ နယာနဂရုကာ မနုဿာ ဥဒကသုဒ္ဓိကာ။ ဝိ၊၃။ ၂၅၅–ရ။ (ခ) သဂ်ိရဝေါ နာမ ဗြာဟ္မဏော------- ဥဒကသုဒ္ဓိကော ဥဒကေန ပရိသုဒ္ဓိ ပစ္စေတိ။ သံ၊၁။၁၄၄။ (–ထေရီဋ္ဌ။ ၂၀ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၀။)

ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာဝ(ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိက+ဘာဝ] ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင် ပြုသည်၏အဖြစ်။ အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာဝဇာနနတ္ထ(ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိက ဘာဝ+ဇာနန+အတ္ထ] (မိမိကိုယ်တိုင်နှင့် သတ္တ လောကသည်)ရေဖြင့်–စင်ကြယ်အောင် ပြု သည်–စင်ကြယ်သည်–၏အဖြစ်ကို သိစေခြင်း အကျိုး။ ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာဝဇာနနတ္ထာယ(သံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၄၁)တိ အတ္ထနော ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာဝံ ဇာနနတ္ထံ စေဝ, လောကဿ စ ဥဒကေန သုဒ္ဓိ ဟောတိတိ ဟုမဿ အတ္ထဿ ဇာနန–တ္ထဉ္စ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၁။

ဥဒကသုဒ္ဓိပစ္စယ (ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိ+ပစ္စယ] ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း ဟူသော အကြောင်း။ ဥဒကသုဒ္ဓိပစ္စယေ သတိပိ ဖဿသာဒီယနေ ယထာဝုတ္တပရိစ္ဆေဒေ အနာပတ္တိ။ ဝဇိရ။၃၆၈။ (–သာရတ္ထ၊၃။၁ ၃၃။)

ဥဒကသုဒ္ဓိပရိယောသာန (ထီ) [ဥဒကသုဒ္ဓိ+ ပရိယောသာန] ရေဖြင့်စင်ကြယ်အောင် ပြုခြင်းလျှင် အဆုံးရှိသော။ ဥဒကသုဒ္ဓိပရိ–ယောသာနတာယ သြဒကန္တိကော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ဝ၇၁။

ဥဒကသေစန (ပုနာ) [ဥဒက+သေစန] (ပု)(၁) ဥဒကသေစန မည်သော၊သူ(စကြဝဠာမင်း)။

(နာ)(၂) ရေသွန်းလောင်းခြင်း။ (တီ)(၃) ရေသွန်းလောင်းကြောင်း-ရေအလျှဉ်ထုတ်လွှတ်ကြောင်း-ဖြစ်သော၊ ရေအလျှဉ်ထုတ်လွှတ်သော။ (ပု)(၁) ဥဒကသေစနာ နာမ အဋ္ဌေတေ စက္ကဝတ္တိနော။ အဝ၊၂။၁၄၅။ (နာ)(၂) အဂ္ဂိပရိစရဏေန ဝါ ဥဒကသေစနေန ဝါ ဝသု- ဃာတညေန ဝါ သုဒ္ဓိ နာမ နတ္ထိ။ ဇာ၊ ၆။၃။၃၀၁။ (တီ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသေစနနာဠိကာ (တီ) [ဥဒကသေစန + နာဠိကာ] ရေအလျှဉ်ကို ထုတ်လွှတ်သောကျည် တောက်ရေထုတ်ပိုက်။ သုဝဏ္ဏရဇတ-မဏိပဝါဠမယာဝ ဥဒကသေစနနာဠိကာ ဟောန္တု။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂၅။ ဥဒကသေစန-နာဠိကာတိ ဥဒကစ္ဆဏ္ဍာဝိသဒ္ဒေနနာဠိယန္ဓာနိ (ဥဒကဓောဝိသဒ္ဒေနနာဠိယန္ဓာနိ?) ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။

ဥဒကသောဏ္ဍိကာ (တီ) [ဥဒက+သောဏ္ဍိကာ] ကျောက်ရေကန်၊ ရေဆိုင်။ ပဿန္နသလိလာသု ဥဒက- သောဏ္ဍိကာသု နီဟာရော ဝိယ သရတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၅၂။

ဥဒကသောဏ္ဍီ (တီ) [ဥဒက+သောဏ္ဍီ] ကျောက်ရေကန်၊ ရေဆိုင်။ ဒွေ တိသော ပေါက္ခရကိယော ဝါ ဥဒကသောဏ္ဍိယော ဝါ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၃၃။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၀။ မဇ္ဈ၊ ၂။၁၁၉။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၀၃။ အသိ၊ဌ၊ ၂။၃၅၀။ မဟာနိ၊ဌ။၀၃။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၂။

ဥဒကသောတ (ပု) [ဥဒက+သောတ] ရေအလျှဉ်။ ဥဒကဝါဟက-ကြည့်။

ဥဒကသ္ဆေတ (ပု) [ဥဒက+သ္ဆေတ] ရေဟူသော အစေး၊ ရေစေး။ သန္ဓရဏာဟိရော နာနိယပိတ္ထိ ဗုဒ္ဓာ ဥဒကသ္ဆေဟေနာတိ ဏာဟ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၆။

ဥဒကဟာရိကာ (တီ) [ဥဒက+ဟာရိကာ] ရေကို ဆောင်ယူသော-ရေခပ်သော-မိန်းမ။ မမ ဘာဂံ ဂဟေတ္တာန၊ ဂစ္ဆ ဥဒကဟာရိကာ။ ဇာတ၊ ၂။၂၀၁။ ထေရီဂါ။၅၂။

ဥဒကဟာရိယ (နာ) [ဥဒက+ဟာရိယ (=ဟရ+ဏျ)] ရေကိုဆောင်ယူခြင်း၊ ရေခပ်ခြင်း။ ဂတာ ဥဒကဟာရိယံ။ အဝ၊ ၂။ ၂၉၄။ ထေရီ၊ ဌ။ ၂၀ဂ။

ဥဒကဟာရိယာ (တီ) [ဥဒကဟာရိကာ မှ ဂ-ကို ယ- ပြု] ဥဒကဟာရိကာနှင့် အနက်တူ။ တာ နံ တတ္ထ ဂတာဝေါစုံ၊ နဒီ ဥဒကဟာရိယာ။ ဇာ၊ ၂။ ၃၃၃၊(-၃၃၅)။ ဇာဌ၊ ရ။ ၂၉၄၊ ၂၉၅)။)

ဥဒကဟာရီ (တီ) [ဥဒက+ဟရ+ဏီ=ထီ-ဌ=ဥဒကဟာရိနီ] ရေကိုဆောင်ယူသော၊ ရေခပ်သော်သူ။ ဥဒကံ နေန္ဓိတိ နေတ္ထိကာ၊ ဥဒကဟာရိနော။ ထေရဂါ။ ၂။၃၃၃။ တေန ဒေါ ပန သမ္ဘယေန သမ္ဘဟုလာ ဥဒက-ဟာရိနိယော ဘဂဝတော အဝိဒူရေန ဇာတိ-ဂ္ဂမန္ဓိ။ ဝိမာန၊ဌ။၄၀။

ဥဒကာကာရ (ပု) [ဥဒက+အာကာရ] ရေဟူသော အခြင်းအရာ၊ ရေ၏အသွင်။ ပဿန္ဓာနံ ယေသုယေ့ုန ဥဒကာကာရေန ခါယတိ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၅ဝ။

ဥဒကာဂမန (နာ) [ဥဒက+အာဂမန] ရေ-စီးဝင် ခြင်း-စီးဝင်ရာလမ်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကာဂမနသမ္ဘန္ဓ (တီ) [ဥဒကာဂမန+သမ္ဘန္ဓ] ရေ-စီးဝင်ခြင်း-စီးဝင်ရာလမ်း-နှင့်ပြည့်စုံသော။ နဒ အာယသမ္ဘန္ဓန္တိ နဒ ဥဒကာ-ဂမနသမ္ဘန္ဓံ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၉။

ဥဒကာစမန (နာ) [ဥဒက+အာစမန] ရေမြည့်မျက်နှာကို-ဆေး-သုတ်သင်-ခြင်း။ မျက်နှာ

သစ်ခြင်း။ ဥဒကာစမနာနီ စာ(သံ၊၂။၃၃၅)တိ ဥဒကေန မုခဝဍိမဇ္ဇနာနီ။ သံ၊၆၊၃။၄၃။ အာစမန-ကြည်။

ဥဒကာဒါန (နာ) [ဥဒက+အာဒါန] ရေခွက်။ ပဿသိ နော တွံ——ဥဒကာဒါနေ (ဥဒကာ-ဓာနေ။ မ၊၂။ရရ။) ဌပိတံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၁။ ဥဒကဒါန၊ ဥဒကာဓာန-တိုလည်းကြည်။

ဥဒကာဓာန (နာ) [ဥဒက+ဓာ+ယု။ ဥဒက+အာဓာန] ရေခွက်။ အထ ဒေါ ဘဂဝါ ပရိတ္တံ ဥဒကာဝသေသံ ဥဒကာဓာနေ ဌပေတွာ။ မ၊၂။ရရ။ ဥဒကာဓာနေတိ ဥဒကဘာဇနေ၊ ဥဒကဌာနေတိပိ ပါဌော။ မ၊ဋီ၊၃။ ၈၈။ ဥဒကံ အနေန ဓိယတိ ဌပိယတိ ဝါ ဣတိ ဥဒကာဓာနံ၊ ဥဒကဌာနန္တိ စ ဒုဒ္ဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၉။

ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇန (နာ) [ဥဒကာဓာန+နိကုဇ္ဇန] ရေခွက်ကိုမှောက်ခြင်း။ ဥဒကာဝသေသဆဋ္ဌန-ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇနဥဏ္ဍုဇ္ဇနဒဿနသညိတာ စတသော ဥဒကာနူပမာယော။ မ၊ဋီ၊၃။၅၉။

ဥဒကာဓာနူပမာ(ထီ) [ဥဒကာဓာန+ဥပမာ] ရေခွက် ဥပမာ။ ပဌမမေဝ စတသော ဥဒကာ-ဓာနူပမာယော ——ဒသောတွာ။ မ၊ဋီ၊၃။၈၈-၉။ (-မ၊ဋီ၊၃။၅၉။)

ဥဒကာနယန (နာ) [ဥဒက+အာနယန] ရေကိုဆောင် ခြင်း။ တတ္ထေဝ ကသာဝပစနဥဒကာ-နယနကုစ္ဆကရဏနိယျာသဗန္ဓနာဒိ အဝစကမ္ပ-နာမ။ မ၊ဋ၊၂။၃ဝ၀။ ဥဒကာနယနံ ဓောဝနာ-ဒိအတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၂။ ၃ဝ၉။

ဥဒကာနုဂတ (တိ) [ဥဒက+အနုဂတ] (က) ရေသို့ အစဉ်လိုက်သော။ (ခ) ရေသည်-အစဉ်လိုက်-တွေ့ထိ-အပ်သော။ (က) ဥဒကာနုဂတာ ဟုတ္တာ သမ္ဘာ ပမ္ဘတာဒိဝသေန သဏ္ဌာတာ ပထဝီဓာတု အန္ဓရဟိတာ ဟောတိ။ မ၊ဋ၊၂။၁၂ရ။ ဥဒကာနုဂတာတိ ဥဒကံ အနုဂတာ ဥဒကဂတိကာ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၆ရ။ (ခ) ဥဒကာနုဂတံ ပန သမ္ဘသခိရဂတံ အဘိ-ဘဝိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၀။ ဥဒကာနုဂတန္တိ ဥဒကေန အနုဂတံ ဖုဋ္ဌံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။

ဥဒကာနုဠတ (တိ) [ဥဒက+အနုဠတ (=နု+ဥဠတ)] ရေမှ-မပေါ်တက်-မပေါ်ထွက်-သော။ အပ္ပေကစ္စာနိ ဥပ္ပလာနိ ဝါ——— ဥဒကာနုဠတာနိ အန္ဓောနိမုဠပေါသိနီ။ ဝိ၊၃။၉။ ဒီ၊၁။ရ၁။ ဒီ၊၂။၃၃။ မ၊၁။၂၂၅၃၃။ မ၊ဋ။၁ဝ၆။ အံ၊၂။၂၂။ မဟာနီ။၃၅၉။ ဓူဋ္ဌနီ။၁ရရ။ ဥဒကာနုဠတာနီတိ ဥဒကတော နု ဥဠတာနိ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၉၆။ မ၊ဋ၊၂။၂၂၃။ အံ၊ဋ၊၃။၁ဝ။ (-ဒီ၊ဋ၊၂။၅၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ။ ၂ရရ။ ဝိမတိ၊၂။၈၈။)

ဥဒကာနုပဿနာ (ထီ) [ဥဒက+အနုပဿနာ] ရေဟူ ၍အဖန်ဖန် ရှုခြင်း။ အနုဒကဘူတာယ မရိစိယာ ဥဒကာနုပဿနာ ဝိယ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ ၂ဝ။

ဥဒကာနုပဿီ (တိ) [ဥဒက+အနုပဿီ]ရေဟူ၍ အဖန်ဖန်ရှုသော၊သူ။ အနုဒကဘူတာယဝိ မရိစိယာ ဥဒကာနုပဿိနော ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။၃၄။ မ၊ဋ၊၁။ ၂၄ရ။ အဘိ၊ဋ၊၂။ ၂ဝ၈။

ဥဒကာဘာဝ (ပု) [ဥဒက+အဘာဝ] ရေမရှိခြင်း။ တသ္မာ သာ ဝိထိ ဥဒကာဘာဝေန အဇာနုဌပတာယ အဇဝိထိတိ သမညာ ဂတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၄။

ဥဒကာဘိရတ (တိ) [ဥဒက+အဘိရတ] ရေ၌-မွေ့လျော်-ပျော်ပိုက်-သော၊သူ။ ဒေဝ အမှာကံ ဟတ္ထိ ဥဒကာဘိရတာ။ ဇာ၊ဋ၊၆။ ၂ရ၈။

ဥဒကာဘိသိတ္တ (တိ) [ဥဒက+အဘိသိတ္တ] ရေဖြင့်-သွန်းလောင်း-ပက်ဖျန်း-အပ်သော။

ဥဒကာဘိသိတ္တော. (သံဃ၊ဝ။ဝ၃၉) တိ ဥဒကေန အဘိသိဒ္ဓိတော။ သံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၈၄။

ဥဒကာဘိသေစန .(နာ) [ဥဒက+အဘိသေစန] ရေမြင့် သွန်းလောင်းခြင်း။ တယာ ဗုဒ္ဓေ ဂဏ်ပါပံ တတ္ထ ဥဒကာဘိသေစနေန သစေ ဝဟုံ နိဟရေဃ္ဆ။ ထေရီဗျ။၂၁၁(–၂၁၂။)

ဥဒကာဘိသေစနဟေတု (ပု) [ဥဒကာဘိသေစန+ဟေတု] ရေမြင့် သွန်းလောင်းခြင်း ဟူသော အကြောင်း။ ဥဒကာဘိသေစနဟေတု ပါပကမ္မတော ပမုစ္စတိတိ ဣဒံ အတ္ထဇာတံ ကော နု နာမ အက္ခာသိ။ ထေရီဗျ။၂၁၁။

ဥဒကာလယ (ပု) [ဥဒက+အာလယ] ရေဟူသော–တည်ရာ–နေရာ–အိမ်။ ယတာ သော ဥဒကာလယတော ဥဗ္ဗတော——ပရိမုန္ဒတိ။. ဓမ္မ၊ဗျ၊ဝ။ဝ၈၃။

ဥဒကာဝဋ (ပု) [ဥဒက+အာဝဋ] ရေချောချာ လည်ရာ အရပ်ရေဝ။ ဥဒကာဝဋတော ဘယံ အာဝဋဘယံ။ အဘိ၊ဗျ၊၂။၄၈၄။ မဟာနိ၊ဗျ။ ၃၄၈။

ဥဒကာဝေသ (ပု) [ဥဒက+အဝေသ] အကြွင်း အကျန်ဖြစ်သောရေ၊ ရေကြွင်း ရေကျန်။ အထ ခေါ ဘဂဝါ ပရိတ္တံ ဥဒကာဝေသံ ဥဒကာဓေနေ ဌပေတ္တာ။ မ၊ ၂။ရဝ။ အယဉ္စ ဥဒကာဝေသေ ဥဒကာ–ဝေသသညီ။ သာရတ္ထ၊ဋ။ဝ၄၈။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၅၉၊ ၂ဝရ။)

ဥဒကာဝေသသဆဋ္ဌန (နာ) [ဥဒကာဝေသ +ဆဋ္ဌန] ရေကြွင်းရေကျန်ကိုစွန့်ခြင်း။ ဥဒကာဓနနိကုဋ္ဌန–ကြည်။

ဥဒကာဝေသသညီ (တိ) [ဥဒကာဝေသ +သညီ] ရေကြွင်းရေကျန်ဟူသော အမှတ် ရှိသော။ ဥဒကာဝေသ – ကြည်။

ဥဒကာသနဒါယက (တိ) [ဥဒက+အာသန+ ဒါယက] ရေနှင့် နေရာကို ပေးလှူသော်သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကာသနဒါယကော ဧကေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တ။ အပ၊ဝ။၂၄၅။

ဥဒကာသယ (တိ) [ဥဒက+အာသယ] ရေဟူသော နေရာရှိသော၊ ရေခို်နေသော်သူ။ ဥဒကာသယာတိ ဥဒကဝါသိနော မစ္ဆ–ကစ္ဆပါဒယော။ အံ၊ဋ၊၂။၂၉၃။ (သံဝဏ္ဏေ တမ္ဗပါဠိတော် –အံ၊ဝ။ဝ၄၂–ဌ ဒကာသယာ–ဟုရှိ၏။)

ဥဒကာသာ (တိ) [ဥဒက+အာသာ] ရေခို်ဖြစ်သော အလိုဆန္ဒ၊ ရေကိုလိုလားတောင့်တခြင်း။ တံ တိဏာဓေရဝုရေရံ ဥဒကာသာယ ဥပေန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ၊၂။၂ဝ၁။

ဥဒကာသိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒက+အာသိဋ္ဌန] (၁) ရေသွန်း လောင်းခြင်း။ (၂) ရေသွန်း လောင်းရာ။ (၁) ဥဒကာသိဋ္ဌနတ္ထ–ကြည်။(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကာသိဋ္ဌနကာလ (ပု) [ဥဒကာသိဋ္ဌန+ ကာလ] ရေသွန်းလောင်းရာ အခါ။ ဥဒကာ–သိဋ္ဌနကာလော ဝိယ ဓမ္မဒေသနာယ လဒ္ဓကာလော။ အံ၊ဋ၊၂။၉ဝ။ အဘိ၊ဋီ၊ဝ။၆၄။

ဥဒကာသိဋ္ဌနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒကာသိဋ္ဌန+အဋ္ဌ] ရေသွန်းလောင်းခြင်း အကျိုး။ ဗြာဟ္မဏ–ကုလာနိ လောကသမ္မတတ္တာ ဥဒကာသိဋ္ဌန–ဋ္ဌာယ အဒါသိ။ သာရတ္ထ၊ဋ။ဝ၈ဝ။

ဥဒကာသိဝိသ (ပု) [ဥဒက+အာသိဝိသ] ရေမြွ။ အထေကော ဥဒကာသိဝိသော မဏ္ဍေ ခါဒန္တော တံ ကုမိနံ ပါဝိသိ။ ဇာ၊ဗျ။၂။၂ဝ၊(– ၂ဝ၉။)

ဥဒကာသေစန (နာ) [ဥဒက+အာသေစန]

ရေသွန်း လောင်းခြင်း။ ဥဒကာသေစန် ဝိယ သုတေန အနုဂ္ဂဏှန်။ အံ၊၆၊၃၁။ရ။

ဥဒကာတရဏ (နာ) [ဥဒက+အာဟရဏ] ရေကိုဆောင်ခြင်း။ ဟတ္ထကမ္မမှီ ဥဒကာ-ဟရဏ မတ္တံ ဝါ အပ္ပဟရီတကရဏမတ္တံ ဝါ နာ ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၂၂။

ဥဒကာဟာရ (တိ) [ဥဒက+အာ+ဟရ+ဏ] ရေကို သယ်ဆောင်သော၊သူ(ရေတမ်းသမား)။ တေသာဟံ ဥဒကာဟာရော။ ဇာ၊၂။၁ရ၆။ ဇာဋ၊ ၆။၉ဂ။

ဥဒကာဋ္ဌာ (နာ) [ဥဒက+အာဋ္ဌက] ကွမ်းစား-ပြည်-ပမာဏရှိသောရေရေကွမ်းစား။ ရေပြည်။ မဟာသမုဒ္ဒေ နာ သုကရံ ဥဒကဿ ပမာဏံ ဂဟေတုံ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကာနိတိ ဝါ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကသတာနိတိ ဝါ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကသဟဿာနိတိ ဝါ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကသတသဟဿာနိတိ ဝါ။ အံ၊ ၁။၃၆၆။ အံ၊၂။၄၅၅-၆၊၂၉၆။ သံ၊၃။၃၄၉။ အဘိ၊ ၂။၁။ (-သံ၊၂။၅၄၆။)

ဥဒကာဋ္ဌကသတ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+သတ] ရေကွမ်း စား-ရေပြည်-အရာ။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကာဋ္ဌကသတသဟဿ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+ သတသဟဿ] ရေကွမ်းစား-ရေပြည်-အသိန်း။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကာဋ္ဌကသဟဿ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+ သဟဿ] ရေကွမ်းစား-ရေပြည်-အထောင်။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကီ (ဣ) [ဥဒက+အ+ဣ] ဥတုပန်းပွင့် သောမိန်းမ။ ဥတုမတီ ဥဒကီ ဟ္ရစ္ဆာဒီနိုပိ တသာ နာမာနိ။ ဓာန်ဋီ။ ၂၃၉။

ဥဒကီဘူတ (တိ) [ဥဒက+ဘူတ] ရေကဲ့သို့ ဖြစ်၍ ဖြစ်သော။ ကလလနိဿိတဥဒကီ-ဘူတော ဝိယ အာဝိလောတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၂၃။

ဥဒကုတ္ဓိပနက (တိ) [ဥဒက+ဥတ္ဓိပနက] ရေကို-မြှောက်ချီ-သယ်ဆောင်-ကြောင်း ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကုတ္ဓိပနကကုဋ္ဌ (ပု) [ဥဒကုတ္ဓိပနက +ကုဋ္ဌက] ရေကို-မြှောက်ချီ-သယ်ဆောင်-ကြောင်းဖြစ်သော အိုးယယ်။ ဥဒကတုမ္ဗ-ကြည်။

ဥဒကုက္ကေဝ (ပု) [ဥဒက+ဥက္ကေပ] (က) ရေကို မြှောက်၍ ပစ်ချခြင်း။ (ခ) ရေကိုမြှောက်၍ ပစ်ချ ရာ အရပ်၊ ရေကျရာ-ရေတစ်ကျ-အရပ်။ (ဂ) ရေ တစ်ကျ သဲတစ်ကျ အရပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော သိမ်၊ ဥဒကုက္ကေပသိမ်။ (ဃ) ယံ မဏ္ဍိမဿ ပုရိသဿ သမန္တာ ဥဒကုက္ကေပါ (ဝိ၊၃။၁၅၀)တိ ယံ ဌာနံ မဏ္ဍိမဿ ပုရိသဿ သမန္တတော ဥဒကုက္ကေပေန ပရိစ္ဆိန္နံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၃၄။ (ခ) ယတ္ထ ဧဝံ ခိတ္တံ ဥဒကံ ဝါ ဝါလိကာ ဝါ ပတတိ၊ အယမေကော ဥဒကုက္ကေပေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၄။ (-ကင်္ခ။၉၁။) ဥဒကံ ဥက္ခိပိတ္တာ ခိပိယတိ တ္ထောတိ ဥဒကုက္ကေပေါ၊ ဥဒကဿ ပတနောကာသော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ဖ၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၉။ ဝိနယာ-လင်္ကာရ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။) (ဂ) ဥဒကုက္ကေပသိမာ-ကြည်။

ဥဒကုက္ကေပဝရိစ္ဆိန္နန (နာ) [ဥဒကုက္ကေပ+ ပရိစ္ဆိန္နန] ရေတစ်ကျ အရပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားခြင်း။ ကုရုန္ဒိယံ ပန ဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆိန္နနေပိ ဒုက္ခဋ်ံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၅။

ဥဒကုက္ကေပပရိစ္ဆိန္န (တိ) [ဥဒကုက္ကေပ+ပရိစ္ဆိန္န] ရေတစ်ကျ အရပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော။ အယံ

တေသု နဒီအာဒီသု ဥဒကုက္ခေပဝရိ- စ္ဆိန္နာ သိမာ သမာနသံဝါသာ စေဝ ဧကုပေါသထာ စ။ ကခ်။၉၁။ (-ဝိမတိ၂။၁၆၃။)

ဥဒကုက္ခေပဝရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပရိစ္ဆေဒ] ရေတစ်ကျအရပ် အပိုင်းအခြား။ အတ္ထနော စ အညေသဉ္စ ဥဒကုက္ခေပ- ပရိစ္ဆေဒသာ အန္တရာ ----ဌပေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ ဌ၊၃၃။ (-ကခ်။၉၁။ ဝိမတိ၂။၁၆၃။ ကခ်။ ဋီ။၆၊၁၄ဂ။)

ဥဒကုက္ခေပဗွမာဏ (တိ) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပမာဏ] ရေတစ်ကျအရပ် အတိုင်းအရှည် ရှိသော။ ဥဒကုက္ခေပဗွမာဏာ သီမန္တရိကာ သုဝိညေယ္ယတရာ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၇၅။

ဥဒကုက္ခေပသီမဋ္ဌ (တိ) [ဥဒကုက္ခေပသီမာ+ ဋ္ဌ+အ] ဥဒကုက္ခေပသိမ်၌ တည်သော၊သူ။ ဝေ၀ ဗဒ္ဓသီမာယ ဂါမသီမာယ ဝါ ကမ္မံ ကရာန္တေဟိပိ ဥဒကုက္ခေပသီမဋ္ဌေ သောဓေ- တွာ၀ ကာတဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၂။၁၆၄။

ဥဒကုက္ခေပသီမာ (ထီ) [ဥဒကုက္ခေပ+သီမာ] (ရေကိုသော်လည်းကောင်း, သဲကိုသော်လည်းကောင်း ပစ်လိုက်သဖြင့်) ရေကျရာ သဲကျရာ အရပ်-ရေတစ်ကျ, သဲတစ်ကျ အရပ်-ဖြင့် ပိုင်းခြား သတ်မှတ်အပ်သော သိမ်၊ ပတ်ပတ်လည် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ အတွင်း အရပ်ဟူသောသိမ်၊ ဥဒကုက္ခေပသိမ်၊ ရေသိမ်။ (ဤဥဒကုက္ခေပသိမ်သည် ဂါမသိမ်, သတ္တဗ္ဗန္ဓရ သိမ်တို့ကဲ့သို့ ကမ္မဝါစာဖြင့် မဖွဲ့အပ်, မသမုတ်အပ်သော အဗဒ္ဓသိမ် ဖြစ်သည်၊ ဤ ဥဒကုက္ခေပသိမ်နှင့် စပ်၍ မြတ်စွာဘုရားသည် ဝိနည်း မဟာ၀ါ ပါဠိတော်၌ မြစ်, သမုဒ္ဒြာ, ဓာတသရဒိုင်တို့၌ ကမ္မဝါစာဖြင့် သိမ် သမုတ်နေစရာ မလို၊ သံဃကံများကို ဆောင်ရွက် နိုင်ကြောင်း ပိန့်တော်မူသည်။

ဥဒကုက္ခေပသိမ် ပြုလုပ်ပုံကား-ကြွေအံ့ ကစားသောသူတို့သည် သစ်သားလုံးကို ပစ်လိုက်သကဲ့သို့ အားအလယ်အလတ် ရှိသော ယောက်ျားသည် သံဃပရိသတ် အစွန်မှ နေလျက် ရေကို ပြစ်စေ, သဲကိုပြစ် စေ လက်ဖြင့်ယူ၍ စွမ်းအား ရှိသလောက် (တအားကုန်) သံဃပရိသတ်၏ ပတ်ပတ် လည်အရပ်တို့၌ ပစ်လိုက်ရမည်၊ ယင်းသို့ ပစ်အပ်သော ရေ (သို့မဟုတ်) သဲ ကျရာ အရပ်သည် ဥဒကုက္ခေပသိမ် တစ်ခုဖြစ်၏။ ပရိသတ်အစွန်မှ နေ၍ ရေသဲတို့ကို ပစ်လိုက်ရသောကြောင့် ဤဥဒကုက္ခေပသိမ် သည် ပရိသတ်များလျှင် များသလောက် ကျယ်ဝန်းသွား၏။ အကယ်၍ ထိုပြစ် စသည်တို့၌ သံဃာနှစ်သင်းတို့သည် ကိုယ်စီ ကိုယ်၄ ဥဒကုက္ခေပသိမ် တစ်ခုစီဖြင့် ဥပုသ် ပဝါရကာစသော ကံတစ်ခုခုကို တပြိုင်နက် ဆောင်ရွက်လိုလျှင် ထိုသံဃာနှစ်သင်းတို့၏ ဥဒကုက္ခေပသိမ် နှစ်ခု အကြား၌ ဥဒကုက္ခေပ တစ်ခုကို ဥပစာအလို့ငှါ အပိုထားရမည်။ ဥဒကုက္ခေပ တစ်ခုစာထက် မလျော့စေရ၊ လျော့လျှင် မအပ်၊ ပိုလျှင်ကား အပ်၏။ ဝိ၊ ဌ၊၁၅ဝ။ ဝိ၊ဌ၊၃၃။ ကခ်။၉ဝ၊၉၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၁၉၅-၆။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၁၄၆။

"ထိုဥဒကုက္ခေပသိမ် တစ်ခုအတွင်း၌ ရဟန်းတစ်ပါးသည် အခြားရဟန်းများနှင့် နှစ်တောင်ထွာ ဟတ္ထပါသ် မစပ်ပဲ ဟတ္ထပါသ် ခွါ၍ နေလျှင် ဆောင်နေသဲ့ ကံဟုက်၏" ဟု- ဝိ၊ဌ၊၃-၌မိန့်ဆို၏။ ကခ်ိအဋ္ဌကထာ၌မူ "ဥဒကုက္ခေပ သိမ်အပိုင်းအခြားမှ အပ၌ ထိုမျှလောက် အပိုင်းအခြားကို (အနတိက္ကမိတ္တာ ဒ္ဒိတောဝိ) မလွန်မူ၍ တည်သော ရဟန်း သည်လည်း ကံကို ပျက်စေ၏" ဟု နောက်ထပ် ဖြည့်စွက် မိန့်ဆိုထား၏။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂၄ဂ-

၌"သံဃာနှစ်သင်းတို့ ဥဒကုက္ခေပသိမ် အသီးသီးဖြင့်ဟုပြိုင်နက် ကံဆောင်ခြင်းနှင့် စပ်၍ ဆိုသောစကား ဖြစ်သောကြောင့် ထိုကံဆောင်ချိန်၌ ဥဒကုက္ခေပတစ်ခုစာ အဝိုမထားပဲ ကံဆောင်မှု သိမ်ဆက်စပ်မှု (သိမာသမ္ဗေဒ) ဖြစ်နေသောကြောင့် ကံပျက်ရသည် ဟူသောအဓိပ္ပါယ်ဖြင့် ဆိုလျှင်ကား ထိုကခ်ါစကားသည် သင့်လျော်ပါ၏" ဟု ဆိုထား၏။ ထိုသာရတ္ထ၏ စကားကို (ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၃)၌ ပယ်ထားသည်။ သိမ်မျိုးစုံ မဟာဋီကာ (၈၁) ၌လည်း "(အနတိက္ကမိတ္တာ ဌိတောပိ) ဟူသော ကခ်ါစကားအရ ကံပြုသဲ့ သံဃာကိုသာယူပြီးလျှင် ကံပြုသဲ့မဟုတ်သော သံဃာသည် ကံပြုသဲ့သံဃာ၏ ဥဒကုက္ခေပ ပမာဏ၏ အပြင်အပ၌ တစ်တောင့်ထွာခွါ၍ ရဟန်းသံဃာ ရာထောင်မက ဝိုင်းဝန်း နေသော်လည်း ကံမပျက်ဟု မှတ်သိရာ၏" ဟူ၍ မိန့်ဆိုထား၏။ ထိုသိမ်မျိုးစုံ မဟာဋီကာ၌ပင် (ခ၊ရဲ) ၌ "ဥဒကုက္ခေပအရာ၌ ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျဟူရာမှာလည်း ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပစ်နေဖွယ်မရှိ၊ သိမ်ပမာဏ ပြုရုံ သာတည်း၊ တဲ့ရှိုက ရေ, သဲ တစ်ခုခုပစ်မှ အပ်ကြောင်း ဆိုကြ သေး၏။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ မလာရကား မသင့်လေ။-------သို့သော်သိမ်ပမာဏသိ အောင် ပစ်မှုကို မထား မြစ်ပေ၊ ပစ်မှုသာ အပ်သည်ဟူ၍ အထင်မရှိ ကြရာ" ဟု ဆုံးဖြတ်တော်မူသေး၏။ ဤနေရာ၌ ထိုဥဒကုက္ခေပ သိမ် ဖြစ်နိုင်သောမြစ်, သမုဒ္ဒရာ,ဇာတသရ ဆိုင်တို့၏ အနေအထား (လက္ခဏာ)ကို ပြဆိုသင့်၏။

ထိုတွင် မြစ်ဟုဆိုရာ၌ တရားစောင့်သော မင်းတို့၏ လက်ထက်၌ လခွဲတစ်ကြိမ်, ဆယ်ရက်တစ်ကြိမ်, ငါးရက်တစ်ကြိမ် မိုးရွာသောအခါ တိမ်တိုက် ကင်းစင်သည်နှင့် တပြိုင်နက် ရေအလျှဉ် ပြတ်စဲသွားလျှင် မြစ်ဟုမခေါ်ရ၊ ထိုကဲ့သို့ မိုးကောင်းသောအခါ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေအယဉ် မပြတ်စဲမှု၍ ဘိက္ခုနီ တစ်ဦးသည် ဒုံးဝန်းနှစ်ဘက်, ချက်ဟူသော အဝန်းသုံးပါးကို ဖုံးဆုပ်လျက် ဝတ်ထားအပ်သော သင်းပိုင်ကို မချီမကြွ မမူ၍ ကူးဖြတ်သွားလျှင် ထိုသင်းပိုင်ကို လက်တစ်လစ်, နှစ်သစ်မျှ စွတ်စိုနိုင်သော ရေရှိမှသာ မြစ်ဟု ခေါ်ရ၏။ ကခ်ါ။၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၁၉၅။

ထိုမြစ်သည် မရှည်လွန်းသည် ဖြစ်အံ့၊ စ၍ ရေစီးသောနေရာမှ အစပြု၍ မြစ်ဝတိုင်အောင် သံဃာသည် ဟတ္ထပါသ်ဆက်စပ် ထိုင်နေလျှင် ဥဒကုက္ခေပသိမ် ဖြစ်အောင် ပြုနေဖွယ်မလို၊ မြစ်တစ်ခုလုံးပင် ထိုရဟန်းတို့အတွက် သိမ်ဖြစ်တော်၏၊ (မြစ်တစ်ခုလုံး ရဟန်းတို့ ပြည့်နေသဖြင့် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပြုစရာ နောက်ထပ် ရေပြင် မကျန်တော့သောကြောင့် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပြုရန် မလိုတော့ဟူလို။)

မဟာသုမနထေရ်ကား "တစ်ယူဇနာ တိုင်တိုင် ရေစီးမှသာ မြစ်ဟုဆိုရ၍ ထိုမြစ်၌လည်း အထက်ပိုင်း ယူဇနာဝက်ကို ပယ်၍ အောက်ပိုင်း ယူဇနာဝက်၌ ကံပြုရမည်"ဟု ဆိုထား၏။ ထိုစကားကို မဟာပဒုမထေရ်က အကြောင်းယုတ္တိပြ၍ ပယ်ရှားထားပုံမှာ- "အဝန်းသုံးပါးကို ဖုံးဆုပ်၍ မည်သည့် နေရာကမဆို ကူးဖြတ်သွားသော ဘိက္ခုနီ ၏ သင်းပိုင်ကို ရေစွတ်မှု အပ်၏"ဟု မြစ်၏ပမာဏကို မြတ်စွာဘုရား ဟောထားတော်မူ၏။ တစ်ယူဇနာဟုလည်းကောင်း, ယူဇနာဝက်ဟု လည်းကောင်း ဟောတော်မမူ။ ထို့ကြောင့် ဤပါဠိတော်၏ အလိုကျအတိုင်း ယခင်က သတ်မှတ်ပြဆိုခဲ့ပြီးသော လက္ခဏာ

ရှိသောမြစ်၏ အဦးအစ ရေစီးရာ (မြစ်ဖျား ခံရာ) နေရာမှစ၍ သံဃကံကို ပြုခြင်းငါ အပ်၏"ဟုအကြောင်းပြု၍ပယ်ဖျက်တော်မူသည်။

ရဟန်းတို့သည် မြစ်ထဲ၌ ကံပြုမည် ဟု ရည်ရွယ်၍ သွားကြရာ မြစ်သည် ကမ်းနှင့် အညီအမျှ ရေပြည့်နေသည် ဖြစ်အံ့၊ ရေသနုပ်ကို ဝတ်၍သော်လည်း မြစ်အတွင်း၌ ပင် ကံပြုအပ်၏၊ ရေသနုပ်ကို ဝတ်၍ ကံမပြုနိုင်လျှင် လှေပေါ်၌ နေ၍ ကံပြုအပ်၏။ သို့သော် သွားနေသော လှေ၌ကား ကံမပြု ကောင်း။ အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော် ရေတစ်ကျ အရပ်မျှသည်သာ သီမာဖြစ်၍ ထိုရေတစ်ကျ အရပ်(သီမာ)ကို လှေသည် အလျှင်အမြန် ကျော်ဖြတ်သွား နိုင်သည်၊ ယင်းသို့ ကျော်ဖြတ် သွားလျှင် တစ်ခုသောသီမာ၌ ဥတ်ထား၍ အခြားသော သီမာတစ်ခု၌ ကမ္မဝါစာ ဖတ်မိမည် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် လှေကို ထိုးဝါးဖြင့် ရပ်တန့်စေ၍သော်လည်းကောင်း, ကျောက်ချ၍သော်လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း၌ ပေါက်သောသစ်ပင်၌ ဖွဲ့ချည်၍ သော်လည်း ကောင်း ကံပြုအပ်၏။ သို့မဟုတ် မြစ်အတွင်း၌ ဖွဲ့ချည်ထားအပ်သော လင်ပန်းစင်၌သော်လည်း ကောင်း, မြစ်အတွင်း ပေါက်သော သစ်ပင် ပေါ်၌ သော်လည်းကောင်း တည်နေ၍ ကံပြု အပ်၏။

အကယ်၍ ထိုသစ်ပင်၏ သစ်ကိုင်း သည်သော်လည်းကောင်း, သစ်ကိုင်းမှ ထွက်သော မြစ်ဖျဉ်းသည်သော်လည်းကောင်း, မြစ်ကမ်းဘေး ကျောင်းတိုက်အတွင်းရှိ ဝိဟာရသီမာ (ဗဒ္ဓသီမာ)၌ ဖြစ်စေ၊ ဂါမသီမာ၌ ဖြစ်စေ ဆိုက်ရောက်တည်နေအံ့၊ (ဝိဟာရသီမာ ဂါမသီမာ အတွင်းရှိ ရဟန်းတို့ကို ဟတ္ထပါသ် အတွင်းသို့ ပင့်ဆောင်ခြင်း, သို့မဟုတ် ထိုဝိဟာရသီမာ ဂါမသီမာ အပြင်ဘက်သို့ ထိုရဟန်း များကို ထွက်စေခြင်း စသော အားဖြင့်) ဝိဟာရသီမာ ဂါမသီမာတို့ကို ရှင်းလင်း သုတ်သင်၍ သော်လည်းကောင်း, ထိုသစ်ကိုင်း ကို ဖြတ်၍သော်လည်းကောင်း ကံပြုအပ်၏။ မြစ်ကမ်း၌ ပေါက်သော သစ်ပင်၏ သစ်ကိုင်း (သို့မဟုတ်) မြစ်ဖျဉ်းသည် မြစ်အတွင်းသို့ ဝင်နေလျှင် ထိုသစ်ကိုင်းမြစ်ဖျဉ်းတို့၌ လှေကိုချည်၍ ကံမပြုကောင်း။ ပြုလိုလျှင် ဂါမသီမာကိုသော်လည်း သုတ်သင်ရမည်၊ (ဂါမ သီမာအတွင်းရှိ ရဟန်းတို့ကို မိမိတို့ကံပြုသော ရဟန်းတို့၏ လှေပေါ် ဟတ္ထပါသ်သို့ ပင့် ဆောင်ခြင်း, သို့မဟုတ် သူတို့၏ ကျောင်းတိုက် ဗဒ္ဓသီမာအတွင်းသို့ ဝင်နေစေခြင်း, သို့မဟုတ် ဂါမသီမာအပြင်ဘက်သို့ ထွက်သွားစေခြင်း အားဖြင့် သီမာကိုသော်လည်းကောင်း သုတ်သင် ရမည်ဟု ဆိုလို၏။) သို့မဟုတ် သစ်ကိုင်း မြစ်ဖျဉ်းတို့ကိုသော်လည်း ဖြတ်ရမည်၊ မြစ်ကမ်း၌ သစ်ငုတ်စိုက်၍ ထိုသစ်ငုတ်၌ ဖွဲ့ချည်ထားသော လှေပေါ်၌လည်း ကံမပြု အပ်။

မြစ်၌ တံတား ဆောက်အံ့၊ တံတားသည်လည်းကောင်း, တံတားခြေ တံတားတိုင်တို့သည် လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း၌ပင် တည်ရှိနေလျှင် တံတားပေါ် ၌ နေ၍ ကံပြုကောင်း၏၊ အကယ်၍ တံတားဖြစ်စေ, တံတားတိုင်ဖြစ်စေ ကမ်း၌ တည်နေလျှင် ထိုတံတားပေါ်၌ ကံမပြုကောင်း။ သီမာကို သုတ်သင်ပြီးမှသာ ကံပြု ကောင်း၏။ အကယ်၍ တံတားတိုင်တို့သည် မြစ်အတွင်း၌ တည်၍ တံတားသည်ကား မြစ်ကမ်း နှစ်ဘက်လုံးတို့၏ အထက်ကောင်းကင်၌ (မြေကြီးနှင့် မထိပဲ) တည်အံ့၊ တံတားပေါ်၌ နေ၍ ကံပြုကောင်း၏။ မြစ်အတွင်း၌ ကျောက်တုံး ကျောက်ဆောင်သော်လည်း

ကောင်း, ကျွန်းငယ်သော်လည်းကောင်း ရှိအံ့၊ ထို ကျောက်တုံး ကျောက်ဆောင်· ကျွန်းငယ်တို့ကို မိုးမှန်မှန်ရွာသော မိုးလေးလပတ်လုံး ရေလွှမ်းမိုးလျှင် မြစ်ဟုပင် မေါ်ရသည်။ မိုးအလွန် ရွာသောအခါကျမှသာ ရေလွှမ်းမိုးသော အရပ်ကိုကားမယူအပ်၊ ထိုအရပ်ကို ဂါမသီမ်ဟုသာ ခေါ်ရသည်။

မြစ်မှ ရေမြောင်းသွယ်လိုသော သူတို့သည် မြစ်၌ တာရိုးတမ် (ရေကာတာ) ဆောက်ကြလျှင် ထိုရေကာတာ (တာရိုး) ကို လွှမ်းမိုး၍သော်လည်းကောင်း, ထုတ်ချင်းထွင်းဖေါက်၍သော်လည်းကောင်း ရေစီးသွားအံ့၊ ရေစီးရာဌာနမှန်သမျှ အားလုံး၌ ကပ်ပြုကောင်း၏။ ရေကာတာ ဆောက်လုပ်သဖြင့် ရေအလျှဉ် ပြတ်သွား၍ ရေမစီးတော့လျှင် ထို ရေမစီးသော နေရာ၌ ကပ်မပြုကောင်း၊ ရေကာတာ၏ အထက်၌လည်း ကပ်မပြုကောင်း၊ ရှေ့၌ဆိုခဲ့ပြီးသော ကျောက်ဆောင်, ကျွန်းငယ် အရပ်တို့ကဲ့သို့ ရေကာတာ အရပ်ကို ရေလွှမ်းမိုးလျှင် ထို ရေကာတာ(တာရိုး)ပေါ်၌ ကပ်ပြုကောင်း၏။ ထို ရေကာတာ (တာရိုး)သည် မြစ်၌ပင် ပါဝင်၏။

မြစ်ကိုဖျက်၍ တဘက်ဆည်ကန် ပြုကြကုန်အံ့၊ အောက်၌ ကန်သင်း ပွဲကြကုန်အံ့၊ ရေသည် အထက်မှ စီးလာ၍ တစ်ဘက်ဆည်ကန်ကို ပြည့်စေ၍လျက် တည်နေလျှင် ထို တဘက်ဆည်ကန်၌ ကပ်မပြုအပ်၊ အထက် ရေစီးရာ အရပ်၌ လည်းကောင်း, အောက်ဘက်သို့ လွှဲထုတ်အပ်သော ရေတို့ မြစ်ထဲ ပြန်စီးဝင်ရာ အရပ်၌ လည်းကောင်း ကပ်ပြုကောင်း၏။ မိုးမရွာသော မိုးအခါ၌ ဖြစ်စေ, ဆောင်းအခါ, နွေအခါ၌ ဖြစ်စေ ခြောက်သွေ့နေသော မြစ်၌လည်း ကပ်ပြုကောင်း၏။ မြစ်မှ ထုတ်အပ် (သွယ်အပ်) သော မြောင်း၌ကား ကပ်မပြုကောင်း။ အကယ်၍ ထိုမြောင်းသည် နောင်တချိန်၌ ပေါက်ကွဲ ပျက်စီး၍ မြစ်ဖြစ်သွားလျှင် ကပ်ပြုကောင်း၏။ အချို့သော မြစ်တို့သည် နောင်တချိန်၌ ရေလျှံတက်၍ ဂါမသီမ် နိဂမသီမ်တို့ကို လွှမ်းမိုးစီးသွားအံ့၊ ထိုဂါမသီမ် နိဂမသီမ်တို့သည် မြစ်ပင် ဖြစ်တော့၏။ (မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်လျှင်) ကပ်ပြုကောင်း၏။ ဝိဟာရသီမ် (ဗဒ္ဓသီမ်)ကို ရေလွှမ်းမိုးလျှင်ကား ဝိဟာရသီမ်ပင် ဖြစ်၏။ (ဝိဟာရသီမ် မပျက်ဟူလို)။

သမုဒ္ဒရာ၌ ကပ်ပြုသော ရဟန်းတို့သည် အထက်သို့ တက်သောရေ (ဒီရေ) ဖြစ်စေ, ပကတိ လှိုင်း တံပိုးတို့ ဖြစ်စေ အဟုန်ဖြင့်လာ၍ လွှမ်းမိုး ရာအရပ်၌ ကပ်မပြုကောင်း၊ ပကတိလှိုင်းတို့ ပြန်လျှောကျသွား၍ ကောင်းစွာတည်တံ့သော ရေ၏ အစပိုင်း (အစွန်းပိုင်း) မှစ၍ အတွင်းအရပ်သည် သမုဒ္ဒရာမည်၏။ ထိုအရပ်၌ ကပ်ပြုကောင်း၏။ အကယ်၍ ကပ်ပြုသော သံဃာကို လှိုင်းအဟုန် ရိုက်ခတ်လျှင် လှေ၌သော်လည်းကောင်း, ငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း နေ၍ ကပ်ပြုအပ်၏။ ထိုလှေ, ငြမ်းတို့၌ အဆုံးအဖြတ်မှာ မြစ်၌ ဆိုခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်းပင်တည်း။ သမုဒ္ဒရာ၌ ကျောက်ဖျာရှိအံ့၊ ထိုကျောက်ဖျာကို တခါတရံ လှိုင်းတံပိုးမျှားလာရောက် လွှမ်းမိုး၍ တခါတရံ မလွှမ်းမိုးလျှင် ထိုကျောက်ဖျာ၌ ကပ်မပြုကောင်း၊ ထိုကျောက်ဖျာသည် ဂါမသီမ်သာတည်း၊ လှိုင်းတံပိုးတို့ လာသည် ဖြစ်စေ, မလာသည်ဖြစ်စေ၊ ပကတိရေသည်ပင် ထိုကျောက်ဖျာကို လွှမ်းမိုးလျှင် ကပ်ပြုကောင်း၏။

သမုဒ္ဒရာ၌ ကျွန်းငယ်ဖြစ်စေ, တောင်ဖြစ်စေ ရှိတတ်၏။ ထိုကျွန်းငယ်, ထိုတောင်သည် တံငါသည်တို့ နေ့ချင်းပြန်

မဆွားနိုင်လောက်အောင် ဝေးလျှင် အရည်သိမ်ဟုသာ ခေါ်ဝေါ်ရ၏။ ထံဝါသည်တို့ နေ့ချင်းပြန် သွားနိုင်လောက်သော အရပ်အတွင်းကို ကား ဂါမသိမ်ဟု ခေါ်ရသည်။ သမုဒ္ဒရာသည် ဂါမသိမ်ကို ဖြစ်စေ, နိဂမသိမ်ကို ဖြစ်စေ လွှမ်းမိုးရ၍ တည်အံ့၊ သမုဒ္ဒရာပင်ဖြစ်၏။ ထိုသမုဒ္ဒရာ၌ ကပြုကောင်း၏။ အကယ်၍ ဝိဟာရသိမ် (ဗဒ္ဓသိမ်)ကို လွှမ်းမိုးလျှင်ကား ဝိဟာရသိမ်ဟုသာဆိုရ၏။

ဇာတသရဆိုင် ဟူသည် တစ်ဝ တယောက်သောသူက တူးဖောက်ပြုလုပ်အပ်သည် မဟုတ်ပဲ အလိုအလျောက် ဖြစ်လာ၍ ဖြစ်၌ ဆိုအပ်ပြီးသည့်အတိုင်း မိုးလေးလ ရေမပြတ်တည်နေသော ရေဆိုင်ကို ဆိုလို၏။ ထို့ပြင် မြစ်သမုဒ္ဒရာကို ဖောက်ခွဲ၍ စီးထွက်လာသော ရေ၏ တိုက်စား တူးဖြိုခြင်းကြောင့် ဖြစ်လာသော အိုင်သည်လည်း မိုးလေးလ ပတ်လုံး ရေမပြတ် တည်နေလျှင် ဇာတသရအိုင်ပင် မည်၏။ (ကခ်။၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၅-ကြည်။) မိုးမှန်မှန် ရွာပါလျက် မိုးစဲ(မိုးရပ်)သည်နှင့် တပြိုက်နက် သောက်ဖို့,လက်ခြေ ဆေးကြောဖို့ပင် မရှိတော့ပဲ ရေပြတ်စဲ ခန်းခြောက်သွားလျှင် ဇာတသရအိုင် မဟုတ်၊ ဂါမခေတ်ပင် ဖြစ်၏။ မိုးမှန်မှန် ရွာရာ မိုးအခါ၌ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်မှသာ ဇာတသရအိုင်ဖြစ်သည်၊ ယင်းသို့ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်ရာအရပ်၌ ကပြုအပ်၏။ ရေနက်လျှင် ငြမ်းဖွဲ့၍ ထိုငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း, ထိုအိုင်အတွင်းရှိ သစ်ပင်၌ ဖွဲ့အပ်သော ငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း ကပြုအပ်၏။ ဇာတသရအိုင်အတွင်းရှိ ကျောက်ပြာ, ကျွန်းငယ်တို့၌ အသုံး အဖြတ်မှာ မြစ်၌ ဆိုအပ်ပြီးသည့်အတိုင်းပင်တည်း။

အညီအမျှ မိုးရွာသောအခါ၌ ဇာတသရအိုင် ဖြစ်လောက်သော အရပ်သည် မိုးခေါင်သောအခါ၌ ဖြစ်စေ, ဆောင်းနွေတို့၌ ဖြစ်စေ ခန်းခြောက်၍ ရေမရှိသော်လည်း ထိုအရပ်၌ ကပြုကောင်း၏။ အနွေက အဋ္ဌကထာ-၌ကား "ဇလုံးစုံသော ဇာတသရအိုင်သည် ခြောက်သွေ့၍ ရေမရှိလျှင် ဂါမခေတ် (ဂါမသိမ်)သို့သာ သက်ဝင်သည်" ဟု ဆို၏။ ထိုစကား မမှတ်ထိုက်၊ အကယ်၍ ရေမရှိသော ဇာတသရအိုင်၌ ရေတွင်းရေကန်စသည် တူးပြားအံ့၊ ဇာတသရ မဟုတ်တော့၊ ဂါမသိမ် ဖြစ်သွား၏။ ဗူးသခွါးစသော သစ်ပင်တို့ စိုက်ပျိုးလျှင်လည်း ဇာတသရ ပျက်၍ ဂါမသိမ်ပင် ဖြစ်သွား၏။ (ဤ၌ ရေတွင်းရေကန်တူးရာ, ဗူးသခွါး စသည် စိုက်ပျိုးရာ အရပ်သာ ဂါမသိမ်ဖြစ်သွား၍ ဇာတသရအိုင်တစ်ခုလုံး ဂါမသိမ်ဖြစ်သွားသည်မဟုတ်။ ဝိမတိ၂။ ၁၆၈-ကြည်။)

အကယ်၍ ထိုဇာတသရအိုင်ကို ဖို့၍ ကြည်းကုန်းဖြစ်အောင် ပြုပြားအံ့၊ သို့မဟုတ် အရပ်မျက်နှာတစ်ဘက်က ကန်သင်းဖွဲ့၍ ဇာတသရအိုင်ကို တစ်ဘက်ဆည်ကန် ပြုပြားအံ့၊ ထိုအားလုံးသော ကုန်းအရပ်, တဘက်ဆည်ကန်အရပ်သည် ဇာတသရအိုင် မဟုတ်တော့၊ ဂါမသိမ်သာ ဖြစ်တော့၏။

လောဏီ (ဆားငံချောင်း, ဆားငံ အိုင်)ဟု ရှိသေး၏။ ဝိမတိ၂။ ၁၆၈-အတိုင်း သမုဒ္ဒရာရေအဟုန်ကြောင့် နိမ့်ရှိုင်းသွားသော ငြောင်းယယ်ပုံသဏ္ဌာန်အားဖြင့် စီးဆင်းသော ချောင်းကို ဆားငံချောင်း, ဆားငံအိုင် ဟုခေါ်၏။ ထိုဆားငံချောင်းလည်း ဇာတသရအိုင်ပင် တည်း၊ မိုးလေးလရေတည်နေလျှင် ကပြုကောင်း၏။ ဝိဒ္ဓဇ။ ၃၃၄-ရ။ ကခ်။ ၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၅-ဂ။)

ယာ ပနေသာ "သမ္ဘာ ဘိက္ခဝေ

နဒီ အသိမာ” တိ၏ အာဒီနာ နယေန နဒီအာဒီနံ သိမဘာဝံ ပဋိက္ခိပိတ္တာ ပုန “နဒိယာ ဝါ ဘိက္ခဝေ သမုဒ္ဒေ ဝါ ဧကတသ္မိံ ဝါ ယံ မဏ္ဍိမသ္မိံ ပုရိသသ္မိံ သမန္တာ ဥဒကုက္ခေပါ၊ အယံ တတ္ထ သမာနသံဝါသာ ဧကုပေါသထာ”တိ ဝုတ္တာ၊ အယံ ဥဒကုက္ခေပသိမာ နာမ။ ကခ၊။၉၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၉၅။ ပရိသပရိယန္တတော ပဋ္ဌာယ သမန္တာ ယာဝ မဏ္ဍိမသ္မိံ ပုရိသသ္မိံ ဥဒကုက္ခေပေါ ဥဒကပရိယန္တဋ္ဌာနံ၊ တာဝ ယံ တံ ပရိစ္ဆိန္နဋ္ဌာနံ၊ အယံ တတ္ထ နဒီအာဒီသု အပရာ သမာနသံဝါသာ ဥဒကုက္ခေပသိမာတိ။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၂-၃။

ဥဒကုက္ခေပသိမာတမ္ဘ (နာ) [ဥဒကုက္ခေပသိမာ+ကမ္ဘ] ဥဒကုက္ခေပသိမ်ကို ပြုလုပ်ဖွယ် အမှု။ ဥဒကုက္ခေပသိမာကမ္ဘံ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၄။ (-သာရတ္ထ၊၃။ ၂၇၄။)

ဥဒကုက္ခေပသိမာဓိကာရ (ပု) [ဥဒကုက္ခေပသိမာ+အဓိကာရ] ဥဒကုက္ခေပသိမ် အကြောင်းအရာ။ တတ္ထ ဟိ ကခ၊ဝိတရကိယံ ဥဒကုက္ခေပသိမာဓိကာရေ-----ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၉၆။

ဥဒကုဂ္ဂမန (နာ) [ဥဒက+ဥဂ္ဂမန] ရေထွက်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကုဂ္ဂမနကာလ (ပု) [ဥဒကုဂ္ဂမန+ကာလ] ရေ ထွက်ရာအခါ။ နဒီတီရေ ခတကူပသ္မိံ ဥဒကုဂ္ဂမနကာလော ဝိယ အာစယော နိဗ္ဗတ္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၃။

ဥဒကု(ကူ)ပစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒက+ဥပစ္ဆေဒ] (က) ရေပြတ်ခြင်း။ (ခ) ရေပြတ်ရာအခါ။ (က) မယံ သမကာသ ဂေါတမသ ဥဒကုပစ္ဆေဒံ ကာတုံ ဝါယမိမှာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄၄။ (ခ) ဥဒကု(ကူ)ပစ္ဆေဒတော ယာဝ သမ္ဘတ္တိ-မဟာမေဃော၊ ဣဒံ ဒုတိယမသင်္ခေယ်ံ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၃၂။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၀၅။

ဥဒကုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒက+ဥပ္ပတ္တိ] ရေ၏ ဖြစ်ပေါ် ခြင်း။ ယထာ ဘဂဝတော ပုညာနုဘာဝေန ယေဝ တထာ ဥဒကုပ္ပတ္တိယာ ပရိဒီပိတတ္တာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄၆။

ဥဒကုမ္ဘ (ပု) [ဥဒက+ကုမ္ဘ။ ဥဒက သဒ္ဒါ၏ ကကို ချေ။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၂၅ရ။ ဥဒက-ကိုဥဒ ပြု။ မောဂ်၊၃။ ၇၂။] ရေအိုး။ ယထာဝိ ပြဟွေ ဥဒကုမ္ဘော၊ ဘိန္နော အပ္ပဋိသန္ဓိယော။ ပေတ။ ၁၃ရ။ (-ဓမ္မ။၃၁။) ဥဒကုမ္ဘော---ဥဒကလဒ္ဓေ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၆၁။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁။)

ဥဒကုမ္ဘုဇ္ဇန (နာ) [ဥဒက+ဥမ္ဘုဇ္ဇန] ရေမှ-ရေငုပ်ရာမှ-ပေါ် ခြင်း။ အဂ္ဂိသာ ပါရိစရိယာယ၊ ဥဒကုမ္ဘုဇ္ဇနေန စ။ ဇာ၊ ၂။၃၂၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂ရရ။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၆၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၅။)

ဥဒကူပမ (တိ) [ဥဒက+ဥပမာ] ရေဟူသော ဥပမာ ရှိသော၊ ရေဖြင့် နှိုင်းခိုင်းအပ်သော။ သတ္တိမေ ဘိက္ခဝေ ဥဒကူပမာ ပုဂ္ဂလာ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာ လောကသ္မိံ ။ အံ၊ ၂။၄၀၃။ ဥဒကူပမာတိ နိမုဇ္ဇနာဒိအာကာရံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ်ကေန ဥပမိတာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄ဂ။ (-အဘိ၊ ပု။၁၁ ၂။)

ဥဒကူပမာသုတ္တ (နာ) [ဥဒကူပမာ+သုတ္တ] ရေဖြင့် နှိုင်းခိုင်းအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်(ဂ)မျိုးကို ဟောသောသုတ်၊ ဥဒကူပမာသုတ်။ အဂ္ဂိတ္တရ နိကာယ သတ္တက နိပါတပါဠိ၂-ဝဂ်၅-သုတ်။ အံ၊ ၂။၄၀၃-၅။

ဥဒကူပရိ (ဗျ) [ဥဒက+ဥပရိ] ရေ၏အထက်၌။ အာဒိကပ္ပေ ဥဒကူပရိ ပဌမံ ပထဝီဘာဝေန သဏ္ဌာတံ။ ဝိမတိ၊၁။၉၀။

ဥဒကူပသာဒ (တိ) [ဥဒက+ဥပသာဒ]ရေဖြင့်-ရေစက်ချ၍-စွန့်လျှအပ်သော။ နေဝ ကယေန နဝိက္ကယေန ပြာဟွကိယေဝ ဥဒကူပသာဒံ။

အံ၂။၁၉၉။ ဥဒကူပသဗ္ဗန္တိ ဥဒကေန ဥပသဗ္ဗံ ပရိစ္ဆတ္ထာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၆။

ဥဒကူမိကဓာတ (တိ) [ဥဒက+ဥမိက+ဓာတ] ဖြစ် သော ရေလှိုင်း တံပိုးနှင့် တူသော၊ ရေလှိုင်းတံပိုး ကဲ့သို့ဖြစ်သော။ သဒါတိ သဒါ သမ္ဘဒါ------ဥဒကူမိကဓာတံ။ မဟာနိ။၁၄။ (-ဋီ။ဌ ၂၉၊ ၂၉၉။) ဥဒကူမိကဓာတန္တိ နိဗ္ဗတ္တဥဒကဥမိတရင်ဝိယ။ မဟာနိ။ဋ္ဌ။၆၈။

ဥဒကူမိဓာတ(မဟာနိ။ ၂၆၉)သည် ဥဒကူမိက-ဓာတ မှ ဗျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်သည်။

ဥဒေကာယ (ပု) [ဥဒက+ဩ] ရေအလျှဉ်။ ဒဝဌာယံ ဝါ ဥဒကောယံ ဝါ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄၇။ အဒ္ဓသ ဂင်္ဂ မဟာ ဥဒကောယေန ပူရိယမာနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၉ ၂။ တခ်ဏညေဝ ဥဒကောယော အန္ဓရ-ဓာယိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၄၁။ (-ကခ်။ ၂၈၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝရ။ ဓာတိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၀။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၉။) ဥဒကဝါဟက-လည်းကြည့်။

ဥဒကောရောဟက (တိ) [ဥဒက+ဩရောဟက] ရေသို့ သက်ဆင်းသော၊သူ။ နာဟ် ဘိက္ခဝေ ဥဒကောရောဟကဿ ဥဒကောရောဟက-မတ္တေန သာမည် ဝဒါမိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃၄၉-၃၅၀။ ဥဒကောရောဟကဿတိ ဒိဝသဿ တိက္ခတ္တုံ ဥဒက် ဩရောဟန္တဿ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၆။ ပြာဟ္မဏာ ဘန္တေ-------ဥဒကောရောဟကာ အဂ္ဂိပရိစာရကာ။ သံ၊ ၂။ ၄၉၀။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ၊ ဥဒကောရောဟကာတိ သာယံ ပါတံ ဥဒက် ဩရောဟနကာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄၁။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။ ၁ဝ၉။

ဥဒကောရောတ(နှ)ဏ (နှ) [ဥဒက+ ဩရောဟ (နှ) ဏ] (၁) ရေသို့သက်ဆင်းခြင်း။ (တိ)(၂) ရေသို့ သက်ဆင်းသော၊သူ။ (၁) ဥဒကောရောဟဏေန အလ္လဝတ္ထာယ အလ္ဝ-ကေသာယ ဝေ ဘဝိတဗ္ဗံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၅၅။ ဥဒကောရောဟန် ပန ဤဒိသော သိတ-ကာလေ ကေဝလံ ဘရိရမေဝ ဟောတိ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။ ၂၁ ၂။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဝ၁။) အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ (တိ) (၂) ဥဒကောရောဟဏာ ကေစိ။ အပ၊ဝ။ ၂ဝ။ ဥဒကောရောဟဏာ ဥဒကပဝေသကာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၄၆။

ဥဒကောရောတနကမ္မ(နှ) [ဥဒကောရောဟန+ ကမ္မ] ရေသို့သက်ဆင်းခြင်းအမှု။ ဥဒကော-ရောဟနကမ္မံ ကရောတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ၊၄၃။

ဥဒကောရောတနာနုယောဂ (ပု) [ဥဒကော ရောဟန+အနုယောဂ] ရေသို့သက်ဆင်းခြင်း ကို အဖန်ဖန် အားထုတ်ခြင်း။ သာယ-တတိယကမ္မဋ္ဌာ ဥဒကောရောဟနာနုယောဂ-မနုယုတ္တော ဝိဟရတိ(ဝိဟရာမိ)။ ဒီ၊ဝ။၁၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ မ၊ဝ။ဝ၁ဝ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ မ၊ ၂။ ၆။ အံ၊ဝ။ဋ္ဌ၊ဝ။ အဘိ၊ပု။ဝ၆၄။ မဟာနိ။ဋ္ဌ ၂ ၈။ ပါတော မဇ္ဈန်္ဓိကေ သာယန္တိ ဒိဝသဿ တိက္ခတ္တုံ ပါဝ်-ပဝါဟေဿာမိတိ ဥဒကောရောဟနာနုယောဂ် အနုယုတ္တော ဝိဟရတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ၉ ၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ မဟာနိ။ဋ္ဌ။ဋ္ဌ၊ဝ။

ဥဒကောရောဟန္ဓ (တိ) [ဥဒက+ဩရောဟန္ဓ] ရေသို့ သက်ဆင်းသော၊သူ။ စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဘယာနိ ဥဒကောရောဟန္ဓဿ ပါဋိကခ်ီတမ္ဘာနိ။ အံ၊ဝ။ဋ္ဌ၊ရ။ (-မ၊ ၂။ ၁ ၂ ၂။) ဥဒကောရောဟန္ဓဿတိ ဥဒက် ဩတရန္ဓဿ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။(-မ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၂ ၂။)

ဥဒကောသဏ္ဌန (နှ) [ဥဒက+ဩသဏ္ဌန]ရေ၏-ကျဆင်း-ယုတ်လျော့ခြင်း။ ထေရော ဥဒကောသဏ္ဌနံ ဝါ အာဂမေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဝရ ၂။

ဥဒဂါဟိနီ (တိ)[ဥဒ+ဂါဟိနီ] (ဝမ်းဗိုက်တွင်းသို့) ရေကို-ယူ-သွင်း-တတ်သော၊ ရေမလုံသော၊ ရေဝင်သော၊ ရေယိုသော(လေ့)။ ယထာဝိ ဇဋေရံ နာဝံ၊ပလုဂ္ဂံ ဥဒဂါဟိနိံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၈။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။၃၅၅။ အပ၊ဋီ၊၁။ရ။ ဇာ၊ဋီ၊၁။ရ။ ဥဒဂါဟိနိန္တိ ဥဒကဂါဟိနိံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ၊၉၅။

ဥဒဂ္ဂ (တိ) [ဥ+အဂ္ဂ။ ဥဂ္ဂတံ အဂ္ဂံ အဿ ဥဒဂ္ဂေါ။ ဓန်၊ဌိ။ရဝ၈။ ဥဒကတ်ဟူ၍လည်း နီတိ၊ဓာ၊၉၃-၌ဆိုအ်။ (ဥဒဂြ-သံ)] (က) မြင့်တက်သော အဖျားရှိသော၊ မြင့်တက်သော၊ တက်ကြွသော။ (၁) (ပီတိ အစွမ်းဖြင့်) တက်ကြွသော ကိုယ်စိတ်ရှိသော၊ကိုယ်စိတ် အားဖြင့်-ကိုယ်ရောစိတ်ပါ-တက်ကြွသော-ရွှင်ပျသော-ပြူးကြွသော။ (ဂ) မြင့်မြတ်သော။ (ဃ) ဥဒဂ္ဂေါ (ဝိမာန။၁၁ရ) တိ ဥဒဂ္ဂါယ ပီတိယာ ဥဒဂ္ဂစိတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋီ။၃၁၆။ ဥန္နမ်တိတိ ဥဒဂ္ဂံ ဟောတိ။ မဏ္ဍိ၊၃။၁၂ရ။ (က)(၁) အထ ခေါ သုဒိန္နော ကလန္ဒပုတ္တော---ဟဋ္ဌော ဥဒဂ္ဂေါ ပါတိနော ဂတ္တာနိ ပရိဟ္ဍန္ဆော ဥဋ္ဌာသိ။ ဝိ၊ ၁။၁၆။ ဥဒဂ္ဂေါတိ ပီတိဝသေန အဘ္ဘုန္နတ-ကာယစိတ္တော။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၂။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၂ရ၅။ ပီတိမာ ပန ပုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဂ္ဂတတ္တာ အဘ္ဘုဂ္ဂတတ္တာ "ဥဒဂ္ဂေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ ဋီ။၁။၃ရ။ ပဋိသံ၊ဋီ။၂။၁၁၆။ သာရတ္ထ၊၁။၁၁၅။ ဥဒဂ္ဂေါ (သုတ္တနိ။၃၅ရ) တိ ကာယေန စိတ္တေန စ အဘ္ဘုန္နတော။ သုတ္တနိ၊ဋီ။၂။၁၄၉။ (ဂ) ဥစ္စံ ကရောန္တော တိ ဥဒဂ္ဂံ ဥဋ္ဌာရံ ပဏီတံ ကတ္တာ ဒဿေန္တော။ ဒီဃ၊ဋီ။၂ရ၆။

ဥဒဂ္ဂစိတ္တ (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+စိတ္တ] တက်ကြွ-မတွန့်ဆုတ်-သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒဂ္ဂ-စိတ္တာ သုမနာ၊ ပဿန္တီ လောကနာယကံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၁။ ဥဒဂ္ဂစိတ္တာတိ ပီတိသောမနဿ-ဝသေန ဥဒဂ္ဂစိတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။၅၄။ ဥဒဂ္ဂစိတ္တ (ဥဒါန။၁၃၅)နှင့် ထိနမိဒ္ဓဝိဂမေန သမ္ဘ-ဂ္ဂဟဝသေန အလိနစိတ္တော။ ဥဒါန၊ဋီ။၂၅ရ။

ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒီဝသ (ပု) [ဥဒဂ္ဂစိတ္တ+ဒီဝသ] တက်ကြွ-ရွှင်ပျ-သောစိတ်ရှိရာနေ့။ သကလ-နဂရသ္မိ ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒီဝသေ ဇာတောတိ ဥဒါယိတ္တေ၀ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၃၄။ သာရတ္ထ၊၃။၂၄၄။

ဥဒဂ္ဂတနု (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+တနု+ဇ(ဇန+ကွိ)] မြင့်တက်သော ခန္ဓာကိုယ်ဖြင့်ဖြစ်သော၊ အရပ် အမောင်းကောင်းသော၊သူ။ (မြန်မာပြန်-၁၂၉-၌ ရွှင်လန်း တက်ကြွသော အမွေးရှိသော-ဟု ပြန်သည်။) တေ ပဿထ ဗြာဟ္မဏ---ဥဒဂ္ဂတနုံ ဟဋ္ဌံ။ အပ၊၂။၁၃၄၊၁၄၀။ ထေရ၊ ဋီ၊၂။၈၀။

ဥဒဂ္ဂတေဇ (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+တေဇ] ဥဂ္ဂတတေဇ (က) နှင့်အနက်တူ၊ ၎င်းကြည့်။

ဥဒဂ္ဂမန (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+မန] တက်ကြွ-ရွှင်ပျ-သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ မေဓာဝိနာ သဟာယေန သဒ္ဓိ အတ္ထမနော တုဋ္ဌမနော ဟဋ္ဌေမနော ပဟဋ္ဌမနော ဥဒဂ္ဂမနော မုဒိတမနော စရေယျ။ ဓူဋ္ဌနိ။၂၅၆။ (-အပ၊ ၂။၁၃)။

ဥဒဂ္ဂမေဃ (ပု) [ဥဒဂ္ဂ+မေဃ] တက်ကြွ-ပြန့်ကြဲ-မွန်မြတ်-ကြီးစွာ-သောမိုး။ နဂါ နဂရေသု သုသံဝိဂ္ဂဟာ။ ဥဒဂ္ဂမေဃေန နဝေန သိတ္ထာ။ ထေရ။၂၄၃။ ဥဒဂ္ဂမေဃေန နဝေန သိတ္ထာတိ ပဌမုပ္ပန္နေန ဥဋ္ဌာရေန မဟတာ ပါဝုသမေဃေန အဘိပ္ပဝုဋ္ဌာ။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၂ရ၃။

ဥဒဂ္ဂိဟုတ္ထ (နာ) [ဥဒ+အဂ္ဂိ+ဟုတ္ထ] ရေမီးကို-ပူဇော်-ပြုစု-စောင့်ရှောက်-ခြင်း။ ဥဒဂ္ဂိဟုတ္ထံ ဥပတိဋ္ဌတော မမ။ ဇာ၊ဋီ။၁၀၃။ ဥဒဂ္ဂိဟုတ္ထန္တိ ဥဒကအဂ္ဂိဟုတ္ထံ။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၄၂၂။ ဥဒက-

ဆင်ကိုဟုတန်ဦ ဥဒကသာ စေဝ ဆင်ကိုသာ စ ဟုတ် ဟဝန် ပူဇနံ။ ဓာ၊ဦ၊သစ်။ ဓာ၊ကျော။

ဥဒ္ဓေ(ဌေ)ဒ္ဓ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ဥဒ္ဓ] (ပီတိ၏ အစွမ်းဖြင့်) တက်ကြွတက်ကြွသော–ဆလွန်တက်ကြွသော–ကိုယ် စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဝေ၀ဝုတ္တေ မဟာပြဟ္မာ––––ဟဒ္ဒပဟဒ္ဒော ဥဒ္ဓ–ဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ သာဓုတိ ပဋိသုဂီတ္တာ ပဋိညံ အဒါသိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၀။ ဥဒ္ဓေ၊ဒ္ဓေါတိ သရီရ–ဝိကာရပ္ပါဒနပီတိ၀သေန ဥဒ္ဓေ၊ဒ္ဓေါ။ ပီတိမာ ဟိ ပုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဒ္ဓတတ္တာ "ဥဒ္ဓေ၊ဒ္ဓေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၁။ ဝိမတိ၁။ ၂၆။ (–မ၊ ၂။ဒု ၂ဒု။ မဗ္ဗ၊ဝ။၁၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ ၁။ဒု၄၁။ ဓမ္မ၊ဗ္ဗ၊ဝ။ဒု၀ရ။ မ၊ဦ၊ဒု။ ၂ရဒု။ သံ၊ဦ၊ ၁။၁၆ဒု။ သံ၊ဦ၊ ၂။ဒု၀ရ။) ဟဒ္ဒပဟဒ္ဒော ဥဒ္ဓေ၊–ဒ္ဓေါ သမ္ဘိယာယမာနော။ ဓံ၊ဦ၊၁။ ၂၀၆။

ဥဒ္ဓေ (နဲ) [ဥဒ္ဓ+ဏ] တက်ကြွသော၊ ရှင်ပျသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓေမန (တိ) [ဥဒ္ဓ+မန] တက်ကြွ–ရှင်ပျ–သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ သမုဒ္ဂတတန္ဒရဟန်ဿ ဘုဋ္ဌ ဥဒ္ဓတလောမံ ဥဒ္ဓလောမံ ဥဒ္ဓေမနံ ဝါ။ အ၀ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂ ၂ရ။

ဥဒ်ဏ[1] (နဲ) [ဥဒ+အင်ဏ] ကွင်းပြင်၊ ရင်ပြင်၊ မြေ ပြင်။ ဥဒင်ဏေ တတ္ထ ပပံ အဝိန္ဒုံ။ ဓာ၊ ၁။၁။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ရ၉။ ဥဒင်ဏေတိ ဣဒ္ဓ ဥဒါတိ နိ၀ါတောအင်ဏေတိ မနုဿာနံ သဠ္ဠရဏဌာနေ၊ အနာ၀ါ၌ ဘူမိဘာဂေတိ အတ္ထော။ ဓာ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၅။

ဥဒ်ဏ[2] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဒင်ဏတောင်။ ဟိမ၀န္တသာ၀ိဒူရေ၊ ဥဒင်ဏော နာမ ပဗ္ဗတော။ အ၀ ၂။ရ၄။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊ဝ။၉ရ၊ဒု၄ဖ။

ဥဒ္ဓေါ (ကြို) [ဥ+ဆိ၌(ဆိ၌)+အ+တိ။ တိ–ကို အားပြု] ဖြတ်၏။ ဖျက်ဆီး၏။ ယော ရာဂမုဒ္ဓေါ အသေသံ။ ဆုတ္တနိ၊ဝ။ ဥဒ္ဓေါတိ ဥစ္ဆိန္နတိ ဘဋ္ဌတိ ဝိနာသေတိ၊ အတိတ–ကာလိကာနမ်ိ ဟိ ဆန္ဒသိ ဝတ္ထမာနဝ၀နံ အကွရ၀စ်ဿကာ ဗ္ဗုစ္ဆန္ဓိ။ ဆုတ္တနိ၊ဌ၊ဝ။၁၅။ ဥစ္ဆိန္နတိ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓေန (ပုဲန) [ဥ+အစိ+ယု။ ပါဠိ၌ ပုံလိင်ဖြင့်ရှိ၏။ ထောမနိ၀ိနင် ပါဠိအင်္ဂလိပ်, သတ္ထတ အင်္ဂလိပ် အဘိ၀ေန်တို့၌ နပုံလိင်သာပြထား၏] ရေငင်ပုံး၊ ရေခပ်ဆိုးယယ်။ ဥဒ္ဓေနီက၊ ဥဒ္ဓေနီ–တို့ကြည့်။

ဥဒ္ဓေနဘာ၀ (ပု) [ဥဒ္ဓေန+ဘာ၀] ရေငင်ပုံး–ရေခပ်ဆိုး ယယ်–၏အဖြစ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓေနဘာ၀ဗ္ဗတ္ထိ (ထိ) [ဥဒ္ဓေနဘာ၀+ပတ္ထိ] ရေငင်ပုံး–ရေခပ်ဆိုးယယ်–၏အဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်း။ ဝိစရန္တသ မေ အန္ဓေ၀ါသိက–ဝါသော စာဠိယာ ဥဒ္ဓေနဘာ၀ပ္ပတ္ထိ ဝိယ ဟောတိ။ ဓမ္ဓ၊ဗ္ဗ၊ဝ။ ၆ ၀ ၊ ရ ၂။

ဥဒ္ဓေနီတ (ပု) [ဥဒ္ဓေန+ဗ္ဘက] ရေငင်ပုံး၊ရေခပ်ဆိုးယယ်။ သေယျထာပိ နာမ ဥဒကမဂ်ိကော ဟုတ္တာ ဥဒ္ဓေနီကော အဿ။ မ၊ ၂။ ၂ ၃ ၀။ ဥဒ္ဓေနီကောတိ ဥဒကဝါရကော။ ဓမ္ဗ၊ဒု။ ၁ ၉ ၀။ ဥဒ္ဓေနီကောတိ ဥဒ္ဓေနော။ ဓ၊ဦ၊ဒု။ ၁ ၃ ၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓေနီ (တိ) [(က) ဥ+အစိ+ယု+နဒါဒိ ဏီ။ (ခ) ဥဒ္ဓေနီ+ဏ] (က) ရေငင်ပုံး၊ရေခပ်ဆိုးယယ်။ (ခ) ရေခပ်ဆိုးယယ်နှင့်တူသော ပိန်းမ။ (က) (ခ) သုခံ ဝတ ဓ ဇီ ဝန်ဿ၊ ဝစမာနာ ဥဒ္ဓေနီ။ ဓာ၊ဌ။ ၂ ၅။ ဥဒကံ အဗ္ဗန်ဿ တောယာတိ ဥဒ္ဓေနီ၊ စာဠိတော ဝါ ကူ၀ပတော ဝါ ဥဒကု–ဥ္ဃဿ်ဗ္ဗနဃဋိကာယောတံ နာမံ၊ သာ ပန ဥဒ္ဓေနီ ဝိယ၊ ဥဒကံ ဝိယ ဃဋိကာ ယေန ယေန–ဌ္ဌိကာ ဟောတိ၊ တံ တံ အာကဒ္ဒတိယေ၀ါတိ အတ္ထော။ ဓာ၊ဌ၊ဝ။ ၄ ၄ ၁။

ဥဒ္ဓလ (နာ) [ဥဒ+ဇလ] ရေညွှန်၊ ညွှန်နှင့် ရောသောရေ။ အညတရသာ ဘိက္ခုနော ဥဒ္ဓလံ ကိဉ္စနသာ အသုစိ မုစ္စီ။ ဝိ၊၁။၁ရ၀။ ဥဒ္ဓလန္တိ ဥဒကစိက္ခဲလ္လာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁၉။ ဥဒကစိက္ခလ္ဝ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓလဝတ္ထု (နာ) [ဥဒ္ဓလ+ဝတ္ထု] ရေညွှန်ကို ကစားသောရဟန်း၏–ဝတ္ထု–အကြောင်းအရာ။ ဥဒ္ဓလဝတ္ထု[သုဝိ ဘေဝနယော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁၁၉။

ဥဒ္ဓောသိ (ကြို)[ဥ+ဌာ+ဣ] (နေရာမှ)ထၿမဲရပ်ပြီ။ တဿာ မာတာ ဥဒ္ဓောသိ၊ ခတ္တိယာ ဒေဝဝဏ္ဏိနီ။ ဇာ၊ ၂။ရ၀။ ဥဒ္ဓောသိတိ အာသနာ ဥဋ္ဌာယ ရညော သန္ဓိကံ ဂန္တွာ အဋ္ဌာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃ ၂ ၂။ ဥဋ္ဌာတိ–လည်းကြည့်။

ဥဒဏ္ဍ (ပု) [ဥ(ဥဒ်)+အဟ] နေတက်ချိန်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒဏ္ဍသမယ (ပု) [ဥဒဏ္ဍ+သမယ] နေတက်ရာ–နေထွက်ရာ–အချိန်အခါ။ ပါတောဝ ပါတရာသမ္ပိ၊ဥဒဏ္ဍသမယံ ပတိ။ ဇာ၊ ၂။၁၃။ ဥဒဏ္ဍသမယံ ပတိတိ သူရိယုဂ္ဂမနဝေလာယ–မေ၀။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁ဖ၅။

ဥဒဏာရယိ (ကာ)(ကြို) [ဥ+တရ+ဏယ+ဣ] ကြွတက် စေပြီ၊ သွားအံ့သော အစီအရင်ကို ပြုပြီ။ တံ သပ္ပဝတ္ထုံ ဥဒဏာရယိ ရထံ။ ဇာ၊ ၂။၁၁၁။ ဥဒဏာရယိတိ ဥတ္တာရေသိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဂမနသဇ္ဇမကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၃၃ရ။

ဥဒဏာရီ (ကြို) [ဥ+တရ+ဏ္ဍ] ကူးမြောက်–ကူးတက်–ပြီ။ တေနုဒဏာရီ ဒုခသမ္ဘဝေတော (ဇာ၊၁။ရ၄)တိ တေန ကာရဏေနမ္ပိ ––– ဥတ္တိဏ္ဏော။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဂရ။

ဥဒဏာရိ ° (ကြို) [ဥ+တရ+ဣ] ကူးမြောက်–ကူးတက်–ပြီ။ သမာဟိတော ယော ဥဒဏာရိ ဩဃံ။ သုတ္တနိ။၃၄၈။ (–ဥဒါန။၁ရ၀၊၁ဂ ၂။ နေတ္တိ။၅၄၊၁ ၂ ၃။) ဥဒဏာရိတိ ဥတ္တိဏ္ဏော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ၅။ (–ဥဒါန၊ဌ။၃ ၂ ၉၊၃ဖ၅။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁ဝ ၂။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂ ၉ ရ။)

ဥဒဏာရိ[1] (ကာ+ကြို) [ဥ+တရ+ဏေ+ဣ] ကူးမြောက်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင်ပြီ။ ပဂေ် ပေါသံ ပလိပေ ဗျသန်း ဗလိ ယထာ ဒုဗ္ဗလမုဒ္ဓရေယျ။ ဝေမ္မိ မံ တွံ ဥဒဏာရိ ဟောတိ။ ဇာ၊၁။၃၅ ၂။ ဥဒဏာရိတိ ကာမပင်္ကတော ဥတ္တာရယိ၊ ဥဒဏာသိတိပိ ပါဌော။ အယမေ၀ တ္ထော။ ဥဒ္ဓတာသိတိပိ ပါဌော၊ဥဒ္ဓရိတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၄ဖ၀။

ဥဒဏာသိ (ကာ)(ကြို) [ဥ+တရ+ဏေ+ဣ]။ သ အာဂုံ] ကူးမြောက်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒတ္ထ[2] (တိ) [ဥ+အာ+ဒါ+တ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (ဥဒါတ္ထ–သံ။)] (၁) မြင့်သော၊ မြင့်တက်သော (အသံ)။ (၂) မြင့်မြတ်သော (ပညာ)။ (၁) ဥဒတ္ထာနုဒတ္ထာဒီ နှင့် ဥဒတ္ထာနုဒတ္ထာဒီသမ္ပါဒန–ကြည့်။(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒတ္ထ[1] (တိ) [ဥဒ+အတ္ထ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော၊ မြင့်မြတ်သောအကျိုးကိုလည်း ပေးတတ်၍ မိမိသန္ဓာန်၌လည်း ဖြစ်သောပညာရှိသော၊ သူ။ တဏှာစရိတော ဥဒတ္ထော (ဥဒတ္ထော။ဌ။) သမာဓိန္ဒြိယေန ဒုက္ခာယ ပဋိပဒါယ ခီပ္ပါဘိညာယ နိယျာတိ ရာဂေနဟိ နိဿယေဟိ။ နေတ္တိ။ရ။ ဥဒတ္ထောတိ ဥဒ–အတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရ၀ညောတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ ဌ။၅၁။ ဥဒတ္ထောတိ ဥဒအတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရံ ဖလံ ဒေတီတိ အတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရံ ဖလံ ဒေတီတိ ဥဒေါ။ ကော သော၊ ပဝိစယော။ အတ္ထနိ

နိုမ့်တော့ အတော်၊ ဥဒေါ အတော် ယသ ပုဂ္ဂလသောတို့ ဥဒတ္တောတို့ ဝစနတ္တော ကာတမ္ဘော။ နေတ္တိ၀ိ။၆၉။ (–နေတ္တိ။၉၈။ နေတ္တိ ၀ိ။ ၂၆၅။)

ဥဒတ္တပညာ (တိ) [ဥဒတ္တာ+ပညာ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော၊သူ။ ဒုတိယာယ ပဋိပဒါယ ဟေတု နာမ တဏှာစရိယတာ ဥဒတ္တပညာတာ စ။ နေတ္တိ၀ိ။၆၉။

ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒီ (တိ) [ဥဒတ္တ+အနုဒတ္တ+အာဒိ] မြင့်သောအသံ, နိမ့်သောအသံ အစရှိသော။ သဒ္ဒါယိတန္တိ ဂါယနဝသေန သဒ္ဒါယိတံ၊ တံ ပန ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒိနံ သရာနံ သမ္ဘဒါ၀သေနေ၀ ဣဒ္ဓိတန္တိ အာဟ "သရသမ္ဘတ္တိ၀သေနာ"တိ။ ဒီ ဋီ၊ဒု၀ဂ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၇။ (–သီဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၇၃။)

ဥဒတ္တေ (တိ) [ဥဒ+အတ္တ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော။ ဥဒတ္တ – ကြည့်။

ဥဒဒ္ဓရိ (ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏျိ] ထုတ်ဆောင်ပြီး။ မနုည် ဘာသမာနဿ၊ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒဒ္ဓရိ။ ဇာ၊ ၁။၇။ ၀ေ့ဗ္ဗ၊ ၂။၁၃၀။ မနာပ် ဝိယ၀ စနံ ဘာသမာနဿ ပြာဟ္မဏဿ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒ္ဓရိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ကရိတ္တာ ပ၀ဇ္ဇေသိတိ အတ္တော၊ ဒကာရော ပနေတ္ထ ဗျဥ္ဇနသန္ဓိ၀သေန ပဒ–သန္ဓိကရော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၉။

ဥဒဓီ (ပု) [ဥဒက+ဓာ+ဏ္ဍ။ ဧလာနိ ဥဒကာနိ စ နိဓိယန္တေ ဓိယန္တေ စာတြာတိ ဧလနိဓိ ဥဒဓိ စ၊ ဥဒကဿ ဥဒါ၊ဒေသော။ ဓာန်ဦး။ ၆၅၉။ ဥဒကံ ဒဓာတီတိ ဥဒဓိ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၅၅၁။ ရူပ်နာ၊ဒုဂ၀။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၁ဂ။] (က) မျှားတွာ သောရေ၏စုဝေးတည်နေရာအရပ်။ (ခ) ပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒြာ။ (ဂ) သမုဒ္ဒေါ် ဥဒဓိနံ သေဋ္ဌော၊ နဂ္ဃတ္ထာနဋ္ဌ စန္ဒိမာ။ သံ၊၁။၆ရ။ ဥဒဓိနန္တိ ဥဒကနိဓာနာနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁။ ဥဒကံ ဓိယတိ ဣတိ ဥဒဓိ၊ မဟောဒဓိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆။ ယတ သမုဒ္ဒေါ် ဥဒဓိနံ မဂ္ဂေါ။ နေရ္ရ နဂါနံ ပ၀ရော သိလုစ္စယော။ အပါ၁။ ၁၈၀။ ထေရဗ္ဗ၊ ၂၁။ (ခ) သေပ္ပမဲယျော ဥဒဓိ၀ ဘာဂရော။ ဝိမာန။ ၅၀၆ ။ အဘိ၊က။ ၄၀ ။ ဝိမာနဋ္ဌ၊၁ရ၆။ ဥဒဓိ၀ ဘာဂရောတိ ယတ ဥဒကံ ဣတ္ထ ဓိယတီတိ "ဥဒဓိ"တိ လဒ္ဓနာမော ဘာဂရော... အပ္ပမေ–ယျော။ ဝိမာနဋ္ဌ၊၁၄၁။ ဥဒဓိမိ၀ အဏ္ဏ၀ါန (စူဠနိ။ ၂၀၉)နှင့် ဝိတိဏ္ဏအဏ္ဏ၀ါနံ အန္တရေ သမုဒ္ဒ ဝိယ အဓိဂစ္ဆိ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ၊၈၃။

ဥဒဒ္ဓပမ (တိ) [ဥဒဓိ+ဥ၀မာ] မဟာသမုဒ္ဒြာ လျှင် ဥပမာရှိသော၊ မဟာသမုဒ္ဒြာနှင့်တူသော၊ သူ။ ဥဒဒ္ဓပ်မော မဟာ၀ိရော၊ သော မေ ဗုဒ္ဓေါ နိမန္ဓိတော။ အပါ၁။၃ရ၃။ ထေရဗ္ဗ၊ ၂။၃၁၅။

ဥဒပဒ္ဓထ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+တ္ထ။ တ္ထ ကို ထ ပြု] ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ထင်ရှားဖြစ်ခဲ့ပြီ။ ဥဒပါဒိ–ကြည့်။

ဥဒပဒ္ဓိသု (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဣ] ဖြစ်ခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥဒပါဒိ–ကြည့်။

ဥဒပတ္ထ (ပု) [ဥဒ+ပတ္ထ(ဥဒပါတြ–သံ)] ရေခွက်၊ ရေပြင်ပြည့်သောခွက်။ သေယျထာပိ ပြာဟ္မဏ ဥဒပတ္ထော သံသဋ္ဌော လာခါယ ၀ါ ဟလိဒ္ဒိယာ ၀ါ။ သံ၊ဋ္ဌ။၁၀၆။ အံ၊ ၂။ ၂၀ ၂။ ဥဒပတ္ထောတိ ဥဒကဘရိတာ ပါတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ ၂၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ ၆ရ။ (–ဝိမတိ၊ဋ။ ၂၆၉။)

ဥဒပ(ပ္ပ)တ္ထ (တိ) [ဥ+ပဒ+တ။ ဥ+အပ+တ] (က) ပျံတက်သွားသောသူ။ (ခ) ထသွားသော၊ အိပ်ရာနေရာမှ ထပြေးသောသူ။ (က) ဥဒပ–တ္ထောတိ ဝေဂေန၊ ဗလိ ပက္ခိ ဒိဋ္ဌောမော။ ဇာ၊ ၁။၁၀၇။ ဥဒပတ္ထောတိ ပိတု ဩ၀ါဒံ အကတ္တာ ကေဒိ၀သံ ဂိဏ္ဍေဟိ သဒ္ဓိ ဥပ္ပတိတော တေ ဩဟာယ ပိတရာ ကတိတ္ထဋ္ဌာနံ အဂမာသိ။

စာ၊ဌ၊၃၄ခ။ (ခ) သော စ ဝေဂေနုဒပ္ပတ္တော၊ ကပိ ရုဟိရမက္ခိတော။ စာ၊ဝ။၃၇၃။ ဥဒပ္ပ-တ္တောတိ ဥဒ္ဒိတော။ စာ၊ဌ၊၅။ရ၆။

ဥဒပတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+တ္တာ။ ဥ+အပ+တ္တာ] ပျံတက်၍။ သော စ ဘက္ခုပရိက္ခီကော၊ ဥဒ-ပတ္တာ ဝိဟာဂံမော။ စာ၊ ၂။၅၅။ ဥဒပတ္တာတိ ...သော ကာကော ဥဒကေ ပတိတ္ဝာတဲ့ အသက္ကောန္တော ဥပ္ပတိ၊ ဧဝံ ဥပ္ပတိတ္တာတိ အတ္ထော။ စာ၊ဌ၊၅။ ၂ရ၁။

ဥဒပါဒိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏ္ဍိ။ ရူဒိ၊ဆ။ ၂၀၀။] ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ဖြစ်ဘူးပြီ။ မဟာ အကာလမေယော ဥဒပါဒိ။ ဝိ၊ဝ။ဝ။ ဧဝံ စိတ္တံ ဥဒပါဒိ(စာ၊ ၁။ ၂၄ဝ)တိ...ဥပ္ပန္နံ။ စာ၊ဌ၊၅။၁၅။ **ဥဒပဒ္ဓိသု**-ဥဒပဒ္ဓိသူ(စာ၊ ၂။ဝ၆၉)တိ ဥပ္ပဒ္ဓိသု။ စာ၊ဌ၊ရ။ ဝ၆ရ။ **ဥဒပဒ္ဓထ**-ဥဒပဒ္ဓထာ(ဝိမာန။ ၂၉)တိ ဥပ္ပဒ္ဓိတ္ထ။ ဝိမာန၊ဌ။၁ဝ၄။ ဝိပါကော ဥဒပဒ္ဓ-ထာ(ပေတ။၁ဝ၄)တိ ...ဖလံ ဥပ္ပဒ္ဓိ။ ပေတ၊ ဌ။၄၆-၄ရ။ (-ထေရ။ ၂ ၂၆၊ ၂ရ၂။ စာ၊ခ။ ၂ဝ၄။ ထေရ၊ဌ၊ခ။ခ၁ ၂။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၊ ၉၉။ စာ၊ဌ ၄။ခ၉။)

ဥဒပါန (ပုဒ်နာ) [ဥဒက+ပါန] (ခ)(က) ရေတွင်း။ (ခ) ရေကန်၊ တစ်ဘက်ဆည်ကန်။ (ဂ) ရေ ပြောင်း။ (၂) ဥဒပါနမည်သောဥယျဉ်။ (ခ)(က) သေယျထာပိ အာဝုသော ကန္ဓာရမဂ္ဂေ ဥဒ-ပါနော။ သံ၊ခ။ဝ၃၉။ ဥဒပါနောတိ ဝိသတိသ-ဟဿဂဏ္ဍီရော ပါနီယကူပေါ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ခ၁၄။ ဥဒပါနံ တိကဿ စ ဘုသဿ စ ယာဝ မုခ-တော ပူရေသု(ဥဒါန။ခ၇၅)ဏ္ဍီ ပါနီယကူပ်-တိကေန စ ဘုသေန စ မုခပ္ပမာကေန ဝေနုသ်ုံ။ ဥဒါန၊ဌ။ဝ၄ဝ။ (-ဝိ၊ဝ။ခ၉၅။ ဝိ၊၄။ ၂၅၉၊ဝ၀ရ။ ပေတ။ခ၅၆။ စာ၊ခ။ရ၉။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁ဝ။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ခ၄ ၂၊ ၂ခရ။ ဝိမာန၊ဌ။၄ဝ။ ပေတ၊ဌ။ ခ၁ ၂။ စာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၅။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ဝ၃။) (က) (ခ)(ဂ) ပဟ္ဆ ဥဒပါနဿ၊ ယေ ဒဒန္တိ ဥပဿယံ။ သံ၊ခ။ဝ၀။ ဥဒပါနန္တိ ယံကိဉ္စိ ပေါက္ခရဏီ-တဠာကာဒိ။ သံ၊ဌ၊ခ။ရ၃။ တဠာကာဒီတိ အာဒိ-သဒ္ဒေန မာတိကံ သင်္ဂဟတိ။ သံ၊ဋီ၊ခ။ခ ၂ဝ။ ဝိပဿိနော ဘဂဝတော၊ ဥဒပါနော ကတော မယာ(အပ၊ခ။ ၂ဝ၈)တိ ဥဒကံ ပိဝန္တိ ဏ္ဍောတိ ဥဒပါနော။ ကူပပေါက္ခရဏီတဠာကာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။ခ၀၀။ (၂) ဂဂ်ါတီရေ ဥဒေနဿ ရညော ဥဒပါနံ နာမ ဥယျာနံ အတ္ထိ။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၈။

ဥဒပါနတဠ (တိ) [ဥဒပါန+တဠ] ရေတွင်း ကမ်းပါး။ ရေတွင်းနှုတ်ခမ်း။ ဟတ္ထိ ဥဒပါန-တဠေ ဌပေတ္တာ တဿ ပါဒေ ယောတ္တံ ဗန္ဓိတ္တာ ယောတ္တေန ဥဒပါနံ သြတရိတ္တာ။ စာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၅။

ဥဒပါနဒါယက (ပု) [ဥဒပါန+ဒါယက] ရေ-တွင်းရေကန်လှူသောသူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒပါနဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါ၊တယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ခ။ ၂ဝ၉။

ဥဒပါနဒါယကတ္ထေရ (ပု) [ဥဒပါနဒါယက+ထေရ] ရေတွင်းရေကန်လှူသောထေရ်၊ ဥဒပါနဒါယက ထေရ်။ (ဤထေရ်ရှင်မြတ်သည်ရှေးရှေးဘဝ ပေါင်းများစွာ၌ ကုသိုလ်ကောင်းမှု ပြည့်ကျင့်-ဆည်းပူးခဲ့ပြီးလျှင် ရှေးရှေးဘုရားရှင်များ လက်-ထက်၌မူ ပါရမီကုသိုလ်တို့ကို အထူးတလည် ကြိုးစားအားထုတ် ပြုလုပ်ခဲ့၏။ ဝိပဿီဘုရား-ရှင်လက်ထက်တော်သို့ ရောက်သောအခါအမျိုး-တစ်ဦးအိမ်၌ဖြစ်၍ အသက်အရွယ်ကြီးပြင်းလာ-သော် ငါသည် သောက်ရေအလှူကို ပေးလှူသင့်-သည်၊ ထိုအလှူကိုလည်း တခါတရံ၌သာပေးလှူ-ခြင်းမျိုးမဟုတ်ပဲ အမြဲထာဝရ အလှူမျိုး ဖြစ်စေ-သင့်သည်ဟု ကြံစည်စိတ်ကူး၍ ရေတွင်းကိုတူ-စေ၏။ ထိုရေတွင်း၌ရေရှိလာသောအခါ အုတ်-များစီ၍ ခိုင်မာအောင်ပြုလုပ်၏။ မြေအောက်-မှ စိမ့်ထွက်သောရေတို့ဖြင့်ပြည့်သောအခါ ထိုရေတွင်းကို ဝိပဿီဘုရားရှင်အား လှူဒါန်း

လေသည်၊ မြတ်စွာဘုရားသည် သောက်ရေ လူဒါန်းခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်ကို ဟောကြား တော်မူသည်။ ထိုအမျိုးကောင်းသားသည် ယင်းကောင်းမှု ကုသိုလ်ကြောင့် ကျင်လည် သမျှ လူနတ်ဘဝတိုင်း၌ ရေတွင်း ရေကန် သောက်ရေများ အလျှံအပယ် ပေါများစွာ စည်းစိမ်ချမ်းသာ ခံစားခဲ့ရ၏။ ငါတို့ မြတ်စွာ ဘုရား လက်ထက်တော်သို့ ရောက်လာသော အခါ တစ်ဦးသောအမျိုးအိမ်၌ ပဋိသန္ဓေ တည်နေ၍ ဖွားမြင်ပြီးနောက် အရွယ်ရောက် လတ်သော် ရတနာသုံးပါး၌ ကြည်ညြိုသော အမျိုးကောင်းသားပီပီ ရဟန်းပြုပြီး မကြာ မြင့်မီပင် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိလေ သည်။ ထိုအခါ ရှေးဘဝက မိမိပြုခဲ့သူးသော ကောင်းမှုကို ဆင်ခြင်၍ နှစ်သက်ဝမ်းမြောက် ခြင်း ဖြစ်သောကြောင့် ထိုရှေးကောင်းမှုတို့ကို ထုတ်ဖော် ဟောကြားတော်မူလေသတည်း။) ဝိ ပ သ္သီ နော ဘ ဂ ဝ တော တိ အာ ဒီ ကံ အာယသ္မတော ဥဒပါနဒါယကတ္ထေရဿ အပဒါန်။ အပ၊၁။၂။၁၇၉။

ဥဒပါနဒူသက (တိ) [ဥဒပါန+ဒူသက] သောက်ရေတွင်းကို(ကျင်ကြီးကျင်ငယ်စွန့်လျှက်) ဖျက်ဆီးသော၊သူ။ တဒါ ဥဒပါနဒူသကော အယ-မေဝ သီဂါလော အဟောသိ။ ဇာ၊၁။၂။၃၃၂။

ဥဒပါနဒူသကဇာတက (နာ) [ဥဒပါနဒူသက+ဇာတက] ဥဒပါနဒူသကဇာတ်၊ သောက်ရေ တွင်းကို ကျင်ကြီးကျင်ငယ်စွန့်လျှက် ဖျက်ဆီး သော မြေခွေးကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြား တော်မူသော ဇာတ်။ (မြတ်စွာဘုရား ဧတေ ဝန်ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ရဟန်း တော်များ၏ သောက်ရေတွင်းကို မြေခွေး တစ်ကောင်သည် ကျင်ကြီး ကျင်ငယ်စွန့်ကာ ဖျက်ဆီးပြီး ထွက်သွားလေ၏။ ကနေ့သည် ရေတွင်း အနီးသို့ ရောက်လာသော ထိုမြေခွေးကို သာမဏေတို့က ခဲတို့ဖြင့် ဖစ်ခတ်ကြ၏။ ခဲမှန်သဖြင့် အထိနာသွားသော ထိုမြေခွေးသည် ထိုအချိန်မှစ၍ ထိုနေရာကို လှည့်ရှောင် မကြည့်ဝံ့တော့ပေ။ တရား သဘင်၌ ရဟန်းတော်များသည် ထိုမြေခွေး အကြောင်းကို ပြောဆိုနေကြစဉ် မြတ်စွာဘုရား ကြွလာတော်မူပြီးလျှင် ရှေးအခါကလည်း ထိုမြေခွေးသည် ဣသိပတန မည်သော ဤတောနှင့် ဤရေတွင်းကိုပင် ဖျက်ဆီးခဲ့ သူးကြောင်း, ရသေ့ အပေါင်းက ထိုမြေခွေးကို ဖမ်းဆီးခေါ်ဆောင် လာသဖြင့် ဘုရား အလောင်းဖြစ်သော ငါရသေ့က ဆုံးမသြဝါဒ ပေးခဲ့သူးကြောင်း ဟောကြားတော် မူလေ သည်။ ဇာ၊၁။၂။၃၃၂-၁။

ဥဒပါနဒူသကသီဂါလ (ပု) [ဥဒပါနဒူသက+ သီဂါလ] သောက်ရေတွင်းကို (ကျင်ကြီး ကျင်ငယ် စွန့်လျှက်) ဖျက်ဆီးသောမြေခွေး။ ဣဒံ သတ္ထာ ဧတေဝနေ ဝိဟရန္တော ဧကံ ဥဒပါနဒူသကသီဂါလံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ ၁။၂။၃၂၀။

ဥဒပါနနိဒဿန (နာ) [ဥဒပါန+နိဒဿန] ရေတွင်းကို ဥပမာ အဖြစ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ ရေတွင်းဥပမာ။ ဝေဠု ကတ္တာ ဣဒ ဥဒပါန-နိဒဿနမ္ပိ သမတ္ထိတန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၁၂၂။

ဥဒပါနပနာဠိ (ထီ၊ပု) [ဥဒပါန+ပနာဠိ] ရေ တွင်းမှ သွယ်တန်းအပ်သော-ရေတံလျှောက် -မြောင်း-မြွန်ချောင်း-ပိုက်လုံး။ အန္တော သုဝိသောဓိတံ ဝိသောဓေတွာ ဥဒပါနပနာဠိ ယောဇေတိ။ ဓံ၊ဝု။၁၇။

ဥဒပါနပနာဠိယတ္ထိက (တိ) [ဥဒပါနပနာဠိ + အတ္ထိက] ရေတွင်းမှ သွယ်တန်းအပ်သော ရေတံလျှောက်ဖြင့် အလိုရှိသော၊သူ။ သေယ္ယ-ထာပိ ဘိက္ခဝေ ပုရိသော ဥဒပါနပနာဠိ-

ယတ္ထိကော တိကဲ့ ကုဌာရီ အာဒါယ ဝန်ပဝိသေယျ။ အံ၊၃။၁၇။

ဥဒပါနသမိပ (နာ) [ဥဒပါန+သမိပ] ရေတွင်း၏ အနီးအရပ်။ အထ နံ ကေဒီဝသံ ဥဒပါနသမိပံ အဂတံ သာမဏေရာ လေဌ္ဌုဟိ ပဟရိတ္တာ ကီလမေသုံ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၂၀။

ဥဒပါနသာလာ (ထီ) [ဥဒပါန+သာလာ] ရေတွင်း ဇရပ်။ ဥဒပါနသာလာ ကာရာပိတာ ဟောတိ။ ဝိ၊၃။၁၉၅။ (-ဝိ၊၄။၃၀၇။ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၂၁၇။)

ဥဒပါနသုတ္တ (နာ) [ဥဒပါန+သုတ္တ] ဥဒပါနသုတ်။ ထိုသုတ်၌- မြတ်စွာဘုရားသည် ရဟန်းသံဃာများစွာနှင့်အတူ မလ္လတိုင်းနယ်ပယ်၌ ခရီးဒေသစာရီ ကြွချီတော်မူလေသော် ထူဏမည်သော ပုဏ္ဏားရွာသို့ ရောက်တော်မူ၏။ ထိုအခါ ရတနာမြတ် သုံးပါး၌ မကြည်ညိုကုန်သော ထူဏရွာသား တို့သည် မြတ်စွာဘုရား ကြွလာတော်မူခြင်း ကြောင့် ပုဏ္ဏားတို့၏ ကျင့်စဉ်တရား ပျက်ပြားသွားမည်စိုးရကား ထိုရွာ၌ မြတ်စွာဘုရားနှင့် ရဟန်းတော်များ မနေနိုင်စေရန် မြတ်စွာဘုရား ကြွတော်မူရာ လမ်းခရီး၌ရှိသော ရေတွင်းကို မြက်အမှိုက်သရိုက်များဖြင့် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်း ရောက်အောင် လောင်းထည့် ဖို့သိပ်ကြကုန်၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် လမ်းခရီးမှ ဘေးသို့ဖဲခွါပြီး သစ်တပင်အောက်သို့ ကြွတော်မူပြီးလျှင် အရှင်အာနန္ဒာကို ထိုရေတွင်းမှရေကို အခပ်ခိုင်းတော်မူ၏။ အရှင်အာနန္ဒာသည် ယခုပင် ထိုရေတွင်းကို ရွာသားတို့က မြက်အမှိုက်သရိုက်များ လောင်းထည့် ဖို့သိပ်ထားကြောင်း နှစ်ကြိမ်တိတိ လျှောက်ထားသော်လည်း သုံးကြိမ်တိတိပင် ရေအခပ်ခိုင်းမြဲ ခိုင်းနေတော်မူသောကြောင့် သပိတ်ကိုယူ၍ ရေခပ်သွား၏။ ထိုရေတွင်းအနီးသို့ အရှင်အာနန္ဒာ ရောက်သည်နှင့် တပြိုင်နက် မြက်အမှိုက်သရိုက် အားလုံးသည် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်းမှ ဘေးသို့ လွင့်စင်သွားပြီး အမှိုက်သရိုက်ကင်းစင် ကြည်လင် သန့်ရှင်းသော ရေသည် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်းမှ အပြင် သက်သို့ စီးထွက်တော်မည်ကဲ့သို့ ကျီးငှက်များပင် အလွယ်တကူ ဇောက်နိုင်လောက်သည်အထိ ပြည့်လေ၏။ အရှင်အာနန္ဒာသည် ထိုအဖြစ်ကို တွေ့မြင်ရသဖြင့် မြတ်စွာဘုရား၏ ကြီးမားလှသော တန်ခိုး အာနုဘော်ကို အလွန်အမင်း အံ့သြခြင်း ဖြစ်ပြီးလျှင် သပိတ်ဖြင့် သောက်ရေကို ခပ်ယူ၍ မြတ်စွာဘုရားအား ထိုအကြောင်းကို လျှောက်ထားကာ ဆက်ကပ်လေသည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် "ကီ ကယိရာ---- စရေ"ဟူသော ဂါထာဖြင့် (ရွာသားတို့က ရေတွင်းကို အမှိုက်သရိုက်တို့ဖြင့် ဖို့သိပ်ကြသော်လည်း) ရောက်ရာ အရပ်တိုင်း၌ အချိန်မရွေး ရေကို အလိုရှိသလောက် ရရှိနေလျှင် ထိုရေတွင်းကို အဘယ်မှာ အားကိုးအားထား ပြုနေတို့ လိုတော့အံ့နည်း၊ တရာဖြင့် ဖွဲ့နှောင်ချည်တုပ် ခံရသော သတ္တဝါတို့သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှု မပြုခဲ့ကြသဖြင့် လိုတာမရ ဒုက္ခရောက်နေကြ၏။ ထိုတရာ၏ အရင်းအမြစ်ကို ပယ်ဖြတ်ပြီး သောဂါကဲ့သို့သော သမ္ဘည္ဘြ မြတ်စွာဘုရား သည် အဘယ်မှာလျှင် သောက်ရေ ရှာတို့, အခြားပစ္စည်းဥစ္စာရှာတို့, ထိုတို ဤ၌ လှည့်လည်နေတော့အံ့နည်း-ဟူ၍ နှစ်သက် ရွှင်လန်းဥဒါန်းကျူးရင့်တော်မူ၏။ ဥဒ္ဒက- နိကာယ ဥဒါနပါဠိ၊ရ-ဝဂ်၊၉-သုတ်။ ဥဒါန။ ၁ရ၄-၅။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၃၂-၆။

ဥဒပါနာဘိမုခ (တိ) [ဥဒပါန+အဘိမုခ။ ထီ-၌ ဥဒပါနာဘိမုခီ] ရေတွင်းသို့-ရှေးရှသော-ဦးတည်သော၊သူ။ ထေရော ဘဂဝတော ပတ္တံ အာဒါယ ဥဒပါနာဘိမုခေါ

အဂမာသိ။ ဝိမာန၊ ၁။ ၄၁။ အညတရာ ဗ္ဟတ္ထိ ဥဒကဘာဇနံ ဂဟေတ္တာ ဥဒကတ္ထာယ ဥဒပါနာဘိမုခီ ဂစ္ဆတိ။ ဝိမာန၊ ၁။ခုဒ္ဒ။

ဥဒဗိန္ဒု (နာ) [ဥဒ+ဗိန္ဒု] ရေပေါက်။ လောဘော ပတိယတေ တမှာ၊ ဥဒဗိန္ဒုဝေ ပေါကွရာ။ ဗ္ဟတိဝုတ်။ ၂၅၂။ ဥဒဗိန္ဒုဝေ ပေါကွရာတိ ပဒုမိနိပဏ္ဍတော ဥဒကဗိန္ဒု ဝိယ။ ဗ္ဟတိဝုတ်၊ ၁။၂၆၃။ ယာဝန္တော ဥဒဗိန္ဒုနိ၊ ကာယသ္မိံ နိပတိသု မေ။ ဇာ၊။ခုဒ္ဒ။ ဇာ၁။၅။ရဂ။

ဥဒဗိန္ဒုနိပါတ (ပု) [ဥဒဗိန္ဒု+နိပါတ] ရေပေါက် ကျခြင်း။ ဥဒဗိန္ဒုနိပါတေန ဥဒကုမ္ဘော ပူရတိ။ ဓမ္မ။ခုဒ္ဒ။ ဓမ္မ၁။ ၂။ခဒ္ဒ။

ဥဒမ္ဗရ (ကြို)[ဥ+ဟန+ဏ္ဍ]. ပယ်ဖြတ်လျက် သတ်၏။ ယော မာနမုဒမ္ဗရ အသေသံ။ သုတ္တနိ။ ၂၈၀။ အရဟတ္တမဂ္ဂေန ဆေသေသံ ဥဒမ္ဗရိ၊ အနဝသေသပ္ပဟာနဝသေန ဥစ္ဆိန္နန္တော ဝဝေတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၁ဋ္ဌ။ခရ။

ဥဒမ္ဗလီ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏ္ဍ] ဆွဲထုတ်ပြီ၊ တည်စေ ပြီ။ ယောနိသော ပဋိပဇ္ဇိတ္တာ၊ ဘဝေ စိတ္တံ ဥဒမ္ဗလိ။ ထေရ။ ၂၅၂။ အရိယမဂ္ဂေန ဟတ္ထေန ဥတ္ထာရိ၊ နိဗ္ဗာနထလေ ပတိဋ္ဌာပေသိန္တိ အတ္ထော။ ထေရဋ္ဌ။ခ။ခုဒ္ဒ။

ဥဒမ္ဗလိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏ္ဍ] (က) ဆွဲ ထုတ်ပယ်နှုတ်ပြီ။ (ခ) ဆွဲငင်ပြီ။ (ဂ) ဘဝ-ရာမယ ဝတ ဘော ပဇာယ------သမ္မူလံ ဘဝံ ဥဒမ္ဗလိ။ မ၊ခ။ဌ၀၆။ သမ္မူလံ ဘဝံ ဥဒမ္ဗလိတိ------သမ္မူလံ ဘဝံ ဥဒမ္ဗလိ ဥဒ္ဓရိ ဥပ္ပါဋေသိတိ အတ္ထော။ မဋ္ဌ၁ ၂။ခုဒ။ (ခ) မနာပံ ဘာသမာနသ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒမ္ဗလိ။ ဝိ၁ ၂။ရ။ ဥဒမ္ဗလိတိ အာကဍိ။ ဝဇိရ။ ၂ဂ။ ဥဒ္ဓရိ-လည်းကြည့်။

ဥဒမ္ဗလေ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ယျ] ဆောင်ရာ၏။ ပြစ်ရာ၏။ ပရိဒေဝယမာနော ဧဝ၊ ကိဠိ အတ္ထံ ဥဒမ္ဗလေ။ သုတ္တနိ။ခုရ။ ဇာ။ ၂ခုရ။ ဇာ၁။ ၄။ခ ၂ဋ္ဌ။ ဥဒမ္ဗလေတိ ဥဒမ္ဗလေယျ ဇာရေယျ။ အတ္ထနိ သဠေနေယျာတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၁။ ၂။ခရခ။ (-ဇာ၊။ဌ၄။ ဇာ၊ ၂ခုရ၄။ ဇာ၁။ ၂။ ၂ဝ၄။ ဇာ၁ရ။ခုရ၉။)

ဥဒမ္ဗလေယျ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ယျ] ဥဒမ္ဗလေ-နှင့် အနက်တူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယ (ပု) [ဥ+ဗ္ဗ+အ] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (အကြောင်း တရားတို့၏ ပေါင်းဆုံမိခြင်း ကြောင့်) ဖြစ်ခြင်းသဘော-ဥပါဒ်ခြင်း သဘော-ဟူသော အမှတ် လက္ခဏာ။ သင်္ခတ တရားတို့၏ အမှတ်လက္ခဏာ။ (၂) ပေါ်ထွက် ရာအခါ။ (၃) တက်ခြင်း။ (၄) အမြင့်အစောက်။ (၅) နေစသည်ထွက်ရာတောင်၊ ဥည်း တောင်။ (၆) (က) အတိုးအပွား။ အမြတ်အစွန်း။ (ခ) အကျိုးအာနိသင်။ (ဂ) ဥဒယ မည်သူ။ ဘာသနာတော်၌ ဥဒယမည်သူ ကိုးယောက်တွေ့ရ၏။ (က) ဥဒယထေရ်၊ (တိသမြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယ အဂ္ဂသာဝက)။ (ခ) ဥဒယထေရ်၊ (မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ် တွင်ပါဝင်သောထေရ်။) (ဂ) ဥဒယမင်း။ (ဂင်္ဂမာလဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော်။) (ဃ) ဥဒယမင်း၊ (ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း။) (င) ဥဒယရသေ့ ၊(ဗာဝရီပုဏ္ဏား ရသေ့ကြီး၏ တပည့်-၁၆-ဦးတွင် ပါဝင်သော ရသေ့။) (စ) ဥဒယပုဏ္ဏား။ (ဥဒယသုတ္တန်အဆုံး၌ ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သော ပုဏ္ဏား။) (ဆ) ဥဒယမည်သော ဝေဒင်္ဂပုဏ္ဏား။ (ဇ) ဥဒယ မင်းသား။ (အဇာတသတ်မင်း၏ သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသား။) (ဈ) ဥဒယမည်သောဟုတ်ကား လုလင်။ (ဏ) (၁) ဥဒယာမည်သောမိဖုရား (ဘုရားအလောင်း

(၇) ဥဒယမည်သူ။ (က) ဥဒယထေရ်၊ (တိသ
မြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယအဂ္ဂသာဝက။) ပြဟ္ဓ-
ဒေဝေါ ဥဒယော စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။
ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၆၀။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။၆၈။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၇၁။
ဇာ၊ဌ၊၁။ ၄၉။ (ခ) ဥဒယထေရ်၊ (မဟာသာဝက
ရှစ်ကျိပ်တို့တွင် ပါဝင်သော ထေရ်။) ဘဒ္ဒြာ-
ဝုဓေ ဥဒယော ပေါသာလော ------ဧတေ
အသီတိ မဟာသာဝကာ နာမ။ ထေရဌ၊
၂။၅၄၂။ အံ၊ဌ၊၂။၁၃၂။ (ဂ) ဥဒယမင်း။
(ဂင်္ဂမာလဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော်။)
အပ္ပဿ ကမ္မဿ ဖလံ မမေဒံ၊ ဥဒယော
အဒ္ဓါဂမာ မဟတ္ထပ္ပတ္ထံ။ ဇာ၊၁။၁၈၀။
ဥဒယောတိ အတ္ထာနံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဇာ၊ဌ
၃။၄၂၈။ (ဃ) ဥဒယမင်း။ (ဥဒယဘဒ္ဒ
ဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယ
ဘဒ္ဒမင်း။) ဥဒယောဟသ္မိ ကလျာဏိ၊
သက်ရတ္တာ ဣမာဝဝတော။ ဇာ၊၁။၂၃၃။
ကလျာဏဒဿနေ အဟံ ပုရိမဘဝေ တာ
သာမိကော ဥဒယော နာမ တာဝတိံသဘဝနေ
သက္ကော ဟုတ္တာ နိဗ္ဗတ္တော။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၁၃။
(င) ဥဒယရဟေ၊ (ဗာဝရီပုဏ္ဏားရဟေ့ကြီး၏
တပည့်-၁၆-ဦးတွင် ပါဝင်သော ရဟေ့။)
ဘဒ္ဒြာဝုဓော ဥဒယော စ၊ ပေါသာလော စာပိ
ပြာဟွဏော။ သုတ္တနိ။ ၄၃၂။ စူဠနိ။၄။ (စ)
ဥဒယပုဏ္ဏား၊ (ဥဒယသုတ္တန် အဆုံး၌
ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်သည်းကပ်သော
ပုဏ္ဏား။) (သံ၊ဝ။၁၇၅။ သံ၊ဌ၊ဝ။၂၃၅-ကြည့်။)
ယေန ဥဒယသ ပြာဟွဏသ နိဝေသနံ
တေနုပသင်္ကမိ။ သံ၊ဝ။၁၇၅။ (ဆ)
ဥဒယမည်သော ဝေရဉ္ဇပုဏ္ဏား။ (ဝိ၊ဝ-၆။အံ၊
၃။၁၈-၂၄-ကြည့်။) မာတာပိတူဟိ ကတနာမ-
ဝေသန ပနာယ ဥဒယောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ
၁။၈၃။ (ဇ) ဥဒယမင်းသား။ (အဇာတသတ်
မင်း၏ သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသား။)
အဇာတသတ္တု ဗိမ္ဗိသာရံ ဃာတေသိ၊ ဥဒယော

တော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ ဥဒယဘဒ္ဒါ
မည်သောမိဖုရား။)

(၁)ဖြစ်ခြင်း၊ (အကြောင်းတရားတို့၏
ပေါင်းဆုံမိခြင်းကြောင့်) ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်ခြင်း-
သဘောဟူသော အမှတ်လက္ခဏာ၊ သင်္ခ
တရားတို့၏ အမှတ်လက္ခဏာ။ တဿ
နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဥဒယော။ ပဋိသं။၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ
၂။၂၆၅။ တဿ ဇာတဿ ရူပဿ
နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဇာတိ ဥပ္ပါဒ အဘိနိဝါကာရံ
ဥဒယောတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၃၄။ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ
ဥဒယောတိ နိဗ္ဗတ္တနသညိတံ သင်္ခတလက္ခဏံ
ဥဒယော ဥပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၀။ (၂)
ပေါ်ထွက်ရာအခါ။ သာ ဟိ ယသ္မာ တဿာ
ဥဒယတော ပဋ္ဌာယ တေန သညာဏေန
ညြှသဓနီ ဂဏ္ဌန္တိပိ ဝိဝဏ္ဏေပိ။ မ၊ဌ၊ဝ။၁၈၈။
(၃) တက်ခြင်း။ ကိရိယာယ
ကိရိယန္တရူပလက္ခဏံ ဘာဝေန ဘာဝလက္ခဏံ၊
ယထာ ဥဒယေ သတိ စန္ဒေ ဇာတော
ရာဇပုတ္တောတိ။ ဝိမတိ၁။ ၄၀။ (၄) အမြင့်၊
အစောက်။ ဒိယနုကုဋ္ဌေ ဥဒယေန ကဏ္ဌကာ။
ဇာ၊ဝ။၁၅၅။ ဥဒယေနာတိ ဥစ္စတ္တေန။ ဇာ၊ဌ
၃။၂၉၈။ (၅) နေစသည် ထွက်ရာ တောင်၊
ဥဒည်းတောင်။ ပုဗ္ဗသေလော တု စေဒယော။
ဓာန်။၆၀၆။ ဥဒယန္တသ္မာ သူရိယာဒယောတိ
ဥဒယော၊ သူရိယာဒိနမုဒယယောဂတော ဝါ
ဥဒယော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၀၆။ (ဥဒယဂိရိ၊
ဥဒယပဗ္ဗတ-တို့ လည်းကြည့်။) (၆) (က)
အတိုးအပွား၊ အမြတ် အစွန်း။ (က) တ္တေကံ
မူလံ ဘဝိဿတိ၊တ္တေကော ဥဒယော။ အံ၊
ဝ။၁၁၄။ (-၅၂၀။ မဟာနိ။ ၃၀၁။) တသ္မိ
ဝိတ္ထယေ တ္တေကော ဥဒယော ဘဝိဿတိ၊
ဣဿိကာ ဝမ္ပိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။၈၆။(-၃ရ၀။
မဟာနိ၊ဌ။၃၆၈။ စရိယာ၊ဌ။၆၂။) (၁)
အကျိုးအာနိသင်း။ အာနိသံသောတိ ဥဒယော။
မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၅၉။ (-မ၊ဋီ၊၂။ဝ၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၅။)

အဇာတသတ္တုံ။ ဒီဃ၊ဝ။၁၃၂။ (ဗျ) ဥဒယ မည်သော ပုဏ္ဏားလုလင်။ ဥဒယောတိ တဿ ပြာဟ္မဏဿ နာမံ။ စူဠနိ။၁၅၅။ (တိ) (၀) ဥဒယာမည်သောမိဖုရား။ (ဘုရားအလောင်း တော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သော မိဖုရား။) ဥဒယေ မာပမာဒ စရသု ဓမ္မံ။ ဇာတ၊၂၃၃။ ဇာတ၊၄။၁၁၃။

ဥဒယကာလ (ပု) [ဥဒယ+ကာလ] တက်ရာ-ပေါ်ထွက်ရာ-အခါ။ နိစ္စကာလံ သူရိယဿ ဥဒယကာလေ သူရိယမဏ္ဍလံ ဥလ္လောကေတွာ အတ္ထနော ရက္ခံ ကရောန္တော ဝေ ဝဒတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၁၉။ (–သာရတ္ထ၊ဝ။၁၃၈။ ဝိမတိ၊ဝ။၃၀။)

ဥဒယကုမာရ (ပု) [ဥဒယ+ကုမာရ] ဥဒယ သတို့သား၊ဥဒယမင်းသား။ ဥဒယကုမာရော-တိဿ နာမံ အကံသု။ ဇာတ္ထ၊၃။၄၂၄။

ဥဒယကွဏ (ပု) [ဥဒယ+ခဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အဝိုက်အတန့်ကာလ၊ ဖြစ်ရာခဏ၊ ဖြစ်သံခဏ။ သဘာဝလက္ခဏေ သခ်ံတလက္ခဏဿ တာဝ-ကာလိကတ္တမ္ပိ ပါကဋံ ဟောတိ ဥဒယကွဏေ ဝယဿ, ဝယကွဏေ စ ဥဒယဿ အဘာဝါဝဟောတောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၃၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၃။)

ဥဒယဂါမိ (တိ) [ဥဒယ+ဂမု+ဏိ။ ထိ-ဌ ဥဒယ ဂါမိနီ] (၁) ကြီးပွား ထိုးတက်ခြင်းသို့ ရောက်စေနိုင်သော၊ လက်ဦးပဌမ အားထုတ် သည်မှစ၍ ကြီးပွားထိုးတက် စေနိုင်သော။ (၂) (ခန္ဓာငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်း သဘောကို ထိုးထွင်း သိမြင်နိုင်သော။ (၁) ပြာဟ္မဏာ ဘိက္ခဝေ ဥဒယဂါမိနီ နာမ ပဋိပဒံ ပညပေန္တိ။ သံ၊ ဝ။၃၁၄။ ဥဒယဂါမိနိန္တိ အတ္ထနော သမယေ ဝုဋ္ဌဟါမိနီ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၁၆။ ဥဒယဂါမိနိန္တိ အာရမ္ဘတော ပဋ္ဌာယ သမ္ပတ္တိအာဝဟံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။ (၂) ဥဒယတ္ထဂါမိနီယာတိ ဥဒယဂါမိနီယာ စေဝ အတ္ထဂါမိနီယာ စ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၂၅။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ-လည်းကြည့်။

ဥဒယဂိရိ (ပု) [ဥဒယ+ဂိရိ]နေလစသည် ထွက်ရာတောင်၊ ဥဒည်းတောင်။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒယဂိရိသိခရ (နှ) [ဥဒယဂိရိ+သိခရ] ဥဒည်းတောင်ထိပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဂိရိသိခရမတ္ထက (ပု) [ဥဒယဂိရိ သိခရ+မတ္ထက] ဥဒည်းတောင်ထိပ်၏ အထက်။ ဥဒယဂိရိသိခရမတ္ထကေ သရဒသမယဒီဝသ-ကရမိ၀ ဆဗ္ဗဏ္ဏရံသိဟလေန အသိဇ္ဇလန္တံ နိသိန္နံ ဘဂဝန္တံ ဒိသ္ဝာ စိန္တေသိ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ္ဌ။၂၄၇။

ဥဒယဋ္ဌာန (နှ) [ဥဒယ+ဋ္ဌာန] တက်ရာ-ပေါ်ထွက်ရာ-အရပ်။ ဥဒယဋ္ဌာနတော အာကာသံ ဥလ္လစ်နွေား။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၈၆။ သူရိယဿ ဥဒယဋ္ဌာနာ ပုရတ္ထိမာ ဒိသာ နာမ ဟောတိ။ ဒီဃ၊ဝ။၁၅၃။

ဥဒယတိ (ကြို) [ဥ+ဣ+အ+တိ] ဖြစ်၏။ အဝသေသပစ္စယသမာဂမေ ဥဒယတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မဂ္ဂ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။ ဥဒယန္တိ- ပေဋကော။ ၂၆ခ။သံ၊ ဋီ၊၂။၁၀၂။

ဥဒယတ္ထဂါမိ (တိ) [ဥဒယတ္ထ+ဂမု+ဏိ။ ထိ-ဌ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ] (ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-သဘောကို ထိုးထွင်း သိမြင်နိုင်သော (ပညာ)။ ပညာ၀ါ ဟောတိ ဥဒယတ္ထဂါမိနိယာ ပညာယ သမန္နာဂတော။ ဒီဃ၊ ၁၉၈။ မ၊၂။၁၉၊၂၉၉။ သံ၊၃။၁၇၃။ အံ၊၂။၂၅၈။ နေတ္တိ။ ၁၆၀။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၁၀၁။ ဥဒယတ္ထဂါမိနိယာတိ ပဌမံ ခန္ဓာနံ ဥဒယ၀ယဂါမိနိယာ၊ ဥဒယဋ္ဌ ဝယဋ္ဌ ပဋိဝိဇ္ဈိတုံ သမတ္ထာယ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂။ ဂတိအတ္ထာ ဓာတုသဒ္ဒါ ဗုဒ္ဓိအတ္ထာ

ရယာနီတိ အာဟ " ဥယျာ ဝယော ပဋိဝိဒ္ဓိတုံ သမတ္ထာယာ"တိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၇။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၂၁ ၂။ မဟာ၊ဋီ။ ၂ ၂ ၅)။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ၆ ၆။ အံ၊ ဋီ၊ ၂ ၇ ၀။ ပဋိသံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂။ ဥဒါန၊ဋီ။ ၂၁ ၂။ မဟာနိ၊ဋီ။ ၁ ၂ ၅)။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၂ ၆ ၄။ ဒီဃ၊ဋီ။ ၂ ၄ ၇။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၈ ၉။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၀ ၁။ အံ၊ဋီ၊ ၃ ၄)

ဥယျာဏ်မနုဿနုတ္ထ (ပု) [ဥယျာဏ်မန+ဿနုတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းချစ်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်းကို–အဖြစ်အပျက်သဘောကို–မြင်စေခြင်း အကျိုး– မြင်အောင်ပေါ်ပြခြင်းအကျိုး။ သုခ–ဝေဒနီယန္တိ ဇ ဝေမာဒီပစ္စယဇသေန ဥယျာ–ဏ်မနုဿနုတ္ထံ ဝုတ္တာ။ မဟာ၊ဋီ။ ၂ ၀ ၉။

ဥယျာတ္ထိက (တိ) [ဥယျ+အတ္ထိက] အတိုး အပွား–အမြတ်အစွန်း–ဖြင့်(ကို) အလိုရှိသော၊ ဆန္ဒ၊ သေဓမျတာပို့ အနေ့ ပုရိသော ဥယျာတ္ထိကောဟု အဿဗကိယံ ပေါသေယျ။ အံ၊ ၁။ ၅ ၂ ၀။ ဥယျာတ္ထိကောတိ ဝဍ္ဎ– အတ္ထိကော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၇ ၀။

ဥယျဿန (နာ) [ဥယျ+ဿန] (၁) ဖြစ်ခြင်း သဘောကို–ရှုမြင်ခြင်း–ရှုမြင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်။ (၂) ဖြစ်ခြင်းသဘောကို–မြင်စေခြင်း–မြင်အောင် ပေါ်ပြခြင်း။ (၁) ဥယျဿနေန ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိယာ။ မဟာ၊ ၂ ၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၃ ၃။ အသိ၊ဋီ၊ ၃ ၇ ၆။ ဌာတိ ဝုတ်၊ ဋီ။ ၃ ၇ ၆။ မဇ္ဈိ၊ ၁ ၆ ၅။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၀ ၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျဿနုတ္ထ (ပု) [ဥယျဿန+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို–မြင်စေခြင်း–မြင်အောင် ပေါ်ပြခြင်း–အကျိုး။ သမုဒယ ဝသေန ဥယျဿနတ္ထဿ ဝေ။ မဇ္ဈိ၊ ၃ ၇ ၉။

ဥယျဿနပညာ (တိ) [ဥယျဿနာ+ ပညာ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို သိမြင်သော ပညာ။ ဥယျဿနပညာဝေသာ ဒဿနဋ္ဌေန စက္ခု။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂ ၊ ၅ ၂ ၂။

ဥယျဿနပဋိပတ္တိ (တိ) [ဥယျဿနာ+ ပဋိပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းဟူ သော အကျင့်။ ပစ္စယသမုဒယဋ္ဌေန ခန္ဓာနံ ဥယျဿနပဋိပတ္တိ ဝုတ္တာ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၃ ၃ ၀။

ဥယျာန (နာ) [ဥ+ဣ+ယု] တက်ခြင်း၊ ပေါ်ထွက်ခြင်း။ သူရိယုဂ္ဂမနန္တိ သူရိယဿ ဥယျာနံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။ ၁ ၂ ၀။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၁ ၀ ၀။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၃ ၃ ၃ ၇ ၃။)

ဥယျာန (တိ) [ဥ+ဣ+အ+အန] တက်သော၊ ပေါ်ထွက် လာသော။ အသိ(ရောစတိ ဝဏ္ဏေန၊ ဥယျာန္တောဝ ဘာဏုမာ။ ဝိမာန၊ ၁ ၀ ၅။ ဥယျာန္တောတိ ဥဋ္ဌဟန္တော။ ဝိမာန၊ ၂ ၅ ၅။ (– သံ၊ဋီ။ ၆ ၀။ အံ၊ဋီ။ ၄ ၄ ၉။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ခုဒ္ဒ ၂ ၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၃ ၆ ၀။)

ဥယျာန် (ကြီ) [ဥ+ဣ+အန်] ဖြစ်ကုန်၏။ ဥယျတိ–ကြည့်။

ဥယျာပဌ (တိ) [ဥယျ+ပဌ] ဥယျ ပုဏ္ဏားလုလင်၏ အမေးပုစ္ဆာ။ သုတ္တနိပါတပါဠိ ၅–ပါရာယနဝဂ်၊ ၁ ၃–ဥယျ မာဏဝပုစ္ဆာ။ သုတ္တနိ။ ၄ ၄ ၆။ ကေမေကဿ ဧရဝိ ပဌဿာတိ––ကေမေကဿ ဧရဝိ ဥယျ–ပဌဿ။ စူဠနိ။ ၁ ၉ ၆။ (–အံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၁ ၀ ၂။)

ဥယျာပတ္ထနာ (တိ) [ဥယျ+ပတ္ထနာ] အတိုး အပွား–အမြတ်အစွန်း–ကို တောင့်တခြင်း။ ပဌမ သဟဓမ္မိကေတိ သဒ္ဒါ ဝဍ္ဎနာဝသေန ဝါ ဥယျာပတ္ထနာဝသေန ဝါ နိ တိဋ္ဌေယျ။ သုတ္တနိ၊ ဋီ။ ၂ ။ ၂ ၈ ၀။

ဥယျာပဗ္ဗတ (ပု) [ဥယျ+ပဗ္ဗတ] ဥဒည်း တောင်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယပမ္ဘတကူဋ (နာ) [ဥဒယပမ္ဘတ+ကူဋ] ဥဒည်းတောင်ထွတ်။ ဘဂဝါ-----ရတ္တဝရ-ပံသုကူလံ ပါရုပိတ္တာ ဂန္ဓကုဋိဒ္ဒါရတော နိက္ခမိ ကဠနဂုဟတော သိဟော ဝိယ ဥဒယ-ပမ္ဘတကူဋတော ဟုဏ္ဏစန္ဒော ဝိယ စ။ မဗ္ဗ၊ ၃။၁၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၉။ ဘာရတ္ထ၊၃။၃၀၈။

ဥဒယမ္ဘယဥာဏ (နာ) [ဥဒယ+ဝယ+ဥာဏ] (ရူပ်နာမ်တရား တို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကိုသိသောဥာဏ်။ (ဝိပဿနာ တရားဟူသော အားထုတ်သော ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်၌ သမ္မသနဥာဏ်, ဥဒယမ္ဘယဥာဏ်, ဘင်ဥာဏ်စသည်ဖြင့် အစဉ်အတိုင်း ဖြစ်ပေါ်လာသော ဥာဏ်(၁၀)ပါးတို့တွင် ဒုတိယ ဖြစ်သောဥာဏ်တည်း။) ထို ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် နိစ္စသညာစသည်တို့ကို ပယ်ရှား ခြင်းကြောင့် ဥာဏ်အမြင် သန့်ရှင်းစင်ကြယ် လာသဖြင့် သမ္မသနဥာဏ်၏ အတွတ်အတိပ် အပြီးအဆုံး သို့ ရောက်သောအခါ ဥဒယမ္ဘယဥာဏ်ကို ရအောင် ဆက်လက် အားထုတ်ရ၏။ ယင်းသို့ အားထုတ်ရာ၌

(၁) ရှေးဦးစွာ အကျဉ်းနည်းအားဖြင့် အားထုတ် နှလုံးသွင်းခြင်း။

(၂) ထို့နောက်အကျယ်နည်းအားဖြင့် အားထုတ် နှလုံးသွင်းခြင်း-

ဟူ၍နှစ်မျိုးရှိ၏၊ ထိုတွင် အကျဉ်းနည်းအား ဖြင့် အားထုတ်နှလုံးသွင်းရာ၌ ထိုယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖြစ်ဆဲပဋ္ဌာန်ဖြစ်သော ရူပ်ဝေဒနာ အစရှိသော ရူပ်နာမ်တရားတို့၏ ဖြစ်ပေါ်လာပုံ (ဥဒယသဘော)ကိုလည်းကောင်း, ဖျောက်ပြန် ပျက်စီးပုံ, ချုပ်ပျောက်ပုံ (ဝယသဘော)ကို လည်းကောင်း အထပ်ထပ် ရှုမှတ်၏။ ယင်းသို့ ရှုမှတ်သောအခါ ထိုယောဂီ၌ ဤသို့အသိဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏-

ဤရူပ်နာမ်တရားများသည် ယခုလို ဖြစ်ပေါ်မလာမီ ရှေးက (ဖြစ်ပေါ်လာဘို့ အတွက်) ကြိုတင်၍ အဆင်သင့် စုဝေး နေကြသည်လည်းမဟုတ်၊ ဖြစ်ပေါ်ဆဲ အခိုက်မှာ လည်း ဆဲခြားတနေရာမှ သွားကနဲ ထွက်လာသကဲ့သို့ အစုလိုက် အပုံလိုက် ထွက်လာကြသည်လည်း မဟုတ်၊ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးနေဆဲ အခိုက်မှာလည်း အခြား အရပ်ဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ သွားကြသည်လည်း မဟုတ်၊ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးပြီးသည့် အခါမှာလည်း တနေရာ၌ စုပုံထပ်နေကြ သည်လည်း မဟုတ်၊ စောင်းတီးသောအခါ စောင်းသံ မမြည်မီက မြည်ဘို့ရာ အဆင်သင့် စုဝေး ရပ်တည်နေသော စောင်းသံ ဟူ၍လည်း မရှိ၊ စောင်းသံ မြည်နေဆဲအခါမှာလည်း ထိုစောင်းသံသည် အုပ်စုလိုက် ထွက်ပေါ် လာသည် မဟုတ်၊ ကွယ်ပျောက်နေဆဲ အခိုက်မှာလည်း ထိုစောင်းသံသည် အခြား တနေရာသို့ ပြောင်းရွှေ့ သွားသည်မဟုတ်၊ သူ၏မြည်ခြင်းကိစ္စ ပြီးသွားသည့် အခါမှာ လည်း အခြားတနေရာ၌ စုဝေးရပ်တည် နေသည်လည်း မဟုတ်၊ အမှန်တကယ် အားဖြင့်ကား စောင်း, လက်ခေါ်, စောင်းသမား ၏ အားစိုက်တီးမှု ဝီရိယ ဤသုံးမျိုး ပေါင်းစပ် လိုက်ခြင်းကြောင့် ရှေးက အဆင်သင့် မရှိ သော စောင်းသံသည် ရုတ်တရက် ပေါ်ထွက် လာ၏။ ပေါ်ထွက်လာပြီးနောက်ချုပ် ပျောက် သွား၏။ ဤအတူပင် အားလုံးသော ရူပ်နာမ် တရားတို့သည်လည်း ရှေးက အဆင်သင့် ရှိပြီး, ဖြစ်ပေါ်နှင့်ပြီး မဟုတ်သဲ ရုတ်တရက် ဖြစ်ပေါ် လာကုန်၏။ ဖြစ်ပေါ်ပြီးနောက် ချုပ်ပျောက် သွားကုန်၏။ ဤသို့ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ အသိ ဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ယင်းသို့ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်

(ဥဒယမ္ဗယ)သဘောကို အကျဉ်းနည်း နှလုံးသွင်းမှုပြုပြီးနောက် အကျယ်နည်းအားဖြင့်လည်း ဤသို့ နှလုံးသွင်းမှု ပြု၏။

ဥဒယမ္ဗယဉာဏ် (၅၀)

ရူပကွန္ဓာ၏ ဖြစ်ခြင်း(ဥဒယ) သဘောကို ရှုသော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကိုလည်း ရှု၏။ (၁) ရူပကွန္ဓာသည် အကြောင်းမဲ့ ဖြစ်ပေါ်လာသည်မဟုတ်၊ ရှေးဘဝက အဝိဇ္ဇာဟူသော အကြောင်းတရား ရှိခဲ့ဖြစ်ခဲ့ခြင်းကြောင့်သာ ဤဘဝ၌ ရူပကွန္ဓာ ဖြစ် ပေါ်လာရ၏ ဟု အဝိဇ္ဇာဟူသော အကြောင်း ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း (အတ္တိတာလက္ခဏာ) ကိုလည်း ရှု၏။ (၂) ရှေးဘဝက တဏှာဟူသော အကြောင်း ရှိခဲ့ဖြစ်ခဲ့ ခြင်းကြောင့် ဤဘဝ၌ ရူပကွန္ဓာ ဖြစ်ရ၏ ဟု တဏှာဟူသော အကြောင်းတရား၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း (အတ္တိတာလက္ခဏာ) ကိုလည်းရှု၏။ (၃) ထို့ရူပကွန္ဓာသည် ရှေးဘဝက အကြောင်းကံ ကြောင့်လည်း ဖြစ်ရ၏ဟု အကြောင်းကံ၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၄) ယခုဘဝ၌ စားမျိုအပ်သော ကဗဠိ ကာရအာဟာရကြောင့်လည်း ဖြစ်၏ ဟု အာဟာရ အကြောင်းတရား၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၅) ရူပကွန္ဓာ ဖြစ်နေသဲ့ အခိုက်အတန့် ခဏပိုင်း အချိန်အတွင်းမှာလည်း ထိုရူပကွန္ဓာ၏ ဖြစ်ခြင်း (နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏာ) ကိုလည်းရှု၏။ ဤသို့အားဖြင့် လက္ခဏာ ငါးမျိုးတို့ကို ရှု၏။

ရူပကွန္ဓာ၏ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း (ဝယ) သဘောကို ရှုသော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကို ရှု၏။ (၁) အဝိဇ္ဇာ၏ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးခြင်းကြောင့် ရူပကွန္ဓာလည်း ချုပ်ပျောက်ပျက်စီး၏ ဟု အကြောင်းအဝိဇ္ဇာ၏ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၂) တဏှာ၏ ချုပ်ခြင်း ကြောင့် ရူပကွန္ဓာလည်း ချုပ်ရ၏ ဟု အကြောင်း တဏှာ၏ ချုပ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ ထို့အတူ (၃) အကြောင်းကံ၏ ချုပ်ခြင်းလက္ခဏာကိုလည်းကောင်း (၄) အာဟာရ၏ ချုပ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း (၅) ရူပကွန္ဓာ ချုပ်ပျောက် ပျက်စီးနေသဲ့ အခိုက်အတန့် ခဏပိုင်း အချိန်အတွင်း၌ ရူပကွန္ဓာ၏ ဖေါက်ပြန် ပျက်စီးခြင်း (ဝိပရိဏာမ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း ရှု၏။ ဤသို့ အားဖြင့် ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကို ရှု၏။ ဤသို့လျှင် အဖြစ်(ဥဒယ) သဘောကို ရှုရာ၌ လက္ခဏာငါးမျိုး ရှုပွားပြီး၊ အပျက်(ဝယ) သဘောကို ရှုရာ၌ လက္ခဏာငါးမျိုးတို့ကို ရှုပွားသောကြောင့် ရူပကွန္ဓာ၏ ဥဒယ သဘောကို ရှုရာ၌ အကျယ်နည်းအားဖြင့် လက္ခဏာ(၁၀)မျိုး တို့ကို ရှုပွား၏။

ထို့အတူ ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဥဒယ သဘောကို ရှုရာ၌လည်း (၁) အဝိဇ္ဇာ (၂) တဏှာ (၃) ကံ (၄) ဖဿ ဟူသော အကြောင်းလေးမျိုး၏ ဖြစ်ခြင်း (ရှိခြင်း) လက္ခဏာကို ရှုခြင်းနှင့် (၅) နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏာကို ရှုခြင်းအားဖြင့် လက္ခဏာငါးမျိုးကို ရှု၏။ ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဝယလက္ခဏာကို ရှုရာ၌လည်း ထို အဝိဇ္ဇာ, တဏှာ, ကံ, ဖဿ ဟူသော အကြောင်း လေးမျိုး၏ ချုပ်ခြင်းလက္ခဏာကို ရှုခြင်းနှင့် ဝိပရိဏာမလက္ခဏာကို ရှုခြင်း အားဖြင့် လက္ခဏာငါးမျိုးတို့ကို ရှု၏။ ဤသို့ လျှင် ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဥဒယဝယသဘောကို ရှုရာ၌လည်း အကျယ်နည်း အားဖြင့် လက္ခဏာ(၁၀)မျိုးကို ရှု၏။

သညာကွန္ဓာ, သင်္ခါရကွန္ဓာတို့၌ လည်း ဝေဒနာကွန္ဓာနည်းတူပင် လက္ခဏာ

(၁၀)ပါးတို့ကို ရှု၏။ ဝိညာဏကွန္ဓာ၌မူ ယခင်အကြောင်းလေးမျိုးတို့တွင် ဖဿနေရာ၌ နာမ်ရုပ်ကို လဲလှယ် ထည့်သွင်းယူရ၏။ ဤသို့အားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး၌ လက္ခဏာ(၅၀) ရှိသောကြောင့် ဥဒယမ္မယဗ္ဗာဏ်သည်လည်း (၅၀)ပင် ရှိလေသည်။

ယင်းသို့ ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ အဖြစ်အပျက်သဘောကို အကျယ်ရှုရာ၌ အဝိဇ္ဇာအစရှိသော အကြောင်းတရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်ကြရပုံကိုလည်းကောင်း, အဝိဇ္ဇာအစရှိသော အကြောင်းတရားတို့၏ ချုပ်ခြင်းကြောင့် ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ချုပ်ကြရပုံကိုလည်းကောင်း သိမြင်ခြင်းသည် (ပစ္စယ-) အကြောင်းအားဖြင့် အဖြစ်အပျက်သဘောကို သိမြင်ခြင်းမည်၏။ ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်နေသော်ခဏ၌ ထိုရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ ဖြစ်ခြင်း (နိဗ္ဗတ္တိ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း, ပေါက်ပြန် ပျက်စီးသော်ခဏ၌ ထိုရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ ပျက်စီးခြင်း (ဝိပရိဏာမ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း သိမြင်ခြင်းသည် ခဏ(အခိုက်အတန့်ကာလ)အားဖြင့် အဖြစ်အပျက် သဘောကို သိမြင်ခြင်းမည်၏။

ယင်းသို့ ပစ္စယအားဖြင့်လည်းကောင်း, ခဏအားဖြင့် လည်းကောင်း ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ အဖြစ်အပျက်သဘောကို သိမြင်သော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ် သန္ဓာန်၌ (၁) သစ္စာလေးပါး (၂) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တရား (၃) နည်းအမျိုးအစား (၄) လက္ခဏာတို့သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ ကုန်၏။

(၁) သစ္စာလေးပါးထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ထိုရူပ်နာမ်တရားတို့ကို ဖြစ်စေတတ်သော အဝိဇ္ဇာစသော အကြောင်းတရားတို့ကိုပါ ထိုးထွင်းသိမြင်သောကြောင့် အကြောင်း သမုဒယသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့် ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ဇာတိဒုက္ခ (ဖြစ်ခြင်းဆင်းရဲ)ကိုပါ သိမြင်သောကြောင့် ဒုက္ခသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ပစ္စယအားဖြင့် ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့်အကြောင်းမဖြစ်၍ အကျိုးမဖြစ်ခြင်း (ချုပ်ခြင်း)ကိုပါ သိမြင်လာသောကြောင့် နိရောဓသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့် ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် မရဏဒုက္ခ (ပျက်စီးခြင်းဆင်းရဲ)ကိုပါ သိမြင်လာသောကြောင့် ဒုက္ခသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သန္ဓာန်၌ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကိုသိမြင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်သည် လောကီမဂ်ပင် ဖြစ်၏။ ထိုလောကီမဂ်အပေါ်၌ တွေ့ဝေမှုကို ပယ်သတ်နိုင်ခြင်းကြောင့် ထိုယောဂိပုဂ္ဂိုလ်၌ မဂ္ဂသစ္စာလည်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။

(၂) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် "ဤအကြောင်းတရားဖြစ်ပေါ်လာ၍ ဤအကျိုးတရား ဖြစ်ပေါ်လာရသည်"ဟု ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် အနုလောမပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (ဖြစ်စဉ်အားလျှောသည် ကြောင်းကျိုးကွင်းဆက်)သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် "ဤအကြောင်းတရား ချုပ်၍ ဤအကျိုးတရား ချုပ်ရသည်"ဟု ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် ပဋိလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (ကြောင်းကျိုးဖြစ်စဉ်၏ ပြောင်းပြန် ပျက်စဉ်) သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့်

ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ရူပ်နာမ်သင်္ခတ တရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းလက္ခဏာ (သင်္ခတလက္ခဏာ)ကို တိုးတွင်း သိမြင်သောကြောင့် ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နေ (အကြောင်းကိုစွဲ၍ဖြစ်သော အကျိုး) တရားတို့သည်ပေါ်လွင် ထင်ရှားလာ၏။

(၃) နည်းအမျိုးအစား ထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ကုသိုလ်အကုသိုလ် တည်းဟူသော အကြောင်းကံကို ပြုလုပ်သူက တခြား, အကျိုးကို ခံစားသူက တခြားမဟုတ်ဘဲ ဘဝဟောင်း ရူပ်နာမ်နှင့် ဘဝသစ် ရူပ်နာမ်တို့ အကြောင်းအကျိုး ဆက်စပ်နေခြင်းအားဖြင့် ရူပ်နာမ်ခန္ဓာအစဉ်သန္တာန်မပြတ်မစဲ တဆက်တည်း ဖြစ်မှုကို သိမြင်သောကြောင့် ကေတ္ထနည်း (အစဉ်သန္တာန်မပြတ်တစပ်တည်းဖြစ်ပုံနည်း) သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိကို ကောင်းကောင်းကြီး ပယ်စွန့်နိုင်၏။

ခဏအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် (ဘဝဟောင်းနှင့် ဘဝသစ် ရူပ်နာမ် ခန္ဓာအစဉ်သည် တဆက်တည်း ဖြစ်နေသော်လည်း ဘဝသစ် ရူပ်နာမ်သည် ဘဝ ဟောင်း ရူပ်နာမ်မဟုတ်ဘဲ) အဟောင်းအဟောင်း ရူပ်နာမ်များ ချုပ်ပြီးတိုင်း ချုပ်ပြီးတိုင်း အသစ်အသစ် ရူပ်နာမ်များ ခဏတိုင်းခဏတိုင်း ဖြစ်ပေါ်နေခြင်းကို သိမြင်သောကြောင့် နာနတ္တနည်း (အဟောင်းအသစ်ကွဲပြား, တမျိုးတခြားစီဖြစ်ပုံနည်း)သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ သဿတဒိဋ္ဌိကို ကောင်းစွာပယ်စွန့်နိုင်၏။

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်း အားဖြင့် (အကြောင်းတရား ဖြစ်ခြင်းရှိသောကြောင့် အကျိုးတရား ဖြစ်ရ ရှိရသည်၊ အကြောင်းတရား မရှိလျှင် အကျိုးတရား မရှိတော့ပုံကို သိမြင်ခြင်းအားဖြင့်) ထိုအကြောင်းတရားတို့ကား ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ တစ်ဦးတစ်ယောက်၏ အလိုဆန္ဒ ကြောင့်ကြ ဗျာပါရအတိုင်း ဖြစ်ရခြင်း မရှိဟု သိမြင်နိုင်သောကြောင့် အဗျာပါရနည်းသည် ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ ပုဂ္ဂိုလ်, သတ္တဝါ, ငါကောင်, အတ္တကောင်ဟု ယူဆသော အယူများ အတ္တဒိဋ္ဌိ ကို ကောင်းစွာ ပယ်စွန့်နိုင်သည်။

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် သူ့အကြောင်းနှင့် သီလကျင့်သော သူ့အကျိုးဖြစ်ပုံ အစဉ်အလာမွမ်းတားကို သိရခြင်းကြောင့် ဝေဝမ္ဘတာနည်းသည် ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ အကြောင်းကံမရှိဟု ယူဆသော အကိရိယဒိဋ္ဌိကို ကောင်းစွာ ပယ်စွန့်နိုင်သည်။

(၄)· လက္ခဏာထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ထိုရူပ်နာမ်တရားတို့မှာ အကျိုးတရား ဖြစ်ပေါ်လာအောင် ကြောင့်ကြ စိုက်ထုတ်ရမှု မရှိခြင်း, သူ့ဆိုင်ရာအကြောင်းတရားနှင့်သာ ဆက်စပ်လျက် ဖြစ်နေခြင်းကို သိရခြင်းကြောင့် သတ္တဝါကောင် အတ္တကောင် မရှိခြင်းဟူသော အနတ္တလက္ခဏာ ထင်ရှားလာ၏။

ခဏအားဖြင့် အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် (၁) ဖြစ်ပြီးနောက် ချုပ်ယွောက်သွားခြင်းကိုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒ်ဌိတင်ခဏမှ ရှေ့ပိုင်းနောက်ပိုင်းတို့၌ ဘာမျှ မရှိခြင်း, ဆိတ်သုဉ်း ခြင်းကိုလည်းကောင်း ထိုးထွင်းသိနိုင်သောကြောင့် အနိစ္စလက္ခဏာသည်

ထင်ရှားလာ၏။ (၂) အမြစ် အပျက်တို့က နှိပ်စက်နေခြင်းကို သိရသောကြောင့် ဒုက္ခ လက္ခဏာထင်ရှားလာ၏။ (၃) မြစ်ပျက်နှစ်ရပ်တို့က ပိုင်းခြားကန့်သတ်မှုကို သိရသောကြောင့် ပထဝီ ဖယောစသော တရားတို့၏ ခက်မာခြင်း တွေ့ထိခြင်း စသော သဘာဝ လက္ခဏာသည်လည်း ထင်ရှားလာ၏။ (၄) တို့ ခက်မာခြင်း, တွေ့ထိခြင်း စသော သဘော လက္ခဏာ၌ ဥပါဒ်ဌိတဘင်ဟူသော သခ်တ လက္ခဏာသည် အခိုက်အတန့်အတွင်းသာ တည်ရှိနေပုံလည်း ထင်ရှားလာ၏။ ဘာကြောင့် နည်း? မြစ်ဆဲခဏ၌ ပျက်မှုမရှိခြင်း, ပျက်ဆဲ ခဏ၌ မြစ်မှုမရှိခြင်းကို သိရသောကြောင့် တည်း။

ဤပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း သစ္စာ လေးပါး, ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်, နည်း, လက္ခဏာများ ထင်ရှား ပေါ်လွင်လာသောအခါ " ဤ ရုပ်နာမ်သင်္ခါရတို့သည် ရှေးက မရှိဘဲ မြစ်ပေါ်လာကြပါတကား၊ မြစ်ပေါ်လာပြီး လျှင်လည်း ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးသွားကြပါတကား" ဟု သင်္ခါရတရားတို့ အသစ်အသစ် မြစ်မြစ်နေပုံသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ထို့ပြင် နေတက်ချိန်ခါ ဆီးနှင်းပေါက်ကဲ့သို့ လည်းကောင်း, ရေပွက်များကဲ့သို့လည်း ကောင်း အချိန်တိုလျှ တခဏမျှ တည်ရှိပြီး ပျက်စီးသွားပုံ, ရေမြှုပ်စိုင် ငှက်ပျောတုံး စသည်တို့ကဲ့သို့ အနှစ် သာရမရှိပုံ တို့သည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာကုန်၏။

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဤအဆင့်သို့ ရောက်သည်အထိ အားထုတ်မိလျှင် "အပျက်ဘက်သို့ ဦးတည်လျက်သာ မြစ်နေသည်၊ မြစ်ပြီးပါက ပျက်စီးသွားသည်"ဟု သိမြင်ခြင်းအားဖြင့် ငါးဖယ်သော လက္ခဏာတို့ကို ထိုးထွင်းသိသော ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ ဟုခေါ်သော အနုစား တရုဏဝိပဿနာဉာဏ် ကို ရရှိပြီ ဖြစ်ပေသတည်း။

ဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်း "ဥပက္ကိလေသ" တရားများ

ဤ တရုဏဝိပဿနာ အဆင့်သို့ ရောက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဝိပဿနုပက္ကိလေသ ဟုခေါ် သောဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်းတရား (၁၀) ပါးတို့ ဖြစ်ပေါ်လာကြလေကုန်၏။

(၁) ဩဘာသဟုခေါ်သော ဝိပဿနာ အလင်းရောင်။ ဝိပဿနာစိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်ပေါ်၌ရှိသော အလင်းရောင်နှင့် ခန္ဓာကိုယ် အပြင်ပသို့ ဖြာထွက်နေသော အလင်းရောင်တည်း။ ထိုအလင်းရောင်သည် အချို့သောယောဂီ၌ မီမီ ထိုင်သောနေရာမျှလောက်သာ လင်းနေ၏။ အချို့၌ တိုက်ခန်းတွင်းတစ်ခုလုံး, အချို့၌ တိုက်ခန်းပြင်ဘက်အထိ လင်းနေ၏။ တစ်ကျောင်းတိုက်လုံး, တစ်ဂါဝုတ်, ယူဇနာဝက်, တစ်ယူဇနာ စသည်အထိလည်း လင်းတတ်၏။ တချို့၌ မြေပြင်မှအထက် အကန့်ဌ ဘုံအထိ လင်းနေ၏။ မြတ်စွာဘုရား၏ ထိုအရောင်အလင်းကား တစ်သောင်းသော လောကဓာတ်တစ်ခုလုံး ထိန်ထိန်လင်းနေ၏။ ထိုအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ "ငါ၌ ရှေးက မပေါ်ထွက်ဘူးသော အလင်းရောင်များ ပေါ်ထွက် နေပါတကား၊ အမှန်ပင် ငါသည် မဂ်ဖိုလ်တရားထူး ရလေပြီ" ဟု အထင်အမြင် လွဲမှားတတ်၏။ ထိုသို့ လွဲမှားသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်း လမ်းကြောင်းမှန်မှ ဘေးသို့ ချော်ထွက် သွားကာ ထိုအလင်းရောင်ကိုပင် သာယာနေလေ၏။

တို့ကြောင့် ထိုအလင်းရောင်သည် ဝိပဿနာ ဉာဏ်ညှိုးကြောင်း (ဝိပဿနုပက္ကိလေသ) တရား ဖြစ်ရလေသည်။

(၂) ဉာဏ်၊ ဝိပဿနာဉာဏ်ပင်တည်း။ ဝိပဿနာဉာဏ်ကို အတွင်းအထိပ် ရောက်အောင် အားထုတ်သော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရူပ်နာမ်တရားတို့ကို နှိုင်းချိန်သုံးသပ်ရှုမှတ်သောအခါ သိကြားမင်း ပစ်လွှတ်အပ်သော ဝရဇိန်လက်နက်ကဲ့သို့ အရှိန်အဟုန်ထက်မြက်၍ တန်ခိုးစွမ်းအား ကြီးမားသော ဝိပဿနာဉာဏ်သည် ယောဂီသန္တာန်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုဉာဏ်ကိုလည်း မဂ်ဖိုလ် တရားတူးဟု အမှတ်မှားတတ်၏။

(၃) ပီတိ၊ ဝိပဿနာဉာဏ်နှင့် ယှဉ်သော ခုဒ္ဒကာပီတိစသော ပီတိငါးမျိုးတည်း။ ဘင်းပီတိငါးမျိုးသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ခန္ဓာကိုယ်တစ်ခုလုံး ပျံ့နှံ့လျက် နေ၏။

(၄)ပဿဒ္ဓိ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သော ကိုယ်စိတ် ငြိမ်းအေးခြင်း သဘောတည်း။ ထိုပဿဒ္ဓိ ဖြစ်လာသောအခါ ညဉ့်သန်းစင်ရာ, နေ့သန်းစင်ရာအရပ်၌ ထိုင်နေသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ကိုယ်စိတ်များသည် ပူပန်ခြင်း, လေးလံခြင်း, ကြမ်းတမ်း ခက်ထန်ခြင်း, အမှုကိစ္စ၌ မခန့်ခြင်း, မပြုစုမ်းနိုင်ခြင်း, မကျွမ်းကျင်ခြင်း, ကောက်ကျစ်ခြင်း မရှိကုန်၊ ကိုယ်စိတ်တို့သည် ငြိမ်းအေးလျက်, ပေါ့ပါးလျက်, နူးညံ့လျက်,အမှုကိစ္စ၌ ခန့်လျက်, သန့်ရှင်းသန့်စွမ်းလျက်, ဖြောင့်မတ်လျက်သာ နေကုန်၏။ ထိုယောဂီသည် ဘာဝနာကင်းသည် သာမန်လူသားတို့ မခံစားရသော မွေ့လျော်မှု ချမ်းသာကို ခံစားနေရ၏။

(၅) သုခ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့်ယှဉ်သော အလွန်မွန်မြတ်သော သုခတည်း။ ထိုသုခ ဖြစ်လာသောအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ တစ်ကိုယ်လုံး စိုပြေလန်းဆန်းလျက် နေ၏။

(၆) အဓိမောက္ခ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့်ယှဉ်သော စိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို ကြည်လင်စေတတ်သော အလွန်အားကောင်းသော သဒ္ဓါတရားတည်း။

(၇) ပဂ္ဂဟ (ဆီးပင်မြင့်တင်တတ်သော ဝီရိယ)၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သော မလျော့လွန်း, မတင်းလွန်းသော ကောင်းစွာချီးပင့်မြင့်တင်တတ်, အားထုတ်အပ်သော ဝီရိယတည်း။

(၈) ဥပဋ္ဌာန (စွဲကပ်တည်နေသော ထင်ပေါ်သော သတိ)၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သည်ဖြစ်၍ ကောင်းစွာ စွဲကပ်ထင်ပေါ်နေသော မြေကြီးထဲ၌ စွဲမြဲစွာ စိုက်နှက်ထားသောတိုင်, မလှုပ်ရှားသည့် တောင်မင်းကြီးတို့နှင့် တူသော ထိုသတိသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

(၉) ဥပေက္ခာ၊ (က) ဝိပဿနုပေက္ခာ (ခ) အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာတို့တည်း။ (က) သခါရတရားတို့၏ အဖြစ်အပျက်တို့သည် အလွန်ထင်ရှားနေသည်ဖြစ်၍ ထိုအဖြစ်အပျက်ကို ရှုရာ၌ အလွန်ကြောင်ကြ မစိုက်ရတော့ဘဲ အလယ်အလတ်အားဖြင့်သာ ရှိသော (လျစ်လျူရှုသော) တည်ကြည်ဖွယ်ကောင်းသော ဝိပဿနုပေက္ခာသည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ အလွန်အားကောင်းစွာ ဖြစ်လာ၏။ (ခ) ထိုထို ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ဆင်ခြင်သောအခါတိုင်း၌ သိကြားမင်း ပစ်လွှတ်အပ်သော ဝရဇိန်လက်နက်ကဲ့သို့လည်းကောင်း, ဖက်ရွက်၌ ပစ်လွှတ်အပ်သော ပူလောင်သော စဉ်းသွားမြားကဲ့သို့ လည်းကောင်း, အရှိန်အဟုန်

ကောင်းရှိ အလွန် ထက်မြက်သော အာဝဇ္ဇနုပေကွာ (မနောဒ္ဒါရာဝဇ္ဇာန်းနှင့် ယှဉ်သော စေတနာဟူသော ဥပေကွာ) သည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ဖြစ်ပေါ်လာသည်။

(၁၀) နိကန္တိ၊ (ဝိပဿနာ၌ တပ်မက်ခြင်းသဘော)၊ အရောင်းအလင်း သြဘာသ အစရှိသော အဆင်တန်ဆာတို့ဖြင့် ဆင်ယင်ထားသော ဝိပဿနာ၌ တပ်မက်တွယ်တာသော သိမ်မွေ့သော နိကန္တိသည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုနိကန္တိကို ကိလေသာအညစ်အကြေးဟု သိရန် မလွယ်ကူပေ။

ထို (၁၀) ပါးတို့တွင် နိကန္တိကို ချန်လှပ်၍ ကျန်(၉)ပါးသည် ပင်ကိုယ်အားဖြင့် မည်းညစ်သော အကုသိုလ် မဟုတ်သော ကြောင့် ဥပက္ကိလေသ အစစ် မဟုတ်နိုင်၊ သို့သော် မည်းညစ်ခြင်း၏ အာရုံ အကြောင်းဝတ္ထုများ ဖြစ်ကြသောကြောင့် (ဥပစာရအားဖြင့်တင်စား၍) ဥပက္ကိလေသ အမည်ရသည်။ နိကန္တိသည်ကား ပင်ကိုယ်ကပင် မည်းညစ်သော အကုသိုလ်လည်းဖြစ်၏၊ ဝိပဿနာဉာဏ် မည်းညစ် ခြင်း၏ အကြောင်းဝတ္ထုလည်း ဖြစ်၏။ ထိုကြောင့် နိကန္တိသည် ဥပက္ကိလေသ/အစစ်မည်၏။

ဥပက္ကိလေသ (၃၀) ဖြစ်ပွားလာပုံ

မည်းညစ်ခြင်း၏အကြောင်းဝတ္ထုနှင့်စပ်၍ သြဘာသ, ဉာဏ်, ဝီတိ စသည်ဖြင့် ဥပက္ကိလေသ (၁၀)ပါး ရှိ၏။ ထို(၁၀)ပါး တို့တွင် တစ်ပါးတစ်ပါးဌ ဒိဋ္ဌိ, မာန, တဏှာ ဟူသော အစွဲ(ဂါဟ)သုံးမျိုးစီ ဖြစ်နိုင်ရကား ဥပက္ကိလေသ (၃၀) ဖြစ်နိုင်၏၊ ဖြစ်နိုင်ပုံမှာ-(၁) ငါ့ကိုယ်မှ အရောင်အလင်း ပေါ်ထွက် နေလေပြီ ဟု စွဲလမ်းလျှင် ဒိဋ္ဌဂါဟ ဖြစ်၏။ (၂) နှစ်သက်မြတ်နိုးဖွယ် အရောင်အလင်း ပေါ်ထွက်နေပါတကား ဟု စွဲလမ်း လျှင် မာနဂါဟ ဖြစ်၏။ (၃) ထိုအရောင်အလင်းကို တွယ်တာသာယာ နေလျှင် တဏှာ ဂါဟ ဖြစ်၏။ ဤသို့အားဖြင့် သြဘာသ၌ အစွဲဂါဟ သုံးမျိုးဖြစ်၏။ ထို့အတူ ဉာဏ်,ဝီတိ စသည်တို့၌လည်း အစွဲဂါဟ သုံးမျိုးစီဖြစ်ရကား ဂါဟနှင့်စပ်လျှင်း၍ ဥပက္ကိလေသပေါင်း(၃၀) ဖြစ်လာနိုင်၏။

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ

မကျမ်းကျင် မလိမ္မာသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုသြဘာသစသည်နှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ စိတ်တုံ့လှုပ်၏၊ ပျံ့လွင့်၏၊ သြဘာသစသည်တို့၌ ငါ့ဟာ, ငါ, ငါ၏ အတ္တကောင် ဟုရှု၏၊ ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ကျွမ်းကျင် လိမ္မာ၍ ကျမ်းဂန်နှံ့စပ်သော ပညာရှိ ယောဂီသည်ကား ထိုသြဘာသစသည်တို့ကို အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ ဟုရှု၏။ ထိုသို့ရှုသောကြောင့် စိတ်တုံ့လှုပ်ခြင်း, ပျံ့လွင့်ခြင်း မဖြစ်။ ထို ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထို (၃၀) သော ဥပက္ကိလေသ အရှုပ်အထွေးကို ဖြေရှင်းပြီးလျှင် "သြဘာသစသည်သည် လမ်းမှန် (မဂ်) မဟုတ်၊ ၎င်းတို့မှ ကင်းလွတ်၍ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုခြင်းဖြင့် လမ်းကြောင်း အတိုင်း သွားသော ဝိပဿနာ ဉာဏ်သည်သာ လမ်းမှန် (မဂ်)ဖြစ်သည်"ဟု မဂ္ဂ, အမဂ္ဂ= မဂ်ဟုတ်သည်, မဂ်မဟုတ်သည်ကို ခွဲခြားမှတ်သား၏။ ယင်းသို့ ခွဲခြားသိသောသန့်ရှင်း စင်ကြယ်သော ဉာဏ်အမြင်ကို မဂ္ဂါမဂ္ဂ ညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ ဟုခေါ်သည်။

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ၏ထူးခြားချက်

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိအဆင့်သို့ မရောက်မီက ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်သည် ဝိပဿနာ ဉာဏ်, အလင်းရောင် (သြဘာသ)စသည်ကို

ဖြစ်ပေါ်စေနိုင် လောက်အောင် ထက်မြက်သန့်ရှင်းသော်လည်း ထိုပြဿာသစသည်ကို အာရုံပြု၍ ဒီဋ္ဌိ,မာန,တဏှာ ဟူသော အညစ်အကြေးတို့ဖြင့် ညစ်နွမ်းနေသောကြောင့် ထိုဥဒယမ္ဘယဉာဏ်သည် တုံးမြဲ တုံးနေ၏။ မသန့်မရှင်း ဖြစ်လျက်သာ နေ၏။ မဂ္ဂါ မဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ အဆင့်သို့ ရောက် ၀ိပဿနာခါဠိကား ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းလွတ်၍ ထက်မြက်၏။သန့်ရှင်း၏။ တဖန် ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ မလွတ်မြောက်သော ဥဒယမ္ဘယဉာဏ်သည် အနိစ္စ စသော လက္ခဏာသုံးပါး တို့ကိုလည်း သဘာဝအမှန် အတိုင်း မမှတ်သားနိုင်သေး။ မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏ ဒဿနဝိသုဒ္ဓိ အဆင့်သို့ရောက်၍ ထိုအညစ် အကြေးတို့မှ ကင်းလွတ်သော ဥဒယမ္ဘယ ဉာဏ်သည်သာလျှင် ယင်းလက္ခဏာသုံးပါးကို မှတ်သားနိုင်၏။ ထို့ကြောင့် ဘင်ဉာဏ်စသော အထက်ဉာဏ်များဆို တက်လှမ်းလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် လက္ခဏာသုံးပါးကို ကွဲကွဲပြားပြား မှတ်သားနိုင်ခြင်းငှါ ရုပ်နာမ် တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုပွားသော ဥဒယမ္ဘယ ဉာဏ်ကိုပင် ဆက်လက်၍ ရှုပွားရ၏။

ဖြစ်ပျက်ရှုခြင်းကြောင့် လက္ခဏာသုံးပါးထင်ရှားလာပုံ

ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို မရှုလျှင် တဆက်တည်း တစပ်တည်း ထင်မှတ်ရသော ရုပ်နာမ်အစဉ် (သန္တတိ) ပညတ်သည် မမြဲခြင်းအနိစ္စ လက္ခဏာကို မမြင်နိုင်အောင် ဖုံးဆုပ်ထား၏။ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုလျှင်ကား ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်သည် ပျက်ဆဲအခိုက်အတန့်သို့ မရောက်၊ ပျက်ဆဲ အခိုက် အတန့်သည်လည်း ဖြစ်ဆဲ အခိုက် အတန့်သို့ မရောက်၊ ဖြစ်ဆဲခဏကား တခြား, ပျက်ဆဲခဏကား တခြား ဟူ၍ တရားတစ်မျိုး တစ်စားတည်းသည်ပင် ခဏအားဖြင့် ကွဲပြား ထင်ရှားစွာ ပေါ်လွင်လာ၏။ ရှေ့ဆင့် နောက်ဆင့် တစ်ခုပြီး တစ်ခု ဖြစ်နေသော ရုပ်နာမ်တရားတို့သည် သံသျောင်း သံလုံးများ စီထားသကဲ့သို့ တခြားစီ တခြားစီအားဖြင့် ကောင်းစွာ ထင်ရှားလာ၏။ ထို့ကြောင့် ပြခဲ့သော သန္ဓတိပညတ် ပြိုကွဲပျက်စီးသွား ပြီးလျှင် ဖြစ်မှု ပျက်မှု မမြဲမှု အနိစ္စလက္ခဏာ သည် ပင်ကိုယ်သဘော အမှန်အတိုင်း ထင်ပေါ်လာ၏။

အဖြစ်အပျက်တို့က အမြဲမပြတ် နှိပ်စက် နေမှုကို မရှုလျှင် သွားရပ်တိုင် လျောင်း အမျိုးမျိုးပြောင်းလဲနေသော ဣရိယာပုထ်သည် ဒုက္ခလက္ခဏာကို ဖုံးဆုပ်ထား၏။ ဣရိယာပုထ် တစ်မျိုးကြောင့်ဖြစ် သော ဒုက္ခကို တခြားသော ဣရိယာပုထ်က ဖုံးဆုပ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေ၏။ထို့ကြောင့် ဒုက္ခလက္ခဏာကို မမြင်နိုင်တော့ပေ။ ရုပ်နာမ် သင်္ခါရတို့အပေါ်၌ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း သဘောတို့က အမြဲနှိပ်စက်နေပုံကို နှလုံး သွင်းလျှင်ကား ထိုဣရိယာပုထ်တို့က ဒုက္ခ အမျိုးမျိုးကို ဖုံးဆုပ်ထားပုံကို သိခြင်းလာရ ကား ဒုက္ခလက္ခဏာသည် လည်း ပေါ်လွင် ထင်ရှားလာ၏။

ပထဝီ,အာပေါ စသော ရုပ်တရား, ဗဿ ဝေဒနာ စသော နာမ်တရား အမျိုး မျိုးတို့၏ ကွဲပြားခြားနားမှုကို နှလုံး သွင်းခြင်းကြောင့် ထိုရုပ်နာမ်တရားတို့ကို တလုံးတခဲတည်း တစ်ခုတည်း တစ်ကောင် တည်း အနေအားဖြင့် ထင်မှတ်သော အစိုင် အခဲ (ဃန) ပညတ်သည် အနတ္တလက္ခဏာကို ဖုံးဆုပ်ထား၏။ ပထဝီဓာတ်က တခြား, အာပေါ ဓာတ်ကတခြား စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း,

ဖဿကတခြား, ဝေဒနာကတခြား စသည်ဖြင့် လည်းကောင်း ခွဲခြားစိတ်ဖြာ၍ နှလုံးသွင်း လျှင်ကား ထိုဃနပညတ်သည် ရေမြှုပ်စိုင်ကို လက်ဖြင့် ဆုပ်လိုက်သကဲ့သို့ ပြိုကွဲပျက်စီး သွား၏။ ထိုကြောင့် အသက်ရှင်အတ္တကောင်, သူကောင်, ငါကောင် မဟုတ်တဲ့ ပထဝီ အာပေါ ဖဿ ဝေဒနာ စသော ဓာတ်သဘော သက်သက်မျှသာ ဖြစ်ပါတကား ဟူ၍ သိမြင် လာကာ အနတ္တလက္ခဏာသည် ပင်ကိုယ် သဘောမှန်အတိုင်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ဤပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း လက္ခဏာသုံးပါး ပေါ်လွင်ထင်ရှား လာစေခြင်းငှါ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သော ဥဒယမ္မယ ဉာဏ်ကိုပင် ဆက်လက် ဖြစ်ပွားစေရ, အားထုတ်ရမည်ဖြစ်၏။ ယင်းသို့ အားထုတ် ခြင်းဖြင့် ဥဒယမ္မယဉာဏ် ရင့်သန်မှုသာလျှင် သင်္ခဏ္ဍာဏ်, ဘယဉာဏ် စသော ဉာဏ်များ ဖြစ်ပေါ်လာမည် ဖြစ်သတည်း။ ပဋိသံ။၅၂-၃။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၂၆၅-၆၊၂၇၅-၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၄၁၉၊၄၂၀၊၄၃၃။ ထေရ ပညာသလက္ခဏ-ပရိဂ္ဂါဟက ဥဒယမ္မယညာဏ် ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋ၊ ၃။၂၁၂။ မ၊ဋ၊ ၃။ ၂.၂၅။ အံ၊ဋ၊ ၃။ ၂၇။ (-ဒီ၊ဋ၊ ၂။ ၃၊ ၃ ၃။ မ၊ဋ၊ ၁။ ၂ ၉ ၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ၊ ၆ ၀။ ပဋိသံ၊ ဋ၊ ၁။ ၂ ၅ ၅။ စရိယာ၊ဋ၊ ၈။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၁ ၉ ၊ ၃ ၁ ၅။ မ၊ဋ၊ ၁ ၊ ၃ ။ မ၊ဋ၊ ၂ ။ ၁ ၂ ၀ ။ မ၊ဋ၊ ၃ ။ ၄ ၂ ။ သံ၊ဋ၊ ၁ ။ ၃ ၄ ။ အံ၊ဋ၊ ၃ ။ ၁ ၁ ၆ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁ ။ ၁ ၁ ။)

ဥဒယမ္မယညာဏကတာ (တိ) [ဥဒယမ္မယ ညာဏ+ကတာ] ဥဒယမ္မယဉာဏ်ကို အကျယ် ဖွင့်ပြဆိုရာ အပိုင်းအခန်း။ (ပဋိသံ။ ၅၂-၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၂၆၅-၂၆၆၊၂၇၄။) ဝိတ္ထာရော ပန ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဥဒယမ္မယညာဏကတာယံ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။ ၃ ၃ ၃ ။ မ၊ဋ၊ ၁ ။ ၂ ၉ ၁ ။

ဥဒယမ္မယညာဏဝဍိပါဍိ (တိ) [ဥဒယမ္မယ ညာဏ+ပဍိပါဍိ] ဥဒယမ္မယဉာဏ်အစဉ်။ ဥဿက္ကိတ္တာတိ ဥဒယမ္မယညာဏပဍိပါဍိယာ အာယူဟိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၅ ၅ ။ (မ ။ ဋီ ၊ ၂ ။ ၂ ၆ ၅ - ၆) ဥဒယမ္မယညာဏဒီညာဏပဍိပါဍိ-ဟုရှိ။)

ဥဒယမ္မယညာဏပရိယောသာန (တိ) [ဥဒယ မ္မယညာဏ+ပရိယောသာန] ဥဒယမ္မယဉာဏ် ဟူသော အဆုံးရှိသော။ ဥဒယမ္မယညာဏ-ပရိယောသာနာ တိရဏပရိညာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၃ ၁ ၆ ။

ဥဒယမ္မယညာဏာနုဘာဝ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ညာဏ+အာနုဘာဝ] ဥဒယမ္မယဉာဏ်၏-အာနုဘော်-အစွမ်း။ အထ ခေါ ဥဒယမ္မယ-ညာဏာနုဘာဝေန ပစ္စက္ခတော ဥပဋ္ဌိတေသု ဥဒယဝယေသု ---အနိစ္စတော အနုပဿတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၄ ၁ ။

ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပတ္တိ (တိ) [ဥဒယမ္မယ ညာဏ+ ဥပ္ပတ္တိ] ဥဒယမ္မယဉာဏ်၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပတ္တိ ဟိ ဣဒ နယ-ဝိပဿနာယ သမ္ဘဒ္ဓနဋ္ဌ အဓိပ္ပေတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၃ ၉ ၈ ။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ၊ ၆ ၀ ။ မ၊ဋီ ၊ ၂ ။ ၂ ၅ ၈ ။)

ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒ (ပု) [ဥဒယမ္မယညာဏ+ ဥပ္ပါဒ] (၁) ဥဒယမ္မယဉာဏ်ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဥဒယမ္မယ ဉာဏ်ဖြစ်ရာအခါ။ (၁) ဝိပဿနာယ သတိ ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၃ ၈ ၆ ။ (၁)(၂) ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ သမ္မောဓိပဋိပဒါယံ ဌိတော နာမ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ ၁ ။ ၃ ၈ ၀ ။

ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒန (နဿ) [ဥဒယမ္မယ ညာဏ+ဥပ္ပါဒန] ဥဒယမ္မယဉာဏ်ကို ဖြစ်စေ ခြင်း။ ကလာပသမ္မသနာဒီကောပိ ဟိ သမ္မော ဘာဝနာဝိဓိ ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒနသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၂ ၆ ။

ဥဒယမ္မယညတ္တဝ္ဘယ (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ အညတ္တ+ဝယ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, (တို့ဖြစ်ခြင်း,ပျက်ခြင်းမှ) တမျိုးတခြား ကွဲပြားသည်၏ အဖြစ်ဟူသော ရင့်ရော်ခြင်း တို့ကို ယူငင်မှတ်သားခြင်း။ ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယမ္မယညတ္တပရိဂ္ဂါဟ (တိ) [ဥဒယမ္မယ ညတ္တ+ပရိဂ္ဂါဟ။ ဟ–ဌ်ပရိဂ္ဂါဟိကာ။] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ယူငင်မှတ် သားတတ်သော။ ပဌမနှုန်း ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနှင့် ဥဒယမ္မယညတ္တပရိဂ္ဂါဟိက် ပဌမသု ခဏေသု အနိစ္စန္တိ ဥပဂ္ဂနကသည် ဘာဝေတိ။ အံ၊ဌ၊၁၊ ၄၀၉။ ဥဒယော နိမ္မတ္တိလက္ခဏံ၊ ဝယော ဝိပရိဏာမလက္ခဏံ၊ အညတ္တံ ဇရော၊ ဥဒယမ္မယညတ္တဝ္ဘယဏေန အနိစ္စလက္ခဏံ ဒသေတိ။ အံ၊ဋီ၊၁၊၂၇၄။

ဥဒယမ္မယဒဿန (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ဒဿန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–အဖြစ်အပျက်–ကိုရှုခြင်း–ကိုရှုပုံရှုနည်း။ ဝေ သခေ်ပတော ဥဒယ–မ္မယဒဿနံ ဒသေတွာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁၊၂၃၅။ (–၂၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂၊၄၂၂။)

ဥဒယမ္မယဒဿနာဘိနိဝေသ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ဒဿန+အဘိနိဝေသ] အဖြစ်အပျက်ရှုခြင်းကို နှလုံးသွင်းခြင်း။ သန္တတိပစ္ဆေဒနေ ခဏပစ္ဆေဒနေ ဝါ ဓမ္မေ ဥဒယမ္မယဒဿနာဘိနိဝေသော ကာတမ္မော၊ နှ အတိတာနာဂတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၁၉။

ဥဒယမ္မယဓမ္မ (ပု) [ဥဒယမ္မယ+ဓမ္မ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘော။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောရှိသည်၏အဖြစ် (ဘာဝပွားတနုအနက်) ။ (၁) ဥဒယမ္မယဓမ္မေဟိ အဘိဏှပဋိပဋိဒ္ဓနတော ဒုက္ခမနဋ္ဌေန ဒုက္ခံ။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၆၁။ (တိ)(၂) ဝိညာဏံ ဥဒယမ္မယ–ဓမ္မတော အနိစ္စံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၄။)

ဥဒယမ္မယပညာ (ထီ) [ဥဒယမ္မယ+ပညာ] အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သောဉာဏ်ပညာ၊ ဥဒယမ္မယဉာဏ်။ ပညဝန္ဓပုဂ္ဂလသေဝနာ နာမ သမပညာသက္ခဏပရိဂ္ဂါဟိကာယ ဥဒယ–မ္မယပညာယ သမန္နာဂတပုဂ္ဂလသေဝနာ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၂။၃၇၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၂။

ဥဒယမ္မယဝဋိဝိဏ္ဏန (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ဝဋိဝိဏ္ဏန] အဖြစ်အပျက်ကို ထိုးထွင်းသိခြင်း။ ယေ သတ္တာ ပဌမံ ခန္ဓာနံ ဥဒယမ္မယဝဋိဝိဏ္ဏေန စတုသစ္စ–ပဋိဝိဏ္ဏေန စ ကိလေသေဟိ အာရကာ ဌိတတ္တာ အရိယာယ———ပညာယ ပရိဟီနာ။ ဗ္ရတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၄၈။

ဥဒယမ္မယ၀(ဝ)ဋိ၀ိဏ္ဏန (နာ) [ဥဒယမ္မယ + ပဋိ၀ိဏ္ဏန] (၁) အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း–တို့က အဖန်ဖန်နှိပ်စက်ခြင်း။ (၂) အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–တို့က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သည်၏ အဖြစ်။ (၁) ဥဒယမ္မယပဋိ၀ိဏ္ဏံ ပဿတော ဒုက္ခ–လက္ခဏာဌ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၉၈။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ ဋီ၊၂။၃၉၂။) ဥဒယမ္မယပ္ပဋိ၀ိဏ္ဏနာကာရ–လည်းကြည့်။ (၂) တေ ဥဒယမ္မယ၀ဋိ–ဝိ၀ိဏ္ဏနတော သပ္ပဋိဘယတော———ဒုက္ခန္တိ ဝါ ပဿ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၁။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၃။)

ဥဒယမ္မယ၀ဋိ၀ိဏ္ဏနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ပဋိ၀ိဏ္ဏန+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်သဘော။ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓံ ဥဒယမ္မယ–ပဋိ၀ိဏ္ဏနဋ္ဌေန "ယဒနိစ္စံ တံ ဒုက္ခ"န္တိ သင်္ခေပတတ္တာ ဒုက္ခံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၆။ (–သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၂၈၅၊၄၀၉။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၃။)

ဥဒယမ္မယဝ(ပ္ပ)ဇိုဝိဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒယမ္မယ+ဝဇိုဝိဋ္ဌိတ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့က အဖန်ဖန် နိပ်စက်အပ်သော။ ဥဒယမ္မယဝဇိုဝိဋ္ဌိတတ္တာ ဒုက္ခာ။ ဥဒါန။ဋ္ဌ။၁၉၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၁၃၀။ ဒီ။ဋီ။၂။၂၀။ မဇ္ဈိ။၁။၁၆၁။ မဇ္ဈိ။၂။၉၅။ အနုဋီ။ ၁။၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၁။၆၆။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၁၉၃။)

ဥဒယမ္မယဝရိဂ္ဂါဟက (တိ) [ဥဒယမ္မယ + ဝရိဂ္ဂါဟက။ ဝိ–ဒ္ဒါ+ဝရိဂ္ဂါဟိကာ] အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–ကို သိမ်းယူတတ်သော။ ပညာဝန္ဆောတိ ပဗ္ဗန္ဒုံ ခန္ဓာနံ ဥဒယမ္မယ–ဝရိဂ္ဂါဟိကာယ ပညာယ သမန္နာဂတာ။ ဒီ။ဋ္ဌ။ ၂။၁၂၀။ (–သံ။ဋ္ဌ။၃။၂၆၆။ သံ။ဋီ။၂။၄၇၉။)

ဥဒယမ္မယဝရိစ္ဆိန္န (တိ)[ဥဒယမ္မယ+ဝရိစ္ဆိန္န] အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–ဖြင့် ပိုင်းခြား အပ်သော။ ဝေဒနာ နာမယံ အနစ္စန္တိ–ကတာယ အာဒီအန္ဓတိ ဥဒယမ္မယဝရိစ္ဆိန္နာ ခဏာဘင်္ဂရာ တာဝကာလိကာ။ ဒီ။ဋီ။၃။၂၂၀။ (–မဇ္ဈိ။၁။၃၆၁။ မဇ္ဈိ။၃။၆၈။ သံ။ဋီ။၂။ ၂၁၃။၃၅၅။ ၄၆၅။)

ဥဒယမ္မယဝရိစ္ဆိန္နာဝဗောဓ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ဝရိစ္ဆိန္န+အဝဗောဓ] အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သည်၏ အဖြစ်ကို ထိုးထွင်း ၍သိခြင်း။ (သျှ။၅။၁ရရ။) သဘာဝလက္ခဏမို့ ပါကဋံ ဟောတိ ဥဒယ–မ္မယဝရိစ္ဆိန္နာဝဗောဓတော ။ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၂၆၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၄၂၅။)

ဥဒယမ္မယဝိဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒယမ္မယ+ဝိဋ္ဌိတ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောတို့သည် နိပ်စက်အပ်သော။ ဥပေက္ခာဝေဒနာ စေဝ အဝသေသာ စ ထေဘုမကာ သခါရာ ဥဒယ–မ္မယဝိဋ္ဌိတတ္တာ သခါရဒုက္ခံ နာမ။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၂။၈၈။

ဥဒယမ္မယဗ္ဗဇိုဝိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ပဇိုဝိဋ္ဌန] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့သည် အမြဲမပြတ်ထပ်တလဲလဲ နိပ်စက်ခြင်း။ ဆောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယမ္မယဗ္ဗဇိုဝိဋ္ဌနာကာရ (ပု) [ဥဒယမ္မယဗ္ဗဇိုဝိဋ္ဌန+အာကာရ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့သည် အမြဲမပြတ် ထပ်တလဲလဲ နိပ်စက်ခြင်းဟူသောအခြင်းအရာ။ ဥဒယမ္မယ–ပ္ပဗ္ဗဇိုဝိဋ္ဌနာကာရေနာ(မဇ္ဈ။၂။၂၃၀)တိ ဥပ္ပါဒ–နိရောဓေဟိ ပတိ ပတိ အဘိက္ခဏံ ဝိဋ္ဌနာ–ကာရေန ဟေတုနာ ဒုက္ခာ။ မဇ္ဈ။၂။၂၅၅။

ဥဒယမ္မယမနသိကာရ (ပု) [ဥဒယမ္မယ + မနသိကာရ] အဖြစ်အပျက်ကိုနှလုံးသွင်းခြင်း။ ဝေ သခေါ်ပတော ဥဒယမ္မယမနသိကာရံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၂၆၆။

ဥဒယမ္မယမနသိကာရဝ်ဓိ (ပု) [ဥဒယမ္မယ မနသိကာရ+ဝ်ဓိ]. အဖြစ်အပျက်ကို နှလုံးသွင်းပုံ အစီအစဉ်။ ဝေ သခေါ်ပတော ဥဒယမ္မယမနသိကာရဝ်ဓိမ် ဒသေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၂။၄၂၀။

ဥဒယမ္မယာမနသိကာရ (ပု) [ဥဒယမ္မယ+ အမနသိကာရ] အဖြစ်အပျက်ကို နှလုံးမသွင်းခြင်း။ သာ စ ဿန္ဓတိ ဥဒယမ္မယာ–မနသိကာရေန ပဋိစ္စာဒိကာ ဇာတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၂။၄၃၆။

ဥဒယမ္မယဝန္တ (တိ) [ဥဒယမ္မယ+ဝန္တ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော(တရား)။ (၂) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘောရှိသည်၏အဖြစ်။ (၁) ဥဒယမ္မယဝန္တာနံယေဝ ဝတ ဓမ္မာနံ ဥဒယမ္မယညာဏံ ဥပ္ပါဒဝယေ အဒ္ဓသ။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၂။၃၀၉။ (–သာရတ္ထ။၂။၂၄၅။ မူလဋီ။၂။၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၉၄၄၂။၄၈၀။) (၂) အနိစ္စတောတိ ဟုတ္တာ အဘာဝတော ဥဒယမ္မယဝန္တတော တာဝကာလိကတော ---အနိစ္စာတိ

ပသီတမ္ဘာ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၄၄။ (–သံဋ္ဌ၊၃။ ၂။ ဥဒါနဋ္ဌ။ ၂၁၄။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၃၇။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၉၄။ သံ၊ ၁။ ၂။၄၅၆။ အံ၊ ၁။ ၂၈၂။ မူလဋ္ဌ၊ ၂။ ၆ဝ။)

ဥဒယမ္ဗယဝိနိစ္ဆယ (ပု) [ဥဒယမ္ဗယ+ဝိနိစ္ဆယ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက် ရှုပ်ရှုနည်းကို ဆုံးဖြတ်ချက်။ ဝိတ္ထာရော ပန ဥဒယမ္ဗယဝိနိစ္ဆယော သမ္ဘာကာရပရိဟူရော ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၅၄။ (–သံဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၅)

ဥဒယမ္ဗယဝိပဿနာ (ထီ) [ဥဒယမ္ဗယ+ဝိပဿနာ] (ရူပ်နာမ် တို့၏)အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမှတ်ခြင်း။ ပဠဆု ခန္ဓေသု အဘိနိဝိသိတ္တာ ဝုတ္ထပ္ပကာရံ ဥဒယမ္ဗယဝိပဿနံ အာရဘိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၅ဝ။

ဥဒယမ္ဗယသဘာဝ (တိ) [ဥဒယမ္ဗယ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ နဟိ ဒီပါဒီနံ ဥဒယမ္ဗယသဘာဝါနံ နိစ္စာနိစ္စနဝတ္ထမ္ဘ-သဘာဝတာ သက္ကာ ဝတ္ထုံ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။ ၂ဝ၂။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿန (ထီ၊နဉ) [ဥဒယမ္ဗယ+အနုပဿ နဉ] (ရူပ်နာမ်တို့၏) အဖြစ်အပျက်သဘောကို အဖန်ဖန်-ရှုခြင်း-ရှုတတ်သော ဉာဏ်။ ပဠဆုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဝိပရိဏာမာနုပဿနေ ပညာ ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနေ ဉာဏံ။ ပဋိသံ။ဝ၊ ၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၆၅။ တံ ဟိ ဥဒယမ္ဗယေ အနုပဿနတော ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာတိ ဝုစ္စတိ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ဇ။ ဥဒယမ္ဗယာနု-ပဿနာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဥပ္ပဇ္ဇေ ဩဘာသာ-ဒယော ဒသ ဝိပဿနုပက္လိေသေ ပဟာယ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ဝ၂။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ (နဉ) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+ဉာဏ] ရူပ်နာမ်တရားတို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုသောဝိပဿနာဉာဏ်၊ (ဥဒယ-မ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ်။) တယိဒံ သမ္ဘဝိ အယံ ယောဂါဝစရော ဥပက္ကိလေသဝိမုတ္တေန ဝိထိပဋိပန္နဝိပဿနာသင်္ခါတေန ဥဒယ-မ္ဗယာနုပဿနာဉာဏေန ယာထာဝသရ-သတော သလ္လက္ခေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ရရ။ (–ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ဇ၊ ၂ဝ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၄ဝ၊ ၈။)

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာနိဿန္ဒ (ပု) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+နိဿန္ဒ] (ရူပ်နာမ်တို့၏) အဖြစ်အပျက်ကို ရှုခြင်း၏အကျိုး ။သုတ္တသ အတ္ထံ အညတ ဂဟေတ္တာ ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာ-နိဿန္ဒေန မဂ္ဂကွဂေပိ ဒုက္ခဿ ဝိပဿနာ ဥပဋ္ဌာတိ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၁ဝ၄။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာနုက္ကမ (ပု) [ဥဒယ-မ္ဗယာနုပဿနာ+အနုက္ကမ] ဖြစ်ခြင်း-ပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်ခြင်း အစဉ်။ ဥဒယမ္ဗယံ ပဋိဝိဇ္ဈန္တော သမ္ဘာ ဒုဂ္ဂတိယော ဧဟိသတိတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ ဥဒယမ္ဗယာ-နုပဿနာနုက္ကမေန အရိယမဂ္ဂသမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။ ၂၄၁-၂။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာပညာ (ထီ) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+ပညာ] ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ် ပညာ၊ ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်သော ဉာဏ်ပညာ။ ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာပညာ ဒဿနဘူမိယာ ပဒဋ္ဌာန် နာမ ပဋ္ဌမမဂ္ဂါဓိဂမဿ အာသန္နကာရဏတ္တာ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။ ၂၄ဝ။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာသမ္ဘဝ (ပု) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+သမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို ရှုဆင်ခြင်သော ဉာဏ်ဖြစ်သင့်ခြင်း။ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ-ပုရေက္ခာရော ဟုတ္တာ ဝိဟရန္တော ဥဒယမ္ဗယံ ပဋိဝိဇ္ဈိဿတိတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ-ပုရေက္ခာရဿ ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာ-သမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။ ၂၄ဝ။

ဥဒယမ္ဘယာနုပဿနာသတိတ (တိ) [ဥဒယမ္ဘယာနုပဿနာ+သတိတ] ဥဒယမ္ဘယာနုပဿနာဉာဏ်နှင့်တကွဖြစ်သော။ဥဒယမ္ဘ-ယာနုပဿနာသတိတဟု စသော ဝိပဿနာ-မိသဏကတာဝစန်။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၇၄။

ဥဒယမ္ဘယာနုပဿီ (တ္ပိ) [ဥဒယမ္ဘယ+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကို အဖန်ဖန်ရှုလေ့ရှိသော၊သူ။ ပဋ္ဌသု ဥပါ-ဒါနက္ခန္ဓေသု ဥဒယမ္ဘယာနုပဿီ ဝိဟရတိ (ဝိဟရတိ)။ ဒီ၊၂။၃၀။ ဒီ၊၃။၂၄၅။ သံ၊၂။၁၀၊ ၃၅၃။ အံ၊၁။၃၅၄၊၄၀၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈။ ဥဒယမ္ဘယာနုပဿီတိ တမေဝ ပဌမံ ဒိဋ္ဌံ ဥဒယဉ္စ ဝယဉ္စ အနုပဿမာနော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၂။ (-မ၊၃။၁၅၆။ အံ၊၂။၂၆။ အံ၊၃။၄၊၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။)

ဥဒယမ္ဘယာဘာဝ (ပု) [ဥဒယမ္ဘယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့၏မရှိခြင်း။ ဇာတိ-ဇရာမရဏာနံ ဥဒယမ္ဘယာဘာဝတော ဇာတိ-ဇရာမရဏံ အနာမသိတ္တာ------ပေယျာလ-ကတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၄။ သာ ဟိ ဥဒယမ္ဘယာ-ဘာဝတော "နိ ကဒါစိ ခရတိတိ အက္ခရ"န္တိ ဝုတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၃၆၀)။

ဥဒယဘဒ္ဒ (တိ၊ပု) [ဥဒယ+ဘဒ္ဒ] (ပု)(၁) ဥဒယဘဒ္ဒ မင်းသား။ ဥဒယဘဒ္ဒမင်း။ (က) ဘုရားအလောင်းတော်ဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမည်သော-မင်းသား-မင်း။ (၁) အဇာတသတ်မင်း၏သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမည်သော-မင်းသား-မင်း။ (တိ)(၂) ဥဒယဘဒ္ဒါမည်သောမင်းသမီး။ (ပု)(၁)(က) အထသမယာနေသ ဟဒယံ ဝေရုတ္တာ ဇာတဘာဝေန "ဥဒယဘဒ္ဒေါ"တိ နာမံ ကရိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။ (၁) ဣမိနာ မေ ဥပသမေန ဥဒယဘဒ္ဒေါ ကုမာရော သမန္နာဂတော ဟောတု။ ဒီ၊၁။၄၊၆။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၅၄။ သာရတ္ထ၊၁။၁၅၆။) (တိ)(၂) တဿာပိ "ဥဒယဘဒ္ဒါ"တိ နာမံ ကရိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၀၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။

ဥဒယဘဒ္ဒကုမာရီ (တိ) [ဥဒယဘဒ္ဒါ+ကုမာရီ] ဥဒယဘဒ္ဒါမည်သောမင်းသမီး။ (ဘုရား အလောင်း ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ မိဖုရား။) အထ နေသံ အနိစ္စမာနုပ္ပေါ ဝေမာတိကံ ဘဂိနိ ဥဒယဘဒ္ဒကုမာရီ အဂ္ဂမဟေသီ ကတ္တာ ဗောဓိသတ္တံ ရဇ္ဇေ အဘိသိဉ္စိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၀၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။

ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက(နာ) [ဥဒယဘဒ္ဒ+ဇာတက] ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်။ (ပါဠိတော်၌ ဥဒယဇာတကဟုသာ သုံးနှုန်းသည်။) (မြတ်စွာဘုရားသည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံး နေတော်မူစဉ် သာသနာတော်၌ မပျော်မွေ့သော ရဟန်းတစ်ပါးကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြားတော်မူအပ်သော တရားဒေသနာတော် ဖြစ်သည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုမပျော်မွေ့သော ရဟန်းကို စစ်ဆေး မေးမြန်းတော် မူပြီးလျှင် ရှေးပညာရှိတို့သည် အလွန်စည်ကားရှိ (၁၂) ယူနောရှိသော ဘုရင့်နန်းပြို၌ မင်းပြုစဉ် အခါဝယ် နတ်သမီးတမျှ ချောမောလှပသော မိဖုရားနှင့် အတူတကွ နှစ်ပေါင်း(၇၀၀)တိတိ တိုက်ခန်းတစ်ခုတည်း၌ နေကြပါသော်လည်း တရားပေမဖြင့် ဣန္ဒြေ ပျက်လောက်အောင် မိဖုရားကို မကြည့်ခဲ့ဖူးကြောင်း ဟောတော်မူ၏။

ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒ မင်းသားသည် အတတ်ပညာအားလုံးကို အပြီးတိုင်တတ်မြောက်၍ အရွယ်ရောက်နေသော်လည်း မွေးရာပါ ပြဟ္ဗစရိယ အကျင့်ရှိသူ (ဇာတိပြဟ္ဗစာရီ) ဖြစ်ရကား မေထုန်အမှုနှင့် စပ်၍ အိပ်မက်မျှပင် မမက်ခဲ့ဖူးပေ၊ ကိလေသာ

တို့၌ စိတ်ဓာတ်ကပ်ငြိခြင်း အလျှဉ်းမရှိ၊ ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို ခံစားလိုစိတ်လည်း အလျှဉ်းမရှိ။ သို့ဖြစ်၍ ထီးနန်းကို အလိုမရှိကြောင်း, ရှင်ဘုရင် မလုပ်လိုကြောင်း အတန်တန် ငြင်းပယ်နေပါလျက်ပင် အဖေတူအမေကွဲ ဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒါမင်းသမီးကို မိဖုရား တင်မြှောက်၍ ဘုရားအလောင်းမင်းသားကို အဘိသိက်သွန်းပြီး မင်းမြှောက်ကြ၏။ မင်းနှင့် မိဖုရားတို့သည် နှစ်ဦးလုံးပင် မေထုန်ရှောင်ကြဉ်မှု=ပြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ကျင့်ကာ တိုက်ခန်း တစ်ခုတည်း၌ အတူတကွ နေကြပါလျက် တပ်မက်သော တဏှာဖြင့် တစ်ဦးကို တစ်ဦး မကြည့်ကြ၊ ယယ်သွေးယယ်မှု ဖြူစင်သော စိတ်ဖြင့် ချစ်ခင်ကြင်နာစွာ နေထိုင်ကြ၏။ ငါတို့ နှစ်ယောက်တို့တွင် ရှေးဦးကွယ်လွန် သူသည် ဖြစ်ရာဘုံဘဝမှ လာရောက်၍ မည်သည့် ဘုံဘဝ၌ ဖြစ်နေကြောင်း ပြော စတမ်းဟု ဝန်ခံဝတီ ပြုလုပ်ထားကြ၏။

ယင်းသို့ဖြင့် ပြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ခိုင်မြဲစွာ ကျင့်၍ ချစ်ခင်စွာ နေထိုင်လာခဲ့ကြရာ နှစ်ပေါင်း (၇၀၀)ကြာသောအခါ ဘုရားအလောင်း ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသည် ရှေးဦးစွာ ကွယ်လွန်၍ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ သိကြားမင်း ဖြစ်လေ၏။ ထိုသိကြားမင်းသည် မျှားလှစွာသော အခြေအရံတို့ကြောင့် သိကြားမင်း ဖြစ်ခါစ (၇)ရက်မျှကြာအောင် နောက်ကြောင်းကို ဘာမျှမစဉ်းစားနိုင်။ (၇)ရက်လွန်မှ ပြန်လည်စဉ်းစားမိသဖြင့် ရှေအပြည့် ထည့်ထားသော ရှေခွက်ကိုယူဆောင်၍ ဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားထံသို့ သွားပြီးလျှင် မိမိကိုယ်ကို ဥဒယဘဒ္ဒမင်းဖြစ်ခဲ့ဘူးကြောင်းကို အသိမပေးသေးဘဲ ရိုးရိုးနတ်သားတစ်ဦး ဖြစ်ကြောင်းမျှကိုသာ ပြောကြား၍ ထိုဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားနှင့် အိပ်ရာတိုက်ခန်းအတွင်း၌ အတူတကွ အိပ်စက် ပေါင်းသင်းလိုကြောင်း စကားဆိုလေ၏။ ဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားသည်လည်း မိမိအနေဖြင့် ကွယ်လွန်သွားသော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းက လွဲ၍ မည်သည့်နတ်, မည်သည့်လူကိုမျှ မတောင့်တကြောင်း၊ အသင်ယူခဲ့သော ရှေခွက်လက်ဆောင်ကိုလည်း အလိုမရှိကြောင်း ပြောကာ နတ်သားကို တိုက်ခန်း အတွင်းမှ နှင်ထုတ်လေ၏။ နတ်သားသည် နောက်တစ်နေ့၌ ရှေအပြည့်ထည့်ထားသော ငွေခွက်လက်ဆောင်ကိုယူ၍ မိဖုရားထံ သွားရောက်ဖြားယောင်း သွေးဆောင်ပြန်လေရာ မိဖုရားက လုံးဝစကားမပြောဘဲနေသဖြင့် ထိုနေ့အတွက် လက်လျှော့ ပြန်သွားရ၏။ တတိယနေ့၌ကား နတ်သားသည် ငွေအပြည့် ထည့်ထားသော ကြေးခွက်လက်ဆောင်ကို ယူဆောင်လာခဲ့ပြီး မိဖုရားကို ဖြားယောင်းသွေးဆောင် ပြန်လေရာ ရှေခွက်ငွေခွက် ကြေးခွက်လက်ဆောင်တို့ဖြင့် အဆင်ဆင့် ပစ္စည်းတန်ဘိုးလျှော့ချ၍ ဖြားယောင်းလူပျိုလှည့်သော အသင်နတ်သား၏ အပြုအမူသည် လောကသဘာဝ နှင့် မလျော်မကန် အလွန်ပင် ဆန့်ကျင်လှကြောင်း မိဖုရားက ပြောပြသောအခါ နတ်သားက လူ့လောက၌ အသက်နှင့် ရုပ်ရည်အဆင်းမှာ တစ်နေ့ ထက်တစ်နေ့ ဆုတ်ယုတ်နေသောကြောင့် သင့်အတွက် လက်ဆောင်ပစ္စည်းကိုလည်း တန်ဘိုးချရခြင်းဖြစ်ကြောင်း, ထို့ကြောင့် သင်သည် မိမိ၏ ရှေရောင်အဆင်း ရှိသော ခန္ဓာကိုယ်ကို အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်း တည်းဟူသော ဇရာတရားက မလုယက် မဖျက်ဆီးသေးမီ မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်သင့်ကြောင်း, သို့မဟုတ်လျှင် သင်သည် ယခုထက်ပို၍ ရုပ်ရည်အဆင်း လှပလာမည်ဖြစ်ကြောင်း, နတ်များမှာမူ လူတို့ကဲ့သို့ မအိုဘဲ ပို၍ပို၍ အဆင်း

လှပ်လာပြီး စည်းစိမ်များလည်း ပိုမ်ိုပိုမ်ို များပြားလာကြောင်း ပြောပြ၏။ တို့နောက် ဗီဇုရား၏ ဆက်လက်မေးမြန်းချက်အရ ဓမ္မလွန်ဘဝ ပြောင်းသွားသူတို့အတွက် မကြောက်မရွံ့ ရဲဝံ့စေသောတရားများ, နတ်ပြည်ရောက်ကြောင်း တရားများကိုလည်း နတ်သားက ဟောပြ၏။ ထိုစကားများကို ကြားရ၍ ဗိမိုကို ဗိဘများကဲ့သို့ သွန်သင်ဆုံးမသော အသင်နတ်သားသည် မည်သူ မည်ဝါဖြစ်သည်ကို အကျွန်ုပ်အား ပြောပြစေလိုကြောင်း ဗိမုရားက မေးမြန်း၏။ထိုအခါ နတ်သားက–

ငါသည် ရှေးဘဝက သင်၏ခင်ပွန်း ဥဒယဝင်ဖြစ်ကြောင်း ,ယခုအခါ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ သိကြားမင်းအဖြစ်သို့ ရောက်နေကြောင်း ,ရှေးဘဝတုံးက ဝန်ခံဂတိ ရှိခဲ့သောကြောင့် သင်ထံသို့ ယခုလာခြင်း ဖြစ်ကြောင်း ပြောပြပြီး ဗိမိုနေရာ တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ပြန်သွားလေ၏။ ဗိမုရားသည်လည်း နောက်တစ်နေ့၌ အမတ်တို့ကို တိုင်းပြည်အုပ်ချုပ်စေကာ ဗိမိကမှ မြို့တွင်း ဥယျဉ်သို့ သွား၍ ရသေ့မ ပြုလုပ်ပြီး တရားအားထုတ် နေလေ၏။ ကွယ်လွန်သော အခါ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ပင် ဘုရားအလောင်း သိကြားမင်း၏ ဗိမုရားကြီး ဖြစ်လေ၏။ ခုဒ္ဓကနိကာယ ဇာတကပါဠိ၊ ကောဒဘက နိပါတ်၊ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက (ဥဒယ– ဇာတက) ဇာ၊၁။ ၂၃၁–၂၃၄။ဗောဓိ၊၄။ ၁၀၅–၁၁၅။

ဥဒယဆူတ (တိ) [ဥဒယ+ဘူတ] ရှေ့ပြေးထွက်ပေါ် လာသောတရားဖြစ်သော။ ပါတိ–မောက္ခသီလသံဝရော ဟိ သူဝိယသာ အရူဏ–ဂ္ဂမနံ ဝိယ နိဗ္ဗာနသ ဥဒယဘူတော။ ဗ္ဟတိ ဝုတ်၊ဌ။ ၂၉၂။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၆၀။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၅၈။ အံ၊ဒုဏ်၊ ၂၄၂။ အနုဋီ၊ ၂။ ၁ရ၉။)

ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥဒယမာဏဝ+ပုစ္ဆာ] ဥဒယပုဏ္ဏားလုလင်၏ အမေးပုစ္ဆာ။ ခုဒ္ဒကနိကာယ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ၊ ပါရာယနဝဂ်၊ဝဋ–ပုစ္ဆာ၊ စူဠနိ။ ၁ရ၊ ၁ဝ။

ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာ+နိဒ္ဒေသ] ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာကို အကျယ်ဖွင့်ပြရာ အပိုင်းအခန်း ပါဠိတော်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ၊ ပါရာယနဝဂ်၊ဝဋ–ပုစ္ဆာနိဒ္ဒေသ၊ စူဠနိ၊ ၁၅၄။ ၁၆၂။

ဥဒယရာဇ (ပု) [ဥဒယ+ရာဇ] ဥဒယမည်သော မင်း။ ဥဒယ(ရ)(ဂ)–ကြည့်။ တတ္ထ ကိဉ္စိတ္ထာ ဥဒယရာဇာ အနုမသကရညော အကေ သိသံ ကတ္ထာ နိပဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဌ။ ၄။ ၂ ၆။

ဥဒယဝယဂါမိနီ (ထီ) [ဥဒယ+ဝယ+ဂါမိနီ] (ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–အဖြစ်အပျက်–သဘောကို ထိုးထွင်းသိမြင်နိုင်သော(ပညာ)။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ–ကြည့်။

ဥဒယဝယနိဟရဏနယ (ပု) [ဥဒယဝယ+နိဟရဏ+နယ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောကို ထုတ်ဆောင်ပေါ်ပြ ကြောင်းနည်း။ နု ကေဝလံ ခဏတော ဥဒယဝယနိဟရဏနယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ဂ။

ဥဒယဝယပဋိပီဠန (နာ) [ဥဒယဝယ+ပဋိပီဠန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောတို့၏ နှိပ်စက်ခြင်း။ ဘယဠေနာတိ ဥဒယဝယပဋိပီဠနာဒိနာ သပ္ပဋိဘယတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၄ ၅ ၃။

ဥဒယဗ္ဗယပ္ပဋိပီဠနာကာရ (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယပ္ပဋိပီဠန+အာကာရ] ဥဒယဗ္ဗယပဋိပီဠနာ–ကာရ နှင့် အနက်တူ။ ၎င်းကြည့်။

ဥဒယဝယဝရိစ္ဆိန္န(ထီ) [ဥဒယဝယ+ဝရိစ္ဆိန္န] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော။ သခ်တမ္ဘာနံ ဥဒယဝယဝရိစ္ဆိန္နသ ဝဝတ္ထိ–

ခကသာ ဘဂေါ နိရောဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂၈ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၃။ ၂၅၁။ အ၊ဌ၊ ၂။၃၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၃။၃၅၈၊ ၃၉၉။)

ဥဒယဝယဝရိစ္ဆိန္နရော (တိ) [ဥဒယဝယ ပရိစ္ဆိန္န+ရော]. ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော–ဆိုခြင်း–ရော–သ ဘော။ ယံ ဟိ နိစ္စံ န ဟောတိ တံ ဥဒယဝယပရိစ္ဆိ–န္နရောယ မရဏေနစာတိ ဒွေဓာ ဝိပရိဏတံ ဣတ္ထရကွဏမေဝ စ ဟောတိ။ အ၊ဌ၊ ၂။၃၉ရ။

ဥဒယဝယမတ္ထဝ္ဍယာဏ (နာ) [ဥဒယဝယ+ မတ္ထ+ဝယာဏ] အဖြစ်အပျက်မျှကိုသာ ယူခြင်း။ ဥဒယဝယမတ္ထဝ္ဍယာဏဠေတ္ထ ဥဒယမ္ပယ–ဒဿနဝသေနေဝ ဣမသ္မာ ဘဂဝတာ ပဝတ္ထ–နတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။၄၂၆။

ဥဒယဝယဝန္တု (တိ) [ဥဒယဝယ+ဝန္တု] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘောရှိသော။ (ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း သဘော ရှိသည်၏အဖြစ်။) တထောဝေ ဥဒယဝယဝန္တတော ဝိပရိဏာ–မတော တာဝကာလိကတော စ တေ အနိစ္စာ။ အ၊ဌ၊ ၃။ ၂၉ရ။

ဥဒယဝယာနုပဿီ (တိ) [ဥဒယဝယ+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်လေ့ရှိသော၊ သူ။ တဿ စ ဥဒယဝယာနုပဿီ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂ရ။

ဥဒယဝယာသမ္ဘဝ (ဝု) [ဥဒယဝယ+အသမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘော၏ မဖြစ်နိုင်ခြင်း။ တယိဒံ ကေဝလံ ဝါစာဝတ္ထုမတ္တံ ဥဒယ–ဝယာသမ္ဘဝတော။ အနုဋီ၊ဌ၊ ၉ရ။

ဥဒယသမကာလ (တိ) [ဥဒယ+သမကာလ] တက်ထွန်းဖြစ်ပေါ်ခြင်းနှင့် ညီမျှသောကာလရှိသော။ ဥဒယသမကာလမေဝ ဟိ တန္နိဝတ္ထ–နိယနိဝတ္ထနံ။ ဝိဇုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝရ။

ဥဒယသုတ္ထ (နာ) [ဥဒယ+သုတ္ထ] ဥဒယသုတ်။ ဥဒယပုဏ္ဏားကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြားထားသောသုတ်ဖြစ်သည်၊ ဘုရားရှင်သည် ဥဒယပုဏ္ဏားဒေါ်သို့ ထပ်ခါတလဲလဲ ဆွမ်းခံကြွတော်မူသည်ကိုကြောင့် ဥဒယပုဏ္ဏားက "ရှင်ဂေါတမသည် အရဟာ၌ မက်မောရ၍ ထပ်ခါတလဲလဲ ဆွမ်းခံကြွသည်" ဟုစွပ်စွဲလိုက်သည်၊ ဘုရားရှင်ကလည်း ယင်းသို့အစွပ်စွဲခံရအောင် ထပ်ခါထပ်ခါ ဆွမ်းခံကြွဟန်တူပါသည်၊ ဘုရားရှင်က မျိုးစေ့ကို ထပ်ခါထပ်ခါ စိုက်ပျိုးကြရပုံ၊ မိုးလည်း ထပ်ခါထပ်ခါ ရွာရပုံ၊ လယ်ကိုလည်း ထပ်ခါထပ်ခါ ထွန်ယက်ကြရပုံ စသည်ဖြင့် လောကရေးရာ ထပ်ခါထပ်ခါ ပြုလုပ်ကြရပုံတို့ကို ဟောတော်မူပြီး ၊ဘဝသံသရာရေးရာ၌ ပညာနုံ့သူအဖို့ ထပ်ခါထပ်ခါ ပဋိသန္ဓေ နေရ၊ အိုရ၊ နာရ၊ သေရ၊သခြေ်ငင်းသို့ ပို့ဆောင်ခံရပုံကို ဟောကြားတော်မူသည်၊ ပညာရှိသူအဖို့မူကား ဘဝသံသရာမှ လွတ်မြောက်ရေးလမ်းစဉ်ကို သိမြင်ရသဖြင့် ထပ်ခါထပ်ခါ ပဋိသန္ဓေမနေရ၊ မအိုရ၊ မနာရ၊ မသေရတော့သဲ ဘဝသံသရာ ဝဋ်ဆင်းရဲမှ လွတ်မြောက်ရပုံကို ဟောတော်မူသည်။ သံယုတ္တနိကာယ၊သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ္တ ပါဠိ၊ ရ–သံယုတ်၊ ၂– ဝဂ်၊ ၂–သုတ်။ သံ၊ ၁။၁ရ၅–၆။

ဥဒယာ (ထိ) [ဥ+ဣ+အ+ဣတ္ထိစောတက အာပစ္စည်း] ဥဒယာမည်သောမီဖုရား။ ဥဒယ(ထိ)(၈) ကြည့်။

ဥဒယာဝတ္ထာ (ထိ) [ဥဒယ+အာဝတ္ထာ] (၁) ဖြစ်ခြင်းအခိုက်အတန့်။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းအခိုက်အတန့်ရှိသော။ (၁) ဥဒယမ္ပယံ ပဿတော နာ ဥဒယာဝတ္ထာ ဝယာဝတ္ထံ ပါပုဏာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။ ၄၃၃ရ။ (တိ)(၂) အနိဝ–တ္ထသဘာဝတာသခါတံ ဥဒယာဝတ္ထတာသခါတံ

ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၄၉။

ဥဒယာဝါသ (ပု) [ဥဒယ+အာဝါသ] ဥဒည်းတောင်–နေထွက်တောင်–ဟူသောနေရာဌာန။ ဥဒယတော ဥဒယန္တသ ဥဒယာ ဝါ သမ္ဘဝ–ဗ္ဗတော သူရိယသ ပုဗ္ဗဂိမ် ပုရေစရံ ဘဝိတုံ အရဟတိ ဝိယာတိ ·သမ္ဘဒ္ဓေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁၆၀။

ဥဒရ (နာ) [ဥ+ဒရ+အ။ ဥပုဗ္ဗော ဒရ ဂမနေ၊ ဥဒရတိ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆတိ ဝါယု ယတ္ထာတိ ဥဒရံ။ စာန်၊ဋီ။ ၂ရ၁။ ဥ+အရ+အ။ ဝိ၊ပိ၊စာန်] (၁) ဝမ်းဗိုက်။ (၂) အစာသစ်။ (ဤ ဥဒရ ပုဒ်၌ ဝမ်းဗိုက်ဟူသော အနက်ကိုသာမက ဝမ်းဗိုက် အတွင်း၌ ရှိသော အစာသစ်ဟူသော အနက်ကိုပါ ဌာနုပစာရအားဖြင့် ယူ၍ အနက်ပြန် ဆိုရသည်။) (၃) အစာသစ် အိမ်။ (၁) ကထံ ဟိ နာမ တုမ္ဟေ မောဃပုရိသာ ဥဒရေသ ကာရဏာ ဂိဟိနံ အညမညဿ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မဿ ဝဏ္ဏံ ဘာသိဿထ။ ဝိ၊၁။၁၁၄။ ဝိ၊ ၂။၃ရ။ (–ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၁၈၊၁၂၂။ ဝိ၊ဋီ၊၃ရ။ ၁၈၊၁ရ၀။) (၂) ဥဒရပူရ (၂) အနက်–ကြည်။ (၃) ဥဒရံ နာမ ဥဘတော နိ ပ္ပိ ဋ္ဌိ ယမာနဿ အလ္လသာဋကဿ မဇ္ဈေ သဏ္ဌာတဖေါဋက–သဒိသံ အန္တပဋလံ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၅၀။ ဥဒရိယ (နာ) (၁) လည်းကြည်။

ဥဒရကာရဏ (နာ) [ဥဒရ+ကာရဏ] ဝမ်းတည်းဟူသောအကြောင်း။ မယာ နာမ ဥဒရ–ကာရဏာ ဘဂဝတော သိက္ခာပဒပညာပနံ ပဋိဗာဟိတံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀၅။

ဥဒရဝတ(တိ) [ဥဒရ+ဝတ] ဝမ်းဗိုက်အတွင်းသို့ ရောက်သော။ ယတ္ထ မဇ္ဈေ ဥဒရဝတေ စိတ္တံ သံကိလိဿတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၄၁၁။

ဥဒရဋ္ဌိ (ပု) [ဥဒရ+အဋ္ဌိ] ဝမ်းမီး။ ကမ္မ–တေဇောဓာတိ။ ယံကိဉ္စိ ဆာဟာရယေ ပတိတံ ပါနဘောဇနာဒိကံ ဥဒရဋ္ဌိနာ ဖေဏုဒ္ဒေဟကံ ပက္ခံ ပက္ခံ နီသဒါယ ပိသိတမိဝ သဏ္ဌာဘဝံ အာပဇ္ဇိတ္တာ ––––သန္ဓိစိတ် ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၁။ ခုဒ္ဒကဋီ၊၄ရ။ (–သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၃။ ပေတ၊ဋီ၊၃ရ၀။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၂ဝ၃။)

ဥဒရဋ္ဌိသန္ဓာဝဝေဝဏုထိတ (တိ) [ဥဒရဋ္ဌိ+သန္ဓာပ+ဝေဝ+ကုထိတ] ဝမ်းမီးအပူဓာတ်၏အရှိန်အဟုန်ကြောင့် ကျိုက်ကျိုက်ဆူသော။ ဝေမေဝ နာနာပွကာရပါနဘောဇနာဒိ–ဒန္ဓမုသလသဒ္ဒုဏ္ဏိတ်––––ဥဒရဋ္ဌိသန္ဓာပ–ဝေဝကုထိတ် ကိမိကုလာကုလ် ––––တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၁။ ခုဒ္ဒကဋီ၊၄ဝ၆။ (–ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၁။ရရ။)

ဥဒရဋ္ဌိသန္ဓိပါတ (ပု) [ဥဒရဋ္ဌိ+သန္ဓိပါတ] ဝမ်းမီး၏ပေါင်းစုမိခြင်း။ ပေါင်းစုမိသော ဝမ်းမီး၏ အရှိန်အဟုန်။ ဇီဝဓာတုပိယါသာဟိ ရူပ္ပနဋ္ဌ ဥဒရဋ္ဌိသန္ဓိပါတေန ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၅။

ဥဒရဂ် (နာ) [ဥဒရ+အဂ်] ဝမ်းပျဉ်း။ ဝမ်းဗိုက်အရေ၏ အရေးအကြောင်း။ ရောသိတိလ–စမ္ပတ္ထိ ।ဥဒရဂ်ေ မတာ ဝလီ။ စာန်။၉၉၁။

ဥဒရဆဝီ (ထီ) [ဥဒရ+ဆဝီ] ဝမ်းဗိုက်၏ အရေ။ ဥဒရဆဝီ ဥပ္ပါဒေတ္တာ အန္တဂတ္ထိ နီဟရိတ္တာ ဘရိယာယ ဒဿေသိ။ ဝိ၊၃။၃ရ၀။ (–မ၊ဘ။၁၁၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၅။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၊၃ရ။)

ဥဒရေဇီဌါမ်သ (နာ) [ဥဒရ+ဇီဌါမ်သ] ဝမ်းလျှာ အသား။(လျှာနှင့်ပုံသဏ္ဌာန်ထူ၍ နှလုံးသား၏ ဝဲဘက်ဘေးနှင့် ဝမ်းပျဉ်း(ဝမ်းအရေလျှာ)၏ အထက်ပိုင်း နံဘေး၌ မှီတည်နေသောအသား၊ ၎င်းကို သရက်ရွက်ဟု လည်းကောင်း, ဘေဟု

လည်းကောင်း , အဖျင် (အဖျင်း) ဟု လည်းကောင်း ခေါ်၏။) ဝိဟက–လည်းကြည်။ ဝိဟကန္တိ ဥဒရေဇိဂ္ဂါမ်သံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၉။ ဥဒရေဇိဂ္ဂါမ်သန္တိ ဇိဂ္ဂါသဏ္ဌာန် ဥဒရသာ မတ္တကပသော တိဋ္ဌနကမ်သံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၀၀။ ဝိဟက် ဟဒယသာ ဝါမပသော ဥဒရပဒုလသာ မတ္တကပသံ နိဿာယ ဌိတံ ဥဒရေဇိဂ္ဂါမ်သံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရ၆။

ဥဒရေထီ (ထီ) [ဥဒရေ+အသတ္ထိ ဤပစ္စည်း+ ဣတ္ထိဧကတ္တ နီ (သို့မဟုတ်) ဣနီပစ္စည်း။ (အတိသာယန ၌ "အတိသာယနီ (အတိသယနေန) ဥဒရမသာ အတ္ထိတိ ဥဒရေထီ ကညာ" ဟူသည်တည်း။ ဒဏ္ဍာဒိ တို့ကဲ့သို့ ဝါ–ဖြင့် ဤပစ္စည်းသက်၍ ပြီးသော "ဥဒရီ"သဒ္ဒါ နောင် ယုဝဏ္ဏဟိ နီ–ဖြင့် နီပစ္စည်းသက်၍ "သရဏ္ဌာဒယော"–ဟူသော သုတ္တ နိပါတနဖြင့် ဤကို ဆ၊ နကို ဏပြုလျှင် ဥဒရေထီ–ဟုပြီး၏။ ကာသီကာဝုတ္တိ တတ္ထဟောဓိနီ တို့၌ "အတိသာယနေ ဥဒရိကီ ကညာ"–ဟု ဤကို အ မပြုမူ၍ ထုတ်၏။ မောဂ်ပဠိကာ၊ သျ၊၂။နှာ–၁၁ရ။] ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ဝမ်းဗိုက်ကြီးသော အမျိုးသမီး။ အတိသယေ–နောဒရမသာ 'အတ္ထိ ဥဒရေထီ ကညာ'။ မောဂ်၊ ၄။ရ၈(ပဠိကာ)။ ၎င်းသျှ။

ဥဒရေထာပန (နှ) [ဥဒရေ+ထာပန] ဝမ်းဗိုက်ကိုမီးကင်ခြင်း။ ဥဒရေထာပနေန အင်ဏာတေပိ ထတ္ထေ ထာဝတ္ထကေန နိမိတ္တေ ဥပဏ္ဍမော ကတော နာမ နဟောတိ။ ဝိမတိ၁။၂၅ရ။

ဥဒရေတ္ထ (ပု) [ဥဒရေ+အတ္ထ] ဝမ်း၏အကျိုး။ ဝမ်းစာ–အစာအာဟာရ–ဟူသောအကျိုး။ ဣဒါနိ ဥဒရေတ္ထာယ အနရဟာဝ အရဟတ္တံ ပဋိဇာနိတ္ထာ လောက် ဝဠေန္တော ဝိစရတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥဒရေဒူတ (ပု) [ဥဒရေ+ဒူတ] ဝမ်း၏စေတမန်၊ အစာအာဟာရ၌ ထပ်မက်သော ထဏှာက ဝမ်းစာ (အစာအာဟာရ)အတွက် စေခိုင်းရာ ပြုလုပ်ရသော၊သူ။ မဟာရာဇ အဟံ ထဏှာ–ဒူတော ဥဒရေဒူတော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၈ရ။

ဥဒရေန္တရ (နှ) [ဥဒရေ+အန္တရ] (၁) ဝမ်းဗိုက်၏အလယ်အကြားအရပ်။ (၂) ဝမ်းဗိုက်၏အတွင်း။ (၁) တသ္မိ ခဏေ သိဂါလော သီဟသ ဥဒရန္တရံ အတ္ထနော သီသံ ပဝေသေတ္တာ––––သီသေန ဥဒရံ ပဟရိ။ ဇာ၊ ဌ၊၂။၂၄။ (၁)(၂) ဥဒရန္တရ (ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၈၀) နှင့် နာသိဋ္ဌာနသည်တံ ကုစ္ဆိဝေမ္ဈံ၊ ဥဒရသ ဝါ အဗ္ဘန္တရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၂၀ရ။

ဥဒရေပဒုလ (နှ) [ဥဒရေ+ပဒုလ] (၁) ဝမ်းမျှင်။ ဝမ်းဗိုက်အရေလွှာ, အရေပြား။ (၂) အစာသစ်၏ တည်ရာ ဆူမလွှာ၊ အစာသစ်အိမ်ဟူသော ဝမ်းလွှာ ဆူခေါင်း။ (၁) ယတာ ဟိ အညေ အန္တော ကုစ္ဆိဂတာ––––ဥဒရပဒုလံ ပိဋ္ဌိတော ကတ္တာ ပိဋ္ဌိကရုကံ နိဿာယ––––မဗ္ဘဌာ ဝိယ နိသိဒန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၈။ မ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ မနုဿာနံ ဟိ မဟန္တံ ပဒုပရိဿာဝနမတ္တဥ္စ ဥဒရပဒုလံ နာမ ယောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၉၈။ (–သံ၊ဌ၊၁။၂၈၅။ အံ၊ ဌ၊၁။၂၁၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃ဝ၆။ ဓေ၊ဌ၊၂။၂၃၄။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၉။ ဘာရတ္ထ၊၂။၃ဝ၄။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၃ဝ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၃ရ၂။) (၂) (ဝိဟက်) ဩကာသတော ဟဒယသာ ဝါမပသော ဥဒရပဒုလသာ မတ္တကပသံ နိဿာယ ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၄၉။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၄၃။ (သေမှ်) ဩကာသတော ဥဒရပဒုလေ ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၅၂။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၄၈။ (–မ၊ဌ၊၃။၃၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၅ရ၊ဝ၁၊ဝ၈။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၅၁။)

ဥဒရေပဒုလဘွန္ဓရ (နှ) [ဥဒရေပဒုလ+အဗ္ဘန္တရ] အစာသစ်အိမ်ဟူသော ဝမ်းလွှာ ဆူခေါင်း၏

အတွင်းအရပ်။ ယဉ္ စ အဘိဝနိုတံ------- ဥဒရပဒုလဗ္ဘန္တရေ ဧဝ ကုဏပဂန္ဓံ သန္ဓိရမ္ဘိတ္ဝာ တိဋ္ဌတိ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၄၉။

ဥဒရပဒုလမ်သ (နာ) [ဥဒရပဒုလ+မသ] ဝမ်းပျဉ်းသား။ ကိသသရီရဿ ဧကမ်သ-ဥိရုမ်သ--- ဥဒရပဒုလမ်သာနိ နိဿာယ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၅၁။

ဥဒရပ(ပ္ပ)ဒေသ (ပု) [ဥဒရေ+ပဒေသ] ဝမ်းဗိုက်အရပ်။ တဒေသိဌော ဥဒရပဒေသော ဟ္ဟဝ ကုစ္ဆိသဒ္ဒေန ဝုစ္စတိ။ မဇ္ဈိ၂။၁၇၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၁။

ဥဒရပရိယာယ (ပု) [ဥဒရ+ပရိယာယ] ဥဒရ သဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ကုစ္ဆိသဒ္ဒေါ ဥဒရပရိယာယော။ မဇ္ဈိ၂။၁၇၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၁။

ဥဒရပရိယောသာန (တိ) [ဥဒရ+ပရိယော သာန] ဝမ်းဗိုက်ဟူသော အဆုံးအဝိုင်း အခြားရှိသော၊ အဆုံးပိုင်း၌ ဝမ်းဗိုက်ရှိသော (အထက်ပိုင်းကိုယ်)။ ဥဒရပရိယောသာနံ အတိရေက် ဥဒ္ဓုမာတက် ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၈၀။ ဥဒရပရိယောသာနံ ဥပရိမသရီရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၇။

ဥဒရပါဒ (တိ) [ဥဒရ+ပါဒ] ဝမ်းဗိုက်ဟူသော ခြေထောက်ရှိသော။ (ခြေထောက်သီးခြားမရှိ ပဲ ဝမ်းဗိုက်ကိုသာ ခြေထောက်အဖြစ် အသုံး ပြုရသော ပြေ့သတ္တဝါ။) ပါဒူဒရေတိ ဥဒရပါဒေ၊ ဥဒရံယေဝ ယေသံ ပါဒါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၃။ ၂၉၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၂။ ၁၈၅။

ဥဒရပ္ပရ (တိ) [ဥဒရ+ပ္ပရ] (၁) ဝမ်းဗိုက် ကိုပြည့်ဝ စေနိုင်လောက်သော၊ ဝမ်းဝနိုင် လောက်သော၊ ဝမ်းဝအောင် (ကြိုးစိ)။ (၂) အစာသစ်ဖြင့်ပြည့်သော (ခန္ဓာကိုယ်)။ (၁) သကလမ္ပိ ဂါမံ ဝိစရိတ္ဝာ ဥဒရပ္ပရံ နိ လဘတိ။ ဒီဋ္ဌ၁။ ၂၈၈။ တဒါပိ ကေဒိဝသံ ဘတ္တဝေမနံ ဥဒရပ္ပရံ လဘိ၊ သေသကာလေ ပန တေန ဥဒရပ္ပရော အာဟာရော နာမ နိ လဒ္ဓပုဗ္ဗော။ ဇာတ၊ ၁။ ၂၅၆။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၂။ ၃ဝ၉။ မ၊ဋ္ဌ၁။ ၃ဝ၃။ ဆ၊ ဋ္ဌ၃။ ၈၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၂။ ၄၄ဂ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၅၄။ မ၊ဋီ၂။ ၂။ ၅၄။ (၂) အန္တပ္ပရော ဥဒရပ္ပရော၊ ယကၖနပေဋ္ဌသ ဝတ္ထိနော။ သုတ္တနိ။ ၃ဝ၈။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၁။ ၁ဝ၃။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ ၉၆။) ဥဒရသ ပ္ပရော ဥဒရပ္ပရော၊ ဥဒရန္တိ စ ဥဒရိယသော်တံ အဓိဝစနံ၊ တဋ္ဌ ဌာနနာမေန "ဥဒရ"န္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၃၈။

ဥဒရပေါသန (နာ) [ဥဒရ+ပေါသန] ဝမ်းကို-ပွေးမြူခြင်း-ကျွေးမွေးခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒရပေါသနတပ္ပရ (တိ) [ဥဒရပေါသန+တပ္ပရ] ဝမ်းကို ပွေးမြူခြင်းဟူသော ပဓာနလုပ်ငန်းရှိ သော၊သူ။ ဩဒရိကောတိ ဥဒရေ ပသုတော ဥဒရပေါသနတပ္ပရော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၆၁။

ဥဒရပေါသနတ္ထ (ပု) [ဥဒရပေါသန+အတ္ထ] ဝမ်းကို ပွေးမြူခြင်းအကျိုး။ ကုဋ္ဌိလဘယာနီတိ ဥဒရပေါသနတ္ထံ အကိစ္စကာရိတာဝသေန ဩဒရိကတ္ထဘယာနိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၂၉၅။

ဥဒရဗဒ္ဓ (တိ) [ဥဒရ+ဗဒ္ဓ] ဝမ်းဗိုက်ခ်ည်ဖွဲ့ချည် ရစ်ပတ်ထားအပ်သော၊ ခါးခ်ည် ဝတ်ထား အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒရဗဒ္ဓသာဋက (ပု) [ဥဒရဗဒ္ဓ+သာဋက] ဝမ်းဗိုက်ခ်ည် ဖွဲ့ချည်ရစ်ပတ်ထားအပ်သော-ခါးခ်ည်ဝတ်ထားအပ်သော-အဝတ်ပုဆိုး။ အတ္ထနော အတ္ထနော ဥဒရဗဒ္ဓသာဋကမ္ပိ ဆဋ္ဌေတ္ဝာ ပလာယိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၆။ ၂၅၄။

ဥဒရမ်သ (နာ) [ဥဒရ+မ်သ] ဝမ်းဗိုက်အသား။ ခဒ္ဓမာနန္တိ ဥဒရာဒီသု နိသိဒိတ္ဝာ ဥဒရမ်သ-

ဩဇဋ္ဌမ်သအက္ခိုကူဌာဒီနိ လုဠ္ဆိတ္တာ လုဠ္ဆိတ္တာ ခါဒိယမာန်။ ဒီဋ္ဌ၊ ၂။၃၆ ၂။ မဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၈။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၄။)

ဥဒရေဝဏ္ဏီ (တိ) [ဥဒရ+ဝဏ္ဏ] ဝမ်းပျဉ်း။ ဝမ်းဗိုက်၏–အရေပြား–အရေလွှာ။ ဧဟိ ဘဒ္ဒေ ဥဒရဝဏ္ဏိယံ ဃဋ္ဌေဟိ။ ဝိ၁။၄၉၂(–၁၆၈။)

ဥဒရေဝဏ္ဏိမ်သ (နာ) [ဥဒရဝဏ္ဏ+မ်သ] ဝမ်းပျဉ်းအသား။ ကိသသရီရဿ ဧတ်မ်သံ––– ဥဒရဝဏ္ဏိမ်သန္တိ တောနိ နိဿာယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၄။

ဥဒရေဝမုန (နာ) [ဥဒရ+ဝမုန] ဝမ်းဗိုက်ကို ကြီးမားစေခြင်း။ ဒီဝသေ ဒီဝသေပိ ဝိလောတိကာဝေဌနေန စ ဥဒရဝမုနံ ဝဏ္ဏေသိ။ ဇာတ၊ဋ္ဌ။၃။၃၇။

ဥဒရဝါတ (ပု) [ဥဒရ+ဝါတ] (၁) ဝမ်းလေ၊ ဝမ်းဠိုဖြစ်သောလေ။ (၂) ဝမ်းလေ၏ဖေါက်ပြန်ခြင်း။ (၁)ထေရဿ ကိရ ရတ္တိ ပဓာနေန ဝိတိနာမေတ္တာ ဌိတဿ ဥဒရဝါတော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ မဋ္ဌ၊၁။ဂ၃။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၆။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၈ဂ။ ဇာတ၊ဋ္ဌ ၂။၃၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၀။) (၁)(၂) ဝါတေဟိတိ ဥဒရဝါတေဟိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၈။ ဥဒရဝါတေဟိတိ ဝါတကတဝိဏ္ဏနတောဒနာ–ဒီဝသေန အပရာပရံ ဝတ္တမာနေဟိ ဥဒရ–ဝါတေဟိ၊ တဿ ဝါ ဝိကာရေဟိ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၇၅။

ဥဒရေဝါတာဗာဓ (ပု) [ဥဒရ+ဝါတာဗာဓ] ဝမ်းဠိုသော လေကြောင့်ဖြစ်သော အနာရောဂါ။ ဆဌဿ ကေသ္ဌိ ဒီဝသေ ဥဒရေဝါတာဗာဓေ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ အတိဒုက္ခံ ဇနေသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃။၃၉။ ဥဒရသန္ဓိဿိတော ဝါတာဗာဓော ဥဒရေဝါတာဗာဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ရ၀။

ဥဒရသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒရ+သဏ္ဌာန] ဝမ်းဗိုက်၏ အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဣဒမဿ သီသသဏ္ဌာနံ ––ဣဒံ ဥဒရသဏ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၆၉။

ဥဒရသန္ဓိတ (နာ) [ဥဒရ+သန္ဓိက] ဝမ်းဗိုက်၏အနီး အရပ်။ အညိဿာ ဥဒရသန္ဓိကေ အညိဿာ သီသမ္ဘိ ဥဒရမ္ဘိ ပါဒါပိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၇။

ဥဒရသန္ဓိဿိတ (တ) [ဥဒရ+သန္ဓိဿိတ] ဝမ်းဠိမှီနေသော။ ဥဒရဝါတာဗာဓ–ကြည့်။

ဥဒရသာဌက (ပု) [ဥဒရ+သာဌက] ဝမ်းဗိုက်ခွံ–ဝတ်အပ်–ပွဲချည်ရစ်ပတ်ထားအပ်–သောပုဆိုး၊ ခါးဝတ်ပုဆိုး။ ပုဗ္ဗေ မယံ ဂဟပတိပုတ္တံ နိဿာယ ဥဒရသာဌကဿပိ အသာမိကာ ဇာတာ။ ဇာတ၊ဋ္ဌ။၃။၃ဝ၃။

ဥဒရဟေတု (ပု) [ဥဒရ+ဟေတု] ဝမ်းဟူသော အကြောင်း။ ဝမ်းစာ–အစာအာဟာရ–အတွက်။ ဣဒါနိ ဥဒရဟေတု အနာရဟာဝ သမာနော အရဟတ္တံ ပဋိဇာနိတ္တာ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၄။

ဥဒရာဗာဓ (ပု) [ဥဒရ+အာဗာဓ] ဝမ်းဠိ ဗိုသော လေနာ။ သတ္တု ဥဒရာဗာဓေ ဥပ္ပန္နေ အရညော သေသဏ္ဌာနိ အာဟရိတ္တာ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၄၀။

ဥဒရောဝဒေဟက(တိ) [ဥဒရ+အဝဒေဟက] ဝမ်းဗိုက်ကို ပြည့်ဝစေသော (ဗိုက်ပြည့်အောင်။ ကြိုးစိ)။ ယာဝဒတ္ထံ ဥဒရောဝဒေဟကံ ဘုဥ္ဇိတ္တာ။ ဒီ၊၃။၁၉၉။ မ၊၁။၁၄၆။ အံ၊ ၂။၁၉၆၊ ၂၁။ အဘိ၊ ဝိ၊၃၉ ၂။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၉၄၊ ၂၃၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၂၇။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၆။ ဝဝိ၊ရ၄၁။ သာရတ္ထ၊ ၁။၃ဝ၀။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၆ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၄၉၊ ၂၅၄။ ဥဒရောဝဒေဟကန္တိ ဥဒရပူရံ၊ တဋ္ဌိ ဥဒရံ အဝဒေဟနတော "ဥဒရော–

ဒေယက"နဲ့ ဝုစ္စတိ။ ဒီးဌဒုး။၂၁၄။ မဌဒေ။ ဒုရဒု။ အံးဌဒုး။ရ၀။ အသီးဌ။၂။၄၇၀၆။ ဥဒရော-ဝဒေယကနဲ့ ဥဒရဲ့ အဝဒီဟိတ္တာ ဥပစိန်တ္တာ ပူရေတ္တာ။ အံးဌဒုး။၆၅။ ဥဒရဲ့ အဝဒီဟတိ ဥပစိနောတိ ပူရေတိတိ ဥဒရောဝဒေယက်၊ ဘာ၀နပုံသက်ရွေတ်၊ ဥဒရောဝဒေယက် ကတ္တာ ဥဒရဲ့ ပူရေတ္တာတိ အတ္ထော။ တေနာဟ "ဥဒရဲ့ အဝဒီဟိတ္တာ"တိအာဒိ။ အံးဌ်ဒုး။၅၆။. (-ဒီးဌ်ဒုး။၂၄၉။ အံးဌ်ဒုး။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ်ဒုး။၆၁။)

ဥဒရောဝဒေယကသောဇနေပရိဝဇ္ဇန (နာ) [ဥဒရော ဝဒေယက+သောဇနေပရိဝဇ္ဇန] ဝမ်းဗိုက်ပြည့်အောင် စားခြင်းကို ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ ယာ၀ဇ္ဇီ ဥဒရော၀ဒေယကသောဇနေပရိ၀ဇ္ဇနေန ၀ါ သေယျသုခပသာသုခမိဒ္ဓသုခါဒီနံ အညတရေ အနေ၀ဇ္ဇတော။ အံးဌ်ဒုး။၁၂ရ။

ဥဒရိတိ (ထိ) ဥဒရကိ-ကြည့်။

ဥဒရိယ (နာ) [ဥဒရ+ဗ္ဘယ။ဥဒရေ ဘ၀ ဥဒရိယ်။ နိ၀ိ၊သုတ္တ။ရရ၄။(ဥဒယိ-သံ)] (နာ)(၁) အစာသစ်၊ စားသောက်မျိုချလိုက်သဖြင့် အစာသစ်အိမ်၌ တည်နေသောအစာ အာဟာရ။ (တိ)(၂) ဝမ်းဗိုက်၌ဖြစ်သော။ (နာ)(၁) အတ္ထိ ဗ္ဘမတ္ထိ ကာယေ ကေသာ ---ဥဒရိယံ ကရိသံ။ ဒီ၊၂။၂၃၃-၄။ မ၊၁။ရ၂။ သံ၊၃။၂၄၃။ အံ၊၂။၂၈၅။ အသီ၊ဝိ။ဝ၄။ ခုဒ္ဒက။၂။ ဥဒရိယံ ဥဒရေ ဌိတံ အသီတပီတခါယိတသာယိတံ။ အသီ၊ဌ။၂။၅၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၃။ အာမာသယေ ဌိတော ပရိသုတ္ထာဟာရော ဥဒရိယန္တိ အဓိပ္ပေတန္တိ အာဟ" ဥဒရိယံ ဥဒရေ ဌိတံ အသီတပီတခါယိတသာယိတ"နဲ့။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ်ဒုး။၁။၄၄၁။ (-အသီ၊ဌ။၂။၂၃၀။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၀။ ရူ။၃ရ၈။) (တိ) (၂) ဗ္ဘယ-ဂါမိယော ဥဒရိယော ဒိ၀ိယော။ မောဂ်၊၄။၂၅။

ဥဒရိယဘာ၀ (ပု) [ဥဒရိယ+ဘာ၀] အစာသစ် အိမ်၏-အဆုံးဝိုင်းအဖို့-အဆုံးဝိုင်းနေရာ။ ပရိစ္ဆေဒေ ဥဒရပရိယန္တေ ဧ၀ ဥဒရိယ-ဘာ၀ေန စ ပရိစ္ဆိန္နံ။ အသီ၊ဌ။၂။၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၂၅၁။

ဥဒသိတ (ပု) [(၁) ဥ+ဝသ+တ။(၂) ဥ+အ၀+သိ+တ] ဘဏ္ဍာတိုက်။ ဥဒေါသိတ-ကြည့်။

ဥဒဿယေ (ကြို) [ဥ+အာ+သိ+သိ] တင်မြှောက်၏၊ တည်စေ၏။ ယ'မဗ္ဘ ရဇ္ဇမ္ပိ ဥဒဿယေ တုဝံ။ ဇာ၊ဝ။၃၆ရ။ ယ'မဗ္ဘာတိ ယေန အနာဂုဝကမ္ပေန အဗ္ဘ မံ ရဇ္ဇမ္ပိ ဥဒဿယေ ဥဿာပေသိ ပတိဋ္ဌာပေသိ။ ဇာ၊ဌ။၅။၂ရ။ ဥဒဿယေတိ ဣဒ္ဓေ ဥအာသယေတိ ပဒစ္ဆေဒေါ ဒဋ္ဌမ္ဘော၊ဒ-ကာရော အာဂမ-သန္ဓိဇောသိ=သယေတိ ဓာတုသာ အတ္ထာ-တိသယယောဂ၀သေန ဣဓ ပတိဋ္ဌာနတ္ထတာ ဟောတိ။ တေနာဟ " ဥဒဿယေ ဥဿာ-ပေသိ၊ ပတိဋ္ဌာပေသိ"တိ။ ဇာ၊ဌ်ဒုသစ်။

ဥဒဟာရ (ပု) [ဥ+ဟရ+ဏ။ထိ-ဌ် ဥဒဟာရိ] (ပု)(၁) ရေကိုသယ်ဆောင်ခြင်း။ ရေထမ်းခြင်း။ ရေခပ်ခြင်း။ (တိ)(၂)ရေကိုသယ်ဆောင်သော၊ ရေထမ်းသော၊ရေခပ်သော၊သူ။ (ပု)(၁) အံ့သံ အသမ္ဘူသံ ကေ၊ ဥဒဟာရယ ဂ၀ဿော။ ဇာ၂။ရ၅။ ဥဒါဟာရယာတိ ဥဒကံ အာဟရိတုံ။ ဇာ၊ဌ။၅။၃၃ရ။ (တိ)(၂) ဥဒဟာရော နဒီ ဂ၀ဿ။ ဇာ၂။၁ရ၅။ အမှာကံ ဥဒဟာရော ဥဒကံ အာဟရိတုံ နဒီ ဂ၀ဿ။ ဇာ၊ဌ။၆။ဧ၀။ (-ဇာ၂။၁ရ၀။ အ၀ဒာ၁။၄၂၁။ ဇာ၊ဌ။၆။၁၀၆။) ဥဒဟာရီ-လည်းကြည့်။

ဥဒဟာရက (တိ) [ဥ+ဟရ+ဏ္ဍ။ထိ-ဌ် ဥဒ-ဟာရိယာ။] (တိ)(၁) ရေကိုသယ်ဆောင်သော၊ ရေထမ်းသော၊ရေခပ်သော၊သူ။ (တိ)(၂) ရေကိုသယ်ဆောင်ခြင်း။ရေခပ်ခြင်း။ (တိ)(၁) ကော နု မံ ဥသုနာ ဝိဇ္ဇိ၊ဟမတ္ထံ ဥဒဟာရကံ။

ဇာ၊၂။ ၁ရ၄။ စရိယာ၊၆။၂၅၂။ ဇာ၊၆၊၆။၉၄။ (ထီ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယာဒီယာ (ထီ) [ဥဒ+ဟရ+ဏျ+အာ] ရေကို သယ်ဆောင်ခြင်း၊ရေခပ်ခြင်း။ ကုဋ် ဂဟေတ္တာ နိုက္ခမ္မ၊ အကျိုး ဥဒယာဒီယာ။ ဝိမာန်။၆၉။ ဥဒယာဒိယာတိ ဥဒကဟာရိကာ၊ ဥဒကံ အာဟရန္တီ ဝိယ ဟုတ္တာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိမာန်၊ ၆။၁၉၆။

ဥဒယာရီ (ထီ) [ဥဒ+ဟရ+ဏ+ဏျိ] ရေကို သယ် ဆောင်–ခဲရခပ်–သောမိန်းမ။ ဥဒယာရီ အယံ သီတေ၊သဒါ ဥဒကမောတရီ။ ထေရီ။ ၄၀၆။ ဥဒယာရိတိ ဃဋေန ဥဒကံ ဝါဟိကာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၁၀။

ဥဒယိယတိ (ကြို) [ဥ+ဓာ+ယ+တေ] ပေါင်းအပ်၏။ ကေတော ဩဒယိယတေ သမ္ဘိဏ္ဍိယတေ, ဥဒယိယတိ သမ္ဘဏ္ဍိယတိတိ ဝါ သမောဓာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၃၂။

ဥဒါနံ(ပုဂ္ဂ) [(၁) ဥ+အန+ဏ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (၂) ဥဒ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၉၃။] (၁)(က) ဥဒါန်းစကား။ ဝမ်းမြောက်နှစ်သက် မြွက်ဆိုအပ်သော စကား။ ပီတိအဟုန်ကြောင့် ကျူးရင်မြွက်ဆိုအပ် သော စကား။ (ဆီခွက်မဆံ့၍ ဆီများလျှံထွက် လာသကဲ့သို့ နားထောင်မည်သူ တစ်ဦးဦးကို ပြောပြောရန် မရည်ရွယ်ဘဲ ပီတိအဟုန်ကြွ၍ မျိုသိပ်မရသဖြင့် စိတ်နှလုံးအတွင်းမှ လျှံထွက် ကျူးရင် မြွက်ဆိုအပ်သောစကားကို ဥဒါန်း စကားဟုခေါ်၏။ ဤဥဒါန်းစကားသည် ဓမ္မသံဝေဂကြောင့် ကျူးရင် မြွက်ဆိုအပ် သည်လည်း ရှိ၏။ အချို့နေရာ၌ ဂါထာဖြင့် ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်းဖြစ်၍ အချို့နေရာ၌ မူ "အညာသိ ဝတ ဘော ကောဏ္ဍညော" စသည်ဖြင့် စုဏ္ဍိယစကားပြေဝါကျဖြင့် ကျူး ရင်အပ်သော ဥဒါန်းဖြစ်၏။ များသော အားဖြင့်မူ ဂါထာဖြင့်ကျူးရင်ပြီး ဝိတိ သောမနဿကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော စကား ပင်တည်း။ မြတ်စွာဘုရား ကျူးရင်တော်မူအပ် သော ဥဒါန်း, ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ အရှင်မြတ်တို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း, ဘုရားတပည့် ထေရ ထေရီတို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။ တို့အပြင် "အဟောဒါနံ ပရမဒါနံ၊ ကဿပေ သုပ္ပတိဋ္ဌိတံ" စသည်ဖြင့် သိကြားနတ် မင်းတို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း။ "နမောတဿ ဘဂဝတော" စသည်ဖြင့် အာရာမဒဏ္ဍပုဏ္ဏား စသော လူပုဂ္ဂိုလ်တို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်းများလည်း ရှိ၏။) ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃၃။ သာရတ္ထ၊ဘ။ ၉၈–၁၀၁။ သီဒို၊ သစ်၊ဘ။ ၁၂၈–၁၃၀။ (သာဓက များလည်း ကြည့်။) (ခ) ဥဒါန်းပါဠိတော်၊ (ယင်းပါဠိတော်၌ ဝဂ်အားဖြင့်ရှစ်ဝဂ်၊ သုတ်ပေါင်း ရှစ်ဆယ်၊ ဂါထာပေါင်း ကိုးဆယ့်ငါး။ ဘာဏဝါရပေါင်း ရှစ်ဘာဏဝါရ ခဲ့၊ အနုသန္ဓေပေါင်း ရှစ်ဆယ့် တစ်၊ ပဒပေါင်း နှစ်သောင်း တစ်ထောင် တစ်ရာ(၂၁၁၀၀)၊ ဂါထာပါဒပေါင်း ရှစ်ထောင် လေးရာနှစ်ဆယ့်သုံး (၈၄၂၃)၊ အက္ခရာပေါင်း ခြောက်သောင်းခုနှစ်ထောင် သုံးရာရှစ်ဆယ် နှစ် (၆၈၃၈၂) ရှိ၏။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂–၅။ (၂) ဥဒါနလေ၊ လည်ပင်း၌ တည်သောလေ၊ လည် ကြောင်း လေ။ (၁) (က) ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ (ဒီ၊ဘ။၄၄။ မ၊ဘ။၂၃၅။ သံ၊ဘ။၁၉၊၂၀။ အံ၊ဘ။၆၇။ အံ၊ ၂။၂၀၈။)တိ ဥဒါဟာရံ ဥဒါဟရိ။ ယထာ ဟိ ယံ တေလံ ——ဝေမေ ယံ ပိတိဝစနံ ဟဒယံ ဂဟေတုံ နု သက္ကောတိ၊အဓိကံ ဟုတ္တာ အန္တော အသက္ကဟိတ္တာ ဗဟိ နိက္ခမတိ၊ တံ ဥဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝေရုပ် ပီတိမယ် ဝစနံ နိစ္ဆာရေသိတိ အတ္ထော။ ဒီဋ္ဌ၊ဘ။၁၂၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂–၃။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ဘ။၅၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂–၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ခု။ရ၀။ ဥဒါဟရိယတိ ဥဒ္ဒေဂပီတိဝေသနာတိ, တတော ဝါ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါနံ။ မ၊ဋီ၊၂။ခ၄၆။ အံ၊ဋီ၊

ဝုတ်၏။ ဥဒါနန်ဆီ ကေနဋ္ဌေန ဥဒါန်။ ဥဒါနနဋ္ဌေန (ဥဒါနဋ္ဌေန)။ ကိမိဒံ ဥဒါနံ . နာမ ပိတိဝေဂသမုဋ္ဌာပိတော ဥဒါဟာရော။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂။ သာရတ္ထ၊၁။၉၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂၈။ အယမ္ပိ ဥဒါနော ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ ဥဒါန။ ဂရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၂။ ဥဒါနာနိ သန္တိ ဝေ။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ဂ၀။ ဥဒါနံ ဥဒါနသာ ဟုဇ္ဇနိမတ္တံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ဂ၃။ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ(ဝိ၊ ဂ။၂)တိ ဣမံ ——ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ-တိအာဒိကံ သောမနဿယုတ္တညာဏသမုဋ္ဌာနံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ၊ အတ္ထမနုဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဂ၆။ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ (ဝိ၊ဂ။၂)တိ သံဝေဂဝသေန ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ၊ သံဝေဂဝသဝဝတ္ထံ ဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ဂ။၁၉၂။ (–သာရတ္ထ၊၁။၉၉။ ဝိမတိ၊ ၂။၉ဂ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂၉။) (ခ) သုတ္တံ ဂေယျံ ——ဥဒါနံ ဣတိဝုတ္တက် ။မ၁။၁ဂ၆။ အ၁။ဂ၁ဂ။ မဟာနိ။၁၁၁။ သောမနဿညာဏ-မယိကဂါထာပဋိသံယုတ္တာ ဒွါသီတိ (ဒွေ အသီတိ) သုတ္တန္တာ ဥဒါနန်ဆီ ဝေဒိတမ္ပံ(ဗ္ဗာ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဂ၊။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂ဂ၃။ ဣဒံ သုတ္တံ ဥဒါနေပိ သင်္ဂီတံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅ဂ။ (၂) ပါဏော ပါနော သမာနော ဘောဒါ နဗျာနာ စ ဝါယဝေါ။ အမရ၊၁။ဖ၆။ ဥဒါနော ကဏ္ဌဒေသေ တု။ ဗျာနော သမ္ဘင်္ဂသန္ဓိသု။ ဓာန်၊ဋီ။ဂ၀။

ဥဒါန၂ (နာ) [ဥ+ဒါ+ယု] ဥဒါန်းစကား၊ ဥဒ္ဒါန်း စကား။ အကျဉ်းချုပ်စကား။ ပြည့်ပြီးပြည့်လုတ္တံ့သော အနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ အစီအစဉ်မရှိ ဖရိုဖရဲ တက္ကဲတပြားစီ မပြစ်ရ အောင် အကျဉ်းချုပ် အစီအစဉ်ပြုလုပ် ထိန်း သိမ်းထားသော စကား၊ ခေါင်းစဉ် မာတိကာ စကား။ ဝုစ္စမာနသာ ဟိ ဝုတ္တသာ ဝါ အတ္ထသာ ဝိပ္ပကိဏ္ဏာဘာဝေန ပဝတ္တိတုံ အဒတ္တာ ဥဒ္ဒံ ဒါနံ ရက္ခတိ ဥဒါနံ (ဥဒ္ဒါနံ?)။ သင်ဟဝေနန်ဆီ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ဂ၁ဝ။

ဥဒါနကထာ (ထီ) [ဥဒါန+ကထာ] ဝမ်း မြောက်ဝမ်းသာ ကျူးရင့်သောစကား။ ဥဒါန-ကထာယ ဝုတ္တဓမ္မာနံ ပရိပုဏ္ဏာနံ အတ္ထနိ သံဝိဇ္ဇမာနတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂ဂ။

ဥဒါနဂါထာ (ထီ) [ဥဒါန+ဂါထာ] ဝမ်းမြောက် ဝမ်းသာ ကျူးရင့်အပ်သော ဂါထာ၊ ဥဒါန်း ဂါထာ။ ကျေစီ "ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ မ္ဟာ"တိ ဓမ္မကေ ဥဒါနဂါထံ အာဟု(ဝဇ္ဇီ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁ဂ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁ဂ၆။

ဥဒါနဂါထာသင်္ဂဟ (ထီ) [ဥဒါနဂါထာ+သင်္ဂဟ] ဥဒါန်းဂါထာတို့ပြင့် ရေတွက်အပ်သောဥဒါန်း ဂါထာ အရေအတွက်ရှိသော။ ဂါထာတော ပဏ္ဏနဝုတိဥဒါနဂါထာသင်္ဂဟံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄။

ဥဒါနဂီတ (နာ) [ဥဒါန+ဂီတ] ဝမ်းမြောက် ဝမ်းသာ-ကျူးရင့်-သီဆို-အပ်သောသီချင်း။ ဟောဒိသတ္ထောပိ——ဗ္ဗမာဟိ ဒ္ဒိဟိ ဂါထာဟိ ဥဒါနဂီတံ ဂါယိ။ ဇာတ၊ဂု။ဂ၀၈။

ဥဒါနဂီတသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒါနဂီတ+သဒ္ဒ] ဝမ်း မြောက် ဝမ်းသာ-ကျူးရင့်-သီဆို-အပ်သော သီချင်းအသံ။ ပုရောဟိတော——တသ ဥဒါနဂီတသဒ္ဒံ သုတ္တာ စိန္တေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂ဂ၀။ အံ၊ဋီ၊၁။ဂ၄ဂ။

ဥဒါနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒါန+အတ္ထ] ပီတိအစွမ်း ဖြင့်ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်-အပ်သည်၏ အဖြစ် ဟူသော-ခြင်းဟူသော-အနက်သဘော။ သောမနဿညာဏမယိကဂါထာပဋိ-သံယုတ္တာတိ တေန ဥဒါနဋ္ဌေန ဥဒါနဋ္ဌိ အနုတ္တသည်တဲ့ ဒဿေတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂ဂ။ ဥဒါနနဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥဒါနဋ္ဌကထာ (တိ) [ဥဒါန+အဋ္ဌကထာ] ဥဒါနပါဠိ၏ အနက်ကို ဖွင့်ဆိုရာပြစ်သောကျမ်း။ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာကျမ်း။ (ဗုဒ္ဓရေတိတ္ထကျောင်းနေ အရှင်မွေပါလထေရ် ရေးသားသည်၊ ပရမတ္ထဒီပနီ–ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ဥဒါန၊ ၁။၃၉၃–ကြည့်။ တံ ပရမတ္ထဒီပနိယံ ဥဒါနဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၂၆။ (–သံဃိ၊ ၂။၆၀၊ ၂၃၄။)

ဥဒါနဒေသနာ (တိ) [ဥဒါန+ဒေသနာ] ဥဒါန်းထရား တော်၊ ဥဒါန်းပါဠိတော်။ ဣဿာဝတာ မွေဘဏ္ဍာဂါရိကေန ဥဒါနဒေသနာယ နိဒါနံ ၎ပေန္တေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၅။

ဥဒါနန (နာ) [ဥ+အန+ယု။ ဥဒ+ယု] ပီတိ၏ အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင် ကျူးရင့်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒါနနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒါနန+အတ္ထ] ပီတိ၏အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်–အပ်သည်အပြစ်ဟူသော–ခြင်းဟူသော–အနက် သဘော။ ကေနဋ္ဌေန ဥဒါနံ?၊ ဥဒါနနဋ္ဌေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂။ (–သာရတ္ထ၊ဝ။၉၈။)

ဥဒါနနာဒဝိမိ (ပု) [ဥဒါနနာဒ+ဝိမိ] ဥဒါန်း–ဝမ်းမြောက်စကား–ကျူးရင့်ခြင်း အစီရင်။ ဥဒါနနာဒဝိမိနာ၊ ဂမ္ဘီရာ နိပုဏာ သုဘာ။ ထေရဋ္ဌ၊ဝ။ဝ။

ဥဒါနပါဠိ (တိ) [ဥဒါန+ပါဠိ] ဥဒါန်းပါဠိတော်။ ခုဒ၊ နာ–ရဂ–၁၉ရ။ မွေသင်္ဂီဟကောဟိ ဥဒါန–ပါဠိယံ သင်္ဂဟံ အနာရောပေတ္တာ မွေပဒေ သင်္ဂီတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၀။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ဝ။ဝ၃၀။

ဥဒါနဗျာကရဏဂါထာ (တိ) [ဥဒါနဗျာကရဏ+ဂါထာ] ဥဒါန်းစကား–ဝမ်းမြောက်စကား–မြွက်ကြား ကျူးရင့်သော ဂါထာ။ တဒါပိ သော ထမေဝ အတ္ထနော ဥဒါနဗျာကရဏဂါထံ အဘာသိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၉။ (–ရဂ။)

ဥဒါနလက္ခဏ (နာ) [ဥဒါန+လက္ခဏ] ဥဒါန်းစကား၏– အမှတ်အသား–လက္ခဏာ။ ယံ ပန– –ဥဒါနလက္ခဏံ ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။ဝ၀။

ဥဒါနသံဝဏ္ဏနာ (တိ) [ဥဒါန+သံဝဏ္ဏနာ] ဥဒါန်းပါဠိတော်ကို ဖွင့်ဆိုရာစကားရပ်၊ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ။ ပရမတ္ထဒီပနိယာ ခုဒ္ဒကနိကာယ–ဋ္ဌကထာယ ဥဒါနသံဝဏ္ဏနာယ ပဌမဟောမိ–သုတ္တဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၂။

ဥဒါနသင်္ဂဟ (ပု) [ဥဒါန+သင်္ဂဟ] အကျဉ်းချုပ် ခေါင်းစဉ် မာတိကာ ပြုလုပ်၍ သိမ်းယူကြောင်း စကား။ အကျယ်တဝင့်ပြုဆိုပြီး ပြဆိုလတ္တံ့ သောအနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ မေ့ပျောက် မသွားအောင်ဆလွယ်တကူ မှတ်ယူနိုင်ခြင်းငှါ အကျဉ်းချုံး, ခေါင်းစဉ် မာတိကာပြုလုပ် ထားအပ် သောဂါထာစကား။ (“မဂ္ဂဌဝဂ္ဂိပုတ္ထာစ” အစရှိသော ဥဒ္ဒါန်းဂါထာများ)။ ဥဒါနသင်္ဂဟော နာမ––––– ဂါထာယော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ဝ၃၆။ ဥဒ္ဒါနသင်္ဂဟ–လည်းကြည့်။

ဥဒါနသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒါန+သဒ္ဒ] ပီတိ၏အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်အပ်သောအသံ၊ ဥဒါန်းကျူးရင့်သံ။ မာရော ဥဒါနသဒ္ဒေန .အာဂန္တွာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၀။

ဥဒါနသုတ္တ (နာ) [ဥဒါန+သုတ္တ] ဥဒါနသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁–သံယုတ်၊(၆)၁–ဝဂ်၊၃–သုတ်။ သံ၊၂။၄၅–၈။

ဥဒါနေတိ ²(ကြိ) [(၁) ဥ+အန+ဏေ+တိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+တိ။ ဥဒါနံ နောင် ကရဏတ်၏ အနက်၌ ဗျာပစ္စည်းသက်၍ ဥဒါနေ–ဟု ဖြစ်၏။

ဤဝိဘတ်, သ ဟာဝုံပြင့် ဥဒါနေသိ–ဟု ပြီးရသည်။ ဥဒါနေသိ– ဥဒါန်းပြုပြီ၊ (ဝါ) ကျူးရင့်ပြီ–ဟုပေး။ အဋ္ဌသာဟာသာ ဌာ။ ၆၉။] ထွက်ပေါ်စေ၏။ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်၏။ မြွက်ဆို၏။ ဤမ် ဥဒါန် ဥဒါနေသိ(ဝိ၊ဝု။ ၂) တိ ဤမ်–––––အတ္ထမနဝါစ် နိစ္စာရေသိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝု။ ၂၃၆။ ဥဒါနေသိ (ပဋိသံ။ဝ၃ ၂)တိ ဥဒါဟရိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁၉။ ဥဒါနေတိ –မဋ္ဌ၊ဌ။၆၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၉။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ဝ၄ရ။ ဥဒါနေန္တိ– ဒီ၊ဝု။ဝ၃ဝ။ ဒီ၊ဌ၊ဝု။ဝ၃ဝ။ ဥဒါနေမိ –ဝိ၊ဌ။ဝ၄ဝ။ ဥဒါနေသိ – ဝိ၊ဝု။ဝရ၊ ၂၈၆။ ဝိ၊ဌ။ဝ၃၉။ ဒီ၊ဝ။ဌ၄ရ၊ဝရ။ ဒီ၊ ၂။ရ၆၊ ၉၀၊ဝ၁ဝ။ မ၊ဝ။ ၂ဝ၅။ မ၊ ၂။ဝရ၆။ သံ၊ဝ။ဝ၉၊ ၂၀၊ ၂၆၊ဝ၆ ၂။ သံ၊ ၂။ဌ၅။ သံ၊ဝ။ ၂ဝ၀ဝ၃ရ၁။ အံ၊ ၁၊ ၂။ ၂ဝ၈။ အံ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ ပဋိသံ။ဝ၃ ၂။ ဥဒါန။ ၃ရ၊ဝ၉ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ဝု။ ၂ဝ၆။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ ၂၉။ ဒီ၊ဌ ၂။ဝ၄ရ။ မဋ္ဌ ၂။ဝ၀ ၂။ မဋ္ဌ၊ဝု။ရ၀။ ၂ဝ၈။ အသီ၊ ဌ။ဝ။ဝ ၂။ ပဋိသံ၊ဌ ၂။ ၂ဝ၉။ ဥဒါန၊ဌ၊ဝ၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ရ၆။

ဥဒါနေတိ ၂ (ကြိ) [ဥဒါန+ဣ+တိ] ဥဒါန်း (ဥဒ္ဓါန်း) ပြုလုပ်၏။ အကျဉ်းချုပ်–ခေါင်းစဉ်မာတိကာ–ပြုလုပ်၏။ ဝိညာဏဝတ္ထု သမ္ဘဝေ ဝေမွေ ဥဒါနေတိ (ဥဒ္ဓါနေတိ?)။ မူလဋီ၊ ဝု။ဝ၈။ (–အနုဋီ၊ဝု။ ၂ ၂)။

ဥဒါနေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [(ဝ) ဥ+အန+ဧ+တွာ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+တွာ] ထွက်ပေါ်စေ၍၊ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်၍၊ မြွက်ဆို၍။ အနေက–ဇာတိသံသာရန္တိ ဥဒါနံ ဥဒါနေတွာ။ ဒီ၊ဌ ၂။ရ၉။ အံ၊ဌ။ဝ။ ၂ ၂ ၄။

ဥဒါနေတ္မာ ၂ (ကြိ၊ဝိ) [ဥဒါန ၂+ဣ+တ္မာ] ဥဒါန်း (ဥဒ္ဓါန်း) ပြုလုပ်၍၊ အကျဉ်းချုပ်–ခေါင်းစဉ်မာတိကာ–ပြုလုပ်၍။ ဒသဝိ စရိယာဝိသေသေ ဥဒါနေတ္မာ နိဂမေတိ။ စရိယာ၊ဌ။ဝ၀။ မူလဋီ၊ ဝု။ဝ၈။

ဥဒါနေန္တ (တိ) (ဝ) [ဥ+အန+ဧ+အန္တ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+အန္တ ။တိ–ဌ် ဥဒါနေန္တိ။] ထွက်ပေါ်စေသော၊ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်သော၊ မြွက်ဆိုသော၊သူ။ အာယသ္မတော ဘဒ္ဒိယသ –––––– အဘိက္ခဏ ဥဒါနံ ဥဒါနေန္တသ။ ဥဒါန။ ၉၈။ (–။အံ၊ဌ ၂။ ၂ ၁ ၂။) အရဟတ္တံ ပန ပတ္တာ ဥဒါနေန္တိ။ ထေရီ၊ဌ။ဝ၅။

ဥဒါနေန္တိ (ကြိ) [(ဝ)ဥ+အန+ဧ+အန္တိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+ အ+အန္တိ] ထွက်ပေါ်စေကုန်၏၊ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်. မြွက်ဆိုကုန်၏။ ဥဒါနေတိ –ကြည့်။

ဥဒါနေမိ (ကြိ) [(ဝ)ဥ+အန+ဧ+မိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+မိ] ထွက်ပေါ်စေ၏၊ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်မြွက် ဆိုမ်။ ဥဒါနေတိ –ကြည့်။

ဥဒါနေသိ (ကြိ) [(ဝ)ဥ+အန+ဧ+ဣ ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+ဣ] ထွက်ပေါ်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင် ကျူးရင့် မြွက်ဆိုပြီ။ ဥဒါနေတိ – ကြည့်။

ဥဒါနုဒါန (နာ)[ဥဒါန+ဥဒါန] ဝမ်းမြောက်စကားကို ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့် မြွက်ဆိုခြင်း။ နစ္စာဒီဟိ ကိဉ္စာပိ ဗုဒ္ဓဘာဝ ပတ္တာ ဥဒါနုဒါနသ (ပုဗ္ဗနိမိတ္တံ)။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၁ဝ၅။

ဥဒါဝ (ပုန) [ဥ+အာ။ ဥ+အပ+ဏ] တံတိုင်းခြေ။ ဥဒါပေါ ဥပကာရိကာ။ (တောင်ပေါက်မှ) ဓာန်။ ၂ဝ၃။ ဥဒ္ဓါပ၊ဥဒ္ဓါပ–တို့လည်းကြည့်။ (တောင်ပေါက်၊ဓာန်၊သ–ဌ် သံယုတ်နှင့် တက္ခရိသော ဥဒ္ဓါပ၊ဥဒ္ဓါပ–ဟူသောပါဋ္ဌများ မသင့်ကြောင်း မိန့်ဆိုထားသည်။)

ဥဒါယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဣ+ဏယ+တိ။ရှေ့ပ်ပြီးပုံ စလင်း ဂဏ္ဌိ။ဝ၁ဝ–၂ ကြည့်။] ထစေ–ဖြစ်စေ–၏။ ကာရိတေ ဥဒါယတိတိ ရှေ့ပ် ဘဝတိ၊ ဥဋ္ဌာပေတိတိ ဟိ အတ္ထော။ နီတိ၊ဓာ ၂။

သမ္ဘယုတ္တမေ့မ္ဟ ဥဒါယတိတိ ဥဒီ၊ ဥဌာပေတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၈။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၁။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၁၆။

ဥဒါယီတ္ထေရ (ပု) [ဥဒါယီ+ထေရ] ဥဒါယီထေရ်။ (သာသနာတော်၌ ကာဠုဒါယီ,မဟာဥဒါယီ, လာဠုဒါယီ–ဟု ဥဒါယီထေရ် ၃–ပါးတွေ့ရ၏။) ဥဒါယီတ္ထေရော သတ္တု နိက္ခန္ဓဘာဝံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၃၅။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၁။) ဥဒါယီ–လည်းကြည့်။

ဥဒါယီတ္ထေရနာဝ (ပု) [ဥဒါယီတ္ထေရ+နာဝ] မကောင်းမှု အကုသိုလ်–မရှိ–ကင်းဝေး–သော ကာဠုဒါယီ ထေရ်။ ဥဒါယီတ္ထေရနာဝေန ဒေသိတံ ဗုဒ္ဓနာဂံ ဟုတရေ ခီဏာသဝါ နာဂါ ဝိဇာနိသဿန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥဒါယီဝဂ္ဂ (ပု) [ဥဒါယီ+ဝဂ္ဂ] ဥဒါယီဝဂ်။ သံယုတ္တနိကာယ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၂–သံယုတ်၊၃–ဝဂ်။သံ၊၃။ရ၅–ရ၀။

ဥဒါယီ (ပု) [ဥ+ဍာ+ဏိ] ဥဒါယီမည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥဒါယီမည်သူ ၅–ဦးတွေ့ရ၏။ ဥဒါယီမထေရ် ၄–ပါးနှင့် ဥဒါယီပုဏ္ဏားတို့ ဖြစ်ကြသည်။ (က) ကာဠုဒါယီမထေရ်သည် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက် ဟံသာဝတီ မြို့၌ ဖြစ်၍ မြတ်စွာဘုရားထံ ကုလပွဿဒက တေဒဂ်ရာထူးကို ပန်ဆင်ပြီး ကုသိုလ် ကောင်းမှု ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးဘဝ၌ ဂေါတမဘုရားအလောင်းတော် ပဋိသန္ဓေ နေသောနေမှာပင် ကပိလဝတ်မြို့ အမတ်တစ်ဦး၏နေအိမ်တွင် ပဋိသန္ဓေ ယူခဲ့သည်၊ ဘုရားအလောင်းတော်နှင့် တစ်နေ့တည်း ဖွားမြင်သော ဖွားဘက်တော်တစ်ဦး ဖြစ်သည်။ တစ်မြို့လုံး ဝမ်းသာရွှင်ပျ တက်ကြွသောနေ့၌ ဖွားမြင်သောကြောင့် ဥဒါယီဟု အမည်မှည့်၏။ အနည်းယော် အသားမည်းသောကြောင့် ကာဠနှင့် တွဲ၍ ကာဠုဒါယီ ဟု အမည်တွင်သည်။ မြတ်စွာဘုရားအလောင်းတော်နှင့် ကစားဖော် ကစားဘက်လည်း ဖြစ်သည်၊ နောင်အခါ မြတ်စွာဘုရားထံ တရားနာရ၍ ဟေဘိကျွေ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကာ ဘုရားရှင်အား ရာဇဂြိုဟ်မှ (ဆွေတော်မျိုးတော်တို့ရှိရာ) ကပိလဝတ်သို့ ပင့်ဆောင်ခဲ့ရာတွင် ဆွေတော်မျိုးတော်တို့ ကြည်ညြိုသဒ္ဓါတိုးပွားစေရန် ဟောပြောဆောင်ရွက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ကုလပွဿဒကအရာ၌ တေဒဂ် ထားတော်မူသည်။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၃၃–၆။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၁၆၅–၁ရ၃။ ကာဠုဒါယီ–လည်းကြည့်။

(ခ)မဟာဥဒါယီထေရ်ကြီးသောကိုယ်ခန္ဓာ ရှိသောကြောင့် မဟာဥဒါယီဟု ခေါ်တွင်သည်၊ ဤမဟာဥဒါယီကို အကြောင်းပြု၍ နိသီဒိုင်အခင်း၏ အမြိတ်အဆာကို ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ဝိ၊၂။ ၂၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ဂ၆။ မဟာဥဒါယီကိုပင် ပဏ္ဍိတဥဒါယီထေရ် ဟုလည်း ဖွင့်ဆိုသည်ကို တွေ့ရသည်။ မ၊ဌ၊၃။ဂ၀။ သံ၊ဌ၊၃။ ၁ ၂ ၀။ ဤမဟာဥဒါယီထေရ်သည် ကပိလဝတ်ပြည်ဝယ် ပုဏ္ဏားမျိုး၌ ဖြစ်၍ ဆွေတော်မျိုးတော် ပရိသတ်၌ ပြအပ်သော မြတ်စွာဘုရား၏ တန်းခိုးအာနုဘော်ကို ဖူးမြင်ရကာ သဒ္ဓါတရားဖြစ်ပွား၍ ရဟန်းပြုလျက် ဝိပဿနာတရား အားထုတ်ရာ မကြာမြင့်မီပင် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိလေသည်။ နာဂေါပမသုတ်အဆုံး၌ မိမိ၏ ညာဏ်စွမ်းအလျောက် မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်တော်တို့ကို ဆင်ခြင်အောက်မေ့ကာ ဂါထာတို့ဖြင့် ပွဲသဲ ချီးကျူးခဲ့လေသည်။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၈။ နာဂသုတ်အဖွင့် အဋ္ဌကထာ(အံ၊ဌ၊၃။၁၁ဝ)၌ကား ထိုသို့ချီးကျူးသော ပုဏ္ဏလ်မှာ

ကာဠဒါယီဖြစ်သည်ဟု မိန့်ဆိုထားသည်။

(ဂ) လာဠဒါယီ(လာလုဒါယီ) မထေရ်။ ထိုမထေရ်သည် ကောဝရိယ၏ သားဖြစ်၏။ ထေရဂု၊၂။၂၅၈။ သေယျသကရဟန်း၏ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတည်း။ တုန်လှုပ်သော သားကောင်နှင့်တူ၏၊ အိပ်ခြင်းဌာ မွေ့လျော်သော လျှပ်ပေါ်လော်လီသော ရဟန်းတို့တွင် တစ်ဦးဖြစ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၅။ ဤလာဠဒါယီကို အကြောင်းပြု၍ မြတ်စွာဘုရားသည် သိက္ခာပုဒ်များစွာ ပညတ်တော်မူခဲ့ရသည်၊ ၎င်းသိက္ခာပုဒ်တို့မှာ ကာယသံသဂ္ဂ သိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၈၂–၃)၊ ဒုဋ္ဌုလ္လဝါစာသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၈၆–ရ)၊ အတ္တကာမ ပါရိစရိယသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၉၂–၄)၊ သဉ္စရိတ္တသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၉၉၊၂၀၀) ၊ ပထမ အနိယတသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၂၈၅–၆)၊ ဒုတိယ အနိယတသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။ ၈၉၊၂၉၀)၊ ပုရာဏစီဝရသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၃၀၆–ရ)၊ စီဝရ ပဋိဂ္ဂဟဏသိက္ခာပုဒ်(ဝိ၊၁။၃၀၈–၃၁၀)၊ ဓမ္မဒေသနာသိက္ခာပုဒ်(ဝိ၊၂။၃၂–၃)၊ စီဝရသိမ္ဗန သိက္ခာပုဒ်(ဝိ၊၂။၈၅–၆)၊ ရဟောနိသဇ္ဇသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၂။၉၃–၄)၊ သဉ္စိစ္စသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၂။၁၆၃–၄) တို့ဖြစ်သည်။ (ဃ) သံဃာအား ပါတိမောက်ရွတ်ပြသော ကျိုးကန်း အသံကဲ့သို့ အသံရှိသော ဥဒါယီရဟန်း။ (င) ဥဒါယီမည်သော ပုဏ္ဏား။

တယော ထေရာ ဥဒါယီ နာမ လာဠဒါယီ ကာဠဒါယီ မဟာဥဒါယီတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။ရေ။ (–ထေရဂု၊၂။၂၅၈။အံ၊ဌီ၊၃။၃၀၄။) (က) ဧဝံ ဝုတ္တေ အာယသ္မာ ဥဒါယီ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ အံ၊၂။၃၀၃။ အာယသ္မာ ဥဒါယီတိ ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တော ကာဠဒါယီတ္ထေရော။ အံ၊ဌ၊ ၃။၁၁၀။ သကလနဂရသ္မိ ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒီဝေ ဇာတောတိ ဥဒါယီတ္ထေဝ နာမံ အကံသု။ ထောကံ ကာဠဇာတုကတ္တာ ပန ကာဠဒါယီ နာမ ဇာတော။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၄။ ထေရဂု၊၂။၁၆၅။ (–အံ၊ဌ။၂၄၂။ အံ၊ဌ၊ ၃။ ၂ရ၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၂ရ၃ရ။) (ခ) အာယသ္မာ ဥဒါယီ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ ဒီ၊ဌ။၉၅။ ဣမ ပဟာဥဒါယီ အဓိပ္ပေတောတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။ရေ။ ဥဒါယီတိ နာမံ၊ပဟာသဒိရတာယ ပန ထေရော ပဟာဥဒါယီတိ ပညာယိတ္ထ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၈၆။ (–ဝိ၊ ၂။ ၂ ၂၁။ မ၊ ၂။၅၉၊၁၁၁။ သံ၊ ၂။၄ ၂ ၃။ မ၊ဌ၊ ၃။ ၀ ၁ ၁ ၄။ သံ၊ဌ၊ ၃ ၂ ၀။) (ဂ) အဒ္ဓသ ခေါ အာယသ္မာ ဥဒါယီ အာယသ္မန္တံ သေယျသကံ။ ဝိ၊ဘ။၁၅၁။ ဥဒါယီတိ တဿ ထေရဿ နာမံ၊ အယဉ္စ သေယျသကဿ ဥပဇ္ဈာယော လာဠဒါယီ နာမ။ ဝိ၊ ဌ၊ ၂။ ၁ ၀ ၅။ (–မဟာ။ ၂ ၅ ၁။ မ၊ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၁။) (ဃ) အာယသ္မာ ဥဒါယီ သံဃဿ ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသကော ဟောတိ ကာကဿရကော။ ဝိ၊ဘ။၁ ၅ ၅။ (င) အထခေါ ဥဒါယီ ဗြာဟ္မဏော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ အံ၊ဘ။၃ ၅ ၂။

ဥဒါယီသုတ္တ (နာ) [ဥဒါယီ+သုတ္တ] ဥဒါယီသုတ်။ (ဥဒါယီအမည်နှင့် ၅–သုတ် တွေ့ရ၏။ ၂–သုတ်၌သာ ဥဒါယီပုဏ္ဏား၊ လာဠဒါယီမထေရ်–ဟု အမည်သီးခြား တွေ့ရ၍ ကျန် ၃–သုတ်၌ မည်သည့် ဥဒါယီ ဟု မတွေ့ရ။

သဠာယတနဝဂ္ဂ သံယုတ်ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ အရှင်ဥဒါယီက အရှင်အာနန္ဒာအား "မြတ်စွာဘုရားသည် ဤကာယကို အနတ္တဟု ဟောကြားသကဲ့သို့ ဝိညာဏ်ကိုလည်း အနတ္တဟု ဟောကြားပညတ်ခြင်းငှါ တတ်ကောင်းပါ၏လော" ဟု မေးမြန်းရာ ထိုကဲ့သို့ဟောကြားရန် တတ်ကောင်းကြောင်း အကျယ် ဖြေဆိုထားသည်။ ဤသုတ်၌ အနိစ္စဖြင့် အနတ္တလက္ခဏာကို ဟောတော်မူသည်။ သံ၊ ၂။၃ ၃ ၅–ရ။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၅ ၀။

မဟာဝဂ္ဂသံယုတ် ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ အရှင်ဥဒါယီသည် မြတ်စွာ

ဘုရားအထံတော်မှ ခန္ဓာ ငါးပါး ရှုပ်နာမ်နှင့် စပ်သော တရားကို နာရ၍ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏ ဖြစ်မှုပျက်မှုကို သုံးသပ်ဆင်ခြင်ကာ သစ္စာလေးပါးကို သိမြင်ရကြောင်း၊ "ဒီကာ ဇာတိ" စသော ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်အကျိုးငါ ကပ်၍ဆောင်နိုင်သော ဝိပဿနာလမ်းစဉ်နှင့် ဟောဒျော်တရားတို့ကို ရရှိကြောင်းကို အရှင် ဥဒါယီက မြတ်စွာဘုရားအား လျှောက်ထား သည်။ သံ၊ဂု။၇၉–၈၀။

အဂ္ဂတ္ထရနိကာယ၊ စတုက္ကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ ဥဒါယီပုဏ္ဏားက မေးသဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် ကိုယ်တော်မြတ် ချီးမွမ်းအပ်သော ယညနှင့် မချီးမွမ်းအပ်သော ယညကို ခွဲခြား၍ ဟောကြားတော်မူသည်။ အံ၊ ၁။၃၅၂–၃။

အဂ္ဂတ္ထရနိကာယ၊ ပဉ္စကနိပါတ ပါဠိတော်လာဥဒါယီသုတ်၌ "အရှင်ဥဒါယီသည် မျှားစွာသော လူပရိသတ်ခြံရံလျက် တရား ဟောနေပါကြောင်း" အရှင်အာနန္ဒာက မြတ်စွာ ဘုရားအားလျှောက်ထားရာ မြတ်စွာဘုရားက "သူ့တပါးအား တရားဟောရန် မလွယ် ကူကြောင်း၊ သူ့တပါးကို တရားဟောသော ပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိသန္တာန်၌ တရားငါးမျိုးဖြစ်စေ၍ ဟောရမည်ဖြစ်ကြောင်း "ဟောတော် မူသည်။ အံ၊ ၂။၁၆၂။

အဂ္ဂတ္ထရနိကာယ၊ ဆက္ကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ မြတ်စွာဘုရားက လာဠုဒါယီအား အနုဿတိဌာနကို မေးတော် မူရာ အလိုတော်ကျအောင် မပြေနိုင်၍ အရှင် အာနန္ဒာအား တဖန်မေးတော်မူရာ အရှင် အာနန္ဒာက အနုဿတိဌာနတို့ကို ပြေဆိုသည်။ အံ၊ ၂။၂၄၄–၆။

ဥဒါဝတ္ထ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဝတု(ဝတ္ထု)+တ္ထာ။ တမုဒါဝတ္ထိတ္ထာ–ဟုဆိုလိုလျက် ဆန်းကြောင့် တမုဒါဝတ္ထ–ဟု ရှိနေသည်။] ပြန်လည်၍ ပြန်နှစ်၍။ တမုဒါဝတ္ထ ကလျာဏီ(ဇာ၊ ၂။ ၁၅) တိ ဝတ် ကေသေ ပရာမသိတ္ထာ ဌိတ် ဗ္ဗသီ ဥဒါဝတ္ထိတ္ထာ နီဝတ္ထိတ္ထာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၆၉။ ဥဒါဝတ္ထာတိ ဗ္ဗဒ် တ္ထာပစ္ဆယန္ဒပဒ်၊ ဥဒသဒ္ဒေါ စ နိပါတမတ္ထော၊ တေနာဟ ဥဒါဝတ္ထိတ္ထာ နီဝတ္ထိတ္ထာတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်၊ဃ်။ကျော။

ဥဒါဝတ္ထိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဝတု(ဝတ္ထု)+တ္ထာ] ပြန်လည်၍၊ပြန်နှစ်၍။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒါသီနတ္ထ (နှ) [ဥဒါသီန+တ္ထ] လျစ်လျူရှု သည်၏ အဖြစ်။ ပကတိယာပိ ဥဒါသီနတ္ထာ ဘာတိသယံ တတ္ထ မဗ္ဗတ္ထတာ သဏ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၅–၆။

ဥဒါသီနဝုတ္ထိ (ထိ) [ဥဒါသီန+ဝုတ္ထိ] လျစ်လျူရှုသောအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ ဝိယာဒီ–ဘေဒေသု သမ္ဘသတ္ထေသု ဥဒါသီနဝုတ္ထိယာ သမဘာဝသော ဒဿနကိစ္စာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃ရ၀။

ဥဒါသီ(သီ)နှ (တိ)[ဥ+အာသ+တ။တ–ကို ဤန–ပြု။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] (ဖေါ်ပြလတ္တံ့သောပါဠိဝါကျ တို့၌ "သီ၊သီ"ဟု ရဃ ဒီဃနှစ်မျိုး တွေ့ရသော်လည်း ထောမနီမိ၊ ဓမရကောသတို့နှင့် သက္ကတအဂ်လိပ် အဘိဓာန်တို့၌ ဒီဃနှင့် ချည်းရှိသည်။) လျစ်လျူရှုသော၊ ချစ်ခြင်း, မုန်းခြင်း, ဝမ်းမြောက်ခြင်း, စိုးရိမ်ပူပန်ခြင်း မရှိဘဲ အလယ်အလတ် သဘောရှိသော၊သူ။ ယော ပန ဒ္ဒိသုပိ ဝတ္ထုသု မဗ္ဗတ္တော ဥဒါသီနော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃ရ၅။ မ၊ဌ၊၁။၃ဝ၃။ မဗ္ဗတ္ထဝေဒနာ သုခါကာရေ ဒုက္ခာကာရေ စ ဥဒါသီနာ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၁။၄၃။ ဥဒါသီနာတိ နတိအပနတိရဟိတာ။ အနုဋီ၊၁။၄၄။ အညဒတ္ထု ဥဒါသီနောဝ ဘဝေယျ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ရ၄။ (–

မဒ္ဒ၊၁။၁၀၅။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ဂရ၊၂၅ရ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၁ဋ္ဌ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅ဝ။ သံ၊ ဌီ၊၂။၂၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ခုရ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၄၅ဋ္ဌ။ နေတ္တိ၊ဌီ။၁၁ရ။)

ဥဒါသီနစိတ္တ (တိ) [ဥဒါသီန+စိတ္တ] လျစ်လူ့ ရှုသော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ပမုဒိတောဝ ဒေတိ အာဒရဇာတော၊ နု ဥဒါသီနစိတ္တော။ သီ၊ဌီ၊ သစ်၊၁။၂၅၅။

ဥဒါသီ(သီ)နတာ (တိ) [ဥဒါသီ(သီ)နု+တာ] လျစ်လူ့ရှုသည်၏အဖြစ်။ ဥပေက္ခာနုပဿနာ သတ္တသခါရေသု ဥဒါသီနတာပိ အသခ်တာ-ဓိဂမသာ ဥပါယော။ မဏ္ဍီ၊၁။၁ဋ္ဌ။ မဇ္ဈတ္တပုဂ္ဂလ် အနုသာရန္တသာ ဥဒါသီနတာ သဏ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။ခုရ၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၄၅ဋ္ဌ။)

ဥဒါသီနဓာတုက (တိ) [ဥဒါသီန+ဓာတု+က] လျစ်လူ့ရှုရ သောသဘောရှိသော၊သူ။ တတ္ထ သော သရီရဇဋ္ဌနေပိ ဥဒါသီနဓာတုကောဝ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄ဋ္ဌ။

ဥဒါသီ(သီ)နပက္ခ (ပု) [ဥဒါသီ(သီ)နု+ပက္ခ] (၁)လျစ်လူ့ရှုသောအဖို့။ (တိ)(၂) လျစ်လူ့ ရှုသောအဖိုရှိသော။ (၁)ပဏ္ဍိတိယာ သဘာဝေန ဣမသ္မာ ဘိက္ခုနော ဥဒါသီနပက္ခေ ဋ္ဌိတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ခုရ၅။ (တိ) (၂) အလောဘေန စေတ္ထ သကပက္ခေသု သတ္တသခါရေသု နိမ္မုတော ဟောတိ။-----အမောဟေန ဥဒါသီနပက္ခေသု။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။ခုဝ၆။ (-မဟာနိ၊ဌ။၁၅၁။ မူလဌီ၊၁။ဋ္ဌ၁။)

ဥဒါသီနပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥဒါသီန+ပုဂ္ဂလ] လျစ်လူ့ ရှုသော ပုဂ္ဂိုလ်။ အထ ဥဒါသီနပုဂ္ဂလော ဟောတိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၄၄။ ဒီ၊ဌီ၊၁။ရ၅။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊၁။၂၆၁။

ဥဒါဟရ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ဥဒါဟရမ္ပိ အနုဒါဟရ-သဒိသမေဝ။ အဘိ၊ဌ၊ခုရ။၂၁ဝ။ (-အဘိ၊ဌ၊ခုရ။၅ဋ္ဌ။ ဝိမတိ၊၁။၂၆ဋ္ဌ။ ဝိမတိ၊၂။ ၂၆၂။)

ဥဒါဟရဏိတ (တိ) [ဥဒါဟရ+ဏိတ] ထုတ်ဆောင်အပ်သောဂါထာ။ ဣမ ဥဒါဟရဏိတ ဝိယ။ နေတ္တိ၊ဌီ။ခုဝ၀။

ဥဒါဟရဏဝေလာ (တိ) [ဥဒါဟရ+ဝေလာ] ထုတ်ဆောင် အပ်ရာ အခါ။ ယာသ ပုဂ္ဂလဿ သဟ ဥဒါဟရဏဝေလာယ မောဘိသမယော ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၄ရ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဖ၀။ မဒ္ဒ၊ ၂။၈၅။ သံ၊ဌ၊၂။၄။ မဟာနိ၊ဌ။ခုဝ၀။ သဟ ဥဒါဟရဏဝေလာယာတိ ဥဒါဟာရေ ဥဒါဟရ-မဏ္ဍေယေ၀။ အဘိ၊ဌ၊ခု။ရ၃။ အံ၊ဌီ၊၂။ခုဝ၄။ (-ဒီ၊ဌီ၊၂။ဖ၄။ မူလဌီ၊ခု၊၄၁။)

ဥဒါဟရဏ (နဝ) [ဥ+အာ+ဟရ+ယု] (က) ထုတ်ဆောင်-ပြောက်ဆို-ညွှန်ပြ-ခြင်း။ (၁) ထုတ်ဆောင်အပ်သော- ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-အထောက်အ ထား။ (က) သမယသဒ္ဒသ အတ္ထဒ္ဒါရေ အဘိသမယ-သဒ္ဒသ ဥဒါဟရဏံ ဝုတ္တနယေနေ၀ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဏ္ဍီ၊ခု။ခု၅။ အံ၊ဌီ၊ခု။ခု၄။ (-မဏ္ဍီ၊၂။ခ၄၆။ အံ၊ ဌီ၊ခု။ဖ၀။) ဝေ အဿာဒါဒယော ဥဒါဟရဏ-ဝသေန သရူပတော ဒဿေတွာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၄၆။ ဥဒါဟရဏဝသေနာတိ နိဒဿနဝသေန။ နေတ္တိ၊ဌီ။ဋ္ဌ။ ဥဒါဟရဏဝသေနာ (နေတ္တိ၊ ဌ။၂ဋ္ဌ)တိ နိဒဿနဝသေန ကေဒေသ-ဒဿနဝသေနာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဌီ။ခုဋ္ဌ။ ဥဒါဟရဏဝသေနာ (မူလဌီ၊၁။ဋ္ဌ၅) တိ နိဒဿနဝသေန၊ နု နိရဝသေသဒဿန-ဝသေန။ အနုဌီ၊၁။ဋ္ဌ။ (-အနုဌီ၊၂။ခ၄ခ။) (၁) နု ဟိ သတ္တာ ဝေ ဝုတ္တေ ပရဝါဒိနာ သဟဝမ္ဘိက် ဥဒါဟရဏ် ဥဒါဟရိတုံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ခုခ။(-အဘိ၊ဌ၊ခု။ခ၄၊၂ခ။)

ဥဒါဟရဏဟောသ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+ဟောသ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-အပ်သော အသံ။ ဝါကျရကန္တီ ဥဒါဟရဏဟောသော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။ ၂၅ ၂။ မဋ္ဌ၊၃။ ၂၈၆။ ဝါစာဝ ကရတ်----ဥဒါဟရဏဟောသောတိ ဝုတ္တံ။ ဝစီဘေဒ-သဒ္ဒါတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၈၆။(-သာရတ္ထ၊၃။၁၈၁။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၁။ မဏ္ဍိ၊၃။၁၉၁။)

ဥဒါဟရဏတ္ထ (တိ) [ဥဒါဟရဏ+အတ္ထ] ထုတ်ဆောင်-ညွှန်ပြ-ခြင်းအနက်ရှိသော။ နိဒဿနတ္ထောနာတိ ဥဒါဟရဏတ္ထောန။ အနုဋီ၊ ၂။၈။

ဥဒါဟရဏဒဿန (နဿ) [ဥဒါဟရဏ+ဒဿန] ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-ကိုပြခြင်း။ ယထာတိအာဒိ ဥဒါဟရဏဒဿနေန ယထာ-ဂ္ဂတ္ထသ အတ္ထသ ပါကဋကရဏ်။ အနုဋီ၊ ၃။၁၄။ (-အနုဋီ၊ ၂။၁၃၁၊ ၂၁၄။ အနုဋီ၊၃။ ၂ရ၊ ၃၀ ၂။)

ဥဒါဟရဏဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒါဟရဏဒဿန+အတ္ထ] ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-ကိုပြခြင်းအကျိုး။ ယထာကထံ ဝိယာတိ အတ္ထိဘာဝသ ဥဒါဟရဏဒဿနတ္ထံ ပုစ္ဆာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၃၀၅။

ဥဒါဟရဏဒေါသ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+ဒေါသ] ဥဒါ- ဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-၏အပြစ်။ နကိဋ္ဌ ဇာတံနဿ ပဋိညာဒေါသ ဟေတုဒေါသဥဒါဟရ-ဏဒေါသဒုဋ္ဌဒေါသတာယ နကိဋ္ဌဇာတံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၃၃။

ဥဒါဟရဏပုဗ္ဗက (တိ) [ဥဒါဟရဏ+ပုဗ္ဗ+က] ဥဒါဟရဏ်လျှင် ရှေ့သွားရှိသော။ တထာ ပန နိဒ္ဒိဿဿော ဥဒါဟရဏပုဗ္ဗကံ ဟေတုံ ဒဿေတုံ ယထာနာမာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မဏ္ဍိ၊၃။ ၂၈၆။

ဥဒါဟရဏမတ္တ (တိ) [ဥဒါဟရဏ+မတ္တ] ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-မျှဖြစ်သော။ ဆာယာဝ အနပါယိနီတိ ဟုဒံ သုခါနုဝမနသ ဥဒါ-ဟရဏမတ္တံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၀၄။ (-အနုဋီ၊၃။၄၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၉။)

ဥဒါဟရဏယုတ္တဝါဒ (ပု) [ဥဒါဟရဏယုတ္တ+ဝါဒ] ဥဒါဟရဏ်နှင့်ယှဉ်သော-အယူ-ဝါဒ။ ကာရကဝါဒါတိ ဥဒါဟရဏယုတ္တဝါဒံ ဝဒါ-မာတိ ကထေန္တာ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၄၆။

ဥဒါဟရဏသာဝမ္ဘိယ (နဿ) [ဥဒါဟရဏ+သာဝမ္ဘိယ] ဥဒါဟရဏ်နှင့်-တူသော သဘော ဂုဏ်လက္ခဏာရှိသည်၏-တူသည်၏-အဖြစ်။ ဥဒါဟရဏသာဝမ္ဘိယာ သာဓျသာဓနံ ဟေတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆ရ။

ဥဒါဟရဏသုတ္တ (နဿ) [ဥဒါဟရဏ+သုတ္တ] ထုတ်ဆောင် အပ်သော-သုတ်-ပါဠိ။ စိရဋ္ဌိတတ္တံ -----ဥဒါဟရဏသုတ္တာနံ၊လက္ခဏာနဿ သမ္ဘဝေ။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၂ရ၅။ ဥဒါဟရဏ-သုတ္တသဒ်ါတံ ပါဠိ တသ္မိ တသ္မိ လက္ခဏ-ဘူတေ နေတ္တိဂန္ဓေ သမ္ဘဝေ နိယော-ဇေန္တော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၆။

ဥဒါဟရဏာဘာဝ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+အဘာဝ] ဥဒါဟရဏ်-ပုံစံ-၏မရှိခြင်း။ ဝေမ္မိ နှ သိဒ္ဓတိ ဥဒါဟရဏာဘာဝတော။ အနုဋီ၊၃။၆၃။

ဥဒါဟရတိ (ကြိ) [ဥ+အာ+ဟရ+အ+တိ] ထုတ်ဆောင်၏၊ မြွက်ဆို၏၊ပြောဆို၏။ နှ ယာဝ ဘဝါ ဘိက္ခုသံ၏ အာရမ္ဘ ကိဋ္ဌိဒေဝ ဥဒါဟရတိ။ ဒီ၊ ၂။၈၅။ သံ၊၃။၁၃၃။ (-အံ၊ ၁။၅၁၀။) နှ ဥဒါဟရတိတိ ပစ္ဆိမံ ဩဝါဒံ နှ ဒေတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၃ရ။သံ၊ဌ၊၃။ ၂၃ရ။ ဥဒါဟာရ်ဏ်-မဌ၊၁။ရ၂။ သံ၊ဌ၊ ၂။၄၀။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၁၅၉။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၃၄ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃ရ။ ဥဒါဟာရေယျ-ဝိ၊၃။ ၂၅ရ။ ဝိ၊၄။ ၄ ၂၉။ သံ၊၃။၁၃၃။ အံ၊ ၂။၁ရ၁။ သုတ္တနိ။ ၃၃ရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၅။ ဥဒါဟာရ်-

အပ၊၁။ရ၀။ အပ၊၂။၉။ အပ၊၆။၂။၂ရ။ ဥဒါဟာသိ- ဟာ၊၆။၂။၂၉၃။ ဥဒါဟာရီသ- အံ၊ ၆။၂။၂၀၈။ ဥဒါဟာရီသတိ- သံ၊၃။၁၃၃။ နေတ္ထိ၊၆။၃၅။

ဥဒါဟရန္တ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+အန္တ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-သော၊သူ။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ-သဟဂတေန စိတ္တေန"အတ္ထိ ဒိန္နံ"နွှဲ့အာဒီနိ ဥဒါဟရန္တသ ကမ္ဘံ မနောကမ္ဘံ ဟောတိ။ အဘိ၊ ၆။၁။၁၃။ (-ထေရ၊၆။၂။၄၀၅။ နေတ္ထိ၊၆။၁၄၁၊ ၂၆၉။ ဟာ၆။၃။ ၂ရ၁။ နေတ္ထိ၊ဝိ။၂၁၉၁၃၄။)

ဥဒါဟရန္ဒီ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+အန္ဒီ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-ပြောဆို-ကုန်၏။ ဥဒါဟရတိ-ကြည်။

ဥဒါဟရီဘု (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဘု] ထုတ် ဆောင်-မြှက်ဆို-ပြောဆို-ကုန်ပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည်။

ဥဒါဟရီ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဣ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-ကျူးရင့်-ပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည်။

ဥဒါဟရီတ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ပါဠိယာ ဘာဝနပ္ပဓာ ဥဒါ-ဟရီတဘာဝသ ပစ္စက္ခတော ဝိညာယ-မာနတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၃၃။

ဥဒါဟရီတမ္ဘ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တမ္ဘ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-အပ်သော။ တဒဟု-ပေါသဟေ စာတုဒ္ဒသေ ဝါ ပန္နရသေ ဝါ တသ္မိ ပုဗ္ဗလေ သမ္ပဒါဘူတေ သံသမဒ္ဓေ ဥဒါဟရီတမ္ဘံ။ ဝိ၊၄။၄၂၉။ (-ဥဒါနဋ္ဌ။၁၁ ၂။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။၉ ၂။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၆ ၂။ ကခါ။ဋီ။၁၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈၀။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၊ ၂၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။ ၂ ၂၀။)

ဥဒါဟရီတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တုံ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းငှါ။ နာ ဟိ သတ္ထာ ဝေ ဝုတ္တော ပရဝါဒီနာ သဟမ္မိကံ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါဟရီတုံ။ အသိ၊ဋ္ဌ၁။ ၃၁။

ဥဒါဟရီတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တွာ] ထုတ် ဆောင်-မြှက်ဆို-၍။ ဥဒ္ဒာရတမ်ပုညဝိပါကံ ဥဒါဟရိတ္တာ။ ဗ္ဗတိဝုတ်ဋ္ဌ။ရ ၂။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁ရ ၂။ (÷ဟာ၆။ ၂။၆၀။)

ဥဒါဟရီသတိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+သတိ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-လတ္တံ-လိမ်မည်။ ဥဒါဟရတိ-ကြည်။

ဥဒါဟရီ(ရိ)ယတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+တေ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-အပ်၏။ သပ္ပတိတိ သဒ္ဒေါ ဥဒါဟရိယတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ ၂။၄ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ ၂။၁၁ ၂။ အနုပသဂ္ဂဿ ဘုတသဒ္ဒဿ အတ္ထုဒ္ဒါရေ သဥပသဂ္ဂေါပိ ဥဒါဟရိယတိ။ ဗ္ဗတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂ ၁။ (-မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၄၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၆၀။ မူလဋီ၊ ၂။၃၄။ နေတ္ထိ၊ဋီ။၁၀၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ၊၁ရ၁။) ဥဒါဟရိယန္တိ-အနုဋီ၊ ၂။၁၁၀။ ဥဒါဟရိယိသတိ-နေတ္ထိ၊ဝိ။၄၉။

ဥဒါဟရိယန္တိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+အန္တေ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-အပ်ကုန်၏။ ဥဒါဟရိယတိ-ကြည်။

ဥဒါဟရိယိသတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+သတေ] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-အပ်လတ္တံ။ ဥဒါဟရိယတိ-ကြည်။

ဥဒါဟရေယျ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယေ၎] ထုတ်ဆောင်-မြှက်ဆို-ပြောဆို-ရာ၏။ ဥဒါဟရတိ-ကြည်။

ဥဒါဟာရ (ပု) [ဥ+အာ+ဟရ+ဏ] ဥဒါန်း စကားဝမ်းပြောက်နှစ်သက် မြှက်ဆိုအပ်သော

စကား။ ဝိတိအဟုန်ကြောင့် ကျူးရင်မြှက်ဆို အပ်သော စကား။ ဥဒါဟာရ(ပဋိသံဒ္ဓေ၂)။ ၂၁၉)နှင့် ဥဒါဟရဏဟောသနှင့် အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ ကတ္ထီ။ဒုဒုရ။ ဥဒါနံ ဥဒါဟာရောတိ အတ္ထဟော ကော်။ သီဇိ၊သစ်၊ ၂။ဒဝ။ (–ဥဒါနဒ္ဒ။ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။ဒ၈။ သီ၊ဇိ၊သစ်၊ ၁။ ၁ ၂ ၈။) ဥဒါန–လည်းကြည့်။

ဥဒါဟာရဟောသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+ဟောသ] ထုတ်ဆောင်– မြှက်ဆို–ကျူးရင်–အပ်သော အသံ။ ဝါစာဝ ကရဏ ဝါကွာရဏ၊ ဥဒါဟာရ–ဟောသော။ ဒီ၊ဇိ၊၁။ဒုဝ၅။

ဥဒါဟာရနိဿိသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+နိဿိသ] ထုတ်ဆောင်–မြှက်ဆို–ကျူးရင်–အပ်သော အသံ။ ဟူမသပိ ဥဒါနသ ဥဒါဟာရ–နိဿိသော ဒသ်သဟသ်ကိလေကဆုံ ဖရိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဒ္ဒ၊ဒု။ဒ ၂ ၈။

ဥဒါဟာရဝိသေသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+ဝိသေသ] ထုတ်ဆောင်–မြှက်ဆို–ကျူးရင်–အပ်သော စကားအထူး။ သော အဓိကော ဟုတ္တာ ––– –ဥဒါဟာရဝိသေသော ဥဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊ ဒ္ဒ။ ၂ ။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၈ ၈။ သီ၊ဇိ၊သစ်၊ ၁ ။ ၁ ၂ ၈ ။

ဥဒါဟာသိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဏ္ဍိ] ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ မြှက်ဆိုပြီ၊ ပြောဆိုပြီ။ ဥဒါဟရတိ–ကြည့်။

ဥဒါဟု (ဗျ) [ဥတာဟော–သ်။ အမရ။ ၂ ၄ ။ ၅ ။] ဝိကပ္ပ–အထူးကြံစည်ခြင်း၊ တမျိုးတမုံ ကြံစည်ခြင်း။ (တိုသို့မဟုတ်၊ သို့တည်းမဟုတ်–ဟု မြန်မာပြန်ဆိုရသည်)။ အာဟော တု ကိ ကိမုဒါဟု၊ဝိကပ္ပေ ကိမုတော'ဒ စ။ ဓာန်။ ၁ ၁ ၃ ။ ကိ နု ခေါ် သော သမကော သဿုယာ ဟရော၊ ဥဒါဟု ဩဘာသတိ။ ဝိ၊ ၂ ။ ၃ ၂ ။(–ဝိ၊ဒ ။ ၁ ၄ ၃ ။ ဒီ၊ဘ ။ ၁ ၄ ၅ ။ ဒီ၊ဒ္ဒ၊ဘ ။ ၁ ၃ ။)

ဥဒီ (ပု) [ဥ+ဟု+ဏိ။ပါ၊ဂံ၊သစ်၊ ၂ ။ ၁ ၈ ။] (သမ္ဘယုတ်တရားတို့ကို) ထစေ–ကြွစေ–ထောင်စေ–ဖြစ်စေ–တတ်သောတရား (သမာဓိ)။ သမ္ဘယုတ္တမေ့မ ဥဒါယတိတိ ဥဒီ။ ဥဋ္ဌာ–ပေတီတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊ဘ ။ ၁ ၁ ။ အသီ၊ဒ္ဒ၊ ၁ ။ ၂ ၁ ၄ ။ ပဋိသံ၊ဒ္ဒ၊ဘ ။ ၁ ၈ ၃ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ ။ ၁ ၅ ၁ ။ မဟာနိ၊ဒ္ဒ ။ ၁ ၁ ၆ ။ ကောဒီ–လည်းကြည့်။

ဥဒီကွတိ (ကြို) [ဥ+ဟုကွ+အ+တိ] (၁)(က) ကြည်ရှု၏။ (ခ) လျှစ်လျူရှု၏။ (၂) မျှော်လင့်–စောင့်မျှော်–ဆိုင်းငံ့–တောင့်တ–၏။ (၁) (က) ပလောဘယန္တိ မံ ယဒါ ဥဒီကွတိ။ ဘ၊ ၂ ။ ၄ ၀ ။ ဥဒီကွတိတိ ဝေရှုပေဟိ နေတ္ထေဟိ ယသ္မိ ခဏေ ဩလောကေတိ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ ၅ ။ ၂ ၂ ရ ။(ခ) ဥဒီကွသိ (ဘ၊ ၂ ။ ဒု ၅ ၂)တိ အဇ္ဈုပေကွသိ။ ဘ၊ ဒ္ဒ၊ရ ။ ဒု ၂ ၉ ။ (၂) ဥဒီကွတိ(ဝိ၊ဒ္ဒ၊ဘ ။ ၆ ၈)တိ အပေကွတိ ပတ္ထေတိ။ သာရတ္ထ၊ဘ ။ ၁ ရ ။ ဝိမတိ၊ ၁ ။ ဒု ၅ ။ ဥဒီကွတိ– ဘ၊ဘ ။ ဒု ဝ ဒု ၁ ၆ ။ ဘ၊ ၂ ။ ၄ ၀ ။ ထေရဒ္ဒ၊ ၂ ။ ၂ ၁ ရ ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ ၅ ။ ရ ဒု ၂ ၂ ရ ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ ၆ ။ ဒု ၂ ၉ ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ရ ။ ဒု ၂ ။ မ၊ဒ္ဒ၊ ၂ ။ ဒု ၉ ။ ဥဒီကွသိ–ထေရ်။ ၄ ၂ ၂ ။ ဘ၊ ၂ ။ ၁ ၀ ၆ ။ ဒု ၅ ၅ ။ ထေရ်ဒ္ဒ ။ ၂ ၆ ၂ ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ ၅ ။ ၄ ၂ ၆ ။ ဥဒီကွေဃ–ဘ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ဒု ။ ဘ၊ ဒ္ဒ၊ရ ။ ၂ ၀ ၀ ။ ဥဒီကွေသိ–ဘ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ၄ ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ ရ ။ ၂ ၀ ၄ ။ ဥဒီကွိသု – ဘ၊ ၂ ။ ရ ၂ ။ ဘ၊ဒ္ဒ၊ ၅ ။ ဒု ၂ ။ ဥဒီကွိသံ–ဝိမာန ။ ၁ ၁ ၁ ။ ထေရ ။ ၂ ၆ ၉ ။ ဝိမာန ။ ဒ္ဒ ။ ၂ ၉ ရ ။ ထေရဒ္ဒ ။ ၂ ။ ဒု ။ ဥဒီကွိဿာမိ– မ ။ ဒ္ဒ ။ ၄ ၊ ၉ ရ ။

ဥဒီကွန (နာ) [ဥ+ဟုကွ+ယု] မျှော်လင့်–စောင့်မျှော်–တောင့်တ–ခြင်း။ သံဃပဒီမာနနန္တိ ဘိက္ခသံဃဿ ပဋိမာနနံ ဥဒီကွန်။ ပဋိသံ၊ ဒ္ဒ၊ဘ ။ ၂ ၈ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ဒု ၄ ၉ ။ သာရတ္ထ၊ဘ ။ ဒု ၈ ၂ ။

ဥဒီကွန္ဒ (တိ)[ဥ+ဟုကွ+အ+အန္ဒ ။ ထိ–ဌ်ဥဒီကွန္ဒိ] (၁) ကြည်ရှုသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ)ကြည်ရှုလျက်။ (၂) စောင့်မျှော်–ဆိုင်းငံ့–သော။ (ကြို၊ဝိ) စောင့်မျှော်လျက်။ (၁) အန္ဓလိကွသ္မိ ပတ္ထာမိ၊

ြမ်ြာဟွကာန် ဥဒီကွတ်။ ဇေါ၁။ဝ၃၀။ မ၊ဌ၊ဝ့။ ၅ရ။ ဓာ၊ဌ၊၄။ဝ၈ဝ့။ အာဖဿသွန်ဆ ဥဒီကွန္ဆော ဝိဌ်ဌတော ဝိဌ်ဌတော အနုဗန္ဓီ။ အပ၊ဌ၊၁။၂ဝ့။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ စရိယာ၊ဌ။၁၀၈။ မ၊ဌ်။ ၂။ဝ၄။ သံ၊ဌ်။၁။၁ဖ၆။) (၂) ပဋိမာနေန္ဆောတိ အာဂမေန္ဆော၊ အာဂမနသာ ပတ္ထေန္ဆော ဥဒီကွန္ဆောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၄ရ။ (–သံ၊ ဌ၊၁။၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊၁။၂၆၈။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ရေ။ ထေရီ၊ဌ၊၁၉၁။ အပ၊ဌ၊၁။၁၉၆။ ဓာ၊ဌ၊၁။ဝ၆၄။) ထနိ အမ္မာ ဥဒီကွန်ဆ၊ သောက် ပဋိဝိနေသတိ။ ဓာ၊၂။ဝ၅ဝ။

ဥဒီကွမာန (တိ) [ဥ+ဟ္ကကွ+အ+မာန] (၀) ကြည်ရှိသော၊သူ။(ကြီ၊ဝိ) ကြည်ရှိလျက်။ (၂) စောင့်မျှော်–ဆိုင်းငံ့–သော၊သူ။ (ကြီ၊ဝိ) စောင့်မျှော်လျက်။ (၁) အဿုပုဏ္ဏေဟိ နေတ္ထေဟိ တံ ပုရိသံ ဥဒီကွမာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၉၆။ (–ဓာ၊၂။၂ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ၊ဝ့ရ။ ဓာ၊ဌ၊၅။၁၉၄။) (၂) ကောသမ္ဗိဝါသိနော –––––သတ္ထု အာဂမနံ ဥဒီကွမာနာ ဒသဗလဿ မဟာသက္ကာရံ သဇ္ဇယိသု။ အံ၊ဌ၊၁။၂၅၂။ (–အံ၊ဌ၊ဝ့။ ၂ဖ၀။ ဓမ္မ၊ ဌ၊၂။၂ရ၀။ ဝိမာန၊ဌ။၁ဝ၀။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄ဝ၈။ အံ၊ဌ်။ဝ့။ဝ၅၉။)

ဥဒီကွသီ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+အ+သီ] (က) ကြည်ရှု၏။ (၁)လျှစ်လျူရှု၏။ ဥဒီကွတိ (၁)(က)(၁)–ကြည်။

ဥဒီကွိုဆ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+ဆ] ကြည်ရှုကုန်ပြီ။ ဥဒီကွတိ (၁)(က)–ကြည်။

ဥဒီကွိုထ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+ထ] ကြည်ရှုတတ်သော၊သူ။ ဝိယစက္ခုနာ ပဟုဇနံ ဥဒီကွိုတာ အဟောသိ။ ဒီ၊ဝ့။၁ဝ၆။

ဥဒီကွိုသံ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+သံ။ ဘဝိဿန္ဆိ သံ ဝိဘတ်ကို အတိတ်ဌ်သက်။ ရှု။ဌ၄ရ–သုတ်ကြည်။ တနည်း – ဥ+ဟ္ကကွ+ဟ္ကံ။ ဟ္ကံ ဝိဘတ်ကို ဟ္ကသံ ပြု သ တစ်လုံးကိုချေ။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁ဝ၃။] ကြည်ရှုပြီ။ ဥဒီကွတိ (၁)(က)–ကြည်။

ဥဒီကွိုဿာမိ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+ဿာမိ] စောင့်မျှော်–ဆိုင်း ငံ့–ဆဲ့–လိမ့်မည်။ ဥဒီကွတိ (၂)–ကြည်။

ဥဒီကွေယျ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+ယျ] ကြည်ရှုရာ၏။ ဥဒီကွတိ (၁)(က)–ကြည်။

ဥဒီကွေသိ (ကြီ) [ဥ+ဟ္ကကွ+အ+ယျောသိ။ ယျာ–ကိုချေ။] ကြည်ရှုပါလော။ ဥဒီကွတိ (၁)(က)–ကြည်။

ဥဒီစွ (ကြီ၊ဝိ) [ဥ+ဟ္ကတ] အထက်သို့သွား၍ ထ၍။ ယော တံ အဒ်သိ သစရာ ဥဒီစ္စ။ ဓာ၊ ၁။၂ဝ၉။ ဥဒီစ္စတိ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆာ၊ ဝပ္ပိကဝိလဟော ဥဌ္ဌဟတိတ္တာတိ အတ္ထော။ စရိယာ၊ဌ။၂ဝ၉။ ဓာ၊ ဌ၊ဌ။ဝ၂။

ဥဒီစ္ဆ(ပု) [ဥဒီတ+ဏ္ဍ] (၁) ဥဒီစ္ဆမည်သူ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော–ထင်ရှား–ကျော်စော–သော၊ သူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ြမ်ြာဟွစ္ဆော ပုရေ အာသိ၊ ဥဒီစ္ဆော ဥဘတော အဟု။ ထေရ။ဝ့ဝ၅။ ဥဒီစ္ဆော ဥဘတောတိ မာတိတော စ ပိတိတော စ ဥဘတော ဥဒီတော သံသုဒ္ဓဂဟဏီကော။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ဝ့ဝ၅။

ဥဒီစ္ဆြမ်ြာဟွဏ (ပု) [ဥဒီစ္ဆ+ြမ်ြာဟွဏ] ဥဒီစ္ဆ ပုဏ္ဏား။(သျှ)။ အညတရသာ ဥဒီစ္ဆြမ်ြာဟွဏသာ ပုတ္တော ဟုတ္တာ နိဗ္ဗတ္တိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၂ဝ့။(–ဓာ၊ဌ၊၂။ရ၅။ဓာ၊ဌ၊ဌ။ဝ့ဝ၁။ဓာ၊ဌ၊ဖ။ဌ၁။)

ဥဒီစ္ဆြမ်ြာဟွဏကုလ (နဝ) [ဥဒီစ္ဆ+ြမ်ြာဟွဏ ကုလ] ဥဒီစ္ဆ ပုဏ္ဏားမျိုး။ ဥဒီစ္ဆြမ်ြာဟွဏ–ကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၀ရ။ ဓာ၊ ဌ၊၁။ဝ၆ဝ၊ဝ၄ရ၊ဝ၄ဝ၊ဝ၉၅၊ဌ၃ဝ၊ဌ၅ရ၅။ ဓာ၊

ဌ၊၂။၃၉၅။ ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂၁၈။

ဥဒီစွမ္ဘြာဟွေ့ဏစေ့ (တိ) [ဥဒီစွ+မ္ဘြာဟွေ့ဏစေ့] ဥဒီစွပုဏ္ဏားဇာတ်ရှိသော၊သူ။ အာယသ္မာပိ ပုဏ္ဏော ဥဒီစွမ္ဘြာဟွေ့ဏစေ့ဟု။ မ၊ဌ၊၂။၆၁။ (–ဥဒါန၊ဌ။၂၂၁။)

ဥဒီစွမ္ဘြာဟွေ့ဏမဟာသာလကုလ (နာ) [ဥဒီစွ+မ္ဘြာဟွေ့ဏမဟာသာလကုလ] ထင်ရှားကျော်စောသော မျိုးသော ဥစ္စာနှစ်ရှိသောပုဏ္ဏားမျိုး။ ဥဒီစွမ္ဘြာဟွေ့ဏမဟာသာလကုလာပဗ္ဗဇိတော ဆန္ဒပရိဗ္ဗာဇကော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၀၇။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။၄၄။ အံ၊ဌ၊၁။၁၀၀။ ဇာ၊ဌ၊၂။၇၅။)

ဥဒီစ္ဆတိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+တိ] ကြည်ရှု၏။ ဥဒီစ္ဆရေ ဇဋိလာ။ ဝိ၊ဝ။၃၃။အပ၊ဌ၊၂။၂၇၇။ ဥဒီစ္ဆရေတိ ဥလ္လောကေသုံ၊ ပရိဝါရေသုန္တိ ဝါ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၄။(–ဝိမတိ၊၂။၉၆။)

ဥဒီစ္ဆရေ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အန္တိ] ကြည်ရှုကုန်ပြီ၊ ခြံရံကုန်ပြီ။ ဥဒီစ္ဆတိ–ကြည်။

ဥဒီတ[1](တိ) [ဥ+ဒှ+တ] (၁) ပြောဆိုအပ်သော။ (၂) (က) အထက်သို့တက်သော။ (ခ) ဖြစ်သော၊သူ။ (ဂ) ထင်ရှားကျော်စောသော၊သူ။ (၁) ဝုတ္တော ဥဒီတမုဂ္ဂတော၊ဓာန်။၁၀၇၅။ ဝုတ္တော ဝတ္ထာမ္ပေ၊ ဥဂ္ဂတေ ဥဒ္ဒံ ဂတေ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၀၇၅။ (၂) (က) ဥဒီတော အဇောကာသော(အပ၊ ၂။၁၁ဂ။)တိ သကလာကာသေ ဥဒီတော ဥဋ္ဌိတော ပါကဋဘူတော။ အပ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ (ခ) ဥ–ဒှတိ အယံ သဒ္ဒေါ ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတန္တိ– အာဒီသု ဥပ္ပတ္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၇၉။ ဥဒီစ္ဆ[2] –လည်းကြည်။ (ဂ) အလက်ာရတယောဒိတံ။ အလက်ာ။၂၅၂။ (–၂၆ရ။)အလက်ာရတာယ အလက်ာရ–သဘာဝေန ဥဒိတံ ပသိဒ္ဓံ ဟောတိ။ အလက်ာ၊ ဋီ။၂၅၂။ ဥဒိတောတိ သမ္ဘဒ္ဓေ၊ ကိတ္တိတောတိ အတ္ထော။ အလက်ာဋီ။ ၂၆ရ။

ဥဒိတ[1] (တိ) [ဝဒ+တ။ဝ ကို ဥ ပြု။ ဓာန်၊ ဋီ။ရ၅၅။ ဥဒ+တ] (က) ဆိုအပ်သော။ (ခ) ကျူးရင့်မြွက်ဆို အပ်သော။ (ဂ) ဥဒီရိတဋ္ဌ ကထိတံ၊ ဂဒိတံ ဘဏိတော'ဒိတာ။ ဓာန်။ရ၅၅။ (ခ) ဥဒ–မောဒေ ကိဋ္ဌယဋ္ဌာတိ ဟိ အကွရ–စိန္တိကာ ဝဒန္တိ၊ ဣဒဋ္ဌ ယေဘုယ္ယေန ဝုတ္တံ မွေသံဝေဂဝသေန ဥဒိတသာပိ ––––ဥဒါနသာ ဥဒါနပါဠိယံ အာဂတတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂၉။

ဥဒိတောဒိတကုလ (နာ) [ဥဒိတ+ဥဒိတ+ကုလ] အလွန် ထင်ရှားကျော်စောသော အမျိုး။ ဥဒိတောဒိတကုလေ ဇာတာယ သုဇာတာယ ဒေဝိယာ ကုစ္ဆိသ္မိံ ပဋိသန္ဓိ အဂ္ဂဟေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။၂၂၆။

ဥဒိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥဒိ+ယ+တေ] တုန်လှုပ်–မွေနှောက်–အပ်၏။ သံသုဒ္ဓ ဥဒိယတိ ခေါဘိယတိ ––––အာလုဋ္ဌိယတိတိ သမုဒ္ဓေါ။ အပ၊ဌ၊၂။၂၇၄။

ဥဒိယျတိ (ကြို) [ဥ+ဝှ+ယ+တိ] ဖြစ်ပေါ်၏။ ပေါ် ထွက်၏။ ပဋိဘာနံ ဥဒိယျတိ (ထေရ။ ၃ရ၀)တိ ကထေတုကမ္မတာယ သတိ ––––ပဋိဘာနံ ဥဋ္ဌဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၂ရ။ (သံ၊ ၁။၁ဂ၃။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅–တို့တွင် အလေးတူ ဂါထာ၌ ပဋိဘာနံ ဥဒိရယိ–ဟုရှိ၏။) ဥဒိရယတိ၊ဥဒိရယိ–တို့လည်းကြည်။

ဥဒိဿ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တ္ဝာ] ရည်ရွယ်၍။ အောက်ပုဒ်ကြည်။ ဥဒ္ဒိဿ–လည်းကြည်။

ဥဒိဿကတ (တိ) [ဥဒိဿ+ကတ] ရည်ရွယ်၍ ပြုအပ်သော။ ဥဒ္ဒိကတံ၊ဥဒိဿကတံ၊နိတိ၊သုတ္တ၊ ဋီ။ဂ၁ဂ။ ဥဒ္ဒေသန္တိ နိမန္တနံ၊ ဥဒိဿကတန္တိ ကေစိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁ဂ။

ဥဒိစိ(ထိ) [(၁)ဥ+အစိ+အ+ဣ။ (၂) ဥ+ဒ+အစိ+အ+ဣ] ပြောက်အရပ်။ ပါဠိ ပတိစ္ဆဒိစိတ္ထိ။

ပုဗ္ဗပစ္ဆိမဥတ္ထရာ။ဓာန်။၂၉။ ဥဒ္ဒံ အနုတိ ရဝိ ယသ် သာ ဥဒီစီ၊ ယသ် ဝါ သီတဝိယောဂ် ဒတ္ထာအနုတိ၊ သာ ဥဒီစီ၊ ဝိယောဂတ္ထဝါစကော ဟေတ္ထ ဥကာရောဒသဒ္ဒေါ ဒါနတ္ထော။ ဥဒဋ္ဌတိ သီတဝိယောဂဒါနတ္ထမာပဇ္ဇတေတိ ဥဒီစီ။ ဓာန်။ ဋီ။၂၉။

ဥဒီရဏ (ထီ၊နာ) [ဥ+ဣရ+ယု] (က) ရွတ်ဆို အပ်သော စကားသံ။ (ခ) ရွတ်ဆိုခြင်း။ (ဂ) ဝါစာ ဂိရာ ဗျတ္တိယော ဥဒီရဏံ ဃောသော။ အဘိ၊ခ။၁၆၈။ ဥဒီရိယတိတိ ဥဒီရဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဒု၆၁။ (–စူဋ္ဌနီ။၂၀၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဒ၁၂ရ။) ဥဒီရဏာ စေ သံဂတ္ကာ။ ဓာ၊၂။၄ရ။ ဥဒီရဏာတိ ကထာ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၅၀။ (–အပ၊ဋ္ဌ၊ဒ၁၂ရ။) (ခ) တသ္မာ အဘိလာပေ ဘာသနေ ဥဒီရဏေ တံ လပိတံ ဘာသိတံ ဥဒီရိတံ သဘာဝ–နိရုတ္တိသဒ္ဒံ အာရမ္ဗဏံ ကတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဒ။ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၉ရ။

ဥဒီရယတိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+တိ] (၁)(က) ပြောဆို– ဟောမြွက်–၏။ (ခ)အသံမည်–အသံထွက်–၏။ (၂) ပေါ်ထွက်၏။ (၃) မြွက်ဆိုအပ်၏။ (၁)(က) ဥဒီရယေ (မ၊၂။ဌ၁၁။)တိ ဘဏတိ။ မဋ္ဌ၊ဒု။၂၉၉။ ကလဟံ ဥဒီရယိ (ဓာ၊၂။၁၀၂)တိ ဌာဒ် နာနာဂါဟံ ဝိဂ္ဂဟံ ကထေသိ ဝနေသိ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၅။ဌ၂၀။ (ခ) ဥဒီရယန္တု (ဓာ၊၂။၁၅ဌ။)တိ သဒ္ဒံ မုဥ္စန္တု။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၂ဖ။ (၂) ပဋိဘာနံ ဥဒီရယိ (သံ၊၁။၁၉၁။)တိ သမုဒ္ဒတော ဥမ်ယော ဝိယ အနန္တံ ပဋိဘာနံ ဥဋ္ဌဟတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဒ။၂၅၂။ (၃) ဥဒီရယိ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဒ။၁၅၅)တိ ဥစ္စာရယိ၊ဝုစ္စတိ ဝါ။ ကမ္မဂ္ဂဟဏေ ကိရိယာပဒံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဖ၀။(–ဒီ၊ဋီ၊ဒ။၂ဒ၄။ မ၊ဋီ၊ဒ။၅ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဒ၁။) ဥဒီရယေ (တိ ကို ပြော။)–မ၊ ၂။ဌ၁ဒ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဒု။၂၉၉။ ဥဒီရယန္တိ– အဘိ၊ ဏ။ဌ၀၂။ ဥဒီရယန္တု– ဓာ၊၂။၁၅ဌ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ဖ။၂ဖ။ ဥဒီရယေ–ဓမ္ဓ။ရ၂။ သုတ္တနိ။ဒုရရ။ ဓာ၊ ဒ။ဒရ။ ဓာ၊၂။ဒ၀၂၊၂၉၂။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ဌ၂၀။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၅။ဌ၁၉။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ဒ၉၉။ ဥဒီရယိ–သံ၊ဒ။ဒ၉ဒ။ အ၀ပ၊ဒ။ဒ၆ဒု။ ဓာ၊၂။ဒ၀၂။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဒ။၁၅၅။ မ၊ ဋ္ဌ၊ဒ။၂၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဒ။၂၅၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။ ဓာ၊ဋ္ဌ ၅။ဌ၀၂။ ဒီ၊ဋီ၊ဒ။၂ဒ၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဖ၀။ မ၊ ဋီ၊ဒ။၅ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဒ၀။ ဥဒီရယုံ– စရိယာ။ ဒ၄၉။ ဥဒီရယီ– အ၀ပ၊ဒ။ရ၀၊၂ဒ၀။ဒ၀ဒ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဒ။ဒ၁ဒ။

ဥဒီရယန္ဓ (တိ) [ဥ+ဣရ+ဏယ+အန္ဓ] ပြော ဆို–ဟောမြွက်–သော၊သူ။ ဓမ္မမုဒီရယန္ဓာ (ဌာတိဝုတ်။၂၄၉) တိ စတုသစ္စဓမ္မံ ကထေန္ဓာ။ ဌာတိဝုတ်ဋ္ဌ။၂၅ဒ။ (–အ၀ပ၊ဒ။၂ရ၁။ အ၀ပ၊ဋ္ဌ ၂။ဒ၉ဖ။)

ဥဒီရယန္တု (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+အန္တု] အသံ မည်–အသံထွက်–စေကုန်လော။ ဥဒီရယတိ–ကြည်။

ဥဒီရယီ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ဣ] ပြောဆိုပြီ။ ဥဒီရယတိ–ကြည်။

ဥဒီရယိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ဣ] (၁) ပေါ်ထွက်၏။ (၂)မြွက်ဆိုအပ်၏။ (ဣ)(၂) အနက်၌ ဂ်အနက် အတွင်းဝင်သော ကြိယာ ပုဒ်ဟု သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဖ၀–၌မိန့်ဆို၏။) ဥဒီရ–ယတိ–ကြည်။

ဥဒီရယေ[1] (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+တိ။တိ ကို ဇ ပြု။] ပြောဆို၏။ ဥဒီရယတိ–ကြည်။

ဥဒီရယေ[2] (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ယေ] ပြော ဆိုရာ၏။ ဥဒီရယတိ–ကြည်။

ဥဒီရိတ (တိ) [ဥ+ဣရ+တ] (က) ပြောဆို အပ်သော။ (ခ) ပြောဆိုသော၊သူ။ (ဂ) ဖြစ်ပါ သော၊ထင်သော။ (ဃ) ဥဒီရိတဿ ကထိတံ။ ဓာန်။ရ၅၅။ ဥဒီရိတံ(ဥဒါန။ဒ၃ဒ) ဘာသိတံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂ဒ၀။ (–အ၀ပ၊ဒ။၅ဒ၁။ အ၀ပ၊ဋ္ဌ။ဖ၉။ ဓာ၊

၁။၁၆၀။ ဝဠိသံ၊ဌ၊၁။၅။ စာ၊ဌ၊၅။၄၂၀။ သီ၊ဌိ၊ သစ်၊၁။၁၈။ (ခ) သာ ကောသိယေနာနုမတာ ဇုတိမတာ၊ ဥဒီရိတာ ဝတ္ထုမဒေနေ မတ္ထာ။ စာ၊ ၂။၁၁၀။ ဥဒီရိတာတိ တိဒသပုရံ ဂန္ဓာ သတ္ထာသာ သန္ဓိကေ အယံ သုဓာတိ ဥဒီရယိ။ စာ၊ဌ၊၅။၄၃၅။ (ဂ) ဓမ်ံ ယဟိ တတ္ထ ဒရိ ဥဒီရိတော(စာ၊၁။၃၁။)တိ ယဿိ ဥဒကဝိဌ္ဌေ ဓမ်ဘာဝေါ နိဗ္ဗယဘာဝေါ ၊ တဿိ အတ္ထာပစ္စတ္ထိကော သပတ္ထော ဥဋ္ဌိတော။ စာ၊ဌ ၁။၄၉၃။

ဥဒီရိယတိ (ကမ္မ[ကြို]) [ဥ+ဣရ+ယ+တေ] ပြော ဆို- မြွက်ဆို-အပ်၏။ ဥဒီရဏ(က)- ကြည်။

ဥဒီရေတိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏေ+တိ] ပြောဆို- မြွက်ဆို-၏။ ဥဒီရေသိ(စာ၊ ၂။၉၂)တိ ---- ပလပသိတိ အတ္ထော။ စာ၊ဌ၊၅။၃၉၀။ ဥဒီရေတိ- စာ၊၁၃၈။ စာ၊ဌ၊၅။၈၂။ ဥဒီရေသိ- အပ၊ ၂။၁၁၆။ စာ၊ ၂။၉၂။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။၆၂။ စာ၊ဌ၊၅။၃၉၀။

ဥဒီရေသိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏေ+ဣ] ပြောဆို- မြွက်ဆို-ပြီ။ ဥဒီရေတိ-ကြည်။

ဥဒုကွလ (နာ) (၁) [(၁) ဥဒ္ဓံ+ခ။ ဥဒ္ဓံ ကို ဥဒု, ခ-ကို ခလ ပြု ဒွေဘော်ပြု။ ဥဒ္ဓံ ခမသာ ဥဒုကွလံ ။မောဂ်၊၁။ဌ၄။မောဂ်၊ပဋ္ဌိကာနှင့်သျှ၊ ၁။ဌ၄-တို့လည်းကြည်။ (၂) ဥဒ္ဓ+မုခ+အလ။ ဓ နှင့် မ ကိုချေ၊ ဥ နောင် အက လာ။ခ နောင် အလ ပစ္စည်းသက်။ ဥဒ္ဓံ မုခ-မသာတိဥဒုကွလံ။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၃၃၉။ (ဥဒ္ဓခလ, ဥလ္ဟခလ-သံ။)] ဆုံ၊ (စပါး, ငရုတ်သီး စသည်တို့ကို ထည့်၍ ထောင်းရာ ဖြစ်သော ဆုံ။) (က) ဆုံယော်၊ပုရစ်တွင်း၊ဆုံနှင့် တူသောတွင်းယော်။ (တိုင်စသည် စိုက်ထူရန် ထွင်းထားသော အပေါက်။) ဥဒုကွလေ ကောဌေတ္တာ ကောဌေတ္တာ ပရိဘုဥ္ဇန္တိ။ ဝိ၊ ၁။ရ။ (က) ဟောဌာ ဥဒုကွလေ ဥပရိ ဥတ္ထရုပါသကေ စ ပဝေသေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၄။ ဝိ၊သင်ဟ။၂။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၂၄။ဝိ၊သင်ဟ။ ၁ရ။)ဥဒုကွလန္ဓိ ခုဒ္ဓကာဝါဋံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂ရ၁။ ဥဒုကွလန္ဓိ ဥဒုကွလာဝါဋသဒိသ-ခုဒ္ဓကာဝါဋံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၄။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊၁။၃၀၉။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။၅၄။ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၄၉။)

ဥဒုကွလက (နာ) [ဥဒုကွလ+က] ဆုံယော်။ ယတ္ထ ဝရုကိဟိ ပါသာဏဥဒုကွလကေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၄၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄၀။

ဥဒုကွလကိစ္စ (နာ) [ဥဒုကွလ+ကိစ္စ] ဆုံယော်၏-ဇာမှု-ကိစ္စ-အလုပ်။ ဟေဋ္ဌိမဒန္တာ ဥဒုကွလကိစ္စံ သာဓေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၉။ အဏ္ဏော ကတ္တာ ပတိဋ္ဌာပနံ ဥဒုကွလကိစ္စံ။ သီ၊ဌိ၊သစ်၊ ၂။၁၀၃။

ဥဒုကွလကိစ္စသာဓန (နာ) [ဥဒုကွလကိစ္စ+ သာဓန] ဆုံယော်၏-ဇာမှု-ကိစ္စ-အလုပ်-ကို ပြီး စေခြင်း။ဟောဌာဒန္တာနံ ဥဒုကွလကိစ္စသာဓနံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၁။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၃၁။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၄၆။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။)

ဥဒုကွလတ္ထ (ပု) [ဥဒုကွလ+အတ္ထ] ဆုံဟူသောအကျိုး။ ဥဒုကွလသတ္တိက-ကြည်။

ဥဒုကွလပါသရတိတ (တိ) [ဥဒုကွလပါသ +ရဟိတ] ဆုံယော်,ကွင်းတို့မှ ကင်းသော။ ကဝါဋသ ဥဒုကွလပါသရဟိတတာယ ကေနသ်ဝရိတုံ ----ယောဇေန္တိ။ ဝိမတိ၁။၁၆၀။

ဥဒုကွလပါသာဏ (ပု) [ဥဒုကွလ+ပါသာဏ] ကွင်းယော်-အခေါင်းအပေါက်-ပါရှိသော ကျောက်တုံး။ ဥဒုကွလပါသာဏာနံ ဥပရိ ထမ္ဘေ ပတိဋ္ဌာပေတ္တာ။ စာ၊ဌ၊၅။၄၉။

ဥဒုကွလသတ္တိက (တိ၊နာ) [ဥဒုကွလ+သတ္တိက]

ဆုံယော်ပြုလုပ်ရန် ဆောင်ယူထားသော သစ်ဘဏ္ဍာ၊ ဆုံဘဏ္ဍာ အဆောက်အဦ။ ဥဒုက္ခ-လဘဏ္ဍိက(ဝိ၊ဘ။၁၀၁)နှင့် ဥဒုက္ခလဘ္ဘာယ အာနိတ် ဒါရှုဘဏ္ဍာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၇၂။ ဝိမတိ၊ ၁။၂၃၃။

ဥဒုက္ခလယန္တက (နာ) [ဥဒုက္ခလ+ယန္တက] ဆုံယန္တရား။ ဥဒုက္ခလယန္တကေန ရုက္ခံ ပဝေ-ဇ္ဇေတ္တာ နိဟရိတမ္ဘော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဝ။

ဥဒုက္ခလဝတ္ထု (နာ) [ဥဒုက္ခလ+ဝတ္ထု] ဆုံ-ဆုံဘဏ္ဍာနှင့် စပ်သော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥဒုက္ခလဝတ္ထု ဥတ္တာနမေव။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၁။

ဥဒုက္ခလသဒ္ဒ (ပုံ) [ဥဒုက္ခလ+သဒ္ဒ] ဆုံ၏အသံ၊ ဆုံသံ။ အသောသိ ခေါ ဘဂဝါ ဥဒုက္ခလ-သဒ္ဒံ ။ဝိ၊၁။ရ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၈။)

ဥဒုက္ခလသာလာ (တိ) [ဥဒုက္ခလ+သာလာ] ဆုံထား ရာပြစ်သော-ဆုံရှိသော-ရေပ်၊ ဆုံတဲ။ ဥဒုက္ခလသာလံ ပဝေသေတ္တာ သုပ္ပမုသလာဒီနိ ဒါပေသိ။ မေ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၆၁။

ဥဒုက္ခလာဝါဋ (ပုဂ) [ဥဒုက္ခလ+အာဝါဋ] ဆုံယော်တွင်း။ ဥဒုက္ခလ(က)-ကြည့်။

ဥဒုက္ခလိတ (တိ) [ဥဒုက္ခလ+ဣတ] (၁) ဆုံပြင့်ထောင်းမ်ိ စားသောသူ။ (တိ) (၂) ဆုံယော်ဝုရစ်တွင်းတွင်းယော်။ (၁) အဂ္ဂိပါကီ အနဂ္ဂိ ၈၊ ဒန္ဓော ဒုက္ခလိကာပိ ၈။ အပ၊ဘ။၂ဝ။ ကေစေ့ ဥဒုက္ခလိကာ ဥဒုက္ခလေဟိ ကောဋ္ဌေတ္တာ ခါဒန္တိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၅။ (တိ)(၂) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ကဝါဋံ ဝိဋ္ဌသံယာဋံ ဥဒုက္ခလိကံ ဥတ္တရပါသကံ။ ဝိ၊ဋ၊၂။၂၅ရ။(-၂၉၂။)

ဥဒုစိတ (တိ) [ဥ+ဥစိတ] အထက်၌ ဆည်းပူးအပ်-အဆင့်ဆင့်ဆည်းပူးအပ်-တိုးပွားစေအပ်-သော။ ဣမေဟိ သောဋ္ဌသတိ အာကာရေဟိ ဥဒုစိတံ စိတ္တံ သမုဒုစိတံ စိတ္တံ ကေတ္ထ ဘန္ဓိဿတိ။ ပဋိသံ။၁၆၂။ ဥဒုစိတံ စိတ္တံ သမုဒုစိတန္တိ ဥပစရသူမိယံ စိတ္တံ ဥဒ္ဓံ ဥစိတံ သမ္မာ ဥဒ္ဓံ ဥစိတံ ၊ ဥပရူပရိကတ-ပရိစယံ သမ္မာ ဥပရူပရိကတပရိစယန္တိ အတ္ထော။ ဥဒုဇိတံ စိတ္တံ သမုဒုဇိတန္တိပိ ပါဌော၊ ဥပရိဘာဝါယ ဇိတံ ဥပရိဘာဝကရဏေဟိ ဝါ ဥဂ္ဂဏေဟိ ဇိတံ ဥဒုဇိတံ-----ဣမမ္ပိ ပါဌေ ဥ ,ဒု ဣတိ ဒ္ဝေ ဒ္ဝေ ဥပသဂ္ဂါ ဟောန္တိ။ ဥဒ္ဓဇိတံ စိတ္တံ သမ္မာဒ္ဓဇိတန္တိပိ ပါဌော။ တ္ထောပိ ဇိတတ္ထော ယေဝ။ ဥဒ္ဓ အဒ္ဓတိ ဣဒံ ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဝ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒုဇိတ (တိ) [(၁) ဥ+ဒု+ဇိ+တ။ (၂) ဥဒု+ဇိ+တ] (၁) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်းဌာ-အထက်၌ ဖြစ်ခြင်းကိုပြုတတ်သောဥာဏ်တို့ပြင့်-အောင် အပ်သော။ (၂) အောင်မြင်အပ်-ပြီးခြောက် အပ်-သော။ (၁)အထက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ဆသု ဖဿာယတနေသု စိတ္တံ ဥဒုဇိတံ ဟောတိ သုဥဒုဇိတံ။ သံ၊၂။၄ဝ၀။ ဥဒုဇိတန္တိ တဒ္ဓိတံ-----ဥဒု, သုဒ္ဓတိ ဣဒံ ပန နိပါတ-မတ္တမေဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဝရ။ သုတဒ္ဓိတ(သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၆) နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရ[1] (ပုဂန) [ဥ+ဒုမ္ဗီ+အရ။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ၊ ၆ တစ်လုံး ချေ။ ဓာန်ဦ။၅၅။ (၂) ဥ+ဒု+ဝရ+ အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်] (၁) ရေသဖန်းပင်။ (နာ)(၂) ရေသဖန်းသီး။(ဓာန်။၅၄၆-ကြည့်။) (၁) ကောကာဂမနော ဘိက္ခဝေ ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဥဒုမ္ဗရသ မူလေ အဘိ-သမ္ဗုဒ္ဓေါ။ ဒီ၊၂။၃၃။ ဝရံ မယှံ ဥဒုမ္ဗရော(ဓာ၊ ၁။၅၅)တိ မယှံ အယမေဝ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဝရံ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၆။ (- အပ၊ဘ။၂၆ရ။ အပ၊ဋ္ဌ ၂။၁၉၂။) (နာ)(၂) ဥဒုမ္ဗရာ စီ'မေ ပတ္တာ။ ဓာ၊ဘ။၉ဝ။ ဥဒုမ္ဗရာဒီနိ ရုက္ခဖလာနိ ခါဒိတ္တာ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ဝ၃။ (-ဓာ၊ဘ။၃၅၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရ် (ပု) [ယာဒီစ္ဆကနာမ်။ ဥဒုမ္ဗရ+ဏ ?] ဥဒုမ္ဗရ မည်သောမြို့။ အာယသ္မာ ရေဝတော ကဏ္ဍကုဒ္ဒာ ဥဒုမ္ဗရံ အဂမာသိ။ ဝိ၊၄။၄၉ရ–ဂ။

ဥဒုမ္ဗရက (နာ). [ဥဒုမ္ဗရ+က] ရေသဖန်းပင်။ ဥဒုမ္ဗရကာ ဗဟဝေါ။ အပဒာ။၄၀၆။

ဥဒုမ္ဗရကဋ္ဌ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ကဋ္ဌ] ရေသဖန်းသားထင်။ ပုရိသော သုက္ခံ ဥဒုမ္ဗရကဋ္ဌံ အာဒါယ ဇဂ္ဂိ အဘိနိမ္မတ္ထေယျ။ မ၊ ၂။၃၃၁။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၈။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁ ၂။)

ဥဒုမ္ဗရခန္ဓ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ခန္ဓ] ရေသဖန်းပင်၏ ပင်စည်။ ဝရုကီ သူကရံ ဥဒုမ္ဗရခန္ဓေယေဝ နိသီဒါပေတွာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝ၆ရ။

ဥဒုမ္ဗရခါဏု (ပု၊နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဏု] ရေသဖန်းသစ်ငုတ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ–ကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရခါဏုက (ပု၊နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဏုက] ရေသဖန်းသစ်ငုတ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ နိသီဒိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄ဝ၆ရ။

ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရခါဏု+မတ္ထက] ရေသဖန်း သစ်ငုတ်၏အထက်၊ ရေသဖန်းသစ်ငုတ်ထိပ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ နိသီဒတိ။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၀။

ဥဒုမ္ဗရခါဒီ(တီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဒ+ဏီ] ရေသဖန်းသီးကိုစားသောသူ။ ဥဒုမ္ဗရခါဒီဝါယံ ကုလပုတ္တော ဘောဂေ ခါဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၉၊၁၄ ၂။ (–အ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရဇာတက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဇာတက] ဥဒုမ္ဗရ ဇာတ် ခုဒ္ဒကနိကာယ၊ ဇာတကပါဠိ၊ ၃–နိပါတ်။ ၅–ဝန်၊ ၂၉ဂ–ဇာတ်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ဝ ၂–၄။

ဥဒုမ္ဗရဒဏ္ဍ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒဏ္ဍ] ရေသဖန်းသားတောင်ဝှေး။ ရေသဖန်းသားတုတ်။ မာရော ပါပိမာ ----ဥဒုမ္ဗရဒဏ္ဍံ ဂဟေတ္တာ။ သံ၊ ၁။၁၁ဂ–၉။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၆ရ။ သံ၊ဋီ၊၁၊ ၂၁၅။)

ဥဒုမ္ဗရဒါရု (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒါရု] ရေသဖန်းသား။ ဒွေ ဝိတာပုတ္တာ နဠေဟိ စ ဥဒုမ္ဗရဒါရုဟိ စ ပစ္ဆေကဗုဒ္ဓသ ဝသနပဏ္ဍာသာလ ကရိသု။ ဇာ၊ ဋ္ဌ ၂။ ၃ဝ ၁။

ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒေဝီ] ဥဒုမ္ဗရ ဒေဝီမည်သောမိန်းမ၊ ဥဒုမ္ဗရာမိဖုရား။ တက္ကသိုလ်ပြည် ဒီသာပါမောက္ခဆရာကြီး၏ သမီးဖြစ်သည်။ ဆရာကြီးက တပည့်ကြီးဖြစ်သူ ပိဂုံတ္တရလုလင်အား မိမိသမီးကို ပေးလိုက်ရာ ပိဂုံတ္တရက မနှစ်သက်သော်လည်း ဆရာ့ စကားကို မပယ်ရှားလိုဘဲ လက်ခံလိုက်၏။ ဆရာကြီး၏ ဘုန်းကြီးသရေရှိသော သမီးနှင့် ယုတ်ညံ့သော ပိဂုံတ္တရလုလင်တို့သည် အတူ မအိပ်စက်ခဲ့ရပေ၊ ပိဂုံတ္တရလုလင်၏ ရပ်ရှာ ဒေသသို့ ပြန်ကြသောခါ လမ်းခရီးဦး ပိဂုံတ္တရ လုလင်က ရေသဖန်းပင်သို့တက်၍ သဖန်း သီးစားလေသော် ဆရာကြီးသမီးကလည်း စားလိုသဖြင့် သဖန်းပင်ပေါ်သို့ တက်ရောက် ချိန်၌ ပိဂုံတ္တရလုလင်သည် သဖန်းပင်ပေါ်မှ အမြန်ဆင်းလာပြီး ဆရာကြီးသမီး ပြန်ဆင်း မလာနိုင်အောင် သဖန်းပင်ကို ဆူးခက်တို့ဖြင့် ကာရံလျှက် ထွက်ပြေးလေ၏။ ဝေဒေဟ (ဝိဒေဟရာဇ်)မင်းသည် ဥယျာဉ်ကစားရာမှ မြို့သို့အပြန်တွင် သဖန်းပင်ပေါ်ရှိ ထိုမိန်းမကို မြင်လေရာ တပ်မက်သောစိတ်ဖြစ်၍ ကောက် ယူသိမ်းပိုက်ကာ မိဖုရားကြီးဆရာ ထင်မြောက် ထားလေ၏။ ရေသဖန်းပင်ပေါ်မှ ရသော ကြောင့် ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ–ဟု အမည်တွင်သည်။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီသည် မိမိကို စွန့်ပစ်ထွက် ပြေးသွားသော ပိဂုံတ္တရလုလင်ကို မြင်၍ ပြုံးမိသည်အတွက် ဘုရင်အမျက်ထွက်၍

သတ်မည် ပြုရာတွင် မဟောသဓပညာရှိက လျှောက်ထားသဖြင့် အသက်ချမ်းသာရာ ရခဲ့၏။ ထို့ကြောင့် မဟောသဓ ပညာရှိအား မိမိ၏ ဟောင်ယော်အရာ၌ ထားလိုကြောင်း ဘုရင့်ထံ ဝန်ကြားကာ ဟောင်ယော်အရာ၌ ထားခဲ့လေသည်။ ဟာ၊ဌ၊။၁၈၆-၇။ မဟောသဓပညာရှိ၏ စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ကို ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမိဖုရားက စီမံခန့်ခွဲပေးသည်။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမိဖုရားသည်ပင် မဟောသဓ ပညာရှိအတွက် ထိမ်းမြားမင်္ဂလာ ပြုသင့်ပြီ ဖြစ်ကြောင်း မင်းကြီးအားသံတော်ဦးတင်၏။ ထိုအကြောင်းကို မဟောသဓအား ပြောကြားရာ မဟောသဓသည် ဇနီးလောင်း ရှာရန် တွက်ခဲ့ရပေသည်။ ဟာ၊ဌ၊။၂၀၄။ ဥဒုမ္ဗရရှုကွေ့ လဒ္ဓတ္တာ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီတွေ့ဝဿာ နာမ်သဗ္ဗာနီသု။ ဟာ၊ဌ၊။၁၈၇။ ဥဒုမ္ဗရာ-လည်းကြည်။

ဥဒုမ္ဗရပဒရ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ပဒရ] ရေသဖန်းသား-ပျဉ်ချပ်-ပျဉ်ပြား။ ဝိဒတ္ထိ ဗဟလ် ဥဒုမ္ဗရပဒရမ္ဘိ ----ဝိနိဝိဒ္ဓိတုံ သမတ္ထော။ အံ၊ ၁၊ ၂၊ ၂၄၂။ (-ဟာ၊ဌ၊ ၂။၈၃။ ဟာ၊ဌ၊ ၅။ ၁၃၈။)

ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ပုပ္ဖ] ရေသဖန်းပွင့်။ ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖံ နာမ ပြာဟ္မဏ လောကေ နကေနစိ ပရိဘုတ္တပုပ္ဖံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊။၁။၁၀၊ (-ထေရဗု၊ဌ၊။၃၃ရ။ နိတိ၊သုတ္တ။၅၄၉။ ၎င်း၊ နာ၊ဌ၉၈။)

ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖသဒိသ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖ+သဒိသ] ရေသဖန်းပွင့်နှင့်တူသော။ ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖသဒိသာ ဒုလ္လဘဒဿနာ ဗုဒ္ဓါ ဘဝဝန္ဓော။ ထေရဗု၊ ၁။၃ရ၆။

ဥဒုမ္ဗရဖလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဖလ] ရေသဖန်းသီး။ ဥဒုမ္ဗရဖလံ ဂယှ၊ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌသ'ဒါသ'တ်။ အပ၊ ၁။၃၄၂။

ဥဒုမ္ဗရဖလက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဖလက] ရေသဖန်းသား ပျဉ်ချပ်။ ဝိဒတ္ထိ ဗဟလ် ဥဒုမ္ဗရဖလက်----ဝိနိဝိဒ္ဓိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၂ရ-ဝ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၃၂ ၂၆။

ဥဒုမ္ဗရဖလဒါယက (ပု) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ဒါယက] ရေသဖန်းသီးကို ပေးလှူသောသူ။ အာယတ္တာ ဥဒုမ္ဗရဖလဒါယကော ထေရော ဗ္ဟုမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ဘ။၃၄ ၂။

ဥဒုမ္ဗရဖလပွမာဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ပမာဏ] ရေသဖန်းသီး အတိုင်းအရှည်ရှိသော။ ပမာဏ-တော ပန ဥဒုမ္ဗရဖလပွမာဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၄ ၂၃။

ဥဒုမ္ဗရဖလဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ဝဏ္ဏ] ရေသဖန်း သီးအသင်းရှိသော။ တံ ဝဏ္ဏတော ရတ္တံ နာတိပဏ္ဍုဥဒုမ္ဗရဖလဝဏ္ဏံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ ၂ ၄ ၉။

ဥဒုမ္ဗရဟောဓိ (တိ၊ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ဟောဓိ] ရေသဖန်းဟောဓိပင်။ ကောနာဂမနဿ ဘဂဝ-တော ဥဒုမ္ဗရဟောဓိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ရ၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။ ၃ဝ ၂။)

ဥဒုမ္ဗရဘဒ္ဒပီဋ္ဌ(နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဘဒ္ဒပီဋ္ဌ] ရေသဖန်းသား ဖြင့်ပြုလုပ်အပ်သော ကောင်းမြတ်သော -အင်းဖျဉ်-တိုင်ခုံ-ကုလားတိုင်။ ရာဇာနော ဥဒုမ္ဗရဘဒ္ဒပီဋ္ဌေ နိသိဒါပေတ္တာ ။ဟာ၊ဌ၊ ၂။ ၃ ၆ ရ။ (-ဟာ၊ဌ၊ ၄။ ၃ ၄ ၉။ သာရတ္ထ၊ဘ။ ၁ ၆ ၅။)

ဥဒုမ္ဗရဘိတ္တိပါဒ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဘိတ္တိပါဒ] ရေသဖန်းသားဟူသော နံရံအခြေရှိသော။ ဥဒုမ္ဗရဘိတ္တိပါဒံ နဋ္ဌဘိတ္တိကံ ပဏ္ဍာသာလံ ကတ္တာ။ ဟာ၊ဌ၊ ၃။ ၃ ၁ ၈။

ဥဒုမ္ဗရမူလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+မူလ] ရေသဖန်းပင်၏ အနီး။ ရေသဖန်းပင်ရင်း။ ထေသု ဥဒုမ္ဗရမူလသ္မိံ၊ သူကရာ သုသမာဂတာ။ ဟာ၊

၁။ ၂၉။ ဥဒုမ္ဗရဖုလဘိန္တိ ဥဒုမ္ဗရသာ မူလေ။ ဇာ၊၁၊၄။၃၄။ (–ဇာ၊၁၊၃။၁ ၂ ၂။)

ဥဒုမ္ဗရရုက္ခ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ရုက္ခ] ရေသဖန်းပင်။ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဟောတိ။ အတိ၊ဌ၊၁။ရာ။ ဇာ၊ ၁။၅၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၀၅။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၂။၉။ အံ၊ဌ၊ ၄ ၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရရုက္ခမူလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရရုက္ခ+မူလ] ရေသဖန်းပင်၏ အနီး၊ ရေသဖန်းပင်ရင်း။ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခမူလေ ရုက္ခစ္ဆာယာယ ဝသန္တသာ။ အဗၛ၊ ၂။၁၉ ၂။

ဥဒုမ္ဗရဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဝဏ္ဏ] ရေသဖန်းသီး အဆင်းရှိသော။ ပပ္ပါသံ ဝဏ္ဏတော ရတ္တံ နာတိပရိပက္ကဥဒုမ္ဗရဝဏ္ဏံ ။ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၄၄။ ဥဒုမ္ဗ–ရဖလဝဏ္ဏ–လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရဝန (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဝန] ရေသဖန်းတော။ ကေသ္မိ ဥဒုမ္ဗရဝနေ အနေကသဟဿာ သုဝါ ဝသိံသု။ ဓမ္မပဒ၊ဌ။၁၀၀။ (–သုတ္တနိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၇။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၆ရ။)

ဥဒုမ္ဗရသဏ္ဌာန (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+သဏ္ဌာန] ရေသဖန်းသီး ပုံသဏ္ဌာန်ရှိသော။ အက္ခိကူပမံသံ အဒ္ဒပဏ္ဍဥဒုမ္ဗရသဏ္ဌာနံ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၃၆။

ဥဒုမ္ဗရဿာခါ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+သာခါ] ရေသဖန်းပင်၏ အခက်။ ရေသဖန်းခက်။ ကေသ္ဌာ ဥဒုမ္ဗရသာခါယ နိသိဒိတ္ဝာ ။ဇာ၊ဌ၊၃။၄၄။

ဥဒုမ္ဗရာ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဂ+အာ(ကွာတ္ဆီဇောတက)] ဥဒုမ္ဗရာမည်သောမိဖုရား။ (မဟောသဓောတ် မှ ဝိဒေဟရာဇ်မင်း၏မိဖုရား၊ ထိုမိဖုရားသည် ယခုမြတ်စွာဘုရား လက်ထက်တော်၌ မင်္ဂလီကာမည်သော မိန်းမဖြစ်လာ၏။) ဥဒုမ္ဗရာ မင်္ဂလီကာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃၃ ၂။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ–လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရိကသုတ္တ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရိကာ+သုတ္တ] ဥဒုမ္ဗရိက–သုတ်၊ ဥဒုမ္ဗရိကာ မိဖုရား၏ အရံ၌ နေသော နိုကြောဝရိဒိုဇ်ထံသို့ ကြွရောက်၍ ဟောကြားသောသုတ် ဖြစ်သောကြောင့် ဥဒုမ္ဗရိကသုတ်ဟု ခေါ်သည်။) ဒီဃနိကာယ ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၂–သုတ်။ ဒီ၊၁။၃၀–၄၇။

ဥဒုမ္ဗရိကာ[1] (ထီ) [(ယာဒိစ္ဆကနာမ်)] ဥဒုမ္ဗရိကာ မည်သောမိဖုရား။ နိုကြောဝေ ပရိဗ္ဗာဇကော ဥဒုမ္ဗရိကာယံ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေ ပဋိဝသတိ။ ဒီ၊၁။ ၃၀။ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေတိ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ဒေဝိယာ သန္တကေ ပရိဗ္ဗာဇ–ကာရာမေ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆။ ဥဒုမ္ဗရိကာယာတိ သမ္ဗန္ဓေ သာမိဝစနန္တိ အာဟ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ဒေဝိယာ သန္တကေ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေတိ။ ဥဒုမ္ဗရိကာယန္တိ ဝါ ပါဌော၊ တတ သတိ အဓိကရဏေ တော် ဘုမ္မံ။ အယဉ္စေတ္ထ အတ္ထော၊ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ရညော ဒေဝိယာ နိဗ္ဗတ္တိတော အာရာမော ဥဒုမ္ဗရိကာ၊ တသ္သံ ဥဒုမ္ဗရိကာယံ။ ------၀ရဏာဒီပါ၌ ၀ဝေသန စေတ္ထ နိဗ္ဗတ္တတ္ထဟောဇကသာ သဒ္ဒသ္သ အဒေသနံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၁၄။(–ဒီ၊ဌ၊၁၊ ၂ ၉ရ။) အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရိကာ[2] (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရိကာ+ဏ(=အက်)။ ဏ ပစ္စည်းကိုခေါ်၊ ပစ္စည်းကျေလျှင် မိမိပကတိ ပုဒ်၏ လိင်ကဲ့သို့ ဥဒုမ္ဗရိကာ ဟု (ထီ)လိင် ရှိရသည်။ အမ္မလင်္ဂကာ, အမ္မသဏ္ဌာတို့နှင့် ယှဉ်ကြည့်။] ဥဒုမ္ဗရိကာမိဖုရားသည် သောက်လုပ်စေအပ်သော အရံ၊ ဥဒုမ္ဗရိကာ မည်သော အရံ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒေတိ (ကြို) [ဥ+ဍ+အ+တိ] (၁) အထက်သို့ တက်၏၊ ထွက်ပေါ်၏။ (၂) ဖြစ်၏။ (၃) တိုးပွားဏ်။ (၁) ဥဒေတယံ စက္ခုမာ။ ဇာ၊ ၁။၃၇။ အံ၊ဌ၊၁။၃၉။ ဥဒေတိတိ ပါစီနလောက–

ဓာတုယော ဥဂ္ဂစ္ဆတိ။ ဇာ၊ ၂။၃၀။ အံ၊ ၁။၆၉။ (၂) ကော ဥဒေတိတိ ကော ဒိ။ ဝိ၊ ၁။၁၁။ အဘိ၊ ၁။ ၁ ၁ ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ ၁။ ၁ ၅ ၁။ (၃) သေဋ္ဌမုပနပ် (မုပဂမ်။ ဇာ။) ဥဒေတိ ခ်ပ်။ အံ၊ ၁။ ၁ ၂ ၃။ ဇာ ၁။ ၁ ၅ ရ။ ဥဒေတိ ခ်ပ်ဆ်ဆ် ခ်ပ်ဆမေ ဝနုတိ။ အံ၊ ၂။ ၉ ၄။ ဥဒေတိ ခ်ပ်ဆ်ဆ် သီဃမေ သီလာဒီဟိ ဂုဏေဟိ ဥဒေတိ ဝုဒ္ဓိ ဥပဂစ္ဆတိ။ ဇာ၊ ၃။ ၃ ၀ ၅။ ဥဒေဆ် -သံ၊ ၂။ ၁ ၆ ရ ၁ ရ။ ၁ ၀ ၃။ သံ၊ ၂။ ၁ ၁ ၀။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၁။ ၂ ၃ ၆။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂ ၆ ၄။ ဥဒေဟိ -ဒီ၊ ၁။ ၃ ၃ ၄။

ဥဒေန[2] (ပု) [ဥတု+ဒေန+ကွဲ။ ဥတု+နေ။ မ၊ ၃။ ၂ ၂ ၄။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၁ ၅ ၃။] (၁) ဥဒေနမည်သော မင်း။ ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနအမည်ဖြင့် မင်းလေးယောက် တွေ့ရ၏။ (က) ကောသမ္ဗီပြည်ကို အုပ်စိုးခဲ့သော ဥဒေနမင်း ။ မ၊ ၃။ ၂ ၂ ၃-၄။ ထိုမင်းသည် အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါအား အမျက်ထွက်၍ ပြစ်မှားခဲ့ဘူး၏။ နောင်အခါ၌ အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါ၏ တရားကို နာယူ ရ၍ပင် သရဏဂုဏ်တည်ခဲ့သည်။ သံ၊ ၃။ ၃ ၀-၉။ ဇာ၊ ၄။ ၃ ၀ ၆။ ဥတေန ဟုလည်း မှတ်ကွဲ ရှိ၏။ ဥတေန-ကြည့်။ ရာဇာ ဥဒေနော ယေနာယဿာ ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါဒေ၊ ဒေန-ပသက်မိ။ သံ၊ ၂။ ၃ ၂ ရ။ ဒါရကဿ မေဃဥတ္တ ပဗ္ဗတဥဏ္ဍ ဂဟေတ္တာ ဇာတတ္တာ ဥဒေနောတိ (ဥတေနောတိ။ က) နာမံ အကာသိ။ မ၊ ၃။ ၂ ၂ ၄။ သီတုဏ္ဍ ဥတုတော ဒေနော အာဂတော တိ ထ-ကာရဿ ဒကာရံ ကတ္တာ ဥဒေနောတိ နာမံ အကာသိ။ မ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁ ၅ ၃။ (-အံ၊ ၃။ ၁ ၂ ၄။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၂။ ၂ ရ ၁ ရ။ ပေတ၊ ၃။ ၁ ၃ ၁။ အပ၊ ၃။ ၁ ၃ ၉။ (၁) သိဒ္ဓတ္ထ မြတ်စွာဘုရား၏ ခမည်းတော် ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနော နာမ ခတ္တိယော။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ ၅ ၈။ ဥဒေနော နာမ ရာဇာ ပိတာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ၃။ ၂ ၆ ၆။ (-၂ ၆ ၃။) (ဂ) ကေတ္ထမ္ဘိက မထေရ်၏ အလောင်းမြစ်သော-၂ ၁-ကမ္ဘာ အထက်က ဖြစ်ခဲ့ဘူးသော ဥဒေနမင်း။ ကေဝိသတိကပ္ပမှီ ဥဒေနော နာမ ခတ္တိယော။ အပ၊ ၁။ ၆ ၂။ (ဃ) ကောဏ္ဍည မြတ်စွာ ဘုရားထံ၌ ရဟန်း ပြုခဲ့သော ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနရာဇ-ကြည့်။ (၂) ဥဒေန မည်သော မထေရ်။ ဥဒေန အမည်ဖြင့် မထေရ် သုံးပါး တွေ့ရ၏။ (က) သုမနမြတ်စွာဘုရား၏ အလုပ်အကျွေး ဖြစ်သော ဥဒေနမထေရ်။ ဥဒေနော နာမုပဋ္ဌာကော။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ ၃ ၁။ အဘိ၊ ၃။ ၆ ၂။ အပ၊ ၃။ ၄ ၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ၃။ ၁ ၉ ၀။ ဇာ၊ ၃။ ၄ ၂။ (ခ) ဗာရဏသီပြည် ခေမိယသရက် ဥယျဉ်၌ နေထိုင်ခဲ့ဘူးသော ဥဒေနမထေရ်။ အယဿာ ဥဒေနော ဗာရဏသိယံ ဝိဟရတိ ခေမိယမ္ဗဝနေ။ မ၊ ၂။ ၃ ၆ ၄။ (ဂ) ပဒုမုတ္တရ မြတ်စွာဘုရား ပွင့်တော်မူစဉ်က ရသေ့ရဟန်း အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားရှင်အား ပဒုမ္တာပန်းတို့ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့သော ဥဒေန မထေရ်။ ထိုမထေရ် သည်ပင် ဗာရဏသီပြည် ခေမိယသရက် ဥယျဉ်၌ နေထိုင်ခဲ့သည် ဖြစ်ရာ၏။ (ခ) အနက်ကြည့်။ အာယဿာ ဥဒေနော ထေရော ဟုမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ ၁။ ၄ ၂ ရ။ (-အပ၊ ၃။ ၂ ။ ၂ ၀ ရ။) (ဃ) ဥဒေနမည်သော ဥပါသကာ။ ကောသလေသု နေပဒေ ဥဒေနေန ဥပါသကေန သံ၊ ဃ ဥဒ္ဒိဿ ဝိဟာရော ကာရာပိတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၃။ ၁ ၉ ၄။ (၄) ဥဒေနမည် သောနတ်ဘီလူး။ ဥဒေန-စေတိယ ,, ဥဒေနယက္ခ-တို့ကြည့်။

ဥဒေန[2] (တိ) [ဥဒေန+က] ဥဒေနနတ်ဘီလူး၏ နတ်ကွန်း နေရာ၌ ဆောက်လုပ်အပ်သော (ကျောင်း)ဥဒေန မည်သော နတ်ကွန်းကျောင်း။ ရမဏီယံ ဥဒေနံ စေတိယံ။ ဒီ၊ ၂။ ၈ ၆။ အံ၊ ၃။ ၁ ၂ ၉။ သံ၊ ၃။ ၂ ၂ ရ။ ဥဒါန။ ၁ ၅ ၁။ ဥဒေနံ စေတိယန္တိ ဥဒေနယက္ခသ္မာ စေတိယဋ္ဌာနေ

(ဝသနဋ္ဌာနေ) ကတဝိယာရော ဝုစ္စတိ။ သံ၊ဌ၊ ၃၊၂၅၂။ အံ၊ဌ၊၃၊၂၄၇။ (–ဒီ၊ဝ၊။ရ။ ဥဒါန်၊ ဌ။၂၉၃။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒေနစေတိယ (နာ)[ဥဒေန+စေတိယ] ဥဒေနဘီလူး၏နတ်ကွန်းနေရာ၌ ဆောက်လုပ်အပ်သောကျောင်း။ ဥဒေနနတ်ကွန်းကျောင်း။ ဥဒေနစေတိယန္တိ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ ကတဝိယာရော ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၄၄။ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေတိ ဥဒေနဿ နာမ ယက္ခဿ အာယတနဘာဝေန ဣဋ္ဌကာဟိ စိတေ မဟာဇနဿ စိတ္တီကတ–ဋ္ဌာနေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၈။ ဥဒေန¹–လည်းကြည့်။

ဥဒေနဋ္ဌေရ (ပု) [ဥဒေန+ထေရ] ဥဒေနမည်သော မထေရ်။ ဟိမဝန္တသာဝိဒူရေတိအာဒိက် အာယသ္မတော ဥဒေနဋ္ဌေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀ရ။

ဥဒေနယက္ခ (ပု) [ဥဒေန+ယက္ခ] ဥဒေနမည်သော နတ်ဘီလူး။ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ(သံ၊ဌ၊၃။ ၂၈၂။ အံ၊ဌ၊၃။၂၄ရ)တိ ဥဒေနဿ နာမ ယက္ခဿ ဒေဝါယတန–သင်္ခေပေန (အာယတနဘာဝေန) ဣဋ္ဌကာဟိ ကတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၁။

ဥဒေနရာဇ (ပု) [ဥဒေန+ရာဇ] ဥဒေနမည်သောမင်း။ (ကောဇ္ဇာညမြို့တော်စွာဘုရား၏ အထံတော်၌ ရဟန်းပြုသော ဥဒေနမင်း။) ဒသဗလော ဇနပဒစာရိကံ စရန္တော ဥဒေနရာဇာနံ နာမ နဂုတိကောဋိဇနပရိဝါရံ ပမ္ဘာဝေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၆၅။

ဥဒေန္ဓ (တိ) [ဥ+ဣ+အ+အန္ဓ] အထက်သို့တက်သော၊ထွက်ပေါ်သော။ ဥဒေန္ဓံ သတ–ရံသီဝ။ အပ၊၁။ ၁၉၅။ ဥဒေန္ဓံ ဥဋ္ဌဆန္ဒံ သတရံသီ သတပဘံ။ အပ၊ဌ၊၂၊၁၆၄။

ဥဒေန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+ဣ+အန္ဓိ] (၁) အထက်သို့တက်ကုန်၏၊ ထွက်ပေါ်ကုန်၏။ (၂) ဖြစ်ကုန်၏။ ဥဒေတိ–ကြည့်။

ဥဒေတိ (ကြိ) [ဥ+ဣ+အ+တိ] ထွက်ပေါ်ပါလော။ ဥဒေတိ–ကြည့်။

ဥဒေါသိတ (ပု) [(၁) ဥဒ+ဝသ+တ။ ဝ ကို ဩ ပြု။ ဓာန်၊ဌီ။ ၂၁၃။ (၂) ဥ+အဝ+သိ+တ။ အဝ ကို ဩ ပြု ဒ လာ၍ ဥဒေါသိတ ဟု ပြီး၏။ အဝ ကို ဩ မပြုလျှင် ဥဒဝသိတ ဟု ပြီး၏။ ဓာန်၊သျ၊သစ်။ ၂၁၃။ သင်္ခတ ကျမ်းများနှင့်အညီ (ဒ)ဒွေးဘော်မဲ့နှင့် ပါဠိ မှန်ရှိစေရမည်။ တောင်ပေါက်၊ဓာန်၊သျ။ ၂၁၃။] ဝိုဒေါင်၊ ဘဏ္ဍာတိုက်၊ ကုန်တိုက် ။ဥဒေါသိတော ဘဏ္ဍာသာလာ။ ဓာန်။ ၂၁၃။ ဝသ အစ္ဆာဒနေ၊ တော။ ဥဒက် ဝသိတံ အစ္ဆာဒနံ ကတမနေနာတိ ဥဒေါသိတော၊ ဝသောတ္ထ်။ ဓာန်၊ဌီ။ ၂၁၃။ ကေကုလဿ ဥဒေါသိတော အဟောသိ။ ဝိ၊ဝ။ဒု၀၀။ ဥဒေါသိတောတိ ယာနာဒီနံ ဘဏ္ဍာနံ သာလာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၅။ ဥဒေါသိတောတိ ယာနာဒီနံ ဘဏ္ဍာနံ သာလာ။ ယော ဥဒဝသိတောတိပိ ဝုစ္စတိ။ ကင်၊ဌီ၊သစ်။ ၂၈၉။ (–အသိ၊ဌ၊ ၂။၄၆၃။ ဝိမတိ၊ဝ။ဒု၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ဝ။၅၃။)

ဥဒေါသိတသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥဒေါသိတ+ သိက္ခာပဒ] ဥဒေါသိတသိက္ခာပုဒ်။ ဝိနယပိဋကပါဠိ၄–နိဿဂ္ဂိယကဏ္ဍ၊ ၁–ဝ၏ ၂–သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊ဝ။ ၂၉ရ–ဒု၀ ၂။ တေန သမယေန ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါတိ ဥဒေါသိတသိက္ခာပဒံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဒ ၂။(–၂ ၂၆၊ဒု၀၉။)

ဥဒ္ဓ (ပု) [(၁)(၂) ဥဒိ+ဒ။ ရ္ယ၊ဝ်ရာ။ ဥန္ဓ+ဒက်။ ဥန္ဓ ကိလေဒနေ၊နလောပေါ၊ ဥန္ဓတိ ကိလေဒတီတိ ဥဒ္ဓေါ။ ဏ္ဍာဒိ။ဥ၆။ (ဥဒ္ဓြ–သံ)။ (ဒု) ဥ+ဣ+တ] (၁) ဖျံ။ (၂) နင်းနှယ်

အပ်သော။ (၃) ပေါ်ထွက်သော။ (၁) ဇီနာ ဥဒ္ဓါ ဝိဝါဒေန။ ဇာ၊၁။၁၅၉။ ဇီနာ ဥဒ္ဓါတိ ဒွေ ဥဒ္ဓါဝိ ဝိဝါဒေနေ၀ ဣမံ မဗ္ဗံ ဇီနာ။ ဇာ၊ ၆၂။၃၁၆။ (–စရိယာ၊ ၆။၁၀၉။ ဇာ၊ ၆၂။ ၄၈၊ ၅၂။ ၃၁၃။ ဇာ၊ ၆၅၊ ၄၄ရ။) (၂) ဥဒ္ဓသုတ–ကြည်။ (၃) ဥဒ္ဓလောမီ–ကြည်။

ဥဒ္ဓေကန္ဓလောမီ (တိ) [ဥဒ္ဓလောမီ+ကေန္ဓ လောမီ။ ဓာန်။၃၁၃–နှင့် ဓာန်ဦ–တို့၌ဥဒ္ဓကေန္ဓ ၊လောမီနှာ–ဟူရှိသည်။] ဥဒ္ဓလောမီအခင်း, ကေန္ဓလောမီအခင်း။ ဥဒ္ဓကေန္ဓလောမီ စ ပလ္လင်္ကာ ‘မေ သုသဏ္ဌိတာ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၀၂။ ထေရီ၊ ၆။ ၅ရ။ ဥဒ္ဓလောမီ, ကေန္ဓလောမီ တို့လည်းကြည်။

ဥဒ္ဓစမ္ဘ (နာ) [ဥဒ္ဓ+စမ္ဘ] ဖျံရေ။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒ္ဓစမ္ဘပရိကွဋ (တိ) [ဥဒ္ဓစမ္ဘ+ပရိကွဋ] ဖျံ ရေဖြင့်–ခြုံရံ–အနားကွပ်–အပ်သော။ ဥဒ္ဓ–စမ္ဘပရိကွဋာ ဥပါဟနာယော ဓာရေန္တိ။ ဝိ၊ ၃။ ၂၇၄။

ဥဒ္ဓဏ္ဍ (ပု) [ဥ+ဒဏ္ဍ?] ဥဒ္ဓဏ္ဍမည်သော အဆောက်အဦး (အမိုးသုံးထပ်ရှိသော အိမ် ဟုဂင်း, အခန်းမပါ တံခါး တစ်ခုသာရှိသော ရှည်သောဧရေပ်ဟုဂင်း, ဥစ္စာထားရာ ဘဏ္ဍာ တိုက် ဟုဂင်း ဆိုကြ၏)။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ နိကွမိဿာမိ။ မဟာနိ။ ၅၁။ ၁၃ရ။ စူဠနိ။ ၂၉ရ။ အဘိ၊ ၆။ ၂။ ၄ဝ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၅။ ဥဒ္ဓဏ္ဍော နာမ ကောပတိဿယဝိသေသော၊ တိသဒနဂေဟောတိပိ ကေ၊။ မဟာနိ၊ ၆။ ၁ရ၁။ အဂ္ဂိကာ ကေဒ္ဓါရာ ဒီဃသာလာ ကိရ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂၁၉။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ အဂ္ဂိကာ ကေဒ္ဓါရာ ဒီဃသာလာတိ ဝဒန္တိ၊ အ၀ရေ ပန ဘဏ္ဍန္တိ––––ဥဒ္ဓဏ္ဍာ ကော ပဋိဿယဝိသေသော၊ ယော ဘဏ္ဍသာလာ ဥဒေါသိတန္တိပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၆ဦ။ ၁၃ရ။

ဥဒ္ဓပေါတ (ပု) [ဥဒ္ဓ+ပေါတ] ဖျံယော်။ သုတ္တပေါတော စာတိ ဥဒ္ဓပေါတော စ။ စရိယာ၊ ၆။ ၁ဝ၄။

ဥဒ္ဓယ (ပု) [ဥ+ဗျ+အ] အကျိုးစီးပွား၊ အတိုးအပွား။ ဓနတ္ထိကာ ဥဒ္ဓယံ ပတ္ထယာနာ။ ဝိမာန။ ၁၁ရ၊ ၁၂။ ပေတ။ ၁၉၄။ ဥဒ္ဓယန္တိ အာနိသံသံ အတိရေကလာဘံ။ ဝိမာန၊ ၆။ ၃ဝ၆၊ (–၃၂၅။)

ဥဒ္ဓယှတိ (ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+တိ] ပူလောင်–လောင်မြိုက်–၏။ သကလရဋ္ဌं ဥဒ္ဓယှတိ။ ဇာ၊ ၆။ ၂ဝ၃။ ဥဒ္ဓယှတေ– ဇာ၊ ၂။ ၃ဝ။ ဇာ၊ ၆။ ၅။ ၂ဝ၄။ ဥဒ္ဓယှိဿန္တိ– ပဋိသံ၊ ၆။ ၁၁။ ၃ ၂ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၄၅။

ဥဒ္ဓယှတေ(ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+တေ] ပူလောင် – လောင်မြိုက်–၏။ ဥဒ္ဓယှတိ– ကြည်။

ဥဒ္ဓယှိဿန္တိ (ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+သန္တိ] ပူလောင်– လောင်မြိုက်–ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓယှတိ–ကြည်။

ဥဒ္ဓရုပ (နာ) [ဥဒ္ဓ+ရူပ] ဖျံ၏အသွင်။ ရတ္တဒုဋ္ဌာ–ဒီကာလေသု ကကဏ္ဌကရူပံ ဝိယ ဥဒ္ဓရူပံ ဝိယ စ––––ပကာသံ ကရောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၃ဝ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၆ဦ၊ ၂။ ၁ရ၀။

ဥဒ္ဓလောမိက (တိ) [ဥဒ္ဓလောမိ+က] ဥဒ္ဓ လောမိနှင့်အနက်တူ။ တူလိုက် ဥဒ္ဓလောမိက်။ ဝိနိစ္ဆယ။ ၂ဝ၅၅။ ဥဒ္ဓလောမိကန္တိ ကေစော ဥဂ္ဂတလောမံ ဥဏ္ဍာမယတ္ထရဏံ။ ဥဒ္ဓလောမိတိ ––––ဒီဃနိကာယဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ ဝိနိစ္ဆယ၊ ၆ဦ။ ၂။ ၂ဝ၅၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည်။

ဥဒ္ဓလောမီ (တိ) [ဥဒိတ+လောမ+ဏီ]။ ဗျ ကို အ–ပြု၊ တ ကိုချေ၊ ဒ ကို ဒွေဘော်ပြု။ သီ၊ ၆ဦ။ သစ်၊ ၁။ ၃ဝ၆။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ၍ “ဥဒ္ဓလောမီ” ဟုလည်း ပါ၏ ရှိ၏။ အနက်တူဟု ပါစီတ်ယော၊

၃၄၀–၌ဆိုသည်။ ဝိ၊၆။၃၊၆၉–၌ "ဥဒ္ဓလောမီ" ဟုလည်း ပါ၌ရှိကြောင်း ဆိုသည်။] မျက်နှာ တစ်ဖက်၌ ပေါ်ထွက်သော အမွေးရှိသော သားမွေးအခင်း။ တစ်ဖက်သာ သားမွေးရှိသော အခင်း။ (ဝိ၊၆)။ နှစ်ဖက်တို့၌ အမြီတ် အဆာရှိသော သားမွေးအခင်း၊ နှစ်ဖက် အဆာရှိသောသားမွေးအခင်း။(ဒီ၊၆)။ တစ်ဖက်၌ ပန်းပွေက်ချယ်သော သားမွေးအခင်း။(ကေစိ)။ ဥဒ္ဓလောမီ အခင်း။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု ဥစ္စာ–သယနမဟာသယနာနိ ဟရေန္တိ၊ သေယျထိဒံ အာသန္ဒိ––––ဥဒ္ဓလောမီ။ ကေန္ဒလောမီ။ ဝိ၊ ၃။၂၈၀။ ဥဒ္ဓလောမီတိ ကေတော ဥဂ္ဂတလောမံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရက်။ ဥဒ္ဓလောမီ–တိပိ ပါဌော။ ဝိ၊၆၊၃၊၆၉။ ဥဒ္ဓလောမီ (ဒီ၊ ၁။ရ။ အံ၊၁။၁၈၂)တိ ဥဘယတော ဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရက်၊ ကေစိ ကေသော ဥဂ္ဂတပုဗ္ဗန္တိ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊၆၊၁။ရ၊ အံ၊၆၊၂။၁ရ၊ ဥဒိတံ ဒ္ဝိသု လောမံ ဒသာ ယဿာတိ ဥဒ္ဓလောမီ၊ ဗ္ဟ–ကာရဿ အ–ကာရံ, ထ–ကာရဿ လောပံ, ဒ္ဝိဘာဝဉ္စ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၊၆၁။ (–ဝိ၊ သင်ဟ။၄၅၂။ ဘာရတ္ထ၊၃။၂၉၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၄။) ကေန္ဒလောမီ နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓသ (နာ) [ဥဿ+ဒသာ] နှစ်ဘက်တို့မှ ပေါ်ထွက်သော အမြီတ် အဆာရှိသော အခင်း။ ဥဒ္ဓိယ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓသုဓာ (တီ) [ဥဒ္ဓ+သုဓာ] နွားချေးနှင့်လည်း ကောင်း, ပြာနှင့် လည်းကောင်း ရောနှိ နှင်းနယ် အပ်သော မြေညက်၊ သုံးမျိုးစပ် မြေသရွတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ပရိဏ္ဍာပကိဋိကံ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ။ ဝိ၊၄။၂၉၈။ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ ဝစ္ဆကဂေါမယေန စေဝ ဆာရိကာယ စ သဒ္ဓိံ မဒ္ဒိတမတ္ထိကံ။ ဝိ၊၆၊၄။၆၂။ "မဒ္ဒိတမတ္ထိက"နှင့် ဗ္ဟမိနာ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ ဝတ္ထု သုဓာသဒ္ဒေ လေပနသုခံ ဒသ္သေတိ၊ ဘောနေသုခံ နိဝတ္ထေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၇၂။

ဥဒ္ဓဿယီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ+ဏယ+ဏီ] ရှုမြင်စေပြီ၊ ထင်ရှားပြပြီ၊ ကိုယ်ထင်ပြပြီ။ ဥဒ္ဓဿေတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓဿေတဗ္ဗ (တီ) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တဗ္ဗ] အထက်၌–နောက်ကာလ၌–ရှုမြင်စေအပ်–ပြသင်–ပြထိုက်–ပြအပ်–သော၊(ရဟန်း ပြုပြီးနောက်၌ မကြာမကြာ သွားရောက် တွေ့ဆုံသင့်သော၊)သူ။ ဝဗ္ဗဇိတေန စ ပန တေ မာတာပိတရော ဥဒ္ဓဿေတဗ္ဗာ။ မ၊ ၂။၂၄၉။ ဥဒ္ဓဿေတဗ္ဗာတိ ဥဒ္ဓံ ဒဿေတဗ္ဗာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၀၃။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၁။

ဥဒ္ဓဿေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တိ] ရှုမြင်စေ ၏။ ထင်းရှားပြ၏။ ကိုယ်ထင်ပြ၏။ သော မေ တေနေဝ ပုရိမေန အတ္ထဘာဝေန ဥဒ္ဓဿေသိ။ အံ၊၂။၄၄၆။ ဥဒဿေဏီတိ ပုရိမသရီရသဒိသမေဝ သရီရံ မာပေတ္တာ––––အတ္ထာနံ ဒဿေတိ။ အံ၊ဋီ၊၀၃။၁ရ၁။ ဥဒ္ဓဿယီ–ပေတ။၁၆၉။ ပေတ၊ဋီ။၁ရ၀။

ဥဒ္ဓဿေတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တုံ] ရှုမြင်စေခြင်း–ထင်ရှားပြခြင်း–ငှာ။ ဗ္ဟမ္ဗာမယံ ဘဏ္ဍေ မာတာပိတရော ဥဒ္ဓဿေတုံ။ မ၊ ၂။၂၅၀။

ဥဒ္ဓါန (နာ)[(၁)ဥ+ဒေ+ယု။ ဒေ ပါလနေ၊ ဒါယတီ ဒါနံ ဥဒ္ဓါနံ––––ဥဒ္ဓါနန္တိ ဝုတ္တဿ အတ္ထဿ ဝဂ္ဂမာနဿ ဝါ ဝိပ္ပကိဏ္ဏဘာဝေန နဿိတုံ အဒတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဒါနံ ရက္ခတိ ဥဒ္ဓါနံ၊သင်ဟဝစနန္တိ အတ္ထော၊အထဝါ မဗ္ဗဒ္ဓါနာဒီက် ဥဒ္ဓါနံ။ နီတိ၊ ဓာ။ဂ၃။ (၂) ဥ+ဒါ+ ယု။ ဓာန်၊ဋီ။၃၅၄။] (၁) ဥဒ္ဓါနိုးစကား။ အကျဉ်းချုပ် စကား။ပြည့်ပြီး ပြည့်ဆိုလတ္တံ့သောအနက် (သိက္ခာပုဒ်, သုတ်စသည်)တို့ကို နောင်အခါအစီအစဉ်မရှိ ဖရိုဖရဲ တက္ကိတပြားစီ မဖြစ်ရအောင် အကျဉ်းချုပ် အစီ အစဉ်ပြုလုပ် စုစည်း

ထိန်းသိမ်းထားသောစကား။ ခေါင်းစဉ် မာတိကာစကား။ (ထိုဥဒ္ဓါန်းစကားတို့ကို ဝိနည်းပါဠိတော်ဝိနိတဝတ္ထုတို့၏ အစနှင့် ခန္ဓကတစ်ခု တစ်ခု၏ အဆုံး၌ လည်းကောင်း, အခန်းကဏ္ဍ တစ်ခုတစ်ခုနှင့် ဝဂ်တစ်ခုတစ်ခု တို့၏ အဆုံး၌လည်းကောင်း ဂါထာအဖြစ်ဖြင့် ပြောက်များစွာတွေ့နိုင်၏။ နမူနာပြရသော် – ဝိ၊၁။၄၁၄ ၂၆၉။၁၀၀။ ဝိ၊၃။၁၃၆–ရာ၁၉၀–၁။ ဒီ၊၁။ ၂၃၆။ ဒီ၊ ၂။ ၂၈၃။ ဒီ၊၃။ ၂၆၀။ မ၊၁။၉၁ ၁ရ၂–စသည်ဖြစ်၏။ ဥဒ္ဓါနဂါထာ–လည်းကြည့်။ စကားမြှက်စကားဝှက်။ (၂) အပေါင်းအစု (ဝါးတို့၏ အပေါင်းအစု၊ ဝါးအပုံ၊ ဝါးအတွဲ၊ ဝါးအစည်း။ ဓာတ်တို့၏ အပေါင်းအစု)။ (၃) နှောင်ပွဲခြင်း၊ ချုပ်နှောင်ခြင်း။ (၁) (၂) ကာမာတိ ဥဒ္ဓါနတော် ဒွေ ကာမာ ဝတ္ထုကာမာ စ ကိလေသကာမာ စ။ မဟာနိ။၁။ (–အသီ၊ဌ၊ ၁။၁၀၄။) ဥဒ္ဓါနတောတိ ဝဏ္ဏဝေန "မဏ္ဍုဒ္ဓါနံ ကိနေယ္ယာ"တိ အာဒိသု ဝိယ။ အထဝါ ဥပဓာရဏဝိ ဒါနတော ဥဒ္ဓါနံ, ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သောဓနတော ဗျဝဓါနဋ္ဌေန ဝေါဓါနံ ဝိယ။ ဝိတ္ထာရကရဏဘာဝေန ဝါ။ မဟာနိ၊ဌ။၉။ (၁) တတြိဒံ ဥဒ္ဓါနံ။ နေတ္ထိ၊ဝ။ ဗ္ဟဒံ ဥဒ္ဓါနန္တိ ဗ္ဟဒံ ဝုတ္ထသော ဝ အတ္ထသ ဝိပွကိဏ္ဏဘာဝေန နသိတုံ အဒတ္ထာ ဥဒ္ဓံ ဓါနံ ရက္ခတိ ဥဒ္ဓါနံ သင်္ဂဟဝစနန္တိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ၊ဌ။၁၈။ ဥဒ္ဓါနတောတိ ဥဒ္ဒေသတော သခေါ်ပတော။ မူလဋီ၊၁။၆၃။ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီယာ ဝိပဿနာယ အာဝိဘာဝတ္ထံ ဒ္ဝါဒသ ဥပမာ ဝေဒိတမ္ဗာ၊ တာသံ ဗ္ဟဒံ ဥဒ္ဓါနံ –"ဝဏ္ဏလီ ကဏ္ဍသပ္ပေါ စ၊–––––အန္ဓကာရံ ဝိသေန စာ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၀၁။ (–မဟာ၊ဌ။၁၀။) ဥဒ္ဓါနန္တိ ဥဒ္ဒေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဌရာ။ (–မဟာ၊ဌ။ ၂၁၈။) ဒေဝ တေသံ နော နိမိနံ ဥဒ္ဓါနံ ကထေထာတိ အာဟံသု။ အထ ရာဇာသုရိယုဂ္ဂမနေ နိမိ၊ အတော ဩဂ္ဂမနေ နိမိ၊ အန္ဓော နိမိ၊ ဗဟိ နိမိ၊–––ရုက္ခဋ္ဌေသု မဟာနိမိ၊ သောဌသေတေ မဟာနိမိ။ ဇာတ၊ဌ။ဌ၄ရ။ (–နေတ္ထိဝိ။ ၂၆။) (၂) ဗ္ဟမေ မဏ္ဍေ ဂဟေတ္ဝာ ပါဒဋ္ဌနကာနိ အရုဏ္ဌနကာနိ ကဟာပဏဋ္ဌနကာနိ စ ဥဒ္ဓါနာနိ ကရောတိ။ ဗျေ၊ဌ၊ ၁။ဌ၆ ၂။ မဏ္ဍုဒ္ဓါန–လည်းကြည့်။ ဓတ္ထုဒ္ဓါန (နိတိ၊သုတ္တ။ဌ၅ ၂)–လည်းကြည့်။ (ဌ) ဥဒ္ဓါနဿ စ ဗန္ဓနံ။ ဓန်။ဌ၅ဌ။

ဥဒ္ဓါနဂါထာ (ထီ) [ဥဒ္ဓါန+ဂါထာ] (ထိုထို အကြောင်း အရာဝတ္ထုကို) ထုတ်ဆောင်၍ ပြုတတ်သော ဂါထာ။ အကျဉ်းချုပ်ဂါထာ။ ဗ္ဟမာ ဝိနိတဝတ္ထုနှင့် ဘဂဝတာ သယံ ဝိနိစ္ဆိတာနံ တေသံ တေသံ ဝတ္ထူနံ ဥဒ္ဓါနဂါထာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂ဌ၆။ ဥဒ္ဓါနဂါထာတိ ဥဒ္ဒေသဂါထာ၊ သင်ဟဂါထာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာဝတ္ထ ၂။ဌ၉။ တံ တံ ဝတ္ထုံ ဥဒ္ဓရိတ္ဝာ ဒါနတော ဒဿနတော ဥဒ္ဓါနဘူတာ ဂါထာ ဥဒ္ဓါနဂါထာ၊ သင်ဟဂါထာ ဥဒ္ဒေသဂါထာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ဝ။ဌ၅ဌ။ (–အသီ၊ဌ၊ဌ။ ၂ဌ၉။ ဓဋ်သံ၊ဌ၊ ၂။ဌ ၂ ၂။)

ဥဒ္ဓါနသင်္ဂဟ(ဝု) [ဥဒ္ဓါန+သင်္ဂဟ] အကျဉ်းချုပ် ခေါင်းစဉ် မာတိကာပြုလုပ်၍ သိမ်းယူကြောင်း စကား၊ အကျယ်တဝင့် ပြဆိုပြီး ပြဆိုလတ္တံ့သော အနက် အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ မေ့မျောက် မသွားအောင် အလွယ်တကူ မှတ်ယူနိုင်ခြင်းငှါ အကျဉ်းချုံး ခေါင်းစဉ် မာတိကာ ပြုလုပ်ထားအပ်သော ဂါထာစကား။ ("မဂ္ဂေ ဝ ဝ ဝ ဝ ဝ ") အစရှိသော ဥဒ္ဓါန်းဂါထာများ)။ အညမ်ိ ဥဒ္ဓါနသင်္ဂဟ––– ပဏ္ဍာသသင်္ဂဟာဒိအနေကဝိဓ တိသု ပိဋကေသု သန္ဓိဿမာနံ သင်္ဂဟဝေါဒ ဝဝတ္ထမေတ္ထာ ဝေ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဌ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဌ။ အသီ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဌ။ ဥဒ္ဓါနသင်္ဂဟော ပဌမပါရာဇိကာဒိသု အာဂတာနံ ဝိနိတဝတ္ထူအာဒိနံ သခေါ်ပတော သင်္ဂဟဒဿနဝသေန ဓမ္မသင်္ဂါဟကေဟိ

ကထိတာ...ဂါထာယော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၀ရ–၈။

ဥဒ္ဓါပ (ပုဂ္ဂ)[ဥ+ဒီပ+အ။ဤ ကို အာ ပြု။ ဓာန်ငြီ။ ၂၀၃။ ဥ+အာပ။ ဥ+အပ+ဏ။(ဥဒ္ဓါပ–သံ)] (၁) တံတိုင်းခြေ။ (၂) အပိုင်းအခြား။ ကန်သင်း။ ကန်ပေါင်။ (၁) ဥဒ္ဓါပေါ (ဥဒါပေါ။ ဥဒ္ဓါပေါ။ဂ။) ဥပကာရိကာ။ ဓာန်။ ၂၀၃။ ဥဒ္ဓါပပရိခါဒီနိ ထိရာနိ ကရောန္တေဟိ။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ ၂၄၃။ ဥဒ္ဓါပ၊ ဥဒ္ဓါပဝန္တ–တိုလည်းကြည့်။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါပဝတ္ထု(တိ) [ဥဒ္ဓါပ+ဝတ္ထု] ကန်သင်းဖြင့်ဖွဲ့အပ်သော။ ဥဒ္ဓါပဝတ္ထုံ ဥလ္လဇ္ဇိတ (ဓာ၊ ၂။၃၄၅)နှင့် တံ ဥဒကံ တီရမရိယာဒဗန္ဓံ ဝါတာပဟတံ ဥလ္လဇ္ဇိတံ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဓာ၊ဌ၊ရ။၃၁၃။ ဓာ၊သ္ယ။၄။၁ရ။ ဥဒ္ဓါပဝတ္ထုနှင့် ထွေ ဥဒ္ဓါပေါ ဝုစ္စတိ မရိယာဒေါ။တေန ဝတ္ထုံ ဗန္ဓန္တိ ဥဒ္ဓါပဝတ္ထုံ ဥဒကန္တိ အတ္ထော ဒဿိတော။ ဓာဋီ၊သစ်၊နီ၊ ဝမ်း။

ဥဒ္ဓါမ (တိ) [ဥ+ဒါမ] အနောင်အဖွဲ့–ကြိုးမှ လွတ် ကင်းသော၊သူ(ဤ၌မြင်း။) သုပ္ပဗုဒ္ဓသ မင်္ဂလသော ဥဒ္ဓါမော ဟုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၀။

ဥဒ္ဓါရ (ပု) [ဥဒိ+အာရ] ဖျံ။ ဥဒ္ဓါရာ (ဓာ၊ ၂။၁၁)တိဥဒ္ဓါ။ ဓာ၊ဌ၊၅။၄၄ရ။ ဥဒ္ဓါရာတိ ဥဒ္ဓါတိ ထွေ ဥဒန္တိ ကိလေဒေန္တိတိ ဥဒ္ဓါရာ။ ဥဒ=ကိလေဒနေတိ ဒန္ဓဇာတတိယကွရန္ဓ–ဓာတုတော အာရပစ္စယဝသေန သဒ္ဒိသ–ဒ္ဒေဘာဝဝသေန စ ပဒသိဒ္ဓိ ဝေဒိတမ္ဘာ၊ အပစ္စယေ ပန သတိ ဥဒ္ဓါတိ။ ဓာဋီ၊သစ်။ဇော်၊ ဝမ်း။

ဥဒ္ဓါလ (ပု) [ဥ+ဒလ+ဏ] ငုပင်။ ဥဒ္ဓါလော ဝါတယာတကော။ ဓာန်။၅၅ ၂။ ဝါတံ ဥဒ္ဓါလ–တိတိ ဥဒ္ဓါလော။ ဓာန်ငြီ။၅၅ ၂။ ဘဒ္ဒေ အယံ ဝါတယာတရုက္ခော ဥဒ္ဓါလော နာမ၊ ဟ္ဘမ ပဋိလဒ္ဓတ္တာ ဥဒ္ဓါလကောတိသာ နာမံ ကရေယျာသိ။ ဓာ၊ဌ၊ဌ။ ၂၉ရ။

ဥဒ္ဓါလက (ပု) [ဥဒ္ဓါလ+က] (၁) (က) ငုပင်။ (ခ) ငုပန်း။ (၂) ဥဒ္ဓါလက မည်သောသူ။ (၁) (က) ဥဒ္ဓါလကာ ပါဠလိယော စ ဖုလ္လာ။ ဝိမာန။ရ၊၁၀။ ဓာ၊ဝ။၃၄ ၂။ ဓာ၊ ၂။၃၃။ ဥဒ္ဓါလကာတိ ဝါတယာတကာ၊ ယေ ရာဇရုက္ခာတိပိ ဝုစ္စန္တိ။ ဝိမာန၊ဌ။၃ရ။ ဥဒ္ဓါ–လကာ သောမရုက္ခာ။ ဓာ၊ ၂။၃၄၀။ ဥဒ္ဓါလ–ကာတိ ဥဒ္ဓါလရုက္ခာ။ ဓာ၊ဌ၊ရ။၃၀၅။ (–ဓာ၊ ဌ၊၅။ ၂၁၀၊၄၃ရ။) (ခ) ဥဒ္ဓါလက် ဂဟော–တ္ထာနာ(အပ၊ဝ။ ၂၅၄)တိ – ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပံ ဩစိနိတ္ထာ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၁ရ။ (–အပ၊ဝ။၃၃ ၂။ ဓာ၊ဝ။၃၃ ၂။ ဓာ၊ဌ၊၄။၄၄။) (၂) ဥဒ္ဓါလ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလကဇာတက (နှ) [ဥဒ္ဓါလက+ဇာတက] ဥဒ္ဓါလကဇာတ်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဇာတကပါဠိ၊ ၁၄–နိပါတ၊၄ရရ–ဇာတ်။ ဓာ၊ဝ။ ၂ရ၃–၅။ ကုဟကဝတ္ထု ဥဒ္ဓါလကဇာတကေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ ဓာ၊ဌ၊ဝ။၃ရ၈။ ဓာ၊ဌ၊ ၂။ ၆ ၂။ (–ဓာ၊ဌ၊၄။ ၂ရ၆။)

ဥဒ္ဓါလကဇာတိက (တိ) [ဥဒ္ဓါလက+ဇာတိ+က] ငု–ငုပင်–သဘောရှိသော။ ဥပရိဘဒ္ဒ–ကာတိ ဥဒ္ဓါလကဇာတိကာယေ ဝုက္ကာ။ ဓာ၊ ဌ၊ရ။၁၆၈။

ဥဒ္ဓါလကဒါယက (ပု) [ဥဒ္ဓါလက+ဒါယက] ငုပန်းကိုပေးလှူသောထေရ်။ အာယသ္မာ ဥဒ္ဓါလကဒါယကော ထေရော ဟ္ဘမ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ဝ။ ၂၅၄။

ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပ (နှ) [ဥဒ္ဓါလက+ပုပ္ပ]ငုပန်း။ ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပံ ပိဋ္ဌန္တိတ္ထာ ။ပေတ၊ဌ။၁၅၆။ (–အပ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၃။)

ဥဒ္ဓါလကဝုပ္ပဟတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပ+ဟတ္ထ] လက်ဉ်ရှိသော ငုပန်း။ ငုပန်း လက်တဆုပ်။ ။ ဟုန်ဝရာနံ ဟတ္ထကန္တိ ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပဟတ္ထံ ဝါတဃာတကပုပ္ပကလာပံ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၀၁။

ဥဒ္ဓါလကဝုဋ္ဌိတ (ပု) [ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပ+ဋ္ဌိယ] ငုပန်း လျှုခဲ့ဘူးသောထေရ်။ ဟုတ္ထံ သုဒ်အာယသ္မာ ဥဒ္ဓါလကပုဋ္ဌိယော ထေရော ဟုမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၃၃၃။

ဥဒ္ဓါလန (နာ) [ဥ+ဒလ+ယု] ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဖေါက်ခြင်း။ ထုတ်ခြင်း။ ဥဒ္ဓါလနကံ -ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလနဏ[1] (နာ) [ဥဒ္ဓါလန+ဏ] ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဖေါက်ခြင်း၊ထုတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလနဏ[2] (တိ) [ဥဒ္ဓါလနကံ+အ] ဖျက်ဆီးခြင်း-ဖေါက်ခြင်း-ထုတ်ခြင်း-ရှိသော။ ယော ပန ဘိက္ခု မဠ္ဠံ ဝါ ပိဋ္ဌံ ဝါ တူလောနဒ္ဓံ ကာရာပေယျ၊ဥဒ္ဓါလနဏ် ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၂၀။ (-ဝိ၊၅။ ၂၅၈။ ဝိ၊ဌ၊။၁ဝ၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊။၄၅ဝ။ ကင်္ခ။ ၂ရ၀။) ဘေဒနက (ကင်္ခ။ ၂၆၈)နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလဝုပ္ပဘဋ္ဌိကာ (ထီ) [ဥဒ္ဓါလပုပ္ပ+ဘဋ္ဌိကာ (ဘန္ဓ+ဏ္ဍ)] ငုပန်းကို ချီးမဲ့ကစားခြင်း။ တေ ဂဟေတ္တာ သာဏာနံ ဓောဝနသဒ်သံ ... ကိဉ္စိ-တဘေတံ ယထာ "ဥဒ္ဓါလပုပ္ပဘဋ္ဌိကာ သာဏ-ဘဋ္ဌိကာ"တိ စ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂ဝ၃။

ဥဒ္ဓါလိတ (တိ) [ဥ+ဒလ+တ] ခွါအပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလိတစမ္ဘ (တိ) [ဥဒ္ဓါလိတ+စမ္ဘ] ခွါအပ်သော အရေရှိသော၊ အရေကိုခွါထားသော။ နိစ္စမ္ဘာတိ ... သကလသရီရတော ဥဒ္ဓါလိ-တစမ္ဘာ။ သံ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ၃။ ဥဒ္ဓါလိတစမ္ဘာတိ ဥပ္ပါဋိတစမ္ဘာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၃။

ဥဒ္ဓါလေ(လိ)ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒလ+တ္ထာ] ဖျက်ဆီး-ဖေါက်ခွဲ-ခွါ-ထုတ်-၍။ တတ္ထေဝ နံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓါလိတ္ထာ ခါဒိသာမိ။ သံ၊ ၂။ဝ၅၅။ ပဋိလာဘေန, ဥဒ္ဓါလေတ္ထာ ပါစိတ္တိယံ ဒေသေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ ၂။ ၂ ၂ဝ။ (-သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၁ဝ၁။) စမ္ပဲ ဥဒ္ဓါလေတ္ထာ။ မဇ္ဈ၊ဌ။ ၂ ၁ရ။ ဥဒ္ဓါလေတ္ထာတိ ဥပ္ပါဋေတ္ထာ။ မဇ္ဈိ၊ဌ။ဝ၃ဝ။

ဥဒ္ဒီဋ္ဌ (တိ) [ဥ+ဒိသ+တ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ညွှန်ပြ-အကျဉ်းပြ-အပ်သော။ (ခ) ရည်ညွှန်းအပ်သော။ (ဂ) ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ ခေါ အာယသ္မန္တော စတ္တာရော ပါရာဇိကာ ဓမ္မာ။ ဝိ၊ဌ။၁၅ဝ။ ဝေ ဥဒ္ဒိဋ္ဌေ ဒွေ ဝိတက္ကေ နိဒ္ဒိသိတုံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ဝ၃။ (-မ၊ဌ။၁၅၆။ မိလိန္ဒ။၁ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ၃။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ရရ။ သာရတ္ထ၊ဌ။ဝ ၂ ရ။ (ခ) ကလ္ယာဏဘတ္တိကသ ဂဟပတိနော ဘတ္တံ ဆွာတနာယ မေတ္တိယ-ဘူမကာနံ ဘိက္ခုနံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ဌ။ ၂ ၄ ၆။ ဝိ၊ဌ။ဝ ၉ ၄။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌံ ဟောတိတိ ပါပေတ္တာ, ဒိန္နံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဝ၆၅။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ဥဒ္ဒေသ] ရွတ်ဆိုအပ်ပြီးသော-ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသာဝေက္ခ (တိ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသ+အဝေက္ခာ] ရွတ်ဆိုအပ်ပြီးသော-ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိ-ကိုငဲ့ခြင်းရှိသော။ အဝသေသံ သုတေန သာဝေတဗ္ဗံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသာဝေက္ခတ္တာ အဝ-သေသဝစနဿ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။ဝ ၂ ၉။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌကာရဏ (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ကာရဏ] အကျဉ်းအားဖြင့်ပြအပ်သောအကြောင်း။ ပုဗ္ဗူပ-နိဿယသမ္ပတ္တိယာတိအာဒိနာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌကာ-ရဏာနိ ဝိတ္ထာရတော ဝိဝရိတုံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၀၀။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌစောဒနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+စောဒနာ] ညွှန်ပြ-ဟောကြား-အပ်ပြီးသောစောဒနာ။

အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိစ္စစေတနာပရိဏ္ဍေဒ (ပု) [ဥဒ္ဓိစ္စစေတနာ+ပရိဏ္ဍေဒ] ညွှန်ပြ-ဟောကြား-အပ်ပြီးသော စေတနာခြင်း၏ အပိုင်းအခြား။ ဝေ ... ဥဒ္ဓိစ္စစေတနာပရိဏ္ဍေဒံ ဒဿေတွာ။ ဝိ၊ ၁။ ၂၅၃။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။ ၄၀၈။)

ဥဒ္ဓိစ္စညာဏ (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ညာဏ] ညွှန်ပြ-အပ်သောဉာဏ်။ ဗုဒ္ဓါနီ ဆဟိ ရာသီဟိ ဥဒ္ဓိစ္စညာဏေသု စတုဝီသတိ သမာဓိညာဏ-နိဒ္ဒေသေ ... ဟောန္တိ။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၂။ ၁၁-၂။

ဥဒ္ဓိစ္စဝဋ္ဋ (ပု) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ဝဋ္ဋ] ညွှန်ပြအပ်သော တရား။ ပုရေဇာတပစ္စယေ ပနေသ ဥဒ္ဓိစ္စ-ဝဋ္ဋေသု ကေဝဋ္ဋိ နိ လဘတိ။ ဝိ၊ ၁၄။ ၂၁ ၂-၃။ (-ဗုတ်ဝုတ်၊ ၁။ ၂၃၄။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄၈၈။)

ဥဒ္ဓိစ္စပရိဝုဋ္ဌန (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပရိဋ္ဌန] ရွတ်ဆို-သင်ယူ-အပ်ပြီးသော တရား၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မေးမြန်းခြင်း။ ဂရုသံဝါသော ဥဒ္ဓေသော၊ ဥဒ္ဓိစ္စပရိဝုဋ္ဌနံ။ မ၊ ၁။ ၃၃ ၂။ ဥဒ္ဓိစ္စပရိဝုဋ္ဌနန္တိ ယထာဥဂ္ဂဟီတသ ဓမ္မသ အတ္ထပရိဝုဋ္ဌာ။ မ၊ ဋီ၊ ၂။ ရဂ၄။

ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိက (တိ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပါရာဇိက] ရွတ်ပြအပ်ပြီးသော ပါရာဇိက။

ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိကပရိဒီပန (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိက+ပရိဒီပန] ရွတ်ပြအပ်ပြီးသော ပါရာဇိကလေးပါးတို့ကို ပြတတ်သော စကား။ ဥဒ္ဓိစ္စာ ဝေါ ... ဓမ္မာတိ ဗုဒ္ဓ ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိက-ပရိဒီပနမေဝ။ ဝိ၊ ၂။ ၁ဝ၃။ ကင်္ခ၊ ၁ ၂၆။ ဥဒ္ဓိစ္စ-ပါရာဇိကပရိဒီပနမေဝါတိ ဥဒ္ဓိစ္စာနံ စတုန္နံ-ပါရာဇိကာနံ ပရိဒီပနဝစနမေဝ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊ သစ်။ ၂ ၂ ၂။ (-ဝိမတိ၊ ၁။ ၂ ၅ ဝ။)

ဥဒ္ဓိစ္စပါဠိ (ထီ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပါဠိ] ညွှန်ပြအပ်သောပါဠိ။ ကုဟနာတိအာဒီသုတိ ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဓိစ္စပါဠိယာဝ ပဒုဒ္ဓါရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၅ ၂။

ဥဒ္ဓိစ္စဗုဒ္ဓလ(ပု) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပုဒ္ဓလ] ညွှန်ပြအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်။ တတြာတိ တေသု ... ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဓိစ္စပုဒ္ဓလေသု။ အဘိ၊ ဋီ၊ ၃။ ၉ ၆။ (-ခုဒ္ဓက၊ ဋီ။ ၁ ၅ ၃။)

ဥဒ္ဓိစ္စလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+လက္ခဏ] အကျဉ်းပြအပ် သောလက္ခဏာရှိသော။ ဒွိဓာပိ ဥဒ္ဓိစ္စလက္ခဏဿ နိရောဓေ နိဒ္ဒေသံ ဝဒန္တေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၆။

ဥဒ္ဓိစ္စသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+သိက္ခာပဒ] အကျဉ်းပြအပ်သောသိက္ခာပုဒ်။ ဝေ ဥဒ္ဓိစ္စ-သိက္ခာပဒံ ပဒါနုက္ကမေန ဝိဘဇိတ္တာ။ ဝိ၊ ၁။ ၁။ ၂ ၂ ၅၊ ၂ ၆ ၉။ ဝိ၊ ၁။ ၂။ ၄ ၂ ၊ ၁ ၄ ၊ ၁ ၁ ၀။ ဝိ၊ ၁။ ၁။ ၁ ရ ၄။

ဥဒ္ဓိယ (နာ) [ဥဘ+ဒယာ။ ဥဘယ+ဒယာ-ဖြင့်ပြီးသော ဥဒ္ဓသ ပုဒ်၏ အကို ဗျည်း၊ သ ကို ယပြု၍ ဥဒ္ဓိယ ဖြစ်သည်။ ဇာတ်ဦးကာသစ်။] မျက်နှာနှစ်ဖက်တို့မှ ပေါ်ထွက်သော-အမြီတ်-အသာ-ရှိသော အခင်း။ ဥဒ္ဓိယာနိ စ ကမ္မလာ (ဇာ၊ ၁။ ၂ ၉ ၉) တိ ဥဒ္ဓိယာနိ နာမ ကမ္မလာ အတ္ထိ။ ဇာ၊ ဋီ၊ ၄။ ၃ ၅ ၃။ ဥဒ္ဓိယာနိတိ ဥဒ္ဓလောမီ အတ္ထရက် ဝုတ္တံ၊ ဥဘတော ဒသာ အဿာတိ ဥဒ္ဓသာ၊ ဥဒ္ဓသာယေဝ အကာရဿ ဗျကာရံ, သကာရဿ စ ယကာရံ ကတ္တာ ဥဒ္ဓိယာတိ ဝုတ္တံ။ ဇာတ်ဦးကာသစ်၊ ဗူ။ ကျော။

ဥဒ္ဓိသ[1] (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+အ+တိ] ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-လော။ ဥဒ္ဓိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသ[2](ပု) [ဥ+ဒိသ+အ] ရည်ရွယ်-ရည်မှတ်-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသက(တိ) [ဥဒ္ဓိသ+က] ရည်ရွယ်-ရည်မှတ်-ခြင်း ရှိသော(ပယောဂ)။ တတ္ထ ဥဒ္ဓိသကေ

(ဥဒ္ဓိသကေ ။က။ ဥဒ္ဓေသိကော။ ဝိုင္ယ ၂။၄၃)
ယံ ဥဒ္ဓိသ ပဟာရတိ။ ကခ်ိ။ခ ၂၁။ ဥဒ္ဓိသန်
ဥဒ္ဓိသော၊ သော တေသ အတ္ထိတိ ဥဒ္ဓိ-
သကော၊ ပယောဂေါ။ ကခ်ိ။ဌ။ဆစ်။ ၂၁၃။
ဥဒ္ဓေသိက–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသတိ (ကြို)[ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+တိ] (က)
ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–၏။ (ဆရာက
တပည့်အား ရွတ်ဆို ပြခြင်း=သင်ကြားခြင်း=
ဝိုဿဇ္ဇနခြင်း ၊ တပည့်က ဆရာအား ရွတ်ဆိုပြ
ခြင်း=သင်ယူခြင်း အားလုံး ပါဝင်သည်။ (ခ)
ညွှန်ပြ–ညွှန်ကြား–ညွှန်း–၏။ (ဂ) ရည်ညွှန်း–
အမျှပေးဝေ–၏။ (က) နှ တာဝ ဘာရိပုတ္တ
သတ္ထာ သာဝကာနံ သိက္ခာပဒံ ပညပေသိ၊
ဥဒ္ဓိသတိ ပါတိမောက္ခံ။ ဝိ၊ခ။ခဝ။ ယသ မေ
အာစရိယော ဥဒ္ဓိသတိ။ ဝိ၊ဌ။ခ ၂ခ။ (ခ)
ဒဗ္ဗော မလ္လပုတ္တော သံဃသ သေနာသနဗ္ဗ
ပညပေတိ၊ဘတ္တာနိ စ ဥဒ္ဓိသတိ။ ဝိ၊ ၂။၅၆၊
၂ဝခ။ (ဂ) ရာဇာ ဒက္ခိဏောဒကံ ဒေန္တော
"ဟုဒံ မေ ဥတိနံ ဟောတု"တိ ဥဒ္ဓိသိ။ ပေတ၊
ဌ။ ၂ခ။ (က) ဥဒ္ဓိသတိ– ဝိ၊ခ။ခခ။ ဝိ၊ ၂။ခဝ၀၊
ဝုဝခ။ ဝိ၊ဌ။ဝုခ၉။ ဒီ၊ ၂။ဌ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ ၂ခ၊
ဥဒ္ဓိသန္တိ– ဝိ၊ဝု။ခ၅ခ၊ဝုခ၊ဝုခ။ ဝိ၊ဌ၊ဝုခ။
ဝိ၊ဌ၊ဌ။ခဌခ။ ဝိ၊သဂ်ဟ။ ၂ဝဝု။ ကခ်ိ။ ၂၅ ၂။
ကခ်ိ။ဌ်ိ။သစ်။ခ၅ ၂ဌခ၊ဌ။ ဏ်ိ၊ဌ်ိ။ ၂ဝဝု။
ဥဒ္ဓိသာမိ–ဝိ၊ဌ၊ခ ၂ခ။ ဥဒ္ဓိသဇု– ဝိ၊ဝု။ခ၅ဖ။
ဝိ၊ဌ။ဌခ။ အံ၊ဝု။ဌဌ–၅။ ဥဒါန။ ခဝ။ မ၊ဌ
၂။ဝု၀။ သံ၊ဌ၊ခ။ခဝ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ။ ဝုဒ္ဓက
ဌ။ဌ၉ဖ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဖ။ ဥဒ္ဓသန္တ–ဝိ၊ ၂။ ၂ရ၉ဖ၊
၂၈၅၊ ၂ဌ၁၊ခ၀ဝရ။ ဥဒ္ဓိသဇ–ဝိ၊ဌ၊ဌ။ရ ၂။ ဝိ၊
သဂ်ဟ။ ၂ ၂ ၂။ ဥဒ္ဓိသေယျ–အံ၊ဝု။ဌ၅။ ဥဒါန။
ခဝ၉။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅။ ဥဒ္ဓိသေယျာဇ–ဝိ၊ခ။ ၂ဌ၊
၂ဂ၊၅၅၊ဌ၀၊ခ၀ဖ၊ခ၅ဝ။ ဝိ၊ဌ။ဌ ၂ဌ။ အံ၊ဝု။ဌ၅။
ဥဒါန။ခဝ၉။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ၊ခ၀ဌ၊ခ၉၅။ ဝိ၊ဌ၊ ၂၊
ရ၉၊ခ၀ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ရ၀။ အံ၊ဌ်ိ၊ဝု။ ၂ဝ ၂။
ဥဒ္ဓိသေယျာဇ– ဝိ၊ဝု။ ၂ဖ။ ကခ်ိ။ဌ်ိ။သစ်။ခ၅ဝ။
အံ၊ဌ်ိ၊ ၂ရ ၂။ ဥဒ္ဓိသိ–ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ။ မ၊ဌ၊ခ။ဖ။
အံ၊ဌ်ိ၊ဝု။ ၂ဝ၅။ ဥဒ္ဓိသိဝု– ဝိ၊ဝု။ခ၅ ၂။ ဝိ၊ဌ
၊ခ။ခ၅ဌ။ သာရတ္ထ၊ဝု။ဌ၉ဌ။ ဥဒ္ဓိသိသေတိ– ဝိ၊
ဝု။ ၂ဖ ၂။ ဥဒ္ဓိသိသောမိ–ဝိ၊ဝု။ခ၀ဝ။ ဝိ၊ဌ။ဌ ၂ဌ။
အံ၊ဝု။ဌ၅။ ဥဒါန။ခဝ၉။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ။ ကခ်ိ။ဌ၉။
အံ၊ဌ၊ ၂ ၂ခ။ မ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၂ ခ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ဖ။
အံ၊ဌ်ိ၊ဝု။ ၂ဝ၅။ (ခ) ဥဒ္ဓိသတိ–ဝိ၊ ၂။ ၂ဝခ။
ဓိလိန္ဒ။ခ၀ ၂။ နေတ္ထိ၊ဌ၊ခ။ မူလဌ်ိ၊ခ။ခ၅ဌ။
အနုဌ်ိ၊ခ။ခ ၂ ၂။ ဥဒ္ဓိသန္တိ– သာရတ္ထ၊ခ။ ၂ရ။
ဝိသုဒ္ဓိဌ်ိ၊ခ။ ၂ ၂ရ။ ဥဒ္ဓိသာမိ–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၀ဝ။
ဥဒ္ဓိသ–ဝိ၊ခ။ ၂ဌ၅။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၆ဝ။ ဥဒ္ဓိသောတိ–
ဝိ၊ဌ။ခ၉ ၂။ အံ၊ဌ၊ဝု။ဌ၅။ ဥဒ္ဓိသေယ္ယ–ဝိ၊ခ။ ၂ဌ၊
ဝိ၊ဝု။ခ ၂။ ဝိ၊ဌ။ခ၉ ၂။ မ၊ခ။ ၂ ၂ရ။ ဝ၊ဌ။ဖ၊ဌ။
ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၆ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ဝု။ ၂ဌ၅။ မ၊ဌ၊ ၂။ဌ၉ဌ။ ဝ၊ဌ
ဌ၊ ၂။ဝ၅ဝ။ အံ၊ဌ်ိ၊ခ။ခ၀ရ။ ဥဒ္ဓိသိ–ဇာဘိ၊
ဂ။ ၂ခ၀ရ၊ဌ၅ ၂။ အဘိ၊ဌ၊ဝု။ ၂ဝ၅။ ဥဒ္ဓိသိသန္တိ–
အပ၊ခ။ ၂ရ၊ဌ၅။ (ဂ) ဥဒ္ဓိသိသတိ–ခုဒ္ဓက၊
ဌ။ခ၀ရ။

ဥဒ္ဓိသထု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+ထု] ရွတ်
ဆို –ရွတ်ပြ–ဟောကြား–ပါလော။ ဥဒ္ဓိသတိ–
ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသထ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+ထ]
ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ကြကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသန (နှ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယု] (က) (ပါဠိကို)
ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–သင်ယူ–ခြင်း၊ (ခ)
အကျဉ်းအားဖြင့် ဆိုခြင်း။ (ဂ) ရည်ညွှန်းခြင်း၊
အမျှပေးဝေခြင်း။ (က) ဓမ္မသ ဥဒ္ဓိသနေန–
---အညာသိ။ မ၊ဌ်ိ၊ ၂။ ၂ ၂။ (–မ၊ဌ၊ဝု။ ၂ ၂။ အံ၊
ဌ်ိ၊ဝု။ ၅)။) ဥဒ္ဓိသန် ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏံ။ မ၊ဌ်ိ၊ဝု။ခ၀ရ။
(ခ) လပတိ ဥဒ္ဓိသနဝသေန။ ဟုတိဝုတ်၊
ဌ။ဝု၅ဝ။ အံ၊ဌ်ိ၊ ၂။ ၂ ၂ခ။ ကော ဥဒ္ဓေသောတိ
ကော် ဥဒ္ဓိသန် အတ္ထသ သံဝိတ္ထဝစန်။ သံ၊ဌ်ိ၊
၂။ဝုရ။ (–မ၊ဌ်ိ၊ခ။ ၅)) (ဂ) ပေတာနံ

ဥဒ္ဓိသနဝေသန ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစိနိတ္တာ။ ပေတာ၊၆။၈။ ကာလေန ကာလံ ဒါနံ ဒတ္တာ တေသံ ဥဒ္ဓိသနံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၉၇။

ဥဒ္ဓိသနကိရိယာ (တိ) [ဥဒ္ဓိသန+ကိရိယာ] ရည်ညွှန်း-အမျှပေးဝေ-မှုကို ပြုခြင်း။ တေ စ မဟာရာဇာနော ပုဗ္ဗပေတဝတ္ထုဒေဝ-တာယော စ ဥဒ္ဓိသနကိရိယာယ ပဋိမာနိတာ ဟောန္တိ။ ပေတာ၊၆။၁၆။

ဥဒ္ဓိသန္တ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ) +အ+အန္တ] (က) (ပါဠိကို) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ပို့ချ-ဟောကြား-အကျင့်ပြ-သော၊သူ။ (ခ) ရည်ညွှန်းသော၊ အမျှပေးဝေသော၊သူ။ (က) နဝကေန တိက္ခုနာ ဥဒ္ဓိသန္တေန သမကေ ဝါ ဟာသနေ နိသိဒိတုံ။ ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂၅။ ဥဒ္ဓိသန္တေနာတိ ဥဒ္ဓေသံ ဒေန္တေန၊ ပါဠိံ ဝါစေ-နေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာ,လင်္ကာရဋီ၊ ၂။၃၂၁။ (-ကသိ။ ၂၅၀။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၆၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၅၆။ ဥဒါန၊ ဋီ။၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၀၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၃၀။) ပါဋဌော အတ္ထတော ဥဒ္ဓိသန္တေန စ နိဒ္ဓိသန္တေန စ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဓိသိတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၈။ မဟာနိ၊ ဋီ။၉။ (ခ) "ဣဒံ ဝေါ ဉာတီနံ ဟောတု"တိ ဝေ ဣမံ ဒါနံ ဥဒ္ဓိသန္တေဟိ အမှာကဉ္စ ပုဗ္ဗာ ကတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရ၆။

ဥဒ္ဓိသန္တ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန။ မာန ကို အန္တ ပြု ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်သော။ ပါတိမောက္ခေ ဥဒ္ဓိဿမာနေတိ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၁၈၈၊(-၁၉၀။) အာစရိယေ အတ္ထနော ရုစိယာ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ။ ဝိ၊ဋီ၊ခု။၁၄၅။ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါတိ ဥဒ္ဓိ-သိယမာနေ ဝါ ... အန္တသဒ္ဒေါ ဟိ မာနသဒ္ဒကာရိဇယော။ ပါစိတ်၊ယော။၁၁ရ။

ဥဒ္ဓိသန္ဒီ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္ဒီ](က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-၏။(ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-၏။ ဥဒ္ဓိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသန္ဒု (တြီ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္ဒု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သော၊သူ။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခူ သံဃမဇ္ဈေ ပါတိမောက္ခံ ဥဒ္ဓိသမာနာ သဠ္ဠိစ္ဆ ဒုက္ခေ ဝါသေန္တိ။ ဝိ၊ခု။၁၅၅။

ဥဒ္ဓိသာပန (နာ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ယု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေခြင်း၊ ပါဠိကိုသင်ယူစေခြင်း။ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဓိသနံ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဓိသာပနန္တိ ပစ္ဆေကံ သက္ကစ္စံသဒ္ဒေါ ယောဇေတဗ္ဗော။ မဇ္ဈိ၊ခု၊၁ရ။ ဥဒ္ဓိသန-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပနတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓိသာပန+အတ္ထ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေခြင်း ဟူသောအကျိုး၊ ပါဠိကို သင်ယူစေခြင်း အကျိုး။ ဥဒ္ဓေသတ္ထ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာဝိယမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ +ယ+မာန] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-စေ အပ်သော၊ သင်ကြားစေအပ်သော၊သူ(ဆရာ)။ ဥဒ္ဓိသာပေန္တ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ +တမ္ဗ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ယူစေ-အပ်သော၊ ပို့ချအပ်သော၊သူ။ နဝ ဥဒ္ဓိသိတဗ္ဗံ၊ နဝ ဥဒ္ဓိ-သာပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂ ၂ ၁။

ဥဒ္ဓိသာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ ဏာပေ+တိ] (က) ရွတ်ဆိုစေ၏။ ရွတ်ပြစေ၏။ သင်ကြားနာယူစေ၏။ သင်ကြားပြသစေ၏။ (ဆရာက တပည့်အား ရွတ်ဆိုစေခြင်း=သင်ကြားနာယူစေခြင်း, တပည့်က ဆရာအား ရွတ်ပြစေခြင်း= ပို့ချစေခြင်း = သင်ကြားစေ

ခြင်း အားလုံးပါဝင်သည်။) (၁) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-စေ၏။ (၂) ရည်ညွှန်းစေ၏။ အမျှပေးဝေစေ၏။ (က) ပဒေန ဥဒ္ဓိသတိ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေတိ ဝါ။ ဝိ၊၂။၁၈၀။ အန္ဓေဝါသိကံ ပစ္စက္ခာမိတိ-----ယော မံ ဥဒ္ဓိသာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၁၈။ သမာနာစရိယကံ ပစ္စက္ခာမိတိ-----ယော တံ ဥဒ္ဓိသာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၁၈။ အာစရိယံ ပစ္စက္ခာမိတိ-----ယာဟံ ဥဒ္ဓိသာ-ပေမိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၁ရ။ (ခ) ဘတ္တာနိပိ နု ဥဒ္ဓိ-သာပေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၆ ၂။ ဆံ၊ဌီ၊၁။၁ရ၈။ (ဂ)တံ ဒက္ခိဏံ မယှံ ဥဒ္ဓိသာပေယျာထ။ ပေတာ၊ဌ။၃၃။ (ဃ) ဥဒ္ဓိသာပေန္တိ-ဝိ၊ဌ။၃၁၉။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉။ ကင်္ခ။ ၂၅ ၂။ ကင်ဒီ၊သစ်။၄၁၄။ ပါစိတ်၊ယော၊ရ။ ဥဒ္ဓိသာပေထ-ဝိ၊ဌ၊၄။ရ ၂။ ဝိ၊ သင်ဟ။ ၂ ၂ ၂။ ဥဒ္ဓိသာပေမိ-ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၁ရ။ ·သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၉။ ဥဒ္ဓိသာပေသာမ-ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃၅ ၄။ (ခ) ဥဒ္ဓိသာပေန္တိ- ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၆ ၂။ ဆံ၊ဌီ၊၁။၁ရ၈။ (ဂ) ဥဒ္ဓိသာပေယျာထ-ပေ်တာ၊ဌ။၃၃။

ဥဒ္ဓိသာပေတုံ(ကြိုဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+တုံ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေခြင်းငှါ၊ သင်စေခြင်းငှါ။ နှ သက္ကာ သုဒေန ဓာရေတုံ ဝါ ဥဒ္ဓိသိတုံ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေတုံ ဝါ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၃၃။ သံ၊ဌ၊၁။ ၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂ ၁ ၂ ၆။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၀။

ဥဒ္ဓိသာပေတုကာမ (တိ) [ဥဒ္ဓိသာပေတုံ+ကာမ] ရွတ် ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-စေခြင်းငှါ အလိုရှိ ၊ သူ။ သစေ ဥဒ္ဓိသာပေတုကာမော ဟောတိ၊ ဥဒ္ဓိသိတဗ္ဗော။ ဝိ၊၃။ ၅ ၉ ၂ ။ ဝိ၊ဌ။ ၃ ၉ ၄ ။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂ ၂ ၆ ။

ဥဒ္ဓိသာပေတ္မာ (ကြိုဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+တ္မာ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေ၍သင်ယူစေ၍။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-စေ၍။ (ဂ) ရည်ညွှန်း-အမျှပေးဝေ-စေ၍။ (ဃ) ထောက်ဥဒ္ဓိသာပေတ္မာ။ ဝိ ၊ ဌ ၊ ၂ ၂ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ ၂ ရ ၀ ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၃ ၆ ။ မဇ္ဈိ၊ဌ။ ၁ ၅ ၁ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ ၁ ၁ ၆ ။) (ခ) သေနာသနံ ဥဒ္ဓိသာပေတ္မာ။ ဆံ၊ဌ၊ဌ။ ၂ ၁ ၅ ။ (-ဓမ္မ၊ဌ။ ၂ ။ ၄ ၁ ၆ ။)။ (ဂ) မနုဿေဟိ ကတံ ဒါနံ တေသံ ပေတာနံ ဥဒ္ဓိသာပေတ္မာ။ ပေတ၊ ဌ။ ၂ ၄ ၅ ။

ဥဒ္ဓိသာပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ထ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ကြား-သင်ယူ-စေကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေန္တ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+အန္တ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-စေသော၊ ပါဠိကို ပို့ချစေသော၊ ပါဠိကိုသင်ယူသော(သူ(တပည့်)။ အနာပတ္တိ ကေတော ဥဒ္ဓိသာပေန္တော။ ဝိ၊ ၂ ။ ၂ ၆ ။ ထေရေန ဘိက္ခုနာ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေန သမကေ ဝါ အာသနေ နိသီဒိတုံ။ ဝိ၊ဌ။ ၃ ၁ ၉ ။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၄ ၂ ၅ ။ ကေတော ဥဒ္ဓိသာပေန္တောတိ အနုပသမ္ပန္နေန သဒ္ဓိ ကေတော ဥဒ္ဒေသံ ဂဏှန္တော ဝ ဒတိ၊ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ ဌ ၊ ၃ ။ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေနာတိ ဥဒ္ဒေသံ ဂဏှန္တေန၊ ပါဠိ ဝါစာပေန္တေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာ-လင်္ကာရဋီ၊ ၂ ။ ၃ ၁ ။ (-မိလိန္ဒ။ ၃ ၅ ၀ ။ သံ၊ဌ၊ ၃ ။ ၂ ၆ ရ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ ရ ၂ ။ မဇ္ဈိ၊ ၂ ။ ၁ ၃ ရ ။ သံ၊ဌီ၊ ၂ ။ ၄ ၉ ၀ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ဌ။ ၉ ၉ ။)

ဥဒ္ဓိသာပေန္တ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+မာန။ မာန ကို အန္တ ပြု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟော ကြား-စေအပ်သော၊ သင်ကြား စေအပ်သော၊ သူ(ဆရာ)။ အန္ဓေဝါသိကေန ဥဒ္ဓိသာပေန္တေ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃ ။ ၁ ၆ ။ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေ ဝါတိ ဥဒ္ဓိသာပိယမာနေ ဝါ၊ အန္တသဒ္ဒေါ ဟိ မာနသဒ္ဒကာရိယော။ ပါစိတ်၊ယော၊ ၁ ၁ ရ ။ ဥဒ္ဓိသန္တ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+အ်န္တိ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ကြား-သင်ယူ-စေကုန်၏။ (ခ) ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-

ညွှန်း–စေကုန်၏။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+မိ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–သင်ကြား–သင်ယူ–စေ၏။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေဏျာတ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ဏျာတ] ရည်ညွှန်းစေ–အမျှပေး ဝေစေ–ကုန်ထုတ်၏။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေသာမ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+သာမ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–သင်ကြား–သင်ယူ–စေကုန် လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာမိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မိ] (က) ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟောကြား–၏။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–၏။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာဟိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်ကြားလော၊ ညွှန်ပြလော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိသု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဥ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟောကြား–ကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဣ] (က)ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟောကြား–ပြီ။ (ခ)ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–ပြီ။ ဥဒ္ဓိသတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိတ (တီ) [ဥ+ဒိသ+တ] ရည်ညွှန်း–အမျှပေးဝေ–အပ်သောသူ။ ဒါနံ ဒတ္တာ နု ဥဒ္ဓိသိ–တတ္တာ သိန္နာသာ ဟုတ္တာ။ ပေတဝတ္ထု၊၂၁။

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ (တီ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တမ္ဘ] (က) ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို–အပ်သော။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်သော။ (က) သစေ ဥဒ္ဓိသာပေတုကာမော ဟောတိ၊ ဥဒ္ဓိသိ–တမ္ဘော။ ဝိ၊ဝု။၅၉၊၇၈။ ဝေဠု ပန ဘိက္ခုဝေ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၀။ (–၁၅၂။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၆။ ဝိ၊ဌ၊ဝု။၂၅၁။ ဝိ၊ဌ၊ဂ။ရ၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၆၀၊ ၂၀၆၊၂၂၆။ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတော (ဒီ၊ဌ၊၂။၉၁) ကထေတမ္ဘတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၁။ သောဌသ–ဝသောတိ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘော ဝေါဟာရိတမ္ဘော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၂၀။ (ခ) ကထံ နု ခေါ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒိသိတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ။၃၃၀။

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတ္ထမ (ပု) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+ကမ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–အပ်သောအစဉ်။ သမ္ဘသိက္ခာပဒါနံ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတ္ထမဿ ဒဿိတတ္ထာ။ ဝဇိရ။၄၄ရ၊ (–၄ဖ၁။)

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘဋ္ဌ (ပု) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+အတ္ထ] ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသောအနက်။ အဟံ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘဋ္ဌေန ဥဒ္ဒေသော အဿာတိ မမုဒ္ဒေသိကော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၈။ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ–ဋ္ဌေနာတိ "သတ္ထာ"တိ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘဋ္ဌေန။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၄ဖ။ (–မ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။)

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတာ (ထီ) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+တာ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–အပ်သည်၏အဖြစ်။ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆ–န္တိတိ သရူပေန ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ကင်္ခါ။၁၀၄။ (–ကင်္ခါ၊ဋီ။၁ဖ၅။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၄။)

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘလက္ခဏ (နာ) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+လက္ခဏ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–အပ်သောအမှတ်လက္ခဏာ။ ဥဒ္ဒေသော ဥဒ္ဒေသကာလေ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ–လက္ခဏဿ တတ္ထ ဝုတ္ထတ္ထာ။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဓိသိတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တုံ] (က) ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟော ကြား–ခြင်းငှာ။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ခြင်းငှာ။ (က) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဂါတိမောက္ခံ ဥဒ္ဓိသိတုံ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၀။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၀၅။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃။ သံ၊ဌ၊၁။၉။ အံ၊ ဌ၊၁။၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁ ၆။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၀။ ကင်္ခါ၊ ဋီ။၃။) (ခ) ဗုဒ္ဓာမဟံ ဘဒ္ဒေ–––––ဘတ္ထာနိ စ ဥဒ္ဓိသိတုံ။ ဝိ၊၁။ ၂၄၄။ (– ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ ၆ ။ သံ၊ဌ၊ ၂။၁ဖ ၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၄။)

ဥဒ္ဓိသိတု (ပု) [ဥ+ဒိသ+တု] ညွှန်းပြသူ၊ညွှန်းသူ။

နာဘိဇာနာမိ အညံ သတ္ထာရံ ဥဒ္ဓိသိတၳာ။ သံ၊ ၁။ ၄၁၉။ (ယင်းပါဠိ၏ အဖွင့်ဖြစ်သော သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၄–တို့၌ ဥဒ္ဓိသိတုံ–ဟု ရှိ၏။) ဥဒ္ဓိသိတုံ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တ္ထာ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–၍။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–လက်ခံယူစေ–၍။ (ဂ) အကျဉ်းအားဖြင့်ပြ၍။ (က) နိဒါန်း ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ အဝသေသံ သုတေန သာဝေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဂု။၁၅၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဂု။ဂ၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၀၅။ (–ဥဒါန်း၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၀။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၁ ၂ရ။) (ခ) တေသံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ အာဂစ္ဆာမိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၅ရ။ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာတိ တေသံ အတ္ထာနဋ္ဌေ ပဋိသာမိတဘဏ္ဍကဋ္ဌ ဒသေ–တ္ထာ။ သမ္ဘဋ္ဌာပေတ္ထာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၉ရ။ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာတိ ဥပေစ္စ ဒသေတ္ထာ။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃၅ ၂။ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ ပန ဇေတ ဒီသံ ရသ်–––ဃာတေဟိတိ အာဏတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၅။ အသိတိမဟာသာဝကေ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၅ ၂။ (ဂ) ဘဂဝါ သံခိတ္တေန ဥဒ္ဒေသံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ။ မ၊ဝ။ ၁ ၅ ၆။ မ၊ဂု။ ၂ ၃ ၃၊ ၂ ၆ ၅။ သံ၊ ၂။ ၃ ၁ ရ။ အံ၊ ဂု။ ၄ ၃ ၉။ ဥဒ္ဒေသံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာတိ မာတိကံ နိက္ခိပိတ္ထာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဂု။ ၃ ၃ ၆။

ဥဒ္ဓိသိတ္ထာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တ္ထာန] ညွှန်ပြ၍။ ညွှန်း၍။ သံဃတော ဥဒ္ဓိသိတ္ထာန၊ ဘိက္ခူ နေတ္ထာန သံဃရံ။ အဝ၊ ၂။ ၁ ၁။

ဥဒ္ဓိသိ(သီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+တေ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အပ်၏။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်၏။ (ဂ) အယံ အနုဒ္ဒမာသံ ဥဒ္ဓိသိယတိ။ ဥဒါန်း၊ဋ္ဌ။ ၂ ရ၁။ အာဏာပါတိမောက္ခမေဝ ဥဒ္ဓိသိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၅ ၅။ (–ကခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၁ ၂ ရ၊ ၁ ၆ ၅။ အံ၊ဋီ၊ ဂု။ ၂ ၃ ၃။) (ခ) နာမဂေါတ္တဝသေန ဟိ သတ္ထော ဒတ္ထော တိသော ဂေါတမောတိ ဥဒ္ဓိသိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၃ ဝ။ (–စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ ၄ ၄ ရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၃ ၃ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၅ ၃ ရ။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၃ ၉ ၂ ။) (က) ဥဒ္ဓိသိယန္တိ–ဟုတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂ ၉ ၉။ အနုဋီ၊ ၁။ ၁ ၈ ၃ ။

ဥဒ္ဓိသိယမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+မာန] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အပ်သော။ (ခ) အကျဉ်းပြအပ် သော။ (ဂ) ဝိတ္ထာရေန ဥဒ္ဓိသိယမာနေ ပါတိမောက္ခေ။ ဝိမတိ။ ၂ ။ ၅ ၁ ။ ဥဒ္ဓိသိယမာန (ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၄ ၆ ။ ကခါ။ ၂ ၅ ၂)–လည်းကြည့်။ (ခ) ဥဒ္ဒေသေန ဟိ ဥဒ္ဓိသိယမာနာနံ ဓမ္မာနံ အတ္ထိတာမတ္တံ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂ ၃ ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂ ၂ ၉။ (–အနုဋီ၊ ဂု။ ၃ ဂ။ နေတ္တိ၊ ဝိ။ ၈ ၉ ။)

ဥဒ္ဓိသိဿတိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+သ္သတိ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–လတ္တံ့။ (ခ) ရည်ညွှန်း–အမှုပေး ဝေ–လတ္တံ့ ။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိဿန္တိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+သ္သန္တိ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+သ္သာမိ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အံ့–မည်။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥ+ဒိသ+ယ+အန္တေ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်ကုန်၏။ ဥဒ္ဓိ–သိ(သီ)ယတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယျ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+ယေ္ယ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–ရာ၏–ရမူကား–ရလျှင်။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယ္ယ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယေ္ယ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–ရာ၏။ ဥဒ္ဓိသတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယ္ယာထ (ကြိ) ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယေ္ယာထ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–ကုန်ရာ၏–ကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယ္ယာမ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယေ္ယာမ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ကုန်အံ့။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဿ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တ္ထာ] ရည်ရွယ်-ရည်ညွှန်း-ရည်မှတ်-အာရုံပြု-၍၊ ဘိက္ခု ပနေဝ ဥဒ္ဓိဿာတိ ဘိက္ခုဿတ္ထာယ ဘိက္ခုံ အာရဗ္ဘကံ ကရိတ္ထာ။ ဝိ၊၁။၃၁၈၊၃၂၆။ နု ဒါနာဟံ ဘဂ္ဂေ ဘဂဝန္တံ ဥဒ္ဓိဿ ဝိဟရာမိ။ ဒီ၊၃။၂။ဘဂဝန္တံ ဥဒ္ဓိဿာတိ ဘဂဝါ မေ သတ္ထာ၊ ဘဂဝတော အဟံ ဩဝါဒံ ပဋိကရောမိတိ ဧဝံ အပဒိ-သိတ္ထာ။ ဒီ၊၁၊၃။၂။

ဥဒ္ဓိဿက (တိ) [ဥဒ္ဓိဿ+က] ရည်ရွယ်-ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သော။ တတ္ထ ဥဒ္ဓိဿကေ ယံ ဥဒ္ဓိဿ ပဟရတိ။ ကင်။၁၂၁။ ခုဒ္ဒကၖ၁။၁၉။ သာရီရိကံ ပါရိဘောဂိကံ ဥဒ္ဓိဿကန္တိ။ ဇာ၁၊ ၄။၂၂၉။ သာရတ္ထ၊၁။၁၇၂။ (-ဖဲ၁၊၁။၁၇၃။) ဥဒ္ဓိသက, ဥဒ္ဒေသိက-တို့လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိဿကစေတိယ (နှ) [ဥဒ္ဓိဿက+စေတိယ] ရည် ရွယ်-ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ်သော-စေတီ-ဘုရားဆင်းတု။ ဗုဒ္ဓပဋိမာ ဥဒ္ဓိဿကစေတိယံ။ ခုဒ္ဒကၖ၁။၁၈၈။ (-သာရတ္ထ၊၁။၁၇၂။)

ဥဒ္ဓိဿကတ (တိ) [ဥဒ္ဓိဿ+ကတ] ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သော။ နု ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓိဿကတံ မံသံ ပရိဘုဉ္ဇိတမ္ဘံ။ ဝိ၊၃။၃၃၄။ (-ဒီ၊၁။၁၅၆။ မ၊ ၁။၁၁၁၊၀၀၊၃၅၂။) ဥဒ္ဓိဿကတန္တိ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ ကတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၆၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၉။) "ဥဒ္ဓိဿာ" တိ တ္ထာပစ္စယန္တသဒ္ဒေါ "ကတ"န္တိ ဥတ္ထရပဒေန သမာသောတိ အာဟ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ ကတန္တိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၅၃။

ဥဒ္ဓိဿကတန္တရာယ (ပု) [ဥဒ္ဓိဿကတ+ အန္တရာယ] ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သောလာဘ်၏-အန္တရာယ်-အင်္ဂနာင့်အယှက်-အတားအဆီး။ စတ္တာရော ခေါ ----ဥဒ္ဓိဿကတန္တရာယော။ မိလိန္ဒ။၁၅ရ။

ဥဒ္ဓိဿကတမံသ (နှ) [ဥဒ္ဓိဿကတ+မံသ] ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ် (သတ်အပ်) သော အသား။ ဥဒ္ဓိဿကတမံသဠ ----ဒုက္ခဏ်။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ။ ၁၁၄။ ဥဒ္ဓိဿကတမံသန္တိ ဘိက္ခုံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ ကတံ ဥဒ္ဓိဿကတံ၊တဠ တံ မံသဠ။ ခုဒ္ဒသိ-က္ခာဘိနဝဋီကာ။ ၃၁၂။

ဥဒ္ဓိဿကတမံသဝဋိဘောဝ (ပု) [ဥဒ္ဓိဿကတ မံသ+ဝဋိဘောဂ] ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ် (သတ်အပ်) သော အသားကို သုံးဆောင်ခြင်း။ ဥဒ္ဓိဿကတမံသဝဋိဘောဂတော အကပ္ပိယ-မံသဝဋိဘောဂသ ဝိသေသံ ဒဿေတုံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၂၅။

ဥဒ္ဓိဿစေတိယ (နှ) [ဥဒ္ဓိဿ+ကတ+စေတိယ] ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ်သော စေတီ။ သရီရ-စေတိယံ ဥဒ္ဓိဿစေတိယံ ပရိဘောဂစေတိယန္တိ တီဏိ စေတိယာနိ။ ဓမ္မပဒ၊၂။၁၆၃။

ဥဒ္ဓိဿမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+မာန] (က) ရွတ်ပြ-ရွတ်ဆို-အပ်သော။ (၁) ရည်မှန်း-ရည်ညွှန်း-အပ်သော။ (က) ပါတိမောက္ခေ ဥဒ္ဓိဿမာနေတိ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ ဥဒ္ဓိဿာပေန္တေ ဝါ သဇ္ဈာယံ ဝါ ကရောန္တေ။ ဝိ၊၂။၁၈၈။ ဥဒ္ဓိဿမာနေတိ အာစရိယေန အန္တေဝါသိ-ကဿ ဥဒ္ဓိဿမာနေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၃။၁၄၅။ ဥဒ္ဓိဿ-မာနေတိ အာစရိယေန အန္တေဝါသိကဿ ဝုစ္စမာနေ ဝါ သဇ္ဈာယံ၀သေန ပရိဝတ္တိယမာနေ ဝါ။ ကင်။၂၅၂။ (-ဝိ၊၂။၁၉၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ ၁၄၄။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၄။ရ။ ဝိ၊သင်္ခ။၂၁၁။) (၁) တတ္ထ အတ္ထနော ဥဒ္ဓိဿမာနေ ပဟူတေ အနုပါနမ္ပိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၁ရ၆။

ဥဒ္ဓိပန (ထီ၊နှ) [ဥ+ဒိပ+ယု] ထင်စွာပြခြင်း။ ဝိဘာဝေါ ကာရက် တေသု-ပဗ္ဗတ္တိယုဒ္ဓိပနေ တထာ။ သုဗောဓာလင်္ကာရ။ ၃၄၈။ ဥတ္တာစနာ လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိဝနဝိဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓိဝန+ဝိဘာဝ] ဥဒ္ဓိဝန ဝိဘာဝ မည်သောအကြောင်းတရား။ ထင်ရှားဖေါ်ပြသော အကြောင်းတရား။ ဌာယီဘာဝ, ဗျဘိစာရီဘာဝ, သာတ္ထိကဘာဝ ဟူသော ဘာဝသုံးမျိုးတို့ကို-ထင်ရှားဖေါ်ပြသော-တိုးပွားလာစေသော-အခြေအရံ အကြောင်းတရား။ (မူရင်းအကြောင်းဖြစ်သော အာလမ္ဗဏဝိဘာဝ၏ အခြေအရံဖြစ်သော အကြောင်းတရားဟု ဆိုလို၏။ ဥပမာအားဖြင့် မိန်းမယောက်ျားတို့ အချင်းချင်း ချစ်ကြိုက်ခြင်းဟူသော ရတိဌာယီဘာဝ၌ မိန်းမသည် ယောက်ျား၏လည်းကောင်း, ယောက်ျားသည် မိန်းမ၏လည်းကောင်း မူရင်းအကြောင်းဖြစ်သော အာလမ္ဗဏဝိဘာဝမည်၏။ ထိန်ထိန်သာနေသောလရောင်နှင့် ပျော်မွေ့ဖွယ်ကောင်းသော ပန်းဥယျဉ်စသည်တို့သည်ကား ထို အာလမ္ဗဏဝိဘာဝ၏ အခြေအရံ အကြောင်းအဖြစ်ဖြင့် အချစ်စိတ်ဖြစ်သော ရတိဌာယီဘာဝကို ထင်ရှားတိုးပွားလာစေသော. ဥဒ္ဓိဝနဝိဘာဝမည်၏။) ဥဒ္ဓိဝနဝိဘာဝေါ စန္ဒာဒိ။ အလင်္ကာ၊ ဌီ၊ဟောင်း။ နှာ။၃၃၃။ စန္ဒရမ္မ-ဒေသာဒိ ဥဒ္ဓိဝနဝိဘာဝေါ။ သုဟောအလင်္ကာရ ဌီကာသစ်၊နှာ။၃၃ရ။

ဥဒ္ဓေက (ပု) [ဥ+ဒေက(=ဒေကိ)+အ။ဓာန်၊ ဌီ။၄၆၈။] (က) ကြိုတိုးခြင်း။ (ခ) အထက်သို့ တက်သောလေ၊ ကြိုတိုးသောလေ။ (ဂ) ဣမသ ခေါ ရညော သပ္ပိ ဝိတံ ပရိဏာမေန္တံ ဥဒ္ဓေကံ ဒဿတိ။ ဝိ၊၃။၃၀၈။ ဥဒ္ဓေကံ ဒဿတိတိ ဥဂ္ဂါရံ ဒဿတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃၃၉။ (ခ) တတော ဥဂ္ဂတေန စ ဂန္ဓေန ဥဒ္ဓေကောဝိ မုခမ္ပိ ဒုဂ္ဂန္ဓံ ပူတိကုဏပသဒိသံ ဟောတိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။ ၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၂။ ဥဒ္ဓေကော ဝိတ္ထာဒိဟိ ဝိနာ ကေဝလော ဥဒ္ဓဂ်မဝါတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၃၀၈။ (–မဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။၄၃၀။)

ဥဒ္ဓေသ (ပု) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ဏ] (၁) အကျဉ်း-ပြဆို-ဟော-ကြောင်းဖြစ်သော စကားရပ်၊ အကျဉ်းစကား။ အကျဉ်းဒေသနာ၊ ခေါင်းစဉ်၊ မာတိကာ။ (၂) ပါဠိကို-ဘုရားစကားတော်ကို-ရွတ်အံ-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ပို့ချ-ခြင်း။ ရွတ်ပြအပ်သည်၏ အဖြစ်။ (၃) သင် ယူအပ်သော-ရွတ်ပြအပ်သော-ပါဠိ-ပါတိမောက်။ (၄) (က) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသဘော။ (ခ) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သော၊အူ။ (၅) ညွှန်ပြပြောဆိုခြင်း။ (၆) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-ကြောင်းဖြစ်သော-အရာဝတ္ထု-အမည်အနွယ်။ (၇) ပင့်ဖိတ်ခြင်း။ ရည်ရွယ်အပ်-ရည်ရွယ်ချိပ်ပြုအပ်-သော (ဆွမ်းစသည်)(ကေစီ)။ (၈) ရည်ညွှန်းခြင်း၊အမျှပေးဝေခြင်း။

(၁) အကျဉ်း-ပြဆို-ဟော-ကြောင်းဖြစ်သော စကားရပ်၊ အကျဉ်းစကား။ အကျဉ်းဒေသနာ၊ ခေါင်းစဉ်၊ မာတိကာ။ ဘဒ္ဒေက-ရတ္တသ ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓေသဠ္ဌ ဝိဘင်္ဂေ ဒေသေဿာမိ။ မဟာ၊၂၆။ ဥဒ္ဓေသ (မဟာ။၁၅၆။ မဟာ။၂၆၅။ သံ၊၂။၄ရ၈။ အံ၊ဒု။၄၃၉။) ဒ္ဒီ မာတိကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဒု။၃၃၆။ ဒေသေတမ္ဘမတ္ထံ ဥဒ္ဓိသတိ ဝေတနာတိ ဥဒ္ဓေသော၊ သခေါ်ပဒေသနာ ဝေ၊ ယသ္မာ ပန-----တသ္မာ အာဟ "ဥဒ္ဓေသဒ္ဓီ - မာတိက" ဒ္ဓီ။ မ၊ဋီ၊ဒု။၃၆၆။ သမာသဝဏ်စနံ ဥဒ္ဓေသော၊ ဝိတ္ထာရဝစနံ နိဒ္ဒေသော။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၆။ (၂) ပါဠိကို-ဘုရား စကားတော်ကို-ရွတ်အံ-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ပို့ချ-ခြင်း။ ရွတ်ပြအပ်သည်၏ အဖြစ်။ အညတိတ္ထိယပုဗ္ဗော နှ တိဗ္ဗစ္ဆန္ဒော ဟောတိ ဥဒ္ဓေသေ ပရိပုစ္ဆာယ။ ဝိ၊ဒု။၁၀၀။ ဥဒ္ဓေသေတိ ပါဠိ ဝရိယာပုဏနေ။ ပရိပုစ္ဆာယာတိ အတ္ထသဝဏေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ ၂ရ၄။ အယံ ကာလော ဥဒ္ဓေသဿ(အံ၊၂။ ၄ရ၄)တိ

အယံ ဗုဒ္ဓဝစနံ ဥဂ္ဂဏှနကာလော။ ဆံ၊ဌ၊ ၃။၁၈၄။ ပါဠိယာ ဥဒ္ဒိသနံ ဥဒ္ဒေသော၊ အတ္ထကထနံ ပရိပုစ္ဆာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၅၀။ ဥပဇ္ဈာယေန ဘိက္ခဝေ သဒ္ဓိဝိဟာရိကော သင်္ဂဟေတဗ္ဗော-အနုဂ္ဂဟေတဗ္ဗော ဥဒ္ဒေသေန ပရိပုစ္ဆာယ။ ဝိ၊၃။၆၃။ ဥဒ္ဒေသောတိ ပါဠိဝါစနံ၊ ပရိပုစ္ဆာတိ ပါဠိယာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ။ ဝိ၊ဋ၊၃။၂၆၃။ ဥဒ္ဒိသနံ ဥဒ္ဒေသောတိ ဝစနတ္ထေန ပါဠိဝါစနာ ဥဒ္ဒေသော နာမ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၂၄။ စတ္တာရော ပါရာဇိကာ ဓမ္မာ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ပါတိမောက် ပါဠိ။၂။ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆန္တီတိ သရူပေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ကင်္ခ။၁၀၄။ ဥဒ္ဒိသီယတီတိ ဥဒ္ဒေသော၊ ဘာဝပ္ပဓာနော ယံ နိဒ္ဒေသော၊တေနာဟ "ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတ"န္တိ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။၁၆၅။ (၃) သင်ယူ-ရွတ် ပြ-အပ်သော-ပါဠိ-ပါတိမောက်။ အနာပတ္တိ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တော၊ ပရိပုစ္ဆံ ဒေန္တော။ ဝိ၊၂။ရ၆။ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တောတိ အဌန္နံ ဂရုဓမ္မာနံ ပါဠိ ဥဒ္ဒိသင်္ဆော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၆၆။ ဥဒ္ဒေသံ ဝရိပုစ္ဆံ ဂဏှန္တိ သဒ္ဓါယန္တိ။ ဝိဌ၊ ၂။ဂ။ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တေန၊ ပါဠိ ဝါစေန္တေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ။၂။၃၂၁။ ပဗ္ဗဇုပါလိ အာကာရေဟိ ---ကမ္မေန ဥဒ္ဒေသေန။ ဝိ၊၅။၃၄၉။ ဥဒ္ဒေသေနာတိ ပဗ္ဗဇုပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသေသု အညတရေန ဥဒ္ဒေသေန။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၂၂။ မ၊ဌ၊၄။၇၅။ ဆံ၊ဌ၊၁။၃၅၄။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၀၆။ ဥဒါနဌ၊ ၂ဂ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၅ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၆၁။ ဥဒ္ဒိသိယတီတိ ဥဒ္ဒေသော ပါတိမောက္ခော။ -ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၂၅၄။ ပဗ္ဗ ဥဒ္ဒေသာ နာမ နိဒါနုဒ္ဒေသော------ ဝိတ္ထာရုဒ္ဒေသောတိ။ ကင်္ခ။ဂ၄။ ဥဒ္ဒိသိယတိ သရူပေန ကတိယတိ ဧတ္ထ ဧတေနာတိ ဝါ ဥဒ္ဒေသော။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၂ရ။ (၄) (က) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသဘော။ ယေဟိ အာနန္ဒ အာကာရေဟိ------ယေဟိ ဥဒ္ဒေသေဟိ နာမကာယသ ပညတ္တိ ဟောတိ။ ဒီ၊ ၂။၅၃။ တတော တတော ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတော ဥဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၉၁။ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတော ကထေတဗ္ဗတော ဥဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။ (၁) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသူ။ အတ္ထာ ဥဒ္ဒေသော အသာ (တေသာ) တိ အတ္ထု-ဒ္ဒေသာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၅၃။ ကင်္ခ။၁၃၄။ ဥဒ္ဒေ-သောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၃၄။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၃ရ။ ဥဒ္ဒေသောတိ သာမိဘာဝေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊၁။ ၂ရ၅။ သောဠသ-ဝဿောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော ဝေါဟရိတဗ္ဗောတိ သောဠသဝဿုဒ္ဒေသော၊ သောယေဝ သောဠ-သဝဿုဒ္ဒေသိကော။ သာရတ္ထ၊၁။ ၁ ၂၀။ မမ-ဒ္ဒေသိက-လည်းကြည့်။ (၅) ညွှန်ပြပြောဆိုခြင်း။ သောဠသဝဿောတိ ဥဒ္ဒေသော ကထနံ အသ အတ္ထိတိ သောဠသဝဿုဒ္ဒေသိကော။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၆။ (၆) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-ကြောင်း ဖြစ်သော-ဆရာဝတ္ထု-ဆမည် အနွယ်။ ဥဒ္ဒေသော နာမ ယေန တေ ဝေရုပပရိက္ခာ-ရာတိ ဥဒ္ဒိသန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၃ ၄ ၂ ရ။ ဥဒ္ဒိသိယန္တိ အပဒိသိယန္တိ တေနာတိ ဥဒ္ဒေသော။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂ ၁ ၁ ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ ၁ ၃ ။ အာဂန္တု-ကာကာရ,အာဂန္တုကုဒ္ဒေသ, အာဝါသကာ-ကာရ, အာဝါသိကုဒ္ဒေသ-တို့လည်းကြည့်။ (၇) ပင့်ဖိတ်ခြင်း။ ရည်ရွယ်အပ်-ရည်ရွယ်၍ ပြုအပ်-သော(ဆွမ်းစသည်) (ကေစိ)။ ဥဒ္ဒေသဠ နုသာဒီဟိ။ ထေရ။ ၂ ရ ၀ ။ ဥဒ္ဒေသန္တိ နိမန္တန်၊ ဥဒ္ဒိသကတန္တိ ကေစိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၄ ။ (၈) ရည်ညွှန်းခြင်း။ အမျှပေးဝေခြင်း။ ပေတာနဉ္စိ အတ္ထနော အနုမောဒနေန , ဒါယကာနံ ဥဒ္ဒေသေန,ဒက္ခိဏေယျသမ္ပဒါယ စာတိ တိဟိ အင်္ဂေဟိ ·ဒက္ခိဏာ သမိဒ္ဓတိ။ ခုဒ္ဒကဌ၊ ၁ ၆ ၆ ။

ဥဒ္ဒေသက (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏ္ဍ] (၁) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သော၊သူ။ (၂) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-သော၊သူ။ (၁) ဥဒ္ဒေသကာနံ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊

၃။၁၇၄(–၁၇၅၊၁၈၃။) (၂) ဥဒ္ဒေသကေန ဝိဏ္ဍပါတိကာနမ္ပိ နာ အတိက္ကာမေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။၈၈။ ဥဒ္ဒေသကေနာတိ ဘတ္တုဒ္ဒေသကေန။ ပါစိတ်၊ယော။၅၀၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။ ၉၁။)

ဥဒ္ဒေသကရဏ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ကရဏ] အကျဉ်း ဒေသနာ–မာတိကာ–ဥဒ္ဒေသ–ကိုပြုခြင်း။ တေန ဗဟုဝစနေန ဥဒ္ဒေသကရဏံ ဗဟုဝစနေန ပုစ္ဆာယ ကာရဏန္တိ ဒီပေတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၈၂။

ဥဒ္ဒေသကာလ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ကာလ] (၁) ပါဠိသင်ရာအခါ။ (၂) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ရာအခါ၊ ပါတိမောက်ပြရာအခါ။ (၃) တေန ဥဒ္ဒေသ–ကာလေ အာဂန္တွာ ဥဒ္ဒေသံ ဂဟေတ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၀၄။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၁၅၁။) (၂) အထ ခေါ ဥဒ္ဒေသကာလေ အာဝိကတာ ဟိသာ ဟသု ဟောတိတိ ဝတ္တာ။ ကင်္ခါ။၁၀၂။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဒေသဏ္ဌာန (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ကမ] (၁) အကျဉ်း ဒေသနာအစဉ်၊ မာတိကာအစဉ်။ (၂) (ပါတိ မောက်ကို) ရွတ်ဆိုခြင်းအစဉ်၊ပါတိမောက်ပြစဉ်။ (၃) ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂ ပန ဣန္ဒြိယာနံ ဥဒ္ဒေသ–ဏ္ဌာနေနေ ––––ဝေဒိတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၂၀။ ပဋိ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၆၀။ (၂) ပဌမန္တု ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသာနံ ဥဒ္ဒေသဏ္ဌာနေ သိဒ္ဓေါတိ ဝေဒိတမ္ပံ။ ဝဇိရ၊၄၆၁။ (–ဒီဃ၊ ၂။၁၃၄။ အံ၊ဌ၊၁။ ၉၃။)

ဥဒ္ဒေသဂါထာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသ+ဂါထာ] အကျဉ်း ဂါထာ။ ဥဒ္ဒါနဂါထာ–ကြည်။

ဥဒ္ဒေသဂေါစရ (တီ) [ဥဒ္ဒေသ+ဂေါစရ] ပါဠိသင်ခြင်းလျှင် ကျက်စားရာရှိသောသူ။ ဂေါစရေသုပိ ––––နဝကမ္မဂေါစရော ဝါ ဥဒ္ဒေသဂေါစရော ဝါ ဝါသဝုရဂေါစရော ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ကင်္ခါ၊ ဋီ၊သစ်။၁၆၆။

ဥဒ္ဒေသဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဂဟဏ] ပါဠိကို သင်ယူခြင်း။ ဥဒ္ဒေသဂ္ဂဟဏေ စ သဒ္ဓါယ–ကရဏီယေ စ နိရုဿုက္ကော။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၀။ (–ကင်္ခါ။၁၉၂။ သာရတ္ထ၊၂။၄၂၁။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊ သစ်။၃၅၀။ မဇ္ဈိ၊၃။၁ရ။)

ဥဒ္ဒေသဂ္ဂဟဏကာလ (ပု) [ဥဒ္ဒေသဂ္ဂဟဏ+ ကာလ] ပါဠိကိုသင်ယူရာ–အချိန်–အခါ။ သော ကိရ––––ဥဒ္ဒေသဂ္ဂဟဏကာလေ ပရိဟာသ–ကေဠိ အကာသိ။ မေဃ၊၁။၁၅၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၃ရ ၂။ အံ၊ဌ၊၁။၁၆၁။

ဥဒ္ဒေသဌာန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဌာန] အကျဉ်းပြ အပ်သော–မာတိကာ–အရာ။ အောက်ပုဒ် ကြည်။

ဥဒ္ဒေသဌာနိယ (တိ) [ဥဒ္ဒေသဌာန+ဣယ] အကျဉ်းပြအပ်သော–မာတိကာ–အရာ၌ တည် သော။ တတော သံခိတ္တတရာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ဥဒ္ဒေသဌာနိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၁။ ၁ရ။

ဥဒ္ဒေသတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+အတ္ထ] ပါဠိသင်ယူ ခြင်း အကျိုး။ ပါဠိကိုရွတ်ပြစေ၍ သရဇ္ဈယ်ခြင်း အကျိုး။ သော ကိရ ဥဒ္ဒေသတ္ထံ ရောဟဏံ အဂမာသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ဂ၁။ ဥဒ္ဒေသတ္ထန္တိ ဥဒ္ဒိသာပနတ္ထံ၊ ပါဠိ ဥဒ္ဒိသာပေတ္တာ သဇ္ဈာယိ–တုန္တိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၁။ ၁ဝ၆။ (–ဒီဃ၊၁။ ၈၀။ မဇ္ဈ၊၁။ ၁၅၁။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ရ၊ရ၁။ အံ၊ဌ၊ ၃။ ၃ ၂။)

ဥဒ္ဒေသတ္ထိက (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အတ္ထိက] ပါဠိ–သင်ခြင်းကို–သင်ခြင်းဖြင့်–အလိုရှိသော၊သူ။ သစေ ဥဒ္ဒေသတ္ထိကော၊ ဥဒ္ဒေသသမ္ပတ္တိ သလ္လက္ခေတ္တာ ။ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၆ရ။ ဝိ၊သင်္ဂ။ ၂ရ၄။ ဥဒ္ဒေသတ္ထိကောတိ ဥဒ္ဒေသံ အတ္ထိကော ဥဒ္ဒေသေန ဝါ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၄ရ၉။

ဥဒ္ဒေသဒါန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဒါန] ပါဠိအဋ္ဌကထာ ကိုသင်ပေးခြင်း။ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒေသဒါနံ ––––

--မမ္ပေဝဠိသဏ္ဌာရော နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၃ဝ၊၆၄။ အံ၊ ငါ့၊ ၂။၅၉။ ဥဒ္ဒေသဒါနန္တိ ပါဠိယာ အဌကထာယ ဥဒ္ဒိသန်။ ဒီ၊ငါ့၊၃ဝ။ (–ဝိ၊ဌ၊၄၊၁ ၂ ၁။)

ဥဒ္ဒေသဒါနဝေလာ (တိ) [ဥဒ္ဒေသဒါန+ဝေလာ] ပါဠိ ဘဌကထာကို သင်ပေးရာအချိန်အခါ။ ဂစ္ဆာဝုသော သာမဏေရာဒီနံ ဥဒ္ဒေသဒါန-ဝေလာ ။မ၊ဌ၊၃ဝ၊၆၈။

ဥဒ္ဒေသဒေသနာ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ဒေသနာ] အကျဉ်း-ဒေသနာ-တရားတော်။ ဥပစယော သန္ဓတိတိ ဥဒ္ဒေသဒေသနံ ကတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃ဝ၆၃။ (–မ၊ငါ့၊၃။၁၉၀။ သံ၊ငါ့၊ ။၃ ၂ ၆၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ငါ့၊၃။၄ဝ၈။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+နိဒ္ဒေသ] အကျဉ်း ဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာ။ . တံ သဗ္ဗမ္ပိ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသတော ဒ္ဒိဓာ ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။၃။ (–အဘိ၊ဌ၊၃။၉၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ။၃ ၃ ၉။ မ၊ ငါ့၊ ။ ၂ ၄ ၈။ မူလဋီ၊၃။၃ ၃။ အနုဋီ၊ ၃ ၊ ။)

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသကမ္မမ (ပု) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ကမ] အကျဉ်းဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာ အစဉ်။ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသကမ္မမံ မာတိကာဝိဘင်္ဂကမ္မဋ္ဌ-ဝေမာဒိ သဗ္ဗံ အနုရူပဝစနံ ပကိုပိတ္တာ ဝိသဒ္ဒေသိ။ ဝဇိရ။ ၂ ၃ ၊ ။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝစန (နာ) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ ဝစန] အကျဉ်းပြစကား, အကျယ်ပြစကား။ ယာ တာတိ ဥဘယမေတံ ရတ္တိန် ယေဝ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝစနံ။ မ၊ဌ၊၃။၁ ၂ ၂။မ၊ငါ့၊ ။ ၂ ၁ ၈။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝါရ (ပု) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ဝါရ] အကျဉ်းဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာတို့၏ အလှည့်အကြိမ်။ သင်ဟဝါရေ ဝိယ ဥဒ္ဒေသ-နိဒ္ဒေသဝါရေသုပိ ----ဒသ္သေတိ။ နေတ္တိ၊ငါ့။ ၁ ၈။

ဥဒ္ဒေသန္တ[1] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္တ] (၁) ညွှန်ပြ-ဖေါ်ပြ-သော။(၂) ပါဠိကို-ရွတ်ဆို-ရွတ်ဆိုစေ-သော၊ ပါဠိသင်သော၊သူ။ (၁) ဝတ္ထော ဧဝေတံ ဝိညာဏဓာတုနံ ဝိသယံ ဥဒ္ဒေသန္တံ(နိသျ-ဌ်ဥဒ္ဒေသန္တီ-ဟုရှိသင့်ကြောင်း ဆိုလို။) ဒဿနကိစ္စံ ကရောန္တံ ----ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ငါ့ ၂ ။ ၄ ၈ ၊ ။ (၂) ယဿ ပုဂ္ဂလဿ ဥဒ္ဒေ-သတော ပရိပုစ္ဆတော ----ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။ ၁ ၄ ၊ ။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသန္တ[2] (ပု) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန။ ပခုတ္ထေ ဩ ုတ်မဟာဝါ အဌကထာနိဿ၊ပ။ ၁ ၉ ၃-ကြည့်။] ပါဠိကိုရွတ်စေခြင်း၊ပါဠိသင်ယူခြင်း။ (မာနုကို အန္တ ပြန်။) ပါဠိကိုသင်ယူသော၊သူ။ ယဿ ပုဂ္ဂလဿ ဥဒ္ဒေသတော ပရိပုစ္ဆတော ----ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂ ။ ၆ ဝ ။ မ၊ဌ၊ ၂ ။ ၈ ၅-၆။ သံ၊ဌ၊ ။ ၁ ၈ ၅ ။ အံ၊ဌ၊ ၂ ။ ၃ ၃ ၊ ။ ဥဒ္ဒေသတောတိ ဥဒ္ဒေသဟေတု၊ ဥဒ္ဒိသန္တဿ ဥဒ္ဒိသာပေန္တဿ ဝါ တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ငါ့၊ ၂ ။ ၆ ၄ ။ မ၊ငါ့၊ ။ ၃ ၃ ၊ ။ သံ၊ငါ့ ။ ၁ ။ ၂ ၃ ၆ ။)

ဥဒ္ဒေသန္ဓေဝါသိက (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+အန္ဓေဝါသိက] ပါဠိသင်ယူသော အနီးနေတပည်။ ဥဒ္ဒေသ-န္ဓေဝါသိကာနံ ဝတ္ထံ ကတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃ ၊ ။ ၄ ၂ ၆ ။ ကခ်ါ၊ငါ့ ၊ သစ်။ ၃ ဝ ဝ ။ (–ဝိမတိ၊ ၂ ။ ၂ ဝ ၄ ။)

ဥဒ္ဒေသပဌိပါဋိ (တိ)[ဥဒ္ဒေသ+ပဌိပါဋိ] အကျဉ်း ဒေသနာအစဉ်။ ပဌိပါဋိယာတိ ဥဒ္ဒေသ-ပဌိပါဋိယာ။ မ၊ငါ့ ၊ ၁ ၅ ။

ဥဒ္ဒေသပဌိလောမ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ပဌိလောမ] အကျဉ်းဒေသနာပါဠိ၏-သန့်ကျင်ဘက်-အပြန်-ပြောင်းပြန်။ ဥဒ္ဒေသပဌိလောမတောပိ အယောနိသော ဘိက္ခဝေ မနသိကရတော-တိအာဒိမဟာ။ မ၊ဌ၊ ၃ ၆ ။

ဥဒ္ဒေသပတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပတ္ထ] ညွှန်ကြား-ညွှန်းဆို-အပ်သောသပိတ်။ ကောစိ

အာသနသာလတော အဋ္ဌ ဥဒ္ဒေသပတ္ထေ အာဟရာပေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၉၁၊(–၉၂။ ဝဇိရ။ ၅၂၉။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀၆။)

ဥဒ္ဒေသပတ္ထတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒေသပတ္ထ+အတ္ထ] ညွှန်ကြား–ညွှန်းဆို–အပ်သောသပိတ်အကျိုး။ ဥဒ္ဒေသပတ္ထတ္ထာယ အာဂတောမှိတိ ဝဒန္တသာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၉၂။

ဥဒ္ဒေသပဒ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပဒ] (၁) အကျဉ်း–ညွှန်ပြ–ဟောပြ–ရွတ်ပြ–အပ်သောပုဒ်။ ခေါင်းစဉ်–မာတိကာ ပုဒ်။ (၂) ပုဒ်အားဖြင့်အကျဉ်း–ညွှန်ပြ–ဟောပြ–ရွတ် ပြ–ခြင်း။ (၁) မေထုန–ဓမ္မော နာမာတိ ဣဒံ နိဒ္ဒိသိတဗ္ဗသ မေထုနဓမ္မသ ဥဒ္ဒေသပဒံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၁။ "ဒုက္ခေ အရိယသစ္စေ" တိ အာဒိသု ဥဒ္ဒေသ–ပဒေသု စေဝ "ဇာတိပိ ဒုက္ခာ"တိ အာဒိသု နိဒ္ဒေသပဒေသု စ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ။ မ၊ဌ၊၂။၁၂၂။ ယာဝ "အကသိရလာဘီ"တိ ပဒံ ဣမိနာ တ္ထေကေန ဥဒ္ဒေသပဒေန မာတိကံ ဌပေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၆။) (၂) ဝိဟာရံ အာဂတဘိက္ခုနိယော သြဝါဒံ ဝါ ပဋိသန္ထာရံ ဝါ ဥဒ္ဒေသပဒံ ဝါ ထေရမေဝ နိဿာယ လဘန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။၂။ ဥဒ္ဒေသပဒံ ဝါတိ ပဒသော ဥဒ္ဒေသမတ္တံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၈။

ဥဒ္ဒေသပဒုဒ္ဓါရ (ပု)[ဥဒ္ဒေသပဒ+ဥဒ္ဓါရ] ဥဒ္ဒေသပုဒ်–ခေါင်းစဉ်မာတိကာပုဒ်–တို့ကိုထုတ်ပြရာ အပိုင်းအခန်း။ တတ္ထေဝ ဝိဘင်္ဂေ ဥဒ္ဒေသ–ပဒုဒ္ဓါရာဒီသု သဒ္ဓါစရိုနာနံ "သမ္ဘသာဒန"န္တိ ကောဓိကရဏတာဝစနေနေဝ။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။

ဥဒ္ဒေသပဗန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပဗန္ဓ] သင်ယူအပ်သောပါဠိတော်အစဉ်။ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ–ကြည်။

ဥဒ္ဒေသပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပရိစ္ဆေဒ] ဥဒ္ဒေသ အပိုင်းအခြား။ နိဒါနုဒ္ဒေသစသော ပါတိမောက် တို့ကို ပိုင်းခြားကန့်သတ်ကြောင်း ဖြစ်သော စကားအစဉ်။ "သုဏာတု မေ ဘန္တေ သံဃော" တိအာဒိကံ ပဌမံ ဥဒ္ဒေသ–ပရိစ္ဆေဒေဟိ ဝဝတ္ထိတံ ဘိက္ခုပါတိမောက္ခံ။ ကင်။၈၄။ ဥဒ္ဒေသာ ပရိစ္ဆိဇ္ဇန္တိ ယေဟိ ဝက္ခမာနဝစနပဗန္ဓေဟိ တေ ဥဒ္ဒေသပရိစ္ဆေဒါ။ ကင်။ဋီ၊သမ်။၁၂ရ။

ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္န (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ပရိယာပန္န] ပါတိမောက်ဌ–ပါတိမော်ကွဲ့ဒ္ဒေသဌ–အကျုံး ဝင်သော (သိက္ခာပုဒ်)။ ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္နေသု သိက္ခာပဒေသုတိ ပါတိမောက္ခပရိယာပန္နေသု သိက္ခာပဒေသု။ ဝိ၊၁။၂၇၂။ ဥဒ္ဒေသပရိယာ–ပန္နေသူတိ ဥဒ္ဒေသေ ပရိယာပန္နေသု အန္တောဂဓေသု၊---အန္တောပါတိမောက္ခသ ဝတ္ထုမာ–နေသူတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၉၈။ ကင်။၁၄၃။ ဥဒ္ဒိသိယတီတိ ဥဒ္ဒေသော၊ပါတိမောက္ခော၊တဿ ပရိယာပန္နာ အန္တောဂဓာ ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္နာ၊ တေသု ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္နေသု။ ကင်။ဋီ၊သမ်။ ၂၅၄။

ဥဒ္ဒေသပါဠိ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပါဠိ] အကျဉ်းချုပ် ဥဒ္ဒေသပါဠိ၊အကျဉ်းချုပ် ဟောကြားအပ်သော ပါဠိတော်။ တ္ထောဝတာတိ "ဣဓေဝုသော။ပ။ နာနုသိက္ခန္တိ" တိ တ္ထေကေန ကဏ္ဍပကွေ ဥဒ္ဒေသပါဠေန။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။

ဥဒ္ဒေသဘတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဘတ္ထ] ဥဒ္ဒေသဘတ်သံဃာမှ ရည်ညွှန်း၍လျှောအပ်သော ဆွမ်း။(ဝိ၊၄။သျ။) (ထေရ်စဉ်ဝါစဉ် ဆွမ်းစားအလှည့်) ညွှန်ပြခြင်းဖြင့်–ညွှန်ပြ၍–ရအပ်သော ရဟန်း တို့ကို လျှောအပ်သောဆွမ်း။ (ရဟန်းသံဃာ အားလုံးကို မဟုတ်ဘဲ ရဟန်းသံဃာ အများ ထဲမှ ရဟန်းတစ်ပါးကို (သို့မဟုတ်) ရဟန်း နှစ်ပါးကို (သို့မဟုတ်) ဤရွှေ့ကျမ်းသော ရဟန်းတို့ကို ဆွမ်းစားညွှန်ပြ ပင့်ဆောင်ပေးပါဘုရား ဟု ဒါယကာ တစ်ဦးဦးက လျှောက်ထား သဖြင့် ထိုဒါယကာ

အလိုရှိသလောက် ထေရ်စဉ်ဝါစဉ် ရဟန်း အရေအတွက် သတ်မှတ် ညွှန်ပြ ပင့်ဆောင်၍ လျှူအပ်သောဆွမ်း။) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သံဃဘတ္တं ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ နိမန္တနံ။ ဝိ၊၄။၃၂၉။ မဟာ၊၁။၉၃။ ဥဒ္ဒေသဘတ္တန္တိအာဒီသု ကော် ဝါ ဒ္ဝေ ဝါ ။ပ။ဒေသ ဝါ ဘိက္ခူ သံဃတော ဥဒ္ဒိသိတ္တာ ဒေထာတိ ဝေ ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ဘတ္တံ ကာတုံ ဣစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၄။၈၈။ ကတိပယေ ဘိက္ခူ ဥဒ္ဒိသိတ္တာ (ဥဒ္ဒိသိတ္တာ ဥဒ္ဒေသေန) ဒါတဗ္ဗံ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၆။ သာရတ္ထဋီ၊ ၂။၃၃။ ဒီ၊ဋီ။ဝ။ ၂ ၂၈။ အဘိ။ ၂ ၂ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။၉၃။ "ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ဘတ္တံ ကာတုံ"ဣတိ ဣမိနာ ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ကာတဗ္ဗံ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တန္တိ ဝစနတ္ထော ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၅၀၁။

ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+မဂ္ဂ] (က) သင်ယူ-ရွတ်ဆို-အပ်သော ပါဠိတော်အစဉ်။ သင်ယူ-ရွတ်ဆို-အပ်သော ကျမ်းစာအစဉ်။ အာစရိယ်ဝန္ဒိတာ ဝုနဒီဝသေ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂံ ပါပုဏိ။ မ၊ ဋီ၊ဝ။၆၉။ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂန္တိ ယထာအာရဒ္ဓံ ဥဒ္ဒေသပဗန္ဓံ။ မဇ္ဈိ၊ဝ။၁၅၁။ (-အဋ္ဌ၊ဝ။၃၅။ ဇာ၊ဋီ၊ ၂။၄ ၂။)

ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ+ဝဏ္ဏနာ] သင်ယူအပ်သော ကျမ်းစာအစဉ် အဖွင့်။ တတြာယံ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂဝဏ္ဏနာ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။၅၅။ (သီလက္ခန် အဋ္ဌကထာ (ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၃၀)၌ တတြာယံ အနုပုဗ္ဗီကထာ-ဟုသုံးသည်။ ဤသုတ္တနိ၊ဋီ-၌ကား ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂဝဏ္ဏနာ-ဟု ပါဠိတစ်မျိုး သုံးထား၏။ ဥဒ္ဒေသမတ္ထ-ဝဏ္ဏနာ-ဟု (သီ၊သာ)မူရှိ၏။ အကျဉ်းမျှပြစ်သောအဖွင့်-ဟု အနက်ပေး။)

ဥဒ္ဒေသယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ယုတ္တ] ပါဠိသင်ခြင်း နှင့်ယှဉ်သော၊သူ။ ယေန ဝါ တေန ဝါ ယုတ္တော ဟောတု၊ နဝကမ္မယုတ္တော ဝါ ဥဒ္ဒေသယုတ္တော ဝါ။ ဝိ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ဝ၄။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊ သစ်။ဝ၆၅။

ဥဒ္ဒေသလက္ခဏ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+လက္ခဏ] ပါတိမောက်-ရွတ်ဆိုခြင်း-ပြုခြင်း-၏ လက္ခဏာ-အမှတ်အသား။ တေ ဥဒ္ဒေသလက္ခဏံ ဣဟပိ ခန္ဓကေပိ ဝုတ္တတ္တာ။ ကင်္ခာ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဒေသလာဘ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+လာဘ] ဥဒ္ဒေသ လာဘ်။ ရည်ညွှန်း၍ လျှူအပ်သော လာဘ်။ သံဃာအများထံမှ ထေရ်စဉ်ဝါစဉ်အတိုင်း ညွှန်ပြပင့်ဆောင် လျှူဒါန်းအပ်သော လာဘ်။ တတ္ထပ္ပဠေ ဥဒ္ဒေသလာဘော တသ္မိံ ဥပစာရေ ဘိက္ခာစာရဝတ္တေနပိ ဌိတာနံ သမ္ဘေသံ ပါပုဏာတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၄။၉၀။

ဥဒ္ဒေသဝစန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝစန] (အလိုရှိ အပ်သော အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မသတ်မှတ်မူ၍) အကျဉ်းမျှပြုဆို အပ်သောစကား။ ယောတိ ဥဒ္ဒေသဝစနံ၊ သောတိ နိဒ္ဒေသဝစနံ။ မဟာ၊ ၁။၄ ၂။ အဝိပ္ပေတသာ အတ္ထသာ အနိယမေတ္တာ ဝစနံ ဥဒ္ဒေသော၊ နိယမေတ္တာ ဝစနံ နိဒ္ဒေသောတိ အာဟ "ယောတိ ဥဒ္ဒေသဝစနံ၊ သောတိ နိဒ္ဒေသဝစန"ဣတိ။ မဇ္ဈိ၊ဝ။၉၁။ "ဣမသ္မိံ သတိ ဣဒံ ဟောတိ၊ ဣမသ္မုပ္ပါဒါ ဣဒံ ဥပ္ပဇ္ဇတီ"တိ ဣဒံ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒနိဒ္ဒေသသ ဥဒ္ဒေသဝစနံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ဝ။၃၁၆။ (-မဟာနိ၊ ဋီ။၉၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၆၄။)

ဥဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝဏ္ဏနာ] အကျဉ်း ချုပ်ခေါင်းစဉ် မာတိကာ၏ အဖွင့်။ ယံ ပန ပစ္စယဝိဘင်္ဂသ ဥဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာယံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၄ ၄၆။ (-ပဋိသံ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ ၉ ၄။)

ဥဒ္ဒေသဝါရ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဝါရ] (အကြောင်းအရာတို့ကို အကျယ်မဝေဖာ် ပြမီ ရှေးဦးစွာ) အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ပြဆိုအပ်

သော ဝါရ။ အယံ တာဝေတ္ထ ဥဒ္ဒေသ-ဝါရ၀သေန သခ်ေပကထာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၃၀။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။၉ရ၊၁၅ရ၊၁၉ဖ။)

ဥဒ္ဒေသဝါရကထာ (တိ) [ဥဒ္ဒေသဝါရ+ကထာ] ဥဒ္ဒေသဝါရ၏ အဖွင့်၊ဥဒ္ဒေသဝါရကို အကျယ်ဖွင့်ပြရာ အပိုင်းအခန်း။ ဥဒ္ဒေသဝါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၂။ မဇ္ဈ၊၁။၂၅၁။

ဥဒ္ဒေသဝိဘင်္ဂသုတ္တ (နဂ) [ဥဒ္ဒေသဝိဘင်္ဂ+သုတ္တ] ဥဒ္ဒေသဝိဘင်္ဂသုတ်၊ အကျဉ်းချုပ် မာတိကာဟူသော ဥဒ္ဒေသနှင့် အကျယ်ဝေဘန်ချက်ဟူသော ဝိဘင်းတို့ကို ဟောကြားရာသုတ်။ မြတ်စွာဘုရားသည် မာတိကာ ဥဒ္ဒေသကို ဟောကြားတော်မူ၍ အရှင်မဟာကစ္စာနထေရ်သည် ထိုဥဒ္ဒေသကို အကျယ်ဝေဘန်၍ ဟောကြားတော်မူ၏။ ရဟန်းတို့-----ဉာဏ်ဖြင့်စူးစိုက်၍ နှိုင်းချိန်သုံးသပ် ဆုံးဖြတ်သော ရဟန်း၏ စိတ်ဝိညာဏ်သည် (၁) အပြင်အပ ဗဟိဒ္ဓအာရုံ၌လည်း မပျံ့လွင့် မပြေးဘွား။ (၂) အတွင်း အဇ္ဈတ္တအာရုံ၌လည်း တွယ်တာငြိကပ် ရပ်တန့်မနေ၊ (၃) ယင်းသို့ဖြစ်လျှင် မည်သည့်အာရုံကိုမျှ မစွဲလမ်း မဖမ်းယူတော့ ရကား ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ခြင်း မဖြစ်တော့ပေ၊ ယင်းသို့ ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ခြင်း မဖြစ်နိုင်လောက်အောင် ရဟန်းသည် ဉာဏ်ဖြင့်စူးစိုက်၍ နှိုင်းချိန်သုံးသပ် ဆုံးဖြတ်ရမည်၊ ယင်းသို့မထိတ်လန့် မတုန်လှုပ်သောရဟန်းမှာ နောင်အခါ၌ ဇာတိ ဇရာ မရဏနှင့်သောက ပရိဒေဝ အစရှိသော ဒုက္ခအားလုံး မဖြစ်နိုင်။ ဤမျှလောက်ဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် အကျဉ်းဥဒ္ဒေသ (၃)မျိုးကိုမျှ ဟောပြပြီးနောက် အကျယ်ဆက်လက်၍ ဟောကြားတော်မမူတော့ပဲ ကျောင်းခန်းသို့ ကြွတော်မူ၏။ သို့ဖြစ်ရကား အကျယ်ဝေဘန်ချက်ကို ဆက်လက်၍ နာယူ လိုကြသော ရဟန်းတို့၏ တိုက်တွန်း တောင်းပန်မှုကြောင့် အရှင်မဟာကစ္စာနထေရ်သည် ထိုဥဒ္ဒေသ (၃)မျိုးကို အကျယ်ဝေဘန် ဟောကြားတော် မူ၏။) မဇ္ဈိမနိကာယ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ၊၄-ဝိဘင်ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ မ၁။၂၆၅၊၂၇၃။ မဇ္ဈ၊၄။၁၉၀-၂။

ဥဒ္ဒေသဝိဘာဂ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဝိဘာဂ] ဥဒ္ဒေသကို ခွဲခြမ်းဝေဘန်ပြခြင်း။ (နိဒါနဒ္ဒေသစသော ငါးပါးကို ခွဲခြားဝေဘန်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။) ဂန္ဓဘေဒတော ဥဒ္ဒေသဝိဘာဂတော ဥဒ္ဒေသ-ပရိစ္ဆေဒတော စ ဝဝတ္ထပေတ္တာ။ ကခါ၊ဋီ၊ သစ်။၁၂၅။(-၁၂ရ။)

ဥဒ္ဒေသဝိရောဓ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဝိရောဓ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-နှင့်ဆန့်ကျင်ခြင်း။ အညတ "သတ္ထာ ကေ့ပစရော နာနေ့ပစရော"-တိအာဒိ ဥဒ္ဒေသဝိရောဓော သိယာ ဝိသင်္ခ အဒဿိတတ္တာ။ ဝဇိရ။ ၂၃၁။

ဥဒ္ဒေသဝိဟာရီ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝိဟာရီ] ပါဠိတော်ကို-သင်အံ- ရွတ်ဆို-ပို့ချ-ဟောပြ-ခြင်း (လုပ်ငန်းကိစ္စ)ဖြင့် နေလေ့ရှိသော၊ သူ။ ဝိဟာရေသုပိ ယထာဝိဟာရီ ဝါ တထာ-ဝိဟာရီ ဝါ ဟောတု၊ နဝကမ္မဝိဟာရီ ဝါ ဥဒ္ဒေသဝိဟာရီ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ကခါ၊ဋီ၊ သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဒေသဝေလာ (တိ)[ဥဒ္ဒေသ+ဝေလာ] ပါဠိသင်ယူရာအခါ။ ဥဒ္ဒေသဝေလာယံ ဥဒ္ဒေသံ ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၁၈။ အံ၊ဌ၊၃။၁၆၀။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ဖ။

ဥဒ္ဒေသဝေဝစန(နဂ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝေဝစန] ဥဒ္ဒေသ သဒ္ဒါ၏-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ပါတိမောက္ခဝေဝစနာနိ ဝါ ဥဒ္ဒေသ-ဝေဝစနာနိ ဝါ ဥပဇ္ဈာယဝေဝစနာနိ ဝါ။ ဝိ၊ ၁။၃၃။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။)

ဥဒ္ဒေသသီလ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+သီလ] ပါဠိတော်ကို-သင်အံ-ရွတ်ဆို-ပို့ချ-ဟောပြ-ခြင်းအလေ့အထရှိသော။ နဝကမ္မသီလော ဝါ ဥဒ္ဒေသ-သီလော ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၀၄။ ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဒေသသီသ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+သီသ] ဥဒ္ဒေသ-အကျဉ်းပြဆိုချက်-မာတိကာ-ကိုအကြီးအမှူး ပြုနေပြခြင်း။ ဥဒ္ဒေသသီသေန နိဒ္ဒေသော ဂဟိတော။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၁၄၄။ (ဒေသနာသီသ-လည်း ကြည့်။)

ဥဒ္ဒေသဟေတု (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဟေတု] ပါဠိကို သင်အံ ပို့ချ ဟောပြခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥဒ္ဒေသဟေတော တိ ဥဒ္ဒေသဟေတု။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၃၊ရ။

ဥဒ္ဒေသာဂတ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အာဂတ] ပါတိမောက်၌ လာသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသာဂတပါဠိ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသာဂတ+ပါဠိ] ပါတိမောက်၌လာသောပါဠိ။ ဣဒံ ဥဒ္ဒေသာ-ဂတပါဠိဝသေန ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၃၀ရ။

ဥဒ္ဒေသာစရိယ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+အာစရိယ] ပါဠိကို-သင်ပြပေးသော-ပို့ချပေးသော-ဆရာ၊ စာပေ ကျမ်းဂန်ပို့ချပေးသောဆရာ။ နိဿယာ-စရိယော ဥဒ္ဒေသာစရိယော------ဝန္ဒိယော။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂၂၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊ဧ၁။ ဝိမတိ၊ ၂။၃၀၈။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊။၁၅၁။)

ဥဒ္ဒေသာဓိမုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အဓိမုတ္တ] ပါဠိကို (သင်အံပို့ချ ဟောပြမှု၌)-နှလုံးသွင်း-စိတ်ဝင်-စား-စိတ်အားထက်သန်-သောဟူ။ ဒေသနာယ ဥဒ္ဒေသာဓိမုတ္တော ဥဌာပေတွာ ဝိတ္ထာရိတတ္တာ-----ဝုတ္တံ။ သံဌီ၊ ၂။၃ဂ၀။

ဥဒ္ဒေသာနုတ္တမ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+အနုတ္တမ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-အစဉ်။ ဥဒ္ဒေသာနုတ္တမံ ဘိန္ဒိတ္ဝာ(မ၊ ဌ၊ ၂။၇၅)တိ ဥဒ္ဒေသာနုပုဗ္ဗီ လဝီတ္ဝာ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၂၆။

ဥဒ္ဒေသာနုပုဗ္ဗီ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုပုဗ္ဗီ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-အစဉ်။ ယထာ ဟေတုအာဒီနံ ပစ္စယာနံဥဒ္ဒေသာနုပုဗ္ဗီယာ ဒုကတိကာဒိယောနော ကတာ။ အနုဋီ၊ဋ၊ ၂၇၂။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒေသာနုရူပ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုရူပ] အကျဉ်း ညွှန်ပြချက်အားလျော်သော။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌ-ဧမ္မေသု ဥဒ္ဒေသာနုရူပံ လဗ္ဘမာနဝိသေသ-ကထနံ ဝိသဇ္ဇနံ။ အနုဋီ၊ဋ၊၁၀၁။

ဥဒ္ဒေသာနုရူပဝုဏ (ပု) [ဥဒ္ဒေသာနုရူပ+ဝုဏ] အကျဉ်းညွှန်ပြချက်အား လျော်သော အကျိုး။ ယော တတ္ထ နိ သမ္ဘေန သမ္ဘံ ဥဒ္ဒေသာနုရူပဝုဏေန ဥပလဗ္ဘတိ။ အနုဋီ၊ ဋ၊၁၀၁။

ဥဒ္ဒေသာနုဝိဓာယိနီ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုဝိ-ဓာယိနီ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-အားလျော်စွာ စီစဉ်ပြုလုပ်တတ် သော။ ဥဒ္ဒေသာနုဝိဓာယိနီ ဟိ ပုဗ္ဗာတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၈၂။

ဥဒ္ဒေသာနုသာရီ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုသာရီ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-သို့အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဒေသာနုသာရိနီ ပုဗ္ဗာနိဂမနာနိ။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဝ၃။

ဥဒ္ဒေသာဝသာန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+အဝသာန] ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိတော်ကုဒ္ဒေသ-၏အဆုံး။ ဣဒံ ဥပရိ ဥဒ္ဒေသာဝသာနေ "ကစ္စိတ္ထ ပရိသုဒ္ဓါ"ဝ။ တတိယမ္ပိ ပုစ္ဆာမိ"တိ ဧတံ သန္ဓာယ ဝုတ္တန္တိ အာဟု။ ကခ်ါ။၁ဝ၁။ ဥပရိ ဥဒ္ဒေသာ-ဝသာနေတိ ပါဠိတော်ကုဒ္ဒေသာဝသာနေ။ ကခ်ါ-ဋီ၊သစ်။၁၆၁။

ဥဒ္ဒေသာရဟ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အရဟ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဆဗ္ဗိ-ဧမ္ပေတံ ဆဟိ ကာရဏေဟိ ဥဒ္ဒေသာရဟံ

နဲ ဟောတိ။ ဝဇိရ။ရဝ။ ကဝါ။ဦ။၁၆။ ယတော-မ္ပေသင်ဟေ ဥပါဒါယရူပါဒိယံ ဥဒ္ဓေသာရဟံ နဲ ဇာတံ။ ဝဇိရ။၁ရ။

ဥဒ္ဓေသိက (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+ဣက] (၁) ရည်ရွယ်ခြင်း-ရည်ညွှန်းခြင်း-ရှိသော (ပယောဂ)။ (၂) ခေါ်ဝေါ်ထိုက်သော၊သူ။ (၁) ဥဒ္ဓေသိကေ ယံ ဥဒ္ဓိသ ပဟရတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၄၃၃။ (၂) ဒသဝဿုဒ္ဓေသိက(ဒီ၊၂။၂၆၄) သောဠသဝဿုဒ္ဓေသိက (ဝိ၊ဌ၊၁။၃ဝ။ မ၊ဌ၊၁။ဝ၂၆။) ကြည့်။

ဥဒ္ဓေဟတိ (ကြို) [ဥ+ဒိဟ+အ+တိ] တက်၏။ ထ၏။ ဖေဏ် ဥဒ္ဓေဟဲတိ နဲ ဥပဓိယတိ။ သံ၊ဌိ၊၁။၁ရ၉။ ဖေဏုဒ္ဓေဟက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓေဟိ(ဟေ)တ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိဟ+ဏေ+တ္တာ] တက် စေ၍ထစေ၍။ ဖေဏုဒ္ဓေဟကန္တိ ဖေဏ် ဥဒ္ဓေဟိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ဝ။၁ဝ၉။ ဖေဏုဒ္ဓေဟကန္တိ ဖေဏ် ဥဒ္ဓေဟေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ။၁။၈၆။ ဖေဏုဒ္ဓေဟက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓံ (ဗျ) [သတ္တမျတ္ထနိပါတ်ပုဒ်။ ရူနှာ။ဝ၃ဝ။ နိ၊ဝ၊သုတ္တ၊နှာ။ဝ၃ဝ။ ဓာန်။၁၁၅၆။(ဥဒ္ဓမ်-သံ)] အထက်၊အထက်၌၊အထက်သို့။ ဥဒ္ဓံ တိရိယံ အပါစီနံ။ အံ၊၁။ဝ၂၂။ ဣတိဝုတ်။၂ရ၅။ (-ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀ဝ။) ဥဒ္ဓန္တိ ဥပရိ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဝ၄၄။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၄၅။)

ဥဒ္ဓံ ကောဏ်ိက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ကောဏ်ိ+က] အထက်သို့ လှည့်သော အဖျားအချွန်ရှိသော။ ဟေဋ္ဌိမ ဟေဋ္ဌိမဟနုကဋ္ဌိကေ ဥဒ္ဓံ ကောဏ်ိကာ ဟုတ္တာ ပတိဋ္ဌိတာ။ ခုဒ္ဒကၖ၊ဌ။ဝ၄။

ဥဒ္ဓံ ခိတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ခိတ္တ] အထက်-၌-သို့-ပစ်အပ်သော၊ မြှောက်ပစ်အပ်သော။ ပေပဏ္ဍကော မကိ ဥဒ္ဓံခိတ္တော ယေန ယေနေဝ ပတိဋ္ဌာတိ။ အံ၊ဌ။၄၉၉။

ဥဒ္ဓံ(ဒ္ဓ)ဂဲ (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂ၊] ဂ၊မြစ်၏-အထက်-အညာ။ အာနန္ဒ တွံ တိကိ ဝဟုကိသတာနိ အာဒါယ ဥဒ္ဓံဂဲ ဂန္ဓွာ ဘရေါဒ္ဓနိ ဂါဟာ-ပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ။၆။၂ရ၅။ ဥဒ္ဓဂဲ အဓောဂဲ။ မောဂ်၊ဝ။ဂ-သုတ်။

ဥဒ္ဓံ ဂမန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့ မြင့်တက်သွား ခြင်း။ ဝေ နဒမာနာယ စသော ဥဒ္ဓံဂမနဝသေန ဥဒ္ဓေ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀ဝ။ ဥဒ္ဓံ-ဂမနဝသေနာတိ ဥနုတမဟုလတာယ ဥဌ္ဌာ ဥဌ္ဌာ ပဝတ္တနဝသေန။ ဒီ၊ဦ၊ဝ။ဝ၆၂။

ဥဒ္ဓံ ဂမနာရဟ (တိ) [ဥဒ္ဓံဂမန+အရဟ] အထက် (ဘုံ) သို့ သွားခြင်းဌာထိုက်သော။ ကော်သတော ဥဒ္ဓံဂမနာရဟော ပုဂ္ဂလော အကနိဋ္ဌဂါမိဝေ နာမ။ သံ၊ဦ၊၂။၄၂ဝ။

ဥဒ္ဓံ ဂါမိ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂါမိ။ ထိ၌ ဥဒ္ဓံဂါမိနီ] အထက်သို့-အပေါ်သို့-တက်သော-ပေါ်သော၊ အထက်အညာသို့ ဆန်တက်သော။ ထတြ သမ္ပို ဝါ တေလ ဝါ။တံ ဥဒ္ဓံဂါမိ အသ်။ သံ၊၂။၄၉၉။ နေတ္ထိ။ဌ၀။ ရာဇာ---ဥဒ္ဓံဂါမိဟိ နာ၀ါသတ်ာ ဌေဟိ ဝဟုကိနံ ဝသနဋ္ဌာနံ သမ္ဘာဝုကိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁ဝ။ ကေ နာ၀ံ အဘိ-ရုဟေယျ ဥဒ္ဓံဂါမိနိ ဝါ အဓောဂါမိနိ ဝါ။ ဝိ၊၂။၉ဝ။. ဥဒ္ဓံဂါမိနိန္တိ ဥဒ္ဓံ နဒိယာ ပဋိသောတံ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ရ၄။ (-ကဝါ။၂၁၄။ မ၊ဌ၊ဝ။၆၂။ သာရတ္ထ၊ဝ။၅၁ဝ။ ကဝါ။ဦ၊သစ်။ဝ၊ရ၊။)

ဥဒ္ဓံ ဇာလ (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဇာလ] အထက်ကွန်ရက်၊ အထက်-မြစ်ရေအညာ-၌ ဖွဲ့ချည်အပ်သော ပိုက်ကွန်။ ကေ ပဏ္ဍဖလ ---ဗာရာဏသိ-ရညော ဥဒ္ဓံဇာလေ လဂ္ဂိ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။၅၅ဝ။

ဥဒ္ဓံ ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဌိတ] အထက်၌တည်သော၊ ထောင်မတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံ ဌိတလောမ(တိ) [ဥဒ္ဓံဌိတ+လောမ] အထက်၌တည်သော-ထောင်မတ်သော-အမွေးရှိသော၊

ကြက်သီးမွေးညှင်းထသော၊သူ။ လောမ-ဟံသောတိ ဥဒ္ဓံဌိတလောမတာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၈။

ဥဒ္ဓံဝါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝါဒ] အထက်ဌာခြေထောက်ရှိသော၊ ခြေမိုးမျော်လျှက် ရှိသော၊သူ။ တမေနံ ဘိက္ခဝေ နိရယပါလာ ဥဒ္ဓံပါဒံ အဓောသိရံ ဂဟေတ္တာ ဝါသိတိ တစ္ဆန္ဒိ။ မ၊ဂု။၂၀၄။ အံ၊ ၁။၁၄၀။

ဥဒ္ဓံပါဒအဓောသိသ(တိ) [ဥဒ္ဓံပါဒ+အဓောသိသ] ခြေထောက်မိုးမျော်, ဦခေါင်းစောက်ထိုးရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံပါဒအဓောသိသဘာဝေန ပရိဝတ္ထေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၈။

ဥဒ္ဓံမုခ (ဥဒ္ဓမ္မုခ) (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] (က) အထက်သို့-လှည့်သော-မော်သော-မျက်နှာ-မျက်နှာဝ-ရှိသော၊သူ။ (ခ) အထက်သို့-လှည့်သော-ထောင်သော-နှုတ်သီးရှိသော၊သူ။ (က) ဥဒ္ဓံမုခံ ကတ္တာ ဝုနေယ္ယ။ မ၊ဌ၊၂။၁၈၃။ သီသံ ဥက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓံမုခေါ ဟုတ္တောစိတ္တော စ ဩလောကေန္တော အာဟိတ္ထာတိ။ ဘာရတ္ထ၊၂။၆၅။ ဩလောကမယာ ဥဒ္ဓမ္မုခါ ပဒုမာ။ အပ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅ရ။ သံ၊ဌ၊၁။၄၆။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁၃ဝ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၄၃။ ဝိမတိ၊၁။၂ရ၄။(က)(ခ) ပါနဘောနောဒီအဏ္ဏော-ဟရဏဝေလာယဉ္စ ဥဒ္ဓံမုခါ (ဥဒ္ဓမ္မုခါ) ဟုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၁။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဌ။၄၆။

ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒ (နာ) [ဥဒ္ဓံမုခ+ဆိဒ္ဒ] အထက်သို့ လှည့်သောမျက်နှာဝရှိသော အပေါက်။ ဥမ္မဇ္ဇနာမ ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒံ။ ဝိ၊ဌ၊ဋ၊၂ရ။

ဥဒ္ဓံမုခပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံမုခ+ပါဒ] အထက်သို့-မျက်နှာမူသော-ထောင်သော-ခြေထောက်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံမုခပါဒါ ဟုတ္တာ ပတန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၂၀၁။

ဥဒ္ဓံမူလ(တိ) [ဥဒ္ဓံ+မူလ] အထက်သို့ထောင်သော အပြစ်ရှိသော။ ဥမ္မူလမကာသိတိ ဥဒ္ဓံမူလံ အကာသိ။ အံ၊ဌ၊ဂ၊ဘ၂ (-မွေ၊ဌ၊ဘ၊၄၈။)

ဥဒ္ဓံမူလက (တိ) [ဥဒ္ဓံမူလ+က] အထက်သို့ ထောင်သောအပြစ်ရှိသော၊ ထက်အောက် ပြောင်းပြန် ဖြစ်သော။ ဣမဉ္စ ရဋ္ဌသမ္ဘတ္တိ ပရိဝတ္ထေတ္တာ ဥဒ္ဓံမူလကံ ကတ္တာ။ သံ၊ဌ၊ဘ။ ၁၃၄။ အံ၊ဌ၊ဂ၊ဘ၉၄။ ဥဒ္ဓံမူလကံ ကတ္တာတိ ဥမ္မူလံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၇၉။ အံ၊ဋီ၊ဂ။၂၀၄။

ဥဒ္ဓံဝဏ္ဏ (တိ)[ဥဒ္ဓံ+ဝဏ္ဏ] အထက်ဌာတည်နေသော အညာရှိသော။ ဓရိသု မတ္ထကေ တတ္ထ၊ ဥဒ္ဓံဝဏ္ဏာ အဓောမုခါ။ အပ၊ဘ။ဘ၃ရ၊(-၂၉၅။ အပ၊၂။ဘ၇၄။ ထေရ၊ဌ၊ဘ။ဂ၀၆။)

ဥဒ္ဓံဝါဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝါဟိတ] အထက်သို့-အထက်ဘုံဘဝသို့-ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဣတရော ပန အဝိဟာဒီသု ဥဒ္ဓံဝါဟိတ-ဘာဝေန ဥဒ္ဓမသ္ဓ တဏှာသောတံ------ ဥဒ္ဓံသောတော။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၄၈။

ဥဒ္ဓံဝါဟီ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝဟ+ဏိ] အထက်သို့-အထက်ဘုံဘဝသို့-ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဥဒ္ဓံ-ဝါဟိဘာဝေနာ(အဘိ၊ဌ၊ဂ။၄၉)တိ ဥဒ္ဓံ ဝဟတီတိ ဥဒ္ဓံဝါဟီ၊တဏှာသောတံ ဝဋ္ဋသောတံ ဝါ၊တသ္ဓ ဘာဝေါ၊ တေန ဥဒ္ဓံဝါဟိဘာဝေနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မူလဋီ။ဂ၊ဂ။

ဥဒ္ဓံဝိရေစန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဝိရေစန] (၁) ဗျိုအံ့ စေခြင်း၊ ဗျိုအံ့စေခြင်းအတတ်၊ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ ဟူသောအပြစ်ဒေါသတို့ကို အထက်သို့-အံ့ထွက်စေခြင်း-အံ့ထွက်စေမှု-အတတ်ပညာ။(ပဒုတ္တ။ သျ-ဌ် အထက်ဌ် အပြစ်ကင်းအောင်ပြုခြင်းလည်းကောင်း၊ (၀ါ) အထက်ဌ် သလိပ်, သည်းခြေ, လေ အပြစ်တို့ကို ကင်းအောင် ထုတ်ဆောင်ခြင်း လည်းကောင်းဟု အနက်ပေးသည်။) (၂) ဗျိုအံ့ စေတတ်သောဆေး။ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ

ဟူသောအပြစ်ဒေါသတို့ကို အထက်သို့အံ့ထက်စေတတ်သောဆေး။ (၁) ဥဒ္ဓံဝိရေစန(ဒီ၊ ၁။၁၁)– နှင့် ဥဒ္ဓံ ဒေါသာနံ နိဟရတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၉၂။ ဥဒ္ဓံဝိရေစနန္တိ ဝမနံ၊ ဥဒ္ဓံ ဒေါသာနံ နိဟရဏန္တိ ဝုတ္တတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၁။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃ရ။) (၂) တသာ သော ဘိသက္ကော သလ္လကတ္တော ဘေသဇ္ဇံ ကရေယျ ဥဒ္ဓံဝိရေစနံ အဓောဝိရေစနံ အဋ္ဌနံ။ မ၊ ၂။၁ရ။ဥဒ္ဓံ ဝိရေစနံ ဒေတိ။ မူလဋီ၊၁။၉ရ။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၂၃။)

ဥဒ္ဓံသတိ (ကြိ) [ဥ+ဓံသု+အ+တိ] လွင့်တက်၏။ နှ တတ္ထ ဒ္ဓံသတိ ရဇော(ဝိမာန။၁၀၅)တိ မကိမယဘူမိကတ္တာ နှ တသ္မိ ဝိမာနေ ရဇော ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂၈၅။ ရဇော နုဒ္ဓံသတိ ဥဒ္ဓံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၃၁၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃။ အနုဒ္ဓံသတိတိ နှ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁ ၂၆။ ဥဒ္ဓံသဗ္ဗော– နှ တတ္ထ ဒ္ဓံသတေ ရဇော (ဇာ၊ ၂။၃၄၃)တိ တသ္မိ ဝနေ အပ္ပမတ္တကောပိ ရဇော နှ ဥဒ္ဓံသတေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁ဝ။

ဥဒ္ဓံသတေ (ကြိ) [ဥ+ဓံသု+အ+တေ] လွင့်တက်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+သရ+အ] (၁) အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့ပြောဆိုသော၊ သူ။ (၂) အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့သော အယူ။ (၁) ဥဒ္ဓံသရ. သုဒ္ဓိ–မနုတ္ထုနန္တိ။ သုတ္တနိ။၄၁၉။ မဟာနိ။ ၂၄၄။ တေ ————–အဂ်ိရိယဒိဋ္ဌိယာ ဝါ ဥဒ္ဓံသရာ ဟုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ ၂ ၂။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရန္တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+သရ+အန္တ] အထက်–အနာဂတ်–ဖြစ်သောသံသရာဝါဒကို အောက်မေ့သော၊အနာဂတ်သံသရာ၌ တောင့်တလျက် မရနိုင်ကုန်သည်တို့ကို သိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံသရ (မ၊၃။ ၂၁)နှင့် ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိ အနာဂတသံသာရ–ဝါဒေါ။ အနာဂတ် သံသာရဝါဒ် သရန္တီတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။ "ဥဒ္ဓံသရ"နှင့် ဥဒ္ဓံ ဂတ် သရန္တာတိ, တံ ဒသေန္တော အာဟ ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိတိအာဒိ။ သရန္တာတိ ယတ္တ ပတ္ထေန္တိ နလဘန္တိ၊တံ ဇာနန္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၂ရ။ (ယင်းပုဒ်ကို ပါဠိတော်, ပါဠိတော်သူ–တို့၌ ဝါကျဖြင့် ဆိုပါ။ အဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့၌ သမာသ်ဖြင့် ဖွင့်ဆိုထားသည်။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရာဝါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံသရ+ဝါဒ] အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့ပြောဆိုသော၊ သူ။ ဥဒ္ဓံ သရာ သုဒ္ဓိမနုတ္ထုနန္တိ သန္ဓေကေ သမဏပြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါ။ ကတမေ တေ သမဏပြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါ၊ ယေ တေ သမဏပြာဟ္မဏာ အစ္ဆဿုဒ္ဓိကာ–––– တေ သံသာရေ သုဒ္ဓိ ––––ပရိမုတ္တိ ထုနန္တိ ဝဒန္တိ။ မဟာနိ။ ၂ ၄ ၄။ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါတိ သံသာရေန သုဒ္ဓိ ကထယန္တာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဝ ၂ ၂။

ဥဒ္ဓံသော (ဗျ) အနာဂတ်။ ဥဒ္ဓံသ လောကသ္မိ ဝိဝါဒမေတိတိ ဥဒ္ဓံသော ဝုစ္စတိ အနာဂတ်။ မဟာနိ။ ၂ ၃ ၅။

ဥဒ္ဓံသောတ[1] (ပု) [ဥဒ္ဓံ+သောတ] အထက်ရေ အလျှင်အထက်ရေညာ။ ဗဟု နာဝါသဟ်ဒေ ဗန္ဓာပေတ္တာ ဝနစရကေဟိ ဒေသိတမဂ္ဂေန ဥဒ္ဓံသောတံ အဂမာသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။ဝ။ ၃ ၅ ၀။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၈ ၈။)

ဥဒ္ဓံသောတ[2] (တိ) [(၁) ဥဒ္ဓံ+ဝါဟိ+သောတ။ (၂) ဥဒ္ဓံ+ဂန္ဓာ+ပဋိလဘိတမ္ဗ+သောတ] အထက်အလျှင်ရှိသော။ (က) အထက် သုဒ္ဓါ ဝါသတုံသို့ ပို့ဆောင်တတ်သော တဏှာ

အလျှဉ်, ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်ရှိသော၊ (ဘဝခန္ဓာဌ် တပ်မက် တွယ်တာသော တဏှာအလျှဉ်နှင့် မချုပ်ငြိမ်းသေးသော ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်တို့ ကြောင့် ရှေးဦးပဌမ ဖြစ်ရာ သုဒ္ဓါဝါသဘုံမှ စုတေသေလွန်ပြီးနောက် အထက် သုဒ္ဓါဝါသ ဘုံ၌ ထပ်၍ ပဋိသန္ဓေတည်နေရဦးမည် ဖြစ်သော)။ (၁) အထက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့-သွားရောက်၍-သွားရောက်မှသာ-ရအပ်လတ္တံ့သော အရဟတ္တမဂ် အလျှဉ်ရှိသော၊ (ရှေးဦးပဌမဖြစ်ရာ သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ အရဟတ္တမဂ်ကို မရနိုင်, ထိုဘုံမှ စုတေသေလွန် ပြီးနောက် အထက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့ရောက်မှသာ-အရဟတ္တမဂ် ရမည်ဖြစ်သော-ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်စံရ မည်ဖြစ်သော)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသောတအကနိဋ္ဌဂါမီ (တိ) [ဥဒ္ဓံသောတ¹+ အကနိဋ္ဌဂါမီ] ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ မည်သော အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (က) အထက် သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့ ပို့ဆောင်တတ်သော တဏှာ အလျှဉ်, ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ် ရှိ၍ အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ပဋိသန္ဓေ တည်နေသွားရောက်သော အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်၊ဘဝခန္ဓာဌ် တပ်မက်တွယ်တာသော တဏှာအလျှဉ်နှင့် မချုပ်ငြိမ်းနိုင်သေးသော ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်တို့ကြောင့် ရှေးဦးပဌမဖြစ်သော သုဒ္ဓါဝါသမှ စုတေသေလွန်ပြီးနောက် အထက်ဆုံး သုဒ္ဓါဝါသဖြစ်သော အကနိဋ္ဌဘုံတိုင်အောင်ပင် ပဋိသန္ဓေ တည်နေသွားရောက်ရသော အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်။ (ခ) ရှေးဦးပဌမ ဖြစ်ရာသုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ အရဟတ္တမဂ်ကို မရနိုင်သေး၍ ထိုဘုံမှ စုတေ သေလွန်ပြီးနောက် အထက်ဆုံး သုဒ္ဓါဝါသဖြစ်သော အကနိဋ္ဌဘုံသို့ရောက်မှသာ အရဟတ္တမဂ်ကို ရမည်ဖြစ်သော-ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်စံမည်ဖြစ်သော-အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။

ဤနေရာ၌ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌ ဂါမိနှင့် စပ်၍ ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုး သိထားသင့်၏။ ထိုလေးမျိုးမှာ-

(၁) ဥဒ္ဓံသောတအကနိဋ္ဌဂါမီ= ဤကာမဘုံ၌ အနာဂါမိဖိုလ်ကို ရ၍ စုတေ သေလွန်ပြီးလျှင် အဝိဟာဘုံမှစ၍ အောက် သုဒ္ဓါဝါသလေးဘုံတို့၌ အစဉ်အတိုင်း ဖြစ်ကာဖြစ်ကာ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌ ဘုံရောက်မှသာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန် ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အဘိ၊ပု။၁၂၀။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃ ၂။) (သို့မဟုတ်) အဝိဟာအစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံ တစ်ခုခု၌ဖြစ်၍ စုတေပြီးနောက် ဘုံစဉ်အတိုင်း အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ရောက်မှသာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၉။) (၂) ဥဒ္ဓံသောတ နှ အကနိဋ္ဌဂါမီ= အောက်ဖြစ်သော သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ဖြစ်၍ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံ တိုင်အောင် မသွားရောက်တော့ဝဲ သုဒ္ဓဿီဘုံ၌ဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈ ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃ ၂။) (သို့မဟုတ်) အဝိဟာ အစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံတစ်ခုခု၌ ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဖြစ်ရာဘုံ၌ ရဟန္တာ မဖြစ်သေးမူ၍ အကနိဋ္ဌဘုံတိုင်အောင်လည်း သွားရောက် ပဋိသန္ဓေ မတည်နေတော့ဝဲ ထိုဖြစ်ရာဘုံမှ အထက် ဒုတိယ, တတိယ, စတုတ္ထ သုဒ္ဓါဝါသဘုံတစ်ခုခု၌ ဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅ရ။) (၃) နှ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ= ဤကာမဘုံမှ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံသို့သာ သွားရောက် ပရိနိဗ္ဗာန်စံမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၄) နှ ဥဒ္ဓံသောတ နှ အကနိဋ္ဌဂါမီ=အဝိဟာ

အစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသ လေးသုံ့ပြိုတွင် တစ်သုံ့ဘုံ၌ ပြစ်ပြီးလျှင် ထိုပြစ်ရာ ဘုံ၌သာ ရဟန္တာပြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံမည့် အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်။

တတော မုဒုတရာနိ ဥဒ္ဓံသောတ-အကနိဋ္ဌဂါမိသာ ဝိပဿနိုဿိယာနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၈။ ပဋ္ဌန် ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ ဥဒ္ဓံသောတော ဟောတိ အကနိဋ္ဌ-ဂါမီ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၆၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁၃၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆၀၅၊၄၅၂။ ကတမော စ ပုဂ္ဂလော ဥဒ္ဓံသောတော အကနိဋ္ဌဂါမီ။ ဣဓေကစ္စော ပုဂ္ဂလော ပဋ္ဌန် ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ--သော အဝိဟာ စုတော အတပ္ပံ ဂစ္ဆတိ၊ အတပ္ပါ စုတော သုဒဿံ ဂစ္ဆတိ၊ သုဒဿာ စုတော သုဒဿီ ဂစ္ဆတိ၊ သုဒဿိယာ စုတော အကနိဋ္ဌံ ဂစ္ဆတိ၊အကနိဋ္ဌေ အရိယမဂ္ဂံ သဉ္ဇနေတိ ဥပရိဋ္ဌိမာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာနာယ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ပုဂ္ဂလော ဥဒ္ဓံသောတော အကနိဋ္ဌဂါမီ။ အဘိ။ဝု။၁၂၀။ ဥဒ္ဓံဝါဟိဘာဝေန ဥဒ္ဓမဿတဏှာသောတံ ဝဋ္ဋသောတံ ဝါတိ ဥဒ္ဓံသောတော၊ ဥဒ္ဓံ ဝါ ဂန္တွာ ပဋိလဘိတဗ္ဗတော ဥဒ္ဓမဿ မဂ္ဂ-သောတန္တိ ဥဒ္ဓံသောတော။အကနိဋ္ဌံ ဂစ္ဆတီတိ အကနိဋ္ဌဂါမီ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၈။ ဒီ၊ဋီ၊ဝု။၂၄၈။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။ အံ၊ဋီ၊ဝု။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၃၂။

ဥဒ္ဓံသောတဝဋ္ဋ (တိ) [ဥဒ္ဓံသောတ+ဝဋ္ဋ] ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီအနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်-သည် ကြဉ်ဖယ်အပ်သော-ကိုကြဉ်ဖယ်ထား သော၊ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်မှတပါးတခြားသော။ အကနိဋ္ဌသု ပန ဥဒ္ဓံသောတဝဋ္ဋာ စတ္တာရောတိ စတုဝိသတိ အနာဂါမိနော။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၅ဝ။

ဥဒ္ဓ (တိ) [ဥ+ဂမု+တ(ဦ)ဒ္ဓ-သံ)] အထက်အပေါ်၊ အထက်သို့-ထောင်မတ်သော-မြင့်တက်သော။ ဥဒ္ဓသဒ္ဒါယံ တိလိဂိကောဥဂ္ဂစ္ဆတိတိ ဥဒ္ဓေ။ တောဂမိသ ဒေါ။ နေရုဏ္ဍောဟယော တု ဥပရိပရိယာယော ဥဒ္ဓံသဒ္ဒါ။သော အဗျယ-မေဝ။ ဓာန်ဦ။၁၄ဝ။ ဥဒ္ဓက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓကေန္ဒလောမီ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ကေန္ဒ+လောမီ] ဥဒ္ဓလောမီအခင်း, ကေန္ဒလောမီအခင်း။ ဥဒ္ဓကေန္ဒလောမီ ၈ ပလ္လင်္ကာ မေ သုသဏ္ဌိတာ။ ထေရီဋ္ဌ။၅ရ။ (ဥဒ္ဓလောမီ, ကေန္ဒလောမီ-တို့လည်းကြည့်။)

ဥဒ္ဓတ (ပု) [ဥဒ္ဓ+ကေ+အ။ ဥဒ္ဓံ ကတ္တာ ကေန ဝုဒေန ဝါဒနတော ဥဒ္ဓေါ သဒ္ဓော ကာယတိ သဒ္ဒါယတီတိ ဥဒ္ဓကော။ ဓာန်ဦ။၁၄ဝ။ ဥဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ ကာယတိ သဒ္ဒါယတိ။ ဝိပိတ်ဓာန်။(ဦ)ဒ္ဓက-သံ)] အထက်သို့လှည့် သော မျက်နှာဝဖြင့် ထီးအပ်သော မုရိုးစည်။ သခ်သဒ္ဒ် ဘေရိသဒ္ဒ်၊ အထေ ဥဒ္ဓကသဒ္ဒက်။ (c.p.d ၌ ပြထားသော ဆင်လိပ်မှု။) အပ၊ဝ။၄ဝ၆။ (ဆဋ္ဌသံဂါယနာမှ ၌ ဥတုဒေသဒ္ဒက်-ဟု ရှိ၏။)

ဥဒ္ဓဂင် (နာ) [ဥဒ္ဓ+ဂဝိ] ဂဝိမြစ်၏-အထက်ပိုင်း-အညာ။ ဥဒ္ဓံဂင်-ကြည့်။

ဥဒ္ဓဝါမီ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ဂမု+ဏီ] အထက်သို့-တက်သော-ရောက်သော။ (က) အထက်ဘုံ သဝဏ်-တက်သော-ရောက်သော။ (ခ) အထက်ရေပေါ်သို့ပေါ်တက်သော။ (က) တံ ဥဒ္ဓဂါမီ ဟောတိ ဝိသေသဂါမီ။ (ခ) တံ ဥဒ္ဓဂါမီ အသ ဝိသေသဂါမီ။ သံ၊ဋ္ဌ။ခု၂၂။

ဥဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+အဗ္ဗ(ဦ)ဗ္ဗ-သံ)] (၁) (က) အထက်၌လှည့်သော-အထက်သို့ မော်နေ သော-အဖျားဦးချွန်-ရှိသော။ (ခ) အထက်သို့ မျက်နှာလှည့်သော၊နောက်သို့ တွန့်ဆုတ်ခြင်း

မရှိသော။ (၂) အထက်အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဆုံတို့၌ မီးညွှန့်ဖျားနှင့်တူသောကဲ့အကျိုးရှိသော၊အထက်အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဆုံတို့၌ ဖြစ်စေတတ်သော။ (၃) အထက်သို့ထောင်နေသော အဖျား-ဦးချွန်-ရှိသော၊ (သွား၊အောက်သွား)။ (၁)(က) ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ လောမာနိ ဇာတာနိ။ ဒီ၊၂။၁၅။ မ၊၂။၃၃ရ။ ရသဂ္ဂသဂ္ဂီ ဟောတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂါဿ ရသဟရ-ကိယော ဂိဝါယ ဇာတာ ဟောန္တိ သမာဘိ-ဝါဟိနိယော။ ဒီ၊၃။၁၃၅။ သူက် နာမ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ ဌပိတံ ဟတ္ထံ ဝါ ပါဒံ ဝါ ဘိန္ဒတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၆၄။ အံ၊ဌ၊၁။၄၂။ (က)(၁) နှ မယာ အသုဂိန္ဒ အဓောမုခေန ပါရမိယော ပူရိတာ၊ ဥဒ္ဓဂ္ဂမေဝ ကတ္တာ ဒါနံ ဒိန္နံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၅၅။ ဥဒ္ဓဂ္ဂမေဝါတိ အနောသက္ကိတဝိရိယတံ၊ ဥဿကောဋိကံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၂၉၀။ (၂) ဥဒ္ဓဂ္ဂါ ဒက္ခိဏာ ဒိန္နာ ။ အံ၊ ၁။၃၀၀။ အံ၊ ၂။၄၀။ (ဥဒ္ဓဂ္ဂိကနှင့်ယှဉ်ကြည့်။) (၃) ဥဒ္ဓဂ္ဂါ စ အဝဂ္ဂါ စ ဒုမဂ္ဂပရိမဇ္ဈိတာ။ ဇာ၊ ၂။၁၄။ ဥဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဟေဋ္ဌိမဒန္ဓာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၁၆ရ။ ဥဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂါ ယေသံ ဟေဋ္ဌိမ-ဒန္ဓာနန္တိ ဥဒ္ဓဂ္ဂါ။ တေနာဟ "ဥဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဟေဋ္ဌိမ-ဒန္ဓာ"တိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥဒ္ဓဂ္ဂ¹ (တိ)[ဥဒ္ဓံ+ဂမု+ဏ္ဍ] အထက်သို့တက်သော။ ဥမ္မေဂါ ပိတိ ဗလဝတိ ဟောတိ ကာယံ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ အာကာသေ လယ်ာပနပ္ပမာဏပ္ပတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ဃ။၁၅ဇ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၁၁။ ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ္ဂမန (နှ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့တက်ခြင်း။ ဝုဒ္ဓိန္ဓိအာဒီသု ဥဒ္ဓဂ္ဂမနေန ဝုဒ္ဓိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၄။

ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ (ဝိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂ+ရာဇိ] အထက်သို့တက်သော (ခန္ဓာကိုယ်) အရေးအကြောင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇိ+ဏ္ဍိ] အထက်သို့တက်သော-(ခန္ဓာကိုယ်) အရေးအကြောင်း-နီသောအရေးအကြောင်း-ရှိသော၊သူ၊(ကျား)။ ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ မိဂရာဇာ၊ ဗလီ ဒါဋ္ဌာဝုဓော မိဂေါ။ ဇာ၊ဘ။၂၉၆။ ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂါဟိ သရီရ-ရာဇီဟိ သမန္နာဂတော၊ ဗျဂ္ဃ သန္ဓာယေဝ - မာဟ်သု။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၄၅။

ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂ+လောမ] အထက်၌အဖျားရှိသော-အထက်သို့ အဖျားလှည့်သော-အမွေး-မွေးညှင်း-ရှိသော၊သူ။ အယံ ဟိ ဒေဝ ကုမာရော ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမော။ ဒီ၊၂။၁၅။ (-မ၊ ၂။၃၃ရ။ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမောတိ အာဝဋ္ဋ-ပရိယောသာနေ ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ ဟုတ္တာ မုခသောဘံ ဥလ္လောကယမာနာနိ ဝိယ ဌိတာနိ လောမာနိ အဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမော။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။၃၉။ မ၊ဋ၊ ၃။ ၂၅ဇ။

ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမလက္ခဏ (နှ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမတာ+ လက္ခဏ] ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမတာ လက္ခဏာတော်၊ အထက်သို့အဖျားလှည့်သော မွေးညှင်းတော်-ရှိသည်၏အဖြစ်-ရှိခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာတော်။ ထိုလက္ခဏာတော်သည် စကြဝဠမင်း, ဘုရားအလောင်းတော်, မြတ်စွာဘုရားတည်းဟူသော ယောက်ျားမြတ်တို့၏ လက္ခဏာတော်ကြီး (မဟာပုရိသလက္ခဏာတော်ကြီး) ဆုံးဆယ့်နှစ်ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင် ဖြစ်၏။ ထိုယောက်ျားမြတ်တို့၏ အမွေး (မွေးညှင်း)တော်တို့သည် လက်ျာရစ် လည်ပတ်လျက် (ခွေလျက်) ရှိပြီး ရွှေမျက်နှာတော်၏ တင်တယ်သပ္ပါယ်ပုံကို မော်ရ၍ ကြည့်နေသကဲ့သို့ ထင်ရလောက်အောင် မွေးညှင်းအဖျားအချွန်တို့သည် အထက်သို့ လှည့်နေမော်နေကြကုန်၏။ ယင်းသို့ မွေးညှင်းတော် တို့၏

အဖျား အထက်သို့ လှည့်နေခြင်းသည် ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမတာ လက္ခဏာတော် မည်၏။ တထာဂတသာ ပန်---ဥဿဒ်ပါဒလက္ခဏာ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမလက္ခဏာ နိဗ္ဗတ္တတိ။ ဒီဃ၊ဋ္ဌ၊၁၁၂။

ဥဒ္ဓိက (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂ+ဏ္ဍက] အထက်နတ်ပြည် ၌ မြတ်သောအကျိုးကို ဖြစ်စေတတ်သော၊ အထက် အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံတို့၌-မီးညွှန့်ဖျားနှင့် တူသော- မြတ်သော-ကံအကျိုး ရှိသော၊ အထက် အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံ တို့၌ ကံအကျိုးပေးသော (ဒါန ကုသိုလ်)။ သမဏဗြာဟ္မဏေသု ဥဒ္ဓဂ္ဂိက် ဒက္ခိဏံ ပတိဋ္ဌာပေန္တိ ။ဒီ၊၁။၆၄။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ။၅၄။ သံ၊၁။၉၀။ အံ၊၁။ဋ္ဌ၊ဂ။ အံ၊၂။ဋ္ဌ၊ဂ။) ဥပရိဖလနိဗ္ဗတ္တနတော ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂမဿာ အတ္ထိတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၄၃။ ဥပရိတိ ဒေဝလောကေ---ကမ္မဿ ကတတ္တာ နိဗ္ဗတ္တနတော တဿ ဖလံ တဿ အဂ္ဂိသိခါ ဝိယ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။ အဂ္ဂံ ဝိယာတိ အဂ္ဂ၊ ဖလံ၊---အပိ စ အဂ္ဂန္တိ ဥတ္တမံ ဖလံ။ သံ၊ဋီ၊သဋ၊၂။၃၄။ ဥပရူပရိဘူမိသု ဖလဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမဂ္ဂမဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ ဥပရူပရိဘူမိသူတိ ဆကာမသဂ္ဂသင်္ခါတာသု ဥပရူပရိကာမဘူမိသု၊ ကမ္မဿ ဖလံ အဂ္ဂံ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၉။ (-ဏ္ဍတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၃၂၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။)

ဥဒ္ဓဂ်တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂတ] အထက်သို့သွားခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ်တိတ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ်တ+ဏ္ဍက] အထက်သို့-သွားခြင်း-တက်ခြင်း-သဘောရှိသော။ ဥဒ္ဓဂ်တိကာ တေဇောတေဇာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။၄၅။

ဥဒ္ဓဂ်မ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+အ။ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆတီတိ ဥဒ္ဓဂ်မော။ ဓာန်ဋီ။၃၀] အထက်သို့ ဆန်တက်သော(လေ)။ ဥဒ္ဓဂ်မာ ဝါတာ၊ အဓောဂမာ ဝါတာ၊ကုစ္ဆိသယာ ဝါတာ---ပဿာသော။ မ၊ ၁။၂၄၆။ မ၊၂။၈၅။ မ၊၃။၂၈၄။ အဘိ၊ဝိ။၈၆။ နေတ္တိ၊ဋ၊ဝ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊ဋ္ဌ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ ဥဒ္ဓဂ်မာ ဝါတာတိ ဥဂ္ဂါရဟိတ္ထာ(ရာ)ဒိပဝတ္ထာ ဥဒ္ဓံ အာရောဟနဝါတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဋ္ဌ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဋ၆၊ဋ၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၁။ မ၊ ဋီ၊ဋ၊ရ။

ဥဒ္ဓဂ်မန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့-သွားရောက်-ဖြစ်-ခြင်း။ အထက်သို့ မြင့်တက် သွားခြင်း။ တံတံပစ္ဆယသမာယောဂေ ဟိ ပုရိမဘဝသင်္ခါတာ ပုရိမန္ဓတော ဥဒ္ဓဂ်မနံ သမုဂ္ဂမော။ မူလဋီ၊ ၂။ဋ၁။ ဝေ ဒုဒမာနာယ စ ဿ ဥဒ္ဓဂ်မနဝသေန ဥစ္ဆော။ မ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ဋ၅။ ဥဒ္ဓံဂမန-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ်မနီယ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+အနီယ] အထက် အထက်အထူးသို့ ရောက်စေတတ်သော၊ ကြားနာသူတို့အား အထက်အထက်တရား ထူးကို ရရှိစေ တတ်သော။ ဣမေ ကမ္မံ နာမ ဒီဃရတ္တံ ဘာသိတာ ဥဒ္ဓဂ်မနီယာ အတ္ထူ-ပသံဟိတာ ဝါစာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ ၂ ။ ဥဒ္ဓဂ်မနီယာတိ သုကန္ဓာနံ ဥပရူပရိဝိသေသံ ဂမေန္တီတိ ဥဒ္ဓ-ဂ်မနီယာ။ ဒီ၊ဋီ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ ၂ ။

ဥဒ္ဓဂ်မဝါတ (ပု) [ဥဒ္ဓဂ်မ+ဝါတ] အထက်သို့ ဆန်တက်သော လေ။ ဥဒ္ဓဂ်မဝါတာဒယော ဝိယ ဟိ ယော ဝါတာဓိကော ကလာပေါ။ မူလဋီ၊ဋ။ဋ၅ဋ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ၃ဝ။ဋ၄ ၂ ။)

ဥဒ္ဓ်ဗ (နာ) [(ဝ)ဥဒ္ဓတ+ဏ္ဍ။ ဟန=ဂတိယံ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟနတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥဒ္ဓတော၊ တော၊ ဟနသ ဟော၊အသဗ္ဗပဒ္ဓိတ္ထံ၊ စိတ္ထံ၊ ဥဒ္ဓတသ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ဓာန်ဋီ။ဋ၆ ( ) ဥ+ဒ=ဒ္ဓ+တ္ဏ။ တ္ဏ ပစ္စည်းကြောင့် ဒ္ဓတော်၏ ဉီကို အပြု၊ အသဒိသဒ္ဓေဘော်လာ။ ဥဒ္ဓံ ဒုနာတိ ကမ္ဘတိတိ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဒ္ဓနနံ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ကစ္စည်းသုတ်။

ဖ၃ဝ။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၂၅၅၊၁၂၆၅။ (ကြော်ဒ္ဓတ္ဗ-သံ)] တုန်လှုပ်သည်၏ အပြစ်၊ အထက် သို့ ပျံ့.လွင့်.သောစိတ်၏ ဖြစ်ကြောင်းတရား။ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စဟူသည် စိတ်ပျံ့.လွင့်.ခြင်း, မငြိမ်သက်ခြင်းသဘော, အာရုံ တခုခု့ မတည်တံ့ခြင်း သဘောပင် ဖြစ်သည်။ ယင်းဥဒ္ဓစ္စသည်-စေတသော အဝူပသမ လက္ခဏာ=(လေတိုက်ခတ်ခြင်းကြောင့် တုန်လှုပ်သောရေကဲ့သို့) စိတ်မငြိမ်သက်ခြင်း လက္ခဏာ ရှိ၏။ အနဝဋ္ဌာနရသ=(လေတိုက်ခတ်ခြင်းကြောင့် လှုပ်ရှားသော အလံတံခွန်ကဲ့သို့) ရပ်တည် မနေခြင်း, မတည်တံ့ခြင်းကိစ္စရှိ၏။ ဘန္တတ္တပစ္စုပဋ္ဌာန=(ကျောက်ခဲဖြင့် ပေါက်ခတ်လိုက်ခြင်းကြောင့် လွင့်.တက်သောပြာကဲ့သို့) လွင့်.တက်လှုပ်ရှားသော တရားအပြစ်ဖြင့် ယောဂီတို့ဉာဏ်အား ရှေ့ရှုထင်ပေါ်လာ၏။ စေတသော အဝူပသမေ အယောနိသော မနသိကာရပဒဋ္ဌာန=စိတ်မငြိမ်သက်ခြင်းကြောင့်(ဝါ) (စိတ်မငြိမ်သက်ကြောင်း အာရုံကြောင့်) မသင့်လျော်သော အကြောင်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း တည်းဟူသော နီးကပ်သော အကြောင်းရှိ၏။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၉။ မဟာနိ၊ဋီ။၅၂။ ကတမံ တသ္မိံ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတိ၊ ယံ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓစ္စံ အဝူပသမော စေတဝိသာ ဝိက္ခေပေါ ဘန္တတ္တံ စိတ္တဿ၊ ဣဒံ တသ္မိံ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃။ ဝေမေဝ ခေါ သောဏ အစ္စာရဒ္ဓဝိဝိယံ ဥဒ္ဓစ္စာယ သံဝတ္တတိ၊ အတိသီထိလဝိဝိယံ ကောသဇ္ဇာယ သံဝတ္တတိ။ အ၊၂။၃၃ဝ။ ဥဒ္ဓစ္စံ နာမ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓတာကာရော။ အ၊ဋီ၊၁။၂၆။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၃၃ရ။ (-ထေရ၊ဋီ၊၁။၂၀၉။) ဥဒ္ဓတဿ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ၊ ယဿ ဓမ္မဿ ဝသေန ဥဒ္ဓတံ ဟောတိ စိတ္တံ၊ တံသမ္မယုတ္တာ ဝါ ဓမ္မာ၊သော ဓမ္မော ဥဒ္ဓစ္စံ။ အ၊ဋီ၊၁။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅ဝ။(-အဘိ၊ဋီ၊၁။ဝ၀ဝ။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ (နာ)[ဥဒ္ဓစ္စ+ကုက္ကုစ္စ] ဥဒ္ဓစ္စ, ကုက္ကုစ္စ၊ စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသဘော, နောင်တတဖန် ပူပန်ခြင်းသဘော။ ယေန အနုပ္ပန္နံ ဝါ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဥပ္ပန္နံ ဝါ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စံ ဘိယ္ယော-ဘာဝါယ ဝေပုလ္လာယ သံဝတ္တတိ။ အ၊ဝ။၃။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စန္တိ ဥဒ္ဓစ္စဥ္စ ကုက္ကုစ္စဥ္စ။ တတ္ထ ဥဒ္ဓစ္စံ နာမ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓတာကာရော။ ကုက္ကုစ္စံ နာမ အကတကလ္ယာဏာဒိ ကတပါပသ တပ္ပစ္စယာ ဝိပ္ပဋိသာရော။ အ၊ဋီ၊၁။၂၆။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနီဝရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+နီဝရဏ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနီဝရဏ။ ဝေမေဝ ခေါ ဝါသေဋ္ဌ ပဋ္ဌမေ နီဝရဏာ----- ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနီဝရဏံ။ ဒီ၊၁။၂၃၁။ (-မ၊၂။၄၁၉။ အဘိ၊ဓ။၂၃၂။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၁ဝ။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပရိယုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ + ပရိယုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ထကြွသော၊ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုး နှိပ်စက်အပ်သော။ သစေ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ-ပရိယုဋ္ဌိတော ဟောတိ။ မ၊ဝ။၃၉ရ။ (-အ၊၂။၂၀၄။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပရေတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ပရေတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော၊ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုးအပ်သော။ ပုန စ ပရံ ဗြာဟ္မဏ ယသ္မိံ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ-ပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဝိဟရတိ ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စပရေတေန။ အ၊၂။၂၀၄။ ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စပရေတ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၂)နှင့် ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စေန အဘိဘူတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရဝ။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဟာန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ပဟာန] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စကိုပယ်ခြင်း။ ဘဂဝါ ဘုဇိဿံ ဝိယ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဟာနံ အာဟ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၉၄။ မ၊ဋီ၊၂။၂၂၁။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃၆။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဿာနကာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ပွဿာန +ကာရီ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စကို ပယ်ရှားမှုကို ပြုလေ့ရှိသောသူ။ ဝုဒ္ဓသေဝိတာ စ----- ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဿာနကာရီ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၃၅။ အံ၊ဋီ၊၁။ဂရ။ (–မူလဋီ၊၂။၁၆၀။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စဝိဝမ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ဝိဝမ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ကင်းကွာခြင်း။ ဝိနိဝရဏစိတ္တန္တိ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စဝိဝမေန ဝိကွေ့ပယသ ဝိဝတတ္တာ တေန အပိယတိစိတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၉။ (–အံ၊ဋီ၊ ၃။၂၂၄။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ အဘာဝ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ၏–မရှိခြင်း–မဖြစ်ခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘာဝတော ဥဒ္ဓစ္စ–ကုက္ကုစ္စာဒီဟိ သံကိလေသေဟိ အသံကိ–လိဋ္ဌစိတ္တော သုပရိသုဒ္ဓမာနသော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၃။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘိဘူတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ အဘိဘူတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုးနိုင်စက်အင်သော။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘိဘူတေန ဂဟပတိ စေတသာ ဝိဟရန္တော အကိစ္စံ ကရောတိ၊ ကိစ္စံ အပရာဓေတိ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ရ။ (–ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၁၉၂။ မဇ္ဈ၊၂။၂၁၉။)

ဥဒ္ဓစ္စဂတ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဂတ] ဥဒ္ဓစ္စကို ယူခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စဂတကေနေဝ စေတ္ထ ကိစ္စာ–ဟာရဝဠိပကွာနံ သမာနတာယ ကုက္ကုစ္စမ္ပိ ဂဟိတမေဝါတိ ဒဋ္ဌမ္ပံ။ ထေရဗျာ၊။ ၂၀၉။

ဥဒ္ဓစ္စစရိယာ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+စရိယာ] ဥဒ္ဓစ္စရှိက်၊ ဥဒ္ဓစ္စ အဖြစ်များခြင်း။ ဝိကွေ့ပဂတသ ဥဒ္ဓစ္စစရိယာ သာဟသာစရိယာ။ မဟာနိ။၃၃ရ။ ရာဂ၊စရိယာ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စစေတနာ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စေတနာ။ သဟဂတ–ကျေ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်အတူတကွ ဖြစ်သော စေတနာ။ ယထာ စ အဘိညာစေတနာ၊ ဧဝံ ဥဒ္ဓစ္စစေတနာပိ နု ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၂။ မူလဋီ၊၂။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၉။ ယသ္မာ ဥဒ္ဓစ္စစေတနာ ပဝတ္တိဝိပါကမေဝ ဒေတိ၊ နု ပဋိသန္ဓိဝိပါကံ။ အနုဋီ၊၂။၁၀၂။ (–အနုဋီ၊ ၁။၁၃၁။ အနုဋီ၊၂။၁၀၆။)

ဥဒ္ဓစ္စဒေါသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဒေါသ] ဥဒ္ဓစ္စ ဟူသောအပြစ်။ ဓမ္မနိဒ္ဓာနကွန္ဓိယာ ဟိ ဥဒ္ဓစ္စဒေါသော ပဟီယတိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၀။

ဥဒ္ဓစ္စဒေါသဝဏ္ဏနဝစန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စဒေါသ ပဟာန+ဝစန] ဥဒ္ဓစ္စအပြစ်ပယ်ခြင်းကို ဟောတော်မူခြင်း။ ပဟာနိမိတ္တံ ဝတ္တာ သမထ–နိမိတ္တဝစနတော အစ္စာရမ္ဘေန ဥဒ္ဓစ္စဒေါသ–ပ္ပဟာနဝစနတော။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၀။

ဥဒ္ဓစ္စနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+နိဒ္ဒေသ] ဥဒ္ဓစ္စကို အကျယ်ဖွင့်ဆိုဟောကြားထုစကားရပ်။ အဘိ ဓမ္မာဝိဌက၊ ၁–စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍ၊ ဒ္ဒါဒသ အကုသလ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃–၄။ နိဒ္ဒေသ၀ါရသ ဥဒ္ဓစ္စနိဒ္ဒေသ စိတ္ထသာတိ နု သတ္ထသ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊။ခ၀ဝ–၂။

ဥဒ္ဓစ္စနိ၀ရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+နိ၀ရဏ] (ကုသိုလ်ဖြစ်ခွင့်ကို) ပိတ်ပင်–တားဆီး–နှောင့်ယှက်–တတ်သော ဥဒ္ဓစ္စ။ ဥဒ္ဓစ္စနိ၀ရဏ် အ၀ိဇ္ဇာနိ၀ရဏေန နိ၀ရဏ္ဌေ၀ နိ၀ရဏ–သမ္ပယုတ္တဿ။ အဘိ၊ဓ။၂၃၅။ ဗျာပါဒနိ၀ရဏ် ပဋိစ္စ ဥဒ္ဓစ္စနိ၀ရဏ်။ ပဋ္ဌာန၊၃။၂၉ရ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ရ။ မူလဋီ၊၁။ခ၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၅။)

ဥဒ္ဓစ္စပဏတိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပဏတိ+က] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း–စိတ်မတည်တံ့ခြင်း–ဟူသော ပင်ကိုယ် သဘောရှိသော၊ စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း ဟူသော ပင်ကိုယ်အလေ့အထရှိသော၊ သူ၊

ဥဒ္ဓတာတိ ဥဒ္ဓစ္စဝကတိကာ ဝိပ္ပန္နမာနစိတ္တာ။ မ။ဋ္ဌ။၁။ ၂၀။ သံ။ဋ္ဌ။၃။ ၂၈။ ဥဒ္ဓစ္စပကတိကာတိ ဥဒ္ဓစ္စသီလာ အနဝဋ္ဌိတသဘာဝါ။ မဏ္ဍိ။၁။ ၂၁၄။ ဥစ္ဆဒ္ဒပကတိကာတိ ဝိကွဲတ္ထသဘာဝါ ဝိပ္ပန္န-စိတ္တာတိ အတ္ထော။ သံ။ဋီ။ ၂။၅၁၃။

ဥဒ္ဓစ္စဝတ္ထု (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝတ္ထု] (၁) ဥဒ္ဓစ္စ-စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း-ဟူသော အဖို့။ဥဒ္ဓစ္စအဖို့။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသော။ ဤသကဲ့သို့ လိုနပကွဲ့ ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌာ အနုပဋ္ဌမ္ဘ။ သာရတ္ထ။ ၂။ ၂၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ဋီ။၁။ခု၄ ၂။ (-မ။ဋီ။၁။၁ရ၅။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စဝတ္ထုတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စဝတ္ထု+တ္ထ] ဥဒ္ဓစ္စ အဖို့ရှိသည် ၏အဖြစ်။ ဗလဝဝိရိယဲ့ မနုသမာဓိ ဝိရိယသာ ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌာ ဥဒ္ဓစ္စံ အဘိဘဝတိ။ ဒီ။ဋ္ဌ။ ၂။ခုရရ။ မ။ဋ္ဌ။၁။ ၂၉၅-၆။ သံ။ဋ္ဌ။ခု။ခ၉၄။ အံ။ဋ္ဌ။ခု။ခ၉၁။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၂။ ၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ။ခ။ခ ၂၆။ သာရတ္ထ။ ၂။ ၂ ၂ခု။

ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌ+ဏ္ဍက] ဥဒ္ဓစ္စ အဖို့ရှိသော။ သတိ ဟိ စိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိကာနံ သဒ္ဓါဝိရိယပညာနံ ဝသေန ဥဒ္ဓစ္စပါတတော ------ ရက္ခတိ။ ဒီ။ဋ္ဌ။ ၂။ခုရရ။ မ။ဋ္ဌ။၁။ ၂၉၆။ သံ။ဋ္ဌ။ခု။ခ၉၅။ အံ။ဋ္ဌ။ခု။ခ၉ ၂။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၂။ ၂၆၅။ ဝိသုဒ္ဓိ။ခ။ခ ၂၆။ သာရတ္ထ။ ၂။ ၂ ၂၄။ ဌာနစက်မာနီ ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိကာနီ။ ဝဝိရ။ခ၄၉။ သာရတ္ထ။ ၂။ခရရ။

ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိကေကဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိက + ကေဒေသ] ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသောတရား တစိတ်တဒေသ။ ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိကေကဒေသေ ဂဏ္ဍဿ "သဒ္ဓါဝိရိယပညာန"ဿ အာဟ။ ဒီ။ဋီ။ ၂။ခု ၂ရ။ မ။ဋီ။၁။ခ၁ရ၅။ သံ။ဋီ။ ၂။ခ၄ခု၅။

ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိယ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌ+ဏ္ဍယ] ဥဒ္ဓစ္စ အဖို့ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပဋ္ဌိယေ ကောသဇ္ဇပဋ္ဌိယေ စ မေ့ ဝဇ္ဇေန္တော ဝိရိယသမတ် ယောဇေတ္တော။ ဏ္ဍတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂ရ၄။ (-မ။ဋီ။၁။ခု၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။ ၁။၁၅၄။)

ဥဒ္ဓစ္စပစ္ဆယ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပစ္ဆယ] ဥဒ္ဓစ္စ ဟူသော အကြောင်း။ တသ္မိံ သမယေ အဝိဇ္ဇာပစ္ဆယာ သခ်ါရော ----- ဥဒ္ဓစ္စပစ္ဆယာ အဝိမောက္ခော -----၊တတ္ထ ကတမော ဥဒ္ဓစ္စပစ္ဆယာ အဝိမောက္ခော။ အဘိ၊ဝိ။ခရ၄-၅။

ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိယုဋ္ဌာန] ဥဒ္ဓစ္စ လွမ်းမိုးနှိပ်စက် လုယက်ဖျက်ဆီးခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စထကြွ သောင်းကျန်းခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိယုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓစ္စလွမ်းမိုးနှိပ်စက် လုယက်ဖျက်ဆီးအပ်သော။ ဥဒ္ဓတော ခေါ ပန အယမယဿ ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဗဟုလံ ဝိဟရတိ၊ ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌာနံ ခေါ ပန တထာဂတပ္ပ-ဝေဒိတေ ဓမ္မဝိနယေ ပရိဟာနမေတံ။ အံ၊ ၃။ခုရ၈။

ဥဒ္ဓစ္စပရိဋ္ဌာဟ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိဋ္ဌာဟ] စိတ်ပျံ့ လွင့်ခြင်း ဟူသော ပူလောင်ခြင်း။ဥဒ္ဓစ္စအပူ။ ဥဒ္ဓစ္စပရိဋ္ဌာဟဿ အနုပဋ္ဌာနံ သမာဓိန္ဒြိယဿ အဿာဒေါ ယောတိ။ ပဋိသံ။ ၂၀၅၊(-၂၀၆၊ ၂ ၂ ၂။)

ဥဒ္ဓစ္စပါတ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပါတ] ဥဒ္ဓစ္စ၌ကျခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စ ဖြစ်ခြင်း။ ဝိပဿနာ သမထံ အနတိ-ဝတ္တမာနာ ဥဒ္ဓစ္စပါတံ နိ ကရောတိ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ ၂။ခ၉၉။ (-ထေရဋ္ဌ။ခ။ခ၀၉။)

ဥဒ္ဓစ္စပ္ပကတိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပကတိ+က] စိတ်ပျံ့ လွင့်ခြင်းဟူသော ပင်ကိုယ်သဘောရှိသော၊ သူ။ ဝဇ္ဇေ အဝဇ္ဇသညိတာယ ဥဒ္ဓစ္စပ္ပကတိကာ။ အံ၊ ၂ ၂။ ၄ ၀။

ဥဒ္ဓစ္စပ္ပယောန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပယောန] ဥဒ္ဓစ္စကို ပယ်စွန့်ခြင်း။ ကောသဇ္ဇပ္ပယောနေန ဥဒ္ဓစ္-

ပ္ပယောနေန ——— သမ္ပယုတ္တာနိ ဆ ဥာဏာနိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဂ။

ဥဒ္ဓစ္စပ္ပဓာန (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပဓာန] ဥဒ္ဓစ္စပြေနန်းခြင်းရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပ္ပဓာနာ ကိလေသာ ဥဒ္ဓစ္စာဒိကိလေသာ။ မူလဋီ၊၁။၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၁၄၄။

ဥဒ္ဓစ္စဗဟုလတ္ထ(နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဗဟုလတ္ထ] ဥဒ္ဓစ္စများသည်၏–များသောဥဒ္ဓစ္စရှိသည်၏–အပြစ်။ ဥဒ္ဓစ္စဗဟုလတ္ထာ အဂုဟသန္ဓိစ္ဆတာယ ဥဒ္ဓတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၁၆။

ဥဒ္ဓစ္စဘူမိ (ဣ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဘူမိ] ဥဒ္ဓစ္စ၏ဖြစ်ရာဘုံဌာန။ အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယံ ကဏ္ဌောတိ၊ ဥဒ္ဓစ္စ–ဘူမိတိ ကတာ အဘိပတ္ထိတံ ပေသေတိ။ ပေဌကော။ ၂၉၀။

ဥဒ္ဓစ္စမူလက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+မူလ+က] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စရင်–ကြည်။

ဥဒ္ဓစ္စမေဃဝေနိယ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+မေဃ+ဝနိယ] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော မိုးချုံးသံ ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စမေဃဝနိယံ သံယောဇနဝဇ္ဇာလာဟကံ။ ထေရ။ ၃၂၄။ ဘန္တသဘာဝံ ဥဒ္ဓစ္စ မေဃ–ဝနိယံ မေဃဂဇ္ဇိတံ ဟောသန္တိ ဥဒ္ဓစ္စ–မေဃဝနိယာ။ ထေရဋီ၊၂။၂၀၆။

ဥဒ္ဓစ္စရဇ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ရဇ] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော မြူအညစ်အကြေး။ သော ဥဒ္ဓစ္စရဇော ဧဝ ဥဒ္ဓစ္စမူလကာ သေသာကုသလရဇော စ အပ္ပကတ္ထာ အပ္ပရဇက္ခော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂။

ဥဒ္ဓစ္စဝမန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝမန] ဥဒ္ဓစ္စကို ပျို့အံ့ခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စဝမနံ ကာရေတိ။ မိလိန္ဒ။၃၁၉။

ဥဒ္ဓစ္စဝိကွမ္ပန (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝိကွမ္ပန] ဥဒ္ဓစ္စကို ပယ်ခွါတတ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စဝိကွမ္ပနာ အဝိ–ကွေ့ပသာ သမာဓနာ ဝ ဝေသန။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။၅၂၂။

ဥဒ္ဓစ္စဝိပ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝိပ္ပယုတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် မယှဉ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စဝိပ္ပယုတ္တာ စရတိတိ ဝိညာဏစရိယာ။ ပဋိသံ။ရဂ။

ဥဒ္ဓစ္စဝိရဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝိရဟိတ] ဥဒ္ဓစ္စမှ ကင်းသော။ အနုဒ္ဓတောတိ ဥဒ္ဓစ္စဝိရဟိတော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၄။ (–မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၄၁၄။)

ဥဒ္ဓစ္စသံဝရ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+သံဝရ] ဥဒ္ဓစ္စကို ထားမြစ်စောင့်ရှောက်ခြင်း။ အောက်ဝိစ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စသံဝရဋ္ဌ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသံဝရ+ဆတ္ထ] ဥဒ္ဓစ္စကို ထားမြစ်စောင့်ရှောက်ခြင်းဟူသော အနက်သဘော။ ဥဒ္ဓစ္စသံဝရဋ္ဌေန သီလဝိသုဒ္ဓိ။ ပဋိသံ။၂၁၉။

ဥဒ္ဓစ္စသမယ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+သမယ] ဥဒ္ဓစ္စဖြစ်ရာ အခါ။ ဥဒ္ဓစ္စသမယေ စိတ္တံ သမာဓိနာ နိဂ္ဂဟေတမ္ဗံ နာမ။ အဘိ၊ဋီ။၁၄၀။

ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သမ္ပယုတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်ယှဉ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စနှင့်အညီအမျှ ကျေပွန်ထား အစရှိသော အပြားတို့ဖြင့် ယှဉ်သော။ ယသ္မိံ သမယေ အကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသဟဂတံ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တံ ရူပါရမ္မဏံ ဝါ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃။ အဘိ၊ဝိ။၁ရ၄။ ဥဒ္ဓစ္စေန သမ္ပယုတ္တန္တိ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခုဝ၁။ (–သံ၊ခု။၂၄၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ဝ၄။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၁၂၁။

ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တစတုက္ကန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္ထ+စတုက္ကန္ဓ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်ယှဉ်သော လေးပါးသော နာမ်ခန္ဓာတရား။ ခန္ဓေ စာတိ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္ထ–စတုက္ကန္ဓေ စ။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၃။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သဟဂတ]

ဥဒ္ဓစ္စနှင့်–အတူတကွဖြစ်သော–ယှဉ်သော–ရောနှောသော၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ကျေပွါဒတာအစရှိသည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်သော။ ယော သိကွဝေ ဆန္ဒော ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တော။ သံဒု။၂၄၂။ ဥဒ္ဓဝေနဝေါကိဏ္ဏတ္တာ ဆန္ဒော ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော နာမ ဟောတိ။ သံဋ္ဌ။၂၈၉။ ပစ္စယဝိသေသဝသေန ထာမဇာတေန ဥဒ္ဓစ္စေန သဟဂတံ သံသဋ္ဌန္တိ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ခုဒ၄။ မ၊ဋီ၊ခုဒ၂။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ကိလေသ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်တကွဖြစ်သော ကိလေသာ။ ဥဒ္ဓစ္စေ စ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသေ စ ဇနေ္တ စ နိ ကမ္မတိ။ ပဋိသံ။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ခုဒ၅။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသေ စာတိ ဥဒ္ဓဝေနဿ သဟဂတေ ကေပွါဒါဒီဘာဝံ ဂတေ ဥဒ္ဓစ္စ–သမ္ပယုတ္တေ မောဟအဟိရိကအနောတ္တပ္ပ–ကိလေသေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ခု။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၂။)

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကွန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ခန္ဓ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် တကွဖြစ်သော ခန္ဓာ။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ–ကွန္ဓေ နိ ဝေဒေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ခု။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စိတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စ သဟဂုတ်စိတ်၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သော စိတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တ+ဥပ္ပတ္တိ] ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၏ ဖြစ်ခြင်း။ သြဘာသာဒီသု ဒသသု ဝေမ္ဗေသု သန္ဓေတာဝသေန ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပတ္တိယာ ဝိကေ့ပသခ်ိတံ ဥဒ္ဓစ္စံ ဓမ္မေဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဂရ။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စိတ္တုပ္ပါဒ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် တကွဖြစ်သော စိတ် စေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စေ စာတိ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ–စိတ္တုပ္ပါဒေ ဥဒ္ဓစ္စေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ခု။ (–အနုဋီ၊၈။ခုဒ၁။)

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတမဓမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ဓမ္မ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သောတရား။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဓမ္မာနံ ဝိပါကော ဝိတဂေ်ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊ခ။ခုဒ၁။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၉။)

ဥဒ္ဓစ္စသိလ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သိလ] ဥဒ္ဓစ္စ–စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း –ဟူသော အလေ့ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပကတိက–ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စဟေတုက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဟေတု+က] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော အကြောင်းရှိသော၊ ဥဒ္ဓစ္စ ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဣဒ သမာဓနာဘာဝေန ဥဒ္ဓစ္စဟေတုကော စိတ္တဝိဿမော ဝုတ္တော။ မ၊ဋီ၊ခ။၂၁၆။

ဥဒ္ဓစ္စဓိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အဓိက] လွန်ကဲသော ဥဒ္ဓစ္စရှိသော၊ ဥဒ္ဓစ္စလွန်ကဲသော။ ဒေါမနဿ–ပစ္စယာနံ ဥဒ္ဓစ္စာဓိကာနံ ကိလေသာနံ–––––– တေ အဓိဝမနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ခဂ၄။

ဥဒ္ဓစ္စာနုဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုဂတ] ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓစ္စာနုဂတံ ဝိကွိတ္ထ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ဂ၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခုဒ၅။ အံ၊ဋီ၊ခု။ဂ၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဂ၃ခု။)

ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုပတိတ] ဥဒ္ဓစ္စ သို့ အစဉ်လိုက်သော။ အတိပဗ္ဗဟိတံ ဝိတ္ထံ ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတံ သမာဓိဿ ပရိပန္ထော။ ပဋိသံ။၁ဖ၅။ ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတန္တိ ဝိကေ့ပါနုဂတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရခု။ ဝိကေ့ပါနုပတိတ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရခု) လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စာနုပလက္ခိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုပလက္ခိတ] ဥဒ္ဓစ္စဖြင့် မမှတ်သားအပ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စာ–နုပလက္ခိတတ္တာ ပန သဗ္ဗာကုသလာနံ အဝိဇ္ဇာနိဝရဏံ ဝိယ––––သိယာ။ မူလဋီ၊ ၁။၂၀၂။

ဥဒ္ဓစ္စာနုဝတ္ထန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုဝတ္ထန] ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော ပန ဝုတ္ထစိတ္တုပ္ပါဒေါ သေသမ္မောနံ ဥဒ္ဓစ္စာ-နုဝတ္ထနဘာဝေန တဒုပလက္ခိတော ဥဒ္ဓစ္စသ-ဝိသယဝိသေသော။ မူလဋီ၊၁၀၁။

ဥဒ္ဓစ္စာဝဟ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အာဝဟ] တုန်လှုပ်သည်၏ အဖြစ်ကိုဆောင်တတ်သော။ (ပရုက္ခ-သျှင်ပျံ့လွင့်သည်၏အဖြစ်ကို ဆောင်တတ်သော-ဟု ပေးသည်။) ဥဒ္ဓစ္စာဝဟာယ ဥပ္ပိလာပနပီတိယာ တေ အဓိဝစနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။ ယာယ ဥပ္ပန္နာယ ကာယစိတ္တံ ဝါတပူရိတ-ဘဿာဝိယ ဥဒ္ဓုမာယနာကာရပ္ပတ္တံ ဟောတိ၊ တဿာ ဂေဟသိတာယ ဩဒဂ္ဂျပီတိယာ တေ အဓိဝစနန္တိ သရူပ် ဒသောတိ "ဥဒ္ဓစ္စာ-ဝဟာယာ" တိအာဒိနာ။ ဥဒ္ဓစ္စာဝဟာယာတိ ဥဒ္ဓတဘာဝါဝဟာယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂ရ။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ဖ၁။)

ဥဒ္ဓစ္ဆဒ (ပု) [ဥဒ္ဓံ+ဆဒ] အထက်၌ အမိုးရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္ဆဒပါကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္ဆဒ+ပါကာရ] အထက်၌ အမိုးရှိသော တံတိုင်း။ ပဋိသေနာယ အတ္ထနော အာရက္ခတ္ထာယ ဌပိတေ ဖလက-ကောဋ္ဌကေ စေဝ ဥဒ္ဓစ္ဆဒပါကာရာဒိကေ စ။ မ၊ဋီ၊၃။ဖ၀။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဆိဒ္ဒက] အထက်၌ အပေါက် ရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဇာလဝါတပါန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက+ဇာလဝါတပါန] အထက်၌အပေါက်ရှိသော ဇာလန်ယက် ဖွဲ့တပ်အပ်သော လေသောက် ပြတင်း။ ရာဇာ ထတော ပဌာယ တာသံ ပါသာဒေ ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဇာလဝါတပါနာနိ ကာရေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၉။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဝါတပါန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက+ဝါတပါန] အထက်၌ အပေါက်ရှိသော လေသောက် ပြတင်း။ ရာဇာ ---- သဗ္ဗဂဗ္ဘေသု ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဝါတပါနာနိ ကာရေသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃၅။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။)

ဥဒ္ဓဋ္ဌ[1] (နာ) [ဥ+ဟန+တ။ဥဒ္ဓတ[2]-လည်းကြည့်] (၁) စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသဘော၊ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ (တိ)(၂) အထက်သို့ လွင့်တက်သော၊ တက်ကြွသော၊(သျှ)။ (၁) ဥဒ္ဓစ္စ မုဒ္ဓဋ္ဌာထ။ ဓာန်။၁၆၉။ဓာန်၊ဋီ-၌ ဥဒ္ဓ၀-ဟု ရှိ၏။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓဋ် စိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စပါထတော ရက္ခကဝေသန နိဂ္ဂဏှာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၄။

ဥဒ္ဓဋ[1] (တိ) [ဥ+ဝရ+တ] (၁) (က) အထက်သို့ ဆောင်အပ်-ထုတ်ဆောင်အပ်-သော။ (ခ) နုတ်ယူ-ဆွဲနုတ်-အပ်သော။ (ဂ) ဆယ်ယူ အပ်သော။ (ဃ) ကြွချီအပ်သော။ (၂) ထုတ်ဆောင်သော၊သူ။ (၁) (က) သဟဇာတာဓိပတိ လဗ္ဘမာနောပိ နှ ဥဒ္ဓရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။) (ခ) ကေဒေသမတ္ထေန မေ အာဝုသော ဥဒ္ဓရော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၂။ သမူလံ ဥဒ္ဓရံ ဝိယ တဒါ အပ္ပဝတ္ထနကံ အကာသိ။ မ၊ဋီ၊၂။ဖ၉။ (ဂ) တတ္ထတော ဥဒ္ဓရမတ္ထမေ ဝါဒိသူတိ အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၃၀။ (ဃ) ဒုတိယေ ပါဒေ ဥဒ္ဓရမတ္ထေ ပါရာဇိကန္တိ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၅၂။ (၂) ဥဒ္ဓရမနုသ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရတဏှာသလ္လ (တိ) [ဥဒ္ဓရ+တဏှာသလ္လ] ထုတ်-ဆွဲနုတ်-ပယ်ရှား-အပ်သော တဏှာ ဟူသော ငြောင့်ရှိ သော၊သူ။ သာ အဟံ အဇ္ဇ သဗ္ဗသော ဥဒ္ဓရတဏှာသလ္လာ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၅၉။

ဥဒ္ဓရတေလဓိန္ဒ (နာ) [ဥဒ္ဓရ+တေလဓိန္ဒ]

ထုတ်ယူအပ်သော ဆီပေါက်။ ဆောက်ပုံကြည့်။

ဥဒ္ဓေတေလဗီန္ဒုမတ္တ (တီ) [ဥဒ္ဓေတေလဗီန္ဒု + မတ္တ] ထုတ်ယူအပ်သော ဆီပေါက်ပမာဏရှိသော။ ဣတ္ထိပုရိသာနံ ကလလရူပံ ဇာတိ-ဥဏ္ဏာယ ဧကေန ,အံသုနာ ဥဒ္ဓေတေလ-ဗီန္ဒုမတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ။၂။၃၇။ ကခ်ိ၊ဋီ၊ သစ်။၂၁၁။

ဥဒ္ဓေဒဏ္ဍ (ပု) [ဥဒ္ဓေ+ဒဏ္ဍ] ထုတ်အပ်သော-ချမှတ်အပ်သော-အပြစ်ဒဏ်-အမိန့်အာဏာ။ ဥဒ္ဓေဒဏ္ဍေနာ(သံ၊ဌ၊။၁၂၂)တိ သမန္တတော ဥဏ္ဍတေန ဒဏ္ဍေန သာသနေန။ သံ၊ဋီ၊။၁၇၂။

ဥဒ္ဓေဒါဋ (တီ) [ဥဒ္ဓေ+ဒါဋ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော၊ အစွယ်ကျိုးသော၊သူ။ ဥဒ္ဓေဒါဋာ ဝိယ သပ္ပါ နိမ္မဒါ ဟုတ္တာ ဗုဒ္ဓုပဋ္ဌာနဋ္ဌ ဓမ္မသဝနဋ္ဌ သက္ကစ္စံ အာဂမံသု။ မ၊ဌ၊။၅၈။ (-သံ၊ဌ၊။ ၂၉၇။ ဇာ၊ဌ၊။၅၃၁။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၇။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။ဂု။ အံ၊ဋီ၊။ ၂၀ဖ။)

ဥဒ္ဓေဒါဋသပ္ပသမ (တီ) [ဥဒ္ဓေဒါဋ+သပ္ပ+သမ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော-အစွယ်ကျိုးသော-မြွေနှင့်တူသော။ ဥဒ္ဓေဒါဋသပ္ပသဒေါ စ ဟုတ္တာ သကျော သခီလော သုခသမ္ဘာသော ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။၁ ၂။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဂု။ ကခ်ိ၊ဋီသစ်။၁ ၂၃။

ဥဒ္ဓေပံသု (ပု၊နှ) [ဥဒ္ဓေ+ပံသု] ထုတ်အပ်သော မြေမှုန့်။ မှုသိကုက္ကုဏ္ဍေ မှုသိကာတိ ဥဒ္ဓေပံသု။ ဝဇိရ။ ၂၉ဖ။

ဥဒ္ဓေပဌ (တီ) [ဥဒ္ဓေ+ပဌ] ထုတ်အပ်သော ပြဿနာ။ ဣဒဏ္ဍိ ဟေဌာ "ဂရုက လဟုက"န္တိ အာဒိနာ ဥဒ္ဓေပဌေသု အနာဂတမ္ပိ----ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၉၄။

ဥဒ္ဓေပဒ (နှ) [ဥဒ္ဓေ+ပဒ] ထုတ်အပ်သောပုဒ်။ ဣမသ္မိဋ္ဌိ ဝါရေ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓေပဒေန ယေ မေ္ဘာ သမ္ဘယုတ္တာ။ အာဘိ၊ဌ၊ဂ။ဂရ။ (-မူလဋီ၊ ဂ။ ၂ဂ။ အနုဋီ၊ဂ။ ၂၉။)

ဥဒ္ဓေပဏာရ (တီ) [ဥဒ္ဓေ+ပဏာရ] ထုတ်ဆောင်အပ်သောအပြားရှိသော။ ဧဝံပဏာရ-မေဝါတိ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓေပဏာရမေဝ။ ယံပဏာရံ ပုစ္ဆာယ ,ဥဒ္ဓေ၊ တံပဏာရမေဝါတိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊ဂ။ ၂ဂ။

ဥဒ္ဓေဘတ္တ (နှ) [ဥဒ္ဓေ+ဘတ္တ] (က) ထုတ်ယူ-ကော်ယူ-အပ်သောထမင်း။- (ခ) ထုတ်ယူ၍ ရအပ်သော ဝေစုဝေပုံပြစ်သော ထမင်း။ ဝေ၍ အပ်ရိုးရှိအပ်သော ထမင်း (သျှ)။ (က) ကဌစ္ဆနာ ဥဒ္ဓေဘတ္တေ ပန ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဂ။ဇ၃။ (ခ) ဥဒ္ဓေဘတ္တံ အဟံ တုဒါ။ စရမာနသ္ဓ အဒါသိ ဘိက္ခုနော။ ဇာ၊ဌ။ဂရ၃။ ဥဒ္ဓေဘတ္တန္ဒိ အတ္ထနော ပတ္တကောဋ္ဌာသဝသေန ဥဒ္ဓရိတ္တာ လဒ္ဓဘာဂဘတ္တံ။ ဇာ၊ဌ၊ဂ။ဂ၉၃။

ဥဒ္ဓေမနုဿ (ပု) [ဥဒ္ဓေ+မနုဿ] ထုတ်ဆောင်သောလူ။ ပါသာဏတ္ထမ္ဘေ ဥဒ္ဓေမနုဿနံ မူလံ ဒေထ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဂ၄၉။ ဝိ၊သင်ဟ။ဂ၅။

ဥဒ္ဓေဆမ္ပိ (နှ) [ဥဒ္ဓေ+ဆပ္ပိ] ထုတ်ဆယ်အပ်သော ထောပတ်။ သတဝါရံ တာပေတ္တာ ဥဒကေ ပက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓေဆပ္ပိ သတဓောတသပ္ပိ။ မ၊ဋီ၊ဂ။ရ၈။ မူလဋီ၊ ၂။ ၄၄။

ဥဒ္ဓေဆလ္ဍ (တီ) [ဥဒ္ဓေ+ဆလ္ဍ] ထုတ်အပ်-ဆွဲနုတ်အပ်-သော (ရာဂအစရှိသော) မြားပြောင်ရှိသော။ သာဟံ သုဂတသ သာဝိကာ၊ ----ဥဒ္ဓေဆလ္ဍာ အနာသဝါ။ ထေရီ။၄ ၂ဂ။ (-နေတ္တိ။၄ဖ။) ဥဒ္ဓေဆလ္ဍာတိ အတ္ထနော သံသာရနုတော သမုဒ္ဓရဏာဂါဒိသလ္ဍာ။ ထေရီ၊ ဌ။ ၂ဖ၄။

ဥဒ္ဓရ (တီ) [ဥ+ရေ+တ] ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-

တတ်သော။ ဥဒ္ဓဌာတိပဒ် အပေက္ခိတ္တာ မဟောဃပကွန္ဓာနံ သတ္တာနန္တိ ကမ္မတ္ထေ သာမိဝစနံ။ အနုဋီ၊၁။၅။ (သံဝဏ္ဏေတမ္ပ ဖြစ်သော မူလဋီ၊၁။၃-၌ ဥဒ္ဓတာ-ဟု ဒုန္ဓနေ့ ရှိ၏။)

ဥဒ္ဓတ° (တိ) [ဥ+ဟန်+တ။ ဟန ဂတိယံ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟနတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥဒ္ဓတော၊ တော၊ ဟနဿ ဓော အသရုပဒ္ဒိတ္တံ။ ဓာန်ဋီ။၁၆၉။] (၁) တုန်လှုပ်သော၊ ပျံ့လွင့်သောစိတ်ရှိသော၊ မငြိမ်သက်သော၊သူ။ (အချို့နေရာ၌ စိတ်ရ၏။) (၂) ထောင်လွှား တက်ကြွသော၊ ပလွှားဝါကြွားသော၊သူ။ (၁) ဗဟုရဇာတိ ဝါတပဟရဏ-ကာလေ ဥဒ္ဓတေန ရဇကွန္ဓေန ပရိယောနဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ဝ၁။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ယသ္သ ပရိဿယံ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓတာ ဟောန္တိ ဥန္နဠာ စပလာ မုခရာ ဝိကိဏ္ဏဝါစာ။ အံ၊ ၁။ရဝ။ ဥဒ္ဓတာတိ ဥဒ္ဓစ္စေန သမန္နာဂတာ။ အံ၊ဌ၊၂။၄၅။ ဥဒ္ဓတာ(မ၁။၂၂။ သံ၁။၂၃၅))တိ ဥဒ္ဓစ္စပဂတိကာ ဝိပ္ပန္နမာနစိတ္တာ။ မ၊ဌ၁။၁၂၀။ သံ၊ဌ၁။၂ဝ၆။ ဥဒ္ဓတော (ဣတိဝုတ်။၂၄၄)တိ စိတ္တဝိက္ခေပဂရေန ဥဒ္ဓစ္စေန ဥဒ္ဓတော အဝူပသန္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၆။ အယောသိ ဥဒ္ဓတာ ပုဗ္ဗေ စိတ္တေ အဝသဝတ္တိနီ (ထေရီ။ ၃ဝ၉)တိ--------ဥဒ္ဓတာ နာနာရမ္မဏေ ဝိက္ခိတ္တစိတ္တာ အသမာဟိတာ အယောသိ။ ထေရီ၊ဌ။၈၂။

ဥဒ္ဓတ² (တိ) [ဥ+ဓေ+တ] (က) အထက်သို့ ဆောင်အပ်-ထုတ်ဆောင်အပ်-ကောက်ယူအပ် -သော။ (၁) နုတ်ယူ-ဆွဲနုတ်-အပ်သော။ (ဂ) ဆယ်ယူအပ်သော။ (ဃ) ကြွချီအပ်သော။ (ဂ) ပရဿ ကောဋ္ဌာသတော ပရဿ ကုသံ ဥဒ္ဓရတိ၊ ဥဒ္ဓတမတ္တေ အဝဟာရော။ ကခ်။ ၁၁၉။ (-ကခ်ီ၊ဋီ။၄၁။) (ခ) ဥဒ္ဓတဓါတု-ကြည်။ (ဂ) သေဝါလောဝိ ဥဒကတော ဥဒ္ဓတော အမိလာတော ဇာဂ္ဂဗီသောဝ်ဟံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၈။ (ဃ) သော ကမ္မဋ္ဌာနယုတ္တေနေဝ စိတ္တေန ပါဒံ ဥဒ္ဓရန္တော ဝိယုတ္တေန ဥဒ္ဓတေ ပဋိနိဝတ္တန္တော ဂါမဿ သမီပံ ဂန္တွာ။ မ၊ဌ၊ ၁။၂၆၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃ရ။)

ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တ +စိတ္တ] ပျံ့လွင့် မငြိမ်းအေးသော စိတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တသန္ဓောသဟေတု (ပု) [ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တသန္ဓောသ+ဟေတု] ပျံ့လွင့်မငြိမ်း အေးသောစိတ်ဟူသော မိမိအပြစ် ဟူသောအကြောင်း။ ဥဒ္ဓတအဝူပသန္ဓ-စိတ္တသန္ဓောသဟေတု ဟတေ တေ ဘောန္တော သမဏဗြာဟ္မဏာ သေနာသနာနိ ပဋိသေဝါမိ။ မ၊၁။၂၂။

ဥဒ္ဓတစာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+စာရီ]တုံ့လှုပ်-မငြိမ်မသက်- ပြေးသွားသော။ ဘန္တေနာတိ ဣတောစိတောစ ပရိဗ္ဗမန္တေန ဥဒ္ဓတစာရိနာ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၁ရ။ ဥဒ္ဓတစာရိနာတိ ယဋ္ဌနရာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၃၃။

ဥဒ္ဓတစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတ+စိတ္တ] ပျံ့လွင့်သော-မငြိမ်သက်သော-စိတ်။ တဿ ဥဒ္ဓတစိတ္တဿ သမာဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂါဒိသမုဋ္ဌာပနေန ဥဒ္ဓတာ-ပတ္တိတော နိသေဓနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၉။

ဥဒ္ဓတဓါတု (တိ) [ဥဒ္ဓတ+ဓါတု] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော၊ အစွယ်ကျိုးသော၊သူ။ ဥဒ္ဓဌဓါတုဿ ဝိယ သပ္ပေါ နိတ္ထောဇော နိမ္မဒေါ-----ဟုတ္တာ ။ သံ၊ဌ၁။၂၉ရ။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၂၁၀။)

ဥဒ္ဓတဒီနဘာဝနိဋ္ဌယ (ပု) [ဥဒ္ဓတဒီနဘာဝ +နိဋ္ဌယ] တက်ကြွထောင်လွှား ဝါကြွားသူ၏

အပြစ်, စိတ်ဓာတ် ကျဆင်း အားယော်သူ၏ အပြစ်ကို နှိပ်ကွပ်ခြင်း။ ဟီနာဓိကနေသောဝိတံ ဝုတ္တိ ပကာသေန္တော ဥဒ္ဓတဒီနဘာဝနိဂ္ဂဟံ ကရောတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၁၅။ သံဋ္ဌ၊၂။၂။ အံဋ္ဌ၊၁။၁၃။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥဒ္ဓတပံသု (ပု၊နာ) [ဥဒ္ဓတ+ပံသု] ထုတ်ယူအပ်သော မြေမှုန့်။ တတော ဥဒ္ဓတပံသုနာ ဗုဒ္ဓကာ ကာရေတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၃။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၉။)

ဥဒ္ဓတပါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+ပါဒ] ထုတ်ထောင်အပ်သော ပါဒ်။ ကာဠကာတိဝိ ဌိကာယံ ဥဒ္ဓတပါဒေါ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၃၂၆။

ဥဒ္ဓတမ္မလ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+မလ] ထုတ်အပ်သော ဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ ဘိန္နာဂတေ အဟုံ ရာဇ၊ ဆဂလော ဥဒ္ဓတမ္မလော။ ဇာ၊၂။၂၆၆။ ဥဒ္ဓတမ္မလောတိ ဥဒ္ဓတဝိဇေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၈။

ဥဒ္ဓတဝိဇ (တိ)[ဥဒ္ဓတ+ဝိဇ] ထုတ်အပ်သော ဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓတဝီသ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+ဝီသ] ထုတ်အပ်သော အဆီပ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတဝီသောဝ သပ္ပေါ၊ ဆိန္နဝီသာဏောဝ ဥသဘော။ အပ၊၁။၃၃။ ဥဒ္ဓတဝီသော ဥပ္ပါဒိတဃောရဝိသော သပ္ပေါ ဗ္ဗဝ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥဒ္ဓတဝေသ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+ဝေသ] ထောင်လွှားတက်ကြွဟော–ပလွှားဝါကြွားသော–သူ၏ အဆွဲပ်။ အတိဂရုနော သမ္ဘာသမ္ဘဒ္ဓသ သန္ဓိက် ဥဒ္ဓတဝေသေန ဂန္ဓ နံ ယုတ္တံ။ မဋ္ဌ၊၃။၂၄၂။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၈၂။)

ဥဒ္ဓတသလ္ဍ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+သလ္ဍ] အထက်သို့ ထောင်ယူအပ်–ဆွဲနုတ်အပ်–သော (ရာဂ အစရှိသော) ပြောင့်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတ–သလ္ဍော(မဟာနိ။၄၅)တိ ဥဒ္ဓံ ဟဒ္ဒသလ္ဍော၊ ဥဒ္ဓရိတသလ္ဍော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၃။

ဥဒ္ဓတသုတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓတ+သုတ္ထ] ဥဒ္ဓတသုတ်။ ယင်းသုတ်၌ မှားစွာသောရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရား၏ အနီး တောကျောင်း၌ နေပြီးလျှင် မတည်မကြည် လျှပ်ပေါ်လော်လီ၍ နှုတ်စောင့်စည်းမှုမရှိပဲ ပြောလိုရာ ပြောလျက် သတိလွတ်ကင်းပြီး ဉာဏ်ပညာမရှိ ဖြစ်နေကြရာ ထိုအချိန်အခါ၌ ယင်းသို့သော အကြောင်း အရာကို မြတ်စွာဘုရား သိတော်မူသဖြင့် "အရကွီတေန ကာယေန" စသည်ဖြင့် ဥဒါန်း မြွက် ကြားတော်မူသည်။ ခုဒ္ဓကနိကာယ ဥဒါနပါဠိ။၄–၀၈၊၂–သုတ်။ ဥဒါန။၁၂၁။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂၁၆။

ဥဒ္ဓတာကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+အာကာရ] လွှင့်တက်ခြင်း–ထုံ့လွှင့်ခြင်း–မငြိမ်သက်ခြင်း–ဟူသော အခြင်းအရာ၊ အထက်၌ တုန်လှုပ်သောစိတ်၏ အမူအရာ ကြီယာ (သျှ)။ စိတ္တေ ပန ဥဒ္ဓတာကာရော အနေကဂ္ဂတာကာရော ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၃၅။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။ အသီ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၃၅။) ဥဒ္ဓစ္စ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓတာဝတ္ထိ (ထီ) [ဥဒ္ဓတ+အာပတ္ထိ] ထုံ့လွှင့်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်း။ ဥဒ္ဓတာပတ္ထိ အနုပါယ–ဘူတာ ဗျာပါရာပတ္ထိ အသက်ော်စဘာဝ တောတိ ဝုတ္တံ "ဥဒ္ဓစ္စဝသေန အာယူဟနာ"တိ။ အနုဋီ၊၂။၁၆၀။ ဥဒ္ဓတစိတ္ထ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓတု (တိ) [ဥ+ဓရ+တု] (က) ထုတ်ယူ–ဆွဲနုတ်–တတ်သော။ (ခ) ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–တတ်သော။ (ဂ) တဿ နတ္ထညော ကောစိ သလ္လာနံ ဥဒ္ဓတာ အညတြ မယာ။ ပဋိသံ။၁၂၂။ သလ္လာနံ ဥဒ္ဓတာတိ တေသံ သလ္လာနံ သတ္ထသန္ဓာနတော ဥဒ္ဓရိတာ ဗုဒ္ဓလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၃။ (ခ) မဟောဃ–

ဝကွန္ဒာနံ သတ္ထာနံ နတ္ထညော ကောစိ ဩ၊ ဩ၊ ဥဒ္ဓတာ အညတြ မယာ။ မူလဋီ၊၁။ ဥဒ္ဓ–ရည်း–ကြည်။

ဥဒ္ဓေဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဒေဟ+တ္တ။ (ကြောင့်ဒ္ဓ ဒေဟိတ–သံ)] သေသူ့အတွက် သေသည့် နေ့မှစ၍ ဆယ်ရက် အတွင်း ထမင်းဆုပ် ပေးခြင်း။(ဓန်၊သူ၊သစ်။) မဲတတ္ထံ ထဒေဟ ဒါနံ၊ တိသ္မေတမုဒ္ဓဒေဟိကံ။ ဓန်။၄၂၃။ တဒေဟ မတဒိဝသေ မတတ္ထံ ယံ ဝိဏ္ဍပါတ–ဧလဋ္ဌလျာဒိဒါနံ၊ တေ ဒါနံ ဒေဟာ ဥဒ္ဓေ ဘဝံ ဥဒ္ဓဒေဟိကံ နာမ။ ဓန်၊ဋီ။၄၂၃။

ဥဒ္ဓ(ဒ္ဓါ)နု (နာ) [ဥ+ဓ+ယု။ ဥပရိ ဝိယတေ ထာလျာဒိကမသ္မိန် ဥဒ္ဓနံ=ဥဒ္ဓါနမ္ပိ၊ယု။ ဓန်၊ ဋီ။၄၅၅။ (ဥဒ်ဌာန, ဥဒ္ဓါန–သံ။)] (၁) မီးဖို၊ ဖိုခံနောက်၊ ခုံလောက်။ (၂)ဖိုခံနောက်–ပြု–ထား–ခြင်း။ (၁) အပေါ်ကစွေ့ ဥဒ္ဓနာနိ ခဏန္တိ။ မ၊၂။၃၄။ သုတ္တနိ။၃၆၅။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄၁၊ ၂၅၉။ ဝိ၊ဌ၊။ဝ၉ဝ၁။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၅၈၁၊ ၁ ၂ ၁။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၁ ၉။) (၂) ဥဒ္ဓနပတ္ထပစနကုမ္ဘကာရ–ဝါပါဒိဝသေန တတ္ထ တတ္ထ အဒနာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၁။ (–ကခ်။ ၁ ၉ ၆။)

ဥဒ္ဓနကူဋ (ပုဂ္ဂ) [ဥဒ္ဓန+ကူဋ] မီးဖို–ဖိုခံနောက်–ခုံလောက်–အစွန်း။ ဥဒ္ဓနကူဋသဒိသေဟိ အာနိသဒမ်သေဟိ အစ္ဆိဂ္ဂတေဟိ သမန္နာ–ဂတော။ ဝိ၊ဌ၊ ၃ ၁ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ ၁ ၄ ၄။

ဥဒ္ဓနကောဋိ (ထိ) [ဥဒ္ဓန+ကောဋိ] ဖိုခံနောက် အစွန်း။ ဥဒ္ဓနကောဋ္ဌိတိ မတ္ထိကာပဋ္ဌောန ကတ္ထဥဒ္ဓနသ ကောဋ္ဌိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၁ ၀ ၆။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဓနကောဋိသဏ္ဌာန (တိ) [ဥဒ္ဓနကောဋိ + သဏ္ဌာန] ဖိုခံနောက်အစွန်း အသွင်သဏ္ဌာန် ရှိသော။ အာနိသဒမ်သံ ဥဒ္ဓနကောဋိသဏ္ဌာနံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂ ၄ ၄။ ခုဒ္ဓက၊ ၃ ၆။

ဥဒ္ဓနဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓန+ဌာန] မီးဖိုရှိရာအရပ်။ ကုဏ္ဍရောပိ ---- ဥဒ္ဓနဌာနေ ဆာရိတ် ဗျူဟိတ္တာ နိပန္နသ ပန ဖာသုကံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁ ၁ ၂။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၁ ၅။ မ၊ဌ၊ ၁ ၄ ၁ ၀ ၆။ သံ၊ဌ၊ ၁ ၀ ၁ ၊ ၁ ၁ ၀။ ဓာ၊ဌ၊ ၁ ၀ ၃။)

ဥဒ္ဓနန္ဓရ (နာ) [ဥဒ္ဓန+အန္ဓရ] မီးဖို၏–ဇလယ်–အကြား–အတွင်း။ သုနခေါ------ဥဒ္ဓနန္ဓရေ ဆာရိကာယ နိပန္နော။ ဒီ၊ဌ၊ ၁ ၀ ၁ ၊ ၁ ၃။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၃။ မ၊ဌ၊ ၁ ၀ ၁ ၊ ၁ ၆ ၆။ ဓာ၊ဌ၊ ၂ ၊ ၁ ၂ ၁ ၊)

ဥဒ္ဓနပန္ဓိ (ထိ) [ဥဒ္ဓန+ပန္ဓိ] မီးဖို–ဖိုခံနောက်–အစဉ်–အတန်း။ ဒ္ဓါသေယောဇနိကံ ဥဒ္ဓနပန္ဓိ ကတ္တာ မဟာဒါနံ ဒိန္နံ။ ဓမ္မပ၊ ၂ ၊ ၁ ၄ ၂ ၊(–ခုဒ္ဓ ၆။ အံ၊ဌ၊ ၁ ၂ ၆ ၉ ၊)

ဥဒ္ဓနပါဠိ (ထိ) [ဥဒ္ဓန+ပါဠိ] မီးဖို–ဖိုခံနောက်–အစဉ်–အတန်း။ သော စ ဗြာဟ္မဏော ဥဒ္ဓနပါဠိ ဗန္ဓာပေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊ ၁ ၊ ၂ ၃ ၀ ၊။

ဥဒ္ဓနမတ္ထက (ပုဂ္ဂ) [ဥဒ္ဓန+မတ္ထက] မီးဖို၏ အထက်။ ဥဒ္ဓနမတ္ထကေ သာမိတိ။ ဓမ္မ၊ ၃ ၊ ၂ ၈ ၀ ၊။

ဥဒ္ဓနသဏ္ဌန (နာ) [ဥဒ္ဓန+သဏ္ဌန] မီးဖိုကို စီရင်ခြင်း။ ဝဒ္ဓလိဒိဝသေ သဏ္ဌနတ္ထာယ ဥဒ္ဓနသဏ္ဌနေပိ ကပလ္လသဏ္ဌနေပိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃ ၁ ၂ ၊ ၁ ၉ ၉ ၊ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။ ၄ ၆ ၉ ၊ (–ကခ်။ ၁ ၆ ၄ ၊)

ဥဒ္ဓနသဏ္ဌာန (နာ)[ဥဒ္ဓန+သဏ္ဌာန] ဖိုခံနောက် အသွင် သဏ္ဌာန်။ ဥဒ္ဓနသဏ္ဌာနေန ဌိတေသု တီသု လေဠ္ဍေသု။ သံ၊ဌ၊ ၂ ၊ ၂ ၃ ၄ ၊

ဥဒ္ဓနာရောဝိတ (တိ) [ဥဒ္ဓန+အာရောပိတ] မီးဖိုပေါ်၌ တင်ထားအပ်သော။ ပဌမံ တာဝ ဥဒ္ဓနာရောပိတံ ဝိယ ဥဒကံ ပတ္ထုဓာပေတ္တာ။ ဓာ၊ဌ၊ ၁ ၊ ၄ ၉ ၃ ၊

ဥဒ္ဓနာလာတ (နာ) [ဥဒ္ဓန+အလာတ]. မီးဖို

ထင်းပြီး။ မယီ ဂတေ ဣမံ ဝိသခ်ရိတ္တာ ဥဒ္ဓနာလာတံ ကရိသန္တိ။ မဗ္ဗဝု။၁၀။

ဥဒ္ဓမာထု (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဟာဟု] အထက်၌ လက်မောင်းရှိ-လက်မောင်းမြှောက်ထား-သော၊ သူ။ ဥဒ္ဓမာထုံ ဝိရှာနေ့ နိဗ္ဗာမတကိုကာဒိကေ မယာဒုက္ခံ ဝေဒိယမာနေ ပေတေ စ။ စရိယာ၊ ၌။၃၁၀။

ဥဒ္ဓမာဃာတန်[1] (နာ) [ဥဒ္ဓံ+အာဃာတန] သေသည်မှ-အထက်-နောက်-ကာလ၌ဖြစ်သော အသက်ရှင် အတ္တကောင်။ ဥဒ္ဓမာဃာတနိက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓမာဃာတန်[2] (ပု) (၁) [ဥဒ္ဓံ+အာဃာတန။ (၂) ဥဒ္ဓမာဃာတန+ဏ။ (၃) ဥဒ္ဓမာဃာတန+ပဝတ္တဝါဒ] ဥဒ္ဓမာဃာတနအယူဝါဒ။ သေသည်မှ-အထက်-နောက်-ကာလ၌ အသက်ရှင်အတ္တကောင်ဟု-ဖြစ်သော-ယူဆသော-အယူဝါဒ။ သေသည်မှနောက်၌ အသက်ရှင်အတ္တကောင်သည် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း မရှိပဲ အမြဲတည်ရှိ၏ဟူသော အယူဝါဒ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမာဃာတနိက (တိ) [ဥဒ္ဓမာဃာတန+ဣက] ဥဒ္ဓမာဃာတနအယူဝါဒရှိသော၊ သေပြီးသည်မှ နောက်၌ ဖြစ်သော အသက်ရှင် အတ္တကောင်ကို ပြောဆိုနေကြသော၊ သေပြီးသည် နောက်၌ အသက်ရှင် အတ္တကောင်သည် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း မရှိပဲ မြဲသည် ဟူသော အယူဝါဒရှိသော၊သူ။ သန္တိ ဘိက္ခဝေ ဧကေ သမဏပြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓမာဃာတနိကာ သညီဝါဒါ ဥဒ္ဓမာဃာတနံ သညီ အတ္တာနံ ပညပေန္တိ သောဠသဟိ ဝတ္ထူဟိ။ ဒီ၊၁။၂၈။ ဥဒ္ဓ-မာဃာတနိကာတိ အာဃာတနံ ဝုစ္စတိ မရဏံ၊ ဥဒ္ဓမာဃာတနာ အတ္တာနံ ဝဒန္တိတိ ဥဒ္ဓ-မာဃာတနိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။။၁၀၉။ အာဃာတနာ ဥဒ္ဓန္တိ ဥဒ္ဓမာဃာတနံ၊ မရဏတော ဥဒ္ဓံ ဝဝတ္ထော အတ္တာတိ အတ္တော။ "ဥဒ္ဓမာဃာတန"န္တိ ဝဝတ္ထော ဝါဒေါ ဥဒ္ဓမာဃာတနော သဗ္ဗာစရဏဝသေန တဒ္ဓိတဝသေန စ၊ အန္ဓလောပနိဒ္ဒေသော ဝါ သေ။သော ကေသန္တိ ဥဒ္ဓမာဃာတနိကာ၊ ဝေ သဒ္ဒတော နိပ္ပန္နံ အတ္တတော ဝေ ဒသေတုံ "ဥဒ္ဓမာဃာတနာ အတ္တာနံ ဝဒန္တိ"တိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၀။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၀။)

ဥဒ္ဓမာဃာတနိကဝါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓမာဃာတနိက+ဝါဒ] ဥဒ္ဓမာဃာတန အယူရှိသူတို့၏ ဝါဒ။ သော ပေစ္စ ဘဝိဿာမိတိ ဥဒ္ဓမာဃာတနိက-ဝါဒဝသေနာယံ ဒိဋ္ဌိတိ အာဟ "သော အဟံ ပရလောကံ ဂန္တွာ နိစ္စော ဘဝိဿာမိတိ အာဒိ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၁။

ဥဒ္ဓမာဃာတနိကသညီဝါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓမာဃာတနိက+ သညီဝါဒ] ဥဒ္ဓမာဃာတန အယူရှိသူတို့၏-သညီဝါဒ-အသက်ရှင် အတ္တကောင်သည် သညာရှိသည်ဟူသော အယူဝါဒ။ယထာ စ ဥဒ္ဓမာဃာတနိကသညီဝါဒေ စတုတ္ထစတုက္ကေ သညီဝါဒါ ကေန္ဓလာဘီဝသေနေဝ ဒေသိတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄ရ။

ဥဒ္ဓမာယီကာ(တိ) [ဥဒ္ဓမာယ(=ဥဒ္ဓံ+မာ+ဏ) +ဣက][2] (၁) အထက်၌ နှိုင်းယှဉ်တိုင်းတာမှုကို ပြုစေတတ်သော၊ မို့မောက်ဖောင်းကြွသော။ (၂) ဥဒ္ဓမာယီကာမည်သော ဖာ။ (၁) ဗဟာလမတ္ထိကာတိ ပုနပ္ပုနံ ဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမာယီကာ ဗဟာလမတ္ထိကာ။ စူဠနိ၊ဌ။၁၃၂။ (၂) ကေန ဥဒ္ဓမာယီကာဒိကသ္မာ ထလေ မဏ္ဍူကသ္မာ နိဝတ္ထနံ ကတံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၄၈။ ဥဒ္ဓမာယီကာ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမုခ[1] (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] အထက်သို့လှည့်သော မျက်နှာရှိသော၊ အထက်သို့ ရှေ့ရှသော။ အဓော ဌတ္တာ ဥဒ္ဓမုခံ ဒိန္နပ္ပဟာရော ဥမ္မဂ္ဂေ

နာမ။ နေတ္ထိ။ဌ။၂၃၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၄၈။)

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ (ဗျ) [ဥဒ္ဓံ+ဥဒ္ဓံ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–ဌာ်ကျသော–ဌာ်ဖြစ်သော။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ ပတိတံ ဂတံ ပဝတ္တန္တိ အတ္ထော၊ ဥပ္ပန္နန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တန်။ဌ။ ၁။၄။ သာရတ္ထဒီ။၁။၁၈။ (–မဇ္ဈိ။၃။၄၀၀။)

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝ (ပု) [ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ+ဘဝ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–ဌာ် ဖြစ်သော ဘဝ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝဂါမိ (တိ) [ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝ+ဂါမိ] အထက် အထက်–နောက်နောက်–ဌာ် ဖြစ်သောဘဝသို့ သွားရောက် သော်သူ။ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝဂါမိနော ဟိ ဒေဝါ———တတော တတော ဘဝတော မုတ္တာပိ မုတ္တမတ္တာဝ။ သီ။ ဋီ။သစ်။၁။၁၃။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂ (ပု) [ဥဒ္ဓံ+ဘာဂ] အထက်အဖို့၊ အထက်ဖြစ်သော–မဟာဂ္ဂုတ်အဖို့–ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်အဖို့။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ (တိ) (၁) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂ + ဣယ။ (၂) ဥဒ္ဓံ+ဘဂ+ဏျ] (က) အထက်အဖို့၏ စီးပွားဖြစ်သော၊ အထက်ဖြစ်သော မဟာဂ္ဂုတ် အဖို့၏–ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်အဖို့၏–စီးပွားဖြစ်သော၊အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ဖြစ်ခြင်း၏–ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏–အကြောင်း ဖြစ်သော။ (ခ) (ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏ အကြောင်း အဖြစ်ဖြင့်) အထက်ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်သို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော၊ အထက် ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်၌ ပဋိသန္ဓေ တည်နေတတ်သော။ (က) (ခ) ပဠိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယာနိ သံယောဇနာနိ၊ ကတမာနိ ပဠေ ရူပရာဂေါ အရူပရာဂေါ မာနော ဥဒ္ဓစ္စံ အဝိဇ္ဇာ။ သံ။ ၃။၅၆။၁၂၀။ အံ။၃။၂၅၂။ (က) ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယာနိတိ ဥပရိကောဋ္ဌာသိယာနိ။ သံ။ဋီ။၃။၁၅၅။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂေါ မဟဂ္ဂတဘာဂေါ။ တဿ ဟိတာနိ။ သံ။ဋီ။၂။၄၁၃။ (ခ) ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိ ရူပါရူပဓာတု၊ တတ္ထ ဥပပတ္တိနိပ္ဖါဒနေ တံ ဥဒ္ဓံ ဘဇန္တီတိ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယာနိ။ အံ။ဋီ။၂။၃၅၅။ အဘိ။ဋီ။၂။၄၄ (–အံ။ဋီ။၃။၂၈၉။) (ဂ) (ခ) (–ဒီ။၃။၁၉၆။ သံ။ ၃။၅၆။၁၂၀။၂၁၁။ အံ။၃။၂၆၉။ ၂၇၀။ အဘိ။ ပု။ ၁၂၅။ 'အဘိ'ဂ။၈၄။ သံ။ဋီ။၁။ ၂၃။၁၀၂။ ဓမ္မ။ဋီ။ ၂။ ၂၈၉။ ၃၀၅။ ထေရ။ဋီ။ ၂။ ၂၃၄။ နေတ္ထိ။ ဋီ။ ၂၅၅။ ဩရမ္ဘာဂိယ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယကိလေသ (ပု) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ+ကိလေသ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယဖြစ်သောကိလေသာ၊ အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ပဋိသန္ဓေ တည်နေစေတတ်သော–ဖြစ်စေတတ်သော–ကိလေသာ။ စိတ္တဿ ဗဒ္ဓဘာဝကရာနံ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–ကိလေသာနံ သမ္ဘဝေ အဘာဝါ သမဂ–သုခုမာလော နာမ။ ဒီ။ဋီ။၃။ ၂၄၃။ အံ။ဋီ။ ၂။ ၃၁၉။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇန (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ+သံယောဇန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇဉ်၊ အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ပဋိသန္ဓေတည်နေစေတတ်သော–ဖြစ်စေတတ်သော–သံယောဇဉ်–အနှောင်အဖွဲ့။ (ရူပရာဂ, အရူပရာဂ, မာန, ဥဒ္ဓစ္စ, အဝိဇ္ဇာ ဟူသောသံယောဇဉ်ငါးပါးကို ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ သံယောဇဉ်ဟုခေါ်၏။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–ကြည့်) ပဠေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနာနိ ဇဟေယျ။ သံ။ဋီ။၁။ ၂၃၊ (–ဓ၆။ အဘိ။ဋီ။၁။ ၂၈၂။ အဘိ။ ဋီ။၃။ ၈၄။ ဓမ္ဘ။ဋီ။ ၂။ ၃၇၅။ ထေရ။ဋီ။ ၂။ ၂၃၄။)

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနပဟာန (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ သံယောဇန+ပဟာန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ သံယောဇဉ် ကိုပယ်သတ်ခြင်း။ ဇေတေန ပဠေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–သံယောဇနပဟာနံ ဒဿေတိ။ ဥဒါန်။ဋီ။၃။ ၂၂။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇန+သမုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ

သံယောဇဉ်တို့ကို ပယ်သတ်တတ်သော။ အရဟတ္တမဂ္ဂေါ် ရှုပါရှုပဘဝတော ဝုဋ္ဌာတိ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသံယောဇနသမုဂ္ဃါတဘာဝတော။ မ၊ ၎ီ၊၃။၁၁၉။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယ+သုတ္တ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသုတ်။ ဤသုတ်၌ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယမည်သော သံယောဇဉ်ငါးမျိုးတို့ကို လည်းကောင်း, ထိုဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသံယောဇဉ်တို့ကို အထူးသိခြင်း, ပိုင်းခြားသိခြင်း, ပယ်သတ်ခြင်းငှါ အရိယမဂ္ဂင်ရှစ်ပါးကို ဖြစ်ပွားစေရမည်ကိုလည်းကောင်း ဟောကြားတော်မူသည်။ သံယုတ္တနိကာယ။ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တ နိကာယ ပါဠိ၊ ၁-မဂ္ဂသံယုတ်၊၈-ဩဃဝဂ်၊၁၀-သုတ်။ သံ၊ ၃။၅၆-၇။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယဘည်တ (တိ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယ+သည်တ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယဟု-သိမှတ်-ခေါ် ဝေါ်-အပ်သော (သံယောဇဉ်)။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသည်တံ အကုံ ဝါ။ မ၊ ၎ီ၊၃။၇၈။

ဥဒ္ဓမ္မ (တိ) [ဥ+ဓမ္မ=ဥဒ္ဓမ်-သံ] ထွက်သွားသော-ကင်းကွာသော-ဖျက်စီးသော-တရားရှိသော၊ တရားမှကင်းကွာသော၊ ဓမ္မမဟုတ်သော။ ဤတိဝိဒ် ဝတ္ထု ဥဒ္ဓမ္မံ ဥဗ္ဗိနယံ အပဂတ-သတ္ထုသာသနံ။ ဝိ၊ဌ။၅၀၅။ ရသေန ရသံ သံသန္ဒိတ္တာ ဥဒ္ဓမ္မံ ဥဗ္ဗိနယံ သတ္ထုသာသနံ ဒီပေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၂။ မ၊ဌ၊၃။၁၁၀။ ဥဒ္ဓမ္မံ ဥဗ္ဗိနယန္တိ ဥဋ္ဌတဓမ္မံ ဥဋ္ဌတဝိနယဉ္စ၊ ယထာ ဓမ္မော စ ဝိနယော စ ဝိနသိသ္သတိ၊ ဧဝံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၁။၉၆။ ဓမ္မတော ဥဋ္ဌတံ အပဂတံ ဥဒ္ဓမ္မံ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၁၎၃။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၀။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ဓ၉။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၆။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၂၂။ ကင်။၁၀၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅၂။ သာရတ္ထ၊၂။၃၅၉။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၄။)

ဥဒ္ဓမ္မဥဗ္ဗိနယဒီပန (နာ) [ဥဒ္ဓမ္မ+ဥဗ္ဗိနယ+ဒီပန] တရားမှ ကင်းကွာအောင်, ဝိနည်းမှကင်းကွာအောင်-တရား ဖျက်စီးအောင်, ဝိနည်းဖျက်စီးအောင်-ဖေါ်ပြခြင်း-ပြောဟောခြင်း။ တေသံ ဝဇ္ဇီပုတ္တကာနံ ဥဒ္ဓမ္မဥဗ္ဗိနယဒီပနေ ဓမ္မ-သံဝေဂေန ထေရော ---- အညံ ဗျာကာသိ။ ထေရဝ၊ဌ၊၂။၁၉။

ဥဒ္ဓမ္မပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓမ္မ+ပဋိပတ္တိ] တရားမှ ကင်းကွာသော-လွဲမှားသော-အကျင့်။ အာယတိဠ္ဠ ဘိက္ခူနံ ဥဒ္ဓမ္မပဋိပတ္တိယာ ပကာ-သနဝသေန ဘာသိတာ။ ထေရဝ၊ဌ၊၂။၃၄၈။

ဥဒ္ဓမ္မုခ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] အထက်သို့-လှည့်သော-မော်သော-မျက်နှာရှိသော။ အဇ္ဇော-ဟရဏ ဝေလာယ စ ဥဒ္ဓမ္မုခါ ဟုတ္တာ။ အဘိ၊ ဌ၊၂။၂၃၀။ ဥဒ္ဓံမုခ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္မူလ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မူလ] ဥဒ္ဓံမူလက နှင့် အနက်တူ။ ဤမာနံ စတ္တာရိ သင်ဟဝတ္ထူနိ ဤမဗ္ဗ ရဋ္ဌသမ္ဘတ္တိ ပရိဝတ္တေန္တာ ဥဒ္ဓမ္မူလံ ကတ္တာ။ ဤတိဝုတ်၊ဌ။၉၀။

ဥဒ္ဓရဏ် (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ပါလော။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-လော။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥဒ္ဓရ၂ (တိ) [ဥ+ဓရ+အ] ဆောင်ယူတတ်သော၊ထိုးသုတ်ဖမ်းယူတတ်သော။ ကလန္ဒကာ ဥဏ္ဏသာ စ၊သေနကာ ဥဒ္ဓရာ ဗဟူ။ အပ၊၁။၄၀၈။

ဥဒ္ဓရဏ[3] (နာ)[ဥ+ဓရ+ယု] (က) ထုတ်ဆောင်-နုတ်-ခြင်း၊ထုတ်ယူခြင်း။ (ခ) မြှောက်-ကြွ-ချီမ-ခြင်း။ (ဂ) ရုပ်သိမ်းခြင်း။ (ဃ) ထိုးသုတ်ဖမ်းယူခြင်း။ (င) ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း။ (တိ)(၂) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဖေါ်-ပြောကြားရာဖြစ်သော။ (က)ထုတ်ဆောင်-

နုတ်–ခြင်းထုတ်ယူခြင်း။ ဝိယူဟနေ ဗဟုကာ–နိုဝိ ဥဒ္ဓရဏ်––––– ပတ္တာ (ပဋိပ္ပဿဒ္ဓိ)။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၊၇၃။ သီနေရူပါဒတော ဝါလိကာယ ဥဒ္ဓရဏ် နာမ ဘာရော။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၃၄။ (–ဝဇိရ။၁ ၂၊ မူလဋီ၊ ၂။၁၀၊ အနုဋီ၊၁။ ၂၀၆။ အနုဋီ၊ ၂။၁၁၊ အနုဋီ၊၃။ ၂၉၆။) (၁) မြှောက်–ကြွ–ချီမ–ခြင်း။ ဥဒ္ဓရဏ် နာမ ပါဒဿ ဘူမိတော ဥက္ခိပန်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၅၅၊ (–ဒီဃ၊ ၁။၃၊ ၂၊ သံ၊ဌ၊ ၂။၉၁။) (၂) ရှုပ်သိမ်းခြင်း။ ဥဒ္ဓရဏာဒီနိ ကတ္တာ ဂမနေ (အနာပတ္တိ)။ ကင်၊ ၂၀ ၂။ (ဃ) ထိုးသုတ် ဖမ်းယူခြင်း။ ပထဝန္ဓရပဗ္ဗတန္တရတော ပန တေသံ ဥဒ္ဓရဏ် ဒုက္ခရမေဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၊ ၅၆။ (င) ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်း။ သမုဒ္ဓရိတိ ဥဒ္ဓရဏမကာသိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၊ ၅။ (တိ)(၂) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဖေါ်–ဟောကြားရာဖြစ်သော။ ဥဒ္ဓရဏ–ဌာန–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏ၂ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ခဏ] ကြွ–ချီမ–ရာဖြစ်သော ခဏ၊ (ခြေထောက်) ကြွမြှောက်သဲ့ ခဏ။ ဥဒ္ဓရဏေတိ ဥဒ္ဓရဏကွဏေ။ ဒီဃ၊ ၁။ ၂၄၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၉၁။ မ၊ဋီ၊၁။ ၃၅ ၈။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄ ၆ ၂။

ဥဒ္ဓရဏကွဏ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+ခဏ] ကြွ–ချီမ–ရာဖြစ်သော ခဏ၊ (ခြေထောက်) ကြွမြှောက်သဲ့ခဏ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏဂတိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဂတိ+ဣတ။ တိ–ဌ် ဥဒ္ဓရဏဂတိကာ။] ကြွချီခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်းရှိသော၊(ခြေကို) ချီကြွစေတတ်သော (ဝါယောဓာတ်) အလား ရှိသော(သျှ)။ ဥဒ္ဓရဏဂတိကာ ဟိ တေဇောဓာတု။ ဒီဃ၊ ၁။ ၂၄၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၉၁။ မ၊ဋီ၊၁။ ၃၅ ၈။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄ ၆ ၁။

ဥဒ္ဓရဏဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဌာန] ထုတ်ဆောင်ရာ–ထုတ်ဖေါ်ဟောကြားရာ–ဌာန။ သေသာဟေတုကေသုပိ ဈာနဂ် ဥဒ္ဓရဏမေဝ ဥဒ္ဓရဏဌာနေ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍေ ဘဝိ–ပ္ပါယော။ မူလဋီ၊၃။ ၁ ၉ ၂။

ဥဒ္ဓရဏတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အတ္ထ] (၁)(က) ထုတ်နုတ်–ပယ်ရှား–ခြင်းအကျိုး။ (ခ) ထုတ်ဆယ်ကယ်တင် ခြင်းအကျိုး။ (တိ)(၂) ထုတ်ယူရွေးကောက်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ (၁)(က) တေသံ အာလယာဒီနံ ဥဒ္ဓရဏတ္ထံ ဗုဒ္ဓါ ဝါ ဗုဒ္ဓသာဝကာ ဝါ ဝိတ္ထာရကထံ ကထေန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၆။ (ခ) ဝိတ္ထန္တိ ဥဒ္ဓရဏတ္ထာယ ကတပရိတ္ထမ်။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၄ ၅ ၊ (–၁ ၄ ၆။) (တိ)(၂) အနေကတ္ထဒဿနဥ် အဓိပ္ပေတတ္ထသ ဥဒ္ဓရဏတ္ထမေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၁ ၀ ။

ဥဒ္ဓရဏဒုက္ခ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+အာပန္န+ဒုက္ခ] ထုတ်ယူခြင်းကြောင့် သင့်ရောက်သော ဒုက္ခ။ အာပတ်။ အထ ပန သဉ္ဇာသာဟောဝ ကုဋ္ဌီ အာမသတိ၊ ဥဒ္ဓရဏဒုက္ခ ပဋိပ္ပဿဒ္ဓတိ။ ဝိ၊ ဌ၊ ၁။ ၂ ၊ ၂ ၊ ။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။ ၁ ၃ ၃ ။)

ဥဒ္ဓရဏယောဂ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ယောဂ] ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်းငှါ သင့်လျော်သော။ သီလာယ သောပါနသဒိသာယ နရကတော ဥဒ္ဓရဏယောဂတ် ကရိတ္ထာ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၄ ၅ ။

ဥဒ္ဓရဏသဘာဝါဝဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏ သဘာဝ+အဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်း သဘောဌ် ကောင်းစွာ တည်နေသော။ သံကိ–လေသပက္ခတော ဝဋ္ဌဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏ–သဘာဝါဝဋ္ဌိတေန စိတ္တေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၅ ၁ ။ ဥလ္လမ္ပနကသဘာဝသဏ္ဌိတ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏာကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အာကာရ] (က) (ခြေထောက်) ကြွခြင်း–မြှောက်ခြင်း–ဟူသော အခြင်းအရာ။ (ခ) ထုတ်ဆယ်

ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာ။ (က) ဥဒ္ဓရ-ဏာကာရသဏ္ဌိတ-ကြည့်။ (ခ) ဥဒ္ဓရဏာ-ကာရေန ပဝတ္တာ ရူပဓမ္မာ ----အတိဟရတ်-နဲ့ ပါပုဏန္တိ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ရ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၃၅ရ။ သံ၊-ဋီ၊၂။၄၆၂ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏာကာရာဝဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏာကာရ+အဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာအားဖြင့် ကောင်းစွာ သက်ဝင်တည်နေသော။ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋ-ဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရာဝဋ္ဌိတေန စိတ္တေန။ ဒီဃ၊ဋီ။ ၂၃၉။

ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏာ-ကာရ+သဏ္ဌိတ] ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာအားဖြင့် ကောင်းစွာတည်သော။ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတေန။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ရ၃။

ဥဒ္ဓရဏာရမ္ဘ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အာရမ္ဘ] နုတ်ခြင်း-ဘ-အားထုတ်ခြင်း-အားထုတ်ရာအခါ။ ဝေ-ပဝိဋ္ဌသ ဥဒ္ဓရဏာရမ္ဘတော အန္ဓရာ ဌိတကာလော ဌိတံ နာမ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဂ၈။ ကင်ဒီ၊သစ်။၁၈ဝ။ (-ဝိမတိ၊ဋ။၁၄ ၂။)

ဥဒ္ဓရဏုဒ္ဓရိတမ္ဘတာဒ္ဓယ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဥဒ္ဓရိတမ္ဘတာ+ဒ္ဓယ] ထုတ်ဆောင်အပ်ပြီးသည်၏အဖြစ်,ထုတ်ဆောင်ထိုက်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော နှစ်ပါးအပေါင်း။ ဝေဠု အတ္ထသ ဥဒ္ဓရဏုဒ္ဓရိတမ္ဘတာဒ္ဓယံ အသက်- ရတော ဒဿိတံ ဟောတိ။ အနုဋီ၊ ၂။ဇ၅။

ဥဒ္ဓရတိ (ကြို) [ဥ+ဝရ+အ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်၏။ ထုတ်ယူ၏။ ဆွဲထုတ်၏။ (ခ) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၏။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-၏။ (ဃ) သိုမှီး-သိမ်းဆည်း-၏။ ရုပ်သိမ်း၏။ (င) ချီမ-ကြွချီ-မြှောက်-၏။ (က) ထုတ်ဆောင်၏။ထုတ်ယူ၏။ဆွဲထုတ်၏။ ပံသုဝဏတိ ဝါ ဗျူဟတိ ဝါ ဥဒ္ဓရတိ ဝါ။အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသ။ ဝိ၊ဝ။၅၈။ ဥဒ္ဓရိသာမိ(ဇာ၊ဝ။၁၅) တိ နိဟရိသာမိ။ ဇာ၊ဋ၊၃။ဝ၁ဝ။ ဥဒ္ဓရန္တိ-မ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂ဝ၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဇ၄ဇ။ အနုဋီ၊ ၂။ဝ၆ ၂။ ဥဒ္ဓရသိ- အပ၊ဝ။ဝ၉ဇ။ ဥဒ္ဓရတေ-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ဇ၀ဇ။ ဥဒ္ဓရ- စူဠနိ။ဇ၄။ ဥဒ္ဓရာမိ- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဇ။ ဥဒ္ဓရေယျ- ဒီ၊ဝ။ရ၃။ မ၊ ၂။ ၂ဝ၉။ သံ၊ဝ။၁၅ဝ။ ပဋိသံ။ဝ၉ဇ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၉ဇ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၀ဝ။ ဥဒ္ဓရေ- ထေရ။ဝ ၂ ၂ဇ။ ဥဒ္ဓရေယျုံ- မ၊ဝ။ဝ၀ဝ။ (မ၊ဝ။ဝ၀ဝ-လာ ဥဒ္ဓရေယျုံ-ကို မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၀-ဌ် ခါဒေယျုံ-ဟုဖွင့်၏၊ ယင်းအဖွင့်ကို အလေးထားလျှင် ဥဒ္ဓရေယျုံ-ခဲစားကုန်ရာ၏-ဟု မြန်မာပြန်ရလိမ့်မည်၊ သို့ရာတွင် ပါဠိတော် ရှေ့နောက်အသွားအလာကို ထောက်ဆလျှင် ဤခဲနေရာ၌ ခဲစားကုန်ရာ၏ အနက် မဖြစ်သင့်။ တောအလုပ်သမားများက မာလောမျိုးစေ့ကို ထုတ်ဆောင် ယူငင်သွားခြင်းသာ ဖြစ်နိုင်သည်။) ဥဒ္ဓရေယျုံ- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဇ။ ဥဒ္ဓရိ-ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ဝ ၂ ၂။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၄ရ။ ဥဒ္ဓရိဿာမိ- ဇာ၊ဝ။၁၅ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁ဝ။ ဥဒ္ဓရိဿံ-ဇာ၊ ၂။ဝ၃၁ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ဝ ၂ ၂။ (ခ) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၏။ အတ္ထနာ ပလိပ-ပလိပနော ပရံ ပလိပပလိပန္ဒံ ဥဒ္ဓရိသတိ။ မ၊ဝ။၅ဇ။ မဟာနိ။ ၂ဇ။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-၏။ ယော စ ဘိသက္ကော ခိပ္ပံ သလ္လံ ဥဒ္ဓရတိ၊ ရောဂမပနေတိ။ ဝိလိန္ဒ။ ၂ဝ၃။ ဥဒ္ဓရာမိ- သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ ၂။ ဥဒ္ဓရ- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ၊ဝ၆။ ဥဒ္ဓရေ-ထေရ။ ၃ ၂ ၂ဇ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၅ ၂။ ဥဒ္ဓရေယျ-ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဂ၅။ ဥဒ္ဓရိ- မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၁ဝ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။ဝ၀ရ။ ဥဒ္ဓရိဿတိ- ထေရ။ ၃ ၂ ၂ဇ။ ဥဒ္ဓရိဿာမိ- ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ ၃ ၂ ၂ဇ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၃ဝ၀ဇ။ (ဃ) သိုမှီး-သိမ်းဆည်း-၏၊ ရုပ်သိမ်း၏။ နိသိဒိတ္ဌာ သယံ ဂစ္ဆန္တော နေဝ ဥဒ္ဓရတိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၃ဝ။ (-ဝိ၊သင်ဟ၊ဇ၉ ၃ ၂။) ဥဒ္ဓရေယျ-

ဝိ၂။၅၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဧ၉။ ကခ်ီ။၂၀၁။ ဥဒ္ဓရီဒုဿ- ဝိ၂။၅၈။ ဥဒ္ဓရီသန္ဓိ- ဝိ၂။၅၈။ ဥဒ္ဓရီသာမိ- ဝိ၊ဌ၊ဂု။၄၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၉ဂု။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ဂုဖ၄။ (၈) ချီမ-ကြွချီ-မြှောက်-၏။ နှ ကမ္ဘဋ္ဌာနဝိပ္ပယုတ္တေန စိတ္တေန ပါဒံ ဥဒ္ဓရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ဖ၉။ မ၊ဌ၊၁။၂ဖ၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။ဂုဂုဖ။ ဥဒ္ဓရီ-ဒကွိတ် ပါဒမုဒ္ဓရီ-(ဗုဒ္ဓဝံ။ဂုဝ၂။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၁)တိ ဒကွိတ် ပါဒံ ဥကွိပိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၄။

ဥဒ္ဓရသီ (ကြို) [ဥ+ဝရ+အ+သီ] ထုတ်ဆောင်၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရတု (ကြို) [ဥ+ဝရ+အ+တု] ထုတ်ဆောင်ပါလော။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရန္တ (တိ) [ဥ+ဝရ+အ+အန္တ။ ထီ-ဌ် ဥဒ္ဓရန္တီ] (က) ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-သောသူ။ (ခ) ကြွမြှောက်သောသူ။ (ဂ) အရည ဂီတံ ဂါယိတ္တာ ဒါရှုနိ ဥဒ္ဓရန္တိယာ ဧကိဿာ ဣတ္ထိယာ ဂီတသဒ္ဒံ သုတ္တာ။ ဓမ္မပ၊ဌ၊၁။၁ဝ။ (ခ) ဒကွိတ် ပဌမံ ပါဒံ၊ ဥဒ္ဓရန္တော နရာသဘော။ မ၊ဌ၊ ၃။၁ဖ။ သံ၊ဌ၊ဂု။၉၁။ ဥဒါန၊ဌ။ ၃ဂ၃။ မ၊ဋီ၊ ၃။၁၁။ သံ၊ဋီ၊၂။ဂုဂုဖ။

ဥဒ္ဓရမာန (တိ) [ဥ+ဝရ+အ+မာန] ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-သောသူ။ ဒါရှုနိ ဥဒ္ဓရ-မာနံ ကေ. ဣတ္ထိ ဒိဿာ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၅။ သိနေရုပါဒတော ဝါလုက် ဥဒ္ဓရမာနော ဝိယ ဒုဗ္ဗိညေယ္ယံ ကတ္တာ ကထေန္တောပိ ဂရုံ ကရော-တိယေဝ နာမ။ မ၊ဌ၊၁။ဂုဝ၀။

ဥဒ္ဓရာပန (နာ) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ယု] ထုတ်ဆောင်-ဆွဲထုတ်-နုတ်-စေခြင်း။ ခါဏု-ကဏ္ဏကာဒီနံ ဥဒ္ဓရာ'ပနဝသေန မဂ္ဂံ သောဓေတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဌ။ဂ၁ဂ၄။

ဥဒ္ဓရာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+တမ္ဘ] ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-စေအပ်-စေထိုက်-သော။ ဘုသိကာ ဥဒ္ဓရာပေတမ္ဘာ(ဝိ၊ဌ။ဂုဂ၆)-တိ ဆုခုမပလာလမိဿညော ပလာလိကာ ပလာပေတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဂ၁ဝ။

ဥဒ္ဓရာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-စေ၏။ (ခ) ရှုပ်သိမ်းစေ၏။ သိမ်းဆည်းစေ၏။ (ဂ) အည် ဥဒ္ဓရာပေထ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဂ၄ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဂ၅။ ဥဒ္ဓရာပေယ္ယ - အ'ဂ။၂၄ဂ။ (ခ) သယံ ဂစ္ဆန္တော နေဝ ဥဒ္ဓရတိ နှ ဥဒ္ဓရာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဂု။ဂ၀။ (-ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဧ၄။) ဥဒ္ဓရာပေယ္ယ-ဝိ၂။၅၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဧ၉။ ကခ်ီ။၂၀ဂ။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊ဂ။ဂုဖ၆။ ဥဒ္ဓရာပေဆုံ-ဝိ၂။၅၈။ ဥဒ္ဓရာ-ပေသန္ဓိ- ဝိ၂။၅၈။

ဥဒ္ဓရာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+တ္တာ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ယူ-စေ၍။ (ခ) နုတ်စေ၍။ (ဂ) ရှုပ်သိမ်းစေ၍။ သိမ်းဆည်းစေ၍။ (ဃ) ဥဒ္ဓရာပေတ္တာ "ပါသာဏတ္ထမ္ဘေ ဥဒ္ဓရုမနုဿာနံ မူလ ဒ္ဒေထ"တိ ဝတ္ထု ဝဏ္ဏတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဂ၄ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဂ၅။ (-အပ၊ဌ၊။ဂုဝ၂။) (ခ) ရာဇာ ပလိတံ သုဝဏ္ဏသဏ္ဌာသေန ဥဒ္ဓရာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။ဂ၁ရ။ (ဂ) ဥဒ္ဓရာ-ပေတ္တာ ဂ'မ့နေပိ ဧသေဝနယော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။ဂုဖ၆ရ။

ဥဒ္ဓရာပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ထ] ထုတ်ဆောင်ကြစေကုန်လော။ ဥဒ္ဓရာပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာပေယ္ယ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ယ္ယ] ရှုပ်သိမ်း-သိမ်းဆည်း-စေကြားအုံ။ ဥဒ္ဓရာ-ပေတိ (ခ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာပေဆုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ဆုံ] ရှုပ် သိမ်း-သိမ်းဆည်း-စေကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓရာပေတိ

(၁)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာဓိ (ကြို) [ဥ+ဝေ+အ+မိ] ပယ်နုတ်အံ့၊ ဆွဲထုတ်အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (၇)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာထိ (ကြို) [ဥ+ဝေ+အ+ဟိ] ထုတ်ဆောင်လော။ ဥဒ္ဓရတိ (က)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိ (ကြို) [ဥ+ဝေ+ဣ] (က) ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ ထုတ်ယူပြီ၊ ဆွဲထုတ်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ(က)–ကြည့်။ (၁) နုတ်ပြီ၊ ပယ်ရှားပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (၇)–ကြည့်။ (၇) ကြွမြောက်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိသု (ကြို) [ဥ+ဝေ+ဥ] ရှုပ်သိမ်းကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိထ (တိ) [ဥ+ဝေ+တ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်သော၊ ထုတ်ယူအပ်သော။ (၁) ဆွဲထုတ်နုတ်ပယ်အပ်သော။ (က) လောကုတ္တရေပိ ဩဠာရိကသုခုမတာ ဥဒ္ဓရိတာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၅။ (–ဝဇိရ။၄၉၅။) (၁) ဝေ၀ တာလသာ ပတိဋ္ဌိတောကာသော သမူလံ ဥဒ္ဓရိတေ တာလေ––––– တာလ၀ဏ္ဏုတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ ဋီ၊၃။ ၂၁၁။

ဥဒ္ဓရိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝေ+တမ္ဘ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်သော၊ ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–အပ်သော၊သူ။ (၁) ပယ်နုတ်အပ်သော၊ နုတ်ပစ်အပ်သော။ (က) တတြဝိ ဟိ ယောတ္တံ ဝါ ဝတ္ထံ ဝါ ဝကွိုပိတ္တာ ဟတ္ထေန, ဂဟိတဘာ၀ံ ဥတ္တာ ဥဒ္ဓရိတမ္ဘ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၈။ သမ္ဘတ္ထ အသမ္ဘယ္ဟေန သစ္စာနိ ဥဒ္ဓရိတမ္ဘနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၉။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၅။ (၁) သစေ ထမ္ဘာ ဘူမိယံ နိ၁ါတာ ဥဒ္ဓရိတမ္ဘ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၈။

ဥဒ္ဓရိတမ္ဘပုစ္ဆာ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတမ္ဘ+ပုစ္ဆာ] ထုတ်ဆောင်ထိုက်သော ပုစ္ဆာ။ ကုသလတ္ထိကေ ဥဒ္ဓရိတမ္ဘပုစ္ဆာနံ လဿမာနဝသေန ဝိဿဇ္ဇနံ ဒသေတုံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃၄။

ဥဒ္ဓရိတသလ္ဍ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတ+သလ္ဍ] အထက်သို့ ဆောင်ယူအပ်–ဆွဲနုတ်ထုတ်ယူအပ်–သော ပြောင်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတသလ္ဍ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိတာနုရူပ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတ+အနုရူပ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော ပုဒ်အားလျော်သော။ အာသနဿ အဓိကံ၊ ဥဒ္ဓရိတာနုရူပံ။ ဝဇိရ။ ၂၁၁။

ဥဒ္ဓရိတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝေ+တုံ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ယူ–ဆွဲထုတ်–ခြင်းငှါ။ (၁) ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ခြင်းငှါ။ (၇) ပယ်နုတ်–ပယ်ရှား–ခြင်းငှါ။ (ဃ) ချီမ–ကြွ–မြောက်–ခြင်းငှါ။ (က) အတ္ထပဋိလာဘော နာမ ပညတ္တိမတ္တံ ဇေတ္ဆိ ဥဒ္ဓရိတုံ နာသက္ခိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၁၄။ (–မူလဋီ၊ ၂။၁၄။) (၁) တေ အတ္ထနာ ပလိပပလိပန္နာ နု သက္ကောန္တိ ပရံ ပလိပပလိ–ပန္နံ ဥဒ္ဓရိတုံ။ မဟာနိ။ ၂၄။ (၇) တာဒိသာနံ သတသဟဿာနမ္ပိ ဥပ္ပန္နံ သောကသလ္လံ သမ္ဘာသမ္ဘဒ္ဓေါ ဥဒ္ဓရိတုံ ပဋိပလော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၁။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၉၀။) (ဃ) အက္ကန္တပဒံ ယာ၀ အဋ္ဌိတော အံ့ ဥဒ္ဓရိတုမေ၀ နု သက္ကာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၇။

ဥဒ္ဓရိတုကာမ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတုံ+ကမ+ဏ] ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ မမုဒ္ဓရိတုကာမော သော၊ အာဂစ္ဆိ ပမ္ဘတုတ္ထမ်။ အပ၊၁။၁ ၂၇၊ (–၁ရ၊ ၂၁ရ။)

ဥဒ္ဓရိတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝေ+ ထ္ထာ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ယူ–ဆွဲထုတ်–၍။ (၁) ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–၍။ (၇) ပယ်နုတ်–ပယ်ရှား–၍၊ ခွါယူ၍။ (ဃ) ရှုပ်သိမ်း ၍၊ ယူဆောင်သိမ်းဆည်း၍။ (က) နု ဟိ တံ ပညတ္တိ ဥဒ္ဓရိတ္ထာ အညော သတ္ထော ဌပေတုံ သက္ကောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၉။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၊။

(၁) ပုရိသော ပုရိသံ နရကပပါတံ ပတန္တံ ကေသေသု ဂဟေတ္မာ ဥဒ္ဓရိတ္မာ ထလေ ပတိဋ္ဌာပေယ္ယ။ ဒီဃ။၂၂၁။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀၊၃၃ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဧ၉။ အနုဋီ၊၁။၅။) (ဂ) တာလရုက္ခံ သမူလံ ဥဒ္ဓရိတ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဧ၉။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၆။) (ဃ) အနာပတ္တိ ဥဒ္ဓရိတ္မာ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊၂။၆၂။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄။)

ဥဒ္ဓရိယမာန (တိ) [ဥ+ဓရ+ယ+မာန] ထုတ်ဆောင်–ဆွဲထုတ်–အပ်ဘော၊သူ။ ဂူထကူပ–တော ဥဒ္ဓရိယမာနေန တေန အဟိနာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆ဧ။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၅။)

ဥဒ္ဓရိယေယျ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ယ+ဝေ] ထုတ် ဆောင်အပ်ရာပါ၏လော။ ဥဒ္ဓရိယတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သ်] ထုတ်ဆောင်အံ့၊ ထုတ် ဆယ်–ကယ်တင်–အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿတိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သတိ] (က) ထုတ်ဆယ် –ကယ်တင်–လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (၁)–ကြည့်။ (၁) ပယ်နှုတ်–ပယ်ရှား–လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓ–ရတိ (ဂ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿန္တိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သန္တိ] သိမ်းဆည်း–ကြ–ရုပ်သိမ်း–ကြ–ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿာမိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သာမိ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ယူ–ဆွဲထုတ်–အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။ (၁) သိမ်းဆည်းအံ့၊ ရုပ်သိမ်း အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ယ+တေ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်၏။ (၁) နှုတ်အပ်၏ (ကထိန် အာနိသင်ကို ပျက်ပြယ်စေအပ်၏)။ (ဂ) တတ ယံ "ကကွဋ္ဌ ခရဂတ"န္တိအာဒိနာ လက္ခဏပဏာမိတ ဥဒ္ဓရိယတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၆ရ။ (–မူလဋီ၊၂။၁၄။) (ခ) တံ ပန ကထိနံ ---- အန္တရဏ္ဍာရေန ဝါ ဥဒ္ဓရိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။ (–ကခ်ိ။၁၅၃။ ဝိ၊သာ၊ဟ။၃ဝ၁။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁၂၆။)

ဥဒ္ဓရေ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ] (က) ထုတ်ဆောင်ရာ၏၊ ထုတ်ယူရာ၏၊ ဆွဲထုတ်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။ (ခ) နှုတ်ရာ၏၊ ပယ်ရှားရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ] (က) ထုတ်ဆောင်ရာ၏၊ ထုတ်ယူရာ၏၊ ဆွဲထုတ်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။ (ခ) နှုတ်ရာ၏၊ ပယ်ရှားရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ) ကြည့်။ (ဂ) ရုပ်သိမ်း–သိမ်းဆည်း–ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျုံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ၎] ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ငြားအံ့။ ဥဒ္ဓ–ရတိ (ဂ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျုံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ၎] ထုတ်ဆောင် ကုန်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓလောမ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+လောမ] အထက်သို့ ထောင်သော အမွေးရှိသော(ရဟန်း)။ ဥဒ္ဓ–လောမေန ပန အနုလောမနိပါတနတ္ထံ ဟတ္ထံ တေမေတ္မာ သီသံ ဃဋ္ဋေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။ (ပါစိတ်ယော၊၄၅၁–၌ ဥဒ္ဓလောမ ဟုရှိသည်။)

ဥဒ္ဓလောမီ (တိ) [ဥဒ္ဓလောမ+ဣ] အထက်သို့ ထောင်သော အမွေးရှိသောအခင်း။ ဥဒ္ဓ–လောမိဣ ကေန္ဓ၊ ဗိမ္ဗောဟနသမာယုတံ။ အပ၊၂။၁ရ၄။ ယောရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၆။ ဥဒ္ဓလောမီ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဝ (နာ) [ဥ+ဓာဝ=ဓာဝု+အ၊ဓာဝ=ဂတိယံ၊ဥဒ္ဓံ ဓာဝတိ စိတ္တံ ဧတေနာတိ ဥဒ္ဓဝံ၊အ၊ရသော။ ဓာန်ဦ။၁၆ဧ။] စိတ်ပြေးသွားပျံ့လွင့်ကြောင်း

သဘောတရား။ ပျံ့ လွင့်ခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စ'မုဒ္ဓဝဏ္ဏထ။ ဓာန်။၁၆၉။

ဥဒ္ဓဿ (တိ) [ဥ+ဓံသု+တ] (၁) တက်သော၊ ပေါ်ထွက်သော။ (၂) လွှမ်းမိုးဖျက်ဆီးအပ်သော။ (၁) နိုက္ခန္ဓေ ပစ္ဆိမေ ယာမေ ဥဒ္ဓဿေ အရုဏေ နန္ဒိမုခီယာ ရတ္တိယာ ။ဝိ၊၃။၄၀၁။ အံ၊၃။၄၄။ ဥဒ္ဓဿေ အရုဏေတိ ဥဋ္ဌတေ အရုဏသိသေ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၂၁။ သာရတ္ထ၊၃။၃၄၀။ (၂) တိဟိ မာလုဝလတာဟိ ဥဒ္ဓဿော ပရိယောနဒ္ဓေါ။ အံ၊၁။ ၂၀၅။ ယာယ အယံ လောကော ဥဒ္ဓဿော ပရိယောနဒ္ဓေါ။ အံ၊၁။ ၅၃၂။ ဥဒ္ဓဿောတိ ဥပရိ ဓံသိတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၂၊၃၅၅။

ဥဒ္ဓါတုံ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓာ+တုံ] ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ခြင်းငှါ။ အသက္ခိ ဝတ အတ္ထာနံ၊ ဥဒ္ဓါတုံ ဥဒကာထလံ။ ထေရ။၂၃၉။ ဓာဝ။၁၁၅။ ဥဒ္ဓါတုန္တိ ဥဒ္ဓရိတုံ။ ထေရဗျ ၁။ ၂၃၆။ ဓာဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၂ ၂။

ဥဒ္ဓါဒိဘေဒ (တိ) [ဥဒ္ဓါဒိ+ဘေဒ] အထက်လောကအစရှိသော အပြား။ တေသု ဥဒ္ဓါဒိ-ဘေဒေသု ယံ ယံ ဂဏ္ဍန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၄။ စူဠဋီနိ၊ဋ္ဌ။၄ ၂။

ဥဒ္ဓါပ (ပုဒ်န) [ဥ+အာပ။ ဥ+အပ+ဏ။] တံတိုင်းခြေ။ နဂရဿ ဥဒ္ဓါပပါကာရာဒီနိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၆၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၄။ ပါကာရဿ .ထိရဘာဝံ ,ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ အာပေတိတိ ဥဒ္ဓါပ်ပါကာရမူလံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။ ၆၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ရရ။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၃၅၁၀။) ဥဒါပ, ဥဒ္ဓါပ-တို့နှင့် အောက်ပုဒ်ကိုလည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဓါပဝန္တ (တိ) [ဥဒ္ဓါပ+ဝန္တ] တံတိုင်းခြေရှိသော၊ တံတိုင်းခြေနှင့် ပြည့်စုံသော။ တမနုဂစ္ဆန္တော ပသေယျ ပုရာဏံ နဂရံ----ပေါက္ခရဏီ-သမ္ပန္နံ ဥဒ္ဓါပဝန္တံ ရမဏီယံ။ သံ၊၁။၃ ၂ ၂။ ဥဒ္ဓါ-ပဝန္တန္တိ အာပတော ဥဋ္ဌတတ္တာ ဥဒ္ဓါပ-န္တိလဒ္ဓဝေါဟာရေန ပါကာရဝတ္ထုနာ သမန္နာ-ဂတံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀ရ။

ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္န (တိ) [ဥဒ္ဓါပ+သမ္ပန္န] တံတိုင်းခြေနှင့်ပြည့်စုံသော။ ပုရံ ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္နံ၊ ဗဟု-ပါကာရတောရဏံ။ ဇာ၊ ၂။ ၂ ၅ ၂။ ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္နန္တိ ပါကာရဝတ္ထုနာ သမ္ပန္နံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။ ၁ရ၅။

ဥဒ္ဓါရ (ပု) [ဥ+ရေ+ဏ] (၁) ကြွေးမြီ။ (၂)(က) မြှောက်ခြင်း၊ ကြွတက်စေခြင်း။ (ခ) ထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ ထုတ်ယူခြင်း။ (ဂ) ကထိန်နုတ်ခြင်း။ ကထိန်အာနိသင် ဓါးပါးကို ဖျက်ပြယ်စေခြင်း။ (ဃ) ရောင်းထားအပ်ပြီး သောကုန်ပစ္စည်း၏ အရင်းအမြတ် နှစ်ရပ်လုံး ကို သွားရှိ ယူခြင်း၊(ရှေ့ဥမင် သျှ-ဒုနှာ၁၁ရ-ဌ် ကြွေးမြီကို ဆပ်စေခြင်း၊ ရောင်းသော ဥစ္စာအဖိုးကို ခံခြင်းသည် ဥဒ္ဓါရ-ဟုမှာ၏။ ယင်းအလို"ကြွေးတောင်းခြင်း, ကုန်ဖိုးခံယူ ခြင်း"ဟုပေး။) (င) အတိုးအပွား-အမြတ်အ စွန်း-ကိုယူခြင်း။ (၃) အခိုက်အတန့်ပေးခြင်း၊ ငှါးရမ်းခြင်း။ (၄) အတိုးအပွား၊အမြတ်အစွန်း။ (၅) ထုတ်ဆောင်-ရှေးကောက်ထုတ်ဖေါ်-ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ် (ထုတ်ဖေါ် ဂုဏ်ပြုထိုက် သောပုဂ္ဂိုလ်)။ (၁) ကြွေးမြီ။ ဂါမကေ ဥဒ္ဓါရံ သောဓေဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။ ၆၁။ ဥဒ္ဓါရော တု ဟုက် ဝုတ္တံ။ ဓာန်။၄ရ၁။ ဥဒ္ဓရိယတေ ဂယ္ဟတေတိ ဥဒ္ဓါရော။ ဓာန်၊ဋီ။၄ရ၁။ ဟုကု-ကွေပေသု ဥဒ္ဓါရော။ ဓာန်။၁၁ ၂ ၄။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ ၂။ ၃ ၀ ၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၄ ၅။) (၂)(က) မြှောက်ခြင်း၊ ကြွတက်စေခြင်း။ အာဂန္ဓာ ပန ထေယျ-စိတ္တေန ဂဏ္ဍတော ဥဒ္ဓါရေ ပါထာဒိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၀ ၅။ ဆဋ္ဌိတဝိဟာရတော မဗ္ဗပီဌာဒီနိ ထေယျစိတ္တေန ဂဏ္ဍန္တော ဥဒ္ဓါရေယေ ဝ ဘဏ္ဍဂ္ဂေန ကာရေတမ္ဟော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ၆ ။ ဝိ၊ သင်္ကဟ။ ၂ ၉ ၅။ (ခ) ထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ထုတ်

ယူခြင်း။ မဟာပစ္စရိယာဒီသု ပန တသာ ဥဒ္ဓါရေ ပါရာဇိကံ ဝုတ္တံ။ ဝိဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၇။ မာတိကာယ ဝုတ္တသာ သဗ္ဗိစ္ဆ ပဒသာ ဥဒ္ဓါရော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၇။ (ဂ) ကထိန်နှတ်ခြင်း၊ ကထိန် အာနိသင်ငါးပါးကို ပျက်ပြယ်စေခြင်း။ ဥဒ္ဓါရံ ဇာနာတိ ။ဝိ၊၅။။ဝ၀၇။ ကင်ဒီ၊သမ်။ ၂၇၅။ ကထိနုဒ္ဓါရ-ဝသေန ဥဒ္ဓါရော ဝေဒိတမ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၅၉။ ဝိ၊သင်ဟ။၄၁ ၂။ အန္ဓရာ ဥဒ္ဓရိယတိ၊ တသာ သော ဥဒ္ဓါရော မမ္ပိကောတိ ဝုစ္စတိ။ ကင်။ဝ ၂၆။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၁၄။ ကင်ဒီ။၆၄-၉။ ဆ၊ဒီ၊ ၂။ရ၃။) (ဃ) ရောင်းထားအပ်ပြီး သောကုန်ပစ္စည်း၏ အရင်းအမြှတ် နှစ်ရပ်လုံး ကို သွားချ၍ ယူခြင်း။ (ရှေဥမင် သျ-ဒု၊နှာ၊၁၁ရ-၌ ကြွေးမြီကို ဆပ်စေခြင်း၊ရောင်းသော ဥစ္စာအဖိုးကို ခံခြင်းသည် ဥဒ္ဓါရ-ဟုမှာ၏။ ယင်းအလို "ကြွေးတောင်းခြင်း၊ ကုန်ဖိုး ခံယူခြင်း"ဟုပေး။) ဒါတုံ သင်္ကေတိတေ ဒီဝသေ ဂန္ဓာ ဂဟဏံ ဥဒ္ဓါရော။ သာရတ္ထ၊ ၂။။၁။ ဒေ၀ ပယောဇိတသာ မူလဿ သဟ ဝမ်ိုယာ ဂဟဏ၀ါယာမော ဥဒ္ဓါရော နာမ။ ဝိမတိ၊၁။ ၉၉။ (c) အတိုးအပွား-အမြှတ်အစွန်း-ကိုယူခြင်း။ (၃) အခိုက်အတန် ပေးခြင်း၊ ငှါးရမ်းခြင်း။ ဝမ်ိုဂဟဏ၀သေန ပယောဇေ ဥဒ္ဓါရော။---- -တာ၀ကာလိကဒါနံ ဥဒ္ဓါရောတိ စ ၀ဒန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။ သီ၊ဋ္ဌ၊သမ်၊၁။ ၃ရ၅။ (၄) အတိုးအပွား။ အမြှတ်အစွန်း။ ဥဒ္ဓရိ- တမ္ဗောတိ ဥဒ္ဓါရောတိ. ဟိ ဝမ်ိုဝုစ္စတိ။ မူလဋ္ဌ၊ ၂။၁၅။ (၅) ထုတ်ဆောင်-ရွှေးကောက် ထုတ်ဖော်-ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ် (ထုတ်ဖော် ဂုဏ်ပြုထိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ်)။ သီလသမ္ပန္နော -----သတ္တာနံ မဂ္ဂော သတ္တာနံ ဥဒ္ဓါရော။ နေတ္တိ။၄၈။ သာရတ္ထ၀သေနေ၀ သတ္တေသု ဥဒ္ဓရိတမ္ဗတော သတ္တာနံ ဥဒ္ဓါရော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁ ၂၀။

ဥဒ္ဓါရသောဓနတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓါရသောဓန+အတ္ထ] ကြွေးမြီကိုသုတ်သင်ခြင်း-ကြွေးတောင်းခြင်း-အကျိုး။ ဧကော ကုဋုမ्बိကော အတ္ထနော ဘရိယံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓါရသောဓနတ္ထာယ ဧနုပဒံ ဂန္ဓာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀၈။

ဥဒ္ဓါရသောဓနပန (နပုံ) [ဥဒ္ဓါရ+သောဓနပန] ကြွေးမြီ ကို စင်ကြယ်စေခြင်း၊ကြွေးတောင်းခြင်း။ ကေနစိဒေ၀ ကရဏီယေနာတိ ဥဒ္ဓါရ-သောဓနပနာဒီနာ ကေနစိဒေ၀ ကတ္တမ္ဗေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၀၁-၂။

ဥဒ္ဓီ (ထီ) [ဥ+ဓာ+တီ] ဝက်စွယ်။ (နွားလှည်းများ၌ ဝင်ရိုး, ဧင်တုံး, လှည်းသန့်တို့ကို တခြားစီ ပြုတ်ထွက် မသွားအောင် လှည်းဆန့်၌ ဖေါက်ထွင်း သွင်းလျှို ထားအပ်သော သစ်သားငုတ်နှစ်ချောင်း။) တံ ဝုဝေ ဂဟေတ္တာ ကဒုတော ဥဒ္ဓိနံ ပစ္ဆိမဇ္ဇေဟိ ပုရိမဇ္ဇေ အတိက္ကဇ္ဇေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂။

ဥဒ္ဓိခါဏုက (ပု) [ဥဒ္ဓိ+ခါဏုက] ဝက်စွယ်ငုတ်။ အထ ဥဒ္ဓိခါဏုကာ နု ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂။ ဥဒ္ဓိယောဝ ဥဒ္ဓိခါဏုကာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၀၁။

ဥဒ္ဓိတ (တိ) [ဥ+ဓာ+တ] ခွူးအပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိတဘတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓိတ+ဘတ္တ] ခွူးလောင်းအပ်သော ထမင်းရှိသော၊ ခွူးလောင်းအပ်သော ဆွမ်းရှိ၍ ဆွမ်းပြည့်သော သပိတ်ကို လက်ဖြင့်ကိုင်ထားသော(သူ (ပြည်သူ)။ ကော နု ဥဒ္ဓိတဘတ္တောဝ၊ ပူရဟတ္ထောဝ ဗြာဟ္မဏော။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၈၀။ ကော နု ဥဒ္ဓိတဘတ္တောဝါတိ ကော နု သော ဝမ်ိုတဘတ္တော ဝိယ၊ ကေ ဝမ်ိုတဘတ္တံ ဘတ္တပူရဝါတိ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေတ္တာ ဝိယ ကော နု သော အာဂစ္ဆတိတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၂၅။

ဥဒ္ဓိနဿ (တိ) [ဥ+ဓူ+နာ+အဿ] ခါသော။

အဘိဥဒ္ဓေနန္တာ အဓိက် ဥဒ္ဓေနန္တာ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၉။

ဥဒ္ဓေနိတ္ထာ (ကြိုဝိ) [ဥ+ဓေ+နာ+တ္ထာ] ခါ၍။ သုဝဏ္ဏဟံသော —— ဂိဝံ ပဠယှ ပကွေ ဥဒ္ဓေနိတ္ထာ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ——နိကူတေ။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ ၅၃၅။

ဥဒ္ဓေမာတ (တိ) [ဥ+ဓုမာတ=မော=ဓုမာ(ဌာ)+တ။ အဋ္ဌသာ၊ဘာဒိ၊တ၊ဖ၊ဝု။ (ဥဌာတ–သံ)] (က) အထက် အထက်သို့ မြင့်တက်သော၊ကြွတက်သော၊ဖောင်းပွသော၊ ဖူးဖူးရောင်သော။ (ခ) (သေသည်မှ) အထက် အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော–ဖူးဖူးရောင်သော–(အသေကောင်)။ (က) ဝိတိယာ ဥဒ္ဓေမာတော ဝိယ ဘိဇ္ဈမာနော ဝိယ စ ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၁၀၅။ ကောဓနသာပိ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဥဒ္ဓေမာတသ ဝိယ စက္ကိုကတသ စရတ်။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၉၂။ ဥဒ္ဓေမာတသ ဝိယာတိ ကောဓေန ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတကသ ဝိယ ကောဓုပါယာသသ အဝိသဟနတော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၂။ (–ဓမ္မပဒ၊ဌ။ ၂၃၄။) (ခ) ယဒါ စ သော မတော သေတိ၊ ဥဒ္ဓေမာတော ဝိနီလကော။ သုတ္တနိ။ ၃၀၈။ (–အပ၊ ၂။ ၂၅၅။)

ဥဒ္ဓေမာတဥဒရ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ဥဒရ] ဖောင်းကြွသော–ဖူးဖူးရောင်သော–ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ သူ။ ကာလက်ရိသာတိတိ ဥဒ္ဓေမာတဥဒရော မရိသာတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။ (–ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၃၀၀။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။ ၄၈၂။)

ဥဒ္ဓေမာတတ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+က] (၁)(က) (သေသည်မှ) အထက်အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော–ဖူးဖူး ရောင်သော–(အသေကောင်)။ (အဘိ၊ဌ၊ ၃။ ၆ ၂–လာ ဥဒ္ဓေမာတက ကို ဖူးဖူးရောင် ပွတက်ကြွလာသော အနာဟောင်း–ဟု ဘာသာဋီ ဆ၌ အနက်ပြန်၏။) (ခ) (သေသည်မှ) အထက် အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော–ဖူးဖူးရောင်သော–စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော (အသေကောင်)။ (၂) ဖူးဖူး ရောင်သော သူသေကောင် အာရုံကို မှီ၍ ဖြစ်သော ပဋိဘာဂနိမိတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်။ (၃) ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ ရဟပ်သော–တရား–ပထမစျာန်။ (၁)(က)(ခ) သရီရံ သိဝထိကာယ ဆဋ္ဌိတ် ကောဟမတ် ဝါ ——–ဥဒ္ဓေမာတက် ဝိနီလက် ဝိပုဗ္ဗကဇောတ်။ ဒီ၊ ၂။ ၂၃၅။ မဇ္ဈ။ ၁ရ။ အံ၊ ၂။ ၂၈၅။ (ကမ္မာရ)ဘဿ ဝိယ ဝါယုနာ ဥဒ္ဓံ ဇီဝိတပရိယာဒါနာ ယုတ္တနုတ္ထမ် သမုဋ္ဌတေန သူနဘာဝေန ဥဒ္ဓေမာတတ္ထာ (ဓုမာတတ္ထာ) ဥဒ္ဓေမာတံ၊ ဥဒ္ဓေမာတမေဝ ဥဒ္ဓေမာတက်၊ ပဋိကူလတ္ထာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓေမာတန္တိ ဥဒ္ဓေမာတက်။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၃ဝ၆။ အံ၊ဌ၊ ၃။ ၁ဝ၃။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၄ ၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ ၁ရ၃။ အံ၊ဋီ၊ဌ။ ၂ရ၁။(–မ၊ ဌ၊ ၁။ ၂ရရ။) ဥဒ္ဓေမာတတ္ထာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတတ္ထာ သူနတ္ထာ၊ ဥဒ္ဓေမာတမေဝ ဥဒ္ဓေမာတကန္တိ ကကာရေန ပဒေ၀ုနမာဟ အနတ္ထန္တရတော ယထာ "ပိတက် လောဟိ–တက"န္တိ။ ပဋိကူလတ္ထာတိ ဇီဝုစ္ဆနီယတ္ထာ၊ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓေမာတံ ဥဒ္ဓေမာတကန္တိ ကုစ္ဆနတ္ထေ ဝါ အယံ ကကာရောတိ ဒသ္သေတုံ ဝုတ္တံ ယထာ "ပါပကော ကိတ္တိသဒ္ဒေါ အဗ္ဘုဂ္ဂစ္ဆတီ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ဌ။ ၂ဝ၁။ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတံ သူနံ ဆဝသရီရံ ဥဒ္ဓေမာတံ၊ တဒေ၀ ကုစ္ဆိတတ္ထေန ဥဒ္ဓေမာတက်။ ဝိဘာ၀ိနီ။ ၂၅ဝ။ (–ဌ၊ ၂။ ၄ရ၉။) ကုစ္ဆိတတ္ထေ ဥဒ္ဓေမာတက် ဝိနီလက်။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၀ရ၅။ (၂)(ခ) ဟ္ရမာနီ စ ပန ဥဒ္ဓေမာတကာဒီနိ

နိဿာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္ပိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓဗ္ဗာနာနမ္ပိ တောနေဝ နာမာနိ။ အဘိ၊ ဋီ၊။ ၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋီ၊။ ၂၁၉။ (၃) ဥဒ္ဓေမာတက-သင်္ခါတံ ဗျာနံ ဘာဝေတုကာမေန ယောဂိနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။ ၁ရ၄။

ဥဒ္ဓေမာတကအသုဘနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+အသုဘနိမိတ္တ] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်အသုဘနိမိတ်။ ဝတ္ထာဒီနာ ဆပ္ပကာ-ရေန တာဝ ဥဒ္ဓေမာတကအသုဘနိမိတ္တံ ဂဟေတမ္ပေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊။ ၂၀၅။

ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ကမ္မဋ္ဌာန] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင် အာရုံဟူသောကမ္မဋ္ဌာန်း၊ ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာန်း။ တဒေဝ ကမ္မဋ္ဌာနန္တိ ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊။ ၂၀၈။

ဥဒ္ဓေမာတကဌေဝရ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ကဌေဝရ] ဖူးဖူးရောင်သော သူသေကောင်။ သရီရန္တိ ဥဒ္ဓေမာတကကဌေဝရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊။ ၂၀၂။

ဥဒ္ဓေမာတကဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ဌာန] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်ဟူသော အရုဌာန၊ ဥဒ္ဓေမာတကအရုဌာန။ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓေ-မာတကဌာနေ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏံ ပရိတ္တာ-ရမ္မဏံ။ အဘိ၊ဋီ၊။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+နိမိတ္တ] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်အာရုံနိမိတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂနိမိတ်။ ဥဒ္ဓေမာတက-သရီရေ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တံ ဥပ္ပါဒေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁ရ၄။ (–အဘိ၊ဋီ၊။ ၂၄၃။)

ဥဒ္ဓေမာတကပတ္ထပဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ပတ္ထ+ပဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက် ပေါက်ကွဲ ပျက်စီးခြင်း။ ဥပ္ပါဒေရောဘင်္ဂေဟိ ဥဒ္ဓေမာတကပတ္ထပဘိဒ္ဓနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊။ ၄၁ဝ။

ဥဒ္ဓေမာတကဝဋ္ဋလ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ဝဋ္ဋလ] ဖူးဖူးရောင်၍ စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော အသေကောင်။ ထာဒိသေ ဥဒ္ဓေမာတ-ကဝဋ္ဋလံ ဝိနီလကဝဋ္ဋလန္တိ ဧဝံ နိမိတ္တံ ဂဏှိတမ္ပေ။ အဘိ၊ဋီ၊။ ၂၄၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊။ ၁ဝဝ။)

ဥဒ္ဓေမာတကဝဋ္ဋိဘာဂါရမ္မဏ (တိ) [ဥဒ္ဓေ-မာတက+ပဋိဘာဂါရမ္မဏ] ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်လျှင် အာရုံ ရှိသော၊ ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြုသော။ ဥဒ္ဓေမာ-တကပဋိဘာဂါရမ္မဏံ ဗျာနံ ဥဒ္ဓေမာတက-သညာ။ ဝိမတိ၊ဋီ၊။ ၁ ၂ရ။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။ ၅ ၃ရ။)

ဥဒ္ဓေမာတကသညာ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သညာ] ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂနိမိတ်၌ (စက်ဆုပ်ဖွယ် အခြင်းအရာကို မှတ်ယူလျက် အပွနာအစွမ်း ဖြင့်) ဖြစ်သော ပဌမဈာန်သညာ။ ဒေသ သမာဓိ ဥဒ္ဓေမာတကသညာဝသေန စိတ္တဿ ကေဝတ္တာ အဝိက္ခေပေါ။ ပဋိသံ။ ၄ရ။ ဤ၀ ပန ဥဒ္ဓေမာ-တကနိမိတ္တေ ပဋိကူလာကာရဂါဟိကာ အပ္ပနာ-ဝသေန ဥပ္ပန္နာ သညာ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊။ ၂ ၁ရ။ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ(ဝိ၊ဋီ၊။ ၂ ၀ရ)တိ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တေ ပဋိလဒ္ဓ-ပဌမဈာနသညာ။ ဝဇိရ၊ ၉ ၄။ (–အဘိ၊ဋီ၊။ ၂ ၄ ၃ရ။ ဝိမတိ၊ဋီ၊။ ၁ ၂ ၉။)

ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာ-တကသညာ+သဟဂတ] ဥဒ္ဓေမာတကသညာ-ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်၌ အပ္ပနာအနေ အားဖြင့် ဖြစ်သော ပဌမဈာန်သညာနှင့် တကွဖြစ်သော။ ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတံ။ အဘိ၊ဋီ။ ၆ ၇ရ။ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တေ အပ္ပနာဝသေန ဥပ္ပန္နာ

သညာ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ၊တာယ ဥဒ္ဓေမာတ-
ကသညာယ သမ္ဘယောဂဌေန သဟဂတံ
ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+
သဏ္ဌာန] ဥဒ္ဓေမာတကသူသေကောင်၏
အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဥဒ္ဓေမာတကသဏ္ဌာနဝသေ-
နေဝ၊ နာ ပါကတိကသဏ္ဌာနဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊
ဋီ၊၁။ ၂၀၅။

ဥဒ္ဓေမာတကသဘာဝပွတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတက+
သဘာဝ+ပတ္ထ] ဥဒ္ဓေမာတက သူသေကောင်၏
သဘောသို့ ရောက်သော။ ဆဝသရီရဠိ
ပဋိကူလဘာဝံ အာပဇ္ဇမာနံ ဥဒ္ဓေမာတက-
သဘာဝပတ္ထံ ဝါ သိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကသရီရ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သရီရ]
ဥဒ္ဓေမာတကသူသေကောင်ခန္ဓာကိုယ်။ တတ္ထ
ဥဒ္ဓေမာတကသရီရေ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တံ
ဥပ္ပါဒေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၄။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၅။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၅။)

ဥဒ္ဓေမာတကသုတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သုတ္ထ]
ဥဒ္ဓေမာတကသုတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတကသညာကို
ပွားများအားထုတ်ခြင်းကြောင့် ချမ်းသာစွာ
ခနထိုင်ရကြောင်း ဟောပြရာ သုတ်။ သံယုတ္တ
နိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ၂–ဟောဗျော်သံယုတ်၊ ၅–
သုတ်။ သံ၊၃။၁၁၅။

ဥဒ္ဓေမာတကာကာရ(ပု) [ဥဒ္ဓေမာတက+အာကာရ]
ဥဒ္ဓ မာတကသူသေကောင်၏–အခြင်းအရာ–
အသွင်အပြင်–အနေအထား–အခြေအနေ။
ဥဒ္ဓေမာတကာကာရေန ဝိသူတဘာဝေန
ဥပဋ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၆။

ဥဒ္ဓေမာတဝဏ္ဏပဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ဝဏ္ဏ+
ဝဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက်
ပေါက်ကွဲခြင်း။ ကိလေသာသုစိပဋ္ဌရဏတော
ဥပ္ပါဒရောဘဝေါဟိ ဥဒ္ဓေမာတပဏ္ဍပဘိဒ္ဓနတော
စ။ ထေရဂါ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၊ ၂ ၂ ၅။

ဥဒ္ဓေမာတပဏ္ဍဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ပဏ္ဍ+
ဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက် ပေါက်
ကွဲခြင်း။ ကိလေသာသုစိပဋ္ဌရဏတော ဥပ္ပါဒ-
ရောဘဝေါဟိ ဥဒ္ဓေမာတပဏ္ဍဘိဒ္ဓနတော စ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၆ ၈။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ၉ ၈။

ဥဒ္ဓေမာတဝရိပဏ္ဍပဘိန္န (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ
+ပရိပဏ္ဍ+ ပဘိန္န] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်
လျက် ပေါက်ကွဲ ဖျက်စီးသော။ ဥပ္ပါဒရော-
ဘဝေါဟိ ဥဒ္ဓေမာတပရိပဏ္ဍပဘိန္နတာယ စ
ဂဏ္ဍတော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၄ ၅ ၅။ (–ဆံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၃ ၁။)

ဥဒ္ဓေမာတပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ပါဒ] ဖူး
ရောင်နေသော ခြေရှိသော၊သူ။ ဝမုကီ တံ
ဥဒ္ဓေမာတပါဒံ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၈ ၅။

ဥဒ္ဓေမာတဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓေမာတ+ဘာဝ]· ဖူးဖူး
ရောင်သည်၏ အဖြစ်။ စိတ္တသ ဥဒ္ဓေမာတ-
ဘာဝေါ ထဒ္ဓလူခဘာဝေါ ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၊ ၂ ၀ ၀။

ဥဒ္ဓေမာတဘာဝကရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတဘာဝ
+ကရဏ] ဖူးဖူးရောင်သည်၏ အဖြစ်ကို ပြုခြင်း။
ဥဒရသ ဥဒ္ဓေမာတဘာဝကရဏေန။ အံ၊ဋီ၊
၁။ ၁ ၈ ၀။

ဥဒ္ဓေမာတဘာဝပဋ္ဌပဘာန (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ
ဘာဝ +ပဋ္ဌပဘာန] အထက်သို့–မြင့်တက်-
ကြွတက်–သော တရားအဖြစ်ဖြင့် ရှေ့ရှု
ထင်ပေါ် လာသော။ (မာနော) အဟံကာရ-
ရသော ဥဒ္ဓေမာတဘာဝ ပဋ္ဌပဘာနော။ မဇ္ဈ၊
ဋ၊၁၁၁။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၄ ၇ ၁။) (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၉ ၇။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၉ ၉–တို့ ၌ ကေတုကမ္မတာပဋ္ဌ-
ပဘာနော–ဟု သုံးနှုန်းသည်။)

ဥဒ္ဓေမာတဘာဝပွတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတဘာဝ+
ပတ္ထ] ဖူးရောင်သည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်
သော။ ဥဏ္ဍိဒိတာပိတိ ဥဒ္ဓေမာတဘာဝပွတ္ထာပိ။

ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၆။

ဥဒ္ဓေမာတဘာဝလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတဘာဝ+လက္ခဏ] ကြွတက်-မောက်ကြွ-သော တရား၏ အဖြစ်ဟူသော-လက္ခဏာ-အမှတ်အ သား-ရှိသော။ စိတ္တသ ဥဒ္ဓေမာတဘာဝလက္ခဏော ထမ္ဘော။ မဋ္ဌ၊၁။၁၁၁။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၃။

ဥဒ္ဓေမာထလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာထ+လက္ခဏ] ကြွတက်-မောက်ကြွ-သောတရားအဖြစ်ဟူသောလက္ခဏာရှိသော။စိတ္တသ ဥဒ္ဓေမာတ-လက္ခဏေန ထမ္ဘိတဘာဝေန ဝိရဟိတော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၅။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၁၈။)

ဥဒ္ဓေမာတုဒရ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ဥဒရ] ဖောင်းကြွသော ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ သူ။ နိ ဝါတ-ဘရိတဘာဝေန ဝိယ ဥဒ္ဓေမာတုဒရော (အသ)။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၂ ၂။

ဥဒ္ဓေမာယတိ (ကြို) [ဥ+မော(ဌာ)+အ+တိ] ဖောင်းကြွ ၏။ဖူးရောင်၏။ စတုတ္ထေ ဒိဝသေ ဘရိရံ ဥဒ္ဓေမာယိ။ မေ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၆၈။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၆၉။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၂ ၄။)

ဥဒ္ဓေမာယန (နာ) [ဥ+မော(ဌာ)+ယု။ အ ကို ဥ ပြု အာ ကို အာယ ပြု] (၁) တက်ကြွခြင်း။ ဖောင်းကြွခြင်း။ (တိ)(၂) ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-သော၊သူ။ (၁) လောကိယဝါယုနာ ဘဿ ဝိယ ယေန တံ တံ ကလာပသ ဥဒ္ဓေမာယနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၀၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၃။ဝ၃၀။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၀၄။ အံ၊ဋီ၊၃။ဝ၃၁။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓေမာယနဘာဝ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓေမာယနကာလ (ပု) [ဥဒ္ဓေမာယန+ကာလ] ဖောင်းကြွရာအခါ။ ဟတ္ထပါဒါနံ ဥဒ္ဓေမာယန-ကာလေ ဟတ္ထပါဒဝိဋ္ဌယော ကောဋ္ဌာပေတ္တာ ဗဟလံ ကာရေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ၃ ၂ ရ။

ဥဒ္ဓေမာယနဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓေမာယန+ဘာဝ] ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-သောသူ၏ အဖြစ်။ ဘိယ္ယော သော မတ္ထာယ ဥဒ္ဓေမာယနဘာဝေါ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၉ ၂ ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၂ ။ ၆ ၂ ။

ဥဒ္ဓေမာယနာကာရဝတ္ထု (တိ) [ဥဒ္ဓေမာယနာကာရ+ဝတ္ထု] ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာသို့ ရောက်သော။ ယာယ ဥပ္ပန္နာယ ကာယစိတ္တံ ဝါတပူရိဘဿ ဝိယ ဥဒ္ဓေမာယနာကာရဝတ္ထုံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၆ ၁ ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၃။ ၂ ၂ ၂ ရ။ မဇ္ဈိ၊ ၂ ။ ၉ ၉ ။

ဥဒ္ဓေမာယိ (ကြို) [ဥ+မော(ဌာ)+ဏျိ] ဖောင်းကြွပြီ၊ ဖူးဖူးရောင်ပြီ။ ဥဒ္ဓေမာယတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓေမာယိကမဏ္ဍူက (ပု) [ဥဒ္ဓေမာယိကာ+မဏ္ဍူက] ဥဒ္ဓေမာယိကာမည်သော ဖားဖောင်းကြွလာတတ်သောဖား။ (ရင်းဖားသည် လက်သည်းခွံလောက်မျှသာရှိ၏။ရေ၌ ကျက်စားသော ရေဖားမဟုတ်၊ သစ်ရွက်ဆွေး အကြား, ခြံကြားတို့၌ ခိုအောင်းတတ်သော ကုန်းဖားဖြစ်၏။ ပင်ကိုယ်သဘာဝအားဖြင့် ကြီးမားသည်မဟုတ်သော ထိုဖားသည် တုတ် ဆဖျားပိုင်း, နွယ်အဖျားပိုင်းတို့ဖြင့် ဖြစ်စေ, မြေမှုန့်ဖြင့် ဖြစ်စေ တို့ထိပုတ်ခတ် ခံရသော အခါ ပြန့်ကားကြီးမား လုံးပိုင်း ဖောင်းကြွလာ၍ ဥသျှစ်သီးလောက် ကြီးမားလာပြီး ခြေထောက်လေးချောင်းတို့ကို အထက် ထောင်လိုက်သဖြင့် မသွားမလာ နိုင်ဖြစ်ကာ ရန်သူကျီးကန်း စွန်ရဲတို့၏အစာ ဖြစ်ရလေ၏) ဥဒ္ဓေမာယိကမဏ္ဍူကော နာမ နော မဟန္တော၊ နခပိဋ္ဌပွမာဏော ဟောတိ၊-------ကာက-ကုလလာဒီဘတ္တမေဝ ဟောတိ။ မဇ္ဈ၊ ၂ ။ ၃ ၀ ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓေမာယိတ (တိ) [ဥ+မော+ဏျ+အာ] ဥဒ္ဓေမာယိကာ မည်သောဖား။ ဖောင်းကြွလာတတ်သောဖား။ အဘိကွဏ္ဍော သုမေဓော

သတ္တိ အာဒါယ အဒ္ဓသ ဥဒ္ဓုမာယိက်။ မ၊ ၁။၁၉၆။ ဥဒ္ဓုမာယိကန္တိ မဏ္ဍူကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄။ မဏ္ဍူကန္တိ ထလမဏ္ဍူကံ၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓုမာယိကာတိ ဝုစ္စတိ။ နာ ဥဒကမဏ္ဍူကော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။ (–ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၀၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၉၄။)

ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓမာ+တ္တာ] (က) ဖူးဖူးရောင်၍။ (၁) ဖူးဖူးရောင်စေ၍။ (ကာရိတ်ကျေ)။ (က) ပါဒေါ ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ ပုဗ္ဗ ဂကို။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ။ (၁) သရီရမ်သဿ ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ ဗဟလဘာဝတ္ထံ စတုရသ–မုဂ္ဂရေန ပေါသေတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၁။

ဥဒ္ဓေဏ္ဍ (တိ) [ဥ+ဓာ+ဏ္ဍ။ ဏ္ဍ ကို ဓာတ္တန် အာ နှင့်တကွ ယျ ပြု။] ထုတ်သောင်အပ်သော။ ဂုဏေဟိ (ဂုဏေန) နာမမုဒ္ဓေယ္ယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂၀။ ဥဒါနေ၊ဋ္ဌ။၃၀၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂ရရ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၁၉။ ဥဒ္ဓေယ္ယန္တိ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၁။၁ရရ။

ဥဒ္ဓြယ (ပု) [ဥ+ဌ+အ။ ဌ–ကို ဓြေ ၉–ကို အယ ပြု ဒ–လာ၊ ယင်း ဒ–ကို ဒ္ဓ ပြု။ ဒ္ဓြော ဒဿ။ နီတိ၊သုတ္တ။၈၆။ဥဒ္ဓယ–ကြည့်။] အကျိုး အာနိသင်၊ အတိုးအပွား။ အမြတ် အစွန်း။ အာနိသံသောတိ ဥဒ္ဓြယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၃၉။ (–ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ။ သဉ္ဇြယာတိ သဝနို။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၄။)

ဥဒ္ဓြယဖလ (နာ) [ဥဒ္ဓြယ+ဖလ] ထပ်ဆင့်တိုးတက် ကြီးပွားခြင်းဟူသော အကျိုး။ ဝိပါကာနိသံသေနာတိ ဥဒ္ဓြယဖလေန။ ဓံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၃။

ဥဒ္ဓြိယတိ (ကမ္ဘ၊ကြိ) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ] ပြို ကွဲပျက်စီး၏။ ပထဝီ ဥဒ္ဓြိယတိ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၆။ (အလားတူ ဇာတ် ကြောင်း၀ယ် မ၊ဋ္ဌ၊။၃၉၆–ရ–၌ ပထဝီ ဘိဇ္ဇတိ–ဟု သုံးနှုန်း၏။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၆၉–၌ ပထဝီ သံဝဋ္ဋတိ–ဟုသုံးနှုန်းသည်။ ပထဝီ ဥဒ္ဓြိယတိ၊ ပထဝီ ဘိဇ္ဇတိ၊ ပထဝီ သံဝဋ္ဋတိ–သုံး၀ါကျလုံးကို မြေပြိုခြင်–ဟု ပြန်ရမည်။)

ဥဒ္ဓြေတ (ပု) [(၁)ဥ+ရိစ+ဏ၊ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (၂) ဥ+ဒေကိ+အ။ ဒေကိသဒ္ဒေါ်ဿာဟေသု၊ ဥဒ္ဓံ ဒေကတိ ဂန္ဓမုဿဟတိတိ ဥဒ္ဓြေကော၊ ဓေဿ ဒကာရဿ ရော။ ဓာန်၊ဋီ။၄၆၈။ ဒ–လာပြီး နဂိုမူလ ဒ–အကွာရာ ကို ရ–ပြုပုံ ဆိုလိုဟန်တူသည်။] ကြို့ထိုးခြင်း။ လေ တက်ခြင်း။ ဥဒ္ဓြေကော စေဝ ဥဂ္ဂါရော။ ဓာန်။၄၆၈။

ဥန္ဓန (နာ) [ဥဒိ+ယု] စိုစွတ်ခြင်း။ အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္ဓနဋ္ဌ (ပု) [ဥန္ဓန+ဇတ္ထ] စိုစွတ်ခြင်း–စိုစွတ် သည်၏အဖြစ်–ဟူသော အနက်သဘော။ သမ္ဘဝေ စ ဥန္ဓနဋ္ဌေန ကိလေဒနဋ္ဌေန သမုဒ္ဓေါ။ ဒီဋီ၊၃။၁၅၃။

ဥန္ဓလောမီ (တိ) [ဥဒိတ+လောမ+ဏ္ဍီ] ဥဒ္ဓ လောမီ နှင့် အနက်တူ။ နိဂ္ဂဟီတာဂမံ ကတ္တာ ဥန္ဓလောမိတိပိ ပါဌော။ အယမေဝတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄၀။

ဥန္ဓုရ(ပု) [ဥန္ဓ+ဥရ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥန္ဓ ကိလေဒနေ၊ ဥန္ဓတိ ကိလေဒတိတိ ဥန္ဓုရော=အာခု။ ဏ္ဍာဒိ။၁၄။] ကြွက်။ ဝိဒိတ် ထုသ် ဥန္ဓုရာနံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။၁၁၂။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊။၁၁ခု။)

ဥန္ဓုရ (ပု) [ဥန္ဓ(ဥဒိ)+ဥရ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥန္ဓ ပသဝနကြွေးဒနေသု ဥိုရော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၁၈။ ပ်ယ်ဥန္ဓတိ ပသဝတိတိ ဥန္ဓုရော။ ကစ္စည်း။ ၆ရ၀။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၁ခု၁၆။] ကြွက်။ ဥန္ဓုရာနံ ဝါ အာသယော ဟောတိ။ ဝိ၊ဝ။၂၂၆။ (–ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ရ၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁ခု။ သာရတ္ထ၊ဝ။ ၃ရ၂။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၂ခု၉။)

ဥန္ဒုရခါ(ကွာ)ယိတ (တိ) [ဥန္ဒုရ+ခါယိတ] ကြွက်ကိုက်အပ်သော။ မူသိကစ္ဆိုနှင့် ဥန္ဒုရ-ခါယိတ်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၈။ ဒသ ဝံသုက္ကလာနိတိ သောသာနိုက်, ပါပကိုက်, ဥန္ဒုရကွာယိတ်, ဥပစိကကွာယိတ်။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၀၃။ (–ဆံ၊ဌ၊ ၂ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။။၆၀။ စူဋ္ဌနီ၊ဌ။၀၃၀။)

ဥန္ဒုရဝစ္ဆာဝ (ပု) [ဥန္ဒုရဝစ္ဆ+ဘာဝ] ကြွက်ရှေ့၏ အပြစ်။ အထဿ ဥန္ဒုရဝစ္ဆာဝံ ဥတ္တာ ဗလဝဒေါမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ဆံ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥန္ဒြ(ဒြ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ။ C.P.D–၌ ဥဒ္ဒြယတိ–ဟုရှိ၏။] ပြိုကျ-ပျက်စီး-၏။ ပြိုကွဲ-ပျက်စီး၏။ ထုလ္လနန္ဒာယ ဘိက္ခုနိယာ ပရိဝေဏံ ဥန္ဒြယတိ။ ဝိ၊ ၂။။၃၃၃။ ပရိဝေဏံ ဥန္ဒြယတိတိ (ဥဒ္ဒြယတိတိ၊သိ။ ဥဒ္ဓရိယတိတိ၊သျှ။) ပရိဝေဏံ ဝိနသ္သတိ ပရိပတတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၃။ ဝိနသ္သတိတိ ဟုမိနာ ဥန္ဒြယတိတိ တ္ထေ ဥဒ်-ဓာတုယာ နသ္သနတ္ထံ ဒသ္သေတိ ဓာတုန-မနေကတ္ထတ္တာ။ ပရိပတတိတိ ပရိဝလိတ္တာ ပတတိ၊ ဟုမိနာ နသ္သနာကာရံ ဒသ္သေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၅။ ဥန္ဒြယတိ(ဝိ၊ဌ။ ၂၀၆) တိ ဝလုဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၅ဌ။ (–ဝိ၊ဌ။ဌ ၂ရ။ ဝိ၊ သင်ဟ။ ၂၉၅။) ဥန္ဒြလိ –မာ အမ္ဘာ ဥန္ဒြယိ။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၁။ မာ ဥန္ဒြယိ မာ ဘိဇ္ဇိတ္တာ ပတိ။ မ၊ဌ်ဌ။ ၂ ၂ရ။ ဥန္ဒြယိသ္သတိ–ဟ္ယောဝတာ ပတတိ ဥန္ဒြယိသ္သတိ။ ဒီ၊ဌ။၉၀။ ဥန္ဒြယိသ္သတိတိ ဘိဇ္ဇိသ္သတိ၊ ထုသမုဒ္ဓိ ဝိယ ဝိပ္ပကိရိယိသ္သတိ။ ဒီ၊ဌ။ ၂ဌ။ ဥန္ဒြယိသ္သတိတိ ဝိပ္ပကိရိယိသ္သတိ၊ တေနာဟ "ဘိဇ္ဇိသ္သတိ"တိ။ ဒီ၊ဌ်၊ဌ။ဌ၀ဌ။ ဥန္ဒြယိသ္သတိတိ ဘိန္ဒိယိသ္သတိ၊ ကမ္မရူပဌေတ်၊ ပတတိတိ ကမ္မကတ္တုဝေသေန ဝုတ္တတ္တာ ယတ" ကုသူလော ဘိဇ္ဇတိ"တိ၊ တေနာဟ "ဘိဇ္ဇိသ္သတိ"တိ။ သီ၊ဌ်၊သစ်၊ ၂ ၂ဌ၃။ ဥန္ဒြယတိ–ပတတိ မညော ဥန္ဒြယတိ(သံ၊ဌ။ဌ၁ဌ) တိ အယံ မဟာပတတိ ပဌဝဌသ္ဒံ ကုရုမာနာ ဝိယ အဟောသိ။ သံ၊ဌ၊ဌ။ဌ၆ဌ။ ဥန္ဒြယတိတိ ဝိပရိဝတ္တတိ။ သံ၊ဌ်၊ဌ။ ၂ဌ။ (ဌ် အဖွင့်ကိုရှု၍ ပတတိ–ပြေကြိုးသည်၊ဥန္ဒြယတိ မညော-ဆုနာဆုလည်ယောင် တကား–ဟု အဓိပ္ပါယ် နက်ပေးနိုင်သည်။) ဥဒ္ဒြယတိ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒြယနကာလ (ပု) [ဥန္ဒြယန+ကာလ] ပြိုကျ-ပျက်စီး-ရာအခါ။ မဟာပတတိယာ ဥန္ဒြယန-ကာလော ဝိယ မဟတိ ဝိဘီသနကာ အဟောသိ။ ဥဒါန၊ဌ။ဌ၆။ (–ထေရဌ၊ဌ။ဌ၄ရ။)

ဥန္ဒြယနသဒ္ဒ (ပု) [ဥန္ဒြယန+သဒ္ဒ] ပြိုကွဲ-ပျက်စီး-ပြိုကျ-ခြင်းကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသောအသံ၊ ပြိုကွဲပျက်စီးသံ။ မဟာ-ပတတိဥန္ဒြယနသဒ္ဒေါ ဝိယ အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ ဌ်ဌ။ ၂ဌ၅။ (–အပ၊ဌ်ဌ။ဌ၅။ ဓာ၊ဌ်ဌ။ဌ၀။)

ဥန္ဒြယိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+အာ] ပြိုကျပြီ။ ဥန္ဒြယတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒြယိသ္သတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+သ္သတေ] ပြိုကွဲပျက်စီးလတ္တံ့။ ဥန္ဒြယတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒြယ်တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ] ပြိုကျ-ပျက်စီး-၏။ ဥန္ဒြယတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒ (တိ) [ဥန္ဒ+တ။သူစီ။ ဥန္ဒ ကြွေဒေ၊ ဟုနော, ဥနော ဝါ။ ဓာန်၊ဌ်။ရ၅ဌ။] စိုစွတ်သော။ တိန္တော လ္ဒ ကိလိန္နော နှာ။ ဓာန်။ရ၅ဌ။

ဥန္ဒဂ်လ (တိ) [ဥ+နဂ်လ] (ထွန်ယက်မှုမပြုပဲ) ထောင်ထားအပ်သော ထွန်တုံးရှိသော၊ ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးခြင်းတည်းဟူသော လယ်ယာ လုပ်ငန်းကိစ္စအားလုံး ရပ်နားထားသော၊ ထွန်တုံးပိတ်ခြင်း။ ထွန်တုံးမှောက်ခြင်း။ (ဓမ္မ၊ ဌ်ဌ။ဌ၅။) လုံးဝမထွန်မယက်ခြင်း။ ဥန္ဒဂ်ဂ်ल-ဓာသမိမံ ကရောန္တု(ဓာ၊ ၂။ဌ၃ဌ)တိ ဟုမံ ဓာသံ ကသနနဂ်လာနိ ဥဿာပေတ္တာ ကေ-

မနွေ ဌပေတ္တာ —— မနုဿာ မဟာဆက် ကရောန္တိ။ စာ၊ဌ၊ရ။ ၂၃၉။ သကလဓမ္မေဒီပံ ဥနၵံလံ ကတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ (–စာ၊ဌ၊၁။ ၂၄၅။ စာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၉။ စာ၊ဌ၊၃။၁၁ဝ၊၃၉၃။ စာ၊ဌ၊ ၄။၃၅၅။) သကလဓမ္မေဒီပတလေ ဥနၵံလ–ပဟောသိ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၁၅။

ဥနၵ (တိ) [ဥ+နမ+တ] (၁) မြင့်တက်–မြင့်မောက်–သော။ (၂) တက်ကြွသော၊ထောင်လွှားသော၊သူ။ (၃) အထက်သို့ညွှတ်သော၊ ထောင်မတ်–တုန်လှုပ်–ပျံ့လွင့်–သော။ (၁) ဥနၵာ ဘူမိပွဒေသော ဩနမန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၄၆။ (၂) သတ္တာဟိ မာနေဟိ ဥနၵတော။ ပဋိသံ။၁ ၂၄။ ဥဒါန၊ဌ။၁ ၂ရ။ ဟုတိဝုတ်၊ဌ။၁၃ရ။ (သတ္တမာန–သရုပ်ကို အဘိ၊ဝိ။၃၉ရ–ကြည့်။) (၃) ဥဒ္ဓံ နတံ ဥနၵတံ၊ ဥဒ္ဓတံ ဝိကွိတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၀။

ဥနၵဩနတ (တိ) [ဥနၵတ+ဩနတ] ထောင်လွှားတက်ကြွသော, အားငယ်ခင့်လျှိုးသောသူ။ (သုခစသော လောကဓမ်အကောင်းနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ မြင့်မောက်ဝင့်ကြွားထောင်လွှားအားတက်နေ၍ ဒုက္ခစသော လောကဓမ်အဆိုးနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ နိမ့်ကျင့်လျှိုး အားငယ်နေသောသူ။) ဌိတာ တေ ဟုနွမ်ခီလောဝ၊ နိ တေ ဥနၵတဩနတာ။ ထေရ။၃၁၅။ နိ တေ ဥနၵတဩနတာ၊ကဒါစိ ဝိ ဥနၵတာ ဝါ ဩနတာ ဝါ နိ ဟောန္တိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄ရ။

ဥနၵထကာယ (ပု) [ဥနၵတ+ကာယ] ထောင်မတ်သော ခန္ဓာကိုယ်။ ဥနၵတကာယေန ဂစ္ဆန္တာ အညေ ပဿိဿန္တိတိ ဩနတာ ဂန္တွာ ပရံ ဃာတေန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ဝ။ ဥနၵတကာယေနာတိ အနောနတဘာဝေန သမုဿိတသရီရေန။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။၁ဝ၃။

ဥနၵထကာယစိတ္တ (တိ) [ဥနၵတ+ကာယစိတ္တ] အထက်သို့ ညွှတ်သော ကိုယ်စိတ်ရှိသော၊သူ။ ထုဌော ဧဝ ဥနၵတကာယစိတ္တော စ ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၉၁။

ဥနၵတစ် (ပု) [ဥနၵတ+အဂ်] မြင့်သောကိုယ်အင်္ဂါ။ ယဿ ကဿစိ ဂဟဏတ္ထံ ပဋိစ္ဆဒ္ဒနော ဥနၵတဂေါတိ ဟုဝ အဓိပ္ပေတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၈။

ဥနၵတဌာန (နာ) [ဥနၵတ+ဌာန] မြင့်မောက်သော အရပ်။ အန္ဓမသော ဘူမိပွဒေသေဝိ ဥနၵတ–ဌာနေ နိသိန္နသ ဒေသေတုံ နိ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၁ရ၀။ (–မ၊ဌ၊ ၂။၆၁။ အံ၊ဌ၊၁။ရ၀ရ။)

ဥနၵတဒန္ဓိ (တိ) [ဥနၵတဒန္ဓ+ဣ] မြင့်တက်–ရှည်လျှား–သောသူးရှိသော၊ အစွယ်ပြူးပြူး ရှိသော၊သူ။ ဥနၵဒန္ဓိ– ကြည့်။

ဥနၵတပ(ပ)ဒေသ (ပု) [ဥနၵတ+ပဒေသ] မြင့်မောက်သော အရပ်။ ဥနၵတပ(ပ)ဒေသေ နိသိန္နော အဂါရဝံ ပကာသေတိ။ ဝိ၊ဌ၊။ ၁ဝ၁။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ရ၄။ မ၊ဌ၊။၁ ၁ ၅။ သံ၊ဌ၊။ ၁ ၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၄။ မဟာနိ၊ဌ၊ ၂ ၆။

ဥနၵတပါ(ဝါ)ယ (တိ) [ဥနၵတ+ပါယ] အထက်သို့ တက်ခြင်းများသော၊ များသောအားဖြင့် အထက်သို့တက်သော၊(သူ။) ဥနၵာဒီ–ကြည့်။

ဥနၵတဘာဝ (ပု) [ဥနၵတ+ဘာဝ] မြင့်မောက်သည်၏ အဖြစ်။ ဥနၵတဘာဝေန ပံသုကူလံ ဝိယ ပံသုကူလံ။ မ၊ဋီ၊။ ၂ ၅ ၁။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊။ ၅ ရ–၌ ပံသုကူလ ဖွင့်ရာတွင် အဋ္ဌဂ္ဂတဌေန–ဟုဖွင့်၏။ ယင်းအဖွင့်နှင့် ဤဋီကာ ဥနၵတ ဘာဝေန သည် သဘောတူပင် ဖြစ်၏။)

ဥနၵဩနတ (တိ) [ဥနၵတ+အဝနတ] မောက်လျက် နိမ့်လျက် နေသော၊ မြင့်သည်နေရာက မြင့်, နိမ့်သည်နေရာက နိမ့်သော။ ဝိဌိက–

ကုကော ဥနွတာဝနတော ဟောတိ။ မဟာ။၁၁၅။ မဗျာ။။၃၅၅။

ဥနွတာဝနတိ (တိ) [ဥနွတ+အဝနတိ] တက်ကြွ ထောင်လွှားခြင်း,နိမ့်ကျုံ့လျှိုးခြင်း၊ စိတ်နေ မြင့်ခြင်း, စိတ်ဓာတ်ကျခြင်း။ ယောဂါဝစရေန ဥနွတာဝနတိ နှ ကရကီယာ။ မိလိန္ဒ။၃၃၀။

ဥနွတိ (တိ) [ဥ+နမ+တိ] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-မာန်မူ-ခြင်း။ ယော ဝေရွေပေါ် မာနော မညနာ မညိတတ္တံ ဥနွတိ ဥနွမော။ အဘိ၊ ၈။၂၂၅။ မဟာနိ။ ၆၁။ ဥဿိတဌေန ဥနွတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။၁။၄၀၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၀၃။

ဥနွတိလတ္ထဏ (တိ) [ဥနွတိ+လက္ခဏ] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-ခြင်း လက္ခဏာရှိသော(မာန)။ သော ဥနွတိလက္ခဏော။ အဘိ၊ဋ္ဌ။၁။၂၉၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၉။

ဥနွတုနွတ (တိ) [ဥနွတ+ဥနွတ] မြင့်မောက်, မြင့်မောက်သော။ သန္ဓိဌာနေသု ဝိလာယိတ္တာ မဇ္ဈေ ဥနွတုနွတာနိ ဟောန္တိ။ မဗျာ။၁။၃၅၄။ (-မဇ္ဈိ၊၂။၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၂။)

ဥနွတုနွတဌာန (နှ) [ဥနွတုနွတ+ဌာန] မြင့်မောက်, မြင့်မောက်သောနေရာဌာန။ ဥသု-ကာရာ ------တေလကဋ္ဌိကေန မဂ္ဂေတ္တာ ကုက္ကုဋ္ဌေ တာပေတ္တာ ဥနွတုနွတဌာနေ နမေန္တာ ဥဇုံ ကရောန္တိ။ မဗျာ၃။၂၃၆။

ဥနွဒတိ (ကြို) [ဥ+နဒ+အ+တိ] (၁) ကြွေးကြော်၏၊ဟစ်အော်၏။ (၂) မြည်ဟီး၏။ ပဲ့တင်ထပ်၏။ (၁) မဟာဒေနော တံ အစ္ဆရိယံ ဒိသွာ---- မဟာပုရိသံ ပသံသတိ ဥနွဒတိ အပ္ပေါ်ဌေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ ဥနွဒန္တိ- နှ ခေါ အာနန္ဒ ဣမေ.ဝိယာသာဒါ ဣဒါနေဝ ဝိယာသံ ခါဒိတ္တာ ဥနွဒန္တိ၊ ပုဗ္ဗေပိ ဥနွဒန္တိယေဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆။ ဥနွဒီဆု- သဟသာမတ္တာ အမစ္စာ "ကာလိဂေါ ပလာယတိ"တိ ဥနွဒီသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆။ (၂) စက္ကဝါဠပဗ္ဗတေ ဥနွဒိ(ဥနွာဒိ)။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊။။၁၄၁။ အပ၊ဋ္ဌ၊။၂၉၅။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊။၈၆။)

ဥနွဒန္ဓ (တိ) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဓ။ ထိ-ဌ ဥနွဒန္ဓိ] (၁) ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-သောဃူ။ (၂) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်သံပြု-သော။ (၁) တေ------ အစ်ရဝတိ ဂန္ဓာ နှဒိတိရေ ဥနွဒန္ဓာ ယုဗ္ဗန္ဓိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။ သုကထိတော ပဏ္ဍိတေန ပညောတိ ဥနွဒန္ဓာ သာဓုကာရသဟဿာနိ အဒီသု။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၆။၁၅၂။ (၂) မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတ္တာ ဥနွဒန္ဓိ ကမ္ပိတ္ထ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၅။ (-အပ၊ဋ္ဌ၊။၅၅။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။ရ၃။)

ဥနွဒန္ဓိ (ကြို) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဓိ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-ကြကုန်၏။ ဥနွဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥနွဒန္ဓိတ (ထိ) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဓ+ဣ] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်သံပြု-သော။ ဥနွဒန္ဓ (၂) ကြည့်။

ဥနွဒန္ဓိ (တိ) [ဥနွတဒန္ဓ+ဣ] မြင့်တက်-ရှည်လျား-သော သွား-အစွယ်-ရှိသော၊သူ။ ဥနွဒန္ဓိ ဝိဇာနာယိ၊ ဇာတံ သရဏတော ဘယံ။ ဇာ၊။။၃ရ။ ဥနွဒန္ဓိတိပိ တမေဝ ဆာလ္ပတိ၊ သော ဟိ ဥနွတာနံ ဒန္ဓာနံ အတ္ထိတာယ ဥနွတာ ဒန္ဓာ အဿ အတ္ထိတိ ဥနွဒန္ဓိ၊ ဥနွတဒန္ဓိတိပိ ပါဠေယေဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။

ဥနွဒန္ဓိ (ထိ) [ဥနွတ+ဒန္ဓ။ ဣတ္ထိဇာတက ဣပ္ပဝုည်း သက်] မြင့်တက်-ရှည်လျား-သော သွားရှိသော (ခြဆေး)။ အပရော နယော-တဝ မိဂီ သိဟီ ဥနွဒန္ဓိ မမ ပုတ္တဒါရံ တဌေန္ဓိ ယေနကာမံ ပဏာမေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။

ဥနွဒီ (ကြို) [ဥ+နဒ+ဣ] မြည်ဟီးပြီ၊ ပဲ့တင်ထပ်ပြီ။ ဥနွဒတိ(၂) ကြည့်။

ဥနွဒီဆု (ကြို) [ဥ+နဒ+ဏု] ကြွေးကြော်-

ဟစ်အော်-ကြကုန်ပြီ။ ဥန္ဒဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥန္ဒဒိတ (တိ) [ဥ+နဒ+တ] ကျူးရင့်-တွန်ကျူး-အပ်သော။ အတ္တုန္ဒဒိတာ သီခံဟိတိ မဓုရ-သရေန ဥန္ဒဒိတာ။ ထေရဂု၊၂။၄၅၂။

ဥန္ဒဒိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+နဒ+တ္တာ] ကြွေးကြော်၍၊ ဟစ်အော်၌၊ ကြိုးဝါး၍။ သဂါမံ ပဝိသိတ္တာ ဥန္ဒဒိတ္တာ ဗလကောဋ္ဌကံ ဘိန္ဒိတ္တာ။ ဇာတ၊ ၁။၃၀၀။ (-ဇာတ၊၂။၃၆၃။)

ဥန္ဒမ (ပု) [ဥ+နမု+အ] (က) မြင့်မောက်သောအရပ်၊ ကုန်းမြင့်။ (ခ) မောက်ကြွား သောတရား(မာန)၊မောက်ကြွားသော၊သူ။ (က) ဥန္ဒမေ ဥဒကံ ဝုဋ္ဌံ၊ ယထာနိန္နံ ပဝတ္တတိ။ ခုဒ္ဒက၊၈။ ပေတ၊၁၂၉။ ယထာ ဥန္ဒမေ ထလေ ဥန္ဒတပ္ပဒေသော။ ပေတ၊၆။၂၆။ (-ဒီဃ၊၁။၁၄၀။ မဇ္ဈ၊၃။၁၅၄။ ခုဒ္ဒက၊၆။၁ရ၉။) (ခ) ဥန္ဒမတိ(က) ကြည့်။

ဥန္ဒမတိ (ကြိ) [ဥ+နမု+အ+တိ] (က) မြင့်မောက်-မောက်ကြွား-တက် ကြွ-၏။ (ခ) တက်-ပေါ်ထွက်-လာ၏။ (က) နိန္နဋ္ဌာနံ ဥန္ဒမတိ၊ ဂစ္ဆန္တေ လောကနာယကေ။ မဟာ၊ ၃။၁၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ရ၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။ရ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၃။ မဟာ၊ဋီ၊၃။ သံ၊ ဋီ၊၂။၃ရ၆။) သော ဟသတိ ဥန္ဒမတိ (ဥန္ဒမတိ-၌ ဆန်းကြောင့် ဒီဃ။) စ တေနာတိ သော တေန ဇယတ္ထေန ဥန္ဒတော ဟောတိ ဥန္ဒမော ဇေဿ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၁ဂ၁-၂။ မာ၊နေန စ ဥန္ဒမတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၄၉။ စိတ္တံ ဝိနိဝရဏံ ဟောတိ ဥန္ဒမတိ ဝရုတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။ မ၊ဋ္ဌ ၊၃ရ၃။ ဥန္ဒမတိ နာ သကုံစတိ၊ အလိနဋ္ဌ ဟောတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄။ ဥန္ဒမတိတိ ဥဒဂ္ဂံ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၂ရ။ ဥန္ဒမန္တိ-ဩနတာ ဥန္ဒမန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၀။ ဒါနေန ဝိယ၀ါစာယ၊ ဥန္ဒမန္တိ နမန္တိ စ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၃။ခ၀၀။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၀၆။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆၂-၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၂ခ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၃။ခ၆၂။) (ခ) ယာဝ နာ ဥန္ဒမတေ ပဘက်ရော (ဥဒါန။ ၁၆၉)တိ-----သူရိယော နာ ဥဂ္ဂမတိ နာ ဥဒေတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ခ၂၅။

ဥန္ဒမတေ (ကြိ) [ဥ+နမု+အ+တေ] တက်-ပေါ်ထွက်-လာ၏။ ဥန္ဒမတိ(ခ) ကြည့်။

ဥန္ဒမန (နာ) [ဥ+နမု+ယု] တက် ကြွ-ထောင်လွှား-ခြင်း။ မာနန္တိ ဇာတိအာဒိဝတ္ထုကံ စေတသော ဥန္ဒမနံ။ ဌာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄ရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၁။)

ဥန္ဒမန္တ (တိ) [ဥ+နမု+အန္တ] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-မောက်ကြွား-သော၊သူ။ ဝေ ဥန္ဒမတော စ "ယာ ဥန္ဒတိ"တိ ဂါထာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၄ရ။ ဥဏ္ဍမန္တ-လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမန္တိ (ကြိ) [ဥ+နမု+အ+အန္တိ] မြင့်မောက်ကုန်၏။ ဥန္ဒမတိ (က) ကြည့်။

ဥန္ဒမာဘာ၀ (ပု) [ဥန္ဒမ+အဘာ၀] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-မောက်ကြွား-မှု၏ မရှိခြင်း။ ပညာယ ဥန္ဒမာဘာ၀ေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၃၄။

ဥန္ဒမိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+နမု+တ္တာ] ကြွတက်၍၊ ဖောင်းကြွ၍။ တာ၀ဒေ၀ နိန္ဒဋ္ဌာနံ ဝါတပူရိတံ ဝိယ ကမ္မာရဘဿ ဥန္ဒမိတ္တာ ပထ၀ိသမံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅ရ။

ဥန္ဒမေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+နမု+ဏေ+တိ] မြင့်တက်စေ၏။တက်သွားစေ၏။ပြောင်တန်းစေ၏။ ဥန္ဒမေဟိ-သမုန္ဒမယာတိ ကောသဇ္ဇပဟ္ဘတော သမုန္ဒမေဟိ-----တံ ဝိရိယာရမ္ဘ၀သေန သမ္ဘာ ဥန္ဒမေဟိ၊ အနောနတံ အနပနတံ ကရော-ဟိတိ အဓိပ္ပါယော။ ထေရဂု၊၃။၁၀၉။ ဥန္ဒ-

မေန္ဓ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမေတ္တာ (ကြီးဝိ) [ဥ+နမု+ဏေ+တ္တာ] မော့တက်စေ၍။ ဧကေ မုခံ ဥန္ဒမေတ္တာ နက္ခတ္တာနိ ဂဏယန္ဓာ ဝိယ စရန္တိ။ ဒီဃ၊ ၂။၃၉။ ဥန္ဒာမေတ္တာ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမေန္ဓ (တိ) [ဥ+နမု+ဏေ+အန္ဓ] မြင့်တက်စေသော၊သူ။ သမုန္ဒမယန္တိ သမ္မာ ဥန္ဒမေန္ဓော သမာပတ္တိဝသေန ကောသဇ္ဇပက္ခေ ပတိတုံ အဒတ္တာ တတော ဥဒ္ဓရန္ဓော ဝိရိယသမတ်ယောဇေန္ဓောတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁ဝ၉။

ဥန္ဒမေတိ (ကာ၊ကြီ) [ဥ+နမု+ဏေ+ဟိ] မြင့်တက်စေ၏၊ ဟက်သွားစေ၏၊ ပြောင့်တန်းစေ၏။ ဥန္ဒမေတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒဟနာ (ထီ) [ဥ+နဟ+ယု] အထက်အထက်ဌ ရစ်ပတ်ချည်နှောင်ခြင်း။ အထက်အထက်ဌ နှောင်ဖွဲ့ခြင်း။ ရစ်ပတ်ချည်နှောင်ကြောင်းစကား။ လာဘသက္ကာရသိလောကသန္ဓိ–ဿိတသ ပါဝိစ္ဆသ ဂ္ဂဟ္ဓာပကတသ ယာ ပရေသံ အာလပနာ ----ဥန္ဒဟနာ သမုန္ဒဟနာ။ အဘိဝိ။၃ဝ၆။ မဟာနိ။၃ဝ၃။ ဥန္ဒဟနာတိ---- ထာဝ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ နဟနာ ဝေဌနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ အထဝါ---ယာ ဝေဌ္ဌပါ နိမ္မေဌ္ဌေန္ဓသ္ဿာပိ ဝေဌနကဏ္ဌတ၊ သာ ဥန္ဒဟနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄ဖ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊ ၂ဖ၊ ၂ရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ရဝ။ ဥန္ဒဟနာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သတ္ထနာ ပလိဝေဌနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ၊ ၅။၄။

ဥန္ဒိ (တိ) [ဥ+နဋ] တက်ကြွသော ကျူရိုးနှင့်တူသော . မာနရှိသော၊သူ။ တက်ကြွသော အချိုးနှိုးသော မာနရှိသော၊သူ။ ယေ တေ ပုဂ္ဂလာ အဿဒ္ဓါ ----ဥဒ္ဓတာ ဥန္ဒိနော စပလာ မုခရာ။ မ၊ဋ၊၃ဝ။ (–သံ၊ဋ၊ဖ၀။ သံ၊ဋ။ ၂၃၅။ အံ၊ဋ။ဂရ၀၊ ၂ဖ၉။ အံ၊ ၂။ဘရ၄၊ဝ၄ဝ။ ဥဒါန။ဘ ၂ ၁။ ဣတိဝုတ်။ ၂ရ၀။ ထေရ။ဝ၁ ၂၊ဝ၄ဘ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ရ၅။) ဥန္ဒိနော ဥဒ္ဓတာ ဥဒ္ဓတနော ဥဒ္ဓိတ–တုစ္ဆမာနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊ဘ။ဘ၅ဖ။ သံ၊ဌ၊ဘ။ဘ၀ဖ။ သံ၊ဌ၊ဝ။ ၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊ ၂။၄၅။ တုစ္ဆဘာဝေန မာနော နဌော ဝိယာတိ နဌော၊ မာနသခ်ါတော ဥဒ္ဓတော နဌော တေဿန္ဓိ ဥန္ဒိနော။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ဘ၆။ မ၊ဋီ၊ဘ။ ၂၅ဝ။ သာရတ–ဘာဝေန တုစ္ဆတ္တာ နဌော ဝိယာတိ နဌော၊ မာနောတိ အာဟ" ဥန္ဒိနော ဥဒ္ဓတနော"တိ၊ တေနာဟ "ဥဒ္ဓိတတုစ္ဆမာနာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊ ဘ။ဘ၅ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၄ဝ၊ ၂ဝ၅။(– အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၃၊ ၂ရ၅။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဖ၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ ၂။ ဣတိဝုတ်။ ဌ။ဝ ၂။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၄၊ဝ၆၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ရ၉။ ဝိမတိ၊ဘ။ ၂၄ဘ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၅ဘ၃။ အနုဋီ၊ ဝ။ ၅ဘ။)

ဥန္ဒာဒ (ပု) [ဥ+နာဒ] မြင့်တက်သော အသံ၊ ပဲ့တင်သံ။ ဥန္ဒာဒီ–ကြည့်။

ဥန္ဒာဒန (နံ) [ဥ+နဒ+ဏေ+ယု] မြင့်တက်သောအသံ ဖြစ်စေခြင်း။ ဆောက်ပုံ၊ကြည့်။

ဥန္ဒာဒနတ္ထ (ပု) [ဥန္ဒာဒန+အတ္ထ] မြင့်တက်သောအသံ ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး။ ပဲ့တင်ထပ်မျှ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ကြွေးကြော်ခြင်းအကျိုး။(သမ္ဘ။) ဥဂ္ဂသေနောပိ သတ္ထရိ အန္ဓောနဂရံ အပဝိဋ္ဌေယေ ဥန္ဒာဒနတ္ထာယ မဟာနေဿ အဂ္ဂိလိသည် ဒတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၃ဝ ၂။

ဥန္ဒာဒယန္တ (တိ) [ဥ+နဒ+ဏယ+အန္တ] မြည်ဟီးစေသော၊ ပဲ့တင်သံကိုပြုစေသော၊ ပဲ့တင်ထပ်စေသော၊ မိုးကြီးသံနှင့်တူသော အသံကိုပြုစေသော။ ဟောက်သော။ (ကြီ၊ဝိ)၊ မြည်ဟီးစေလျက်၊ ပဲ့တင်ထပ်စေလျက်၊ ဟီန်းဟောက်လျက်။ အထ ထေရော အရုဏ–

သိခါယ ဝညာယမာနာယ မဟာပထဝီ ဥန္နာဒယန္တော ------ ပရိနိဗ္ဗာယိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၃။ သကလံ ပမ္ဘတံ ဥန္နာဒယန္တော (ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၇)တိ ပထဝီကမ္ပနေန သကလံ ပမ္ဘတံ ကေ၊ နိန္နာဒံ ကရောန္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၈။ ဝနေ ဥန္နာ-ဒယန္တေန သီဟေန ဝိယ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၄၂။ ဥန္နာဒယန္တေနာတိ အသနိသဒိသံ ကရောန္တေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၇၅။

ဥန္နာဒယမာန (တိ) [ဥ+နဒ+ဏယ+မာန] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေသော။ (ကြိ၊ဝိ) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေလျက်။ ဒေဝတာ သာဓု-ကာရံ ဒဒမာနာ ဝနံ ဥန္နာဒယမာနာ မဇ္ဈရ-ဿရေန ဣမံ ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၄၀။(-၃၃၅)။

ဥန္နာဒသဒ္ဒ (ပု) [ဥန္နာဒ+သဒ္ဒ] ဟစ်အော်ကြွေးကြော်သံ။ ယဿ ဥန္နဒန္တိယာ ဥန္နာဒသဒ္ဒေါ ယောနေသဟဿတော ပဋ္ဌာယ ပထဝီဥန္ဒြ-ယန သဒ္ဒေါ ဝိယ သုယျတိ။ အပ၊ဌ၊၁။၈၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။၈၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၅၈)

ဥန္နာဒသဟဿ (နဿ) [ဥန္နာဒ+သဟဿ] ထောင်ပေါင်းများစွာသော ဟစ်အော် ကြွေးကြော်သံ။ မဟာဒေနော ဥန္နာဒသဟဿာနိ ပဝတ္တေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၃၀။

ဥန္နာဒိ (ကြိ) [ဥ+နဒ+ဏျိ] မြည်ဟီးပြီ၊ ပဲ့တင်ထပ်ပြီ။ ဥန္နဒတိ(၂) ကြည့်။

ဥန္နာဒိနီ (ထီ) [(၁) ဥ+နဒ+ဏိ+ဣနီ။ (၂) ဥန္နာဒ+ဏျိ+ ဣနီ] ဥန္နာဒီ-နှင့် အနက်တူ။ ၎င်းကြည့်။

ဥန္နာဒီ (တိ) [(၁) ဥ+နဒ+ဏိ။ (၂) ဥန္နာဒ+ဏျိ။ ထီ-ဌ ဥန္နာဒိနီ]. မြင့်တက်သော အသံရှိသော၊ ပဲ့တင်သံ ရှိသော၊သူ။ ဝေ ဝုတ္တေ ဟာဏဝကာ ဥန္နာဒိနော ဥစ္စာသဒ္ဒ-မဟာသဒ္ဒါ အဟေသုံ။ ဒီ၊ဝ။၉၀။ တေန ခေါ ပန သမယေန ပေါဠိပါဒေါ ပရိဗ္ဗာဇကော မဟာတိယာ ပရိဗ္ဗာဇကပရိသာယ သဒ္ဓိံ နိသိန္နော ဟောတိ ဥန္နာဒိနိယာ ဥစ္စာသဒ္ဒမဟာသဒ္ဒါယ အနေကဝိဟိတံ တိရစ္ဆာနကထံ ကထေန္တိယာ။ ဒီ၊ဝ။၁၆၊၃ (-၁၃၆။ ဒီ၊ဝ။၃၀၊၃၁၊၃၃။ မ၊ ၂။၁ဂ၁။ဆ၊ဝ။၄၀၆။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၁ဂ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၉၈။) ဥန္နာဒိနိယာတိ ဥစ္စံ နဒမာနာယ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၃၀၁။ မ၊ဌ၊ဝ။၁၅၅။ ဥစ္စံ နဒမာနာယာတိ ဥစ္စံ ကတ္တာ သဒ္ဒံ ကရောန္တိယာ။ မ၊ဋီ၊ဝ။၁၀၈။ ယထာ ဥန္ဒုတပ္ပါယော သဒ္ဒေါ ဥန္နာဒေါ။ ဝေ ဝိပုလ-ဘာဝေန ဥပရူပရိ ပဝတ္တောဝိ ဥန္နာဒေါတိ တဒုဘယံ ကေ၊ဌ၊ ကတ္တာ ပါဠိယံ "ဥန္နာဒိနိယာ"တိ ဝတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၂။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဝ၊ရ၁။

ဥန္နာဒေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+နဒ+ဏေ+တ္တာ] မြည်ဟီးစေ ၍၊ ပဲ့တင်ထပ်စေ၍။ ဒသ-သဟဿိလောကဓာတုံ ဥန္နာဒေတ္တာ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမိ။ အပ၊ဌ၊ဝ။ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။ရ၄။ သော မနုဿေဟိ ဂုမ္ဗပရိယန္တေ ဌတ္တာ ဥန္နာဒေတ္တာ ဂုမ္ဗေ ပဟာဌမတ္ထေယေ၀ တတော နိက္ခမိ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။၂၅၆။ (-ဓမ္ဓ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၆။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။ဂ၊ ၄၃၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ဝ၁။)

ဥန္နာဒေန္တ (တိ) [ဥ+နဒ+ဏေ+အန္တ] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေသောသူ။ (ကြိ၊ဝိ) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေလျက်။ ဒသသဟဿိ-လောကဓာတုံ ဥန္နာဒေန္တော ဥပဂဋ္ဌိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၄။ မဟာသတ္တော ဝနံ ဥန္နာဒေန္တော ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။ ၂၄၀။ သတ္တာ တံ အနုဗန္ဓိတ္တာ ဥန္နာဒေန္တသ မဟာနေသ သဒ္ဒံ သုတ္တာ။ ဓမ္ဓ၊ဌ၊ ၂။ဝ၁ ၂။ (-ဇာ၊ဌ၊ ၅။ ၅ဝ၆။)

ဥန္နာမ (ပု) [ဥ+နမု+ဏ] (၁) ကုန်းမြင့်အရပ်၊ အမြင့်ပိုင်း။ (၂) (မိမိမြစ်ရာဝဂ္ဂိုလ်ကို) မြှောက်

ပင့်တတ်သောတရား (မာနတရား)။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ယော ဝေရူပေါ မာနော မညနာ မညိတတ္တံ ဥန္နတိ ဥန္ဒာမော ဓဇော။ မဟာနိ။၆၀။ ယဿုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ ပုဂ္ဂလံ ဥန္ဒာမေတိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဌပေတိတိ ဥန္ဒာမော။ အဘိ။ဋ္ဌ။၁။၄၀၄။ မဟာနိ။ဋ္ဌ။၁၈၄။ (အဘိ၊ ခ။၂၂၅-ဌ)ဥန္ဒမ-ဟု ရသနင့် ရှိ။)

ဥန္ဒာမနိန္ဒာမ (ပု) [ဥန္ဒာမ+နိန္ဒာမ] ကုန်းမြင့်အရပ် ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္ဒာမနိန္ဒာမီ (တီ) [ဥန္ဒာမ+နိန္ဒာမ+ဣ] ကုန်းမြင့်အရပ်ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်ရှိသော၊ အမြင့်အနိမ့် ဖြစ်၍ မညီညာသော မြေပြင်ရှိသော။ ဣမေ ဘိက္ခဝေ ခေတ္တံ ဥန္ဒာမနိန္ဒာမီ စ ဟောတိ။ အံ၁။၆၉။ ဥန္ဒာမနိန္ဒာမီတိ ထလနိန္နဝသေန ဝိသမတလံ ။အံ။ဋ္ဌ။၁။၂၂၉။

ဥန္ဒာမေတိ (ကြို) [ဥ+နမု+ဏေ+တိ] ပြောက်-ကြွ-စေ၏။ ပင့်မြှောက်၏။ ဆန့်တန်း၏။ သော ဂစ္ဆန္ဒော နု သတ္တိ ဥန္ဒာမေတိ။ မ၊။၃၃၀။ နု သတ္တိ ဥန္ဒာမေတိတိ ဂမ္ဘီရေ ဥဒကေ ဂစ္ဆန္ဒော ဝိယ နု ဥိရံ ဥန္ဒာမေတိ။ မ၊ဋ္ဌ။၃၊ ၂၆၆။(-မ၊ ဋ္ဌ။၁။၃၉၀။ မ၊ဋီ။၃။၁ရရ။) ဥန္ဒာမ (၂)လည်း ကြည့်။

ဥန္ဒာမေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+နမု+ဏေ+တွာ] (က) ကြွတက်စေ၍၊ မြင့်တက်စေ၍။ (ခ) မော်၍၊ မော့၍။ (ဂ) ဝါတပုဏ္ဏဘဿစမ္ဘံ ဝိယ ပထဝိ ဥန္ဒာမေတွာ။ ဓာ၊ဋ္ဌ။၆။၄၀။ (ခ) ကာယံ ဥန္ဒာမေတွာ (သံ၊ဋ္ဌ။၃။၁၃)တိ ကာယံ အဗ္ဘုန္ဒာမေတွာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ရရ။ (-သံ၊ဋ္ဌ။၃။၂၀၅။)

(ခ) ရာဟု အာဂန္ဓာ နိပန္နံ ဘဂ္ဂဝန္တံ ဂိဝံ ဥန္ဒာမေတွာ နဘမဇ္ဈေ ပုဏ္ဏစန္ဒံ ဝိယ ဥလ္လောကေသိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ။၁။၂၅၅။ (ခ) ဧကေ မုခံ ဥန္ဒာမေတွာ နက္ခတ္တာနိ ဂဏယန္တာ ဝိယ စရန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ရ၉။ မ၊ဋ္ဌ။၃။ ၂၆၀။

ဥန္ဒိတတ (တိ) [ဥန္ဒိတ (ဥ+နိ+တ)+က] ထုတ်၍ ဆောင်အပ်သော။ ဥန္ဒိတကော လောကသန္ဓိ-ဝါတော ဟညတိ နိစ္စမထာကော။ ပဋိသံ။ ၁၂၃။ ဥဒါန။ဋ္ဌ။၁၂၆။ ဗ္ဟတိဝုတ်။ဋ္ဌ။၁ရ၉။ ဥန္ဒိ-တကောတိ ဥဂ္ဂဟေတွာ နီတော၊ ဓာတိယာ ဥဂ္ဂဟေတွာ ဓရောဒိဥပဒ္ဒဝါယ နီတောတိ အတ္ထော။ ကကာရော ပနေတ္ထ အနုကမ္ပါယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀။

ဥပ (ဗျ) ဤဥပသဒ္ဒါကို နိပါတ်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း, ဥပသဂ(ဥပသာရ)ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း နှစ်မျိုးတွေ့ရ၏။ ထိုတွင် နိပါတ်ဖြစ်သော ဥပသဒ္ဒါကို "ဥပနိတဝယော-တိ ဥပါတိ နိပါတမတ္တံ"(ဝမ္မ၊ဋ္ဌ။ ၂။ ၂၁၆။)ဟူ၍ အနက်မရှိ ပဒါလင်္ကာရအဖြစ် အဖွင့်တွေ့ရ၏။ ဥပသာရဖြစ်သော ဥပသဒ္ဒါ၏ အနက်နှင့် ဥဒါဟရဏ်များမှာ-

(၁) ချဉ်းကပ်ခြင်း=ဥပဂမနဥပဂတ။ ဥပဂမနေ-နိသိန္နံ ဝါ ဥပနိသီဒေယ္ယ။ ရူနှာ။ ၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဝ၆။ ဓာန်။၁၁၈။ ဥပ-နိသိန္နောတိ ဥပဂန္တ္ဝာ နိသိန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၅။ ဥပညာသိန္ဓ ဥပဂန္တ္ဝာ ဂုဏ် အညာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။ (၂) အနီး=သမီပ။ သမီပေ-ဥပနဂရံ။ ရူနှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဝ၆။ ဓာန်။၁၁၈။ ဥပဿုတိန္ဓ သုတိသမီပံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၁ရ၉။ ဥပ-သုမ္ဘေယျာတိ ဘေ ဥပသဒ္ဒေါ သမီပတ္ထော။ မ၊ဋီ၊။ ၂၃။ (၃) လားရောက်ခြင်း၊ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း=ဥပပတ္တိ။ ဥပပတ္တိယံ-ဘဝ်ံ လောကံ ဥပပဇ္ဇတိ။ ရူနှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၃ဝ၆။ (၄) အသင့်၊သင့်လျော်ခြင်း=ယုတ္တိ။ ဥပပတ္တိ ယုတ္တိ၊ ယတော ဥပပတ္တိတော ဗ္ဟက္ကတိတိ ဥပေက္ခာ။ ရူနှာ။၁ဝ၀၊၁ဝ၁။ နိတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။ဝ၆၅။ ဓာန်။၁၁၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၁ ၂ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊။၁၅၅။ ဥပပတ္တိတော ယုတ္တိတော ဗ္ဟက္ကတိ။ ဝိဘာဝိနီ။ ၇ရ။ (၅) တူသည်၏အဖြစ်၊

တူခြင်း=သာဒီသ။ သာဒီသော–ဥပမာနံ ဥပမာ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။ ၁၁၈၅။ (၆) ဆပိုအလွန်=အဓိက။ အဓိကော–ဥပ၁ါရိယံ ဒေါကော။ရှုနှာ။၁၃၁။ ဥပ၁ါရိယံ ဒေါကော၊ ၁ါရိယာ ဒေါကော အဓိကောတိ အတ္ထော။ ဥပနိက္ခေ ကဟာပဏ၊ နိက္ခသ ကဟာပဏံ အဓိကန္တိ အတ္ထော။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၆၄၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၇) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်း=ဥပရိဘာ၀၊ ဥပရိတ္ထ။ ဥပရိဘာ၀ေ ဥပ–သမ္ဘဝေ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ သာမဏေရဘူမိတော ဥပရိဘာ၀ံ သမ္ဘတ္ထာ ဥပသမ္ဘေနော။ ရှုဋီ။နှာ။ရဝ။ ဥပရိ ဆဂ္ဂဘူတာ သမ္ဘဒါတိ ဥပသမ္ဘဒါ။ သာရတ္ထ။ ၃။၁၈၂။ (၈) အစာမစားခြင်း၊ ဥပုသ်စောင့်ခြင်း=ဆနသန။ အနသနေ–ဥပ၀ါသော။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၉) အပြစ်ပြောခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း=ဒေါသက္ခာန။ ဒေါသက္ခာနေ ပရံ ဥပ၀ဒတိ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၅။ (၁၀) အမည်=သညာ။ သညာယ်–ဥပဓာ ဥပသဂ္ဂေါ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။ သုတ္တ။နှာ။၃၆၅။ (၁၁) ရှေးဦးစွာပြုခြင်း=ပုဗ္ဗ ကမ္မ။ ပုဗ္ဗကမ္မေ– ဥပတ္ထာမော ဥပကာရော။ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၂) ပူတော်ခြင်း။ ပူဇာယ်(အစွဓေ) ဗုဒ္ဓဥပဋ္ဌာ–ကော မာတုပဋ္ဌာန်။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။ နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၃) ယူထိုက်သော–ထင်ပေါ်လာသော–အခြင်းအရာ=ဂယှာကာရ။ ဂယှာကာရေ–သောစေယျ၀ပစ္စုပဋ္ဌာန်။ ရှုနှာ။ ၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၄) အလွန်အကဲပြင်းထန်စွာ=ဘုသ။ ဘုသတ္ထေ ဥပါ၀ါနံ ဥပါယာသော ဥပနိဿယော။ ရှု နှာ။၁၃၁။ နီတိ။သုတ္တ။နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပသဒ္ဒေါ ဘုသတ္ထောတိ အာဟ "ဗလ၀တရံ အာယာသော ဥပါယာသော"တိ။ ဒီ။ဋီ။၂။၃၃၉။ (၁၅) အနက်မရှိ ပုဒ်တန်ဆာ ပ၀ါလက်ရ ဥပသာရမ္ပ=ဥပသဂ္ဂမတ္တ။ ဥပဓာနာတိတိ စ ဥပသဂ္ဂမတ္တော ဥပသဒ္ဒေါ။ သာရတ္ထ။ ၃။ ၁ ၁ ၀။ (၁၆) နိ၀တ္တိ=ဆုတ်နစ်ခြင်း။ ဓာန်။၁၁၈၅။

ဥ၀ကၛ(တိ) [ဥ၀+ဂမ+ကွိ၊ ဂ ကို ကပြု။ တိ၌ ဥ၀ိကာ] ချဉ်းကပ်တတ်သော၊သူ။ ကုလူ၀ဂ–ကြည့်။

ဥ၀ကၛ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥ၀ကမည်သူ။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥ၀ကမည်သူ သုံးဦးတွေ့ရ၏။ (က) ဒေ၀ဒတ်၏အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥ၀က။ အထ ခေါ ဥ၀ကော မဏ္ဍိကာ–ပုတ္တော ယေန ဘဂ၀ါ တေနုပသင်္ကမိ။ အံ၊ ၁။၅၀၁။ ဥ၀ကောတိ တဿ နာမံ၊–––––– သော ကိရ ဒေ၀ဒတ္တဿ ဥ၀ဋ္ဌာကော။ အံ၊ ဋီ။၂။၃၆၂။ (ခ) ဥ၀ကမည်သော–ပရိဗိုဇ်–တက္ကတွန်း။ ထိုသူသည် ခပ်စောစော သရဏဂုမ်တည်သူ, အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သူ မဟုတ်သော်လည်း ပဉ္စ၀ဂ္ဂိ၊ ဗေဒင်ကပင်မြတ်စွာဘုရားနှင့် တွေ့ရ၍ သာသနာတော်၌ ထင်ရှားသောပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်၊ ထိုဥ၀ကပရိဗိုဇ်သည် ဟောဒီမဏ္ဍိုင်နှင့် ဂယာ၏ အကြား၌ ခရီးရှည် ကြွသွားတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို တွေ့မြင်ရ၍ "အရှင်၏ဣန္ဒြေတို့ကား ကြည်လင်လှပါပေကုန်၏။ အရေအဆင်းကလည်း ဖြူစင်သန့်ရှင်းလှပါ၏။ အရှင်သည် မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရည်စူး၍ (ဆရာ့အရာထား၍) ရဟန်းပြုပါသနည်း။ အရှင်၏ ဆရာကား မည်သူပါနည်း။ အဘယ်ဆရာ၏ တရားကို အသင် နှစ်သက်ပါသနည်း" ဟု မေး၏။ မြတ်စွာဘုရားက "ဥ၀က––––ငါသည် အလုံးစုံကို သိသူဖြစ်၏။ အားလုံးသော အာရုံတရားတို့၌ ကိလေသာအစေးဓာတ်ဖြင့် ငြိကပ်တွယ်တာသူမဟုတ်၊ ငါ့မှာဆရာမရှိ၊ ငါနှင့်တန်းတူ ရည်တူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးမျှ မရှိ" စသည်ဖြင့် မိန့်တော်မူ၏။ ဟင်းသို့ မိန့်လသော် ဥ၀က

ပရိဗိုဇ်သည် "ဟုပေယ္ယာပါဝုသော= အရှင် ဘုရား မိန့်သည်အတိုင်း ဟုတ်နိုင်ပါတယ် (ဤ လို ရှုပကာယမျိုးဌ ဤသို့သော ဥာဏ်မျိုးရှိ နိုင် ဖြစ်နိုင်ပါတယ်) "ဟုပြောဆိုပြီးလျှင် ဦးခေါင်းညိတ်၍ လမ်းလျှောင်လွဲကာ ဝက်ဟာရ ဇနပုဒ်သို့ သွားလေ၏။ ဝိ၊၃။၁၁။ မ၊၁။၂၂၇။ မ၊၂။၂၉၄။ မ၊၆၊၂။၉၄။

ဥပကသည် ထိုဝက်ဟာရဇနပုဒ်၌ သားမုဆိုးရွာတစ်ရွာကို မှီခိုနေထိုင်လသော် မုဆိုးအကြီးအကဲတစ်ဦးက သူ့ကို ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ မုဆိုးကြီးသည် အဝေးသို့ အမဲလိုက်ထွက်ခါနီးသောအခါ " ငါတို့၏ ရဟန္တာကြီးကို မမေ့ရစ်နဲ့" ဟု သူ၏သွီး "ဆာဝါ(စာပါ)"အား မှာကြားရ၍ သွား၏။ ဥပကသည် နောက်တနေ့၌ မုဆိုးကြီးအိမ်သို့ ရောက်သွားသောအခါ လှပပြည့်ဖြိုးသော ဆာဝါသည် ထုမင်းဟင်းများ ချက်ပြုတ်ပြီး၍ ဆက်ကပ်ကျွေးမွေးရန် ဥပကထံ ချဉ်းကပ်လာသည်တွင် ဥပကသည် ဆာဝါကို မြင်သည်နှင့်တပြိုင်နက် စွဲလမ်းတပ်မက် နှစ်သက်လှသဖြင့် ဆက်ကပ်သော ဆွမ်းကိုပင် မစားနိုင်တော့ပဲ ခွက်ဖြင့် ထည့်ယူကာ ကျောင်းသို့ ပြန်သွား၍ ထိုဆွမ်းကို တနေထိုင် ထားပြီးလျှင် "ဆာဝါ ကို ရလျှင် အသက်မသေ နေရမည်၊ မရလျှင် သေမည်"ဟူသော အလိုရမက်ဖြင့် ဖုစာ မစားပဲ လျှောင်းစက်နေလေ၏။ (၇)ရက်ပြည့်၍ တောလိုက်ထုမှ ပြန်လာသော မုဆိုးကြီးသည် ထိုအကြောင်းကို သိလသော် ဥပကကို လူဝတ်လဲစေ၍ အိမ်သို့ခေါ်ကာ သွီးဆာဝါနှင့် ထိမ်းမြားလေသည်၊ ဥပကနှင့် ဆာဝါတို့ ပေါင်းသင်းနေထိုင်၍ သားတစ်ယောက် ဖွားမြင်၏။ သားကို သုဘဒ္ဒဟု အမည်မှည့်၏။ ဆာဝါသည် သားငယ်ကလေး ငိုကြွေးသော အခါ "မံသယာဂကဿ ပုတ္တ=သားထမ်းသမား၏သား၊ မာ ရောဒိ=မငိုနဲ့" စသည်ဖြင့် ကလေးရှေ့လျှက် ဥပကကို သရော်လေ၏။ ဥပက မခံချင်မှန်းသိသဖြင့် အကြိမ်ကြိမ် သရော်လေ၏။ထိုအခါ ဥပကသည် ဆာဝါနှင့်အတူ ပေါင်းသင်းနေထိုင်လိုစိတ် မရှိတော့သဖြင့် "ဟေ့ ကာဋ္ဌ နိဝတ္ထသု (ကိုမဲ လာပါ ပြန်ခဲ့ပါ၊ ဘယ်ကိုမျှ မသွားပါနဲ့)" ဟု ဆာဝါက ထားပြစ်သည်ကိုပင် မလိုက်လျှောတော့ပဲ မြတ်စွာဘုရားသီတင်းသုံးတော်မူရာ သာဝတ္ထိပြိုဋ္ဌေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ ထွက်ခွါသွားလေ၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် ဥပကကို ရဟန်းပြုပေး၍ ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်စေရာ အနာဂါမိဖိုလ်၌ တည်၍ ကွယ်လွန်သောအခါ အဝိဟာဘုံ၌ ဖြစ်၏။ဥပကသည် ယင်းဘုံ၌ ဖြစ်လျှင်ဖြစ်ချင်း အရဟတ္တဖိုလ်သို့ရောက်လေ၏။ မ၊၆၊၂။၉၄-၅။ ဘုတ္ထနိ၊၆၊၁။၂၄၈။ ထေရီ၊၆။၂၃၄။ ဘာရ ဋ္ဌ၊၃။၁၆၅-၆။

အဒ္ဓသာ ခေါ ဥပကော အာဇီဝကော ဘဂဝန္တံ။ ဝိ၊၃။၁၁။ ဥပကော ပလဂဏ္ဍော စ ပဏ္ဍုဒ္ဒုတိ စ တေ တယော။ သံ၊၁။၃၂၂။ မ၊၆၊၄။၂၁၇။ ထေရီ၊၆။၂၃၀။ ဘာရဋ္ဌ၊၃။၁၆၆။ ဥပကောတိအာဒီနိ တေသံ ထေရာနံ နာမာနိ။ သံ၊၆၊၁။၈၆။ မဇ္ဈိ၊၃။၄၀၄။(-ဝိ၊၆၊၃။၂၄၅။ ဒီ၊ ၆၊၂။၆၂။ မ၊၆၊၂။၉၃။ အဘိ၊၆၊၁။ရ၇။ ဓမ္မ၊၆၊ ၁။၅၅။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၉။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၂။နေတ္တိ၊ဝိ။၃၃၄။ (ဂ) ဥပကဒ္ဓနိ်းစဏ္ဍာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကစဏ္ဍာလ (ပု) [ဥပက+စဏ္ဍာလ] ဥပက ဒ္ဓနိ်းစဏ္ဍား။ ကထံ ဥပကစဏ္ဍာလံ ပဋိ-ကူလေသု ဓမ္မေသု အပ္ပဋိကူလသညီ ဝိဟရတိ။ ပေဋကော။ ၂၉၅။

ဥပကစ္ဆ (နာ) [ဥပ+ကစ္ဆ။(ဥပကက္ခ-သံ)] လက်ဖောင်းရင်း၏ အကြားအရပ်၊ လက်ကတီးကြား။ ခ္ပိုင်းကြား။ သမ္ဘာဝေ ဥပကစ္ဆေသု၊ မုတ္ထသ ကရဏေဝိ ဝါ။ ဝိ၊ ဝိနိစ္ဆယ။ ၂၁၃ရ(ဂါထာ)။ ဥပကစ္ဆံ နာမ ဟတ္ထမူလန္ဆရံ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ။

၁၉(ဂါထာ)။

ဥပကစ္ဆက (နာ) [ဥပကစ္ဆ+က။(ဥပကက္ခက–သံ)] (၁) လက်ကတီးကြား။ ချိုင်းကြား။ (၂) ခါး တောင်းမြီး။ ခါးတောင်းကျိုက်။ (မိလိန္ဒ၊မြန်။ ၃၀၃။) (၁) ဟေ ဘန္တေ ဥပကစ္ဆကေ ဃဋ္ဋေဟိ။ ဝိ၁။၄၉။ သမ္မာဓေ နာမ ဥသော ဥပကစ္ဆကာ မုတ္တကရဏ်။ ဝိ၂။၃၄၁။ အဟံ အယျပုတ္တ ခန္ဓေ ကတ္တာ ကဏ္ဍက် ဒကွိဏ–ဟတ္ထေန ပရိကွိပန္တော ဥပကစ္ဆကေ ကတ္တာ ဥပ္ပတိတ္တာ ပါကာရံ အတိက္ကမိဿာမိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ၆။၃၃၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၂၃၀။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၆။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။၅၅။ ကခ်။၁၁၄၊၂၃၈၊၃၁၃။ သံ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ ဝဇိရ။၁၀၄။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၄၃၃ရ၊၄၆၈။) (၂) ယော ကောစိ ယောဓော...ပဋိသတ္တုံ ဥပကစ္ဆ–ကေ ဂဟေတ္တာ အာကနိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၂၈၃။

ဥပကစ္ဆကန္ဓရ (နာ) [ဥပကစ္ဆက+အန္ဓရ] လက်မောင်းရင်း၏ အကြားအရပ်၊ လက်ကတီးကြား။ ချိုင်းကြား။ ယထာ မံ ဥပကစ္ဆကန္ဓရေ ကတ္တာ ဥတ္တရာသင်္ကေန ပဋိစ္ဆာဒေတ္တာ နဂရာ နီဟရတိ၊ တထာ ကရိဿာမိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၅၀။

ဥပကစ္ဆန္ဓရ (နာ) [ဥပကစ္ဆ+အန္ဓရ] လက်ကတီး ကြား။ချိုင်းကြား။ လက်ကတီးကြား–ချိုင်းကြား–ဌ် လွယ်ထားအပ်သော ရေကရား။ အဟံ အတ္တနော သာမိကံ အယျပုတ္တံ ခန္ဓေ နိသီ–ဒါပေတ္တာ ကဏ္ဍက် ဒကွိဏေန ဟတ္ထေန ကုစ္ဆိယံ ပရိကွိပန္တော ဥပကစ္ဆန္ဓရေ ကတ္တာ ပါကာရံ ဥပ္ပတိတ္တာ အတိက္ကမိဿာမိ။ အပ၊ ဌ၊၁။ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၄။ (–ဇာ၊ဌ၊၅။၄၃ရ၊၂၂၂။) ကစ္ဆကန္ဓရတောတိ ဥပကစ္ဆန္ဓရတော၊ ဥပ–ကစ္ဆေ လဂ္ဂိတကမဏ္ဍလုတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၈ရ။

ဥပကဋ္ဌန (ပု) [ဥပ+ကဋ္ဌန။ ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပကဋ္ဌနမည်သော သူဌေးသား။ (ဘိသဇာတ် တော်၌ ဟောတော်မူအပ်သော မဟာကဋ္ဌန, ဥပကဋ္ဌန အစရှိသော သူဌေးသား ညီအစ်ကို ခုနစ်ယောက်တို့တွင် တစ်ယောက်အပါအဝင် ဖြစ်သောသူ)။ ဥပကဋ္ဌနာဒယော ဆ, အဟဏ္ဍာတိ ဘာတရော သတ္တ, သဗ္ဗကနိဋ္ဌာ ကဋ္ဌနဒေဝိ နာမ ဘဂိနီ။ စရိယာ၊ဌ။၁၉၃၊(–၁၉၆၊၂၀၂။)

ဥပကဋ္ဌနကုမာရ (ပု) [ဥပ+ကဋ္ဌန+ကုမာရ] ဥပ ကဋ္ဌနမည်သော သတို့သား။ ဥပကဋ္ဌနကုမာ–ရောတိသ နာမံ ကရိသု။ စရိယာ၊ဌ။၁၉၃။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၀၄။

ဥပကဋ္ဌနတာပသ (ပု) [ဥပကဋ္ဌန+တာပသ] ဥပကဋ္ဌနမည်သောရသေ။ ဗောဓိသတ္တသ ကနိဋ္ဌော ဥပကဋ္ဌနတာပသော ဥဋ္ဌာယ ဗောဓိသတ္တံ ဝန္ဒိတ္တာ။ စရိယာ၊ဌ။၁၉၃။

ဥပကဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကဏ္ဌ ။ကဏ္ဌကို ကဋ္ဌပြု ကကိုသော်လည်းချေ။ ကဏ္ဌံ သမီပံ ဥပဂတံ ဥပကဋ္ဌော၊ ... ဣဒ ပန ကဏ္ဌသ ကဋ္ဌ–ဒေသော၊ ဏလောပေါ ဝါ။ ဓာန်ဋီ။ရ၀၅။ ဥပ+ကသ+တ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။(ဥပကဿ –သံ)] အနီးသို့ရောက်သော၊ နီးကပ်သော၊ အလွန် နီးကပ်သော။ အညတရော ဘိက္ခု ဥပကဋ္ဌာယ ဝဿူပနာယိကာယ သတ္ထေန ဂန္ဓကာမော ဟောတိ။ ဝိ၃။၂၁၁။ (–အဘိ၊ဝိ။၃။ မဟာနိ။ ၁၂၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ရ။) ဥပကဋ္ဌာယာတိ အာသန္နာယ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၅၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ရ၁။ (–မဟာနိ၊ဌ။၂၄၄။ သာရတ္ထ၊ ၁။၅၄။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၅။)

ဥပကဋ္ဌဝဿူပနာယိကကာလ (ပု) [ဥပကဋ္ဌ+ဝဿူပနာယိကကာလ] နီးကပ်သော–ဝါကပ်–ဝါဆို–ရာ အချိန်အခါ၊ ဝါဆို–ဝါကပ်–ချိန်နီးသောအခါ။ ဗုဒ္ဓကာလေ ကိရ ဧကေကသ္မိံ သံဝစ္ဆရေ ဒွေ ဝါရေ ဘိက္ခူ သန္နိပတန္တိ ဥပကဋ္ဌဝဿူပနာယိကကာလေ စ ပဝါရကာ–ကာလေ စ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။

ဥပကမ္ပုက (တိ) [ဥပ+ကမ္ပ+ဏ္ဍ] ဆွဲငင်တတ်သော၊သူ။ ယထာ နာနာဗာဟာသု ဂဟေတ္တာ တတ္ထ ဥပကမ္ပကာ ဒွေ ပုရိသာ။ မဇ္ဈ၊၁။၂၁ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၃၁၃။)

ဥပကမုတိ (ကြို) [ဥပ+ကမ+အ+တိ။(ဥပ္ပကမတိ–သံ)] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ဖြစ်စေ–၏၊ ပြည်စွက်–အစဉ်လိုက်–၏။ သာမည် ဒုပ္ပရာမဋ္ဌ၊ နိရယာယုပကမုတိ။ သံ၊၁။၄ရ။ ဓမ္မ။၅ရ။ နိရယာယုပမုတိ၊ နိရယေ နိဗ္ဗတ္တာပေတီတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝ၂။ (–သံ၊ဋီ၊၁။၁၄ဝ။) **ဥပကမုန္တိ**–ဒီ၊၁။၁၆ဂ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၄။ **ဥပ–ကမေယျ**–ဒီ၊ဋ၊။၁ဝ၄။ **ဥပကမေယျုံ**–မ၊ ၂။ ၂၈။ သံ၊၁။၃ ၂၄။ မဇ္ဈ၊၃။ ၂၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂ရ။

ဥပကမုန (နာ) [ဥပ+ကမ+ယု] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ခြင်း။ ဥပကမုနံ အာဟာရဏ်အပ–ကမုနံ အပဟာရဏ်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ရ၄။

ဥပကမုနကာလ (ပု) [ဥပကမုန+ကာလ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ရာအခါ။ တေသံ တံ ပုရိသံ နာနာဗာဟာသု ဂဟေတ္တာ အဂ်ိရကာသုံ ဥပကမုနကာလော ဝိယ ပုထုဇ္ဇနဿ ကမ္မာ–ယူဟနကာလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀၄။

ဥပကမုနဋ္ဌ (ပု) [ဥပကမုန+အတ္ထ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ခြင်းအနက်သဘော။ ဧတံ ဘဝေသု ဥပကမုနဋ္ဌေန မနောသဠ္ဠေတနာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ဝရ။

ဥပကမုန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကမ+အ+အန္တိ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ဖြစ်စေ–ကုန်၏။ဥပကမုတိ–ကြည့်။

ဥပကမိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ကမ+ယ+တေ] ဆွဲငင်အပ်၏။ စိတ္တဝသိကော လောကော တတ္ထ တတ္ထ ဥပကမိယတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉။

ဥပကမေယျ (ကြို) [ဥပ+ကမ+အ+ယျ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ရာ၏၊ပြည်စွက်–အစဉ်လိုက်–ရာ၏။ ဥပကမုတိ–ကြည့်။

ဥပကမေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ကမ+အ+ယျုံ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ဖြစ်စေ–ကုန်ရာ၏။ ဥပက–မုတိ–ကြည့်။

ဥပကဏ္ဍ (နာ) [ဥပ+ကဏ္ဍ] နား၏အနီး၊နားရင်း။ မာ တွံ ဥပကဏ္ဍမှိ တာဌေဿ (ထေရ။ ၂၅ဂ)ဿ တံ နိဒ္ဒါယမာနံ ဥပကဏ္ဍမှိ ကဏ္ဍသမီပေ ဒေသနာဟတ္ထေန အဟံ မာ ပတာဌေဿံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁၁။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပကဏ္ဍက (နာ) [ဥပကဏ္ဍ+က] နား၏အနီး၊ နားရင်း။ ဥပကဏ္ဍကံ ဧပ္ပတိ။ ဝိ၅။ ၂ဝ၄။ (–ဝိ၊၃။၃၃၄။ အံ၊ ၂။၅ဝ။ အံ၊ဋ။၃၁။) ဥပကဏ္ဍကံ ဧပ္ပတိတိ "ဧဝံ ကထေဟိ၊ မာ ဧဝံ ကထ–ယိတ္ထာ"တိ ကဏ္ဍမူလေ မန္ဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ဝ၄။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၊ ၂ဘ၅။ သာရတ္ထ၊၃။ ၃ ၂ရ။)

ဥပကဏ္ဍကဧပ္ပိ (တိ) [ဥပကဏ္ဍက+ဧပ္ပ+ဏိ] နား၏အနီး–နားရင်း–ဌ်တိုးတိုးပြောဆိုတိုင်ပင်သော၊သူ။ နဲ ဥပကဏ္ဍကဧပ္ပိနာ ဘဝိတမ္ပေ။ ဝိ၅။ ၂ရ။ ဝိ၊သင်္ခ။ ၃ ၂ရ။ ဥပကဏ္ဍကဧပ္ပိ(အံ၊ ၂။ဘ ၂ဝ)တိ ကဏ္ဍမူလေ မန္ဒေ ဂဏ္ဌာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၅။

ဥပကတ္ထမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရ+တမ္ဘ] ကျေးဇူးပြုအပ်သော။ ထေန ဥပကာရကေန ဥပကတ္ထမ္ဘံ

ဒသောန္ဟော "ကောဓမ္မော ဘာဝေတမ္ဘော" တိ အာဟ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၆။ (–အနုဋီ၊၃။ ၂၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၄၅၅။)

ဥပကတ္ထမ္ဘဥပကာရကသမ္မန္ဓ (ပု) [ဥပကတ္ထမ္ဘ+ဥပကာရက+သမ္မန္ဓ] ကျေးဇူးပြုအပ်, ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားတို့၏ ဆက်စပ်ခြင်း။ အပ္ပ–နာသမာဓိနန္တိ ဥပကတ္ထမ္ဘဥပကာရကသမ္မန္ဓေ သာမိဝစနံ "ပုရိသဿ ဆတ္တော"တိအာဒိသု ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁၁၀။

ဥပကတ္ထမ္ဘမ္ဘမ (ပု) [ဥပကတ္ထမ္ဘ+ဓမ္ဘ] ကျေးဇူးပြုအပ်သောတရား။ အာဟာရိတမ္ဘက္ကသိတမ္ဘာ အာဟာရိန္ဒြိယပစ္စယေဟိ ဥပကတ္ထမ္ဘဓမ္ဘာ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၄၁။

ဥပကပ္ပ (တိ) [ဥပ+ကပ္ပ+အ] သုံးဆောင်–ခံစား–နိုင်ကြောင်းဖြစ်သော။ ဥပကပ္ပပုဒ–ကြည့်။

ဥပကပ္ပတိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+တိ။ ဥပကလ္ပ ထေ–သံ] (က) ဖြစ်၏၊ ထင်ရှားဖြစ်၏၊ ရောက်၏၊ ယှဉ်တွဲသုံးဆောင်ဖွယ်–ခံစားဖွယ်–မှီခိုနေ ထိုင်ရာ–အပြစ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၏–အပြစ်ဖြင့် ဖြစ်၏။ စီးဝင်တူရိုး အကျိုးဖြစ်ထွေ ကပ်ရောက်လေ၏(နီတိ၊ဓာ။သျှ)။ (ခ) ပြီးစီး၏။ ပြည့်စုံ၏။ စွမ်းနိုင်၏။ (ဂ) နှစ်သက်၏။ (က) ဝေမေဝ ဣတော ဒိန္နံ၊ ပေတာနံ ဥပကပ္ပတိ။ ခုဒ္ဒက။၈။ ပေတ။၁၂၉။ နီတိ၊ ဓာ။၃၂၅။ (–ခုဒ္ဒက။၉။ ပေတ။၁၃၀၊၁၃၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂၊ ၂၅၁၊၃၂ ၂၁။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၁၆။) ဝေမေဝ ဣတော ဒိန္နံ၊ ပေတာနံ ဥပကပ္ပတိ နိဗ္ဗတ္တတိ၊ ပါတုဘဝတိတိ အတ္ထော။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရ၉။ ဥပကပ္ပတိ ဖလုပ္ပတ္တိယာ ဝိနိယုဇ္ဇတိ။ ပေတ၊ ဋီ။ ၂ရ–၈။ (–အတ္ထ၊ဋီ ၂။ ၅)။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရ၊၃၁။ ပေတ၊ဋီ။၁ရ၊ ၂၅၊ ၄ ၆။ စရိယာ၊ဋီ။၁၀။ ထေရ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၊ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၃၊ ၂ရ၆။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၅၁။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၀၀။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁၃၅။ **ဥပကပ္ပန္တိ**–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၂၁။ ဥပကပ္ပတု– ဣဒံ ဒါနံ ပေတာနံ ဥတိသာလောဟိတာနံ ဥပကပ္ပတု။ အံ၊၃။ ၄ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရ၅။ ပေတ၊ဋီ။ ၂ ၅။ ဥပ–ကပ္ပတူတိ ပါပုဏာတု။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၃ ၃ရ။ **ဥပ–ကပ္ပန္တု**–ပေတ၊ဋီ။ ၂ ၂ ၄။ **ဥပကပ္ပထ**–ဌာနေ ဋိတသ ဒက္ခိဏာ ဥပကပ္ပထ(ပေတ။၁ဖရ)တိ ––––တသ ပေတသ ယသ္မာ ဥပကပ္ပတိ ဝိနိ–ယောဂံ အဂမာသိ။ ပေတ၊ဋီ။၁၅။ (ခ) အယ္ဟ ခေါ ဒက္ခိဏာ ဒိန္နာ၊––––ဌာနသော ဥပကပ္ပတိ။ ခုဒ္ဒက။၉။ ဥပကပ္ပတိတိ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ဖလတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁၀၁။ နှ သမ္ဘော သမ္ဘဒါ ဝေ၊ တသ တံ ဥပကပ္ပတိ(ခုဒ္ဒက။၉) တိ ယေန ပုရိသေန နိဟိတော၊ တသ သဘ္ဘောပိ သမ္ဘကာလံ နှ ဥပကပ္ပတိ နှ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ယထာဝုတ္တကိစ္စသမတ္ထော နှ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁၆၆။ (–သံ၊၁။၆၆။ ဇာ၊၁။၆၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၄ ၂။ ဇာ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ၉။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၆ ၆။) (ဂ) ဒါနတ္ထံ ဥပဘောတ္ထုံ ဝါ၊ ယံ စည် ဥပကပ္ပတိ။ ဇာ၊ ၂။ ၈ ၉။ ယံ စည် ဥပကပ္ပတိတိ ပုညကာမတာယ ဒါနတ္ထံ ဝါ ဆတ္ထံ ဥဿာပေတ္တာ ရဇ္ဇမေဝ ဥပဘောတ္ထုံ ဝါ ယံ ဝါ အညံ တုမှာကံ ရုစ္စတိ၊ တံ ကရောထ။ ဇာ၊ဋီ၅။ ၃ ၃ ၃။

ဥပကပ္ပတု (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+တု] ဆိုက်ရောက်ပါစေသတည်း။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပထ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အာ။ ဟိယျတ္ထနီ အာဝိဘတ်ကို ထပြု] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ် အပြစ်သို့ ရောက်ပြီ။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပန (နှ) [ဥပ+ကပ္ပ+ယု။(ဥပကလ္ပန–သံ)] (၁)(က)သင့်လျော်အောင်စီမံခြင်း။ (ခ) ဖြစ်ခြင်း။ (၂)ဗျက်စီးစေတတ်သော၊ဗျက်ဆီးတတ်သော။ (၁)(က) အထ ခေါ အာနန္ဒ မဟာဘောဂါနမ္ပိ ဥပကပ္ပနဝသေန မဟာ–

သုဒဿနဒါနသဒိသံ---ပရိဘုဠ္ဌိသု ၈။ စရိယာ၊ ၆။၅၅။ ဒေဝတာ, ဣသိနံ ဥပကပ္ပနဝသေန ဒိဗ္ဗာနိ ယာဂုခဇ္ဇကာဒီနိ ဒတ္တာ သန္ဓပ္ပေသိ။ သာဝတ္ထေ၊ ၂။၃၃၉။ (ခ) ကထံ ပန အဓေတနာနံ နေသံ ပစ္စယာဟာရသာ ဥပကပ္ပနန္တိ စောဒနံ သန္ဓာယ -----အာဟ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၅။(၂) ဥပကပ္ပနမေဃ-ကြည့်။

ဥပကပ္ပနဿြော (ထီ) [ဥပကပ္ပန+ဿြော] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်-စားသောက်ဖွယ်-အဖြစ်သို့ ရောက်သော ဿြော၊ သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော ဿြော။ ဒေဝတာ-----စတူသု မဟာ-ဒီပေသု ဒေဝမနုဿာနံ (ဒေဝါနဉ္စ မနုဿာနဉ္စ) ဥပကပ္ပနဿြေ -----တတ္ထ ပဂ္ဂိဟီသု။ အပ၊ ၆။၁၀။၈၂။ ဇာ၊၆။၁။၈၀။

ဥပကပ္ပနက (တိ) [ဥပကပ္ပန+က] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်အဖြစ်သို့ ရောက်သော၊ သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော။ မဟာဒုဂ္ဂတော အတ္ထနော ဥပကပ္ပနကံ ယာဂုဘတ္တံ ပဏ္ဍာသုဝေယျမ္ပိ တထာဂတဿ ဒဒေယ္ယ။ မေ၊၆။၁။၃၃။(-ဓမ္ပ၊ ၆။ ၂၀ရ။ ဇာ၊၆။၁။၄၂၂။)

ဥပကပ္ပနကလူခါယာရ (ပု) [ဥပကပ္ပနက+ လူခါယာရ] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော ကြမ်းတမ်းသော အစာအာဟာရ။ သော ဝေ အဟာရော ပတ္တေ ပဂ္ဂိဟီတော ထေရဿ ပတ္တေ ဌပနကာလေ ကပဏာနံ ဥပကပ္ပနက-လူခါယာရော ဝိယ ပညာယိတ္ထ။ ဥဒါန၊၆။၁၆။

ဥပကပ္ပနစန္ဒနစုဏ္ဏ (နာ) [ဥပကပ္ပန+စန္ဒနစုဏ္ဏ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော စန္ဒကူးမှုန့်။ ဒိဗ္ဗာနိပိ စန္ဒနစုဏ္ဏာနိတိ ဒေဝတာနံ ဥပကပ္ပနစန္ဒန-စုဏ္ဏာနိ။ ဒီ၊၆။၂။၁၆ရ။

ဥပကပ္ပနတူရိယ (နာ) [ဥပကပ္ပန+တူရိယ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော တူရိယာ။ ဒိဗ္ဗာနိပိ တူရိယာနိတိ ဒေဝတာနံ ဥပကပ္ပနတူရိယာနိ။ ဒီ၊၆။၂။၁၆ရ။

ဥပကပ္ပနနိယာမ (ပု) [ဥပကပ္ပန+နိယာမ] ဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်သော-နည်း-အစဉ်အလာ။ သော ဘဂဝန္တံ ဒိဿာ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော အတ္ထနော ဥပကပ္ပနနိယာမေန အာဟာရံ ဥပနေသိ။ ထေရ၊၆။၂။၁၁၁-၂။

ဥပကပ္ပနမေဃ (ပု) [ဥပကပ္ပန+မေဃ] ကမ္ဘာကိုဖျက်ဆီးတတ်သောမိုး၊ ကမ္ဘာဖျက်မိုး။ ဒေဝေါ နု ဝဿတိတိ ပဌမံ တာဝ ဥပကပ္ပန-မေဃော နာမ-----ဝဿတိ။ အံ၊၆။၃။၁၈၀။ ဥပကပ္ပနမေဃောတိ ကပ္ပဝိနာသကမေဃံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၉၉။

ဥပကပ္ပနယာန (နာ) [ဥပကပ္ပန+ယာန] သင့်လျော်အောင် စီမံအပ်သောယဉ်။ တောနိ တာဝ နေသံ ဥပကပ္ပနယာနာနိ။ ဒီ၊၆။၃။၁၄ရ။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅ရ။)

ဥပကပ္ပန္တ (တိ)[ဥပ+ကပ္ပ+အန္တ] ပြီးစီးသော၊ ထင်ရှားဖြစ်သော။ ဝေမိဓပိ တံခဏံ ယေဝ ဥပကပ္ပန္တံ "ဌာနသော ဥပကပ္ပတိ"တိ ဝုတ္တာ။ ခုဒ္ဒကာ၊၆။၁၆။ ဥပကပ္ပတိ(က)လည်းကြည့်။

ဥပကပ္ပန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+အန္တိ] ယှဉ်တွဲ သုံးဆောင်ဖွယ်-ခံစားဖွယ်-မှီခိုနေထိုင်ရာ-အဖြစ်ဖြင့် ကပ်ရောက်ကုန်၏-အဖြစ်ဖြင့် ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပန္တု (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+အန္တု] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်အဖြစ်သို့ ကပ်ရောက်စေကုန်သတည်း။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပဗုဒ္ဓ (နာ) [ဥပကပ္ပ+ဗုဒ္ဓ] သုံးဆောင်-

ခံစား–နိုင်ကြောင်း ကုသိုလ်ကောင်းမှု။ အောက်ပုံဒ်ကြည့်။

ဥပဏပွဝုညာဘာဝ (ပု) [ဥပဏပွဝုည+အဘာဝ] သုံးဆောင်–ခံစား–နိုင်ကြောင်းကုသိုလ်ကောင်းမှု မရှိခြင်း။ ဒေဝလောကပရိယာပန္နဝန်မနုဿာနံ ဥပဏပွဝုညာဘာဝတော ပုဗ္ဗေ အတ္ထနာ နိဟိတဝန် "အသုကေ စာ"တိ အာစိက္ခိတ္တာ ဂတော။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၉။

ဥပဏပ္ပိတ (တိ) [ဥပ+ကပ္ပ+ထ] စီမံပြုလုပ်အပ်သော။ ဒက္ခိဏေယျသု ယံ ကတန္တိ ယံ ဒက္ခိဏာယ အနုစ္ဆဝိကေသု ဥပဏပ္ပိတံ၊ ထံ သုဟုတံ သုယိဋ္ဌं သုပ္ပတ္ထန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၃။

ဥပဏပ္ပေထိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+တိ] (က) အဆင့်ဆင့်နောက်နောက်ကာလ၌–စီရင်–ဆောင်–၏၊ ဆက်သ၏။ (ခ) ကပ်၍ပြုပြင် စီရင်စေ၏၊ ကပ်၍ ပြီးစေ၏။ (က) **ဥပဏပ္ပေထ**– တွေက် နာမ မေ အနုဝဿ ဗလီ ဥပဏပ္ပေထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၄။ မဇ္ဈ၊၄။၁၅၇။ ဥပဏပ္ပေထာတိ ဥပရူပရိ ကပ္ပေထ သံဝိဒ–ဟထ ဥပနေထာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၆။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၅၆။ (ခ) ဆတထံ ဝါ ပန သန္ဓံ တထတ္ထာယ **ဥပဏပ္ပေဿာမိ**။ ဒီ၊ ၂။၅၄။ ဥပဏပ္ပေဿာမိတိ သမ္ပါဒေဿာမိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၅။ ဥပဏပ္ပေဿာမိတိ ဥပေစ္စ သမတ္ထယိဿာမိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၈။

ဥပဏပ္ပေတ္တာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+တ္တာ] စီရင်၍။ ဟဗ္ဗံ ကတ္တာတိ ဟုနိတမ္ပံ ဒေယ္ယမ္ပံ ဥပဏပ္ပေတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀ ၂။

ဥပဏပ္ပေထ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+ထ] အဆင့်ဆင့်နောက်နောက်ကာလ၌–စီရင်–ဆောင်–ကြကုန်လော၊ ဆက်သကြကုန်လော။ ဥပဏပ္ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဏပ္ပေဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+ဿာမိ] ကပ်၍ပြုပြင် စီရင်စေအုံ့၊ ကပ်၍ပြီးစေအုံ့။ ဥပဏပ္ပေတိ(ခ)–ကြည့်။

ဥပဏရဏ (နာ) [ဥပ+ကရ+ယု](က) အဆောက်အဦ၊ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု။ (ခ) အကြောင်း။ (က) အပ္ပေဝ နာမေတ္ထ ကိဉ္စိ ဥပဏရဏံ အဓိဂစ္ဆေယ္ယုန္တိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဌပေတ္တာ ဒတ္တုံ သမ္ဘတ္ပိ အ၀သေသံ ဥပဏရဏံ သတ္ထာနံ ဝိဟေဌနဘာ၀တော သတ္ထန္တိ ဝေဒိတမ္ပံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၉။ (–မဇ္ဈ၊ ၂။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၆။) (ခ) ဝိတ္ထိယာ ဥပဏရဏံ ဝိတ္ထုပဏရဏံ၊ တုဋ္ဌိကာရဏန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၃။ ဥပဏရဏသဒ္ဒေါ စေတ္ထ ကာရဏပရိယာယော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၀ ၂။ (–ပေဋကော။ ၂၃၉။)

ဥပဏရဏဝံဇီဝိတ (နာ) [ဥပဏရဏ+အဂ်+ဇီဝိတ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု, ကိုယ်အဂ်, အသက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏရဏဝံဇီဝိတတဏှာ (ထီ) [ဥပဏရဏဝံဇီဝိတ+တဏှာ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု, ကိုယ်အဂ်,အသက်တို့၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ ဥပဏရဏဝံဇီဝိတတဏှံ သမ္ဘဟနိတ္တာ သတ္ထာနံ ဟိတာဟိတဝိနိစ္ဆယကရဏဝသေန တိသော ပညာပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၉၀။)

ဥပဏရဏဝံဇီဝိတန္ဓရာယဏရ (တိ) [ဥပဏရဏဝံဇီဝိတ+အန္ဓရာယဏရ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု,ကိုယ်အဂ်, အသက်တို့၏ အန္ဓရာယ်ကိုပြုတတ်သောသူ။ ဥပဏရဏဝံဇီဝိတန္ဓရာယ–

ကရာနံ ခမနဝသေန တိဿော ခန္ဓိပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၀။)

ဥပကရဏာဝိဇိတဟေတု (ပု) [ဥပကရဏာဝိဇိတ+ဟေတု] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါ, အသက်ဟူသော အကြောင်း။ ဥပကရဏာဝိဇိတဟေတု သစ္စာပဋိစ္စာဂဝသေန တိယော သစ္စပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၀။)

ဥပကရဏတဏှာ (ထီ) [ဥပကရဏ + တဏှာ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ဟိတ္တာ မမတ္တန္ဒီ ဣဒံ မမ, ဣဒံ မမာတိ ဥပကရဏတဏှံ စဇိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ၊၂။ ၂၅၈။

ဥပကရဏဒါန (နာ)[ဥပကရဏ+ဒါန] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု–ကို ပေးလှူခြင်း။ ဥပကရဏေဟိ ဝိနာ နဒါစိ ဘောဂသုခံ ဥပကရဏဒါနဋ္ဌ စာဂသမ္ဘတ္တိ–ဟေတုကံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂ ၂၁။

ဥပကရဏပဋိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥပကရဏ+ပဋိဗဒ္ဓ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–နှင့် စပ်သော။ အဲတ္ထဘာဝပဋိဗဒ္ဓါနိ စေဝ ဥပကရဏပဋိဗဒ္ဓါနိ စ ကာမဂုဏပုပ္ပါနိ ဩစိနန္တမေဝ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၁။

ဥပကရဏဘဏ္ဍ - (နာ) [ဥပကရဏ+ဘဏ္ဍ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်–ဖြစ်သော ဘဏ္ဍာ။ ဝမုကိအာဒယော ဝါ ရုဇဝေလ္လဘာ ဝါ အတ္ထနော ဥပကရဏဘဏ္ဍံ ဝါ သယနဘဏ္ဍံ ဝါ ပဋိသာမေတ္တာ ဒေထာတိ ဝဒန္တီ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၃။၁၅ ၂။ ဝိသင်ဟ။၄၊၆။

ဥပကရဏဝိသေသ (ပု) [ဥပကရဏ+ဝိသေသ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်–အထူး။ အယောမယော ဥပကရဏဝိသေသော ကုဒါလ နာမ။ သာရတ္ထ၊၁။၆၃။

ဥပကရဏသမုဒါယ (ပု) [ဥပကရဏ+သမုဒါယ+သော နာ] အဆောက်အဦ–ပစ္စည်းဥစ္စာ–အပေါင်းကို ရှာဖီးစုဆောင်းခြင်း။ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဥပကရဏသမုဒါယတော ပဘုတိ အာယူဟန–ဝသေန အာယူဟနသမဂ္ဂီတာ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၀။

ဥပကရဏသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘတ္တိ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု–၏ပြည့်စုံခြင်း။ ဘူမိဘာဂသမ္ဘတ္တိယာ မနုဿ–သမ္ဘတ္တိယာ ဥပကရဏသမ္ဘတ္တိယာ စ သာ နဂရီ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏယောဂတော ဥက္ကဋ္ဌတိနာမံ လဘတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၄၃။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉ ၂။(–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၁၁။)

ဥပကရဏသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘဒါ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–၏ပြည့်စုံခြင်း။ တတ္ထာယံ ဥပကရဏသမ္ဘဒါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၂။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၄။

ဥပကရဏသမ္ဘန္ဓ (တိ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘန္ဓ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ အတ္ထသမ္ဘန္ဓော ဥပကရဏ–သမ္ဘန္ဓော ဟုတ္တာပိ နဝေါသေတိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၆ ၂။

ဥပကရဏသိနေဟ (ပု) [ဥပကရဏ+သိနေဟ] အဆောက်အဦ၌–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု၌–ငြိကပ်တွယ်တာခြင်း–ငြိကပ်တွယ်တာသော လောဘ။ ဥပကရဏသိနေဟာသ ပဟီ–နတ္တာ မနုဿေဟိ အလိတ္တော အသံသဋ္ဌော ကေနဋ္ဌိဝိတ္တော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၉။

ဥပကရဏသုခ (နာ) [ဥပကရဏ+ ဥပကရဏသုခ] အဆောက်အဦအသုံးအဆောင်, အဆောက်အဦ အသုံးအဆောင်ကို ခံစားခြင်းချမ်းသာ။ စာဂသမ္ဘတ္တိယာ ဥပကရဏသုခသ ဒါယကော။

မ၊ဌ၊၁။၁၂၇။ ဥပဂရဏေဟိ ဝိနာ နိ ကဒါစိ ဘောဂသုခံ ဥပဂရဏဒါနဋ္ဌ စာဂသမ္ဘတ္ထိ-ဟေတုကန္တိ အာဟ စာဂသမ္ဘတ္ထိယာ ။ပ။ ဒါယကောတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၂၁။

ဥပဂရဏာရဟ (တိ) [ဥပဂရဏ+အရဟ] အသောက်အဦးပြုလုပ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဥပဂရဏ (က)-ကြည့်။

ဥပဂရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရဲ+တဗ္ဘ] ကျေးဇူးပြု အပ်သော။ ယထာယောဂံ တံ တံ ဘူတ-ဂုဏေဟိ အနုဂ္ဂယ္ဟာဘဝတော ရူပါဒိဂ္ဂဟဏေ ဥပဂရိတမ္ဘတောတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၁။၁၄၇။ (-အနုဋီ၊၁။၁၅၉။)

ဥပဂရောန္ဓ (တိ) [ဥပ+ကရ+ဩ+အန္ဓ] ကျေးဇူး ပြုသော။ သဒ္ဓါဒီသု ဥပဂရောန္ဓေသု ဧဝ ဟညာ ဒဿနကိစ္စံ သာဓေတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၇၉။

ဥပဂသုတ္ထ (နဉ) [ဥပက+သုတ္ထ] ဥပကသုတ်၊ ဤသုတ်ဌ "သူတပါးကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချသော သူသည် ကုသိုလ်တရားတို့ကို မဖြစ်ပွားစေ သောကြောင့်ကဲ့ရဲ့ထိုက်သူ, အပြစ်ရှိသူ ဖြစ်သည်"ဟု မဂ္ဂိကာ၏သားဖြစ်သော ဥပက ကမြတ်စွာဘုရားအား လျှောက်ထားလေရာ "ယင်းသို့ဖြစ်လျှင် သင်သည်သာလျှင် သူတစ်ပါးကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချနေသူဖြစ်၍ ကုသိုလ် တရားကို မဖြစ်ပွားစေသောကြောင့် ကဲ့ရဲ့ထိုက်သူ ဖြစ်သည်" စသည်ဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် ဥပကကို ဆုံးမတော်မူလေသည်။ အဂ်ုတ္တရပါဠိ၊ ၄-နိပါတ်၊ ၄-ပဏ္ဏာသက၊ ၄-ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ အံ၊ဌ။၅၀၁။

ဥပကာရ (ပု) [ဥပ+ကရ+ဏ] (၁) ကျေးဇူး၊ ကျေးဇူးပြုခြင်း။ (တိ) (၂) ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ (၁) ဧဝံ သဂ်ဟေ ကယိရမာနေ ပုနပ္ပုနံ ပသီဒိသ္မာ ဥပကာရံ ကရိဿန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၈။ ပုဗ္ဗကာရီတိ ပဌမံ ဥပကာရဿ ကာရကော။ အံ၊ဌ၊၂။၅၅။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၅။) (တိ)(၂) ဥပကာရော မိတ္တော သုဟဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ။၁၅၂(-၁၅၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၁၈။) ဒေဝဘူတဿာပိ ဥပ-ကာရာနိ ပုညာနိ။ အံ၊၂။၂၈။ ဥပကာရာ စ ယာ နာရီ။ အပ၊၂။၂၇၀။

ဥပကာရက (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ။ ထီ-ဌ် ဥပ-ကာရိကာ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ အပ္ပမာဒေါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိ သဗ္ဗတ္ထက် ဥပကာရက် အပ္ပမာဒံ ကထေသိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၃၉။ ဝါစာ ကာယကမ္မဿ ဥပကာရိကာ။ အံ၊ဌ၊၁။၄၀၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၀၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၅၁။

ဥပကာရကကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏ (တိ) [ဥပ-ကာရက+ကမ္မဋ္ဌာန+ပရာယဏ] ကျေးဇူးပြု တတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းလျှင် မှီခိုအားထား လည်းလျှောင်းရာရှိသော၊သူ။ ထေ ဘိက္ခု---အတ္ထနော ဥပကာရကကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏာ အဟေသုံ။ မ၊ဌ၊၁။၆၁။

ဥပကာရကဏ် (နဉ) [ဥပကာရက+အဂ်] ကျေးဇူး ပြုတတ်သောအကြောင်းအဂ်။ သမတိတ္ထမကာ ဥပကာရကဂ်ါနိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၇၁။ (-နေတ္တိ၊ ဝိ။၂၃၂။)

ဥပကာရကဋ္ဌ (ပု) [ဥပကာရက+အတ္ထ] ကျေး ဇူး ပြုတတ်သည်၏အဖြစ်-ကျေးဇူးပြုခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ အပိ စ ဥပကာရ-ကဋ္ဌော ပစ္စယဋ္ဌော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၂၇။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ခုဝ၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၅၈။ ဥပကာရဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥပကာရကတ္ထ (တိ) [ဥပကာရက+အတ္ထ] ကျေး ဇူး ပြုတတ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက် ရှိသော။ ဥပကာရကတ္ထော ဝါ ပစ္စယော။

ဥဒါန။ဋ္ဌ။၃၈။

ဥပကာရကမ္မ (ပု) [ဥပကာရက+ကမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။ သီလသမာဓိနှံ အန္တရေ ဥတ္တိန္ဒ္ရိယ ဥပကာရကမ္မာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ။ ဒီဋ္ဌ။၁။၃၂၂။ (–သံ။ဋ္ဌ။၁။၁၆၈။ သံ။ဋ္ဌ။၂။၃၂၃။ ဣတိဝုတ်။ဋ္ဌ။ ၁၆၆။)

ဥပကာရကမ္မဒဿန (နာ) [ဥပကာရကမ္မ+ဒဿန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို ပြခြင်း။ ဥပဋ္ဌိတာ သတိတိအာဒိနိ ပန သမ္ဘ–ယုတ္တာဝိရိယသ ဥပကာရကမ္မဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာနိ။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ။၂။၈၃။

ဥပကာရကမ္မပရိဒီပန (နာ) [ဥပကာရကမ္မ+ပရိဒီပန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို ပြခြင်း။ အာစရဂေါစရသမ္ပန္နောတိ ဟေဋ္ဌာ ပါတိမောက္ခသံဝရသ ဥပရိဝိသေသာနံ ယောဂသ စ ဥပကာရကမ္မပရိဒီပနံ။ ဥဒါန။ ဋ္ဌ။၂၀၂။ (–ဣတိဝုတ်။ဋ္ဌ။၂၉၀။)

ဥပကာရကမ္မောသေဝန (နာ) [ဥပကာရကမ္မ+အာသေဝန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို မှီဝဲခြင်း။ အနဝဇ္ဇကမ္မောနံ ဥပကာရကမ္မာသေဝနံ ဝိယ အနုပကာရကမ္မပရိဝဇ္ဇနမ္ပိ ပညာ–နိသေဝနေနေဝ ဟောတိ။ နေတ္တိ။ဋီ။၅၄။

ဥပကာရကနာနာဝဇ္ဇနုပစာရ (ပု) [ဥပကာရက + နာနာဝဇ္ဇန+ဥပစာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော–အထူးထူးသောအာဝဇ္ဇန်းရှိသော–အာဝဇ္ဇန်းကွဲသော–ဥပစာ။ ပုဗ္ဗဘာဂေ ကေဋ္ဌတာတိ ဣမိနာ အပ္ပနာယ ဥပကာရကနာနာဝဇ္ဇနု–ပစာရဿပိ သင်္ဂဟော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။ ၁။၁၁၀။

ဥပကာရကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏ (တိ) [ဥပကာရ+ကမ္မဋ္ဌာန+ပရာယဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းလျှင် မှီခိုအားထား လည်းလျှောင်း ရာ ရှိသော၊သူ။ တေ ဘိက္ခူ ––––––အတ္တနော ဥပကာရကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏာ အဟေသုံ။ ဓမ်။ ဋီ။၂။၂၁၁။

ဥပကာရကရဏ (နာ) [ဥပကာရ+ကရဏ] ကျေးဇူးပြုခြင်း။ ဥပဋ္ဌာနံ နာမ ပါဒဓောဝန–သမ္ဘာဟနဥစ္ဆာဒနနှာပနေဟိ စတုပစ္စယ–သမ္ပဒါနေန စ ဥပကာရကရဏံ။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။ ၂။၂၀။ (–နေတ္တိ။ဋီ။၉၃။)

ဥပကာရကလက္ခဏ (တိ) [ဥပကာရက +လက္ခဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်–ကျေးဇူးပြုခြင်း–ဟူသောအမှတ်အသား လက္ခဏာရှိသော။ လက္ခဏတော ပန ဥပ–ကာရကလက္ခဏော ပစ္စယော။ အဘိ။ဋ္ဌ။၃။၃၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၁၆၄။ (–မူလဋီ။၃။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။ ၂။၂၆၈။)

ဥပကာရကသဘာဝ (တိ) [ဥပကာရက+ သဘာဝ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်–ကျေးဇူးပြု ခြင်း–ဟူသော သဘောရှိသော။ ဝေဝသဘာဝါတိ ကမ္ပပစ္စယေန ဥပကာရက–သဘာဝါ။ အနုဋီ။၃။၂၅ရ။

ဥပကာရကသုခသမ္ပဒါယက (တိ) [ဥပကာရက +သုခ+သမ္ပဒါယက] ကျေးဇူးပြုတော်မူသဖြင့် ချမ်းသာကိုပေးတတ်သော၊သူ။ စာဂသမ္ပ–တ္တိယာ ဥပကာရကသုခသမ္ပဒါယကော ဟိ ဘေ။ ဝဇိရ။၃၇။

ဥပကာရကိရိယာ (ထီ) [ဥပကာရ+ကိရိယာ] ကျေးဇူးပြုခြင်း။ အဓိကာရောတိ ဗုဒ္ဓေ ဥဒ္ဒိဿ အဓိကော ကာရော၊ သဝိသေသာ ဥပကာရ–ကိရိယာ။ ဓမ်။ဋီ။၁။၂၂၀။ (–မဇ္ဈိ။ဋီ။၂။၂၅၂။)

ဥပကာရခေတ္တ (နာ) [(၁) ဥပကာရ+ခေတ္တ။ (တိ)(၂) ဥပကာရခေတ္တ+ဏ] (၁) ကျေးဇူးတရား၏တည်ရာ။ (တိ) (၂) ကျေးဇူးပြုတတ်သော

လယ်ယာမြေကောင်း-နှင့်တူသော-သဖွယ်ဖြစ်သော။ (၁) အပစယမာနော ဂုဏခေတ္တေ ဥပကာရခေတ္တေ ဝါ။ နေတ္တိုင်ဦး။၁၀ရ။ ဂုဏ-ခေတ္တ-လည်းကြည့်။ (တီ)(၂) ဥပကာရ -ခေတ္တတာယ တံ အာဟုနံ အရဟန္တိတိ အာဟုနေယျာ။ ဗျာတိဝုတ်ဌ။ ၃၂၀။

ဥပကာရညုတာဒဿန (နာ) [ဥပကာရညုတာ+ဒဿန] ကျေးဇူးကိုသိလေ့ရှိသူ၏အဖြစ်ကိုပြခြင်း။ အတ္တနော နိဿယဘူတာနံ အာစရိယာနံ ပဏာမကရဏသ ဥပကာရ-ညုတာဒဿနံ။ ကခ်ီ။ဦး။၂။

ဥပကာရညူ (တီ) [ဥပကာရ+ဉာ+ရู] ကျေးဇူးကိုသိလေ့ရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာရတ္ထ (ပု) [ဥပကာရ+အတ္ထ] (၁) ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်-ကျေးဇူးပြုခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (တီ)(၂) ကျေးဇူးပြုခြင်း အနက် ရှိသော။ (၁) သမ္ဘာဒိဋ္ဌိအာဒိကာ ဗာဟေ ဓမ္မာ ဥပကာရတ္ထေန သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ။ မဟာနိ။ဌ။၂၆၅။ (တီ)(၂) ဥပကာရတ္ထော ဝါ ပစ္စယော။ သာရတ္ထ၊ခု။၁၃၅။

ဥပကာရတ္ထ (ပု) [ဥပကာရ+အတ္ထ] (၁) ကျေးဇူးပြုခြင်းအနက်။ (၂) ကျေးဇူးပြုခြင်းအကျိုး။ (၁) ကာရသဒ္ဒေါ ဥပသဒ္ဒေန ဝိနာပိ ဥပကာရတ္ထံ ဝဒတိ။ ဒီ။ဦး၊ခု။၂၄၆။ (၂) အထ မနုဿာ ဧဝ သံဃဿ ဥပကာရတ္ထာယ သံဃကဘူမိ ခကိတ္တာ တံ နိဿာယ နိပ္ပန္နသဿတော ကပ္ပိယဘဏ္ဍံ ဒေန္တိ။ ဝိ၊ သင်္ဂ။ ၅၂။ (-မ၊ဌ၊၁။၂၁၁။)

ဥပကာရမ္ဘ (ပု) [ဥပကာရ+ဝမ္ဘ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။ သပ္ပါယေ ဥပကာရမ္ဘေ သေဝန္တော တဿ တဿ ဌာနေ သီလကွန်ဒီ ပညာယ အနုဂ္ဂဏှာတိ နာမ။ အံ၊ဌ၊၂။၉၃။ (-အတိ၊ဌ၊ခု။ခ၄။)

ဥပကာရမ္ဘဒဿန (နာ) [ဥပကာရမ္ဘ+ဒဿန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကိုပြခြင်း။ တေသံ -ပန ဥပကာရမ္ဘဒဿနတ္ထံ-----ဝုတ္တံ။ ဒီ။ဦ၊ ခု။၂၇၅။

ဥပကာရပဋိပဒါ (ထီ) [ဥပကာရ+ပဋိပဒါ] ကျေးဇူးကိုရွက်ဆောင်တတ်သော-ကျေးဇူးပြုတတ်သော-အကျင့်။ ကထမေတံ နိမ္မာနသ ဥပကာရပဋိပဒါ နာမ ဇာတံ။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ။ ဥပကာရပဋိပဒ(သံ၊ဌ၊ခု။၄၆)နှင့် ဥပကာရဝဟံ ပဋိပဒံ။ သံ၊ဦ၊၂။ခု၁၆။ (-မ၊ဦ၊ခု။၂ခုရ။)

ဥပကာရပဋိသံယုတ္ထ (တီ) [ဥပကာရ+ပဋိသံယုတ္ထ] ကျေးဇူးနှင့်စပ်ယှဉ်သော။ ဗျာဒ်ဒုတေယျံ နာမ ဌပေတ္တာ ပဌသဟခမ္မိကေ ရတနတ္တယသ ဥပကာရပဋိသံယုတ္ထဿ ဂိဟိ-သာသနံ အညေသံ နု ဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ရရ။

ဥပကာရပ္ပဓာန (တီ) [ဥပကာရ+ပဓာန] ကျေးဇူး ပြုခြင်းလျှင် ပဓာနရှိသော။ နု ဟိ ဟေတု-ပစ္စယောတိအာဒိကော ဥဒ္ဒေသော ကုသလာဒိ-ဥဒ္ဒေသော ဝိယ ဓမ္မပ္ပဓာနော၊ အထ ခေါ ဓမ္မာနံ ဥပကာရပ္ပဓာနောတိ။ မူလဋီ၊ခု။၁၆၈။

ဥပကာရဗဟုလ (တီ) [ဥပကာရ+ဗဟုလ] များသော ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ အသတိ စ တေသု ကထာဟံ သတ္ထာနံ ဥပကာရဗဟုလော ပဋိညာနုရူပံ ဥတ္တမံ သမ္ဘတ္တိ ပါပုဏိဿာမိ။ သီ၊ဌ၊သစ်၊၁။၂၆၈-၉။

ဥပကာရဘူတဓမ္မကာရီ (တီ) [ဥပကာရဘူတ+ဓမ္မ+ကာရီ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော-ကျေးဇူးပြုတတ်သော-တရားကို ပြုလေ့ရှိသော၊သူ။ အသပ္ပါယကာရီတိ နု သပ္ပါယကာရီ နု ဥပကာရဘူတဓမ္မကာရီ။ အံ၊ဌ၊ခု။ခ၃။

ဥပကာရမုခ (နာ) [ဥပကာရ+မုခ] ကျေးဇူးပြုခြင်းကိုရှေးရှုခြင်း။ အညေန ဝါ ဥပကာရမုခေန

ဂယ္ဟပဂေါ နာမ နတ္ထိ။ ဓမ္မဒ္ဒ၊၁။၂၀၄။

ဥပကာရဝစန (နာ) [ဥပကာရ+ဝစန] ကျေးဇူးဟူသော–ကျေးဇူးပြုခြင်းဟူသော–ဟောနက်ရှိသော–အနက်ကိုဟောသော။ ဗဟုကာရတ္ထာ–တိ ဗဟူပကာရတ္ထာ၊ ဥပကာရဝစနော ဟေတ္ထကာရသဒ္ဒေါ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၅။

ဥပကာရဝန္တု (တိ) [ဥပကာရ+ဝန္တု။ ထိ ၌ ဥပကာရဝတိ] ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ ဧဝံ အာမိ–သဒါနေန အာမိသသံဝိဘာဂေန အာမိသာ–နုဂ္ဂဟေန ဂဟဋ္ဌာ ဘိက္ခူနံ ဥပကာရဝန္တောတိ ဒဿေတိ။ ဣတိဝုတ်ဒ္ဒ။၃ ၂၃။ ကောရမ္ဘကေ အာသေဝနာ ဥပကာရဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၈၅။ (–ဣတိဝုတ်ဒ္ဒ။၃၁၉။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၇၈။)

ဥပကာရဝိသေသ (ပု) [ဥပကာရ+ဝိသေသ] ကျေးဇူးအထူး။ ယထာဝုတ္တော ဥပကာရ–ဝိသေသော ဣဿရနိမ္မိတော၊ နာ ကမ္မုနာ'တိ သာမဉ္ဉယမေတံ။ အနုဋီ၊၃။၆၅။

ဥပကာရသတ္ထု (နာ) [ဥပကာရ+သတ္ထု] ကျေးဇူးပြုတတ်သော ကျမ်းဂန်။ ကေဝ္ဋဘဏ္ဍ ကိရိယာ–ကပ္ပဝိကပ္ပေါ ကဝိနံ ဥပကာရသတ္ထံ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁ ၂၁။

ဥပကာရသန္ထောသ (ပု) [ဥပကာရ+သန္ထောသ] ကျေးဇူးကိုသိ၍ သုံးဆောင်ခြင်းဟူသော ရောင့်ရဲလွယ်ခြင်း။ ပိဏ္ဍပါတံ ပရိဘုဉ္ဇိတ္တာ သမဏမ္ဗမ်ိ အနုပါလေဿာမိတိ ဧဝံ ဥပကာရံ ဥတ္တာ ပရိဘုဉ္ဇနံ ဥပကာရသန္ထောသော နာမ။ အံ၊ဋီ ၂။ ၂၈၃။ စူဠနိ၊ဋီ။၁၁၅။

ဥပကာရသဘာဝ (ပု) [ဥပကာရ+သဘာဝ] ကျေးဇူးပြုခြင်း၏ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ အာမိ–သဒါနမ္မေဒါနေဟိ ဥပကာရသဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၅ ၅။

ဥပကာရာနုပကာရ (တိ) [ဥပကာရ+အနုပကာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်,ကျေးဇူးမပြုတတ်သော။ နိရောဓံ သမာပဇ္ဇနကေန ဘိက္ခုနာ ဥပကာရာနုပကာရာနိ အဂါနိ ဟေနိတမ္ဘာနိ။ မ၊ဋီ ၂။ ၂၄၈။ (–အံ၊ဋီ၊၁။၄ဝ၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၆၃။ အဘိ၊ဋီ ၂။၁ဝ၉။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၄။ ပဋိသံ၊ဋီ ၁။၁၅၁။ မ၊ဋီ ၂။ ၂ ၇ ၀ ၊)

ဥပကာရာနုပကာရမ္မ (ပု) [ဥပကာရာနုပကာရ+ဓမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်, ကျေးဇူးမပြုတတ်သော'တရား။ တသာ ဧဝ ဘာဝနာယ ဥပကာရာနုပကာရမ္ဘာနံ ပဇာနနလက္ခဏာယ ပညာယ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ ၂။ ၈ ၁ ။

ဥပကာရာနုပကာရဝသပ္ပဝတ္ထိ (ထိ) [ဥပကာရာနုပကာရ+ဝသ+ပဝတ္ထိ] ကျေးဇူးပြုခြင်း, ကျေးဇူးမပြုခြင်း၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ သာဟိ ဝုတ္တာကာရေန ဗလဝတိ ဧဝနသန္ဓာနေ ဂုဏဝိသေသယုတ္တေသု ဥပကာရာနုပကာရ–ဝသပ္ပဝတ္ထိယာ––––– ဖလံ ဒေတိ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၁ ၅ ၊ ။ အံ၊ဋီ ၂။ ၁ ဝ ၁ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ ၂။ ၃ ၃ ၆ ။

ဥပကာရာနုဿရဏမတ္ထက (နာ) [ဥပကာရ+အနုဿရဏမတ္ထက] ကျေးဇူးကို အောက်မေ့ရုံမျှ အောက်မေ့ခြင်း။ ဥပကာရာနုဿရဏ–မတ္ထကေနေဝ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၄ဝ၀။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁ ၆ ၃ ။ (–မ၊ဋီ ၂။ ၁ ၄ ဝ ။)

ဥပကာရာပကာရ (တိ) [ဥပကာရ+အပကာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်, ကျေးဇူးမပြုတတ် (= ကျေးဇူးမဲ့ပြုတတ်)သော။ ယထာဝုတ္တဝတ္ထုတ္ထ–ယာသ ဥပကာရာပကာရေသု သတ္ထသခိရေသု မဇ္ဈတ္ထတာပဋိလာဘဝသေန တိဿော ဥပေက္ခာပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂ ၉ ဝ ။

ဥပကာရာဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပကာရ+အဝတ္ထာ]

ကျေးဇူးပြုခြင်း၏ အခိုက်အတန့်၊ (သတ္တဝါတို့၏) အကျိုးကိုဆောင်ရာအခါ။ ဟေတုအဝ-တ္ထာယ ဖလာဝတ္ထာယ သတ္ထာနံ ဥပကာရာဝ-တ္ထာယ စာတိ တိသုပိ အဝတ္ထာသု လောကနာ-ထော ... အစ္ဆရိယမနုဿော ဝုတ္တော။ အံ၊ ၎ီ၊၁။၁၃၇။

ဥပကာရာဝဟ (တိ)[ဥပကာရ+အာဝဟ] ကျေးဇူး ကိုရွက်ဆောင်တတ်သော။ ကေဠာဘန္ဓီ ကိရိ-ယာကပ္ပဝိကပ္ပေါ် ကဝိနံ ဥပကာရာဝဟံ သတ္ထော်။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂၀။ စူဠနိဒ္ဒ။၁၃။ သပ္ပါယသ အတ္ထနော ဥပကာရာဝဟသ ဿမ္ဘဝေ သပ္ပါယသမ္ဘဝေ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၇ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၅၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၅၈။)

ဥပကာရိကာ[၁] (ထီ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ+အာ] ကျေး ဇူးပြုတတ်သော။ ဥပကာရက–ကြည့်။

ဥပကာရိကာ[၂] (ထီ) [(၁) ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ+အာ။ (၂) ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ+အာ] တံတိုင်းခြေ။ နဂရ-ပကာရိကာတိ ဧတ္ထ ဥပကာရိကာတိ ပရေသံ အာရောဟနိဝါရဏတ္ထံ သမန္တာနဂရံ ဖါကာ-ရဿ အဓောဘာဂေ ကတသုဓာကမ္မံ ဒုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၅။ ပါကာရဿ အဓောဘာဂေ ကတ-သုဓာကမ္မံ ဌာနံ နဂရဿ သမီပေ ကတ္တမ္ဘတော ဥပကာရကရဏတော စ "ဥပကာရိကာ"တိ ဝုစ္စတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၇၅။

ဥပကာရိခေတ္တ (နဲ) [ဥပကာရိ+ခေတ္တ]ကျေး ဇူးပြုသူဟူသော–ခေတ်–တည်ရာ၊ ကျေးဇူး တရား၏တည်ရာ။ ခေတ္တ–လည်းကြည့်။ တတ္ထ သမဏပြဟ္မဏဂဟဏေန ဂုဏခေတ္တံ ဥပ-ကာရိခေတ္တဉ္စ ဒဿေတိ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂ ၂ ၆။ ယူထံ ပဟာယ ဧကော ဟုတ္ဝာ ဥပကာရိ-ခေတ္တံ ပူဇေဿာမီတိ မာတုပေါသနံ။ စရိယာ၊ ဋ္ဌ။၁၁၅။

ဥပကာရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရ+တမ္ဘ] ကျေးဇူး ပြုအပ်သော။ ရူပါဒိနံ ဂဟဏေ ဥပကာရိ-တမ္ဘတောတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဇ၁။

ဥပကာရိနဂရ (နဲ) [ဥပကာရိ+နဂရ] ဥပကာရီ မည်သောမြို့၊ (သုမေဓမြတ်စွာဘုရား သစ္စာ လေးပါးတရားဟောကြားတော်မူ၍ ကုဋေရှစ် သောင်းသော သတ္တဝါတို့ တတိယမဂ္ဂေါဘိ သမယ ဖြစ်ရာမြို့တော်။) ယဒါ ပန ဥပကာရိ-နဂရေ သိရိနန္ဒနုယျာနေ စတ္တာရိ သစ္စာနိ ပကာသယိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၆။

ဥပကာရိယ (နဲ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ] အသောက် အဦ၊ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာရိယသာဒိသ(တိ)[ဥပကာရိယ+သာဒိသ] အသောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဥစ္စာ ဘဏ္ဍာ–နှင့်တူသော။ တံ သပ္ပလ္ပဝတ္ထံ ဥဒဟာ-ရယိ ရထံ၊ ဒဒ္ဒလ္လမာနံ ဥပကာရိယသာဒိသံ။ ဇာ၊ ၂။၁၁၁။ ဥပကာရိယသာဒိသန္တိ ဥပကရဏ-ဘဏ္ဍဟိ သဒိသံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၄ ၃ ၃ ရ။

ဥပကာရီ[၁] (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏီ] ကျေးဇူးပြုတတ် သော၊သူ။ ဒေသာ နာမ အမှာကံ ဥပကာရီနော နတ္ထိတိ တေသံ ဂုဏေ ကထေန္တော ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၆ ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၃ ၅။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၀။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၁ ၃ ရ။)

ဥပကာရီ[၂] (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏ+ဣတ္ထိဧကတ ဣ] (၁) တံတိုင်းခြေ။ (၂)ဥပကာရီမြို့။ (ဥပ ကာရီအမည်ဖြင့် မြို့၂–မြို့တွေ့ရ၏။ ယခင် ရှိပြီး ပဌာလမြို့တော်၏ အရံမြို့သစ် အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားအလောင်းမဟောသဝေညာရှိတည်ထောင် အပ်သော ဥပကာရီမြို့၊ သုမေဓမြတ်စွာဘုရား သစ္စာလေးပါးတရား ဟောကြားတော်မူစဉ် ကုဋေရှစ် သောင်းသော သတ္တဝါတို့ မဂ္ဂေါဘိ-သမယ ဖြစ်ရာမြို့။ ဤသို့ ၂–မြို့တွေ့ရ၏။) (၁) အဒ္ဓါဝလေပနာ ဥပကာရိယော ပဏ္ဍန္ဒန္တိ။

မ၊၁။၁၂၁။ စူဠနိ။၂၆၄။ အဒ္ဓါဝေလေပနာ ဥပ-ကာရိယောတိ စေတ္ထ မနုဿာ ပါကာရပါဒံ အသာခုရသဏ္ဌာနေန ဣဋ္ဌကာဟိ စိနိတ္ထာ ဥပရိ သုဓေယ လိမ္ပန္တိ၊ ဝေ ကတာ ပါကာရပါဒါ ဥပကာရိယောတိ ဝုစ္စန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၂။ စူဠနိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၂။ ပါကာရသမီပါဘိသခါရတာယ ပါကာ-ရပါဒါ ဥပကာရိယော၊ ယာ "ဥဒ္ဓါပါ"တိ ဝုစ္စန္တိ။ မဏိ၊၂။ ၄၃။ (၂) ဥဒေန္တံ အရုဏုဂ္ဂတ္တိ၊ ဥပကာရိ ဥပါဂမိ။ ဇာ၊၂။၂၁၄။ ဥပကာရိန္တိ ပဏ္ဍာလနဂရံ ဥပါဒါယ မဟာသတ္ထေန ကာရိတတ္တာ "ဥပကာရိ" တိ လဒ္ဓနာမကံ တံ နဂရံ ဥပါဂမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ ၂၉၃။ ဥပကာရိနဂရ-လည်းကြည့်။

ဥပကာသတိ (ကြို) [ဥပ+ကာသ+အ+တိ] ချီး မြှောက်၏။ပြုစု၏။ နှစ်သက်ရောင့်ရဲစေ၏။ ဥပ-ကာသိ ဣမံကာယ(ထေရီ။၃၉၀)နှင့် ဣမံ မမ ကာယံ အနုဂ္ဂဏှိ သန္ဓပေသိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၉၁။

ဥပကာသီ (ကြို)[ဥပ+ကာသ+ဣ] ချီးမြှောက်-ပြု စု-နှစ်သက်ရောင့်ရဲစေ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] (၁) ဥပကာဋ မည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ (၂) ဥပကာဋမည် သော ဝေရိတိန်း။ (၁) ကာဋ္ဌူပကာဋာ ဝိဇိတော ဇိတော စ၊ အဂေါ စ ပဂေါ စ ဂုတ္တိဇိတော စ။ မ၊ဒု။၁၁၅။ (၂) ဟနန္တိ ဝိဇ္ဈန္တိ စ ပစ္စမိတ္ထာ၊ ကာဋ္ဌူပကာဋာ နိရယမှိ ဃောရေ၊ ပုဗ္ဗေ နရံ ဒုက္ခရကမ္မကာရီ။ ဇာ၊၂။၂၇၁။ ကာဋ္ဌူပကာဋာ-တိ ဝေနာမကာ နိရယပါလာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၇။၁၄၁။

ဥပကိဏ္ဏ (တိ) [ဥပ+ကိရ+တ] ရောပြွမ်းသော။ ဗျမ္ဘံ သုနိမ္မိတံ တောရဏူပဟန္ဒ။ ရူစကုပကိဏ္ဏမိဒံ သုဘံ ဝိမာနံ။ ဝိမာန။၅၀။ ရူစကုပကိဏ္ဏန္တိ သုဝဏ္ဏ-ဝါလိကာဟိ သြကိဏ္ဏာဂ်ကံ။ ဝိမာနဋ္ဌ။ ၆၄၆။

ဥပကိရိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ကိရ+တုံ] ကြဲပြန့်ခြင်း ငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ မရုမ္ဗံ ဥပကိရိတုံ။ ဝိ၊၄။၃၀၀။

ဥပကိဏ္ဏန (နာ) [ဥပ+ကိဏ္ဏ+ယု] ရွှင်မြူးတက်ကြွ စေခြင်းသဘော။ "ဥပကိဏ္ဏန"န္တိ ဘေဂေ။ အဘိ၊ ဋီ၊၂။၁၈၂။ (ဝါယောဓာတ်က ကျန်ဓာတ်သုံးပါး ကို တောင့်တင်းခိုင်မာအောင် ပြုလုပ်ရာ၌ "ဝိတ္ထမ္ဘန" ဟု သမာနဝါဒက သုံးနှုန်း၏။ ဘေဂ တို့က "ဥပကိဏ္ဏန"ဟုသုံးနှုန်းခြင်းပြစ်သည်။)

ဥပကုဋ္ဌ (နာ)[ဥပ+ကုဋ္ဌ] အမျက်ဒေါသ၏အနီး။ ယထာ. ဥပကုဋ္ဌံ သမီပကုဋ္ဌန္တိ ဝုစ္စတိ။ ကခ၊ ဋီ။၁၀၂။ ဥပသုတိ-လည်းကြည့်။

ဥပကုဋ္ဌ (နာ) [ဥပ+ကုဋ္ဌ] လွန်ကဲပြင်းထန်သော နူနာ။(နိသျဉ္ဇ-လွန်ကဲပြင်းထန်သော စက်ဆုပ် အပ်သောအမှု-ဟုပေးသည်။) ဘုသံ ကုဋ္ဌ ဥပ-ကုဋ္ဌံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၂၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၀၁-၌မူ ဥပကဋ္ဌ-ဟုရှိသည်။ ဥပါဒါန-လည်းကြည့်။

ဥပကူဇတိ (ကြို) [ဥပ+ကူဇ+အ+တိ] ဆက်စပ်-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်ပြိုင်ဆိုင်၍-တွန်၏-တွန် ကျူး၏။ အတုလိုက်၍တွန်ကျူး၏။ ကူဇန္တမုပ-ကူဇန္တိ (ဇာ၊၁။၂၅၂။ ဇာ၊၂။၃၃၃။)တိ ပဌမ် ကူဇမာနံ ပက္ခိ ပစ္ဆာ ဥပကူဇန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၉၀။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၉၆။)

ဥပကူဇန္တ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+အန္တ] အသံမည် သော၊ တဒီဒီမည်သော၊သူ။ ပဏ္ဍိဝ ဘမရ-ဂဏာ ဥပကူဇန္တာ ဝိစရန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၅။

ဥပကူဇန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကူဇ+အ+အန္တိ] ဆက်-စပ်၍-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်ပြိုင်ဆိုင်၍-တွန်၏-တွန်ကျူး၏။ အတုလိုက်၍တွန်ကျူး၏။ ဥပကူ-ဇတိ-ကြည့်။

ဥပကူဇိတ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+တ] တွန်ကျူးအပ် သော(အသံ)။ ဟံသဂဏေဟိ ဥပကူဇိတာ ဝိရဝသံ ဝတ္ထိတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၀။ (-ဇာ၊၂။၂၂၂။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၄၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၆။)

ဥပကူဇီ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+ဏိ] တွန်ကျူးသော

(ဌက်)။ ဥသော ကာလူပကူဒီနော (ဇာ၊ ၂။၃၄ရ)တိ သာယံ ပါတော ပဗ္ဗတပါဒံ ကေ-နိန္ဒာဒံ ကရောန္တာ နိကူဇန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။

ဥပကူထိ(ဒီ)တ (တိ) [ဥပ+ကုထ+တ] အလွန်ဆင်းရဲပင်ပန်းပူလောင်သောသူ။ သယေထ ပေါ်ဌပါဒေါ၊ မုမ္ဘရေ ဥပကူထိတောဟေ။ ဇာ၊ ၁။၅၂။ အနိယ္ဘာနိကဋ္ဌ သစ္ခံ ဘဏန္တော သယေထ ပေါ်ဌပါဒေါ၊ မုမ္ဘရေ ဥပ-ကူထိတော၊---ဥပကူဒိတောတိပိ ပါဌော၊ အယမေဝတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၂၂။ ဥပကူဌိတ-လည်းကြည့်။

ဥပကူလ (နာ) [ဥပ+ကူလ] ကမ်း၏အနီး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကူလဇ (တိ) [ဥပကူလ+ ဇန+ကွိ] ကမ်း၏အနီး၌-ဖြစ်သော-ပေါက်သော။ ယထာ ဝါရိ-ဝဟော ပူရော၊ ဝဟေ ရုက္ခေပကူလဇေ။ ဇာ၊ ၂။၁၅ရ။ ဝဟေ ရုက္ခေပကူလဇေတိ ဥप-ကူလဇေ ရုက္ခေ ဝဟေယျ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃၃။

ဥပကူလိ(ဌ)တ (တိ) [ဥပ+ကူလ+တ?] ထက်ဝက်-လောင်ကျွမ်း-မီးလောင်-မီးလောင်ခံရ-သောသူ။ မနမ္ပိ ဥပကူဌိတောဟေ။ ဇာ၊၁။၂၃။ မနမ္ပိ ဥပကူဌိတောတိ ထောကေနမ္ပိ ဈာမော။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၂ဝ။ သာ ဇရောယ ဥပကူလိတာ ဝိယ။ ထေရီ။၄ဝ၉။ ထေရီ၊ဌ။၂၁၅။ ဥပကူထိတ-လည်းကြည့်။

ဥပကေဋယမာန (တိ) [ဥပ+ကိဋ+ဏယ+မာန] ကစားအပ်သောသူ။ ယဒါ နာဂေါ ဣတ္ထိ-ပုရိသေဟိ ကုမာရကုမာရိကာဟိ သောဏ္ဍာဒီသု ဂဟေတ္တာ ဥပကေဋယမာနော ဝိကာရံ နကရောတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၄၁။

ဥပဏ္ဍ (တိ) [ဥပ+ပစ+တ] အလွန်မှည့်သော၊ ရဲရဲနီသော၊ ကျိန်းစပ်သော။ တာတ တေမိယ ကုမာရ ------ရောဒမာနာယ မေ အက္ခိနီ ဥပဏ္ဍာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၂။ ပဏ္ဍောနာတိ အဋ္ဌ-ဂတကုဋ္ဌရောဂတာယ ဥပဏ္ဍော နုထိတေန။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၅၁။ ဥပ္ပဏ္ဍ-လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍန (တိ) [ဥပ+ကမု+တ] (သတ်ခြင်း၌) လုံ့လစိုက်ထုတ်ရာဖြစ်သော၊လုံ့လပြုအပ်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏ္ဍနဒီဝသ (ပု) [ဥပဏ္ဍန+ဒီဝသ] (သတ်ခြင်း၌) လုံ့လစိုက်ထုတ်ရာနေ့၊ လုံ့လပြုအပ်ရာနေ့။ အယဉ္စ ရာဇာ ဝိတရိ ဥပဏ္ဍနဒီဝသတော ပဋ္ဌာယ-----ပဗုဏ္ဏိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂ရ။

ဥပဏ္ဍမ (ပု) [ဥပ+ကမု+အ။(ဥပကြမ-သံ)] အားထုတ်ခြင်း။ လုံ့လ-ပြုခြင်း-စိုက်ထုတ်ခြင်း၊ လုံ့လပယောဂ။ တံ ဥပဏ္ဍမေန ဝါ ပဓာနေန ဝါ သမ္ဘရာယဝေဒနိယံ ဟောတူတိ လဇ္ဇမေတံ။ မ၊ဝ။ရ။ ဥပဏ္ဍမေနာတိ ပယောဂေန။ မ၊ဌ၊ ၄။၃။ ဣမိနာ ဥပဏ္ဍမေန ပရိက္ခယံ ပရိယာဒါနံ ဂစ္ဆေယ္ယ။ သံ၊ဝ။၁၅၃၊၃၉ဝ။ အံ၊၃။၃၉၆။ သုတ္တနိ။ ၃၈၁။ ဥပဏ္ဍမာ(ဇာ ၂။၁၉၅)တိ ကာရကပ္ပယောဂါ။ ဇာ၊ဌ၊။၁၄၅။ တဿ ပဋ္ဌ သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ ပါကော ပါကသညိတာ ဝဓကစိတ္တံ ဥပဏ္ဍမော တေန မရဏန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၆၉။ မ၊ဌ၊၁။၂ဝ၂။ သံ၊ဌ၊၂။၁၃၄အဘိ၊ဌ၊ ၁။။၁၄ဝ။ မဟာနိ၊ဌ။၉၈။ ဥပဏ္ဍလိဌ္ဌသ ဝိသာခေ စိတ္တသ ဥပဏ္ဍမေန ပရိယောဒပနာ-ဟောတိ။ အံ၊ဝ။၂ဝရ၊၂၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၂၂ဝ။ ဥပဏ္ဍမေနာတိ ပစ္ဆတ္ထပုရိသကာရေန ဥပါယေန ဝါ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၉၅။ ဥပဏ္ဍမေနာတိ ပယောဂေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၂၈၆။

ဥပဏ္ဍမကရဏကွဏ (ပု) [ဥပဏ္ဍမကရဏ+ ခဏ] လုံ့လပြုရာခဏ။ ဝဓကော ပန သမ္ဘတ္ထ ဥပဏ္ဍမကရဏကွဏေယေဝ ပါရာဇိကော။ ဝိ၊ ဌ၊၂။၄၉။

ဥပဏ္ဍမကရဏဟေတု (ပု) [ဥပဏ္ဍမကရဏ+ဟေတု] လုံ့လပြုခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ယာယ စေတနာယ ပဝတ္တမာနသာ ဇီဝိတိန္ဒြိယသာ နိဿယဘူတေသု မဟာဘူတေသု ဥပဏ္ဍမကရဏဟေတု တံမဟာဘူတပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဟာဘူတာ နုပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၆။ (–ကခ၊ဒီ၊သစ်။၂၁၂။ သီ၊ဒီ၊သစ်၊ ၁။၃၂၂။ အနုဋီ၊၁။ဂ၈။)

ဥပဏ္ဍမဇာနနာကာရ (ပု) [ဥပဏ္ဍမဇာနန+အာကာရ] လုံ့လပြုခြင်းကို သိခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ တေနေဝ ဥပဏ္ဍမဇာနနာ-ကာရေန သဒ္ဓိ ဇာနန္တောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၆။

ဥပဏ္ဍမတိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+တိ။ (ဥပကြာမတိ–သံ)] လုံ့လပြု၏၊ လုံ့လစိုက်ထုတ်၏၊ ကြိုးစားအားထုတ်၏။ အဗ္ဗတ္ထရူပေ စေတေတိ ဥပဏ္ဍမတိ မုစ္စတိ။ ဝိ၁။၁၅၅။ ဥပဏ္ဍမတိတိ တဒနုရူပံ ဝါယာမံ ကရောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁ ၂ (–၁၁၁၊၁၁ဃ–ဌ–၅–ဖ။) **ဥပဏ္ဍမန္တိ**– မ၊၁။ ၁ ၂ ၁။ ဥဒါန။၁ဖ၆။ မဟာနိ။၁ဖ၀။ စူဠနိ။ ၂ဖ၃။ ဥပဏ္ဍမန္တိတိ ပဟရန္တိ။ မ၊ဌ၊၁။ဃ၃ ၂ ဥဒါန၊ဌ။ဃ၃၁။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂ဂ၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁ ၂။ သမုဒါစရန္တိတိ ဥပဏ္ဍမန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁ဃ၀။ တယိဒံ အမနာပေဟိ သမုဒါစရဏံ နာမ ပေါထန-ပဟရဏာဒိဝသေန ဥပဏ္ဍမနမေဝါတိ အာဟ "ဥပဏ္ဍမန္တိ"တိ၊ ဗာဓန္တိတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၁ဂ၂။ (–မ၊ဌ၊၄။ဂ၃။ အံ၊ဌ၊၁။ဃ၃ဖ။) **ဥပဏ္ဍမာမိ**– ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဃ၀။ **ဥပဏ္ဍမေယျ**– သံ၊ဌ၊ ၂။ဃ၃။ **ဥပဏ္ဍမေယ္ယုံ**– အံ၊ဌ၊ဃ၃ဖ။ **ဥပဏ္ဍမေယျာမ**– သံ၊၁။ ၁ ၂ ဖ။ **ဥပဏ္ဍမိ**–ဝိ၊ ၂။ဌ၁၅။ ဗာ၁။ဃ၄၅။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ဂ၃။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဂ။ ဗာ၊ဌ၊ဌ။ဌ၀ဖ။ **ဥပဏ္ဍမိသု**– ဒီ၊ ၃။၅ဖ။ ဥပဏ္ဍမိသူတိ အာရဘိသု။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃ဖ။ **ဥပဏ္ဍမုံ**– ဗာ၁။၃ဖ၄။ ဥပဏ္ဍမုန္တိ ပဟရိသု။ ဗာ၊ဌ၊၅။ ၂ ၀။ **ဥပဏ္ဍမိမု**– ဒီ၊၃။ရ၅။

ဥပဏ္ဍမဓာတု (တိ) [ဥပဏ္ဍမ +ဓာတု] လုံ့လကြိုးကုတ် အားထုတ်ခြင်း ဓာတ်သဘော။ အတ္ထိ ဥပဏ္ဍမဓာတု။ အံ၊ ၂။ ၂ဌ၃။ ဥပဏ္ဍမ-ဓာတုတိ ဥပဏ္ဍမသဘာဝေါ။ အံ၊ဌ၊၃။ဃ၀ဝ။

ဥပဏ္ဍမန (နာ) [ဥပ+ကမ+ယု] အားထုတ်ခြင်း။ ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်ခြင်း။ တတော အနန္တရာ ဥပဏ္ဍမနဝသေန ပါဏိ ပဝတ္တတိ။ ဗာ၊ဌ၊ဌ။ဃ ၂။ အောက်ပုဒ်နှင့် ဥပဏ္ဍမန္တိ(မ၊ဌ၊ ၂။ဃ၅ ၂)-တို့လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍမနကွဏ (ပု) [ဥပဏ္ဍမန+ခဏ] အားထုတ်-လုံ့လပြု-ရာအခိုက်အတန့်ကာလ။ ပဝေသနကွဏေ ဖဿသ သာဒီယနသမ္ဘ-ဝတော ဗလဏ္ဍာရေန ဥပဏ္ဍမနကွဏော ဝိယ ပါရာဇိကမေဝ။ ဝိမတိ၁။ဃ၄ဖ။

ဥပဏ္ဍမနိမ္ဗတ္ထ (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+နိမ္ဗတ္ထ] အားထုတ် ခြင်း-လုံ့လပြုခြင်း-ကြောင့် ဖြစ်သော။ ဩပဏ္ဍမိကာတိ ဥပဏ္ဍမနိမ္ဗတ္ထာ။ မ၊ဌ၊ ၂။ဃ၈။ ဥပဏ္ဍမနိမ္ဗတ္ထံ ပန ပရိဟရဏမူလကံ ဩဏ္ဍ-နိမ္ဗတ္ထာနပေက္ခတ္ထာ။ မူလဋီ၊ ၂။ဖ ၂ ။

ဥပဏ္ဍမန္ဒ (တိ) [ဥပ+ကမု+အန္ဒ] အားထုတ်သောလုံ့လပြုသော၁ဟု။ တေသံ နော ရသ-ပထဝီ ဟတ္ထေဟိ အာလုပ္ပကာရကံ ဥပဏ္ဍ-မတံ ပရိဘုဥ္ဇိတုံ သယံပဘာ အန္ဒရမယိ။ ဒီ၊ ၃။ရ၅။ တေသု ဥပဏ္ဍမန္ဒသ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ ဌ၊ဃ။ ၂ ၂ ၉။(–ဝိမတိ၁။ဃ၄ဖ။)

ဥပဏ္ဍမန္ဒိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+အန္ဒိ] အားထုတ်ကုန်၏။ လုံ့လစိုက်ထုတ်ကုန်၏။ ညှဉ်းပန်း နှိက်စက်ကုန်၏၊ ရိုက်နှက်ကုန်၏။သတ်ဖြတ်ကုန်၏။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမမရဏ (နာ)[ဥပဏ္ဍမ+မရဏ] လုံ့လ ပယောဂကြောင့် သေခြင်း။ ဗာတိကွယ-

မရက်=ဇာတိပစ္စယာ မရက် ဥပဏ္ဍမမရက် သရသမရက် အာယုကွယမရက် ပုညကွယ-မရကန္ဓိပိ တဿေဝ နာမ်။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၃။ မဟာနိ၊ဌ။၆၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၄၄။ အနုဋီ၊၂။ရ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၈၈။

ဥပဏ္ဍမမဟတ္တနိဿိတ (တိ) [ဥပဏ္ဍမမဟတ္တ+နိဿိတ] လုံ့လပယောဂ မျှားသည်၏အဖြစ်ကို မှီသော။ ပဋိပန္နဿ ဥပဏ္ဍမမဟတ္တ-နိဿိတတာ ပကတိယာ ကိလေသေဟိ အနုဘိဘူတတာယ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၁၃။

ဥပဏ္ဍမမဟန္ဓတာ (ထီ) [ဥပဏ္ဍမ+မဟန္ဓတာ] လုံ့လပယောဂ-မျှား-ကြီးမား-သည်၏ အဖြစ်။ မဟန္ဓေ ပန ဥပဏ္ဍမမဟန္ဓတာယ အကုသလံ မဟန္ဓံ ဟောတိ။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၄၄၅။ (-ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၄၀၈။)

ဥပဏ္ဍမမဟန္ဓတ္ထ (နာ) [ဥပဏ္ဍမ+မဟန္ဓတ္ထ] လုံ့လပယောဂ-မျှား-ကြီးမား-သည်၏ အဖြစ်။ မဟန္ဓေ ပန ဥပဏ္ဍမမဟန္ဓတ္ထာ အကုသလ-မဟတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။

ဥပဏ္ဍမဝန္ဓု (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+ဝန္ဓု] လုံ့လပြုခြင်းသဘော-ဥပဏ္ဍမဓာတ်-ရှိသော၊သူ။ ဥပဏ္ဍမ-ဓာတုယာ သတိ ဥပဏ္ဍမဝန္ဓော သတ္တာ ပညာယန္တိ။ အဲ၊၂။၂၉ရ။

ဥပဏ္ဍမသဏ္ဌာဝ (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+သဏ္ဌာဝ] လုံ့လ ပယောဂ၏ ထင်ရှားရှိသည်၏ အဖြစ်။ ဥပဏ္ဍ-မသဏ္ဌာဝတော ပန ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၈။

ဥပဏ္ဍမသဘာဝ (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+သဘာဝ] လုံ့ပြုခြင်းသဘော။ ဥပဏ္ဍမဓာတု-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမသမုဋ္ဌာပက (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+သမုဋ္ဌာ-ပက။ ထီ-ဌ်သမုဋ္ဌာပိကာ] လုံ့လပယောဂကို ဖြစ်စေတတ်သော။ တသ္မိ ပန ပါဏေ ပါဏ-သညိနော ဇီဝိတိန္ဒြိယုပစ္ဆေဒကဥပဏ္ဍမ-သမုဋ္ဌာပိကာ ကာယဝစီဒ္ဒါရာနံ အညတရ-ဒ္ဒါရပ္ပဝတ္တာ ဝဓကစေတနာ ပါဏာတိပါတော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၆၈။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၀၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၁ရ။ မဟာနိ၊ဌ။၉၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၀၁။

ဥပဏ္ဍမဟေတု (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+ဟေတု] လုံ့လ ပယောဂဟူသော အကြောင်း။ ဇေတဝနဟိ အတ္ထနော ဥပဏ္ဍမဟေတု ဒုက္ခဝေဒနံ ဝေဒိယ-မာနံ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၃။

ဥပဏ္ဍမာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ကမ္မ+ဏာပေ+တ္တာ] လုံ့လပြုစေ၍။ ပရေနုပဏ္ဍမာပေတ္တာ၊ အဂ်ဇာတံ ပနတ္ထနော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။ ၃၂၆-ဂါထာ။

ဥပဏ္ဍမာဘာဝ (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+အဘာဝ] လုံ့ပ ပယောဂ၏မရှိခြင်း။ အရှုပကာယေ ဥပဏ္ဍ-မာဘာဝါ တဂ္ဂဟဏံ။ ဝဇိရ။ ၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၃၁၅။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၂၂၆။)

ဥပဏ္ဍမာမိ (ကြို) [ဥပ+ကမ္မ+အ+မိ] လုံ့လပြု၏။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမာရဟ (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+အရဟ] လုံ့လ ပြုခြင်းငှါ ထိုက်သော။ အဗ္ဗတ္ထရုပါဒီသု ဥပဏ္ဍမာရဟံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၁။ (-ကခ်၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၂၅။)

ဥပဏ္ဍမာလတိ (ကြို) [ဥပဏ္ဍမ+အာလ+တိ] လုံ့လပြု၏။ စဂ္ဂဟကေန အရဆာလဏ္ဍစ္စေတေ ပစ္စယာ ဟောန္တိ----ဥပဏ္ဍမံ ကရောတိ ဥပဏ္ဍမာလတိ။ ကစ္စည်း၊သုတ်။ ၄၃၉။

ဥပဏ္ဍမိ (ကြို) [ဥပ+ကမ္မ+ဏ္ဍ] လုံ့လပြုပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမိသု (ကြို) [ဥပ+ကမ္မ+ဏ္ဍ] လုံ့လပြုကုန်ပြီ၊ အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမီတုကာမ (တိ) [ဥပဏ္ဍမီတုံ+ကမု+ဏ] အားထုတ်ခြင်းငှါ–ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်သတ်ဖြတ်ခြင်းငှါ–အလိုရှိသော၊သူ။ ဣဒါနိ သဟတ္ထာ ဥပဏ္ဍမီတုကာမော အညတရဿ ကုမာရဿ. သရီရေ အဓိမုစ္စိတ္တာ ဝေရူပ ပါသာဏံ. အဂ္ဂဟေသိ။ မဗ္ဘ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဏ္ဍမီတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ကမု+တ္တာ] လုံ့လပြု၍။ တဒါ ဟတ္ထေန ဥပဏ္ဍမီတ္တာ အသုစိ မောစေဟိ (ဝိ၊၁။၁၅၁)တိ တသ္မိံ ကာလေ ဟတ္ထေန ဝါယမိတ္တာ အသုစိမောစနံ ကရောဟိ။ ဝိဗ္ဘ၊၂။၁၀၅။

ဥပဏ္ဍမီမှ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+မှာ] အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမီထမာန (တိ) [ဥပ+ကမု+ထ+မာန] လုံ့လပြုအပ်သော။ ထသ္မာ ပရေဟိ ဥပဏ္ဍ-မီယမာနဿ အင်္ဂါတာဒိကာယစလနဿ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ။ ဝိမတိ၊၁။၁၄၂။

ဥပဏ္ဍမုံ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဏ္ဍ] အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမုခ (တိ) [ဥပဏ္ဍ+မုခ] ဖူးရောင်–ပေါင်းကြွ–အဖုအဖုထ–သောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊သူ။ (နှုတ်ခမ်းစပ်သောသူ၊သျှ။) ဥပ်ဏ္ဍမုခေါ နာမ ကုဓိတမုခေါ ဝုစ္စတိ။ ဝဇိရ။၄၃၉။ ဥပ္ပဏ္ဍမုခ-လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍမေယျ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ယျ] လုံ့လပြုရာ၏။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမေယျာမ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ယျာမ] လုံ့လပြုကုန်ရာ၏။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမေယ္ယုံ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ယေ္ယုံ] လုံ့လပြု-ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်–ကုန်ရာ၏။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမီပတ္ထ (တိ) [ဥပဏ္ဍ+ဝိပတ္ထ] အုတက် အောက် အလုံးစုံကျွက်–ရဲရဲနီကျိန်းစပ်–ဖူးဖူး ရောင်–သော။ တဝေ ပါပိမ စကျွတိ ယံ ဝေါကေ တိမိရကာစာဒီဟိ ဥပဒ္ဒုတံ အနေ-ကရောဂါယတနံ ဥပဏ္ဍဝိပတ္ထံ၊ အန္ဓမသော ကာကစကျွပိ၊ သမ္ဗံ တံ တဝေ ဘဝတု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၅။ ဥပဏ္ဍဝိပတ္ထန္တိ စကျွပါက-ရောဂေန ဥပရိ ဟေဋ္ဌာ စ သဗ္ဗသော ပတ္ထံ ကုထိတံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၃။

ဥပဏ္ဍသရီရ (တိ) [ဥပဏ္ဍ+သရီရ] လွန်စွာ ကျက်သော ကိုယ်ရှိသော၊သူ။ မဟာသတ္တော သတ္တာဟံ လောကေ ဥပဏ္ဍသရီရော ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၄ရ။

ဥပဏ္ဍိတ (တိ) [ဥပ+ကီ+တ] ဝယ်အပ်သော။ တတော အစ္ဆရာသမ္ဘောဂသခါတံ ---- တေန ဝိဏ္ဍယေန ဘဝတာ ဥပဏ္ဍိတော ဝိယ ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥပဏ္ဍိတက (တိ) [ဥပဏ္ဍိတ+က] ဝယ်ယူသော သူ၊ အဝယ်တော်၊ ဝယ်ယူအပ်သော–အဝယ် ခံရသော သူ။ ဥပဏ္ဍိတကော ကိရာယသ္မာ-နနွော။ ဥဒါန။၁၀၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၅။ ဓမ္မပ၊ ၁။ရရ။ တေန ဝိဏ္ဍယေန ဘဝတာ ဥပ္ပဏ္ဍိတော ဝိယ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဥပဏ္ဍိတ-ကောတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥပဏ္ဍိတကဝါဒ (ပု) [ဥပဏ္ဍိတက+ဝါဒ] ဝယ်ယူ သောသူဟုပြောခြင်း။ ဝယ်ယူသောသူ ဟူသော စကား။ အဝယ်တော်ဟူသောစကား။ ဝယ်ယူ အပ်–အဝယ်ခံရသော–သူဟူသောစကား။

အာယသ္မန္တံ နန္ဒံ ဘတကဝါဒေန စ ဥပက္ကိတ-
ကဝါဒေန စ သမုဒါစရန္တိ။ ဥဒါန။၁၀၃။ ဓမ္မ-
ဌ။၁။ရဂ။ ဥပက္ကိတကဝါဒေနာတိ ယော
ကဟာပဏာဒီဟိ ကိဏိ ကိဏာတိ၊ သော
ဥပက္ကိတကောတိ ဝုစ္စတိ၊ အယမ္ပိ အာယသ္မာ
အစ္ဆရာနံ ဟေတု အတ္တနော ဗြဟ္မစရိယံ
ကိဏာတိ၊ တသ္မာ "ဥပက္ကိတကော"တိ ဝေ
ဝစနေန။ ဥဒါန၊ဌ။ ၁၅၆။

ဥပက္ကိတဝါဒ (ပု) [ဥပက္ကိတ+ဝါဒ] ဝယ်ယူ
သောသူဟုပြောဆိုခြင်း၊ ဝယ်ယူသောသူ
ဟူသော စကား။ ဥပက္ကိတဝါဒေန ကကုဒ-
ဖါဒိနိသုပိ စိတ္တံ ဝိရာဇေတွာ။ ထေရဌ၊၁။၃၅၄။
အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပက္ကိတဝါဒစောဒနာ (ထီ) [ဥပက္ကိတဝါဒ+
စောဒနာ] ဝယ်ယူသောသူ-ဟုပြောဆိုခြင်းဖြင့်
စောဒနာခြင်း-ဟူသောစကားဖြင့် စောဒနာ
ခြင်း။ ပလုဒ္ဓမတ္တဝိဒေဝဿရာဒဿနေန ဟိ
ဥပက္ကိတဝါဒစောဒနာယ ဆဏ္ဍနော ကာမရာဂ-
ပနယနံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ထေရဌ၊၁။၃၅၄။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကိလိသ+တ] ညစ်ညူး
သောညစ်နွမ်းသော။ တဗ္ဗ ဝေါ အဂန္ဓကေဟိ
ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ။ အံ၊၁။၉။ အတိ-
ဌ၊၁။၁၁၀၊၁၅။ ပဋိ၊သံ၊ဌ၊ ၂။၁၁ရ။ ဓမ္မဌ-
ဌ၊၁။ အနုဋီ၊ဌ။ ၂၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ ၅၀။ ဥပက္ကိ-
လေသေဟိတိ ရာဂါဒီဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌတ္တာ
ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ နာမတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၄၅။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌစိတ္တ (တိ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌ+စိတ္တ] ညစ်နွမ်း
သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဝေ ဝေ အဿာဒဝသေန
ဥပက္ကိလိဋ္ဌစိတ္တဿာပိ ယောဂိနော သစေ
ဥပပဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၉၁။ (-မ၊
ဌ၊၁။၁၄၂။ မ၊ဌ၊ ၂။၉။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၈၁။ အံ၊ဌ၊
၃။၁၀၂။)

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌ+ဘာဝ] ညစ်
နွမ်းသည်၏အဖြစ်။ ပညာ ဒုဗ္ဗလာ ဟောတိ၊
နိ ဗလဝတိ၊ ပဋိပက္ခေန ဥပက္ကိလိဋ္ဌ-
ဘာဝတော။ သံ၊ဌ၊ ၂။၄၂၈။ (-ဏ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၃။)

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏ (နပုံ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ
+ကရဏ] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်ကိုပြုခြင်း။
ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏေနာ (အံ၊ဌ၊ ၂။၃၀ရ။
သာရတ္ထ၊ဋီ။၄၅ ၂) တိ မလိနဘာဝကရဏေန။
အံ၊ဌ၊ ၂။၃၀၅။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝဒဿန (နပုံ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ
+ဒဿန] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်ကိုပြုခြင်း။
ပကတိပရိယောဒါတဿ စိတ္တဿ အာဂန္တု-
ကေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ-
ဒဿနတ္ထံ သံကိလိဋ္ဌဝတ္ထုဒဿနံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၆၉။

ဥပက္ကိလိဿတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ကိလိသ+
ယ+တေ]နှိပ်စက်-ပူပန်စေ-အပ်၏။ အင်ကောနဟိ
စိတ္တံ ဥပက္ကိလိဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁ ၂ရ။ မဟာနိ-
ဌ။၃၁၄။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၄၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅။ ဥပ-
က္ကိလိဿတိတိ ဝိဟာဒိယတိ ဥပတာပိယတိတိ
အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။ရ။

ဥပက္ကိလေသ (ပု) [ဥပ+ကိလိသ+ဏ။ ဥပကြော
-သံ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး။ ကပ်၍
နှိပ်စက်တတ်သော အပြစ် အညစ်အကြေး၊
ညစ်နွမ်း စေတတ်သော အညစ်အကြေး၊
(အကုသိုလ်, ဆီးနှင်း မြူတိမ်စသည်)။
စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ စန္ဒိမသူရိယာနံ
ဥပက္ကိလေသာ။ ဝိ၊၄။၄၉ ၂။ အံ၊၁။၃၆ ၂။ သီ-
ဌ၊သစ်၁။၃ရ၄။ ဆာဒနံ ဗဟုနံ ဥပက္ကိလေသော။
အဘိ၊ဓ။ ၂၁၆။ ဥပက္ကိလေသာတိ ဝိရောစိတုံ
အတ္တာ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏေန ဥပ-
က္ကိလေသာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၀ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၅ ၂။

အဗ္ဗာ မဟိကာ ရူမော ရဇော ရာဟုတိ ဣမေဟိ ပဠုဟိ ဥပက္ခိုလေသေဟိ ဝိရဟိတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၇၀။

ဥပက္ခိုလေသကာရဏ (နာ) [ဥပက္ခိုလေသ+ကာရဏ] (ဝိပဿနာကို) ညစ်နွမ်းစေတတ်သော- (ဝိပဿနာ) ညစ်နွမ်းကြောင်းဖြစ်သော-အကြောင်းတရား။ ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣမာနိ ဒသ ဌာနာနိတိ ဣမာနိ ယထာဝုတ္တာနိ သြဘာသာဒီနိ ဒသ ဥပက္ခိုလေသကာရဏာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၄။

ဥပက္ခိုလေသဇော (တိ) [ဥပက္ခိုလေသ+ဇော] ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းကြောင်းတရားဟူသော-အရှုပ်အထွေး-အမြှေးအယှက်။ သော ဇေ ဝိဂ္ဂေပ် ဆဂစ္ဆန္ဓော တံ သမတိသဝိဓ ဥပက္ခိုလေသဇေ ဝိဇေ့ဇေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၇၄။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၉။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။)

ဥပက္ခိုလေသဇောဇဋိတ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသဇော+ဇဋိတ] ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းကြောင်းတရားဟူသောအရှုပ်အထွေး အမြှေးအယှက်သည် မြှေးယှက်အပ်သော၊သူ။ ယေသံ ဥပ္ပတ္တိယာ အကုသလော ယောဂါဝစရော တေသု မဂ္ဂဉ္ဈာနသည် ဟုတ္တာ အမဂ္ဂမေဝ "မဂ္ဂေါ"တိ ဂဏှာတိ၊ ဥပက္ခိုလေသဇော-ဇဋိတော စ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။

ဥပက္ခိုလေသဇာတ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသ+ဇာတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား။ ဣဒံ ဝိပဿနာ-ဉာဏသင်္ခါတ ဥပက္ခိုလေသဇာတံ အဓိဂမသဒ္ဒမ္ပ-ပတိရူပကံ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၆။

ဥပက္ခိုလေသဋ္ဌ (ပု) [ဥပက္ခိုလေသ+ဋ္ဌ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအနက်သဘော။ ကောဓော ဓုမောတိ ဟဝ ဉာဏဂ္ဂိသ ဥပက္ခိုလေသဋ္ဌေန ကောဓော ဓုမော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥပက္ခိုလေသတဓိသောဓန (နာ) [ဥပက္ခိုလေသ+တ ဝိသောဓန] ညစ်နွမ်းကြောင်း တရားနှင့် ထိုညစ်နွမ်းကြောင်းတရားကို သုတ်သင်ခြင်း။ ဥပက္ခိုလေသတဓိသောဓနေသု အာဒီနဝါ-နိသံသာဝဟောယောဂတော ဗုဒ္ဓိသမ္ပန္နော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၃။

ဥပက္ခိုလေသဒုမ္မလိကရဏဘာဝ (ပု) [ဥပက္ခိုလေသ+ဒုမ္မလိကရဏ+ဘာဝ] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား, ပညာကို အားနည်းအောင်ပြုတတ်သောတရား၏အဖြစ်။ သုရာပါနသာ သုရာ ။ပ။ ယောဂသ စ အကုသလဘာဝေန ဥပက္ခိုလေသဒုမ္မလိကရဏဘာဝေါ ယုတ္တော။ အနုဋီ၊၁။၁ရ။

ဥပက္ခိုလေသဒေါသမောစန (နာ) [ဥပက္ခိုလေသဒေါသ+မောစန] ညစ်နွမ်းကြောင်း အပြစ်ဒေါသမှ ကင်းလွတ်ခြင်း။ ဥပက္ခိုလေသ-ဒေါသမောစနေန ဝိသေသံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၁၆၈။

ဥပက္ခိုလေသဒေါသရဟိတ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသဒေါသ+ရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အပြစ်မှကင်းသော။ ဥပက္ခိုလေသဒေါသရဟိတံ ဟိ ကမ္မံ တိဏာဒီဒေါသရဟိတံ ဝိယ သဿ ဥဌာရဖလံ အနုပက္ခိလိဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ။

ဥပက္ခိုလေသန (နာ) [ဥပ+ကိလိသ+ယု] ညစ်နွမ်းခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ခိုလေသနာရဟ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသန+ဆရဟ] ညစ်နွမ်းခြင်းကိုထိုက်သော၊ ညစ်နွမ်းထိုက်သော။ ဥပက္ခိလိဋ္ဌန္တိ ဟနေတံ ဥပက္ခိ-လေသနာရဟသ စိတ္တသ ဝသေန ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၂။၂ရ၀။

ဥပက္ခိုလေသနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပက္ခိုလေသ+နိဒ္ဒေသ] ဥပက္ခိုလေသကို အကျယ်ညွှန်ပြ ရာအခန်း။ သဟမေဝ ကိလေသော ဥပ-ကွိုလေသနိဒ္ဒေသေသု နိဒ္ဒိဋ္ဌော။ မူလဋီ၊၁။၁ရ၄။

ဥပက္ခီလေသပညာဒုဗ္ဗလီကရဏ (နာ) [ဥပက္ခီလေသ+ပညာဒုဗ္ဗလီကရဏ] ညစ်နွမ်းခြင်း, ပညာကိုအားနည်းအောင်ပြုခြင်း။ ပစ္စယ-နိဒ္ဒေသတောတိ ဥပက္ခီလေသပညာဒုဗ္ဗလီ-ကရဏာနံ ပစ္စယဘာဝနိဒ္ဒေသတော။ မူလဋီ၊ ၁။၁၇၄။

ဥပက္ခီလေသပါဠိ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ဒဿန+ပါဠိ] ညစ်နွမ်းပုံကိုပြသောပါဠိ။ ဥပက္ခီလေသ-ပါဠိ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ ပရိသုဒ္ဓပါဠိဒဿနတ္ထံ ဒေသနာမဟာဝိဟာရန္တော "ဣဒ နိကြောဓာ"တိအာဒိ-မာဟ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃။

ဥပက္ခီလေသပဘေဒ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ပဘေဒ] ညစ်နွမ်းစေတတ်သော-ပူပန်စေတတ်, နှိပ်စက်တတ်သော-တရားအထူးအပြား။ ကိလေသာတိ ဥပက္ခီလေသပဘေဒါ ကိလေသာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၆။

ဥပက္ခီလေသမလ (နာ) [ဥပက္ခီလေသ+မလ] ညစ်နွမ်းကြောင်း-ညစ်နွမ်းစေတတ်သော-အညစ်အကြေး။ အဇ္ဈာ, မဟိကာ, ဓုမော, ရဇော, ရာဟုတိ ဣမေဟိ ဥပက္ခီလေသ-မလေဟိ ဝိမုတ္တံ စိတ္တံ ဣဝ။ အဝ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၆ ၂။

ဥပက္ခီလေသမလာပဂမ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ-မလ+အပဂမ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေးတို့မှ-ကင်းသော-ကင်းခြင်းရှိသော-ကင်းသည်၏ အဖြစ်။ တဿ ရာဂါဒိဥပက္ခီလေ-သမလာပဂမတော နိရုပက္ခီလေသံ နိမ္မလံ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၃။

ဥပက္ခီလေသယောဂ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ယောဂ] ညစ်နွမ်းကြောင်းဖြစ်သော ရာဂစသည်တို့နှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ဥပက္ခီလေသယောဂေ ပန သတိ ဥပက္ခီလိဋ္ဌံ နာမ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၁ရ။

ဥပက္ခီလေသရဟိတ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးမှကင်းသော။ ဝိသုဒ္ဓန္တိ အဇ္ဈာဒိဥပက္ခီလေသ-ရဟိတံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၆။

ဥပက္ခီလေသဝတ္ထု (နာ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝတ္ထု] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား(ဒီဋ္ဌိ မာန တဏှာ)တို့၏ ဖြစ်ရာဌာန။ ဣတ္ထ စ သြဘာသာဒယော ဥပက္ခီလေသဝတ္ထုတာယ ဥပက္ခီလေသာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ရ၃။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၃၈။ ဥပ-က္ခီလေသဝတ္ထုတာယာတိ နိပ္ပရိယာယတော ဒိဋ္ဌိမာနတဏှာ ဣမ ဥပက္ခီလေသာ၊ တေသံ ဝတ္ထုတာယ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄၃ ၂။ (-ဗဟိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ၊။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ရ၀။)

ဥပက္ခီလေသဝတ္ထုဘာဝ၀ဝတ္ထာန (နာ) [ဥပက္ခီလေသဝတ္ထု+ဘာဝ+ဝဝတ္ထာန] ညစ်နွမ်း-ကြောင်းတရား၏ အကြောင်းဝတ္ထု၏ အဖြစ်ကို ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ခြင်း။ အယံ ခေါ သော သြဘာသော ဥပ္ပန္နောတိ ဥပက္ခီလေသဝတ္ထု-ဘာဝ၀ဝတ္ထာနံ ဒဿေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄ ၃ ၃ ၃။

ဥပက္ခီလေသဝိဂမ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိဂမ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးမှကင်းခြင်း။ သာ စသ ဥဗ္ဗိဒ္ဓတာ ဥပက္ခီလေသဝိဂမေန ဒ္ဒရဘာဝေန ဥပဌာနန္တိ အာဟ "မေယဝိဂမေန ဒ္ဒရီဘူတ"န္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁ ၄ ၉။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၃ ၁။ (-နေတ္တိ၊ဋီ။ ၁ ၁ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ ၀ ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ ၀ ၈။)

ဥပက္ခီလေသဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိနိမုတ္တ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ

ကင်းလွတ်သော၊ ကပ်ၭိန့်ပ်စက်တတ်သော အပြစ်တို့မှ ကင်းလွတ်သော။ ဒေဝတာနဋ္ဌိ သုစရိတကမ္မနိဗ္ဗတ္တံ ဝိတ္ထသေမှရှိရာဒီဟိ အပလိဗုဒ္ဓံ ဥပက္ကိလေသဝိနိမုတ္တာတာယ ဒ္ဌရေပိ အာရမ္ဘကသမ္ဘဝိုဏ္ဍနသမတ္ထံ ဒိဗ္ဗံ ပသာဒစက္ခု ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃၂။ (–ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၂၈။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၈၆၊၄၃၉။)

ဥပက္ကိလေသဝိမုတ္တ (တိ) [ဥပက္ကိလေသ+ဝိမုတ္တ] ညစ်နွမ်းကြောင်း ရာဂစသော အညစ်အကြေးတို့မှ လွတ်မြောက်သော။ ဥပ-က္ကိလေသဝိမုတ္တံ ပန ဝိထိပဋိပန္နံ ဝိပဿနာ-ညာဏံ မဂ္ဂေါတိ မဂ္ဂဿ အမဂ္ဂဿ ဝဝတ္ထပေတိ။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။ ၂၃၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၂၈၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၃၉။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၃၂ ၂။)

ဥပက္ကိလေသဝိမုတ္တိ (တိ) [ဥပက္ကိလေသ+ဝိမုတ္တိ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး တို့မှ ကင်းလွတ် ခြင်း။ ပိတ္ထာဒီဟိ အနုပဒ္ဒ -တတ္တာ ကမ္မသ စ ဥဋ္ဌာရတာယ ဥပက္ကိ-လေသဝိမုတ္တိ ဝေဒိတမ္ဘာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၃၁။

ဥပက္ကိလေသဝိရဟိတ (တိ) [ဥပက္ကိလေသ+ ဝိရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းသော။ ဘဝဝတော ဟိ ဧကာဒသ-ဥပက္ကိလေသဝိရဟိတံ ဒိဗ္ဗစက္ခု။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၃၃ ၂။

ဥပက္ကိလေသဝိသုဒ္ဓိ (တိ) [ဥပက္ကိလေသ+ဝိသုဒ္ဓိ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ စင်ကြယ် ခြင်း။ ဘာသတေတိ ဥပက္ကိလေသဝိသုဒ္ဓိယာ ဒီပွတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၈၆၊ (–မ၊ဋီ၊ ၃။ ၄ ၁ ၅။)

ဥပက္ကိလေသဝိသောဓန (နာ) [ဥပက္ကိလေသ+ ဝိသောဓန] (သမထဝိပဿနာတို့) ညစ်နွမ်း ကြောင်းဖြစ်သော တရားတို့မှ (စိတ်ကို) သုတ်သင်ခြင်း။ တေသံ ဘိက္ခူနံ ဥပက္ကိလေသ-ဝိသောဓနံ အာဒိ ကတ္တာ အာသဝက္ခယာယ ပဋိပတ္တိဒဿနတ္ထံ။ မ၊ဌ၊ ၁။ ၆ ၃ ၂။ ဥပက္ကိလေသ-ဝိသောဓနဋ္ဌေ သမထဝိပဿနုပက္ကိလေသတော စိတ္တဿ ဝိသောဓနေ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၄ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၈ ၊ ၅ ၁ ၄။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၉ ၅ ၊ ၂ ၅ ၂။)

ဥပက္ကိလေသသုတ္တ (နာ) [ဥပက္ကိလေသ+သုတ္တ] ဥပက္ကိလေသသုတ်၊ ညစ်နွမ်းကြောင်း တရား တို့ကို-စိတ်တို့ညစ်နွမ်းစေတတ်သော ဝိစိကိစ္ဆာ, အမနသိကာရ, ဆန္ဒ (၁၁)ပါးသော အညစ် အကြေးတို့ကို ဟောကြားရာသုတ်။ မြတ်စွာ ဘုရားသည် ကောသမ္ဗီမြို့၌ ခိုက်ရန်ဖြစ် မှုများနေကြသော ရဟန်းဒိုဋ်မှ ထွက်ခွါတော် မူလာခဲ့ရာ ပါစီနဝံသတောအုပ်သို့ ရောက်သော အခါ ယင်းတောအုပ်၌ စိတ်တူကိုယ်မျှ ညီညွတ် စွာ သီတင်းဆုံးနေကြသော အရှင်အနုရုဒ္ဓါ, အရှင်နန္ဒိယ, အရှင်ကိမိလတို့အား ဤဥပက္ကိ လေသ(၁၁)ပါးကို ဟောကြားတော်မူသည်။ ဤသုတ်၌ ဝိစိကိစ္ဆာ, အမနသိကာရ, ထိနမိဒ္ဓ, ဆမ္ဘိတတ္တ, ဥဒ္ဓစ္စ, ဒုဋ္ဌုလ္လ, အစ္ဆာရဒ္ဓဝိရိယ, အတ္တိလိနဝိရိယ, အဘိဇ္ဈာ, နာနတ္တသညာ, အတိနိဗ္ဗာယိတတ္တ ဤ(၁၁)ပါးကို ဥပက္ကိလေသ ဟုခေါ်သည်။ မဏ္ဍိမနိကာယ၊ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ၊ ၃-ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ မ၊ဌ။ ၁ ၉ ၁-၂ ၀ ၁။

ဝေဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ (သံ၊ဌ။ ၈ ၂။) အဂ္ဂိတ္ထရနိကာယပါဠိ(အံ၊ ၂။ ၁ ၃)တို့၌ကား သံ, ကြေး, ခဲပုပ်, ခဲမြူ,ငွေ ဤ(၅)မျိုးသည် ရွှေ၏ အညစ်အကြေး ဥပက္ကိလေသ ဖြစ်သကဲ့သို့ ကာမစ္ဆန္ဒ, ဗျာပါဒ, ထိနမိဒ္ဓ, ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာ ဤ(၅)မျိုးကို စိတ်၏အညစ်အကြေး ဥပက္ကိလေသဟု ဟောတော်မူသည်။

ဥပက္ကိလေသသုတ္တဒေသနာကာလ (ပု) [ဥပက္ကိ လေသသုတ္တ+ဒေသနာကာလ] ဥပက္ကိလေသ သုတ်ကို ဟောရာအခါ။ တဒါတိ တသ္မိံ ဥပက္ကိလေသသုတ္တဒေသနာကာလေ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၈ ၀။

ဥပက္ကိလေသဟရဏ (နာ) [ဥဝက္ကိလေသ+

ဟရဏ]ညစ်နွမ်းကြောင်း အကုသိုလ်တရားတို့ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ ဟရီတေသု စ အတ္ထနော ဥပက္ကိလေသေသု ပရသတ္တာနံ ဥပက္ကိလေသ-ဟရဏာနိ ဟောန္တိတိ ပဋိဟာရိယာနိ ဘဝန္တိ။ ဥဒါနဋ္ဌ။၁၀။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၉။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၀၆။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၇။ သံဒီ၊၁။ ၂၃။ ဒီ၊၁။ ၂၆။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၉။ မူလဋီ၊၁။၇။

ဥပက္ကိလေသဟေတု (ပု) [ဥပက္ကိလေသ+ဟေတု] ညစ်နွမ်းကြောင်း အကုသိုလ်-ဟူသော အကြောင်း။ အထ ဝါ ဥပက္ကိလိဋ္ဌန္တိ ဣမိနာ ဥပက္ကိလေသဟေတု တတ္ထ ဝိဇ္ဇမာနံ ဝိသေသာဓိဋ္ဌာနမာဟ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၇၀။

ဥပက္ကိလေသာဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကိလေသ+အဘာဝ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအကုသိုလ်မရှိခြင်း။ ဥပက္ကိလေသာဘာဝေန ပရိသုဒ္ဓစိတ္တာနံ ကိလေသေဟိ မုတ္တဘာဝေန ပရမဝေါဒါနု-ပတ္တာနံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၈။ (–သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၆။)

ဥပက္ကိလေသာလောက (ပု) [ဥပက္ကိလေသ+အာလောက] ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်းဖြစ်သော အရောင်အလင်း။ ဥပက္ကိလေသာ-လောကော ဝိယ သမ္ဘာယံ အာလောကော ဉာဏသမုဋ္ဌာနော ဝါတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၁။

ဥပက္ကိလေသုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပက္ကိလေသ+ဥပ္ပတ္တိ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအကုသိုလ်ဖြစ်ခြင်း။ ဣမာနိ ဩဘာသာဒီနိ ဥပက္ကိလေသုပ္ပတ္တိယာ ဌာနာနိ ဥပက္ကိလေသဝတ္ထူနိ။ သံဒီ၊ ၂။၁၃၀။

ဥပက္ကိလေသေတိ (ကြိ) [ဥပ+ကိလိသ+ဧတ+တိ] (၁) ညစ်နွမ်းစေ၏။ညစ်နွမ်းအောင်ပြု၏။ (၂) ပူပန်စေ၏။ (၃) နှိပ်စက်၏။ ပဌ နိဝဏာနိ စိတ္တံ ဥပက္ကိလေသေန္တိ ကိလိဋ္ဌံ ကရောန္တိ ဥပတာပေန္တိ ဝိဟာဝေန္တိ။ ဒီဋ္ဌ၊၃။ ၆၄။ ဒီဋ္ဌဂါဟာ-ဒိဝတ္ထုဘာဝေန ဝိပဿနံ ဥပက္ကိလေသေန္တိ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၂ ၇။ (ဥပက္ကိလေသန္တိ–ဟု ဋီကာ ၌ ရှိသည်။)

ဥပက္ကိလေသေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ကိလိသ+ဧတ+အန္တိ] (၁) ညစ်နွမ်းစေကုန်၏။ညစ်နွမ်း-အောင်ပြုကုန်၏။ (၂) ပူပန်စေကုန်၏။ (၃) နှိပ်စက်ကုန်၏။ အတ္ထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ကိလေသောဝါဒ (ပု) [ဥပက္ကိလေသ+ဩဝါဒ] ဥပက္ကိလေသတရား(၁၁)ပါး-ဥပက္ကိလေသသုတ်–ကို ဟောကြားပြသဆုံးမခြင်း။ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရဿ စ ဣမံ ဥပက္ကိ-လေသောဝါဒံ ဒါတုံ တတ္ထ ဂတော။ မဇ္ဈိ၊ ၃။၃၅၀။

ဥပကု(ဏ္ဍ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကုသ+တ=ဥပကြိုမ-သံ] ကဲ့ရဲ့–ရှုတ်ချ–ဆဲရေး–အပ်သော၊သူ။ ဥပကုဋ္ဌော ဝဏ္ဏဗလံ ဗောတိ။ ဇာ၊၁။၁၉၅။ ဥပကုဋ္ဌောတိ အတ္ထနာပိ ပရေဟိပိ ဥပကုဋ္ဌော ဂရဟိတော ဝိပ္ပဋိသာရိတာယ ဝဏ္ဏဗလဿ ဗောဟာသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၄ ၉ ၈။ အနုပကုဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥပက္ကောသ (ပု) [ဥပ+ကုသ+တ] (က) ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်–ဆဲရေး–ခြင်း။ (၁) ကြွေးကြော်ခြင်း။ (ဂ) ဥပက္ကောသံ အက်သူ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၃ ၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၅ ၃။ (–ဓာန်။၁ ၂ ၀။) (ခ) ဝေ ဒုတိယမ္ပိ တတိယမ္ပိ မနုဿေဟိ ဥပက္ကောသေ ကတေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ၊ ၂ ။

ဥပက္ကောသတိ (ကြိ) [ဥပ+ကုသ+အ+တိ] (က) ကဲ့ရဲ့၏။ (ခ) ပြက်ရယ်ပြု၏။ ပြောင်-လှောင်ပြက်ရှော် သရော်စွပ်စွဲ ဆဲရေး၏။

(ကုသလသျှ)။ (၅) ကြွေးကြော်၏။ (က) ဥပ-ဏ္ဍောသတိ နံ သဘာဝေါ(ဟေ၊ဝ။၁၉၅)တိ အတ္ထာဝ တံ ပုဂ္ဂလံ ဂရဟတိ။ ဟေ၊ဒု။၄၉၈။ (က)(၁) ကော်သေန ဥပဏ္ဍောသတိ ဥပဝဒတိ။ ဒီ၊ဝ။၁၅၃။ အံ၊ဒု။၄၁၀။ ဥပဏ္ဍောသတိတိ ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဍေတိ၊ (ဥပဟသနဝသေန ပရိ-ဘာသတိ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈ရ။ အံ၊ဋီ၊ဒု။၃၄၉။ ဥပဏ္ဍောသန္တီ-ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဒု၆၀။ ဥပ-ဏ္ဍောသိဿာမိ- ဒီ၊ဝ။၁၅၄။ (၁) ဥပဏ္ဍော-သထ- ဟေ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၉ရ-ဂ။ ဥပဏ္ဍောသိ- ဟေ၊ ဋ္ဌ၊၄။ ၂၆ ၂။ ဥပဏ္ဍောသိသု -"ရဠံ နသိသိသတိ၊ ရဠံ နသိသိသတိ"တိ ဥပဏ္ဍောသိသု ။ ဟေ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉ရ။(-ဟေ၊ဋ္ဌ၊ဒု။၄ဝ၄။ ဟေ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ရ၂၄ရ၆။ ဟေ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂၅ဝ။) ဝုဏဟရိဝုံသနေန ဝါ ဂရဟန္တီ နိန္ဒန္တီ ဥပဏ္ဍောသန္တီ ဝါတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ဒု၆ဝ။

ဥပဏ္ဍောသန (နာ) [ဥပ+ကုသ+ယု] ဟစ်အော် ကြွေးကြော်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသနသဒ္ဒ (ပု) [ဥပဏ္ဍောသန+သဒ္ဒ] ဟစ်အော်ကြွေးကြော်သောအသံ။ ဃောသောတိ ဥပဏ္ဍောသနသဒ္ဒေါ။ ဟေ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂၅ဒု။

ဥပဏ္ဍောသထ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+ထ] ကြွေးကြော်ကြကုန်၏။ ဥပဏ္ဍောသတိ(ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသန္ထ (တိ) [ဥပ+ကုသ+အန္ထ] ကဲ့ရဲ့-ဆဲရေး-သောသူ။ ဣဿာဝသေနေဝ ဥပ-ဏ္ဍောသန္ထော ဒုဿတိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ္ဌ။ဝ၈ဝ။ ဥပဏ္ဍော-သန္ထောတိ အဏ္ဍောသဝတ္ထူဟိ အဏ္ဍောသန္ထော။ မဇ္ဈိ၊ဒု။ဒုရ၆။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၅၉၊၉ဝ။ ဟေ၊ဋ္ဌ၊ ရ။ရ၃။)

ဥပဏ္ဍောသန္တီ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+အန္တီ] ကဲ့ရဲ့ကုန်၏၊ ဆဲရေးကုန်၏။ ဥပဏ္ဍောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသိ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+ဏ္ဍိ] ကြွေး ကြော်ပြီ။ ဥပဏ္ဍောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသိဿု (ကြို) [ဥပ+ကုသ+ဥံ] ကြွေးကြော်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသိတ္တာ (ကြို၊ဓိ) [ဥပ+ကုသ+တ္တာ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-၍။ အထ နာဂရာ သံနိုပတိတ္တာ ရာဇဝေ်ကေ ဥပဏ္ဍောသိတ္တာ။ ဟေ၊ ဋ္ဌ၄။ဒု၁ရ။

ဥပကွေ့ (ဓာ) [ဥပ+ကရ+တ။ ဥပကရီယတ္ထာ တိ ဥပကွတော, ဥပကွဒ္ဓော။ ရူ။နာ။ဒု၈ဝ။ (ဥပသ္ဓတ-သံ)] ဖြစ်စေအပ်-စီစဉ်ထားအပ်-သော(သဒ္ဒတ္ထ)။ စုဆောင်းထားအပ် သော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)။ ဘိက္ခု ပနေဝ ဥဒ္ဓီသ အညာတကသ ဂဟပတိသ ဝါ ဂဟပတာနီယာ ဓါ စီဝရစေတာပန္နံ ဥပကွဒ္ဓံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ဒု၁၈။ ဥပကွဒ္ဓံ ဟောတီတိ သဒ္ဓိတံ ဟောတိ သံဟရိတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၂။ ၂၅ဝ။ ကင်္ခ။ဒ၆ရ။ (-ဝဗိရ။ ၂၄၆။ ကင်္ခ။ ဋီ၊ရ၊ဒု၀။) ကုဋုဒန္ဓသ ပြာဟ္မဏသ မဟာ-ယညော ဥပကွဒ္ဓော ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ဝ ၂ဝ။ ဥပကွဒ္ဓောတိ သဒ္ဓိတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ၆ဒု။ ဥပကွဒ္ဓော(အံ၊ ၂။ဒ ၂ ၈)တိ ပစ္ဆုပဒ္ဓိတော။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ဒု။ဒ၆ ၆။ တံ ဥပကရတံ တေသံ တတာ-သဒ္ဓနဿ အာဟ ဥပကွဒ္ဓောတိ ပစ္ဆုပဒ္ဓိတောတိ။ အံ၊ဋီ၊ဒု။ဒ၃ ၂။

ဥပကွဒ္ဓသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥပကွဒ္ဓ+သိက္ခာပဒ] စုဆောင်းစီစဉ်ထားအပ်သော သက်နှံးဘိုးငွေ နှင့်စပ်၍ပညတ်အပ်သောသိက္ခာပုဒ်၊ ဥပကွဒ္ဓ သိက္ခာပုဒ်။ ဝိနယပိဋကာ၊ ပါရာဇိကပါဠိ၊ ၄-နိဿဂ္ဂိယကဏ္ဍ၊ ၁-ဝဂ်၊ ဂ-သိက္ခာပုဒ်နှင့် ၉-သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊ဝ။ဒ၁ရ-ဒ ၂ ၃ဒ။ တေန သမ-

ယေနာတိ ဥပက္ခေသိက္ခာပဒံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၀။

ဥပက္ခတ (တိ) [ဥပ+ကရ+တ] ဥပက္ခရ ထောင့်ကွင်းကြည့်။

ဥပက္ခန္ဓ (နာ) [ဥပ+ခန္ဓ] ပခုံး။ ဣဿာသ ဥပက္ခန္ဓမှာ၊ ဥဏ္ဍစ္ဆ စတုရဂ္ဂံလံ။ ဇာ၊၁။၂၅၉။ ဥပက္ခန္ဓမှာတိ ခန္ဓတော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၁၁။

ဥပက္ခရ (ပု) [ဥပ+ကရ+အ။နိတိ၊သုတ္တ။၁၂၂ရ။ (ဥပသ္သရ-သံ)] (၁) လှည်းသန့် (ရထင်သာမည) (တောင်ပေါက်ဓာန်၊သျှ)။ အပေါင် (ရထင်သာမည) (အဘယာရာမဓာန်၊သျှ)။(၂) အကြောင်းအသောက်အဦးပစ္စည်း။ အကြောင်းအင်္ဂါ(အလှူ၊ဒါနထမြောက် အောင်မြင်စေသော လှူဘွယ်ဝတ္ထုစသည်)။ (၁) ဥပကရိယတေတိ ဥပက္ခရော၊အက္ခသောပရိ ကဋ္ဌဝိသေသော၊ အမရကောသေ ပန ဥပက္ခရသဒ္ဒသ သဗ္ဗ-ရထာဝယာဝါစကတ္တံ ဝုတ္တံ" ရထင်ရှေ့ ဥပက္ခ-ရော"တိ၊ အပက္ခရောတိပိ ပါဌော။ ဓာန်ဒီ။ ၃ရ၅။ (၂) ဥပက္ခရေ(ကခ်ါ။၂၆၂)တိ ဝါသိ-အာဒီဘဏ္ဍာနိ။ ကခ်ါ၊ဒီ၊သစ်။၄၂၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၆။ ဥပက္ခရေတိ ဥပကရဏေ။ ဝိနယာ-လင်္ကာရဋီ၊၂။၁၅၅။(ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၃ဝ၆-တို့ဌ ဥပက္ခရဟုခ်မတ္တေရ၊ ဥပကရဏဟုခ်သာ တေ့ရ၏။ ကခ်ါ၌သာ ဥပက္ခရဟုခ် တေ့ရ၏။) ယဉ္စဥပက္ခရောတိ ဒါနဿ သာမန်။ သံ၊ဒီ၊ ၁။၁၃ရ။

ဥပက္ခရဏ (နာ) [ဥပ+ကရ+ယု] စီစဉ်ခြင်း။ တံ ဥပက္ခရဏံ တေသံ တထာသဗ္ဗနန္ဓိ အာဟာ။ ဒီ၊ဒီ၊၁။၃၂၂။

ဥပက္ခလတိ (ကြို) [ဥပ+ခလ+အ+တိ] ချွတ်ချော်၏။ တေန ခေါ ပန သမယေန မနုဿာ ခိပန္တိ ဝါ ဥပက္ခလန္တိ ဝါ။ ဒီ၊၂။၂၀၀။

ဥပက္ခလန (နာ) [ဥပ+ခလ+ယု] ချွတ်ချော်ခြင်း။ သဟသာ ဥပက္ခလနဂမနနိသီဒနဝုဋ္ဌာနပရိ-ဝတ္ထနာဒီသု...ဒုက္ခမနဘဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ဝ၁။

ဥပက္ခလန္တိ (ကြို)[ဥပ+ခလ+အ+အန္တိ] ချွတ်ချော်ကုန်၏။ ဥပက္ခလတိ-ကြည့်။

ဥပက္ခလိတ (တိ) [ဥပ+ခလ+တ] ချွတ်ချော်သော၊သူ။ အန္ဓသာ ဥပက္ခလနံ ဝိယ အဝိဇာ-ပစ္စယာ ဝိညာဏံ၊ ဥပက္ခလ်တသာ ပတနံ ဝိယ သခ်ါရပစ္စယာ ဝိညာဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ဝရ။

ဥပက္ခလိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ခလ+တ္တာ] ချွတ်ချော်၍။ အထ ခေါ ဓနုဗ္ဗာနီ ပြာဟ္မဏီ ဥပက္ခလိတ္တာ တိက္ခတ္တုံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ မ၊ ၂။၄၂၄။ ဥပက္ခလိတ္တာ ဝါ ပပတေယ္ယုံ။ အံ၊ ၂။ရ၉၊ ၂ရ၁။ (-ဇာ၊ဌ၊ဒု။၄ခ ၂။)

ဥပက္ခိတ္တက (တိ) [ဥပ+ခိတ္တ+က] အနီးဌ် ခြေကိုပစ်ချသော၊ အနီးဌ် ခြေကို ပစ်ချတုပ် ဝင်ရှိတပည့်ဥပါသကာအဖြစ် ခံယူသော၊သူ။ (၂) ပစ်ပယ်သော။ (၁) ဥပက္ခိတ္တကာ စ တေ ဘဂဝတော သမ္ဗဒ္ဓေန(ပဋိသံ။ဒုရရ)။ မဟာနိ။ ၁၄ဝ)တိ တေ ခတ္တိယပဏ္ဍိတာဒယော ဘဂ-ဝတော ပဌာဝိသဗ္ဗနေနေဝ ဘဂဝတော သမီပေ ခိတ္တကာ ပါဒကိတ္တကာ (ပက္ခိတ္တကာ) သမ္ဗဒ္ဓန္တိ။ သာဝကာ ဝါ သမ္ဗဒ္ဓန္တိ၊ ဥပါသကာ ဝါတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၉။ မဟာနိ၊ ဌ။ ၂၆၂။ (၂) ဩမက္ခိ ကရောန္တိတိ ဥပက္ခိ-တ္တက(သီ၊သျှ) ကရောန္တိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ခ၀ခ။

ဥပက္ခိတ္တကသမ္ဗတ္ထိသမနန္ဓရ (ဗျ) [ဥပက္ခိတ္တက သမ္ဗတ္ထိ+သမနန္ဓရ] ဥပသကာအဖြစ် ခံယူ ပြည့်စုံပြီးသည်၏အခြားမဲ့။ အထာတိ အနန္ဓရတ္ထေ၊ တေသံ ဥပက္ခိတ္တကသမ္ဗတ္ထိသမနန္ဓရမေဝါတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၉။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၆၂။

ဥပက္ခေပ (ပု) [ဥပ+ခိပ+ဏ] အဆင့်ဆင့်-ဆောင်ယူ၍-အပ္ပ်မဖြစ်မူ၍-ပစ်ချအပ်သော။

ယောဂမာယန္တိ မစ္စုနောတိ မစ္စုနော ယောဂံ ပယောဂံ ပဂ္ဂေပ် ဥပဂ္ဂေပ် ဥပဂ္ဂမ် အတ္ထနွှရံ် အာဂစ္ဆန္တိ။ သံဒ္ဒေါ။ ၄၃။ တတ္ထ တတ္ထ ဥပရူပရိ စ ဝိပိတာယ အာဟာယ အတ္ထနွှရေ ဝေ ဟောန္တိ။ သံဒိုဝေ။ ရေ။ ဥပဂ္ဂေပ(သံဒ္ဒေါ။ ၁၄၂)နွှိ ဗဟိ အဟုတ္ဝာ ပဂ္ဂိပိတမ္ပတ်။ သံဒိုဝေ။ ၁ရေ။ ဩဝေန် ဥပဂ္ဂေပ(သံဒ္ဒေ။ ၁ရ၀)နွှိ ဥပနေတ္ဝာ ပဂ္ဂိပိ-တမ္ပနွှိ အတ္ထော။ သံဒိုဝေ။ ၄၂ ၂ ၀။(-အံဒိုဝ။ ၃ ၀ ၀ ရ။)

ဥပဂ္ဂေသ(ပု) [ဥပ+ကိလိသ+ဏ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး၊ ညစ်နွမ်း-ပူပန်-စေတတ်သော အညစ်အကြေး (အကုသိုလ် တရား)။ ဟတေသု စ အတ္ထနော ဥပဂ္ဂေသေသု ဟရသတ္ထာနံ ဥပ-ဂ္ဂေသဟရဏာနိ စ ဟောန္တိ။ သီ။ ဒိ။ သစ်။ ၁။ ၁၄၅။ ဥပဂ္ဂိလေသ-လည်းကြည့်။

ဥပဂ္ဂေသဟရဏ(တိ)[ဥပဂ္ဂေလ+ဟရဏ]ညစ်-နွမ်းကြောင်း-အညစ်အကြေး-အကုသိုလ်-ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။ ဥပ-ဂ္ဂိလေသဟရဏ-လည်းကြည့်။

ဥပဂ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ကွိ] ကပ်ရောက်သော၊ သူ။ ကူလူပဂ, ကာယူပဂ, ယထာဂမ္မုပဂ စသည်ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဟိ] ချဉ်းကပ်လော၊ ကပ်ရောက်လော။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆတိ (ကြို)[ဥပ+ဂမု+အ+တိ] ချဉ်းကပ်၏၊ ကပ်ရောက်၏။ အနီးသို့သွား၏။ ဆည်းကပ်-၏။ ယူဆ-စွဲလမ်း-၏။ ပုနဒေဝ ဒေနုံ ဥပဂ-စ္ဆတိ။ ဝိ။ ဌ။ ၁ ၂ ၀။ အဘိ။ ဌ။ ၂ ၁ ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁ ။ ၁ ၅ ၈။ (-ဝိ ၁ ။ ၃ ၁ ၁ ။ မ။ ဌ။ ၃ ၃ ၂ ။ မ။ ဌ။ ၃ ၁ ။ ။ ။

ဥပါဝမုဗ္ဗာ– သုတ္ထနိ။၃၃၁။ သုတ္ထနိ၊၆။ ၂၊၈၂။ ဥပဂစ္ဆိတ္ထ–(အဗ္ဗတ္ထနိ အာဝိဘတ်ကို ထည့်ပြ) ပေတ။၁၈၆။ ပေတ၊၆။ ၂၂၄။ ဥပါရု–စာ၊ ၂။ ၂၃၁၊ ၂၃၅။ စာ၊၆။ ရ။ ၄ရ။ ဥပဂမ်–မ၊၆။ ၃။ ၂၃ရ။ ဥပါဂမ်–မ၊ ၂။ ၃၀ဂ။ ဥပဂမိ ဿတိ– ဥဒါန၊၆။ ၂၂၄။ ဥပဂစ္ဆိဿာမိ –ဒီ၊ ၆၊ ၂။ ၃၃၁။ အံ၊၆။ ၁။ ၁၈၂။

ဥပဂစ္ဆထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ထ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ကြကုန်လော။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္တ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္တ။ ထိ၌ ဥပဂစ္ဆန်]. ချဉ်းကပ်– ကပ်ရောက်–သော၊သူ။ ဝဿံ ဥပဂစ္ဆန္တေန ---- သဒ္ဓါရဗန္ဓေ သေနာသနေ ဥပဂန္ဆဗ္ဗံ။ ဝိ၊၆။ ၁။ ၂၄ဂ။ အံ၊၆။ ၁။ ၂ဖ၁။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ဂ၄။ ဘရိယာဘာဝံ ဥပဂစ္ဆန်ယာ ဒလိဒ္ဒိတ္ထိယာ ဧတံ ဒေမိ ဝစနံ။ ဝိ၊၆။ ၂။ ၁၄။

ဥပဂစ္ဆန်ဿ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+အန်ဿ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ကြကုန်၏၊ ယူဆ–စွဲလမ်း–ကြကုန်၏။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန်ဿ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္တ+ဣ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–သော၊သူ။ ဥပဂစ္ဆန္တ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္တု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+အန္တု] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ဆိုက်ရောက်–စေကုန်သတည်း။ ဥပဂစ္ဆတိ– ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆမာန (တိ) [ဥပ+ဂမု+အ+မာန] ကပ်ရောက်သော။ တဒနန္တရံပန ပုရိမစိတ္တံ ကေသဉ္စိ တိပရိဏာမနယေန တထတ္ထံ ဥပဂစ္ဆမာနံ မဏ္ဍိမံ သမထနိမိတ္တံ ပဋိပဇ္ဇတိ နာမ။ မဟာနိ၊၆။ ၁၁၅။ ပဋိသံ။ ၆။ ၂။ ၇ဖ။

ဥပဂစ္ဆသိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+သိ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–၏။ ဥပဂစ္ဆတိ– ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆာမ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+မ]. ကပ်ရောက်ကုန်အုံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ –ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆာမိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+မိ] ကပ်ရောက်၏။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆီ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ဆည်းကပ်–ယူဆ–ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆီသု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဥ] ကပ်ရောက်ကြကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ]] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ –ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂမု+တမ္ဗ] ကပ်ရောက်–ဖတ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသကေန ဝိနာ နဝဿံ ဥပဂစ္ဆိတမ္ဗံ။ ဝိ၊သင်္ဘာ။ ၂၀၉။

ဥပဂစ္ဆိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အာ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဿာမိ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–အုံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဥ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ဆည်းကပ်–ကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ယေ့] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆေယျ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ယေ့] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ယူဆ–စွဲလမ်း–ငြားအုံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆေယ္ယုံ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ယေ့]

ကပ်ရောက်ကုန်ကြားအံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည်။

ဥပဂဇ္ဈာ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏ္ဍ] ကပ်ရောက်–ယူဆ–စွဲလမ်း–ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည်။

ဥပဂဇ္ဈေ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏ္ဍ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ယူဆ–စွဲလမ်း–ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ –ကြည်။

ဥပဂဏ္ဍိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဂဟ+တမ္ဘ] ချီးမြှောက်–ထောက်ပံ့–အပ်သော။ အဘိသိတ္တခတ္တိယာ ဘဒြအသ္သာဇာနီယာဒီရတနသမ္ဘဒါ၊ နေ့နပိ ဥပဂဏ္ဍိတမ္ဘာ။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၉။

ဥပဂတ (တိ) [ဥပ+ဂတ] (၁) ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ရ–ပြည့်စုံ–သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်အပ်–သိအပ်–သော။ (၃) ကပ်ရောက်ရာ။ (၁) ဘဝဒိဋ္ဌိ အလ္လိနာ ဘဝဒိဋ္ဌိ ဥပဂတာ။ မ၊၁။၉၄။ ဝေရဉ္ဇ ဥပနိဿာယ ဝဿာဝါသံ ဥပဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ဣမိနာ ပါတိမောက္ခ–သံဝရေန ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော ဥပဂတော (ဥပါဂတော။ အသိ၊ဝိ။၂၅၄) ––––သမန္နာဂုတော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၃။ ဝန္ဒေတမနုဗ္ဗရံ ဝမ္ပဲ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁။ မ၊ဌ၊၁။၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁။ အံ၊ဌ၊ ၁။၁။ ဥပဂတောတိ ပတ္တော၊ အဓိဂတောတိ အတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၃။ (၂) ဥာတော စေဝ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၅၆။ ထေတိ ဥပဂတော ပဋိပန္နော မဂ္ဂေါ စ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။ (၃) ဥပဂတဌာန–ကြည်။

ဥပဂတဂေါဏ (ပု) [ဥပဂတ+ဂေါဏ] ကပ်ရောက်သော်နွားမ။ တေ ပန ဒမ္ဘတံ ဥပဂတ–ဂေါဏာ စေဝ ဒေနုယော စ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပဂတဥာဏ (နဿ) [ဥပဂတ+ဥာဏ] ကပ်ရောက်အပ်သောဥာဏ်။ ယသ္မာ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုပန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပဥာတံ ဥပဂတဥာဏဠေ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။

ဥပဂတဌာန (နဿ) [ဥပဂတ+ဌာန] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–ရာ အရပ်။ ဘိက္ခု ဂယောတ္တာ ဥပဂတဌာနာဒီသု ဒဿနေ သတိ ကထံ ပဋိပဇ္ဇိတမ္ပနံ ပုစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၄။ (–သာရတ္ထ၊ ၁။၃၃၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃။)

ဥပဂတဌာနာပရိစ္ဆာဂ (ပု) [ဥပဂတဌာန+ အပရိစ္ဆာဂ] ကပ်ရောက်ရာအရပ်ကို မစွန့်ခြင်း။ ဝါဌေဟိ ဥဗ္ဗဇ္ဇာဒီကေဟိ ဥပဂတဌာနာပရိစ္ဆာဂါ လဘတိ။ ဝဇီရ။၄၆၉။

ဥပဂတတရ (တိ) [ဥပဂတ+တရ] အထူး သဖြင့်ကပ်ရောက်သော။ နိဿယပစ္စယမေဝ ဥပဂတတရံ ကတ္တာ ပုစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၂။

ဥပဂတပုဗ္ဗါ (ထီ) [ဥပဂတ+ပုဗ္ဗ+ဏ္ဍတ္ထိဇာတ က အာပစ္စည်း] ကပ်ရောက်သော ဥတုပန်း–ရာသီပန်း–ရှိသော၊ ရာသီပန်း ပွင့်သော(မိန်းမ)။ ဥပဂတပုပ္ဖါ ဟိ ကုမာရီ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။

ဥပဂတသီကျွ (ပု) [ဥပဂတ+ဘိက္ခု] ကပ်ရောက်သောရဟန်း။ သတ္တရိ သဒ္ဓမ္မေ စ ဂါရဝေန ဥပဂတဘိက္ခုနံ ဝစနသမနန္တရမေဝ ဥပဋ္ဌဟိသု။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၀။

ဥပဂတဝိဇာယနကာလ (ထီ) [ဥပဂတ+ ဝိဇာယနကာလ+ဏ္ဍတ္ထိဇာတက အာပစ္စည်း] ဦးကပ်သော သားဖွားရာကာလရှိသော–သားဖွားချိန်နီးသော–မိန်းမ။ ဥပဝိညောတိ ဥပဂတဝိဇာယနကာလာ။ ပရိပက္ကဂဗ္ဘာ၊ နစိရသ္သေ ဝိဇာယိဿတီတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၉၉။ (–ထေရီ၊ဌ။၁၈၅။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၉။)

ဥပဂတသီလ (တိ) [ဥပဂတ+သီလ] ကပ်ရောက်သောသီလရှိသော၊သူ။ သီလသမ္ပတ္တိယာ သမာနဘာဝံ ဥပဂတသီလော သဘာဂဝုတ္တိ–ကောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၄၆၅။ အံ၊ဋီ၊

၃။၉၄။

ဥပဂန္ဓမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂန္ဓမ္ဗ] ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ရ-ရယူ-သိ-အပ်သော၊သူ။ ကဒါ နု ခေါ် ဝယ်- ဥပဂန္ဓမ္ဗံ။ ဝိ၁။၁၉၂။ အဝေစ္စပသာဒေါယေဝ အရကီ-ယတော ဆဏ္ဍော၊ ဥပဂန္ဓမ္ဗတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၁။၁၇၈။ တသ္မာ ဗ္ဗော နု ကေန္ဓ-မေကတာ ဝါ နာနုတာ ဝါ ဥပဂန္ဓမ္ဗာ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၂။၁၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၈၈။ ဥပဂန္ဓမ္ဗတောတိ ဆတ္တာနော ဟိတသုခံ ပစ္စာသီသန္တေန ကေန္ဓေန အဓိဂန္ဓမ္ဗတော။ မဟာ၊ဋီ၊၁။ ၂ရ၆။ နု ကေန္ဓမေဝ ကေတာ ဝါ နာနုတာ ဝါ ဥပဂန္ဓမ္ဗာ နု ဂဟေတမ္ဗာ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၁ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၄။

ဥပဂန္ဓမ္ဗဋ္ဌ (ပု) [ဥပဂန္ဓမ္ဗ+အတ္ထ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရယူ-အပ်သည်၏အဖြစ်ဟူသောအနက်သတော။ သော ဥပဂန္ဓမ္ဗဋ္ဌေန ဥပယ် ရူပါဒီသု ကေမ္ပိ ဓမ္မံ ကီ ဥပေယ္ယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ ၂၁။ ဥပဂန္ဓမ္ဗဋ္ဌေန အဝိယာ။သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၂။ ၂ ၂၀။

ဥပဂန္ဆုံ (ဗျ) [ဥပ+ဂမု+တုံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ခြင်းငါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဝယ်- ဥပဂန္ဆုံ။ ဝိ၁။၁၉ ၂။ အံ၊ဋ္ဌ ၂။၈။ ယဒါ ပန သဝိရံ ဥဒ္ဒါမာတကံ---- နဝဟိ ဝဏမုခေဟိ ပဂ္ဂဠိတပုဗ္ဗကုဏပဘာဝေန ဥပဂန္ဆုမ္ဗိ အသက္ကုဏေယ္ယုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂ ၃ဝ။ ကီ ဘဂဝန္တံ သယံ ဒဿနာယ ဥပဂန္ဆုံ နု သက္ကောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၁ ၂ ၉။ ဥပေါသထပ္ပဝါရဏံ ဥပဂန္ဆုံ အဒတ္တာ နိက္ကနိ့ဿန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ ၂။၃ ၉ ၃။

ဥပဂန္ဆု (တိ) [ဥပ+ဂမု+တု] ကပ်ရောက်-သွားရောက်-သော၊သူ။ အသီတိ မေ အာဝုသော ဝဿာနိ ပမ္ဘဇိတသ နာသိဇာနာမိ ဂါမန္ဆသေနာသနေ ဝယ်- ဥပဂန္ဆာ။ မဟာ။၁၆ရ။ ပုန္ဗ္ဗဝသာ်ါတံ သံသာရံ အပရာပရံ ပရိဝတ္ထ-နဝသေန ဂန္ဆာရော ဥပဂန္ဆာရော ဟောန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၅ ၂ ၂။

ဥပဂန္ဆုဏာမ (တိ) [ဥပဂန္ဆုံ+ဂမု+ဏ] ကပ်ရောက်ခြင်းငါအလိုရှိသော၊သူ။ အညတရော ဘိက္ခု ဝဇေ ဝယ်- ဥပဂန္ဆုကာမော ဟောတိ။ ဝိ၁။ ၂ ၁ ၁။ အရိယသာဝကောတိ ဆရိယသ ဗုဒ္ဓဿ ဘဂဝတော သာဝကော, သာဝကဘာဝံ ဥပဂန္ဆုကာမော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၄ ဝ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ ၃။ ၅ ၈ ၊ ၅ ၉။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ ၁ ၉ ၈။)

ဥပဂန္ဆာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဂန္ဆာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်-ဆိုက်ရောက်-သွားရောက်-ထိရောက်-၍။ ကထံ ဟိ နာမ ဆမ္ဘဝိယာ ဘိက္ခု ဝယ်- ဥပဂန္ဆာ အန္ဓရာဝယ်- စာရိကံ စရိဿန္တိ။ ဝိ၁။ ၁ ၉ ၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ ၂။ ၂ ၁ ၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ ၁။ ၂ ၇ ၅။ မဋ္ဌ၁။ ၁ ၅ ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၅ ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ ၁။ ၁ ၅ ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၅ ဝ။)

ဥပဂန္ဆာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဂန္ဆာန] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ကြွရောက်-၍။ တမဟံ ဥပဂန္ဆာန၊ သရဏဂမနံ ဂဟိ။ အပ၊ဘ။ ၈ ၃ ၊ ခဏေန ဥပဂန္ဆာန၊ ဗောဓေတိ တံ မဟာမုနိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ ၂ ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ ၁။ ၅ ၅ ။

ဥပဂမ် (ကြိ) [ဥပ+ဂမု+အ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ ဆိုက်ရောက်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂမ (ပု) [ဥပ+ဂမု+အ] ကပ်ရောက်ခြင်း။ တဏှာဒိဋ္ဌိဝသေန ဥပဂမဿ ဝုတ္ထတ္ထာ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။

ဥပဂမန (နဿ) [ဥပ+ဂမု+ယု] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-စွဲလမ်း-ခြင်း။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနံ။ ပဋိ သံ။ ၅ ဝ။ မဋ္ဌ၁။ ၅ ၅ ။ အသိ၊ဋ္ဌ ၂။ ၁ ၉ ၂။ ပဋိ သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၂ ၂ ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၁ ၄။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနန္တိ ----ပဝတ္ထံ ဥပဂမနံ ဒဋ္ဌဂဟဏံ။

ပဋိသံဝေ။ ၂၂၃-၄။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနန္တိ ---ပဝတ္တံ ဥပဂမနံ ဂဟဏံ ပရာမသနံ၊ ဣဒံ ဥပါဒါနံ နာမ။ ဃဋီ၊ ၂။ဝ၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၁၅။ (-ဝိ၊ ၂။ ၈ ၂။ ဣတိဝုတ်၊ ၂၁၄။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂၉၂။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂၀၆။).

ဥပဂမနက (တိ) [ဥပဂမန+က] ကပ်ရောက်-လားရောက်-သောသူ။ ပြဟွလောကူပ-ဂတာတိ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏဝသေန ပြဟွလောကံ ဥပဂမနကာ အဟောသိ။ ပေတ၊ ၁။ ၁၅၅။

ဥပဂမနကာရက (နာ) [ဥပဂမန+ကာရက] ကပ်-သွား-ရောက်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ကုလာနံ အနုပဂမနကာရကဿ ဥပဂမနကာရကဿ ဝကာသေန္ဓော။ ဓမ္မ၊ ၁။ ၂၁၆။

ဥပဂမနဋ္ဌ (ပု)[ဥပဂမန+အတ္ထ] ကပ်ရောက်တတ်သည်၏အပြစ်-ကပ်ရောက်ခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ အဝဿံ ဥပဂမနဋ္ဌေန ပန ဝိဘဝေါ ဂတိ ဓမ္မာနံ။ ဝိ၊ ၄။ ၁၉၃။

ဥပဂမနတ္ထ (ပု)[ဥပဂမန+အတ္ထ] (၁) ကပ်ရောက်ခြင်းအနက်။ (တိ)(၂) ကပ်ရောက်ခြင်း အနက်ရှိသော။ (၁) တေန ဥပဂမနတ္ထံ နိဝတ္တေတိ။ သီဝိ၊ သမ်၊ ၁။ ၂၁၁။ (တိ)(၂) ဥပ-သဒ္ဒေါ စ ဥပဂမနတ္ထော မဂ္ဂသဒ္ဒေနဝိ သမ္မန္ဓိတမ္ဘောတိ ဒဿေတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁၀၀။

ဥပဂမနပဋိကွေပ (ပု)[ဥပ+ဂမန+ပဋိကွေပ] ကပ်ရောက်-ဟူဆေ-မှုကိုပယ်ခြင်း။ လိင်ံ ဟောတိ၊ ယဒိဒံ နိစ္စတော ဥပဂမနပဋိကွေပေါ။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂၉၂။

ဥပဂမနဘယ (နာ) [ဥပဂမန+ဘယ] ကပ်ရောက်-ပေါင်းဆုံမိ-ခြင်းဟူသော ဘေး။ ဖဿဟာရေ ဥပဂမနဘယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၃၃၆။ ဥပဂမနံ အပ္ပတိနုဝိပလ္လာသဿ အာရမ္ဘကေန သမောဓာနံ ဘဝတိ သုခဝေဒနိယာဒိဖဿ-ပ္ပတ္တိ ဘယံ ဘယာနက်။ ဝိဆုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄၁၅။

ဥပဂမနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဂမန+လက္ခဏ] ကပ်ရောက်ခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ ဧမ္မေသု ဥပဂမနလက္ခဏာ အတ္ထသညာ။ ပေဋကော။ ၂၄၉။

ဥပဂမနသဒ္ဓါဝ (ပု) [ဥပဂမန+သဒ္ဓါဝ] ကပ်ရောက်-ယူဆ-ခြင်း၏ ထင်ရှားသည်၏ အပြစ်။ နု ပန ဏေ အာလ္ဟ နိစ္ဓတော ဥပဂမနသဒ္ဓါဝတော။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂၉၂။

ဥပဂမနသဘာဝ (တိ) [ဥပဂမန+သဘာဝ] ကပ် ရောက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဘဝသ သံသာရသ မူလဘာဝံ ဏာရကဘာဝံ ဥပဂမနသဘာဝါ ကာမာသဝါဒယော---ဝုစ္စန္တိယေဝ။ ထေရ၊ ၁။ ၂၅၆။

ဥပဂမနသီလ (တိ) [ဥပဂမန+သီလ] ကပ်ရောက်ခြင်းအလေ့ရှိသော၊သူ။ ဇာတိ-မရဏဂါမိနော ပုနပ္ပုနံ ဇနနမရဏသော ဥပဂမနသီလာတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ၁။ ၃၉၀။

ဥပဂမန္တ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္တ] ကပ်ရောက်သော၊ချဉ်းကပ်သော၊ဆည်းကပ်သော၊သူ။ သေဋ္ဌမုပဂမံ ဥဒေတိ ခီပ်ပ်။ ဇာ၊ ၁။ ၁၅၃။ ဆေဋ္ဌမုပဂမန္တိ သီလာဒီဟိ ဥတ္တရိတရံယေဝ ဥပဂစ္ဆန္တော။ ဇာ၊ ၃။ ၃။ ၃၀၅။

ဥပဂမီ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ ယူဆပြီ၊ခွဲလမ်းပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိကြည့်။

ဥပဂမိတ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+တ] ရောက်စေ အပ်သော၊သူ။ ပရဒေသတော ပဟရိတ္တာ အာနေတ္တာ ဒါသဗျံ ဥပဂမိတော ကရမရာ-နိတောတိ ဝေဒိတမ္ဘော။ ဝိ၊ ၃။ ၃၁၆။ (-မူလဋီ၊ ၃။ ၅၃။ အနုဋီ၊ ၃။ ၇၂။)

ဥပဂမိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်

ကုန်ပြီ၊ ဆိုက်ရောက်ကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည်။

ဥပဂမိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဿတိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ ဆိုက်ရောက်လတ္တံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည်။

ဥပဂမေတိ (ကာ+ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+တိ] ကပ်ရောက်စေ၏။ ဝေ၀ ဝုတ္တသံသာရဝဋ္ဋ-ကာရဏံ ဟုတ္တာ ဥပဂမေန္တိတိ သံသာရဥပ-ဂါမိနော ။ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၇။

ဥပဂမေန္တိ (ကာ+ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+အန္တိ] ကပ်ရောက်စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥပဂမ္ဘ (ကြို+ဝိ) [ဥပ+ဂမု+တ္ဘာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-အနီးသို့သွား-အကြောင်းပြု-၍။ အသုကသို့ နာမ သေနာသနေ ဝဿံ ဥပဂမ္ဘ---နိဋ္ဌတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၅။ တေယံ အရညေ ဒီဿာန၊ ဥပဂမ္ဘ ဂဏ် တဒါ။ အပ၊၁။၆၁။ ဥပဂမ္ဘ သမီပံ ဂန္တာ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၄။

ဥပဂါမိ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ဏိ] (၁)ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်စေသော။ ဇာတိဇရူပဂါမိ(အံ၊၁။ဒုဝ၂) ဘဝမူလော-ပဂါမိ(ထေရ။၂၄၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၆) ကြည်။ (၂) ထဿ ဝမုန်ဏ အာသဝါ သံသာရံ ဥပဂါမိနော။ ထေရ။၂၄၁။ ဝေ၀ ဝုတ္တ-သံသာရဝဋ္ဋကာရဏံ ဟုတ္တာ ဥပဂမေန္တိတိ သံသာရဥပဂါမိနော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅ရ။

ဥပဂါယတိ (ကြို) [ဥပ+ဂေ(ဂါ)+အ+တိ] ကပ်-၍-လိုက်-၍-ယှဉ်ပြိုင်-၍-တုဖက်-၍-သီဆို-၏-သီချင်းဆို-၏။ အနာထမာနော ဥပဂါယတိ နစ္စတိ စ။ ဇာ၁။ဒုဖ၁။ ဥပဂါယတိတိ အညံ ဂါယန္တံ ဒိဿာ ဥပဂန္တာ ဂါယတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၁ဇ။

ဥပဂါယမာန (တိ) [ဥပ+ဂေ(ဂါ)+အ+မာန] ကပ်ရောက်-သီဆိုသော-အသံမည်သော၊သူ။ ဘမရမဓုကရဂဏာ ကုသုမရေဏုမဒေတ္တာ ဥပဂါယမာနာ ဝိယ ဝနန္တရေသု ဝိစရန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅ဝ။ ဥပဂါယမာနာ ဝိယာတိ ပယိရ-ပါသနဝသေန ဥပေစ္စ ဂါယမာနာ ဝိယ။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဇ၆။

ဥပဂီတိ (တိ) [ဥပ+ဂေ+တိ] ဥပဂီတိဂါထာ၊ (အရိယာဂါထာ၏ နောက်ထက်ဝက်၌ ဆိုအပ်သောလက္ခဏာ အားလုံးပြည့် ရှေ့နောက်ထုက်ဝက် နှစ်ပါးစုံ၌ ဖွဲ့ဆိုအပ်သောဂါထာ)။ အရိယာယံ ဒုတိယရေ၊ ဂဒိတာဒိလလက္ခဏံ ယံ တံ၊ ဘဝတိ ဒုလေသု ဘယေသုပိ၊ ယဒိ ယဿ သာယမုပဂီတိ။ဆန်းကျမ်း။ ဒုတိယဝိုင်း၊ ၁၆-ခုမြောက်ဂါထာ။

ဥပဂု (နာ) [ဥပ+ဂေါ] နွားတို့၏အနီး။ ဂုန္ဒံ သမီပံ ဥပဂု။ ရူနာ။၁၅၂။ နီတိ၊သုတ္တ။၆၉၆-၈။ (-မောင်၊ဝ-ကတ္တာ၊၄၆-သုတ်။)

ဥပဂုတ္တ (ပု) [ဥပ+ဂုပု+တ] ဥပဂုတ္တထေရ်၊ ရှင်ဥပဂုတ်။ ဗုဒ္ဓတ္ထိယ ပစ္ဆာ ဥပဂုတ္တ-ကာလေ ပဿဒေဟေတုတ္တာ အဓိဂါသေတိ။ ဝဇိရ။၆ဝ။

ဥပဂုတ္တကာလ (ပု) [ဥပဂုတ္တ+ကာလ] ရှင်ဥပဂုတ်လက်ထက်။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥပဂုတ္တာဓိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဂုတ္တ+အဓိဋ္ဌာန] ဥပဂုတ္တထေရ်၏ အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း။ တ္တေ ဥပ-ဂုတ္တာဓိဋ္ဌာနံ ဝတ္ထုမ္ဘံ။ ဝဇိရ။၆ဝ။

ဥပဂုမ္ဘဝန (နာ) [ဥပဂုမ္ဘ+ဝန] အကွေ့ပြစ်သော ထော။ (ဈာတ်၊မြန်၊၄။၄၄ဝ။) ခြေ၏အနီးပြစ်သောထော၊ (ဈာတ်ဋီကာ)။ ထုဈာ---နဂရတော နာတိဒူရေ သုဝုဋ္ဌိတဖလိတံ ရမဏီယံ ဥပဂုမ္ဘ-ဝနံ ဂန္တာ။ ဈာ၊ဋ္ဌ၊။၄ဝ၂။ ဥပဂုမ္ဘဝနန္တိ ဂုမ္ဘဿ သမီပေ ပဝတ္တတိတိ ဥပဂုမ္ဘဝနံ၊ ဥပဂုမ္ဘဿ တံ ဝနဏ္ဍာတိ ဥပဂုမ္ဘဝနံ။ ဥပဝနန္တိပိ ပါဋ္ဌော။

ဓာတ်ငြိုကာသစ်။ လက်ရေးမူ။

ဥပဂုယ္ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဂုဟ+တ္တာ] ပွေ့ပိုက်၍၊ ပွေ့ဖက်၍။ ဟန္ဒ စ မံ ဥပဂုယ္ဟ၊ ပါဒေ တေ အမ္ဘ ဝန္ဒိတုံ ဒေဟိ။ ဓာ၂။၂၅၂။ ဥပဂုယ္ဟာတိ အာလိင်္ဂတ္တာ ပရိသင်္ခိတ္တာ။ ဓာဋ္ဌ၊ရူ၊၉၆(သျှ၊က)။

ဥပဂုယ္ဆု (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+ယ+သု] ပွေ့ပိုက်လော၊ဖက်ယမ်းလော။ ဥပဂုယ္ဟသူတိ အာလိင်္ဂယာဟိ။ ဓာတ်ငြိုကာ။ ဓာဋ္ဌ၊ဂု။၄၁၆ ၌ ဥပဂူဟသု-ရှိ၏။

ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+အ+တိ။ ဂုဟာတော် ပွေ့ပိုက်ဖက်ယမ်းခြင်းအနက်ဟော။ ပြည်၊ဓာသျှ၊၂။ဂု၈၀] ပွေ့ပိုက်၏၊ပွေ့ဖက်၏။ အကာလစာရီ ပုဂ္ဂလ် ရာဂသင်္ဂါဒယော အနေကေ သင်္ဂါ သဗ္ဗန္တိ ပရိသင်္ခန္တိ ဥပဂုဟန္တိ အလ္လီယန္တိ။ သုတ္တနိပါ၊ဋ္ဌ၂။၁၀၄။ **ဥပဂူဟ-** ဓာ၊ ၂၊၂၅ဂု။ ဓာဋ္ဌ၊ရူ၊၉၆။ **ဥပဂူဟဿု-** ဓာဋ္ဌ၊ ဂု။၄၁၆။ **ဥပဂူဟိဿံ-** အပ၊၂။၂၄၂။ ဓာ၊ ၁။၁ရရှ။ ဓာ၂။၁၄။ ဓာဋ္ဌ၊ဂု။၄၁၆။

ဥပဂူဟ (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+အ+ဟိ] ပွေ့ပိုက်လော၊ ပွေ့ဖက်လော။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။

ဥပဂူဟဆု (ကြိ) [ဥပ+ဂူဟ+အ+သု] ပွေ့ပိုက်လော၊ပွေ့ဖက်လော။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။

ဥပဂူဟိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဂုဟ+တ္တာ] ပွေ့ပိုက်၍၊ ပွေ့ဖက်၍။ ဓမ္မဋ္ဌေသျှ-၌ ဥပဂူဟိတ္တာ-အဗ္ဘိပြုမ္ပ-ဟုပြန်ဆိုသည်။ အာလိင်္ဂိတ္တာတိ ဥပဂူဟိတ္တာ။ ဓံ၊ဋ္ဌ၊ဂု။၁ရ၉။ ဓမ္ပ တော် မြတ္တစရိန် ဟဟာဟိ ဥပဂူဟိတ္တာ သိသေ ဥပသိဿယိတုံ လဘေယျုံ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ဂု၄၉။ (-ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ဓ။ ၂ဂု၃။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဓ။ ဂု၆ရ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ဂု၈၂။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဂု။ ၄ဝ၆။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၄ဝ၉။

ဥပဂူဟိဿံ (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+သ်ံ] ပွေ့ပိုက်အံ့၊ ပွေ့ဖက်အံ့။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။ (ပြည်၊ ဓာသျှ-၌ ဥပဂုယ္ဟိဿံ-ဟုရှိ၏။)

ဥပဂူဏှန (နာ) [ဥပ+ဂဟ+ဏှာ+ယု] ယူငင်သိမ်းပိုက်ခြင်း။ ချီးပင့်ခြင်း။ ဆောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဂ္ဂဏှနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဂ္ဂဏှန+လက္ခဏ] ယူငင်သိမ်းပိုက်ခြင်း-ချီးပင့်ခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ဝေ၀ ခေါ မဟာရာဇ ဥပဂ္ဂဏှန-လက္ခဏာ သတိ ။မိလိန္ဒ။ဂု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၄။

ဥပဂ္ဂဏှာတိ (ကြိ) [ဥပ+ဂဟ+ဏှာ+တိ] ယူငင်သိမ်းပိုက်၏၊ ချီးပင့်၏။ အနုပဏာရေ အပ-နုဒေတိ၊ ဥပဏာရေ ဥပဂ္ဂဏှာတိ။ မိလိန္ဒ။ ဂု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၅။

ဥပဿာတ (ပု) [ဥပ+ဟန+ဏ] (၁) သတ်ဖြတ်ခြင်း။ (၂) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက် ဖျက်စီးခြင်း။ (၃) ဖျက်စီး-ဆုတ်ယုတ်-ခြင်း။ (၄) စီတ်ဆင်းရဲခြင်း။ (တိ) (၅) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်တတ်သောတရား၊ ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်ကြောင်းတရား။ (၁) ဝေမို့ ဘိက္ခဝေ ကုလုမ္ဘသ ဥပဿာတော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဂ၀ဂ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဂ။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊သျှ-၌ သတ်ဖြတ်ခြင်းဟု လည်းကောင်း, အဘိ၊ဋ္ဌ၊သျှ-၌ ဖျက်စီးခြင်းဟု လည်းကောင်း ပြန်ဆိုကြ၏။) (၂) ဥပဿာတံ ဝိဝဇ္ဇယေ(ထေရ။ဂ၀၅)တိ ကာယေန ဥပ-ဿာတံ ပရိဝိဟေဋ္ဌနံ (ပရဝိဟေဋ္ဌနံ?) ဝိ၀-ဇ္ဇေယျ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၆။ အနုပဿာတော-တိ ကာသစိ ဥပဿာတသ ပရဝိဟေဋ္ဌနသ ဇကရဏ်။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ဂ၀။ (ဂ) ဗလသ ဥပဿာတတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၉၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ဂ၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဂ၃ဂ။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ၊ဂ၃ဂ။ နိဿာတန္တိ ဥပဿာတံ ဝိနာသံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ဝ၀ဝ။ (၄) အပ္ပမတ္တက် ခေါ ပနေတံ ဟုဒ်ဒ် ပရုသ

ဗုဒ္ဓလသာ ဥပဿာတော။ မဟာ။ ၂၉။ ဥပဿာ-
တောတိ စက္ခာဘာဝေန ဝဏ္ဏဿဠိတသာ ဝိယ
ဒုက္ခေ့ပဋ္ဌိ။ မဇ္ဈ၊၄။ ၂၀။ ဥပဿာတောတိ စိတ္တ-
ပ္ပဿာတော၊ ဖရသုပဿာတော ဝိယ... စိတ္တဒု-
က္ခေ့ပဋ္ဌိ။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၂၃၉။ (တိ) (၅) သဒ္ဒကွော
သော ဝမ္မော သဥပဿာတော သဥပါယာ-
သော။ မဟာ။ ၂၆၃။ ဥပဟန္ဒ္ဓိ ဝေနာတိ
ဥပဿာတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရဝ။

ဥပဿာတ[1] (ပု) [ဥပ+ဿာ+တ] နမ်းရှူအပ်သော၊
သူ။ ဥပသိသိတ-ကြည့်။

ဥပဿာတက (နာ) [ဥပ+ဟန+ကွ] (၁) ကပ်၍-
သတ်ဖြတ်-ဖြတ်တောက်-ဖျက်ဆီး-တတ်သော
ကံ၊ ဥပဿာတကကံ။ (အားနည်းသော တပါး
သောက်ကိုလည်းကောင်း, ထိုက်၏ အကျိုး
ဝိပါက်ဖြစ်သော ရှုပ်နာမ်ခန္ဓာ အစဉ်ကို လည်း
ကောင်း လုံးဝမျက်စီးအောင် ပူးကပ်သတ်ဖြတ်
ဖျက်ဆီးတတ်သော-ကံ-စေတနာသည် ဥप
ဿာတကကံမည်၏။ ဥပစ္ဆေဒကံ-ဟုလည်း
ခေါ်၏။ အကုသိုလ်ကံ အချင်းချင်း, ကုသိုလ်
ကံ အချင်းချင်း ပယ်ရှား တားဆီးတတ်သည့်
ဥပဿာတကကံလည်းရှိ၏။ အကုသိုလ်ကံ
မြောက်များစွာ ပြွတ်ပုပ်ထားသည့် အားကြီးသော
အကုသိုလ်ဂရုကကံစသော ဥပဿာတကကံက
အားနည်းသော အကုသိုလ်ကံကို အကျိုး
မပေးနိုင်အောင် ပယ်ရှားတားဆီး၍ မိမိကသာ
ဝင်ရောက် အကျိုးပေး၏။ ထို့အတူ ကုသိုလ်
ကံပေါင်းများစွာ ပြွတ်ပုပ်ထားသည့်လည်း အားကြီး
သော ကုသိုလ်ဂရုကကံစသော ဥပဿာတက
ကံက အားနည်းသော ကုသိုလ်ကံကို ပယ်ရှား
တားဆီး၍ မိမိကသာ ဝင်ရောက်အကျိုးပေး၏။
(မဇ္ဈ၊၄။၁၄။ ပရမတ္ထဒီပနီဋီကာ။ ၂၁ ၂။) ကမ္မ
လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ကပ်၍-ညှဉ်းပန်း
နှိပ်စက်-နှောက်ယှက်-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-
တတ်သော၊ ကြမ်းတမ်းသော။

(၁) ဥပဿာတကံ ပန် သယံ ကုသလမ္ပိ
အကုသလမ္ပိ သမာနံ အည် ဒုဗ္ဗလကမ္မံ ဃာ-
တေတွာ တဿ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟိတွာ အတ္တ-
နော ဝိပါကဿ ဩကာသံ ကရောတိ။ အံ၊
ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။
အဘိမ္ဘဝတာရ။၁၆၀။ ယေန ပန ကမ္မုနာ
နေကဿာမတ္ထိယဝသေန စိရတရဝဗန္ဓာရဟမ္ပိ
သမာနံ ဖလံ ဝိစ္ဆေဒကပစ္စယုပ္ပတ္တိယာ
ဥပဟညတိ ဝိစ္ဆိဒ္ဒတိ၊ တံ ဥပဿာတကန္တိ
အဲယမေတ္ထ သာရော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၄။ (-အံ၊
ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၆။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၅။
မဇ္ဈိ၊၃။ ၂ဝ၆၊ဒုရ၃-၄။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊
၁။ ၂၁၅။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၃။ မူလဋီ၊၁။၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ
ဋီ၊ ၂။၃ရ၉။ အဘိမ္ဘာဝတရဋီ၊ ၂။၃ဝ၁။ ဝိဘာ
ဝိနီ။၁၆၉။ မဟိမဋ္ဌ။၁။၆ဝ။ မဟိမဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃-
၅။ (တိ)(၂) နှ သိတံ နှ ဥက္ခံ ဥပဿာတကံ။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄၃။ ရူပါဝစရပြဟွလောကေ
ရူပကာယသ္မိ ဥပဿာတကာ ဝိဟီသကာ ...
သီတုဏ္ဟသဒ္ဒါတာ ဥတူ နတ္ထိ နှ သန္ဓိ။ မဟိမဋ္ဌ
၁။၁၃၅-၆။ (-သီ၊ဋီ၊သမ်၊ ၂။ ၅ ၁။ မူလဋီ၊၁။ ၉။)

ဥပဿာတကဥပဒ္ဒဝ (ပု) [ဥပဿာတက+ဥပဒ္ဒဝ]
ကပ်၍-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-တတ်
သောဘေးရန်။ အတ္ထသံဝဏ္ဏနာယ ဥပဿာ-
တကဥပဒ္ဒဝါနံ ဟနနေ သမတ္ထတံ ဒီပေတိ။
သာရတ္ထ၊၁။၁၅။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။ ၂ ၆။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄။
နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄။

ဥပဿာတကကမ္မ (နာ) [ဥပဿာတက+ကမ္မ]
ဥပဿာတကကံ၊ ကပ်၍-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-
တတ်သောကံ။ ဥပဿာတက (၁)ကြည့်။ ဥप-
ဿာတကကမ္မံ ပန ဥပဿာတေတွာ အတ္တနော
ဩကာသကရဏေန ဝိပစ္စနေ သတိ ဓနက-
မေဝ သိယာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၃-၄။

ဥပဿာတကရ (တိ) [ဥပဿာတ+ကရ] ညှဉ်း

ဆဲခြင်းကိုပြုတတ်သောသူ။ ဘော သမြတ္တ-စာရီနံ အကွိမ့် ပတိတရဏ ဝိယ ဥပ-ဓာတကရော ဟုတ္တာ ဒုက္ခ ဝိဟရတိ။ သံဒေ၊ ၂။၄ရ။ သဗ္ဗဓာတိနန္တိ ဩကာသံ လဘိတ္တာ သမ္ဘေသံ ဥပဓာတကရံ။ ဇာ၊၆၊၄။၅၈။

ဥပဓာတကရဏ (နာ) [ဥပဓာတ+ကရဏ] သတ်ဖြတ်-ညှဉ်းဆဲ-မှုကိုပြုခြင်း။ အာဂု ကိရိ-ယာဟိ ဥပဓာတကရဏတော "ကာစော" တိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊၆၊ ၂။၁၃ရ။

ဥပဓာတကာရ (တိ) [ဥပဓာတ+ကရ+ဏ။ တိ-ဌ ဥပဓာတကာရီ] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-ခြင်းကိုပြုတတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာတကာရီ (တိ) [ဥပဓာတ+ကရ+ဏ+ဣတ္ထိဧကတ ဣ ပစ္စည်း] နှိပ်စက်-ညှဉ်း-ဆဲ-ခြင်းကိုပြုတတ်သော(ဝေဒနာ)။ အထ ယာ အတ္ထနော နိဿယသ ဥပဓာတကာရီ၊ သာ ဒုက္ခာ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၁ရ။

ဥပ်ဓာတန (နာ) [ဥပ+ဟန+ယု] သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-ခြင်း။ အကုသလကမ္မဝိပါကသ ဥပ္ပတ္တမ္ဘနုပပီဠနုပဃာတနာနိ ၊ ၊ သမ္ဘဝန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၄။

ဥပ်ဓာတကရဏ (နာ) [ဥပ်ဓာတ+အကရဏ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-မှုကိုမပြု-ခြင်း။ အနုပ်ဓာတောတိ ကာယေန ကဿစိ ဥပ်ဓာတာကရဏ်။ ဥဒါန၊၆။ ၂၃ဝ။

ဥပ်ဓာတိက (တိ၊နာ) [ဥ၀ဓာတ+ဏ္ဍက] ဖျက်ဆီးခြင်း၊မကျင့်ခြင်း။ ကာယိကေန ဥ်ပ်ဓာတိကေန သမန္နာဂတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၄။၃၂ ။ ဝိ၊၅။ ၂ ၂ ၁။ ဒွေ ဥ်ပ်ဓာတိကာ သိက္ခာ၊ပ်ဓာတိကာ စ ဘောဂ၊ပ်ဓာတိကာ စ။ ဝိ၊၅။ ၂ ၁ ၄။ ကာယိက် ဥ်ပ်ဓာတိက် နာမ ကာယဒ္ဓါရေ ပညတ္တသိက္ခာပဒသ အသိက္ခ-

နဘာဝေန ဥ်ပ်ဓာနနံ ဝုစ္စတိ၊ နာသနံ ဝိနာသနန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၃။ ကာယိကေန ဥ်ပ်ဓာတိကေနာတိ ကာယဒ္ဓါရေ ပညတ္တ-သိက္ခာပဒသ အသိက္ခနေန။ ယော ဟိ တံ နာ သိက္ခတိ ၊ သော ၊နံ ဥ်ပ်ဓာတေတိ၊ တသ္မာ တသ္မ တံ အသိက္ခနံ "ကာယိက် ဥ်ပ-ဓာတိက"နွိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၁ ၆ ၆ ။ သိက္ခာ-ပ်ဓာတိကာ, ဘောဂ၊ပ်ဓာတိကာ (ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၁ ၆ ၁)တို့ကိုလည်းကြည့်။

ဥ်ပ်ဓာတိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ်ပ+ဟန+ယ+တေ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်၏။ သတ္တာ ရူပဟေတု ရူပပစ္စယာ ရူပကာရဏာ ဟညန္တိ ဝိဟညန္တိ ဥ်ပ်ဟညန္တိ ဥ်ပ်ဓာတိယန္တိ။ စူဠနိ။ ၁ ၉ ဝ။ ဥ်ပ်ဓာတိယန္တိတိ မရဏံ လဘန္တိ။ စူဠနိ၊ ၆ ။ ရ ၅ ။

ဥ်ပ်ဓာတိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ်ပ+ဟန+ယ+အန္တေ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥ်ပ်ဓာတိယမာန (တိ) [ဥ်ပ+ဟန+ယ+ မာန] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်သော၊သူ။ ဝေ-ဟညမာနေ ဝိဟညမာနေ ဥ်ပ်ဟညမာနေ ဥ်ပ်ဓာတိယမာနေ ဒိသ္မာ။ စူဠနိ။ ၁ ၉ ဝ။

ဥ်ပ်ဓာတိ (တိ) [ဥ်ပ+ဟန+ဏိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-လေ့ရှိသော၊-သူ။ ပရူပ်ဓာတိ (ဒီ၊ ၂ ။ ၄ ၂ ။ ဓမ္မ ။ ၄ ၁ ။ ဝိ၊ဌ ၊ ၁ ။ ၁ ၅ ၄)ကြည့်။

ဥ်ပ်ဓာတုံ (ဗျ) [ဥ်ပ+ဓာ+တုံ] ကပ်၍ နှမ်း-ရှုခြင်းငှာ။ ဥ်ပ်ဓာတုံ လဘတေ နန္ဒံ၊ မုဒ္ဓနိ ဗြဟ္မတ္ထစရိနံ။ ဇာ၊ ၂ ။ ၈ ဝ ။ ဇာ၊ဌ ၊ ၅ ။ ၃ ၄ ၉ ။

ဥ်ပ်ဓာတေတိ (ကြို) [ဥ်ပ+ဟန+ဏေ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-သတ်ဖြတ်-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ယော ဟိ တံ နာ သိက္ခတိ၊ သော ၊နံ ဥ်ပ်ဓာ-

တေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၆။ ဥပဃာတေတိ ဝိနာ-သေတိ။ ဝ၀ီရ။၅၅ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄ရ၂။ ပရံ ဥပဃာတေတိ ဗာဓေတိ ဝိဟိံသတိ။ ဒီ၊၂။ ၆၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၂။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၅၁။

ဥပဃာတေတ္ထာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဟန+ဏော+တ္ထာ] သတ်ဖြတ်၍၊ ဖျက်ဆီး၍။ ဥပဃာတကကမ္မံ ပန ဥပဃာတေတ္ထာ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။(-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၇၉။)

ဥပဃာတေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏော+အန္ဓ] ညှဉ်း-ဆဲ-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-သော၊သူ။ ကုလာနိ ဥပဃာတေန္ဓော ဝိယ ဟနန္ဓော ဝိယ အာဟိဏ္ဍသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၆၆။ သာရတ္ထ၊၁။၄၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၆၀။

ဥပဃောသတိ (ကြို) [ဥပ+ဃုသ+အ+တိ] ကြွေးကြော်၏၊ ဟစ်အော်၏။ မနုဿာ "ရာဇာ နော ပလာယန္တီ"တိ သုဋ္ဌုတရံ ဥပဃောသိသု။ ဇာ၊ဌ၊၆။ ၂၅၄။

ဥပဃောသိသု (ကြို) [ဥပ+ဃုသ+ဥံ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပဃောသတိ-ကြည်။

ဥပစယ (ပု) [ဥပ+စိ+အ] (၁) တိုးပွါးခြင်း၊ ပွါးစီးခြင်း။(ဥပစယရူပ်။) (၂) တိုးပွါးကြောင်း ဖြစ်သော(ဩဒနကုမ္မာသ)။ (၃) (က) တိုးပွါးစေအပ်သော(ခန္ဓာကိုယ်)။ (ခ) တိုး-ပွါးသော(ခန္ဓာကိုယ်)။

(၁) (ဥပစယ, သန္ဓတိ, ဇရတာ, အနိစ္စတာ-ဟူသော လက္ခဏရူပ်လေး မျိုးတို့-တွင် နိပ္ဖန္နရူပ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘော ဟူသော ဇာတိရူပ်တစ်ခုတည်းကိုပင် ဝေနေယျသတ္တဝါ-တို့၏အလိုသို့လိုက်၍ ဥပစယ, သန္ဓတိ ဟူ၍ ရူပ်နှစ်မျိုးခွဲ ဟောတော်မူသောကြောင့် ဤ-နေရာ၌ ဥပစယရူပ် အကြောင်းကို ရေးလျှင် သူ၏တွဲဘက်ဖြစ်သော သန္ဓတိရူပ် အကြောင်း-ကိုလည်း အနည်းငယ်မျှဖေါ်ပြသင့်၏။ ထိုတွင် ဥပစယ ၌ ဥပ-သဒ္ဒါသည် "ဒါနံ. ဘိက္ခဝေ ပဏ္ဍိတုပညတ္တံ "စသည်တို့၌ကဲ့သို့ အဦးအစ ပထမ ဟူသော အာဒိအနက်ကိုလည်း ဟောတ်။ "သမ္ဘဝေ ဥပသိတ္ထော စ၊ တေ နိသီဒီသု မဏ္ဍပေ" စသည်တို့၌ကဲ့သို့ အထက်, နောက်, နောက်ထပ်ဟူသော ဥပရိအနက်ကိုလည်း ဟောတ်။ ထို့ကြောင့် "အာဒိတော စယော ဥပစယော=အဦးအစ ပဌမဆုံးဖြစ်ခြင်း" ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ နိပ္ဖန္နရူပ်ဖြစ်သော (၁၁)ပါးခွဲသော ရူပ်အာယတနတို့၏ ရှေးဦးအစ ပဌမဆုံး ဖြစ်ခြင်း ဥပါဒ်ခြင်းသည်လည်း ဥပစယမည်၏။ ထို့နောက် "ဥပရိ စယော= ဥပစယော- အထက် အထက် (နောက်နောက်) ၌ဖြစ်ခြင်း" ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ တဘဝ-အတွက် ရထိုက်သမျှရူပ်အားလုံး စုံလင်သည်-တိုင်အောင် နောက်ထပ် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်ခြင်း တိုးပွါးခြင်းသည်လည်း ဥပစယမည်၏။ ဥပမာအားဖြင့် ဂဗ္ဘသေယျက သတ္တဝါတို့၌ ပဋိသန္ဓေခဏဝယ် ကာယ ဘာဝ ဝတ္ထုဒသက ရူပ်ကလာပ်တို့၏ ပဌမဆုံး ဖြစ်ပေါ် ဥပါဒ်-ခြင်းကိုလည်းကောင်း, ထို့နောက် ကောဒသမ သတ္တာဟ၌ (သို့မဟုတ် သတ္တမသတ္တာဟ၌) စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှါဒသက ရူပ်ကလာပ်-တို့ ဖြစ်ကြသည်အထိ ရူပ်စုံလင်အောင် နောက်ထပ် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်နေခြင်း-တိုးပွါးနေခြင်းကို လည်းကောင်း ဥပစယဟု-ခေါ်၏။ ယင်းသို့ ဖြစ်ထိုက်သမျှ ရူပ်များ-စုံလင်အောင် ဖြစ်ပြီးနောက် သေသည်အထိ-ရူပ်ကလာပ်တို့ ဆက်ကာဆက်ကာ ဖြစ်နေ-ခြင်းကို သန္ဓတိဟုခေါ်၏။ သံသေဒဇ ဩပ-ပါတိက သတ္တဝါတို့၌ ပဋိသန္ဓေဥပါဒ်ခဏဝယ် စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှါ ကာယ ဘာဝ-ဝတ္ထု ဒသကရူပ်ကလာပ်တို့ ပဌမဦးဆုံးဖြစ်ခြင်း,

အပြည့်အစုံဖြစ်ခြင်းကို ဥပစယဟုခေါ်၏။ ပဋိသန္ဓေ၏ ဥပါဒ်ခဏမှနောက်၌ ဆက်ကာ ဆက်ကာ မသေမချင်း ထိုရူပ်ကလာပ်တို့ ဖြစ်နေခြင်းကို သန္ဌတိဟုခေါ်၏။ မြင်ကမ်းပါး၌ ရေတွင်းတူးသောအခါ ပဌမဆုံး ရေထွက်လာခြင်းသည် ပဌမအနက်ဟော ဥပ–သဒ္ဒါ၏ ဥပစယနှင့် တူ၏။ ထို့နောက် ရေတွင်း၌ ရေပြည့်သည်တိုင်အောင် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ရေထွက်နေခြင်းသည် ဥပရိအနက် ဟော ဥပ–သဒ္ဒါ၏ ဥပစယနှင့် တူ၏။ ရေတွင်းမှ ရေလျှံတက် စီးသွားခြင်းသည် သန္ဌတိနှင့် တူ၏။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃ဖ၃။ မူလဋီ၊၁။၁၅၂။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဖ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ ဝိဘာဝိနီ။၂၀၂။ အဘိဓမ္မာ၀တာရဋီ၊သစ်၊၂။၁၅၄–၅။ ပရမတ္ထ ဒီပနီ။၂၆ဖ–ရ။) ကတမံ တံ ရူပံ ရူပသ ဥပစယော၊ ယော အာယတနာနံ အာစယော၊ သော ရူပသ ဥပစယော၊ ဣဒံ တံ ရူပံ ရူပသ ဥပစယော။ အဘိ၊ဓ။၁ဖ၉။ သော ရူပသ ဥပစယောတိ ယော အာယတနာနံ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပသ ဥပစယော နာမ ဟောတိ၊ ဝုစ္စတိ အဋ္ဌာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃ဖ၃။ ဇာတိရူပမေ ဝ ပနေတ္ထ ဥပစယသန္ဌတိနာမေန ပဝုစ္စတိ။ သင်ဟ။၁ဖ၆။ အာဒိတော စယော အာစယော၊ ပဌမုပ္ပတ္တိ၊ ဥပရိစယော ဥပစယော၊–––– ပါဠိယံ ပန ဥပသဒ္ဒေါ ပဌမတ္ထော ဥပရိအတ္ထော စ ဟောတိတိ အာဒိစယော ဥပစယော၊ ဥပရိစယော သန္ဌတိ (ဥပစယော?) တိ အယမတ္ထော ဝိညာယတိတိ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၂။ ယော အာယတနာနံ အာဒိစယတ္ထာ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပသ ဥပရိစယတ္ထာ ဥပစယောတိ အဓိပ္ပေတံ အတ္ထံ ဖိုဋ္ဌံ ယောဇေတ္တာ ဒဿေတုံ "ပါဠိယံ ပန"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဥပသဒ္ဒေါ ပဌမတ္ထော၊ "ဒါနံ ဘိက္ခဝေ ပတ္တိတုပညတ္တ"န္တိအာဒိသု ဝိယ၊ ဥပရိအတ္ထော စ၊ "သမ္ဘဋ္ဌေ ဥပသိတ္ထော စ၊ တေ နိသိဒိသု မဏ္ဍပေ"တိ အာဒိသု ဝိယ။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဖ၆။ ပဌမံ ဥပရိစ စယော ပဝတ္တိ ဥပစယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၈။ ရူပသ ဥပစယော ပဌမုပ္ပါဒေါ ဝေါ စ၊ "ဥပညတ္တံ ဥပသိတ္ထ"န္တိ အာဒိသု ဝိယ ဥပသဒ္ဒသ ပဌမုပရိအတ္ထသ နိဒဿနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ စယနံ စယော၊ ပိဏ္ဍဝသေန အဘိနိဗ္ဗတ္တိတိ အတ္ထော၊ အာဒိတော ဥပရိတော စ စယော ဥပစယော၊ ပဌမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ ဥပရူပရိ ဝေါ စာတိ အတ္ထော။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၂၈ဖ။ (–အဘိ၊ဓ။၁ရ၃။ အဘိ၊ က။ရ၉။ ဓ၊ဌ၊၂။၁ဖ၃။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅၂။ အဘိ၊ ဌ၊၃။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၄–၉။ အနုဋီ၊၁။၁ဖ၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ဖ၄။ အဘိဓမ္မာ၀တာ၊ရ။၉ဖ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရဋီ၊သစ်၊၂။၁၅၄။ ဝိဘာဝိနီ။ ၂၀၂။) ကုတော တသ ဥပစယော။ ဥဒါန၊ ဌ။၃ဖ၊ရ။ ခီဏာသဝသ ဘိက္ခုနော ကတသ ကုသလသ အကုသလသ ဝါ ဥပစယော နတ္ထိ မဂ္ဂေနေ၀ သမုဿိတတ္တာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၂၃ရ။ ပဋ္ဌာ၊ပါ၊ဒုကမ္ဘဏ္ဍ ဥပစယ် ဂစ္ဆန္တိ။ မ၊ ၃။၃၃၅။ ဥပစယ် ဂစ္ဆန္တိတိ ဝုတ္တိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဝသိ–ဘာ၀ं ဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၄။၂၄ရ။ ဝုတ္တိ ဂစ္ဆန္တိတိ ပစ္စယသမောဓာနေန ဘ၀ယောနိ–ဂတိဌိတိသတ္တာ၀ါသပါဋိယာ အပရာပရံ ပရိ၀ုတ္တိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဇ၀ံဘူတာ ပဂုဏဘာ၀မာ–ပါဒိတာ သမထ၀ိပဿနာ၀မ္မာ ဝိယ သုဋ္ဌုတရံ ဝသီဘာ၀ं ပါပိတာ ဈာနာဘိညာ ဝိယ စ ဝသီဘူတာ ဟုတ္တာ ဥပရူပရိ ပြုဟေန္တိတိ အာဟ "ဝသီဘာ၀ं ဂစ္ဆန္တိ"တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၃၃။ (၂) ဥပစိယတိ ဇေတနာတိ ဥပစယော၊ ဩဒနကုမ္မာသံ ဥပစ်ယော ဇေသောတိ ဩဒနကုမ္မာသူပစယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၄။ (၃) (က) (ခ) ဩဒနကုမ္မာသူပစယောတိ ဩဒ–နေန စေ၀ ကုမ္မာသေန စ ဥပစိယော ဝေါ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ (–မ၊ဌ၊၂။၃၅။) ဩဒန–

ကုမ္ဘာသေတိ ဥပစိယတိ ဝရာဝိယတိ, ဥပ-
စယတိ ဝါ ဝနုတိတိ အတ္ထော သန္ဓာယ
ဩဒေနနာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သီဟဠိသဒ်၊ ၂။၁၄၃။

ဥပစရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စရ+တမ္ဘ] ပြောဆို
အပ်သော။ သော မဒ္ဒဝေနေ၀ ဥပစရိတမ္ဘော။
ဝိဇ္ဇာ၊၄။ ၂၀ရ။ ဥပစရိတမ္ဘောတိ ကထေတမ္ဘော။
ပါစိတ်၊ယော။ ၆၀ရ။

ဥပစရိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+စရ+တ္တာ] အနီးအပါး-
ဟိုဟိုဒီဒီ-လှည့်လည်သွားလာ၍။ ဥပ-
စာရေတ္တာတိ ဥပဝရိက္ခိတ္တာ၊ ဥပစရိတ္တာ ဝါ။
ပ ဌိသံ၊ဂံ။ ၃၃ရ။

ဥပစာရ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ+စရ+ဏ] (၁) ဥပစာ
အရပ်၊ အနီးအရပ်။ (၂) ဥပစာရစ္စာန်။
အပ္ပနာ၏ အနီးဌ ဖြစ်သော-စ္စာန်-စ္စာန်ဟော
ဥပစာရသမာဓိဟော။ (၃)(တိုက်ရိုက်မဟုတ်ပဲ)
တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ တင်စား၍
ပြောဆိုအပ်သော စကား၊ ဥပစာစကား။
(ဖလူပစာရ=အကျိုး၏အမည်ကို အကြောင်း
ဌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ ကာရ
ကူပစာရ=အကြောင်း၏အမည်ကို အကျိုးဌ
တင်စား၍ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း စသော
ဥပစာများ။) (၄) လောကဝတ္တရား၊ လောက
ဝတ်အနေအားဖြင့် ပြောဆိုခြင်း၊ (လောကွတ်
ပြောခြင်း)။ (၅) ပူဇော်ခြင်း၊ဘုရားပူဇော်ခြင်း
ဘုရားပူဇော်ခ။ (၆) အနီးကပ်ပြုကျင့်ခြင်း
ကောင်းစွာပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း။ (၇) လုပ်
ကျွေးခစားခြင်း။ (၈) အကျင့်၊အကျင့်စာရိတ္တ။

(၁) ဥပစာအရပ်၊ အနီးအရပ်၊ ဃရူ
ပစာရ (အိမ်၏အနီး) , ဂါမူပစာရ (ရွာ၏အနီး)
စသည်ဖြင့် ဆိုင်ရာဒေသ အသီသီး၏ အနီး
ဥပစာ ဖြစ်သောအရပ်။ (ဝိနည်းသိက္ခာပုဒ်
များ၌ အရာဌာနအားလျှော်စွာ အနီးဥပစာ
အရပ် သတ်မှတ်ချက် အမျိုးမျိုးရှိ၏။

ဒုတိယ ပါရာဇိက သိက္ခာပုဒ်ဝယ် ဃရ,
ဃရူပစာရ, ဂါမ, ဂါမူပစာရ ဟူ၍ လေးမျိုး
ခွဲခြားရာ၌ (က) တံစက်မြိုက် ရေပေါက်
ကျရာအရပ်၏ အတွင်းကို ဃရ(အိမ်)ဟုခေါ်၍
(ခ) တိုအိမ်တံခါး၌ ရပ်လျက် ခွက်ဆေးရေကို
အိမ်အပြင်သို့ သွန်ပစ်သော မာတုဂါမ၏ တို
ခွက်ဆေးရေကျရာ အရပ်သည်လည်းကောင်း,
ယင်းမာတုဂါမသည်ပင် အိမ်အတွင်း၌ ရပ်လျက်
သိပ်အားမစိုက်ရဘဲ ပင်ကိုယ် ပစ်ရိုးပစ်စဉ်
အတိုင်း အပြင်သို့ လွင့်ပစ်အပ်သော ဗန်း
စကော, တံမြက်စည်းကျရာ အရပ်သည်
လည်းကောင်း, အိမ်ရှေ့ မျက်နှာစာ အကာ
အရံသည်လည်းကောင်း ဃရူပစာရမည်၏။
(ဂ) ရွာအစွန်ဆုံးအိမ်၏ ဃရူပစာရ၌ ရပ်
လျက် အားအလယ်အလတ်ရှိသော ယောက်ျား
၏ အားစမ်းသည့်အနေဖြင့် ပစ်အပ်သော
ခဲတကျအရပ်၏ အတွင်းသည် ဂါမ (ရွာ)မည်
၏။ (ဃ) တိုခဲတကျအရပ်မှ တဖန်နောက်ထပ်
ဒုတိယပစ်အပ်သော ခဲကျရာအရပ်၏ အတွင်း
သည် ဂါမူပစာရမည်၏။ အကာအရံ ရှိသော
ရွာ၌ကား အကာအရံသည်ပင် ဂါမမည်၏။
အကယ်၍ ထိုရွာသည် တံခါးခုံ နှစ်ခုရှိအံ့၊
အတွင်းဘက် တံခါးခုံ၌ ရပ်လျက် လည်း
ကောင်း, တံခါးခုံ တစ်ခုသာရှိအံ့၊ တံခါး
ဘောင်တို့၏အလယ်၌ ရပ်လျက်လည်းကောင်း
ပစ်အပ်သော ခဲကျရာအရပ်၏ အတွင်း
ဘက်သည် ဂါမူပစာရမည်၏။

ဝိကာလေဂါမပွဝေသန သိက္ခာပုဒ်၌
လည်း အကာအရံရှိသောရွာဖြစ်လျှင် အကာ
အရံကို ကျော်လွန်လျှင်လည်းကောင်း, အကာ
အရံ မရှိလျှင် ဒုတိယခဲတကျ ဂါမူပစာရသို့
သက်ရောက်လျှင်လည်းကောင်း ပါစိတ်
အာပတ်သင့်သည်။

ဃရ ဃရူပစာရ စသည်တို့၌ တည်ရှိ

သော လာဘ်လာဘပစ္စည်းဝတ္ထုကို ခွဲဝေရာ၌လည်း ဤနယ်နိမိတ် သတ်မှတ်ချက်ကိုပင် အတည်ပြုရသည်။ (ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉၊၂၆၀။ ကခ်။၁၁၅။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၅–၆။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၀၀။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၀–၁။)

ဘိက္ခုနီသံဃာဒိသေသ် ဂါမန္တရသိက္ခာပုဒ်၌ အကာအရံမရှိသောလွှာ၏ ဥပစာကို ပဌမ ခြေတစ်လှမ်းလွန်လျှင် ထုလ္လစည်း အာပတ်သင့်၏ဟု ဟောတော်မူရာ၌ကား ဃရူပစာရမှ ပဌမခဲတကျအရပ်ဖြစ်သော အကာအရံဖြစ်ထိုက်ရာ (ပရိကွေ့ပါရဟ) အရပ်ကို ဥပစာရ အဖြစ် ယူရ၏။ ဒုတိယခဲတကျ ဥပစာရကို မယူရ။ (သာရတ္ထ၊၃။၁၁ရ။ ဝိမတိ၊၂။ရ၃။)

ဒုတိယသေနာသနသိက္ခာပုဒ်, ရတနသိက္ခာပုဒ်, ဘိက္ခုနီအာရာမပွဝိသနသိက္ခာပုဒ် တို့၌ အကာအရံမရှိသောအာရာမ, အဇ္ဈာရာမ တို့၏ဥပစာကို သတ်မှတ်ရာ၌ အရံ (ကျောင်းတိုက်)၏ အစွန်ဆုံး ကျောင်းမှ ခဲနှစ်ကျ အရပ်သည် အရံ၏ ဥပစာမည်၏။ အကာအရံမရှိသော အဇ္ဈာဝသထ၌ ယင်း အာဝသထ (နေထိုင်ရာ)၏ ဗန်းစကောကျရာ, ကျည်ပွေ့ကျရာအရပ်သည် အာဝသထ၏ ဥပစာမည်၏။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၄၂၁၂။ သာရတ္ထ၊ ၃။၉၈။ ဝိမတိ၊၂။၅၄။)

ဒုတိယပါရာဇိက သိက္ခာပုဒ်၌ ကင်းခွန်ရှောင်လွှဲခြင်းနှင့်စပ်၍ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယချရာဝယ် အနီးဥပစာသို့ ရောက်ပြီးမှ ကင်းခွန်မပေးပဲ ရှောင်လွှဲသွားလျှင် ဒုက္ကဋ် အာပတ်သင့်၏ဟူသော ပညတ်ချက်၌ ကင်းခွန်ကောက်ရာ အရပ်၏ အပြင်ပတ်ပတ်လည် ခဲနှစ်ကျစည်းဝိုင်း အတွင်းအရပ်ကို ဥပစာဟုသတ်မှတ်၏။ (ဝိ၊ဌ၊၁။၃၁၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၅၃။)

သဟသေယျ သိက္ခာပုဒ်ဝယ် ကျေ့ပစာရ (တူသောဥပစာရှိသော) ကျောင်းပြာသာဒ်ဟု ဆိုရာ၌ တံခါးပေါက် တစ်ခု တည်းဖြင့်ဝင်၍ အထက်ထပ် အောက်ထပ်နှင့် ပတ်ပတ်လည်အခန်းအသီးသီးသို့ဝင်နိုင်ထွက်နိုင်သော ကျောင်းပြာသာဒ်သည် (တံခါးပေါက်များစွာ ရှိသော်လည်း) ကျေ့ပစာရ (တူသောဥပစာရှိသည်)ဟု ဆိုရ၏။အကယ်၍ တံခါးအသီးသီးတပ်၍ ကျောင်းအပြင်သို့ ထွက်ပြီးမှ အထပ်အသီးသီး, အခန်းအသီးသီးသို့ ဝင်ရထွက်ရလျှင်ကား ထိုကျောင်းပြာသာဒ်ကို နာနုပစာရ (ဥပစာ အမျိုးမျိုးရှိသည်)ဟု ဆိုရ၏။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၃။ရ။ ဝိမတိ၊၂။၅၅။)

ပုရာဏစီဝရဘေဝါပန သိက္ခာပုဒ်၌ အနီးဥပစာ၌ ရပ်၍ အညာတိကာ ဘိက္ခုနီကို သက်နှံးအလျှော်ခိုင်း၍ အာပတ်သင့်ရာ၌ ထိုဘိက္ခုနီ၏ အနီး(၁၂)တောင် အတွင်းအရပ်ကို အနီးဥပစာဟု သတ်မှတ်၏။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၁။ ကခ်။၁၆၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၉၉။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၃၀၃။ ထို့အတူ စီဝရပဋိဂ္ဂဟန သိက္ခာပုဒ်၌လည်း ရဟန်း၏ အနီးဥပစာ အတွင်း၌ ရပ်လျက် ဘိက္ခုနီက သက်နှံးကို လှမ်းပစ်၍ လှူရာ၌လည်း ရဟန်း၏ (၁၂) တောင်အတွင်းကိုပင် ဥပစာဟု သတ်မှတ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၀၀။ ဝိမတိ၊၁။၃၂၄။

ပဒသောဓမ္မသိက္ခာပုဒ်၌ ပရိသတ်ကို စာချနေစဉ် ဥပစာအပြင်ဘက်က နေ၍ သာမဏေတစ်ပါး စာလိုက်ခြင်းနှင့် စပ်၍ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယချရာ၌ ပရိသတ်အစွန်မှ (၁၂)တောင် ကွာခြားသောအရပ်ကို ဥပစာဟု ယူရ၏။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉။သာရတ္ထ။၃။၆။ ဝိမတိ၊ ၂။၄။

ဘိက္ခုနီဖနာပုစ္ဆာနိသိဒနသိက္ခာပုဒ်၌ ရဟန်း၏ ဥပစာအတွင်းဝယ် မပန်ကြားပဲ ထိုင်သောရဟန်းမ၏ အာပတ်သင့်ရာ၌လည်း ရဟန်း၏ ပတ်ပတ်လည် (၁၂)တောင် အရပ်ကိုပင် ဥပစာဟုယူရ၏။ ဝိ၊၆၊၃။ ကခ်ီ။ ၃၅၂။ သာရတ္ထ၊၃။၁၂၈။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၈၄။

ပရိဝတ်ဆောက်တည်နေသော ရဟန်းသည် သံဃာ၏ ရှေ့ဆောင်ဦးစီး သံဃထေရ်အပြစ်ဖြင့် ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့အနီး ဥပစာအတွင်းက မသွားရ၊ ဥပစာခြားရှိ တစ်ပါးတည်း သီးသန့်သွားရမည် ဟူသော ပညတ်ချက်၌လည်း ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့(၁၂)တောင် အတွင်းအရပ်ကို ဥပစာဟု သတ်မှတ်၏။ ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့က သွားလိုလျှင် (၁၂)တောင် ဥပစာ ကွာခြားရှိ သွားရမည်ဟု ဆိုလို၏။ ဝိ၊၄။၈၃။ ဝိ၊၆၊၉။

ကျောင်းတိုက်အပြင်သို့ သွား၍ ပရိဝတ်ဆောက်တည်သော ရဟန်းသည် သူ၏ အနီး ဥပစာအတွင်းဝယ် အခြားသော ရဟန်းတပါး ဖြတ်သွားသည်ကိုမသိလိုက်၍ ရတ္တိစ္ဆေဒ ဖြစ်ရာ၌လည်း ထိုပရိဝတ်ဆောက်တည်သော ရဟန်း၏ (၁၂)တောင် ဥပစာအတွင်းကိုပင် ဆိုလို၏။ ဝိ၊၆၊၁၃။ဝရ၊ဒုဝ။

သံဃာ သင်းကွဲ၍ ကိုယ်နှုတ်ထိပါး ခိုက်ရန်ပွားကြသောအခါ အတန်းခွဲ, အုပ်စုခွဲ၍ တစုနှင့်တစု ဥပစာခြား၍ ထိုင်ရမည်သော ပညတ်ချက်၌ ဥပစာဟူသည် တပါးနှင့်တပါး လက်ဖြင့် ထိရောက်ပုတ်ခတ်နိုင်လောက်သော အရပ်ဖြစ်သည် ဟု သာရတ္ထ၊ဒုဝ-ဖွင့်၏။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၈-၌မူ ဒေါသဇွက်သော်လည်း မသင့်လျော်သော ကာယကံစသည် မဖြစ်စေနိုင်လောက်အောင် တပါးနှင့်တပါး ကွာခြား၍ ထိုင်ရသည်ကို ဥပစာခြားသည်ဟု ဆိုလိုကြောင်း ဖွင့်သည်။ ဥပစာရသီမာနှင့် ဒဿနူပစာရ, သဝနူပစာရ-တို့လည်းကြည့်။

ဝိဟာရသာ ဥပစာရေ (ဝိ၊၂။၆၁)တိ တသာ ဗဟိ အာသန္နေ ဩကာသေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ဒု။၄၃။ ထံ တသာ နဂရသာ ဥပစာရေ ဝနံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄ဒု။ ဥပစာရေတိ အာသန္န-ပ္ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၀၈။ အာဂမေသုန္တိ ဥပစာရေ အစ္ဆိသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒု။၄၀၂။ ဥပစာရေတိ သုသာနသာ အာသန္နေ ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊ ဒု။ဒု၉၉။ ဝိမတိ၊၂။၁၉ရ။

(၂) ဥပစာရစ္စာန်။ အပ္ပနာ၏အနီးဌ ဖြစ်သော-စ္စာန်-စ္စာန်ဇော၊ ဥပစာရသမာဓိ ဇော။ အာရမ္မဏူပနိဇ္ဈာနန္တိ သဟ ဥပစာရေန အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော ဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။ သဟ ဥပစာရေနာတိ သဒ္ဓိं ဥပစာရဇ္ဈာနေန။ သာရတ္ထ၊၁။ဒု၆ဒု။ ယထာ ဂါမာဒီနံ အာသန္န-ပဒေသော ဂါမူပစာရော နဂရူပစာရောတိ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝံ အပ္ပနာယ အာသန္နတ္တာ သမီပ-စာရတ္တာ ဝါ ဥပစာရာနီတိပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ဒုဝ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ဒုဝ။ အပ္ပနံ ဥပေစ္စ စရန္တီတိ ဥပစာရာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

(ဒု) (တိုက်ရိုက်မဟုတ်ပဲ) တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ တင်စား၍ ပြောဆို အပ်သောစကား၊ဥပစာစကား။ (ဖလူပစာရ=အကျိုး၏ အမည်ကို အကြောင်းဌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ ကာရကူပစာရ= အကြောင်း၏ အမည်ကို အကျိုးဌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုခြင်း စသော ဥပစာများ။ ၎င်းတို့ကို ပုဒ်စစ်ဌကြည့်)။ ပဒရာ ပဋိယတ္တာ-တိ ဥပစာရဝေါဟာရ ဝေါဟာရ ဝေါ်ဟာ ရ ဝ ေ ါ ဟာ ရ ဝ ေ ါ (((

ဥပလက္ခဏာဝသေန ပဓါနဝသေန ဝါတိ အတ္ထော၊ နု ကေဝလံ ပဒရာယေव၊ အညေပိ ပန ဗဟူ ခါဒနီယဘောဇနီယာ ပဋိယတ္ထာတိ အဓိပ္ပါယော။ ပါစိတ်၊ယော။၆၅။ ကာရကော-ပစာရေန ဝါ "ကုသလာနံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ ------အနုသောမိ သက် ပုည"န္တိအာဒိသု ဝိယ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ၊၁၁၅-၆။

(၄) လောကဝတ္ထုရား။ လောကဝတ် အနေအားဖြင့် ပြောဆိုခြင်း။ (လောကွတ် ပြောခြင်း)။ ဓမ္မဝသေန ဥပစာရဝသေန နိမန္တနာ ဓမ္မနိမန္တနာ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၀၂။ ပါဠိယံ ဓမ္မနိမန္တနာတိ သမဏေသု ဝတ္ထမ္ဘာစာရ-ဓမ္မမတ္တဝသေန နိမန္တနာ၊ ဒါတုကာမတာယ ကတနိမန္တနာ နု ယောတိတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၅၂။

(၅) ပူဇော်ခြင်း။ ဉာဏ်ပူဇော်ခြင်း။ ဉာဏ်ပူဇော်ခ။ ဟေ တာတ ဇယ်သဟသ္ဓ ယာတေဟိ၊ ဧဝံ တေ သိပ္ပသ ဥပစာရော ကတော ဘဝိဿတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၈။

(၆) အနီးကပ်ပြုကျင့်ခြင်း။ ကောင်းစွာ ပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း။ ဟိတေန ဥပစာရေန ဇနေတိ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။ (ဥပစာရဝိပန္န-လည်းကြည့်)။

(၇) လုပ်ကျွေး ခစားခြင်း။ ဥပစာရော ဥပဋ္ဌာနေ အာသန္နေ စဥ်ရောပနေ။ ဓန်။၁၀၀၁။ (၈) ဥပစာရဝိပန္န-ကြည့်။

ဥပစာရက (တိ) [ဥပ+စရ+ဏ္ဍ] အနီးဌ် လှည့်လည်သော၊ ခြံရံစောင့်ရှောက်သော၊သူ။ အဒ္ဓသာသုံ ခေါ် အန္ဓေပုရေ ဥပစာရကာ မဟာမတ္တာ အဟေသုံ ကုမာရံ။ ဝိ၊၄။၃၅၀။

ဥပစာရကတာ (တိ) [ဥပစာရ+ကတာ] ဥပစာ ဖြစ်သောစကား။ အခေါ်အဝေါ်ဖြစ်သော စကား။ ပြောဆိုရိုးစကား။ မယံ ခေါ် ဒေဝ ဗ္ဗတ္ထိယော နာမ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဥပစာရကထံ နု ဇာနာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၆။

ဥပစာရကပ္ပနာ (တိ) [ဥပစာရ+ကပ္ပနာ] ထင်စား၍ ပြောဆိုမှု-ဥပစာ-တဒ္ဓမ္မပစာ-ကို ကြံခြင်း။ ယာစနတ္ထေ ဝနုတေ ဗ္ဗတိ ဝနန္တိ ဥပစာရ-ကပ္ပနာ ဝသေန ဝနသဒ္ဒေါ ဝေဒီတမ္ဘော။ မ၊ ဋီ၊၁။၄၅။

ဥပစာရကမ္မကရဏ (နာ) [ဥပစာရ+ကမ္မ+ကရဏ] အနီးဌ်ဖြစ်သော ပြုအပ်သောအမှုကို ပြုခြင်း (သို့)။ ပယောဂကရဏန္တိ ဥပစာရကမ္မကရဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃၆။

ဥပစာရကမ္မဌာန (နာ) [ဥပစာရ+အာဝဟ+ကမ္မ-ဌာန] ဥပစာရကမ္မဌာန်း။ ဥပစာရဈာန် တိုင်အောင် ပို့ဆောင်နိုင်သော ကမ္မဌာန်း။ သိုဝတိကာနံ ပန အာဒိနဝါနုပဿနာဝသေန ဝုတ္ထတ္ထာ သောသာနိ ဒ္ဝါဒသာပိ ဥပစာရ-ကမ္မဌာနာနေဝါတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၉။ ဥပစာရကမ္မဌာန(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၀)န္တိ ပစ္စက္ခတော ဥပစာရဈာနာဝဟံ ကမ္မဌာန်။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၅။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၈၈။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၄။)

ဥပစာရကမ္မဌာနိက (တိ) [ဥပစာရကမ္မဌာန+ဏိက] ဥပစာရကမ္မဌာန်းရှိသော၊သူ။ ဥပစာရ-ကမ္မဌာနိကော ဟုတ္တာ ဝိပဿနံ ဝဍ္ဎေတ္တာ အရဟတ္တံ ပါပုဏာတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။

ဥပစာရဝတ (တိ) [ဥပစာရ+ဝတ] ၁၂-တောင်အတွင်း အနီးအရပ်ဟူသော ဥပစာ-ရောက်သော-တည်သော၊သူ။ အနန္တေ ဝိညုပုရိသေ ဥပစာရဝတေ သတိ။ ကခ်။၁၅၁။ ဥပစာရဝတေ သတိတိ ဒ္ဝါဒသဟတ္ထမ္ဘန္တရ-ဝတေ သတိ။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၂၆၁။

ဥပစာရဈာန (နာ) [ဥပစာရ+ဈာန] ဥပစာရ

ဗျာန်၊ (က) အပွနာဗျာန်၏အနီး-ရှေ့ပိုင်း-၌ဖြစ်သောဗျာန်။ (ခ) မဂ်၏ပဒဋ္ဌာန်ဖြစ်သောဥပစာရဗျာန်။ (ထိုဥပစာရဗျာန်သည် ကာယဂတာသတိ, အာနာပါနသတိတို့မှ တပါး ကျန်သောအနုဿတိရှစ်ပါး, အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ, စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်အားဖြင့် ဆယ်ပါးရှိ၏)။ (က) ဝိတက္ကဝိစာရာနဗ္ဗ ဂုပ-သမာ ဧကောဒိဘာဝံ၊ နိ ဥပစာရဗျာနမိဝ နိဝရဏပွဟာနာ။ ဝိဘင်္ဂ၊၁၀၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁ရ။ (ခ) ဒသ ဥပစာရဗျာနာနိ ပန မဂ္ဂသ္မိံ ပဒဋ္ဌာနဘူတာနိ တတိယံ ဩကာသာဒိဂမ် ဘဇန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၃ရ။ ဒသ ဥပစာရဗျာနာနိတိ ဌပေတ္တာ ကာယဂတာသတိ အာနာပါနဉ္စ အဋ္ဌ အနုဿတိယော သညာ-ဝဝတ္ထာနဗျာတိ ဒသ ဥပစာရဗျာနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁၄။

ဥပစာရဗျာနဂေါစရ (ပု) [ဥပစာရဗျာန+ဂေါစရ] ဥပစာရစျာန်၏ အာရုံ။ ဥပစာရဗျာနဂေါစရံ ကတ္တာ ဝေနေတ္တာ ဌပေတမ္ပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၅၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၃ရ။ သာရတ္ထ။၁။ ၃၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၆ ၂။

ဥပစာရဗျာနဂ္ဂဟိတ (တိ) [ဥပစာရဗျာန+ဂဟိတ] ဥပစာရစျာန်သည်ယူအပ်သော။ အနုဿတိဝသေနာတိ နိဒဿနမတ္တံ၊ အည-ဿပိ ဥပစာရဗျာနဂ္ဂဟိတသာ သဝိတက္ကဝိစာရသာ နိရာမိသသာ သုခသာ လဗ္ဘနတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၅ရ။

ဥပစာရဗျာနစိတ္တ (နဝ) [ဥပစာရဗျာန+စိတ္တ] ဥပစာရစျာန်စိတ်။ အဓိကံ စေတောတိ အဘိစေတော၊ ဥပစာရဗျာနစိတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂ ၆ ၃။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၈။

ဥပစာရဗျာနပကွ်ိက (တိ) [ဥပစာရဗျာန+ပကွ+ဣက] ဥပစာရစျာန်အဖို့၌-ဖြစ်သော-ပါဝင်သော။ တေ ဥပစာရဗျာနပကွ်ိကာ ဝေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၆ ၀။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။ ၁ ၂ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ၆ ရ။ အံ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂ ၄ ၆။

ဥပစာရဗျာနပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပစာရဗျာန+ပဝတ္ထိ] ဥပစာရစျာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပစာရဗျာန-ပဝတ္ထိယာ ဟိ သဒ္ဓိ ပဋိဘာဂနိမိတ္တုပ္ပတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၆ ၂။

ဥပစာရဗျာနပုဉ္ဉ (နဝ) [ဥပစာရဗျာန+ပုဉ္ဉ] ဥပစာရစျာန်ဟူသောကုသိုလ်။ ဣဒံ ဥပစာရ-ဗျာနပုဉ္ဉသ္မ မဟာနုဘာဝတာယ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၅ ၂။

ဥပစာရဗျာနသဠေနိတ (တိ) [ဥပစာရဗျာန+သဠေနိတ] ဥပစာရစျာန်သည် ဖြစ်စေအပ်သော။ ပရိကမ္မောဘာသန္တိ ဇရိကမ္မသမာဓိ-နိဗ္ဗတ္တံ ဩဘာသံ၊ ဥပစာရဗျာနသဠေနိတံ ဩဘာသန္တိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။ ၃ ၅ ၀။

ဥပစာရဗျာနသန္နိဿယ (ပု) [ဥပစာရဗျာန+သန္နိဿယ] ဥပစာရစျာန်ဟူသောမှီရာ တရား။ ဥပစာရဗျာနသန္နိဿယေန ဝိဂတ-နိဝရဏကိလမထသ ပဌမဗျာနုပဂမန်။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၆။

ဥပစာရဗျာနသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပစာရဗျာန+သမ္ပယုတ္တ] ဥပစာရစျာန်နှင့်ယှဉ်သော။ သုက္ခဝိပဿကသ ဥပစာရဗျာနသမ္ပယုတ္တာ-----သတ္တ ဓမ္မာ ကေစိတ္တသမ္ပယုတ္တာ ဝေ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၃ ၉။

ဥပစာရဗျာနသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒ (ပု) [ဥပစာရဗျာနသမ္ပယုတ္တ+စိတ္တုပ္ပါဒ] ဥပစာရစျာန်နှင့်ယှဉ်သော-စိတ္တုပ္ပါဒ်-စိတ်စေတသိက်အပေါင်း။ ဥပစာရဘူမိယန္တိ ဥပစာရဗျာန-သမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁ ၁ ၁။

ဥပစာရဗျာနသယဂတ (တိ) [ဥပစာရဗျာန+

သဟဂတ] ဥပစာရဏ္ဍာန်နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပစာရဏ္ဍာနသဟဂတာ ဟိ သတိ အပ္ပနာ-သမာဓိသ ဥပနိဿယော ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၀၂။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၆။)

ဥပစာရဏ္ဍာနာဓိဂမ (ပု) [ဥပစာရဏ္ဍာန + အဓိဂမ] ဥပစာရဏ္ဍာန်-သို့ရောက်ခြင်း-ကိုရခြင်း-သို့ရောက်ရာအခါ-ကိုရရာအခါ။ ဥပစာရဏ္ဍာနာဓိဂမတော ပရံ ကတိပယ-ဘဝဂ်စိတ္တာဝသာနေ အပ္ပနံ ပါပုဏန္တော။ မ၊ ဋီ၊၃။၁ ၂ ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၆ ၊။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁ ၂။)

ဥပစာရဏ္ဍာနာရောပန (နာ) [ဥပစာရဏ္ဍာန+ အာရောပန] ဥပစာရဏ္ဍာန်သို့-တက်ရောက်စေခြင်း-ထင်ထားခြင်း။ ဘုတ္တဘောဇနသ ပနတသ ပရိစာရဏ်ကဟိ သယနာရောပနံ ဝိယ ဟ္ရမသ္ဿာပိ ဝိတက္ကာဒီဟိ ဥပစာရဏ္ဍာနာ-ရောပနံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂ ၆ ၊။

ဥပစာရဏ္ဍာနာဝဟ (တိ) [ဥပစာရဏ္ဍာန+ အာဝဟ] ဥပစာရဏ္ဍာန်သို့ပို့ဆောင်သော။ ဥပစာရဏ္ဍာနာဝဟာ သတိ သန္ဓိဌတိ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၃ ၅ ၊(သံ၊ဋီ၊ ၂ ၊။ ၄ ၆ ၉)

ဥပစာရဏ္ဍာနိက (တိ) [ဥပစာရဏ္ဍာန+ဏိက] ဥပစာရဏ္ဍာန်နှင့်ယှဉ်သော။ တေသံ နဝသု အပ္ပနာ ဟောန္တိ၊ ကောဒသ ဥပစာရဏ္ဍာနိကာ။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၁ ၂ ။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၄ ၉ ။

ဥပစာရဏ္ဍာနုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပစာရဏ္ဍာန+ ဥပ္ပတ္တိ] ဥပစာရဏ္ဍာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ သမာ-သမ္ဘေဒေနေဝ ဟေတ္တု ဥပစာရဏ္ဍာနုပ္ပတ္တိ၊ နနိမိတ္တုပ္ပတ္တိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁ ၃ ၁ ။

ဥပစာရဏ္ဍာနုပ္ပါဒန (နာ) [ဥပစာရဏ္ဍာန+ ဥပ္ပါဒန] ဥပစာရဏ္ဍာန်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဥပ္ပါဒေတ္တာတိ ဥပစာရဏ္ဍာနုပ္ပါဒနေန ဥပ္ပါဒေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၆ ၂ ။

ဥပစာရဉာဏမူလက (တိ) [ဥပစာရဉာဏ+ မူလ+က] ဥပစာရဉာဏ်ဟူသော မူရင်းအကြောင်းရှိသော။ ဉာဏမူလကောတိ ကောဝဇ္ဇနဝီထိနာနာဝဇ္ဇနဝီထိသု ပဝတ္တံ ဥပစာရဉာဏမူလကော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၁ ၀ ၃ ။

ဥပစာရဏ္ဍာန (နာ) [ဥပစာရ+ဏ္ဍာန်] ဥပစာအရပ်။ အနီးအရပ်။ လှည့်လည်ကျက်စားရာအရပ်။ ဂါမသ်မီပေတိ ဂါမသ ဥပစာရဏ္ဍာနေ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၅ ၉ ။ ဝနပတ္ထန္တိ အတိတ္ထမိတ္ထာ မနုဿာနံ ဥပစာရဏ္ဍာနံ။ မ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၁ ၁ ၉ ။

ဥပစာရတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+အတ္ထ] ဥပစာအကျိုး။ ဒ္ဝိန္နံ သတ္ထုဗ္ဗန္ဓရာနံ အန္ဓရေ အညံ ကေါ သတ္ထုဗ္ဗန္ဓရံ ဥပစာရတ္ထာယ ဌပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၃ ၃ ၃ ။ ကင်၊ ။ ၉ ၀ ။ ဥပစာရတ္ထာယာတိ သိမန္ဓရိကတ္ထာယ သတ္ထုဗ္ဗန္ဓရတော အဓိကံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂ ။ ၁ ၆ ၂ ။ (-ကင်၊ဋီ ။ ၆ ။)

ဥပစာရဒဿန (နာ) [ဥပစာရ+ဒဿန] ဥပစာကို ပြခြင်း။ နနု စေတံ အပရိကိ္ခတ္ထာသ ဥပစာရဒ္ဒဿနံ ပဒဿာဇနေန ဝိရုဒ္ဓမိဝ ဒိဿတိ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။ ၁ ၉ ၅ ။

ဥပစာရဝေမ္ဗ (ပု) [ဥပစာရ+ဝမ္ဗ] ဥပစာရဓာန်တရား။ ဝိတက္ကသဟဂတာ သညာ-မနသိကာရာ ဥပစာရဝေမ္ဗေန သဟ ဒုတိ-ယဇ္ဈာနဝမ္ဗာ ဓာနဿ ဟာနာယ သံဝတ္တန္တိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၁ ၂ ၇ ။

ဥပစာရနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပစာရ+နိဒ္ဒေသ] ဥပစာအားဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ အယမ္ပိ ဥပစာရနိဒ္ဒေသော ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁ ။ ၃ ၃ ၇ ။

ဥပစာရနိယမ (ပု) [ဥပစာရ+နိယမ] အနီးဥပစာအရပ်ကို သတ်မှတ်ခြင်း။ ဟ္ရဒ ဒ္ဓါဒ-သဟဟ္ထာ ဥပစာရနိယမော နတ္ထိ။ ဝိမတိ၊ ၁ ။ ၃ ၂ ၄ ။

ဥပစာရနိယမနုတ္တ (ပု) [ဥပစာရ+နိယမန+အတ္တ] အနီးဥပစာအရုပ်ကို သတ်မှတ်ခြင်းအကျိုး။ ပဌမမေဝ-ဣဒံ ပရိကိ္ခတ္တသ ဂါမသ ဥပစာရနိယမနတ္တံ ဝုတ္တံ။ ကခ်ိ။ဋီ။၃၈။

ဥပစာရပညာ (ကိ) [ဥပစာရ+ပညာ] ဥပစာရပညာ၊ အပွနာပညာ၏ အနီး၌ဖြစ်သော ပညာ။ ဥပစာရပညာယ ဥဂဏပုဗ္ဗင်္ဂမော။ နေတ္တိ။ဋ္ဌ။ရ၂။ (–နေတ္တိ။ဋီ။၅၃။)

ဥပစာရပတ္တ (တိ) [ဥပစာရ+ပတ္တ] ဥပစာရဘာဝနာသို့ ရောက်သော။ ဥပစာရပတ္တံ အပွနာပတ္တဉ္စ သမာဟိတံ။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ။၁။၃၁၆။ အံ။ဋီ။၃။၈၄။ (–သံ။ဋီ။၂။၄၄ရ။, အံ။ဋီ။၃။၅၈။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၁။၂၆၆။)

ဥပစာရပတ္တိ (ထိ) [ဥပစာရ+ပတ္တိ] ဥပစာရဘာဝနာသို့ရောက်ခြင်း။ ဇီဝမာနကသရီရေပိ ဥပဋ္ဌိတေ ဥပစာရပတ္တိ ဒဿိတာ ဟောတိတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ မူလဋီ။၂။၁၅၅။

ဥပစာရပွနာ (ထိ) [ဥပစာရ+အပွနာ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာ။ တမေဝါရမ္ဘကံ ဥပစာရပွနာဝသေန ဥပနိသိဒတိ။ ဝိ။ဋ္ဌ။၂။၁၁။ ဒီ။ဋ္ဌ။၂။၃၅၃။ မ။ဋ္ဌ။၁။၂၅၂။

ဥပစာရပွနာကွဏ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+ဃဏ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာဖြစ်ရာဃဏ။ ဥပစာရပွနာကွဏတော အညဒါပိ ဟိ ဖရဏာပိတိယေဝ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၄၃၀။

ဥပစာရပွနာပတ္တ (တိ) [ဥပစာရပွနာ+ပတ္တ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာသို့ရောက်သော။ သဗ္ဗေဟိပိ ဣမေဟိ ပဒေဟိ ဥပစာရပွနာပတ္တာ မေတ္တာဝ ဝုတ္တာ။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၁။၃၉၅။

ဥပစာရပွနာဘေဒ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+ဘေဒ] (၁) ဥပစာရ, အပွနာဟူသော အပြား။ (တိ) (၂) ဥပစာရ,အပွနာဟူသော အပြားရှိသော (သမာဓိ၊ဈာန်)။ (၁) တသ္မိ စ ဥပစာရပွနာ-ဘေဒေန ဒုဝိဓေ ယံ အပွနာပတ္တံ။ ဣတိဝုတ်။ ဋ္ဌ။ရ၄။ (တိ)(၂) ယံ ပန ဥပစာရပွနာဘေ-ဒေန သမာဓိနာ ပဝတ္တိဘာဝနိုဝါရဏတော။ မ။ဋ္ဌ။၁။၂၄။ သာရတ္ထ။၂။၃၀။ အံ။ဋီ။၂။၂၅၉။

ဥပစာရပွနာဝဟ (တိ) [ဥပစာရပွနာ+ဝါဝဟ] ဥပစာရဈာန်, အပွနာဈာန်သို့ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဥပစာရပွနာဝဟတောတိ ဌပေတ္တာ ကာယဂတာသတိဉ္စ အာနာပါနသတိဉ္စ အဝသေသာ အဋ္ဌ အနုဿတိယော။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၁။၁၀ရ။ (–မ။ဋီ။၁။၃ရ၄။ သံ။ဋီ။၂။၄၄၁။)

ဥပစာရပွနာသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+သမာဓိ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိ။ သမာဟိတောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိဝသေန သမာဟိတော။ ဒီ။ဋ္ဌ။၂။၁၄ရ။ အံ။ဋ္ဌ။၃။၂၅၀။

ဥပစာရပွနာသမာဓိရဟိတ (တိ)[ဥပစာရပွနာသမာဓိ+ရဟိတ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိမှ ကင်းသော။ အသမာဟိတောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိရဟိတော။ သံ။ဋ္ဌ။၂။၁၃၂။

ဥပစာရပွနာသမာဓိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပစာရပွနာသမာဓိ+ဝိရဟိတ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိမှ ကင်းသော။ အသမာဟိ-တောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိဝိရဟိတော။ မ။ဋ္ဌ။ ၁။၁၂၁။ မ။ဋီ။၁။၂၁၆။

ဥပစာရပွဝတ္ထိ (ထိ) [ဥပစာရ+ပဝတ္ထိ] ဥပစာရဈာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ တသ တသ ဈာနဿ ဥပစာရပွဝတ္ထိ ဝိနာဝ ဈာနာ ဈာနံ သင်္ကမတိ။ အဘိ။ဋ္ဌ။၃။၂၆၃။

ဥပစ်ာရဗလ (နာ) [ဥပစာရ+ဗလ] ဥပစာရမေတ္တာ၏အစွမ်း(သို့)။ နေဝ ဥပစာရဗလေန နာ အပွနာဗလေန၊ ကေဝလံ ဝစ္ဆကေ

ဗလဝတိတ(ဗလဝပိယ) စိတ္တတာယ။ အံ၊၆၊ ၃။၂၄၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၀ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈၃။

ဥပစာရဗ္ဗန္ဓရ (နာ) [ဥပစာရ+အဗ္ဗန္ဓရ] ဥပစာအရပ်၏ အတွင်း။ သစေ ဥပစာ-ရဗ္ဗန္ဓရေ ဧကော ပါဒေါ ဟောတိ။ ဝိ၊၆၊ ၃။ ၁၂၂။ (-ဝိမတိ၊၂။၂၄။ ကခ်ါ၊ဋီ။၃ရ။)

ဥပစာရဘာဝနာ (တိ) [ဥပစာရ+ဘာဝနာ] အပွနာ၏ ရှေးအနီးဌ် ဖြစ်သောဘာဝနာ၊ ဥပစာရဘာဝနာ။ နိဝရဏဝိကွမ္ဘနတော ပဌာယ ဂေါ်တြဘူပရိယောသာနာ ကာမာဝစရဘာဝနာ ဥပစာရဘာဝနာနာမ၊ အပွနာယ သမီပ-စာရိတ္တာ။ ဝိဘာဝိနီ။၂၅ရ။ ဥပစာရဘာဝနာယ စ တေ ပဟာတုံ အသမတ္ထဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၄၄။

ဥပစာရဘူမိ (တိ) [ဥပစာရ+ဘူမိ] (၁) ဥပစာရ၏အရာ၊ ဥပစာရသမာဓိ၏ အခိုက်အတန့်။ (၂) ဥပစာရစ္စာန်၏ဖြစ်ရာ-ဘုံဌာန-စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဥပစာရစ္စာန်နှင့်ယှဉ်သော-စိတ္တုပ္ပါဒ်-စိတ် စေတသိက်တရားအပေါင်း။ (၃) ဣဒဏ္ဍိ ဒ္ဌိယာကာရေဟိ စိတ္တံ သမာဟိတံ နာမ ဟောတိ ဥပစာရဘူမိယံ ဝါ နိဝရဏပ္ပဟာနေန, ပဌိလာဘဘူမိယံ ဝါ အင်ါပါတုဘာဝေန။ တတ္ထ ဥပစာရဘူမိတိ ဥပစာရသမာဓိ။ ဝိ၊၆၊ ၂။၃၀။ ဥပစာရဘူမိယန္တိ ဥပစာရဝတ္ထာယ်။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၂၀။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ (၂) စတုတ္ထတ္ထိကေ ဥပစာရဘူမိယံ ကေဝ္ဌာ ပရိတ္ထော သမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၃။ ဥပစာရ-ဘူမိယန္တိ ဥပစာရဗ္ဗာနသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေ၊ စိတ္တုပ္ပါဒေါ ဟိ သဟဇာတမ္ဘောနံ ဥပ္ပတ္တိ-ဋ္ဌာနတာယ "ဘူမိ"တိ ဝုစ္စတိ၊ "သုခဘူမိယံ ကာမာဝစရေ"တိ ဆာဒီသုဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၁၁၁။

ဥပစာရဘေဒ (ပု) [ဥပစာရ+ဘေဒ] ရှိသော ပူဇော်မှုပျက်စီးခြင်း။ ဥပစာရဘေဒ(သံ၊၆၊ ၁။၁၆၄)နှင့် ဗုဒ္ဓံ ဒီသွာ မနုဿေဟိ ကာယဗ္ဗ-ဥပစာရဿ ဘိန္နနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၂။

ဥပစာရမတ္တလာဘီ (တိ) [ဥပစာရမတ္တ + လာဘီ] ဥပစာရစ္စာန်မျှကိုသာရခြင်းရှိသော၊ သူ။ ဥပစာရမတ္တလာဘီ ရူပဗ္ဗာနမတ္တလာဘီ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၆။

ဥပစာရမတ္တသီဒ္ဓ (တိ) [ဥပစာရမတ္တ+သီဒ္ဓ] ဥပစာ-တင်စားရှိခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း-အဘေဒဘေဒ္ဒုပစာ-မျှဖြင့် ပြီးစီးသော။ ဘဝတိ ဟိ ဘေဒါဘာဝေပိ သုခါဝဟောနေတ္ထံ ဥပစာရမတ္တသိဒ္ဓေန ဘေဒေန နိဒ္ဒေသော၊ ယထာ သိလာပုတ္တကဿ သရီရန္တိ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၅ရ။

ဥပစာရယုတ္တ (တိ) [ဥပစာရ+ယုတ္တ] ပူဇော်ခြင်းနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပစာရယုတ္တေန ဝိဓိနာ အာစရိယံ ဥပသင်္ကမိတ္တာ အာသိဝါဒေတ္တာ အတ္ထာနံ နိဝေဒေသိ။ ခုဒ္ဒကၖ၊ဋ။၁၆၆။

ဥပစာရရူပဗ္ဗာနသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရ+ရူပဗ္ဗာန+သမာဓိ] ဥပစာရသမာဓိ, ရူပစ္စာန် သမာဓိ။ ဥပစာရရူပဗ္ဗာနသမာဓိတော ဟိ သာတိသယံ အရူပသမာဓိသမ္ပသံ လဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၆။

ဥပစာရဝစန (နာ) [ဥပစာရ+ဝစန] ပြောရိုး ပြောစဉ်ကား။ ယသ ဒါနိ ကာလံ မညတိတိ ဥပစာရဝစနမေတံ။ ဒီ၊၆၊၁။၁၃၅။ ဥပစာရ-ဝစနန္တိ ဝေါဟာရဝစနမတ္တံ၊ တေနေဝ အဓိ-ပ္ပေတတ္ထသ္ယ အပရိယောသာနတော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၂၂။ ဆဋ္ဌာဒေတိတိ ဥပစာရဝစန-မေတံ၊ ကေ မယ္ဟံ ဒေတိ၊ ကေ အာနန္ဒဿာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊၆၊၂။၁၆၀။ အမ္ဘကာယာတိ မာတုဂါမေန၊ ဥပစာရဝစနဥတ် ဣတ္ထိသု၊ ယဒိဒံ အမ္ဘကာ မာတုဂါမော ဧနနိကာတိ။

သာရတ္ထ၊၃။၃၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၄၄။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၈။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၃၀၈။)

ဥပစာရဝဟ (တိ) [ဥပစာရ+ဝဟ] ဥပစာရ စျာန်သို့ပို့ဆောင်နိုင်သော။ စတုဓာတု-ဝဝတ္ထာနဿ ဣမာနေဝ ဟေတ္ထု ဒသကမ္ဗ-ဋ္ဌာနာနိ ဥပစာရဝဟာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၈။

ဥပစာရဝိဇေယျနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရဝိဇေယျန +အတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကိုစွန့်ခြင်းအကျိုး။ မဟာမဂ္ဂတော ဩဂ္ဂမ္မာတိ မဂ္ဂပဋိပန္နဆိကျွန်ုံ ဥပစာရဝိဇေယျနတ္ထံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၇၁။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၂၆၂။

ဥပစာရဝိပ္ပန္န (တိ) [ဥပစာရ+ဝိပန္န] အကျင့်-စာရိတ္တ-ပျက်စီးသော၊သူ။ ဥပစာရ ဝိပန္နဿ၊ နိက္ခေပေ ဓာရကာယ ဝါ။ ဓာ၊ ၂။၂၂၄။ ဥပစာရဝိပန္နဿာတိ ယော ပန ဥပစာရဝိပန္နော ဟောတိ၊ တဿေဝ သော အနုပါယေန ပရိစိတ္ထော ဝိနာသမေဝ ဝဟတိ-တိ ဝဒတိ။ ဓာ၊ဋီ၊ရ။၂၅။

ဥပစာရဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥပစာရ+ဝုတ္ထိ] ဥပစာ ဖြစ်ခြင်း၊ တင်စား၍ပြောဆိုမှုဖြစ်ခြင်း။ သမုဒါယေ ပဝတ္ထမာနသဒ္ဒဿ အဝယဝေါ ဥပစာရဝုတ္ထိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၂၉။ (–သာရတ္ထ၊၁။၁၄၅။)

ဥပစာရဝုတ္ထိသဗ္ဗာဝ (ပု) [ဥပစာရဝုတ္ထိ+ သဗ္ဗာဝ] ဥပစာ-တင်စား၍ပြောဆိုမှု-ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ တထာ နိဗ္ဗာန-သဒ္ဒေါ ကတ္ထစိ ဝိသယေ ယထာဘူတပရမတ္ထ-ဝိသယော ဥပစာရဝုတ္ထိသဗ္ဗာဝတော၊ သေယျထာပိ သီဟသဒ္ဒေါ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅၆။ အနုဋီ၊၂။၅၀။ (–နေတ္ထိ၊ဋီ။ရ၉။)

ဥပစာရဝေါဟာရ (ပု) [ဥပစာရ+ဝေါဟာရ] ဥပစာရသမာဓိဟူသော-ဝေါဟာရ-ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို မှု။ တထာ တဿ အနုပ္ပတ္တိဋ္ဌာနဘူတေ ပရိတ္ထစျာနေ ဥပစာရဝေါဟာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၀၈။

ဥပစာရသညာ (ထီ) [ဥပစာရ+သညာ] ဥပစာရ စျာန်သညာ။ အယံ ဟိ သညာ နာမ ပရိကမ္ဗ-သညာပိ ဥပစာရသညာပိ အပ္ပနာသညာပိ ဝဋ္ဋတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၉။

ဥပစာရသဒ္ဒ (ပု) [ဥပစာရ+သဒ္ဒ] ဥပစာရသဒ္ဒါ။ အပရိကိုတ္ထသ ဂါမသ ဥပစာရန္တိ ဣဒ်ံ-စာရသဒ္ဒေန ဃရူပစာရတော ပဌမ-လေဋ္ဌုပါတသဒ်ိတံ ပရိကေ့ပါရဟဋ္ဌာနံ ဂတ်ိတ်။ သာရတ္ထ၊၃။၁၁ရ။

ဥပစာရသမညာ (ထီ) [ဥပစာရ+သမညာ] ဥပစာရဟူသောနာမည်။ ဂေါ်ထြေဘုနော ဝေ ဥပစာရသမညာ သိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပစာရသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရ+သမာဓိ] ဥပ-စာရမည်သောသမာဓိ၊ အပ္ပနာသမာဓိ၏-အနီး-ရှေ့ပိုင်း-၌ဖြစ်သောသမာဓိ (ကေဋ္ဌတာ ဧတသိက်)။ ယာ စ အပ္ပနာသမာဓိနံ ပုဗ္ဗဘာဂေ ကေဋ္ဌတာ၊ အယံ ဥပစာရသမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၂။ တိဝိဓံ သမာဓိ ပရိပ္ပရေတိ ခဏိကသမာဓိ ဥပစာသမာဓိ အပ္ပနာသမာဓိန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀။

ဥပစာရသမာဓိနိဋ္ဌ (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+ နိဋ္ဌာ] ဥပစာရသမာဓိသာလျှင် အပြီးသတ်တရားရှိသော၊ နောက်ထပ်အပ္ပနာသမာဓိ တိုင်အောင် မဆက်နိုင်တော့ပဲ ဥပစာရသမာဓိ သာလျှင်အပြီးအဆုံး နိဂုံးချုပ်ရှိသော။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိယာ ဥပစာရသမာဓိနိဋ္ဌတ္တာ ဝုတ္တံ "ယာဝ ဥပစာရာ" တိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၄၃ရ။

ဥပစာရသမာဓိပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+

ပုဗ္ဗက] ဥပစာရသမာဓိဟူသော–ရှေ့သွား–ရှေ့ပြေး–ရှိသော။ ဥပစာရသမာဓိပုဗ္ဗကော အပ္ပနာသမာဓိတိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၁။

ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာ (တိ) [ဥပစာရ သမာဓိ+ဘာဝနာ] ဥပစာရသမာဓိကို ပွားများခြင်း။ သမ္ဘာဝေ ဩကာသာဓိဂမနယေန ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာပိ ဝိပဿနာနိသံသာ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၆၈။ အောက်ပုဒ် လည်းကြည့်။

ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာသာမည (နာ) [ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာ+သာမည] ဥပစာရ သမာဓိဘာဝနာအဖြစ်ဖြင့် တူသည်၏ဖြစ်။ တာသံ ဥပစာရသမာဓိ ဥပစာရသမာဓိ–ဘာဝနာသာမညေန ကော သမာဓိစရိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၄။

ဥပစာရသမာဓိသာမည (နာ) [ဥပစာရသမာဓိ+သာမည] ဥပစာရသမာဓိချင်းတူသည်၏ အဖြစ်။ သိယာ သပ္ပိတိကော၊ သိယာ နိုပ္ပိတိကောတိ အနိယမဝစနံ ဥပစာရသမာဓိ–သာမညေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၀။

ဥပစာရသီဒ္ဓ (တိ) [ဥပစာရ+သိဒ္ဓ] (၁) တင်စားမှု ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်းဖြင့် ပြီးစီးသော။ (၂) ဥပစာလုပ်ငန်း–အစွမ်းထက်မြက်အောင် ပြုလုပ်ခြင်း–ကြောင့် ပြီးစီးသော။ (၁) စိတ္တသမုဋ္ဌာနဘာဝေါ ဝိယာတိ ဝိညတ္တိယာ စိတ္တသမုဋ္ဌာနဥပါဒါရူပဘာဝေါ ဥပစာရသိဒ္ဓေါ။ အနုဋီ၊၁။ရ၉။ (–ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၁။၃ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၃၉၊ရ၈။) (၂) ဗုဒ္ဓနာကာရံ ဂန္ဓာရိဝိဇ္ဇံ ဝါ ဥပစာရသိဒ္ဓံ ပတ္ထိတသိဒ္ဓံ အညံ ဝါ ဝိဇ္ဇံ ဓာရေန္တိတိ ဝိဇ္ဇာရော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၃၀၂။ ဥပစရဏေန သိဒ္ဓါတိတိ ဥပစာရသိဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဂ၊။၃ရ၀။

ဥပစာရသီမဋ္ဌ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ဋ္ဌာ+အ] ဥပစာရသီမ်ဉ်တည်နေသော(ရဟန်း)။ သစေ ဝဒတိ "အဟမေတံ ဘေဒံ နာ ဇာနာမိ၊ သီမဋ္ဌကသံ့ယော ဂဏ္ဍတူ"တိ ဥပစာရသီမ–ဋ္ဌေဟိ ဘာဝေတမ္ဗံ။ ကင်၊။၁၆၀။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃၁ရ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။ ၂၉၅။) ဥပစာရ သီမာ–လည်းကြည့်။

ဥပစာရသီမဋ္ဌက (တိ) [ဥပစာရသီမဋ္ဌ+က] ဥပစာရသီမ်ဉ်တည်နေသော။ ဘိက္ခု စ ဥပစာရသီမဋ္ဌကေဟိ ကောဗဒ္ဓါ ဟောန္တိ။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂၆၄။ ဥပစာရသီမာ–လည်းကြည့်။

ဥပစာရသီမဋ္ဌန္ဌရဂတ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+အဋ္ဌန္ဌရဂတ] ဥပစာရသီမ်အတွင်းဌ် ရောက်နေသော။ မဂ္ဂေါတိ ဥပစာရသီမဋ္ဌန္ဌရဂတေ ဂါမာဘိမုခမဂ္ဂေ ကတသာလာ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၂။

ဥပစာရသီမာ (ထီ) [ဥပစာရ+သီမာ] ဥပစာရသီမ်၊ ကျောင်း,ကျောင်းတိုက်ဥပစာ–ကျောင်း,ကျောင်းတိုက်ဝင်းခြံ–အပိုင်းအခြား အရပ်။

ထိုကျောင်းတိုက်သည် အကာအရံရှိလျှင် အကာအရံအတွင်းသည် ဥပစာရသီမ်မည်၏။ အကာအရံမရှိလျှင် ကျောင်းတိုက်၏ အစွန်ဌရှိသော အမြဲစည်းဝေးရာဌာနမှ လည်းကောင်း, အစွန်ဆုံးဆွမ်းစားကျောင်း, အမြဲနေရာကျောင်းတို့မှလည်းကောင်း အားအလယ်အလတ်ရှိသောယောက်ျား၏ ခဲနှစ်ကျအရပ်၏အတွင်းသည် ဥပစာရသီမ်မည်၏။ ထိုဥပစာရသီမ်သည် နောက်ထပ်ကျောင်းတိုးလျှင် တိုးသလောက် ယူနောတစ်ရာအထိပင် ကျယ်ပြန့်သွားနိုင်၍ ကျောင်းယုတ်လျော့လျှင်လည်း ကျဉ်းသွား၏။ ထို့အပြင် ရဟန်းပရိသတ် တိုးလာလျှင်လည်း ဥပစာရသီမ် ကျယ်ပြန့်သွားသည်ဟု မဟာပစ္စရီအဋ္ဌကထာ၌

မိန့်ဆိုတော်။ ထို့ကြောင့် ကျောင်းဝင်းအတွင်း၌ စုဝေးနေကြသော ရဟန်းများနှင့် တဆက်တည်းပင် ယူဇနာတစ်ရာအထိပြည့်အောင် ရဟန်းများထိုင်နေလျှင်လည်း ယူဇနာတရာတိုင်အောင်ပင် ဥပစာရသိမ် ဖြစ်သွားတော်။ ထို ဥပစာရသိမ်အတွင်း၌ လျှုဒါန်းသမျှ သံဃာ့ကလာဘ်လာဘသည် ထိုဥပစာရသိမ်အတွင်းရှိ ရဟန်းများအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်တော်။

ဘိက္ခုနီပါစိတ်အာရာမပွဝေသနသိက္ခာပုဒ်အရ ဘိက္ခုနီတို့သည် ရဟန်းရှိသော အရံဥပစာအတွင်းသို့ဝင်လို လျှင် မဝင်မီကပင် ဝင်လိုပါကြောင်း ခွင့်တောင်းရတော်။ ခွင့်မတောင်းပဲဝင်လျှင် ထိုကျောင်းတိုက် ဥပစာရသိမ်အပိုင်းအခြားကို ခြေဖြင့် နင်းလိုက်မိသည်နှင့်တပြိုင်နက် အာပတ်သင့်တော်။ ထို့ကြောင့် ဤဥပစာရ .သိမ်သည် ထိုအာရာမပွဝေသနသိက္ခာပုဒ်နှင့် လည်းသက်ဆိုင်တော်။

ဘူတဂါမဝဂ် ဒုတိယသေနာသန သိက္ခာပုဒ်အရ သံဃာ့ကျောင်း၌ အခင်းများကို ခင်းထိုင်ပြီးနောက် တခြားအရပ်သို့ သွားလို သောအခါ ထိုအခင်းများကို မသိမ်းဆည်း နိုင်ခဲ့သော် ခွင့်ပန်ထိုင်ကြားပြီးမှ သွားရတော်။ ခွင့်မပန်ပဲသွားခဲ့သော် ဤဥပစာရသိမ်ကို ကျော်လွန်သည်နှင့်တပြိုက်နက်အာပတ်သင့်တော်။

ပရိဝတ်မာနတ်ကျင့်သောရဟန်းသည် ဤဥပစာရသိမ်အတွင်းရှိရဟန်းအားလုံးနှင့် ဥပစာရသိမ်အတွင်း၌ ဝင်လာသမျှ အာဂန္တုက ရဟန်းတို့အား ပရိဝါသ်မာနတ် ကျင့်နေပါ ကြောင်းပြောကြားရတော်။ ထို့ပြင်ဝါတွင်း၌ ဝါဆိုပြီးနောက် အခြားကျောင်းတိုက်သို့ အကြောင်းလူးမရှိပဲ ညဉ့်အိပ်ညဉ့်နေ သွားလျှင်လည်း ဤမိမိကျောင်းတိုက်ဥပစာရကို ကျော်လွန်လျှင် ဝါကျိုးဝါပြတ် ဖြစ်တော်။ နိဿယည်းဆရာထံ နိဿယည်းခံယူထားလျှင်လည်း ထိုနိဿယည်း ဆရာတပည့်နှစ်ဦးလုံး ဥပစာရသိမ်အတွင်းဝယ် အရုဏ်တက်ချိန်၌ ရှိနေရတော်။ အရုဏ်တက်ချိန်၌ တပါးပါးက ထိုကျောင်းတိုက် ဥပစာရသိမ်အပြင်သို့ရောက်နေလျှင် နိဿယည်းပျက်တော်။ ထေရ်စဉ်ဝါစဉ်အလိုက် နေရန် ကျောင်းနေရာ ချထားသောအခါ ထိုကျောင်းနေရာကို လက်ခံလျှင်လည်း ဤဥပစာရသိမ်အတွင်း၌ ရှိနေမှသာ ထိုကျောင်းနေရာကို ယူငင်လက်ခံခွင့်ရှိတော်။ ဥပစာရသိမ်အပြင်မှနေ၍ ယူငင်ခွင့် မရှိ၊ မိမိအတွက် ကျောင်းနေရာကို လက်ခံယူငင်ပြီးနောက် တခြားကျောင်း၌ ကျောင်းနေရာယူမည်ကြံ၍ ထွက်သွားလျှင်လည်း ဥပစာရသိမ်ကို လွန်သည်နှင့် တပြိုင်နက်နဂိုယူပြီး ကျောင်းနေရာမှ လက်လွတ် ဖြစ်ရတော့တော်။

ဥပစာရသိမာ နာမ ပရိက္ခိတ္တသ္မိံ ဝိဟာရသ္မိံ ပရိက္ခေပေန အပရိက္ခိတ္တသ္မိံ ပရိက္ခေပါရဟဋ္ဌာနေန ပရိစ္ဆိန္နာ။ အပိ စ ဘိက္ခုနံ ဓုဝသန္ဒိပါတဋ္ဌာနတော ဝါ---- ဥပစာရသိမာ ဝေဒိတမ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁၈။ ကခ်။၁၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ၊။၂၄၉။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၀၈၊ ၃၃၁၊၃၃၅၊၃၃၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁၊၂၃၊၁၁ရ။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၃၀၆။ ဝဇိရ။၄၂၀။၅၁၂။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂၈၂၊၃၄၄။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၂။ ကခ်။ဋီ။ရဂ၊ ၂ဖ၁၊၂၉၃၊၂၉၅၊၃၃၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၅ဖ။)

ဥပစာရသိမာဂတ (တိ) [ဥပစာရသိမာ+ ဂတ] ဥပစာရသိမ်၌ ရောက်ရှိနေသော၊သူ။ သံဃာ့ကသာ လာဘသာ ဥပစာရသိမာဂတာနံ သာမဂ္ဂေရာနမ္ပိ သန္ဓကတ္ထာ တေသမ္ပိ ဥပနုဘာဂေါ လဗ္ဘတေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃ရ၆။ (–ကခ်။ဋီ၊သစ်။ ၂၉ဖ။)

ဥပစာရသိမာတိက္ကမ (ပု) [ဥပစာရသိမာ+

အတိက္ကမ] ဥပစာရသီမ်ကိုကျော်လွန်ခြင်း။ အာစရိယ် အနာပုစ္ဆာ ပက္ကမန္ဓသ ပန ဥပစာရသီမာတိက္ကမေ နိဿယော ပဋိပ္ပဿ-ဒ္ဓတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၉။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၁ရ၃၊ (–၂၈ဝ။)

ဥပစာရသီမာတိက္ကမန (နာ) [ဥပစာရသီမာ+အတိက္ကမန] ဥပစာရသီမ်ကို ကျော်လွန်ခြင်း။ ပက္ကမနန္ဓိစေတ္ထ ဥပစာရသီမာတိက္ကမန် ဒဋ္ဌမ္ဘ။ ဝိမတိ၊၂။၁၉၄။

ဥပစာရသီမာပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပစာရသီမာ+ပရိစ္ဆေဒ] ဥပစာရသီမ်အပိုင်းအခြား။ သမ္ဘ-မေထံ ဥပစာရသီမာပရိစ္ဆေဒဝသေန ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝဇိရ။၄၂၁။

ဥပစာရသီမာပရိယာပန္န (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ပရိယာပန္န] ဥပစာရသီမ်၌အကျုံးဝင်-သီတင်းသုံးနေထိုင်-သော၊သူ။ တ္ထေကာယေ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓိသဏာတိ ဝေ ပရိစ္ဆေဒဿ အကရဏေန ဥပစာရသီမာပရိယာပန္နာနံ ခေတ္တပရိယာပန္နာနံ ဝသေန အပရိစ္ဆိန္နကမဟာဘိက္ခုသံဃော။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁၁။

ဥပစာရသီမောက္ကန္တ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ဩက္ကန္တ] ဥပစာရသီမ်သို့သက်ရောက်သော၊သူ။ ယသ္မာစ တတော ဗဟိဒ္ဓါဝိ ဥပစာရ-သီမောက္ကန္တေဟိ ကောဗဒ္ဓါနံ ပါဝုဏာတိ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။ ၂၉၆။

ဥပစာရတာရ (ပု) [ဥပစာရ+အာကာရ] ဥပစာရဘာဝနာ၏ အခြင်းအရာ။ သမ္ဘာ-ကာရေနာတိ ဥပစာရာကာရော အပ္ပနာ-ကာရော---ဝေမာဒိနာ သမ္ဘေန ဘာဝနာ-ကာရေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ၃။

ဥပစာရတိက္ကမ (ပု) [ဥပစာရ+အတိက္ကမ] အနီးဥပစာအရပ်ကို ကျော်လွန်ခြင်း။ ဥပစာရတိက္ကမေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၆။ (–ကင်၊ဋီ။၁၁ဝ။)

ဥပစာရာတိက္ကမနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+အတိက္ကမနတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကို ကျော်လွန်ခြင်းအကျိုး။ မဂ္ဂပဋိပန္နာနံ ဘိက္ခူနံ ဥပစာရာတိက္ကမနတ္ထံ ဝုတ္ထံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၁။

ဥပစာရာဓိဂမ (ပု) [ဥပစာရ+အဓိဂမ] ဥပစာရစျာန်သမာဓိကို-ရခြင်း-ရရာအခါ။ ဥပစာရာဓိဂမတော ပုဗ္ဗေ အသပ္ပါယသေဝိ-တာယ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။

ဥပစာရာဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပစာရ+အဝတ္ထာ] ဥပစာရသမာဓိ၏ အခိုက်အတန့်။ ဥပစာရ ဘူမိ-ကြည့်။

ဥပစာရာသေဝနာ (ထီ) [ဥပစာရ+အာသေဝနာ] ဥပစာရစျာန်ကို-မှီဝဲခြင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေခြင်း။ တဒနန္တရဏ္ဍ ဘဝင်-ပရိဝါသေန ဥပစာရာသေဝနာယ စ ဝိနာ အပ္ပနာ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၂၂။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၆။

ဥပစာရေကဂ္ဂတာ (တိ) [ဥပစာရ+ကေဂ္ဂတာ] ဥပစာရသမာဓိဖြစ်သောကေဂ္ဂတာ။ သမ္ဘာဝိ ဥပစာရေကဂ္ဂတာ ကာမာဝစရော သမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၄။)

ဥပစာရေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+စရ+တေ+တ္ဝာ] အနီး၌ဖြစ်စေ၍ အနီးသို့ရောက်စေ၍။ သတိ ကိလေသကာမေ အတ္ထဂနာ ဥပဟာရံ ဥပစာရေတ္ဝာ အဿာဒေတ္ဝာ ပရိဘုဥ္ဇတိ။ မ၊ ဋီ၊၃။၃၄၅။

ဥပစာရောက္ကမန (နာ) [ဥပစာရ+ဩက္ကမန] အနီးဥပစာအရပ်သို့ သက်ရောက်ခြင်း။ အန-ဗ္ဗရဝါမသ ဥပစာရောက္ကမနေ ပန ဘိက္ခုနော ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၃။ (–ဝိမတိ၊၂။ ၂၄။)

ဥပစာလာ (ထီ) [ဥပ+စလာ] ဥပစာလာ

မည်သူ။ သာသနာတော်၌ ဥပစာလာအမည် ဖြင့် ပုဂ္ဂိုလ်(၄)ဦး တွေ့ရ၏။ (က) ဥပစာလာ မည်သော–အဂ္ဂသာဝိကာ–အမြတ်ဆုံးတပည့် ဘိက္ခုနီဖြစ်သော ထေရ်ရှင်မ၊ (ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာမှ နောက်ပြန်ရေတွက်လသော် လွန်ခဲ့သော–၉၂–ခုမြောက်ကမ္ဘာ၌ ပွင့်တော်မူသော ဖုဿ မြတ်စွာဘုရား၏ အဂ္ဂသာဝိကာနှစ်ဦးတို့တွင် တစ်ဦးအပါအဝင်ဖြစ်၍ သမာဓိအရာ၌ တေဒဂ်ရသော ထေရ်ရှင်မဖြစ်သည်)။ (ခ) (အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်စုန္ဒတို့၏ ညီမဖြစ်သော) ဥပစာလာမည်သော ထေရ်ရှင်မ။ (ဂ) (လွန်ခဲ့သောနှစ်သန်းချီနှင့် ကမ္ဘာတသိန်းအထက်၌ ပွင့်တော်မူသော သုမနမြတ်စွာဘုရား၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ် အကျွေးဒါယိကာမဖြစ်သော) ဥပစာလာ မည်သောဥပါသိကာမ။ (ဃ) ဥပစာလာ မည်သော သာမဏေ၊ ယခင်ဥပစာလာ(ခ)၏ သားဖြစ်၍ အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ တူဖြစ် သော သာမဏေ။

(က) စာလာ စ ဥပစာလာ စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၆၃။ စာလာ ဥပစာလာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၁။၆၈။ အပ။ဋ္ဌ။၁။၅၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။ ၂၀၅။ စာ။ဋ္ဌ။ ၁။၄၉။ (ခ) အထ ခေါ ဥပစာလာ ဘိက္ခုနီ ပုဗ္ဗကၠသမယံ နိဝါသေတွာ။ သံ။ဝ။ခ၊်၄။ တဿာနာမဂ္ဂဟဏဒိဝသေ စာလာတိ နာမံ အကံသု၊ တဿာ ကနိဋ္ဌာယ ဥပစာလာတိ။ ထေရီ။ဋ္ဌ။ဝ၆၉။ (–ဓမ္မ။ဋ္ဌ။ဝ။ခ၃၆။ ထေရီ။ဋ္ဌ။ ဝ။ဝ၃ဝ၁၅။ အံ။ဋီ။ဝ။ဝ၆၂။) (ဂ) စာလာ စ ဥပစာလာ စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂပဋ္ဌိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ခ၃ဝ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။ဝ၉ဝ။ (ဃ) စာလေ ဥပစာလေ သီသူပစာလေ(ထေရ။ ၂၂၉)တိ တေသံ အာလပနံ၊ စာလာ ဥပစာလာ သီသူပစာလာတိ ဟိ ဣတ္ထိလိင်ဝသေန လဒ္ဓနာမာ တေ တယော ဒါရကာ ပဗ္ဗဇိတာပိ တထာ ဝေါဟာရိယန္တိ၊ စာလီ ဥပစာလီ သီသူပစာလီတိ တေသံ နာမာနိတိ စ ဝဒန္တိ။ အပ။ဋ္ဌ။ဝ။ခ၃၅။ ထေရ။ဋ္ဌ။ဝ။ဝ၃ဝ။ (–သံ။ဋီ။ ၂။၄၃ရ။)

ဥပစာလီ (ထီ) [ဥပ+စာလီ] ဥပစာလီမည် သော–သူ–သာမဏေ။ အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်စုန္ဒတို့၏ နှမဖြစ်သူ ဥပစာလာ၏ သား ဖြစ်သော သာမဏေ။ ဥပစာလာ(ဃ)ကြည့်။

ဥပစိကကွာယိက (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိက] ခြခဲစားအပ်သော(အဝတ်)။ ဥန္ဒုရကွာယိက် ဥပစိကကွာယိက် အဂ္ဂိဒနုံ။ ဝိ၅။ ၂၃ဝ။

ဥပစိကကွာယိတ (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိတ] ခြခဲစားအပ်သော(အဝတ်)။ ဥန္ဒုရကွာယိတ် ဥပစိကကွာယိတ် အဂ္ဂိဒနုံ။ ဝိ။ဋ္ဌ။၄။ဝ၉ဝ။

ဥပစိကရာဇိ (ထီ) [ဥပစိကာ+ရာဇိ] (သွား နေသော) ခြတို့၏–အရေးအကြောင်း– အစဉ်အတန်း။ ယထာ ပန ဥပစိကရာဇိ ဝါ ကိပိလ္လိကရာဇိ ဝါ ဩလောကိယမာနာ ကောဗဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၂။ ၂ရ။

ဥပစိကာ (ထီ) [ဥပ+စိ+ဏ္ဍ+အာ။ P.T.S-၌ "ဥပဒီကာ"ဟူသော သက္ကတပုဒ်နှင့်နှိုင်းယှဉ် ပြထား၏၊ သို့သော် ယင်းသက္ကတပုဒ်နှင့် ဥပစိကာ ဟူသော ပါဠိတို့ ဆက်သွယ်ပုံမှာ သိပ်မရှင်းဟု ဆိုပြီး "ဥတ္တာဒီကာ> ဥပတိကာ> ဥပစိကာ" ဟု အဆင့်ဆင့် ပြောင်းလဲလာသည် ဟူသော ဝါဒတမျိုးကိုလည်း ပြထားသည်] ခြသတ္တဝါ။ ဥပစိကာနံ ဝါ အာသယော ဟောတိ။ ဝိ၁။ ၂ ၂၆။ သေနာသနံ ဥပစိကာဟိ ခါယိတံ ဟောတိ။ ဝိ၂ ။ ၆ဝ။

ဥပစိကာခါယိတ (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိတ] ခြခဲစားအပ်သော(ပံသုကူအဝတ်)။ အဂ္ဂိဒနုံ

ဂေါဝါယိတံ ဥပစိကာဝါယိတံ။ အံ၊၆။၂။၂၇၈။ စူဠနိ၊၆။၁၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၀။

ဥပစိကာမောစနတ္ထ (ပု) [ဥပစိကာ+မောစနတ္ထ] ခြင်္သေးရန်မှ ကင်းလွတ်စေခြင်း အကျိုး။ ဥပ-စိကာမောစနတ္ထံ အဌဂုံလိမတ္ထေန အပ္ပတ္ထ-ဋ္ဌဒနံ ကတ္တာ ဘိတ္တိ လိမ္ဗတိ။ ဝိ၊၆။၂။၁၅၈။ (–သာရတ္ထ၊၂။၃၃၆။ ဝိမတိ၊၁။၂၇၉။)

ဥပစိကာသက်ာ (ထီ) [ဥပစိကာ+အာသက်ာ] ခြင်္သေ့ ယုံမှားတွေးတောခြင်း၊ ခြကိုက်အံ့လော ဟု သံသယဖြစ်ခြင်း။ ယတ္ထ ဥပစိကာသက်ာ နတ္ထိ။ ဝိ၊၆။၃။၄၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၈၈။ (–သာရတ္ထ၊ ၃။၂၉။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၆။)

ဥပစိတ္ထ (နာ) [ဥပ+စရ+တ] ပြကျင့်အပ်သော အကျင့်။ ဒုဋ္ဌ ဥပစိတ္ထံ စရိတန္တိ ဒုရူပစိတ္ထံ။ ဝိမတိ၊၁။၁၇၆။

ဥပစိတ (တိ) [ဥပ+စိ+တ] (၁) ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော။ (၂) လက်ဦးအစဖြစ်သော၊ အထက်၌ တိုးပွားသော၊ ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်သော၊ (ရှေ့ပ်)။ (၁) အာယုသံဝတ္ထနိုက် အာယသ္မတာ စုန္ဒေန ကမ္မာရပုတ္တေန ကမ္မံ ဥပစိတံ။ ဒီ၊၂။၁၁၃။ ဥဒါန။၁၈၃။ ဥပစိတန္တိ ပသုတံ ဥပ္ပါဒိတံ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၆၆။ နာဟံ ဘိက္ခဝေ သဗ္ဗေတနိကာနံ ကမ္မာနံ ကတာနံ ဥပစိတာနံ အပ္ပဋိသံဝေဒိတ္တာ ဗျန္တီဘာဝံ ဝဒါမိ။ အံ၊၃။၄၉၈။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၂၅၄။ ဥပစိတာနန္တိ စိတာနံ ဝဍ္ဎိတာနံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၀။ (၂) ဥပ-စိတရူပပဒဋ္ဌာန-ကြည်။

ဥပစိတကမ္မာဘာဝ (ပု) [ဥပစိတကမ္မ+အဘာဝ]. ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အားထုတ်-အပ်သော ကံမရှိခြင်း။ ဥပစိတကမ္မာဘာဝေ ဝိပါကာ-ဘာဝတော။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၄၃။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၃၂၀။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၇၇။

ဥပစိတကုသလ (တိ) [ဥပစိတ+ကုသလ] ဆည်းပူးအပ်သောကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ ကတ-ပုညတာတိ ပုဗ္ဗေ ဥပစိတကုသလတာ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၂၇၂။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁၁၁။

ဥပစိတကုသလမဗ္ဗ (တိ) [ဥပစိတ+ကုသလ မဗ္ဗ] ဆည်းပူးအပ်သော ကုသိုလ်တရားရှိသော၊သူ။ ဌာဒါနိပိ ဒေဝကာယေ ဘဝိသ္သတိ ဥပစိတကုသလမဗ္ဗတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၀၀။

ဥပစိတစေတနာ (ထီ) [ဥပစိတာ+စေတနာ] ဆည်းပူးအပ်သောစေတနာ။ သမ္ဘေပိ သတ္ထာ ပုဗ္ဗေ ဥပစိတစေတနာယ သမဂ္ဂီတာယ စေတနာသမဂ္ဂီနောတိ ဝုစ္စန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၆၄။

ဥပစိတတနုတမ္ဘလောမ (တိ) [ဥပစိတ+တနုတမ္ဘလောမ] ဖြစ်ဖွားစေအပ်သော-စီရရိပေါက်သော-သေးငယ်နီမြန်းသော အမွေးရှိသော၊သူ။ ကဏ္ဌသောတာနံ ဥပ-စိတတနုတမ္ဘလောမတာယ ဓောတရတ-ပနာဠိသဒ်သတာ ဝုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၇၁။ (–ဝိဘာဝနီ။၁၉၆။ မဂ်ိမ၊ဋီ။၂။၁၂၁။)

ဥပစိတတ္တ (နာ) [ဥပစိတ+တ္တ] ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ယသ္မိ သမယေ ကာမာဝစရသ ကုသလသ ကမ္မသ ကတ-တ္တာ ဥပစိတတ္တာ ဝိပါက် စက္ခုဝိညာဏ် ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၄။ ဥပစိတတ္တာတိ အာစိတတ္တာ ဝဍ္ဎိတကာရဏာ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၀၃။ ဥပစိတတ္တာတိ ယထာ အညသ္မိ ဝိပါက် ပဋိဗာဟိတ္တာ အတ္တနော ဝိပါကာဘိမုခံ ဟောတိ၊ တထာ ဝဍ္ဎိတတ္တာ။ မူလဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပစိတဒေါသ (တိ) [ဥပစိတ+ဒေါသ] တိုးပွားစေအပ်သော-များပြားသော-အပြစ်ဒေါသ

ရှိသော။ ဥသဘနွယ်ဒေါသနှင့် ဝါတပိတ္တာဒိဝသေန ဥပစိတဒေါသ်။ အဘိ၊ဒီ၊၁။၂၅၂။

ဥပစိတပါဝကမ္ဘ (တိ) [ဥပစိတ+ပါဝကမ္ဘ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော မကောင်းမှု အကုသိုလ်ကံ ရှိသော၊သူ။ ပါပဿာတိ ပါပ-ယောဂေန ပါပဿ၊ ဥပစိတပါဝကမ္ဘဿာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပစိတပုညာ (တိ) [ဥပစိတ+ပုညာ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-အပ်သော ကုသိုလ်ရှိသော၊ မျှားသော ကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ ဥသဘနှုသလာ-တိ ဥပစိတပုညာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။၂၂၈။ (-သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၂၀၈။)

ဥပစိတပုညသဠယ (တိ) [ဥပစိတ+ပုညသဠယ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-အပ်သော ကုသိုလ်အစုရှိသော၊သူ။ သော နာလကော ဥပစိတပုညသဠယော။ သုတ္တနိ။၃၈၈။ ဥပ-စိတပုညသဠယောတိ ပဒုမုတ္တရတော ပဘုတိ ကတပုညသဠယော။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၂၀၉။ (-ဥဒါန၊ဋီ။၃၈ရ။)

ဥပစိတပုညသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+ပုညသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦးရှိသော၊သူ။ သော ဟိ အယသ္မာ ပဒုမုတ္တရဿ ဘဂဝတော ပါဒ-မူလေ ကတာဘိနိဟာရော ကပ္ပသဟဿံ ဥပစိတပုညသမ္ဘာရော။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၁၆။ (-ဗုတိဝုတ်၊ဋီ။၁၁။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၂၁၀။)

ဥပစိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စိ+တမ္ဘ] ဆည်းပူး -စုဆောင်း-ထိုက်သော။ တဿ အစ္ဆိတမ္ဘော ဆစ္ဆနာရဟော ဟိတသုခတ္ထိကေန ဥပစိတ-မ္ဘောတိ အတ္ထော။ ခုဒ္ဒကၠ၊ဋီ။၁၉၉။

ဥပစိတမနက (တိ) [ဥပစိတ+မန+က] ဆည်းပူး-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊ ထက်မြက်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ မနဿ ဥသဘနွတာယ မနုဿာတိ၊ သူရဘာဝသတိမန္ဒတာမြဟွစရိယယောဂျ-တာဒိဂုဏဝသေန ဥပစိတမနကာ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏ-စိတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၀၂။

ဥပစိတမဟဂ္ဂတကမ္ဘ (တိ) [ဥပစိတ+မဟဂ္ဂတကမ္ဘ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော မဟဂ္ဂုတ်ကံရှိသော၊သူ။ ဥပစိတမဟဂ္ဂတ-ကမ္ဘဿ ပန ကမ္ဘနိမိတ္တမေဝ အာပါထမာ-ဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၂။၁၈၂။

ဥပစိတမာနသ (တိ) [ဥပစိတ+မာနသ] ဆည်းပူး-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊ ထက်မြက်သောစိတ် ရှိသော၊သူ။ သတိသူရဘာဝပြဟွစရိယယောဂျတာဒိဂုဏ-ဝသေန ဥပစိတမာနသာ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏစိတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋီ။၁၆။ (-သာရတ္ထ၊ဋီ။၁၉။ မ၊ဋီ၊ဋီ။၃၀။ အဘိ၊ဋီ၊ဋီ။၁၄ရ။)

ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာန (တိ) [ဥပစိတ+ရူပ+ပဒဋ္ဌာန] လက်ဦးအစဖြစ်သော-အထက်ဌ-တိုးပွားသော-ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော-ရုပ်လျှင် နီးစွာသော အကြောင်းရှိသော။ ဝရိပုဏ္ဏာဘာဝ-ပစ္စုပဋ္ဌာနော ဝါ၊ ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာနော။ ဃဘိ၊ဋီ။၁။ခုဝ၄။ မူလဋီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ခုခု၄။ အဘိဓမ္မဝတာရ၊ဋီ၊၂။၁၅၆။

ဥပစိတဝိပုလပုညသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+ဝိပုလပုညသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ပြန့်ပွားများပြားသော ကုသိုလ်အဆောက်အဦးရှိသော၊သူ။ ဥပစိတဝိပုလ-ပုညသမ္ဘာရော သတ္တာ ဝေ ဒါရုဏ် အဘူ-တဗ္ဗကဿနံ ပါပုဏိ။ ဥဒါန၊ဋီ။၂ခုစ။ (-အ၊ဋီ၊ခု။ခုခု၅။)

ဥပစိတဝိမောက္ခသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+

ဝိမောက္ခသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အသောက်အဥိရှိသော၊သူ။ အနုဗ္ဗမေန ဥပစိတဝိမောက္ခသမ္ဘာရာ ဗုမသ္မိံ ဗုဒ္ဓေ ---ကုလဂေဟေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ။(သီ-မ္ဒ ဥပစိတကုသလသမ္ဘာရာ-ဟုရှိ။) ထေရီ၊ ၁။၁၂၁။

ဥပစိတသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+သမ္ဘာရ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အသောက်အဥိရှိသော၊သူ။ ဥပစိတသမ္ဘာရ-တာယ အဘိသမ္ဘုဏ္ဍိတုံ ဘဗ္ဗတာဝ တထာ ဝုစ္စတိတိ ဒဿေတိ။ အနုဋီ၊၃။၁၃၆။

ဥပစိတာနဝဇ္ဇကမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+အနဝဇ္ဇကမ္မ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော-အပြစ်မရှိသောက်-ကုသိုလ်က်-ရှိသော၊သူ။ ဒုဂ္ဂတိယံ ဌိတသ ပန ဥပစိတာနဝဇ္ဇကမ္မသ ဝုတ္တ-နယေနေဝ တံ အနဝဇ္ဇကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ မနောဒ္ဓါရေ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၅၂။

ဥပစိနတိ- ဥပစိနာတိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+တိ] ဆည်းပူး၏။ အားထုတ်၏။ တိုးပွားစေ၏။ ဖြစ်စေ၏။ ပသဝတိတိ ကာယဒုစ္စရိတာဒိဘေဒံ ပါပံ ဥပစိနတိ။ ဗုတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၈။ သော ပသ်သကော ပုဂ္ဂလော မုခေန ကလိ ဝိစိနာတိ ဥပစိနာတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၈၉။ **ဥပစိနန္ဓိ-** မ၊၁။၃၀၁။မ၊ဌ။၂။၁၈၆။ **ဥပစိနေယျ** ပဝေသေယျာတိ အတ္ထော။-ဗုတိဝုတ်၊ဌ။၈၄။ **ဥပစိနေယျံ-** ဝိမာန၊ဌ။၁၈၅။ **ဥပစိနိ-** နိဗ္ဗတ္တေသိတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ဌ။၁၈။ (-ထေရ၊ ဌ၊၁။ရ၂။)

ဥပစိနန္ဓ(တိ)[ဥပ+စိ+နာ+အန္ဓ။ ထိ-ဌ ဥပစိနန္ဓိ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-သော၊သူ။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဝိဝဋ္ဋ-ပနိဿယာနိ ပုညာနိ ဥပစိနန္ဓော။ အပ၊ဌ၊ ၁။၂၆၆။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဝိဝဋ္ဋပနိဿယံ ကုသလံ ဥပစိနန္ဓိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၀။ (-အပ၊ဌ၊ ၁။၂၈၂၊၃၀၅။ ထေရီ၊ဌ။၁၂၁။)

ဥပစိနန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+အန္ဓိ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ကုန်၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ဏိ] ဆည်းပူးပြီ၊ အားထုတ်ပြီ၊ တိုးပွားစေပြီ၊ ဖြစ်စေပြီ။ ဥပစိနတိ-ကြည့်။

ဥပစိနိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စိ+နာ+တမ္ဘ] စီအပ်သော။ စေတိယကရကကာလေ ဥပစိနိတမ္ဘာနံ ဗ္ဗဌ္ဌကာနံ ဌပနတ္ထာယ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၃ရ။

ဥပစိနိတ္ဝာ(ကြို၊ဝိ) [ဥပ+စိ+နာ+တ္ဝာ] (က) ဆည်းပူး၍၊ အားထုတ်၍၊ တိုးပွားစေ၍၊ ဖြစ်စေ၍။ (၁) ထက်ဝန်းကျင်မှစီ၍၊ ထင်းပုံ ပုံ၍။ (၈) ပြည့်စေ၍။ (က) ပေတာနံ ဥဒ္ဒိသနဝသေန ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစိနိတ္ဝာ။ ပေတ၊ဌ။၈။ (-ဗုတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၈ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃ရ၅။) (၁) အာယသ္မတော သဠ္ဠိဝသ ကာယေ ဥပစိနိတ္ဝာ အဂ္ဂိ ဒတ္ထာ ပဏ္ဍမီသု။ မ၊ ၁။၄ဝ၉။ ကာယေ ဥပစိနိတ္ဝါတိ သမန္တတော 'စိတက် ဗဟွိတ္ဝာ။မ၊ဌ၊ ၂။၃ဝ၄။ (ဂ) ဥဒေ့ အဝဒိဟိတ္ဝာ ဥပစိနိတ္ဝာ ပူရေတ္ဝာ။ ဓံ၊ ဌ၊၃ရ။ဃ၅။

ဥပစိနေယျံ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ယျံ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနေယျ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ယျ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနောတိ (ကြို) [ဥပ+စိ+ဏု+တိ။ ဏ-ကာရသ နကာရတ္တံ။ နိတိ၊ဓာတု။၂၄၅။ ဌ။

၅၁၂။] ဆည်းပူး၏။ ပွားစေ၏။ ပြည့်စေ၏။ ဥဒရံ အဝဒိဟတိ ဥပစိနောတိ ပရိပူရေတိတိ ဥဒရာဝဒေဟကံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၆၊ ၉ရရ။

ဥပစိန္ဆာ (ထီ) [ဥပ+စိတိ(စိန္ဆ)+အ+အာ] အကြောင်းဥပါယ်ကို–နည်းလမ်းကို–ကြံစည်ခြင်း။ မိစ္ဆာဥာဏန္ဆီ––––ပါပကိရိယာသု ဥပ–စိန္ဆာဝသေန (ဥပါယစိန္ဆာဝသေန–က) ပါပံ ကတ္တာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၈–၉။

ဥပစိ(စီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+စိ+ယ+တေ] ဆည်းပူး–အားထုတ်–ဖြစ်စေ–တိုးပွါးစေ–အပ်၏။ ဒါနံ ဒေန္တသာ စိတ္တသမ္ပတ္တိယာ စ ဒက္ခိဏေယျသမ္ပတ္တိယာ စ ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစီယတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၆ရ။ (–ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၇၅။ ထေရဋ္ဌ၊၂။၅၀၄။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၀၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ရရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၉၀။) ဥပစီယတိ ဘောနာတိ ဥပစယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပစေလ–ဥပစေဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပစေလ(ဥပစေဋ) မည်သောစကြဝဠာ–မင်း။ (မြတ်စွာဘုရား၏ ညီတော် နန္ဒထေရ်၏ အလောင်းဖြစ်သောစကြဝဠာမင်း)။ သဠိကပွသဟဿာမိ၊ ဥပစေလာ စတုဇ္ဇနာ။ အပ၊၁။၆၃။ ဧကသ္မိ ကပ္ပေ စတ္တာရော ဇနာ ဥပစေဋာ နာမ စက္ကဝတ္တိရာဇာနော စတူသု ဇာတီသု အဟေသုံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။

ဥပစ္စကာ (ထီ) [ဥပ+စ္စက။ သေလသာဓော–ဘာဂါသန္နဘူမိ ဥပစ္စကာနာမ၊ အတြ တေဟိ ဥပါဒိသဒ္ဒေဟိ စ္စကော ယဒါဒိနာ။ ဓာန်ဋီ။ ၆၁၀] ထောင်ခြေမြေပြင်၊ တောင်၏အနီးဖြစ်သော မြေ။ ပဗ္ဗတသ္မ ပဿတိ ပဗ္ဗတပါဒေ ဥပစ္စကာယံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၆။

ဥပစ္စဂံ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု+အ] ကျော်လွန်ပြီ။ ကာမဓာတုံ ဥပစ္စဂံ (ထေရ။၂၅၅) အနာဂါမိမဂ္ဂေန အစ္ဆန္ဒမေ့ဝ ကာမဓာတုံ အတိက္ကမိ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၉၁။

ဥပစ္စဂါ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု++ဏ္ဍ] ကျော်လွန်ပြီ။ ယောဓ ပုညဉ္စ ပါပဉ္စ၊ ဥဘော သင်္ဂံ ဥပစ္စဂါ။ မ၊၂။၄၁၁။ သုတ္တနိ။၃ရရ။ ဥပစ္စဂါတိ အတိတော။ မဋ္ဌ၃။၂၉၉။ (–သုတ္တနိ။ဋ္ဌ၁။၁၉၀။) ခဏော ဝေါ မာ ဥပစ္စဂါ။ သုတ္တနိ။၃၂ရ၊ (–၄၀ရ။ ထေရ။၂ရ၃၊၃၁၄။ ထေရီ။၃ရရ။ ဥပဇ္ဈဂါ–လည်းကြည့်။) အယံ တုမှာကံ သမဏဓမ္မကရဏကဿ မာ အတိက္ကမိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၂၊ (–၂၅ဂ။ ထေရ။၂ရ၃၊ ၅ဂ၊ ထေရီ။ဋ္ဌ၁။ရ။ ဥပဇ္ဈဂါ–လည်းကြည့်။) အယံ တုမှာကံ သမဏဓမ္မကရဏကဿ မာ အတိက္ကမိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၂၊ (–၂၅ဂ။ ထေရ။ဋ္ဌ၊ ၂ရ၃။ ထေရီ။ဋ္ဌ။၁ရ။)

ဥပစ္စဂုံ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု+ဏ္ဍု] (၁) ကျော်လွန်ကုန်ပြီ၊ (၂) လွမ်းမိုး–နှိပ်စက်–ကုန်ပြီ။ (၁)(၂) မာ တံ ယောဂါ ဥပစ္စဂု (ထေရီ။ရ၈)ဆီ––– ဣမေ ယောဂါ သမယာ ဒုလ္လဘာကဿ တံ မာ အတိက္ကမုံ။ ကာမ–ယောဂါဒယော ဧဝ ဝါ စတ္တာရော ယောဂါ တံ မာ ဥပစ္စဂုံ မာ အဘိဘဝေယျုံ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၁၂။ ဥပဇ္ဈဂုံ–လည်းကြည့်။

ဥပစ္စီသု (ကြို) [ဥ+ပစ+ယ+ဥံ] မှည်ရင့်–ရင့်ကျက်–နီရဲ–ကျိန်းစပ်–ကုန်ပြီ။ ဟဒယံ သုသိ၊ အက္ခီနိ ဥပစ္စီသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၂။

ဥပစ္ဆာဒေတိ (ကြို) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+တိ] ဖုံးလွမ်း၏။ ဆာဒေမိတိ ဥပစ္ဆာဒေမိ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆာဒေတ္ဝာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+တ္ဝာ] ဖုံးလွမ်း၍။ ဥပစ္ဆာဒေတ္ဝာ ဥပနယာမိ စ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆာဒေမိ (ကြို) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+မိ] ဖုံးလွမ်း၏။ ဥပစ္ဆာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တိ] ပြတ်၏။ ယသ္မာ စ တံ အာဂမ္ဘ တေဘူမကဝဏ္ဏံ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၈၃။ ဘဝစက္ကံ ယာဝ ကိလေသဝဏ္ဏံ နဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၈၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁ဖ။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၁၀၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂ရ၆။ မ၊ဌ၊၂။၂၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၀။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၁ရ၀။ မ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀။) **ဥပစ္ဆိဒ္ဓန္တီ**–အ၁ဌ၊ ၂။၂၉ရ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂ဖ၆။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဖ၈။ အ၁ဋီ၊ ၁။၈၂။ **ဥပစ္ဆိဒ္ဓီ**–ဝိ၊ဌ၊၁။၄၀။ **ဥပစ္ဆိဒ္ဓီသ္သတိ**– ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။ အနုဋီ၊၃။၁၈၂။ **ဥပစ္ဆိဒ္ဓီသ္သဏ**– ဒီ၊ဌ၊၂။၉၃။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓန (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] ပြတ်စဲခြင်း။ ဝေ၀ ဥပရိ သဗ္ဗတ္ထ ပါဋိဝစနက္ကမ်ံ နိဿာယ နေသံ ပဌမံ ပစ္ဆာ စ ဥပစ္ဆိဒ္ဓနံ ဝုတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၉၅။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+အန္တီ] ပြတ် ကုန်၏။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာန (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+မာန] ပြတ်သော။ ဖောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာနသန္ဓာန (တိ) [ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာန+သန္ဓာန] ပြတ်သော–သန္ဓာန်–ခန္ဓာအစဉ်–ရှိသော၊သူ။ သတ္တဟရဏာဒီဟိ ဥပက္ကမေဟိ ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာန– သန္ဓာနာနံ မရဏံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂၂။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓီ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+ဣ] ပြတ်ပြီ။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓီတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တုံ] ဖြတ်ခြင်း ငှါ။ ဒသဟာကာရေဟိ ဥပစ္ဆိဒ္ဓီတုံ (သျှမ္ဘူ) ယုတ္တံ ပဋိဂ္ဂါဟကေသု ဝိပ္ပဋိသာရံ ဝိနောဒေတိ။ ဒီ၊ ဌ။၂ဖ၈။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓီသ္သတိ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+သ္သတိ] ပြတ်လတ္တံ့။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓီသ္သဏ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+သ္သဏ] ပြတ်ရာ၏။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နတိ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+အ+တိ] ဖြတ်၏ ဖြတ်တောက်၏။ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ။ ဝိ၊ ၁။၉၂။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၀။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ အာဟာရံ ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ ဒုက္ခဒုမေ၀။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဖ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၂၉။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၁၈၉။ အ၁ဋီ၊ ၂။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၉။) **ဥပစ္ဆိန္နန္တီ**–ဒီ၊ဌ၊ ၁။၂ရ၀။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၈၃ရ၉။ အ၁ဋီ၊၂။၂၉ရ။ **ဥပစ္ဆိန္နေ**–သုတ္တနိ။၄၂၈။ မဟာနိ။၃ရ၉။ **ဥပစ္ဆိန္နေယျ**–သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၉၀။ မဟာနိ၊ ဌ။၄၁၃။ **ဥပစ္ဆိန္နံ**–ဝိ၊ဌ၊၃။ရ၈။ ဇာ၊ဌ၊၄။ဖ၃။ **ဥပစ္ဆိန္နံတ္ထ**– မ၊ဌ၊၃။ဖ၃။ **ဥပစ္ဆိန္နီသ္သတိ**–ဝိ၊ ဌ။၁။၁ဖ၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ဖ၇။

ဥပစ္ဆိန္နန (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] ဖြတ်ခြင်း။ ဥပစ္ဆိန္နနံ ပါတနဋ္ဌေတ္ထ တာသံ ပညာနံ အနုပ္ပန္နာနံ ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ အ၀ဗဒါနမေ၀။ အ၁ဋီ၃။၂ ၂ ။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃ဝ၅။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ၉ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁ဝ၃။)

ဥပစ္ဆိန္နန္တ (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+အန္တ] ဖြတ်သော၊ သူ။ တတ္ထ ဇီဝိတိန္ဒြိယသ္သ ပဝေဏိယဒ္ဌနံ ဥပစ္ဆိန္နန္တော ဥပရောဓေန္တော စ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ ဥပရောဓေတိတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဖ၈။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄ ၂ ၉ ။ သာရတ္ထ၊ ၂ ။ ၂ ၁ ၀ ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၈ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅ဝ။)

ဥပစ္ဆိန္နန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+အ+အန္တီ] ဖြတ် ကုန်၏။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နီ (ကြိ) [ဥပ+ဆိဒ+ဣ] ဖြတ်ပြီ။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နီတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+တမ္ဘ] ဖြတ် တောက်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဒသသု ပလိဗောဓေသု ယော ပလိဗောဓော အတ္ထိ၊

သော ဥပစ္ဆိန္ဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၁။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၃။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၀။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၂၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၀၂။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၃။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၈၆။)

ဥပစ္ဆိန္ဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဆိဒ+တုံ] ဖြတ်ခြင်းငှါ။ အမှာက် ပန ဝိစိဝရံ အနုဇာနာတိတိ ဝစနသာ ဩကာသံ ဥပစ္ဆိန္ဒိတုံ ဒိဂုဏ် သင်္ဃာဒိုအနုဇာနာမိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၉။

ဥပစ္ဆိန္ဒိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+တ္ထ] ဖြတ်ကုန်ပြီ။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္ဒိတ္ဝာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+ဆိဒ+တ္ဝာ] ဖြတ်၍။ ဝါတံ ဂါဟာပေတ္ဝာ ဂမနံ ဥပစ္ဆိန္ဒိတ္ဝာ တိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၁၊ (–၂၉၀။ အတိ၊ဌ၊၁။၂၁၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၆။)

ဥပစ္ဆိန္ဒိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+သတိ] ဖြတ်လတ္တံ့။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္ဒေ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယျေ] ဖြတ်ရာ၏။ဖြတ်ထိုက်၏။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္ဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယျေ] ဖြတ်ရာ၏။ဖြတ်ထိုက်၏။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္န (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+တ] (၁) ဖြတ်အပ်သော။ (၂) ပြတ်သော၊ အဆက်ပြတ်သော၊ ပြတ်စဲသော၊ ပြီးပြတ်သော။ (၁) တာနိပိ တေရဟိ ဥပစ္ဆိန္နာနိ။ ဝိ၊၁။၂ရ၆။ ဥပစ္ဆိန္နာနိတိ ဒါယကေဟိ ဥပစ္ဆိန္နာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀ရ။ (၂) စေတိယဂိရိမဂ္ဂေ ဇနသဏ္ဌာရော ဥပစ္ဆိန္နော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၈။ ဝိ၊သင်္ကပ္ပ၊၁၄။ အသုကသ္မိံ နာမ ကုလေ စိဝရံ လဘိဿာမီတိ ယာ စိဝရာသာ ဥပ္ပန္နာ ဟောတိ၊ သာ ဝါ ဥပစ္ဆိန္နာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၂၁။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆိန္နအဿာသပဿာသသဏ္ဌာရ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+အဿာသပဿာသသဏ္ဌာရ] ပြတ်စဲသောထွက်သက်ဝင်သက်၏ လှည့်လည်ခြင်းရှိသော၊ ထွက်သက်ဝင်သက်လှည့်လည်မှု ပြတ်စဲသော၊သူ။ အနဿာသကောတိ ဥပစ္ဆိန္န–အဿာသပဿာသသဏ္ဌာရော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၁၂ရ။

ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒကပလိဗောဓ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ခုဒ္ဒကပလိဗောဓ] ဖြတ်အပ်ပြီးသောယေသော–ပလိဗောဓ–အနောက်အယှက် အကားအဆီး–ရှိသော၊ အယေါ်စားပလိဗောဓကို ဖြတ်ပြီးသော၊သူ။ ဝသန္တေန ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒက–ပလိဗောဓေန ကတဘတ္တာဒိဝေန ဘတ္တသမ္ဘဒံ ပဋိဝိနောဒေတ္ဝာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရ၀။ ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒကပလိဗောဓေနာ–တိဒီဃာနံ ကေသာဒီနံ ဟရဏေန ပတ္တ–စိဝရာဒီနံ ပစနတုန္နကရဏရဇနာဒိကရဏေဟိ စ ဥပစ္ဆိန္နာ ခုဒ္ဒကပလိဗောဓာ ယေန၊ တေန။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၁၀။)

ဥပစ္ဆိန္နထာမ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ထာမ] ပြတ်သော ခွန်အားရှိသော၊ အားကုန်ခန်းနေသော၊ သူ။ ဆိန္နထာမောတိ ဆိန္နသဟော ဥပစ္ဆိန္န–ထာမော၊ ပရိက္ခီဏပလဝေါတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ ၆။၂၄၂။

ဥပစ္ဆိန္နဒ္ဓါရဝဋ္ဋ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ဒ္ဓါရဝဋ္ဋ] ပြတ်စဲသော ဒ္ဓါရပေါက်အသုံးပြုမှုရှိသော၊ ဒ္ဓါရပေါက်ကို အသုံးပြုရခြင်းမရှိသော၊ သူ။ ကာလေ ပန ဂစ္ဆန္တေ ဂစ္ဆန္တေ ပရိက္ခီဏ–မံသလောဟိတော ဥပစ္ဆိန္နဒ္ဓါရဝဋ္ဋော ဝစ္ဆ–ကာနံ ဂေါမယာနိ အာဟာရေမိ ။မ၊ဌ၊၁။၃၅၂။

ဥပစ္ဆိန္နပဏ္ဍ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ပဏ္ဍ] ပြတ်သောအပင်းအသင်းရှိသော၊သူ။ တေ စေ စိရရတ္တံ ကိလန္ဓာ ပဏ္ဍန္ဓပရိသာ ဥပစ္ဆိန္နပဏ္ဍာ ဟုတ္တာ ပုန ယာစန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ရ၅။ ဝိ၊သင်္ကပ္ပ။၃၁၁။

ဥပစ္ဆိန္နပလိဗောဓ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ပလိဗောဓ] ပယ်ဖြတ်အပ်ပြီးသော–ပလိဗောဓ–အနှောက်အယှက် အတားအဆီး–ရှိသော၊သူ။ မေတ္တာ်ဘာဝေတုကာမေန တာဝ အာဒိကမ္မိကေန ယောဂါဝစရေန ဥပစ္ဆိန္နပလိဗောဓေန ဂဟိတကမ္မဋ္ဌာနေန ဘတ္တကိစ္စံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂ရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁။ ခုဒ္ဓကဋ္ဌ။၂၉။)

ဥပစ္ဆိန္နသံယောဇန (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+သံယောဇန] ပယ်ဖြတ်အပ်–ဖြတ်–ပြီးသောသံယောဇဉ်ရှိသော၊သူ။ နိ စ ဥပစ္ဆိန္နသံယောဇနသာ ကတာနိပိ ကမ္မာနိ ဘဝံ နိဗ္ဗတ္တေန္တိ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။၉၆။ သံဒိ၊၁။၁ရ၅။ မူလဋီ၊၁။၅၃။

ဥပစ္ဆိန္နသန္ဓာန (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+သန္ဓာန] ဖြတ်–သောခန္ဓာအစဉ်ရှိသော၊သူ။ တဝ်ကေညော ဌာနစာဝနသမတ္ထေန ကမ္မုနာ ဥပစ္ဆိန္နသန္ဓာ–နာနံ––––မရဏံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။

ဥပစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပ+ဆိဒ+ဃ] (က) ဖြတ်ခြင်း၊ ဖြတ်စဲခြင်း၊ ဖျက်စီးခြင်း။ (၁) ဖြတ်ခြင်း။ (က) ယာ တေသံ တေသံ သတ္တာနံ တမှာ တမှာ သတ္တနိကာယာ စုတိ စဝနတာ––––ဇီဝိတိန္ဒြိယသမုပ္ဆေဒေါ။ မ၊၁။၆၁။ အဘိ၊ဝိ။၁၀၄။ (ခ) အာဟာရုပစ္ဆေဒေန နံ မာရေဟိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၂၅။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ,၂ရ။)

ဥပစ္ဆေဒက (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ဏ္ဍ] (၁) ကပ်ဖြတ်–သတ်ဖြတ်–ဖျက်ဆီး–တတ်သောက်၊ အားနည်းသော တပါးသောက်ကိုလည်းကောင်း, ထိုက်၏ အကျိုးဝိပါက်ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်ခန္ဓာအစဉ်ကိုလည်းကောင်း လုံးဝဖျက်စီးအောင် ပူးကပ်သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီးတတ်သောက်၊ ဥပစ္ဆေဒကက်။ ဥပဃာတကက် ဟု လည်းခေါ်၏။ ဥပဃာတက (၁) လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ကပ်ရ– ဖြတ်–ဖျက်ဆီး–တတ်သော။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ကမ္မာနိ ဥပဝိဇ္ဇံ ဥပစ္ဆေဒကံ ဒေနက် ဥပတ္ထမ္ဘကန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝရ။ ကုသလ–ကမ္မသ္သ ဝိပစ္စနကာလေ ကေ အကုသလကမ္မံ ဥဋ္ဌာယ တံ ကမ္မံ ဆိန္ဒိတ္တာ ပါတေတိ၊ အကုသလကမ္မဿပိ ဝိပစ္စနကာလေ ကေ ကုသလကမ္မံ ဥဋ္ဌာယ တံ ကမ္မံ ဆိန္ဒိတ္တာ ပါတေတိ၊ ဟုဒ် ဥပစ္ဆေဒကံ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၁ဝ။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ,၂ဝ၂။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၆၂။ အံ၊ဋီ၊ဝ,။ဝ၁ဝ။ အနုဋီ၊ဝ,။ဝ,။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဝ,ရ,။) (တိ) (၂) ဝေမယ် မယဒေဝ၀ံသဿ ကဋ္ဌာရ–ဒေကော ဝိယ ဒဋ္ဌေနမိ၀ံသဿ ဥပစ္ဆေဒကော အန္ဓိမဟုရိသော ဟုတ္တာ ဥပ္ပန္နော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ,။ဝ,၅။

ဥပစ္ဆေဒကတမ္ဘ (နာ) [ဥပစ္ဆေဒက+ကမ္ဘ] ကပ်ရ–သတ်ဖြတ်–ဖျက်ဆီး–တတ်သောက်၊ ဥပစ္ဆေဒက–ကဲ့ ဥပဃာတကဲ့ဟုလည်းခေါ်၏။ ဥပဃာတက(၁)လည်းကြည့်။ တတ္ထ ပါဏာတိပါတကမ္ဘံ ဥပစ္ဆေဒကကမ္ဘေန အပ္ပါယုကသံ၀တ္တနိကံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ,။ဝရ။ ဥပစ္ဆေဒကကမ္ဘေနာတိ အာယုနော ဥပ–ဃာတကကမ္ဘေန။ မ၊ဋီ၊ဝ,။ဝ,ရ,။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ဝ၀ဝ။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၁,၂။)

ဥပစ္ဆေဒန (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] (၁) ဖြတ်ခြင်း။ (၂) ဖြတ်ကြောင်းတရား။ (၁) စေတသော ဝိနိ၀ဗ္ဗသ ဥပစ္ဆေဒနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၆။ (၂) ဥပစ္ဆေဒိယတိ ကောနာတိ ဥပစ္ဆေဒနန္တိ ဝိနိ–ဗန္ဓုပစ္ဆေဒသ သာ၀ကတမဘာ၀ေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၀ဝ။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၄။)

ဥပစ္ဆေဒိယတိ (ကမ္ဘကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တေ] ဖြတ်အပ်၏။ အထက်ပုဒ်(၂)ကြည့်။

ဥပဓာနာတိ (ကြို) [ဥပ+ဥာ+နာ+တိ] သိ–အကျိုးကျေးဇူးကိုသိ–၏။ တတ္ထ ဥ၀ဓာ–ဝါသတ္ထေန ဥပဓာနာတိ(ဝိ၊ဋ္ဌ။ဝ,ဝ,ရ)တိ တ–ဗ္ဗေ ဃရာ၀ါသတ္ထံ ဓာနာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ဝ၁ဝ။ ဥပဓာနာတိတိ စ ဥပသဂ္ဂမတ္ထော ဥပသဒ္ဒေါ၊

တေနာဟ "ဃရာဝါသတ္ထံ ဓာနာဟိ"တိ၊ ဓာနာဟိတိစေတ္ထ ပဋိပဇ္ဇာတိ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထာ၃။၄၁၀။ မယံ ခေါ အာစရိယ အာဂါရိကာ နာမ ဥပဓာနာမေ-တသ သံယမသ။ ဝိ၃။၃၄၂။ ဥပဓာနာ-မေတသ သံယမသာတိ ကတသ စ ထောဂ္ဂပသမသ စ ဥပကာရံ ဓာနာမာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိ၊ဌ၃။၃၉၈။ ဥပကာရန္တိ ဣဓိနာ ဥပဓာနာမာတိ ဣတ္ထ ဥပသဒ္ဒေသ အတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော၊၃၇၀။

ဥပဓာနာမ (ကြို) [ဥပ+ဥ+နာ+မ] ကျေးဇူး-အကျိုး-ကိုသိပါကုန်၏။ ဥပဓာနာတိ-ကြည့်။

ဥပဓာနာဟိ (ကြို) [ဥပ+ဥ+နာ+ဟိ] သိလော့ ပြုလုပ်-ဆောင်ရွက်-လော့။ ဥပဓာနာတိ-ကြည့်။

ဥပဓာယတိ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+ယ+တိ။ ရူ။၅၁၁။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၀၆၄] ဖြစ်၏။ ဟသုက် ဥပဓာယတိ(အံ၁။၃၇၀)တိ အညမည် ဟသု-ဝိဟာရော ဓာယတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၀။ ဥပဓာ-ယန္တိ-မူလဋီ၃။၂၄၂။

ဥပဓာယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+ယ+အန္တိ] ဖြစ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓိတိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+တိ] မှီ၍-အသက်မွေး၏-အသက်ရှင်၏။ စားသောက်သုံးစွဲ မှီဝဲသောအားဖြင့် ခန္ဓာကိုယ် အတ္ထဘောကို-ဖြစ်စေ၏-တည်တံ့စေ၏။ ဝေါဟာရံ ဥပဓိတိ။ မ၊၂။၄၀၉။ သုတ္တနိ။၃၇၅။ မဇ္ဈ၊ ၃။၂၈။ ဧတံ သော ဥပဓိတိ(ပေတ။၂၁၃)တိ ဧတံ မမ ဝစ္ဆ သော ကုလူပကပေတော ဒိဝသေ ဒိဝသေ ခါဒနီယဘောဇနေန ဥပဓိတိ၊ အတ္ထဘာဝံ ယာပေတိတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ ဌ။၂၅၁။(-ဝိ၊ဌ၊၁။၃၁၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၅၁။ သံ၊ ဌ၊ဒ။၁၃၇။ အံ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ဥဒါန၊ဌ။၃၀၂။ အံ၊ ဌ်။၂။၂၁၆။) ဥပဓိတ္ထိ -ဒီဃ။၄၈။ ပေတ။၁၅၉။ ပေတ။ဌ။၁၂၆။ သီ၊ဌ်၊သစ်၊၂။၃၄။ ဥပဓိ-ဝတိ- အံ၊ဌ်၊ဒ။၁၄၇။ ဥပဓိဝါမိ -အပဒာ။၉၈။ ဓာဒ။၁၅၂။ ထေရဂါ၊ဒ။၂၃။ အပ၊ဌ၊၂။၆၂။ ဓာ၊ဌ၊၃။၂၉ဒ။ ဥပဓိဝါမ -သံ၊ဒ။၂၀၇။ သံ၊ ဌ၊ဒ။၂၇၂။ ဥပဓိဝေယျုံ- ဓာ၊၂။၃၆၅။ ဓာ၊ ဌ၊ရ။၃၅၉။

ဥပဓိဝန္တ (တိ) [ဥပ+ဓိ+အန္တ] မှီ၍ အသက်မွေးသောသူ။ တမေဝမုပဓိဝန္တာ၊ နံ တံ မညန္တိ ဟာနိယံ။ ဓာ၊ဒ။၃၉၇။ ဥပဓိဝန္တာတိ ဥပ-နိဿာယ ဇီဝန္တာပိ------နု မညန္တိ။ ဓာ၊ဌ၊ ၅။၁၀၆။

ဥပဓိဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+အန္တိ] မှီ၍အသက်မွေးကုန်၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+သိ] မှီ၍အသက်မွေး၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝါမ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+မ] မှီ၍အသက်မွေးပါကုန်၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝါမိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+မိ] မှီ၍အသက်မွေးပါ၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဓိ+တုံ] မှီ၍အသက်မွေးခြင်းငှာ။ ဣမာနိ ခေါ ရာဇကုလာနိ နသုကရာနိ အသိယေန ဥပဓိဝိတုံ။ ဝိ၃။၃၃ရ၉။

ဥပဓိဝီ (တိ) [ဥပ+ဓိ+ဝီ] မှီ၃ိ အသက်မွေးသော၊ သူ။ တယော ပုရိသာ ဘတကာ ကမ္မကရာ ဥပဓိဝိနောတိ။ မဟာနိ။၉။ ဥပဓိဝိနောတိ သမ္မန္တနာဒိနာ ဥပဂန္ဓာ နိဿယံ ကတ္တာ ဇီဝန္တိတိ ဥပဓိဝိနော။ မဟာနိ၊ဌ။၄၆၊။

ဥပဓူတ (နာ) [ဥပ+ဒူတ (ဥပဒ္ဒုတ-သံ)] လောင်းကြေး။ လောင်းကြေးဥစ္စာ၊ လောင်းကစားသောအခါ ရှုံးသူက နိုင်သူအား လျော်

ရန် အဆင်သင့်ထားရသော ပစ္စည်းဥစ္စာ။ ဥပ-ဇ္ဈတ္ထ ကိ သိယာ။ ဇာ၊၂။၂၂၈။ ဥပဇ္ဈတ္ထာတိ ဣမသ္မိ ဝါ ဇ္ဈတေ ဥပနိဇ္ဈေပဘူတံ ကိနာမ. တဝ ဓနံ သိယာ။ . ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၀။

ဥပဇောတိယ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဇောတိယ မည်သောတံခါးစောင့်။ ကွေတ္ထ ဂတာ ဥပဇော-တိယော စ၊ ဥပဇ္ဈာယော အထ ဝါ ဂဏ္ဍကုစ္ဆိ။ ဇာ၊ခ။၃၁၀။ ဣမေသု တီသု ဒ္ဒါရေသု ဌပိတာ ဥပဇောတိယော စ ဥပဇ္ဈာယော စ ဂဏ္ဍကုစ္ဆိ-စာတိ တယော ဒေါဝါရိကာ ကုယီ ဂတာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၁၃။

ဥပဇ္ဈဂါ (ကြို) [ဥပ+အဓ+ဂမု+ဏျိ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၄၁၆။] လွန်ပြီ၊ ကျော်လွန်ပြီ။ နက္ခန္တံ ပဋိမာနေန္တံ၊ အတ္ထော ဇာလံ ဥပဇ္ဈဂါ။ ဇာ၊ ၁။၁၂(မူဟောင်း။) ခဏော ဝေ မာ ဥပဇ္ဈဂါ။ သုတ္တနိ။၃၂၈(မူဟောင်း။)

ဥပဇ္ဈဂုံ (ကြို) [ဥပ+အဓိ+ဂမု+ဏျံ] လွန်ကုန်ပြီ၊ ကျော်လွန်ကုန်ပြီ။ သမ္ဗံ ဒုက္ခံ ဥပဇ္ဈဂုံ။ မ၊ ၃။၂၂၅။ ပဋိသံ။၂၇၄။ နိရတ္ထိ၊နှာ။၄၁၆။

ဥပဇ္ဈာ[1] (ဣ၊ပု) [ဥပ+ဧဈ+အ(ဏ)+အာ (ဣတ္ထိဇောတက)။ ဤပုဒ်ကို ရူ။၅၉၉။ နိတိ၊ သုတ္တ။၁၁၄၀။ နိရုတ္တိဒီပနီ။၈၀။ ဝိ၊ဝိ၊ဓာန်-တို့၌ ဣတ္ထိလင် ကညာဒိဂိုဏ်းဝင် အာကာရန္တ ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့် ပြထား၏။ ဓာန်ဋီ။၄၁၀-၌မူ " မနသာ ဥပေစ္စ သိဿာနံ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ရှာယ်-တိတိ ဥပဇ္ဈာယော၊ ဥပဇ္ဈာ စ၊ ဧကေ စိန္တာယ် ဧကော၊ ဟုတ္ဝါ ဥ အာယ၊ ပကေ (ပစ္ဆိမပကေ?) ရာဇာဒိပကေပေန ဥပဇ္ဈာ"ဟု ရာဇာဒိဂိုဏ်း ဝင်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့် ဆိုထား၏။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၇၇-၌လည်း " ရာဇာဒိပကေပေန ဥပဇ္ဈာ"ဟု ဓာန်ဋီ အတိုင်းပင် ဆိုထား၏။ တောင်ပေါက် ဓာန်၊သျှ၊၄၂၁-၌ကား "ဥပဇ္ဈာထာစရိယော" ဟူသော ဓာန်ပါဠိကို ဥပဇ္ဈော + အထ + အာစရိယော-ဟု ပုဒ်ဖြတ်ပြီးလျှင် "ဥပဇ္ဈ သဒ္ဒါ သည် ဗုဒ္ဓ စသော သဒ္ဒါများကဲ့သို့ အာကာရန္တ ပုလ္လိင် ဗုရိသာဒိဂိုဏ်းသဒ္ဒါသာတည်း။ "သာ" စသော သဒ္ဒါများကဲ့သို့ အာကာရန္တ ပုလ္လိင် သဒ္ဒါလည်း မဟုတ်၊ "ကညာ" စသော သဒ္ဒါမျိုး ကဲ့သို့ အာကာရန္တ ဣတ္ထိလိင် ကညာဒိဂိုဏ်း သဒ္ဒါလည်း မဟုတ်၊ ၎င်းအဓိပ္ပါယ်မျိုးကိုသိရန် သုမင်္ဂလပ္ပသာဒိနီ မည်သော ခုဒ္ဒသိက္ခာဋီကာ သစ်ကို ကြည့်လေ" ဟု မိန့်ဆိုထား၏။ ခုဒ္ဒ သိက္ခာဋီကာသစ်၊၁၄၅-ဂါထာအဖွင့်၌မူ "ဝဇ္ဇာ-ဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိ ဘုသံ စိန္တေတိတိ ဥပဇ္ဈာ၊ ဥပဇ္ဈာ ဧဝ ဥပဇ္ဈာယော" ဟု သာ ပြထား၏။ ဝိမတိဋီကာ၊ ၂။၁၃၂-၌ကား ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါနှင့် အနက်တူ အာကာရန္တ ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒါဟု လည်း ကောင်း, (တနည်း) ဥပဇ္ဈာ-ဟူ၍ ပုဒ်သီးခြားမရှိ ဥပဇ္ဈာယ-သဒ္ဒါသာတည်း။ ကရိုက်ဝိဘတ် စ သည်တို့၌ ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒါ၏ ပြယုဂီမရှိသော ကြောင့် ပဌမာ, ဒုတိယာဝိဘတ် တို့၌ ဥပဇ္ဈာယ မှ ယ ကို ချေထားသည်ဟု မှတ်ရမည်ဟု လည်းကောင်း ဆိုထား၏။] တပည့်ရဟန်း သာမဏေတို့၏ အပြစ်ကြီးအပြစ်ငယ်ကို ကပ်၍ ရှုတတ်သော-တပည့်ရဟန်းသာမဏေတို့ကို ဆုံးမသွန်သင်တတ်သော-ရဟန်း။ တပည့်ရဟန်း သာမဏေတို့၏ မိဘအရာ၌ တည်သော-တာဝန်ခံဖြစ်သော-ရဟန်း၊ ဥပဇ္ဈာယ်ရဟန်း၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဘုန်းကြီး၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်။ (နိတိ၊ သုတ္တ၊သျှ၊နှာ(၁ရ၆) ၌ ဥပဇ္ဈာ-ကြီးငယ်အပြစ် စိစစ်စေ့ဝှ ရှုခြင်းသဘောကို-ဟု အနက်ပေး သည်။) ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ဥပဇ္ဈာ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၁၅။ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ဣမိနာ ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒသမာနတ္ထော ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒေါပိတိ ဒဿေတိ။ သာရတ္ထ၊ခ။၂၆ရ။ ဥပဇ္ဈာတိ ဥပ-ဇ္ဈာယသဒ္ဒသမာနတ္ထော အာကာရန္တော ဥပဇ္ဈာ-သဒ္ဒေါတိ ဒဿေတိ။ ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒေါ ဧဝ ဝါ ဥပဇ္ဈာ၊ ဥပ်ယောဂပစ္စတ္ထဝစနေသု ယကာရ-

လောပ် ကတ္တာ ဧဝံ ဝုတ္တော ကရဏဝစနာ-ဒီသု ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒသ ပယောဂါဘာဝါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁၃၂။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁၉၊ ၃၀၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၃၀ရ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ရ၂။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၁၅၂။ သံ၊ဌ၊ ၁။ ၁၀၉။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၄၃ ၂။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။ ၃ရ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၃၆၉။ ကင်္ခါ၊ဋီ။ ၂၀။ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇသ ဥပနိဇ္ဈာယနံ ဥပဇ္ဈာ။ ဥပဇ္ဈာယသ္သ ဘာဝေါ၊ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ဥပဇ္ဈံ ဂါဟာ-ပေတဗ္ဗော"တိ၊ ဥပသမ္ပဒါပေက္ခောတိ သမ္ဗန္ဓော။ နိတိ၊သုတ္တ။ ၁၁၄၀။ (–ဝိ၊ ၁။ ၄၃။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၃ရ။) ကေ၀လံ နု ပုန ဥပဇ္ဈာ ဂဟေတဗ္ဗာ။ ဝဇိရ။ ၁၁ရ။

ဥပဇ္ဈာ၂ (ထီ၊ပု) [ဥပ+အဓိ+ဇ္ဈာ+အ။ အထက်ပုဒ် ထောင့်ကွင်းကြည့်] ဝေဒကျမ်းစသော အကတ် ပညာသင်ပေးသောဆရာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ ပရသမယ ပန ဝေဒါဒိပါဌယိတာ "ဥပဇ္ဈာယော, ဥပဇ္ဈာ"-တိ စောစ္စတေ၊ ဥပေစ္စ အဓီတေ အသ္မာတိ ဘတ္တာ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၄၁၀။

ဥပဇ္ဈာယ[1] (ထီ၊ပု) [ဥပ+ဈေ+အ] (၁) အပြစ်ကြီးအပြစ်ငယ်ကို ကပ်၍ရှုတတ်သော၊သူ။ ဥပဇ္ဈာယ်။ (အရှာဌာနအားလျော်စွာ ဘုရား, ဥပဇ္ဈာယ် ရဟန်း စသည်ကို အရကောက်ရမ်း) (၂) သုခဒုက္ခပြစ်လတ်သော် ကပ်၍ရှုအပ်သော၊သူ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ (မိတ်ဆွေကို အရကောက်ရသည်။) (၃) ဥပဇ္ဈာယမည်သောတံခါးစောင့်။ (၄) ဥပဇ္ဈာယ်ဏ-အပြစ်-အလို။ (၁) ဟေ နန္ဒက ဂစ္ဆာမ၊ ဥပဇ္ဈာယသ္သ သန္တိကံ။ ထေရ။ ၂ ၅ ၄။ ဥပဇ္ဈာ-ယသ္သာတိ သမ္ဘာသမ္ဘဒ္ဒသ၊ သမ္ဘာသမ္ဘဒ္ဒေါ ဟိ သမန္တစက္ခုနာ ဗုဒ္ဓစက္ခုနာ စ သတ္ထာနံ အာ-သယာနုသယစရိတာဒီနံ ယထာဘူတဝိလော-ကနေန သဒေဝကဿ လောကဿ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ ဝိသေသတော ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝတ္ထုမ္ဘူတံ အရဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။ ၃ ၅ ၄။ ဥ၂-ဇ္ဈာယံ ပစ္စက္ခာမိ။ ဝိ၊ ၁။ ၃ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၁ ရ။ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ ဥပဇ္ဈာယော။ ဘာ-ရတ္ထ၊ ၃။ ၂ ၃ ၁။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊ သမ်၊ ၁ ရ ၂။ ဥပဇ္ဈာယော မေ ဘန္တေ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၃။ ၅ ရ။ ဥပဇ္ဈာယော မံ အ၀စ။ ထေရ။ ၂ ၂ ၃။ ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝဇ္ဈာ-ဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိ ဟိတေသိတံ ပစ္စုပဋ္ဌပေတ္တာ ဥာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတီတိ ဥပဇ္ဈာယော။ ထေရ၊ ဌ၊ ၁။ ရ ၅။ ကော အယံ တာတ ဥပဇ္ဈာယော နာမာတိ၊ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇံ ဒိသ္မာ စောဒေတော သာရေတာ စ မဟာရာဇာတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၃ ၆။ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ တံယေဝ ဥပဇ္ဈံ တမေဝ ဥပသမ္ပဒ"န္တိ ဝစနတော ပဝတ္တိနိယေဝ ဥပဇ္ဈာယာ။ ဝဇိရ။ ၁ ၁ ၃။ (၂) ယသော မေ အာဂစ္ဆတု သဟ ဥာတိဟိ သဟ ဥပဇ္ဈာယေဟိ။ အံ၊ ၁။ ၃ ရ ရ။ သဟ ဥပဇ္ဈာယေဟိတိ သုခဒုက္ခေသု ဥပနိ-ဇ္ဈာယိတမ္ဘတ္တာ ဥပဇ္ဈာယသင်္ခါတေဟိ သန္ဓိဌ-သမ္ဘတ္တေဟိ သဒ္ဓိံ။ အံ၊ ဌ၊ ၂။ ၃ ၁ ၃။ ဥပနိဇ္ဈာ-ယိယန္တိတိ (ဥပနိဇ္ဈာယန္တိတိ။ က) ဥပဇ္ဈာယာတိ အာဟ "သုခဒုက္ခေသု ဥပနိဇ္ဈာယိတမ္ဘတ္တာ"တိ၊ သုခဒုက္ခေသု ဥပ္ပန္နေသု အနုဿရိတမ္ဘတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၀ ၈-၉။ (၃) ဥပဇ္ဈာတိယ-ကြည့်။ (၄) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပဇ္ဈာယ-(ဝိ၊ ၃။ ၅ ရ)န္တိ ဥပဇ္ဈာယ် ဂဟေတုံ အနုဇာနာမိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၅ ၈။ ဥပဇ္ဈာယ် ဂဟေတုန္တိ ဥပဇ္ဈာယတ္တံ မနသာ ဂဟေတုံ၊ ယာစနဝစ-နေန တဿ အနုမတိ ဂဟေတုန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ ၀ ၁-၂။ ဂဟိတော တယာ ဥပဇ္ဈာ-ယော။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၅ ၈။

ဥပဇ္ဈာယ[2] (ပု) [ဥပ+အဓိ+ဇ္ဈာ+ဏ။ (ဥပါဓျာယ-သံ)] (ဝေဒကျမ်းစသော သာသနာပ)အတတ်ပညာ သင်ပေးသောဆရာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ ယသ္မာ ပနဿ ဥပဇ္ဈာယော ဒါရုမယေန ပတ္တေန ဝိဏ္ဏာယ စရတိ။ ဒီ၊ ၁။ ၂ ၈ ၅။ ဗာဟိရသမယမတ္တေန ဥပဇ္ဈာယော၊ နု သာသနေ ဝိယ ဥပဇ္ဈာယ-လက္ခဏေန။ သီ၊ဋီ၊ သမ်၊ ၂။ ၃ ၄ ၁။ ယတော ဟိ

ဇေဋ္ဌသိသော ဥပဇ္ဈာယ် ဒူရတောဝ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသ္မာ။ အဘိ၊ဌ၊၁၁။ ဥပဇ္ဈာ² လည်းကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယ်² (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ဥပဇ္ဈာယဝတ်၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက် တပည့်က ပြုကျင့်ဆောင်ရွက်အပ်သော–ကျင့်ဝတ်–ဝတ်တရား–တာဝန်–လုပ်ငန်း။ မဟာဝတ္ထုနှင့် နာမခန္ဓကေ ဝုတ္တာနိ အာဂန္တုကဝတ္တံ အာဝါသိကဝမိုက်–––ဥပဇ္ဈာယ်။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆။

ဥပဇ္ဈာယကိစ္စ (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ကိစ္စ] ဥပဇ္ဈာယ်၏ ပြုဖွယ်ကိစ္စ။ အာစရိယကိစ္စံ ဥပဇ္ဈာယကိစ္စံ–––ဣဒံ ကိစ္စံ နော အဓိကရဏံ။ ဝိ၊ ၄။၂၂၀။

ဥပဇ္ဈာယမတ္တ (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+မတ္တ] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်၏ သိက္ခာဝါ အတိုင်းအတာ ပမာဏရှိသော–မိမိ၏ ဥပဇ္ဈာယ်လောက် သိက္ခာဝါရှိသော–ရဟန်း–ဆရာတော်။ နှ ဘိက္ခဝေ–––––ဥပဇ္ဈာယမတ္တေသု အနုပါဟနေသု စက်မမာနေသု။ ဝိ၊၃။၂၇၅။ ဥပဇ္ဈာယဿ သန္ဓိဌသမ္ဘတ္တာ ပန သဟာယဘိက္ခု, ယေ ဝါ ပန ကေစိ ဒသဟိ ဝဿေဟိ မဟန္တတရာ၊ ဌတ သမ္ဘေပိ ဥပဇ္ဈာယမတ္တာ နာမ၊ ဧတ္ထကေသု ဘိက္ခုသု အနုပါဟနေသု စက်မန္တေသု သဉ္ဇပါဟနဿ စက်မတော အာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ၊ ၃။၃ဝ၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၅၆။(–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၉။)

ဥပဇ္ဈာယမူလက (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+မူလ+က] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာလျှင်အရင်းမူလ–ရှိသော၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်သာလျှင် ပိုင်ရှင်အဖြစ်ဖြင့် စီမံနိုင်ခွင့်ရှိသော။ ဥပဇ္ဈာယမူလကံ စီဝရံ ပရိယေသိတမ္ဘ(ဝိ၊၃။၁ဝ၁)နှင့် ဥပဇ္ဈာယ်ဟူသမျှ ကတ္တာ တသ စီဝရံ ပရိယေသိတမ္ဘ။ ဝိ၊ဋ၊၃။၂၇၆။

ဥပဇ္ဈာယလက္ခဏ (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+လက္ခဏ] ဥပဇ္ဈာယ်၏–လက္ခဏာ–အထိမ်းအမှတ်။ ဥပဇ္ဈာယ² – ကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယလေသ (ပု) [ဥပဇ္ဈာယ+လေသ] ဥပဇ္ဈာယ်ဟူသော–အမြွက်ထောင်ဖွယ်–ဆင်တူယိုးမှားအထောက်အထားပြုဖွယ်–ဆင်တူယိုးမှားအထောက်အထားပြု၍စောဒနာဖွယ်။ (ဥပမာအားဖြင့်–ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်ဖြစ်သော ဦးတိဿ၌ ဦးနာဂ, ဦးသီလ ဟုခေါ်သော သဒ္ဓိဝိဟာရိကတပည့်နှစ်ပါးရှိ၏။ ထိုနှစ်ပါးတွင် ဦးနာဂသာလျှင်ပါရာဇိကအာပတ် ကိုကျူးလွန်၏။ သို့ပါလျက် မိမိ၏ရန်သူ ဦးသီလကို ပါရာဇိကဖြင့် စွပ်စွဲလိုသောအခါ ဥပဇ္ဈာယ်တူရုံမျှလောက်ကိုသာ အထောက် အထားပြု၍ "ဥပဇ္ဈာယ်ဖြစ်သော ဦးတိဿ၏ တပည့်ဖြစ်သူ အသင်ဦးသီလသည် ပါရာဇိက အာပတ်သင့်သည်"ဟု စွပ်စွဲ၏။ ယင်းသို့ စွပ်စွဲရာ၌ ဆင်တူရိုးမှားအထောက်အထားပြုဖွယ် ဦးတိဿသည် ဥပဇ္ဈာယလေသ မည်၏။) လေသော နာမ ဒသ လေသာ––ဥပဇ္ဈာယလေသော အာစရိယလေသော သေနာသနလေသော။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၂၅၈(–၂၆ဝ။)

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက် တပည့်က ဆောင်ရွက်အပ်သော–ကျင့်ဝတ်–တာဝန်–လုပ်ငန်း။ ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထုံ တာဝ ဝေ ဝေဒိတမ္ဘံ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၂၃။ အာစရိယဝတ္ထု–လည်းကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထုကထာ (တိ) [ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု+ကထာ] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက်ပြုလုပ် ဆောင်ရွက်သင့်သော ကျင့်ဝတ်ကို ပြဆိုရာ စကားရပ်။ ဝိနယပိဋကတ၊ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၁–ခန္ဓက၊ ၁၅–ကထာ။ ဝိ၊ဝု။၅၆–၆ဝ။ ဝိနယပိဋက စူဠဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၈–ခန္ဓက၊ ၁ဝ–ကထာ၊ ဝိ၊၄။ဝ၉၂–၈။

ဥပဇ္ဈာယဝေဝစန (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝေဝစန] ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါ၏–ဝေဝုစ်–စကားလှယ်–ပရိယာယ်။ ယာနီ ဝါ ပနညာနိုပိ ––––– ဥဒ္ဒေသဝေဝစနာနိ ဝါ ဥပဇ္ဈာယဝေဝစနာနိ ဝါ။ ဝိ၁။၃၃။(–ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၁၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဂ၉။)

ဥပညတ္တ (တိ) [ဥပ+ဥပ+တ] (ကောင်းမြတ်သောတရားဟု) ဦးစွာပဌမ–ထား–ဟောပြ–အပ်သော။ သဗ္ဗိ ဒါနံ ဥပညတ္တံ။ အံ၁။၁၅၀။ ဥပညတ္တန္တိ ပဌမံ ဌပိတံ, ဒဿိတံ ဝါ။ မဂိမဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၄။

ဥပညာတ (တိ) [ဥပ+ညာတ] (က) ကပ်ရောက်၍သိအပ်သော၊ သိလည်းသိအပ်, ကပ်လည်းကပ်ရောက်အပ်သော (မဂ္ဂ)။ (အတ္ထိကေဟိ=နိဗ္ဗာန်ကို အလိုရှိသော ငါတို့သည်၊ မဂ္ဂံ=မဂ္ဂေါ=နိဗ္ဗာန်သွားရာ လမ်းကြောင်းကို၊ ဥပညာတံ=ဥပညာတော=သိလည်းသိအပ်, ကပ်လည်းကပ်ရောက်အပ်၏။) အနုမာနညာဏ်ဖြင့် မှန်းဆ၍ သိအပ်သော (နိဗ္ဗာန်)။ (အတ္ထိကေဟိ=တို့သည်၊ ဥပညာတံ=အနုမာနညာဏ်ဖြင့် မှန်းဆ၍သိအပ်သောနိဗ္ဗာန်ကို၊ မဂ္ဂံ=မဂ္ဂန္တော=ရှာမှီးလျက်၊ အနုဗန္ဓေယျ စပ်။) (ခ) ချီးမွမ်အပ်သည်၏အစွမ်းဖြင့် ကပ်၍သိအပ်သော(သဒ္ဒတ္ထ)၊ ချီးမွမ်းအပ်သော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)။

(က) အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ မဂ္ဂံ။ ဝိ၊ ၃။၅၁။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၅၈။ ယသ္မာ ဣဒံ ပိဋ္ဌေ ပိဋ္ဌေ အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ မဂ္ဂံ ဥတော စေဝ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ ၂၅၆။ ဥပညာတန္တိ ဣမသ္မာ ဝိဝရဏံ ဥတော စေဝါတိ၊ မဂ္ဂန္တိ ဣမသ္မာ ဝိဝရဏံ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါတိ၊ တေန စ ဥပညာတန္တိ ဣတ္ထေ ဥတသဒ္ဒေါ ဉာဏပရိယာယော၊ မဂ္ဂန္တိ လိင်္ဂဝိပလ္လာသေန မဂ္ဂေါ ဝုတ္တော၊ ဥပသဒ္ဒေါ စ ဥပဂမနတ္ထော မဂ္ဂသဒ္ဒေနပိ သမ္မန္ဓိတဗ္ဗောတိ ဒဿေတိ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ– ယသ္မာ ပိဋ္ဌေ ပိဋ္ဌေ အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ ဥပဂတဉာဏဿ ဟောတိ၊ တေဟိ ဥပဂတော ပဋိပန္နော မဂ္ဂေါ စ၊ တသ္မာ ယန္နုနာဟံ အနုဗန္ဓေယျန္တိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၀–၁။ အထ ဝါ အတ္ထိကေဟိ အမှေဟိ "မရဏေ သတိ အမတေနာပိ ဘဝိတဗ္ဗ"န္တိ ဧဝံ ကေဝလံ အတ္ထိတိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ နာမ၊ တံ မဂ္ဂန္တော ပရိယေသန္တောတိ ဝေမ္မေတ္ထ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ' ဝိ၊ဌ၊ဝ။ ၂၅၆။ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတန္တိ "မရဏေ သတိ အမတေနာပိ ဘဝိတဗ္ဗ"န္တိ ဧဝံ အနုမာနညာဏေန "အတ္ထိ"တိ ဥပဂတံ နိဗ္ဗာနံ နာမ၊ တံ မဂ္ဂန္တော ပရိယေသန္တော ယန္နုနာဟံ ဣဒါနိ ပိဋ္ဌေ ပိဋ္ဌေ အနုဗန္ဓေယျန္တိ သမ္ဗန္ဓော။ သာရတ္ထ၊ဝ။ ၂၂၆။ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနန္တိ ဥပဟတ္တိယာ အနုမာနေန ညာတံ နိဗ္ဗာနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၁။ ဥပညာတံ မဂ္ဂန္တိ အမတသ မဂ္ဂေါ ဥပဂန္တာ ညတော၊ ညတော စေဝ ဥပဂတော စာတိ သဟ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ပရိဝတ္တိတ္တာ အတ္ထံ ကထေန္တော ဥပသဂ္ဂတ္ထော စ ဓာတုတ္ထော စ ဝိသုံယေဝ ဟောတီတိ ဥာပေတိ။ အတ္ထိကေဟိ အမှေဟိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ မဂ္ဂံ မဂ္ဂန္တော အနုဗန္ဓယျန္တိ ဝါ ဒဿေန္တော အာဟ အထ ဝါတိအာဒိ။ မဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏ–ညာဏေဟိ ဥပဂန္တာ ညာတဗ္ဗန္တိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၁၄–၅။ (ခ) အသ္ထိ (သ္ထိ) ဟေတံ ဘိက္ခဝေ ဥပညာတံ။ အံ၁။၆၃။ ဥပညာတန္တိ ဝဏ္ဏိတံ ထောမိတံ ပသတ္ထံ။ အံ၊ ဌ၊ ၂။ ၂၆။ ဥပညာတန္တိ ထောမနာဝသေန ဥပဂန္တာ ညာတံ၊ တေနာဟ "ဝဏ္ဏိတ"န္တိ အာဒိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၈။ သ္ထိ ဟေတံ ဥပညာတံ။ ဇာ၊ ၂။ဂ၈။ ဥပညာတံ ဥပဂန္တာ ညာတဗ္ဗော

ဝဏ္ဏိတဗ္ဗ။ ဇာ၊၆၊၅။၃၄၅။ ယံ ဝုဒ္ဓေဟိ ဥပညာတံ။ ဇာ၊၂။၉၃။ ယံ မာတုဂါမသခိတံ ဝတ္ထု ပညာဝုဒ္ဓေဟိ ဥာတံ။ ဇာ၊၆၊၅။၃၉၁။

ဥပညာတသုတ္တ (နာ) [ဥပညာတ+သုတ္တ] ဥပညာတသုတ်။ ဤသုတ်၌- မြတ်စွာဘုရားသည် (၁) ကုသိုလ်တရားတို့၌ ရောင့်ရဲတင်းတိမ်မှုမရှိခြင်း။ (၂) အသားအသွေး ခန်းခြောက် သွားစေကာမူ အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရသေးသမျှ နောက်သို့မတွန့်မဆုတ် ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်ခြင်းဟူသော အကြောင်းတရားနှစ်ပါးကြောင့် မြတ်စွာဘုရားကိုယ်တော်တိုင် မဂ်ဉာဏ်လေးပါးနှင့် သဗ္ဗညုတဉာဏ်ကို ရရှိကာ နိဗ္ဗာန်ကို မျက်ဝါးထင်ထင် သိမြင်တော်မူခဲ့ ကြောင်းကို ဟောကြား၍ ရဟန်းဟူးလည်း အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရသေးသမျှ နောက်သို့မဆုတ် အားထုတ်ကြရမည်ဖြစ်ကြောင်း တိုက်တွန်းစကား ဟောကြားတော်မူသည်။ အဂုတ္တရနိကာယ၊ ဒုကနိပါတပါဠိ၊ ၁-ပဏ္ဏာသက၊ ၁-ဝဂ်၊ ၅-သုတ်။ အံ၊၁။၅၂။

ဥပညာပန (နာ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ယု] သိစေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပညာပနတ္ထ (ပု) [ဥပညာပန+အတ္ထ] သိစေခြင်း အကျိုး။ တဿာ တာဝ ဂုဏာဘိတ္ထဝန-ဝသေန ဥပညာပနတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၅။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၄။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဂ။

ဥပညာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+တိ] သိစေ၏။ ဖွင့်ဆို၏။ ဟောကြား၏။ (၂) နှစ်သက်စေ၏။ (၁) မောနေယျံ တေ ဥပညိဿံ။ သုတ္တနိ။၃၈၈။ ဥပညိဿန္တိ ဥပညာပေယျံ ဝိဝရေယျံ ပညာပေယျန္တိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ ၆။၂။ ၂၁ဝ။ (-သုတ္တနိ။၃၉ဝ။ သုတ္တနိ၊၆။၂။ ၂၁ဖ။) (၂) နာရီ ဥပညိဿတိ သီသတော သုဘာ။ ဇာ၊၂။၄ဝ။ ဥပညိဿတိ မန္ဒီ ဘာ ,သုဘာ နာရီ---- ပရိတောသေဿတိတိ ပတ္ထေန္တော ဝိလပတိ။ ဇာ၊၆၊၅။ ၂ ၂ရ။

ဥပညာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ယျ] သိစေဖို့၊ ဖွင့်ဆိုအံ့၊ ဟောကြားအံ့။ ဥပညာပေတိ (၁) ကြည့်။

ဥပညာသ (ပု) [ဥပ+နီ+အာသ+အ။ ဝစီမုခံ ဝစနောပဏ္ဍမော ဥပညာသော နာမ၊ ဥပ နီ ပုဗ္ဗော အာသ ဥပဝေသနေ၊ ဥပ ပဌမံ ပုရိမဝစနဿ သမီပံ ဝါ နျာသော ဌပနံ ဥပညာသော၊ နျာသ ဘော။ဓာန်၊ဋီ။၁၁ဝ] (၁) ရှေးစကား၏-ဆိုအပ်ခဲ့ပြီးသောစကား၏- အနီးဌိတားခြင်း။ စကားဆက်ခြင်း။ နောက်ထပ်ဆိုဖွယ်စကားကို ဆက်လက်ပြဆိုခြင်း (ဓာန်၊ဋီ၀ိဂြိုဟ်ကိုမှီ၍ ပြန်ဆိုအပ်သောအနက်)။ စကားဦး၊ စကားစ၊ စကားဖျိုး(အဘယာ၊ဓာန်၊ သျှသစ်နှင့်, တောင်ပေါက်၊ ဓာန်၊သျှ)။ (၂) ကပ်၍ သိမ်းသွင်းခြင်း။ နှိုင်းယှဉ်၍ သိမ်းသွင်းခြင်း။(ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျှ၊ ၂။၁ဝ၉။) ကမ္မဋ္ဌာန်းနှစ်ခု အတူပြု၍ နှိုင်းယှဉ် ပြောဆိုခြင်း။ ကပ်ဖဲ့၍ ပြောခြင်း။

ထိုအနက်နှစ်မျိုးတွင် (၁)အနက်ကို ပြလတ္တံ့သော်ကျမ်းများနှင့်အညီ ဆက်လက်ဖေါ်ပြရသော်-

ကျမ်းဂန်တို့၌ တစုံတခုသောစကားကို ပြဆိုပြီးနောက် ယင်းစကား၌ စောဒနာဖွယ်, အပြစ်တင်ဖွယ်ရှိသောကြောင့် ထိုစောဒနာဖွယ်ကို သုတ်သင်ရှင်းလင်းရန် ဆက်လက်ပြဆိုခြင်းကို ဥပညာသ(ဥပနျာသ) ဟုလည်းကောင်း, ယင်းသို့ ဆက်လက်၍ စ, သဒ္ဒါနှင့်တကွ ပြဆိုအပ်သော နောက်စကားဝါကျကို ဥပညာသ(ဥပနျာသ)ဝါကျ ဟုလည်းကောင်း ခေါ်၏။ ပြဆိုလတ္တံ့သော သာရတ္ထဒီကာ စသည်တို့၌ ဥပညာသကိုပင် ,ဝါကျာရမ္ဘခေါ်သည်ဟူ၍

ဥပညာသနှင့်ဝါကျာရမ္ဟကို သဘောတူထား၍ မိန့်ဆိုတော်မူကြ၏။ နိယ်ကျမ်းတို့၌ကား-ပြတ်ပြီးစင်းစင်း။ စုဒ်ထုတ်လျှင်းမူ၊ မှတ်ခြင်းဝါကျာရမ္ဟပြီ။
မပြတ်စပ်ကာ၊ စုဒ်ထုတ်ရာကား။ ဥပနှာသ၊ မှတ်သားကြ၊ ရှေးကထုံးမှီ၊ ကျမ်းအညီ။
(ရှင်တိပိဋကဝ-သတ္တမ,အဋ္ဌမ-နိယ်။)
ပြတ်ပြီးခဲ့ရာ၊ ဆက်၍လာ၊ ဝါကျာရမ္ဟပင်။ မပြတ်စပ်ကာ၊ ဆက်၍လာ၊ ဥပနှာသတွင်။ (ရှေရေးဆောင်နိယ်။)

စကားအဆက် ပြတ်ပြီးမှ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ထပ်မံဆက်လက်ဆိုအပ်သော ဝါကျာကို ဝါကျာရမ္ဟ ဟုလည်းကောင်း, စကားအဆက်မပြတ်သေးဘဲ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ ထပ်မံဆိုအပ်သောဝါကျာကို ဥပနှာသဝါကျာဟုလည်းကောင်း ထိုနိယ်များနှင့်အညီ ခွဲရာ၏။ ထို ဥပနှာသ,ဝါကျာရမ္ဟအနက်ကို ထွန်းပြသော စသဒ္ဒါကို ဥပနှာသဇောတက, ဝါကျာရမ္ဟ ဇောတကဟုခေါ် ၏။ ထိုစသဒ္ဒါကို ရှေးသရာတော်များ အနက်ပြန်ဆိုပုံကား-

စ=ရှေးဝါကျာ၌ အပြစ်တင်ဖွယ် ပယ်၍ ခဲခက် စကားဆက်ကိုဆိုဦးအုံ့။ (ဗားကရုံ သဒ္ဒြတ်နိသယ၊ ဝိဝိပိုင်း။ ဇဝနနိယမ။၁၃၄။)

စ=ဆက်ဦးအုံ့။ စ=ဆိုအပ်ပြီးသော ရှေးဝါကျစကားရပ် ပြတ်ပြီးသည်၌ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ဆက်ဦးအုံ့။ (ရှင်တိပိဋကနာဂနိယ်၊ သတ္တမ, အဋ္ဌမနိယ် အဖြေ။)
စ=မပြတ်စပ်လာ ဝါကျတ္ထာကို ဆက်ကာပြပါမ့်။ စ=ပြတ်ပြီးခဲ့ရာ ဝါကျတ္ထာကို ဆက်ကာပြပါမ့်။ (ပခုက္ကူသီလကွန်အဋ္ဌကထာနိသယ သစ်၊ပ။၃၃၊၁ ၂၅။)

ဂန္ဓာဘရဏ၌မူ ဥပနှာသကိုမပြတော့ဘဲ
ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တသောဝတ္ထသ၊
စောဒနာပိ သိယာ ပုန။
ယံ ပရံ ဝတ္ဌုကာမသ၊
ဝါကျာရမ္ဘောတိ ဘာသိတော-
ဟူ၍ ဝါကျာရမ္ဘကိုသာ ပြထား၏။

(၁) ဥပညာသတ္တော ဝါ စသဒ္ဒါ ဥပညာသောတိ စ ဝါကျာရမ္ဘော ဝုစ္စတိ၊ သောဟိ ဂန္ထကာရာနံ ပကတိ၊ ယဒိဒံ ကိဉ္စိ ဝတ္တာ ပုနပရံ (အပရံ) ဝတ္ဌုမာရဘန္ဆာနံ စသဒ္ဒ-ပယောဂေါ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆။ ဝိမတိ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅။ အာဒိကာလတ္ထေန ဝါကျသ ဥပညာသမတ္ထံ။ မဏိ၊၁။၄၉။ အ၊ဋီ၊၁။၄၃။ (၂) ဝိသမောယ ဥပညာသော။ မဏိ၊ ၂။၁၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။ ၂၆၆။

ဥပညာသတ္ထ (တိ) [ဥပညာသ+အတ္ထ] နောက်ထပ်ဆိုဖွယ်စကားကို ဆက်လက်ပြဆိုခြင်း အနက်ရှိသော။ စသဒ္ဒါ ဝတ္ထုမ္ဘသမ္ပိတ္ထနတ္ထော၊ ဥပညာသတ္ထော ဝါ စသဒ္ဒါ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆။ ဝိမတိ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅။

ဥပညာသီ (ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏ္ဍ] ကပ်၍သိပြီ။ ဒွိန္နာဟံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ ဥပညာသိ။ အ၊ ၁။၅ ၂။ ဥပညာသိန္တိ ဥပဂန္ဓာ ဂုဏ် အညာသိ၊ ဇာနိ ပဋိဝိဇ္ဈိန္တိ အတ္ထော။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။

ဥပညိဿံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+သ္သံ] သိစေအုံ့၊ ဖွင့်ဆိုအုံ့၊ ဟောကြားအုံ့။ ဥပ ညာပေတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပညိဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ဿတိ] နှစ်သက်စေလတ္တံ့။ ဥပညာပေတိ (၂)-ကြည့်။

ဥပဌတ (တိ) [ဥ+ပဌ+တ] မကောင်းသဖြင့်-ရှိတ်-ထား-အပ်သော။ သုတ္တန္တိကတ္ထေရေဟိ ကိဉ္စာပိ ဥပဌတံ။ ဝေဒ၊၁ဖ၄။

ဥပဌက (ပု) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍ] အလုပ်အကျွေး။ ယေ မာတာပိတူနံ ဥပဌကာ ဉာတကာ ဝါ အညာတကာ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃၅၅။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၄၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၈၈။)

ဥပဋ္ဌပိတ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တ။ ဥပ+ထပ, +တ] တည်ရှိစေအပ်သော၊ ထားအပ်သော။ ဒါတမ္ဘဝသော့နှ သမ္ဘကာလ် ဥပဋ္ဌပိတော အနာထာနံ ဝိဏ္ဏော, တေသ အတ္ထိတိ အနာထပိဏ္ဍိကော။ မဇ္ဈိ၊ဝ။၁၄၁။ သံဒို၊ဝ။၄၁။

ဥပဋ္ဌပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တမ္ဘ။ ဥပ+ထပ+ကော+တမ္ဘ] (က) တည်ထား အပ်သော။ (ခ) တည်ရှိစေအပ်သော၊ ဖြစ်စေအပ်သော။ (က) ပါနီယံ ဘောဇနီယံ ဥပဋ္ဌပေတမ္ဘံ (ကခ်။၉၅-၌ ဥပဋ္ဌာပေတမ္ဘံ-ရှိ၏။) အံ၊ဌ၊၂။၅၁။ (ခ) အာစရိယေန အန္တေဝါသိကမှိ သတတံ သမိတံ အာရက္ခာ ဥပဋ္ဌပေတမ္ဘာ၊---မေတ္တာစိတ္တံ ဥပဋ္ဌပေတမ္ဘံ။ မိလိန္ဒ။၁၀၁။ (-စရိယာ၊ဌ၊ ၂၈၄။ သီ၊ဌ၊သစ်၊ ၁။ ၂ဖ၁။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၈။)

ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တိ။ ဥပ+ထပ+ကော+တိ။ဓာတုတ္ထ။ ပဋ္ဌ-ပေတိတိ နာနာပဟ္ကာရေန ဌပေသိ။ မဂိမဇ္ဈ၊ ၂။ဒုဖ၅] (က) ထား၏၊ အနိုးဌ်တည် ရှိစေ၏၊ ဖြစ်စေ၏၊ ရှေ့ရှုဖြစ်စေ၏၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေ၏။ (ခ) လုပ်ကျွေးပြုစု၏။ (က) အညာ စိတ္တံ ဥပဋ္ဌပေတိ(အံ၊ဝ။၄၄ရ)တိ အာစာ-နုနုတ္ထာယ စိတ္တံ ပစ္စုပဋ္ဌပေတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဒုဝ၅။ သမ္ဘာသတိ သမ္ဘာ ဥပဋ္ဌာပေတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ ၂ဝ၀။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁ဝ။ (-ဝိ၊ဌ၊ဝ။ ၂ ၂ရ။) ဥပဋ္ဌပေန္ဓိ-ဒီ၊ဝ။ ၂ဝ၉။ မ၊ဒု၊ ၂ဖ၁။ အံ၊ဝ။ရ၃။ ဥပဋ္ဌာပေန္ဓိ-ဝိ၊၄။၄၅ဝ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂ ၉။ ဥပ- ဌပေထ-ဒီ၊ ၂။ဝ ၂ဝ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၉ဒု။ ဥပဋ္ဌာ- ပေထ-ဒီ၊ ၂။ ၂ ၅ ၉။ အံ၊ဌ၊ဒု။ဝ ၉။ ဥပဋ္ဌာပေမ-ဝိ၊ဒု။ ၄ ၉ ၉။ မ၊ဝ။ ၂ဖ၁။ မ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၄ ၄။ ဥပဋ္ဌပေဏ္ဍ-မ၊ဌ၊ ၂။ဝ၃ရ။ ဥပဋ္ဌာပေယ-ဝိ၊ ၂။ ၁ဝ၃။ မ၊ဌ ၄။ ၂ဝ၀ရ။ မဇ္ဈိ၊ဒု။ဒု ၉ ရ။ ဥပ-ဌ- ပေယ-ဝ-မ ၊ ၂ဝ ၃။ ဥပဋ္ဌာပေယ-ဝ- မ၊ ၂။ဝ ၃ ၃။ ဥပဋ္ဌာပေသိ-မ၊ဝ။ ၂ဖ၁။ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၃။ ဥပ-ဌ ပေသုံ-သာရတ္ထ၊ဒု။ဝ ၆ ၈။ ဥပဋ္ဌာပေသုံ-ဝိ၊ ဒု။ဝ ၄။ သာရတ္ထ၊ဒု။ဝ ၆ ၈။ ဥပဋ္ဌပေဿတိ-ဝိ၊ ဒု။ ၅ ရ။ ဥပဋ္ဌပေဿန္ဓိ-ဒီ၊ ၂။ ၆ ၅။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၁ ရ။ ဥပဋ္ဌာပေဿန္ဓိ-ဝိ၊ဒု။ဝ ၅ ၉။ ဥပဋ္ဌာပေဿထ - ဝိ၊ ၂။ဝ ၈ ဒု။ (ခ) တေ ဗာလာ အဗျတ္တာ ဘိက္ခု၊-----နော စေ သင်္ဂေ့ယျ၊--ဥပဋ္ဌာပေယ်၊ စုတ္ထေန မတ္ထိကာယ။ ဝိ၊ဒု။ဝ ၆ ၀။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂ ၀ ၉။

ဥပဋ္ဌပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တ္တာ] ရှေးရှုတည်စေ၍၊ ထား၍၊ ရှေးရှုဖြစ်စေ၍။ ပုရတော ဗလကာယံ ဥပဋ္ဌပေတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊ ဝ။ဝ ဒုရ။ ဥစ္ဆံကာယံ ပဏိဓာယ ပရိမုခံ သတိ ဥပဋ္ဌပေတ္တာ။ ဝိ၊ဝ။ ၉ ၉။ ဒီ၊ဝ။ ၆ ရ။ မ၊ဝ။ ၂ ဒု ၉။ ပရိမုခံ သတိ ဥပဋ္ဌပေတ္တာတိ ကမ္မဋ္ဌာနာဘိမုခံ သတိ ဌပယိတ္တာ။ မုခသမီပေ ဝါ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ ၈ -၉။ မ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၂ ၀။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဝ ဒု။ မ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၂ ၀။)

ဥပဋ္ဌပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+ထ] အနိုးဌ်တည်စေကြ-ကုန်၏-ကုန်လော၊ ဖြစ်စေကြ-ကုန်၏-ကုန်လော၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကြ-ကုန်၏-ကုန်လော။ ဥပဋ္ဌပေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဋ္ဌပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+အန္ဓ] ဖြစ်စေ-ထင်စေ-ထား-သော။ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော သတိယာ စရတိ။ စူဠနိ။ ၂ ၃ ဒု။ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော-တိ သတိယာ အာရမ္ဘဏံ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော။ စူဠနိ၊ ဌ ၉ ၂။ သတိ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော သိက္ခေယ်။ မဟာနိ။ဒ ၀။ သုဒ္ဓါဒနမဟာရာဇာပိ ဟောဓိ-သတ္တသ ဓာတိယော အာဒိကတ္တာ ပရိယာရံ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော ဟောဓိသတ္တံ ဝုဒ္ဓိ အာပါဒေသိ။ အံ၊ဌ၊ဝ။ဝ ၂။

ဥပဋ္ဌပေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+အန္ဓိ] အနိုးဌ်တည်ရှိစေကြကုန်၏၊ လုပ်ကျွေးပြုစု

စေကြာကုန်၏။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒပေန္တ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္တ] ဖြစ်စေကုန်လေး။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒပေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယျုံ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏၊ ထားကုန်ရာ၏။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ၊ ထားကုန်ပြီ၊ တည်ရှိစေကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒပေဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သတိ] ကပ်၍တည်ရှိစေလတ္တံ့၊ ဖြစ်စေလတ္တံ့၊ ရေရှုထားလတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒပေဿထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သထ] အနီးဌာတည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒပေဿန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သန္တိ] အနီးဌာတည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကုန်လတ္တံ့၊ ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ–ဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ဟိ] ဆည်းကပ်ခစားလော။ ဥပဒ္ဒဟတိ² (ခ)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟတိ¹ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ။ ကွစိ ဓာတူတိအာဒိနာ ဌာတော ဟကာရာဂမော၊ ရဿတ္တဗ္ဗ။ ရူ။၆၄၆] (က) တည်၏။ အနီးကပ်တည်၏။ ချဉ်းကပ်၏။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ခစား၏။ (ဂ) ထင်လာ၏။ (ဃ) ထ၍တည်၏။ ထကြွသောင်းကျန်း၏။ (ဣ) ဣသ ဓမ္မာ ဝိဒိတာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒဟန္တိ။ မဂ္ဂ။ရ၅။ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒဟန္တိတိ တိဋ္ဌမာနာပိ ဝိဒိတာ ပါကဋာဝ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌန္တိ။ မဂ္ဂ၊၄။၆၀။ (–ထေရ။၃၅၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅၁။) **ဥပဒ္ဒဟတိ–**ထေရ။၃၅၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅၁။ (ခ) အယံ မေ မုခေါဒကဒါနာဒိဟိ သတ္တစ္ဓံ ဥပဒ္ဒဟတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၄၁၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။ **ဥပ္ပဇ္ဇဟန္တိ–**အံ၊၂။၈၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။ **ဥပဒ္ဒဟထ–**ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂ရ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၀၁။ **ဥပဒ္ဒဟာမိ–** ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၂။ ကခ်။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၂။ **ဥပဒ္ဒဟာမ–**ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၁။ **ဥပဒ္ဒဟေယျ–**ဝိ၊၂။၄၃၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၁။ **ဥပဒ္ဒဟေယျုံ–** ဝိ၊၃။၄၁၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄၂၆။ **ဥပဒ္ဒဟေယျံ–**သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။ **ဥပဒ္ဒယိ–** ပေတ။၁၉၃။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၂၃။ **ဥပဒ္ဒယုံ–**အပ၊၁။၁၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၂။ **ဥပဒ္ဒယိသု–**ဝိ၊၃။၁၁။ မ၊၁။၂၂ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။ **ဥပဒ္ဒဟေသိ–**အပ၊၁။၁၆၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၄။ **ဥပဒ္ဒယိမှာ–** မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၀။ **ဥပဒ္ဒယိဿတိ–**ဝိ၊၃။၄၁ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂၆။ **ဥပဒ္ဒယိဿန္တိ–**ဝိ၊၃။၁၀၂။ **ဥပဒ္ဒယိဿထ–**ဝိ၊၃။၄၁ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ **ဥပဒ္ဒယိဿာမိ–** ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၁ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၊ ၆၆။ (ဂ) ဒ္ဒယမ္ပိ ဟိတံ အတ္တသုညမေဝ ဟုတ္တာ ဥပဒ္ဒဟတိ။ ဝိသုဒ္ဓိဇိ၊၂။၄၄ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၃ရ။) **ဥပဒ္ဒဟန္တိ–**ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ မူလဋီ၊၁။ရ၀။ **ဥပဒ္ဒဟန္တ–**သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။ **ဥပဒ္ဒဟေယျ–**မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၆။ မ၊ဋီ၊၃။၁၃၀။ **ဥပဒ္ဒဟေယျုံ–**မ၊ဋီ၊၃။၃၂ရ။ **ဥပဒ္ဒယိသု–**မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၀ရ။ **ဥပဒ္ဒယိဿတိ–**အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂ရ။ **ဥပဒ္ဒယိဿန္တိ–**အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၁။ (ဃ) ဝါဌ ပဇ္ဇေ ဥပဒ္ဒဟုံ။ ဇာ၊၂။၃၅၆။ ဥပဒ္ဒဟုန္တိ ဥဌ္ဌာယ ဌိတာ။ ဇာဋ္ဌ၊ရ။၃၄၀။

ဥပဒ္ဒဟတိ² (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တိ။ ကာရိတ် ဏာပေပစ္စည်း ကျေ] စွဲကပ်တည်စေ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဥပါသမာနော ယမဟ်၊ ဂရှစိတ္တံ ဥပဒ္ဒဟေ။ အပ၊၂။ရ၉။

ဥပဒ္ဒဟထ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ထ] ပြုစု

လုပ်ကျွေးကြကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု။ ဟ–အကွရောလာ၊ ရဿပြု။ ရူးနှာ။ဒုဋ္ဌ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း။ (ခ) ထင်ပေါ်လာခြင်း။ (ဂ) ဥပဒ္ဓာနန္တိ ဥပဒ္ဓဟနံ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၁၅။ (ခ) သံဝေဂ–ဝတ္ထုတော ဥပဒ္ဓဟနတော ဗာဟုလ္လတော စ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၃။ (–မ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၆၆။)

ဥပဒ္ဓဟဟနကာလ (ပု) [ဥပဒ္ဓဟန+ကာလ] ထင်ပေါ်လာရာအခါ။ နရကနိမိတ္တာဒီနံ ဥပဒ္ဓဟနကာလေ ဗလဝဒေါမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋီ။ ၂။ဋ၅။

ဥပဒ္ဓဟဟနာကာရ (ပု) [ဥပဒ္ဓဟန+အာကာရ] (က) ပြုစုလုကျွေးခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးပုံလုပ်ကျွေးနည်း။ (ခ) ထင်ပေါ်လာခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ (ဂ) တထာ–ဂတံ ဥပဒ္ဓဟန္တော စေသ နာ အညေသံ ဥပဒ္ဓာကဘိက္ခူနံ ဥပဒ္ဓဟနာကာရေန ဥပ–ဒ္ဓဟတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။ (ခ) ဥပဒ္ဓာနာ–ကာရောတိ ဂဟေတမ္ဘာဘဝေန ဥာဏသ္သ ဥပဒ္ဓဟနာကာရော။ မူလဋီ၊၁။၆၄။ (–အနုဋီ၊ ၁။၁ ၂၁။)

ဥပဒ္ဓဟန္တ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ။ ဟ–အကွရောလာ၊ ရဿပြု။ ရူးနှာ။ဒုဋ္ဌ။] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊ ဆည်းကပ်ခစားသော၊သူ။ (ခ) ထင်ပေါ်လာသော။ (ဂ) အာနန္ဒတ္ထေရောတေသု တေသု ဥပဒ္ဓဟန္တေသု အပ္ပေါသုတ္ထောဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၃။ မ၊ဋီ၊ ၄။ဋ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၄။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။ဒုဝ၁။) (ခ) ထတ္ထ နိရယေ ဥပဒ္ဓဟန္တေ လောဟကုံ္ဘသဒိသောဟုတ္တာ ဥပဒ္ဓာတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄ဋ။ (–ခုဒ္ဒကာ၊ ဋီ။၅ဋ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ဋ၄။)

ဥပဒ္ဓဟန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တီ](ဂ)–တည်ကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟန္တု (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တု] ထင်ပေါ်လာစေကုန်သတည်း။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မာန] (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ (ခ) ထင်ပေါ်လာသော။ (ဂ) မဟာသတ္တံ ဥပဒ္ဓဟမာနာ သန္ဓိကာဝစရောဝသ အဟောသုံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၃။ အပ၊ဋီ၊၁။ဂ၀။ ဗာ၊ဋီ၊၁။ရ၈။(–ပေတ၊ဋီ၊၁ဋ။)(ခ) ပေါ်ခိုနုပေါ်ခဲ ဥပဒ္ဓဟမာနံ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဂဟေတ္တာ အာဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၁။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၅။)

ဥပဒ္ဓဟသု (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+သု] ပြုစုလုပ်ကျွေးလော။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တ္တာ] ထင်ပေါ်လာစေ၍။ ပစ္ဆာ ပန အနုပဒ္ဓဟန္တေပိ ဥပါယေန ဥပဒ္ဓဟာပေတ္တာ အနဝသေသတော သမ္မသိတမ္ဘာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဒုဋ္ဌ။

ဥပဒ္ဓဟာမ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်–၏–အုံ့။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟာမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပါ၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟိ] ကပ်၍တည်ပြီ၊ ချဉ်းကပ်ပြီ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟိသု (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟိသု] (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစု လုပ်ကျွေး ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဌာ+တုံ] ပြုစု လုပ်ကျွေးခြင်းငှါ။ နစ ပန ဗုဒ္ဓါနံ မနံ ဂဟေတ္တာ ဥပဒ္ဒတိတုံ သက္ကောန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။

ဥပဒ္ဒတိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] ဆည်းကပ် ခစားလျှင်၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးလျှင်။ ဥပဒ္ဒတိတ္တာ ဂေဟံ ဂတမတ္တမေဝ စ နံ ပုန ပက္ကောသာ-ပေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။ ဥပဒ္ဒတိတ္တာ သမ္ဘုဒ္ဓံ။ အပ၊၁။၁၆၂။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၁။ ခုဒ္ဒကၖ၊ဋ္ဌ။၁ဇ၉။)

ဥပဒ္ဒတိယမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+ယ+မာန] ပြုစု လုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ သော ဥတကေဟိ ဥပဒ္ဒတိယမာနော ပရိစရိယမာနော တေနေဝ အာဟာရေန ကာလံ ကရောတိ။ အံ၊၂။ရ၁။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၄။)

ဥပဒ္ဒတိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+မှာ] ပြုစု လုပ်ကျွေး ခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သတိ] (က) ချဉ်းကပ်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။ (ဂ) ထင်ပေါ်လာလတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိဿထ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သထ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သန္တိ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သာမိ] ဆည်းကပ်ခစားပါအုံ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးပါအုံ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတိုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဥံ] (က) ပြုစု လုပ်ကျွေး ခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ရှိတည်နေကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ဃ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒတော (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+တော+မိ] စွဲကပ်တည်စေ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟေယျုံ] ပြုစု လုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟေယျ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေး-ရာ၏-ငြားအုံ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။ ထင်ပေါ်လာရာ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟေယျုံ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်ရာ၏။။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။ ထင်ပေါ်လာကုန်ရာ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေသိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+တုံ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခဲ့ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒာက (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကွ] ပြုစု လုပ်ကျွေးသော၊ ဆည်းကပ်ခစားသော၊သူ။ (အလုပ်ကျွေး။) အာယသ္မတော ဆန္နဿ ဥပဒ္ဒာကော အာယသ္မန္တံ ဆန္နံ တေဒေဝါစ။ ဝိ၊၁။၂၃ရ။ ဥပဒ္ဒာကော ဟောတိ(ဥဒါန။၁၁၆)တိ ပရိစာရကော ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁ဇ၆။ (–ဒီ၊ဋ၊၁ဝ၉။ မ၊၂။၂၃၆။ အံ၊၁။၂၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၀။ ဥပဒ္ဒာကေန နာမ ရညော ဝစနံ ကာတဗ္ဗံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ခ၀။

ဥပဒ္ဒာကတိစ္ဆ (နာ) [ဥပဒ္ဒာက+တိစ္ဆ] ပြုစု လုပ်ကျွေးသောသူ၏လုပ်ငန်းကိစ္စ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး

ခြင်းကိစ္စ။ နှ မေ တယာ ဥပဋ္ဌာကကိစ္စံ အတ္ထိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၉။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။)

ဥပဋ္ဌာကကုလ (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ကုလ] (၁) အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောအမျိုး။ (၂) အလုပ်အကျွေးအိမ်။ (၁) အာဝုသော တုယှံ ဥပဋ္ဌာကကုလံ ဝုတ္တော ဝေဒေမိ။ ဝိ၊၁။ရဂ။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁ရ၁။ အဘိ၊ဌ၊ဒု။၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၁။၁၁၆။) (၂) ထေရေန စီဝရတ္ထာယ ဝတ္ထံ လဘိတ္တာ ဥပဋ္ဌာကကုလေ. ဌပိတံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဒု၀၉။ (–မ၊ဌ၊ဒု။၁၂၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၉၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၈။ ဇာ၊ဌ၊ဒု။ရ၈။)

ဥပဋ္ဌာကကုလဒ္ဓါရ (နာ) [ဥပဋ္ဌာကကုလ+ဒ္ဓါရ] အလုပ်အကျွေးဒါယကာ၏ အိမ်တံခါး။ အထသ ဥပဋ္ဌာကကုလဒ္ဓါရံ ပတ္တာသ ပတ္ထံ ဂဟေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၂။၂၈၃။

ဥပဋ္ဌာကဆန္ဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဆန္ဒ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်ခဲ့သော ဆန္ဒရဟန်း။ ဆန္ဒသာတိ ဟေမိသတ္ထကာလေ ဥပဋ္ဌာကဆန္ဒသာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆၀။ သာရတ္ထ၊၂။ဒု၄၁။

ဥပဋ္ဌာကနေကာယ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+နေကာယ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောလူအပေါင်း။ ပဏ္ဍိတနေကာယောတိ တေသံ ယေဝ ဒ္ဝိန္နံ ကုမာရာနံ ဥပဋ္ဌာကနေကာယော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၆၅။

ဥပဋ္ဌာကဌာန (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ဌာန] အလုပ်အကျွေးအရာဌာန၊ အလုပ်အကျွေးရာထူး။ အာဝုသော အာနန္ဒ ဘိက္ခုသံဃော ဥပဋ္ဌာက-ဌာနံ ယာစတိ၊ တွမ္မိ ယာစာဟိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဒ၃။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။ သံဒီ၊သစ်၁။၁၄၈။ သာရတ္ထ၊၁။၄ဒ၀။)

ဥပဋ္ဌာကတရ (တိ) [ဥပဋ္ဌာက+တရ] သာလွန်ရှိပြီးလုပ်ကျွေးတတ်သော၊သူ။ (သာလွန်သောအလုပ် အကျွေး။) အတ္ထိ နု ခေါ ဘန္တေ အညော ကောစိ မယာ ဥပဋ္ဌာကတရော။ မ၊ ၂။၂၄၁။

ဥပဋ္ဌာကတ္ထေရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ထေရ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောမထေရ်။ ဥပဋ္ဌာကတ္ထေရေန ဝတ္ထေ ကတေ ဘိက္ခူသံဃသ ဩဝါဒံ ကတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၂။ဒ၂။

ဥပဋ္ဌာကဒေဝတာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာက+ဒေဝတာ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောနတ်။ တာ ကိရ ဒေဝတာ ထေရသ ဥပဋ္ဌာကဒေဝတာဝ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။။ဒ၉၄။

ဥပဋ္ဌာကဒဟရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဒဟရ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောသူငယ်–ရဟန်းငယ်။ တတော ဥပဋ္ဌာကဒဟရော ထေရံ အာဟ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆၀။ (–အံ၊ဌ၊၁။ဒ၀။)

ဥပဋ္ဌာကဒါရက (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဒါရက] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောသူငယ်။ အတ္ထနော ဥပဋ္ဌာကဒါရကေ ပဿာဒေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀၉။

ဥပဋ္ဌာကပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ပရိစ္ဆေဒ] အလုပ်အကျွေးအပိုင်းအခြား၊ အလုပ်အကျွေးရဟန်းကို ဟောပြရာအပိုင်း အခန်း။ ဥပဋ္ဌာကပရိစ္ဆေဒေ ပန အာနန္ဒောတိ နိဗဒ္ဓ-ပဋ္ဌာကသာဝံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၂။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဒ။)

ဥပဋ္ဌာကပုရိသ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ပုရိသ] အလုပ်အကျွေးယောက်ျား။ ဧတေ ကိရ သမ္ဘေပိ ဝိပဿီသ ကုမာရသ ဥပဋ္ဌာကပုရိသာဝ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၄၉။

ဥပဋ္ဌာကဘိက္ခု (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဘိက္ခု] အလုပ်အကျွေးရဟန်း။ တထာဂတံ ဥပဋ္ဌဟန္တော စ၀ေသ နှ အညေသံ ဥပဋ္ဌာကဘိက္ခူနံ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန ဥပဋ္ဌဟိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၂ဒ။

ဥပဋ္ဌာကမဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+မဒ] ဥပဋ္ဌာကမာန်တက်ခြင်း။ အလုပ်အကျွေး-လက်အောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်-တို့ကို အကြောင်းပြု၍ မာန်တက်ခြင်း။ ငါသည် ဤသူများ၏ အကြီးအကဲဖြစ်သည်၊ ဤသူများကား ငါ၏ လက်အောက်ခံ, ဩဝါဒခံများ ဖြစ်သည်၊ သူတို့ကို ငါက စီမံအုပ်ချုပ် ရသည် စသည်ဖြင့် မာန်တက်ခြင်း။ ဤမသို့ ပန ဌာနေ ဥပဋ္ဌာကမဒေါ နာမ ဂဟိတောဝ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၄၉။(အနုဋ္ဌိ၊ ၂။၂၁၅-၌ ပဋ္ဌာပကမဒေါ-ဟုရှိသည်။ မူလဋီ၊ ၂။၂၁၆-၌ ဥပဋ္ဌာပကမာနော-ဟုရှိသည်။)

ဥပဋ္ဌာကမနုဿ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+မနုဿ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောလူ။ သုရာသောဏ္ဍာဒယော စေဝ တဿာ ဥပဋ္ဌာကမနုဿာ စ။ မဟာ၊ဋီ၊ ၄၉။

ဥပဋ္ဌာကရက္ခထ (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ရက္ခက] အလုပ်အကျွေးတို့ကို ထိန်းသိမ်းစောက်ရှောက်ခြင်း။ အလုပ်အကျွေးဒါယကာအရေအတွက် လျှော့, မသွားအောင် ကာကွယ်စောက်ရှောက်ခြင်း။ ဥပဋ္ဌာကရက္ခကတ္တဗ္ဗ. လာဘသက္ကာရတ္ထဗ္ဗ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၆၄။

ဥပဋ္ဌာကဝိပရိကာမ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဝိပရိကာမ] အလုပ်အကျွေးဒါယကာ၏ (ကိုးကွယ်မှု) ပြောင်းလဲသွားခြင်း။ အထဿ ဥပဋ္ဌာကဝိပရိကာမေန ဗလဝသောကော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ မဟာ၊ဋီ၊ ၃။

ဥပဋ္ဌာကဝေဠ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဝေဠ] အလုပ်အကျွေး-သေးသမား-သေးဆရာ။ မဟာရာဇ-ဒတ္တိယံ ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ အတ္ထနော ဥပဋ္ဌာက-ဝေဠဿ နိဝေသနဒ္ဓါရေ အဋ္ဌသိ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၆၉။

ဥပဋ္ဌာကဿာမဏေရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဿာမဏေရ] အလုပ်အကျွေးသာမဏေ။ ပုန ဒိဝသေ ဥပဋ္ဌာကဿာမဏေရံ ဂဟေတ္တာ ပါဝိသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၁။

ဥပဋ္ဌာကသေဋ္ဌိ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+သေဋ္ဌိ] အလုပ်အကျွေးသူဌေး။ ဗဟုကာရာ နော ဥပကာရ-သေဋ္ဌိနော၊ တေသမ္ပိ ဣမမတ္ထအာရောစေ-ဿာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၄။

ဥပဋ္ဌာကာနုဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+အနုဂ္ဂဟ] အလုပ်အကျွေးတို့ကို ချီးမြှောက်ခြင်း။ ဘဂဝါ ဟိ ပါတော ဥဋ္ဌာယ ဥပဋ္ဌာကာနုဂ္ဂဟတ္ထံ သရီရဖာသုကတ္ထဉ္စ မုခဓောနာဒီသရီရပရိ-ကမ္မံ ကတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၈။

ဥပဋ္ဌာတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဌာ+တမ္ဘ] ပြုစုလုပ်ကျွေး-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ သစေ ဥပဋ္ဌာယော ဂိလာနော ဟောတိ၊ ယာဝဒတ္ထံ ဥပဋ္ဌာတမ္ဘော။ ဝိ၊ဝု။၆၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ဝု၉၈။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ဝု။၅၉။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ဝ,၂၁။ သံ၊ဋ္ဌိ၊ ၂။ဝ,ရ၁။)

ဥပဋ္ဌာတိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] (က) ထင်၏။ ထင်ပေါ်လာ၏။ ဥာဏ်၏-အာရုံအဖြစ်သို့-မျက်နှာဝသို့-ရောက်လာ၏။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဆည်းကပ်ခစား၏။ (ဂ) ပူဇော်၏။ (ဃ) တည်ထား၏။ (သဒ္ဒနီတိ-၌ကား အနီးဌ-တည်၏၊ ချဉ်းကပ်၏-ကို သဒ္ဒတ္ထ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး၏-ကို သကော်တတ္ထ-ဟုပြဆိုသည်။ ဥပတိဋ္ဌေယျ သက္ကပုတ္တာနံ ဝနုကိ ဥာစ္ဆေဝမာဒိ။ ဤ၀ စ ဥပဋ္ဌာနံ နာမ ဥပဂမနံ သဒ္ဒတ္ထဝသေန၊ သကော်တတ္ထဝသေန ပန ဥပဋ္ဌာနန္တိ အတ္ထော။ နိတိ၊သုတ္ထ။နာ။ဝ ၂ဝ။)

(က) ဝိသဘာဂေ သရီရေ အာရမ္ဘကန္တိ ကမ္မဋ္ဌာနံ ပဋိဏ္ဍုလောကာရော နု ဥပဋ္ဌာတိ နု ခါယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဝ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၂၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။ဝ,ဝ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၎။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၈၆။(-မ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။။၂ဝ၄။) ဥပဋ္ဌန္တိ-ပဋိသံ။၂၄၄။ ဥပဋ္ဌာတု-မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ,။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၉၉။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၉ဝ။ မ၊

ဦး၃။၁၀။ အံ၊ဦး၁။၁၆ရ။ ဥပဘောသီ- ဒီ၂။၃၄။ အံ၊၁။၃၃၃။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ရရ။ မ၊ဌ၊၂။၅၂။ မ၊ဌ၊ ၄။၁၃၅။ အံ၊ဌ၊၁။၈၅။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ၃။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၁၉၅။ မ၊ဦး၁။၁၀၆။ (၁) တေ၀ လာဘ် လာဘန္တော တထာဂတံ ဥပဘောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ (-အံ၊ဌ၊၁။၁ဂ၈။) ဥပဘေတိ- ဝိ၊၁။၁ဂ၁။ ဝိ၊ ၂။၃၆၂။ ဥပဘန္တိ- အပ၊၁။၁၆၉။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၂၂၂။ ဥပဘေသိ-ဝိ၊၁။၁ဂ၁။ ဥပဘောမိ- သံ၊ဦး၂။၃၂ရ။ ဥပဘေမိ- ဝိ၊၁။၁၉၆။ ဝိ၊ ၂။၃၆၂။ ဥပဘောတု- ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ ဥပဘောတိ- ပေတာ၊ဌ။၂၀၁။ ဥပဘေယျုံ-ဝိ၊၁။၁၉၆။ ဥပ- ဘောသိ- ဝိ၊ဌ၊၁။၁ဂ၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရ၈။ မ၊ဌ၊၂။၉ဂ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၅၉။ ဥပဘေသိ- ဝိ၊၅။၁၁၁။ ဥပ- ဘောသိ- ဇာ၊၂။၂၂၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၆။ ဥပဘိဿံ- ဇာ၊၂။၃၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၉၅။ ဥပဘိဿတိ- ဗုဒ္ဓ၀ံ။၃၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။ဂ၄။ ဥပဘိဿန္တိ- အပ၊ ၁။၂ဂ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃ဂ၄။ (၇) ဒုရတေ၀ ဥပဘေန္တိ။ ဓာတုဂေဟ၀ရူတ္တမေ။ အပ၊၁။၁ဂ၉။ ဥပဘိ-အပ၊၂။၂၅၁။ (ဃ) ဥဒကဋ္ဌ ဥပဘောသီ၊ ဥတ္တမတ္ထသ ပတ္ထိယာ။ အပ၊၁။၂ဂ၅။

ဥပဘောန (နာ) [ဥပ+ဘော+ယု] (၁)(က) ထင်ခြင်း။ ထင်ပေါ်လာခြင်း။ ကပ်၍တည်ခြင်း။မစွန့်ခြင်း။ ကပ်၍တည်တတ်သောတရား(သတိ)။ (၂) ပြုစု- လုပ်ကျွေး၏-စောင့်ရှောက်-ဆည်းကပ် ခစား ခြင်း။ (၇) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ (ဃ) ကပ်၍ တည်ရာဖြစ်သော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ (၈) အနီး-စည်းဝေးညီမူရာ-ခစားရာ-ဖြစ်သော အရပ်။ (တိ) (၂) ဆည်းကပ် ခစားရာဖြစ်သော။

(၁) (က) ထင်ခြင်း။ ထင်ပေါ်လာခြင်း။ ကပ်၍ တည်ခြင်း။ မစွန့်ခြင်း။ ကပ်၍ တည် တတ်သော တရား(သတိ)။ ဥပဘောန် သတိ။ ပဋိသံ။၁ရ၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ဖ၄။ သတိန္ဒြိယ် ဥပဘောနကိစ္စံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ရရ။ မ၊ဌ၊ ၁။၂ဂ၅။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၄။)

ဥပဘောန် သတိတိ တံ၊ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ (ဥပဂန္တွာ) တိဋ္ဌတိတိ သတိ ဥပဘောန် နာမ။ ပဋိသံ။ဌ၊၂။၁၀ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ဂ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ ဦး၁။၃၁ဂ။ ဥပဘောန် သတိတိ အပ္ပမုဿနတာယ တမေ၀ အဿာသံ ပဿာသဿ ဥပဂန္တွာ ဘာန်၊ တထာ တိဋ္ဌနကဓမ္မော သတိ နာမာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၁။၂၀ဂ။ အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဘာန်, တဿ ဝါ အနိဿဇ္ဇနံ ဥပဘောန်။ ဒီဦး၂။၃၂၅။ မ၊ဦး၁။၁ဂရ။ (-မူလဋီ၁။ဂ၉။) (၁) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စောင့်ရှောက်-ဆည်းကပ် ခစား-ခြင်း။ မာတာပိတုဥပဋ္ဌာန်။ ခုဒ္ဒကာ။၄။ ဥပဘောနန္တိ ဥပဋ္ဌာန်။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။ ၁၁၅။ (-ဒီ၊ ၂။၁၅၄။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၄၂။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ဂ၃။ ဒီဦး၂။၁ဂ၁။) (၇) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ တထာ သတိ ပုရေတရံ သေ၀နာစိတ္တသ ဥပဘောနေ၀ိ တဿ မိစ္ဆာစာရော နိ သိယာ။ သံ၊ဦး၂။၁၄၂။ (ဃ) ကပ်၍ တည်ရာဖြစ်သော၊ ထင်ပေါ် လာသော။ ကာယော ဥပဘောန်။ ပဋိသံ။ဌ၊ရ၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ဖ၄။ ကာယော ဥပဘောနန္တိ သော ကာယော ဥပေစ္စ တိဋ္ဌတိ ဇတ္တု သတိတိ ဥပဘောန် နာမ။ ပဋိသံ။ဌ၊၂။၁၀ရ။(-၁ဂ၁။ သာရတ္ထ၊၂။၁ဂ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဦး၁။၃၂၀။ ပဋိသံ၊ ဂ်။၃၂၂။) (၈) အနီး-စည်းဝေး ညီမူရာ- ခစားရာ-ဖြစ်သောအရပ်။ အမှာကံ ဥပဘောန် အာဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၂။၂၁ဖ။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၄ရ။ အံ၊ဌ၊ ၁။၄ဂ၉။) ဥပဘောနန္တိ ဥပဘောနသာလံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၂ဂ၉။ ဥပဘောနသာလန္တိ သုဓမ္မဒေ၀သဘံ။ ဒီ၊ဦး၂။၂၅၁။(-သီ၊ဦး၁သ၈၁။ဂ။၂၀ရ။) (တိ) (၂) ဆည်းကပ်ခစားရာဖြစ်သော။ ဥပဘောနသာလာ ကြည့်။

ဥပဘောနကမ္မ (နာ) [ဥပဘောန+ကမ္မ] ဆည်းကပ် ခစားခြင်းအမှု။ ဟူသတ္တော ဝုစ္စတိ အာဝုမ် ဂဟေတ္တာ ဥပဘောနကမ္မံ။ မ၊ဌ၊၁။ဝုဖ၁။ (-မ၊ ဦ၊၂။၄၂။ အံ၊ဦ၊ဝ။၅ရ။)

ဥပဘောနကရဏ (နာ) [ဥပဘောန+ကရဏ] လုပ်ကျွေး-ဆည်းကပ်-ခစား-ပူဇော်-မှုကို ပြုခြင်း။ တုမှာက် စေတိယသာ ဥပဘောနံ ကရောမာတိ ဝုတ္တေ ပန ဥပဘောနကရဏံ နာမ သုန္ဒရန္တိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃၀။ ၂၀၁။

ဥပဘောနကာရိကာ (ထီ) [ဥပဘောန+ကာရိကာ] လုပ်ကျွေးမှုပြုသောသူမ၊ ကိုယ်လုပ်တော်။ ကေဠေ ဥပဘောနကာရိကံ မာတုဂါမံ ဌပေတွာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂၅။

ဥပဘောနကာလ (ပု) [ဥပဘောန+ကာလ](က) ဆည်းကပ်ရာအခါ။ (ခ) ထင်ပေါ်ရာအခါ။ (က) ယော ဥပဘောနကာလေ ဝေရိဘိက္ခုမှိ ဘိက္ခုဟိ သဒ္ဓိံ အာဂန္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀။ သယံ သံဃတ္ထေရတ္ထာ ဥပဘောနကာလေတိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၆၆။ (ခ) ကမ္မာဒီနံ ဥပဘောန-ကာလဝသေန။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၂၀။

ဥပဘောနကိစ္စ (နာ) [ဥပဘောန+ကိစ္စ] အာရုံသို့ကပ်၍ တည်ခြင်းကိစ္စ။ ဝိရိယိဒ္ဓိယံ ပဂ္ဂဟကိစ္စံ, သတိဒ္ဓိယံ ဥပဘောနကိစ္စံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၉၅။ ဥပဘောန(၁) လည်းကြည့်။

ဥပဘောနကိရိယာ (ထီ) [ဥပဘောန+ကိရိယာ] လုပ်ကျွေးမှုပြုခြင်း။ အနုစ္ဆဝိကန္တိ ဥပဘောနကိရိယာယ အနုရူပံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၀။

ဥပဘောနကုသလ (တီ) [ဥပဘောန+ကုသလ] (အာရုံနိမိတ်စသည်၏) ထင်ပေါ်လာခြင်း၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသောသူ။ ပုထုဇ္ဇနော သမာဓိ ဘာဝေန္တော ကတိဟာကာရေဟိ ဥပဘောန-ကုသလော ဟောတိ။ ပဋိသံ။ ၂ ၂ ၃။

ဥပဘောနကွမ (တီ) [ဥပဘောန+ခမ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း၌-အမှုထမ်းခြင်းကိစ္စ၌-ခံ့သော-စွမ်းဆောင်နိုင်သော်သူ။ ပါရိစရိယကွမ်ဟာတိ ဥပ-ဘောနကွမာ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ဘ၆၀။

ဥပဘောနဂမန (နာ) [ဥပဘောန+ဂမန] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း-ဆည်းကပ် ခစားခြင်း-အကျိုးငှာ သွားခြင်း။ ဒီဝသသာ ဒွတ္တိက္ခတ္တုံ တိဏ္ဏံ ရတနာနံ ဥပဘောနဂမနာဒီဝသေန ----သေဝိတမ္ဘော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၂ ရ။ တိက္ခတ္တုံ ဥပဘောနဂမနေနာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၁ ၃ ရ)တိ ပါတော, မဗ္ဗနှိုကေ, သာယန္ဆိ တိသု ကာလေသု ဥပဘောနတ္ထံ ဥပဂမနေန။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၄ ၁။

ဥပဘောနဂမနက (တီ) [ဥပဘောန+ဂမနက] (ဆိတ်ငြိမ်ရာသို့) ချဉ်းကပ်သွားရောက်အောင် တိုက်တွန်းသော(စကား)။ ဥယျောဇနီကေဟေ ဝ ဝစနေဟိ ပဋိသံယုတ္တံ၊ တေသံ ဥပဘောန-ဂမနက်ယေဝါတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၂ ရ။

ဥပဘောနစရိယာ (ထီ) [ဥပဘောနာ+စရိယာ] ထင်ခြင်း၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပဘောနစရိယာ စ သမ္ဘာသတိယာ။ စူဠနှိ။ ၂ ၃ ၃။ ဥပဘောနစရိယာယ, ဝေသာရဇ္ဇံ သတိဒ္ဒိယသ အဿာဒေါ။ ပဋိသံ။ ၂ ၀ ၅။

ဥပဘောနနိမိတ္တ (နာ) [ဥပဘောန+နိမိတ္တ] ထင်ပေါ်လာသော-နိမိတ်-အာရုံ။ အယံ ဟိ တံ ကေသာဒီနံ ကောဋ္ဌာသဘာဝေန ဥပဘောနနိမိတ္တံ အာဇသဝတိ။ ခုဒ္ဒကၠ၊ဋ္ဌ။ ၅ ၆ ၁။

ဥပဘောနနရတ (တီ) [ဥပဘောန+နိရတ] ဆည်းကပ် လုပ်ကျွေးပြုစုခြင်း၌ ပျော်မွေ့သောသူ။ ဗုဒ္ဓေါပဘောနနိရတာ၊ မုဒိတာ သတ္တ ဗီတရောဟ။ အပ၊ ၂ ။ ၂ ၂ ၄။

ဥပဘောနန္တောဂဓ (တီ) [ဥပဘောန+အန္တောဂဓ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်း၌ အကျုံးဝင်သော။ သိမ္ဘဂ္ဂဟဏတ္ထံ ပန ဥပဂမနံ ဥပဘောနန္တောဂဓံ ပယောဇနဝသေန ဂမနဘာဝတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၄ ၁။

ဥပဘောနဝစ္စုပဘောန (တီ) [ဥပဘောန+ပစ္စုပဘောန]

အနီးဌိတည်ခြင်း–ဂုဏ်တုဂုဏ်ပြိုင်ပြုခြင်း–ကို ဖြစ်စေတတ်သော။ ပရေသံ ဂုဏပွမာဏေန ဥပဋ္ဌာနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၀။ ပရေသံ ဂုဏပွမာဏေန အတ္တနော ဂုဏာနံ ဥပဋ္ဌာနံ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတီတိ အာဟ "ပရေသံ ဂုဏ–ပွမာဏေန ဥပဋ္ဌာနပစ္စုပဋ္ဌာနော"တိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၁၉၉။

ဥပဋ္ဌာနပရိဝါရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+ပရိဝါရ။ ဤ၌ ပရိဝါရသဒ္ဒါကို လိင်္ဂဝိပလ္လာသဟု–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၀–၌ မိန့်ဆို၏] ထင်ခြင်းကိစ္စအားဖြင့် အခြေအရံ။ သတိန္ဒြေယ် ဥပဋ္ဌာနပရိဝါရံ ဟောတိ။ ပဋိသံ။၁၁၁။

ဥပဋ္ဌာနဖလ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဖလ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်း၏အကျိုး။ ဥပဋ္ဌာနဖလံ ပဿ၊ လောကနာထသ္မ တာဒိနော။ အပ၊ဝ။၁၅၃။

ဥပဋ္ဌာနမဂ္ဂ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+မဂ္ဂ] ထင်သောမင်း။ ဥပဋ္ဌာနမဂ္ဂေါ သမ္ဘာသတိ။ ပဋိသံ။၂၇၆။

ဥပဋ္ဌာနမဏ္ဍ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+မဏ္ဍ] ထင်ခြင်းအကြည်၊ ကြည်ကြည်လင်လင် အာရုံထင်လာခြင်း။ ဥပဋ္ဌာနမဏ္ဍော သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ပမာဒေါ ကာသဒ္ဒေါ၊ ပမာဒံ ကာသဒ္ဒံ ဆဋ္ဌေတ္တာ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂသ္မ ဥပဋ္ဌာနမဏ္ဍံ ပိဝတိတိ မဏ္ဍပေယျ။ ပဋိသံ။၂၇၉။

ဥပဋ္ဌာနယုတ္တ (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+ယုတ္တ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်းနှင့် ယှဉ်သောဃူ။ နိစ္စုပဋ္ဌာန–ယုတ္တောမှိ၊ သုဂတသ္မ မဟေသိနော။ အပ၊ ၁။၁၅၂။

ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+လက္ခဏ] (၁) (အာရုံသို့)–ကပ်ရောက်၍–စွဲကပ်၍–တည်နေခြင်းဟူသော–လက္ခဏာ–အမှတ် အသား။ (၂) အာရုံကို မစွန့်လွှတ်ခြင်း–လက္ခဏာ–ဆမှတ် အသား။ (တိ)(၃) အာရုံသို့– စွဲကပ်တည်နေခြင်း–အာရုံကို မစွန့်လွှတ်ခြင်း–အာရုံထင်ခြင်း–ဟူသောလက္ခဏာ–ရှိသော (သတိ)။ (၁)(၂) သတိန္ဒြေယသ (သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂသ) ဥပဋ္ဌာန–လက္ခဏံ (တထံ ဝိတထံ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၆၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ရ၃၊ရ၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏေ ဝါ ဣန္ဒ္ဓံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၆၄။ စိရကတာဒိအာရမ္ဘဏံ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ, အနိ–သဒ္ဓနံ ဝါ အာရမ္ဘဏသ္မ ဥပဋ္ဌာနံ။ မူလဋီ၊ ၁။ရ၉။ ကရဏာဒိကာလေ ဝိယ စိရကတာ–ဒိအာရမ္ဘဏံ ဝိဘူတံ ကတ္တာ ပဝတ္တန္တိ သတိ တံ ဥပဂန္တွာ တိဋ္ဌန္တိ အနိသဒ္ဓန္တိ စ ဟောတိ။ အနုဋီ၊ဝ။ရ၆။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၊ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၃ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ဝ၅၅။) (တိ) (၃) ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏော သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဒီ၊ဋ္ဌ ၂။ဝ ၂ဝ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ ၂၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ဝ ၂၅။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏောတိ ကာယဝေဒနာစိတ္တဓမ္မာနံ အသုဘဒုက္ခနိစ္စ–နတ္တဘာဝလက္ခဏသဒိတံ ဥပဋ္ဌာနံ အာရမ္ဘဏေ လက္ခဏမေတဿာတိ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဝ ၂၉။(–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ရဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ရ။၆ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၊ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၅။)

ဥပဋ္ဌာနဝတ္ထု (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဝတ္ထု] လုပ်ကျွေးပြုစုဆည်းကပ်ခစားသော အကြောင်းအရာ။ ဝိဟာရဝတ္ထု ဥပဋ္ဌာနဝတ္ထု စ ဝုတ္ထနယမေဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဧ၃။

ဥပဋ္ဌာနဝိဓာန (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဝိဓာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်းဟူသော အစီအရင်။ မနာပေန ဥပဋ္ဌာနဝိဓာနေန ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဘဝေယျုံ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၁ရ။

ဥပဋ္ဌာနဝေလာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနာ+ဝေလာ] ဆည်းကပ်ခစားရာ အချိန်ဖခါ။ ဝိပဋ္ဌိတည်ကြုန်ဒီသာဝါသိကာနံ ဒုက္ခလက္ခဏကမ္မဋ္ဌာနိကာနံ

ဥပဋ္ဌာနဝေလာယ အာဂန္ဆာ။ သံဋ္ဌ၊၃။၅၂။

ဥပဋ္ဌာနသဘာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနာ+သဘာ] ဆည်းကပ်ခစားရာ–စည်းဝေးရာ–သဘင်–ရထနာမဏ္ဍပ်။ သဘာတိ ယကြွာနံ ဥပဋ္ဌာန–သဘာ။ ဒီဃ၊၃။၁၅၉။

ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+သမဂ္ဂီ] (နိမိတ်) ထင်ပေါ်လာမှုနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥပဋ္ဌာ–(ဥပဟတ္ထိ)နိမိတ္တဥပဋ္ဌာနေန အပရိမုတ္ထတာ ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ နာမ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ရေ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂၀။ ကမ္မာဒီနံ ဥပဋ္ဌာန–ကာလဝသေန ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ ။မဇ္ဈိ၊၃။၃၀၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။

ဥပဋ္ဌာနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+သမ္ဘန္န] (မင်းပုဏ္ဏားစသောလူတို့၏) ဆည်းကပ်ခစားမှု, ပြုစုလုပ်ကျွေးမှုနှင့် ပြည့်စုံသော၊ မင်းပုဏ္ဏားစသည်တို့၏ ဆည်းကပ်ခစားခြင်း, ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း ခံရသော၊သူ။ ဝေ ဥပဋ္ဌာန–သမ္ဘန္နော သော မာတရော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၊၅။

ဥပဋ္ဌာနသာရ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+သာရ] (၁) စိတ်ဌိတ်ထင်ပေါ်လာခြင်း–စိတ်အထင်–အားဖြင့် ကောင်းမြတ်သော တရား။ ကောင်းမြတ်၏ဟု စိတ်ဌိ ထင်ပေါ်လာသောတရား။ (တိ)(၂) စိတ်အထင်အားဖြင့် အနှစ်သာရဟု ယူဆသော၊သူ။ (၃) သီဝနတ်စသည်လုပ်ကျွေးခစားဆည်းကပ်မှုကို အနှစ်သာရဟု ယူဆသော၊သူ။ (၁) သဗ္ဗံ နု ခေါ အာနန္ဒ သီလမ္ဘတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရံ သဖလန္တိ။ အံ၊ ၁။၂၂၅။ ဥပဋ္ဌာနသာရန္တိ ဥပဋ္ဌာနေန သာရံ၊ "ဣဒံ ဝရံ၊ ဣဒံ နိဋ္ဌာ"တိ ဝေ ဥပဋ္ဌိတန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၅။ ဥပဋ္ဌာနေန သာရန္တိ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန သာရံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၃။ (တိ)(၂)(၃) ယေ စ သီကျွာသာရာ သီလမ္ဘတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရာ။ ဥဒါန။၁၆ရ။ နေတ္ထိ။၁၅ဝ။ (၂) တေသံ အနုတ်ဌနံ ဥပဋ္ဌာနံ၊ ဘူတပိဏ္ဍကပရိဘဏ္ဍာဒိဝသေန ခန္ဓဒေဝသိဝါ–ဒိပရိစရဏံ ဝါ ဥပဋ္ဌာနံ၊ ဝေမေတေဟိ ယထာဝုတ္တေဟိ သီလာဒီဟိ သံသာရသုဒ္ဓိ ဟောတိတိ တာနိ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာ သမဏဗြာဟ္မဏာ သီကျွာသာရာ သီလမ္ဘတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဥဒါန။ဋ္ဌ။၃၁ဝ။ ဥပဋ္ဌာနသာရာတိ တေသံ သီလာဒီနံ အနုဋ္ဌာနသာရာ၊ တေဟိ ဝေ သံသာရသုဒ္ဓိတိ တာနိ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာတိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ။ဋ္ဌ။၂၅ရ။ (၃) သီလဝတံ ဇီဝိတံ ပြဟ္မစရိယံ ဟ္ရမေ သီကျွာသာရာ ဟုတ္တာ ဥပဋ္ဌဟန္တိ ယေ ဥပဋ္ဌာနသာရာ ဟုဂ္ဂလာ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာ။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။၃၂ဝ။

ဥပဋ္ဌာနသာလာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနာ+သာလာ] စည်းဝေးညီမူရာခန်းမဆောင်။ (သျှ–မျှားဌ် ကပ်ရ်ကည်နေရာစရပ်၊ ဆည်းကပ်ခစားရာ စရပ် စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုး ပြန်ဆိုကြ၏။ စည်းဝေးညီမူရာခန်းမဆောင်သက်သက်ကို လည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၄၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၆။ ဆွမ်းစားဆောင်ကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃။ တရားဆုံးဖြတ်ရာခုံရုံး, တရားဆွေးနွေးရာ တရားဟောရာခန်းမကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာ ဟု သုံးနှုန်း၏။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၉၁။)

တေ သဗ္ဗေ ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ သန္နိပါတေတိ။ ဝိ၊၁။ရ။ ဥပဋ္ဌာနသာလာယန္တိ ဓမ္မသဘာယံ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၁။ တေန ခေါ ပန သမယေန သမ္ဘဟုလာနံ ဘိက္ခူနံ––– ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ သန္နိသိန္နာနံ သန္နိပတိတာနံ အယမန္တရကထာ ဥဒပါဒိ။ ဥဒါန။ရ။ ဥပဋ္ဌာနသာလာယန္တိ ဓမ္မသဘာမဏ္ဍပေ။ သာဟိ ဓမ္မံ ဒေသေတုံ အာဂတသာ တထာဂတသာ

ဘိက္ခုနံ့ ဥပဋ္ဌာနကရဏဋ္ဌာနန္တိ "ဥပဋ္ဌာန-သာလာ"တိ ဝုစ္စတိ။ အထ ဝါ ယတ္ထ ဘိက္ခု ဝိနယံ ဝိနိစ္ဆိနန္တိ၊ ဓမ္မံ ကထေန္တိ၊ သာကစ္ဆं သမာပဇ္ဇန္တိ၊သန္နိပတနဝသေန ပကတိယာ ဥပတိဋ္ဌန္တိ၊ သာ သာလာပိ မဏ္ဍပေါပိ "ဥပဋ္ဌာနသာလာ"တ္တေဝ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၉၁။ 'ကတ္ထစိ ဂေါ် ကတ္ထိုက် ဂဟေတ္တာ ထမ္ဘပန္တိ ပရိကွိပိတ္တာ ကတာ ဥပဋ္ဌာနသာလာပိ "မဏ္ဍလမာဠော"တိ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။ ဥပဋ္ဌာနသာလာ နာမ ပယိရုပါသနသာလာ၊ ယတ္ထ ဥပဋ္ဌာနမတ္ထံ ကရောန္တိ၊ နံ ကေရတ္ထ-ဒီရတ္ထာဒီဝသေန နိသီဒနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၉။ ဝိဟာရသာ ဥပစာရေ ဝါ ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ မဏ္ဍပေ ဝါ——— သေယျံ သန္ဓရိတ္တာ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၆၁။ (–အံ၊၃။၁၉၆။ ကင်။ ၂၀၃။) ဥပဋ္ဌာန-သာလာယံ ဝါတိ ဘောဇနသာလာယံ ဝါ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၄၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၀။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၃၆၆။ ဥပဋ္ဌာနသာလာ (မဟာနိ။၅၁)တိ သန္ဓိပါတ-သာလာ၊ ဘောဇနသာလာ ဝါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၁၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၉။) အမှာကံ ဥပဋ္ဌာနံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၁၆။ ဥပဋ္ဌာနန္တိ ဥပဋ္ဌာနသာလံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၉။ ဥပဋ္ဌာနသာလန္တိ သုဓမ္မဒေဝသဘံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၁။

ဥပဋ္ဌာနသီသ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+သီသ] အာရုံကို ရေခ္ခ်ဳပ္ရေးတောင်းကဲ့သို့ မမျှောစေသော 'တရား အပေါင်း၌–ပဓာန–အဓိက–ကျသော တရား။ ပဋ္ဌာဟသီသဋ္ဌ ဝိရိယံ၊ ဥပဋ္ဌာနသီသဋ္ဌ သတိ။ ပဋိသံ။၉၉၊၄၀၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၆။ သီသန္တိ ပဓာနံ၊ အဓိကန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၁။ ဥပဋ္ဌာနန္တိ အဝိလာပနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂။ ပလိဗောဓသီသ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၁–၂၉၂) လည်းကြည့်။

ဥပဋ္ဌာနာကာရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+အာကာရ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ။ အဝိ ဝ ဥပဋ္ဌာနာကာရေနပေတ္တ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၄။ ဥပဋ္ဌာနာကာရော ဝါ ဖလံ ဝါ ပစ္စုပဋ္ဌာနံ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၄။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၆၄။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ရ၃။)

ဥပဋ္ဌာနာကာရဋ္ဌ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+အတ္ထ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာဟူသော အနက်ရှိသော။ ဟိရိမေန စ ဥပဋ္ဌာနာကာရဋ္ဌေန ပစ္စုပဋ္ဌာနေန သံကိလေသပစ္စုပဋ္ဌာနတံ (ဒသေတိ)။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀၀။ အနုဋီ၊၁။၃ ၂ ။ (–မူလဋီ၊၁။၃ ၂ ။)

ဥပဋ္ဌာနာကာရဝိစာရဏ (နာ) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+ဝိစာရဏ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ ကိုစိစစ်ခြင်း။ အာကာရဝိစာရဏန္တိ တေသံ တေသံ အတ္ထာနံ ဥပဋ္ဌာနာကာရဝိစာရဏံ။ အနုဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပဋ္ဌာနာကာရဟေတု (ပု) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+ဟေတု] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ ဟူသော အကြောင်း။ ဘိက္ခဝေ တတြ တတ္ထိ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန ဥပဋ္ဌာနာကာရဟေတု ဟာလသာ ကတပါပသ ဝေ ပရိဝိတက္ကော ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၃၃၆။

ဥပဋ္ဌာနုဿာဟန (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဥဿာဟန] သတိ, ဝီရိယ။ အာရမ္ဘကေ စေတသော အဝိက္ခေပပဝတ္တိယာ ဥပဋ္ဌာနုဿာဟနာနိ ဝိယ တေသံ အဝိက္ခေပေါပိ အတိသယေန ဥပကာရကော။ အနုဋီ၊၁။၁၅၃။

ဥပဋ္ဌာနုဿာဟမန္တစာတိသမ္ဘဒါ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနုဿာဟမန္တစာတိ+သမ္ဘဒါ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း, အားထုတ်မှုလုံ့လဝီရိယ, မန္တာန်အတတ်ပညာ, အမျိုးအတ်တို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ ဣဒါနိ နေသံ အရိယာနံ ဥပဋ္ဌာနုဿာဟ-မန္တစာတိသမ္ဘဒံ နိဿာယ ရညော သန္ဓိကေ

လဒ္ဓဝိသေသေ အာမစ္စပုတ္တေ နိဒဿနဘာဝေန ဒဿေတုံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၁ ၂။

ဥပဋ္ဌာပက(တိ)[ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဏ္ဍု] (၁) ပြုစုလုပ်ကျွေးစေနိုင်သော၊ မိမိ၏ လက်အောက်ခံ အလုပ်အကျွေး အခြေအရံများကို စီမံခန့်ခွဲအုပ်ချုပ်နိုင်သော၊သူ။ (၂) ထင်ပေါ်လာစေတတ်သော(တရား)။ (၁)အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ပဋ္ဌိသန္ဓိအာရမ္ဘဏူပဋ္ဌာပကန္တိ ပဋ္ဌိသန္ဓိယာ အာရမ္ဘဏသ ဥပဋ္ဌာပက်။ အာနုဋီ၊ ၂။၁၁၅။

ဥပဋ္ဌာပကမာန (ပု) [ဥပဋ္ဌာပက+မာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးစေနိုင်သော–လက်အောက်ခံ အလုပ်အကျွေး အခြေအရံများကို စီမံခန့်ခွဲအုပ်ချုပ်ပေးနိုင်သော–သူ၌ဖြစ်တတ်သောမာန၊ မိမိ၏ လက်အောက်ခံများအပေါ်၌ အုပ်ချုပ်ပေး နိုင်မှုကို အစွဲပြု၍ ဖြစ်တတ်သောမာန။ ဥပဋ္ဌာပက–မာနောတိ အာဏာကရဏမာနော။ မူလဋီ၊ ၂။၂၁၆။ ဥပဋ္ဌာကမဒ–လည်းကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယု] (က) ကပ်ချိတည်စေခြင်း။ ဖြစ်ပေါ်လာစေခြင်း။ ထင်ပေါ် လာစေခြင်း။ ချဉ်းကပ်တည်စေခြင်း။ (၁) ပြုစုလုပ်ကျွေးစေခြင်း။ (က) သာဒီယနံ နာမ သေဝေတုကာမတာစိတ္တသ ဥပဋ္ဌာပနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၈၈။ (–ဒီဃ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။၆၀။) ဥပ္ပါဒနံ စေတ္ထ တတာ နိမိတ္တသ ဥပဋ္ဌာပနံ ဒဋ္ဌမ္ပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄ ၂။ နနေသံ ယာနာနံ ဥပဋ္ဌာပနေ ဥဿုက္ကံ အာပဇ္ဇိတမ္ပိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဋီ။၁၅။ (၁) နဉပဋ္ဌာပနာယ ဥဿုက္ကံ ကရေယျာတိ နဲ အည် အာဏာပေယ္ယ။ ဝိ၊ ၂။ ၃ရ၃။ (–ဝိ၊၅။၁၁၁။)

ဥပဋ္ဌာပနပညာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာပနာ+ပညာ] ထင်ပေါ်စေသောပညာ၊ သိဖွယ်တရားတို့ကို အာရုံ၏ အပြစ်ပြင့် ထင်ပေါ်လာစေသော – ပညာ။ တတ္ထ သုန္ဒရာ ဥပဋ္ဌာပနပညာ မဂ္ဂဖလ–ပညာ ဝိပဿနာပညာ စတုပဋိသမ္ဘိဒါဒိသဝိတာ မေဓာ ယသ ဘဂဝတော သော သုမေဓော။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၀ ၄။

ဥပဋ္ဌာပနဝိဓိ (ပု) [ဥပဋ္ဌာပန+ဝိဓိ] ထင်ပေါ်လာစေသော အစီအရင်။ ဣမံ ဝေ အနုပဋ္ဌဟန္တသ ကာယသဝိရသ ကဏ္ဍကုဋ္ဌာပကနယေန ဥပဋ္ဌာပနဝိဓိမေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၃ ၃ ၄ ၄ ၄

(ဂ)ဖြစ်စေအပ်သော။ (ဃ) တည်ရှိစေအပ်-တည်ထားအပ်-သော။ (က) ကေန ကမ္မုနာ တဇ္ဇေ နိမိတ္တေ ဥပဒ္ဓာပိတေ ပစ္စယစိသေသ-ဝသေန တတော အညေန ကမ္မုနာ အညဿ နိမိတ္တဿ ဥပဒ္ဓာနံ ပရိဝတ္တနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၀၂ (-၁၄ရ။ အ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။) (ခ) ရညာ ရာဇာရဟေန နာနဂ္ဃရသေန ဘောဇနေန ဥပဒ္ဓာပိတော်ပိ ကိန္တု ဘုဇ္ဇိတုံ နု ဣစ္ဆိ။ မဟာ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၄။ (ဂ) သတိပရိစိတေတိ သတိယာ ပဒ္ဓာပိတေ၊"ဥပဒ္ဓာပိတေ"တိပိ ပါဌော၊ အယ-မေဝတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၂။ ဥပကွေ ဥဒ္ဓ ဥပဒ္ဓာပိတံ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၃၀၈။ (ဃ) ဥပဒ္ဓာပိတံ ဥဒကကဠိယံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၄။

ဥပဒ္ဓာပိတဝဏ္ဏာယတန (နဝ) [ဥပဒ္ဓာပိတ+ဝဏ္ဏာယတန] ထင်ပေါ်လာစေအပ်သော အသင်းအာရုံ။ ကမ္မဗလေန ဥပဒ္ဓာပိတဝဏ္ဏ-ယတနံ သုပိနံ ပဿန္တဿ ဝိယ ဒိဗ္ဗစက္ခုဿ ဝိယ စ မနောဒ္ဓါရေ ဝေ ဂေါစရဘာဝံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၀၀။

ဥပဒ္ဓာပိစာသတိသမ္ဘဝေ (တိ) [ဥပဒ္ဓာပိတ+သတိသမ္ဘဝေ] ဖြစ်စေအပ်သော သတိ သမ္ဘဝဧည်ရှိသော။ ဝေ သမ္ဘဝေ ဥပဒ္ဓာပိတ-သတိသမ္ဘဝေတ္ထာ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၄။

ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တမ္ဘ] (က) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စေအပ်သော၊သူ။ (ခ) ကပ်ရှိတည်စေ-ဖြစ်စေ-အပ်သော။ (ဂ) တည်ရှိစေအပ်-တည်ထားအပ်-သော။ (ဃ) သာမဏေရော ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋီ။၉၀။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၁၆၆။ တေဟိ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခူဟိ သော ဘိက္ခု သင်္ဂေတမ္ဘော အနုဂ္ဂ-ဟေတမ္ဘော----ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘော စုတ္ထေန မတ္ထိကာယ ဒန္ဓကဒ္ဌေန မုဝါဒကေန။ ဝိ၊ ဋီ။၁၆၀။ (ခ) သတိ အာနန္ဒ ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၁ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ရ၉။ (ဂ) ပါနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋီ။၆၁။ ကင်၊ဋီ။၉၅။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၁၅၅။(-ဝိ၊ဋီ။၁၅၉။)

ဥပဒ္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တိ] ထားတော်။ အနိုးဌ်တည်, ရှိစေတော်။ ပြုစ်စေတော်။ ရှေ့ရှုပြစ်စေတော်။ ဥပဒ္ဓ(ဒ္ဓာ)ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တုံ] (က) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စေခြင်းငှါ။ (ခ) တည်ရှိ စေခြင်း-တည်ထားခြင်း-ငှါ။ (ဂ) ပဋိပလော ဟောတိ---ဂိလာနာနံ ဥပဒ္ဓာတုံ ဝါ ဥပဒ္ဓာပေတုံ ဝါ။ ဝိ၊ဋီ။၉၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၆။ (ခ) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ပါနီယံ ပရိဘော-ဇနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတုံ။ ဝိ၊ဋီ။၁၅၉။

ဥပဒ္ဓာပေတု (တိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တု] ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စေသော၊သူ။ နာဘိဇာနာမိ သာမ-ဏေရံ ဥပဒ္ဓာပေတာ။ မ၊ဋီ။၁၆ရ။

ဥပဒ္ဓာပေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တ္တာ] (က) ရှေးရှုတည်စေ၍၊ ဖြစ်ပေါ်လာစေ၍၊ (ခ) တည်ရှိစေ၍၊ တည်ထား၍။ (ဂ) သက္ကစ္စန္ဓိ သတိ ဥပဒ္ဓာပေတ္တာ။ ကင်။ ၂၈၁။ အဟာရေ ပဋိကူလသည် ဥပေဒ္ဓာပေတ္တာ။ မ၊ဋီ။၁။ ၂၆၄။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၆၂။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၁။ ဝိမတိ၊၁။၃၄။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၄၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂။ အနုဋီ၊ ၁။၈၉။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃၂၀။) (ခ) တေမာသံ ပါနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတ္တာ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။ရ၄။

ဥပဒ္ဓာပေထ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+ထ] ဖြစ်စေကုန်လော၊ တည်ရှိစေကုန်လော၊တည် ထားကုန်လော။ ဥပဒ္ဓ(ဒ္ဓာ)ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+အန္ဓ] (က) ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဖြစ်စေလျက်၊(ကြိ၊ဝိ)။ (ခ) လုပ်ကျွေး ပြုစုစေသော၊သူ။ လုပ်ကျွေး ပြုစုစေလျက်၊(ကြိ၊ဝိ)။ (ဂ) သတိ ဥပဒ္ဓာပေန္ဓော

အာသေဝတိ။ အံ၊ဌ၊ဃ။၅၃။(–ပဋိသံ။၂၂၈။) (ခ) ဟလော အဗျတ္ထော ပရိသံ ဥပဒ္ဓာပေန္ဓော ဒသဝေဿ အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၃။

ဥပဒ္ဓာပေန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္ဓိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးစေကုန်၏။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေမ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+မ] တည်ရှိစေ–တည်ထား–ကုန်အံ့။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယျ] ဖြစ်စေ–လုပ်ကျွေးစေ–ငြားအံ့။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေယျုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယျုံ] လုပ်ကျွေးစေကုန်ငြားအံ့။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဏ္ဍိ] အနီးဌ်တည်ရှိစေပြီ၊ တည်ထားပြီ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးစေပြီ။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ၊ ထားကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသေထ (ကာ၊ကြိ)[ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သေထ] လုပ်ကျွေးစေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေ–တိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသေန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သေန္ဓိ] တည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ တည်ထားကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာမိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ+] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဒ္ဓာတိ(ခ)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာယဏ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍ] ထိ–ဌ် ဥပဒ္ဓာယိကာ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ သဒ္ဒံ ကုလံ ဟောတိ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပဒ္ဓာယဏံ ဘိက္ခုသံဃသ မာတာပိတုဌာနိယံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၆။ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရသ ဥပဒ္ဓာယိကာယ အစ္ဆယ–ဒေသနာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၃။ ပစ္စုပဋ္ဌိတာတိ တံ တံ ဝတ္ထုကရဏဝသေန ပတိဥပဋ္ဌိတာ ဥပ–ဌ္ဌာယကာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁၅။(–မ၊ဌ၊၂။၂၈၄။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၉။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၆။)

ဥပဒ္ဓာယိကာ (ထီ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍ+အာ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူမ၊ အလုပ်အကျွေးမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာသိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ၊ ဆည်းကပ်ခစားပြီ။ ဥပဒ္ဓာတိ(ခ) ကြည့်။(ခ) တည်ထားပြီ။ဥပဒ္ဓာတိ(ဃ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာသိ (ကြိ)[ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] (က)ထင်ပေါ်လာပြီ။ ဥပဒ္ဓာတိ(က) ကြည့်။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ၊ ဆည်းကပ်ခစားပြီ။ ဥပဒ္ဓာတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာဟိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+ဟိ] ဆည်းကပ်ခစားလော။ ဥပဒ္ဓာတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] ပူဇော်ပြီ၊ ဥပဒ္ဓာတိ–(ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓိတ (တိ) [ဥပ+ဌာ+တ] (ခ) (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ (ခ) ကပ်၍–အနီးဌ်–တည်နေသော (သဒ္ဒတ္ထ)။ စောင့်မျှော်နေသော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)၊ သူ။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာသော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ (ဃ) ရောက်လာသော၊ သူ။ (၂) ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်တည်နေရာဖြစ်သော။ (ခ) (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ သမ္ဘဂ္ဂတေ သိလဝန္ဓေ စီဝရေန ဥပဒ္ဓိတာ။ အံ၊ဌ၊၃ရ၆။ ဥပဒ္ဓိတာတိ ဥပဒ္ဓာယကော (ဥပဒ္ဓာယကာ?)။ အံ၊ဌ၊၂။ ၃၁၂။ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဟောန္ဓိတိ ပဏ္ဍာသာလ–

ပရိဝေဏသမ္ဗဒ္ဓနာဒိဝတ္ထုကရဏေန ဥပဋ္ဌိတာ ဟောန္တိ။ မဟာ၊၂။ခ၉၂။ (ခ) ကပ်၍-အနီးဌိ-တည်နေသော (သဒ္ဒတ္ထ)။ စောင့်မျှော်နေသော (အဘိဓါယတ္ထ)။ သူ။ ဥပဋ္ဌိတာ ဘတိ အသမ္ဘုဏ္ဏာ (ဝိဘ။၄။ မဟာ။၂၆။ အံ။၁။၁၄ရ။ ဗုဒ္ဓတိဝုတ်။၂ရ၄) တိ နု ကေဝလဗ္ဗ ဝိရိယမေဝ၊ သတိပိ မေ အာရမ္ဘကာဘိမုခီဘာဝေန ဥပဋ္ဌိတာ အဟောသိ။ ဝိဘ၊၁။ခ၁ခ။ မဟ၊၁။ခ ၂ရ။ ဗုဒ္ဓတိဝုတ်၊၄။ခ၄ခ။ ဥပဋ္ဌိတာတိ ဩဂါဟနသင်္ခါတေန အပိလာ-ပနဘာဝေန အာရမ္ဘဏ် ဥပဂန္ဓာ ဌိတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ခ၅၄။ မဟိ၁။ ၂ ၂ ၂။ နု ယတ္ထ သာ ဥပဋ္ဌိတော ဟောတိ။ ဒီ၁။၁၅ရ။ မ၁။၁၁၁။ အံ၁။ခ၀ဝ။ နု ယတ္ထ သာတိ ယတ္ထ သုနခေါ ဝိတ္ထ် လဘိဿာမီတိ ဥပဋ္ဌိတော ဟောတိ။ တတ္ထ တဿ ဇဒတ္တာ အာဟင်္ဃ နု ဂဏ္ဍတိ (နဂဏ္ဍာမိ)။ ဒီ၁ဋ္ဌ၁၊ ၂ စ ၂။ မဟ၁ဋ္ဌ၁။ခ၄ စ။ အံ၁ဋ္ဌ ၂။ ၂ ၄ ၆။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာသော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ ဧတေ ဥပဋ္ဌိတေ ပနု နိမိတ္တေ တေန ဘိက္ခုနာ အာစရိယသန္တိကံ ဂန္ဓာ အာရော-စေတမ္ပိ။ ဝိ၁ဋ္ဌ ၂။ခ၀။ သတိ တတ္ထိ အာရမ္ဘဏေ ဥပဋ္ဌိတေ အာရမ္ဘကမုခေန စ္ဘာနေဝိ ဥပဋ္ဌိတာ ဧဝ နာမ ဟောတိ။ မဟိ၁။ခ။ခ၁ခ။ (ဃ) ရောက်လာသော၊သူ။ ဥပဋ္ဌိတန္တိပိ ပါ၊ဌော၊ ဘတ္တကာလေ အာဂတန္တိ အတ္ထော။ သုတ္ထနိ၊ ဌ၁။ခ၆ခ။ (၂) ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ ဒီ၀ါ စ ရတ္ထော စ မယာ ဥပဋ္ဌိတာ။ ဇာ၊ ၁။ခ၉ရ။ (-ဇာ၊ ၂။ခ၀ခ။) ဝနေ ဝသန္တေန တပဿိနာ အဂ္ဂိ ဝိယ မယာ ဥပဋ္ဌိတာ ပရိစရိတာ။ ဇာ၊ဌ၊ခ။၅၀၅။ (-ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂ ၂ ၀။) (၃) ကပ်ရောက်တည်နေရာဖြစ်သော။ ဥပဋ္ဌိတံ သမ္ဗဝိသေသာန (နေတ္ထိ။ခ၀)နှင့် သမ္ဗေသံ ဥတ္တရိမနုဿဝမ္မသင်္ခါတာနံ ဝိသေသာနံ အဓိသီလသိက္ခာဒိဝိသေသာနံ ၀ါ ဥပဝိဋ္ဌန-ဋ္ဌာနံ။ နေတ္ထိ၊ဌ။ဖ၀။ ဥပဝိဋ္ဌတိ တ္ထောတိ ဥပဋ္ဌိတံ၊ ဥပဋ္ဌိတသဒ္ဒဿ အဓိကရဏတ္ထတံ ဒသ္သေတုံ။ နေတ္ထိ၊ဌ။ခ၄ရ။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။ခ၁။

ဥပဋ္ဌိတအာလောကသဗ္ဗာနုန (နု) [ဥပဋ္ဌိတ+ အာလောက+သဗ္ဗာနုန] ထင်ပေါ်လာသော အရောင်အလင်းကို မှတ်သားခြင်း-သိခြင်း-သော။ ဝိသုတ် ကတ္တာ မနသိကရဏေန ဥပဋ္ဌိတအာလောကသဗ္ဗာနုနံ။ အံ၁ဋ္ဌ ၂ ၂ ရ၄။ (-အံ၁ဋ္ဌ၁။ခ ၂ ရ။)

ဥပဋ္ဌိတအာလောကသညာ (တိ) [ဥပဋ္ဌိတ+အာ လောကသညာ] ထင်ပေါ်လာသော-အာလော ကသညာ-အရောင်အလင်းဌာဖြစ်သော အမှတ် သညာ-အရောင်အလင်းဟူ၍ မှတ်သားခြင်း သော။ ထိနမိဒ္ဓဝိကွမ္ဘိကာယ ဝိသုတ် ကတ္တာ မနသိကရဏေန ဥပဋ္ဌိတအာလောကသညာယ ဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဋ္ဌ ၂ ၅ ၂ ၂။

ဥပဋ္ဌိတကာယဿတိ (တိ) [ဥပဋ္ဌိတ+ကာယ ဿတိ] ထင်သော ကာယဂတာသတိရှိသော၊ သူ။ ဥပဋ္ဌိတကာယဿတိ စ ဝိဟရတိ အဗ္ဘမာဂစေတသော။ စူဠနိ။ ၂ ရ၀။

ဥပဋ္ဌိတဌာန (နု) [ဥပဋ္ဌိတ+ဌာန] ကပ်ရောက် တည်နေရာဌာန။ ရာဂါဒိမလဝိရဟိတော ၀ါ ပရိယောဒါတာနံ ဥတ္တရိမနုဿမ္မေ ဝိသေသာနံ ဥပဋ္ဌိတဌာနတ္တာ ပရိသုဒ္ဓံ ပရိယောဒါတံ။ နေတ္ထိ၊ ဝိဘာ။ခ၁။

ဥပဋ္ဌိတနယ (ပု) [ဥပဋ္ဌိတ+နယ] ထင်သော-လာသော-နည်း။ ဥပဋ္ဌိတနယဟ္ဘာဝီ၊ တတ္ထ တတ္ထ ပကာသယံ။ ဝိမတိ၁။ခ။

ဥပဋ္ဌိတနိမိတ္တ (နု) [ဥပဋ္ဌိတ+နိမိတ္တ] ထင်ပေါ်လာသော-နိမိတ်-အာရုံ။ တဏှာပိ သုပိနန္တေ ဥပဋ္ဌိတနိမိတ္တသ ပရိကပ္ပဝသေန ဂဟေတ္မ-တာယ။ အံ၁ဋ္ဌ၁ရ၀။

ဥပဋ္ဌိတမရဏ (တိ) [ဥပဋ္ဌိတ+မရဏ] ထင်-သော-ကပ်၍တည်သော-သေခြင်း ရှိသော

သေခါနီးနေသောဲသူ။ အဿ ဥပဒ္ဓိတ-
မရဏသ ဒေဝပုတ္တသ ပဋ္ဌ မရဏသ
ပုဗ္ဗနိမိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၂၄၃။

ဥပဒ္ဓိတဝတ္ထု (ပု) [ဥပဒ္ဓိတ+ဝတ္ထု] ထင်ပေါ်လာ
သောအဆင်းအာရုံ။ ဝတ္ထုတောတိ ဝိစုပိတ္ထ-
တာရဏရူပါဒီသု ဝိယ ဥပဒ္ဓိတဝတ္ထုတော။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒီ၊၁။၃၃၇။

ဥပဒ္ဓိတဿ(ဿ)တိ (တိ) [ဥပဒ္ဓိတ+သတိ] (၁)
ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သတိ။(၂)
ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သတိရှိသောဲသူ။
(၁) အတ္ထတော ဟိ သော (အပ္ပမာဒေါ)
သတိယာ အဝိပ္ပဝါသော၊ နိစ္စံ ဥပဒ္ဓိတဿတိယာ
တေ နာမ်။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ရဖ်။ (တိ) (၂)
မယမေတ္ထ ဥပဒ္ဓိတဿတိ ဘဝိဿာမာတိ
သလ္လေခေါ ကရတိယော။ မ၁၊၅၂။ ဥပဒ္ဓိတာ
သတိ ဧတေသန္တိ ဥပဒ္ဓိတဿတိ။ နိစ္စံ
အာရမ္ဘကာဘိမုခပ္ပဝတ္တသတိနမေတံ အဓိဝစန်။
မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၉၄။ ဥပဒ္ဓိတဿတိ ပုဂ္ဂလော
အပ္ပဟရဇက္ခော။ ပဋိသံ။၁၁ဖ။ အာရမ္ဘဏံ ဥပေစ္စ
ဋ္ဌိတာ သတိ အဿာတိ ဥပဒ္ဓိတဿတိ။ ပဋိသံ၊
ဋ္ဌ၊၂။၂။ ယထာ စ ပီတိ နု ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဧवं
ဥပဒ္ဓိတသတိတာယ သတိမာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၂။
အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၈။

ဥပဒ္ဓိတဿတိပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥပဒ္ဓိတဿတိ+ပုဂ္ဂလ]
ထင်-ကပ်၍တည်-သောသတိရှိသော-ပုဂ္ဂိုလ်။
တိဿဒတ္ထတ္ထေရအဘယတ္ထေရသဒိသော ဥပဒ္ဓိ-
တဿတိ ပုဂ္ဂလေ သောဝနေန-----သတိ-
သမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ၆။

ဥပဒ္ဓိတဿတိပုဂ္ဂလသောဝနာ (တိ) [ဥပဒ္ဓိတ
ဿတိပုဂ္ဂလ+သောဝနာ] (၁) ထင်-ကပ်၍
တည်-သောသတိရှိသောပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲဆည်း
ကပ်ခြင်း။ (တိ) (၂) ထင်-ကပ်၍တည်-သော
သတိရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲဆည်းကပ်ခြင်းရှိ
သော၊သူ။ (၁) စတူဟိ ကာရဏေဟိတိ သတိ-
သမ္ပယော မုဋ္ဌဿတိပုဂ္ဂလပရိဝဇ္ဇနာ ဥပဒ္ဓိတ-
ဿတိ ပုဂ္ဂလသေဝနာ တဒဓိမုတ္တတာတိ။ ဒီ၊
ဋီ၊၂။၁၂၉။(-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ရ၁။) (တိ)(၂)
စတ္တာရော ဓမ္မာ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂံသ ဥပ္ပါဒါယ
သံဝတ္တန္တိ-----ဥပဒ္ဓိတဿတိပုဂ္ဂလသေဝနတာ
တဒဓိမုတ္ထ- တာတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝရ၆။

ဥပဒ္ဓိတာကာရ (ပု) [ဥပဒ္ဓိတ+အာကာရ] ထင်ပေါ်
လာသောအခြင်းအရာ။ ဝိဘူတာကာရောတိ
ပဏ္ဍတ္တိ သမတိက္ကမိတ္တာ အသုဘာဘာဝသ
ဥပဒ္ဓိတာကာရော။ မ၊ဋီ၊၁။ဝ၆၄။

ဥပဒ္ဓိတာကာရကထန (နာ) [ဥပဒ္ဓိတာကာရ+
ကထန] ထင်ပေါ်လာသော-အခြင်းအရာ
အားဖြင့်ဆိုခြင်း။ အနုမာနေန အတ္ထနော
အနုဘုဒ္ဓိယာ နယဂ္ဂါဟေန ဥပဒ္ဓိတာကာရကထန်။
ဝိ၊ဋ္ဌ။၁။၁၉၅။

ဥပဒ္ဓိတာကာရဂ္ဂဟဏ(နာ) [ဥပဒ္ဓိတာကာရ+
ဂဟဏ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာကို
မှတ်ယူခြင်း။ တေသု သညာဝိပလ္လာသော
မုဒုကော ဒုဗ္ဗလော သုဘာဒိဝသေန ဥပဒ္ဓိတာ-
ကာရဂ္ဂဟဏမတ္တတ္ထာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၂၁။

ဥပဒ္ဓိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] ပြုစုလုပ်ကျွေး
၍။ ပစ္စယေဟိ ဥပဒ္ဓိတ္တာ၊ တတော ကာလ-
ကံတာ အဟံ။ အပ၊၂။၂၁၅။

ဥပဒ္ဓိ(ဒ္ဓိ)ယမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+ယ+မာန]
ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော။သူ။ ပါလိလေယျ-
ကေန ဟတ္ထိနာ ဥပဒ္ဓိယမာနော ဟသုကံ
ဝဿာဝါသံ ဝသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၊ရ။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ
၂။ဝ၂၁။ မ၊ဋီ၂။ဝ၁ဖ။) တေန ဥပဒ္ဓိယမာနော။
ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ။

ဥပဒ္ဓိဿံ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+သံ] ပြုစုလုပ်ကျွေး
ပါအုံ့။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓိဿတိ (တိ) (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သတိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးလတ္တံ့။ ဥပဌာတိ-(၁)ကြည့်။

ဥပဓိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သန္တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓေထိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓ္ဓေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္ဓ။ဝိဒ္ဓ ဥပဓ္ဓေန္ဓ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူ။ ဒုက္ခိတံ သဟစိဝိနိ နေဝ ဥပဓ္ဓေန္ဓိယာ နှ ဥပဌာပနာယ ဥဿုက္ကံ ကရောန္တိယာ ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၅။၁၁၁။ (သျှ-ဌ ဥပဌဟန္တိယာ-ရှိ)

ဥပဓ္ဓေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တိ] (က)ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။ (ခ) ပူဇော်ကြကုန်၏။ ဥပဌာတိ-(၈) ကြည့်။

ဥပဓ္ဓေန္တိ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ+ဣ] ဥပဓ္ဓေန္ဓ ကြည့်။

ဥပဓ္ဓေမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓ္ဓေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ယျ] ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓ္ဓေသိ[1] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+သိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓ္ဓေသိ[2] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဒုယ္ဟတိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ယ+တေ] လောင်ကျွမ်း၏။ ပူလောင်၏။ အတိတာပေန ပဇဝိ ဥပဒုယ္ဟတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၆၉။

ဥပဒုဟန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဒုဟန္ဓ] လောင်ကျွမ်းသော၊ ပူလောင်သော။ ဒီဝသသန္ဓတ္တံ အယောသူလ သမ္ဘတ္တ ဥပဒုဟန္ဓံ ကတ္ထသောတံ ပဝိသေယျ။ မိလိန္ဒ။ ၂၇၇။

ဥပဒုဟိတ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+တ] လောင်စေအပ်သော။ အညေန ကဋ္ဌေန ဥပဒုဟိတော ဘိယ္ယောသော မတ္ထာယ ဇလေယျ။ မိလိန္ဒ။ ၂၂၇။

ဥပဓု (ပုဒ်နှ) [ဥပ+ဓေ။(ဥပါဓိ-သံ) အသတိ ခေပေတိ သမုဒါယန္တိ အရောဟတော။ တတာ အဒ္ဓါ။ ဥပရောတိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝနိတံ၊ ဒေတေ တယော ပုမေ။-----ဒေတေ အရာဒယော တယော အသမေ ဘာဂေ ပုမေ၊ သမေ တု နပုံသကေတိ ရူပဘေဒေနာဟ "အဒ္ဓံ ဝုတ္ထံ သမေ ဘာဂေ"တိ။-----"အဒ္ဓံ ဝုတ္ထံ သမေ ဘာဂေ"တိ ဣတ္ထ "အဓုံ ဥပဓု"နှိ ဣဒံ ဒွယမ္ပိ သဂ်ဟိတံ-ဟူသောအတိဓာန်ဋီကာ၅၃-၅၄-အလို အချို့အဝက် အနက်ဟောမူ ပုံလိင်, ထက်ဝက်အနက်ဟောမူ နပုံလိင်ဟု မှတ်ရာ၏။ Critical အတိဓာန်နှင့် ဦးဟုတ်စိန် အတိဓာန် တို့၌ တိလိင်ဟုပြထား၏။ ပါဠိတော် အဋ္ဌ-ကထာ ဋီကာ ယောနောတို့၌မူ ပုံလိင်, နပုလ္လိင်ရုပ်များ တွေ့ရ၏။ ဤ၌မူ ဓာန်ဋီနှင့် ပြလတ္တံ့သော သာဓကများ အတိုင်း"ပုဒ်နှ" ဟုနှစ်လိင် ပြထားပါသည်။] (၁) ထက်ဝက်။ (ပု)(၂) အချို့အဝက်။ (၁) ဥပဓုမိဒံ ဘဏ္ဍ ပြဟ္ဘစရိယသ။ သံ၁။၈၇။ မဗ္ဗ၊ ၂။။၂ရရ။ ဥဒါန၊ ၆။ ၂၀၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ခ၉၅။ ယာ ဧသာ ကလ္ယာဏမိတ္တတာ နာမ၊ သာ ဥပဓုံ၊ တတော ဥပဓုံ အာဂစ္ဆတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၁၄ခ။ ဥပရော ဘာဂေါ။ ပါစိတ်ယော။ခ၃ရရ။ (ပု)(၂) မဟာကဿပတ္ထေရော "ရာဇဂတ် အာဝုသော ဂစ္ဆာမာ"တိ ဥပဓုံ ဘိက္ခုသံဃံ ဂဟေတ္တာ ဂေါ် မဂ္ဂံ ဂတော၊ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရောပိ အာဝုသော ဥပဓုံ ဂဟေတ္တာ ဂေါ် မဂ္ဂံ ဂတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ရ။ (ဥပဓုံ၊ထက်ဝက်သော၊ဝါ-နှစ်ရာ ငါးဆယ်သော-ဟု မအူသျှ၌ အနက်ပေး၏။ သီ၊

ဦး၊သစ်–ရှင်းချက်ကိုထောက်လျှင် ဥပနုံ–အချို့, အဝ်ကသော–ဟုသာ အနက်ပေးသင့်မည်ထင်သည်။) ဥပနုသ်ဃောတိ ·ဟိ သကသက–ပရိသာဘူတော ဘိက္ခုဂဏော ဂယှတိ ဥပနု–သဒ္ဒေသ အသမေပိ ဘာဂေ ပဝတ္တတ္တာ။ ယဒိ ဟိ သန္ဓိပတိတေ ဘိက္ခုသ်ဃေ ဥပနုသ်ဃေန သဒ္ဒိန္တိ အတ္ထံ ဂဏှေယျ။ တဒါ သ်ဃသ္သ ဂဏနပထမတိတတ္တာ နှ ယုဇ္ဇတေဝ၊ ယဒိ စ သဂါ်ယနတ္ထံ ဥစ္စိနိတာနံ ပဌမန္တိ ဘိက္ခုသတာနံ မဇ္ဈေ ဥပနုသ်ဃေန သဒ္ဒိန္တိ အတ္ထံ ဂဏှေယျ၊ ဝေမ္မိ တေသ် ဂဏပါမောက္ခာနံ ယေဝ ဥစ္စိနိတတ္တာ နှ ယုဇ္ဇတေဝ။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။၆ရ။

ဥပနုအင် (နှ) [ဥပနု+အင်] ထက်ဝက်သော ကိုယ်အင်။ သော အာဂန္ဓာ ရာဇင်္ဂေ အာကာသေ ဌတ္တာ ဥပနုအင်် နာမ ဒသ္သေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၂၅။

ဥပနုဥပေါသထကမ္မ (နှ) [ဥပနု+ ဥပေါသထ ·ကမ္မ] ထက်ဝက်သော ဥပုသ်ကံ။ ဥပနု–ဥပေါသထကမ္မံ နိဿာယ ဟိ ဒေဝတာယ သာ သမ္ဘတ္ထိ လဒ္ဓါ။ မဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။

ဥပနုကပ္ပ (ပု) [ဥပနု+ကပ္ပ] ထက်ဝက်သော–ကပ်–ကမ္ဘာ၊ အသင်္ချေယျကပ်၏ ထက်ဝက်။ တေသံ ကိတ္တက် အာယုပ္ပမာဏံ၊ ဥပနုကပ္ပေါ။ အဘိ၊ဝိ။၄၃၃။ တေသံ ဥပနုကပ္ပေါ အာယု–ပ္ပမာဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၄။ ဥပနु–ကပ္ပေါတိ အသင်္ချေကပ္ပသ ဥပနုကပ္ပေါ။ အံ၊ဦ၊၃။၁၆၈။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၂။)

ဥပနုကမ္ဘ (နှ) [ဥပနု+ကမ္ဘ] ထက်ဝက်သောကံ။ မနောကမ္ဘံ ဥပနုကမ္ဘံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄ရ။ မဋ္ဌ၊ ၃။၁၆၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ မနောကမ္ဘံ အနော–ဋ္ဌာရိကတ္တာ ဥပနုကမ္ဘံ။ ဒီ၊ဦ၊၁။၂၂၄။ သံ၊ဦ၊ ၂။၂ရ၀။

ဥပနုကဟာပဏ (ပု) [ဥပနု+ကဟာပဏ] ငွေ တစ်ကျပ်၏ ထက်ဝက်။ ပါဒ်, ဥပနုကဟာပဏ်, ကဟာပဏ် ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၆၉။

ဥပနုကာယ (ပု) [ဥပနု+ကာယ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်၊ ကိုယ်တစ်ပိုင်း။ ဟေဋ္ဌိမေန ဥပနु–ကာယေနာ(သံ၊ဝ။၁၅၈)တိ နာဘိတော ပဋ္ဌာယ ဟေဋ္ဌိမကာယေန။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၀၃။ ဥပနုကာယံ ဒဿေန္တိယော တိဋ္ဌန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၂၉။ (– ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၃၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ရ၃။ အံ၊ဦ၊၂။၂၄၀။)

ဥပနုကာလ (ပု) [ဥပနု+ကာလ] ထက်ဝက်သော အချိန်ကာလ။ ရဿန္တိ တတော ဥပနုကာလေန ဝတ္ထမ္ဘံ အကာရာဒီ။ ကခါ၊ဦ၊သစ်။၁ရ၅။

ဥပနုကာသိ (ပု) [ဥပနု+ကာသိ] တစ်ထောင်၏ထက်ဝက်၊ ကျပ်ငွေငါးရာ။ အနုကာသိကံ ကမ္မလံ ပါဟေသိ ဥပနုကာသိနံ ခမမာနံ။ ဝိ၊ ၃။၃၉၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀၂။)

ဥပနုကုဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပနု+ကုဋ္ဌိ] ထက်ဝက်ပြည့်သောဇိုး။ ယံ ပန ဥပနုကုဋ္ဌိယံ ဝါ ရိတ္ထ–ကုဋ္ဌိယံ ဝါ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၆။ ဥပနုကုဋ္ဌိယန္တိ ဥပနုပုဏ္ဏာယ ကုဋ္ဌိယာ။ ဝိမတိ၊ဝ။၁ရရ။

ဥပနုကွာယိတ (တိ) [ဥပနု+အကွာယိတ] ထက်ဝက်ခဲစားအပ်ပြီးသော (ကျွတ်ထိန်မိတ်)။ ဥပနु–ကွာယိတေ စ ယေဘုယ္ယေနခါယိတေ စ ထုလ္လစ္စယံ၊ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂ရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂ရ။ ကခါ။ ၁၁၄။ ဝဇိရ။ ၁၀၄။ သာရတ္ထ၊၂။ရ၉။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၄၄။ ကခါ၊ဦ၊သစ်။၁ရ၅။)

ဥပနုဂါထ (ထီ) [ဥပနု+ဂါထ] ထက်ဝက်သော ဂါထ၊ ဂါထဝက်။ ကိ ကာဟသိ——ဂယာတိ အယံ ပန ဥပနုဂါထ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃ဝ၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။)

ဥပနုဂါမ (ပု) [ဥပနု+ဂါမ] ထက်ဝက်သောရွာ၊ ရွာတစ်ပိုင်း။ ဥပနုဂါမော၊ ဂါမော၊ ဇနပဒေါ။

အဘိ၊ဌ၊၂။၂၄၀။

ဥပနုဂုဏ (ပု) [ဥပနု+ဂုဏ] ထက်ဝက်သော-ဂုဏ်-အကျိုးအာနိသင်။ ကလျာဏမိတ္တတာဟု ပန ဥပနုဂုဏော လဗ္ဘတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ဗြဟ္မစရိယံ စရန္တဿ ဥပနုဂုဏော ကလျာဏမိတ္တတော လဒ္ဓမ္ဘော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၈။

ဥပနုဂ္ဂနကမာသ (ပု) [ဥပနုဂ္ဂနက+မာသ] ပဲ ဝက်မျှထိုက်တန်သောတန်ဆာ။ လောဟမု-မာသောတိ လောဟမယော ဥပနုဂ္ဂနက-မာသော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၃။

ဥပနုစတုတ္ထ (တိ) [ဥပနု+စတုတ္ထ] အခွဲ-ထက်ဝက်-ဖြင့် လေးခုမြောက်ဖြစ်သော၊ သုံးခုခွဲဖြစ်သော။ အနုုနာနီတိ ဥပနုစတုတ္ထာနီ၊ တိကီ သတာနိ ပညာသဏ္ဌာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၂၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄၁။

ဥပနုဆ္ဆ (တိ)[ဥပနု+ဆ] ထက်ဝက်မိုးအပ်သော (ကျောင်း)။ ဥပနုဆ္ဆေ ဥပနုပရိဆ္ဆေ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋဿ။ ဝိ၊၂။၂၈။ ဝိ၊ဌ၊၃၅။ ဝိ၊သင်္ခ၊၈၆။ ယဿ ဒ္ဒိသု ဘာဂေသု ကော ဆေ ဆန္နော ဧကော အဋ္ဌန္နော၊ ဣဒံ ဥပနုဆ္ဆံ နာမ သေနာသနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၀။ (–ဝိမတိ၊ ၁။၁၄၄။ ဝိမတိ၊ ၂။ရ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၂)

ဥပနုဆ္ဆနုပရိဆ္ဆန (တိ) [ဥပနု+ဆ+ပရိဆ္ဆန] ထက်ဝက်မိုးအပ်,ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ ဥပနုဆ္ဆနုပရိဆ္ဆနဒီသူ(ကင်္ခါ။၁၉၃)တိ အာဒိ-သဒ္ဒေန "သဗ္ဗဆ္ဆေ စူဠကပရိဆ္ဆေ------ စူဠကဆ္ဆေ ဒုက္ကဋ"န္တိ အဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တာနံ ဂဟဏံ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၂။

ဥပနုဆ္ဆနသီဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပနုဆ္ဆနသီဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာန] ထက်ဝက်ပြတ်သော သီဟိုဠ်ပေါက်တူး သဏ္ဌာန်ရှိသော။ (အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၄၆–တို၌ ဒွေ အက္ခကင်္ဂုန်၊ ဒွေ ကောဋ္ဌဋ္ဌိန်၊ ဒွေ ဟာဟုဋ္ဌိန် ဟု အစဉ် လာရှိသည်။ ခုဒ္ဒကဌ၊၃။–၌ ဒွေ အက္ခကဋ္ဌိန်၊ ဒွေ ပိဋ္ဌိဟာဟဋ္ဌိန် ဒွေ ဟာဟ-ဋ္ဌိန်–ဟု အစဉ် လာရှိသည်။ အဘိ၊ဌ၊နှင့် ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ–တို၌ ကောဋ္ဌဋ္ဌိန် ကေထောပရိက္ခိတသီဟဋ္ဌ-ကုဒါလသဏ္ဌာနာနိ–ဟုဖွင့်ကြသည်။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။၃၉–၌ ပိဋ္ဌိဟာဟဋ္ဌိန် ဖရသုဖရသဏ္ဌာနာနိ၊ ဥပနုဆ္ဆနသီဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာနာနီတိပိ ကေ-ဟုဖွင့်သည်။ အဘိ၊ဌ၊နှင့် ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ–အယူအဆ ကို ကေ ဟု ရည်ညွှန်းဟန်တူ၏။ ကောဋ္ဌဋ္ဌ၊ ပိဋ္ဌိဟာဟဋ္ဌ–နှစ်ပုဒ်တို့ကို လက်ပြင်ရိုး ဟု ပြန်နိုင်၏။ ကောဋ္ဌဋ္ဌ–ကိုကား ပခုံးစွန်းရိုး–ဟု လည်း သျှ မှားဌ် ပြန်ဆိုကြ၏။) ပိဋ္ဌိဟာ-ဋ္ဌိန်----ဥပနုဆ္ဆနသီဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာ-နာနီတိပိ ကေ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၃၉။

ဥပနုဏ္ဏာ(ဏ)ယမာန(တိ) [ဥပနု+ဏ္ဏယမာန] ထက်ဝက်လောင်ကျွမ်းအပ်သော။ ဥပနုဏ္ဏာ-(ဏ)ယမာနာနံ ဒါရူနံ ကလာပံ ဥက္ခိပိတ္တာ-မ၊ဌ၊၃။၁၆၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈၂။

ဥပနုဌာန (နဿ) [ဥပနု+ဌာန] ထက်ဝက်သော အရပ်။ ဇိဂုစ္ဆန္တော နာမ ယဒါ ဥပနုဌာနေ မုတ္တော ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၃။

ဥပနုတ္ထေရ (ပု) [ဥပနု+ထေရ] ထက်ဝက်သော ထေရ်ရှင်မြတ်။ တသ္မာ တံ ဟေတုံ ဝဋ္ဋတိတိ ဥပနုတ္ထေရာ အာဟံသု။ ဝိ။ဌ၊၂။၂၉၀။ ဝိ၊ သင်္ခ။၁၀၂။

ဥပနုအရု (တိ) [ဥပနု+အရု] ထက်ဝက် မီးလောင်အပ်သော။ ဆဝဋ္ဌကာနိတိ ဥပနုဒဏ္ဍာနိ အဋ္ဌိနိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၅၃။

ဥပနုဒိဝသ (ပု) [ဥပနု+ဒိဝသ] နေ့ထက်ဝက်။ အဟော ဝတာယံ ဥပနုဒိဝသံ ဧဝေယ်။ အံ၊ ၃။၁၃၆။ ဥပနုဒိဝသော ဥပ္ပါဒေတ္ဝေဟော ဥပနုဒိဝသော ဝယေတ္ဝေဟော။ အဘိ၊ဟ။၁၅၆။

(–ဒီဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၄။ အဋ္ဌ၊၁။ဝ၃၃။)

ဥပမုဒုဿ (နာ) [ဥပမု+ဒုဿ] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုး ထက်ဝက်၊ပုဆိုတစ်ပိုင်း။ ဥပမုဒုဿမဒါသယံ။ အပ၊၁။၁၄။ ဥပမုဒုဿံ ဒတ္တာန။ ဗောဓိ၊ ၂။ရ၆။ ထေရဗ္ဗ၊၁။၆၈။

ဥပမုဒုဿဒါန (နာ) [ဥပမုဒုဿ+ဒါန] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝက်ကို ပေးလှူခဲ့ခြင်း။ ဥပမုဒုဿ–ဒါနေန၊ မောဒါမိ အကုတောဘယေ။ အပ၊ ၂။ရ၇။

ဥပမုဒုဿဒါယက (ပု) [ဥပမုဒုဿ+ဒါယက] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝက်ကို ပေးလှူဆုံးသော (ထေရ်)။ အာယသ္မာ ဥပမုဒုဿဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တ။ အပ၊ ၂။ရ၇။

ဥပမုဒုဿဒါယကတ္တေရ (ပု) [ဥပမုဒုဿဒါယက+ထေရ] ဥပမုဒုဿဒါယကမည်သော ထေရ်၊ ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝက်ကို ပေးလှူဘူးသော ထေရ်။ ထေရာပဒါနာပါဠိ၊ ၅၀–ဝဂ်၊ ၅–အပဒါန၊ အပ၊ ၂။ရ၆၊ရ၇။

ဥပမုနာဠိ (ထီ) [ဥပမု+နာဠိ] တစ်ကွမ်းစား၏ ထက်ဝက်၊ တစ်ကွမ်းစား၏ထက်ဝက်ပမာဏ ရှိသောဆန်။(ပရိဝါအဋ္ဌကထာနိဿ္ဝ၂၅၂–၌ "ကွမ်းစားလတ်သောဆန်"ဟု စာရိုက်ထားသည်ကိုတွေ့ရ၏။) တတြ ပါဒေ ဒေဝသိုက်နာဠိ၀ါ ဥပမုနာဠိ၀ါ------ဒေဝ္ဘေန အပလောကနကမ္မံ ကတ္တာ၀ ဒါတမ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၄။ ၂၅၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၀၃။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃၁၈။)

ဥပမုနာဠိကောဒန (ပု၊နာ) [ဥပမုနာဠိ+ဩဒန။ နာဠိယာ ဥပမော ဥပမုနာဠိ၊ ဥပမုနာဠိယာ ဩဒနော ဥပမုနာဠိကောဒနော။ မဇ္ဈ၊သ္ဝ ၄။ရ၅ ၂။] ကွမ်းစားထက်ဝက်ချက်ထမင်း၊ မဂဓတိုင်းသုံးပြစ်သော–နာဠိ–ကွမ်းစား–၏ ထက်ဝက်ချက်အပ်သောထမင်း။ တစ်ခွက်၏ ထက်ဝက်–တစ်စလယ်–ချက်ထမင်း။ (ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော သာရတ္ထဒီကာအတိုင်း နှစ်စလယ်သည်, သို့မဟုတ် တစ်ခွက်သည် မဂဓနာဠိမည်၏။ ထို့ကြောင့် ဥပမုနာဠိဟူသည် တစ်စလယ်တည်း။) ပတ္ထောဒနန္တိ မဂဓနာဠိယာ ဥပမုနာဠိကောဒနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၂။ ၂၅ ၂။ မဂဓနာဠိယာ ဥပမုပ္ပမာဏော ဣဒ ပတ္ထောတိ အာဟ" ပတ္ထောဒနန္တိ မဂဓနာဠိယာ ဥပမုနာဠိ–ကောဒန"န္တိ။ ဣမိနာ စ "ပတ္ထဒ္ဒယံ ဓုဝ၀–နာဠိ"တိ ဒဿိတံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၄ ၂ ၈။

ဥပမုနိကာယ (ပု) [ဥပမု+နိကာယ] ထက်ဝက်သောနိကာယ်။ အဂ္ဂတ္ထရဘာဏကေန ဟေဋ္ဌာ ၀ါ ဥပရိ ၀ါ ဥပမုနိကာယော ဥဂ္ဂဟေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၅ ၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၄။

ဥပမုပံသုက (တိ) [ဥပမု+ပံသု+က] ထက်ဝက်သောမြေမှုန့်ရှိသော။ကိုယ်ပေါ် ယေဘုယျပံသုံ အပ္ပပံသုံ စ ပထဝီ ဝတ္တာ ဥပမုပံသုကာ ပထဝီ နု ဝုတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဝု။ ၁ ၅။

ဥပမုပဋိဝိသ (ပု) [ဥပမု+ပဋိဝိသ] ထက်ဝက်သော–အဖို့–ဝေစု၊ ဝေစု၏ထက်ဝက်။ သာမဏေရာနံ ဥပမုပဋိဝိသ (ဝိ၊ဝု။ဝ၃၈) ဣတိ ဣတ္ထ-----ဘေသ်ယေ ဥပမုဘာဂေါ ဒါတမ္မော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝု။ ၄ ၀ ၅။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂ ၄ ရ။ သာရတ္ထ၊ဝု။ဝ၃ ၃။)

ဥပမုပဏ္ဏ၀ဏ္ဏ (တိ) [ဥပမု+ပဏ္ဏ၀ဏ္ဏ] ထက်ဝက်ဖျော့တော့သော အသင်းရှိသော။ ဥပမုရတ္ထစီ၀ရ–ကြည့်။

ဥပမုပထ (ပု) [ဥပမု+ပထ] ထက်ဝက်သောခရီး။ ခရီးတဝက်။ အဟံ ဥပမုပထံ ဂ၀ေ့ယ္ယံ။ ဒီ၊ ဝ။ ၉။ (–ဒီဋ္ဌ၊ဝု။ ၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ရ ၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၀။)

ဥပနုပ(ပ္ပ)မာဏ (တိ) [ဥပနု+ပမာဏ] ထက်ဝက်သော–ပမာဏ–အတိုင်းအတာ–အတိုင်းအရှည်–ရှိသော။ ဝိတ္ထာရတော တတော ဥပနု–ပ္ပမာဏံ ဟောတိ။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ၊၃၃။ သိနေရု–ပမာဏတော ဥပနုပ(ပ္ပ)မာ်ကောပိ ယုဂန္ဓရ–ပမ္ဗတော ပဏဝိယံ သုပ္ပတိဋ္ဌိတော။ သာရတ္ထ၊ဋ၊၂၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ၊၂၄၂။

ဥပနုပရိကိ္ခတ္ထ (တိ) [ဥပနု+ပရိကိ္ခတ္ထ] ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ အာရာမော ပန ဥပနုပရိကိ္ခတ္ထောပိ ဗဟုတရံ ပရိကိ္ခတ္ထောပိ ပရိကိ္ခတ္ထောယေव။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။ဋ၊ဋ။

ဥပနုဝရိစ္ဆန္န (တိ) [ဥပနု+ပရိစ္ဆန္န] ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ ဥပနုစ္ဆန္နေ ဥပနု–ပရိစ္ဆန္နေ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသာ။ ဝိ၊ဘ၊ဋ၊ဂ။ ဝိ၊ဌ၊ဋ၊ဋ၊ဋ၊ဂ။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။ဂ၆။ သာရတ္ထ၊ဋ၊ဋ။

ဥပနုပသာဒ္ဒိက (တိ) [ဥပနု+ပသာဒ္ဒိက] ပသာဒ္ဒိ–အချို့အဝက်ကို ဟောကြားသောသုတ်။ (ပဌမ,ဒုတိယအာနန္ဒသုတ်တို့၌ ပသာဒ္ဒိ အပြည့်အစုံ ဟောကြားသည်၊ ပဌမ,ဒုတိယသမ္မဟုလသုတ်တို့၌ အရှုပစ္စာန်ဝင်စားသူ၏ ပသာဒ္ဒိကို မဟော၊ ထို့ကြောင့် ထိုနှစ်သုတ်၌ အချို့အဝက်သော ပသာဒ္ဒိကို ဟောသည်ဟု ဆိုလိုရင်းပြန်သည်။ သံ၊ဋ။၄၂၀–၄၂၂။ သံ၊ဌ၊ဋ။ဘ၂၀။ သံ၊ဋီ၊ဋ၊ဋ၃၉–တို့ တိုက်ဆိုင်ကြည့်။) ပစ္ဆိမာနိ ဥပနုပသာဒ္ဒိကာနိ။ သံ၊ဌ၊ဋ။ဘ၂၀။(–သံ၊ဋီ၊ဋ၊ဋ၃၉။)

ဥပနုဝိဒဟိတ (တိ) [ဥပနု+ဝိဒဟိတ] ထက်ဝက်ဝိတ်အပ်သော။ ဂန္ဓကုဋိဒ္ဒါရံ ဥပနုဝိဒဟိတံ ကတ္တာ။ မ၊ဌ၊ဋ။ရ၀။

ဥပနုဝိဟိတ (တိ) [ဥပနု+ဝိဟိတ] ထက်ဝက်ဝိတ်အပ်သော။ ဥပနုဝိဟာတာနိ ဒ္ဒါရာနိ ကတ္တာ။ မ၊ဌ၊ဋ။ဋ၀ဋ။

ဥပနုဖာသုကာ (တိ) [ဥပနု+ဖာသုကာ] ထက်ဝက်သောနံရိုး။ ဂဏသာ ဥပနုဖာသုကာ သဠိတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ။ဘ၀၄။

ဥပနုမလိတ (တိ) [ဥပနုမလ+ဣတ] ဖြစ်သော ထက်ဝက်ခွန်အားရှိသော၊သူ။ အာပါဒိတောတိ ဥပနုမလိတော ပဋိပါဒိတော။ မဟာနိ၊ဌ။ဋ၄ဋ။

ဥပနုမာဟုပ္ပမာဏ (တိ) [ဥပနုမာဟု+ပမာဏ] လက်မောင်း၏ ထက်ဝက် ပမာဏရှိသော။ လက်မောင်း၏ တစ်ဝက်အတိုရှည်လျှားသော။ တစ်တောင်ရှည်လျှားသော။ သာ ပနေသာ ကောဋိယံ ဂဟေတ္တာ အာကနိယမာနာ ဥပနုဗာဟုပ္ပမာဏာ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဋ။ဋ၄။ မ၊ဌ၊ဋ။ဋ၆ဋ။

ဥပနုဘာဂ (ပု) [ဥပနု+ဘာဂ] ထက်ဝက်သောအဖို့။ ဥပနုဘာဂံ ဘတ္တာသ၊ ဒဒါမိ ယောမေ ဟ္ကစ္ဆတိ။ ဇာ၊ဋ။ဋ၆ဘ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ဘ၁ဋ။ ဥတ္တရာယ ဒိဘာယ ဥပနုဘာဂေန သိမံ အတိဟ္ကမိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ဋ၄ဋ။

ဥပနုဘာဂဂတ (တိ) [ဥပနုဘာဂ+ဂတ] ထက်ဝက်ဘောအဖို့၌–ရောက်–တည်ရှိ–နေသော။ အန္ဓောသီမာယ ဌိတံ ဥပနုဘာဂဂတမေဝ ဥဒက ,စလိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ဋ၄ဋ။

ဥပနုဘာဏဝါရ (ပု) [ဥပနု+ဘာဏဝါရ] ထက်ဝက်သောဘာဏဝါရ။(ဘာဏဝါရ–လည်းကြည့်) တေဝီသတိပဒါမိကော စ ဥပနုဘာဏ–ဝါရော။ မ၊ဌ၊ဘ။ဋ။ မ၊ဋီ၊ဘ။ဋ၀။

ဥပနုမံသ (နဿ) [ဥပနု+မံသ] ထက်ဝက်သော အသား။ ဟေ မံ မာရေတ္တာ ဥပနုမံသံ ခါဒိတ္တာ။ မ၊ဌ၊ဘ။ဋ၁ဝ၆။ သံ၊ဌ၊ဋ။ဋ၉၆။

ဥပနုမဠ္ဍ (ပု) [ဥပနု+မဠ္ဍ] ထက်ဝက်သော လမ်းခရီး၊ ခရီးတဝက်။ အထေကော ဥလ္ဂက–သကုကော ဘဂဝတိ ဂါမံ ပိဏ္ဍာယ ပဝိသန္တေ

ဥပနုမဂ္ဂ် အနုဂဠတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၂၂။ (–မဇ္ဈိ၊ ၄။၁၃၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၈။)

ဥပနုမဏ္ဍလ (တိ) [ဥပနု+မဏ္ဍလ] ထက်ဝက်သောအဝန်းရှိသော(လ)၊ လတခြမ်း။ အာဒိ–သဒ္ဒေန စဏ္ဍာသ ဥပနုမဏ္ဍလတာရာဟုဂ္ဂဟ–တာဒိနံ သင်္ကော ဒဋ္ဌော။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၁၈။

ဥပနုမုဏ္ဍ (တိ) [ဥပနု+မုဏ္ဍ] ထက်ဝက်–ခေါင်းရိတ်–ခေါင်းတုံး–ဦးပြည်း–ထားသော၊ သူ။ ဒီဃကေသေ ဥပနုမုဏ္ဍေ မုဏ္ဍေ မိဿက–ကေသေ ဥပနုရတ္တစီဝရေ ပဏ္ဍုကစီဝရေ––––––––ကရောန္တေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈။(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၀၈–၌ ဥပနုမုဏ္ဍမုဏ္ဍေ–ဟုရှိ၏။ ဝိသုဒ္ဓိ၌ လာရှိသော ပါဠိကသာ သဘာဝကျသည်။)

ဥပနုမုဏ္ဍမုဏ္ဍေ–အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနုရဇ္ဇု (နာ) [ဥပနု+ရဇ္ဇု] ထက်ဝက်သော–မင်းအမြှစ်–မင်းရာထူး–မင်းစည်းစိမ်။ နာဂ–ရာဇာ တံ နာဂဘဝနံ နေတ္တာ ဥပနုရဇ္ဇေန သမ္ဘာနေတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၈။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၀၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉။)

ဥပနုရတ္တစီဝရ (တိ) [ဥပနု+ရတ္တစီဝရ] ထက်ဝက် နီမြန်းသော သင်္ကန်းရှိသော၊သူ။ ဥပနု–ရတ္တဝဏ္ဏဥပနုပဏ္ဍုဝဏ္ဏာဒီသု အညတရဝဏ္ဏန္ဒေ ဥပနုရတ္တစီဝရေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၂။ ဥပနု–မုဏ္ဍ–လည်းကြည့်။

ဥပနုရတ္တဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပနု+ရတ္တဝဏ္ဏ] ထက်ဝက်နီမြန်းသောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနုရတ္တိ (ထီ) [ဥပနု+ရတ္တိ] ထက်ဝက်သော ညဉ့်၊ ညဉ့်ထက်ဝက်(အချိန်ကာလ)။ တတော အနိဝတ္ထေတ္တာ ဥပနုရတ္တိမတ္တံ ဗျာကုလမကံသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၆။

ဥပနုဝေလာ (ထီ) [ဥပနု+ဝေလာ] ထက်ဝက်သောအချိန်အခါ။ ဥပနုဝေလာ အဝိဘူတပ္ပါယာ၊ ဥပနုဝေလာ ဝိဘူတပ္ပါယာ၊ တဒုဘယံ ဂဟေတ္တာ "ဒွေ သန္ဓတိဝါရာ"တိ ဝုတ္တံ။ ဘာရတ္ထ၊၂။၂၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၅။

ဥပနုသံဃ (ပု) [ဥပနု+သံဃ] အချို့အဝက်သော–သံဃာ–ရဟန်းအပေါင်း။ ဥပနု–ကြည့်။

ဥပနုသဒ္ဒ (ပု) [ဥပနု+သဒ္ဒ] ဥပနုသဒ္ဒါ။ ဥပနု–ကြည့်။

ဥပနုသရီရ (နာ) [ဥပနု+သရီရ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်၊ ကိုယ်တပိုင်း။ ဥပနုသရီရံ ဝါ သကလ–မေဝ ဝါ အတ္ထဘာဝံ ဒါသဘာဝေန ယာစေယ္ယ။ စရိယာ။ဋ္ဌ။၆၄။

ဥပနုသုက် (ပု၊နာ) [ဥပနု+သုက်] ထက်ဝက်သော အခွန်၊ အခွန်တဝက်။ တတော ဥပနုသုကေ်နာ ယေန မံ ဝိန္ဒထ သေဋ္ဌိ။ ထေရီဋ္ဌ၊၂။၂၆၉။

ဥပနာယုကဗ္ဗမာဏ (တိ) [ဥပနု+အာယုက+ပမာဏ] ထက်ဝက်အသက်တန်းအတိုင်းအရှည်ရှိသော။ အမှာကံ ပန ဘဂဝတော ကဿပဿ ဘဂဝတော ဥပနာယုကဗ္ဗမာဏေ ဒသဝဿသဟဿာယုကကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ပိ သိယာ။ ဝိ။ဋ္ဌ၊၁။၁၅၈။

ဥပနာရာမ (ပု) [ဥပနု+အာရာမ] အရံ၏ ထက်ဝက်။ ယောပိ ဥပနာရာမံ ဝါ––––– ရက္ခတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၁။ ဝိ၊သင်္ကာ။၄၃၁။

ဥပနာသန (နာ) [ဥပနု+အာသန] ထက်ဝက်သောနေရာ။ အထခေါ ဒေဝဒတ္တော အာယသ္မန္တံ သာရိပုတ္တံ ဥပနာသနေန နိမန္တေသိ။ ဝိ၊၄။၃၆၂။

ဥပဒ္ဒုပနုပမာဏ (တိ) [ဥပနု+ဥပနု+ပမာဏ] ထက်ဝက် ထက်ဝက်သော ပမာဏရှိသော။

ကျမိနာ နယေန သေသေသုပိ ဥပဓူ-
ဝနုပမာကတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒီ၊၁။၂၄၂။

ဥပဓူပေါသထ (ပု) [ဥပ+ဥပေါသထ] ထက်ဝက်သော ဥပုသ်။ သဗ္ဗာ နု ခေါ ဥပဓူ-ပေါသထံ ကာတုံ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၁။၂၈၄။

ဥပဓူပေါသထကမ္မ (နဿ) [ဥပဓူပေါသထ+ကမ္မ] ထက်ဝက်သော-ဥပုသ်ကံ စေတနာ။ တံ နိဿာယ ကတသ ဥပဓူပေါသထကမ္မသ နိဿန္ဒေန သာ သမ္ပတ္တိ မယာ လဒ္ဓါ။ မေဃဒူ၊ ၁။၁၀၂။ (-ဓာတ္ဌဒေ၊၄၂၂။ ဓာတ္ဌ၅၅၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၃၉။)

ဥပဓူပေါသထကမ္မနိဿန္ဒ (ပု) [ဥပဓူပေါသထကမ္မ+နိဿန္ဒ] ထက်ဝက်သော- ဥပုသ်ကံ၏-ဥပုသ်စောင့်ခြင်း၏-အကျိုး။ သော စဝိတ္တာ ဥပဓူပေါသထကမ္မနိဿန္ဒေန တသ အဂ္ဂမဟေသိယာ ကုစ္ဆိမှိ ပဋိသန္ဓိ ဂကျိ။ ဓာ၊ ဌ၊၃။၄၂၄။

ဥပဓူလ္လိခိတ (တိ) [ဥပ+ဥလ္လိခိတ] (ဘီး-ပြင့်) အချို့အဝက် ပြီးထားအပ်သော(ဆံပင်)။ ဥပဓူလ္လိခိတေဟိ ကေသေဟိ (ဥဒါန်။၁၀၁)တိ ဣတ္ထေ ဗ္ဗု။တလက္ခဏေ. ကရဏ၀စနံ၊ ဝိပ-ကတုလ္လိခိတေဟိ ကေသေဟိ ဥပလက္ခိတာ တိ အတ္ထော။ ဥဒါန်ဋီ၊၁၅၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၉။

ဥပ(ပ)ဏ္ဍု (ပု) [ဥ+ပဏ္ဍု+ဥ] ဖြူတော့သော အဆင်း။ ဥပ(ပ)ဏ္ဍုပ(ပ)ဏ္ဍုကဓာတ်-ကြည်။

ဥပ(ပ)ဏ္ဍုပ(ပ)ဏ္ဍုက (တိ) [ဥပ(ပ)ဏ္ဍု+ဥပ(ပ)ဏ္ဍုက+ဏ] အလွန်ဖြူ.တော့.သော အဆင်းရှိသော။ အောက်ပုဒ် ကြည်။

ဥပ(ပ)ဏ္ဍုပ(ပ)ဏ္ဍုကဓာတ (တိ) [ဥပ(ပ)ဏ္ဍု ဥပ(ပ)ဏ္ဍုက+ဓာတ] ဖြစ်သောအလွန် ဖြူ.တော့.သော အဆင်းရှိသော ကိုယ်၏ အဖြစ်ရှိသော၊ အလွန်ဖြူ.တော့.သောကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သူ၊ သမ္ဗုလာ ဆပတ္ထိဒေါသ၀သေန ကိသာ အဟောသိ ဥပဏ္ဍုပဏ္ဍုကဓာတာ။ ဓာ၊ ဌ၊၅။၉၉။ ဥပ(ပ)ဏ္ဍုပ(ပ)ဏ္ဍုကဓာတော(ဝိဓ၊ ၂၂)တိ သဗ္ဗာ ကုဋ္ဌပ(ပ)ဏ္ဍုပ(ပ)ဏ္ဍုကဓာ ဝေါ ဝဏ္ဏ-ပလာသပ(ပ)ဋိဘာ ဂေါ။ ဝိဓ၊ဓာ၁၅၂။

ဥပ(ပ)ဏ္ဍောတိ (ကြို) [ဥ+ပဏ္ဍိ+ဏော+တိ။ ဣ ပရိယာသော။ —— ဥပ(ပ)ဏ္ဍောတိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၂၉၀] ပျက်ရယ်ပြု၏။ ဥပ(ပ)ဏ္ဍောသတိတိ ဥပ(ပ)ဏ္ဍောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဓာ။ ၂၈၃။

ဥပ(ပ)ဓေတိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဓေ+တိ] ဗူလောင်-ပူပန်-ကြောင်းဖြစ်သော ဗူလောင်စေတတ်သော (အကြောင်းတရား)။ ကိလေသနိမေ နု ကိလိဿတိတိ ဥပ(ပ)ဓေယ်ဿိ ဝဏ္ဏဿိ နု ဥပ(ပ)ဓေတိ။ မဟာနိ၊ဋီ၊ဓ၁၀၄။

ဥပ(ပ)ဓေတိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဓေ+တိ] ဗူလောင်စေ၏။ စိတ္တံ ဗူ(ပ)ဓေတိ ဝံ။ ဓာ၊ ဌ။၅၈။ (စ ဥ(ပ)ဓေတိ-ပုဒ်ဖြတ်၊ ထ-ဌ ဆန်းကြောင့် ရသ။) ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ဓေတိ-လည်းကြည်။

ဥ(ပ)ဓ(ပ)တိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဓ+တိ] ဗူ(ပ)ဓ်၏။ ဗူ(ပ)ဓ်ခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥ(ပ)ဓာ(ပ) (ပု) [ဥ+ပ+ဓာ] (က) ဗူ(ပ)ဓ်ခြင်း-ဗူ(ပ)ဓ်ခြင်းဆင်းရဲ။ (ခ) ဗူ(ပ)ဓ်စေ(ပ)တတ်သော (ဆင်းရဲ)။ (ဂ) ဗုဒ္ဓလော ဂတ(ပ)ဂတဋ္ဌာနေ ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ဠော(ပ) လဘတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၃။ ပေမံ ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ံ ကရောတိယေ(ပ)။ ဓာ၊ဌ၊ဂ၊ခ၃။ ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ေါ ပဝိဋ္ဌာ(ပ)ေါ။ အနုဋီ၊ ၁။ဂ၃။ ပရိကိလိဿတိတိ ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ံ ပါ(ပ)ုဏာ-တိ။ မဟာနိ၊ဋီ၊၂၄၂။ (ခ) ဥ(ပ)ယာသေတိ ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ေတိတိ ဥ(ပ)ါ(ပ)ယာသော ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ေါ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၂၀၉။

ဥ(ပ)ဓာ(ပ)ဓ (တိ) [ဥ+ပ+ဓ+ဏ] ဗူလောင်

စေတတ်သော(တရား)။ သံကိလိသာနန္တိ ဝိဘာဂေကာ ဥပဏာပကာစ။ အံဒီ၊၃။ ၂၂၃။

ဥပဏာပကရ (တိ) [ဥပဏာပ+ကရ] ပူလောင်ခြင်းကို ပြုတတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏာပန (နဿ) [ဥပ+တပ+ဏော+ယု] (၁) ပူလောင်စေခြင်း၊ပင်ပန်းစေခြင်း။ (တိ) (၂) ပူပန်–ပူလောင်–စေတတ်သော။ (၁) တေသံ ပန ဘုသံ ဥပဏာပနေ "သလ္လဝိဒ္ဓေါ ရုဇ္ဇတိ" တိ ဂါထာယ ဝတ္ထု ။ ဓာဒု၊၄။၁၃။ (–ထေရီ၊ ဌ၊ ၂၅၁။ ဝဇိရ။၄၀၉။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၄ဖ။) (တိ)(၂) ကစ္စိ တေ ဗျာဓယော နတ္ထိ၊ သရီရသုပ–ဏာပနာ။ ဓာ၊ ၂။၁၅၅။ သရီရသုပဏာနာတိ သရီရသ ဥပဏာပကရာ။ ဓာဒု။ဖ။ ၂၉။

ဥပဏာပယေ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏယ+ယျေ] ပူလောင်စေရာ၏။ ဥပဏာပေတိ–ကြည့်။

ဥပဏာပသဟ (တိ) [ဥပဏာပ+သဟ] ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲကို သည်းခံနိုင်သော၊သူ။ ပရတော ဥပဏာပသဟော ဟောတိ ပရေသံ အနုပဏာပိ ။သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၀၁။

ဥပဏာပိတ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+တ] ပူလောင်စေအပ်သော။ သံကိလိဋ္ဌာတိ ရာဂါဒိ–သံကိလေသမေ့ဟိ/ဝိဘာဝိတာ ဥပဏာပိတာ ဝိဒ္ဓသိတာ မလိနာ စာတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂၉၉။ မူလဋီ၊၁။၃၉၊၄၀၊ ၂၀ ၂။

ဥပဏာပိတစိတ္တ (တိ) [ဥပဏာပိတ+စိတ္တ] ပူလောင်စေအပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ သံကိလိ–ဋ္ဌစိတ္တောတိ တေဟိယေဝ သုဋ္ဌုတရံ ကိလိဋ္ဌ–စိတ္တော မလိနစိတ္တော ဝိဘာဝိတစိတ္တော ဥပဏာပိတစိတ္တော စ ဟုတ္တာ။ မဇ္ဈ၊၁။၁၄၅။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃၉။)

ဥမ်ဏာပိယ (တိ) [ဥပဏာပ+ဏ္ဍယ] ပူလောင်–ခြင်းကိုပြစ်စေတတ်–ပူလောင်စေတတ်–သော။ ကစ္စိ တေ ဗျာဓယော နတ္ထိ သရီရသုပ–ဏာပိယာ။ ဓာ၊ ၂။ ၂၅၉။ ဓာဒု၊ရု။၁၁၁။ ဥပ–ဏာပန(တိ) (၂) နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥပဏာပိယတိ (ကမ္မ၊ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+ယ+တေ] ပူလောင်စေအပ်၏။ ကိလိသာတိတိ ဥပဏာပိယတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၃၃။ (–သာရတ္ထ၊ ၁။၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ။) တဏှာသံကိလေ–သာဒိဝသေန သံကိလိသာနိ ဝိဘာဝိယန္တိ ဥပဏာပိယန္တိ စာတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂ဖ၃။

ဥပဏာပိယန္တိ (ကမ္မ၊ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+ယ+အန္တေ] ပူလောင်စေအပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+တဗ္ဗ] ပူလောင်စေအပ်သော။ သံကိလေသောတိ တေဟိ သတ္တာနံ သံကိလိသာနံ၊ ဝိဘာ–တဗ္ဗတာ ဥပဏာပေတဗ္ဗတာတိ ဇာတော။ သာရတ္ထ၊ရု။၁၉၄။

ဥပဏာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+တိ] ပူပန်စေ၏။ ပူလောင်စေ၏။ သော မံ ဒဟတိ ရာဂဂ္ဂိ၊ စိတ္တံ စူပတပေတိ မံ။ ဓာ၊ ၁။ ၅။ စိတ္တံ စူပတပေတိ မန္တိ ရာဂသမ္ဘဝတ္ထာယ မမ စိတ္ထ–မေဝ စ မံ ဥပဏာပေတိ ကိလမေတိ ဝိဟေ–ဌေတိ။ ဓာဒု၊ ၂။ ၁ဖ၃။ သံကိလေသေတိတိ သံကိလေသော၊ ဝိဘာတိ ဥပဏာပေတိ စာတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၅။ (–သာရတ္ထ၊ ၁။ ၈၊ ရ၊ ဖ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၁ ၀ ၂။) **ဥပဏာပေန္တိ**– ဓာ၊ ၁။ ၂ ၀ ၂။ ဓာဒု၊ ၄။ ၁ ၀ ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ဖ ၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ရ ရ ။ အ ံ ၊ ဋီ ၊ ၁ ။ ၁ ၀ ၀ ။ **ဥပဏာပယေ**– ဓာ၊ ၁။ ၂ ၃ ဖ ။ ဓာ ၊ ဌ ။ ၁ ၃ ၀ ။

ဥပဏာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+အန္ဓ] ပူပန်–ပူလောင်–စေသော။ ကိလေသသာတိ စိတ္တံ ဝိဘာဝေန္ဓသ ဥပဏာပေန္ဓသ ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စာ–ဒိကိလေသသ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ဖ ၃။

ဥပဏာပေန္ဓိ (ကာ၊ကြီ) [ဥပ+တပ+ဏေ+အန္ဓိ] ပူလောင်စေကုန်၏။ ဥပတာပေတိ–ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌတိ (ကြီ) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] (က) တည်၏၊ အနီးဌိတည်၏၊ ကပ်၍တည်၏။ (ခ) ထင်ပေါ်လာ၏။ (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ (ဃ) အမနာပ် ဝိဝဇ္ဇတိ၊ မနာပ် ဥပတိဋ္ဌတိ။ အပ၊ ၁။၃၁၁။ (–မင်္ဂ၊၁။၁၀ရ။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၄၃၃။) ဥပတိဋ္ဌိဿတိ – မဇ္ဈ၊၂။၃၀၄။ (ခ) သော အာလောကော ရတ္တိယံ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဒီ၊၃။၂၁၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၃၊၁ရရ။ ကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၁၂။ ဥပတိဋ္ဌန္တိ– သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃၀။ ဥပတိဋ္ဌေယျ–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၅။ (ဂ) ဥပသမ္ပန္နေ ဥပသမ္ပန္နသညာ ပါနိယေန ဝါ ဝိဝရိတေန ဝါ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊၂။၃၄၅။ ဥပတိဋ္ဌန္တိ– ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊ ၉၁။ ဝိမာန။ ၁၁၀။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂၉၆။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ရ၆။ ဥပတိဋ္ဌာမ–ဇာ၊၁။၁၁၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀။ ဥပတိဋ္ဌေယျ–ဝိ၊၂။၃၄၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။ ကင်္ခ။ ၃၁၅။ ဥပတိဋ္ဌိ–ဝိ၊၅။၁၀၆။

ဥပတိဋ္ဌန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု] (က) ထင်ခြင်း၊ ကပ်၍တည်ခြင်း၊မစွန့်ခြင်း။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း။(ဂ) ဥပတိဋ္ဌနဋ္ဌ အာရမ္ဘဏ် ဥပဂန္ဓာဌာန်။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၄၅။ (ခ) ဥပတိဋ္ဌနတ္ထံ သာမဏေရီ အာဏာပေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၅။

ဥပတိဋ္ဌနက (တိ) [ဥပတိဋ္ဌန+က] ထင်ပေါ်လာသော(သင်္ခါရထရား)။ ဘယတော ဘာယိတ–ဗ္ဗတော ဥပတိဋ္ဌနကေသု ဉာဏံ ဘယတုပဋ္ဌာန–ဉာဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၅။

ဥပတိဋ္ဌနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပတိဋ္ဌန+ဌာန] ကပ်၍တည်ရာဌာန။ ဥပဋ္ဌိတ(ဒ) ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌနသဘာဝ (တိ) [ဥပတိဋ္ဌန+သဘာဝ] အာရုံသို့ စွဲကပ်တည်နေခြင်း–အာရုံကိုမစွန့်လွှတ်ခြင်း– အာရုံထင်ခြင်း–ဟူသောသဘော ရှိသော။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏာတိ ကာယာဒီသု အသုဘာကာရာဒိသလ္လက္ခဏမုခေန တတ္ထ ဥပတိဋ္ဌနသဘာဝါ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၄၈။

ဥပတိဋ္ဌန္တ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဇန္တ။ ထိ–ဌ် ဥပတိဋ္ဌန္တိ] (က)အနီးဌိတည်သော၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး–ဆည်းကပ်ခစား–သော၊သူ။ (ခ) ရှိခိုးဖူးတော်သော၊သူ။ (ဂ) ဘိက္ခုသ ဘုဥ္ဇန္တသ ပါနိယေန ဝါ ဝိဝရိတေန ဝါ ဥပတိဋ္ဌန္တိယာ ပါစိတ္တိယံ ကတ္တ ပညတ္တံ။ ဝိ၊၅။၁၀၆။ (ခ) ဥဒဂ္ဂိဟုတ္တံ ဥပတိဋ္ဌတော ဟိ မေ။ ဇာ၊၂။၁၀၃။ ဥဒဂ္ဂိ–ဟုတ္တန္တိ——ဥတ္တမံ အာဒိစ္စံ ဥပတိဋ္ဌတော မမ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၂၂။

ဥပတိဋ္ဌန္တိ (ကြီ) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တိ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ–(ဂ)ကြည့်

ဥပတိဋ္ဌန္တိ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ+ဏျ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသော ရဟန်း။ ဥပတိဋ္ဌန္ত (က)–ကြည့် ။

ဥပတိဋ္ဌာနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပတိဋ္ဌာန+ဌာန] ထင်ပေါ်လာရာဌာန။ ယံ ယံ ဌာနန္တိ ယံ ယံ အတ္ထာနော ဥပတိဋ္ဌာနဋ္ဌာနံ ရူပံ ဝါ အရူပံ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၁။

ဥပတိဋ္ဌာမ (ကြီ) [ဥပ+ဌာ+အ+မ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ဂ) ကြည့်

ဥပတိဋ္ဌိ (ကြီ) [ဥပ+ဌာ+ဏျိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ။ ဥပတိဋ္ဌတိ(ဂ) ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ (ကြီ၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] အနီးဌိတည်၍။ သော ဘတ္တဂ္ဂေ သပုတ္တဒါရော ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ ပရိဝိသတိ။ ဝိ၊၁။၂၄၆။ (–ဝိ၊ ၂။၃၄၅။) ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ ပရိဝိသတိတိ သဗ္ဗ–ကမ္မဋ္ဌေ ဝိဿဇ္ဇေတ္တာ မဟန္တံ ပူဇာသက္ကာရံ ကတ္တာ သမီပေ ဌတ္တာ ပရိဝိသတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။

၁၆၅။ (–ဝိ၊ဌ၊၃၊၁၉၈။)

ဥပတိဋ္ဌိဿသိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဿသိ] အနီးဌ–တည်လတ္တံ့။ ဥပတိဋ္ဌတိ (က)–ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+ယျ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ခ)–ကြည့် (ခ) ထင်ပေါ်လာရာ၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ဂ)–ကြည့်

ဥပတိတ္ထ (နာ) [ဥပ+တိတ္ထ] ရေဆိပ်၏အနီး။ ဥပတိတ္ထံ သမာဂတိတ္ထံ၊ ဣန္ဒိုဝရဒလပွတံ။ အပ၊ ၂။၁၄။

ဥပတိဿ (ပု) [ယာဒိစ္စကနာမ်။ ထိ–ဌ ဥပတိဿာ] ဥပတိဿမည်သူ။ ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့ဌ ဥပတိဿ အမည်ဖြင့် (၄) ဦးတွေ့ရ၏။ (က) အရှင်သာရိပုတ္တရာ လူဘဝက နာမည် ဥပတိဿ။ ဥပတိဿ ရွာသူကြီး၏ သားဖြစ်သောကြောင့်အရှင်သာရိပုတ္တရာကို မွေးဖွားစဉ်က ဥပတိဿ ဟုအမည်ပေးခဲ့သည်။ ဓမ္မ၊ ဌ။၁။၅၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၆ဝ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၂၄။ (ခ) ဥပတိဿပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဣသိဂိလိတောင်ဌ အမြီးတင်းသုံးသော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါငါးရာတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သည်။ မ၊၃။၁၁။ (ဂ) ဝိနည်မိုရ် ဥပတိဿထေရ်။ ဖုဿဒေဝထေရ်နှင့် ဆရာတူမထေရ်ဖြစ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၈။ (ဃ) ဝိမုတ္တိမဂ္ဂကျမ်းပြု ဥပတိဿထေရ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁ ၂ ၃။ အမျိုးသွေးအနေဖြင့် ကောဏ္ဍညမြတ်စွာဘုရား၏ လက်ဝဲရံ ဖြစ်သော ဥပတိဿ ထေရ်မတစ်ဦးသာ တွေ့ရသည်။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၆။

ဥပတိသော တိ ဧဝါ မေ အာဝုသော နာမ်၊ သာရိပုတ္တောတိ စ ပန မံ သဗြဟ္မစာရီ ဇာနန္တိ။ မ၊၃။ ၂ ဝ ၅။ (ထိ) တိဿာ စ ဥပတိဿာ စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၆။

ဥပတိဿဂါမ (ပု) [ဥပတိဿ+ဂါမ] ဥပတိဿမည်သောရွာ။ ရာဇဂဟနဂရသာ အဝိဒူရေ ဥပတိဿဂါမေ သာရိပြာဟွဂိယာ နာမ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၆ဝ။ အပ၊၁။ ၂ ၃ ၂။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၂ ၄။

ဥပတိဿတ္ထေရ (ပု) [ဥပတိဿ+ထေရ] ဥပတိဿထေရ်။ တမ္ဗပဏ္ဏိဒီပေ ကိရ ဒ္ဝေ ဝိနယဓရာ သမာနာစရိယကာ ထေရာ အဟေသုံ ဥပတိဿတ္ထေရော စ ဖုဿဒေဝ–တ္ထေရော စ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၈။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၅ ၄ ၊ ၂ ဝ ၈။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁ ၆ ၂ ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄ ။ ၆ ဝ ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁ ဝ ၅ ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၁ ဝ ၄ ။ ဝိမတိ၊၁။ ၁ ၄ ၃ ။ ကင်္ခါ၊ဌီ။ ၂ ၄ ။ ၃ ၃ ၈ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ ၁ ၂ ၃ ။)

ဥပတိဿတ္ထေရဝါဒ (ပု) [ဥပတိဿတ္ထေရ+ဝါဒ] ဥပတိဿထေရ်၏ အယူဝါဒ။ ပုန သမ္ဗုတိကိစ္စံ နတ္ထိတိ အာဟာတိ ဥပတိဿတ္ထေရဝါဒေါ ပစ္ဆာ ဝုတ္တော။ ကင်္ခါ၊ဌီ။ သစ်။ ၃ ၁ ၈ ။

ဥပတိဿပရိမ္ဘကေ (ပု) [ဥပတိဿ+ပရိမ္ဘကေ] ဥပတိဿမည်သော ပရိမိုင် (အရှင်သာရိပုတ္တြာ၏အလောင်း)။ တသ္မိံ သမယေ ဥပတိဿ–ပရိမ္ဘဇကော ပါတောဝ ဘတ္တကိစ္စံ ကတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၃ ။

ဥပတိဿမာဏဝ (ပု) [ဥပတိဿ+မာဏဝ] ဥပတိဿမည်သောလုလင်။ ဥပတိဿ–မာဏဝဿ ကိဉ္စနတ္ထာယ နဒီ ဝါ ဥယျာနံ ဝါ ပမ္ဗတံ ဝါ ဂမနကာလေ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၂ ။

ဥပတိဿမာဏဝက (ပု) [ဥပတိဿမာဏဝ+က] ဥပတိဿမည်သောလုလင်ငယ်။ ဥပတိဿ–မာဏဝကဿ ကိဉ္စနတ္ထာယ နဒီ ဝါ ဥယျာနံ ဝါ ဂမနကာလေ။ သာရတ္ထ။ ၃ ။ ၂ ၂ ၄ ။

ဥပတိဿသုတ္တ (နာ) [ဥပတိဿ+သုတ္တ] ဥပတိဿသုတ်၊ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း, တမျိုးတဖုံ ပြောင်းလဲသွားခြင်းကြောင့် မိမိမှာ

သောကပရိဒေဝ စသည် ဖြစ်ဇစနိုင်သော သတ္တဝါ သင်္ခါရ တစုံတခုမျှ ဤလောကဌ် မရှိတော့ကြောင်း ကြံစည်စဉ်းစားမိပုံကို အရှင်သာရိပုတြာကိုယ်တော်မြတ်ဟောကြား တော်မူရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ ။နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ၊ ၁၀-သံယုတ်၊ ၂-သုတ်။ သံ၁။၄၆၃။

ဥပထုဒန (နာ) [ဥပ+ကုဒ+ယု] ထိုးနှက်ခြင်း။ ထိုးဆွခြင်း။ ဝါစာယ သန္ဓိတောဒကေနာတိ ဝစနသင်္ခါတေန သမန္တတော နိစ္စံ ကတ္တာ ဥပတုဒနတော သန္ဓိတုဒကေန။ သံဋီ၊ ၂။၁၉၇။

ဥပတ္ထဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တ။(ဥပသ္သမ္ဘ-သံ)] (၁) (က) ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံ့စေ-အပ်သော၊သူ။ (ခ) တောင့်တင်းခိုင်မာနေသော။ (၂) အမှီတကဲပြုသော။ (၁)(က) ယော ဝေဗေယ္ယ ပါသာဒ၊ ပါဒဂုံဌေန ကမ္မယိ၊ ဌာဒ္ဓိဗလေ-နုပတ္ထဒ္ဓေါ၊ သံဝေဗေသိ စ ဒေဝတာ။ မ၊ ၁။၄၁၄။ ကမ္မဗနိတောပိ အယံ ကာယော ကဗဋ္ဌိကာရာဟာရေန ဥပတ္ထဒ္ဓေါ ဒသပိ ဝဿာနိ ဝဿသတမ္ပိ ယာဝ အာယုပရိမာဏာ တိဋ္ဌတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅။ တဿ ဌာမာဟိ စတူဟိ ဝိညာဏဋ္ဌိတိဟိ ဥပတ္ထဒ္ဓံ ဝိညာဏံ။ နေတ္ထိ။၉၇။ ဥပတ္ထဒ္ဓန္တိ ဩလုဗ္ဘာရမ္မဏဘူတာဟိ ဝိညာ-ဏဋ္ဌိတိဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ။ နေတ္ထိ၊ ၂။ ၂၀၂။ (-အဘိ၊ ၂။ ၃၃။ ၁၇၄။ ဓာ၊ ၂ ၅။ အနုဋီ၊ ၃။ ၁ဝ၉။ (က) (ခ) တေသု ပန ဝတ္ထမာနေသု အဂ်ိနိ ဥပတ္ထဒ္ဓါနိ ယထာပဝတ္ထိရိယာပထဘာဝေနေဝ ပဝတ္ထန္တိ။ မူလ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁၅၁။ (၂) ကိသ္မိ ဝါ တံ ပရတ္ထဒ္ဓေါတိ တံ ကိသ္မိ ဝါ ဥပတ္ထဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ ကံ ၊ နိဿယံ ကတ္တာ ဥရဝ် အာသီဝိသံ နအပဏယသိ ဇေ့ဌကံ အကတ္တာ အဝဏနာသီတိ ပုစ္ဆတိ။-----တ္ဟာဟံ မန္ဒေ ပရတ္ထဒ္ဓေါတိ အဟံ တေ မန္ဒေ ဥပတ္ထဒ္ဓေါ နိဿိတောဟိ။ ဓာ၊ ဌ။ ၂ ၆။ ၂ ၇။

ဥပတ္ထဒ္ဓစိတ္ထ (တိ) [ဥပတ္ထဒ္ဓ+စိတ္ထ] ခိုင်မာ-ခက်ထန်-ထောင်လွှား-မာကျော-သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ယောဗ္ဘနမဒေန ဥပရူပရိ ထဒ္ဓါ ယောဗ္ဘနနိမ်တ္တေန အဟင်္ကာရေန ဥပတ္ထဒ္ဓစိတ္ထာ အနုပသန္တမာနသာ။ ဇေရိ၊ ဌ။ ၈ဝ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘ (ကြိ၊ ဝိ) [ဥပ+ထဘိ+တ္ထာ။ (ဥပသ္သမ္ဘ-သံ)] အမှီတကဲပြု၍။ ကိသ္မိ ဝုပတ္ထမ္ဘ သဟာသနေတ္ထ။ ဓာ၊ ၁။ ၂ ၈။ ကိသ္မိ ဝုပတ္ထမ္ဘာ-တိ ကိ ဥပတ္ထမ္ဘက် ကတ္တာ၊ ကိ နိဿယ ဌာသိဟိ သဒ္ဓိ ကိဌသိ။ စရိယာ၊ ဌ။ ၂ ဝ ၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ အထ တံ ကိ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာ ကိ နိဿယ ဌာသိဟိ သဒ္ဓိ ကိဌသိတိ အဝတ္ထော။ ဓာ၊ ဌ။ ၄။ ၃ ၃။ ဥပတ္ထမ္ဘာတိ တ္ထာပစ္စယန္တပဒန္တိ အာဟ. အထ တံ ကိ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာတိ။ ဓာ၊ ဋီ၊ သမ်။ လက်ရေးမူ။ (ကိသ္မိ ဝုပတ္ထမ္ဘ သဟာသနေတ္ထ(ဓာ၊ ၁။ ၂ ၈) ၌ ဝုပတ္ထမ္ဘ-ဝယ် ဆန်းကြောင့်နိဂ္ဂဟိတ်ကျ နေသည်ဟု ပြလိုရှိ " ဥပတ္ထမ္ဘကံ ကတ္တာ"ဟု စရိယာ၊ ဌ-၌ဖွင့်ဟန်တူသည်။ ဥပတ္ထမ္ဘ-၌ တ္ထာပစ္စယန္တ မကြဲဘဲ [ဥပ+ထဘိ+အ] ဟု ခွဲခြင်းက ပို၍ သဘာဝကျမည်ထင်သည်။)

ဥပတ္ထမ္ဘ (ပုဒ်နာ) [ဥပ+ထဘိ+အ။ (ဥပသ္သမ္ဘ-သံ) ထိ-၌ ဥပတ္ထမ္ဘိနိ] (ပု) (၁) အားကောင်းခြင်း။ တောင့်တင်းခိုင်မာခြင်း။ (ပုဒ်နာ) (၂) ထောက်ပံ့-တတ်-ထောက်ခံတတ်-ကူညီတတ်သော-သူ-အရာ၊ အထောက် အပံ့၊ အကူအညီ၊ အမှီ သဟဲ၊ ကျား(အိမ်စသည်မယိုင်လဲအောင် ထောက်ခံထားသော ကျား)။ (ပု) (၁) ရာဂူ-ပတ္ထမ္ဘေ (ဝိ၊ ၁။ ၁ ၅ ၄)တိ ရာဂဿ ဗလဝဘာ-ဝေ၊ ရာဂေန ဝါ အဂ်ီဟတဿ ဥပတ္ထမ္ဘေ ထဒ္ဓဘာဝေ သဘာဝေတိ. ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ဌ။ ၂။ ၁ ၁ ၁။ (ပုဒ်နာ) (၂) မာ ဘာယိ၊ ဝိဿဇ္ဇော ကထေဟိ၊ မယံ တေ ဥပတ္ထမ္ဘာ ဘဝိဿာမ။ ဝိ၊ ဌ။ ၄။ ၂ ဝ ၇။ ဥပတ္ထမ္ဘော နာ ဒါတမ္ဘော (ဝိ၊ ဌ၊

၄။၂၁)တိ သာမဂ္ဂိုဝ်နှာသာယ အနုဗလ် နဒါတင်္ဂ်။ သာရတ္ထ၊၃။၄ဂ၈။ အသာသောတိ အဝသယော ပတိဋ္ဌာ ဥပတ္ထမ္ဘော မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၃။ သတ္ထာရာ မဂ်ကြေပ္ပာ အပသာဒိတောတ် ဥတ္တာ ကြေပ္ပါနော ဥပတ္ထမ္ဘော ဟုတ္တာ အဋ္ဌသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀ ၂။ နဂ ကုသလာနိ ဝိယ ဥပတ္ထမ္ဘာနိ ဟောန္တိ နိဗ္ဗတ္ထတ္တာယ။ မ၊ဋ်၊၃။၃ရ၃။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၁ ၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃ဂ၆။) သစေ ဓုရေ ဥပဋ္ဌမ္ဘိနီ ဟေဌာဘာဂေ ကပ္ပကတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂

ဥပတ္ထမ္ဘက (နာ) [ဥပ+ထဘိ+ကွ။ ဥပတ္ထမ္ဘေ တိတိ ဥပတ္ထမ္ဘက်။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၈။ ထိ–ဌ် ဥပတ္ထမ္ဘိကာ။ (ဥပဿမ္ဘက–သံ)] (က) ထောက်ပံ့–ကူညီ–တတ်သောက်၊ အ်ထောက်အပံ့ အကူအညီက်၊ ဥပတ္ထမ္ဘက်။ (တိ) (၂) ထောက်ပံ့ကူညီတတ်သော၊သူ။ (၁) စတ္ထာရိ ဟိ ကမ္မာနိ ဥပဝီဋ္ဌက် ဥပစ္ဆေဒက် ဇနက် ဥပတ္ထမ္ဘကန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၃။ (သင်ဟနှင့် ကဲစဉ်ပုံချင်း မတူ။) ဥပတ္ထမ္ဘက် ကုသလမေဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၈။ ဥပတ္ထမ္ဘက် နာမ ကုသလေပိ လဗ္ဘတိ. အကုသ< လပိ။ အ်ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဝ၉ (–၁ဝ၄။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။ မ၊ဋ်၊၃။၃ရ၃။ အ်၊ ဋ်၊ ၂။၁ဝ၃။)

(အကျိုးပေးခြင်းငှါ ရအပ်သော အခွင့် မရှိသော (အကျိုးပေးခွင့်မရသော) ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာသည်လည်းကောင်း, ရင့်ကျက်ပြီးသောအကျိုးရှိသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာသည်လည်းကောင်း ဥပတ္ထမ္ဘကက်မည်၏။ ဥပတ္ထမ္ဘကကုသိုလ် အကုသိုလ်က် စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေကို ဖြစ်စေတတ်ပါသော်လည်း မိမိ၏ အကျိုးပေးသောအလှည့် အကြိမ်မှ ရှေ့၌လည်းကောင်း, နောက်၌လည်းကောင်း, သဘောတူသော ကံတပါးကို သော်လည်းကောင်း, ကံကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာ အစဉ်ကိုသော်လည်းကောင်းထောက်ပံ့လျက် (ထောက်ပံ့ခိုင်စေလျက်) ဖြစ်၏။ ကျမ်းဂန်ရေးသားပြုစုရာ၌ ပကာမ (ဥပတ္ထမ္ဘက) စေတနာသည် အန္တရာယ်ပျောက်ကင်းခြင်း ကျမ်းပြီးခြင်းအကျိုးကို ထောက်ပံ့ကူညီပေးသည်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်(၂။ ၂၃၆) ၌ ဥပတ္ထမ္ဘကက်သည် အကျိုးကို ဖြစ်စေခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင် (အကျိုးမပေးနိုင်)ဟု ဆိုထားခြင်းမှာ မရအပ်သော အကျိုးပေးခြင်းအလှည့် အကြိမ်ရှိသော ကံကို ရည်ရွယ်၍ ဆိုသည်ဟု မှတ်ရာ၏။ ထိုစကားမှန်၏၊ အကြောင်း ညီညွတ်ခဲ့သော် အကျိုးမပေးသော ကံမည်သည်မရှိ။ ဒယုတ်ဆုံး ပဝတ္တိအကျိုးမျှကိုကား ပေးသည်သာ။ ကံတပါးကို ထောက်ပံ့ခြင်းမည်သည်ကား အကျိုးပေးခွင့်မရသော အခြားဇနကက်ကို အကျိုးပေးခွင့်ရအောင် အကျိုးပေးဖို့ အခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့ခြင်းတည်း။ ထင်ရှားဇစ်ဆုံ၊ မရဏာသန္န ကုသိုလ်ဇော (ဥပတ္ထမ္ဘကက်)သည် ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးနိုင်သော ကုသိုလ်ဇနကက်ကို အကျိုးပေးခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့၏။ မရဏာသန္နအကုသိုလ်ဇော(ဥပတ္ထမ္ဘကက်)သည် ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးနိုင်သော အကုသိုလ် ဇနကက်ကို မကောင်းသော ပဋိသန္ဓေအကျိုးပေးခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့၏။ (ဗျာတိဝုတ်။ ၂၀၅။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၈။) ပဝတ္တိအခါ၌လည်း ဥပတ္ထမ္ဘကက်အထောက်အပံ့ များစွာရနိုင်၏။

ရအပ်သောအခွင့်ရှိသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ကံသည်ဖြစ်စေအပ်သော ခန္ဓာအစဉ်၏ အသက်အန္တရာယ်ကို ပယ်ရှားပေးခြင်း, အသက်ရှည်အောင်ကူညီပေးခြင်းသည် ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ခန္ဓာအစဉ်ကိုထောက်ပံ့ပေးခြင်းမည်၏။ ဤ၌ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်ကလည်း အကုသိုလ်ကံကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို

ထောက်ပံ့နိုင်၏။ အကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်ကလည်း ကုသိုလ်ကျောင်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို ထောက်ပံ့နိုင်၏။ မှန်၏၊ အကုသိုလ်ကျောင်ဖြစ်သော တန်ခိုးကြီးမားသော နဂါးဂဠုစသည်တို့၏ ခန္ဓာအစဉ်သည် ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော ကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကက်၏ အထောက်အပံ့ကို ရရှိကြသဖြင့် ပဝတ္တိအခါ၌ ကြီးမားသော စည်းစိမ်ချမ်းသာများကို ခံစားကြရသည်။ ထို့အတူ ကုသိုလ် ကျောင်ဖြစ်သော အချို့သောဝိနိပါတိက အသူရာတို့၏ ခန္ဓာအစဉ်သည် ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော အကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကက်၏ ထောက် ပံ့မှုကြောင့် အသူရကာယ်ဘုံ၌ ကြာမြင့်စွာ ဒုက္ခခံရလေသည်။ (ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၉။)

ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ကုသိုလ်ကြောင်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို ထောက်ပံ့သည်လည်းရှိ၏။ ဥပမာ အားနည်းသော ကုသိုလ်ကျောင် လူဘဝ ဖြစ်လာရသူကို (ပါဏာတိပါတမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းတည်းဟူသော) ကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကက်က လာရောက်ပြီး ဤသို့ပြော၏၊ (မပြောသော်လည်း ပြောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏)

"ငါသာစောစောကသိရလျှင် အသင့်ကို ဤလူ့ဘဝမှာ ဖြစ်ခွင့်မပေးဘူး၊ နတ်ပြည်မှာသာ ဖြစ်ခွင့်ပေးမည်၊ သို့သော် ရှိစေတော့။ သင့်ကို ငါထောက်ပံ့မည်" ဟုဆိုကာ ဘေးရန်အန္တရာယ်တို့ကို ပယ်ရှားထားဆီး၏။ စီးပွါးဥစ္စာများကို အသစ်အသစ် ဖြစ်ပေါ် လာစေ၏။ ထိုကလေး အဝိဝမ်းတိုက် ပဋိသန္ဓေနေချိန်မှစ၍ မိဘများ ချမ်းသာသုခ ရရှိအောင် ဖန်တီးပေး၏။ ဘေးရန်ခပင်း ပယ်ခွင်း၏။ ရှေးအိုးကြီးများသည် ရှေဘက် နောက်ဘက် နှစ်ဘက်လုံးတို့မှ လိမ်၍လိမ်၍ ဝင်လာကုန်၏။ လယ်ခင်း ယာခင်းတို့၌ ကောက်ပဲသီးနှံပင်များသည် ဖွံ့ထွားသန်မာ၍ မကြုံစဖူး အထွက်တိုးကုန်၏။ မွေးထားသော နွားမများ ရောဂါကင်း၍ နို့ရည်များများ ထွက်ကုန်၏။ ငံကြွေးယူ၍ ငွေတိုးပေးဆပ်ရမည့်သူများထံသို့ လိုက်လံတောင်းခံမှုမပြုရဘဲ သူတို့ဘာသာ လာရောက်၍ အတိုးပေးကြ ကြွေးဆပ်ကြကုန်၏။ အိမ်အစေခံကျွန်များသည်ပြောစကား နားထောင်သူများ, ဆိုဆုံးမ လွယ်ကူသူများ ဖြစ်ကြကာ မိမိတို့တာဝန် ဝတ္တရားများကို ကြေပြွန်အောင်ဆောင်ရွက် ကြ၏။ ထိုကလေးမမွေးမီနှင့် မွေးစအချိန် များ၌ ရောဂါကင်းကွာ ကျန်းမာအောင်စောင့်ရှောက်မည့် ဆရာဝန်များနှင့် ပြုစုယုယသူတို့သည် လိုလေသေးမရှိ ပြုစုစောင့်ရှောက် ကြကုန်၏။ ထိုကလေးသည် ရိုးရိုးလူလတ်တန်းစားဖြစ်ခဲ့သော် သူဌေးရာထူး အဆင့်အတန်းကိုရရှိ၏။ မှူးကြီးမတ်ကြီး အမျိုးဌာနဖြစ်ခဲ့သော် စစ်သူကြီးရာထူး အဆင့်အတန်း စသည်ကိုရရှိ၏။ အသက်ရှည်၍ ရောဂါကင်းကွာ ကျန်းမာ၏။ ဤသို့အားဖြင့်တစ်ဘဝလုံး ရာထူးဂုဏ်သိန် စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ဟူ၍ သက်ရှည်ကျန်းမာ ချမ်းသာနေ ခြင်းသည် ကုသိုလ်နေကံ၏ အကျိုးဝိပါက် ခန္ဓာအစဉ်ကို ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ထောက်ပံ့ခြင်းကြောင့်ဖြစ်၏။ (မ၊ဌ၊၄။၁၆၉။ အံ၊ဒု၊ ၂။၁၀၅။)

(တိ)(၂) အတ္ထနော ပဗ္ဗဿ ဥပတ္ထမ္ဘကာ ဘိက္ခု လဒ္ဓံ နဿ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၅။ (–စာ၊ဌ၊၁။၄ရ၃။) ဧနကော ဟေတု ဥပ–တ္ထမ္ဘကော ပစ္စယော။ မူလဋီ။၁။၉၈။ မူလဋီ၊ ၂။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္မ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ကမ္မ]ထောက်ပံ့ခိုင်မာစေသောကံ၊ ဧနကံနှင့် ဧနကံ၏ အကျိုးကို ထောက်ပံ့ခိုင်မာစေသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ကံ စေတနာ။ ဥပတ္ထမ္ဘကကံ။ (ဥပတ္ထမ္ဘက–လည်းကြည့်။) အပ္ပသောဝ–

ကုလာဒီသု နိဗ္ဗတ္ထသာ ဘောဂသမ္ပဒါဒိ-
ကရဏေန ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္မံ ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္မံ
နာမ။ မဟဋ္ဌ၊၄။၁ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကဒဏ္ဍ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဒဏ္ဍ] ထောက်
သောတုတ်၊ (လှည်းဦးထောက်တုတ်စသည်)။
ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီတိ သကဒ္ဒသာ ဧရဏ္ဍာနေ
ဥပတ္ထမ္ဘကဒဏ္ဍော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၁။၃၀၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကဒါရု (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဒါရု] ထောက်ပံ့
တတ်သောသစ်သား။ ထူဏာတိ ဥပတ္ထမ္ဘက-
ဒါရုသော်တံ အဓိဝစနံ ။ သီဟ၊သစ်၊၁။၄၆၀။

ဥပတ္ထမ္ဘကနိမိတ္တ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+နိမိတ္တ]
ထောက်ပံ့တတ်သောအကြောင်း။ အာဟာရ-
ဒိပဋိလာဘဟေတုတာယ ဥပတ္ထမ္ဘကနိမိတ္တ-
ထော ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၄၀၀။

ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ပစ္စယ]
ထောက်ပံ့တတ်သော အကြောင်းတရား၊
ထောက်ပံ့တတ်သည်အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု
တတ်သောတရား ။ဟေမေ ဟိ သမ္ဘယုတ္တမ္ဘောနံ
ကဗဋ္ဌိကာရာဟာရော ဝိယ ရူပကာယသ
ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယဝိသဟာယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက
ပစ္စယ+သဟာယ] ထောက်ပံ့တတ်သော
အကြောင်းတရားတည်း ဟူသောအဖေါ်သဟဲ။
ယသ္မာ ပန ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယသဟာယေဟိ
အနုပါလကပစ္စယေဟိ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓာနံ
ပဝတ္တေတမ္ဘာကာရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကပမာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ပမာန]
ထောက်ပံ့တတ်သည် အဖြစ်ဆောလျှင် ပမာန
ရှိသော၊ပြောနှိုးသော ဥပတ္ထမ္ဘကအဖြစ်ရှိ
သော(သျှ)။ သတိပိ ဧနကတ္ထေ ဥပတ္ထမ္ဘ-
ကပမာနာ အတ္ထိဘာဝေန ဥပကာရကတာ။
မူလဋီ၊၃။၁ရ၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကရ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရ+အ] အ
ထောက်အပံ့ကို ပြုတတ်သော။ အရညာ
ဝါတိအာဒီကာ အနုပညတ္ထိ ဝုတ္ထာတိ ဥပတ္ထ-
မ္ဘကရာ၀ ဟောတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၉၁။

ဥပတ္ထမ္ဘကရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရဏ] ထောက်
ပံ့မှုကိုပြုခြင်း။ အနုဗလပ္ပဒါနန္တိ စောဒကာနမ္ပိ
ဥပတ္ထမ္ဘကရဏံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၉၆။

ဥပတ္ထမ္ဘကသမုဋ္ဌာပန (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+
သမုဋ္ဌာပန] ထောက်ပံ့တတ်သော စိတ္တရှေ့မ်ကို
ဖြစ်စေခြင်း။ ဥပတ္ထမ္ဘကသမုဋ္ဌာပနပစ္စာ-
ဟာတပစ္စယ၀သေနာ(မူလဋီ၊၂။၁၄၀)တိ ဥပ-
တ္ထမ္ဘကသာ စိတ္တသမုဋ္ဌာနရူပသာ သမုဋ္ဌာပ-
နဝသေန။ အနုဋီ၊၂။၁၄ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကဟေတု (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဟေတု]
ထောက်ပံ့တတ်သောအကြောင်း။ တတ္ထ
အဝိဇ္ဇာတဏှာ အတ်တာ ဥပတ္ထမ္ဘကဟေတု-
ယော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥပတ္ထမ္ဘကာရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကာရဏ]
အထောက်အပံ့ဖြစ်သော-ထောက်ခံသော-
အကြောင်းယုတ္တိ။ ဥပတိသတ္ထေရေန ဝုတ္ထ-
သော၀ ဝိနိစ္ဆယသာ အညမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘကာရဏံ
ဒဿေန္တော။ ဝိမတိ၊၁။၁၄၃။

ဥပတ္ထမ္ဘကာရီ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရ+ဏီ] အ
ထောက်အပံ့-အထောက်အကူ-ကိုပြုတတ်
သော။ သုနဿရတရောတိ ဥပတ္ထမ္ဘကာရီဘာ၀ေန
သုနဿရတရော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရရ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘန (နာ) [ဥပ+ထဘိ+ယု။ထိ-ဌ
ဥပတ္ထမ္ဘနီ] ထောက်ပံ့ခြင်း။ ထောက်ခံခြင်း။
ထောက်ကန်ခြင်း။ ကူညီခြင်း။ ကျားကန်ခြင်း။
အထောက်အပံ့၊ အထောက် အကူ၊ အကူအညီ။
သဟဇာတမ္ဘောနံ ဥပတ္ထမ္ဘနာယာ(ပဋိသံ။၂ရ၄)
တိ——ဥပတ္ထမ္ဘနဘာ၀ါယ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၀။

အရိတ္ထေန ဥပတ္ထမ္ဘန်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၊ ဘာရတ္ထ၊၂။၂၁၂။ ဂေဟဿ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထာယ ထူဏာ နာမ ဗလဝပစ္စယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၄။ စိတ္ထဿရဿာမိကော ဿရဿ ဥပတ္ထမ္ဘန် ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅။ (– ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၈။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၊၇။) အကပ္ပကတာယ ဥပတ္ထမ္ဘနိယာ ဝသေန တိဏံ ဌာနာနိ။ ဘာရတ္ထ၊ ၂။၁၄ ၂။ (– ဝိမတိ၊ဋ၊၁၁၁။)

ဥပတ္ထမ္ဘနကာရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ကာရဏ] ထောက်ပံ့ခြင်း၏ အကြောင်း။ တဋ္ဌိ ပဌမ-ပဌလာဒီနံ ဥပတ္ထမ္ဘနကာရဏတ္တာ တထာ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၊၇။

ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ကိစ္စ] ထောက်ပံ့ခြင်းကိစ္စ။ ပုရိမစိတ္တသမုဋ္ဌာနာယ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကိစ္စမ္မိ နတ္ထိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၉။ မူလဋီ၊၁။ရ၆။ (–အနုဋီ၊၁။ဂ၃။)

ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စ+သိဒ္ဓိ] ထောက်ပံ့ခြင်းကိစ္စ၏ ပြီးစီးခြင်း။ သြဇာဌ-မကရူပသမုဋ္ဌာပနေနေ၀ ပနဿ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကိစ္စသိဒ္ဓိ။ မဏီ၊၁။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉။

ဥပတ္ထမ္ဘန(တ္ထ)ဋ္ဌ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+အတ္ထ] (၁) ထောက်ပံ့ခြင်း-ခိုင်ခံ့စေခြင်း-ဟူသော အနက် သဘော။ (၂) အထောက်အပံ့-အထောက်အကူ-ဟူသောအနက်။ (၁) ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထော ဗလတ္ထော။ ပေဋကော။ ၂၄၅။ ပဋ္ဌဗလာနိတိ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထေန အကမ္ပိယဋ္ဌေန ၀ါ ကေ-သဂ်ဟာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ဖ၊ ၂၀၅။ (၂) အာရမ္ပဏ-တ္ထော စေတ္ထ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋီ၁။ ၂၃ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘနဝစ္စယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ပစ္စယ] ထောက်ပံ့တတ်သော-အထောက်အပံ့ဖြစ်-သော-အကြောင်း။ ဆဟိ စိတ္တေဟိ သမုဋ္ဌာပိတံ ၀ါယောဓာတုံ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယံ လဘိတ္တာ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၂၄။ ယဘ္ဘိ ကလာပေ ကမ္မဇာ သြဇာ ကဒါစိ တသ္မေ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယော ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။ဂ၁ရ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာန (တီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] (ရူပကာယကို) ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံ့-စေ-တဲ့တ်သောတရားဟူ၍ ဥာဏ်အားထင်ပေါ်လာသော။ ကဗဠီကာရော အာဟာရော-----ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဝ၀။ တတော ဧ၀ သြဇာဌမကရူပုပ္ပါဒေန ဣမသ္မာ ကာယသ္မ ဥပထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ဝ၀၄။

ဥပတ္ထမ္ဘနရသ (တီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ရသ] ထောက်ပံ့ခြင်း ကိစ္စရှိသော။ သဟဇာတာနံ ဥပတ္ထ-မ္ဘနရသံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဌ၁။ (– အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၀။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၂ ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂ ၅ ၂။)

ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏ (တီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+လက္ခဏ] ထောက်ပံ့ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဝေမေ ဝေါ မဟာရာဇ ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏံ ဝိရိယံ။ မိလိန္ဒ။ ၃ ၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆၃။)

ဥပတ္ထမ္ဘနလေဋ္ဌက (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+လေဋ္ဌက] ထောက်ခံ-ခုခံ-ထားသောခဲ။ ထေယျစိတ္တေန ကုဋ္ဌိယာ အာဓာရကံ ၀ါ ဥပတ္ထမ္ဘနလေဋ္ဌကေ ၀ါ အပနေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂ ၂ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘနသဘာ၀ (တီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ သဘာ၀] ထောက်ကန်ခြင်း သဘောရှိသော။ ဝိတ္ထမ္ဘန်-လက္ခဏံ၊ ၀ါယောဓာတုယာ ဥပတ္ထမ္ဘန-သဘာ၀တ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဌ၃၃။

ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+သိဒ္ဓိ] ထောက်ပံ့မှု၏ ပြီးစီးခြင်း။ ဥပါဒိန္နရူပသန္ဓတိယာ ဥပတ္ထမ္ဘနေနေ၀ ဥတုစိတ္တဇရူပသန္ဓတိနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ ဟောတိ။ မဏီ၊၁။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊

၂။ ၂၉။

ဥပတ္ထမ္ဘနိုကသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘနိုက+သဏ္ဌာန] လှည်းဦးထောက်သဏ္ဌာန်ရှိသော။ တတော ကေကော ဒ္ဒိမူလကော ဒ္ဒိကောဋိ-ကော ယာနကဥပတ္ထမ္ဘနိုကသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ ဋီ၊၂။ ၂၂၃။

ဥပတ္ထမ္ဘနိုရပေက္ခ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+နိုရပေက္ခ] အထောက်အကူအမှီတက်ကို-ငဲ့ကွက်မှ-မှီခိုအားကိုးမှ-မရှိသော။ ကဿစိပိ အာရ-မ္ဘဏသ အနာလမ္ဗနတော ဥပတ္ထမ္ဘနိုရ-ပေက္ခတော။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၇၅။

ဥပတ္ထမ္ဘနီ (ထိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ဣ] ထောက်တိုင်၊ လှည်းထောက်။ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကြည့်။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘဗလကရော (တိ) [ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘ ဗလ+ကရ+အ] ထောက်ပံ့သော ခွန်အားကို-ပြု-ဖြစ်စေ-တတ်သော။ အဂ်မဂ်ါနုဘာဝိနော ရသသ သာရော ဥပတ္ထမ္ဘဗလကရော (ဥပ-ထမ္ဘဗလကရော) ဘူတနိဿိတော ကေကော ဝိသေသော ဩဇာ နာမ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၄။

ဥပတ္ထမ္ဘဗလကာရော (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘဗလ+ကရ+ဏ] အဂ်မဂ်ါနုဘာဝိနော ရသသ သာရော ဥပတ္ထမ္ဘဗလကာရော ဘူတနိဿိတော ကေကော ဝိသေသော ဩဇာတိ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၄။

ဥပတ္ထမ္ဘယမာန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏယ+မာန] (၁) ထောက်ပံ့သော၊သူ။ (၂) ထောက်ပံ့ခိုင်စေသော-ကူညီသော၊သူ။ (၁) အထ နံ သတ္တာ ဥပတ္ထမ္ဘယမာနော။ ဓမ္မ၊ဋီ။၂။၄၆။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၁၀။ မူလဋီ၊၃။၁၇၃။) (၂) ကေသ ပန ကမ္မဋ္ဌေ ဩသိဒမာနေ ဘေသာ ပုတ္ထာဘာတရော ပေသေတ္မာ တဿ ကမ္မဋ္ဌံ ဥပတ္ထမ္ဘယမာနာပိ------သမဂ္ဂါ ဝဋ္ဋကရ-ကိယာနိ ကရောန္တိ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၈။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၅၂။ (ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ပဒုက္ကူ-သျှင် ဥပတ္ထမ္ဘ-ယမာနာ-ထောက်ပံ့ကူညီကြကုန်သော-ဟု သုဒ္ဓကတ္ထုရုပ်ပြန်သည်။)

ဥပတ္ထဒ္ဓိကာ (ထိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏ္ဍ+အာ] ထောက်ပံ့အပ်သော။ ဥဿာဟနာ စ ဥဿာ-ဟေန ဥပတ္ထဒ္ဓိကာ ဓမ္မသ ဓာရဏ-ပရိစယသာဓိကာ ပညာ စ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ရ၂။

ဥပတ္ထဒ္ဓိတ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တ] ထောက်ပံ့အပ်သော၊ ထောက်ကူအပ်သော။ ဝိနယော အနုဂ္ဂဟိတော ဟောတိ ဥပတ္ထဒ္ဓိတော သုပ-တ္ထဒ္ဓိတော။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၉၁။ ဓုရေ ဥပတ္ထဒ္ဓိတ-သော ဥပတ္ထမ္ဘနီ၀သေန တိဏံ ဝါ စတ္ထာရိ ဝါ ဘာနာနိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၁။ (-ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၉။ အံ၊ ဋီ၊၃။ရ၂။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၆၃-၄။ ဥဒါန၊ဋီ။ ၂ ၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ၊ ၂၈၀။)

ဥပတ္ထဒ္ဓိတတ္ထဘာ၀ (တိ) [ဥပတ္ထဒ္ဓိတ+အတ္ထဘာ၀] ထောက်ပံ့အပ်သော-ခိုင်ခံ့တည်တံ့စေအပ်သော-အတ္ထဘော-ခန္ဓာကိုယ်-ရှိသော၊ သူ။ ဥတုအာဟာရေဟိ ဥပတ္ထဒ္ဓိတတ္ထဘာ၀ါ ကမ္မာနုဘာ၀ေန ဣတော ကာလံ ဒဟရာ-ကာရေနေ၀ ဌိတာ။ ပေတ၊ဋီ။၁၃၈။

ဥပတ္ထဒ္ဓိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တမ္ဘ] ထောက်ပံ့-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ သမ္ဘာ အဿာ-သိတမ္ဘောတိ ဂါဟာပနဝ၀သေန ဥပတ္ထဒ္ဓိ-တမ္ဘောတိ သမသ္သာသိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၀၈။

ဥပတ္ထဒ္ဓိတရူပကာယ (တိ) [ဥပတ္ထဒ္ဓိတ+ရူပ-ကာယ] ထောက်ပံ့အပ်သော ရူပကာယရှိသော၊ သူ။ ဝေန ဟိ ဥပတ္ထဒ္ဓိတရူပကာယ်သ, တဗ္ဗ ဣဒ္ဓိစ္ဆန္ဒသ ကမ္မဝိညာဏာယူဟနံ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၄၅။

ဥပတ္ထမ္ဘိတသရီရ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘိတ+သရီရ] ထောက်ပံ့အပ်သောကိုယ်။ ထေရသ ပန သမာပတ္တိဗလေန ဥပတ္ထမ္ဘိတသရီရသ နကောစိ ဝိကာရော အယောသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂၃။

ဥပတ္ထမ္ဘိန်(နီ)သဏ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘိန်+သဏ္ဌာန] ထောက်တိုင်-ခွထောက်-လှည်းဦးထောက်-ပုံသဏ္ဌာန် ရှိသော။ တတော ကေကော ဒ္ဒိမူလကော ဒ္ဒိကောဋိကော ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီသဏ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၃။ စတ္တာရော ဒန္ဓာ ဒ္ဒိကောဋိကာ ဒ္ဒိမူလိကာ ယာနကူပတ္ထမ္ဘိနီသဏ္ဌာနာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၃၄။ ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီ-လည်းကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘိနီ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ဣနီ] ထောက်တိုင်၊ လှည်းထောက်၊ယာဉ်ထောက်။ သစေ ခုရေ ဥပတ္ထမ္ဘိနီ ဟောဘာဘဝေ ကပ္ပကတာ ဟောတိ။ ဝိဘ၊ဋ္ဌ။၂၉၃။

ဥပတ္ထမ္ဘိယမာန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ယ+မာန] ထောက်ပံ့အပ်သော။ ဥတုစိတ္တာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိယမာနံ------ကိဉ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။၃၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၈၅။

ဥပတ္ထမ္ဘိယတိ (ကမ္ম/ကြီ) [ဥပ+ထဘိ+ယ+တေ] ထောက်ပံ့အပ်၏။ သမ္ဘော စာယံ စတုသန္ဓတိ-ရူပသန္ဓာနော ဣမိနာ, ဥပတ္ထမ္ဘိယတိတိ ဒဿနတ္ထံ အန္ဓေ ကဗဠီကာရော အာဟာရော ဥဒ္ဒိဋ္ဌော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၈။

ဥပတ္ထမ္ဘေတိ (ကြီ) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+တိ။ ဓာတုတ္ထ၊ဂါထာ။၁ရ၄-၌ ဘူဝါဒိ ဟုဆိုသည်၊ သမ္ဘောဟ၊ဘာဝီ၊ဒု။၄၄ရ-၌ စုရာဒိဟု မှာထားသည်] ထောက်ပံ့၏ ၊ ခိုင်ခံ့စေ၏ ၊ချီမြှောက်၏။ ဣမံ စိတ္တံ ပဝဋ္ဋတိ သမ္ဘဝဋ္ဋတိ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ ပစ္ဆိပ္ပတ္ထမ္ဘေတိ။ အဘိ၊ဝိ။၂၁ရ။ ဧဝံ သမ္ဘဝဋ္ဌဟိတံ ယထာ နု ပတတိ၊ တထာ နံ ဝိရိယုပတ္ထမ္ဘေန ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော ဥပတ္ထ-မ္ဘေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။၂။၂ရရ။ စိတ္တံ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃ရ၉) တိ တေနေဝ သဟာဟာတ-ဝိရိယေန စိတ္တံ ဥက္ခိပတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၁ရ။ ဥပတ္ထမ္ဘေန္တီ-ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂ရ။ မူလဋီ၊၁။၁၅။ ဥပတ္ထမ္ဘေယ္ယ-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ အနုပဒေဇ္ဇေယ္ယာသိတိ အနုပဒေယ္ယာသိ ဥပ-တ္ထမ္ဘေယ္ယာသိ ပုနပ္ပုနံ ကရေယ္ယာသိ။ မဋ္ဌ၊ ၃။၉၀။ (-မဋီ၊၃။၆၀။) ဥပတ္ထမ္ဘေသိ-ဝိ၊၁။၈၂။

ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ထဘိ+တုံ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ခြင်းငှါ။ ဥဏ္ဏောဒကအစ္ဆယာဂုအာဒီဟိ သဏ္ဌာ ဝတ္ထုံ ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၄။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၂၁၂။ ပဌမကံသ ထပတိနော ဝါဒံ ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ ဣမံ ဒေသနံ အာရဘိ။ မဋ္ဌ၊ဋီ။၈၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၂၀။ (-မဋီ၊၃။၅၀။)

ဥပတ္ထမ္ဘေဈ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တု] ထောက်ပံ့တတ်သော၊သူ။ ဝေ ဘိန္နာနံ ပုန အသံ-သန္ဓနာယ အနုပ္ပဒါတာ ဥပတ္ထမ္ဘေတာ ကာရကံ ဒသေတာ။ မဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၁။

ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ (ကြီ၊ဝိ) [ဥပ+ထဘိ+တ္တာ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-၍။ ဒ္ဒိဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိနီဟိ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိဘ၊ဋ္ဌ။ ၂၉၁။ သော တတ္ထ ဌိတော ပုနပ္ပုနံ ကုသလံ ကတ္တာ တံ ကမ္မံ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၀၉။ တာတ မဗ္ဘပါဒေ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ ယာဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ၃။

ဥပတ္ထမ္ဘေန္တ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+အန္တ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ကူညီ-ခိုင်ခံ့စေ-သော၊ သူ။ ဝေဘသု စတ္ဘသု အာဟာရေသု ကဗဠီ-ကာရာဟာရော ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော အာဟာရကိစ္စံ သာဓေတိ။ မဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅။ မာဂဝံ ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော ဣမံ ဒေသနံ အာရဘိ။ မဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၈၀။

ဥပတ္ထမ္ဘေနီ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+အနီ] ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံစေ-တည်တံ့စေ-ကုန်၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေယျ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+ယျ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံစေ-တည်တံ့စေ-ရာ၏၊ ကျားကန်ရာ၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေယျာသိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+ယျာသိ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ရာ၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေသိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+ဏျိ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ပြီ။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထရ (တိ) [ဥပ+အတ္ထရ] (၁)အထက်ဌ ခင်းအပ် သောအခင်း။ (တိ) (၂) ကျွယ်ပြန့်. သော၊ပြန့်ကားသော။ (၁) ရထူပတ္ထရေ(ဒီ၊၁။ ၉ရ)တိ ရထမှီ ရညော ဌာနတ္ထံ အတ္ထရိတ္တာ သဇ္ဇိတပုဗ္ဗေသေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၄။ ရထူပတ္ထရေတိ ရထသာ ဥပရိ အတ္ထရိတပဗ္ဗေသေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ခုဝ၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂ရ၂။ (တိ)(၂) ဇဏ္ဏု-တဏ္ဍိ ဥပတ္ထရာ(ဇာ၊၂။ခုဝ၄)တိ ဇဏ္ဏုပမာဏော ဥဒကေ ဥပတ္ထရာ ဖုလ္လာ ဟောန္တိ၊ သန္ဓတာ ဝိယ ခါယန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ခုဝ၁။ (ပမ္ဘတူပတ္ထရ (ဇာ၁။၅၁။)သည် ပမ္ဘတပတ္ထရ မှ ဗျက်ယွင်းလာ သောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်-လက်ရေးမူ၌ ပမ္ဘတပတ္ထရေတိ ပမ္ဘတသ ပတ္ထေ၊ ပမ္ဘတသာနုမ္ပိတိ အတ္ထော၊ တေနာဟ ပမ္ဘတပတ္ထရေ ရမ္မေ အတ္ထောတိ။ ပတ္ထသဒ္ဒေါ ပတ္ထရသဒ္ဒေါ စ သာနုပရိယာယော-ဟု ဖွင့်သည်။ တို့ကြောင့် ပမ္ဘတူပတ္ထရ= ပမ္ဘတ ဥပတ္ထရမဟုတ်။)

ဥပထမ္ဘ (တိ) ဥပတ္ထမ္ဘ-ကြည့်။

ဥပထမ္ဘန (တိ) ဥပတ္ထမ္ဘန-ကြည့်။

ဥပဒံသယတိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏယ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ခ၅၅။ နီတိ၊ဓာ။ခုင်ဝ။] ပြု၏၊မြင်စေ၏။ ပတောဒံ ဥပဒံသယီ(ထေရ။၂၂ရ) တိ-----ပတောဒံ ဒသ္သေတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၁။

ဥပဒံသယိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏယ+ဏျိ] ပြုပြီ၊မြင်စေပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒံသိတု(တိ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+တု] ပြ-ဖြစ်စေ-တတ်သော ၊သူ။ အပ္ပသာဒနီယေ ဌာနေ ပသာဒံ ဥပဒံသိတာ ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။ခဝ၊ ၁၅၆။

ဥပဒံသေတိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ခုင်ဝ။] ပြု၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဘယံ ဥပဒံသေတိ။ ဝိ၂။ခ၀၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊ခု။၁၂၀။ မာရော ပါပိမာ-------ဘဂဝတော အဝိဒူရေ ဥစ္စာ-ဝစာ ဝဏ္ဏနိဘာ ဥပဒံသေတိ သုဘာစေဝ အသုဘာ စ။ သံ၊ဘ။ခ၀၅။ အပ္ပသာဒနီယေ ဌာနေ ပသာဒံ ဥဒ်သေတိ။ အံ၊ဘ။ဓေ၊ခု၀ဉ။ ပသာဒံ ဥပဒံသေတိတိ ပသာဒံ ဇနေတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၅ဉ။ ဥပဒံသေန္တိ-ဝိ၊ခု။ခ၅၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ခု။ခ၃၂။ ဥပဒံသေန္တိတိ ပဝတ္ထေန္တိ။ ဝိမတိ၊၂။၂၀ဓ။ ဥပဒံသေသိ-မ၊၂။ခ၂၂။ ဥပဒံသေယျ-ကသိ။ ခ၃၅။ ဥပဒံသေဿန္တိ-ဝိ၊ခု။ခ၅၅။ ဥပဒံ-သေဿာမ-ဝိ၊ခု။ခ၅ဓ၆။

ဥပဒံသေတုံ(ဗျ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+တုံ] ပြခြင်းငှါ။ မိတ္တေ့ပဟာရံ ဥပဒံသေတုံ။ မ၊၂။ခ၂ဓ။

ဥပဒံသေတု(တိ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+တု] ပြတတ်သော၊သူ။ ထာမံ ဥပဒံသေတာ။ အံ၊ ခု။ခ၂။

ဥပဒံသေန္တိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+အန္တိ] ဖြစ်စေကုန်၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒံသေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+ယျ] ပြကြားအံ့။ ပြရာ၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒ်သေသီ (ကြို) [ဥပ+ဒ်သ(ဒသိ)+ကော+သိ] ပြု၏။ ဥပဒ်သေတိ–ကြည့်။

ဥပဒ်သေဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒ်သ(ဒသိ)+ကော+ဿန္တိ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ်သေတိ–ကြည့်။

ဥပဒ်သေဿာမ (ကြို) [ဥပ+ဒ်သ(ဒသိ)+ကော+ဿာမ] ဖြစ်စေကြကုန်အံ့။ ဥပဒ်သေတိ–ကြည့်။

ဥပဒဿယိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒိသ+ကယ+တုံ] မြင်စေ–ပြ–ခြင်းငှါ။ နစ သဗ္ဗာ နိဗ္ဗာနံ ဥပဒဿယိတုံ ဝဏ္ဏေန ဝါ သဗ္ဗာနေန ဝါ ။ မိလိန္ဒ။၂၆၂။

ဥပဒဿေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဒိသ+ကော+တွာ] မြင်စေ၍၊ ပြ၍။ ဩပမ္မံ ဥပဒဿေတွာ၊ ကိတ္တိတော မေ မဟာမုနီ။ အပါဒ။၂၉၂။

ဥပဒဟတိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+အ+တိ။ ဒီဃ။ ၂၃၀။ သီ၊ဇီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၅၅။] (၁) ထား၏။ ထင်ထား၏။ မှီကပ်ဆောင်ထား၏။ (၂) ဖြစ်စေ၏။ (၁) ယေသု ကဇိတော ပဌာယ ယာဝ သိသံ ဥပဒဟန္တိ ။ဝိ၊ဌ။၄။၆၀။ ဥပဒဟန္တိတိ ဌပေန္တိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၃၉၅။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၃၀။ (၂) ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပဒေသည် သဠာယတနတို့ ကုဋေ့ကို ဥပဒဟတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၉၆။ ဥပဒဟန္တိ(ဝိ၊ ၂။၁၉၅) တိ ဥပ္ပါဒေန္တိ။ ဝိ၊ဌ။၃။၁၄။ (–မဇ္ဈိ၊ဋီ။၄၀၁။) ဥပဒဟထ–ဝိ၊ ၂။၁၉၆။ ဥပဒဟေယျ–ဝိ၊ ၂။ ၁၉၆။ ဥဒါန။၁၈၂။ ကသိ။ ၂၅၄။ ဥဒါန။ဌ။၃၆၅။ ဥပဒဟိတ္ဝာ–ဝိ၊ ၅။၃။ ဥပဒဟိဿန္တိ–ဝိ၊ ၂။၁၉၆။ ဥပဒဟိဿထ–ဝိ၊ ၂။၁၉၆။

ဥပဒဟထ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+အ+ထ] ဖြစ်စေကြကုန်၏။ ဥပဒဟတိ(၂)–ကြည့်။

ဥပဒဟန (နာ) [ဥပ+ဒဟ+ယု] ထားတတ်သည်အဖြစ်၊ ထားခြင်း၊ ဖြစ်စေတတ်သည်၏အဖြစ်၊ ဖြစ်စေခြင်း။ တေနာကာရေန ဒဟနတော ဥပဒဟနတော "ဝိဓ" တိဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၆၃။

ဥပဒဟန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+အန္ဓ] ဖြစ်စေသော၊ သူ။ ဘိက္ခုသ္မိ သဠာယတနေ ကုဋေ့ကို ဥပဒဟန္ဓသ ပါစိတ္တိယံ ။ ဝိ၊၅။၃၈။

ဥပဒဟန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+အ+အန္တိ] (၁) ထားကုန်၏။ မှီကပ်ထားကုန်၏။ ဥပဒဟတိ(၁) ကြည့်။ (၂) ဖြစ်စေကြကုန်၏။ ဥပဒဟတိ(၂) ကြည့်။

ဥပဒဟာတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+တမ္ဘ] (၁) ဆောင်ကပ်ထားထိုက်သော။ (၂) ဖြစ်စေထိုက်သော။ အဝိပ္ပဋိသာရော ဥပဒဟာတမ္ဘော(ဝိ၊ ၄။၄၃၀။ အံ၊ ၂။ဝ၇၂)တိ အမကုံဘာဝေါ ဥပနေတမ္ဘော။ အံ၊ဌ၊၃။၅၉။ ဥပဒဟာတမ္ဘောတိ ဥပ္ပါဒေတမ္ဘော' ဝိပ္ပဋိသာရမုဝေန ဟေရေတမ္ဘော။ ဝဇိရ။၅၃၆။

ဥပဒဟိသု (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ဥ] ဖြစ်စေကြကုန်ပြီ။ ဥပဒဟတိ(၂) ကြည့်။

ဥပဒဟိတ္ဝာ (ဗျ) [ဥပ+ဒဟ+တ္ဝာ] (က) ထား၍။ (ခ) ထောက်၍။ (ဂ) ခဒိရဃဋိကာသု သိသေ စ ပါဒေ စ ဥပဒဟိတ္ဝာ ထောက် နိပဇ္ဇိတ္ဝာ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁၁။ မနုညဒဿနံ ဥပဒါနံ ဥပ–ဒဟိတ္ဝာ။ မ၊ဌ၊၃။ဝ၃။ သံ၊ဌ၊၃။ဝ၈။ ဥဒါန၊ ဌ။ဝ၆၉။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ဝ၀ရ။ ဥပဒဟိတ္ဝာတိ အပဿယယောဂ္ဂဘာဝေန ဌပေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ဝ၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃၅။ (ခ) နဝ ပါဏိနာ ဟနုကံ ဥပဒဟိတ္ဝာ နိသီဒတိ။ မ၊ ၂။ဝ၃၉။ (အထက်ပါ ပါဠိတော်အရ ဘုရားရှင်သည် လက်ဖြင့် မေးထောက်၍ မနေထိုင် ဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၏။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၆၆–၌ ပါဏိနာတိ ကဇိ၀ါတာဟာဒိကော ဝိယ နဲ အာသန် ဟတ္ထေဟိ ဂယော်တ္ဝာ နိသီဒတိ–ဟု လည်း

ကောင်း, မင်ဦး၊၃ရ၈-၌ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေ-တွာတိ ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ဥဿေသု ကဍိပ္ပဒေသေသု ပရိဂ္ဂဟေတ္တာ-ဟုလည်း ကောင်း ဖွင့်သည်။ ယင်း ဌ,ဍီတို့ဖရ ဘုရား ရှင်သည် ခါးထောက်မနေထိုင်ဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။ ထို့ကြောင့် ပါဠိတော်၌ ဟနုက် မပါသင့်၊ အဋ္ဌကထာဝယ် အာသန်-နေရာ၌ အာနိသဒ်-ဟု ရှိသင့်မည်ထင်သည်။)

ဥပဒေဟီသထ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+သထ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒေဟတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒေဟီသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+သန္တိ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒေဟတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒေဟေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ယျ] ဖြစ်စေ-ရာ၏-ကြားအံ့။ ဥပဒေဟတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒါ (တိ) [ဥပ+ဒါ+အ+အာ(ဣတ္ထိဧကတ)]။ ဥပဂန္တွာ ဒါတဗ္ဗာတိ ဥပဒါ၊ အ၊ ဣတ္ထိ။ ဓာန်၊ ဌ။၃၅၅-၆] တံစိုး၊ လက်ဆောင်။ ဥပဒါ တု ၀ ပါဘတ်။ ဓာန်၊၃၅၅။

ဥပဒါဟ (ပု) [ဥပ+ဒဟ+ဏ] လောင်ခြင်း၊ လောင်ကျွမ်းခြင်း။ အတ္ထနာ ပါတနာယေ၀ ဒေါသော ပတိတေ ဥပဒါဟေတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝ၀ိရ။၂၉ရ။

ဥပဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+တ။(ဥပဒေ-သံ)] ညွှန်ပြအပ်သော။ ဣမေသု နဝသု ပဒေသု ဥပဒိဋ္ဌေသု သဗ္ဗော ကုသလပက္ခော ဥပဒိဋ္ဌော ဘ၀တိ။ ပေဋကော။၂၅၃။

ဥပဒိသ[1] (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်-ပြော-ပြပါလော။ ဥပဒိသတိ-ကြည့်။

ဥပဒိသ[2] (ပု) [ဥပ+ဒိသ+အ] ရေမှော်။ ဥဒကဿ ဥပရိ ဒိဿန္တိ ပါကဋာ ဟောန္တိတိ ဥပဒိသာ သေ၀ါလာ။ အ၀ဋ္ဌ၊၁။၂၆၁။

ဥပဒိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+တိ။(ဥပဒိ၈တိ-သံ)] ညွှန်း-ညွှန်ပြ-ပြောပြ၏။ ဟောကြား၏။ ပြောဆို၏။ ဆုတောင်း၏။ ယထာ ဝတ္ထု ဝိဇ္ဇာစရိယော------ဌေ နဂရံ မာ၀ေထာတိ ဥပဒိသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၂။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၄။ မ၊ဌ၊ ၁။၂၅၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ ဘဂ၀ါ တိက္ခိန္ဒြိယသ မုဒုက် ဓမ္မဒေသနံ ဥပဒိသတိ။ နေတ္တိ။၈၃။ ဓမ္မ ဒေသေတိတိ------သီလာဒိပဋိပဒါ၈ဓမ္မ သမထ၀ိပဿနာ ဓမ္မမေ၀ ၀ါ ဝေနေယျဇ္ဈာသယာနုရူပံ ဥပ-ဒိသတိ ကထေတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ရ၆။(-နေတ္တိ၊ ဌ။၁၆၉။) ပါတိမောက္ခသံ၀ရသံ၀ုတောတိ ဣမိနာ ပါတိမောက္ခသံ၀ရသီလ၀ိသုဒ္ဓိ ဥပ-ဒိသတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃၁။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁ဌ။) အနုဒ္ဒိသတိတိ ဇ၀ ဥပဒိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၀၂။ ဥပဒိသ-မဂ္ဂ။၅၆။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဌ။၁၅။ ဥပဒိသေယျ-ဥဒါန၊ဌ။၂၆၀။ ဥပဒိသိ-ဝိမာန၊ဌ။၁၉၈။

ဥပဒိသန (နဿ) [ဥပ+ဒိသ+ယု။(ဥပဒိ၈နဿ-သံ)] ညွှန်ပြခြင်း၊ ပြောပြခြင်း၊ ဟောကြားခြင်း။ ပဟာယဂမနီယံ အတ္ထနော သန္တကံ ဂဟေတ္တာ ပရလောကံ ယာဟိတိ ဥပဒိသနတော မယှံ ဥပဒေသကော။ သီ၊ဌ၊သစ်။၁။၂၆၀။ ဒေသသ ဥပဒိသနံ ဒေသောပဒေသော။ သီ၊ဌ၊သစ်။၂။၆၁။ ယံ ဓမ္မသ ဥပဒိသနံ စိရကာလံ မမ ရာနဝ၀ိမောက္ခာဒိဟိတာယ တဒ၀ိဂန္ဓဗ္ဗသုခါယ ၀ သိယာ။ ဥဒါန၊ဌ။၈၀။(-အနုဌီ၊၂။၁ဂ၅။)

ဥပဒိသနာကာရ (ပု) [ဥပဒိသန+အာကာရ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-ခြင်း ဟူသောအခြင်းအရာ၊ ညွှန်ပြပုံအခြင်းအရာ။ အာကပ္ပသမ္ပတ္တိယာ ယော တတ္ထ ဥပဒိသနာကာရော၊ သော အတ္ထတော ဥပဒေသော ၀ေ။ မ၊ဌ၊၁။၂၅။ သံ၊ဌ၊၁။၂၂။ အံ၊ဌ၊၁။၂၄။ (-သီ၊ဌ၊သစ်၁။၁ဂ၂။)

ဥပဒိသန္တ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+အန္တ] ညွှန်ပြသော၊

ဟောကြားသော၊ သင်ပြသောဃူ။ ဧဝं ဝတ္တာ ပုန သော မဟာပြဟ္မာ——ထေရံ ဥပဒိ-သန္တော "ဧသော ဟိ တေ ပြာဟ္မဏ ပြဟ္မ-ဒေဝေါ"တိ အာဒိမာဟ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၉။ အာယသ္မာ နာဂသေနော——ဥပဒီသန္တော မေ့မဝဂ္ဂံ။ မိလိန္ဒ။၂၀။ သန္ဓမိရိယာပထံ ဥပဒီသန္တော "နိသီဒတိ" တိ အာဟ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၂။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၈။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၁၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။ ၂၀၈။) သုတသောမော တေသံ ဒေဋ္ဌန္တေ-ဝါသိကော ဟုတ္တာ သိပ္ပံ ဥပဒီသန္တော နစိရသေဝ နိပ္ပတ္တိ ပါပုဏိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၉၆။

ဥပဒီသိ (ကြို) [ဥပ+ဒီသ+ဣ] ညွှန်ပြပြီ၊ ဟောကြားပြီ။ ဥပဒီသတိ–ကြည့်။

ဥပဒီသိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဒီသ+တမ္ဘ] ညွှန်ပြအပ်သော။ တာနိ အညတိတ္ထိယသမဏာနံ ပဝါဒ-ဘူတာနိ သတ္ထာနိ သိတာနိ ဥပဒီသိတမ္ဘဝ-သေန။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၅၈။

ဥပဒီသိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒီသ+တုံ] ညွှန်ပြခြင်းငှါ။ ယုတ္တိဟာရံ ဝိဘဇေန္တော တဿ လက္ခဏံ တာဝ ဥပဒီသိတုံ "စတ္တာရော မဟာပဒေသာ" တိ အာဒိမာဟ။ နေတ္တိ၊ဌ။၈၀။

ဥပဒီသိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဒီသ+တ္တာ] ညွှန်း-ညွှန်ပြ-၍၊ ဟောကြား၍။ ကမ္မာကာရဿ ကဝိနော ဥပဒီသိတ္တာ။ ဝိမတိ၊၁။၁၁ရ။ အာနာ-ပါနဿတိဘာဝနာနုရူပံ သေနာသနံ ဥပဒီ-သိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၉။ (–ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၂၅၄။) ဣမေကေစ္စ ပုဂ္ဂလ ဥပဒီသိတ္တာ ဥဒ္ဓိဿ ဘောဇနံ ပဋိယတ္ထံ ဟောတိ။ မိလိန္ဒ။ ၁၅ရ။

ဥပဒီသိ(သီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဒီသ+ယ+တ] ညွှန်ပြ–ပြောပြ–အပ်၏။ ဟောကြား-အပ်၏။ ဝေလိယတိ ခဏမုဟုတ္တာဒီဝသေန ဥပဒီသိယတိတိ ဝေလာ။ မဇ္ဈိ၊၂။ရရ။ (–သီ၊ ဌ၊သစ်၊ခ။ရ။) ယော ယော စ ဧတ္ထော ဥပဒီသိ-ယတိ။ ပေဋကော။ ၂၂၀။

ဥပဒီသိယမာန (တိ) [ဥပ+ဒီသ+ယ+မာန] ညွှန်ပြ–ပြောပြ–အပ်သော။ "ဝေ ဣမိနာ အာကာရေန အသိဣမိတမ္ဘ"န္တိအာဒိနာ ဥပ-ဒီသိယမာနာယ သမဏသာရုပ္ပါယ အာကပ-သမ္ဘတ္တိယာ။ ဥဒါန၊ဌ။ရ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ခ။၁၄။ မဇ္ဈိ၊ခ။၂၅။ သံ၊ဌီ၊ခ။၂၂။ အံ၊ဌီ၊ခ။၂၄။

ဥပဒီသေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒီသ+အ+ယျ] ညွှန်ပြ–ပြောပြ–ရာ၏။ ဥပဒီသတိ–ကြည့်။

ဥပဒီဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဒီသ+ယ+တိ] ထင်၏။ တေသု စ ပါပေသု ကမ္မေသု၊ အဘိဏှ-မုပဒီဿရေ(သုတ္တနိ။၃၀၀)တိ–––ပုနပ္ပုနံ ဥပဒီဿန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ခ။ခ၇၄။

ဥပဒီဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒီသ+ယ+အန္တိ] ထင်ကုန်၏။ ဥပဒီဿတိ–ကြည့်။

ဥပဒီဿရေ (ကြို) [ဥပ+ဒီသ+ယ+အန္တိ] ထင်ကုန်၏။ ဥပဒီဿတိ–ကြည့်။

ဥပဒုဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဒုသ+ယ+တိ] ဆဲ-ရေးလျက်-ပြစ်မှား၏။ ပရလာဘသက္ကာရ-မာနနဝန္ဒနပူဇနာသု ဣဿတိ ဥပဒုဿတိ ဣဿံ ဗန္ဓတိ။ မဝ။၂၄၆။ အံ၊ခ။၅၂၄။ ဥပ-ဒုဿတိ တိ ဣဿာဝသေနဝ ဥပဣတ္ထာသန္တော ဒုဿတိ။ မ၊ဌ၊ခ။ခ၀။

ဥပဒေသ (ပု) [ဥပ+ဒိသီ+ဏ။(ဥပဒေ-သံ)] (၁) ဥပဒေ၊ အဆက်ဆက်ဆောင်ရွက်ခဲ့သော နည်းဥပဒေ၊ နည်းလမ်းညွှန်ပြခြင်း။ ညွှန်-ကြားချက်။ (၂) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်း။ (၃) ညွှန်ကြားသော–ဖွင့်ဆိုသော–စကား။ အဖွင့် သံဝဏ္ဏနာ။ (၁) ပါရမ္ဘရိယမေတိဟျ၊ ဥပဒေသော တထေတိဟာ။ ဓာန်။၄၁၂။

အာစရိယ် ဥပဂန္ဓာ ဒီသာတိ ဥစ္စာရိယတီတိ ဥပဒေသော၊ ဒီသီ ဥစ္စာရဏေ၊ကောဟု။ ဓာန်၊ဦ၊ ၄၁၂။ ဧဝံ တေ အဘိဏ္ဍမိတမ္ပိ၊ ဧဝံ တေ ပဋိဏ္ဍမိတမ္ပဒ္ဓိအာဒီသု ဥပဒေသေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။၆။ ဥပဒိသိယမာနာယ သမဏသာရုပ္ပါယ အာကပ္ပသမ္ပတ္တိယာ ဥပဒိသနာကာရောပိ အတ္ထတော ဥပဒေသော ယေဝါတိ အာဟ "ဧဝံ။ပ။ ဥပဒေသေ"တိ။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ ဝိတ္ထာရော ပန ဗောဇ္ဈင်္ဂသံယုတ္တေ ရတန-သုတ္တသ္မိ ဥပဒေသတော ဂဟေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၂၃။ ဥပဒေသော နာမ သဝိသေသံ သတ္ထုနော် ရတနာနံ ဝိစာရဏဝသေန ပဝတ္တော ကထာ-ဗန္ဓော။ ဒီ၊ဦ၊၁။၂၉၄။----ပဝတ္တော နယော။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၂။၂၃၉။ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ ပကာရေန ဒေသိတတ္တာ ဥပဒေသော၊ ပုဗ္ဗာနံ ပုဗ္ဗာစရိယာနံ မတိ ဥပဒိသာတိ ဝုတ္တာတိ ဝါ ဥပဒေသော။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁၈။ သယမ္ဘူတိ ဥပဒေသံ ဝိနာ သယမေဝ ဘူတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၄။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၉၉။ ဥပဒေသန္တိ ဥပဒိသိတမ္ပိ ဩဝါ-ဒါနုသာသနီ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၆၄။ (၂) အာဂတ္တိ ဥပဒေသော။ နေတ္တိ၊ဦ။၂၉။ (၃) ပိဋကာနံ အတ္ထကထနံ ပေဠကံ၊ သော ဧဝ ဥပဒေ-သောတိ ပေဠကောပဒေသော၊ ဥပဒေသဘူတာ ပရိယတ္တိသံဝဏ္ဏနာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဦ။၁၂၂။

ဥပဒေသက (တိ) [ဥပ+ဒိသီ+ဏ္ဍ] ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-နည်းပေးလမ်းပြပြုလုပ်-တတ်သော၊သူ(ဥပဒေပညာရှင်၊ညွှန်ကြားရေးမှူး)။ ပညာသမ္ပတ္တိယာ ဒိဋ္ဌမ္မိကသမ္ပရာယိကဟိ-တူပဒေသကော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ ယာဟိတိ ဥပဒိသနတော မယုံ ဥပဒေသကော။ သီ၊ဦ၊ သစ်၊၁။၂၆၀။

ဥပဒေသဒါယက (တိ) [ဥပဒေသ+ဒါယက] ညွှန်ကြားချက်ကိုပေးတတ်သော၊ ညွှန်ကြား-တတ်သော၊ ဆုံးမသွန်သင်တတ်သော၊သူ။ ပြာဟွကော သောက် ဝိနောဒေတွာ အတ္ထနော ဥပဒေသဒါယကံ ဒိဗ္ဗရူပေန ဌိတံ ဒိဋ္ဌာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀ရ။

ဥပဒေသပဒ (မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၂၆) သည် ဥဒ္ဒေသ-ပဒ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၁)မှ ပျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ဥပဒေသပရမ္ပရာ (ထီ) [ဥပဒေသ+ပရမ္ပရာ] ညွှန်ကြားချက် အဆက်ဆက်၊ အဆက်ဆက် ညွှန်ကြားမှု။ အမှာကံ ပိတုပိတာမဟာဒီဝုဒ္ဓါနံ ဥပဒေသပရမ္ပရာယ ဣဒမာဘတံ။ အံ၊ဦ၊၂။ ၁၆၆။

ဥပဒေသဝစန (နဿ) [ဥပဒေသ+ဝစန] ညွှန်ပြ သောစကား။ ပရတော အသုတ္တာ ပဋိလဘ-တိတိ အညသ ဥပဒေသဝစနံ အသုတ္တာ သယမေဝ စိန္တေန္တော ပဋိလဘတိ။ ဒီ၊ဦ၊ ၃။၂၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။ရ၉။

ဥပဒေသာကာရ (ပု) [ဥပဒေသ+အာကာရ] ညွှန်ပြခြင်းဟူသော-ညွှန်ပြပုံ-ညွှန်ကြားပုံ-အခြင်းအရာ။ ယော တတ္ထ ဥပဒေသာကာရော၊ သော အတ္ထတော ဥပဒေသောယေဝ။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။ရ။

ဥပဒေသာနုဘာဝ (ပု) [ဥပဒေသ+အာနုဘာဝ] ညွှန်ပြခြင်း-ဟောပြောခြင်း-ဟောကြားဖော်သော တရားစကား-၏အစွမ်းအာနုဘော်၊ နည်းလမ်းညွှန်ပြခြင်း၏အစွမ်းအာနုဘော်။ တသ္မာ ကလ္ယာဏမိတ္တသ္မာ ဥပဒေသာနုဘာ-ဝေန ဟောတိ။ မ၊ဦ၊၂။၂၉ရ။

ဥပဒ္ဓေ (ပု) [ဥပ+ဒု+ဒ] ဥပဂန္ဓာ ဒုနောတီတိ ဥပဒ္ဓဝေါ။ ဒု-ပရိတာပေ၊ဒ။ ဓာန်၊ဦ။၄၀၁။ (ဥပဒြ၀-သံ)] ကပ်ချိန်ပ်စက်တတ်သော သဘော၊ ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန် အန္တရာယ်။

(မင်းဘေး,မင်းဒက်သည် မုချအားဖြင့် ဥပဒ္ဓဝ။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။၁၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၃ရ။) (အာစရိယူပဒ္ဓဝ, အန္တေဝါသူပဒ္ဓဝ, ပြဟ္မစာရူပဒ္ဓဝ သုံးမျိုးကို (မဟာ။၁၅ရ)၌ ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ သောက, ပရိဒေဝ, ဒုက္ခ, ဒေါမနဿ လေးမျိုးကို (ဒီ။ဋ္ဌ။၁။၃၄၃–၌) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ရုပ်နာမ်ခန္ဓာကို (ပဋိသံ။၄၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၂၄ရ–၌) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ကာမဂုဏ်ကို (သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။၈၉–၌) ဥပဒ္ဓဝ်အရ ကောက်သည်။ ယေ ကေစိ ဥပဒ္ဓဝါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သ်ပ္ဗေ တေ ဗာလတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ နော ပဏ္ဍိတတော။ မဟာ။၁၀၆။ အံ၁။၉၉။ ဤတိ စ ဂဏ္ဍော စ ဥပဒ္ဓဝေါ စ။ သုတ္တနိ။၂ရ။ စူဠနိ။၂၆၅။ ဥပဒ္ဓဝေါတိ အနေကဂ္ဂတာ–ကာရော။ မဗျု။၄။ရ၀။ အံ၁ဋ္ဌ။၂။၆၉။ဥပဒ္ဓဝတိတိ ဥပဒ္ဓဝေါ၊ အနတ္တံ ဇနေန္တော အဘိဘဝတိ၊ အဇ္ဈောတ္ထရတိတိ အတ္ထော၊ ရာဇဒဏ္ဍာဒီန–မေတံ အဓိဝစနံ။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။၈၉။ စူဠနိ။ဋ္ဌ။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၉၅။ ဥပဒ္ဓဝေါတိ အန္ဓရာယော။ မဗျု။၃။ရ၈။ အံ။ဋီ။၂။ရ၅။)

ဥပဒ္ဓဝကရ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ကရ+အ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးအန္ဓရာယ်–ကိုပြုတတ်သော။ ဝိသမဘောဇနာပရိကာမာဒီတော ဟိ ကာယသ်သ ဥပဒ္ဓဝကရာ ဝါတာဒယော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အံနုဋီ။၁။ရ၆။

ဥပဒ္ဓဝဇာတ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဇာတ] ဖြစ်သော–ဘေးဥပဒ်– အပြစ်–ရှိသော။ ဤတိဇာတေ ဥပဒ္ဓဝဇာတေ။ စူဠနိ။၁၉၄။ ဥပဒ္ဓဝဇာတေတိ အာဒီနဝဇာတေ။ စူဠနိ။ဋ္ဌ။ရ၆။

ဥပဒ္ဓဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဒု+အ+တိ] ကပ်၍ နှိပ်စက်တတ်၏။ ဥပဒ္ဓဝတိတိ ဥပဒ္ဓဝေါ၊ အနတ္တံ ဇနေန္တော အဘိဘဝတိ အဇ္ဈောတ္ထရတိတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။၈၉။ စူဠနိ။ဋ္ဌ။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၉၅။ ပရိပါတေန္တိတိ ဥပဒ္ဓဝန္တိ– ဝိ။ဋ္ဌ။ ၂။၃၀၈။

ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယ (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဒ္ဓယ] ဘေးဥပဒ်–နှစ်ခုပေါင်း–နှစ်မျိုးစုံ။ တေန ဟိ ရိမ် ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယံ န ဝေ ဝုတ္တံ။ မဗျု။၄။၁၁ရ။(အာစရိယူပဒ္ဓဝ, အန္တေဝါသူပဒ္ဓဝ နှစ်မျိုးကို ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယ–ဟု ဆိုသည်။ မဗျု။၃။၃၂၉။)

ဥပဒ္ဓဝနိုဝတ္ထန (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+နိုဝတ္ထန] ဘေးဥပဒ်ကို–ဘေးရန်ကို–ဆုတ်နှစ်ဝေ–တားမြစ်–ခြင်း။ သဗ္ဗူပဓိ ပန ဥပဒ္ဓဝနိုဝတ္ထနတ္ထာယ ဒေဝနဂရဒ္ဓါရေသု ဝဇိရဟတ္ထာ ဂုန္ဒပဋိမာ ဌပေသိ။ ဓမ္မ။ဋ္ဌ။၁။၁ရ၅။

ဥပဒ္ဓဝနိုဝါရဏ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+နိုဝါရဏ] ဘေးဥပဒ်ကို–ဘေးရန်ကို–တားမြစ်ခြင်း။ ဗောဓိ–သတ္တဿ စေဝ မာတုယာ စ ဥပဒ္ဓဝနိုဝါရဏတ္ထံ ခဂ္ဂဟတ္ထာ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ အာရက္ခံ ဂဏှိသု။ အပ။ဋ္ဌ။၁။၆၃။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။၃၁၉။ ဇာ။ဋ္ဌ။ ၁။၆၁။

ဥပဒ္ဓဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒု+အ+အန္တိ] ကပ်၍ နှိပ်စက်တတ်ကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဝတိ–ကြည်။

ဥပဒ္ဓဝပစ္စယ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+ပစ္စယ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–၏အကြောင်း ။ ဥပဒ္ဓဝပစ္စယဝေဒနာ (ဒီ။ဋ္ဌ။၃။၁၀၄) တိ အနတ္တဟေတုတာယ နိမိတ္တာ။ ဒီ။ဋီ။၃။၁၀၅။

ဥပဒ္ဓဝပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ပတ္ထ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–သို့ ရောက်သော၊သူ။ မနုဿာ "ယက္ခာဝဏ္ဏော နု ခေါ အယံ ဘူတဒေဝနာဂ–သုပဏ္ဏာဝဏ္ဏော"တိ ဥပဒ္ဓဝပ္ပတ္ထာ။ မဗျု။၃။၆၀။

ဥပဒ္ဓဝရက္ခက (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ရက္ခက] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–ကိုကာကွယ်စောင့်ရှောက်သော၊သူ။ ယူထပဓိကာယကေန ဥပဒ္ဓဝရက္ခကေန ဥသဘေန သဒ္ဓိ။ ဇာ။ဋ္ဌ။၂။၂၉၀။

ဥပဒ္ဓဝရဟိတ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ရဟိတ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-မှုကင်းသော၊ အချင်းချင်း ရန်မပြုသော၊သူ။ ဘေ သီဟာဒယော စတုပ္ပဒါ သရသမီပေ ဥပဒ္ဓဝရဟိတာ ဇီဝန္တိ။ အပါဒ၊၁။ ၂၄၀။ (-အပါဒ၊ ၂။ရဂ။)

ဥပဒ္ဓဝဝူပသမန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဝူပသမန] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-ကို ငြိမ်းပျောက်စေခြင်း။ ဘူတေဟိ ဥပဒ္ဓုတာယ ဝေသာလိယာ ဥပဒ္ဓဝဝူပသမနတ္ထံ ရတနသုတ္တံ ဝုတ္တံ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၆၈၊ (-၁၄ ၂။)

ဥပဒ္ဓဝဟရ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဟရ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ သော ဟိ တာသံ ပစ္စယိကော ဥပဒ္ဓဝဟရော စ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဒုဝဝ။

ဥပဒ္ဓဝါဓိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+အဓိဋ္ဌာန] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-၏တည်ရာ။ ဣဒဒ္ဓ ပဌမသစ္စံ ကုစ္ဆိတံ အနေကဥပဒ္ဓဝါဓိဋ္ဌာနတော။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ရဂ။

ဥပဒ္ဓဝါဘာဝ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+အဘာဝ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-၏မရှိခြင်း။ ဒဋ္ဌေတိ ဥပဒ္ဓဝါဘာဝေန သဘာဝတော ထိရေ သတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၆ ၂။

ဥပဒ္ဓဝူပသမန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဥပသမန] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-ကို ငြိမ်းစေခြင်း။ ပတိဋ္ဌာဘာဝေါတိ ဣမ ပရသ ဥပဒ္ဓဝူပသမနံ အဓိပ္ပေတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅။

ဥပဒ္ဓဝေထိ (ကြို) [ဥပဒ္ဓဝ+ဣ+တိ။ မောဂ်၅-ကဏ္ဍ၊ ၁၀၊၁ ၂-သုတ်။ ဥပဒ္ဓဝနာမ်ပုဒ်နောင် ကရဏတ်အနက်၌ ဣပစ္စည်းသက်၊ ဣကို ဧပြု ဘေးဥပဒ်-ဘေးအန္တရာယ်-ကိုပြု၏။ မယုံ ပုရောဟိတော အတိမုခရော၊ အပ္ပမတ္တကေပိ ဝုတ္တေ ဗဟုံ ဘဏန္တော မံ ဥပဒ္ဓဝေတိ။ ဓမ္မ၊ ဌ၊၁။၃ ၂၄။ အတိဝိယ မေ တုမှေ ဥပဒ္ဓဝေထ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၁၉၁။ မဇ္ဈ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဥပဒ္ဓဝေထာတိ ဥပဒ္ဓဝံ ကရောထ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၀။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂၃၅။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၀။)

ဥပဒ္ဓုတ (တိ) [ဥပ+ဒု+တ။(ဥပဒ္ဓုတ-သံ)] (က) နှိပ်စက်အပ်သော၊သူ။ (ခ) နှောက်ယှက်အပ်သော။ (ဂ) မနုဿာ ဥပဒ္ဓုတာ ယာစနာယ ဥပဒ္ဓုတာ ဝိညတ္တိယာ (ဝိ၁။ ၂၁၉)တိ တေသံ ဘိက္ခူနံ တာယ ယာစနာယ ဝိညတ္တိယာ ·စ ပီဋိတာ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၁။ ပလိဗုဒ္ဓံ ဟောတိတိ ဥပဒ္ဓုတံ ဟောတိ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၅။ (ခ) စောရေဟိ ဥပဒ္ဓုတ(ဝိ၁။၈၅)န္တိ စောရေဟိ ဝိလုတ္တံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။

ဥပဒ္ဓုတနိရောဓန (နာ) [ဥပဒ္ဓုတ+နိရောဓန] နှိပ်စက်အပ်သည်၏အဖြစ်၏ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ နှိပ်စက်မှုချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ ပဟာတဗ္ဗေန ဥပဒ္ဓု+တနိရောဓနတ္ထံ ပဟာယက် ပရိယေသတိ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂၁၃။

ဥပဒ္ဓုတပဌဝီ (နာ) [ဥပဒ္ဓုတ+ပဌဝီ] နှိပ်စက်အပ်သော-ပျက်စီးသော-အထပ်အလွှာ။ အနေကကလာပဂတဘာဝံ စကျသ ဒဿေတိ ယတော ဥပဒ္ဓုတပဌဝီ နိရာကရဏေပိ စကျသ ဝိဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၅။ (အဘိ ဓမ္မဝိဘာဝ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁ ၂၀-၌ အလားတူ အဓိပ္ပါယ်မျိုးပါရှိသည်, ဝါကျဝယ် ဥပဒ္ဓဝါနံ ပဌဝီနိရာကရဏေပိ စကျ ဝိဇ္ဇတေဝ-ဟု ရှိသည်။ မဏိမဇ္ဈ၊ ၂။၁၁၈-၌ ဥပဒ္ဓုတ-နိရာကရဏေပိ ဟိ စကျ ဝိဇ္ဇတေဝ-ဟုရှိသည်။)

ဥပဒ္ဓုတသရီရ (နာ) [ဥပဒ္ဓုတ+သရီရ] နှိပ်စက်အပ်သော ခန္ဓာကိုယ်။ ဣဒါနိ ဇောယ စိရကာလံ ဥပဒ္ဓုတသရီရံ ဝိဂရဟန္တီ ဩဿာန-ဂါထမာယ။ ထေရီဂါ။၁၀ ၂။

ဥပဒ္ဓ (ပုနာ) [ဥပ+အဒ္ဓ။ ဥပနု-ကြည့်] (၁)

ထက်ဝက်။ (ပု) (၂) အချို့,အဝက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒ္ဓစ္ဆနုပရိစ္ဆဒ (တိ) [ဥပဒ္ဓ+ဆနုပရိစ္ဆဒ] ထက်ဝက်မိုးအပ်,ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော (ကျောင်း)။ ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပဒသည်ကော ဝေမတိကဿ ဝါ ဥပဒ္ဓစ္ဆနုပရိစ္ဆဒီသု စ ဒုက္ကဋံ။ ကခ်။၁၉၃။

ဥပဓေ (နာ) [ဥပ+ဓေ] (သလေးစသော) နဂိုမူလစပါးနှင့်နီးကပ်ဆက်စပ်သောစပါး (ကျီတ်စပါးစသည်။ သျ-ဌ် ငယ်သောစပါး-ဟုပြန်သည်)။ သတ္တ ဣောနိတိ-----နိဝါရ-ဒီဥပဓေဿ ပန သာလိအာဒိမူလဓေ-ဣောဝတ္ထော " သတ္တ ဣောနီ"တိ ဝုတ္တံ။ ကခ်။ ဋီ။သစ်။၃၁၁။ နိဝါရာနိ တိဏဣောနိ-ဟု ဓာန်။ ဋီ။၄၅၁-ဌ် ရှိသည်။

ဥပဓာ (ထီ) [ဥပ+ဓာ+ကွိ။ ကစ္စည်း။၆၂၉။ နိတိ၊သုတ္တ။ ၁၂၃ရ။ အလော'ဣ္ဌာတ်ပုဝိ ဥပဓာ။ ပါဏိနိ၊၁။၁။၆၅-သုတ်။ အန္ဓာဒလေ ပူဝေါ ဝဏ် ဥပဓေသည်း သျှာတ်။ ယင်း၏ အဖွင့်သိဒ္ဓန္တကောမုဒီ။၂၄၉] ဥပဓေမည်သော အကွရာ၊ ဆုံးအကွရာမှ ရှေ့ဌ်တည်သော အကွရာ၊ (ဥပမာအားဖြင့် ဂဟ-ဓာတ်ဌ် ဂ၏မှီရာ အ-သရသည် ဥပဓာ မည်၏)။ ဥပဓာတိ အန္တကွရတော ပုဗ္ဗကွရသမညာ။ ရူ။၅၆၉။

ဥပဓာန (နာ) [ဥပ+ဓာ+ယု။ ဥပဓီယတေ သီသာသန် ကရီယတေတိ ဥပဓာန်၊ယု။ ဓာ၊ ဓရတေ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၁၁။ ဥပ+ဌာ+ယု။ သီသော ဥပဂန္ဓာ တိဌတိ ဌောတိ ဥပဓာန်။ ဥပ ဘုသံ ဝါ သုခံ ဓာရေတိတိ ဥပဓာန်။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃၂၁] (၁) မှီခြင်း,ဆုံးခြင်း။ (၂) ဖြစ်စေခြင်း။ (၃) ဆုံး။ (မှီဆုံး,ခေါင်းဆုံး,ခြေဆုံး စသည်။) (၄) ထောက်ထိုင်၊အခုအခံ။ (၁) သိမ္မလိ-တုလာဒိပုဏ္ဏသဘာဝေ အတ္ထရိတ္ထာ တတ္ထ ဥပဓာနာနိ ကိစ္စာနိ ကရောတိ။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၁။ (၂) ဒုက္ခူပဓာန-ကြည့်။ (၃) ကလိင်ရံ ဥပဓာန် ကတ္တာ သယန္တိ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁ ၂။ မနုညဒဿနံ ဥပဓာနံ ဥပဒဟိတ္ထာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၃။ သံ၊ဌ၊၃။ဂ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃၀ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၃။၃ရ၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဂ၄။) ဥပဓာနဿ အပသယနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၅။ ကလိင်ရူပဓာန-လည်းကြည့်။ (၄) တာတ ဓာဏ ဝ ဓဋ္ဌပါဒါနံ မေ ဥပဓာနံ ဒေဟိ။ ဓာ၊ဌ၊၄။ ၂၀ ၂။

ဥပဓာနဃဋိကာ (ထီ) [ဥပဓာန+ဃဋိကာ] ခေါင်းဆုံးနှင့်တူသော သစ်တုံး၊ သစ်သား ခေါင်းဆုံး၊ စဉ်းတီတုံး။ (အသားဖြတ် တောက်ခုတ်စဉ်းရာ အောက်ခံသစ်သားတုံး။) သော ကာသာယဝတ္ထနိဝတ္ထော------ဥပ-ဓာနဃဋိကံ ဟတ္ထဌပနဒဏ္ဍကဉ္စ အာဒါယ။ ဓာ၊ ဌ၊၃။၁၆၆။

ဥပဓာယ (ဗျ) [ဥပ+ဓာ+တ္ဝာ] မှီ၍၊ဆုံး၍၊ မှီဆုံးပြု၍၊ (အရိုးကို ခြေဆုံး,ခေါင်းဆုံးပြု-ဟုဆိုလိုသည်။) သော ခေါ အဟံ သာရိပုတ္တ သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ ဆဝဋ္ဌကာနိ ဥပဓာယ။ မ၊၁။၁၃၃။ ဥပဓာယာတိ ယထာ သီသူပဓာနဉ္စ ပါဒူပဓာနဉ္စ ပညာယတိ၊ ဧဝံ သန္ဓရိတ္ထာ တတ္ထ သေယျံ ကပ္ပေမိ။ မ၊ဌ၊၁။ဂ၃။ သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ၊ ဆဝဋ္ဌကံ ဥပဓာယဟံ။ ဓာ၊ဌ၊၁။၅၆။

ဥပဓေရဏ (ထီ၊နာ) [ဥပ+ရေ+ယု] (၁) (က) ဆောင်ရွက်မှတ်သားရခြင်း။ နာခံ မှတ်သား ရခြင်း။ (ခ) တည်ရာအကြောင်းရင်းဖြစ်ခြင်း။ (၂) စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်း။ (၃) စောင်းကြိုး ဖွဲ့ရာရစ်ရာဌာန၊ (အဘယာ၊ဓာန်၊သျှ၊၁၃ရ။) ဝေဌက-ကြည့်။ စောင်းကြိုးအလျှော့,အတင်း ခလုတ်၊ (သံ၊မြန်၊ ၂။ ၂၉၅။) စောင်းကြိုးရစ်ရာ

တုတ်တံ၊ (သံ၊သ္ဝေ။၄ရ၁။) (၁) (က) ဗ္ဟမ
ပနသ သောတဒ္ဓါရာနုသာရေန ဥပဓေရိတန္တိ
ဝါ ဥပဓေရကန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၉။ မ၊
ဌ၊၁။၆။ သံ၊ဌ၊၁။၅။ အံ၊ဌ၊၁။၅။ ဥဒါန၊ဌ။၁ ၂။
ဗ္ဟတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၁။ တေန ဝုတ္တသ အတ္တသ
"ဝေမေတ" န္တိ ဥပဓေရကံ သလ္လက္ခကံ ဥဂ္ဂဏှံ။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဒုဝ။ (၁) ဥပဓေရကံ ဝါ
ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ပတိဋ္ဌာဝသေန အာဓေရ-
ဘာဝေါတိ အတ္ထော။ ပဋိ၊သံ၊ဌ၊၁။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ
၁။၈။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၁ဝ။) ဥပဓေရကံ အဓိဋ္ဌာနံ
မူလဘာဝေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၇။ (၂) စမ္ဘူ ပဋိစ္ဘ
ဒဏ္ဍာ ပဋိစ္ဘ ဥပဓေရကော စ ပဋိစ္ဘ ။သံ၊
၂။၄ဝ၁။ ဥပဓေရကောတိ ဝေဌကော။ သံ၊ဌ၊
ဒု။၁ဝ၈။ (ဒု) ကိ ံ နု ခေါ ကုသလကမ္မံ ကတ္တာ
ဗ္ဟမ် သမ္ဘတ္တိ ပဋိလဘာမီတိ အတ္ထိတဘာဝ
ယထုပစိတဗ္ဗ ကမ္မံ ဥဒ္ဒိသ ယေဘုယ္ယေန
ဓမ္မတာသိဒ္ဓိ ဥပဓေရကာ။ ဝိမာန၊ဌ။ဒု။

ဥပဓေရယ (ကြိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+ဟိ] စူး
စမ်းဆင်ခြင်–လေ့လာပါ–လော။ အောက်ပုဒ်–
ကြည့်။

ဥပဓေရယတိ (ကြိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တိ] စူး
စမ်းဆင်ခြင်၏။ လေ့လာ၏။ ဇာတိဝေါဘိ-
သူတဗ္ဗ ဇနတ် သတ္ထကာယ် အဝေက္ခတိ
ဥပဓေရယတိ ဥပပရိက္ခတိ။ ဗ္ဟတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၅။
ဥပဓေရယတု– မဟာနိ၊ဌ။ဒု၃၉။ ဥပဓေရယ-
ဝိ၊ဌ၊ဒု။ ၂၄၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၆၁။ မ၊ဌ၊ ၂။ဝ၃။သံ၊ဌ၊
၁။၁ဝ၃။ သာရတ္ထ၊ဒု။၁၅၆။ ဥပဓေရယီ–အပ၊
၁။ ၂ ၂။

ဥပဓေရယတု (ကြိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တု]
စူးစမ်းဆင်ခြင်ပါလော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓေရယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+အန္တ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်သော၊သူ။ နေသံ သပ္ပါယံ
ဓမ္မဒေသနံ ဥပဓေရယန္တော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၅။
ဥတ္တရိမ္ဘိ ဥပဓေရယတော ဒုတိယံ သီလပါရမီ
ဒီသွာ တေဒဟောသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဒ၃ဝ။ ဇာ၊ဌ
၁။ ၂ ၅။

ဥပဓေရယမာန (တိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+မာန]
စူးစမ်းဆင်ခြင်–လေ့လာ–သော၊သူ။ ရာဇာ
"ကိမေတံ၊ ဥပဓေရေထ" တိအာဟ၊ ဥပဓေရ-
(ရိ)ယမာနာ အည် အဒိသွာ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၄၅။ သံ၊
ဌ၊ ၂။ဒ၉။ ကိ ံ နု ခေါ ဘဝိဿတိတိ ဥပဓေရ-
ယမာနော ဗ္ဟဒ် အဒ္ဒသ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ဒ၀၄။ (–
ဇာ၊ဌ၊ဒု။၁ဝ၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဒ၀ဝ။ အံ၊ဋီ၊ဒု။၆၆။)

ဥပဓေရယီ (ကြိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တ္ဝံ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်–လေ့လာ–ပြီး။ ဥပဓေရယတိ-
ကြည့်။

ဥပဓေရယိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တ္ဝာ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တတော
ဥပဓေရယိတ္ဝာ လဗ္ဘမာနတော နိဒ္ဒိသိတမ္ပံ
နေတ္တိ။၁၆၅။

ဥပဓေရယိတ္ဝာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တ္ဝာန]
စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တုယ္ဟံ ဝစနံ-
——ဥပဓေရယိတ္ဝာန ဥပလက္ခယိတ္ဝာန။ စူဠနိ။
၂ ၂ ၄။

ဥပဓေရိတ (တိ) [ဥပ+ဝေ+တ] ဆောင်ရွက်
မှတ်သားအပ်သော၊ နှာခံမှတ်သားအပ်သော။
သုဂ္ဂဟိတံ ဟောတိတိ အာဒိသု အာစရိယသ
သန္တိကေ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဥဂ္ဂဏှန္တေန သုဋ္ဌု ဂဟိတံ
ဟောတိ သုဋ္ဌု မနသိကတံ သုဋ္ဌု ဥပဓေရိတံ။
အံ၊ဌ၊ဒု။၈။ သလ္လက္ခိတာနိတိ သမ္ဘဒေဝ ဥပ-
ဓေရိတာနိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၀ ၃။ (–ဝိ၊ ၂။ ၂ ၆ ၂။ ဝိ၊ဌ
၁။ ၂ ၀ ၀။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၉။ မ၊ဌ၊ ၁။၆။ သံ၊ဌ၊ ၁။၅။
အံ၊ဌ၊ ၁။၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၅ ၂။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။ဂ၆။)
ဥပဓေရက–လည်းကြည့်။

ဥပဓေရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဝေ+တမ္ဘ] ဆောင်

ရွက်မှတ်သားအပ်သော။ မဟန္တံ ဂမ္ဘီရန္တိ ဥပဓေရိတမ္ပံ ပရိတ္ထံ ဘာဝံ ဒီဠ္ဍဂတံ။ သံဒ္ဒ၊ ၂။ရဝ။

ဥပဓေရိတရူပ (တိ) [ဥပဓေရိတ+ရူပ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်သော သဘောရှိသော။ ပုဗ္ဗေ သုတာနံ နာနာဝိဟိတာနံ သုတ္တသခ်ိတာနံ အတ္ထဗျဉ္ဇနာနံ ဥပဓေရိတရူပသာ အာကာရသာ နိဒဿနသာ အဝေရကသာ ဝါ ပကာသန-ဘာဝေါ။ သီဠိ၊သစ်၊၁။၁၃၃။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၉။

ဥပဓေရိတာကာရ (ပု) [ဥပဓေရိတ+အာကာရ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်သောအခြင်းအရာ။ သောတပထမဂဂတေ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ တေသံ ဥပဓေရိတာကာရာဒိနော ပစ္စာမသနဝသေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၀။ သံဒ္ဒ၊ ၂၂။ အံဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၉။

ဥပဓေရိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ရေ+ယ+တေ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်၏။ တေဟိ သောတ-ဒ္ဓါရေန သုတ္တာ ဥပဓေရိယန္တိ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၅၆။ ဓာရိယန္တိတိ ဥပဓေရိယန္တိ လက္ခီယန္တိတိ အတ္ထော။ မူလ၊ဋီ၊၁။ ၂၉။

ဥပဓေရိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ရေ+ယ+အန္တေ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓေရေတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+တမ္ဗ] မှတ်သားအပ်သော။ ဒ္ဓါရံ သလ္လက္ခေတမ္ဗန္တိ-----အသုကဒ္ဓါရေန နိက္ခေန္တောမိုတိ ဒ္ဓါရံ ဥပဓေရေတမ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၄။ (-နေတ္တိ၊ ဋီ။၀၁။)

ဥပဓေရေတိ (ကြို) [ဥပ+ရေ+ဏေ+တိ] (က) ဆောင်ယူ၏။ ဆောင်ထား၏။ ဆောင်ရွက်မှတ်သား၏။ (၁) စူးစမ်းဆင်ခြင်၏။ စုံစမ်း၏။ ရှာဖွေ၏။ (ဂ) သိ၏။ (က) ဗဟုဗ္ဗ ဂဏ္ဍာတိ လဟုဗ္ဗ ဂဏ္ဍာတိ သုဗ္ဗ စ ဥပဓေရေတိ။ ဝိ၊ ၃။၃၃၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉၆။ ဥပဓေရေန္တိ-မ၊၁။၅၉။ မ၊ဋီ၊၁။၁၁ရ။ ဥပဓေရေထ- မ၊ဋီ၊၁။၁၃ ၂။ မူလ၊ဋီ၊၃။ ၂။ အနုဋီ၊၃။ ၂။ ဥပဓေရေန္တု- ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၈။ ဥပဓေရေတိ- ထေရ။၃၄၁။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၉။ ဥပဓေရေယ္ယ- မဟာနိ။ ၂၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၆ရ။ ဥပဓေရေသုံ-မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၅။ ဥပဓေရေဿတိ- မ၊ဋီ၊၃။၁၃၃။ (ခ) ကုမာရော-------သန္ဒဿဝဂ္ဂေ ဟုတ္တာ ဂန္ဓာ ဟ္ရတောစိတော. စ ရညော ပဟရကောကာသံ ဥပဓေရေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁။ ဥပဓေရေထ-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၅။ သံဒ္ဒ၊ ၂။၁၉။ ဥပဓေရေမ-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄ရ၄။ ဥပဓေရေတိ-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၃ရ။ ဥပဓေရယ္ယုံ-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄ ၃ ၅။ ဥပဓေရယ္ယာထ-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃ ၁ ၀။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၄ရ။ ဥပဓေရေသိ-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၃ ၃ ရ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ရ။ (ဂ) ဓမ္မေ သဘာဝဓမ္မေ အနဝသေသေ ဝါ ဥပဓေရေတိတိ ဓမ္မဓေတု။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၄ ၉။ ခ်ိပ္ပ-နိသန္တိတိ ခ်ိပ္ပံ ဥပဓေရေတိ၊-------တေ ဓမ္မေ ခ်ိပ္ပံ ဇာနာတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၄ ၁။ ဥပ-ဓေရေတု- ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၆ ၁။

ဥပဓေရေတု (ကြို) [ဥပ+ရေ+ဏေ+တု] သိ-အသိအမှတ်ပြု-တော်မူပါလော့။ ဥပဓေရေတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥပဓေရေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+တုံ] (က) စူးစမ်း-ရှာဖွေ-ဆင်ခြင်-ခြင်းငှာ၊ စုံစမ်း-လေ့လာ-ခြင်းငှာ။ (ခ) ဆောင်ထားခြင်းငှါ။ (က) ဓုဝါဟံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမီတိ ဇဝံ ကတ-သန္နိဋ္ဌာနော ဗုဒ္ဓကာရကေ ဓမ္မေ ဥပဓေရေတုံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၄။ ဟ္ရမ် ဌာနံ ဥပဓေရေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၀ ၆။ အနုပဋ္ဌဟန္တေ အဿာသ-ပဿာသေ ဝိမံသိတ္တာ "ဟ္ရမေ တေ" တိ ဥပဓေရေတုံ သမ္ဘဒေဝ ပဇာနိတုံ စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။ ၃ ၃ ၄။ (ခ) ဥဋ္ဌဟေတုံ ဥပဓေရေတုံ

သဒ္ဓါယိတုံ။ မဗျာ၊၁။၃၅၇။

ဥပဓာရေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+တွာ] (က) စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ စုံစမ်း၍၊ ရှာဖွေ၍။ (ခ) မှတ်သား၍။ (ဂ) သိ၍။ (ဃ) ကာလဋ္ဌ သမယဋ္ဌ ပညာယ ဂဟေတွာ ဥပဓာရတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၈။ အတ္တနော အာယုသင်္ခါရေ ဥပဓာရေတွာ ဘိက္ခု သံဃမာဟ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈၄။ သမန္တေသိတ္တာတိ ဥကဓာရေတွာ။ မူလဋီ၊၂။ရ၂။ ဂစ္ဆ ဣမသ္မိံ နဂရေ ဥပ-ဓာရေတွာ အဇ္ဇ ဇာတဒါရကံ ဂဏှိတ္တာ ဟေါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ (ခ) မနသိ ကတ္တာတိ မနဉ္စိ ကတ္တာ ပစ္စဝေက္ခိတ္တာ ဥပဓာရေတွာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၀။ ဥပဓာရေတွာတိ ဗျာကာတဗ္ဗ-မတ္ထံ သလ္လက္ခေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၀ရ။ (ဂ) ကေန္ဒနိယာနိုကံ သာမညမေဝ သေယ္ယော ဥတ္တရိတရဋ္ဌ ပဂ်ီတတရဋ္ဌာတိ ဥပဓာရေတွာ ပဗ္ဗဇိတောသ္မိ မဟာရာဇ ။ မဗျာ၁။၂၁၃။

ဥပဓာရေထ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ထ] (က) ဆောင်ထားကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။ (ခ) စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်လော၊ စုံစမ်းကြကုန်လော၊လေ့လာကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေန္တ (တိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+အန္တ။ ထိ ၌ ဥပဓာရေန္တိ] (က) စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-စုံစမ်းလေ့လာသော-ရှာဖွေသော၊သူ။ (ခ) မှတ်သားသော၊သူ။ (ဂ) သော တေသံ ဂဏ-ကတမေတ္တတာယ ဥပဓာရေန္တော အဒ္ဒသ အနာဂတမဒ္ဓါနေ ဒ္ဝိန္နမ္ပိ တေသံ စက္ခုနံ အန္တရဓာနံ။ မိလိန္ဒ။၁၂၉။ ကုဟိ ဝါသိကာတိ ဥပဓာရေန္တော မယ္ပံ ကုလူပကာတိ အဒ္ဒသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၉။ ပုန အဿမပဒံ အာဂန္တာ တတ္ထ တေ ဥပဓာရေန္တိ တေသံ ကိဉ္စနဘတ္တကာနိ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၄။ သာ ဥပဓာရေန္တိ တံ ဂေဟံ ဂန္တွာ တံ ဒါရကံ တံ ဒိဝသံ ဇာတံ ဥတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ သော တတော ပဋ္ဌာယ သတိ ဥပဓာရေန္တော ဝိစရတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၂။ (ခ) သဒ္ဒသ နိမိတ္တံ အဝိက္ခိတ္တေန စိတ္တေန ဥပဓာရေန္တသ-------အာရမ္မဏံ ကတ္တာ စိတ္တံ ပဝတ္တေတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၆။

ဥပဓာရေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+အန္တိ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကုန်၏။ ဆောင်ယူ-ဆောင်ထား-ကုန်၏။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေန္တု (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+အန္တု] နာခံမှတ်သားကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဓာရေမ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+မ] (က) စုံစမ်းကြပါကုန်၏။ ရှာဖွေကြပါကုန်၏။ ဥပဓာ-ရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာရေယျ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ယျ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားရာ၏။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဓာရေယျာထ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ယျာထ] စူးစမ်း-ကြည့်ရှု-စောင့်ရှောက်-တော်မူကြပါကုန်။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ယျုံ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်ငြားအံ့။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေသိ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ဏှိ] စူးစမ်းဆင်ခြင်-စဉ်းစား-ပြီ၊ ရှာဖွေပြီ။ ဥပဓာ-ရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာရေသုံ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ဉံ] မှတ်သားကြကုန်ပြီ။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေဿတိ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+သ္သတိ]

မှတ်သားလတ္တံ့။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေတိ (ကြို) [ဥပ+ဝရ+ဏေ+တိ] (က) နာခံ-မှတ်သား-ပါလော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။ (ခ) စုံစမ်း-လေ့လ -ပါလော။ ဥပဓာရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+တိ] (က) ပြေးသွား၏။ ပြေးဝင်၏။ (ခ) ပြေးလာ၏။ (ဂ) ဝိတက္ကာ ဥပဓာဝန္တိ။ သံ၊ဘ။၁ရ။ မဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၂။ ဥပဓာဝတ-အဘိဓာဝတ စူပဓာ-ဝတ စာ(ဇာ၊။၆၃)တိ ဝေဝေန ဓာဝတ ဧဝ ဥပဓာဝတ စ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၉။ သမိပေန ဓာဝတ။ ဇာ၊ဋီ၊သမ်။ လက်ရေးမူ။ ဥပဓာ-ဝေယျံ-စရိယာ။၄၁၅။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၂၆။ ဥပဓာဝိ-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။ ဥပဓာဝီသု -ဝိ၊၂။၁၅၂။ (ခ) အပရော တတော ဗလဝတ်ရေန ဒဏ္ဍာ-ဒီနိ ဂဟေတ္တာ ဥပဓာဝတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ။ ဥပဓာဝန္တိ-ပေတ။၁ရရ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၉၁။

ဥပဓာဝထ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+ထ] အနီးသို့ ရောက်အောင် ပြေးသွားကြကုန်လော။ ဥပ-ဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ပြေးသွား ကြကုန်၏။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။ ပြေးလာ ကြကုန်၏။ ဥပဓာဝတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာဝမာန (တိ) [ဥပ+ဓာဝု+အ+မာန] ပြေး လာသော၊ ပြေးသွားသော၊သူ။ တံ ဂဏှိတုံ ဥပဓာဝမာနာ ပရိဝတ္တိတ္တာ ပတိ။ မွေ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၃။

ဥပဓာဝီသု (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+ဥ] ပြေးသွား ကြကုန်ပြီ။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+ဣ] ပြေးသွားပြီ။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဓာဝု+တ္တာ] ပြေးလာ-ပြေးသွား-၍။ ဘိက္ခုနိယော ဟေန သဒ္ဒေန ဥပဓာဝိတ္တာ ဟာ ဘိက္ခုနိယော ဟေဒေါရိ။ ဝိ၊၂။၃၄၂။

ဥပဓာဝေယျံ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+ယျံ] အနီး သို့ပြေးသွားရာ၏။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓိ (ပု) [ဥပ+ဓာ+ဣ] (၁) ချမ်းသာဆင်းရဲ တို့၏ တည်ရာတရား။ ဥပဓိမည်သောတရား။ (ဥပဓိသည် ကာမူပဓိ, ခန္ဓူပဓိ, ကိလေသူ ပဓိ,အဘိသင်္ခါရူပဓိဟု လေးမျိုးရှိ၏။ မဟာ။ ၂ရ။ မဋ္ဌ၊၄။၂၁၄-ကြည့်။ စူဋ္ဌနီ။၆၉ နှင့် စူဋ္ဌနီ၊ဋ္ဌ။ ၁၉-၂၀ တို့၌ တဏှူပဓိ, ဒိဋ္ဌူပဓိ, ကိလေသူပဓိ, ခန္ဓူပဓိ, ဒုစ္စရိတူပဓိ, အာ-ဟာရူပဓိ, ပဋိဗူဟူပဓိ, ဥပါဒိန္နဓာတ်လေးပါး, အဒ္ဓတ္တိကာယတနခြောက်ပါး, ဝိညာဏကာယ ခြောက်ပါး ဤဆယ်ပါးကို ဥပဓိဟု ဆုံးနှုန်း သည်။) (၂) ဥပဓိမည်သော ရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓ။

(၁) တသ္မေ ခေါ ပန ပုဗ္ဗေ အဝိဒ္ဒသုနော ဥပဓိ ဟောန္တိ သမတ္ထာ သမာဒိန္နာ။ မဟာ။ ၂ရ။ (-သံ၊ဘ။၆။) ဥပဓိတိ စတ္တာရော ဥပဓိ ကာမူပဓိ ခန္ဓူပဓိ ကိလေ-သူပဓိ အဘိသင်္ခါရူပဓိတိ။ ကာမာ ပိ ဟိ "ယံ ပဠကာမဂုဏေ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ သုခံ သောမနဿံ ၊ အယံ ကာမာနံ အဿာဒေါ" တိ ဝေ ဝုတ္တသ္မာ သုခသ္မ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော ဥပဓိယတိ ဣတ္ထ သုခန္တိ ဣမိနာ ဝစနတ္ထေန ဥပဓိတိ ဝုစ္စတိ။ ခန္ဓာ ပိ ခန္ဓမူလကသ္မ ဒုက္ခသ္မ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော။ ကိလေသာ ပိ အပါယ-ဒုက္ခသ္မ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော ။ အဘိသင်္ခါရာ ပိ ဘဝဒုက္ခသ္မ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၀။ ကာမံ ဒုက္ခသ္မ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော နိမ္မရိယာယတော ကာမာ ဥပဓိတိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟန္တိ၊ တသ္မာ ပန ဒေဝတာယ အဓိပ္ပါယ-ဝသေနာဟ "သုခသ္မ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော"

တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၃၂၆။ မ၊ဌ၊၂။ရ၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၆၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၄။ (၂) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါနံ သမာဂတာနန္တိ–––––––ဝိပဿီ, ဇဟိ, ဥပဓိ, ဒုက္ခမူလံ။ အပ၊ဌ၊၁။၁၄၃။

ဥပဓိအနုဓာဝနက (တိ) [ဥပဓိ+အနုဓာဝနက (=အနု+ဓာဝ+ယု)] ဥပဓိလေးပါး–တို့၌ အဖန်ဖန်ပြေးသွားတတ်သော–တို့ကိုအာရုံပြု၍ ဖြစ်သော။ ဥပဓိအနုဓာဝနကာ(မ၊ဌ၊၃။၁၁၈)တိ ဥပဓိသု အနုအနုဓာဝနကာ ဥပဓယော အာရဗ္ဘ ဝဝတ္ထနကာ။ မ၊ဋီ၊၃။ရရ။ (ဥပဓိ–ပဋိသံယုတ္တ–လည်းကြည့်)။

ဥပဓိကရဏ (တိ) [ဥပဓိ+ကရဏ] (အတ္တ ဘောနှင့်ကာမဂုဏ်ဟူသော) ဥပဓိကို–ပြုခြင်း–ဖြစ်စေခြင်း–အလေ့ရှိသော။ ဥပဓိကရဏ်သီလ် တေသာ, ဥပဓိ ဝါ အရဟာတိတိ ဩပဓိက်။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။

ဥပဓိကာရဏ (တိ) [ဥပဓိ+ကာရဏ] (တဏှာစသော) ဥပဓိ–လျှင်အကြောင်းရှိသော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဣမေ ဒုက္ခာ ဥပဓိ–နိဒါနာ ဥပဓိဟေတုကာ ဥပဓိပစ္စယာ ဥပ–ဓိကာရဏာ ဟောန္တိ ပဘဝန္တိ။ စူဠနိ။၆၉။

ဥပဓိက္ခန္ဓပရိပါဟာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပဓိက္ခန္ဓ+ပရိပါဟာ+လက္ခဏ] ဥပဓိဟူသောခန္ဓာ၏ ရင့်ကျက်ခြင်း–ဥပဓိဟူသောခန္ဓာကို ရင့်ကျက်စေခြင်း–လက္ခဏာရှိသော။ ယာ ဇိဏ္ဏတာ ဥပဓိ–ကွန္ဓပရိပါဟာလက္ခဏာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၃၂။

ဥပဓိကွယ (ပု) [ဥပဓိ+ခယ] ဥပဓိကုန်ခြင်း (မေတ္တာ, နိဗ္ဗာန်, အရဟတ္တဖိုလ်ဟု အရ ကောက် အမျိုးမျိုး ကွဲသည်)။ တနူ သံယောနာ ဟောန္တိ၊ ပဿတော ဥပဓိကွယံ။ အံ၊၃။၂။ ဣတိဝုတ်။၂၀၉။ ပဿတော ဥပဓိကွယန္တိ တေသံယေဝ ကိလေသူပဓိနံ ခယသခ်ိတ် မေတ္တံ အဓိဂမဝသေန ပဿန္တဿ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၉၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၈၈။ (–အပ၊၁။၃ရရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၁၉။) ဥပဓိကွယောတိ ဟိ နိဗ္ဗာန်ဝုစ္စတိ––––––အထဝါ––––––––အနုဏ္ဍမေန ဥပဓိကွယသခ်ိတ် အရဟတ္တံ ပတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ၊၈။ ဝဋ္ဋကွယော ဥပဓိကွယော တဏှာ–ကွယော ဟောတု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၉၈။ အပ၊ဌ၊။၂၀၆။

ဥပဓိဂ္ဂဟဏ (နဝ) [ဥပဓိ+ရဟဏ] ဥပဓိကို ယူခြင်း။ ဇီရဏဝမ္မဝါရေ သရူပတော အနာ–ဂတမ္မိ ဥပဓိဂ္ဂဟဏေန ဂဟိတမေဝါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။

ဥပဓိဇာတိက (တိ) [ဥပဓိ+ဇာတိ+က] ဥပဓိကြောင့်–ဖြစ်ခြင်းရှိသော–ဖြစ်သော။ ဣဒံ ခေါ ဒုက္ခံ ဥပဓိနိဒါနံ ဥပဓိသမုဒယံ ဥပဓိဇာတိကံ ဥပဓိပဘဝံ ။သံ၊၁။၃၃၀။ အောက်ပုဒ် လည်းကြည့်။

ဥပဓိနိဒါန (တိ) [ဥပဓိ+နိဒါန] ဥပဓိ–လျှင်အကြောင်းရှိသော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဥပဓိနိဒါန(သံ၊၁။၃၃၀)န္တိ ခန္ဓူပဓိနိဒါနံ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၀။ ဥပဓိနိဒါနာ ပဘဝန္တိ ဒုက္ခာ (သုတ္တနိ။၃၉၂၊၄၃ရ။ စူဠနိ။၉၊၆၈) တိ တဏှာ–ဒိဥပဓိနိဒါနာ ဇာတိအာဒိဒုက္ခဝိသေသာ ပဘဝန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၀၅။ စူဠနိ၊ဌ။၁၉။ ဥပဓိနိဒါနာတိ ကမ္မပစ္စယာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊။၂၂၂။

ဥပဓိနိဿဋ (ပု) [ဥပဓိ+နိဿဋ] ဥပဓိကို စွန့်ခြင်း။ ဥပဓိနိဿဋ္ဌေါ ပကွန္ဒော နိန္ဒ–ပေါဏပဏ္ဍာရောဝ သမ္ဘဒေဝ သတ္ထသခ်ိ– ရေသု ဥဒါသီနော ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁ရ။

ဥပဓိပစ္စယ (ပု) [ဥပဓိ+ပစ္စယ] ဥပဓိဟူသောအကြောင်း။ ယံကိဉ္စိ ဒုက္ခံ သမ္ဘောတိ၊

သမ္ဘံ ဥပဓိပစ္စယာ။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ ဥပဓိ-ပစ္စယာတိ သာသဝကမ္မပစ္စယာ။ သာသဝကမ္မံ ဟိ ဣဓ ဥပဓိတိ အဓိပ္ပေတံ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၂။၂၂၂။ (-စူဠနိ။၆၉။)

ဥပဓိပ(ပ္ပ)ဎိနိဿဒ္ဓ (ပု) [ဥပဓိ+ပဎိနိဿဒ္ဓ] ဥပဓိကို ပယ်စွန့်ကြောင်းတရား (နိဗ္ဗာန်)။ (ဖလူပစာအားဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓ ဟု သုံးနှုန်းဟန်တူသည်။) ဥပဓိပ္ပဎိနိဿဒ္ဓံ သစ္ဆိကတ္တာ အနာသဝေါ။ ဣတိဝုတ်။၂၂၆။ ဥပဓိပ္ပဎိနိဿဒ္ဓန္တိ တေသံယေဝ စ ဥပဓီနံ ပဎိနိဿဇ္ဇနကာရဏံ၊ နိဗ္ဗာနဿ ဟိ မဂ္ဂ-ဉာဏေန သစ္ဆိကိရိယာယ သမ္ဘေ ဥပဓယော ပဎိနိဿဋ္ဌာ ဟောန္တိတိ တံ တေသံ ပဎိနိဿဇ္ဇ-နကာရဏံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၇၅။ (-ဣတိဝုတ်။ ၂၃၈။ စူဠနိ။၈၁။) ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓေါတိ နိမိတ္တဂ္ဂါဟပဎိပက္ခော။ နေတ္တိ၊ဍီ။၁၁၉။

ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓါဝဟ (တိ) [ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓ+ အာဝဟ] ဥပဓိအားလုံးတို့ကို ပယ်စွန့်ကြောင်း နိဗ္ဗာန်သို့ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဓမ္မဝိစယ-ဗဟုလော ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓါဝဟမေဝ ပဎိပတ္တိ ပြူဟေတိ။ နေတ္တိ၊ဍီ။၁၁ရ။

ဥပဓိပဎိပဿဒ္ဓ (တိ) [ဥပဓိ+ပဎိပဿဒ္ဓ] ဥပဓိတို့၏ ငြိမ်းရာတရား(နိဗ္ဗာန်)။ ဥပဓि-ပဎိပဿဒ္ဓံ အမတံ နိဗ္ဗာနန္တိ သုကိတ္တိတံ။ စူဠနိ။၈၁။ (-စူဠနိ၊ဌ။၂၄။)

ဥပဓိပဎိသံယုတ္တ (တိ) [ဥပဓိ+ပဎိသံယုတ္တ] ဥပဓိတို့နှင့် ယှဉ်သော။ တမေနံ ဥပဓि-ပဟာနာယ ပဎိပန္နံ ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓါယ ဥပဓိပဎိသံယုတ္တာ သရသင်္ခါ သမုဒါစရန္တိ။ မ၊၂။၁၁၆။ ဥပဓိပဎိသံယုတ္တာတိ ဥပဓि-အနုဓာဝနကာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၁၈။ (-မ၊ဍီ၊၂။၁ရ၁။) ဥပဓိအနုဓာဝနက-လည်းကြည့်။

ဥပဓိပဘဝ (တိ) [ဥပဓိ+ပဘဝ] ဥပဓိလျှင် အမှန်အစ ဖြစ်ရာရှိသော။ ဥပဓိဇာတိက-ကြည့်။

ဥပဓိပရိက္ခယ (ပု) [ဥပဓိ+ပရိက္ခယ] ဥပဓိ၏ ကုန်ခန်းခြင်း။ နိ ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခသ-ဟေတု၊ ဒေန္တိ ဒါနာနိ ပုန္ဇတ္ထဝါယ။ ကာမဠ္ဆ-တေ ဥပဓိပရိက္ခယာယ၊ ဒေန္တိ ဒါနံ အပုန-ဗ္ဘဝါယ။ မဟာနိ။၃၃၄။ ကာမဠ္ဆ တေ ဥပဓि-ပရိက္ခယာယာတိ ကော်သေန တေ ပဏ္ဍိတာ ကာမက္ခယာယ ကာမက္ခေပနတ္ထံ ဒါနာနိ ဒေန္တိ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃ရ။

ဥပဓိပရိပါက (ပု) [ဥပဓိ+ပရိပါက] ဥပဓိ၏ရင့်ကျက်ခြင်း။ ဩဝက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓိပရိပါကလက္ခဏ (တိ) [ဥပဓိပရိပါက +လက္ခဏ] ဥပဓိ၏ ရင့်ကျက်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိသော။ ဥပဓိပရိပါကလက္ခဏာ ဇရာ။ နေတ္တိ။၂၅ ။

ဥပဓိပဝိဝေက (ပု) [ဥပဓိ+ပဝိဝေက] ဥပဓိ ကင်းရှင်းဆိတ်သုဉ်းခြင်းသဘော။ နိဗ္ဗာန် ဥပဓိပဝိဝေကော နာမ။ မ၊ဌ၊၂။၄၉။

ဥပဓိပ(ပ္ပ)ဟာန (နှ) [ဥပဓိ+ပဟာန] ဥပဓိကို ပယ်ရှားခြင်း။ ဣဓုဒါယိ ကေစ္စော ပုဂ္ဂလော ဥပဓိပဟာနာယ ပဎိပန္နော ဟောတိ ဥပဓि-ပဎိနိဿဒ္ဓါယ။ မ၊၂။၁၁ဝ။ ဥပဓိပဟာနာ-ယာတိ ခန္ဓူပဓိကိလေသူပဓိအဘိသင်္ခါရူပဓि-ကာမဂုဏူပဓိတိ ဣမေသံ ဥပဓီနံ ပဟာနာယ။ မ၊ဌ၊၃။၁၁ဝ။ (-မ၊ဍီ၊၂။၁ရ၁။) ဥပဓိ ဝုစ္စန္တိ ကိလေသာ စ ခန္ဓာ စ အဘိသင်္ခါရာ စ၊ ဥပဓိပ္ပဟာနံ ဥပဓိဝူပသမံ ဥပဓိပဎိနိဿဒ္ဓံ ဥပဓိပဎိပဿဒ္ဓံ အမတံ နိဗ္ဗာနန္တိ သုကိတ္တိတံ။ စူဠနိ။၈၁။ (-စူဠနိ၊ဌ။၂၄။)

ဥပဓိပ္ပယောဇန (တိ) [ဥပဓိ+ပယောဇန] ဥပဓိ-ဟူသော အကျိုးရှိသော-ကိုဖြစ်စေ

တတ်သောတရား (ကုသိုလ်တရား)။ ဥပမိ-ပွယောဇနာနိ ၀ါ ဩပမိကာနိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၈၅။ ဩပမိက-လည်းကြည့်။

ဥပမိဗန္ဓန (တိ) [ဥပမိ+ဗန္ဓန] ဥပမိသည်နှောင်ဖွဲ့အပ်သော၊ ဥပမိဟူသော အနှောင်အဖွဲ့ရှိသော၊သူ။ ဥပမိဗန္ဓနော ဗာလော၊ တမသာ ပရိ၀ါရိတော။ ဥဒါန။၁၇၆။ နေတ္တိ။ ၅၃။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၄၂။ သော ကာမူပမိကိလေသူပမိ-ခန္ဓူပမိတိ ဣမေသံ ဥပမိနံ ဝသေန စ ဥပမိဗန္ဓနော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၅၀။ ဥပမိဗန္ဓနော ဗာလော၊ တမသာ ပရိ၀ါရိတောတိ တသ ပန ဗာလသ------ကိလေသာဘိသင်္ခ-ရေဟိ ဗန္ဓတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၄။ ဥပမိဗန္ဓနော-တိ ကိလေသူပမိဟိ ဗန္ဓိတဗ္ဗော၊ ယုပစ္စယော ဟိ ကမ္မတ္ထေ ဝိဟိတော၊ ဥပမိသု ၀ါ ကိလေသာနံ ဗန္ဓနံ ယသ ဗာလသ္သာတိ ဥပမိဗန္ဓနော။ နေတ္တိ၊ဋီကာ။၁၉၄။

ဥပမိ(ဓိ)ယတိ (ကြို) [(၁) ဥပ+ဓာ+ယ+တိ။ (၂) (ကမ္မကြို) ဥပ+ဓာ+ယ+တေ] (၁) တည်၏။ (၂) ဆောင်ထားအပ်၏။ (၁) ဥပမိယတိ ဣတ္ထေ သုခန္တိ ဣမိနာ ဝစနတ္ထေန ဥပမိတိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၃။ ဥပမိယတိ ဣတ္ထေ သုခဒုက္ခန္တိ ဥပမိ၊ အတ္ထ-ဘာ၀ေါ ကာမဂုဏာ စ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၇။ ကာမဂုဏာပိ ဟိ ဥပမိယတိ ဣတ္ထေ ဒုက္ခန္တိ ဥပမိတိ ဝုစ္စန္တိ။ မဇ္ဈိ၃။၆၈။ ကုထိတေ ဖေဏံ ဥဒ္ဓေဟတိ၊ နံ ဥပမိယတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၁။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၅၉။ မ၊ဋီ၊၂။၉၂၊၁၂ရ။ မ၊ဋီ၃။၄၀၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၀။ အံ၊ဋီ၃။၂၆။) **ဥပမိယန္တိ-ဥပမိယန္တိ** ဣတ္ထေ ယထာသက် ဖလာနိတိ ဥပမေယော။ ဝိမတိ၊ ၁။၆၂။ (၂) ဥပမိယတိ ဒုက္ခံ ဧတေဟိတိ ဥပမိ ကိလေသာ။ မ၊ဋီ၃။၂၅၀။

ဥပမိရဟိတ (တိ) [ဥပမိ+ရဟိတ] ဥပမိမှ ကင်းသော။ ဥပမိရဟိတံ အရဟတ္တမဂ္ဂံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉။ ဥပမိရဟိတန္တိ ကာမူ-ပမိရဟိတံ။ အံ၊ဋီ၃။၂၆။

ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိ (ထီ) [ဥပမိ+ဝိ၀ဏ္ဏိ] ဥပမိ ရုပ်ခြို့တဲ့ခြင်း။ အရုပ်ဆိုးအကျည်းတန်ခြင်း။ အတ္ထေကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိ အာ၀မ္မ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၁။ ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိတိ ဟီနအတ္ထ-ဘာ၀ဝတာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊။၄၂၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၆။ အတ္ထဘာ၀ဝိ၀ဏ္ဏိတိ ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁ရ။

ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိ၀ဋ္ဋိဗဏ္ဍ (တိ) [ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိ+ ၀ဋ္ဋိဗဏ္ဍ] ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိသည် ပိတ်ပင်တားဆီး အပ်သော။ အတ္ထေကစ္စာနိ ကလျာဏာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပမိ၀ိ၀ဏ္ဏိ၀ဋ္ဋိဗဏ္ဍာနိ နိ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂၅။)

ဥပမိ၀ိပါက (တိ) [ဥပမိ+ဝိပါက] ဥပမိကို ရင့်ကျက်စေတတ်သော၊ ဥပမိကြောင့်အကျိုးပေးသော၊ ဥပမိဟူသော အကျိုးရှိသော။ ဥပမိ၀ိပါက(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၁)နှင့် ဥပမိ ဝိပစ္စန္တိ ဧတေန, ဥပမိသု ၀ါ ဝိပစ္စတိ, ဥပမေယော ၀ါ ဝိပါကာ ဧတသ္သာတိ ဥပမိ၀ိပါကံ။ အံ၊ဋီ၃။၂၄၅။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၃၄၀။)

ဥပမိ၀ိသာ၀ (ပု) [ဥပမိ+ဝိသာ၀] ဥပမိလေး မျိုးကို ခွဲခြားဝေဘန်ခြင်း။ ရူပမေ ဝိညာဏဿ ဝိသုံ ဂဟေတ္တာ ပုန ဥပမိ၀ိသာ၀ေန သဒ္ဒေပိ တေသူမကမေ ကေဒ္ဓေ ဂဟေတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၃၁။

ဥပမိ၀ိရဟိတ (တိ) [ဥပမိ+ဝိရဟိတ] ဥပမိ မှကင်းသော။ သော ဘဂ၀ါ သမ္မလောကေ အပ္ပမာဏေ သတ္တေ "သုခီ ဟောန္တု"တိ-

အာဒီနာ နိရုပဓိ ဥပဓိဝိရဟိတံ ကတ္တာ။ အပ၊ ၆။၂။၉၅။

ဥပဓိဝိဝိတ္ထ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိဝိတ္ထ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော၊ တရား(နိဗ္ဗာန်)။ ဥပဓိ-ဝိဝေကေတိ သမ္ဘူပဓိပဋိနိဿဂ္ဂတာယ ဥပဓိ-ဝိဝိတ္ထေ။ အဋ္ဌ၊ ၂။၄၁။

ဥပဓိဝိဝေက (ပု) [ဥပဓိ+ဝိဝေက] (၁) ဥပဓိ မှကင်းဆိတ်ခြင်း။ ဣဓာနန္ဒ ဘိက္ခု ဥပဓိ-ဝိဝေကာ အကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ပဟာနာ---------ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ မ၊ ၂။၉၉။ ဥပဓိဝိဝေကာတိ ဥပဓိဝိဝေကေန၊ ဣမိနာ ပဋ္ဌကာမဂုဏဝိဝေကော ကထိတော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၀၂။ (-မ၊ဋီ၊၃။၆၈။) ကတမော ဥပဓိ-ဝိဝေကော၊ ဥပဓိ ဝုစ္စန္တိ ကိလေသာ စ ခန္ဓာ စ အဘိသင်္ခါရာ စ၊ ဥပဓိဝိဝေကော ဝုစ္စတိ အမတံ နိဗ္ဗာနံ။ မဟာနိ။၂၁၊၁၂၂၊ ၂၆၅။ ဥပဓိ-ဝိဝေကောတိ ကိလေသက္ခန္ဓအဘိသင်္ခါရ-သင်္ခါတာနံ ဥပဓီနံ သုညဘာဝေါ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။ ၈၈။ ပဝိဝေကေတိ ဥပဓိဝိဝေကေ နိဗ္ဗာနေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ အဋ္ဌ၊ ၂။၄၆။ ဥပဓိဝိဝေကေတိ သမ္ဘူပဓိပဋိနိဿဂ္ဂတာယ ဥပဓိဟိ ဝိဝိတ္ထေ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။ အဋ္ဌ၊ ၂။၄၁။ ပဋ္ဌကာမဂုဏ-သင်္ခါတကာမခန္ဓကိလေသအဘိသင်္ခါရာ၊ တေဟိ စတူဟိ ဝိဝိတ္ထံ နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိဝိဝေ-ကော။ ဝိမတိ၊၁။၆၂။ ဥပဓိဝိဝေကောတိ နိက္ကိလေသတာ။ ဝဇိရ။၄၃။ အသိထိလ် သာသနံ ဂဟေတ္တာ ဝိဂတနိဝရဏော ဖလ-သမာပတ္တိ အပ္ပေတ္တာ ဥပဓိဝိဝေကံ ပရိပူရ-ယမာနော ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀ရ။

ဥပဓိဝိဝေကပါရိပူရိ (ထီ) [ဥပဓိဝိဝေက+ ပါရိပူရိ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော အရဟတ္တ ဖိုလ်၏ပြည့်စုံခြင်း။ တဗ္ဗိပရိယာယတော စီဝ-ရာဒီမဏ္ဍနာ နှ ဥပဓိဝိဝေကပါရိပူရိယာ သံဝတ္တတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။

ဥပဓိဝိဝေကာဓိဂမ (ပု) [ဥပဓိဝိဝေက+ အဓိဂမ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော နိဗ္ဗာန်ကို ရခြင်း။ ဣဓါနိ ဥပဓိဝိဝေကာဓိဂမသ-နိဿယဘူတော စိတ္တဝိဝေကော လဒ္ဓဗ္ဗော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ရရ။

ဥပဓိဝူပသမ (ပုဒ်န) [ဥပဓိ+ဝူပသမ] ဥပဓိ ငြိမ်းအေးခြင်းသဘော။ ဥပဓိပဟာန-ကြည့်။

ဥပဓိဝေပက္ခ (တိ) [ဥပဓိ+ဝေပက္ခ] ဥပဓိကို ရင့်ကျက်စေတတ်သော၊ ဥပဓိကိုဖြစ်စေတတ်-သော၊ ဥပဓိဟူသောအကျိုးကိုပေးတတ်သော။ ကတမာ စ ဘိက္ခဝေ သမ္မာဒိट्ठि သာသဝါ ပုညဘာဂိယာ ဥပဓိဝေပက္ခာ၊ အတ္ထိ ဒိန္နံ အတ္ထိ ယိट्ठं အတ္ထိ ဟုတံ-----ပဝေဒေန္တိ၊ အယံ ဘိက္ခဝေ သမ္မာဒိट्ठि သာသဝါ ပုညဘာဂိယာ ဥပဓိဝေပက္ခာ။ မ၊ဋ္ဌ။၁၁ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၆-ရ။ ဥပဓိဝေပက္ခာတိ ဥပဓိသင်္ခါတသ ဝိပါ-ကသ ဒါယိကာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၂။ ဥပဓိသင်္ခါ-တသာတိ ခန္ဓပဗန္ဓ၊ ၁သင်္ခါတသ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၀၆။ ခန္ဓောပဓိ ဝိပစ္စတိ၊ တတ္ထ ၀ါ ဝိပစ္စတိတိ ဥပဓိဝေပက္ခာ။ မူလဋီ၊ ၂။၁ရ၅။ ခန္ဓောပဓိ ဝိပစ္စတိတိ ပဋိသန္ဓိဒါယိကံ သန္ဓာယာဟ၊ တတ္ထ ဝိပစ္စတိတိ ပဝတ္တိဝိပါကဒါယိကံ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၁ရ၄။ တေသု စ ကမ္မေသု "ဣဒံ ကမ္မံ ပဋိသန္ဓိ အာကၪိတုံ နှ သက္ကိသတိ၊ ဒုတ္ထလ် ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဥပဓိဝေပက္ခံ ဘဝိဿတိ" တိ ပဇာနာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၃၆-ရ။ (-အ၊ ဋီ၊၃။ ၃၁၅။) ဩပဓိကန္တိ ဥပဓိဝေပက္ခံ၊ အတ္ထဘာဝသမ္ဘတ္ထိယာ စေဝ ဘောဂသမ္ဘတ္ထိ-ယာ စ နိဗ္ဗတ္တကန္တိ အတ္ထော။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂၄ရ။ သာ ပနေသာ ပုန္ဗ္ဗဝသ ဒါယိကာပိ အတ္ထိ အဝါယိကာပိ-------ဒိန္နာယ ပဋိသ-န္ဓိယာ ဥပဓိဝေပက္ခမတ္တာပိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၄။

ပဋိသံဒ္ဓေ၊။ဝ၄၆။ ဥပဓိမှီ ယထာနိဗ္ဗတ္တေ အတ္ထဘာဝေ ဝိပစ္စနကမ္မံ တေသောတိ ဥပဓိ-ဝေပက္ကာ။ မူလဋီ၂။၆၉။ ပဝတ္တိဝိပါကဒါယိနော ကမ္မဿ သဟာယဘူတာ တဏှာ "ဥပဓိ ဝေပက္ကာ"တိ အဓိပ္ပေတာတိ အာဟ "ဥပဓိမှီ ယထာနိဗ္ဗတ္တေ"တိအာဒိ၊ ယထာနိဗ္ဗတ္တေတိ အတ္ထနော ပစ္စယေဟိ နိဗ္ဗတ္တပကာရေ။ အနုဋီ၂။ရ၄။

ဥပဓိဝေဝဏ္ဏပါပဓမ္မ (ပု) [ဥပဓိဝေပက္ကာ+ပါပဓမ္မ] ဥပဓိဟူသောအကျိုးကို ပေးသော အကုသိုလ်တရား။ အညေတိ ဥပဓိဝေဝဏ္ဏပါပဓမ္မေ အဘိဘဝိတ္တာ။ သံဒီ၊။ဝ၄၄။

ဥပဓိသခ်ယ (ဗုဒ္ဓ) [ဥပဓိ+သခ်ယ] ဥပဓိ၏ ကောင်းစွာကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ သော ဝတ သုန-ဏ္ဍတ္ထ ဘိက္ခု ဆသု ဖဿာယတနေသု သံဝု-တကာရီ "ဥပဓိ ဒုက္ခဿ မူလ"န္တိ ဣတိ ဝိဒိတ္တာ နိရုပဓိ ဥပဓိသခ်ယေ ဝိမုတ္တော။ မ၊ ၃။၄ရ။ (–ဝိ၊၃။၅၄။ သံ၊ဝ။ဝ၃၅။ အံ၊ဝ။ဝ၂၂။ ဣတိဝုတ်။ ၂ရ၆။) ဥပဓိသခ်ယေ ဝိမုတ္တောတိ ဥပဓိနံ သခ်ယဘူတေ နိဗ္ဗာနေ အာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၃ရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ဝ၁၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ဝ၅ ၂။) ဥပဓိ (ဥပဓေယော) သမ္ဘဒေ ခီယန္တိ ဣတောတိ ဥပဓိသခ်ယော၊ နိဗ္ဗာနံ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ ၅ ၀။ သံ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ ၂ ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၅ ဝ။ ဥပဓိသခ်ယေ ဝိမုတ္တောမ၊ ၂။ဝ၁ရ) တိ တဏှာကွယေ နိဗ္ဗာနေ အာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁၉။ ဥပဓိနံ သမ္မာ ခယဋ္ဌေန နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိသခ်ယံ (ဥပဓိသခ်ယော?) နာမတိ အာဟ ဥပဓိသခ်ယေတိ နိဗ္ဗာနေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ ဝ ၆။

ဥပဓိသညိတ (တိ) [ဥပဓိ+သညိတ] ဥပဓိဟူ သိမှတ်အပ်သော။ ဥပဓိသညိတာ သဗ္ဗေပိ ဥပါဒါနက္ခန္ဓကိလေသာဘိသင်္ခါရပဠကာမဂုဏ-ဏမ္မာ ဟုတ္တာ အဘာဝဋ္ဌေန အနိစ္စာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ဝ။

ဥပဓိသမုဒယ (ပု) [ဥပဓိ+သမုဒယ] ဥပဓိ ဟူသော ဖြစ်ကြောင်းရှိသော။ (ဥပဓိဇာတိက-ကြည့်။)

ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ (တိ) [ဥပဓိ+သမ္ဘတ္တိ] ဥပဓိရုပ်-ခန္ဓာကိုယ်အတ္တဘော–ပြည့်စုံခြင်း–တင့်-တယ်လှပခြင်း။ အတ္ထေကစ္စာနိ ကလျာဏာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ အာဂမ္ဘ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၃ ၅ ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၁ ၀။ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိတိ အတ္ထဘာဝသမိဒ္ဓိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂ ၀။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ဝ ၆။ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ (နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၀) တိ အတ္ထဘာဝသောဘာ။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၂ ရ။ (–ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၄ ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၆ ၈။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂ ၈။)

ဥပဓိသမ္ဘတ္တိပဋိဗာဟိတ (တိ) [ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ +ပဋိဗာဟိတ] ဥပဓိသမ္ဘတ္တိသည် ပိတ်ပင်-တားဆီးအပ်သော၊ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိကြောင့် မကောင်းကျိုး ပေးခွင့်မရသော။ သဋ္ဌေကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ-ပဋိဗာဟိတာနိ နု ဝိပစ္စန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၄ ရ။

ဥပဓိသမ္ဘတ္တိပဋိဗာဋ (တိ) [ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ+ ပဋိဗာဋ] ဥပဓိသမ္ဘတ္တိသည် ပိတ်ပင်တားဆီး-အပ်သော။ အတ္ထေကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္ဘ-သမာဒါနာနိ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိပဋိဗာဋာနိ နု ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၃ ၅ ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၁ ၀။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂ ၂။)

ဥပဓိသမ္ဘဒါ (တိ) [ဥပဓိ+သမ္ဘဒါ] ဥပဓိရုပ်-ပြည့်စုံခြင်း–တင့်တယ်လှပခြင်း။ အယံ ပန ဒါရိကာ ကုလဓီတာ ဘဝိဿတိ၊ ဥပဓိ-သမ္ဘဒါဝိဿာ အတ္ထိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၃ ၀။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၄ ၄။)

ဥပဓိသမ္ပန္န (ကို) [ဥပဓိ+သမ္ပန္န] ဥပဓိရှိပ်နှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ကေစ္စော နိစကုလေ ဇာတောပိ ဥပဓိသမ္ပန္နော ဟောတိ၊ အတ္ထ-ဘာဝသမိဒ္ဓိယံ ဌိတော။ အံ၊၆၊၂။ရဝ၊ (-၁၁၁။)

ဥပဓိသုခ (နာ) [ဥပဓိ+သုခ] ဥပဓိ၌ မှီတည်နေသောချမ်းသာ။ ဥပဓိသုခဿ နိရုပဓိသုခဿ။ အံ၊၁။ရဝ။ ဥပဓိသုခန္တိ တေဘူမကသုခံ။ အံ၊၆၊၂။၅၃။ နု ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတု၊ ဒဒန္တိ ဒါနာနိ ပုန္ဇဝါယ။ မဟာနိ။၃၃၄။ နု ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတူတိ ဒဗ္ဗဇာတိ-ကာ ကာမသုခဿ ကာရဏာ။ မဟာနိ၊၆။၃ရ၃။

ဥပဓိဟေတုက (တိ) [ဥပဓိ+ဟေတု+က] ဥပဓိ-လျှင်အကြောင်းရှိသော-ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဥပဓိကာရဏ-ကြည့်။

ဥပဓိယတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥပ+ဓာ+ယ+တေ] ဆောင်ထားအပ်၏။ ဥပဓိ(ဓိ)ယတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပဓိယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓာ+ယ+အန္တိ] တည်ကုန်၏။ ဥပဓိ(ဓိ)ယတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပနစ္စန္တ (တိ)[ဥပ+နစ္စန္တ။ ထိ-၌ ဥပနစ္စန္တိ] ကသောသူ။ အပိ စ သုတောယေဝ မေ သော ဘဂဝါ ဒေဝါနံ တာဝတိံသာနံ သုဓ-မ္မာယံ သဘာယံ ဥပနစ္စန္တိယာ။ ဒီ၊၂။၂၁၄။ ဥပနစ္စန္တိယာတိ နစ္စမာနာယ။ ဒီ၊၆၊၂။၂၉ရ။ ဥပနစ္စန္တိယာတိ ဥပဂန္တာ နစ္စန္တိယာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ ၂၅ဝ။

ဥပနစ္စန္တိ (တိ) [ဥပနစ္စန္တ+ဣ] ကသောမိန်းမ၊ ကချေသည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဒတိ (ကြို) [ဥပ+နဒ+အ+တိ] တွန်ကျူး၏။ ဟံသာစိမေ ဒဿနီယာ မနောရမာ၊ ဥဒကသ္မိံ မနုပရိယန္တိ သမ္ဗဒါ၊ သမယှ ဝဂ္ဂူပနဒန္တိ သမ္ဗေ။ ပေတ။၁ရ၂။ ဥပနဒန္တိတိ ဝိကူဇန္တိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁ရ၄။

ဥပနဒန္တိ (ကြို) [ဥပ+နဒ+အ+အန္တိ] တွန်ကျူးကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+နဟ+တ] ရန်ပြိုးဖွဲ့သော၊ မိမိသန္ဓာန်၌ ဒေါသကိုထပ်တလဲလဲ ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဥပနဒ္ဓေါ ဘိက္ခု ဘုတိကုလံ ဂန္ဓာ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဥပနဒ္ဓေါ ဘိက္ခုတိ သော ဇနိတဥပနာဟော ဘိက္ခု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃ရ။ (-ဝိ၊ ၄။၂၅၅။) (ဥပနန္ဓော-ဟု မူကွဲရှိသည်၊ ပါစိတ်၊ ယော-၌ ယင်းကိုဖွင့်သည်။)

ဥပနန္ဓ (ပု) [ယာဒိဋ္ဌကနာမ်] ဥပနန္ဓမည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥပနန္ဓအမည်တူ ၆-ဦးတွေ့ရ၏။ (က) သာကီဝင်မင်းမျိုးထိုမှ ရဟန်း ဝတ်လာသူ ဥပနန္ဓထေရ်၊ ၎င်းမထေရ်သည် အတောင်းအရမ်းရက်စက်၏၊ လျှပ်ပေါ်-လော်လီ၏၊ တရားဟောကောင်း၏ (ဝိ၊၁။၃၁၁။ ဝိ၊၃။၄၁၅။ ဝိ၊၄။၁၁ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၈။) (ခ) ဥပနန္ဓစစ်သူကြီး၊ ၎င်းစစ်သူကြီးအကြောင်း အကျယ်ဟောကြား ထားသည်ကို မတွေ့ရ။ မ၊ ၃။၆၃။ (ဂ) ဥပနန္ဓ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ၄-ပါး။ ဤပစ္စေကဗုဒ္ဓါများအကြောင်း အကျယ်မတွေ့ရ။ မ၊၃။၁၅၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ရ၁။ တေန ခေါ ပန သမယေန အာယသ္မာ ဥပနန္ဓော သကျပုတ္တော ပဌော ဟောတိ ဓမ္မိ ကထံ ကတ္တုံ။ ဝိ၊၁။၃၁၁။ ဥပနန္ဓော သကျပုတ္တောတိ အသီတိသဟသ-မတ္တာနံ သကျကုလာ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဘိက္ခူနံ ပတိကိဋ္ဌော လောလဇာတိကော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၅။

ဥပနန္ဓတ္ထေရ (ပု) [ဥပနန္ဓ+ထေရ] ဥပနန္ဓ-ထေရ်၊ (နံပါတ် ၁- ဥပနန္ဓဖြစ်သည်)။ ဥပနန္ဓ-တ္ထေရ်၏ အာရဗ္ဘ ပညတ္တေသု ပန စတုတ္ထ-ဘာဝတော "ဥပနန္ဓသ္မိ စတုတ္ထသိက္ခာ-ပဒေနာ" တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၅။ ကသိ၊ဋီ၊ သစ်။၃ရ၈။

ဥပနန္ဒဝတ္ထု (နာ) [ဥပနန္ဒ+ဝတ္ထု] ဥပနန္ဒ ထေရ်၏-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ (နံပါတ် ၁-ဥပနန္ဒဖြစ်သည်)။ ဥပနန္ဒဝတ္ထုသို့ တတ္ထ တယာ မောဃပုရိသ ဂဟိတံ ဣဓ မုတ္ထံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရဂ္ဂ။

ဥပနန္ဒသက္ယပုတ္တ (ပု) [ဥပနန္ဒ+သက္ယပုတ္တ] သာကီဝင်မင်းသားဖြစ်သော အရှင်ဥပနန္ဒ ထေရ်။ ဒုတိယော ဥပနန္ဒသက္ယပုတ္တ-သဒ္ဒေသော။ အဘိ၊ဌ၊၃၃။၈၁။

ဥပနန္ဒ (တိ) [ဥပ+နန္ဒ+အ] ရန်ပြိုးဖွဲ့သော၊ မိမိသန္ဓာန်၌ ဒေါသကို ထပ်တလဲလဲဖြစ်စေသော၊သူ။ ဥပနန္ဒော (ဥပနဒ္ဒေါ) ဘိက္ခု ဥာတိကုလံ ဂန္တာ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဥပနန္ဒော-တိပဒဿ ဥပနဟတိတိ ဥပနန္ဒောတိ ကတ္တုတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရဂ္ဂ။

ဥပနန္ဒတိ (ကြို) [ဥပ+နန္ဒ+အ+တိ၊ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၁၀။ ပါစိတ်၊ယော-၌ နဟာဓာတ်ဟု ဆိုသည်] ရန်ပြိုးဖွဲ့၏။ သော တသ္မိံ ဥပနန္ဒိ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဝိ၊ဌ။၂၅၅။ ဥပနန္ဒိတိ ဝေရံ ဗန္ဓိ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု မဟာနာမေ သဏ္ဌေ ဥပနန္ဒိသု။ ဝိ၊၂။၁၃၆။

ဥပနန္ဒန (နာ) [ဥပ+နန္ဒ+ယု] ဖွဲ့ခြင်း၊ အဆင့်ဆင့်နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ဖွဲ့ယှက်ခြင်း။ ဥပနန္ဒနံ နာနပ္ပကာရဿ ဥပရူပရိ နန္ဓနံ ဝိယ ဟောတိ တိ ကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၁၉၉။

ဥပနန္ဒနလက္ခဏ (တိ) [ဥပနန္ဒန+လက္ခဏ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်း-ဒေါသဖြင့်စိတ်ကိုဖွဲ့ယှက်ခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ဥပနန္ဒနလက္ခဏော ဥပနာဟော။ မဇ္ဈေ၊ဋ။၁၁၀။ အံ၊ဌ၊၂။၆၄။ ပဋိသं၊ဌ၊ဋ၊၂၉၂။ မဟာနိ၊ဌ။၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ၊၈၄။ ဥပနန္ဒနလက္ခဏောတိ ကုဗ္ဗနဝဿေန "အဏ္ဏောဠ် မ် အဝ၀ိ မ" ဠ်အာဒိနာ စိတ္တပရိယောနန္ဓနလက္ခဏော။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၄၇၃။)

ဥပနန္ဒနသီလ (တိ) [ဥပနန္ဒန+သီလ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်းအလေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာဟိတိ တမေဝ ကောမံ ဝေရုတ္တာ ဥပနန္ဒနသီလော။ ပဋိသं၊ဌ၊၂။၆၅။

ဥပနန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နန္ဓ+ဣ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ပြီ။ ဥပနန္ဓိတိ ဘွေ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပနာဟတ္ထော၊ နဟာဓာတု ဗန္ဓနတ္ထောတိ ဒဿေန္တော အာဟ ဥပနာဟန္ဓိအာဒိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရဂ္ဂ။ ဥပနန္ဓတိ-လည်းကြည့်။

ဥပနန္ဓိတ္ဝာ (ကြို) [ဥပ+နန္ဓ+ဏ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနမန္တ (တိ) [ဥပ+နမန္တ] ညွှတ်ကိုင်းသော၊ ကိုင်းရှိုင်းသော၊ ဆည်းကပ်သော၊သူ။ သေဋ္ဌ-မုပနမံ ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ အံ၊ဌ။၁၂၃။ သေဋ္ဌမုပ-နမန္တီ သေဋ္ဌံ ပုဂ္ဂလံ ဩဂ္ဂမန္တော-----ယဿ သေဋ္ဌံ ပုဂ္ဂလံ ဥပနမန္တော ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ အံ၊ဌ၊၂။၉၄။

ဥပနယ (ပု) [ဥပ+နီ+အ] (၁) ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ဖြစ်စေခြင်း။ (၂) ကပ်၍ဆောင်အပ်သောနည်း။ (၁) အတ္ထနော စိတ္တေ ဥပနယံ အရဟတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၄၂။ စူဠနိ၊ဌ၊၈၄။ ဥပနယနံ ဥပနယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊၂၁၀။ သာရတ္ထ၊၂။ရ၆။ (-အံ၊ဌ၊၂။၂၀၃။ မဇ္ဈိ၊ဋ။၃၄၉။) (၂) ယထာ သသဝိသာဏံ နာ ဥပလဗ္ဘတိ၊ နာ တထာ ပုဂ္ဂလောတိ ဥပနယော။ အနုဋီ၊ဋ။၆၉။

ဥပနယတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+တိ] (က) အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပို့၏၊ ရောက်စေ၏။ (၁) ဆက်ကပ်၏။ ပေးကမ်း၏။ (က) သာ ဘောဇ-နသမ္ပဒါ ဥပနယတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၀။ တံ ဓမ္မံ မာ ဥပနယသိ (မ၊ဌ၊၂။၃၁၂)တိ တယာ ပဋိဝိ-ဒ္ဓဓမ္မံ မာ သာဝကပဋိပဒံ ပါပေသိ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၃၁၉။ ယေ တေ ဝသံ နာ အာယန္တိ၊ ဝသံ ဥပနယာမသေ။ ဇာ၊၂။၂၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၀ရ။

(၁) အနေန္ဓန ၀ ပါနေန ၀၊ ၁ဒ္ဓေန ၀ ယံ ၀ တတ္ထ သန္ဓီဟိတံ၊ ဆာဒေမိ ဥပနယာမိ ၀။ ထေရီ။၄၂၅။ ဥပစ္ဆာဒေတ္တာ ဥပနယာမိ ၀။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၇၃။

ဥပနယန (နဿ) [ဥပ+နီ+ယု] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်း၊ အနီးသို့ဆောင်ခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း။ အပိ နု မဟာရာဇ တသ မာတာ လဘတိ အာကခု-နုပရိကရုန် ဂါဟံ သာမိနော ဥပနယန် ကာတုံ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။ တေပိ နာမ မတာ၊ ကိမင် ပန မာဒိသာတိ အတ္ထနော မရဏသ ဥပ-နယနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၉၁။ အာနယန် စိတ္ထသ အာရမ္ဘဏေ ဥပနယန် အာကခုန် ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။ ဥပနယန် ဥပနယော၊ အာဒိတ္ထံ စေလံ ဝါ သီသံ ဝါ အဒ္ဓျပေက္ခိတ္တာပိ ဘာဝနာ၏သေန အတ္ထနော စိတ္ထေ ဥပနယန် ဥပ္ပါဒနံ အရဟတိတိ ဩပနေယျိကော။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၆။(–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၈၊ ၂ရရ။)

ဥပနယနကိစ္စ (တိ) [ဥပနယန+ကိစ္စ] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းကိစ္စရှိသော။ ဟိတူပသံဟာရ-ရသာတိ သတ္ထေသု ဟိတသ ဥပနယနကိစ္စာ။ ဥပနယနသမ္ပတ္တိကာ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၉။

ဥပနယနစတုက္ထ (နဿ) [ဥပနယန+စတုက္ထ] ဥပနယနလေးခုအပေါင်း။ ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းဖြင့် မှတ်အပ်သော လေးခုအပေါင်း။ ဝေမိဒံ အနု-လောမပဋိလောမတော စတူဟိ ပါပနာ-ရောပနာဟိ နိဂ္ဂဟသ ဥပနီတတ္ထာ ဥပနယန-စတုက္ကံ နာမ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁ရ။

ဥပနယနဝဥတ္တိ (တိ) [ဥပနယန+ပဥတ္တိ] (ဆန့်ကျင်ဘက်အားဖြင့်အကြောင်းကို) ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းကို အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်အကြောင်းတရားကို ဖေါ်ပြခြင်း။ နု ယိဓ ဧကစ္စသ ဘူတသ ကတသ သဒ်တသ နိဿရဏံ ပညာယေထာတိ ဝေဝစနပဥတ္တိ သဒ်တသ ဥပနယနပဥတ္တိ ၀။ နေတ္တိ။၅၃-၄။ တတ္ထ ဥပနယနပဥတ္တိတိ ပဋိပက္ခတော ဟေတု ဥပနယနသ ပညာပနာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁ ၂၆။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၆။)

ဥပနယနရသ (တိ) [ဥပနယန+ရသ] ဘင် ၏ အနီးသို့ ဆောင်ခြင်းကိစ္စရှိသော။ ရူပဝရိပါက-လက္ခဏာ ဧရတာ၊ ဥပနယနရသာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၈၀။ ဥပနယနရသာတိ ဘဂ်ုပနယနကိစ္စာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။

ဥပနယနသမ္ပတ္တိက (တိ) [ဥပနယန+သမ္ပတ္တိက] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းဟူသော ပြည့်စုံသောဂုဏ်ရှိသော။ ဥပနယနကိစ္စ-ကြည့်။

ဥပနယနာကာရ (ပု) [ဥပနယန+အာကာရ] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းဟူသောအခြင်းအရာ။ ဣဒါနိ ပရိဿယဿ ဥပနယနာကာရံ ဒဿေန္တေန တတ္ထ "ဒါရကဿာ"တိ အာဒိ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ ၃။၃ရ၃။

ဥပနယပရိပါကလက္ခဏ (တိ) [ဥပနယ ပရိပါက+လက္ခဏ] ဘင်၏အနီးသို့ ပို့ဆောင်ခြင်း, ရင့်ကျက်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥပန-ယပရိပါကလက္ခဏရော။ ပေဋကော။ ၂၄ရ။

ဥပနံယမာန (တိ) [ဥပ+နီ+အ+မာန] ဆောင်သော၊သူ။ ဝေ ပေထုနဝမ္မံ ဒဒမာနာ ဥပနယမာနာ ဝိယာ ဟောတိ။ ဝိဇ္ဇ၊ ၂။၁၃၄။ ကဝိ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၃၁။

ဥပနယသိ (ကြိ) [ဥပ+နီ+အ+သိ] အနီးသို့-ကပ်ရှိ-ဆောင်ပို့၏။ ရောက်စေ၏။ ဥပနယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနယာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+နီ+ဏာပေ+အန္ဓ] ဆောင်စေသော၊သူ။ ဝစသိ ကုသလော သတ္ထာ ဒေဝရာဇ တံ ဝိသေသံ ဘေနေဝ ပုဗ္ဗ ဥပနယာပေန္ဓော။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၃၃။

ဥပနယာမသေ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အာမသေ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပို့ကြပါကုန်အုံ့၊ ရောက်စေပါကုန်အုံ့၊ လိုက်နာစေကုန်အုံ့။ ဥပနယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနယာမိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+မိ] ဆက်ကပ်၏၊ ပေးကမ်း၏။ ဥပနယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပနယှတိ (ကြို) [ဥပ+နဟ+ယ+တိ] ဖွဲ့၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏၊ ဖွဲ့ချည်၏၊ ထုပ်၏၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့၏၊ အငြိုးထား၏။ ပူတိမစ္ဆံ ကုသဂ္ဂေန၊ ယော နရော ဥပနယှတိ။ ဣတိဝုတ်။၂၄၁။ ဇာ၊ ၁။၃၃၀။ ဇာ၊၂။၂၆၅။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၀၆။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၃၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၂၆။ ဥပနယှတိ ပုဒ္ဓမန္ဒနဝသေန ဗန္ဓတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၃၀။ ပုဗ္ဗကာလံ ကောဓံ ဥပနယှတိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၃။ ပုဗ္ဗကာလိကံ ကောဓံ ဥပနယှတိ ဗန္ဓတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ **ဥပနယှန္တိ**- ဝိ၊၃။၄၉၆။ မ၊၃။၁၉၂။ ဓမ္မ။၁၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၄၆။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၈၊၄၆၃။ သာရတ္ထ၊၃။၃၅၁။ ဝိ၊မတိ၊၂။၂၀၈။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၉။ **ဥပနယှေထ**- သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၅။

ဥပနယှန (ထီးနှ) [ဥပ+နဟ+ယ+ယု] (က) အမျက်ဒေါသကိုနှောင်ဖွဲ့ခြင်း။ အာဃာတဝတ္ထု ဖြင့် စိတ်ကိုနှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့သော အခြင်းအရာ၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ (ခ) နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ နှောင်ဖွဲ့ကြောင်း။ (က) ယော ဝေရူပေါ ဥပနာဟော ဥပနယှနာ ဥပနယှိတတ္တာ။ အဘိ၊ ဝိ။၃ရ၁။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၉။ ဥပနယှနာကာရော ဥပနယှနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၂။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနယှနကုသဂ္ဂ (နှ) [ဥပနယှန+ကုသဂ္ဂ] ချည်နှောင်ထုပ်ဖွဲ့ကြောင်းမြစ်သော သမန်းမြက်။ ဝေ၁ ဗာလူပသေဝနာတိ ဗာလူပသေဝီဟိ ပူတိမစ္ဆံ ဥပနယှနကုသဂ္ဂံ ဝိယ ဟောတိ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၄။၄၃ရ။

ဥပနယှနလက္ခဏ (တိ) [ဥပနယှန+လက္ခဏ] ကပ်၍ဖွဲ့ခြင်း-အငြိုးထားခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ပရာပရာဝေသ ဥပနယှနလက္ခဏော ဥပနာဟော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂ရ။

ဥပနယှနသီလ (တိ) [ဥပနယှန+သီလ] ကပ်၍နှောင်ဖွဲ့ခြင်း အလေ့ရှိသော၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာဟိတိ အာဃာတဝတ္ထုသု အာဃာတသ ဥပနယှနသီလာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆၂။(-ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၆။)

ဥပနယှနာကာရ (ပု) [ဥပနယှန+အာကာရ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းဟူသော-အခြင်းအရာ-အမူအရာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနယှန္တ (တိ) [ဥပ+နဟ+ယ+အန္တ] ရန်ငြိုးဖွဲ့သော၊သူ။ သော ဝေ ကုဒ္ဒါ ဥပနယှန္တော စ သန္ဓေဝိ အညသ လာဘိနော ဂုဏေ မက္ခေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၅၄။

ဥပနယှန္တိ (ကြို) [ဥပ+နဟ+ယ+အန္တိ] ဖွဲ့ကုန်၏၊ နှောင်ဖွဲ့ကုန်၏၊ ဖွဲ့ချည်ကုန်၏၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ကုန်၏။ ဥပနယှတိ-ကြည့်။

ဥပနယှိတ (တိ) [ဥပ+နဟ+ယ+တ] အမျက်ဒေါသကိုနှောင်ဖွဲ့သော၊ အာဃာတဝတ္ထုဖြင့် စိတ်ကိုနှောင်ဖွဲ့သော၊ရန်ငြိုးဖွဲ့တတ်သော၊သူ။ ဥပနယှိတသ ဘာဝေါ ဥပနယှိတတ္တံ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၃။ (-မ၊ဋီ၊၁။၁၉၉။) ဥပနယှနာ-လည်းကြည့်။

ဥပနဟန (နှ) [ဥပ+နဟ+ယု] ကပ်၍ နှောင်ဖွဲ့ခြင်း။ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပနဟနသီလ (တိ) [ဥပနဟန+သီလ] ကပ်၍ နှောင်ဖွဲ့ခြင်းအလေ့ရှိသော၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိ

သောဃသူ။ ဥပနဟနသိ၊လော ဥပနာဟော ဝါ
တေဿ, အတ္ထိတိ ဥပ,နာဟီ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခုဒ၄။
ဥပနယ္ဟနသိ၊လ-လည်းကြည့်။

ဥပနာမန (နာ) [ဥပ+နမု+ဏော+ယု] အနီးသို့
ညွှတ်စေခြင်း။ ဆက်ကပ်ခြင်း။ လျှုဒါန်းခြင်း။
"ဟေ. ဘ,န္တေ ဣမံ ဝတ္ထုံ ပဋိဂ္ဂဏာဟိ"တိ
ဥပနာမနဝသေန, စီဝရဿာပိ လာဘီတ္တေ
ဝုတ္တောဟု ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ရ၂။

ဥပနာမနဟေတု (နာ) [ဥပနာမန+ဟေတု]
အနီးသို့ညွှတ်စေ-ဆက်ကပ်-လျှုဒါန်း-ခြင်း၏
အကြောင်းဖြစ်သော။ အပိသကဌဘာရေဟိ
ဥပနာမနဟေတုဘူတံ ဝိမှာပနံ ပစ္စယပဋိ-
သေဝနသင်္ခါတံ ကုဟနဝတ္ထုတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။
မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၉၂။

ဥပနာမယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+တိ။
နီတိ၊ဓာ။ဝ၃ဝ။] (က) ညွှတ်စေ၏။ အနီးသို့
ညွှတ်စေ၏။ ဆက်ကပ်၏။လျှုဒါန်း-ပေးကမ်း-
၏။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-၏။ (ဂ) ဥဘော
ပိတာ စ မာတာ စ၊ ဗုဒ္ဓဿ ဥပနာမယုံ။
ထေရ။ ၂၉၂။ ဥပနာမယုန္တိ ဥပနာမေသုံ။ ထေရ
ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃၅။ **ဥပနာမယိ**-ထေရ။ဝ၃ဝ။ ဇာ
ဝ။ဝ၃ဝ။ ဇာ၊ ၂။ ၂ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄ဝ၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ
၅။ဝ၈ဝ။ **ဥပနာမယုံ**- ထေရ။ ၂၉၂။ ထေရ
ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃၅။ **ဥပနာမယိ**- ဝိမာန။ ၅၅။ အပ
ဝ။ ၄ ၂။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၄ ၆ ၅။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ဝ ၆ ဝ။
ဥပနာမယိဿတိ-ဇာ၊ ၂။ ၄ ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၂ ၂ ၆။
(ခ) သာမော ယဒါ ဝနေ အာသီ၊ သက္ကေန
အဘိနိမ္မိတော။ ပဝနေ သိဟဗျဂ္ဃေ စ၊
မေတ္တာယမုပနာမယိ။ စရိယာ။ ၄ ဝ ၈။ မေတ္တာ-
ယမုပနာမယိန္တိ မ-ကာရော ပဒသန္ဓိကရော၊
မေတ္တာဘာဝနာယ ကုရုရကမ္မေန သီဟဗျဂ္ဃေ
ဖရိ၊ ပဂေဝ သေသသတ္တေတိ အဓိပ္ပါယော။
အထ ဝါ မေတ္တာ အယတိ ပဝတ္တတိ
ဧတေနာတိ မေတ္တာယော မေတ္တာဘာဝနာ၊ တံ
မေတ္တာယံ ဥပနာမယိ သတ္တေသု အနောဓိသော
ဥပနာမေသိ။ စရိ ယာ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၅ ၁။

ဥပနာမယန္တ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏယ+အန္တ] အနီး
သို့ညွှတ်စေသော၊သူ။ ဘိက္ခာဂဟဏတ္ထံ ပတ္တံ
ဥပနာမယတော မဏိဝန္ဒတော ပဘုတိ ဒ္ဋ္ဌုမ္ပိ
ဟတ္ထပါဒါနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅ ၅။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ဝ ၅။

ဥပနာမယီ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဏျံ] (က)
အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လျှုဒါန်းခဲ့
ပြီ။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ဖြန့်-
လွှမ်းခြုံ-ခဲ့ပြီ။ ဥပနာမယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပနာမယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဏျိ]
အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လျှုဒါန်းခဲ့
ပြီ။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမယိဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+
ဿတိ] အနီးသို့ညွှတ်စေလတ္တံ့၊ ချဉ်းကပ်
လတ္တံ့။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဥံ]
အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ကုန်ပြီ၊ လျှုဒါန်းခဲ့ကုန်ပြီ။
ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမိတ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တ] အနီး
သို့ညွှတ်စေအပ်သော၊ ဆက်ကပ်အပ်သော၊
လျှုဒါန်းအပ်သော။ ဘဂဝတော ဥပနာမိတေ
ပန ဣဒေလောကပရလောကေသု သမ္ပတ္တိ
ဘဝိဿတိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ ဘဂဝတော ကာယံ
ဥပနာမိတံ ဟတ္ထစ္ဆိတံဝိယ ခါယတိ။ ဒီ၊ ၂။ဝ၁ဝ။
ဘဂဝတော ကာယံ ဥပနာမိတန္တိ နိဝါသန-
ပါရုပနဝသေန အလ္လိယာပိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ ၆ ဝ။

ဥပနာမေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တဗ္ဗ]
အနီးသို့ညွှတ်စေ-ဆက်ကပ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-
သော။ ဘာဇနံ ဓောဝိတ္တာ ယာဂု ဥပ-
နာမေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဝု။ ၅ ၈။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ။ ၆ ၉ ။ ဒီ၊ဋ္ဌ

၂။၂၅၇။ သာရတ္ထ၊၂။၂၀၅။)

ဥပနာမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+တိ] (က) ညွတ်စေ၏၊ အနီးသို့ ညွတ်စေ၏၊ ဆက်ကပ်၏။လျှုဒါန်း–ပေးကမ်း–၏။ (ခ) ဖြန့်–လွှမ်းခြုံ–၏။ အာယသ္မာ ပနာနန္ဒော ပတ္တပုလကံ သိလာယံ ပိသိတ္တာ ဘဂဝတော ဥပနာမေတိ။ ဝိ၊ခ။။ရ။ ဘိက္ခု ပတ္တံ ဥပနာမေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၄။ ဥပနာမေတိ(ဝိ၊ဌ၊ခ။၉၂)တိ သမီပံ နာမေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရ၃။ ထောက်ဝိဿမိဿာမီတိ ကာယံ မဠ္ဍကေ ဥပနာမေသိ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၀။ ထေရော ဟတ္ထံ ဥပနာမေသိ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ရ၄။ ဥပနာမေန္တိ–ဝိ၊ခ။၅၆။ ဝိ၊ဌ၊ခ။၄၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄၀။ ဒီ၊ဌ၊ခ၊ခရ၊ မ၊ဌ၊ခ။၂ရ၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၄၅။ ဥပနာမေထ– ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၃၃။ ဥပနာမေယျ–မ၊ဌ၊ခ။ခရ၃။ မ၊ဌ၊၂။၂၆၁။ မ၊ဌ၊၄။၂၁၂။ သံ၊ဌ၊ခ။ခ၆၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။ခ၅။ မ၊ဌိ၊ခ။၂၆၉။ ဥပနာမေယျုံ– အဘိ၊ဌ၊ခ။ခ၆၂။ ဥပနာမေယျံ–ဝိ၊ခ။ခ၃၆။ ဥပနာမေသိ – ဝိ၊ခ။ခ၀၄။ ဒီ၊၂။ခ၁၀။ ဝိ၊ဌ၊ခ၊ခ၀၊ရ၄၊ခ၄၆။ သံ၊ခ။၂၀၉။ သုတ္တနိ။ ၃၂၀။ မ၊ဌ၊ခ။ခ၁၄၊၂၂၄။ မ၊ဌ၊၄။၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ခ။၄၀။ စရိယာ၊ဌ။ရ၀။ သံ၊ဌ၊ခ။၂၂ရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ခ၉။ သာရတ္ထ၊ခ။၅၈။ ဝိမတိ၊ခ။ခ၆။ သီဠိ၊သစ်၊ခ။ရ၅။ အံ၊ဌိ၊ခ။ခ၁၀။ ဥပနာမေသုံ–ဝိ၊ခ။၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၂၂။ သံ၊ဌ၊ခ။ခ၉၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။ခ၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ခ။ရ၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၀။ ဥပနာမေသိ– ဝိမာန။၅၆။ အပ၊ခ။ခ၁၄။ ဝိမာန၊ဌ။ခ၆၂။ အပ၊ဌ၊၂။ရရ။ ဥပနာမေဿတိ–မ၊ဌိ၊၂။၂၅၀။ ဥပနာမေဿာမိ–ဝိ၊ခ။ခ၁ရ။ (ခ) တတ္ထ သိဟဗျဂ္ဃေဟိ သဒ္ဓိ အဟံ သတ္ထေသု မေတ္တံ ဥပနာမေသိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၅၁။

ဥပနာမေတုံ (ဗျ) [ဥပ+နမု+ဏေ+တုံ] အနီးသို့ညွတ်စေ–ဆက်သ–ခြင်းငှါ။ အမ်သက–သောဇနံ နာမ ဥပနာမေတုံ နု သက္ကောမိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ခရရ။

ဥပနာမေတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နမု+ဏေ+တ္မာ] အနီးသို့ညွတ်စေ၍၊ ဆက်ကပ်၍၊ လှူဒါန်း၍၊ ဆက်သ၍။ မဟာရာဇေတ္ထိယံ ပတ္တံ ဥပနာမေတ္မာ ပူဝံ ဂကို။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၀ရ။ ခါဒနီယံ ဝါ ဘောဇနီယံ ဝါ ဥပနာမေတ္မာ ပူဇေန္တိ။ အပ၊ဌ၊ခ။ခ၉၁။ သက္ကဂါရိကော–––––တဒုဝိယံ အလက်ံရသက္ကံ ရညော ဥပနာမေတ္မာ တံ အလက်ံရောတိ။ သာရတ္ထ၊ခ။ရ၆။ သီဠိ၊သစ်၊ခ။ခ၁၅။

ဥပနာမေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ထ] အနီးသို့ညွတ်စေပါကုန်လော၊ ပေးသနားတော်မူပါကုန်လော့။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေန္တ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏေ+အန္တ။ ထိ၌ ဥပနာမေန္တိ] အနီးသို့ညွတ်စေသော၊ ဆက်ကပ်သော၊ လှူဒါန်းသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) ညွတ်စေ–အနီးသို့ညွတ်စေ–လျက်။ ဟတ္ထိ–ယူထပတိ ပိဋ္ဌိ ဥပနာမေန္တော အာဂစ္ဆတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ခ။ခ၀၄။ တဿာ အသလ္လကွေတ္တာဝ တသရပစ္ဆိ ဥပနာမေန္တိယာ တသရပစ္ဆိဝေမ–ကောဋိယံ ပဋိဟညိတ္တာ သဒ္ဒံ ကုရုမာနာ ပတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ခ။ခ၁၄။ တဿ ရုစ္ဆိတ္တာ ဘုဇ္ဇနာကာရံ သလ္လကွေတ္တာ တဿ ဥပနာမေန္တောတိ ယောဇနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊ခ။ခရ၆။ ဘုဇ္ဇတု မေ ဘဂဝါ ပူရဏ္ဌာသန္တိ တံ ဟဗျသေသံ ဥပနာမေန္တော အာဟ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ခ၃ရ။

ဥပနာမေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+အန္တိ] အနီးသို့ညွတ်စေကုန်၏၊ဆက်ကပ်–လှူဒါန်း–ပေးကမ်း–ကုန်၏။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေယျံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ယျံ] အနီးသို့ညွတ်စေရာ၏၊ ဆက်ကပ်–လှူဒါန်း–

ရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ယျ] အနီးသို့ညွှတ်စေရာ၏၊ ဆက်ကပ်ရာ၏၊ ပေးကမ်းရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ယျုံ] အနီးသို့ညွှတ်စေကုန်ရာ၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်ရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+တ္ထုံ] (က) အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လျှုဒါန်းခဲ့ပြီ။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-ခဲ့ပြီ။ ဥပနာမေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပနာမေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဏ္ဍိ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ ပေးကမ်းခဲ့ပြီ၊ စောင်းလှည့်လိုက်ပြီ။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဥံ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ကုန်ပြီ၊ ဆက်ကပ်-ဆက်သ-ခဲ့ကုန်ပြီ၊ လျှုဒါန်းခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနာမေတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမေဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဿတိ] အနီးသို့ညွှတ်စေလတ္တံ့။ ဥပနာမေတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမေဿာမိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဿာမိ] အနီးသို့ညွှတ်စေအံ့၊ ဆက်ကပ်အံ့၊ လျှုဒါန်းအံ့။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာဟ (ပု) [ဥပ+နဟ+ဏ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း၊ ထိုရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း ဥပနာဟသည် "ဤသူကား ငါ့ကို ဆဲရေးခဲ့, ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်ခဲ့ဖူးသူ ဖြစ်သည် စသည်ဖြင့် အမျက်ဒေါသဖြင့် စိတ်ကို အထပ်ထပ်နှောင်ဖွဲ့ခြင်းလက္ခဏာရှိ၏။ (ဥပနဒ္ဓနလက္ခဏော ဥပနာဟော။ မဗျ၊၁။ ၁၁၀။) ရန်အမျက်ကို မစွန့်လွှတ်ခြင်းကိစ္စရှိ၏။ (ဝေရအပ္ပဋိနိဿဇ္ဇနရသော။) ရှေ့ဒေါသသို့ အစဉ်တစိုက်လိုက်တတ်သော သဘောတရား အဖြစ်ဖြင့် ယောဂီဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာ၏။ (ကောဓနုပဒန္ဓဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော။) ပေါ်ပြလတ္တံ့သော ပါဠိတော်တို့၌ ကောဓ နှင့် ဥပနာဟကို အတူတွဲဖက်၍ ဟောတော်မူ၏။ ထိုတွင် ရှေ့ပိုင်းကာလ၌ ဖြစ်သောဒေါသ (ရှေ့ဒေါသ)ကို ကောဓဟုခေါ်၍ နောက်ပိုင်းကာလ၌ ဖြစ်သောဒေါသ(နောက်ဒေါသ)ကို ဥပနာဟ ဟုခေါ်၏။ တနည်း-တကြိမ်ဖြစ်သော ဒေါသကို ကောဓ၊ ထို့နောက် ဆက်၍ ဖြစ်သောဒေါသ (သို့မဟုတ်) အကြိမ်များစွာ ဖြစ်သောဒေါသကို ဥပနာဟ ဟုခေါ်၏။ (၂) အဝတ်ဖြင့်ရစ်ပတ်နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ပြင်းစွာ ဖွဲ့ခြင်း။

(၁) တတ္ထ ကတမော ဥပနာဟော၊ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓော၊ အပရကာလ ဥပနာဟော။ အဘိ၊ဝိ၊၃၇၁။ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓ ဥပနယ္ဟတိတိ အပရကာလကောဓော ဥပနာဟောနာမ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၇၃။ ပုဗ္ဗကာလိကံ ကောဓ ဥပနယ္ဟတိ ဗန္ဓတိ ကုဋ္ဌာနာကာရံ ပဗန္ဓတိ ဃဋ္ဋေတိ အာဃာတဝတ္ထုနာ စိတ္တံ ဗန္ဓန္တီ ဝိယ ဟောတိတိ အပရကာလော ကောဓော ဥပနာဟော။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ ပုနပ္ပုနံ စိတ္တပရိယောနဒ္ဓနော ဥပနာဟော။ မဗျ၊၁။ ၁၇၃။ အကွောစ္ဆိ ဗ်ံ၊ အဝဓိ မဇ္ဈိအာဒီနာ ပုနပ္ပုနံ ကုဋ္ဌနဝသေန စိတ္တပရိယောနဒ္ဓနော ဥပနာဟော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၀၀။ တတ္ထ ပုရိမ-ကာလိကော ဗျာပါဒေါ ကောဓော၊ အပရ-ကာလိကော ဥပနာဟော၊ သကိ ပဝတ္တော ဝါ ဒေါသော ကောဓော၊ အနေကက္ခတ္တုံ ပဝတ္တော ဥပနာဟော။ ထေရ၊ဋီ၊၂။၃၆၂။ သကိဋ္ဌိ ဥပ္ပန္နော ကောဓော ကောဓယော၊

ကထုတ္ထရီ ဥပနာဟော။ သာဝတ္ထိ၊ ၂။ခုဒ၊ (၂) သက္ကာ ဟောတိ ဥပနာယံ ဗန္ဓိတ္တာ ဥဒက-အာဝါဒေ ပဝေသေတ္တာ ဥဒကဝါလိကာယ ပူရေတ္တာ ယထာ သိရာ ပညာယန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ခဝ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ခ၄၁။ ဥပနာယံ ဗန္ဓိတ္တာတိ ပုန ဗန္ဓနံ ကတ္တာ နာနာဝိဝေယိ ဩသဝေယိ ပါဒံ ဗန္ဓိတ္တာ။ ဝဇိရ။၄၃၉။ ဥပနာယန္တိ ဘုသံ ဗန္ဓနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၇၀။

ဥပနာယန (တိ) [ဥပ+နဟ+ယု] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနာယနသိလ (တိ) [ဥပနာယန+သိလ] ရန်ပြိုးဖွဲ့လေ့ရှိသောသူ။ ဥပနာယနသိလာ (မ၊ ၆။ခ၉ခ။)တိ ပရသ အတ္ထနော စိတ္တေ အနုဗန္ဓနသိလာ။ မ၊ဋီ၊ခ။ ၂၉၅။

ဥပနာယတေသဒ္ဒ (နာ) [ဥပနာဟ+ဘေသဒ္ဒ] အနာပေါ်ခ္ဍ-ဖွဲ့- ဖုံးအုပ်-ကြောင်းဆေး။ အနာ ဆုံ့ဆေး။ ကုမဠ္ဍိကာတိ ဥပနာယတေသဒ္ဒံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ခ၀၆။

ဥပနာယဝိနယ (ပု) [ဥပနာဟ+ဝိနယ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ကောဓ-ဝိနယော စ ဥပနာယဝိနယော စ။ အံ၊ဌ။ ၉၀။

ဥပနာယသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပနာဟ+သမဂ္ဂီ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်းနှင့် ပြည့်စုံသောသူ။ ဥပနာယသမဂ္ဂီ ဟိ ပုဂ္ဂလော ဝေရသ အနိဿဇ္ဇနတော အာဒီတ္တပူတိအလာတဝိယ ဇလတိ ဇေ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ခ၉၉။

ဥပနာယိတာ (တိ) [ဥပနာဟိ+တာ] ရန်ပြိုး ဖွဲ့လေ့ရှိသောသူ၏အဖြစ်၊ ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်း။ ကောဓေတဲ့ ဥပနာယိတာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၉ရ။ ဥပနဟနသိလော, ဥပနာဟော ဝါ တေသ အတ္ထိတိ ဥပနာယီ၊ တသ ဘာဝေါ ဥပနာယိတာ၊ ပုနပ္ပုနံ စိတ္တဝဝိယောနဒ္ဓ-လက္ခဏသ ကောဓသောဝေတိ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခ၆၄။

ဥပနာယိတိ (တိ) [ဥပ+နဟ+ဏိ+ဥပနာဟ+ဣ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်း-ရန်ပြိုးဖွဲ့လေ့-ရှိသော၊သူ။ ကတမော စ ပုဂ္ဂလော ဥပနာယိ၊------ ယဿ ပုဂ္ဂလဿ အယံ ဥပနာဟော အပ္ပဟီနော၊ အယံ ဝုစ္စတိ ပုဂ္ဂလော ဥပနာယီ။ အသိဒ္ဓ။ ၁၂၁။ ကောဓနော ဟောတိ ဥပနာယီ။ ဒီ၊ဌ။ခ၊ ၂၀၄။ အံ၊ ၂။ ၂၉၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ခ။ ကောဓနော ဥပနာယီ စ၊ ပါပမက္ခီ စ ယော နဏော။ ပဋိသံ။ခ၆၀။ သုတ္တနိ။ ၂၉ရ။ (–ဓာ၊ ၁။ခ၄၂။) ဥပနာယီတိ ဝေရအပ္ပဋိနိဿဋ္ဌ-လက္ခဏေန ဥပနာဟေန စ သမန္နာဂတော။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂၁ရ။ အံ၊ဌ၊ခ။ခ၀ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။ ဥပနာယီတိ တသ္သေဝ ကောဓသ ဒဋ္ဌကမ္မေန ဥပနာဟေန သမန္နာဂတော။ သုတ္တနိ၊ဌ။ခ၁၉။ ဥပနာယီတိ ပရသ အပရာဓံ ဟဒယေ ဌပေတ္တာ သုစိရေနပိ တသ အနတ္ထ-ကာရကော။ ဓာ၊ဌ၊ခ။ ၂၄၄။ ဥပနာဟော ဇေသ အတ္ထိ, ဥပနယ္ဟနသီလောတိ ဝါ ဥပနာယီ။ ဒီ၊ဌီ၊ခ။ ၂၅ခ။ အံ၊ဌီ၊ခ။ခ၀၆။

ဥပနိက္ခမတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+တိ။ ဥပ နိ(ဖ္ဗ)မတိ-သ)] ထွက်၏။ တေ ကာလသော တတော တတော ဥပနိက္ခမန္တိ အရညာ ရုက္ခမူလာ။ ဝိ၊ဌ။ ၂၉ဝ။ ဥပနိက္ခမဿု - ပေတ။ခ၃ခ။ ပေတ၊ဌ။ခ၄။ ဥပနိက္ခမိ-ကာ နု အန္ဓောဝိမာနသ္မိ၊ တိဋ္ဌန္တိ နုပနိက္ခမိ။ ပေတ။ခ၃ခ။ ပေတ၊ဌ။ခ၄။ နုပနိက္ခမိတိ ဝိမာနတော နု နိက္ခမိ။ ပေတ၊ဌ။ခ၅။ ဥပနိက္ခမိ-ထေရ။ ၂၆၉။ ထေရီ။ခ၃ခ။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ ၅။ ထေရီ၊ဌ၊ခ၆။

ဥပနိက္ခမန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ကမု+အန္တ] ထွက်လာသော။ တေ ဘိက္ခူ ကာလသော

တတော တတော ဥပနိက္ခမန္တေ အရညာ ရုက္ခမူလာ။ ဝိ၊၄။၂၉၀။

ဥပနိက္ခမန္တိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+အန္တိ] ထွက်ကုန်၏။ ထွက်လာကုန်၏။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့်။

ဥပနိက္ခမဆု (ကြိ) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+ဆု] ထွက်ခဲ့ပါလော။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့် ။

ဥပနိက္ခမိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ကမု+လုံ] ထွက်ခဲ့ပြီ။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့်။

ဥပနိက္ခမိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ကမု+ဏျိ] ထွက်ခဲ့ပြီ။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့်။

ဥပနိက္ခိတ္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+တ] (၁) အနီးဌ–မျက်မှောက် မျက်ကွယ်ဌ–ချထားအပ်သော၊ အပ်နှံထားသော။ (၂) ဥပနိက္ခိတ္တာမည်သော (နာမပညတ်)။ (၁) သံဃသေ ခါဒနီယေ ဘုဇိ–ယမာနေ သဗ္ဗေသံ ပဋိဝိသာ အာဟရိတ္တာ ဥပနိက္ခိတ္တာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၁။၎၅။ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဝါ သာဒိယေယျာတိ ဣဒံ အယျသာ ဟောတု–တိ ဥပနိက္ခိတ္တံ သာဒိယတိ။ ဝိ၊၁။၃၄၆။ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဝါ သာဒိယေယျာတိ ဣဒံ အယျသာ ဟောတူတိ ဧဝံ သမ္ဗဟုလာ ဝါ, အသုကဿ နာမ ဌာနေ မမ ဟိရညံ၊ တံ တုယှံ ဟောတူတိ ဧဝံ ပရမ္ပုဟာ ဝိုတံ ဝါ, ကေဝလံ ဝါစာယ ဝါ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ဝါ တုယှန္တိ ဝတ္တာ ပရိစ္စတ္တံ ယော ကာယဝါစာဟိ အပ္ပဋိက္ခိပိတ္တာ စိတ္တေန အဓိ–ဝါသေယျ။ ကင်။၁၎၅။ ဥပနိဓိ နာမ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊၁။၆၃။ အဝဟရေယျာတိ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ "ဒေဟိ မေ ဘဏ္ဍ"န္တိ ဝုစ္စမာနော "နာဟံ ဂဏှာမီ"တိ ဘဏတိ၊ အာပတ္တိ ဒုက္ခ–ဋသ။ ဝိ၊၁။၂၆၂။ ကင်။၁၁၆။ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍန္တိ သဂေါပနတ္ထာယ အတ္တနော ဟတ္ထေ ပရေဟိ ဌပိတဘဏ္ဍံ။ ကင်။ဋီ၊သစ်။၁၉၉။ (၂) ဥပနိက္ခိတ္တပညတ္တိ–ကြည့်။

ဥပနိက္ခိတ္တက (တိ) [ဥပနိက္ခိတ္တ+က] (၁) အပ်နှံ–လှူ–ဒါန်း–သိမ်းဆည်း–ထားအပ်သော (ပစ္စည်း ဥစ္စာ)။ (၂) ဥပနိက္ခိတ္တကာမည်သော နာမပညတ်။ (၁) ယံ ပန ဝိဟာရေ ဥပ–နိက္ခိတ္တကံ မာ ဝိနသိတိ ဣဒံ အာဟရံ စီဝရာဒိဝေဘင်္ဂိယဘဏ္ဍံ ။ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅၂။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိက္ခိတ္တကပညတ္တိ (ထီ) [ဥပနိက္ခိတ္တကာ+ပညတ္တိ] ဥပနိက္ခိတ္တကာမည်သောနာမပညတ်၊ တစ်ကိုထောက်၍ နှစ်ဟုခေါ်ဝေါ်ရခြင်း၊ နှစ်ကိုထောက်၍ သုံးဟုခေါ်ဝေါ်ရခြင်း စသည်သည် ဥပနိက္ခိတ္တကာပညတ်မည်၏။ ဥပနိဓာ–ပညတ္တိ ဥပနိက္ခိတ္တကပညတ္တိ စ သခါတမ္ဘ–ပွဓာနတ္ထာ။ မူလဋီ၊၃။၂၉။

ဥပနိက္ခိတ္တပညတ္တိ (ထီ) [ဥပနိက္ခိတ္တ+ပညတ္တိ] ဥပနိက္ခိတ္တာမည်သောနာမပညတ်။ (အထက်ပုဒ်ကြည့်။) ယာ ပုရိမသာ ပုရိမသာ ဥပနိက္ခိ–ပိတ္တာ ဒွေ တိကိ စတ္ထာရိအာဒိကာ ပညာပနာ၊ အယံ ဥပနိက္ခိတ္တပညတ္တိ နာမ။ အတိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၇၊ ၂၈။ ဒုတိယံ တတိယန္တိ အာဒိကံ ပန ဥပ–နိဓာပညတ္တိယာ, ဒွေ တိကိအာဒိကံ ဥပနိက္ခိ–တ္တပညတ္တိယာ ကေဒေသံ ဥပလက္ခဏဝသေန ဒသေန္တော။ အနုဋီ၊၃။၃၉၊(–၂၈၄။)

ဥပနိက္ခိတ္တဘဏ္ဍ (နဝ) [ဥပနိက္ခိတ္တ+ဘဏ္ဍ] အပ်နှံထားသော–ဘဏ္ဍာ–ပစ္စည်းဥစ္စာ။ တတိယပဒံ ဥပနိက္ခိတ္တဘဏ္ဍဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၂။ ကင်။ဋီ၊သစ်။၁၉၆။ ဓုရနိက္ခေပေါ ပန ဥပနိက္ခိတ္တ–ဘဏ္ဍဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၄။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၆၄၊(–၁၈၉။)

ဥပနိက္ခိတ္တဘဏ္ဍဂါရိယ (တိ) [ဥပနိက္ခိတ္တဘဏ္ဍ+ဌာနီယ] အပ်နှံထားသော ပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ

အရာဌ်တည်သော(ပစ္စည်းဥစ္စာ)။ ထေယျ-စိတ္တေန ပရိဘုတ္တေ စသော ဘဏ္ဍဒေယျမေဝ၊ ဥပနိဿိတတ္ထဘဏ္ဍဌာနိယတ္ထာ။ ဝိမတိ၊၁။၂၀၄။

ဥပနိဿိတတ္ထသာဒီယန (နဿ) [ဥပနိဿိတ+သာဒီယန] အပ်နှံထားသောဘဏ္ဍာကို သာယာခြင်း။ ဥပနိဿိတတ္ထသာဒီယနေ ပန "ဣဒံ အယျသ ဟောတု" တိ ဝုတ္တေ သစေပိ စိတ္တေန သာဒီယတိ၊ ဂရိဘုကာမော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊။။၂ရ၀။ ဣဒံ အယျဿ ဟောတူတိ ဝေ သမ္ဗုဒ္ဓါ ဝါ "အသုကဿ နာမ ဌာနေ မမ ဟိရညသုဝဏ္ဏံ အတ္ထိ၊ တံ တုယှံ ဟောတု" တိ ဝေ ပရမ္ပုဒ္ဓါ ဌိတံ ဝါ ကေဝလံ ဝါစာယ ဝါ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ဝါ "တုယှ" ဣဒ္ဓိ ဝတ္တာ ပရိစ္စတ္ထသ ကာယဝါစာဟိ အပ္ပဋိက္ခိပိတ္တာ စိတ္တေန သာဒီယနံ ဥပနိဿိတတ္ထသာဒီယနံ နာမ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄ဂ၁ရ။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။၆၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ခ၄ဂ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ခ၅ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅ဂ၈။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ခ၇ဂ။)

ဥပနိဿိတတ္ထိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဒါပ+အ+တိ။ ဥပနိဿိတိ–သံ] (က) ထား၏ ချထား၏ အနီးဌ်ထား၏။ (ခ) အပ်နှံထား၏။ (ဂ) ပါဒေါဒကံ ပါဒပိဋ္ဌ ပါဒကထလိကံ ဥပနိဿိတိ။ ဝိ၊ခု။၂၂၀။ (–ဝိ၊ဘ။ဥ၇။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၅ရ။) ဥပနိဿိတေယျ–ဝိ၊ခု။ ၂၂၀။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဂ၁။ ကင်္ခ။ ၁၂၂။ ဝဇိရ။ခ၆ဂ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၅ရ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၁၅။ ဥပနိဿိတိ– ဝိ၊ခု။ခ၃။ (ခ) သန္ဓိ ဘိက္ခဝေ မနုဿာ သဒ္ဓါ ပသန္နာ၊ တေ ကပ္ပိယကာရကာနံ ဟတ္ထေ ဟိရညံ ဥပနိဿိတ္ဌိ "ဣမိနာ အယျဿ ယံ ကပ္ပိယံ၊ တံ ဒေထာ" တိ။ ဝိ၊ခု။ခ၄ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၆ဂ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။ခ၁ဂ။

ဥပနိဿိပန (နဿ) [ဥပ+နိ+ဒါပ+ယု] အနီးဌ်ထားခြင်း။ ဥပနိဿိပနံ နာမ အသီ ဝါ သတ္ထိ ဝါ------ရဏ္ဍေ ဝါ ဥပနိဿိပတိ။ ဝိ၊ဘ။ဥ၇။ ဥပနိဿိပနံ နာမ သမီပေ နိဿိပနံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၅ရ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂ခ၄။ (–ဝိ၊ဘ။ဥ၄။ ကင်္ခ။ခ ၂ ၂။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊ ၂ဝ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ ၅ ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ခ၂ ၂ ၄။)

ဥပနိဿိပန္န (တိ) [ဥပ+နိ+ဒါပ+အန္န] အနီးဌ်ထားသော၊သူ။ ပရေန ဟိ ကတသတ္ထံ လဘိတ္တာ ဥပနိဿိပန္နသ ပါရာဇိကန္တိ သိဒ္ဓံ။ ဝဇိရ။ခ၆ဂ။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၅ရ။)

ဥပနိဿိပန္နိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဒါပ+အ+အန္တိ] အပ်နှံထားကုန်၏။ ဥပနိဿိပတိ(ခ)ကြည့်။

ဥပနိဿိပိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဒါပ+ဏျိ] အနီးဌ်ထားပြီ။ ဥပနိဿိပတိ(က)ကြည့်။

ဥပနိဿိပိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+ဒါပ+တမ္ဘ] အနီးဌ်ထား–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော၊ ထည့်သွင်း–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ပါဒကထလိကံ ဥပနိဿိပိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဌ။ခ ၂ ၄။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ဂ၁။ ကင်္ခ။ ၁ ၂ ၂။) တာနိ ပဒဗျဉ္ဇနာနိ------ဓမ္မတာယံ ဥပနိဿိပိတမ္ဘာနိ။ နေတ္ထိ။ ၂ဝ။ ဥပနိဿိ-ပိတမ္ဘာနိတိ ပဿိပိတမ္ဘာနိ။ နေတ္ထိ၊ဌ။ဂ၁၊ (–ဧ ၂။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။ ၁ခ၈။)

ဥပနိဿိတတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဒါပ+တ္ထာ] (က) ချထား၍ အနီးဌ်ထား၍။ (က) ထည့်သွင်း၍ (ခ) ထောက်ဆ–ထောက်စာ–၍။ (ဂ) ဒါပေတိ၊ နဿ ဒေတိ၊ ဥပနိဿိပိတ္တာ ဒေတိ။ ဝိ၊ ၂။ခ ၂ ၄၊ ၂ ၂ ၉။ ဥပနိဿိပိတ္တာ ဒေတိတိ ထထာရူပေ ဘာဇနေ ဌပေတ္တာ တံ ဘာဇနံ တေသံ သန္ဓိကေ ဘူမိယံ နိဿိပိတ္တာ ဒေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ခု။ခ ၂ ၁၊ (–ခ၅ရ။ ကင်္ခ။ဋီ၊သစ်။ ၄ ၃ ခ ၃။) အာယ-တနာနိ ဖန ဖဿေ ဥပနိဿိပိတ္တာ ဒဿိတာနိ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ခ၁ဂ။ ဥပနိဿိပိတ္တာတိ ဟိ ဖုသန-ကိစ္စာရောပနဝသေန ဖဿသ္မိံ ပဝေသေတ္တာ–

တိ အတ္ထော။ သီ၊ဍီ၊သစ်၊၁။၄ဖ၃ဝ။ (–ဒီ၊ဍီ၊ ၁။၁ဂ၃ဝ။) (၁) ယာ ပုရိမသာ ပုရိမသာ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ ဒွေ တိကာ စတ္တာရိတိအာဒိကာ ပညာပနာ။ အဘိ၊ဌ၊၃ဝ။ ၂ရ။ (–မူလ၊ဍီ၊၃ဝ။ ၂ဇ။) ဥပနိ– ဓယာတိ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ၊ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ ကာယဒဏ္ဍာသာ သန္ဓိကေ နိုက္ခိပိတ္တာ။ မဋ္ဌ၊ဝုဝ။ဝ၃။

ဥပနိုက္ခိပေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယျ] အနီးဌားရာ၏။ ဥပနိုက္ခိပတိ(က) ကြည့်။

ဥပနိုက္ခေပ (ပုဲန) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏ] (၁) ထားခြင်း။ (၂) အတွင်းသို့ဝင်ခြင်း။ ထည့်သွင်းခြင်း။ ဝင်ဆံ့ခြင်း။ (၃) နှိုင်းယှဉ်ခြင်း။ ထောက်ဆခြင်း။ (တိ) (၄) (က) အနီးဌားအပ်သော (ဥစ္စာဘဏ္ဍာ)။ (ခ) အပ်နှံထားသော (ဥစ္စာဘဏ္ဍာ)၊ (ဤ၌ အပ်နှံထားသော ဥစ္စာဟူသည် ဘက်စသည်၌ အတိုး အပွားရရန် အပ်နှံထားသော ငွေကြေးစသော ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ခဏခေတ္တ စောင့်ရှောက် ထိမ်းသိမ်းရန် အပ်နှံထားသော ပစ္စည်းဥစ္စာဟု နှစ်မျိုး သက်ဆိုင်သည်။) ဥပနိုက္ခေပ ဌပေတ္တာ(ဝိ၊ ၂။ ၂ရ၁။ ဝိ၊သင်ဟ။ ဖ၆)လာ ဥပနိုက္ခေပ–ပုဒ်ကို မဇ္ဈ၊သျှ ၌ ကြွေးမြီအတိုးချခြင်းဟု အနက်ပေးသည်။)

(၁) ကထံ ဥပနိုက္ခေပတော သတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မိလိန္ဒ။။၈၅။ (၂) ဩဓေနံ ဥပနိုက္ခေပံ ဂစ္ဆန္တိ။ အံ၊ဌ၊ဝုဝ။ဝ၂ဝ။ သမောဓာနန္တိ သမ–ဝဟောမံ, အန္ဓောဂမံ ဝါ။ တေနာဟ "ဩဓေနံ ဥပနိုက္ခေပံ ဂစ္ဆန္တိ"တိ။ အံ၊ဌီ၊ဝုဝ။ဝ၁ရ။ (၃) ဆဝေါ မနောဒဏ္ဍော။ ကီ သောဘတိ––– ဥပနိုက္ခေပနတ္ထမ္ပိ နု ပ္ပဟောတိ။ မဋ္ဌ၊ဝုဝ။ဝ၃။ (တိ)(၄) (က) ဥပနိုက္ခေပန–ကြည့်။ (ခ) ထံ ဝတ္ထုံ ဥပနိုက္ခေပံ ဌပေတ္တာ သံသော ပစ္စယော ပရိဘုဥ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၁။ ဝိ၊သင်ဟ။ ဖ၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဂ၁ဝ။ ဥပနိုက္ခေပံ ဌပေတ္တာတိ သစေ သော ဥပါသကော "အတိဗဟုံ တေ ဟိရညံ၊ ဣဒံ ဘန္တေ အဇ္ဇေဝ နု ဝိနာသေ–တမ္ပိ"နှင့် ဝတ္တာ သယံ ဥပနိုက္ခေပဒေသေ ဌပေတိ၊ အညေန ဝါ ဌပါပေတိ၊ တေ ဥပနိုက္ခေပံ ဌပေတ္တာ တတော လဒ္ဓံ ဥဒယံ ပရိဘုဥ္ဇန္တော သံသော ပစ္စယော ပရိဘုဥ္ဇတိ နာမ။ ဝဇိရ။ ၂ဖ၁။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၁ဝ၃ဖ။ ဥပနိုက္ခေပံ ဌပေတ္တာတိ ကပ္ပိယကာရကေဟိ ဝမိယာ ပယောဇနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၁။ဝ၃ရ။ တတြ စေ ကုလာနံ ဥပနိုက္ခေပံ ဌပေတ္တာ ဝိဟာရေ ဝဿာဝါသိကံ ဒေန္တိယော။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ဖ၉။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂၅၅–ဖ။ ဥပနိုက္ခေပဒိန္နိ ခေတ္တံ ဝါ နာဠိကေရာဒိအာရာမံ ဝါ ကဟာ–ပဏာဒိနိ ဝါ အာရာမိကာဒိနံ နိယ္ယာတေတ္တာ ဟုတော ဥပ္ပန္နာ ဝမိ ဝဿာဝါသိကတ္ထာယ ဟောတ္ဝတိ ဒိန္နံ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဂ၀ဝ။ ဝိနယာ–လင်္ကာရဋီ၊ ၂။ဂ၅။ စေတိယသာ ဥပနိုက္ခေ–ပတော ကာရေတမ္ပိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅ဂ။ ဝိ၊သင်ဟ။ဂ၀ဂ။ စေတိယသာ ဥပနိုက္ခေပတောတိ စေတိယေ နဝကမ္မတ္ထာယ ဥပနိုက္ခိတ္တတော၊ စေတိယသန္ဓကတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဂ၉ဝ။ ဥပနိုက္ခေပတောတိ စေတိ–ယပဋိဇ္ဂဏတ္ထာယ ဝမိယာ ပယောဇေတ္တာ ကပ္ပိယကာရကေဟိ ဌပိတဝတ္ထုတော။ ဝိမတိ၊ ၂။ဝ၁ရ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊ ၂။ ၂၉ဝ။

ဥပနိုက္ခေပက (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏ္ဍ] အနီးဌ ချထားသော၊သူ။ ဥဘယတာပိ ပရသ ဒုက္ခုပ္ပတ္တိယာ ဥပနိုက္ခေပကသာ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ ၂။ ၅ရ။

ဥပနိုက္ခေပန (နဲ) [ဥပနိုက္ခေပ+ဒန] အနီးဌ ထားအပ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ လောင်းကြေး ပြစ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာ။ ဥပဇ္ဈာယ်တဿ မေတိ ဓယ်ပန ဒါတမ္ပိ ဥပနိုက္ခေပနံ ဝါ ဌပေတမ္ပ–

ပါဠိုသောဂေါ ဝါ ထာဒိသော အတ္ထိ။ ဇာဠ၊ ရ။၃၈။

ဥပနိက္ခေပန (နာ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယု] အနီးဌိ ယှဉ်ထားခြင်း။ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း။ နှိုင်းခိုင်းခြင်း။ ထောက်ဆခြင်း။ သေယျထာပိ အာဝုသော ဟိမဝတော ပမ္ဘတရာဇသ ပရိတ္ထာ ပါသာ-ဏသက္ခရာ ယာဝဒေဝ ဥပနိက္ခေပနမတ္ထာယ၊ ဧဝမေव ခေါ မယံ အာယသ္မတော မဟာ-မောဂ္ဂလ္လာနဿ ယာဝဒေဝ ဥပနိက္ခေပန-မတ္ထာယ။ သံ၊၁။၄၆၄။ ယာဝဒေဝ ဥပနိက္ခေပ-နမတ္ထာယာတိ တိယောဇနသဟဿဝိတ္ထာရဿ ဟိမဝတော သန္ဓိကေ ဌပိတာ သာသပမတ္ထာ ပါသာဏသက္ခရာ "ဟိမဝါ နု ခေါ မဟာ၊ အယံ နု ခေါ ပါသာဏသက္ခရာ" တိ ဧဝံ ယာဝဒေဝ ဥပနေက္ခေပနမတ္ထာသေဝ အတ္ထာယ ဘဝေယျာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။ ဥပနိက္ခေပနမတ္ထာသေဝါတိ သမီပေ ဌပန-မတ္ထာသေဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၉၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၀။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၃။)

ဥပနိဃံသန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဃသိ=(ဃံသ)+အန္ဓ။ တိ] ဥပနိဃံသန္ဓိ] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-သောသူ။ (ကြိုဝိ) တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-လျက်။ တိယာမရတ္တိ သမ္ဘာဝေ ဩကာသေ ဒုက္ခံ ဝုတ္ထဂေါဝကော နိက္ခမန္တော အညမညံ ဥပနိဃံသန္တော ဝေဝေန ဝေဝေန ပုဏ္ဏော ပုဏ္ဏော ဟုတ္ထာ နိက္ခမတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။ ပဝိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ရ၁။ ဟတ္ထိနိယော ကာယံ ဥပနိဃံသန္တိယော ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဝု။၅၀၀။ အံ၊ဝု။ ၂၃၁။ ဥဒါန။၁ ၂၅။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝု၊ရ။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ဝု ၂ဝ။ ဥပနိဃံသန္ဓိယောတိ ဃဋ္ဋေန္တိယော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၂ရ။ သာရတ္ထ၊ဝု။ဝု၆၀။

ဥပနိဃံသန္ဓိ (တိ) [ဥပ+နိ+ဃသိ=(ဃံသ)+အန္ဓ+ဣ] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-သော၊ သူမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဃံသိယမာန (တိ) [ဥပ+နိ+ဃံသ+ယ+မာန] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-အပ်သော-ခံရသော၊သူ။ ဥပနိဃံသိယမာနောပိ အတ္ထနော ဥဋ္ဌာရ-ဘာဝေန· နဂ္ဂေ ကုဋ္ဌေတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၂ရ။ သာရတ္ထ ဝု။ဝု၆၀။

ဥပနိဗ္ဗာန (နာ) [ဥပ+နိ+ဗျော+ယု] (၁) ကပ်ရ-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုတတ်-ကြိုတတ်-သည်၏ အဖြစ်၊ ကပ်ရ-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုခြင်း-ကြိုခြင်း။ (တိ) (၂) ကပ်ရ-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှု သော-ကြိုသော။ (၁) တာဟိ ပဝတ္တိကသိ-ဏာဒိနော အာရမ္မဏသ ဥပနိဗ္ဗာနတော အာရမ္မဏူပနိဗ္ဗာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝု၈၁။ (တိ)(၂) ဥပနိဗ္ဗာနစိတ္တ-ကြည့်။

ဥပနိဗ္ဗာနကိစ္စ (တိ) [ဥပနိဗ္ဗာန+ကိစ္စ] ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှုခြင်းကိစ္စ ရှိသော။ သော ဟိ သာတိသယံ ဥပနိဗ္ဗာနကိစ္စော။ သံ၊ဋီ၊၁။၉ဝ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄။

ဥပနိဗ္ဗာနစိတ္တ (နာ) [ဥပနိဗ္ဗာန+စိတ္တ] ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှု-ကြိုစည်-သောစိတ်၊ တစိန်းစိန်း ရှိသောစိတ်။ ဗြဟ္မဏတိဿဘယေ ကိရ ဒ္ဒါဒသဝဿာနိ ဇာယမ္ပတိကာနံ ဥပနိဗ္ဗာနစိတ္တံ နာမ နာဟောသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀ ၂။

ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏ (နာ) [ဥပနိဗ္ဗာန+လက္ခဏ] (၁) ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှုခြင်း-ကြိုခြင်း-ဟူ သောလက္ခဏာ။ (တိ) (၂) ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှုခြင်း-ကြိုခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာရှိသော။ (၁) ပဠဝိညာဏသ္မိံဟိ ဝေဒနာ စ စိတ္တေကဂ္ဂတာ စ ဒုဗ္ဗလတ္တာ ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏံ နိ ပါပုဏန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝု။ ၂၄၁။ (တိ) (၂) တေနဝ ဥပ-နိဗ္ဗာနလက္ခဏန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁၆။

ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏဝတ္ထု (တိ) [ဥပနိဗ္ဗာန

လက္ခဏ+ပတ္ထ] ကပ်ဲ၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း လက္ခဏာသို့ရောက်သော။ ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏ-ပွတ္တေန သမာဓိနာ သမ္မဒေဝ အာဟိတန္တိ သမာဟိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒို၊၂။၄၃။

ဥပနိဗ္ဗာနာကာရ (ပု) [ဥပနိဗ္ဗာန+အာကာရ] ကပ်ဲ၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ပဌမံ ပန ဝိညာဏကာယာနံ အတိနိပါတ-မတ္တတ္တာ တေသု ဝိဇ္ဇမာနာနိပိ ဥပေက္ခာ-သုခဒုက္ခာနိ ဥပနိဗ္ဗာနာကာရဿ အဘာဝတော စာနဂါနီတိ နိ ဥဒ္ဓရာနိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၉။

ဥပနိဗ္ဗာယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တ္တာ] စူးစိုက်စွာရှုကြည့်၍။ ဥပနိဗ္ဗာယ သေယျသီ (ဇာ၊ ၂။၃ရ၆)တိ ဇော် သုတ္တာရှင်ဌ အသုတ္တာရှ-င်ဌ အာဘရက် တ်တ် ဥိနဌာနံ ဩလော-ကေတ္တာ အလက်ရိတ္တာ ဌိတာ သေယျသီ ဥတ္ထမရှုပရော မဒ္ဒီဒေဝကညာ နန္ဒနေ အသောဘထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရှ။၃ရ၂။

ဥပနိဗ္ဗာယတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+အ+တိ] ကြည့်ရှု၏။(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှု၏။ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှု၏။ သယံ ဝါ တံ ဈာယတိ ဥप-နိဗ္ဗာယတိတိ ဈာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၆။ ဥပနိဗ္ဗာ-ယတိတိ ပဿတိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃ရ၆။ စိန္တေတိ အာရမ္မဏံ ဥပနိဗ္ဗာယတိတိ စိတ္တံ၊သမာဓိ။ သံ၊ ဌိ၊၃။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၃။၃၄။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ(သံ၊ ဌ၊၃။၆၄)တိ ဥပေစ္စ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိ အနုပဿတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌိ၊၃။၁၀၉။ ဥပဗ္ဗာယောတိ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဗ္ဗာယတိ ဟိတော-သိတံ ပစ္ဆာပဌမေတ္တာ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိတိ ဥပဗ္ဗာယော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၅။ ဣတ္ထိ စ ပုရိသံ အတိဝေလံ ဥပနိဗ္ဗာယတိ ပုရိသော စ ဣတ္ထိံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ။ရ၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၃။၃၃၀။ သာရတ္ထ၊၃။၂၄၄။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ(အံ၊၂။၄၃၃)တိ ဥပေစ္စ နိဗ္ဗာယတိ ဩလောကေတိ။ အံ၊ဌီ၊၃။၃ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၃။ ၈၄။ ကုဋ္ဌိတ္တာ ဥပနိဗ္ဗာယန္တံ ကုဋ္ဌိတ္တာ ဥပနိဗ္ဗာယတိတိ ဩလောကေတ္တာဝ ဇာနန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁ရ။

ဥပနိဗ္ဗာယန္တိ – ဒီ၊၃။၁ရ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ ၂၁၂။ **ဥပနိဗ္ဗာယထ**– မ၊ဌ၊၃။၁ရ၊၁ရ။ သံ၊ ဌ၊ရ။၃၄။ အံ၊ဌ၊ရ။ရ၃။ **ဥပနိဗ္ဗာယေယ္ယ** – ဝိ၊၃။၁၆ရ။ ဝိ၊၄။၄၆၁။ **ဥပနိဗ္ဗာယိ**–ဝိ၊၃။ ၁၆ရ။ **ဥပနိဗ္ဗာယိသု**–ဝိ၊၄။၄၆၁။ **ဥပနိဗ္ဗာ-ယိမှာ** – ဒီ၊၃။၁ရ။ **ဥပနိဗ္ဗာယိဿန္တိ** –ဝိ၊ ၄။၄၆၁။

ဥပနိဗ္ဗာယထ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+အ+ထ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုပါကုန်လော။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗ္ဗာယန (နာ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+ယု] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိမ့်စိမ့်-ကြည့်-ရှု-ကြစည်-ခြင်း။ မာ တ္ဝံ သန္ဓိပါတံ အဗ္ဗာ-စာရမေဝ မညိ၊ ဥိဟသနမ္ပိ သန္ဓိပါတော၊ ဥလ္လပနမ္ပိ သန္ဓိပါတော၊ ဥပနိဗ္ဗာယနမ္ပိ သန္ဓိပါတော။ မိလိန္ဒ။၁၃၀။ စက္ခုနိ ပန္ဒန္ဓိ ကိလမန္ဓိတိအာဒိ အတိဝေလံ ဥပနိဗ္ဗာယနေ ဟောတိတိ ကတ္တာ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဌီ၊၂။၅၁ရ။ အာရမ္ဘဏံ ဥပဂန္တာ နိဗ္ဗာယနံ စိန္တနံ ဥပနိဗ္ဗာယနံ။ မူလဌီ၊ဒ။ရ၈။ ပထဝိကသိဏာ-ဒိနော အတ္ထနော အာရမ္ဘဏဿ ရူပ ဝိယ စက္ခုနာ ဥပနိဗ္ဗာယနတော။ သာရတ္ထ၊၃။၃ရ၄။ (–သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ရ၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃ရ၆။ မူလဌီ၊ ၃။ရ၄။)

ဥပနိဗ္ဗာယနကိစ္စ (နာ) [ဥပနိဗ္ဗာယန+ကိစ္စ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြစည်ခြင်း ကိစ္စ။ ဝိပဿနာယ ဥပနိဗ္ဗာယနကိစ္စံ ပန မဂ္ဂေန သိဒ္ဓတိတိ မဂ္ဂေါ လက္ခဏူပနိဗ္ဗာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၁၆။

ဥပနိဇ္ဈာယနပစ္စယ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ပစ္စယ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-တစိန်းစိန်း-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်း-ဟူသော အကြောင်း။ တေသံ အတိဝေလ် ဥပနိဇ္ဈာယနပစ္စယာ -ကာမပရိ-ဠာဟော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂၈၄။

ဥပနိဇ္ဈာယနပဝတ္ထိ (တိ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ပဝတ္ထိ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်း-၏ဖြစ်ခြင်း။ စိန္ဓနာပဝတ္ထိယာ ဥပနိဇ္ဈာ-ယနပဝတ္ထိယာ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၆၀။

ဥပနိဇ္ဈာယနဗျာပါရ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ဗျာပါရ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်းဟူသော ကြောင့်ကြဗျာပါရ။ ယထာ ဟိ သဟေတုကေသု ဝိတက္ကာဒီနံ သဟဇာတေ ၊သက်ခိုတ္တာ ကေတ္တဂတဘာဝကရဏ် ဥပနိ-ဇ္ဈာယန ဗျာပါရော ဗလဝါ။ မူလဋီ၊၃။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၈၄။

ဥပနိဇ္ဈာယနဘာဝပဋိလာဘ (နာ) [ဥပနိဇ္ဈာ ယနဘာဝ+ပဋိလာဘ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်-ကြည့်ရှုတတ်သောတရား၏အဖြစ်ကိုရ ခြင်း။ စူးစိုက်၍ကြည့်ရှုခြင်းသဘောကိုရခြင်း။ ဝေဒယိတာဓိပတိယဌေဟိ ဥပနိဇ္ဈာယန -ဘာဝပဋိလာဘသ ဝုတ္တတ္တာ။ မူလဋီ၊၃။၃၁။

ဥပနိဇ္ဈာယနဝတ္ထု (နာ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ဝတ္ထု] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-တစိမ့်စိမ့်-ကြည့်ရှုခြင်းဟူသော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥပနိ-ဇ္ဈာယနဝတ္ထုသို့ သင့်စပ် ပဋသတ် နိဝတ္ထာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁၈။ (-ဝိမတိ၊၁။ ၂၅ရ။)

ဥပနိဇ္ဈာယနသဘာဝ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ သဘာဝ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း သဘော။ အာရမ္မဏာဘိနိရောပနာဒီနာ ဘိန္ဒ-သဘာဝါနမ်ပိ ဝိတက္ကာဒီနံ သာဓာရဏော ဥပ-နိဇ္ဈာယနဘာဝေါ ဝိယ။ မ၊ဋီ၊၁။၆၉။

ဥပနိဇ္ဈာယနာကာရ (တိ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ အာကာရ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း ဟူသော အခြင်းအရာရှိသော။ ဥပနိဇ္ဈာယနာ-ကာရဘာဝတော အညေနေဝ ကာရကေန စိတ္တေကဂ္ဂတာယ ပါဠိယံ အနုဒ္ဒဌဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၆၀။

ဥပနိဇ္ဈာယန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+အန္တ] ကပ်ရှု-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုသော၊သူ။ တေသံ အတိဝေလ် အညမည် ဥပနိဇ္ဈာယတံ သာရာဂေါ ဥဒပါဒိ။ ဒီ၊၃။ရ၃။ ဥပနိဇ္ဈာယတန္တိ ဥပနိဇ္ဈာယန္တာနံ သြလောကေန္တာနံ။ ဒီ၊ဌ၊၃။ ၅၃။ ဥပနိဇ္ဈာယတန္တိ ဥပေစ္စ နိဇ္ဈာယန္တာနံ၊ ယထာ အညမညဿိ သာရာဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဧဝံ သာပေက္ခဘာဝေန သြလောကေန္တာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၄ရ။ ရဇ္ဇိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယန္တံ ဟိ ရဇ္ဇိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ကုဏ္ဍိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယန္တံ ကုဏ္ဍိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ သြလောကေတ္တာဝ ဇာနန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁ဝ။ မ၊ဌ၊ ၁။၁ဝ၉။) နု မနောပဒေါသိကာ-----တေ နာတိဝေလ် အညမည် ဥပနိဇ္ဈာယန္တာ အညမညမ္ပိ စိတ္တာနိ နပ္ပဒူသေန္တိ။ ဒီ၊၁။၁၉။ သမ္ဘမေမ္ဘေ ဥပနိဇ္ဈာယတော ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ တယော ဘဝါ အာဒိတ္တမိဝ အဂါရံ အပ္ပဋိသရဏာ ဟုတ္တာ ဥပဌဟိသု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။၁၅။

ဥပနိဇ္ဈာယန္တီ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+အ+အန္တီ] ကြည့်ရှုကုန်၏၊(ပကတိစကား, ဉာဏစကား, ဈာန်စကားဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်၏၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှုကုန်၏။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဣ] ကြည့်ရှုပြီ၊(ပကတိစကား, ဉာဏစကား, ဈာန်စကားဖြင့်)

စူးစိုက်၍ ကြည်ညှိပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှိပြီ။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ–ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယီသု (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဍီသု] ကြည့်ရှုကုန်ပြီ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်ပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှုကုန်ပြီ။ ဥပနိဇ္ဈာ–ယတိ–ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိတ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တ] ကြိုစည်စဉ်းစား–ယူဆ–အပ်သော။ ယံ ဘိက္ခဝေ သဒေဝကဿ လောကဿ ... သဒေဝမနုဿာယ "ဣဒံသစ္စ"န္တိ ဥပနိဇ္ဈာယိတံ။ သုတ္တနိ။ ၃၉၆။ ယန္တိ နာမရူပံ သန္ဓာယာဟု၊ တံ ဟိ လောကေန ဓုဝသုဘသုခတ္ထဝသေန ဣဒံ သစ္စန္တိ နိဇ္ဈာယိတံ ဒိဋ္ဌမာလောကိတံ။ သုတ္တနိ၊ ၆။ ၂ ။ ၂ ၂ ၅။

ဥပနိဇ္ဈာယိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တဗ္ဗ] ကပ်ရောက်၍–စူးစိုက်၍–တစိန်းစိန်း–ကြည့်ရှု–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ နစ ဘိက္ခဝေ သာရတ္ထေန မာတုဂါမဿ အင်္ဂဏတံ ဥပနိဇ္ဈာ–ယိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဝ။၁၆၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂ ၃ ၂–ဝ။ (–ဝိ၊ ၄။၄ ၆ ၁။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၃ ၁ ၃။ အ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၃ ဝ ၉။)

ဥပနိဇ္ဈာယိတုံ (ဗျ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တုံ] ကပ်ရောက်၍–စူးစိုက်၍–ရှုမှတ်ခြင်းငှာ။ ဈာယိတုန္တိ အဋ္ဌတ္ထိသာရမ္ဘကေသု ယတ္ထ ကတ္ထစိ စိတ္တံ ဥပနိဇ္ဈာယိတုံ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ ၃ ၉ ၃ ။ မ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၁ ၃ ။

ဥပနိဇ္ဈာယိတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တ္မာ] ကပ်ရောက်၍–စူးစိုက်၍–ကြည့်ရှုပြီး၍။ သဟသာ ဥပနိဇ္ဈာယိတ္မာ ပုန ပဋိသင်္ခါယ သံဝေ တိဋ္ဌတော အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၁ ၁ ၈။

ဥပနိဇ္ဈာယိမ္မာ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+မ္မာ] ကြည့်ရှုခဲ့ကြကုန်ပြီ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုခဲ့ကြကုန်ပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှုခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ–ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယီသန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+သန္တိ] ကြည့်ရှုကုန်လတ္တံ့၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်လတ္တံ့၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှုကုန်လတ္တံ့။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ–ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ယ+အန္တေ] ကပ်ရောက်၍–အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်–အောက်မေ့အမှတ်ရအပ်ကုန်၏။ ဥပနိဇ္ဈာယိယန္တိတိ ဥပဇ္ဈာယာတိ အာဟ "သုခ–ဒုက္ခေသု ဥပနိဇ္ဈာယိတမ္ဘတ္တာတိ၊ သုခဒုက္ခေသု ဥပ္ပဇ္ဇန္တေသု အနုဿရိတမ္ဘတ္တာတိ အတ္ထော။ အ၊ ဋီ၊ ၂ ။ ၃ ဝ ၈–၉။

ဥပနိဇ္ဈာယေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ယျ] ကြည့်ရှုကြားအုံ့၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကြားအုံ့၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှုကြားအုံ့။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ–ကြည့်။

ဥပနိဓာ (ထိ) [ဥပ+နိ+ဓာ+အ+အာ(=ဣတ္ထိ ဇောတ္ကဝ)] အနီးဌာထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း။ ထောက်ဆခြင်း။ အပ္ပမတ္တကော အယံ ဘန္တေ ဘဂဝတော ပရိတ္တော ပါဏိ–မတ္တော ပါသာဏော ဂဟိတော ယိမဝန္တံ ပဗ္ဗတ–ရာဇာနံ ဥပနိဓယ သခ်မ္မိ နု ဥပေတိ၊ ကလ–ဘာဂမ္မိ နု ဥပေတိ၊ ဥပနိဓမ္မိ နု ဥပေတိ။ မ၊ ၃ ။ ၂ ဝ ၄။ မူလဋီ၊ ၂ ။ ၆ ၂ ။ ဥပနိဓမ္မိတိ ဥပနိ–ကွေပနမတ္ထမ္မိ နု ဥပေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ။ ၁ ၅ ဝ။ ဉာဏေ ဥပနိဓယဿ၊ နု ဝိဇ္ဇတိ သဒေဝကေ၊ အနန္တဉာဏံ သမ္ဘုဇ္ဈ၊ ကော ဒိသ္မာ နုပ္ပသီဒတိ။ အပ၊ဝ။ ၁ ၅ ၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ။ ၂ ၃ ၁။

ဥပနိဓာန (နဿ) [ဥပ+နိ+ဓာ+ယု] အနီးဌာထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ ဝိသေသ

အကတ္တာတိ စ အနုပနိဓာနံ သမ၎ တာ အသမတော စ ဥပနိဓာနန္တိ ဣမံ ဝိဘာဂံ အကတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၄။ အနုဋီ၊ ၂။၂၂၄။

ဥပနိဓာဝညတ္တိ (ထီ) [ဥပနိဓာ+ပညတ္တိ] ဥပနိဓာပညတ်၊ (ပဌမကိုထောက်၍ ဒုတိယ၊ ဒုတိယကိုထောက်၍ တတိယ၊ အရှည်ကို ထောက်၍ အတို၊ အတိုကိုထောက်၍ အရှည် စသည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်းသည် ဥပနိဓာ ပညတ်မည်၏။ ယာ ပဌမဒုတိယာဒီနံ ဥပနိဓယ ဒုတိယ် တတိယန္တိအာဒိကာ အညမညဿ ဥပနိဓယ ဒီဃ ရဿ ဒုရှဲ သန္တိကန္တိအာဒိကာ ပညာပနာ၊ အယံ ဥပနိဓာပညတ္တိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၂၆။ ဥပနိဓယ(ဒီ၊ ဋီ၊၃။၃၀) ဥပတ္ထမ္ဘ ကတ္တာ အပေက္ခိတ္တာ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၃။၁၅၆။ (–မ၊ဋီ၊၃။၎။ သံ၊ဋီ၊၃။၆။ အံ၊ ဋီ၊၃။၆။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ၊ ၂၃။ အနုဋီ၊ ၃။၁၉၁။ မူလဋီ၊၃။ ၂၉။ အနုဋီ၊၃။၃၉။)

ဥပနိဓယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဓာ+တ္တာ] (က) အနီးဌိထား၍၊ မှီကပ်ထား၍၊ အမှီအဖုံးပြု၍၊ (သူသေကောင်အရိုးကို ခေါင်းဖုံးပြု၍ ခေါင်းဖုံး၍ ဟုဆိုလိုသည်)။ (၁) နှိုင်းယှဉ်၍၊ ထောက်ဆ၍၊ ထောက်ထား၍၊ ရှုငဲ့၍။ (က) သုဘာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ ဆဝဋ္ဌိကံ ဥပ-နိဓယဟ်။ စရိယာ။၄၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ရ၅။ အပ၊ ဋီ၊၃။၅၈။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။၈၂။ ဆဝဋ္ဌိကံဥပနိဓယာတိ အာမကသုသာနေ-----ဂေါ် အဋ္ဌိကံ သီသူ-ပဓာနံ ကတ္တာ။ စရိယာ၊ဋီ။၂၆၀။ ဣမိနာ ဂိဝံ ဆိန္နိဿာမီတိ ဂေသ္မိ ရှေ့ဂေ ဂိဝံ ဥပနိဓယ ခုရေဓရံ ဂလနာဋ္ဌယ် ကတ္တာ ဋ္ဌိတော။ ဓမ္မ၊ဋီ၊ ၃။၄၃၅။ (၁) ကိ ဟိ သောဘတိ ဆဝေါ မနောဒဏ္ဍော ဣမသ္မ ဧဝံ ဩဠာရိကဿ ကာယဒဏ္ဍဿ ဥပနိဓယ။ မ၊ ၂။၃ရ။ ဥပ-နိဓယာတိ ဥပနိဓ္ဌိပိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉။ ပုရိမံ ဒုက္ခက္ခန္ဓံ ပရိဂ္ဂိဏ် ပရိယာဒိန္နံ ဥပနိဓယ (သံ၊ ၁။၃၅၂) တိ ဘေဒေ ဗဟုတရံ ယဒိဒံ ပရိဂ္ဂိဏန္တိ ဧဝံ ပဌမံ ဝုတ္တံ ဒုက္ခက္ခန္ဓံ ဥပနိဓယ ဥာဏေန တံ တဿ သန္တိကေ ဌပေတ္တာ ဥပပရိဂ္ဂိယမာနေတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။ ဧဝမေဝံ ခေါ ဘန္တေ သာကိယာနီ ဧနပဒကလ္ယာဏီ ဣမေသံ ပဌန်ံ အစ္ဆရာ-သတာနံ ဥပနိဓယ သမ်ိမ္ဗိ နောပေတိ။ ဥဒါန၊ ၁၀၂။ ပဌန်ံ အစ္ဆရာသတာနံ ရူပသမ္ပတ္တိ ဥပနိဓယာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဥပနိဓယာတိ စ သမီပေ ဌပေတ္တာ ဥပါဒါယာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၅။ ဘန္တေ ဧနပဒကလ္ယာဏီ ဣမာ အစ္ဆရာ ဥပနိဓယ ကတ္ထနာသစ္ဆိန္နကာ မဏ္ဍဋ္ဌိပိယ ခါယတိ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၅။ ဒီဃာဒီနိ ဥပနိဓယ ဝတ္ထုဗ္ဗတော (ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၀။ မ၊ဋီ ၁။ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၆။ ဝုဒ္ဓကၖ၊ဋီ။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂၃။)တိ ဒီဃသုတ-မုတ်ဝိညာတေ ဥပနိဓယ ဥပတ္ထမ္ဘ ကတ္တာ အပေက္ခိတ္တာ ဝတ္ထုဗ္ဗတ္တာ ။သီ၊ဋီ၊သစ်၊၃။၁၅၆။

ဥပနိဓိ (ပု) [ဥပ+နိ+ဓာ+ဣ] (၁) အပ်ံနှံ ထားသောပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ။ (၂) အနီးဌိ ယှဉ်ထားခြင်း။ ထောက်ဆခြင်း။ ထောက်ထား ခြင်း။ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း။ နှိုင်းခိုင်းခြင်း။ (၁) ဥပနိဓိ နာမ ဥပနိဓ္ဌိတ္တံ ဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊၁။၆၃။ တံ ပန ဥပနိဓိ နာမ သဂေါပနတ္ထာယ အတ္တနော ဟတ္ထေ ပရေဟိ ဌပိတဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၀၆။ (–ဝိ၊၁။၅၈။) (၂) သာကိယာနီ ဧနပဒကလ္ယာဏီ ဣမေသံ ပဌန်ံ အစ္ဆရာသတာနံ ဥပနိဓယ သမ်ိမ္ဗိ နောပေတိ ကလဘာဂမ္ဗိ နောပေတိ ဥပနိဓိမ္ဗိ နောပေတိ။ ဥဒါန။၁၀၂။ ဥပနိဓိ-မ္ဗိတိ "ဣမာယ အယံ သဒိသိ" တိ ဥပမာ-ဘာဝေန ဂဟေတ္တာ သမီပေ ဌပနမ္ဗိ။ ဥဒါန၊ ဋီ၊၁၅၅။ (–သံ၊၁။၄၅၄။)

ဥပနိဓိကထာ (ထီ) [ဥပနိဓိ+ကထာ] အပ်ံနှံ

ထားသောပစ္စည်းကိုပြဆိုရာစကား။ အပ်နှံထားသောပစ္စည်းဥစ္စာကိုခိုးယူခြင်းနှင့်စပ်၍ အာပတ်အဆုံးအဖြတ်ကို မိန့်ဆိုရာ–စကား–အဝိုင်းအခန်း။ ဥပနိဓိကထာယံ–––––––ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၈၈။

ဥပနိဗဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+တိ] အနီးဌ်ချဉ်းကပ်၍–မှီ၍–အိပ်၏–ဝပ်၏–လျောင်း၏။ တမေဝ ခီလံ ဝါ ထမ္ဘံ ဝါ ဥပနိဗဒ္ဓတိ။ သံ၊ ၂။၁၃၃။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅၂။ ပဋိသं၊ဌ၊ ၂။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၆၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၈၆။) ဥပနိပဇ္ဇေယျ– အံ၊ ၂။၄၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၅၂။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၉၂။ ဥပနိပဇ္ဇိဿသိ– မ၊ဌ၊ ၂။ ၃၀၄။

ဥပနိပဇ္ဇိဿသိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+ဿသိ] အနီးဌ်ချဉ်းကပ်၍–မှီ၍–အိပ်လတ္တံ့–လဲလျောင်းလတ္တံ့။ ဥပနိပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပနိပဇ္ဇေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+ယျ] အနီးဌ်ချဉ်းကပ်၍–မှီ၍–အိပ်ရာ၏–လဲလျောင်းရာ၏–အိပ်ငြားအံ့–လျောင်းစက်ငြားအံ့။ ဥပနိပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပနိဝန္ဒ (တိ) [ဥပ+နိ+ပဒ+တ] ကပ်ရောက်၍–အိပ်သော–လဲလျောင်းသောသူ။ မာတုဂါမေ နိသိန္နေ ဘိက္ခု ဥပနိသိန္နော ဝါ ဟောတု ဥပနိပန္နော ဝါ။ ဝိ၊၁။ ၂ရရ။ တတ္ထ ဥပနိသိန္နောတိ ဥပဂန္ဓာ နိသိန္နော၊ ဝေ ဥပနိပန္နောပိ ဝေဒိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁၅။

ဥပနိဗဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗဓ+ယ+တိ] ငြိကပ်၏။ ပွဲ့ချည်၏။ တွယ်တာ၏။ နှောင်ဖွဲ့၏။ ယော ယောဗ္ဗနေ နောပနိဗဒ္ဓတေ ကွစိ။ သုတ္တနိ။ ၃၁၀။ မေထုနရာဂေန နဥပနိဗဒ္ဓတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅၉။

ဥပနိဗဒ္ဓတေ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗဓ+ယ+တေ] ငြိကပ်၏။ ပွဲ့ချည်၏။ တွယ်တာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗဓ(ဗန္ဓ)+တ] (က) ဖွဲ့–ပွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ဖွဲ့စပ်–အပ်သော၊သူ။ (ခ) စီစဉ်–တီထွင်–အပ်သော။ (ဂ) ထွင်းအပ်သော။ သေယ္ယထာပိ ဘိက္ခဝေ သာ ဂဒ္ဓုလဗဒ္ဓါ ဒဠ္ဍီ ခီလေ ဝါ ထမ္ဘေ ဝါ ဥပနိဗဒ္ဓါ။ သံ၊ ၂။ ၁၂၂–၃။ (–မိလိန္ဒ။ ၂၄၆။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁၁၆။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၁၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၉။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၅ရ။ ဥဒါန၊ဌ၊ ၂၅။ ဣတိဝု၊ဌ၊ ၃၀။ ထေရီ၊ဌ၊ ၂၉ရ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၅၂။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၆။) (ခ) ဥပနိဗဒ္ဓါ(အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၅)တိ ဝိရစိတာ။ တေနာဟ "အဘိသင်္ခတာ"တိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၂၈။ (ဂ) ယထာ စ နိမိကုမ္ဓိယာ ဇာနနဋ္ဌာယ ၊ ပါသာဏပိဌေ အက္ခရေသု ဥပနိဗဒ္ဓေသု ယာဝ အက္ခရာနိ ရေဏ္ဍိ၊ တာဝ နိမိကုမ္ဓိ နံဌာ နာမ နု ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၉၂။

ဥပနိဗဒ္ဓကုက္ကုရ (ပု) [ဥပနိဗဒ္ဓ+ကုက္ကုရ] ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–အပ်သော ခွေး။ ထမ္ဘေ ဥပနိ–ဗဒ္ဓကုက္ကုရော ဝိယ ဝါတေန ဝိပန္နဌာနာဝါ ဝိယ စ ဝဋ္ဋဒုက္ခမေဝ အနုပရိဝတ္တန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁၁၆။

ဥပနိဗဒ္ဓသညီ (တိ) [ဥပနိဗဒ္ဓသညာ+ဣ] အမြဲမပြတ် ဖွဲ့စပ်အပ်သော အမှတ်သညာရှိသော၊သူ။ အတ္ထနော ဘာဗေနေ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ (ဥပနိဗန္ဓသညီ) ဟုတ္တာတိ အတ္ထော။ ကခါ။ ၂၈၁။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁၀၅။ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ ဟုတ္တာတိ ပိဏ္ဍပါတံ ဒေဒ္ဓေ အနာဒရိယံ ပဋိစ္စ တဟံ တဟံ အနောလောကေတ္တာ ပတ္တေ အာဘောဂသညီ ဟုတ္တာ။ ကခါ။ ဋီ၊သစ်။ ၄၄၀။

ဥပနိဗဒ္ဓသုနခ (ပု) [ဥပနိဗဒ္ဓ+သုနခ] ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–အပ်သော ခွေး။ ဂဒ္ဓုလေန ဗန္ဓိတ္တာ ထမ္ဘေ ဝါ ခီလေ ဝါ ဥပနိဗဒ္ဓ–သုနခသ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဆိန္ဒိတ္တာ

ဂန္ဆံ့ အသမတ္ထသ အနုပရိဟေဝန် ဝိယ။ မ၊ဌ၊ ၄။၁၄။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၉၉။)

ဥပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ] ဖွဲ့ချည်ထား အပ်သော။ ဂရုကာရမ္မဏေ ဥပနိဗန္ဓံ စိတ္တံ ဝိမောစေတုံ နိ လဘတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၄၀။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၁၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၅။)

ဥပနိဗန္ဓက (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ကွ] ဖွဲ့ချည်တတ်သော။ ဇာတသုပနိဗန္ဓကေန ဒုက္ခေန ဖန္ဒမာနံ။ မဟာနိ။၃၅။

ဥပနိဗန္ဓဂေါစရ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓ+ဂေါစရ] စိတ်ကို ဖွဲ့ချည်–ရာ–ကြောင်း–ကမ္မဋ္ဌာန်း (အာရုံ)။ ဂေါစရ–ကြည့်။ ကတမော ဥပနိဗန္ဓဂေါ–စရော၊ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ယတ္ထ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ ... အယံ ဝုစ္စတိ ဥပနိဗန္ဓ ဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၉။ မဟာနိ။ဌ၊၂၉၆။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈။ ဥပနိဗန္ဓဂေါစရော ပန စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ယတ္ထ ဘိက္ခု အတ္ထနော စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၀၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၉၃။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၉၀။ အံ၊ဌီ၊၃။၂၆၄။ ကမ္မဋ္ဌာနသင်္ဂါတော စိတ္တသ ဥပနိဗန္ဓဋ္ဌာနဘူတော ဂေါစရော ဥပနိဗန္ဓဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၄၄။

ဥပနိဗန္ဓစိတ္တ (နဝ) [ဥပနိဗန္ဓ+စိတ္တ] ချည်နှောင်ထားအပ်သောစိတ်ရှိသော/သူ။ ဣန္ဒြိယ–သံဝရသ္မိ ဟိ ဥပနိဗန္ဓစိတ္တံ ဝိဟေဌေတုံ နိ လဘတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၄၀။

ဥပနိဗန္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+တိ] ပူးကပ်၍–ဆောင်၍–ဖွဲ့ချည်၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏။ ဆာရညကံ နာဂံ အတိပဿိတ္တာ ရညော နာဂဿ ဂီဝါယံ ဥပနိဗန္ဓတိ။ မ၊၃။၁၆၂။ မာဂဝိကော မိဂေသုယေဝ စိတ္တံ ဥပနိဗ–န္ဓတိ။ မိလိန္ဒ။၃၉၈။ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၂၀)တိ အတ္ထနော စိတ္တံ ဥပစာရဏ္ဌာနံ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓတိ အညာရမ္မဏတော ဝိနိဝတ္တံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၄၃။ ဥပနိဗန္ဓန္တိ— မ၊ဌ၊၁။၄၅။ အံ၊ဌ၊၂။၃၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၅၈။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၁၅။ ဥပနိဗန္ဓာတိ— မ၊၃။၁၆၂။

ဥပနိဗန္ဓန (နဝ၊ထီ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ယု] (၁) ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သော–ကြိုး–မြက်ပင်နွယ်ပင်။ (၂) ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ခြင်း၊ ကပ်ရှိအဆင့်ဆင့်ဖွဲ့ချည်ခြင်း။ (တိ)(၃) ပူးကပ်–ဖွဲ့ချည်အပ်–ဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သော (စိတ်၊သတိ)။ (၄) ဖွဲ့ချည်တတ်–ဆက်စပ်နေ–သော။ (၁) ယဒါ သော ဂေါ၏ ပရိကုပိတော ဟောတိ၊ တဒါ သဟ ဥပနိဗန္ဓနေန ပဏ္ဍမတိ။ မိလိန္ဒ။၂၄၆။ (–သာရတ္ထ၊၂။၂၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၃၃၂။) (၂) ဥပနိဗန္ဓနံ ယထာ နိ ပမုဋ္ဌံ ဟောတိ၊ တထာ ဥပေစ္စ အပရာပရံ နိဗန္ဓနံ။ မ၊ဌီ၊၂။၃၈။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၀၉။ နေတ္တိ၊ ဋီ၊ရ၆။) (တိ)(၃) တဿ တံ စိတ္တံ သမာဓိ–ထမ္ဘေ ဥပနိဗန္ဓနံ နိ ဝေဓေတိ နိ စလတိ။ မိလိန္ဒ။၂၄ရ။ ဥပနိဗန္ဓတိ တောယ အာရမ္မဏေ စိတ္တန္တိ ဥပနိဗန္ဓနာ နာမ သတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ရ၉။ (၄) ဇာတသုပနိဗန္ဓကံ ဒုက္ခန္တိ ဇာတသ ဥပနိဗန္ဓနံ နှာနလေပနခါဒနပိဝနာဒိဇဂ္ဂန–ဒုက္ခံ အနေတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၆၆။ ဝဏ္ဏုပ–နိဗန္ဓနာနိတိ ဝဏ္ဏ ဥပနိဗန္ဓနာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၂၀။

ဥပနိဗန္ဓန(ဌ)တ္ထ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓန +အတ္ထ] (၁) ပူးကပ်၍–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့ခြင်းအနက် သဘော။ (တိ)(၂) ပူးကပ်၍–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့ခြင်း အကျိုးရှိသော။ (၁) ကေတ္ထေ ဥပနိဗန္ဓန–တ္ထော အတိညေယ္ယော။ ပဋိသံ။၁ရ(–၃၀ရ)။ (တိ) (၂) ကောဒသဝိဓေန နိမိတ္တဂ္ဂါဟော ဥပနိဗန္ဓနတ္ထော ဥပနိဗန္ဓနာနိသံ်သော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁ရ၆။ ဥပနိဗန္ဓနတ္ထောတိ အသုဘာရမ္မဏေ စိတ္တံ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓနတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၀၃။

ဥပနိဗန္ဓနဌာန (တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+ဌာန] ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ထားရာဌာန။ ကမ္မဌာနသင်္ခါတော စိတ္တသော ဥပနိဗန္ဓနဌာနဂေါစရော ဥပနိဗန္ဓ-ဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၄၄။

ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓန+ထမ္ဘ] (၁) ဖွဲ့ချည်ရာတိုင်း၊ ချည်တိုင်း။ (တိ)(၂) ချည်တိုင်နှင့်တူသော (နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း) ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘမူလ (နဝ) [ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘ+မူလ] ချည်တိုင်နှင့်တူသော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်းဟူသော နိမိတ်တိုင်၏-အနီး-အရင်း၊ တွက်သက် ဝင်သက်တို့ကို ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော နှာခေါင်း၏အဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း ဟုဆိုအပ်သော တိုင်၏အနီး (မအူ၊သျှ)။ နွားကိုချုံးကပ်တွဲယှဉ်၍ ဘွဲ့ချည်ရာတိုင်နှင့်တူသော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်းဟူသော နိမိတ်တိုင်ရင်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ)။ ဝေမေ-ဝါယံ ဘိက္ခု သတိဝသေန ဥပနိဗန္ဓနထ-(တ္ထ)မ္ဘမူလေ ဌတ္တာ အဿာသပဿာသဒေါလံ ဝိပိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရ၂။ ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘောဝိယာတိ ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘော။ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ၊ တဿ မူလေ သမီပေ ဌတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၃၃၀။ ဥပနိဗန္ဓနထမ္ဘ-မူလံ နာမ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ ဝဇိရ။၁၅၂။ ဥပနိဗန္ဓနတ္ထမ္ဘမူလေတိ ဣဒေ သတိရဇ္ဇုနာ ဥပနိဗန္ဓိယတိ ဣဒေ အာနာပါနဒေါလာတိ ဥပနိဗန္ဓနံ၊ နာသိကဂ္ဂေါတ္ထရောဌော၊ တသော ဥပနိဗန္ဓနီယတ္ထာ ထမ္ဘော၊ တဿ မူလံ သမီပံ။ ပဋိသံ၊ဂ၊ဂ၊ရ၀။

ဥပနိဗန္ဓနသမတ္ထ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+သမတ္ထ] ပူးကပ် ဖွဲ့ချည်ခြင်းငါ့ စွမ်းနိုင်သော။ တဇေ၀ အာဓေရဏဥပနိဗန္ဓနသမတ္ထတာ ဂတိနာမ။ မ၊ ဌ၊၁။၃၃၆-ရ။

ဥပနိဗန္ဓနာ(နဝ)နိမိတ္တ (နဝ) [ဥပနိဗန္ဓနာ(နဝ)+နိမိတ္တ] အာရုံ၌ စိတ်ကို ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်း သတိ၏အာရုံ၊ (နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း) တွက်သက်ဝင်သက်တို့ ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော နှာခေါင်း၏အဖျားဟုဆိုအပ်သော နိမိတ် ၊ဝါ၊ တွက်သက်ဝင်သက်တို့ကို ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော အထက်နှုတ်ခမ်း ဟုဆိုအပ်သောနိမိတ်၊ (မအူ၊သျှ)။) အမှတ်သတိဖြင့် ဖွဲ့အပ်သော (ဝင်သက်တွက်သက်တို့၏ ထိရာ) နိမိတ်၊ (ပဋိသံ၊သျှ)။) အာရုံ၌ စိတ်ကိုဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သောသတိ၏ အဿာသပဿာသတို့ကို ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ) ယထာ ရုက္ခော သမေ ဘူမိဘာဂေ နိက္ခိတ္တော၊ ဧ၀ं ဥပနိဗန္ဓနာ(နဝ)နိမိတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဂ၀။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ရ၃။ ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တန္တိ ဥပနိဗန္ဓနာယ သတိယာ နိမိတ္တဘူတံ ကာရဏ-ဘူတံ နာသိကဂ္ဂံ ဝါ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ရ၉။ ဥပနိဗန္ဓတိ အာရမ္မဏေ စိတ္တံ တောယာတိ သတိ ဥပနိဗန္ဓနာ နာမ၊ တဿာ အဿာသပဿာနံ သလ္လက္ခဏသ နိမိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တံ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၃၃၂။

ဥပနိဗန္ဓနာ(နဝ)နိမိတ္တသညိတ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တ+သညိတ] အာရုံ၌ စိတ်ကို ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းသတိ၏ အကြောင်းနိမိတ်ဟု မှတ်သားအပ်သော။ တသ္မိယေ၀ ဌာနေတိ ဥပနိဗန္ဓနာ(နဝ)နိမိတ္တသညိတေ ဌာနေ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၃၃၅။

ဥပနိဗန္ဓနာနိသံသ(တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+အာနိသံသ] ဆောင်ရွက်ဖွဲ့ချည်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ ဥပနိ-ဗန္ဓနတ္ထ-(တိ)(၂) ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+အန္တိ] ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကုန်၏။ ဥပနိဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓသညီ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓသညာ+ဣ] အမြဲမပြတ် ဖွဲ့စပ်အပ်သောအမှတ်သညာရှိသော။ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြီ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+တိ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေ၏၊ ပေးလှူမြဲ အလှူဝတ်အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေ၏၊ အမြဲအလှူဝတ်တည်ထား၏။ ကေစ္ဆော ဟိ အဂါရိကော အပ္ပဟောနကကာလေ ပက္ခိကဘတ္တံ ဝါ သလာကဘတ္တံ ဝါ ဝဿာဝါသိကံ ဝါ ဥပနိဗန္ဓာပေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃၀။၁၀၁။ **ဥပနိဗန္ဓာ-ပေသိ**— အံ၊ဌီ၊၃၊။၁၅၄။

ဥပနိဗန္ဓာပေတွာ (ကြီ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+တွာ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေ၍၊ ပေးလှူမြဲအလှူဝတ်အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေ၍၊ အမြဲအလှူဝတ်တည်ထား၍။ စတုသင်္ဌသလာကဘတ္တာနိ ဥပ-နိဗန္ဓာပေတွာ ယာဝဇီဝံ ဒါနံ ဒတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၂။ ၁ရ၁။ အံ၊ဌ၊၁။၁၃၁။

ဥပနိဗန္ဓာပေသိ (ကာ၊ကြီ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+ဣ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေပြီ၊ ပေးလှူမြဲ အလှူဝတ်အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေပြီ၊ အမြဲ အလှူဝတ် တည်ထားပြီ။ ဥပနိဗန္ဓာပေတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓာယိ (ကြီ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+တိ] ပူးကပ်၍-ဆောင်၍-ဖွဲ့ချည်လော့။ ဥပနိဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+တမ္ဗ] ပူးကပ်၍-စွဲမြဲစွာ-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-အပ်-သင့်-တိုက်-သော။ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန အာရ-မ္မဏေသုယေဝ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓိတမ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။ ၃၉၈။

ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ (ကြီ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+တ္တာ] (က) ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်၍၊ ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်သကဲ့သို့ ပြု၍၊ မမေ့ပျောက်အောင် စိတ်နှလုံး၌ စွဲမြဲစွာထား၍။ (ခ) ဆက်စပ်၍၊ ဆက်သွယ်၍။ (ဂ) ရေးသား၍။ (ဃ) တံ တံ အာကာရံ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၁၄။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာတိ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓံ ဝိယ ကတ္တာ ဟဒယေ ဌပေတ္တာ အပမုဿန္တံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃၈။ (ခ) တဿ သမီပေ ရုက္ခေ ဝါ မဏ္ဍပေ ဝါ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟာ-ပေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၁။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟော-တမ္ပန္တိ ဣမသ္မိံ ရုက္ခေ ဝါ မဏ္ဍပေ ဝါ ဝသိတ္တာ စေတိယေ ဝတ္ထံ ကတ္တာ ဂဏ္ဍထာတိ ဧဝံ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟေတမ္ပံ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၄၀၂။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟာပေတမ္ပန္တိ ဣဒံ ရုက္ခာဒိသု ဝသိတ္တာ စီဝရံ ဂဏ္ဍထာတိ ပဋိဗန္ဓံ ကတ္တာ ဂါဟေတမ္ပံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၄၂။ (ဂ) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သလာကာယ ဝါ ပဏ္ဍိကာယ ဝါ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဩပုဋ္ဌိတ္တာ ဥဒ္ဒိသိတုံ(ဝိ၊၄။၃၃၀)-နွံ၀စနတော ရုက္ခသာရမယာယ သလာ-ကာယ ဝါ ဝေဠုဝိလိ၀တာလပဏ္ဍာဒိမယာယ ပဏ္ဍိကာယ ဝါ အသုကသာ နာမ သလာ-ကာဘတ္တန္တိ ဧဝံ အက္ခရာနိ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။၉၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂ရ၃။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာတိ လိခိတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၄၀ရ။ ဝိမတိ၊၂။၂၅၀။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊၂။၃၉။

ဥပနိမ္ဗတ္ထ (တိ) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတု)+တ] ဖြစ်သော၊ ဖြစ်ပေါ်လာသော။ အက္ခရံ ဥပ-နိမ္ဗတ္ထံ။ ဒီ၊ဌ။ရရ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂၀။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၂၀။ အက္ခရံ ဥပနိမ္ဗတ္ထန္တိ သခါ သမညာ ပညတ္တိ ဝေါဟာရော ဥပ္ပန္နော။ ဒီ၊ ဌ၊၃။၅၄။

ဥပနိဘ(တိ) [ဥပ+နိ+ဘာ+အ] တူသော။ တူလှူ-ပနိဘာ (ဇာ၊၂။၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၁ရ။) တာလူပ-နိဘာ (ဇာ၊၂။၆၉။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၂၁။) ကြည့်။

ဥပနိမန္ဓန (ထီ၊နှ) [ဥပ+နိ+မန္ဓ+ယု] ဖိတ်

ဥပနိမန္တန (ထီ၊နာ) [ဥပ+နိ+မန္တ+ယု] ဖိတ်ကြားခြင်း။ ဖိတ်မန်ခြင်း။ နာ ဓမ္မိကံ ဥပနိမန္တနံ ပဋိက္ခိပတိ။ စရိယာ၊ဌ။၃၀၅။ သီဠိ၊သစ်၊၁။ ၂၀၂။ အညတြ နိစ္စပဝါရဏာယာတိ စ အယံ ပစ္စယပဝါရဏာ ပဝါရေတိ ပစ္စယေ ဂ္ဂဏှာ-ပေတိ တောယာတိ ကတ္တာ၊ စီဝရာဒီဟိ ဥပနိမန္တနာယေတိ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၅၉။ (–ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၃၀၆။ မ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။)

ဥပနိမန္ဓိယမာန (တိ) [ဥပ+နိ+မန္ဓ+ယ+မာန] ပဋိ-ဖိတ်–ဖိတ်မန်–ဖိတ်ကြား–အပ်သော–ခံရသော၊သူ။ တိတ္ထိယာ ဟိ "အယော ဝတာယံ အပ္ပိစ္ဆော၊ ယော နိမန္ဓိယမာနော်ပိ 'နာ ဘာဒိယတိ"တိ ဥပနိမန္ဓိယမာနသာ ပဋိ-ကွေပေ ပသိဒန္တိတိ ကေစိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၃၀။ (–မ၊ဋီ၊၃။၁၈၂။)

ဥပနိမန္ဓေတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+မန္ဓ+ဏေ+တိ] ဖိတ်–ဖိတ်မန်–ဖိတ်ကြား–၏။ နာပိ ဗ္ဗဝေ ဘောန္ဓော နိသီဒန္တူတိ ဝေ၀ အာသနေန ဝါ ဥပနိမန္ဓေတိ။ ဝိဘ၊ဋီ၊၁ဝ၂။

ဥပနိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ယ+တေ] (၁) (ဧရာမရဏသို့) သွားနေ၏။(ကမ္မကတ္တာ။) (၂) (ဧရာမရဏသည်) ကောင်းစွာခေါ်ဆောင်အပ်၏။ (၁) (၂) ဥပနိယျတိ လောကော အဒ္ဓုဝေါ။ မ၊၂။၂၅၆။ ဥပနိယျတိတိ ဧရာမရဏသန္တိကံ ဂစ္ဆတိ၊ အာယုက္ခယေန ဝါ တတ္ထ နိယျတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁၁။ ဥပနိယျတိတိ ဝါ ဧရာမရဏေန လောကော သမ္မာ နိယျတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၅။ **ဥပနိယျန္တိ**–ထေရဝ၊ဋီ၊၁။၈။

ဥပနိယျန (နာ) [ဥပ+နိ+ယ+ယု] အနီးသို့-ကပ်၍–ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိယျနတ္ထ (တိ) [ဥပနိယျန+အတ္ထ] အနီးသို့-ကပ်၍–ခြင်းအနက်ရှိသော။ အညေသု သုတ္တေသု ဥပသံဟရဏတ္ထော ဥပနိယျနတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၉၈။

ဥပနိယျန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ယ+အန္တေ] ဆောင်ယူအပ်ကုန်၏။ ဥပနိယျတိ ကြည့်။

ဥပနိရုဇ္ဈန (နာ) [ဥပ+နိ+ရုဓ+ယု] ချုပ်ခြင်း။ အနုသန္ဓိယတိ ဧတေန ဥပနိရုဇ္ဈနေနာတိ အနုသန္ဓိတိ အတ္ထသမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၉၈။

ဥပနိဝတ္ထတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတ)+အ+တိ] (၁) ချဉ်းကပ်ပြီး ပြန်လှည့်သွား၏။ (၂) ပြန်လှည့်လာ၏။ (၃) ပြန်လည်ဆုတ်နစ်၏၊ ဆန့်တက်၏။ (၁) ဥဘယေနေ၀ သော တာဒီ ရုက္ခံ ဝုပနိဝတ္ထတိ။ သုတ္တနိ။၃ဝ၉။ ဥဘယေ-နေ၀ လာဘာလာဘေန သော တာဒီ နိဗ္ဗိ-ကာရော ဟုတ္ဝာ ရုက္ခံ ဝုပနိဝတ္ထတိ၊ ယထာ-ပိ ပုရိသော ဖလဂေသီ ရုက္ခံ ဥပဂမ္မ ဖလံ လဒ္ဓါပိ အလဒ္ဓါပိ အနုနုနိတော ဖလပ္ပဋိဟတော မဏ္ဍတ္ထောဝ ဟုတ္ဝာ ဂစ္ဆတိ၊ ဧဝံ ကုလံ ဥပဂမ္မ လာဘံ လဒ္ဓါပိ အလဒ္ဓါပိ မဏ္ဍတ္ထောဝ ဟုတ္ဝာ ဂစ္ဆတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။ ၂။ ၂၁၅။ (၂) သာ မုဟုတ္တံ ပလာယိတ္ဝာ––မရဏာယူပနိဝတ္ထထ။ ဇာ၊ ၁။၃၂၄။ တတ္ထ မရဏာယူပနိဝတ္ထတာတိ မရဏတ္ထာယ ဥပနိဝတ္ထိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၁၀။ (၃) ယထာ ဝါရိဝဟော ပူရော၊ ဂစ္ဆံ နုပနိဝတ္ထတိ၊ ဧဝမာယု မနုဿာနံ၊ ဂစ္ဆံ နုပနိဝတ္ထတိ။ ဇာ၊ ၂။၁၅၈။ နုပနိဝတ္ထတိတိ တသ္မိံ တသ္မိံ ခဏေ ဂတံ ဂတမေ၀ ဟောတိ၊ နာ ဥပနိဝတ္ထတိ။ (နာ ဥပနိဝတ္ထတိ ယထာ=လှည့်၍မဆန်ပြန်သကဲ့သို့။သူ။) ဇာ၊ဌ၊၃၃။

ဥပနိဝတ္ထဏ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတ)+အ+ဏ] အာ–ကိုတ္ထပြု၊ ဧ ဂိုဏ်းကိုစောင့်လိုက်ဆန်းကြောင့် "တ"ကိုချေ] ပြန်လှည့်လာခဲ့ပြီ။ ဥပနိဝတ္ထတိ(၂) ကြည့်။

ဥပနိဝတ္ထိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ (ဝတ)+ဏျိ] ပြန်လှည့်လာခဲ့ပြီ။ ဥပနိဝတ္ထတိ(၂) ကြည့်။

ဥပနိဿဒ္ဓ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္ထာ] အနီးအပါး ချဉ်းကပ်ထိုင်နေ၍။ သယံ မုခေနုပနိဿဒ္ဓ ပုဗ္ဗာ(ပေတ။၁၉၀)တိ အညေ ပုရိသေ အပေ-သေတ္ထာ ဥပနိသီဒိတ္ထာ သမ္ဗုခေနေဝ ပုဗ္ဗ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၂၅။

ဥပနိဿဒ္ဓ (ပု) [ဥပနိသာ+သဒ္ဒ] ဥပနိသာ သဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယပရိယာယော ဥပနိသ-သဒ္ဒေါတိ ကတ္တာ ဝုတ္တံ "ဝိညာဏုပနိသံ နာမ-ရူပံ၊ နာမရူပနိသဠ သဠာယတန"န္တိ အာဒိကေ-နာတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၅။

ဥပနိဿမ္ဘုန (တိ) [ဥပနိသာ+သမ္ဘုန] မှီရာ အကြောင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊ ပြည့်စုံသော မှီရာအကြောင်းရှိသော၊သူ။ ဣန္ဒြိယသံဝရေ ဘိက္ခဝေ သတိ ဣန္ဒြိယသံဝရဿမ္ဘုနဿ ဥပနိဿသမ္ဘုနံ ဟောတိ သီလံ။ အံ၊၂။၃၁၆။ ဥပနိဿသမ္ဘုနံ ဟောတီတိ သမ္ဘုနဥပနိဿယံ ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈။

ဥပနိဿာ (ထီ) [ဥပ+နိ+သဒ+ကွိ] ဥပနိသီဒတိ ဖလံ ဍွာတိ ကာရကံ ဥပနိဿာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၉။ ဥပ+နိ+သီ+အ။ ဥပေစ္စ နိဿယတိ (နိသီယတိ)တိ ဝါ ဥပနိဿာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၆၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၀။] (၁)(က) အကျိုးတရား၏-မှီနေရာ-ကပ်ရောက်မှီခိုရာ-ဖြစ်သောတရား။ အကြောင်းတရား၊ အဆင့်ဆင့်-အဆက်ဆက်-သော အကြောင်းတရား။ (၁) အတူ-ဆင်တူ ရိုးမှား-ပြောခြင်းဟူသောအကြောင်း။ (၂) ဆီတ်ကွယ်ရာ။ (၁)(က) တေဒတ္ထာ (ဘိက္ခဝေ) ကထာ၊ တေဒတ္ထာ မဗ္ဗနာ၊ တေဒတ္ထာ ဥပနိဿာ။ ဝိ၅။၂၈၉။ အံ၊၁။၁၉၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ရ၈။ ဥပနိဿာတိ အယံ "ဝိနယော သံဝရတ္ထာယာ"တိအာဒိကာ ပရမ္ပရပစ္စယတာပိ တေဒတ္ထာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၀၈။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၊)

ဖလံ တပ္ပဋိဗဒ္ဓဝုတ္တိတာယာတိ ဥပနိဿာ ဝုစ္စတိ ကာရကံ ပစ္စယောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃။ တေသံ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ အရိယာနံ နိယ္ယာနိကာနံ သမ္ဘောဂေါမိနံ ကာ ဥပနိဿာ သဝနာယာတိ ဣတိ စေ ဘိက္ခဝေ ပုစ္ဆိတာရော အဿု။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ (-အံ၊ ၃။၁၆၃။) တေသံ ဘိက္ခဝေ ကုသလာနံ-----သမ္ဘောဂေါမိနံ ကာ ဥပနိဿာ ကိံ ကာရကံ ကိံ ပယောဇနံ တုမှာကံ သဝနာယ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၂၀။ ကာ ဥပနိဿာတိ ကော ဥပနိ-ဿယပစ္စယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅ရ။ (-သံ၊၁။၂၆ရ။ ဝဇိရ၊၂၉။ ဝိမတိ။၁။၃ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ရ၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။) (၁) အည် ဥပနိသံ ကတ္တာ။ ဇာ၊၁။၃ရ၄။ အည် တဝ ပဋိရူပကံ ကတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၂၂။ (၂) မတာဝါဌေ စယေ ကာသု-ပနိဿာ ကာရကောရယော။ ဓာန်။၁၁၂၅။

ဥပနိဿာဒီ (ပု) [ဥပနိသာ=ဥပနိဿာယ= ဥပနိဿာယ+ဒါ+ဣ] မြတ်စွာဘုရား၊ (တစုံတခုကို အကြောင်းပြု၍ တရားအလွှ ပေးတတ်သောကြောင့်မြတ်စွာဘုရားကို "ဥပနိဿာဒီ" ဟုခေါ်သည်။) သမ္ဘာကာရေန ဘာသတော၊ သုတ္တာ ဥပနိဿာဒိနော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၃။၃၆၄။ ဥပ-နိဿာဒိနောတိ ဂန္ဓာ ဥပနိဿာယ ဓမ္မဒါန် ဒဒတောတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓံ၊ဋ္ဌ။၂၈၀။

ဥပနိသိန္န (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ] အနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသော၊သူ။ ဘိက္ခု ဥပနိသိန္နော ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၁။၂ရ၅။ ဥပနိသိန္နောတိ ဥပဂန္ဓာ နိသိန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။

ဥပနိသိန္နက (တိ) [ဥပနိသိန္န+က] အနီးသို့ချဉ်း ကပ်ထိုင်နေသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိသိန္နကကထာ (ထီ) [ဥပနိသိန္နက+ကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား

ဟောပြောအပ်သော တရားစကား။ ဓမ္မကထံ ဝါ သရဘညံ ဝါ ဥပနိဿန္နကကထံ (ဥပနိ-ဿန္နကထံ) ဝါ အနုမောဒနံ ဝါ နိ ကရောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၂။၁၆၄။ အတ္ထနော သန္ဓိကံ ဥပဂန္တာ နိသိန္နဿ ကာတဗ္ဗာ တဒနုစ္ဆဝိကာ ဓမ္မကထာ ဥပနိဿန္နကကထာ (ဥပနိဿန္န-ကထာ)။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆ရ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၆။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၀၈။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၄၉။)

ဥပနိဿန္နကထာ (တိ) [ဥပနိဿန္န+ကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား ဟောပြောအပ်သောတရားစကား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဿန္နကပရိကထာ(တိ) [ဥပနိဿန္နက+ပရိကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား ပိုင်းခြားရှင် ဟောကြားအပ်သော တရားစကား။ အတ္ထနာ ဝါ ပရေန ဝါ ဝါစာယ စိရဘာသိတံ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒိသနဥဒ္ဒိသာပန---- ဥပနိဿန္နကပရိကထာ အနုမောဒနီယာဒိ-ဝသေန ပဝတ္တိတံ ဝစီကမ္မံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅။

ဥပနိဿန္နပရိသာ (တိ) [ဥပနိဿန္နာ+ပရိသာ] မိမိအနီးဌာနတိုင်နေသောပရိသတ်။ လောကိယ-ပညံ အနုဇာနာတိ ဥပနိဿန္နပရိသာယ အနု-ကူလဓမ္မကထနတောတိ အဓိပ္ပါယော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၆။

ဥပနိဿိတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+အ+တိ] အနီးဌာ-ချဉ်းကပ်၍-မှီ၍-ထိုင်၏။ တမေဝ ခီလံ ဝါ ထမ္ဘံ ဝါ ဥပနိဿိတိ။ သံ၊၂။၁၂၃။ (–အံ၊ ၂။၄၉၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃။) **ဥပနိဿိ-ဒန္တိ**- နဥပနိဿိဒန္တိ ဓမ္မသဝနာယာ (အံ၊၃။ ၁၉၂)တိ "ဓမ္မံ သုဏိဿာမာ"တိ နသမိပေ နိသိဒန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၆၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ **ဥပနိ-ဿိဒေယျ**- အံ၊၂။၄၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅၂။ ဥပနိဿိဒေယျာတိ ဘမိပေ နိဿာယ နိသီဒေယျ။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရ၉။ ဥပနိဿိဒေယျာတိ တေနေဝ အာလိဂ်နေန ဥပေစ္စ နိသီဒေယျ၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၅။ **ဥပနိဿိဒိ** - ဒုဒ္ဒကဌ။၁၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၁၃။ **ဥပနိဿိဒိသု**- သံ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ **ဥပနိဿိဒိမှ** (မှာ–မှ အာကို, အ ရဿပြု၍ ရှုပ်ပြီးသည်။)–အံ၊၃။၁၉၄။ **ဥပနိဿိဒိဿသိ**-မ၊ဌ၊၂။၃၀၄။

ဥပနိဿိဒန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+အန္တ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေသော၊သူ ။ပယိရုပါသ-တောတိ သက္ကစ္စံ ဥပနိဿိဒန္တဿ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၃၂။

ဥပနိဿိဒန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+အ+အန္တိ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေကုန်၏။ ဥပနိဿိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိဿိဒါပေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+ဏာပေ+တ္တာ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေစေ၍။ တေ အဝိညှ ပုရိသဝိဂ္ဂဟံ ဥပနိဿိဒါပေတ္တာ မာတုဂါမဿ ဥတ္တရိဆပ္ပဋ္ဌဝါစာဟိ ဓမ္မံ ဒေသေန္တိ။ ဝိ၊၂။၃၃။

ဥပနိဿိဒိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဏ္ဍ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေပြီ။ ဥပနိဿိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိဿိဒိသု (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဥ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေကြကုန်ပြီ။ ဥပနိဿိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိဿိဒိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တဗ္ဘ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေ-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ပုနပ္ပုနံ ဥပါသိတဗ္ဗောတိ အဘိ-ဏှသော ဥပနိဿိဒိတမ္ဘော။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။

ဥပနိဿိဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+နိ+သဒ+တုံ] အနီး-ဌာ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေခြင်းငှါ။ ဥပဂန္တာ ဝါ နာလံ ဥပနိဿိဒိတုံ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥပနိသိဒီတုကာမ (တိ) [ဥပနိသိဒီတုံ+ကမ+ဏ။ ဥပ+နိသိဒီတုကာမ။ မဘူနိသျ။ဒု။၅၂၀] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေခြင်းငှါ အလိုရှိ သော၊သူ။ အထ ခေါ ဝေရဏ္ဍော ဗြာဟ္မဏော ဘဂဝန္တံ ဥပနိသိဒီတုကာမော အဟ္မနာ ဌိတပဒေ-သတော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ ဝိ၊ ဌ။၁။၁၆၅။ ဘဂဝန္တံ ဥပနိသိဒီတုကာမောတိ ဘဂဝန္တံ ဥပဂန္တာ နိသိဒီတုကာမော၊ဘဂဝတော သမီပေ နိသိဒီတုကာမောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။ ဘဂဝန္တံ-ဘုရားသို့၊ ဥပ-နိသိဒီတုကာမော-ကပ်၍ထိုင်လိုရကား။ (သဒ္ဒ တ္ထ။) ဝါ-ဘဂဝန္တံ=ဘဂဝတော-၏။ ဥပနိသိ-ဒီတုကာမော-အနီးဌိတိုင်လိုရကား။ (အဝိပ္ပါ ယတ္ထ။) ဂံ၊သစ်၊၂။၃၉၄။

ဥပနိသိဒီတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္ထာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေ၍။ အမ္ဘဏ္ဍော မာဏဝေါ-----ဘဂဝန္တံယေဝ သရဏံ ဂဝေသီ ဥပနိ-သိဒီတ္ထာ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ ဒီ၊ဝ။၈၉။ ဥပနိသိဒီတ္ထာတိ ဥပဂမ္မ ဟေဋ္ဌာသနေ နိသိ-ဒိတ္ထာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၃၃။ (-ဝိ၊ဝ။၃၃ဝ။)

ဥပနိသိဒိမ္ဘ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဒ+မ္ဘာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်

ဥပနိသိဒိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္ထာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေ၍။ ဘက္ခယန္တိ ဒိဝါရတ္တိ၊ မစ္ဆေ ဥပနိသိဒိယာ (စရိယာ။၄၁၅)တိ တတ္ထ တတ္ထ ကလလဝိဋ္ဌေ ဥပနိသိဒိတ္ထာ ကလလ-ဂဟနံ ပဝိသိတ္ထာ နိပန္နေ မစ္ဆေ ကာကာ ဝါ ဂျာတရေ ဝါ-----ဘက္ခယန္တိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၂၉။

ဥပနိသိဒိဿသိ (ကြိ)[ဥပ+နိ+သဒ+ဿသိ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေလတ္တံ့။ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသိဒေယ္ယ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဒ+ယ္ယ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-မှီ၍-ထိုင်နေရာ၏။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသေဝတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+အ+တိ] ကပ်မှီ၍နွယ်၏။ ရစ်ပတ်၏။ သာ တံ သာလံ ဥပနိသေဝေယျ။ မ၊ဝ။၃၀၁။

ဥပနိသေဝိတ (တိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+တ] အနီးအပါးဌ မှီခိုနေထိုင်သော၊သူ။ အပရေ ပဿ သန္တာပေ၊ နဒီနုပနိသေဝိတေ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ နဒီနုပနိသေဝိတေတိ နဒီနံ ဥပနိသေဝိတေ အာသန္နဋ္ဌာနေ၊ နဒီကူလေ ဝသန္တေတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅၆။

ဥပနိသေဝေယျ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+အ+ယ္ယ] ကပ်မှီ၍နွယ်ရာ၏။ ရစ်ပတ်ရာ၏။ ဥပနိသေဝတိ-ကြည့်။

ဥပနိဿဇ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဇ+အ+ဟိ] ပေးစွန့်လော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဿဇတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဇ+အ+တိ] ပေးစွန့်၏။ မမေတံ ဥပနိဿဇာ(ဇာ၊၂။ရ)တိ ဣဒံ တွံ နိဿဇ ဝိဿဇ္ဇေဟိ ဒေဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၃၄၅။ (ဥပနိဿဇ-ဌ် သဇောတ် သဇ္ဇ ဓာတ် ၂-မျိုး ကြုံနိုင်သည်၊ သဇ္ဇဓာတ် ကြုံလျှင် ပါဠိတော်ဝယ် ဆန်းကြောင့် ၉ တစ်လုံး ကျေ သည်ဟု ကြုံပါ။ နီတိ၊ဓာ။၄၈-ဌ် သဇောတ် ဟု သံယုဂ်မဲ့ ဓာတ်လာသည်။)

ဥပနိဿယ (ပု) [ဥပ+နိ+သိ+အ။(ဥပနိဂြယ-သံ)] (က) ပြင်းထန်သော-အားကောင်းသော-မှီရာအကြောင်း၊ ဥပနိဿယပစ္စည်း။ (ခ) (ဆွမ်း)မှီခိုနေထိုင်ရာဌာန။ (က) နိဿယေ နဝ။ ဥပနိဿယေ တိဏိ။ ပဋ္ဌာန၊ဝ။၂၈။ သော သတိ ဥပနိဿယေ နဝ စိရသော ဥတ္တမတ္ထံ ပါပုဏိဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၅။ ဣမဿ ရညော ဣမဿိ အတ္ထဘာဝေ မဂ္ဂဖလာနံ ဥပနိဿယော နတ္ထိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ၃၅။ ဥပါဒါနံ ကုသလကမ္မ-ဘဝဿ ဥပနိဿယဝသေနေဝ ပစ္စယော ဟောတိ။ မ၊ဌ၊ဝ။၂၂ဝ။ ယော ကောစိ

ဥပနိဿယော ဗလဝပစ္စယော။ နေတ္ထိ၊ဌ။၉၄။ တဒမိနဝုတ္ထိတာယ အတ္ထနော ဖလေန နိဿိတောတိ ယံကိဉ္စိ ကာရဏံ နိဿယောတိ ဝဒတိ၊ တတ္ထ ယော ဘုသော၊ တံ ဥပနိ-ဿယောတိ နိဒ္ဒါရေတိ။ မူလဋီ၊၃။၁ရာ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂ရ၆။) ဥပနိဿယပစ္စယ-လည်း ကြည့်။ (ခ) ဂိရိကဏ္ဏကဝိဟာရသာ ဥပနိ-ဿယေ ဝတ္ထကာလကဂါမေ ကော ကုလ-ဓိတာပိ.....ပိတိယာ အာကာသေ လဝေ်ဘိ။ အဘိ၊ဌ။၁။၁၅၉။

ဥပနိဿယဗျုန္ဒိယ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဗျုန္ဒိယ] (အရိယမဂ်၏) အားကောင်းသော မှီရာ အကြောင်းဖြစ်သော ဗျုန္ဒေ။ တိက္ခိုန္ဒြိယ-မုဒိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ ဥပနိဿယဗျုန္ဒြိယာနိ နာမ ကထိတာနိ။ အဘိ၊ဌ။၂။၄၄၂။ မဂ္ဂသ ဥပနိ-ဿယဘူတာနိ ဗျုန္ဒြိယာနိ ဥပနိဿယ-ဗျုန္ဒြိယာနိ။ မူလဋီ၊၂။၂၁၃။

ဥပနိဿယကာရဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ကာရဏ] အားကြီးသော မှီရာဌာနဖြစ်သော အကြောင်း။ ဝနပတ္ထံ ဟိ တံ ဥပနိဿယ ဝိဟာရတော ဥပနိဿယကာရဏံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅ရ။

ဥပနိဿယကုသလ (ပု) [ဥပနိဿယ+ကုသလ] ဥပနိဿယပစ္စည်းဖြစ်သော-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော-ကုသိုလ်။ ဥပ-နိဿယကုသလာ အကုသလေ သမ္ဘဿော သမုစ္ဆိန္နန္တိ။ မဇ္ဈိ၊ဌ။၅ရ။

ဥပနိဿယကောဋိ (ထီ) [ဥပနိဿယ+ကောဋိ] ဥပနိဿယ-အစွန်း-အစ-အစွမ်း။ ဥပနိဿယ ကို-အဦး-ပဓာန-ပြုခြင်း။ (သုခဝေဒနာ, ဥပေက္ခာဝေဒနာသည် တဏှာအား အာရမ္မဏ မတ္တ,အာရမ္မဏာဓိပတိ, အာရမ္မဏူပနိဿယ, ပကတူပနိဿယသတ္တိတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ ဒုက္ခဝေဒနာသည် တဏှာအား အာရမ္မဏမတ္တ, ပကတူပနိဿယသတ္တိတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ ယင်းသို့ ကျေးဇူးပြုသော ထိုပစ္စည်းအားလုံး ကို ဥပနိဿယ၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် "ဥပနိဿယကောဋိ"ဟု ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဒီ၊ဌ။၁။၁၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၄။

ပဌာန်း၌ တိုက်ရိုက်မလာသော အကြောင်း အကျိုးဆက်သွယ်မှုတရားများကို သုတ္တန်နည်း ဥပနိဿယပစ္စည်းဟု ခေါ်သည်၊ ယင်းကို "ဥပနိဿယကောဋိ"ဟု သုံးနှုန်းသည်။ အဘိ၊ဌ။၂။၁ရ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁၁။ မူလဋီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၄-၅။

ကသိုဏ်းရုပ်ကိုမြင်သည့် စက္ခုဝိညာဏ်နှင့် ယှဉ်သောဖဿ=စက္ခုသမ္ဖဿသည် နောင် ကမ္မဌာန်းဖွားများသည့်အခါ ဖြစ်ပေါ်လာသော ပရိကမ္မကုသိုလ်ဇောနှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာ, သမာပတ္တိဇောနှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာ, မဂ်ဖိုလ် ဇောနှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာတို့အား ဥပနိဿယ ပစ္စည်းဖြင့်ကျေးဇူးပြုသည်၊ ယင်းကို "ဥပ-နိဿယကောဋိ"ဟု သုံးနှုန်းသည်။ အဌကထာ (အဘိ၊ဌ။၂။၃၆-ရ)၀ယ် သင်ခံ၀ဋ်၌ ဥပနိဿယ ကောဋိယာဟု သုံးနှုန်းပြီး နိဝုံး၌ ဥပနိဿယ ဝသေနဟု သုံးနှုန်းထားသည်။ ကောဋိနှင့် ဝသ ကို အနက်တူဟုမှတ်ပါ။ မူလဋီကာ, အနုဋီကာ တို့၌ကား ကောဋိကို အာဒိ, အ၀ယ၀, အန္တ-လာမက ဟု အမျိုးမျိုးဖွင့်ကြ၏။ မူလဋီ၊၂။၃၁။ အနုဋီ၊၂။၃၆။ အဌကထာဖွင့်ချက်ဖြင့်ပင် လုံလောက်ပြီဟု ယူဆသည်။

သာ (ဝေဒနာ) ရူပတဏှာဒိဘေဒါယ တဏှာယ ဥပနိဿယကောဋိယာ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ။၁။၁၅။ ဥပနိဿယကောဋि-ယာတိ ဥပနိဿယသီသေန။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၄။ သာ ပန ဥပနိဿယ-ကောဋိယာ ဧကဝေ ပစ္စယော ဟောတိ။

အဘိ၊၆။၁၇၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁၁။ ဥပနိဿယ-ကောင်ယာတိ ဥပနိဿယ်သေန၊ ဥပနိဿယ-လေသေနာတိ အတ္ထော။ ယော ဟိ ပဌာနေ အနာဂတော သတိ ဘာဝါ အသတိ စ အဘာဝါ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန ဥပနိဿယော၊ သော ဥပနိဿယကောင်တိ ဝုစ္စတိ။ မူလင်္ဂီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၄-၅။

တောနိ ဟိ သမ္ဘာနိပိ စိတ္တာနိ စက္ခုဒ္ဒါရေ ဥပနိဿယကောင်ယာ, သမတိက္ကမဝသေန, ဘာဝနာဝသေနာတိ တိဿာကာရေဟိ လဗ္ဘန္တိ။ ...ဧဝံ တာဝ ဥပနိဿယဝသေန လဗ္ဘန္တိ၊ အဘိ၊ ၆။၃၆-၇။ ဥပနိဿယကောင်ယာတိ တ္ထော ...ကေဝိတိယံ ကုသလာဒီနံ စက္ခုသမ္ဘဿ-ဒယော တဒဘာဝေ အဘာဝတော ဇာတိ ဝိယ ဇရာမရဏဿ ဥပနိဿယလေသေန ပစ္စ-ယောတိ ဝတ္တုံ ယုဇ္ဇေယ္ယုံ။...ဗလဝဗလဝါနံ ပန ပရိကမ္မာဒီနံ ဥပနိဿယာနံ သမ္ဘေသံ အာဒိဘူတော ဥပနိဿယော ဥပနိဿယ-ကောင်၊ "ဝါလကောင် နိ ပညာယတိ" တိအာဒီသု ဝိယ ဟိ အာဒိ, အဝယဝေါ ဝါ ကောင်။———ပရိကမ္မာဒီနိ ဝိယ ဝါ နိ ဗလဝ-ဥပနိဿယော ဒဿနန္တိ တဿ ဥပနိဿယ-နွဘာဝေန ဥပနိဿယကောင်တာ ဝုတ္တာ။ မူလင်္ဂီ၊၂။၃၁။ ဥပနိဿယနွဘာဝေနာတိ လာမကူပနိဿယဘာဝေန။ အနုင်္ဂီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယကောင်ဒဿနမုခ (နဝ) [ဥပနိဿယ ကောင်+ဒဿနမုခ] ဥပနိဿယကောင်ပြခြင်း ကို အဦးပြုခြင်း။ ဥပနိဿယကောင်ယာတိ တ္ထော...ဥပနိဿယကောင်ဒဿနမုခေန ဣဓ-ဓိပ္ပေတဥပနိဿယကောင် ဒဿေတုံ "သဒ္ဓံ ဥပနိဿာယာ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ အနုင်္ဂီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယဂေါစရ (ပု) [ဥပနိဿယ+ဂေါစရ] (သီလအစရှိသောဂုဏ်တို့၏) အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ကျေက်စားရာ။ (ဥပ နိဿယ အရ ကလျာဏမိတ်ကို ကောက်ရ သည်။) တတ္ထ ကတမော ဥပနိဿယဂေါ-စရော၊ ဒသကထာဝတ္ထုဂုဏသမန္နာဂတော ကလျာဏမိတ္တော၊ ယံ နိဿယ အဿုတံ သုဏာတိ...သဒ္ဓါယ ဝဍ္ဎတိ၊ သီလေန သုတေန စာဂေန ပညာယ ဝဍ္ဎတိ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ဥပနိဿယဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉။ ဥဒါန၊၆။၂၀၄။ ဣတိဝုတ်၊၆။၂၉၃။ မဟာနိ၊ ၆။၂၉၅။ သာရတ္ထ၊၁။၁၈၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၇၃။ သီလာဒီနံ ဂုဏာနံ ဥပနိဿယ-ဘူတော ဥပနိဿယဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၄။

ဥပနိဿယဂ္ဃဟဏ (နဝ) [ဥပနိဿယ+ဂဟဏ] ဥပနိဿယသဒ္ဓါသာမည။ အဘိန္ဒိတ္ထာ ဝါ ဥပနိဿယဂ္ဃဟဏမေဝ ကာတမ္ပေ။ မူလင်္ဂီ၊၃။ ၁၉၈။ ဥပနိဿယဂ္ဃဟဏမေဝ ကာတမ္ပေ သာမညရူပေန။ အနုင်္ဂီ၊၃။၂၆၆။

ဥပနိဿယစိတ္တသန္ဓာန (နဝ) [ဥပနိဿယ+ စိတ္တသန္ဓာန] (မင်ပိုလ်၏) အားကြီးသောမှီရာ အကြောင်းဖြစ်သော စိတ်အစဉ်။ ဘဝါ ကတဘတ္ထကိစ္စော တေသံ ဥပနိဿယ-စိတ္တသန္ဓာနာနိ ဩလောကေတ္တာ တတ္ထ ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၉။ (ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၆-ပုရေဘတ္တကိစ္စကို ပြုရာ၌ တေသံ သတ္တာနံ စိတ္တသန္ဓာနာနိ-ဟုဆိုရှိသည်။)

ဥပနိဿယတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သိ+အ+တိ] အားကြီးစွာအမှီပြု၏။ နိ ပတ္ထယတိ နိ ဥပနိဿယတိ။ မိလိန္ဒ။၂၃၄။

ဥပနိဿယနိဒဿန (နဝ) [ဥပနိဿယ+ နိဒဿန] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းကို ပြခြင်း။ အတိတေပိ ဧဝံ အဟောသိတိ ဣဒံ

ပန အနာဂတ်သတ္တနဿ ဥပနိဿယ-
နိဒဿနမတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၀၀။

ဥပနိဿယနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပနိဿယ+ နိဒ္ဒေသ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို အကျယ်ညွှန်ပြရာ အခန်းအပိုင်း။ တေသ္မိ ပန ဥပနိဿယ-နိဒ္ဒေသေ ယေ ပုရိမာ ယေသံ ပစ္ဆိမာနံ အနန္တရူပနိဿယာ ဟောန္တိ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၅။

ဥပနိဿဝစ္စယ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပစ္စယ] ဥပနိဿယပစ္စည်း။ ပြင်းထန်သော–အားကြီးသော–မှီရာအကြောင်းတရားအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သော ပစ္စည်းတရား။ (က) အာရမ္မဏူပနိဿယပစ္စည်း၊ မိမိကို အာရုံမပြုဘဲ မနေနိုင်လောက်အောင် ဆွဲဆောင်မှုပြင်းထန်ကြီးမား အားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရား အဖြစ်ဖြင့် ဆိုင်ရာအာရမ္မဏိက အကျိုးပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား ကျေးဇူးပြုတတ်သော ဗာဟိရနိပ္ပန္နရူပ်စသော အာရုံခြောက်ပါးပစ္စည်းတရား။ (ခ) အနန္တရူပနိဿယပစ္စည်း၊ မိမိ၏ အခြားမဲ့ တဆက်တည်းဖြစ်သော နောက်နောက် စိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို ဖြစ်စေရာ၌ ပြင်းထန်ကြီးမားအားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရားအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သောရှေးရှေးသော စိတ်စေတသိက်တည်း ဟူသောပစ္စည်းတရား။ (ဂ) ပကတူပနိဿယပစ္စည်း၊ အကျိုးမပေးဘဲ မနေနိုင်လောက်အောင် မိမိသန္ဓာန်၌ ဖြစ်စေအပ်ပြီး, ဆည်းကပ်မှီဝဲသုံးစွဲအပ်ပြီးသောကြောင့် ပြင်းထန်ကြီးမား အားကောင်းသော–အာရမ္မဏ အနန္တရတို့နှင့် မတွဲမဖက် သူ့ချည်းသက်သက်ပင် ပြင်းထန် ကြီးမား အားကောင်းသော ရာဂ ဒေါသစသော, သဒ္ဓါ သီလစသော, သုခ ဒုက္ခ ဥတု ဘောဇန သေနာသနစသောပစ္စည်းတရား။ (ဃ) သုတ္တန်ပကတူပနိဿယပစ္စည်း၊ ပဌာန်း ပါဠိတော်၌ မလာသည်ဖြစ်၍ သုတ္တန်နည်းလာ ပရိယာယ်အားဖြင့်သာ ဆိုင်ရာ ရူပ်နာမ်တရား တို့အား ပြင်းထန် ကြီးမား အားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရား အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သောပစ္စည်းတရား။

ဥပနိဿယပစ္စယောတိ ပုရိမာ ပုရိမာ ကုသလာ ဓမ္မာ ပစ္ဆိမာနံ ပစ္ဆိမာနံ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဥပနိဿယပစ္စယေန ပစ္စယော..... ဥတုဘောဇနမ္ပိ ဥပနိဿယပစ္စယေန ပစ္စယော။ ပဋ္ဌာန၊၁။ ၅–၆၊ (–၁၄၄။) ယထာ ပန ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော၊ ဧဝံ ဘုသော နိဿယော ဥပနိဿယော၊ ဗလဝကာရဏ-သေတံ အဓိဝစနံ၊ တဿာ ဗလဝကာရဏ-ဘာဝေန ဥပကာရကော ဓမ္မော ဥပနိဿယ-ပစ္စယောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆ရ။ သယံ ပန ရူပ် ဗာဟိရတ္ထိ ပဋ္ဌာန-မဟာပကရဏေ အာဂတနယေန ဥပနိဿယ-ပစ္စယံ နိ လဘတိ၊ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန ပန လဘတိတိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃ရ။ အာလောကော ဥပနိဿယပစ္စယော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၇၅။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆၈။ သံ၊ဋီ၊၃။၂၂၈။ ဥပနိဿယပစ္စယောတိ ဗာဟိ သုတ္တန္တနယေန ပရိယာယတော ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅၀။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃၆၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၅။ အာလောကော ဥပ-နိဿယပစ္စယောတိ ဒဿနဿ သုတ္တန္တ-နယေန ပရိယာယတော ပစ္စယတာ ဝုတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၆။

ဥပနိဿယပစ္စယဓမ္မ (ပု) [ဥပနိဿယပစ္စယ+ဓမ္မ] ဥပနိဿယပစ္စည်းတရား။ တံ ကာရဏ-ဘာဝေသေ ဗလဝတာယ ဝုတ္တံ၊ နိ ဥပနိ-ဿယပစ္စယဓမ္မာနံ ။အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၄၆။

ဥပနိဿယပစ္စယဘာဝိတ (တိ) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+ဘာဝိတ] ဥပနိဿယပစ္စည်း–သည် ဖြစ်စေအပ်သော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ သဗ္ဗာပိ

တသ္မိ ဒ္ဒါရေ ဝေဒနာ ပဝတ္တေယျုံ စက္ခု-သမ္ဖဿဝေဒနာ ဥပနိဿယပစ္စယဘာဝိတာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၀။

ဥပနိဿယပစ္စယသင်္ဂဟ (ပု) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သင်္ဂဟ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၌ သွင်းယူခြင်း။ တတ္ထာတိ ဥပနိဿယပစ္စယသင်္ဂဟေ။ အနုဋီ၊၃။၃၀၈။

ဥပနိဿယပစ္စယသတ္တိ (ထီ) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သတ္တိ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏ အစွမ်းသတ္တိ။ ဥပနိဿယပစ္စယသတ္တိ ဟေတုဘာဝေန ပရာမသတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈။

ဥပနိဿယပစ္စယသဘာဝ (ပု) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သဘာဝ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏သဘော။ ဣမိနာ ဥပနိဿယပစ္စယသဘာဝမ္မိ ဒသ္သေတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၀။

ဥပနိဿယဝဍ္ဎကွေပ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပဍ္ဎကွေပ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏အဖြစ်ကို ပယ်ရှားကြောင်းပါ၏။ ဝေမာဒိကံ ဥပနိဿယ-ပဍ္ဎကွေပံ အနုလောမေ စ အနာဂမနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၈။

ဥပနိဿယပတိဋ္ဌာ (ထီ) [ဥပနိဿယ+ပတိဋ္ဌာ] ဥပနိဿယပစ္စည်းဖြစ်သော။ တတ္ထ ဥပနိ-ဿယပတိဋ္ဌာ လောကိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃။

ဥပနိဿယဝရိယာယ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပရိ-ယာယ] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်၊ ဥပနိဿယသဒ္ဒါနှင့် အနက်အဓိပ္ပါယ်တူသောသဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယပရိ-ယာယော ဥပနိသသဒ္ဒေါ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၅။

ဥပနိဿယပမာဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ပမာဏ] ဥပနိဿယကုသိုလ်ပါရမီ၏-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ကုသိုလ်ပါရမီ၏-ပမာဏ-အတိုင်းအထား။ ဝေနေယ္ယာ အတ္တနော ဥပနိဿယပ္ပမာဏေန တတော သောတာပတ္တိ-ဖလမတ္ထံ ဝါ သကဒါဂါမိအနာဂါမိအရဟတ္ထ-ဖလမေဝ ဝါ ဂဏှန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၂၄။

ဥပနိဿယဗလ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဗလ] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း၏ အစွမ်းသတ္တိ။ ကုသလာနိ ပန တေသံ ကလျာဏမိတ္တာဒိ-ဥပနိဿယဗလေန အပ္ပကာနေဝ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဝိမတိ၊၁။၁၁၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၈။)

ဥပနိဿယဘာဇနီယ (တိ) [ဥပနိဿယ+ဘာဇနီယ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို အကျယ်ဝေဘန်ပြရာအခန်း။ ဣမသ္မိံ ပန ဥပနိဿယ-ဘာဇနီယေ ကုသလော ကုသလဿ တိဝိ-ဓေနာပိ ဥပနိဿယော။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၄၈။

ဥပနိဿယမန္ဒ (တိ) [ဥပနိဿယ+မန္ဒ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အကြောင်းဖြစ်သော ဥပနိဿယပစ္စည်း အားနည်းသော၊ မရင့်ကျက်သေးသော ဉာဏ်ပညာရှိသော၊သူ။ အယံ စက်မနေ ကာလံ ကတ္တာ ဥပနိဿယမန္ဒ-တာယ အာသဝက္ခယံ အပ္ပတ္တော ဘဝတိ သ-ဘဝေန.....ပဋိသန္ဓိं အဂ္ဂဟေသိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၈၁။ ဥပနိဿယမန္ဒတာယ အပရိပက္ကဉာဏတာယ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၂။

ဥပနိဿယရဟိတ (တိ) [ဥပနိဿယ+ရဟိတ] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း ကင်းသော၊ သူ။ တတ္ထ ဥပနိဿယရဟိတောပိတိ ကေစိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄။

ဥပနိဿယလေသ (ပု) [ဥပနိဿယ+လေသ] ဥပနိဿယပစ္စည်း အရိပ်အမြွက်၊ အရိပ်အမြွက်မျှ-အနည်းငယ်မျှ-သော ဥပနိဿယပစ္စည်း။ ဥပနိဿယကောဋိ-ကြည့်။

ဥပနိဿယဝစန (နာ) [ဥပနိဿယ+ဝစန] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယဝစနေန အာရမ္မ-

ကာနန္ဒရပကတူပနိဿယာ ဝုတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၂-၃၃၀။

ဥပနိဿယဝတ္ထုနာ (တီ) [ဥပနိဿယ+ဝတ္ထုနာ] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ၏-အဖွင့်စကားရပ်-အဖွင့်အဋ္ဌကထာ။ အယံ တာဝ ဥပနိဿယမတ္ထသောတိ ဣတ္ထေ ဥပနိဿယဝတ္ထုနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂။

ဥပနိဿယဝန္တု (တီ) [ဥပနိဿယ+ဝန္တု] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းရှိသော၊သူ။ ဥပနိဿယဝတော သဟေဝ အရဟတ္တဖလေန တိသော ဝိဇ္ဇာ ဒေတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၆။ သာရတ္ထ။၁။၃၅၂။

ဥပနိဿယဝိပန္နု (တီ) [ဥပနိဿယ+ဝိပန္နု] ပျက်စီးသော-ဥပနိဿယ-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း-ရှိသော၊သူ။ ယထာ ပမ္ဘဇ္ဇနေ လဘတိ၊ ဧဝံ ဥပဒ္ဒုတံ အကာသိ၊ ယထာ တံ ဥပနိဿယဝိပန္နံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁၉၀။

ဥပနိဿယဝိဘင် (ပု) [ဥပနိဿယ+ဝိဘင်] ဥပနိဿယပစ္စည်း-၏ ဝိဘင်းပါဠိ-ကို အကျယ်ဝေဘန်ပြရာပါဠိတော်။ ဥပနိဿယ-ဝိဘင်ော် ..... ဣဒံ ပါဠိဂတိဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။ ၂၃၉။

ဥပနိဿယဝိဘာဂ (တီ) [ဥပနိဿယ+ဝိဘာဂ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို ခွဲခြားဝေဘန်ခြင်းရှိသော။ တယောပိ ဥပနိဿယာ ဝတ္ထုမ္ဘာ ဥပနိ-ဿယဝိဘာဂဘာဝတော။ အနုဋီ၊၃။ ၂၆၆။

ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိ (တီ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပတ္တိ] (မင်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အားကြီးသော အကြောင်းတရား-တိတိတ်ပဋိသန္ဓေနေခြင်းအစရှိသော အကြောင်းတရား-၏ ပြည့်စုံခြင်း။ တေပိ ဟိ ဘဂဝတော ဓမ္မသဝနေန ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိ ပတ္တာ တာယ ဝေ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိယာ ဒုတိယေ ဝါ တတိယေ ဝါ အတ္ထဘာဝေ မဂ္ဂဖလဘာဂိနော ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၀ ၂။ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိန္တိ တိဟေတုက-ပဋိသန္ဓိအာဒိကံ မဂ္ဂဖလာဓိဂမဿ ဗလဝ-ကာရဏံ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ရ။

ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာန (တီ) [ဥပနိဿယ-သမ္ပတ္တိ+ပဒဋ္ဌာန] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းတရား၏ ပြည့်စုံခြင်းဟူသော နီးစွာသော အကြောင်းရှိသော(အဘိနီဟာရ)။ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနော ဝါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၅၄။

ဥပနိဿယသမ္ဘဒါ (တီ) [ဥပနိဿယ+သမ္ဘဒါ] (မင်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အားကြီးသောအကြောင်းတရား၏ ပြည့်စုံခြင်း။ တတ္ထ ပစ္စေကဗောဓိယာ ဥပနိဿယသမ္ဘဒါ ကပ္ပါနံ ဒွေ အသင်္ချေယ္ယာနိ, သတသဟဿာ ဘဒ္ဒပုညဉ္ဉာဏသမ္ဘဒါ။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။ ၂၄၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၉၉။ တထာရူပံ ဥပနိဿယသမ္ဘဒံ အဘာဝယတောဝ အနုတ္ထာ-နမေဝ ဓမ္မံ ဥတ္ထာနန္တိ နံ ဝတ္ထုမ္ဘမေဝါတိ အဓိပ္ပါယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၀၁-၂။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၅၅။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၈။)

ဥပနိဿယသမ္ဘန္နု (တီ) [ဥပနိဿယ+သမ္ဘန္နု] အားကြီးသောအကြောင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ (ဤ၌ ပရိကွရာလျှခဲ့ကူးခြင်းစသည်ကို အားကြီးသော အကြောင်းဟု ဆိုသည်။) ဘဂဝါ ဟိ ဟေဘိကွ္ကဘာဝါယ ဥပနိဿယသမ္ပန္နံ ပုဂ္ဂလံ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၅။ ယေ အရိယမဂ္ဂ-ပဋိဝေဓေ အနုစ္ဆဝိကာ ဥပနိဿယသမ္ပန္နာ-တေ ဘမ္ဘာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၅၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ရ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄ ၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၃၈။)

ဥပနိဿယသာမည (နာ) [ဥပနိဿယ+သာမည] ဥပနိဿယအားဖြင့်-ဥပနိဿယ ချင်း-တူသည်၏အဖြစ်။ ယုတ္တံ တာဝ အာရ-မ္ဘကူပနိဿယသ ဥပနိဿယသာမညတော

ဥပနိဿယေ အန္တောဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၁။၄၆၄။

ဥပနိဿယသိသ (နာ) [ဥပနိဿယ+သိသ] ဥပနိဿယပစ္စည်းတည်းဟူသော–ဦးခေါင်း–ပဓာန–အထွတ်အထိပ်–ဖြစ်သောတရား။ ဥပနိဿယကောင်–ကြည့်။

ဥပနိဿယာနုရူပ (တိ) [ဥပနိဿယ+အနုရူပ] ဥပနိဿယအားလျော်သော၊ အားကြီးသော အကြောင်းအားလျော်သော။ သတ္တာ အတ္တနော ဥပနိဿယာနုရူပေန သောတာပတ္တိဖလာဒီနိ ပါပုဏန္တိ။ သံ၊ဋ၊၁။ရဝ။

ဥပနိဿယာဘာဝ (ပု) [ဥပနိဿယ+အဘာဝ] အားကြီးသောမှီရာအကြောင်း၏ မရှိခြင်း။ ပဌမမဂ္ဂသ ဥပနိဿယာဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ၊၂။၄၁၀။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၄။)

ဥပနိဿယာလာဘ (ပု) [ဥပနိဿယ + အလာဘ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကိုမရခြင်း။ တဒလာဘောတိ ဥပနိဿယာလာဘော။ အနုဋီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တမ္ဘ] မှီခိုအပ်သော။ ဥပနိဿိတမ္ဘာတိ ဥပနိဿယိတမ္ဘာ။ မဇ္ဈိ၊၂။ရ၄။

ဥပနိဿယိန္ဒြိယ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဣန္ဒြိယ] အားကြီးသောမှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ဣန္ဒြေ။ မဂ္ဂေါ တိကော ဟောတိ ဥပနိဿယိန္ဒြိယာနံ တိကွဝိသဒဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၀။

ဥပနိဿာယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သိ+တ္ဝာ] မှီခိုပြု၍၊ အမှီပြု၍၊ အကြောင်းပြု၍။ တေနာဟာနုဿာဝတိကာ ဘိက္ခူ ဝေသာလိ ဥပနိဿာယ ဝိဟရန္တိ။ ဝိ၊ဝ။ရ၈။ ဝနပတ္ထံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ(မ၊ဝ။၁၄၉)တိ မနုဿူပစာရတိတ္ထန္တံ ဝနသဏ္ဍသေနာသနံ နိဿာယ · သမဂဝမ္ပေ ကရောန္တော ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ၊ဝ။၃ရ၆။ သဒ္ဒ ဥပနိဿာယ ဒါနံ ဒေတိ။ ပဋ္ဌာန၊ဝ။၁၄၅။ အဘိ၊ဋ၊၃။၃၄ရ။

ဥပနိဿိတ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တ] မှီခိုသော၊ တည်မှီသော၊သူ။ ကုဟနံ ဥပနိဿိတော။ သံ၊ ၁။၁၆ရ။ ဧတေ စ ဥတ္တာ ဥပနိဿိတာ (သုတ္တနိ။၄၁၅)တိ ဧတေ စ ဒိဋ္ဌိဂတိကေ သဿတုစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိယော နိဿိတာတိ ဥတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၉။ (–ပဋိ၊သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၃။)

ဥပနိဿိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တမ္ဘ] မှီခိုအပ်–မှီခိုထိုက်–သော။ ဣမေ ပဌဝေမ္ဘာ ဥပနိဿိတမ္ဘာ။ မ၊ဋ၊ဝ။၃၉၃။ ဥပနိဿယိတမ္ဘ–လည်းကြည့်။

ဥပနိတ (တိ) [ဥပ+နီ+တ] (၁) (က) ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (ခ) နှုတ်တက်အာဝုံ ဆောင်ထားသော၊သူ။ (၂) (က) ကပ်ဆောင်အပ်သော–ပို့ဆောင်အပ်သော–ရောက်စေအပ်သော၊သူ။ (ခ) ကပ်ဆောင်၍ ဟောကြားအပ်သော။ (၁)(က) ဇရူပနိတ (၁)ကြည့်။ (ခ) ကောဟ အဗ္ဗာယကော ဥပနိတော။ မ၊၂။၃ရ၆။ (၂) (က) ဘဂဝါ တုမှာကံ မဂ်လဒိဝသေ ပြာဟွဏသ ဝန္ဒနတ္ထံ ဥပနိတာနံ ပါဒေ ဝေါ ပရိဝတ္ထိတ္တာ ပြာဟွဏသ မတ္ထကေ ဝတိဋ္ဌတေ ဒိသ္မာပိ အဟံ တုမှေ ဝန္ဒိ။ ဝိ၊ဋ၊၃။၂ရ၆။ (ဇာ၊ဋ၊ရ။၂၄၁–၌ ရှေ့ ပြာဟွဏသ–နေရာဝယ် ကာဋ္ဌဒေဝလသ–ဟုရှိသည်။) ဥပနိတာ ခေါ မေ တုမှေ(မ၊၂။၃၃၂)တိ မယာ ဘိက္ခဝေ တုမှေ ဣမိနာ သန္ဓိဋ္ဌိကာဒိသဘာဝေန ဓမ္မေန နိဗ္ဗာနံ ဥပနိတာ၊ ပါပိတာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ၊ ၂။၂ဝ၉။ ဇရူပနိတ (၂)လည်းကြည့်။ (ခ) ဥပနိတေဟိ(မ၊ဝ။၃၁ရ)တိ ဥပနေတ္ဝာ ကထိတေဟိ။ မ၊ဋ၊ ၂။ဝ၉၄။

ဥပနိတ၂ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနိတမည်

သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ သန္ဓံ ပဒံ အဒ္ဓါဂမော-ပနိတော (မဟာ။၁၁၅)တိ ဥပနိတော နာမ သော ဗုဒ္ဓေါ သန္ဓံ ပဒံ အဒ္ဓါဂမာ။ မဟာ။ ၄။၉၁။

ဥပနိတကာလ (ပု) [ဥပနိတ+ကာလ] ပို့ဆောင်အပ်ရာအခါ။ မာတရာ ကမ္မေ ဥပနိတ-ကာလော ဝိယ ဇဝနသာ အာရမ္ဘကရသာ-နုဘဝနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဘိ။ဋီ။၁။၃၂၀။

ဥပနိတစိတ္တ (တိ) [ဥပနိတ+စိတ္တ] ပို့ဆောင်-ဆွဲဆောင်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ အထ ဝါ ကိလေသကာမေန ထေရေ ဥပနိတစိတ္တာ။ သံ။ဋီ။၁။၈၃။

ဥပနိတတ္တ[1] (နာ) [ဥပနိတ+တ္တ] ကပ်ဆောင်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ဥပနယနစုတ္တ-ကြည့်။

ဥပနိတတ္တ[2] (တိ) [ဥပနိတ+အတ္တ] အနီးသို့ ခေါ်ဆောင်အပ်သော သဘောရှိသော၊သူ။ ကပကာ ဝိလပတိ သေလာ၊ ဒိသ္မာနဘာတရေ ဥပနိတတ္တော။ ဇာ၊၂။၂၄၇။ ဥပ-နိတတ္တောတိ ဥပနိတသဘာဝေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ရေ။

ဥပနိတပဏီတဘောဇန (နာ) [ဥပနိတ+ပဏီတဘောဇန] ကပ်ဆောင်-ရောနှော-အပ်သော မွန်မြတ်သော စားဖွယ်ဘောဇဉ်။ ပဏီတဘောဇနဘရိတာနန္တိ သပ္ပိမဒု-သက္ကရာဒိဟိ ဥပနိတပဏီတဘောဇနေဟိ ပရိပုဏ္ဏာနံ။ သံ။ဋီ။၂။၁၈၈။

ဥပနိတဘာဇန (နာ) [ဥပနိတ+ဘာဇန] အနီးသို့ ဆောင်အပ်သော ခွက်။ အာဝဘာဝတာနံ ဥပနိတဘာဇနာနိ ပူရေတ္တာ ဒေတိ။ ပဋိသံ။ ၁။၂။၃၀၁။ မေ့မ။၁။၂။၂၃ရ။

ဥပနိတဘိက္ခာ (ဣ) [ဥပနိတ+ဘိက္ခာ] အနီးသို့ ပို့ဆောင်အပ်သော ဆွမ်း။ ဒါတုံ ဥပနိတ-ဘိက္ခာယ ပဋိဂ္ဂေါ်ပေါ် နာမ ဟတ္ထသညာယ မုခဝိကာရေန ဝစီဘေဒေန ဝါ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၈။

ဥပနိတဘောဇန (နာ) [ဥပနိတ+ဘောဇန] အနီး-သို့ ပို့ဆောင်-ဆက်သ-အပ်သော ဘောဇဉ်။ တထာဂတဿ ဟိ ပုထုဇ္ဇဂ္ဂယ ဒန္တာနံ ဥပနိတဘောဇနံ ဒ္ဒိတ္ထိကွတ္ထုံ ဒန္တေဟိ ဖုဋ္ဌ-မတ္တမေဝ သဏ္ဌာကရဏီယပိဋ္ဌဝိလေပနံ ဝိယ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆ရ။ ယော ဟိ ဘုဥ္ဇန္တော ဘောဇနေန တိတ္တော ပရိဝေသကေန ဥပ-နိတဘောဇနံ ပဋိက္ခိပတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄၄။

ဥပနိတမနသက်ပ္ပ (တိ) [ဥပနိတ+မနသက်ပ္ပ] (ဘဝင်သို့) ကပ်ဆောင်အပ်သော-(ဘဝင်သို့) သက်ရောက်သော-စိတ်ဖြစ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပနိတမနသက်ပ္ပံ၊ ဇိဝန္ဓံ မညတေ မတံ။ ဇာ၊ ၂။၁၈၃။ ဥပနိတမနသက်ပ္ပန္တိ ဘဝင်ဩတိဏ္ဏ-စိတ္တာစာရံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၁၁၅။

ဥပနိတယညေ (တိ) [ဥပနိတ+ယညေ] ကပ်ရှိ-ဆောင်-စီမံ-အပ်ပြီးသော ပူဇော်ဖွယ်ရှိသော၊ သူ။ ယညောပနိတောတိ ဥပနိတယညော ပဋိယာဒိတယညော စ။ သံ။ဋီ၊၁။၂၁၅။

ဥပနိတဝတ္ထ (နာ) [ဥပနိတ+ဝတ္ထ] ပို့ဆောင်-ဆက်သ-အပ်သော အဝတ်။ ဝတ္ထကောဋိ-သဟဿာနိတိ ယထာရုစိတံ ပရိဘုဥ္ဇိဿတိတိ နဒ္ဓာ ဌိတကာလေ ဥပနိတဝတ္ထာနေဝ သန္ဓာ-ယေတံ ဝုတ္တံ။ သံ။ဋီ၊၂။၂၉၈။

ဥပနိတဝယ (တိ) [ဥပနိတ+ဝယ] (သေမင်း-ထံသို့) ပို့ဆောင်အပ်သော အရွယ်ရှိသော၊ အရွယ်သုံးပါးတို့ကို ကျော်လွန်ပြီးသော၊ အရွယ်သုံးပါးတို့ကို ကျော်လွန်၍ သေမင်းခံတွင်းဝသို့ ရောက်နေသော၊သူ။ ဥပနိတဝယော စ ဒါနိသိ။ ဓမ္ဓ။၄၈။ ဥပနိတဝယောတိ ဥပါတိ နိပါတမတ္တံ၊ နိတဝယောတိ ဝိဂတဝယော အတိက္ကန္တဝယော၊ တွဋ္ဌသိ ဒါနိ တယော ဝယေ အတိက္ကမိတ္တာ

မရဏမုခေ ဌိတောတိ အတ္ထော။ ဓမ္မဒ္ဒ၊၂။ ၂၁၆။

ဥပနီတာဟာရပဋိကွေပ (နာ) [ဥပနီတာဟာရ+ပဋိကွေပ] ဆက်ကပ်အပ်သော အာဟာရကို ပယ်ရှားခြင်း။ ပရိယောသိတသောဇနသာ ဥပ- နီတာဟာရပဋိကွေပေါတိ အတ္ထော။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၈၅။

ဥပနီဏေကတ္ထ (တိ) [ဥပနီတ+ဧကတ္ထ] တစ်ခုတည်းအဖြစ်သို့ ပို့ဆောင်အပ်သော၊ ပို့ဆောင်အပ်သော တစ်ခုတည်းအဖြစ်ရှိသော။ သန္ဓ-တိဝသေန ဝိညာဏန္တိ ဥပနီတေကတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၁၃။

ဥပနီယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္တာ] ကပ်ဆောင်၍၊ ဆောင်ယူ၍။ အဒ္ဓါ ခေါ တေ အယံ အဂ္ဂ-ဝေဿန အာသဇ္ဇ ဥပနီယ ဝါစာ ဘာသိတာ။ မ၊၁။၃၀၂။ အာသဇ္ဇ ဥပနီယာတိ ဂုဏေ ဃဋ္ဋေတ္တာ စေဝ ဥပနေတ္တာ စ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ အာသဇ္ဇ ဥပနီယ ဝါစာ ဘာသိတာ(အံ၊ ၁။၁ရ၃)တိ မမ ဂုဏေ ဃဋ္ဋေတ္တာ မမေဝ ဂုဏာနံ သန္ဓိကံ ဥပနီတာ ဝါစာ ဘာသိတာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၄။ (ဥပနီတာ ဝါစာ-ဟူသော အဋ္ဌကထာအဖွင့်ကိုထောက်လျှင် ဥပနီယ ဝါစာ-ဟူသော ပါဠိတော်ကို သမာသ်ကြဲကလည်းဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပနီယဝါစာ=ဆောင်အပ်သောစကား-ဟု အနက်ပေး။) အတ္ထနော ဟတ္ထေဟိ ဥပနီယ ပိဏ္ဍ ပညာပေတ္တာ အဒါသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂၅။

ဥပနီယတိ[၁] (ကြိ) [ဥပ+နီ+ယ+တိ။ နာ ဥပနီ-ယရေ နာ ဥပနေန္တိ နာ ဥပဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၈) အဖွင့်ကိုထောက်လျှင် နီ ဓာတ်သည် ဒီဝါဒိဂဏိကဓာတ်လည်း ဖြစ်ဟန်တူ၏။ ဓာတ်ကျမ်း,သဒ္ဒါကျမ်းတို့၌ကား ဘူဝါဒိ ဂဏိက သာ တွေ့ရသည်။] ဆောင်၏။ နာ ဥသော သု နာ ဩမေသု သမတ္တော နောပနီယရေ (အံ၊ ၂။၃၁၆)တိ တ္တေ .....ဣမေသု တီသုပိ သေယျဟိနသဒိသေသု ဝိဏာသဝါ မာနေန နာ ဥပနီယရေ နာ ဥပနေန္တိ နာ ဥပဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၈။ ဥပနီယန္တိ-အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၃။

ဥပနီယတိ[၂] (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+နီ+ယ+တေ။ တေ ဝိဘတ်ကို တိပြန်] (၁) (ဇရောမရဏသို့) သွားနေ၏။ (ကမ္မကတ္တား။) (၂)ကုန်ခန်း-ချုပ်ပျောက်-ပျက်စီး-၏။ (သေခြင်းသို့) ကပ်ရောက်၏။(ကမ္မကတ္တား။) (၃) (ဇရောမရဏသည်) ဆောင်အပ်-ကောင်းစွာ ခေါ်ဆောင်အပ်- ရောက်စေအပ်- ၏။ ဥပနီယတိ လောကော အဒ္ဓုဝေါတိ ပဿန္တာနံ ဗုဒ္ဓါနံ .....မဟာကရုဏာ ဩက္ကမတိ။ ပဋိသံ။ ၁၂၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၅။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၀၉။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁ရ။ အနုဋီ၊၁။၆။ (၁) ဥပနီယျတိ-ကြည့်။ (၂) ဥပနီယတိ ဇီဝိတမပ္ပမာယု။ သံ၊၁။ ၂။ အံ၊ ၁။၁၅၄။ ဥပနီယတိတိ ပရိက္ခီယတိ နိရုဇ္ဈတိ၊ ဥပဂစ္ဆတိ ဝါ၊ အနုပုဗ္ဗေန မရဏံ ဥပေတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀။ အနေကတ္ထတ္ထာ ဝါ ဓာတုသဒ္ဒါနံ ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝိသေသ-ဝါစကော ဟောတိတိ အာဟ ဥပနီယတိတိ ပရိက္ခီယတိ နိရုဇ္ဈတိတိ၊ ဝိနဿတိတိ အတ္ထော။ ဥပနီယတိတိ ဝါ သရသေနေဝ ဇီဝိတသ မရဏူပဂမနံ ဝုတ္တန္တိ အာဟ ဥပဂစ္ဆတိ ဝါ၊ အနုပုဗ္ဗေန မရဏံ ဥပေတိတိ အတ္ထောတိ။ ... ဥပနီယတိတိ ဇီဝိတန္တိ ဝုတ္တတ္တာ မရဏံ ဥပေတိတိ ဝုတ္တံ၊ ကမ္မကတ္ထုဝသေန ဟေတံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၃။ ဥပနီယတိဒံ မညေ(ဇာ၊ ၂။၂၈)တိ တာတ ဣဒံ ဇီဝိတံ ဥပနီယတိတိ အဟံ မညာမိ၊ အညေသု သုတ္တေသု ဥပ-သံဟရဏတ္တာ ဥပနီယျနတ္တာ၊ ဣဒ ပန ပရိယာဒါနတ္တာ၊ တသ္မာ ယတော ပရိတ္တံ ဥဒကံ ရဇကာနံ ခါရစက်ဝါရေ ပက္ခိတ္တံ သိယံ

ပရိယာဒိယတိ၊ တတာ ဧာ၀ိတမ္ပိ။ ဇာ၊၆၅။ ၁၉၈။ (၃) ယတာ ဝါ ဂေါပါလေန ဂေါဂဏော နီယတိ၊ ဝေ ဇရောယ မရဏသန္တိကံ ဥပနီ-ယတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၀။ ဣဒါနိ ကမ္မသာဓနဝသေန အတ္ထံ ဒဿေတုံ "ယတာ ဝါ"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၃။ ဥပနီယတိတိ ဥပသံဟရီယတိ၊ အယံ ဟိ ဇာတိယာ ဇရံ ဥပနီယတိ၊ ဇရောယ ဗ္ယာဓိ၊ ဗ္ယာဓိနာ မရဏံ၊ မရဏေန ပုန ဇာတိ၊ တေန ဝုတ္တံ "ဥပနီယတိ"တိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၀။ ဥပနီယတိတိ ဇရောမရဏ-ဝသေန ဥပနီယတိ ဟရီယတိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။၁၅။ ဥပသံဟရီယတိတိ သမ္ပါပီယတိ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။၁ ၂၇။

ဥပနီယန္တီ (ကြို)[ဥပ+နီ+ယ+အန္တီ] ဆောင်ကုန်၏။ ဥပနီယတိ-ကြည့်။

ဥပနီယမာန (တိ) [ဥပ+နီ+ယ+မာန] ဆောင်-ပို့ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-ဆက်ကပ်-အပ်သော။ ကောဌာဂါရာဒီသု ပဋိသာမနဝသေန မနုဿေဟိ ဥပနီယမာနံ ပုနပ္ပုနံ သာလိအာ-ဒိဝည် ရဋ္ဌ ဥပေတိ ဥပဂစ္ဆတိ။ ထေရဗု၊ ၂။ ၁၇၀။ ပဂ်ိတပဂ်ိတာနံ ဥပရူပရိ ဥပနီယ-မာနာနံ စီဝရာဒီနံ စတုန္နံ ပစ္စယာနံ လဘန-ဝသေန လာဘီ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ရ၁။ (-မ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၀။) ပါနီယမောဒကေသု ဥပနီယမာနေသု တဿ ပုရိသဿ ပုရတော ပါတုရဟောသိ။ ပေတ၊ ဋ္ဌ။၅။ သုတ္တာယ ဘိက္ခုနိယာ ဥပနီယမာနံ သဒ္ဓမ္မာမတရသံ အတ္ထနော သောတဋ္ဌလိ ပူရေတ္တာ ဩဒဟန္တိ၀။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၁၈။

ဥပနီယမာနသတ္ထာရ (ပု) [ဥပနီယမာန+ သတ္ထာရ] ပို့ဆောင်အပ်သော ပူဇော်သကာ။ တေဟိ ဥပနီယမာနသတ္ထာရဿ စ အတိနန္ဒနံ အနုမောဒနံ သမ္ဘဋ္ဌနဋ္ဌ ဝေဒိတမ္ပံ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂ ၂၃။

ဥပနီယရေ (ကြို)[ဥပ+နီ+ယ+အန္တီ] ဆောင်ကုန်၏။ ဥပနီယတိ-ကြည့်။

ဥပနီယသုတ္တ (နာ) [ဥပနီယ+သုတ္တ] အသက်တိုတောင်းလျှင် အားကိုးအားထားရာ မရှိသော သတ္တဝါတို့သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ပြု သင့်ကြောင်း နတ်သားတစ်ယောက် လျှောက်ထားရ၍ ယင်းသို့ဖြစ်နေသော တို သတ္တဝါတို့ သည် အလွန်ငြိမ်းချမ်းသော နိဗ္ဗာန်ကို တောင့်တပြီး ဝဋ်ဒုက္ခတည်းဟူသော လော်ကာမိသကို ပယ်စွန့်သင့်ကြောင်း မြတ်စွာဘုရား ပြန်လည် မိန့်ကြား ဟောကြား အပ်သောသုတ်။ သံယုတ္တ နိကာယ၊ သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-ဒေ၀တာသံယုတ်၊ ၁-၀ဂ်၊ ၃-သုတ်။ သံ၊၁။ ၂။ သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၀-၂၁။

ဥပနီလ (တိ) [ဥပ+နီလ] စိမ်းညိုသောအရောင် အသင်းရှိသော။ ဝေဠုရိယူပနီလာတိ ဝေဠု-ရိယေန ဥပနီလာ၊ တသ္မိ နာဂဘ၀နေ ဝေဠုရိ-ယမယာ ပသန္နသလိလာ နီလောဘာသာ အနေကဝဏ္ဏကမလုပ္ပလသဏ္ဌာနာ ပေါက္ခရဏီတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ၁၉။

ဥပနီဟာတုံ (ဗျ) [ဥပ+နီ+ဟရ+တုံ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းငှါ။ ထုတ်ဆောင်ပေးကမ်းခြင်းငှါ။ သော ကိသ္မိဉ္စိဒေ၀ ဓနကရဏီယေ သမုပ္ပန္နေ ဒုတ္ထရေယျ ဥပနီဟာတုံ ဓနံ ဝါ ဥပ္ပ ဝါ။ အံ၊၃။ ၂ ၉၁။ ဥပနီဟာတုန္တိ နီဟရိတ္တာ ဒါတုံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၀၀။

ဥပနေတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+နီ+တမ္ဗ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆောင်ယူ-အပ်သော၊ ထည့်သွင်း-ဖြည့်စွက်-ထိုက်သော၊ နှိုင်းယှဉ်အပ်-နှိုင်းယှဉ် ထိုက်-သော။ ဥပနေတမ္ဗဿ အဘာ၀တော သကလပရိပုဏ္ဏဘာ၀ေန ကေ၀လပရိပုဏ္ဏံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၉ ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ ၀၈။ ဣတိ၀ုတ်ဋ္ဌ။ ၂ ၅ ၂။ ဩပနေယျိကောတိ အတ္ထနော စိတ္တံ

ဥပနေတမ္ဘော။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၄၁။ ဥပနေတမ္ဘသ အဘာဝတောတိ ပကိုပိတမ္ဘသ ဝေါဒါနတ္ထသ အဝုတ္ထသ အဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃ ၂။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၃၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂၊၈၅။) ဗုဒ္ဓပ္ပမုခေါ သံဃော တေရဟိ သံဃေန နု ဥပနေတမ္ဘော။ မ၊ဌ၊၄ ၂ ၂ ၆။ (–မဇ္ဈိ၊၃။၄၁ ၂။)

ဥပနေတမ္ဘယုတ္ထက (တိ) [ဥပနေတမ္ဘ+ယုတ္ထက] ကပ်၍ဆောင်သင့်–အသုံးပြုသင့်–သည်အား သင့်လျော်သော၊ အသုံးပြုရန်သင့်လျော်သော။ ရှုကွေ့ ဆိန္ဒိတ္တာ ပုန နိဝတ္ထိတ္တာ ဝက်ရ ပဟာယ ကမ္မေ ဥပနေတမ္ဘယုတ္ထကမေဝ ဂဏှာတိ။ မ၊ ဌ၊၃။၁၁။

ဥပနေတမ္ဘဝစန (နဿ) [ဥပနေတမ္ဘ+ဝစန] ကပ်၍ ဆောင်–ထည့်သွင်း–ဖြည့်စွက်–ထိုက်သော စကား။ ပကိုပိတမ္ဘန္တိ အသမ္ဘုဏ္ဍတာယ ဥပနေတမ္ဘဝစနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၈၀။

ဥပနေတမ္ဘာဘာဝ (တိ) [ဥပနေတမ္ဘ+အဘာဝ] ကပ်၍ဆောင်–ထည့်သွင်း–ဖြည့်စွက်–ထိုက်သော စကား၏ မရှိခြင်း။ ဥပနေတမ္ဘာ–ဘာဝတော အတ္ထဗျဉ္ဇနေဟိ သမ္ဘန္ဒံ ပရိပုဏ္ဏံ တထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၄–၅။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၅၄။)

ဥပနေတိ (ကြိ) [ဥပ+နီ+အ+တိ] ဆောင်–အနီးသို့ဆောင်–သယ်ဆောင်–၏။ ဆက်ကပ်၏။ သေသက် ဥပနေတိ(ဝိ၊ ၂။၃ ၂ ၈)တိ ယဒတ္ထာယ ဒိနော၊ တံ စေတာပေတွာ အဝသေသံ အညသတ္ထာယ ဥပနေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။ (–ဝိ၊၁။၁၁ရ။ မ၊၁။၃ရ ၆။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၈၁။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၈၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၆ ၄။ သံ၊ဌ၊၃။၁ ၃။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၃ ၀။ သာမဂေရောပိ ဒမိအာဒီနိ အာဟရိတ္တာ ..... ဥပနေတိ။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၈၁။ အံ၊ဌ၊၃။ ၃ ၃။ ဥပနေန္တိ– အပ၊ ၂။ ၂ ၈ ၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၃ ၄ ၀။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၀ ၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၁ ရ။ မ၊ ဌ၊ ၄။ ၁ ၅ ၉။ ဝ ၁ ၀ ဥပနေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ ဣတ္ထာတိ ဝ ၁ ၁ ၂ ပ နာ ယ ဂ ၊ ။ သီ ၊ ဋီ ၊ သ စ် ၊ ၁ ။ ရ ၊ ။ ဥ ပ နေ ထ– ဝိ ၊ ဌ ၊ ၃ ။ ၂ ၄ ၆ ။ ဒီ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၁ ၃ ၅ ။ ဥ ပ ဂ ပ ေ ဋ ထ တ ိ ဥ ပ ရ ူ ပ ရ ိ ဂ ပ ေ ဋ ထ သ ံ ဝ ိ ဟ ေ ထ ၊ ဥ ပ နေ ထ ာ တ ိ အ တ ္ထ ာ ။ မ ၊ ဌ ၊ ၃ ။ ၃ ၅ ရ ။ ဥ ပ နေ မ– ဟ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၄ ၆ ရ ။ ဥ ပ နေ တ ု – မ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၈ ရ ။ သ ာ ရ တ္ထ ၊ ၃ ။ ၁ ၆ ၀ ။ ဥ ပ နေ န္တ ု – ဒီ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၆ ၂ ။ အ ဘ ိ ဌ ၊ ၂ ။ ၃ ၂ ၂ ။ ဥ ပ နေ ယ ိ – ဝ ိ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၁ ၃ ၄ ။ ဂ ၊ ။ ဌ ိ ၊ သ စ် ။ ၂ ၃ ၁ ။ ဥ ပ နေ ယ ု– မ ိ လ ိ န္ဒ ။ ၂ ၈ ၃ ။ မ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ၈ ။ သ ံ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၁ ၀ ။ ထ ေ ရ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၂ ၃ ၆ ။ ဥ ပ နေ ယ ု ။ –အ ဘ ိ ဌ ၊ ၁ ။ ၂ ၈ ၁ ။ ဥ ပ နေ သ ိ – မ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၈ ၂ ။ အ ဘ ိ ဌ ၊ ၁ ။ ၃ ၂ ၀ ။ ဝ ိ မ ာ နဌ ၊ ။ ၅ ၃ ။ ။ ၁ ၃ ။ ။ ( ) ( ) ( )

နေတာရော။ နေတ္ထိ၊ဌ။၁၈၃။

ဥပနေတု၂ (ကြို) [ဥပ+နီ+တု] အနီးသို့ ဆောင်စေသတည်း၊ ဆောင်ပို့စေသတည်း၊ ရောက်စေသတည်း။ ဥပနေတိ- ကြည့်။

ဥပနေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္တာ] အနီးသို့ဆောင်၍။ သတ္တာ စတုမဟာရာဇေတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပနေတ္တာ ပဋိဂ္ဂဟေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃၊၃၈၄။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ ၂၀၇-၌ မဟာရာဇေတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပနာ-မေတ္တာ-ဟုရှိ၏။ ဤ၌ဌလည်း အလျှံခံသော နေရာပြစ်၍ "ဥပနာမေတ္တာ" ဟု ရှိသင့်မည် ထင်သည်။) အထ ခေါ သော တန္ဓဝါယော ယထာဘတံ သုတ္တံ တန္ဒေ ဥပနေတ္တာ ..... တံ ဣတ္တိ တေဒဝေါစ။ ဝိ၊၁။၃၊၃၁။ ဥပနေတ္တာ သမိပေ ကတ္တာ ဘုဇ္ဈိတမ္ဘတော ဥပဘောဂေါ၊ သဝိညာဏကဝတ္ထု။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၀။

ဥပနေန္ဆ (တိ) [ဥပ+နီ+အန္ဆ။ ထိ၌ ဥပနေန္ဆိ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆက်ကပ်လှူဒါန်း-သော၊ သူ။ ဤဒီသံ ဥယာ ကိဉ္စိ ဒိဋ္ဌဆ္ဆိ ပုဗ္ဗော "နသုဏာမိ"တိ သောတမုပနေန္ဆော ဝါ၊ သောတ-ဒ္ဓါရေ ပုစ္ဆန္ဆာနံ စက္ခု ဥပနေန္ဆော ဝါ အညေ-နည် ပဋိစရတိတိ ဝေဒိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၅။ (-အဘိ၊ဌ။၃၊၁၆။ ဥဒါန၊ဌ။၃၃ ၂။ မဟာနိ၊ဌ။၃ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၃ ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ဖ၁။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဖ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဖ၅။) ဣမေ ဒွေ ပုဂ္ဂလာ သကဒေဟိ ပစ္ဆယေ ဥပနေန္ဆေန တပ္ပေတုံ န သက္ကာတိ ဒုတပ္ပယာ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၅၅။ အ၊ဋီ၊ ၂။၅ရ။ (-မဟာနိ၊ဌ။ ၂၉ ၂။) သယမေဝ အာဂန္တာ ဒိဗ္ဗဘောဇနာနိ ဥပနေန္ဆိယော။ ဥဒါန၊ဌ။၁ရ၈။ သေသကံ ဥပနေန္ဆိယာ (ကသိ။၃၁၀) တိ ယဒတ္ထာယ ဒိန္နော၊ တံ ဝေတာပေတ္တာ အဝ-သေသကံ အညဿတ္ထာယ ဥပနေန္ဆိယာ။ ကသိ၊ ဋီ၊သစ်၊၄ဖ၄။ ထူလဝါကေဟိ သဒ္ဓိံ အတိ-သုခုမသုတ္တံ ဥပနေန္ဆော ဝိယ။ မ၊ဌ၊ ၂။၉။ ဥပနေန္ဆော ဝိယာတိ ဃဋေန္ဆော ဝိယ၊ သော ဧဝ ဝါ ပါဌော။ ဝိမတိ၊ ၂။၄၈။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။ရ၁။ မ၊ဋီ၊ ၂။ရ၃။) ဥပသံဟရမာနာတိ ဥပနေန္ဆာ ဥပ္ပါဒေန္ဆာ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။ ဒုက္ခံ ဥပနေန္ဆိ ဝိယ တာ ဝေဒနာ အတိဘဝန္ဆိ ... နိရန္ဆရာ ဝိယ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၆၄။

ဥပနေထ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+ထ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-နားထောင်-ကြကုန်လော့။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေန္ဆိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အန္ဆိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေန္ဆိ (ထိ) [ဥပ+နီ+အန္ဆ+ဣတ္ထိဇောတဏှာ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆက်ကပ်လှူဒါန်းသော၊ သူမ။ ဥပနေန္ဆ-ကြည့်။

ဥပနေန္ဆု (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အန္ဆု] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကြစေကုန်သတည်း-လော။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေမ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+မ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကြကုန်၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေမိသ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနေမိသမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပနေမိသော နေမိသော သန္ဆစိတ္တော။ မဟာ။၁၁၄။ အပ၊ဌ၊ ၁။၁၄၃။

ဥပနေယျ(တိ) [ဥပ+နီ+ဏျ] (၁) ပို့ဆောင်တတ်သော (တရား)။ (၂) ကပ်၍ဆောင်-ပို့ဆောင်-ထိုက်သော(တရား)။ (၁) အထ ဝါ နိဗ္ဗာန် ဥပနေတိ အရိယပုဂ္ဂလန္ဆိ အရိယ-မဂ္ဂေါ ဥပနေယျော။ (၂) ဥပနေတဗ္ဗောတိ

ဥပနေယျော၊ ဥပနေယျောဝ ဩပနေယျိကောဟု ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂ရရ။ ဩပနေယျိက-လည်း-ကြည့်။သစ္စိကာတမ္ဘတံ ဥပနေတမ္ဘောတိ ဖလ-နိဗ္ဗာနမ္ဘော ဥပနေယျော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၁၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၆။ မဂ္ဂဉာဏေန ဥပနေတမ္ဘတ္တာ ဥပနေယျံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၂၈။

ဥပနေယျ[1] (ကြိ) ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ရောက်။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေယျ[2] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္တာ။ တ္တာကို ယပြု ဒွေဘော်လာ] ကပ်ဆောင်၍။ အမေ့ပီ ဝေံ ဥပနေယျာ (ဒီ၊၁။၁၀၀)တိ ဗြာဟ္မဏော ခေါ အမ္မဋ္ဌ ပေါက္ခရသာတိတိအာဒိနိ ဝတ္တာ ဝေံ ဥပနေတ္တာ ဥပနေတ္တာ ပဋိစ္ဆန္နံ ကာရဏံ အာဝိကတ္တာ သုဋ္ဌု ဒါသာဒိဘာဝံ အာရော-ပေတ္တာ အဝစ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄ရ။ ဝေံ ဥပနေတ္တာ ဥပနေတ္တာတိ တံ တံ ဒေါသံ ဥပနိယ ဥပနိယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ရ၈။

ဥပနေယျိ[1] (ကြိ) [ဥပ+နီ+ယျိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်ရောက်၏။ ပေးကမ်းကုန်ရောက်၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေဘီ (ကြိ) [ဥပ+နီ+ဏှိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ပြီ။ ပေးကမ်း-လှူဒါန်း-ဆက်ကပ်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသိ (ကြိ) [ဥပ+နီ+ဏှိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ပြီ။ ပေးကမ်း-လှူဒါန်း-ဆက်ကပ်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသုံ (ကြိ) [ဥပ+နီ+ဥံ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေဿတိ (ကြိ) [ဥပ+နီ+ဿတိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-လတ္တံ့။ ဥပ-နေတိ-ကြည့်။

ဥပနေတိ (ကြိ) [ဥပ+နီ+အ+တိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-လော့။ ဥပနေ-တိ-ကြည့်။

ဥပန္ဓ(တိ) [ဥပ+အန္ဓ။ဥပဂတော အန္ဓော အဿ ဥပန္ဓံ ယုဝတ္ထံ။ မောဂ်၊ပဠိကာ၊၅(ကတ္ထ)၊ဝေ-သုတ်အဖွင့်] နီးကပ်သောအဆုံးဝတ္ထုရှိသော၊ အဆုံးဝတ္ထုနှင့် နီးနီးကပ်ကပ်တည်ရှိသော (လဟုသရ)၊ (ဥပမာအားဖြင့် ဗုသ,ကုသ ဟူသောဗျဉ္ဇနန္ဓတေတ်တို့၌ သ-ဗျည်းဟူသော အဆုံးဝတ္ထုနှင့် နီးနီးကပ်ကပ်တည်ရှိသော ရှေ့ဖြစ်သော ဗု,ဥဟူသော လဟုသရတို့ကို ဥပန္ဓ ဟုခေါ်သည်။) လဟုဿုပန္ဓဿ။ လဟု-ဘူတဿ ဥပန္ဓဿ ယုဝတ္ထဿ ဩ ဟောန္ဒိ ယထာဂတမ်။ မောဂ်၊၅(ကတ္ထ)၊ဝေ-သုတ်ဝုတ္တိ။ အန္ဓဿ သမီပေ ပဝတ္တတိတိ ဥပန္ဓော၊ ဗျဉ္ဇန-နန္ဓတေတ္ထုံ ပုမ္ဗဿရော ဥပန္ဓောတိ ဝုစ္စတိ။ နိရုတ္တိဒီပနီ၊ အာချာတ်၊ ၆၄၀-သုတ်။ ဗာဝတ္ထု-ဝတ္ထုနန္ဓနဋ္ဌ လဟုပန္ဓာနတေတ္ထုံ။ ရူ၄၃၄-သုတ်။

ဥပန္ဓိက (တိ) [ဥပ+အန္ဓိက။ အန္ဓိကဘာဝံ ဥပဂတံ ဥပန္ဓိကံ။ ဓာန်၊ဋီ။ရ၀၆။ (ဥပါန္ဓိက-သံ)] နီးကပ်သည်၊ နီးကပ်သော၊ အနီး။ နိဝေ-သနဋ္ဌ မေ အာသိ၊ အသယှဿ ဥပန္ဓိကေ (ပေတ။၁၅၆)တိ အသယှဿ မဟာသေဋ္ဌနော ဂေဟဿ သမီပေ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၁၃။ ဥပန္ဓိကံ နေတိ(ဓာ၁။ ၂၉၃)တိ ဥပသန္ဓိကံ နေတိ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၊၄။၃၃၆။(-အပ၊၁။၁၆၁။ ဓာ၁။ရ၃ရ။ ဓာ၊ ၂။ ၂၀၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၁။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၅။၅၉။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၊၆။ ၂၆၄။)

ဥပန္ဓာသ (ပု) [ဥပ+နီ+အာသ+အ] ဥပညာသ နှင့် အနက်တူ၊ ၎င်းကြည့်။ ဥပန္ဓာသေ စ-သဒ္ဒေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉၅။

ဥပဝဇ္ဇ[2](ဗျ) ဒုတိယဘဝ၌၊ အခြားမဲ့ဘဝ၌။ တဿ ဒိဋ္ဌေ၀ ဓမ္မေ ဝိပါကံ ပဋိသံ၀ေဒေတိ

ဥပဝဇ္ဇ ဝါ အပရေ ဝါ ပရိယာယေ။ မ၊ ၃။၂၅ရ။ (–အံ၊၁။၁၃၃။) ဥပဝဇ္ဇာတိ ဝါ အနန္တရေ ဘဝေ ပဝတ္တော ဧကော နိပါတော၊ ယထာ "ပစ္စာ"တိ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၁၈၃။ (မ၊ ၃–ပါဠိတော်, အံ၊၁–ပါဠိတော်ရှေ့နောက်အသွား အလာတို့ကိုထောက်လျှင် "ဥပဝဇ္ဇ ဝါ= ဒုတိယ ဘဝ၌လည်းကောင်း"ဟု အနက်ပေးခြင်းက ပို၍ဆီလျော်သည်။ မဋ္ဌ၊၄။၁ရ–၌ ယံ ဥပဝဇ္ဇ-ဝေဒနီယံ၊ တဿ ဥပဝဇ္ဇိတ္တာ.....ဝိပါကံ ,ပဋိ-သံဝေဒေတိ–ဟုလည်းကောင်း, မဋ္ဌိ၊၃။၃ရ၀-၌ ဥပဝဇ္ဇိတ္တာတိ ဒုတိယေ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ-ဟုလည်းကောင်း ဖွင့်ကြသည်။ ယင်းအဖွင့် များကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်တို့သာ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။) ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ–လည်းကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇ၂(နာ) [ဥပ+ဝဒ+ဏျ] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၏) အနီးဌ–အခြားမဲ့ ဌ–ရောက်အပ်သော(ဘဝ၊ ဒုတိယဘဝ)။ (၁) ဥပဟတိတာ ဝိယာတိ ဥပဝဇ္ဇနဝသေန ပတိတာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ (တိ) (၂) ဒိဋ္ဌေ ဝေ ဥပဝဇ္ဇေ ဝါ အပရေ ဝါ ပရိယာယေ။ အံ၊ ၂။၃ဖ၃။ အံ၊၃။၄၉ရ။ (အံ၊ဋီ၊၃–အဖွင့်ဌ ဥပဝဇ္ဇ–ဟုရှိသည်။) ဥပဝဇ္ဇဿ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယံ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၀။ သုတ္တ-ပဒေသု ပန ဥပဝဇ္ဇေ ဝါ တိ ပါဠော ဒိဋ္ဌော၊ တဿ ဒိဋ္ဌဓမ္မဿ သမီပေ အနန္တရေ ပဋိ-တဗ္ဗော ဂန္ဓဗ္ဗောတိ ဥပဝဇ္ဇော၊ ဒုတိယော အတ္တဘာဝေါ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၁၃၃။ ဥပဝဇ္ဇ-ဝေဒနီယ–လည်းကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇ၃(ကြိ၀ိ) [ဥပ+ဝဒ+တ္ဝာ။ ရူနှာ။၃၉ဖ] ဖြစ်၍။ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ– ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+တိ] ရောက်-ကပ်ရောက်–လားရောက်–၏။(သဒ္ဒတ္ထ။) ဖြစ်၏။ ရ၏။ (အဓိပ္ပါယတ္ထ။) အညတရော ဘတ္တော ..... သုညံ ပြဟ္မဝိမာနံ ဥပဝဇ္ဇတိ။ ဒီ၊၁။၁၆။ နပ္ပဟာယ မုနီ ကာမေ၊ နေကတ္ထာမုပဝဇ္ဇတိ။ သံ၊၁။၄၆။ အဏ္ဏာနံ နာဂါနံ သဟမ္ပတိ ဥप-ဝဇ္ဇတိ။ သံ၊၂။၂၀၄။ ပြဟ္မကာယိကာနံ ဒေဝါနံ သဟမ္ပတိ ဥပဝဇ္ဇတိ။ အံ၊၁။၄၄၁။ ပဏ္ဍိတော ဥပဝဇ္ဇတိ။ ဣတိဝုတ်။၂၀၆။ ကာမေ အဟော်တွာ မုနီ စာနံ နဲ ဥပဝဇ္ဇတိ၊ နဲ ပဋိလဘတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။ သဟမ္ပတိ ,ဥပ-ဝဇ္ဇတိတိ သဟဘာဝံ အာပဇ္ဇတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၂။ သဟမ္ပတိ ဥပဝဇ္ဇတိတိ သဟဘာဝံ ဂစ္ဆတိ၊ ထတ္ထ နိဗ္ဗတ္တတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၂။ ဥပဝဇ္ဇတိတိ ပဋိသန္ဓိဝသေန ဥပဂစ္ဆတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၃၁။ ပဏ္ဍိတော သပ္ပညော ဥပဝဇ္ဇတိ ဥပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၅။ နဲ ဥပဝဇ္ဇတိတိ နဲ ဥပ္ပဇ္ဇတိ နဲ ပါပုဏာတိတိ အာဟ "နဲ ပဋိလဘတိ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၈။ (–ရူနှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။) ဥပဝဇ္ဇန္တိ– ဒီ၊၁။၁ရ။ ဒီ၊၂။၁၁ရ။ မ၊၁။၃၅၄။ ဣတိဝုတ်။၂၀၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၀၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ဖ၉။ ဥပဝဇ္ဇရေ– ဝိ၊၁။၁၁ဖ။ ဓမ္မ။၅ရ။ ဣတိဝုတ်။၂၂၄၊၂၅ဖ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၈။ ဥပဝဇ္ဇာမိ– ဝိ၊၂။၃ဖ၃။ ဒီ၊၂။၁ဖ၅ရ။ အံ၊၂။၄ဖ၅။ ဣတိဝုတ်။၂၀၅။ ကင်္ခ။၃၂၁။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၂။ ဥပဝဇ္ဇတု– ဝိ၊၂။၃ဖ၃။ ကင်္ခ။ ၃၂၁။ ဥပဝဇ္ဇေယ္ယ–ဝိ၊၁။၂၄။ ဒီ၊၁။၁၀၀။ မ၊ ၁။၃၅ရ။ အံ၊၁။၂၁၃။ ဣတိဝုတ်။၂၀၅။ နေတ္တိ။ ၁၁ဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆ဖ။ ဥပဝဇ္ဇေယ္ယာထ– ဒီ၊၂။ ၂၅ဖ။ ဥပဝဇ္ဇယ္ယာမ–သံ၊၂။၂၀၄။ ဥပဝဇ္ဇေထ –ဒီ၊၂။၂ရ။ ဥပဝဇ္ဇေယ္ယုံ–မ၊၁။၃၅ရ။ မဋ္ဌ၊၂။ ၂၃၃။ ဥပဝဇ္ဇထ (ဣတ္ထ–ကို ထပြု)–ဗုဒ္ဓ၀ံ။၃ဖ၀။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ္ဌ။၂ရ၁။ ဥပဝဇ္ဇိ–ဒီ၃။၁၃၀၊၁၄၃။ ဇာ၊ ၁။ဧ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။ဋ၀ရ။ ဥပဝဇ္ဇိသု–ဝိ၊ ၄။၃၁၁။ အံ၊၂။ဋ၆ဖ။ ဥပဝဇ္ဇိ–အပ၊၁။၃ရ၊ဖ၅။အပ၊ဋ္ဌ ၁။၂ဧရ။ အပ၊ဋ္ဌ၊။ဋ၄။ ဥပဝဇ္ဇထ (ဣ္ဏ ဝိဘတ်ကို ထ ပြု)–နေတ္တိ။၁၂၀။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၃၂။ ဥပဝဇ္ဇိမှ–အပ၊၂။၁ရ။ ဥပဝဇ္ဇိဿတိ–

မ၊၁။၁၀၆။ ဥပဝဇ္ဇိဿန္ဒီ- ဒီ၊၂။ ၁၁၆၊၂၅၆။ ဥပဝဇ္ဇိဿသိ- ဝိ၊၁။၉၀၊၉၃။ ဥပဝဇ္ဇိဿာမိ- ဝိ၊၁။၉၁။ ဇံ၊၃။၆၉။

ဥပဝဇ္ဇတု (ကြိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+တု] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ပါစေသတည်း။ ဖြစ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇထ[၁] (ကြိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ထ္ထ။ ဟိယ္ယတ္ထနိ ထ္ထ ကိုထပြု] ဖြစ်ပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇထ[၂] (ကြိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဏ္ဍ။ ဏ္ဍ ဝိဘတ်ကို ထပြု] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇန (နာ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယု] ဖြစ်ခြင်း၊ ရခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ဥပဝဇ္ဇနံ ဥပဝတ္ထိတိ အာဟ "ဒွေ ဥပဝတ္ထိယော ပဋိလာဘော စ နိဗ္ဗတ္ထိ စာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၇။ ဥပဝတ္ထိတိ ဥပဝဇ္ဇနံ၊ နိဗ္ဗတ္ထိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၇၀။ (-ဒီ၊ ဋီ၊၃။၂၄၂။) ဥပပါတေတိ ဥပဝဇ္ဇနေ၊ သမီပတ္ထေ စေတံ ဘုမ္မဝစနံ။ ... ဥပဝတ္ထိ ကွဏသာမဏ္ဍာ စာတိ ဝုတ္ထံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၅၆။

ဥပဝဇ္ဇနက[၁] (နာ) [ဥပဝဇ္ဇန+က] ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ (နာ) ဥပဝဇ္ဇနကဝသေန ဥပဝတ္ထိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၆။

ဥပဝဇ္ဇနက[၂] (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယု+ဏ္ဍု] ဖြစ်တတ်- ဖြစ်နိုင်-သော၊သူ(သတ္တဝါ။) ဣဒံ ဟိ နု ဇာယတိတိအာဒီသု ဣမသ္မိံ ဌာနေ ကောစိ ဇာယနကော ဝါ ဇီယနကော ဝါ မီယနကော ဝါ စဝနကော ဝါ ဥပဝဇ္ဇနကော ဝါ နတ္ထိတိ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၉။ အသိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁၆။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၄၁။)

ဥပဝဇ္ဇနကသတ္ထ (ပု) [ဥပဝဇ္ဇနက+သတ္ထ] (သဝသစ်ဌ) ဖြစ်တတ်-ဖြစ်နိုင်-သောသတ္တဝါ။ နတ္ထိ သတ္ထာ သြပပါတိကာတိ စဝိတ္ထာ ဥပဝဇ္ဇနကသတ္ထာ နာမ နတ္ထိတိ ဝဒတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၃၃။

ဥပဝဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+အန္တ] ကပ်ရောက်ဆဲ-ဖြစ်ဆဲ-ဖြစ်သော၊ ပဋိသန္ဓေနေဆဲဖြစ်သော၊ သူ။ အသညသတ္တံ ဥပဝဇ္ဇန္တာနံ တေသံ ရူပကွန္ဓော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၁။၃၁။ အသညသတ္တံ ဥပဝဇ္ဇန္တာနန္တိ အစိတ္တကပဋိသန္ဓိဝသေန အသညသတ္တဘဝံ ဥပဝဇ္ဇန္တာနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၀၁။ သမ္ဘဒ္ဒေ ဥပဝဇ္ဇန္တေ၊ ဒသသဟဿီ ကမ္ဘထ။ အပ၊၂။၄၄။

ဥပဝဇ္ဇန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+အန္တီ] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ကုန်၏၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+မာန] ကပ်ရောက်ဆဲ-ကပ်ရောက်ပြီးခါစ-ဖြစ်ဆဲ-ဖြစ်ပြီးခါစ-ပဋိသန္ဓေနေဆဲ-ဖြစ်သော၊သူ။ သော ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ.....သတ္ထေ ပဿတိ (ပဿာမိ) စဝမာနေ ဥပဝဇ္ဇမာနေ။ ဝိ၊၁။၅။ ဒီ၊၁။၇၈။ မ၊၁။၂၇။ ပဋိသံ၊၁၁၀။ စဝမာနေ ဥပဝဇ္ဇမာနေ တိ ဣတ္ထေ.....ယေ စ ဂဟိတပဋိသန္ဓိကာ သမ္ဘတိနိဗ္ဗတ္တာ ဝါ၊ တေ ဥပဝဇ္ဇမာနာတိ အမိ-ပ္ပေတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၄။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။

ဥပဝဇ္ဇရေ (ကြိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+အန္တီ] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ကုန်၏၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ (နာ) [ဥပဝဇ္ဇ+ဝေဒနီယ] အခြားမဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသော၊ အခြားမဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ ဖြစ်၍ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသော၊ အခြားမဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ အကျိုးခံစားရသော(ကံ)၊ ဥပဝဇ္ဇ

ဝေဒနီယက်။ (ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယဠ-အခြားမဲ့ သောကိုယ်၏အဖြစ်၌ ဖြစ်၍ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသောကံလည်းကောင်း။ ဝါ၊ နှစ်ခု မြောက်သောဘဝ၌ အကျိုးပေးခြင်း လက္ခဏာ ရှိသောကံလည်းကောင်း။ ဗားကရား သျှ။) ဇော (၇) ချက်ရှိရာတွင် အလွှမ်းခြင်း အစရှိသော ကုသိုလ်လုပ်ငန်းနှင့် သူတပါးအသက် သတ်ခြင်း အစရှိသော အကုသိုလ်လုပ်ငန်းများသည် ပထမဇော နှင့် အလယ်ဇောငါးချက်အခိုက်၌ ပြီးစီး ထမြောက် အောင်မြင်မှုမရှိသေး။ နောက်ဆုံး သတ္တမဇောအခိုက်ရောက်မှသာ အထွတ် အထိပ်ရောက်၍ ပြီးစီးထမြောက်အောင်မြင်၏။ ထို့ကြောင့် သတ္တမဇောစေတနာကို အတ္ထ သာဓိကာ-ဟုလည်းကောင်း, သန္ဓိဋ္ဌာပက စေတနာ-ဟုလည်းကောင်း ခေါ်၏။ ဤ၌ ထိုကုသိုလ် အကုသိုလ်လုပ်ငန်းများကို ပြီးစီး ထမြောက် အောင်မြင်စေသော ထိုသတ္တမ ဇောစေတနာကို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယက်ဟု ခေါ် သည်၊ ထို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယက်သည် ယခုပစ္စုပ္ပန် ဘဝ၏ အခြားမဲ့ တဆက်တည်းသော ဒုတိယ ဘဝရောက်မှ အကျိုးပေး၏။ ထိုဒုတိယဘဝ၏ နောက်ဆုံး စုတိစိတ်သို့ မရောက်မချင်း ဒုတိယဘဝတစ်ခုလုံးသည် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယက်၏ အကျိုးပေးရာ ဘဝနယ်ပယ်တည်း။ ထို ဒုတိယ ဘဝတစ်ခုလုံး ကုန်ဆုံးသာ ကုန်ဆုံး၍ အကျိုး မပေးလိုက်ရလျှင်ကား ထိုသတ္တမဇောစေတနာ တည်းဟူသော ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယက်သည် ပုပ် ဆွေးသောမျိုးစေ့ အပင်မပေါက်တော့သကဲ့သို့ အကျိုးပေးနိုင်သော အစွမ်းသတ္တိကုန်ဆုံး၍ လုံးဝအကျိုးမပေးတော့သော အချည်းနှီး အဟောသိကံအဖြစ်သို့ရောက်ရလေတော့၏။

သတ္တမဇောဟုသတ်မှတ်ရာ၌ အများအား ဖြင့် (၇) ကြိမ်စေသောကာမဇောတို့နှင့်သာ သက်ဆိုင်နေ၏။ သို့သော်တစ်ကြိမ်တည်းသာ (သို့)မဟုတ်) အကြိမ်ပေါင်းများစွာစေသော မဟဂ္ဂုတ်ဇောစေတနာများသည် မပျက်စီး မကွယ်ပျောက်ပဲ အကျိုးပေးတော့မည်ဖြစ်ပါက ဒုတိယဘဝ၌သာ အကျိုးပေးကြ၏။ ထို့ကြောင့် မဟဂ္ဂုတ်ဇောစေတနာ (မဟဂ္ဂုတ်ကံ) များ သည် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသာ ဖြစ်နိုင်၏။ ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ အကျိုးပေးရိုးမရှိသောကြောင့် ဒိဋ္ဌဓမ္မဝေဒနီယကံလည်း မဖြစ်နိုင်၊ တတိယ ဘဝစသည်၌လည်း အကျိုးပေးရိုးမရှိသော ကြောင့် အပရာပရိယာယဝေဒနီယကံလည်း မဖြစ်နိုင်၊ ထိုပြခဲ့သောအကြောင်းများကြောင့် ကုသိုလ်ဘက်၌ သမာပတ်ရှစ်ပါးတည်းဟူသော မဟဂ္ဂုတ်ကံကို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံစာရင်း၌သာ အဋ္ဌကထာတို့ထည့်သွင်းတော်မူကြ၏။ အကုသိုလ်ဘက်၌ကား အာနန္တရိယကံငါးမျိုးသည် ဒုတိယဘဝ၌ အကျိုးပေးရန် သေချာလှ၏။ ထို့ကြောင့် အာနန္တရိယကံငါးမျိုးကိုလည်း ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံစာရင်း၌သာ ထည့်သွင်းတော်မူကြ၏။

ဆက်လက်၍ ဆိုဖွယ်ရှိသေးသည်ကား ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံပေါင်းများစွာ ပြုလုပ် အားထုတ်ထားသောပုဂ္ဂိုလ်၌ ထိုပြုလုပ်ထားသမျှ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံအားလုံး အကျိုးပေးသည် မဟုတ်၊ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယက် တစ်ခုကသာ ပဋိသန္ဓေ အကျိုးပေး၍ ကျန်သော ဥပပဇ္ဇ ဝေဒနီယကံများ အကျိုးမပေးကြ၊ သမာပတ် ရှစ်ပါးလုံးရရှိထားသော စာနလာဘီပုဂ္ဂိုလ် သည်လည်း ထိုသမာပတ်ရှစ်ပါးလုံးကြောင့် ပြဟ္မာဘုံသို့ရောက်သည်မဟုတ်၊ သင့်လျော် သော သမာပတ်တစ်ပါးကြောင့်သာ ပြဟ္မာဘုံသို့ ရောက်၏။ ထို့အတူ အာနန္တရိယကံငါးပါးလုံး ကျူးလွန်ထားသောသူသည်လည်း အာနန္တရိယ ကံ တစ်ပါးကြောင့်သာ ငရဲသို့ရောက်ရ၏။ ထို့ ကြောင့် ကျန်သောသမာပတ်များနှင့် ကျန်သော

အာနန္ဒရိယက်တို့သည် အကျိုးမပေးတော့သော အဟောသိက်များ ဖြစ်ကြလေကုန်တော့၏။ ဤသို့ အဋ္ဌကထာများမိန့်ဆိုထော်မူကြသည်၊ ထိုက်များ အကျိုးပေးပုံနှင့် အဟောသိက်ဖြစ်ရပုံ ပြဆိုထားသော အဋ္ဌကထာ ဥပမာတစ်ခုကား–

သားမုဆိုးသည် သားကောင်ကိုမြင်ရ၍ လေးကြိုးကိုဆွဲတင်ကာ မြားဖြင့်ပစ်လိုက်သော အခါ သားကောင်ကိုမလွဲမချော်တည့်တည့်မှန်၍ လဲကျသွားစေနိုင်လျှင် အရေကိုဆုတ်၍ အသားကို အပိုင်းပိုင်းခုတ်ထစ်ကာ ထိုအသားဖြင့် သားမယားဝမ်းဝ၍ အားရကျေနပ်စေနိုင်ခြင်းအကျိုးကို ခံစားရ၏၊ ထိုမြားသည် သားကောင်ကိုမမှန်ဘဲ လွဲချော်သွားလျှင်ကား သားကောင်သည် ထိုနေရာကိုပြန်လှည့်၍ပင်မကြည့်တော့ဘဲ တဟုန်တိုးပြေးလေတော့၏၊ ထိုအခါန် ထိုနေရာမှာ ထိုသားကောင်ကို ရနိုင်ရန် မျှော်လင့်ချက်မရှိတော့ပြီ၊ ထို့ကြောင့် မုဆိုးမှာ ထိုသားကောင်၏ အသားဖြင့် သားမယားသဘောကျကျေနပ်နှစ်သက်စေနိုင်ခြင်းအကျိုးကို မခံစားရတော့ပေ၊ ထို့အတူပင် ထိုသမာပတ်နှင့် အာနန္ဒရိယက်စသော ဥပဇ္ဈေဒနီယက်တို့သည် ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၏ အခြားမဲ့ ဒုတိယဘဝ၌ မလွဲမချော် အကျိုးပေးရလျှင် အဟောသိက်မဖြစ်၊ အကယ်၍ သားကောင်မမှန်ဘဲ လွဲချော်သွားသကဲ့သို့ ဒုတိယဘဝ၌ အကျိုးမပေးရ၍ လွဲချော်သွားလျှင်ကား အဟောသိက်ဖြစ်၍ လုံးဝ အကျိုးမပေးတော့ချေ၊ ဤဥပမာ၌ သားကောင်ကို မှန်အောင်ပစ်နိုင်၍ သားမယားဝမ်းဝ သဘောကျစေခြင်းအကျိုးကို ခံစားရခြင်းနှင့် ဒုတိယဘဝ၌ ဥပဇ္ဈေဒနီယက်၏အကျိုးပေးခြင်းသည် တူညီ၏။ သားကောင်ကို မြားမမှန်ဘဲ လွဲချော်သွား၍ ထိုအကျိုးကို မခံစားရတော့ခြင်းနှင့် ဥပဇ္ဈေဒနီယက်၏ အကျိုးမပေးသော အဟောသိက်ဖြစ်ရခြင်းသည် တူညီ၏။ ဤနေရာ၌ ကျန်သောဥပဇ္ဈေဒနီယက်များ အကျိုးမပေးဟု အဋ္ဌကထာမိန့်ဆိုထားခြင်းသည် ပဋိသန္ဓေကျိုးမပေးသည်ကိုသာ ရည်ရွယ်၍ မိန့်ဆိုထားခြင်းဖြစ်၏။ ဥပဇ္ဈေဒနီယက်ပေါင်းများစွာတို့တွင် တစ်ခုသော ဥပဇ္ဈေဒနီယက်က ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးလိုက်လျှင် ကျန်သော ဥပဇ္ဈေဒနီယက်တို့သည် ထို ဒုတိယဘဝမကုန်မချင်း ပဝတ္တိအကျိုးကို ပေးနိုင်ခွင့်ရှိသည်သာဖြစ်ပြီး ထိုဒုတိယဘဝ ကုန်ဆုံးသည်တိုင်အောင် အကျိုးမပေးနိုင်မှသာ အဟောသိက်ဖြစ်ကြရသည်။

အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ သတ္တမဇော စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေအကျိုးကိုပေးပြီးမှသာ ပဝတ္တိအကျိုးကိုပေးသည်၊ ပဋိသန္ဓေအကျိုးမပေးဘဲ ပဝတ္တိအကျိုးပေးသည်ဟူ၍ မရှိနိုင်ဟု မိန့်ဆိုထား၏။ သို့သော် လူ့ဘဝတုန်းက ကုသိုလ် အကုသိုလ် အရောရောအနှောနှောပြုခဲ့ကြသောကြောင့် အခြားမဲ့ဒုတိယဘဝ၌ နေ့အခါ မကောင်းကျိုးဒုက္ခ ခံစားကြရ၍ ညအခါ၌မူ ကုသိုလ်က၏ကောင်းကျိုးသုခများ စံစားကြရသော (နေ့ခံညစ်) ဝေမာနိကပြိတ္တာများ၌လည်းကောင်း, လူ့ဘဝတုန်းကပြုခဲ့သော ကုသိုလ်ကောင်းမှုကြောင့် ပဝတ္တိအခါ ရောမနဂါးစည်စိမ်ကြီးကို စံစားကြရသော ဘူရိဒတ်နဂါးမင်းစသည်တို့၌လည်းကောင်း, ပဋိသန္ဓေအကျိုးကို မပေးလိုက်ကြရသော ဥပဇ္ဈေဒ–နီယကုသိုလ်က်တို့က ပဝတ္တိအကျိုး ပေးကြပုံကို ထောက်၍ ထိုဝိဘာဝိနီဋီကာစကား မသင့်ဟု မိန့်ဆိုထော်မူကြ၏။ ထို့ပြင် သတ္တမဇော စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေအကျိုးကို ပေးလိုက်နိုင်လျှင်ကား ဘဝအရာပတ်လုံး ပဝတ္တိအကျိုးကိုပေးသည်ဟု ထိုဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ အာစရိယ

ဝါဒ ပြဆိုထားပြန်၏။ သို့သော် ဘဝအရာကို မဆိုထားဘိ, တတိယဘဝသို့ ရောက်လျှင်ပင် ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်၏ အကျိုးပေးရာ ဘဝနယ် မဟုတ်တော့ချေ။ အပရာပရိယဝေဒနီယက်၏ နယ်ပယ်သာ ဖြစ်ဂလပြီ၊ ထိုက်တို့သည် မိမိတို့နှင့်သက်ဆိုင်သော ဘဝနယ်ပယ်၌သာ အကျိုးပေးခွင့်ရှိ၍ နယ်ပယ်ကူးပြောင်းခွင့်, နယ်ပယ်ရောယှက်ခွင့် မရှိဟု အဋ္ဌကထာ မိန့်ဆိုထားသောကြောင့် ထိုအာစရိယဝါဒ သည်လည်း အဋ္ဌကထာနှင့်ဆန့်ကျင်သည် ဟုမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်။ (အံ၊ဌ၊၂။၁၀၄။ အဘိ၊ ဌ၊၂။၄၃၄။ အဘိမဗ္ဗတ္ထ ဝိဘာဝိနီ။၁၇၁။ ပရမတ္ထ ဒီပနီဋီကာ။ ၂၁၆–ရ။ ပရမတ္ထသံခိပ်ဋီကာ၊ ဒု–၉၄၊၉၉။ သင်္ဂြိဟ်ဘာသာဋီကာ။ ၃၄၆–ရ။) ဤဒ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ်။ နေတ္ထိ။ဂ၂။ အတ္ထသာဓိကာ ပန သတ္တမဇဝနစေတနာ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယကမ္မံ နာမ၊ တံ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကံ ဒေတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၃၄။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၃၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ရ၆။ ပစ္စုပ္ပန္နဘဝတော အနန္တရံ ဝေဒိတဗ္ဗဖလံ ကမ္မံ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ်။ .....အတ္ထသာဓိကာတိ ဒါနာဒိပါဏာတိပါတာဒိ–အတ္ထသ နိပ္ဖါဒိကာ၊ ကာ ပနေသာတိ အာဟ "သတ္တမဇဝနစေတနာ"တိ။သာ ဟိ သန္ဓိဌာပ–ကစေတနာ ဝုတ္တနယေန ပဋိလဒ္ဓဝိသေသာ ပုရိမဇဝနစေတနာဟိ လဒ္ဓါသေဝနာ စ သမာနာ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကဒါယိနီ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယကမ္မံ နာမ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၅ရ။ အံ၊ ဌ၊၂။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။၃ရ။ ဥပဝဇ္ဇေ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဖလံ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ်။ နေတ္ထိ၊ဌ။၁၆ရ။ ဥပဝဇ္ဇေ ဖလံ ဝေဒေတီတိ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယာ။ နေတ္ထိ၊ဝိ။၁၅၀။ ဒိဋ္ဌမ္မေတော အနန္တရံ ဥပဝဇ္ဇိတ္တာ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဥပဝဇ္ဇ–ဝေဒနီယ်။ အဘိမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီ။၁ရ၀။ ဥပ–ပဇ္ဇိတ္တာတိ ဣမိနာ ဥပဝဇ္ဇာတိ ပဒသ တ္တာ–ပစ္စယန္တံ ဒဿေတိ။ ဝိဘာဝိနီ ယောဇနာ။ ၄၀၆။ ဒိဋ္ဌမ္မံ ဥပေစ္စ တသ အနန္တရေ ပဇ္ဇိတ္တာ ပါပုဏိတ္တာ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဖလံ တေဿာတိ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ်။ ဥပဝဇ္ဇေ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဖလံ တေဿာတိ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ်။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၁၆။ (–အဘိ၊က။၄၄၁။ မဇ္ဈ၊၃၊၂၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၁၄။ အံ၊ဌ၊၃။၃၄၀။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၃၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ရ၆။ မဏိမဏ္ဍ၊၂။၃၂။)

ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယကမ္မ (နာ) [ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ+ကမ္မ] ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇာမိ(ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+မိ] ကပ်ရောက်၏၊ လားရောက်၏၊ ဖြစ်၏၊ ပဋိသန္ဓေနေ၏။ ဥပဝဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+တ္ဝာ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ လားရောက်ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇိသု (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဥ] ကပ်ရောက်ကုန်ပြီ၊ လားရောက်ကုန်ပြီ၊ ဖြစ်ကုန်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဏ္ဍိ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ လားရောက်ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇိတု (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+တု] ကပ်ရောက်သော၊ လားရောက်သော၊ ဖြစ်သော၊ ပဋိသန္ဓေနေသော၊သူ။ ကာယသ ဘေဒါ.....သဂ္ဂံ လောကံ ဥပဝဇ္ဇိတာ။ ဒီ၊ဘ၊၁၃၆။

ဥပဝဇ္ဇိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+တ္တာ] ကပ်ရောက်၍၊ လားရောက်၍၊ ဖြစ်၍၊ ပဋိသန္ဓေနေ၍။ ဥပဝဇ္ဇိတ္တာ (မဇ္ဈ၊ဘ။၃၅၆)တိ တတ္ထ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၂။၃ရ။ (–မဇ္ဈ၊ ၄။ဘ၃ရ။ မဇ္ဈိ၊ဌ။ဌ၀ဝ။)

ဥပဝဇ္ဇိမှာ(ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+မှာ] ကပ်ရောက်

ကုန်ပြီ၊ လားရောက်ကုန်ပြီ၊ ဖြစ်ကုန်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ပြီ။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေသတိ(ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+သတိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ လားရောက်လတ္တံ့၊ ဖြစ်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေလတ္တံ့။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+သန္တိ] ကပ်ရောက်ကုန်လတ္တံ့၊ လားရောက်ကုန်လတ္တံ့၊ ဖြစ်ကုန်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေသသိ (ကြို)[ဥပ+ပဒ+ယ+သသိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ လားရောက်လတ္တံ့၊ ဖြစ်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေလတ္တံ့။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေသာမိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+သာမိ] ကပ်ရောက်အုံ့၊ လားရောက်အုံ့၊ ဖြစ်အုံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေအုံ့။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေထ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ထ] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျုံ] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေယျု (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျု] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေယျာထ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျာထ] ကပ်ရောက်ကုန်ရာ၏၊ လားရောက်ကုန်ရာ၏၊ ဖြစ်ကုန်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ရာ၏။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓွေယျာမ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျာမ] ကပ်ရောက်-လားရောက်-ဖြစ်ကုန်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ရာ၏။ ဥပဓွတိ-ကြည့်။

ဥပဓဏ (နာ) [ဥပ+ပတ+ယု] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်-ကျရောက်-လာခြင်း။ ဗာဟိရပစ္စယနိရပေက္ခတာယ ဝါ ဥပပတနေ သာရုကာရိနော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။

ဥပဓတိ(ပု) [ဥပ+ပတိ] သယောက်လင်၊ လင်မြောင်း၊ လင်ယော်။ အထောပပတိ ဇာရော-ထ။ ဓာန်။၂၄၀။

ဥပဓတိတ (တိ) [ဥပ+ပတ+တ] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်-ကျရောက်-လာသော၊သူ။ ဝေဂေန ဆာဝန္ဓာ ဥပပတိတာ ဝိယာတိ ဩပပါတိကာ။ ဒီ၊ဋ၊၃။၂၀၆။ ဥပ-ပတိတာ ဝိယာတိ ဥပပဇ္ဇနဝသေန ပတိတာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။အောက်ပုဒ်နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥပဓတိတ္တာ(ကြို၊ဝိ)[ဥပ+ပတ+တ္တာ] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်-ကျရောက်-လာ၍။ ဩပပါတိကာတိ ဥပပတိတ္တာ ဝိယ ဇာတာ။ သံ၊ဋ၊၂။၃၂၀။ ဥပပတိတ္တာ ဝိယာတိ ကုတောစိပိ အဝပတိတ္တာ ဝိယ နိဗ္ဗတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။

ဥပဓတ္ထိ (တိ) [ဥပ+ပဒ+တိ] (၁) အသင့်ယုတ္တိ၊ သင့်လျော်ညီမျှခြင်း၊ (အလျှော, အတင်း၊ အယုတ်, အလွန်မရှိသည်ဖြစ်၍) အလယ် အလတ်ကျကျ သင့်လျော်ညီမျှခြင်း။ (၂) (ထိုထိုဘဝ၌)- ကပ်ရောက်ခြင်း-လားရောက်ခြင်း-ဖြစ်ခြင်း-ရခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ (ဥပ-ပတ္တိ အရကောက်ရာ၌ ပဋိသန္ဓေကို ပဓာနထား၍ ဤအတ္ထဘောတစ်ခုလုံး အရကောက်ရ သော နေရာလည်း ရှိသည်၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း ဟူရာ၌ ကိုယ်ထင်ရှား ဘွားကနဲ ဖြစ်ခြင်း-ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေနေခြင်းလည်း ပါဝင်သည်။) (၃) (ထိုထိုဘဝ၌)-ကပ်ရောက်ကြောင်း-ဖြစ်ကြောင်း-ဖြစ်သောတရား (ပဋိသန္ဓေ ရှုပ်နာမ်

ခန္ဓာတရား)။(၄) အကြောင်း။ အဲလို၊ အဓိပ္ပါယ်။ (၁) ဥပဝတ္ထိတော ဣကွတိတိ ဥပေကွာ၊ သမံ ပဿတိ၊ အပက္ခပတိတာ ဟုတ္တာ ပဿတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၅၅။ ဥပဝတ္ထိတောတိ သမဝါဟိဘာဝေန ပတိရူပတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁၈၄။ ဥပဝတ္ထိတော ဣကွတိတိ ပညာယ သဟစရဏပရိစယေန ယထာ သမဝါဟိ-ဘာဝေါ ဟောတိ၊ ဧဝံ ယုတ္တိတော ပဿတိ။ ဝိမတိ၊၁။ရဝ။ ဟာပနဝမုနေသု ဗျာပါရံ အကတ္တာ ဥပဝတ္ထိတော ဣကွနဝသေန။ မူလ-ဋီ၊ ၂။၁ရ၄။ သော စ သမာဓိ ဝိရိယသမ္ဘော-ဇ္ဈင်္ဂေါ ဝိယ သမ္ပယုတ္တာနံ ဥိနာဓိကဘာဝ-ဗျာဝဋော အဟုတ္တာ တေသံ အနုနာနဓိက-ဘာဝေ မဇ္ဈတ္တာကာရပ္ပဝတ္တိတိ ဣမမတ္ထံ အာဟ "ဥပေကွနဝသေနာ"တိ အာဒိနာ။ တတ္ထ ဥပဝတ္ထိတော ဣကွနဒ္ဓိ ပဋိသဒ္ဓိနမာဟ။ အနုဋီ၊ ၂။ရ၃။ ဥပဝတ္ထိယံ ယုတ္တိယံ ဥပေကွာ။ ဓာန်၊ဋီ။ဝ၁၈၅။ ယုတ္တိယံ-ဥပဝတ္ထိတော ဣကွတိ။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ (-မူလဋီ၊ ၂။ ၁ရ၁။ အနုဋီ၊ ၂။ဝရ၀။ ရူ၊နှာ။ဝ၃၀-ဝ။) (၂) သဒ္ဓိ ခေါ ပန သာရိပုတ္တ ...ဥပဝတ္ထိယာ သုဒ္ဓိတိ။ မ၊ဝ။ဝ၁၆။ ဥပဝတ္ထိယာ သုဒ္ဓိတိ ဗဟုကံ ဥပဝဒ္ဓိတ္တာ သုဒ္ဓန္တိ ဝဒန္တိ။...ဥပဝဒ္ဓ-နကဝသေန ဥပဝတ္ထိ။ မ၊ဌ၊ဝ။၃၅၆။ ဥပ-တ္ထိယောတိ မနုဿေသု ဒေဝေသု စ နိဗ္ဗတ္ထိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၃ရ။ (-ဒီ၊၃။ ၂ဝ၄။ အံ၊၃။ရ၁။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀၄။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၉၉။ ဝ၀ဇ်ရ။၄၄။ သာရတ္ထ၊၁။၃၄၀။ ဝိမတိ၊ ၁။၆ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂ဝ၀။) စုတိ ယော ဝေဒိ သတ္ထာနံ၊ ဥပဝတ္ထိ စ သမ္ဘော။ ဓမ္ဘ။ရ၃။ သုတ္ထနိ။၃ရ၈။ ယော ဝေဒိတိ ယော သတ္ထာနံ သမ္ဘာကာရေန စုတိ စ ပဋိသန္ဓိ စ ပါကဋံ ကတ္တာ ဇာနာတိ။ ဓမ္ဘ၊ဌ၊ ၂။၄၅၀။ စုတိ စ ဥပဝတ္ထိ စ၊ ခဏေ တသ္မိ နိ ဝိဇ္ဇတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ဝ၄။ စုတိတိ မရဏံ၊ ဥပဝတ္ထိတိ ပဋိသန္ဓိ-ဂ္ဂဟဏံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၁ ၂ရ။ ကတိနံ ဟေတူနံ ပစ္စယာ ဥပဝတ္ထိ ဟောတိ။ ပဋိသံ။ ၂၆၆။ ဥပ-ပတ္ထိတိ ဥပဝဒ္ဓနံ၊ နိဗ္ဗတ္ထိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ ၂။ဝရ၀။ ထေရော ပန ယသ္မာ ယေဟိ အယံ ဥပဝတ္ထိ သာမံ အဒိဋ္ဌာ၊ တေ ဒုဿဒ္ဓါ-ပယာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဇ၆။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၀။ ဥပဝတ္ထိတိ ဇာတိ၊ ဥပဝတ္ထိသီသေန ဟိ တထာရူပံ အတ္ထဘာဝံ ဝဒတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ဇ၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃ ၂။ (-ဝိမတိ၊ဝ။ ၂ ၄ရ။) သောတာ-ပတ္တိမဂ္ဂံ ပဋိလာဘတ္ထာယ ဥပ္ပါဒံ ပဝတ္ထံ...နိဗ္ဗတ္ထိ ဥပဝတ္ထိ ဇာတိ ရေ မရဏံ။ ပဋိသံ။ ၆ ၂။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၀၃။ (-ပဋိသံ။ဝ ၂။) ဥပဝတ္ထိန္ဓိ သမာပန္နဿ ဝါ ဥပပန္နဿ ဝါတိ ဣဒ္ဓေ ဥပ-ပန္နဿာတိ ဝုတ္တဝိပါကပ္ပဝတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၆။ အနုဋီ၊ဝ။ဝ၀ဇ။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ဝ။ရရ်၂၄ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ဝ၆။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၃ရ၁။) (၃) တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဥပဝဒ္ဓတိ ဧတေနာတိ ဥပဝတ္ထိ၊ ဥပဝဒ္ဓနံ ဝါ ဥပဝတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၄၁၅။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဘဂဝါ အဗ္ဘတိတေ ကာလ-ကံတေ ဥပဝတ္ထိသု ဗျာကရောတိ။ ဒီ၊ ၂။ဝ၆ ၂။ (-မ၊ ၂။ဝ ၂ရ။) ဥပဝတ္ထိသူတိ ဥကဂတိပုညာနံ ဥပဝတ္ထိသု။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၀။ ဥပဝတ္ထိသူတိ နိဗ္ဗ-တ္ထိသု။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဝ၄။ (-မ၊ဌ၊ဝ။ဝ ၂ရ။ မ၊ဋီ၊ ဝ။ရ ၂။) ပုန ဂတိ ဝါ ဥပဝတ္ထိ ဝါ ပဋိသန္ဓိ ဝါ ဘဝံ ဝါ သံသာရံ ဝါ ဝဋ္ဋံ ဝါ နာသီသတိ။ မဟာနိ။၄၆။ ဥပဝတ္ထိ ဝါတိ နိဗ္ဗတ္ထိဝသေန စတုယောနိ ဝုတ္တာ။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၆၄။ ဥပဝတ္ထိ (-သံ၊ဝ။ဝ၆ရ)တိ ဒွေ ဥပဝတ္ထိယော ပဋိ-လာဘော စ နိဗ္ဗတ္ထိ စ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၂ရ။ ဥပဝဒ္ဓနံ ဥပဝတ္ထိတိ အာဟ "ဒွေ ဥပဝတ္ထိယော ပဋိလာဘော စ နိဗ္ဗတ္ထိ စာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃ရ။ (၄) ဥပဝတ္ထိ (ဝိဘာဝိနီ။ ၂ဝ၆)တိ ကာရဏံ၊ အဓိပ္ပါယောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဇ၊ ၂။ဝ၆။

ဥပဝတ္ထိကထာ (ထီ) [ဥပဝတ္ထိ+ကထာ] ပဋိသန္ဓေနှင့် စပ်သောစကားရပ်၊ ပဋိသန္ဓေ နေသည်နှင့်တပြိုင်နက် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်သည်ဟူသော ပရဝါဒီတို့ အယူဝါဒကို စီစစ်ပြဆိုရာ စကားရပ်။ အဘိဓမ္မ ဝိဘင်္ဂ၊ ကထာဝတ္ထုပါဠိ၊ ၄-ဝဂ်၊ (၃၄) ၂-ကထာ။ အဘိ၊ က။၂၀၃။ ဤဒါနိ ဥပဝတ္ထိကထာ နာမ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၃။

ဥပဝတ္ထိကွဏ (ပု) [ဥပဝတ္ထိ+ခဏ] ပဋိသန္ဓေခဏ၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်စေတသိက် ရုပ်အပေါင်း၏ ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်ကာလ။ ကာမဓာတုယာ ဥပဝတ္ထိကွဏော...ကဿစိ ကောဒဿယတ-နာနိ ပါတုဘဝန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၄၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။ တေသံ ဥပဝတ္ထိကွဏေ ကော ရူပကွန္ဓောဝ နိဗ္ဗတ္တတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၀၈။) ဥပဝတ္ထိကွဏေတိ ပဋိသန္ဓိကွဏေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။

ဥပဝတ္ထိကွဏသာမန္တ (တိ) [ဥပဝတ္ထိကွဏ+သာမန္တ] ပဋိသန္ဓေခဏ၏ အနီး။ ဥပဝဋ္ဋနကြည့်။

ဥပဝတ္ထိကွယ(နာ) [ဥပဝတ္ထိ+ခယ] ပဋိသန္ဓေ၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ ဥပဝတ္ထိကွယံ ပဋိသန္ဓိကွယံ။ ဗုဇ္ဈနီ။ ၂၁၄။

ဥပဝတ္ထိစိတ္တ (နာ) [ဥပဝတ္ထိ+စိတ္တ] ဘဝသစ်သို့ ကပ်ရှဖြစ်သော စိတ်၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်။ ယသ္မာ ဥပဝတ္ထိစိတ္တံ နာမ လောကိယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝရရ။

ဥပဝတ္ထိဒေဝ (ပု) [ဥပဝတ္ထိ+ဒေဝ] ဥပဝတ္ထိနတ်၊ နတ်ပြည် မြတ္တာ့ပြည်၌ ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေ နေသောအားဖြင့် ဖြစ်သောနတ်မြတ္တာအပေါင်း၊ (စာတုမဟာရာဇ်မှစ၍ အထက်ဖြစ်သော နတ်မြတ္တာများ။) ဥပဝတ္ထိဒေဝါ နာမ စာတုမဟာ-ရာဇိကော ဒေဝေ ဥပါဒါယ တဒုပရိ (တဒုတ္တရိ) ဒေဝါ။ အဘိ၊ဝိ။၄၃၃ရ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၅။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၀၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄ ၂။ ဥပဝတ္ထိဒေဝါတိ ဒေဝလောကေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပဝတ္ထိယာ ဒေဝါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀၁။

ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တ (နာ) [ဥပဝတ္ထိ+နိမိတ္တ] ဘဝသစ်၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေ နေခြင်း-၏ အကြောင်းဖြစ်သော အာရုံ (ကံ, ကမ္မနိမိတ်, ဂတိနိမိတ် အာရုံ)။ ဝေ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တံ ဥပဋ္ဌာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၄။ ဥပဝတ္ထိယာ ဥပ္ပဇ္ဇနဿ နိမိတ္တံ ကာရဏန္တိ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တံ၊ ကမ္မံ ကမ္မနိမိတ္တံ ဂတိနိမိတ္တဿ၊ အဌကထာယံ ပန ဂတိနိမိတ္ထ-ဝသေနေဝ ယောနော ဒဿိတာ။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၂၂၁။ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တပရိကပ္ပန-လည်းကြည့်။

ဥပဝတ္ထိမိတ္တဥပဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တ+ဥပဋ္ဌာန] ပဋိသန္ဓေ၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကံ ကမ္မနိမိတ် ဂတိနိမိတ်အာရုံတို့ ထင်ပေါ်လာခြင်း။ ဣတိ နေသံ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္ထ-ဥပဋ္ဌာနေန အပရိမုတ္တာ ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၄။

ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တပရိကပ္ပန(နာ) [ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တ+ပရိကပ္ပန] ပဋိသန္ဓေ၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကံ ကမ္မနိမိတ် ဂတိနိမိတ်အာရုံကို-အာရုံပြုခြင်း-ယုဉ်ဘက်ဝိတက်ဖြင့် ကြံစည်ခြင်း။ ဥပဝတ္ထိ-နိမိတ္တပရိကပ္ပနတော ဝိညာဏံ ပဋိသန္ဓိယံ အနေကပ္ပကာရံ နာမရူပံ အဘိနိဗ္ဗတ္တေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တန္တိ ကမ္မာဒိအာရ-မ္မဏမဟာ၊ ပရိကပ္ပနတောတိ အာရမ္မဏကရ-ဏတော သမ္မယုတ္တေန ဝါ ဝိတက္ကေန ဝိတက္က-နတော။ မူလဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၃။

ဥပဝတ္ထိနိဿိတ (တိ) [ဥပဝတ္ထိ+နိဿိတ] ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ခြင်းကို မှီသော။ တဒေဝ တေ ဥပဝတ္ထိနိဿိတာ။ ဗုဇ္ဈနီ။ ၅၃။

ဥပပတ္တိပစ္စယ (ပုဒ်နှ) [ဥပပတ္တိ+ပစ္စယ] ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော (သံယောဇဉ်)။ သြရမ္ဘာဂိယာနီတိ သြရံ ဘဝနကာနိ ကာမဘဝေ ဥပပတ္တိပစ္စယာနိ။ မ၊ ၆၊၂။၂၂။

ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ပဋိလာဘ] ပဋိသန္ဓေကိုရခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘိယ (တိ) [ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘ+ဏ္ဍယ] (အခြားမဲ့နောက်ဘဝ၌)-ပဋိသန္ဓေရခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော-ပဋိသန္ဓေတည်နေစေတတ်သော။ ဥပပတ္တိပဋိလာဘိ-ယာနိ သံယောဇနာနိ အပ္ပဟီနာနိ ဟောန္တိ။ အံ၊၁။၄၅၀။ ဥပပတ္တိပဋိလာဘိယာနီတိ ယေဟိ အနန္တရာ ဥပပတ္တိ ပဋိလဘတိ။ အံ၊၆။၂။၃၃၆။ ဥပပတ္တိပ္ပဋိလာဘံ သံဝတ္တနိကာနီတိ ဥပပတ္တိ-ပဋိလာဘိယာနိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၃။

ဥပပတ္တိပရိယန္တ (ပုဒ်နှ) [ဥပပတ္တိ+ပရိယန္တ] (သုဂတိ ဒုဂ္ဂတိဘဝတို့၌) ဖြစ်ခြင်း၏ အဆုံး။ ဥပပတ္တိပရိယန္တေ ဌိတောဝ၊ ပဋိသန္ဓိပရိယန္တေ ဌိတောဝ။ မဟာနိ။၁၇။ ဥပပတ္တိပရိယန္တေတိ သုဂတိဒုဂ္ဂတိသု နိဗ္ဗတ္တိယာ။ မဟာနိ၊ဋီ။၇၇။

ဥပပတ္တိဘယ (နှ) [ဥပပတ္တိ+ဘယ] ထိုထိုဘဝသစ်၌-ကပ်ရောက်ခြင်း-ကပ်ရောက်ကြောင်း ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတရား-ဟူသောဘေး။ မနောသ-ဠေတနာဟာရေ ဥပပတ္တိဘယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃၃၆။

ဥပပတ္တိဘဝ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဘဝ] ကံကြောင့် ဖြစ်သောရူပ်နာမ်ခန္ဓာဟူသောဘဝ၊ (ထို ဥပပတ္တိဘဝသည် ကာမဘဝ, ရူပဘဝ စသည် ဖြင့်ကိုးမျိုးရှိသည်။) တတ္ထ ကတမော ဥပပတ္တि-ဘဝေါ၊ ကာမဘဝေါ ရူပဘဝေါ ..... ပဠဝေါကာရဘဝေါ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ဥပပတ္တိ-ဘဝေါ။ အဘိ၊ဝိ။၁၄၃။ (-အဘိ၊ဓာ။၁၃။) ဥပပတ္တိယေဝ ဘဝေါ ဥပပတ္တိဘဝေါ။..... တဒေဝိနိဗ္ဗတ္တာ ခန္ဓာ ဥပပတ္တိဘဝေါ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၇-၅။ ဥပပတ္တိဘဝေါ ပန သခ်ေပတော ကမ္မာဘိနိဗ္ဗတ္တာ ခန္ဓာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၀၆။ (-မူလဋီ၊၂။၁၂-၃။ အနုဋီ၊၂။၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၀။)

ဥပပတ္တိမူလက (တိ) [ဥပပတ္တိ+မူလက] ကပ်ရှိ-ဖြစ်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဒိပနံ ဘယံ ဘယာနကံ ဥပပတ္တိမူလကေဟိ ဗျ-သနေဟိ အပရိမုတ္တတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁၅။

ဥပပတ္တိဝိညာဏ (နှ) [ဥပပတ္တိ+ဝိညာဏ] ပဋိသန္ဓေဝိညာဏ်။ အသညဘဝတော စုတာနံ ကာမဓာတုယာ ဥပပတ္တိဝိညာဏံ ဟောတိ ယော၀။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၃၃။

ဥပပတ္တိသမနန္တရ (ဗျ) [ဥပပတ္တိ+သမနန္တရ] ဖြစ်ပြီးသည်-ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေနေပြီးသည်-၏အခြားမဲ့ကာလနှင့် တပြိုင်နက်တည်း ကာလ၌။ အဝိဟာဗြဟ္မလောကသို့ ဥပပတ္တိသမ-နန္တရမေ၀ အရဟတ္တဖလဝိမုတ္တိယာ ဝိမုတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၆။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၅။)

ဥပပတ္တိသာဓနယုတ္တိ (ထီ) [ဥပပတ္တိသာဓန+ယုတ္တိ] သင့်မြတ်ခြင်း-လျော်ကန်ခြင်း-ကို ပြီးစေတတ်သော အကြောင်းယုတ္တိ။ ယုတ္တိတိ ဥပပတ္တိသာဓနယုတ္တိ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၅။ (-နေတ္တိ၊ဋီ။၂၄။)

ဥပပတ္တိဟေတု (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဟေတု] ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥာဒေ-ကစ္စော ဒါနံ ဒေန္တော ..... နဂတိဟေတု နဥပပတ္တိဟေတု နပဋိသန္ဓိဟေတု။ မဟာနိ။ ၃၃၄။

ဥပပတ္ထေသိယ (တိ) [(၁) ဥပပတ္တိ+သေ+ဏ္ဍ။ (၂) ဥပပတ္တိ+ဣသု+ဏ္ဍ] (၁) ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ရခြင်းကို ရှာမှီးတတ်သော။ (၂) ဥပပတ္တိ

ဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော။ (၁) ဥပပ-တ္တေသိယေန စိတ္တေန ဝုတ် ပဇ်ဟတိ။ (ဥပ-ပတ္တေသိယေန=ပဋိသန္ဓေကို ရှာသောကြောင့် ဖြစ်သော။သျှ။) အဘိ၊က။၂၀၄။ ဥပပတ္တေ-သိယနာတိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေန၊ တဋ္ဌိ ဥပပတ္တိ သေတိ ဂဝေသတိ၊ တသ္မာ ဥပပတ္တေသိယန္တိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ။ (၂) ဥပပတ္တေသိယေ ပဋ္ဌကွန္ဒေ အနိရုဒ္ဓေ ကိရိယာ ပဋ္ဌကွန္ဒာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိတိ အာမန္တာ။ အဘိ၊ကာ။၃ဝ၉။ ဥပတ္တေ-သိယေသု ပဋ္ဌသု ခန္ဓေသု အနိရုဒ္ဓေသူတိ အယဥ္ဥတ္တ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၉။ ဥပ-ပတ္တိဘဝဘာဝေန သေယာ ဣဋ္ဌတရတ္တာတိ ဥပ-ပတ္တေသိယာ ဝိပါကဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၁၂၉။ (-မူလဋီ၊၃။၉၃။)

ဥပပတ္တေသိယကိရိယ(တိ၊နာ) [ဥပပတ္တေသိယ+ကိရိယ] ဥပပတ္တိဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော ဝိပါက်ခန္ဓာနှင့် ကိရိယာခန္ဓာ။ (ကိုယ်အမူအရာ, နှုတ်အမူအရာကို ဖြစ်စေတတ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ဟူသော နာမ်ခန္ဓာလေးပါး, စိတ္တဇရူပ် ဟူသောရူပကွန္ဓာအားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး တို့ကို ကိရိယခန္ဓာဟုခေါ်သည်။) ဒုတိယပဋ္ဌေ ဗုဒ္ဓိမပစ္ဆိမဝသေန ဥပပတ္တေသိယကိရိယာဝသေန စ နာနတ္တံ သန္ဓာယ ပဋိဇာနာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၁၈-၉။

ဥပပတ္တေသိယခန္ဓ (ပု) [ဥပပတ္တေသိယ+ခန္ဓ] ဥပပတ္တိဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော ဝိပါက်ခန္ဓာ။ ဒသန္နန္တိ ဥပပတ္တေသိယခန္ဓာနဉ္စ ကိရိယခန္ဓာနဉ္စ ဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၉။

ဥပဝဒ (နာ) [ဥပ+ပဒ] (၁) (တွဲဘက် နာမ်အာချာတ်တို့၏) အနီးဌ ရွတ်ဆိုအပ်သောပုဒ်၊ အနီးပုဒ်၊ အရင်းဖြစ်သောပုဒ်၊ ပုဒ်၏အနီး။ (နန်းကျောင်းသျှနှင့် သပြေကန်သျှ။) (နာမ်အာချာတ်တို့၏ အနီးပုဒ်။) (တိ)(၂) အနီးပုဒ်ရှိသော။(၁) နာ အညေန ဥပပဒေန ဝိသေသိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ ၂၃၉။ ဥပပဒေနာတိ မူလဘူတ-ပဒေန။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၅၁။ တတ္ထိပရိတ္တပပဒ ဗျဉ္ဇနေ စ။ တသ္မာ အဝသဒ္ဒသ ဥပပဒ တိဌမာနသ္မ တသ္မာ ဩကာရသ္မ ဝိပရိတော ဟောတိ ဗျဉ္ဇနေ ပရေ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။ရ၉။ ဥပေါ့ဘာရိတံ ပဒံ ဥပပဒံ။ ရူ၊သုတ်။၄၆။ ဥပ-ပဒေ ဓာတုမယာနံ နိစ္စံ သမာသော။ နီတိ၊ သုတ္တ။၆၈၂။ (တိ)(၂) ဥပပဒေ ဘုဒ္ဓါသုဒ္ဓါနံ လောပေါ သန္ဓေပိ တသ္မိံ အညသ္မိံ ဝါ။ နီတိ၊ သုတ္တ။၁၉၀။

ဥပပဒတ္ထဝိသေသ (ပု) [ဥပပဒ+အတ္ထ+ ဝိသေသ] အနီးပုဒ်၏ အနက်ထူး။ ကာဒီနံ တေကာလိကတ္ထေပိ ဥပပဒတ္ထဝိသေသေန အတီတေယေဝါယမပ္ပစ္စယော ဟောတိ၏ ဒဋ္ဌမ်။ ရူ၊သုတ္တ။၅၆ရ။

ဥပပဒန္တ (ပုနာ) [ဥပပဒ+အန္တ] အနီးပုဒ်၏ အဆုံး။ နု နိဂ္ဂဟီတံ ပဒန္တေ သုတ္တေ ပဒန္တေတိ ဝစနတော ဥပပဒန္တေယေဝ နုကာ-ရာဂမော ဟောတီတိ ဒဋ္ဌမ်။ ရူ၊သုတ္တ။၅၆၅။

ဥပပဒသမာသ (ပု) [ဥပပဒ+သမာသ] အနီး ပုဒ်ဖြင့် တွဲစပ်အပ်သောသမာသ်၊ ဥပပဒ သမာသ်၊ နီစ္စသမာသ်။ (ကုမ္ဘံ ကာရော, အတ္ထတော ဇော, ဥရေန ဂေါ, ပါဒေန ပေါ-ဏ္ဍိသို့စသည်ဖြင့် ဝါကျအဖြစ်ဖြင့် မရှိနိုင်ပဲ ကုမ္ဘကာရော, အတ္ထဇော, ဥရဂေါ, ပါဒပေါ-စသည်ဖြင့် အမြဲတမ်း သမာသ်အဖြစ်ဖြင့်သာ ရှိနိုင်သော နီစ္စသမာသ် ကိတန္တသမာသ်တို့ကို ဥပပဒသမာသ်ပုဒ်ဟု ခေါ်သည်။ ဝုတ္တိယေ-ဝေါပပဒသမာသေ ကုမ္ဘကာရော သပါကော .....ဥရဂေါ ပါဒပေါ။ မောဂ်၊ဃ-ကတ္ထ၊ ၁ဝ-သုတ်။ ရူ၊ဒီ။၁၉၃။ ရူ၊ဋီ။၁၄ရ။) (ကစ္စည်း၊ ၅၂၄- "ဓာတုယာ ကမ္မာဒိမှိ ဏော" ဟူသော သုတ်နှင့် နီတိ၊သုတ္တ။ ၆၈၂-လည်း ကြည့်။)

ဥပပန္နံဝါသမနုဿရာ (ဗျ) [ဥပပန္န+သမနုဿရာ။ ဥပပန္နသမနုဿရာ-ဟုဆိုလိုလျက် နိဂ္ဂဟိတ်လာ၍ ဝါသဒ္ဒါနှင့်တကွ ဆိုထား၏။ ဝါသဒ္ဒါခြားသော်လည်း အနက်မခြားသောကြောင့် သမာသ်ဖြစ်သည်။ သဒ္ဒဿတ္ထရောပိ အတ္ထဿရာ-ဘာဝါ သမာသော ဟောတိတိ အာဟ နဝ-စိဝရလာဘေနာတိ ဝတ္ထမ္ဘေတိ။ ပါစိတ်ယော။ ၁၀၄။] ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း၏ ကောင်းစွာ အခြားမဲ့၍သော်လည်း။ သော ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာ အပွတ္တံ ဝါ ဝေမဇ္ဈံ အာယုပ္ပမာဏံ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနေတိ။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာတိ ဥပပန္နသမနုဿရာ ဝါ ဟုတ္တာ။ အဘိ၊ဋီ၊၃၊၄။ (မူလဋီ၊၃။၃ရ-၌ကား ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာ ကို ဝါကျဖွင့်သည်။)

ဥပပန္န(နာ) [ဥပ+ပဒ+တ။ "ဥပပန္နာသေ" ဟု ရှိရာ၌ကား-သေအကွရာ အပိုလာရ၏။ နီတိ၊ သုတ္တ။၁၁၀၂။ ဥပပန္နာသေတိ သေကာရာဂမ်ကတ္တာ နိဒ္ဒေသော၊ ဥပပန္နာဟ္ဂ္ဂစ္ဆေ၀ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂ရ။] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ ပဋိသန္ဓေ နေသောအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (က) (ပဋိသန္ဓေနေသောအားဖြင့်)-ကပ်ရောက်သော-လားရောက်သော-ဖြစ်သော၊ သူ (ပဋိသန္ဓေနေသော၊သူ)။ (ခ) ပြည့်စုံသော။ (ဂ) သင့်လျော်သော။ (၁) ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာတိ ဥပပန္နံ ဝါ ဧတေန ပုဂ္ဂလေန ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၃ရ။ (တိ)(၂)(က) အဝိဟံ ဥပပ-န္နာသေ။ သံ၊၁။၃၂။ အပါယံ ဒုဂ္ဂတိ ဝိနိပါတံ နိရယံ ဥပပန္နာ။ ဝိ၊၁။၆။ ဒီ၊၁။ရ။ ပဋိသံ။၁၁။ မဟာနိ။၂ရ၆။ နေတ္တိ။၈၅။ ဥပပန္နာတိ ဥပဂ-တာ၊ တတ္ထ အဘိနိဗ္ဗတ္တာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၃၆။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၃၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၅ရ။ မဟာနိ၊ဋီ။၃၃ရ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁ရ၄။ ဥပပန္နောတိ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏဝသေန ဥပဂတော။ ဥဒါန၊ဋီ။ ၂၆၆။ ဥပပန္နာ ပေတ္တဝိသယ(ပေတ။၁၄၀)နှင့် ပဋိသန္ဓိ၀သေန, ပေတလောကံ ဥပဂတာ။ ပေတ၊ဋီ။ရ၄။ ဥပပန္နဿာတိ ပဋိသန္ဓိ၀သေန ဥပပန္နဿ။ စူဠနိ၊ဋီ။ ၂၈။ (ခ) သုပ္ပတိတ္ထောတိ သုံ့ခရေဟိ တိတ္ထေဟိ ဥပပန္နော။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၁။ ဥပပန္နဖလ-လည်းကြည့်။ (ဂ) ဝိဿဇ္ဇနဒ္ဒယံ ဥပပန္နမေ၀ (မူလဋီ၊၃။၁၃ ၂) ယုတ္တမေ၀ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။၁၄၄။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပပန္နတရ (တိ) [ဥပပန္န+တရ] အထူးသဖြင့် -သာ၍-ပို၍-သင့်လျော်သော။ ဣမဿ အတ္ထဿ ကတမာနိ ဗျဉ္ဇနာနိ ဥပပန္နတရာနိ အလ္လီနတရာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ဧ၅။ ဥပပန္နတရာနိတိ ယုတ္တတရာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ဧ၁။

ဥပပန္နဖလ (တိ) [ဥပပန္န+ဖလ] ပြည့်စုံ-မျှား-သော အသီးရှိသော။ တတြဿ ရုက္ခော သမ္ပန္နဖလော စ ဥပပန္နဖလော စ။ မ၊ ၂ ၂ဧ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၅၀။ ဥပပန္နဖလန္တိ ဖလုပပန္နံ ဗဟုဖလံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁။ ဥပပန္နဖလောတိ ဗဟုဖလော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၃။ ဝိမတိ၊၁။ဧ၁။ ဝဇိရ။၅၆။

ဥပပန္နသမနုဿရာ (ဗျ) [ဥပပန္န+သမနုဿရာ] ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း၏ ကောင်းစွာ အခြားမဲ့၍။ ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခတ (နာ) [ဥပ+ပရိ+ဋ္ဌက္ခ+ယု] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်း။ အယံ ဣမဿ အတ္ထော၊ အယံ ဣမဿ အတ္ထော တိ ဥပပရိက္ခတတ္ထံ မုဟုတ္ထံ ထုကို ဟုတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၃၁။

ဥပပရိက္ခတိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဋ္ဌက္ခ+အ+တိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှု၏။ မြင်၏။ စူးစမ်း၏။ ဆင်ခြင်၏။ နှိုင်းချိန်၏။ သုံးသပ်၏။ ဣမေ ဒွေ အာနိသံသေ ပဿတိ ဒဏ္ဍတိ ဩမေကတိ နိဗ္ဗာယတိ ဥပပရိက္ခတိ။ မဟာနိ။၅၆။ ဓာတာနံ ဓမ္မာနံ အတ္ထံ ဥပပရိက္ခတိ။ မ၊ ၂။

၃၈၅။ အံ၊ ၂။၄၈၅။ ဥပဝရိကွတိတိ အတ္ထတော စ ကာရဏတော စ ဝိမံသတိ။ မ၊ဋ၊၃။ ၂၉၁။ **ဥပဝရိကွန္တိ**—တေသံ ဗျောနံ ပညာယ အတ္ထံ နဉပဝရိကွန္တိ။ မ၊၁။၁၈၆။ အတ္ထံ နဉပ-ရိကွန္တိတိ အတ္ထတ္ထံ ကာရဏတ္ထံ နပသန္တိ နပရိဂ္ဂဏ္ဏန္တိ။ မ၊ဋ၊ ၂။၁၃။ **ဥပဝရိကွထ**— မ၊ ၂။၁၀၆။ **ဥပဝရိကွာမိ**—သမန္တစက္ခုနာပိ ပဿာမိ ဒကွာမိ ဩလောကေမိ နိဗ္ဗာယာမိ ဥပဝရိကွာမိ။ မဟာနိ။၃၅။ ဥပဝရိကွာမိတိ သမန္တတော ဂ္ဂကွာမိ ပရိယေသာမိ။ မဟာနိ၊ ဋ။၁၃၆။ **ဥပဝရိကွေယျ**—ယောနိသော ဥပဝရိကွေယျာ(သံ၊ ၂။၁၁၄)တိ ကာရဏေန ဥပဝရိကွေယျ။ သံ၊ဋ၊ ၂။ ၂၉၄။ ကာရဏေန ဥပဝရိကွေယျာတိ ဉာဏေန ဝိမံသေယျ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၅၀။ တထာ တထာ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု ဥပဝရိကွေယျ။ မဟာ။ ၂၆၅။ ဂ္ဂတိဝုတ်။ ၂၅၈။ ဥပဝရိကွေယျာတိ ထုလေယျ တီရေယျ ပရိဂ္ဂဏေယျ ပရိစ္ဆိန္ဒေယျ။ မ၊ဋ၊၄။၁၉၀။ ဥပဝရိကွေယျာတိ ဝိမံသေယျ ပရိတုလေယျ သမ္မသေယျ ဝါ။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ။ ၂၈၃။ **ဥပဝ-ရိကွိ**— မာ တေ သံဃော ဥတ္ထရိ ဥပဝရိကွိ (သံ၊၁။၄၁၈) တိ မာ ဘိက္ခသံဃော အတိရေ-ကသြကာသေ တံ ဥပဝရိကွိ ..... မာ တံ သံဃော ဧဝံ အမညိတိ။ သံ၊ဋ၊ ၂။၁၆၃။

ဥပဝရိကွထ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+ထ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်လော့။ ဥပဝရိကွတိ-ကြည့်။

ဥပဝရိကွန္တိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+အန္တိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုကုန်၏။ စူးစမ်းဆင်ခြင်ကုန်၏။ ဥပဝရိကွတိ-ကြည့်။

ဥပဝရိကွန္ဓ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အန္ဓ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုသော-စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-သုံးသပ်သော၊သူ။ ယထာ ယထာသ ဥပဝရိကွတော ဗဟိဒ္ဓါ စသ ဝိညာဏံ အဝိက္ခိတ္တံ။ ဂ္ဂတိဝုတ်။ ၂၅၈။ (-မ၊၃။ ၂၆၅။) ယထာ ယထာသ ဥပဝရိကွတောတိ ယထာ ယထာ အသ ဘိက္ခုနော ဥပဝရိကွန္ဓသ။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ။ ၂၈၃။ တေသံ တေ ဗျော ပညာယ အတ္ထံ အနုပဝရိကွတံ နဉ နိဗ္ဗာနံ ခမန္တိ။ မ၊ ၁။၁၈၆။ အနုပဝရိကွတန္တိ အနုပဝရိကွန္ဓာနံ။ မ၊ဋ၊ ၂။၁၃။ (-ဝိ၊ဋ၊၁။၁ရ၀။ မ၊ဋ၊၁။၃၉၄။ အံ၊ ဋ၊ ၂။၁ ၂ ၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။ရ၅။)

ဥပဝရိကွမာန (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+မာန] စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-နှိုင်းချိန်သော၊သူ။ ဧတံ ဘယံ သန္ဓဝေ ပေကွမာနောတိ..... သြလော-ကယမာနော နိဗ္ဗာယမာနော ဥပဝရိကွမာနော။ စူဠနိ။ ၂ ၄ ၁။ ပရိဝိမံသမာနောတိ ဥပဝရိ-ကွမာနော။ သံ၊ဋ၊ ၂။ရ၁။ ဥပဝရိကွမာနောတိ ပဝတ္တိပဝတ္တိဟေတုံ, နိဝတ္တိနိဝတ္တိဟေတုံ စ ပရိတုလေန္တော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၉၀။ (-နေတ္တိ၊ဝိ။၁၁၉။)

ဥပဝရိကွသုတ္တ (နဝ) [ဥပဝရိကွ+သုတ္တ] ဥပ-ရိကွသုတ်၊ အပြင်အပ ဗဟိဒ္ဓဖြစ်သော ရူပါဒိစသည်တို့၌ ဝိပဿနာစိတ်ဝိညာဏ် ပျံ့လွင့်ပြေးသွားမှုမရှိအောင် ဂေါစရတ္တဖြစ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံလမ်းကြောင်းပေါ်၌သာ တဖြောင့်တည်းသွားနေအောင် သစ်ရတရား တို့ကို ရှုမှတ်သုံးသပ်ရန် တိုက်တွန်းစကား မိန့်ကြားဟောပြရာသုတ်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဂ္ဂတိဝုတ္တကပါဠိ၊ ၃-နိပါတ်၊ ၅-ဝဂ်၊ ၅-သုတ်။ ဂ္ဂတိဝုတ်။ ၂ ၅ ၈။

ဥပဝရိတ္ထာ (ထီ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+အာ] (အနိစ္စအစရှိသော ရှုမှတ်သုံးသပ်ဖွယ်အာရုံ တို့ကို)-ရှုမှတ်သုံးသပ်-စူးစမ်းဆင်ခြင်-တတ်သော-ကြောင်းဖြစ်သော-ခြင်းတည်းဟူသော-

သဘောတရား။ နှိုင်းချိန်ခြင်းသဘော(ပညာ)
ယာ တသ္မိ သမယေ ပညာ ပဇာနနာ.....
ဝေဘဗ္ဗာ စိန္တာ ဥပဝရိကွာ။ အဘိ၊ဝ။၂၀၊၂၂။
မဟာနိ။၃၄၄၊၅၉။ အဘိ၊ပု။၃၂၈။ ပဋိသံ။၃၃၄။
နေတ္တိ။၆၄။ အနိစ္စာဒီနိ ဥပဝရိကွတိတိ
ဥပဝရိကွာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။
၃၄၃။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၃၃၂။ ဥပဝရိကွကဝသေန
ဥပဝရိကွာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၅၃။ ဥပဝရိကွတိတိ
ပညာယုပေတ္တ, ဘုသံ ဝါ ပရိတော ဟ္ကတိ။
ပဋိသံ၊ဂ်။၃၀၀။

ဥပဝရိကွာကာရ (ပု) [ဥပဝရိကွာ+အာကာရ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော–အခြင်းအရာ–
သဘော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝရိကွာကာရဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥပဝရိကွာ–
ကာရ+ဒဿနတ္ထ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော
အခြင်းအရာကိုပြခြင်းအကျိုး။ ဂ်စ္စီ ဗဟူတိ–
အာဒိ တေသံ ဥပဝရိကွာကာရဒဿနတ္ထं ဝုတ္တं။
အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥပဝရိကွာမီ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+အ+မိ]
ထက်ဝန်းကျင်မှ–ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်
နှံ့စပ်အောင်–ကြည့်ရှု၏၊ မြင်၏၊ စူးစမ်း၏၊
ဆင်ခြင်၏၊ နှိုင်းချိန်၏။ ဥပဝရိကွတိ–ကြည့်။

ဥပဝရိကွီ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+ဏျိ]
ထက်ဝန်းကျင်မှ–ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်
နှံ့စပ်အောင်–ကြည့်ရှုပြီ၊ ထင်မြင်ပြီ၊ စူးစမ်း
ဆင်ခြင်ပြီ၊ ယူဆပြီ။ ဥပဝရိကွတိ–ကြည့်။

ဥပဝရိကွိတ(တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တ] စူးစမ်း–
ရှာဖွေ–အပ်သော။ သုဒ္ဓ သမနေသိတောတိ
သမ္မဒေဝ ဥပဝရိကွိတောဝ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၃ဝ။

ဥပဝရိကွိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တမ္ဘ]
အသင့်အားဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်ရှုအပ်သော၊
စူးစမ်းဆင်ခြင်အပ်သော၊သူ။ တေန ဘိက္ခဝေ
ဘိက္ခုနာ တေသံ ဝိတက္ကာနံ အာဒီနဝေါ ဥပဝ–
ရိကွိတမ္ဘော။ မ၊ဝ။၁၆၈။ ဟ္ကလော ဥပဝရိကွိ–
တမ္ဘော။ မ၊ဝ။၂၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၀။ တေ ဒုဝိဓာ
ဥပဝရိကွိတမ္ဘာ။ နေတ္တိ။၉၄။ ဥပဝရိကွိတမ္ဘာတိ
ဥပဝတ္ထိတော ပရိတော ဟ္ကကွိတမ္ဘာ။ နေတ္တိ၊
ဋ္ဌ။၁၉၈။ ဥပဝရိကွိတမ္ဘာ အာလောစိတမ္ဘာ။
နေတ္တိ၊ဝိ။၂၆၃။

ဥပဝရိကွိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တုံ] စူးစမ်း
ဆင်ခြင်ခြင်းငှါ။ အတ္ထနော ပညာဗလေန
ဥပဝရိကွိတုံ နိ သက္ကောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၄။

ဥပဝရိကွိတု (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တု] စူးစမ်း
ဆင်ခြင်သော၊သူ။ အတ္ထနော ဥပဝရိကွိတာ–ကြည့်။

ဥပဝရိကွိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တ္တာ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်၍။ ဥပဝရိကွိတ္တာ ဇာနိဿာမာတိ
ပဝါရေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၆၁။ ကေဒိဝသံ
အတ္ထနော ပညာယ ဥပဝရိကွိတ္တာ.....တံ ဌာနံ
ရမဏီယံ အကာသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၈။ (–ပေတ၊
ဋ္ဌ။၅၆။)

ဥပဝရိကွိယတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+
ယ+တေ] စူးစမ်းဆင်ခြင်အပ်၏။ သာဓုဇ
ဥပဝရိကွိယတိ။ ပေဋကော။ ၂၁၉။

ဥပဝရိကွီ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+ဏီ] စူးစမ်း
ဆင်ခြင်တတ်သော၊သူ။ သတ္တဋ္ဌာနကုသလော
ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု တိဝိဓူပဝရိကွီ ဟ္ကမသ္မိ
ဓမ္မဝိနယေ။ သံ၊၂။၅၀။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၅။ သံ၊
ဋီ၊၂။၂၂၆။)

ဥပဝရိကွေယျ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+အ+ယျ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်ရာ၏၊ နှိုင်းချိန်ရာ၏၊ ထုံးသပ်
ရာ၏။ ဥပဝရိကွတိ–ကြည့်။

ဥပဝါတ (ပု) [ဥပ+ပတ+ဏ] (ဘဝဟောင်းမှ
ဘဝသစ်သို့) ကပ်ရောက်ဖြစ်ပေါ်လာသော
တရား၊ ပဋိသန္ဓေ(မုချတ္ထ၊) ပဋိသန္ဓေ၏အနီး။

(သမိုဗျူဟစာ။) စုတူပဓါတဉာဏယာတိ စုတိ-ယာ စ ဥပဓါတေ စ ဉာဏယ၊ ယေန ဉာဏေန သတ္တာနံ စုတိ စ ဥပဓါတော စ ဉာယတိ၊ တဒတ္ထန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၆။ ဥပ-ဓါတေတိ ဥပဓေ့ဇနေ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၅၆။ ဥပဓေ့ဇနဝသေန ဥပဓါတော။ သံ၊ ဌ၊၃။၁၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၆။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၁၄၂။) ဥပဓါတေ စာတိ ဥပဓတ္ထိယာ စ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။၂၂၄။

ဥပဓါတိက (တိ) [ဥပဓါတ+ဣက] ဥပဓါတ် ပဋိသန္ဓေနေသော သတ္တဝါ၊ ပဋိသန္ဓေခဏ၌ ပင် ပြည့်စုံသောခန္ဓာကိုယ်ဖြင့် ဘဝသစ်၌ အထင်အရှား(ဘွားကနဲ) ဖြစ်သော သတ္တဝါ။ သံသေဒဇူပဓါတိကာ ပဋိသန္ဓိစိတ္တတော ပရတော ဘူတာ နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၅၂-၃။

ဥပဓါဒယတိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ဏယ+တိ] ပြီး စီးစေ၏၊ ပြည့်စုံစေ၏။ ကမ္မုနာ ဥပဓါဒယီ (ဇာ၊၂။၈၆)တိ ယံ သော အဝစ၊ တံ ကရောန္တော ကာယကမ္မေန သမ္ပါဒေတိ။ ဇာ၊ ဌ၊၅။၃၆၉။

ဥပဓါဒယိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ဏယ+ဏျိ] ပြီး စီး-ပြည့်စုံ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓါဒိတ (တိ) [ဥပ+ပဒ+ဏေ+တ] ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြီးစီးစေအပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ တဋ္ဌ သီလေန သညုတ္တံ၊ ခန္ဓိယာ ဥပဓါဒိတံ။ ဇာ၊၁။၆၆။ အဓိဝါသနခန္ဓိယာ ဥပေတံ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။

ဥပဓါရမိ (တိ) [ဥပ+ပါရမိ] ဥပဓါရမီမည်သော ကုသိုလ်တရား။ သားမယားနှင့် ရွှေငွေစသော ပစ္စည်းဥစ္စာကို လှူဒါန်းခြင်းတည်းဟူသော ရိုးရိုးပါရမီထက် လွန်ကဲမြင့်မြတ်သော ပါရမီ ကုသိုလ်တရား။ မိမိ၏ မျက်စိ နား နှာ အင်္ဂါ ခြေလက်တို့ကို စွန့်လွှတ်လှူဒါန်းခြင်းဟူသော ဥပဓါရမီကုသိုလ်တရား။ ဒသပါရမီ တယာ ဓိရ၊ ကိဒိသီ လောကနာထက၊ ကထံ ဥप-ပါရမီ ပုဏ္ဏာ၊ ပရမတ္ထပါရမီ ကထံ။ ဗုဒ္ဓံ၊ဌ၊၀၆။ တတ္ထ ဒါနပါရမီယံ တာဝ ဗာဟိရဘဏ္ဍ-ပရိစ္စာဂေါ ပါရမီ နာမ၊ အင်္ဂပရိစ္စဂေါ ဥပဓါရမီ နာမ၊ ဇီဝိတပရိစ္စဂေါ ပရမတ္ထပါရမီ နာမ။ ဗုဒ္ဓံ၊ဌ။၈၀။ (-အံ၊ဌ၊၃။၂၀၈။ ဗုဒ္ဓံ၊ဌ။၁၃၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၂၀။)

ဥပဓိဌက (နဝ) [ဥပ+ဓိဌ+ဏ္ဍ။(ဥပဓိဌက-သံ)] ပူးကပ်နှိပ်စက်ထက်သောကံ၊ ဥပဓိဌကကံ။

(ဥပဓိဌကကံသည် ကုသိုလ်ဥပဓိဌကကံ, အကုသိုလ်ဥပဓိဌကကံဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ထိုနှစ်မျိုးလုံးပင် (၁) အခြားသောကံကိုလည်း နှိပ်စက်၏။ (၂) ထိုကံ၏အကျိုးဝိပါက် ခန္ဓာအစဉ်ကိုလည်း နှိပ်စက်၏။ (၁) အခြားသောကံကို နှိပ်စက်ပုံမှာ ကုသိုလ်ကံက အကျိုးပေးမည်ပြုသောအခါ အကုသိုလ်ကံသည် ဥပဓိဌကကံအဖြစ်ဖြင့်ရပ်တည်၍ ထိုကုသိုလ်ကံကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင်, အင်အားချိန့်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက် ဖျက်သီး၏။ အကုသိုလ်ကံက အကျိုးပေးမည်ပြုသောအခါလည်း ကုသိုလ်ကံသည် ဥပဓိဌကကံအဖြစ်ဖြင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ရန်သူပမာ ထွက်ပေါ်လာကာ ထိုအကုသိုလ်ကံကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင်, အင်အားချိန့်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက် ဖျက်သီး၏။

ကုသိုလ်ကံပြစဉ်အခါတုံးက အလွန်အားကောင်းသောကုသိုလ်ကံဖြစ်၍ အထက်အထက် သုဂတိဘုံတို့၌ အကျိုးပေးနိုင်လောက်အောင် စွမ်းအားသတ္တိရှိစေကာမူ အကုသိုလ် ဥပဓိဌကကံ၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရပါက ထို

စွမ်းအားများ လျှော့ပါးချိန်၌ အောက်အောက် သုဂတိဘုံတို့၌သာ အကျိုးပေးနိုင်တော့၏။ ထို့အတူ ဘုန်းတန်းခိုးရှိန်ဝါ ကြီးမားစေနိုင်သော စွမ်းအားသတ္တိများလည်းဆုတ်ယုတ်ပျက်ပြား၍ တန်ခိုးအရှိန်မှေးမှိန်နည်းပါး အညံ့စားပုဂ္ဂိုလ် ဘဝအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။ မြင့်မြတ်သော အမျိုးဌ ဖြစ်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအား, အသက်ရှည်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအား, ဥစ္စာဓနကြွယ်ဝချမ်းသာစေနိုင်သော ကံစွမ်းအားများ လည်း လျှော့ပါးဆုတ်ယုတ်၍ အမျိုးဇာတ်ယုတ်နိမ့်သူ, အသက်တိုသူ, ဥစ္စာဓနမဲ့ပြာကျသူ, လူဆင်းရဲဘဝအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။ ယောက်ျားဖြစ်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအားများ လည်း ပျက်ပြားဆုတ်ယုတ်၍ မိန်းမဘဝ, နပုံးပဏ္ဍုတ်ဘဝတို့သာ ပို့ဆောင်နိုင်တော့၏။ ရုပ်အဆင်းလှပစေနိုင်သောကံစွမ်းအား, မျက်စိနားနှာအင်္ဂါခြေလက်အပြည့်အစုံ ဖန်တီးပေးနိုင်သောကံစွမ်းအားများလည်း လျှော့ပါးဆုတ်ယုတ်၍ အရုပ်ဆိုး အကျည်းတန်သူ, မျက်စိကန်း နားထိုင်း ခြေကျိုး လက်ပြတ် ခြေခွင်လက်ကောက် မသန်စွမ်း မစုံလင် အသွင်သဏ္ဌာန် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးသော လူ့အနွှဲအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။

ထို့အပြင်အကုသိုလ်ကံပြုစဉ်အခါတုန်းက အလွန်အားကောင်းသောအာနန္တရိယကံကြီးဖြစ်၍ မဟာအဝီစိငရဲသို့ပင် ပစ်ချနိုင်လောက်အောင် စွမ်းအားသတ္တိရှိနေစေကာမူ ကုသိုလ် ဥပဝိဋ္ဌကက်၏ ဟန့်တားနှောင့်ယှက်နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရပါက ထိုစွမ်းအားများ လျှော့ပါးချိန်၌ သွားသည့်အတွက် မဟာအဝီစိငရဲသို့ မပို့ဆောင်နိုင်တော့ဘဲ ထိုမဟာအဝီစိထက် အလွန်သက်သာသော ဥဿဒဝေဒယ်နှင့် ပြိတ္တာဘဝစသည်သို့သာ ပို့ဆောင်နိုင်တော့၏။ ဤနေရာ၌ ဝတ္ထုသာဓက နှစ်ခုလောက်မျှ အကျဉ်းချုပ်ပြရသော်

အဇာတသတ်မင်းသည် မိမိ၏ခမည်းတော်ဖြစ်သော ဗိမ္ဗိသာရမည်သော သောတာပန်ဘုရင်မင်းကြီးကို ထီးနန်းချ၍သတ်ဖြတ်လိုက်ခြင်းအားဖြင့် ရောမဝိတုဃာတကကံကြီးကို ကျူးလွန်ထား၏။ ထိုပိတုဃာတကကံကြီးသည် အဇာတသတ်မင်းကို မဟာအဝီစိငရဲသို့ ပစ်ချနိုင်လောက်သော စွမ်းအားသတ္တိ အပြည့်အဝရှိ၏။ သို့သော် နောင်သောအခါ ထိုအဇာတသတ်မင်းသည် မြတ်စွာဘုရားထံမှောက် သွားရောက်၍ သာမညဖလသုတ်တရားတော်ကို နာယူခြင်း, ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်သည်းကပ်ခြင်းတည်း ဟူသော ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ကြိုးစားအားထုတ်ပြုလုပ်၏။ ထိုကုသိုလ်တို့သည် ခမည်းတော်သတ်မှု ပိတုဃာတကကံကြီးကို အင်အားချိန်ခွင်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက် နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးလိုက်သောကြောင့် ထိုအဇာတသတ်မင်းမှာ မဟာအဝီစိငရဲသို့ မကျရောက်တော့ဘဲ ထို့ထက်များစွာသက်သာသော လောဟကုမ္ဘီငရဲသို့သာ လားရောက်ရတော့၏။

ထို့အပြင် ရာဇဂြိုဟ်မြို့၌ နှစ်ပေါင်းငါးဆယ်တိတိ အကျဉ်းသွားသူဦးစားပြုတို့ကို သတ်ဖြတ်မှု အကုသိုလ်အလုပ်ဖြင့် ဘုရင့်အမှုတော်ကိုထမ်းရွက်သော ဝါတကာဌကမည်သော လူသတ်သွားကြီးသည် သေမည့်နေ့၌ အရှင်သာရိပုတ္တာထေရ်မြတ်ကြီးအား ဆွမ်းကပ်ပြီးလျှင် အနုလောမိကခန္ဓိမည်သော ဝိပဿနာဉာဏ်ဆိုက်ရောက်အောင် ထေရ်ရှင်မြတ်ကြီး၏ တရားတော်ကို နာယူလိုက်ရ၏။ ထို့ဆွမ်းဒါန ကုသိုလ်, ဓမ္မသဝနကုသိုလ်နှင့် ဝိပဿနာကုသိုလ်တို့သည် အလွန်အားကောင်းသော ဥပဝိဋ္ဌကက် အဖြစ်ဖြင့် ရပ်တည်ကာ ယခင်နှစ်ပေါင်းငါးဆယ်တိတိ လူသတ်ခဲ့မှု ပါကာ-

တိပါတ အကုသိုလ်တို့ကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင် ပိတ်ပင်တားဆီးရ၍ ထိုဝါတကာဋ္ဌက မည်သော လူသတ်သွားကြီးကို တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ပို့ဆောင်လေတော့၏။ ဤသို့အားဖြင့် အညွှန့်တလူလူထွက်၍ တိုးတက်စည်ပင်နေသော သစ်ပင်သည် ဓားဖြင့်အခုတ်ခံရပါက မတိုးတက် မစည်ပင်နိုင်သကဲ့သို့ ထို့အတူ အကျိုးပေးမည့် ကုသိုလ်ကံသည် ဆန့်ကျင်ဘက်အကုသိုလ် ဥပဝိဋ္ဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရ၍လည်းကောင်း, အကျိုးပေးမည့်အကုသိုလ်ကံသည် ရန်သူကုသိုလ် ဥပဝိဋ္ဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရ၍လည်းကောင်း အကျိုးမပေးနိုင်ဘဲ ရှိရလေတော့သည်။ ဤတိုင်အောင်မှာ ဥပဝိဋ္ဌကက်က အခြားသောက်ကို ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံဖြစ်၏။

(၂) အခြားသောက်၏ ပဋိသန္ဓေပဝတ္တိ အကျိုးဝိပါက်ခန္ဓာအစဉ်ဖြစ်သော ကောင်းကျိုးဆိုးကျိုး သုခဒုက္ခအမျိုးမျိုးကို ဥပဝိဋ္ဌကက်က ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံကို ဖွင့်ပြရာ၌ ယင်းသို့နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးသော ဥပဝိဋ္ဌကက်ကို အလွန်အပြုံးကြီးသော ရန်သူကြီးနှင့် တူလေဟန် ဥပမာပုံသဏ္ဌာန်ပြုလုပ်၍ အဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့ ဖွင့်ပြထားကြ၏။ အားကောင်းသော ကုသိုလ်ကံကြောင့် သုဂတိဘုံဘဝသို့ရောက်၍ ကောင်းစားတော့မည့် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးကို ရန်သူ ဥပဝိဋ္ဌကက်က ရုတ်တရက်အမှတ်မထင်တွေ့မြင်လိုက်ရသောအခါ "ဟယ်...ဒီကောင် ဤနေရာဤဌာန ရောက်နေတာ ငါစောစောက မသိလိုက်ရပါကလား။ တကယ်လို့သာ ငါသိရလျှင် ဒီကောင်ကို ဒီနေရာမှာ လာခွင့်မပေးဘူး။ ဂေါ တိရစ္ဆာန် ပြိတ္တာ အသူရကာယ် အပါယ်လေးဘုံမှာသာ ဆွဲခေါ်လိုက်မယ်၊ ကိုင်း——ရှိစေတော့၊ ဒီကောင် ဘယ်ဘုံဘဝမှာဘဲ ရောက်ရောက်၊ သူရောက်ရာဘဝမှာပဲ ရွှန်ရှိက်ကုန်း လူလုံးမလှ ချွတ်ခြုံကျအောင် နှိပ်စက်ပြလိုက်မည်ဟု ကြုံးဝါးကာ ဘေးဆိုးအန္တရာယ်ဆိုးနှင့် ရင်ဆိုင်တိုးမိအောင် ကြံဆောင်ဖန်းတီး၏။ ထိုကလေး လူဘဝ အမိဝမ်းခေါင်းအောင်းသည်နှင့်တပြိုင်နက် မိခင်ကိုပါ ကိုယ်စိတ် မကြည်မသာဖြစ်အောင် နှိပ်စက်၏။ စီးပွားဥစ္စာများကိုလည်း ဆားကို ရေနှင့်ဖျော်လိုက်သည်အလား ပျက်ပြား ဆုတ်ယုတ်သွားစေ၏။ နေ့စဉ်ဆိုးကြီးတစ်လုံးစာလောက် နို့ရည်ထွက်သော နို့စားနွားမတို့ကိုလည်း နို့ရည်ခန်းခြောက် သွားစေ၏။ နဂိုက လိမ်မာယဉ်ကျေးရ၍ အလွန်ခိုင်းကောင်းသော နွားတို့ကိုလည်း ကြမ်းတမ်းခက်ထန်သော နွားရိုင်းနွားဆိုးကြီးများဖြစ်အောင် (သို့မဟုတ်) မျက်စိကန်းအောင်, ခြေခွင်အောင်, နွားခြံတစ်ခုလုံး ရောဂါဖြစ်ပွားအောင်ပြုလုပ်၏။ ယင်းသို့ကံဆိုးဝိုးမှောင်ကျရောက်ချိန်တွင် အလုပ်သွားအစေခံများကလည်း စကားနားမထောင်ကြ၊ ကောက်ပင်များလည်း ပိုးကိုက်၍ ပျက်စီးလေကုန်၏။ အိမ်မှာထားသမျှ ပစ္စည်းများ, တောမှာမြေပ်နှံ့သိုမှီးသိမ်းဆည်းထားသမျှ ပစ္စည်းများလည်း ဘယ်သူခိုးကမျှ မခိုးယူဘဲ, ဘယ်နေရာသို့မျှ မရွှေ့လျားဘဲ နဂိုထားသည့်နေရာ၌ပင် အလိုအလျောက် ယွင်းပျောက်ပျက်စီး အချိန်နီး အလဟသ သုံးမရဖြစ်လေကုန်၏။ သို့ဖြစ်ရကား ထိုတစ်အိမ်လုံးစားလောက်ရုံ ဝတ် လောက်ရုံအတွက်မျှပင် အလွန်ခက်ခဲ ဆင်းရဲကြီးစွာ ရှာဖွေကြရလေကုန်၏။

ထိုအချိန်တွင် သို့ကလောက်မျှ ချွတ်ခြုံကျနေသော ထိုမိသားစုထဲမှ မိခင်ဝမ်းခေါင်းကိန်းအောင်းနေသော ထိုကိုယ်ဝန်သူငယ်ကလေးကို ကောင်းမွန်စွာ မစောင့်ရှောက်

မထိန်းသိမ်းနိုင်ထော့သည်သာမက ထိုကလေး ဖွားမြင်သောအခါ၌လည်း မိခင်မှာ နို့ရည်များ ခန်းခြောက်၍ ဂရုတစိုက်နို့တိုက်ကျွေးမွေးဖြင့် မပြုစုနိုင်လေရကား ထိုသူငယ်ကလေးသည် ကြိုလှိုပိန်ခြုံး၍ ရှပ်လုံးမပီမပြင် အရိုးစု ကမ္မဋ္ဌာန်းရှပ်အသွင် ပေါ်လွင်နေပေတော့၏။ ဤတိုင်အောင်မှာ ကုသိုလ်ကံ၏အကျိုးကို အကုသိုလ်ဥပဓိဌကကံက နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံ ဖြစ်၏။ အကုသိုလ်ကံ၏အကျိုးကို ကုသိုလ် ဥပဓိဌကကံက နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံ ပြခဲ့ပြီထား သည်ကို ကား မတွေ့ရ။ ဌီကာတို့၌ ဇနကကံကြောင့် ဖြစ်သော ကုသိုလ်ကံအကျိုးနှင့်အကုသိုလ်ကံ အကျိုးဖြစ်သော ရှပ်နာမ်ခန္ဓာ အစဉ်ကို ရောဂါဖြစ်အောင်, ဓာတ်လေးပါးမညီမျှအောင် နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးသော ကံသည် ဥပဓိဌကကံမည်၏ဟု ဖွင့်ဆိုတော်မူကြ၏။ ယင်းသို့ဖွင့်ဆိုထားရာ၌ ခွေးကလေးခန္ဓာကိုယ်ကို ရောဂါ အမျိုးမျိုးဖြင့် နာတာရှည်ဖြစ်အောင် နှိပ်စက်ခြင်းကို အကုသိုလ်ဥပဓိဌကကံက အကုသိုလ် ဇနကကံ၏အကျိုးကို နှိပ်စက်ခြင်းဖြစ်သည် ဟုဆိုသင့်ကြောင်း မိန့်တော်မူကြ၏။ ဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ ဇနကကံ ဥပဓိဌကကံ နှစ်ခု အထူးကို ရေးသော်လည်း အဌကထာဋီကာ တို့၌ မတွေ့ရ၊ ဥပဓိဌကကံသည် အခြား သောကံ၏ အကျိုးဝိပါက်ကို ဖြတ်တောက်၏။ ကိုယ်တိုင် အကျိုးမပေး။ ဥပဃာတကကံသည် အားနည်းသောကံကို ဖြတ်တောက်၍ ကိုယ်တိုင် အကျိုးပေးသည်။ ဤကား ကံ-၂ပါး အထူး တည်း။ ဥပဃာကကံက ကိုယ်တိုင်အကျိုးပေး သည်ဟု ဆိုလျှင် ဇနကကံအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲ သွားလိမ့်မည်ဟု- ဌီကာတို့၌ စီစစ်ပြထား၏။ ကမ္မ-လည်းကြည့်။ (မဇ္ဈ၊၄။၁ရရ-၈။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉-၁၀။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃-၄။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၁၂။ ပရမတ္ထသံခေါ်ဋီကာ၊ဒု။၈၂။ သင်္ဂြိုဟ် ဘာသာဋီကာ၊ဝိတိမုတ်ပိုင်း။)

ဗလဝကမ္မေန. ဟိ. နိဗ္ဗတ္တံ ပဝတ္တေ ဥပဓိဌကံ အာဂန္တ္မာ အတ္ထတော ဧဝ ဝေဒတိ နာမ။ မဇ္ဈ၊၄။၁ရရ-၈။ ဥပဓိဌကံ နာမ အညေန ကမ္မေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဇနိတေ ဝိပါကေ ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခဒုက္ခံ ဝိဌေတိ ဟဝေတိ အဒ္ဓါနံ ပဝတ္တိတုံ နဒေတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။ ဥပဓိဌကံ အညသာ ဝိပါကံ ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ နသယံ အတ္ထနော ဝိပါကံ ဒေတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၉။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၄။ ဝိဘာဝိနီ။၁၆၉။)

ဥပဓိဌကကမ္မ (နာ) [ဥပဓိဌက+ကမ္မ] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ် သောကံ၊ ဥပဓိဌက ကံ။ အဟံ ဥပဓိဌကကမ္မံ နာမ၊ တံ ဝိဌေတ္တာ နိရောဇံ နိ့ယူသံ ကသင့် ကရိဿာမိ။ မဇ္ဈ၊၄။၁ရ၈။ အံ၊ဋီ။ ၂။၁၀၄။ ဥပဓိဌက-လည်းကြည့်။

ဥပဓိဌကသဘာဝ (တိ) [ဥပဓိဌက+သဘာဝ] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ်သည်အဖြစ်-ပူးကပ်နှိပ်စက်ခြင်း-ဟူသောသဘောရှိသော။ နနု ဥပ-ဝိဌကသဘာဝံ ကမ္မံ ဇနကသဘာဝံ နဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၃။

ဥပဓိဌန (နာ) [ဥပ+ဝိဌ+ယု] ပူးကပ်နှိပ်စက်ခြင်း။ ဥပဓိဌနေန နိဗ္ဗောဂတံ အာပါဒေတွာ။ မ၊ဋီ၊၄။၁၈၀။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၅။)

ဥပဓိဌိတ (တိ) [ဥပ+ဝိဌ+တ] ပူးကပ်နှိပ်စက်အပ်သော။ ဝေမေဝ ကုသလံ ဝိပစ္စမာနံ အကုသလေန ဥပဓိဌိတံ, အကုသလံ ဝါ ပန ဝိပစ္စမာနံ ကုသလေန ဥပဓိဌိတံ ဝိပစ္စိတုံ နသက္ကောတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉။

ဥပဓိဌေတိ(ကြို) [ဥပ+ဝိဌ+ဏေ+တိ] ပူးကပ်နှိပ်စက်၏။ သုနက္ခတ္တသ အကုသလကမ္မံ ကုသလံ ဥပဓိဌေသိ၊ စောရဃာတကသ ကုသလကမ္မံ အကုသလံ ဥပဓိဌေသိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉။

ဥပဝီဠေသိ (ကြို) [ဥပ+ဝီဠ+ဏေ+ဏ္ဍိ] ပူးကပ်နိုပ်စက်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဗုရောဟိတ (ပု) [ဥပ+ပုရောဟိတ] ဒုတိယအဆင့်–လက်ထောက်–ပုရောဟိတ်ပုဏ္ဏား။ ဥဒ္ဒါလက် ဥပ္ပမ္ဘာဇေတ္တာ ဥပဗုရောဟိတ် ကရောထ။ ဇာ၊၆၊၄။၃၀၃။

ဥပမ္ဘုဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဖုသ+အ+တိ] ပူးကပ်၍ထိ၏။ မာ နံ ကုဏာလံ သကုဏ် သီတံ ဝါ ဥဏ္ဍံ ဝါ.....ဥပမ္ဘုသိ။ ဇာ၊၂။၁၁၄။ ဥပမ္ဘုသိတိ ဥပဂန္ဓာ ဖုသိ။ ဇာ၊၆၊၅။၄၄၈။

ဥပမ္ဘုသိ (ကြို) [ဥပ+ဖုသ+ဏ္ဍိ] ပူးကပ်၍ထိပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလ္လဝတိ (ကြို) [ဥပ+ပ္လ+အ+တိ။နီတိ၊ဓာ။၂၀၉] သွားရောက်၏။ ဆည်းကပ်၏။ ဒီပါ ဒီပံ ဥပလ္လဝိ (သုတ္တနိ။၄၅၁)နွဲ့ သတ္ထာရာဒီတော သတ္ထာရာဒီ အဘိဂစ္ဆိ။ သုတ္တနိ၊၆၊၂။၃၂၂။

ဥပလ္ဝဝိ (ကြို) [ဥပ+ပ္လ+ဏ္ဍ] သွားရောက်ပြီ၊ ဆည်းကပ်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမ္ဘဇတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+တိ] ကပ်ရောက်၏။ အဝိတက္ကိတာ မစ္ဆရိမုပမ္ဘဇန္တိ။ ဇာ၊၁။၂၆၂။ ဇာ၊၂။၁၆၀။ ဇာ၊၆၊၄။၂၆၀။ မစ္ဆရိမုပမ္ဘဇန္တေ မရဏံ ပါပုဏန္တိ။ ဇာ၊၆၊၆။၅၃။ (–ဇာ၊၁။၂၈၁။ ဇာ၊၆၊၄။၂၉၄။) **ဥပမ္ဘဇေ**—နဂ္ဂ ကုလာနိ ဥပမ္ဘဇေ မုနီ (ထေရ။၃၅၀)တိ ဌာမသို့ သာသနေ ပမ္ဘဇိတော ခတ္ထိယာဒိကုလူပဂေါ ဟုတ္တာ နဥပဂစ္ဆေယျ။ ထေရ၊၆၊၂။၄၅၅။ **ဥပမ္ဘဇေယ္ယ**—ကော ပတ္ထိတော ဇာနမုပမ္ဘဇေယ္ယ။ ဇာ၊၂။၁၄၂။ ဥပမ္ဘဇေယ္ယာတိ ကော ဌာမံ ကလယံ ပတ္ထိတော ဥပဂစ္ဆေယျ။ ဇာ၊၆၊၅။၅၃၆။

ဥပမ္ဘဇန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမ္ဘဇေ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+ယျ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပမ္ဘဇတိ–ကြည့်။

ဥပမ္ဘဇေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+ဧယ္ယ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပမ္ဘဇတိ–ကြည့်။

ဥပမြူဟနပစ္စယုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပမြူဟန+ပစ္စယ+ဥပ္ပတ္တိ] တိုးပွားစေတတ်သော အကြောင်းတရား၏ ဖြစ်ခြင်း။ ယသ္မိ ပန ကတေ အညေန ဇနိတသ ဗ္ဗဿ ဝါ အနိဗ္ဗသ ဝါဖလသ...ဥပမြူဟနပစ္စယုပ္ပတ္တိယာ ... ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၆၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၆၉။

ဥပမြူဟနပရိဝါရ (ပု) [ဥပမြူဟန+ပရိဝါရ] တိုးပွားစေခြင်းကိစ္စအားဖြင့် ခြံရံတတ်သော တရား။ တံ ပန သမ္ဘယုတ္တာနံ နာတိဥပမြူဟန–ပရိဝါရန္တိ ဂဟေတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၀။ (နာတိဥပမြူဟနပရိဝါရ=အလွန်တိုးပွားစေသော အခြံအရံမဟုတ်–ဟု အနက်ပေးပါ။)

ဥပမြူဟနမနသိကာရပဝတ္တိဒဿန (နဂ) [ဥပမြူဟနမနသိကာရ+ပဝတ္တိ+ဒဿန] တိုးပွားစေတတ်သော နှလုံးသွင်းမှု၏ ဖြစ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ မနသိကာရပဝတ္တိဒဿနတ္တာနွဲ့ အနိစ္စ–တာယ ဥပမြူဟနမနသိကာရပဝတ္တိဒဿန–တ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၃။

ဥပမြူဟနရသ(တိ) [ဥပမြူဟန+ရသ] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားစေခြင်းကိစ္စရှိသော။ (သုခ်) သမ္ဘယုတ္တကာနံ ဥပမြူဟနရသံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၁။ ဥပမြူဟနရသန္တိအာဒီသု ဥပမြူဟနံ သမ္ဘယု–တ္တဓမ္မာနံ သံဝဓုနံ(သံဝဒ္ဓနံ)။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။ ဘုသံ မြူဟနံ ဝဓုနံ ဥပ–မြူဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၃၊။ အာပေါဓာတု ဥပ–မြူဟနရသာ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ။၈၊။ ဥပမြူ–ဟနရသာတိ ဝဓုနကိစ္စာ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ

ဌိကာဟောင်း။၁၀၅။ (ဝတာရဌိသစ်။၁၁၂–ဌ်ဖြူဟနရသာတိ သဟစာတခမ္ဘာနံ မိလာတ–ဘာဝူပဂမနံ အဒတ္တာ ဝမုနကိစ္စာ –ဟုရှိ၏။) ဖြူဟနရသ–လည်းကြည့်။

ဥပမြူဟနာ[3] (ထီးနု) [ဥပ+မြူဟ+ယု] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားခြင်း။ ဝီတိ ဝီဏန် သုခဿ ဥပမြူဟနံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၄၂။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၇၄။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၃။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပမြူဟနာ[4] (ထီးနု) [ဥပ+မြူဟ+ဏော+ယု] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားစေခြင်း။ သတောတိ ပန ဣဒံ သမ္ဘာနုပဒသော ဥပမြူဟနန္တိ အဓိပ္ပာယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၃။

ဥပမြူဟယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+မြူဟ+ဏယ+တိ] တိုးပွားစေ၏။ ဧကော ရသဘာဝံ အာပဇ္ဇိတ္တာ သောကိတမ်သာဒီနိ ဥပမြူ–ဟယတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂၅၁။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၄၆။

ဥပမြူဟယမာန(တိ) [ဥပ+မြူဟ+ဏယ+မာန] တိုးပွားစေသော၊သူ။ ပုရိမံ အာကိဏ္ဏဝိဟာရံ ဇဂုစ္ဆိတ္တာ ဝိဝေကံ ဥပမြူဟယမာနော ဣဒါနိ .....အရညေ ရမတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၂၈။ (–အ၊ဋ္ဌ၊။၁၀၀။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၂၅၉။)

ဥပမြူဟိတ (တိ) [ဥပ+မြူဟ+ဏော+တ] တိုးပွားစေအပ်သော၊ တိုးပွားလာသော။ ဥပမြူ–ဟိတာနံ ဓာတူနံ ပစ္စယဘာဝေန သုခါ ခေါဘေတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၃၁။ (–အနုဋီ၊ ၂။၁၈၁။)

ဥပမြူဟိတဉာဏ (တိ) [ဥပမြူဟိတ+ဉာဏ] တိုးပွားစေအပ်သော–တိုးပွားလာသော–ဉာဏ်ရှိသော၊သူ။ အပရော ပန သဒ္ဓမ္မသ္သဝနာဒီဟိ ဥပမြူဟိတဉာဏော.....ကာယသုစရိတာဒီနိ ကရောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ ၂ဝ၉။

ဥပမြူဟေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+မြူဟ+ဏော+တိ] တိုးပွား–ကြီးပွား–စေ၏။ သမ္ဘဝဝိပသ္သနာဒီတိ စိတ္တံ ဥပမြူဟေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၀၁။ ဥပမြူ–ဟေန္တီ– သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၀၁။ (–သံ၊ဋီ၊၁။ခ ၂ ၃ခ။)

ဥပမြူဟေတွာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+မြူဟ+ဏော+တ္ဝာ] တိုးပွားစေ၍။ သာယံ နိက္ခမတိ ယောနိသော–မနသိကာရံ ဥပမြူဟေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁ဇ ၂။

ဥပမြူဟေန္တီ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+မြူဟ+ဏော+အန္တီ] တိုးပွား–ကြီးပွား–စေကုန်၏။ ဥပမြူဟေတိ–ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇက (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ္ဍု] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ ဥပဘုဇ္ဇကေ စ အသတိ ကဿ တံ ဖလံ သိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ ၂ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂။၁၈၈။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁ဇ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ခ ၁ ၄။ (–မူလဋီ၊ ၂။၁၁ခ။)

ဥပဘုဇ္ဇကဝေါဟာရ(ပု)[ဥပဘုဇ္ဇက+ဝေါဟာရ] သုံးဆောင်ခံစားသူဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း။ သုံးဆောင်ခံစားသူဟူသောအမည်။ သုခံ အနုဘဝတိ ဒုက္ခံ အနုဘဝတီတိ ဥပဘုဇ္ဇက–ဝေါဟာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ခ ၁ ၅။

ဥပဘုဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+အ+တိ] သုံးဆောင်ခံစား၏။ ဒေဝေါ ဝါ မနုဿော ဝါ ဥပဘုဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂။၁ဝ၈။ ဥပဘုဇ္ဇိမ္ဟာ — ဇာ၁။ခ ၁ ၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ ၄ ၁။

ဥပဘုဇ္ဇနက (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ္ဍု။အနကပြု။ ဓာန်၊ဋီ။၁၆ရ။ ဥပ+ဘုဇ+အက။ နှ–လာ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၅ ၄ ၆။] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထုသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထု+သမ္ဘဒါ] သုံးဆောင် ခံစားတတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ဟူသော တည်ရာဝတ္ထု၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ပစ္ဆိမေန ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထုသမ္ဘဒါ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁ခ။

ဥပဘုဥ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+အန္တ] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ တမ္မိ စ ဝိမာနံ မနုဿ-ဘာဝေန ဥပဘုဥ္ဇန္တာနံ အတိတ္တိကရဏတ္ထေန ပဂၢိတံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၉။

ဥပဘုဥ္ဇိမှာ (ကြိ) [ဥပ+ဘုဇ+မှာ] သုံးဆောင်ခံစားကုန်ပြီ။ ဥပဘုဥ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဘုဥ္ဇိတ္တာ(ကြိ၀ိ) [ဥပ+ဘုဇ+တ္တာ] သုံးဆောင်ခံစား၍။ ဥပဘုဥ္ဇိတ္တာ ဝိမလံ၊ ပပ္ပေါ်တု သုခံ သုခေနေ၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၂။၃၂၃။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥပဘုဥ္ဇိယတိ (ကမ္ম၊ကြိ) [ဥပ+ဘုဇ+ယ+တေ] သုံးဆောင်ခံစားအပ်၏။ တံ ဟိ သုခံ တက္ကာ-ဝသေန အဿာဒီယတိ ဥပဘုဥ္ဇယတိတိ အဿာဒေါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၂။၄၇၊။

ဥပဘုတ္တ (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+တ] (၁) သုံးဆောင်သော၊ စားသုံးသော၊သူ။ (၂) သုံးဆောင်ခံစားအပ်သော။ (၁) တိတ္ထကလာဗူတိ ဥပဘုတ္တဿ ဥမ္မာဒါဒိပါပနေန ကုစ္ဆိတတိတ္ထ-ကရဿ အလာဗု။ မ၊ဋီ၂။၂၉၊။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘုတ္တပရိဘောဂရသ (ပု) [ဥပဘုတ္တ+ပရိဘောဂ+ရသ] သုံးဆောင် ခံစားအပ်သော စည်းစိမ်ဥစ္စာ၏ အရသာ။ အပ္ပေ၀ နာမေသ ပုဗ္ဗေ ဥပဘုတ္တပရိဘောဂရသံ သရိတ္တာ ဂန္ဓ-ကာမော ဘ၀ေယျ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၅၄၈။

ဥပဘောဂ (ပု) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ] (၁) သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ပစ္စည်း။ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း။ (၂) သုံးဆောင်ခံစားခြင်း။ (၁) ဟတ္ထိဂ၀ဿ မဂိဂုတ္တလာ ၊.....သမ္ဘာ၀တာ ဥပဘောဂါ ဟောန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၆။၂၀၁။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော တဿုပဘောဂေါ အယောသိ ဟတ္ထိနာဂေါ သမ္ဗလဂ္ဂဏသမ္ပန္နော။ မိလိန္ဒ။၁၉၈။ ဥပဘော-ဂပရိဘောဂုပဂရဏမဟန္တ-လည်းကြည့်။ (၂) ဥပဘောဂေါ ဝေဒနာဟိ။ ဝေဒနာ၀သေန ဟိ ဣဋ္ဌာဒိသမ္ဘ၀ိသယူပဘောဂေါ။ အနုဋီ၊၂။၈၅-၈၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။

ဥပဘောဂဇာတ (တိ) [ဥပဘောဂ+ဇာတ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော။ အတ္ထနော ဥပ-ဘောဂဇာတံ သမ္ဘ သတ္တာဘူမိကပါသာဒဿ ဥပရိ အာရောပေတ္တာ...သိရိဂဿ နိသိဒိ။ ဓမ္ম၊ ဋ္ဌ၂။၂၉။

ဥပဘောဂဋ္ဌာန (နဿ) [ဥပဘောဂ+ဋ္ဌာန] သုံးဆောင်အပ်သော အရာဌာန။ တဿိမာနိ ဥပဘောဂဋ္ဌာနာနိ-ယောဇနသဟဿုဗ္ဗေ ဝေဇယန္တော ပါသာဒေါ၊ ပဋ္ဌယောဇနသတု-ဗ္ဗေ သုဓမ္မာ ဒေ၀သဘာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၂။ရ၂။ မ၊ ဋ္ဌ၁။ ၂၃၀။ အံ၊ဋီ၂။၂၄၀။ (-မ၊ဋ္ဌ၂။၂၀၄။)

ဥပဘောဂပရိဘောဂ (ပု) [ဥပဘောဂ+ပရိဘောဂ] အတွင်းအသုံးအဆောင်, အပအသုံးအ-ဆောင်၊ အတွင်းအပအသုံးအဆောင်။(ဒွန်။) သုံးဆောင်အပ်, ပရိဘုတ်အပ်သော ကာမဂုဏ် စည်းစိမ်ချမ်းသာ။ (ကမ္ဘဓရယ)။ (ဆောင်၍ အနီးဌိတားမ၍ သုံးဆောင်အပ်သောကြောင့် သက်ရှိအရာ၀တ္ထုဟူသမျှသည် ဥပဘောဂ, ထက်ဝန်းကျင်အခါခပ်သိမ်း သုံးဆောင်အပ်သောကြောင့် သက်မဲ့၀တ္ထုပစ္စည်းမှန်သမျှသည် ပရိဘောဂမည်၏-ဟု ဋီကာ (မ၊ဋီ၊၁။၁၄၀)၌ အထူးရေး၏။ ပါဂ်သစ်၊၂။၄၁၆-၌ ဥပဘောဂ နှင့် ပရိဘောဂ တို့ကား ပရိယာယ်ဟုဆို၏။ မအူသျှ။၃။၂၁-၌ ဥပဘောဂနှင့် ပရိဘောဂ ကို ဒွန်သမာသ်ကြံသည်။) ရတနသမ္ဘတံ နာမ ယံ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ ဝိ၊၂။ ၂၁၂။ (ဗြာဟ္မဏော) သမ္ဘ ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂံ စတ္တာရော ကောဋ္ဌာသေ ကတ္တာ (ပုတ္တာနံ) နိယျာဒေသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၂၃၉။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၅၃၁။) အထ ဝါ မုတ္ထမဂိအာဒိ-

သတ္တရတနာနံ သတ္တဝိဓေဘောနံ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂါနံ အာကရတ္တာ ဥဿဝတိ နာမ။ အဗဘ။၂။၁၄၂။(-အံ။ဌ။၁။၂၃၈။ အံ။ဌ။။၂၄၁။) ယံ ကိဉ္စိ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ သမ္ဘမေတ္တ အတ္ထိတိ သာဝတ္ထိ။ မ။ဌ။၁။၆၂။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၉၄။ ဥဒါန။ဌ။၅၀။ အံ။ဋီ။၁။၃၃ရ။ ဥပနေတ္တာ သမီပေ ကတ္တာ ဘုဉ္ဇိတမ္ဘတော ဥပဘောဂေါ သဝိညာဏကဝတ္ထု၊ ပရိတော သမ္ဘဒါ ဘုဉ္ဇိတမ္ဘတော ပရိဘောဂေါ နိဝါသန-ပါရုပနာဒိအဝိညာဏကဝတ္ထု။ မ။ဋီ။၁။၁၄၀။ သမ္ဘံ မနုဿါနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ ဝိ။ဌ။ ၄။၈၄။ ဥပဘောဂေါ စ ပရိဘောဂေါ စ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ၊ သမာဟာရဒ္ဒန္ဒော။ ပါစိတ်။ယော။၄၉၆။

ဥပဘောဂပရိဘောဂ၂ (ပု) [ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂ+အရဟ] အတွင်းအသုံးအဆောင် အပအသုံးအဆောင် ကိုရထိုက်သော၊သူ။ (အတွင်းသုံးဆောင်အပ်, အပသုံးဆောင်အပ်၊ ဝါ၊ အပြဿုံးဆောင်အပ်, ဆောင်ရှိသုံးဆောင် အပ်သော အဝတ်ပုဆိုး လက်စွပ်ပုတီး ,စသော အဆောက်အဦကိုရခြင်းငှါ သင့်လျော်ထိုက် လျှောက်သော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ။၃။၁၀ရ။) ဣဒံ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ ရတန-သမ္ဘတန္တိ နာ ဇာနာတိ။ မ။ဌ။၂။၂၄၄။ သံ။ဌ။ ၂။၂ရ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆ရ။ ဥပဘောဂပရိဘောဂန္တိ ဥပဘောဂပရိဘောဂါရဟံ၊ ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂဝတ္ထူနံ ပဋိလာဘယောဂ္ဂန္တိ အတ္ထော။ မ။ဋီ၊၂။၂၆၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၅။ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂါရဟတ္တာ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ သံ။ ဋီ၊၂။၂၃ရ။

ဥပဘောဂပရိဘောဂတ္ထိက(တိ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+အတ္ထိက] အတွင်းအသုံးအဆောင် အပအသုံးအဆောင်ကို အလိုရှိသော၊သူ။ နဂရန္တိ ပတ္ထေန္တိ ဇတ္ထ ဥပဘောဂပရိဘောဂ-တ္ထိကာ ဇနာတိ နဂရံ။ အဗဘ။၂။၁၄၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ (နဉ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဘဏ္ဍ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်ဘဏ္ဍာ။ မဟာဘောဂါတိ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂဘဏ္ဍေန မဟာဘောဂါ။ အံ။ဌ။၂။ ဂရ။ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍေနာတိ ဥပ-ဘောဂပရိဘောဂူပကရဏေန။ အံ။ဋီ၊၂။ဂ၉။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍကရဟိတ (တိ) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍက+ရဟိတ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာမှကင်းသော၊သူ။ အပ္ပဘောဂါတိ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍက-ရဟိတာ။ အံ။ဌ။၂။၃ရ၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍဘောဂ (ပု) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ+ဘောဂ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာကိုသုံးဆောင်ခြင်း။ အတွင်းအပအဆောင်ဘဏ္ဍာပစ္စည်းဥစ္စာ။ မဟာဘောဂါတိ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ-ဘောဂေန မဟာဘောဂါ။ အံ။ဌ။၂။၃ရ၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂရတနာသမ္ဘတ (တိ) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂရတန+သမ္ဘတ] အတွင်းအပ အသုံးအဆောင်ရတနာဟုသမုတ်အပ်သော။ ဂါမိကဟုရိသော စိတ္တာဒီဘာဝဠွေဝ ဇနာတိ၊ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂရတနသမ္ဘတ-ဘာဝဠ္ဆ။ မ။ဌ။၂။၂၄၄။ သံ။ဌ။၂။၂ရ၀။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထု (နဉ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဝတ္ထု] အတွင်းအပအသုံး အဆောင် ဝတ္ထုပစ္စည်း။ ဥပဘောဂပရိဘောဂ၂-ကြည့်။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထုဆမ္ဘတ္ထီ (ထီ) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထု+သမ္ဘတ္ထီ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင် ဝတ္ထုပစ္စည်းတို့နှင့်ပြည့် စုံခြင်း။ ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထုဆမ္ဘတ္ထီယာ ဧဝ နိဝါသနသုခတာယ စ နိဗဒ္ဓဝါသံ ဝသ-

ဆွန်း ဗျာတရေသဠ သတ္တာနံ. မနံ ရမေတိတိ မနောရမံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၀။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။)

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဝုတ္ထိ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင် ပစ္စည်း–ဖြစ်ထွန်းအောင် ကျင့်ခြင်း–ဖြစ်ထွန်း စေခြင်း။ တသာ ကလျာဏမိတ္တသ သမ္ဘ–ကိစ္စေသု ပဏ္ဍိတော ပုရိသော ယထာ အတ္တနော ဇီဝိတဝုတ္ထိဉ္စ ဥပဘောဂပရိဘောဂ–ဝုတ္ထိဉ္စ ,ကရောတိ။ ဇာ၊၂။၃၂၃။

ဥပဘောဂပရိဘောဂသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+သမ္ဘဒါ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်ပစ္စည်း၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ယသ္မာ တုမှေ ဒိဗ္ဗဘောနာနိ တတ္ထ ဥပဘောဂပရိဘောဂ–သမ္ဘဒေ္ဓ ပဟာယ ဓမ္မသမဝနတ္ထံ ဗျာမ သမာ–ဂတာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပဘောဂပရိဘောဂါရဟ (တိ) [ဥပဘောဂပရိ ဘောဂ+အရဟ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင် တို့ကို–ရခြင်းငှါထိုက်သော–ရစေနိုင်သော။ ဗျာမ ပန သုဝဏ္ဏံ ဌပေတ္တာ ယံ ကိဉ္စိ ဥပ–ဘောဂပရိဘောဂါရဟံ ရတေ်တေ၀ ဂဟိတံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၂ရ။

ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏ (နာ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဥပကရဏ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်–အဆောက်အဦ–ပစ္စည်း။ ဥပဘော–ဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ နှင့်–အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တ (တိ) [ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏ+မဟန္တ] အတွင်း အပအသုံး အဆောင်–အဆောက်အဦ–ပစ္စည်း–များသော။ အနာ မဟာဒုနာတိအာဒီသု ဥပ–ဘောဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တတာယ အနော။ ဝိဘ၊၁။၁ရ၃။ ဥပဘောဂပရိဘောဂူပ–ကရဏမဟန္တတာယာတိ ပဌကုဏ္ဍမဂုဏ–သပ်ါတာနံ ဥပဘောဂါနဗ္ဗော ဟတ္ထိအသ–ရထဗ္ဗာတ္ထိ ယာဒီ ဥပဘောဂူပကရဏာနဗ္ဗ မဟန္တတာယ။ သာရတ္ထ၊၂။ရ။

ဥပဘောဂဘဏ္ဍ (နာ) [ဥပဘောဂ+ဘဏ္ဍ] အသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာ။ သုဝဏ္ဏရတေဘာနော–ဒီနံ ဥပဘောဂဘဏ္ဍာနံ မဟန္တတာယ မဟာ–ဘောဂါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ရ။

ဥပဘောဂဝတ္ထုသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဘောဂ + ဝတ္ထု+သမ္ဘဒါ] သုံးဆောင်ခံစားအပ်သော–အသုံးအဆောင်–ပစ္စည်းဝတ္ထု။ ပုရိမေန ဝါ တသာ ဥပဘောဂဝတ္ထုသမ္ဘဒံ ဒဿေတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၃။

ဥပဘောဂဝိပတ္တိ (ထီ) [ဥပဘောဂ+ဝိပတ္တိ] အသုံးအဆောင်–စည်းစိမ်ဥစ္စာ–၏ပျက်စီးခြင်း။ နှ လာဘီတိ သုခကာရဏဝိပတ္တိ စေ၀ ဥပ–ဘောဂဝိပတ္တိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ရ။ ဥပဘောဂဝိပတ္တိတိ ဥပဘောဂ–သုခဿ ဝိနာသော အနုပလဒ္ဓိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဘောဂသုခ (နာ) [ဥပဘောဂ+သုခ] သုံး ဆောင်ခံစားခြင်းကြောင့်ဖြစ်သောချမ်းသာ။ အ၀ဿေသေဟိ ဥပဘောဂသုခမနုဘ၀တိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဗျာတိ၀ုတ်ဋ္ဌ။ရ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။ ဥပဘုဇ္ဇနေန ပ၀တ္ထံ ဥပဘောဂ–သုခမနုဘ၀တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃ရ။

ဥပဘောဂါရဟ (တိ) [ဥပဘောဂ+အရဟ] သုံးဆောင်ခံစားခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ကိလေ–သေဟိ အာမသိတဗ္ဗတော အာမိသံ၊ ယံကိဉ္စိ ဥပဘောဂါရဟံ ဝတ္ထု။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၂၆။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၅ရ။

ဥပဘောဂါသာ (ထီ) [ဥပဘောဂ+အာသာ] သုံးဆောင်ခံစားမှု–အသုံးအဆောင်–၌ မက်မောသော အာသာ။ လုဒ္ဓေါ ဟိ ဥပဘောဂါ–

သာယ အနိစ္စပိ သခါရေ အနိစ္စတော နပသ္သတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၇၃။

ဥပဘောဂူပကရဏ (နာ) [ဥပဘောဂ+ ဥပကရဏ] အသုံးအဆောင် အဆောက်အဦ။ ဥပဘောဂူပကရဏာနိ ဟိ လောကေ "မဏ္ဍာ" တိ ဝုစ္စန္တိ။ . အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၉။

ဥပဘောဂူပသေဝန (နာ) [ဥပဘောဂ+ ဥပသေဝန] အသုံးအဆောင်ဖြင့် မှီဝဲခြင်း။ ဥပသေဝိတော ဝါတိ ဘေတန ကာယအလ္လီ-ယာပနဝသေန ဥပဘောဂူပသေဝနံ။ မူလဋီ၊ ၃။၁၇၁။ (-အနုဋီ၊၃။၂၃၁။)

ဥပဘောတ္ထဲ (ဗျ) [ဥပ+ဘုဇ+တုံ] သုံးဆောင်ခံစားခြင်းငှါ။ ဒါနတ္ထံ ဥပဘောတ္ထဲ ဝါ၊ ယံ စည် ဥပကပ္ပတိ။ ဇာ၊၂။၈၉။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၀၃။

ဥပမညဂေါတ္တ (တိ) [ဥပမည+ဂေါတ္တ] ဥပမည် အနွယ်-ဌာ်ဖြစ်သော-ဝင်ဖြစ်သော၊သူ။ ဩပ-မညောတိ ဥပမညဂေါတ္တောဝ။ မ၊ဌ၊၃။၃၀၄။

ဥပမတ္ထ (နာ) [ဥပမာ+တ္ထ] ဥပမာ၏အဖြစ်။ (နိဿ-ဌ ဥပမတ္ထ ဟု ရှိသည်။) အထ ဝါ ကေဝလံ ဓမ္မာနိယာမတ္ထံ ယေဝ ဥပမတ္ထေန အာစရိယေန ဝုတ္တန္တိ သမ္ဘဝတိ။ ဝဇိရ။၁၃၆။ (-အနုဋီ၊၁။၁၃၃။)

ဥပမတ္ထယ (နာ) [ဥပမာ+တယ] ဥပမာတို့၏ သုံးခုတို့၏အပေါင်း။ တထာ ဟိ တူလပိစုအာဒိ ဥပမတ္ထယံ ဥဂ္ဂဟေ ယုဇ္ဇတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၈။

ဥပမတ္ထ(ပု) [ဥပမာ+အတ္ထ] (၁) ဥပမာအနက်။ (တိ)(၂) ဥပမာအနက်ရှိသော။ (၁) ဥပမတ္ထာ-ယိတတ္ထံ၊ ဥပမတ္ထေ အာယိတတ္ထပစ္စယော ဟောတိ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၃၅၆။ (-ရူ။၃၀၂။ နီတိ၊သုတ္တ။ရ၃ရ။) (တိ) (၂) ဧတေန မညေ-သဒ္ဒါ ဣမ ဥပမတ္ထောတိ ဥာပေတိ။ သီဟ-ဋီ၊ သမ်၊၂။၅၄။ ကဋ္ဌမုခေန ဝါတိ ဝါ သဒ္ဒါ ဥပမတ္ထော။သံ၊ဋီ၊၂။၃၂၆။

ဥပမာ (ဣ) [ဥပ+မာ+အ။ ဣတ္ထိဟောတဂ အာပစ္စည်းသက်။] ထူးခြားခြင်းသဘော၊ ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့၏ အချင်းချင်း ထူးခြားခြင်းသဘော၊ (မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်နှာတော် သည် ပဒုမ္မာကြာပန်းကဲ့သို့လှပတင့်တယ်၏-ဟူသောစကား၌ မျက်နှာတော်နှင့် ပဒုမ္မာကြာ ပန်းတို့၏ အချင်းချင်း ထူးသော လှပတင့်တယ်ခြင်းသဘောကို ဥပမာဟုခေါ်သည်၊ သဒ္ဒ ဂမ္ဘဥပမာ, အတ္ထဂမ္ဘဥပမာစသည်ဖြင့် ဥပမာ အမျိုးမျိုးရှိ၏။ သုဗောဓလင်္ကာရကျမ်း စတုတ္ထ ပိုင်း။ ဂါထာ။၁၆-စသည်ကြည့်။) (၂) ဥပမာ၊ ဥပမာန၊ နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း-နှိုင်းခိုင်းကြောင်း-ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု။ (၁) ဥပမာနော ပမေ-ယ္ယာနံ၊ သဓမ္မတ္ထံ သိယောပမာ။ သုဗောဓ လင်္ကာရ၊ ဂါထာ။၁၆။ (၂) ဥပမံ ထေ ကရိဿာမိ။ ဒီ၊ ၂။၂၅၉။ မ၊၁။၂၀၃။ မ၊ ၂။၄၆။ ဇာ၊ ၂။၅၅။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၆၉။ တထာ ဟေသ "ဧဝံ ဇာတေန မစ္စေန၊ ကတ္ထဗ္ဗံ ကုသလံ ဗဟု"နှိုင်းဝေမာဒီသု ဥပမာယံ အာဂတော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၂၇။ မ၊ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဌ၊၁။၃။ ဥပမီယတိ ဧတာယာတိ ဥပမာ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆၈။ ယာ အစ္ဆရာယ နမိနောတိ နဝိနိစ္ဆိနောတိ၊ သာ မာနသာ သမိပေတိ ဥပမာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၀။

ဥပမာကထန (နာ) [ဥပမာ+ကထန] ဥပမာ ကိုဟောတော်မူခြင်း။ ဝေမေဝ ခွါဟံ ဘိက္ခဝေ ...ဝဒါမိတိ ဝေမာဒိဥပမာကထနဠ ဥတ္တာနီ-ကရဏံ နာမ။ မဟာနိ၊ဌ။၄။

ဥပမာကာရ (ပု) [ဥပမာ+ဏာကာရ] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း အခြင်းအရာ၊ ထူးပုံအခြင်းအရာ။ တေသံ ဥပမာကာရော ယထာသဒ္ဒေန အနိယမတော ဝုတ္တောတိ ဧဝံသဒ္ဒေါ ဥပမာ-ကာရနိဂမနတ္ထောတိ ဝတ္ထုံ ယုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၅။

သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၅။ အံ၊ဦ၊၁။၂၄။

ဥပမာကာရနိဂမနတ္ထ (တိ) [ဥပမာကာရ+နိဂမနတ္ထ] ဥပမာကာရကို နိဂုံးအုပ်ခြင်းအနက်ရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမာဇောတက (တိ) [ဥပမာ+ဇောတက] ဥပမာအနက်ကို ထွန်းပြတတ်သော။ မည်သည့်ဥပမာဇောတကောတိ ဝုတ္တံ "ဘိန္နန္ဓာ ဝိယာ"တိ။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။၄၃၂။

ဥပမာတဒ္ဓိတ (ပု၊နာ) [ဥပမာ+တဒ္ဓိတ] ဥပမာအနက်ကိုဟောသော ဣဝ, ဝိယသဒ္ဒါ ကျေသော တဒ္ဓိတ်။ နေတ္ထိသဒ်သတာယာတိ ဣမိနာ သဒ်သဝေါဟာရံ, ဥပမာတဒ္ဓိတံ ဝါ ဒဿေတိ။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။၄၃ရ၀။

ဥပမာတ္ထယ (နာ) [ဥပမာ+တယ] ဥပမာသုံးခုအပေါင်းအစု။ မုဠ္ဆမှာ ဣ၏သိကန္ဓိအာဒိ-ဥပမာတ္ထယမ္ပိ ဟိ သဒ်သဘာဝဒဿနတ္ထမေဝ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၈။

ဥပမာဒဿန (နာ) [ဥပမာ+ဒဿန] ဥပမာကိုပြခြင်း။ သော အယံ ဝေ ဥပမာဒဿန-ဝသေနပိ နာနာနယေနပိ ဓမ္မဒေသကော ဘဂဝါ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၆ရ။

ဥပမာတု (ထိ) [ဥပ+မာတု] အထပ်နှိုး။ နှိုးထိန်း။ (သူတပါး သားငယ်သမီးငယ်တို့ကို မိခင်ကဲ့သို့ ပြုကုထိန်းကျောင်းသော အမျိုးသမီး။) ဥပမာတာ တု ဓာတိတ္ထီ။ ဓာန်။၂၄၄။ အပ္ပမာနဘူတာ မာတာ ဥပမာထာ။ ဓာန်ဋီ။၂၄၄။

ဥပမာန (နာ) [ဥပ+မာ+ယု။ ဥပဓိယတိ ဘေနာတိ ဥပမာနံ။ ရူ။၅၃ရ၆။ မောဂ်၊ပဠိကာ၊၅-ကတ္ထ၊၆-သုတ်။ဥပ+မာန။မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆ရ။] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း- နှိုင်းခိုင်းကြောင်း-ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၏အနီးဌာ်ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု။ ယံ နာတိ ဣတ္ထ နာ-ကာရော ဥပမာနေ.....နာ ကတန္ဓိ ကတံ ဝိယာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ခုဝ၆။ ယံ သမာနံ ဝိယ နသဒ္ဒသော မိနောတိ မာနသ ပန သမိတေ၊ တံ ဥပမာနံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၆ရ။ ဥပမာ-လည်းကြည့်။

ဥပမာနဓမ္မကထာ (ထိ) [ဥပမာန+ဓမ္မကထာ] ဥပမာနကို ပြတတ်သောစကား။ ပုန ကေဝိန္ဒ-မ္ပိ ဒေဝေါ နာ ဝဿတိတိ ဥပမာနဓမ္မက-ထာဝ ပမာဏံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ခု။၁၀၀။

ဥပမာနပုဗ္ဗပဒ(တိ) [ဥပမာန+ပုဗ္ဗပဒ] ဥပမာနပုဒ် ရှေရှိသော။ (ဥပမာနပုဒ် ရှေရှိသော ဗဟုဗ္ဗီဟိသမာသ်သည် ဥပမာနပုဗ္ဗပဒဗဟုဗ္ဗီဟိ သမာသ်မည်၏။ ပုဒိစ်။၉၂။) ဥပမာနပုဗ္ဗပဒေါ ပဌမယတ္ထေ ဘာဝ။ ရူ။ခုဂ၆။ (-နိတိ၊သုတ္တ။ ရ၀ရ။)

ဥပမာနဘာဝ (ပု) [ဥပမာန+ဘာဝ] ဥပမာန၏အဖြစ်၊ နှိုင်းယှဉ်ပြကြောင်း ဝတ္ထုသက်သေ၏အဖြစ်။ ပစ္ဆိမံ ဝတ္ထုဒ္ဒယံ ပုရိမဿ ဥပမာန-ဘာဝေန ဂဟေတ္တာ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ခုဂ၂။

ဥပမာနာကာရ (ပု) [ဥပမာန+အာကာရ] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းအခြင်းအရာ၊ တူပုံအခြင်းအရာ။ တေသံ ဥပမာနာကာရော ယထာသဒ္ဒေန အနိယမတော ဝုတ္တော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ရ။ ဥပမာ-ကာရ-လည်းကြည့်။

ဥပမာနိဒဿန (နာ) [ဥပမာ+နိဒဿန] ဥပမာကိုညွှန်ပြခြင်း။ သေယျထာပိတိ ဥပမာ-နိဒဿနေ နိပါတော။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၄ဖ။

ဥပမာနုတ္ထရပဒ (တိ) [ဥပမာန+ဥတ္တရပဒ] ဥပမာနပုဒ် နောက်ရှိသော၊ ဥပမာနပုဒ်ကို နောက်ကထားအပ်သော (ကမ္မဓာရယ် သမာသ်)။ ဥပမာနုတ္ထရပဒေ အဘိဓာနာ-နုဌောဓတော ဥပမာနဘူတံ ဝိသေသနံ ပရံ

ဘဝတိ။ ရူ။၃၄၃။ (–နီတိ၊သုတ္တ။ရ၀ ၂။)

ဥပမာပဋ္ဌ (တိ) [ဥပမာ+ပဋ္ဌ] ဥပမာဖြင့်ပြဆိုအပ်သောပြဿနာ၊ ဥပမာပြဿနာ။ ယထာ တိလမှိ တေလန္တိ အာဒိကော ဥပမာ–ပဋ္ဌော အာဟရော။ အဘိ၊ဌ၊၃၊၁၉၆။

ဥပမာပဒေသ (ပု) [ဥပမာ+အပဒေသ] ဥပမာကို ညွှန်ပြခြင်း။ ပါဠိ ဒဿေတွာ ဥပမာ–ပဒေသေန တတ္ထ သုတ္တံ ဝိဘာဝေန္တော ယသ္မာတိ အာဒိမာဟ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၅။

ဥပမာပမာဏ (နာ) [ဥပမာ+ပမာဏ] ဥပမာဟူသော အတိုင်းအထာပမာဏ။ အတ္ထာနံ ဥပမေယ္ယံ ကတ္တာ ဥပမာပမာဏေန ပတိဋ္ဌာ–ပေတုကာမော အာဟ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၀၄။

ဥပမာပရိ၀ါရ၀ဏ (နာ) [ဥပမာ+ပရိ၀ါရ၀ဏ] ဥပမာကိုခြုံရံခြင်း။ အတ္ထေန ဥပမာပရိ၀ါ–ရ၀ေစာတိ ဣမမတ္ထံ ဒဿေတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂ ၆၈။

ဥပမာပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပမာ+ပုဗ္ဗက] ရှေ့ဦး–ရှေ့က–ဥပမာရှိသော၊ ဥပမာရှေ့သွားရှိသော။ ဣမမတ္ထံ ဥပမာပုဗ္ဗကံ ကတ္တာ ဒဿေတုံ "ယထာ နာမာ"တိအာဒိ .အာရဒ္ဓံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၄။

ဥပမာဘိဓာန (နာ) [ဥပမာ+အဘိဓာန] ဥပမာ–ကိုပြဆိုခြင်း။ ဝိ၀ဋသ(ဝိ၀ရသ) ဝိတ္ထာရ–ဘိဓာနေန ဝိဘတ္တသ စ ဥပမာဘိဓာနေန ပဋိပါဒနံ ဥတ္တာနီကရဏံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၄။ သာ–ရတ္ထ၊၁။၃ ၂ ၈။

ဥပမာဘိန္ဓန (နာ) [ဥပမာ+ဘိန္ဓန] ဥပမာကို ပယ်ဖျက်ခြင်း။ ဥပမာဘိန္ဓနေန ဥပမေယျသ ဘိန္ဒတံ ဒဿေန္တော...အာဟ။ အနုဋီ၊၃။၁၁ရ။

ဥပမာမုခ (နာ) [ဥပမာ+မုခ] ဥပမာကို အဦး အစပမာနထားခြင်း။ တံ ပန သမုဒယမ္ပိ ဥပမာမုခေန ဒဿေန္တော" ယထာ နာမာ"တိ အာဒိမာဟ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃ ၃ ၄။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၉။)

ဥပမာရဟိတ (တိ) [ဥပမာ+ရဟိတ] ဥပမာမှကင်းသော၊ နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာ မရှိသော၊ သူ(ဘုရား)။ သီလက္ခန္ဓာဒိ၀မ္ဗကာယသမ္ပ–တ္တိယာ ရူပကာယသမ္ပတ္တိယာ စ အနုပမသ ဥပမာရဟိတဿ.....ဘဂ၀တော ဩရသ–ပုတ္တော။ ထေရဗျ၊၁။၁၃ ၅ ၅။

ဥပမာရဟိတသရီရ (တိ) [ဥပမာရဟိတ+သရီရ] ဥပမာမှကင်းသော–နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာမရှိသော–ခန္ဓာကိုယ်ရှိတော်မူသော၊သူ(ဘုရား)။ နိရုပမံ ဝိဂ္ဂဟံ ဥပမာရဟိတသရီရံ ဂေါတမံ.....ဒက္ခာမိ။ အပဒါ၊ ၂။ ၂ ၁ ၁။

ဥပမာ၀စန (နာ) [ဥပမာ+၀စန] ဥပမာအနက်–ဥပမာနအနက်–ကို ဟောသောသဒ္ဒါ။ ယထာတိ ဥပမာ၀စနံ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁ ၆ ၁။ သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဝတ္ထန္ဓိ ဥပမာ၀စနမေ၀ေတံ။ မဗျ၊ ၁။၁ ၃ ၀။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၉ ၁။ ဥပမီယတိ တောယာတိ ဥပမာ၊ ဥပမာယ ဟောကေ၀စနံ ဥပမာ၀စနံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂ ၆ ၈။ (–မူလဋီ၊၁။ ၆ ၁။ အနုဋီ၊၃။ ၄ ၉။)

ဥပမာ၀ဏ္ဏ (နာ) [ဥပမာ+၀ဏ္ဏ] ဥပမာဖြစ်သော–နှိုင်းခိုင်းကြောင်းဖြစ်သော–အရာ ၀ဏ္ဏ။ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ။ပ။ ၀ဋ္ဋေယျ တံတံ–ဥာဏဋ္ဌာနိယသ ဥပမာ၀ဏ္ဏနော လဗ္ဘနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ရ၁။

ဥပမာ၀ါရ (ပု) [ဥပမာ+၀ါရ] ဥပမာတို့၏–နှိုင်းခိုင်းကြောင်းပုဂ္ဂိုလ်(မဇ္ဈိမ, ဒဟရ)တို့၏–အလှည့်အကြိမ်ဖြစ်သော စကားရပ်။ မဇ္ဈိမော–ဒဟရောတိ အာဂတေသု ဥပမာ၀ါရေသု..... သေ ယထာ၀ုတ္တောပ နယောတိ ဝေဒိတ၀ေ့။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၃ ၄ ၆။

ဥပမာဝိရဟိတ (ပု) [ဥပမာ+ဝိရဟိတ] ဥပမာမှ

ကင်းသော–နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာမရှိသော၊သူ (ဘုရား)။ အနောပမ် ဥပမာဝိရဟိတ်...သိဒ္ဓတ္ထိ ဒီသွာ။ အပ၊ဌ၊၂။၄၂။

ဥပမာဝိသေသ (ပု) [ဥပမာ+ဝိသေသ] ဥပမာ အထူး။ ကောဓိဌာနေဟိ ဥပမာဝိသေသေဟိ တံ ဝိညာပေတွာ.....ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၃။

ဥပမာသမ္ဘာဒန (နာ) [ဥပမာ+သမ္ဘာဒန] ဥပမာ ကို–ပြည့်စုံ–ပြီးစီး–စေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမာသံသန္ဒန (နာ၊တိ) [ဥပမာ+သံသန္ဒန] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် နီးနှောတိုက်ဆိုင် ပြခြင်း။ ဝေမေဝခါတိ ဣတ္ထ ဝေ ဥပမာ–သံသန္ဒနံ (ဥပမာသမ္ဘာဒနံ) ဝေဒီတမ္ပံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၉၇။ ဥပမာသံသန္ဒနာ နာ ကာတမ္ဘာ။ မူလဋီ၊ ၂။၈၄။

ဥပမာသံသန္ဒနဝစန (နာ) [ဥပမာသံသန္ဒန+ ဝစန] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် နီးနှောတိုက် ဆိုင်မှုကို ဖော်ပြသော စကား။ သမ္ဘန္ဓိ မာတု–ဃာတာဒိအာနန္ဓရိယကရဏပရိယောသာနံ သမ္ဘံ ဥပမာသံသန္ဒနဝစနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၈။

ဥပမိတ (တိ) [ဥပ+မာ+တ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သော။ အနန္တာ ဗုဒ္ဓဂုဏာ အနန္တေနေဝ အာကာသေန ဥပမိတာ။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၆။ (–ဒီ၊ ဌ၊၃။၂၄။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၆။)

ဥပမိတဥပေါသထ (ပု) [ဥပမိတ+ဥပေါသထ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောဥပုသ်။ ဂေါပါလ–ကုပေါသထောတိ ဂေါပါလကေဟိ သဒ္ဓိံ ဥပမိတဥပေါသထော။ ဓမ်၊ဌ၊၂။၁၉၃။

ဥပမိတဗုဠ္ဍလ (ပု) [ဥပမိတ+ပုဠ္ဍလ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်။ ဣမိနာ နယေန ဥပမိတပုဠ္ဍလေသု သြပမ္မသံသန္ဒနံ ဝေဒီတမ္ပံ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ရ၆။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၃၂၃။)

ဥပမိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+မာ+တမ္ဘ] နှိုင်းခိုင်း–အပ်–သင့်–တိုက်–သော၊ ဥပမေယျပြစ်တိုက် သော။ နာ ဟိ ဥပမိတမ္ဘေသု စက္ကာဒီသု ကေသ အသမတ္ထတာယ သမ္ဘေသမ္ပိ အသမ– တ္ထတာ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊ဌ။၆၂။

ဥပမိယ (တိ) [ဥပ+မာ+ဏျ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သော။ အတ္ထန္ဓိ ဥပမိယတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊ဌ။၂၆၈။

ဥပမိယတိ(ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+မာ+ယ+တေ] နှိုင်း ခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်၏။ အလဂဒ္ဒဂ္ဂဟကေန ဂဟိတပရိယတ္ထိ ဥပမိယတိ။ သာရတ္ထ၊ဌ။ရ၁။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။ဌ၁၀။ မ၊ဋီ၊ဌ။၂၆၈။)

ဥပမိယန (နာ) [ဥပ+မာ+ယု] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်– –တူညီအောင်ပြု–ခြင်း။ ဥပမိယနံ သဒိသီ–ကရဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။ဌ၄၂။

ဥပမူပမေယျဒွယ (နာ) [ဥပမာ ဥပမေယျ+ဒွယ] ဥပမာန, ဥပမေယျ နှစ်ခုအပေါင်း။ ကဏ္ဍ–ပက္ခေ ဥပမူပမေယျဒွယံ.....ယောဇေတွာ။ မ၊ ဋီ၊၂။ဌ၉ဌ။

ဥပမူပမေယျဝိဘာဂ (ပု) [ဥပမူပမေယျ+ ဝိဘာဂ] ဥပမာန, ဥပမေယျကိုခွဲခြမ်းဝေ ဘန်ခြင်း။ သုဏ္ဍာပက္ခမ္ပိ ဥပမူပမေယျဝိဘာဂေန အာဟရိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။ဌ၉ဌ။

ဥပမူပမေယျသမ္ဘန္ဓ(ပု) [ဥပမူပမေယျ+သမ္ဘန္ဓ] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် ဆက်စပ်ခြင်း။ အဌကထာယံ ပန ပရိမဒ္ဓနာသဟနမေဝ ဥပမူပမေယျသမ္ဘန္ဓော ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဌ၆ဌ။

ဥပမေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+မာ+တမ္ဘ] နှိုင်းခိုင်း– နှိုင်းယှဉ်–အပ်–သင့်–တိုက်–သော။ ဘေနဝ ဥပါယေန အကုသလံ အကုသလေန ကုသလဿ ကုသလေန ဥပမေတမ္ပံ။ မ၊ဌ၊

၁။၁၉၆။ (–ထေရိုဒ္ဓ။၂၉၄။ ဝဇိရ။၄၅၉။ မ၊ ဋီ၁။၂၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၆၂။)

ဥပမေတိ (ကြိ) [ဥပ+မာ+အ+တိ] နှိုင်းခိုင်း၏။ နှိုင်းယှဉ်၏။ ဥပမာပြု၏။ မဲ့သစက္ကုနာဝိယာတိ ဣမိနာ ပရိယတ္တိဂ္ဂဟဏံ, ဝဏ္ဏမတ္တာရမ္မဏတဿ ဥပမေတိ။ ဝဇိရ။၅၁။

ဥပမေတုံ (ဗျ) [ဥပ+မာ+တုံ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–ခြင်းငှါ။ သာသပေန သဒ္ဓိ...သိနေရုံ ဥပမေတုံ ဣစ္ဆထ။ ထေရဒ္ဒ၊၁။၂၀။ အပ၊ဒ္ဒ၊၂။၃၂။ (–မဒ္ဒ၊၄။၁၀၃။)

ဥပမေတ္မာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+မာ+တ္မာ] နှိုင်းခိုင်း၍၊ နှိုင်းယှဉ်၍၊ ဥပမာပြု၍။ သုခီတောပိ ပါပကာနိ ပဋ္ဌလော ဝဏ္ဏေန ဥပမေတ္မာ ကရုဏာယိ-တမ္ဘော။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃၀၈။ (–မ၊ဒ္ဒ၊၄။၁၀၃။ အံ၊ဒ္ဒ၊၁။၅၅။)

ဥပမေန္ထ(တိ) [ဥပ+မာ+အန္ထ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–ဥပမာပြု–လိုသောသူ။ ဘဒ္ဒြအသ္သာဇာနီယေန ဥပမေန္ထော သေယျထာပိတိအာဒိမာဟ။ မ၊ ဒ္ဒ၊၄။၄၆။ (–အံ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၀၉။)

ဥပမေယျ (တိ) [ဥပ+မာ+ဏျ] ဥပမိယတီတိ ဥပမေယ္ယံ။ အလင်္ကာဏိ။ဝ၇ဝ–ဂါထာ။ ဥပေစ္စ မိနိတုံ အရဟတီတိ ဥပမေယ္ယံ။ နိဗ္ဗုတ္တိ၊ နာ။၅၃၃။] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သော အရာဝတ္ထု။ ဩပမ္မသမ္မဒိပါဒနန္တိ ဩပမ္မတ္ထာသာ ဥပမေယ္ယေန သမ္မဒေဝ ပဒိပါဒနံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၆။ အံ၊ဋီ၃။၁၉၄။

ဥပမေယျတ္ထ (ပု) [ဥပမေယျ+အတ္ထ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောအနက်ဖြစ်(အရာဝတ္ထု)။ အယဉ္ဆေတ္ထ အတ္ထောတိ အယမေဝ ဣဒါနိ ဝုစ္စမာနော ဣဓ မယာ အဓိပ္ပေတော ဥပ-မေယျတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဒ္ဒ။၃၂၃။ (–ထေရ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၆၂။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၂။)

ဥပမေယျတ္ထဒဿန(နဝ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဒဿန] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်ကို ပြသောစကား။ အာဒိတောပဋ္ဌာယတိ ဥပမေယျတ္ထဒဿ-နတော ပဋ္ဌာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၃၃၁။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၂၁၄။)

ဥပမေယျတ္ထဒီပနီ (တိ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဒီပနီ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်ကိုဖော်ပြသော။ ဣတ္ထဒီပနာတိ ဥပမေယျတ္ထဒီပနီ, ဥပမာ။ မ၊ ဋီ၂။၁၀၆။

ဥပမေယျတ္ထဝိဘာဝနတ္ထ (တိ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဝိဘာဝနတ္ထ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်–ဥပမေယျတ္ထ–ကို ထင်ရှားပြခြင်းအကျိုးရှိသော။ ဥပမာ စ နာမ ယာဝဒေဝ ဥပမေယျတ္ထ–ဝိဘာဝနတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၄၂၆။ ဥပမေယျတ္ထ သမ္မဒိပါဒနတ္ထ–လည်းကြည့်။

ဥပမေယျတ္ထာနုရူပ(တိ)[ဥပမေယျတ္ထ+အနုရူပ] နှိုင်းယှဉ်အပ်သောအနက်အား လျော်သော။ ဣဒံ ပနေတ္ထ ပကတိစာရိတ္တဝသေန ဝုတ္တံ ဥပမေယျတ္ထာနုရူပတော။ မ၊ဋီ၂။၁၈၈။

ဥပမေယျဒဿန (နဝ) [ဥပမေယျ+ဒဿန] နှိုင်းယှဉ်အပ်သောအရာဝတ္ထု–ဥပမေယျ-ကိုပြသောပုဒ်။ ဒုတိယန္တိ ဥပမေယျဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၃၆၄။

ဥပမေယျပက္ခ (ပု) [ဥပမေယျ+ပက္ခ] ဥပ-မေယျ၏–အဖို့–ဘက်။ ဥပမေယျ ပက္ခေ ပန အဖရုသတာယ မုဒုကဘာဝေါ ဧဝ သုကု-မာရတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၃၃၂။

ဥပမေယျဝါရ (ပု) [ဥပမေယျ+ဝါရ] နှိုင်းခိုင်း-အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ အလှည့်အကြိမ် ဖြစ်သော စကားရပ်၊ ဥပမေယျ၏ အလှည့်အကြိမ် စကားရပ်။ ထေရောတိအာဒိနာ အာဂတေသု ဥပမေယျဝါရေသု...သော ယထာဝုတ္တနယော။

မင်ုဦး၃။၃၇/၆။

ဥပမေယျသမ္ဘဒိုပါဒနတ္ထ (ပု) [ဥပမေယျ+သမ္ဘဒိုပါဒနတ္ထ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအရာဝတ္ထု–ဥပမေယျ–ကို ကောင်းစွာ–ပြီးစီးစေခြင်း–ပြည့်စုံစေခြင်း–ပေါ်လွင်ထင်ရှားစေခြင်း–အကျိုးရှိသော။ ဥပမာ စ နာမ ယာဝဒေဝ ဥပမေယျ–သမ္ဘဒိုပါဒနတ္ထာ။ မင်ုဦး၂။၁၉၃။ အံ၊ဦး၃။၃၆၃။ ဥပမေယျတ္ထဝိဘာဝနတ္ထ–လည်းကြည့်။

ဥပမေယျောပမာဒဿနမုခ (နာ) [ဥပမေယျောပမာ+ဒဿနမုခ] ဥပမေယျ, ဥပမာန–နှိုင်းခိုင်း အပ်သောအရာ, နှိုင်းခိုင်းကြောင်းအရာဝတ္ထု–ကို ဖေါ်ပြခြင်းကို အဦးအစ ပမာနပြုခြင်း။ တေသု ပဌမသု ပုဂ္ဂလေသု ယထာရဟံ ဥပမေယျောပမာဒဿနမုခေန ဟိတူပဒေသပဋိပတ္တိယာ ယထာ အညေဟိ ပဋိပဇ္ဇိတမ္ဘန္တိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။၅၃။

ဥပမောပမိတမ္ဘ (တိ) [ဥပမာ+ဥပမိတမ္ဘ] ဥပမာ, ဥပမေယျ–နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းအရာဝတ္ထု, နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအရာဝတ္ထု။ ဤဒါနိ ဥပမောပမိတမ္ဘာနံ သမ္ဘန္ဓံ ဒဿေတုံ "ဓာလသိဝါဟိ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ မင်ုဦး၂။၂၇၃။ (–အနုဋီ၊၃။၁၂၁။)

ဥပမောပမိတမ္ဘသမ္ဘန္ဓ (ပု) [ဥပမောပမိတမ္ဘ+သမ္ဘန္ဓ] ဥပမာနှင့်ဥပမေယျတို့၏ဆက်စပ်ခြင်း။ နာပိ ဥပမောပမိတမ္ဘသမ္ဘန္ဓော။ မူလဋီ၊ ၃။၆၁။

ဥပမောပမိတမ္ဘသရူပ (နာ) [ဥပမောပမိတမ္ဘ+သရူပ] ဥပမာနှင့်ဥပမေယျတို့၏–သရုပ်–သဏ္ဌာန်။ ဤမမတ္တံ ဥပမောပမိတမ္ဘသရူပ–ဝသေန ဒဿေတုံ ယထာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မ၊ ဦး၃။၈၀။

ဥပမောပမေယျ (နာ) [ဥပမာ+ဥပမေယျ] ဥပမာ, ဥပမေယျ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမောပမေယျသံသန္ဒနနယ (ပု) [ဥပမောပမေယျ+သံသန္ဒနနယ] ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့ကိုနှီးနှောတိုက်ဆိုင်ပုံနည်းလမ်း။ ဤဒါနိ ဝုစ္စမာနေန ဥပမောပမေယျသံသန္ဒနနယေန တ္ထေ ဤမသို့ ဌာနေ အတ္ထယောဇနာ ဝေဒိ–တဗ္ဗာ။ မင်ုဦး၁။၂၉၅။

ဥပမေပမေယျသာမညာ (နာ) [ဥပမောပမေယျ+သာမညာ] ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့တူသည်၏ အဖြစ်။ ပရိဝုဟေန ဝိနာ ပတိ–ဋ္ဌာလာဘောတ္ထေ ဥပမောပမေယျသာမညံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၃။

ဥပယ (ပု) [ဥပ+ဣ+အ] (၁) (တေဘူမကတရားတို့သို့ , အာရုံသို့) ကပ်ရောက်တတ်သော၊သူ။(တဏှာဒိဋ္ဌိဟူသော ဥပယတရားနှစ်ပါးနှင့် ယင်းတရားနှစ်ပါးရှိသောသူကို အရာဌာန အားလျော်စွာကောက်၏။) (၂) ကပ်ရောက်အပ်သော (ရှုပ်ဝေဒနာအစရှိသော တရား)။ (၃) ကပ်ရောက်ခြင်း။ ဥပယတရား။

(၁) ဥပယောတိ ဒွေ ဥပယာ၊ တဏှုပယော ဒိဋ္ဌုပယော စ။.....ဝါဒံ ဥပေတိ ဥပဂစ္ဆတိ ဂဏှာတိ ပရာမသတိ အဘိနိဝိသတိတိ ဥပယော။ မဟာနိ။ ၆၂–၃။(–သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၃၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၀။ ဤတိဝုတ်ဋီ၊၃၅၅၂။ အံ၊ ဋီ၊၂။၂၅၂။) တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ ယသ္မာ အယံ မမန္တိအာဒိဟိ အာကာရေဟိ တေဘူမကဓမ္မေ ဥပေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ တသ္မာ ဥပယာတိ ဝုစ္စန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၁–၃၂။ ဒဋ္ဌဲ အဘိနိဝေသ–ဝသေန အာရမ္မဏံ ဥပေန္တိတိ ဥပယာ၊ တဏှာဒိဋ္ဌိယော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၉။ (–မင်ုဦး၃။၂၆၂။) ဥပယော ဘိက္ခဝေ အဝိမုတ္တော။ သံ၊၂။၄၃။ ဥပယော ဟိ ဓမ္မေသု ဥပေတိ ဝါဒံ။ သုတ္တနိ။ ၄၀၂။ မဟာနိ။၆၂။ ဥပယောတိ တဏှာမာန–ဒိဋ္ဌိဝသေန ပဌမကေ ဥပဂတော။ သံ၊ဋီ၊

၂။၂၅၀။ ယော ပန နေသံ ဒ္ဌိန္ဒ် ဥပယာနံ ဘာဝေန ဥပယော ဟောတိ။.....တတ္ထ ဥပယော့တိ တကာဒိဒ္ဌိနိသိတော။ သုတ္ထနိ၊ ၆။၂။၂၃၈။ မဟာနိ၊ ၆။၁၈၄။ (၂) သော ဥပယံ ကိမေယျာ(သုတ္ထနိ။၄၁၈။ မဟာနိ။၂၃၉။)တိ သော ဥပဂန္ဓဗ္ဗဋ္ဌေန ဥပယံ ရူပါဒိသု ဧကမ္မိ ဓမ္မေ ကိ ဥပေယျ။ သုတ္ထနိ၊ ၆။၂။၂၇၃။ မဟာနိ၊ ၆။၃၂၁။ (၃) ဥပယော ရာဂဝသေန ဥပဂမနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၇၈။

ဥပယာတိ (ကြို) [ဥပ+ဣ+အ+တိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။ ၃၉၁။ ဥပ+ဏယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၃၂၆။] ကပ်ရောက်၏။ ဥပေတိ–ကြည့်။

ဥပယန္တ (တိ) [ဥပ+ယာ+အန္တ။တိ ဌ ဥပယန္ဓိ] (၁) အထက်သို့တက်သော၊ ပြည့်လျှံသော။ (၂) ကပ်ရောက်သော–ချဉ်းကပ်သော၊သူ။ (၁) မဟာသမုဒ္ဒေ ဘိက္ခဝေ ဥပယန္တော မဟာန–ဒီယော ဥပယာပေတိ။ သံ၊၁။၃၃၉၊၃၄၀။ ဥပယန္တောတိ ဥဒကဝုနသမယေ ဥပရိ–ဂစ္ဆန္တော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၄။ အဝိဇာ ဥပယန္ဓိ။ သံ၊၁။၃၄၀။ (၂) မဗ္ဗသဗ္ဗယ ဝဏ္ဏယာ အဿမံ ဥပယန္ဓိယာ။ ဇာ၊၂။၃၆၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၄ရ။

ဥပယန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+အန္ဓိ] ကပ်ရောက်ကုန်၏၊ ချဉ်းကပ်ကုန်၏၊ ချီတက်ကုန်၏။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယန္ဓိဆုတ္ထ (နာ) [ဥပယန္ဓိ+သုတ္ထ] ဥပယန္ဓိ–ဆုတ်။ အဝိဇ္ဇာစသော အကြောင်းကြောင့် သင်္ခါရစသော အကျိုးတရားဖြစ်ပုံနှင့် အဝိဇ္ဇာစသည်ချုပ်ခြင်းကြောင့် သင်္ခါရစသည်တို့ ချုပ်ပုံကို သမုဒ္ဒရာနှင့် မြစ်ကြီးမြစ်ငယ်စသည်တို့၏ ရေဆာတက်အကျနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ဟောကြား အပ်သောသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တ ပါဠိ၊ ၁–သံယုတ်၊ ၎–ဝဂ်၊ ၉–သုတ်။ သံ၊၁။၃၃၉။

ဥပယန္ဓိ (တိ) [ဥပ+ယာ+အန္ဓ+ဣ] (၁) အထက်သို့တက်သော၊ ပြည့်လျှံသော။ ဥပယန္ဓ (၁)ကြည့်။ (၂) ကပ်ရောက်သော–ချဉ်းကပ်သော၊သူမ။ ဥပယန္ဓ(၂)ကြည့်။

ဥပယန္ဓု (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+အန္ဓု] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေကုန်သတည်း။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယမတိ (ကြို) [ဥပ+ယမ+အ+တိ] ပျက်စီး၏။ သေမင်းထံသို့ အမြဲသွား၏။ မယံ ယမ်ဟမသော ဥပယမာမ နသ္သာမ သတတံ သမိတံ မစ္စုသန္ဓိကံ ဂစ္ဆာမာတိ နု ဇာနန္ဓိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆၅။

ဥပယမာမ (ကြို) [ဥပ+ယမ+အ+မ] ပျက်စီးကုန်၏၊ သေမင်းထံသို့ အမြဲသွားနေကြရကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာစတိ(ကြို) [ဥပ+ယာစ+အ+တိ] အလွန်တောင်းဆို၏၊ တောင့်တ၏၊ ဆုတောင်း၏။ ဒိဗ္ဗံ ဒေဝ ဥပယာစန္ဓိ ပုတ္ထတ္ထိကာပိ ဒလိဒ္ဓါ။ ဇာ၊၂။၂၅၂။. ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၉၅။

ဥပယာစန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ယာစ+အ+အန္ဓိ] ချဉ်းကပ်၍ဆုတောင်းကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာစိတက (နာ) [ဥပ+ယာစ+တ။ ဏ လာ] အလွန်–တောင်းဆိုခြင်း–တောင့်တခြင်း–ဆုတောင်းခြင်း။ ဥပယာစိတကေနာ(ဇာ၊၂။၂၅၂)တိ ဒေဝတာနံ အာယာစနေန။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၉၆။

ဥပယာတိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+တိ] ကပ်ရောက်၏၊ ချဉ်းကပ်၏၊ ချီတက်၏။ ရှေ့ပ ပန ဝိနာပိ နာမသာဝနံ အတ္ထာနော ရုဠ္ဍနသဘာဝေန ဂဟဏံ ဥပယာတိ။ မူလ၊ဋီ၊၁။၅၆။ ဥပယန္ဓိ–ပဝဠ္ဍယန္ဓာ ဥပယန္ဓိ သညိနော။ သံ၊၂။၂၉၄။ (–သံ၊ဋ္ဌ။၃၄၉။ ဇာ၊၁။၂၆၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂ရ၃။) ပဝဠ္ဍယန္ဓာ ဥပယန္ဓိတိ ပဝဠ္ဍ–

ယမာနာ ဝဋ္ဋ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၇။ ဥပယန္တီတိ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၂၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁။ (–ဇာ၊ဌ၊၄။၂၃၄။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၈၆။) ယဒိ အသုရာ ကုပိတာဝိလစိတ္တာ ဒေဝပုရံ ဥပယန္တိ ယုဒ္ဓေသု (ယုဒ္ဓါတုံ)။ သံ၊ဌ၊၁။၃၁၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၀၂။ **ဥပယာသိ**–ပေတ။၁၈၃။ ပေတ၊ဌ။၂၀၈။ **ဥပ-ယန္ဆ**–ယံကိဉ္စိ ရတနံ အတ္ထိ၊ ဓတရဋ္ဌနိဝေ-သနေ၊ သဗ္ဗာနိ တေ ဥပယန္ဆု။ ဇာ၊၂။၂၂၁။ ဆဗ္ဗာနိ တေ ဥပယန္ဆုတိ တသ နိဝေသနေ သဗ္ဗာနိ ရတနာနိ တဝ နိဝေသနံ ဥပဂစ္ဆန္ဆု။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ရ။ **ဥပယာသိ**–ထေရီ။၄၃၁။ ထေရီ၊ဌ။၂၈၃။

ဥပယာန (နဿ) [ဥပ+ယာ+ယု] ကပ်ရောက်ခြင်း၊ ချဉ်းကပ်ခြင်း။ အဗ္ဘန္ဓရာနံ ရညံ ဥပယာနံ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊ဝ။၉၊၆၄။ ဥပသက်မနံ ဥပ-ယာနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၃၀၂။ (–ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၊၉၀။)

ဥပယာနက (ပု) [ဥပ+ယာ+ယု။ကလာ။ ဇာတ်ပါဠိ အဌကထာတို့၌ မုပယာနက–ရှိ၏၊ နိဿ-နှင့် တကွ P.T.Cနှင့်P.T.Sအာဒီဓာန် တို့၌မူ ဥပယာနက ဟူသောပုဒ်ကို ဘာသာပြန်ထား-၏။ သျ–၌ တောင်ပုဇွန်–ဟု ပြန်ဆို၏] ပုဇွန်။ မုပယာနက–ကြည့်။

ဥပယာဝေတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တမ္ဗ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေသင့်–စေထိုက်–သော၊ သူ။ မဟာသုဒဿနံ ဥပယာပေတမ္ဗံ ဥပယာ-ပေတုံ။ ဒီ၊၂။၁၄၅။

ဥပယာပေတိ(ကား၊ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တိ] (၁) အထက်သို့တက်စေ၏၊ တိုးပွားစေ၏၊ (ရေဖြင့်) ပြည့်စေ၏။ (၂)ကပ်ရောက်စေ၏။ (၁) အဝိဇ္ဇာ ဥပယန္တိ သခါရေ ဥပယာပေတိ။ သံ၊ခ။၃၄၀။ သခါရေ ဥပယာပေတိတိ သခါရေ ဥပရိ ယာပေတိ ဝေနေတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ **ဥပ-ယာပေန္တိ**–မယာသမုဒ္ဒေ ဘိက္ခဝေ ဥပယန္တော မဟာနဒိယော ဥပယာပေတိ။ မဟာနဒိယော ဥပယန္တိယော ကုန္နဒိယော ဥပယာပေန္တိ။ သံ၊ဝ။၃၃၉၊၃၄၀။ ဥပယာပေတိတိ ဥပရိယာပေတိ ဝေနေတိ ပူရေတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ (၂) အဟိတေ အပယာပေတိ၊ ဟိတေ ဥပယာပေတိ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။၁၆၅။

ဥပယာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တုံ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေခြင်းငှါ။ ဥပယာ-ပေတမ္ဗ–ကြည့်။

ဥပယာပေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+အန္တိ] အထက်သို့တက်စေကုန်၏၊ တိုးပွားစေကုန်၏၊ ပြည့်စေကုန်၏။ ဥပယာပေတိ (၂)ကြည့်။

ဥပယာသိ[၁] (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+သိ] ကပ်-ရောက်၏၊ ချဉ်းကပ်၏။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယာသိ[၂] (ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏ္ဍိ] ချဉ်းကပ်-လာရောက်–ပြီ။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယုဇ္ဇတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ယုဇ+ယ+တိ] ယှဉ်-စပ်သုံးစွဲ၏၊ သင့်လျော်၏။ နဟိ ပဓာနေ ဝိဇ္ဇမာနေ အပ္ပဓာနံ ဥပယုဇ္ဇတိ။ အနုဋီ။ဝ။၉ရ။

ဥပယုဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ယ+မာန] ယှဉ်-အပ်–သုံးဆောင်အပ်–သော။ ပိဝသိ ခါဒသိ စာတိ ကာလေန ကာလံ ဥပယုဇ္ဇမာနံ ဂန္ဓပါနံ သုဓာဘောဇနဉ္စ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ ဌ။၂၂ရ။

ဥပယုဇ္ဇိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ယ+တမ္ဗ] ယှဉ်-စပ်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဥပယုဇ္ဇိတမ္ဗော ကိရိယာယာတိ ဥပယောဂေါ၊ကမ္မံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁ရ၀။

ဥပယုဇ္ဇိတ္ထာ (ဗျ) [ဥပ+ယုဇ+တ္ထာ] ပြင်းစွာ အားထုတ်၍၊ သုံးဆောင်၍။ ဥပယုဇ္ဇိတ္ထာတိ ဗလဝဝါယာမကရဏဝသေန ဘုသံ ယုဇ္ဇိတ္ထာ၊

သသန္ဓာနေ့ ဥပ္ပါဒနေ့နဲ့ ဝဋ္ဌဋ္ဌတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂ်။၄၀၀။ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂-၌ ဥပ-ဘုဋ္ဌတ္ထာ ဟုရှိ၏။)

ဥပယုတ္တ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+တ] ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-အပ်သော။ ဝိဇ္ဇာသိဒ္ဓေါသဓာဒီဟိစာပိ ဗာလသရီရေ ဥပယုတ္တေဟိ ကာလန္ဓရေ ဝုန-သရီရာဒီသု ဖလဒေဟိ အယမတ္တော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈၈။

ဥပယုပါဒါန (နာ) [ဥပယ+ဥပါဒါန] ဥပယမည်သောတဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်-ကပ်ရှိယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။ (တယ္ဟရိသ်။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ-အလို။) ဥပယမည်သောတဏှာဒိဋ္ဌိနှင့် ဥပါဒါန်တရား လေးပါး။ (ဒွန်။ သံ၊ဋ္ဌ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ-တို့အလို။) ရူပဓာတုယာ ခေါ ဂဟပတိ ယော ဆန္ဒော ယော ရာဂေါ ယာ နန္ဒီ ယာ တဏှာ ယေ ဥပယုပါဒါနာ.....တေ တထာဂတသ ပဟီနာ။ သံ၊၂။၉၁၂။ မဟာနိ။၁၅၂။ စူဠနိ။၁၄၈။ အနုဋ္ဌ၊ ၁။၄၂။ ယေ ဥပယုပါဒါနာတိ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပဂန္တာ ဂဟိတာ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၄၂။ ဥပယုပါဒါနာတိ တဏှာပယာဒိဋ္ဌိပယာဝသေန ဒွေ ဥပယာ ကာမု-ပါဒါဒိနိ စတ္တာရိ ဥပါဒါနာနိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၆၉။

ဥပယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓ(တိ)[ဥပယုပါ ဒါနာဘိနိဝေသ+ဝိနိဗန္ဓ] ဥပယတရား, ဥပါ ဒါန်တရား, အဘိနိဝေသတရားတည်းဟူသော တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် နှောင်ဖွဲ့အပ်သော။ ဥပယု-ပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓော ခွါယံ ကစ္စာန လောကော ယေဘုယ္ယေန။ သံ၊၁။၂၅၇။ ဥပ-ယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓောတိ ဥပယေဟိ စ ဥပါဒါနေဟိ စ အဘိနိဝေသေဟိ စ ဝိနိ-ဗန္ဓော။.....တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ ယသ္မာ အဟံ မမန္တိအာဒီဟိ အာကာရေဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ တသ္မာ ဥပယာတိ ဝုစ္စန္တိ၊ ယသ္မာ ပန တေ ဓမ္မေ ဥပါဒိယန္တိ စေဝ အဘိနိဝိသန္တိ စ၊ တသ္မာ ဥပါဒါနာတိ စ အဘိနိဝေသာတိ စ ဝုစ္စန္တိ၊ တာဟိ စာ-ယံ လောကော ဝိနိဗဒ္ဓော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁-၃၂။

ဥပယောဂ (ပု) [ဥပ+ယုဇ+ဃ] (၁) ဒုတိယာ ဝိဘတ်။ (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ (၃) လုံ့လပြုခြင်း၊ အားထုတ်ခြင်း။ (၄) (က) ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-ခြင်း။ (ခ) တပ်ဆင်ခြင်း၊ စီခြယ်ခြင်း။ သင့်တင့်ရာအရပ်၌ ထည့်သွင်းခြင်း။ (၅) အတတ်ပညာသင်ယူခြင်း။ သီလစသည်ကို ဆောက်တည်ပြီးနောက် ဦးစွာပဌမ ဥဗ္ဗာန်, ဥပဗ္ဗာန် အစရှိသော ကျင့်ဝတ်များကို ပြည့်စုံစေ၍ အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။

(၁) ဒုတိယာဝိဘတ်။ ဥပယောဂေန ဘုမ္မေန၊ တတ်အတ္ထမပေက္ခိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၁။ တံ ပုဂ္ဂလန္တိ သော ပုဂ္ဂလောတိ ပစ္စတ္တဝစနံ ဥပယောဂဝသေန ပရိဏာမေတ္တာ တံ ပုဂ္ဂလံ အနာပုစ္ဆာ ပဏ္ဍိတမ်ဗန္ဓန္တိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊၂။ ၅၈။ ဟတ္ထိသဒ္ဒန္တိ ကရဏတ္ထေ ဥပယောဂေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။၂၄။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄။ မဇ္ဈ၊ ၁။ဂ၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂။ ကင်ဒီ။ဋီ။၁၃။ မူလဋီ၊၁။ဂ၀။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။ နိတိ၊သုတ္တ။၆၆၂။) (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ ဂစ္ဆတ ဘိက္ခဝေ ပဏာမေမိ ဝေါတိအာဒီသု ဥပ-ယောဂေ။ မဇ္ဈ၊ဂ။ခ၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆။ ဗာဟိတ်ဝတ်၊ ဋ္ဌ။ခ၆၊ (-၂၂ရ)။) ဥပယုဇ္ဇိတဗ္ဗော ကြိယာယာတိ ဥပယောဂေါ။ ကမ္မံ။ သံ၊ဋီ၊သမ်၊ဂ။ခ၃ဝ။ (၃) လုံ့လပြုခြင်း၊ အားထုတ်ခြင်း။ ဝေါယောဂ် အာပဇ္ဇတိတိ ဥပယောဂ် သယံ တေသံ ကိစ္စာနံ ကတ္တုမ္ဘတံ အာပဇ္ဇတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၃ဝ။ (၄) (က) ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-ခြင်း။ သော နု ကတ္တာ ဝိနယပိဋကေ ဥပယောဂ် ဂတော။ ကင်ဒီ၊ဋီ၊

သစ်။၁၉၆။ (–ဏာ၊ဌ၊၆။ ၂၈၀။) (၁) တပ်ဆင်ခြင်း။ စီခြယ်ခြင်း။ သင့်တင့်ရာအရပ်၌ ထည့်သွင်းခြင်း။ တသွေ ပိုင်ဆိုင်နေ စတသော ဝဇိရနာဠိယော ဥပယောဂ် အဂမ်သု။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၄၃။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၉ရ။ ဥပယောဂန္တိ တတ္ထ တတ္ထ အပ္ပေတဗ္ဗဋ္ဌာနေ အပ္ပနာဝသေန ဝိနိယောဂ် အဂမ်သု။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၆။ (၅) အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။ သိလစသည်ကို သောက်တည်ပြီးနောက် ဦးစွာပဌမ ဥဗ္ဗာန, ဥပဗ္ဗာန အစရှိသောကျင့်ဝတ်များကို ပြည့်စုံစေ၍ အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။ အကွာတရိ ဥပယောဂေ ပဋ္ဌမိ။...ဥပယောဂေါတိ သိလာဒီနိ. သမာဒိ–ယိတ္တာ ဂယှမာနံ နိယမပုဗ္ဗကံ ဝိဇ္ဇာဂဟဏံ။ နီတိ၊သုတ္တ။၆၄ရ။

ဥပယောဂဝမနုပဂ(တိ) [ဥပယောဂ+ဂမနုပဂ] ယှဉ်စပ်–သုံးစွဲအပ်–သည်၏အဖြစ်သို့ ကပ်ရောက်သော၊ အားထုတ်အပ်သည်သို့ ရောက်ခြင်းငှါ လောက်သော(မဆူ၊သျှ)။ သုံးစွဲရန်ဖြစ်နိုင်လောက်သော။ တစန္တိ ဘေသဇ္ဇတ္ထာယ ဝါ ရဇနတ္ထာယ ဝါ ဥပယောဂဝမနုပဂံ ယံကိဉ္စိ ရူက္ခတ္ထမ်။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၉၄။

ဥပယောဂတ္ထ (ပု) [ဥပယောဂ+အတ္ထ] ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ ပါဒေသု ဂဟေတ္ဝာတိ ပါဒေ ဂဟေတ္ဝာ၊ ဥပယောဂတ္ထေ ဘုမ္မံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၁ရ။(–ဒီ၊ဌ၊၁။ ၃ ၂ ရ။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၂၆။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၃ရ၆။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၁၉ ၃။ အံ၊ဋီ၊၁။ ရ၉။)

ဥပယောဂတ္ထဇောတနတ္ထ(ပု) [ဥပယောဂတ္ထ+ဇောတနတ္ထ] ဒုတိယာအနက်–ကံအနက်–ကို ထွန်းပြခြင်း အကျိုး။ မာသံ အဒ္ဓေါတိတိ–အာဒီသု ဝိယ ဥပယောဂတ္ထဇောတနတ္ထံ ဗ္ဟုမ ဥပယောဂဝစနေန နိဒ္ဒေသော ကတော။ ဥဒါန၊ ဌ။ ၂ ၂။

ဥပယောဂနိဒ္ဒေသ (တိ) [ဥပယောဂ+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြအပ်သော။ တသ္မာ "ကုသလံ ဓမ္မ"န္တိ ဥပယောဂနိဒ္ဒိဋ္ဌံ ပစ္စယံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ပဋိစ္စ။ မူလဋီ၊၃။ ၂ ၀ ၀။

ဥပယောဂနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပယောဂ+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ တသ္မာ တဒ–တ္ထဇောတနတ္ထံ တတ္ထ ဥပယောဂနိဒ္ဒေသော ကတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၈ ၀။(–သာရတ္ထ၊၁။ ၁ ၉ ၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၁ ရ ၅။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၃။)

ဥပယောဂပဝတ္တိ (ထီ) [ဥပယောဂ+ပဝတ္တိ] ဒုတိယာအနက် ဖြစ်ခြင်း။ ဥပယောဂပ္ပဝတ္တိယံ ဟိ ဗ္ဗဒ် သာမိဝစနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၆။

ဥပယောဂဖလ (နာ) [ဥပယောဂ+ဖလ] သုံးဆောင်သောကာလ, အကျိုးပေးရာကာလ။ (ပြည်၊သျှ။) ဒေါသော ဥပယောဂဖလေသု အနိဋ္ဌတ္တာ ဝိသသံသဋ္ဌပုတိမုတ္တံ ဝိယ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ မူလဋီ၊၁။ ၁ ၂ ၁။

ဥပယောဂဗဟုဝစန (နာ) [ဥပယောဂ+ဗဟုဝစန] (၁) ဒုတိယာဗဟုဝုစ်ဝိဘတ်။ (တိ) (၂) ဒုတိယာဗဟုဝုစ်ဝိဘတ်ရှိသော။ (၁) (တိ) (၂) နောတိ ဥပယောဂဗဟုဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။ ၁ ၃။ ဗ္ဗတိဝုတ်၊ဌ။ ၃ ၂ ၃။) ဘုမ္မဝစန–လည်းကြည့်။

ဥပယောဂလဒ္ဓ (တိ) [ဥပယောဂ+လဒ္ဓ] ရအပ်သော ဒုတိယာဝိဘတ်ရှိသော(ကာယ, စိတ္တ)။ " ကာယံ ပရိဏာမေတိ, စိတ္တံ ပရိဏာမေတိ" ဟူ၍ ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ဆိုအပ်သော ကိုယ်, စိတ်။ ဥပယောဂလဒ္ဓံ အာရမ္ဘကံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၄ ၄ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၆ ၀။ ဥပယောဂ–လဒ္ဓန္တိ လဒ္ဓဥပယောဂ၀စနံ၊ ဒုတိယာဝိဘတ္တိ–ဝသေန ဝုတ္တံ "ကာယံ ပရိဏာမေတိ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ ၄။

ဥပယောဂ၀စန (နာ) [ဥပယောဂ+ဝစန] (၁)

ကံအနက်–ဌ် စီရင်အပ်သော–ကိုယောသော–ဝိဘတ်၊ ဒုတိယာဝိဘတ်။ (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ကံအနက်။ (တိ) (၃) ဒုတိယာဝိဘတ် ရှိသော။ (၁) အထ ကသ္မာ ယထာ သုတ္တန္တေ "ကေ သမယ"န္တိ ဥပယောဂဝစနေန နိဒ္ဒေသော ကတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၀။(–၈၄။) (၂) သင်္ဂဟော ဧတေတိ ဥပယောဂဝစနေ ပစ္စတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၃၊ ၁၄၁။ အံ၊ဌ၊၂။၂၉၁။ ဥပယောဂဝစနေတိ ဥပယောဂတ္ထေ၊ ဝုစ္စတိတိ ဝစနံ အတ္ထော၊ ဥပယောဂဝစနေ ဝါ ဝတ္ထေ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၆။ (တိ)(၃) တံ ခေါ ပနာတိ ဗ္ဟတ္ထံဘူတာ ချနတ္ထေ ဥပယောဂဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၄။ (–ဒီ၊ဌ၊။၁၃၃။ မ၊ဌ၊။၁။၁၄။)

ဥပယောဂဝစနနိဒ္ဒေသ(ပု)[ဥပယောဂဝစန+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ တသ္မာ တဒတ္ထဒေါတနတ္ထံ ဗ္ဟု ဥပယောဂ–ဝစနနိဒ္ဒေသော ကတော။ ဒီ၊ဌ၊။၁။၃၄။ မ၊ဌ၊။၁။ သံ၊ဌ၊။၁။ အံ၊ဌ၊။၁၀။ ခုဒ္ဒကၡ၊ဌ။၉၁။

ဥပယောဂဝစနဝါရ(ပု) [ဥပယောဂဝစန+ဝါရ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ဆိုအပ်သောပုဒ်တို့၏–ဝါရ–အလှည့်အကြိမ်။ "ယံ တံ အာဂမ္ဘ ဝိဟာရံ အဒါသိ"တိအာဒယော ပဋ္ဌ ဥပယောဂဝစန–ဝါရာ ဝုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၁။

ဥပယောဂီတာ (ထိ) [ဥပယောဂီ+တာ] ယှဉ်စပ်ခြင်းရှိသည်၏ အဖြစ်။ တသ္မိံ အရ–ဏာတေ ဧတသ္မာ ဥပယောဂိတံ ဒဿေတုံ–.....ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၁။၄၈။

ဥပယောဂူပသေဝန (နာ) [ဥပယောဂ+ဥပသေဝန] ယှဉ်ကပ်ပေးခြင်းဟူသော မှီဝဲခြင်း။ ဥပသေဝနံ ပန ကာယေ အလ္လီယာပနဝသေန ဥပယောဂူပသေဝနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၈။ (မူလဋီ၊ ၃။၁ရ၁။ အနုဋီ၊၃။ ၂၃၁–အလားတူဝါကျတို့၌ ဥပဘောဂူပသေဝနံ–ဟုရှိသည်။)

ဥပယောဂေကဝစန (နာ) [ဥပယောဂ+ကေ ဝစန] ဒုတိယာကေဝုစ်ဝိဘတ်။ ကိဋ္ဌိတိ ဥပ–ယောဂေကဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၅။ (–ဝိမံန၊ ၆။၁၅။)

ဥပယောဇိတ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ဏေ+တ] ယှဉ်စေအပ်သော။ သော ဟိ တေန ဥပယော–ဇိတော ဝိယ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ရ၀။ အနုဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥပရစိတ (တိ) [ဥပ+ရစ+တ] စီရင်–စီစဉ်–ပြုလုပ်–ရေးသား–အပ်သော။ နာတိသင်္ခေပ–နာတိဝိတ္ထာရဝသေန ဥပရစိတာ။ ဓမ္မပ၊ ၂။၄၅၅။

ဥပရစိတရူပက (နာ) [ဥပရစိတ+ရူပက] စီစဉ်–ပြုလုပ်–အပ်သော အရုပ်။ ဒါရုကဝိလ္လကာနိ ဝါတိ ဒါရုဒဏ္ဍာဒိဟိ ဥပရစိတရူပကာနိ။ ထေရီ၊ ၆။ ၂၆၄။

ဥပရဇ္ဇ (နာ) [ဥပရာဇ+ဏျ]. အိမ်ရှေ့မင်း၏–အဖြစ်–ရာထူး။ ဗာလော ဟိ အပရ္ကိတ–ပုရိသော ရဇ္ဇံ ဝါ ဥပရဇ္ဇံ ဝါ ... ပတ္ထေန္တော။ မ၊ဌ၊၄။ရ၁။ (–ဓမ္မပ၊ ၂။ခု၆၁။ ဗာ၊ဌ၊၄။၁ရ၀။ ဗာ၊ဌ၊ရ။ ၂။)

ဥပရဇ္ဇမင်္ဂလ(နာ) [ဥပရဇ္ဇ+မင်္ဂလ] အိမ်ရှေ့မင်း အဖြစ် အာဘိသိက်သွန်းခြင်း မင်္ဂလာ။ တသ္ဿ ပုတ္တဿ ဥပရဇ္ဇမင်္ဂလံ။ မ၊ဌ၊ခု။ ၂၁၅။

ဥပရတ (တိ) [ဥပ+ရမ+တ] ရှောင်ကြဉ်သော၊ ချုပ်ငြိမ်းသော၊ ကင်းကွာသော၊ ကင်းရှင်းသော၊ သူ။ ဥပသန္တော ဥပရတော၊ မန္ဒဘာဂီ အနု–ဒ္ဒတော။ ထေရ။ ၂ ၂၀။ခု၄၅။ ဥပရတောတိ သမ္ဘဿ ပါပကရဏတော ဩရတော ဝိရ–တော။ ထေရ၊ဌ၊။ခု။ (–ဒီ၊ဌ၊။ရ၅။ မ၊ဌ၊ ၂။ခ၁ခု၊ ၂ရ၃။ အဘိ၊ဌ၊ခု။ခု၅။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၄ရ၄။) ပဗ္ဗဇိဿာမီတိ စိန္တိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ဟိ ကိလေသကာမာနံ ကော ကော–

ဌာသော ဥပရတော နာမ ဟောတိ နိရုဒ္ဓေ။ ဇာ၊ဌ၊၃၊ဂ၆ဝ။ ဥပရတောတိ ဝိရတော၊ နိရုဒ္ဓေါတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊ဇာ။ကျော။

ဥပရတကောဌာသ (တိ) [ဥပရတ+ကောဌာသ] ချုပ်ငြိမ်းသော–ကင်းကွာသော–အဖို့ရှိသော။ ယတော ဥပရတော ဩမိ ဇေတသန္တိ ယတောမိုကာနိ ဥပရတကောဌာသာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၃၊ဂ၆ဝ။

ဥပရတာဝိဝစ္ဆနသဘာဝါသက် (တိ) [ဥပရတ+ အဝိပစ္ဆနသဘာဝါသက်] ကင်းသော အကျိုးမပေးခြင်းသဘောဌ် ယုံမှားတွေးဝေမှု ရှိသော။ ကေန်အကျိုးပေးမည်ဖြစ်သော။ အနေကာနိ စ အာနန္ဒဝိယာနိ ကတာနိ ကေနေ ဝိပါကေ နိယတတ္တာ ဥပရတာ–ဝိပစ္ဆနသဘာဝါသက်တ္တာ နိစ္ဆိတာနိ သဘာ–ဝတော နိယတာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၉၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၅။ မူလဋီ၊၃။၄၆။ ဥပရတာ အဝိပစ္ဆနသဘာဝါ–သက်ံ ယေသု တာနိ ဥပရတာဝိပစ္ဆ။ပ။ သက်ံနိ၊ တဗ္ဘာဝေါ ဥပ။ပ။ သက်တ္ထံ။ အနုဋီ၊ ၃။၄၈။

ဥပရတိ (ထီ) [ဥပ+ရမု+တိ] (က) ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ငြိမ်းစေခြင်း။ (ခ) ကင်းရှင်းခြင်း။ (ဂ) တဿ ဥပရတိယာ ဝူပသမနတ္ထာယ အာယာရေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၃၁။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၀၁။ (ခ) တေသံ ဥပရတိယာ ဝိသုဒ္ဓါ ဟောန္တိ သူရိယရံသိယော။ မိလိန္ဒ။၂၆၆။

ဥပရတ္တိ (နဂ) [ဥပ+ရတ္တိ] ညဉ့်၏အနီး။ ဒီဃ–ရတ္တိ ဟေမန္တော ဥပရတ္တိ။ မောဂ်၊ ၃–ကဏ္ဍ။ ၄၅–သုတ်။ သမီပံ ရတ္တိယာ ဥပရတ္တိ။ မောဂ်၊ ပဋ္ဌိကာ၊ ၃–ကဏ္ဍ။ ၄၅–သုတ်။

ဥပရမ (ပု) [ဥပ+ရမု+အ] (က) ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (ခ) ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ (ဂ) သံယမမတ္ထေန ဥပရမမတ္ထေန။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၈၈။ သံသိဒ္ဓိဒဿနေနာတိ သံသိဒ္ဓိယာ နိဌာနသဿ ဥပရမဿ ဒဿနေန။ အနုဋီ၊ ၃။၄၆။

ဥပရမဏ (နဂ) [ဥပ+ရမု+ယု] ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ငြိမ်းစေခြင်း။ ဝိဟိသူပရတိယာတိ ဇီဝဿ ဣဿာဒုက္ခဿ ဥပရမဏတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။

ဥပရမတိ (ကြိ) [ဥပ+ရမု+အ+တိ] (၁) ရှောင်ကြဉ်၏၊ ဆုတ်နှစ်၏။ (၂) ပျက်စီး၏။ (၁) ကုပိတောပိ ဟတ္ထိနာဂေါ သမာဂန္ဓာ ဥပရမတိ။ မိလိန္ဒ။၁၅၄။ ဘယေန ဥပရမန္တိတိ ဘယူဝရာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၇၉။ ဥပရမန္တိတိ ဝိရမန္တိ နိဝတ္တန္တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၄၃။ ဝိမတိ။ ၂။၁၁၀။ **ဥပရမာမိ**–ဇာ၊ဌ၊၅။၄၁၆။ (၂) မယံ ယမာ–မသေ **ဥပရမာမ** ဝိနဿာမ သတတံ သမိတံ မစ္စုသန္တိကံ ဂစ္ဆာမ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၂။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၈။

ဥပရမတ္ထ (ပု) [ဥပရမ+အတ္ထ] ပျောက်ကင်းခြင်းအကျိုး။ တဿ ဥပရမတ္ထမ္ဘေသ ပိတ္ထပါတံ ပဋိသေဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၁။

ဥပရမန (နဂ) [ဥပ+ရမု+ယု] ပျက်စီးခြင်း၊ သေဆုံးခြင်း။ ယမနံ ဥပရမနန္တိ ယမေ မရဏန္တိ အာဟ "ဇာတိယာ သတိ မရဏံ ဟောတီ"တိ။ အနုဋီ၊၃။၁၆ဝ။

ဥပရမန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ရမု+အ+အန္တိ] ရှောင်ကြဉ်ကုန်၏။ ဥပရမတိ (၁) ကြည့်။

ဥပရမာမ (ကြိ) [ဥပ+ရမု+အ+မ] ပျက်စီးကြကုန်အုံ့။ ဥပရမတိ (၂) ကြည့်။

ဥပရမာမိ (ကြိ) [ဥပ+ရမု+အ+မိ] ရှောင်ကြဉ်၏။ ဥပရမတိ (၁) ကြည့်။

ဥပရဝ (ပု) [ဥပ+ရု+အ] ဟစ်အော်ခြင်း။

ကြွေးကြော်ခြင်း။ ကမ္ဘန္ဓဒါသော.....သမ္ဘေ ဒါသေ ဂဟေတ္တာ ရာဇဂိဏ် ဂန္တာ ဥပရဝံ အကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၉၃။ (–ဇာ၊ဌ၊၂။၂။)

ဥပရဝတီ(ကြို) [ဥပ+ရ+အ+တိ] မြည်တွန်တောက်တီး၏။ ဟစ်အော်–ပြောဆို–ကြွေးကြော်–၏။ နဂရမှိ နှ ဥပရဝန္တိ ရာဇာနံ။ ဇာ၊၂။၂၄၆။ နှ ဥပရဝန္တိတိ နှ ဥပကြောသန္တိ နှ ဝဒန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၈၆။

ဥပရဝန္တိ(ကြို) [ဥပ+ရ+အ+အန္တိ] မြည်တွန်တောက်တီးကုန်၏။ ဟစ်အော်–ပြောဆို–ကြွေးကြော်–ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရာဂ (ပု) [ဥပ+ရန္ဓ+ဏ] တစ်စွန်းခြင်း၊ ဆေးဆိုးခြင်း။ (ဖလိကမဏိသု၊–ဖန်ကျောက်တို့၌၊ ဥပရာဂေါ ဝိယ–ဆေးဆိုးခြင်းကဲ့သို့–ဟုပေး။ ဖန်ကျောက်ကို ဆေးဆိုးလျှင် အရောင်ပြောင်းသကဲ့ မကောင်းသူနှင့် ပေါင်းလျှင် မကောင်းဖြစ်တတ်ကြောင်း ပြလိုရင်း ဖြစ်သည်။) သဟဝါသော သံသဂ္ဂေါ ဥပရာဂေါ ဝိယ ဖလိကမဏိသု ပုရိသဥပနိဿယဘူတံ ပုဂ္ဂလာကာရံ ဂါဟာပေတိ။ ဌာတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၃၀။

ဥပရာဇ (ပု) [ဥပ+ရာဇ] အိမ်ရှေ့မင်း။ ရာဇာ မာတာ မဟေသီ စ၊ ဥပရာဇာ ပုရောဟိတော။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃၃၁။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။ ဓမ္မ၊ ဌ၊၁။ ၂၄။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၁၉၅။)

ဥပရာဇဌာန (နဉ) [ဥပရာဇ+ဌာန] အိမ်ရှေ့မင်း၏–အရာဌာန–ရာထူး။ ဘာတိက ထုမ္မေ ဥပရာဇဌာနေ ဌိတာ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၀၁။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၂။၉၃။)

ဥပရာဇဘာဝ (ပု) [ဥပရာဇ+ဘာဝ] အိမ်ရှေ့မင်း၏–အဖြစ်–ရာထူး။ ဩပရဇ္ဇန္တိ ဥပရာဇ–ဘာဝံ။ အံ၊ဌ၊၃။၄၉။

ဥပရိ[2] (ဗျ) [“ဥဒ္ဓ+ရိ” ဟုပုဒ်ခွဲ၍ ဥဒ္ဓ–ကို ဥပပြု ဟူ၍ ထောမနိမိ အတိုင်း ဝိဟိတာန် ရှုပ်စီရင်သည်၊ ပထမာပဋိပတ္တိမျှန္တ ဖြစ်သော ဥဒ္ဓံသဒ္ဒါ၏ အနက်၌ ဖြစ်သည်ဟုလည်း ထောမနိမိမိန့်ဆို၏။ ထိုအတိုင်းဆိုလျှင် “အထက်၊ အထက်မှ၊ အထက်၌”ဟူ၍ ဝိဘတ် အနက်သုံးမျိုးဖြစ်နိုင်၏။ ရှ(စာမျက်နှာ၁၃၃) နှင့် နီတိ၊သုတ္တ (စာမျက်နှာ၁၈၀–၁) တို့၌မူ သတ္တမျှန္တနိပါတ်ဟုမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်] အထက်၊ အပေါ်၊ နောက် (နောင်လာလတ္တံ့ အနာဂါတ်)၊ အထက်ကာလ(အနာဂါတ်ကာလ)၊ အထက်အရပ်၊ အထက်အဖို့၊ အထက်ပိုင်း၊ အထက်ဖြစ်သော–နောက်ဖြစ်သော–နောင်လာလတ္တံ့ဖြစ်သော–အပိုင်း, အခန်း, ကဏ္ဍ, စကားရပ်, အရိယမဂ်ဖိုလ် စသည်။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဒွေ ဘိက္ခူ သံသိကေ ဝိဟာရေ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာ ဧကော ဟေဋ္ဌာ ဝိဟရတိ ဧကော ဥပရိ။ ဝိ၊၂။၆၆။ ဝဇိရပါဏိ ယက္ခော...ဥပရိဝေဟာသံ ဌိတောဟောတိ။ ဒီဃ။၈၉။ မဟာ။ ၂၉၄။ ဣတော ဝဿ–သတသာ ဥပရိ အဌာရသမေ ဝဿေ ပါဋလိ–ပုတ္တေ ဓမ္မာသောကော နာမ ရာဇာ.....ရဇ္ဇံ ကာရေဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၇။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယံ အဝဿံ သမ္ဘာပကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ ပုရိသ–နိမိတ္တေ စတ္ထာရိ ပဿာနိ မဏ္ဍ ဥပရိစာတိ ဆ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၂၂။ ဥပရိတိ အဂ္ဂကောဋိတော ဥပရိဘာဂပဒေသော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၃။ ဥပရိ(ဝိ၊ ဌ၊၄။ ၅၀)တိ အဂ္ဂဋ္ဌပါသကဿ ဥပရိဘာဂေ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၃၃။ ဥပရိ (ကခ်ိ၊ ၂၁၅)တိ အစေ–လကဝဂ္ဂေ။ ကခ်ိ။ဋီ၊သစ်။၃၃ရ။ ဥပရိ(ပဋိသံ၊ ဌ၊။၁ ၂၀)တိ အရဟတ္တာ ဥဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဂ်။။၁ ၂၀။

ဥပရိ[1] (ဥပသာရအဗျယ) [ဥ+ပရိ] တက်၍ ကြည့်၍။(ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာ။) တက်၍ ထက်ဝန်းကျင်။(သပ္ပြေကန်။) ဥပရိပဗ္ဗတာ ဒေဝေါ ဝဿတိတိ ဣဒံ ပန ဥပရိတိ ဥပသဂ္ဂဒ္ဒယ–

ဝသေန ဝုတ္တံ၊ နှ ဥပရိသဒ္ဒပယောဂဝသေန၊ ဥပရိသဒ္ဒေါ ဟိ နိပါတော၊ ဣဒံ ပန ဥပသဂ္ဂ-ဝသေန ဝုတ္တံ။ ရူပသာ။၁၉၆။ ဥပရိပဗ္ဗတာတိ ဣတ္ထေ ဥကာရော ဥဂ္ဂမနတ္ထော၊ ပရိသဒ္ဒေါ ပရိဝဇ္ဇနတ္ထော၊ တသ္မာ ဒေဝေါ မေဃော ဥဂ္ဂန္ဒွာ ပဗ္ဗတံ ဝဇ္ဇေတွာ ဝဿတီတျတ္ထော။ ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာ။၁၉၄။ ပဗ္ဗတာ–တောင်မှ၊ ဥ–တက်၍၊ ပရိ–ထက်ဝန်းကျင်၊ ဒေဝေါ–မိုးသည်၊ ဝဿတိ–ရွာ၏။(သပြေကန်။) ဒေဝေါ–မိုးသည်၊ ဥ=ဥဂ္ဂန္ဒွာ–တက်၍၊ ပဗ္ဗတံ–တောင်ကို၊ ပရိ=ဝဇ္ဇေတွာ–ကြဉ်၍၊ ဝဿတိ–ရွာ၏။ (ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာအလို။) (ဥပရိ–ကို နိပါတ်ပုဒ် ဟုလည်းကောင်း, ဥပသာရနှစ်ပုဒ်တွဲဟုလည်းကောင်း အမျိုးမျိုး ကြံကြ၏၊ ဤနေရာ၌ နိပါတ်, ဤနေရာ၌ ဥပသာရဟု ခွဲရန်ကား ခဲယဉ်းလှသည်။)

ဥပရိအာကာသတလ(နာ) [ဥပရိ+အာကာသ-တလ] အထက်ဖြစ်သော ကောင်းကင်အပြင်။ ပါသာဒမတ္ထကေတိ ပါသာဒဿ ဥပရိ-အာကာသတလေ။ အံဌေ၂။၁၁၉။

ဥပရိဥပရိဂုဏ(ပု) [ဥပရိဥပရိ+ဂုဏ] အထက်အထက်ဖြစ်သော ဂုဏ်။ ဥပရိဥပရိဂုဏေတိ ပရိဟာနာယ သံဝတ္တန္တိ။ အံ၊ဌ၂။၂။၆၄။

ဥပရိဥပရိပဒ (နာ) [ဥပရိဥပရိ+ပဒ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–ဖြစ်သောပုဒ်။ ဂတိ-ဥဂဂတိတပဒံ ဥပရိဥပရိပဒံ ဂဏှန္တသာ နဿတိ။ အံ၊ဌ၁။၁၆၁။

ဥပရိဥပရိသမာပတ္တိသမာဝဇ္ဇနတ္ထ (ပု) [ဥပရိဥပရိ+သမာပတ္တိ+သမာပဇ္ဇနတ္ထ] အထက်အထက်၌ ဖြစ်သော သမာပတ်ကို ဝင်စားနိုင်ခြင်းအကျိုး။ ဥပရိဥပရိသမာပတ္တိသမာပဇ္ဇန-တ္ထာယ ပဌမဇ္ဈာနာဒိသမာဓိ အဘိနိဟရိတုံ။ အံ၊ဌ၂။၁၀၁။

ဥပရိကတ္ထာသက္ခလိကာ (ထီ) [ဥပရိ +ကတ္ထ သက္ခလိကာ] နားရွက်စွန်း(နားရွက်ပေါက်)၏ အထက်။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျှ၊ဒု။၁၉၇။) ကတ္ထစုဋ္ဌ-ကာတိ ဥပရိကတ္ထာသက္ခလိကာယ ပရဘာဂ်သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၅။

ဥပရိကေသန္တ (ပုဂ) [ဥပရိ+ကေသန္တ] ဆံပင်၏ အဆုံး၊ ဆံပင်အဖျား။ အာယသ္မာ ကိရ ရာဟုလော.....ပါဒတလတော ယာဝ ဥပရိ-ကေသန္တာ တထာဂတံ ဩလောကေသိ။ အံ၊ ဌ၊၁။၁ရ၁။

ဥပရိကို (ထီ) [ဥပရိ+ဣက+ကိ] ဥပရိကို မည်သော မိဖုရား။ ဃဋ္ဌိကာ ဥပရိကို စ၊ ပေါ်ကွရကိ စ ဘာရိကာ။ ဇာ၊၂။၂၅၁။ ဇာ၊ဌ၊ ရ။၉၃။

ဥပရိကျာ (ထီ) [ဥပရိ+ချာ+အ] နိုဿတ္ထိကို၊ သတ္ထိရှိလာ၊ ကျမ်းဌ်ပါ၊ ဝါစာသိလိဋ္ဌ၊ ဥပရိက်။ တွင်းကြီးနိယ်၊ နံပါတ်။၂၂။ သမ္ဘင့်ဌ္ဌန် ဝိယ သမ္ဘင့်ဌ္ဌနစိတ္တ-ဌ် သမ္ဘင့်ဌ္ဌိန်း၏ ခံထတ်သော ကတ္ထုသတ္ထိမရှိသော နိဗ္ဗာပါရသဟောကို သဗ္ဗာ ပါရကတ္ထုသတ္ထိဌ် တင်စား၍ တဒ္ဓမ္မပစ္စာအား ဖြင့် ဆိုရကား ဥပရိကျာဟူ၏။ ဤဥပရိကျာကား ပြေပြစ်ခြင်း=ဝါစာသိလိဋ္ဌအကျိုးသာတည်း။ တွင်းကြီးနိယ်အဖြေ။ နံပါတ်။၂၂။ ဤပုဒ်ကို ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ မတွေ့ရ။

ဥပရိခါဒနီယ (နာ) [ဥပရိ+ခါဒနီယ] ခဲဖွယ်၏-အထက်အရပ်-အပေါ်အရပ်။ ဥပရိခါဒနီယေပိ ဥတ္ထိဌ္ဌပတ္ထံ ဥပနာမေန္တိ။ ဝိ၊၃။၅၆။

ဥပရိဂဂနတလာဘိမုခ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပရိ+ဂဂန-တလာဘိမုခ] အထက်ကောင်းကင်အပြင်သို့ ရှေ့ရှု။ ဥဒ္ဓန္တိ ဥပရိဂဂနတလာဘိမုခံ။ အံ၊ဌ၂။၃၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ရ၁။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၉၉။)

ဥပရိဝင် (နာ၊ထီ) [ဥပရိ+ဂဂ်] ဂဂ်မြစ်၏-

အထက်ပိုင်း–အထက်ရေအလျှဉ်။ အထ
ဥပရိဂင်္ဂါယ ဓနိကေဟိ ပရိပိဋ္ဌတော။ စရိယာ။
၄၀၃။ ဥပရိဂင်္ဂါယာတိ ဂင်္ဂါယ နဒိယာ ဥပရိ–
သောတေ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၄၂။ ကိလေသ–
ဝသေန ဥပရိဂင်္ဂ ဂန္ဓာ။ ဓာတ္ဌ၊၄။ ၂၃၁။ (–မ၊
ဋ္ဌ၊၃၀။ ဓာတ္ဌ၊၂။၁၀၆။)

ဥပရိဂင်္ဂါဝါသိက (တိ) [ဥပရိဂင်္ဂါ+ဝသ+ကိ။
သ္ဌတ္ထ က–သက်၍ ဝါသိကာ[ပြီး]] ဂင်္ဂါမြစ်၏
အထက်ပိုင်း–ဂင်္ဂါမြစ်ညာ–၌နေလေ့ရှိသော၊သူ။
ပုန ကေသ္ဝီ သမယေ ဥပရိဂင်္ဂါဝါသိကံ ကုလံ
ဟေဋ္ဌာဂင်္ဂါဝါသိကေန ကုလေန သဒ္ဓိံ မိတ္တ–
သန္ထဝံ ကတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၈။

ဥပရိဂဏနာ (ထီ) [ဥပရိ+ဂဏနာ] အထက်၌
ဖြစ်သော ဂဏန်းသင်္ချာ။ ဟေဋ္ဌာဂဏနံ အမု–
ဉ္ဇိတ္တာဥပရိဂဏနာ သမ္ဘဝတိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၄၄။

ဥပရိဂတ (တိ) [ဥပရိ+ဂတ] (က) အထက်၌–
ရောက်သော–တည်နေသော။ (ခ) အထက်သို့
မြင့်တက်သော။ (က) ဥပရိပါသာဒဝရဂတ–
ကြည့်။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဂတဋ္ဌ (ပု) [ဥပရိဂတ+အတ္ထ] အထက်သို့
မြင့်တက်–သည်၏အဖြစ်ဟူသော–ခြင်းဟူသော
–အနက်သဘော။ ပညာပါသာဒတာယ စသ
ဥပရိဂတဋ္ဌေန အစ္ဆရိတံ။ သံဇို၊ ၂။၄၃၃။

ဥပရိဂိဝါ (ထီ) [ဥပရိ+ဂိဝါ] လည်ပင်း၏
အထက်။ တောမရဟတ္ထော စ ပုရိသော
ဥပရိဂိဝါယ နိသိန္နော ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ။၁၆၃။
ဥပရိဂိဝါယ ဆိန္နသီသဿပိ အဓောဘာဂေန
အင်္ဂဿတံ ပဝေသေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၂။

ဥပရိဂုဏ (ပု) [ဥပရိ+ဂုဏ] အထက်၌ဖြစ်သော
ဂုဏ်။ (အထက်မင်္ဂလာကို ဥပရိဂုဏ–ဟုလည်း
ကောင်း, သမာဓိ ပညာကို ဥပရိဂုဏ–ဟုလည်း
ကောင်း အရှုအားလျော်စွာ သုံးနှုန်း၏။) ပရိ–
ဟာနာယာတိ ဥပရိဂုဏေဟိ ပရိဟာနတ္ထာယ။
အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃၉။(–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၂ ၅။ ဒီ၊
ဋီ၊၁။ ၆ ၃ ၂။)

ဥပရိဂုဏပဋိလာဘ (ပု) [ဥပရိဂုဏ+ပဋိ
လာဘ] အထက်ဂုဏ်ကိုရခြင်း။ တေ ပစ္ဆေ–
ကွိတ္တာ ဥပရိဂုဏပဋိလာဘာယ ဝါယာမံ နု
ကရောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၃ ၂။

ဥပရိဂေါပ္ပက (တိ) [ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏ+
ဂေါပ္ပက] ဖမျက်–ခြေမျက်စိ–တို့၏အထက်ပိုင်း
ပမာဏရှိသော၊ ခြေမျက်စိနစ်မြှုပ်လောက်သော–
ရေ၊ ဖမျက်ထက်နက်သောရေ။ (သ္ဝ။) ဥဒကေ
ဟသမေ္ဘာ နာမ ဥပရိဂေါပ္ပကေ ဥဒကေ
ဟသာဓိပ္ပါယော နိမ္ဗုဇ္ဇတိ, ဝါ ဥမ္မုဇ္ဇတိ ဝါ။
ဝိ၊ ၂။ ၁ ၄ ၉။ ဥပရိဂေါပ္ပကေတိ ဂေါပ္ပကာနံ
ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၂ ၈။ ကင်္ခ၊ဋီ၊
သစ်၊ ၄ ၀ ၃။ (–ကင်္ခ။ ၂ ၃ ၉။ သာရတ္ထ၊ ၃ ။ ၈ ၀။
ဝိမတိ၊ ၂။ ၄ ၃ ၃။ ကင်္ခ၊ဋီ။ ၉ ၇။)

ဥပရိဃဋ္ဌ (ထီ) [ဥပရိ+ဃဋ္ဌ] ဦးချိုတစ်ခုတ်–
ဦးချိုနှစ်ချောင်းတို့၏–အလယ်အကြား၏
အထက်၊ ချိုကြားအထက်။ တမေနံ ကိဋ္ဌာ–
ရကွော.....ဥပရိဃဋ္ဌယံ သုနိဂ္ဂဟီတံ နိဂ္ဂ–
ဏှေယျ။ သံ၊ ၂။ ၄ ၀ ၀။ ဥပရိဃဋ္ဌာယန္တိ ဒ္ဝိန္နံ
သိဂါနံ အန္တရေ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ။ ၁ ၀ ၇။

ဥပရိဃဋ္ဌိကာ (ထီ) [ဥပရိ+ဃဋ္ဌိကာ] အထက်
မင်းတုပ်အကြီး (ကျည်မ)။ သူစိဃဋ္ဌိကံ ဒတ္ထာတိ
အဂ္ဂဋ္ဌသူစိဋ္ဌ ဥပရိဃဋ္ဌိကဋ္ဌ အာဒဟိတ္တာ။
သာရတ္ထ၊ ၃ ။ ၂ ၄ ၈။ အံ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၂ ၃ ၂။

ဥပရိစယ (တိ) [ဥပရိ+စိ+အ] အထက်၌–
နောက်ထပ်–ဖြစ်သော။ သောဝ ရှုပသ္ဝ ဥပရိ–
စယတ္တာ ဥပစယော။ အနုဋီ၊ ၁ ။ ၁ ၆ ၆။

ဥပရိစရ (တိ) [ဥပရိ+စရ+အ] အထက်၌–
ကောင်းကင်၌–လှည့်လည်သွားလာနိုင်သော၊သူ။

စတူဟိ ရာဇိဋ္ဌိဟိ သမန္နာဂတော အယောသိ ဥပရိစရော အာကာသဂါမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃၃၁။

ဥပရိစရဏ (နာ) [ဥပရိ+စရဏ] အထက်ဌ-ကောင်းကင်ဌ-လှည့်လည်သွားလာနိုင်ခြင်း။ ဝေ၀ ဥပရိစရဏအာလောကဖရဏောဟိ(အာလော-ကကရဏောဟိ။ အံ၊ဋီ။) မဟိဒ္ဓိကော။ ပဋိသं၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၈၃။

ဥပရိဋ္ဌဒန (နာ) [ဥပရိ+ဌဒန] အထက်အပိုး။ ဥပရိဋ္ဌဒနံ အာသိ သမ္ဘသောဏ္ဍမယံ တဒါ။ အပ၊၊။၃၉၁။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂၁။)

ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလ (နာ) [ဥပရိ+ဇာဏုမဏ္ဍလ] ပုဆစ်ဒူးဝန်းတို့၏ အထက်။ ဥဗ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလန္တိ ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလံ။ ဝိ၊၂။၂၈၆။ ဥဗ္ဘဇာဏု-မဏ္ဍလန္တိ ဇာဏုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၄။ ကင်၊။၂၉၄။

ဥပရိဗျာ(စျာ)နာ (နာ) [ဥပရိ+စျာနာ] အထက်-နောက်-ဌဖြစ်သောစျာန်။ ယံ အပ္ပဂုဏ်ဟောတိ၊ ဥပရိဗျာနသ္မာ ပစ္စယော ဘဝိတုံ နသက္ကောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၉။ ဥပရိစျာနသ္မာ ပစ္စယော ဘဝိတုံ နသက္ကောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၈၄။ ဥပရိစျာနသ္မာ ပဒဋ္ဌာနဘာဝါနုဝေါဝေ-နေန အခေတ္တည္ဟု။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၇၈။

ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂံ (နာ) [ဥပရိ+စျာနဂံ] အထက်ဌ ဟောတော်မူအပ်လတ္တံ့သော စျာနင် တရား။ ဝိဘင်္ဂေ ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂါနံ ပစ္စနီ-ကပဋိပက္ခဘာ၀ဒဿနတော နိ၀ရဏာနေ၀ ဝုတ္တာနိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၃၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၀၉။ ဥပရိ ဝုစ္စမာနာနိ စျာနဂါနိ ဥပရိဗျာနဂါနိ။ မူလဋီ၊၁။၁၀၁။ အောက်ပုဒ်များလည်းကြည့်။

ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂံပစ္စနီက (တိ) [ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂံ+ပစ္စနီက] အထက်-နောက်-ဌ ဟော တော်မူအပ်လတ္တံ့ကုန်သော စျာနင်တို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ရန်သူဖြစ်သော(နိ၀ရဏ)။ ဥပရိ-ဗျာ(စျာ)နဂံပစ္စနီကပဋိပက္ခဘာ၀ဒဿန-တောတိ သ၀ိတက္ကံ သ၀ိစာရန္တိ အာဒိနာ ဥပရိ ဝုစ္စမာနာနိ စျာနဂါနိ ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂါနိ၊ တေသံ အတ္ထနော ပစ္စနိကာနံ ပဋိပက္ခဘာ၀ဒဿန-တော ထပစ္စနိကနိ၀ရဏ၀စနံ၊ ဥပရိစျာနဂါနံ ပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာ၀ဒဿနတောတိပိ ပါဌော၊ တတ္ထ ပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာ၀ဒဿနတောတိ ဥပရိဝုစ္စမာနစျာနဂါနံ ဥဇုဝိပစ္စနိက၀သေန ပဋိပက္ခဘာ၀ဒဿနတောတိ အတ္ထံ ၀ဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅ရ။ (-မူလဋီ၊၁။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၆၅။)

ဥပရိစျာန (နာ) [ဥပရိ+စျာန] အထက်-နောက်-ဌဖြစ်သောစျာန်။ ဥပရိဗျာန-ကြည့်။

ဥပရိစျာနနိဗ္ဗတ္တန (နာ) [ဥပရိစျာန+နိဗ္ဗတ္တန] အထက်စျာန်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဝေ၀ ဥဏ္ဍရဏ ကောသနေနေ၀ ဥပရိစျာနနိဗ္ဗတ္တနေနာတိ-သုဘာ၀ိတောပိ.....အပ္ပမာဏောတ္တေ၀ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။

ဥပရိဥာဏ၀ဏ္ဏ (တိ) [ဥပရိဥာဏ+၀ဏ္ဏ] အထက်မဂ်ဉာဏ်တို့ဖြင့် ပယ်သတ်အပ်သော (တရား)။ တတ္ထ တတ္ထ ယံ ယံ ဥပရိဥာဏ-၀ဏ္ဏောတိ ၀ကွာမ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၂၅။

ဥပရိဥာဏာနုဘာ၀ (ပု) [ဥပရိဥာဏ+ အာနုဘာ၀] အထက်ဉာဏ်တို့၏-အာနုဘော်-အစွမ်းသတ္တိ။ ဝေ၀မေတေပိ သ၁ါရာ..... ဥပရိ-ဥာဏာနုဘာ၀ေန နိဗ္ဗိသေ၀နတ်, သမ္ဘသော ဘင်္ဂ ပါပုဏန္တိတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၄။

ဥပရိဋ္ဌ (တိ) [ဥပရိ+ဌ+အ] အထက် ကောင်း-ကင်ဌ တည်နေသော၊ အနိုးဌ တည်နေသော၊ သူ။ သောဟံ အဒ္ဒသိ သမ္ဘုဒ္ဓံ၊ ဥပရိဋ္ဌं

ယသသိန်း။ နေတ္ထိ။၁၂၂။ ဥပရိဋ္ဌန္တိ ဥပရိ-ဝေဟာသေ ဌိတံ။ နေတ္ထိ။ဋ္ဌ။၂၃၂။ ဥပရိဋ္ဌ ဥပသမိပေ ဌိတံ အရိဋ္ဌ နာမ သမ္ဗုဒ္ဓံ ပစ္စေ-ကဗုဒ္ဓံ အဒ္ဒသိ။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။၂၉၆။

ဥပရိဋ္ဌ[2] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပရိဋ္ဌမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပရိဋ္ဌော နာမ ဘိက္ခဝေ ပစ္စေ-ကဗုဒ္ဓေါ ဣမသ္မိံ ဣသိဂိလိသ္မိံ ပဗ္ဗတေ စိရနိဝါသီ အဟောသိ။ မဟာ။၁၁။ သမက်ပဋိပါဒေသိ၊ ဥပရိဋ္ဌ ယသသိန်း။ ထေရ။၃၃ရ။ ထေရ။ဋ္ဌ၊ ၂။၃၄၁။ ဥပရိဋ္ဌန္တိ ဝေ၀နာမကံ ပစ္စေကဗုဒ္ဓံ။ ထေရ။ဋ္ဌ၊ ၂။၃၄၆။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၉၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ခ။၃၄၅။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၂။ အပ၊ဋ္ဌ၊ခ။၃၄၃၊ ၃၀၁။)

ဥပရိဋ္ဌပစ္စေကဗုဒ္ဓ (ပု) [ဥပရိဋ္ဌ+ပစ္စေကဗုဒ္ဓ] ဥပရိဋ္ဌမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပရိဋ္ဌပစ္စေက-ဗုဒ္ဓသ မေ အတ္တာနော ဘာဂတ္တံ ဒိန္နံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ခ။၃၄၆။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ခ။၈၆။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၃။)

ဥပရိဋ္ဌိတ (ပု) [ဥပရိ+ဋ္ဌိတ] အထက်၌ တည်သော။ ယတ္ထ ယိ တန္ဓတော ဥဋ္ဌိတပေသ-ကာရော ကိဠိဒေ၀ ဥပရိဋ္ဌိတံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓံ ကာယံ ဥဿာပေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၁၆။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၈၆။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၆၃။)

ဥပရိဋ္ဌိတပူ၀ဂဏနာ (ထီ) [ဥပရိဋ္ဌိတ+ပူ၀ဂဏနာ] အထက်၌တည်သော မုန့်အရေအတွက်။ မုခ၀ဋ္ဋိယာ ဟေဋ္ဌိမလေခတော ဥပရိဋ္ဌိတပူ၀ဂဏနာယ ပါစိတ္တိယံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၅၈။

ဥပရိဋ္ဌိမ (ထီ) [ဥပရိဋ္ဌ+ဣမ] အထက်၌-အထက်ဆုံး၌-တည်သောပုဂ္ဂိုလ်သန္တာန်၌ ဖြစ်သော၊ အထက်၌တည်သော။ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနေတိ ဥပရိဋ္ဌိမာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာ-နာယ။ အဘိ၊ပု။၁၁ရ။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ခ။၄၈။) ဥပရိဋ္ဌိမံ အရဟတ္တမဂ္ဂံ။ အဘိ၊ဓ၊၂၁၀။ နဒီ-ဩတရိတ္တာ နဟာယိတ္တာ ဥတ္တိဏ္ဏာ ဥတ္တိဏ္ဏာ ဥပရိဋ္ဌိမံ ဥပရိဋ္ဌိမံ ဝတ္ထာဘရဏံ ဂဏှန္တိ။ သာရတ္ထ။၁။၂၇၅။ မနုဿလောကတော ဥပရိ-ဋ္ဌိမံ ဒေ၀လောကံ ဂမေန္တိ။ နေတ္ထိ၊ဌိ။ရ၀။ (–အဘိ၊ဓ။၂၅၅။ အဘိ၊ဝိ။ခ၊ခ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ၊ရ၀။ မူလဋီ၊ခ။ခ၊ရ။)

ဥပရိတလ (နာ) [ဥပရိ+တလ] အထက်၌ ဖြစ်သော-အပြင်-ကြမ်းပြင်-အခေါင်။ တိသ-ဒတ္ထတ္ထေရော ကိရ နာမ.....နာ၀ါယ ဥပရိ-တလေ နိသိန္နော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ခ။၁ ။ သတ္ထာဘူမိ-ကသ ပါသာဒသ ဥပရိတလေ ဝါသယိသု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၃။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၅။)

ဥပရိထဒ္ဓကဒ္ဓမဝိဋ္ဌ (နာ) [ဥပရိထဒ္ဓ+ကဒ္ဓမ ဝိဋ္ဌ] အထက်၌-အထက်က-မသော ရှုံ့ညှန်-အပြင်။ ထသ ကေသို့ ဥန္ဒုတဋ္ဌာနေ ဥပရိ-ထဒ္ဓကဒ္ဓမဝိဋ္ဌေ မုဒ္ဓနိ ဟရိတတိကာနိ ဧယိသု။ ဧ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃။

ဥပရိဒ္ဓေ (ပု) [ဥပရိ+ဒ္ဓေ] အထက်၌တည်သော သွား။ အထက်သွား။ ဟေဋ္ဌာဒ္ဓေ ဥပရိ-ဒ္ဓံ ဌပေတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၉။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ၊ရ၉။ မ၊ဋီ၊ ၂။ရ၊ရ၊ ၂၁၄။)

ဥပရိဒ္ဓေမုသလသဏ္ဌာဏိတ (တိ) [ဥပရိဒ္ဓေ မုသလ+သဏ္ဌာ**ဏိတ**] အထက်သွားတည်းဟူ သောကျည်ပွေ့သည်-မုံ့မုံ့ညက်ညက်ကြိတ်ချေ-ထောင်းထု-အပ်သော။ တံ ဟေဋ္ဌာဒ္ဓေဥဒ-ကွလေ.....ဥပရိဒ္ဓေမုသလသဏ္ဌာ**ဏိတံ** ကောစိ ကဇ္ဇ၊ နာ ဝါ ဒဗ္ဗိယာ ဝါ အဒ္ဓော ပဝေသေ-ဒ္ဓော နာမ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ၊ရ၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊ခ။ ၂ခ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ၃၆။

ဥပရိဒီဃာ (ထီ) [ဥပရိ+ဒီဃာ] အထက်အရပ်မျက်နှာ။ ဥပရိဒီဃံ ဥဒ္ဓမုဒေါ ဟုတ္တာ ဝိလော-ကေဒ္ဓော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ခ၃ခ။

ဥပရိဒေဝ (ပု) [ဥပရိ+ဒေဝ] အထက် အထက် ဘုံ၌တည်နေသောနတ်၊ အထက်နတ်။ ဥပရိ-ဒေဝေ စ စက္ခုဝိညာဏဒဿနေနာပိ။ မဋ္ဌ၊ ၃။၂၄။ ဥပရိဒေဝေ စာတိ ဥပရူပရိဘူမိ-ဝါသေ ဒေဝေ စ ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၆၅။

ဥပရိဒေဝလောက (ပု) [ဥပရိ+ဒေဝလောက] အထက်နတ်ပြည်။ ဥပရိဒေဝလောကေ သမ္ဘတ္တိ အနုဘဝိဿာမာတိ နု ဘာယန္တိ။ ဒီဃ၊ ၂။၂၉၀။ (-မဋ္ဌ၊ ၂။၂၃၃။ အံဋ္ဌ၊၃။၂၆ရ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၅၂။)

ဥပရိဒေသ (ပု) [ဥပရိ+ဒေသ] အထက်အရပ်။ ဝုဋ္ဌိနိမိတ္တေန ဝိယ မဟောဃေန ဥပရိဒေသေ ဝုဋ္ဌိနိပါတော။ အနုဋီ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပရိဒေသနာ (ထီ)[ဥပရိ+ဒေသနာ] အထက်-နောက်-၌ဟောတော်မူအပ်သောဒေသနာတော်။ ဥပရိဒေသနံ အနဝသေသတော ပရိယာဒိယတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၃။ (-မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၂၆။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၈။)

ဥပရိဒေသနာရဏ္ဍ (တိ) [ဥပရိဒေသနာ+အာရဏ္ဍ] အထက်ဒေသနာတော်၌-နောက်၌ဟောတော်မူအပ်သောဒေသနာတော်၌-တင်အပ်-ထည့်သွင်းဟောကြားအပ်-သော။ ဥပရိဒေသနာရဏ္ဍဏ္ဍာ စ တာသံ။မဇ္ဈိ၊၁။၃၄၃။

ဥပရိဓေ (ပု) [ဥပရိ+ဓေ] အထက်၌တည်သော တံခွန်။ ဝေဇယန္တသာ ပါသာဒသ ဥပရိဓေ ပဿာမိ။ အပဒါ၊၁။၂၇ရ။

ဥပရိနဒီ (ထီ) [ဥပရိ+နဒီ] မြစ်၏ အထက်အရပ်။ ဥပရိနဒိယံ ဌိတာနံ ဒေဝေ ဝုဋ္ဌေ ပုဏ္ဏာယ နဒိယာ သောတေ နိမုဂ္ဂေါ။ အံဋ္ဌ၊ ၂။၃၅၃။ ဥပရိနဒိယံ ဌိတာနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁၆၆။

ဥပရိနဘ (နဘ) [ဥပရိ+နဘ] အထက် ကောင်းကင်။ ဥပရိနဘေ ဌိတံ ပုဏ္ဏစန္ဒံ ဝိယ ဘဂဝန္တံ-ယေဝ နမဿမာနေ ဒိဿာဝ။ ဒီဃ၊၁။၄၁။

ဥပရိနာဘိအန္တဝဋ္ဋလ (နဘ) [ဥပရိနာဘိ+ အန္တ ဝဋ္ဋလ] ချက်၏ အထက်၌ တည်သော အူမ အလွှာ။ ဥဒရိယံ...ဥပရိနာဘိအန္တဝဋ္ဋလေ ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရရ။

ဥပရိနိဂ္ဂတ (တိ) [ဥပရိ+နိဂ္ဂတ] အထက်သို့ တက်သော။ သော ကိရ...ဥပရိနိဂ္ဂတာဟိ မဟာသာခါဟိ မောရဝိဏ္ဍကလာပေါ ဝိယ ဝိရောစိတ္ထ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၆၆။

ဥပရိနေမ (နဘ) [ဥပရိ+နေမ။ နေမ ပုဒ်ရင်းကား ပုလ္လိင်။ ဤ၌ အဗျယီဘောဝသမာသ်ဖြစ်၍ နပုလ္လိင်။] အဋ္ဌ ကတ္တာ ဥပရိနေမဿ။ သံ၊ ၃။၃ရ၃။ အံ၊၃။ ၂၀၄။ ဥပရိနေမဿာတိ ဥပရိ အာဝါဋဿ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂ရ၅။ (-သံ၊ဌ၊၃။၃၃၁။)

ဥပရိပစ္စာသာ (ထီ) [ဥပရိ+ပစ္စာသာ] နောက်ထပ် မျှော်လင့်တောင့်တခြင်း၊ နောက်ထပ် မျှော်လင့်ချက်။ အဝေရရောန ဥပရိပစ္စာသံ နိဝတ္တေတိ။ ဒီဃ၊၃။ ၂ ၂၆။

ဥပရိပဋ္ဌ (တိ) [ဥပရိ+ပဋ္ဌ] အထက်-နောက်-၌ဖြစ်သော အမေးပုစ္ဆာပြဿနာ။ ဥပရိပဋ္ဌေန ဟေဋ္ဌာပဋ္ဌံ ဇာနိဿာမိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။

ဥပရိပဏ္ဍာသာ (ထီ) [ဥပရိ+ပဏ္ဍာသာ။ ဝိသ တ္ဘာဒိ၊ နဝုတိ၊ ဣတ္ထိကေဝုစ်-အရ ပဏ္ဍာသာ သည် ထီလိင်သာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၅-၌ ဥပရိ ပဏ္ဍာသေ ပါဠိယံ-ဟုတွေ့ရ၏။ ဥပရိပဏ္ဍာသ-ပါဠိယံ မှ ဗျက်ယင်းလာသလော မပြောတတ်။] ဥပရိပဏ္ဍာသပါဠိတော်၊ အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်၊ (သုတ္တန္တပိဋကတ မဇ္ဈိမနိကာယ်၌ ပါဝင်သော ဒေဝဒဟဝဂ်၏ ဒေဝဒဟသုတ်မှ စ၍ သဠာယတနဝဂ်၏ ဣန္ဒြိယဘာဝနာသုတ် တိုင်အောင်သော အထက်ပိုင်းသုတ်ငါးဆယ်)။ တတ္ထ မဇ္ဈိမသဒ္ဒေါ နာမ ·ပဏ္ဍာသတော

မူလပဏ္ဍာသာ မဏ္ဍိမပဏ္ဍာသာ ဥပရိပဏ္ဍာ-
သာတိ ပဏ္ဍာသတ္ထယသင်္ဂဟာ။ မဟာဋီ။ ၂။
(အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၅၊ ၃၀၆။) ဥပရိ ဥဒ္ဓံ ပဏ္ဍာသာ
ဥပရိပဏ္ဍာသာ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။ ၁၉။

ဥပရိပဏ္ဍာသက (ပု) [ဥပရိပဏ္ဍာသာ+က] (က)
အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု၊
သုတ္တန္တပိဋကမဏ္ဍိမနိကာယ်၌ ပါဝင်သော
အထက်ပိုင်းသုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု။
(ဥပရိပဏ္ဍာသာ-လည်းကြည့်။) (ခ) အထက်
ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု၊ သုတ္တန္တပိဋက
သံယုတ္တနိကာယ်၌ ပါဝင်သော ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ်
ပါဠိတော် ခန္ဓသံယုတ် (၁၁) ၁-အနုဗဝဂ်၏
အနုသုတ်မှစ၍ (၁၅) ၅-ဒီဃာဝဂ်၏ ၁၀-
အာနန္ဒသုတ်တိုင်အောင်သော အထက်ပိုင်း
သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု။ (က) ပဌမ ဟိ
ဥပရိပဏ္ဍာသကော ပရိယာယတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။
မူလပဏ္ဍာသံ သဏ္ဌာယန္ဌသ.....ဥပရိပဏ္ဍာ-
သကော အာဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၉ ၂။ (-ထေရ၊
ဋ္ဌ၊၁။ ၁၀၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁ ၅ ၅ ၆။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၁ ၀ ၀။
မူလဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ၈။) (ခ) ဥပရိပဏ္ဍာသကော
သမတ္တော။ သံ၊ ၂။ ၁ ၅ ၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၀ ၈။

ဥပရိပဏ္ဍာသဋ္ဌကထာ (တီ) [ဥပရိပဏ္ဍာသာ
+အဋ္ဌကထာ] ဥပရိပဏ္ဍာသ်အဋ္ဌကထာကျမ်း။
ဥပရိပဏ္ဍာသပါဠိတော်၏-သုတ္တန္တပိဋက မဏ္ဍိမ
နိကာယ်၌ပါဝင်သော အထက်ပိုင်း သုတ်
ငါးဆယ်၏-အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို အကျယ်တဝင့်
ဖွင့်ပြရာကျမ်းဂန်။ ဥပရိပဏ္ဍာသဋ္ဌကထာ
နိဋ္ဌိတာ။ မဟာ၊ဋီ။ ၂ ၅ ၂။

ဥပရိပဒ္ဓေယ (နာ) [ဥပရိပဒ+ဒ္ဓယ] အထက်-
နောက်-ဖြစ်သော ပုဒ်နှစ်ခုတို့၏အပေါင်း။
ဥပရိပဒ္ဓေယော ဧသော နယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊
၁။ ၄ ၁ ၀။

ဥပရိပမ္ဘတ (ပုဂ္ဂ) [ဥပရိ+ပမ္ဘတ] တောင်၏
အထက်၊ တောင်ထိပ်။ ယာဒါ ဥပရိပမ္ဘတေ
မဟာမေဃော အဘိပ္ပဝုဋ္ဌော ဟောတိ။ မ၊
၂။ ၃ ၁ ၉။ (-မဟာ၊ဝရ၊ သံ၊ခ၊ ၂ ၆ ၉။ အံ၊ဝ၊ ၂ ၄ ၅ ။)

ဥပရိပါသာဒ (ပုဂ္ဂ) [ဥပရိ+ပါသာဒ] ပြာသာဒ်
၏-အထက်-အထက်ထပ်-အထက်အခန်း။
တေန ခေါ ပန သမယေန ဘောဇဒေ္ဓော
ဗြာဟ္မဏော ဥပရိပါသာဒေ ဒီဝါသေယျံ
ဥပဂတော ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ ၁ ၀ ၄ ၊ ၁ ၂ ၁ ။

ဥပရိပါသာဒဂတ (တိ) [ဥပရိပါသာဒ+ဂတ]
ပြာ သာဒ်၏ အထက်ထပ်သို့ရောက်နေသော၊
သူ။ အထ အညတရာ ကုဋုမ္ဗိယဘရိယာပိ
ဥပရိပါသာဒဂတာ...အဟောသိ။ အပဒါ၊ ၁ ၁ ၈ ။

ဥပရိပါသာဒဝေရဂတ (တိ) [ဥပရိ+ပါသာဒ
ဝေရ+ဂတ] မြတ်သောပြာသာဒ်၏ အထက်ထပ်
သို့ ရောက်နေသော၊သူ။ ရာဇာ ပသေနဒိ-
ကောသလော မလ္လိကာယ ဒေဝိယာ သဒ္ဓိ
ဥပရိပါသာဒဝေရဂတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂ ။ ၁ ၄ ။
ဥဒါန။ ၁ ၃ ၃ ။ ဥပရိပါသာဒဝေရဂတော နိသိန္နော
ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ ၄ ၄ ။ ဥပရိပါသာဒဝေရဂတောတိ
ပါသာဒဝေရသ ဥပရိဂတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၁ ၂ ။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၄ ။

ဥပရိပါသာဒဝေရတလ (နာ) [ဥပရိပါသာဒ
ဝေရ+တလ] မြတ်သောပြာသာဒ်၏ အထက်
ထပ်ကြမ်းပြင်။ သုမေပေတ္တိတော ဥပရိပါသာဒ-
ဝေရတလေ ရဟောဂတော ဟုတ္ဝာ ပလ္လင်
အာသုဇိတ္တာ နိသိန္နော စိန္တေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၉ ၀ ။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ။ ၄ ။

ဥပရိပါသာဒဝေရတလဂတ (တိ) [ဥပရိ +
ပါသာဒဝေရတလ+ဂတ] မြတ်သော ပြာသာဒ်၏
အထက်ထပ် ကြမ်းပြင်သို့ရောက်နေသော၊သူ။
ကိသာဂေါတမီ နာမ ခတ္တိယကညာ ဥပရိ-
ပါသာဒဝေရတလဂတာ...ဟုဒ် ဥဒါန် ဥဒါနေသိ။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ။ ရ ။

ဥပရိပိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပရိ+ပိဋ္ဌိ] တံခါးဘောင်ကျည်းခွေ၏ အထက်အရပ်။ (အထက် တံခါးဘောင်။ ဝိ၊၄။သျှ၊၂။၆၃။) တဿ ဥပရိပိဋ္ဌိတော အဟိ ခန္ဓေ ပပတိ။ ဝိ၊၄။၃၆၃။ ဥပရိပိဋ္ဌိ-တောတိ ပိဋ္ဌိသံဃာဋဿ ဥပရိဘာဂတော၊ ဒွါရဗာဟဿ ဥပရိပဒေသတောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၄၂၃။

ဥပရိပေလ္လနဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပရိ+ပေလ္လန ဒဏ္ဍက] ပွတ်ကျည်၏ အထက်မှ ဖိနှိပ်သော-တုတ်ချောင်း(သစ်သားချောင်း)-တုတ်တံ။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။မအူ၊သျှ၊၃။၃၀၉-၌ "ပွတ်ကျေသည် တင်အပ်သော အထက်၌ ပွတ်ကျေကို တွန်းသော လှန်တန်"ဟုလည်းကောင်း, ပါရာဇိကဏ် ဘာသာဋီကာ၊ ၂။၅၁၂-၌ "အထက်၌ နှိပ်ကြောင်းဒုတ်"ဟုလည်းကောင်း, ရွှေဥမင်၊သျှ-၌ "ပွတ်ကျည်တပ်သော အထက်ပွတ်နှိပ်လှံတံ" ဟုလည်းကောင်း ပြန်ဆိုကြ၏။) အရံကိစ္စနုကေ ဝါ ဥပရိပေလ္လနဒဏ္ဍကေ ဝါ မာလာကမ္မာ-ဒိကံ ယံကိဉ္စိ ဝဏ္ဏမဋ္ဌं နှ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ၊ရ။ မုသလမတ္ထကပိဋ္ဌန-ဒဏ္ဍကော ပေလ္လဒဏ္ဍကောနာမ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၂။၃၅၉။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊၁။၄၈။

ဥပရိဖလသမာပတ္တိသီသ (နာ) [ဥပရိဖလ-သမာပတ္တိ+သီသ] အထက်ဖလသမာပတ်ကို အဦးပဓာနပြုခြင်း။ ဥပရိဖလသမာပတ္တိသီသေန သကလသာသနံ ဒဿေတုမ္ပိ အယံ ဒေသနာ အာရဒ္ဓါ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၆၈။ မ၊ဋီ၊၂။၄၇။

ဥပရိဖေါဋ (ပု) [ဥပရိ+ဖေါဋ] အထက်၌ ဖေါင်းကြွသော အနာအဖု။ ဘိယ္ယော စ ဘဏ္ဍနဿ ဥပရိဖေါဋော ဝိယ.....နမည်တ္ထ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၅၀။

ဥပရိမြဟွလောက (ပု) [ဥပရိ+မြဟွလောက] အထက်မြဟွားပြည်။ ရံသီယော သကလဒီပံ ပတ္ထရိတ္တာ ဥပရိမြဟွလောက် အာဟစ္စ အဋ္ဌသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၄။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃ရ။)

ဥပရိဘတ္တ (နာ) [ဥပရိ+ဘတ္တ] အထက်က-အပေါ်ယံ-ဆွမ်း။ ဥပရိဘတ္တေန သဒ္ဓိံ အပ-နေတမ္ပေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၂။

ဥပရိဘဒ္ဒက (ပု) [ဥပရိ+ဘဒ္ဒက] ၎ရွှေပင်။ ဝိဓုရ၊ဇာ၊ဋ္ဌ၊သျှ။၁၆၉။) ဥပရိဘဒ္ဒကာ သိန္ဓု-ဝါရကာ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၄ရ။ ဥပရိဘဒ္ဒကာတိ ဥဒ္ဓါ-လက ဇာတိကာယေဝ ရုက္ခာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။

ဥပရိဘဝ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ဘဝ] (၁) အထက်ဖြစ်သော-ဘဝ-ခန္ဓာအတ္တဘော-ဘုံ။ (၂) ဘဝ-ဘုံအားလုံး၏ အထက်ဖြစ်သောတရား (နိဗ္ဗာန်)။ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယီတိ တသ္မိံ ဥပရိ-ဘဝေယေဝ ပရိနိဗ္ဗာနဓမ္မော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ရ၉။ ဥပရိဘဝံ ဝါ (ဥပရိဘဝတ္ထေ။ သီ၊က မူကွဲ။) နိဗ္ဗာနံ ဂန္ဓဲ့ အဒေန္ဓော အဟေ တိသု ဘဝေသု... ဂမေတိတိပိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆။ ကာမ် နိဗ္ဗာနံ အရှုပိဘာဝါ အဒေသံ, နှ တဿ ဌာနဝသေန ဥပရိဂဟဏ်၊ သမ္ဘသခ်ိတပိနိ-သာဌတ္ထာ ပန သမ္ဘဿပိ ဘဝဿ ဥပရိတိ ဝတ္ထမ္ဘတ် အရဟတ်တိ ကတ္ဝာ ဝုတ္တံ "ဥပရိဘဝံ နိဗ္ဗန"န္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၆။

ဥပရိဘဝူပဂ (တိ) [ဥပရိဘဝ+ဥပဂ (=ဥပ+ဂမု+ကွိ)] အထက်ဘုံဘဝသို့ ကပ်ရောက်သော၊ သူ။ ဥဒ္ဓံသောတဿ ဥပရိဘဝူပဂတာ ဂေ-သိကာ။ အနုဋီ၊၃။၄၉။

ဥပရိဘဝဂ္ဂ (ပု) [ဥပရိ+ဘဝဂ္ဂ] အထက်ဘဝဂ်။ ဥပရိဘဝဂ္ဂ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၅)နှင့် အကနိဋ္ဌပြဟ္မ-လောက် ပရိယန္တံ ကတ္ဝာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၃၄။

ဥပရိဘာဂ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဂ] အထက်အဖို့၊

အထက်ဘက်၊ အထက်ပိုင်း။ ဝေမေဝ ခေါ စုန္ဒ ဝိဟီသကဿ ဟုရိသပုဂ္ဂလဿ အဝိဟီ-သာ ဟောတိ ဥပရိဘာဝါယ။ မ၊၁။၅၄။ မ၊ဌ၊ ၁။၁၉၆။ ပရိမ္ဘမနံ ဝိယ စ ပဒုမာဘိမုခပတိ-တဿ ဘမရဿ ပဒုမဿ ဥပရိဘာဝေ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ဝ။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၃ဝဝ။)

ဥပရိဘာဝကောဋိ (နာ) [ဥပရိဘာဝ+ကောဋိ] အထက်အဖို့အစွန်း။ ဥပရိဘာဝေနာတိ သံကော်စိတဿ ဥပရိဘာဝကောဋိယာ။ သာ ရတ္တ၊ ၂။ရ၃။

ဥပရိဘာဝဂ်မနီယ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ဂမု+ဏေ+အနီယ] အထက်အဖို့သို့-အထက်သုဂတိ ဘုံဘဝသို့-ရောက်စေတတ်သော တရား (ကုသိုလ်တရား)။ ယေ ကေစိ ကုသလာ ဓမ္မာ၊ သဗ္ဗေ တေ ဥပရိဘာဝဂ်မနီယာ။ မ၊ဝ။ ၅၄။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈။ (-မ၊ဌ၊၁။၁၉၆။) ဥပရိဘာဝ်ဂမေန္တိတိ ဥပရိဘာဝဂ်မနီယာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၈။

ဥပရိဘာဝတ္ထ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+အတ္ထ] အထက်အဖို့-အထက်ဘက်-အထက်ပိုင်း-ဟူသော အနက်ရှိသော။ ဥ-သဒ္ဒေါ ဟိ ဥပ-သဒ္ဒေါ စ တ္ထေ ဥပရိဘာဝတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၅။

ဥပရိဘာဝပမာဏ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ပမာဏ] အထက်ပိုင်းပမာဏရှိသော။ ဥပရိဂေါပ္ပက-ကြည့်။

ဥပရိဘာဝမဏ္ဍ (နာ) [ဥပရိဘာဝ+မဏ္ဍ] အထက်အဖို့၏-အထက်ပိုင်း၏-အလယ်အရပ်-အလယ်အဖျားအရပ်။ သကော်စေတွာ ပဝေသေ-နွှဿာပိ စတ္တာရိ ပဿာနိ ဥပရိဘာဝမဏ္ဍဠာတိ ပဋ္ဌ ဌာနာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၃။ ဥပရိဘာဝမဏ္ဍန္တိ ဥပရိဘာဝဿ အဂ္ဂပ္ပဒေသံ။ ဝဇိရ။၁ဝဝ။

ဥပရိဘာဝဝေမဏ္ဍ (နာ) [ဥပရိဘာဝ+ဝေမဏ္ဍ] အထက်ပိုင်း၏ အလယ်အရပ်။ ဟုဒဋ္ဌ မဏ္ဍေန သမိဋ္ဌိတ္တာ ပဝေသေန္တဿ...အင်ဇာတဿ ဥပရိဘာ့ဝဝေမဏ္ဍံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၃။

ဥပရိဘာဝိယ (တိ) [(၁) ဥပရိဘာဝ+ဣယ်။(၂) ဥပရိ+ဘဝ+ဏျ] (၁) အထက်အဖို့-အထက်ပိုင်း-၏ စီးပွားဖြစ်သော။ (၂) အထက်အဖို့သို့-အထက်ပိုင်းသို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော၊ ပဋ္ဌိသန္ဓေတည်နေကပ်ရောက်ခြင်း၏ အကြောင်းတရား အနေအားဖြင့် ရူပအရူပဓာတ်ဟူသော အထက် ဘုံဘဝသို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော။ ဥဒ္ဓ-မ္ဘာဂိယ-နှင့်ယှဉ်ကြည့်။ (၁)(၂) ဥဒ္ဓမ္ဘာ-ဂိယာနိတိ ဥပရိဘာဝိယာနိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၈၉။

ဥပရိဘာဝ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဝ] (၁) အထက်ဌ-ဖြစ်သည်-အထက်တန်းရောက်သည်-မြင့်မြတ်သည်-၏အဖြစ်(ရဟန်းအဖြစ်)။ (၂) အထက်အထက်ဌ-နောက်နောက်ဌ-ထပ်ကာထပ်ကာ-ဖြစ်ခြင်း။ (၃) အထက်တန်း-အမြင့်မြတ်ဆုံး-ဖြစ်သော တရား(နိဗ္ဗာန်)။ (၁) ဘိက္ခုဘာဝေါ ဟိ ဥပရိဘာဝေါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၈။ ဥပရိဘာဝေ အဓိရောဟတိ၊.....ဥပရိဘာဝေ ဥပသမ္ပဇ္ဇော။ ရူ၊နှာ။၁၂၉၊၁ဝ၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဝ၆၊၃ဝ၆၅။ (၂) ဘိယ္ယောဘာဝါယာတိ ဥပရိဘာဝါယ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၃၉၃။ သံ၊ဌ၊၃။၁၆ ၂။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၁။) ဘိယ္ယောဘာဝေါ ပုနပ္ပုနံ ဘဝနံ၊ သော ပန ဥပရူပရိ ဥပ္ပတ္တိတိ အာဟ "ဥပရိဘာဝါယာ"-တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၄၆။ (၃) ဥပရိဘဝ-ကြည့်။

ဥပရိဘာဝကရ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ကရ+အ] အထက်ဌ-ဖြစ်ခြင်းကို-အထက်တန်းရောက်အောင်-ပြုတတ်သော။ ဥဒုစိတ-ကြည့်။

ဥပရိဘာဝနာမဂ္ဂဘာဝတ္ထ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဝနာ-မဂ္ဂ+ဘာဝတ္ထ] အထက်ဌ ဖြစ်ပွားစေအပ်သော အရိယာမဂ်၏ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း အကျိုး။

သောတိ ဥပရိဘာဝနာမဂ္ဂဘာဝတ္ထာယ ပဋိပဇ္ဇ-
မာနော သေက္ခော။ နေတ္ထိ၊ ဝိ။၁၁၀။

ဥပရိဘူတ (တိ) [ဥပရိ+ဘူတ]အထက်-နောက်
၌-ဖြစ်သော။ အာလာတနာ ဥဒ္ဓ ဥပရိဘူတံ
အတ္ထာဘာဝန္တိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၀။

ဥပရိဘူမက (တိ) [ဥပရိ+ဘူမိ+က] အထက်
ဘုံ၌ ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဘူမကကုသလ (နာ) [ဥပရိဘူမက+ကုသလ]
အထက်ဘုံ၌ဖြစ်သော ကုသိုလ်စိတ်။ တတိယ-
စတုတ္ထာနိ ပန ဌပေတ္မာ ဥပရိဘူမကကုသ-
လာနိ စ ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၄၄၀။

ဥပရိဘူမိ (တိ) [ဥပရိ+ဘူမိ] အထက်၌ဖြစ်
သော-ဘုံ-အသင့်-အထပ်။ တဿ ဥပရိဘူ-
မိယံ ပဋ္ဌဝဿသတာနိ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၃။
(-ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၄။ မူလဋီ၊
၂။၁၅၅။)

ဥပရိဘူမိက (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ဏ္ဍက] အထက်
ဘုံ၌ ဖြစ်သော။ အသညီနဉ္စိ ရူပါယတနံ
သမာနဘူမိကာနံ (သမာနတလဝါသီနံ) ဝေဟ-
ပ္ဖလာနံ ဥပရိဘူမိကာနဉ္စ သုဒ္ဓါဝါသာနံ
ပသာဒဿ ဝိသယဘာဝံ ဂစ္ဆတိ။ အနုဋီ၂။
၁၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၃၀ရ။

ဥပရိဘူမိဂတ (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ဂတ] အထက်
ဘုံတို့၌-ဖြစ်သော-ရောက်ဝင်သော။ ဥပရိဘူမိဂ-
တတ္တာ ဥဒ္ဓ အဂ္ဂ အဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိက်။ သံ၊ဋီ၊
၁။၁၉၂။

ဥပရိဘူမိပ္ပတ္တိ (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ပတ္တိ] အထက်
ဘုံသို့ရောက်ခြင်း။ ဥပရိဘူမိပ္ပတ္တိယာ ဝိတိ-
ဏ္ဏော။ အဘိ၊ဋီ၂။၃၅၅။ (-မူလဋီ၂။၁၈၅။)

ဥပရိဘူမိသမုပ္ပတ္တိ (တိ) [ဥပရိဘူမိ+သမုပ္ပတ္တိ]
အထက်ဘုံ-၌ဖြစ်ခြင်း-သို့ရောက်ခြင်း။ တတ္ထ
သုဒ္ဓါဝါသေသု ဟေဋ္ဌာဘူမိကာသ အသတိ
ဗ္ဗုဒ္ဓိယာပရိပါကေ ဥပရိဘူမိသမုပ္ပတ္တိ နိ သဏ္ဌာ
ပဋိသေဓေတုံ ဥဒ္ဓံသောတဝစနတော။ အနုဋီ
၃။ ၁ရ၆-ရ။

ဥပရိဘောဇန (နာ) [ဥပရိ+ဘောဇန] စားဖွယ်
ဘောဇဉ်၏-အထက်-အထက်အရပ်။ မနု-
ဿာနံ ဘုဉ္ဇမာနာနံ ဥပရိဘောဇနေပိ ဥတ္ထိဋ္ဌ-
ပတ္ထံ ဥပနာမေန္တိ။ ဝိ၊ဋီ။၅၆။ ဥပရိဘောဇနေတိ
ဘောဇနေသု ဥပရိ။ ဝိ၊ဋီ၂။၂၅၈။

ဥပရိမ (တိ) [ဥပရိ+ဏ္ဍမ] အထက်၌ဖြစ်သော။
ဥပရိမေန ဘိက္ခုနာ ဒုဝ္ဂဟိတာ သိလာ
ဟေဋ္ဌိမဿ ဘိက္ခုနော မတ္ထကေ အဝတ္ထာသိ။
ဝိ၁။၁ဝ၂။ ပုထုဒိဿာ နမဿဆိ.....ဟေဋ္ဌိမံ
ဒိသံ ဥပရိမံ ဒိသံ။ ဒီ၂။၁၄၆။ (-ဝိ၊ဋီ၁။၁၅၁။
ဒီ၊ဋီ၁။၅ရ။ မဇ္ဈိ၁။၃၆၃။ သံ၊ဋီ၁။၂၁၉။ အံ၊
ဋီ၂။ဂရ။ အဘိ၊ဋီ၁။၂၅၅။)

ဥပရိမဥပရိမဿဒ္ဓါ (တိ) [ဥပရိမဥပရိမ+သဒ္ဓါ]
အထက်အထက်ဖြစ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ သဒ္ဓါ
တရား။ စတ္ထာရောပိ အဿဒ္ဓါ နာမ ဥပရိမ-
ဥပရိမသဒ္ဓါယ အဘာဝတော။ မ၊ဋီ၂။၁၆၄။

ဥပရိမကာယ (ပု) [ဥပရိမ+ကာယ] အထက်
ပိုင်းဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်၊ အထက်ပိုင်းခန္ဓာကိုယ်။
ဥပရိမကာယတော ဥဒကဓာရာ ပဝတ္တတိ။
ပဋိသံ။၁၂၀။ ကဋိဝါမနဿ ကဋိတော ပဋ္ဌာယ
ဥပရိမကာယော ရဿော ယောတိ။ ဝိ၊ဋီ၂။
၃ဝ၉။ ဝိသင်ဟ။၁၄၁။

ဥပရိမကာယဝိသယ (တိ) [ဥပရိမကာယ+
ဝိသယ] အထက်ပိုင်းခန္ဓာကိုယ်-ဟူသော
အရာဌာနရှိသော-ကိုသာဆိုလိုသော။ ဥဒ္ဓံ
ကာယန္တိ ဣဒ္ဓ ကာယသဒ္ဒေါ ဥပရိမကာယ-
ဝိသယော။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ။ ဒီ၊ဋီ၁။၂၅ရ။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၂၃။ မ၊ဋီ၂။၁၆၂။ အံ၊ဋီ၂။၁၅၉။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၃၁၆။

ဥပရိမကောဋိ (တိ) [ဥပရိမာ+ကောဋိ] အထက်ဦးဖြစ်သော–အထက်ဆုံးဖြစ်သော–အစွန်း–အပိုင်းအခြား။ ဟေဌာသုတ္တသ ဌာနံ ဥပရိမ–ကောဋိယာ အတိက္ကန္တဂတံ ဌာနာ စုတံ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃၇။ ဟေဋ္ဌိမကောဋိယာ သောတာပန္နော ဥပရိမကောဋိယာ ဒီဃာသဝေါ ပညဝါတိ နိဒ္ဒေ္ဒော။ မ၊ဌ၊၂။၂၃၉။ (–သံ၊ဌ၊၂။ ၂၃၉။ အံ၊ဌ၊၂။၃၄။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၉။)

ဥပရိမကောဋိဂတဘာဝ (ပု) [ဥပရိမကောဋိ+ဂတဘာဝ] အထက်ဦးဖြစ်သော စိတ္တုပ္ပါဒ်အပိုင်းအခြားဆီ ရောက်သည်၏အဖြစ်။ နာပဇ္ဇတိ ဥပရိမကောဋိဂတဘာဝေန ဝိနာ ဟေဋ္ဌိမကောဋိဂတဘာဝါဘာဝတော။ မူလဋီ၊ ၂။၁၆။ (–အနုဋီ၊ ၂။ ၂ ၂။)

ဥပရိမဂလဝါဌက (ပု) [ဥပရိမ+ဂလဝါဌက။ ဂလဝါဌက–ကြည့်] အထက်ဦးဖြစ်သော လည်ချိုင့်။ ပုရိမဂလေ ဥပရိမဂလဝါဌကော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄ ၂။ (–ဝိမတိ၊၁။၁၈၁။)

ဥပရိမဂ္ဂ (ပု) [ဥပရိ+မဂ္ဂ] အထက်ဖြစ်သော အရိယမဂ်။ ဥပရိမဂ္ဂံ ဘာဝေတ္တာ အာသဝ–က္ခယံ ပါပုဏာတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၀၆။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၈၄။)

ဥပရိမဂ္ဂဥပ္ပါဒေန္ဒ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဥပ္ပါဒေန္ဒ] အထက်မဂ်ကို ဖြစ်စေသော၊သူ။ တတ္ထ အနုပ္ပါဒေတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂဥပ္ပါဒေန္ဒာနံ မဂ္ဂဖလ–ဘဂ်ကွဏသမဂ်ီနံ သမုဒယသစ္စံ နာ နီရုဇ္ဈ–ဿတိတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၃ရ။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂ+တယ] အထက်မဂ် ဆုံးပါးအပေင်း။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယံ အဝဿံ သမ္ဘာပကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ ၇၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၈၃–၄။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကိစ္စ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ကိစ္စ] အထက်မဂ်ဆုံးပါးအပေါင်းသည် ပြုသင့်သော ကိစ္စ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကိစ္စံ ပန နာ နိဋ္ဌာသိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၆။ ထေရ၊ဌ။ ၂။၃ရ၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၆၀။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၂ ၈။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယက္ခဏ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ခဏ] အထက်မဂ်ဆုံးပါးအပေါင်း၏ ဖြစ်ရာ–ခဏ–အခိုက်အတန့်ကာလ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယက္ခဏေ သဒ္ဓါဝိမုတ္တတ္တံ ဣဒါနိ ဝက္ခတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၆ ၂။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယပဋိလာဘ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ပဋိလာဘ] အထက်မဂ်ဆုံးပါးအပေါင်းကို ရခြင်း။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထာယာတိ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–ပဋိလာဘတ္ထာယ "နိယတော"တိ ဝုတ္တမတ္ထံ အဂ္ဂဟေတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၈၅။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝဏ္ဏ] အထက်မဂ်ဆုံးပါးအပေါင်းသည် ပယ်သတ်အပ်သော။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝဏ္ဏာနံ ဝေါ ကိလေ–သာနံ ပဟာနာယ ကမ္မဋ္ဌာနံ ကထေဿာမိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂ ။ ၂ ၆ ၉။ သံ၊ဌ၊၁။ ၆ ၈။ (–အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၈၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၁ ၆။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝိပဿနာဉာဏ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝိပဿနာဉာဏ] အထက်မဂ်ဆုံးပါးအပေါင်းသို့ရောက်စေသော ဝိပဿနာဉာဏ်။ ယေနာတိ ယေန ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝိပဿနာ–ဉာဏေန။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂ ၀ ၉။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမယသမ္ပယုတ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+သမယ+သမ္ပယုတ] အထက်မဂ်ဆုံးပါးအပေါင်းဖြစ်ရာအခိုက်အတန့်ကာလ၌ ဖြစ်သော။ ထ္ထေ စ ကိဉ္စာပိ ဣမေ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–သမယသမ္ပယုတာ လောကုတ္တရဟေတ္ဝါ ဝေ အဓိပ္ပေတာ။ မ၊ဌ၊၁။ ၆ ၆။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–သမယသမ္ပယုတာတိ ဒုတိယာဒိမဂ္ဂကွဏေ ဇာတာ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၁ ရ၃။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘယုတ္ထ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+သမ္ဘယုတ္ထ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းနှင့် ယှဉ်သော။ ဤမေသော် ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘယုတ္ထာနံ ဟောဗျာဂါနံ အဘာဝိတတ္ထာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ... ...တယော အာသဝါ။ မဗျ၊၁။၈၉။ (–သံဗျ၊ ၃။၃၀၈။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိပရာယဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိ+ပရာယဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းတည်းဟူသော သမ္ဘောဓိတရားလျှင် လားရောက်အပ်သော တရားရှိသော၊ သူ။ သမ္ဘောဓိပရာယဏောတိ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–သမ္ဘောဓိပရာယဏော။ အံဗျ၊ ၂။ ၂၁ရ။ ဥပရိ–မဂ္ဂတ္ထယသခါတာ သမ္ဘောဓိ ပရံ အယနံ ပရာ–ဂတိ အဿာတိ သမ္ဘောဓိပရာယဏော။ ထေနာဟ "ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိပရာ ယဏော"တိ။ အံဋီ၊ ၂။ ၁ရရ။

ဥပရိမဂ္ဂပညာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ပညာ] အထက်မဂ်၌ ပါဝင်သောပညာ။ အာဇာနနတော အညာ၊ ဥပရိမဂ္ဂပညာ။ အံဋီ၊ ၃။ ၃၀။

ဥပရိမဂ္ဂဖလ (နဃ) [ဥပရိ+မဂ္ဂဖလ] အထက်၌ ဖြစ်သော မဂ်, ဖိုလ်။ ဤမာ ဘိက္ခုနိယော ဥပရိမဂ္ဂဖလာနိ ပါပုဏေယ္ယုံ။ အံဗျ၊ ၁။ ၂၄၃။ (–သံဋီ၊ ၂။ ၂၂၄။)

ဥပရိမဂ္ဂဖလသမာဓိ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဖလ+သမာဓိ] အထက်မဂ်ဖိုလ်သမာဓိ။ နိဗ္ဗာနာ–ရမ္မဏံ ဥပရိမဂ္ဂဖလသမာဓိ ဥပသမ္မဒ္ဓ ဝိဟာသိ။ သံဗျ၊ ၃။ ၁ ၂၉။ (–သံဋီ၊ ၂။ ၃၆၉။)

ဥပရိမဂ္ဂဘာဝနာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဘာဝနာ] အထက်မဂ်ကိုဖြစ်စေရာအခါ။ တယော မဂ္ဂါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ တဗ္ဗာနိကံ ပဌမဖလာဒိ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂဘာဝနာယာတိ အဓိပ္ပာယော။ မူလဋီ၊ ၂။ ရ၄။

ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဝဇ္ဇ] အထက်မဂ်–ဖြင့်–သည်–ပယ်သတ်အပ်သော။ ဥပရိမဂ္ဂ–ဝဇ္ဇေ ကိလေသေ ပစ္စဝေက္ခတိ။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၂၈။ (–သီဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၃၀၉။ သံဋီ၊ ၁။ ၂ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၈၀။)

ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇကိလေသ(ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇ+ကိလေသ] အထက်မဂ်သည်ပယ်သတ်အပ်သော ကိလေသာ။ ဩဠာရိကေတိ ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇ–ကိလေသေ အပေက္ခိတ္တာ ဝုတ္တံ။ မဋီ၊ ၁။ ၁၀၃။

ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇတဏှာမာန (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇ+တဏှာမာန] အထက်မဂ်သည် ပယ်သတ်အပ်သောတဏှာမာန။ ပုထုဇ္ဇနော ဝိယာတိ ဧတေ–နဿ ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇတဏှာမာနဝသေန မညနာ နဿ ပဋိက္ခိတ္တာတိ ဒီပေတိ။ မဋီ၊ ၁။ ၉၄။

ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇာသဝ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဇ္ဇ+အာသဝ] အထက်မဂ်သည် ပယ်သတ်အပ်သော အာသဝတရား။ သောတာပန္နဿ မဂ္ဂစိတ္တံ ဥပရိမဂ္ဂ–ဝဇ္ဇာသဝဝသေန သာသဝံ။ ဝဇိရ။ ၅ရ။

ဥပရိမဂ္ဂဝိပဿနာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဝိပဿနာ] အထက်မဂ်၏ဝိပဿနာ၊ အထက်မဂ်ကို ဖြစ်စေသော ဝိပဿနာ။ ဝုတ္တနယေနာတိ ဥပရိ–မဂ္ဂဝိပဿနာယ ဗလဝမန္ဒမန္ဒတရဘာဝေန။ နေတ္တိ၊ ဋီ။ ၁၄ရ။

ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိပဋိသရဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိ+ပဋိသရဏ] အထက်မဂ်တည်းဟူသောသမ္ဘောဓိတရားလျှင် လားရောက်အပ်သော တရားရှိသော။ သမ္ဘောဓိပရာယဏတ္တာတိ ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိပဋိသရဏတ္တာ။ မဋီ၊ ၁။ ၉၄။

ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘာဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ] အထက်မဂ်၌အကျုံးဝင်သောသမ္ဘာဒိဋ္ဌိ။ ဥပရိ–မဂ္ဂသမ္ဘာဒိဋ္ဌိယာ ပန ဒိဋ္ဌိဋ္ဌာနေ တံ တံ မဂ္ဂ–ဝဇ္ဇော မာနော ဂဟေတဗ္ဗော။ အနုဋီ၊ ၂။ ရ၆။

ဥပရိမဂ္ဂါဓိဝမ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂ+အဓိဝမ] အထက်မဂ်ကို ရခြင်း။ တေ ဥပရိမဂ္ဂါဓိဝမာယ ယာဝ ဗ္ဟုန္ဒြိယပရိပါကာ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနတော သံသရန္တိယောဝ။ ဗ္ဟုတိဝုတ်ဌ။၂၈။ (–ထေရဗ္ဘဒ္ဒ။ ၃၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂၊ ၇၆။)

ဥပရိမဂ္ဂါဘိသမယ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂ+အဘိသမယ] အထက်မဂ်ကို–ထိုးထွင်းမျှသိခြင်း–ရခြင်း။ အဘိသမယောတိ ဥပရိမဂ္ဂါဘိသမယော။ အနုဋီ။၃။၁၉။

ဥပရိမဂ္ဂုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဥပ္ပတ္တိ] အထက်မဂ်၏ဖြစ်ခြင်း။ ထေရော ဥပရိမဂ္ဂုပ္ပတ္တိမသ အာကခ်ော်ကာ ကရုဏာယ အတ္ထာနုမာဝိကာသိ။ ဝိမတိ။၁။၈၄။

ဥပရိမဗ္ဗာန (နာ) [ဥပရိမ+ဗ္ဗာန] အထက်ဌဖြစ်သောစွန်း။ ဗ္ဟမ် ပန ဥပရိမဗ္ဗာနံ ဥပါဒါယ .....ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ။၁။၃၇၅။

ဥပရိမတလ (နာ) [ဥပရိမ+တလ] အထက်ဌဖြစ်သော အပြင်။ နာနူပစာရေ ဥပရိမတလေ သဒနဗ္ဗန္ဓေ သယိတသ အာပတ္တိ။ ဝိ။ဋီ။ ၃။၁၃။ (–ဒီ။ဋီ။၁။၂၁၂။ အံ။ဋီ။၃။၁၆၀။ ခုဒ္ဒက။ ဋီ။၃၄။ ဝမ္မ။ဋီ။၁။၁၁၅။)

ဥပရိမတလမဗ္ဗေ (နာ) [ဥပရိမတလ+မဗ္ဗ] အထက်အပြင်၏ အလယ်အရပ်။ သာ သမ္ဘာရ–ဒီဝါယ အတိအဂ္ဂမူလပသာနိ ဝဇ္ဇေတ္တာ ဥပရိမတလမဗ္ဗေ.....တိဋ္ဌတိ။ ပဋိသံ။ဋီ။၁။၈၄။ မဟာနိ။ဋီ။၁၄၄။

ဥပရိမတ္ထသမ္ဘိတ္ထနတ္ထ (တိ) [ဥပရိမ+အတ္ထ+သမ္ဘိတ္ထနတ္ထ] အထက်ဌဖြစ်သော အနက်ကို ပေါင်းခြင်းအနက်ရှိသော။ ဧဝမ္ပိတိ ဥပရိမ–တ္ထသမ္ဘိတ္ထနတ္ထော ဝိ–ကာရော။ ဝိ။ဋီ။၁။၂၁၂။

ဥပရိမဒီဃ (ထီ) [ဥပရိမာ+ဒီဃ] အထက်ဌဖြစ်သော အရပ်မျက်နှာ။ ဒီဃတော ဥပရိမ–ဒီဃာယ ဇာတာ။ အဘိ။ဋီ။၂။၂၂၁။

ဥပရိမနာသိကာသောတ (နာ) [ဥပရိမ+နာသိကာသောတ] အထက်ဌဖြစ်သော နှာခေါင်းပေါက်။ ကေသ္ဝီ ဥပရိမနာသိကာသောတေ ဝါတံ သန္ဓိရမ္ဘိတ္ထာ။ အံ။ဋီ။၁။၁၇၀။

ဥပရိမန္တ (ပုဂုနာ) [ဥပရိမ+အန္တ] အထက်ဌဖြစ်သော–အစွန်း–အပိုင်းအခြား။ စန္ဒသ ဟေဋ္ဌိ–မန္တတော သုရိယသ ဥပရိမန္တော (ဥပရိမန္တံ) ယောဇနသတံ ဟောတိ။ အဘိ။ဋီ။၁။၃၇၅။ သာရတ္ထ။၁။၂၆၀။ အန္တမသောတိ ဥပရိမန္တေန။ ပဋိသံ။ဋီ။၂။၂၅၇။ ဥပရိမန္တေနာတိ မစ္ဆဇာတိယာ ဥဒ္ဓမန္တေန။ ပဋိသံ။ဂ်။၃၆၃။ (–ကသိ။ဋီ။သစ်။ ၂၀၅။)

ဥပရိမပဒ (နာ) [ဥပရိမ+ပဒ] အထက်ဌဖြစ်သောပုဒ်၊ အထက်ပုဒ်။ ဥပရိမပဒေ ဝါ ဟေဋ္ဌိ–မပဒံ ဟေဋ္ဌိမပဒေ ဝါ ဥပရိမပဒံ အတ္ထတော သမန္နာဟရိတုံ အသက္ကောန္တောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ။၁။၁၂၂။

ဥပရိမပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပရိမ+ပရိစ္ဆေဒ] အထက်ဌဖြစ်သော–အလွန်ဆုံး–အပိုင်းအခြား။ ဣဒ္ဓ–သေယျကာနံ ဥပရိမပရိစ္ဆေဒေန သမတိ–သရ္ဝါနိ သမ္ဘယုတ္တာ တယော ခန္ဓာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ မ။ဋီ။၄။၅၂။(–သုတ္တနိ။ဋီ။၁။၁၃၄။ မ။ဋီ။၃။ ၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၁။၁၄၂။)

ဥပရိမဖလ (နာ) [ဥပရိမ+ဖလ] အထက်ဖိုလ်။ ဥပရိမဖလေသု ပန ဥသာဟံ ဇနေန္တော ဝေမာဟ။ သုတ္တနိ။ဋီ။၂။၂၂၁။

ဥပရိမပြဟ္မလောက (ပု) [ဥပရိမ+ပြဟ္မလောက] အထက်ဌဖြစ်သော ပြဟ္မာပြည်။ အကနိဋ္ဌမ္ပိ အဟ္ဟတ္ထာ ဥပရိမပြဟ္မလောကေ ပရိနိဗ္ဗာယတိ။ အံ။ဋီ။၂။၂၁၇။

ဥပရိမဘာဝ (ပု) [ဥပရိမ+ဘာဝ] အထက်ဌ

ဖြစ်သော အဖို့။ ဥပရိစိမ်လိကာယာတိ ဥပရိမ-ဘာဂေ စိမ်လိကာယာ။ ကခ်ိုင်ုသစ်။၄၃၀။

ဥပရိမသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိမာ+သမာပတ္တိ] အထက်၌ဖြစ်သောသမာပတ်။ ဟေဋ္ဌိမသမာ-ပတ္တိဟိ ဝိနာ ဥပရိမသမာပတ္တိနံ သမ္ဘာဒနသ္သ အသမ္ဘဝတော။ မဇ္ဈိ၂။၁၂၈။

ဥပရိမသရီရ (နာ) [ဥပရိမ+သရီရ] အထက်၌ဖြစ်သော-အထက်ပိုင်းဖြစ်သော-ခန္ဓာကိုယ်။ ဥပရိမ္မသရီရံ ဥဇုကံ ဌပေတွာ။ အံ၁။၂။၃၄၄။ ပဋိသံ၁။၂။၈၉။ အံ၁ဋီ။၂။၃၈၀။

ဥပရိမသုတ္တ (နာ) [ဥပရိမ+သုတ္တ] အထက်၌-ဖြစ်သော-ဖွဲ့ချည်ထားအပ်သော-ချည်ကြိုး။ တေသု ဥပရိမသုတ္တေ အပ္ပမတ္တကမ္ပိ သြ-ဂတံ စတ္တာရတနံ သြသက္ကိတံ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၁ဋ္ဌ။၃၂။

ဥပရိမဟနုတ (ပု) [ဥပရိမ+ဟနုက] အထက်၌ဖြစ်သောမေး။ ဥပရိမဟနုကေ ပတိဋ္ဌိတာ ဝိသတိ။ မ၁ဋ္ဌ။၂၆၂။

ဥပရိမဟနုကဋ္ဌိတ (နာ) [ဥပရိမဟနုက+အဋ္ဌိက] အထက်၌ဖြစ်သောမေးရိုး။ သြကာသတော ဥပရိမာ ဥပရိမဟနုကဋ္ဌိကေ အဓောကော-ဋိကာ။ ခုဒ္ဒက၁ဋ္ဌ။၃၄။

ဥပရိမဟာတလ (နာ) [ဥပရိ+မဟာတလ] အထက်၌ဖြစ်သော ကြီးစွာသော-အပြင်-ကြမ်း-ပြင်။ ပါသာဒဝရသ္သ ဥပရိမဟာတလေ သိရိဂ္ဂဗ္ဘံ ပဝိသိတ္တာ။ ဒီ၁ဋ္ဌ။၂။၂၀၉။

ဥပရိမာန (ပု) [ဥပရိ+မာန] အထက်-နောက်ကာလ-၌ဖြစ်သောမာန။ ပုရိမမာနသ္သ ဥပရိ-မာနော မာနာတိမာနော။ မူလဋီ၂။၂၂၁။

ဥပရိမုခ (တိ) [ဥပရိ+မုခ] အထက်၌ မျက်နှာ-ဝမ်းသော၊ အထက်သို့လှည့်သော။ ဥက္ကုဋ္ဌေ-ယျာတိ ဥပရိမုခံ ကရေယျ။ ဝိ၁ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။ သံ၁ဋ္ဌ၊၁။၁၂၅။ အံ၁ဋ္ဌ၊၂။၁၅။ ဥပရိမုခန္တိ ဥဒ္ဓံ မုခံ။ အံ၁ဋီ၂။၁၆။

ဥပရိမုဒ္ဓ (ပု) [ဥပရိ+မုဒ္ဓ] ဦးခေါင်း၏ အထက်အရပ်။ ဥပရိမုဒ္ဓနိ မဟန္တံ ဖဏံ ကရိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ ဝိ၁။၂။၂၀။ ဝိ၁ဋ္ဌ။၃။ ဥဒါန။ရဂ။ ဝိ၁ဋ္ဌ၂။၁၅၁။ ဥပရိမုဒ္ဓနိ မဟန္တံ ဖဏံ ဝိဟစ္စာတိ ဘဂဝတော မုဒ္ဓပ္ပဒေသသ္သ ဥပရိ အတ္တနော မဟန္တံ ဖဏံ ပသာရေတ္တာ။ ဥဒါန၁ဋ္ဌ။ဂ၉။ သာရတ္ထ၁။၁၄၈-၉။

ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပရိ+လဒ္ဓဗ္ဗ] အထက်၌-နောက်၌-ရထိုက်သော။ သမ္ပတ်သကာတိ တေသံ ယထာလဒ္ဓေဟိ ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗေဟိ စ ဂုဏဝိသေသေဟိ စိတ္တသ္သ သမ္ဘာ ပတ်သကာ။ ဣတိဝုတ်၁ဋ္ဌ။၃၁၄။

ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗဖလဝိသေသ (ပု) [ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗ+ဖလဝိသေသ] အထက်၌-နောက်၌-ရအပ်သော အကျိုးထူးတရား။ သမ္ပတိ ပဋိလဒ္ဓ-ဂုဏာနိသံသေဟိ စေဝ ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗဖလ-ဝိသေသေဟိ စ စိတ္တံ သမ္ပဟ်သေတ္တာ။ သံ၁ဋီ၂။၃၃၉။

ဥပရိဝရ (ပု) [ဥပရိ+ဝရ] ဥပရိဝရမည်သောမင်း။ ဝရမင်း၏နောက် ဆက်ခံသောမင်း။ ဝရသ္သ ပုတ္တော ဥပဝရော နာမ အဟောသိ၊ ဥပရိ-ဝရောတိပိ တဿေဝ နာမံ။ ဇာ၁ဋ္ဌ၊၃ဂ၃။

ဥပရိဝါတ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ဝါတ] လေ၏အထက်အရပ်၊ လေညာ။ ဥပရိဝါတေ နိသိန္နော သရီရဂန္ဓေန ဗာဓတိ။ ဝိ၁ဋ္ဌ၊၁။၁၀၁။ ဒီ၁ဋ္ဌ၂။ရ၄။ မ၁ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ သံ၁ဋ္ဌ၊၁။၁၅။ အံ၁ဋ္ဌ၂။၁၄။ မဟာနိ၁ဋ္ဌ။၂၆၈။

ဥပရိဝိသာလာ (ထီ) [ဥပရိ+ဝိသာလာ] အထက်၌ ကျယ်ပြန့်သောတရား(တဏှာ)။ ဥပရိ-

ဝိသာလာ ဒုပ္ပဗ္ဗရာ ဟ္ရစ္ဆာ ဝိသဒုဂါမိနီ။ ဇာ၊ ၁။၁၃၂၊ ၂၀၁။ သုတ္တနိ၊ ၂။၁။ ၁။ ဇာ၊ ၂။ ၄။ ဥပရိဝိသာလာတိ မိတ္ထဝိန္ဒက တဏှာနာမေသာ အာသေဝိယမာနာ ဥပရိဝိသာလာ ဟောတိ ပတ္ထဒှာ။ ဇာ၊ ၂။ ၁။ ၁၉၄။

ဥပရိဝိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပရိ+ဝိသုဒ္ဓိ] အထက်ဖြစ်သော–ဝိသုဒ္ဓိတရား–စင်ကြယ်ခြင်းသဘောတရား။ နဝ တတ္ထ အပတိဋ္ဌာယ ဥပရိဝိသုဒ္ဓိ သမ္ဘာဒေတုံ သက္ကာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃၅၁။

ဥပရိဝိသေသ (ပု) [ဥပရိ+ဝိသေသ] အထက်၌–ဖြစ်သော–ရအပ်သော–ထူးခြားသောတရား။ အညသ္မိမ္ဗိ ဒိဝသေ ဥပရိဝိသေသံ နိဗ္ဗ–တ္တေသာမိ။ ဒီ၊ ၂။ ၁။ ၁၆။ မ၊ ၂။ ၂၅၉။ သံ၊ ၂။ ၁၁ဝ။ ၂ဝ၉။ အဘိ၊ ၂။ ၃ဝ၃။

ဥပရိဝိသေသဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥပရိဝိသေ+ဒဿနတ္ထ] အထက်၌ရအပ်သောတရားထူးကို ပြခြင်းအကျိုး။ ဥပရိဝိသေသဒဿနတ္ထန္တိ ပဌမဈာနာဒိဥပရိဝတ္ထုဗ္ဗဝိသေသဒဿနတ္ထံ။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂၆ ၂။ (–သီ၊ ဋီ၊ သမ်၊ ၂။ ၁ဝ၅။)

ဥပရိဝိသေသာဓိဂမ (ပု) [ဥပရိဝိသေသ+အဓိဂမ] အထက်၌ဖြစ်သော တရားထူးကို ရခြင်း။ ဥပရိဝိသေသာဓိဂမဝသေန ဝိသေသံ ဘဒ္ဒေတိ ဝိသေသဘာဂိယာ။ ပဋိသံ၊ ၂။ ၁ဝ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၈၅။

ဥပရိဝိသေသာဓိဂမာဝဟန (နာ) [ဥပရိဝိသေသာဓိဂမ+အာဝဟန] အထက်ဖြစ်သော–တရားထူးရခြင်းကိုဆောင်ခြင်း–တရားထူးရစေနိုင်ခြင်း။ ယတ္ထပနိဿယံ ဥပရိဝိသေ–သာ ဓိဂမာဝဟနေန စ ဂဟဋ္ဌာနုဂ္ဂဟကရဏံ။ မ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄၆။ အံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄ဝ။

ဥပရိဝေဟာသ (ပု) [ဥပရိ+ဝေဟာသ] (၁) အထက်ဖြစ်သော–ကောင်းကင်–ဟင်းလင်းပြင်။ (တိ)(၂) အထက်၌ ဟင်းလင်းပြင်ရှိသော။ (၁) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဒဏ္ဍော ဥပရိ–ဝေဟာသံ ခိတ္တော သကိမ္ဗိ မူလေန နိပတတိ၊ သကိမ္ဗိ မဇ္ဈေန နိပတတိ။ သံ၊ ၁။ ၃ဝ၉၂။ (–ဒ၄ဝ။ ထေရ၊ ၂။ ၄ဝ၉။ အပ၊ ၂။ ၂ရ၅။) (တိ) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဝေဟာသကုဋိ (ထီ) [ဥပရိဝေဟာသ+ကုဋိ] အထက်အဆင့်၌–ဟင်းလင်းပြင်ရှိသော–ဗျဉ်မခင်းသေး၍ ဟာလာဟင်းလင်းဖြစ်နေသော–ကုဋိ–ကျောင်း။ ဒွေ ဘိက္ခူ ဆံသိကေ ဝိဟာရေ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာ ဧကော ဟေဋ္ဌာ ဝိဟရတိ၊ ဧကော ဥပရိ။ ဝိ၊ ၂။ ၆ဝ။ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာတိ ဥပရိ အစ္ဆန္န–တလာယ ဒ္ဝိဘူမိကကုဋိယာ ဝါ တိဘူမိက–ကုဋိယာ ဝါ။ ဝိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄၅။ ကင်၊ ၂ဝ၆။ ဥပရိ–ဝေဟာသကုဋိယာတိ ဥပရိမတလေ အသန္ဓ–တပဒရာယ ကုဋိယာ။ ကင်၊ ဋီ၊ သမ်၊ ၃။ ၆ဝ၉။ ဥပရိ ဝေဟာသော တေသာတိ ဥပရိဝေဟာသာ။ သာ စ သာ ကုဋိစေတိ ဥပရိဝေဟာသကုဋိတိ ဒသေန္တော အာဟ ဥပရိအစ္ဆန္နတလာယာတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၃ဝ၄။

ဥပရိသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိ+သမာပတ္တိ] အထက်ဖြစ်သောသမာပတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိသမာပတ္တိလာဘီ (တိ) [ဥပရိသမာပတ္တိ+လာဘီ] အထက်သမာပတ်ကိုရသော၊ သူ။ ဥပရိသမာပတ္တိလာဘိနော ဟိ ဟေဋ္ဌာ–သမာပတ္တိ မူလစ္ဆိန္နတ္တာ လော ဝိယ ဥပဋ္ဌာတိ။ မ၊ ဋီ၊ ၄။ ၃ဝ၆။ ဥပရိသမာပတ္တိလာဘိနောတိ ဇ္ဈာ ဥပရိသမာပတ္တိတိ အရဟတ္တဖလသမာပတ္တိ အဓိပ္ပေတာ။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂၄၈။

ဥပရိသယိတကုက္ကုစ္စ (ပု) [ဥပရိသယိတ+ကုက္ကုစ္စ] အထက်ကအိပ်သောကြောက်။ တေသု ဥပရိသယိတကုက္ကုစ္စော ပစ္ဆိုသကာလေ ဝစ္ဆံ

ပါတေန္တော ဟေဌာသယိတကုက္ကုစ္စသာ သရီရေ ပါတေသိ။ ဓာ၊ဌ၊၂။၃၆၉။ (–ဓာ၊ဌ၊၄။၃၉။)

ဥပရိသိက္ခာဒွယ (နာ) [ဥပရိ+သိက္ခာဒွယ] အထက်ဖြစ်သော သိက္ခာနှစ်ပါးအပေါင်း။ ဝေ၀ဟိ ဗျာမိနာ ပဒေန ဥပရိသိက္ခာဒွယံ အနိ၀တ္တိတမေ၀ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၁။

ဥပရိသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥပရိ+သိက္ခာပဒ] အထက် ဖြစ်သော သိက္ခာပုဒ်။ ကယဝိက္ကယံ မောစေတ္မာ ဂဏ္ဍန္တသာ ဥပရိသိက္ခာပဒေနပိ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။ ၂၄၇။

ဥပရိသီမဗဟမဏ (နာ) [ဥပရိသီမာ+ပမာဏ] အထက်သီမ၏–ပမာဏ–အတိုင်းအတာ။ သြ–တရမာနာ စ ဥပရိသီမဗဟမဏေန သြတရတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၄၅။

ဥပရိသီသ (ပုဂ္ဂိုလ်) [ဥပရိ+သီသ] ဦးခေါင်း၏ အထက်အရပ်။ ကုဒါလံ အဂ္ဂဒဏ္ဍကေ ဂဟေတ္မာ ဥပရိသီသေ တိက္ခတ္တုံ အာဝိဇ္ဈိတ္မာ။ မေ၊ဌ၊၁။၁၉၈။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၉။)

ဥပရိသုတ္တ (နာ) [ဥပရိ+သုတ္တ] အထက်ဖြစ်သောသုတ်။ ဥပရိသုတ္တသ္မိံ ဟိ တတ္ထေ၀ါတိ ဒုတ္ထရကာရိကဘာနံ အဓိပ္ပေတံ။ မ၊ဌ၊ ၂။ရ၉။ (–မ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။)

ဥပရိသုတ္တန္တ (ပုဂ္ဂိုလ်) [ဥပရိ+သုတ္တန္တ]အထက်ဖြစ်သော သုတ္တန်။ သမ္ဘတ္တာတိ ဥပရိသုတ္တန္တေ သန္ဓာယာဟ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉ ၂။

ဥပရိသုတ္တ၀ဒေသ (ပု) [ဥပရိသုတ္တ+ပဒေသ] အထက်သုတ်ဟူသော–အရပ်–အရာဌာန။ ပုစ္ဆာယ အဗ္ဗောသယေန စ အနနုသန္ဓိကော... ...ဥပရိသုတ္တ၀ဒေသော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၅။

ဥပရိသောတ (နာ) [ဥပရိ+သောတ] ရေအလျှည်း၏ အထက်၊ ရေညာ။ ကေသို့ တိရေ ဌတ္မာ ဥပရိသောတေ နဒီတိရေ နိမိတ္တံ ကိတ္တေတ္မာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။ ၃ ၂ ၈။ (–စရိယာ၊ဌ၊၁၄ ၂ ။ ဓာ၊ဌ၊ ၂။၁၆။)

ဥပရိသောဌသက (နာ) [ဥပရိ+သောဌသက] အထက်ဌဖြစ်သောစိတ်(၁၆)ကြိမ်တို့၏အပေါင်း။ တတ္ထ အာယုသင်္ခါရ၀ရိယောသာနေ သောဌ–သန္ဒံ စိတ္တာနံ ၀ါရေ သတိ ဟေဌာသောဌသကံ ဥပရိသောဌသကန္တိ ဒွေ ကေတော ယောဇေ–တဗ္ဗာနိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅။

ဥပရုစိ (ပု) [ဥပ+ရုစိ] ဥပရုစိမည်သော စကြ၀ဠာတေးမင်း။ တယော တေ စက္ကဝတ္တိနော၊ ရုစိ ဥပရုစိ စေ၀၊ မဟာရုစိ တတိယကော။ အ၀၊၁။၁၄၈။

ဥပရုဇ္ဇန် (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+သန္ဓိ။မောဂ်၊၆။ ၂ ၆။] ငိုကြွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပရောဒတိ–ကြည့်။

ဥပရုဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ယ+တိ] ချုပ်၏။ ချုပ်ပျောက်၏။ ချုပ်ငြိမ်း၏။ ဣဒ္ဓိ (ယဒ္ဓ) နာမဌ ရူပဌ အသေသံ ဥပရုဇ္ဈတိ။ ဒီ၊၁။ ၂ ၁ ၃။ သုတ္တနိ။ ၄ ၃ ၄။ စူဠနိ။ ၃ ၃။ မ၊ဌ၊ ၄။ ၁ ရ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊ ၂။ ၃ ၀ ၁။ စူဠနိ၊ဌ။ ၃။ (–သံ၊၁။ ၁ ၁ ၀။ သံ၊ ၃။ ၃ ရ ၉။ သုတ္တနိ။ ၃ ၉ ၁။ မဟာနိ။ ၃ ၄ ၊ ၉ ၂ ။ ထေရ။ ၂ ၅ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ ၂ ၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂ ။ ၂ ၂ ၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။ ၃ ၃ ရ။ နေတ္တိ၊ဝိ၁။ ၉ ရ။) ဥပ–ရုဇ္ဈတိတိ နိရုဇ္ဈတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၃ ၂ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁ ။ ၂ ၉ ၀။ ဥပရုဇ္ဈတိတိ ဇီ၀ိတိန္ဒြိယံ နိရုဇ္ဈတိ အဘာ၀ံ ဥပဂစ္ဆတိ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၃ ၃ ၃။ **ဥပ–ရုဇ္ဈိဿန္တိ**–အ၀ဲ ၂ ။ ၃ ရ ၆ ။

ဥပရုဇ္ဈန (နာ) [ဥပ+ရုဓ+ယု] (၁) ချုပ်ခြင်း။ ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ (၂) ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်ခြင်း။ အယံ အဇ်ဿော ကိ ပုစ္ဆတိ၊ ဥပရုဇ္ဈနမေ၀ ပုစ္ဆတိ။ နေတ္တိ၊ဝိ၁။ ၉ ရ။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရုဇ္ဈနဝစန (နာ) [ဥပရုဇ္ဈန+ဝစန] ဆန့်ကျင်

ခြင်းအားဖြင့်–ဆန်.ကျင်ဘက်အနေအားဖြင့်–ဖြစ်သောစကား၊ ဆန်.ကျင်သောစကား။ အနုပဝါဒေါတိ ကဿစိပိ ဥပရုဏ္ဏနဝစနဿ အဝဒန်။ ဥဒါနဋ္ဌ။၂၃၀။

ဥပရုဏ္ဏိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ဿန္တိ] ချုပ်–ချုပ်ပျောက်– ချုပ်ငြိမ်း–ကုန်လတ္တံ့။ ဥပရုဏ္ဏတိ–ကြည့်။

ဥပရုဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+ရုဓ+တ] (၁) ချုပ်ပျောက်–ချုပ်ငြိမ်း–ပြီးသော။ (၂)(က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့အပ်သော။ (ခ) ပိတ်ပင်တားဆီး–ချုပ်တည်း–ချုပ်ငြိမ်းစေ–အပ်သော။ (၃) ကပ်၍နှိပ်စက်အပ်သော။ (၁) ဟေတူသု ဥပရုဒ္ဓေသု၊ ဆိန္နံ ဝဋ္ဋं နု ဝဋ္ဋတိ။ အဘိဝ။၂။၁၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၄၀။ (၂) (က) သတ္ထာဟိ ထုဇ္ဈတိ နဂရေ ဥပရုဒ္ဓေ ပဘာဝတိ အတ္ထနာ သဟ ဟတ္ထိ–ကွန္ဓေ အာရောပေတ္ဝာ။ သံ။ဋ္ဌ။၁။၂၉၅။ (ခ) တဿ မယ္ပံ အဂ္ဂိဝေဿန မုခတော စ နာသတော စ ဆဿာသပဿာသေသု ဥပ–ရုဒ္ဓေသု.....သဒ္ဒါ ဟောတိ။ မ၁။၃၀၉။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရုဒ္ဓအဓိစ်ဘ (တိ) [ဥပရုဒ္ဓ+အဓိစ်ဘ] ကပ်၍နှိပ်စက်အပ်သော–လွန်ကဲသောစိတ်–ဝိပဿနာစိတ်–ရှိသော၊သူ။ သြရုဒ္ဓမာနသောတိ ဥပရု–ဒ္ဓအဓိစ်ဘော။ မ၊ဋီ၁။၃၃၃။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၈၃။

ဥပရုဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ယ+တိ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ ဝယမှိ ပစ္ဆိမေ ကာလေ၊ မရဏံ ဥပရုဒ္ဓတိ (ဥပရုဏ္ဏတိ?)။ အပ၊၂။၂၆၅။

ဥပရုန္ဓ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+ဟိ] (က) ပိတ်ပင်တားဆီးလော။ ဥပရုန္ဓတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ချုပ်ပျောက်စေလော။ ဥပရုန္ဓတိ (ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တိ။ ဓတ္ထု–ဏ္ဍ။၂၂၆။ နီတိ၊ဓာ။၂၁၂။ ရူနှာ။၃၅၆] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ (ခ) သတ်ဖြတ်ဖျက်ဆီး၏။ (ဂ) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ (ဃ) ပိတ်ပင်တားဆီး၏၊ ချုပ်တည်း၏၊ ချုပ်ပျောက်စေ၏။ (င) ဖြတ်၏။

(က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ စူဠဒေါရုနိပိ ပိဓယ နဂရံ ဥပရုန္ဓတု။ ဥဒါနဋ္ဌ။၁၀၉။ ဥပရုန္ဓိ–ဥဒါနဋ္ဌ။၁၀၉။ မေဃဋ္ဌ၁။၄၀၂။ ဥပရုန္ဓိသု–ဇာတဋ္ဌ၊၄။၁၃၅။ (ခ) သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီး၏။ သကိ ပိတံ ဟလာဟလံ၊ ဥပရုန္ဓတိ ဇီဝိတံ။ အပ၁။၅၁။ ထေရဋ္ဌ၁။၄၇၄။ ဇီဝိတံ ဥပရုန္ဓတိ နာသေတိ။ အပ၊ဋ္ဌ၁။၃၃၁။ (ဂ) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ မနုဿေ ဥပရုန္ဓန္တိ၊ ဖရု.သုပဟ္ဘာမ ဇနာ။ ထေရ၊၂၅၀။ ဥပရုဒ္ဓန္တိ ဝိဟာရေန္တိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၁။၃၃၃ဖ။ (ဃ) ပိတ်ပင် တားဆီး၏၊ ချုပ်တည်း၏၊ ချုပ်ပျောက်စေ၏။ ယတာ ပဿန္ဓော ကိလေသေ ဥပရုန္ဓတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ။၂။၂၇ရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၈။ **ဥပရုန္ဓ**–မနော–ဝိစာရေ ဥပရုန္ဓ စေတသော(ထေရ။ ၃၅ရ)တိ မနောဝိစာရသည်နော ဂေဟသိတသော–မနသုပဝိစာရာဒီကေ အဋ္ဌာရသ စေတသော ဥပရုန္ဓ ဝါရေဟိ နိရောဓေဟိ။ ထေရဋ္ဌ၁။၂။၄၇။ **ဥပရုန္ဓထ**–ဝိလီနေ။၃၀၁။ **ဥပရုန္ဓေ၊ ဥပရုန္ဓေယ**– မဿာ အတ္ထိတိ သမ္ဘဝုပရုန္ဓေတိ ပဝတ္ထ–သခ်ိယ မူလဋ္ဌ အတ္ထိမာနဋ္ဌ မဿာယ သမ္ဘ ရုန္ဓေယ္ယ ဥပရုန္ဓေယ္ယ နိရောဓေယ္ယ ဝူပသမေယ္ယ အတ္ထင်ေယ္ယ ပဋိပ္ပဿမ္ဘေယ္ယ။ မဟာနီ။၂၆၈။ **ဥပရုန္ဓိ**– မ၁။၃၀၉။ (င) ဖြတ်၏။ အာဟာရံ ဥပရုန္ဓိ။ ဝိလီနေ။၂၃၉။

ဥပရုန္ဓတု (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တု] ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ ဥပရုန္ဓတိ(က) ကြည့်။

ဥပရုန္ဓထ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+ထ] ပိတ်ပင်တားဆီးကြကုန်လော့၊ ချုပ်တည်းကြကုန်လော့။ ဥပရုန္ဓတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒန်း (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+အန်း] ညှင်းဆဲနှိပ်စက်ကုန်၏။ ဥပရုန္ဒတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဣ] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့ပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(က)ကြည့်။ (ခ) ဖြတ်ပြီ။ ဥပ- ရုန္ဒတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဏှံ] ပိတ်ပင်တားဆီးပြီ၊ ချုပ်တည်းပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီသု (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဥ] ဝန်းရံပိတ်ဆို့ကုန်ပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(က)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တမ္ဘ] ပယ်ဖြတ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဥပစ္ဆိန္နီတမ္ဘောတိ သမာပနေန သင်ဟကေန ဥပရုန္ဒီတမ္ဘော အပလိဗောဓော ကာတမ္ဘောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၀ ၂။

ဥပရုန္ဒီတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တ္မာ] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၍။ (ခ) ပယ်ဖြတ်၍။ (ဂ) ပိတ်ပင်တားဆီး၍၊ ချုပ်တည်း၍။ (က) ဝေ၀ ဘိက္ခဝေ သီ၀လိ တဒါ နဂရံ ဥပရုန္ဒိတ္မာ ဂဟိတကမ္မေန ဘွောက် ကာလ် နိရယေ ပစ္စိတ္မာ။ ဓမ္ပ၊ဌ၊၁။ ၄၀ ၂။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဧ၉။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄၉။) ဥပစ္ဆိန္နီတ္မာတိ သမာပနေ(ဇ္ဈာ)နေ သင်(ဂါ)ဟကေန ၀ါ ဥပရုန္ဒိတ္မာ အပလိဗောဓံ ကတ္မာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၆။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ရ၀။ (ဂ) တေ ကာယဿ စိတ္တဿ အာတာပေတ္မာ... ...မိဒ္ဓံ ဥပရုန္ဒိတ္မာ။ မိလိန္ဒ။၃၀ ၂။ တံ ဒိ၀သံ ဂန္ဓာ နဒီတိတ္ထံ ဥပရုန္ဒိတ္မာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဧ၉။

ဥပရုန္ဒိယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တ္မာ] ပိတ်ပင်တားဆီး၍၊ ချုပ်ဟောက်စေ၍။ ဝိတက္ကေ ဥပရုန္ဒိယ'တ္ထနော(ထေရ။ ၂ဧ၉)တိ.....မိစ္ဆာ၀ိတက္ကေ ပဋိပက္ခဗလေန နိသေ၀ေတ္မာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၁၆၄။ သင်ရေ ဥပရုန္ဒိယ၊ အနေဟော အနုပါဒါနော သတော ဘိက္ခု ပရိမုဗ္ဗ'ဗေ။ သုတ္တနိ။ ၃ဧ၅။ သင်ရေ ဥပရုန္ဒိယာတိ ကမ္မံ ကမ္မသမ္ပယုတ္တေ စ သင်ရေ နိရောဓေတ္မာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၄။

ဥပရုန္ဒေ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+ယေ] ပိတ်ပင်တားဆီးရာ၏၊ ချုပ်ဟောက်စေရာ၏။ ဥပရုန္ဒ-တိ (ဃ) ကြည့်။

ဥပရုန္ဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+ယေ] ပိတ်ပင်တားဆီးရာ၏။ ချုပ်ဟောက်စေရာ၏။ ဥပရုန္ဒ-တိ (ဃ) ကြည့်။

ဥပရူပပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိ+ဥပပတ္တိ] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ နဝသု ပြဟ္မ-လောကေသု နိဗ္ဗတ္တအရိယသာ၀ကာနံ တတ္ထ-ပပတ္တိပိ ဟောတိ ဥပရူပပတ္တိပိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၅၀၅။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၀။ အနု၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂ရ။)

ဥပရူပပတ္ထိက (တိ) [ဥပရူပပတ္တိ+ဣက] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း-ရှိသော၊သူ။ တတ္ထ ရူပပတ္တိကော ၀ါ ဥပရူပ-ပတ္တိကော ၀ါ နဟောတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဒ၀၊ (-၃၅၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၃။)

ဥပရူပပတ္တိဇနကကမ္မဖလ (နဝ) [ဥပရူပပတ္တိ+ဇနကကမ္မ+ဖလ] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း-ကိုဖြစ်စေတတ်သော ကံ၏အကျိုး။ သီလ၀တော စေတောပဏိဓိ ဝိယ ဥပရူပပတ္တိဇနကကမ္မဖလံ အာနုဘ္ဘ၀ိယကဖလံ နိ၀တ္တေတုံ သမတ္ထော စေတောပဏိဓိ အတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၅။ မူလဋီ၊၁။ ၄ ၅။

ဥပရူပရိ(ဗျ)[ဥပရိ+ဒွေဘော်ပြု] အထက်အထက်၊ အထက်ပိုင်း အထက်ပိုင်း။ အဆင့်ဆင့်၊ အဆက်ဆက်၊ ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ။ ဗောဓိသတ္တောဝ သမာနော မဟာတော မိဠုပဗ္ဗတသ ဥပရူပရိ စင်္ကမတိ။ အံ၊ ၂။ ၂၁၀။ ဥပရူပရိ စင်္ကမ-တိတိ မတ္ထကမတ္ထကေ စင်္ကမတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ရ၃။ ပုန

ဥပရူပရိ တိဝုံ်လေ တိဝုံ်လေ အညာ နဝ-
လေခါ ပရိစ္ဆိန္နီ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရဝ။ သမေ ဘူမိ-
ဘာဂေ ကောသိယံသူနိ ဥပရူပရိ သန္ဓရိတ္တာ
ကဠိကာဒီဟိ သိဝိတ္တာ ကတံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ
၂။၂၆၃။

ဥပရူပရိဂုဏပရိယာန (နဿ) [ဥပရူပရိ+ဂုဏ+
ပရိယာန] အထက်အထက်ဖြစ်သောဂုဏ်-
တို့မှ-တို့၏-ဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ ပရိယာနာယာတိ
ဥပရူပရိဂုဏပရိယာနာယ။ အ၊ဌ၊ဂု။၁၀၅။

ဥပရူပရိစုတိ (ထီ) [ဥပရူပရိ+စုတိ] အထက်
အထက်စုတိ။ အရူပါဝစရေ စ ဥပရူပရိစုတိယာ
ဟေဋ္ဌိမာဟေဋ္ဌိမာ ပဋိသန္ဓိ ။ မူလဋီ၊၂။၁၀ရ။

ဥပရူပရိဆ(စ္ဆ)န္န (တိ) [ဥပရူပရိ+ဆန္န] အဆင့်
ဆင့်-အထပ်ထပ်-မိုးအပ်သော။ ဥပရူပရိ-
စ္ဆ(ဆ)နွောဟိ ဝိဟာရော စိရံ အနောဝဿ-
ကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဂု။၅၁။ ကခ်ီဋီ၊သစ်။ဂုရဝ။

ဥပရူပရိဗ္ဗာနူပစာရ (ပု) [ဥပရူပရိစ္စာန+
ဥပစာရ] အထက်အထက်စ္စာန်၏ ဥပစာ။
ဥပရူပရိဗ္ဗာနူပစာရေပိ သုခုမတရံ ဗ္ဗဿ။ ဝိ၊
ဌ၊၂။၁၈။

ဥပရူပရိစ္စာန (နဿ) [ဥပရူပရိ+စ္စာန] အထက်
အထက်ဖြစ်သောစ္စန်။ ဝေ့ ဥပရူပရိစ္စာနေသု
အဘိညာသု ... အဘိနီဟရတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။
၂၁ရ။

ဥပရူပရိဥာဏ (နဿ) [ဥပရူပရိ+ဥာဏ] အထက်
အထက်ဖြစ်သောဥာဏ်။ ဥပရူပရိဥာဏသ
အဘာဝဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဌ၊ဂု။၁၈၄။

ဥပရူပရိပက္ခိတ္ထဂမန (နဿ) [ဥပရူပရိပက္ခိတ္ထ
+ဂမန] အထက်အထက်မှထည့်သွင်းအပ်
သောရေ၏ စီးသွားခြင်း။ သမုဒ္ဒနဌေနာတိ
သမ္ဘသော ဥပရူပရိပက္ခိတ္ထဂမနေန။ သံ၊ဌီ
၂။ဂု၂၀။

ဥပရူပရိပဒ (နဿ) [ဥပရူပရိ+ပဒ] အထက်အ
ထက်ခ်ဉ်ဖြစ်သောပုံဒ်။ ဂဟိတဂဟိတံ ပဒံ
ဥပရူပရိပဒံ ဂဏှန္တသ နသ္သတိ။ အ၊ဌ၊ဂ။ဂ၆ဂ။
ဓမ္ဓ၊ဌ၊ဂ။ဂ၅၅။ (–သာ၊ရတ္ထ၊၂။ဂုရ။)

ဥပရူပရိပဿာဒဘာဝ (ပု) [ဥပရူပရိ+ပဿာဒ
ဘာဝ] အထက်အထက်ကာလခ်ဉ်-နောက်
နောက်ကာလခ်ဉ်-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲတိုး၍-ကြည်
ဌြူသည်၏အဖြစ်-ကြည်ဌြူခြင်း။ ပသန္နာနံ
ဘိယ္ယောဘာဝါယာတိ ပသန္နာနံ ဥပရူပရိ-
ပဿာဒဘာဝါယ။ အ၊ဌ၊၂။ဖ၅။ ဥပရူပရိပဿာ-
ဒဘာဝါယာတိ ဘိယ္ယော ဘိယ္ယော ပသာဒ-
ပ္ပါဒနတ္ထံ။ အ၊ဌီ၊၂။ဖ၈။

ဥပရူပရိဘာဝနာ (ထီ၊နဿ) [ဥပရူပရိ+ဘာဝနာ]
အထက်အထက်-အဆင့်ဆင့်-အသက်အ
ဆက်-နောက်နောက်-ဖြစ်သောဘာဝနာ။
သမထဝိပဿနာဓမ္မေမဝ ဥပရူပရိဘာဝနာ-
ဝသေန အနုဿရန္တော။ ဗ္ဗတိဝုတ်ဌ။ ၂၅ရ။
ဥပရိဘာဝနတ္ထာယ ဝါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ဖ၆။
တဒုပနိဿယံ အပ်ရာပရဘာဝနမ္မိ ဒသ္သေတုံ
"ဥပရူပရိဘာဝနတ္ထာယ ဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ-
ဂ်ီ။ဂုဝ၅။

ဥပရူပရိဘူမိ (ထီ) [ဥပရူပရိ+ဘူမိ] အထက်
အထက်ဖြစ်သောဘုံ။ ဥပရူပရိဘူမိသု
ဖလဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမဂ္ဂမဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိကာ။
ဒီ၊ဌ၊ဂု။ဂ၆။ သံ၊ဌ၊ဂ။ဂ၄ဖ။ အ၊ဌ၊၂။ဂုဂ၄။ (–
ဒီ၊ဌီ၊ဂု။ဂုဝ။ အ၊ဌီ၊၂။ဂုဝ၉။)

ဥပရူပရိမဂ္ဂဓမ္မ (ပု) [ဥပရူပရိ+မဂ္ဂဓမ္မ] အ
ထက် အထက်ဖြစ်သော မဂ်တရား။ ဟေဋ္ဌိမာ-
ဟေဋ္ဌိမာ ဖလဓမ္မာ ဥပရူပရိမဂ္ဂဓမ္မေဟိ
နိဝတ္တိတာ။ အ၊ဌီ၊၂။ဂ၄ဝ။

ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလတ္ထ (ပု) [ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလ
+အတ္ထ] အထက်အထက်ဖြစ်သော မဂ်ဖိုလ်
အကျိုး။ ဇဋ္ဌ ပန အရိယပုဂ္ဂလာ သမ္ဘာ-

ဘာဝါယ ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလတ္ထာယ စေဝ အနုပါဒါပရိနိဗ္ဗာနတ္ထာယ စ နိယတတ္ထာ နိယတာ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၇။

ဥပရူပရိမဒါဝဟ (တိ) [ဥပရူပရိမဒ+အာဝဟ] အထက်အထက်ဌာနဖြစ်သော–ယစ်မူးခြင်း–ရူးသွပ်ခြင်း–ကိုဆောင်သော။ ဥမ္မဒနာတိ ဝိပရိ–ဏာမဝမ္မာနံ ဝိယောဂဝသေန သောကုမ္မာဒ–ကရာ' ဝနိယာ ဝါ ဥပရူပရိမဒါဝဟာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။

ဥပရူပရိလဒ္ဓမ္ဗ (တိ) [ဥပရူပရိ+လဒ္ဓမ္ဗ] အထက်အထက်ဌာ–ရသင့်–ရထိုက်–သော။ ဥပရူပရိ–လဒ္ဓမ္ဗာနံ မဂ္ဂဖလာနံ ပရိဟာနာယ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၅။

ဥပရူပရိလာလန (တိ) [ဥပရူပရိ+လာလန] အထက်အထက်ဌာ–နောက်နောက်ဌာ–လိုလား စေတတ်သော။ ဥလ္လောလနာတိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တပိတ္ထနိမိတ္တံ နဂ်ိုဌ် ဥလ္လောလေန္ဓော ဆုနခေါ ဝိယ အာမိသဟေတု သတ္တေ ဥပရူ–ပရိလာလနာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။ (ဥပရူပရိ–လောလနာ–ဖြစ်ဖွယ်ရှိ၏။ အထက်အထက်ဌာ–နောက်နောက်ဌာ–လျှပ်ပေါ် လော်လည်စေ တတ်သော(ကာမ) –ဟုအနက်ပြန်ရမည်။)

ဥပရူပရိဝနုမာနသံဝေဂ (တိ) [ဥပရူပရိဝနုမာန+သံဝေဂ] အထက်အထက်ဌာ–ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ–တိုးပွားသော သံဝေဂရှိသော၊သူ။ အနေ–သနံ ပဟာယ ဥပရူပရိဝနုမာနသံဝေဂေါ အနောလီနဝုတ္တိကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁။

ဥပရူပရိဝိမာန (ပုန) [ဥပရူပရိ+ဝိမာန] အထက်အထက်ဌာဖြစ်သောဗိမာန်။ ဟေဋ္ဌိမဟေဋ္ဌိမ–ဝိမာနေသု ဥပရူပရိဝိမာနံ ဗျဝဟရယကေသု ဗျူဟိယမာနေသု တဂ္ဂတံ အာကာသံ ဗျူဟံ နာမ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥပရူပရိဝိသေသ (ပု) [ဥပရူပရိ+ဝိသေသ] အထက်အထက်ဖြစ်သော–နောက်နောက်ဖြစ်သော–တရားထူး–အကျိုးထူး။ ယသ္မာ ပန အပရာပရဂ္ဂဟတ္ထိယာ လဒ္ဓါသေဝနံ ဥပရူပရိ–ဝိသေသံ အာဝဟန္တိ အတိ ဝိယ ထာမဂတမေဝ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၇၅။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၀။)

ဥပရူပရိဝိသေသာဝဟ (တိ) [ဥပရူပရိဝိသေသ+အာဝဟ] အထက်အထက်ဖြစ်သော–နောက်နောက်ဖြစ်သော–တရားထူး–အကျိုးထူး–ကို ဆောင်သော။ ဝိပဿနာဟိတာယ ဥပရူ–ပရိဝိသေသာဝဟတ္တာ ဝနုမာနာယ ဟေတုဘာဝ–သိလာဒိပဋိပဒါယ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၈။

ဥပရူပရိပီတိစိတ္တ (နာ) [ဥပရူပရိ+ပီတိစိတ္တ] အထက်အထက်ဌာ–နောက်နောက်ဌာ–ဖြစ်သော ပီတိနှင့်ယှဉ်သောစိတ်။ မနဝနုကောတိ ပီတိ–မနသာ ပရိပြေ့ဟနတော ဥပရူပရိပီတိစိတ္တသာ ဥပ္ပါဒကော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅၉။

ဥပရူပရိသမာဓိဘာဝူပနယန (နာ) [ဥပရူပရိ သမာဓိဘာဝ+ဥပနယန] အထက်အထက်ဖြစ်သော သမာဓိ၏အဖြစ်သို့ ကပ်ဆောင်ခြင်း။ ကေတ္တနယေန ဟေဋ္ဌာဟေဋ္ဌာသမာဓိ ဥပရူ–ပရိသမာဓိဘာဝူပနယနေန အဘိနိဟရဏေ အဘိနိန္နာမနေ ဆေကဘာဝေါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၁၆။

ဥပရူဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ရူဟ+တ] အသားနုတက်သော။ ဥပရူဋ္ဌေသု စက္ခူသု၊ သူတံ အာမန္ဒယိ ရာဇာ။ ဇာ၊၁။၃၁၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၀၉။

ဥပရေဝတ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပရေဝတ မည်သောသူ။(ထိုအမည်ရှိသူ နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။ (က) အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏တူဥပရေဝတနှင့်(ခ) (ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်၏သားတော် ဥပရေဝတ သမဏေတို့ ဖြစ်သည်။) (က) အထ

ဥပရေဝတော နာမ ထေရသ္သ ဘာဂိနေယ္ယာ ဗဟိဂါမ် ဂစ္ဆန္တော။ ဒီဃ၂။၁၄၁။ သံ၊ဌ၊၃။၂၄၉။ (ခ) နာဂရာဇာ...မဟာဒါန် ဒဒမာနော ပဒုမ္မ-ဌာ္ဌရသ္သ ဒသဗလသ္သ ပုတ္တံ ဥပရေဝတံ နာမ သာမဏေရံ ဒိသ္မာ။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၀။ (-အံ၊ဌ၊ ၁။၁၉၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဂ၄။)

ဥပရေဝတသာမဏေရ (ပု) [ဥပရေဝတ+ သာမဏေရ] ဥပရေဝတမည်သော သာမဏေ။ (ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်၏ သားတော်။) သတ္တု-သမ္ဘုဝဌာနေယေဝ ဥပရေဝတသာမဏေရသ္သ အာသနံ ပါပုဏိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၉၉။

ဥပရောစထ (ကြို) [ဥပ+ရုစ+အ+တ] နှစ်သက်ပါလော၊ နှစ်သက်ပါစေသတည်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရောစတိ (ကြို) [ဥပ+ရုစ+အ+တိ] နှစ်သက်၏။ တသ္မာ တေ သဂ္ဂကာမသ္သ၊ ကေတ္ထမုပ-ရောစတိ။ ဇာ၊ ၂။၁ရ၃။ ကေတ္ထမုပရောစတန္တိ ကေဘောဝေါ တေ ရုစ္စတု။ ဇာ၊ဌ၊၆။၈၀။

ဥပရောဒတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+အ+တိ] (၁) ငိုကြွေး၏။ (၂) သီချင်းသီ၍ တီး၏။(သျှ။) (၁) တေသံ ဖလာနံ ဟေတုမှိ၊ ဥပရောဒန္တိ ဒါရကာ။ ဇာ၊ ၂။၃၃၀။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂ဂ၄။ **ဥပရော-ဒိဿန္တိ**-ဇာ၊ဌ၊၃။၃၃၂။ (၂) အသ္သော စ သိသတိ ဒ္ဓါရေ၊ ကုမာရော ဥပရောဒတိ။ ဇာ၊ ၂။ရ၀။ ဥပရောဒတိတိ နာနာတူရိယာနိ ဂဟေတ္တာ ဥပဟာရံ ကရောတိ။ ဇာ၊ဌ၅။၃၂၃။

ဥပရောဒိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+သ္သန္တိ] ငိုကြွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပရောဒတိ(၁)ကြည့်။

ဥပရောဓ (ပု) [ဥပ+ရုဓ+ဏ] (က) ဖျက်စီးခြင်း။ ဖျက်ဆီးခြင်း။ (သျှ။ ဇာတ်ဝတ္ထု။) (ခ) ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ (ဂ) တားဆီး-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-ခြင်း။ အတားအဆီး၊ အနှောင့်အယှက်၊ အန္တရာယ်။ (ဃ) ချုပ်တည်း-သည်းခံ-ခြင်း။ (င) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ခြင်း။ (က) ဖျက်စီးခြင်း။ ဖျက်ဆီးခြင်း။ (သျှ။ ဇာတ်ဝတ္ထု။) တသ္ဒေ ဥပရောဓံ ပရိသက်မာနော။ ဇာ၊ဝ။၁၃၃။ ဣဒေါ ဟေ ဥပရောဓော ဘဝိဿတိ ဝေ ဥပရောဓံ ဝိနာသံ ပရိသက်မာနော။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။ဝ၉ဖ။ မာ ကဿစိ ဥပရောဓော ဟောတ္တုတိ အဓိဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဌ၊ဝ။ ၂၉၅။ အံ၊ဌ၊ဝ။ ၂၀ဂ။ (ခ) ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ အဇ္ဇ သုဝေ ဇီဝိတသ္ဒုပ-ရောဓော။ ပေတ။၁ဂ၁။ အဇ္ဇ သုဝေတိ အဇ္ဇ ဝါ သုဝေ ဝါ ဣမသ္မာ နာမ ပုရိသသ္သ ဇီဝိတသ္ဒ ဥပရောဓော နိရောဓော၊ တတော ဥဒ္ဓံ နိ ပဝတ္တတိတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဌ။ ၂၀ဂ။ (-ပေတ။၁ဂ ၂။ ပေတ၊ဌ။ ၂၀ဖ။) (ဂ) တားဆီး-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-ခြင်း၊ အတားအဆီး၊ အနှောင့်အယှက်၊ အန္တရာယ်။ နှ တေန စန္ဒ-မဏ္ဍလသ္သ ဂမ်နာဒိဥပရောဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။ဒ၀။ တေသံ ဒိဿတိ ကာယသ္သ စ စိတ္တသ္သ စ အာတာပေါ ပရိတာပေါ.....မိဒ္ဓသ္သ စ ဥပရောဓော။ မိလိန္ဒ။ဒ၀၁။ (ဃ) ချုပ်တည်း-သည်းခံ-ခြင်း။ ကုမာရိ ' ဝိန္ဒတေ ပတီ။ ဥဒရသ္ဓုပရောဓေန၊ ' ဂေါဟနုဝေဌေနန စ။ ဇာ၊ ၂။ဒ၂ဖ။ ဥဒရသ္ဓုပရောဓေနာတိ ဥပဝါ-သေန ခုဒ္ဓါဓိဝါသေန။ ဇာ၊ဌ၊ ၂ရ၀။ (ဥဒရ-သ္ဓုပရောဓေန=ညဉ့်စာမစားသည်ဖြစ်၍ မွတ်သိပ်ခြင်းကို သည်းခံသဖြင့်။(သျှ။) (င) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ခြင်း။ ဓမ္မိကော ဓမ္မရာဇာ ဥပရောဓံ နှ ကရေယ္ယ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။၅ဖ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပရောဓကရ (တိ)-[ဥပရောဓ+ကရ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ခြင်းကိုပြုတတ်သော (အရာဝတ္ထု)။ ပရူပရောဓနိဝါရဏ ဟိ ဇော၊ နှ ဥပရောဓကရံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဒ၃၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဒ၃၁။

ဥပရောဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ

နှိပ်စက်၏။ အနဝဇ္ဇပိဏ္ဍော ဘောတ္တမ္ဘော၊ နစ ကောစ္ဆ'ပရောဓေတိ။ ဇာ၊ ၂။၅၄။ ကောစိ အပ္ပမတ္တကောပိ ကိလေသော နဥပရောဓေတိ နပီဠေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၆ရ။

ဥပရောဓန (နဝ) [ဥပ+ရုဓ+ယု] ချုပ်ဖျောက်ခြင်း၊ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ သဗ္ဗသင်္ခါရသမထော သညာနံ ဥပရောဓနာ၊ ဝေ ဒုက္ခက္ခယော ဟောတိ။ သုတ္တနိ။၃၉၂။ သုခဿ ဒိဋ္ဌမရိယေဟိ၊ သတ္ထာယ-ဿုပရောဓန(သုတ္တနိ။၃၉ရ)န္တိ သုခမိတိ အရိ-ယေဟိ ပဋ္ဌက္ခနနိရောဓေ ဒိဋ္ဌော၊ နိဗ္ဗာနန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၂၆။ (-၂၂၂။)

ဥပရောဘယ (နဝ) [ဥပရော+ဘယ] ထားဆီး-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-မှုမှ ကြောက်ရွံ့ခြင်း။ ကေစ္စဿ ဒိဋ္ဌမ္မေသုခဿ ဥပရောဘယေန သမ္ဘရယိကနိဗ္ဗာနသုခဒါယကေဟိ ပုညေဟိ မာ ဘာယိတ္ထ။ ဗ္ရာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရာ။ အံ၊ဋီ၊၃။ခ၀ခ။

ဥပရောဓေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ဏေ+တိ] ချုပ်-ကင်း-ပျက်စီး-ချွတ်ယွင်း-စေ၏။ ဇီဝိ-တိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ ဥပရောဓေတိ၊ သန္ဓတိ ဝိကောပေတိ။ ဝိ၊ဘ။ဋ္ဌ ၂။ ယံ ကုဒ္ဒါ ဥပရော-ဓေတိ။ အံ၊ ၂။၄ရ၁။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ ၂။၃ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၅၃။) ယထာဓိပ္ပေတံ အတ္ထံ ဝါ ကမ္မံ ဝါ ပရိဗုဇ္ဇေတိ ဥပရောဓေတိ ပဝတ္တိတုံ နဒေတိတိ ပလိဗောဓေ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၃။ဖ၆ရ။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၆။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂ရ၀။)

ဥပရောဓေန္တ (တိ) [ဥပ+ရုဓ+ဏေ+အန္တ] ချုပ်-ကင်း-ပျက်စီး-ချွတ်ယွင်း-စေသော၊သူ။ တတ္ထ ဇီဝိတိန္ဒြိယဿ ပဝေကိဿဒုနံ ဥပစ္ဆိန္နန္တော ဥပရောဓေန္တော စ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ ဥပရောဓေတီတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၂။၃ရ။

ဥပရောပ (ပု) [ဥပ+ရုယ+ဏေ+အ] စိုက်ပျိုးပင်၊ အနီးအပါး၌ စိုက်ပျိုးထားအပ်သော သစ်ပင်ငယ်။ အဇကောပိ ပသုကောပိ ဥပရောပေ ဝိဟေဌေန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၃၀၀။

ဥပရောပတ (ပု) [ဥပရောပ+က] စိုက်ပျိုးပင်၊ အနီးအပါး၌ စိုက်ပျိုးထားအပ်သော သစ်ပင်ငယ်။ ယံ ပနေတ္ထ ထာဝရံ တဿာ သန္ဓကံ သေနာသနံ ဝါ ဥပရောပကာ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၀။ တုမှေ သတ္ထာဒိဝသေ ဥပရောပကေသု ဥဒကံ အာသိဉ္စထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ ၂။၃၁ ၂။ ဥပရော-ပကာတိ တေန ရောပိတာ ရုက္ခဂစ္ဆာ။ သာရတ္ထ ၂။၁၀၅။ ဝိမတိ၊ဋ။၁၅ရ။

ဥပလက္ခဏ (ထီ၊နဝ) [ဥပ+လက္ခ+ယု] (က) (အနိစ္စလက္ခဏာစသည်တို့ကို)-ရှုမှတ်တတ်သော-ရှုမှတ်ကြောင်းဖြစ်သော-ရှုမှတ်ခြင်း တည်းဟူသော-သဘောတရား (ပညာ)။ (ခ) မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သောစကား၊ မှတ်သား ကြောင်းဖြစ်သော-အမှတ်အသား-အမှတ် လက္ခဏာ၊ ဥပလက္ခဏနည်း။ (အစိတ်ကိုမှတ် ၍ဆိုသဖြင့် အပေါင်းကိုလည်းရသောနည်း သည် ဥပလက္ခဏနည်းမည်၏။ ပုဒ်စစ်။ ၂၀၅။) (ဂ) ရှုမှတ်ခြင်း၊ မှတ်သားခြင်း။ (ဃ) မှတ် သားကြောင်း။ (က) ပညာ ပဇာနနာ ဝိစယော ပဝိစယော မေဓိစယော သလ္လက္ခဏာ ဥပ-လက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခဏာ။ အဘိ၊ဝ၊ဋ္ဌ ၂၀။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၅ဋ္ဌ။ ပဋိသံ။ခ၁၄။ မဟာနိ။၃၄၊၅ဋ္ဌ ၂၆၀။ စူဠနိ။၃ ၂။ အနိစ္စာဒီနံ သလ္လက္ခဏ-ဝသေန သလ္လက္ခဏာ၊ သာယေဝ ပုန ဥပ-သဂ္ဂနာနတ္ထေန ဥပလက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခ-ဏာတိ ဝုတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ၉၁။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ခ။၃၄၄။) ဥပလက္ခဏောတိ အတ္ထာဒီနံ ဘုသံ ဒဿနေ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ခ။၃၄၄။ (ခ) အထဝါ အဝတ္ထယီသူတိ ကေဒေသေန သကလဿ ကာလဿ ဥပလက္ခဏံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၂ ၂။ ဗ္ဟဒ် ဝစနံ ပုရာဏဒုတိယိကာဘာဝေန ဥပလ-က္ခဏမတ္တံ ဒဋ္ဌမ္ဘံ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ခ၃၃။ တံ ဥပ-လက္ခဏမတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ခ၃ ၂။ (ဂ) ပဝတ္တမာနံ

ပဝတ္တမာနန္တိ အာမေဋိတဝစနေန နိရန္တရံ အဿာသပဿာသာနံ ဥပလက္ခဏံ ဒဿေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၂။ (ဃ) သဗ္ဗာနန္တိ ဧတေနာတိ သဗ္ဗာနနံ၊ ဥပလက္ခဏံ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၀။

ဥပလက္ခဏကာရဏ (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ကာရဏ] မှတ်သား-သိ-နိုင်ခြင်း၏ အကြောင်းနိမိတ်။ ဥပလက္ခဏကာရဏာနိတိ သဗ္ဗာ-နနနိမိတ္တာနိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄၃။

ဥပလက္ခဏနယ (ပု) [ဥပလက္ခဏ+နယ] ဥပလက္ခဏနည်း။ တစိတ်တဒေသ-တစိတ်တပိုင်း-ကိုပြဆိုသဖြင့်အများကိုလည်းယူရသောနည်း။ ဝိသေသံ နိယမေတ္တာ ဥပလက္ခဏနယေန ဒဿေတုံ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၅၅။ ဥပလက္ခဏ(၁) လည်းကြည့်။

ဥပလက္ခဏပဒ (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ပဒ] မှတ်သား-သတ်မှတ်-ပြကြောင်းဖြစ်သောပုဒ်၊ ဥပလက္ခဏနည်းကို ပြိသောပုဒ်။ မစ္ဆဂ္ဂဟံ ဣဒကဇာတိယံ ဥပလက္ခဏပဒံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၅။

ဥပလက္ခဏဝစန (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ဝစန] မှတ်သား-သတ်မှတ်ပြ-ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ အာသဝေဟိတိ.....အာသဝသညိ-တေဟိ ကိလေသေဟိ၊ ဥပလက္ခဏဝစနမတ္တ-ဠေတံ။ သီ၊ဋီ။သစ်။၁။ရ၆။

ဥပလက္ခဏာကာရ (တိ) [ဥပလက္ခဏ+အာကာရ] အာရုံသို့ကပ်၍ မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သော အခြင်းအရာရှိသော။ သမာဓိနိမိတ္တံ ဥပလက္ခ-ဏာကာရော သမာဓိယေဝ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၅၁။

ဥပလက္ခဏိယ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+အနီယ] မှတ်သား-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလက္ခဏီယသဘာဝ (တိ) [ဥပလက္ခဏီယ+သဘာဝ] မှတ်သားအပ်သော သဘောရှိသော။ ဝေဒသဘာဝတ္တာတိ ဒ္ဒါရဘူတေဟိ ကာယာဒီဟိ ဥပလက္ခဏီယသဘာဝတ္တာ။ အနုဋီ၊၁။၈၁။

ဥပလက္ခယတိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တိ] မှတ်သား၏။ ဗဟုဝိ စ နိဒ္ဒေသံ၊ သာဓုကံ ဥပလက္ခယေ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၃၈။

ဥပလက္ခယန္တ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+အန္တ] မှတ်သားသော။ ဥပလက္ခယန္တော ထုလယန္တော။ နေတ္တိ။ဗ၃။

ဥပလက္ခယိတ္တာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တ္တာ] မှတ်သား၍။ ဥပလက္ခယိတ္တာ (မဟာနိ။ ၁၀၈)တိ သလ္လက္ခေတ္တာ။ မဟာနိ၊ဋီ။ ၂၂၈။ (-စူဠနိ။၁၄၁။)

ဥပလက္ခယိတ္တာန (ကြို၀ိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တ္တာန] မှတ်သား၍။ ဥပဓာရယိတ္တာန ဥပ-လက္ခယိတ္တာန။ စူဠနိ။ ၂၂၄။

ဥပလက္ခယေ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+ယေ] မှတ်သားရာ၏။ ဥပလက္ခယတိ-ကြည့်။

ဥပလက္ခိတ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+တ] မှတ်သားအပ်သော။ ဝေ၀ မယာ ဥပလက္ခိတံ။ စူဠနိ။ ၁၇၈။ ဝိပ္ပကတုလ္ယိခ်ိတေဟိ ကေသေဟိ ဥပ-လက္ခိတာတိ အတ္ထော။ ဥဒါနဋ္ဌ။၁၅၃။ သီ၊ဋီ၊ သစ်။၁။၃၉။ (-မဟာနိ။၁ ၂၉။ အပဒ၊ ၂။၁၈၆။)

ဥပလက္ခိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+တမ္ဘ] မှတ်သား-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဓာရယိတမ္ဘာတိ ဥပဓာရေတမ္ဘာ၊ ဥပလက္ခိတမ္ဘာတိ အတ္ထော၊ နေတ္တိ၊ဋီ။၈၁။ (-အနုဋီ၊၁။၈၀။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၀၃။)

ဥပလက္ခိတသမာဓာနာကာရ(တိ) [ဥပလက္ခိတ+သမာဓာနာကာရ] မှတ်သားအပ်ဖူးသော

တည်ကြည်သောအခြင်းအရာရှိသော။ ဥပလက္ခိတသမာဓေနာကာရော သမာဓိယောဝ ဗ္ဗဝ သမာဓိနိမိတ္တံ။ အဲ၊ဋီ၊၂။၂၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၃။)

ဥပလက္ခီယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ယ+တေ] မှတ်သားအပ်၏။ ဌာနဖလေတိ အရိယ-ဖလမေဝ ဥပလက္ခီယတိ။ အနုဋီ၊၁။၆၄။ **ဥပလက္ခီယန္တီ** -မဟာနိ။၃၃၁။

ဥပလက္ခီယန္တီ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ယ+အန္တေ] မှတ်သားအပ်ကုန်၏။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလက္ခေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တမ္ဘ] မှတ်အပ်-မှတ်ထိုက်-သော။ အယံ သုဒ္ဓ ဥပလက္ခေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋ၊၄။၂၄၇။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၁၅၅။ (-မဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၄။)

ဥပလက္ခေတမ္ဘာကာရ (ပု) [ဥပလက္ခေတမ္ဘ+အာကာရ] မှတ်သားထိုက်သော အခြင်းအရာ။ သုဒ္ဓ ဥပလက္ခေတမ္ဘာကာရံ နိမိတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၁။၅၅။ (-အနုဋီ၊၁။၆၄။)

ဥပလက္ခေတိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တိ] မှတ်၏၊ မှတ်သား၏၊ ကပ်၍မှတ်သား၏။ ဝါယောကသိတံ ဥဂ္ဂဏှန္တော.....ရုက္ခဂ္ဂံ ဝါ ကေသဂ္ဂံ ဝါ ရေတံ သမေရိတံ ဥပလက္ခေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၆၆။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ ၂။၈၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၈။) **ဥပလက္ခေယ္ယ**-မဟာနိ။ ၂၉၈။ **ဥပ-လက္ခေသိ**-အပ၁။၃၃၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၁။၄၄၁။

ဥပလက္ခေတုံ (ဗျ) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တုံ] မှတ်သားခြင်းငှါ။ ဒွတ္တိံသာကာရနိမိတ္တာနိ ဥပလ-ကွေတုံ နိ သက္ကောတိ။ ခုဒ္ဓကဋ္ဌ။၅၅။

ဥပလက္ခေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တ္တာ] မှတ်သား၍။ ပဝတ္တမာနံ ပဝတ္တမာနံ ဥပလ-ကွေတ္တာဝ ဂဏေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဋ၊ ၂ ၂ ၂ ၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ ၃ ၁။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ ၂ ၁ ၃ ၃ ။ ဝိမတိ၁။ ၂ ၁ ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၂ ၀။)

ဥပလက္ခေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+ယျ] မှတ်သားထိုက်၏။ ဥပလက္ခေတိ-ကြည့်။

ဥပလက္ခေသိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တ္ထုံ] မှတ်သားခဲ့ပြီ။ ဥပလက္ခေတိ-ကြည့်။

ဥပလဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+လဘ+တ] ရအပ်သော၊ သိအပ်သော။ ယဏ္ဍိ တံ ဇတ္ထု သောတေန ဥပလဒ္ဓံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ ၃ ၀။ မ၊ဋ္ဌ၁။ ၈။ သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၆။ အံ၊ဋ္ဌ၁။ ၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၁ ၄။ ဗ္ဗတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃။ မယာ အသုကသ္မိံ နာမ ဌာနေ ဝေရှေပါ နိဓိ ဥပလဒ္ဓါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂ ၆ ၉။ ဥပလဒ္ဓါတိ ဉာတော။ သာရတ္ထ၊ ၂ ။ ၁ ၃ ၂ ။ ဝိမတိ၁။ ၁ ၈ ၅ ။

ဥပလဒ္ဓမ္မ (ပု) [ဥပလဒ္ဓ+မ္မ] ရအပ်-သိအပ်-သော သဘောတရား။ ဒိဋ္ဌဓမ္မော နာမ ဒဿနဘူတေန ဉာဏေန ဥပလဒ္ဓဓမ္မော။ သာရတ္ထ၊ ၁ ။ ၁ ၈ ။ မ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၂ ၂ ၀ ။

ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌ (တိ) [ဥပလဒ္ဓ+ဝုဋ္ဌ] ရှေးဦးရအပ်သော၊ ရအပ်ဖူးသော။ ဒဿနဘူတေန ဝိညာ-ဏေန ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗသ အနုဝန္ဓာဒီနော အနု-သရဏေန။ သံ၊ဋီ၊သစ်၁။ ၄ ၂ ၉ ။

ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌသဏေ်တ (တိ) [ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌ+သဏေ်တ] ရအပ်ဖူးသော အမှတ်သဏေ်တ ရှိသော။ ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗသဏေ်တေန မနောဒ္ဓါရ-ဝိညာဏေန ဝိညာယတိ။ ဝ၀ီရ။ ၁ ၉ ။

ဥပလဒ္ဓမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လဘ+တမ္ဘ] ရအပ်-ရသင့်-ရထိုက်-သော။ ဇာယမာနဓမ္မာနံ ဝိကာရဘာဝေန ဥပလဒ္ဓမ္ဘတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၅ ၁ ။

ဥပလဒ္ဓသဘာဝ (ပု) [ဥပလဒ္ဓ+သဘာဝ] ရအပ်သော သဘော။ ဒဿနဘူတေန ဉာဏေန ဥပလဒ္ဓသဘာဝေါတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁ ။ ၄ ၅ ၀ ။

ဥပလဒ္ဓိ (တိ) [ဥပ+လဘ+တိ] (၁) ရခြင်း။ သိခြင်း။ ရတတ်–ယူတတ်–သော သဘော။ (၂) အယူ၊ ယူဆခြင်း။ အယူအဆ၊ အစွဲအလမ်း။ (၃) ထင်ရှားရှိခြင်းသဘော။ (၁) အသာသပသာသ၀ါတသ ဥပလဒ္ဓိယာ၊ ဥပလဒ္ဓိတိ ဝိညာဏံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၉။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၂။) ယံ ဟိ သဗ္ဗာနုပဿနာနုဝိဒ္ဓံ အာရမ္ဘဏဝိဇာနနံ ဥပလဒ္ဓိ၊ တံ ဝိညာဏံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၁။ ပဋိ၀ေဓေန္တိ စ ဥပလဒ္ဓိမေ၀ ၀ဒတိ၊ နုပဋိ၀ိဇ္ဈနံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၃၀။ ဝိဇာနနံ အာရမ္ဘဏသ ဥပလဒ္ဓိ။ မူလဋီ၁။ရေ။ သစ္ဘိကဌေကဒေသေန ဥပလဒ္ဓိ ဣစ္ဆန္ဒေန……အနုယောဂေါ နာ ကာတဗ္ဗော။ မူလဋီ၃။၅၂။ အာရမ္ဘဏံ ဥပလဘတိ ဂဏှာတိ ၀ေါတိ ဥပလဒ္ဓိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဋ။ ၂ရ၀။ (–မူလဋီ၊ ၃။၅၆။) (၂) သတ္တူပလဒ္ဓိ(ဒီ၊ဌ ၂။၃၅ရ၊၃၆၄။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၅၆၊ ၂ရ၉)နှင့် သတ္တော အတ္ထိတိ ဥပ–လဒ္ဓိ သတ္တဂ္ဂါဟံ ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၃။ မ၊ဋီ၁။၃၅၁။ တတော အဝိဇ္ဇမာနသ ယေ ဧမေ ဥပါဒါယ "ဣတ္ထိ ပုရိသော"တိ ဥပလဒ္ဓိ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၂ရ၀။ ဥပလဒ္ဓိတိ ဂဟဏံ။ အနုဋီ၊၃။၃ရ၀။ (၃) တံ သမ္ဘဒါ ဥပလဒ္ဓိတော ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ ၃။၉၉။

ဥပလဒ္ဓိဩကာသ (ပု) [ဥပလဒ္ဓိ+ဩကာသ] ရခြင်း၏တည်ရာဌာန။ (ပညာဖြင့်ကပ်၍ ရှုမှတ်သည်ရှိသော် ပုဂ္ဂိုလ်ကိုရခြင်း၏တည်ရာ။ ဘာသာဋီကာ။၃၁၉။) နှ ဟိ ကေနစိ သဘာ–ဝေန ဥပလဗ္ဘမာနသ သရီရတဒညာ၀ိမုတ္တော ဥပလဒ္ဓိဩကာသော အတ္ထိ။ မူလဋီ၃။၅၄။

ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထာ (တိ) [ဥပလဒ္ဓိ+နိဿိတ ကထာ] (အသက်ရှင် အတ္တကောင်ဟူသော) အယူအဆကို မှီတွယ်သောစကား။ ၀ေါဟာရ–မတ္ထေနာတိ ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထံ ဟိတ္ထာ ၀ေါဟာရသောဒံ အကရောန္တော။ သံ၊ဌ၊၁။၅၀။ ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထန္တိ အတ္တုပလဒ္ဓိနိဿိတ–ကထံ ဟိတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၉၅။

ဥပလဒ္ဓိသာမညာ (နှ) [ဥပလဒ္ဓိ+သာမညာ] ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်။ (ပညာဖြင့် ကပ်၍ ရှုမှတ်သည်ရှိသော် ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်။ ဘာသာဋီကာ။၅၆။) တတ္ထ ရူပ၀ေဒနာနံ ဥပလဒ္ဓိသာမညေန အညတ္ထပုစ္ဆာ စ ပုဂ္ဂလရူပါနံ ဥပလဒ္ဓိသာ–မညပုစ္ဆာ စာတိ ပုစ္ဆာဒွယမ္ပိ သကဝါဒိဿ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂။ (–မူလဋီ၊၃။၅၆။ အနုဋီ၊၃။ ၅၅။)

ဥပလဒ္ဓိသာမညပုစ္ဆာ (တိ) [ဥပလဒ္ဓိသာမညာ+ ပုစ္ဆာ] ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်ကို မေးကြောင်းပုစ္ဆာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလဒ္ဓိဟေတု (ပု) [ဥပလဒ္ဓိ+ဟေတု] ရခြင်း၏အကြောင်း။ မရေရသ ပန ခုရနိပါတ–သဒ္ဒသ ဥပလဒ္ဓိဟေတုဘူတေန ကမ္မုနာ…… ပဋိဃာတော လဗ္ဘတိ။ ဝိဘာ၊ဌ။ ၂ ၅ရ။

ဥပလဗ္ဘ (ပု) [ဥပ+လဘ+ဏျ] (၁) ရခြင်း။ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍သိခြင်း။ (၂) ယူခြင်း။ အတ္ထအတ္ထနိယဟု–ယူဆခြင်း–အစွဲသန်ခြင်း။ (၃) ရသင့်ရထိုက်သောစီစစ်ချက်။ (တိ) (၄) ရအပ်သော၊ (ဉာဏ်ဖြင့်) ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ (ပု) (၁) အညမညသ အညေနာ–ကာရေန နှ ကဒါစိ ဥပလဗ္ဘော ဘ၀ေယျ။ အနုဋီ၃။ (၂) နာနာသုညတမနုပလ–ဗ္ဘေသူတိ ဥပလဗ္ဘနံ ဥပလဗ္ဘော၊ ဂဟဏန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၁။ ဥပလဗ္ဘန–လည်းကြည့်။ (၃) တသ ဥပလဗ္ဘံ ဝါ ဥပမံ ဝါ ဝတ္ထုံ ဝါ အာဟရိတ္တာ ဗာဟိရကထံယေ၀ ကထေယျ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ၂။ ဥပလဗ္ဘန္တိ အနုယောဂံ။ မ၊ဋီ ၂။ ၂ ၅ ၀။ (တိ) (၄) တတော

ပုဂ္ဂလဝါဒီ ယသ္မာ ပုဂ္ဂလဿ ဥပလဗ္ဘတံ ဗုဒ္ဓတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၂၄။

ဥပလဗ္ဘတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+တေ] ရအပ်၏၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်၏။ ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ သစ္စိကဋ္ဌပရမတ္ထေန။ အဘိ၊ကာ၊၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄။ မူလဋီ၊၁။၁၄။ ဥပလဗ္ဘတိတိ ပညာယ ဥပဂန္တွာ လဗ္ဘတိ၊ ဉာယတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၃၁။၁၁၂။ သုဒ္ဓ-သဒ်ိရပုဏ္ဏောယ်၊ နယိဝ သတ္ထုပလဗ္ဘတိ။ သံ၊ ၁။၁၃ရ။ မူလဋီ၊၁။၁ဂ၁။ အနုဋီ၊၁။၁ဇ၄။ အတ္ထာဝါပိ နိရတ္ထာဝါ၊ နှ တသ္မိ ဥပလဗ္ဘတိ။ သုတ္ထနိ။၄၁၂။ မယာ ကတံ ဇေ ပါပကမ္မံ အတ္ထိ ဥပလဗ္ဘတိ သံဝိဇ္ဇတိ။ဝိ၊ဌ၊၁။၁ဂ၂။ နှ ဥပလဗ္ဘတိ(နေတ္ထိ၊ဌ။၂၅ဇ)တိ နတ္ထိတိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ၊ဋီ။၁၄၄။ နုပလဗ္ဘတိတိ နှ ဥပလဗ္ဘတိ နသိဒ္ဓတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၊ ၂ဇ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။ဇ၊ဇ၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃ဝ၆၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၂ဇ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၆ဇ။) **ဥပလဗ္ဘန္တိတိ**– အဘိ၊ကာ။၄၁၊၄ရ။ သန္တိတိ သန္တိ သံဝိဇ္ဇန္တိ အတ္ထိ ဥပလဗ္ဘန္တိ။ မဟာနိ။၅၆၊၈၆။ သံဝိဇ္ဇမာနာတိ ဗုမိနာ ပန တေသံ ဥပလဗ္ဘမာနတံ ဒသေတိ၊တေနာဟ "အတ္ထိ စေဝ ဥပလဗ္ဘန္တိ စာ"တိ၊ ဥပလဗ္ဘန္တိတိ ဒီသန္တိ ဉာယန္တိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၉။ **ဥဝလဗ္ဘေယ္ယ**–အံ၊ဌ၊၂။၁၅ဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁။ **ဥပလဗ္ဘေယ္ယုံ**– ဥဒါန၊ဌ။၃၄ဝ။

ဥပလဗ္ဘန (နှ) [ဥပ+လဘ+ယ+ယု] (၁) ရခြင်း၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍သိခြင်း။ (၂) ယူ ခြင်း၊ အတ္ထအတ္ထနိယဟု–ယူဆခြင်း–အစွဲ သန်ခြင်း။ (တိ)(၃) ရအပ်သော။ (၁) အဟန္တိ ဝတ္ထဗ္ဗော အယံ သတ္ထော စက္ကုတော နိဂ္ဂတော တတ္ထ သုခုမာကာရေန ဥပလဗ္ဘနတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၉။ ဥပလဗ္ဘန(ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅)နှိ အတ္ထတ္ထနိယ-ဝသေန ဥပေစ္စ ဂဟဏံ၊ ဗလဝဂ္ဂဟဏန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၅ဇ။ (တိ)(၃) အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလဗ္ဘနဘာဝ (ပု) [ဥပလဗ္ဘန+ဘာဝ]ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-သည်၏ အဖြစ်။ ဥပလဗ္ဘနဘာဝသာ ဝသေန ပဋိ-ကွေပေါ ကတော။ အနုဋီ၊၃။ရ၁။

ဥပလဗ္ဘနိယ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+အနီယ] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ ဥဏ္ဏောဒကသညုတ္တော စ အဂ္ဂိ ဥပ-လဗ္ဘနိယော။ မူလဋီ၊၁။၁ဂ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဇ၂၊ (–၂ဝ၆။)

ဥပလဗ္ဘန္တ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန။ မာနကို အန္တသို့ ပြန်ထားသည်] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ သတ္ထော စ နုပ-လဗ္ဘန္တော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁ဝ၄။ တသ္မိဉ္စ ဥပလဗ္ဘန္တေ သဿတော ဝါ ဥစ္ဆေဒေါ ဝါ သိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၄ဝ။

ဥပလဗ္ဘန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+အန္တေ။ အန္တေ ကို အန္တိသို့ပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-ကုန်၏။ ဥပလဗ္ဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဗ္ဘမာန (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာတိ လောကသင်္ကေတ-ဝသေန အတ္ထိ ဥပလဗ္ဘမာနာ။ မ၊ဌ၊၁။၁ဂ၄။ ဗုဓ ပန ဝိဇ္ဇမာနာ ဥပလဗ္ဘမာနာ။ မ၊ဌ၊၃။၆။ ဝိဇ္ဇမာနာတိ သတိ ဟရမတ္ထတော ဥပလဗ္ဘမာနာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁ဇ၉။

ဥပလဗ္ဘိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+တမ္ဘ] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ ဖဿော ဝိယ ဝဏ္ဏောပိ ပဘဿရော ဥပလဗ္ဘိတမ္ဘော။ မူလဋီ၊၁။၁ဂ၄။

ဥပလဿိယမာန (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန] ရအပ်–ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်–သော။ နာနာဘာဝေ ဝိနာဘာဝေ အညထာဘာဝေ သန္တေ သံဝိဇ္ဇမာနေ ဥပလဿိယမာနေ။ မဟာနိ။၉၄။

ဥပလမ္ဘေယျ (ကမ္ম။ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+ဝေ။ ဝေ ကို ယျ ပြန်] ရအပ်–ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်ရာ၏။ ဥပလဗ္ဘတိ–ကြည့်။

ဥပလမ္ဘေယျုံ (ကမ္ম။ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+ဧုံ။ ဧုံ ကို ယျေ့ပြန်] ရအပ်–ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်–ကုန်ရာ၏။ ဥပလဗ္ဘတိ–ကြည့်။

ဥပလဘတိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+တိ] ရ၏။ သိ၏။ ဝိန္ဒတိတိ ဥပလဘတိ၊ ပဋိဝိဇ္ဈတိတိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ။ဍီ။၁၃၄။ န ဟိ "ယံ ဗာလပုထုဇ္ဇနာ န ဥပလဘန္တိ၊ တံ နတ္ထိ"တိ ဝတ္ထုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၁၃၉။ **ဥပလဘာမ**– မိလိန္ဒ။ ၃၀၀။ **ဥပလဘိ**–အသောသိတိ သုကိ ဥပ–လဘိ၊ သောတဒ္ဓါရသမ္ပတ္တဝစနနိဋ္ဌောသာ–နုဘာရေန အညာသိ။ ဝိဇ္ဇ။၁။၈၃။ ဒီဃ။၁။၂၉။ (–ဘာရတ္ထော။ ၂ ၁ ၂။ ဒီ။ဋီ။၁။ ၂ ၈ ၉။ သီ။ဋီ!သစ်! ၂။ ၂ ၁ ၄။) **ဥပလဘိ**သု–မ!ဌ!၂!၂ ၂ ၂ ၇။ အံ!ဌ! ၂!။ ၁ ၆ ၆။ မ!ဌီ!၂!။ ၂ ၄ ၃၃။ အံ!ဌီ!၂!။ ၁ ၅ ၁။

ဥပလဘန္တိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+အန္တိ] ရကုန်၏။ သိကုန်၏။ ဥပလဘတိ–ကြည့်။

ဥပလဘာမ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+မ] ရကုန်၏။ သိကုန်၏။ ဥပလဘတိ–ကြည့်။

ဥပလဘိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+ဣ] ရပြီ၊ သိပြီ။ ဥပလဘတိ–ကြည့်။

ဥပလဘိသု (ကြို) [ဥပ+လဘ+ဥ] ရကုန်ပြီ၊ သိကုန်ပြီ။ ဥပလဘတိ–ကြည့်။

ဥပလဝတိ (ကြို) [ဥ+ပလဝ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၂ ၅။] ပျံ့တက်၏၊ ကောင်းကင်သို့ပျံသွား၏။ ပက္ခန္ဒတိ ဥပလဝတိ သကုဏော ဧတေနာ–တိ ပက္ခံ။ အပ!ဌ!၂!။ ၉ ၄ ၄။

ဥပလဝိတ္ဝာ (ကြိုဝိ) [ဥ+ပလဝ+တ္ဝာ] ရေပေါ်၌ ပေါ်တက်၍။ သမ္ဗံ တိဏသုသံ ဥပလဝိတ္ဝာ သယမေဝ အပဂစ္ဆတိ။ ဝိမာန!ဌ!။ ၄ ၁ ၁။

ဥပလဠ္ဍတိ (ကြို) [ဥပ+လဠ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃ ၃ ၈] စံပယ်၏၊ မြူးထူးပျော်ပါး၏၊ ကစား၏။ သယာယကေဟိ သဒ္ဓိ လဠ ဥပလဠ ရမ၊ ကီဠဿူတိပိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ!ဌ!၁။ ၁ ၇ ၂။ မ!ဌ!၃။ ၂ ၀ ၂။

ဥပလဠ (ကြို) [ဥပ+လဠ+အ+ဟိ] စံပယ်လော့၊ မြူးထူးပျော်ပါးလော့၊ ကစားလော့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလာပက (တိ) [ဥပ+လပ+ဏ္ဍ။ နိတိ!ဓာ။ ၃ ၂ ၃။] ပြားယောင်း–သွေးဆောင်–မြှူဆွယ်–ချော့မော့ပြောဆို–သာယာချေင်စွာပြောဆို–ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့–မြှောက်ပင့်–တတ်သော၊ သူ။ လပါတိ ဥပလာပကာ။ အံ!ဌ!၂!။ ၂ ၇ ၅။ ဥပလာပကာတိ မိစ္ဆာဇီဝေန ကုလသင်္ဂဟကာ။ အံ!ဌီ!၂!။ ၂ ၆ ၁။ တသ္မာ ပါပိစ္ဆသ္သ သတော ပစ္စယတ္ထံ ပရိကထေတ်ဘာသ်ာဒီဝသေန လပ–နဘာဝေန ဥပလာပကဘာဝေန ဇနဿ လပနတ္ထန္တိ အတ္ထော။ အံ!ဌီ!၂!။ ၂ ၅ ၇။ (–ဏ္ဍတိ ဝုတ်!ဌ!။ ၃ ၂ ၅ ၅။)

ဥပလာပန (ထီ!နဿ) [ဥပ+လပ+ယု] ပြားယောင်း–သွေးဆောင်–မြှူဆွယ်–ချော့မော့ပြောဆို–သာယာချေင်စွာပြောဆို–ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့–မြှောက်ပင့်–ပေးကမ်း–ခြင်း။ ဝစသိ ကုသလော သဗ္ဗော ဒေဝရာဇာ တံ ဝိသေသံ တေနေဝ ပုဗ္ဗံ ဥပနယာပေန္တော ဥပလာပ–နဝသေန "တုမှေ ဒ္ဝေတ္ထာ" တိ အာဒိမာဟ။

သံ၊ငြိ၊၁။၃၃၃။ အညတြ ဥပလာပနာယ မိထုဘေဒါယ။ ဒီ၊၂။၆၄။ အံ၊၂။၄၁၂။ အညတြ ဥပလာပနာယာတိ ဌပေတွာ ဥပလာပနံ၊ ဥပလာပနာ နာမ "အလံ ဝိဝါဒေန၊ ဣဒါနိ သမဂ္ဂါ ဟောမာ"တိ ဟတ္ထိအဿရထဟိရ-ညသုဝဏ္ဏာဒီနိ ပေသေတွာ သင်္ဂဟကရဏ်၊ ဝေဠိ သင်ဟံ ကတ္တာ ကေဝလံ ဝိဿာသေန သဏ္ဌာ ဂတ္တိတုန္တိ အတ္ထော။ ဒီ။ဋ္ဌ၊၂။၁၁၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅ဖ။ ဥပလာပနံ သာမံ ဒါနဗ္ဗာတိ ဒဿေတုံ "အလ"န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ငြိ၊၂။၁၂၅။ အံ၊ငြိ၊၃။၁ဖ၁။ (ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၀၄။)

ဥပလာပနကာရဏ (နဝ) [ဥပလာပန+ကာရဏ] ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-ခြင်း၏အကြောင်း။ ကော နု ခေါ တေ ဥပဝသိတ္တာ ဥပလာပန-ကာရဏံ ဇာနာတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၃၃။

ဥပလာပနတ္ထ (ပု) [ဥပလာပန+အတ္ထ] ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချီးမွမ်းစေ-ခြင်းအကျိုး။ ဇနလပနတ္ထန္တိ မဟာဇနဿ ဥပလာပနတ္ထံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၅။)

ဥပလာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တမ္ဘ] သာယာချေင်စွာ-ချွေ့မော့-ပြောဆို-အပ်သော၊ သူ။ (ချစ်ဖွယ်စကားဖြင့် ပြားယောင်းအပ်၏။ သူ။) တေဟိ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခူဟိ သော ဘိက္ခု သင်ဟေတမ္ဘော အနုဂ္ဂဟေတမ္ဘော ဥပလာပေတမ္ဘော ဥပဋ္ဌာပေတမ္ဘော။ ဝိ၁။၁၆ဝ။ ဝိ၊သင်ဟ။၂၀၉။ "အာမ ဝသိဿာမိ"တိ ပဋိ-ဝစနဒါပနေန ဥပလာပေတမ္ဘော၊ အထ ဝါ .....ဝိယာဝစနေန ဥပလာပေတမ္ဘော၊ ကဏ္ဌသုခံ အာလပိတမ္ဘောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄၂။

ဥပလာပေထိ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+ထိ။နီတိ၊ ဓာ။၃၂၃] ပြားယောင်း၏၊ သွေးဆောင်၏၊ ချွေ့ဆွယ်၏၊ ချွေ့မော့ပြောဆို-သာယာချေင်စွာပြောဆို-၏၊ ချီးမြှောက်ပြောဆို၏၊ ပြားယောင်းပြည့်ပြူး၏။ တေဟိ ဂိဟီ သင်ဏာတိ ဥပလာပေတိ။ ဝိ၁။၁၁၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၅။ ဥပလာပေတိတိ "အဟော အမှာကံ အယျော" တိ ဧဝံ လပနကေ အနုဗန္ဓနကေ သသ္ဒေဟေ ကရောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရရ။ ထေရော ဂန္ဓာ တံ ဥပလာပေတိ "ကုမာရ တဝ စိဝရံ တဝေ ဘဝိဿတိ ပတ္ထောပိ၊ မမ သန္ဓကံ ပတ္ထစီဝရမ္ပိ တဝေ ဘဝိဿတိ၊ ဟေ ပဗ္ဗဇာဟိ" တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။ ဥပလာပေတိ(မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၄)တိ သင်ဏာတိ။ မ၊ငြိ၊၂။၃ဝ၄။(-ဝိ၊၂။၁ရ၅။) ဥပလာပေန္တိ-ဝိ၊၂။၁ရ၃။ ဥပလာပေထ-ဝိ၊၂။၁ရ၃။ ဥပလာပေယ္ယ-ဝိ၊၂။၁ရ၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄ဝ၀။ ကခ်။၂၅ဝ။ ဥပလာပေယ္ယုံ-ဝိ၊၃။ ၁ဖ၀။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂ဝ၉။ ဥပလာပေယ္ယာမ-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဖ၂။ ဒီ၊ငြိ၊၂။၂၂၉။ ဥပလာပေသုံ-ဝိ၊၅။၃ဖ။ ဥပလာပေဿန္တိ-ဝိ၊၂။၁ရ၃။ ဥပလာပေဿထ-ဝိ၊၂။၁ရ၃။

ဥပလာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တုံ] ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချွေ့မြူ-ခြင်းငှာ၊ သွေးခွဲခြင်းငှာ။ ယေန မယံ ပဟောမ အာဂတော ပစ္စတ္ထိကေ ဓနေန ဥပလာပေတုံ။ သံ၁။၁ဝ၂။ ဥပလာပေတုန္တိ အညမညံ ဘိန္ဒိတုံ၊ ယထာ ဒွေ ဇနာ ကေနစိ မဏ္ဍေန နိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဧဝံ ကာတုံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပလာပေတုန္တိ ပရေသံ အန္တရေ ဝိရောဇေတ္တံ သင်ဏိတုံ။ သံ၊ငြိ၊၁။၂ဝ၀။

ဥပလာပေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တွာ] (၁) ပြားယောင်း၍၊ သွေးဆောင်၍၊ ချွေ့မြူ၍။ (၂) အတက်အထက်၌-နောက်နောက်၌-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ-အသံထွက်စေ၍-အသံမည်စေ၍၊ မှုတ်၍။ (၁) မဏ္ဍဋိ အာမိသေန ဥပလာပေတွာ တဿာ မေထုနံ ပဋိသေဝတိ။ ဝိ၁။၂၅။ တတြ ဧကံ မဏ္ဍဋိ အာမိသေန ယာဂုဘတ္တခဇ္ဇကာဒီနာ ဥပလာပေတွာ၊ သင်ဏိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၂။

(၂) သော...မဌေ့ ဂါမသာ ဌိတော တိကွတ္တံ့ သခီ ဥပလာပေတွာ...နိသိဒိ။. ဒီ၊၂။၂၆၈။ ဥပလာပေတွာတိ ဓမိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၀။ ဥပလာပေတွာတိ ဥပရူပရိ သဒ္ဒယောဂဝသေန သလ္လာပေတွာ၊ သဒ္ဒယုတ္တံ့ ကတ္တာတိ အတ္ထော၊ တံ ပန အတ္ထတော ဓမနမေဝါတိ အာဟ "ဓမိတ္တာ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၄။

ဥပလာပေထ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+ထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ကြကုန်၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေန္တ (တိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+အန္တ။ ထိ ၌ ဥပလာပေန္တိ] ဖြားယောင်းသော၊သူ။ သမဏုဒ္ဒေသံ ဥပလာပေန္တသာ ပါစိတ္တိယံ ကတ္တပညတ္တံ။ ဝိ၊၅။၃၆။ သာ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ ဂေါ် ပုတ္တံ လဘိတ္တာ တံ ဥပလာပေန္တိ(ဣ-မှ)....အာဟ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ (-စာ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၄၄။) ဥပလာလေန္တ-လည်းကြည့်။

ဥပလာပေန္တိ (ထိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+အန္တ+ဣ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-သော၊သူ။ ဥပလာ-ပေန္တ-ကြည့်။

ဥပလာပေဗျ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+ယျ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-ရာ၏-ငြားဆုံ။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျာမ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+ယျာမ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျုံ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+ယျုံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေသုံ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+ဥံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပလာ-ပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေဿထ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+သ+ထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+သန္တိ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန် လတ္တံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာလေန္တ (တိ) [ဥပ+လလ+ဏေ+အန္တ။ ဓာတုတ္တ။၃၃၆။ ထိ ၌ ဥပလာလေန္တိ] ချော့မော့ပြောဆိုသော၊သူ။ သာ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ ဂေါ် ပုတ္တံ လဘိတ္တာ တံ ဥပလာလေန္တိ ....အာဟ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ ဥပလာပေန္တ-လည်းကြည့်။

ဥပလာလေန္တိ (ထိ)[ဥပ+လလ+ဏေ+အန္တ+ဣ] ချော့မော့ပြောဆိုသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပလာဌန (ထီ၊နဿ) [ဥပ+လဌ+ယု] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မော့ပြောဆို-ခြင်း။ ဥပလာဌနာယ ပန သတ္ထာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၆။ ဒါနာဒိစတူဟိ သင်္ဂဟဝတ္ထူဟိ ဥပလာဌန-ဝသေန သင်္ဂဏှိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၁ရ။

ဥပလာဌယမာန (တိ) [ဥပ+လဌ+ဏယ+မာန] ချော့မော့မြှူလျှက် နှစ်သက်စေသော-မြှူးထူးစေသော၊သူ။ တဿ တံ အဂေါ် ကတ္တာ ဥပလာဌယမာနသော၀ အမစ္စာ သာမိဂ်် အဿာမိဂ်် အဂ်သု။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ (သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉-လာ အလားတူအကြောင်းအရာ၌ ပဌာလယမာနသော၀-ဟု ရှိ၏။ ပလာဌယ-မာနဿာတိ တောသေန္တဿ-ဟု သံ၊ဋီ၊၂။၂၃-၌ ဖွင့်၏။)

ဥပလာဌေတွာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+လဌ+ဏေ+တွာ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-၍။ ယထာ ဝ ဓာတိ ထည့် အဝိ၀ဏ္ဏ ဒါရက် ကိဋ္ဌ ဒတ္တာ ဥပလာဌေတွာ ပါယေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၈။

ဥပလာဌေန္တ (တိ) [ဥပ+လဌ+ဏေ+အန္တ] (၁) ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြူ-သောသူ။ (၂) တန်ဆာဆင်သော-တင့်တယ်စေသောသူ။ (၁) ဘဝါ ယက္ခံ..... တဿ ပတ္ထိတဝစန-ကရဏေန ဥပလာဌေန္တော ဧဝမကာသိ။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉။ (၂) ရှေပသံသကာ ဟုတ္တာ ရှေပ် ဥပလာဌေန္တာ (ဥပလာပေန္တာ။ သျာ-မူ။) ဝိစရိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၈။

ဥပလိခတိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+တိ] ကိုက်၏။ သြဠ္ဍ, ဥပလိခတိ။ ဇာ၊ ၂။၁ ၂၁။ ဥပလိခတိတိ ဒန္တေဟိ ဥပလိခတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၄၁။

ဥပလိက္ခတိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+တိ] ပစ်ခတ် ထိုးခုတ်၏။ ပရေ ဥပလိက္ခန္တိ။ အံ၊ ၂။၁၃။ ဥပလိက္ခန္တိတိ ဝိဇ္ဈန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅။

ဥပလိက္ခန္တိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+အန္တိ] ပစ်ခတ် ထိုးခုတ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိတ္တ (တိ) [ဥပ+လိပ+တ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-အပ်သော။ ကေန လောကော လိတ္တော သံလိတ္တော ဥပလိတ္တော။ စူဠနိ။ ၂၄။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၃၆။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။ ၂၈၉။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ ၂။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၃။)

ဥပလိပ္ပတိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+တိ။ လိပ္ပတိ-ကြည့်] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-၏။ (နောပလိပ္ပတိ=နုပလိပ္ပတိ=မလိမ်းကျံ မလူးလည်း။) ပုဏ္ဏရိက် ယထာဝဏ္ဏ၊ တောယေန နုပလိပ္ပတိ။ အံ၁။ ၃၄။ (-အံ၊ ၂။ ၂၀၁ ၃၀၄။ သုတ္တနိ။၄၀၆။ ထေရ။၃၁၉၊ ၃၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆ ၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၀။) ဥပလိပ္ပါမိ- အံ၁။၃၄။

ဥပလိပ္ပါမိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+မိ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိမ္ပတိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+တိ။ နီတိ၊ ဓာ။ ၂၁၆] လိမ်းကျံ၏၊ လူးလည်း၏၊ လူးကပ်၏၊ ကပ်ငြိ၏။ ရဇောလ္လေ ကာယေ နုပလိမ္ပတိ။ ဒီ၊ ၂။၁၅။ မ၊ ၂။၃၃၃။ နုပ-လိမ္ပတိတိ နုလဂ္ဂတိ၊ ပဒုမပလာသတော ဥဒကဗိန္ဒုဝိယ ဝိဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၂၉။ နုစိတရေ နုသယနေ နုဘောဇနေ နုပလိမ္ပတိ။ ထေရ။၃၅၃။ ဥပလိမ္ပန္တိ-အပ၊ ၁။၃၀။ ဥပလိမ္ပန္တိ အလ္လီယန္တိ ယထာ။ အပ၊ ဋ္ဌ၁။ ၂ ၆၀။ ဥပလိမ္ပရေ-အပ၁။၃၄၁။ထေရ၊ ဋ္ဌ၁။ ၂ ၉၃။

ဥပလိမ္ပန္တိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+အန္တိ] လိမ်းကျံ ကုန်၏။ လူးလည်းကုန်၏။ လူးကပ်ကုန်၏။ ကပ်ငြိကုန်၏။ ဥပလိမ္ပတိ-ကြည့်။

ဥပလိမ္ပရေ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+အန္တိ] လိမ်းကျံ ကုန်၏။ လူးလည်းကုန်၏။ လူးကပ်ကုန်၏။ ကပ်ငြိကုန်၏။ ဥပလိမ္ပတိ-ကြည့်။

ဥပလိမ္ဘာမပတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လိပ+ ကာပေ+တ္တာ] လမ်းကျံ-သုတ်လိမ်း-စေ၍။ ဟရိစန္ဒနာဒီဟိ သုရဘိဂန္ဓေဟိ ဥပလိမ္ဘာ-ပေတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၁၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ဝ၆။)

ဥပလိမ္ပိ(မ္ဘေ)တ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လိပ+တ္တာ] လမ်းကျံ၍၊ သုတ်လိမ်း၍။ တံ ဂေဟံ အလ္ဂ-ဂေါမယေန ဥပလိမ္ပိတ္တာ.....အာသနံ ပညာ-ပေသုံ။ ဓမ္မပဒ၁။ ၂ ၃ ၀။ (-ဓမ္မပဒ၊ ၂။ ၁ ၉ ၂။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။ ၂ ၀ ၄။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၄ ၁ ၂။) သန္ဓာဂါရံ သမ္ဘဂန္ဓေဟိ ဥပလိမ္ဘေတ္တာ။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။ ၂ ၁ ၆။

ဥပလိယန (နာ) [ဥပ+လီ+ယ+ယု] (၁) ကပ်ရောက်၍-မှီခိုရာ-ပုန်းအောင်းရာ-ဌာန။ (၂) ကပ်ရောက်၍-မှီခိုခြင်း-ပုန်းအောင်းခြင်း။ လေဏန္တိ တဿ ပရိဟရဏတ္ထာယ ဥပ-လိယနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၄ ၁။ (၂) အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပလိယနာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပလိယန+အဓိပ္ပါယ] ကပ်ရောက်၍ မှီခိုပုန်းအောင်းခြင်းဌာ အလိုရှိခြင်း။ ဒုက္ခဘီတိယာ ဥပလိယနာဓိပ္ပါယေန အလ္လီယိတုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၃၉၆။

ဥပလေပ (ပု) [ဥပ+လိပ+ဏ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလေပဘယ (နာ) [ဥပလေပ+ဘယ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-ကူးစက်-ခြင်းမှ ကြောက်ခြင်း။ ဥပလေပဘယာ ဓီရော၊ နေဝ ပါပသခါ သိယာ။ ဣတိဝုတ်။၂၄၁။ ဇာ၊၁။၃၃၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၃၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၂၆။ ဝေ ပါပေန ဥပလေပဘယာ ဓီရော.....ပါပ-သဟာယော နာ ဘဝေယျ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၀။

ဥပလောဘေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လုဘ+ဏေ+တ္ဝာ] တွေ့ဝေစေ၍ ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-၍။ တေ ဗာလာ လောကံ ပလောဘေတ္ဝာ ဥပလောဘေတ္ဝာ စိတ္တေဟိ ကာရဏေဟိ မုခံ ပသာဒေန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၆၄။

ဥပလောဟိတက (တိ) [ဥပ+လောဟိတက] နီမြန်းသော အဆင်းရှိသော။ ဥပလောဟိ-တကာ ဝဂ္ဂူ၊ တံ မေ အက္ခာဟိ ပုစ္ဆိတော။ ဇာ၊၁။၉၆။ ဥပလောဟိတကာတိ ရတ္တဝဏ္ဏာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀။

ဥပလ္လဝတိ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ+အ+တိ] ကူးပြောင်းသွားမည်။ ဒီပါ ဒီပံ ဥပလ္လဝိ။ စူဠနိ။၂၂၀၊ ၂၂၂။ ဥပလ္လဝိန္တိ ဥတ္ထရိ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၈၅။

ဥပလ္လဝီ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ+ဣ] ကူးပြောင်းသွားပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလ္လိတ္ထုပေါ်ဋ္ဌလက (နာ) [ဥပလ္လိတ္ထု+ပေါ်ဋ္ဌလက] ဥပလ္လိတ္ထုမည်သော ဝိုးကော်ခ်ေ၏အိမ်။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊သ္ဓ၊၂။ ၁၉၈။) ကောသကာရက-ကောသော ဥပလ္လိတ္ထုပေါ်ဋ္ဌလကံ၊ ယံ "ကောသေယျဖလ"န္တိပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊ ၁။၃၀၅။

ဥပဝဇ္ဇ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏျ။ ဥပ+ဝဇ္ဇ]. (၁) စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-အပြစ်တင်-ထိုက်သော။ အပြစ်နှင့်ပြည့်စုံသော၊ဆူ။. (၂) ချဉ်းကပ်ထိုက်သော။ (၁) ဂါရယှာ ဟောတိ ဥပဝဇ္ဇော။ အံ၊၁။၅၀၁၊(-၅၆၅)။ မ၊ဋ္ဌ။၃၀၉။ သံ၊၂။၂၉၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၁။) ဥပဝဇ္ဇောတိ ဥပ်ဝဒိတဗ္ဗော စ ဟောတိ၊ ဝဇ္ဇေန ဝါ ဥပေတော ဟောတိ၊ သဒေါသောတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၂။ ဥပ-ဝဇ္ဇန္တိ ဥပဝါဒါရဟံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၄။ 'ဥပဝဇ္ဇံ တေသေ နတ္ထိတိ အနုပဝဇ္ဇ၊ ကရဏကာယ် ကတ္တာ အာယတိ ဥပ္ပတ္တိရဟိတန္တိ အတ္ထော။ တေနာဟ "အနုပ္ပတ္တိက"န္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၄၂၀။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၉၆။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇကုလ (နာ) [ဥပဝဇ္ဇ+ကုလ] ချဉ်းကပ်ထိုက်သောအမျိုး။ တတ္ထာယသ္မတော ဆန္နဿ ဓီတ္ထကုလာနိ ဆုဟဇ္ဇကုလာနိ ဥပဝဇ္ဇကုလာနိ။ မ၊ဋ္ဌ။၃၁၀။ သံ၊၂။ ၂၈၄။ ဥပဝဇ္ဇကုလာနိတိ ဥပသင်္ကမိတမ္ဘကုလာနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၃၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၉။

ဥပဝဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ကဲ့ရဲ့အပ်သော၊ ပြောဆိုအပ်သော၊ ပြောဆိုခံရသော၊ ဆူ။ ဥပဝဒိယမာနော်တိ ဒေါသံ ဥပဝဇ္ဇမာနော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၅။

ဥပဝတ္ထတိ (ကြိ) [ဥပ+ဝတ္ထ+အ+တိ] ဖြစ်၏။ အလိုအတိုင်းဖြစ်၏။ အစဉ်လိုက်၏။ မဟာ'သ ဇနော ဥပဝတ္ထတိ။ ဒီ၊၃။ ၁၃၈။ ဥပဝတ္ထတိတိ အဗ္ဘာသယံ အနုဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁၂၀။ ဥပဝတ္ထတိတိ အနုကူလဘာဝံ ဥပေစ္စ ဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဦ၊၃။ ၁၂၂။ တသ္မာ တေ သမ္ဘော အာနနွော၊ ဝိဟာရော ဥပဝတ္ထတု။ ဇာ၊ဋ္ဌ။ရ၃။ ဥပဝတ္ထ-တူတိ နိဗ္ဗတ္ထတု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ရ၂။

ဥပဝတ္ထတု (ကြို) [ဥပ+ဝတ္ထု+အ+တု] ဖြစ်စေ သတည်း။ ဥပဝတ္ထတိ–ကြည်။

ဥပဝတ္ထန (နာ) [ဥပ+ဝတ္ထု+ယု။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၅၄] (၁) အကွေ့၊ အချီး။ (တိ)(၂) အကွေ့ဖြစ်သော။ အရှေ့အရပ်သို့ရှေးရှုသွားချ၍ မြောက်အရပ်ဖြင့်လည်သော(မအူ၊သျ)။ မြို့သို့ ကွေ့ချ၍ ဝင်သွားရာဖြစ်သော၊ အသွေ့ခင်ပွန်း ချစ်ကျွမ်းဝင်သူတို့ကို ပန်ကြားပြီးလျှင် ကပ်ချပြန်လှည့်ရာဖြစ်သော(ပါရာဂ်၊သစ်၊၁။၄၄)။ (အကွေ့အချီးဖြစ်သောအင်ကြင်းတော။ ထို အင်ကြင်းတောသည် မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူရာဌာနဖြစ်၏။ ကုသိနာရုံမြို့၏ အနောက်တောင်ထောင့်အရပ်၌ ဥယျာဉ်တစ်ခု ရှိ၏။ အင်ကြင်းပင်များ စီတန်းပေါက်လျက်ရှိသော လမ်းတစ်လမ်းသည် ထိုဥယျာဉ်မှ အရှေ့ဘက်သို့ ဦးတည်သွားပြီး မြို့၏တောင်ဘက်တံခါး တည့်တည့်အရောက်တွင် တံခါးပေါက်သဖြင့် ဦးတည်လျက် မြောက်သို့ကွေ့ချီးသွား၏။ ထို အကွေ့အချီးဖြစ်သော အင်ကြင်းတောကို ဥပဝတ္ထနဟုခေါ်သည်၊ ထိုဥပဝတ္ထနမည်သော အင်ကြင်းတောသည် ဥယျာဉ်နှင့် ကုသိနာရုံတို့၏ အလည်၌ ရှိသည်။)

(၁) (တိ) (၂) ကုသိနာရုယံ ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ရ၆။ ပေတ၊ဌ။၁၉၆။ (ရှေဥမင်းသျှနှင့် နေရင်းသျှ–တို့၌ ဥပဝတ္ထနေ=အကွေ့၌–ဟု မြန်မာ ပြန်ဆိုပြီး, မအူ၊သျ, ပါ၊ဂ်၊သစ်–တို့၌ ဝိသေသနအနက် မြန်မာပြန်ကြသည်။) ကော် သမယံ ဘဂဝါ ကုသိနာရုယံ ဝိဟရတိ ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေ။ သံ၊၁။၁၅။ အံ၊၁။၃၉၁။ (–ဒီ၊၂။၁၁၁၊၁၁၃။ ဝိမာန၊ဌ။၁၅၀။) ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေတိ .....ဧတံ ဥယျာနတော သာလဝန္တိ ပါစီနမုခါ ဂန္ဓာ ဥတ္ထရေန နိဝတ္ထာ၊ တသ္မာ တံ ဥပဝတ္ထနန္တိ ဝုစ္စတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ဥပဝတ္ထနေတိ ပါစီန–ဂတာယ သာလပန္တိယာ ဥတ္ထရေန နိဝတ္ထိတ္တာ ဌိတာယ ဝေမဇ္ဈဋ္ဌာနေ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၉။ ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေတိ တဿ နဂရဿ ဥပဝတ္ထနဘူတံ မလ္လရာဇုနံ သာလ–ဝနုယျာနံ ဒဿေတိ၊ တတ္ထ နဂရံ ပဝိသန္တာ ဥယျာနတော ဥပေစ္စ ဝတ္ထန္တိ ဂစ္ဆန္တိ ဘေနာတိ ဥပဝတ္ထနန္တိ ဥယျာနဿ စ နဂရဿစ မဇ္ဈေ သာလဝနံ ဝုစ္စတိ။ ကုသိနာရုယ ဟိ ဒက္ခိဏ–ပစ္ဆိမဒိသာယ တံ ဥယျာနံ ဟောတိ၊ တတော ဥယျာနတော သာလဝနရုဇိဝရုဇိတော မဇ္ဈေ ပါစီနာဘိမုခေါ ဂန္ဓာ နဂရဿ ဒက္ခိဏ–ဒ္ဒါရာဘိမုခေါ ဥတ္ထရေန နိဝ ဟ္ထာ၊ တေန မဇ္ဈေန မနုဿာ နဂရံ ပဝိသန္တိ၊ တသ္မာ တံ ဥပဝတ္ထနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ဌ။၁၀။ (–ဥဒါန၊ဌ။၂၁၆။ အပ၊ဌ၊၂။ရ၅။ သာရတ္ထ၊ဌ။၂၈။ ဝဇိရ။၂၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။ခ၊ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ဌ၊ရ၄။ သံ၊ဋီ၊ဌ။၂၅၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၅ဌ၊ခ၁၄။)

ဥပဝဒတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+တိ] (၁) ဆဲရေး၏။ ကဲ့ရဲ့၏။ ရှုတ်ချ၏၊ စွပ်စွဲ၏။ (၂) ပြောဆို၏။ အထင်ကြီးသောအားဖြင့်ပြောဆို၏။ (၁) သမ္ဗဲ တပသီ လူခါဇိဝိ ကော်သေန ဥပဝဒ္ဓောသတိ ဥပဝဒတိ။ ဒီ၊ဌ။၁၅၃။ အံ၊ခ။၄၁ဝ။ ဥပဝဒတိတိ ဟိဋ္ဌေတိ ဝမ္ဘေတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။၂ရရ။ ဥပဝဒတိတိ အဝညာပုဗ္ဗကံ အပ–ဝဒတိ၊ တေနာဟ "ဟိဋ္ဌေတိ ဝမ္ဘေတိ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ။ခ၄ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ခ၄ဖ။ အံ၊ဋီ၊ခ။ခ၅ဝ။ သီလနိမ်ယ်ံ နဉ ဥပဝဒတိ နဉ နိန္ဒတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ခ။၄ဝ။ ဥပဝဒန္တိ –မဟာနိ။၄ရ။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၆၅။ ဥပဝဒေ –ထေရ။ခ၀၅။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂ဝ၆။ ဥပဝဒေယျ –မ၊၂။၂၄။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ခ၀၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂ဝ၆။ ဥပဝဒေယ္ယုံ –ခုဒ္ဒက၊ဌ။ခ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ။၂ဝရ။ ဥပဝဒီ – အပ၊ဌ၊၂။၂၂ရ။ ဥပဝဒီဿန္တိ–ဝိ၊ဌ၊၂။၅။ ဥပဝဒီဿာမိ –

ဒီ၊၁။၁၅။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၃၉။ (၂) အဘိဝေဒတိတိ အဘိမာနေန ဥပ္ပဝေဒတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၂၃ရ။

ဥပဝေနဝါစာ (ထီ) [ဥပဝေနာ+ဝါစာ] ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ကြောင်းပြစ်သောစကား။ တံ ဝါစဿိ တံ အရိယာနံ ဥပဝေနဝါစံ။ နေတ္ထိ၊ဋီ။၉ရ။

ဥပဝေနာ (ထီ) [ဥပ+ဝေ+ယု] ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ အပြစ်တင်ခြင်း။ စွပ်စွဲခြင်း။ စောဒနာခြင်း။ ဆဲရေးခြင်း။ သီလဝိပတ္တိယာ ဝါ အာစာရဒိဋ္ဌိ-အာဇီဝဝိပတ္တိယာ ,ဝါ အနုဝဇ္ဇာနံ ယော အနု-ဝါဒေါ ဥပဝေနာ စေဝ စောဒနာ စ။ ကင်။ ၂၈၉။ ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၂၃။ မ၊ဌ၊၄။ ၂၈။ ဥပဝေနာတိ အကျောသော။ ကင်ဋီ၊သစ်။၄၄၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆ဝ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၄။ အနုဝါဒေါတိ ဝိပတ္တိဟိ ဥပဝေနာ စေဝ စောဒနာ စ၊ တတ္ထ ဥပဝေနာ နာမ ဂရဟာ အကျောသော စ။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၉၁။ ဥပဝေနာ(ဝိ၊ဌ၊၄။၃၉)တိ စောဒနာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၂၃။

ဥပဝေဇ္ဇ (တိ) [ဥပ+ဝေ+အဇ္ဇ] ကဲ့ရဲ့သော-အပြစ်တင်သော-စွပ်စွဲသော-ဆဲရေးသောသူ။ ဝိပလ္လာသဝသေန စ အရိယေ ဂရဟန္တာ ဥပဝေဇ္ဇာ အပါယုပဂါ ဘဝေယ္ယုံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၅၂။ ဥပဝေဇ္ဇာတိ ပရမ္ပရာ အကျောသဇ္ဇာ။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၄၃ရ။ အရိယာနံ ပန ဂုဏေ ဆိန္ဒိသ္သာမီတိ အန္ဓိမဝတ္ထုနာ ဥပဝေဇ္ဇော အရိယူပဝါဒီ နာမ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၃၂၆။ တုမှေ နု ကသ္သထ နု ဝယထ.....ကထံ ဧဝိသ္သထ ပုတ္ထဒါရံ ဝါ ဘရိသ္သထတိအာဒိနာ နယေန ဥပဝေဇ္ဇော ဥပဝါဒီ နာမ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၆။ ဥပဝ-ဇ္ဇောတိ ပရိဘာသဇ္ဇော။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁။

ဥပဝေဇ္ဇီ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+အ+အဇ္ဇီ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-စွပ်စွဲ-ကုန်း။ ဥပဝေဒတိ (၁)ကြည့်။

ဥပဝေဟန (တိ) [ဥပ+ဝေ+အ+ဟန] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-သောသူ။ အမ္ဟကြော မာဏဝေါ..... ဘဂဝန္တံယေဝ ဥပဝေဟနော။ ဒီ၊၁။၈၅။

ဥပဝေဒီ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဣ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-စွပ်စွဲ-ခဲ့ပြီ။ ဥပဝေဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝေဒိတ (နာ) [ဥပ+ဝေ+တ] ဆဲရေးခြင်း။ ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ စွပ်စွဲခြင်း။ (တိ) (၂) ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-သောသူ။ (၃) ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပ်သောသူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ) (၂) ရှသိတောပိ ဝါစံ ဖရုသံ နဝဇ္ဇာတိ ဒုဿိတော ခုံသိတော.....ဂရဟိတော ဥပ-ဝေဒိတော။ မဟာနိ။၃၉၉။ ဥပဝေဒိတောတိ အကျောသိတော။ မဟာနိ၊ဌ၊၄၁၃။ (၃) ခိဏာ-သဝေါ တယာ ဥပဝေဒိတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၅ဝ၆။ ကင်ဋီ၊သစ်။၃၅၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ဝ။ အတ္ထာပိ အတ္ထာနံ ဥပဝေဒိတော(မ၊ ၂။ ၁ဝ၄)တိ အတ္ထနာပိ အတ္ထာ ဥပဝေဒိတော။ မ၊ဌ၊၃။ ၁ဝ၊။ (–သီဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၄ဝ၆။)

ဥပဝေဒိတကာရဏ (နာ) [ဥပဝေဒိတ+ကာရဏ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ နိန္ဒိတကာရဏာ ဂရဟိတကာရဏာ ဥပဝေဒိ-တကာရဏာ ပရော ဗာလော ဟောတိ ဟိနော။ မဟာနိ။ ၂၃ ၂၂ ၂ ၄ ၈။ ဥပဝေဒိတ-ကာရဏာတိ ဥပဝါဒဟေတုနာ။ မဟာနိ၊ဌ၊ ၃ ၁ ၉။ ဥပဝေဒိတကာရဏာတိ အကျောသိတ-ကာရဏာ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၃ ၂ ၃။

ဥပဝေဒိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဝေ+တမ္ဘ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-ထိုက်သောသူ။ ဥပ-ဝေဇ္ဇောတိ ဥပဝေဒိတမ္ဘော စ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၃ ၆ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၉ ၆။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၄ ၄။)

ဥပဝေဒိတ္ဘာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝေ+တ္ဘာ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-၍။ ကောကာလိကော ဒွေ အဂ္ဂ-သာဝကေ ဥပဝေဒိတ္ဘာ ပဒုမနိရယေ နိမ္မုဇ္ဇော။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။ ၁ဝ၁။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၅ ၄။

ဥပဝဒီယမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-အပ်သောဃသို့။ ဝုစ္စမာနော ဥပဝဒီယမာနော ကုပ္ပတိ။ မဟာနိ။ ၄ရ။ ဥပဝဒီယမာနောတိ ဒေါသံ ဥပဝဇ္ဇမာနော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၅။

ဥပဝဒီသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+သန္တိ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဝဒတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝဒီဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ဿာမိ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ဖုံ။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေယ္ယုံ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျုံ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ကုန်ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝန (နာ) [ဥပ+ဝန။ ကိတ္တိမဝနမေတံ..... ဥပဂတံ ဥပရောပိတံ ဝါ ဝနံ ဥပဝနံ။ ဓာန်၊ ဋီ။၅၃ရ] အနီးဖြစ်သောတော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊သျ)။ အာရာမ်၊ ခြံ၊ ဥယျဉ်၊ (အလိုအလျောက် ပေါက်သော တောမဟုတ်ဘဲ လူတို့စိုက်ပျိုး အပ်သည်ဖြစ်၍ ကိတ္တိမဝနဟုခေါ်သော အာရာမ်, ခြံ, ဥယျဉ်မည်သော တောတည်။) ယထာ ပန ဝိဟာရဿ ဥပဝနေ ရုက္ခေ နဆိန္နန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၄။ ဣမံ ဝနန္တိ ဣမံ စိတ္တလတာနာမကံ ဥပဝနံ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၅၅။ နဂရာ နာတိဒူရသ္မိ၊ သတ္ထေဟိ ယောဘိရောပိတော၊ တရုသဏ္ဍော သအာရာမော၊ တထောပဝနံ ဘဝေ။ ဓာန်။၅၃ရ။(–မိလိန္ဒ။၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ဝ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၁၂။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၄။)

ဥပဝနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဝန+လက္ခဏ] အာရာမ်၏-ဥယျာဉ်၏-လက္ခဏာ-အမှတ်အသား-ရှိသော။ တတ္ထ ယံ ဥပဝနလက္ခဏံ ဝနံ၊ တံ အာရာမဂ္ဂဟဏေနေဝ ဂဟိတံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။

ဥပဝရ (ပု) [ဥပ+ဝရ] ဥပဝရမည်သူ။ ဝရဿ ပုတ္တော ဥပဝရော နာမ အဟောသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၃၁။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃ဝ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။)

ဥပဝသံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အံ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝသ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+ဟိ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပါလော့။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသတိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+တိ] (၁) ကျင့်သုံး၏၊ စောင့်ထိန်း၏၊ စောင့်သုံး၏ ဆောက်တည်၏။ အကျင့်သီလသည် ကပ်ရောက်အပ်လျက်-အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံ လျက်-နေ၏။ (၂) ကပ်၍နေ၏။ ပေါင်းသင်း နေထိုင်၏။ (၁) ဥပေါသထဠ္ဆ ဥပဝသတိ စာတုဒ္ဒသီ ပဉ္စဒသီ အဋ္ဌမီ စ ပက္ခဿ။ မ၊ ၂။၂၆၂-၆။ နေတ္ထိ၊ဋီ။၁၃၉။ ဥပဝသန္တိ— ဥပေါသထံ ဥပဝသန္တိ(အံ၊ဝ။၁၄၁)တိ မာသဿ အဋ္ဌဝါရေ ဥပေါသထဂါနိ အဓိဋ္ဌဟန္တိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅ဝ။) ဥပ ဝဿာမိ—မ၊၂။၂၆ရ။ အံ၊ဝ။၂ဝ၆။ ဥပဝ ဿာမ— အံ၊ဝ။၃၂၁။ ဥပဝသ— ဝိ၊ဝ။၁၂၁။ ဥပဝသထ— အံ၊ဝ။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၃ရ။ ဥပဝဿထ— (ဆန်းကြောင့် သဒ္ဒေးတော် လာ။) စရိယာ။၃၃ဝ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၅။ ဥပဝသေယျ— အံ၊ဝ။၁၄၂။ ဥပဝသိ— ဇာ၊ ၂။၁ဝ၆-ဝ၊၂ဝဝ။ ဥပဝသိ—မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၄။ ဥပါဝသိ(သြကို ဌာပြု)—ဝိမာန၊၉ဝ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၂၆၂။ ဥပဝသုံ— ဇာ၊၂။၁၉ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၆။၁၅ဝ။ ဥပဝသိ- ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၆၅။ (ဝိမာန။၂ရ။

ဏ၊၂။၂၆၆။ ဝိမာန၊၆။ ၁၀၁။ ဏ၊၆၊ရ။၁၂ရ–တိုဋ္ဌ ဥပါဝါသီ–ဟု ဆန်းကြောင့် ဒီဃဖြင့် ရှိသည်။) **ဥပဝသိဿာမ**—ဓမ္မ၊၆။၁။၃၃ဂ။ **ဥပဝသိဿံ**—ဝိမာန။ ၁ရ၊၂ရ၄၃၊၅၄။ ဝိမာန၊ ၆။၆၃၊၆၅၊၁၀၁၊၁၅၁၊၂၁၁။ (၂) **ဥပဝသာမိ**—အကျွာတံ ဇေတ ,မယာ သမ္ဘံ ယသ္မာ ဥပဝသာမဟံ။ ဏ၊၁။၃၅ဂ။ ဥပဝသာမိတိ ခုဗ္ဘိပါသာဟိ ဥပဂတော ဝသာမိ။ ဏ၊၆။၅၅။ သဗ္ဗိရေဝ သမာသေထ။ ဏ၊၁။၄၉။ သမာ–သေထတိ ကေတော အာဝသေယျ၊ **ဥပ–ဝသေယျာတိ** အတ္ထော။ ဏ၊၆။၂။၁၀၂။ (သံ၊ ၆။၃။၅၃–ဌ်ကား သမာသေထာတိ သဟ နိသိဒေယျ–ဟုဖွင့်သည်။)

ဥပဝသထ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+ထ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ကြကုန်လော–ကြကုန်ပါ၏လော–ကြပါရဲ့လား။ ဥပဝသတိ–(၁) ကြည့်။

ဥပဝသန (နာ) [ဥပ+ဝသ+ယု] ကပ်၍နေခြင်း၊ ကျင့်သုံးခြင်း၊ စောင့်ထိန်းခြင်း၊ ဆောက်တည်ခြင်း။ (တိ) (၂) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–အပ်သော။ (၁) ဥပသဒ္ဒေန ဝိသိဋ္ဌော ဝသသဒ္ဒေါ ဥပဝသနေယေ၀၊ နာ ဝသနမတ္တေ၊ ဥပ၀သနဿ သမာဒါနမေ၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၀။ (–အံ၊ဋီ၊ ၃။၁ဂရ။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝသနဥပေါသထ (ပု) [ဥပဝသန+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–အပ်သောဥပုသ်။ နိဂဏ္ဌဥပေါသထောတိ နိဂ–ဏ္ဌာနံ ဥပဝသနဥပေါသထော။ အံ၊၆။၂။၁၉၃။

ဥပဝသနကရဏဒီဝသ (ပု) [ဥပဝသန+ကရဏ+ဒီဝသ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ခြင်းကို ပြုရာနေ့။ ဥပဝသိတမ္ဘဒီဝသ–ကြည့်။

ဥပဝသန္ထ (တိ) [ဥပ+ဝသ+အန္ထ] (၁) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သော၊သူ။ (၂) နေသော၊ သူ။ (၁) ဥပေါသထံ ဥပ၀သန္ထော၊ သေမိ ဝမ္ဘိကမုဒ္ဓနိ။ ဏ၊၂။၂၂၃။ ဏ၊၆၊ရ။၁၉။ (–အံ၊ ၆။၂။၁၉၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၉။) (၂) ကော် ပဒုမသရံ နိဿာယ ဥပ၀သန္ထော...အဌာသိ။ဏ၊၆။၃။ ၂ရ၉။

ဥပဝသန္ထိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+အန္ထိ] ကျင့်သုံးကုန်၏၊ စောင့်ထိန်းကုန်၏။ ဆောက်တည်ကုန်၏။ အကျင့်သီလသည် ကပ်ရောက်အပ်လျက်–အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံလျက်–နေကုန်၏။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသာမ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+မ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ကြကုန်၏။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသာမိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+မိ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ပါ၏။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသီ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ပြီ။ (ဥပါ၀ါသီ–ဟု ဒီဃဖြင့်ရှိရာ၌ ဆန်းကြောင့် ဒီဃ။) ဥပ၀သတိ(၁) ကြည့်။

ဥပ၀သိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ပြီ။ ဥပ၀သတိ(၁) ကြည့်

ဥပ၀သိတဥပေါသထ (တိ) [ဥပ၀သိတ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–အပ်သော ဥပုသ်ရှိသော၊သူ။ ဥပ၀ုတ္ထု–ပေါသထောတိ ဥပ၀သိတဥပေါသထော။ သုတ္တနိ၊၆။၂။၁၀၀။ (–စရိယာ၊၆။၁ ၂ဂ။)

ဥပ၀သိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဝသ+တမ္ဘ] (၁) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–အပ်သော။ (၂) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–အပ်ရာ။ (၁) အဌင်္ဂသမန္နာဂတော ဥပေါသထော ဥပ–ဝသိတမ္ဘော။ သုတ္တနိ၊၆။ ၂။ ၂ရ၄။ (–ဓာတု၊ဝ။ ၃ဝ၃ ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၅။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝသိတမ္ဘဒိဝသ (ပု) [(၁) ဥပဝသိတမ္ဘ + ဒိဝသ။(၂) ဥပဝသိတမ္ဘကရဏ+ဒိဝသ] ဥပုသ်ကျင့်သုံးဆောက်တည်–အပ်ရာဖြစ်သော–ခြင်းကိုပြုရာဖြစ်သော–နေ့. (ဥပုသ်နေ့)။ နဘိကွဝေ တဒဟုပေါသထေ သဘိက္ခုကာ အာဝါသာတိအာဒီသု ဥပဝသိတမ္ဘဒိဝသော။ ဒီ၊၆၊၁။၁၂၈။ မ၊၆၊၄။၅၀။ ဥပဝသိတမ္ဘဒိဝ–သောတိ ဥပဝသနကရဏဒိဝသော။ အဓိ–ကရဏေ ဝါ တမ္ဘသဒ္ဒေါ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၁၁။

ဥပဝသိတ္ဘာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဘာ] (၁) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ပြီး၍။ (၂) ပုရိမဝါသို့ကပ်ရောက်နေပြီး၍။ (၁) ယံ ဟ္ရေ–ကစ္စော ဟ္ရတ္ထိ ဝါ ပုရိသော ဝါ အဌ–သမန္နာဂတံ ဥပေါသထံ ဥပဝသိတ္ဘာ..... ဒေဝါနံ သဟမျတံ ဥပဟဇ္ဇေယျ။ အံ၁။၂၁၃။ အံ၃။၈၅။ ခုဒ္ဒကာဋ္ဌ။၁၁၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၀၂။) (၂) ဥပဝသံ–ကြည့်။

ဥပဝသိသံ (ကြိ) [ဥပ+ဝသ+သံ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိသာမ (ကြိ) [ဥပ+ဝသ+သာမ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ပါကုန်အုံ့။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသီ (ကြိ) [ဥပ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသီယတိ (ကမ္ম၊ကြိ) [ဥပ+ဝသ+ယ+တေ။ တေကိုတိပြန်] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–အပ်၏။ အညေဟိပိ ဥပေါသထော ဥပဝသီယတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၆၂။

ဥပဝသုံ (ကြိ) [ဥပ+ဝသ+ဥံ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ခဲ့ဖူးကုန်ပြီ။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဝသ+ယေျ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ရာ၏။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဿံ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဘာ။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ] ပုရိမဝါသို့ကပ်ရောက်နေပြီး၍။ ဥပဝဿံ ခေါ ပန ကတ္ထိ ကပုဏ္ဏမ်.....သေနာသနေသု ဝိဟရန္တော။ ဝိ၊၁။၃၃ရ။ ဥပဝဿန္တိ ဥပဝဿ၊ ဥပဝသိတ္ဘာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တိ–အာဒီသုဝိယ ဟိ ဣတ္ထေ အနုနာသိကော ဒဋ္ဌမ္ဘော။ ဝဿံ ဥပဂန္တ္မာ ဝသိတ္ဘာ စာတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၈။ ကင်္ခ။၁ရ၊။ (–သာရတ္ထ၊၂။၄၄၆။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၃၄၁။)

ဥပဝဿ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဘာ] (က) (ဥပုသ်သီလသို့) ကပ်ရောက်နေပြီး၍၊ ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–နေပြီး၍။ (ခ) (ပုရိမဝါသို့) ကပ်ရောက်နေပြီး၍။ (က) တတ္ထ ဟိ နာရီ စ နရော စ သီလဝါ အဌင်္ဂုပေတံ ဥပဝဿ–ပေါသထံ.....သင္ဂမုပေန္တိ ဌာနံ။ အံ၁။၂၁၆။ (–သုတ္တနိ။၃၃၉။) ဥပဝဿုပေါသထန္တိ ဥပဝ–သိတ္ဘာ ဥပေါသထံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၀။ တေ အဌ–ဂိကဥပေါသထံ ဥပဂမ္မ ဝသိတ္ဘာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။ (ခ) ဥပဝဿံ–ကြည့်။

ဥပဝဿထ (ကြိ) [ဥပ+ဝသ+ထ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ဆောက်တည်–ကြကုန်လော။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝါဏ–ဥပဝါန (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဝါဏ(နဲ)ထေရ်။ (သာသနာ၌ အမည်တူ၂–ဦးတွေ့ရ၏။ (က) တစ်ဦးမှာ မြတ်စွာဘုရား၏ ဝတ်ကြီး ဝတ်ငယ်(ဝေယျာဝစ္စ)ပြုသော အလုပ်အကျွေး(ဥပဋ္ဌာက)ရဟန်းတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင် ဖြစ်ကာ မြတ်စွာဘုရား၏ သာသနာတော်၌

ထင်ရှားသောမထေရ် ဖြစ်တော်မူ၏။ ထိုအရှင် မြတ်၏ ခန္ဓာကိုယ်တော်သည် ဆင်ငယ်အရွယ် ပမာမျှ ကြီးမားလှ၏။ ပ်သုကူသက်နုံးကြီး ခြုံ လိုက်သောအခါ၌မူ ထိုထက်ပင်ပိုမို ကြီးမား သွား၏။ မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံခါနီးတွင် ထိုဥပဝါဏသည် မြတ်စွာဘုရား၏ ရှေ့တော်၌ မတ်တပ်ရပ်လျက် မြတ်စွာဘုရားကို ယပ်ခတ် နေလေရာ သူ၏ ကြီးမားလှသောခန္ဓာကိုယ် သည် မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်နှာတော်ကို ဖုံးကွယ် ပိတ်ဆီးလျက် ရှိနေ၏။ နတ်များသည် ပုထုဇဉ် တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို ဖေါက်ထွင်းမြင် စွမ်းနိုင် သော်လည်း ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို မူကား ဖေါက်ထွင်းမမြင်နိုင်ကြ။ ထို့ကြောင့် ပရိနိဗ္ဗာန်စံခါနီးအချိန်တွင် အရပ်ဝေးမှ လာ၍ မြတ်စွာဘုရားမျက်နှာတော်ကို ဖူးမြင်လိုကြ သောနတ်များသည် အရှင်ဥပဝါဏ၏ ခန္ဓာကိုယ် ကို ဖေါက်ထွင်းမြင်နိုင်စွမ်း မရှိရကား ထိုခန္ဓာ ကိုယ်လုံးကြီးသည် နတ်အပေါင်းအား အကြီး အကျယ် အနှောက်အယှက် ပေးနေလေတော့ ၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားသည် "အပေယိ ဘိက္ခု၊ မာ ပုရတော အဋ္ဌာသိ= ရဟန်း ဘေးဖယ်စမ်း ငါ၏ရှေ့မှာ ရပ်မနေပါနဲ့" ဟူ၍ ဥပဝါဏကို အဖယ်ခိုင်းရလေတော့သည်။ (ဒီ၊ ၂။၁၁၄-၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၀။)

တစ်ချိန်က မြတ်စွာဘုရားသည် လေနာ ရောဂါဖြစ်လေရာ အရှင်ဥပဝါဏသည် လူဘဝ က သူ၏မိတ်ဆွေဖြစ်ဖူးသော ဒေဝဟိတ မည်သော ပုဏ္ဏားထံ ကြွရောက်၍ ရေနွေးနှင့် တင်လဲကို အလှူခံကာ မြတ်စွာဘုရားကို ဆက် ကပ်သဖြင့် ထိုလေနာရောဂါ ပျောက်ကင်းခဲ့ ဖူး၏။ (သံ၊၁။၁ရ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃ရ။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။၄၅၃။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၉ရ။)

ရှေးကောင်းမှုကို ပြုရာ၀ယ် အပ၊၁။ရ၈။ အပ၊ ၂။၁ရ၉-စသည်နှင့် ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၉၃-စသည်၌ ထိုအရှင်ဥပဝါဏသည် ပဒုမုတ္တရ မြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်က လူဆင်းရဲ အမျိုး၌ဖြစ်ကာ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပြီးသော မြတ်စွာဘုရား၏ ရတနာ(၇)ပါးဖြင့်ပြီးသော (၇)ယူဇနာမြင့်သောစေတီတော်ကြီးကို ကောင်း စွာဖွဲ့လျှော်ထားသော အပေါ်ရံ ခြုံထည်ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ဖူး၏-ဟု ဖေါ်ပြထား၏။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ၁-၌မူ ဝိပဿီမြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူစဉ်အချိန်က ထိုအရှင်ဥပဝါဏသည် ပြာဟွဏမဟာသာလ(ဥစ္စာကြွယ်ဝသောပုဏ္ဏား) ဖြစ်ခဲ့၍ သူ၏ ရွှေရောင်အဝတ်ထည်ဖြင့် ထို ဘုရားရှင်၏ စေတီတော်ကြီးကို ပူဇော်ခဲ့ဖူး၏- ဟု ဖေါ်ပြပြီးနောက် ကဿပဘုရားရှင် ပရိနိ- ဗ္ဗာန်စံတော်မူသည်အချိန်ကမူ ထိုဘုရားရှင်၏ တစ်ယူဇနာမြင့်သော စေတီတော်ကြီးကို စောင့် ရှောက်သောနတ်ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဘုရား သာသနာ ကွယ်သောအခါ နတ်ပြည်၌ ဖြစ်ခဲ့ ၏။ ထို့နောက် ယခုဂေါတမဘုရားရှင် လက် ထက်တော်၌ မြတ်သော ပုဏ္ဏားမျိုး၌ ဖြစ်၍ ကုဋေရှစ်ဆယ်ရှိသောပစ္စည်းဥစ္စာနှင့်တကွ များ လှစွာသော အခြေအရံတို့ကို ပယ်စွန့်ပြီး ရဟန်းပြု၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သည်-ဟု ဖေါ်ပြထားသည်။

(ခ) နောက်တစ်ဦးမှာ အနောမဒဿီ မြတ်စွာဘုရား၏ သားတော် ဥပဝါဏဖြစ်သည်။

(က) အာယသ္မာ ဥပဝါဏော ဘဂ- ဝတော ပုရတော ဌိတော ဟောတိ ဘဂဝန္တံ ဗီဇယမာနော။ ဒီ၊ ၂။၁၄။ ဥပဝါနောတိနာမေန၊ ဟောဘတိ သတ္ထုဘာ၀ကော။ အပ၊၁။ရ ၂။ အပ၊ ၂။၁ရ၃။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၃။(-သံ၊၁။ ၂ရ၆။ သံ၊ ၂။ ၂၆ရ။ သံ၊၃။ ၆ရ။ အံ၊ ၂။၁ရ၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂။၁ရ၀-၁။) (ခ) သိရိမာ နာမ ဘာ နာရီ ဥပဝါဏော နာမ အတြဟေ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊၃၃ရ။ (-ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ္ဌ။ ၂၀၅၊ ၂၁၀။)

ဥပဝါဏ(နာ)တ္ထေရ (ပု) [ဥပဝါဏ(နာ)+တ္ထေရ] ဥပဝါဏမည်သောထေရ်။ ဏဒါစီ ဥပဝါဏ-တ္ထေရော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ (-သံ၊ဌ၊၁။ ၂၃၇။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၄၅၃။ ထေရဗျာ၁။၃၉၃။ အပ၊ဌ၊ ၂။၃၇၊ ၂၉၈။)

ဥပဝါဏတ္ထေရဝတ္ထုနာ (တိ) [ဥပဝါဏတ္ထေရ+ဝတ္ထုနာ] ဥပဝါဏထေရ်၏ အကြောင်းအရာကို ဖွင့်ပြရာ-စကားရပ်-အခန်း။ ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂဋ္ဌကထာ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ္တ၊ ဥပဝါဏတ္ထေရဝတ္ထုနာ။ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၇၀-၁။

ဥပဝါဏသန္နိဋ္ဌိကသုတ္တ (နာ) [ဥပဝါဏ+သန္နိဋ္ဌိကသုတ္တ] ဥပဝါဏသန္နိဋ္ဌိကသုတ်။ အဘယ်မျှလောက် ခွဲခြားသိလျှင် သန္နိဋ္ဌိကဖြစ်ပါသနည်း-ဟူသော အရှင်ဥပဝါဏ၏လျှောက်ထားမှုကို မြတ်စွာဘုရား ပြေဆိုပြရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ သဠာယတနဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-သဠာယတနသံယုတ္တ၊ ၈-သုတ်။ သံ၊ ၂။ ၂၆၈။

ဥပဝါဏသုတ္တ (နာ) [ဥပဝါဏ+သုတ္တ] ဥပဝါဏသုတ်။ ("ဒုက္ခကို ကိုယ်တိုင်ပြုအပ်သည်, သူတပါးက ပြုအပ်သည်" စသည်ဖြင့် ပြောဆိုနေကြသော သမဏပြာဟ္မဏတို့၏ အယူဝါဒနှင့်စပ်၍ မြတ်စွာဘုရားအနေဖြင့် မည်သို့မည်ပုံ အယူဝါဒရှိသည်ကို အရှင်ဥပဝါဏက မေးလျှောက်၍ ထိုအမေးကို မြတ်စွာဘုရား ပြေကြားဟောပြရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-နိဒါနသံယုတ်၊ ၆-သုတ်။ သံ၊ဘ၊ ၂ရ၊၆။

ဥပဝါဒ (ပု) [ဥပ+ဝဒ+ဏ] ဆဲရေးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ စွပ်စွဲခြင်း။ အပြစ်တင်ခြင်း။ (စွပ်စွဲကြောင်း ကိလေသာ။ မြန်။) ဥပဝါဒံ ဘိက္ခုနာ ကရေယျ ကုဟိဿိ။ သုတ္တနိ။၄ ၂၃။ မဟာနိ။ ၃၀၁။ သမ္ဘေဒေ ဂရဟာ။ ပရမ္ဘေဒေ ဥပဝါဒေါ။ ဝဇိရ။၅၈။

ဥပဝါဒက (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏ္ဍ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ- အပြစ်တင်-တတ်သော၊သူ။ အရိယာနံ ဥပဝါဒကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာ။ ဝိ၊ဌ။၆။ ဒီ၊ ၁။ရ၊ဂ။ မ၊၃။ ၂၁ရ။ သံ၊ဘ။ဌ၄ဌ။ အံ၊ဘ။ဘ၆ဌ။ အံ၊ဌ။ ၂ဌ။ ဣတိဝုတ်။ ၂ဌ၅။ ပဋိသံ။ဘ၁ဘ။ အရိယာနံ ဥပဝါဒကာတိ...အကျွောသကာ ဂရဟကာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ဘဌ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဘ။ဌ၄ရ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။ ၂ဝရ။ နေတ္တိ၊ဌ။ဘရ၃။ အံ၊ဌီ၊ဌ။ဝ၆။ (-သာရတ္ထ၊ဘ။၄ဝ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၅၉။)

ဥပဝါဒကရ (တိ) [ဥပဝါဒ+ကရ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-ခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ကတမေ ဥပဝါဒကရာတိ ကိလေသာ။ မဟာနိ။ ၃ဝ၁။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝဝ။ မဟာနိ၊ဌ။ဘ၆ရ။)

ဥပဝါဒန္တရာယ (ပု) [ဥပဝါဒ+ပဝတ္တ+အန္တရာယ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော-အန္တရာယ်-ဆိုးကျိုး။ ယတ္ထ ပန အကျွော-သိတေ မတေ အာဌဟနေ ကတာ ခမနာ ဥပဝါဒန္တရာယ် နိဝတ္တေတိ။ ဒီ၊ဌီ၊ဘ။ဘ ၂ ၂ဘ။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊ဘ။ဌ၄ဘ။ မ၊ဌီ၊ဘ။ဌ၀ ၂။

ဥပဝါဒန္တရာယိက (တိ) [ဥပဝါဒ+အန္တရာယိက] အန္တရာယ်-ဆိုးကျိုး-ကို ပြုတတ်သော စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့ ဆဲရေးမှု။ အရိယူပဝါဒါ ဥပဝါဒန္တရာယိကာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဘ၃။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၉။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။ ၄ဘ၀။

ဥပဝါဒဝရိဝဇ္ဇန (နာ) [ဥပဝါဒ+ပရိဝဇ္ဇန] စွပ်စွဲခြင်းကိုရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ ကိဠ ဘိယျော ဥပ-ဝါဒပရိဝဇ္ဇနတောပိ နာဝေါစ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဘ၆ရ။

ဥပဝါဒဘယ (နာ) [ဥပဝါဒ+ဘယ] (၁) စွပ်စွဲခြင်း-ကဲ့ရဲ့ခြင်း-ဟူသောဘေး။ (၂) စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-ခြင်းမှ ကြောက်ခြင်း။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ဘယာနိ ကိလေသဘယံ ဝဋ္ဋဘယံ ဒုဂ္ဂတိဘယံ ဥပ-ဝါဒဘယန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၃။ ဂရဟာ ပန ဥပ-

ဝါဒဘယ်။ အဘိ၊ဌ၊၃၊၃ဖ။ (၂) ဘယာဟိတိ ဥပဝါဒဘယေန ဟိ ပဏ္ဍိတာ ပါပံ နာ ကရောန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၃၊၄၄၉။ ပရသာ ဥပဝါဒဘယေနာ(သံ၊ ဌ၊၁။၅၉)တိ ပါပကိရိယဟေတု ပရေန အတ္ထနော ဝတ္ထုမ္ဘဥပဝါဒဘယေန။ သံဒြီ၊၁။ ၁၀၅။ သဟာဝမ္ဘေန ပရေန အတ္ထနော ဥပရိ ကာတုမ္ဘနိဂ္ဂဟော ဥပါရမ္ဘော၊ တတော ပရိ-ဏ္ဍာသော ဥပါရမ္ဘဘယ်၊ တံ ပန အတ္ထတော ဥပဝါဒဘယ် ဟောတိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၂၇၉။ (-မ၊ ဌ၊၄။၉ဖ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၈၉။ မ၊ဌီ၊၃။၃၁၀။)

ဥပဝါဒဘယရဟိတ (တိ) [ဥပဝါဒဘယ+ရဟိတ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းဘေးမှကင်းသော၊ စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲမခံရသော၊သူ။ အနောတ္ထာပီတိ ဥပဝါဒ-ဘယရဟိတောဟု။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅၈။

ဥပဝါဒဘီရုက (တိ) [ဥပဝါဒ+ဘီရုက] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲခြင်းမှ ကြောက်တတ်သော၊သူ။ ဘီရုန္တိ ဥပဝါဒဘီရုကော်။ ဇာ၊ဌ၊၃၊၄၄၉။

ဥပဝါဒမောစန (နဿ) [ဥပဝါဒ+မောစန] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခြင်း။ ပရေသံ ဥပဝါဒ-မောစနတ္ထံ သီဟနာဒ၊ နဒတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၅၉။ (-သံ၊ဌ၊၃။၁၃၈။)

ဥပဝါဒဝိနိမုတ္ထ (တိ) [ဥပဝါဒ+ဝိနိမုတ္ထ] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲခြင်းမှ ကင်းလွတ်သော၊သူ။ အနုပဝဇ္ဇောတိ ဥပဝါဒဝိနိမုတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥပဝါဒဟေတု (ပု) [ဥပဝါဒ+ဟေတု] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပဝဒီတ-ကာရဏာတိ ဥပဝါဒဟေတုနာ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၃၁၉။

ဥပဝါဒါရဟ (တိ) [ဥပဝါဒ+အရဟ] စွပ်စွဲကဲ့-ရဲခြင်းကို ထိုက်သော၊သူ။ ဥပဝဇ္ဇန္တိ ဥပဝါဒါရဟော။ အံ၊ဌ၊၂။၃၉၄။

ဥပဝါဒီ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏီ] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ-ပြစ်တင်ပြောဆို-သော၊သူ။ တုမ္ဟေ နာ ကဿထ နာ ဝပထ...အာဒီနာ နယေန ပန ဥပဝဒေန္တော ဥပဝါဒီ နာမ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၇။

ဥပဝါနတ္ထေရ (ပု) [ဥပဝါန+ထေရ] ဥပဝါန-ထေရ်။ ဥပဝါဏတ္ထေရ-ကြည့်။

ဥပဝါယတ် (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တ်] ကပ်၍ တိုက်ခတ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝါယတိ-ကြည့်။

ဥပဝါယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၂၃၈] တိုက်ခတ်၏။ ကပ်၍ တိုက်ခတ်၏။ ဝါယော သုစိမ္ဗိ ဥပဝါယတိ။ အံ၊ဌ။၁၈၂။ သီတော စ နေသံ ဝါတော **ဥပဝါယတု**။ ဒီ၊ ၁။၁၄၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁၃၃။ သုတ္ထနိ၊ဌ၊၁။ရဂ။ အပ၊ ဌ၊ဌ။၁ရ။ ဥပဝါယတူတိ ဥပဂန္ဓာ သရီရဒရထံ နိဗ္ဗာပေန္တော တနုသီတလော ဝါတော ဝါယတု။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၇၅။ အံ၊ဌီ၊၃။၁ရ။ သီတော စ နေသံ ဝါတော **ဥပဝါယတ်**။ အံ၊၂။၄၃၂။ ဥပဝါယ-တ္ဟိ ဥပဝါယတု။ အံ၊ဌ၊၃။၁ဖ။

ဥပဝါယတု (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တု] ကပ်၍ တိုက်ခတ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝါယတိ-ကြည့်။

ဥပဝါယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝါ+ယ+အန္တ] ကပ်၍ တိုက်ခတ်သော၊ သင်းပျံ့ကြိုင်လှိုင်သော၊သူ။ မာလုတေ ဥပဝါယန္တေ၊ သီတေ သုရဘိ-ဂန္ဓိကေ။ ထေရ၊ဝ၁။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁ရ၆-ရ။ ဒီဃာသဝဿ သီလဂန္ဓာဒိဟိ ဒသ ဒိသာ ဥပဝါယန္တသ္မာ ယတ္ထ ကာမစာရော။ သံ၊ဌ၊ ၂။၂၉၀။

ဥပဝါသ (ပု) [ဥပ+ဝသ+ဏ] (၁) ဥပုသ်-စောင့်သုံးခြင်း၊ ဆောက်တည်ခြင်း၊ သီလစောင့်-ထိန်းခြင်း။ (၂) မိုဃ်ချဉ်းကပ်နေထိုင်သော၊သူ။ (၁) သုဒ္ဓသ ဝေ သဒါ ဖဗ္ဗံ၊ သုဒ္ဓသုပေါ-သထော သဒါတိ အာဒီသု ဥပဝါသော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဌ၊၄။၅၀။ သာရတ္ထ၊၁။၁ဃ။ ကခီ၊

ဦးဘဝ့-။ ဥပဝါသောတိ သမာဒါန်။ ဒီဃ-ဦး၁။ ၂၁၁။ (-ဥဒါနဋ္ဌ။ ၂၆၈။ မဇ္ဈိ-ဦး၁။ ၂၆၂။ သံ-ဦး-သစ်-၂။ ၁၁။) တတ္ထ-ညတရသ္မာ ဒါသသ ဝါ ဥပဝါ-သသ ဝါ ဝေ ဟောတိ။ အံ-ဦး-၂။ ၂၈၈။ ဥပ-ဝါသသ္မာတိ နိဿာယ ဥပသက်မိတ္တာ ဝသန္တသ္မာ။ အံ-ဌ-ဦး-၂။ ၂၉၉။

ဥပဝါဌ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဝါဌမည် သောရဟန်း။ ဥပဝါဌော ဘိက္ခု. သံဃမဇ္ဈေ အာပတ္တိယာ အနုယုဉ္ဇိယမာနော အဝစာနိတ္တာ ပဠိဝေနာတိ။ ဝိ-၄-။ ၂၀၅။

ဥပဝါဌတိက္ခု (ပု) [ဥပဝါဌ+ဘိက္ခု] ဥပဝါဌ ရဟန်း။ တသ္မာပါဝိယသိကကမ္မာရဟ-သ္မာတိ ဥပဝါဌဘိက္ခုသဒ်သသ ဥသ္သနုပါပသ။ ဝိ-ဌ-၄-။ ၂၄၄။ (-ကင်-ဦး-သစ်-၄၄၅။)

ဥပဝိစရတ (နာ) [ဥပ+ဝိ+စရ+ယု] အာရုံသို့ကပ်၍ အမျိုးမျိုးအပုံပုံဖြစ်ခြင်း။ သမ္ဘယုတ္တဝမ္ဘာနမ္ပိ ဥပဝိစရတ် ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ယောဝတ္ထ ကိစ္စံ။ မဇ္ဈိ-ဦး-၂။ ၃၁-။

ဥပဝိစရတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+စရ+အ+တိ] ဆင်ခြင်၏။ သုံးသပ်၏။ ကြံစည်ဆုံးဖြတ်၏။ ကပ်၍လှည့်လည်၏။ ကပ်၍ဖြစ်၏။ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိဿာ သောမနဿဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ ဒီ-၁-။ ၂၀၃။ မ-၁-။ ၂၅၉။ အဘိ-ဝိ-၃၉၅။ မဋ္ဌ-ဦ-။ ၈၀။ သံ-ဌ-ဦ-။ ၁ ၂၀။ ဣတိဝုတ်-ဌ-။ ၁၈၃။ မ-ဦ-။ ၆၆။ မဇ္ဈိ-ဦ-။ ၅၀။ ဥပဝိစရတိတိ ဝိတက္ကေန ဝိတက္ကေတ္တာ ဝိစရေန ပဝိစ္ဆိန္နတိ။ ဒီ-ဌ-။ ၂၁။ ဥပဝိစရတိတိ တတ္ထ ဝိစာရပ္ပဝတ္တနေန ဥပဝိစရတိ။ မဋ္ဌ-၄-။ ၁၈၅။ အဘိ-ဌ-။ ၂-၄၈။ ဥပဝိစရတိတိ တတ္ထ မန် စာရေန္တော ဥပ-ဝိစရတိ။ အံ-ဌ-။ ၂-၁၆။ သောမနဿေန သဒ္ဓိ ဥပဝိစရန္တိ။ မဋ္ဌ-၄-။ ၁၈၅။ အဘိ-ဌ-။ ၂-၄၈။ ဥပဝိစရတိတိ ဥပေစ္စ ပဝတ္တတိ။ အံ-ဦ-။ ၂-၁၄။ ဥပဝိစရန္တိတိ ဥပေစ္စ ပဗ္ဗန္တိ။ သံ-ဦ-။ ၂-၃-။ အယမေဝ နေသံ ဝိစာရော စိတ္တေ ဥပဝိ-စရတိ။ အံ-ဌ-။ ၁ ၁ ၁။ ဥပဝိစရတိ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တတိ။ မ-ဦ-။ ၃-၁-။

ဥပဝိစရန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+စရ+အ+အန္တီ] ဆင်ခြင်ကုန်၏။ သုံးသပ်ကုန်၏။ ကြံစည်ဆုံးဖြတ်ကုန်၏။ ကပ်၍လှည့်လည်ကုန်၏။ ကပ်၍ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝိစရတိ-ကြည့်။

ဥပဝိစာရ (ပု) [ဥပ+ဝိ+စရ+ဏ။ ဥပ+ဝိစာရ] ကပ်၍ဖြစ်ခြင်း။ ကပ်၍ အထူးထူးအပြားပြား စိတ်ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ၊ ဥပဝိစာရ။ (ဝိစာရ၏ ပရိယာယ်အဖြစ်မှောရာ၌ ဥပဝိစာရ-အရ ဝိစာရကိုသာ ကောက်ရသည်။ မနောပဝိစာရ စသောပုဒ်တို့၌လာသော ဥပဝိစာရ-အရ ဝိတက်, ဝိစာရနှစ်မျိုးလုံး ကောက်ရသည်။) တယော ဥပဝိစာရာတိ သောမနဿူပဝိစာရော။ နေတ္ထိ-ဌ-။ ၂-၁။ (-ဒီ-ဦ-။ ၂-၀-။ သီ-ဦ-သစ်-၁။ ၄-၉-။) မနသာ ဥပဝိစာရာတိ မနောပ-ဝိစာရာ။ မ-ဌ-၄-။ ၁-၅။ မနော သဝိသေသံ ဥပဝိစရတိ အာရမ္ဘဏေ ပဝတ္တတိ ဟေတိ-တိ မနောပဝိစာရာ။ မ-ဦ-။ ၃-၁-။ စာရော ဝိစာရော အနုဝိစာရော ဥပဝိစာရော။ အဘိ-ဓ-။ ၁-၄။ ဥဂ္ဂဟ ဝိစရဏဝသေန ဥပဝိစာရော။ အဘိ-ဌ-။ ၁-၄။ ဥပဝိစာရဝသေန "စက္ခုနာ ရူပံ ဒိဿာ သောမနဿဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိ-စရတီတိအာဒိကာ အဌာရသ။ မ-ဌ-။ ၈၀။ သံ-ဌ-။ ၁ ၂၀။ မနောပဝိစာရာတိ ဝိတက္ကဝိစာရပါဒေဟိ အဌရသသု ဌာနေသု မနသ ဥပဝိစာရာ။ အံ-ဌ-။ ၂-၁-။ ဥပဝိစာရဝသေနာတိ အာရမ္ဘဏ် ဥပေစ္စ သဝိသေသပဝတ္တိဝသေန။ မ-ဦ-။ ၃-၀။ မနောပဝိစာရာတိ တံ တံ အာရမ္ဘဏ် ဥပေစ္စ မနသော ဝိဝိဓစရဏာ-ကာရော။ အံ-ဦ-။ ၁-၄-။ (-သံ-ဦ-။ ၃-၁-။)

ဥပဝိစာရဌ (ပု) [ဥပဝိစာရ+အတ္ထ] သုံးသပ်ခြင်း

အနက်သည်။ ဝိစာရသာ ဥပဓိစာရဌာ အဘိညေယ္ယာ။ ပဋိသံ။၁၇။ ဥပဓိစာရဌာတိ အနုမဇ္ဇနဌာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၉၂။

ဥပဓိစာရသေဒ (ပု) [ဥပဓိစာရ+သေဒ] ဥပဓိစာရ အပြား။ ဥပဓိစာရသေဒတော တိစာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၃။ (–နေတ္ထိ၊ဌ။၂၁၃–၄။)

ဥပဓိညေဏာလ (ပု) [ဥပဓိညော+ကာလ] သားဖွားခါနီးအချိန်အခါ။ တသာ မာတာ ဥပဓိညေ–ကာလေ ကာလမကာသိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၁၄။

ဥပဓိညော (တိ) [ဥပ+ဝိ+ဓေ+ဏျ+အာ] နီးကပ်သော သားဖွားချိန်ခါရှိသော၊ သားဖွားချိန်နီးကပ်နေသော၊သူမ။ ကော ဂဗ္ဘိနီ ဥပဓိညော။ ဒီ၊၂။၂၆၄။ (–မ၊၂။၄၇။ ဥဒါန။၉၁။ ထေရီ၊ ၄၀၃။ မဇ္ဈ၊၄။၁၃၀။ ထေရဌ၊၁။၄၉။) ဥပဓိ–ညောတိ ဥပဂတဝိစာယနကာလာ၊ ပရိပက္ကဂ္ဘာ၊ နံ စိရသော ဝိဇေယ်ဿတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၃၉၉။ ဥပဓိညောတိ ဝိစာယနကာလံ ဥပဂတာ။ မဇ္ဈ၊ဋီ။၆၇။ (–ဥဒါန၊ဌ။၁၀၃။ ထေရီ၊ ဌ။၁၅၅။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၃၃၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၃။)

ဥပဓိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဝိသ+တ] ဝင်ရောက်သော၊ ဝင်ရောက်နေထိုင်သော၊သူ။ သဗ္ဗေ သုမဂ္ဂယ သဘာယုပဝိဋ္ဌာ။ ဒီ၊၂။၂၁၈။ ပါသာဒေ ဥပ–ဝိဋ္ဌောဟ၊ အဒ္ဓသံ လောကနာထကံ။ အပ၊ ၁။၂၀၁။ ထေရဌ၊၁။၂၆၃။ သဘာယုပဝိဋ္ဌာ–တိ သဘာယံ ဥပဝိဋ္ဌာ နိသိန္နာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၀၁။(–အပ၊၁။၃၅၅။ အပ၊၂။၈။ ဒီ၊ ဌ၊၃။၃၀။ ထေရဌ၊၁။၃၁၈။ ထေရဌ၊ဌ၊၂။၄၈၀။ အပ၊ဌ၊၁။၂၆၈။ အပ၊ဌ၊၂။ရ၉၁။)

ဥပဓိတဏ္ဍေတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+တဏ္ဍ+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓော။၂၈၁။)] (အာရုံသို့) ကပ်ရောက်ရှိ ကြောင်း။ ဝိတဏ္ဍပွဝတ္ထုနေန "ဥပဓိတဏ္ဍေတိ" တိ ဣဒမ္ပိ ဝုတ္တံ ဟောတိတိ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၂၂၃။ ဥပဓိတဏ္ဍေတိတိ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ တဏ္ဍေတိ။ အနုဋီ၊၂။၂၂၂။

ဥပဓိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ယ+တေ။ တေ ကို တိ ပြန်] သွင်းအပ်၏၊ ရက်အပ်၏။ ယံယံဒေဝူပဓိယျတိ။ ဇာ၊၂။၁၅၃။ ဥပဓိယတိ–လည်းကြည့်။

ဥပဓိသ (နာ) [ဥပ+ဝိသ] လူး–လိမ်း–အပ်သော အဆိပ်။ အနုသဒ္ဒောတိ အနုပဓိဌော ဥပ–ဝိသေန ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၉၀။

ဥပဓိဟညတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ဟန+ယ+တေ။ ထေ ကို တိ ပြန်] ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်အပ်၏။ သတ္တာ ရူပဟေတု...ဟညန္တိ ဝိဟညန္တိ ဥပဓိဟညန္တိ။ စူဠနိ။၁၉၀။ ဥပဓိဟညန္တိတိ ဟတ္ထပါဒစ္ဆေဒါဒိဿ လဘန္တိ။ စူဠနိ၊ဌ။၇၅။

ဥပဓိဟညန္တိ(ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ဟန+ယ+အန္တေ] (လက်ခြေအဖြတ်ခံရခြင်းစသည်ဖြင့်) ညှဉ်းပန်း နှိပ်စက်အပ်ကုန်၏။ ဥပဓိညယတိ–ကြည့်

ဥပဓိဏ (ပု) [ဥပ+ဝိဏ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၄၀။] စောင်းကြက်သားရေ (ဓာန်၊ ဋီ)။ စောင်းကြိုးရစ်ရာ–ဌာန–တုတ်တံ၊ (သီဟိုဠ်မှ)။ စောင်းလက်ခတ်၊(ပဋိသံ၊ဂံ)။ ဒွယ် ပေါက္ခရဝေဌကေ စမ္မနိ၊ ဝိဏာဘာဝံ ဥပဂစ္ဆတိ ယေနာတိ ဥပဓိဏော။ဓာန်၊ဋီ။၁၃။ ဥပဓိဏော နာ သိယာ။ မိလိန္ဒ။၅၄။ အထ ခေါ ဝိဏာ ဥပဓိဏာ ပုရိသဿ စ ဟတ္ထံ ဝါယာမံ ပဋိစ္စ အဟုတ္ဝာ သဒ္ဒေါတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၆၆။ ဥပဓိဏန္တိ ဝိဏူပဝါဒနဒဏ္ဍံ။ ပဋိသံ၊ ဂံ။၁၃၃။ ဥပဓိဏေတိ ဝေနာတိ ဥပဓိဏံ၊ ဝိဏဝါဒနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၀။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သူ၊ ၄။၃၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သူ၊၅။၁၆၂။)

ဥပဓိဏယတိ (ကြို) [ဥပဓိဏ+ဏှ+တိ။ ဥပဓိဏ –ဟူသော နာမ်ပုဒ်နောင် ဓေတ်အနက်၌ ဏှ ပစ္စည်းသက်၊ ဏှ ကို ဏ ပြုလျှင် "ဥပဓိဏေတိ"

ပြီး၏။ အယ-ပြုလျှင် "ဥပဝီဏယတိ"ပြီး၏။ ရှေ့ နီတိ-တို့ဌာကား "ဏယ"ပစ္စည်းသက်၍ "ဥပဝီဏယတိ"ဟု သာရှိသည်။) နိဂ္ဂဟီ၊နှာ။ ၄ရဝ။ မောဂ်၊၅။၁၂။ရူနှာ။၃၂၉။ နီတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၂၈၃။] စောင်းဖြင့်ကပ်၍သီဆို၏၊ စောင်းတီး၏။ ဝီဏာယ ဥပဂါယတိ ဥပဝီဏေတိ ဥပဝီဏယတိ။ နိဂ္ဂဟီ၊နှာ။၄ရဝ။

ဥပဝီဏေတိ (ကြို) [ဥပဝီဏ+ဏေ+တိ။ ဥပ+ဝီဏ+ဏေ+တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျှ၊၅။၁၆၂။] စောင်းဖြင့်ကပ်၍ သီဆို၏၊ ကပ်လျက်-ပွတ်တိုက်လျက်-စောင်းကိုတီး၏။ ကပ်၍ မြှောတတ်၏(ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျှ၊၅။၁၆၂။)။ ဥပဝီဏ-ကြည့်။

ဥပဝုဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဝသ+တ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထ (တိ) [ဥပဝုဋ္ဌ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သောဥပုသ်သီလ ရှိသော၊သူ။ ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထန္တိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတသာ အရိယုပေါသထသီလသာ ရက္ခဏ-ဝသေန ဥပဝသိတဥပေါသထံ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၁၂၈။ သံဝဏ္ဏေတမ္ပ-ဖြစ်သော စရိယာ။၄ဝဝ-၌ ဥပဝုတ္ထံ ဥပေါသထံ-ဟုဝါကျရှိသည်။)

ဥပဝိယတိ (ကမ္ပ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ယ+တေ။ တေကိုတိ ပြန်] ဘွင်းအပ်၏၊ ရက်အပ်၏။ ယံယဒေဝူပဝိယတိတိ ယံ ယံ တန္တံ ဥပဝိယတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၃။ ဥပဝိယျတိ-လည်းကြည့်။

ဥပဝိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိသ+အ+တိ] ထိုင်နေ၏။ ပလ္လင် ဦရှဗဒ္ဓါသနံ ကတ္တာ ယတ္တ ဥပဝိသန္တိ နိသီဒန္တိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၁။

ဥပဝိသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝိသ+အ+အန္တိ] ထိုင်နေကြကုန်၏။ ဥပဝိသတိ-ကြည့်။

ဥပဝုတ္ထ (နှ) [ဥပ+ဝသ+တ] (၁) ကျင့်သုံးခြင်း၊ စောင့်ထိန်းခြင်း။ (တိ)(၂) ကျင့်သုံးသော၊ စောင့်ထိန်းသော၊သူ။ ကျင့်သုံးအပ်-စောင့်ထိန်းအပ်-သော။ (၁) တဒါ မဟာသတ္ထော ရဂ္ဂမိဂ-ယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ...သုဝုဋ္ဌိတအမ္ဘဝနေ ဝသတိ ဥပေါသထံ ဥပဝုတ္ထာယ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၂၅၆။ (တိ)(၂) ဥပဝုတ္ထသ မေ ဝုဗ္ဗေ၊ ယိဋ္ဌကာမသ မေ သတော။ ဒီ၊၂။၁၉၆။ ဥပ-ဝုတ္ထသာတိ စတ္ထာရော မာသေ ကော်ဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဝုတ္ထသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၁။ ကော်ဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဝုတ္ထသာတိ ကာယဝိဝေကပရိပြု-ဟနေ ကော်ဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ တပေါကမ္ဘဝသေန ဝုတ္ထသ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၂၉။ (၃) တဒါပိ မံ ဓမ္မစာရီ၊ ဥပဝုတ္ထံ ဥပေါသထံ။ စရိယာ။၄ဝဝ။ ဝေ ဥပဝုတ္ထော ခေါ ဝိသာခေ ဂေါပါလကုပေါ-သထော နာ မဟာပုလော ဟောတိ။ အံ၁။၂ဝ၆။ (-အံ၃။၈၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၁၂၇။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅ဝ။ ကသိ၊ ဋီ၊သစ်။၁၃၂။) ဥပဝုဋ္ဌ၊ ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထ-တို့လည်းကြည့်။

ဥပဝုတ္ထဥပေါသထ (ပု) [ဥပဝုတ္ထ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော ဥပုသ်သီလ။ ဒေဝတုပေါသထန္တိ ဒေဝတာ သက္ခိဋ္ဌာနေ ဌပေတ္တာ အတ္ထနော ဝုဏေ အနုဿရန္တေန ဥပဝုတ္ထဥပေါသထော ဒေဝတုပေါသထော နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၆။

ဥပဝုတ္ထုပေါသထ (တိ) [ဥပဝုတ္ထ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော ဥပုသ်သီလ ရှိသော၊သူ။ တတော စ ပါတော ဥပဝုတ္ထု-ပေါသထော။ သုတ္တနိ။၃၃၉။ ဥပဝုတ္ထုပေါ-သထောတိ ဥပဝသိတဥပေါသထော။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၈။

ဥပဝေဆယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏေ+ဉံ] ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေကုန်ပြီ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပဝေသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏေ+တိ]

ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေ၏။ ဥစ္ဆင်ရ ဥပဝေသယုံ။ ဓာ၂။၃၆၈။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၆၅။ ဒွေပိ ဥစ္ဆင်ရ ဥပဝေသေသုံ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၆၅။

ဥပဝေသောသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏော+ဥ] ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေကုန်ပြီ။ ဥပဝေသေတိ-ကြည့်။

ဥပဝှယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝှေ+အ+တိ။ ဓာတ္ထတ္ထ။ ၂၅၆။ နီတိ၊ဓာ။၁၉၄။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၅၃၉။] ခေါ်ဝေါ်၏။ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို၏။ ဖိတ်မန်၏။ ပင့်ဖိတ်၏။ ကာလော ဘန္တေ နိဋ္ဌိတံ ဘတ္တန္တိ အန္တောမဏ္ဍနိကကာလေယေव တံ ဥပဝှယေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၅။ ယညောပနိတော တမုပဝှ-ယေထ။ သံ၊၁။၁ရ၀။ တမုပဝှယေထာတိ ယေန ယညော ပဋိယာဒိတော၊ သော တံ ပရမတ္ထပြာဟ္မဏံ အဝှယေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၅။

ဥပဝှယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝှေ+အန္တ] အနီးချဉ်းကပ်၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုသော၊သူ။ သဏှာဟိ ဝါစာဟိ ဥပဝှယန္တာ (ဒီ၊ဋ္ဌ။ ၂၀ရ)တိ မိတ္ထာ ဝိယ ဗဟွဝါ ဝိယ ၀ သမုလ္လပန္တာ သမ္ဘောဒမာနာ အာလိင်္ဂန္တာ ဟတ္ထေ ဂဏှန္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၂။ ဥပဝှယန္တာတိ ဥပေစ္စ ကထေန္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ။ ၂-၂၄၁။

ဥပဝှယေထ (ကြို) [ဥပ+ဝှေ+ထေ] ဖိတ်ခေါ်-ပင့်ဖိတ်-ရာ၏-သင့်၏။ ဥပဝှယတိ-ကြည့်။

ဥပဝှယေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝှေ+ယေျ] ဖိတ်ခေါ်-ပင့်ဖိတ်-ရာ၏-သင့်၏။ ဥပဝှယတိ-ကြည့်။

ဥပသုံကပ္ပန (နာ) [ဥပ+သံ+ကပ္ပ+ယု] ကြံစည်ခြင်း။ ဒေဝတာ ဣသိနံ ဥပသံကပ္ပန-ဝသေန ဒီဗ္ဗာနိ ယာဝုဒ္ဓကာဒီနိ ဒတ္ထာ သန္ဓပ္ပေသိ။ မ၊ဋ္ဌ။ ၂။ ၂ဝ၉။ ဥပသင်ကပ္ပန-ဝသေနာတိ ဥပသံကပ္ပနနိယာမေန။ မ၊ဋီ။ ၂။ ၃ဝ၅။

ဥပသံမျှာန (နာ) [ဥပ+သံ+ဝိ+ယု။ ဥပရိ သံ-ဝိယတေ ပိဝိယတေ ဗာဟုလ္လေန ကတိ၊ ယု။ ဥပသံပုမ္ဘော ဝိ ဝတ္ထသန္ဓာနေ။ ဓာန်ဒီ။ ၂ဝ၂။] အပေါ်ခံ-အပေါ်ခြုံ-အဝတ်ထည်၊ စုလျှား၊ တဘက်။ အန္ဓရာ ဥတ္တရိယံ ဥတ္တရာသင်္ဂေါ ဥပသံမျှာနန္တိ ပရိယာယသဒ္ဒါ ဘေေ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။ ၁၅၁။ ဥတ္တရိယံန္တိ ဥပသံမျှာနံ၊ ဥတ္တရိ-သာဋကန္တိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၄၅။

ဥပသံယန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ယာ+အ+အန္တိ] ချဉ်းကပ်ကုန်၏။ တာဒိသံ ဥပသံယန္တိ၊ သညာ ပြဟ္ဟစရဟယော။ အံ၊၁။ ၃၅ ၂။ ဥပသံယန္တိတိ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ဝ ၂။

ဥပသံဝသတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဝသ+အ+တိ] မှီဝဲဆည်းကပ်၏။ ချဉ်းကပ်နေထိုင်၏။ မှီခိုအသက်မွေးရ၏။ နှ သာခမုပသံဝသေ။ ဓာ၊ ၁။ ၄၊ ၂ ၁ ၂။ ဓာ၊ဋ္ဌ။ ၄ ၂။ နှ သာခမုပသံဝသေတိ သာခမိဂံ ပနှ နှ ဥပသံဝသေ ဥပဂမ္ဘ နှ သံဝသေယျ။ တေ နိဿယ ဇီဝိတံ နှ ကပ္ပေ-ယျ။ ဓာ၊ဋ္ဌ။ ၁။ ၁၆ ၉။

ဥပသံဝသေ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဝသ+ယေျ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာ၏။ ချဉ်းကပ်နေထိုင်ရာ၏။ မှီခိုအသက်မွေးရာ၏။ ဥပသံဝသတိ-ကြည့်။

ဥပသံဝသေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဝသ+ယေျ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာ၏။ ချဉ်းကပ်နေထိုင်ရာ၏။ မှီခိုအသက်မွေးရာ၏။ ဥပသံဝသတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ]. ကပ်၍ ဆောင်-ဆောင်ဝို့-ဆောင်ယူ-အပ်သော။ တသ ဘိက္ခုသ ကာယေန ဝါစာယ ဝါ ဥပသံဟဋ္ဌေ တတ္ထိ ပေသုညကရဏဝစနေ ပါစိတ္တိယံ။ ကခ်ိ။ ၁ဋ္ဌ၁။ (-ဝိမတ္ထိ။ ၁။ ၄ရ။)

ဥပသံဟဋ္ဌပေသုဉ (နာ) [ဥပသံဟဋ္ဌ+ပေသုဉ] ဆောင်ဝို့အပ်သော ကုံးတိုက်စကား။ ဘိက္ခု-တော သုတ္တာ ဘိက္ခုနာ ဘိက္ခုသ ဥပသံ-

ဟဋ္ဌပေသုညေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃၁။ရ။ (–ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၃၄၈။)

ဥပသံဟတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ] ကပ်၍ ဆောင်–ဆောင်ပို့–ဆောင်ယူ–အပ်သော။ ဤမ ဝါ ဥပသံဟတာနံ အာသိမ္ဘိကေဟိ ဝိညာ–တာနံ...ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၁။၆၈။

ဥပသံဟရဏ (နq) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယု] ကပ်၍ ဆောင်–ဆောင်ပို့–ဆောင်ယူ–ခြင်း။ (မိမိ၏သေခြင်းကို အနီးသို့ကပ်ဆောင်သောအားဖြင့်။ သျှ။) ဒသန္နံ အသုဘာနံ ဥပသံဟရဏဝသေန အသုဘာနုပဿီ ဝိဟရတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၄၄။ ဥပသံဟရဏတော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၃)တိ ပရေသံ မရဏံ ဒသေတ္တာ အတ္ထနော မရဏသ ဥပနယနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၈–၉။ (–ကခ်ီ။၁၉၁။ မ၊ဌ၊၁၊၃၉၂။ အသိ၊ဌ၊၁။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၅။ ဤတိဝုတ်၊ဌ။၁၉၅။)

ဥပသံဟရဏာကာရ (ပq) [ဥပသံဟရဏ+အာကာရ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ–အမူအရာ၊ ကပ်ဆောင်ပုံအခြင်းအရာ။ ဥပသံဟရဏာကာရသ ဒသနံ "ကိမ္မိ သာရတ္ထောသိ"တိ။ မ၊ဌီ၊၂။၆၄။

ဥပသံဟရဏာကာရဒဿန (နq) [ဥပသံဟရဏ ကာရ+ဒဿန] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာကို–ပြတတ်သော–ပြကြောင်း ဖြစ်သော–စကား၊ ကပ်ဆောင်ပုံအခြင်းအရာကို ပြကြောင်းစကား။ အယမ္ပိ ဝေါတိအာဒိ ဥပ–သံဟရဏာကာရဒဿနံ။ မ၊ဌီ၊၁။၃၆ရ။ အံ၊ဌီ၊ ၃။၁၀၄။

ဥပသံဟရဏာနုဂ္ဂမ (ပq) [ဥပသံဟရဏ+အနုဂ္ဂမ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းအစဉ်။ အနု–ဂ္ဂမေနာတိ...သေသေသု ဥပသံဟရဏာ–နုဂ္ဂမေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၃ရ၄။

ဥပသံဟရဏာဘာဝ(ပq) [ဥပသံဟရဏ+အဘာဝ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်း–ဆောင်ပို့ခြင်း–၏ မရှိခြင်း။ လောမကူပေဟိ ဥပသံဟရဏာ–ဘာဝံ ဒီသ္ဝာ ပဋိကွိပတိ။ အသိ၊ဌ၊၃။၁၆၀။

ဥပသံဟရတီ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တိ] အနီးသို့–ကပ်၍–ရှေးရှု–ဆောင်၏၊(သဒ္ဒတ္ထ။) ဖြစ်စေ၏။ နှလုံးသွင်း၏၊ ပူဇော်–ပသ–၏။ အဓိပ္ပါယတ္ထ။) မနာပိကံ ရူပံ ဥပသံဟရတိ ဘယာနကံ ဘေရဝံ။ ဝိ၊၁။၉ရ။ သော ဤမမေဝ ကာယံ ဥပသံဟရတိ။ ဒီ၊၂။၂၃၅။ မ၊၁။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ။ ဥပသံဟရတီတိ ပရံ ဝါ အမနာပရူပံ တသ္မာ သမီပေ ဌပေတိ၊ အတ္ထနာ ဝါ ယကွပေတာဒိဝေသံ ဂဟေတ္ဝာ တိဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅၈။ သော ဤမမေဝ ကာယန္တိ သော ဘိက္ခု ဤမံ အတ္ထနော ကာယံ တေန ကာယေန သဒ္ဓိ ဥာဏေန ဥပသံဟရတိ ဥပနေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၆၂။ မ၊ဌ၊၁။၂ရရ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၁ဝ၃။ အနိစ္စတော ဝါ ဥပသံဟရတီတိ အနိစ္စန္တိ မနသိကာရံ ပဝတ္တေတိ။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၄၅။ ဥပသံဟရတီတိ ဥပနေတိ ပဝတ္တေတိ။ ဒီ၊ဌီ၊ ၃။ရ၉။ (–အံ၊ဌီ၊၃။၄၉။) တတ္ထ ပန တသ္မာ ယကွသ္မာ အနုသံဝစ္ဆရံ မဟာဇနော မနုဿ–ဗလီ ဥပသံဟရတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၅၁။ ဥပသံ–ဟရန္တိ–ဝိ၊၂။၂ဝ။ ဥပသံဟရထ–ဝိ၊၂။၂ဝ။ ဝိ၊ ၃။၃၂ရ။ ဒီ၊၂။၈၃။ ဥပသံဟရထ ဥပနေထ အလ္လိယာပေထ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၂၁။ ဥပသံဟရာမိ–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၉ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။၃ရ၂။ ဥပသံဟရာမ–ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆၉။ ဥပသံဟရတု–အံ၊၁။၂၈၆။ အံ၊ဌ၊၃။၂၂၅။ ဥပသံဟရေယျ–ဝိ၊၂။၂၈၅။ ဥပသံဟရေ–ယျာတိ ဥပနာမေယျ။ မ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ ဥပသံ–ဟရေယျုံ– အသိ၊က။၁၃၄။ ဥပသံဟရိ–အံ၊၁။၂၈၆။ ဥပသံဟာသိ–မ၊၂။၃ရ၁။ ဥပ သံဟရိဿတိ–မ၊၂။၃ရ၁။ ဥပသံဟရိဿန္တိ

—ဝိ၊ ၂။ ၂၀။ ,ဥပသံဟရီဿတ— ဝိ၊ ၂။ ၂၀။

ဥပသံဟရတု (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တု] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ပါလော်။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရတ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကြကုန်၏။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရန္ဒ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အန္ဒ။ ထိ ၌ ဥပသံဟရန္ဒိ]. အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သော၊ သူ။ ပေသုညံ ဥပသံဟရန္ဒော ဒွေ အာပ-တ္တိယော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၅။၆ ၂။ ပြာဟ္မဏသ ဘတ္တံ ဥပသံဟရန္ဒိ ဥပကွလိတ္ထာ။ သံ၊၁။၁၆ ၂။ ဥပသံဟရန္ဒိတိ ဥပနေန္ဒိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၄။

ဥပသံဟရန္ဒိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+အန္ဒိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်၏။ ဥပသံ-ဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရန္ဒိ (ထိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အန္ဒ+ဣ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သော၊သူမ။ ဥပသံ-ဟရန္ဒ-ကြည့်။

ဥပသံဟရမာန (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မာန] ကပ်၍ဆောင်သော။ ပဠု ဟိ ကာမဂုဏာ ... ပိတိသောမနဿံ ဥပသံဟရမာနာ နုဝ်ရ နန္ဒယန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ ဥပသံဟရမာနာတိ ဥပနေန္တာ ဥပ္ပါဒေန္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပသံဟရာမ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်၏။ ဥပ သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရာမိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်၏။ ဥပသံဟ-ရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဣ] အနီး သို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ပြီ။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တမ္ဘ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သင့်-ဆောင်ထိုက်-သော။ ပဏ္ဍိတေန ပန ဘိက္ခုနာ နာဝါ ဝါ ... ဒါရုကွန္ဒော ဝါ ဥပသံဟရိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ ၂ ၈။ (-မ၊ဋ္ဌ၊။ခုဒ္ဒ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂ ၈ ၉။)

ဥပသံဟရိတုကာမ (တိ) [ဥပသံဟရိတုံ+ကမ +ဏ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ခြင်းငှါ အလို ရှိသော၊သူ။ တေသံ သုခံ ဥပသံဟရိတုကာမော (အတ္ထံ ဟာပေတိ)။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ခ။၆ ၅။ (-ဝဇိရ။ခ ၆။)

ဥပသံဟရိတ္ဝာ (ကြိ၀ိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ္ဝာ] ရှေး ရှုဆောင်-ကပ်ဆောင်-၍။ ကေတ္ထေန အတ္ထာနံ ဥပသံဟရိတ္ဝာ။ ဒီ၊ ၂။ခ ၂ ၂။ တသ္မိ အသတိ ကာသာဝမ္မိ ဥပသံဟရိတ္ဝာ ပုရတော ဌပေတမ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ ၂ ၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ ၂ ၈။

ဥပသံဟရိယမာန (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယ+ မာန] ကပ်၍ဆောင်အပ်သော။ နနု ဒေဝတာဟိ ဥပသံဟရိယမာနာနိ အာရမ္ဘဏာနိ ပရမ-တ္ထတော နတ္ထိ။ ဝိမတိ၊ခ။ ၂ ၅ ၃။

ဥပသံဟရိဿတိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+သ္သတိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်လတ္တံ့။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိဿတ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+သ္သတ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိဿန္တိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+သ္သန္တိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရီယတိ (ကမ္မ-ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယ+တေ။ တေ ကိုတိ ပြန်] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်အပ်၏။ ဆိုက်ရောက်စေအပ်၏။ ဥပနီယတိတိ ဥပသံဟရီယတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၀။ ဥပသံဟရီယတိတိ သမ္ဘာပီယတိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၂၇။

ဥပသံဟရေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယျ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ရာ၏။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟာရ (ပု) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဏ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ခြင်း။ (သဒ္ဒတ္ထ။) နှလုံးသွင်းခြင်း၊ ဆင်ခြင်ခြင်း။(အဓိပ္ပါယတ္ထ)။ အနုပသမ္ပန္နသ စ ဥပသံဟာရေ ဒုက္ခဲ့။ ကခ်ီ။၁၉၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၅၈။) ဓာတုသော ဥပ-သံဟာရေန ဝါ အပ္ပဋိကူလသညီ ဝိဟရတိ။ မ၊ဌ၊၄။၂၅၁။ အကတဿ ဝါ ကရဏတ္ထာယ ပေသုည် ဥပသံဟာရေ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၄ဝ။

ဥပသံဟာရတ္ထ (တိ) [ဥပသံဟာရ+အတ္ထ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းအနက်ရှိသော။ ဥပသံဟာ-ရတ္ထော တထာသဒ္ဒေါ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၃၊ရ၊၁၃၁။

ဥပသံဟာသီ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဏျ]။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၄၃၃။] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပြီ။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဓာ+တ] စပ်ယှဉ်-ဆက်စပ်-သော၊ ကကွပြစ်သော။ ကာမူပ-သဠိတာ (ကာမူပသံဟိတာ)တိ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနေန ကာမေန ဥပသံဟိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃၅။ မ၊ဌ၊၁။၃၆၁။ သံ၊ဌ၊၃။၁။ ဋုဋနီ၊ ဌ၊၁၂၀။ ကာမူပသံဟိတာတိ ကာမရာဂေန ဥပေစ္စ သန္ဓာနိယာ သမ္ဗဒ္ဓါ ကာတမ္ဘာတိ အာဟ "အာရမ္ဘဏံ ကတ္တာ"တိ။ မ၊ဋီ၊၂။၄၁။ (-အဘိ၊ ဌ၊၂။၄၀၀။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၂၆။ ဥဒါနဋ္ဌ။၃၁၅။ သံ၊ ဋီ၊၁။၃၆၊၂၉၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။)

ဥပသဂ္ဂ (ပု) [ဥပ+သဂ္ဂ+အ] ကြံ့အူနီရောဂါ။ ဥပသဗ္ဗ-(၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂတိ (ကြို) [ဥပ+သဂ္ဂ+အ+တိ] ချဉ်း-ကပ်၏။ ပဋိကုဋတိတိ အပသဂ္ဂတိ နှ ဥပ-သဂ္ဂတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ရ၈။

ဥပသဂ္ဂိတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သဂ္ဂ+တ္ထာ] ချဉ်း-ကပ်၍၊ သွားရောက်၍၊ ဝင်ရောက်၍။ ပသ-ဂ္ဂိယာတိ ဥပသဂ္ဂိတ္ထာ ဂန္တ္ဝါ၊ တံ ပန တတ္ထ အဒ္ဓျောဂါဟနံ ဟောတိတိ အာဟ "ပဝိ-သိတ္ထာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃ဝ၀။

ဥပသဗ္ဗ (ပု) [ဥပ+သဗ(=သဒ္ဒ)+ဏ။ (၁) ဥပေစ္စတ္ထံ သဒ္ဒန္တိ ဥပသဗ္ဗါ ဟိ ပါဒယော။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ ဥပေစ္စ နာမဗ္ဗ အာချာတဗ္ဗ သဒ္ဒန္တိ လဗ္ဘန္တိ တေသံ အတ္ထံ ဝိသေသေန္တိတိ ဥပသဗ္ဗါ။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဝ၆၉။(၂) ဥပဂန္တ္ဝာ သဒ္ဒတိ ပကာသေတိတိ ဥပသဗ္ဗော။ ဏော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၄ဝ၈။ (ဥပသဒ်-သံ)] (၁) ဥပသာရပုဒ်၊ နာမ်ပုဒ် အာချာတ်ပုဒ်တို့သို့ ကပ်ရောက်၍ တိုပုဒ်တို့၏ အနက်ကို-စိမ်-ထူးခြားအောင်ပြု-တတ်သောပုဒ်၊(ပ, ပရာ, နိ, နီ စသော ၂၀-သောပုဒ်အပေါင်း)။ တိုဥပသာရပုဒ်သည် (က) ပရာဇေန္ဓိ စသည်ဌာနကဲ့သို့ မူရင်းဓာတ်အနက်ကို တားမြစ်၍ တခြားအနက်တစ်မျိုးကို ပြောင်းလဲ ဟောကြားစေနိုင်သောဓာတုတ္ထဟာဝကဥပသာရ ပုဒ်၊ (ခ) ဥဂစ္ဆတိ စသည်ဌာနကဲ့သို့ မူရင်း ဓာတ်အနက်ကို အထူးပြုတတ်သော ဓာတုတ္ထ ဝိသေသက ဥပသာရပုဒ်၊ (ဂ) ပတိဌာတိ စသည်ဌာနကဲ့သို့ မူရင်းဓာတ်အနက်သို့ အစဉ်လိုက်သော (မူရင်း ဓာတ်အနက်ကိုပင် ဟောသော) ဓာတုတ္ထာနုဝတ္ထက ဥပသာရ ပုဒ်ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။ ရူ၊နှာ။၁ရ၂။ နီတိ၊ သုတ္တ။နှာ၊ဝ၆၉။ နာမ်ပုဒ်စစ်။ ထို့အပြင် ထို (၂ဝ) သော ဥပသာရပုဒ်တို့တွင် ပတိ, ပရိ,

အနု, အဘိ ဟူသောလေးပုဒ်တို့သည် ပုဒ်တို့၏ အစနှင့် အဆုံးတို့၌ နေတတ်၏။ ဥပမာမျှား အားဖြင့်—ပဋိသေဝတိ၊ သူရိယုဂ္ဂမနံ ပတိ၊ ပရိဘုဥ္ဇတိ၊ ပရိဘုတ္တံ၊ ရုက္ခံ ပရိဝိဇ္ဇေတတေ ဝိဇ္ဇု။ အနုဘဝိတိ၊ အနုဘူတံ၊ အနုသာရိပုတ္တံ ပညဝါ။ သာဓု ဒေဝဒတ္တော မာတရမဘိ-စသည်တည်း။ ကျန်သော ၁၆-ပုဒ်တို့သည်ကား ပုဒ်တို့၏ အစ၌သာနေ၍ အဆုံး၌ မနေ။ နီတိသုတ္တ။၃၆၉။ (၂) ဆင်းရဲခြင်း၊ ကပ်ငြိခြင်း၊ ကပ်ငြိတွယ်တာတတ်သော-အခြင်းအရာ-ဘေးရန်၊ ပျက်စီးခြင်း၊ ညှဉ်းဆဲခြင်း၊ (ဝိ၊ပါ၊ဓာန်-၌ အစွဲ (ဇက်, နတ်ပယောဂ)ဟု ပြန်ဆိုသည်။) (၃) ကြံအူနီရောဂါ။

(၁) သန္ဓိ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၇။ အဘိဟဋ္ဌန္တိ အဘိတိ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၈။ (၂) မာဟေဝ ဘာတုနော ဥပသဂ္ဂေါ အဟောသိ။ ဝိ၃။၄၂။ ဘယတော ဥပသ-ဂ္ဂတော စလတော။ ပဋိသံ။၄၁၁။ မဟာနိ။၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၆။ ယေကေစိ ဥပသဂ္ဂါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သဗ္ဗေ တေ ဗာလတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ မ၃။၁၀၆။ အံ၁။၉၉။ (-ဒီ၊ဌ၊၃။၃၃၁။ ခုဒ္ဒကၠ၊ဌ။၁၀၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၂။) ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပဒ္ဒဝေါ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၈။ ဝိမတိ၊၂။၉၈။ ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဿဂ္ဂကာရော၊ 'ထတ္ထ' တတ္ထ' လဂ္ဂနာ-ကာရော...ကောဋ္ဌာသာဘိတ္ထိ ဋ္ဌာယာဒီသု တတ္ထ' တတ္ထ' လဂ္ဂိတ္ထာ နိသိဒန္တိ နဋ္ဌ အနုသောစမ်ာနာ၊ အယံ ဥပသိဿဂ္ဂကာရော လဂ္ဂနာကာရော နာမ။ မ၊ဌ၊၄။၆၀-၁။ အံ၊ဌ၊၂။၆၉။ ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဇ္ဇနံ၊ ဒေဝေတော-ပဝိဋ္ဌနာဒိနာ အပ္ပဋိကာရဝိယာတပတ္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၆၅။ (-မ၊ဌ၊၃။၂၈၈-၉။) ဥပသဂ္ဂါတိ သရီရေ သံသဋ္ဌာနိ ဝိယ ဥပရ္ဇပရိ ဥပ္ပဇ္ဇနကာနိ ဗျသနာနိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၃၄-၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၃၉၆။) ဥပသဂ္ဂ(မဟာနိ။၃၁၉)ဣတိ ဂုဏ္ဍနံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၆။

(၃) ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယ အနဓိဝါသနာရဟတာယ စ ဥပသဂ္ဂတော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၃၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၇။ မဟာနိ၊ဌ။၁၄၅) ဥပသဂ္ဂသဒ်သ-တာယ စ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၃၉၆။ ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယာတိ ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယ၊ သေ့ဝ ဝါ ပါဌော။ ယထာ ဥပသဂ္ဂသခ်ိတော ဥဒ္ဓာဒီနံ အတ္ထန္တရဇော မဇ္ဈဋ္ဌ(မဇ္ဈဋ္ဌ-အံ၊ဌ၊၃။၂၃၈) ကာဒီရောဂေါ သာမိကေဟိ တံခဏေ တပ္ပ-ဋိကိရိယာယ အကရဏေန အဓိဝါသိတော ဥဒ္ဓာဒိဝိနာသကော ဟောတိ၊ ဝေ ခ်ိကာသဝ-ကွန္ဓာပိ အပရိနိဗ္ဗာနေန အဓိဝါသိတာ ဝိနာ-သမ္ပလာတိ အာဟ အနဓိဝါသနာရဟတာ-ယာတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၃၂။

ဥပသဂ္ဂ၂(ပု) [ဥပသဂ္ဂ+အ] ကြံအူနီရောဂါနှင့် တူသော။ အထက်ပုဒ်(၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂဓာတု (တိ) [ဥပသဂ္ဂ+ဓာတု] ဖြစ်သောဆင်းရဲရှိသော်သူ။ ဥပဒ္ဒဝဓာတေ ဥပ-သဂ္ဂဓာတေတိ သန္ဓာပဓာတေ။ စူဠနိ။၁၉၄။ ဥပသဂ္ဂဓာတေတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခဓာတေ။ စူဠနိ၊ဌ။၆၆။

ဥပသဂ္ဂနာနတ္ထ (နပုံ) [ဥပသဂ္ဂ+နာနတ္ထ] ဥပသာရ ပုဒ်ထူးသည်၏အဖြစ်။ သာယေဝ ပုန ဥပ-သဂ္ဂနာနတ္ထေန ဥပလက္ခဏာပစ္စုပလက္ခဏာ-တိ ဝုတ္ထာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃၄၂-၃။

ဥပသဂ္ဂပဒ (နပုံ) [ဥပသဂ္ဂ+ပဒ] ဥပသာရပုဒ်။ ပဋိတိ ဥပသဂ္ဂပဒံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၇။ (-သံ၊ဌ၊၁။၃။ အံ၊ဌ၊၁။၃။ ဥဒါန၊ဌ။၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃။)

ဥပသဂ္ဂဗျတ္တယ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+ဗျတ္တယ] ဥပ-သာရပုဒ်-ပြောင်းပြန်လှန်-ရှေ့နောက်ပြောင်း-လဲ-ခြင်း။ တမေဝ ပဒံ ဥပသဂ္ဂဗျတ္တယေန ဝဒတိ။ ကခ်ီ၊ဌ။၁၂၅။

ဥပသဂ္ဂမဏ္ဍိတဝေဝစန (နာ) [ဥပသဂ္ဂ+မဏ္ဍိတ+ဝေဝစန] ဥပသာရဝုဒ်ဖြင့် တန်ဆာဆင်အပ်သော–ဝေဝုစ်–ပရိယာယ်–စကားလှယ်။ သဗ္ဗာ–တိတိ ဣဒံ တဿာ ဝေ ဥပသဂ္ဂမဏ္ဍိတ–ဝေဝစနံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၈၆။ (–ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၆။)

ဥပသဂ္ဂဝိသေသ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+ဝိသေသ] ဥပသာရဝုဒ်ဖြင့်အထူးပြုခြင်း။ ဣဒါနိ ဣဒမေဝ ပန္နရသက် ဥပသဂ္ဂဝိသေသေန ဒုတိယံ သမာ–ဒါယ ပန္နရသက် နာမ ကတံ။ ဝဇိရ။၄၉၄။

ဥပသဂ္ဂသဒ်သ (တိ) [ဥပသဂ္ဂ+သဒ်သ] ကြံ့အုနီရောဂါနှင့်တူသော။ ဥပသဂ္ဂ” (၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+သဒ္ဒ] ဥပသာရဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒါနံ အနေကတ္ထတ္ထာ အဘိသဒ္ဒေါ အတိသဒ္ဒေန သမာနတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ (–အနုဋီ၊ဘ။၃၃။)

ဥပသဂ္ဂူပသမနဝိဇ္ဇာ (ထီ) [ဥပသဂ္ဂ+ဥပသမနာ+ဝိဇ္ဇာ] ဘေးရန်–ငြိမ်းအေးကြောင်း–ပျောက်ကင်းကြောင်း–အတတ်။ သိဝသဒ္ဒေါ သန္ဓိအတ္ထောတိ အာဟ “သန္ဓိကရဏဝိဇ္ဇာ”တိ၊ ဥပသဂ္ဂူပသမနဝိဇ္ဇာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၃၁။

ဥပသက်ပွန (နာ) [ဥပ+သံ+ကပ္ပ+ယု] (၁) ကပ်ရှိကြံ့စည်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ဉာဏ်ဖြင့်) ကပ်ရှိကြံ့စည်သော၊သူ။ (နာ) (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ဝုတ္ထန္တိ သဂီတိကာနံ ဥပသက်ပွနာနံ ဝိဘာဇနံ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၃၅၁။

ဥပသက်ပွနနိယာမ (ပု) [ဥပသက်ပွန+နိယာမ] ကြံ့စည်ခြင်းဟူသောနည်း၊ ကြံ့စည်ပုံ ကြံ့စည်နည်း။ ဥပသကပွနဝေနာတိ ဥပသ–ကပ်ပွနနိယာမေန။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၃၀၅။

ဥပသက်ဆ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်းကပ်လာသော၊သူ။ ယောဟံ ဒုဋ္ဌစိတ္တော ဝဝက–စိတ္တော ဣမံ့ပသက်ဆော။ ဝိ၊၄။၃၅၂။

ဥပသက်မ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+ဟိ] အနီးသို့သွားပါလော၊ ချဉ်းကပ်ပါလော။ ဥပသက်–မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+တိ] အနီးသို့သွား၏။ ချဉ်းကပ်၏။ ကပ်ရောက်၏။ သဒ္ဓါဇာတော ဥပသက်မတိ။ မ၊၂။၁၄၅၊၃၈၅။ ဣတိဝုတ်ဌ။ဖ၂။ ဥပသက်မတိတိ ဂရုနံ သမီပံ ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၃၄။ ဥပသက်မတိတိ ဥပ–ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၉၁။ ဘဇတိတိ ဥပသက်မတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂ဖ။ မဟာနိ၊ဌ။၄၀၁။ ပဋိပဇ္ဇတိတိ ဥပသက်မတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၉၄။ **ဥပသက်မန္တိ**—ဒီ၊ဘ။၁၂၀။ **ဥပသက်မတု**— ဒီ၊ဘ။ဘ၈။ ဒီ၊ဌ၊ဘ။၂၈။ မ၊ဌ၊ဘ။၄။ သံ၊ဌ၊ဘ။၄။ အံ၊ဌ၊ဘ။၄။ **ဥပသက်မန္တု**—ဝိ၊ဌ၊၃။ဖ၂။ **ဥပသက်မ**—ဒီ၊ဘ။ဝ၃။ **ဥပသက်မထ**—ဝိ၊၂။ရ၁။ **ဥပသက်–မေယျ**–ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ဘ၈။ **ဥပသက်မေယ္ယုံ**—သံ၊ဘ။ဘ၂၄။ **ဥပသက်မေယျာမ**—ဒီ၊၂။၂၀၃။ သံ၊ဘ။၂၄။ **ဥပသက်မေယ္ယုံ**—ဒီ၊ဘ။ဘ၆ရ။ **ဥပ–သက်မိ**—ဝိ၊ဘ။ဘ။ ဝိ၊၂။၅၁။ သာရတ္ထ၊ဘ။၃၃ဖ။ မ၊ဋီ၊ဘ။၂၀ဖ။ သံ၊ဋီ၊ဘ။၄၃၊၄၄။ အံ၊ဋီ၊၂။ဘ၃။ **ဥပသက်မိသု**— ဝိ၊၂။ရ၁။ ဒီ၊ဘ။ဖ၆။ **ဥပသ–က်မိတ္ထ**—ဒီ၊ဌ၊၂။ဘ၃၁။ **ဥပသက်မိ**—ဒီ၊ဘ။၄၈။ **ဥပသက်မိမှာ**—ဒီ၊ဌ၊၂။ဘ၃၁။ **ဥပသက်မိ–ဿတိ**—ဝိ၊၃။၃၅။ **ဥပသက်မိဿန္တိ**—ဝိ၊ ၃။၃၅။ဝိ၊ဌ၊ဘ။ဘ၅၁။ **ဥပသက်မိဿာမိ**—သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၈။ **ဥပသက်မိဿာမ**—ဒီ၊ ၂။ဖ၉။

ဥပသက်မတု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+တု] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–ပါလော။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မန (နာ) [ဥပ+သံ+ကမု+ယု] ဆည်း

ကပ်ခြင်း။ ချဉ်းကပ်ခြင်း၊ ကပ်ရောက်ခြင်း။ ဥပသက်မနမ္မာဟ် ဘိက္ခဝေ တောသံ ဘိက္ခူနံ ဗဟူပကာရံ ဝဒါမိ။ သံ၃။၆၁။ ဣတိဝုတ်။ ၂၆၇။ မဇ္ဈ၁။၁၆၄။ သံ၁။၃၀။၁၈၀။ ဣတိဝုတ်။ဋ္ဌ။၃၁၄။ ထေရဋ္ဌ၁။ ၂၁၁။ ဥပသက်မနန္တိ အသိပါဒနာ-ဒီဝသေန ဥပဂမနံ။ မဇ္ဈိ၁။ ၂၆၃။ ဘဲဇနံ ဝါ သရကာဝိပ္ပါယေန ဥပသက်မနံ။ သာရတ္ထ၁။ ၄၁၄။ မဇ္ဈိ၁။ ၂၃၂။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ ၂။၁၃။

ဥပသက်မနကာလ (ပု) [ဥပသက်မန+ကာလ] သွားရောက်-ကြွရောက်-ချဉ်းကပ်-ရာအခါ။ ဝိဇမ္ဘနံ ဝိယ ဓမ္မသဘံ ဥပသက်မနကာလော။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ ၂။ ၂၉၅။

ဥပသက်မနကိရိယာ (ထီ) [ဥပသက်မန+ကိရိယာ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခြင်းကိစ္စကိုပြုခြင်း။ တသ္မာ နာနပ္ပကာရဂုဏ-ဝိသေသာဓိဂမတ္ထာ ဣဓ ဥပသက်မနကိရိယာ။ သာရတ္ထ၁။ ၃၃၆။ မဇ္ဈိ၁။ ၂၀၆။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ ၂။ ၁၃။

ဥပသက်မနဌာန (နဝ) [ဥပသက်မန+ဌာန] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ရာဌာန။ ဩဝါဒတ္ထာယ ဥပသက်မနဌာနေ ဩဝါဒဒါ-ယကော အာစရိယော နတ္ထိ။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ ၂၃၇။

ဥပသက်မနပရိယောသာနဒီပန (တိ၊နဝ) [ဥပသ-က်မနပရိယောသာန+ဒီပန] ချဉ်းကပ်-သွား-ရောက်-ခြင်း၏ ပြီးဆုံးမှုကိုဖော်ပြကြောင်း-သဒ္ဒါ-စကား။ ဥပသက်မိတ္တာတိ ဥပသက်မန-ပရိယောသာနဒီပနံ။ ဝိဇ္ဇ၁။ ၁၀၀။ မဇ္ဈ၁။ ၁၁၄။ သံ၁ဋ္ဌ၁။ ၁၅။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ ၂။ ၁၃။

ဥပသက်မနဝရ (ပု) [ဥပသက်မန+ဝရ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-နိုင်ခြင်းဆုလာဘ်၊ ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခွင့်ရခြင်းဆုလာဘ်။ ကဠုပ္ပတ္ထိသမယေ ဥပသက်မန-ဝရသ ဂဟိတတ္တာ တဒ်ကယေ ... သတ္ထု သန္တိကံ ဂန္တာ။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ ၂။ ၂၀၅။

ဥပသက်မနဝိဓာန (နဝ) [ဥပသက်မန+ဝိဓာန] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ပုံ အစီအစဉ်။ အာစရိ-ယသ သန္တိကံ ဥပသက်မနဝိဓာနဠ္ဟ သမ္ဘပ္ပိ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝိတ္ထာရတော ကထိတံ။ အဘိ၁ဋ္ဌ၁။ ၂။ ၂၁၃။

ဥပသက်မနီယ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+အနီယ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ဗုဒ္ဓါ ဟိ ဂရု ဟောန္တိ... နယတ္ထ တတ္ထ ဥပသက်မနီယာ။ မဇ္ဈိ၁။ ၂။ ၁၂၄။

ဥပသက်မန္ဆ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+အန္ဆ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-သော၊သူ။ သဂါမာဝစရေန ဘိက္ခုနာ သံဃံ ဥပသက်မန္ဆေန နိစစိတ္ထေန သံဃော ဥပသ-က်မိတဗ္ဗော။ ဝိ၅။ ၂၈၇။ သဒ္ဓညေ ပဌမံ ဥပသက်မန္ဆာ ဥပသက်မန္ဆိ။ အံ၁။ ၂။ ၃ဝ၆။

ဥပသက်မန္ဆိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+အန္ဆိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ရောက်-လာ-ကြကုန်၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မန္ဆု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+အန္ဆု] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ကြကုန်-လော။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္ဝိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်-လာ-ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဥ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်လာ-ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်-လာ-ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်း

ကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသက်မိတဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသက်မိတ+ဌာန] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–အပ်သော အရပ်။ မိတ္တသန္ဓဝဝသေန ဥပသက်မိတဋ္ဌာနန္တိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၅။

ဥပသက်မိတမ္ဘ (နာ) [ဥပ+သံ+ကမု+တမ္ဘ] (၁) ချဉ်းကပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သောသူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) နမ္မိ ကေနစိ ဥပသက်မိတမ္ဘော အညတြ ကေန ဝိတ္ထာပါ–တနီဟာရကေန။ ဝိ၊၁။၈၆။ နီစစိတ္တေန သံယော ဥပသက်မိတမ္ဘော။ ဝိ၊၅။၂၈ရ။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။၃၂၉။ ဥပသက်မိတမ္ဘံ မညေယျာ(ဒီ၊ဋ။၁၆ရ။ မ၊၂။ ၁၈၁)တိ ဟုတဂန္ဓမ္ဘံ မညေယျ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၃၀၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၁၅ရ။

ဥပသက်မိတမ္ဘကာရက (နာ) [ဥပသက်မိတမ္ဘ+ကာရက] ချဉ်းကပ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ထေရဿပိ စာတိအာဒီနာ ဥပသက်မိတမ္ဘ–ကာရကံ ဝဒတိ။ မ၊ဋီ၊ဋ။၁၅ဝ။

ဥပသက်မိတမ္ဘကုလ (နာ) [ဥပသက်မိတမ္ဘ+ကုလ] ချဉ်းကပ်–သင့်–ထိုက်–သော အမျိုး(ဒါယကာ)။ ဥပဝဇ္ဇကုလ–ကြည့်။

ဥပသက်မိတမ္ဘဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသက်မိတမ္ဘ+ဌာန] ချဉ်းကပ်–သင့်–ထိုက်–သော အရပ်(ပုဂ္ဂိုလ်)။ မိတ္တသန္ဓဝဝသေန ဥပသက်မိတမ္ဘဋ္ဌာနံ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ။၄၂။

ဥပသက်မိတမ္ဘယုတ္တကာလ (ပု) [ဥပသက်မိတမ္ဘယုတ္တ+ကာလ] ချဉ်းကပ်သင့်သည်၏ အဖြစ်နှင့် ယှဉ်သော–ချဉ်းကပ်ခြင်းငှါ သင့်လျော်သော–အချိန်ကာလ။ ဥပသက်မိတမ္ဘ–ယုတ္တကာလေ ဥပသက်မတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၁။

ဥပသက်မိတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ကမု+တုံ] ချဉ်း ကပ်–ကပ်ရောက်–သွားရောက်–ခြင်းငှါ။ အာစိက္ခ် ခေါ ပနေတံ ဝဿံ ဝုဋ္ဌာနံ ဘိက္ခူနံ ဘဂဝန္တံ ဒဿနာယ ဥပသက်မိတုံ။ ဝိ၊ဋ၊၁၁၃။ ဝိ၊၂။၃၆။

ဥပသက်မိတုကာမ (တိ) [ဥပသက်မိတုံ+ကမု+ဏ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ စိရပဋိကာဟံ ဘန္တေ ဘဂဝန္တံ ဒဿနာယ ဥပသက်မိတုကာမော။ ဥဒါန။၉၁။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၀။)

ဥပသက်မိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္တာ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–၍။ ယေန ဘဂဝါ တေနုပသက်မိ၊ ဥပသက်မိတ္တာ ဘဂ–ဝတာ သဒ္ဓိံ သမ္မောဒိ။ ဝိ၊ဝ။၁။ ဒီ၊ဝ။၄ရ။ မ၊ ၁။၂၀။ သံ၊ဝ။၁။ အံ၊ဝ။၅၈။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ သုတ္တနိ။ ၃၁ဝ။ ဥပသက်မိတ္တာတိ ဥပသက်မနုပဝိယော–သာနဒီပနံ၊ အထ ဝါ ဧဝံ ဂတော တတော အာသန္နတရံ ဌာနံ ဘဂဝတော သမီပသခါတံ ဂန္တ္မာတိပိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၀၀။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၁၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၉ဂ။

ဥပသက်မိတ္ထ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္ထ] ချဉ်း ကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မိမှာ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+မှာ] ချဉ်း ကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မိဿတိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+သ္သတိ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–လတ္တံ့။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မိဿန္တိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+သ္သန္တိ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–ကြကုန်

လတ္တံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိဿာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဿာမ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်အံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဿာမိ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-အံ့။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျုံ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျုံ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ရာ၏။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျု] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ရာ၏။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျာမ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ရာ၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျုံ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျုံ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ရာ၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-၍။ ဥပသက်မ ပုစ္ဆာမ မစ္ဆရိပါသပမောစန(သုတ္တန်။၃၀၄)ဣတိ တံ ဝေရှုပ် မဟေသီ ဥပသက်မိတ္တာ ... ပုစ္ဆာမ။ သုတ္တနိ၊၆။၁၀၅။

ဥပသင်္ကိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သံ+ခါ+တမ္ဘ] ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-ထည့်သွင်းရေတွက်-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသခေါ်ယျ (တိ) [ဥပ+သံ+ခါ+ဏျ] ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-ထည့်သွင်းရေတွက်-အပ်သော။ ဝေမ-ဗ္ဗေ နုပသခေါ်ယျာတိ ... ရတ္တောတိ နုပသ-ခေါ်ယျာ။ မဟာနိ။၁၆၃။ ဝေမဗ္ဗေ နုပခေါ်-ယျာတိ ပစ္ဆုပ္ပန္နေ၀ိ အဒ္ဓနိ ရတ္တောတိ-အာဒိနာ နယေန နု ဥပသင်္ကိတမ္ဘော။ မဟာနိ၊ ၆။၂၇၇။

ဥပသင်္ဂ (ပု) [ဥပ+သန္ဓ+ဏ] ကပ်ငြိတွယ်တာ-ခြင်း-တတ်သောလောဘ။ ဖလိကမဏိ ဝိယ ပကတိပဘဿရဿ စိတ္တသန္ဓာနဿ ဥပသင်္ဂေါ ဝိယ ဝိပရိဏာမကာရဏံ ရာဂါဒယော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၇၈။

ဥပသင်ကိုတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သံ+ဂဟ+ဏ+တမ္ဘ] ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ အတိသိတ္ထခတ္ထိယာ ... ဥပသင်ကိုတမ္ဘာ။ ဒီ၊ ၆။၃။၃၄။

ဥပသင်ယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ဂဟ+တ] ခြေဆေးလိမ်းကျံ ပူဇော်ဟန်ဖြင့် တန်တန် သိမ်းပိုက်၍၊(ကူ၊သျ)။ အနေန ပါနေန ဥပဋ္ဌဟိမှာ ပါဒူပသင်ယ သကေနိ၀ေသနေ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၁ရ။ ပါဒူပသင်ယာတိ ပါဒေ ဥပသင်ယ၊ ပါဒ-ဓောဝနပါဒမက္ခနာနုပ္ပဒါနေန ပူဇေတ္တာ စေ၀ ဝန္ဒိတ္တာ စ။ ဒီ၊၆။ ၂။၃၀၀။

ဥပသဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+သဇ္ဇ+အ+တိ] ကပ်၍-စီစဉ်-စီမံ-တတ်၏။ အတ္ထေ ဥပသဇ္ဇတိတိ ဝါ ဥပသဂ္ဂသ အနုတ္ထသညတ ဂဟေတ္တာ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊။၁၃။

ဥပသဇ္ဇန (နဿ) [ဥပ+သဇ္ဇ+ယု] (၁) ကပ်ငြိခြင်း ပူးကပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ကပ်ငြိအပ်သော။ (နဿ) (၁) ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဇ္ဇနံ၊ ဒေ၀ကောပဝိ-ဠာဒိနာ အပ္ပဋိကာရ၀ိသာ၊ ပတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၅။ (-မဋီ၊၃။ ၂ရ၈။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသဇ္ဇနဋ္ဌ (ပု) [ဥပသဇ္ဇန+အတ္ထ] ကပ်ငြိအပ်သည်၏အပြစ်ဟူသော အနက်သဘော။ အဗ္ဗတ္ထံ ရာဂါဒီဟိ အနတ္ထေဟိ ဥပသဇ္ဇနဋ္ဌေန ဥပသဂ္ဂသဒ်ဿတ္ထယ ၀ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၃၉၅-၆။

ဥပသဠိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဓာ+တ] စပ်ယှဉ်-ဆက်စပ်-သော၊ တကွဖြစ်သော။ တဠိ အနဝ-ဇ္ဇလက္ခဏေ ပစ္စဝေက္ခဏာကာရပွဝတ္ထေန ဝေမ္မေန ဥပသဠိတန္တိ ဝုစ္စတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၁ရဝ။ (-အံ၊ဌ၊၃ဝ။၁၃၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ဝ၃။)

ဥပသ(ဿ)ဋ္ဌ (နာ) [ဥပ+သဇ(သဋ္ဌ)+တ။ ဥပသ္ဓ-ဏ-သံ။] (၁) ကပ်ငြိ-ငြိကပ်-တွယ်တာ-ခြင်း။ (တိ)(၂) စွန့်လျှအပ်သော။ (၃) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ (၁) ဥပသ-ဋ္ဌာကာရ-ကြည့်။ (၂) ဥဒကူပသဿ-ကြည့်။ (၃) ဒေါသူပသဋ္ဌတာယာတိ အာရမ္ဘကတော, သမ္ဘယောဂတော စ ရာဂါဒိဒေါသေဟိ ဥပေ-တတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၆။

ဥပသ(ဿ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+သသု(သသ)+တ။ ရှုနှာ။၄၁၄။ နီတိ၊ဓော။၁ရ၆။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၉၄] (၁) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-အပ်သော၊ အညှဉ်းဆဲ ခံရသော၊ ဒုက္ခနှင့်ရောနှောသော၊ ဒုက္ခသို့ သက်ဝင်သော။ (၂) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-တတ် သော။ (၁) ဥပဒ္ဒုတံ ဝတ သော၊ ဥပသ(ဿ)ဋ္ဌं ဝတ သော။ ဝိ၊၃။၂၁။ အံ၊ဌ၊၁။၃၁ဝ။ ထေရ၊ဌ၊၁။ ၂၉၅။ အပ၊ဌ၊၂။၂ရ၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၂။ သဗ္ဗံ ဘိက္ခဝေ ဥပသဋ္ဌं။ သံ၊၂။၂၅၈။ ဥပသဋ္ဌန္တိ ဥပဟတဌေနာ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၂။ ဥပသဋ္ဌန္တိ ဒုက္ခေန သမ္ဖိသံ ဒုက္ခေါတိဏ္ဏं သမ္ဘသတ္ထကာယဇာတန္တိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၉၃။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပသဋ္ဌရောဂ (ပု) [ဥပသဋ္ဌ+ရောဂ] နှိပ်စက်တတ်သောရောဂါ၊ ကြုံအူနီရောဂါ။ ဥပသဋ္ဌ-ရောဂေန ဝိယ အန္ဓော ဧဝ အဘိဟတ-သမ္ဘတာ ဥပဟတဌော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၁။

ဥပသဋ္ဌာကာရ (ပု) [ဥပသဋ္ဌ+အာကာရ] ကပ်ငြိ-တွယ်တာသောအခြင်းအရာ။ ဥပသဂ္ဂ(၂)ကြည့်။

ဥပသဒ္ဓ (ပု) [ဥပ+သဒ္ဓ] ဥပသဒ္ဓါ။ ဒဠ္ဎတ္ထော ဟိ ဣတ္ထေ ဥပသဒ္ဓေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁ရ၂။

ဥပသန္ဓ (ပု) [ဥပ+သမု+တ] (၁) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-တည်ငြိမ်-ခြင်း။ (၂) ဥပသန္ဓမည်သူ။ (အတ္တဒဿီမြတ်စွာဘုရား၏ အဂ္ဂသာဝကဖြစ်သော ဥပသန္ဓထေရ်၊ ဝေဿ-ဘူမြတ်စွာဘုရား၏ အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသန္ဓထေရ်ဟု နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။) (တိ)(၃) ငြိမ်းအေးစေတတ်သော၊ ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-တည်ငြိမ်-သောသူ။ (၁) ဥပသန္ဓန္တိ ဝါ ဥပသမော ဝုစ္စတိ ।... အစ္စန္တူပသမေန သန္ဓစိတ္တသာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဌ၊၂၄ရ။ (၂) သံန္ဓော စ ဥပသန္ဓော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂ-သာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။ဖ၊ရ။ ဥပ-သန္ဓော နာမုပဋ္ဌာကော၊ ဝေဿဘုဿ မဟေ-သိနော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ရ၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။ရ၀။ (၃) အဓိစေတသော ... ဥပသန္ဓဿ သဒါ သတိ-မတော။ ဝိ၊၂။ရရ။ ဥဒါန။၁၂၈။ မွေ၊ဌ၊၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂ရ၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၄။ တတော မာနာဘိသမယာ ဥပသန္ဓော စရိဿသိ။ သံ၊ ၁။၁၉၀။ သုတ္တနိ။၃၂၉။ ထေရ။ ၃ရ၀။ ထေရီ။ ၃ရ၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂ဖ၊ရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၁၅။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။၂၁၄။ ဥပသန္ဓဿာတိ ရာဂါဒီနံ ဥပ-သမေန (အစ္စန္တူပသမေန) ဥပသန္ဓဿ။ ဝိ၊ ဌ၊၃။ဖ၊ရ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၂။ ရာဂါဒယော ဥပသမေတိတိ ဥပသန္ဓောတိ ဝါ ဒသေတုံ ရာဂါဒီနန္တိ။ ပါစိတ်ယော။ ၅၁။ ဥပသန္ဓော စရိဿသိတိ အထေဝ အရိယမဂ္ဂေန မာနဿ အဘိသမယာ ၁ယာ ဝယာ ပဟာနာ ပဋိနိ-သဏ္ဌါ ဥပသန္ဓော နိဗ္ဗုတော သီတိဘူတော ... စရိဿသိ ဝိဟရိဿသိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ရရ။ ဥပသန္ဓောတိ စောရဇနိတသဒ္ဒါဘဝူပသမေန ဥပသန္ဓော ဇနပဒေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ရ၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၀။

ဥပသန္ဓဥဿန္ဓ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဥဿန္ဓ] တည်

ကြည်ငြိမ်သက်ထက်မြက်သော၊ တည်ကြည်ငြိမ်သက်ခြင်းများသော၊သူ။ ဥပသန္ဓပတိသ-ကြည့်။

ဥပသန္ဓကာယဝစီကမ္မန္တ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ကာယဝစီကမ္မန္တ] ငြိမ်သက်သော-ကာယက်ဝစီက်-ကိုယ်နှုတ်အမူအရာ-ရှိသော၊သူ။ သန္ဓာ-တိ ဥပသန္ဓကာယဝစီကမ္မန္တာ။ ဝိမာန၊၆။၂၄၆။

ဥပသန္ဓကာရဏ (နဿ) [ဥပသန္ဓ+ကာရဏ] ငြိမ်သက်တည်ငြိမ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣမသ္မိံ ပန ဘိက္ခဝေ ဥပသန္ဓကာရဏံ တုယှံ အပါကဇ်။ မ၊၆၊၃၊၃။ ဥပသန္ဓကာရဏန္တိ ဥပသန္ဓဘာဝကာရဏံ။ မဋီ၊၃။၂။

ဥပသန္ဓကိလေသ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ကိလေသ] ငြိမ်းအေး-ချုပ်ငြိမ်း-သော ကိလေသာရှိသော။ ဥပသန္ဓ သန္ဓ-ကြည့်။

ဥပသန္ဓစိတ္တ (နဿ) [ဥပသန္ဓ+စိတ္တ] ငြိမ်းအေးသောစိတ်။ သမာပတ္တိယာ ဝိက္ခမ္ဘနေန ဟိ ဥပသန္ဓ-ကိလေသတ္တာ ဥပသန္ဓစိတ္တံ နာ သမ္ဘတာ "ဥပသန္ဓသန္ဓ"တိ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊၆။၂၄၆။

ဥပသန္ဓဒရထ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဒရထ] ငြိမ်းအေး-ချုပ်ငြိမ်း-ပြီးသော ပူလောင်မှုရှိသော၊ ပူလောင်မှုချုပ် ငြိမ်းပြီးသော။ ကိလေသပရိ-ဠာဟာနံ ဒူရီဘာဝေန သုဋ္ဌု ဥပသန္ဓဒရထော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၇၇။

ဥပသန္ဓဿေန (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဒဿန] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဓပတိသ(ဿ) (တိ) [ဥပသန္ဓ+ပတိ+သမ+ကို] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ ဥပသန္ဓံ ပတိသမ္ဘတိ အာလောကီယတိတိ ဥပသန္ဓ-ပတိသော(ဿော) ဥပသန္ဓဒဿနော ဥပသန္ဓ-ဥဿနော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ ၂၀၅။ ဥပသန္ဓပဒီသ-ဟုလည်းရှိ၏။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဓပဒီသ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ပ+ဒီသ+အ။ ဒီသ ကို ဒီဿပြု] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ ဥပ-သန္ဓပဒီသော (ဥပသန္ဓပတိသော) ဘဂ္ဂေ ဘဂဝါ။ ဒီ၊၂။၁၆၆။ ဥပသန္ဓပဒီသော (ဥप-သန္ဓပတိသော-ကပ။ ဥပသန္ဓပတိသော-သ္ပ)။)တိ ဥပသန္ဓဒဿနော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၃၁။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပသန္ဓရူပ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ရူပ] ငြိမ်သက်သူ၏အဖြစ်-ငြိမ်သက်ခြင်း-ဟူသော သဘောရှိသော၊သူ။ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခုနာ နာမ ကာယာ-ဒိဟိ ဥပသန္ဓရူပေန ဘဝိတဗ္ဗံ။ မေ့ဋ္ဌ၊၂။၂၆၁။ (-မေ့ဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၅၆။)

ဥပသန္ဓဝစီသမာစာရ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဝစီသမာစာရ] ငြိမ်သက်သော နှုတ်အကျင့်ရှိသော၊သူ။ သောတိ ဥပသန္ဓဝစီသမာစာရော ပုဂ္ဂလော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၅၆။

ဥပသန္ဓသန္ဓ (တိ) [ဥပသန္ဓ+သန္ဓ] ငြိမ်းအေးသည်ဖြစ်၍ ငြိမ်သက်သော၊ ငြိမ်းအေး ငြိမ်သက်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္တ (တိ) [ဥပသန္ဓသန္ဓ+စိတ္တ] ငြိမ်းအေးသည်ဖြစ်၍ ငြိမ်သက်သောစိတ်ရှိသော၊ ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်သောစိတ်ရှိသော၊ အလွန် ငြိမ်းအေးခြင်းကြောင့် ငြိမ်သက်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္တသ၊ နေတ္ထိစ္ဆိန္နသ ဘိက္ခုနော။ ဝိက္ခိတ္တော ဇာတိသံသာရော၊ မုတ္တော သော မာရဗန္ဓနာ။ ဥဒါန၊၁၃၂။ ဥप-သန္ဓမေဝ ဟုတ္တာ သန္ဓံ စိတ္တံ တေဿာတိ ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္တော၊ သမာပတ္တိယာ ဝိက္ခမ္ဘနေန ဟိ ဥပသန္ဓကိလေသတ္တာ ဥပသန္ဓစိတ္တံ နာ သ္ပမ္ဘတာ ဥပသန္ဓသန္ဓန္တိ ဝုစ္စတိ ထသ ဥप-

သမဿ အနစ္စန္တိကဘာဝတော၊ နိ တထာ အဂ္ဂမဂ္ဂေန၊ တေန ပန အစ္စန္တမေဝ ကိလေ-သာနံ သမုစ္ဆိန္နတ္တာ အရဟတော စိတ္တံ ပုန ကိလေသာနံ အနုပ္ပသမေတဗ္ဗတာယ သမထ-ဝိပဿနာဟေဋ္ဌိမမဂ္ဂေဟိ ဥပသန္ဓကိလေသံ ဟုတ္တာ အစ္စန္တသန္ဓဘာဝတောဝ ဥပသန္ဓသန္ဓန္တိ ဝုစ္စတိ။ ... ဥပသန္ဓန္တိ ဝါ ဥပသမော ဝုစ္စတိ၊ တသ္မာ ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္တသ္သာတိ အစ္စန္တူ-ပသမေန သန္ဓစိတ္တသ္သာတိ အတ္ထော။ ... ဘုသံ ဒဠှံ ဝါ သန္ဓံ ဥပသန္ဓံ၊ တေန ဥပသန္ဓေန. ဥပသန္ဓမေဝ ဟုတ္တာ သန္ဓံ ဥပသန္ဓသန္ဓံ၊ ကာဒိသံ စိတ္တံ တေသ္သာတိ သဗ္ဗံ ပုရိမ-သဒိသမေဝ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊ ၂၄၆-ရ။

ဥပသန္ဓသဘာဝ (တိ) [ဥပသန္ဓ+သဘာဝ] အေး-ဆေးသော သဘောရှိသော၊ ငြိမ်သက်သော သဘောရှိသော၊သူ။ ကောစိ ယုဝါပိ မဏ္ဍနက-ဇာတိကော နိ ဟောတိ ယထာ ဥပသန္ဓ-သဘာဝေါ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ရ၉။ သာရတ္ထ၊၃။၄၃၉။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၄ ၂။ သဗ္ဗကာလံ ဥပသန္ဓသဘာဝေါ၀ ဟောတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။ ၂၈၁။

ဥပသန္ဓာကာရ (ပု) [ဥပသန္ဓ+အာကာရ] ငြိမ်း-အေး-ငြိမ်သက်-သော အခြင်းအရာ။ စိတ္တေန အနုပသန္ဓော နိ ဥပသန္ဓာကာရံ ဒဿေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၃။

ဥပသန္ဓိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဣန္ဒြိယ] ငြိမ်-သက်သော ဣန္ဒြေရှိသော၊သူ။ ဝိပွသနာရဟဒ-မိ၀ ဥပသန္ဓိန္ဒြိယံ ဘိက္ခုသံဃံ ပုနပ္ပုနံ အနုဝိ-လောကေတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၉။

ဥပသန္ဓ(ဒ္ဓ)ပသန္ဓ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဥပသန္ဓ] ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်သော၊ အလွန်ငြိမ်းအေး ငြိမ်သက်သော၊သူ။ ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ ဘိက္ခု သမဂ္ဂါ ဇာတာ အဘိဝိယ ဥပသန္ဓ-ပသန္ဓာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈။ သာတိသယံ အဘိက္ခဏ္ဍ ဥပသမပ္ပတ္တိယာ အတိဝိယ ဥပသန္ဓ္ဓပသန္ဓာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၀။ ဥပသန္ဓ္ဓပသန္ဓော ဝိယ သော-တာပန္နော ဝိယ သကဒါဂါမီ ဝိယ စ ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၈ ၂။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၅၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၃။) ကေစ္စော ပုဂ္ဂလော တာဝဒေ ... ဥပသန္ဓ္ဓပသန္ဓော ဟောတိ။ အံ၊ ၂။၃၄ ၅။ ဥပသန္ဓ္ဓပသန္ဓောတိ ဥပသန္ဓော ဝိယ ဥပ-သန္ဓော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၁။

ဥပသန္ဓ္ဓပသန္ဓ္ဓသြဋ္ဌာရိကဘာဝ (ပု) [ဥပသန္ဓ္ဓ ပသန္ဓ+သြဋ္ဌာရိကဘာဝ] ရှုန့်ရင်း ကြွမ်းတမ်း သော စျာန်အင်္ဂါတို့၏ အလွန်ငြိမ်သက်သည်၏ အဖြစ်။ တေသံ ဟိ ဝသေန ယထာနုပုဗ္ဗံ ဥပသန္ဓ္ဓပသန္ဓ္ဓသြဋ္ဌာရိကဘာ၀ါယ ဘ၀ဂ္ဂ-သမာပတ္တိယာ သဒ္ဓါရ၀သေသသုခုမတံ ပတ္တာ ... နိ၀ုဏ္ဏန္တိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၁။

ဥပသပ္ပသီ (ကြို) [ဥပ+သပ္ပ+အ+သီ] ချဉ်းကပ်-၏။ ယဒိ ဇိ၀ိတုကာမောသိ၊ ကထံ တမုပ-သပ္ပသိ။ အလက်ာ၊ဂါထာ။ရ။ ကထမုပသ-ပ္ပသိ ကထမုပဂစ္ဆသိ။ အလက်ာ၊ဋီ။နှာ။၁၁၉။

ဥပသမ^{2} (ပု) [ဥပ+သမု+အ။ ဥပ၈မ-သံ](၁) (က) ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ ငြိမ်းအေးခြင်း၊ ငြိမ်-သက်ခြင်း။ (ခ) စောင့်စည်းခြင်း။ (တိ) (၂) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ရာဖြစ်သော (နိဗ္ဗာန်)။ (၃) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-စေတတ်-ကြောင်းဖြစ်-သော(မဂ်၊ အရဟတ္တ ဖိုလ်၊ ခန္ဓာ၊ သောမနဿ၊ စျာန် စသည်)။ (၁)(က) တံ ခေါ ပန မေ ပဠသိခ ပြဟ္မစရိယံ နိ နိဗ္ဗိဒါယ နိ ဝိရာဂါယ နိ နိရောဓာယ နိ ဥပသမာယ...သံ၀တ္တတိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၀၁။ (-ဒီ၊။ ၁ရ၄။ပဋိသံ။၄ ၂။ မဟာနိ။၁၄ ၂။) နိ ဥပသ-မာယာတိ ဝဋ္ဋဿ ဝူပသမနတ္တာယ နိ သံ၀-တ္တတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၁။ နိ ဥပသမာယာတိ နိ

ဝဋ္ဋသာ ဥပသမနတ္ထာယ။ ... နိဗ္ဗာနမယ ဥပသမာယာတိ နိဗ္ဗာန်။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၆၄။ (–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၆၄။) မဇ္ဈိမ ပဋိပဒါ ... ဥပသမာယ အဘိညာယ သမ္ဗောဓာယ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ။ ဝိ၊ဂု။၁၄။ သံ၊ဂု။၃၆၉။ ပဋိသံ။၃၃၀။ ဝေဒနာနံ နိရောဓော ဥပသမော။ သံ၊၁။ ၂။ ဝိတက္ကာ ဥပသမံ ဂစ္ဆန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရဂ။ ဥပသမာယာတိ ကိလေသူပသမတ္ထာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၆ရ၊၃ ၂ဂ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၆။ သာရတ္ထ၊၃။ ၁၆ဂ။ တေ သတ္ထာသ သမံ ဥပသမံ ဝူပသမံ နိရောဓံ ပဋိပဿဒ္ဓိန္တိ ဝဒန္တိ။ မဟာနိ။ ၂၁ဂ။ ဥပသမန္တိ အတ္ထံ သမ်။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၁၅။ သမ္ဘာကုသလာဘိသင်္ခါရာနံ သမာယ ဥပသမာယ ဝူပသမာယ နိဗ္ဗာနာယ။ မဟာနိ။ ၂၃ဂ။ ဥပသမာယာတိ ဥပရူပရိသမနတ္ထာယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ ၂၁။ (၁) ဣမိနာ မေ ဘန္တေ ဥပသမေန ဥဒယဘဒ္ဒေါ ကုမာရော သမန္နာဂတော ဟောတု။ ဒီ၊၁။၄ရ။ ဥပသမန္တိ သံယမ်။ အာစာရသမ္ပတ္တိန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၁ရ။ (အဋ္ဌကထာ–သျှမ်းဘ ဥပသမ– ကို "ငြိမ်သက်ခြင်း"ဟုပင် အနက်ပေးကြသည်။ ဋီကာအဖွင့်သို့လိုက်၍ "စောင့်စည်းခြင်း" ဟူသောအနက် ထည့်လိုက်သည်။) (တိ)(၂)(၃) ဥပသမ္မတိ ဣဒေ ဒုက္ခန္တိ ဥပသမော၊ နိဗ္ဗာန်။ အ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၄။ တေ ဝေ ဥပသမေတိတိ ဥပသမော အရိယမဂ္ဂေါ ဝေ။ အ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၄။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၅။) ဥပသမောပိ ကိလေသူပသမန္တေ ဇာတတ္တာ နိဗ္ဗာနသင်္ခါတဥပသမာရမ္မဏတ္တာ ဝါ တဒေဝ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃ဝ၁။ ဥပသမောတိ စ ဝိသေသတော ဆဋ္ဌဗလညာဏံ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၄ဝ။ ပဝိဝေကရသံ ဝိတ္တာ၊ ရသံ ဥပသမသာ စ။ ဓမ္ဓ။ ၄ဂ။ သုတ္တနိ။ ၃ ၁ဂ။ ဇာ၊ဋ။ ၁ ၂ ၉။ ဥပသမသာ စာတိ ကိလေသူပသမနိဗ္ဗာနသာ စ ရသံ ဝိတ္တာ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ ၄။ ဥပသမသာ စာတိ ကိလေသူပသမေန လဒ္ဓသောမနဿသာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၁ ၃။ ဒမော စ သော ဗျာပါဒါဒိနံ ဝိနယနဋ္ဌေန တေသံ ယေဝ ဥပသမနဋ္ဌေန ဥပသမောစာတိ ဒမူပသမော အဓိဝါသနခန္တိ။ မ၊ဋီ၊ဂု။ ၄ ၂ ၃။

ဥပသမ¹ (ပု) [ဥပသမ+ဂုဏ] နိဗ္ဗာန်၏ ဂုဏ်ကျေးဇူး(ပြည်၊သျှ)။ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ဟောတိ ဥပသမံ အာရဗ္ဘတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂ ၈ ၅။

ဥပသမကရ (တိ) [ဥပသမ+ကရ] (ဝင်ဒုက္ခ, ကိလေသာစသော အပူမီးတို့၏) ငြိမ်းအေးခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ဩပသမိကောတိ ဥပသမကရော။ ဝိဝဋ္ဋူပနိဿိတော။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ဂ ၃။ (–သီဟိုဠသစ်၊ ၁။ ၃ရ ၅။)

ဥပသမဂရုက (တိ) [ဥပသမ+ဂရုက] နိဗ္ဗာန်ကို အလေးအမြတ်ပြုလေ့ရှိသော၊ နိဗ္ဗာန်သို့ ညွှတ်သော၊သူ။ ဝေ၊ သဋ္ဌေပိ ဥပသမဂရုကေန ပုထုဇ္ဇနေနာပိ မနသိကာတဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂ ၆ ၆။ ဥပသမဂရုကေနာတိ နိဗ္ဗာနနိန္နေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၃ ၄ ၉။

ဥပသမဂါမိ (တိ) [ဥပသမ+ဂါမိ] ကိလေသာတို့ကိုငြိမ်းစေတတ်သော ကုသိုလ်သို့ ရောက်သော။ (ဥပသမ²(တိ)(၃)လည်းကြည့်။) ဣဒ္ဓိ–ဒါယိ ဘိက္ခု သဒ္ဓိန္ဒြိယံ ဘာဝေတိ ဥပသမဂါမိ။ မ၊ ၂။ ၂ ၀ ၄။ ဥပသမမာနံ ဂစ္ဆတိ, ကိလေသူပသမတ္ထံ ဝါ ဂစ္ဆတီတိ ဥပသမဂါမိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၆ ၆။ ဥပသမမာနံ ဂစ္ဆတီတိ ဝိက္ခမ္ဘနဝသေန သမုစ္ဆေဒဝသေန ကိလေသေ ဥပသမေန္တံ ဝတ္တတိ၊ ပုဗ္ဗဘာဂိန္ဒြိယာနိ ဝေ ဝါ အဓိပ္ပေတာနိ၊ တေနဝါဟ "ကိလေသူပသမတ္ထံ ဝါ ဂစ္ဆတီ"တိ။ မ၊ဋီ၊ဂု။ ၁ ၂ ၀။

ဥပသမဂုဏ (ပု) [ဥပသမ+ဂုဏ] (က) ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်ခြင်းဂုဏ်။ (ခ) နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်။ (ဂ) သန္ဓိကာဝစရာနံ ဝတ ဘော သာဝကာနံ အယဉ္စ ဥပသမဂုဏော သတ္ထု ကိဝရူပေါ

ဘဝိဿတိ။ ဒီဃ၊၁။၂၉၀။ (၁) ဥပသမဂုဏာနံ ပန ဂန္ဓိရတာယ...အပ္ပနံ အပ္ပတ္တာ ဥပစာရ-ပ္ပတ္တမေဝ စ္ဍာနံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၅။

ဥပသမတိ (ကြိ) [ဥပ+သမ+အ+တိ။ နိ တိ၊ ဓာ။၁၃၃။] ငြိမ်း၏။ ငြိမ်းအေး၏။ ချုပ်ငြိမ်း၏။ တံ ပန ဝဋ္ဋဒုက္ခံ ကိလေသေသု ဥပသန္တေသု ဥပသမတိ။ ဒီဃ၊၁။၂၆၅။ ဥပသမန္တိ ဝိတက္ကာ (ထေရ။၂၃၁)တံ ... သမ္ဘေပိ နဝ မဟာဝိတက္ကာ အရိယမဂ္ဂါဓိဂမေန ဥပသမန္တိ။ ထေရ၊၁။၁။ ၁၅၄။ ဝူပသမိသု သခါရာတိ ... ဝိသေသေန ဥပသမိသု။ ဥဒါန၊၁။၃၉၀။

ဥပသမဒဿန (နာ) [ဥပသမ+ဒဿနာ] ငြိမ်သက်-ငြိမ်းအေး-မှုကို ဖော်ပြခြင်း။ အန္တော ဥပသမေ အဝိဇ္ဇမာနေယေဝ စ ဗဟီ ဥပသမ-ဒဿနေန အတိသန္တေ ဝိယ ...ကုဟက-ပုဂ္ဂလေ။ ဇာ၊၁။၄။၅၇။

ဥပသမနော (နာ) [ဥပ+သမု+ယု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ခြင်း။ မနစ္ဆဋ္ဌာနံ ဌာနိယာနံ ဥပသမနေန ... ဥပသန္တော။ ထေရ၊၁။၁။၃၇။ (-ဌာတိဝုတ်၊၁။ ၂၆၀။)

ဥပသမနော (နာ) [ဥပ+သမု+ဏော+ယု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-စေခြင်း။ ဥပသမာ-ဓိဋ္ဌာနသမုဒါဂတဿ သယံ ဥပသန္တဿ ပရေသံ ဥပသမေန ဥပသမာဓိဋ္ဌာနံ ပရိပုဏ္ဏံ။ စရိယာ၊ ၁။၃၁၆။ ဒီဃ၊၁။၈၃။ သီဃ၊သစ်၊၁။ ၂၉၃။ (-စူဠနိ၊၁။ ၂၂။)

ဥပသမနာကာရ (ပု) [ဥပသမန+အာကာရ] ငြိမ်သက်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ဥပသမ-ပစ္ဆုပဋ္ဌာန-ကြည့်။

ဥပသမနိမိတ္တ (နာ) [ဥပသမ+နိမိတ္တ] ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၏ အကြောင်း။ ကာမသညာဒီနံ ပါပသညာနံ ဥပသမနိမိတ္တံ အစ္ဆဋ္ဌသုခံ နိဗ္ဗာနံ အာရာဓေတိ။ ထေရီ၊၁။၁၃။

ဥပသမန္တိ (ကြိ) [ဥပ+သမု+အ+အန္တိ] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ကုန်၏။ ဥပသမတိ-ကြည့်။

ဥပသမပစ္ဆုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥပသမ+ပစ္ဆုပဋ္ဌာန] စိတ်၏ငြိမ်သက်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ အားဖြင့် ဉာဏ်၌ထင်ပေါ်လာသော တရား (သမာဓိ)။ ဥပသမပစ္ဆုပဋ္ဌာနော။ အဘိ၊၁။ ၁။၁၆၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၀၈။ အဂ္ဂပသမလက္ခဏဿ ဝိကွေပဿ ပဋိပက္ခ-တာယ စိတ္တဿ ဥပသမနာကာရေန ပစ္ဆု-ပတိဋ္ဌတိတိ ဥပသမပစ္ဆုပဋ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၂။

ဥပသမပဋိပက္ခ (ပု) [ဥပသမ+ပဋိပက္ခ] ငြိမ်း-အေးမှု၏ ဆန့်ကျင်ဘက်။ ဥပသမပဋိပက္ခော အနုပသမော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၃၅။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၃။)

ဥပသမပရိဗာဟိရ (တိ) [ဥပသမ+ပရိဗာဟိရ] ငြိမ်သက်တည်ကြည်ခြင်း၏ အပင်္ခါဖြစ်သော။ ငြိမ်သက်တည်ကြည်မှု ကင်းသော။ တေ ဥप-သမပရိဗာဟိရေန အာစာရေန ဘုဇ္ဇမာနေ အသံယတိန္ဒြိယေ အဝိနီတဂ္ဂရိယာပထေ ဒိသ္မာ စိန္တေသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃။ ဥပသမပရိဗာဟိရေနာတိ ဥပသမတော ပရိဗာဟိရေန ဥပသမရဟိ-တေနာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၁ ၂၃။

ဥပသမပရိယာယ (ပု) [ဥပသမ+ပရိယာယ] ဥပသမပရိယာယ်။ သာဝကေသု အနုည-သာဓာရဏံ ကိလေသဝူပဟာနံ အဂ္ဂဖလံ ဝါ ဥပသမပရိယာယေန ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၄၆။

ဥပသမပရိယောသာန (နာ) [ဥပသမ+ပရိယော-သာန] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်း၏ အဆုံး။ အနဝသေသကိလေသာနံ ဥပသမပရိယော-သာနေ ဇာတံ အဂ္ဂဖလမေဝေတ္ထ ဥပသမော

နာမ။ ဥဒါန၊၆။၂၄၆။

ဥပသမပွတ္ထိ (ထီ) [ဥပသမ+ပတ္ထိ] ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။ သာတိသယ် အဘိဏှ ဥပသမပွတ္ထိယာ အတိဝိယ ဥပ-သန္တုပသန္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၆၀။

ဥပသမဗျဥ္ဇန် (နာ) [ဥပသမ+ဗျဥ္ဇန] ဗေဒေါ် ရုံစုလျှားတဘက်။ မဟာပဒ္ဓိဂ္ဂဟဏန္တိ မဟန္တံ ဥပသမဗျဥ္ဇန် (ဥပသံဗျာနံ?)။ သံဋီ၊၁။၃၃၂။

ဥပသမမဂ္ဂ (ပု) [ဥပသမ+မဂ္ဂ] ငြိမ်းအေးခြင်း ဟူသောအကြောင်းတရား။ ငြိမ်းအေးကြောင်း လမ်းစဉ်။ ဥပသမမဂ္ဂေါ ပဿဒ္ဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ပဋိသံ။၂၇၇။

ဥပသမမဏ္ဍ (ပု) [ဥပသမ+မဏ္ဍ] ငြိမ်းအေး ခြင်းဟူသော-အကြည်ဓာတ်-ကြည်လင်သော သဘောတရား။ ဥပသမမဏ္ဍော ပဿဒ္ဓိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ပဋိသံ။၂၇၉။

ဥပသမမာန (တိ) [ဥပ+သမု+ကေ+မာန] ငြိမ်း အေးစေတတ်သော(ကုသိုလ်)။ ဥပသမဂါမိ-ကြည့်။

ဥပသမယုတ္တ (တိ) [ဥပသမ+ယုတ္တ] ငြိမ်သက် ခြင်းနှင့် ယှဉ်သော။ သန္ဓ ဟိတိ ဥပသမ-ယုတ္တမေဝ။ ဇာ၊၆။၁၀၄။

ဥပသမရတိ (ထီ) [ဥပသမ+ရတိ] ကိလေသာ-ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်းဌာ မွေ့လျော်ခြင်း။ ဥပသမရတိ(မဟာနိ။၃၆၃)နှင့် ကိလေသ-ဝူပသမေ ရတိ။ မဟာနိ၊၆။၃၈၉။

ဥပသမရဟိတ (တိ) [ဥပသမ+ရဟိတ] ငြိမ်-သက်တည်ကြည်ခြင်းမှဝေးသော။ စိတ္တမ္ပိ ဟိ ကထာ နာနာရမ္မဏေသု ဝိဓိတံ ဥပသမ-ရဟိတန္တိ ဒဿေတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၂။၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊၁။၁ ၂ရ။)

ဥပသမလက္ခဏ (နာ) [ဥပသမ+လက္ခဏ] (၁) ငြိမ်းအေးခြင်းလက္ခဏာ။ (တိ)(၂) ငြိမ်းအေးခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ (၁) ပဿဒ္ဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂ-သ ဥပသမလက္ခဏံ။ မ၊ဋီ၊၁။၅၀။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၉၃။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၅၅။ (ဒီဋီ၊၁။၆၃-အလားတူ၀ါကျ၌ ဝူပသမလက္ခဏံ-ဟုရှိ၏။) ဥပသမလက္ခဏန္တိ ကာယစိတ္တပရိဋ္ဌာဟူပသမလက္ခဏံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၁၀၄။ (တိ)(၂) ဥပသမလက္ခဏော ပဿဒ္ဓိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ ၂၁။ အဘိ၊ဋီ၊၂။ ၂၉၆။ ဥဒါန၊ဋီ။၁ ၂၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၁ ၂၅။ ဥပသမော ကာယစိတ္တပရိဋ္ဌာဟာနံ ဝူပသမနံ လက္ခဏံ တေဿာတိ ဥပသမလက္ခဏော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ ၂၉။ (-အံ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ အံ၊ဋီ။၁။ ၂၅၀။)

ဥပသမသံဝတ္တနိက (တိ) [ဥပသမ+သံဝတ္တနိက] (ရာဂစသည်တို့၏) ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကိုဖြစ်စေ-တတ်သော-နိုင်သော။ (သဂ္ဂသံဝတ္တနိက-ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၄၃-ကြည့်။) ဓမ္မော သွာက္ခာတော ... ဥပသမသံဝတ္တနိကော။ ဒီ၊ဋီ။၉၉။ (-မ၊ဋ၊၉၆။ မ၊ဋီ၊၂။၁၃။)

ဥပသမသိရီ (ထီ) [ဥပသမ+သိရီ] ငြိမ်သက် ခြင်းဟူသော အသရေ။ ပဗ္ဗဇိတာနုရူပ် ဥप-သမသိရိ ဒဿယမာနာ နဂရံ ဘိက္ခာယ ပဝိသိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၆။

ဥပသမသုခ (နာ) [ဥပသမ+သုခ] (ရာဂ အစ ရှိသောကိလေသာတို့) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုကို သယ်ဆောင်တတ်သော ချမ်းသာ၊ ကိလေ သာတို့ ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်းကြောင့် ဖြစ် သောချမ်းသာ။ ဤဒံ ဝုစ္စတိ နေက္ခမ္မသုခံ ပဝိ-ဝေကသုခံ ဥပသမသုခံ သမ္ဗောဓ(ဓိ)သုခံ အာသေဝိတဗ္ဗံ။ မ၊ ၂။၁၁ရ။ မ၊၃။ ၂ရရ၊ (-၁ ၂။ အံ့၊ ၂။ ၂ ၅။ အံ၊၃။၁ ၄။ စူဠနိ။ ၂ ၆ ၉။) ရာဂါဒီနံ ပန ဝူပသမတ္ထာယ သံဝတ္တတိတိ ဥပသမသုခံ။ မ၊ဋ၊ ၁။ ၁ ၃ ၃။ ရာဂါဒီနံ ဥပသမာ-ဝဟံ သုခံ ဥပသမသုခံ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၂ ၅။ ဥप-

သမသုခန္တိ ကိလေသုပသမံ ဖလသမာပတ္တိ-သုခံ။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂၄။ (-မဋ္ဌာ၃။၁၁၉။ သံ၊ဌ၊ ၃။၂၀၀။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၉။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၄။) ကမ္မဋ္ဌာနံ မနသိကရောန္တသ ဥပသမသုခံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သံ၊ဌ၊၁။ရ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃ရ။ ဥပသမသုခန္တိ ကိလေသာနံ ဝူပ-သမေန ပဝတ္တသုခံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၉။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။၃၉၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၁။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၅ရ။)

ဥပသမသုခပွတ္တိ (ထီ) [ဥပသမသုခ+ပတ္တိ] (ကိလေသာ)ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာ သို့ရောက်ခြင်း။ (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာကို ရခြင်း။ ဣတော ဗဟိဒ္ဓါ နတ္ထိ သစ္စဝဝတ္ထာနံ၊ ကုတော စတု-သစ္စပ္ပကာသနာ ဝါ သမထဝိပဿနာကော-သလ္လံ ဝါ ဥပသမသုခပွတ္တိ ဝါ။ နေတ္တိ။၉၁။ ဥပသမသုခပွတ္တိတိ ကိလေသာနံ ဝူပသမ-သုခါဓိဂမော။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၉၄။

ဥပသမသုခါဓိဂမ (ပု) [ဥပသမသုခ+အဓိဂမ] (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာ ကိုရခြင်း။ ပညာပယောဂသမ္ပတ္တိယာ ဥပသမ-သုခါဓိဂမေန စ အနိရဿာဒံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။

ဥပသမသုခါနဓိဂမ (ပု) [ဥပသမသုခ+အန-ဓိဂမ] (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာကိုမရခြင်း။ ယသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ပညာပယောဂမန္ဒတာယ ဝါ ဥပသမသုခါ-နဓိဂမေန ဝါ နိရဿာဒံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၃၃။ မ၊ဌ၊၁။၃၀၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၆၁။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄၆။)

ဥပသမဟေတု (ထီ၊ပု) [ဥပသမ+ဟေတု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်း၏အကြောင်း။ သဗ္ဗ-သင်္ခါရာနံ ဥပသမဟေတုတာယ သင်္ခါရူ-ပသမော။ ဣတိဝုတ်ဌ။၁၅ရ(-၂ရ၅။ ထေရီ၊ ဌ။၁ရ၀။)

ဥပသမာ (ထီ) [ဥပ+သမု+အ+အာ] ဥပသမာ ထေရီမ။ ဥပသမေ တရေ ဩသ်၊ မစ္ဆုရေယ္ယ၊ သုဒုတ္ထရံ။ ထေရီ။၃၃ရ။ ဥပသမေတိ တံ အာလပတိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၄။ ဣတော ပရံ ဓီရာ ဝီရာ မိတ္ထာ ဘဒ္ဒြာ ဥပသမာတိ ပဌ္ဌန္ဒ ထေရိနံ ဝတ္ထု ဧကသဒိသမေဝ။ ထေရီ၊ဌ။၁၂။

ဥပသမာဓိဌာန (နာ) [ဥပသမ+အဓိဌာန] (၁) ကိလေသာ-ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-မှုဟူသော အဓိဌာန်တရား။ ဥပသမအဓိဌာန်။ (ကိလေသာငြိမ်းအေးမှုကိုပင် ဂုဏ်လွန်ကဲသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ မိမိ၏သမ္မာပဋိပတ်၌ တည်ကြောင်း, တည်ရာ, တည်ခြင်းဖြစ်သောကြောင့် ဥပသမာဓိဌာန ဟုခေါ်သည်။ (ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၀၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၀။) (တိ)(၂) ကိလေသာ ငြိမ်းအေးမှု ဟူသော တည်ရာရှိသော၊သူ။ (၁) စတ္တာရိ အဓိဌာနာနိ၊ ပညာဓိဌာနံ သစ္စာဓိဌာနံ စာဂါ-ဓိဌာနံ ဥပသမာဓိဌာနံ။ ဒီ၊ဌ။၁၉၁။ (-စရိယာ၊ ဌ။၃၁၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၁။) (တိ)(၂) ပညာဓိဌာနော သစ္စာဓိဌာနော စာဂါ-ဓိဌာနော ဥပသမာဓိဌာနော။ မ၊ဌ။ ၂ရ၃။

ဥပသမာဓိဌာနပရိဂ္ဂဟိတ (တိ) ဥပသမာဓိဌာန+ ပရိဂ္ဂဟိတ] ဥပသမအဓိဌာန်ဖြင့် သိမ်းယူ အပ်သော။ ဥပသမာဓိဌာနပရိဂ္ဂဟိတာနိ သစ္ခ-စာဂပညာဓိဌာနာနိ။ စရိယာ၊ဌ။၃၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၉၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၂။

ဥပသမာဓိဌာနပရိပူရဏ (နာ) [ဥပသမာဓိဌာန+ ပရိပူရဏ] ဥပသမအဓိဌာန်တရား၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ဝေရော ဥပသမာဓိဌာနပရိပူရဏေန ခုဒ္ဒကၖ၊ဌ။၁၆၂။(-ဣတိဝုတ်ဌ။၁၃။ စရိယာ၊ ဌ။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၄။)

ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂတ (တိ) [ဥပသမာဓိဌာန+သမုဒါဂတ] ဥပသမအဓိဌာန်–သို့ကောင်းစွာရောက်သော–နှင့်ပြည့်စုံသော။ ဥပသမာဓိဌာန–သမုဒါဂတသာ သယံ ဥပသန္တသာ ပရေသံ ဥပသမေန ဥပသမာဓိဌာနံ ပရိပုဏ္ဏံ။ စရိယာ၊ ၆။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၃။

ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂမ (ပု) [ဥပသမာဓိဌာန+သမုဒါဂမ] ဥပသမအဓိဌာန်သို့ ကောင်းစွာရောက်ခြင်း။ ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂမေန စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၁ ။ (–စရိယာ၊ ၆။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၃။)

ဥပသမာနုမ္ပဿတိ (တိ) [ဥပသမ+အနုပ္ပဿတိ] ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် ကြီးပွားတိုးတက်သော။ သမ္ဘာ ဟိ ပါရမိယော သစ္စပ္ပဘာဝိတာ စာဂါဘိဗျတ္တိတာ ဥပသမာနုမ္ပဿတိတာ (ဥပသမောပဿတိတာ) ပညာ–ပရိသုဒ္ဓါ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၁ ။ စရိယာ၊ ၆။၃၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၂ ။

ဥပသမာနုဿတိ (တိ) [ဥပသမ+အနုဿတိ] နိဗ္ဗာန်–နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်–ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် အောက်မေ့အမှတ်ရသော သတိတရား၊ အရိယမဂ်ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်အောက်မေ့အမှတ်ရသော သတိ ဓာရား၊ ဥပသမာနုဿတိ။ (ဥပသမ²(တိ) (၂)(၃)ကြည့်။)

အနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းဆယ်ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သော ဤဥပသမာနုဿတိ ဟူသည် နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်ရှုမှတ်စီးဖြန်းရသော ကမ္မဋ္ဌာန်း ဖြစ်၏။ အံ၊၁။၃၄၃။ သံ၊၂။၅၃၅၊ ၅၄၃– ပါဠိတော်တို့၌ ဟောတော်မူအပ်သော နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်တော်များကို အာရုံပြုရှုမှတ်ရမည်ဖြစ်၏။ တိုဂုဏ်တော်များမှာ–မဒနိမ္မဒန=မူးရစ်တတ်, မူးရစ်စေတတ်သော ရာဂ မာနဟူသော အမူးအရူးတရားတို့၏ ပျက်သုဉ်းကုန်ဆုံးရာနိဗ္ဗာန်။ ပိပါသဝိနယ= ကာမဂုဏ် အာရုံတို့ကို သောက်သုံးလိုသောတဏှာအငတ်တရားတို့ ပျက်ပြားချုပ်ဆုံးရာ နိဗ္ဗာန်။ ဝဋ္ဋုပစ္ဆေဒ=တေဘူမကဝဋ်ဒုက္ခ ပြတ်စဲရာနိဗ္ဗာန်။ သစ္စမဖေါက်မပြန် အမှန်ထင်ရှားရှိသော နိဗ္ဗာန်။ ပါရ=သံသရာတဖက်ကမ်း ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်။ သုဒုဒ္ဒသ=အလွန်နက်နဲ၍ အလွန်သိမ်မွေ့ ငြိမ်သက်သော သုဘောရှိသောကြောင့် ဉာဏ်ပညာနုဘူတို့ သိမြင်ရန် ခက်ခဲသောနိဗ္ဗာန်၊ ဤသို့စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူအပ်သော နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်တော်တို့ကို အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် ရှုမှတ်ပွားများရ၏။ ယင်းသို့ ရှုမှတ် ပွားများသောအခါ တိုဂုဏ်တော် ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်၌ ရာဂဒေါသမောဟတို့ ထကြွဖိစီးခံရသော စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်မလာတော့ဘဲ နိဗ္ဗာန်အာရုံ၌ ဖြောင့်တန်းစွာသွားသောစိတ်များသာ ဖြစ်နေတော့၏။ ယင်းစိတ်များသာ ဖြစ်နေသော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ နီဝရဏကင်းကွာ၍ ဈာန်အင်္ဂါများ ဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်ဂုဏ်တော်များ၏ နက်နဲခြင်း, ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်က ထိုဂုဏ်တော်အမျိုးမျိုးတို့ကို နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရန် စိတ်ညွှတ်ကိုင်းနေခြင်းတို့ကြောင့် အပွန့ာစျာန်အဆင့်အထိ မရောက်တော့ဘဲ ဥပစာရစျာန်အဆင့်သို့သာ ရောက်နိုင်တော့၏။ ယင်းအဆင့်သို့ ရောက်လျှင်ပင် ဥပသမာနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်း စီးပြန်းမှု ပြီးပြည့်စုံပြီဖြစ်၏။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, စာဂါနုဿတိ, ဒေဝတာနုဿတိ ဟူသော အနုဿတိ (၆) ပါးတို့ကဲ့သို့ပင် ဤဥပသမာနုဿတိသည်လည်း အရိယာဖြစ်သော ဗုဒ္ဓသာဝကများမှာသာ အလွယ်တကူ အပြည့်အစုံဖြစ်နိုင်၏။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်တရားတော်၌ အလေးဂရုပြုသော

ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ဥပသမာနုဿတိကို စီးပြန်းသုင့်၏။ ကြားဖူးနားဝ သုတဖြင့်လည်း နိဗ္ဗာန်၌ အာရုံပြုကာ စိတ်ကြည်လင်နိုင်၏။ ယင်းဥပသမာနုဿတိကို စီးပြန်းသောရဟန်းသည် ချမ်းသာစွာအိပ်ရ၏။ ချမ်းသာစွာအိပ်ရာမှ နိုးလ်။ ဣရိယာပထ်ခြင်းမသက် စိတ်ငြိမ်သက်၍ ဟိရိသြတ္တပ္ပနှင့် ပြည့်စုံသဖြင့် ကြည်ညိုဖွယ်ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ကာ မြင့်မြတ်သောနိဗ္ဗာန်၌ နှလုံးသွင်းနေသူဖြစ်သောကြောင့် သီတင်းသုံးဖော်တို့၏ အလေးဂရုပြုထိုက် ချီးမွမ်းထိုက်သူဖြစ်ပြီး အထက်မဂ်ဖိုလ်တရားထူးအတိ ထိုးသွင်းမသိ မရရှိစေကာမူ သုဂတိဘုံဘဝသို့ ရောက်ဖို့ရန်မှာ လွန်စွာ သေချာနေပါ၏။

ဥပသမာနုဿတိ။ အံ၊၁။၃၂။ ဥပသမာ-နုဿတိ ဘာဝေတိ။ အံ၊၁။၄၃။ (-ပဋိသံ။၉၂။ မဟာနိ။၅။) ဥပသမံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နာ အနုဿတိ ဥပသမာနုဿတိ၊ သမ္ဘဒုက္ခူပသမာရမ္ဘကာယ သတိယာ တေ အဓိဝစနံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၀။ ဒုဝိဓော ဝါ ဥပသမော အစ္စန္တူပသမော ခယူပ-သမော စ။... ဝေမေတံ ဒုဝိဓမ္ပိ ဥပသမံ အနုဿရန္တဿ ဥပ္ပန္နာ သတိ ဥပသမာနု-ဿတိတိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၈။

ဥပသမာဝဟ (တိ) [ဥပသမ+အာဝဟ] ဝင့်ဒုက္ခ၏ ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကို ဆောင်နိုင်သော။ သြပ-သမိကောတိ ဝဋ္ဋဒုက္ခဿ ဥပသမာဝဟော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၅။

ဥပသမီသု (ကြိ) [ဥပ+သမု+ဏှိ] ချုပ်ငြိမ်းကုန်ပြီ၊ ငြိမ်းအေးကုန်ပြီ။ ဥပသမတိ-ကြည့်။

ဥပသမိတ (တိ) [ဥပ+သမု+ဏေ+တ] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသော။ ဣမေ ဘောကာ ကိလေသာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဥပသမိတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၄၆။

ဥပသမိတကိလေသ (တိ) [ဥပသမိတ+ကိလေသ] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသောကိလေသာရှိသော၊ သူ။ သမဏာနံ ဒဿနံ နာမ ဥပသမိတ-ကိလေသာနံ ... ပဗ္ဗဇိတာနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁ ၂၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ ၂။

ဥပသမိတကိလေသရေဏု (တိ) [ဥပသမိတ+ကိလေသရေဏု] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသော ကိလေသာမြူရှိသော၊သူ။ ဥပသမိတကိလေ-သရေဏု သံ့ယော။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၁။

ဥပသမေတမ္ဘက (တိ) [ဥပ+သမု+ဏေ+တမ္ဘ+ က-လာ] ငြိမ်းပျောက်စေအပ်သော။ တေန တေန ဥပသမေတမ္ဘကေ အာဗာဓေ သတိ တသ ဥပသမနတ္ထံ ပရိဘုဥ္ဇတော အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၆။ (-ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၃ရ။)

ဥပသမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သမု+ဏေ+တိ] ချုပ်ငြိမ်းစေ၏။ ဥပသမေတိတိ သုဋ္ဌု ဥပ-သမေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ဝ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၆ဝ။

ဥပသမေန္တ (တိ) [ဥပ+သမု+ဏေ+အန္တ] ငြိမ်း ပျောက်စေသော၊သူ။ ကမ္မေန ပန လဒ္ဓေ-ကာသေန ... ဥပသမေန္တော သရီရေ ဗလ ဥပ္ပါဒေသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၆၃။

ဥပသမောပမြူဟိတ (တိ) [ဥပသမ+ဥပမြူ ဟိတ] ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် ကြီးပွားတိုးတက်သော။ ဥပသမာနုပြူဟိတ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘုဿတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+အ+တိ] ကပ်ရောက်တွေ့ထိ၏။ သစေ မံ နာဂနာသူရှု ပါကိတိ ဥပသမ္ဘုဿေ။ ဇာ၊ ၂။၆ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၃ဝ၅။

ဥပသမ္ဘုဿေ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ယျ] ကပ်ရောက်တွေ့ထိကြားအုံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘဇ် (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ဘဇ+ယ+တ္ဝာ။

"ဥပသမ္ဘဇ္" ဟုရှေ့ပြန်ပြီးနောက် နိဂ္ဂဟိတ်လာ၍ ဥပသမ္ဘဇ္ဇ-ဟုပြီးသည်။] (၁) ရောက်၍၊ ရ၍။ (၂) ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစီးစေ၍။ (၁)(၂) ဥပဝဿံ ခေါ် ပနာတိ ဣတ္ထေ ဥပဝဿန္တိ ဥပဝဿ၊ ဥပဝသိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တိ အာဒိသု ဝိယ ဟိ ဣတ္ထေ အနုနာသိကော ဒဋ္ဌမ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၂။ခ၀ဂ။ ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ဘဇ္ဇ ဝိဟရတိတိ ဣမဿ ဝိဘင်္ဂေ ဥပသမ္ဘဇ္ဇာတိ ဥဒ္ဓရိတမ္ပေ ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ယော ပဌမဿ ဈာနဿ လာဘော ပဋိလာဘောတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တံ သန္ဓာယာဟ "ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တိ-အာဒိသု ဝိယာ"တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၄၅-၆။ ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ဘဇ္ဇ ဝိဟရတိတိ ဣမဿ ဝိဘင်္ဂေ "ဥပသမ္ဘဇ္ဇ"န္တိ သာနုသာရံ ဥဒ္ဓတံ။ တံ သန္ဓာယာဟ "ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တိအာဒိသု ဝိယာ"တိ။ ဝိမတိ၊ဝ။ခ၆၁၊ (-ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။ခ၄၁။) အထက်ပါ ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့အရ အာဒိ၊ ဝိ။၂၆ရ။ ပိုဒ်ရေ-၅ရ၀-၌ "ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တိ ယော ပဌမဿ ဈာနဿ လာဘော ပဋိလာဘော-ဟူသောပါဠိတော်၌ ဥပသမ္ဘဇ်-ဟုနိဂ္ဂဟိတ်နှင့် ရှိရမည်။ ယခုဆရာမူပါဠိတော်တို့၌ ဥပသမ္ဘဇ္ဇာတိ ဟု နိဂ္ဂဟိတ်ကင်းလျက် ရှိနေသည်။)

ဥပသမ္ဘဇ္ဇ (ကြို၊ဝိ) [(၁) ဥပ+သံ+ပဒ+တ္တာ။ (၂) ဥပ+သံ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] (၁) ရောက်၍၊ ရ၍။ (၂) ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစီးစေ၍။ (၁)(၂) ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ဘဇ္ဇ ဝိဟာသိ (ဝိဟရတိ)။ ဝိ၊ဝ။၅။ ဒီ၊ဝ။ခ၃၊ မ၊ဝ။၂၆။ သံ၊ဝ။၄၁၂။ အံ၊ဝ။၅၅။ အဘိ၊ဓ။၄၄။ ပဋိသं၊၄၁။ မဟာနိ။ခ၀။ (-ဒီ၊ဝ၊ခ၄၉၊ခ၆၆။) ဥပသမ္ဘဇ္ဇာတိ ဥပဂန္တ္မာ၊ ပါပုဏိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ ဥပသမ္ဘာဒယိတ္တာ ဝါ၊ နိပ္ပါဒေတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁ရ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။၂၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ခ၄၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဝ။ခရ၀။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၁၂။ ဥပသမ္ဘဇ္ဇာတိ ပတ္တာ ပဋိလဘိတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂ရ၉။ ဥပသမ္ဘဇ္ဇ ဝိဟာသိတိ ပါပုဏိတ္တာ သမ္ဘာဒေတ္တာ ဝါ ဝိဟာသိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂၉၉။ (-မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၆၉၊ခ၈၄။ မ၊ဌ၊ခ။ရ၅။ သံ၊ဌ၊ဝ။ခ၈ရ။) ဥပသမ္ဘဇ္ဇတိ ဣဒ္ဓေ ဥပ-သံသဒ္ဒါ ဥပလဒ္ဓတိ သမ္ပဋ္ဌတိတိအာဒိသု ဝိယ နိရတ္ထကတာတိ ဒဿေတုံ ဥပဂန္ဓာတိ အာဒိ ဝတ္တာ ပုန တေသံ သာတ္ထတ်ဘာဝံ ဒဿေတုံ ဥပသမ္ဘာဒယိတ္တာတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တသ္မာ ဥပသမ္ဘဇ္ဇာတိ ဣဒ္ဓေ ပတ္တာ သာဓေတ္တာ-တိ ဝါ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ဝ။ခ၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။ခ၆၉။ (ပါရာ၊ဂ်ဲ၊သစ်။၂။ခ၈၄။ စလင်း။ဂ်ဲ၊ ၁။ခ၀ရ။ ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော်၊သ္ပ။။၂၅-တို့ လည်းကြည့်။)

ဥပသမ္ဘဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၂၉] အထက်တန်း-မြင့်မြတ်သောသူ-ရဟန်းပဋ္ဌင်း-(ရဟန်းမ)-အဖြစ်သို့-ရောက်၏။ ကော. ပရိဝုတ္ထဝိသတိဝဿော သာမဏေရော သစေ ပစ္ဆိမိကာယ ဥပသမ္ဘဇ္ဇတိ။ ကခ်ိ၊ဌီ၊ သစ်။၂ရ၄။

ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+အန္တ] အထက်တန်း-မြင့်မြတ်သောရဟန်း-အဖြစ်သို့ကောင်းစွာရောက်သော၊ ရဟန်းပြု- ရဟန်းခံ-သော၊သူ။ ပုန ဥပသမ္ဘဇ္ဇန္တေ ဩပပါတိကော ဘဝေယျ။ ဝဇိရ။ခ၁၅။

ဥပသမ္ဘဇ္ဇိတမ္ဘ (နာ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တမ္ဘ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်ရာ၏။ ရဟန်းခံရာ၏။ ဥတ္တာ ပန ပုန ဥပသမ္ဘ-ဇ္ဇိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ခ၃ရ။

ဥပသမ္ဘဇ္ဇိတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တုံ] ရဟန်းအဖြစ်သို့ရောက်ခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘဇ္ဇိတုကာမ (တိ) [ဥပသမ္ဘဇ္ဇိတုံ+ကမု+ဏ] ရဟန်းအဖြစ်သို့-ရောက်ခြင်းငှါ အလိုရှိသော-ရောက်လိုသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘဇ္ဇိတုကာမာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ခ၅၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂ခ၈။

ဥပသမ္ဘဇ္ဈတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တ္တာ] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ရောက်၍၊ ရဟန်းခံ၍။ သာ စေ ဥပသမ္ဘဇ္ဈတ္တာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ကင်၊။၁၆၄။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၃၀၂။ တေ ဥဘောပိ ဥပသမ္ဘဇ္ဈတ္တာ သဠ္ဒိဝဿာ ဟုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၆၃။ (–ထေရ၊ဌ၊၂။ရ၀။)

ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘ (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ကမ္ဘ=ဥပသမ္ဘဒါ ဧ၀ ကမ္ဘံ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘံ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၊၁။၃၆၄။] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ ရောက်စေသောက်၊ ဥပသမ္ဘဒက်။ ပစ္စန္တိမေသု ဧနုပဒေသု ပဌ၀ေ ဂ္ဂေါ ဂဏော အလံ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘာယာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၈။ (–ကင်၊ဋီ၊သစ်။၁၃၂။)

ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘဝါစာ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ကမ္ဘဝါစာ] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ ရောက်စေသော ကမ္ဘဝါစာ၊ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘဝါစာ။ သာမဏေရုနံ ဟိ သရဏဂမနံ ဘိက္ခူနံ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘဝါစာ–သဒိသံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၉၆။

ဥပသမ္ဘဒကာလ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+ကာလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာအချိန်အခါ။ ဥပသမ္ဘဒ–ကာလေ ဘိက္ခုဘာ၀ေန သဒ္ဓိံ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၁။

ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓက (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+ခန္ဓက] ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓက၊ ပဗ္ဗဇ္ဇကွန္ဓက။ ဥပသမ္ဘဒံ ပုစ္ဆိဿန္တိ ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓကံ ပုစ္ဆိဿံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၅။ (–သာရတ္ထ၊၃။၄ရ၀။) ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓကန္တိ မဟာ–ခန္ဓကံ။ ပါစိတ်၊ယော။၅၆၃။

ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓကဝစနလေသ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓက+ဝစနလေသ] ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓက–ပဗ္ဗဇ္ဇကွန္ဓက–လာစကားအရိပ်အမြွက်။ အလဒ္ဓ–မာနာယ သာမဂ္ဂိယာ အနာပတ္တိ သမ္ဘောဂေ သံ၀ါသေတိ ဣမိနာ ဥပသမ္ဘဒကွန္ဓကဝစန–လေသေန။ ဝဇိရ။၂၆၂။

ဥပသမ္ဘဒတ္ထိက (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+အတ္ထိက] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်–ဖြင့်–ကို–အလိုရှိသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘဒတ္ထိကေန ပန နာတိကာလေန ဂါမ–ပ္ပဒေသနာဒီနိ အဌ၀တ္ထာနိ ပူ၀ရေန္ဓေန ပရိ–ဝသိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉၈။ မ၊ဌ၊၃။ရ၄။ သံ၊ဌ၊၂။၃၅။

ဥပသမ္ဘဒဒီ၀သ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+ဒီ၀သ] ရဟန်းဖြစ်ရာနေ့။ တံ ဂဟေတ္တာ ဒီ၀သတော ယာ၀ ဥပသမ္ဘဒဒီ၀သော။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၂၆၄။

ဥပသမ္ဘဒမဏ္ဍလ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+မဏ္ဍလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ပဋ္ဌင်းခံရာ–သိမ်အဂန်း–သိမ်အပြင်။ သဗ္ဗေ တေ ဘိက္ခူ ယာ၀ ဥပ–သမ္ဘဒမဏ္ဍလတော ပဋ္ဌာယ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၃၆။ (–ခုဒ္ဒက၊ဌ။၂၀၅။) ဥပသမ္ဘဒမဏ္ဍလတောတိ ဥပ–သမ္ဘဒသီမဒီမ္ဘတော။ ပါစိတ်၊ယော။၄၄၂။

ဥပသမ္ဘဒမာဠ (ပု၊နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+မာဠ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ပဋ္ဌင်းခံရာ–သိမ်တန်ဆောင်း။ မယာ ဥပသမ္ဘဒမာဠေ ယော ပံသုကူလိကဂ် ဂဟိတံ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၈၁။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁၂။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၂။)

ဥပသမ္ဘဒမာဠက (ပု၊နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+မာဠက] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ပဋ္ဌင်းခံရာ–သိမ်တန်ဆောင်း။ အတ္ထိ နုခေါ မယာ ဝဇ္ဇကမ္ဘသာ ကတဘာနန္တိ ဥပသမ္ဘဒမာဠကတော ပဋ္ဌာယ ဩလောကေန္တော။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၁၃။

ဥပသမ္ဘဒ၀စန (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+၀စန] ဥပသမ္ဘဒ ဟူသော စကား။ ဥပသမ္ဘဒ၀စနံ ပန နေသံ သာ၀ကသာ၀ဒီပနတ္ထံ။ ၀ဇိရ။၉၂။

ဥပသမ္ဘဒေ၀လာ (ထီ) [ဥပသမ္ဘဒါ+၀ေလာ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ပဋ္ဌင်းခံရာ–အချိန်အခါ။ ဥပသမ္ဘဒေ၀ေလာယံ ဟိ အဝိသေသေန ပါတိ–မောက္ခသီလံ သမာဒိန္နံ နာမ ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၀။

ဥပသမ္မဒသီမမဏ္ဍလ (ပု) [ဥပသမ္မဒသီမာ+ မဏ္ဍလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ပဋ္ဌင်းခံရာ–သီမ်အဝန်း–သီမ်အပြင်။ သော တသ္မိယေဝ ဥပ–သမ္မဒသီမမဏ္ဍလေ သဟ ပဒိုသမ္ဘိဒါဟိ အရဟတ္တံ ပါပုဏိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၃။

ဥပသမ္မဒါ [1](ထီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+အ+ဏ္ဍတ္ထိဿောတ က–အာ။ မဇ္ဈိမသ္ဝ၊၁။၂၉ရ–ဌ် ဥပသမ္ဘန္ဓသာ ဘာဝေါ ဥပသမ္မဒါ–ဟု ဝစနတ္ထပြုသည်။] အထက်တန်းကျ–ပြင့်မြတ်–သည်ဖြစ်၍ပြစ်သော ပြည့်စုံခြင်း။ ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်၊ ရဟန်းခံခြင်း။ သံဃ ဘဏ္ဍေ ဥပသမ္မဒံ ယာစာမိ။ ဝိ၊ဝု။၁၃၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၃၆။) ဥပရိဘူတာ အဂ္ဂဘူတာ သမ္မ–ဒါတိ ဟိ ဥပသမ္မဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၀၆။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၂၆၈။

ဥပသမ္မဒါ [1](ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+ခန္ဓက] ဥပသမ္မဒ–ကွန္ဓက။ ဥပသမ္မဒကွန္ဓက–ကြည့်။

ဥပသမ္မဒါ [2](ထီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+အ+ဏ္ဍတ္ထိဿောတ က–အာ] ပြည့်စုံစေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း၊ ရခြင်း၊ ပွားများခြင်း။ ကုသလသ ဥပသမ္မဒါ။ ဒီ၊၂။ ၄၂။ ဓမ္မ။၄၁။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပသမ္မဒါတိ အဘိနိက္ခမနတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ အရဟတ္တ–မဂ္ဂါ ကုသလသ ဥပ္ပါဒနံ စေဝ ဥပ္ပါဒိတသ ဘာဝနာ စ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၅၄။ ဥပသမ္မဒါတိ ဥပသမ္ပါဒနံ ပဋိလာဘော။ ကင်၊ဋီ၊သစ်၊၁၅။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၆၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၃။)

ဥပသမ္မဒါကမ္မ (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+ကမ္မ] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ ရောက်စေသောက်၊ ဥပသမ္မဒက်။ ဥပသမ္မဒါကမ္မံ ဝတ္တေ့သမ္ဘတ္တိ–ဝသေန အကုပ္ပံ ဟောတိ။ ကင်။၁၀၆။ (–ကင်၊ဋီ။၂၆၊၁၀၆။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၅။)

ဥပသမ္မဒါကမ္မကရဏ (နာ) [ဥပသမ္မဒါကမ္မ+ ကရဏ]ဥပသမ္မဒက်ကိုပြုလုပ်ရွက်ဆောင်ခြင်း။ ဣဓ ပန ဥပသမ္မဒါကမ္မကရဏသ ကာရဏ–တ္တာ ဥပသမ္မဒါကမ္မဝါစာသင်္ခါတံ ဘဂဝတော ဝစနံ ဝုစ္စတိ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၁၆၆။ ဘဂဝတော ဝုစနံ ဥပသမ္မဒါကမ္မကရဏသ ကာရဏတ္တာ ဌာနံ။ မူလဋီ၊၂။၁၆၈။

ဥပသမ္မဒါကရဏကာလ(ပု) [ဥပသမ္မဒါကရဏ +ကာလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ရဟန်းခံရာ–အချိန်အခါ။ နာဟံ ဥပသမ္မဒါကရဏကာလေ ဘိက္ခူနံ သိက္ခာသာဇီဝသမာပန္နော။ကင်၊ဋီ။၂၀။

ဥပသမ္မဒါကမ္မဝါစာ (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+ကမ္မဝါစာ] ဥပသမ္မဒကမ္မဝါစာ၊ ဥပသမ္မဒက်ဌ် ဖတ်ကြားအပ်သော မြတ်စွာဘုရားစကားတော်။ သမ္ဘ–ကမ္မဝါစာသု အတ္ထကောသလ္လတ္ထं ပနေတ္ထ ဥပ–သမ္ဘဒါကမ္မဝါစာယ ဝေမတ္တော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၂။ ဘဂဝတော ဝစနန္တိ ဥပသမ္မဒါ–ကမ္မဝါစမာဟ။ အနုဋီ၊၂။၁ရရ။ (–ကင်၊ဋီ၊သစ်။ ၁ရ၆။)

ဥပသမ္မဒါစရိယ (ပု) [ဥပသမ္မဒါ+အာစရိယ] ကမ္မဝါစာရွက်ဖတ်၍ –ရဟန်းပဋ္ဌင်းပြု–ရဟန်းခံ–ပေးသော ဆရာ။ တတ ပမ္ဘဏ္ဍာစရိယော ဥပသမ္ဘဒါစရိယော သဒ္ဒိဝိဟာရိကော။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၁။၉၁။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃ရ။ ယေန ဥပသမ္မဒ–ကမ္မဝါစာ ဝုတ္တာ။ အယံ ဥပသမ္ဘဒါစရိယော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃ရ။

ဥပသမ္မဒါဓိန (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+အဓိန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်နှင့်စပ်သော။ ယသ္မာ ဝါ ဥပသ–မ္ဘဒါဓိနံ ပါတိမောက္ခံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၉ရ။ အနုဋီ၊ ၂။၂၁၁။

ဥပသမ္မဒါနိပ္ပါဒန (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+နိပ္ပါဒန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်၏ ပြီးစီးခြင်း။ ဥပသမ္ဘဒါ–နိပ္ပါဒနေန တံ သမဏိ ကရေယ္ယ ကရောတ္ကတိ ပတ္ထနာယံ ဝိဓိမ္ပိ ဝါ ဣဒံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃ရ။

ဥပသမ္ဘဒါပါရိဗူရီ (ထီ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ပါရိဗူရီ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ် ပြည့်စုံခြင်း။ ယထာ ဥပသမ္ဘဒါပါရိဗူရိယာ အသေသံ ဥပသမ္ဘန္တ-သိက္ခာသမာဒါနံ။ အနုဋီ၊ ၂။၁၈၁။

ဥပသမ္ဘဒါပေက္ခ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+အပေက္ခ] ရဟန်း ပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကိုရှုငဲ့သော၊သူ။ (ရဟန်း-ပဋ္ဌင်း-လောင်း။) ဘိက္ခု အနနုသိဋ္ဌေ ဥပ-သမ္ဘဒါပေက္ခေ အန္တရာယိကေ ဓမ္မေ ပုစ္ဆန္တိ၊ ဝိ၁။၁၃၀။ အယံ ဣတ္ထန္နာမောတိ ဥပသမ္ဘဒါ-ပေက္ခဿ အကိတ္တန(ကခ်။၁၀၆)နွင့် ယဿ ဥပသမ္ဘဒါ ကရီယတိ၊ တဿ အကိတ္တနံ။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၁၇၄။ (-ဝိဇ္ဇ၊၄။ ၂၄၅။ ဝိ၊သင်္ကယာ။၁၅၁။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၁၊ ၁၃၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၅၅။ ကခ်။ ဋီ။ရ၂၁၆ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၁။)

ဥပသမ္ဘဒါပေက္ခရဟိတ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါပေက္ခ+ရဟိတ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို ရှုငဲ့ခြင်းမှ ကင်း သော၊သူ။ (ရဟန်း-ပဋ္ဌင်း-လောင်း မဟုတ်သူ။) ဥပသမ္ဘဒါပေက္ခရဟိတာနံ ဥပေါသထက္ခန္ဓကေ ပဋိက္ခိတ္တာနံ ဂဟဋ္ဌာဒိအနုပသမ္ဘန္နာနဉ္စေဝ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပသမ္ဘဒါယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို ပြည့်စုံစေပြီး၍၊ ရဟန်း အဖြစ်သို့ရောက်ပြီး၍၊ ရဟန်းခံပြီး၍။ ဥပ-သမ္ဘဒါယ ပဋ္ဌဝေသေန သမ္ဘန္ဓိမေန ပရိစ္ဆေ-ဒေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၄။ ဥပသမ္ဘဒါယ သင်ဋ္ဌဝေသော ဝါ သတ္ထတိဝေသော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၈၅။ ဥပသ-မ္ဘဒါယတိ ဥပသမ္ဘာဒေတ္တာ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၁၊ ၂၄ရ။(ဥပသမ္ဘဒါယ=ရဟန်းဖြစ်ခြင်းအားဖြင့်။ ဘာ၊ဋီ။၁၅၈။ ဥပသမ္ဘဒါယ=ရဟန်းဖြစ်သည် မှ။ သု၊ဟောင်း။၁၁၉-တို့၌ အနက်ပေးကြ၏။ ဤ၌ ပါစိတ်၊ယော အလို တွာပစ္စယန္တကြ၍ တည်ပုဒ်ပြုလုပ်ထားသည်။ စလင်း၊ဂ၊ ၂။ရ၃-လည်းကြည့်။)

ဥပသမ္ဘဒါယာစာပန (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ယာစာပန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို တောင်းပန်စေခြင်း။ တေန စ ဘိက္ခုနာ ပါဒေ ဝန္ဒာပေတ္တာ ဥပ-သမ္ဘဒါယာစာပနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပသမ္ဘဒါရဟ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+အရဟ] မြင့်မြတ်သော ပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေခြင်းကို ထိုက်သော။(အဌသာ၊ဘာ၌၊နီသူ။) ရဟန်းဖြစ်ထိုက်သော၊သူ။ ဥပသမ္ဘဒါရဟံ ဥပသမ္ဘာဒေတိ။ ဝိ၊၃။၄၄၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၉၉။ (-ဝိဇ္ဇ၊၄။ ၂။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၄ ၂ ၃ ရ။ ဝိမတိ၊၁။ ၃ ၃ ၉ ။)

ဥပသမ္ဘဒါလက္ခဏ (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+လက္ခဏ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်လက္ခဏာ၊ ရဟန်းဖြစ်မည့် လက္ခဏာ။ သြကာသာဘာဝတောတိ ဥပ-သမ္ဘဒါလက္ခဏဿ အသမ္ဘဝတော။ မ၊ဋီ၊ ၃။၄ ၀ ၄ ။

ဥပသမ္ဘဒါဝတ္ထု (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ဝတ္ထု] ဥပ-သမ္ဘဒါကံ၏ တည်ရာ၊ ရဟန်း-ပဋ္ဌင်း-လောင်း။ ယထာဝုတ္တဿေव ဥပသမ္ဘဒါဝတ္ထုဘူတဿ ပုဂ္ဂလဿ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၅။

ဥပသမ္ဘဒါသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+သမဂ္ဂီ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်နှင့်-ပြည့်စုံခြင်းရှိသော-ပြည့် စုံသော၊သူ။ ဝေမိဘပိ ဥပသမ္ဘဒမဿ နိပ္ပါ-ဒေတ္တာ တံ ဥပသမ္ဘဒါသမဂ္ဂီနံ ကရေယျာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပသမ္ဘဒါသမ္ဘူတိ (ထီ) [ဥပသမ္ဘဒါ+သမ္ဘူတိ] ရဟန်းမအဖြစ်အကျိုးငါ-သမုတ်ခြင်း။ (ဘိက္ခုနီ ရဟန်းမအဖြစ် ခံထိုက်သောသီက္ခမာန်ဟူ၍ အသိအမှတ်ပြုခြင်း။) ပဒဘာဝေန ဝုတ္တာ ဥပသမ္ဘဒါသမ္ဘူတိ နာ ဒီနာ ဟောတိ။ ကခ်။ ၃ ၄ ၃ ။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။ ၄ ၈ ၁ ။

ဥပသမ္ဘဒါသိဒ္ဓိဆေန (နာ) [ဥပသမ္ဘဒါသိဒ္ဓိ+ ဒသေန] ရဟန်း ပဋ္ဌင်းအဖြစ်၏ ပြီးစီးမှုကို

ပြခြင်း။ အပတ္ထစီဝရုံ ဥပသမ္ဘဒါသိဒ္ဓိဒဿန-တော ကမ္မဝိပတ္တိယာ အဘာဝတော စေတံ ယုဇ္ဇတေ ဝါတိ ဧကော။ ဝဇိရ။၄၁၁။

ဥပသမ္ဘဒါဟေတုနိဗ္ဗာဒန (နဝ) [ဥပသမ္ဘဒါ ဟေတု+နိဗ္ဗာဒန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းကို ပြီးစီးစေခြင်း။ ဝေဓိဓာဝီ ဥပသမ္ဘဇ္ဇန်ဆုဒ္ဓကတ္တာရံ ပုဂ္ဂလံ ဟေတုကတ္တု-ဘူတော သံသော ဥပသမ္ဘဒါဟေတုနိဗ္ဗာဒေန ဥပသမ္ဘာဒေယ္ယာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိမတိ၂။၁၃၇။

ဥပသမ္ဘဒူပဂမနန္တရ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒူပဂမ+ အနန္တရ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ကပ်ရောက်ခြင်း၏ အခြားမဲ့။ တဋ္ဌ ဥပသမ္ဘဒူပဂမနန္တရတော ပဋ္ဌာယ သိက္ခာနာဝိကာရတ္တာ သိက္ခတိတိ စ သမာပန္နောတိ စ ဝုစ္စတိ။ ကင်္ခာ။ဋီ။၂၂။

ဥပသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+တ] အထက်တန်းအဖြစ်-မြင့်မြတ်သောရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်-သို့ ရောက်သော၊ ရဟန်းဖြစ်သော၊သူ။(ရဟန်း, ရဟန်းမိန်းမ နှစ်ဦးလုံးပါဝင်သည်။) သမဂ္ဂေန သံဃေန ဥတ္တိစတုတ္ထေန ကမ္မေန အကုပ္ပေန ဌာနာရဟေန ဥပသမ္ဘန္နော။ ဝိ၁။၂၈။ အသိ၊ ဝိ၂၅၄။ ဥပသမ္ဘန္နော သံဃေန ဣတ္ထန္နာမော ဣတ္ထန္နာမေန ဥပဇ္ဈာယေန။ ဝိ၃။ရ၁။ ဥပ-သမ္ဘန္နော နာမ ဥပရိဘာဝံ သမာပန္နော-ပတ္တောတိ အတ္ထော။ ဘိက္ခုဘာဝေါ ဟိ ဥပရိ-ဘာဝေါ။ တဋ္ဌေသ ယထာဝုတ္ထေန ကမ္မေန သမာပန္နတ္တာ ဥပသမ္ဘန္နောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၀၈။ အသိ၊ဋ္ဌ၂။၃၁၆။ ဧဝံ ဥပသမ္ဘန္နာနိ စ သဟသ္ဌပရိ ကေစတ္တာလီသုတ္တရာနိ တိကိ ဘိက္ခုသတာနိ အဟေသုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၆။ ဘိက္ခု ဟိ ဥပရိဘာဝံ သမ္ဘဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတိ ပါပုကာတိတိ ဥပသမ္ဘန္နောတိ ဝုစ္စတိ။ ကင်္ခာ။ယော။မဟာဋီ။ ၂၉၉။ သာမဏေရဘူမိယော ဥပရိဘာဝံ သမ္ဘ-တ္တတ္တာ ဥပသမ္ဘန္နော။ ဌ္ဌဋီ။ရ၈။ ဥပသမ္ဘန္နသဒ္ဒ-လည်းကြည့်။

ဥပသမ္ဘန္နကာလ (ပု) [ဥပသမ္ဘန္န+ကာလ] ရဟန်းဖြစ်-သော-ရာ-အခါ။ ဥပသမ္ဘန္နကာလေ ပန အဝသိကောဝ သမာနော တိဝိဒ္ဓကရောအဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ။ ဝဇိရ။ ၂ရ၇။ ကင်္ခာ။ဋီ၊သစ်။၃ဝ ၂။)

ဥပသမ္ဘန္နဒိဝသ (ပု) [ဥပသမ္ဘန္န+ဒိဝသ] ရဟန်းပဋ္ဌင်း ဖြစ်ရာနေ့။ ပဗ္ဗဇိတော ဝါ ဥပသမ္ဘန္န-ဒိဝသတော ပဋ္ဌာယ ဂရုကာပတ္တိ အာပဇ္ဇ-မာနော အစ္ဆန္ဒဒုဿီလော နာမ။ မွေ၊ဋ္ဌ၂။ ၂။ ၉ရ။

ဥပသမ္ဘန္နပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပသမ္ဘန္န+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦး ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်ဘူးသော။ ရဟန်း ပဋ္ဌင်းဖြစ်ဘူးသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘန္နပုဗ္ဗော ဝေ ဧဝ ကမ္မဝါစံ သာဝေတိ။ ဝဇိရ။၁ဝ၉။ ကင်္ခာ။ ဋီ။၄၅။

ဥပသမ္ဘန္နသမနန္တရံ (ဗျ) [ဥပသမ္ဘန္န+သမနန္တရံ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်သည်၏ အခြားမဲ့၌။ တသော စ ဥပသမ္ဘန္နသမနန္တရမေဝ အကရကီယနိဿယာစိက္ခနဒဿနတော။ ဝဇိရ။ ၉၃။ (-ကင်္ခာ။ဋီ။ ၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၉ ၂။)

ဥပသမ္ဘန္နဘိက္ခု (ပု) [ဥပသမ္ဘန္န+ဘိက္ခု] မြင့်မြတ်သောပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်သောရဟန်း။ ယာ ဘဂဝတာ ယာယ ကာယစိ ဥပသမ္ဘဒါယ ဥပသမ္ဘန္နဘိက္ခုနံ ဟေဋ္ဌိမပရိစ္ဆေဒေန သိက္ခိ-တဗ္ဗာ သိက္ခာ ဝိဟိတာ။ ကင်္ခာ။ဋီ။ ၂ဝ။

ဥပသမ္ဘန္နသင်္ခ (တိ၊နဝ) [ဥပသမ္ဘန္န+သင်္ခ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ဟူသောအရေ အတွက်။ တေနေဝ သော ဥပသမ္ဘန္နသင်္ခံ ဂစ္ဆတိ။ ဝဇိရ။၁ဝ၉။

ဥပသမ္ဘန္နသညီ (တိ) [ဥပသမ္ဘန္နသညာ+ဣ] ရဟန်းဟု အမှတ်ရှိသော၊ ရဟန်းဟုထင်မှတ်သော သူ။ သံဃော စ တသ္မိံ ဥပသမ္ဘန္န-သညီ။ ဝဇိရ။၁ဝ၉။ ကင်္ခာ။ဋီ။၄၅။

ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒ (ပု) [ဥပသမ္မန္န+သဒ္ဒ] ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒါ။ ယထာ သမာနေပိ ဘိက္ခုဘိက္ခုနိန် ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒေ ယတ္တ ဘိက္ခုနီ အနမိပ္ပေတာ ဟောတိ။ ဝိဋီ၊၃၊။၁၉။

ဥပသမ္မန္နသိက္ခာသမာဒါန (နဝ) [ဥပသမ္မန္နသိက္ခာ+သမာဒါန] ရဟန်းတို့၏ သိက္ခာပုဒ်ကို ဆောက်တည်ခြင်း။ ဥပသမ္ပဒါပါရိပူရိ–ကြည့်။

ဥပသမ္မန္နသီလ (နဝ) [ဥပသမ္မန္န+သီလ] ရဟန်းတို့၏ သီလ။ ဥပသမ္မန္နသီလေ ပတ္ထေ အနုပသမ္မန္နသီလဿ အဝဿနသဗ္ဗာဝတော ဝါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၈ရ။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၉၃။)

ဥပသမ္မာဒန (နဝ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ယု] ပြည့်စုံစေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း၊ ရခြင်း။ ဥပသမ္ပဒါ–ကြည့်။

ဥပသမ္မာဒနကာလ (ပု) [ဥပသမ္မာဒန+ကာလ] (ရဟန်းအဖြစ်ကို) ပြည့်စုံစေရာ–ရရာ–အခါ၊ ရဟန်းဖြစ်ရာအခါ။ ယထာ စ အပရိပုဏ္ဏပတ္တ–စီဝရဿ ဥပသမ္မာဒနကာလေ ကမ္မဝါစာယ ...ဥပသမ္ပဒါ ရုဟတိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၂။၂ဝ၆။

ဥပသမ္မာဒယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏယ+တ္တာ] ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစေ၍။ ဥပသမ္ပဒ (၂) ကြည့်။

ဥပသမ္မာဒယီ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏယ+ဣ] ပြည့်စုံစေပြီ။ ဥပသမ္မာဒယီ ဗုဒ္ဓေါ။ အပ၊၂။၁ရ၊၂၀၅။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၃ဝ။ ထေရီ၊ဋီ။၆၆။

ဥပသမ္မာဒိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တ] ပြည့်စုံစေအပ်သော၊ ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေအပ်သော၊ ရဟန်းခံပေးအပ်သော၊သူ။ သဟသာ ကွတ္ထုမ္ပိ ဥပသမ္မာဒိတော အနုပသမ္ပန္နောဝ ဟောတိ။ ဝိဋီ၊၃၊၄၂။ (–ကခါ။ ၃၄။ ဝိသင်ဟ။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁။)

ဥပသမ္မာဒိတအန္ဓေဝါသိက (ပု) [ဥပသမ္မာဒိတ+အန္ဓေဝါသိက] ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေအပ်သောတပည့်။ တထာ ဥပသမ္ပဒိတအန္ဓေဝါ–သိကော အတ္ထနော (အတ္ထနာ?) ကမ္မဝါစံ ဝတ္တာ ဥပသမ္မာဒိတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁ဝ။

ဥပသမ္မာဒေတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တဗ္ဗ] ပြည့်စုံစေအပ်သော၊ ပဋ္ဌင်းခံပေးအပ်သော၊သူ။ နဲ ဥပသမ္မာဒေတမ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၈၃။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၈။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၃။ (–အံ၊၂။၂၃၈။) နဲ ဥပသမ္မာဒေ–တမ္ဗန္တိ ဥပဇ္ဈာယေန ဟုတ္တာ နဲ ဥပသမ္မာ–ဒေတမ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၈။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၈၅။) ဝေဠ ပန ဘိက္ခဝေ ပဗ္ဗာဇေတမ္ဗော ဥပသမ္မာဒေ–တမ္ဗော။ ဝိ၃။၂၉။ (–ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁၆။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၂၆၃။ ကခါ၊ဋီ၊၁၅၊၄၆၊၁၅ဝ၊ အနုဋီ၊ဝ။ဝ၅။) ဣမေ ကုသလာ ဓမ္မာ ဥပသ–မ္မာဒေတမ္ဗာ။ အံ၊ဋီ၊၃။ဝ၀ရ။

ဥပသမ္မာဒေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တိ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းအဖြစ်သို့ရောက်စေ၏။ ရဟန်းပြုပေး၏၊ ပဋ္ဌင်းခံပေး၏။ ဥိနဝိသတိ–ဝဿသည် ဥပသမ္ပာဒေတိ။ ဝိ၊၂။၁ရ၃။ (–ဝိ၊ဋီ။၄၄။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၂ဝ၆။ ဝိ၊ဋီ၊ဝ။၂ဝ၆။ ဝိ၊ဋီ၊ဝ။၄၂၉။ ကခါ၊ ၂၄ရ။) ဥပသမ္မာဒေန္တီ—ဝိ၊၄။၄ရ၃။ ဝိ၊ဋီ၊ ၁၆၁။ ဥပသမ္မာဒေတ—ဝိ၊သင်ဟ။၂၂၂။ ဥပ သမ္မာဒေတိ—ဝိ၊ဋီ၊ဝ။ဝရ၃။ မဇ္ဈ၊ဝ။၂ဝ၃။ အံ၊ ဋီ၊ဝ။ဝ၉၉။ ဥပသမ္မာဒေယ္ယ—ဝိ၊ဝ။ရ၅၊ဝ၂၆။ ဝိ၊၄။၄ရ၃။ ဝိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆ဝ။ ဝိ၊ဋီ၂။၂၆၅။ ဝိ၊သ င်ဟ။ဝ၅ရ။ ကခါ၊ဋီ။၄၅။ ဥပသမ္မာဒေသိ—ဝိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၉၊ဝ၆ဝ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၂၉၉။မဇ္ဈ၊ဝ။ရ၅။ ဥပ သမ္မာဒေဿာမိ—သံ၊ဋီ၊ဝ။၅၄။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၈၂။ ဥပသမ္မာဒေဿာမ—ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၄၈၂။

ဥပသမ္မဒေတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တုံ] ပဋ္ဌင်းခံပေးခြင်းငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဂဗ္ဘဝိသံ ဥပသမ္ပာဒေတုန္တိ။ ဝိ၃။၁၂၂။ ဝိ၊ဋီ ၃။ဝ၃ဝ။

ဥပသမ္ဘာဒေတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+တ္တာ] မြင့်မြတ်သောပဋိဉာဏ်အဖြစ်သို့ ရောက်စေပြီး၍။ ဥပသမ္ဘာဒေတ္တာ(ဒီဃ၊၁။၂၁၄။ မဇ္ဈ၊ ၂။၅၆)တိ ဓမ္မသေနာပတိနာ ဥပဇ္ဈာယေန ဥပသမ္ဘာဒေတ္တာ။ ဒီဃဋီ၊၁။၂ရ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၁၆။

ဥပသမ္ဘာဒေထ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+ထ] ပဋိဉာဏ်ခံပေးကုန်၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+အန္တ] မြင့်မြတ်သောပဋိဉာဏ်အဖြစ်သို့ ရောက်စေသော သူ။ သော ဟာယသ္မာ ဥနဒသဝဿော ဘိက္ခု ဥပသမ္ဘာဒေန္တေ ဒိသ္မာ။ ဝိဒု၊၁။၁၆၁။ မဇ္ဈ၊ ၃။၁၁၀။

ဥပသမ္ဘာဒေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+အန္တိ] ပဋိဉာဏ်ခံပေးကုန်၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေယျ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+ယျ] ပဋိဉာဏ်ခံပေးရာ၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေသိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+သိ] ပဋိဉာဏ်ခံပေးပြီ။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေဿာမ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+ဿာမ] ပဋိဉာဏ်ခံပေးကုန်လတ္တံ့။ ဥပသမ္ဘာ–ဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေဿာမိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကေ+ဿာမိ] ပဋိဉာဏ်ခံပေးအံ့။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘုဿတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ကေ+တိ] တွေ့ထိစေ၏။ ပါဏိဟိ ဥပသမ္ဘုဿေ။ ဇာ၊ ၂။၆ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ဌ၁၅။

ဥပသမ္ဘုဿေ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ကေ+ယျ] တွေ့ထိစေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘတိ (ကြိ) [ဥပ+သမ+ယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၂၃၆။] (က) ငြိမ်း၏။ ငြိမ်းအေး၏။ (ခ) ငြိမ်သက်၏။ ငြိမ်ငြိမ်သက်သက်နေ၏။ မဆန့်ကျင်၊ သည်းခံ၏။ (က) ဥဏ္ဍ ဥပသမ္ဘတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၁၃။ အဘိဒ္ဓ၊၁။ဌ၆။ ဝေရံ တေသူပသမ္ဘတိ။ ဓမ္ဓ။၁၃။ ဓမ္ဓ၊ဌ၊၁။ ၂ရ။ (ခ) ယော သတော ဥပသမ္ဘတိ။ သံ၊၁။၁၆ဌ။ ထေရ၊ ၂ရ၀။ နေတ္တိ။ ၁ဌ၉။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဌ၃။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၁၁၃။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၂၅၆။ သတော ဥပသမ္ဘတိတိ သတိယာ သမန္နာဂတော ဟုတ္တာ အဓိဝါသေတိ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၁၀။ (–ထေရ၊ဌ၊ ၂။၁၁၅။)

ဥပသလ္လကေ္ခတ္တာ (ကြိဝိ) [ဥပ+သံ+လက္ခ+ကေ+တ္တာ] ကောင်းစွာရှုမှတ် ဆင်ခြင်၍ မှတ်သား၍။ တံ တံ သမ္ဗံ သာဓုကံ ဥပသလ္လကေ္ခတ္တာ။ ဝိ၊ ဌ၁။ ၂၅ရ။ သုဝဏ္ဏကနိမိတ္တာနိ ဥပသလ္လကေ္ခတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၁။ ၂၄။

ဥပသဝန် ။ ဥပဝသန်–မှဟူက်ယွင်းသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဥပဝသန်ကြည့်။ ဥပေါသထေတိ တ္ထေ ဥပသဝန် ဣတ္ထာတိ ဥပေါသထော။ ဥဒါန်၊ ၂ရ။ ၂ဌ၆။

ဥပသာဂရ (ပု) [ယာဒိဗ္ဗကနာမ်] ဥပသာဂရ မည်သူ။ ရညော မဟာသာဂရဿ ပုတ္တံ ဥပသာဂရံ ပဋိစ္စ။ ပေတဝတ္ထု၊၁ဝ၄။ (–ဇာ၊ဌ၊ ၄။၈ဝ။)

ဥပသာလ (ပု) [ယာဒိဗ္ဗကနာမ်] ဥပသာလ မည်သူ။ (ပဒုမမြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယအဂ္ဂသာဝက။) သာလော စ ဥပသာလော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ဌ၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။ ၂၁ဝ။ (–အဘိ၊ဌ၊၁။ဌ၆။ အပ၊ဌ၊၁။ဌ၆။ ဇာ၊ ဌ၊၁။ဌ၄။)

ဥပသာဌက (ပု) [ယာဒိဗ္ဗကနာမ်] ဥပသာဌက မည်သူ။ ကော် ဥပသာဌက် နာမ သုသာနသုဒ္ဓိကံ ပြာဟွက် အာရမ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ဌ၅။

ဥပသာဌကဇာတက (နာ) [ဥပသာဌက+ဇာတက] ဥပသာဌကဇာတ်။ (ဇာ၊၀။ဌ၁။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ဌ၅–

၅၀။) ဣမံ ဒုကနိပါတေ ဥပသာဌကဇာတကံ ကထေသိ။ ဓမ္မာ၊ဌ။၃၄၂။

ဥပသာဌကနာမ (နာ) [ဥပသာဌက+နာမ] ဥပသာဌကအမည်။ ဥပသာဌကနာမာနိ၊ သဟ-ဿာနိ စတုဒ္ဒသ။ ဇာ၊ဝ။၄၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။၅၀။ ဓမ္မာ၊ဌ။၃၄၂။

ဥပသိစ် (တိ) [ဥပ+သိယိ+ဂ] နမ်းရှူအပ်သော (အနံ့,ဂန္ဓာရုံ)။ သွာယ် အဇ ဥပသိစိ သွေပိ ပုနဒိဝသေပိ ဥပသိစိသတိ။ သံ၊ဌ၊။၂၇၂။

ဥပသိစ်တိ(ကြို) [ဥပ+သိယိ+အ+တိ] ကပ်၍နမ်း၏။ နမ်းရှု၏။ ပုပ္ပံ ဝါ ဖလံ ဝါ ဥပသိစ်တိ။ ဝိ၊ဌ၊။၁၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၂၂။ **ဥပသိစ်သိ**— ဇာ၊ဝ။၁၅၂။ ဇာ၊ဌ၊။၂၈၉။ **ဥပသိစ်ဝိ**— သံ၊ဌ၊။၂၇၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၁၈၈။ **ဥပသိစိ**— အပ၊။၂။၂၀၀။ ထေရီ၊ဌ။၄၇၊။ ဇာ၊ဌ၊။၂၈၉။ **ဥပသိစိသတိ**(သံ၊ဌ၊ဝ။၂၇၂) တိ ထဏ္ဍာ-ဝသေန ဥပဂန္ဓာ သိစိသတိ။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၃၀၅။

ဥပသိစ်နု (တိ) [ဥပ+သိယိ+ယု] နမ်းရှုခြင်း။ ဥပသိစ်နုမတ္တ(အံ၊ဌ၊။၂၇၂)ဣ ဃာယနမတ္တံ။ အံ၊ဋီ၊။၂၈၈။ (–မ၊ဌ၊။၁၃၉။ အံ၊ဌ၊ဝ။၂၄၀။)

ဥပသိစ်နကာလ (ပု) [ဥပသိစ်နု+ကာလ] နမ်းသောကာလ။ အဂ္ဂိလိဟိ ဂန္ဓပိဏ္ဍံ ဂဟေ-တ္တာပိ စ ဥပသိစ်နကာလေ ဝါတံ အနာ-ကဋ္ဌော နေဝ တဿ ဂန္ဓံ ဇာနာတိ။ သံ၊ဌ၊။၁၁၂။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။၃၅၂။

ဥပသိစ်ဆ (တိ) [ဥပ+သိယိ+အ+ဆ] နမ်းရှုသော၊သူ။ ပြာဟွဂဿ အသီ အာကရိတ္တာ ဥပသိ-စ်ဆသ မရိစဥဏ္ဍာနိ နာသံ ပဝိသိတ္တာ ဝိပိတုကာမတ် ဥပ္ပါဒေတုံ။ ဇာ၊ဌ၊။၄၈၀-၁။ (–ဇာ၊ဌ၊။၂၈၉။)

ဥပသိစ်မာန (တိ) [ဥပ+သိယိ+အ+မာန] နမ်းရှုသော၊သူ။ သဝိရံ ဥပသိစ်မာနေ ...ပလာယိ။ ဇာ၊ဌ၊။၃၀၆။ (–ဇာ၊ဌ၊။၂၈၉။)

ဥပသိစ်သိ (ကြို) [ဥပ+သိစ်+အ+သိ] နမ်းရှု၏။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိစ်ပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သိယိ+ဏာပေ+ဏှိ] နမ်းရှုစေပြီ၊ ဆေးအုံပြီ၊ ဆေးစည်းပြီ၊ သွတ်သွင်းစေပြီ၊ မျက်စဉ်းခပ်ပြီ။(ဇာတ်၊ဝတ္ထု။) ဘေသဇ္ဇစုဏ္ဏေန နီလုပ္ပလံ ပရိဘာဝေတ္တာ ဒက္ခိဏက္ခိ ဥပသိစ်ပေသိ။ စရိယာ၊ဌ။ရဝ။ ဇာ၊ဌ၊။၄၀၈။

ဥပသိစ်မိ (ကြို) [ဥပ+သိယိ+အ+မိ] နမ်းရှု၏။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိစ်ယန္တ (တိ) [ဥပသိစ်+အာယ+အန္တ] နမ်းရှုသော၊သူ။ မတ္ထကံ ဥပသိစ်ယန္တာ ပရိစု-ဗ္ဗန္တာ စ သိနေဟံ ဥပ္ပါဒေန္တိ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊။၁၁၅။

ဥပသိစ်ယိတုံ (ဗျ) [ဥပသိစ်+အာယ+တုံ] နမ်းရှုခြင်းငှာ။ သိသေ ဥပသိစ်ယိတုံ လဘေယျ။ ဇာ၊ဌ၊။၃၄၉။

ဥပသိစိ (ကြို) [ဥပ+သိယိ+ဏှိ] နမ်းရှုပြီ။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိစိတ (တိ) [ဥပ+သိယိ+တ] နမ်းရှုအပ်သော၊သူ။ ဥပဃာတေ(ဇာ၊။၃၄၉)တိ သိသမ္ပိ ဥပသိစိတေ။ ဇာ၊ဌ၊။၃၂၂။

ဥပသိစိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သိယိ+တ္တာ] နမ်းရှု၍ သာ ပဟဋ္ဌာကာရံ ဒဿေတ္တာ ဥပသိစိတ္တာ ပရောဒိ။ အံ၊ဌ၊။၂၂။(–အဘိ၊ဌ၊။၃၁၁။ ဇာ၊ဌ၊။၄၈၀။)

ဥပသိစိယမာန (တိ) [ဥပ+သိယိ+ယ+မာန] နမ်းရှုအပ်သော။ အန္ဓမသော ကုသဂ္ဂေနာပိ ဂဟေတ္တာ ဥပသိစိယမာနော ဒုဂ္ဂန္ဓော ဝေါတိ။ အံ၊ဌ၊။၃၁၆။

ဥပသိစိသတိ (ကြို) [ဥပ+သိယိ+သတိ] ကပ်

ရှိနမ်းရှူလတ္တံ့။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိတ္ထ (တိ) [ဥပ+သိစ+တ] သွန်းလောင်းအပ်–လောင်းထည့်အပ်–ဖြန်းအပ်–သော။ နအညေန ဥပသိတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၁။၂၈၉။ သာလိ–တဏ္ဍုလေဟိ ,သမ္ဘာဒိတံ မံသေန ဥပသိတ္ထံ ဩဒနံ သာလိမံသောဒနံ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၄။ နန္ဒူပဇ္ဇေသစနန္တိ လောဘသဟဂတံ သမ္ဘယုတ္တ–နန္ဒိယာဝ ဥပသိတ္ထံ ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၄။ ဥပသိတ္ထံ ဝိယ ဥပသိတ္ထံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃ရ။ (–ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၀။)

ဥပသိတ္ထဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပသိတ္ထ+ဝဏ္ဏ] သွန်းလောင်း–ရွာသွန်း–အပ်သော မိုးရေ မိုးပေါက် ရှိသော။ ပါဝုသဝေသေန ဝုဋ္ဌေန, မေဃောဒကေန ဥပသိတ္ထဝဏ္ဏေ သုထေဝေ ဝနေ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၆။

ဥပသိရီ (တိ) [ဥပ+သိရိ] ဥပသိရိပြောသာဒ်။ တဿ ကိရ သိရိ ဥပသိရိ သိရိဝေါတိ တယော ပါသာဒါ အဟေသုံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၀၅။

ဥပသိလိဿတိ (ကြို) [ဥပ+သိလိသ+ယ+တိ] ကပ်ငြိ၏။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသိလေသ (ပု) [ဥပ+သိလိသ+အ] (၁) ကပ်ငြိခြင်း။ (၂) ကပ်ငြိရာအာဓာရအနက်၊ ဩပသိလေသိကာဓာရအနက်။ (၁) ဩပ–သိလေသိကော နာမ ပစ္စေကသိဒ္ဓါနံ ,ဘာဝါနံ ယတ္တ ဥပသိလေသေန ဥပဂမော ဟောတိ၊ ယံသ္မိဋ္ဌ အာဓေယ္ယာ ဥပသိလိဿတိ အလ္လိယိတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဌ၊နှာ။၁ရ၁။ (–နီတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။၁၄၀။) ဝိသုံ သိဒ္ဓေန အာဓေယ္ယေန ဥပသိလေသနံ အလ္လိယနံ ဥပသိလေသော။ ရူဒ္ဓိ၊နှာ။၁၂၂။ (၂) ပဌမေ ရှာနေတိ ဥပ–သိလေသော ဘူမ္မံ။ မဒ္ဓိ၊၃။၂ရရ။

ဥပသိလေသန (နဿ) [ဥပ+သိလိသ+ယု] ကပ်ငြိခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသိ(သီ)ဝ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသိ(သီ)ဝ မည်သူ။ သာသနာတော်၌ ထိုအမည်တူ နှစ်ဦး ရှိတတ်ရ၏။ တစ်ဦးမှာမဟာ သာဝကရှစ်ကြိပ်တွင် ပါဝင်သော ထေရ်ဖြစ်သည်။ နောက်တစ်ဦးမှာ ဥပသိဝပုဏ္ဏား ဖြစ်သည်။ ဓောတကော ဥပသိ–(သီ)ဝေါ , နဇ္ဇော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၄၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၂။ ,အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပသိ(သီ)ဝမြှောဟွဏ (ပု) [ဥပသိဝ+မြှောဟွဏ] ဥပသိဝပုဏ္ဏား။ သုတ္တေ ဟိ အာကိဉ္စညာယတ–နလာဘိနော ဥပသိ(သီ)ဝမြှောဟွဏသ္ဝ ဘဂ–ဝတော ... အကွာတောတိ။ မဒ္ဓိ၊၃။၈၄။ မူလဋီ၊ ၃။၃၅။

ဥပသိဝသုတ္တ (နဿ) [ဥပသိဝ+သုတ္တ] ဥပသိဝ သုတ်။ (သုတ္တနိ။၄၃၉–၄၄၁။ စူဠနိ။၁၀၁–၁၁၂–တို့၌ ဥပသိဝမာဏဝပုစ္ဆာ–ဟုတွေ့ရသည်။) ဧကော အဟန္တိ ဥပသိဝသုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၈။ (–စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၂ရ။)

ဥပသုမ္ဘေယျ (ကြို) [ဥပ+သုမ္ဘ+အ+ယျ] အနီး၌ ပစ်ချရ၏။ တမေနံ ဒက္ခော ဂေါဃာတ–ကော ဝါ ... ဥပသုမ္ဘေယျ။ မ၊၂။၂ရ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၆။ တမေနံ ဒက္ခောတိ ပဒဿ ဥပသု–မ္ဘေယျာတိ ဣမိနာ သဒ္ဒေ သမ္ဘန္ဓော ဝေဒိတဗ္ဗော၊ တမေနံ ကုဏ္ဍရုံ ဥပသုမ္ဘေယျ၊ တဿ သမီပေ ဝိပေယျာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀။ ဥပသု–မ္ဘေယျာတိ ဣတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ သမီပတ္ထော၊ သုမ္ဘနံ ဝိဂ္ဂေါပနံ၊ တေနေဝ တမေနန္တိ ဘုမ္မတ္ထေ ဥပ–ယောဂဝစနန္တိ အာဟ တဿ သမီပေ ဝိပေ–ယျာတိ၊ တဿ ကုဏ္ဍရဿ သမီပေ အဋ္ဌက–ကံလက် ဝိပေယျာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃။

ဥပသုယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+သု+ယ+တေ] အနီး၌ကပ်၍–အနီးသို့ကပ်၍–ကြားနာအပ်–

နားထောင်အပ်–၏။ ဥပသုယျတိ ဝါ ဣဏ္ဍာတိ ဥပသုတိ။ ကခ်ိုးငှီ။၁၀၂။

ဥပသုဿတိ (ကြိ) [ဥပ+သုသ+ယ+တိ] ခန်းခြောက်၏။ သရီရေ ဥပသုဿတု မံသ–လောဟိတံ။ မ၂။၁၄၆။ သံ၁။၂၆ရ။ အံ၁။ ၅၂။ အံ၃။၃၃။ မဟာနိ။၅၀။ မ၊ဌ၁။၃၉ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၁။၄၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၂။၁၁၉။ ဝိမတိ၁။ ရ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၂၄၁။ ဥပသုဿတု မံသ–လောဟိတန္တိ သမ္ဘ မံသဠ္ဌ လောဟိတဠ္ဌ သုက္ခတု။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၀။

ဥပသုဿတု (ကြိ) [ဥပ+သုသ+ယ+တု] ခန်းခြောက်ပါစေ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသေစန (နာ) [ဥပ+သိစ+ယု] သွန်းလောင်း–ဖြန်း–လောင်းထည့်–ခြင်း။ ဣတရဿ ဥပနိ–ဿယကောဋိယာ ဥပသေစနန္တိ နန္ဒူပသေစနံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၀၂။ ဗျဥ္ဇနေန ဝိယ ဘောဇနဿ အာရမ္ဘဏဿ. အဘိသခ်ရဏ် ဝိသေသာပါဒနံ ဥပသေစနံ။ နန္ဒီ သပ္ပိတိကတဏှာ ဥပသေစနံ ဟေသာတိ နန္ဒူပသေစနံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁ရ။ အနာသိတ္ဌကောတိ ဥပသေစနေန အနာသိ–တ္ဌကော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၂၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ဝ၃။ ဝိတ္ထာပါတဿ ပဏီတတာ ဥပသေစနာဒီ–ဝသေန။ မ၊ဋီ၁။ ၂၅ဝ။

ဥပသေန (ပုဂ္ဂိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသေန မည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥပသေနအမည် ဖြင့် မထေရ်နှစ်ပါး။ မင်းသားတစ်ဦး။ အမျိုး သမီးနှစ်ဦးဟူ၍ (၅)ဦးတွေ့ရ၏။

(က) အရှင်သာရိပုတ္တာ၏ ညီဖြစ်သော ဥပသေနထေရ်။ (ဤမထေရ်သည် ရာဇဂြိုဟ် မြို့အနီး နာလကရွာ၌ ခမည်းတော်ဝင်္ဂန္တပုဏ္ဏား နှင့် မယ်တော်ရူပသာရိပုဏ္ဏားကြီးတို့မှ ဖွားမြင် သူဖြစ်သည်။ ဝင်္ဂန္တပုဏ္ဏားကြီး၏ သားဖြစ်သော ကြောင့် "ဥပသေနဝင်္ဂန္တပုတ္တထေရ်" ဟုလည်း ခေါ်ဆိုသည်။ ဤမထေရ်မြတ်သည် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်ဝယ် ဘုရားရှင်က ရဟန်းတစ်ပါးကို ထက်ဝန်းကျင်ပရိသတ်နှင့် တကွ ကြည်ညိုဖွယ်ရှိသောရဟန်းတို့တွင် အသာဆုံးအမြတ်ဆုံး=သမန္တပါသာဒိကတေဇင် အရာ၌ ထားတော်မူသည်ကို တွေ့မြင်ရ၍ မြတ် စွာဘုရားထံတော်၌ အဓိကာရ ကောင်းမှု ကုသိုလ်ပြုပြီးလျင် ထိုတေဇင်အရာကို ဆု တောင်းခဲ့သော မထေရ်ဖြစ်သည်။

ထိုအရှင်ဥပသေနထေရ်သည် မိမိကိုယ် တိုင်က ရဟန်းဝါတစ်ဝါသာ ရရှိသေးသူဖြစ် လျက် ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာပြုလုပ်ကာသဒ္ဓိဝိဟာရိက တပည့်ကို ရဟန်းခံပေးသည့်အတွက် ဘုရား ရှင်၏ အပြစ်တင်တော်မူခြင်းကို ခံရသည်။ ထို့နောက် ပရိသတ်ကိုအကြောင်းပြု၍ပင် ဘုရားရှင်က ကောင်းချီးပေးတော်မူစေမည်ဟု ကြိုစည်အောက်မေ့ကာ ထိုနေ့၌ပင် တစ်နေရာ သို့သွား၍ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်း စီးပြန်းအား ထုတ်လေလျင် ရက်မျှားမကြာမီမှာပင် အရဟ တ္တဖိုလ်သို့ ဆိုက်ရောက်တော်မူသည်။ မထေရ် မြတ်သည် မိမိကိုယ်တိုင် ဓုတင်အကျင့် ပဋိပတ်တို့ကိုဆောက်တည်ကျင့်သုံးလျက် တပည့်ပရိသတ်တို့ကိုလည်း ဓုတင်ဆောင် ပုဂ္ဂိုလ်များဖြစ်အောင် စွမ်းဆောင်နိုင်ခဲ့သဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်ပရိသတ်နှင့်တကွ ကြည်ညိုဖွယ် ရှိသောရဟန်းတို့တွင် အသာဆုံး အမြတ်ဆုံး "သမန္တပါသာဒိကတေဇင်" ဘွဲ့ထူးကိုရရှိခဲ့သည်။

ဤမထေရ်သည် အခါတပါး၌ ရှင်သာရိ–ပုတ္တရာမထေရ်မြတ်နှင့်အတူ ရာဇဂြိုဟ်ပြည် ယင်းတိုက်တော သပ္ပသောဏ္ဍိကလိုဏ်ဂူ၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ကိုယ်ပေါ်သို့ ကျလာ သော ငြွေဆိုးအကိုက်ခံရ၍ ငြွေဆိပ်သင့်ကာ ပရိဗ္ဗာန်ဝင်စံတော်မူခဲ့သည်။

ဥပသေနသာ(သံ၊၂။၂၆၇)တိ ဓမ္မသေ-နာပတိနော ကနိဋ္ဌဘ္ဘာတိကဥပသေနတ္ထေ-ရဿ။ သံဋီ၊၃။၁၄။ ဥပသေနသာ(ဥဒါန်။၁၃၁)တိ တ္ထေ ဥပသေနောတိ တဿ ထေရဿ နာမံ၊ ဝဏ်ဆြာဟွဏဿ ပန ပုတ္တတ္တာ ဝဏ်ဆ-ပုတ္တောတိ စ နံ ဝေါဟရန္တိ။ အယံ ဟိ ထေရော အာယသ္မတော သာရိပုတ္တဿ ကနိ-ဋ္ဌဘာတာ။ ဥဒါန်၊ဋီ။၂၄၂။ (–ဝိ၊၃။၇၄။ အံ၊ ၁။၂၅။ အပ၊၁။၆၈။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၁၅။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀။ မ၊ဋီ၊၃။၁၁၀။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၅၈။ ဝဇိ၊။၂၅၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂။ သံ၊ ဋီ၊၂။၄၇၈။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၂။)

(၁) အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ဥပသေနထေရ်။ (ဤမထေရ်သည် သီဟိုဠ်ကျွန်း အနုရာဓပြို-ထောင်ဘက် မဟာဝိဟာရ်ကျောင်းတိုက်၌ သီတင်းသုံးသည်၊ စူဠနိဒ္ဒေသ, မဟာနိဒ္ဒေသ အဋ္ဌကထာကျမ်းတို့ကို ရေးသားခဲ့သည်။) ဥပသေနော မဟာထေရော။ စူဠနိ၊ဋီ။၁၃၉။

(၂) သုဇာတဘုရားရှင်၏ သားတော် ဥပသေနမင်းသား။ ဥပသေနော နာမ အတြ-ဇော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၁။

(၃) တိဿဘုရားရှင်၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ်အကျွေးပြုစ်သော ဥပသေနာ ဥပါသိ-ကာမ။ ကိသာဂေါတမီ ဥပသေနာ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂုပဋ္ဌိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၆၁။

(၄) စန္ဒကုမာရမင်းသား၏ နှမတော် ဥပသေနာမင်းသမီး။ ကုမာရိယောပိ ဝဒေထ၊ ဥပသေနံ ကောကိလဠ မုဒိတဠ။ ဇာ၊၂။၂၄၂။ ဇာ၊ဋီ၊၃။

ဥပသေနဏာသိဝိသသုတ္တ (နာ) [ဥပသေန+ဏာသိဝိသ+သုတ္တ] အရှင်ဥပသေန မြွေကိုက်ခံ-ရသောအခါ၌ နောင်တော်အရှင်သာရိပုတ္တရာ-နှင့် ထိုအရှင်ဥပသေနတို့ အပြန်အလှန် ဟော-ကြားတော်မူသော သုတ်။ သံ၊၂။၂၆၇-၈။ သံ၊ ဋီ၊၃။၁၄။

ဥပသေနတ္ထေရ (ပု) [ဥပသေန+ထေရ] ဥပ-သေနထေရ်။ သာသနာတော်၌ ဥပသေန-ထေရ်နှစ်ပါး တွေ့ရ၏။ တစ်ဦးမှာ အရှင်သာရိ-ပုတ္တရာ၏ ညီဖြစ်သော ဥပသေနထေရ်ဖြစ်-သည်။ ဝိဝိတ္တံ အပွနိဠ္ဌိသန္ဓိအာဒီကာ-အာယသ္မတော ဥပသေနတ္ထေရဿ ဂါထာ။ ထေရ၊ဋီ၊၂။၂၀၂။(–သံ၊ဋီ၊၃။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၁။)

နောက်တစ်ဦးမှာ စူဠနိဒ္ဒေသ+မဟာ-နိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြု ဥပသေနထေရ်-ဖြစ်သည်။ ဝုတ္တဥေတံ နိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာယံ ဥပသေနတ္ထေရေန။ သာရတ္ထ၊၁။၉၅။

ဥပသေနဒါရက (ပု) [ဥပသေန+ဒါရက] ဥပ-သေနမည်သော–သူငယ်–ကလေး။ ဥပသေန-ဒါရကောတိဿ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၁၁။

ဥပ်သေနာဝ္ဍယ (တိ) [ဥပသေန+အဝ္ဍယ] ဥပ-သေနအမည်ရှိသော၊သူ(ထေရ်)။ ဥပသေန-ဝ္ဍယော နာ၊ ကတ် သဒ္ဒမ္ဗောတိကာ။ စူဠနိ၊ဋီ။၁၃၉။

ဥပသေနသုတ္တ (နာ) [ဥပသေန+သုတ္တ] ဥပသေန-သုတ်၊ အရှင်ဥပသေနကို အကြောင်းပြု၍ ဗြတ်စွာဘုရား ဥဒါန်းကျူးတော်မူသောသုတ်။ ဥဒါန်။၁၃၁-၁၃၂။ ဥဒါန်၊ဋီ။၂၄၂-၂၄၅။

ဥပသေနိယ (တိ) [ဥပ+သိ+ယု=ဥပသေန+-ကိုက] (အမိရင်ခွင်သို့) ကပ်၍ အိပ်လေ့ရှိသော-သူ။ ကုမာရိကေ ဥပသေနိယေ။ ဇာ၊၂။၁ရ၃။ ဥပသေနိယေတိ မာတရံ ဥပဂန္တာ သေနိကေ။ ဇာ၊ဋီ၊၆။ရ၉။

ဥပသေဝတိ (ကြိ) [ဥပ+သိ(သေဝ)+အ+တိ။ ဓာတုတ္ထသင်္ဂဟ။၂၈၅။] မှီဝဲ၏။ ဆည်းကပ်၏။

အသန္တံ စူပသေဝတိ(ဇာ၊၁။၃၅)တိ ယော စ ဝေရုပ် အသန္တံ ဒုဿီလံ ဥပသေဝတိ ဘဇတိ ပယိရုပါသတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃ရ။ ဘိန္နာနိ ကုလာနိ ဥပသေဝတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၅။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၄၁။ ဂူတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၁။) **ဥပသေ ဝန္တီ**—ထေရ၊၂၈၉။ ထေရဋ္ဌ၊၂။၁၂၀၁၂။ **ဥပ သေဝေယျ**—ဂူတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃ဝ။

ဥပသေဝန (နာ) [ဥပ+သိ+ယု] ကပ်ရှိမှီဝဲခြင်း။ ကရဏဋ္ဌ ဒုဝိမ် နိဗ္ဗာဒနံ ဥပသေဝနဋ္ဌ။ မူလဋီ၊ ၃။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။ ၂။ ၂ရရ။ (–အနုဋီ၊၃။ ၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၈။)

ဥပသေဝန္တီ (ကြို)[ဥပ+သိ+အ+အန္တီ] မှီဝဲ ဆည်းကပ်ကုန်၏။ ဥပသေဝတိ–ကြည့်။

ဥပသေဝမာန (တိ) [ဥပ+သိ+အ+မာန] မှီဝဲ ဆည်းကပ်သော၊သူ။ ဥသူယက် အာစရိယံ ဥပသေဝမာနော...သယံမှိ ဗာလော ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၃။

ဥပသေဝိတ (တိ) [ဥပ+သိ+တ] မှီဝဲဆည်းကပ် အပ်သော။ ပဂတော နာမ...ဥပသေဝိတော ဝါ ဥတုဘောဇနာဒိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။၃။၃ဝ၈။ ဒေဝ– ပုတ္တေဟိ ဒေဝီတာဟိ စ ဥပသေဝိတံ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၅၁။ (–မူလဋီ၊၃။၁၈၅။ အနုဋီ၊၃။ ၂၅ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၈။)

ဥပသေဝိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သိ+တမ္ဘ] မှီဝဲအပ် သော၊ တံ ပန အတ္ထကာမေန လဘိတမ္ဘတော ဥပသေဝိတမ္ဘတော လဒ္ဓကံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ ၂။

ဥပသေဝီ (တိ) [ဥပ+သိ+ဏီ] မှီဝဲလေ့ရှိသော၊ သူ။ အဝမဇ္ဇနူပသေဝီတိ အဝမဇ္ဇနံ ဥပသေဝီ၊ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ဝ၄။

ဥပသေဝေယျ (ကြို) [ဥပ+သိ+ဟေယျ] မှီဝဲ ဆည်းကပ်ရာ၏။ ဥပသေဝတိ–ကြည့်။

ဥပသောဏ (ပုဂ္ဂိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပ သောဏမည်သူ။ ဘာဘနာတော်၌ ဥပသောဏ အမည်တူ နှစ်ဦးတွေ့ရသည်၊ တစ်ဦးမှာ ကောဇွာညမြို့တော်စွာဘုရား၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသောဏ ဒါယကာ ဖြစ်သည်။ သောဏော စ ဥပသောဏော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂုပဋ္ဌကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂၆။

နောက်တစ်ဦးမှာ သုမနဘုရားရှင်၏ အဂ္ဂသာဝိကာဖြစ်သော ဥပသောဏာ ထေရီ ဖြစ်သည်။ သောဏာ စ ဥပသောဏာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃ဝ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၆ ၂။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၉ဝ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄ ၂။

ဥပသောဘတိ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+အ+တိ] အလွန်တင့်တယ်၏။ ဥပသောဘတိ သမ္ဘဒါ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၂။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၅၄။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ။ (– အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆။) ဥပသောဘတိတိ အဘိရာဇတိ အတိဝိရောစတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ **ဥပသောဘဏ**(ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ရ)တိ...ဧဝံ သော ဘဂဝါ ဥပသောဘိတ္ထာတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။ ၂ ၆ ၂။

ဥပသောဘထ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+ထ။ ထ– ကိုထပြု] အလွန်တင့်တယ်တော်မူပြီ။ အထက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသောဘန (နာ) [ဥပ+သုဘ+ဏော+ယု] တင့် တယ်စေခြင်း။ တန်ဆာဆင်ခြင်း။ အလင်္ကာ– ရတ္ထန္တိ ဥပသောဘနတ္ထံ။ ... ဣဒါနိ ဒါနံ ... ဘာဝနာစိတ္ထသ ဥပသောဘနာယ စ ပရိ– ကွာရာယ စ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၆ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၃ ၆။

ဥပသောဘန္တ (တိ) [ဥပ+သုဘ+အန္တ။ ထိ၌ ဥပသောဘန္တီ] တင့်တယ်သော။ တာယ စ ဝေသာလီ ဘိယ္ယောသော မတ္ထာယ ဥပသော– ဘန္တီ။ ဝိ၊၃။ ၃ ၃ ရ။

ဥပသောဘမာန (တိ) [ဥပ+သုဘ+အ+မာန] တင့်တယ်သော။ သီရိသဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ဝဏ္ဏဂန္ဓ-သမ္ပန္နေဟိ ပုပ္ပေဟိ သမ္ဘကာလဲ ဥပသော-ဘမာနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၃၁၁။

ဥပသောဘယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+တိ] ကပ်ရောက်၍တင့်တယ်စေ၏။ တန်ဆာဆင်၏။ ဥဘတော ဝိမာနံ ဥပသောဘယန္တိ။ ဝိမာန။၊ရ၄။ ပေတ။၂၀ရ။ ဥဘတော ဝိမာနန္တိ ဝိမာနံ ဥဘတော အန္ဓော စေဝ ဗဟိ စ သက်-တာဒီဟိ ဥပေစ္စ သောဘယန္တိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၀၈။

ဥပသောဘယန္တ (တိ) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+အန္တ] တင့်တယ်စေသော။ တေ ကပေါတကန္ဒရဝိဟာရံ ဥပသောဘယန္တာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၂၂။

ဥပသောဘယန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+အန္တိ] ကပ်ရောက်၍ တင့်တယ်စေကုန်၏ တန်ဆာဆင်ကုန်၏။ ဥပသောဘယ္ယတိ-ကြည့်။

ဥပသောဘယမာန (တိ) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+မာန] (၁) တင့်တယ်သော။ (၂) တင့်တယ်စေသော၊သူ။ (၁) ဝိမာနဒ္ဓါရေ မဟန္တံ သီရိသ-ဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ဝဏ္ဏဂန္ဓသမ္ပန္နေဟိ အညေဟိ ပုပ္ပေဟိ သမ္ဘကာလေ ဥပသောဘယမာနံ။ ထေရ၊ဌ။ ၁။၁၂၉။ (၂) အာကာသမ္ပဒေသေန ဥပသော-ဘယမာနံ ဝိယ။ ဒီ၊ဌ။၂။၂၁၀။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ ဝေ အယမ္ပိ မဟာဒီကာသဝေါ ... သံဃာရာမံ ဥပသောဘယမာနော ဝိစရတိ။ မဲ၊ဌ။၁။၃ရ၅။ သံ၊ဌ။၂။၃ဝ၂။ အံ၊ဌ။၃။၁ဝရ။ (–မ၊ဌ။၃။၄၂။ ဋီ၊ဌ။ဝ၀၂။ မ၊ဋီ။၁။၂ဖ၁။).

ဥပသောဘိတ (တိ) [ဥပ+သုဘ+တ] တင့်တယ်စေအပ်သော၊ တင့်တယ်-တန်ဆာဆင်အပ်-သော။ အသုရဘဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ပါရိစ္ဆတ္တက-ပဋိစ္ဆန္နဘူတာယ စိတ္တပါဋလိယာ ဥပသော-ဘိတံ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၂။၂ဝ၄။ (–စရိယာ၊ဌ။၁၄၂။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ခ၉၅ရ၃။)

ဥပသောဘိတနယန (တိ) [ဥပသောဘိတ+နယန] တင့်တယ်-တန်ဆာဆင်အပ်-သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ ဝိသေသတော ရတ္တရာဇီဟိ ဥပသောဘိတနယနာ။ ဝိမာန၊ဌ။၂ဖ၀။

ဥပသောဘိတ္တ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+တ္တ] အလွန် တင့်တယ်ပြီ။ ဥပသောဘတိ-ကြည့်။

ဥပသောဘေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+တိ] တင့်တယ်စေ၏။ တန်ဆာဆင်၏။ သက-လ်အရည၀ါသံ ဥပသောဘေတိ။ အဘိ၊ဌ။ ၂။ရ၄၉။

ဥပသောဘေတိ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+တိ။ ရူနာ။ရ၈၊၄ဘ၄။ နီတိ၊ဓော။၂၄ဝ။] ခန်းခြောက်စေ၏။ ကိဉ္စ မေ ပဟိတတ္တာသ လောဟိတံ နု ဥပသောဘေယ္ယ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၂။ဘဝရ။

ဥပသောဘေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+ယ္ယ] ခန်းခြောက်စေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဿဒ္ဓ° (နာ) [ဥပ+သဇ(သဇ္ဇ)+တ။ ဥပသဒ္ဓ-သံ။] (၁) ကပ်ငြိ-ငြိကပ်-တွယ်တာ-ခြင်း။ (တိ)(၂) စွန့်လျှအပ်သော။ (၃) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ ဥပသ(ဿ)ဒ္ဓ° -ကြည့်။

ဥပဿဒ္ဓ² (တိ) [ဥပ+သသု(သသ)+တ။ ရူနာ။၄ဘ၄။ နီတိ၊ဓော။ဘရ၆။ ဓာတ္တတ္ထ။ခ၉၄] (၁) ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-အပ်သော၊ အညှင်းဆဲခံရသော၊ ဒုက္ခနှင့်ရောနှောသော၊ ဒုက္ခသို့ သက်ဝင်သော။ (၂) ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-တတ် သော။ ဥပသ(ဿ)ဒ္ဓ² -ကြည့်။

ဥပဿဒ္ဓသုတ္တ (နာ) [ဥပဿဒ္ဓ+သုတ္တ] ဥပဿဒ္ဓ-သုတ်။ စက္ခု, ရူပါရုံ, စက္ခုသမ္ဘဿ, စက္ခု-သမ္ဘဿဓာ ဝေဒနာ စသောတရားတို့သည် အညှင်းဆဲခံရသောတရားများဖြစ်ကြ၏-ဟု ရှုမြင်သော အရိယသာဝကအား ထိုစက္ခု-စသည်၌ ငြီးငွေ့မှု ဖြစ်သည်မှစ၍ အရဟတ္တ

ဖိုလ်ရောက်သည်တိုင်အောင် ဟောကြားတော်မူသောသုတ်။ သံ၊၂။၂၅၈–၉။ သံ၊၆၃။၁၂။

ဥပဿယ¹ (နာ) [ဥပ+သိ+ဏ] (၁) နေရာအရပ်၊ ကျောင်း။ အိမ်။ (၂) အမှီ၊ အပေါ်အထပ်အလွှာ။ (၁) ဥပဿယော တထေဝ နု သမ္ဘတိ။ ဝိ၊၂။ ၄၄၉။ ဥပဿယော နု သမ္ဘတိတိ ဝသနော–ကာသော နပ္ပဟောတိ။ ဝိ၊၆။၂၂၅။ အနုဇာ–နာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပဿယံ။ ဝိ၊၄။၄၇၃။ ဥပဿ–ယန္တိ ဃရံ။ ဝိ၊၆။၄။၁၃။ ယော ဒဒါတိ ဥပ–ဿယံ။ သံ။၁။၂၉။ ဝိ၊၆။၄။၅၈။ သံ၊၆။၁။ရ၉။ ယော ဒဒန္တိ ဥပဿယံ။ သံ၊၁။၃ဝ။ ဥပဿယန္တိ ဝါသာဂါရံ။ သံ၊၆။၁။ဧ၃။ (–ဝိ၊၆။၂။၂၄၄။ ကင်။ ၃၂၈။ သာရတ္ထ၊၁။ဘရ။)(၂)ဥပဿယဒါန–ကြည်။

ဥပဿယ² (နာ) [ဥပဿယ+သိက္ခာပဒ] ဥပဿ–ယသိက္ခာပုဒ်။ ဥပဿယံ ပရမ္မရာ၊ အနတိရိတ္တံ နိမန္ဆနာ။ ဝိ၊၅။၁၆၀။

ဥပဿယဒါန (နာ) [ဥပဿယ+ဒါန] အမှီကိုပေးခြင်း။(သျှ)။ အပေါ်၌ထပ်၍ပေးခြင်း။ (ဘာသာ၊ဋီ)။ မဟာပစ္စရိယံ ပကတိစီဝရသ ဥပဿယဒါနေနာတိ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊၆။၃။ဝ၉၂။

ဥပဿယသုတ္တ (နာ) [ဥပဿယ+သုတ္တ] ဥပ–ဿယသုတ်။ ဘုရားရှင် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူပြီး နောက်ပိုင်းကာလ၌ အသျှင်မဟာကဿပနှင့် အသျှင်အာနန္ဒာတို့ ဘိက္ခုနီမကျောင်းသို့ ကြွရောက်တော်မူပြီးလျှင် အသျှင်မဟာကဿပက တရားဟောတော်မူပြီး ပြန်ကြွတော်မူသော အခါ ထုလ္လတိဿာရဟန်းမက "အဘယ့်ကြောင့် အသျှင်မဟာကဿပသည် ပညာရှိ ရဟန်းဖြစ်သော အသျှင်အာနန္ဒာမျက်မှောက်၌ တရားဟောသင့်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိသနည်း၊ အပ်ကုန်သည်သည် အပ်လုပ်သူ၏အထံ၌ အပ်ကို ရောင်းသင့်၏ဟု မှတ်ထင်သကဲ့သို့ အသျှင်မဟာကဿပသည် ပညာရှိ ရဟန်းဖြစ်သော အသျှင်အာနန္ဒာမျက်မှောက်၌ တရားဟောသင့်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိ၏" ဟု မနှစ်လိုသောစကားဆိုသည်ကို အကြောင်းပြု၍ အသျှင်မဟာကဿပက အသျှင်အာနန္ဒာအား မိမိကိုယ်ကို ဘုရားနှင့်တူသည်၏အဖြစ်ကို ဟောတော်မူပြီးလျှင် "အကြင်သူသည် ငါ၏အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးတို့ကို ဖုံးလွှမ်းအပ်၏ဟု မှတ်ထင်၏။ ထိုသူသည် ခုနစ်တောင်, ခုနစ်တောင်ထက်ရှိသောဆင်ကို ထန်းရွက်နုဖြင့် ဖုံးလွှမ်းအပ်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိ၏" ဟု ဟောတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ သံ၊၁။၃။ခ၆၃–၇။ သံ၊၆။၂။ခ၆ဝ–၄။

ဥပဿယာဓိဝတ္ထု (တိ) [ဥပဿယ+အဓိဝတ္ထု] ကျောင်း၌–စိုးအုပ်–စောင့်–သော၊သူ (ကျောင်းစောင့်နတ်)။ ဥပဿယာဓိဝတ္ထာယော၊ ဒေဝတာ သောကပိဋိတာ။ အပ၊၂။၂ဝရ။

ဥပဿယူပဂမန (နာ) [ဥပဿယ+ဥပဂမန] (ဘိက္ခုနီမ)ကျောင်းသို့–ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–ခြင်း။ ဥပဿယူပဂမနံ, ပရိပုဏ္ဏူပသမ္ပဒေတာ။ သာရတ္ထ၊၃။၄။ ဝိမတိ၊၂။၂၃။

ဥပဿုတိ¹ (နာ) [(က) ဥပ+သုတိ။ (ခ) ဥပ+သု+တိ] (၁) (က) ကြားအပ်သော–စကား–အသံ–၏အနီးအရပ်။ (ခ) ကပ်ရောက်၍ ကြားရာအရပ်။ (စကားကိုကြားကောင်းသော အနီးအရပ်(သျှ)။ အနီးကပ်၍ ကြားလောက်ရာအရပ်(သျှ)။ (၂) အနီးသို့ကပ်ရောက်၍ ကြားနာခြင်း။ ထောက်လှမ်းခြင်း။ (၁)(က)(ခ) ဥပ–သုတိ(ဝိ၊၂။ခ၉ရ)နှင့် သုတိသမီပံ။ ယတ္ထ ဌတ္ဝာ သက္ကာ ဟောတိ တေသံ ဝစနံ သောတုံ၊ တတ္ထ။ ဝိ၊၆၊။ခ၄၉။ ကင်။၂၅၅။ သုတိ သမီပန္တိ သဒ္ဒသမီပံ၊ သုယျတိတိ ဟိ သုတိ၊ သဒ္ဒသောတံ အဓိဝစနံ။ တသ သမီပံ ဥပသုတိ၊ သဒ္ဒ–သမီပန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ...အထ ဝါ ဥပေစ္စ သုယျတိ ဣတိ ဥပသုတိ၊ ဌာနံ။ ယံ ဌာနံ ဥပဂတေန သက္ကာ ဟောတိ ကထေန္တာနံ

သဒ္ဒံ သောတုံ၊ တတ္ထာတိ ဧဝမတ္ထာ ဂဟေတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊ခု။၉၄၊၉၅။ (–ကခ်ိ၊ ဦ၊သစ်။၄၁ရ။) သုယျတီတိ သုတိ၊ ဝစနံ။ တဿ သမီပံ ဥပဿုတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၅၂။ (–ပါစိတ်၊ ယော။၁၂၁။) အဒ္ဓသာ ခေါ ဘဂဝါ တံ ဘိက္ခုံ ဥပဿုတိ ဌိတံ။သံ၊၁။ခု၀၃။ ဥပ–ဿုတီတိ ဥပဿုတိဌာနံ၊ ယံ ဌာနံ ဥပဂတော နသက္ကာ ဟောတိ ဘဂဝတော သဒ္ဒံ သောတုံ၊ တတ္ထ ဌိတောတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၆၉။ ဥပေစ္စ သုယျတိ ဣတ္ထာတိ ဥပဿုတီတိ ဝုတ္တံ ဥပဿု–တီတိ ဥပ္ပဿုတိဌာနန္တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဂ၈။ (–အပ၊ ၂။၄ရ။ ဇာ၁။ခု၉ရ။ ထေရဂု၊၁။၄၄၈။ ဇာဋ၊ ၅။၁၀၄။) ဥပဿုတိ မဟာရာဇ၊ ရဋ္ဌ ဧနပဒေ စရ။ ဥပဿုတိန္တိ ဧနပဒစာရိတ္ထသဝနာယ စာရိကံ အတ္ထနော သကလရဋ္ဌ စ ဧနပဒေ စ စရ။ ဇာဋ၊ ၅။၁၀၆။ (၂) ဥပဿုတိ၀သေန ယုဇ္ဈိတမ္ဘကာရံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊ခု။ခု၀၆။ အံ၊ ဋီ၊ခု။ခု ၂ရ။

ဥပဿုတိ၂ (နာ) [ဥပဿုတိ+တိဌန)] စကားကို ကြားကောင်းရာအရပ်၏ အနီးဌာနတည်ခြင်း။ ဥပဿုတိသိက္ခာပုဒ်(ပြန်)။ ထေယျာသတ္ထံ ဥပဿုတိ။ ဝိ၅။ခ၆ ၂။ ထေယျသတ္ထံ ဥပဿု–တီတိ...ဥပ္ပဿုတိတိဌနဋ္ဌ။ ဝိ၊ဋီ၊။ခ၄၉၊ခ၅ ၂။

ဥပဿုတိက (တိ) [ဥပဿုတိ+က] (အနီးကပ်၍ တိုင်ပင်သံ) စကားကိုကြားနိုင်လောက်ရာ အနီး အရပ်ရှိသော၊ အနီးဌာနားထောင်သော၊သူ။ (သျှ။) ဥပဿုတိကာ ဟိ သုဏန္တိ မန္တံ။ ဇာ၊ ၁။ခ၉၀။ ဇာဋ၊ ၅။၅။ ဥပဿုတိကာ ဟိတိ မန္တနဋ္ဌာနံ ဥပဂန္တွာ တိရောကုဋ္ဌာဒီသု ဌတ္တာ သောတာရော။ ဇာ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ခ၃။

ဥပဿုတိဌာနံ (နာ) [ဥပဿုတိ+ဌာန] စကားကို ကြားကောင်းရာအရပ်။ ဥပဿုတိ –(၁)ကြည်။

ဥပဿုတိဌာနဝတ္ထု (နာ) [ဥပဿုတိဌာန+ဝတ္ထု] (တိုင်ပင်ပြောဆိုသော) စကားကိုကြားကောင်း ရာအနီးအရပ်၌တည်နေနားထောင်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပဿုတိဌာနဝတ္ထုဿ ပညတ္တံ။ ကခ်ိ။ ၂၅၅။

ဥပဿုတိတိဌန (နာ) [ဥပဿုတိ+တိဌန]. (စကားကို) ကြားကောင်းရာအနီးအရပ်၌ တည်ခြင်း။ သဗ္ဗိစ္ဆ ကုဏ္ဍ၊ဒ္ဓ ဥပဒဟနံ, ဥပဿုတိတိဌနန္တိ ဣမာနိ စတ္တာရိ။ ဝိ၊ဋီ၊ခ။ခ၅ ၂။

ဥပဟစ္စ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန်+တ္ဝာ] (၁) ညှဉ်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–၍။ (၂) ကျော်လွန်၍။ (၃) ကပ်ရောက်၍။ (၁) ဥပဟစ္စ မနံ မဇ္ဈော။ ဇာ၊ ၂။ဖ၁။ မ၊ဋီ၊ခု။ဖ၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ခ၉။ ဥပဟစ္စ မနန္တိ အတ္ထနော စိတ္တံ ပဒူသေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ဂ၀။ ဥပဟစ္စာတိ အာဃာတေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ခု။ခ၅။ (၂) မဇ္ဈံ ဥပဟစ္စ (ဒီ၊ဌ၊ခု။ ၂၁ခ)တိ အာယုနော မဇ္ဈံ အတိစ္စ၊ တေနာဟ အတိက္ကမိတ္တာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ခု။ ၂ဂ၈။ (၂)(ခ) ဥပဟစ္စတလ (အံ၊ ၂။ဂ၅၁)နွင့် ဧလမာနာ ဂန္ဓာ အာကာသ–တလံ အတိက္ကမိတ္တာ ပထဝီတလံ ဝါ ဥပဟ–နိတ္တာ ပထဝိယံ ပတိတမတ္တာ၀ နိဗ္ဗာယေယ္ယု။ အံ၊ဌ၊ခု။ခ၅ခ။ ဥပဟစ္စာ(အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ခ၈)တိ ဧတေသ ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော၊ တေန ဝေမ္ဗ–ဘိက္ခမော ကာလကိရိယောပဂမနဋ္ဌ သင်ဟိတံ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ခ၉။ သော အတိက္ကမိတ္တာ ဝေမ္ဗ၊ အာယုပ္ပမာဏံ ဥပဟစ္စ ဝါ ကာလ–ကိရိယံ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနတိ။ အဘိ၊ပု။ခ၁။ အတိက္ကမိတ္တာ ဝေမ္ဗ၊ အာယုပ္ပမာဏန္တိ အာယု–ပ္ပမာဏံ ဝေမ္ဗ၊ အတိက္ကမိတ္တာ၊ ဥပဟစ္စ ဝါ ကာလကိရိယန္တိ ဥပဂန္ဓာ ကာလကိရိယံ၊ အာယုက္ခယသ အာသန္နေ ဌတ္တာတိ အတ္ထော။ အတိ၊ဌ၊ခု။ဂ၉။ ဥပဟစ္စာတိ တေသ ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော။ တေန ဝေမ္ဗ၊ တိက္ကမော ကာလ–ကိရိယောပဂမနဋ္ဌ သင်ဟိတံ ဟောတိ။ တေန ဝုတ္တံ "အတိက္ကမိတ္တာ ဝေမ္ဗ၊"နွင့်အာဒိ။ မူလ၊

ဋီ၊၃။၃၈။ ဥပဟစ္စာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၅၂)တိ ဝါ ဥပ-ဂန္ဓာ ကာလကိရိယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။ ဥပ-ဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ-လည်းကြည့်။

ဥပဟစ္စ¹ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏျ] ကပ်ရောက်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟစ္စတလ (တိ) [ဥပဟစ္စ+တလ] ကပ်ရောက်အပ်သော မြေအပြင်ရှိသော၊ မြေအပြင်သို့ ကျရောက်သော (မီးပွါး)။ ပထဝီယံ ပတိတ္တာ ဥပဟစ္စတလာ ဟုတ္တာ နိဗ္ဗာယတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅၀။

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ+နိဒ္ဒေသ] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိပုဂ္ဂိုလ်ကို အကျယ်ပြရာအပိုင်း။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ-နိဒ္ဒေသော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ (ပု) [ဥပဟစ္စ+ပရိ+နိ+ဝါ+ဏိ] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိပုဂ္ဂိုလ်။ (အဝိဟာစသော သုဒ္ဓါဝါသငါးဘုံသို့ ရောက်၍ ထိုဘုံ၌ သက်တန်းထက်ဝက်ကို ကျော်လွန်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံး အသက်အပိုင်းအခြားသို့ မရောက်ဘဲ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံလတ္တံ့သောအနာဂါမ်ကို ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ ဟုခေါ်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် အဝိဟာဘုံ၌ တစ်ယောက်, အတပ္ပါဘုံ၌ တစ်ယောက် စသည်ဖြင့် ငါးယောက်ရှိသည်။ အံ၊၁။၂၃၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၈။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၉။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ မူလဋီ၊၃။၃၈။ အနုဋီ၊၃။၄၉။

အန္တရာပရိနိဗ္ဗာယိ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ အသခါရပရိနိဗ္ဗာယိ။ ဒီ၊၃။၁၉၈။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၄၈။ မဏ္ဍ၊ ဥပဟစ္စ အတိက္ကမိတ္တာ ပတ္တော ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၃။ မဏ္ဍ၊ ဥပဟစ္စာတိ အာယုနော မဏ္ဍ၊ အတိစ္စ၊ တေနာ-ဟ အတိက္ကမိတ္တာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၈။ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိတိ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ အတိက္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၅၂။ ဥပဟစ္စာတိ ဝါ ဥပဂန္ဓာ ကာလကိရိယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။ ပဌမံ ဩရမ္ဘိကယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ ဟောတိ။ သံ၊၃။၆၃။ အံ၊ ၁။ ၂၃၅။ အံ၊ ၂။၄၀၅၊၄၅၁။ ပဌမံ ပန ကပ္ပ-သတံ အတိက္ကမိတ္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တော ဥပ-ဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၁။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ အတိ-က္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၂၀။ ယော ပန ကပ္ပသဟဿာယုကေသု အဝိ-ဟေသု နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ပဌမံ ကပ္ပသတံ အတိက္ကမိတ္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တော၊ အယံ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဥပဟစ္စာတိ တေသု ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော၊ တေန ဝေမဇ္ဈာ-တိက္ကမော ကာလကိရိယောပဂမဠ္ဆ သင်္ခိတံ ဟောတိ၊ တသ္မာ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ အတိက္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနဿ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ ဟောတိတိ အာဟ ယော ပန အဝိဟေသု-တိအာဒိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၉။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ (အံ၊ ၂။၄၅၁)တိ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ အတိက္ကမိတ္တာ ပစ္ဆိမကောဋိ အပတ္တာ ပရိနိဗ္ဗုတော ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၇၃။ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ ဥပဟစ္စ အတိ-က္ကမိတ္တာ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယတိတိ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။ ဥပဟစ္စ ပရိ-နိဗ္ဗာယိသာ(ပဋိသံ။၁၆၀)တိ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ အတိက္ကမိတ္တာ ဝါ ကာလကိရိယံ ဥပဂန္ဓာ ဝါ ကိလေသပရိနိဗ္ဗာနေန ပရိနိဗ္ဗာယန္ဓသ အနာဂါမိနော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၆၈။ (–အဘိ၊ပု။ ၁၁၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉၊၁၇၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉၊၅၀၊ ၅ ၂။ ခုဒ္ဓက၊ဋ္ဌ။၁၅၃။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၇၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၉၆။ မူလဋီ၊၃။၃၈။ အနုဋီ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ ဂ်။ ၂၅၆။)

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိနာမက (တိ) [ဥပဟစ္စပရိ-နိဗ္ဗာယိ+နာမက] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ အမည်ရှိ သော၊သူ။ အာယုဝေမဇ္ဈ၊ အတိက္ကမိတ္တာ အရ-

ဟတ္ထံ ပတ္ထာ ပရိနိဗ္ဗာယနသဘာဝေန ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိနာမကေန အနာဂါမိနာ။ နေတ္ထိ၊ ဝိ။၃၄၉။

ဥပဟစ္စာဘဝ (ပု) [ဥပဟစ္စ+ဘဝ] ကပ်ရောက်အပ်သောဘဝ။ အတ္ထိ ဥပဟစ္စာဘဝေါ။ အဘိ၊ က။၂၇၂။

ဥပဟညတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တိ] ဖျက်စီး၏။ ပင်ပန်း၏။ နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-၏။ သရောပိ ဥပဟညတိ(မ၊၃။၂၇၇)တိ သဒ္ဒါပိ ဘိဒ္ဓတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၃။ ပုမ္ဘေဝ ဥပ-ဟညတိ။ အံ၊၂။၃၂၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။ **ဥပ-ဟညေထ**—ကဒါစိ ဥပဟညေထ။ ဇာ၊ ၁။၂၀၃။ ဥပဟညေထာတိ ဥပဃာတံ အာပဇ္ဇေယ္ယု အပရိသုဒ္ဓံ အဿ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။

ဥပဟညတိ[1] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တေ] နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်၏။ ဥပဟညတိ(မ၊၃။၂၇၇)တိ ဃာတိယတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၉၃။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၆။) အဘိဏှာ စ ဝိဟာသာ စ၊ စိတ္တမသ္ဝေ ပဟညတိ (ထေရ။၃၂၈)တိ ပိယရူပေ သာရဇ္ဇနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယ အဘိဏှာယ...ဝိဟေသာယ စ အဿ ပုဂ္ဂလဿ စိတ္တံ ဥပဟညတိ ဗာဓိယတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၃။ အဘိဏှာဝိဟေသာဟိ အဿ စိတ္တံ ဥပဟညတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၄။) **ဥပဟညန္တိ**—စူဠနိ။၁၉ဝ။

ဥပဟညန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+အန္တေ] နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟညမာန (တိ) [ဥပ+ဟန+ယ+မာန] နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်သော၊သူ။ ကမ္မကရဏာဒီဟိ ဥပဟညမာနေ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၉။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ရ၅။

ဥပဟညေထ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+ဧယ္ယ] ပင်ပန်း-ပျက်စီး-ရာ၏။ (ဇာတ်ဝတ္ထုအလို ပျက်စီးစေရာ၏-ဟုအဓိပ္ပါယ်နက် ပြန်ဆိုရမည်။) ဥပဟညတိ -ကြည့်။

ဥပဟဋ (တိ) [ဥပ+ဟရ+တ] ကပ်ဆောင်အပ်သော။ တသ္မိံ ကိရ ဘောဇနေ ဥပဟဋမတ္ထေ "သတ္ထာ ဘုဉ္ဇိဿတိ"တိ သညာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၆။ ဥပဟဋမတ္ထေတိ "ပြာဟ္မဏေန ဘုဉ္ဇတုံ ဘဝ"န္တိ ဥပနီတမတ္ထေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။

ဥပဟတ[2] (တိ) [ဥပ+ဟန+တ] နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-တိုက်ခတ်-အပ်သော(ပါဠိနည်း)၊ ဖျက်ဆီး-ပျက်စီး-ပျောက်ပျက်-သော(သဒ္ဒါနည်း)။ ခတံ ဥပဟတံ အတ္ထာနံ ပရိဟရတိ။ ဝိ၊ ၅။၂၉၃။ ဥပဟတာယ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ။ ဒီ၊ ၁။ဂ၁။(ပခုတ္ထူ-သျှနှင့် ဘာသာဋီကာတို့၌ ဖျက်ဆီးခဲ့ပြီ-ဟု ပါဠိတော်နည်း အနက်ပေး၍ နေရင်းနီသျှ၌ ဖျက်ဆီးအပ်၏-ဟု သဒ္ဒတ္ထ အနက်ပေးသည်။) အယံ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ ခတော ဥပဟတော ဘိန္နပတိဋ္ဌော ဇာတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၂။ ကုသလမူလာနံ ခဏနေန ခတော၊ တေသမေဝ ဥပဟနနေန ဥပဟတော၊ ... ခတောတိ ဟိ ဣဒံ ဣဓ ကမ္မဝသေန သိဒ္ဓံ ပါဠိယံ ပန ကတ္ထုဝသေနာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ပဒ-ဒ္ဓယာသ ပရိယာယတ္ထာ ဥပဟတောတိ ဣဓ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆၄။) သေတကရောဂေန ဥပဟတမေဝ ပစ္ဆိန္နခီဏ-အဂ္ဂဟိတတဏ္ဍုလံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၄။ အသပ္ပု-ရိသော ခတံ ဥပဟတံ အတ္ထာနံ ပရိဟရတိ။ အံ၊၁။ဂ၈။ ဥပဟတန္တိ ဂုဏာနံ ဥပဟတတ္ထာ ဥပဟတံ၊ ဆိန္နဂုဏံ နဋ္ဌဂုဏန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၅၉။ ဥပဟတတ္ထာတိ နဋ္ဌတ္ထာ၊ တေနာဟ ဆိန္နဂုဏံ နဋ္ဌဂုဏန္တိ အတ္ထောတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၈။ ခတံ ဥပဟတ(အံ၊၁။၁၅၂)န္တိ ဂုဏခနနေန ခတံ၊ ဂုဏူပဃာတေန ဥပဟတံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၉။

ဥပဟတော(ဖော်၁။၁၆၁)တိ ဂုဏုပဿာထေနေ၀ ဥပဟတော။ အံ၊ဌ။၂။၁၄၃။ (–ဟာ၊၂။၁၃၀။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ရ၀။ ဒီ၊ဌ။၂။၃ရ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ဂ၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၃၄။ အံ၊ဋီ၊၃။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဂ၆။) ဥပဟတေ (မ၊ဌ၊၂။၁၃၂)တိ ပုဗ္ဗကိမိအာဒိဟိ ဥပဒ္ဒုတေ။ မ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဥပဟတာနီ(မ၊ဌ၊၂။၂၅၀)တိ ဟာဒိ-တာနိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂ရ၅။

ဥပဟတ၂ (တိ) [ဥပ+ဟန်+တ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-တတ်သော။ ဥပဟတဌ-ကြည့်။

ဥပဟတကာယပ္ပဿာဒ (တိ) [ဥပဟတ+ကာယ ပ္ပဿာဒ] ဖျက်ဆီးအပ်သော-ပျက်စီးသော-ကာယပ္ပဿာဒ ရှိသော၊သူ။ (သျှ၊၃။၂ဂ၆။) ဥပဟတိန္ဒြိယ၀ဏ္ဏုမှ် ဥပဟတိန္ဒြိယော(ဝိ၊၁။၄ဂ၆)တိ ဥပဟတကာယပ္ပဿာဒေါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂။၂၄၃။ ဥပဟတကာယပ္ပဿာဒေါတိ ဝါတ-ဝိတ္ထာဒီဒေါသေဟိ ကာယဝိညာဏာနုပ္ပါဒက-ဘာ၀ေန ဒုဿီတကာယပ္ပဿာဒေါ၊ ဝိမတိ၁။ ၁ဂ၆။ (–သာရတ္ထ၊ဋီ။၁။၁၀ရ။) ဥပဟတိန္ဒြိယော (မ၊ဋီ။၁ရ၅)တိ ကိမိရကုဋ္ဌေန နာမ ဥပဟတ-ကာယပ္ပဿာဒေါ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၂။ (–ဝိမတိ၁။ ၁၃၉။ မ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၆။)

ဥပဟတကာယိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ကာယိန္ဒြိယ] ဖျက်ဆီးအပ်သော-ပျက်စီးသော-ကာယိ-ဣန္ဒြေ-ကိုယ်-ရှိသော၊သူ။ တေ ယတ္ထ သော ဥပဟတကာယိန္ဒြိယော ကုဋ္ဌီ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၂။

ဥပဟတစက္ခု (တိ) [ဥပဟတ+စက္ခု] ဖျက်ဆီး အပ်-ပျက်စီး-သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ ဥပ-ဟတစက္ခုနော စ ဒိဗ္ဗစက္ခု နာမ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ စရိယာ၊ဌ။ရ၃။

ဥပဟတစိတ္တ (တိ) [ဥပဟတ+စိတ္တ] ဖျက်ဆီး အပ်-ပျက်စီး-ထိပါးလို-တွန့်တို-သော စိတ်ရှိ သော၊သူ။ (မြန်။၂၂၃။ ဟာသျ။၁၂၅။) ဥပဟတ-စိတ္တောမှိ(သံ၊ဌ၊၁။၃၄)တိ ခန္ဓိမေတ္တာနုဒ္ဒယာ-သဗ္ဗာ၀တော ပရသ္မိ ဥပဟတစိတ္တောမှိတိ သတ္တော အတ္တနော သဘာ၀ं ၀ဒတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၃၃၄။ (–ဥဒါန၊ဌ။၁၀၀။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၂ရ၈။ ဟာ၊ဌ၊ရ။၂၈၆။)

ဥပဟတဌ (တိ) [ဥပဟတ+အတ္ထ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-တတ်သော သဘောရှိသော။ (မြန်။၂၅၀။) ဥပဿဌန္တိ ဥပဟတဌေန။ သံ၊ ဌ၊၃။၁၂။ ဥပဿဌရောဂေန ဝိယ အန္ဓော ဝေ အဘိဟတသဗ္ဗတ္တာ ဥပဟတဌော။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂၉၁။

ဥပဟတနေတ္တ (တိ) [ဥပဟတ+နေတ္တ] ဖျက်ဆီး အပ်-ပျက်စီး-သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ တေန ပယောဂ၀ိပ္ပတ္တိ၀သေနာဟ ဥပဟတနေတ္တ-တာယ အန္ဓော။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၄၉။

ဥပဟတ၀ညိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ဝညိန္ဒြိယ] နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-အပ်သော ပညိန္ဒြေရှိသော။ ဥပဟတိန္ဒြိယာ(မ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥပဟတ၀ညိ-န္ဒြိယာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၂။ (–မ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၆။)

ဥပဟတ၀ဿ၀ (တိ) [ဥပဟတ+ဝဿ၀] ဖျက်ဆီး အပ်-ပျက်စီး-သော(စက္ခု)ပသာဒ-ရှိသော၊သူ။ ပုဗ္ဗာဒီဟိ ၀ါ ဥပဟတ၀ပသာ၀ေါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၁၂။ ဝိ၊သင်္ခ်ာ။၁၄၄။ (–သံ၊ဌ၊၃။ဂ၄။)

ဥပဟတ၀ပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပဟတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦ-ထိပါး-နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-အပ်ဘူးသော၊ ရှေးဦ ပျက်စီးဘူးသော၊သူ။ (မြန်။၅၀၁။) နာဘိဇာနာမိ ကိဉ္စိ ကုလံ ပဏ္ဍာဘိကွာနုပ္ပဒါနမတ္တေန ဥပ-ဟတ၀ပုဗ္ဗံ။ သံ၊၂။၅၀ရ။ (–သံ၊ဌ၊၃။ဂ၄။)

ဥပဟတဗီဇ (တိ) [ဥပဟတ+ဗီဇ] ဖျက်ဆီးအပ် သောဥေးစေ့ရှိသော၊သူ။ လေ၀ပဏ္ဍကော နာမ ကိရ မန္ဒ၀ေသေန ဥပဟတဗီဇော။ ၀ဇိရ။၄၂၉။

ဥပဟတဗ္ဗန္ဓရ (တိ) [ဥပဟတ+အဗ္ဗန္ဓရ] နှိပ်စက်

အပ်–ပူလောင်–သောဝမ်းတွင်းရှိသော၊(သျှ။ ၄၆၅) ဝမ်းတွင်းဌ်ဝ်ိုလေခတ်သော၊သူ(ပြန်။၃၁၂)။ ဇီဃစ္ဆိတော မဟာရာဇ ဘောဇနံ အလဘ–မာနော ဥပဟတဗ္ဗန္ဓရော ဝိဇ္ဇမာနေပိ ဥတ္တရိ အာယုသ္မိ အကာလေ မရတိ။ မိလိန္ဒ။၂၉၁။

ဥပဟတသာမတ္ထိယ(တိ) [ဥပဟတ+သာမတ္ထိယ] နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–အပ်သော အစွမ်းသတ္တိ ရှိသော။ (အစွမ်းသတ္တိဖျက်စီးသော။) ဗလဝ–အကုသလကမ္မေန ဥပဟတသာမတ္ထိယံ တဒေဝ ပဋိသန္ဓိဒါယကံ ကုသလကမ္မံ ဒုဗ္ဗလီဘူတံ ပုရိသိန္ဒြိယံ အနုပ္ပါဒေတ္မာ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၀၁။

ဥပဟတာယတိကမ္မဖလ (တိ) [ဥပဟတ+အာယတိကမ္မဖလ] ဖျက်ဆီး–ပယ်ဖျက်–အပ်ပြီးသော အနာဂတ်ဌ် ဖြစ်လတ္တံ့သောက်၏ အကျိုးရှိသော၊ အနာဂတ်ဌ်ဖြစ်လတ္တံ့သော ကံအကျိုးကို ပယ်ဖျက်ပြီးသော၊သူ။ (ပြည်၊ သျှ။၉၄–ဌ် ဥပဟတာယတိ=ဖျက်ဆီးအပ်၏–ဟု အနက်ပြန်ဆိုထားသည်။) ယော စသာ သမုဒယပ္ပဟာနေန ဥပဟတာယတိကမ္မဖလသ္သ စရိမစိတ္တတော စ ဥဒ္ဓံ ပဝတ္တိခန္ဓာနံ အနုပ္ပါ–ဒနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၄၀။

ဥပဟတိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ဣန္ဒြိယ] ဖျက်ဆီးအပ်–ဖျက်စီး–သော ဣန္ဒြေရှိသော၊ ဣန္ဒြေ ဖျက်စီးသော၊သူ။ (အရှေအားလျော်စွာ ကာယ ပသာဒဖျက်စီးသူ, သဒ္ဓါပညာစသော ဣန္ဒြေ ဖျက်စီးသူ, စက္ခုစသောဣန္ဒြေ ဖျက်စီးသူတို့ကို ယူရသည်။) ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထုမှီ ဥပဟတိ–န္ဒြိယော(ဝိ၁။၄။၄ဖ)တိ ဥပဟတကာယပ္ပသာဒေါ။ ဝိ၊ဌ၁။၂၄၃။ (–ဝဇိရ။၁၀၀။) ဥပဟတိန္ဒြိယော (မ၊၂။၁၈၅)တိ ကိမိရကုဋ္ဌေန နာမ ဥပဟတ–ကာယပ္ပသာဒေါ။ မ၊ဌ၁။၁၅၂။ ခတော ဥပ–ဟတိန္ဒြိယော။ ဝိ၊၅။၂၄၄။ သဒ္ဓါဒိနဌ ဣန္ဒြိယာနံ ဥပဟတတ္တာ ဥပဟတိန္ဒြိယော။ ဝိ၊ဌ၁။၄။၂၀၄။ ဥပဟတိန္ဒြိယာ(မ၊၂။၁၈၅)တိ ဥပဟတ–ပညိန္ဒြိယာ။ မ၊ဌ၁။၁၅၂။ အဝိဇ္ဇာဘိဘူတတာယ ဝိရောဓိပစ္စယသမာယောဂေန ပညိန္ဒြိယသ္သ ဥပဟတတ္တာ။ မ၊ဋီ၁။၁ဝ၆။ တသ္မိံ ဟိ သံမယေ ပရိဠာဟုပ္ပတ္တိယာ ဥပဟတိန္ဒြိယော ဟောတိ၊ ကာယော ဇီရတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄ဖ၁။ ဆံ၊ဋီ၊၁။ရရ။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၄၁၆။)

ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထု (နဝ) [ဥပဟတိန္ဒြိယ+ဝတ္ထု] ဖျက်စီးသောကာယပသာဒရှိသောသူ၏–ဝတ္ထု–အကြောင်းအရာ၊ ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထု။ ဥပ–ဟတကာယပ္ပသာဒ–ကြည့်။

ဥပဟတ္ထု (တိ) [ဥပ+ဟရ+တု] ကပ်ဆောင်–ပို့ဆောင်–တတ်သော၊သူ။ ဗဟုနံ ဝတ ဧနာ ဘဂဝါ သုခဝမ္ဘာနံ ဥပဟတ္ထာ။ မ၊၂။၁၁၁။ အဘိ၊ဌ၁။၂၅၀။ ဥပဟတ္ထာတိ ဥပဟာရကော။ မ၊ဌ၁။၁ဝ၄။ ဥပဟာရကောတိ ဥပနေတာ။ မ၊ဋီ၁။ရ၅။

ဥပဟနတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+အ+တိ] ညှင်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–၏။ မံသံ ပိတ္ထံ ပိတ္ထံ ကတ္တာ စမ္မံ အလ္လိယာပေန္တော မံသကာယံ ဥပဟနတိ နာမ။ မ၊ဌ၁။၂၄၂။ ဥပဟန္တီ—ထေရ။၃ဝ၃။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁ရ၅။ ယသ္မာ ရုဏ္ဏံ ရုဒန္တသ္သ ပုဂ္ဂလသ္သ စက္ခုံ သရီရဿ ဥပဟန္တီ ဝိဗာဓတိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁ရ၀။ (–ဝဇိရ။ ၃။) ဥပဟနန္တီ—ဒီ၊ဌ၁။၁၅၁။ မ၊ဌ၁။၁၅၉။

ဥပဟနန (နဝ) [ဥပ+ဟန+ယု] ဖျက်ဆီးခြင်း။ ဖျက်စီးခြင်း။ ကာယိကံ ဥပဟာတိကံ နာမ ကာယဒ္ဓါရေ ပညတ္တသိက္ခာပဒဿ အသိက္ခန–ဘာဝေန ဥပဟနနံ ဝုစ္စတိ၊ နာသနံ ဝိနာသနန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၄။၃။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။)

ဥပဟနန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဟန+အန္ဓ] ညှင်းဆဲ–နှိပ်စက်–သတ်ဖြတ်–သော၊သူ။ ပါကိအာဒီဟိ ပရံ ဥပဟုနဒ္ဓော ဝိဟေဌေန္တော ပရူပဟာတိ

ပဗ္ဗဇိတော နာမ နဟောတိယေဝ။ ဓမ္မပဒ။ ၂။၁၅၄။

ဥပဟနန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ဟန+အ+အန္တီ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-ကုန်၏။ ဥပဟနတိ-ကြည့်

ဥပဟနိတ္ဝာ(ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္ဝာ] ကပ်လောက်-ကျလောက်-၍။ ပထဝီတလံ ဝါ ဥပဟနိတ္ဝာ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၃၃။

ဥပဟန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ဟန+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ဥပဟနတိ-ကြည့်။

ဥပဟန္ဓာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္ဝာန] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၍။ အတ္ထာနံ ဥပဟန္ဓာန၊ ပစ္ဆာ အညံ ဝိဟီသတိ။ အံ၊ ၂။၃၂၊ ၇။

ဥပဟရတိ (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+အ+တိ] (က) ပို့ဆောင်၏။ (ခ) ပူဇော်-ဆက်သ-လှူဒါန်း-၏။ (ဂ) ယဿ ပန ဘဂဝါ ဒိဗ္ဗဝိဟာရဒီဟိ သတ္ထာနံ ဟိတံ ဟရတိ ဥပဟရတိ ဥပနေတိ ဥပ္ပါဒေတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၄။ (-သာရတ္ထ၊ဌ။ ၂၀၄။) **ဥပဟရန္တီ**- ဥဒါန၊ဌ။ ၅၈၊ဌ၀ရ။ **ဥပဟရိသု**- ဒီ၊ဌ၊ဌ။ ၂၆၉။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၃ရ၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ရ၄။ **ဥပဟရိဿာမ**- အံ၊ဌ။ ၆၆။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၄၂။ (ခ) ပါဏံ ဝဓိတ္ဝာ ဒေဝတာနံ ဥပဟရန္တီ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ဌ။ ၂၉၉။

ဥပဟရန္ဒ (တိ) [ဥပ+ဟရ+အန္ဒ] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-သော၊သူ။ လာဘသက္ကာရဿ ဥပဟ-ရန္ဒေ။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၁၄၉။ မာဏ၀ါ...မဓုလာဘဒီနိ ဥပဟရန္ဒာ...သတ္ထာရံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊ဌ။ ၅၁ ၂။

ဥပဟရန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+အ+အန္တီ] (က) ပို့ဆောင်ကုန်၏။ (ခ) ပူဇော်-ဆက်သ-လှူဒါန်း-ကုန်၏။ ဥပဟရတိ(က) (ခ)ကြည့်။

ဥပဟရိသု (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+လုံ့သု] ပို့ဆောင်ကုန်ပြီ။ ဥပဟရတိ(က) ကြည့်။

ဥပဟရိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟရ+တ္ဝာ] ဆောင်ကုန်၍။ အပရေ ဝါတာ ပုပ္ပါနိ ဥပဟရိတ္ဝာ မဂ္ဂေ သြကိရန္တိ။ သံ၊ဌ၊ဌ။ ၂ ၂၄။

ဥပဟရိဿာမ (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+ဿာမ] ပို့ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပဟရတိ(က) ကြည့်။

ဥပဟသန (နာ) [ဥပ+ဟသ+ယု] ပြောင်လှောင်ဖျက်ချော် သရော်ခြင်း။ ဥပဟ္ကောသတိတိ ဥပ္ပဟ္ကောတိ ဥပဟသနဝသေန ပရိဘာသတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၃၅၅၀။

ဥပဟာရ (ပု) [ဥပ+ဟရ+ဏ] (၁) ပေးခြင်း။ (၂) ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ ပူဇော်ခြင်း။ (၁) အာဟာရူပဟာရောတိ အာဟာရော စ ဥပ-ဟာရော စ၊ ဂဟဏဿ ဒါနဿ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁၃၉။ (၂) သစေ မေ ဟ္ဒဒ် နာမ သမိဒ္ဓတိ၊ တုမှာကံ ဟ္ဒမိနာ စ ဟ္ဒမိနာ စ ဥပဟာရံ ကရိဿာမိ။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။ ၉၁။ ဥပဟာရန္တိ ပူဇံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။ ၃ပုဗ်။ ဂန္ဓပုပ္ဖါဒီဟိ ဥပဟာရော ပူဇာ။ ကင်ဒီ၊သစ်။ ၁ ၂၁။ (-အံ၊ဌ။ ၆၆။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄ ၃ ၉။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၂။ အဘိ၊ဌ၊ဌ။ ၆ ၂။ ၁ ၂ ဝ။ အပ၊ ဌ၊ဌ။ ၄ ၃။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၃ ၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၁ ၉ ၉။ ဇာ၊ ဌ၊ဌ။ ၄ ၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၄ ၅ ၈။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။ ၂ ၀ ၀။ သာရတ္ထ၊ ဌ။ ၁ ၃ ၉။ ကင်ဒီ၊သစ်။ ၁ ၂ ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။ ၂ ၃ ၃ ၊။ မ၊ဋီ၊ဌ။ ၃ ၄ ၅။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၆ ၄။)

ဥပဟာရက (တိ) [ဥပ+ဟရ+ဏ္ဍ] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-တတ်သော၊သူ။ ဥပဟတ္ထ-ကြည့်

ဥပဟာရကရဏဒဿန (နာ) [ဥပဟာရကရဏ+ဒဿန] ပူဇော်မှုပြုခြင်းကိုပြကြောင်း ဖြစ်သော စကား။ ပုပ္ပဓူမ။ ပ။ ခရကိတလန္တိ ဟ္ဒဒ် ယထာ ပဋိသူတေန သုပ္ပါဒိနာ ဥပဟာရကရဏ-ဒဿနံ။ မ၊ဋီ၊ဌ။ ၂ ၁ ၈။

ဥပဟာရတ္ထ (ပု) [ဥပဟာရ+အတ္ထ] ပူဇော်ခြင်း အကျိုး။ တဿ ဥပဟာရတ္ထာယ မနုဿေ

မာရေတ္တာ။ မဇ္ဈ၃။၁၁၅။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၅၄။)

ဥပဟာရေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဟရ+ဏေ+တုံ+] ကပ်ဆောင်စေခြင်းငှာ၊ ခံစားစေခြင်းငှာ။ အောက်ဗုဒ္ဓ ကြည့်။

ဥပဟာရေတုကာမ (တိ) [ဥပဟာရေတုံ+ကမ+ဏ] ကပ်ဆောင်စေခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊ ကပ်ဆောင်စေလိုသော၊ ခံစားစေလိုသော၊သူ။ ဂါထာ ထေရီ ကာမေသု ဥပဟာရေတုကာ–မေန မာရေန ဝုတ္တာ။ ထေရီ၊ဌ။၁၅၂။

ဥပဟီသတိ (ကြို) [ဥပ+ဟိသိ(ဟီသ)+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၄၂၁။ နီတိ၊ဓော။၁ရ၂] ညှင်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–၏။ ယော ဝါဒေနုပဟီသတိ။ ဝိ၊ဌ။၃၆ရ။ ဥပဟီသတိတိ ဗာဓတိ အာသာ–ဒေတိ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၁ဝ။ (–ဝိမတိ၊၂။၂၅၅။) တေပိဟ် **ဥပဟီသေယျုံ**—ဇာ၁။၂၄၃။ တေ အဟ် ဝိသာလသာခဝိဋ္ဌပေါ မူလေ ဆိန္နိတ္တာ ပတန္ကော ဥပဟီသေယျုံ။ သံဘဂ္ဂဝိမာနေ ကရောန္တော ဝိနာသေယျုန္တိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ။၁၅၉။

ဥပဟီသေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဟိသိ(ဟီသ)+အ+ယျုံ] ညှင်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–ရာ၏။ ဥပဟီသတိ–ကြည့်။

ဥပါဝစ္ဆတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝမု+အ+တိ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–ရောက်လာ–ဝင်–၏။ **ဥပါဝစ္ဆိ**—ခီပွမေဝ ဥပါဝစ္ဆိ။ ဇာ၂။၁၅၅။ ဇာ၊ဌ။၂ရ။ (–အ,ပ၁။၂ရ၀။ ထေရ၊ဌ။၂ဝ၉။ အပ၊ဌ၂။၁၉၃။) ဥပါဝစ္ဆိတိ ဥပါဝတော အဟောသိ။ ဇာ၊ဌ။၂ဝ။ **ဥပါဝမိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၃၉။ ဝိမာန။၃၅။ ဒီဌ၊၂။၂၉၂။ မဇ္ဈ၊၃။၁ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၁၄။ ဝိမာန၊ဌ။၁၁၄၊၁၁၅။ ဘဝနံ မေ ဥပါဝမိ။ အပ၁။၃၅။ မေ ဘဝနံ ဥပါဝမိ သမ္ဘတ္ထောတိ အတ္ထော။ အပ၊ဌ၁။၂ဖရ။ (–အပ၁။ရ၁။ အပ၊ဌ၂။၃ဝ။) ဥပါဝမိ ဂန္ဓကုဋိ။ အပ၁။ဖ၆။ မဟာမုနိ ဂန္ဓကုဋိ တေဟိ ဘဟ ဥပါဝမိ ပါဝိသိတိ အတ္ထော။ အပ၊ဌ၂။ဘ၆။ **ဥပါဝစ္ဆုံ**—ရာဇဂြေါရံ ဥပါဝစ္ဆုံ။ ဇာ၂။၁၅၄။ ဥပါဝစ္ဆုန္တိ တေ ရထေသု ယုတ္ထေ အသေ အာဒါယ အာဂမံသု။ ဇာ၊ဌ။၂ရ။ (–စူဠနီ။ ၁ဝ၃။ ဇာ၂။၃ရ၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ၁။) **ဥပါဝမုံ**—တရမာနာ ဥပါဝမုံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀ရ။ ဥပါဝမုန္တိ ထေရံ ဥပသင်္ကမိသု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဖ၆။ (–ဇာ၂။ဝ၀ရ၀။ ဇာ၊ဌ၅။ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၅၅။) **ဥပါဝမိသု**—ဥပါဝမိသု(စူဠနီ။၁ဝ၉)တိ သမ်ပ်ဂမိသု။ စူဠနီ၊ဌ။ရရ။ **ဥပါဝမိ**—(ဩဝိဘတ်ကို ဣပြု။) ကသ္ဟာ နု ကာယာ အနဓိဝရံ ဥပါဝမိ (ဝိမာန၁၀)တိ...သမ္ဘာသမ္ဘဒ္ဓံ ပယိရုပါသနာယ ဥပဂဏ္ဍိ ဥပဂတာသိ။ ဝိမာန၊ဌ။ရ၂။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါပြု ဩ ဝိဘတ်ချေ။) ကော နု တွံ တိဒိဝါ မဟီ ဥပါဂါ။ ဝိမာန။ရရ။ ဝေ–ဘူတော ကော နု တွံ ဒေဝလောကတော ဣမံ ဘူမိပဒေသံ ဥပဂတော။ ဝိမာန၊ဌ။၂၁ဝ။ **ဥပါဂမိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀၉။ ဇာ၁။ဝ၀ဝ။ အသိ၊ဌ၁။ဝ၆၊ဌ၁။ အပ၊ဌ၁။ဇ၁ဝ။ ဇာ၊ဌ၁။ဇ၁။ ဇာ၊ဌ၅။ရရ။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါ ပြု ဣ ဝိဘတ် ကို အာ ပြု။) မနုဿမ်သဿ ကတေ ဥပါဂါ။ ဇာ၂။ဘ၄။ ဥပါဂါတိ ဥပ်ဂတောမှိ။ ဇာ၊ဌ၅။၅၄၁။ **ဥပါဂမိမှာ**—စရိယာ၊ဌ။ဘ၂။ **ဥပါဂမုံ**—(မှာဝိဘတ်ကို ဥံ ပြန်။) ဗာရဏသိ–မုပါဂမုံ။ စရိယာ။ဌ၀၁။ ဥပါဂမုန္တိ ဥဘောဝိ မယံ ဥပါဂမိမှာ။ စရိယာ၊ဌ။ဘ၂။ **ဥပါဂမုမှာ**—သုတ္တနိ၊ဌ၂။ဇ၂။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါပြု အာ) ဇာ၁။၂၉၁။ ဇာ၊ဌ၄။ဘ၃ဝ။ **ဥပါဂု**—(ဩဝိဘတ်ကို ဥ ရဿပြု။) ဥပါဂု ပစ္ဆေက် ယဏာပဒေသံ။ ဇာ၂။၂ဘ၁။ ဇာ၊ဌ၅။ဌ၅။ ဥပါ–ဂုတိ ဥပဂတာ။ ဇာ၊ဌ၅။ဌ၅။ **ဥပါဂမံ၊ ဥပဂမံ**—(အ ဝိဘတ်ကို အံ ပြု။) ယံ သေဋ္ဌံ တဒု–ပါဂမံ။ မ၂။ဘ၀ဝ။ တဒေဝ အဟ် ဥပဂမံ ဥပဂတော သမ္ဘတ္ထော။ မဇ္ဈ၃။၂ဘ၅။

ဥပါဂစ္ဆီ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ]။ ဥပ+ဂမု+ဣ]။ အာ ဥပသာရဟုလည်းကောင်း။ ဓာတ်၏ ရှေ့၌ အလာ၍ ဒီဃပြု-ဟုလည်းကောင်း နှစ်မျိုးရသည်။ နောက်ပုဒ်တို့၌လည်း ထိုတူပင်] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂစ္ဆု (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥ။ ဥပ+ဂမု+ဥ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂတ (တိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+တ] (၁) ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (၂)ပြည့်စုံသော။ (၁) ယထာ နိဋ္ဌ ဥပါဂတာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၆၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၅၅။ ရုက္ခမူလံ ဥပဂတောသ္မိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁။ (အပ၊ဌ၊၁။၁၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၉။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၂-တို့၌ ဥပဂတောသ္မိ-ဟုရှိသည်။) (၂) ဣမာယ အနုပသနာယ ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော ဥပါဂတော။ အဘိ၊ဝိ။၂၀၁။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၂၅၀။) ဒ္ဝါဒသဂုဏမုပါဂတန္တိ ဒ္ဝါဒသဟိ အာနိသံသေဟိ သမန္နာဂတံ (ဥပေတံ)။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉။ အပ၊ဌ၊၁။၁၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၁။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၉။) (ဂုဏေ ဒသဟုပါဂတံ-ဌ ဥပါဂတံ-ကို "ကပ်ရောက်အပ်သော"ဟု ကမ္မဝုပ် အနက်တမျိုး ဘာသာဋီကာ ၌ ပေးသေး၏။ ဥပေတံ-ဟု အဋ္ဌကထာ တိုက်ရိုက်ဖွင့်သဖြင့် "ပြည့်စုံသော" အနက်က သာကောင်းပါသည်။) (-မ၊ဌ၊၁။၂၄၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၃၀။)

ဥပါဂန္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+တ္တာ] ကပ်ရောက်ကုန်၍။ ဂါမဏ္ဍလာ ဥပါဂန္တာ၊ ရူပံ ဒဿေန္တိ နဗ္ဘက်။ စရိယာ။၄၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၇၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၆။

ဥပါဂမံ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+အ။ ဥပ+ဂမု+အ] ရောက်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမီ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမီသု (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥ။ ဥပ+ဂမု+ဥ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပါဂမိ[2] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိ[3] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+သြ။ ဥပ+ဂမု+သြ။ သြ ကို ဣပြု။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိမှာ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုံ[2] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥံ။ ဥပ+ဂမု+ဥံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုံ[1] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ။ မှာ ကို ဥံ ပြန်။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုမှာ(ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂါ[2](ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+သြ။ ဥပ+ဂမု+သြ။ ဂမု ကို ဂါပြု၊ သြ ကိုချေ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂါ[1](ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ။ ဥပ+ဂမု+ဣ။ ဂမု ကို ဂါပြု ဣ ကိုအာပြု၊ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၄] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်

ဥပါဂါ[3](ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+အာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥု။ ဥပ+ဂမု+ဥု။ ဥ ကို ရဿပြု။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဓာဝတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်၏။ လွန်၍ပြေး၏။ ဥပါတိဓာဝန္တိ နဿရမဲန္တိ (ဥဒါန။၁၆၈) တိ...တသ္မိ ပန သဉ္ဇပါယေ သာရေ တိဋ္ဌန္တေ-ယေဝ ဝိမုတ္တာဘိလာသာယ တံ ဥပေန္တာ ဝိယ ဟုတ္တာပိ ဒိဋ္ဌိဝိပလ္လာသေန အတိဓာဝန္တိ အတိက္ကမိတ္တာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဥဒါန်ဋ္ဌ။၃၂၃။

ဥပါတိဓာဝန္တိ(ကြို) [ဥပ+အတိ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်ကုန်၏။ လွန်၍ပြေးကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါတိဓာဝန္တိသုတ္တ (နာ) [ဥပါတိဓာဝန္တိ+သုတ္တ] ဥပါတိဓာဝန္တိသုတ်။ ဆီမီးသို့ တိုးဝင်သော ပိုးဖလံများ ဆင်းရဲဗျက်စီးခြင်းသို့ ရောက်ကြရသည်ကို မြင်တော်မူသဖြင့် "သီလသမာဓိ ပညာအနှစ်သာရသို့ မရောက်ကုန်ဘဲ လွန်၍ပြေးကုန်သော, တဏှာဒိဋ္ဌိအနှောင်အဖွဲ့တို့ကို ဖွားစေကုန်သော, မြင်ရကြားရသောအရာတို့ကို မှန်၏ဟုယူလျက် အမှားကို နှလုံးသွင်းကုန်သော သမဏပြဟ္မဏတို့သည် ရာဂစသော မီး(၁၁) ပါးဖြင့်ရဲရဲညီးသော ဘဝသုံးပါးဟူသော မီးကျီးတွင်းသို့ ကျရောက်ကုန်၏"ဟု ဘုရားရှင် ဥဒါန်းကျူးတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ ဥဒါန။ ၁၆ရ။ ဥဒါန်ဋ္ဌ။၃၂၂-၃၂၄။

ဥပါတိပန္န(တိ)[ဥပ+အတိ+ပဒ+တ] (ကာမတဏှာစသည်တို့၌-ကျော်လွန်ပြီး-လွန်မြောက်ပြီး-နှလုံးမသွင်း-သောသူ။ ယေ ဝေ နတဏှာသု ဥပါတိပန္နာ။ သုတ္တနိ။၃၅၃။ နတဏှာသု ဥပါတိပန္နာတိ ကာမတဏှာဒီသု နာဝိမုတ္တာ။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၂။၁၄၁။

ဥပါတိဝတ္ထ (တိ) [ဥပ+အတိ+ဝတ္ထု+တ] လွန်မြောက်သော၊ လွန်၍ ဖြစ်သော၊သူ။ သဗ္ဗံ နမုစိဗလံ ဥပါတိဝတ္ထာ။ အံ၊၁။၃၂၃။ ဥပါတိ-ဝတ္ထာတိ အတိက္ကန္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ။၂။ ၂၆၀။ (-သုတ္တနိ။ ၂ရ၊၃၃၄။ စူဋနိ။၂ရ၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ။၁။၉၅။ စူဋနိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ။၂။၉၆။)

ဥပါတိဝတ္ထတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတ္ထု(ဝတ္ထ)+အ+တိ] လွန်မြောက်၏။ လွန်၍ဖြစ်၏။ ယေပိ ဣမေဟိ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော နိ သော တံ ဓမ္မံ ဥပါတိဝတ္ထတိ။ နေတ္တိ။၄၂။ နေတ္တိ၊ ဋ္ဌ။၁၁၃။ ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော—မ တွဲ ပြဟ္ဗျနော ဝစနံ ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော။ မ၁။၄၀၂။ ဥပါတိ-ဝတ္ထိတ္ထောတိ အတိက္ကမိတ္ထ။ ဥပါတိဝတ္ထိတောတိပိ ပါဌော။ အယမေဝတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။ ဥပါတိဝတ္ထိဿတိ—မ၁။၄၀၂။

ဥပါတိဝတ္ထန (နာ) [ဥပ+အတိ+ဝတ္ထု(ဝတ္ထ)+ယု] လွန်မြောက်ခြင်း၊ ကျော်လွန်၍ဖြစ်ခြင်း။ သကြ္ကာနန္ဒ နေသံ ဥပါတိဝတ္ထနံ အတ္ထနော ဉာဏဗလာနုရူပန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥပါတိဝတ္ထန္တ (တိ) [ဥပ+အတိ+(ဝတ္ထု)ဝတ္ထ+အန္တ] လွန်မြောက်-လွန်၍ဖြစ်-သောသူ။ ဧတေ ဝါ ပနေကေသံ ဥပါတိဝတ္ထတ(မ၊၃။၁၈)န္တိ သညီ-တိပဒေန သဒ္ဒေပတော ဝုတ္တံ သညာသတ္ထက် အတိက္ကန္တာနန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ ဥပါတိ-ဝတ္ထတန္တိ အတိက္ကမန္တာနံ။ နိဒ္ဒါရကော စေတံ သာမိဝစနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥပါတိဝတ္ထိတ (တိ)[ဥပ+အတိ+ဝတ္ထု+တ] ကျော်လွန်၍ဖြစ်သော၊သူ။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတ္ထု(ဝတ္ထ)+ဿ။ နိရုတ္တိ၊နာ။၅၉၁] လွန်မြောက်ပြီ၊ လွန်၍ဖြစ်ပြီ။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဝတ္ထိဿတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတ္ထု(ဝတ္ထ)+ဿတိ] လွန်မြောက်လတ္တံ့၊ လွန်၍ ဖြစ်လတ္တံ့။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါဒါ (ထီ) [ဥပ+အာ+ဒါ+အ။ ရှုနှာ။၃၇၀။] (မဟာဘုတ်တို့ကို) မှီ၍သာဖြစ်သော(တရား)၊ ဥပါဒါရှိပ်။ (မဟာဘုတ်တို့သည် မှီလည်းမှီတတ်, မှီလည်းမှီအပ်ကုန်၏။ ဥပါဒါရှိပ်တို့သည်ကား ထိုသို့မဟုတ်ချေ။ မဟာဘုတ်တို့ကို မှီ၍သာ ဖြစ်တတ်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ဥပါဒါဟူသော အမည်ကိုရကြလေသည်။ ဤကား အဋ္ဌကထာ အလိုတည်း။ မူလဋီကာ၌ကား-"မဟာဘုတ်တို့ကို မလွတ်ဘဲ မဟာဘုတ်တို့၏ အဆင်းအရောင်စသောအဖြစ်ဖြင့်ယူအပ်သောကြောင့် ဥပါဒါမည်၏"ဟု တနည်းလာသေးသည်။

ဥပါဒါ ဗွေား။ အဘိ၊၈။၁၀။ ဥပါဒိယန္ဓေဝ ဘူတာနိ၊ နှ ဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒိယန္ဓိတိ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၂။ ဥပါဒိယန္ဓေဝါတိ ဘူတာနိ ဂဏှန္တိ ဧဝ၊ နိဿယန္တိ ဧဝါတိ အတ္ထော။ ယထာ ဘူတာနိ ဥပါဒိယန္တိ ဂယှန္တိ နိဿိယန္တိ၊ နှ တထာ တောနိ ဂယှန္တိ နိဿိယန္တိ တသ္မာ ဥပါဒါ။ အထ ဝါ ဘူတာနိ အမုဉ္စိတ္တာ တေသံ ဝဏ္ဏနိဿာဒိဘာဝေန ဂဟေတဗ္ဗတော ဥပါဒါ။ မူလဋီ၊၁။၅၅။ အတ္ထိ ရှုပ် ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဓ။၁၄၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၀။ ကတမံ တံ ရှုပ် ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဓ။၁၅၆။ တတ္ထ ဥပါဒိယတိတိ ဥပါဒါ။ မဟာဘူတာနိ ဂဟေတ္တာ အမုဉ္စိတ္တာ တာနိ နိဿာယ ပဝတ္တတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၄။

ဥပါဒါတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တမ္ဘ] ကပ်၍ ယူအပ်-မြဲစွာယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။ ဥပါဒါတမ္ဘသာ အဘာဝတော။.....။ယသ္မာ ပန ဧတေ ဥပါဒါတမ္ဘာ သဒ်ရော နာမ နတ္ထိ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၄။၁၉၁။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃၈၉။)

ဥပါဒါတမ္ဘကွန္ဓသေသ (ထီ) [ဥပါဒါတမ္ဘကွန္ဓ+သေသ] ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော ခန္ဓာ ဟူသော အကြွင်းအကျန်၊ အကြွင်းအကျန် ဖြစ်သော ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သောခန္ဓာ။ ဥပါဒိသေသန္တိ ပုနဗ္ဘဝဝသေန ဥပါဒါတမ္ဘကွန္ဓ-သေသံ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။

ဥပါဒါတမ္ဘဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဒါတမ္ဘ+အတ္ထ] ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော အနက်သဘော၊ ဝဋ္ဋ ဟိ ဥပါဒါတမ္ဘဋ္ဌေန ဗ္ဟမ ဥပါဒါနန္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၈၄။

ဥပါဒါတုံ (ဗျ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တုံ] ကပ်၍ယူ-မြဲစွာယူ-စွဲလမ်း-ခြင်းငှါ။ ဥပါဒါနိယ°-ကြည့်

ဥပါဒါဒိတ္ထယံ— ဟူသော အံ၊ဋီ၊၁။၂၄၁-လာ ပါဠိသည် ဥပ္ပါဒါဒိတ္ထယံ မှ ပျက်ယွင်းလာသော ပါဠိဖြစ်သည်။ ဥပ္ပါဒါဒိတ္ထယ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉) ကြည့်။

ဥပါဒါဒုက(တိ) [ဥပါဒါ+ဒုက] ဥပါဒါဒုက်။ ဥပါဒါဒုကသာ ယောနောယ လဗ္ဘမာနောပိ စတုတ္ထော နှ ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥပါဒါဓမ္မ(ပု) [ဥပါဒါ+ဓမ္မ] မှီ၍သာဖြစ်သော တရား။ သပ္ပဋိဃေဟိ စ ဥပါဒါဓမ္မေဟိ စ ကောတိ အဋ္ဌပဏ္ဏ ကတာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။

ဥပါဒါန (နှ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယု။ ဥပ+အာဒါန။ ဥပါဒိယတေ အဂ္ဂိနေတိ ဥပါဒါနံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၆။ ဘုသံ အာဒိယန္တိတိ ဥပါဒါနာ။ ဒဋ္ဌဗ္ဗါဟံ ဂဏှန္တိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၂။ ဘုသံ ဒဋ္ဌဗ္ဗ အာရမ္မဏံ အာဒိယတိ ဂေဟိတိ ဥပါဒါနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ အတ္ထတော ပန ဘုသံ အာဒါနန္တိ ဥပါဒါနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၃] (၁) လောင်စာ၊ ထင်းစသော မီးလောင်စာ။ (၂) ဝဋ်ဆင်းရဲ။ (၃) ပြင်းထန်မြဲမြံစွာ အာရုံကို-ယူတတ်-ယူကြောင်းဖြစ်-သောတရား။ စွဲလမ်း သောတရား။ ဥပါဒါနိတရား။ (၄) မိမိအကျိုးကို ကပ်၍ ယူခြင်း၏ အစွမ်းအားဖြင့် ယူတတ်သော တရား။(အကြောင်းတရား။) (၅) ယူခြင်း။ (ထီ)(၆) ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။

(၁) ယထာ အာဂတော အဂ္ဂိ ဥပါဒါနံ အလဘိတ္ဝာ နိဗ္ဗာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၇၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၅၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၃။၁၇။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၉၃။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၂၄။) (၂) အဒ္ဓသာ ဘဂဝါ အာဒီ၊ ဥပါဒါနသ္မ ကမ္ပိယော။ သုတ္တနိ။၃၃၂။ ဥပါဒါနသ္မာတိ ဝဋ္ဋသ္မ။ ဝဋ္ဋံ ဟိ ဥပါဒါတဗ္ဗ–ဋ္ဌေန ဣဓ ဥပါဒါနန္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၈၄။ (၃) တံ မမသ္မ ဥပါဒါနံ၊ သော မမသ္မ ဝိဿာဘော(ဒီ၊၁။၂၄)တိ တံ ဆန္ဒရာဂဒ္ဒယံ မမ ဥပါဒါနံ အသ္မ။ ဒေါသပဒ္ဓိဿဒ္ဒယံ ဝိဿာဘော၊ ဥဘယမ္ပိ ဝါ ဒဋ္ဌဂ္ဂဟဏဝသေန ဥပါဒါနံ။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၁၀၃။ ဥပါဒါနသ္မ အာဒါနဂ္ဂဟဏာ–ဘိနိဝေသပရာမာသဒုရတိက္ကမဋ္ဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၈၄။ စတ္ထာရိ ဥပါဒါနာနိ။ ဒီ၊ဝ။၁၉၂။ ဥပါဒါနာနိတိ အာဒါနဂ္ဂဟဏာနိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂၀၆။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါန(ပဋိသံ။၅၀။ မ၊ဌ၊၁။၅၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၈၂) နွဲ... ဥစ္ဆိဒ္ဒိဿာမိတိအာဒိနာ နယေန ပဝတ္တံ ဥပဂမနံ ဂဟဏံ (ဒဋ္ဌဂဟဏံ) ပရာမသနံ၊ ဣဒံ ဥပါဒါနံ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၁၈၃။ သာရတ္ထ၊၁။၂၂၂။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၁ဝ။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၂၄။) ဥပါယုပါဒါနာတိ... ဥပါဒိ–ယန္တိတိ ဥပါဒါနာ။ မ၊ဌ၊၄။၆၃။ ဧတေ မမ၊ ဧသော မေ အတ္တာတိ ဥပါဒိယန္တိ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဂဏှန္တီတိ ဥပါဒါနာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၈၂။ တဏှာ–ပစ္စယာ ဥပါဒါနံ။ သံ၊၁။၂၄၄။ အဘိ၊ဝိ။၁၄၂။ ၁၄၃။ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါနံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၂။ ဥပါဒါနန္တိ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဝုစ္စတိ။ ဒဋ္ဌတ္ထော ဟိ ဣဓ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ သံ၊ဌ၊၂။၁ဝ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂ဝ၃။ (–အဘိ၊ဌ၊၁။၉၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၂၂။ ဒီဃ၊ဝ။၂၄၂။ မဇ္ဈိ၊ဝ။၂၅ဝ။) (၄) ဒ္ဝေ ဥပါဒါနာနိ ဂဟဏူပါဒါနဉ္စ ပစ္စယုပါဒါနဉ္စ။ ...ပစ္စယုပါဒါနံ နာမ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရတိ ဧဝံ ဝုတ္တပစ္စယာ။ မ၊ဌ၊၂။၆၂။ ပစ္စယုပါဒါနန္တိ ယံကိဉ္စိ ပစ္စယမာဟ၊ သော ဟိ အတ္တနော ဖလံ ဥပါဒိယတိ ဥပါဒါနဝသေန ဂဏှာတီတိ ဥပါဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ မ၊ဌ၊၂။၁၁။ (၅) ဥပါဒါန–ပညတ္တိ–ကြည့်။ (တိ)(၆) ဥပါဒါနတ္ထ–ကြည့်။

ဥပါဒါနဥပယ (တိ) [ဥပါဒါန+ဥပယ] ဥပါဒါန် ဖြစ်သော ဥပယတရား။ ဥပဂမနဟု ဥပါဒါန–ဥပယော။ မူလဋီ၁။၃၉။

ဥပါဒါနကာရက (နဝ) [ဥပါဒါန+ကာရက] မှီ၍–စွဲ၍–ဖြစ်သော အကြောင်း။ ဟေတုန္တိ ဝါ ဥပါဒါနကာရကံ။ အံဌ၊ဝ။၈ရ။ တတ္ထ တုရိဝေမ–သလာကာဒယော ဥပါဒါနကာရကံ။ အနုဋီ၊ ၂။၆ရ။

ဥပါဒါနကွန္ဒ (ပု) [ဥပါဒါန+ဂေါစရ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+အာရမ္မဏဘူတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ပစ္စယ–ဘူတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဥပါဒါတဗ္ဗ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +သမ္ပယုတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဝိပေယ္ယ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +ပဘဝ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဒုဂတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +ဒုဋ္ဌ+ခန္ဓ] ဥပါဒါန်တရားတို့၏–အာရုံ–အကြောင်း–ဖြစ်သော–ခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရား တို့သည် အာရုံပြုခြင်းစသည်တို့၏ အစွမ်း အားဖြင့်–ကပ်ရှိယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့ကြောင့် ဖြစ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန် တရားတို့သည် ပြုပြင်စီရင်အပ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့လျှင် အမှန်အစရှိသောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့သည် ဖြစ်စေအပ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့ကိုဖြစ်စေတတ်သော–ခန္ဓာ–တရားအစု၊ ဥပါဒါနကွန္ဓာ။

ပဏ္ဍုပါဒါနကွန္ဓာ။ ပဋိသံ။၂၃။ စူဠနိ။၂၀၆။ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါ–ဒါနကွန္ဓာ၊ မဇ္ဈေ ပဒလောပေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဥပါ–ဒါနသမ္ပယုတ္တာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ တိကဂ္ဂိ, ထုသဂ္ဂိ။ ဥပါဒါနဝိပေယ္ယာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ ရာဇပုရိသော။ ဥပါ–ဒါနပ္ပဘဝါ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ

ပုဗ္ဗဂုဏ္ကော, ဖလဂုဏ္ကော။ ပဋိသံ၊ဌ္ဌ၊၁။၁၀၂။ ရူဋ္ဌနိ၊ဌ္ဌ။၈၀။ သံဝိတ္ထေန ပဗ္ဗဇိတါနက္ခန္ဓာ ဒုက္ခာ။ ပဋိသံ။၃၈။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ။ ပဋိသံ၊ဌ္ဌ၊၁။၁၃၈။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ သာသဝဥပါဒါနိယဘာဝေန ဝိသေသေတ္တာ။ အဘိ၊ဌ္ဌ၂။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၁၀၈။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဣတ္ထေ စ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဝေမဇ္ဈော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အဘိ၊ဌ္ဌ၂။၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၁၀၈။ ပဗ္ဗ လောကာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ဝိ၊ဌ္ဌ၁။၉၀။ ဒီ၊ဌ္ဌ၂။၅၉။ မ၊ဌ္ဌ၂။၈၅။ သံ၊ဌ္ဌ၁။၁၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၈၉။ ဥပါဒါနာနံ အာရမ္မဏဘူတာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ သာရတ္ထ၁။၂၄၃။ ဝိမတိ၊ ၁။၅၂။ ဒီ၊ဌ္ဌ၂။၆၃။ မ၊ဌ္ဌ၂။၁၃၆။ သံ၊ဌ္ဌ၁။၂၃၅။ သံ၊ဌ္ဌ၂။၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ္ဌ၁။၂၃၉။ ပဗ္ဗသု ဥပါဒါ-နက္ခန္ဓေသု ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီ ဝိဟာသိ။ ဒီ၊ ၂။၃၀။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသူတိ ဥပါဒါနသ ပစ္စယဘူတေသု ခန္ဓေသု။ ဒီ၊ဌ္ဌ၂။၅၂။ ပဗ္ဗသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသု။ ဒီ၊၂။၂၃၉။ မ၊၁။ရ၈။ ဥပါဒါနသ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၊ ဥပါဒါနသ ပစ္စယဘူတာ ဓမ္မပုဉ္ဇာ ဓမ္မရာသယောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ္ဌ၂။၃ရ၃။ မ၊ဌ္ဌ၁။၂၉၁။ အံ၊ဌ္ဌ၁။၂၃၉။ ပဗ္ဗ ခေါ...ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ သက္ကာယော ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ မ၁။၃ရ၃။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယဘူတာ ခန္ဓာတိ ဝေမာဒိနာ နယေနေတ္ထ ဥပါဒါနက္ခန္ဓကထာ ဝိတ္ထာရေတ္တာ ကထေတဗ္ဗာ။ မ၊ဌ္ဌ၂။၂၅၈။ ဥပါဒါနေဟိ အာရမ္မဏကရဏာဒိဝသေန ဥပါဒါတဗ္ဗာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ဒီ။ဌ္ဌ၂။၃၃၀။ မ၊ဌ္ဌ၁။၃ရရ။ အံ၊ဌ္ဌ၁။၂၃၉။ ပဗ္ဗဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ခုဒ္ဒက၁။ ဥပါ-ဒါနနိဿိတာ ဥပါဒါနဇနကာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါ-နက္ခန္ဓာ။ ယံ ကိဉ္စိ ရူပံ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ ဝိညာဏဉ္စ သာသဝါ ဥပါဒါနိယာ၊ ဘေသမေတံ အဓိဝစနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ္ဌ။၆၈။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ဓမ္မ] ဥပါဒါန-ကၡန္ဓာဖြစ်သောတရား။ ဓမ္မေတိ ဥပါဒါန-ကၡန္ဓဓမ္မေ။ သံ၊ဌ္ဌ၂။၃ဝ၈။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+နိဒ္ဒေသ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓနိဒ္ဒေသ၊ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာကိုအကျယ်ဝန်ပြရာစကားရပ်။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓနိဒ္ဒေသ သေယျထိဒန္တိ နိပါတော။ ပဋိသံ၊ဌ္ဌ၁။၁၄၆။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဗ္ဗက (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ပဗ္ဗက] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့၏ အပေါင်း။ သဗ္ဗာ-ကာရေန ပန ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဗ္ဗကံ ဒုက္ခဋ္ဌေ အရိယသစ္စဉ္ဆ အညတြ တဏှာယ။ အဘိ၊ဌ္ဌ၂။၈၃။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ္ဌ။၁၄၉။)

ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဗ္ဗကာခ္ယ (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဗ္ဗက+အာခ္ယာ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓငါးပါး အပေါင်း ဟုဆိုအပ်သော အမည်ရှိသော။ ထတ္ထ သတိ ကာယေ ဝိဇ္ဇမာနေ ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဗ္ဗကာခ္ယေ ကာယေ ဝိသတိဝတ္ထုကာ ဒိဋ္ဌိ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ္ဌ။၁၅ရ။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓပရိယာပန္န(တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ပရိယာပန္န] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ အကျုံးဝင်သော။ ယဒိ ထဏှာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓပရိယာပန္နာ နဘဝေယ္ယ။ ဝဇိရ။၃ရ။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓလက္ခဏ (နာ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+လက္ခဏ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဟူသော မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဝေဒနာနန္တိ ဣတ္ထေ ဝေဒနာဂ္ဂဟဏေန အဝသိဋ္ဌ-ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနံ သင်္ဂဟော ဥပါဒါနက္ခန္ဓ-လက္ခဏေန ကေလက္ခဏတ္ထာ။ သီ၊ဌ္ဌ၊သစ်၊ ၁။၄၈၅။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓသညိတ (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+သညိတ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဟု-သိမှတ်အပ်-ဆိုအပ်-သော။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသူတိ ဥပါဒါနက္ခန္ဓသညိတေသု ရူပါဒိပဝေမ္မေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ခ၆ခ။

ဥပါဒါနက္ခေါဝဓ (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ဩဝဓ]

ဥပါဒါနကွန္ဒာ၌အကျိုးဝင်သော။ တဏှာယပိ ပရိညေယျဘာဝသဗ္ဗဝတော ဥပါဒါနကွန္ဒေ-ဂဝတ္ထာ...ကိုဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဘ။၂၃ဝ။

ဥပါဒါနကွယ (ပု) [ဥပါဒါနကွ+ခယ] ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော။ (ဝဇိရ။၄ရရ-၌ အရဟတ္တဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်ကောက်သည်။ ဥပါဒါနကွယ-အရကား မုချအားဖြင့် အရဟတ္တမဂ်တည်း။ အရဟတ္တဖိုလ်ရအောင် ဥပစာကြံရသည်။) (၁) နတ္ထိ ဒုက္ခဿ သမ္ဘဝေါတိ ဝေ သမ္ဘဝေါ ဥပါဒါန-ကွယာ...နတ္ထိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၉၃။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၂၄။) (တိ)(၂) ဥပါဒါနကွယဿ ၈။ ဝိ၊ ၃။၂ရ၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၃၆၆။ ဝိမတိ၊၂။ဘ၃ဝ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂၉၃။ ဥပါဒါနဿ ခယန္တေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပါဒါနကွယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၃၆၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊။ဘ၂၅။ ဝိမတိ၊၂။ဘ၈၂။

ဥပါဒါနကွယန္တ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အန္တ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော အရဟတ္တမဂ်၏ အဆုံး။ ဥပါဒါနကွယန္တေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပါဒါနကွယော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊။ဘ၂၅။

ဥပါဒါနကွယာဝိမုတ္တ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အဝိမုတ္တ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော အရဟတ္တမဂ်၏ အဆုံး၌ဖြစ်သောအရဟတ္တဖိုလ်သို့ ညွှတ်သော စိတ်နလုံးရှိသော၊သူ။ ခယာ ရာဂဿ ဝိတရာဂတ္တာ ဥပါဒါနကွယာဝိမုတ္တော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ရဝ။

ဥပါဒါနကွယာရာမ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အာရာမ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ရာ နိဗ္ဗာန်၌ မွေ့လျော်သော၊ ဥပါဒါန်တို့၏-ကုန်ရာ-အဆုံး-ဖြစ်၍ ဖြစ်သော အရဟတ္တဖိုလ်ဟူသောမွေ့လျော်ဖွယ်ရှိသော၊သူ။ ဥပါဒါနကွယာရာမ(သံ၊ဘ။၄ ၂၉)ဟု ဥပါဒါနကွယ-သခိတော နိဗ္ဗာနေ ရတ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၉ ၂။ ဥပါဒါ-နကွယာရာမ(ဣတိဝုတ်။ ၂၄၆)ဟု စတုန္နံ ဥပါဒါ-နာနံ ခယံ ပရိယောသာနဘူတံ အရဟတ္တ-ဖလံ အာရမိတမ္ပိ တေသဿတိ ဥပါဒါနကွယာ-ရာမံ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂ဝ၉။

ဥပါဒါနကွယာဝဟ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အာဝဟ] ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ရာ-အရဟတ္တဖိုလ်-နိဗ္ဗာန်-သို့ ပို့ဆောင်နိုင်သော၊သူ။ သဒ္ဓမ္မဒါနနိရတော၊ ဥပါဒါနကွယာဝဟော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၉ဝ။

ဥပါဒါနခယ (တိ) [ဥပါဒါန+ခယ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ ဥပါဒါနခယေ ဝိမုတ္တော(သုတ္တနိ။ ဝ၄၈)တိ နိဗ္ဗာနေ နိဗ္ဗာနာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၃ဝ။

ဥပါဒါနဂေါစရ (တိ) [ဥပါဒါန+ဂေါစရ] ဥပါဒါန်တို့၏ အာရုံဖြစ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ တ္တေ စ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဝေမတ္တာ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဘဝ၈။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဘ၀ ၂။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဂ၈။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ဂ၀။) ဥပါဒါနကွန္ဓ-လည်းကြည့်။

ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက (ပု) [ဥပါဒါန+ဂေါစ္ဆက] ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက။ တတော ဥပါဒါနဒုက္ခာဒယော ဆ ဒုက္ခာ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကော နာမ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ဘ။ဂ၀။ (-အနုဋီ၊ဘ။ ၅ ၉)။) ဂေါစ္ဆက-လည်းကြည့်။

ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာန (တိ) [ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက+ပရိယောသာန] ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကလျှင် အဆုံးရှိသော။ ဒုကေသု ဟေတုဂေါစ္ဆကာဒီနံ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာနာနံ နဝန္နံ ဂေါစ္ဆ-ကာနံ...။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဂ၀။

ဥပါဒါနစတုက္က (နဝ) [ဥပါဒါန+စတုက္က] ဥပါဒါန-စတုက္ကာ ဥပါဒါန်တရားလေးပါးအပေါင်း။ တ္တေ စ ဝေ ဒေသိတေ ဥပါဒါနစတုက္ကေ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၀၄။ အယံ ဥပါဒါနစတုက္ကော သမုဒ-ယော သမုဒယသစ္စံ နာမ ဘဝတိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၁ ၅ ၉။

ဥပါဒါနဇနက (တိ) [ဥပါဒါန+ဇနက] ဥပါဒါန် တို့ကိုဖြစ်စေတတ်သော၊ ဥပါဒါန်တို့၏ အကြောင်း ဖြစ်သော။ ဥပါဒါနဇနိတာ ဥပါဒါနဇနကာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၆၈။

ဥပါဒါနဇနိတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဇနိတ] ဥပါဒါန် တို့သည်ဖြစ်စေအပ်သော၊ ဥပါဒါန်တို့ကြောင့် ဖြစ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒါနဌာန (နာ) [ဥပါဒါန+ဌာန] ဥပါဒါန်၏ အရာ၊ ဥပါဒါန်တို့တည်ရာပါဠိရပ်။ တသ္မာ ဥပါဒါနဌာနေ ဥပါဒါနံ ဝိယ ဒဋ္ဌနိပါတိနာ အဓိမောက္ခေန ပဒံ ပူရိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၉–၂၀၀။

ဥပါဒါနတ္ထ (နာ) [ဥပါဒါန+တ္ထ] ယူအပ်သည်၏ အဖြစ်။ နာ ဝတ္ထာယတနသော ဝ သဏ္ဌာန–ပညတ္တိယာ ဥပါဒါနတ္ထာ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၄။

ဥပါဒါနဒုက (ပု) [ဥပါဒါန+ဒုက] ဥပါဒါနဒုက်။ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက–ကြည့်။

ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါဒါန+နိဒ္ဒေသ] ဥပါဒါန် တို့ကိုအကျယ်ပြရာ။ ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသေ ကာမု–ပါဒါနဋ္ဌိအာဒီသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။

ဥပါဒါနနိရောဓ (ပု) [ဥပါဒါန+နိရောဓ] ဥပါဒါန် တို့၏ ချုပ်ခြင်း။ သမ္ဘဝေ ဥပါဒါနေ အသတိ ဥပါဒါနနိရောဓော အဝိ နု ခေါ ဘဝေါ ပညာ–ယေထ။ ဒီ၊၂။၄၉။ (–မ၊၂။၁ရ၉။ နေတ္တိ။၃၆။ မဗ္ဗ၊၃။၁၅၄။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၆၁။)

ဥပါဒါနပစ္စယ(ပု) [ဥပါဒါန+ပစ္စယ] (၁) လောဘ ဟူသောအကြောင်း။ (၂) ဥပါဒါန်ဟူသော အကြောင်း။ (၃) ဥပါဒါန်၏အကြောင်း။ (၁) ယထာ ဟိ ကဋ္ဌံ ပဋိစ္စ ဇလမာနော အဂ္ဂိ ဥပါဒါနပစ္စယေ သတိယေဝ ဇလတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၀ရ။ (၂) ဥပါဒါနပစ္စယာ ဘဝေါတိ ဟ္ရစ္ဆ–ဿ ဝစနီယံ။ ဒီ၊၂။၄ရ။ (–မ၊၂။၁ရ၉။ သံ၊၁။ ၂၉၁။ အဘိ၊က။ခုဒ္ဒ၀။ (၃) ဝေဠိ ဝုစ္စမာနေ ဥပါဒါနဿ ဥပါဒါနပစ္စယတ္တံ အာပဇ္ဇေယ္ယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၈။ (သမ္ဘော၊သျ–ဟောင်း၌ ဥပါ–ဒါနပစ္စယတ္တံ=ဥပါဒါန်သည် ကျေးဇူးပြုအပ်သည်၏ အဖြစ်သို့–ဟုပေးသည်။ ဘာသာဋီကာ၌ "ဥပါဒါန်ဟူသောပစ္စည်းရှိသည်၏အဖြစ်သည်" ဟုပေးသည်၊ အဓိပ္ပါယ်အတူတူပင်ဖြစ်၏။)

ဥပါဒါနပညတ္တိ (တိ) [ဥပါဒါန+ပညတ္တိ] စွဲယူအပ်သော အတ္တပညတ်၊ ယူခြင်းကို အပြား အားဖြင့်သိစေခြင်း။(သျ။) ဥပါဒါနပညတ္တိ သမ္ဘညုတာယ။ နေတ္တိ။၅၂။ ဥပါဒါနပညတ္တိ–တိ ဂဟဏပညတ္တိ။ သမ္ဘညုတာယာတိ သမ္ဘာ–သမ္ဘဒ္ဓဘာဝေသ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၄။ သမ္ဘညုတာယ ဥပါဒါနဿ စ ပညာပနတော ဥပါဒါနပညတ္တိ နာမ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၉၂။

ဥပါဒါနပဒ (နာ) [ဥပါဒါန+ပဒ] ဥပါဒါနပုဒ်။ ဥပါဒါနပဒါဒီသုပိ ကိမ္ပိစိတိ ဥာမိနာ ဩကာသ–ပရိဂ္ဂဟောဝ ကတောတိ ဝေဒိတမ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၈။

ဥပါဒါနပရိပဝတ္တသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါန+ပရိပဝတ္တ +သုတ္တ] ဥပါဒါနပရိပဝတ္တသုတ်။ (ဥပါဒါန်တရား တို့ကို လေးပြန်အားဖြင့် ထိုးထွင်းသိသော အခါ၌သာ သမ္ဘညုတညာဏ်ကို ထိုးထွင်းသိပြီ ဟု ဘုရားရှင်ဝန်ခံတော်မူကြောင်း၊ လေးပြန် ဟူသည်ကား ရုပ်, ရုပ်ဖြစ်ကြောင်း, ရုပ်ချုပ်ရာ, ရုပ်ချုပ်ရာအကျင့်တို့ကို ထိုးထွင်းသိခြင်းတို့ ဖြစ်ကြောင်း၊ ထိုသို့သိသောသူသည်သာ သာသနာတော်၌ ထောက်ရာတည်ရာ ရသူ, ကိလေသာမှလွတ်မြောက်သူ, ကိစ္စအားလုံး ပြီးစီးသူဖြစ်ကြောင်း ဟောတော်မူ၍ ဝေဒနာ စသောလေးပါးတို့၌လည်း ထို့အတူပင် ဟော တော်မူသော သုတ်ဖြစ်သည်။) သံ၊၂။၄၈–၅၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၄။

ဥပါဒါနပွဿဝ (တိ) [ဥပါဒါန+ပဿဝ] ဥပါဒါန် တရားတို့လျှင် အမွန်အစရှိသော။ ဥပါဒါန-ကွန္ဒ-ကြည့်။

ဥပါဒါနပွဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပါဒါန+ပဝတ္ထိ] ဥပါဒါန် တို့၏ ဖြစ်ခြင်း။ ဧတေန ပစ္စုပ္ပန္နေ ခန္ဓပဗန္ဓေ ဥပါဒါနပွဝတ္ထိ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၃၂။

ဥပါဒါနဘူတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဘူတ] စွဲမှီရာ ဖြစ်၍ဖြစ်သော၊ ဥပါဒါန်ဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဗ္ဘာတရော ပုဂ္ဂလေ သန္ဓာဝန္တေ နု သက္ကာ တဿ ' ဥပါဒါနဘူတေန ရူပေန သန္ဓာဝိတုန္တိ သညာယ ပဋိက္ခိပတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၉။ တတောပိ ဗလဝတီ ဥပါဒါနဘူတာ တဏှာ နန္ဒီ။ မူလဋီ၊၂။၈၅။ (-နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၆၁။ မ၊ဋီ၁။ ၈၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၈။ အနုဋီ၃။၉၁၊၂၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၁၅။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉၃။)

ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓဗျာပါရ (တိ) [ဥပါဒါန် ဘူတဓမ္မပဗန္ဓ+ဗျာပါရ] စွဲမှီရာဖြစ်၍ ဖြစ်သော တရားအစဉ်၌ အားထုတ်ခြင်းရှိသော။ (ကပ်၍ ယူကြောင်းဖြစ်၍ဖြစ်သောတရားအစဉ်၌ ကြောင့်ကြအားထုတ်ခြင်းရှိသည်၏ အဖြစ် ကြောင့်(သို့)။ တဒါကာရာဒိဥပဓာရဏသ ပုဂ္ဂလပညတ္တိယာ ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓဗျာပါရ-တာယ ဝုတ္တံ ဧဝန္တိ ပုဂ္ဂလကိစ္စနိဒ္ဒေသောတိ။ မ၊ဋီ၁။ ၂၉။ အံ၊ဋီ၁။ ၂၉။ ဒီ၊ဋီ၁။၄၀။ (-သီ၊ ဋီ၊သစ်၁။၁၅၃။)

ဥပါဒါနဘူတရူပ (နု) [ဥပါဒါနဘူတ+ရူပ] စွဲမှီ ရာဖြစ်၍ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါဒါနဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ ပညာပိယမာနာ ဥပါဒါပညတ္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ ဋီ၃။ ၂၁၉။ (-အနုဋီ၃။ ၉၂။)

ဥပါဒါနဘေဒါကရဏ (နု) [ဥပါဒါနဘေဒ+ အကရဏ] ဥပါဒါန်အားဖြင့် -ဥပါဒါန်အစွမ်းဖြင့် -ကွဲပြားမှုကို မပြုခြင်း။ အဝိသေသေနာတိ ဥပါဒါနဝသေန ဘေဒံ အကတ္တာ။ ဥပါဒါန-ဘေဒါကရဏေနေဝ စ ဒ္ဒါဒသပ္ပဘေဒဿ သင်ဟဝသေန သင်ဟတော "ဆ ဘဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ ၃၃၂။

ဥပါဒါနမူလက (တိ) [ဥပါဒါန+မူလ+က] ဥပါဒါန် ဟူသော မူလရှိသော။ ကေဝလဠ္ဠိ ဝိစိကိစ္ဆာ-သမ္မယုတ္တော ဥပါဒါနမူလကဿ နယဿ အဘာဝါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၀၀။

ဥပါဒါနလက္ခဏ (နု) [ဥပါဒါန+လက္ခဏ] စွဲလန်း မှု လက္ခဏာ။ ဒိဋ္ဌိဂတဟဏေန အဝသိဋ္ဌဥပါ-ဒါနာနံ သင်ဟော ဥပါဒါနလက္ခဏေန ကေ-လက္ခဏတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။ ၄၈၅။

ဥပါဒါနဝိဝေယျ (တိ) [ဥပါဒါန+ဝိဝေယျ] ဥပါ ဒါန်တရားတို့သည်-ပြုပြင်-စီရင်-အပ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဒ-ကြည့်။

ဥပါဒါနဝိသယ (ပု) [ဥပါဒါန+ဝိသယ] စွဲမှီရာ အာရုံ။ အပ္ပဋိဘာဂနိမိတ္တောပိ ကော် ကတိပယော ဝါ သတ္တော ဩဒိဿ ပဝတ္တာ ပရိစ္ဆိန္နရူပါဒိ-ဥပါဒါနဝိသယော ပဝတ္တတ္တာ။ အနုဋီ၁။ ၁၁၅။

ဥပါဒါနသခါ (ထီ) [ဥပါဒါန+သခါ] မီးစာ-လောင်စာ-ထင်း-ဟူသော အရေအတွက်။ နု ဟိ တာနိ အဂ္ဂိဿ ဥပါဒါနသခါ ဂစ္ဆန္တိ။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၃၅၆။

ဥပါဒါနသခ္ခာ (ထီ) [ဥပါဒါန+သခ္ခာ] မီးစာ-လောင်စာ-ထင်း-ဟူသော အရေအတွက်။ နု ဟိ တာနိ အဂ္ဂိဿ ဥပါဒါနသခ္ခာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ ဌ၊ ၃။ ၂၄။ ဝိ၊သင်ဟ။ ရရ။

ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တ (တိ) [ဥပါဒါန+သမ္မယုတ္တ] ဥပါဒါန်တို့နှင့်-ယှဉ်-တကွဖြစ်-သော။ တံ ဟိ နု စ ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တံ ဟုတ္တာ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၆ ၂။ နု စ ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တန္တိ ဥပါဒါနေ ဟိ တေ နု သဟိတံ နာပိ ဥပါဒါနေဟိ သဟ ပဝတ္တိ ဟုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၁၈။

ဥပါဒါနသမ္ဘန္ဓ (ပု) [ဥပါဒါန+သမ္ဘန္ဓ] ဥပါဒါန် တို့နှင့် ဆက်စပ်သော။ အာရမ္ဘဏာဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဥပါဒါနသမ္ဘန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာ ဥပါဒါ-နိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။

ဥပါဒါနသမ္ဘူတ (တိ) [ဥပါဒါန+သမ္ဘူတ] ဥပါ-ဒါန်တို့ကြောင့်-ဖြစ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဓ-ကြည့်

ဥပါဒါနသေဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဒါန+သေဋ္ဌ] အမြတ်ဆုံး စွဲလန်းစရာဖြစ်သော။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌံ ကိရ သော ဘန္တေ ဘိက္ခု ဥပါဒိယမာနော ဥပါ-ဒိယတီတိ။ မ၊၃။၅၁။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌံ ကိရ သော ဘန္တေတိ ဘန္တေ သော ကိရ ဘိက္ခု ဂဟေတမ္ပဋ္ဌာနံ သေဋ္ဌံ ဥတ္တမံ ဘဝံ ဥပါဒိယတီတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၄။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌန္တိ ဣဒံ နေဝသ-ညာနာသညာယတနဘဝဿ သဗ္ဗဘဝဂ္ဂတာ-ဒဿနပရံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၅၈။

ဥပါဒါနသေသ (ပု) [ဥပါဒါန+သေသ] စွဲလန်းမှု ဥပါဒါန်အကြွင်းအကျန်။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေ-သေတိ ဥပါဒါနသေသေ ဝါ သတိ အပရိ-ကွိဏေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၅။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဂဟဏသေသေ ဥပါဒါန-သေသေ ဝိဇ္ဇမာနမှိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၃၃။)

ဥပါဒါနသေသရဟိတ (တိ) [ဥပါဒါနသေသ+ ရဟိတ] ဥပါဒါန်အကြွင်း အကျန်မှ ကင်းသော (မရှိသော)၊သူ။ အနုပါဒိသေသန္တိ ဥပါဒါန-သေသရဟိတံ နိဗ္ဗာနံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၄။

ဥပါဒါနဟေတုက (တိ) [ဥပါဒါန+ဟေတု+က] ဥပါဒါန်လျှင် အကြောင်းရှိသော။ ဣမေ ပန သဗ္ဗမ္ပိ ဘဝဂါမိကမ္မန္တိ ဝစနတော ဘဝဿ နိမ္မတ္တက် ဥပါဒါနဟေတုက် ဝိပစ္စနာယ ကတောကာသမေဝ ဘဝေါတိ အဓိပ္ပေတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၂။

ဥပါဒါနာရမ္ဘက (တိ) [ဥပါဒါန+အာရမ္ဘက] ဥပါဒါန်၏ အာရုံဖြစ်သော။ တသ္မာ ဥပါဒါနာ-ရမ္ဘကာ ဥပါဒါနေဟိ...အာဒီနာ ဣဒေါ ဥပါ-ဒီနာ။ မူလ၊ဋီ၊၁။၁၆၇။ နဟိ ကဒါစိ အနုပါ-ဒါနိယာ ဓမ္မာ ဥပါဒါနာရမ္ဘကာ ဟောန္တိ။ နေတ္တိ၊ ဋီ။၈၉။

ဥပါဒါနိယ°(တိ) [ဥပါဒါန+ဏိက] ဥပါဒါန်တို့၏ -အာရုံ-အကြောင်း-အစီးအပွါး ဖြစ်သော၊ စွဲလမ်းခြင်းငှါ ထိုက်သော၊ စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်၌ ယှဉ်သော။ ဧကော ဓမ္မော ပရိညေယ္ယော ဖဿော သာသဝေါ ဥပါဒါနိယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ။၂၂၇။ ပဋိသံ။၂၃။ တထာ ဥပါဒါနာနံ ဟိတောတိ ဥပါဒါနိယော။ ဒီဋီ၊ဋ္ဌ။၂၇၉။ အာရမ္ဘဘာဝံ ဥပ-ဂန္တာ ဥပါဒါနသမ္ဘန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတောတိ ဥပါဒါနိယော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ ဥပါဒါနိယေသု ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေသု။ သံ၊၁။ဋ္ဌ၁၁။ ဥပါဒါနိ-ယေသူတိ စတုန္နံ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယေသု တေဘူမကဓမ္မေသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၇၅။ အာရမ္ဘကာ-ဒိဘာဝေန သံဝတ္တနတော ဥပါဒါနာနံ ဟိတာနိ ဥပါဒါနိယာနိ၊ တေသု ဥပါဒါနိယေသု။ သံ၊ ဋီ၊၂။၉၆။ ဥပါဒိဏ္ဏုပါဒါနိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။ ၁။ ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနသ အာရမ္ဘဏပစ္စယ ဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ ဥပါဒါတုံ ဝါ အရဟန္တိတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနေ နိယုတ္တာ-တိ ဝါ ဥပါဒါနိယာ က-ကာရသ ယ-ကာရံ ကတ္တာတိ ဝေမေတ္တ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗောတိ။ အနုဋီ၊၁။၄၃။

ဥပါဒါနိယ၂ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+အနီယ] ဥပါ-ဒါန်တို့သည် စွဲလမ်းအပ်သော၊(သူ)။ (အာရုံ ပြုခြင်း၏ အစွမ်းအားဖြင့်) ဥပါဒါန်တရားတို့ သည် ကပ်၍ ယူအပ်သော။ ယံကိဉ္စိ ဘိက္ခဝေ ရူပံ...ယံ ဒူရေ သန္တိကေ ဝါ သာသဝံ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊၂။၃၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉။ ဥပါ-

ဒါနိယန္တိ တထေဝ စ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယ-ဘူတံ။...ဥပါဒါတမ္ပဒန္တိ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၄၉။ အာရမ္ဘဏကရဏဝသေန ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒါ-တမ္ပဒန္တိ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၂၁။ ဥပါဒိယ္ယ-ပါဒါနိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။၁။ ဥပါဒါနာနံ အာရမ္ဘဏဘာဝါနုတိဝတ္တနတော ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒါတမ္ပတိ ဝါ ဥပါဒါနိယာ။ အနုဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥပါဒါနိယသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါနိယ+သုတ္တ] ဥပါ-ဒါနိယသုတ်။ (ဤအမည်ဖြင့် သံယုတ်၌ နှစ်-သုတ်တွေ့သည်။ သံ၊၁-၌ ခန္ဓာငါးပါးတို့ကို စွဲလမ်းအပ် သောတရားများဟုလည်းကောင်း၊ ခန္ဓာငါးပါးတို့၌ လိုချင်တပ်မက်မှုကို စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန် ဟုလည်းကောင်း ဟောတော်မူသည်။ သံ၊၁။၃၁၁-၃၁၂။ ယင်းသုတ်ကို ဆဌမမူ၌ ဥပါဒါနသုတ်ဟု အမည်ပေးထား၏။ ဘုရားရှင် ကမူ ပါဠိတော်၌ "ဥပါဒါနိယေသု ဓမ္မေသု" ဟုဟောကြား ထားသည်၊ ယင်းဟောကြားချက် အရ ဋီကာဆရာက ဥပါဒါနိယသုတ်ဟု အမည်ပေးထားသည်။ ပုရိမနယေနေဝါတိ ပုရိမသ္မိံ ဥပါဒါနိယသုတ္တေ ဝုတ္တနယေနေဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၇။

သံ၊၂-ဥပါဒါနိယသုတ်၌- အဆင်းစသည်တို့သည် စွဲလမ်းကြောင်း ဥပါဒါနိယတို့မည်၏။ ထိုအဆင်းစသည်တို့၌ လိုချင်စွဲမက်မှုသည် စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်မည်၏-ဟု ဟောတော်မူထားသည်။ သံ၊၂။၁၃၅။

ဥပါဒါနိယသဒ္ဒ (ပု) [ဥပါဒါနိယ+သဒ္ဒ] ဥပါ-ဒါနိယ သဒ္ဒါ။ ဥပါဒါနိယသဒ္ဒသ ဝိသုံ ဥပါ-ဒိန္နသဒ္ဒါနပေက္ခံ အတ္ထံ ဝတ္တုံ အာရမ္ဘဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာတိ အာဒိမာဟ။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒါနူပါဒါန (နာ) [ဥပါဒါန+အနုပါဒါန] ဥပါဒါနရုပ်, အနုပါဒါနရုပ်။ ဥပါဒါနုပါဒါနမ္ပိ ဟိ ဥပါဒါနမေဝါတိ။ အနုဋီ၊၃။၉၁။

ဥပါဒါပညတ္တာနုယောဂ (ပု) [ဥပါဒါပညတ္တိ+အနုယောဂ] ဥပါဒါပညတ်ကို မေးမြန်းစိစစ်ခြင်း။ ဣဒါနိ ဥပါဒါပညတ္တာနုယောဂေါ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၀။

ဥပါဒါပညတ္တိ (ထီ) [ဥပါဒါ+ပညတ္တိ] ထိုထို တရားကို-စွဲ၍-မှီ၍-အကြောင်းပြု၍-အပြားအား-ဖြင့် သိစေအပ်သောပညတ်၊ ဥပါဒါ-ပညတ်။ တထာ ဝေန္တိ စ မေတိ စ တံ တံ ဥပါဒါယ ဝတ္တမ္ဘတော ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊-၁။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ရ-၈၈။ မေတိ သသန္ဓတိပရိယာပန္နေ ခန္ဓေ ကရဏာဒိဝိသေသဝိသိဋ္ဌေ ဥပါဒါယ ဝတ္တမ္ဘ-တော ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ ဣတိဝုတ်၊-ဋ္ဌ။ ၂၃။ ရူပဝေဒနာဒိဘေဒေ ဟိ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ နိဿာယ ကာရဏံ ကတ္တာ ပညတ္တိ ဥပါဒါ-ပညတ္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၅။ ဥပါဒါနိယဘူတာနံ ရူပါဒီနံ (ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ) ဥပရိ ပညာပိ-ယမာနာ ဥပါဒါပညတ္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၉၂။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၉။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၃၂၀။ (-မ၊ဋီ၊၁။ ၂၉။ မူလဋီ၊၁။၁၆၀။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂၄။ အနုဋီ၊၁။၁၄၄။ အနုဋီ၊၃။၃၉။)

ဥပါဒါပရိတဿနာ (ထီ) [ဥပါဒါ+ဥပဓန္ဒ+ပရိတဿနာ] စွဲလန်းမှုကြောင့် ဖြစ်သော-တောင့်တခြင်း။ ဥပါဒါပရိတဿနဠ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဒေသေဿာမိ။ သံ၊ ၂။၁၄။ ဥပါဒါ-ပရိတဿနန္တိ ဂဟဏေန ဥပဓန္ဒံ ပရိတဿနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၁။

ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါပရိတ-ဿနာ+သုတ္တ] ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ်။ (ဤ-သုတ်သည် ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ်၊ ဒုတိယ ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ် ဟူ၍ နှစ်သုတ်ရှိသည်။ နှစ်သုတ်လုံး၌ပင် စွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော တောင့်တခြင်း၊ မစွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော မတောင့်တခြင်း တို့ကို ဟောထားသည်။ ပဌမ-သုတ်၌- ရူပ်ကို အတ္တဟု ရှုသူ, ရူပ်ရှိသော

အတ္တဟု ရှုသူ, အတ္တ၌ ရူပ်ဟုရှုသူ, ရူပ်၌ အတ္တဟုရှုသူသည် ရူပ်ဖောက်ပြန်သောအခါ ရူပ်ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်ကုန်သော တောင့်တမှုအကုသိုလ်တရားများ ဖြစ်ကြသဖြင့် ထိတ်လန့်ပင်ပန်းမှု ဖြစ်ရကြောင်း, စွဲလမ်းသဖြင့် တောင့်တမှုဖြစ်ရကြောင်းကိုလည်းကောင်း။ ရူပ်ကို အတ္တဟု မရှုသူ, ရူပ်ရှိသောအတ္တဟု မရှုသူ, အတ္တ၌ ရူပ်ဟုမရှုသူ, ရူပ်၌ အတ္တဟုမရှုသူသည် ရူပ်ဖောက်ပြန်သောအခါ ရူပ်ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်ကုန်သော တောင့်တမှုအကုသိုလ်တရားများ မဖြစ်ကြတော့သဖြင့် ထိတ်လန့်ပင်ပန်းမှု မဖြစ်တော့ကြောင်း, မစွဲလမ်းသဖြင့် တောင့်တမှု မဖြစ်တော့ကြောင်း ဟောတော်မူသည်။ ဝေဒနာ စသည်တို့၌လည်း ထို့အတူပင်ဟောတော်မူသည်။

ဒုတိယသုတ်၌ ဤရူပ်သည် ငါ့ဥစ္စာဖြစ်၏။ ငါဖြစ်၏။ ငါ၏ရူပ်တည်း ဟု ရှုသူ/မရှုသူ၊ ဝေဒနာစသည်တို့၌လည်း ထို့အတူ ရှုသူ/မရှုသူတို့၌ အထက်ပါသုတ်နည်းတူ စွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော့တောင့်တခြင်း၊ မစွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော မတောင့်တခြင်းတို့ကို ဟောတော်မူသည်။ သံ၊၂။၁၄။ သံ၊၆။၂။၂၄၁။

ဥပါဒါဘာဝ (တိ) [ဥပါဒါ+ဘာဝ] ဥပါဒါရူပ်၏ အဖြစ်။ ယံကိဉ္စိ ရူပန္တိ သုတ္တံ ဌပေတွာ ဘူတာနိ သေသရူပသာ ဥပါဒါဘာဝံ ဒီပေတိ။ အဘိ၊ ၆။၃။၂၄၂။

ဥပါဒါဘူတရူပ (နဝ) [ဥပါဒါ+ဘူတ+ရူပ] စွဲမှီရာ ဖြစ်၍ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ ပညာပိယမာနော ဥပါဒါပညတ္တိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၀။ (ဥပါဒါပညတ္တိ-ကို ဖွင့်ရာ၌ ဥပါဒါနိယဘူတာနံ ရူပါဒီနံ ဥပရိ(သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၉၂)ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ(ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၄၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၀)ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒါနဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ(မ၊ဋီ၊ ၃။၂၁၉)ဟုလည်းကောင်း အမျိုးမျိုးတွေ့ရ၏။ ပါဠိကွဲသော်လည်း အနက်မြန်မာပြန်ရာ၌ ခပ်ဆင်ဆင်ပြန်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။)

ဥပါဒါယ[1] (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဏ] (၁) မှီတတ်သော။ (၂) မှီရာဖြစ်သော။ အထ ဝါ ဥပါ-ဒါယတိ နိဿယတီတိ ဥပါဒါယံ။ မူလ၊ဋီ၊၁။ ၁၄၁။ ဘူတာနိ ဥပါဒိယတေဝ၊ နပန သယံ တေဟိ, အညေဟိ ဝါ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၆။ (၂) ဥပါဒါယဟေတု-ကြည့်။

ဥပါဒါယ[2] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ္ဝာ] (က) ပညာဖြင့်ယူ၍၊ ယူ၍၊ စူးစမ်းဆင်ခြင်၍။ ထောက်ဆ၍။ (ခ) စွဲမှီ၍၊ အကြောင်းပြု၍။ (ဂ) အစပြု၍။ (ဃ) ကာလဠ သမယဠ ဥပါဒါယ။ ဒီ၊၁။၁၈၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ ဝဇိရ။၃၃။ ကာလဠ သမယဠ ဥပါဒါယာတိ ကာလဠ သမယဠ ပညာယ ဂဟေတ္ဝာ ဥပဓာရေတ္ဝာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၁၈။ ပုဗ္ဗေကတံ ဥပါဒါယ ဒုတိယာတိ စ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၇၊ (-၄၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၃၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅၊၁၁။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၈။ မူလ၊ဋီ၊၂။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၇၃။) အထ သမ္ဘူတိဒေဝေ အဝ-သေသမနုဿေ စ ဥပါဒါယ ဥက္ကဋ္ဌပရိစ္ဆေဒ-ဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၈။ ပဠန္ဆံ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနံ ဥပါဒါယာ(သံ၊၁။၁၁၃)တိ ပဠ ဥပါဒါနက္ခန္ဓေ အာဒိယိတ္ဝာ သဘာဝသာမ-ညလက္ခဏဝသေန နာနပ္ပကာရတော ဝိဘဇိတ္ဝာ ဒဿေန္တော။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ ဥပါဒါယာ (သံ၊၁။၂၄၅)တိ ဥပါဒိ-ယိတ္ဝာ၊ ဂဟေတ္ဝာတိ အတ္ထော၊ နိဿာယာတိပိ ဧကော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆။ အတီတံ အနာဂတံ ပစ္စုပ္ပန္နံ ဥပါဒါယ သဗ္ဗေ ဓမ္မာ ... အာပါထံ အာဂစ္ဆန္တိ။ မဟာနိ။၁၃၈။ ဥပါဒါယာတိ

အာဒါယ၊ အဆွော ကတ္တာတိ အတ္ထော။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၅ရ။ (–အံ၊ဝ။၅၃၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၆ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝ၆။) (ခ) တသာ ဟိ တာနိ သကဒါဂါမိ ဥပါဒါယ မုဒ္ဓနိ နာမ ဟောန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂။ သကဒါဂါမိ ဥပါ–ဒါယာတိ သကဒါဂါမိဘာဝံ ပဋိစ္စ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၉။ အယမ္ပိ ပုရိမံ ဥပါဒါယ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဝ။၅ဂ၊၉၃၊ဝ၁ဂ။ အဏတံ ပဋိသန္ဓာရံ ဥပါဒါယ ; ဝေမဝေါစုဟာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂၉။ အနုကမ္ပံ ဥပါဒါယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂ဂ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄။၂ဂ။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဋ္ဌ။ဂ၅။ (–အာဒါ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂၆၃။ မူလဋီ၊၃။ဝ။) (ဂ) ဟတ္ထော နာမ ကပ္ပရံ ဥပါဒါယ ယာဝ အဂ္ဂနခါ။ ဝိ၊ဝ။ဝရ၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၊ဝ၃ဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ဂ၊ ဂ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ခ၅၊ဂ၄၊ဝ၀ဗ၊ဝ၀ဗ၊ ဝ၃ဝ။ အာဒါ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၆ရ။)

ဥပါဒါယဋ္ဌ (ပု) [ဥပါဒါယ+အတ္ထ] အကြောင်း ဖြစ်သော အနက်သဘော။ ဣဒ္ဓိပါဒေါတိ ဣဒ္ဓိ နိဿယတ္ထောပိ ပါဒ–သဒ္ဒေ ဥပါဒါယဋ္ဌေန ဆန္ဒာဒီနံ ဣဒ္ဓိပါဒတာ ဝုတ္တာ ဟောတိ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၅၁ဝ။

ဥပါဒါယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တိ] စွဲမှီတတ်၏။ ဥပါဒါယ° –ကြည့်။

ဥပါဒါယဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါယ+ဘာဝ] ဥပါဒါယ–ဥပါဒါ–ရှုပ်၏အဖြစ်။ ဘူတနိဿိတာနံ တေသံ လက္ခဏာနံ ဥပါဒါယဘာဝေါ ဝိယ ဥပါဒါယ–ရူပနိဿိတာနံ ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝေါ အာပဇ္ဇ–တိတိ စေ။ မူလဋီ၊ဝ။၁၅ရ။

ဥပါဒါယရူပ (နာ) [ဥပါဒါယ+ရူပ။ ဥပါဒါယ+ ပဝတ္တ=ဝတ္တမာန+ရူပ] စွဲမှီတတ်သောရုပ်၊ မဟာဘုတ်တို့ကို စွဲမှီ၍ ဖြစ်သောရုပ်၊ ဥပါဒါရုပ်။ စတ္တာရော စ မဟာဘူတာ စတုန္နဉ္စ မဟာဘူ–တာနံ ဥပါဒါယရူပံ။ သံ၊ဝ။၂၄၅။ အဘိ၊ဝ။ဝ၄၅၊ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅၂။) ဥပါဒါယာတိ ဥပါဒိယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတို့ အတ္ထော၊ နိဿယာတိပိ ဧကေ။ ဝတ္တမာနန္တိ အယဋ္ဌေတ္ထ ပါဌသေသော။ ...စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ သမ္ဘဝံ ဥပါဒါယ ဝတ္တမာနံ ရူပန္တိ ဣဒ္ဓ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆။ စတုန္နဉ္စ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယရူပန္တိ ဥပယောဂဋ္ဌေ သာမိဝစနံ၊ စတ္တာရိ မဟာ–ဘူတာနိ ဥပါဒါယ နိဿာယ အမုဋ္ဌိတ္တာ ပဝတ္တရူပန္တိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ ဥပါ–ဒါယာတိ ; ဘေန ဝိညာယမာနာ ပန္ဓိမ–ကာလကိရိယာ ပဝတ္တတိတိ ကတ္တာ ပဝတ္တရူပန္တိ ဝုတ္တံ။ ဝေဠု ဥပါဒါယာတိ ဘေန ပဋိစ္စ–သမုပ္ပန္နတာ ဝုတ္တာ ဟောတိတိ။ အထ ဝါ ဥပါဒါယတိ နိဿယတိတိ ဥပါဒါယ်၊ ဥပါ–ဒါယမေဝ ရူပ် ဥပါဒါယရူပ်။ အညနိဿယဿ ကေန္ဒနိဿိတဿ ရူပဿ ဝေတ် အဝိဝစနံ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၅ဝ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၅ရ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ဝ၆၊ဝ၈။)

ဥပါဒါယရူပနိဿိတ (တိ) [ဥပါဒါယရူပ+ နိဿိတ] ဥပါဒါရူပ်ကို မှီသော။ ဥပါဒါယုပါ ဒါယဘာဝ–ကြည့်။

ဥပါဒါယဝစန (နာ) [ဥပါဒါယ+ဝစန] စွဲမှီ၍–ယ်သူကို ထောက်ဆ၍–ပြောဆိုသော စကား။ နာ ဥပါဒါယဝစနံ ယထာ မဟာမောဂ္ဂလ္လာ–နောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဂ၈ဝ။

ဥပါဒါယဝေါဟာရ (ပု) [ဥပါဒါယ+ဝေါဟာရ] ဥပါဒါရူပ်ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုခြင်း။ မဟာ–ဘူတာနံ ဥပါဒါယရူပန္တိ ဝစနတော ဘူတနိဿိ–တေသု ကေဝ်လော ဥပါဒါယဝေါဟာရောတိ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝရ၀။

ဥပါဒါယသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါယ+သုတ္တ] ဥပါဒါယ သုတ်။ (မျက်စိ, နား, နှာ, လျှာ, ကိုယ်, စိတ်

တို့ကို စွဲလမ်းသောကြောင့် ကိုယ်တွင်းသန္တာန်၌ ချမ်းသာ ဆင်းရဲ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ မစွဲလမ်းလျှင် မဖြစ်ပေါ်နိုင်–ဟုသိမြင်သော အရိယသာဝကသည် ထိုမျက်စိစသည်တို့၌ ငြီးငွေ့၏။ စွဲမက်မှုကင်း၏။ ထို့ကြောင့် ကိလေသာမှလွတ်မြောက်ပြီ စသည်ဖြင့် ဟောကြားတော်မူသောသုတ်။) သံ၂။၃၀၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃၊၃၂။

ဥပါဒါယဟေတု (ပု) [ဥပါဒါယ+ဟေတု] မှီရာအကြောင်း။ နနု မဟာဘူတာ ဥပါဒါယရူပါနံ ဥပါဒါယဟေတူတိ။ အာမန္တာ။ အဘိ၊ဂ၊။၃၊၈၆။ မဟာဘူတာ ဥပါဒါယရူပါနံ ဥပါဒါယဟေတူတိ ဣတိ ပစ္စယဣတိ နေတုဘာဝေါ ဝုတ္တော၊ နနု မူလဋ္ဌေန။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃၊။၂၅၂။

ဥပါဒါယုပါဒါယ[3] (တိ) [ဥပါဒါယ+ဥပါဒါယ] ဥပါဒါရူပ်ကိုမှီသောဥပါဒါရူပ်။ ဥပါဒါယုပါဒါ–ယဘာဝ–ကြည့်။

ဥပါဒါယုပါဒါယ[1] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပါဒါယ–တစ်ပုဒ်တည်ရှိ၍ဒွေဘော်ပြု] ထောက်ဆ၍ ထောက်ဆ၍။ သာပိ စသ ဝတ္ထုတော ဩဠာရိကတာ သုခုမတာ စ ဥပါဒါယုပါဒါယ ဝေဒိတမ္ဘာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆ရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရ၂။)

ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါယုပါဒါယ+ဘာဝ] ဥပါဒါရူပ်တို့ကိုမှီသော ဥပါဒါရူပ်တို့၏ အဖြစ်။ ဘူတနိဿိတာနံ တေသံ လက္ခဏာနံ ဥပါဒါယဘာဝေါ ဝိယ ဥပါဒါယရူပနိဿိတာနံ ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိတိ ဧဝ။ မူလဋီ၊၁။၁၅ရ။ (–အနုဋီ၊၁။၁ရ၀။)

ဥပါဒါရူပ (နာ) [ဥပါဒါ+ရူပ။ ဥပါဒါယ+ရူပ။ နိတိ၊သုတ္တ။၆ရ၃။ နာ။၁ဂ၀။ ဝတ္ထာရ၊ဋီ၊၂။၁ဝရ။] မဟာဘုတ်တို့ကို–စွဲမှီသော–စွဲမှီ၍ဖြစ်သော–ရူပ်၊ ဥပါဒါရူပ်။ မဟာဘူတေ ပဋိစ္စ စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ ရူပံ ကဋတ္တာရူပံ ဥပါဒါရူပံ။ ပဋ္ဌာန၊၁။၁ဂ။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၅၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁ဂ၀။ ဝိမတိ၊၁။၂၂၀။ မူလဋီ၊၁။ ၁၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၄၅၂။)

ဥပါဒါရူပကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ကမ္မဋ္ဌာန] ဥပါဒါရူပ်ကမ္မဋ္ဌာန်း။ ဥပါဒါရူပကမ္မဋ္ဌာနဝ၀သေန စကၠုပသာဒါဒယော ပရိဂ္ဂဟေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆၂။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၃၂ရ။)

ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ဂဟဏ] ဥပါဒါရူပသဒ္ဒါ၊ ဥပါဒါရူပ်ကိုယူခြင်း။ ယံ စိတ္တသမုဋ္ဌာနရူပံ ကဋတ္တာရူပဉ္စ ဥပါဒါရူပံ ဥပါဒါရူပ–ဂ္ဂဟဏေန ဝိနာ ခန္ဓေ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိတိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၂၀၆။ (–မူလဋီ၊၃။၂ဂရ။ အနုဋီ၊ ၃။၂ရ၆၊၂၉၀။)

ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏဒဿန (နာ) [ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏ+ဒဿန] ဥပါဒါရူပ်ကို ယူခြင်းကို ပြခြင်း။ နကေဝလံ ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏဒဿနတ္ထမေဝ အာကာသဓာတု ဝိတ္ထာရိတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၆၃။

ဥပါဒါရူပဒဿန (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ဒဿန] ဥပါဒါရူပ်ကို ပြခြင်း။ အထ အာကာသဓာတုံ ကသ္မာ ဝိတ္ထာရေသီတိ။ ဥပါဒါရူပဒဿနတ္ထံ။ မဇ္ဈ၊၃။၉ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၃။၆၃။)

ဥပါဒါရူပပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပါဒါရူပ+ပရိဂ္ဂဟ] ဥပါဒါရူပ်ကိုသိမ်းဆည်းအပ်ရာအခါ။ ဥပါဒါရူပ်ကို သိမ်းဆည်းခြင်း။ ဥပါဒါရူပပရိဂ္ဂဟေ သုခုမော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃ရ။)

ဥပါဒါရူပ၀ဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပါဒါရူပ+ပ၀တ္ထိ] ဥပါဒါရူပ်၏ ဖြစ်ခြင်း။ ဥပါဒါရူပပ၀တ္ထိယာ သတိ ဘာသတိ နာမ။ မဇ္ဈ၊၁။၂ရ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၃။ ဥပါဒါရူပပ၀တ္ထိယာတိ ဝိညတ္တိဝိကာရသဟိတ–သဒ္ဒါယတနုပ္ပတ္ထိယာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆ရ။

ဥပါဒါရူပဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါရူပ+ဘာဝ] ဥပါဒါရူပ်

၏အဖြစ်။ စိတ္တသမုဋ္ဌာနဘာဝေါ ဝိယ မဟာ-ဘူတဝိကာရတာ'ယ ဥပါဒါရူပဘာဝေါ စ အဓိပ္ပေတောတိ ဝေဒီတမ္ဘော။ မူလဋီ၊၁။ရ၂။

ဥပါဒါရူပဘာဝသာမညဝိသေသ (နံ) [ဥပါဒါရူပဘာဝ+သာမညဝိသေသ] ဥပါဒါရူပ်၏ အဖြစ်အားဖြင့် တူခြင်း။ ဒီဋ္ဌာနေဝါတိ သလ္လေကွေတမ္ဘာနိ ဥပါဒါ-ရူပဘာဝသာမညဝိသေသတော။ အဘိဓို၂။၁၄၅။

ဥပါဒါရူပဝိသေသန (တိ) [ဥပါဒါရူပ+ဝိသေသန] ဥပါဒါရူပ်၏ဝိသေသနဖြစ်သော(ပုဒ်)။ ဥာ၀ ဥပါဒါရူပဝိသေသနေန မဟာဘူတာနိ ဝိယ။ မူလဋီ၊၃။၂၀ရ။

ဥပါဒိ (ပု) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဣ] (၁) ငါ, ငါ့ဥစ္စာ ဟူ၍-စွဲလန်းအပ်-ပြင်းစွာယူအပ်-သော ခန္ဓာငါးပါး။ တဏှာစသည်တို့သည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော ခန္ဓာငါးပါး။ (၂) မိမိအာရုံကို-ယူ-စွဲလန်း-တတ်သောတရား။ ဥပါဒါန်။ (က) အနုပါဒိသေသ-ကြည့်။ (၂) ဥပါဒိယတိ အတ္တ-နော အာရမ္ဘဏံ ဂဏှာတီတိ ဥပါဒိ၊ ဥပါဒါနံ။ သံဋီ၂။၄၄၈။

ဥပါဒိဏ္ဍ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ] တဏှာဒိဋ္ဌိ တို့သည်ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီဝိပါက်နာမကွန္ဓာ, ကဋတ္တာရူပ်=ကမ္မဇရူပ်)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍက (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+က] တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီဝိပါက်နာမကွန္ဓာ, ကဋတ္တာရူပ်=ကမ္မဇရူပ်။)။ ဝေ ဣမေသံ ဥပါဒိဏ္ဍကာနံ ပဋ္ဌန် ခန္ဓာနံ ,အဝဝတ္ထိတဝေန အနုပါဒိသေသံ နိဗ္ဗာနံ ကထိတं .ဟောတိ။ သံဋီ၁။ခ။၂၀။(-၁၂ရ။ သံဋီ၂။၂၃၊.၂၅။)

ဥပါဒိဏ္ဍကကမ္မဇ္ဇိကာရဟာရ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ကမ္မဇ္ဇိကာရဟာရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သော ကမ္မဇ္ဇိကာရအာဟာရ၊ (က) သက်ရှိအစားအစာ။ (ခ) ကံကြောင့်ဖြစ်သော-ကမ္မဇဖြစ်သော-ကမ္မဇရူပ်တို့ဌာပါဝင်သော-ဩဇာ။ (က)(ခ) တတ္ထ သပ္ပါဒိဟိ ဂိလိတာနံ မဏ္ဍူကာဒီနံ ဝသေန ဥပါဒိဏ္ဍကကမ္မဇ္ဇိကာရဟာရော ဒဋ္ဌ-ဗ္ဗော။ ... တေ ယာဝ ဥပါဒိဏ္ဍကပက္ခေ တိဋ္ဌန္တိ၊ တာဝ အာဟာရတ္ထံ နေ သာဓေန္တိ။ ဘိဇ္ဇိတ္တာ ပန အနုပါဒိဏ္ဍကပက္ခေ ဌိတာ သာဓေန္တိ။ တဒါပိ ဥပါဒိဏ္ဍကာဟာရောတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဣဒံ ပန အာစရိယာနံ နေ ရုစ္စတိ အဋ္ဌကထာ-ယမေဝ ပဋိက္ခိပိတ္တာ ဣဒံ ဝုတ္တံ— ဣမေသံ သတ္တာနံ ခါဒန္တာနမ္ပိ အခါဒန္တာနမ္ပိ ဘုဉ္ဇန္တာနမ္ပိ အဘုဉ္ဇန္တာနမ္ပိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေနေဝ သဟဇာတာ ကမ္မဇာ ဩဇာ နာမ အတ္ထိ၊ သာ ယာဝပိ သတ္တမာ ဒိဝသာ ပါလေတိ၊ အယမေဝ ဥပါဒိဏ္ဍ-ကကမ္မဇ္ဇိကာရဟာရောတိ ဝေဒီတမ္ဘော။ သံ၊ ဋီ၂။၂၃-၂၄၊(-၂ရ။)

ဥပါဒိဏ္ဍကကွန္ဓဘေဒ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကကွန္ဓ+ဘေဒ] ဥပါဒိဏ္ဍကခန္ဓာတို့၏ ဖျက်စီးခြင်း။ သက်ရှိခန္ဓာဖျက်စီးခြင်း။ စရိမကစိတ္တဖုတ္တိယာ ဥပါဒိဏ္ဍကကွန္ဓဘေဒါ အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗာတိ။ သံ၊ဋီ၂။ရ၅။

ဥပါဒိဏ္ဍကဂ္ဂဟဏ (နံ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဂဟဏ] ဥပါဒိဏ္ဍက သဒ္ဒါ၊ ဥပါဒိဏ္ဍကသဒ္ဒါကို ယူခြင်း။ ဝေဒနာနန္တိ ဣဒေ ဥပါဒိဏ္ဍကဂ္ဂဟဏံ ယုတ္တန္တိ အာဟ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာနန္တိ။ သံ၊ဋီ၁။ခ။၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကဏ္ဍာသယ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+အဏ္ဍာသယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရားကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရားဌာ ညွှတ်ကိုင်းသော။ ဝေမေဝ ကာယောပိ ဥပါဒိဏ္ဍ(ဒ)ကဏ္ဍာသယော ပထဝီ-သန္ဓိသီတဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မကော။ သံ၊ဋီ၃။ခ၁။ အဘိ၊ဋီ၁။ခ။၃၅၂။ ဥပါဒိဏ္ဍကဏ္ဍာသယောတိ ဥပါဒိဏ္ဍကနိန္နော။ သံ၊ဋီ၂။၃၄၉။

ဥပါဒိဏ္ဍကဝေမ္ဘ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဝေမ္ဘ] ဥပါဒိ-ဏ္ဍကတရား၊ သက်ရှိတရား။ တယော ဘဝေတိ ဣမိနာ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေမ္ဘာနံယေဝ ဂဟဏံ။ သံ၊ ၁။၂၉၉။

ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတု (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဓာတု] ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတ်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ ဖြစ်သော ဓာတ်။ တယိဒံ ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတုဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဟိ၊ ၃။၂၇၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကနိန္ဒ (တီ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+နိန္ဒ] သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရုပ်တရား၌ ကိုင်းညွှတ်သော။ ဥပါဒိဏ္ဍ-ကဇ္ဇောသယ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကပက္ခ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ပက္ခ] သက်ရှိ အဖို့၊ သက်ရှိနေစဉ် အခိုက်အတန့်။ ဥပါဒိဏ္ဍက ကဗဠီကာရာဟာရ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကဖဿ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဖဿ] ဥပါ-ဒိဏ္ဍကဖြစ်သော ဖဿ၊ လောကီဝိပါက်၌ ယှဉ်သောဖဿ၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ဖြစ်သော အတွေ့-အထိ။ တေဘူမကဝိပါကဝသေန ပန ဥပါဒိ-ဏ္ဍကဖဿာဒယော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ ၁။ ၂၄။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ရူပ] ဥပါဒိ-ဏ္ဍကရုပ်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ဖြစ်သောရုပ်။ ဥပါ-ဒိဏ္ဍကရူပံ သံယောဂံ ဝိယ တဏှာယ အဘိ-ဘူတံ။ မဟာနိ၊ ၂။၁၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဝေမ္ဘ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ+ဝေမ္ဘ] ဥပါဒိဏ္ဍကရုပ် တရား။ ဝဏ္ဏရမ္ဘကဝသေနာတိ ဝဏ္ဏဘူတာနံ ဆန္နံ အာရမ္ဘကဘူတာနဉ္စ သမ္ဘေသမ္မိ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဝေမ္ဘာနံ ဝသေန။ သံ၊ ၁။၁။ ၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဝစ္ဆယ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ+ဝစ္ဆယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရုပ်ဟူသော. အကြောင်း။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဝစ္ဆယေဟိ ပတိတ္တာ ဂတံ ဝိယ တဏှာနုဂတံ။ မဟာနိ၊ ၂။၁၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဝရိဂ္ဂါဟက (တီ) [ဥပါဒိဏ္ဍက ရူပ+ဝရိဂ္ဂါဟက] ဥပါဒိဏ္ဍကရုပ်ကို သိမ်းဆည်း-သောသူ။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဝရိဂ္ဂါဟကဿ ဥပ္ပန္န-ဝိပဿနံ ဝိယ တဏှာယ ပရိယာဒိန္နစိတ္တံ။ မဟာနိ၊ ၂။၁၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာ (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍကာ+ဝေဒနာ] ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာ(လောကီဝိပါက်၌ ယှဉ်သော ဝေဒနာ)။ ဝေဒနာနံ နိရောဓေ ဥပသမာတိ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာနံ နိရောဓေန စ ဥပသမေန စ။ သံ၊ ၁။၁။ ၂၀။ သံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၆ ၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကသရီရ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+သရီရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သောခန္ဓာကိုယ်၊ သက်ရှိခန္ဓာ-ကိုယ်။ ဣမံ ဥပါဒိဏ္ဍကသရီရံ နိဿာယ ကိလိဋ္ဌံ အညတ ဇာတံ။ ထေရဂု၊ ၂။၁၉၀။ (ဓမ္မပဒ၊ ၁။၁၅၆-အလားတူအကြောင်းအရာ၌ "အတ္တဘာဝံ နိဿာယ"ဟုသုံးနှုန်းသည်။)(-မဟာနိ၊ ၂။ ၂၆၃။ သံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁၁၃။)

ဥပါဒိဏ္ဍကာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+အာဟာရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သော စားဖွယ်၊ သက်ရှိစားဖွယ်။ ဥပါဒိဏ္ဍကကဗဠီကာရာဟာရ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ခန္ဓ] ဥပါဒိဏ္ဍခန္ဓာ။ တတ္ထ ကာမဘဝေ ပဌ ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၀၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓဘေဒ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓ+ဘေဒ] ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓာ၏ ဖျက်စီးခြင်း၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ် ဖျက်စီးခြင်း။ ခီဏာသဝဿ ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓ-ဘေဒေန အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗုတဿ အပဏ္ဏတ္တိကဘာဝူပဂမောတိ။ သံ၊ ၁။ ၂။ ၃၀၃။

ဥပါဒိဏ္ဍဃဋ္ဋန (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဃဋ္ဋန] ဥပါဒိဏ္ဍ ဟုဆိုအပ်သော အကျရာဖြစ်ရာဌာနကို ထိခိုက်-ခြင်း၊ ကမ္မဇပထဝီဓာတ်ကို ထိခိုက်ခြင်း။ ဝစီ-

ဘေဒပဝတ္တကစိတ္တသမုဋ္ဌာနဝါယောဓာတုယာ ဥပါဒိဏ္ဍာဃဋ္ဋနသဏ္ဌာနသဏ္ဌိတ ပစ္စယော အာကာရ-ဝိကာရော ဝစီဝိညတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ရဝ။

ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတု (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဓာတု] ဥပါဒိဏ္ဍဓာတ်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ဖြစ်သောဓာတ်။ ထိ ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတုဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သံ၊ ဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍပရိယာယ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ပရိယာယ] ဥပါဒိဏ္ဍဟူသော-ဝေဒုစ်-ပရိယာယ်-စကားလှယ်-အမည်။ တသ္မာ ဝိပါကာနံ ဥပါဒိဏ္ဍပရိ-ယာယော နတ္ထေဝါတိ။ သံဋီ၂။၂ရ။

ဥပါဒိဏ္ဍသန္ဌတိ (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+သန္ဌတိ] ဥပါဒိဏ္ဍ-သက်ရှိ-ရပ်အစဉ်။ ဥပါဒိန္နသန္ဌတိ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍသရိရ (နဝ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+သရီရ] ဥပါဒိဏ္ဍ ဖြစ်သော ကိုယ်ခန္ဓာ။ သဗ္ဗံ ဥပါဒိဏ္ဍသရီရံ ဖရိတ္တာ ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၃။

ဥပါဒိဏ္ဍုပါဒါနိယ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဥပါဒါနိယ] အာရုံပြုသော အားဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိ တို့သည် ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏ အပြစ်ဖြင့် ယူအပ်ကုန်သည် ဖြစ်၍ ဥပါဒါန်တို့၏ အစီး-အပွားဖြစ်ကုန်သော(တရား)။ ဥပါဒိဏ္ဍုပါဒါ-နိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ၊၁။ အာရမ္မဏကရဏ-ဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂဟိတာတိ ဥပါဒိန္နာ။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တာ ဥပါဒါနသမ္မဒ္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနသ-ဿ အာရမ္မဏပစ္စယဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ ဥပါ-ဒိန္နာ စ တေ ဥပါဒါနိယာ စာတိ ဥပါဒိန္န-ပါဒါနိယာ။ သာသဝကမ္မနိဗ္ဗတ္တာနံ ရူပါရူပ-ဓမ္မာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၄-၈၅။

ဥပါဒိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တမ္ဗ] ယူအပ်သော။ ဥပါဒိတဗ္ဗံ ဂဏှိတဗ္ဗံ ဟုဓ ဥပါဒိတိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၃ရ။

ဥပါဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝတ္ထိက-ပုဒ်သည် ဥဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝတ္ထိက-မှ ဗျက်ယွင်းလာ သောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ မဟာကုလာတိ ဝိပုလကုလာ၊ ဥပါဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝ-တ္ထိကာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၈၆။

ဥပါဒိဓမ္မ (အနုဋီ၊၁။၂၉-လာ)ပုဒ်သည် ဥပ္ပါဒိ-ဓမ္မ-မှ ဗျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥပ္ပါဒိဓမ္မ-ကြည့်။

ဥပါဒိန္နဝ(နဝ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ] (၁) တဏှာဒိဋ္ဌိတို့-သည်-မြဲစွာယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-မှားယွင်းစွာ သုံးသပ်အပ်-သော ကိုယ်ခန္ဓာ၌ တည်သောရူပ်၊ ကိုယ်၌ဖြစ်သော လက်ခြေ စသောရူပ်၊ ဥပါဒိန္ဒ-ရူပ်။ (၂) အာရုံပြု သည်၏အစွမ်းအားဖြင့်-အာရုံပြုသောအားဖြင့်-တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောက်ဝိပါက် နာမကွန္ဓာ, ကဋတ္တာရူပ်=ကမ္မဇရူပ်။) (၃) တတ္ထ အဗ္ဗတ္ထံ ဥပါဒိန္နေ ရူပေ (ဝိ၁။၁၅၄) တိ အတ္ထနော ဟတ္ထာဒိသေဒေရူပေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ ယံ အဗ္ဗတ္ထံ ပစ္စတ္ထံ ကက္ခဋံ ခရိကတံ ဥပါဒိန္နံ။ မ၊၁။၂၄၂။ မ၊၂။ဂ၄၊ဂ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၄၃။ ဥပါဒိန္နန္တိ နကမ္မသမုဋ္ဌာနမေဝ၊ အဝိသေသေန ပန သရီရ-ဋ္ဌကသော်တံ ဂဟဏံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၆။ ဥပါဒိန္နန္တိ ဒဋ္ဌ အာဒိန္နံ၊ "ဃဟံ မမ"န္တိ ဧဝံ ဒဋ္ဌ အာဒိန္နံ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၄၅။ ဥပါဒိန္န(မ၊၂။ဂ၆)နွင့် အာဒိန္နံ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌ၊ သရီရဋ္ဌကန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၉ရ။ အာဒိန္နန္တိ ဟုမန္တိ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ အာဒိန္နံ။ တေနာဟ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌန္တိ၊ အညတ္တ ကမ္မဇံ ဥပါဒိန္နန္တိ ဝုစ္စတိ၊ နဝ တတ ဟုဓတိ အာဟ သရီရဋ္ဌ-ကန္တိ အတ္ထောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၆၃။ (-အဘိ၊ဝိ။ဂ၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၂။

သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၅၅။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၉၉။ အနုဋီ၊ ၂။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄ ၂ ၉။) (၂) အာရမ္ဘကရက-ဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂတိတာတိ ဥပါဒိန္နာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၄။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၃ ၂ ၅။) ဥပေတေန အာဒိန္နာ ဥပါဒိန္နာ...တေဟိ စ နိဗ္ဗတ္တာနိ ဝိပါကကဋတ္တာရူပါနိ ဥပါဒိန္နာ ဓမ္မာတိ သဗ္ဗမေတံ ဒသေတုံ အာရမ္ဘကရက-ဝသေနာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၁။၃ ၈ ၈(-၃ ၉။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃ ၉ ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄ ၁ ၁ရ။)

ဥပါဒိန္နဗျူဟိယ (နဝ) [ဥပါဒိန္နေ+ဗျူဟိယ] ကမ္မ ဇရူပ် ဗျူဟေ။ ဗျူမေသု ဟိ ဥပါဒိန္နဗျူဟေသု သတိ ဝဋ္ဋံ ဝတ္တတိ ပညာယတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ ၉ ၃ ၃။

ဥပါဒိန္နက (တိ) [ဥပါဒိန္နေ+က] (က) အာရုံပြု သောအားဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ် သောကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ် သော တရား။ ဥပါဒိန္နကရုပ်။ သက်ရှိတို့၏ ရုပ်ခန္ဓာ။ သန္ဌတ် ဗျာမ် နှ ကိဠိ ဥပါဒိန္နက် ဥပါဒိန္နကေန ဖုသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၃ ၁။ ဥပါဒိန္နကန္တိ ကာယိန္ဒြိယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၉ ၂။ အနုပါဒိန္နက် မုဠ္ဠိတ္တာ ဥပါဒိန္နက် ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၁ ၆ ၈။ မ၊ဌ၊၁။ ၂ ၆ ၁။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၃ ၃ ၅။ ကာယဒရထော ပန ဥပါဒိန္နကေပိ ဟောတိ အနုပါဒိန္နကေပိ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၉ ၄။ ဥပါဒိန္နကေတိ ဗျူဟိယဗ္ဗေ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ၆။ တတ္ထ စတုဒ္ဓိဓော ကာယော ဥပါဒိန္နကော...။ တတ္ထ စက္ခာယတ-နာဒိနိ ဧဝိတပရိယန္တာနိ အဌ ကမ္မသမုဋ္ဌာန-ရူပါနိပိ, ကမ္မသမုဋ္ဌာနာနေဝ စတသော ဓာတုယော ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာတိ အဌ ဥပါဒိန္နကကာယော နာမ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁ ၂ ၄။ (-အနုဋီ၊ ၁။ ရ ၈။) ဥပါဒိန္နကော အနုပါ-ဒိန္နကောတိ ဒုဝိဓေ အာဟာရေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၀ ၃။

ဥပါဒိန္နကအာဟာရသမုဒယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+အာဟာရ+သမုဒယ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော အာဟာရ၏ ဖြစ်ခြင်း။ ပဋိသန္ဓိက္ခဏေ ပုရိမ-တဏှာသမုဒယာ အာဟာရာနံ သမုဒယဒဿ-နေနေဝ ပဝတ္တိက္ခဏေပိ ဥပါဒိန္နကအာဟာရ-သမုဒယော ဒဿိတော ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၀ ၄။

ဥပါဒိန္နကကာယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ကာယ] ဥပါဒိ-န္နကဖြစ်သော ရူပ်အပေါင်း။ ဥပါဒိန္နက-ကြည့်

ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ခန္ဓ] ဥပါဒိန္နက ဖြစ်သော ခန္ဓာ။ ဥပပတ္တိတဝေါ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၈ ၄။

ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋန (နဝ) [ဥပါဒိန္နက+ဃဋ္ဋန] ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရူပ်ကို ထိခိုက်ခြင်း။ တပ္ပစ္စယ-ဘာဝေါတိ ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋနဿ ပစ္စယဘာဝေါ။ အနုဋီ၊ ၁။ ၈ ၂။

ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋနကိရိယာ (ထီ) [ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋန +ကိရိယာ] ဥပါဒိန္နက-ကမ္မဇ-ရူပ်ကို ထိခိုက်-ခြင်း အမှုအရာ။ စောပနကိရိယာ(၂)ကြည့်။

ဥပါဒိန္နကဇာတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္နက+ဇာတိ] ဥပါဒိ-န္နက ဖြစ်သောဇာတ်၊ သက်ရှိအမျိုးအနွယ်။ ပစ္ဆာ ဥပါဒိန္နကဇာတိ ကထေဿာမိ။ မ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၉ ၅။ (-မ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၉ ၉။)

ဥပါဒိန္နကဗ္ဗောဿယ (တိ) [ဥပါဒိန္နက+အဗ္ဗော-သယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရားကိုအလိုရှိသော။ ဥပါဒိဏ္ဍက-ဗ္ဗောသယ-ကြည့်။

ဥပါဒိန္နကဘဋ္ဌာန (နဝ) [ဥပါဒိန္နက+ဘဋ္ဌာန] ဥပါဒိန္နက အရာ။ ဥပါဒိန္နကဘဋ္ဌာနေ ဧ၀ ပန သမုဋ္ဌာ-ပေတိ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂ ၅။

ဥပါဒိန္နကဒုက (ပု၊နဝ) [ဥပါဒိန္နက+ဒုက] ဥပါဒိန္န-ကဒုက်။ အညေဟိ အာရမ္ဘကဟေတုရယ-တနာဒိလဗ္ဘမာနဒုကေဟိ ဥပါဒိန္နကဒုကဿ

ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယဒုကသာ စ ယောဇနာယ စတုတ္ထာ လဗ္ဘန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥပါဒိန္နကမ္မေဇာတ (တိ) [ဥပါဒိန္နကမ္မ+ဇာတ] ဥပါဒိန္နကတ်ရားအပေါင်း၊ ဥပါဒိန္နက ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်တရားအပေါင်း၊ ထို့ကြောင့် ဒီဘဝနေ ဘုဒ်ဒီဘဝနဲ့ အာဂမ္မ သမ္ဘဝမေတ် အာပေါတိအာဒီနာ နယေန ဝုတ္တံ ဥပါဒိန္နကမ္မေဇာတံ နီဝုဏ္ဏတိ, အပ္ပဝတ္တံ ဟောတိတိ။ ဒီဋီ၊၁။၃၂၆။ (–ဒီဋီ၊ ၁။၃၉၄။ သီဋီ၊သစ်၂။၄၁၉။)

ဥပါဒိန္နကပက္ခ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ပက္ခ] ဥပါဒိန္နက အဖို့။ ဘုဒ် ပန ဥပါဒိန္နကပက္ခေ ဌိတံ။ အဘိ၊ ဋီ၂။၂၄၈။

ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္ထု (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ပဝတ္ထု] (၁) ဥပါဒိန္နက–သက်ရှိ–သန္ဓာန်ဌဖြစ်သော။ (၂) ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောခန္ဓာ–အစဉ်–အယဉ်။ တဗ္ဗယောဘုယျေန အာဟာရူပဇီဝိနံ သတ္တာနံ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္ထသ ဧကဒေသံ ဘုတ္တာဟာရသ သတ္တာဟာမေဝ ယာပနတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၀၈။ မဟာဋီ၂။၂၈၄။ ပဝတ္ထန္တိ ဥပါဒိန္နကပဝတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၂။၄၃၉။ (၂) ဌပေတ္တာ သတ္တ ဘဝေ အနမ–တဂ္ဂသံသာရဝဋ္ဋေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္ထံ ပဝတ္တေယျ။ အဘိဓ္ဓ၊၁။၂ရ။(အဘိဓ္ဓ၊သု၂။၂။၅၂–၌ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓပဝတ္ထံ–ဟုရှိသည်။

ဥပါဒိန္နကဖဿ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ဖဿ] ဥပါဒိန္နကသန္ဓာန်–သက်ရှိသန္ဓာန်–ဌဖြစ်သော အတွေ့အထိ။ ပဋိကွိတ္တေသု ဥပါဒိန္နကဖဿာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၂၂။ အဘိဓ္ဓ၊ ၁။၂၅။ ဥပါဒိန္နကဖဿော ဟ္ရုတ္ထိဖဿော၊ မေထုနဝေါဟာရော။ သီဋီ၊သစ်၁။၁၁ရ။

ဥပါဒိန္နကဖဿရသ (ပု) [ဥပါဒိန္နကဖဿ+ရသ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောတွေ့ထိမှုအရသာ၊ မိန်းမတို့၏အတွေ့အထိဖြစ်သောမေထုန်ခံစားမှု အရသာ၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ်ကို တွေ့ထိကိုင်တွယ်ခြင်း ကြောင့်ဖြစ်သောအရသာ။ ဥပါဒိန္နကဖဿ–ရသေန အနုပါဒိန္နကဖဿရသံ သံသန္ဒေတွာ။ မဟာဋီ၂။ရ၃။

ဥပါဒိန္နကရူပ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ရူပ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောရူပ်–ကမ္မဇရူပ်–တရား။ ဥတုတော ဝါ ဥပါဒိန္နကရူပါနံ အနုပ္ပဇ္ဇနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၃၀။

ဥပါဒိန္နကသဒ္ဒါရလောက (ပု) [ဥပါဒိန္နက+သဒ္ဒါရလောက] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော သဒ္ဒါရလောက၊ သက်ရှိသဒ္ဒါရလောက။ နာ ကေဝလံ ဥပါဒိန္နကသဒ္ဒါရလောကသော။ မဟာဋီ၂။၂၂။

ဥပါဒိန္နကသန္ဓတိပဝတ္တိဌာန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဓတိ+ပဝတ္တိဌာန] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–သက်ရှိ–ရုပ်အစဉ်ဖြစ်ရာအရပ်။ အသ ဘိက္ခုနော သမ္ဘကောဌာသဝတော ကာယသ ကိဠိ ဥပါ–ဒိန္နကသန္ဓတိပဝတ္တိဌာနေ ဆဝိမံသလောဟိတာ–နုဂတံ အဏုမတ္တမ္ပိ ဌာနံ ပဌမဗျောနသုခေန အဖုဋံ နာမ နဟောတိ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၁၉၄။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၉။

ဥပါဒိန္နကသန္ဓာန (ပု၊နာ) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဓာန] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောသန္ဓာန်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၊ သက်ရှိခန္ဓာအစဉ်။ ဥပါဒိန္နကသန္ဓာနသ နိရောဓေန ဆိန္နမူလကာနံ ပဌမဿ ခန္ဓာနံ...ဝေဒိတ–ဗ္ဗော။ အံ၊ဋ္ဌ၂။၁၁၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။)

ဥပါဒိန္နကသန္ဓိဿယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဓိဿယ] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–ရုပ်ဟူသော မှီရာ။ ဥတု ဟိ သဘာဝသန္ဓတိဝသေန လဒ္ဓပစ္စယံ စိရတရမ္ပိ ကာလံ သဒိသာကာရံ ရူပပဝတ္တိ သန္ဓာနေတိ ဥပါဒိန္နကသန္ဓိဿယေန ဝိနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ ၄၀၄။

ဥပါဒိန္နကသရီရ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+သရီရ] ဥပါ–ဒိန္နကဖြစ်သောခန္ဓာကိုယ်၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ်။ ဥပါဒိန္နကသရီရံ နာမ ခဏ္ဍိစ္စာဒိဟိ အဘိဘု–

ယျတိ။ ဒီ၊၁။၂။၁၄၄။ အံ၊၁၊၃။၂၄ရ။ ဝုဒ္ဓက၊ ၁။၅၀။ ဥဒါန၊၁။၂၉၄။ (–မ၊၁၊၂။၁၈၁။ မ၊၁၊ ၃။၂၀။ သံ၊၁၊၃။၂၈၅။ အံ၊၁၊၁။၁၆၉။ အဘိ၊ ၁။၂။၂၃၃။ သာရတ္ထ၊၁။၂၀၄။ သာရတ္ထ၊၃။၃၁၂။ မ၊ဋီ၊၁။၄၄။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၈။)

ဥပါဒိန္နကာမိကာရ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+အမိကာရ] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–ရူပ်အရာ။ ထွေ ဟိ သုသ–ရတာတိ ဥပါဒိန္နကာမိကာရေ အာဂတံ။ မူလဋီ၊ ၁။၁၈။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ခန္ဓ] ဥပါဒိန္နခန္ဓာ၊ သက်ရှိဘဝခန္ဓာ။ ကိလေသာနဲ့ ပန အပ္ပဟီ–နတ္ထာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓာ။ အံ၊၁၊ ၁။၃၈၆။ အဘိ၊၁။၂။၂၈ရ။ (–အံ၊ဋီ၊၁။၂၄၄။ မူလဋီ၊၃။၈၈။ အနုဋီ၊၁။၉ရ။ အနုဋီ၊၂။၁၁၂။ အနုဋီ၊၃။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၁။)

ဥပါဒိန္နခ(က္ခ)န္ဓပဋိက (တိ) [ဥပါဒိန္နခ(က္ခ)န္ဓ+ ပဋိက] ဥပါဒိန္နခန္ဓာငါးပါးအပေါင်း။ ဥပပတ္တိ–ဘဝေါ နာမ တေန ကမ္မေန နိဗ္ဗတ္တံ ဥပါဒိန္နခ–န္ဓပဋိကံ။ မ၊၁၊၁။၂၂၃။ ကာယသ္မာ ဘေဒါ ကာယူပဂေါတိ ဥဘယတ္ထာပိ ကာယသဒ္ဒေန ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဋိကော ဂဟိတော။ အနုဋီ၊၂။၉၅။

ဥပါဒိန္နခန္ဓပ္ပဝတ္ထ (တိ) [ဥပါဒိန္နခန္ဓ+ပဝတ္ထ] အဆင့်ဆင့်ဖြစ်သောဥပါဒိန္နခန္ဓာ၊ ဥပါဒိန္နခန္ဓာ တို့၏ အဆင့်ဆင့်ဖြစ်နေခြင်း။ ပဝတ္ထန္တိ ဥပါဒိ–န္နက္ခန္ဓပ(ပ္ပ)ဝတ္တံ။ ပဋိသံ၊၁၊၁။၂၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၄။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ+ပရိစ္စာဂ] ဥပါဒိန္န–သက်ရှိ–ခန္ဓာကို စွန့်ခြင်း။ ကာယသ္မာ ဘေဒါတိ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိစ္စာဂါ။ ဝိ၊၁၊၁။၁၃၅။ ပဋိသံ၊၁၊၁။၃၃၉။ ဥဒါန၊၁။၂၆၆။ ဣတိဝုတ်၊ ၁။၆၉။ နေတ္တိ၊၁။၁ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၀။ သာရတ္ထ၊၁။၄၀၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၁။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိပါက (ပု) [ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ+ပရိပါက] ဥပါဒိန္နခန္ဓာတို့၏ရင့်ရော် အိုမင်းခြင်း၊ သက်ရှိ ဘဝရင့်ရော်အိုမင်းခြင်း။ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိပါကော ဟိ အာယုနော သံဟာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅ရ။

ဥပါဒိန္နဃနဋ္ဌန (နဉ) [ဥပါဒိန္န+ဃနဋ္ဌန] ဥပါဒိန္န–ကမ္မဇ–ရူပ်တို့၏ ထိခိုက်ခြင်း။ နဉ ဟိ စာလနံ ဥပါဒိန္နဃနဋ္ဌနန္တိ။ မူလဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပါဒိန္နတ္ထိက (ပု) [ဥပါဒိန္န+တိက] ဥပါဒိန္နတိက်။ ဣဝ ဝုတ္ထေဟိတိ ဣမသ္မိံ ဥပါဒိန္နတ္ထိကေ ဝုတ္ထေဟိ။ အနုဋီ၊၃။၃၁ရ။

ဥပါဒိန္နဒုက (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဒုက] ဥပါဒိန္နဒုက်။ အညေသန္တိ ဥပါဒိန္နဒုကာဒိတော အညေသံ ဥပါဒါဒုကာဒီနံ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၀။

ဥပါဒိန္နဝမ္ဘ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဝမ္ဘ] (လောကီက်၏ အကျိုးဖြစ်သော) ကမ္မဇရူပ်တရား။ တိဋ္ဌန္တိ ဥပါဒိန္နဝမ္ဘာ တေယာတိ ဌိတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၅၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၉။)

ဥပါဒိန္နပဝတ္ထ (တိ) [ဥပါဒိန္န+ပဝတ္ထ] အဆက်မပြတ်ဖြစ်သော–ဥပါဒိန္န–ကမ္မဇ–ရူပ်။ ပဋိသန္ဓိ–စုတိဝသေန ဥပါဒိန္နပဝတ္ထသ ဥပ္ပါဒနိရောဓ–ဝစနေ...ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။၁၂။

ဥပါဒိန္နဖဿ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဖဿ] ဥပါဒိန္န–သက်ရှိ–သန္တာန်၌ဖြစ်သောအတွေ့အထိ။ (ဤ၌ မေထုန်အတွေ့အထိကိုယူသည်။) ပဋိကွ–ဏ္ဍသု ဥပါဒိန္နဖဿာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဝိ၊၁၊၁။၂၀။ ဥပါဒိန္နဖဿောတိ မဂ္ဂေန မဂ္ဂပဋိပါဒနဖဿော။ ဝိမတိ၊၁။၂၂။

ဥပါဒိန္နဖဿရသ (ပု) [ဥပါဒိန္နဖဿ+ရသ] ဥပါဒိန္နဖြစ်သော အတွေ့အထိအရသာ၊ သက်ရှိ ခန္ဓာကိုယ်ကို တွေ့ထိကိုင်တွယ်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သောအရသာ။ (ဤ၌ကား မေထုန် အတွေ့ အထိအရသာကိုယူသည်။) ဥပါဒိန္နဖဿ–

ရသေပိ အနဝဇ္ဇသညိတာယ အနုပါဒိန္နဖသ-
ရသေန ဥပါဒိန္နဖသရသံ သံသန္ဒိတ္ဝာ။
သာရတ္ထ၊ဘ။၄၅၀။

ဥပါဒိန္နဖောင္ဆမ္ဘ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဖောင္ဆမ္ဘ] ဥပါဒိန္န-
သက်ရှိ-အတွေ့အထိအာရုံ။ သော ဟာယသ္မာ
သုခဝေဒနီယသ ဥပါဒိန္နဖောင္ဆမ္ဘသ ကာယိန္ဒြိ-
ယသ စ သမာယောဂေ သတိ...။ ဝဇိရ။၈၆။

ဥပါဒိန္နရူပ (နာ) [ဥပါဒိန္န+ရူပ]. ဥပါဒိန္နရူပ၊
သက်ရှိသန္ဓာန်၌ဖြစ်သောရူပ်။ နတ္ထိ ရူပီနံ ဓမ္မာနံ
အာယူတိ ပဋေ ဥပါဒိန္နရူပါနမ္ပိ တိဏကဋ္ဌာဒီနမ္ပိ
သန္ဓာနဝသေန...။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၁။ အဒ္ဓတ္ထရူပ်
အဒ္ဓတ္ထ ဥပါဒိန္နရူပ်။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၂၅။

ဥပါဒိန္နရူပသန္ဓတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္နရူပ+သန္ဓတိ]
ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရူပ်တို့၏ အစဉ်။ ဥပါဒိန္နရူပ-
သန္ဓတိယာ ဥပတ္ထမ္ဘနေနေဝ ဥတုစိတ္တဇ-
ရူပသန္ဓတိနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ ဟောတိတိ ဒ္ဝိန္နံ
ရူပသန္ဓတိနန္တိ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၃၁၁။

ဥပါဒိန္နဝေနန (နာ) [ဥပါဒိန္န+ဝေနန] ဥပါဒိန္နဟူ
သော သဒ္ဓါ။ ဥပါဒိန္နဝေနေန ဥပဝတ္ထိတဝေါ
ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒိန္နသဒ္ဓါရလောက (ပု) [ဥပါဒိန္န+သဒ္ဓါရ
လောက] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-သဒ္ဓါရလောက။ နန
-ကေဝလံ ဥပါဒိန္နသဒ္ဓါရလောကသ္မေဝ။ အဘိ
ဋီ၊၃။၃၁၆။

ဥပါဒိန္နသဒ္ဓါနပေက္ခ (တိ) [ဥပါဒိန္နသဒ္ဓ+အန-
ပေက္ခ] ဥပါဒိန္နသဒ္ဓါကို မရှင့်သော။ ဥပါဒါ-
နိယသဒ္ဓသ ဝိသုံ ဥပါဒိန္နသဒ္ဓါနပေက္ခံ အတ္ထံ
ဝတ္တုံ အာရမ္ဘကဘာဝံ ဥပဂန္တွာတိ အာဒိမာဟ။
မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒိန္နသန္ဓတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္န+သန္ဓတိ] ဥပါဒိန္န
-သက်ရှိ-ရူပ်အစဉ်။ ယသ္မာ သော မေ
အတ္ထာတိ ပရာမသန္တော အတိတာနာဂတံ
ဥပါဒိန္နသန္ဓတိ ဥပါဒါယ သော မေ အတ္ထာတိ
ပရာမသတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆။ ဥပါဒိဏ္ဍသန္ဓတိန္တိ
ကမ္မဇသန္ဓာနံ၊ စတုဇ ဝါ၊ တဏ္ဍာဒိဟိ ဥပါဒိ-
ယတ္ထာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၂၅၅။

ဥပါဒိန္နသရီရ (နာ) [ဥပါဒိန္န+သရီရ] ဥပါဒိန္န
-သက်ရှိ-ခန္ဓာကိုယ်။ ပိဋ္ဌိဝါတော ဥပ္ပဇ္ဇိ
ဥပါဒိန္နသရီရသ တထာရူပတ္ထာ သခ်ိရာနဥ္စ
အနိစ္စတာယ ဒုက္ခာနုဗန္ဓတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၀။

ဥပါဒိန္နာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိန္န+အာဟာရ] သက်ရှိ
အစားအစာ။ တသ္မာ အဒ္ဓျောဟဠသ ဥပါဒိ-
နာဟာရသ လောကုတ္တရကမ္မဏော အဘာဝတော။
မူလဋီ၊၃။ ၂၄၂။

ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတ္ထိက (ပု) [ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယ+
တိက] ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတိက်။ ဥပါဒိန္နုပါဒါ-
နိယတ္ထိကော အာရမ္ဘကကရဏဝသေန ...ဥပါဒိ-
နာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၈၄။

ဥပါဒိန္နောဘာ (ထီ) [ဥပါဒိန္န+ဩဘာ] ဥပါဒိန္န
ဩဘာ။ (သက်ရှိအစားအစာနှင့် ကမ္မဇရူပ်တွင်
ပါဝင်သော ဩဘာနှစ်မျိုးလုံး ယူနိုင်သည်။)
တမ္ပိ အနဒ္ဓျောဟဠာယ သသန္ဓာနဂတာယ
ဥပါဒိန္နောဘာယ အနုပါဒိန္နုပါဒါနိယသ
ကာယသ အာဟာရပစ္စယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။
မူလဋီ၊၃။ ၂၄၁။

ဥပါဒိယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တိ] (က)
ယူ၏။ မြဲစွာ-ပြင်းထန်စွာ-ယူ၏။ စွဲလမ်း၏။
(ခ) ပို့၏။ (က) သော ရှုပ် ဥပေတိ ဥပါဒိယတိ
အဝိဇ္ဇာတိ "အတ္ထာ မေ"တိ။ သံ၊ ၂။၉၃။ ဥပါဒိ-
'ယတိတိ ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၈၆။ ဥပါဒိယတိတိ
ဒဠ္ဠဂ္ဂါဟံ ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၄၅။ ဥပါဒိယ-
မာနော ဥပါဒိယတိ(မဟာ။ ၅၁)တိ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှ-
မာနော ဂဏှာတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၄၄။(-ဒီ၊ ၂။ ၅၈၊ ၂၃ ၂။
မ၊ဘ။ ရ၊ဘ၊ ၃၀။ အ၊ ၂။ ၄၆၆။ နေတ္တိ။ ၁၃၉။ ဒီ၊
ဋ္ဌ၊ ၂။ ၉၈၊ ၃၅ ၆။ မ၊ဋ္ဌ၊ ဘ။ ၂ ၂ ၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၃။)

ဥပါဒိယန္ဓိ—မဒ္ဒ၊၁။ ၂၂၃။ မဒ္ဒ၊၄။၆၃။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၂၈၂။ သံ၊ဌ၊ ၂။၁၃။ ဥပါဒိယေယျ—ဗုဇ္ဈနီ။၁၅၂။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၁။ ဥပါဒိယေထ°—မ၊၁။၁၉၁။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၉၃။ ဥပါဒိယေထ၂—သုတ္တနိ။၄၄၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၃၁၅။ ဗုဇ္ဈနီ။၁၅၂။ ဗုဇ္ဈနီ၊ဌ။၄၃။ ဥပါဒိယိသု—ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၈၄။ ကင်။ ၁၄၀။ ကင်၊ဋီသစ်။ ၂၄၆။ ဥပါဒိယိ—မ၁။ ၄၀၅။ မဒ္ဒ၊ ၂။၃၁၁။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၃၁၉။ ဥပါဒိ-ယိဿသိ—မဇ္ဈိ၁။၃၃ ၂။ ဥပါဒိယိဿာမိ—မ၃။၃၀၃။ မဒ္ဒ၊၄။ ၂ ၂၉၊ ၂၃၀။ (ခ) ယထာ ဥပါဒါရူပံ ဥပါဒိယတေ၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၆၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၈၆။) ဥပါဒိယန္တေ၀ ဘူတာနိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၉ ၂။ ဥပါဒိယန္တေ၀ါတိ ဘူတာနိ ဂဏှန္တိ ဧ၀၊ နိဿယန္တိ ဧ၀ါတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၁။၅၄။

ဥပါဒိ(ဒီ)ယတိ၂ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တေ] (က) ယူ–စွဲလမ်း–မြဲမြံစွာယူ–ပြင်းထန်စွာယူ–အပ်၏။ (ခ) မှီ–စွဲမှီ–အပ်၏။ (ဂ) စတူဟိ ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒိ(ဒီ)ယတိ လောက-သန္နိဝါသောတိ။ ပဋိသံ။၁ ၂၄။ ဣတိဝုတ်ဌ။ ၁၃ဗ။ ဥပါဒီယတီတိ ဘုသံ ဂဏှိယတိ။ ဥပါဒိ-ယတီတိ ဓါ ပါဒြော။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၃။ (–ပဋိ သံ၊ဂ်။ ၂ ၃ရ။) ဝတ္ထုသဒ်ါတံ ကာမံ ဥပါဒိ-ယတီတိ ကာမုပါဒါနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂။ ဥပါဒိ (ဒီ)ယတိ—ဣတိဝုတ်ဌ။ ၁ ၅ရ။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၉ ၁။ ဥပါဒီယတေ—ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၉ ၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၃ ၆။ (ခ) နှ အညေန ဥပါဒီယတိ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၃ ၆။ နှ ပန သယံ တေဟိ အညေဟိ ဝါ ဥပါဒီယတီတိ ဥပါဒါယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၈ ၆။ နှ ဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒီယန္ဓိတိ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၉ ၂။ ယထာ ဘူတာနိ ဥပါဒိယန္ဓိ ဂယှန္ဓိ နိဿိယန္ဓိ။ မူလဋီ၁။ ၅ ၄။

ဥပါဒိယန္ဓိ° (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+အန္ဓိ] ယူကုန်၏။ မြဲစွာ–ပြင်းထန်စွာ–ယူကုန်၏။ စွဲလမ်းကုန်၏။ ဥပါဒိယတိ° (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယန္ဓိ၂ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+အန္ဓေ] မှီ–စွဲမှီ–အပ်ကုန်၏။ ဥပါဒိယတိ၂(ခ) ကြည့်။

ဥပါဒိယီ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဣ] ယူပြီ၊ စွဲလန်းပြီ။ ဥပါဒိယတိ° (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယီသု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဥ] ယူကုန်ပြီ။ ဥပါဒိယတိ° (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယိဿသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+သ+ဿသိ] ယူလတ္တံ့၊ စွဲလန်းလတ္တံ့။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဿာမိ] ယူလတ္တံ့၊ စွဲလန်းလတ္တံ့။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေထ° (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ယျာထ] စွဲလမ်းနိုင်ကုန်ရာသလော။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေထ၂ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ထေ] ယူ–စွဲလမ်း–မြဲမြံစွာယူ–ပြင်းထန်စွာယူ–ရာ၏။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေယျ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ယေယျ] ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယတေ (ကမ္မ+ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တေ] ယူ–စွဲလမ်း–မြဲမြံစွာယူ–ပြင်းထန်စွာယူ–အပ်၏။ ဥပါဒိယတိ၂ (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယနာ (ထီ၊နှ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယု] ကပ်ဆောင်ခြင်း။ ကပ်ယူခြင်း။ စွဲလမ်းခြင်း။ ဣဒ ပန ကိဉ္စိ ဒေသံ လေသမတ္တံ ဥပါဒိယနာ အဓိကာ။ ဝိမတိ၁။ ၂ ၉ ၄။ ပစ္စယကရဏမေ ဝ ဟိ ပစ္စယုပ္ပန္နသ ပစ္စယဘူတဓမ္မာနံ ဥပါဒိယနံ။ မဇ္ဈိ၁။ ၃ ၂ ၄။ နှ ကိဉ္စိ လောကေ ဥပါဒိယတီတိ ဣတ္ထေ ကာမုပါဒါနဝသေန ဥပဒိယနံ ပဋိ-

ကွိုင်ယတိတိ အာဟ တဏှာဝသေန နဥပါဒိယတိတိ။ မဇ္ဈိ၂။၂၁၉။ အံ၊ဋီ၂။၁၈၀။ (–သံ၊ဋီ၂။၄၁၂။)

ဥပါဒိယမာန (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+မာန] ယူ–စွဲလမ်း–သော၊သူ။ ကဟံ ပန သော ဘဝေ ဘိက္ခု ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတိတိ။ မဟု။ ၅၁။ ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတိတိ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှမာနော ဂဏှာတိ။ မဋ္ဌ၊၄။၄၄။ ဥပါဒိ–ယမာနော ခေါ ဘိက္ခု ဗဒ္ဓေါ မာရသ။ သံ၊ ၂။၆၁။ ဥပါဒိယမာနောတိ တဏှာမာနဒိဋ္ဌि–ဝသေန ဂဏှမာနော။ သံဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၈။ သဿတော အတ္တာတိ ဣဒံ ပုရိမဒိဋ္ဌိ ဥပါဒိယမာနံ ဥတ္တရဒိဋ္ဌိ နိဒဿေတုံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၁။ဒုဝ၉။ မူလဋီ၂။၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ဒု၂ရ။

ဥပါဒိယိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တ္တာ] ယူ၍၊ စွဲလမ်း၍၊ အကြောင်းပြု၍။ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ဥပါဒိယိတ္တာ ပဝတ္တန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၆၃။ ဥပါဒါယတိ ဥပါဒိယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတိ အတ္ထော။ မဋ္ဌ၊၁။ ၂၂ရ။ ဥပါဒိ–ယိတ္တာတိ ပစ္စယေ ကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၁။ဒု၂၄။ ပဋ္ဌ–ပါဒါနက္ခန္ဓေ "တေ မမာ"တိ အာဒိနာ တဏှာ–ဒိဋ္ဌိဟာဝိသေန ဥပါဒိယိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၁။ဒု၁ဝ၉။

ဥပါဒိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပါဒိ+ဝိရဟိတ] ခန္ဓာ ငါးပါးအပေါင်းမှ ကင်းဆိတ်သော။ အနုပါဒိ–သေသာယာတိ ဥပါဒိဝိရဟိတာယ။ မဟာနိ၊ ဋီ။ ၂၂ဒု။

ဥပါဒိသေသ (ပု) [ဥပါဒိ+သေသ] (၁) ခန္ဓာ ငါးပါးအကြွင်းအကျန်၊ ကိလေသာတို့မှ ကြွင်းကျန်သော ခန္ဓာငါးပါး။ (၂) စွဲလန်းမှု ဥပါဒါန် အကြွင်းအကျန်။ (၃) ဥပါဒိယတိ ကာမုပါဒါဒိဟိတိ ဥပါဒိ၊ ပဋ္ဌကွန္ဓသေတံ အဝိဝစန်။ ဥပါဒိယေ သေသော ကိလေသော–ဟိတိ ဥပါဒိသေသော။ ဝိဘာဝိနီ။ ၂၁၆။ အနု–ပါဒိသေသ–လည်းကြည့်။ (၂) သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေ အနာဂါမိတာ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၅၁။ မ၊ ၁။ ၉ဝ။ သံ၊ဒု။ ၁၁ဒု။ ဣတိဝုတ်။ ၂၂၂။ သုတ္တနိ၊ ၃၉၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၄ဝ၊ ၉ရ။ သတိ ဝါ ဥပါဒိ–သေသေတိ ဥပါဒါနသေသေ ဝါ သတိ အဟရိ–ကွိုဏေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ဒု၉၅။ မဋ္ဌ၊ ၁။ ဒု၀၅။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဂဟဏသေသေ ဥပါ ဒါနသေသေ ဝိဇ္ဇမာနမ္ပိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၁။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ သတိ ဝါ ကိလေသူပါဒိ သေသေ ပဟာတုံ အသက္ကုဏေယ္ယေ သတိ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၁၆၁။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဣတ္ထေ ဥပါဒိယတိ အတ္ထနော အာရမ္မဏံ ဂဏှာတီတိ ဥပါဒိ၊ ဥပါဒါနံ။ တေသ ကေဒေသေ အပ္ပဟီနေ သတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၂။ ၄ဝ၄။

ဥပါဒိသေသဒရထ (ပု) [ဥပါဒိသေသ+ဒရထ] ခန္ဓာအကြွင်းအကျန်ကြောင့်ဖြစ်သော ပူပန်မှု။ ဣမမေဝ ကာယန္တိ ဣဒံ ဥပါဒိသေသဒရထ–ဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ မဋ္ဌ၊ ၄။ ၁၁ဝ။ ဥပါဒိသေသ–ဒရထဒဿနတ္ထန္တိ သုမ္ဘသော ကိလေသုပဓိယာ ပဟီနာယ ခန္ဓောပဓိ အဝသိဋ္ဌာ၊ တပ္ပစ္စယာ ဒရထာ ဥပါဒိသေသဒရထာ၊ တံ ဒဿနတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၁။ဒု၂ဒု။

ဥပါဒိယ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ကျ] ယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သော။ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပါဒိယတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၂၅၅။

ဥပါဓိ (တိ) [ဥပ+အာ+ဓာ+ဣ] (၁) ဖွေခြေနင်း။ (၂) ကပ်ရောက်၍တင်ထားအပ်သော (အပြစ်)။ အပြစ်တင်ခြင်း။ ချွတ်ချယ်ခြင်း။ (၃) ဥပါဓိရထမာရုယှာ(ဓာ၊ ၂။ ၁၅၅။ ဓာဋု၊ ၆။ ၂ဝ။)တို သုဝဏ္ဏပါဒုကာ စ ရထံ အာရောပေန္တူတို အတ္ထော။ ဓာဋု၊ ၆။ ၂ဝ။ ဥပါဓိတိ ပါဒုကာ ဂဟေတ္တာ။ ဓာ၊ဋီ၊ဟောင်း။ (၂) သာသဝါ သဥပဓိကာ(ဒီဃ။ ၉ဒု)တို သဒေါသာ သဥပါ–

ရမ္ဘာ။ ဒီ၊ဌ၊၃ရ၊။ ဥပေစ္ဆ အာဝီယန္ဓိတိ ဥပါဝီ၊ ဒေါ်သောရော်ပနာနိ။ သဟ ဥပါဝီဟိတိ သဥ-ပါဝိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ၊ရ၊။ (ပါ၊ဌ-တိ,ဌ် သဥပဝိကာ၊ ဋီကာ-ဌ် သဥပါဝိကာ-ဟုရှိသည်။)

ဥပါဝေယျ (တိ) [ဥပါဝိ+ဏေယျ] အခင်း၊ ဆင်ကုန်းနီး၊ အဆင်တန်ဆာ။ သသေတစ္ဆတ္ထံ သဥပါဝေယ္ယံ။ ဇာ၊၂။၃၃၁။ ဇာဌ၊ရ။၂၈၆။

ဥပါနယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+အ+တိ] (က) ကပ်-ကပ်ဆောင်-လှူ-ပေးလှူ-၏။ (ခ) ဆောင်ယူ၏။ (က) ယော မေ ဘိက္ခံ ဥပါနယိ။ အပ၊၁။၅၃။ ယော ဒေဝပုတ္တော မေ မမ ဘိက္ခံ ဥပါနယိ အဒါသိ။ အပဌ၊၁။၃၃ရ။ (ခ) ဥပါနယီ နဂရံ သာဝတ္ထိရမ္ဘံ။ ဇာ၊၁။၂၀ရ။ ဇာဌ၊၄။၂၁၊၂၂။ စရိယာဌ။၃၄။ (-ဇာ၊၂။၃၀၂။ ဇာဌ၊ရ။၂၂၂။) ဥပါနယီသု—ဇာဌ၊ရ။၃၀၀။

ဥပါနယိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဏ္ဍိ] ကပ်-ကပ်ဆောင်-ပေးလှူ-ပြီ။ ဥပါနယတိ(က)ကြည့်။

ဥပါနယီ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဏ္ဍိ] ဆောင်ယူပြီ။ ဥပါနယတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပါနယီသု (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဥ] ဆောင်ယူကုန်ပြီ။ ဥပါနယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပါယ[1] (ပု) [ဥပ+ဣ+ဏ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၄၈] (ခ) (တေဘူမကတရားတို့သို့) ကပ်ရောက်တတ်သော တရား။ (၂) သင့်လျော်သောအကြောင်း၊ အကြောင်းမှန်၊ နည်းလမ်း၊ အစီအရင်၊ ဥပါယ် တမည်။ (က) တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္တိတိ ဥပါယာ။ မဇ္ဈိ၊၄။၆၃။ (ခ) ဥပါယတော (ဒီ၊ဌ၊၂။၂၃၆)တိ ဝိဓိတော။ ...ယေန ဟိ ဝိဓိနာ ဓမ္မာနုဓမ္မပဋိပတ္တိ ဟောတိ။ သော ဥပေတိ တေနာတိ ဥပါယော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၁။ ဥပါယကောသလ္လ။ ဒီ၊၃။၁၄၊။ တဿ တဿ ကာရဏံ ဥပါယော။ ဒီ၊ဌ၊၃ရ၊။ တေနေဝ ဥပါယေနာ(မဇ္ဈ၊၁။၁၉၆)တိ တေ-နေဝ အဝိဟိံသာပဒေ ဝုတ္တေန ဝိဓိနာ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။၂၉၄။ ဥပါယေနာ(မဇ္ဈ၊၂။၃၁ဝ)တိ ပဌေန ဉာယေန။ မဇ္ဈိ၊၂။ဝ၂၀။ ဥပါယေနာ(မဇ္ဈ၊၄။ ၂ဝ၁)တိ ယေန ဝိဓိနာ အရိယမဂ္ဂေါ ဘာဝေ-တဗ္ဗော။ မဇ္ဈိ၊၃။၄၁၉။ ဣမိနာဝုပါယေနာ (အတ်ိ၊ဌ၊၃။၁၅၆)တိ ခန္ဓာဒိဘာဝါဝိဟေနတော-တိ ဧဝံ ဝုတ္တေန ဟေတုနာ။ ဥပပတ္တိသာဓန-ယုတ္တိ ဟိ ဣဓ ဥပါယောတိ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၀၀။ နိဿရဏမ္ပိ စ ဖလံ ဥပါယော စ။ နေတ္တိ။၃။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၆။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂ရ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၄၈၀။ ဥပါယောတိ အရိယမဂ္ဂပဒ-ဌာနဘူတာ...မဂ္ဂ နိဗ္ဗာနာဓိဂမသာ စ ဟေတု-ဘာဝတော ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၂။ ပစ္စယ-သာမဂ္ဂီ ဥပဂန္ဓာ အယတိ ပဝတ္တတိ ဖလံ တေနာတိ ဥပါယော။ ကော သော? အရိယ-မဂ္ဂသ ပုဗ္ဗဘာဂပဋိပဒါ။ ပုရိမာ ပဋိပဒါ ဟိ ပစ္ဆိမာယ ပဋိပဒါယ အဓိဂမူပါယော, ပရမ္ပ-ရာယ မဂ္ဂနိဗ္ဗာနာဓိဂမသာ စ ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ ဝိ။၂ရ။ အာယာတာဒီနံ အကရဏ-ယတာ...ဝေ ဝတ်ပယောဇနာဓိဂမဟေတု ဥပါယော၊ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၁၉၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၈၀။ အယံ ဥပါယော (နေတ္တိ။ရ) တိ ...တံ ဝိသုဒ္ဓိယာ အဓိဂမ-ဟေတုဘာဝတော ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၄၅။

ဥပါယ[2] (နာ) [ဥပါယ+ကောသလ္လ] အကြောင်း ဟုတ်သည်-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-၌ လိမ္မာ ခြင်း။ ဓမ္မေန ဉာယေန ဥပါယသော နယံ။ ဇာ၊၁။၁ရ၉။ ဇာဌ၊၃။၄၂၁။ ဥပါယသောတိ ဥပါယကောသလ္လေန။ ဇာဌ၊၃။၄၂၂။

ဥပါယကရဏ (နာ) [ဥပါယ+ကရဏ] အကြောင်း မှန်-နည်းလမ်း-ကို ပြုလုပ်ခြင်း။ မုဏ္ဍနသ ဥပါယကရဏတ္ထံ မဇ္ဈေ ပဋိသခါနံ ပဋိသခါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၉။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉ဝ။)

ဥပါယကုသလ (တိ) [ဥပါယ+ကုသလ] အကြောင်းဟုတ်သည်–နည်းလမ်း–ဥပါယ်–၌ လိမ္မာသော၊ သူ။ အာယကုသလော အပါယကုသလော ဥပါယကုသလော ·မဟာ· ကောသလ္လေန သမန္နာဂတောတိ။ ·နေတ္တိ·၁၉။ ဥပါယောတိ သတ္တာနံ အစ္စာယိကေ ကိစ္စေ ·ဝါ· ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ တဿ တိကိစ္ဆနသမတ္ထं ဌာနုပ္ပတ္တိကာရဏံ· တတ္ထ ကုသလောတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ·ဋ္ဌ။ရဝ။ အစ္စာယိကေ ကိစ္စေ ဝါ ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ သတိ တဿ ကိစ္စဿ, ဘယဿ ဝါ တိကိစ္ဆနသမတ္ထေ ဌာနုပ္ပတ္တိယကာရဏေ ကောဝိဒတ္ထာ ဥပါယကုသလောတိ ။ နေတ္တိ· ဝိ။၁၁၃။ ဟေမိသတ္ထော ... ပညာဝါ ဥပါယ–ကုသလော အဟောသိ။ ဇာ·ဋ္ဌ·၁။၄၅၅။

ဥပါယကောသလ္လ (နာ) [ဥပါယ+ကောသလ္လ] (က) သင့်လျော်သောအကြောင်း–နည်းလမ်း–ဥပါယ်–တို့၌ သိမြင်လိမ္မာကျွမ်းကျင်ခြင်း။ (၁) (ဒါနစသော ပါရမီတို့၏) အကြောင်းဖြစ်သော ပညာ။ (က) သမ္ဘာဝိ ထေရပါယာ ပညာ ဥပါယကောသလ္ဟ(အဘိ·ဝိ·၃၃၈။ ဝိသုဒ္ဓိ· ၂။ရဝ)နှင့် ဣဒံ ပန အစ္စာယိကကိစ္စေ ဝါ ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ တဿ တိကိစ္ဆနတ္ထं ဌာနုပ္ပတ္တိယကာရဏဇာနနဝသေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဘိ·ဋ္ဌ·၂။၃၉၆။ သမ္ဘတ္ထ ပန တေသံ တေသံ ဓမ္မာနံ ဥပါယေသု နိဗ္ဗတ္တိကာရဏေသု တံ·ဝ·ဏ–ပ္ပဝတ္ထံ ဌာနုပ္ပတ္တိကံ ကောသလ္လံ ဥပါယ–ကောသလ္လံ နာမ။ ဝိသုဒ္ဓိ·၂။ရဝ။ ဥပါယေ တဿ တဿ အတ္ထဿ နိဗ္ဗတ္တိကာရဏေ ကောသလ္လန္တိ ဝိသုံ ဝိသုံ ကောသလ္လပဒံ သမ္ဘန္ဓိတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ·ဋီ·၂။ရရ။ (၁) ဝေ မဟာ–ကရုဏာ ဥပါယကောသလ္ဟ။ တတ္ထ ဥပါယ–ကောသလ္လံ နာမ ဒါနာဒီနံ ဟေဝိသမ္ဘာရ–ဘာဝဿ နိမိတ္တဘူတာ ပညာ။ ဒီ·ဋီ·၁။ရ၂။ သီ·ဋီ·သစ်·၁။၂၅၈။

ဥပါယကောသလ္လဉာဏ(နာ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ဉာဏ] သင့်လျော်သောအကြောင်း–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–တို့၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်။ ဣဒမသ္ဟ အဒ္ဓ ဂေဟံ ဂတဿ ဘရိယာယ မရဏကာရဏန္တိ ဥပါယကော–သလ္လဉာဏေနေဝ အညာသိ။ ဇာ·ဋ္ဌ·၃။၃၂၅။

ဥပါယကောသလ္လတ္ထိ (တိ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+အတ္ထိ] အကြောင်းမှန်၌ကျွမ်းကျင်ခြင်းကို အလိုရှိသော၊သူ။ တံ ဣဒ္ဓိဗလေန ယသ္မာ ဥပါယ–ကောသလ္လတ္ထိနာ အနုပါယကောသလ္လံ ဝိယ သံကိလေသော ဇာနိတဗ္ဗောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ·ဋီ·၁။၂၄။

ဥပါယကောသလ္လပုဗ္ဗင်္ဂမ (တိ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ပုဗ္ဗင်္ဂမ] အကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်ပညာရှေ့ဆွားရှိသော။ ဣတိ ဝေ· ပကာရံ သကလမေဝ သုတဝိသယံ ဥပါယကောသလ္လပုဗ္ဗင်္ဂမာယ ပညာယ...သြဝါဟောတွာ။ သီ·ဋီ·သစ်·၁။၂၅၅။

ဥပါယကောသလ္လယောဂ (ပု) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ယောဂ] အကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–တို့၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသောအသိဉာဏ်နှင့်ယှဉ်ခြင်း။ ပညာဝသေန ဟိ ဥပါယကောသလ္ဟ–ယောဂတော ပရိစ္စာဂေါ ပရဟိတပဝတ္တိယာ ဒါနပါရမိဘာဝံ ဥပေတိ။ သီ·ဋီ·သစ်·၁။၂၆၅။ (–မ·ဋီ·၂။ရဝ။)

ဥပါယစိန္တာ (ထီ) [ဥပါယ+စိန္တာ] အကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–ကို ကြံစည်ခြင်း။ ပါပ–ကိရိယာသု ဥပါယစိန္တာဝသေန ပါပံ ကတ္တာ။ မ·ဋ္ဌ·၁။၁၉၂။ အဘိ·ဋ္ဌ·၂။၄၉၅။ ပဋိသံ·ဋ္ဌ·၁။၁၁၂ ၃၀၀။ သာရတ္ထ·ဋ·၃။၈၁။ (–မူလဋီ·၂။၂၂၉။ အနုဋီ·၂။၂၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ·ဋီ·၂။ရ၈။)

ဥပါယဇာနန (နာ) [ဥပါယ+ဇာနန] အကြောင်းမှန်–နည်းလမ်း–ဥပါယ်–ကိုသိခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါယญှ (တိ) [ဥပါယ+ญา+ရู] အကြောင်းမှန်-နည်းလမ်း-ဥပါယ်-ကိုသိသော၊သူ။ ဥပါယေန သမန္နာဂတာ ဥပါယญှ ဝိသာရဒါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၁၃၉။ တဿာ နာဝါယ အာဟရဏပဋိ-ဟရဏာဒိဥပါယဇာနနေန ဥပါယญှ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၂။၆၄။

ဥပါယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဣ+အ+တိ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-၏။ ဝိဝိဓေဟိ ဥပါယန္တိ။ ဇာ၊၁။၂၁၆။ ဇာ၊ဌ၊၄။၅၆။ ဝိဝိဓေဟိတိ ဝိဝိဓေဟိ ဥပါယေဟိ သြတာရာပေက္ခာ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၅၈။

ဥပါယန္တိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဣ+အ+ဇ္ဇန္တိ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါယတ္ထ (ပု) [ဥပါယ+အတ္ထ] (၁) အကြောင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (တိ)(၂) ဥပါယ-အကြောင်းဟူသော-အနက်ရှိသော(သဒ္ဒါ)။ (၁) ဟေတုဌေနာတိ ဥပါယတ္ထေန။ မူလ၊ဋီ၊၁။၉၈။ (တိ)(၂)ယောနိသောတိ စေတ္ထ ဥပါယတ္ထော ယောနိသောသဒ္ဒေါတိ ဒသေဿော အာဟ ဥပါယေန ပဝေဒနာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၅။ (-မူလဋီ၊၂။၁၆၆။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၃။)

ဥပါယဒဿန (နာ) [ဥပါယ+ဒဿန] အကြောင်း-မှန်ကိုပြခြင်း။ ပြီးစီးကြောင်းဥပါယ်ကို ပြခြင်း။ တဿ ပရိဝဇေန ဥပါယဒဿနံ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၀၆။ သတ္ထာစွကိရိယာဒိဂ္ဂဟဏံ ပန တဿ ဥပါယဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၉။ (-မဟာဋီ၊၂။၉၁။)

ဥပါယဒဿနမုခ (နာ) [ဥပါယဒဿန+မုခ] အကြောင်းဥပါယ်ကို ပြခြင်းလျှင်-အဦးမူ-ပြဋ္ဌာန်း-ခြင်း။ ဣတရာယ အဓိပ္ပါယမဂ္ဂနသ ဝ ဥပါယဒဿနမုခေန ဏာသံ အညမည် အဝိရောဓံ ဒဿေတုံ ကုသလာ ကုသလာနံ ပနာတိ အာဒိမာဟ။ အနုဋီ၊၂။၁၉၆။

ဥပါယန (နာ) [ဥပ+အာ+ဣ+ယု] လက်ဆောင်-ပဏ္ဏာ။ ဥပါယနာနိ မေ ဒဇ္ဇုံ။ ဇာ၊၂။၁၅၁။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၈။ ဥပါယနာနီတိ ပဏ္ဏာကာရာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၉။ တိဗ္ဗာနိ ကတ္ဘာန ဥပါယနာနိ။ ဇာ၊၂။၃၁၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၈။ ဥပါယနာနီတိ ပဏ္ဏကာရေ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၉။ (-စရိယာ၊ဌ။၄ရ။)

ဥပါယနိဿန (နာ) [ဥပါယ+နိဿန] အကြောင်း-ဥပါယ်ကိုညွှန်ပြကြောင်းဖြစ်သောပုဒ်။ ဣတိတိ ဥပါယနိဿနံ၊ ဣမိနာ ဥပါယေနာတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၃၁။ မဟာနိ၊ဌ။၃၀၁။

ဥပါယန္ဓရ (နာ) [ဥပါယ+အန္ဓရ] အကြောင်း-ဥပါယ်-တမျိုး။ အဓိပ္ပါယဝိဇာနနံ အညေနပိ ကေနစိ ဥပါယန္ဓရေန သမ္ဘဝတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၁။

ဥပါယပညာ (တိ) [ဥပါယ+ပညာ] အကြောင်း-မှန်-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-ကိုသိသော-ပညာ။ စိဝရကမ္မာဒီသု ဣတိကတ္ထမေဝသု ဥပါယ-ပညာယ သမန္နာဂတေန ဘဝိတဗ္ဗံ။ မ၊ဌ၊ ၃။၁၂၉။ (-ဇာ၊ဌ၊၂။၁၅၈။ ဒီ၊ဋီ။၃။၂၀၉။ မ၊ ဋီ၊၃။ရ၃။)

ဥပါယပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥပါယ+ပဋိပတ္တိ] အကြောင်း-မှန်အားဖြင့်ကျင့်ခြင်း။ အကြောင်းအားလျော်-သောအကျင့်၊ ပညာသဟိတေန ပန ဝီရိယေန ကိဉ္စိ ဒုရဓိဂမံ ဥပါယပဋိပတ္တိတော။ စရိယာ၊ ဌ။၂ရ၈။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ရ၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၆၆။ (-နေတ္တိ၊ဌ။၂၂။)

ဥပါယပဋိသံယุတ္တ (တိ) [ဥပါယ+ပဋိသံယุတ္တ] အကြောင်း-နည်းလမ်း-နှင့်-စပ်ယှဉ်သော-ဆက်စပ်သော-ပတ်သက်သော။ သြပါယိကန္တိ ဥပါယပဋိသံယุတ္တံ။ ဝဇိရ။ ၄၁ရ။ သြပါယိကန္တိ ဥပါယပဋိသံယุတ္တံ တေ ဥပဏ္ဍာယဂ္ဂဟဏံ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၂။

ဥပါယပထမနသိကာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပါယ ပထမနသိကာရလက္ခဏ] သင့်လျော်သော အကြောင်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း လက္ခဏာ ရှိသော။ အယုံ ဝုစ္စတိတိ အယံ ဥပါယ-ပထမနသိကာရလက္ခဏော ယောနိသော-မနသိကာရော နာမ ဝုစ္စတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၉။

ဥပါယုပယောဂ (ပု) [ဥပါယ+ပယောဂ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းမှန်လမ်းမှန်-အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ သမ္မာပယောဂေါ ဥပါယပယောဂေါ ဉာယာရမ္ဘော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၊(-၁၅)။

ဥပါယပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပါယ+ပရိဂ္ဂဟ] အကြောင်းမှန်ကိုသိမ်းဆည်းခြင်း။ အသမ္မာဇာနော ဥပါယ-ပရိဂ္ဂဟေ အနုပါယပရိဝဇ္ဇနေ စ သမ္ဘုယ္ဘတိ။ ဒီဋီ၊ ၂။၃၄၉။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၄၈။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၆၃။ ဥပါယပရိဂ္ဂဟေတိ ဣဒ္ဓိ သိလဝိသောဓနာဒိ,ဂဏနာဒိ,ဥဂ္ဂဟကော-သလ္လာဒိ စ ဥပါယော။ ဒီဋီ၊ ၂။ ၂၉၄။ မဇ္ဈိ၊ ၁။၃၄၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၅၅။

ဥပါယပရိစ္ဆာဂ— ဥပါယာပရိစ္ဆာဂ-ကြည့်။

ဥပါယပရိယေသနစိတ္တ (နာ) [ဥပါယပရိယေသန+စိတ္တ] အကြောင်းကို ရှာဖီးသော စိတ်။ တသ္မာ စိတ္တသ္မာ ဥပါယပရိယေသနစိတ္တံ တတောပိ စိတ္တတရံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၉။ ဥပါယ-ပရိယေသနစိတ္တန္တိ ဟတ္ထပါဒါ ဧဝံ လိခိ-တမ္ဘာတိအာဒိနာ ယထာဝုတ္တဥပါယသ ဧဝ ပုမ္ဗေ ပဝတ္တသ ဘူမိပရိကမ္မဝတ္ထာဇာတုသမ္ဘာ-ယောဇနုပါယ္ယသ စ ဝသေန ပဝတ္တံ စိတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၃။

ဥပါယပုစ္ဆာ (တိ) [ဥပါယ+ပုစ္ဆာ] အကြောင်းကို မေးသော ပုစ္ဆာ။ ကိန္တိ တေ အဓိကတန္တိ ဥပါယပုစ္ဆာ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၈၁။ မ၊ဋီ၊၄။၆၄။ ဥပါယ ပုစ္ဆာတိ အဓိကမုပါယပုစ္ဆာ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၈၃။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၅။

ဥပါယ(ပ)ဓာန (ပု၊နာ) [ဥပါယ+ပဓာန] အကြောင်းမှန်-နည်းလမ်းမှန်-အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ သံဝိဂ္ဂသ္ဝ ဝ ယောနိသော ပဓာနန္တိ ဧဝံ သံဝေဂဇာတသ ဥပါယပဓာန်။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၆၆။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။ ၉၆။ ဥပါယပဓာနန္တိ ဥပါယေန ပဝတ္တေတမ္ပိ ဝိရိယံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၈၃။ (-မ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၆၈။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၃၄။) သမ္မပ္ပ-ဓာနာတိ ကာရဏပ္ပဓာနာ ဥပါယပ္ပဓာနာ ယောနိသောပဓာနာ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၆။ (-မူလဋီ၊ ၂။ ၁၆ ၂။)

ဥပါယမဂ္ဂ (ပု) [ဥပါယ+မဂ္ဂ] သင့်သောအကြောင်း ဟူသော-နည်းလမ်း-လမ်းစဉ်။ အရဟတ္တ-ဉာဏသမ္ပါတသ မောနသ ပဋေသု ဥပါယ-မဂ္ဂေသု သတ္ထတိ သဗ္ဗောဓိပက္ခိယဓမ္မေသု။ ထေရ၊ဋီ၊ ၁။ ၁၉၄။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄၆၆။)

ဥပါယမဂ္ဂညူ (တိ) [ဥပါယမဂ္ဂ+ဉယ+ဍု] သင့်သော အကြောင်းဟူသော-နည်းလမ်း-လမ်းစဉ်-ကို သိသော၊သူ။ နာ တံ ဥပါယမဂ္ဂညူ (အပ၊ ၂။ ၁ ၂၀)တိ တံ နိဗ္ဗာနာဓိဂမူပါယဘူတ-မဂ္ဂညူ နာ အဟောသိတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃ရ။

ဥပါယမနသိကာရ (ပု) [ဥပါယ+မနသိကာရ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းလမ်း-အား ဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း။ (ကုသိုလ်ဖြစ်ခြင်း၏) အကြောင်းဖြစ်သော နှလုံးသွင်းခြင်း။ ဥပါယ-မနသိကာရ(ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၅၁ဝ)တိ ဥပါယေန မနသိ-ကရဏတော မနသိကာရသ ပဝတ္တနတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၄၈။ ဥပါယမနသိကာရော(ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၆)တိ ကုသလမ္ဘပ္ပဝတ္တိယာ ကာရဏ-ဘူတော မနသိကာရော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဝ၁။ (-ဒီ၊ ဋီ၊ ၁။ ၉ရ။)

ဥပါယမနသိကာရပရိယာယ (ပု) [ဥပါယမန

သိကာရ+ပရိယာယ] ဥပါယမနသိကာရ၏ ပရိယာယ်။ ဤဒါနိ တံ ဥပါယမနသိကာရ-ပရိယာယံ ယောနိသောမနသိကာရံ သမ္ဘပ-တော...ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၈။

ဥပါယမနသိကာရသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥပါယမနသိကာရ+သမ္ဘတ္တိ] သင့်လျော်သော အကြောင်းနည်းလမ်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ယောနိသောမနသိကာရသမ္ဘဒါတိ ဥပါယမနသိကာရသမ္ဘတ္တိ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၆၉။

ဥပါယယောနိသောအတ္ထဒီပကတာ (ထီ) [ဥပါယ+ယောနိသော+အတ္ထ+ဒီပက+တာ] ဥပါယအနက် ယောနိသောအနက်ကို ပြသည်၏ အဖြစ်။ သမ္ဘာသဒ္ဒဿ ဉပါယယောနိသောအတ္ထဒီပ-ကတံ သန္ဓာယ ဥပါယပွဓာနာ ယောနိသော-ပဓာနာတိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၂။၁၆၂။

ဥပါယဝန္ဓု (တိ) [ဥပါယ+ဝန္ဓု] သင့်လျော်လျောက်ပတ်သော အကြောင်း ရှိသော၊သူ။ ဧနုတောပိ ဟိ ဥပါယဝန္ဓာနံယေဝ ခီရ-ပဋိလာဘော ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။ရ၁။

ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓါနုပြိုဟန (တိ) [ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓ+အနုပြိုဟန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို တားမြစ်နှောင့်ယှက်တတ်သောတရားကို အဖန်ဖန် ပွားခြင်း။ သြလီယနာတိဓဝနာပရဂ္ဂိဟော ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓါနုပြိုဟနာ မိစ္ဆာဘိနိဝေသ-သမန္နာဂမော။ မ၊ဋီ၊၁။၁၂၀။

ဥပါယဝိနိဗန္ဓဝိဓေန (နာ) [ဥပါယဝိနိဗန္ဓ+ဝိဓေန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို တားမြစ်နှောင့်ယှက်တတ်သောတရားကို မှတ်လွှင့်ပယ်ရှားခြင်း။ သြလီယနာတိဓဝနာဝိသေဓနံ ဥပါယဝိနိ-ဗန္ဓဝိဓေနံ မိစ္ဆာဘိနိဝေသာနုသာရီဘာဝေါ။ သံ၊ဋီ၊၁။၅၂။

ဥပါယဝိရိယ (ပု) [ဥပါယ+ပဝတ္တ+ဝိရိယ] သင့်လျော်လျောက်ပတ်သော-နည်းလမ်း-အစီအရင်-အားဖြင့်ဖြစ်သော အားထုတ်မှု။ ဥပါယ-ဝိရိယေနာ(သံ၊ဋီ၊၁။၁၅ရ)တိ အနုပွန္ဓာကုသ-လာနံ အနုပ္ပါဒနာယ ဝိဓိနာ ပဝတ္တဝိရိယေန။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀၃။

ဥပါယသန္ဓသန (နာ) [ဥပါယ+သန္ဓသန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို ပြခြင်း။ ဥပါယသန္ဓ-သနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၃၁၂။ (-သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၄၃။)

ဥပါယသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပါယ+သမဂ္ဂီ] သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော အကြောင်းနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥပါယသမဂ္ဂီနံယေဝ နိပ္ပဇ္ဇနဘာဝံ ဒဿေန္တော "ဧနေ ဝိယ ခီရ" န္တိ အာဟ။ ဝိမတိ၊၁။၁၉။

ဥပါယသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပါယ+သမ္ဘဒါ] ပြည့်စုံသော အကြောင်း။ အသင့်အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ ဥပါယသမ္ဘဒါယေတမဓိဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆။ ဥပါယသမ္ဘဒါယာတိ သမ္ဘန္နဥပါယသ၊ ဥပါယ-ရမ္ဘသာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀။

ဥပါယသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပါယ+သမ္ဘန္န] အကြောင်း-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ထေရော "ဥပါယသမ္ဘန္နော သာမဏေရော"တိ ဝါသိဖလံ ပဝေသေတ္တာ အဒါသိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၀။

ဥပါယသမ္ဘာဒန (နာ) [ဥပါယ+သမ္ဘာဒန] အကြောင်းမှန်၏ ပြည့်စုံခြင်းကို ပြီးစီးစေခြင်း။ မုဏ္ဍနသာ ဥပါယသမ္ဘာဒနတ္ထံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၀။ ဥပါယသမ္ဘာဒနတ္ထန္တိ အနိစ္စာ-ဒိဝသေန သုဋ္ဌု ပရိဂ္ဂဏှံ ပရိမဇ္ဈနာ ဥပါယော၊ တသာ သာဓနတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၄။

ဥပါယသမ္ဘာဒိတ (တိ) [ဥပါယ+သမ္ဘာဒိတ] သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော အကြောင်း

အားဖြင့်ပြီးစေအပ်သော။ ပညာပရိကၠာဝိတေသု ဥပါယသမ္ဘာဒိတေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၀။

ဥပါယသဟိတ (တိ) [ဥပါယ+သဟိတ] အ-ကြောင်း-ဥပါယ်-နှင့်တကွဖြစ်သော။ ကုသ-လသ ကရကာကရကောသု အာဒီနဝါနိသံသ-ပစ္စဝေက္ခဏ် ပရေဟိ ဥဿာဟနန္တိ ဝေမာဒိ-ဥပါယသဟိတေန။ မူလဋီ၊၁။၉၉။

ဥပါယာစိက္ခဏ် (နာ) [ဥပါယ+အာစိက္ခဏ] အ-ကြောင်း-နည်းလမ်း-ကို ပြောကြားခြင်း၊ ဒါနဂ္ဂံ ပန ဣမေသံ ဒသေန္တော ဥပါယာ-စိက္ခဏေန ပိတိ ဥပ္ပါဒေန္တော။ ပေတဝတ္ထု၊၁၁၄။

ဥပါယာဇာနန (နာ) [ဥပါယ+အဇာနန] အ-ကြောင်းမှန်-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-ကို မသိ-ခြင်း။ တသ္မာ ဥပဒ္ဓဝဿ အဘာဝေ ဥပါယာ-ဇာနနတော အယံ အသမ္ဘဝ္ဝတိ ဟေတုပတိ-ရူပကမဟေတုံ ဝတ္တာ။ ဝဒီရ၊၁၄၆။

ဥပါယာပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပါယ+အပရိစ္စာဂ] သင့်-လျော်သောအကြောင်းကိုမစွန့်ခြင်း။ မုဌ္ဌဿတိ ဥပါယာပရိစ္စာဂေ အနုပါယာပရိဂ္ဂဟေ စ အသမတ္ထော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၃၄၉။ မ၊ဋ၊၁။ ၂၄၈။ သံ၊ဋ၊၃။ ၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဋ၊၁။၁၆၃။ (အဘိ၊ဋ၊၂။ ၂၀၉-၌ ဥပါယပရိစ္စာဂ-ဟု ရှိနေသည်။ ရှိသည်ဆိုင်းလည်း "အကြောင်းကိုစွန့်ခြင်း" ဟု ဘာသာဋီကာ၌ အနက်ပေးထားသည်။)

ဥပါယာသ (ပု) [ဥပ+အာ+ယသ+ဏ။ ဥပါ-ယာသေတိ ဥပတာပေတိတိ ဥပါယာသော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၉] လွန်ကဲသော-အားကြီးသော-ပြင်းစွာ-လွန်စွာ-ပင်ပန်းခြင်း၊ စိတ်၏ ပင်-ပန်းခြင်း။ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမန-သ္သုပါယာသာ။ ဒီ၊၁။၃၃။ မဟာနိ။၄။ (-ဒီ၊ ၂။ ၂၄၄။ အံ၊၁။ ၅ ၂ ၊ ၄ ၃ ၃ ၉ ။ ဣတိဝုတ်။ ၂ ၊ ၃ ။ အဘိ၊ဝိ၊၁၀၅။) ဝိသာဒလက္ခဏော ဥပါယာ-သော။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၁ ၂။ ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော။ မဟာနိ၊ဋ။ ၂ ၅ ။ (-ဒီ၊ဋ ၂ ။ ၃ ၀ ၈ ။ အံ၊ဋ ၂ ။ ရ ။ အဘိ၊ဋ ၁ ။ ၆ ၁ ၅ ။ အဘိ၊ဋ ၂ ။ ၉ ၉ ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ။ ၂ ၊ ရ ။ အံ၊ဋီ ၂ ။ ၅ ၊ ၃ ၃ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ ၂ ။ ၂ ၀ ၁ ။) ဥတိဗျသနာဒိနာ ဗုဒ္ဓသ ပရိ-ဒေဝေနာပိ (ပရိဒေဝနာယပိ) အသဏ္ဌဟန္တသ အန္တောဂတသောကသမုဋ္ဌိတော ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၀ ၆ ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၄ ၅ ၅ ။

ဥပါယာသကိလေသ (ပု) [ဥပါယာသ+ကိလေသ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်းကိလေသာ။ ဗဟုပါယာ-သာတိ ဒိဋ္ဌမ္မိကသမ္ဘရာယိကော ဥပါယသ-ကိလေသောယေဝေတ္ထ ဗဟု။ မ၊ဋ၊၁။ ၃ ၆ ရ ။

ဥပါယာသမ္ဘ (တိ) [ဥပါယာသ+ဘ] ပြင်းစွာ-လွန်စွာ-ပင်ပန်းခြင်းသဘောရှိသော(သူ)။ သောကပရိဒေဒုက္ခဒေါမနဿုပါယာသမ္ဘာ သတ္တာ သောကပရိဒေဒုက္ခဒေါမနဿုပါ-ယာသေဟိ ပရိမုစ္စန္တိတိ။ သံ၊ဋ။ ၃ ။ မ၊ဋ၊ ၂ ။ ၂ ရ ။ သောကဘ္ဘတော ပရိဒေဝဘ္ဘတော ဥပါယာ-သဘ္ဘတော။ ပဋိသံ။ ၄ ၁ ၁ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ၆ ၊ ၂ ၉ ၉ ။ သောကပရိဒေဝဥပါယာသဟေတုတာယ သောကပရိဒေဝဥပါယာသဘ္ဘတော။ ပဋိသံ၊ ဋ၊ ၂ ။ ၃ ၁ ရ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ၈ ။

ဥပါယာသနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါယာသ+နိဒ္ဒေသ] ဥပါယာသကို အကျယ်ဝေဖန်ပြရာ။ ဥပါယာ-သနိဒ္ဒေသေ အာယာသနဒ္ဒေန အာယာသော။ ပဋိသံ၊ဋ၊၁။ ၁ ၄ ၄ ။

ဥပါယာသနာ (ထီ) [ဥပ+အာယာသနာ] ပြင်း-စွာပင်ပန်းခြင်း။ အာယာသနာ ဥပါယာသနာ အာယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ။ ၃ ၀ ။ အာယာသနာ-လည်းကြည့်။

ဥပါယာသပရိယောသာန (တိ) [ဥပါယာသ+ပရိ-ယောသာန] ဥပါယာသအဆုံးရှိသော။ ကော-ဒဿာဟိတိ ရာဂါဒီဟိ ဥပါယာသပရိယော-

သာနေတိ ကောဒသတိ သန္ဓာပနဌေန အဋ္ဌိတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၇။

ဥပါယာသမဟုလ (တိ) [ဥပါယာသ+မဟုလ] များသော စိတ်ပင်ပန်းခြင်းရှိသော၊ စိတ်ပင်ပန်းခြင်းများသော၊သူ။ ကောဓနော ဟောတိ ဥပါယာသမဟုလော။ အံ၊၁။၃၂၁။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၃၂၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၁။ (–ဇာ၊၆၊၂။၂၅၃။)

ဥပါယာသသံကိလေသ (ပု) [ဥပါယာသ+သံကိလေသ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်း ကိလေသာ။ ဥပါယာသသံကိလေသေဟိ မဟုပါယာသာ။ မ၊၆၊၃။၃၀။

ဥပါယာသသဟိတ (တိ) [ဥပါယာသ+သဟိတ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်းနှင့်တကွ ဖြစ်သော။ သဥပါ-ယာသန္တိ ဥပါယာသသဟိတံ။ မဟာနိ၊၆။၂၆၄။

ဥပါယာသိတ (နာ) [ဥပ+အာ+ယသ+တ။ ဥပါယာသ+ဣတ] ပြင်းစွာပင်ပန်းသော၊ သူ။ အာယာသိတတ္တံ ဥပါယာသိတတ္တံ။ ပဋိသं။၃၈။ ဥပါယာသိတဘာဝေါ ဥပါယာသိတတ္တံ။ ပဋိသं၊ ၆။၁။၁၄၄။

ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ (ပု) [ဥပါယ+ဣဒ္ဓိပါဒ] အကြောင်းဖြစ်သော ဣဒ္ဓိပါဒ်။ န ဥပါယိဒ္ဓိပါဒေါတိ အာဟ ဥပါယောစာတိ အာဒိ။ အနုဋီ၊၂။၁၆ရ။

ဥပါယိဒ္ဓိပါဒဒဿန (နာ) [ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ+ဒဿန] အကြောင်းဖြစ်သောဣဒ္ဓိပါဒ်ကိုပြခြင်း။ ဥပါ-ယိဒ္ဓိပါဒဒဿနတ္ထမေဝ ဟိ နိဿယိဒ္ဓိပါဒ-ဒဿနံ ကတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၂။ မူလဋီ၊၂။၁၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၃။ ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ-ဒဿနတ္ထမေဝါတိ ဆန္ဒာဒိကေ ဝုဒေ ဇေဋ္ဌကေ ဝုဗ္ဗင်မေ ကတ္တာ နိဗ္ဗတ္တိတသဘာဝိ (ဆန္ဒာဒိပ-တိသဘာဝိတိ) ဆန္ဒာဒိနံ ဣဒ္ဓိယာ အဓိဂမူပါယ-ဒဿနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၂။ အာနုဋီ၊၂။၁၆၆။

ဥပါရဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+တ] ဖိနှိပ်-နှိပ်စက်–ညှဉ်းဆဲ–အပြစ်တင်–အပ်သော၊သူ။ ယေဟိ အညတိတ္ထိယာ ဥပါရဒ္ဓါဝ ဇာနန္တိ ဥပါရဒ္ဓသ္မာတိ။ အံ၊၃။၄၄၃။ ဥပါရဒ္ဓါဝ ဇာနန္တိ ဥပါရဒ္ဓသ္မာတိ ဝိရဒ္ဓါ နိဂ္ဂဟိတာ ဝေ ဇာနန္တိ "ဝိရဒ္ဓါ မယံ နိဂ္ဂဟိတာ မယံ၊ အာရောပိတာ နော ဒေါသော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃၆။

ဥပါရမတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရမု+အ+တိ] ကြည်ရှောင်၏။ သောဟံ ကထံ ဇေတ္တာ ဥပါရ-မေယ္ယံ။ ဇာ၊၂။၁၄၃။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၅၃၉။

ဥပါရမေယျုံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရမု+အ+ယျုံ] ကြည်ရှောင်နိုင်ရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါရမ္ဘ (ပု) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ။ ဓာန်ဋီ။၅၈၃။ ဥပ+အာရမ္ဘ။ ပါ၊ဂံ၊သစ်၊၁။၁၈၅] ချုတ်ချယ်-စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–မြည်တွန်–ခြင်း၊ ကပ်၍ စကားပြင့် ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်–အပြစ်ပြု၍ ထိပါး ပုတ်ခတ်–ခြင်း။ တတ္ထ ကတမော ဥပါရမ္ဘော၊ ယော ဥပါရမ္ဘော အနုပါရမ္ဘော။ အဘိ၊ဝိ၊ ၃၈၅။(–အံ၊၁။၁၉၉။ ဒီဃ၊၁။ ၂၈၅။ မ၊ဋီ၊၄။၉၆။) တတ္ထ ဥပါရမ္ဘနုဝသေန ဥပါရမ္ဘော။ ... အယံ ပရဝဇ္ဇာနုပဿနလက္ခဏော ဥပါရမ္ဘော နာမ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၈၁။ ဥပေစ္စ ပရသ္သ ဝါစာယ အာရမ္ဘနံ ဟဓေဓ ဥပါရမ္ဘော၊ ဒေါသဒဿန-ဝသေန ဃဋ္ဋနန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။ (–မ၊ဋီ၊၃။၃၁၀။) အာရမ္ဘနံ အာရမ္ဘော၊ ဘုသော အာရမ္ဘော ဥပါရမ္ဘော၊ တထာ။ ပရဿ ဝါဒေ ဒေါသာရောပနန္တိ အတ္ထော။ (မဂိဒီပ)။ ပါ၊ဂံ၊ သစ်၊၁။၁၈၅။ ပရူပါရမ္ဘ–လည်းကြည့်။

ဥပါရမ္ဘကထာ (ထီ) [ဥပါရမ္ဘ+ကထာ] ထိပါး-ထိခိုက်–ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ သာရမ္ဘကထာတိ ဥပါရမ္ဘ-ကထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ခုဝ၈။

ဥပါရမ္ဘကရ (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+ကရ] ချုတ်ချယ်-ထိပါး–ခြင်းကို ပြုတတ်သော၊ မလျော်-

မလျောက်ပတ်–သော။ အည် ဥပါဒါရမ္ဘကရံ သုတ္တံ အာဟရတိ။ မဇ္ဈိ၂။၁၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။၄၀။ အည် ဥပါဒါရမ္ဘကရဏ္ဍ ယတ္ထ နိက္ခိတ္ထ–သုတ္ထတော အည် တ္ထသ အနနုလောကံ သုတ္တံ အာဟရတိ။ မဇ္ဈိ၂။၁ဝ၉။

ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တ (တိ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+စိတ္တ] ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ကြောင်း စိတ်ရှိသော၊ အပြစ်တင်လိုသောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တောမ္ဘိ သုဏာတိ ရန္ဓဂဝေသီ။ အံ၁။၁၅၅။ ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တောတိ နိဂ္ဂဟာရောပနစိတ္တော။ အံ၁ဋ္ဌ၊ ၃။၅၄။ ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တော ဒုမ္ဘေဓော။ ထေရ။ ၂၇၉။ (–သံ၁ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆ဝ။) ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တောတိ သာရမ္ဘစိတ္တော၊ ဒေါသာရောပနာဓိပ္ပါယောတိ အတ္ထော။ ထေရ၁ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆။

ဥပါဒါရမ္ဘတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ+တိ] ချုတ်ချယ်၏။ အပြစ်တင်၏။ ဧဝံ ဥပဝဒေယျ ဧဝဝ ဥပါဒါရမ္ဘေယျ စ ဂရဟေယျ စ။ ဝိ၁ဋ္ဌ၊ ၁။ဝ၆ဝ။

ဥပါဒါရမ္ဘနာ (ထီ) [ဥပ+အာ+ရဘ+ယု] ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်း။ ဥပါဒါရမ္ဘနာ အနုပါရမ္ဘနာ။ အဘိ၁ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈၁။

ဥပါဒါရမ္ဘပရိယေသနာ (ထီ၊နံ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+ပရိယေသန] ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်းကို ရှာမှီး–ရှာဖွေ–ခြင်း။ ရန္ဓဂဝေသီတာယ ဥပါဒါရမ္ဘပရိယေသနဝသေန ကာဠကမ္ပံ ဩဂ္ဂဟမာနာ။ အံ၁ဋ္ဌ၊ ၃။ဝ၇။

ဥပါဒါရမ္ဘဘယ (နံ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+ဘယ] ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်း ဘေး။ နိန္ဒာဗျာရောသဉ္ဉပါဒါရမ္ဘဘယာ။ မဟာ၁ ၂ ၂။ (–သံ၁ဋ္ဌ။ဝ၆။ အံ၁။ ၃။၄။ နိန္ဒာဗျာရောသဉ္ဉပါဒါရမ္ဘဘယာတိ အတ္ထနော နိန္ဒာဘယေန ဃဋ္ဌနဘယေန ဥပဝါဒဘယေနစာတိ အတ္ထော။ မဟာ၁ဋ္ဌ။ ၉ ၆။ (–သံ၁ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၃ ၆။ သံ၁ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၈။ အံ၁ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၈ ၉။) သဟခေမ္ဘနပရေန အတ္ထနော ဥပဝါ ကာတမ္ဘနိဂ္ဂဟော ဥပါဒါရမ္ဘော။ ဂရဟတော ပရိတ္ထာသော ဥပါဒါရမ္ဘဘယံ။ တံ ပန အတ္ထတော ဥပဝါဒဘယံ ဟောတိတိ အာဟ ဥပဝါဒဘယေနာတိ။ မ၊ ဋီ၁။ ၃ ၁ ၀။ ဥပါဒါရမ္ဘဘယေနာတိ ပရူပဝါဒဘယေန။ သံ၁ဋီ၁။ ၂ ၇ ၄။ (–အံ၁ဋီ၂။ ၂ ၇ ၉။)

ဥပါဒါရမ္ဘမောစန (နံ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+မောစန] စွပ်စွဲ–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်းမှ လွတ်ခြင်း။ အတ္ထနော ဥပါဒါရမ္ဘမောစနတ္ထာယ "တေ မာ ဘဝိ"န္တိ အာဒိ–ဝစနံ အဝေါစုံ။ ဒီ၁ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၃ ၅။ (–သံ၁ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၀ ၄။) အတ္ထနော ဥပါဒါရမ္ဘမောစနတ္ထာယာတိ အာစရိ–ယေန အမ္ဘဋ္ဌေန စ အတ္ထနော အတ္ထနော ဥပရိ ပါပေတမ္ဘဥပဝါဒသ အပနယနတ္ထံ။ ဒီ၁ ဋီ၁။ ၃ ဝ ၂။

ဥပါဒါရမ္ဘဝတ္ထုမည (တိ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+ဝတ္ထု+မည] အပြစ်တင်–ကဲ့ရဲ့ဖွယ်–အကြောင်းအရာဟု မှတ်ထင်သောသူ။ (ကြို၀ိ) အပြစ်တင်–ကဲ့ရဲ့ဖွယ်–အကြောင်းအရာဟု မှတ်ထင်၍။ ဗာလာ ဥပါဒါရမ္ဘဝတ္ထုမည် အမ္ဘလကမ္ပိ နံ အာရောပေန္တာ ဥဋ္ဌေသေန္တိ။ မ၊ ဋီ၁။ ၁ ၆ ၁။ (ဥပါဒါရမ္ဘဝတ္ထုမညာ–ဟုရှိကပိုသင့်မည်ထင်သည်။)

ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပါဒါရမ္ဘ+အဓိပ္ပါယ] ကပ်၍ စကားဖြင့် သူတပါးကို ထိပါး,ပုတ်ခတ်,ညှင်းဆဲ, နှိပ်စက်လိုခြင်း။ (တိ)(၂) ကပ်၍ စကားဖြင့် သူတပါးကို ထိပါး,ပုတ်ခတ်,ညှင်းဆဲ, နှိပ်စက်လိုသောသူ။ ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယေန ဝါဒံ အာရောပေတုကာမာ ဟုတ္တာ။ ဒီ၁ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၈ ၅။ ဥပေစ္စ ပရသ ဝါစာယ အာရမ္ဘနံ ဟဝေနံ ဥပါဒါရမ္ဘော၊ ဒေါသဒဿနဝသေန ဃဋ္ဌနန္တိ အတ္ထော၊ တေနာဟ ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယေန ဝါဒံ အာရောပေတုကာမာ ဟုတ္တာတိ။ ဒီ၁ဋီ၁။ ၃ ၇ ၄။ သီ၁ဋီ၁။ ဆ၈၊ ၂။ ၃ ၄ ၃။ (တိ)(၂) ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယောဝဒတိ တေနာတိ ဝါဒေါ။ သံ၁ဋီ၁။ ၄ ၂ ၂။

ဥပါဒါရမ္ဘာနိသံသ (တိ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+အာနိသံသ]

ချုပ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်း ဟုဆိုအပ်–သော အကျိုးရှိသောသူ။(သူတပါးတို့၏ဝါဒ၌ အပြစ်တင်ခြင်းအကျိုးရှိကုန်သည်။(ပါ။ဂံ၊သစ်၊ ၁။၁၇၉။) တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝ ဓမ္မံ ပရိယာပုဏန္တိ ဣတိဝါဒပွေမောက္ခာနိသံသာ စ။ မ၊၁။၁၈၆။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂။ အတိ၊ဌ၊ ၁။၂၄။ တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝါတိ တေ ပရေသံ ဝါဒေ ဒေါသာရောပနာနိသံသာ ဟုတ္ထာ ပရိယာပုဏန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၂။၁၃။ သာရတ္ထ၊၁။၈၃။ (–သံ၊၃။၆၆။ သံ၊ဌ၊၃။၁၈၃)။

ဥပါရဏ္ဍိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+တမ္ဘ] ထိပါး–ချုပ်ချယ်–အပ်သော။ သဥပါရမ္ဘာနိ ပတိရူပ–ကေန ဥပါရဏ္ဍိတမ္ဘတောဿ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၁၄။

ဥပါရမ္ဘေထ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ+ယေ] ချုတ်ချယ်ရာ၏။ အပြစ်တင်ရာ၏။ ဥပါရမ္ဘတိ–ကြည့်။

ဥပါရမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+တ] တက်သော၊ အထ မဟာပုရိသော ပဏ္ဍမဒီဝသေ ဂဂနတလံ ဥပါရမ္ဘေ စနွေ စန္ဒဝိမာနံ ဟာလေတ္ထာ။ သုတ္ထနိ၊ ဌ၊၁။၁၇၀။

ဥပါလိ (ပုဂ္ဂ). [ဥပ+အာ+လီ+ဣ။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၂] ဥပါလိမည်သူ။ ဥပါလိ နာမ နာမေနာ(အပ၊ ၁။၄၄)တိ ကိဏ္ဍာပိ သော မာတု နာမေန မန္ဒာ–ကိပုတ္ထနာမော၊ အနုရုဒ္ဓါဒီဟိ ပန သဟ ဂန္ဓာ ပမ္ဘဒိတတ္ထာခတ္ထိယာနံ ဥပ သမီပေ အလ္လီနော ယုတ္ထော ကာယစိတ္ထေဟိ သမဂ္ဂီဘူတောတိ ဥပါလိတိ နာမေန။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၂။

သာသနာတော်ကျမ်းတို့၌ ဥပါလိ အမည်ဖြင့် မထေရ်နှစ်ပါး။ သူကြွယ်တစ်ဦး။ သူငယ်တစ်ဦး ဟူ၍ (၄)ဦးတွေ့ရ၏။ မထေရ်တစ်ပါးမှာ ဘဒ္ဒိယ, အနုရုဒ္ဓါ, အာနန္ဒာ, ဘဂု, ကိမိလ, ဒေဝဒတ်တို့နှင့်အတူ ရဟန်းပြုသော ၎င်းတို့၏ ဆတ္တာသည်ဖြစ်ခဲ့သော ဥပါလိမထေရ်ဖြစ်သည်။ အကျယ်ကို–ဝိ၊၄။၃၃၆–၃၃၉–ကြည့်။

ထိုဥပါလိမထေရ်အားဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင် ဝိနည်းပိဋကကိုသင်ပေးတော်မူသည်၊ ဘာရုကစ္ဆကဝတ္ထု၊ အဇ္ဇုကဝတ္ထု၊ ကုမာရကဿပဝတ္ထုတို့ကို ဘုရားရှင်၏ ရှေဘက်တော်နှင့်နီးနှောတိုက်ဆိုင်မိအောင် အဆုံးအဖြတ်ပေးနိုင်သဖြင့် ဝိနည်းအရာ၌ တေဒဂ်ထားတော်မူသည်။ အံ၊၁။၂၅။ အံ၊ဌ၊၁။၂၄၁–၂။ အပ၊ဌ၊ ၁။၃၀၈–၉။

ဘာရုကစ္ဆကဝတ္ထုအကြောင်းအရာမှာ–ဘာရုကစ္ဆကအရပ်သား ရဟန်းတစ်ပါးသည် လူ့ဘဝကပေါင်းသင်းခဲ့သော မယားဟောင်း၌ မေထုန်မှီဝဲရသည်ဟု အိပ်မက်မြင်မက်သော ကြောင့် ငါရဟန်းမဟုတ်တော့ပြီ၊ လူထွက်အုံ့–ဟုကြံ၍ ဘာရုကစ္ဆကအရပ်သို့ပြန်သွားစဉ် အရှင်ဥပါလိနှင့်တွေ့၍ ထိုအကြောင်းစုံကို လျှောက်ထားရာ" ငါ့ရှင် အိပ်မက်၌ မေထုန်မှီဝဲသဖြင့် အာပတ်မသင့်ရောက်နိုင်" ဟုဆုံးဖြတ်တော်မူသည်။ ဝိ၊၁။၄၉။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၆။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၁၅၅။

အဇ္ဇုကဝတ္ထုအကြောင်းအရာမှာ–ဝေသာလီမြို့၌ အရှင်အဇ္ဇုက၏အလုပ်အကျွေး သူကြွယ်တစ်ဦး၌ သားယောက်တစ်ယောက်နှင့် တူယောက်တစ်ယောက်ရှိသည်၊ ထိုသူကြွယ်သည် မကျန်းမာဖြစ်သောအခါ၌ အရှင်အဇ္ဇုကအား"ဤကလေးနှစ်ယောက်တွင် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ကြည်ညြို မြတ်နိုးသူအား တပည့်တော်၏အမွေခံယူခွင့်ကို ပြောကြား ပေးတော်မူပါ" ဟုလျှောက်ထားမှာကြား၍ ကွယ်လွန်လေ၏။ သူကြွယ်၏ သားအရင်းသည် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုမရှိ၊ ကြည်ညြို မြတ်နိုးမှုမရှိ၊ တူတော်သူသည် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုရှိ၏၊ ကြည်ညြို မြတ်နိုး၏။ ထို့ကြောင့် အရှင်

အဇ္ဇုကသည် သူကြွယ်၏တူတော်စပ်သူအား သူကြွယ်၏ဥစ္စာစုကို ပေးအပ်လိုက်သည်။ သူကြွယ်၏တူသည် ထိုရသောအမွေအနှစ်ဖြင့် စည်းစိမ်ဥစ္စာပြုလုပ်သည်၊ ပေးလှူသည်၊ ထိုအခါ သားအရင်းသည် အရှင်အာနန္ဒာသို့ ချဉ်းကပ်၍ "အရှင်ဘုရားအာနန္ဒာ သားရင်းက ဘခင်၏ အမွေခံ ဖြစ်ပါသလား။ တူတော်သူက အမွေခံ ဖြစ်ပါသလား" ဟု မေးလျှောက်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာက "သားသည် ဘခင်၏အမွေခံ ဖြစ်သည်" ဟု မိန့်တော်မူလိုက်သည်။

ထိုအခါ သားဖြစ်သူက "အရှင်အဇ္ဇုကသည် တပည့်တော်တို့၏ ဥစ္စာနှစ်အမွေပစ္စည်းကို သားဖြစ်သူတပည့်တော်အားမပေးဘဲ ဘခင်၏တူဖြစ်သူ, တပည့်တော်နှင့် ညီအကို တော်စပ်သူအားပေးလိုက်ပါသည်" ဟုလျှောက်ထားသည်။ ထိုအခါ အရှင်အာနန္ဒာက "ငါ့ရှင် ဒကာ အရှင်အဇ္ဇုကသည် ရဟန်းမဟုတ်တော့ပြီ" ဟုပြောဆိုလေသည်။ ထိုအခါ အရှင်အဇ္ဇုက က "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ငါ့အား အဆုံးအဖြတ်ပေးပါ" ဟု ပြောဆိုပြီးလျှင် အရှင်အဇ္ဇုကနှင့် အရှင်အာနန္ဒာတို့နှစ်ပါးလုံး အရှင်ဥပါလိသို့ သွား၍ အဆုံးအဖြတ် ခံယူကြရာ "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ဥစ္စာပိုင်ရှင်ဖြစ်သူက ဤဥစ္စာနှစ်ရပိုင်ခွင့်ကို (ဤဥစ္စာနှစ်, အမွေခံယူခွင့်ကို) ဤအမည်ရှိသောသူအား ပြောပြပါ, ပေးပါ-ဟု ပြောဆိုတာဝန်ပေးခြင်းခံရသည်ဖြစ်၍ ဥစ္စာပိုင်ရှင်ကရည်ညွှန်းသောသူ အား ပြောပြ, ပေးအပ်သောရဟန်းမှာ အဘယ်အာပတ် သင့်ရောက်နိုင်ပါသနည်း"ဟု အရှင်ဥပါလိက-မေးခွန်းထုတ်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာ က တစုံတစုသောအာပတ် မသင့်ရောက်နိုင်ပါ၊ ယုတ်စွအဆုံး ဒုက္ကဋ်အာပတ်မျှပင် မသင့်ရောက်နိုင်ပါ-ဟု ပြန်၍ လျှောက်ထားလေသည်။ ထိုအခါ အရှင်ဥပါလိ က "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ဤအရှင်အဇ္ဇုကသည် ဥစ္စာပိုင်ရှင်က ဤဥစ္စာနှစ်ခံစားခွင့်, အမွေခံယူခွင့်ကို ဤအမည်ရှိသူအား ပြောပြပါ, ပေးအပ်ပါ ဟုပြောဆိုတာဝန်ပေးခြင်းခံရသူဖြစ်သည်။ ထိုသို့ တာဝန်ပေးခြင်းခံရသူဖြစ်၍ ဥစ္စာရှင်ရည်ညွှန်းသောသူအား ဥစ္စာနှစ်ခံစားခွင့်, အမွေခံပိုင်ခွင့်ကို ပြောပြ ပေးအပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ထို့ကြောင့် အရှင်အဇ္ဇုကမှာ အာပတ်မသင့်နိုင်" ဟု ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်သည်၊ ထိုဆုံးဖြတ်ချက်ကို ဘုရားရှင်ကြားသိတော်မူ၍ "ရဟန်းတို့ ဥပါလိသည် ကောင်းစွာ ဆုံးဖြတ်အပ်ပြီ"ဟု မိန့်တော်မူ၍ ကောင်းချီးပေးတော်မူ၏။ ဝိ၊၁။၄၄၊၈၅။ အဋ္ဌ၊ဗျ၊၁၈၅။

ကုမာရကဿပဝတ္ထု ဖြစ်ပေါ်လာပုံမှာ မြတ်စွာဘုရား သာဝတ္ထိပြည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးစဉ် ရာဇဂြိုဟ် သူဌေးသမီး တစ်ယောက်သည် သီနားလည်သော အချိန်မှစ၍ ဘိက္ခုနီပြုလုပ်ခွင့်ပေးရန် မိဘများထံ အကြိမ်ကြိမ် ခွင့်တောင်းသည်။ ဘိက္ခုနီပြုခွင့် မပေးသဖြင့် အိမ်ထောင်ပြုလိုက်ရသည်၊ လင့်အိမ်သို့လိုက်ပါ၍ လင်ယောက်ျားနှင့် ပေါင်းသင်းနေထိုင်ပြီး ကိုယ်ဝန်ရရှိလေသည်၊ ကိုယ်ဝန်ရရှိခြင်းကိုမသိဘဲ လင်ယောက်ျားအား ဘိက္ခုနီရဟန်းမပြုခွင့် တောင်းပြန်ရာ အခွင့်ရသဖြင့် ဒေဝဒတ်၏ဩဝါဒခံ ဘိက္ခုနီရဟန်းမများထံ၌ ဘိက္ခုနီရဟန်းမဖြစ်ခွင့်ရလေသည်၊ ထိုရဟန်းမမှာ ကိုယ်ဝန်ရှိလာ, ပေါ်လာသည်ကို သိကြသော ရဟန်းမများက မည်သို့မည်ပုံ ပြုလုပ်ရမည်ကို အရှင်ဒေဝဒတ်အားလျှောက်ထားကြသည်၊ အရှင်ဒေဝဒတ်က မိမိ၏ဩဝါဒခံရဟန်းမများ အရှိန်အစော်ပဲ့ မဖြစ်စေနှင့်၊ ရဟန်းမကို လူထွက်စေ ဟု အမိန့်ချလိုက်သည်။ ကိုယ်ဝန်သည် ရဟန်းမက "အကျွန်ုပ်ကို ရဟန်းအဖြစ်မှ မဖျက်ကြပါနှင့်၊ အကျွန်ုပ်သည် ဒေဝဒတ်ကို ရည်စူး၍ ရဟန်းပြုသူမဟုတ်ရပါ၊ လာကြပါ

အကျွန်ုပ်ကို ဇေတဝန်ကျောင်း မြတ်စွာဘုရား ထံသို့ ပို့ပေးကြပါ"ဟု တောင်းဆိုသောကြောင့် မြတ်စွာဘုရားထံသို့ပို့ပေးပြီး ထိုအကြောင်းကို လျှောက်ထားကြရာ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုရဟန်းမ၏ ကိုယ်ဝန်ကို လူ့ဘဝက ရခဲ့သော ကိုယ်ဝန်ဖြစ်ကြောင်း သီပါသော်လည်း ကိုယ်တော်တိုင် အဆုံးအဖြတ်ပေးတော်မမူဘဲ သူတပါးတို့ ကဲ့ရဲ့စွပ်စွဲမှုမှ လွတ်စေခြင်းငှာ ကောသလမင်း, အနာထပိဏ်သူဌေးကြီး, အနာထပိဏ်သူဌေးငယ်, ဝိသာခါဥပါသိကာမ စသောသူတို့ကိုခေါ်စေပြီးလျှင် "အမျိုးလေးပါးတို့မျက်မှောက်၌ ဤရဟန်းမ၏ အမှုကို ရှင်းလင်းဆုံးဖြတ်ပါ"ဟု အရှင်ဥပါလိကို စေခိုင်းလိုက်သည်။

အရှင်ဥပါလိသည် အမျိုးသမီးသဘာဝကို သိနားလည်သော ဝိသာခါဥပါသိကာမကို ခေါ်၍ လုံခြုံသောနေရာ၌ ထိုရဟန်းမ၏ကိုယ်ဝန်ကို စမ်းသပ်စစ်ဆေးစေရာ လူ့ဘဝကရခဲ့သော ကိုယ်ဝန်ဖြစ်ကြောင်း ဝိသာခါ၏ စမ်းသပ်တွေ့ရှိချက်, လျှောက်ထားချက်ဖြင့် ပရိသတ်လေးပါးအလယ်၌ ကိုယ်ဝန်သည်ရဟန်းမအား အာပတ်အပြစ်မရှိ၊ သန့်ရှင်းစင်ကြယ်သူဖြစ်ကြောင်း ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်သည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်က ဥပါလိမထေရ်အား "အဓိကရုဏ်းကို ကောင်းစွာဆုံးဖြတ်အပ်ပေပြီ"ဟု ကောင်ချီးပေးတော်မူသည်။ မဟာ၊၂။၂ရ။ အံ၊၆၊၁။၂၂၁။ ဓမ္မ၊၆၊၂။၉၂။

အရှင်ဥပါလိသည် ရှစ်ကျိပ်သော မဟာသာဝကကြီးတို့တွင် ပါဝင်သည်။ အံ၊ဇို၊၂။၉၂။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် သံဃာ့အလယ်၌ ထိုင်နေထော်မူလျှက် "ဘိက္ခုဘိက္ခုနီဝိဘင်း, မဟာဝိဒ္ဓက, စူဠဝိဒ္ဓက, ပရိဝါတို့၌ ဥပါလိနှင့် တူသူမရှိ"ဟုချီးကြူး မြွက်ဟတော်မူသည်။ အရှင်ဥပါလိကိုယ်တိုင်ကလည်း ဝိနည်းအရာ၌ မိမိထက်သာလွန်သူ မရှိကြောင်းကို "မြတ်စွာဘုရား၏သာသနာပြန့်နှံ့ရာခေတ်အတွင်း၌ ဘုရားမှတစ်ပါး (ဘုရားကိုထား၍) ဝိနည်းပိဋကတ်, ဝိနည်းအဆုံးအဖြတ်အရာ၌ ငါနှင့် တူသူမရှိ၊ ငါ့ထက် သာလွန်သူ မရှိ၊ ငါသာ အမြတ်ဆုံး ဖြစ်သည်"ဟု ဖွင့်ဟခဲ့လေသည်။ အပ၊၁။၄၉။ အပ၊ဌ၊၁။၃၂၄။ ထို့ပြင်ဝိနည်းပိဋကသည် မိမိ(ဥပါလိ)၏ အမြဲနေရာ ကျောင်းဝိဟာ, အိပ်ရာနေရာသဖွယ်ဖြစ်ပုံ၊ အမြဲလျှောက်လှမ်းရာ စင်္ကြန်လမ်းသဖွယ်ဖြစ်ပုံ၊ စားသောက်စရာ အာဟာရသဖွယ်ဖြစ်ပုံကိုလည်း "ဝိနည်းပိဋကသည် နာယူခြင်း ဆောင်ထားခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း သင်ယူခြင်း မေးမြန်းခြင်း ဖြစ်စေခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ငါ၏ အိပ်ရာနေရာ ဖြစ်၏။ ဝိနည်းပိဋကသည် ဆောင်ထားခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ငါ၏ အမြဲကျက်စားရာ အစာအာဟာရ ဘောဇဉ်ဖြစ်၏။ ဝိနည်းပိဋကဌ် အပြီးအဆုံးရောက်အောင် တတ်မြောက်၏။ အဓိကရုဏ်းလေးပါး, အဓိကရုဏ်းငြိမ်းသတ်မှုတို့၌ အပြီးအဆုံးသို့ရောက်အောင် တတ်မြောက်၏။ ပါရာဇိကစသော အာပတ်ခုနစ်ခုတို့၏ငြိမ်းအေးခြင်း။ အာပတ်မှထမြောက်ခြင်း၌ လိမ္မာနိုင်နင်း၏။ အဓိကရုဏ်းလေးပါးတို့၌လည်းကောင်း၊ အဓိကရုဏ်းငြိမ်းသတ်မှုခုနစ်မျိုးတို့၌လည်းကောင်း အလွန် ကျွမ်းကျင်လိမ္မာ၏" ဟူ၍ ဖွင့်ဟဝန်ခံခဲ့လေသည်။ အ၊ပ၊ဌ၊၁။၃၃၂။

အရှင်ဥပါလိ၏ အတိတ်ဆုတောင်း။ အရှင်ဥပါလိ၏ အလောင်းတော်သည် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်လက်ထက်တော်တွင် ဟံသာဝတီမြို့ အမျိုးသားအိမ်ထောင်စုတစ်ခု၌ ဖြစ်စဉ် မြတ်စွာဘုရားတရားတော်ကို နာယူနေခိုက် ရဟန်းတစ်ပါးကို ဝိနည်းအရာတေဒဂ်ထားတော်မူသည်ကို ဖူးမြင်ရသောကြောင့် ဝိနည်းတေဒဂ်ရာထူးကို ဆုတောင်းခဲ့လေသည်။ ဤဂေါတမ

မြတ်စွာဘုရား လက်ထက်တော်ဝယ် ဆတ္တာသည် အိမ်ထောင်စု၌ဖြစ်၍ ဥပါလိဟူသော အမည်ကို မှည့်ခေါ်ကြလေသည်။ အရှယ်ရောက်သောကာလ သာကီဝင်မင်းသားခြောက်ယောက်တို့နှင့်အတူ အနုဝိယ သရက်ဥယျာဉ်၌ သီတင်းသုံးတော်မူသော ဘုရားရှင်ထံ ရဟန်းပြုခဲ့သည်။ အံ၊၆၊၁။ ၂၄၁–၂၄၂။

တူတော်အရှင်ဥပါလိမထေရ်။ အရှင်ဥပါလိ၏ တူတော်ဖြစ်သောဥပါလိသည်ကပိလဝတ်မြို့၌ ဥပါလိ၏နှမက ဖွားမြင် သောသူဖြစ်သည်။ အရှယ်ရောက်သောအခါ ဦးရီးတော် အရှင်ဥပါလိထံ၌ ရဟန်းပြုပြီးလျှင် ကမ္မဋ္ဌာန်းသင်ယူပွါးများအားထုတ်ရာ မကြာမီ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သည်။ တူဌေးတော်ဥပါလိသည် ဆရာဖြစ်သော ဦးရီးဌေးတော်ဥပါလိ၏ ထံပါး၌ နေရခြင်း, ဝိနည်းနှင့်ပတ်သက်သော ပြဿနာအရပ်ရပ်ကို မပြတ်တွေ့ထိ ကြားသိနေရခြင်းတို့ကြောင့် ဝိနည်းပြဿနာအရာ၌ ထက်မြက်သော ပညာရှိသူ ဖြစ်လာသည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က "ဝိနည်းပြဿနာအရာ၌ ထက်မြက်သော ပညာရှိသော ရဟန်းတို့တွင် တူတော်ဥပါလိသည်အမြတ်ဆုံးဖြစ်၏" ဟု တေဇင်အရာထားတော်မူသည်။ အပ၊၁။ ၁၀၂–၁၀၃။ အပ၊၆၊၂။၆၆–၆ရ။

ဥပါလိသူကြွယ်။ ဗျေဒိပ်ကျွန်း၌ နိဂဏ္ဌတို့၏အထက်တန်းစားအလုပ်အကျွေးဒါယကာသုံးယောက်ရှိသည်။ ကပိလဝတ်မြို့သား ဝပ္ပမည်သောသာကီဝင်၊ ဝေသာလီပြည်သားသီဟစစ်သူကြီး၊ နာဠန္ဒာမြို့သား ဥပါလိသူကြွယ်တို့ ဖြစ်သည်။ ဥပါလိသူကြွယ်သည် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌတို့အား ပစ္စည်းလေးပါးဖြင့် အထူးစောင့်ရှောက်ထောက်ပံ့သူဖြစ်၏။ အံ၊၆၊၃။ ၂၀၉။

ဥပါလိသူကြွယ်သည် နိဂဏ္ဌတို့၏ အယူဝါဒ အသုံးအနှုန်းအရ မနောဒါဏ်, မြတ်စွာဘုရား၏အလိုတော်အရ မနောကံဟု ဆိုအပ်သောကံသည် အပြစ်အကြီးမားဆုံးဖြစ်သည်ဟု ဘုရားရှင်မိန့်ကြားတော်မူခြင်းကို ဒီဃတပဿီ နိဂဏ္ဌထံမှ ကြားသိရသဖြင့် မကျေနပ်သောကြောင့် ဘုရားရှင်ထံသွားရောက်စောဒနာရာ ဘုရားရှင်ဖြေရှင်းဟောကြားတော်မူသောတရားတော်ကို နာယူရ၍ မြတ်စွာဘုရား၌ လွန်စွာကြည်ညိုပြီးလျှင် နိဂဏ္ဌသာဝကအဖြစ်ကိုလည်းကောင်း၊ နိဂဏ္ဌအယူကိုလည်းကောင်း ပယ်စွန့်၍ ရတနာသုံးပါးဆည်းကပ်ကိုးကွယ်သူ, သောတာပန်အဆင့်အထိဖြစ်လာသူတည်း။ ဥပါလိသူကြွယ်သည် အရှင်ဂေါတမ၏တပည့် ဥပါသကာဖြစ်သွားပြီဟူသောသတင်းကိုကြားရသော နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌသည် မယုံကြည်နိုင်ဘဲ ဥပါလိအိမ်သို့ ကိုယ်တိုင် လိုက်သွားရာ ရှေးကကဲ့သို့ ရိုသေမြတ်နိုးမှုမပြု, ကောင်းစွာ နေရာမပေးတော်သည်ကို ကိုယ်တိုင်တွေ့ရသောအခါ ဆတ်ဆတ်ခါ နာကျည်းလျှက် "ရဟန်းဂေါတမအား - အပြစ်တင်စောဒနာမည်ဟု သွားသောသင်သူကြွယ်သည် အပြစ်စောဒနာချက်ပေါင်း မြောက်များစွာ စွပ်မိပြီးပြန်လာခဲ့ရသည်၊ ရဟန်းဂေါတမ၏ စိတ်ညှို့လှည့်စားသောအတတ်ပညာဖြင့် အလှည့်စားခံခဲ့ရလေပြီ" ဟုပြောဆိုလေသည်။ ထိုအခါ ဥပါလိသူကြွယ်က "အရှင် စိတ်ညှို့၍လှည့်ပတ်ခြင်းဖြင့် လှည့်စားခံရခြင်းသည် အလွန်ကောင်းပါ၏။ အလွန်မွန်မြတ်ပါ၏။ အကျွန်ု၏ ဆွေမျိုးသားချင်းတို့သည် ဤစိတ်ညှို့၍ လှည့်ပတ်ခြင်းဖြင့် အညှို့ခံရပါမူ ရှည်မြင့်စွာသော ကာလပတ်လုံး စီးပွားချမ်းသာဘို့ရာ ဖြစ်တန်ရာပါ၏" စသည်ဖြင့် ပြန်ကြားပြောဆိုလေသည်။ "မျောက်ရုပ်သည် ဆေးဆိုးခံနိုင်ပါ၏။ ထုရိုက်ဖွတ်လျှော်ခြင်းကို မခံနိုင်ပါ။ အဝတ်ပုဆိုးသစ်သည် ဆေးဆိုးလည်း ခံနိုင်ပါ၏။ ထုရိုက်ဖွတ်လျှော်ခြင်းကိုလည်း ခံနိုင်ပါ၏– ဟု

ပုဏ္ဏားတို့ကို ခဝါဆေးဆိုးသမားက ပြောကြားသကဲ့သို့ ဤအတူ မိုက်ကုန်သော နိဂဏ္ဌတို့၏ အယူဝါဒသည် သူမိုက်တို့၏ အစွဲကိုသာ ခံနိုင်၏၊ ပညာရှိတို့၏ အစွဲကို မခံယူနိုင်၊ စိစစ်မှုကို မခံနိုင်၊ အစမ်းသတ်ကို မခံနိုင်၊ မြတ်စွာဘုရား၏ ဝါဒသည် ပညာရှိတို့၏အစွဲကို ခံနိုင်၏၊ လူမိုက်တို့၏ အစွဲကိုမခံနိုင်၊ စိစစ်မှုကိုလည်းခံနိုင်၏၊ အစမ်းသပ်ကိုလည်း ခံနိုင်၏" ဟု ဥပါလိသူကြွယ်က နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌအား ပြောပြသည်။ ထိုအခါ နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌ က "သူကြွယ် သင့်ကို မင်းနှင့်တကွလူအပေါင်းက –ဥပါလိသူကြွယ်သည် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌ၏တပည့်ဟူ၍ သိနားလည်ထားကြ၏၊ ယခုအခါ သင်သူကြွယ်ကို အဘယ်သူ၏ တပည့်ဟူ၍ အသိအမှတ် ပြုကြရပါမည်နည်း"ဟု မေးမြန်းရာ ဥပါလိသူကြွယ်သည် နေရာမှထ၍ ကိုယ်ဝတ်ကို ပခုံးတဖက်၌ စံပါယ်တင်လျက် မြတ်စွာဘုရားရှင် ရှိတော်မူရာ အရပ်သို့ မျက်နှာမူ လက်အုပ်ချီပြီးလျှင် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌကို "အရှင် ထိုသို့ဖြစ်မူအကျွန်ုပ်သည် မည်သူ၏ တပည့်သာဝကဖြစ်သည်ကို နားထောင်ပါလော"ဟု ပြောဆို၍ မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်တော်တစ်ရာပါဝင်ဇောင် ဖွဲ့ဆိုသီကျူးလိုက်သော "ဓီရသ ဝိဂတမောဟသ" စသော (၁၁) ဂါထာဖြင့် မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သာဝကဖြစ်ကြောင်း ပြောပြလိုက်သည်။ နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌသည် လွန်စွာအားကိုးရသော ပစ္စယဒါယကာသူဌေးကို လက်လွတ်ဆုံးရှုံးလိုက်ရသည့်အတွက် လွန်စွာစိတ်ထိခိုက်သဖြင့် နှလုံးသွေးပူများအန်သည်အထိ ဆင်းရဲပင်ပန်းခြင်း ဖြစ်ရလေသည်။ (မ၊၂။၃၅–၄၉။ မဇ္ဈ၊ ၂။၃၆–၆၀။)

ဥပါလိသူကြွယ်။ မြတ်စွာဘုရားရှင် ရာဇဂြိုဟ်မြို့ ဝေဠုဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ်အခါက ရာဇဂြိုဟ်မြို့သား (၁၇) ယောက်သော ကလေးသူကြွယ်ချင်း အပေါင်းအသင်းအစုတစ်စုရှိသည်၊ ထို(၁၇)ယောက်အစုတွင် ဥပါလိသူကြွယ်သည် ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သည်။ ဥပါလိသူကြွယ်၏ မိဘနှစ်ဦးတို့ တိုင်ပင်စဉ်းစားကြသည်မှာ– ငါတို့ ကွယ်လွန်သောအခါ သားကလေးဥပါလိ မပင်မပန်း ချမ်းချမ်းသာသာ ဖြစ်စေရန် စာရေးအတတ်, ဂဏန်းအတတ်, ငွေစာရင်းအတတ်များ သင်ပေးထားရပါမူ ကောင်းပေမည်၊ သို့သော် စာရေးအတတ်သည်လည်း လက်ဆင်းရဲ, ဂဏန်းအတတ်သည်လည်း ရင်ဘတ်ဆင်းရဲ, ငွေစာရင်းအတတ်သည်လည်း မျက်စိဆင်းရဲ ဖြစ်စေလိမ့်မည်။ သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းတော်များသည် ချမ်းသာသော သီလအလေ့အကျင့်ရှိကြသည်၊ ကောင်းမွန်သောဘောဇဉ်တို့ကို စားသောက်ကြရသည်၊ လေလုံ မိုးလုံ ကောင်းမွန်သော အဆောက်အဦးများ၌ နေကြရသည်၊ အကယ်၍ သားကလေး ဥပါလိ ရဟန်းပြုမည်ဆိုပါလျှင် ငါတို့ကွယ်လွန်သောအခါ၌ မပင်မပန်း ချမ်းချမ်းသာသာ အသက်မွေးရပေလိမ့်မည်–ဟု ကြံစည်ပြောဆိုကြလေသည်။ ဓိဝင်ဘခင်တို့ ကြံစည်ပြောဆိုကြသော ထိုစကားကို ကြားသိရသော ဥပါလိသူကြွယ်သည် သူကယ်တော် အပေါင်းအသင်းများကို သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းတော်များအထံ၌ ရှင်ရဟန်းပြုကြရန် စည်းရုံးပြောဆို ညီညွတ်၍ ရဟန်းတော်များ အထံ၌ ရှင်ရဟန်းပြုကြသည်။ ဥပါလိသူကြွယ် ခေါင်းဆောင်သော(၁၇)ယောက်အစု–သတ္တရသဝဂ္ဂိရှင်ယင်တို့သည် နံက်စောစောထ၍ ယာဂုပေးပါ၊ ထမင်းပေးပါ၊ မုန့်ပေးပါ–ဟု ငိုယိုတောင်းကြသည်။ ကျောင်းအိပ်ရာ နေရာများကိုလည်း ကျင်ကြီး ကျင်ယယ်တို့ဖြင့် ပေကျံစေကြသည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် နံနက်စောစော၌ ကလေးယယ်တို့၏ အသံကို ကြားသဖြင့် အရှင်အာနန္ဒာအား မေးမြန်းတော်မူရာ အရှင်အာနန္ဒာက အကြောင်းစုံကို

လျှောက်ထားသဖြင့် ကြားသိတော်မူသော ကြောင့် အသက်(၂၀)မပြည့်ကြသေးသော သူယေါဟိုကို ရဟန်းပြုပေးခြင်းကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချ တော်မူပြီးလျှင် "ယော ပန ဘိက္ခု ဓာန် ဥိနဝိသတိဝဿံ" စသော ဥိနဝိသတိသိက္ခာပုဒ် ကို ပညတ်တော်မူသည်။ ဝိ၊၂။၁၆၉။–၁၇၁။ ဝိ၊၃။၁၀၈–၉။

ဥပါလိကပ္ပက (ပု) [ဥပါလိ+ကပ္ပက] ဆတ္တာ သည်–ဆံပင်ညှပ် အလှပြုပြင်သမား–ဥပါလိ။ အထခေါ် ဘဒ္ဒိယော စ ... ဥပါလိကပ္ပကေန သတ္တမာ ... နိယျန္တိ။ ဝိ၊၄။၃၃၈။

ဥပါလိဂဟပတိ (ပု) [ဥပါလိ+ဂဟပတိ] ဥပါလိ သူကြွယ်။ ဧဝံ ဝုတ္တေ ဥပါလိဂဟပတိ နိဂ္ဂဏ္ဌံ နာဋပုတ္တံ တေဒဝေါစ။ မ၊၂။၃၇။ (–မဗျ၊၃။၃၈။ အံဗျ၊၃။၂၀၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ရ၂။ ဝဇိရ။၉၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၄။)

ဥပါလိဂါထာ (တီ) [ဥပါလိ+ဂါထာ] ဥပါလိ သူကြွယ်သည် ဖွဲ့ဆိုအပ်သော ဂါထာ။ ဥပါလိ–ဂါထာသု နာမသတ်။ ဝိ၊၆။၁။၂၁၆။ ဧဝံ ဥပါ–လိဂဟပတိနာ ဝုတ္တာ ကိရ ဥပါလိဂါထာ။ ဝဇိရ။၉၉။

ဥပါလိတ္ထေ(ထေ)ရ (ပု) [ဥပါလိ+ထေရ] ဥပါလိ ထေရ်။ (ဝိနည်းအရာ တေဒဂ်ရသော အရှင် ဥပါလိထေရ်နှင့် ထိုအရှင်ဥပါလိ၏ တူတော် ဖြစ်သော ဥပါလိထေရ်–ဟုနှစ်ပါးရှိသည်။) အာယသ္မတာ ဥပါလိတ္ထေရေန ဝုတ္တံ။ ဝိ၊၆။၁။ ၄၊(–၁၁။ ဒီ၊၆။၁။၁ ၂။ မ၊၆၊ ၂။ ၂ရ။) ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥပါလိထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာတိ။ အပ၊၁။၁၀၃။

ဥပါလိဒါရက (ပု) [ဥပါလိ+ဒါရက] ဥပါလိ သူယော်။ (ဝိနည်းအရာ တေဒဂ်ရ အရှင်ဥပါလိ ထေရ်၏ အလျှာဖြစ်သော ဥပါလိသူယော်၊ သတ္တရသဝဂ္ဂိတို့၏ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သော ဥပါလိသူယော်–ဟုနှစ်ဦးရှိသည်။) ဥပါလိဒါရ–ကောတိသာ နာမံ အကံသု။ အံဗျ၊၁။ ၂၄၁။ ဥပါလိဒါရကော တေသံ ပါမောက္ခော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၆၉။ ဝိ၊၃။၁၀၈။

ဥပါလိဝတ္ထု (နာ) [ဥပါလိ+ဝတ္ထု] (သတ္တရသ ဝဂ္ဂိခေါင်းဆောင်) ဥပါလိ၏ အကြောင်းအရာ။ (ဝိ၊၃။၁၀၈–၌ ဥပါလိဒါရကဝတ္ထု–ဟု ခေါင်း စီးတပ်ထားသည်။) ဥပါလိဝတ္ထု မဟာဝိဘင်္ဂေ ဝုတ္တနယမေဝ။ ဝိ၊ဗျ၊၃။ ၂၈၅။

ဥပါလိသုတ္တ (နာ) [ဥပါလိ+သုတ္တ] ဥပါလိ သူကြွယ်ကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြားတော် မူအပ်သော သုတ္တန်။ ဥပါလိသုတ္တေ ကမ္မံ။ မ၊ဗျ၊၃။ရ၃။ မ၊ဋီ၊၃။၄၅။

ဥပါလိဒ္ဓေက (တီ) [ဥပါလိ+ဒ္ဓေက] ဥပါလိ သူကြွယ်လျှင်အကြီးအမှူးရှိသော၊ ဥပါလိဦးစီး ခေါင်းဆောင်သော။ ဥပါလိပမုခ–ကြည့်။

ဥပါလိပဠုကဝတ္ထုနာ (ထီ) [ဥပါလိပဠုက + ဝတ္ထုနာ] ဥပါလိပဠုကကို ဖွင့်ဆိုကြောင်း အဋ္ဌကထာ။ နိဒ္ဒိတာ စ ဥပါလိပဠုကဝတ္ထုနာ။ ဝိ၊ဗျ၊၄။ ၂၂၄။

ဥပါလိပဋ္ဌ (တီ) [ဥပါလိ+ပဋ္ဌ] ဥပါလိမေးမြန်း လျှောက်ထားအပ်သော အမေးပုစ္ဆာ ပြဿနာ။ ဥပါလိပဋ္ဌေသုပိ ဝတ္ထုဝသေနေဝ ဓမ္မာဓမ္မကမ္မံ ဝိဘတ္တံ။ ဝိ၊ဗျ၊၃။၄ ၂၉။

ဥပါလိပမုခ (တီ) [ဥပါလိ+ပမုခ] ဥပါလိသူကြွယ် လျှင်အကြီးအမှူးရှိသော၊ ဥပါလိဦးစီးခေါင်း ဆောင်သော။ ဥပါလိပမုခါယာ(မ၊ ၂။၃ရ)တိ ဥပါလိဒ္ဓေကာယ။ ... ဥပါလိပမုခါယာတိ ဥပါလိဂဟပတိယော၀ တတ္ထ ထောက် သပ္ပ–ညော၊ သော ဝသာ ပမုခေါ ဒ္ဓေကော။ မ၊ဗျ၊၃။၃၈။

ဥပါဝသီ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဏီ။ ဆန်းကြောင့်

ဒီဃ။ ဥပ+အာ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပါဒိသ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+အ+ဟိ] ထိုင်ပါလော။ အောက်ဟုဒ် (က) ကြည့်။

ဥပါဒိသတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+အ+တိ] (က) ထိုင်၏။ (၁) ဝင်၏။ (က) သန္ဓတသို့ ဥပါဒိသာ,တိ။ ဝိမာန။ရေ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၄၃။ သန္ဓတသို့ **ဥပါဒိသာတိ** အနန္ဓရဟိတာယ ဘူမိယာ အနိသီဒိတ္တာ အမုကသို့ တိဏ-သန္ထာရကေ နိသီဒါတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၄၃။ ကေမန္ခ **ဥပါဒိသိ**။ ဇာ၊၂။၂၅၉။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၁၀။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၅ရ။ နိသီဒိတိ ဥပါဒိသိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၄။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁၄။ အံ၊ဌ၊၂။ဝ၃။ အာသဇ္ဇနံ ဥပါဒိသိ။ သုတ္တနိ။၃၄၁။ ဥပါဒိသိတိ နိသီဒိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဝ၁၂။ ဥပါဒိသိ ပုဏ္ဏရိကတ္ထစ္ဆဏိ။ ဇာ၊၂။၄၀။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၂၅။ ဥပါဒိသိတိ ... ဝါတာပါနေ နိသီဒိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၂ရ။ **ဥပါ-ဒိသုံ**—ထေရိ၃၉၂။ ထေရီ၊ဌ။ဝ၂၂။ **ဥပါဒိသိ**—ထေရ။၂၈၅။ ထေရီ။၃ဝ၈။ ထေရ၊ဌ၊၂။၉၉။ ထေရီ၊ဌ။ရ၈။ (၁) ကေမန္ခ ဥပါဒိသိ။ ဇာ၊၂။၂၆၃။ ဥပါဒိသိတိ ပိတုဝသနဋ္ဌာနံ စန္ဒက-ပါသာဒံ ပါဒိသိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ဝ၂၀။

ဥပါဒိသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဣ] ထိုင်ပြီ။ ဥပါဒိသတိ (က) ကြည့်။

ဥပါဒိသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဣ] (က) ထိုင်ပြီ။ (၁) ဝင်ပြီ။ ဥပါဒိသတိ-ကြည့်။

ဥပါဒိသုံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဥ] ထိုင်ကုန်ပြီ။ ဥပါဒိသတိ (က) ကြည့်။

ဥပါသက (တိ) [ဥပ+အာသ+ဏ္ဍ။ ထိ-ဌ ဥပါသိကာ] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ် ကိုးကွယ်တတ်သော၊သူ၊ ဥပါသကာ။ (ဥပါသကနှင့် ကပ္ပိယကာရကသည် ပရိယာယ်ဖြစ်သည်။) ဥပါသက် မ ဘဝ် ဂေါတမော ဓာရေတု။ ဝိ၊ဌ၊ရ။ မ၊ဌ။၂၈။ (-ဒီ၊ဌ။ဝ၀။) ဗုဒ္ဓံ ဥပါသတိတိ ဥပါသကော။ ဓမ္မံ၊ သံဃံ ဥပါသတိတိ ဥပါသ-ကော။ မ၊ဌ၊ဌ။ဝ၄၀။ သာရတ္ထ၊ဌ။၄၂၂။ ပဌမာ ဘိက္ခဝေ ဝဏ်ဿ ဥပါသကေန အာဂရဏီယာ။ အံ၊၂။ဝ၈၃။ ဥပါသကေနာတိ တိသရဏ-ဂတေန။ အံ၊ဌ၊ဌ။ဝ၂။ ဥပါသိကာ နာမ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂတာ ဓမ္မံ သရဏံ ဂတာ သံဃံ သရဏံ ဂတာ။ ဝိ၊ဌ။၂ရ၊၂၉ဌ။ ဥပါသိကာတိ သရဏဂမနေန ဥပါသိကာလက္ခဏေ ဌိတာ။ ဝိမာန၊ဌ။၅ဌ။ တိဟိ သရဏဂမနေဟိ သရဏံ ဂတံ ဥပါသကံ ကပ္ပိယကာရကံ မံ ဘဂဝါ ဓာရေတု ဇာနာတု။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂ဌ၁။ ကေစ္စော ကပ္ပိယကာရကသဒ္ဒေ အတ္ထော ဥပါသက-သဒ္ဒေ ဝစနီယောပိ ဘဝတိတိ ဝုတ္တံ ဥပါသကံ ကပ္ပိယကာရကန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဝ၉၂။

ဤနေရာ၌ ဥပါသကာနှင့် ပတ်သက်သော အစီအရင်အချက်အလက်တို့ကို သိနားလည်နိုင်ရန် မေးခွန်း(၆)ချက်နှင့် အဖြေ(၆)ချက်တို့ကို မှတ်သားအပ်၏။

(၁) အဘယ်သူသည် ဥပါသကာမည်သနည်း။ (ဥပါသကာသည် အဘယ်လက္ခဏာရှိသနည်း။) ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်သောသူသည် ဥပါသကာမည်၏။ (ဥပါသကာသည် ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်းလက္ခဏာရှိ၏။)

(၂) အဘယ့်ကြောင့် ဥပါသကာဟု ခေါ်ဆိုရသနည်း။ ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သောကြောင့် ဥပါသကာဟု ခေါ်ဆိုရသည်။

(၃) ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ငါးပါးသီလကို ကျင့်သုံးဆောက်တည်ခြင်း)သည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလဖြစ်သည်။

(၄) ဥပါသကာ၏ အသက်မွေးမှု လုပ်ငန်းသည် အဘယ်နည်း။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်သွယ်မှုငါးမျိုးကို ရှောင်ကြဉ်၍ တရားသဖြင့် အသက်မွေးခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အသက်မွေးမှုလုပ်ငန်းဖြစ်သည်။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်သွယ်မှုလုပ်ငန်းငါးမျိုးမှာ (က) လက်နက်ကုန်–လက်နက်ဘဏ္ဍာ–ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ခ) လူကုန်–လူ–ရောင်းဝယ် ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ဂ) အသားကုန်–ဝက်စသော သတ္တဝါတို့ကိုမွေးမြူ၍–ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ဃ) မူးယစ်သေစာကုန်–ယစ်မျိုးကုန်တို့ကို ပြုလုပ်၍–ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (င) အဆိပ်ကုန်–အဆိပ်ကုန်ပြုလုပ်၍–ရောင်းဝယ် ကုန်သွယ်ခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

(၅) ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီးခြင်းသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးကို ကျူးလွန်ခြင်း (ငါးပါးသီလပျက်စီးခြင်း)။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်ငါးမျိုးကို ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီခြင်းဖြစ်သည်။ (တနည်း) (က) သဒ္ဓါတရား မရှိခြင်း။ (ခ) သီလမရှိခြင်း။ (ဂ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို ယုံကြည်ခြင်း။ (ဃ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို ယုံကြည်၍ ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကို မယုံကြည်ခြင်း။ (င) သာသနာတော်မှ အပဖြစ်သော မိစ္ဆာဝါဒ၌ အလျှံခံပုဏ္ဏလ်ကို ရှာမှီး၍ မိစ္ဆာအယူဝါဒ၌ ဒါနကုသိုလ် ပြုလုပ်ခြင်း စသောအကျင့်သည် ဥပါသကာ၏အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီးခြင်း ဖြစ်သည်။

(၆) ဥပါသကာ၏အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ငါးပါးသီလလုံခြုံခြင်း)။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်ငါးမျိုးကို ရှောင်ကြဉ်၍ တရားသဖြင့်အသက်မွေးခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းဖြစ်သည်။ (တနည်း) (က) သဒ္ဓါတရားရှိခြင်း။ (ခ) အကျင့်သီလရှိခြင်း။ (ဂ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို မယုံကြည်ခြင်း။ (ဃ) ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကိုယုံကြည်၍ ကောတုဟလမင်္ဂလာကို မယုံကြည်ခြင်း။ (င) သာသနာတော်မှအပဖြစ်သော မိစ္ဆာဝါဒ၌ အလျှံခံပုဏ္ဏလ်ကို မရှာမှီ၍ ဤသာသနာတော်အတွင်း၌သာ လှူဒါန်းခြင်း –ဟူသောအကျင့်သည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းဖြစ်သည်။ သံ၊၃။၃၄၄–၃၄၅။ အံ၊၂။၁၈၈–၁၈၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉–၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀–၁၄၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁–၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၂–၄၂၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅–၂၈၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၈၈–၁၉၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၉–၂၄၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄–၂၅။

ဥပါသကဥပါသိကာဌာန (နာ) [ဥပါသက+ဥပါသိကာ+ဌာန] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော အမျိုးသားအရာ, အမျိုးသမီးအရာ။ (ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသူ ဥပါသကာ, ဥပါသိကာမ အနည်းငယ်သာရှိသောကြောင့် နဋ္ဌကပါနသုတ် "မ၊၂။၁၂၅–၁၃၂" ၌ ထည့်၍မဟော။) ဥပါသကဥပါသိကာဌာနေသု လဗ္ဘမာနမ္မိ အရဟတ္တံ အပ္ပကာဘာဝတော ပါဠိယံ အနုဒ္ဓရန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၂။

ဥပါသကစဏ္ဍာလ (တိ) [ဥပါသက+ စဏ္ဍာလ] စဏ္ဍာလနှင့်တူသောဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ ဒွန်းစဏ္ဍား။ ပဋ္ဌမိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဥပါသကော ဥပါသကစဏ္ဍာလော စ ဟောတိ ဥပါသကမလဉ္စ ဥပါသကပတိကုဋ္ဌော စ။ အံ၊၂။၁၈၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၃။

(–ဒီးဦး၁။ ၂၈၃။ သီးဦးသစ်၊ ၂။၁၉၀။ မင်ဦး၁။ ၂၄၀။ အံ၊ဦး၊ ၂။ ၂၅။)

ဥပါသကစဏ္ဍာလသုတ္တ (နာ) [ဥပါသကစဏ္ဍာလ+သုတ္တ] ဥပါသကစဏ္ဍာလသုတ်။ ဥပါသက-စဏ္ဍာလသုတ္တံ ဥပါသကရတနသုတ္တဠု ပဋ္ဌဂ္ဂိတ္တ-ရေ။ (အံ၊ ၂။၁၈၁။) သီးဦးသစ်၊ ၂။၁၉၀။

ဥပါသကဇန (ပု) [ဥပါသက+ဇန] ဥပါသကာ ဖြစ်သောလူ။ ဧတံ ဥပါသကဇနံ ယုတ္တဋ္ဌာနေ ဥပနေတုံ ဆေကာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၆။(–သံ၊ဦး၊ ၂။ ၅၃၇။)

ဥပါသကဓမ္မ (ပု) [ဥပါသက+ဓမ္မ] ဥပါသကာတို့၏–ကျင့်ဝတ်–အကျင့်တရား။ တေသံ ဥပါသ-ကာနံ သရဏသီလဥပေါသထာနိသံသာဒီဃောဒံ ဥပါသကဓမ္မံ ကထေတွာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၂။

ဥပါသကနိဟီန (တိ) [ဥပါသက+နိဟီန] ယုတ်-ညံ့–သောဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ–အယုတ်စား–အညံ့စား။ ဥပါသကပစ္ဆိမကောတိ ဥပါသက-နိဟီနော။ အံ၊ဦး၁။၅၃။ ဥပါသကပဋိကုဋ္ဌောတိ ဥပါသကနိဟီနော။ သာရတ္ထ၁။၄၂၄။ (–ဒီးဦး၁။ ၂၈၃။ အံ၊ဦး၊ ၂။ ၂၅။) ပတိကိဋ္ဌောတိ လာမ-ကဋ္ဌေန ဥပါသကနိဟီနော။ သီးဦးသစ်၊ ၂။၁၉၀။

ဥပါသကပစ္ဆိမက (တိ) [ဥပါသက+ပစ္ဆိမက] ယုတ်-ညံ့–သော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ–အယုတ်စား–အညံ့စား။ ဥပါသကပတိကုဋ္ဌောတိ ဥပါ-သကပစ္ဆိမကော။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂။ ဥပါသက-ပစ္ဆိမကောတိ ဥပါသကနိဟီနော။ အံ၊ဦး၁။၅၃။

ဥပါသကပတိ(ဋ္ဌ)ကု(ကိ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပါသက+ပတိကုဋ္ဌ] ယုတ်–ညံ့–သော ဥပါသကာ၊ ဥပါသ-ကာ–အယုတ်စား–အညံ့စား။ ဥပါသက ပတိ-ကုဋ္ဌော(အံ၊ ၂။၁၈၁။ ဒီးဌ၁။ ၂၁၀။ မ၊ဌ၁။၁၄၀။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂)တိ ဥပါသကပစ္ဆိမကော။ အံ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၂။ သာရတ္ထ၁။၄ ၂ ၄။ ပဋိကိဋ္ဌောတိ ဥပါ-သကနိဟီနော။ ဒီ၊ဦး၁။ ၂ ၈ ၃။ ဥပါသက-စဏ္ဍာလ–လည်းကြည့်။

ဥပါသကပဒုမ (နာ) [ဥပါသက+ပဒုမ] ပဒုမ္မာ ကြာနှင့်တူသော ဥပါသကာ။ ပဌမဟိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဥပါသကော ဥပါ-သကရတနဠု ဟောတိ ဥပါသကပဒုမဠု ဥပါသကပုဏ္ဍရိကဠု။ အံ၊ ၂။၁၈၁။ ဒီ၊ဌ၁။ ၂ ၁ ၀။ မ၊ဌ၁။၁ ၄ ၁။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂။ သာရတ္ထ၁။၄ ၂ ၄။ စတုန္နမ္ပိ ပဝိသာနံ ရတိဇနနဋ္ဌေန ဥပါသကော၀ ရတနံ ဥပါသကရတနံ၊ ဂုဏသောဘာကိတ္တိ-သဒ္ဒသုဂန္ဓတာဟိ ဥပါသကော၀ ပဒုမံ ဥပါသက-ပဒုမံ။ တတာ ဥပါသကပုဏ္ဍရိကောစ ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၁။၄ ၂ ၄။ ဒီ၊ဦး၁။ ၂ ၈ ၄။ သီ၊ ဦး၊သစ်၊ ၂။၁ ၃ ၁။ မ၊ဦး၁။ ၂ ၄ ၀။ အံ၊ဦး၊ ၂။ ၂ ၅။

ဥပါသကပရိဝုတ (တိ) [ဥပါသက+ပရိဝုတ] ဥပါသကာအပေါင်း ခြံရံအပ်သော၊သူ။ ပဌ-သတဥပါသကပရိဝုတော ဇေတဝနံ ဂန္တွာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၀ ၂။

ဥပါသကပုဏ္ဍရိက (နာ) [ဥပါသက+ပုဏ္ဍရိက] ကြာပုဏ္ဍရိက်နှင့်တူသော ဥပါသကာ။ ဥပါသ-ကပဒုမ–ကြည့်။

ဥပါသကမလ (နာ) [ဥပါသက+မလ] အညစ် အကြေးရှိသော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ အညစ် အကြေး။ ဥပါသကစဏ္ဍာလ–ကြည့်။

ဥပါသကရတန (နာ) [ဥပါသက+ရတန] မွေ့-လျော်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော ဥပါသကာ၊ ရတနာနှင့်တူသော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ ရတနာ။ ဥပါသကပဒုမ–ကြည့်။

ဥပါသကဝဏ္ဏ (ပု) [ဥပါသက+ဝဏ္ဏ] ဥပါသကာ အသွင်–ပုံစံ–သဏ္ဌာန်။ တတော ဥပါသက-ဝဏ္ဏေနာဂန္တွာ ဝန္ဒိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ အံ၊ဦး၁။၃ ၄ ၅။

ဥပါသကဝိမိကောသလ္လ (နာ) [ဥပါသကဝိမိ+ကောသလ္လ] ဥပါသကာ၏အဖြစ်အစီအရင်ခ်

လိမ္မာသူ၏ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာအသိဉာဏ်ပညာ။ ဥပါသကဝိမိကောသလ္လတ္ထံ ပနေတ္ထ ကော ဥပါသကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၁။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပါသကဝေဝစန (ပု) [ဥပါသက+ဝေဝစန] ဥပါသကတို့၏–ဝေဝုစ်–ပရိယာယ်–စကားလုံး ။ ဝေ၀ ဥပါသကဝေဝစနေန သိက္ခာပစ္စက္ခာနံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁၈။

ဥပါသကသတ (နာ) [ဥပါသက+သတ] ဥပါသကာတို့၏အရာ။ အယံ ပန မဟာနုဘာဝေါ ပရိဝါရေတ္ထာ ဝိစရန္တာနံ ပဌမံ ဥပါသကသတာနံ အဂ္ဂပုရိသော။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၆။ (–အံ၊ဌ၊၂။၁၁၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၉၉။)

ဥပါသကသမ္ဘတ္ထိ (ထီ) [ဥပါသက+သမ္ဘတ္ထိ] ဥပါသကာ၏ပြည့်စုံခြင်း။ ဥပါသကသမ္ဘတ္ထိ ဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၂။

ဥပါသကသိက္ခာ (ထီ) [ဥပါသက+သိက္ခာ] ဥပါသကာတို့၏ အကျင့်သိက္ခာ၊ ဥပါသကာတို့ကျင့်အပ်သော အကျင့်သီလ။ (ငါးပါး, ဆယ်ပါးသီလ။) ဥပါသကာနံ ဥပါသကသိက္ခာ။ အဘိ၊ဝိ။၂၅၆။ ဥပါသကသိက္ခာတိ ဥပါသကေဟိ သိက္ခိတဗ္ဗသိက္ခာ။ သာ -ပဌမသီလဒသသီလ–ဝသေန ဝဍ္ဎတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၉။

ဥပါသကသီလ (နာ) [ဥပါသက+သီလ] ဥပါသကာတို့၏ အကျင့်သီလ။ ဥပါသကသီလံ ဟိ အတ္ထနာ သမာဒိယန္တေနပိ သမာဒိန္နံ ပရ–သန္တိကေ သမာဒိယန္တေနပိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၉။

ဥပါသကာသေ (တိ) [ဥပါသက–နောင် သေလာ။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၂] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်–သော၊သူ။ အဂါ–ရိနော ဝါ ပနုပါသကာသေ။ သုတ္တနိ။၃၃၅။ ဥပါသကာသေတိ ဥပါသကာ ဗုဒ္ဓေ၀ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၉၉။

ဥပါသတိ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+တိ] ဆည်းကပ်–ကိုးကွယ်–ကပ်ရောက်–၏။ သော ဟိ ဗုဒ္ဓံ ဥပါသတိတိ ဥပါသကော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁။ ဥပါသန္တိ—ထေရိ၊၃၅၅။ သုတ္တံ ထေရီ ယေ နု ဥပါသန္တိ နု ပယိရုပါသန္တိ။ ထေရီ၊ဌ။၆၃။ ဥပါသရေ—(အံ၊၁။၁၆၃)တိ ဥပသက်မန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၄။ (–ဇာ၊၁။၃၂၄။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၁၈။) ဥပါသေမု—ဇာ၊၂။၂၅ရ။ ဇာ၊ဌ။၁ဝ၈။ ဥပါသေယ္ယုံ—အပ၊၁။၁ရ၆။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၃၅။

ဥပါသန[1] (နာ) [ဥပ+အသ+ယု။ ဓာန်၊ဋီ။၃၉၀] လေးအတတ်ကို သင်ယူလေ့ကျင့်ခြင်း။(တောင်ပေါက်၊သျှ။) မြားပစ်လေ့ကျင့်ခြင်း။ (ဓာန်၊သျှ၊ သစ်။) မြားပစ်အတတ်(ဥပစာ)။ သရာဘျာ–သော တု ပါသနံ။ ဓာန်။၃၉၀။ လက္ခမုပဂန္ဓာ အံသနံ ခိပနံ ဥပါသနံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၉၀။ လိစ္ဆ–ဝိကုမာရကေ သန္ဓာဂါရေ ဥပါသနံ ကရောန္တေ။ သံ၊ဌ။၃၉၅။ ဥပါသနံ ကရောန္တေတိ ကဏ္ဍခိပန–သိပ္ပံ ကရောန္တေ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၃၂။ ဥပါသနန္တိ အာစရိယဥပါသနံ၊ အာစရိယံ အန္တေဝါသိနာ ဝါ ဒိဝသေ ဒိဝသေ သိက္ခနဝသေန ဥပါသိ–တဗ္ဗတော ဥပါသနန္တိ လဒ္ဓနာမံ ကဏ္ဍခိပန–သိပ္ပံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၄၅။ (ကျိုင်ကာအလို ဥပ+အာသ+ယု–ဟုလည်း ခွဲနိုင်သည်။) အပ္ပမတ္တာ အာသာပိနော ဥပါသနသ္မိံ။ သံ၊ဌ။၄၅ရ။ ဥပါ–သနသ္မိန္တိ သိပ္ပါနံ အတိယောဂေ အာစရိယာနဉ္ဉ ပယိရုပါသနေ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁ဃ။ (–သံ၊ဋီ၊ဌ။၁ရ၆။)

ဥပါသန[2] (နာ) [ဥပ+အာသ+ယု] (၁) မှီဝဲ–ဆည်းကပ်–ချဉ်းကပ်–ခြင်း။ (တိ)(၂) မှီဝဲ–ဆည်းကပ်–အပ်သော။ (၃) မှီဝဲ–ဆည်းကပ်–ရာဖြစ်သော(ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ)။ သမဏုပါသနသ–ဒ။ သံ၊ဌ။၄၃၃။ သုတ္တနိ။၃၉၀။ ဗဟုသုတာနံ ဝါ ဘိက္ခူနံ ဥပါသနမ္ပိ သမဏုပါသနံ။ သံ၊ဌ၊ဌ။၉ရ။ ဥပါသနန္တိ ပယိရုပါသနံ။ သံ၊ဋီ၊ဌ။၁၄၃။

(တီ)(၂)(၃) သမဏပါသနသာ စာတီ သမ-ဏောဟိ ဥပါသိတဗ္ဗံ သမဏပါသနံ နာမ အဌ-တိသဘေဒံ ကမ္မဌာနံ။ သံ၊ဌ၊၁။၉၆-ရ။ သမဏ-ပါသနသာ စာတိ သမဏောဟိ ဥပါသိတဗ္ဗသာ အဌတိသာရမ္မဏာဘာဝနာနုယောဂသာ, သမဏာနံ ဝါ ဥပါသနဘူတသာ အဌတိသာရမ္မဏသေဒ-သော၀။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၁။ ဝိမတိ၊၁။ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄။)

ဥပါသနဌာန° (နာ) [ဥပါသန+ဌာန] မြားပစ်-လေ့ကျင့်ရာ အရပ်ဌာန။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါသနဌာန² (နာ) [ဥပါသနဌာန+အ] မြားပစ်-လေ့ကျင့်ရာဌာနနှင့်တူသော ကမ္မဌာန်းလေ့ကျင့်-ရာအရပ်။ သော ဝိဝိတ္တန္တိ ဣမိနာ ကိံ ဒဿေတိ၊ တေသာ ဘိက္ခူနော ဥပါသနဌာနံ ယောဂပထံ သပ္ပါယသေနာသနံ ဒဿေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၃၄၉။ ဥပါသနဌာနန္တိ ဣဿာသာနံ ဝိယ ဥပါ-သနသာ သိက္ခာယောဂကရဏသာ ကမ္မဌာန-ဥပါသနသာ ဌာနန္တိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။၁၅၂။

ဥပါသနဘူတ (တိ) [ဥပါသန+ဟုတ္တာ+ဘူတ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာဖြစ်သော။ ဥပါသန²-ကြည့်။

ဥပါသနီယ (တိ) [ဥပ+အာသ+အနီယ] ချဉ်း-ကပ်-ဆည်းကပ်-အပ်သော၊သူ။ ဥဘယသမ္ပ-နွော ပန သမ္ဘတပီ ဥပါသနီယော သေဝိ-တဗ္ဗော စ ဝိညူဟိ၊ မဟာနိ၊ဌ။၆၆။

ဥပါသန္တ (တိ) [ဥပ+အာသ+အန္တ] ဆည်းကပ်-တတ်သော၊သူ။ ပမ္ဘဒိတံ ဥပါသိတာတိ ဗ္ဗော-ယာဒီသံ ဥပါသတော ပညာပဒ္ဌိလာဘော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။

ဥပါသန္တိ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+န္တိ] ဆည်းကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ ဥပါသတိ-ကြည့်။

ဥပါသဘ (ပု) [ယာဒီဠ္ဌကနာမ်] ဥပါသဘ မည်-သော ပစ္ဆေကပုဒ္ဓါ။ ဝိဏ္ဏောလော ဥပါသဘော နိတော။ မ၊ဌ၊၄။၉၀။

ဥပါသမာန (တိ) [ဥပ+အာသ+အ+မာန] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-တတ်သော၊သူ။ အဟံ ဟိ တုမှေ၀ ဥပါသမာနော။ ဒီ၊၂။၂၁ရ။ (-အပ၊ ၂။ရ၉။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၀၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၂၂ရ။)

ဥပါသယ (ပု) [ဥပ+အာ+သိ+ဏ] နေရာအရပ်၊ ကျောင်း။ အိမ်၊ ဇရပ်။ ဥပသာယန္တိ ဝါသာဂါရံ။ ဥပါသယန္တိပိ ပါဌော။ သံ၊ဌ၊၁။၈၃။ ဥပသာယ-လည်းကြည့်။

ဥပါသရေ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+အန္တိ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ ဥပါသ-တိ-ကြည့်။

ဥပါသိကသိက္ခာ (ထီ) [ဥပါသိကာ+သိက္ခိတဗ္ဗ+သိက္ခာ] ဥပါသိကာမ-သီတင်းသည် အမျိုးသမီး-တို့ကျင့်အပ်သော အကျင့်သီလ။ (ငါးပါးသီလ၊ ဆယ်ပါးသီလ။) ဥပါသိကာနံ ဥပါသိကသိက္ခာ။ အဘိ၀ိ။၂၅၆။ ဥပါသိကသိက္ခာတိ ဥပါသိ-ကာဟိ သိက္ခိတဗ္ဗသိက္ခာ၊ သာပိ ပဉ္စသီလ-ဒသသီလ၀ဿေန ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၉။

ဥပါသိကာ (ထီ) [ဥပ+အာသ+ဏ္ဍ+အာ] ရတနာ-သုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော၊သူမ။ ဥပါသိကာမ။ ဥပါသက-ကြည့်။

ဥပါသိကာလက္ခဏ (နာ) [ဥပါသိကာ+လက္ခဏ] ဥပါသိကာမ၏မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဥပါသိကာတိ သရဏဂမနေန ဥပါသိကာ-လက္ခဏေ ဌိတာ။ ဝိမာန၊ဌ။၅၃၃။

ဥပါသိတ (တိ) [ဥပ+အာသ+တ] မှီဝဲ-ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-အပ်သော၊သူ။ ဗြဟ္မေ ဥပါ-သိတော မေ(သုတ္တနိ။၄၅၀။ စူဠနိ။၂၀၆)တိ သော-မယာ ဘဂဝါ အာသိတော ဥပါသိတော

ပယိရူပါသိတော ပရိပုစ္ဆိတော ပရိပဥ္ဍိတော။ စူဠဌိ။၂၀ရ။ ဥပါသိတောတိ ဥပဂန္ဓာ သေဝိ-တော။ စူဠဌိ။ဋ္ဌ။၈၂။

ဥပါသိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာသ+တမ္ဘ] (၁) မှီဝဲ-ဆည်းကပ်-ပွါးများ-အားထုတ်-အပ်သော၊သူ။ ဥပါသိတမ္ဘ(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၆)နှင့် အာသေဝိတမ္ဘံ ဘာဝေတမ္ဘံ ဗဟုလီကာတမ္ဘံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၂။ ပုနပ္ပုနံ ဥပါသိတမ္ဘော (အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၃)တိ အဘိ-ဏှသော ဥပနိသိဒိတမ္ဘော။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၈။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ။)

ဥပါသိတုံ (ဗျ) [ဥပ+အာသ+တုံ] ချဉ်းကပ်ခြင်း ငှါ။ ဂစ္ဆာမိ တေ ဥပါသိတုံ။ ဒီ၊၂။၂၂၉။

ဥပါသိတု (တိ) [ဥပ+အာသ+တု] မှီဝဲ-ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-တတ်သော၊သူ။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါ-သိတာ(ဒီ၊ဋ္ဌ။၁၂၉)တိ ပဗ္ဗဇိတံ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပသ-ကံမိတ္တာ ပယိရူပါသိတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၁၁၅။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသိတာတိ ဇဋ္ဌ ယာဒိသံ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသ-တော ပညာပဋိလာဘော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဋ။ ၁၁ရ။ ဥပါသိတာ သမ္ဘရိသာ။ ထေရ။၂၅၅။ ဥပါသိတာတိ ပရိစရိတာ ပဋိပတ္တိပယိရူပါ-သနာယ ပယိရူပါသိတာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၈။

ဥပါသိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာသ+တ္ထာ] မှီဝဲ-ချဉ်းကပ်-ပြီး၍။ သုခိတံ တံ ဥပါသိတ္ထာ၊ ဒုက္ခိတံ တံ ကထံ ဧဝေ။ ဇာ၊၂။ရ၃။

ဥပါသိတ္ထာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာသ+တ္ထာ] ချဉ်း-ကပ်ပြီး၍။ ဥပါသိတ္ထာန သမ္ဘဒ္ဒံ၊ ဝေယျာဝစ္စ-မကာသဟံ။ အပ၊၁။၂၈ဝ။

ဥပါသိန (တိ) [ဥပ+အာသ+တ] ကပ်၍ထိုင်-နေသော၊ အနီးဌိတိုင်နေသော၊သူ။ ဥပါသိနော (ဇာ၊၂။၈၆)တိအတ္ထာနော ဇိဝိတံ အဂကေတ္ထာ ဥပဂန္ဓာ နိသိန္နော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ရ၀ဝ။ ဥပါသိ-နောတိ သမီပေ နိသိန္နော။ ဇာ၊ဋီ။

ဥပါသိသက (တိ) [ဥပ+အာသိသက] ရှာမှီး-တောင့်တ-သော၊သူ။ ဥန္ဓုရော ဣတောစိ-တောစ ဝိစရန္တော အာဟာရူပါသိသကော-ယေဝ စရတိ။ မိလိန္ဒ။ရ၇ရ။ (အာဟာရူပါ-သိသကောယေဝ=အစာအာဟာရကို ရှာမှီး-တောင့်တအဦးမူ၍သာလျှင်။ မနသိကာရူပါ-သိသကေနေဝ=မနသိကာရကိုရှာမှီးတောင့်တ-အဦးမူသည်ဖြင့်သာလျှင်။)

ဥပါသေမု (ကြိ) [ဥပ+အာသ+ယောမ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်ရာ၏။ ဥပါ-သတိ-ကြည့်။

ဥပါသေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+အာသ+ယျုံ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ရာ၏။ ဥပါသတိ-ကြည့်။

ဥပါဟ (ပု) [ဥပ+အဟ] တစ်နေ့။ ဥပါဟာ ဥဒကံ ဥူပေတ္တိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ။ဋ၃ရ။

ဥပါဟဋ (တိ)[ဥပ+အာ+ဟရ+တ] ကပ်ဆောင်-ပေး-အပ်သော။ နှ, အမှေဟိ ကိဉ္စိ အာဟဋံ၊ နှ ဥပါဟဋံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၉။ နှ ဥပါဟဋန္တိ နှ ဒိန္နံ။ ဝိမတိ၊၁။ ၂ဖ်ရ။

ဥပါဟတ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဟန+တ] ကပ်ရောက်-တတ်သော။ ဥပါဟတာ ဘဝါ သမ္ဘေ။ အပ၊ ၂။ ၂ရ၀။

ဥပါဟန (ထီ၊ပု) [ဥပ+နဟ+အ။ ဥပနယ္ဟတေ ဗန္ဓီယတေတိ ဥပါဟနော၊ ဝဏ္ဏဝိပရိယာယော၊ ရဿသ , ဒီဃတာ။ ဓာန်၊ဋီ။၅ ၂ ၅။] ဖိနပ်။ ကာလသော ဝုဋ္ဌာယ ဥပါဟနာ ဿြမုဏ္ဍိတ္တာ။ ဝိ၊ဝ။၅ရ။ (-မ၊ ၂။ဝ၆ ၂ ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ။ ၁ဝရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ရ၀။) ဥပါဟနာယော ကာယ-ဗန္ဓနေန ဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ။ ၂ ၅ ၄။

ဥပါဟနဿြမုဏ္ဍန (နှ) [ဥပါဟန+ဿြမုဏ္ဍန] ဖိနပ်-ချွတ်ခြင်း။ ဥပစာရသီမံ ပတ္တာ ဥပါဟန-

သြမုဏ္ဍနာဒိ သဗ္ဗံ ကာတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၁ရ။ (ဝိ၊ဋီ၊၁၁ရ–နှင့် သျှ–ဟောင်းတို့၌ ဥပါဟနာ သြမုဏ္ဍနာဒိ–ဟုပါကျ ရှိသည်။ ဘာသာဋီကာ၌ သမာသ်ပြင်၍ အနက်ပေးသည်။ (ဥပါဟန သြမုဏ္ဍန–သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၆၂–သည် ဥပါဟန သြပုဏ္ဏ မှပျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ် ရှိသည်။)

ဥပါဟနကောသက (ပု) [ဥပါဟန+ကောသက] ဖိနပ်အိမ်၊ ဖိနပ်အိပ်။ ဥပါဟနကောသက–သတ္တကောသကကုဋ္ဌိကာကောသကေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၃ရ၁။ ဥပါဟန–ကောသကောတိ ဥပါဟနာယ ပက္ခိပနော–ကာသော ကောသကော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄၂။

ဥပါဟနတေမန (နှ) [ဥပါဟန+တေမန] ဖိနပ်ကို စွတ်စိုစေခြင်း၊ ဖိနပ် စွတ်လောက်ရုံ။ ယထာ ဥပါဟနတေမနမတ္တဌေန "ဥဒကံ အတ္ထိ"တိ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၅၄။

ဥပါဟနတ္ထဝိကာ (ထီ) [ဥပါဟန+ထဝိကာ] ဖိနပ်အိတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပါဟန–တ္ထဝိကံ။ ဝိ၊၄။၂၅၄။ (–ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၄၂၊၂၄၄။ ဝိ၊ဋီ၊၃။ရ၂။ သာရတ္ထ၊၂။၁၆၃။)

ဥပါဟနဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပါဟန+ဒဏ္ဍက] ဖိနပ်ချိတ်စရာ ဒုတ်ယော်။ ဥပါဟနဒဏ္ဍကေန ဂဟေတ္တာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။ ဝိ၊သင်္ကပ်၊ဟ။၂၃၀။

ဥပါဟနဒါယက (ပု) [ဥပါဟန+ဒါယက] ဖိနပ်ပေးလှူသူးသောထေရ်၊ ဥပါဟနဒါယကထေရ်။ အာယသ္မာ ဥပါဟနဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာ။ အပ၊၁။၂၅ရ။

ဥပါဟနပဟောဌနသဒ္ဒ (နှ) [ဥပါဟနပဟောဌန+သဒ္ဒ] ဖိနပ်ကိုခါသောအသံ၊ ဖိနပ်ခါသံ။ အာဂစ္ဆန္တာနံ ပဒသဒ္ဒံ ဥပါဟနပဟောဌနသဒ္ဒံ ... သုတ္တာ ဝေမတိကာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁၀၆။

ဥပါဟနမဏ္ဍန (ထီ) [ဥပါဟန+မဏ္ဍန] ဖိနပ်ကိုတန်ဆာဆင်ခြင်း။ ဘိက္ခုနော ဆတ္တမဏ္ဍနံ ဥပါဟနမဏ္ဍနံ...အကိစ္စံ နာမ။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။ ၂၈၂။

ဥပါဟနမူလ (နှ) [ဥပါဟန+မူလ] ဖိနပ်တန်ဘိုး၊ ဖိနပ်ဘိုး။တံ တံ စဇိတ္တာ ဥပါဟနံ ကတ္တာ ဥပါဟနမူလံ လဘိတ္တာ သုခိတော ဟောတိ။ ဇာ၊ဋ၊၃။၁ရ၅။

ဥပါဟနယုဂ (ပု) [ဥပါဟန+ယုဂ] ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥပါဟနယုဂံ မယာ ဒိန္နံ။ အပ၊ ဋ၊ ၂။၁ဇ၀။ (–ဇာ၊ဋ၊၃။ရ၂။)

ဥပါဟနယုဂဋ္ဌ (ပု) [ဥပါဟန+ယုဂဋ္ဌ] ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ အဒ္ဓါနကန္တာရံ ပဋိပဇ္ဇိတုကာမဿ ဥပါဟနယုဂဋ္ဌံ....ဒါတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၀၈။ (–ဝိ၊သင်္ကပ်၊ ၂။ ၂ဇ၆။)

ဥပါဟနဝိရဟိတ (တိ) [ဥပါဟန+ဝိရဟိတ] ဖိနပ်ကင်းသော၊ ဖိနပ်မပါသော၊သူ။ ဥပါဟန–ဝိရဟိတာနံ စက်မန္ဒာနံ သမိပေ။ မဟာနိ၊ ဋ။ ၂ဇ၄။

ဥပါဟနသဏ်ဍ (ပု) [ဥပါဟန+သဏ်ဍ] ဖိနပ်အပေါင်း၊ ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥက္ကံသတော ဒွေ ဥပါဟနသဏ်ဍာ ဝဋ္ဋန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၈၀။ မဟာနိ၊ဋ။၃၃၅။ (–ဇာ၊ဋ၊၃။၁၅။)

ဥပါဟနသဏ်ဍက (ပု) [ဥပါဟန+သဏ်ဍက] ဖိနပ်အပေါင်း၊ ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥက္ကံသတော ဒွေ ဥပါဟနသဏ်ဍကာ ဝဋ္ဋန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃။

ဥပါဟနာပုဏ္ဏ (ပု) [ဥပါဟနာ+ပုဏ္ဏ] ဖိနပ်သုတ်ခြင်း။ ဥပါဟနာပုဏ္ဏံ ပန အတ္ထနော ရုစိဝသေန ကာတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၁ဇ။

ဥပါဟနာ(နှ)ပုဏ္ဏနစောင်း (ပု) [ဥပါဟနာ+ပုဏ္ဏနစောင်း] ဖိနပ်သုတ်အဝတ်စ။ ဥပါဟနာ–

(နှ)ပုဏ္ဏနစောဠကံ ပုစ္ဆိတွာ (ပုဏ္ဏိတွာ) ဥပါ-ဟနာ ပုဏ္ဏိတမ္ဘာ။ ဝိ၊၄။၃၇၄။ ဝိသင်ဟ။၂၃၁။

ဥပါဟနာရုဠ (တိ) [ဥပါဟန+အာရုဠ] ဖိနပ်စီးသောသူ။ နှ ဥပါဟနာရုဠဿ အဂိလာနဿ ဓမ္မံ ဒေသေဿာမိ။ ဝိ၊၂။၂၆၄။ (-ဝိ၅။၅၂၂ ရ)။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄။)

ဥပါဟနူပဇာဝိတ (တိ) [ဥပါဟန+ဥပဇာဝိတ] ဖိနပ်သည်ပူပန်စေအပ်-ဖိနပ်နှိပ်စက်အပ်-ဖိနပ်ပေါက်-သောခြေရှိသောသူ။ အထဝါ ပါနာယ ဒုတောတိ ပါနဒု၊ ဥပါဟနူဇာဝိတဿ ဥပါဟ-နာယ ခါဒိတပါဒသောတံ နာမံ။ ဇာ၊၂။၂။၂၀၅။

ဥပီလဝါ (ထီ) [ဥ+ဝိလ+အ?] ပိတ်ခြင်း။ ရှက်-သူစိုဒ္ဓါရဲ့ ဥပီလဝါယ။ ဝဇိရ။၁၁ရ။ (ဥပီလ-ဝါယ=ပိတ်သဖြင့်-ဟု နီသျှအနက်ပေးသည်။ အဋ္ဌကထာ၌ "ရှက်သူစိုကဏ္ဌကဒ္ဓါရဲ့, ဂါမထ-ကနက်, စက္ကလကယုတ္တဒ္ဓါရဲ့" စသည်ဖြင့် နေ့အချိန်အခါ အိပ်ရာ၌ ပိတ်ဖွယ်မလိုသော တံခါးများစွာကို ပြထား၏။ ယင်းပုဒ်တို့၏ စပ်ရာ ပုဒ်မှာ ဒုဿသာကိဒ္ဓါရန္တိ-မှ ဣတိ သဒ္ဒါ ဖြစ်သည်။ အထက်၌ဖော်ပြခဲ့သော တံခါးအားလုံး ပိတ်စရာမလို ဟု ပြထားသည်။ "ရှက်သူစိ-ကဏ္ဌကဒ္ဓါရဲ့" ပုဒ်ကို ရှက်သူစိုဒ္ဓါရဲ့ ကဏ္ဌကဒ္ဓါရဲ့ ဟု ဋီကာများ၌ ဖွင့်ကြ၏။ သာရတ္ထ, ဝိမတိတို့၌ ယင်းပုဒ်တို့၏ စပ်ရာပုဒ်ထည့်၍ ဖွင့်မပြကြ၊ ဝဇိရဋီကာ၌ ရှက်သူစိုဒ္ဓါရဲ့-၏ စပ်ရာပုဒ် အနေဖြင့် ဥပီလဝါယ ဟု ထည့်ဖွင့်ဟန်တူ သည်။ သို့ရာတွင် ရှက်သူစိုဒ္ဓါရဲ့ ကို အထက်၌ ပြခဲ့သော အဋ္ဌကထာလာ ဣတိသဒ္ဒါ၌ စာစပ်ရ မည်ဖြစ်၍ စပ်ရာပုဒ်ထည့်ဖွယ်မလို၊ ရှက်-သူစိုဒ္ဓါရ သည် ပိတ်ဖွယ်မလိုသော တံခါးဖြစ်၍ "ဥပီလဝါယ=ပိတ်သဖြင့်"ဟု နီသျှအနက်ပေး ခြင်းသည်လည်း သဘာဝကျဟန်မတူ။)

ဥပေက္ခ (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ဏ။ ဥပေက္ခာ+ဏ] ဥပေက္ခာဝေဒနာရှိသော၊ လျစ်လျူရှုသော၊သူ။ အဒုက္ခမသုခါယ ဝေဒနာယ ဥပေက္ခာ သဝိ-စာရာ။ ပေဋကော။ ၂၃၅။ ဖဿဒ္ဒယံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခာတိပိ ပါဌော၊ ဖဿဟေတုကံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခာ, သုခေ အနုရောဓ ဒုက္ခေ ဝိရောဓ အနုပ္ပါဒေန္တော ဥပေက္ခကော ဘဝေ-ယျာတိပိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၂ရ။

ဥပေက္ခက (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ဏ္ဍ။ ဥပေက္ခာ+အ။ ဥပေက္ခတိတိ ဥပက္ခကော။ မဇ္ဈ။သျှ။] အသင့်အားဖြင့်-ထပ်တူထပ်မျှဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့် သင့်လျော်သောအားဖြင့်-ရှုတတ်သော၊ လျစ်လျူရှုတတ်သော၊သူ။ ဥပေက္ခကော စ ဝိဟာသီ (ဝိဟရတိ) (ဝိ၊၁။၅။ ပဋိသံ။၄၁။ မဟာနိ။၃၀)တိ ဣတ္ထ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ။...တာယ...သမန္နာဂတတ္တာ တတိယ-ဇ္ဈာနသမင်္ဂီ ဥပေက္ခကောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၂ ၀။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၁ရ။ (-မဟာ။ ၂၆၄။ အံ၊၁။၅၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၆။ အဘိ၊ဋီ။ရရ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂၅ရ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၀။ မဇ္ဈိ၊၁။၄ရ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၃။)

ဥပေက္ခကသဒ္ဒ(နှ) [ဥပေက္ခက+သဒ္ဒ] ဥပေက္ခက သဒ္ဒါ။ ဥပေက္ခကသဒ္ဒဿ အတ္ထံ ဌပေန္တော ပဌမေန္တိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၈၄။ .

ဥပေက္ခဏ(တိ၊နှ)[ဥပ+ဣက္ခ+ယု]အသင့်အားဖြင့် ရှုခြင်း၊ လျစ်လျူရှုခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခဏာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပေက္ခဏ+အဓိပ္ပါယ] လျစ်လျူရှုခြင်း၌အလို၊ လစ်လျူရှုလိုမှု။ ဥပေ-က္ခဏာဓိပ္ပါယေန အတ္ထနော ကာယဇီဝိတ-နိရပေက္ခာ။ ,စရိယာ၊ဋီ။ ၂၆ ၂။

ဥပေက္ခတိ (ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+တိ] အသင့်-အားဖြင့်-ထပ်တူထပ်မျှဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့် သင့်လျော်သောအားဖြင့်-ရှု၏။ လျစ်လျူရှု၏။ ဥပေက္ခတိ ဥဘောပေတေ။ ဗုဒ္ဓဝံ။

ခ၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၅၅ ၂။ ဗာ၊ဌ၊ခ။ခ၀။ ဥပေက္ခတိ-
တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၆။ ဥပေက္ခတိ-
တိ သုခဒုက္ခာကာရေ ဥဒါသီနော ဟောတိ။
ပဋိသံ၊ဝ်။ဇ၆။ (–အနုဋီ၊၁။၁၀၉။) **ဥပေက္ခေ-**
ဖဿဒွယံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခေ(သံ၊ ၂။ ၂၉၄)တိ
သုခဖဿဥ ဒုက္ခဖဿဥာတိ ဥဘဒ် ဖဿဒွယံ
ဥပေက္ခေ၊ ဥပေက္ခာမေဝေတ္ထ ဥပ္ပါဒေယျာတိ
အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊ခ။ ၂၇။ **ဥပေက္ခေယျ**—ဗာ၊
၂။ ၂၉ ၂။ **ဥပေက္ခိဿတိ**—အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၃၉။

ဥပေက္ခန (ထီ၊နဝ) [ဥပ+ဥက္ခ+ယု] (၁) အသင့်
အားဖြင့်ရှုခြင်း။ လျစ်လျူရှုခြင်း။ (တီ)(၂) ကြည့်
ရှုတတ်သော။ ယာ ဥပေက္ခာ ဥပေက္ခနာ
အစ္ဆာ၊ပေက္ခနာ။ အဘိ၊ဝ်။ ၂၃၉။ ဥပေက္ခနာ-
ကာရော ဥပေက္ခာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ခ၀ ၂။ အနုယုဇ္ဇ-
တဗ္ဗသ ဥပေက္ခနံ။ အနုဋီ၊ခ။ဇ၁။ (–အဘိ၊
ဌ၊၁။ရ၅။ အနုဋီ၊ခ။ ၂ဇ၁။) (တီ)(၂) အောက်
ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခနတာ(ထီ)[ဥပေက္ခန+တာ] ကြည့်ရှုတတ်
သည်၏အဖြစ်။ (လျစ်လျူရှုသည်၏အဖြစ်။ ပြည်
သူ။) ဝိစရဏဝသေန ဝါ ဥပေက္ခနတာ အနု-
ပေက္ခနတာ ။အဘိ၊ဌ၊၁။ခရ။

ဥပေက္ခနာကာရ (ပု) [ဥပေက္ခန+အာကာရ]
လျစ်လျူ ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ဥပေ-
ကွန-ကြည့်။

ဥပေက္ခာ (ထီ) [ဥပ+ဥက္ခ+အ+အာ။ ဥပ+ဥက္ခာ]
(၁) အသင့်အားဖြင့်–အညီအမျှ–ရှုတတ်သော
သဘော–ရှုခြင်း–ခံစားတတ်သောသဘော–ခံ
စားခြင်း။ သုခဒုက္ခအတို့၌ မကျသည်ဖြစ်၍–
သုခဒုက္ခတို့နှင့် မဆန့်ကျင်သည်ဖြစ်၍–ခံစား
တတ်သောသဘော–ခံစားခြင်း။ ဥပေက္ခာ။ (၂)
လျစ်လျူရှုအပ်သောသဘော၊(ဝိရိယဟူသော
ဥပေက္ခာကောက်။)

ဤဥပေက္ခာသည် ဆဠင်ဂုံပေက္ခာ၊ ဗြဟ္မ
ဝိဟာရူပေက္ခာ၊ ဗောဇ္ဈင်ဂုံပေက္ခာ(=တရြားမဗျ-
ဟာတာစေတသိက်။) ဝိရိယုပေက္ခာ(=ဝိရိယ။)
သခါရုပေက္ခာ(=ပညာ။) ဝေဒနုပေက္ခာ(=ဥပေ
ကွာဝေဒနာ။) ဝိပဿနုပေက္ခာ(=ပညာ။) တရြ
မဗျတ္တုပေက္ခာ၊ ဈာနုပေက္ခာ၊ ပါရိသုဒ္ဓုပေက္ခာ
(=တရြားမဗျတ္တာစေတသိက်။)ဟုဆယ်ပါးရှိ၏။
ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၂၀။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ ၂ခ၆။ (ယမိုက်အရ
ကောက်။ရ၁ခ။)ထိုဆယ်ပါးတို့တွင် ရသင့်သော
ဥပေက္ခာကို အရာဌာနအားလျော်စွာ ကောက်
ကြရသည်။ ထို့ပြင် ဂေဟသိတဥပေက္ခာ
ခြောက်ပါး၊ နေက္ခမ္မသိတ ဥပေက္ခာခြောက်ပါး
အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာ စသည်လည်းရှိသေး၏။ သံ၊
၂။ဌ၃ခ၀။ သံ၊ဌ၊ခ။ခ ၂ခ–ဌ။ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ
ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခာ ဗာလသ (သံ၊ဌ၊ခ။ခ ၂ခ-
ဌ။) စသည်ဖြင့်လာသော ဂေဟသိတဥပေက္ခာ
အရ သောမနဿကင်းသော အညာဏုပေက္ခာ
ကို ကောက်ရသည်။ သံ၊ဌ၊ ၂။ခ၆ ၂။ အာဝဇ္ဇနု-
ပေက္ခာ–လည်းကြည့်။

ဆ ဂေဟသိတာ ဥပေက္ခာ၊ ဆ နေက္ခ-
မ္မသိတာ ဥပေက္ခာ။ သံ၊ ၂။ဌ၃ခ၀။ ဥပပတ္တိတော
ဥက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ၊ သမ် ပဿတိ အပက္ခ-
ပတိတာဝ ဟုတ္တာ ပဿတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊
ဌ၊ခ။ခ ၂ဝ။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ ၂ခ၆။ အထဝါ ဥပေတာ
ယုတ္တာ သုခဒုက္ခာနံ အဝိရုဒ္ဓါ ဥက္ခာ အနုဘဝနံ
ဥပေက္ခာ။ မူလဋီ၊ခ။ဌ၁။ "ဥပပတ္တိတော
ဥက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ"တိ အယံ ပနတ္ထော ဥက္ခ
ဥပေက္ခာသဒ္ဒေသ သဗ္ဗပေက္ခာပရိယာဒါနတော
နှ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊ခ။ဌ၄။ ဥပပတ္တိတော
ယုတ္တိတော ဥက္ခတိ အနုဘဝတိ ဝေဒယ-
မာနာပိ မဗျတ္တာကာရသဏ္ဌိတိယာတိ ဥပေက္ခာ၊
သုခဒုက္ခာနံ ဝါ ဥပေတာ ယုတ္တာ အဝိရုဒ္ဓါ
ဥက္ခာ အနုဘဝနန္တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိဘာဝိနီ။ရ၀။
(–အံ၊ဌ၊ခ။ခ၂ဇ။ အံ၊ဌ၊ခ။ခ ၂ခ၁ခ၆။ခ၂ ၂။ အဘိ၊
ဌ၊ခ။ရ၅၊ ၂ခ၂ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ခ။ခ၂ခ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။
ခ၀ရ၊ခ၂ ၂–ခ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ခ။ခ၀ရ၊ခ၆။ သုတ္တနိ၊
ဌ၊ ၂။ ၂ရ၂။ အပ၊ဌ၊ခ။ ၂ခ၄၊ ၂ ၂ခ။ မဟာနိ၊ဌ။

၄၁၄။ စူဠနိဿ။၄၅။၉ဝျာ၁၃၁၁ဝ၁ရ။ သံ၊ဦ၊ ၂။၁ရ၀၊ ၂ရ၉၊ဝ၃ ၂။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၁ဝ၉။ ပဋိ သံ၊ဂ်။၉၆၊၁၄၃။) (၂) ဥပေက္ခာနိမိတ္ထ(၂)ကြည့်။

ဥပေက္ခာကာရ (ပု)[ဥပေက္ခာ+အာကာရ] လျစ်လူ ရှုသောအခြင်းအရာ။ တဒုဘယံ ဝိဝဇ္ဇေတွာ ဥပေက္ခာကာရေန စ ပစ္စယေ ပရိဘုဥ္ဇန္တိ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၅၉။

ဥပေက္ခာကိစ္စာဝိမတ္ထ (တိ)[ဥပေက္ခာကိစ္စ+အဝိမတ္ထ] ဥပေက္ခာကိစ္စ၏ လွန်ကဲသောအတိုင်းအရှည်ရှိ သော။ "ပဋိသင်္ခါ သန္တိဋ္ဌနာ ဂဟဏေ မဇ္ဈတ္ထ-တာ"တိ ဥပေက္ခာကိစ္စဝိမတ္ထတာယ သင်္ခါရုပေက္ခာ ဝုတ္ထာ။ မူလဋီ၊ ၂။၁ရ၃။

ဥပေက္ခာခေတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာ+ခေတ္ထ] ဥပေက္ခာ ခေတ်။ ဝိသေသေန ဥပေက္ခာခေတ္ထေ ပရိနိဗ္ဗာ-နေ ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂတသာ ဥပသမာဓိ-ဌာနပရိယုဋ္ဌာနမတ်ဗျတ္ထန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ စရိယာ၊ဌ။၃၁ဝ၆။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။ ၂၉၄။

ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ(တိ) [ဥပေက္ခာ+စေတော ဝိမုတ္တိ] ဥပေက္ခာဟူသော-စိတ်၏ဆန့်ကျင်ဘက် ကိလေသာမှ လွတ်သောတရား-စိတ်၏အာရုံ၌ ညွှတ်သောတရား-စိတ်၏လွတ်မြောက်မှု။ (ဒီဃ၊ သျှ၃၄-၌ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိကို "မေတ္တာနှင့် ယှဉ်သောကိလေသာမှလွတ်သောစိတ်"ဟု အနက် ပေးသည်၊ ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ-ကိုလည်း ထိုအတူပေးရမည်။ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ-လည်း ကြည့်။) ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ အဘိညေယျာ။ ပဋိသံ။၉။

ဥပေက္ခာဇနိတသတပါရိသုဒ္ဓိ (တိ) [ဥပေက္ခာ ဇနိတ+သတိပါရိသုဒ္ဓိ] ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေ အပ်သော သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေ-က္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိဘာဝေနာတိ ဥပေက္ခာဇနိတ-သတိပါရိသုဒ္ဓိသဗ္ဗာဝေန။ နေတ္တိ၊ဦ။၉ဝ။

ဥပေက္ခာစ္စာန (နာ) [ဥပေက္ခာ+စ္စာန] ဥပေက္ခာ ဘာဝနာအစွမ်းပြင့်ရအပ်သော-ဥပေက္ခာကို ဖွားများ၍ရအပ်သော-စ္စာန်။ ဥပေက္ခာစ္စာန်။ စတုတ္ထ စ္စာနံ မေတ္တာစ္စာနံ ဥပေက္ခာစ္စာနံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၈၄။

ဥပေက္ခာဉာဏ (နာ) [ဥပေက္ခာ+အာကာရ] လျစ်လူ ရှုရှုသောဉာဏ်၊ သင်္ခါရုပေက္ခာဉာဏ်။ ဥပေ-က္ခာဉာဏေန အနုပေက္ခယ၊...ဂေါတြဘုနာ သင်္ခါရနိမိတ္ထဂါဟသာ ပဟာနံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၄။ ဗုဒ္ဓတိဝုတ်ဌ၊၃ဝ၆။ (–ဥဒါန၊ဌ။၃ဝ။)

ဥပေက္ခာဌာနီ(နီ)ယ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဌာနီယ။ ဥပေက္ခာဌာန+ဗျာ။ ဝိစိကိစ္ဆာဌာနီယ-ကြည့်] ဥပေက္ခာ၏-တည်ရာ-အာရုံ-အကြောင်း-ဖြစ် သော။ ဥပေက္ခာဌာနီယံ ဓမ္မံ ဥပဝိစရတိ။ အံ၊ ၁။၁ရရ။ (–သံ၊ ၂။၃၃၃။ အဘိ၊ဝိ။၃ဝ၉။ ပေဋ ကော။၃၃၄။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁ဖ၁။) ဥပေက္ခာဌာနီယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ မ၊၃။ ၂၅၉။ (–သံ၊ဌ၊၃။၁ရ၉။ သံ၊ဦ၊ ၂။၄၁၉။)

ဥပေက္ခာဓာတု (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဓာတု] ဥပေက္ခာ ဝေဒနာဟူသောဓာတ်၊ ဥပေက္ခာဓာတ်။ တတ္ထ ကတမာ ဥပေက္ခာဓာတု၊ ယံ...အဒုက္ခမသုခါ ဝေဒနာ။ အဘိ၊ဝိ။ရေ။(–နေတ္တိ။၈၁။ ဝိသုဒ္ဓိ ၂။၁ဝရ။)

ဥပေက္ခာနိမိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာ+နိမိတ္ထ] (၁) ရှေး ဝိရိယသည်ပင် နောက်ဝိရိယ၏အကြောင်း။ (လိုနုဒ္ဓစေဘို့၌ ကျခြင်းကင်းသည်ဖြစ်၍ အလတ် သဘောရှိသောရှေးဝိရိယဟူသော ထို အခြင်း အရာကိုယူ၍ဖြစ်စေတတ်သော ထိုသို့တာဒိသ ဖြစ်သော နောက်ဝိရိယ၏ အကြောင်း။ ပြည်၊ သ။ ၂။ ၂ရ၄။) (၂) အညာဏုပေက္ခာ၏ အကြောင်း ဖြစ်သောအာရုံ။ (၁) ကာလေန ကာလံ ဥပေ-က္ခာနိမိတ္တံ မနသိကာတဗ္ဗံ။ အံ၊၁။ ၂၅ရ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။ ၂၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓ၊၁။၁၅ဖ။ ဥပေက္ခာနိမိတ္ထန္တိ ဧတ္ထ လိနုဒ္ဓစ္စပက္ခပါတရဟိတံ မဇ္ဈတ္တံ ဝိရိယံ "ဥပေက္ခာ"တိ ဝုတ္တံ။ တဒေဝ ... တာဒိတသ

ဝိရိယသာ နိမိတ္တဘာဝတော ဥပေက္ခာနိမိတ္တံ၊ ဘာဝနာယ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ကာလေ ဥပေက္ခိယတိတိ ဥပေက္ခာ။ ဝိရိယမေव ဥပေက္ခာ ဝိရိယုပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။၁၅၅။ မူလဋီ၊ ၁။၁၀၃။ (–အံ၊ ဌ၊ ၂။ ၂၂၉။ အံ၊ ဋီ၊ ၁။၉၄။ အနုဋီ၊ ၁။၁၀၉။ ပဋိသံ၊ ဂ၊ ၁။) (၂) ဥပေက္ခာနိမိတ္တန္တိ စေတ္ထ အညာဏုပေက္ခာယ ဝတ္ထုဘူတံ အာရမ္မဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။၄၈။

ဥပေက္ခာနိမိတ္တဝစန (နာ) [ဥပေက္ခာနိမိတ္တ+ဝစန] ဥပေက္ခာနိမိတ်ကို–ဆိုခြင်း–ဟောခြင်း။ သမာဓိနိမိတ္တံ ဝတ္တာ ဥပေက္ခာနိမိတ္တဝစနတော, ... နေက္ခမ္မသာနန္တရံ ပညာ ဝုတ္တာ။ သီ၊ ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၂၅၀။

ဥပေက္ခာနိမိတ္တာနုပြုဟန (ထီ၊နာ) [ဥပေက္ခာနိမိတ္တ+အနုပြုဟန] ဥပေက္ခာနိမိတ်ကို ပွားများခြင်း။ ထာဒိသေ ကာလေ ဥပေက္ခာနိမိတ္တာနုပြုဟနေန ဥပကာရာ... ဥပေက္ခာဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၆၅။

ဥပေက္ခာနုပတိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုပတိတ] ဥပေက္ခာသည်–အစဉ်ကျရောက်အပ်–အစဉ်လိုက်အပ်–သော။ သဗ္ဗံ စိတ္တံ ဝိစာရာနုပတိတံ ... ဥပေက္ခာနုပတိတံ သဒ္ဓါနုပတိတံ။ အဘိ၊ က။ ၃၀၃။

ဥပေက္ခာနုပြုဟန (ထီ၊နာ) [ဥပေက္ခာ+အနုပြုဟန] ဥပေက္ခာ(တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ)ကို ပွား–ပွားစေခြင်း။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ သျှ။) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ၏ ကိစ္စ ပြီးစီးခြင်းဖြင့် အစဉ်ပွားခြင်း။(မဇ္ဈ၊ သျှ။) ပဌမသာ စျာနသာ ပဋိပဒါဝိသုဒ္ဓိ အာဒိ၊ ဥပေက္ခာနုပြုဟနာ မဇ္ဈေ။ ပဋိသံ။ ၁။ ၆ဂ၊ ၂။ ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၄၃။ မဟာနိ၊ ၁။ ၁၁၃။ ဥပေက္ခာနုပြုဟနာ နာမ အပ္ပနာ။ ... တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ ကိစ္စဝသေန ဥပေက္ခာနုပြုဟနာ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ ၂။ ၆၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၄၄။ ဥပေက္ခာနုပြုဟနာတိ ... တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ ကိစ္စနိပ္ပတ္တိယာ အနုပြုဟနာ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၁၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁ဂ၁။ (–ဝဇိရ။ ၁၄၅)။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၂ဝ၆။)

ဥပေက္ခာနုပြုဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုပြုဟိတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာကို ပွားစေတတ်သော။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ သျှ။) ကေတ္ထဂတံ စိတ္တံ ပဋိပဒါဝိသုဒ္ဓိပက္ခန္ဒဏ္ဍေ ဟောတိ ဥပေက္ခာနုပြုဟိတဘူ ဥာဏေနစ သမ္ဗဟ်သိတ်။ ပဋိသံ။ ၁ဖ၊ ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၄၄။ ဥပေက္ခာနုပြုဟိတန္တိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ ပြုဟိတံ ဝနိတ်။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ ၂။ ရ၆။

ဥပေက္ခာနုဘာဝ (ပု) [ဥပေက္ခာ+အနုဘာဝ] ဥပေက္ခာပါရမီ၏ အစွမ်းအာနုဘော်။ သဗ္ဗသမ္ဘောဓိသမ္ဘာရာနံ သမာဒါနာဓိဋ္ဌာနပါရိပူရိနိပ္ပတ္တိယော ဥပေက္ခာနုဘာဝေန သမ္ပဇ္ဇန္တိ။ စရိယာ၊ ဌ။ ၂၉၃။ သီ၊ ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၂ရ၀။

ဥပေက္ခာနုသာရီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုသာရီ] ဥပေက္ခာသို့ အစဉ်–လိုက်–အောက်မေ့–ပြေးသွား–သော။ နာ တသ ဥပေက္ခာနုသာရိ ဝိညာဏံ ဟောတိ။ မ၊ ၃။ ၂ရ၀။

ဥပေက္ခာပဋိဝိဿဇ္ဇနာဝသာန (နာ) [ဥပေက္ခာပဋိဝိဿဇ္ဇနာ+အဝသာန] ဥပေက္ခာအမေးပြဿနာကို ဖြေခြင်း၏အဆုံး။ ဥပေက္ခာပဋိဝိဿဇ္ဇနာ–ဝသာနေ အသီတိယာ ဒေဝသဟသေဟိ သဒ္ဓိံ သောတာပတ္တိဖလေ ပတိဋ္ဌဟိသတိ။ ဒီ၊ ဌ။ ၂။ ၂၉၁၊ (–ဒုတိ၁။ မ၊ ဌ၊ ၁။ ၂ဂ၀။)

ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓိ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ပဋိသန္ဓိ] ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓေ။ တတ္ထ သသောမနဿပဋိသန္ဓိယော သန္ဓာယ ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓိယော နိဒဿနဘာဝေန ဝုတ္တာတိ ကေစိ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂၁၅။

ဥပေက္ခာပရိဂ္ဂဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ပရိဂ္ဂဟိတ] ဥပေက္ခာဖြင့်–သိမ်းယူ–သိမ်းဆည်း–အပ်သော။

ကရုဏာ စ ဥပေက္ခာပရိဠာဟိတာတိ ဝေဒိတမ္ဗာ။ စရိယာ၊ဌ။ ၂၇၁။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၆၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၄၉။

ဥပေက္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တာသယ (ပု) [ဥပေ-က္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တ+အာသယ] ဥပေက္ခာ၏ ထက်ဝန်းကျင်ရှေ့နောက်အာရုံနိမိတ်ဟူသော တည်ရာ။ သမထ ပဝတ္တေ သမာဓိနော ဥပေ-က္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တာသယော။ ပေဋကော။ ၂၆၉။

ဥပေက္ခာပါရမီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရမီ] လျစ်လျူရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုကြောင်းစေတနာ-ဟူသော ဘုရားအလောင်းသူတော်ကောင်းတို့၏ အမှု လုပ်ငန်း။ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဝိစိနန္ဒော တဒါ ဒကွိ၊ ဒသမံ ဥပေက္ခာပါရမိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၅၂။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၃၀။ သုခပတ္တော နရဇ္ဇာမိ၊ ဒုက္ခေ နဟောမိ ဒုမ္မနော။ သမ္ဗတ္ထ ကုလိတော ဟောမိ၊ သော မေ ဥပေက္ခာပါရမိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၈၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၉။)

ဥပေက္ခာပါရိယူရီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရိယူရီ] ဥပေ-က္ခာ၏ပြည့်စုံခြင်း။ ယေန သတိသမ္ဗညေန ဥပေက္ခာပါရိယူရီ ဂစ္ဆတိ။ ပေဋကော။ ၂၆၃။

ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ပုဗ္ဗဘာဂ] ဥပေက္ခာ၏ ရှေ့အတို့။ ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ဃ၁၆။

ဥပေက္ခာမြဟွဝိဟာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+မြဟွ ဝိဟာရ] ဥပေက္ခာဟူသောမြတ်သောနေခြင်း။ အဌသု ပန ကသိဏသု, ဥပေက္ခာဝိဟာရေ, ... စတုတ္ထဇ္ဈာနံ သမာပဇ္ဇိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဃ၆၆။ (-အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၀။)

ဥပေက္ခာဘာဝနာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဘာဝနာ] လျစ်လျူရှုခြင်း-ဥပေက္ခာ-ကို ပွားများခြင်း။ ဥပေက္ခာဘာဝနာ စ နာမမေတ္တ တထာပဝတ္တာ အရိယမဂ္ဂဘာဝနာ ဝေ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၆။

ဥပေက္ခာယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ယုတ္တ] ဥပေက္ခာ နှင့်ယှဉ်သော။ သာ ဥပေက္ခာယုတ္တာဝ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဃ၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။)

ဥပေက္ခာဘူမိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဘူမိ] ဥပေက္ခာ၏ ဖြစ်ရာဌာန(စိတ်)။ ကတမေ ဓမ္မာ ဥပေ-က္ခာသဟဂတာ၊ ဥပေက္ခာဘူမိယံ ကာမာဝစရေ ရူပါဝစရေ ... ဝိညာဏက္ခန္ဓော။ အဘိ၊ဓ။ ၂၀၊ (-၂၅၃။) သုခဘူမိ(အဘိ၊ဌ။ဃ၁ဝ)လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာယန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာ+အာယ+ယု။ ဥပေက္ခာ+အယ+ယု] လျစ်လျူရှုသော အခြင်း အရာ၊ ဥပေက္ခာဖြင့်ကပ်ရောက်ခြင်း။ တတ္ထ ကတမာ ဥပေက္ခာ၊ ယာ သတ္တေသု ဥပေက္ခာ ဥပေက္ခာယနာ ဥပေက္ခာယိတတ္တံ။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၈၀။ မေတ္တာယနာ-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာယိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အယိတ] ဥပေ-ကွာနှင့် ဖြစ်တတ်သော၊ ဥပေက္ခာနှင့် ပြည့်စုံသော(စိတ်)။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာရမ္မဏ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အာရမ္မဏ] ဥပေက္ခာဈာန်-စတုတ္ထဈာန်-လျှင် အာရုံ ရှိသော။ ဒွေမာနိ ဘိက္ခဝေ သုခါနိ၊ ကတမာနိ ဒွေ၊ သာတာရမ္မဏဉ္စ သုခံ ဥပေက္ခာရမ္မဏဉ္စ သုခံ။ ဇာ၊ဋီ၊၁။ဝ၀။

ဥပေက္ခာရဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ရဟိတ] ဥပေ-ကွာကင်းသော။ ဥပေက္ခာရဟိတေန ဇိဝိတ-ပရိက္ခာရာနံ ဇိဝိတသ္မ စ အန္ဓရာယ အမန-သိကရိတ္တာ သီလဝိသောဓနံ ကာတုံ နသက္ကာ။ စရိယာ၊ဌ။ ၂၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၀။

ဥပေက္ခာလက္ခဏ (နဝ) [ဥပေက္ခာ+လက္ခဏ] အမျှရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုခြင်း-လက္ခဏာ။ ဒေါ-မနဿလက္ခဏေ, ဥပေက္ခာလက္ခဏေ, အဓိ-

မောက္ခလက္ခဏေ ... ဣန္ဒတ္ထံ ကာရေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၂။ဘ၅၅။

ဥပေက္ခာဝဇ္ဇန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာ+အာဝဇ္ဇန] ဥပေက္ခာဟုဆိုအပ်သော အာဝဇ္ဇန်း။ အာဝဇ္ဇန-ပေက္ခာ။ ဥပေက္ခာဝဇ္ဇနာယ စေဝါ(ပဋိသံ)။၂၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၄)တိ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တာယ အာဝဇ္ဇနာယ စေဝ ဝိကမ္ပတိ၊ အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာယ စေဝ ဝိကမ္ပတိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။ခ၉၄။

ဥပေက္ခာဝိဟာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဝိဟာရ] ဥပေက္ခာဖြင့်-လျစ်လျူရှု၍-နေခြင်း။ ဣဒံသု မေ သာရိပုတ္တ ဥပေက္ခာဝိဟာရသ္မိ ဟောတိ။ မ၊ ၁။ခ၁၃။ ဥပေက္ခာဝိဟာရသ္မိ ဟောတိတိ ဥပေက္ခာဝိဟာရော ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ခ။ခ၃၄။

ဥပေက္ခာဝိဟာရလာဘီ (တ) [ဥပေက္ခာဝိဟာရ+လာဘီ] ဥပေက္ခာဖြင့်နေခြင်းကို ရခြင်းရှိသော၊ ဥပေက္ခာပြဟ္မဝိဟာရကို ရခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာဝိဟာရိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခာဝိဟာရီ (တ) [ဥပေက္ခာ+ဝိဟာရီ] ဥပေက္ခာဖြင့်-ဥပေက္ခာစျာန်ဖြင့်-နေလေ့ရှိသော၊သူ။ ဘဂဝါ ဟိ ဘန္တေ ဥပေက္ခာဝိဟာရီ။ မ၊ ။ခ၄။ ဥပေက္ခာဝိဟာရိဿ(သံ)ဋီ၊ခ။ ၂ဝ၉)တိ ဥပေ-က္ခာပြဟ္မဝိဟာရံ ဝိဟာရတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ခ၄ရ။ ဥပေက္ခာဝိဟာရိဿ(နေတ္ထိ။ ၂၂) ဥပေက္ခာ-ဝိဟာရလာဘိနော သတော သံဝိဇ္ဇမာနဿ ပဂ္ဂလဿ ဥပေက္ခာယ ရာဂဿ ပဋိပက္ခတ္တာ ရာဂေါ စိတ္တံ ပရိယာဒါယ ဌဿတိတိ ဒေဿနာ နယ ယုဇ္ဇတိ။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။ခ ၂၆။

ဥပေက္ခာဝေဒနာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဝေဒနာ] အသင့်အားဖြင့်-အညီအမျှ-လျစ်လျူရှု၍-ခံစားခြင်း-ခံစားတတ်သောသဘော၊ ဥပေက္ခာ ဝေဒနာ။ ကိ ပန တတ္ထ ဥပေက္ခာဝေဒနာ နတ္ထိတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဧ၀။ (-အဘိ၊ဋီ၊ခ။ ၂ဝခ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ရခ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ခ၅ဧ။)

ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္ထိ (ထီ) [ဥပေက္ခာဝေဒနာ+ရတ္ထိ] ဥပေက္ခာဝေဒနာဟူသောညဉ့်။ သဘာ-ဂါယ စ ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္ထိယာ ပဋိလာဘာ အယံ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာစ ဌေလ၏ အတိဝိယ ပရိသုဒ္ဓါ။ ဝိ၊ဋီ၊ခ။ ခ ၂၅။ အဘိ၊ဋီ၊ခ။ ၂ ၂ခ။ မဟာ နိ၊ဋီ။ခ ၂၅။

ဥပေက္ခာဝေဒနိယ (တ) [ဥပေက္ခာဝေဒနာ + ဣယ] ဥပေက္ခာဝေဒနာ၏အကြောင်းဖြစ်သော။ သံဝိဇ္ဇတိ ဝေါ ဂဟပတိ စက္ခုဓာတု ရူပါ စ မနာပါ ဥပေက္ခာဝေဒနိယာ။ သံ၊ ၂။ခ၃ခ။ (-သံ၊ခ။ခ၈ရ။) ဒုက္ခဝေဒနိယ-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာသညာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+သညာ] ဥပေ-ကွာနှင့်ယှဉ်သောသညာ။ မုဒိတာ သညာ ဥပေက္ခာ သညာ မရဏာနုဿတိ။ မိလိန္ဒ။ခ၁၆။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+သတိ ပါရိသုဒ္ဓိ] (၁) ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေအပ်သော သတိ။ (တ)(၂) ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေအပ်သော သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ (၁) ဣမံ ယေဝ အနုတ္ထရံ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ အာဂမ္ဘ ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ ... သတ္တေ ပဿတိ။ မ၊ ၂။ ၂ဝ။ (-မ၊ဋီ၊ခ။ ၂ခ။) (တ)(၂) အဒုက္ခမသုခံ ဥပေက္ခာ-သတိပါရိသုဒ္ဓိ စတုတ္ထံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ။ ဝိ၊ ၁။ခ၅။ ဒီ၊ခ။ခ၄ရ၊ခ၉၄၊ခ၃ရ၊ခ၉ရ။ ဒီ၊ ၂။ခ ၂ ၂။ ဒီ၊ခ။ ၂ ၅ဧ။ မ၊ခ။ ၂ ၆၊ ၅ဝ၊ ၈ဧ။ မ၊ ၂။ခ ဝ ၅။ သံ၊ ခ။ ၄ခ ခ။ သံ၊ ၂။ခ ဧ ၀။ သံ၊ခ။ခ ရ ၄။ အံ၊ခ။ ၅ ၅။ အံ၊ ၂။ ၄ ၄ ရ။ အံ၊ခ။ ၂ ၂။ အဘိ၊ခ။ ၄ ၅–၆။ အဘိ၊ ဝိ။ ၂ ၅ ၄။ အဘိ၊ပု။ခ ၆ ၉။ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိပါရိသုဒ္ဓိ။ ဝိ၊ဋီ၊ခ။ခ ၂ ၅။ အဘိ၊ဋီ၊ခ။ ၂ ၂ ၂။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ခ။ခ ရ ၉။ မဟာနိ၊ ဋီ။ခ ၂ ၄။ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိယာ ပါရိသုဒ္ဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ခ။ခ ၆ ၂။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိသဟဂတ (တ) [ဥပေက္ခာ သတိပါရိသုဒ္ဓိ+သဟဂတ] ဥပေက္ခာသည် ဖြစ်

စေအပ်ံသော–သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်း–စင်ကြယ်သောသတိ–နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပေက္ခာသတိ–ပါရိသုဒ္ဓိသဟဂတာ(နေတ္တိ။ ၂၃)တိ စတုတ္ထဈာန်–ဓမ္မာ။ နေတ္တိ၊ဌ။ဧ၉။

ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသတိ+သံသုဒ္ဓ] (စတုတ္ထဈာန်) ဥပေက္ခာသတိ–တို့ဖြင့်–တို့၏–စင်ကြယ်သော။ ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓံ၊ ဓမ္မတက္ကပုရေဇေ၀်။ အ၀်၊၁။၁၃၃။ သုတ္တနိ။၄၄၆။ စူဠနိ။၁၈။ ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓန္တိ စတုတ္ထ–ဈာနံကေ ဖလေ ဥပ္ပန္နာယ ဥပေက္ခာယ စ သတိယာ စ သံသုဒ္ဓံ။ အ၀်ဌ၊ ၂။၁၀၃။ ဥပေက္ခာ–သတိသံသုဒ္ဓန္တိ စတုတ္ထဈာနဥပေက္ခာသတိဟိ သံသုဒ္ဓံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၃၃၅။ စူဠနိ၊ဌ။၄၅။

ဥပေက္ခာသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမဂ္ဂီ] ဥပေ–က္ခာ၀ေဒနာနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ယံ အာပဇ္ဇေန္တော သုခသမဂ္ဂီ ၀ါ ဥပေက္ခာသမဂ္ဂီ ၀ါ အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၃၅။ (–ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၉၄။)

ဥပေက္ခာသမာဓိ (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမာဓိ] ဥပေ–ကၡာကေဂ္ဂတာ။ စတုန္နံ အရူပါနန္တိ ဥပေက္ခာ–သမာဓိသင်္ခါတေဟိ စတူဟိ အရူပဈာနေဟိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၁ဧ။

ဥပေက္ခာသမာဓိသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာ သမာဓိ+သမ္ပယုတ္တ] ဥပေ–ကၡာကေဂ္ဂတာနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပေက္ခာသမာဓိသမ္ပယုတ္တံ ပဌမန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဧ၀။

ဥပေက္ခာသမာပတ္တိဗဟုလ(တိ) [ဥပေက္ခာသမာ ပတ္တိ+ဗဟုလ] ဥပေ–ကၡာသမာပတ် များသော၊ သူ။ ဝိသေသတော အရူပါ၀စရသတ္တာ မုစ္စန္တိ အရူပါ၀စရသတ္တာနံ ဥပေက္ခာသမာပတ္တိဗဟု–လတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ဧ၁။

ဥပေက္ခာသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘန္န] ဥပေ–ကၡာ–လျှစ်လျူရှုခြင်း–နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဒသ–လက္ခဏသမ္ပန္နဿ ဥပေက္ခာသမ္ပန္နဿေ၀ ဟောတိ။ ပဋိ၊သံ။၁၆၈။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမ္ပယုတ္တ] ဥပေ–ကၡာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်သော်။ ဥပေက္ခာ–သမ္ပယုတ္တာ ပညာ။ အဘိ၊ဝိ။၃၃၈။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တ +စိတ္ထ] ဥပေ–ကၡာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်သော စိတ်။ ပ၀တ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တစိတ္ထသ ဥပ္ပါဒကမ္မကေ တေသံ ဇ၀ိတိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၃။၁ ၂၀။ (–မူလဋီ၊၃။၁၆၀။)

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏဝိပ္ပယုတ္တစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏဝိပ္ပယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေ–ကၡာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်၍ ဉာဏ်နှင့်မယှဉ်သော စိတ်။ ပ၀တ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏဝိပ္ပယုတ္ထ–စိတ္ထသ ဥပ္ပါဒကမ္မကေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ နော စ တေသံ ပညိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၃။၁ ၂ ၂။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏသမ္ပယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေ–ကၡာ၀ေဒနာနှင့်လည်းယှဉ်, ဉာဏ်နှင့်လည်းယှဉ်သောစိတ်။ ပ၀တ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏ–သမ္ပယုတ္ထစိတ္ထသ ဥပ္ပါဒကမ္မကေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ပညိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၃။၁ ၂ ၂။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တပစ္ဆိမစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာ သမ္ပယုတ္ထ+ပစ္ဆိမစိတ္ထ] ဥပေ–ကၡာ၀ေဒနာနှင့် ယှဉ်သော–ပစ္ဆိမ–နောက်ဆုံးဘ၀သား၏စုတိ–စိတ်။ ယဿ စိတ္ထသ အနန္တရာ ဥပေက္ခာ–သမ္ပယုတ္တပစ္ဆိမစိတ္ထံ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ ယမက၊၃။၁၉၉။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္ထစိတ္ထ (နာ) [ဥပေ–ကၡာသမ္ပယုတ္တသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေ–ကၡာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်၍ သဒ္ဓါနှင့်မယှဉ်သောစိတ်။

ပဝတ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္တာသङ္ခါရိပ္ပယုတ္တစိတ္တသဟ ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမကၢ၁။၁၂၂။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယောဝ (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘယောဝ] ဥပေက္ခာနှင့်ယှဉ်ခြင်း။ နိဿရဏဂုဟဏေနေဝ စ ပုဗ္ဗဘာဂိယာနံ တာသံ ဥပေက္ခာသမ္ဘ-ယောဂေါပိ အနုညာတော။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၃၈၆။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘောဇ္ဈင်] ထိုမိမိဖြစ်ရာယှဉ်ဘက်တရားတို့၌ လျစ်လျူရှုခြင်းဟူသောသမ္ဘောဇ္ဈင်၊ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်။ (တတြမဇ္ဈတ္တတာ-လည်းကြည့်။) ဥပေက္ခာသ-မ္ဘောဇ္ဈင်ဝေါ ခေါ ကဿပ မယာ သမ္ဘဒကွာ-တော ဘာဝိတော ဗဟုလီကတော အဘိညာယ သမ္ဗောဓယ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ။ သံ၃။ရ၁။ (-ဒီ၊၂။၆၄ရ။ မ၁။၁၄။ မ၂။၂၀၄။ အံ၁။၅၅ဧ။) ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်သ ပဋိသင်္ခါနလက္ခဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၆၃။ မ၁ဋ္ဌ၁။၅၀။ အံ၁ဋ္ဌ၁။ရ၃။ ပဋိသံ၁ဋ္ဌ-၁။၁ဧ၃။ မဟာနိ၁ဋ္ဌ။၁၅၅။ (ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် ဖြစ်ကြောင်းတရားငါးပါးကို ဒီ၁ဋ္ဌ၂။၃ဝ၄။ သံ၁ဋ္ဌ၁။၂၀၀။ အံ၁ဋ္ဌ၁။၄၀၂-ကြည့်။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယ (တိ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်+ဌာနိယ] နောက်နောက် ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်၏တည်ရာအကြောင်းဖြစ်သော။ တည်တတ်သောဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရှိသော။ တတ္ထ ဥပေက္ခာဝ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယာ မ္ဟာ နာမ။ ဒီ၁ဋ္ဌ၂။၃ရ၄။ (-ဒီ၁ဋ္ဌ၂။၃ရ၅။) ပိတိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယ (ဒီ၁ဋ္ဌ၂။၃ရ၁) လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပရိဘာဝိတ (တိ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်+ပရိဘာဝိတ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဖြင့် ထုံအပ်သော။ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပရိ-ဘာဝိတာ ဟောတိ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ။ ပဋိသံ။၃၁ဧ။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပုဗ္ဗ (နှ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်+ပုဗ္ဗ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဟူသော ပန်း။ ပဝေ့ကဗုဒ္ဓေါပိ သတ္ထာဟိ ဟောဇ္ဈင်ပုပ္ဖေဟိ ပဒုမီ၊ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်ပုပ္ဖေန... ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်-ပုပ္ဖေန။ စူဠနိ။ ၂၆၈။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရတန (နှ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်+ရတန] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဟူသောရတနာ။ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရတနသ ပါတုဘာဝေါ ဟောတိ။ အဘိ၊က။၁၂၄။ (-သံ၁ဋ္ဌ၁။၁ဧ၂။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်သမ္ဘယုတ္တ (နှ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်+သမ္ဘယုတ္တ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်နှင့်ယှဉ်သော။ အဝသေသာ ဓမ္မာ ဥပေက္ခာ-သမ္ဘောဇ္ဈင်သမ္ဘယုတ္တာ။ အဘိ၀ိ။၂၄၀။

ဥပေက္ခာသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သဟဂတ] (က) တတြမဇ္ဈတ္တပေက္ခာနှင့်တကွဖြစ်သော။ (ခ) ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်-တကွဖြစ်သော-ယှဉ်သော။ (က) ဥပေက္ခာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတ္တာ ဝိဟရတိ။ ဒီ၁။၂၃၄။ ဒီ၁ဋ္ဌ၂။၁ဝ၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိဋီ၂။၁၁ဖ။) (ခ) ဥပေက္ခာ-သဟဂတ(အဘိ၀။၄၀)ဣ ဥပေက္ခာဝေဒနာယ သမ္ဘယုတ္တံ။ အဘိ၀ဋ္ဌ၁။ ၂ဝ၁။ သုခသဟဂတ-ဥပေက္ခာသဟဂတဝသေန စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ဧ၁။ သုခေန သဟ ကေုပ္ပါဒါဒိဘာဝံ ဂတော သုခ-သဟဂတော၊ သုခသမ္ဘယုတ္တောတိ အတ္ထော။ ဥပေက္ခာသဟဂတော ဧသော နယော။ ဝိသုဒ္ဓိ-ဋီ၁။ဝ၀ဧ။ (-ဒီ၁ဋ္ဌ၂။ ၂၃။ မ၁ဋ္ဌ၄။ဝ၄ဧ။ သာရတ္ထ၁။ဝ၃ဝ။)

ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တ (နှ) [ဥပေက္ခာသဟဂတ+စိတ္တ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်။ ယဒိပိ တတ္ထ ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တာနိပိ ပဝတ္တန္တိ ဥပေက္ခာဝေဒနာပိ လဒ္ဓါဝသရာ။ မ၊ ဋီ၁။၃၆၄။

ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂ (နှ) [ဥပေက္ခာသဟဂတ

+မဂ္ဂ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွဖြစ်သောမဂ်။ သတ္တိကော ပန. ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂေါ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၎၄။ (–မူလဋီ၊၁။၁၁၆။)

ဥပေက္ခာသုခ (နဝ) [ဥပေက္ခာ+သုခ] (၁) လျစ်လျူ ရှုခြင်းချမ်းသာ၊ စတုတ္ထဈာန်ချမ်းသာ။ (၂) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာ။ ဒွေမာ ဘိက္ခဝေ သုခါနိ သာတသုခဉ္စ ဥပေက္ခာ–သုခဉ္စ။ အံ၊၁။ရ၉။ (–မ၊၂။၁၁၈။ အံ၊၃။ ၂၁၀၊ ၂၃၆။) ဥပေက္ခာသုခန္တိ စတုတ္ထဈာနသုခံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၄။ သာတသုခံ ဝါ ကာယိကသုခံ၊ သန္ဓာ–သုခံ ဥပေက္ခာသုခံ၊ တဏ္ဍ စာဟု "ဥပေက္ခာ ပန သန္ဓတ္တာ၊ သုခမိစ္စေဝ ဘာသိတာ"တိ။ အနုဋီ၊၃။၁၉၉။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခဘူမိ (ထီ) [ဥပေက္ခာသုခ+ဘူမိ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာတို့နှင့်ယှဉ်သော–ဘုံ–ဈာန်။ ဥပေက္ခာသုခဘူမိ တတိယံ ဈာနံ။ ပဋိသံ။၃၈၄။ ဥပေက္ခာသုခဘူမိတိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ စ သုခေန စ ယုတ္တာ ဘူမိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၆၅။

ဥပေက္ခာသုခသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခ+သဟဂတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့် တကွဖြစ်သော။ ဥပေက္ခာသုခသဟဂတာ သညာမနသိကာရာ သမုဒါစရန္တိ။ ပဋိသံ။၃၅။ (–နေတ္တိ။ ၂၃။) ဥပေက္ခာသုခသဟဂတာတိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ စ သုခဝေဒနာယ စ ဝသေန တတိယဈာနာရမ္မဏာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃၀။ (–နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၈၉။)

ဥပေက္ခာသုခသာဒဝိဓိတ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသာဒ(ဥပေက္ခာ+သုခ+အသာဒ)+ဝဓိတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသော တပ်မက်မှုရှိသော။ တတိယံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ၊ တသ ဥပေက္ခာနုသာရိ ဝိညာဏံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသုခသာဒဝိဓိတံ ဥပေက္ခာသုခသာဒဝိနိဗန္ဓံ ဥပေက္ခာသုခ–သာဒသံယောဇနသံယုတ္တံ အဒ္ဓတ္တံ စိတ္တံ သဏ္ဌိတန္တိ ဝုစ္စတိ။ မ၊၃။ ၂၆၉။

ဥပေက္ခာသုခသာဒဝိနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသာဒ+ဝိနိဗန္ဓ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသော နှောင်ဖွဲ့မှုရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခသာဒသံယောဇနသံယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသာဒသံယောဇန+သံယုတ္တ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသောသံယောဇဉ်နှင့်ယှဉ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညာ (ထီ) [ဥပေက္ခာသုခ+သုခုမသစ္စသညာ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော သိမ်မွေ့သော ထင်သော သညာ။(ပခုက္ခ။သျ။) ဥပေက္ခာသုခ–သုခုမသစ္စသညာ တတ္ထ သမယေ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။၁၇၀။

ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညီ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညာ+ဣ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော သိမ်မွေ့သော ထင်သော သညာရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာသုခသုခုမ–သစ္စသညီ တတ္ထ သမယေ ဟောတိ။ ဒီ၊၁။၁၇၀။

ဥပေက္ခာသေတဒ္ဓေဝန္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသေတဒ္ဓ+ဝန္ဓ] ဆဋ္ဌဂုံပေက္ခာပြင့်ပြီးသောဖြူသော အစွယ်ရှိသော၊သူ။ သဒ္ဒါဟတ္ထော မဟာနာဂေါ။ ဥပေက္ခာသေတဒ္ဓဝါ။ အံ၊၂။၃၀၄။ ဥပေက္ခာ–သေတဒ္ဓဝါတိ ဆဋ္ဌဂုံပေက္ခာမယေဟိ သေတ–ဒန္တေဟိ သမန္နာဂတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁ ၂။ (ယင်း အံ၊၂–ပါဠိကိုပင် ကိုးကားပြဆိုသော အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၃၃–၌ ဥပေခါသေတဒန္တဝါ–ဟုရှိသည်။)

ဥပေက္ခိတ (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+တ] လျစ်လျူရှုအပ်သော။ ဥပေက္ခိတမ္ပိ ယေဝ ဝတ သခါရေ-ကွာယ ဥပေက္ခိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၉။

ဥပေက္ခိတမ္ပ (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+တ] လျစ်လျူရှုအပ်သော။ တသ္မာ တတော နိဗ္ဗယေန ဥပေ-က္ခိတမ္ပံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၃၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၉။ မူလဋီ၊၃။ရ၁။ အနုဋီ၊၃။၁၀၂။)

ဥပေက္ခိတမ္ပယုတ္တက (တိ) [ဥပေက္ခိတမ္ပ+ယုတ္တက] လျစ်လျူရှုအပ်သည်၏အဖြစ်နှင့်ယှဉ်သော၊ လျစ်လျူရှု-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ဥပေက္ခိ-တမ္ပယုတ္တကေသု ကဠီ ကာလံ ဥပေက္ခကာ ဟောန္တိ။ စရိယာ၊ဋီ။၂ရ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၉။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယ (နဿ) [ဥပေက္ခ+ဣန္ဒြိယ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ အဘိညေယျံ။ ပဋိသံ။၉။ (-ဒီ၊ ၃။၁၉၉။ သံ၊၂။၄၂၉။ အဘိ၊ဓ။ဋီ၁။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။၂၀၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၁၈၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။) ဥပေက္ခာ ဧဝ ဣန္ဒြိယံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ။ ပဋိသံ၊ ဋီ၊၁။၈၀။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓ (ပု) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+နိရောဓ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ချုပ်ရာ။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၃။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓဂါမိ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ နိရောဓ+ဂမု+ဏိ။ ထိဠ္ဍ ဂါမိနီ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ချုပ်ရာနိဗ္ဗာန်သို့ရောက်-စေတတ်-ကြောင်းဖြစ်-သော။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓဂါမိနီ ပဋိပဒံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၃။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+ သမုဋ္ဌိတ] ဥပေက္ခိန္ဒြေသည်ဖြစ်စေအပ်သော။ ဣဒံ ရူပံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဋ္ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၁။၃၁၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဒယ (ပု) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+ သမုဒယ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ဖြစ်ကြောင်းတရား။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဒယံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၃။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+ သမ္ပယုတ္တ] ဥပေက္ခိန္ဒြေနှင့်ယှဉ်သော။ အတ္ထိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမ္ပယုတ္တာ။ အဘိ၊ဝိ။၂၇။

ဥပေက္ခိဿတိ (ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+သတိ] လျစ်လျူရှုလတ္တံ့။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခိယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ယ+တေ] လျစ်လျူရှုအပ်၏။ ဝိရိယံ ဥပေက္ခာတိ ဝုတ္တံ "ပဂ္ဂဟနိဂ္ဂဟေသု ဗျာပါရာကရဏေန ဥပေက္ခိ-ယတိ"တိ။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။)

ဥပေက္ခု(ကွ)ပဝိစာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ ဥပဝိစာရ] ဥပေက္ခာနှင့်တကွ-ဆင်ခြင်သုံးသပ်-တတ်-ဖြစ်တတ်-သောတရား။ တတ္ထ ကတမေ ဆ ဥပေက္ခုပဝိစာရာ၊ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ ဥပေက္ခာဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၃၉၅။ (-အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၈၉။ မူလဋီ၊၂။၂၂၆။) ဆ ဥပေက္ခုပဝိစာရာ။ ဒီ၃။၂၀၃။ မ၃။၂၅၉။ သံ၊၂။၄၂၉။ ဒေါမနဿောပဝိစာရာ ဥပေက္ခော-ပဝိစာရာ။ ပေဋကော။၃၃၄။ သောမနဿု-ပဝိစာရ(ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၁ရ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၈၉)-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခုပဌာနကုသလ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဥပဌာန +ကုသလ] ဥပေက္ခာ၏ထင်ခြင်းဌာ လိမ္တာသော၊ သူ။ ဥပေက္ခုပဌာနကုသလော (ပဋိသံ။၂၂၃) တိ... ဥပေက္ခာယ ဥပဌာနေ ကုသလော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၁၄၅။

ဥပေက္ခေ (ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ယေ] လျစ်လျူ ရှုရာ၏။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ယေ] လျစ်လျူရှုရာ၏။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခောပဝိစာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဥပဝိစာရ]

ဥပေက္ခာနှင့်တကွ-ဆင်ခြင်သုံးသပ်တတ်-ဖြစ်တတ်-သောတရား။ ဥပေက္ခပဝိစာရ-ကြည့်။

ဥပေခါသေတဒန္ဓဝန္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသေတ ဒန္ဓ+ဝန္တ] ဆင္ခင်ုပေက္ခာဖြင့်ပြီးသောပြုသော အစွယ်ရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာသေတဒန္ဓဝန္တ-ကြည့်။

ဥပေစ္စ (ကြိယာ) [ဥပ+ဣ+တ္စ။ နီတိ၊ဓာ။၂။ ဣ နာ။၃၉၅] (၁) ကပ်ရောက်၍။ (၂) ဖဲ့ခွါ၍။ (၃) စေ့ဆော်၍။ (၄) အသိဉာဏ်ရှေ့သွား-ပြု-ဖြစ်-၍။ (၁) ဥပေစ္စ ဝန္ဒီ ကုသလဿ ပုဏ္ဏိသော်။ ဝိမာန။၃၆။ (-အပ၊၂။၁၃၅။) ဥပေစ္စ-တိ ဥပဂန္တာ။ ဝိမာန။ဋ္ဌ။၁၁၆။(-အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။) (၂) နှ ဝေါ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္တိ၊ ဥပေစ္စပိ ပလာယတ်။ ဥဒါန။၁၃ရ။ ဣတော ဝါ ဗ္ဘော ဝါ ပလာယန္တေ အမှေ နာနုဗန္ဓိဿတိတိ အဓိပ္ပါယေန ဥပေစ္စ အပေစ္စ ပလယတမ္ပိ တုမှာကံ တတော မုတ္တိ မောက္ခော နတ္ထိ။ ဥဒါန။ဋ္ဌ။၂၆၈။ (၃) (၄) နှ တေ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္တိ၊ ဥပေစ္စာပိ ပလာယတော။ ထေရီ။၄၀ရ။ ဥပေစ္စ သဗ္ဗိစ္စ ပလာယတောပိ။ ထေရီ။ဋ္ဌ။၂၁၃။ နှ ဝေါ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္တိ၊ ဥပေစ္စပိ ပလာယတ်။ ဇနေတ္တိ။၁၁၀။ ဥပေစ္စာပိတိ သဗ္ဗိစ္စာပိ။ ဗုဒ္ဓိ-ပုဗ္ဗေနာပိတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ။ဋ္ဌ။၂၂၄။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂ရရ။)

ဥပေတ (တိ) [ဥပ+ဣ+တ။ ဥပ+ဣတ။ ဥပဂန္တာ ဣတိ ဝါ ဥပေတ်။ အဋ္ဌသာလိနီ၊ယော။၆ဂရ။] (၁) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ကပ်ရောက်၍ယူအပ်သော။ (၂) ပြည့်စုံသော။ (၃) မသေနိုင်ကျင်သော။ (၁) အာရမ္ဘကရဏဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ။ အသိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၄။ (-ဒီဃ၊၁။၂၂ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၂။ မူလဋီ၊၁။၃ရ။ အနုဋီ၊၁။ဋ္ဌ၂။) (၂) ရသဿ ဥပေတ(အံ၊၁။ ၃ရ၄)နှင့် ရသေန ဥပေတံ ရသဿမဟန္နံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဒုဝ၁။ (-အဘိ၊ဝိ။၂၀၁။ ဓမ္မ။၁ဋ္ဌ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၅၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ၊၂၃ဋ္ဌ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂ဋ္ဌ။ ဓံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဒုရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဋ္ဌ၊၂ဋ္ဌ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၂။ ဌာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၅၂။၂၀ဋ္ဌ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ရ။ သာရတ္ထ၊ဒု။ဒု၆။ ကခ်ိ၊ဋီသစ်။ဒု၀၊ ဝရဋ္ဌ။ ဒီ၊ဋီ၊ဒု။ဋ္ဌ၁။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၆။ မ၊ဋီ၊၂။၅ဋ္ဌ။ မ၊ဋီ၊ဒု။၂၆၂။ သံ၊ဋီ၊ဝ။ရဋ္ဌ။ (ဒု) အထ ဝါ ဥပေတာ သုခဒုက္ခာနံ အဝိရုဒ္ဓါ ဣက္ခာ အနုဘဝနန္တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဝ၁၆။

ဥပေတကိရိယ (ထီ၊နှ) [ဥပေတ+ကိရိယ] (၁) ကပ်ရောက်အပ်၏ဟူသောကြိယာ။ (တိ)(၂) ကပ်ရောက်အပ်၏ဟူသော ကြိယာရှိသော။ (၁) ဥပေတန္တိ ဟိ ဥပေတမ္ဘတ္ထေ ဝုစ္စမာနေ အဝဿံ ဥပေတကိရိယာ ဥပေတာ စ ဘာယတိတိ။ အနုဋီ၊ဝ။ဋ္ဌ၂။ (တိ)(၂) ကေသဋ္ဌိ ကေ၊ကြာဘုပစ္စ-ဝေက္ခကာဒီနံ ဥပေတကိရိယဘူတာနံ တံကတ္တု-ဘူတာနဉ္စ ဇာတ္တာနံ ဥပေတမ္ဘသမ္ဘန္ဓသာဝတော တဒဘိဓာယိနောပိ သဒ္ဒါ သမ္ဘန္ဓာ ဝေါတိ "ဥပေတသဒ္ဒသမ္ဘန္ဓိနာ"တိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ဝ။ဋ္ဌ၂။

ဥပေတတ္ထဒီပက (တိ) [ဥပေတတ္ထ+ဒီပက] ကပ်ရောက်အပ်-ဟူသောအနက်ကို ပြတတ်သော။ ဣဒါနိ ဥပေတတ္ထဒီပကဿ ဥပသဒ္ဒဿ ဝသေန ဥပါဒိန္နသဒ္ဒဿ အတ္ထံ ဝတ္တုံ ဥပါဒိန္န-သဒ္ဒေန ဝါတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝ၀ရ။

ဥပေတပရိယာယ (ပိ) [ဥပေတ+ပရိယာယ] (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်) ကပ်ရောက်အပ်သော တရားဟူသော-ဥပေတဟူသော-ဒေသနာ-စကားတော်။ ယသ္မာ တေသံ ကုသလာနံ ဥပေတပရိယာယော နတ္ထိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ရ။

ဥပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဣ+တမ္ဘ] ကပ်ရောက်အပ်သော။ ဒိဋ္ဌာဝိကမ္ဘမ္ပိ ကတ္တာ တထာရူပါ သာမဏ္ဍ ဥပေတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂ဝ၆။ (-ဝိမတိ၊ ၂။ဒုဝ၆။)

ဥပေတမ္ဘတ္ထ (ပုံ) [ဥပေတမ္ဘ+အတ္ထ] ကပ်ရောက်

အပ်၏ဟူသောအနက်။ ဥပေတကိရိယ(၁) ကြည့်။

ဥပေတဗ္ဗသမ္ဗန္ဓ (ပု) [ဥပေတဗ္ဗ+သမ္ဗန္ဓ] ကပ်ရောက်အပ်သည်၏အဖြစ်နှင့် စပ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေတကိရိယ (၂) ကြည့်။

ဥပေတဗ္ဗရူပ (တိ) [ဥပေတဗ္ဗ+ရူပ] ပြည့်စုံသော သဘောရှိသော။ ဥပေတရူပ(ဝိမာန်၊ရထ)နှင့် ပါသ-သိယဘာဝေန ဥပေတံ။ ဝိမာန်ဌာ။ (-ဟာ၊ ၂၁၀၊ ၂၃၀။ ဟာ၊ ၂။ ၁၉။ ဟာ၊ ၄။ ၁၀၃။)

ဥပေတသဒ္ဒ (ပု) [ဥပေတ+သဒ္ဒ] ဥပေတသဒ္ဒါ။ နှ စ ဥပေတသဒ္ဒေါ ကမ္မေ ဝေ နိရုဇ္ဇော။ မူလဋီ၊ ၁။ ၃၈။

ဥပေတသဒ္ဒသမ္ဗန္ဓိ (တိ) [ဥပေတသဒ္ဒသမ္ဗန္ဓ+ဣ] ဥပေတသဒ္ဒါနှင့်ဆက်စပ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေတ-သဒ္ဒသမ္ဗန္ဓိနာ ဥပယသဒ္ဒေန ဝုစ္စမာနာဟိ စတု-ဗ္ဗိဓပါဒါနဘူတာဟိ တဏှာဒီဒ္ဒိဟိ ဥပေတံ။ မူလဋီ၊ ၁။ ၃၈။

ဥပေတိ (ကြို) [ဥပ+ဣ+တိ။ ဥပ+ဏေ+တိ။ နိရုတ္တိ-နာ။ ၃၉၁။ နိတိ၊ ဟာ။ ၃ ၂ ၆။] (၁) (က) ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၏။ (ခ) သိ၏။ (၂) ယူ-စွဲလမ်း-၏။ (၃) ဖြစ်၏။ သင့်၏။ (၁)(က) သခ် နှ ဥပေတိ(မဂ္ဂ။ ၂ ၀ ၄)တိ ဂဏန-မတ္တမ္ပိ နှ ဂစ္ဆတိ။ မဇ္ဈေ၊ ၁ ၅ ၁။ နှ ဥပေတိ (မဟာနိ။ ၂ ၃ ၉)တိ သမ်ပ် နှ ဧတိ။ မဟာနိ-ဌာ။ ၃ ၂ ၁။ (-ဒီ၊ ၁။ ၁ ၆ ၈။ သံ၊ ၂။ ၉ ၃။ ဒီ၊ ဌာ။ ၃ ၀ ၄။ သံ၊ ဌာ ၂ ။ ၂ ၈ ၆။ သုတ္တနိ၊ ဌာ ၂ ။ ၁ ၉ ၈။ သီ၊ ဋီ၊ သစ်-၂ ။ ၄ ၆။ မဇ္ဈိ၊ ၁ ။ ၂ ၃ ၅။ (က)(ခ) တောနိ ပရ-ယဏန္တိ ဧဝံ ဥပေတိတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈ၊ ၁ ။ ၁ ၃ ၆။ ဧဝံ ဥပေတိတိ ဧဝံ ဘဇတိ သေဝတိ ပယိရု-ပါသတိ၊ ဧဝံ ဝါ ဟာနာတိ ဗုဇ္ဈတိတိ ဝေမတ္တော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မဇ္ဈိ၊ ၁ ။ ၂ ၃ ၅။ ဥပေန္တိ—ဝိ၊ ၁ ။ ၂ ၁ ၉။ သံ၊ ၁ ။ ၂ ၀ ၊ ဝိ၊ ဌာ ၄ ။ ၉ ။ မဇ္ဈ၊ ၁ ။ ၁ ၀ ၆။ သံ-ဌိ၊ ၁ ။ ၁ ၃ ၀ ။ ဝ ၂ ။ ဥပေသိ—သံ၊ ၁ ။ ၂ ၀ ၂ ။ ဟာ၊ ၃ ၉ ၆။ ဟာ၊ ၂ ။ ၃ ၅ ။ ဟာ ဌာ ၄ ။ ၁ ။ ၂ ။ ဥပေထ—ဒီ၊ ၂ ။ ၄ ၄ ။ မဟာ ။ ၃ ၉ ၆။ သံ၊ ၃ ။ ၁ ၃ ။ ။ ဟာ ။ ၃ ၅ ။ ထေရ-ဌ ။ ၂ ။ ၂ ၃ ။ ။ ဥပေဓိ—ဝိ၊ ၄ ။ ၄ ၃ ၁ ။ ဝိမာန ။ ၈ ၉ ။ ဝိ ဌ ။ ၃ ။ ၂ ၅ ။ ။ ဥပေမ—သုတ္တနိ ။ ၂ ၄ ။ ။ ဟာ ။ ၂ ၀ ။ ။ သုတ္တနိ ။ ဌ ။ ၁ ။ ။ ဟာ ။ ၄ ။ ။ ။

ဥပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဗျာ+အန္ဓ။ ဥပ+ဏေ+အန္ဓ။] ကပ်ရောက်သော၊သူ။ ဘိက္ခု ပဿတိ ဓမ္မိက် သာမဂ္ဂီ နု ဥပေန္ဓံ။ ဝိ၊၄။၄၃၁။

ဥပေန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+အန္ဓိ။ ဥပ+ဏေ+အန္ဓိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေန္ဓု (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+အန္ဓု။ ဥပ+ဏေ+အန္ဓု] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေတ္တာ (ကြိ၀ိ) [ဥပ+ဗျာ+တ္တာ။ ဥပ+ဏေ+တ္တာ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၍။ ခ်ပ္ပံ ပဋ္ဌယ္ယ တံ သမ္ဘံ၊ ဥပေတ္တာ ဝေဟကနာ-ယကံ။ အပ၊၂။၆၂(-၁၂၂)၁၅၉။ ထေရီဒု၊၉၉။)

ဥပေမ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+မ။ ,ဥပ+ဏေ+မ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေမိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+မိ။ ဥပ+ဏေ+မိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ယျ။ ဥပ+ဏေ+ယျ] (၁) ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရာ၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။ (၂) ယူ-စွဲလမ်းရာ-၏။ ဥပေတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပေယျာသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ယျာသိ။ ဥပ+ဏေ+ယျာသိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရာ၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသီ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ဗျံ။ ဥပ+ဏေ+ဗျံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ဗျ]။ ဥပ+ဏေ+ဗျ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဆုံ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ဥံ။ ဥပ+ဏေ+ဥံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသံ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+သံ။ ဥပ+ဏေ+သံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဿန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+သန္ဓိ။ ဥပ+ဏေ+သန္ဓိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန် လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေတိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ဟိ။ ဥပ+ဏေ+ဟိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဟိတိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ဿတိ။ ဿ-ကို ဟိပြု။ နိရုတ္တိ၊ဒုတိ၊ခု၉၂။] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ(၁)ကြည့်။

ဥပေဿိသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗျာ+ဿသိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁) ကြည့်။

ဥပေါ်ယ္ဆိုင(တ) (ပု) [ဥပ+ဥ+ဟန+ဏ။ ဥပေါဟ-ညတေ ပဋိပါဒိယတေ အနေနာတိ ဥပေါ်ယ္ဆိ-ထော။ ဓာန်းငြီး၁၁၅။] (၁) ဥဒါဟရုက်၊ ပြယုဂ်၊ ပုံစံ။ (၂) နိဒါန်း။ (၁) တထာ ဥပေါ်ယ္ဆိုင-ပဒဝိဂ္ဂဟပဒတ္ထစာလနပစ္ဆုပဋ္ဌာနာနိ ဝတ္ထုဗ္ဗာနိ။ နေတ္တိ၊ဌ။၃၇။ ဥပေါ်ယ္ဆိုရောတိ နိဒဿန်။ နေတ္တိ၊ ငြီ။၃၈။ (–ဝဇီရ။၁၄။) ဥပေါ်ယ္ဆိုတော ၀ ဒီဋ္ဌ-ဣော၊ တထောဒါဟရဏံ ဘဝေ။ ဓာန်။၁၁၅။ (၂) နိဒဒါတိ ဒေသနံ ဒေသကာလာဒိဝသေန အဝိဒိတံ ဝိဒိတံ ကတ္တာ နိဒဿေတီတိ နိဒါန်၊ ယော လောကိယေဟိ ဥပေါ်ယ္ဆိုရောတိ ဝုစ္စတိ၊ မ၊ငြီ၊၁။၂၂။ သံ၊ငြီ၊၁။၂၀။ အံ၊ငြီ၊၁။၂၃။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၅၁။)

ဥပေါ်ယ္ဆိုင်ဆံ၀ဏ္ဏနာ(တိ) [ဥပေါ်ယ္ဆိုင+သံ၀ဏ္ဏနာ] နိဒါန်းကိုဖွင့်ခြင်း။ ပရိဟာရသံ၀ဏ္ဏနာတိ ဝါ, ဥပေါ်ယ္ဆိုင်ဆံ၀ဏ္ဏနာ ပဒဝိဂ္ဂဟသံ၀ဏ္ဏနာ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၅၁။

ဥပေါ်စာရိတ (တိ) [ဥပ+ဥစ္စာရိတ] အနီးဌ ရွတ်ဆိုအပ်သော။ ဥပေါ်စာရိတံ ပဒံ ဥပပဒံ။ ရူ၊ သုတ္တ။၄၆။

ဥပေါသထ°(ပု) [ဥပ+ဥသ+ထ။ ဥပ+ဝသ+အထ။ နိတိ၊ဓာ။၁၄၄။ မောက်ရ။၈၆။ ဥပေါသထကုလေ ဇာတတ္တာ ဥပေါသထော၊ ဥပဂန္တွာ အရဟော ဥသတိတိ ဥပေါသထော၊ ထော။ ဥသ ဒါဟော၊ ဥပဝုဿော ဝသ နိ၀ါသေ ,ဝါ။ ဝဿော။ ဓာန်၊ ငြီ။ ၃၆၁] (၁) ဥပေါသထဆင်မျိုး။ (၂) ပါတိ-မောက်-ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ခြင်း။ ဥပုသ်ကံပြုခြင်း၊ ဥပုသ်ကံ။ (၃) အဌင်္ဂသီလ (အဂါရွစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်သီလ၊ ရှစ်ပါးသီလ။ (၄) ဥပုသ်-အဌင်္ဂသီလ စောင့်သုံးခြင်း။ (၅) ဥပုသ်နေ့။ (၆) ဥပေါသထဆင်။ (တိ) (၇) ဥပေါသထမည်သူ။

(၁) ဥပေါသထဆင်မျိုး။ ထောင့်ကွင်း ကြည့်။ ဥပေါသထကုလ-လည်းကြည့်။ (၂) ပါတိမောက်-ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ခြင်း။ ဥပုသ်ကံပြုခြင်း။ ဥပုသ်ကံ။ အယာမာ၀ုသော ကပ္ပိန ဥပေါသထံ ဂမိဿာမာတိအာဒီသု ပါတိမော-ကျွဒ္ဒေသော ဥပေါသဇေတ။ ဒီ၊ဋ္ဌ။၁။၁၂၇။ မ၊ ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကင်္ခ၊ငြီ၊သစ်။၁၃၂။ (–အံ၊ငြီ၊၁။၁၆၅။) (ယင်းအကိုးပါဠိကို အဌကထာတို့၌ ပြဆိုထား သော်လည်း ပါဠိတော်၌ မတွေ့ရ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၃-၌ ဂ၁ ကို ပြာဟွဂ ဥပေါသထံ၊ မာ နော အဂမာသိ-ဟုတွေ့ရသည်။) ဥပေါသထော ပ၀ါရဏာတိအာဒီသု ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသာဒိ-ဝိနယကမ္မေ။ ဥဒါန်၊ဋ္ဌ။၂၆၈။ အထ သတ္ထာ ဗိဇနီ ဂဟေတ္တာ နိသိန္နော ဥပေါသထံ ဩသာ-ရေတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၁၁။ ဥပေါသထန္တိ အာဏာပါတိ-မောက္ခံ။ ဒီ၊ငြီ၊။၁။ သီလ၀ိသုဒ္ဓိ၀သေန (သီလ-ဒိဋ္ဌိ၀သေန) ဥပေတောဟိ သမဂ္ဂေဟိ ဝသိယတိ အနုဋ္ဌိယတိတိ ဥပေါသထော၊ ပါတိမောက္ခ-ဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ငြီ၊၁။၂၁၁။ သီ၊ငြီ၊သစ်၊၂။၁၁။ ဥပေစ္စ ဝသိတမ္ဘတော ဥပေါသထော၊ ပါတိ-မောက္ခဒ္ဒေသော။ မ၊ငြီ၊၃။၂၆၂။ (–ဝိမတိ၊၂။ ၁ရ၄။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ငြီ၊။၃ရ၈။ ဒီ၊ငြီ၊၂။၁၂။)

(၃) အဌင်္ဂသီလ (အဂါရွစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်သီလ၊ ရှစ်ပါးသီလ။ ဝေ၀ အဌင်္ဂသမန္နာ-ဂတော ခေါ ဝိသာခေ ဥပေါသထော ဥပ၀ု-ဋ္ဌော(အံ၊၃။၈၄)တိအာဒီသု သီလံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ။၁။ ၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကင်္ခ၊ငြီ၊သစ်။၁၃၂။ (–ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။၂၆၈။ ဌာတိ၀ုတ်ဋ္ဌ။၁၀၃။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၆၂။) သောစေယျ သီလာလယုပေါသထေသု စ။ ဒီ၊၃။၁၂၀။ ဥပေါသထကမ္မံ ဥပေါသထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၅။ သမာဒါနဝသေန အဓိဋ္ဌာန-ဝသေန ဝါ ဥပေစ္စ အရိယ၀ါသာဒီအတ္ထံ (အရိယ၀ါသာဒီအတ္ထာယ) ဝသိတမ္ဘတော ဥပေါ-သထော၊ သီလံ။ ဒီ၊ငြီ၊။၂၁၁။ သီ၊ငြီ၊သစ်၊၂။ ၁၁။ ဥပေါသထံ ဝုစ္စတိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတံ သဗ္ဗဒိ၀သေသု ဂဟဋ္ဌေဟိ ရက္ခိတမ္ဘသီလံ။ ဒီ၊ငြီ၊၂။၁ရ၃။ ဥပေါသထကမ္မန္တိ ဥပေါသထ-

ဒီဝသေ သမာဒိယိတ္တာ သမာစရိတမ္ဗံ ဗုညကဲမ္ဗံ ဥပေါသထော။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၁၀၆။ ဥပေတေန သမ္ပ-န္နာဂတော ဟုတ္တာ ဝသိတမ္ဗတော၊ သန္ဓာနေ ဝါသေတမ္ဗတော ဥပေါသထော၊ သီလံ။ မ၊ ဌီ၊၃။၂၆၂။ (–သာရတ္ထ၊၃။၄ရ၈။)

(၄) ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း။ သုဒ္ဓသ၊ ဝေ သဒါ ဖဂ္ဂု၊ သုဒ္ဓသုပေါသထော ,သဒါ(မ၊ ၁။၄၈)တိအာဒီသု ဥပဝါသော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဌ၊၄။၅၀။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ ဥပေါသထော သဒါတိ သုဒ္ဓသ စ စာတုဒ္ဒသပန္နရသာဒီသု ဥပေါသထဂ်ိနီ အသမာဒိယဲတောပိ နိစ္စမေဝ ဥပေါသထော။ မ၊ဌ၊၁။၁၈၃။ ·အနသနာဒိ-ဝဲသေန ဥပေစ္စ ဝသိတမ္ဗတော အနုဝသိ-တမ္ဗတော ဥပေါသထော၊ ဥပဝါသောတိ သမာဒါနံ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၁၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၁၁။ နိစ္စမေဝ ဥပေါသထော် အရိယုပေါသထေန ဥပဝုတ္ထဘာဝတော။ မ၊ဌီ၊၁။၂၈၂။ အနသနာ-ဒိမ္ဘောဒီ ဝါ ဥပေစ္စ ဝသနံ ဥပဝါသော ဥပေါသထော။ မ၊ဌီ၊၃။၂၆၂။ (–ဥဒါန၊ဌ။၂၆၈။ ဇာ၊ဌ၊၂။၄ဝ၈။)

(၅) ဥပုသ်နေ့၊ (ရဟန်းတို့ ·ဥပုသ်ကဲ ပြုရာနေ့၊ လူတို့ အဌဂ်ဥပုသ်သီလ ဆောက်တည်ရာနေ့–ဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ အကျယ်ကို နောက်၌ ပြလတ္တံ့။) ဥပေါသထေ အာရော-စေတမ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၁၃။ ဥပေါသထေတိ ... ဥပေါ-သထဒိဝသေ အာရောစေတမ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁။ နှ ဘိက္ခဝေ တဒဟုပေါသထေ သဘိက္ခုကာ အာဝါသာ(ဝိ၊၃။၁ရ၈)တိအာဒီသု ဥပဝသိ-တမ္ဗဒိဝသော။... ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဌ၊၄။၅၀။ ကခ်ီ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ တဒဟုပေါသထေ ပန္နရသေ။ ဒီ၊၁။၄၄။ မ၊၃။၆၆၊။ ဥပဝသန္တီ ·ဣတိ ဥပေါသထော၊ ဥပဝသန္တီတိ သီလေန ဝါ အနသနေန ဝါ ဥပေတာ ·ဟုတ္တာ ဝသန္တီတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂ရ။ , မ၊ဌ၊၄။၅၀။ , သံ၊ဌ၊ ၁။၂၅၃။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၈။ ဝိမာန၊ ဌ။၁၅၆။ သာရတ္ထ၊ဌ။၂ရ၉။ အံ၊ဌီ။၂။၁ရ၂။)

(၆) ·ဥပေါသထဆင်း။ ·ဥပေါသထော နာမ ·နာဂရာဇာ(ဒီ၊၂။၁၄၂)တိအာဒီသု ပညတ္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဌ၊၄။၅၀။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၈။ ကခ်ီ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ ·နဝမဟတ္ထိကုလပရိယာပန္နေ ဟတ္ထိနာဂေ ကိဠိ ကိရိယမနပေက္ခိတ္တာ တံ-ကုလသမ္ဗန္ဓတဟာမတ္ထံ ·ပတိ ရဋ္ဌိဝသေနေ ·ဥပေါသထောတိ သမညာ၊ ... အရယော ·ဥပဂန္တာ ·ဥသ့ေတိ ဒါဟောတ်ိတိ ·ဥပေါသထော၊ ·ဥသာ–သဒ္ဒေါ ဒါဟောတ်ိပိ သဒ္ဒဝိဒူ ဝဒန္တိ။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။ (–မ၊ဌ၊၁။၃ဝ၃။ သံ၊ဌ၊ ၂။ဌ၁။ အသီ၊ဌ၊ ၂။ဌ၀ဝ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဌ၀။ ဒီ၊ဌီ၊၁။ ၂၁၁။ မ၊ဌီ၊ဌ။ ၂၆ ၂။)

(တိ)(၆) ·ဥပေါသထမည်သူ။ ပါဠိ အဌ-ကထာတို့၌ တွေ့ရသော ·ဥပေါသထမည်သူ များကား (က) ·ဥပေါသထပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ (မ၊ ဌ။၁၁၅)။ (ခ) ·ဥပေါသထမင်း။ (မဟာသမ္ဗတ-မင်းမျိုးတို့မှ ဆင်းသက်လာသောမင်း။) (ဒီ၊ ဌ၊၁။ ၂ဌ၀။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈ ၂)။ (ဂ) ·ဥပေါသထ-မင်းသား။ (သံဝရဇာတ်၌ လာသော ဗာရဏသီ ပြည်ရှင် မြဟွဒတ်မင်း၏ သားတစ်ရာတွင် အကြီးဆုံးသားတော်။) (ဇာ၁။ ၂ဌ၀။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ဌ၀ရ။) (ဃ) ·ဥပေါသထမည်သော အမျိုး-သမီး။ (ဝိမာန၊ဌ။၁ဝ၄။) ဟု လေးဦး ဖြစ်သည်။ ·ဥပေါသထာတိ မ ·အည်သူ(ဝိမာန။ ၂ ၉)တို "ဥပေါသထာ"တိ ဗုဒ္ဓမိနာ နာမေန ·မ ·မနုဿ-ဇာနိသု။ ဝိမာန၊ဌ။၁ဝ၄။

ဤ·ဥပေါသထဗုဒ်၏ အနက်တို့တွင် ရဟန်းတို့ ·ဥပုသ်ကဲပြုခြင်း၊ လူတို့ အဌဂ်ဥပုသ်-သီလဆောက်တည်ခြင်းစသည်တို့နှင့် ပတ်သက်-နေသော ·ဥပုသ်နေ့ ·, ·ဥပုသ်ကဲ, ·ဥပုသ်သီလ-စသည်တို့ကို သိအပ်ပေသည်။ ·ဥပုသ်နေ့တို့-သည် သာသနာတော်၌ (က) ရဟန်းတော်များ ·ဥပုသ်ကဲဆောင်သောနေ့=·ဥပုသ်ပြုသောနေ့။ (ခ) လူတို့ဥပုသ်သီလ ·စောင့်ထိန်းသောနေ့–

ဟု နှစ်မျိုး တွေ့ရသည်။ (က) ရဟန်းတော်များ၏ ဥပုသ်နေ့နှင့် ဥပုသ်ကံပြုမှုတို့ဖြစ်ပေါ်လာပုံကား—သာသနာပပရဗိုဒ်တို့သည်လဆန်း, လဆုတ် ၁၄–ရက်၊ ၁၅–ရက်၊ ၈–ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကြ၍ တရားစကားပြောဆိုသောနေရာဌာနသို့ လူတို့ တရားနာချင်းကပ်ကြသဖြင့် လူတို့၏ ကြည်ညြိုမှုကို ထိုပရဗိုဒ်တို့ ရရှိခြင်း, အသင်းအပင်း ရရှိခြင်းတို့ကို ဗိမ္ဗိသာရမင်း ဆင်ခြင်မိသဖြင့် ဘုရားရှင်အား "ရဟန်းတော်များလည်းလဆန်း လဆုတ် ၁၄–ရက်၊ ၁၅–ရက်–၈–ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကုန်မူကောင်းလေစွ"ဟု တောင်းပန် လျှောက်ထားမှုကို အကြောင်းပြု၍ ရဟန်းတော်များကို လဆန်း လဆုတ် ၁၄–ရက်၊ ၁၅ ရက်၊ ၈–ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးခြင်းငှါ ဘုရားရှင် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ထိုသို့ ခွင့်ပြုတော်မူချက်အရ စည်းဝေးတော်မူကြသော ရဟန်းတော်များ ဆိတ်ဆိတ် ထိုင်နေကြသည်ကို လူတို့ တွေ့မြင်ကြသဖြင့် "ဝက်အ များကဲ့သို့ ထိုင်နေကြကုန်၏။ စည်းဝေးသူတို့မည်သည် တရားစကား ပြောသင့်သည် မဟုတ်လော"ဟု လူတို့ကဲ့ရဲ့သည်ကိုအကြောင်းပြု၍ ပညတ်တော်မူအပ်ပြီးသော သိက္ခာပုဒ်တို့ကို ပါတိမောက်ပြုရန် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ထိုသို့လဆန်း လဆုတ်၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီနေ့၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီနေ့၊ ၈–ရက် အဋ္ဌမီနေ့တို့၌ခွင့်ပြုတော်မူသောအခါ ထိုနေ့ အားလုံးတို့၌မင် ဥပုသ်ပြုတော်မူကြသဖြင့်(ဝဇိရ။၄၅၁) လဆန်း လဆုတ် တစ်ပက္ခတွင် စာတုဒ္ဒသီနေ့၌ ဖြစ်စေ၊ ပန္နရသီနေ့၌ဖြစ်စေ တစ်ကြိမ်သာ ဥပုသ်ပြုရန်လည်းကောင်း၊ ကိုယ့်ပရိသတ်နှင့် သာ ဥပုသ်မပြုဘဲ ကျောင်းတိုက် တစ်ခုလုံးရှိသဘောတူရဟန်းအားလုံးစည်းဝေး၍ ဥပုသ်ပြုရန်လည်းကောင်း, သိမ်ကိုလည်းကောင်း၊ ဥပုသ်အိမ်ကိုလည်းကောင်း ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ဝိ၊၃။၁၃၉–၁၄၂။ သံ၊၁။၁၉၂။ သံ၊၄။၁။ ၂၅၃။ (ဥပေါသထဝဂ်၊ရ–လည်းကြည့်။)

ဥပုသ်ကံပြုခြင်း=ပါတိမောက်ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြခြင်းသည် ဩဝါဒပါတိမောက်ကို ရွတ်ပြခြင်း၊ အာဏာပါတိမောက်ကို ရွတ်ပြခြင်း ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်၊ သက်တော်ရှည် မြတ်စွာဘုရားတို့သည် ယပ်ကိုကိုင်၍ ထိုင်တော်မူလျက် "သမ္ဘပါပသ အကရဏ... စသော ဩဝါဒပါတိမောက် သုံးဂါထာကို ကိုယ်တော်တိုင် ရွတ်ပြတော်မူသည်၊ (ဒီ၊၂။၄၂။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။) (ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂–၌ ဥပေါသထန္တိ အာဏာပါတိမောက္ခ–ဟု ဖွင့်ခြင်းသည် ပါဠိတော်နှင့် မညီပေ။) သက်တန်းတိုသောဂေါတမဘုရားရှင်လက်ထက်၌မူ ပဌမဗောဓိ=ဂါတော်နှစ်ဆယ် အတွင်း၌သာ ဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင် ဩဝါဒပါတိမောက်ရွတ်ပြတော်မူ၍ ထိုမှနောက်၌ ပရိသတ်မစင်ကြယ်သောကြောင့် ရဟန်းတော်များအား အာဏာပါတိမောက်ပြရန် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ (ဥပေါသထသုတ္တ (ဂ)လည်းကြည့်။)

ထိုအာဏာပါတိမောက်ရွတ်ပြခြင်း ဟူသော ဥပုသ်ကံပြုခြင်းသည် ကံပြုသူတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် "သံဃဥပုသ်၊ ဂဏဥပုသ်၊ ပုဂ္ဂလဥပုသ်"ဟု သုံးပါးရှိသည်။ ဥပုသ်အမျိုးအစား အစွမ်းအားဖြင့် "သုတ္တုဒ္ဒေသဥပုသ်၊ ပါရိသုဒ္ဓိဥပုသ်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်" ဟုသုံးပါးရှိသည်၊ နေ့အစွမ်းအားဖြင့် "စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်၊ ပန္နရသီဥပုသ်၊ သာမဂ္ဂီဥပုသ်"ဟု သုံးပါးရှိသည်။ (ဥပုသ်ကံ ပြုပုံနှင့်တကွ အကျယ်ကို ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၉–၂၀၁–၌ ၍။)

ဤဥပေါသထသဒ္ဒါသည် ပါရိသုဒ္ဓိဥပုသ်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်တို့၌ ဖြစ်သော်လည်း ထိုဥပုသ်တို့ကို ပါတိမောက်ရွတ်ပြခြင်းဟူသော အနက်၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် သီးခြားမဆိုပေ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၃၃၇။

ဥပုသ်ကံပြုရာဖြစ်သော ဥပုသ်နေ့တို့သည် တစ်လတွင် ၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်

နေ့၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်နေ့ဟူသော နေ့နှစ်ပါး၊ သံဃာကွဲပြားရာမှ ပြန်လည်၍ ညီညွတ်ရာဖြစ်သောနေ့=သာမဂ္ဂီနေ့ ''ဟု'' သုံးမျိုးရှိရာတွင် အာဂန္တုကရဟန်းများနှင့် အာဝါသိက ရဟန်းတို့ စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့, ပန္နရသီဥပုသ်နေ့နှင့်ပတ်သက်၍ အယူအဆ မတူရာ၌ ''အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ရာဇူနံ အနုဝတ္ထိတုံ''ဟု ရှင်ဘုရင်အစိုးရသူမင်းတို့သို့ ''အစဉ်လိုက်ရန် ခွင့်ပြုတော်မူချက်ဆည်းကား'' ထိုနှစ်နေ့ အယူအဆကွဲပြားရာ၌ယာ လောကလူသားတို့ သတ်မှတ်ထားသောနေ့ရက်သို့ လိုက်ရမည်ဟု ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ၁၃–ရက်နေ့၌ လည်းကောင်း၊ အတွက်တစ်ရက်နေ့၌လည်းကောင်း ဥပုသ်ကံ မပြုကောင်း။ (ဝိ၊၃။၁၉၃။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၁။)

(ခ) လူတို့ ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးရာနေ့တို့သည် ပကတိစာရိတ္တဥပုသ်နေ့၊ ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့, ဟုနှစ်မျိုးရှိသည်။ လဆန်းပက္ခ, လဆုတ်ပက္ခတို့တွင် ၈ရက်=အဋ္ဌမီ ဥပုသ်နေ့၊ ၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်နေ့တို့သည်ကား ပကတိစာရိတ္တဥပုသ်နေ့များဖြစ်သည်။ (သံ၊၁။၂၁၀။ အံ၊၁။ ၁၄၂။) ထိုနေ့တို့၏ အကြို, အပိုဖြစ်သော ၇–ရက်, ၉–ရက်၊ ၁၃–ရက်, ၁–ရက်–နေ့တို့သည်ကား ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့များဖြစ်သည်။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၆၄။

ဝါမကပ်မပြုဖြစ်သော နယုံလပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ ဝါဆိုလပြည့်အထိ တစ်လ၊ ဝါတွင်းသုံးလ၊ ဝါကျွတ်ကာလဖြစ်သော သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်အထိ တစ်လ၊ ပေါင်း ၀ါးလသည် ပါဋိဟာရိယဥပုသ်စောင့်သုံးရာကာလဖြစ်သည်။ အပရေဆရာတို့ကား နယုံလပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ ဝါဆိုလပြည့်အထိ တစ်လ၊ သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်အထိ တစ်လ၊ တပိုတွဲလပြည့်ကျော် တစ်ရက်မှ တပေါင်းလပြည့်အထိ တစ်လ– ပေါင်းသုံးလကို ပါဋိဟာရိယဥပုသ် စောင့်သုံးရာကာလဟု ယူကြသည်။ ကောင်းမှုလိုလားသူများသည် ထိုနေ့ အားလုံးကို ဥပုသ်နေ့ ဟု ဆိုသင့်ပေသည်။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၈။ သီတင်းကျွတ်လပြည့် ပဝါရကာနေ့နှင့် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့် ပဝါရကာနေ့တို့အတွင်း လဝက်ကို ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့ဟု ခေါ်သည်။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၁။

''အလုံးစုံသောနေ့တို့၌ လူတို့စောင့်ထိန်းအပ်သော အဋ္ဌင်္ဂသီလကို ဥပုသ်ဟုခေါ်၏'' ဟု ဋီကာတို့၌ လာသောကြောင့် အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလကို မည်သည့်နေ့ရက်ဟု မသတ်မှတ်ဘဲ နှစ်သက်ရာနေ့၌ စောင့်ထိန်းနိုင်ကြောင်း သိရလေသည်။ ဒီဃ၊ ၂။၁၉၃။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၅။

အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၌–ဥပုသ်နေ့တို့သည် တစ်လတွင် ၅–ရက်=ပဉ္စမီဥပုသ်၊ ၈–ရက်=အဋ္ဌမီဥပုသ်၊ ၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်ဟု (၈)ရက်ရှိကြောင်း၊ ထိုရက်တို့၏ အကြို+အပိုနေ့များဖြစ်ကြသော ၃–ရက်, ၆–ရက်၊ ၇–ရက်, ၉–ရက်၊ ၁၃–ရက်, ၁–ရက်ဟု ပဋိဟာဂရဥပုသ်စောင့်သုံးရာနေ့ရက် (၆)ရက်ရှိကြောင်း၊ ဝါတွင်းသုံးလဖြစ်စေ၊ မတတ်နိုင်လျှင် သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုံးလပြည့်အထိ တစ်လဖြစ်စေ၊ ထိုမျှပင်မတတ်နိုင်လျှင် သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ သီတင်းကျွတ်လကွယ်အထိ လဝက်ဖြစ်စေ ပါဋိဟာရိယပက္ခဥပုသ် စောင့်သုံးနိုင်သည်။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂–၁၂၄။

အဋ္ဌမီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါး၏ အစေအပါးအမတ်တို့သည်လည်းကောင်း။ စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီးလေးပါး၏ သားတော်တို့သည်လည်းကောင်း။ ပန္နရသီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါးတို့သည်လည်းကောင်း လူပြည်သို့ လှည့်လည်ကာ အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလစောင့်ထိန်းသူ, မိဘလုပ်

ကျွေးသူ စသော ကုသိုလ်ကောင်းမှု ပြုသူတို့ကို ချေပြောင်ခြင်းရေးမှတ်၍ သုဝမ္ဘာနတ်သဘင် အစည်း အဝေးခံ ပြောကြားကြသည်။ (အကျယ်ကို-အံ၊၁။၁၄၁-၁၄၃-ခဲ့ ရှု။)

ထိုဥပုသ်နေ့တို့ခဲ့ လူတို့စောင့်ထိန်းအပ်သော အဌဂံဥပေါသထသီလဟူသည်ကား ပါဏာပါတာ ဝေရမဏိသိက္ခာပဒံ သမာဒိ-ယामိ-အစ ဥစ္စာသယနမဟာသယနာ ဝေရ-မဏိသိက္ခာပဒံ သမာဒိယာမိ-အဆုံးရှိသော ရှစ်ပါးသီလပင်ဖြစ်သည်၊ ထိုအဌဂံသီလ၏ အကျိုးတရားတို့ကို သံဝိဇ္ဇူပေါသထသုတ် စသော သုတ်ငါးခုတို့ခဲ့ လာရှိလေသည်။ အံ၊ ၃။၇၉-၉၀။

နဝဂုံပေါသထသုတ်ခဲ့မှု ဝေနေယျဇ္ဈာ သယအစွမ်းဖြင့် ထိုရှစ်ပါးသီလ၏အဆုံးခဲ့ မေတ္တာဘာဝနာကိုထည့်သွင်း၍ "အရပ်ဆယ် မျက်နှာတို့ခဲ့ မေတ္တာစိတ်ပြန့်၍နေခြင်း"ဟူသော နဝမမြောက်အဂါတစ်ခုနှင့်တကွ ကိုးပါးသီလကို ဘုရားရှင် ဟောကြားထားပေသည်။ အံ၊ ၃။၁၉၂။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၆၆။

ဥပေါသထကမ္ဘ (နာ) [ဥပေါသထ+ကမ္ဘ] (၁) ဥပုသ်ကံ၊ ပါတိမောက်ကို-ရွတ်ဆို-ပြ-ခြင်း ဟူသောကံ။ (၂)(က) ဥပုသ်-အဌဂံသီလ-စောင့်သုံးခြင်းဟူသောအမှု။ (ခ) ဣန္ဒြေကိုဆုံးမခြင်း။ (ကေစိဝါဒ။) (၁) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သမဂ္ဂါနံ ဥပေါသထကမ္မံ။ ဝိ၊ဘု။၁၄၃၊ (-၁၆၆။ ဝိ၊၅။၃၃၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။ (၂)(က) ဒါနံ ဒတ္တာ သီလံ သမာဒိယိတ္တာ ဥပေါသထကမ္မံ ကတ္တာ တံ ပစ္ဆာဝေကွတိ, ပဌာန၊၁။၁၃ ၂။ (-ဝိမာန။၁၁။ မိလိန္ဒ။ ၂၀၁၃ ၂၄။ ဒီဃ၊ဋ၊၁၀၅။) ဥပေါသထကမ္မံ ကတ္တာတိ ပါဏံ နာ ဟနေ... ဝေ ဝုတ္တံ ဥပေါသထဒိဝသေသု အဌဂံဥပေါ-သထကိရိယံ ကတ္တာ။ အဘိ၊ဋ၊ဋ၊ ၄၃၅။ (-ဒီ၊ ဋီ၊ဋ။ ၁၀၆။) (ခ) ဒမေနာတိ ဣန္ဒြိယဒမေန၊ ဥပေါသထကမ္မေန။ ဒီ၊ဋ၊၁။ ၁၄၅။ သံ၊ဋ၊ ၂။ ၃၁ ၂။ ကေစိ ပန "ဥပေါသထကမ္မေနာတိ ဣဒံ ဣန္ဒြိယဒမ(ဒမန)သ ဝိသေသန်၊ တသ္မာ ဥပေါသထကမ္မဘူတေန ဣန္ဒြိယဒမေနာ"တိ အတ္ထော ဝဒန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၃ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆ရ။

ဥပေါသထကရဏ (နာ) [ဥပေါသထ+ကရဏ] (၁) ဥပုသ်ကံ-ဥပုသ်-ပြုခြင်း။ (တိ) (၂) ဥပုသ် ပြုရာဖြစ်သော။ (၁) ဘေဒပုရေကွာရုန် ဥပေါ-သထကမ္မေ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဋ၊၄။ ၁၅၅။ (-ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ရ ၂။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထကရဏဌာန (နာ) [ဥပေါသထကရဏ+ ဌာန] ဥပုသ်ပြုရာအရပ်ဌာန။ ဥပေါသထဂ္ဂေတိ ဥပေါသထကရဏဌာနေ။ ကခါ။ဋီ၊သစ်။ ၁၅။ (-ဇာ၊ဋ၊ရ။ ၂၉။)

ဥပေါသထကရဏပ္ပကာရ (ပု) [ဥပေါသထ ကရဏ+ပကာရ] ဥပုသ်ပြုပုံ-အခြင်းအရာ-အထူးအပြား။ ယသ သီယာ အာပတ္တိ သော အာဝိကရေယျ ။ပ။ ဖာသု ဟောတိတိ ဝေ အလဇ္ဇီမ္ပိ လဇ္ဇီမေ ပတိဋ္ဌာပေတ္တာ ဥပေါသ-ထကရဏပ္ပကာရော စ ဝုတ္တော။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၃ဝ ၂။

ဥပေါသထကာရက (တိ) [ဥပေါသထ+ကာရက] (သံဃ) ဥပုသ်ပြုသော၊သူ။ ဥပေါသထ-ကာရကာ (ဝိ၊ဋ၊ဝ။ ၃ဝ၄ရ)တိ သံဃုပေါသထ-ကာရကာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ရ ၄။

ဥပေါသထကာလ (ပု) [ဥပေါသထ+ကာလ] (၁) ဥပုသ်ကံပြုရာအခါ။ (၂) အဌဂံဥပုသ်သီလ စောင့်သုံးရာ-အခါ-နေ့။ (၁) ဥပေါသထ-ကာလေ ပန ပရိသပရိယန္တေ နိသိန္နဘိက္ခု-တော ပဌာယ သတ္တက္ခတ္တုံ ရသိမာ သောဝေ-တဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ၊ ၂။ ၂ ၃ ၆။ (၂) ဝေ ဥပေါသထကာလံ ဒသ္သေတ္တာ ဣဒါနိ တေသု ကာလေသု တေ ဥပေါသထံ ဥပဝသ ယံ ကာတဗ္ဗံ။ သုတ္တနိ၊ ဋ၊ ၂။ ၁ဝ ၈။

ဥပေါသထကုမာရ (ပု) [ဥပေါသထ+ကုမာရ] ဥပေါသထသတို့သား။ အထသ သမ္ဘေဒ္ဓေ-ဘာတိကော ဥပေါသထကုမာရော နာမ သောသေ အာမန္တေတွာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၆။

ဥပေါသထကုလ (နာ) [ဥပေါသထ+ကုလ] ဥပေါသထဆင်မျိုး။ ဥပေါသုထကုလာ အာဂစ္ဆန္တော သမ္ဘေဒ္ဓေ။ ဒီဌ၊၂။၂၁၆၊(-၂၂၉။ ဒီဋီ၊၂။၁၉၇။)

ဥပေါသထကိရိယ (တိ၊နာ) [ဥပေါသထ+ကိရိယ] ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးခြင်းအမှု။ ဥပေါသထကမ္မ (၂) ကြည့်။

ဥပေါသထကွမ (ပု) [ဥပေါသထ+ကမ] ဥပုသ်နေ့အစဉ်။ ကိဗ္ဗာပိ ဝေ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ရာဇူနံ အနုဝတ္ထိတု"န္တိ ဝစနတော ပနေတ္ထ လောကိယာနံ တိတိ အနုဝတ္ထနေ္ဓဟိပိ အတ္ထနော ဥပေါသထကွမေန စာတုဒ္ဒသီ ပန္နရသီ ဝါ, ပန္နရသီ စာတုဒ္ဒသီ ဝါ ကရောန္တေဟေ အနု-ဝတ္ထိတမ္ပိ၊ နာ ပန သောဠသမဒိဝသံ ဝါ တေရသမဒိဝသံ ဝါ ဥပေါသထဒိဝသံ ကရော-န္တေဟိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၈၁။

ဥပေါသထကွန္ဓက (ပု) [ဥပေါသထ+ခန္ဓက] ဥပုသ်ကံနှင့်ပတ်သက်၍ ခွင့်ပြုပညတ်အပ်သမျှ တို့ကို ပေါင်းစုပြုရာအခန်း။ ဥပုသ်ကံအခန်း။ ဥပေါသထကွန္ဓက။ ဥပေါသထကွန္ဓကတော သုတ္တံ အာဟရိ။ အတိ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ (-ကခါ၊ ဌီ။၃။ မူလဋီ၊၁။ရ၈။)

ဥပေါသထဂ (နာ) [ဥပေါသထ+ဂသ+ကွိ။ ဥပေါသထ+ဂဟ+ကွိ။ မောဂ်ဟဋ္ဌကထာ၅။၄ရ။ ပါစိတ်ယော။၄၉။] ဥပုသ်ဘိမ်၊ ဥပုသ်ကျောင်း ဆောင်။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဘိက္ခူ ဥပေါသထဂမ္ဘိ သန္နိသဇ္ဇမ္ဘိ ဟရိတုံ ကုဋ္ဌုစ္ဆယန္တာ ဆမာယံ နိသီဒန္တိ။ ဝိ၊၁။ရ၃။ ဝိ၊၄။၃၂၂။ (-အံ၊ဌ၊၁။၂၀၅။) ဥပေါသထဂန္တိ ဥပေါသထ-ကရဏဋ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၄၄၁။ ဥပေါသထ-ဂေတိ ဥပေါသထဂေဟေ၊ တံ ဟိ ဥပေါသထံ ဂဏ္ဍန္တိ, ဥပေါသထော ဝါ ဂယ္ဟတိ အသ္မိန္တိ ဥပေါသထဂဂန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်ယော။၄၉၊(-၃၂၆။)

ဥပေါသထဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပေါသထ+ဂဟဏ] ဥပေါသထသဒ္ဒါ။ ပန္နရသေတိ ဣဒံ ဥပေါသ-ထဂ္ဂဟဏေန သမ္ဘတ္ထာဝသေသုပေါသထ-ပဋိက္ခေပဝစနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၁၉။

ဥပေါသထဝံ (နာ) [ဥပေါသထ+အဂ်] အဌင်္ဂဥပုသ်သီလ၏ အင်္ဂါ။ အဌ ဥပေါသထင်္ဂါနိ(ဝိ၊၅။၂ ၄၄)တိ ပါဠိ နာ ဟနေ ... မဇ္ဈေ ဆမာယံ-သယေထ သန္ဓတော၊ တေဠိ အဌ္ဌင်္ဂိကမာဟု-ပေါသထံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၀။ အံ၊၁။၂၁၅။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၆၀။ သာရတ္ထ၊ဋ။ရ၃၂။)

ဥပေါသထဝံသမာဒါန (နာ) [ဥပေါသထအဂ်+သမာဒါနာဂါရ] ဥပုသ်သီလ၏အင်္ဂါကို ဆောက်-တည်ခြင်း။ ယတော ယေ ကုလပုတ္တာ သရဏ-ဂမနေန သိက္ခာပဒပဋိဂ္ဂဟဏေန ဥပေါသ-ထဂ်သမာဒါနေန စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလာဒိဟိ စ အတ္ထနော ဂုဏေဟိ ဘာဝဝန္တံ ပူဇေန္တိ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၂။၁၅။

ဥပေါသထဥတ္တိ (တိ) [ဥပေါသထ+ဥတ္တိ] ပါတိမောက်ပြခြင်း၏-ဥပုသ်ကံ၏-ဥတ်၊ ပါတိမောက်ပြရာ၌ ရှေးဦးစွာ သံဃာကို-သိ စေခြင်း-သိစေသောစကား။ ဥပုသ်ဥတ်။ ဣမာတိ ဣမိဿံ ဥပေါသထဥတ္တိယံ။ ကခါ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၁။

ဥပေါသထဌပန (နာ) [ဥပေါသထ+ဌပန] ဥပုသ်-ကံကို-တန်ထား-ဟန်ထား-ခြင်း။ အာပတ်သင့်-နေသောရဟန်းအတွက်-ပါတိမောက်ကြားနာခွင့်-ဥပုသ်ကံပြုခွင့်-ကိုရပ်ဆိုင်းဟန်တားထားခြင်း။ ပါတိမောက္ခဌပနန္တိ ဥပေါသထဌပနံ၊ အံ၊ဌ၊ ၂။၆၅။ (-ဝိမတိ၊၂။ရ၁၅။)

ဥပေါသထတ္ထ (ပု) [ဥပေါသထ+အတ္ထ] ဥပုသ်ကံ၏အကျိုး။ တသာ ပန အဗ္ဘောကာသိကသာ ဓမ္မသဝနာယ ဝါ ဥပေါသထတ္ထာယ ဝါ ဥပေါသထာဂါရံ ပဝိသိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ရ၂။ ဥပေါသထတ္ထာယာတိ ဥပေါသထ-ကမ္မာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။

ဥပေါသထဒိဝသ (တိ) [ဥပေါသထ+ဒိဝသ] ဥပုသ်နေ့။ ယာဝ ဥပေါသထဒိဝသာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၅၁)တိ ယာဝ သုက္ကပက္ခဥပေါသထဒိဝသာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀ရ။) သော ပနေသ ဥပေါသထဒိဝသော အဋ္ဌမီစာတုဒ္ဒသီပန္နရသီဘေဒေန တိဝိဓော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၃။

ဥပေါသထန္တရာယ (ပု) [ဥပေါသထ+အန္တရာယ] ဥပုသ်ကံ၏ အန္တရာယ်။ မာ သံဃသ ဥပေါ-သထန္တရာယော အဟောသိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပေါသထနာဂရာဇ (ပု) [ဥပေါသထ+နာဂရာဇ] ဥပေါသထဆင်မင်း။ ဝေမေဝ ခေါ မဟာရာဇ လောကေ ဥပေါသထနာဂရာဇပေဠိဘာဂသာ ဝေယ္ယာဝစ္စရသ ဒါရကာ နာ သက္ကာ ကေနစိ ဒါသဘောဂေန ဘုဉ္ဇိတုံ။ မိလိန္ဒ။၂ရ၄။

ဥပေါသထနာဂရာဇပွမုခ (ထိ) [ဥပေါသ နာဂရာဇ+ပမုခ] ဥပေါသထဆင်မင်းလျှင် အကြီး အမှူးရှိသောဃသူ။ စတုရာသီတိ နာဂသဟဿာနိ အဟေသုံ၊ ... ဥပေါသထနာဂရာဇပွမုခါနိ။ ဒီ၊၂။၁၅။ သံ၊၂။၁၁ရ။

ဥပေါသထပုစ္ဆက (နာ) [ဥပေါသထ+ပုစ္ဆာ+က] ဥပုသ်ကို မေးခြင်း။ အန္ဓဒ္ဓမာသံ ဘိက္ခနိယာ ဘိက္ခုသံဃတော ဒွေ ဓမ္မာ ပစ္စာသီသိတမ္မာ ဥပေါသထပုစ္ဆကဠ ဩဝါဒုပသက်ံမနဠ။ ဝိ၊ ၂။ရ၅။ ဥပေါသထပုစ္ဆကန္တိ ဥပေါသထပုစ္ဆနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၉။ ကင်္ခ။၃၄၀။ ဥပေါသထသ ပုစ္ဆနံ ဥပေါသထပုစ္ဆာ၊ သာဝ ကပစ္စယ်, ရဿတ္တဠ ကတ္တာ ဥပေါသထပုစ္ဆကန္တိ ဝုတ္တာတိ အာဟ "ဥပေါသထပုစ္ဆန"န္တိ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄၀၀။

ဥပေါသထပုစ္ဆန (နာ) [ဥပေါသထ+ပုစ္ဆန] ဥပုသ်ကိုမေးခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပေါသထ+ပုစ္ဆာ] ဥပုသ်ကိုမေးခြင်း။ ဥပေါသထပုစ္ဆက-ကြည့်။

ဥပေါသထပွမုခ (နာ) [ဥပေါသထ+ပမုခ] ဥပုသ် အိမ်မျှူး (သျှ)။ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ ရှေ့ မျက်နှာသာ(ဘာ၊ဋီ)။ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ မျက်နှာစာအဦးအရပ်။ သမ္ဘတ် သံဃေန ဇေတေဟိ နိမိတ္တေဟိ ဥပေါသထပွမုခံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ ၁၄ရ။ ဥပေါသထပမုခံ နာမ ဥပေါသထာ-ဂါရသ သမ္မုခဋ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ။၂ရ၃။ (–ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ဋ၊ဋ၃၀။)

ဥပေါသထမုခ (နာ) [ဥပေါသထ+မုခ] (၁) ဥပုသ် အိမ်အရပ်။ (၂) ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ မျက်နှာစာအဦးအရပ်။ ဥပေါသထမုခန္တိ ဥပေါသ-ထဋ္ဌာနံ။ ဥပေါသထမုခဿာတိ ဥပေါသထာ-ဂါရဋ္ဌာနဿာတိ လိခိတံ။ ဝဇိရ။၄၅၆။ (၂) ဥပေါသထမုခန္တိ ဥပေါသထာဂါရသ မုခန္တိ အာစရိယာ။ ဝဇိရ။၄၅၆။ (ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥပေါသထပွမုခ-ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ် လည်းကြည့်။)

ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသ (ပု) [ဥပေါသထရက္ခဏ +ဒိဝသ] ဥပုသ်သီလစောင့်ရှောနေ့၊ ဥပုသ်နေ့။ တံ တံ ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသံ အဟာပေတ္တာ, တံ တံ ဝါ ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသံ အခတ္တုံ ကတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၂။

ဥပေါသထဝါသ (နာ) [ဥပေါသထ+ဝါသ] ဥပုသ် သီလဖြင့်နေခြင်း။ ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း။ သော ဂေါတမ တုမှာကံ ဒါနံ အဒတ္တာ ပူဇံ အကတ္တာ ဓမ္မံ အသုတ္တာ ဥပေါသထဝါသံ အဝသိတ္တာ ကေဝလံ မနောပသာဒမတ္တေနေဝ သဂ္ဂေ နိမ္မတ္တာ

နာမ ဟောန္တိ။ ဓမ္မပဒ။ ၂၂။ (–ဓာ၊ဌ၊ရ။ ၂၀၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၁၁။)

ဥပေါသထသဒ္ဒ (ပု) [ဥပေါသထ+သဒ္ဒ] ဥပေါသထ–သဒ္ဒါ။ တ္ထောတိ ဥပေါသထသဒ္ဒေ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၁၀။

ဥပေါသထသဒ္ဒပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပေါသထသဒ္ဒ+ ပဝတ္ထိ] ဥပေါသထသဒ္ဒါ၏ပြစ်ခြင်း။ ဒီဝသေ ပန ဥပေါသထသဒ္ဒပဝတ္ထိ ဇဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္ထာယေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၁၁။

ဥပေါသထသမာဒါန (နဝ) [ဥပေါသထ+သမာဒါန] ဥပုသ်သီလဆောက်တည်ခြင်း။ ဥပေါသထ–သမာဒါနတောပိ ဒက္ခိဏ် ဝိသောဒေတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၅၀။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၂ ၂။)

ဥပေါသထသီလ (နဝ) [ဥပေါသထ+သီလ] ဥပုသ်သီလ။ ဥပေါသထသီလဝသေန ပန ဥပါသ–ကာနံ သတ္တမဌာနံ စေဝ အဂ် ကတ္တာ သဗ္ဗ–ပစ္ဆိမဝဇ္ဇာနိ သဗ္ဗာနိပိ သာမဏေရေဟိ သာဓာ–ရဏာနိ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ၁၄။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၀ ၂။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၃ ၃ ရ။)

ဥပေါသထသီလနိယမ (နဝ) [ဥပေါသထသီလ+ နိယမ] ဥပုသ်သီလပြဋ္ဌာန်ခြင်း။ သကလသမ္ပတ္တိ ဝဏ္ဏ–ဒုက္ခသ သမ္ဘဒေ ဝ ပရိယောသာနကရဏာယ ဥပေါသထသီလနိယာဒီဝသေန စတုပါရိ–သုဒ္ဓိသီလာဒီဝသေန ဝါ ... ဝုဿတိ။ ဣတိ ဝုတ်ဌ။ ခု ၂ ၃။

ဥပေါသထဆုတ္ထ (နဝ) [ဥပေါသထ+ဆုတ္ထ] ဥပေါသထဆုတ်။ ဥပေါသထဆုတ်(ခ)ခု တွေ့ရသည်။

(က) ဥပေါသထဆုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံကျောင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ဥပုသ် စောင့်လာသော ဝိသာခါကို (၁) ဂေါပလ္လ ဥပုသ်=နွားကျောင်းသားဥပုသ်=နွားကျောင်း သားသည် နွားကျောင်းရာစားကျက်ကို ဆင်ခြင် သကဲ့သို့ "ယနေ့ ငါသည် ဤမည်သော ခဲဖွယ် အောင်ကို သုံးဆောင်ခဲ့ပြီ၊ မနက်ဖန် အသယ် မည်သော ခဲဖွယ်အောင်ကို သုံးဆောင်ရဆုံ နည်း"ဟု အဘိဓျာနိတ်ဖြင့် ဥပုသ်နေ့ကို ကုန်ဆုံးစေသူတို့၏ ဥပုသ်။ (၂) နိဂဏ္ဌဥပုသ် = တက္ကတွန်းဥပုသ်= တက္ကတွန်းတို့သည် "အရပ်ရှစ်မျက်နှာ၌ ယူနောတစ်ရာဆပြင်ဘက်ရှိ သတ္တဝါတို့၌ လက်နက်ချထားလော့ (မညှင်းဆဲ မသတ်ဖြတ်ရ)ဟု သတ္တဝါဆန္ဒကို သနားစောက်ရှောက်ခြင်းငှါ ဆောက်တည်စေကုန်၍ သတ္တဝါဆန္ဒကို မသနား မစောင့်ရှောက်ခြင်းငှါ ဆောက်တည် စေကုန်သကဲ့သို့ ဆောက်တည် သူတို့၏ဥပုသ်။ (သတ္တဝါဆန္ဒ၌သာ သူ့သက် သတ်ခြင်းစသည်မှ ရှောင်ကြဉ်၍ သတ္တဝါ အချို့၌ မရှောင်ကြဉ်သူတို့၏ ဥပုသ်။) (၃) အရိယဥပုသ်= ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, ဒေဝတာ–နုဿတိ တို့ကိုယားများ လျက် သူ့သက်သတ်မှု စသည်မှ ရှောင်ခြင်း စသော ရှစ်ပါးသီလကို ဆောက်တည်သူတို့၏ ဥပုသ်။ ထိုသုံးမျိုးတွင် အရိယဥပုသ်သည်သာ လူမင်းစည်းစိမ် နတ်စည်းစိမ်တို့ကို ပေးနိုင်သည်။ အံ၁။ ၂ ၀ ၆–၂ ၁ ၆။

(ခ) ဥပေါသထဆုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံကျောင်းတော်ဝယ် ဥပုသ်နေ့၌ ဆိတ်ဆိတ်နေသော ရဟန်းအပေါင်းကို ကြည်ညှိတော်မူ၍ ဘုရားရှင်ဟောတော်မူသောဆုတ်ဖြစ်သည်။ လောကဌ ဒုဿီလဟူသောအဖျင်းမရှိ, စင်ကြယ်သောသီလအနှစ်၌တည်နေသော ရဟန်းသံဃာပရိသတ်ကို မူးမြော်ရန်ပင် ရနိုင်ခဲ၏။ ထိုသို့သောရဟန်းသံဃာပရိသတ်ကို လူ့ထိုက်လက်ဆုပ်ချီမိုး ရှိခိုးထိုက်၏ စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူပြီးလျှင် ရှေ့ဟရာန်လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် ဥပဟတ္ထိနတ်အဖြစ်သို့ရောက်၏။ မေတ္တာ ကရုဏာ, မုဒိတာ ဥပေက္ခာ

လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် မြတ္တာ အဖြစ်သို့ရောက်၏၊ အရှုပစ္စာန်လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် မတုံလျှပ်ခြင်းသို့ ရောက်၏၊ သစ္စာလေးပါးကို အမှန်အတိုင်း သိသောရဟန်းသည် အရိယာအဖြစ်သို့ ရောက်၏– ဟုဟောတော်မူသည်။ အံ၊ဘ။၅၀၃–၅၀၄။

(ဂ) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံ ကျောင်းဝယ် ဥပုသ်နေ့၌ ဘုရားရှင်သည် ရဟန်းအပေါင်းခြံရံလျက် ဩဝါဒပါတိမောက် ပြရန် ထိုင်နေတော်မူစဉ် အရှင်အာနန္ဒာက သုံးကြိမ်တိုင်အောင် ပါတိမောက်ပြတော်မူပါရန် လျှောက်ထားသော်လည်း နံနက်မိုးသောက်သည်တိုင်အောင် ပြတော်မမူဘဲ "အာနန္ဒာ ပရိသတ်မစင်ကြယ်"ဟုမိန့်တော်မူရာတွင် အရှင်မဟာမောဂ္ဂလာန်က ဒုဿီလကို "ငါ့ရှင် ထလော၊ သင့်ကို မြတ်စွာဘုရား မြင်တော်မူ၏" ဟုသုံးကြိမ်တိုင်အောင်ပြောသော်လည်း ဆိတ်ဆိတ်သာထိုင်နေသော ဒုဿီလရဟန်းကို လက်မောင်းဆွဲကာ တံခါးမုခ်အပြင်ရောက်အောင် ထုတ်ပြီးလျှင် တံခါးပိတ်၍ မင်းတုပ်ထိုးလျက် ဘုရားရှင်အား "မြတ်စွာဘုရား ဒုဿီလကို နှင်ထုတ်အပ်ပါပြီ၊ ပရိသတ် စင်ကြယ်ပါပြီ၊ ရဟန်းတို့အား ပါတိမောက်ပြတော်မူပါ"ဟုတောင်းပန်၏။ ဘုရားရှင်က "မောဂ္ဂလာန် အုံ့ဖွယ်ရှိစွ၊ မဂ်ဖိုလ်မှ အချည်းနှီးသော ယောက်ျားသည် လက်ကိုဆွဲယူသည် တိုင်အောင် ငုံ့လင့်နေဘိ၏။ ရဟန်းတို့ ဤနေ့မှနောက်၌ ဥပုသ်မပြုတော့၊ ပါတိမောက် မပြုတော့၊ သင်တို့သည်သာလျှင် ဥပုသ်ပြုရာ၏ ပါတိမောက်ပြုရာ၏။ မစင်ကြယ်သော ပရိသတ်၌ ဘုရားရှင်သည် ဥပုသ်ပြုရာ သော, ပါတိမောက်ပြုရာသော အကြောင်းမရှိ" ဟုမိန့်တော်မူပြီးလျှင် မဟာသမုဒ္ဒရာ၏အုံ့ဖွယ် ရှစ်ပါးကို ဥပမာပြုလျှက် သာသနာတော်၏ အုံ့ဖွယ် ရှစ်ပါးကို ဟောတော်မူသည်။ အံ၊ဘ။ ၄၄–၄၆။ ဥဒါန။ ၁၃၈–၁၄၄။

ဥပေါသထာဂါရ (နာ) [ဥပေါသထ+အာဂါရ] ဥပုသ်အိမ်၊ သံဃာတော်များ ဥပုသ်ကံပြုရန် သမုတ်ထားအပ်သော ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပေါသထာဂါရံ သမ္မ–န္နိတ္တာ ဥပေါသထံ ကာတုံ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၅။

တိုက်တာတစ်ခုလုံး သိမ်ဖြစ်နေသော ကျောင်းတိုက်၌ ရဟန်းတို့သည် "ယနေ့ ဤမည်သောကျောင်း၌ ဥပုသ်ပြုမည်"ဟု အချိန်းအချက် အမှတ်သင်္ကေတ မပြုဘဲ ကျောင်းစဉ် (ပရိဝုဏ်အစဉ်)အတိုင်း ပါတိမောက်ပြုကြ၏။ အာဂန္တုကရဟန်းများသည် "ယနေ့ဤမည်သော ကျောင်း၌ ဥပုသ်ပြုလတ္တံ့"ဟု မသိကြသဖြင့် ဘုရားရှင်အား လျှောက်ထားသောအခါ ဘုရားရှင်က တိုက်တာတစ်ခုလုံး သိမ်ဖြစ်နေသော ကျောင်းတိုက်၌ နှစ်ဘက်မိုးကျောင်း, တဘက်မိုးကျောင်း, ပြဿဒ်, ပြဿဒ်ဦးပြည်း, ဂူတို့ကို ဥပုသ်အိမ်သမုတ်၍ ဥပုသ်ပြုခြင်းငှါ ခွင့်ပြုတော်မူသည်၊ သို့သော် ဥပုသ်အိမ်နှစ်ခု မသမုတ်အပ်၊ တစ်ခုသာ သမုတ်ရသည်၊ အလွန် သေးငယ်သောဥပုသ်အိမ်၌ ရဟန်းများစွာ မဆန့်လျှင် မသမုတ်အပ်သောမြေ၌ နေ၍ ပါတိမောက်နာသော်လည်း ဥပုသ်ပြု သည်ပင်မည်၏။ ထိုသို့သောအခါ အလိုရှိသ လောက် ကြီးမားသောဥပုသ်အိမ်ဦးဥပစာ (မျက်နှာသာ)ကိုလည်း သမုတ်ခွင့်ပြုတော်မူ သည်၊ ထိုဥပုသ်အိမ်ဦးဥပစာကို သမုတ်သော အခါ ရှေးဦးစွာ ငယ်ငယ်ကြီးကြီးဖြစ်သော ကျွက်, အုတ်, သစ်သားပိုင်း, ဒုတ် စသည်တို့ကိုလည်းကောင်း၊ တန်ဆောင်းစသည်တို့တွင် အမှတ်မရှိ တစ်ခုခုကိုလည်းကောင်း နိမိတ်ပြုလုပ်၍ နိမိတ်ကြားနိုင်သည်။ ဝိ၊ဝု။၁၄၅–၁၄၇။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၃၃၀။ ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာ၌– သိမ်နုတ်သောအခါ ဥပုသ်အိမ်ကို နုတ်ပြီးမှ သိမ်ကိုနုတ်ခြင်းကို ကေသဆရာတို့ အလိုရှိ-ကြောင်း၊ အဗဒ္ဓသိမ်၌လည်း ဥပေါသထ–

ဂါရသမုတ်မှ ပြီးစီး ရရှိနိုင်သောကြောင့် ထို ဧကဝါဒမသင့်ဟု ဆရာတို့ဆိုကြောင်း ပြဆိုထားသည်။ ဝဇိရ။၄၅၆။ ထို ဥပုသ်အိမ်သည် နေထိုင်ခြင်းဖကျိုးငှါ ပြုလုပ်ထားသော ဝါသာဂါရ ကျောင်းမဟုတ်ချေ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥပေါသထာဂါရဂိဏ (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+အဂိဏ] ဥပုသ်အိမ်ရင်ပြင်။ ဥပေါသထာဂါရ-ဂိဏ် ဝါ ... အညတရံ သမ္ဘဒ္ဓိတ္တာ စောဝိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀။

ဥပေါသထာဂါရဝတ္ထု (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+ဝတ္ထု] ဥပုသ်အိမ်၌-ပြုအပ်သော-ပြုရာသော-ကျင့်ဝတ်။ ဇန္ဓာဃရဝတ္ထုံ ဥပေါသထာဂါရဝတ္ထုံ ဒွေအသီတိ ခန္ဓကဝတ္ထာနိ ... အာဘိသမာ-စာရိကသီလံ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။၂၃၉။)

ဥပေါသထာဂါရသမ္ဘဒ္ဓေန (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+သမ္ဘဒ္ဓေန] ဥပုသ်အိမ်၌တံမြက်လှည်းခြင်း။ ဥပေါသထာဂါရသမ္ဘဒ္ဓေနတ္ထံ အာဏာပေတမ္ဘော။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၁။

ဥပေါသထာဓိဌာန (နာ) [ဥပေါသထ+အဓိဌာန] ဥပုသ်အဓိဌာန်ခြင်း။ ဥပုသ်ကံပြုအံ့ဟု-အဓိဌာန်-စိတ်ဆောက်တည်-ခြင်း။ ဥပေါသ-ထာဓိဌာနတ္ထံ သိမာဝိ နဒီပိ-နာ ဂန္ဓမ္ဘာ။ ကင်၊ ဋီ၊သစ်။၁၅၄။

ဥပေါသထာနုဌာန (နာ) [ဥပေါသထ+အနုဌာန] ဥပုသ်သီလစု-ဥပုသ်စောင့်ထိန်းမှုမှ-မထခြင်း။ ဥပုသ်သီလမှမြဲမြံခြင်း။ အရဟန္တာနံ အနု-ကရဏဟေတုဝိပတ္တိ သော၊ ယဒိဒံ သမ္ဘဒေ-ဥပေါသထာနုဌာနံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁ဂ။

ဥပေါသထာဝိမာန (နာ) [ဥပေါသထ+ဝိမာန] ဥပေါသထာနတ်သမီး၏ ဗိမာန်။ ဇောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထာဝိမာန (နာ) [ဥပေါသထာဝိမာန + ဝတ္ထု] ဥပေါသထာနတ်သမီး၏ဗိမာန်ကိုပြသော-အကြောင်းအရာ-ဝတ္ထု။ အဘိက္ကန္တေန ဝဏ္ဏေနာတိ ဥပေါသထာဝိမာနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၀၄။

ဥပေါသထာရောစက (တိ) [ဥပေါသထ+အာရောစက။ ထိ-ဌ် ဥပေါသထာရောစိကာ။] ဥပုသ်နေ့ကိုပြောကြားသော၊သူ။ ဥပေါသထာရော-စိကာ ဒေဝတာ တတ္ထ တတ္ထ ဂန္ဓာ အာရော-စေန္တီ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပေါသထာရောစိကာတိ ဥပေါသထာရောစနကာ။ သာရတ္ထ၊ဋ၊၄၄၁။

ဥပေါသထာရောစနက (တိ) [ဥပေါသထ+အာရောစနက] ဥပုသ်နေ့ကို ပြောကြားသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထာရောစိက— ဥပေါသထာရောစက-ကြည့်။

ဥပေါသထိက (တိ) [ဥပေါသထ+ဏိက] (၁) ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးသော၊သူ(ဥပုသ်သည်)။ (၂) ဥပုသ်နေ့၌လျှုအပ်သော(ဆွမ်း)။ (၁) ဥပေါ-သထိကဿ(ဒီ၊ဋ၊၁၄၁။ မဟာ။ ၂၁ဝ)တိ သမာ-ဒိန္နဥပေါသထင်ဿ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၂ဝ၉။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၂။ ဥပေါသထံ ဝုစ္စတိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတံ. သမ္ဘ-ဒိဝသေသု ဂဟဋ္ဌေဟိ ရက္ခိတမ္ဘသီလံ၊ သမာ-ဒါနဝသေန တံ တဿ အတ္ထိတိ ဥပေါသ-ထိကော၊ တဿ ဥပေါသထိကဿ၊ တေနာဟ "သမာဒိန္နဥပေါသထင်ဿ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၄။၁၉ဂ"။ မ၊ဋီ၊ဂ။၃၅၅။ (၂) ပက္ခိက် ဥပေါသ္ထထိက် ပါဋိ-ပဒိက်။ ဝိ၊ဂ။ရ၃၊၁ဂ၃။ ဝိ၊ဌ၊ဂ ၂ ၉။ ဒီ၊ဌ၊ဂ။၁ ၉ရ။ မ၊ဌ၊၁။ ၉ ၄ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၆ ၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁ဂ၄။ ဥပေါ-သထိက် နာမ အနုဒ္ဓမာသေ ဥပေါသထဒိဝသေ ဥပေါသထဂါနိ သမာဒိယိတ္တာ ယံ အတ္ထနာ ဘုဥ္ဇတိ၊ တဒေဝ ဒီယတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဂ။၁ဝ၄။ ဝိ၊ သင်္ခ။ ၂ ရ ၉ ။ (-ဏ၊ဂ။ ၂ ၉ ၁ ။ ကင်။ ၂ ရ ၄ ။ ကင်။ ဋီ၊သစ်။ ၄ ၃ ၄ ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၂ ၈ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၉ ၃ ။)

ဥပေါသထု(ထူ)ပဝါသ (တိ) [ဥပေါသထ+ဥပ ဝါသ] ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးရာဖြစ်သော(ကာလ)။ သီလသမာဒါန်နေ့ ဥပေါသထုပဝါသေ။ ဒီဃ။ ၁၁၉၊၁၃ရ။ စူဠနိ။ ၂၉၈။ ဥပေါသထူပဝါသေတိ စာတုဒ္ဒသိကာဒီဘေဒဿ ဥပေါသထဿ ဥပ-ဝသနကာလေ။ ဒီဋီ၊ဒု။၁၀ရ။

ဥပ္ပဏ္ဏ (တိ) [ဥ+ပဏ္ဏ] အထက်အထက်၌ မီးပြင့်ပြင်းစွာကျက်သောကိုယ်ရှိသော၊ ဖုရရှ ထသော၊ (ဘာသာ ဍီ)၊ နံ ပါးအောက် ထက် ပြင်းစွာကျက်သော၊သူ(သျှ)။ ဥပ္ပဏ္ဏံ သြကိလိနိ သြကိရိနိ(ဝိ၊၁။၁၄ရ။ သံ၊၁။၄၅၁)နို့ သာ ကိရ အဂ်ါရစိတကေ နိပန္နာ ... ပစ္စတိ၊ တသ္မာ ဥပ္ပဏ္ဏာ စေဝ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ။ ၂။၁၀၀။ သံ၊ဌ။ ၂။ ၂၀၄။ ဥဒ္ဒ ဥဒ္ဒ အဂ္ဂိနာ ပဏ္ဏသရီရတာယ ဥပ္ပဏ္ဏံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၉၅။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၅။

ဥပ္ပဏ္ဏမုခ (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဏ+မုခ] မီးပြင့်ပြင်းစွာကျက်သောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊ နှုတ်ခမ်းနီစပ်သော(သျှ)၊ ဖုရရှထသောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊သူ (ဘာသာ ဍီ)။ ဌေမုခေါ ဝါ ဥပ္ပဏ္ဏမုခေါ ဝါ သခ်ာတုဏ္ဏကော ဝ။ ဝိ၊ဌ။ဒု၁၁။ ဥပ္ပဏ္ဏမုခေါတိ ဥပ္ပဏ္ဏံ ကုထိကံ မုခမေတဿာတိ ဥပ္ပဏ္ဏမုခေါ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ရ၂။

ဥပ္ပဓ္ဓ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္တာ] ပျံတက်၍။ နတေ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပ္ပစ္စာပိ ပလာယတော။ သံ၊၁။ ၂၁၁။ မေ့ဌ၊ ၂။ဒု၁ရ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁ဌ၃။ (–ပေတ။၁၅ ၂။) ဥပ္ပစ္စာပိတိ ဥပ္ပတိတ္တာပိ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၈၁။ (–ပေတ၊ဌ။၉ရ။)

ဥပ္ပဓ္ဓံ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+တ္တာ] ဖြစ်၍။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဌတိ(ဓမ္မ။ ၆ ၂)တိ ဆဟိ ဒ္ဓါရေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ ရူပါဒီသု အာရမ္ဘကေသု တိဌတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ဒု၃ဒု။

ဥပ္ပဓ္ဓေ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဟိ] ဖြစ်-ပွင့်-လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇတံ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တံ] ဖြစ်ပါစေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တိ] ဖြစ်-ပွင့်-၏။ ဖြစ်လတ္တံ့။ ရအပ်၏။ စိတ်ရဲ့ ပရိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ ၂။ ၉ရ။ ကေပုဂ္ဂလော ဘိက္ခဝေ လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အံ၊၁။ ၂၁။ (–ဝိ၊ဌ၊ဒု။ ရ။) ဥပ္ပဇ္ဇတိ(ဒီ၊ဌ၊ဒု။၁ဝ၁)တိ လဗ္ဘတိ နိဗ္ဗ-တ္တတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ဒု။၁ဝ၀။ (–ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ ၂ရ၅။ ပဋိသံ၊ဂ်။ဒ၉၅။) ပုတ္ထော ဥပ္ပဇ္ဇတေ တဝ။ ဇာ၊၁။ ၂ ၉ဝ။ ဥပ္ပဇ္ဇတေတိ ဝေရ္ရပေါ ပုတ္ထော တဝ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။ဒ ၂ ၂။ **ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ**—ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ စ တေ ဘောဂါ။ ဝိမာန။၁။ (–မ၊၁။၁ဝ။) ဥပ္ပဇ္ဇန္တိတိ နိဗ္ဗတ္တန္တိ၊ အဝိဇ္ဇေဒ-ဝသေန ဥပရူပရိ ဝတ္ထန္တိတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ ဌ။ဝ၄။ **ဥပ္ပဇ္ဇရေ**—နေတ္ထိ၊ဝိ။ ၂ ၉ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇတေ**—ဇာ၊၁။ ၂ ၉ဝ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဒရ။ သံ၊ဌ၊ဒ။ ၂ ၂ ၅။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။ ၂ ၂။ သံ၊ဋီ၊သမ်၊ ၂။ ၉ဒ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၆ ဒ။ **ဥပ္ပဇ္ဇဿု**—အဘိ၊ဌ၊၁။ဒ၁ရ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ ၂ ၉။ မူလဋီ၊၁။ ၆ ၁။ **ဥပ္ပဇ္ဇ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ဒ၀၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ရ၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၁ ၂ ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇတံ**—ဇာ၊ ၁။ ၂ ၈ ၉။ **ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယု**—ဝိ၊ဌ၊၁။ဒ၃ဝ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။ ၄ ၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၁ ၆ ၉။ **ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ**— နေတ္ထိ။ ၄ ၄ ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ဒ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ဒ ၆ ရ။ နေတ္ထိ၊ ဝိ။ ၁ ၀ ၀။ **ဥပ္ပဇ္ဇိ**—ဝိ၊၁။ ၂ ၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ဒ ၀ ၉။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ရ ၉။ ဒီ၊ဌ၊ ၁ ၁ ဒ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိသု**—ဝိ၊ဌ၊ ၁ ။ ၅ ၅ ။ ဒီ။ ဌ၊ ၂ ။ ၆ ။ အဘိ၊ဌ၊ဒ။ ဒ ၅ ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိ**—နေတ္ထိ၊ ဝိ။ ၂ ၉ ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ**—(အာ-ကိုတ္ထပြု) အဘိ၊ ဌ၊ ဒ။ ၂ ၉ ၆ ။ မူလဋီ၊ ၁ ။ ၂ ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ** (ဉ် ကို အာပြန်၊ အာကို တ္ထပြု)—ယမကာ၊ ၁ ။ ၁ ၅ ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ ၂ ။ ၁ ရ ၁ ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ**—ဝိ၊ဌ၊ ၁ ။ ၂ ရ ။ ဒီ၊ဌ ။ ၂ ။ ၅ ။ မ၊ဌ၊ ၁ ။ ၁ ဝ ဝ ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ**—ဝိ၊ဌ၊ ၁ ။ ၁ ဝ ၄ ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂ ။ ၅ ။ သံ၊ဌ၊ ၁ ။ ၂ ရ ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿသိ**—ဇာ၊ ဌ၊ ရ ။ ၁ ဒ ၉ ။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သမ်၊ ၄ ရ ဒ ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿာမ**— ဝိ၊ဌ၊ ၁ ။ ၁ ၂ ၆ ။ မ၊ဌ၊ ၁ ။ ၁ ၂ ၉ ။

ဥပ္ပဇ္ဇတေ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တေ] ဖြစ်-ပွင့်-၏။ ဖြစ်လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇန် (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+ယု။ ဥ+ပဇ္ဇန်။ ဥဒ္ဒံ ပဇ္ဇန် ဂမန် ပဝတ္တန် ဥပ္ပဇ္ဇန်။ အနုဋီ၊၃။ ၂၄၄။] (၁)(က) ဖြစ်ခြင်း (ဖြစ်ဆဲ ဥပါဒ်ကို ဆိုလိုသည်)။ (ခ) (ဥပါဒ်မှစ၍ ဘင်တိုင်အောင်) အထက်ဌဖြစ်ခြင်း။ (ဖြစ်ဆဲ ဥပါဒ်ခဏကိုသာ ဆိုလိုသည်မဟုတ်၊ ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲခဏကို ဆိုလိုသည်။) (တိ)(၂) ဖြစ်-ဖြစ်လတ္တံ့-သော။ (၁)(က) ဥပ္ပ-ဇ္ဇန် ဥပ္ပါဒေါ။ အနုဋီ၊၁။၄၀။ (ခ) ဥပ္ပဇ္ဇနက္ခဏ-ကြည့်။ (-ဒီဠ၊၁။၉၆။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၇၀။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၈၈။) (တိ)(၂) သာ ဟိ ရူပါဒီသု အာရ-မ္မဏေသု နိ ဟောဌ္ဌပရိယာယဝသေန ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနတော...ဇရာ ဝိယာတိ ဇရာ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၄၈။ (-အဘိ၊ဌ၊။၁၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဥဒက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဥဒက] -ဖြစ်သော ရေရှိသော။ အန္ဓောယေ ပန ဥပ္ပဇ္ဇနဥဒ-ကောတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနဥပပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဥပပတ္တိ] ဖြစ်-ခြင်းဟူသော-ကပ်ရောက်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေ-ခြင်း။ ယာ လောကေ မနုဿဥပပတ္တိယော-တိအာဒိကာ ဥပပတ္တိယော၊ တာ ... ဥပ္ပဇ္ဇန-ဥပပတ္တိ နာ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၉၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+က] (၁) ဖြစ်-ပွင့်-လတ္တံ့သော၊သူ။ (၂) ဖြစ်သော။ (၁) အနာ-ဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇနကံ ဗုဒ္ဓံ ပဿိတုံ လဘိဿာမ။ အံ၊ဌ၊၁။၆၁။ (-ဝိဠ၊၂။၁၈၅။ ဒီဌ၊၂။၄၀၀။ အံ၊ဌ၊၁။၄၅၊၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၉။) (၂) ယောဗ္ဗနမဒေါတိ ယောဗ္ဗနံ နိဿာယ ဥပ္ပ-ဇ္ဇနကော မာနမဒေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂၉။ (-အဘိ၊ ဌ၊၃။ ၂၄၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကအဌပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အတ္ထ+ ဥပ္ပတ္တိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုး၏ ဖြစ်ခြင်း။ အဓိပ္ပာယော အာမိသဒါယာဒတောယ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကအနတ္ထာနုပ္ပါဒသာ ဓမ္မဒါယာဒတောယ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကအဌပ္ပတ္တိယာ စ အာကာ၁ါ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အနတ္ထ] ဖြစ်-လတ္တံ့သော အကျိုးစီးပွား-ကင်းခြင်း-မရှိခြင်း။ ဖြစ်လတ္တံ့သောအကျိုးမဲ့။ တေသုပိ ဥပ္ပဇ္ဇနက-အနတ္ထတော စိတ္တံ ရက္ခတိ နာမ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၁၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနတ္ထာနုပ္ပါဒန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက အနတ္ထ+အနုပ္ပါဒန] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုးမဲ့-၏ မဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပဇ္ဇနကအဌပ္ပတ္တိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနုဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အနုဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ-စောဒနာ-ဆဲရေး-ခြင်း။ ဥဒဒမ္ပိ အနုဝါဒံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနက-အနုဝါဒဝသေန ဝုတ္တံ။ ဝိဠ၊၄။၁၉၆။ (-ဝိဠ၊ ၂။၁၈၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+အနာသာ] ဖြစ်သောတောင့်တမှု-ကင်း-မရှိ-ခြင်း။ အာသာ-နဋ္ဌ အနာသာနဋ္ဌာတိ လဗ္ဘမာနကစီဝရေ ဥပ္ပ-ဇ္ဇနကစီဝရာသာနဋ္ဌော, အလဗ္ဘမာနေ စီဝရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာနဋ္ဌ၊ အာသာနံ တဗ္ဗိဂမာ-နဋ္ဌာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၂။၃၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအသမ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အသမ] ဖြစ်-လတ္တံ့သော-မဖြိမ်းအေး-မငြိမ်သက်-ခြင်း။ ဥပေါသထကမ္မံ "ဒမော"တိ ဝုတ္တံ ကာယဒ္ဓါရာ-ဒီဟိ ဥပ္ပဇ္ဇနကအသမသာ ဒမနတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၉၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအာပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+အာပတ္တိ] ဖြစ်လတ္တံ့သောအာပတ်။ ဧဝံ အာပတ္တိ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာပတ္တိဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိဠ၊၄။၁၉၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအောယုပ္ပါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အာယ+ဥပ္ပါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-အသွန်အတုပ်-အတိုးအပွား-ဝင်ငွေ-၏ ဖြစ်ရာ(လယ်)။ တတြုပ္ပါ-ဒေါတိ တတြ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာယုပ္ပါဒေါ။ ခေတ္တံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအောသဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အာသဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော (အပါယ်ဆင်းရဲဟူသော) အာသဝ။ သမ္ဘရယိကာနန္တိ တထာရူပါနံ-ယေဝ အပါယဒုက္ခသင်္ခါတာနံ သမ္ဘရာယေ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာသဝါနံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထု (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထု] ဖြစ်လတ္တံ့သော ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓာ၏-ဖြစ်ခြင်း-အယဉ်-အစဉ်-အဆက်ဆက်။ တန္နိမိတ္တံ အသတိ မဂ္ဂဘာဝနာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထုဘာဝတော စ တထာ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကိစ္စ] ဖြစ်သော-ဖြစ်လတ္တံ့သော-ကိစ္စ။ ဥက္ခိတ္တာနုဝတ္တိ-ကာယ ဘိက္ခုနိယာ ယာဝတတိယံ သမနုဘာ-သနာဒိနံ ကိစ္စံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကကိစ္စာနံ ဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၉၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကိလေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကိလေသ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ကိလေသာ။ စိတ္တဝိပရိဝေကန္တိ စိတ္တဝိ၏ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကကိလေသေဟိ ဝိဝိတ္တဘာဝံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၂၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကကုသလဝေဒ္ဓနီယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကုသလဝေဒ္ဓနီယ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ကုသိုလ်တရားဌ-အလိုဆန္ဒ၊ ကုသိုလ်ပြုလိုခြင်း။ ကတ္ထုကမျတာ-သင်္ခါတံ အဂ်ဏသာ ပယာတုကမျတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကကုသလဝေဒ္ဓနီယံ။ မဏိ၊ဋီ၊၁။၂၄၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကောဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကောဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အမျက်ဒေါသ။ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနက-ကောဝဝသေန ပဝူပါယန္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကခုဒ္ဓါ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ခုဒ္ဓါ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-မွတ်သိပ်-ဆာလောင်-ခြင်း။ ဝိဟီသာ နာမ အဘုတ္တပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကခုဒ္ဓါ။ မဟာနိ၊ဋီ၊ခု၀၁။ (အဘိ၊ဋီ၊ဝ။၄၃၁-၌ ဥပ္ပဇ္ဇ-နကာ ခုဒါ-ဟု ရှိသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+စိတ္တ] ဖြစ်သော စိတ်။ တသ္မိံ ဝနေ ဝိစရဏမဂ္ဂေဒ္ဓော ဝိယ အာရမ္မဏဝနေ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တဝိက္ခေပ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+စိတ္တ ဝိက္ခေပ] ဖြစ်လတ္တံ့သော စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း။ ဘဿရာမတာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တဝိက္ခေပသ-အဘဿရာမော ဟုတ္တာ ပရိဝဇ္ဇေန္တ ဥဒ္ဓတော ဝူပသန္တစိတ္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂၃၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကစီဝရာသာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ + စီဝရာသာ] ဖြစ်သောသင်္ကန်းရန်းခြင်း။ (သျှ။) ဖြစ်သော သင်္ကန်း၌အလိုအာသာ၊ သင်္ကန်း-ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟူသော မျှော်လင့်ချက်။ ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟု မျှော်လင့်နိုင်သော သင်္ကန်း။ ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာ-ကြည်။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဥာဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဥာဏ] ဖြစ်သော ဉာဏ်။ တသ္မိံ တသ္မိံ ကာရဏေ တဿ တံတံအဝတ္ထာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကဥာဏေန။ မဏိ၊ခု။ ၄၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဥာဏဘယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနကဥာဏ+ဘယ] ဖြစ်သောဉာဏ်ဟူသော ကြောက်ခြင်း။ ကြောက်ဖွယ်ဟု-ရှုသော-ထင်လာသော-ဉာဏ် ဖြစ်လာခြင်း။ ဣဒ ဝါ ဘယတုပဋ္ဌာနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဥာဏဘယန္တု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကတဏှာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+တဏှာ] ဖြစ်သော တဏှာ။ (ဖြစ်စေသောတဏှာ။ သျှ။) ဣဒ္ဓိဘတိ မယှံ ဘတ္တံ ဒေတာတိ ဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနကတဏှာ။ ဒီ၊ဋီ၊ခု။၃၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊ခု။ခ၃။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကတုဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+တုဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်-ရောင့်ရဲ-ခြင်း။ ပဋိလာဘ-တုဋ္ဌိတိ ပဋိလာဘဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကတုဋ္ဌိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-အယူမှား-ဒိဋ္ဌိ။ သေ ဒုတိယော သမ္ဘ နတ္ထိတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒိဋ္ဌိသင်္ခါတော နိက္ခုဒ္ဓေ-လာမက-ဣော ဒုတိယကော ဥစ္ဆေဒေါတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဒုက္ခ] ဖြစ်-ဖြစ်လတ္တံ့-သော ဆင်းရဲ။ ဒဏ္ဍေန အဘိဟဋ-ပုတ္တရူပဟေတုံ သတ္တေသု ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခံ ဥာဏေန ဝိမံသန္ဓသ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၆။ ဒုက္ခ-သာတိ အာယတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခသ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၁၉။ (-အနုဋီ၊၂။၂၀၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဒေါမနဿ] ဖြစ်သော-စိတ်နလုံးမသာယာခြင်း-စိတ်ဆင်းရဲခြင်း။ သေဝိတမ္ပဒ္ဓိ ... ပဋမဈာနာ-ဒိဝသေန စ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါမနဿံ သေဝိတမ္ပံ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပစ္စာသာစီဝရ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပစ္စာသာစီဝရ] ဖြစ်သော သက်နှံးရနိုးခြင်း။ (သျှ။၅၈၈။) သက်နှံး-ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟူသော မျှော်လင့်ချက်။ ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟု မျှော်လင့်နိုင်သော သက်နှံး။ အာသာ စ အနာသာ စာတိအာဒီသု အတ္ထတေ ကထိနေ အာနိသံသဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပစ္စာသာစီဝရံ "ဝတ္ထု"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၂။၃၀၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ ဌာနေ ဌာနေ ဥပ္ပတ္တိ ဧတိသာ အတ္ထိတိ ဌာနုပ္ပတ္တိကာ၊ ဌာနသော ဥပ္ပဇ္ဇနက-ပညာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။(-၁၄၅)'

ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပမမ္ဘ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပါပမမ္ဘ] ဖြစ်လတ္တံ့သောအကုသိုလ်တရား။ (ပြည်၊သျှ။) သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ပဟ္ဏ အကုသလစိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ သဒ္ဓိ စိတ္တဝိဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနက-ပါပမမ္ဘေဟိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပီတိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ပီတိ] ဖြစ်သောပီတိ။ ပဝိဝေကံ ပီတိန္တိ ပဌမဒုတိ-ယဈာနာနိ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကပီတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆၂။ (-မဇ္ဈိ၊၁။၃၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပီတိသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပီတိသောမနဿ] ဖြစ်သော-ပီတိ သောမနဿ-နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်မှု။ ဝိမုတ္တာယတနေ-သီသေ ဟိ ဌတ္တာ ဓမ္မံ ကထေန္တသ သုကန္ဓသ စ တဒတ္ထံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇနပီတိ-သောမနဿံ အတ္ထရသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပ္ပသာဒ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပသာဒ] ဖြစ်သောကြည်ညိုခြင်း။ "သမ္ဘာသမ္ဘုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ"တိအာဒီနာ ဗုဒ္ဓါဒီသု ဥပ္ပဇ္ဇနကပ္ပသာဒေါ ပသာဒသဒ္ဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဖလ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဖလ] ဖြစ်လတ္တံ့သောဖိုလ်။ ယတော မေတ္တေယျသ ဘဂဝတော ဥပ္ပဇ္ဇနကဖလမ္ပိ "ဥပ္ပါဒီ"တိ ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊၁။၅၀။ (-မဇ္ဈိ၊၃။၁၁ဝ။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဗုဒ္ဓ] ဖြစ်-ပွင့်-တော်မူလတ္တံ့သော ဘုရား။ အဟမ္ပိ သော ဘိက္ခု ဝိယ အနာဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓသ သာသနေ ... ဘဝေယျံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၈၊(-၁၄၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဗျာပါဒပ္ပဟာနသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဗျာပါဒပ္ပဟာနသိဒ္ဓိ] ဖြစ်သော ဗျာပါဒကိုပယ်ခြင်း၏ ပြီးစီးခြင်း။ "အဗျာပဇ္ဇံ သုခံ လောကေ"တိ ဣမိနာ ပဌမမဂ္ဂံ ဒဿေတိ တေန သတ္တေသု မာရကဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနက-ဗျာပါဒပ္ပဟာနသိဒ္ဓိတော။ ဝဇိရ၊၃၃၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဘယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဘယ] ဖြစ်သောဘေး။ ဇရောဘယန္တိ ဇရံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနကဘယံ။ အဘိဒု၊ ၂။၁၆၅၊(–၃၃၁။ အဘိဒု၊ ၂။၄၈၄။ အဘိဋီ၊ ၂။၃၂၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဘဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ဘဝ။ အပရာပရံ ဥပ္ပဇ္ဇနကဘဝေါ "ဘဝါဘဝေါ"တိ ဣဓာဓိပ္ပေတော။ မဟာဋီ၊ ၂။၅၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဘာဝနာသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဘာဝနာသမာဓိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော–ဖြစ်စေအပ်သော်သမာဓိ–ဘာဝနာသမာဓိ။ သမာဓိယေဝ သမာဓိနိမိတ္တန္တိ ကမ္မဋ္ဌာနပါဠိယာ အာရုဠ္ဠော သမာဓိ ဝေ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနကဘာဝနာ–သမာဓိသာ ကာရဏဘာဝတော သမာဓိနိမိတ္တံ။ အဘိဓာ၊ ၁၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကမဏိ (ထီ၊ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မဏိ] ဖြစ်သောပတ္တမြား။ ဝေဠုရိယမဏိ နာမ ဝိဠူရ–ပဗ္ဗတသာ ဝိဠူရဂါမသာ စ အဝိဒူရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဏိ။ ဝိမာန၊ ၁။ ၂၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကမဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မဒ] ဖြစ်သော–မာန်ယစ်ခြင်း–မာန။ ဗလမဒနိမိတ္တန္တိ ဗလံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဒေါ ဗလမဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၅၃၊(–၃၄၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကမဟာဘူတ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မဟာဘူတ] ဖြစ်–ဖြစ်လတ္တံ့–သောမဟာဘုတ်။ ယာယ ဟိ စေတနာယ ပဝတ္တမာနသာ ဇီဝိတိန္ဒြိယသာ နိဿယဘူတေသု ဥပဏ္ဍမက–ရဏဟေတုကမဟာဘူတပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနက–မဟာဘူတာ ပုရိမသဒ္ဒေါ နာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဣတိဝုတ်ခြင်း။ ၂၁၅။ (–သာရတ္ထ၊ ၁။ ၃၄ ၂။ ကင်္ခာ၊ ဋီ၊ သစ်။ ၂၁ ၂။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁၁ ၂။ အနုဋီ၊ ၁။ ၈၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကမာန (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မာန] ဖြစ်သောမာန။ အနတ္တလက္ခဏေ သုဒ်ဌေ "အသ္မိ"တိ ဥပ္ပဇ္ဇနကမာနော သုပ္ပဟေယ္ယ ဟောတိ။ အဘိ–ဋီ၊ ၃။ ၂၀၃။ (–ဝိသုဒ္ဓိ–ဋီ၊ ၁။ ၅၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကမောဟ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မောဟ] ဖြစ်သောမောဟ။ အသမပေက္ခနေန ဥပ္ပဇ္ဇနက–မောဟဿာပိ အသံဝရဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ–ဋီ၊ ၁။ ၄၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မာန] ဖြစ်သောရာဂ။ ဒိဋ္ဌိရာဂေါတိ ပနေတ္ထ ဒ္ဝါသဋ္ဌိဒိဋ္ဌိယော နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဘိ၊ ၂။ ၄ ၂။ (– အဘိ၊ ၂။ ၁၁ ၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂဝန္တု (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂ+ဝန္တု] ဖြစ်သောရာဂရှိသော၊သူ။ သဒ္ဓိရေ ဃနဘာဝ–ရာဂိနောတိ သဒ္ဓိရေ အင်ပစ္စဂါနံ ထိရဘာဝံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ–ဋီ၊ ၁။ ၂ ၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝဿာဝါသိက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝဿာဝါသိက] ဖြစ်လတ္တံ့သောဝါဆိုသက်နှင်း။ ဆိန္နဝဿာနံ ဝဿာဝါသိကဠ ဣဒါနိ ဥပ္ပဇ္ဇ–နကဝဿာဝါသိကဠ ဣမေသံ ဒါတုံ ဂရုတိတိ။ ဝိဠု၊ ၄။ ၈၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂ ၉ ၁။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၄ ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါတ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝါတ] ဖြစ်သောလေ။ သုပဏ္ဏဝါတန္တိ နာဂဝ္ဘဟကာဒီသု ပက္ခပ–ပ္ပေါဒနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါတံ။ သံဒီ၊ ၂။ ၁ ၀ ၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အယူဝါဒ။ အာယတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါဒါနံ ပဋိသေဓနလက္ခဏဘာဝတော "အာယတိ–လက္ခဏ"နှင့် ဝုတ္တံ။ မူလ၊ ဋီ၊ ၃။ ၄ ၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါလ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝါလ] ဖြစ်သော အမွေး။ ကဏ္ဍသဒ်သော ဘာလိဖလသ–တုဏ္ဍေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါလော ဘာလိသူက်။ အဘိ–ဋီ၊ ၁။ ၉ ၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိကာရ] ဖြစ်သောဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း။ ဣတ္ထိသဘာဝေန

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကာရော ပန ဟောဓိသတ္ထသ အာနုဘာဝေန ဝူပသမတိ (ဝူပသမ္မတိ)။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၈။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၃၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကွေပါဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကွေပ + အဘာဝ] ဖြစ်သော ယိုလွင့်ခြင်း၏ မရှိခြင်း။ ဗဟိဒ္ဓါ စသော ဝိညာဏ် အဝိက္ခိတ္တံ အဝိသဒ္ဒန္တိ ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါဒိအာရမ္မဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကွေပါ-ဘာဝတော အဝိက္ခိတ္တံ သမာဟိတံ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ။ ၂၈၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဃာတ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိဃာတ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ပင်ပန်းခြင်း။ ဘာရာဒါနမိဝ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဃာတသ ဟေတုဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၂၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိညာဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိညာဏ] ဖြစ်သောဝိညာဏ်။ ယသ္မာ စက္ခုဒ္ဓါရာဒီသု ကေကသ္မိံ ဒ္ဝါရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိညာဏာနိ ဝိယ အနေကာ ဧဝ ဝေဒနာ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ငြင်းခုံခြင်း။ အဌာရသ ဘေဒ-ကရဝတ္ထူနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နဝိဝါဒေါ စ ဣဒါနိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဝါဒေါ စ ဝတ္ထုသဘာဂတာယ ကော်ဝိဝါဒါဓိကရဏမေဝ ဟောတိ။ ဝိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁၈၅။ (–ဝိ၊ ဋီ၊ ၄။ ၁၉၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိသေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိသေသ] ဖြစ်သောအထူး။ ဧတေန စ အဘိဓာတိယံ ဓမ္မတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိသေသာ သမ္ဘဝေ-ဓိသတ္ထာနံ သာမရဏာတိ ဒဿေတိ။ သီ၊ ဋီ၊ သစ်၊ ၃။ ၃၀၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဝေဒနာ] ဖြစ်သောဝေဒနာ။ နဝဠ္ဆ ဝေဒနံ န ဥပ္ပါ-ဒေဿာမိတိ နဝဝေဒနာ နာမ အတိဘုတ္ထ-ပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ။ မဟာနိ၊ ဋီ။ ၃။ ၁၀၁။ (–အသီ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄။ ၃၁၁။ မဇ္ဈိ၊ ၁။ ၁၆၈။ မူလဋီ၊ ၁။ ၁၈၆။ အနုဋီ၊ ၁။ ၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၅၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+သညာ] ဖြစ်သောသညာ။ နိလေ နိလန္တိ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကသညာပိ ဝဋ္ဋတိယေဝ။ မ၊ ဋ၊ ၂။ ၂၄၃။ (–အံ၊ ဋ၊ ၁။ ၄၀၉။ မ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄၁၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသတသဟဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သတ-သဟဿ] ဖြစ်သော (အခွန်အတုပ်) တစ်သိန်း။ ပဌမဒ္ဓါရသ္မိံ လဒ္ဓတ္ထာ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇနကသတသဟဿေ အညမ္ပိ ဓနံ ပက္ခိပိတ္ထာ။ သံ၊ ဋ၊ ၁။ ၁၀၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သတ္ထ] ဖြစ်လတ္တံ့သောသတ္ထဝါ။ နတ္ထိ သတ္ထာ ဩပပါ-တိကာတိ စဝိတ္ထာ ဥပ္ပဇ္ဇနကသတ္ထာ နာမ နတ္ထိတိ ဝဒန္တိ (ဝဒတိ)။ သံ၊ ဋ၊ ၂။ ၃၁၁။ အံ၊ ဋ၊ ၂။ ၂၃၄။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။ ၁၄။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄၃၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သမာဓိ] ဖြစ်သောသမာဓိ။ ပုရိမုပ္ပန္နသမာဓိ ဟိ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိသ္မိံ ကာရဏံ ဟောတိ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိပဝိဝေက (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက သမာဓိ+ပဝိဝေက] ဖြစ်လတ္တံ့သော သမာဓိ ဟူသော–ကင်းဆိတ်သောတဲရား–ပဝိဝေက။ ပုရိမုပ္ပန္နသမာဓိ ဟိ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနက-သမာဓိပဝိဝေကသ္မိံ ကာရဏံ ဟောတိတိ သမာဓိနိမိတ္တန္တိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂၃၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သမ္ဘဝ] ဖြစ်သော–တွေ့ထိမှု–ဖဿ။ ပဋိဃသမ္ဘဝေါ-တိ သပ္ပဋိဃံ ရူပကွန္ဓံ ဝတ္ထုံ ကတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇနက-သမ္ဘဝေါ။ ဒီ၊ ဋ၊ ၂။ ၉၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္မောဟဝိဂမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက +သမ္မောဟဝိဂမတ္ထ] ဖြစ်သော တွေ့ဝေခြင်းမှ ကင်းခြင်းအကျိုးရှိသော။ အသမ္မောဟတ္ထာတိ

ဥဂ္ဂဟနိမိတ္တေ ဥပဋ္ဌိတေ ဥပဓိနုကသမ္ဘောဟ-ဝိဂမတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၀၃။

ဥပဓိနုကသီတ (နာ) [ဥပဓိနုက+သီတ] ဖြစ်သော-အအေး-ချမ်းအေးခြင်း။ သီတန္တိ အဒ္ဓုတ္ထာဂတုဏ္ဍောဘဝသေန ဝါ ဗဟိဒ္ဓ-ဥတုဝိပရိဏာမဝသေန ဝါ ဥပဓိနုကသီတံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၃၁၉။ မ၊ဌီ၊၃။၁၃။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၃၈။

ဥပဓိနုကသုခ (နာ) [ဥပဓိနုက+သုခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာ။ ကာမသုခန္တိ ကာမေ အာရဗ္ဘ ဥပဓိ-နုကသုခံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၃။ (-၃၁၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၆။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၂၄၉။ မ၊ဌီ၊၂။၅၄။ အံ၊ဌီ၊၃။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၆၃။)

ဥပဓိနုကသုခဒုက္ခ (နာ) [ဥပဓိနုက+သုခဒုက္ခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာဆင်းရဲ။ ဥပဝိဋ္ဌက် နာမ အညေန ကမ္မေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဧနိုတေ ဝိပါကေ ဥပဓိနုကသုခဒုက္ခံ ဝိဋ္ဌေတိ ဗာဓေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၉။ (-မ၊ဌီ၊၁။၃၀၄။)

ဥပဓိနုကသုခမ္ဘ (ပု) [ဥပဓိနုက+သုခမ္ဘ] ဖြစ်သောချမ်းသာခြင်းသဘော။ ရူပဿ အဿာဒနဝသေန ဥပဓိနုကသုခမ္ဘာ ရူပ-ရဿ။ သံ၊ဌီ၊၃။၃၂၂။

ဥပဓိနုကသောမနဿ (နာ) [ဥပဓိနုက+သောမ-နဿ] ဖြစ်သော ဝမ်းမြောက်မှု။ သေဝိတမ္ပန္တိ ... ပဌမဇ္ဈာနာဒိဝသေန စ ဥပဓိနုက-သောမနဿံ သေဝိတမ္ပံ နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဓိနုကဟိတသုခ (နာ) [ဥပဓိနုက+ဟိတသုခ] ဖြစ်လတ္တံ့သော စီးပွားချမ်းသာ။ အဟိတာယ ဒုက္ခာယ အသံဝတ္တနမ္ပိ တဒဘာဝေ ဥပဓိနုက-ဟိတသုခဿ ကာရဏမေဝ။ မ၊ဌီ၊၂။၈၆။

ဥပဓိနုကာလ (ပု) [ဥပဓိနု+ကာလ] ဖြစ်သော အခါ၊ ဖြစ်ရာအခါ။ တတ္ထ ဝိပဿနာယ ဥပဓိနုကာလေ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ ကာမာဝစရာ ယောန္တိ။ အံ၊ဌ၊၁။၆၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၃၈၆။ အနုဋီ၊၃။၂၉၃။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၅၆။)

ဥပဓိနုကိရိယာ (ထီ၊နာ) [ဥပဓိနု+ကိရိယာ] ဖြစ်ခြင်းကြိယာ။ ဥပဓိနုကိရိယာယ ယောကတ္တာ၊ တသ္မိံယေဝ ပစ္စယနကိရိယာယ စ ကတ္တုဘူတေတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၂၃၁၊ (-၄၅၅။ အံ၊ဌီ၊၁။၂၄၄။)

ဥပဓိနုကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတု (ထီ)[ဥပဓိနု + ကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတု] ဖြစ်လတ္တံ့-သော-ကြိယာမနောဝိညာဏဓာတ်-ဝုဋ္ဌော-အာဝဇ္ဇန်းစိတ်။ မနောဓာတူတိ ဝိပါကမနော-ဓာတု ဂဟေတဗ္ဗာ ပုရေစရဏတော, ပရတော ဥပဓိနုကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတုယာ ... အနုပ္ပဇ္ဇနတော စ။ မ၊ဌီ၊၃။၂၉၀။

ဥပဓိနုကုတူဟလ (နာ) [ဥပဓိနု+ကုတူဟလ] ဖြစ်သော-အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်-ဆူညံပြော-ဆိုသံ။ ဗုဒ္ဓကောလာဟလန္တိ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပဂမ္ဘ-သတ္ထာနံ ဥပဓိနုကုတူဟလံ။ မ၊ဌီ၊၃။၄၂၄။

ဥပဓိနုကွဏ (ပု) [ဥပဓိနု+ကွဏ] (က) ဖြစ်ဆဲခဏ။ (မုချအားဖြင့် ဖြစ်ဆဲဥပါဒ်ခဏ ရ၏။ ဥပစာအားဖြင့် ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါး ရ၏။) (ခ) (ဥပါဒ်မှစ၍ ဘင်တိုင်အောင်) အထက်ဌ် ဖြစ်ခြင်း၏ ခဏ၊ ဖြစ်သောခဏ။ (ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ခဏသုံးပါးရ၏။) (က) ဥပဓိနု-ကွဏေယေဝါ(အဘိ၊ဌ၊၃။၃၅၈)တိတေန ဝတ္ထု-မာနကွဏေကဒေသေန သမ္ဘံ ဝတ္ထုမာနကွဏံ ဂယှတိတိ ဒဋ္ဌမ္ဘံ။ မူလဋီ၊၃။၁၀၀။ (ခ) ဥပဓိ-နုကွဏေယေဝါတိ ဣတ္ထေ ဥပါဒေ ပဌာယ ယာဝ ဘင်္ဂါ ဥဒ္ဓံ ပဋ္ဌနံ ဂမနံ ပဝတ္တနံ ဥပဓိနု၊ တဿ ခဏော၊ တသ္မိံ ဥပဓိနုကွဏေတိ ဧဝံ ဝါ အတ္ထော ဒဋ္ဌမ္ဘော။ အနုဋီ၊၃။၂၄၄။

ဥပဓိနုခေဠ (ပု) [ဥပဓိနု+ခေဠ] ဖြစ်သော

တဲ့တွေ။ မုခေ ဥပ္ပဇ္ဇနခေဠောပိ ဟိ တေသံ အာဟာရကိစ္စံ သာဓေတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဂတိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဂတိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-လားရာ-ဂတိ-ဘုံဘဝ။ အထ ဝါ ဂန္ဓနတော ဥပ္ပဇ္ဇနဂတိယာ နိမိတ္တုပဋ္ဌာနေန သူစနတော ဒီပနတော ဂန္ဓော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၃-၁၄။ (မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂ ၂ ၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဋ္ဌာန] ဖြစ်ရာ အရပ်ဌာန။ ယထာ ဟိ ဝိညာဏာဒိနံ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနာနိ ဝိညာဏဋ္ဌိရဲ ... နာမ် လဘန္တိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ ရ၊ (-၃ရ၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၃။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနဒဿန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာန+ဒဿန] ဖြစ်ရာအရပ်ဌာနကို-ပြခြင်း-ပြကြောင်း (စကား)။ သသင်ရိုကေသူတိ ဣဒံ ကာမဓာတုနိဝရဏသ တိဟိ နိဝရဏေဟိ သဒ္ဓိ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနဒဿနမတ္တံ ဒဋ္ဌပ္ပံ။ မူလဋီ၊၁။ ၂ ၀ ၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနတိလက (ပုဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+တိလက] ဖြစ်လတ္တံ့သော-နှမ်းစေ့ပမာဏရှိသောအစက်အပြောက်-မဲ့ဖြူ မဲ့မည်း။ ဝဿသတိက-ကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇနတိလကာနိ သန္ဓာယာဟ "တိလကာဟတဂတ္တ"န္တိ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၄ ၅ ၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-အယူမှား-ဒိဋ္ဌိ။ ဘဝဒိဋ္ဌိတိ ဘဝေါ ဝုစ္စတိ သဿတံ၊ သဿတဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၉ ၄။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၉ ၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဒုက္ခ] ဖြစ်သောဆင်းရဲ၊ "အယံ သော ဣမေသဉ္စ ဣမေသဉ္စ ကမ္မာနံ ကာရကော"တိ ဝုစ္စမာနသ ဥပ္ပဇ္ဇနဒုက္ခံ ဝေဒိတမ္ပံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁ ၁ ၀။ (-အနုဋီ၊ ၂။ ၁ ၉ ၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနမ္ဘ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဓမ္ဘ] (၁) ဖြစ်သောတရား-အကြောင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်း သဘောရှိသော။ (၁) အောက်ပုဒ်နှစ်ခုကြည့်။ (တိ)(၂) ယံ ပုမ္ဘေတိ အတ္ထိတော သခါရေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မံ ကိုလေသဇာတံ အတ္ထိတံ ကမ္မဋ္ဌ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၃ ၇ ၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁ ၄ ၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မ+ပုစ္ဆာ] ဖြစ်သောတရားတို့ကို မေးခြင်း (သျှ)။ ဖြစ်သော အကြောင်းဝတ္ထုတို့ကိုမေးခြင်း။ အဓိကရ-ဏာနိတိ ဘေဒကရဝတ္ထူသု သတိ ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္ပ-ပုစ္ဆာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ။ ၁ ၅ ၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မသမူဟဝိသယ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မ သမူဟ+ဝိသယ] ဖြစ်သောတရားအပေါင်းလျှင် အရာရှိသော။ ဣမမေဝ ကာယန္တိ ဣဒ္ဓေ သမူဟတ္ထေ ဧဝ ကာယသဒ္ဒေါ ဂဟာသယာဒိ-ဌာနေသု ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မသမူဟဝိသယတ္တာ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ ၁ ၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနပကတိကာနုပဿီ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနပက တိက+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုလေ့ရှိသော၊သူ။ ကာယသ္မ ပစ္စယသမုဋ္ဌာနတ္ထာ ဥပ္ပဇ္ဇနပကတိကာနုပဿီ "သမုဒယဓမ္မာ-နုပဿီ"တိ ဝုတ္တော။ မဇ္ဈိ၊ ၁။ ၃ ၅ ၅ ၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနပညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ ဌာနေ ဌာနေ ဥပ္ပတ္တိ တေသ္မာ အတ္ထိ-တိ ဌာနုပ္ပတ္တိ၊ ဌာနသော ဥပ္ပဇ္ဇနပညာ။ အံ၊ ဋီ၊ ၃ ။ ၄ ၆ ၊

ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပက္ခ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ပဋိပက္ခ] ဖြစ်ခြင်း၏ ဆန့်ကျင်ဘက်။ ထေ စ ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပက္ခ-ဝသေန ပဟီယတိတိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၄ ၉ ၊

ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပါဋိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ပဋိပါဋိ] ဖြစ်ခြင်း၏အစဉ်၊ ဖြစ်စဉ်။ ဥပ္ပတ္တိက္ကမောတိ ယထာ-ပစ္စယံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပါဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁ ၆ ၃ ၊

ဥပ္ပဇ္ဇနမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မနသိကာရ]

ဖြစ်သော–နှလုံးသွင်းခြင်း–ဆင်ခြင်ခြင်း–မနသိကာရ။ တဇ္ဇော သမန္နာဟာရောတိ တံ စက္ခု စ ရူပေ စ ပဋိစ္စ ဘဝဂ် အာဝဇ္ဇေတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇ–နမနသိကာရော။ မဗ္ဗ၊ ၂။၁၃ ၂။ (–မဋီ၊ ၂။၁၇၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနမဟာဘူတ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မဟာဘူတ] ဖြစ်လတ္တံ့သောမဟာဘုတ်။ ယာယ စေတနာယ ... ဥပ္ပဇ္ဇနမဟာဘူတာ နုပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၅၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနမဟိစ္ဆ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မဟိစ္ဆ] ဖြစ်သော ကြီးမားသောအလိုရှိသော၊ အလိုကြီးမားခြင်း ဖြစ်သော၊ အလိုကြီးသော၊သူ။ ဣတရီတရာ–တိအာဒိနာ ပဇ္ဇဇိတာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနမဟိစ္ဆတာ ဝုတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၁ ၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနလက္ခဏ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+လက္ခဏ] ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ အာရောဂျသမ္ပဒါဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနလက္ခဏသာ မာနသာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝါရ] ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရ။ (ဖြစ်ပြီး, ဖြစ်ဆဲ, ဖြစ်လတ္တံ့သော အနုသယ တို့ကို ဟောကြားရာ မဟာဝါရကြီး (၇)ပါးတို့ တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သော ဝါရ။) ယေသံ ပန သတ္တာနံ မဟာဝါရာနံ...ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရော ဓာတု–ဝါရောတိ။ အတိ၊ဋီ၊၃။၃၁၊(–၃ ၂၅၊၃၃၀။ မဟာနိ၊ ဋီ။ ၂၀၆။ မူလဋီ၊၃။၁၄ ၂။ အနုဋီ၊၃။၁၉၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရပဋိကွေ့ပဝဒ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရ ပဋိကွေ့ပ+ပဒ] ဖြစ်တတ်သောဖောက်ပြန်မှုကို ပယ်ခြင်းကို ပြသောပုဒ်။ သမ္ဘမေတံ ဗဟုကွတ္တာ ဘုဇ္ဇနပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရပဋိကွေ့ပဝဒံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၆။ (နိဿ၊ပ။ ၂ ၂၅–ဌ ဥပ္ပဇ္ဇန–ဝိကာရပဋိကွေ့ပဝရံ=ဖြစ်တတ်သော ဖောက်–ပြန်မှုကို ပယ်မြစ်ခြင်းလျှင် လိုရင်းပဓာနဟု၏–ဟု အနက်ပေးသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိတက္က] ဖြစ်သော–အကြံအစည်–ဝိတက်။ ဧဝံ အနဝညာ'တ–ဘာဝပတ္ထနာယ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိတက္ကော။ အဘိ၊ ဋီ၊ ၂။၄ရ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိပါက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိပါက] ဖြစ်လတ္တံ့ သော အကျိုးရှိသော။ ကပ္ပသဟဿာတိတ္တာမေ အဝဿံ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိပါကတ္တာ...ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၀၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသိဋ္ဌမနနကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိသိဋ္ဌ မနနကိစ္စ] ဖြစ်သော အထူးသဖြင့်သိခြင်းကိစ္စ။ မနောဝိညာဏတော ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသိဋ္ဌမနနကိစ္စာနံ အဘာဝတော မနောမတ္တာ ဓာတု မနောဓာတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိသေသ] ဖြစ် သောအထူး။ ပုဗ္ဗနိမိတ္တာဘာဝေနာတိ ဘေဒေန အဘိဓာတိယံ မဲ့တာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသေသာ သမ္ဘဟောမိသတ္တာနံ သာဓာရဏာတိ ဒသ္သေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနသညာ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+သညာ] ဖြစ်သော သညာ။ နိလံ နီလန္တိ ဥပ္ပဇ္ဇနသညာပိ ဝဋ္ဋတိ–ယေဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၉။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၆–ရ။)

ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဒ္ဒ] ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ။ ဝေဠု သတိ ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒေန ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေန ဝိယ သဗ္ဗေ ပဝတ္ထမာနဘာဝါ သင်္ခါတာ ဟောန္တိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂ ၄ ၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ (ထိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+သဒ္ဒါ] ဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ သဒ္ဒါတိ အပရာပရံ ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၅ ၀။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ ၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဘာဝ] ဖြစ် ခြင်းဟူသော တူသောအဘိုရှိသော၊ ဖြစ်ခြင်း သဘောရှိသော။ ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂန္တိ ဥပ္ပတ္တိယာ ယောဂ်၊ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝတန္တိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊ ၃။ ၁ ၉ ၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဘာဝ] (၁)

ဖြစ်ခြင်းသော။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းသော ရှိသော။ (၁) ဥပ္ပဇ္ဇမာနာတိ ဝါ တဏှာယ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇနသီလတာ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝေါ, ဥပ္ပဇ္ဇနသမတ္ထတာ ဝါ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊၂။ရ၄။ (တိ)(၂) နိမ္မတ္ထနသဘာဝန္တိ ဟေတုပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝံ။ သံဋီ၊၂။၂၉၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနသမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သမတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းဘို စွမ်းနိုင်သော။ အထက်ပုဒ် (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနသမယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သမယ] ဖြစ်ရာ-အခါ၊ ဖြစ်သောအခါ။ စိတ္တုပ္ပါဒသမယေတိ စိတ္တသ ဥပ္ပဇ္ဇနသမယေ။ အနုဋီ၊၁။၆၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနသီလ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သီလ] ဖြစ်ခြင်း အလေ့-ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထ-ရှိသော။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာတိ ဥပ္ပဇ္ဇနသီလာ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ခ၁ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇနသုခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သုခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာ။ မိဒ္ဓေန နိဒ္ဓါယနေန ဥပ္ပဇ္ဇနသုခံ မိဒ္ဓသုခံ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၆၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+အာကာရ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာ။ တာသမ္ပိ ကာမ-ဝိတက္ကာဒီနံ ဝိယ ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ခ။၁၆၈-၉။ ဒီဋီ၊ခ။၁ဝရ။

ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရဒဿန(နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရ+ဒဿန] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာကို-ပြခြင်း-ပြ ကြောင်း စကား။ ကရိယဿန္တိ တသ္မိ ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရဒဿနံ။ ဝိမတိ၁။၂၄၄။ (-သံ၊ ဋီ၊၂။၉၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိသန္ဓဿန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိ+ သန္ဓဿန] ဖြစ်သောအစဉ်-ဖြစ်စဉ်-ကို ကောင်းစွာပြခြင်း။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ အတ္ထိဘာဝဿ ဥပ္ပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိသန္ဓဿနတ္ထဉ္စ အနုလောမဒေသနာ ပဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၂၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနာနုသယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+အနုသယ] ဖြစ်သော အနုသယ။ ဥပ္ပဇ္ဇနာနုသယာနံ နိန္နာ-နာကရဏတ္ထာ ဝေ ... ဝိဘင်္ဂေ အာဂတံ။ အနုဋီ၊ခ။၁၉၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဌာ-ဖြစ်-ထိုက်သော။ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟံ အဟိတံ ဒုက္ခာဝဟံ သံကိလေသမမ္ပိ အပနေတ္တာ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၆ရ(-၁ဝ၊၂၁၉၊၂၄ရ။ အပ၊ဋ္ဌ ၁။၁၂ခ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ခ၁ရ။)

ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟာယတနဝိသယ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ ရဟာယတန+ဝိသယ] ဖြစ်ထိုက်သော အာယတနလျှင်-အာရုံ-အရာ-ရှိသော။ တဿ တဿ ဟိ ဘဝဿ မူလကာရဏဘူတာ တဏှာ တသ္မိ တသ္မိ ဘဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟာယတန-ဝိသယာပိ နာမ ဟောတိ။ အနုဋီ၁။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။ရ၉။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တ] ဖြစ်-ပွင့်-သော၊သူ။ အန္ဓာ စက္ခု အလဘိသု ဥပ္ပဇ္ဇန္တမ္ပိ နာယကေ။ အပ၊၂။၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တီ] ဖြစ်-ပွင့်-ကုန်၏။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တု (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တု] ဖြစ်-ပွင့်-စေကုန်သတည်း။ ဖြစ်စေကုန်လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇမာန (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+မာန] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော။ (၁) ဥပ္ပဇ္ဇမာနာရဟ-ကြည့်။ (တိ)(၂) စီဝရဟေတု ဝါ အာဝုသော ဘိက္ခေနော တဏှာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ။ခ၉၁။ (-မ၊ခ။၈၅။ မ၊ဋ္ဌ။ခ၃။ သံ၊ခ။ရ၀၊ ၉ရ၊၂၅ရ၊ခ၃ခ။)

ဥပ္ပဇ္ဇမာနက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+က] ဖြစ်သော။ တံသဒိသမေဝ ပဋ္ဌဒ္ဓါရုဒိသု ဇဝနံ တဒါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနကံ သန္ဓာယ...ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၁။၂၀၀။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဒေါသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနက+ဒေါသ] ဖြစ်သောဒေါသ။ ဒွိသု အကုသလစိတ္တေသု ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဒေါသဿ စ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ဥစ္ဆေဒံ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၅။(ဘာသာဋီကာ၌ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါသ–ဟုပြင်ထားသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကမ္မ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနက+မ္မ] ဖြစ်သောတရား။ တေ္ထ ပန ယထာ အတ္တာနံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇမာနကမ္မာနံ။ အနုဋီ၊၁။၁၉၅။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကသုတ္တ (ပုံ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနက+သုတ္တ] ဖြစ်လတ္တံ့သော သုတ္တဝါ။ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇမာနက–သတ္တော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၈။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကာလ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+ကာလ] ဖြစ်သော–ဖြစ်ရာ–အချိန်အခါ။ ကာလသခ်ိ–တောတိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနကာလသခ်ိတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနစိတ္တသမဂီ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနစိတ္တ သမဂီ+ဣ] ဖြစ်ဆဲစိတ်နှင့်ပြည့်စုံခြင်းရှိသော၊ စိတ်၏ဥပ္ပါဒကွဏနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ စိတ္တသ ဥပ္ပါဒကွဏေတိ စ ဥပ္ပဇ္ဇမာနစိတ္တသမဂီ ပုဂ္ဂလော ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊၃။၁၅၂။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+ဒုက္ခ] ဖြစ်လတ္တံ့သောဆင်းရဲဒုက္ခ။ အာယတိ သတ္ထသု အတ္ထ–ဘာဝေသု ဥပ္ပဇ္ဇမာနဒုက္ခသခ်ိတအနတ္ထုပ္ပတ္တိ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၅ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနသခ်ိရဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနသခ်ိရ+ဂဟဏ] ဖြစ်သောသခ်ိရတရားတို့ကို ယူခြင်း။ ဥပ္ပါဒေါတိ တေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနသခ်ိရဂ္ဂဟဏန္တိ "ဥပ္ပဇ္ဇတိ"တိ ဝုတ္တံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၂၄။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနသတ္တ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+သတ္တ] ဖြစ်သောသတ္တဝါ။ ကာမာဝစရာဒိဘြကာသာ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇမာနသတ္တာနံ ... အဓိဋ္ဌာနဘာဝေန "ဓာတု"တိ ဝုစ္စန္တိ။ မူလဋီ၊၂။၂၃၁။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+အာကာရ] (၁) ဖြစ်သော–ဖြစ်ပုံ–အခြင်းအရာ။ (၂) ဖြစ်ဆဲအခြင်းအရာ၊ ဖြစ်ဆဲခဏ။ သကအတ္ထဘာဝါ–ဒီသု တဏှာယ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာကာရော ဝေဒီ–တမ္ဘော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆။ (သျ–၌ ဥပ္ပဇ္ဇနာကာ–ရော–ဟုရှိသည်။) (၂) ဌိတိ မာ ပါပုဏန္တု၊ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာကာရေနေဝ ပဝတ္တန္တု။တိ အဓိ–ပ္ပါယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၀ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယတန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+အာယတန] ဖြစ်သောအာယတန။ အာယတနာနန္တိ တေ္ထ တတ္ထ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယတနဝသေန သင်္ခေါ ဝေဒိတမ္ဘော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနာရဟ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဂုဏ် ထိုက်သော။ အာယတိ သတိ ပစ္စယေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာရဟာ သဿတုစ္ဆေဒသခ်ိတာ မိစ္ဆာ–ဒိဋ္ဌိ။ သာရတ္ထ၊၁။ရ၅။ (–ဝိမတိ၊၂။၃၀၄။)

ဥပ္ပဇ္ဇရေ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တိ] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်၏။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှံ] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိသု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှံသု] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏ္ဍိ] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘ (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+တမ္ဘ။ ရူနာ။၃၃၉။] (၁) ဖြစ်ရာ၏၊ ဖြစ်–ဖြစ်သင့်–ဖြစ်ထိုက်–ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သင့်–ဖြစ်ထိုက်–သော။ (၁) ယတ္ထကေဟိ တတော ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၀။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘ+ဘဝ] ဖြစ်သင့်–ဖြစ်ထိုက်–သောဘဝ။ တတော ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပဇ္ဇိ–

တမ္ဘဘဝဝသေန ဘဝိဿန္တိ နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၅၃။

ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဒ+ယ+တုံ] ဖြစ်ခြင်းငှါ။ လောကိယလောကုတ္တရာယ ပညာယ ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ နဒေန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၅၄။

ဥပ္ပဇ္ဇိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ+ကမ+ဏ] ဖြစ်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ ကတ္တာ နု တွံ ဘိက္ခုနီ ဥပ္ပဇ္ဇိတုကာမာ။ သံ၊ဝ။၁၃၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ° (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အာ။ အာကို တ္ထ ပြု] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ၂ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဦ။ ဦ ကို အာ ပြန်] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တ္တာ] ဖြစ်၍။ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ နိရုဒ္ဓန္တိ၊ တေသံ ဝူပသမော သုခေါ။ ဒီ၊၂။၁၂၊၁၆၁။ သံ၊ဝ။၆၊၁၆၀၊၂၀၂။ (–အဘိ၊ဓ။၂၁၃။ အဘိ၊ဝိ။၁။ ပဋိသံ။၅၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿတိ] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿန္တု] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့. စေကုန်သတည်း။ ဖြစ်လတ္တံ. စေကုန်လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာန (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿမာန။ မောက်၅။၆ရ။ နိရုတ္တိ၊နာ။၅၂၄။] ဖြစ်လတ္တံ့သော။ အနာဂတကာလဘေဒေ ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာနေ ဿနိ–ဌာနံ ကတ္တာ အညဿ စ ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာနတာဝ ပုစ္ဆိတာ။ မူလဋီ၊ဌ။၁၆၀။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿသိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿသိ] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿာမ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿာမိ] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ (တိ) [ဥ+ပဒိပါဒိ] အစဉ်မဟုတ်။ ဗုဒ္ဓံ ပစ္စက္ခာမိ"တိ ဝတ္တုကာမော ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိယာ "ဓမ္မံ ပစ္စက္ခာမိ"တိ ဝါ ... ဝဒေယ္ယ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၂၁၄။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁၄၊ ၈၈။ ကခ်။ ၂၈၂။ အံ၊ ဌ၊ ၂။ ၂၄။)

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိအာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+အာကာရ] အစဉ်မဟုတ်သော–အခြင်းအရာ–အပြား။ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိအာကာရေနာ(မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၇၄)တိ ပဌမံ သံဂီလေသမေမ္မေ ဒသေတ္တာ ပစ္ဆာ ဝေါဒါန–ဓမ္မဒေသနံ သတ္တူ ဒေသနာပဋိပါဒိ၊ ယထာ ဝါမံ မုဌ္ဌ၊ ဒက္ခိဏံ ဂဏှာတိ၊ တထာ ဥပ္ပဇ္ဇိ–ပါဒိပကာရေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၅။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိကသုတ္တ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိက+သုတ္တ] အစဉ်မဟုတ်သောအားဖြင့်ဟောအပ်သော သုတ်၊ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိကသုတ်။ (အခြားသုတ်တို့၌ ဣန္ဒြေငါးပါးကို သုခိန္ဒြေ, ဒုက္ခိန္ဒြေ–စသော အစဉ်ဖြင့် ဟောတော်မူသကဲ့သို့ ဟောတော်မမူဘဲ ဒုက္ခိန္ဒြေ, ဒေါမနဿိန္ဒြေ–စသည်ဖြင့် အစဉ်မဟုတ်သောအားဖြင့် ဟောတော်မူသောသုတ်။ သံ၊ဝ။၁၈၈–၁၉၀။) အဒေသိတ–တ္တာတိ သေသသုတ္တာနိ ဝိယ "သုခိန္ဒြိယ"နွဲ့–အာဒိနာ အဒေသိတတ္တာ ဣဒံ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိက–သုတ္တံ နာမ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄၉၇။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိဓာတုက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ဓာတုက] အစဉ်အတိုင်းမဟုတ်သော–အစဉ်မကျသော–ဓာတ်ရှိသော။ (မ၊ဝ။ ၂၈၂–ဓာတုဝိဘင်သုတ်၏ ဥဒ္ဒေသာ၌ (၁) ဆဖဿာယတနော (၂) အဌာရသ–မနောပဝိစာရော (၃) စတုရာဓိဋ္ဌာနော (၄) ယတ္တ ဌိတံ မညဿ ဝါ ... ဝုစ္စတိ (၅) ပညံ နပ္ပမဇ္ဇေယ္ယ...သိက္ခေယ္ယ–ဟု မာတိကာစဉ်တော်မူ၏။ နိဒ္ဒေသတွင် စတုရာဓိဋ္ဌာန၏ အကျယ်ကို ဟောတော်မူပြီးနောက် အစဉ်အတိုင်း ယတ္တ ဌိတံ မညဿ ဝါ...ဝုစ္စတိ–၏ အကျယ်ကို ဟောသင့်လျက် ဟောတော်မမူဘဲ ခုန်ကျော်၍

ဝည် နပ္ပမဇ္ဇေယျ...သန္ဓိမေဝ သိက္ခေယျ–၏ အကျယ်ကို ဓာတ်ခြောက်ပါးဖြင့် ဝေဘန်ဖန်၍ ဟောတော်မူသည်ကို ရည်ရွယ်၍ "ဥပ္ပဇ္ဇိ–ပါဒိုကဓာတုက" ဟုဆိုလိုသည်။) ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ–ဓာတုက(မဋ္ဌ၊၄။ ၂၀၈)နှင့် အယထာနုပုဗ္ဗိက်။ မ၊ ဋီ၊၃။၃၉၈။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+နိဒ္ဒေသ] အစဉ်မဟုတ်သဖြင့်ညွှန်ပြခြင်း။ (ဉာဏေန အဝိဇ္ဇာယ၊ ပါမောဇ္ဇေန အရတိယာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၄၇)တွင် ဉာဏေန အပိုဒ်ကို နောက်မှညွှန်ပြ သင့်လျက် ရှေ့ညွှန်ပြခြင်းကို ဆိုလိုသည်။) ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုနိဒ္ဒေသော ဝန နိဝရဏသဘာဝါယ အဝိဇ္ဇာယ ဟေဌာနိဝရဏသုပိ သင်္ခါဟဒဿ–နတ္ထန္တိ ဒဋ္ဌမ္ပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၀ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၀ ၂။)

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုပကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ပကာရ] အစဉ်မဟုတ်သောအပြား။ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုအာကာရ–ကြည်။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုဝစန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ဝစန] အစဉ်မဟုတ်သော–အစဉ်မကျသော–အစဉ်လွဲမှား သော–စကား။ အစဉ်မဟုတ်သဖြင့် ဆိုခြင်း။ "အမ္မလဋ္ဌိကာယ် ရာဇာဂါရကေ"တိ ဝတ္ထုဗေ "ရာဇာဂါရကေ အမ္မလဋ္ဌိကာယ"နှင့် ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ–ဝစနေနပိ ဣမမတ္ထံ ဒီပေတိ။ ဝဇိရ။ ၂၃။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁၀၄။ မူလဋီ၊ ၂။၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၇၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇေတ္ဝာ (ကြိုဝိ)[ဥ+ပဋ+ဂေ+တ္ဝာ] ခွဲ၍။ လုပ်–တ္ဝာတိ တတော မံသမေဝ နိရဝသေသံ ဥပ္ပဇ္ဇေ–တ္ဝာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၃ ၂။ (သံဋီ၊ ၂။၁၁၄–၌ လုပ်ရတ္ဝာတိ ဥပ္ပါဒေတ္ဝာ–ဟုရှိ၏။ ဤ၌လည်း ဥပ္ပါဒေတ္ဝာ–ရှိသင့်သည်။ ဥပ္ပါဒေတ္ဝာ–လည်းကြည်။)

ဥပ္ပနုဘဏိတ (တိ) [ဥပန+ဘဏိတ] တစ်ဝက်တစ်ပျက်ပြောဆိုအပ်သော။ ဥပ္ပနုဘဏိတ–အညဘဏိတာဒိဝသေန ဝိရူပေါ ပလာပေါ ဝိပ္ပလာပေါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၂၁။ (ဥပနုဘဏိတ–ဟုရှိသင့်သည်။ ဥပနု–ကြည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇာနာ (တိ) [ဥ+ပဋိ+ယု။ နိတိ၊ဓာ။ ၂၉၈။ ဥပ္ပဇ္ဇာန+ဣတ္ထိ အာ] (၁) ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်–ကျီစယ်–ခြင်း။ (တိ)(၂) ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်–ကျီစယ်–ကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) ဒီပနာတိ ... ဥပ္ပဇ္ဇာနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၆၆။ (–မိလိန္ဒ။၃၃၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၂၉။) (တိ)(၂) ဆောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥပ္ပဇ္ဇာနကထာ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇာနာ+ကထာ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်–ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ ဥပ္ပဇ္ဇေတိတိ ဥပ္ပဇ္ဇာ–နကထံ ကထေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၉၉။

ဥပ္ပဇ္ဇာနဇာတိက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇာနာ+ဇာတိ+က] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ခြင်းသဘောရှိသော။ သဓယမာနရူပါတိ ဥပ္ပ–ဇ္ဇာနဇာတိကံ ဝစနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၈၉။

ဥပ္ပဇ္ဇယမာန (တိ) [ဥ+ပဋိ+ဣယ+မာန] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–သောသူ။ အထ နံ သဟာယကစောရော အတ္ထနော ဘရိယာယ သဒ္ဓိ ဥပ္ပဇ္ဇယမာနော ... အာဟ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၉၉။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ (တိ) [ဥ+ပဋိ+တ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–အပ်သောသူ။ အာဝုသော ဣမေသံ ဌေကလောမာနံ ကာရဏာ မနုဿေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇိတောတိ။ ဝိ၊၁။၃၄၀။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၁။)

ဥပ္ပဇ္ဇိယမာန (တိ) [ဥ+ပဋိ+ယ+မာန] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–အပ်

သောဟု။ တေဟိ မနုဿေဟိ ဥပဓာရိယ-
မာနော မဂ္ဂံ အဟောသိ။ ဝိ၊ဝ။၃၄၀။ (–ဝိ၊
၂။၄၆၁။ ဝိ၊ဒု။၄၀၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၉။)

ဥပဓာရု (ပု) [ဥ+ပဋိ+ဥ။ ဥ+ပဓာရု။ ပဓာရု-
ကြည့်] အလွန်ဖျော့တော့သော–ဝါဖျော့ဖျော့
–အဆင်း။ ဥပဓာရုပဓာရုကဇာတ–ကြည့်။

ဥပဓာရုက (တိ) [ဥပဓာရု+က။ ထိ–ဌ် ဥပဓာရုကိ]
အလွန်ဖျော့တော့သောအဆင်းရှိသော၊ကိုယ်,
သူ။ ဥပဓာရုကိ(ပေတ။၁၃၉)ဣ ဥပဓာရုကဇာတံ။
ပေတ၊ဋ္ဌ။၆၈။

ဥပဓာရုကဇာတ(တိ) [ဥပဓာရုက+ဇာတ] ဖြစ်
သော အလွန်ဖျော့တော့သောအဆင်းရှိသော၊
သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာရုကိ (ထိ) [ဥပဓာရု+က။ ဣတ္ထိ၏ ပစ္စည်း]
ဖျော့တော့သောကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သူမ
(ပြိတ္တာမ)။ ဥပဓာရုက–ကြည့်။

ဥပဓာရုပဓာရုက (တိ) [ဥပဓာရုပဓာရု+က] အလွန်
ဖျော့တောဝါဝင်းသောအဆင်းရှိသော၊သူ။
အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာရုပဓာရုကဇာတ (တိ) [ဥပဓာရုပဓာရုက+
ဇာတ။ စလင်းဂဏ္ဌိ။၂၀၆] ဖြစ်သော အလွန်
ဖျော့တော့ဝါဝင်းသောအဆင်းရှိသူ၏ အဖြစ်ရှိ
သော၊(ဘာသာဌီ။) အလွန်ဖျော့တော့လွန်းသော
ကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥပဓာရုပဓာရုက-
ဇာတော(ဝိ၊ဝ။၂၂)တိ သဗ္ဗာတုပဓာရုပဓာရုက-
ဘာဝေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၅၂။ (–ဝိ၊ဝ။၂၂၀။ ဝိ၊၂။ဒုရ။
ဝိ၊ဒု။ရ၀၊၂၉၀။ မ၊၂။ ၃၂၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၃။ ခုဒ္ဒက၊
ဋ္ဌ။၂၀၀။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၉၉။)

ဥပဓာရေတိ (တိ) [ဥ+ပဋိ+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။
၂၉၈] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်
သရော်–ကျီစယ်–၏။ ဥပဓာရေတိ(အံ၊၂။၈၀။
အဘိ၊ပု။ဝရ၊)တိ ဥပဓာရနကထံ ကထေတိ။
အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၉၉။ (–ဝိ၊ဝ။ဝ၀၉။)
ဥပဓာရေန္တိ—ဝိ၊ဝ။ဝရ။ ဝိ၊ဒု။ဝ၈၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊
၂။ဝ၃ဝ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ **ဥပဓာရိမှာ**—ပေတ၊
ဋ္ဌ။ဝ၆၂။ **ဥပဓာရေသိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၅။ ထေရီ၊
ဋ္ဌ။၂ဝ၀။ **ဥပဓာရေ သုံ**—ဝိ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ ဝိ၊၂။ဝ၆၅။
ဝိ၊ဒု။၄ဝ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၆။ **ဥပဓာရေဿန္တိ**—
သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၅။

ဥပဓာရေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဋိ+ဏေ+တုံ] ပြက်ရယ်
ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ခြင်းငှါ။
အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာရေတုကာမ (တိ) [ဥပဓာရေတုံ +ကမ+ဏ]
ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–
ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ ရာဇာ "ကိ ဇေတံ
ဥပဓာရေတုကာမော ဘဏတိ"တိ နု သုဏာတိ။
သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၆။

ဥပဓာရေတွာ(ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋိ+ဏေ+တ္တာ] ပြက်
ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–၍။ သာ
တံ ဥပဓာရေတ္တာ ဂဏ္ဍိတုံ နု ဗ္ဗစ္ဆိ။ အံ၊ဋ္ဌ
၊။၂၁။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅၅။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ရ၂။)

ဥပဓာရေန္ဓ (တိ)[ဥ+ပဋိ+ဏေ+အန္ဓ] ပြက်ရယ်
ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–လိုသော၊သူ။
တေ တံ ဗြာဟ္မဏံ ဥပဓာရေန္ဓာ အာဟံသု။
သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝရ။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၈၉။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၅၁။
မူလဋီ၊၂။ဒ၀။)

ဥပဓတ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+တိ] ခုန်တက်–
ပျံသန်း–လော။ ဥပဓတတိ(၁)–ကြည့်။

ဥပဓတတိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+တိ] (၁) ခုန်
တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–၏။ (၂) ကျ၏။ (၃)
အထက်သို့ညွှတ်၏။ အားထုတ်၏။ (၄) အနီး
ဌ်ကျရောက်–အနီးဌ်တည်စေ၏။ ဖြစ်စေ-
တိုးပွားစေ–၏။ (၁) အာကာသံ ဝါ ဥပဓတတိ။
ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ရ။ ဒေ့တိတိ ဥပဓတတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆။

မဗ္ဗ၊ ၂။၁၁ရ။ (–အံ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂၉၂။) **ဥပ္ပတန္ဆီ**–အပ၊ ၂။၉၈။ ဇာ၊၁။ ၂၉ရ။ သံ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၂၁၉။ **ဥပ္ပတ**—ဇာ၊ဗ္ဗ၊၃။ ၂၀၈။ **ဥပ္ပတေ**—(ယေျ ကိုပ္ပြေ) ထေရ။ ၂၃၆။ ဇာ၊၁။၃၄၀။ ဇာ၊ ၂။၁၃၆။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၂၁၃။ ဇာ၊ဗ္ဗ၊၄။၄၆၅။ **ဥပ္ပတေယျ**—မ၊၃။၁၉၈။ **ဥပ္ပတေယျုံ**—မ၊၃။၁၉၆။ **ဥပ္ပတိ**—မ၊ဗ္ဗ၊၄။ ၂၀၄။ အပ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂၉၆။ ဇာ၊ဗ္ဗ၊ ၃။ ၂၀၈၊ ၂၃၉။ **ဥပ္ပတိဿာမိ**—မ္ဗေ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၁၃၁။ (၂) ဥပ္ပတတိတိ ဥပ္ပါတော။ သံ၊ဇီ၊၁။ ၉၉။ (၃) ဥပ္ပတေ(ထေရ။ ၂၃၆)တိ ဥက္ကမေယျ၊ ... ဥဿုက္ကေယျ။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၂၁၃။ (၄) ဥပ္ပတေ (ထေရ။ ၂၃၆)တိ ... ဥပဌာပေယျ ဥပ္ပါဒေယျ ဝေနေယျ။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၂၁၄။

ဥပ္ပတန (နာ) [ဥ+ပတ+ယု] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ခုန်–ခုန်တက်–ပျံတက်–ခြင်း။ (၃) ကျခြင်း။ (၁) ဥပ္ပတ္တိယဏ္ဍောပ္ပတနံ။ ဓာန်။၁၁ ၂ရ။ (၂) မန္ဒပညဿ သခ်ေပဒေသနာ သသကဿ ဥပ္ပတနံ ဝိယ ဟောတိ။ အံ၊ဗ္ဗ၊ ၂။၁၁။ (–ဓေ၊ ဗ္ဗ၊ ၂။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၀ ၂။ အံ၊ဇီ၊ ၂။၁ ၂။) (၃) ဥပ္ပတိတန္ဆီ ဥပ္ပတနံ။ သီ၊ဇီ၊သစ်၊၁။၃ရ၀။

ဥပ္ပတနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပတန+အာကာရ] ပျံတက်–ပျံသန်း–သောအခြင်းအရာ။ တာပသော အကာသေ ဥပ္ပတနာကာရံ ဒဿေတွာ သမုဒ္ဒေ ပတိ။ ဇာ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂၉၈။

ဥပ္ပတ(တ္ထ)နာကာရပ္ပတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပတ(တ္ထ)နာ ကာရ+ပတ္ထ] ပျံတက်သော–ပြိုအံ့သော–အခြင်းအရာသို့ရောက်သော၊ ပျံတက်၍ တည် သကဲ့သို့သော။ သကလနဂရံ ဥပ္ပတနာကာရ–ပ္ပတ္ထံ (ဥပ္ပတ္ထနာကာရပ္ပတ္ထံ) အဟောသိ။ အံ၊ ဗ္ဗ၊ ၂။၁ ၂ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဗ္ဗ။၃ ၂၅။ ဥပ္ပတနာကာရပ္ပတ္ထန္ဆီ ဥပ္ပတိတ္တာ ဌိတံ ဝိယ။ အံ၊ဇီ၊ ၂။၁၁၉။

ဥပ္ပတန္ဆ (တိ) [ဥ+ပတ+အန္ဆ။ ထိ ၌ ဥပ္ပတန္ဆီ] (၁) (မြေကိုခွဲ၍ ဆေးထက်သို့) တက်လာ–ထွက်ပေါ်လာ–သော။ (၂) အထက်သို့ညွှတ်–ထေင်လွှားမော်ကြွား–သော၊သူ။ (၃) ခုန် ပေါက်–ခုန်လွှား–သော၊သူ။ (၄) ပျံတက်သော၊ သူ။ (၁) ဗီဇံ ဥဗ္ဗတတံ သေဋ္ဌံ။ ဝိဇ္ဇာ ဥပ္ပတတံ သေဋ္ဌာ။ သံ၊၁။၃၉။ ဥပ္ပတန္ဆာန(သံ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၉ ၂)န္ဆီ ပဏဝီ ဘိန္ဒိတ္တာ ဥဋ္ဌဟန္ဆာနံ။ သံ၊ဇီ၊၁။ ၁၃၆။ ဥပ္ပတမာနာတိ ဥပ္ပတန္ဆီ။ သံ၊ဇီ၊၁။ ၁၃ရ။ (၂) ဥပ္ပတန္ဆေသု နိပတေ။ ထေရ။ ၂၃၆။ ဥပ္ပတ–န္ဆေသူတိ ဥဏ္ဍမန္ဆေသု, သတ္ထေသု မာနုဒ္ဓစ္ စ–ထမ္ဆသာရမ္ဆာဒီဟိ အတ္ထုက္ကံသနေန အနုပ–သန္ဆေသု။ အထ ဝါ ဥပ္ပတန္ဆေသူတိ ဥဋ္ဌ–ဟန္ဆေသု၊ ကိလေသေသု ပရိယုဋ္ဌာနဝသေန သီသံ ဥက္ခိပန္ဆေသု။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၂၁၃။ (၃) ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပတန္ဆော စတ္ထာရိပိ အဋ္ဌပိ ဥသဘာနိ (ဥသဘဋ္ဌာနာနိ) ဥပ္ပတတိ။ သံ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂ ၆ ၂။ အံ၊ ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂ ၉ ၂။ ဣမေ ဂဒြဘာ ကသဠောဒကံ ပိဝိတ္တာ မတ္တာ ဟုတ္တာ ဝိရဝန္ဆာ ဥပ္ပတန္ဆာ ဝိစရန္ဆိ။ ဇာ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၈ ၈။ (၄) ကောပိ "အဟံ အရဟာ"တိ အာကာသေ ဥပ္ပတန္ဆော နတ္ထိ။ ဓမ္မ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၁ ၃ ၁။ ထေရော...အာကာသေ ဥပ္ပတိ၊ ဥပ္ပတန္ဆော စ ပညာသယောဇနာနိ ဥက္ခိပိ။ အပ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂ ၉ ၆။

ဥပ္ပတန္ဆီ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+အန္ဆီ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ကုန်၏။ ဥပ္ပတတိ (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတမာန (တိ) [ဥ+ပတ+အ+မာန] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–သော၊သူ။ သာ ဟိ ဥပ္ပ–တမာနာ သဗ္ဗာကုသလဓမ္မေ သမုဋ္ဌါတေတိ။ သံ၊ဗ္ဗ၊ ၁။ ၉ ၂။ ဥပ္ပတမာနာတိ ဥပ္ပတန္ဆီ။ သံ၊ဇီ၊ ၁။ ၁ ၃ ၁ ရ။ မာနုသိနီ နာမ သကုဏီ စိတ္ထပတ္ထာ အာကာသေ ဥပ္ပတမာနာ ပက္ခေ ပသာရေတ္တာ ဂစ္ဆန္ဆီ သောဘတိ။ ဇာ၊ဗ္ဗ၊ ရ။ ၃ ၀ ၃။

ဥပ္ပတိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ဣ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ပြီ။ ဥပ္ပတတိ–(၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတိတ (နာ) [ဥ+ပတ+တ] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ကျခြင်း။ (ဥပ္ပါတ–လည်းကြည့်။) (တိ)(၂) ပျံတက်–ပျံသန်း–သော၊သူ။ (၃) ဖြစ်ပေါ်လာသော။ (၄) ခုန်တက်–ခုန်ကျော်–ထွက်ပေါ်လာသော၊ ခုန်ကျော်၍ ဖြစ်လာသော။ (၁) ဥပ္ပါတန္တိ အသနိပါတာဒီနံ မဟန္ဓာနံ ဥပ္ပတိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၈။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပတနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃၀။ (တိ)(၂) အာကာသေ ဥပ္ပတိတသဟ ပက္ခိနော ပက္ခပ္ပသာရကံ ဝိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ အတိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၀။ (၃) ယော ဝေ ဥပ္ပတိတံ ကောမံ။ ဓမ္မ။၄၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပန္နံ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၅။ ဝိမတိ၊၂။၁၀။ (–သံ၊၁။၅၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၁၅၅၊၁၄၄၊၁၃၈၊၁၉၁၊၂၃၊ အပ၊၂။၂၄၂။ သုတ္တနိ။၂၈၉၊၃၈၂။ နေတ္တိ။၁၂၄၊ ၁၂၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၊၃၊၁၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃၁။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၃၄။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၉၉။) (၄) ဝိပစ္စိတုံ ဩကာသကရဏဝသေန ဥပ္ပတိတံ အတိတကမ္မဋ္ဌ။ မူလဋီ၊၁။၆၈။ ဥပ္ပတိတကိစ္စ–နိပ္ပါဒနတော ဥပ္ပတိတသဒ်သတ္တာ "ဥပ္ပတိတ"န္တိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၈၂။

ဥပ္ပတိတကိစ္စနိပ္ပါဒန (တိ) [ဥပ္ပတိတကိစ္စ+နိပ္ပါဒန] ခုန်ကျော်၍ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကိစ္စကို ပြီးစေတတ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပတိတသဒ်သ (တိ) [ဥပ္ပတိတ+သဒ်သ] ခုန်ကျော်–ခုန်တက်–လာသကဲ့သို့ ဖြစ်သော။ (ဘာသာဋီ။) (အတိတ်ကံအများထဲတွင် ဤကံတစ်ပါးသာ ထင်လာသည့်တွက် အများထဲမှ ခုန်ထွက်လာသကဲ့သို့ဖြစ်သော (အတိတ်ကံ။) ဥပ္ပတိတ (၄) ကြည့်။

ဥပ္ပတိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပတ+တုံ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ခြင်းငှါ။ ဣမေ မဟာသေဋ္ဌိ ဥပ္ပတိတုံ နု ဒေန္တိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။)

ဥပ္ပတိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပတိတုံ+ကမ+ဏ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ အာကာသေ ဥပ္ပတိတုကာမဿ ပက္ခိနော ပက္ခဝိဂေ္ဂေပေါ ဝိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၀။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၃၁၅။)

ဥပ္ပတိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ထာ] (က) ပျံတက်–ပျံသန်း–ခုန်ကျော်တက်–၍။ (၁) လျှံတက်၍။ (က) အာကာသံ ဥပ္ပတိတ္ထာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၉)တိ အာကာသေ ဥဋ္ဌန္ဟာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၁၂။ ဥပ္ပတိတ္ထာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၄)တိ ဥဋ္ဌေတ္ထာ ဥလ္လိယိတ္ထာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၆၉။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၉။) (၁) ကာစိ နဒီ ကာလန္တရေန ဥပ္ပတိတ္ထာ ဂါမနိဂမသီမံ ဩတ္ထရိတ္ထာ ပဝတ္ထတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၆။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၄၇။

ဥပ္ပတိတ္ထာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ထာန] ပျံတက်–ပျံသန်း–၍။ သဒါ နိပစ္စ သမ္ဘဒ္ဓံ၊ ဥပ္ပတိတ္ထာန အမ္ဘရံ။ အပ၊၂။၂၁၃။

ဥပ္ပတိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ဿာမိ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–အံ့။ ဥပ္ပတတိ (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတေ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ယျ] (၁) ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ–(၁) ကြည့်။ (၂) အထက်သို့ညွှတ်ရာ၏။ အားထုတ်ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ–(၃) ကြည့်။ (၃) အနီးဌာနျရောက်–အနီးဌာတည်စေ–ဖြစ်စေ–တိုးပွားစေ–ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ (၄) ကြည့်။

ဥပ္ပတေယျ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ယျ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ–(၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတေယျုံ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ယျုံ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ(၁)ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥ+ပ+အပ+တ။ ဥ+ပဒ+တ]

အထက်သို့ရောက်အပ်–ဖြစ်စေအပ်–ဆည်းပူး အပ်–သော။ ဥပ္ပတ္တေ စ ကတေ ကမ္မေ။ အဝ၊၂။၂၇၉။

ဥပ္ပတ္ထာနုပ္ပတ္ထိဒဿနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထာနုပ္ပတ္ထိ (ဥပ္ပတ္ထိအနုပ္ပတ္ထိ) ဒဿန+ဝါရ] ဖြစ်ခြင်း မဖြစ်ခြင်းကို ပြရာဝါရ။ ဒုတိယော တေသံ–ယေဝ ဓမ္မာနံ ကာမဓေတုအာဒီသု ဥပ္ပတ္ထာ–နုပ္ပတ္ထိဒဿနဝါရော နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၁၀။ (–အနုဋီ၊၂။၂၂၅။)

ဥပ္ပတ္ထာရဟ (တိ) [ဥပတ္ထိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော၊ ဖြစ်ထိုက်သော။ ဘူမိလဒ္ဓံ နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္ထာရဟံ ကိလေသ ဇာတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅။

ဥပ္ပတ္ထိ° (ထီ) [ဥ+ပဒ+တိ။ ဓာန်၊ဌိ။၉၀] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ပြီးစီးဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ (၂) ဖြစ်ရာဖြစ်ကြောင်းဖြစ်သော။ (၃) ဖြစ်လတ္တံ့သော။ (၁) ပါတုဘာဝေါတိ ဥပ္ပတ္ထိ နိုပ္ပတ္ထိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၉၁။ (၂) ဥပ္ပတ္ထိဌာန–ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပတ္ထိဒိဝသ–ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထိ² (ထီ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကာရဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဥပ္ပတ္ထိ အနုသယော တတ္ထ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၀။ ဥပ္ပတ္ထိတိ ဥပ္ပတ္ထိကာရဏံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၁။

ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထိ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းဟူသောအနက်။ "ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတ"နှင့်အာဒီသု ကေဝလဿ ပန–သဒ္ဒဿ, ဣတ–သဒ္ဒဿ စ ပယောဂေ ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထဿ အနုပလဗ္ဘနတော, ဥ–သဒ္ဒဿ စ ပယောဂေ ဥပလဗ္ဘနတော သော ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထော် ဒီပေတိတိ အာဟ "ဝေ ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတန္တိ ဣတ္ထာပိ"တိ။ အနုဋီ၊၂။၆၂။

ဥပ္ပတ္ထိအရဟ (တိ) [ဥပ္ပတ္ထိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ အနုသယပ္ပဟာနန္တိ အပ္ပဟီန–ဘာဝေန သန္ဓာနေ အနုအနုသယနကာ ကာရဏလာဘေ ဥပ္ပတ္ထိအရဟာ အနုသယာ။ သာရတ္ထ၊၁။ရ၆။ (–အနုဋီ၊၂။၁၃၆။)

ဥပ္ပတ္ထိအာကာရဒဿန (ထီ၊နဝ) [ဥပ္ပတ္ထိအာကာရ+ဒဿန] ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာကို ပြခြင်း။ တဿ ဥပ္ပတ္ထိအာကာရဒဿနန္တိ ကတ္ထာ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊ ၃၊၃၉။

ဥပ္ပတ္ထိဩကာသဌာန (နဝ) [ဥပ္ပတ္ထိဩကာသ+ဌာန] ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန။ ဥပ္ပတ္ထိဩကာသဌာနံ ဟိ တိဋ္ဌတိ ဣတ္ထာတိ ဌာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၀။

ဥပ္ပတ္ထိတ (နဝ) [ဥပ္ပတ္ထိ+က] (၁) ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဖြစ်ကြောင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းရှိသော။ (၁) နိမိတ္တန္တိ ဥပ္ပတ္ထိကံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၀။ (တိ)(၂) တဗ္ဗ ပန အကာလိက် ကဒါစုပ္ပတ္ထိကံ အဌဟိ ဟေတူဟိ ဝိပ္ပမုတ္တံ။ မိလိန္ဒ။၁၁၉။

ဥပ္ပတ္ထိကထာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကထာ] ဖြစ်ခြင်း–ဖြစ်ပုံ–အတ္ထုပ္ပတ္ထိ–ကို ပြဆိုသောစကား။ ဝိသာခါယ ဥပ္ပတ္ထိကထာဝ ကထေတမ္ဘာ။ အံ၊ ဌ၊၁။၃၁၂။(–အံ၊ဌ၊၃။၂၁၈။ ဥဒါန၊ဌ။၃၄ရ။)

ဥပ္ပတ္ထိကရဏ (နဝ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကရဏ] ဖြစ်ခြင်းကို ပြုခြင်း၊ ဖြစ်အောင်ပြုခြင်း။ ဟေတုကိစ္စံ နာမ တဿ တဿ ဥပ္ပါဒေတမ္ဘဿ ဥပ္ပတ္ထိကရဏံ။ အနုဋီ၊၂။၁၃။

ဥပ္ပတ္ထိကာရဏ (နဝ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကာရဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣဒံ ပန တဿ ဥပ္ပတ္ထိ–ကာရဏံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၀၃။ (–အဘိ၊ဌ၊၃။၁၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၅၁။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၈၁။)

ဥပ္ပတ္ထိကာလ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကာလ] ဖြစ်ရာကာလ။ ဣဒါနိ တေသံ ဓမ္မာနံ အနုပ္ပတ္ထိကာ လဿ ဥပ္ပတ္ထိကာလဿ ဒဿေတုံ "နဝ တာဝ

သာရိပုတ္တ ဣရေကစ္ခေ”တိအာဒိမာဟ။ ဝိဒ္ဓ၊ ၁။၁၆၁။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၆၅။ အံ၊ဌ၊၁။၁၆၁။)

ဥပဒ္ဓိကာလဝိရုဒ္ဓ (တိ) [ဥပဒ္ဓိကာလ+ဝိရုဒ္ဓ] ဖြစ်ရာကာလအားဖြင့်ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော။ နိဿယဝိပဿဿနာ ဟိ အတ္တိပစ္စယော ဝိယ ဥပဒ္ဓိကာလဝိရုဒ္ဓေဟိ ပစ္စယေဟိ ဝိသေသိတဗ္ဗာ။ မူလဋီ၊၃။၂၃၃။ (–အနုဋီ၊၃။၃၀၉။)

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+ကမ] ဖြစ်ခြင်း၏အစဉ်၊ ဖြစ်စဉ်။ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၀၇)တိ ယထာပစ္စယံ ဥပဒ္ဓေန္တာနံ ဥပဒ္ဓေနပဋိပါဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၁၆၃။ (–မဟာ၊၃၊၂၅၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈၊ ၄၄၊၃၁၁။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၃၀။ ပဋိသံ၊ဂံ။၅၄။)

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမဒဿန (ဝိ၊နာ) [ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမ+ဒဿန] ဖြစ်စဉ်ကိုပြခြင်း။ ဝေဒနာ ဣမိနာ အာမိသ-ဒါယာဒဿ လောဘာဒီနံ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမဒဿ-နေနေဝ ဣဒ ပါဋိယံ နေသံ ဒေသနာဏ္ဍမောပိ ဒဿိတောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၂။

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမသန္ဓဿန (ဝိ၊နာ) [ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမ+သန္ဓဿန] ဖြစ်စဉ်ကို ကောင်းစွာပြခြင်း။ တတော သခါရာ ဥပဒ္ဓေန္တိ၊ တတော ဝိညာဏန္တိ ဧဝံ ပဝတ္တိယာ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမသန္ဓဿနတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂၄၄။ မူလဋီ၊၂။၈၆။

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမသဟိတ (ပု) [ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမ+သဟိတ] ဖြစ်စဉ်နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဧဝံ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍမ-သဟိတော အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊၁။၈၂။

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍ(ခ)ဏ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+ခဏ] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ခဏ–ခဏ။ ဘယာဒီနံ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍဏေ တသ္မိ-ယေဝ ဌာနေ လဟုဥပဒ္ဓေနကန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၂။၂၀၃။ (–ဓမ္မသင်္ဂ၊၂။၃ဝ၄။) ဥပဒ္ဓိဏေ-ယေဝ ဟိ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅။

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍေတ္ဝ (နာ) [ဥပဒ္ဓိ+ခေတ္ဝ] ဖြစ်ရာခေတ်။ စိဝရဏ္ဍေတ္ဝန္တိ စိဝရဿ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍေတ္ဝံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၂၂၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၆။

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍပက(တိ) [ဥပဒ္ဓိ+ဏ္ဍပက] ဖြစ်ခြင်းကိုသိစေတတ်သော။ စက္ခုန္ဒြိယသောတိန္ဒြိယ-ဟဒယဝတ္ထူနံ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍပကေန ဣမိနာ ဝစ-နေန။ အနုဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍိတိသမ္ဘာရ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+ဏ္ဍိတိ+သမ္ဘာရ] ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, အသောက်အဆုံ။ ဥပ-ဒ္ဓိဏ္ဍိတိသမ္ဘာရာဒီဝသေန လောကံ အက္ခာ-ယတိတိ လောကက္ခာယိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၂၉။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ဝ၆ရ။)

ဥပဒ္ဓိဏ္ဍိ(ဌ)တိသံဟာရ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+ဏ္ဍိတိ+သံဟာရ] ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, ကောင်းစွာ ဆောင်ခြင်း။ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍိတိသံဟာရာဒီဝသေန လောကံ အက္ခာယတိတိ လောကက္ခာယိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ အယာထာဝတော ဥပဒ္ဓိ-ဏ္ဍိတိသံဟာရာဒီဝသေန လောကော အက္ခာ-ယတိ ဘေနာတိ လောကက္ခာယိကာ။ သံ၊ ဋီ၊၃။၅၄၀။ (ဒီ၊ဋီ၊၁–နှင့် သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁–အလား တူအဖွင့်တို့၌ ဥပဒ္ဓိဏ္ဍိတိသမ္ဘာရ–ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥပဒ္ဓိဌာန (နာ) [ဥပဒ္ဓိ+ဌာန] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ကြောင်း–အရပ်။ ဝိဏ္ဏပါတကေ့ဏ္ဍန္တိ ပါဏ္ဍ-ပါတသာ ဥပဒ္ဓိဌာနံ၊ ခေတ္တံ ဝိယ ခေတ္တံ၊ ဥပဒ္ဓေတိ ဏ္ဍေ, ဘေနာတိ စ ဥပဒ္ဓိဌာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၂၈။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀–၂ရ၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၁၈။ အသီ၊ဌ၊၁။၃၃၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၁ရ။ အနုဋီ၊၂။၅ဝ။)

ဥပဒ္ဓိဌာနဒဿန (ဝိ၊နာ) [ဥပဒ္ဓိဌာန+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ရာအရပ်ကိုပြခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ရာအရပ်ကိုပြကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) အနုသ-ယဿ စ ဥပဒ္ဓိ ဌာနဒဿနတ္ထံ အယံ ဝါရော အာရဒ္ဓေ။ အသီ၊ဌ၊၃။၃၂ရ။(–သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၄။) (တိ)(၂) ဥဒကေတိ ဣဒံ တဒါ အတ္ထနော

ဥပဒ္ဓိဌာနဒဿနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၄၈။

ဥပဒ္ဓိဌာနနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပဒ္ဓိဌာန+နိဒ္ဒေသ] ဖြစ်ရာအရပ်ကိုညွှန်ပြခြင်း။ ဝိသယနိဒ္ဒေသောတိ ဥပဒ္ဓိဌာနနိဒ္ဒေသော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၂။

ဥပဒ္ဓိဌာနနိယမန (နာ) [ဥပဒ္ဓိဌာန+နိယမန] ဖြစ်ရာအရပ်ကိုသတ်မှတ်ခြင်း။ ကတိ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတိတိ ကေကသ ဥပဒ္ဓိဌာနနိယမနတ္ထံ ပုစ္ဆာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၄၀။

ဥပဒ္ဓိဌာနပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓိဌာန+ပုစ္ဆာ] ဖြစ်ရာအရပ်ကို မေးခြင်း။ သုဝုတ္ထမေတံ ဒိဋ္ဌာနသ-ယာဒီနံ ဥပဒ္ဓိဌာနပုစ္ဆာယံ ... ဝိဿဇ္ဇိတတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၀။

ဥပဒ္ဓိဌာနဝါရ (ပု) [ဥပဒ္ဓိဌာန+ဒေသိတ+ဝါရ] ဖြစ်ရာဌာနအားဖြင့် ဟောအပ်သော အလှည့်အကြိမ်။(ဘာသာဋီ။) တေသံယေဝ ဥပဒ္ဓိဌာနဿ ဒေသိတတ္တာ ဥပဒ္ဓိဌာနဝါရော နာမ။ အဘိ၊ဌ၊။၃၁ရ။

ဥပဒ္ဓိဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပဒ္ဓိ+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်း-ဖြစ်ပေါ်လာပုံ-ကို ပြတတ်သော။ ဣတော ပရံ ဖဿပဋ္ဌမကာနံ ဥပဒ္ဓိဒဿန ဝသေန ပဋ္ဌ။ အဘိ၊ဌ၊။၃၄ရ။ (တိ)(၂) "ဟေဒိသတ္ထဿ ကိရာ" ထိအာဒိကံ ပေါက္ခရကိနံ ဥပဒ္ဓိဒဿနံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁ဂ-၉။

ဥပဒ္ဓိဒိဝသ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+ဒိဝသ] ဖြစ်လတ္တံ့သောနေ့(မြန်မာပြန်)။ ဥတုပန်းပွင့်လတ္တံ့သောနေ့။ အထ သတ္ထာ ဒေဝါနမိန္ဒော ဥပဒ္ဓိ-ဒိဝသံ ဝိဂဏေတ္တာ ဒုက္ခလဿ တာပတဿ အာရောစေသိ။ မိလိန္ဒ။၁၃၀။

ဥပဒ္ဓိဒိဝန (တိ) [ဥပဒ္ဓိ+ဒိပန] ဖြစ်ခြင်းကို-ပြတတ်-ပြကြောင်းဖြစ်-သော။ ပုဂ္ဂလဝသေန ခန္ဓာနံ ဥပဒ္ဓိဒိပနော ပုဂ္ဂလဝါရော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၉ရ။

ဥပဒ္ဓိဒေသ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+ဒေသ] (၁) ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ (၂) ဖြစ်ရာအရပ်။ (၁)(၂) ဥပဒ္ဓိ-ဒေသော(အဘိ၊ဌ၊။၄၂)တိ ဥပဒ္ဓိကာရဏန္တိ အတ္ထော။ ကာယိန္ဒြိယဝတ္ထုကာ ဝါ စတ္တာရော ခန္ဓာ ... တေသံ ဥပဒ္ဓေနဌာနန္တိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။၃၅။

ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရ (နာ) [ဥပဒ္ဓိ+ဒ္ဓါရ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း၊ ဖြစ်ရာဒ္ဓါရ။ စက္ခုဝိညာဏဝိထိ-ပရိယာပန္နဿ ဟိ ဝိညာဏကာယဿ စက္ခာယတနမေဝ ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရံ။ အဘိ၊ဌ၊။၂။၄၃။

ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရကထာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရ+ကထာ] ဖြစ်ရာဒ္ဓါရကို-ဆိုရာ-ဆိုကြောင်း-ဖြစ်သော စကား။ ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရကထာယံ ဒ္ဝိက္ခတ္တုံ စလိတံ ဘဝဂ် မနောဒ္ဓါရံ နာမ။ မ၊ဋီ၊၂။၆၅။

ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရ+ဒဿန] ဖြစ်ရာဒ္ဓါရကိုပြခြင်း။ တဿ ဥပဒ္ဓိဒ္ဓါရ-ဒဿနတ္ထံ ... ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊။၁၆၃။

ဥပဒ္ဓိဓမ္မ (တိ) [ဥပဒ္ဓိ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ သမထဝိပဿနာဝသေန ဝိကွမ္ဘိတမ္ပိ ကိလေသဇာတံ အဒ္ဓရိယမဂ္ဂေန အသမူဟ-တတ္တာ ဥပဒ္ဓိဓမ္မတံ အနတိတန္တိ ကတ္တာ အသမူဟနုပ္ပန္နန္တိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊။၆။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊။၁၆၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၈၆။)

ဥပဒ္ဓိနယ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+နယ] ဖြစ်သောနည်း။ သေသံ သဒ္ဒိ ဥပဒ္ဓိနယေန တာဒိသမေဝ။ အဘိ၊ဌ၊။၂။၂၀၁။

ဥပဒ္ဓိနိမိတ္တ (နာ) [ဥပဒ္ဓိ+နိမိတ္တ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ဟေတု စေဝ ဥပဒ္ဓိနိမိတ္တတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၂။၆၁၊၂ရ၅။)

ဥပဒ္ဓိနိယမ (ပု) [ဥပဒ္ဓိ+နိယမ] ဖြစ်ခြင်းကို

သတ်မှတ်ခြင်း။ တသွာ ဥပ္ပတ္တိနိယမေ ဝုတ္တ-ဒေါဘာဘာဝသိဒ္ဓိ။ ဝဇိရ။၂၁၈။

ဥပ္ပတ္တိနိယမိတမ္ဘု (ပု) [ဥပ္ပတ္တိနိယမိတ+ဓမ္ဘု] ဖြစ်သောသတ်မှတ်ထားအပ်သော-ဖြစ်သော အမြဲသောက်တည်အပ်သော-တရား။ ဓမ္မိကောရာဇာတိ ဣတ္ထေ တသ ဓမ္မိကဘာဝေါ ဓမ္မဒေဝ-ပုတ္တသ ဝိယ ဥပ္ပတ္တိနိယမိတဓမ္ဘုဝသေနေဝ ဝေဒိတမ္ဘော။ မဇ္ဈိ၁။၃၆ ၂။

ဥပ္ပတ္တိနိရောဓပဋိသေဓ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိနိရောဓ+ပဋိသေဓ] ဖြစ်ခြင်း, ချုပ်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိနိရောဓပဋိသေဓသ ပဋိသေ-နေတ္ထော။ မူလဋီ၁။ဃ ၂၄။

ဥပ္ပတ္တိနိဝါရက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိဝါရက] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ ဥပ္ပတ္တိနိဝါရကသ ဟေတုနော အဘာဝါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဃ။ဃ၆၀။

ဥပ္ပတ္တိနိဝါရက (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိဝါရက] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ (ဃ) ပရိယာဒါနဠ ဥပ္ပတ္တि-နိဝါရကံ။ အံ၊ဋီ၊ဃ။၅၀။ (တိ)(၂) လောကုတ္တ-ရသ ကထံ ဥပ္ပတ္တိလေသော ဟောတိတိ ဥပ္ပတ္တိနိဝါရကတော။ သံ၊ဋီ။ ၂။၃ဃ၈။

ဥပ္ပတ္တိပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပစ္စယ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ကာမာဝစရလောကေ ဥပ္ပတ္တိပစ္စ-ယာနဿ အဓိပ္ပါယော။ မ၊ဋီ၊ဃ။ဃ၆၈။

ဥပ္ပတ္တိပဋိကွေပ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဋိကွေပ] ဖြစ်ခြင်းကိုပယ်မြစ်ခြင်း။ ဣတ္ထ နိဗ္ဗတ္တိနိဝါရ-ဏေနာတိ ဥပ္ပလပဒုမာဒိသု ဥပ္ပတ္တိပဋိကွေ-ပေန အဘာဝကထနေန။ အနုဋီ၊ ၂။ရ၀။

ဥပ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဒဋ္ဌာန] ဖြစ်ခြင်း၏ နီးသောအကြောင်း။ သော ပဌမ-ဇ္ဈာန-သမာဓိ ဝိသေသဘူတသ ဒုတိယဇ္ဈာနသ ဥပ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနတာယ "ဝိသေသဘာဂိယော သမာဓိ"တိ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊ဃ။ ၂။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ဃ၄၄။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။ဃ၅၄။)

ဥပ္ပတ္တိပဗန္ဓ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဗန္ဓ] ဖြစ်ခြင်း၏ အစဉ်။ ဌိတိယာတိ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပတ္တိပဗန္ဓဝသေန ဌိတတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဃ၉ဃ။

ဥပ္ပတ္တိပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပရိယာယ] (၁) ဥပ္ပတ္တိသဒ္ဒါ၏ပရိယာယ်။ (၂) ဖြစ်ခြင်း၏ အ-ကြောင်း။ (၁) သမ္ဘဝသဒ္ဒေါ စေတ္ထ ဂဗ္ဘသေ-ယျကာနံ ဝသေန ပသူတိပရိယာယော။ ဣတ-ရေသံ ဝသေန ဥပ္ပတ္တိပရိယာယော။ မ၊ဋီ၊ဃ။ ၃ဝ၈။ (၂) ပဋ္ဌမသဒ္ဒါရဝသေန အသံဝရာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိပရိယာယော ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊ဃ။ဂ၃။

ဥပ္ပတ္တိပရိယာယဝစနာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိပရိယာ-ယဝစန+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းကို ဆိုကြောင်းစကား၏မရှိခြင်း။ ပဋ္ဌဝိညာဏ-ဒ္ဒါရဝသေန အသံဝရာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိပရိယာယ-ဝစနာဘာဝတော စ။ မူလဋီ၊ဃ။ဂ၃။

ဥပ္ပတ္တိပကာသန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပကာသန] ဖြစ်ပုံကိုပြခြင်း။ ကုသလာယကမ္မာဒီနဠ ဖလ-ဒ္ဒါရာဒီဟိ ဥပ္ပတ္တိပကာသနဠ ကမ္မပထသံသန္ဒနံ နာမ။ မူလဋီ၊ဃ။ဂ၃။

ဥပ္ပတ္တိပါကဋ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပါကဋ] ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသော။ ဝေဒနာနံ ပန ဥပ္ပတ္တि-ပါကဋတာယ ဝေဒနာဝသေန ပါကဋံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဃ၆၄။ (-အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅ဃ။)

ဥပ္ပတ္တိပ္ပကာသက (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပကာသက] ဖြစ်ခြင်းကိုထင်ရှားပြခြင်း။ ပါတုဘာဝေါ ဥပ္ပတ္တि-ပကာသကော စ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဃ၄ရ။

ဥပ္ပတ္တိပ္ပဟာနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဟာန+ဋ္ဌာန] ဖြစ်ရာ, ပယ်ရာ ဌာန။ ရူပါဒိ ဝိယ တဏှာဝိ တဏှာယ ဥပ္ပတ္တိပ္ပဟာနဋ္ဌာနံ။ ဝဇိရ။ဃ၈။

ဥပ္ပတ္တိဘူမိ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဘူမိ] ဖြစ်ရာ-ဘုံ

–အရပ်။ ဥတ္တမမနုဿာနံ ဥပ္ပတ္တိဘူမိ ဥတ္တမ–ဒီပေါ။ ဒီဃ၊ ၂။ရ၂။ မဇ္ဈ၊ ၁။၂၃၀။ (–အနုဋီ၊ ၃။၁၉၃။)

ဥပ္ပတ္တိမန္တ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+မန္တ] ဖြစ်ခြင်းရှိသော။ ဥပ္ပတ္တိမန္တာနံ ဟိ ရူပါယတနာဒီနံ ဇာတိအာဒီနိ လက္ခဏာနိ ဝိဇ္ဇန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၁။ (–အနုဋီ၊ ၂။၉ရ။)

ဥပ္ပတ္တိမူလ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+မူလ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဥပ္ပတ္တိမူလ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၄၀)နွယ် ... အတ္ထနော ဝစီနိဗ္ဗာရဏသင်္ခါတံ ဥပ္ပတ္တိဟေတုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၀။

ဥပ္ပတ္တိယောဂဒီပက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိယောဂ+ဒီပက] ဖြစ်ခြင်းနှင့်ယှဉ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ ယထာ ပန ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–သဒ္ဒေန ဥပ္ပတ္တိယောဂဒီပကတ္တာ ဥပ္ပတ္တိရဟာ ဝုစ္စန္တိ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂၀၅။

ဥပ္ပတ္တိယောဂဝစန (အနုဋီ၊ ၃။၁၉)သည် ဥပ္ပတ္တိ ယောဂ္ဂဝစန–ပုဒ်မှ ပျက်ယွင်းလာဟန်တူသည်။ ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂဝစန–ကြည့်။

ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ယောဂ္ဂ] ဖြစ်ခြင်း ၌သင့်လျော်လျောက်ပတ်သည်၏အဖြစ်။ "ဥပ္ပဇ္ဇတိ"တိ ဝစနံ ပန ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂံ ဒီပေတိ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁၄ ၂။

ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂဝစန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂ+ဝစန] ဖြစ်ခြင်း၌သင့်လျော်လျောက်ပတ်သည်၏ အဖြစ်ကို–ဟောကြောင်း–ပြတတ်သော–သဒ္ဒါ။ အနုသယသဒ္ဒဿ ... "အနုသေန္တိ အနုရူပံ ကာရဏံ လဘိတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ"တိ ယံ ဥပ္ပတ္တိ–ယောဂ္ဂဝစနံ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁ ၃ ၃။ ဥပ္ပတ္တိ–အရဟာဘာဝေန ထာမဂတတာ အနုသယ–ဒ္ဒောတိ ယံ တေသံ ဥပ္ပတ္တိယောဂဝစနံ (ဥပ္ပတ္တိ–ယောဂ္ဂဝစနံ?) ဝုတ္တံ။ ... ဣမမတ္ထမာဟ အနု–သယသဒ္ဒဿာတိအာဒိနာ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၁ ၉ ၈။

ဥပ္ပတ္တိရဟ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဌာ ထိုက်သော။ ဘူမိလဒ္ဓံ နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တိရဟံ ကိလေသဇာတံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၅ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၃ ၂ ၈။ (အဘိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၀ ၉–အလားတူ အဖွင့်၌ ဥပ္ပတ္တာရဟ–ဟုရှိသည်။) (–အဘိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၃ ၂ ၈။)

ဥပ္ပတ္တိရဟကိလေသဇာတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိရဟ+ကိလေသဇာတ] ဖြစ်ခြင်းဌာထိုက်သော ကိလေသာ အပေါင်း။ ဌာဒ် တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တိရဟကိလေသဇာတံ။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၁ ၁ ၈။

ဥပ္ပတ္တိရဟဌာန (တိ) [ဥပ္ပတ္တိရဟ+ဌာန] ဖြစ်ခြင်းဌာထိုက်သောအရာဌာန။ တေနာတိ ဥပ္ပတ္တိ ရဟဌာနေ နိဿက္ကဝစနံ ကတံ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁ ၄ ၈။

ဥပ္ပတ္တိရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်းမှ ကင်းသော။ ကရဏကာယံ ကတ္တာ အာယတိ ဥပ္ပတ္တိရဟိတန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၄ ၂ ၀။

ဥပ္ပတ္တိဝစန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝစန] ဖြစ်ခြင်းကို–ဖြစ်ပုံကို–ဆိုခြင်း–ဆိုကြောင်းစကား။ အဗျာ–ကတေ ခန္ဓေ မဟာဘူတေ စ ပဋိစ္စ ဥပါဒါ–ရူပါနံ ဥပ္ပတ္တိဝစနေန။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂ ရ ၆။ (–အနုဋီ၊ ၁။ ရ ၀။)

ဥပ္ပတ္တိဝါစက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝါစက] ဖြစ်ခြင်း (အနက်)ကို ဟောသော။ "အတ္ထဇာပိကာ "တိ ဣတ္ထေ ဝိယ ဇေ–သဒ္ဒေါ ဥပ္ပတ္တိဝါစကောတိ အာဟ "ပဝတ္တေတိ"တိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂ ၂ ၀။

ဥပ္ပတ္တိဝါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝါရ] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ခြင်း၏–အလှည့်။ ကုသလစိတ္တဿ ဥပ္ပတ္တိဝါရောန ဟောတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ၂ ၃ ၈။

ဥပ္ပတ္တိဝါရဏ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝါရဏ] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ ဇဝေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနောပိ

ဟောသ တသ္မိ ဒ္ဝါရေ ကိံလေသာနံ ဥပ္ပတ္တိ-ဝါရဏတော စက္ကုန္ဒြိယသံဝရောတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃၊၁ ၂ ၂ရ။

ဥပ္ပတ္တိဝိစာရဏ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိစာရဏ] ဖြစ်ခြင်းကိုစိစစ်ခြင်း။ "ရာဂေါ ဥပ္ပန္နော"တိအာဒိနာ ဥဒ္ဒါနိဒ္ဓာရမ္ဘဏေ ရာဂပဋိဃာနံ ဥပ္ပတ္တိဝိစာ-ရဏာဝ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊ ၂။၃ရ။

ဥပ္ပတ္တိဝိဓာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိဓာန] ဖြစ်ခြင်း၏အစီအရင်၊ ဖြစ်ပုံအစီအရင်။ တသ္မာ ဥပ္ပတ္တိ-ဝိဓာနံ မဟာပဏရဏေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂ ၂ရ။ (–မူလဋီ၊၁။၁၃၅။)

ဥပ္ပတ္တိဝိဗန္ဓက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိဗန္ဓက] ဖြစ်ခြင်းကို နှောင့်ယှက်တားမြစ်တတ်သော။ ယေသံ ဥပ္ပတ္တိဝိဗန္ဓကာ ပစ္စယာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂ရ။

ဥပ္ပတ္တိသဗ္ဗာဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သဗ္ဗာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ အနေကေသံ အကုသလာနံ ဥပ္ပတ္တိသဗ္ဗာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။ဂ၇။

ဥပ္ပတ္တိသမကာလ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သမကာလ] ဖြစ်ရာကာလနှင့်တူမျှသောကာလ။ ဥဒ္ဒိစ်တ္ထသ ဥပ္ပတ္တိသမကာလမေဝ ပရစိတ္ထသ္မိ ဥပ္ပတ္တိ-သမ္ဘဝတောတိ ယုတ္တိဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၆။ အသရဏီဘူတောတိ ပုရေ ဥပ္ပတ္တိယာ အတ္ထနော အဘာဝေနေဝ အသရဏော၊ ဥပ္ပတ္တိသမ-ကာလမေဝ အသရဏီဘူတောတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆။

ဥပ္ပတ္တိသမနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပတ္တိ+သမနန္တရံ] ဖြစ်ခြင်း၏အခြားမဲ့၌။ ဥပ္ပတ္တိသမနန္တရမေဝ နတ္ထိ သော သတ္ထော နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၁ရ။

ဥပ္ပတ္တိသမုပလက္ခိတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+သမုပ-လက္ခိတ] ဖြစ်ခြင်းဖြင့် မှတ်အပ်သော။ ဥဘ-ယေသံ သန္တာနေ ဥပ္ပတ္တိသမုပလက္ခိတော ဇော်ဘ-ကုသလကိရိယဝိညာဏေသု ဝိသေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၃ဝ။

ဥပ္ပတ္တိသမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ဖြစ်သင့်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိသမကာလ-ကြည့်။

ဥပ္ပတ္တိဟေတု (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဟေတု] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းတရား။ ယေန ကေနစိ သောက-ဒုက္ခသ ဥပ္ပတ္တိဟေတုနာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၃။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၀။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁ ၂ ၈။)

ဥပ္ပထ (ပု၊နာ) [ဥ+ပထ။ ဂန္ဓဗ္ဗပထဘာဝတော အပေတံ ဥပ္ပထံ, အပထဠ၊ အဗျယီဘာဝ-သမာသော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၉၃။] မမှန်–မညီညွတ်-မှားယွင်း–သောလမ်း၊ လမ်းမှား၊ လမ်းရိုး-လမ်းမှန်မဟုတ်။ ဥပ္ပထံ ဂဏှာတိ (မဟာနိ။ ၁၁၃)တိ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ယာနံ အဒန္ဓာတိယုတ္တံ ဘန္တ် ဝိသမမဂ္ဂံ ဥပေတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၅။ ဥပ္ပထံ ဂဏှာတိ(မဟာနိ။၁၁၃)တိ ကုသလ-ကမ္မပထတော ပဋိက္ခမိတ္တာ အပါယဘူတံ ဥပ္ပထံ မိစ္ဆာမဂ္ဂံ ဥပေတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၅။ ရာဂေါ ဥပ္ပထော(သံ၊၁။၃ ၅)တိ သုဂတိဠ-နိဗ္ဗာနဠ ဂစ္ဆန္တသ အမဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၈။

ဥပ္ပထဂမန (နာ) [ဥပ္ပထ+ဂမန] မမှန်သော-လမ်း–လမ်းမှား–ကို သွားခြင်း။ စန္ဒိမသူရိယာနံ ဥပ္ပထဂမနံ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊၁။၆ ၄၊၆ ၅။ (–သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၃ ၂။ ဆုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၃ ၃။)

ဥပ္ပထစာရ (ပု) [ဥပ္ပထ+စာရ] လမ်းရိုးလမ်းမှန် မဟုတ်သောအကျင့်၊ မှားယွင်းသောအကျင့်။ ပရဒါရဠ ဂစ္ဆတိတိ ပရဿ ရက္ခိတဂေါပိတေသု ဘဏ္ဍေသု အပရဇ္ဈန္တော ဥပ္ပထစာရံ စရတိ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၇။

ဥပ္ပထစာရီ (တိ) [ဥပ္ပထ+စရ+ဏီ] လမ်းရိုးလမ်း-မှန် မဟုတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်လေ့ရှိသော၊ မှားယွင်းသောအကျင့်ကိုကျင့်လေ့ရှိသော၊သူ။

(လွန်ကျူးချ၍ကျင့်သောသူ။သူ။) ပရဒါရူပ-သော၀ိတိ ပရဒါရံ ဥပသေ၀ေန္တော ဥပ္ပထစာရီ။ ၀မ္မ၊ဌ၊၂။၃၀၁။

ဥပ္ပထပဋိပန္နာ (တိ) [ဥပ္ပထ+ပဋိပန္နာ] မမှန်သော လမ်း-လမ်းမှား-ဌ်သွားသော၊သူ။ ဥပ္ပထ-ပဋိပန္နေ သိန္ဓ၀ေ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၂။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၃၄၃။

ဥပ္ပထမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပထ+မဂ္ဂ] လမ်းမှန်မဟုတ်သော-သွားရိုးလမ်းမဟုတ်သော-လမ်း၊ လမ်းမှား။ ပဌမံ မုဠ္ဍိတဗ္ဗံ သဘာယမဂ္ဂံ ဥပ္ပထမဂ္ဂံ အာစိက္ခတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၉၈။ သုသာနံ ဂစ္ဆ-န္တေနာပိ မဟာပထာ ဥက္ကမ္မ ဥပ္ပထမဂ္ဂေန ဂန္တ္ဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၄။

ဥပ္ပထမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပထ+မနသိကာရ] လမ်းရိုးလမ်းမှန်မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်ဌ်ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း။(ဘာသာဋီ)။ အယောနိ-သောမနသိကာရော နာမ အနုပါယမနသိ-ကာရော ဥပ္ပထမနသိကာရော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၆၈။

ဥပ္ပထမနသိကာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပ္ပထမန သိကာရ+လက္ခဏ] လမ်းရိုးလမ်းမှန် မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်ဌ်ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ အယံ ၀ုစ္စတိတိ အယံ အနုပါယမနသိကာရော ဥပ္ပထမနသိကာရ-လက္ခဏော အယောနိသောမနသိကာရော နာမ ၀ုစ္စတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၈၂။

ဥပ္ပထာဘိနိ၀ေသ (ပု) [ဥပ္ပထ+အဘိနိ၀ေသ] လမ်းရိုးလမ်းမှန်မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်ဌ်ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း။ အယောနိသော အဘိ-နိ၀ေသော အနုပါယာဘိနိ၀ေသော ဥပ္ပထာ-ဘိနိ၀ေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၄၉။

ဥပ္ပ(ပ)ဒ္ဒ၀ (ပု) [ဥပ+ဒု+ဒ။ ဓာန်ဋီ၊၄၀၁။ ဥပ+ဒု+ဒက်။ ဘုသံ ဒ၀တိ ဟိသတိတိ ဥပ-ဒ္ဒ၀ေါ။ နိရုတ္တိ။၅၃၈။] ကပ်ရှိန်ဒိုက်စက်တတ်သောသဘော၊ ဘေးဥပဒ်၊ ဘေးရန်၊ အန္တရာယ်၊ အကျိုးမဲ့ကို ဖြစ်စေသောဘေးရန်။ ဥပ္ပန္နံ ဥပ္ပဒ္ဒ၀ံ ဩဓယ အ၀တ္ထရိတ္တာ ၀တ္ထိဿန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၁၁။ ဥပဒ္ဒ၀(မ၊ဌ၊၁။၃၈၆)နွင့် အနတ္ထုပ္ပါဒဘာ၀ံ။ မ၊ဋီ၊၂။၆၉။ (ဥပဒ္ဒ၀-လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပန္နံသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အံသ] ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော-ဖြစ်သော-တရား ဟူသောအဖို့အစု၊ ဥပ္ပန္နအဖို့အစု။ ဥပ္ပန္နံသေန သင်္ဂဟိတာ(အဘိ၊ဓ။၂၁၂)တိ ဥပ္ပန္နကောဋ္ဌာ-သေန ဂဏန် ဂတာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉၃။

ဥပ္ပန္န (နာ) [ဥ+ပဒ+တ။ ဥ+ပန္န] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရှေးဖြစ်သော(အတိတ်)တရား၏ ဘင် ခဏမှ အထက်ဖြစ်သော ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူ သော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော၊ ဖြစ်သော။ (က) ဖြစ်ပြီးသော။ (ခ) ရအပ်သော။ (ဂ) တက်လာသော။ (ဃ) မခွါအပ်သော။ (င) မဖြတ်အပ်-မနုတ်အပ်-သေးသော။ (စ) ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော။ (ဆ) ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော၊ ဥပါဒ်ဆဲဖြစ်သော။ (ဇ) ဖြစ်လတ္တံ့သော၊ ဖြစ်ခြင်းဌာထိုက်သော။ (ဈ) ဖြစ်ရာ။ (ဉ) ဖြစ်စေအပ်သော။ (ဏ) ဖြစ်ပြီး သောတရားနှင့် တူသောတရား။

ဥပ္ပန္နသည် **၀ဏ္ဏမာနုပ္ပန္နာ**=ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန် ဖြစ်သောဥပ္ပန္နာ။ (ဥပါဒ် ဧရာ(=ဌီ) ဘင်နှင့် ပြည့်စုံသော သင်္ခတတရားအားလုံး။) **ဘူတာ၀ ဂတုပ္ပန္နာ**=ခံစားပြီး ဖြစ်ပြီး၍ ကင်းပြီး ချုပ်ပြီး ဟုဆိုအပ်သော ဥပ္ပန္နာ။ (အာရုံ၏ အရသာကို ခံစားပြီး၍ ကင်းပြီး ချုပ်ပြီး ဟုဆိုအပ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ် ၊ ဥပါဒ်အစရှိသော ခဏ သုံးပါးသို့ ရောက်၍ ကင်းပြီးချုပ်ပြီးသော ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, သင်္ခတတရားများ။ **ဩကာသ၀ဏ္ဏတုပ္ပန္နာ**=အခွင့်ပြုပြီးသော ဥပ္ပန္နာ။ [(က) အကျိုးပေးခွင့်ကို ပြုပြီးသော အတိတ်ကံ ဟူသော ဥပ္ပန္နာ၊ (ခ) အကျိုးပေးခွင့် ဧကန်

ရလတ္တံ့သော အကျိုးဝိပါက်ဟူသောဥပ္ပန္နဟု။) **ဘူမိလဒ္ဓုပ္ပန္န**=ရအပ်သော ဖြစ်ရာဘုံခန္ဓာ ရှိသောဥပ္ပန္နဟု။ (ထိုထိုခန္ဓာအတ္တဘောတို့၌ ဖြစ်ခြင်းငှါထိုက်သော အကျိုးပေးမည်ကေန်ဖြစ်သော ကိလေသာများ။) ဟု လေးပါးရှိသည်။ ထို့ပြင် **သမုဒါစာရုပ္ပန္န**=ဝတ္ထုမာနုပ္ပန္နသည်ပင် သမုဒါစာရုပ္ပန္နမည်၏။ **အာရမ္မဏဂ္ဂဟီတုပ္ပန္န**=အာရုံကို မြဲစွာယူ၍ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (စက္ခုစသည်၌ အာရုံထင်လာလတ်သော် အာရုံကို မြဲစွာယူခြင်းကြောင့်သာ ရှေးကမဖြစ်သေးသော ကိလေသာအပေါင်းသည်နောက်၌ ဖြစ်လာသဖြင့် အာရမ္မဏဂ္ဂဟီတုပ္ပန္နမည်၏။) **အဝိက္ခမ္ဘိတုပ္ပန္န**=မဠာ္ဂိအပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (သမထဝိပဿနာတစ်ခုခုဖြင့်မဠာ္ဂိအပ်သေးသော ကိလေသာအပေါင်းသည် စိတ်အစဉ်သို့မတက်ရောက်သေးသော်လည်း ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော အကြောင်းတရားမရှိခြင်းကြောင့် အဝိက္ခမ္ဘိတုပ္ပန္နမည်၏။) **အသမုဟတုပ္ပန္န** = မပယ်နုတ်အပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (သမထဝိပဿနာတစ်ခုခုဖြင့် ခွါအပ်ပြီးသော ကိလေသာအပေါင်းသည် ထိုသို့ခွါအပ်ပြီးဖြစ်ပါသော်လည်း အရိယမဂ်ဖြင့် မပယ်သတ်အပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်ခြင်းသဘောကို မလွန်နိုင်သောကြောင့် အသမုဟတုပ္ပန္န မည်၏။) ဟု လေးပါးရှိသည်။ အကျယ်ကို အံ၊ဌ၊ ၁။၃၈၄-၅။ အဘိ၊ဌ၊။၁၀၈-၉။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၈၅-၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊။၁၅၈-၁၆၀ ကြည့်။

(၁) ဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပန္နသဘာဝ-ကြည့်။ (တိ)(၂) ရှေးဖြစ်သော(အတိတ်)တရား၏ ဘင်ခဏမှအထက်ဖြစ်သော ဥပါဒ် ၌ ဘင်ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော၊ ဖြစ်သော။ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ(အဘိ၊ဓ၊။၁၇)တိ ဣတ္ထ ဝတ္ထုမာနဘူတ-ပဋေကာသကတဘူမိလဒ္ဓဝသေန ဥပ္ပန္နံ နာမ အနေကပ္ပဘေဒံ။...တတ္ထာယံ ဝစနတ္ထော—ပုဗ္ဗန္တတော ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပါဒါဒိအဘိမုခံ ပန္နန္တိ ဥပ္ပန္နံ။ အဘိ၊ဌ၊။၁၀၈-၉။ ဥပ္ပန္နာန(ပဋိသံ။ ၁၀၀)နွင့် ဣမသို့ အတ္ထဘာဝေ နိဗ္ဗတ္တာနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊။ ၂၉၄-၅။ ဥပ္ပန္န(ဝိ၊ဘ။၉၂)နွင့် ဧတံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၃၇။ ဥပ္ပန္နော(ဒီ၊ဌ၊။၅၄)တိ ပဝတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊။၄။ ဥပ္ပန္န(ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၈)နွင့် တသ္မိံ တသ္မိံ အာရမ္မဏေ ဧတံ နိဗ္ဗတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။ ၂၆၊(-၁၅၅)။ (-ပဋိသံ။၄၀၊၁၀၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊။၁၅၅၊ ၂၉၄၊ ၂၉၅)။ (က) ဖြစ်ပြီးသော။ "တေန ဧဝါ ပန ဘိက္ခဝေ သမယေန ကကုသန္ဓော ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဥပ္ပန္နော"(သံ၊ ၁။၃၉၇)တိ ဣတ္ထ အတီတေ အာဂတော။ အဘိ၊ ဌ၊။၁၀၉။ (-သံ၊၃။၈။ အံ၊၁။ ၂၃၊၄၁။ သံ၊ဌ၊ ၃။၁၆ ၂။ အံ၊ဌ၊။ ၂၄၊၃၅၊၃၄၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၄၉။) (ခ) ရအပ်သော။ "အာယသ္မတော အာနန္ဒဿ အတိရေကစီဝရံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ" (ဝိ၊ဘ။၁၉၄)တိ ဣတ္ထ ပဋိလဒ္ဓေ။ အဘိ၊ဌ၊။ ၁၀၉။ အတ္ထဂ်မန္တိ ဥပ္ပန္နာနံ အဘာဝဂမနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၃၃။ ဥပ္ပန္နာနန္တိ ပဋိလဒ္ဓါနံ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။ ၂၉၁။ (-သံ၊၃။၈။ သံ၊ဌ၊။ ၁၆ ၂။) (ဂ) တက်လာသော။ "သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥပ္ပန္နံ မဟာမေဃံ၊ တမေနံ မဟာဝါတော အန္တရာ-ယေဝ အန္တရဓာပေတိ"(သံ၊၃။၄၇)တိ ဣတ္ထ သမုဋ္ဌိတေ။ အဘိ၊ဌ၊။ ၁၀၉။ (ဃ) မဠာ္ဂိအပ်သော။ "ဥပ္ပန္နံ ဂမိယစိတ္တံ ဒုပ္ပဋိဝိနောဒနီယံ (ဝိ၊၅။ ၂၃၁။ အံ၊ ၂။ ၁၆၃) ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာပေတိ" (ဝိ၊ဘ။ဂ၈)တိ ဣတ္ထ အဝိက္ခမ္ဘိတေ။ အဘိ၊ဌ၊။ ၁၀၉။ ဥပ္ပန္နာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၃၁၆)တိ အဝိက္ခမ္ဘိတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။၃ဂ၅။ (င) မပြတ်အပ်-မနုတ်အပ်-သေးသော။ "အရိယံ အဋ္ဌင်္ဂိကံ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တော ဗဟုလီကရောန္တော ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာ-ပေတိ"(သံ၊၃။၄၇)တိ ဣတ္ထ အသမုစ္ဆိန္နေ။ အဘိ၊ ဌ၊။ ၁၀၉။ ဥပ္ပန္နာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၁၆ ၁)တိ အသမု-ဟတုပ္ပန္နာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၅။ (-ပဋိသံ။ ၃၀၈။

ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၆၂။) (စ) ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော။ "ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဥပ္ပန္နန္တိ အာမန္တာ"(ယမက၊၂။၃၀၆)တိ ဣတ္ထေ ခဏတ္တယဂတေ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၀၉။ (ဃ) ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်သော၊ ဥပါဒ်ဆဲဖြစ်သော။ ဥပ္ပန္နဿ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဌိတိယာ (ပဋိသံ။၁၀၁)တိအာဒီသု ဥပ္ပါဒက္ခဏေ ဥပ္ပန္နဿ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဌိတိ-က္ခဏဘင်္ဂက္ခဏဝသေန ဌိတိယာတိအာဒိ-ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ (ဇ) ဖြစ်လတ္တံ့သော၊ ဖြစ်ထိုက်သော။ မဂ္ဂက္ခဏေ ပုန ဣမေသု တီသု ဌာနေသု ဥပ္ပန္နဿ အကုသလသင်္ခါရဿ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၆၁။ ဥပ္ပန္န-ဿာတိ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟဿ၊ ဘူမိလဒ္ဓုပ္ပန္နံ ဣတော-ဝိပ္ပေတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၀၁။ ဥပ္ပန္နန္တရာယ-လည်း ကြည့်။ (၃) ဖြစ်ရာ။ ဥပ္ပန္နကာလ-ကြည့်။ (၄) ဖြစ်စေအပ်သော။ ဥပ္ပန္နပစ္စယ(၂)ကြည့်။ (၅) ဥပ္ပန္နာ ပဟီယန္တိတိ ဣတ္ထေ ဥပ္ပန္နသဒ်သာ "ဥပ္ပန္နာ"တိ ဝုတ္တာ, နု ပစ္စုပ္ပန္နာ။ မဋီ၊၁။၁၅၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၄။) (သံဝဏ္ဏေတဗ္ဗဖြစ်သော-မ၁။၉-၌ ဥပ္ပန္နာ စ အာသဝါ ပဟီယန္တိ-ဟု ရှိသည်။)

ဥပ္ပန္နအစ္စေကစိ၀ရ (နာ) [ဥပ္ပန္န+အစ္စေကစိ၀ရ] ဖြစ်သော-ရအပ်သော-အသောတလျင် ရှောင်တခင်လျှုအပ်သော သင်္ကန်း။ ပဌမိယဠိ ပုရေ အရုဏ် ဥပ္ပန္နအစ္စေကစိ၀ရဿ။ ဝဇိရ။၂၀၂။

ဥပ္ပန္နအဇ္ဇာသယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အဇ္ဇာသယ] ဖြစ်သောအလိုဆန္ဒ။ စေတောဝိမုတ္တိ နာမ အရညေ ဝသိဿာမာတိ ဥပ္ပန္နအဇ္ဇာသယော၊ သော ပရိဟာယိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၂။၆၈။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၂၃။)

ဥပ္ပန္နအနုဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အနုဝါဒ] ဖြစ်သော စွပ်စွဲခြင်း။ တထာ ဗုဒ္ဓကာလတော ပဋ္ဌာယ စတသော ဝိပဿိယော နိဿာယ ဥပ္ပန္နအနု-ဝါဒေါ စ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၈၅။

ဥပ္ပန္နအဿာဒဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နအဿာဒ+ ဟေတု] ဖြစ်သောသာယာခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ရဟဿာဒေနာတိ ... ဥပ္ပန္န-အဿာဒဟေတုံ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၂၇၀-၁။

ဥပ္ပန္နအာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အာယ] ဖြစ်သော ရအပ်သော-အတိုးအပွား-အမြတ်အစွန်း။ အကတာ၀ါသံ ၀ါ ကတ္တာတိ တတော ဥပ္ပန္န-အာယေန ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄၉၃-၄။

ဥပ္ပန္နဣဋ္ဌာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဣဋ္ဌာ] ဖြစ်သော အလို။ ဥပ္ပန္နဣဋ္ဌာ၀သေန ပ၀တ္တာနံ ကောပ-အပစ္စယာနံ အဘာ၀ေန အနဂ်ဏောတိ အတ္ထော။ ၀ဇိရ။၄၉။

ဥပ္ပန္နကင်္ခါ၀ိ၀မေန (နာ) [ဥပ္ပန္နကင်္ခါ+၀ိ၀မေန] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဒေ၀တာနံ "ဗုဒ္ဓေါ ၀ါ နော ၀ါ"တိ ဥပ္ပန္နကင်္ခါ-၀ိ၀မေနတ္ထံ အာကာသေ ရတနစက်မနံ မာ၀ေတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၃၅။

ဥပ္ပန္နကထာပစ္ဆေဒန (နာ) [ဥပ္ပန္နကထာ+ ပစ္ဆေဒန] ဖြစ်သောစကားကို ပယ်ဖြတ်ခြင်း။ "သူရော ၀ေတယ်...ဇဂ္ဂါ၀ေတိတိ ဝေ ဥပ္ပန္န-ကထာပစ္ဆေဒနတ္ထံ ပန အပလောကနကမ္ဘ-ဝေ ကတ္တာ ဇဂ္ဂါ၀ေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၅၃။

ဥပ္ပန္နကလလရူပ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကလလရူပ] ဖြစ်သော ကလလရူပ်။ ကလလတော ပဋ္ဌာယတိ ပဋိသန္ဓိ၀ိညာဏေန သဒ္ဓိံ ဥပ္ပန္နကလလရူပ-တော ပဋ္ဌာယ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၂၁၁။

ဥပ္ပန္နကသိဏရူပဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္နကသိဏရူပ+ ဒဿန] ဖြစ်သော ကသိုဏ်းရူပ်ကို မြင်ခြင်း။ တဒုပနိဿယန္တိ တတော ပရံ ဥပ္ပန္နကသိဏ-ရူပဒဿနာဒီနံ ဥပနိဿယဘူတံ။ အနုဋီ၊ ၂။၃၇။

ဥပ္ပန္နကာမဂုဏနိဿိတ (တိ) [ဥပ္ပန္နကာမဂုဏ+

နိုဿိတ] ဖြစ်သောကာမဂုဏ်ကိုမှီသော။ တတ္ထေဝ လဂ္ဂါ လဂ္ဂိတာ ဟုတ္တာ ဥပ္ပန္နကာမ-ဂုဏနိုဿိတာ ဥပေက္ခာ ဆ ဂေဟသိတ-ဥပေက္ခာ နာမ။ သံဒ္ဒ၊၃။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နကာမရာဂ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ကာမရာဂ] ဖြစ်သောကာမရာဂရှိသော၊သူ။ ဣမသ္မိံ သာသနေ မာတုဂါမ် အာဂမ္မ ဥပ္ပန္နကာမရာဂေါ ဝိဇ္ဇမတိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၂၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၂၆။ (–မ၊ဋီ၊၃။၈၀။)

ဥပ္ပန္နကာယဝိညတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ကာယဝိညတ္တိ] ဖြစ်သော ကာယဝိညတ်။ သန္ဓိဌာပက-စေတနာယ သတ္ထမာယ သဟ ဥပ္ပန္နကာယ-ဝိညတ္တိယာ သာဟတ္ထိကတာ ဝေဒိတမ္ဘာ။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၄၃၂။

ဥပ္ပန္နကာလ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကာလ] ဖြစ်ရာ-အခါ-ကာလ။ ဗုဒ္ဓသာ ဥပ္ပန္နကာလေ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၆၃။(–ဒီ၊ဌ၊၁။၂၄၁။ ဒီ၊ဌ၊၃။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁၁ ၂။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၅။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၃ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀ ၂။)

ဥပ္ပန္နကာလာကာရာဒီသာဒီသ (တိ) [ဥပ္ပန္န-ကာလာကာရာဒိ+သာဒီသ] ဖြစ်ရာကာလ, ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာအစရှိသည်အားဖြင့် တူသော။ ပုဗ္ဗေ အဓိဋ္ဌိတေ ဥပ္ပန္နကာလာကာ-ရာဒိသာဒိသေန် အစ္ဆေကစိ၀ရသဒိသေ အညသ္မိံ စိ၀ရေ။ ဝိမတိ၊၁။၃ဂ၆။

ဥပ္ပန္နကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကိစ္စ] (၁) ဖြစ်သော အမှုကိစ္စ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောအမှုကိစ္စရှိသော၊ သူ။ (၁) ပဏ္ဍိတသမ္ဘတသာ ဥပ္ပန္နကိစ္စသာ အသာဓုနတော ယထာ "အပုတ္တော"တိ။ အံ၊ ဋီ၊၁။၈၉။ (တိ)(၂) သံဟာယော အတ္ထစာတ-ဿာတိ ဥပ္ပန္နကိစ္စသာ ယော တံ ကိစ္စံ ဝဟတိ နိတ္ထရတိ၊ သော...သဟာယော မိတ္တော။ သံ၊ဌ၊ ၁။၈၆။

ဥပ္ပန္နကိစ္စနိတ္ထရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နကိစ္စ+နိတ္ထရဏ] ဖြစ်သောကိစ္စကို-ကူးမြောက်စေခြင်း-ဆောင်ရွက်ခြင်း။ ပုတ္တာဒယော အနုပါနာဒိဒါနေန စေ၀ ဥပ္ပန္နကိစ္စနိတ္ထရဏေန စ တာဏာ ဟုတ္တာ၀ိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၁-၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၄။ (–အံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂၃။)

ဥပ္ပန္နကိရိယတာဝိသိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ္ပန္နကိရိယတာ+ဝိသိဋ္ဌ] ဖြစ်သော အမှုအရာရှိသည်၏ အဖြစ်ဖြင့်-အထူးပြုအပ်သော-ထူးခြားသော။ သာ တာယ (တေန ဟိ သာ) ဥပ္ပန္နကိရိယ-တာဝိသိဋ္ဌေ သန္ဓာနေ...ဥပကာရိကာ ဟောတိ။ မူလ၊ဋီ၊၃။၁ရ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၈၁။ ဥပ္ပန္န-ကိရိယတာဝိသိဋ္ဌေတိ စိတ္တပယောဂသင်္ခါ-တာယ စေတနာကိရိယာယ ဥပ္ပတ္တိယာ ဝိသိဋ္ဌေ ဝိသေသံ အာပန္နေ။ အနုဋီ၊၃။ ၂ ၃ ၂။

ဥပ္ပန္နကိလမထ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကိလမထ] ဖြစ်သော ပင်ပန်းခြင်း။ စာရိတ္တကိလမထောတိ ပိဏ္ဍပါတစရိယာယ ဥပ္ပန္နကိလမထော။ အံ၊ ဌ၊၃။ ၁၀ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၉ ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၈ ၉။)

ဥပ္ပန္နကိလေသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကိလေသ] ဖြစ်သော ကိလေသာ။ ဂမနေ ဥပ္ပန္နကိလေသံ ဂမနေယေ၀ နိဂ္ဂဏ္ဍထ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၁ ၆ ၉။

ဥပ္ပန္နကိလေသသန္ဓေ၀ (ပု) [ဥပ္ပန္နကိလေသ+သန္ဓေ၀] ဖြစ်သောကိလေသာဟူသော ပေါင်းဖေါ်ခြင်း၊ ဖြစ်သောကိလေသာဖြင့်-နှီးနှောရောယှက်-ပေါင်းဖက်-ခြင်း။ ဧ၀ं ဝိသဘာ-ဂါရမ္ဘကသ၀ေနေန ဥပ္ပန္နကိလေသသန္ဓေ၀ေါ သ၀နသံသဂ္ဂေါ နာမ။ ... မာတုဂါမသာ ဟတ္ထဂ္ဂါဟာဒိ၀သေန ဥပ္ပန္နကိလေသသန္ဓေ၀ေါ ကာယသံသဂ္ဂေါ နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၁ ၀။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ရ ၉။

ဥပ္ပန္နကုက္ကုစ္စ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကုက္ကုစ္စ] (၁) ဖြစ်သော-ယုံမှားခြင်း-သံသယ-အလိုအလို။ (တိ) (၂) ဖြစ်သော-ယုံမှားခြင်း-သံသယ-ရှိသော၊

သူ။ (၁) ကၾကားစွပ်ကတာနဲ့ ကပ္ပိယာကပ္ပိယံ နိုသာယ ဥပ္ပန္နကုက္ကုစ္စေန အာဘိဘူတာနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၉၀။ (တိ)(၂) တိရောရဋ္ဌေသု တိရောဇနပဒေသု စ ဥပ္ပန္နကုက္ကုစ္စာ ဘိက္ခု... ပုစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၉၁။

ဥပ္ပန္နကုသလာကုသလ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကုသလာ ကုသလ] ဖြစ်ပြီးသောကုသိုလ်, အကုသိုလ်။ ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပန္နကုသလာကုသလာ ဓမ္မာ ဂဟိတာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၁။

ဥပ္ပန္နကောဌာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကောဌာသ] ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်သောတရားအဖို့အစု၊ ဥပ္ပန္နတရား အဖို့အစု။ တာနိ ဟိ ကေန္ဆေန ဥပ္ပါဒိဓမ္မ-ဘူတာနေ၀၊ ဥပ္ပန္နကောဌာသမ္ပိ ပန ဘဇန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။

ဥပ္ပန္နကောဓ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကောဓ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၁) ဥဘိန္နံ ဥပ္ပန္န-ကောဓေ၀ိဝိတံ ကိလေသဗျာမိ တိကိစ္ဆန္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၅၆။ (တိ)(၂) သော ရဇ္ဇသိရီ အနုဘ၀-မာနော အာစရိယေန ကတဒေါသံ သရိတ္တာ ဥပ္ပန္နကောဓေ "မာရာပေဿာမိ နံ"နွှဲ ... ပါပေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၄-၅။

ဥပ္ပန္နကောဓ၀ေ၀ဝ (ပု) [ဥပ္ပန္နကောဓ+ဝေ၀ဝ] ဖြစ်သောအမျက်ဒေါသ၏ အရှိန်အဟုန်။ အထနံ မကိကာရော ထေရေ ဥပ္ပန္နကောဓ-ဝေ၀ေန ... ခ၀ိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။

ဥပ္ပန္နကောပ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကောပ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၁) တေသွိ ဥပ္ပန္န-ကောပံ သမဏသ ဂေါတမဿ ဥပရိ ပါတေ-ဿာမိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။ (တိ)(၂) ကောပန္တရောတိ အဗ္ဘန္တရေ ဥပ္ပန္နကောပေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၃။

ဥပ္ပန္နခေဠ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ခေဠ] ဖြစ်သောတံတွေး။ မုခေ ဥပ္ပန္နခေဠောပိ ဟိ တေသံ အာဟာရ-ကိစ္စံ သာဓေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၁။

ဥပ္ပန္နဂါရ၀ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဂါရ၀] ဖြစ်သော ရိုသေ လေးစားခြင်းရှိသော၊သူ။ တေ ကေ၀ဒေနေ၀ သတိ လဘိတ္တာ ဥပ္ပန္နဂါရ၀ါ ... အာဟံသု။ မ၊ဋ္ဌ၊။၉၆။ (-ဝိမတိ၊၂။၉၀။ မ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။)

ဥပ္ပန္နဂေါတြဘုဉာဏာနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္န ဂေါတြဘုဉာဏ+အနန္တရံ] ဖြစ်သော ဂေါတြဘု ဉာဏ်၏ အခြားမဲ့၌။ ဥပ္ပန္နဂေါတြဘု-ဉာဏာနန္တရံ ဥပ္ပဇ္ဇေန မဂ္ဂဉာဏေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၃၇။

ဥပ္ပန္နဃနသုခုမ၀ဏ္ဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဃနသုခုမ ၀ဏ္ဏ] ဖြစ်သော ထူထဲနူးညံ့သော အ၀တ်အထည်။ ဝဏ်ပဌေတိ ဝဏ်ဒေသေ ဥပ္ပန္န-ဃနသုခုမ၀ဏ္ဏေ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၈။

ဥပ္ပန္နစက္ခာယတန (နာ) [ဥပ္ပန္န+စက္ခာယတန] ဖြစ်သောစက္ခာယတန။ စက္ခာယတနုပစယာ-ဒိနဲ့ ဥပရူပရိ စိတာနိ ဝိယ ဥပ္ပန္နစက္ခာ-ယတနာဒီနိ။ အနုဋီ၊၂။၁၄၅။

ဥပ္ပန္နစက္ခုက (တိ) [ဥပ္ပန္န+စက္ခု+က] ဖြစ်သော ပညာမျက်စိရှိသော၊သူ။ ဘူတစက္ခုကာ ဥပ္ပန္န-စက္ခုကာ စက္ခဲ့ ဥပ္ပါဒေတ္တာ ဝိဟရန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၀၀။

ဥပ္ပန္နစိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပန္န+စိတ္တ] (၁) ဖြစ်သောစိတ်။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ (၁) ကုက္ကုရ-စိတ္တန္တိ "အဇ္ဇ ပဌာယ ကုက္ကုရေဟိ ကာတဗ္ဗံ ကရိဿာမိ"တိ ဝေ ဥပ္ပန္နစိတ္တံ။ ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀။ အံ၊ဋီ၊၃။ဧ၉။) (တိ)(၂) ဥပ္ပန္န-စိတ္တာနံ ကေစ္စာနံ ဒေ၀တာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၆၆။

ဥပ္ပန္နစိတ္တကာလုသိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+စိတ္တကာ

လုသိယ] ဖြစ်သော စိတ်၏နောက်ကျခြင်း။ "နိ သမ္ပသိဒတိ"တိ ဣမိနာ တိဝိဓေယဝိ ဝိမတိယာ ဝသေန ဥပ္ပန္နစိတ္တကာလုသိယံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၂။

ဥပ္ပန္နစိတ္တစေတသိက (နာ) [ဥပ္ပန္န+စိတ္တစေတသိက] ဖြစ်သောစိတ်,စေတသိက်။ အမနာပ-တာတိ စ "အမနာပံ ဣဒ"န္တိ ဥပ္ပန္နစိတ္ထ-စေတသိကာနမေတံ အဓိဝစနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။

ဥပ္ပန္နစိတ္ထသန္ဌာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+စိတ္ထသန္ဌာသ] ဖြစ်သော စိတ်၏ထိတ်လန့်ခြင်း။ တာသံ ဝိနောဒေတ္တာတိ နိမိတ္တုပ္ပဋ္ဌာနနိမိတ္တံ ဥပ္ပန္န-စိတ္ထသန္ဌာသံ ဝုတ္ထပ္ပကာရေန ဝိနောဒေတ္တာ ဝူပသမေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၈။

ဥပ္ပန္နစီဝရ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+စီဝရ] ဖြစ်သော-ရအပ်သော-သင်္ကန်း။ တဒါ ဥပ္ပန္နစီဝရသ ပရိသိဒ္ဓတ္တာ ပဌမကထိနေန။ ကခ်ါ၊ဋီ၊၆၆။ (-ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်၊၂၈၂။)

ဥပ္ပန္နစီဝရကထာ (တိ) [ဥပ္ပန္နစီဝရ+ကထာ] ဖြစ်သောသင်္ကန်းကိုဆိုရာဖြစ်သောစကား။ ဣဒံ ဧဝကဝတ္ထုံ အာဒိ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နစီဝရကထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။

ဥပ္ပန္နစုတိနိမိတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပန္န+စုတိနိမိတ္ထ] ဖြစ်သော စုတိနိမိတ်ရှိသော၊သူ။ တုသိတဘဝေ ဥပ္ပန္နစုတိနိမိတ္ထသ ဟောဓိသတ္တဿ သန္ဓိက်ဂန္ဓာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ၊၃၁ရ။

ဥပ္ပန္နစေတနာဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နစေတနာ+ဟေတု] ဖြစ်သောစေတနာဟူသောအကြောင်း။ ကာယသင်္ခေတနာဟေတုတိ ကာယဒ္ဒါရေ ဥပ္ပန္နစေတနာဟေတု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၃။

ဥပ္ပန္နဆန္ဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဆန္ဒ] ဖြစ်သော(ကုသိုလ်)ဆန္ဒ။ ဥပ္ပန္နဆန္ဒံ ကောပနဒေယျ ဝိဝေါ။ ဇာ၊၁။၃၅၁။ ဥပ္ပန္နံ ကုလသဏ္ဌန်ဿ ကောပဏ္ဍိတော ပနဒေယျ ဟရေယျ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၆၆။

ဥပ္ပန္နဆန္ဒရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဆန္ဒရာဂ] ဖြစ်သော ဆန္ဒရာဂ။ အဏ္ဏတ္ထံ ကာမစ္ဆန္ဒောတိ အတ္ထနော ပဋ္ဌာ္ဂနေ အာရမ္ဘ ဥပ္ပန္နဆန္ဒရာဂေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၀၆။

ဥပ္ပန္နဇော်ပရိဿမ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဇော်ပရိဿမ] ဖြစ်သော-ရြေသလုံး-မြင်းခေါင်း-တို့၏ ပင်ပန်း-ညောင်းညာခြင်း။ ဇော်ကိလမတဝိနောဒ-နတ္ထန္တိ ရာဇသောဘယ စိရနိသဇ္ဇာယ ဥပ္ပန္န-ဇော်ပရိဿမဿ အပနယနတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၂။၅၈။

ဥပ္ပန္နဇီရဏလက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဇီရဏလက္ခဏ] ဖြစ်သောဆွေးမြေ့,အိုမင်းခြင်းဟူသောမှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဇရောလက္ခဏန္တိ ဥပ္ပန္နဇီရ-ဏလက္ခဏံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ဃရ။

ဥပ္ပန္နဗျာ(ဗျာ)နာ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဗျာနာ] ဖြစ်သော ဗျာန်။ သုဘဝတ္ထုတိ သုဘကသိဏေ ဥပ္ပန္န-ဗျာနဝသေန သဟာဂရမ္ဘဏဗျာနမေဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၄။ သမ္ဘဿ စ ဥပ္ပန္နဗျာနဿ သမာ-ပဇ္ဇနေ။ မူလဋီ၊၃။၁၆၆။

ဥပ္ပန္နဗျာနသမဓိ (တိ) [ဥပ္ပန္နဗျာန+သမဓိ] ဖြစ်သောဗျာန်နှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဧဝံ ပရိကမ္မံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နဗျာနသမဓိနံ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၅။

ဥပ္ပန္နဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဉာဏ] (၁) ဖြစ်သော ဉာဏ်။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော ဉာဏ်ရှိသော၊သူ။ (၁) တန္ဒီမိတ္တံ ဝါ ဥပ္ပန္နဉာဏံ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၀၂။ (တိ)(၂) ဥပ္ပန္နဉာဏောမှိ(အပ၊ဝ၊၁)တိ ဥပ္ပန္န-ပစ္စေကဗောဓိဉာဏော အမှိ။ ... ဖလဉာဏေန ဥပ္ပန္နဉာဏော။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၃။

ဥပ္ပန္နဉာဏပလာယန (နာ) [ဥပ္ပန္နဉာဏ+ပလာယန] ဖြစ်သောဉာဏ်ဟူသော ပြေးသွားခြင်း။ ဉာဏပလာယနေနာတိ မဟာဘူတေဟိ နိဗ္ဗိန္ဒိတ္တာ

ဝိရဇ္ဇိတ္ထာ ဝိမုစ္စိတုကာမတာဝသေန ဥပ္ပန္နဉာဏ-ပလာယနေ မဂ္ဂါမိဂမသိဒ္ဓေနေဝ ဉာဏပလာ-ယနေန။ သံဒီ၂။၃၂၆။

ဥပ္ပန္နဌာန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဌာန] ဖြစ်ရာဌာန။ ဥပ္ပန္န-ဌာနေယေဝ ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှာတိ။ အံဒီ၂။ ၃။၁၁၄။

ဥပ္ပန္နဗျာဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဟ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပန္နဗျာဟဒုက္ခ (တိ) [ဥပ္ပန္နဗျာဟ+ဒုက္ခ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲရှိသော၊သူ။ သောဋ္ဌမန္ဒော ဟုတ္တာ နိက္ခမနမတ္တံ အလဘန္တော ဥပ္ပန္နဒါဟဒုက္ခော ဟုတ္တာ။ ဇာ၊၂။၄၈၄။

ဥပ္ပန္နတဏှာ (ထီ) [ဥပ္ပန္န+တဏှာ] ဖြစ်သော တဏှာ။ တဏှာတိ ဝိပါကဝေဒနာပစ္စယာ ဇဝနက္ခဏေ ဥပ္ပန္နတဏှာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၄၅။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၅။ အံဒီ၂။၃။၃၃၈။)

ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္ဘယုတ္တသောမနဿဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္ဘယုတ္တ+သောမနဿဝေဒနာ] ဖြစ်သော တဏှာနှင့်ယှဉ်သော သောမနဿ ဝေဒနာ။ ရူပပရိဿောဝေန ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္ဘ-ယုတ္တသောမနဿဝေဒနာ ရူပတော နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ အံဒီ၂။ ၂၁ဝ။

ဥပ္ပန္နတတိယဈာန (နာ) [ဥပ္ပန္န+တတိယဈာန] ဖြစ်သောတတိယစျာန်။ ကသိဏေသု ပန ဥပ္ပ-န္နတတိယဈာနဿ ပေသာ နုပ္ပဇ္ဇတိ ဝိသဘာ-ဂါရမ္မဏတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄ဝ။

ဥပ္ပန္နတ္ထိက (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+တိက] ဥပ္ပန္နဟူသော အစပုဒ်ဖြင့် ရအပ်သောအမည်ရှိသော ပုဒ်သုံးခု တို့၏ အပေါင်း။ ဥပ္ပန္နတိက်။ ပီတိတ္ထိကော ဥပ္ပန္နတ္ထိကော အတီတတ္ထိကော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၀။

ဥပ္ပန္နဒေဝထပရိဿမဝိနောဒန (နာ) [ဥပ္ပန္န ဒေဝထပရိဿမ+ဝိနောဒန] ဖြစ်သော ပူလောင် မှု, ပင်ပန်းညောင်းညာမှုတို့ကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဗဟုဒေဝ ဒီဝသဘာဂံ ပဓာနာနု-ယောဂတော ဥပ္ပန္နဒေဝထပရိဿမဝိနောဒနတ္ထံ နှာယိတ္တာ။ သံဒီ၂။ဂ၉၁။

ဥပ္ပန္နဒါဟ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဒါဟ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ရာဇာ သုတ္တာဝ ... သရီရေ ဥပ္ပန္နဒါဟော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဂ။၄၂။

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သောအယူမှား။ အန္ဓဝါ လောကောတိ ကေတော ဝရိတနိမ်ိတ္တံ လောကောတိ ဂါဟေန ဝါ တဏ္ဍေန ဝါ ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၆။

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိက (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိဋ္ဌိ+က] ဖြစ်သော အယူမှားရှိသော၊သူ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကောတိ အယောနိသော ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိကော။ မ၊ဋီ၂။၂။၂၅ဝ။ (-အံ၊ဋီ၊ဂ။၂၂ရ။)

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိဝိဝေစန (နာ) [ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ+ဝိဝေစန] ဖြစ်သော-အယူမှားမှကင်းဆိတ်-အယူမှား ကိုကင်းဆိတ်စေ-ခြင်း။ တတ္ထ တတ္ထေဝါသ ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိဝိဝေစနတော ဣမိဿာ ဒေသနာယ ပဋ္ဌလဗ္ဘာသယေန ပဝတ္တိတတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဋီ၂။၂၄၂။

ဥပ္ပန္နဒိဝသ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+ဒိဝသ] ဖြစ်ရာနေ့။ မူလစိဝရဿ ဥပ္ပန္နဒိဝသတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ (-သာရတ္ထ၊၂။၃၉၈။)

ဥပ္ပန္နဒိပသိခါ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိပသိခါ] ဖြစ်သော ဆီမီးလျှံ။ ဥပ္ပန္နဒိပသိခါယ ဩဘာသောဝိယ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဂ။၃၉၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂၃။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဒုက္ခ] (၁) ဖြစ်သော ဆင်းရဲ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဆင်းရဲရှိသော၊ သူ။ (၁) ကိလမတိတိ ကာယေ ဥပ္ပန္နဒုက္ခေန ကိလမတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဂ။၃၆၂။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄ရ။

မင်္ဂီ၂။၄၂။ အံ၊ဦ၊၂။၃၅ရ။) (တိ)(၂) အဃာ-ဝိနောတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၉။ ပါကဋိ-ဘူတာ ဒုက္ခာတိ အာဟ ဥပ္ပန္နဒုက္ခာတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၂။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတ (တိ) [ဥပ္ပန္နဒုက္ခ+ဇာတ] ဖြစ်သော ဆင်းရဲခြင်းသဘောရှိသော၊သူ။ ဥပသဂ္ဂ-ဇာတေတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတေ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ရ၆။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပန္နဒုက္ခ+နိမိတ္တ] ဖြစ်သော ဆင်းရဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ တဒါ အတ္တနော ပရိဝါရသ ဥပ္ပန္နဒုက္ခနိမိတ္တန္တိ အဓိ-ပ္ပာယော။ မင်္ဂီ၁။၃၃၄။

ဥပ္ပန္နဒေါသ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဒေါသ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၂) ဖြစ်သော (သလိပ်စသော)အပြစ်ဒေါသရှိသော။ (၁) ဒေါသန္တရာတိ ဒုဋ္ဌစိတ္တာ၊ အတ္တန္တရေ ဥပ္ပန္န-ဒေါသော ဟုတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၆။ (၂) သရီရံ ဝါ ဥပ္ပန္နဒေါသဠေ သေဒမလမက္ခိတဠ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၉၀-၁။

ဥပ္ပန္နဒေါမနဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဒေါမနဿ] (၁) ဖြစ်သော-စိတ်ဆင်းရဲခြင်း-ဒေါမနဿ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဒေါမနဿရှိသော၊သူ။ (၁) မနသိ-ကာရေ နိရသ္သာဒဂတစိတ္တသ္သ ဥပ္ပန္နဒေါမ-နဿဝသေန ဝါ ... ဗျာပါဒေါ အနုပတတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၃။ (တိ)(၂) ဒုမ္မနောတိ ဥပ္ပန္န-ဒေါမနဿော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၀။

ဥပ္ပန္နဥဿာရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဥဿာရဏ] ဖြစ်သောစပါး, ရွေ။ တတော ဥပ္ပန္နဥဿာရဏာ-ဒိကသ္သ ရ ... ... ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၄။

ဥပ္ပန္နဓမ္မ (ဂု) [ဥပ္ပန္န+ဓမ္မ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သောတရား။ ဌိတိယာတိ တသ္သ တသ္သ သတ္တသ္သ ဥပ္ပန္နဓမ္မာနံ အနုပ္ပဗန္ဓဝသေန အဝိစ္ဆေဒါယ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၁။ (-မင်္ဂီ၁။၃၀၈။ အနုဋီ၁။၄၉။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝ (ဂု) [ဥပ္ပန္နဓမ္မ+ဘာဝ] ဥပါဒိဋ္ဌ-ဘင် -ဟူသောခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော-ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သော-တရား၏အဖြစ်။ အနု-ပ္ပန္နာတိ ဘေန သဗ္ဗော ဥပ္ပန္နဘာဝေါ ပဋိ-သိဒ္ဓေါ။ 'နာ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝေါ ဝေ။ မူလဋီ၊ ၁။၄ရ။ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝေါ "ဥပ္ပန္နာ ဓမ္မာ"တိပဒေန ဂဟိတဓမ္မဘာဝေါ၊ ဝတ္ထုမာနဓမ္မဘာဝေါတိ အတ္ထော၊ ယော ဝါ ဥပ္ပါဒါဒိပတ္တော ... သော ဥပ္ပန္နဓမ္မောတိ ပစ္စုပ္ပန္နဘာဝေါ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝေါ။ အနုဋီ၁။၄၉။

ဥပ္ပန္နဓမ္မပါမောဇ္ဇ (တိ)[ဥပ္ပန္န+ဓမ္မပါမောဇ္ဇ] ဖြစ်သော တရား၌ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဘိက္ခု အာမန္တေသိတိ ပဋိပတ္တိသမ္ပန္နေ ဘိက္ခု ပသန္နေဟိ စက္ခုဟိ အနုဝိလောကေတ္တာ ဥပ္ပန္န-ဓမ္မပါမောဇ္ဇော ထောမေတုကာမတာယ အာမ-နေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၃။

ဥပ္ပန္နဓမ္မသံဝေဂ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဓမ္မသံဝေဂ] ဖြစ်သောတရားသံဝေဂရှိသော၊သူ။ (တရား၌ ဖြစ်သော ထိတ်လန့်ခြင်းရှိသည်။ သူ။) သတ္တာ ဥပ္ပန္နဓမ္မသံဝေဂေါ ဟုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၁။

ဥပ္ပန္နဓာတုက္ခောဘနိမိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဓာတု-က္ခောဘနိမိတ္တ] ဖြစ်သောဓာတ်ချောက်ချားခြင်း-လျှင်အကြောင်းရှိသော။ အစ္ဆသနာဒီဟိ ဥပ္ပန္န-ဓာတုက္ခောဘနိမိတ္တံ အာလသိယံ ဝိဇ္ဇိတာ။ မူလဋီ၂။၂၁၉။

ဥပ္ပန္နနာမ (နာ) [ဥပ္ပန္န+နာမ] ဖြစ်သောအမည်။ ဝေ ဂုဏတော ဥပ္ပန္နနာမဝသေန ဗောဓိသတ္တ-သ္သေဝ သတော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀။

ဥပ္ပန္နနာမဝေယျ (တိ) [ဥပ္ပန္န+နာမ်ဝေယျ] ဖြစ်သော-အမည်-ထားအပ်သောအမည်-သိစေ-ကြောင်းအမည်-ရှိသော၊သူ။ ပစ္ဆယာနံ ဝါ အရဟတ္တာ အရဟာတိ ဝေ ဂုဏတော ဥပ္ပန္န-နာမဝေယျသ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉။ (နာမဝေယျ-လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပန္နနိကာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+နိကာယ] ဖြစ်သော ဂိုဏ်း။ အန္ဓကာ နာမ ပုဗ္ဗသေလိယာ အပရ-သေလိယာ ရာဇဂိရိယာ သိဒ္ဓတ္ထိကာတိ ဣမေ ပစ္ဆာ ဥပ္ပန္နနိကာယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃၅။၁၅၈။

ဥပ္ပန္နနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပန္န+နိမိတ္တ] ဖြစ်သော အာရုံနိမိတ်။ (ဖြစ်သောပဋိဘာဂနိမိတ် ဥဂ္ဂဟနိမိတ်။ သျှ။) ဣမာနိ စ ပန ဥဒ္ဓုမာတကာဒီနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္ပိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓ-ဗ္ဗာနာနမ္ပိ တောနေ၀ နာမာနိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၉။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁၉။)

ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏ (တိ) [ဥပ္ပန္နနိမိတ္တ+အာရမ္မဏ] ဖြစ်သော(ပဋိဘာဂ)နိမိတ်လျှင် အာရုံရှိသော။ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓုမာတကဋ္ဌာနေ ဥပ္ပန္န-နိမိတ္တာရမ္မဏံ ပရိတ္တာရမ္မဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥပ္ပန္နပ္ပကာရ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပကာရ] ဖြစ်သော အပြား။ ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ။ တံ ဝိမိဒ္ဓိ တံ ထသ ဥပ္ပန္နပ္ပကာရံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၅။

ဥပ္ပန္နပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပစ္စယ] (၁) ဖြစ်သော (ဆွမ်းစသော)ပစ္စည်း။ (၂) ဖြစ်စေအပ်သော (လျှုဖွယ်) ပစ္စည်း။ (၁) ဣမေဟိ ပန အဋ္ဌဟိ ကုလဒူသကကမ္မေဟိ ဥပ္ပန္နပစ္စယာ ပဋ္ဌန္နမ္ပိ သဟမ္မိကာနံ နာ ကပ္ပန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၁၁။ (–ဝိ မတိ၊၁။၃၃၈။) (၂) ဥပ္ပန္နပစ္စယတော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၄၀၂)တိ နိဗ္ဗတ္တိတဿသဒ္ဓါဒနာဒိဒေယျ-ဓမ္မတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၆။

ဥပ္ပန္နပညာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ အဓိကသီလံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နပညာယ အနုဂ္ဂဟာတိ နာမ။ မူလဋီ၊၃။၄၁။

ဥပ္ပန္နပဋိဿ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+ပဋိဿ] ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ အဗ္ဗတ္တံ ဗျာပါဒေါတိ အတ္ထော ဟတ္ထပါဒါဒီသု ဥပ္ပန္နပဋိဿော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၆။

ဥပ္ပန္နပဌမဇ္ဈာနသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပဌမဇ္ဈာနသမာဓိ] ဖြစ်သော ပဌမဈာန်နှင့်ယှဉ်သော သမာဓိ။ ဥပ္ပန္နပဌမဇ္ဈာနသမာဓိနာ နိစ္စလ်-ကတ္တာ စိတ္တဋ္ဌိတိတကာလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၄။

ဥပ္ပန္နပရိကမ္မာနန္ဓရ (တိ) [ဥပ္ပန္နပရိကမ္မ + အနန္ဓရ] ဖြစ်သောပရိကံတို့၏ အခြားမဲ့၌ ဖြစ်သော။ ဣမသ္မာ အနန္ဓရံ ဥပ္ပန္နပရိကမ္မာနန္ဓ-ရာနိ ဣမိနာ အာ၀ဇ္ဇိတာရမ္မဏေယေ၀ ပ၀-တ္တန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၁၃၈။

ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသဝူပသမန (နာ) [ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသ+ဝူပသမန] ဖြစ်သောထိတ်လန့်ခြင်းကို ငြိမ်း-စေခြင်း။ သန္ဓမ္ဘေတ္တာတိ ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသဝူပ-သမနေန ဝိဂတကမ္ပတာယ နိစ္စလော ဟုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၈။

ဥပ္ပန္နပရိဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပရိဝိတက္က] ဖြစ်သောအကြံအစည်။ ဥပ္ပန္နပရိဝိတက္ကဝေသေနေ၀ စ အာဂန္ဓာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၈။

ဥပ္ပန္နပရိဿယဟရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နပရိဿယ+ဟရဏ] ဖြစ်သောဘေးရန်ကို ပယ်ဖျောက်-ခြင်း။ ဥပ္ပန္နပရိဿယဟရဏတ္ထမေ၀ တဿ ဝါယမတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၂။ (–ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၃၉။)

ဥပ္ပန္နပရိဠာဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပရိဠာဟ] ဖြစ်သောပူလောင်ခြင်း။ ကာမပရိဠာဟာနန္တိ ပဋ္ဌ-ကာမဂုဏိကရာဂ၀ေသေန ဥပ္ပန္နပရိဠာဟာနံ အဇ္ဈောဒါဟာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၄။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၄ဖ၇။)

ဥပ္ပန္နပသာဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပသာဒ] (၁) ဖြစ်သောကြည်ညိုခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော ကြည်ညိုခြင်းရှိသော။ (၁) ဓမ္မဒေသနာယ ဥပ္ပန္န-ပသာဒဿ မဟာနိသံသံ အပရိဟ္ဏိနံ အကာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၁၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၃ဖ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ရ၀။) (တိ)(၂) ယမကပါဋိဟိရေ ဥပ္ပန္နပသာဒါ ထေရဿ သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၅။

ဥပ္ပန္နပါဋိဟာရိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ပါဋိဟာရိယ]

ဖြစ်သောတန်ခိုးပြာဋိဟာ။ တာနီတိ အဘိ-ဇာတိအာဒီသု ဥပ္ပန္နပါဋိဟာရိယာနိ။ မဏ္ဍိ၂။၁၈၁။

ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ပါမောဇ္ဇ] ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သာပိ သုတ္တာ ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇာ။ သံ၁။၂။၂၂၄။

ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇဝိညာဏ (နဝ) [ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ+ဝိညာဏ] ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော ဝိညာဏ်။ ပမုဒိတာနံ သတ္တာနံ ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ-ဝိညာဏံ သမနုပဿန္တဿ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၃၉။

ဥပ္ပန္နပီတိ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ပီတိ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်ခြင်း-ပီတိ။ သိဟသ ဥပ္ပန္နပီတိ ဝိနာ-သေတိ။ အံ၁။၃။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နပီတိပါမောဇ္ဇ (နဝ) [ဥပ္ပန္နာ+ပီတိပါမောဇ္ဇ] (၁) ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (တိ) (၂) ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဂရုမမ္မပဋိဂ္ဂဟကေန ဥပ္ပန္နပီတि-ပါမောဇ္ဇံ အာဝိကရောန္တိ။ အံ၁။၃။၂၃၈။ (တိ)(၂) ရာဇာ တံ ပါဋိဟာရိယံ ဒိသ္မာ ဥပ္ပန္နပီတि-ပါမောဇ္ဇော။ ဝိ၁။၁။၆၉။

ဥပ္ပန္နပီတိသုခ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ပီတိသုခ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်ခြင်း, ချမ်းသာခြင်း-ပီတိသုခ။ မ္မေပီတि-သုခန္တိ ဓမ္မပစ္စဝေက္ခကေန ဥပ္ပန္နပီတိသုခံ။ သံ၁ ဋီ၁။၁၁၉။ (-ပဋိသံ၁။၂။ရ၃။)

ဥပ္ပန္နပီတိသောမနဿ (နဝ) [ဥပ္ပန္နာ+ပီတိသောမနဿ] ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊ ဂုကြီး၊သူ။) ဥပ္ပန္နပီတိသောမနဿေန ဥဒါနံ ဥဒါနေန္တော။ သာရတ္ထ၁။၁။၉၉။

ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗနိမိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ပုဗ္ဗနိမိတ္တ] ဖြစ်သောပုဗ္ဗနိမိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗနိမိတ္တော ဒေဝပုတ္တော နေတ္တာ။ ဓမ္မ၁။၁။၁ရ၄။ (-ဣတိ ဝုတ်၁။၁၂၈။)

ဥပ္ပန္နန္တရာယ (ပု) [ဥပ္ပန္နာ+အန္တရာယ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အန္တရာယ်။ သာမော ကုမာရော မုတ္တော : ဥပ္ပန္နန္တရာယောဟိ။ မိလိန္ဒ။၁၃၂။

ဥပ္ပန္နဖလ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဖလ] ဖြစ်ပြီးသောအကျိုးရှိသော။ တံ အတ္တိတံ ဥပ္ပါကွေကော ဟေတုကိစ္စံ, ဥပ္ပန္နဖလတ္တာ နိဋ္ဌိတဘာတိ ဒဋ္ဌမ္ပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ ဋီ၁။၁၅၆။ (-အနုဋီ၁။၂။၁၃။)

ဥပ္ပန္နဖလသမာပတ္တိ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဖလသမာပတ္တိ] ဖြစ်သော ဖလသမာပတ်။ သုညတံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နဖလသမာပတ္တိယံ ဖဿော သုညတော နာမ။ မ၁။၂။၂၆၅။ (-မ၁ဋီ၁။ ၈၅။)

ဥပ္ပန္နဖလသမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တ (ပု) [ဥပ္ပန္နာ+ဖလသမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တ] ဖြစ်သောဖလသမာပတ်နှင့်တကွဖြစ်သော-အတ္တေ,အထိ-သမ္ပယုတ္တ။ သုညတံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နဖလ-သမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တော သုညတော နာမ။ သံ၁ ဋီ၁။၁၃၅။

ဥပ္ပန္နဖယ (ပု) [ဥပ္ပန္နာ+ဖယ] ဖြစ်သော-အတ္တေ, အထိ-ဖယ။ တိဏ္ဏံ သင်္ဂတိယာ ဥပ္ပန္နဖယံ မုဏ္ဍိတ္တာ။ မဟာနိ၁။၁။၃၁၂။

ဥပ္ပန္နဗလဝကောဓ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဗလဝကောဓ] ဖြစ်သောအားကြီးသော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ ဗလဝါဃာတဇာတောတိ ဥပ္ပန္နဗလဝ-ကောဓော။ အံ၁ ဋီ၁။၁ဖ၁။

ဥပ္ပန္နဗလဝဒေါမနဿ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဗလဝဒေါမနဿ] ဖြစ်သော အားကြီးသော နှလုံးမသာယာခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နဗလဝဒေါမန-ဿော ... တေဒဝေါစ။ ဒီ၁။၃။၃၃။ (-ဓမ္မ ၁။၁။၁၄၂။)

ဥပ္ပန္နဗလဝဘယ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဗလဝဘယ] ဖြစ်သောအားကြီးသော ဘေးရှိသော၊သူ။ သော

...ဥပ္ပန္နဗလဝဘယော သမ္ဘမန္ဟော ဒီဂုဏ် ကတ္တာ ဥဿာဟ်။ ဗ္ဗတိဝုတ်ဒ္ဌ။၃၂၂ရ။

ဥပ္ပန္နဗလဝသောက (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝသောက] (၁) ဖြစ်သောအားကြီးသော စိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အားကြီးသောစိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) သောစတိတိ စိတ္တေ ဥပ္ပန္နဗလဝသောကေန သောစတိ။ မ၊ဌ၊၁။ ၃၆၂။ မ၊ဋီ၊၂။၄၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅ရ။ (တိ)(၂) သာ ... ဥပ္ပန္နဗလဝသောကာ ပုတ္တာသ သရီရ-ကိစ္စံ ဝါရေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁ရ၅။ (-မ၊ဌ၊၃။၆ရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁ဂ၆။)

ဥပ္ပန္နဗလဝသောမနဿ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝ သောမနဿ] ဖြစ်သောအားကြီးသော ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နဗလဝသောမ-နဿော ... ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဌ။၄၁။

ဥပ္ပန္နဗဟုမာန (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗဟုမာန] ဖြစ်သော မျှားစွာမြတ်နိုးခြင်းရှိသော၊သူ။ သတ္တာ တဿာ တသ္မိံ ရူပေ ဥပ္ပန္နဗဟုမာနတံ ဥတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၃၉။

ဥပ္ပန္နဗောဓိပက္ခိယဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗောဓိပက္ခိယ ဓမ္မ] ဖြစ်သော ဗောဓိပက္ခိယတရားရှိသော၊ သူ။ ပါတုဘူတဓမ္မဿာတိ ဥပ္ပန္နဗောဓိပက္ခိယ-ဓမ္မဿ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။

ဥပ္ပန္နဗျာဓိ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဓိ] (၁) ဖြစ်သော အနာ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောအနာရှိသော၊သူ။ ပါတောဝ အမေ ပရိဝိသိတ္တာ သာယံ ဥပ္ပန္န-ဗျာဓိနာ မတာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၃၁။ (တိ)(၂) ဗျာဓိ-ယကန္ဓိ ဥပ္ပန္နဗျာဓိတံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၆ဝ။

ဥပ္ပန္နဗျာဓိဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဓိဒဿန] ဖြစ်သောအနာရောဂါကို မြင်ခြင်း။ အသပ္ပါယ-ဘောဇနတော ဥပ္ပန္နဗျာဓိဒဿနေန ဘောဇ-နဿ ဗျာဓိနိဒါနဘာဝေါ ဝိယ။ ဝဇိရ။၄၂။

ဥပ္ပန္နဘယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဘယ] (၁) ဖြစ်သော ကြောက်ရွံ့ထိတ်လန့်ခြင်း(ဥာက်-ကောက်)။ (၂) ဖြစ်သောဘေး။ သံဝေဂေါတိ ဇာတိအာဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နဘယသဒ္ဒါတံ သံဝိဇ္ဇန်။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၉၆။ (-ဗ္ဗတိဝုတ်ဒ္ဌ။၁၁၀။) (၂) ဇာတိ ပဋိစ္စ ဘယန္ဓိ ဇာတိပစ္စယာ ဥပ္ပန္နဘယံ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။၄ရရ။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၉။ မူလဋီ၊၂။၂၂၆။)

ဥပ္ပန္နဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဘာဝ] ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်-တရား, ဖြစ်ပြီးအတိတ်တရားတို့၏အဖြစ်။ ဥပ္ပန္နဘာဝေါ(မူလဋီ၊၁။၄ရ)တိ ဥပ္ပါဒါဒိပတ္တ-တာ၊ တေန အတီတာပိ သင်္ခါတာ ဟောန္တိ။ အနုဋီ၊၁။၄၉။ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပန္နဘာဝဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပန္နဘာဝ+ဒဿန] ဖြစ်သည်၏အဖြစ်ကို ပြခြင်း။ ဧကံ ဒွေတိ ဝစနံ ဥပ္ပန္နဘာဝဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၆။

ဥပ္ပန္နဘောဂထာဝရ (တိ) [ဥပ္ပန္နဘောဂ+ထာဝရ] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောစည်းစိမ်၏- တည်မြဲ-ခိုင်မြဲ-ခြင်းရှိသော၊သူ။ အဒိန္နာဒါနာ ဝေရမ-ဏိယာ...ဥပ္ပန္နဘောဂထာဝရတာ။ ခုဒ္ဒကဌ။၂၃။

ဥပ္ပန္နဘောဇန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဘောဇန] ဖြစ်-ရ အပ်-သောဘောဇဉ်။ အနဝဇ္ဇာနိတိ သမ္ဘာ-အာဇီဝေန ဥပ္ပန္နဘောဇနာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၃။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဂ္ဂ] ဖြစ်သောမဂ်။ သုက္ခ-ဝိပဿကဿ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂေါပိ... ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂ရ၂။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလကာလ (ပု) [ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလ+ ကာလ] ဖြစ်သောမဂ်ဖိုလ်၏ ကာလ၊ မဂ်ဖိုလ် ဖြစ်သောအခါ။ သော...တံ စျာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလကာလေ လောကုတ္တရော။ ဗ္ဗတိဝုတ်ဒ္ဌ။၂၅၉။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလ+ ပစ္စဝေက္ခဏ] ဖြစ်သောမဂ်ဖိုလ်ကိုဆင်ခြင်ခြင်း။

ဂေါ်တြဘုဥာဏပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ နိရောဓံ ပဿိတ္တာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလဲ့ပစ္စဝေက္ခဏဝ့သေန စေဝ။ မဇ္ဈိ၊၂။၃၃။

ဥပ္ပန္နမဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဒ] ဖြစ်သော–ယစ်မူးခြင်း–မာန် မာန။ ယောဗ္ဗနမဒေါတိ ယောဗ္ဗနံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နမဒေါ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၈။ (–ထေရ၊ ဌ၊၂။၁၀၇။)

ဥပ္ပန္နမနောဒ္ဓါရိကဇဝန (နာ) [ဥပ္ပန္န+မနောဒ္ဓါရိကဇဝန] ဖြစ်သော–မနောဒ္ဓါရဉ်ဖြစ်သော ဇော–မနောဒ္ဓါရိကဇော။ ကေဇဝနဝါရေပိ လဗ္ဘန္တိတိ ဣဒံ စက္ခုဒ္ဓါရာနုသာရေန ဥပ္ပန္နမနောဒ္ဓါရိကဇဝနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၂၃။

ဥပ္ပန္နမဟာမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဟာမေဃ] ဖြစ်သော ကြီးစွာသောမိုး။ သည်းထန်စွာရွာသောမိုး။ မဟာ အကာလမေဃောတိ အသမ္ဘဝေ ဝသ–ကာလေ ဥပ္ပန္နမဟာမေဃော။ ဥဒါနဋ္ဌ။၈၉။

ဥပ္ပန္နမာန (ပု) [ဥပ္ပန္န+မာန] (၁) ဖြစ်သော–ရန်းခြင်း–မှတ်ထင်ခြင်း။ ရပြီဟု ထင်မှတ်မှုဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဖြစ်သောမာန်မာန။ (၁) "အဓိက–တာ မယ"န္တိ ဧဝံ ဥပ္ပန္နမာနေနာတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၉။ တ္ထေ စ သေယျသ "သေယ္ယော–ဟမသ္မိ"တိ ဥပ္ပန္နမာနောဝ ယာထာဝမာနော။ မဟာနိ၊ဌ။၁၈၃။

ဥပ္ပန္နမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေယ] ဖြစ်သောမိုး။ ဥပ္ပန္နမေဃော(ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၉)တိ သကလစက္ကဝါဠဂဗ္ဘံ ပူရေတ္တာ ဥပ္ပန္နော မဟာမေဃော။ ဝိမတိ၊၂။၈၆။

ဥပ္ပန္နမေတ္တစိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+မေတ္တစိတ္တ] ဖြစ်သောမေတ္တာစိတ်ရှိသော၊သူ။ မေတ္တာ တေသ အတ္ထိတိ မေတ္တံ၊ ဥပ္ပန္နံ မေတ္တစိတ္တံ ယေသန္တိ ဥပ္ပန္နမေတ္တစိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၂။၈၀။

ဥပ္ပန္နမေထုနရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေထုနရာဂ] ဖြစ်သော–မေထုန်ဌာတပ်မက်ခြင်း–မေထုနရာဂ။ အစ်ဝ်ယုတ္ကာနန္ဒိ လောကသ္မာ ဒမိတ္ကသန္ဓဝ–ဝသေန ဥပ္ပန္နမေထုနရာဂေန တိန္ဓာနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၂။

ဥပ္ပန္နမေဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေဒ] ဖြစ်သောအသီး။ ဇာတမေဒန္တိ မေဒဘာဝါပတ္တိဝသေန ဥပ္ပန္နမေဒံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နမောဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မောဟ] ဖြစ်သောမောဟ။ အန္ဓမသော ပါပံ ကတ္တာ "သုကတံ မယာ"တိ ပစ္စဝေက္ခတော ဥပ္ပန္နမောဟော စ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၁၅။ (–နေတ္တိ၊ဋီ။ရ၅။)

ဥပ္ပန္နရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရာဂ] ဖြစ်သောရာဂ။ ကာမရာဂေါတိ ကာမေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နရာဂေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅ရ။

ဥပ္ပန္နရူပ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ရူပ] ဖြစ်သောရူပ်။ ဌိတိ–ဘင်္ဂကဏေသု ဥပ္ပန္နရူပါနိ ဝဋ္ဋေတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၂။၂၁။ အနုဋီ၊၂။၂ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၁ဓ။)

ဥပ္ပန္နရူပဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္နရူပ+ဒဿန] ဖြစ်သောရူပ်တို့ကို ပြခြင်း။ သမ္ဘေသံ ဟေတူနံ ဝသေန ဥပ္ပန္နရူပဒဿနတ္ထံ ... ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ ဌ၊၃။၄၃၄။

ဥပ္ပန္နရူပမဗ္ဗ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရူပမဗ္ဗ] ဖြစ်သောရူပ်ထရား။ ရူပမဗ္ဗာနံ ဘင်္ဂကဏေ ဥပ္ပန္နရူပမဗ္ဗေ အဂ္ဂဟေတ္တာ။ အနုဋီ၊၂။၂ရ။

ဥပ္ပန္နရူပဗ္ဗန္ဓရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္နရူပ+အဗ္ဗန္ဓရံ] ဖြစ်သောရူပ်၏အတွင်း၌။ ဥပ္ပန္နရူပဗ္ဗန္ဓရံ ဇာတာ ဩဇာ အတ္ထိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ရ။

ဥပ္ပန္နရူပိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ရူပိယ] ဖြစ်သောရွှေငွေ။ ဝတ္ထုပနာတိ တတ္ထုပ္ပါဒေ ဥပ္ပန္နရူပိယံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၁။

ဥပ္ပန္နရောဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရောဂ] ဖြစ်သော

အနာရောဂါ။ သစေ ပန္တာ ဥပ္ပန္နရောဂေါ ဗလဝါ ဇယာတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၅၅။

ဥပ္ပန္နလတာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+လတာ] ဖြစ်သော နွယ်။ တံ အလက်ရိတ္တာ ဥပ္ပန္နလတာ ကဋ္ဌန-ဝဏ္ဏာ ခါယတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၅၅။

ဥပ္ပန္နလဒ္ဓိ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+လဒ္ဓိ] ဖြစ်သောအယူ။ ဥပ္ပန္နလဒ္ဓိဝေဒေန ပဋိညာ ပရဝါဒိဿ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ခ၄၆။

ဥပ္ပန္နလာဘ (ပု) [ဥပ္ပန္န+လာဘ] ဖြစ်ပြီး-ရ အပ်ပြီး-သောလာဘ်။ ဥပ္ပန္နလာဘတော စ ပရိဟာယတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၉၄။

ဥပ္ပန္နလာဘတာဝရကရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နလာဘ+ တာဝရကရက] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောလာဘ်ကို မြဲမြံစွာပြုခြင်း။ ဥပ္ပန္နလာဘတာဝရကရဏေ ... ဝတ္ထု ကထေတမ္ပိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ဂ၂၈။

ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရ (ပု) [ဥပ္ပန္န+လာဘသက္ကာရ] ဖြစ်သောလာဘ်,ပူဇော်သကား။ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပ္ပန္န-လာဘသက္ကာရံ ပဋိဘုဇ္ဈန္တော ထူလသရီရော။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ခ၆၆။)

ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နလာဘ သက္ကာရ+ဟေတု] ဖြစ်သောလာဘ်,ပူဇော်သကား ဟူသောအကြောင်း။ ဘဂဝတော သံဃဿ စ ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရဟေတု။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ခ။

ဥပ္ပန္နလောကုတ္တရဝိပါက (ပု) [ဥပ္ပန္န+လောကုတ္တရဝိပါက] ဖြစ်သောလောကုတ္တရာဝိပါက်။ အာရုပ္ပေ ဥပ္ပန္နလောကုတ္တရဝိပါကဿ။ အနုဋ္ဌိ၊ ခု။ ၂၈၆။

ဥပ္ပန္နလောဟိတ (နာ) [ဥပ္ပန္န+လောဟိတ] ဖြစ်သောသွေး။ ပုပ္ဖန္တိ ဥတုကာလေ ဥပ္ပန္န-လောဟိတဿ နာမံ။ ဝိ၊ဌ၊ ခ။ခ၇၉။

ဥပ္ပန္နဝတ္ထုက (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဝတ္ထု+က] ဖြစ်သော မိုရာဝတ္ထုရှိသော။ ပဗ္ဗဝိညာဏာ ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကာ။ အဘိ၊ဝိ။ဥ၃ခ။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၂၀။ မူလဋီ၊ ၃။ ၉ခ။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။ခ၈၆။)

ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပန္နဝတ္ထု ကတ္တာ+ပရိယာယ] ဖြစ်ဆဲဖြစ်သောမိုရာဝတ္ထုရှိ သည်၏အဖြစ်ဟူသော-ပရိယာယ်-ဒေသနာ။ မနောဝိညာဏဿပိ ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာပရိ-ယာယော အတ္ထိ။ အနုဋ္ဌိ၊ ခု။ခ၃ဝ။

ဥပ္ပန္နဝလိ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝလိ] ဖြစ်သောအတွန့်-အလိပ်။ ဝလိဘိပ္ပလမ္ပိတာတိ တဟိ တဟိ ဥပ္ပန္နဝလိဟိ ဝလိတာ ဟုတ္ဝာ ... ဩလမ္ဗန္တီ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ခ၉။

ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိကဒါန (နာ) [ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိက+ဒါန] ဖြစ်သောဝါဆိုသက်နန်းကို ပေးခြင်း။ ပက္ခိပိတ္တာတိ ဇတ္ထ ပက္ခိပနံ နာမ တေသု ဝဿန္တာနံ ဣတော ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိကဒါနံ။ သာရတ္ထ၊ ခု။ဂ၀ ၂။

ဥပ္ပန္နဝါတရောဂ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဝါတရောဂ] ဖြစ်သောလေနာရောဂါရှိသော၊သူ။ သာ... အဒ္ဓါန-ပရိဿမေန ဥပ္ပန္နဝါတရောဂါ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။ဖ၁။

ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိတက္ကာ] ဖြစ်သော အကြံအစည်။ အယံ ဘိက္ခု တုယ္ဟံ ဥပ္ပန္နဝိတက္ကံ ဇာနာတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ခ၆၉။ သံ၊ဌ၊ ခု။ ၂ ၂ ၁။

ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယဟေတုက (ပု) [ဥပ္ပန္န ဝိတက္ကာတိသယ+ဟေတု+က] ဖြစ်သောအကြံ အစည်၏ လွန်ကဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ "ဗုဒ္ဓတ္ထံ အနမိဂန္ဓာ နု ပစ္စာဂမိဿာမီ"တိ ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယဟေတုကေန ပဝတ္တပရိ-ဝတ္တနစေတိယံ နာမ ဒဿေတွာ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ခ၃ဝ။

ဥပ္ပန္နဝိနာသမေလ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိနာသမေလ] ဖြစ်သော-ဖျက်စီးစေတတ်-ဖျက်ဆီးတတ်-သောမိုး။ အညေနပိ ကဏ္ဍပါဝိကသတ္တာနံ

ပါပကမ္မပစ္စယာ ဥပ္ပန္နဝိနာသမေယေန ဝုဋ္ဌေန သော သော ဒေသော ဝိနဿတေဝ။ သံဋီ၊ ၂။၂၇၈။

ဥပ္ပန္နဝိပဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပန္န+ဝိပဿန] ဖြစ်သောဝိပဿနာ။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပရိဂ္ဂါဟကသာ ဥပ္ပန္နဝိပဿနံ ဝိယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၆။

ဥပ္ပန္နဝိပ္ပဇ္ဇိဿာရ (တီ) [ဥပ္ပန္န+ဝိပ္ပဇ္ဇိသာရ] ဖြစ်သောနှလုံးမသာယာခြင်းရှိသော၊သူ။ မိဂလ-ဏ္ဍိကော သမဏကုတ္တကော တာဝ ဘုသံ ဥပ္ပ-န္နဝိပ္ပဇ္ဇိဿာရောပိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။

ဥပ္ပန္နဝိရောဓ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိရောဓ] ဖြစ်သော ဆန့်ကျင်ခြင်း။ အလာသေ ပဋိဝိရောဓေတိ "အဟံ လာသံ နေ လဘာမိ"တိ ဒေါမနဿ-ဝသေန ဥပ္ပန္နဝိရောဓေ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၉၂။

ဥပ္ပန္နဝိဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိဝါဒ] ဖြစ်သောငြင်းခုံခြင်း။ အဌာရသ ဘေဒကရဝတ္ထူနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နဝိဝါဒေါ စ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၅။ (–ဝဇိရ။၅၆၉။)

ဥပ္ပန္နဝိဿာသ (တီ) [ဥပ္ပန္န+ဝိဿာသ] ဖြစ်သော အကျွမ်းဝင်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သတ္တရိ ဥပ္ပန္န-ဝိဿာသော သတ္ထာဟံ အသဒိသဒါနံ ပဝ-တ္တေသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၆။

ဥပ္ပန္နဝိရိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဝိရိယ] ဖြစ်သောလုံ့ဝီရိယ။ ဥပ္ပန္နဝိရိယ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၂)နဿ တသ္သေव ပဇဟနသ္သ သာနေဝ,သေန ပဝတ္တဝီရိယံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပ္ပန္နဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝေဒနာ] ဖြစ်သော ဝေဒနာ။ တထာ အရိယဖလာဒီသု ဥပ္ပန္န-ဝေဒနာဒီနံ သစ္စဝိနိမုတ္တတာယ။ အနုဋီ၊၃။၅။

ဥပ္ပန္နဝေရစေတနာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝေရစေတနာ] ဖြစ်သောရန်ငွားကြောင်းစေတနာ။ ယာ တသ္သ အတ္ထန္တရေ ဥပ္ပန္နဝေရစေတနာ၊ ဣဒံ ဗာဟိရံ ဝေရံ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၈။

ဥပ္ပန္နသံဏိ (တီ) [ဥပ္ပန္နသံကာ+ဏျ] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းရှိသော၊သူ။ အစ္ဆေဒသံဏိနောပိ ဖန္ဒန္ဆိတိ အစ္ဆိန္ဒိတ္တာ ပသယ္ဟ ဗလက္ကာရေန ဂဏှိဿန္ဆိတိ ဥပ္ပန္နသံဏိနောပိ စလန္ဆိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥပ္ပန္နသံဝေဂ (တီ) [ဥပ္ပန္န+သံဝေဂ] ဖြစ်သော ထိတ်လန့်ခြင်း–သံဝေဂ–ရှိသော၊သူ။ သာ တေသံ ဝစနံ သုတ္တာ ဥပ္ပန္နသံဝေဂါ... သဗ္ဗော-ယတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၁–ရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၉၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၅၆။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၀။)

ဥပ္ပန္နသံဝေဂဘာဝ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သံဝေဂဘာဝ] ဖြစ်သော–ထိတ်လန့်တတ်သော–သံဝေဂ–ဘာဝ်။ ဝဏ္ဏဒုက္ခံ နာသေတုကာမဿ ဒဠ္ဍံ ဥပ္ပန္နသံဝေဂ-ဘာဝံ သန္ဓာယ "ကုဒ္ဒါလော ဝိယာ"တိ အာဟ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၉။

ဥပ္ပန္နသညာ (တီ) [ဥပ္ပန္နာ+သညာ] ဖြစ်သော–သညာ–ဥပစာရစျာန်။ အဋ္ဌကသညာတိ အဋ္ဌက် အဋ္ဌကန္ဆိ ဘာဝေန္ဆသ ဥပ္ပန္နသညာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၁။ ဥပ္ပန္နသညာတိ သညာသီသေန ဥပစာရဇ္ဈာနံ ဝဒတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄ရ။

ဥပ္ပန္နသညာသမုဋ္ဌိတ (တီ) [ဥပ္ပန္နသညာ+သမုဋ္ဌိတ] ဖြစ်သောသညာ–သည်ဖြစ်စေအပ်သော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ "အဟံ သမဏော"တိ ဧဝံ ဥပ္ပန္နသညာသမုဋ္ဌိတေန သမုဒါစာရေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။

ဥပ္ပန္နသတိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+သတိ] ဖြစ်သောသတိ။ ဣဒ္ဓေ ဥပ္ပန္နသတိယာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၀)တိ တေသ္မိ ယထာဝုတ္တေ ကျေနတိသဝိဓေ ဌာနေ ဥပ္ပန္နာယ သတိယာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ရ၈။ (–ဝဇိရ။၁၅၁။)

ဥပ္ပန္နသတ္တ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သတ္တ] ဖြစ်သော–သတ္တဝါ။ ဇာလာနံ ထတ္ထ ဥပ္ပန္နသတ္တာနံ ဝါ နိရန္ဆရတာယ "အဝိစီ"တိ လဒ္ဓနာမံ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၆ရ။

ဥပ္ပန္နသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သဒ္ဒ] ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ။ ဥပ္ပန္န-သဒ္ဒေါ ပနေသ အတိတေ... ဒီဃတိ။ အဘိ၊ ဋီ၊၁၀၉။ (-အနုဋီ၊၃။ ၂၄၄။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉။)

ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+သဒ္ဒါ] ဖြစ်သောသဒ္ဒါ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောသဒ္ဒါရှိသော၊သူ။ (၁) အဝိ-ပရိတေ သဒ္ဒေယျဝတ္ထုသို့ ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ"အာကာ-ရဝတိ"တိ အဓိပ္ပေတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၁။ (တိ)(၂) ယတော သာသနေ ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေါ ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ ဋီ၊၁။ ၃၂ ၂။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၆ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၅၈။ အနုဋီ၊ ၁။ ၂။)

ဥပ္ပန္နသန္ဌာန (ပုနဉ) [ဥပ္ပန္န+သန္ဌာန] ဖြစ်ဆဲခန္ဓာ အစဉ်။ တတ္ထ "ပရိနိဗ္ဗာန် နုပ္ပဇ္ဇိတ္ထာ"တိ ဝုတ္တံ ဥပ္ပန္နသန္ဌာနသာ အဝိဂတတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁ ၂ ၆။

ဥပ္ပန္နသန္ဌာပ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သန္ဌာပ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်း။ ကဋ္ဌရာသိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နသန္ဌာ-ပေါ။ မဇ္ဈိ၊၁။ရ၈။

ဥပ္ပန္နသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သဘာဝ] ဖြစ်တတ်သော-ဖြစ်ခြင်း-သဘောရှိသော။ ဥပ္ပဇ္ဇနကော-တိ ဝုတ္တော...ဥပ္ပန္နသဘာဝတာ စ ပကာသိတာ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂ ၀ ၅။

ဥပ္ပန္နသမနန္တရ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သမနန္တရ] ဖြစ်သည်၏အခြားမဲ့။ ဥပ္ပန္နသမနန္တရာ၀ ကိလေသ-ပရိနိဗ္ဗာနေန ပရိနိဗ္ဗာယနတော။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၅၀။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၉ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁ ၅ ရ။)

ဥပ္ပန္နသမယ (ပုနဉ) [ဥပ္ပန္န+သမယ] ဖြစ်ရာအခါ။ တသ္မိံ သမယေတိ တသ္မိံ ပရိတ္တသမာဓိနော ဥပ္ပန္နသမယေ။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၃ ၅ ၂။

ဥပ္ပန္နသဿ (နဉ) [ဥပ္ပန္န+သဿ] ဖြစ်သော ကောက်ပင်။ ကိဋ္ဌဿ ကိဋ္ဌဘာနေ ဥပ္ပန္နသဿံ။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၁ ၀ ၆။ (-မဇ္ဈိ၊၃။ ၃ ရ ၅။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁ ၃ ၃။)

ဥပ္ပန္နသာဌက (ပု) [ဥပ္ပန္န+သာဌက] ဖြစ်သော အ၀တ်အထည်။ ဝဏ်ဒေသေ ဥပ္ပန္နသာဌကော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၆ ၅။

ဥပ္ပန္နသိနေဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သိနေဟ] (၁) ဖြစ်သောချစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောချစ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဂေါပါလကော ... အတ္တနိ ဥပ္ပန္နသိနေဟံ ဂဟေတ္တာ သဒ္ဓိမေ၀ စရတိ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၂ ၃။ (တိ)(၂) သော ဒီဃာ၀ ဥပ္ပန္န-သိနေဟော သေဋ္ဌိနော ဘာသန် ပါဟေသိ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၂ ၃။ (-ဓမ္မ၊ဋီ ၂။ ၁ ၉ ၄။ ဝိမာန၊ဋီ။ ၆ ၀။ ဇာ၊ဋီ၊၁။ ၅ ၀ ၄။)

ဥပ္ပန္နသီတ (နဉ) [ဥပ္ပန္န+သီတ] ဖြစ်သောအအေး။ သီတဿ(မ၊ဋီ၊၁။ ၈ ၁)တိ ဓာတုကျွေဘာတော ၀ါ ဥတုဝိပရိဏာမတော ၀ါ ဥပ္ပန္နသီတဿ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၆ ၈ ရ။

ဥပ္ပန္နသုခ (နဉ) [ဥပ္ပန္န+သုခ] ဖြစ်သောချမ်းသာ။ ပဿဒ္ဓကာယတာယ ဥပ္ပန္နသုခေန သုခီတဿ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ၉ ၊(-၄ ၈ ၆။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၄ ၄ ရ။)

ဥပ္ပန္နသူရိယဝိမာန (ပုနဉ) [ဥပ္ပန္န+သူရိယဝိမာန] ဖြစ်သောနေဗိမာန်။ ကပ္ပဝုဋ္ဌာနကာလတော ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပန္နသူရိယဝိမာနေ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂ ၈ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ ၂ ။ ၅ ၁ ၁။

ဥပ္ပန္နသောမနဿ (နဉ) [ဥပ္ပန္န+သောမနဿ] (၁) ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းခြင်းရှိသော၊ သူ။ (၁) သောမနဿဇာတဿ ဥပ္ပန္နသောမ-နဿာနိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၁ ၂ ၃။ (-သံ၊ဋီ ၂ ။ ၁ ၁ ၁။) (တိ)(၂) တေသု ကော ဘိက္ခု အတ္တနာ ပဋိ-ဝိဒ္ဓဓမ္မံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နသောမနဿော စိန္တေသိ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၁ ၁။ (-မ၊ဋီ၊၁။ ၂ ရ ၆။)

ဥပ္ပန္နသောမနဿမယဉ္ဉာဏ (နဉ) [ဥပ္ပန္န+သောမနဿမယဉ္ဉာဏ] ဖြစ်သောသောမနဿ-ဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သောဉာဏ်။ စတ္တာသု ဌာနေသု

ဝေသာရဇ္ဇဘာဝံ ပစ္စဝေက္ခန္တသ္သ ဥပ္ပန္နသောမ-နဿမယဉာဏသော်တံ နာမ်။ သံ၊ဌ၊၂။၄၂။ သောမနဿမယဉာဏေနာတိ သောမနဿ-သမ္ပယုတ္တဉာဏေန။ သာရတ္ထ၊၁။၆၆။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၈။

ဥပ္ပန္နသ္ရေတဝတ္ထု (နာ) [ဥပ္ပန္နသ္ရေတ+ဝတ္ထု] ဖြစ်သောချစ်ခြင်း၏ တည်ရာ။ နိသ္ရေတော တသ္သ ကာရဏာ(ဇာ၊ဌ၊၂။၁ရ၈)တိ တဒါ ဥပ္ပန္နသ္ရေတ-ဝတ္ထုသ္သ ကာရဏာ အဟံ နိသ္ရေတော ဇာတောတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁ရ၉။

ဥပ္ပန္နာကာရသလ္လက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နာကာရ+သလ္လက္ခဏ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာကို ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း။ တသ္သာ တဒါ ဥပ္ပန္နာကာ-ရသလ္လက္ခဏေန အဝိဇာနော ပုနပ္ပုနံ တသ္သာ နိဗ္ဗတ္တနေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၈။

ဥပ္ပန္နာဃာတ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အာဃာတ] ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ အဌာနေ ဥပ္ပန္နာဃာတေန သဒ္ဒီ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၉၅။

ဥပ္ပန္နာနုကူလ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အနုကူလ] ဥပ္ပန္န ထရုးအားလျော်သော။ "အနုပ္ပန္နာ ဓမ္မာ"တိ တံသဒ္ဒိသဘာဝနိဝတ္တိယံ။ အတိတာနာဂတ ဥပ္ပန္န-ပုဗ္ဗတ္တာ, ဥပ္ပါဒိဓမ္မာနဉ္စ ပစ္စယေကဒေသနိဗ္ဗ-တ္တိယာ အာရဒ္ဓုပ္ပါဒဘာဝါ, ကာလဝိနိမုတ္တသ္ သ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ ဥပ္ပန္နာနုကူလတာ၊ ပဂေဝ ပစ္စုပ္ပန္နာနန္တိ ထဗ္ဗိဝုရဘာဝေါ တ္ထေ ဝိညာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆၄။ (-မဋီ၊၁။၆၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၀၁။)

ဥပ္ပန္နာနုလောမ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အနုလောမ] ဖြစ်သော-အနုလောမ-အနုလုံ။ ယထာ ဂေါတြဘုဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမတော ပုရိမအနုလောမဉာဏံ တံ ဂေါတြဘုဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမံ အနု-ဗန္ဓတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နာနုလောမဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+အနုလောမ ဉာဏ] ဖြစ်သောအနုလောမဉာဏ်။ ဂေါတြဘု-ဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမဉာဏမ္ပိ အညံ အနုလော-မဉာဏမေဝ အနုဗန္ဓေယ္ယ။ အနုဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နာဘိသန္ဓိ (ထီ၊ပု) [ဥပ္ပန္န+အဘိသန္ဓိ] ဖြစ်သော အလို။ "နာယံ ကာယော ဌာမသ္သ အစ္ဆ-သန္ဓိသ္သ ပဏီတတမသ္သ အရိယမဓမ္မသ္သ အာဓာ-ရော ဘဝိတုံ ယုတ္တော"တိ ဥပ္ပန္နာဘိသန္ဓိနာ ဝိယ သဂ္ဂသံဝတ္တနိယေန ပုညကမ္မေန ဩကာ-သေ ကတေ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၂။ (အဘိသန္ဓိ (၂) လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပန္နာရမ္မဏ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အာရမ္မဏ] ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်-လျှင်အာရုံရှိ-ကိုအာရုံပြု-သော။ ဟဋ္ဌ ပဗ္ဗဝိညာဏာ ဥပ္ပန္နာရမ္မဏာတ္ထေ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊ ၃။၁၃၀။

ဥပ္ပန္နာရဟ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ကာရဏလာဘေ ဟိ သတိ ဥပ္ပ-န္နာရဟာ ကိလေသာ သန္ဓာနေ အနု အနု သယိတာ ဝိယ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၉။

ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇနာနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇန်+အနန္တရံ] ဖြစ်သောအာဝဇ္ဇန်း၏ အခြားမဲ့၌။ ဘဝင် ဥပ-စ္ဆိန္ဒိတ္တာ ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇနာနန္တရံ သမာပဇ္ဇန် သိယံ သမာပဇ္ဇနသမတ္ထတာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀။)

ဥပ္ပန္နာသက် (တိ) [ဥပ္ပန္န+အာသက်ာ] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းရှိသော၊ ယုံမှားသံသယ ဖြစ်သော၊ သူ။ တဒါ ဗာရဏသိရာဇာ...ဥပ္ပန္နာသက်ော ပုတ္တံ ရဇ္ဇာ ပဗ္ဗာဇေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာန+ဝါရ] ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနတရားကို ဟောသော အလှည့် အကြိမ်။ ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနဝါရော နိရုဒ္ဓနိရုဇ္ဈမာန-ဝါရော စ ပုဂ္ဂလဝါရာဒီသု တီသုပိ နိန္နာနာ-ကရဏာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ နိဒ္ဒိဋ္ဌာ စ။ မူလဋီ၊၃။၁၅၂။

ဥပ္ပန္နုပ္ပန္န (တိ) [ဥပ္ပန္န–တစ်ပုဒ်ကို ဒွေဘော်ပြု] ဖြစ်ကုန်ဖြစ်ကုန်သော၊ ဖြစ်တိုင်းဖြစ်တိုင်း ကုန်ခဲသော၊ ပွင့်တော်မူကုန် ပွင့်တော်မူကုန်သော။ မဲ့ခါအပ် မဲ့ခါအပ်ကုန်သော။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ(မ၊ ၁။၁၄)တိ ဥပ္ပန္နေ ဥပ္ပန္နေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ (–ဝိ၊ ၂။၂၆၂။ အံ၊ ၂။၅၀၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၀။) တတ္ထ ဟိ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နာ သမ္ဘည္ဟတသယော ပတန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၄။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေတိ အဝိက္ခမ္ဘိတေ–အဝိက္ခမ္ဘိတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၆၀။ (–သံ၊၃၊ ၂၈၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၁။)

ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နဌာန (နာ) [ဥပ္ပန္နုပ္ပန္န+ဌာန] ဖြစ်ရာ ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နဌာနေ ဃယဝ ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှန္တိ။ ဒီဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၀။

ဥပ္ပန္နောကာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဩကာသ] ဖြစ်ခြင်း၏အခွင့်၊ ဖြစ်ရာအခွင့်၊ ဖြစ်ခွင့်။ ကာလေ ကာလေ သမထဝိပဿနာစိတ္တာသ ဥပ္ပန္နော–ကာသသခါတံ ဝိဝရဏ္ဏေ ... လဘတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၅၆။

ဥပ္ပဗ္ဗတေ (ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+အ+တေ] လူထွက်၏။ ဗြဟ္မစရိယံ စရိတ္တာ အနဝဇ္ဇတစိတ္တာဘာယ ကုက္ကုစ္စကော ဟုတ္တာ ဥပ္ပဗ္ဗေ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀၁။ **ဥပ္ပဗ္ဗဇိဿာမိ**—ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၃။

ဥပ္ပဗ္ဗနေ (နာ) [ဥ+ပ+ဝဗ+ယု။ ဥ+ပဗ္ဗနေ] လူထွက်ခြင်း။ တေသဉ္စ သဒ္ဓိဝိဟာရိကာနံ ကေ–ကွဏေ ဥပ္ပဗ္ဗနေဉ္စ ပဋိစ္စ။ ဝိမတိ၊၁။၁၄။

ဥပ္ပဗ္ဗန္တေ (တိ) [ဥ+ပဗ္ဗန္တေ။ ဥ+ပ+ဝဗ+အန္တေ] လူထွက်သော၊သူ။ အဟံ အာဝုသော ဥပ္ပဗ္ဗ–ဇေန္တော။ ဣမေ ပရိက္ခာရေ တုယှံ ဒါတုကာမော အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၃ဝ၆။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဏှိ] လူထွက်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ (တိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တ။ ဥ+ပဗ္ဗဇိတ] လူထွက်သော၊ သူ။ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတော စ သံဝေ–ဗဟုလတာယ ဓမ္မစ္ဆန္ဒဝန္တတာယ စ စေတိယ–ဂဏေ သမ္မဇ္ဇနပရိဘဏ္ဍာဒိနိ ကရောန္တော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀၁။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၆။ ဝဇိရ။ ၄၄၅။)

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦး လူထွက်ခဲ့သော၊ လူထွက်ခဲ့ဘူးသော၊သူ။ အဟံ ဟိ ... ဆ ဝါရေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတပုဗ္ဗော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၉ရ။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တုံ။ ဥ+ပဗ္ဗဇိတုံ] လူထွက်ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုံ+ကမ+ဏ] လူထွက်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊ လူထွက်လိုသော၊ သူ။ ယသ္မာ အညတရံ ပါရာဇိကံ ဓမ္မံ အာပဇ္ဇိတ္တာပိ အနာပဇ္ဇိတ္တာပိ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုကာမ–တာယ ဂိဟိလိင် သာဒိယန္တိယာ ပုနပိ ဥပသ–မ္ပဒါ ဥဘတောသံဃေ လဗ္ဘတိ။ ဝဇိရ။၉၅။ (–သံ၊ဋီ၊၁။၃၃၁။)

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တ္တာ။ ဥ+ပဗ္ဗဇိတ္တာ] လူထွက်၍။ အပရော မဟာသာမ–ဏေရော ဘာတိကုလံ ဂန္တွာ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ္တာ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၃၀၀။ ဝိ၊သင်္ခ၊၁။ ၄၈။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၉ဂ။) ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ္တာတိ ပဗ္ဗဇဝိယောဂံ ကတ္တာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၆ဝ။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိဿာမိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+သ္သာမိ] လူထွက်အံ့။ ဥပ္ပဗ္ဗဇေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဗ္ဗာဇေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဏေ+တိ] လူထွက်စေ၏။ ရာဇာ ... သေတကာနိ ဝတ္ထာနိ ဒတ္တာ ဥပ္ပဗ္ဗာဇေသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁၁ဝ။ **ဥပ္ပဗ္ဗာဇေထ**—ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဝ၆၄။ **ဥပ္ပဗ္ဗာဇေ ဆုံ**—သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅ဝ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၆၄။ **ဥပ္ပဗ္ဗာဇေဿာမိ**—ဓ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ဝရ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၁ရ၄။

ဥပ္ပမ္မာဇေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+တုံ] လူထွက်စေခြင်းငှါ။ ကိ ဥပ္ပမ္မာဇေတုံ နှ ဝဋ္ဋတိ။ မမ္ပေ၊ ၂။၄၂၈။ (–ဟေ၊ ဌ။၁ဝ၆၄။)

ဥပ္ပမ္မာဇေတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပမ္မာဇေတုံ+ကမု+ဏ] လူထွက်စေခြင်းဟာအလိုရှိသော၊သူ။ ဧဝံ ပန အရဟတ္တံ ပတ္တာ ဖလသမာပတ္တိသုခေန ဝီတိနာမေန္တံ ထေရံ ပုရာဏဒုတိယိကာ ဥပ္ပမ္မာ–ဇေတုကာမာ ... ပလောဘေတုံ ပရက္ကမန္တိ။ ထေရ၊ဌ၊ဝ။ဖ၂။

ဥပ္ပမ္မာဇေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+တ္တာ။ ဥ+ပမ္မာဇေတ္တာ] လူထွက်စေ၍။ ဥပါလိတ္ထေရ–ပ္ပမုခါ ဘိက္ခူ တံ ဘိက္ခုနီ ဥပ္ပမ္မာဇေတ္တာ ... ဘဂဝတော တေမတ္တံ အာရောစေသုံ။ အပ၊ ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၉။ (–ဟေ၊ ဌ။ဝ၊ ၁ရ)

ဥပ္ပမ္မာဇေထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ထ] လူထွက်စေကုန်လော့။ ဥပ္ပမ္မာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပမ္မာဇေန္တေ (တိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+အန္တ။ ဥ+ပမ္မာဇေန္တ] လူထွက်စေသော၊သူ။ ဗလက္ကာ–ရေန ဝါ ဥပ္ပမ္မာဇေန္တော တမ္မာ ဌာနာ စာဝေတုံ သက္ကောတိ။ မဟာ၊ ၁။ ၂ ၄ ၈။

ဥပ္ပမ္မာဇေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ဏ္ဍ] လူထွက်စေပြီ။ ဥပ္ပမ္မာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပမ္မာဇေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ဥံ] လူထွက်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပမ္မာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပမ္မာဇေဿာမိ (ကာ၊ကြိ)[ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ဿာမိ] လူထွက်စေဘုံ။ ဥပ္ပမ္မာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပရိ (ဗျ) [နိပါတ်။ ဥဒ္ဓံ+ရိ။ ဆန်းကြောင့် ပ ၌ ဒွေးဘော်။ ဥပရိ–လည်းကြည့်။] အထက်၌။ ကိ ဟေဌာ ကိ၌ ဥပ္ပရိ။ ဟာ၊ ၁ရ၊ ၁ ၅ ၅။ (–မိလိန္ဒ။ ၃ ၅ ရ။ ဟာ၊ ၂။ ၁ ၅ ၃။)

ဥပ္ပလ (နာ၊ပု) [ဥ+ပါ+အလ။ ဥ+ပ္ပ+အ။ ဥပုဗ္ဗော ပါ ပါနေ၊ အလော၊ ဒ္ဒိတ္ထော။ ဥဒကေ ပ္ပလတိ ဝါ ဥပ္ပလံ၊ ယဒါဒိ။ ဓာန်ဦး။ ၆ ၈ ၈။ ဥပုံမ္ဗော ဒ္ဒိဘာဝသရလောပေါ၊ ဥဒကံ ပိဝတိတိ ဥပ္ပလံ။ မောဂ်၊ရ။ ၁ ၈ ၄။ ဥဒကံ ပါတိ, ဥဒကေ ဝါ ပ္ပလတိတိ ဥပ္ပလံ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ ၂။ ၁ ၄ ဝ။] (နာ)(၁) ကြာ။ (၂) ဥပ္ပလသင်္ခ်ာ (၁–နောင်သုညဉ ၉–လုံးရှိသောသင်္ခ်ာ)။ (၃) ဥပ္ပလငရဲ။ (၄) ပန်းဥ (ပန်းနု)။ (ပု)(၅) ဥပ္ပလရွှေအိုး။ (၆) ဥပ္ပလ မည်သောဘီလူး။ (၁) ကြာ။ ဥပ္ပလံ ယထော–ဒကေ။ ဟာ၊ ၁။ ၆ ၆။ ဝိ၊ ဌ၊ ၁။ ၃ ၅။ ဒီ၊ ဌ၊ ၁။ ၅ ၆။ အံ၊ ဌ၊ ၁။ ၂ ၂။ မမ္ပေ၊ ၂။ ၂ ဝ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။ ဟာ၊ ဌ၊ ၂။ ၂ ၁ ၅။ သောတရတ္ထနီလေသု ယံကိဉ္စိ ဥပ္ပလံ ဥပ္ပလမေဝ။ မဟာ၊ ၂။ ၂ ၂ ၃။ (၂) ဥပ္ပလသင်္ခ်ာ (၁–နောင် သုညဉ ၉–လုံးရှိသော သင်္ခ်ာ)။ သောဝဏ္ဏိကံ ဥပ္ပလံ ကုမုဒံ။ ကစ္စည်း၊ သုတ္တ။ ၃ ၉ ရ။ (–ဓာန်ဦး။ ၄ ရ ၅။) (၃) ဥပ္ပလငရဲ။ ဥပ္ပလနိရယ–ကြည့်။ (၄) ပန်းဥ(ပန်းနု)။ ဓာန်ဦး။ ၃ ဝ ၃ ၅ ၉ ၂။ (ပု)(၅) ဥပ္ပလရွှေအိုး။ တဏ္ဍာဝ–တသ ပန ဇာတဒိဝသေယေဝ သအေါ ဇလော ဥပ္ပလော ပုဏ္ဏရိကောတိ စတ္တာရော နိဓေယော ဥဋ္ဌာ။ ဒီ၊ ဌ၊ ၁။ ၂ ၅ ၃။ မဟာ၊ ၁။ ၂ ရ ၊။ (၆) ဥပ္ပလ မည်သောဘီလူး။ ဒုတိယေ ဥပ္ပလော နာမ အတ္ထနော ပရိဝါရယက္ခာနံ ဒ္ဒိဟိ သဟသေဟိ သဒ္ဓိ။ မမ္ပေ၊ ၂။ ၄ ၃ ရ။

ဥပ္ပလ[၂] (တိ) [ဥပ္ပလ+ဂ္ဓ] ကြာခ၊ ကြာရ။ ဥပ္ပလာနိ ဌေ သန္ဓိတိ ဥပ္ပလိနီ။ ဒီ၊ ဌ၊ ၁။ ၁ ၉ ၆။ အံ၊ ဌ၊ ၁။ ၁ ဝ။ ဥပ္ပလာနိတိ ဥပ္ပလဂ္ဓာနီ။ ဒီ၊ ဌ၊ ၁။ ၂ ၆ ၃။ သီ၊ ဌီ၊ သစ်၊ ၂။ ၁ ၃ ၉။ အံ၊ ဌီ၊ ၃။ ၁ ၃။ (–မ၊ ဌီ၊ ၂။ ၁ ၃ ၆။ သံ၊ ဌီ၊ ၁။ ၂ ၃ ၆။)

ဥပ္ပလ[၃] (တိ) [ဥပ္ပလ+အ] ကြာနှင့်တူသော–သံတံကျင်–ခက်ရင်း။ ဥပ္ပလသံနှာဟ–ကြည့်။

ဥပ္ပလ[၄] (တိ) [ဥ+ပလ+အ။ နိတိ၊ ဓာ။ ၃ ၄ ၄။] ထုတ်နုတ်တတ်သော၊သူ။ ဥပ္ပလဂ်ဒ္ဓပစ္ဆတ္ထိက–ကြည့်။

ဥပ္ပလက (တိ) [ဥ+ပလ+ဏ္ဍ။ ဘာသာ၊ဦ၊၂။ ၁၉၃–၌ ဥပ္ပါလယန္ဆီတိ ဥပ္ပါလကာ–ဟု ဒီဃပြင့် ရှိသည်။] ထုတ်နုတ်တတ်သော။ ဥပ္ပလကဝါတ –ကြည့်။

ဥပ္ပလကလာပ (ပု) [ဥပ္ပလ+ကလာပ] ကြာပန်းစည်း။ ပုဗ္ဗဟတ္ထမဒါသဟန္ဆီ သိဒ္ဓိတ္ထံ ဘဂဝန္ဆံ ဒိသ္မာ ဥပ္ပလကလာပံ အဒါသိ။ အဗ၊ဌ၊၂။၁၂၃။

ဥပ္ပလကဝါတ (ပု) [ဥပ္ပလက+ဝါတ] ထုတ်နုတ်တတ်သောလေ။ ခုရကဝါတာ ဥပ္ပလကဝါတာ အဿာသော ပဿာသော။ အဘိ၊ဝိ။၈၆။ မ၊ဌ၊၁။၃၂၂။ ဥပ္ပလကဝါတာတိ ဟဒယမံသမေဝ ဥပ္ပါဋ္ဌနကဝါတာ (သမုပ္ပါဋ္ဌနကဝါတာ)။ အဘိ၊ဌ၊၂။၆၈။ မ၊ဋီ၊၁။၈၉။

ဥပ္ပလဂ္ဂ (ပု၊နဝ) [ဥပ္ပလ+ဂ္ဂ] ကြာခ်ို၊ကြာရုံ။ ဥပ္ပလ–၂၊ ဥပ္ပလမကုလ–ကြည့်။

ဥပ္ပလဂန္ဓ (ပု) [ဥပ္ပလ+ဂန္ဓ] (၁) ကြာနံ့၊ ကြာညိုနံ့။ (တိ)(၂) ကြာညိုနံ့ရှိသော၊ ကြာညိုနံ့သင်းသော။ (၃) နှလုံးသားကို ထုတ်နုတ်တတ်သော၊သူ။ (၄) ထုတ်နုတ်ဖြတ်တောက်တတ်သော၊သူ။ (၁) မုခတော ဥပ္ပလဂန္ဓော (ဝါယတိ)။ ဒီ၊၂။၁၄၄။ မ၊ဗ၊၂။၁၁ခု။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ ၁၄၅။ မေ့ဌ၊၂။၅၂။ ဥပ္ပလဂန္ဓော ဝါယတိတိ ဟသိတကထိတကာလေသု မုခတော တခ်ဏ် ဝိကသိတသော ဝ နီလုပ္ပလဿ အတိသုရဘိ–ဂန္ဓော ဝါယတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၁၉။ (–မ၊ဌ၊၄။၁၆၁။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၂။) (၂) ဥပ္ပလဂန္ဓမုခ–ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပလဂန္ဓာ ဥပ္ပလဘာဝါတိပိ ဒီပဝါသိနော ပဋ္ဌန္ဆိ ကိရ။ ဝဇိရ။၁၀၆။ အောက်ပုဒ်(၁)လည်း ကြည့်။ (၄) အောက်ပုဒ်(၂)ကြည့်။

ဥပ္ပလ(ဌ)ဂန္ဓပစ္စတ္ထိက (ပု) [ဥပ္ပလ(ဌ)ဂန္ဓ + ပစ္စတ္ထိက] (၁) နှလုံးသားကို ထုတ်နုတ်တတ်သော ရန်သူ။ (၂) ထုတ်နုတ်ဖြတ်တောက်တတ်သော ရန်သူ။ (၁) ဧတ္ထပစ္စတ္ထိကာ ဥပ္ပဌဂန္ဓပစ္စတ္ထိကာ။ ဝိ၊ဘ။၄၁။ ဂန္ဓန္ဆိ ဟဒယံ ဝုစ္စတိ၊ တံ ဥပ္ပါဌေန္ဆိတိ ဥပ္ပလဂန္ဓာ၊ ဥပ္ပလဂန္ဓာ ဧဝ ပစ္စတ္ထိကာ ဥပ္ပလ–ဂန္ဓပစ္စတ္ထိကာ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။၂၃၂။ (၂) ဆေဒနတ္ထော ဟိ ဣဓ ဂန္ဓသဒ္ဒေ "ဥပ္ပလဂန္ဓပစ္စတ္ထိကာ"–တိအာဒိသု ဝိယ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၂၅။

ဥပ္ပလဂ္ဂဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပ္ပလဂ္ဂ+ဝဏ္ဏ] ကြာ–ကြာညို–တိုက်အဆင်းရှိသော၊ ရွှေအဆင်းရှိ သော၊သူ။ ဥပ္ပလဂ္ဂဝဏ္ဏတ္တာ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏာ၊ တသ္မာ ဥပ္ပလဝဏ္ဏာတိ နာမံ လဘိတိ ဂဏ္ဌိ–ပဒေ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၁၁၂။

ဥပ္ပလဂန္ဓမုခ (တိ) [ဥပ္ပလဂန္ဓ+မုခ] ကြာ–ကြာညို–နံ့သင်းသောခံတွင်းရှိသော၊သူ။ မုသာ–ဝါဒါ ဝေရမဏိယာ...သုခသမ္ဘဿတာ ဥပ္ပလ–ဂန္ဓမုခတာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ ၂၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ ၂ ၄။

ဥပ္ပလဇာတ (နဝ) [ဥပ္ပလ+ဇာတ] ဖြစ်သောကြာ၊ ကြာ၊ ကြာမျိုး။ တီဏိ ဥပ္ပလဇာတာနိ၊ တဿ် သရသိ ဗြာဟ္မဏ။ ဇာ၊၂။၃၄၄။ ကောနီ နီလာနိ ကောနိ သေတာနိ ကောနိ လောဟိ–တကာနိတိ ဣမေဟိ တီဟိ ဥပ္ပလဇာတေဟိ တံ သရံ ဝိစိတ္တံ။ ဇာ၊ဌ၊ဂ။၃၁ဝ။

ဥပ္ပလဇာတိ (ထီ) [ဥပ္ပလ+ဇာတိ] ဥပ္ပလဇာတ် ရှိသောကြာ၊ ကြာမျိုး။ ဥပ္ပလဇာတိနံ ပဏ္ဍ–ဒဏ္ဍကော ပဒုမဇာတိနံ သမ္ဘောပိ ဒဏ္ဍကော ... ယာဝဇီဝိကာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၀၁။ ဝိ၊သင်္ခ၊။၉၆။

ဥပ္ပလဇာတိက (တိ) [ဥပ္ပလ+ဇာတိ+က] ကြာ–မျိုး–ဥပ္ပလဇာတ်–ရှိသော။ ဥပ္ပလဇာတိကာ–နဌ္ဌေတ္ထ ယာဝ ဂေသ္ပိမ္ဗိ ပသ္သေ ဝါကော နဆိဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။၂၆၆။

ဥပ္ပလထေနက (တိ) [ဥပ္ပလ+ထေနက] ကြာ–ကြာပန်း–ခိုးသော၊သူ။ ဥပ္ပလထေနကော ယေန ဝတ္ထု ပူရတိ တာဝ သဉ္ဇာဟတ္ထာ ပါရာ–ဇိကော အာသိ။ ဝဇိရ။၁၃၄။

ဥပ္ပလဒဏ္ဍ (ပု) [ဥပ္ပလ+ဒဏ္ဍ] ကြာရိုး၊ ကြာတံ။ ဥပ္ပလဒဏ္ဍဝေဠုနာဠိနဠနာဠိအာဒိဟိ ဝိဝန္ဓ–

ဩာဝီ သစေ ပရဝလဂတမေဝ ပါဒံ အဂ္ဂတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၆။

ဥပ္ပလဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပ္ပလ+ဒဏ္ဍက] ကြာရိုး၊ ကြာတံ။ သော ဥပ္ပလဒဏ္ဍကော ဝိယ ဆိဒ္ဒေါ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၅။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၁၅။

ဥပ္ပလဒလ (နာ) [ဥပ္ပလ+ဒလ] ကြာရွက်အပြင် (သျှ)။ ကြာရွက်။ ရေကုန်မှီ ဥပ္ပလဒလေ၊ သုတ္တေ နာဝါယ နာဠိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ။၁၃ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၂၉။

ဥပ္ပလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပ္ပလဒလဂ္ဂ + သဏ္ဌာန] ကြာရွက်ဖျားသဏ္ဌာန်ရှိသော။ သသမ္ဘာ-ရဇိဂ္ဂါမဏ္ဍသ ဥပရိ ဥပ္ပလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာနေ ပဒေသေ ဇိဂ္ဂါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ရ၆။

ဥပ္ပလဒါယိကာ (ထီ) [ဥပ္ပလ+ဒါယိကာ] ဥပ္ပလ ဒါယိကာမည်သော၊သူမ(ရဟန်းမ)။ ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက်၌ အရုဏဝတီမြို့ ဝယ် အရုဏမင်း၏ မိဖုယားခေါင်ကြီးဖြစ်ခဲ့ စဉ်က ရဟန်းတစ်ပါးကို ဆွမ်းလှူခဲ့သော ကောင်းမှုကြောင့် နောက်ဆုံးဘဝ၌ ကြာပန်းကဲ့သို့ အဆင်းလှလျက်ဘုရားအလောင်းတော် သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား၏ မောင်းမတစ်ထောင်တို့၏ အကြီးအမှူးဖြစ်၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်သော ထေရီမ၏အမည်ဖြစ်သည်။ ဤတွင် သုဒ် ဥပ္ပလဒါယိကာ ... ဘိက္ခုနီ အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ ၂။ ၂၈၅။

ဥပ္ပလနာမိကာ (ထီ) [ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ+နာမ+က +အာ] ဥပ္ပလဝဏ္ဏာဟု အမည်ရှိသော သူမ (ထေရီ)။ ဥပ္ပလသော ဝေ ဝဏ္ဏော၊ နာမေ နုပ္ပလနာမိကာ။ အပ၊ ၂။ ၂၃ဝ။

ဥပ္ပလနာလ(ဌ) (နာ) [ဥပ္ပလ+နာလ(ဌ)] ကြာရိုးတံ၊ ကြာစွယ်။ ဓမ္မဒိန္နာ ခဝဂ္ဂေန ဥပ္ပလ-နာလံ ဆိန္နန္တိ ဝိယ ပုစ္ဆိတံ ပုစ္ဆိတံ ဝိသာဇေသိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၉။ ခုဒ္ဒကမဇ္ဈိမပုဗ္ဗပဗ္ဗမာဏ မဏ္ဍူ-ကိယော မဟာနေ (မဟာနေ) ကဏ္ဍသပ္ပေ ဝေဂေန အနုဗန္ဓိတ္တာ ဥပ္ပလနာဌေ ဝိယ ဆိန္နိတ္တာ (ဆိန္နိတ္တာ)။ ဇာ၊ဌ၊၁။ခုဝ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခုဝ၆။ အံ၊ဋီ၊ခု။ဝ၆ခု။

ဥပ္ပလနိရယ (ပု) [ဥပ္ပလ+နိရယ] ဥပ္ပလရေ။ (ဥပ္ပလရေဟု သီးခြားမရှိ၊ အဝီစိရဲ့ ဥပ္ပလ သဏ္ဌာန်အရေအတွက်ပြင့် ခံစားရသောကြောင့် ဥပ္ပလရေဟုခေါ်သည်။ ပဒုမနိရယ(သံ၊ဌ၊၁။ ၂၀၀)လည်းကြည့်။) သေယျထာပိ ဘိက္ခု ဝိသတိ သောဝန္ဓိကာ နိရယာ၊ ဧဝမေကော ဥပ္ပလ-နိရယော။ သံ၊ဝ။၁၅၄။

ဥပ္ပလပတ္တ (နာ) [ဥပ္ပလ+ပတ္တ] ကြာရွက်၊ ကြာဖက်။ အန္ဓမသော ဥပ္ပလပတ္တေနုပိ ပဟာရံ ဒေတိ။ ဝိ၊ ၂။ခ၉ ၂။ (–ဝိ၊ဌ၊ခု။ခ၉၆။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ရ၄။)

ဥပ္ပလပုပ္ဖ (နာ) [ဥပ္ပလ+ပုပ္ဖ] ကြာပန်း။ ကြာပွင့်။ တိကိ ဥပ္ပလပုပ္ဖါနိ၊ မတ္ထကေ အဘိရောပယိ။ အပ၊ဝ။ခုဝ၉။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝခု။)

ဥပ္ပလမကုလ(ဌ) (ပုနာ) [ဥပ္ပလ+မကုလ(ဌ)] ကြာငုံ။ မဟာတဠာကေ ကောဝ ဥပ္ပလဂဏ္ဌော အသ၊ အသ စတ္ထာရိ စ ပဏ္ဍာနိ, မဇ္ဈေ စ ကေ ဥပ္ပလမကုလံ အသ။ အံ၊ဌ၊ဝ။ခုရ၈။ ကတ္ထရိကာယ ဥပ္ပလမကုဋ္ဌ ဝိယ အဌေတိ ဥဘိန္နမ္ပိ သီသံ ကပ္ပေတွာ။ ဇာ၊ဌ၊ခု။ ၂ရ၀။

ဥပ္ပလမာလဓရီ (တိ) [ဥပ္ပလမာလာ+ဓရ+ဏီ။ ထီ–ဌ် ဥပ္ပလမာလဓရိန်] ကြာပန်းကို–ဆောင် –ပန်ဆင်–သော၊သူ။ ပုစ္ဆာမိ တံ ဥပ္ပလမာလ-ဓရိန်။ ဝိမာန။ခုဌ၊ခုရ၊ဖရ။ ဝိမာန၊ဌ။ဘခု။

ဥပ္ပလမာလာ (ထီ) [ဥပ္ပလ+မာလာ] ကြာပန်း။ ဤတို့ ဝါ ပုရိသော ဝါ ... ဥပ္ပလမာလံ ဝါ ဝဿိကမာလံ ဝါ အတိမုတ္တကမာလံ (အဓိမု-တ္တကမာလံ). ဝါ လဘိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ။ဌဌ၆။ မ၊ ၁။ခုရ။ အံ၊ခု။ဝ၀၅။ မဟာနိ။ဌ၀ဌ။

ဥပ္ပလဝဏ္ဏတ္ထေရီ (ထီ) [ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ+ထေရီ] ဥပ္ပလဝဏ္ဏာထေရီမ။ မဓုဝါ မညတီတိ ဣမံ ဓမ္မဒေသနံ ... ဥပ္ပလဝဏ္ဏတ္ထေရီ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၁။ (–အံ၊ဌ၊၃။၆၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၁၆။)

ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ (ထီ) [ဥပ္ပလ+ဝဏ္ဏ+အာ] ကြာညိုပန်းတိုက်အဆင်းနှင့်တူသော အဆင်းရှိသော သူမ(ထေရီမ)။ (ဥပ္ပလဝဏ်ထေရီမ၏ အဆင်းကို ကြာညိုပန်းအဆင်း, ကြာပန်းတိုက်အဆင်းဟု ဖွင့်ဆိုကြ၏။ ဝဇိရဗုဒ္ဓိ၌ နီလုပ္ပလဝဏ္ဏာ ကာယစ္ဆဝိ–ကို ရွှေအဆင်းရှိသူ ဟု အကျယ်တဝင့်ဖွင့်ပြထားသည်။ ဥပ္ပလဂန္ဓဝဏ္ဏ၊ ဥပ္ပလ–သမ–တို့လည်းကြည့်။) နီလုပ္ပလဂန္ဓသမာန–ဝဏ္ဏတာယ စသာ ဥပ္ပလဝဏ္ဏာတ္တေ၀ နာမံ အကံသု။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၇။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၁။

ဥပ္ပလဝဏ္ဏာထေရီမ အလောင်းအလျာသည် ကမ္ဘာတစ်သိန်းအထက် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင် ပွင့်တော်မူစဉ်ကာလ၌ မြတ်စွာဘုရား သာသနာတော်၌ ကြည်ညိုသော မဟောရဂ နဂါးမင်း၏ သမီးတော် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဝိမလာ ဟု အမည်တွင်သည်။ တန်ခိုးအရာ၌တေဒဂ်ရသော ရဟန္တာထေရီမ၏တံခိုးကို ဖူးမြင်ရ၍ ဝမ်းမြောက် နှစ်သက်လှသဖြင့် ဆွမ်းအဖျော်တို့ကိုလည်းကောင်း, နဂါးတို့၏ အရှေ့ကမည်သော ကြာညိုပန်းကိုလည်းကောင်း လျှုဒါန်းပြီးလျှင် ဤသို့သဘောရှိသောရဟန်းမ ဖြစ်ရပါလို၏။ ဤကြာညိုပန်းကဲ့သို့သော အဆင်ရှိသူ ဖြစ်ရပါလို၏ ဟု ဆုတောင်းခဲ့သည်။ အပ၊ ၂။ ၂၃၁–၂။

(အံ၊ဌ၊၁။ ၂၆၆။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၀– တို့၌မူ ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက် ဟံသာ၀တီပြည်၌ အမျိုးကောင်းသမီးဖြစ်၍ (ဂ)ရက်တိုင်တိုင် အလှူကြီးပေးလှူကာ ထိုတေဒဂ်ဆုတောင်းကြောင်း လာရှိသည်။)

ထိုဘ၀မှ စုတေလတ်သော် နတ်ပြည်ရောက်၍ ထိုမှတဖန် လူပြည်၌ ဖြစ်သောအခါ ရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူအား ကြာပန်းလှူခဲ့သည်။ ကိုးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာထက်၌ ဗာရဏသီပြည်ဝယ် သူဌေးသမီးဖြစ်၍ ဝိပသီမြတ်စွာဘုရားနှင့် သံဃာတော်အား ကြာပန်းဖြင့်ပူဇော်၍ အဆင်းလှပခြင်းကို ဆုတောင်းခဲ့သည်။ ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာ ဝယ် ကဿပမြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်၌ ဗာရဏသီပြည် ကိုကီမင်းကြီး၏ သမီးတော် ခုနစ်ယောက်တို့တွင် သမဏဂုတ္တာမည်သော ဒုတိယသမီးတော်ဖြစ်စဉ် နှစ်ပေါင်းနှစ်သောင်းကြာအောင် ကောမာရိမြဟွစရိယအကျင့်ကို ကျင့်၍ ရဟန်းသံဃာတော်အား ပရိဝုဏ်ကျောင်းတိုက်ကြီး လှူဒါန်းခဲ့လေသည်။ ထိုမှ စုတေလတ်သော် နတ်ပြည်၌ဖြစ်၍ တဖန် လူပြည်၌ဖြစ်သောအခါ ကဿပမြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သာ၀ကရဟန္တာမထေရ်တစ်ပါးအား ရွှေရောင်အဆင်းရှိသော အ၀တ်ကို လှူဒါန်းခဲ့လေသည်၊ ထိုဘ၀မှ စုတေလတ်သော် သိဝိတိုင်း အရိဋ္ဌပုရပြည်၌ တိရိဋိ၀ဏ္ဏမည်သော ပုဏ္ဏားသူဌေးကြီး၏သမီး ဥမ္မာဒန္တီ ဖြစ်ခဲ့လေသည်။ ထိုမှ စုတေလတ်သော် ဇနပုဒ်၌ဖြစ်၍ သလေးခင်းကို စောင့်ရှောက်ရသည်။ (အပ၊ ၂။ ၂၃၃။) မိမိလက်ဖြင့်အမှုလုပ်၍ အသက်မွေးရသောရွာတစ်ခု၌ ဖြစ်သည်။ (အံ၊ဌ၊၁။ ၂၆၇။) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူအား သင်းဝင်ပွင့်ကြီး ပမာဏရှိသော ပေါက်ပေါက်ပွင့်ငါးရောကို သပိတ်၌ လောင်းထည့်၍ ပဒုမ္မာကြာပန်းဖြင့် သပိတ်ကိုဖုံးအုပ်လျက် လှူဒါန်းပြီးမှ "ရဟန်းတို့ မည်သည် ပန်းကို အလိုမရှိကြကုန်၊ ပန်းကို တဖန်ပြန်ယူ၍ ပန်ဆင်ဆုံ"ဟု ကြံစည်မိသဖြင့် ပန်းကို တောင်းယူပြီးနောက် "အရှင် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါသည် ပန်းကိုအလိုမရှိလျှင် လှူစဉ်ကပင် သပိတ်ထက်၌ တင်ထားခွင့်ပေးမည် မဟုတ်၊ ငါလှူသည့်ပန်းကို ဧကန်အလိုရှိပေလိမ့်မည်" ဟုတဖန်ကြံစည်၍ ပြန်လည်လှူဒါန်းပြီးလျှင် "ပေါက်ပေါက်ပွင့် အရေအတွက်နှင့်အမျှ သား

ရတနာများ ဖြစ်ထွန်းပါစေ၊ ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ မြေမှ ပေါ်တက်ကြပါစေ” ဟု ဆုတောင်းခဲ့လေသည်။ အမျိုးသားငါးရာ တို့သည်လည်း ပျားရည်လျှုဒါန်းကာ (အပ၊ ၂။၂၃၄။) မုဆိုးငါးရာတို့သည်လည်း ချိုမြိန်သောအသားကိုလျှုဒါန်းကာ (မဇ္ဈိ၊၄။၉၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၁၃။) ထိုသူငယ်မ၏ သားငါးရာဖြစ်ပါစေဟု ဆုတောင်းခဲ့ကြလေသည်။ ထိုကောင်းမှုကြောင့် နတ်ပြည်၌ ဖြစ်သောအခါဝယ် ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်း ခံလာလေသည်။ နတ်ပြည်မှ စုတေသောအခါ တောအုပ်အတွင်း တောင်ခြေအနီး ပဒုမ္မာကြာအိုင်ကြီးတွင် ကြာတိုက်၌ သံသေဒဇ ပဋိသန္ဓေနေသူဖြစ်၍ ရသေ့ကမွေးစားလေသည်။ ပဒုမဝတီ ဟု အမည်တွင်သည်။ လူမက နတ်တမျှ အဆင်းလှ၍ ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ မြေမှ ပေါ်တက်ကာ ခံလာကြလေသည်။ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ဟာရဏသီပြည်ရှင် ဘုရင်မင်းတရား၏ မိဖုရားကြီးဖြစ်၍ မီးရှူးသန့်စင်ဖွားမြင်သောကာလ၌ မဟာပဒုမမင်းသားတစ်ဦးကိုသာ ဖွားမြင်သည်။ ကျန်(၄၉၉) ယောက်သော မင်းသားတို့သည်မူကား ဖွားသောကာလ၌ဖြစ်သော ကိုယ်ဝန်အညစ်အကြေးကို ဖို့၍ သံသေဒဇ ကလေးငယ်များအဖြစ် မွေးဖွားဖြစ်ပေါ်လာကြလေသည်။ သတိလစ်၍ မေ့မျောနေစဉ် ထိုကလေးငါးရာတို့ကို မောင်းမတို့က ယူဆောင်သိုဂ္ဂက်ထားပြီး သစ်သားတုံးကို သွေးတို့ဖြင့်လိမ်းကျံကာ သစ်သားတုံးကိုမွေးဖွားကြောင်း မင်းကြီးအား လျှောက်ထားသဖြင့် ဘီလူးမဟု အထင်လွဲကာ နန်းအိမ်မှ နှင်ထုတ်ခံရလေသည်၊ လှပသောအဆင်းနှင့် မြေမှ ထွက်သောပဒုမ္မာကြာပန်းတို့သည်လည်း ကွယ်ပျောက်ကြလေသည်။ (အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအား ကြာပန်းလှူပြီးမှ ပြန်ယူမိသောကံကြောင့် ဤဘို့အကျိုးပေးမဖြောင့် ဖြစ်ရသည်။) တို့

နောင်မှ မောင်းမတို့သည် ဝှက်ထားသော သားငါးရာကို ကြွေတ်ခ်ထည့်၍ မြစ်ရေတွင် မျှောသောကာလ၌ သိကြားမင်းက “ဤမင်းသားတို့သည် ပဒုမဝတီမိဖုရား၏ သားများဖြစ်ကြောင်း” စသည်ဖြင့်အကွယ်ရာရေးတွင်း၍ ထည့်လိုက်သောကြောင့် အကြောင်းမှန်ကို သိရသဖြင့် မိဖုရားကြီးအရာကို တဖန်ချီးမြှောက်ခံရလေသည်။ သားငါးရာတို့သည် အရွယ်ရောက်သော အခါ ရေကစားကုန်စဉ် ရင့်ရော်ကြွေကျသော ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ကို မြင်ရခြင်းကြောင့် “သက်မဲ့ဖြစ်သော ဤကြာပန်းတို့သော်လည်း ဤသို့ ရင့်ရော်အိုမင်းကြရ၏။ ငါတို့၏ ကိုယ်သည်မူကား အဘယ်ဆိုဖွယ်ရာရှိဏဲ့နည်း။ အိုရသောသဘောရှိသည်သာတည်း”ဟု ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံကိုယူ၍ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်ကြလေသည်။ ပဒုမဝတီမိဖုရားသည် ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် ဂ္ဂသိဂိလိတောင်နံပါး ရွာငယ်၌ဖြစ်၍ (အပ၊ ၂။ ၂၃၄။) [ရာဇဂြိုဟ်မြို့ တံခါးဝအနီး ရွာငယ်တစ်ခုဝယ် မိမိလက်ဖြင့်အလုပ်လုပ်ကာ အသက်မွေးရသောလက်လုပ်စား အမျိုးအိမ်၌ ဖြစ်၍ (အံဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၃။)] ယခင်ဘဝက သားတော်ခဲ့သော အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအား ယာဂုလျှုဒါန်းခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးဘဝ၌ သာဝတ္ထိပြည် သူဌေးမျိုး၌ဖြစ်၍ ကြာညိုပန်းတိုက်နှင့်တူသော အဆင်းရှိသောကြောင့် ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ ဟု အမည်တွင်လေသည်။ အရာမကသော သူဌေးသားတို့က လိုချင်တောင့်တမှုရှိသဖြင့် ရဟန်းမ ဝတ်ခဲ့လေသည်၊ ဆီမီးညှိထွန်း၍ ဥပုသ်အိမ် သိမ်အပြင်၌ တံမြက်လှည်းသောကာလ ဆီမီးတောက်မီးညွှန့်၌ တေဇောကသိုက်ဟူးမျှားလျက် ဝိပဿနာစီးပြန်းသဖြင့် ရဟန်းပြုပြီးနောက် လဝက်မပြည့်မီမှာပင် ရဟန္တာထေရီမအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူလေသည်။ ဘုရားရှင်သည် တိတ္ထိတို့ကို နှိမ်နင်းတော်မူရန် ယမိုက်ပြာဋိဟာ ပြတော်မူသောနေ့၌ မြင်းလေးကောင်ကသော

ရထားကို ဖန်ဆင်း၍ စီးနင်းရောက်ရှိလာပြီးလျှင် "ထက်ဝန်းကျင် ၁၂-ယူဇနာရှိသော ပရိသတ်ကိုပြလျက် ၃၆-ယူဇနာရှိသော ပရိသတ်ခြံရံသော စကြာမင်းအဖြစ်ဖြင့် အရှင်မြတ်စွာဘုရားအား ရှိခိုးပါအုံ့"ဟု ရဲရဲတောက်လျှောက်ထားခဲ့သည်ကို အကြောင်းပြု၍ ဣဒ္ဓိမန္ဓိ=တန်ခိုးဣဒ္ဓိနှင့် ပြည့်စုံသောအရာဝယ် အမြတ်ဆုံး=တေဒဂ်ရာထူး၌ ထားတော်မူလေသည်။ အပ၊ ၂။၂၂၉-၂၃၆။ မ၊ဌ၊၄။၉၀။ အံ၊ဌ၊၁။၂၆၆-၂၇၄။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၇။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၀။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၄၀။ သာရတ္ထ၊၂။၁၁၃။

ထေရီမ ဦးရီးတော်၏သားဖြစ်သော နန္ဒလုလင်သည် ထေရီမကို လူ့ဘဝကပင် တပ်မက်နေသူဖြစ်သည်။ ယွာတွင်းသို့ ဥပ္ပလဝဏ်ထေရီမ ဆွမ်းခံကြွနေစဉ် ကျောင်းယော်အတွင်းသို့ ဝင်ရောက်နေနှင့်၍ ထေရီမပြန်လာသောအခါ ဖျက်ဆီးမှုပြုသောကြောင့် မြေမြှုပ်ခံရကာ အဝီစိငရဲသို့ ကျရောက်လေသည်။ ဝိ၊၁။၄၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၃ရ။ မ၊ဌ၊၄။၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၁။ ထေရီမသည် ဘုရားရှင်အား အသား(ကျက်ပြီးသောဟင်း) လှူဒါန်းလိုရ၍ ဝေဠုန်ဝန်ကျောင်းသို့ ရောက်လာသောအခါ ဘုရားရှင်ဆွမ်းခံကြွနေစဉ် ဖြစ်သဖြင့် ဥဒါယီမထေရ်နှင့် တွေ့ရလေသည်။ ဥဒါယီက "အရှင်မ သင်သည် ဘုရားရှင်ကို အသားဖြင့် ရောင့်ရဲနှစ်သက်စေ၏။ ငါ့အား သင်းပိုင်လှူပါ" စသည်ဖြင့် အလှူခံသောအခါ "တပည့်တော်တို့ မာတုဂါမမည်သည် ရခဲ့သော လာဘ်ရှိပါ၏။ ဤသင်းပိုင်ကား နောက်ဆုံး ငါးခုမြောက်သက်နှီးပါတည်း။ မလှူနိုင်ပါ"ဟု လျှောက်သောအခါ "နှမ ဆင်ကိုလှူ၍ ဆင်ကုန်းနှီး၌ တပ်မက်ကပ်ငြိနေသူကဲ့သို့ ဘုရားရှင်အား အသားလှူဒါန်းပြီး ငါ့အတွက်မှာတော့ သင်းပိုင်၌ ကပ်ငြိတပ်မက်နေ၏" ဟု စကားဖြင့်နှိပ်စက်သောကြောင့် ရင်လွမ်းသက်နှီးကိုဝတ်၍ သင်းပိုင်ကို လက်ဝါးဥ၌တင်ကာပြလျက် ပြန်လာခဲ့လေသည်။ (အမှန်မူ ဥဒါယီသည် သင်းပိုင်၌ လိုချင်မှုအနည်းငယ်သာရှိ၏။ ထေရီမ၏ ကိုယ်အင်္ဂါပြည့်စုံမှုကို ရှုမြင်လိုသောကြောင့် ထိုသို့ သင်းပိုင်ကို အလှူခံခြင်းဖြစ်သည်။) ထိုဇာတ်ကြောင်းကို အကြောင်းပြု၍ ရဟန်းတော်များအား ဘိက္ခုနီမတို့လက်မှ သက်နှီးကိုမယူရန် စီဝရပဋိဂ္ဂဟဏသိက္ခာပုဒ်ကို ပညတ်တော်မူလေသည်။ ဝိ၊ ၁။၃၀၈-၉။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၃။

ထာဝတီသာနတ်ပြည်မှ ဘုရားရှင် ဆင်းသက်တော်မူလာသောအခါ သက်သာနဂိုရ်မြို့ စောင်းတန်းဦးမှ ရှေးဦးစွာ အရှင်သာရိပုတ္တရာ ဖူးခွင့်ရ၍ ဥပ္ပဝဏ်ထေရီမသည် ဒုတိယ ဖူးခွင့်ရလေသည်။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၈၆။

သဒ္ဓါတရားရှိသူ ဥပါသိကာမသည် မိမိ၏ တစ်ဦးတည်းသောသမီးချစ် အကယ်ရ၍ရဟန်းမဝတ်ခဲ့သော် "ခေမာထေရီ ဥပ္ပလဝဏ်ထေရီတို့ကဲ့သို့ ဖြစ်ပါစေ၊ အရဟတ္တဖိုလ်သို့မရောက်မီ လာဘ်ပူဇော်သကာ မရောက် မဖြစ်ပါစေလင့်" ဟု တောင့်တ သင့်ပေသည်။ သံ၊ဝ။၄၃၂။ အံ၊ဝ။ရဝ။

ဥပ္ပလဝတီ (ကြို) [ဥ+ပလဝ(ပ္ပ)+အ+တိ] ပေါ်လောပေါ်၏။ ပေါ်လောမျောပါ၏။ ပေါ်ချည်နစ်ချည်မျောပါ၏။ ဣတ္ထ ဟိ သတ္ထာ တ,ရန္ဓိ ဥပ္ပလဝန္ဓိ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇံ ကရောန္ဓိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၁၃။ တတ္ထ တတ္ထေဝ အပရာပရံ ဥမ္မုဇ္ဇနနိမုဇ္ဇန-ဝသေန ပိလဝနန္ဓိ အာဟ "တ,ရန္ဓိ ဥပ္ပလဝန္ဓိ" တိ။ မ၊ဋီ၊၂။၆။ ဥပ္ပိလဝတိ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပလဝတ္ထုဂတ (တိ) [ဥပ္ပလဝတ္ထု+ဂတ] ကြာဟူသော-တည်ရာ-ဝတ္ထု-၌ တည်သော။ ဥပ္ပလ-သဒ္ဒါပိ နီလ-သဒ္ဒသမာယုတ္တော ... ဥပ္ပလဝတ္ထုဂတမေဝ နီလဂုဏံ ပကာသေတိ။ အနုဋီ၊ဝ။၃၃။

ဥပ္ပလဝန (နဝ) [ဥပ္ပလ+ဝန] ကြာတော။ ဥပ္ပလိနီ ကြည့်။

ဥပွလဝန္ဆီ (ကြီ) [ဥ+ပလဝ(ပ္ပ)+အ+အန္ဆီ] ပေါ်လောပေါ်ကုန်၏။ ပေါ်လောမျောကုန်၏။ ပေါ်ချည်နစ်ချည် မျောပါကုန်၏။ ဥပွလဝတိ-ကြည့်။

ဥပွလဝါဝီ (ထီ) [ယာဒိဿကနာမ်] ဥပွလဝါ-ဝီအရပ်။ သော ဥပွလဝါဝီယံ ဝသမာနော ထေရံ ပဏ္ဍောသာပေသိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃၃။ (မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၃-၌ မူလုပွလဝါပိဝိဟာရဝါသီ ယသတ္ထေရော ဝိယ၊ ထေရော ကိရ မူလုပွလ-ဝါပိဂါမံ ဝိဏ္ဏာယ ပါဝိသိ-ဟု တွေ့ရ၏။)

ဥပွလဝိသေသန (နာ) [ဥပွလ+ဝိသေသန] ဥပွလ ပုဒ်၏ ဝိသေသန၊ ဥပွလပုဒ်ကို အထူးပြုသော ပုဒ်။ ယထာ နီလုပွလပဒေ ဥပွလဝိသေသန-ဘူတံ နီလံ ဝိသိဋ္ဌမေဝ ဟောတိ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၆၀။

ဥပွလဝိထိ (ထီ) [ဥပွလ+ဝိထိ] ကြာပန်းရောင်း သောလမ်း၊ ကြာပန်းတန်း။ အာဝုသော မယံ ဟောဓိမှိ မာလာပူဇံ ကရိဿာမာတိ ဥပွလဝိထိံ ဂန္တွာ ကေမာလမ္ပိ နလဘိမှ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၁။

ဥပွလသန္ဓာဟ (ပု) [ဥပွလ+သန္ဓာဟ] ကြာနှင့်တူသော သံတံကျင်, ချပ်မိန်ညီ။ (ကြာနှင့်တူ သောတန်းဆာ, ချပ်။ ပြည်၊သူ။) သေ ဥပွ-လသန္ဓာဟော၊ နိက္ခဏ္ဍသိသကောဟိတံ။ ဇာ၊ ၁။၉၀။ ဥပွလသန္ဓာဟောတိ ဥပွလော စ သန္ဓာဟော စ ဥပွလသန္ဓာဟော၊ ဥပွလ-သဒိသော ကဏယော စ သန္ဓာဟကော စာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၁။

ဥပွလသမ (တီ) [ဥပွလ+သမ] ကြာနှင့်တူသော -အသင်းရှိသော၊ ရှေ့အသင်းရှိသော၊ သူ။ လောကေ ပန "ဥပွလသမာ ပသတ္ထသာမာ"တိ ဝစနတော...သာမစ္ဆဝိကာ ဗ္ဗတ္ထိနံ ပသတ္ထာ။ ဝဇိရ။၁၁၂။

ဥပွလသဝ္ဘယ (တီ) [ဥပွလ+ဝဏ္ဏ+သဝ္ဘယ] ဥပွလ ဝဏ္ဏာဟုအမည်ရှိသော၊သူ။ ပုတ္ထော စ ရာဟု-လော နာမ၊ ဓီတာ ဥပွလသဝ္ဘယာ။ အပ၊ ၂။၂၃၀။

ဥပွလသိခရောပမ (တီ) [ဥပွလသိခရ+ဥပမာ] ကြာ-ကြာနီ-ပွင့်ချပ်ဖျားလျှင် ဥပမာရှိသော၊ ကြာ-ကြာနီ-ပွင့်ချပ်ဖျားနှင့်တူသော။ ဥပွလ-သိခရောပမာနိ တေ(ထေရီ)၄၂၂)တိ ရတ္တုပွလ-အဂ္ဂသဒိသာနိ။ ပမာနိ တ၀။ ထေရီ၊ဋ္ဌ၊၂၆၂။

ဥပွလဟတ္ထ (တီ) [ဥပွလ+ဟတ္ထ] ကြာလက်၊ ကြာစည်း။ တီကိ ဥပွလဟတ္ထာနိ နာနာသော-သဇ္ဇေဟိ ပရိဘာဝေတ္ဝာ ယေန ဘဂဝါ၊ တေ-နုပသင်္ကမိ။ ဝိ၊ဝု။၃၃၀။ (-အပ၊၁။၁၀၈။ မိလိ န္ဒ။၉၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝု၊၄၀၀။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၁။) ဟတ္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပွလဟတ္ထက (တီ) [ဥပွလ+ဟတ္ထက] ကြာ လက်၊ ကြာအစုအပေါင်း၊ ကြာစည်း။ ကေစိ အဋ္ဌ ဝါ ဒသ ဒသ ဝါ ဥပွလဟ္ထေ(ဒီ)နိ သုတ္ထေန ဝါ ဝါကေန ဝါ ဒဏ္ဍကေသု ပန္ဓိတ္ဝာ ဥပွလ-ဟတ္ထကေ ဝါ ပဒုမဟတ္ထကေ ဝါ ကရောန္တိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၃။ ဝိ၊သင်္ခ။၂၀။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၂။ အ-ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃၄။)

ဥပွလဟတ္ထကတ္ထေရ (ပု) [ဥပွလဟတ္ထက+ ထေရ] ဥပွလဟတ္ထကထေရ်။ ကိုးဆယ့်လေး ကမ္ဘာအထက်၌ တိဝရပြည်သား ပန်းကုံးသည် ဖြစ်ခဲ့စဉ်က သိဒ္ဓတ္ထမြတ်စွာဘုရားအား ကြာပန်း စည်း လှူခဲ့သော ကောင်းမှုကြောင့် အပါယ် မလားမူ၍ နတ္ထသမ အမည်ဖြင့် အကြီမ်ငါးရာ မင်းဖြစ်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံးဘဝ မလ္လမင်း ဖြစ် သောကာလ ရဟန်းပြုကာ ပဋိသမ္ဘိဒါလေးပါး, အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးရရှိသော မထေရ်ဖြစ် သည်။) တိဝရယံ နိဝါသီဟန္ဒိအာဒိကံ အာယ-သ္မတော ဥပွလဟတ္ထကတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥပ္ပလဟတ္ထကသတ (တီ) [ဥပ္ပလဟတ္ထက + သတ] ကြာလက်ိတစ်ရာရှိသော။ အသုက-ဌာနေ ဥပ္ပလဟတ္ထကသတေန ပုပ္ပကုမ္မေန ပူဇာ ကတာ။ ဒီဃ၊ ၂။ ၂၄၃။

ဥပ္ပလဟတ္ထိယ (ပု) [ဥပ္ပလဟတ္ထ+ဣယ] ကြာပန်းစည်းလျှခဲ့ဘူးသောသူ၊ (ဥပ္ပလဟတ္ထိယ ထေရ်)။ (ဥပ္ပလဟတ္ထကတ္ထေရ-ကြည့်။) ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥပ္ပလဟတ္ထိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ ၁။ ၁၅၅။

ဥပ္ပလိနီပတ္ထ (နဝ) [ဥပ္ပလိနီ+ပတ္ထ] ကြာရုံတို့၏ အရှက်၊ ကြာရွက်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ဥပ္ပလိနီပတ္ထံ ဝိယ ပထဝီ သဏ္ဌာတိ၊ ဒီဃ၊ ၂။ ၅။

ဥပ္ပလိနီပတ္ထ (နဝ) [ဥပ္ပလိနီ+ပတ္ထ] ကြာရုံတို့၏ အရှက်၊ ကြာရွက်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ဥပ္ပလိနီပတ္ထံ ဝိယ ပထဝီ သဏ္ဌာတိ။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂၈၂။

ဥပ္ပလိနီ (ထီ) [ဥပ္ပလ+အ+ဣနီ] ကြာရှိသော-ချေ-နွယ်-ကန်-တော-မြစ်၊ (ကြာချေ၊ ကြာနွယ်, ကြာရေကန်၊ ကြာတော စသည်ကို အရာဌာန အားလျော်စွာ ဟောနိုင်သည်)။ ဥပ္ပလိနိယံ ဝါ ပဒုမိနိယံ ဝါ ပုဏ္ဏရီကိနိယံ ဝါ အပ္ပေကစ္စာနိ ဥပ္ပလာနိ ဝါ ... ဥဒကေ ဇာတာနိ။ ဝိ၊ ၃။ ၉။ ဒီ၊ ၁။ ရ၁၊ ၁၉ဖ။ မ၊ ၁။ ၂၅၅၊ ၃၄၅။ မ၊ ၂။ ၂၀၈၊ ၂၉၃။ သံ၊ ၁။ ၁၄၀။ အံ၊ ၂။ ၂၂။ မဟာနိ။ ၂ရ၉။ ဥပ္ပလိနိယန္တိ ဥပ္ပလဝနေ။ ဝိ၊ ၆။ ၃။ ၂၄၄။ ဒီ၊ ၆။ ၂။ ၅၉။ မ၊ ၆။ ၂။ ၈၅။ သံ၊ ၆။ ၁။ ၁ဝ၄။ မဟာနိ၊ ၆။ ၃။ ၃ရ။ ဝဇိ ရ။ ၃ဝ၉ရ။ ဥပ္ပလာနိ ဇေ သန္တိတိ ဥပ္ပလိနီ၊ ဂစ္ဆောပိ (ဥပ္ပလဂစ္ဆောပိ) ဇလာသယောပိ၊ ဣမေ ပန ဇလာသယော အဓိပ္ပေတောတိ အာဟ "ဥပ္ပလဝနေ"တိ။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၂။ ၆၄။ မ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၃ရ။ သံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂ဝ၆။ (-မ၊ ၆။ ၂။ ၂၂ဝ။ သာရတ္ထ၊ ၃ဝ၊ ၁၅ဝ။ ၊မ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁ဝ၆။) ဥပ္ပလာနိ ဇေ သန္တိတိ ဥပ္ပလိနီတိ ဂစ္ဆလတာပိ ပေါက္ခရဏီပိ. ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၈၈။ ဥပ္ပလာနိ ဇေ သန္တိတိ ဝစနတ္ထေန ဂစ္ဆော ဝါ လတာ ဝါ ပေါက္ခရဏီ ဝါ ဝနံ ဝါ "ဥပ္ပလိနီ"တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၂ဝ၁၊ (-၂ဝ။) သီတောဒကံ ဥပ္ပလိနီ သိဝံ နဒီ။ ဝိမာန၊ ၃ရ။ ဝိမာန၊ ၆။ ၁ ၂ ၂။

ဥပ္ပါဌက (တီ) [ဥ+ပဋ+ဏ္ဍ] (၁) (အရေအသားကို) ခွါနုတ်ကိုက်ခဲတတ်သောပိုး (သန်း,ကြမ်းပိုး စသည်)။ (၂) အမြစ်နှင့်တကွ-အမြစ်ပါ-နုတ်တတ်သော၊သူ။ (၁) ဥပ္ပါဌကေဟိ သဏ္ဌေန္ဒာ(သံ၊ ၁။ ၁ရ၂)တိ ဥပ္ပါဌကပါဏကေဟိ သဏ္ဌေန္ဒာ။ သံ၊ ၆။ ၁။ ၂ဝ၉။ ဥပ္ပါဌကပါဏကာတိ တစ် ဥပ္ပါဌေ-တွာ ဝိယ ခါဒကပါဏကာ ဥိကာမဂ္ဂ်လာဒယော။ သံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂၆၄။ (၂) "နိဒ္ဒေဟိ တိဏာနိ"တိ တိဏာနံ ဆေဒကံ လာဝကံ ဥပ္ပါဌကံ ကရောသိ။ သံ၊ ၆။ ၁။ ၂၃၃။ သုတ္တနိ၊ ၆။ ၁။ ၁ဝ၄။

ဥပ္ပါဌကပါဏက (ပု) [ဥပ္ပါဌက+ပါဏက] (အရေအသားကို) ခွါနုတ်ကိုက်ခဲတတ်သော ပိုးယော်။ (သန်း,ကြမ်းပိုး စသည်)။ အထက်ပုဒ်(၁)ကြည့်။

ဥပ္ပါဌန (နဝ) [ဥ+ပဋ+ယု] (၁) အမြစ်နှင့်တကွ-အမြစ်ပါ-နုတ်ခြင်း။ (၂) ခွါခြင်း။ (၃) ခွါနုတ်-ထုတ်-ရာ။ (၁) နိဒ္ဒါနန္တိ ဆေဒနံ လုနနံ ဥပ္ပါဌနံ။ သံ၊ ၆။ ၁။ ၂ဝ၃။ သုတ္တနိ၊ ၆။ ၁။ ၁ဝ၃။ ဥပ္ပါဌနံ ဥမ္မူလနံ။ သံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂ရ၃။ (၂) ဥပ္ပါ-ဌနကမ္မကာရဏ-ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပါဌနကာလ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဌနက (တီ) [ဥ+ပဋ+ဏ္ဍ] ထုတ်-နုတ်-တတ်သော။ ဥပ္ပါဌနကဝါတ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဌနကမ္မကာရဏ (ထီ၊နဝ) ခွါခြင်းဟူသော ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်း။ ရေကဝတ္ထကမ္မကာရဏန္တိ ရေကဝတ္ထသဒိသေ သရီရတော စမ္မဝတ္ထေ-(ဗဒ္ဓေ) ဥပ္ပါဌနကမ္မကာရဏံ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁။ မ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄၃။

ဥပ္ပါဌနကဝါတ (ပု) [ဥပ္ပါဌနက+ဝါတ] ထုတ်

နုတ်တတ်သောလေ။ ဥပ္ပလကဝါတ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒုနကာလ (ပု) [ဥပ္ပါဒုန+ကာလ] ခွါနုတ်-ထုတ်-ရာ အခါ။ ယေသံ ဧကံ ကဟာပဏကံ ဥပ္ပါဒေန္တာနံ ပါသာဏတော မံသံ ဥပ္ပါဒုနကာ-လော ဝိယ ဟောတိ။ ဇာ၊၁။ ၂၅၈။

ဥပ္ပါဒုယိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ထာ] နုတ်-ထုတ်-၍။ တမေဝ ရာဂသလ္လံ ဒေါသ-သလ္လံ ... အဗ္ဘုယ္ဟ အဗ္ဘုဟိတ္ထာ ဥဒ္ဓရိတ္ထာ သမုဒ္ဓရိတ္ထာ ဥပ္ပါဒုယိတ္ထာ။ မဟာနိ။၃၃၀။ (-စူဠနိ။၁၈၇။)

ဥပ္ပါဒေါဝိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေါ+တ] နုတ်စေအပ်သော။ တုမ္ဟေဟိ ယောဇနဿ္ဌန္ဓရေ တဒဟုဇာတာပိ အမ္ဗပေါတကာ ဥပ္ပါဒေါဝိတာ။ ဓမ္မ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၁၃၅။

ဥပ္ပါဒေါပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေါ+တိ] ထုတ်စေ၏။ အယံ ဝမ္ဘကီ အညဿပိ ရညော ဝေရုပ် ပါသာဒံ ကရေယျာတိ မစ္ဆရာယန္တော တဿ အက္ခီနိ ဥပ္ပါဒေါပေသိ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၁၄၇။

ဥပ္ပါဒေါပေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏေါ+တ္ဝာ] ထုတ်စေ၍။ နှ ကေဝလဠ္ဟ ဣဒါနေဝ၊ ပုဗ္ဗေ-ပေသ ခတ္တိယသဟဿာနံ အက္ခီနိ ဥပ္ပါဒေါ-ပေတ္ဝာ မာရေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊၃။၁၄၇။

ဥပ္ပါဒေါသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေါ+ဏ္ဍိ] ထုတ်စေပြီ။ ဥပ္ပါဒေါပေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+တ] ထုတ်နုတ်အပ်သော၊ နုတ်အပ်ပြီးသော၊ ခွါအပ်ပြီးသော။ ဥပ္ပါဒိတေ ပန ဩဒ္ဓမ်သေ ဒဏ္ဍေသုယေဝ ဥပဂ္ဂမန္တသ္ဓ ထုလ္လစ္ဆယ်။ ဝိ၊ဒ္ဓ၊၁။ ၂၄ ၂။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၁၉ ၂။ (-ဝိ၊ဒ္ဓ၊၁။ ၂၈၆၊ ၂၉၄။) ပရေဟိ ဥပ္ပါဒိတာနိ ဝိကောပေန္ဓသ ဒုက္ခဋ်။ ဝိ၊ဒ္ဓ၊၃။ ၂၈။ ဥပ္ပါဒိ-တာနိတိ ဥဒ္ဓရာနိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၂၀။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၀။ ဝိမတိ၊ဋ၊၁၅၉။)

ဥပ္ပါဒိတဟောရဝိသ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဟောရ-ဝိသ] ထုတ်အပ်ပြီးသော ကြမ်းသောအဆိပ် ရှိသော၊သူ(မြွေ)။ ဥဒ္ဓတဝိသော ဥပ္ပါဒိတ-ဟောရဝိသော သပ္ပေါ ဣဝ။ အပ၊ဒ္ဓ၊၁။ ၂၆၃။

ဥပ္ပါဒိတစမ္ဘ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+စမ္ဘ] ခွါအပ်သော အရေရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဒါလိတစမ္ဘာတိ ဥပ္ပါဒိတ-စမ္ဘာ။ သမ္ဘသော အပနီတစမ္ဘာတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၃။

ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိဂဏ္ဍ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ဆဝိဂဏ္ဍ] ခွါထုတ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော အရေ၌ ဖြစ်-သော အိုင်းအမာ။ အသားအရေ၌ဖြစ်သော အိုင်းအမာ(ဇာတ်ဝတ္ထု။) ကိလေသော နာမေသ ဟလာဟလဝိသူပမော ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိဂဏ္ဍ-သဒိသော။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊၁။ ၅ ၂။

ဥပ္ပါဒိတဗဒ္ဓစီရက (ထိ၊နှ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဗဒ္ဓစီရက] ခွါအပ်သော မပြတ်သောကိုယ်ရေဟူသော အဝတ်၊ ခွါအပ်သော-အရေပိုင်း-အရေပြား-အရေဖတ်-ဟူသောအဝတ်။ စီရကဝါသိက-ကမ္မကာရကန္ဓီ သရီရတော ဥပ္ပါဒိတဗဒ္ဓစီရ-ကာဟိ နိဝါသာပနကမ္မကာရကံ၊ တံ ကရောန္တာ ယထာ ဂိဝတော. ပဌာယ ဗဒ္ဓေ ကန္ဓီတ္ဝာ ကဋိယမေဝ ဌပေန္တီ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၄၃။ စီရကဝါ-သိကကမ္မကာရကာ၊ စမ္မဗဒ္ဓ-တို့လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတဝတ္ထု(ဝဒ္ဓ?)စီရက (ထိ၊နှ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဝတ္ထုစီရက] ခွါအပ်သော-အရေပိုင်း-အရေ-ဖတ်-အရေပြား-ဟူသောအဝတ်။ စီရကဝါ-သိကကမ္မကာရကန္ဓီ သရီရတော ဥပ္ပါဒိတဝတ္ထု-စီရကေဟိ နိဝါသာပနကမ္မကာရကံ၊ တံ ကရောန္တာ ယထာ ဂိဝတော ပဌာယ ဝဒ္ဓေ ကန္ဓီတ္ဝာ ကဋိယံ ဌပေန္တီ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁။ (ဤ ပါဠိကို- မ၊ဋီ၊ ၂။၄၃-၌ ဥပ္ပါဒိတဗဒ္ဓစီရကာဟိ-ဟုလည်းကောင်း။ ဂိဝတော ပဌာယ ဗဒ္ဓေ-ဟုလည်းကောင်း တွေ့ရသည်။ ဤ၌လည်း

ထိုသို့သော်လည်းကောင်း။ ဂီဝတော ပဌာယ ဝဒွေ-ကို ထောက်၍ ဥပါဒိုတဝဒွစီရက-ဟု လည်းကောင်း ရှိသင့်သည်။ ဥပါဒိုတဗဒွစီရက၊ စမ္မဗဒ္ဓတို့လည်းကြည့်။)

ဥပါဒိုတသလ္လ (တိ) [ဥပါဒိုတ+သလ္လ] နုတ်အပ်ပြီးသော (ရာဂစသော)ငြောင့်ရှိသော၊သူ။ သော ဝုစ္စတိ အဗ္ဗူဠှသလ္လော ... ဥပါဒိုတသလ္လော။ မဟာနိ။၄၅။ ဥပါဒိုတသလ္လောတိ လုဠိတ-သလ္လော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၃။

ဥပါဒိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋ+တ္ဝာ] ထုတ်-နုတ်-၍။ ဥပါဒိယ စာရုဒဿနာ၊ နစ ပဇ္ဇိတ္ထ အသင်္ခာနသာ။ ထေရီ။ ၄၂၄။ ဥပါဒိယာတိ ဥပါဒေတ္ဝာ စက္ခုကူပတော နီဟရိတ္ဝာ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။ ၂၆၆။

ဥပါဒေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+တမ္ဗ] ခွါအပ်-ထုတ်အပ်-သော။ တမဟံ နိဒ္ဒါနံ ကရောမိ ဆိန္နိတမ္ဗံ လုနိတမ္ဗံ ဥပါဒေတမ္ဗံ ကရောမိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ။၁။၁၃၄။

ဥပါဒေတိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+တိ] နုတ်-ဆွဲနုတ်-ထုတ်-၏။ ခွါ၏။ ပုပ္ပေ ဂဟေတ္ဝာ အပနာမေတ္ဝာ အာကနုန္ဓော ဥပါဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၆။ ဥပါဒေန္တိ—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃ ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၆၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂၊ ၂၆ ၂။ ဥပါဒေတိ—ဝိ၊ဋ္ဌ ၃။၃၁။ ဥပါဒေဿိ—မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၁။

ဥပါဒေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+တုံ] ထုတ်ခြင်းငှာ။ ဣမံ မယာ မာရေတုံ ဝါ ... အကွိနိ ဝါ ဥပါဒေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၅။

ဥပါဒေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္ဝာ] ထုတ်-နုတ်-ခွါ-၍။ ပယ်ရှားခဲ့။ သီသစ္ဆဝီ ဥပါဒေတ္ဝာ သိဝ်ဖွိနိ ဝီတိနာမေတ္ဝာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၃၈၄။ (–၃ရ။ အံ၊၃။၁၆။) သီသစ္ဆဝီ ဥပါဒေတ္ဝာတိ သီသစမ္ဗံ အပနေတ္ဝာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃၊၃၉။ စိတ္ထေနေဝ အတ္ထနော ဒ္ဒတ္ထိသာကာရံ ဥပါဒေတ္ဝာ ကပလ္လေသု ပက္ခိ-ပိတ္ဝာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၆။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁။) ဥပါဒေတ္ဝာတိ ဥဒ္ဓရိတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၃။ (–သံ၊ဋီ၊၁။၉၈။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁။)

ဥပါဒေန္ဓ (တိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+အန္ဓ] နုတ်သော၊ သူ။ ဒေါသသလ္လံ ဥပါဒေန္ဓော။ နေတ္တိ။၈၅။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၄။)

ဥပါဒေန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+အန္ဓိ] နုတ်-ဆွဲနုတ်-ထုတ်-ကုန်၏။ ခွါကုန်၏။ ဥပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပါဒေသိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+ဏ္ဍိ] ဆွဲနုတ်-ထုတ်-ပြီ၊ ခွါပြီ။ ဥပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပါဒေဟိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+ဟိ] ဆွဲနုတ်-ထုတ်-လော၊ ခွါလော။ ဥပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပါတ (ပု) [ဥ+ပတ+ဏ။ သုဘာသုဘဖလံ ပကာသေန္တော ပတတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥပါတော၊ ဥပါဒေါဝိ။ ဓာန်၊ဋီ။၄၀၁။] (၁) တိတ်၊ နိမိတ်၊ ကိတ်၊ ဥပါတ် (လက္ခြတ်ခြင်း, နေကြတ်ခြင်း, ဥက္ကာ-ကျ-ပျံ-ခြင်း, အရပ်မျက်နှာလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်းစသည်။ (ကောင်းကျိုး, မကောင်းကျိုးကိုပြတတ်သော ကြီးကျယ်သောမဟာဘုတ်တို့၏ ဖောက်ပြန်ခြင်းကို ဥပါတ်-တိတ်-နိမိတ် ဟုခေါ်သည်။ လက္ခြတ်ခြင်း၊ နေကြတ်ခြင်း၊ နက္ခတ်-ကြတ်-ယှဉ်-ခြင်း။ ဥက္ကာ-ကျ-ပျံ-ခြင်း =ကြယ်ကြီးကြွေခြင်း၊ အရပ်မျက်နှာမီးလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်း-ဟု မဟာဥပါတ်ကြီး ငါးပါးရှိသည်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၆။ တိတ် နိမိတ်ယယ်တို့ကား မျှားစွာရှိသည်။) (၂) ပဲ့တင်ထပ်ခြင်း, အရပ်မျက်နှာလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်း, မြေလှုပ်ခြင်းစသည်နှင့် စပ်သောအတတ်၊ တိတ်, နိမိတ် ဥပါတ်နှင့်စပ်သောအတတ်။ (၃) တိတ် နိမိတ် ဥပါတ်ကို နှလုံးသွင်းခြင်း။ (၁)(၂) ဥပါတော ဘူတဝိကတိ၊ ယာ သုဘာသုဘသူစိကာ။ ဓာန်။

၄၀၁။ အထုပ္ပါတေ သိယာ ဓွမ-ကေတု ဝေသ-နရေဝိ စ။ ဓာန်။၉၈၈။ ဥပ္ပါတေ ဘူတ-ဝိကတိယံ။ ဓာန်ဋီ။၉၈၈။ အဂ် နိမိတ္တံ ဥပ္ပါတံ သုပိန်။ ဒီဃ။၉၊၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂၉။ (–ဇာ၁။ ၃၈၆။ အပ၁။၁၉၊၄ရ၊၃၉၉။) ဥပ္ပတန္တိ-အသနိ-ပါတာဒီနံ မဟန္တာနံ ဥပ္ပတိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၈၈။ မဟန္တာနန္တိ ဇေတေန အပ္ပကံ နိမိတ္တံ၊ မဟန္တံ ပန ဥပ္ပါဒေါ၊ ... ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပတနံ၊ သုဘာ-သုဘဖလံ ပကာသေန္တော ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥပ္ပါဒေါ, ဥပ္ပါတောပိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၃ရ၀။ (–ဒီ၊ဋီ၁။၁ ၂၉။ အပ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၄၃၊၃ ၂၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၂၉။) ဥပ္ပါတန္တိ ဥက္ကာပါတဒိသာဒါဟဟဘူမိ-စာလာဒိဥပ္ပါတပဋိဘဒ္ဓဝိဇ္ဇံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၅၅။ (၃) ယသ မဂ်လာ သမ္ပဟတာ၊ ဥပ္ပါတာ သုပိနာ စ လက္ခဏာ။ သုတ္တနိ။၃၃ ၂။ ဇာ၁။ ၂၁။ ဥပ္ပါ-တာတိ ဥက္ကာပါတဒိသာဒါဟာဒယော "ဧဝံ ဝိပါကာ ဟောန္တိ" တိ ဧဝံ ပဝတ္တာ ဥပ္ပါတာဘိ-နိဝေသာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ ၂။ ၉၄။ ဥပ္ပါတိက-လည်း ကြည့်။

ဥပ္ပါတကရ (တိ) [ဥပ္ပါတ+ကရ+အ] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်ကိုပြုတတ်သော (ကြီးစွာသောချောက် ချားခြင်း)။ ဥပ္ပါတိက-ကြည့်။

ဥပ္ပါတဂမန (နဝ) [ဥပ္ပါတ+ဂမန] ကောင်း မကောင်းကိုပြသော နိမိတ်ကျမ်း(ပြန်)။ ဥပါတ် နိမိတ်တို့၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပါတဂမနေစေ၀၊ လက္ခဏေသု စ ကောဝိဒါ။ အပ၁။၃၀၀။

ဥပ္ပါတပဋိဘဒ္ဓဝိဇ္ဇာ (ထီ) [ဥပ္ပါတပဋိဘဒ္ဓါ+ဝိဇ္ဇာ] တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်နှင့် စပ်သောအတတ်။ ဥပ္ပါတ (၁)(၂)ကြည့်။

ဥပ္ပါတပါဌက (တိ) [ဥပ္ပါတ+ပါဌက] တိတ်နိမိတ် -ရွတ်ဖတ်-ဟောကြား-သော၊သူ။ အမစ္စာ ပထဝိယံ တဋ္ဌိုက် ပညပေတ္တာ ဥပရိ ကောဇေ-ကာဒိနိ စိတ္တတ္ထရကာနိ ပညပေသုံ၊ ဥပ္ပါတ-ပါဌကာ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။၅၉။ ဥပ္ပါတပါဌကာတိ နိမိတ္တပါဌကာ။ ဝိမတိ၁။၃၄။ သာရတ္ထ၁။၁၆၈။

ဥပ္ပါတဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါတ+ဘာဝ] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်၏အဖြစ်။ ဒေ၀ဘေရိယောတိ ... နစေတ္ထ ကာစိ ဘေရီ "ဒေ၀ဒုန္ဒုဘီ" (ဒုန္ဒုဘီ)တိ အဓိပ္ပေတာ၊ အထ ခေါ ဥပ္ပါတဘာ၀ေန လဗ္ဘမာနော အာကာသတော နိဗ္ဗေ္ဓါသသဒ္ဒေါ။ သံ၊ဋီ၂။၅၀၈။ အံ၊ဋီ၁။ ၂၅ရ။

ဥပ္ပါတိက (တိ) [ဥပ္ပါတ+ဏိက] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်၌ဖြစ်သော-တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ကို ပြု တတ်သော-(ချက်စီးခြင်း၊ ကြီးစွာသော ချောက် ချားခြင်း)။ သတ္တမေ ဒိ၀သေ သမုဒ္ဒမဇ္ဈေ မဟန္တံ ဥပ္ပါတိတံ (ဥပ္ပါတိကံ?) ပါတုဘူတံ။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၅ ၂။ ဥပ္ပတတိတိ ဥပ္ပါတော၊ ဥပ္ပါတေ ဘ၀ ဗျသနံ ဥပ္ပါတိကံ။ သံ၊ဋီ၁။၉၉။ အထ နေသံ နာ၀ံ အာရုယှ မုဟုတ္တံ ဂတကာလေ-ယေ၀ ဥပ္ပါတိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၂ ၃။ ဥပ္ပါတိကန္တိ ဥပ္ပါတကရံ၊ မဟာသခေါ်ဘံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဋီ၂။ ၂ ၉ရ။

ဥပ္ပါတိတ – သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၅ ၂-လာ ဥပ္ပါတိတ-ပုဒ် သည် ဥပ္ပါတိက မှ ချက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်သည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒ (ပု) [ဥ+ပဒ+ဏ] (၁) ဖြစ်ကြောင်း၊ အကြောင်း။ (၂) ဖြစ်-ပွင့်-ခြင်း။ သဘောကို ရခြင်း၊ ဖြစ်ဆဲ၊ ဥပါဒ်။ (၃) တိတ်နိမိတ်၊ ဥပါတ်။ (၁) ဥပ္ပါဒေါ ဟုတ္တာ ပစ္ဆာ ယောဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ ၉၄။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ တေသ္မာ ဖလန္တိ ဥပ္ပါဒေါ။ ဥပ္ပတ္တိယာ ကာရဏဘာ၀ေါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၃ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၁။ ၃ ၀ရ။ သံ၊ဋီ၂။ ၁ ၀ ၂။ မူလဋီ၁။ ၃ ၀ရ။ အနုဋီ၁။ ၄ ၀။) (၂) တိကိမာနိ ဘိက္ခဝေ သခ်ံတသ သခ်ံတလက္ခဏာနိ၊ ကတမာနိ တိကိ? ဥပ္ပါဒေါ ပညာယတိ။ အံ၊ ၁။ ၁ ၅ ၀။ ဥပ္ပါဒေါတိ ဇာတိ...တေသု ဥပ္ပါဒကွဏေ

ဥပ္ပါဒေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၃၇။ ဥပ္ပဇ္ဇနံ ဥပ္ပါဒေါ၊ အတ္ထပဋိလာဘော။ ဝိဘာဝိနီ။၁၃၈။ (–အံ၊ ဌ၊၂။၁၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၁။၃၄၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၁၀၂၊ ၂၃၀၊၄၃၈၊၄၃၉။) အတ္ထပဋိလာဘောတိ သဘာ-ဝပဋိလာဘော။ မဂၢိမဋ္ဌ၊၁။၄၃၃။ မံသစ-က္ခုသာ ဥပ္ပါဒေါ။ ဣတိဝုတ်။၂၃၁။ ဥပ္ပါဒေါတိ မံသစက္ခုသာ ပဝတ္တိ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၉၈။ သုခေါ ဗုဒ္ဓါနမုပ္ပါဒေါ။ ဓမ္ပ။၄၂။ အဘိဌ္ဌ၊၁။၈၃။ (–မူ-လဋီ၊၁။၃၃၊ အနုဋီ၊၁။၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၁။၁၈၆။) (၄) ဥပ္ပါဒေါ နု ကိမတ္ထာယ၊ အာလောကော ဝိပုလော အဟု။ အပ၊၁။၁၆၆။ (–အပ၊၂။၄၄၊ ၁၂၃။)

ဥပ္ပါဒ၂ (ပု) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ] (၁) ဖြစ်စေခြင်း။ (၂) သံပုံစေတီကို–ဖြစ်စေ–တည်ထား–ခြင်း။ (နိမိတ်ဖတ်ခြင်း။ သံပုံစေတီ တည်ထားခြင်း။ ပြန်မာပြန်)။ ပုလိနုပ္ပါဒက (အပ၊၂။၆၇) လည်း ကြည့်။ (၁) အနုပ္ပန္နာနံ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒါယ။ ပဋိသံ။၁၀၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၇။) ဥပ္ပါဒါယာတိ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၁။၁၅။ (၂) ဒုဂ္ဂတီ နာဘိဇာနာမိ၊ ဥပ္ပါဒသာ ဣဒံ ဖလံ။ အပ၊၂။၆၆။

ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဝါရ (ပု) [ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္န+ဝါရ] ဥပ္ပါဒဒုပ္ပန္န-ဝါရ၊ (ဖြစ်ဆဲတရား, ခဏတ္တယသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲတရားတို့ကို သံနိဋ္ဌာန် သံသယပြု၍ ဟောကြားသောဝါရ)။ ယသ စိတ္တं ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဿ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နန္တိအာဒိနာ ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဘာဝ-မသနတော ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဝါရောတိ နာမံ ပါဠိတော ဧဝ ဝိညာယတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၉။

ဥပ္ပါဒက (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ။ ထိ–ဌ် ဥပ္ပါဒိကာ] ဖြစ်စေတတ်သော၊သူ။ အာဒိဗြဟ္မစရိယန္တိ ဗြဟ္မစရိယသ အာဒိဘူတာ ဥပ္ပါဒကာ ဇနကာတိ ဧဝံ ပဋိဇာနန္တိ။ မဗ္ဗ၊၃။၃၀။ ဥပဒ-ဟေယျာတိ ဥပ္ပါဒေယ္ယ။ ဝိပ္ပဋိသာရသ ဥပ္ပါ-ဒကော ကောစိ ပုရိသော သိယာ အဝိ-ဘဝေယ္ယ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၅။ (–အံ၊ဌ၊၂။၁၅၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။) ပဘာဝိကာတိ ပဓာနံ ဟုတ္တာ ဥပ္ပါဒိကာ ဘဝတဏှာ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၃၂။

ဥပ္ပါဒကောဝိဒ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ကောဝိဒ] ဖြစ်ကြောင်း–ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း–ဌ် လိမ္မာသော၊ သူ။ စိတ္တသုပ္ပါဒကောဝိဒေါ(ထေရ။၃၀၅)တိ ... စိတ္တသ ဥပ္ပတ္တိကာရဏေ ကုသလော။ ထေရ၊ ဌ၊၂။၂၀၆။

ဥပ္ပါဒကွေဏ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ခဏ] ဖြစ်ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ်ခဏ။ ဘင်ကွဏေ စိတ္တံ ဥပ္ပါဒကွဏံ ဝိတိဂ္ဂန္ဓံ။ ယမက၊၂။၃၀၅။ (–အဘိ၊က၊၁၅၆။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၃၃။)

ဥပ္ပါဒဌိတိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+ဌိတိ] (၁) ဖြစ်ခြင်း-ငှါ–ဖြစ်ဖို့–အကြောင်း။(အဋ္ဌကထာ။) အကျိုး-တရား၏ဖြစ်ရာဖြစ်၍ အကျိုးတရားတို့၏တည်-ကြောင်း။ (၂) ဖြစ်ဆဲခဏ တည်ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ်-ဌိ။ (၁) အဝိဇ္ဇာ သင်္ခါရာနံ ဥပ္ပါဒဌိတိ စ ပဝတ္တဌိတိ စ။ ပဋိသံ။၄၈။ ဒီ၊ဌ၊။၉၄။ သာ ဟိ သင်္ခါရာနံ ဥပ္ပါဒါယ နိဗ္ဗတ္တိယာ ဌိတိ ကာရဏန္တိ ဥပ္ပါဒဌိတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂၂။ တိဋ္ဌတိ ဘေဒနာတိ ဌိတိ၊ ကာရဏံ။ ဥပ္ပါဒေါ ဧဝ ဌိတိ ဥပ္ပါဒဌိတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၃၉။ သံ၊ဌ၊၂။၁၀၂။ (–သီ၊ဌ၊သစ်၊၁။၃ရ၈။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒဌိတိဘင် (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဌိတိ+ဘင်] ဖြစ်-တည်–ပျက်–ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ် ဌိ ဘင်။ တေသု ကေဝကသ ဥပ္ပါဒဌိတိဘင်ဝသေန တယော တယော ခဏာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၅။

ဥပ္ပါဒတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းအနက်။ ထေ့ ဝိသုံ ပယုဇ္ဇမာနာပိ ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒါ သဓာ-တုကံ သံယောဇေတ္တံ, ဥပ္ပါဒတ္ထဟ္ဟ ဒီပေန္တိ ကိရိ-ယာဝိသေသကတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၁၉၁။

ဥပ္ပါဒဒေဿန (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဒဿန] ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-ဥပါဒ်-ကိုမြင်ခြင်း။ ယံ သမ္မာ ပဿန္တော နဝနဝါနံ ဥပ္ပါဒဒဿနတော သဿတဒိဋ္ဌိ ပဇဟတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆။)

ဥပ္ပါဒဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဒုက္ခ] ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော ဆင်းရဲ၊ အဖြစ်ဆင်းရဲ။ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ ဥပ္ပါဒဒုက္ခာ, ဌိတိဒုက္ခာတိ စ ကတ္တာ "ဒွေဓာ ခဏတိ"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၃။

ဥပ္ပါဒဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ အာယတနာနံ အာစယာဒိဝစနေနေဝ အာစယသဘာဝါနိ ဥပ္ပါဒဓမ္မာနိ အာယတနာနီတိ အာစယေန တပ်ပကတိက် အာယတနံ ကထိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။

ဥပ္ပါဒန (ထီ၊နာ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယု] (၁) ဖြစ်စေခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်စေတတ်သော။ (၃) ဖြစ်စေရာ (အခါ)၊ (ဖြစ်ရာအခါ။ ဘာသာဋီ)။ (၁) တမေဝ ပုနပ္ပုနံ မနသိ ကရိတ္တာ အပ္ပနာယ ဥပ္ပါဒနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ ဘာဝနာတိ ဥပ္ပါဒနာ, ဝဍ္ဎနာ စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၃၈။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၄။ အနုဋီ၊၂။၁၅ရ။) (တိ)(၂) ဥပ္ပါဒနဘာဝ-ကြည့်။ (၃) တံ တံ ဒေန္တသ တေသံ တေသံ ဥပ္ပါဒနတော ပဌာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ပရိစ္စာဂကာလေ-...စေတနာ ဒါနမယံ ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၁-၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၅။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၉၄။ အောက်ပုဒ်လည်း-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒနကာလ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ကာလ] ဖြစ်စေရာ အခါ။ ကေဝလံ ပဌမဝါရေ ဣန္ဒြိယာနံ ဥပ္ပါဒနကာလဝသေန ဝုတ္တော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။

ဥပ္ပါဒနကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပါဒန+ကိစ္စ] ဖြစ်စေခြင်း-အမှု-ကိစ္စ။ ဗုဒ္ဓါနံ ဟိ သာဝကာနံ ဝိယ နပဋိပါဋိယာ ဣဒ္ဓိဝိဇ္ဇာဏာဒီနံ ဥပ္ပါဒနကိစ္စံ အတ္ထိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၉။

ဥပ္ပါဒနကိရိယ (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပါဒန+ကိရိယ] ဖြစ်စေခြင်း-အမှု-အပြုအမူ။ တေသံ တေသံ ကုသလဓမ္မာနံ အနုပ္ပန္နာနံ ဥပ္ပါဒကိရိယာယ ဥပ္ပန္နာနံ ပရိပြုဟနကိရိယာယ ဥဿဟနတော ဥဿောဠှိ။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅။

ဥပ္ပါဒနဋ္ဌ(ဏ္ဌ) (ပု) [ဥပ္ပါဒန+အတ္ထ] (၁) ဖြစ်စေခြင်းအနက်။ (၂) ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး။ (၁) တတ္ထ ပဌမမဂ္ဂေ ဥပ္ပါဒနဋ္ဌေန, ဒုတိယာဒီသု ဝဍ္ဎနဋ္ဌေန။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။ (၂) အနုပ္ပန္နာနံ ရူပါဒီနံ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၁။

ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ပုဗ္ဗ+က။ ထီ-၌ ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗိကာ] ဖြစ်စေခြင်းလျှင်ရှေ့သွားရှိသော။ ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗိကာ ဟိ ဝဍ္ဎနာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆၆။

ဥပ္ပါဒနဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဘာဝ] ဖြစ်စေတတ်သည်၏အဖြစ်။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သဟ ဥပ္ပါဒနဘာဝေန ဥပကာရကော ဓမ္မော သဟဇာတပစ္စယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၈၊ ၂၇၄။)

ဥပ္ပါဒနရသ (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ရသ] ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စရှိသော။ ဟသိတုပ္ပါဒရသာတိ ဟသိတသောဝ ဥပ္ပါဒနရသာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၃၀။

ဥပ္ပါဒနဝိဓိ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဝိဓိ] ဖြစ်စေခြင်းအစီအရင်။ ဘာဝနာနယောတိ ဥပ္ပါဒနဝိဓိ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။

ဥပ္ပါဒနဝိသယီ(ယီ)ကရဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒန+ဝိသယီကရဏ] ဖြစ်စေခြင်း, ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်တည်းဟူသောဝိသယီကိုပြုခြင်း။(သျှ။) ဖြစ်စေခြင်း, အာရုံပြုခြင်း။ ဒေသနာယ ပဋိဝေဓနသင်္ခါတသ ပဋိဝေဓသ စ ဥပ္ပါဒနဝိသယီ(ယီ)ကရဏာနံ အသက္ကုဏေယျတာယ ဒုက္ခေါဂါဟတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သာရတ္ထ၊၁။၈၀။ အနုဋီ၊၁။၂၃။

ဥပ္ပါဒနသမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပါဒန+သမတ္ထ] ဖြစ်

စေခြင်းငှါ စွမ်းနိုင်သော။ အနုတိရတိ ဝိနော-ဒေတွာ အဘိရတိ ဥပ္ပါဒနသမတ္ထေ သကေ ဘာသနဓမ္မေ ပတိဋ္ဌိတံ။ သံဋီ၊၁။၂၄၆။ (-အံဋီ၊၃။၁၃၅။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၂၈၃။)

ဥပ္ပါဒနေဟေတုက (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ဟေတု+က] ဖြစ်စေခြင်းလျှင် အကြောင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒန-ဟေတုကာ ဟိ ပစ္စယာနံ ဥပ္ပတ္တိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၅၆။ သံဋီ၊၂။၄၈၅။ အံဋီ၊၂။၃၄။ အံဋီ၊၃။၃၄၀။

ဥပ္ပါဒနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+အာကာရ] ဖြစ်စေပုံ အခြင်းအရာ။ တသာ ဥပ္ပါဒနာကာရံ ဒဿေတုံ ဝုတ္တံ "သော ဗုဒ္ဓဓမ္မသံဃဂုဏေ အာဝဇ္ဇေတ္တာ"တိအာဒိ။ သံဋီ၊၂။၅၁၄။

ဥပ္ပါဒနိစ္ဆယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+နိစ္ဆယ] ဖြစ်ခြင်း၌-အဆုံးအဖြတ်-ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ ယတ္ထ ပန သမုဒယသစ္စဿ ဥပ္ပါဒနိစ္ဆယော။ အနုဋီ၊၃။၁၈၈။

ဥပ္ပါဒနိရောဓိ (တိ) [ဥပ္ပါဒနိရောဓ+ဣ] ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-၏ဆန့်ကျင်ဘက် ချုပ်ခြင်းသဘောရှိသော၊ ဖြစ်ကြောင်းတရားတို့၏ချုပ်ခြင်းရှိသော။ တတော ဟိ ဝုတ္တံ "အဝိဇ္ဇာယ တ္ဝေव အသေသဝိရာဂနိရောဓာ သင်္ခါရနိရောဓော"တိ အာဒိ။ နိရောဓနိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒနိရောဓိဘာ-ဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိ-ရုဇ္ဈတီ"တိ။ ဥဒါနဋ္ဌ၊၃၅။ (ကတ္ထစိမှ၌ နိရော-ဓဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ သော ဥပ္ပါဒဝိရောဓိ-ဘာဝေန ဝုတ္တော-ဟုလည်းကောင်း၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၄၆-အလားတူ ပါဠိရပ်တို့၌ နိရောဓ-ဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ ယေန သော ဥပ္ပါဒ-ဝိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိရုဇ္ဈတီ"တိ- ဟုလည်းကောင်းရှိသည်။) ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒနီယ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အနီယ] ဖြစ်စေအပ်သော။ နိဗ္ဗာနံ မဟာရာဇ နိ ဝတ္ထုံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ ဝါ အနုပ္ပဇ္ဇန္တိ ဝါ ဥပ္ပါဒနီယန္တိ ဝါ အတီတန္တိ ဝါ အနာဂတန္တိ ဝါ ပစ္စုပ္ပန္နန္တိ ဝါ။ မိလိန္ဒ။၂၆၂၊၂၆၃။ (မြန်မာပြန်၌- မချွတ်ဖြစ်လတ္တံ့ဟု-ပြန်ဆိုထားသည်။ အနာဂတန္တိ ဝါ-ဟု ဆိုလတ္တံ့ဖြစ်၍ သင့်မည်မထင်။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပါဒနီယပရိကမ္မပယောဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒနီယ-ပရိကမ္မ+ပယောဂ] ဖြစ်စေအပ်သော ပရိကံဟူသော လုံ့လပယောဂ။ အပ္ပယောဂေနာတိ စာနဝိမောက္ခာဒီနံ ဝိယ ဥပ္ပါဒနီယပရိကမ္ম-ပယောဂေန ဝိနာ။ အနုဋီ၊၂။၂၀၆။

ဥပ္ပါဒနုပတ္ထမ္ဘနဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဥပတ္ထမ္ဘန-ဘာဝ] ဖြစ်စေခြင်းငှါ ထောက်ပံ့တတ်သည်၏အဖြစ်။ အညမညပစ္စယာ ဟောန္တိတိ အညမညံ ဥပ္ပါဒနုပတ္ထမ္ဘနဘာဝေန ဥပကာရကာ ဟောန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၁၆၁။

ဥပ္ပါဒန္တ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အန္တ] ဥပါဒ်ဟုဆိုအပ်သောအဝိုက်အတန့်။ ဥပ္ပါဒန္တော ဝါ ဝယန္တော ဝါ ဌိတသာ အညထတ္တန္တော ဝါ တေသာ နတ္ထိတိ အနန္တံ။ ဒီဃ၊၁။၃၂၂။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒ-န္တောတိ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ။ သီဟ၊သစ်၊၂။၄၁၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၃။)

ဥပ္ပါဒပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ပစ္စယ] (၁) ဖြစ်ပေါ်ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ ဖြစ်ပေါ်ခြင်းနှင့်စပ်သော သင်္ခါရဟူသောအကြောင်း။(သျှ)။ (၂) ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ (၁) အနုပ္ပါဒေ စိတ္တသ ပကွန္ဒတ္ထာ ယေ ဥပ္ပါဒပစ္စယာ ကိလေသာ နိဗ္ဗ-တ္တေယျုံ၊ ပဋိသံ။၃၉၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒပစ္စယဋ္ဌ (ပု) [ဥပ္ပါဒပစ္စယ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းဟူသောအနက်။ ဣတိ ဥပ္ပါဒ-ပစ္စယဋ္ဌေန မနော ပုဗ္ဗင်္ဂမော ဧတေသန္တိ မနောပုဗ္ဗင်္ဂမာ။ ဓမ္မသ၊၁။၁၅။ (-ဝိမတိ၊၁။၁၁၃။)

ဥပ္ပါဒပညတ္တိ (ဣ) [ဥပ္ပါဒ+ပညတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းကို-ပညတ်ခြင်း-အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း။ ဥပ္ပါဒ

ပညတ်။ ဥပ္ပါဒပညတ္တိတိ ဥပ္ပန္နသ ပညာပနာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၂၂။ (–နေတ္တိ၊ဝိ။၁၉၀။)

ဥပ္ပါဒပစၥေန (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ပစၥေန] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–လျှင်ပြကြောင်းခြင်းရှိသော။ ပစ္စယဘာဝေါ နအဓိပ္ပေတော ဥပ္ပါဒပစၥေနတ္တာ တဿာ ဒေသနာယ။ အနုဋီ၊၃။၂၉ရ။

ဥပ္ပါဒပရိဒီပက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ပရိဒီပက] ဖြစ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ ပစ္ဆိမေန စ ပဒေနာတိ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒပရိဒီပကေန သမုပ္ပါဒပဒေန ပစ္စယသာမဂ္ဂိယံ ဓမ္မာနံ ... ပရိဒီပိတောဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၅၃။

ဥပ္ပါဒပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ပရိယာယ] ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါ၏ပရိယာယ်။ ပါတု–သဒ္ဒပုဗ္ဗကော ဘဝန္တိ–သဒ္ဒါ သိယာ ဥပ္ပါဒပရိယာယော သိယာ အာဝိဘာဝပရိယာယော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။

ဥပ္ပါဒပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ပုဗ္ဗက] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–လျှင်ရှေးရှိသော။ ဘတ္တ ဥပ္ပါဒပုဗ္ဗကတ္တာ အဘာဝဿ ဟုတ္တာ ဂဟဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄။

ဥပ္ပါဒဘင်္ဂဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒဘင်္ဂ+အဝတ္ထာ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း အခိုက်အတန့်၊ ဖြစ်ခိုက် ပျက်ခိုက်။ ကော်သေန စ ဥပ္ပါဒဘင်္ဂဝတ္ထာသု ဝတ္ထုနော အဘေဒေါ ဟုစ္ဆိတဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄။

ဥပ္ပါဒမူလက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+မူလက] ဖြစ်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒမူလကဠိ သမ္ဘံ တံ သမ္ဘဝတ္ထုကန္တိ သဗ္ဗသန်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၉။

ဥပ္ပါဒယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သော ကာမာနံ အနုပ္ပါဒါယ ကုသလေ ဓမ္မေ ဥပ္ပါဒယတိ။ နေတ္တိ။၅၃။ (–အံ၊၁။၂၀၂။ ဝိလိန္ဒ။၁၄၁။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂။) **ဥပ္ပါဒယတေ**—ထေရ။၃၀ရ။ **ဥပ္ပါဒယိဿ**—အံ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။၈။ **ဥပ္ပါဒယိတ္ထ**—ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၃။ ဥပ္ပါ ဒယိ—အံ၊ဌ၊၁။၃၂၉။

ဥပ္ပါဒယတေ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တေ] ဖြစ်စေ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+အန္တ] ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဝိဇ္ဇ ဥပ္ပါဒယံ ဘိက္ခု။ ဣတိဝုတ်။ ၂၁ဝ။ အရဟတ္တမဂ္ဂဝိဇ္ဇ အတ္ထနော သန္ဓာနေ ဥပ္ပါဒယန္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၄ဝ။ (–မဋ္ဌ၁။ ၂၉၊ ၃၄၊ဝ၊၃ရ၁။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂ ၂၅။)

ဥပ္ပါဒယမာန [ဥ+ပဒ+ဏယ+မာန] ဖြစ်စေသော။ ကဿစိ သုခသမ္ဘဿ ဥပ္ပါဒယမာနော တူလပိစု ဝိယ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။၁၉ ၂။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၀။ အသိ၊ဌ၊၁။၁၅ ၂။)

ဥပ္ပါဒယိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ဣ] ဖြစ်စေပြီ။ ဥပ္ပါဒယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယိသု (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ဍု] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယိတ္ထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ထ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယိတ္တာ (ကာ၊ကြို၀ိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္တာ] ဖြစ်စေ၍။ ဝေမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန ကုဝိတကြော ဝိတကြောတ္တာ အရိတိ ဥပ္ပါဒယိတ္တာ တပ္ပိတဗ္ဗံ သောစိတဗ္ဗံ စိန္တယိတဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။၃၉၁။

ဥပ္ပါဒယိတ္တာန (ကာ၊ကြို၀ိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ တ္တာန] ဖြစ်စေ၍။ ပိတိ ဥပ္ပါဒယိတ္တာန။ အပ၁။၁ ၂ရ။

ဥပ္ပါဒရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–မှ ကင်းသော။ နိဗ္ဗာနံ ဟိ ဥပ္ပါဒရဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၄၁။

ဥပ္ပါဒလက္ခဏ (နဿ) [ဥပ္ပါဒ+လက္ခဏ] ဖြစ်ခြင်း–လက္ခဏာ–သော။ တေသု ပထမော ဓမ္မာနံ

ဥပ္ပါဒလက္ခဏသာ ဒီပိတတ္တာ ဥပ္ပါဒဝါရောတိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၉၆။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၆။)

ဥပ္ပါဒဝန္တ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဝန္တ] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–ရှိသော။ ယေ ဟိ ဥပ္ပါဒဝန္တော ဓမ္မာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၁၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃ ၂။)

ဥပ္ပါဒဝယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝယ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း။ သခ်ံတလက္ခဏာနံ ဓမ္မာနံ သမနုပဿနလက္ခဏာ အနိစ္စသညာ၊ တဿာ ဥပ္ပါဒဝယာ ပဒဋ္ဌာနံ။ \ နေတ္တိ။ ၂၅။

ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တ (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဝယ+အညထတ္တ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, တပါးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သင့်ခြင်း=တည်ခြင်း။ အနိစ္စတာတိ တေသညေဝ ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၂။ ၃၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ ၂။ ၁၀ ၂။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂။)

ဥပ္ပါဒဝယကိစ္စရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယကိစ္စ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း,ပျက်ခြင်းကိစ္စမှ ကင်းသော။ ပုရိမာ ဥပါဒါပညတ္တိ ဥပ္ပါဒဝယကိစ္စရဟိတာ လောကသင်္ကေတသိဒ္ဓါ။ မူလဋီ၊၁။ ၁ရ၀။ (–အနုဋီ၊၁။ ၁ ၉ ၀။)

ဥပ္ပါဒဝယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဂဟဏ] ဥပ္ပါဒဝယတို့ကို ယူခြင်း၊ ဥပ္ပါဒဝယ–သဒ္ဒါ။ ဥပ္ပါဒဝယဂ္ဂဟဏေန စေတ္ထ တဒန္တရာ ဝေမဇ္ဈ–ဋ္ဌာနံ ဂဟိတမေဝ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၉ ။

ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း တပါးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သင့်ခြင်းတို့မှ ကင်းသော။ ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တရဟိတံ နိစ္စံ၊ နဂ္ဂတရတာတိ နိစ္စပဋိကွေပတော အနိစ္စံ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၃ ၃ ရ။

ဥပ္ပါဒဝယဋ္ဌ (ပု) [ဥပ္ပါဒဝယ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း အနက်သဘော။ ဥပ္ပါဒဝယဋ္ဌေန အနိစ္စာ။ ပဋိသံ။၁ ၉ ၁။ ဥပ္ပါဒဝယဋ္ဌနာတိ ဥပ္ပါဒဝယသခ်ါတေန အတ္ထေန၊ ဥပ္ပါဒဝယ–သဘာဝေနာတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၁ ၉ ။ (–မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ၈ ။)

ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဣတိ သော ဒိဋ္ဌေ ဓမ္မေ အနိစ္စသုခဒုက္ခဝေါကိဏ္ဏံ ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မံ အတ္တာနံ သမနုပဿမာနော သမနုပဿတိ။ ဒီ၊ ၂။ ၅ ၅ ရ။

ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မီ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မ+ဣ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မီနော(ဒီ၊ ၂။ ၁ ၂ ၉ ။ သံ၊ ၁။ ၆)တိ ဥပ္ပါဒဝယသဘာဝါ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၈ ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၉ ။

ဥပ္ပါဒဝယပဋိပီဋ္ဌန (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ပဋိပီဋ္ဌန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းဖြင့် ခဏတိုင်း ခဏတိုင်း တံသမဂီ ပုဂ္ဂိုလ်ကို နှိပ်စက်တတ်သော၊ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့သည် ခဏတိုင်းခဏတိုင်း နှိပ်စက်အပ်သော။ (ပြည်၊သျှ။) ဥပ္ပါဒဝယပဋိ–ပီဋ္ဌနတာယ ဒုက္ခဝတ္ထုတာယ စ ဒုက္ခတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၅ ၁ ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ ၂ ။ ၃ ၁ ၆ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ရ ။

ဥပ္ပါဒဝယရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့မှ ကင်းသော၊ နိစ္စောတိ ဥပ္ပါဒဝယရဟိတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ ၂ ။ ၄ ၉ ၁ ။ နှ ဟိ ထ္ထေ ကိဋ္ဌ ဥပ္ပါဒဝယရဟိတံ အတ္ထိတိ။ မူလဋီ၊ ၂ ။ ၉ ၀ ။

ဥပ္ပါဒဝယဝတ္ထု (ထီ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဝတ္ထု] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒဝယဝတ္ထိတော(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ၂ ၅ ၃ ။ မ၊ဋ္ဌ ၂ ။ ၁ ၉)တိ ဥပ္ပဇ္ဇနဝသေန, နိရုဇ္ဈနဝသေန စ ဝတ္ထနတော (ပဝတ္ထနတော)။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၀ ၆ ။ မ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၉ ၃ ။

ဥပ္ပါဒဝယဝန္တ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဝန္တ] ဖြစ်ခြင်း

ပျက်ခြင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒဝယဝန္တော သဘာဝ-ဧမှာ နိစ္စာတိ (အနိစ္စာတိ) အာဟ "အနိစ္စန္တိ ပရမတ္ထဒေသနာ"တိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၂၀။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၂။

ဥပ္ပါဒဝယသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော၊ ဥပ္ပါဒဝယ-သဘာဝါတိ ခဏေ ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနနိရုဇ္ဈန-သဘာဝါ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၅။

ဥပ္ပါဒဝယာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒဝယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့၏ မရှိခြင်း။ နဇရတိတိ အသဘာဝမေဝတ္ထာ ဥပ္ပါဒဝယာဘာဝတော ဇရံ နပါပုဏာတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၈။

ဥပ္ပါဒါရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝါရ] ဥပ္ပါဒါရ၊ (ပရမတ္ထ ဓမ္မတို့၏ ဖြစ်ခြင်းလက္ခဏာကို ပြသောဝါရ။) ဥပ္ပါဒလက္ခဏ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝိကာရ] ဖြစ်ခြင်း ဟူသောဖောက်ပြန်ခြင်း။ သဝိကာရတိ ဥပ္ပါဒ-ဝိကာရေန သဝိကာရာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၆၆။

ဥပ္ပါဒိနာသဝန္တု (တိ) [ဥပ္ပါဒိနာသ+ဝန္တု] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်စီးခြင်း ရှိသော။ ဥပ္ပါဒိနာသ-ဝန္တေဟိ အနညဿ ဓမ္မိနော တေသံ ဝိယ ဥပ္ပါဒိနာသသဗ္ဘာဝတော ကုတော နိစ္စတာ-ဝကာသော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပ္ပါဒိနာသသမ္ဘဝါပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒိနာသ သမ္ဘဝ+အာပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်စီးခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်သို့ရောက်ခြင်း။ ဥပ္ပါဒ-ဝိနာသဝန္တီဟိ အဝတ္ထာဟိ အနညဿ အတ္ထ-နော တာသံ ဝိယ ဥပ္ပါဒိနာသသမ္ဘဝါပတ္တိတော ကုတော နိစ္စတာဝကာသော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၉-၂၃၀။

ဥပ္ပါဒိပရိဏာမာနုပဿန (ထီ၊နဝ) [ဥပ္ပါဒိပရိ ဏာမ+အနုပဿန] ဖြစ်ခြင်း ဖောက်ပြန်ပျက်-စီးခြင်းကို အဖန်တလဲလဲရှုခြင်း။ နဟိ ဥဒယ-ဝိနာ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပန္နတ္တံ သိဒ္ဓတိ၊ တသ္မာ "ပစ္စုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒိပရိဏာမာနုပဿနေ ပညာ"တိ အဝုတ္ထေပိ ဝုတ္ထမေဝ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉။

ဥပ္ပါဒိပရိဏာမာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒိပရိဏာမ +အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း, ဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း၏ မရှိခြင်း။ ဥပ္ပါဒိပရိဏာမာဘာဝတော သဒါ ဝိဇ္ဇမာနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။

ဥပ္ပါဒိရဟ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝိဟရ] ဖြစ်ခြင်းမှ ကင်းခြင်း။ ပုရိမယ ကောဋိယာ အပညာယ-မာနာယ ဥပ္ပါဒိရဟတော နိစ္စတ် ဂဏေ့ယျ။ မူလဋီ၊ ၂။ရ၇။

ဥပ္ပါဒိရောဓိဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒိရောဓိ+ဘာဝ] ဥပ္ပါဒ-ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-နှင့် ဆန့်ကျင်သည်၏ အဖြစ်၊ ဥပ္ပါဒ၏ဆန့်ကျင်ဘက်၏အဖြစ်။ နိရောဓိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ။ ယေန သော ဥပ္ပါဒိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓော ဣဒံ နိရုဇ္ဈတိ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၄၆။ ဥပ္ပါဒနိရောဓိ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+သဒ္ဒ] ဥပ္ပါဒ-သဒ္ဒါ။ ပယုဇ္ဇ-မာနော ပဋိစ္စသဒ္ဒေါ ဥပ္ပါဒသဒ္ဒေန ဝုစ္စမာနသာ သမာနသာ "ကတ္ထ အဘာဝတော"တိပဒံ အာ-နေတ္တာ ယောဇေတေ့ဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၁-၂။

ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါဘိဓေယ္ယ (တိ) [ဥပ္ပါဒသဒ္ဒ+အဘိ ဓေယ္ယ] ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါသည် ဟောအပ်သော အနက် ရှိသော။ ယထာ စ စေတသိကာ စိတ္တဿ၊ ဧဝံ စိတ္တမ္ပိ စေတသိကာနံ နိဿယာဒိပစ္စယဘာဝ-တော အာဓေရဘာဝေန ဝတ္ထုမ္ဘတံ အရဟတီတိ ယထာဝုတ္တံ ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါဘိဓေယ္ယတံ့ နိ ဝိနိ-ဝတ္တတိ။ အနုဋီ၊၁။ ၂ဝရ။

ဥပ္ပါဒသမဂီ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+သမဂီ] ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်-နှင့်ပြည့်စုံသော။ တတ္ထ ယော ဘာဝေါ

ဥပ္ပါဒသမဂ္ဂီ၊ နိ သော နိ ဟောတိ နာမ၊ အနုဋ္ဌိ၊၁။(၉၄)။

ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပန (တိ) [ဥပ္ပါဒသမာယောဂ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းနှင့် ကောင်းစွာယှဉ်ခြင်းကိုပြကြောင်းဖြစ်သော(စကား)။ ဘူတန္တိ ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၀။ ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပနန္တိ ဥပ္ပါဒေန သမာယောဂဒီပနံ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၉၅။

ဥပ္ပါဒသဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+သဟိတ] ဖြစ်ခြင်းနှင့်တကွဖြစ်သော။ သဟုပ္ပါဒကာတိ ဥပ္ပါဒသဟိတာ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ ခန္ဓာ။ အနုဋ္ဌိ၊၂။၆၉။

ဥပ္ပါဒသီသ (နိ) [ဥပ္ပါဒ+သီသ] ဖြစ်ခြင်းကို-အဦးမူခြင်း-ပဓာနပြုခြင်း။ ဥပ္ပါဒသီသေန စေတ္ထ ဥပ္ပါဒဝန္ဓောဝ သခ်ါရာ ဂဟိတာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။

ဥပ္ပါဒဟေတု (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဟေတု] ဖြစ်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဣမဿုပ္ပါဒါတိ ဣမဿ ပစ္စယဿ ဥပ္ပါဒဟေတု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၆။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၈။)

ဥပ္ပါဒါကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အာကာရ] ဖြစ်သောအခြင်းအရာ။ အဘာဝါကာရော ဟိ ဝိကတိ-ရူပေန လဗ္ဘတိ၊ ဝိရူပတ္ထာ နိ ဥပ္ပါဒါကာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၈။

ဥပ္ပါဒါဓိပတေယျ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+အဓိပတေယျ] ဖြစ်ပေါ်ရာ-ဖြစ်ခြင်း-၌ အကြီးအကဲဖြစ်သော။ လောကုတ္တရဝဂ္ဂကေ ဥပ္ပါဒါဓိပတေယျံ စိတ္တံ ဥဿာသ ဟောတု ပစ္စယော စ။ ပဋိသံ၊၃၉၂။ ဥပ္ပါဒါဓိပတေယျန္တိ...မဂ္ဂဥဿာသ ဥပ္ပါဒေ အဓိပတိဘူတံ စိတ္တန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။

ဥပ္ပါဒါနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပါဒ+အနန္တရံ] ဥပါဒ်၏အခြားမဲ့၌။ တတ္ထ ဟိ နေသံ ပဋိသန္ဓိစိတ္တံ ဥပ္ပါဒါနန္တရမေဝ ဇရံ ပတ္တာ ပဗ္ဗတသိခရတောပတိတသိလာ ဝိယ ဘိဇ္ဇတိ သဒ္ဓိ သမ္ပယုတ္တ-ခန္ဓေဟိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၂၃။ (-မ၊ဋီ၊၂။၉၄။)

ဥပ္ပါဒါနုဗန္ဓ(တိ) [ဥပ္ပါဒ+အနုဗန္ဓ] ဖြစ်ခြင်းသည် အစဉ်လိုက်အပ်သော(သို့)၊ ဖြစ်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်တတ်သော။ ပုရိမပုရိမာနံ နိရောဓေ ဥတ္တရုတ္တရာနံ ဥပ္ပါဒါနုဗန္ဓောတိ အယမတ္ထော ပစ္စယတော ဥဒယဒဿနေန သိဒ္ဓမာနော ကေ-တ္ထနယာဓိဂမာယ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၄။

ဥပ္ပါဒါဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏မရှိခြင်း။ နိစ္စာတိ အာဒီသု ဥပ္ပါဒါဘာဝတော နိစ္စာ။ မ၊ဋီ၊၁။၈၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။)

ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝဒီပန (တိ) [ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းသို့ရှေးရှုသည်၏အဖြစ်ကို ပြတတ်သော။ ပဋိစ္စာတိ ဟိ ဣမိနာ ဖလဿ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟေန, ပစ္စယာနဉ္စ ပစ္စယာယတ္တု-ပဂမနေန တဿ ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝဒီပနတော အသမုပ္ပါဒေါ နိ သမ္ဘဝတိ။ ဝဇိရ။၃၉၅။

ဥပ္ပါဒါဘိမုခါဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒါဘိမုခါ+အဝတ္ထာ] ဥပါဒ်သို့ရှေးရှုသောအခိုက်အတန့်။ နိ စေတ္ထ သက္ကာ ဥပ္ပါဒါဘိမုခါဝတ္ထံ ပရိကပ္ပေတုံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁၈။

ဥပ္ပါဒါယဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒါယ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်စေခြင်းငါ-အယူ-အမြင်-ဘက်။ ပဋိသောတဂါမိနော ဒွေ ဟေတူ ဒွေ ပစ္စယာ စ ယာဝ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိယာ ဥပ္ပါဒါယဒိဋ္ဌိ။ ပေဋကော။၃၂၀။ (ဣ-မူ၌ ဥပါ-ဒါယဒိဋ္ဌိ-ဟုရှိသည်။)

ဥပ္ပါဒါဝဇ္ဇန (နိ) [ဥပ္ပါဒ+အာဝဇ္ဇန] ဖြစ်ခြင်းကို ဆင်ခြင်ခြင်း။ အဌဟာကာရေဟိတိ ဥပ္ပါဒါ-ဝဇ္ဇနာဒီဟိ စေဝ အနုပ္ပါဒါဝဇ္ဇနာဒီဟိ စ ဝုတ္တာကာရဝိပရိတေဟိ အဌဟိ အာကာရေဟိ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+အဝတ္ထာ] (၁) ဥပါဒ်

အခိုက်အတန့်။ (တိ)(၂) ဥပါဒ်အခိုက်အတန့် ရှိသော။ (၁) ယထာ ဟိ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာယ ဘိန္နာယ ဘဂ်ါဝတ္ထာယ် ဝတ္ထုဘေဒေါ နတ္ထိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၄၅။ (–မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၃၇၀။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၈၅။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗုန္ဒြိယသဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒါဝတ္ထု ဗ္ဗုန္ဒြိယ+သဟိတ] ဥပါဒ်အခိုက်အတန့် ရှိသော ဗုဒ္ဓေနှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပဟတ္တိ ဥပ္ပါဒိန္ဒြိယ–ဝါ ဥပဟတ္တိကွကော ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗုန္ဒြိယသဟိ–တော။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂၁၈။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ+ဂဟဏ] ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့် ကိုယူခြင်း။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေတိ တေသံ ပါပဝိတက္ကာနံ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာဂဟဏံ ဝါ ကတံ သိယာ အနဝသေသဂ္ဂဟဏံ ဝါ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။ ၁၈၂။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၃၁။

ဥပ္ပါဒါဝဟော (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အဝဟော] ဖြစ်ခြင်း ကိုထိုးထွင်းချိသိခြင်း။ ခဏတော ဥဒယဒဿ–နေန နာနတ္တနယော ပါကဋော ဟောတိ နဝ–နဝါနံ ဥပ္ပါဒါဝဟောတော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၃ရ။

ဥပ္ပါဒိက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဣက] တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ရှိ ဖြစ်သော၊ တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ကိုပြုတတ်သော (လေမုန်တိုင်းထခြင်းစသည်)။ "အထ တေသံ နာဝံ အာရုယှ မုဟုတ္တံ ဂတကာလေယေဝ ဥပ္ပါဒိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ...ဒဿယိသု"။ မဟာ၃။ ၂၃၆။ ဥပ္ပါဒိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာတိ မဟာဝါတမဏ္ဍလ–သမုဋ္ဌာပနေန တသ္မိံ ပဒေသေ မဟာသမုဒ္ဒံ သံခေါဘေန္တော မဟန္တံ ဥပ္ပါဒံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၄၂၄။ ဥပ္ပါတိက–လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒိကာ (ထီ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍု+အာ] ဖြစ်စေတတ်သော။ ဥပ္ပါဒက–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ] ဖြစ်စေအပ်သော။ သုဒိန္နေန ကလန္ဒပုတ္တေန အမ္ဗဒ်ံ ဥပ္ပါ–ဒိတံ။ ဝိ၊ဝ။ ၂၁။ (–အံ၊ဝ။ ၅၅၈။ အဘိ၊ဝိ။ ၃။ ၂။ မိလိန္ဒ။ ၁၆၁၊ ၁ရ၀။)

ဥပ္ပါဒိတကမ္မ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ကမ္မ] ဖြစ်စေအပ်သောက်။ အဒေါသကုသလမူလနိုတ–ကမ္မာနုဘာဝေနာတိ အဒေါသသင်္ခါတေန ကုသ–လမူလေန သဟဇာတာဒိပစ္စယဝသေန ဥပ္ပါ–ဒိတကမ္မဿ အာနုဘာဝေန။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၁၆၈–၉။

ဥပ္ပါဒိတကသိဏနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ကသိဏ နိမိတ္တ] ဖြစ်စေအပ်သော ကသိုက်းနိမိတ်။ အာပေါကသိဏာဒိနိ အာပါဒိနိ နိဿာယ ဥပ္ပါ–ဒိတကသိဏနိမိတ္တာနေဝ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။ ၅၅။

ဥပ္ပါဒိတကာယ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ကာယ] ဖြစ်စေအပ်သောကိုယ်။ ဣဝ ပန အဘိညာမနေန ဥပ္ပါဒိတကာယော တေန မနေန ကတတ္တာ မနောမယကာယော နာမ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၀။

ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဆဝိ] ဖြစ်စေအပ်သော–အရောင်အဆင်း–အရေ–ရှိသော။ ဥဘာ–တောဘာဂဝိမဋ္ဌန္တိ မဂ်ိပါသာဏေန ဥဘောသု ပဿေသု သုဋ္ဌု ဝိမဋ္ဌံ ဃဋ္ဋေတ္တာ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၆ရ။

ဥပ္ပါဒိတဗ္ဗာန (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဗ္ဗာန] ဖြစ်စေအပ်သော ဗျာန်ရှိသော၊သူ။ ဣမိနာ ဗဟိဒ္ဓါ ပရိကမ္မံ ကတ္တာ ဗဟိဒ္ဓါဝ ဥပ္ပါဒိတဗ္ဗာနဿ ပုဂ္ဂလဿ စတ္တာရိ ရူပါဝစရဇ္ဈာနာနိ ဒဿိ–တာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၀၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၄၀ရ။ (–မူလ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁၀၅။)

ဥပ္ပါဒိတဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဒုက္ခ] ဖြစ်စေအပ်သောဆင်းရဲ။ "ဝေဒနာဝသေနာ"တိ ပဒေန အတ္ထနာ ဥပ္ပါဒိတဒုက္ခဝသေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၈၅။

ဥပ္ပါဒိတခန (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ခန] ဖြစ်စေအပ်သောဥစ္စာ။ ပတ္ထိတော ဥပ္ပါဒိတခနဿ အာသတ–

ဧနဋ္ဌ သမ္ဗ တသ္သ မာတာပိတူနံ ဒတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။ ၂၀၈။

ဥပ္ပါဒိတပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ပစ္စယ] ဖြစ်စေအပ်သော (လျှုဖွယ်) ပစ္စည်း။ ဝေရှုပ် ရာဇေ ဒါနံ ပရှုပသာတေန ဥပ္ပါဒိတပစ္စယတောပိ ဒါယကတောပိ ပရိဂ္ဂါဟကတောပိ အဝိသုဒ္ဓတ္တာ နမဟပ္ပလံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၀၂။

ဥပ္ပါဒိတပရာမာသ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ပရာမာသ] ဖြစ်စေအပ်သော–မှားသောအားဖြင့်သုံးသပ်တတ်သောအယူ–အယူမှား။ ဂဟိတသမာဒါနန္တိ ဥပ္ပါဒိတပရာမာသော၀။ မူလဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပ္ပါဒိတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦးဖြစ်စေအပ်သော၊ ဖြစ်စေအပ်ဖူးသော။ အနုပ္ပါ-ဒိတပုဗ္ဗဿတိ ပရသန္ဓာနေ နဥပ္ပါဒိတပုဗ္ဗဿ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၀။

ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မဂ္ဂ] ဖြစ်စေအပ်သော အရိယမဂ်။ ပဌမဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ပကိဏ္ဏကသင်္ခါရေ သမ္မသိတ္တာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေါ၀ိ ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၇၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၈၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ခုဝ၅)။

ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂဖလသုခါနုဘ၀ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ ဖလသုခ+အနုဘ၀] ဖြစ်စေအပ်သော မဂ်ဖိုလ် ချမ်းသာကိုခံစားခြင်း။ ကာယဂတာသတိ-၀သေန လဒ္ဓဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ-ဖလသုခါနုဘ၀ေါ ကာယဂတာသတိအမတ-ပဋိလာဘော။ မ၊ဋီ၊၃။ခုဝ၂။

ဥပ္ပါဒိတမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မနသိကာရ] ဖြစ်စေအပ်သောနလုံးသွင်းခြင်း။ တံ သတ္တာ-ဟာသ အစ္ဆယေန "သ္မေ အာသနာ ဝုဋ္ဌာဟိ-ဿာမိ"တိ ရတ္တိ ဥပ္ပါဒိတမနသိကာရံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၃ရ။

ဥပ္ပါဒိတမူလဋ္ဌ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မူလဋ္ဌ] ဖြစ်စေအပ်သောမူလမီး။ ဧ၀ं ဘာ၀ိတောတိ ယထာ အရဏိသဟိတေန ဥပ္ပါဒိတော အဂ္ဂိ ဂေါမယ-စုဏ္ဏာဒီဟိ ၀ဍ္ဎိတော ဂေါမယဂ္ဂိအာဒိဘာ၀ं ပတ္တောပိ အရဏိသဟိတေန ဥပ္ပါဒိတမူလဋ္ဌ-တ္တေ၀ ၀ုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ခုရရ။

ဥပ္ပါဒိတသိပ္ပါယတန(နဝ) [ဥပ္ပါဒိတ+သိပ္ပါယတန] ဖြစ်စေအပ်သော အတတ်။ ဓမ္မဿာမိတိ မဂ္ဂ-ဓမ္မဿ ဇနကတ္တာ ပုတ္တသေ၀ ဝိတရံ အတ္တနာ ဥပ္ပါဒိတသိပ္ပါယတနာဒီနံ ဝိယ စ အာစရိယံ ဓမ္မဿ သာမီ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၄၃။

ဥပ္ပါဒိတသိရီ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+သိရီ] ဖြစ်စေအပ်သော ကျက်သရေ။ ပုဗ္ဗေပိ အပ္ပပုညေဟိ ဥပ္ပါဒိတသိရီ ပန ပုညဝန္တာနံယေ၀ ပါဒမူလံ ဂတာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ခုဝ၆၉။

ဥပ္ပါဒိဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပါဒိ+ဓမ္မ] မချုတ်ကောန် ဖြစ်လတ္တံ့သောတရား။ တာနိ ဟိ ဇကေန္ဓေန ဥပ္ပါ-ဒိဓမ္မသ္ဘူတာနေ၀။ အဘိ၊ဌ၊ခု။၁ရ။ အတိတာနံ ဟိ ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗတ္တာ ဥပ္ပါဒိဓမ္မာနဋ္ဌ (ဥပါဒိဓမ္မာနဋ္ဌ) ပစ္စယေဂဒေသနိ၀ ဟိယာ အာရဒ္ဓဥပ္ပါဒိဘာ၀-တော ကာလ၀ိမုတ္တသ္သ စ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ ဥပ္ပ-န္နာနုကူလတာ ပဝေ၀ ပစ္စုပ္ပန္နာနန္တိ တဗ္ဗိဒ္ဓရ-တာ၀ တ္ထေ ဝိညာယတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၆၀။ (အနုဋီ၊ ၁။ ၂၉–၌ ဥပါဒိဓမ္မာနဋ္ဌ–ဟုပါဌ်ပျက်နေသည်။)

ဥပ္ပါဒိယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဂေယ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သုဏ္ဏော ဓမ္မေ နဥပ္ပါဒိယတိ။ နေတ္တိ။၁၁။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈။ **ဥပ္ပါဒိယိသု**—ကခ်။ ၁၄၀။

ဥပ္ပါဒိယမာန (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဂေ+မာန] ဖြစ်စေအပ်လတ္တံ့သော။ အရူပါ၀စရ၀ိပါကော ရူပါ၀စရကုသလသ္သ တံ ပတ္ထေတ္တာ တန္နိဗ္ဗတ္ထ-ကကုသလုပ္ပါဒနတ္ထं ဥပ္ပါဒိယမာနဿ။ မူလဋီ၊ ခု။၁ရရ။

ဥပ္ပါဒိယိသု (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဂေ+ဥ]

ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒိယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏိ] (ပြီးပြီးသောအကြောင်း တစိတ်ရှိသည်၏ အဖြစ်ကြောင့်) မချွတ်ကေန် ဖြစ်လတ္တံ့သော။ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။ ၃။ ပရိနိဋ္ဌိတကာရကေကဒေသတ္တာ အဝသဲ့ ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တိတိ ဥပ္ပါဒိနော။ အဘိ၊ဋ္ဌာ။ဂ၊(–၃၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌာ။၁၅။ မူလဋီ၊၁။ဋ္ဌ၊ဝ၊ဖရ။ အနုဋီ၊၁။၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဖ၉။)

ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တမ္ဗ] ဖြစ်စေ–ပြီးစေ–ပြည့်စုံစေ–အပ်သော။ ကတမော ကေကော ဓမ္မော ဥပ္ပါဒေတမ္ဗော။ အကုပ္ပံ ဥဏ်။ ဒီ၊၃။ ၂ ၂ ၈။ (–မ၊ဘ။၅ ၂။ အံ၊ဋ္ဌ။ဋ္ဌ၅ဖ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂ ဖ၈။ မ၊ဌ၊ဘ။ဋ္ဌ၊ဝ။ မ၊ဌ၊ဋ္ဌ။ဋ္ဌ၀။ အံ၊ဌ၊ ၂ ၂ ၈ဋ္ဌ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဘ။ဋ္ဌ၁ဋ္ဌ။) ဥပ္ပါဒေတမ္ဗောတိ နိပ္ပါဒေ–တမ္ဗော။ ဒီ၊ဌ၊။ ၂ ၃ ၉။

ဥပ္ပါဒေတမ္ဗခ(ကွ)န္ဓ (ပု) [ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ+ခန္ဓ] ဖြစ်စေအပ်သောခန္ဓာ။ ဝေ၀ အာယတိ တေဟိ ကိလေသေဟိ ဥပ္ပါဒေတမ္ဗခ(ကွ)န္ဓာနမ္ပိ ပရိ–စ္စာဂပဋိနိဿဂ္ဂေါ ဝတ္တမ္ဗော။ မဏ္ဍိ၊ ၂။ ၂ ၁ ၉။ အံ၊ ဌ၊ဘ ၀ ၀။

ဥပ္ပါဒေတမ္ဗမ္မ (ပု) [ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ+ဓမ္မ] ဖြစ်စေအပ်သော တရား။ ဧနကပစ္စယာနုဋ္ဌိ ဥပ္ပါ–ဒေတမ္ဗမ္မေဿ ဥပ္ပါဒကွဏေယေ၀ အာနု–ဘာ၀ေါ။ အဘိ၊ဌ၊ဘ။ဋ္ဌ၀ဖ။

ဥပ္ပါဒေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သာမိကဿ ဝိမတိ ဥပ္ပါဒေတိ။ ဝိ၊ ဘ။ဖ၊ဘ။ (–ဝိ၊ ၂ ။ ၄ ၄ ဖ။ သံ၊ဌ။ဋ္ဌ။ အံ၊ ၂ ။ ၂ ၃ ၀။ အံ၊ ဌ။ဌ ၂ ။ ပဌာနဋ္ဌ။ဘ ၄ ၅ ။ ပဋိသံ၊ ၄ ။ မဟာနိ၊ဌ ၃ ၅ ။ နေတ္ထိ၊ဘ ၀ ။ မိလိန္ဒ။ဘ ၀ ၂ ။ ဝိ၊ဌ ၊ ဘ။ ၂ (ဋ ၅ ။) **ဥပ္ပါ ဒေန္ဓိ**—အဘိ၊ဂ။ ၂ ၃ ဋ ။ ဝိ၊ဌ ၊ ၂ ။ ၄ ၀ ။ အဘိ၊ဌ ၊ ဘ ။ ၂ ၃ ၀ ။ ဝိသုဒ္ဓိ ၊ ၂ ။ ၁ ၅ ၂ ။ **ဥပ္ပါ ဒေသိ**—မ၊ဌ ၊ ဘ ။ ဘ ၀ ၀ ။ အဘိ၊ဌ ၊ ၂ ။ ၄ ၃ ၂ ။ **ဥပ္ပါ ဒေမိ**—မိလိန္ဒ။ဋ ၃ ။ ဒီ၊ဌ ၊ ဘ ။ ၃ ၂ ။ ၂ ။ မ၊ဌ ၊ ဘ ။ ၂ ၀ ။ မဟာနိ၊ဌ ။ ၂ ၊ ဖ ။

ဥပ္ပါ ဒေယ္ယ—ဒီ ၊ ၂ ။ ဘ ၂ ။ မ ၊ ၂ ။ ဘ ၊ ရ ။ မ ၊ ၃ ။ ဘ ၀ ။ သ ၊ ဘ ။ ဘ ၊ ရ ။ အ ၊ ဘ ။ ၂ ၊ ။ အ ဘိ ၊ ကာ ။ ဘ ၃ ၀ ။ နေ တ္ထိ ။ ရ ၊ ။ ဝိ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ။ ဒီ ၊ ဌ ၊ ဘ ။ ၂ ၀ ။ ။ ။

ဖြစ်စေခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ အထ ခေါ
မာရော ပါပိမာ သဂဝတော ဘယ် ဆမ္ဘိတတ္တံ
လောမဟံသံ ဥပ္ပါဒေတုကာမော မဟန္ဓံ ဟတ္ထိ-
ရာဇဝဏ္ဏံ အဘိနိမ္မိနိတ္တာ။ သံ၁။၁၀၅။ (–အဘိ၊
ဌ၊၃။၉၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀ ၂၊၃၅၀။)

ဥပ္ပါဒေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] ဖြစ်စေ
၍။ သန္ဓာဝုသော သတ္ထာ ဥပ္ပါဒေတ္တာ ဥပ္ပါ-
ဒေတ္တာ သုခံ ဝိဟရန္တိ။ ဒီ၊၃။၁၃၃။

ဥပ္ပါဒေန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အန္တ] ဖြစ်စေသော
သူ။ သဗ္ဗိစ္ဆ ဥပ္ပါဒေန္တသ ဝါစာယ ဝါစာယ
ပါစိတ္တိယံ။ ကခါ။၂၅၄။ ကုက္ကုစ္စံ ဥပ္ပါဒေန္တ-
ဿာတိ သံသယံ ဇနေန္တဿ။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။
၄၁၆။ (–အံ၊၃။၅ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၊၆၆။)

ဥပ္ပါဒေန္တိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အန္တိ] ဖြစ်
စေကုန်၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေမိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+မိ] ဖြစ်စေ၏။
ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျ] ဖြစ်
စေရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယျာထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျာ
ထ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယျာသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျာ
သိ] ဖြစ်စေရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယ္ယုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယ္ယုံ]
ဖြစ်စေကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ္ထ] ဖြစ်
စေပြီ။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသိံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+သိ] ဖြစ်စေ
၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသိၟ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ] ဖြစ်
စေပြီ။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဍုံ] ဖြစ်စေ
ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿတိ]
ဖြစ်စေလတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿန္တိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿန္တိ]
ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿာမ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿာမ]
ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿာမိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿာမိ]
ဖြစ်စေလတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိ(ဇ္ဇိ)လ၁ (ပုဒ်နာ) [(၁) ဥ-ပ္ပ(ဝိလ)+အ။ နီတိ
၊ ၂၀၉။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၂၄၊ ၂ ၂၆။ (၂) ဥ+ဗိလ+
အ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၅၆။ (၁) ပ္ပုဓာတ်ဖြစ်မူ ပေါ်
လွင်-နှစ်သက်-တက်ကြွ-ပေါ်လောပေါ်-မျှော
ပါ-ခြင်း အနက်ယူ၍, ဗိလဓာတ်ဖြစ်မူ ကွဲပြား-
အထူးသို့ရောက်-တမျိုးတမည်ဖြစ်-ဖျက်ဆီး-
ခြင်း အနက်ကို ယူရသည်။] (၁) ပေါ်လွင်
နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ အားကြီးသောနှစ်
သက်ခြင်း။ ပေါ်လောပေါ်ခြင်း။ မျှောပါခြင်း။
(တိ)(၂) ပေါ်သော။ (၃) ရှေးအခိုက်အတန့်မှ
ကွဲပြားသော-ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ထူးသော-
နှစ်သက်ခြင်းအခိုက်အတန့်သို့ ရောက်သော၊
ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သော၊ တမျိုးတ
မည်ဖြစ်သော၊ ရှေးအခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး
တတ်သော။ (၁) ပုတ္တသမ္ဘဝေယနန္တိ ပုတ္တေဟိ
သမ္ဘဝေယနဲ့၊ တ္ထေ ပတ္ထသိသေန ဒါရပရိဂ္ဂဟ
ပုတ္တဒါးရသု ဥပ္ပိလော ဝိယ.. အံ၊ဋီ၊၃ ၁၃ ၂။
(ဥဒါန၊ဌ။၃၀၁–အလားတူ အဓိပ္ပါယ်ရှိသော
ဝါကျ၌ ဥပ္ပိလာဝိတ–ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလာဝိတ–
ကြည့်။) တဿ မယ္ပ အနုဗျဂ္ဂါ တေဒဟောသိ
"ဥပ္ပိလံ ခေါ မေ ဥဒပါဒိ၊ ဥပ္ပိလာဓိကရဏဘ
ပန မေ သမာဓိ စဝိ"။ မ၊၃။၁၉၅။ (–ဝိ၊ဌ
၁။၁၃ ၂။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၆ ၂။ ဝဇိရ။၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။

၁၃၂။ ပါရာ၊ဂ၊သစ် နှင့် ဘာသာဋီကာတို့၌ ဥပ္ပိလဝ-ဟုရှိ၏။ ကိုယ်စိတ်တို့၏ပေါ် လွင်ခြင်းဟု ဆိုအပ်သော သမာဓိကိုဖျက်ဆီးတတ်သော ဂေဟ သိတဝိတိ-ဟု ပါရာ၊ဂ၊သစ်၊ ၂။ ၂ရ၈-၌ အနက် ပေး၍, ဗူး တောင်းအသွင် ပေါ် လွင်သောပီတိ-ဟု ဘာသာ ဋီကာ၊ ၂။၃ဖ-၌ အနက်ပေးသည်။ ဥပ္ပိလဝ-လည်းကြည့်။ ဘုရားကြီးတိုက် နယားဆရာတော်ကား ဥဗ္ဗိလ-သင့်ကြောင်းဆုံးဖြတ်သည်။ ဝိနိစ္ဆယကထာ။ ၅၃-ကြည့်။) ဥပ္ပိလန္တိ "မယာ ဒိဋ္ဌဘယ် ပကတိယာ သြလောကယမာနံ နတ္ထိ၊ အဒိဋ္ဌေ ကိ" နာမ ဘယ"န္တိ စိန္တယတော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ ဥဒပါဒိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၄၈။ ဥပ္ပိလန္တိ — ဘယဿ ဝိနောဒနဝသေန စိန္တေန္တဿ အတ္ထနော ပစ္စဝေက္ခဏာကောသလ္လံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နံ ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဋ၊၃၊၃၃၅။ တေန စိတ္တေ သမာဓိဒ္ဓသိကာ ဂေဟသိတာ ဗလဝ-ဝိတိ ဥပ္ပန္နာ။ တေနာဟ "ဥပ္ပိလံ ဥပ္ပန္နန္တိ"။ မ၊ဋီ၊ဋ၊၃၃၁။ (ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၃ဝ၀-၌ ဥပ္ပိလ္ဟ-ဟုရှိ၏။ ဥပ္ပိလ္ဟ-ကြည့်။) (တိ)(၂)(၃) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ-ဝိတတ္ထ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလတိ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ဝိလု)+အ+တိ] ရှေ့အခိုက်အတန့်မှကွဲပြား၏၊ ရှေ့အခိုက်အတန့်မှထူးသော နှစ်သက်ခြင်း အခိုက်အတန့်သို့ ရောက်၏။ ရှေ့အခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး၏။ ရှေ့အခိုက်အတန့်မှကွဲပြား၏။ လောက်လက်ခတ်၏၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်၏။ ဥပ္ပိလတိ ပုရိမ-ဝတ္ထုယ ဘိဇ္ဇတိ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပ္ပိလံ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၉။ (ဗိလ-ဓာတ်ဖြင့် ဥဗ္ဗိလတိ-ဟုရှိသင့်သည်။ အထက်ပုဒ်နှင့် ဥဗ္ဗိလယတိ-ကြည့်။)

ဥပ္ပိလန (နာ) [ဥ+ပ္ပ(ဝိလု)+ယု] ပေါ်လောပေါ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပိလနသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပိလန+သဘာဝ] ပေါ်လောပေါ်ခြင်းသဘောရှိသော။ ပပ္ပဌကောဇန္တိ အာဒိကပ္ပေ ဥဒကူပရိ ပဌမံ ပထဝီဘာဝေန သဏ္ဌာတံ နဝနီတဝိဏ္ဏသဒိသံ ဥဒကေပိ ဥပ္ပိ-လနသဘာဝံ အဝိလီယနကံ ... ရသာတလ-သဒ်ါတံ ပထဝေါ၏။ ဝိမတိ၊ဋ၊ ၂။ ၉ဝ။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လဘာဝကရဏ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လဘာဝ+ကရဏ] ပေါ်လောပေါ်သည်၏-မငြိမ်းအေးသည်၏-အဖြစ်ကို ပြုတတ်သော။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)-လာဝိတ၊ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတ်တွေ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလဝ (နာ) [ဥ+ပ္ပ(ဝိလု၊ပလဝ)+အ] (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြွခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သော(တရား)။ (၁) သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ခေါ်တဲ့ ဥပ္ပိလဝဠု အာဝဟန္တေဟိ ဝိတက္ကာဒီဟိ အဘိဘူတတ္တာ အပရိဗျတ္တံ တတ္ထ တတြမဇ္ဈတ္တတာယ ကိစ္စံ။ သာရတ္ထ၊ဋ၊ ၃။ ၃ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ရ၅။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပိလဝတာ (ထီ) [ဥပ္ပိလဝ+တာ] ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ်။ လောဘေန အကုသလမူလေန အဘိဘူတာ စ ဥဒ္ဓစ္စဠု ဥပ္ပိ-လဝတာ အလောဘေန ကုသလမူလေန နိဂ္ဂ-ဟိတာ။ ပေဋကော။ ၂ဖ၂။

ဥပ္ပိ(ပ္ပ)လဝတိ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ဝိလု၊ပလဝ)+အ+တိ] (က) ပေါ်လောပေါ်၏၊ မျောပါ၏။ (ခ) ပေါ်လွင်တက်ကြွ၏။ (ဂ) သစေ ရဇံ ဥပရိ ဥပ္ပိလဝတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁၁၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၁၅။ ဒုပ္ပညဿ ဟိ ကထာ ဥဒကေ ဂေဏ္ဍု ဝိယ ဥပ္ပိ(ပ္ပ)လဝတိ။ သံ၊ဌ၊ ၁။ ၁၃၈။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ဖ၃။ ဥပ္ပိလဝတိ လဟုကာဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ရ ၂။ **ဥပ္ပိလဝန္တိ**—ဥဒါန၊ဌ။ ၆ရ။ သာရတ္ထ၊ဋ၊ ၂။ ၂ဒ၆။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၄ ၂။ **ဥပ္ပိလဝေယ္ယ**—မိလိန္ဒ။ ၈ဖ။ (ခ) သိန္ဓဝကူလေ ဇာတသိန္ဓဝါ ပန ဂန္ဓပါနံ ပိဝိတ္တာ နိဿဒ္ဓါ သန္ဓိသိန္နာ နု ဥပ္ပိလဝန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၈၈။

ပါစိတ္တာဒီယောဇနာ၌-ဥပ္ပလဝတိတိ ဥပရိ ဝစ္ဆတိ၊ ပ္ပ-ဂတိယန္တိ ဟိ ဓာတုပါဌေသု ဝုတ္တံ။

ထွေ ဥ-ဣတိ ဥပသဂ္ဂသာ အတ္ထဒဿနတ္ထွ "ဥမရိ"တိ ဝုတ္တွ။ ပကာရဝုဏ္ဏာရသံယောဂေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ပေါတ္ထကေသု ပန "ဥပ္ပိလဝတိ"တိ လိခန္တိ၊ သော အပါဌော-ဟု လာသည်။ ပါစိတ်၊ ယော။ဧ။ ဘာသာဋီကာ၌လည်း ဥပ္ပလဝတိ-ဟု ရှိသည်။

ဥပ္ပိလဝန္ဓ (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+အန္ဓ] ပေါ်လောပေါ်သော၊ မျောပါသော။ ပုန. ၈ ·ပရိ ဟောရုဇ ကုမ္ဘော ဥဒကေ ဥပ္ပိလဝန္ဓော သိသ် ဥက္ခိပိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။ဥ၅ဂ။ ဥတ္တရမာနောတိ ဥပ္ပိလဝန္ဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂ဂ။

ဥပ္ပိလဝန္ဓိ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+အန္ဓိ] (က) ပေါ်လောပေါ်ကုန်၏။ မျောပါကုန်၏။ (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြကုန်၏။ ဥပ္ပိလဝတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလဝမာန (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+မာန] (က) ပေါ်လောပေါ်သော။ (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြသော။ (က) ယထာ ဟိ မုဂ္ဂမာသပ္ပ-မာဏာပိ ပါသာဏသကၠရာ ဥဒကေ ပက္ခိတ္တာ ဥပ္ပိလဝမာနာ နာမ နတ္ထိ။ အံဋ္ဌ၊ဘုဝ၊ဧ။ လာသေ-ဒ္ဓိတိ ပိတိယာ ဥပ္ပိလဝမာနာ ဝိယ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ လာသိယနာဌုကံ နာဌေ့ဒ္ဓိ။ ဝိ၊ဋ၊၂။၂၀၄။

ဥပ္ပိလဝိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+တ္တာ] ပေါ်လောပေါ်၍၊ မျောပါ၍။ ကာလမေယေန အဘိဝုဋ္ဌေ အာဝါဌေ ဗဟုသော ဝ်ဿနေန ကေစ္စ် အသုစိဇာတ် ဥပ္ပိလဝိတ္တာ ဝိဂစ္ဆေယ္ယု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂ဂ။

ဥပ္ပိလဝေယ္ယ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊မဇ္ဈ)+အ+ဝေယ္ယ] ပေါ်လောပေါ်ရာ၏၊ မျောပါရာ၏။ ဥပ္ပိ-လဝတိ(က)ကြည့်။

ဥပ္ပိလာဝိကရဏ (နဝ) [ဥပ္ပိလ+အဝိကရဏ] ပေါ်လွင်-နှစ်သက်-ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပ္ပိ-လာဝိကရဏဿ ပန မေ သမာဓိ စဝိ။ မ၊ဝ။၁၉ဂ။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာပန (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ဏာပေ+ယု] ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော။ အောက်ပုဒ် နှင့် ဥပ္ပိလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာပနဝိတိ (ထီ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာပနာ+ဝိတိ] ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော ပီတိ။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာ ဝိတတ္တာ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ဏာပေ+တိ] ပေါ်လွင်တက်ကြစေ၏။ ဥပ္ပိလာပေတိ စိတ္တံ ဥပ္ပိလာဝိတံ ကရောတီတိ ဥဗ္ဗီလာပနာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂ဂ။

ဥပ္ပိလာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ဏာပေ+တ္တာ] ပေါ်လောပေါ်စေ၍၊ မျောပါစေ၍။ ဗောဓိသတ္တော တံ သုတ္တာ...ဥဒကေ ဥပ္ပိလာ-ပေတ္တာ အပရမ္ပိ တတ္ထရူပမေဝ တသ္သ ကောသကံ ကတ္တာ ပါသေ ဝိဇ္ဈိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဒု။၂၆၅။

ဥပ္ပိလာဝ (ပု) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+ဏ] (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြနှစ်လိုခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော။ (၁) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝိတ-ဒေါင့်ကွင်း(၁) ကြည့်။ (တိ)(၂) မနသော ဥပ္ပိလာဝါ (ဥဒါန။ဝ၂၁)တိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တာကရာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၅။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝိတ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာ+ဏ+ဣတ။ ဥပ္ပိလ+အာဝိတ။ ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလ)+တ] (၁) ဖြစ်သောပေါ်လွင်တက်ကြနှစ်လိုခြင်းရှိသော လောက်လက်ပေါ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော ပေါ်လွင်သောအခြင်းအရာဖြင့်ဖြစ်သော၊သူ (ပုဂ္ဂိုလ်၊ စိတ်၊ဝိတိ၊သဘော-စသည်)။ (၂) ရှေးအခိုက် အတန်မှ-ကွဲပြား-အထူးသို့ရောက်-သော၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်သော (စိတ်၊ဝိတိစသည်)။ (၃) အထက်၌ပေါ်လောပေါ်-တက်ကြပေါ်လာ-သော၊ ဗူးတောင်းအသွင်ပေါ်လွင်တက်ကြသော(စိတ်၊ဝိတိ-စသည်)။ (၁) တတြ စေ တုမ္ဗေ အဿထ အာနန္ဒိနော သုမနာ ဥပ္ပိလာဝိတာ။

ဒီ၊၁။၃၃။ (–ဇာ၊၆။၂။၉။ မ၊ဌ်ိ၊၃။၃၃ရ။) အတ္ထ–
မနောတိ ဣဓာဝိ ဂေဟသိတသောမနဿ–
ဝသေန ဥပ္ပိလာ,ဝိတောတိ နှ ဝေမတ္ထော
ဒဋ္ဌမ္ဗော။ မ၊ဌ်ိ၊၃။၁၉၀။ ယဒေ၀ တတ္ထ ပိတိဂတံ
စေတသော ဥပ္ပိလာ,ဝိတံ။ အဘိ၊ဝိ။၃၉၄။ ဝိသု
ဒ္ဓိ၊၁။၁၅၃။ (ဒီ၊၁။၃၄။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁ ၂–နှင့် အဖွင့်
ဌီကာတို့၌ အလားတူ နေရာတို့၀ယ် ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)–
လာဝိတ–ဟုရှိကြသည်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ,ဝိတတ္ထ–
ကြည့်။) စေတသော ဥပ္ပိလာ,ဝိတန္တိ စိတ္တသ
ဥပ္ပိလ,ဘာ,ဝကရဏ်။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၈၈။ ဥပ္ပိလ–
ဘာ,ဝကရဏန္တိ အ၀ုပသမဘာ,ဝသ ကရဏ်။
သမ္မော၊ယော။ ၂၅၉။ ဥပ္ပိလာ,ဝိတန္တိ ကာမဋ္ဌာယ်
ပရိဂ္ဂဟေသု အပရိစ္စတ္ထပေမသ အာဒီနဝ–
ဒဿိနော တဏှာသဟဂတာယ ပိတိယာ ပ၀တ္တိ–
အာကာရော၊ ဣဓ ပန ဒုတိယဇ္ဈာနပိတိ အဓိ–
ပ္ပေတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၈၄။ တေသံ ဘိက္ခူနံ
ဥဗ္ဗိလာ,ဝိတမေ၀ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၆၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊
၁။ ၂ ၂၈(–၂ ၃၀၊ ၄ ၅ ၂ ၊ ၄ ၈ ၆)။) ပုတ္တသမ္ဘာ၀ေယ–
နန္တိ ပုတ္တေဟိ သမ္ဘာ၀ေယနံ၊ တ္ထေ စ ပုတ္ထ–
သီသေန ဒါရပရိဂ္ဂဟံ, ပုတ္ထဒါရေသု ဥပ္ပိလာ,ဝိ–
တေန တေသံ ဃရာ,ဝါသာ,ဒီဟေတု သောကာ–
ဘိဘာ,ဝေန စိတ္တသ သံကိလိဋ္ဌတံ ဒဿေတိ။
ဥဒါနဋ္ဌ၊၃၀၁။ (အံ၊ဌီ၊၃။၁၃ ၂–အလားတူ အဓိပ္ပါယ်
ရှိသော၀ါကျ၌ ဥပ္ပိလ–ဟု ရှိသည်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ –
ကြည့်။) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ,ဝိတတ္ထ–လည်း ကြည့်။ (၂)(၃)
ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ,ဝိတတ္ထ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလာ,ဝိတ၂ (တိ) [ဥပ္ပိလာ,ဝိတ+အ] လောက်
လက်ပေါ်ခြင်းသဘောနှင့်တူသော၊ တမျိုးတစ်
မည်ပြစ်လျက် စိတ်၏တက်ကြွခြင်းနှင့် တူသော။
(သျှ)။ ဥပ္ပိလာ,ဝိတံ ဝိယာတိ ၀ါ ဥပ္ပိလာ,ဝိတံ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၈၄။ (–မိလိန္ဒ။၁၈ ၂။)

ဥပ္ပိလာ,ဝိတစိတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပိလာ,ဝိတ+စိတ္ထ] ဗူး
တောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။
ဥပ္ပိလာ,ဝိတစိတ္ထော ဟိ ရာဇာ အတုလေတ္ထာ
ကမ္မာနိ ကရောန္တော လဒ္ဓံ ယသံ ဝိနာသေတိ။
ဇာ၊ဌ၊၅။၁၁၉။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ,ဝိတတ္ထ (နှ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ,ဝိတ+တ္ထ]
ပြစ်သောပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုခြင်းရှိသော–
လောက်လက်ပေါ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော ပေါ်
လွင်သောအခြင်းအရာ,ပြင့်ပြစ်သော–ရှေးအခိုက်
အတန်.မှ ကွဲပြားသော–ရှေးအခိုက်အတန်.မှ
အထူးသို့ရောက်သော–တမျိုးတမည် ပြစ်သော–
အထက်၌ ဗူးတောင်းအသွင်ပေါ်လွင်ကြွတက်
သော–သူ–စိတ်–၏အဖြစ်။ (ပခုက္ကူ ပါဠိတော်
နိဿ၌–ဗူးတောင်းအလား ပေါ်လောသွားလျက်
ထင်ရှားပေါ်လွင်သော ပိတိသမ္ပယုတ္တစိတ်ရှိသော
ပုဂ္ဂိုလ်၏ ပြစ်ကြောင်းပြစ်ရာ,ပြစ်သော ဥပ္ပိလာ
ဝနပိတိ–ဟုအနက်ပေး၍၊ ဘာသာဋီကာ ၌–
ဗူးတောင်းအသွင် ပေါ်လွင်တက်ကြွသော စိတ်၏
အဖြစ်–ဟုအနက်ပေးသည်။) တတြ တုမ္ဗဟိ
နှ အာနန္ဒော နှ သော်မနဿံ နှ စေတသော
ဥပ္ပိလာ,ဝိတတ္တံ ကရကိယ်။ ဒီ၊၁။၃၃။ မိလိန္ဒ။၁ ၂ ၂
၁ရ၃။ ဥပ္ပိလာ,ဝိနော ဘာ,ဝေါ ဥပ္ပိလာ,ဝိတတ္တံ၊
ကဿ ဥပ္ပိလာ,ဝိတတ္ထန္တိ၊ စေတသောတိ။ ဥဒ္ဓ–
စ္စာ,ဝဟာယ ဥပ္ပိလာ,ပနပိတိယာ တေ အဓိ–
ဝစန်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၅၃။ ဥဗ္ဗိလယတိတိ ဥဗ္ဗိလံ၊
ဘိန္နတိ ပုရိမာ,ဝတ္ထာယ ဝိသေသံ အာ,ပဇ္ဇတိတိ
အတ္ထော၊ ဥဗ္ဗိလ,မေ,ဝ ဥဗ္ဗိလာ,ဝိတံ၊ တဿ
ဘာ,ဝေါ ဥဗ္ဗိလာ,ဝိတတ္တံ၊ ယာ,ယ ... ဩဒဂ္ဂိယ–
ပိတိယာ တေ အဓိ,ဝစန်။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၆၁။ ဥဗ္ဗိလ–
ယတိတိ ဥဗ္ဗိလံ၊ ဘိန္နတိ ပုရိမာ,ဝတ္ထာယ ဝိသေသံ
အာ,ပဇ္ဇတိတိ အတ္ထော။ ဣ,ဒေ,ဝ ဥဗ္ဗိလာ,ဝိတံ
ပစ္စယန္တရာ,ဂမာ,ဒိ,ဝသေန။ ဥဒ္ဓံ ပလ,ဝတိတိ ၀ါ
ဥဗ္ဗိလာ,ဝိတံ အကာ,ရာနံ ဣကာ,ရံ . အာ–
ကာ,ရဿ ကတ္ထ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။ ၂ ၂ ရ။ ယဒေ,ဝ
တတ္ထ ပိတိဂတံ စေတသော ဥပ္ပိလာ,ဝိတတ္ထံ။
ဒီ၊ဌ၊၁။၃၄။ စေတသော ဥဗ္ဗိလာ,ဝိတတ္ထန္တိ စိတ္တသ
ဥဗ္ဗိလ,ဘာ,ဝကရဏ်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁ ၂။ (အဘိ၊ဝိ။

၃၉၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၈၈–တို့၌ ဥပ္ပိလာဝိတ်–ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလာဝိတ” ကြည့်။) ယာယ ဥဗ္ဗိ–လာပနုပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ စိတ္တံ “ဥဗ္ဗိလာ–ဝိတ”နှင့် ဝုစ္စတိ၊ သာ ပိတိ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထံ။ ယသ္မာ ပနဿ စိတ္တဿ ဥဗ္ဗိလဘာဝေါ တဿာ ပိတိယာ သတိ ဟောတိ၊ နာသတိ၊ တသ္မာ သာ “ဥဗ္ဗိလဘာဝကရဏ”နှင့် ဝုတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။ ယာယ နိမိတ္တဘူတာယ ဥဗ္ဗိလာဝနုပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ စိတ္တံ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ နာမ၊ သာယေव ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထံ ဘာဝေါစကဿ နိမိတ္တေ ပဝ–တ္တနတော။ ဣတိ ပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ ဧဝ စိတ္တဿ ဥဗ္ဗိလာဝနတော တဿ ဥဗ္ဗိလာဝိတဘာဝေါ ပိတိယာ ကတော နာမတိ အာဟ “ဥဗ္ဗိလ–ဘာဝကရဏ”နှင့်။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၄၅၂။ တတြ ဘိက္ခဝေ တထာဂတဿ နိ အာနဿ နိ သောမနဿံ နိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ။ မဟာ။၁၉၃။ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထန္တိ ဥပ္ပိလပနုပိတိ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄။ ဥပ္ပိလတိ ပုရိမဝတ္ထာယ ဘိဇ္ဇတိ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပ္ပိလံ၊ တဒေဝ ဥပ္ပိ–လာဝိတံ၊ တဿ ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (–မ၊ဌ၊၄။၁၄။ ဝဇိရ။၅၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၂။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ။ အနုဋီ၊၁။ ၂ဝ၈။)

(ဤနေရာ၌ ဆရာအမျိုးမျိုးတို့၏ အယူ အဆတို့ကို ပြသင့်ပေသည်။ အဘယာရာမ ဆရာတော်၏ မောဂ္ဂလာန်နိသျှ။ ၂။ဂ၈–၌ ဥပ္ပ–လဝတိတိ ဥပ္ပလာဝံ၊ ပိတိသမ္ပယုတ္တစိတ္တံ၊ သဠာတံ ဥပ္ပလာဝံ ယေသန္တိ ဥပ္ပိလာဝိတာ၊ ဘိက္ခူ။ တေသံ ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ–ဟု ပြဆိုရ၏၊ ပခုတ္တ။ ဌ၊သျှ၊၁။၃၃ဂ–၌လည်း ထိုနည်းတူပင် ပြဆိုသည်။ သီလက္ခန်ဘာသာဋီကာ၁။၃၄ဝ–၌ ဥပ္ပိ–လာဝီ+တ္ထ=ဥပ္ပိလာဝိတ္ထ–ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပ္ပိလဝိတ+တ္ထ=ဥပ္ပိလဝိတတ္ထ–ဟုလည်းကောင်း ရှိသင့်ကြောင်းပြဆိုသည်။)

ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထကရ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထ+ကရ] ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ကွဲပြားသော အတူး သို့ ရောက်သည်၏အဖြစ်ကို ပြုတတ်သော၊ ပေါ်လွင်တက်ကြွ နှစ်လိုသည်၏အဖြစ်ကိုပြု တတ်သော။ မနသော ဥပ္ပိလာဝါတိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထကရာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၅။

ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝ+အတ္ထ] ပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုသည်၏ အဖြစ် ဟုဆိုအပ်သောအနက်။ နဲ ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝ–တ္ထ(အံ၊ဌ၊၂။၁၂၉)နှင့် ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝသဒ္ဒါတ် အတ္ထံ နဲ ကထေသိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၉။

ဥပ္ပိလာဝိတသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+သဘာဝ] ပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုသောသဘောရှိသော။ သဟသာကာရပ္ပဝတ္ထာယ ဥပ္ပိလာဝိတသဘာ–ဝါယ ပိတိယာ အာဟိတဝိသေသာယ တဏှာယ တံ တဏှာဘိနန္ဒနန္တိ ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၉၃။

ဥပ္ပိလာဝိတာကာရ (ပု) [ဥပ္ပိလာဝိတ+အာကာရ] ဗူးတောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သော–လျှပ်ပေါ် လော်လီသော–အခြင်းအရာ။ စတ္တာလီသ–ကောဋိဝိဘဝေါ ဟောန္တောပိ ဥပ္ပိလာဝိတာ–ကာရံ ဝါ အတ္ထိမာနမတ္တံ ဝါ နဲ ကရောတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၅၁။

ဥပ္ပိလာဝီ (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+ဏီ။ ဥပ္ပိလာဝ+ဣ] ပေါ်လောပေါ်ခြင်းရှိသော၊ လျှပ်ပေါ်လော်လီသော၊ လွန်စွာတပ်နှစ်သက် တတ်သော၊သူ။ ဥပ္ပိလာဝိနော ဘာဝေါ ဥပ္ပိ–လာဝိတတ္ထံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၅၃။ ဒိဗ္ဗေသုပိ အာရမ္ဘ–ဏေသု ဥပ္ပိလာဝိနော နဲ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃ဝ၈။

ဥပ္ပိလ(ဌ)နဲ (နဲ) [ဥ+ဝိဌ+ယု] (၁) ဖိနှိပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖိနှိပ်–ဖြစ်ညှစ်–သော။ ဝိတ္ထမ္ဘနံ သေသဘူတတ္ထယသ္ယ ထဇ္ဈိတတ္ထာပါဒနံ၊ ဥပ္ပိ–လနန္တိ ဂေး။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄ရ။ တာသု ပထ–ဝီဓာတု အဘိဏ္ဍမပဋိဏ္ဍမာဒိကာလေ ဥပ္ပိဌ–နဿ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃ဝ၆ရ။

(–သံ၊ဌီ၊၂။၁၀၇။ မူလဌီ၊၁။၁၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။၄၅၅။) (တိ)(၂) ဥပ္ပိဋ္ဌနုကာလ၊ ဥပ္ပိဋ္ဌန–ဟတ္ထ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလေယျံ (ကြို) [ဥ+ပိဋ+ဏေ+ယျံ] ဖိနှိပ်–ထိုး–ထောက်–ကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပိဌေ(လေ)တိ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလ္လ (နာ) [ဥပ္ပိလ+ဏ္ဍ] ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သည်၏အမြစ်။ ဝိစိကိစ္ဆာ စိတ္တသ ဥပ–ကိ္လေသောတိ ဣတိ ဝိဒိတ္တာ ဝိစိကိစ္ဆံ စိတ္တသ ဥပကိ္လေသံ ပဇဟိ၊ အမနသိကာရော ။ပ။ ထိနမိဒ္ဓံ၊ ဆမ္ဘိတတ္တံ၊ ဥပ္ပိလ္လံ၊ ဒုဋ္ဌုလ္လံ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၃၀၀။ (မ၊ဋ္ဌ။၁၉၉။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃၂–တိ.ဌ ဥပ္ပိလ–ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလ–ကြည့်။)

ဥပ္ပိဋ္ဌနုကာလ (ပု) [ဥပ္ပိဋ္ဌန+ကာလ] ဖိနှိပ်ရာ–ဖိနှိပ်သော–အခါ။ သဗ္ဗဒါတိ ဥပ္ပိဋ္ဌနုကာလေ စ အနုပ္ပိဋ္ဌနုကာလေ စ။ အနုဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥပ္ပိဋ္ဌနုဟတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပိဋ္ဌန+ဟတ္ထ] နှိပ်သောလက်။ တထာ ကုမ္ဘကာရသ ဒဏ္ဍပ္ပဟာရေန စက္ကံ ဘမယိတ္တာ ဘာဇနံ ကရောန္တသ ဥပ္ပိဋ္ဌနုဟတ္ထော ဝိယ ဝိတက္ကော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၁၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ ဌ။ ၁၁၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၀။ ဥပ္ပိဋ္ဌနုဟတ္ထောတိ ပိတ္ထသ ဥပ္ပိဋ္ဌနုဟတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၆ရ။

ဥပ္ပိဋ္ဌယမာန (တိ) [ဥ+ပိဋ+ဏယ+မာန] ဖိနှိပ်သော၊သူ။ သော ဝေဒနာပ္ပတ္တော ဟုတ္တာ ဟတ္ထေန အက္ခိနိ ဥပ္ပိဋ္ဌယမာနော ဂဟေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၀၉။

ဥပ္ပိဋ္ဌိတ (တိ) [ဥ+ပိဋ+တ] (၁) ဖိနှိပ်ဆမ်–နင်းအပ်–သော။ (၂) နှိပ်စက်–နှောက်ယှက်ဖျက်ဆီး–တတ်သော။ (၁) မဏ္ဍူကောပိ ဒဏ္ဍေ ဌပိတေပိ ဥပ္ပိဋ္ဌိတေပိ ဓမ္မဂတေန ပသာဒေန ဝိသဒရမကရောန္တာဝ ကာလမကာသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။၂၄ရ။ ဆဏ္ဍာနန္တိ ဣတ္ထေ ပါဒေနေဝ ဆဏ္ဍန်ံ နာမ ဟောတိ၊ ဟတ္ထေန ဥပ္ပိဋ္ဌိတံ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၄၂။ (၂) ဂဂန် ဥပ္ပိဋ္ဌိတာ ဝါတာ ဝါယန္တိ။ မိလိန္ဒ။၁၂။

ဥပ္ပိဋ္ဌိယမာန (တိ) [ဥ+ပိဋ+ယ+မာန] ဖိနှိပ်အပ်–ညှစ်အပ်–ကြိတ်အပ်–သော။ အယံ မဟာ–ပထဝီ ဟတ္ထိနာ အက္ကန္တနဋ္ဌကလာပေါ ဝိယ ဥပ္ပိဋ္ဌိယမာနံ ဥစ္ဆုယန်ံ ဝိယ စ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၃ရ။ (–မူလ၊ဌီ၊၁။၁၄ရ။)

ဥပ္ပိဋ္ဌိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပိဋ+တ္တာ] ဖိနှိပ်–ညှပ်–ပွတ်–၍။ ပိဋ္ဌိတော ရထံ ပဝတ္တေတိတိ ခန္ဓ–ဋ္ဌိကေန ယုဂ် ဥပ္ပိဋ္ဌိတ္တာ ပစ္ဆိမဘာဂေန ရထံ ပဝတ္တေန္တော သြသက္ကတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၁၆။

ဥပ္ပိဋ္ဌေ(လေ)တိ (ကြို) [ဥ+ပိဋ+ဏေ+တိ] နှိပ်–ဖိနှိပ်–ဖြစ်ညှစ်–ကြိတ်–ဆုတ်နယ်–၏။ ကောမေ ဟတ္ထပါဒေ ဥပ္ပိဋ္ဌေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၅။ အထ ခေါ နံ ဥစ္ဆုယန္တေ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပိဋ္ဌေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၃၅၆။ **ဥပ္ပိဋ္ဌေယျ**—သံ၊ဌီ၊၁။ ၂၀ ၂။ **ဥပ္ပိလေယျံ**—သံ၊ဌ၊၁။၁၅၅။ **ဥပ္ပိဋ္ဌေသိ**—အံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၁ရ။

ဥပ္ပိဋ္ဌေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပိဋ+ဏေ+တ္တာ] နှိပ်–နင်း–ထောက်ကန်–ညှပ်–၍။ ယထေဝ ဟိ နိသ–ဘသမ်ိတော ဥသဘော ဥသဘမလေန သမန္တ–ဂတော စတူဟိ ပါဒေဟိ ပထဝိ ဥပ္ပိဋ္ဌေတ္တာ အစလဋ္ဌာနေန တိဋ္ဌတိ။ မဇ္ဈ၊ဌ။၃၃ ၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၃။ မာတာ "ပုတ္တံ ရက္ခိဿာမိ"တိ ကေ ဒ္ဓါရ–ဗာဟံ နိဿယ ကေ ပါဒေဟိ ဥပ္ပိဋ္ဌေတ္တာ ဆမာယ နိသိန္နာ သုတ္တံ ကန္ဒတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၅။ မန္ဒေန ကဏ္ဍသပ္ပံ ဥပ္ပိဋ္ဌေတ္တာ ဂဏ္ဍန္တော ဝိယ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၅ ၃။(–သံ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၃။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၁ ၃ ၁။ ၂ ၂ ၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၃ ၃ ၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ၁။) သိဟော ဟတ္ထိကုမ္ဘေ မုခံ ဥပ္ပိဋ္ဌေတ္တာ တိက္ခတ္တုံ အပ္ပဋိ–ဝတ္တိယံ သိဟနာဒံ နဒိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၄။

ဥပ္ပိုင္ရေန (တိ) [ဥ+ပိုင္+ဏေ+အန္ရ] ဖိနိုပ်-နိုပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-တတ်သောသူ။ ပစတောတိ ပရေ ဒဏ္ဍေန ဥပ္ပိုင္ရေန္ရသ။ ဒီ၊ဌ၊။၁၄၄။ ပစန် ဖဟန် ဝိဟာရနန္ဒိ အာဟ ဒဏ္ဍေန ဥပ္ပိ-ရေန္ရသ္ဟာတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃ဝ၆။ ယဒ္ဓိကော-ဋိယာ ဥပ္ပိုင္ရေန္ရော ဝိယ ကေဒေသမေဝ ကရောသိ။ မ၊ဌ၊။၄၉။ (-မ၊ဌ၊။၅၈။ အဘိ၊ဌ၊။၁၈၂။ သံ၊ဋီ၊။၂ဝ၆။)

ဥပ္ပိုင္ရေယျ (ကြိ) [ဥ+ပိုင္+ဏေ+ယျ] ဖိနိုပ်-ထောက်-ရာ၏။ ဥပ္ပိုင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိုင္ရေသိ (ကြိ) [ဥ+ပိုင္+ဏေ+ဏ္ဍိ] ဖိနိုပ်-ညှစ်-ပြီ။ ဥပ္ပိုင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပေထ (ကြိ) [ဥပ+ဍု+ထ။ ဆန်းကြောင့် ပ ၌ ဒွေဘော် ရောက်သည်။] ကပ်ရောက်ကုန်လော၊ လျှိုကုန်လော။ ဧကံ သူလသ္မိံ ဥပ္ပေထ။ ဇာ၊ ၂။၁၅၂။ ဥပ္ပေထတိ အာဝုနထ။ ဇာ၊ဌ၊။၂ဝ။

ဥပ္ပါလေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဖလ(ဖာလ)+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၁၆၄၁၆ရ။] ရင်ကို-ကွဲစေ-ခွဲ-၏။ အတ္ထာနံ ဥပ္ပါလေသိ(မ၊၂။ဒုဝ၂)တိ တေနေဝ အသိနာ အတ္ထာနော ဥဒရံ ဖာလေသိ။ မ၊ဌ။ ၃။၂၃ရ။

ဥပ္ပါလေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဖလ(ဖာလ)+ဏေ+ဏ္ဍိ] ရင်ကို-ကွဲစေ-ခွဲ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါသုလိက (တိ) [ဥ+ဖာသုလိကာ] ထွက်သော နံရိုးရှိသော။ နံရိုးပြိုင်းပြိုင်း ထွက်သော။ ဥပ္ပါသုလိကေ(ပေတ။ဝ၃ရ)တိ ဥဂ္ဂတဖာသု-လိကေ။ ပေတ၊ဌ။ဖ၃။ (-ပေတ။၁၅ဝ။ အပ၊ ၂။၂၂၆။ ပေတ၊ဌ။ဧ၄။ ထေရီ၊ဌ။ဝ၃ရ။)

ဥပ္ပဝ° (ကြိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+ဟိ] ပေါလောပေါ်လော၊ အပေါ်တက်လော့။ ဥပ္ပဝတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဝ၂ (ပု) [ဥ+ပ္ပ+အ] (၁) ပေါ်ခြင်း။ ဝုပ်ရှိ ပေါ်ခြင်း (သျှ)။ (တိ) (၂) ပေါလောပေါ်သော၊ မနက်နဲသော။ (၁) ဥပ္ပဝါဒိမတ္တံ ကိ ဟသဝေမော ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဌ၃ရ။ (တိ)(၂) ဥပ္ပဝသဒ္ဒ-ကြည့်။

ဥပ္ပဝတိ (ကြိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+တိ] (၁) ပေါလော ပေါ်၏။ အပေါ်သို့တက်၏။ (၂) ပြေးသွား၏။ (၁) ဒုပ္ပညဿ ဟိ ကထာ ဥဒကေ ဂေဏ္ဍု ဝိယ ဥပ္ပဝတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ဝ၀၂။ ဥပ္ပဝန္တိ—ဒီ၊ ဌ၊။၂၂၈။ မ၊ဌ၊။ဒုဝ၃။ အံ၊ဋီ၊။၂ဝ၆။ ဥပ္ပဝ—ဥမ္ဘဇ္ဇ ဘော ပုထိသိလေ၊ ဥပ္ပဝ ဘော ပုထု-သိလေ၊ ထလမ္ပပ္ပဝ ဘော ပုထုသိလေ။ သံ၊ ၂။၄ဧ၉။ နေတ္တိ။ဝ၉။ ဥပ္ပဝါတိ ဇလဿ ဥပရိ ပ္ပဝ။ နေတ္တိ၊ဌ။ဝ၀ဧ။ ထလမ္ပပ္ပဝါတိ ထလ-မဘိရုဟ။ သံ၊ဌ၊ဒု။ဝ၄ဝ။ နေတ္တိ၊ဌ။ဝ၀ဧ။ ဥပ္ပ ဝေယျ—သံ၊ ၂။၄ဧ၉။ (၂) သော တဏှာဝသိ-ကော ပုဂ္ဂလော ဘဝေ ဘဝေ ဥပ္ပဝတိ ဓာဝတိ၊ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ဒုဝ၀။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ဧ၅။

ဥပ္ပဝန္ရ (တိ) [ဥ+ပ္ပ+အန္ရ] ပေါ်တက်လာသော၊ လွှမ်းမိုးသော။ ဥပ္ပလိဿန္ရ-ကြည့်။

ဥပ္ပဝမာန (တိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+မာန] ပေါလော ပေါ်သော။ ဥပ္ပလဟတ္ထံ ဝိယ ဥဒကေ ဥပ္ပဝမာနံ။ ဇာ၊ဌ၊ဒု။၄ဖ၁။

ဥပ္ပဝသဒ္ဒ (တိ) [ဥပ္ပဝါ+သဒ္ဒါ] ပေါလောပေါ်-မနက်နဲ-သောသဒ္ဒါတရားရှိသောသူ။ ပရိတ္တ-သဒ္ဒတာယ ဝါ ဥပ္ပဝသဒ္ဒတာယ ဝါ ပရိပ္ပဝ-ပသာဒဿ ကာမာဝစရရူပါဝစရာဒီဘေဒါ ပညာ နု ပရိပ္ပရိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊။ဝ၉ဖ။

ဥပ္ပရိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပ္ပ+တ္ထာ] ပေါလောပေါ်၍။ မေဃော ဝဿန္ရေ ဥဒကေန ဥပ္ပရိတ္ထာ ... သောတေန ဝုယ္ယမာနံ။ သံ၊ဌ၊ဒု။ရ၄။ (-ဥဒါန၊ဌ။ဒ၄၄။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ဒုဝ၁။)

ဥပ္ပရိဿန္ရ (တိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+ဿန္ရ] ပေါ်တက်လာသော၊ လွှမ်းမိုးသော။ ဥပ္ပရိဿံ ဒီပမိမံ

ဥဋ္ဌာရံ။ ဇာ၊၁။၂၄၄။ ဥပ္ပဝိဿန္ဆီ ဗ္ဟမ် ဒီပကံ ဥပ္ပဝဝန္ဆော အဇ္ဈောတ္ထရန္ဆော အဘိဘဝိဿတိ။ ဇာ၊၆၄။၁၆၄။

ဥပ္ပဝေယျ (ကြိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+ယျ] ပေါ်လော ပေါ်ရာ၏။ အပေါ် သို့တက်လာရာ၏။ ဥပ္ပဝတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇမ (တိ) [ဥ+ဝဇ္ဇမ] လမ်းမှန်မှ ထွက်သော၊ လမ်းလွဲသော (ရထား)။ အဿခဋ္ဌကော "ပေဟီ"တိ ဝုတ္တော ... ဥမ္မဂ္ဂံ ဂဏ္ဍတိ၊ ဥမ္မဇ္ဇမ်ရထံ ကရောတိ။ အံ၃။၃၃၃၅။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၆။)

ဥမ္မဇ္ဇထိ (ကြိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၅၂။ နိရုတ္တိ၊နာ။၅၅၈။] ကြွတက်၏။ ထ၏။ ကသိဏမ္ပိ ဥဏ္ဍါဒိယမာနံ နေဝ ဥမ္မဇ္ဇတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ။၃၂၁။ နေဝ ဥမ္မဇ္ဇတိတိ နေဝ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ။၃၉၅။

ဥမ္မဇ္ဇန (နဿ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ယု] ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-ခြင်း။ တ္ထေ ဝ ဟတ္ထံ အမုဠ္ဆိတ္တာ ဥမ္မဇ္ဇနေ ကောဝ အာပတ္တိ။ ကင်။ ၃၅၁။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၆-အလားတူအဖွင့်၌ ဥမ္မဒ္ဒနေ-ဟုရှိသည်။) ဥမ္မတ္တန-လည်းကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇနဃံသနဓောဝန (နဿ) [ဥမ္မဇ္ဇန+ဃံသန+ဓောဝန] ပွတ်ခြေ-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ခြင်း, ပွတ်တိုက်ခြင်း, ရေဆေး-ဖွပ်လျော်-ခြင်း။ တဇ္ဇ ဝါယမန္ဆီ ဥမ္မဇ္ဇနဃံသနဓောဝနာဒိကံ တဒနုရူပ-ဝါယာမံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၅။

ဥမ္မဇ္ဇာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏာပေ+တိ] အထက်ဌ်လည်စေ၏။ ပွတ်သပ်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-စေ၏။ ပွတ်တိုက်စေ၏။ (ဘာသာဋီ)။ ဥမ္မဒ္ဒါပေယျာတိ ဥမ္မဇ္ဇာပေယျ။ ကင်။၃၅၁။

ဥမ္မဇ္ဇာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏာပေ+ယျ] ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-စေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇီတ (တိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+တ] ပွတ်သပ်အပ်-ပွတ်ချေအပ်-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇီတသရီရ (တိ) [ဥမ္မဇ္ဇီတ+သရီရ] ပွတ်သပ်အပ်-ပွတ်ချေအပ်-သော ကိုယ်ရှိသော၊သူ။ (ပေါ့သောကိုယ်ရှိသော။ ဇာတ်၊ဝတ္ထု။) အထ ရာဇာ ဩဠာရိကာနိ အာဘရဏာနိ ဩမုဠ္ဆိတ္တာ မဿုကမ္ပံ ကာရေတ္တာ ဥမ္မဇ္ဇီတသရီရော ပေါက္ခရဏီယာ အန္ဆော ရာဇဝိဘဝေန နှတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၅၁၆။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၄၂။)

ဥမ္မဇ္ဇေတိ (ကြိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏေ+တိ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-၏။ ဥစ္ဆာဒေန္ဆီတိ ဥမ္မ-ဇ္ဇေန္ဆီ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၆၅။ ဥမ္မဇ္ဇေထ၊ ဥမ္မ-ဇ္ဇေယ္ယုံ—ဒီ၊ဋ။၂၅၉။ ဥမ္မဇ္ဇေသိ—ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၂၂၁။

ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏေ+တ္တာ] (၁) ပွတ်-ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-ကြေးပွတ်-၍၊ ထုံ၍။ (၂) ပြေ၍။ (ကြိုးလွန်းကိုပြေ၍။) (၃) ထုတ်၍။ (၁) ရာဇာ တုဏ္ဍော သာမဏေရဿ ဟတ္ထတောပတ္တံ ဂဟေတ္တာ ဂန္ဆေဟိ ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာ ဝရမုတ္တ-သဒိသာနံ ဓာတူနံ ပူရေတ္တာ အဒါသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၆၃။ ကေဒိဝသံ သရီရံ ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာ ဆဏ္ဍေ-တမ္ပဲ သုဝဏ္ဏမေဝ မဂဓနာဠိယာ ဒ္ဝါဒသနာဠိ-မတ္တံ လဒ္ဓါ ဝဋ္ဋတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ။ ၁၃၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၉၊၂ရ၅။) (၂) ရဏ္ဍကေ လဘိတ္တာ သယံ ဝဋ္ဌိတံ ဥမ္ဗ-ဇ္ဇေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။ ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာတိ တေ ရဏ္ဍကေ ဝိသုံ ဝိသုံ ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၀။ ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာတိ ပါကတိကံ ကတ္တာ။ ဝိမတိ၊ဋ။ ၂၃၂။ (၃) အဟဋ္ဌိ ဗ္ဟမိဿ ဒေဝတာယ ယကနံ ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာ ဒဒေယ္ယုံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၂ရ၆။ တဒါ ရာဂ သမ္ပုလ် ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာ သမ္ပဋ္ဌိတန္ဆ-မေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆။ ဥမ္မဇ္ဇေတ္တာတိ သမ္ပဋ္ဆေဒဝသေန သမ္ပုလ် ဥဒ္ဓရိတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂ရ။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၄၀၊ရ၉။)

ဥမ္မဇ္ဇေထ (ကြိ) [ဥ+ဝဋ္ဋ+ဏေ+ထ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-ကုန်လော။ ဥမ္မဇ္ဇေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇေန္တ (တိ) [ဥ+ဝဋ္ဋ+ဏေ+အန္တ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-သောသူ။ စုဏ္ဏမတ္ထိကာ-ဒီဟိ ဂဏ္ဌာနီ ဥမ္မဇ္ဇေန္တော မလ္လကမုဋ္ဌာဒီဟိ ဝါ ဃံသန္တော နှာယတိ (နဟာယတိ)။ မ၊ဌ၊၂။ရဒ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၉။

ဥမ္မဇ္ဇေယျုံ (ကြိ) [ဥ+ဝဋ္ဋ+ဏေ+ယေ္ယုံ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-ကုန်ရာ၏။ ဥမ္မဇ္ဇေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇေသိ (ကြိ) [ဥ+ဝဋ္ဋ+ဏေ+ဏ္ဍိ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-ပြီ။ ဥမ္မဇ္ဇေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မတ္ထန (နဿ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ယု။ ဥမ္မတ္ထီယတေ ဝိသာရီယတေ မလမနေနေတိ ဥမ္မတ္ထနံ၊ ဝတ္ထု ဝတ္ထနေ ဘူဝါဒိ။ ဓာန်ဋီ။ ၂၉၉။] ပွတ်-ပွတ်သပ်-လိမ်းကျံ-ထုံ-ခြင်း၊ ကြေး-ပွတ်-တိုက်-ခြင်း။ ဥစ္ဆာဒနံ ဥမ္မတ္ထနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရဒ။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၃။) (ဓာန်၊သျှ၊သစ် နှင့် တောင်ပေါက် ဓာန်၊သျှ-တို့၌ ဥမ္မဌန-ဟုရှိသည်။)

ဥမ္မတ္ထမာန (တိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+အ+မာန] ဖြစ်ပေါ်လာသော။ အာစာရသမ္ပတ္တိယာ သစ္စကိ-ရိယာယ ဥမ္မတ္ထမာနမဟောဃနိဝတ္ထနေန အခဏ္ဍ-သီလာတိ သဗ္ဗာတနိစ္ဆယာ ဘဒ္ဒါ သုန္ဒရာ အယံ ဌာတ္ထိ။ ဝိမာန၊ဋီ။၁၀၁။

ဥမ္မတ္ထယိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏယ+တ္ထာ] အထက်ဌာဖြစ်စေ၍၊ အထက်သို့ မလှန်၍။ ဥမ္မတ္ထယိတ္ထာ ပထဝီ၊ ပဂ္ဂိပိ ဟတ္ထ-ပါတိယံ။ အပ၊ ၂။ ၂၃၀။

ဥမ္မတ္ထိယန္တ (တိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏယ+အန္တ] ထက်အောက်ပြောင်းပြန်ဖြစ်သော။ ဥမ္မတ္ထိ-ယန္တေပိ ဘန္တေ သဒေဝကေ လောကေ ... ထေရော သာရိပုတ္တော နု ပရသ ဒုက္ခံ သာဒိယေယျ။ ပိလိန္ဒ။၁၀၈။

ဥမ္မတ္ထေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏေ+တ္ထာ] (၁) ထုတ်၍၊ နုတ်၍။ (၂)(က) အထက်ဌာဖြစ်စေ၍၊ ပြောင်းပြန်-ဖြစ်စေ-စီးစေ-၍။ (ခ) လျှံတက်စေ၍။ ဒသဝိဓမ္မိ သံယောဇနံ သမူ-လကံ ဥမ္မတ္ထေတ္ထာ ဆဏ္ဍေသိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၂။ (၂)(က) တံ ပါစီနနိန္နာယ ဂင်္ဂါယ ဥမ္မတ္ထေတ္ထာ ပစ္ဆာမုခကရဏံ ဝိယ အတိဒုက္ကရံ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၉။ (ခ) ဒေဝတာ သမုဒ္ဒံ ဥမ္မတ္ထေတ္ထာ သမ္ဘော တုမှေ ယာတေသန္တိ။ ဇာ၊ဋီ၊၄။၁၆၃။

ဥမ္မဒ္ဓ (တိ) [(၁) အဝ+ဝဒ္ဓ။ (၂) ဥ+ဝဒ္ဓ] (၁) အောက်သို့သက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော။ (၂) အထက်သို့တက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဓပိတ္ထိက (တိ) [ဥမ္မဒ္ဓပိဏ္ဍ+ဏ္ဍက] (၁) အောက်သို့သက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော ခြေသလုံး မြင်းခေါင်းအသားစိုင်ရှိသော၊သူ။ (၂) အထက်သို့တက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သောခြေသလုံး မြင်-ခေါင်းအသားစိုင်ရှိသော၊သူ။ (၁)(၂) ဝိကဒ္ဓော ဝါ ပဏ္ဍော ဝါ ဥမ္မဒ္ဓပိဏ္ဍိကော ဝါ၊ သော ဒုဝိဓော ဟေဋ္ဌာ သြရဏ္ဍာဟိ ဝါ ဥပရိ အာရဏ္ဍာဟိ ဝါ မဟတိယာ ဇယ်ပိဏ္ဍိကာဟိ သမန္နာဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၁ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂ။၁၄၄။ (-ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ။၁၅၉။)

(ရှေ့ဥမင်-သျှ၌ "ဥပဒ္ဓပိဏ္ဍိကော= မြင်းခေါင်းသလုံးထွဲလွဲကျသောသူ" ဟုလည်းကောင်း၊ ဘာသာဋီကာ၌ "အောက်သို့သက်သောကြီးသော သလုံးမြင်းခေါင်းသားရှိသူသည်သော်၄င်း။ (ဝါ) အထက်သို့တက်သော ကြီးသောသလုံးမြင်းခေါင်း သားရှိသူသည်သော်၄င်း" ဟုလည်းကောင်း ဇနက်ပေးသည်။ ပါစိတ်ယောဇနာ ၂၇၂-၌ ဥပနုပိဏ္ဍ-ကဿ အတ္ထံ သဟ ဘောဇေန ဒဿေန္တောအာဟ "သော ဒုဝိဓော"တိအာဒိ- စသည်ဖြင့် ပြဆိုသည်။ ယင်းတို့အလို "ဥပနု(ဥပဒ္ဓ)ပိဏ္ဍိကော=

ထက်ဝက်သောခြေသလုံးမြင်းခေါင်းသား ရှိသော သူ” ဟု သဒ္ဒါနက်ပေးရလိမ့်မည်။)

ဥမ္မဂ္ဂ (ပုဂ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ] (၁)အထက်(လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ကြောင်း ကြိုး။ (တိ)(၂) အထက်(လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ကြောင်း ကြိုးရှိသော၊ ကြိုးဆွဲချသော၊သူ။ (၁) ဝရံ မေ ဣမ ဥမ္မဂ္ဂံ၊ ယဿ ဟိနံ ပုနာစရေ။ ထေရီ။၃၈၉။ ဣမသ္မိံ ဝနန္တရေ ဥမ္မဂ္ဂံ ဗဒ္ဓိတ္တာ မရဏံ မေ ဝရံ သေဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၃၃။ (တိ)(၂) ဣတ္ထိ ... ရဇ္ဇုပါသေ ဂီဝံ ပဋိမုဉ္စိတ္တာ ဥမ္မဂ္ဂာ ကာလမကာသိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၄၅။

ဥမ္မဂ္ဂတိ (ကြိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ+တိ] အထက် (လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–၏။ ကြိုးဆွဲချ၏။ ဝိသံ ခါဒန္တိ၊ ရဇ္ဇုယာ ဥမ္မဂ္ဂန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆၄။ **ဥမ္မဂ္ဂာမ** —သုတ္ထနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၅။

ဥမ္မဂ္ဂန (နာ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+ယု] အထက်(လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ခြင်း။ ကြိုးဆွဲချခြင်း။ စိတ္တဝိယာတမယံ ဒေါမနဿံ စိတ္တဝိယာတတော ဇေ ဥပ္ပန္နံ ဥမ္မဂ္ဂနဇရောတိသာရာဒိကာယိက ဒုက္ခဥ္စ။ မူလဋီ၊ ၂။၆၈။

ဥမ္မဂ္ဂဿ (တိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အဿ] အထက်(လည်ပင်း)၌–နှောင်ဖွဲ့–ဖွဲ့ချည်သော၊ ကြိုးဆွဲချသော၊သူ။ ကောဓဝသေန အဘုဇ္ဇဿ၊ ဥမ္မဂ္ဂဿ စ ဒုက္ခံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။ ၂။၉၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆၁။

ဥမ္မဂ္ဂဿိ (ကြိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ+အဿိ] အထက်(လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ကုန်၏။ ကြိုးဆွဲချကုန်၏။ ဥမ္မဂ္ဂတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂာမ (ကြိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ+မ] အထက် (လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ကုန်၏။ ကြိုးဆွဲချကုန်၏။ ဥမ္မဂ္ဂတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂိတုံ (ဗျ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+တုံ] အထက်(လည်ပင်း)၌ ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ခြင်းငှါ၊ ကြိုးဆွဲချခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂိတုကာမ (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂိတုံ+ကမ+ဏ] အထက်(လည်ပင်း)၌ ဖွဲ့ချည်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊ ကြိုးဆွဲချလိုသော၊သူ။ ကော ကိရ ဣမိဿ ဥမ္မ-ဂ္ဂိတုကာမာ ရုက္ခေ ရဇ္ဇုံ လဂ္ဂေတ္တာ သံဝိဓာ-တဗ္ဗံ သံဝိဒဟာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၄။ (–ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၉၁။)

ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+တ္တာ] (၁) အထက်(လည်ပင်း)၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–၍။ ကြိုးဆွဲချ၍။ (၂) အထက်၌–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–၍၊ ဆွဲချိတ်-ချိတ်ဆွဲ–၍။ (၁) ရဇ္ဇုယာ ဝါ ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ ကာလ-ကံကရောဟိ။ ဝိ၊၁။၉၂၊၉၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄။) (၂) ဥလ္လဝိတောတိ ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ လဝိတောတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။

ဥမ္မရီပေတဝတ္ထု (နာ) [ဥမ္မရီပေတ+ဝတ္ထု] ဥမ္မရီမည်သောမိန်းမ၏ အကြောင်းအရာ ဝတ္ထု။ (ဥမ္မရီပေတဝတ္ထုဟု ဆိုသော်လည်း ထိုဥမ္မရီသည် ပြိတ္တာမ မဟုတ်ချေ။ မိဖုရားခေါင်ကြီးသာဖြစ်သည်၊ အရှင်သခင်မင်း ကွယ်လွန်သွားသော ကြောင့် စိုးရိမ်ပူဆွေးသော ဥမ္မရီ–ဟု ဆိုလိုသည်။ ဥမ္မရီ (၂) လည်းကြည့်။) အဟု ရာဇာ မြဟွဒတ္တောတိ ဣဒံ ဥမ္မရီပေတဝတ္ထုံ သတ္ထာ ... ကထေသိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၄၈။

ဥမ္မရီဝဂ္ဂ (ပု) [ဥမ္မရီ+ဝဂ္ဂ] ဥမ္မရီဝဂ်။ ဥရဝဝဂ္ဂေါ ဥမ္မရီဝဂ္ဂေါ စူဠဝဂ္ဂေါ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃။

ဥမ္မရီ (ထီ) [ဥ+ဝရီ။ ဥစ်ရီ(သံ)] (၁) မိဖုရား။ (၂) ဒဋ္ဌရီမည်သူ။ (ဥမ္မရီမည်သူ နှစ်ဦးတွေ့ ရသည်၊ ဥမ္မရီမင်းသမီး နှင့် ဥမ္မရီမိဖုရား-တို့ဖြစ်သည်။ ဥမ္မရီမင်းသမီး၏ အကြောင်း အရာမှာ—ကကုသန်ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ ကြက်မဖြစ်ခဲ့စဉ်က ကမ္မဋ္ဌာန်း စီးဖြန်းသော

ပုဂ္ဂိုလ်၏ တရားသံကိုကြားနာရ၍ စုတေသော အခါ မင်းမျိုးဌ ဥဗ္ဗရီမည်သောမင်းသမီးဖြစ်ပြီး လျှင် ကိုယ်လက်အညစ်အကြေးစွန့်ရာအရပ်၌ မြင်တွေ့ရသောပိုးလောက်အစုကို "ပုဗ္ဗဝက သညာ" စီးဖြန်းသောကြောင့် ပဌမစျာန်ရ၍ ဗြဟ္မာဘုံသို့ရောက်ရ၏။ ထိုမှစုတေ၍ ယခု ဂေါတမဘုရားရှင်ပွင့်တော်မူသောကာလ၌ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်၌ ဝက်မယ်ဖြစ်ရလေသည်။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၃၂။ ဥဗ္ဗရီမိဖုရား၏ အကြောင်းအရာ မှာ—လွန်လေပြီးသောကာလ ပဗ္ဗာလတိုင်း ကပိလမြို့ စွဋ္ဌနီဗြဟ္မဒတ်မင်း၏ ဥဗ္ဗရီမည်သော မိဖုရားခေါင်ကြီးသည် ဗြဟ္မဒတ်မင်း နတ်ရွာစ်၍ ပူဆွေးသောကရောက်နေရှာသည်၊ ထိုအခါဘုရား အလောင်းရသေ့က တရားဟောသဖြင့် မေတ္တာ ဘာဝနာစီးဖြန်းသောကြောင့် ဗြဟ္မာ့ပြည်သို့ ရောက်ရလေသည်။ ပေတ၊ဌ။၁၄၈-၁၅၅။

(၁) ဥဗ္ဗရီ ကေန ဒေါသေန၊ ဒဇ္ဇာသိ ဒကရက္ခိနော။ ဇာ၊၁။၃၈၅။ ဥဗ္ဗရိန္တိ ဩဠောမံ။ ဝေ ဂုဏသမ္ပန္နံ နန္ဒာဒေဝီ ကေန ဒေါသေန ဒကရက္ခသသ ဒဿသိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃၂၆။ (၂) တံ ဒါရိကံ ကဟာပဏရာသိမှိ ဌပေတွာ ... "ဥဗ္ဗရီ"တိ နာမံ ကာရာပေတွာ အဂ္ဂမဟေသိ-ဋ္ဌာနေ ဌပေတွာ။ ပေတ၊ဌ။၁၄၉။ သာ ဇေသ ယောဂါဝစရသ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာနံ သဇ္ဇာယ-န္တသ ဓမ္မယောသံ သုတ္တာ တတော စုတာ ရာဇကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ဥဗ္ဗရီ နာမ ရာဇဓီတာ အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၃၂။

ဥဗ္ဗသတိ (ကြို) [ဥ+ဝသ+အ+တိ] တည်ရှိနေ သည်မဟုတ်၊ (လူတို့)မတည်နေ၊ မတည်ရှိ။ ကော ပစ္စန္တဂါမကော ကဒါစိ ဝသတိ၊ ကဒါစိ ဥဗ္ဗသတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ရဝ။

ဥဗ္ဗသိတ (တိ) [ဥ+ဝသ+တ။ ဥ+ဝသိတ] မတည် နေ-မတည်ရှိ-သော၊ (လူတို့) နေရာအရပ်မဟုတ် သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗသိတကာလ (ပု) [ဥဗ္ဗသိတ+ကာလ] မတည် နေသော-မတည်ရှိသော-(လူတို့)နေရာအရပ် မဟုတ်သော-အခါကာလ။ ဝါနရဂဏော ဥဗ္ဗ-သိတကာလေ အာဂန္တာ တဿ ဖလာနိ ခါဒတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ရဝ။

ဥဗ္ဗဟတိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+အ+တိ] (၁) ဆောင်-ရွက်ဆောင်-သယ်ဆောင်-၏။ (၂) ထုတ်ဆောင် -ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-ကင်းစေ-၏။ (၁) ဘိယျော ပုနပ္ပုနံ ဘိယျောသော မတ္တာယ အတ္တနော ဓုရံ ဘာရံ ဝဟတေ ဥဗ္ဗဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။ ၃၈၂။ (၂) ဥဗ္ဗာဟိကာယ-ကြည့်။ ဥဗ္ဗဟန္တိ ဝိမတိ၊၁။ ၂၈၆။ ဝိနယလက်ရ၊ဌ၊ ၂။၁၆၄။

ဥဗ္ဗဟန (နာ) [ဥ+ဝဟ+ယု] (၁) နုတ်-ထုတ် ဆောင်-ခြင်း။ (တိ)(၂) မိမိအပေါ်၌ တင်၍ ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်တတ်သော။ (၁) သလ္လသ ဥဗ္ဗဟနံ သလ္လဗ္ဗဟနံ။ သံ၊ဌီ၊၁။၉၀။ (-သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၃၈။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗဟနပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥဗ္ဗဟန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] (နိဿယပစ္စည်းအဖြစ်ကြောင့် ထိုမနောဓာတ် မနောဝိညာဏဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို) မိမိအပေါ်၌ တင်၍ ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်၏သို့ ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်သော။ မနောဓာတုမနောဝိညာဏ-ဓာတူနံ နိဿယလက္ခဏံ ဟဒယဝတ္ထု၊ ... ဥဗ္ဗဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ရရ။ နိဿယ-ဘာဝတော ဥပရိ အာရောပေတွာ ဝဟန္တံ ဝိယ ပစ္စုပဋ္ဌာတိတိ ဥဗ္ဗဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊ ၂။၉၈။

ဥဗ္ဗဟန္တိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+အ+အန္တိ] ထုတ်ဆောင် -ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-ကင်းစေ-ကုန်၏။ ဥဗ္ဗဟတိ (၂) ကြည့်။

ဥဗ္ဗဟာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+ တိ] ဆောင်-သယ်ဆောင်-စေ၏။ သီသံ သီသံ သယံရာပေတွာ သီသံ သီသံ ဥဗ္ဗဟာပေယျ။

အံ၁။၂၄၃–၂၄၄။ ဥမ္မဟာပေယျာတိ ခလဌာနံ အာဟရာပေယျ။ အံ၂။၂။၂၂၂။

ဥမ္မဟာပေတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တ္တာ] ဆောင်စေ၍၊ သယ်ဆောင်စေ၍။ သီဃ သီဃ ဥမ္မဟာပေတ္တာ သီဃ သီဃ ပုဏ္ဏကာရာပေယျ။ အံ၁။၂၄၄။ (–ခုဒ္ဒကာ၂။၂၀၆။)

ဥမ္မဟာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+ယျ] ဆောင်–သယ်ဆောင်–စေရာ၏။ ဥမ္မ–ဟာပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဟေတိ (ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+တိ] ဆောင်–ပြစ်စေ–၏။ ဥဒဗ္ဗဟေတိ ဥမ္မဟေယျ ဓာရေယျ၊ အတ္ထနိ သဠေနေယျာတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၂။၂။၁၈၁။

ဥမ္မဟေယျ (ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+ယျ] ဆောင်–ပြစ်စေ–ရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မာဌေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္တာ] ခွါ–ကိုက်ပြတ်–၍ (ပခုက္ကူ၊သျှ)၊ အထက်သို့တက်စေ၍ ထုတ်–နုတ်–၍ (ဘာသာ၊ဋီ)။ ဒန္ဓေဟိ ဥမ္မာ–ဌေတ္တာ ခါဒနံ နာမ ဒုက္ခံ ပမ္ဘဇိတသာ။ ဒီ၂။ ၁။၂၄၂။ (ဤနေရာဝယ် သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂၂၆၉–၌ ဒန္ဓေန ဥပ္ပါဋိတံ ဝတ္ထလံ–ဟုရှိသည်၊ ဘာသာ ဋီကာ ၌လည်း ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္တာ–ဟု ခွဲ၍ ဥပ္ပါဌေတ္တာ ရှိသင့်ကြောင်းဆိုသည်။ ဤ၌ ပ ကို ဗ ပြုသည် ဟု မှတ်ရာ၏။)

ဥမ္မာဏေ (တိ) [ဥ+ဟ+ဏေ။ ထိ ၌ ဥမ္မာ–ဓိကာ] နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ဥမ္မာဓိကံ ဗဟုနေပမဒ္ဒနံ၊ အဟဉ္စ ဂိရံ သော နဘကိ ဖရှဏ်။ ဒီ၃။၁၄၁။ ဥမ္မာဓိကန္တိ အဂ္ဂေဟသ–ယုတ္တတ္တာ အာဟကေရိ။ ဒီ၂။၃။၁ ၂၁။

ဥမ္မာတေ (ကြိ) [ဥ+ဟ+ဏ+တိ] နှိပ်စက်–ညှဉ်းဆဲ–၏။ ယောနေသတံ ခေါ ရာညော မနုဿဂန္ဓော ဒေဝေ ဥမ္မာတေ။ ဒီ၂။၂။၂၆၀။ မ၂။၂။၃၁၃။ ဥမ္မာတေတိ ... ဟာတေတိ။ ဒီ။၂။၂။၃၉၈။

ဥမ္မာဓေန (နာ) [ဥ+ဟ+ဏ+ယု] အထက်အထက်၌–ထပ်ဆင့်၍–နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်း။ နှောင်အိမ်သွင်းခြင်း။ ထောင်ချခြင်း။ နှောင်အိမ်သွင်း၍ နှိပ်စက်ခြင်း။ ဥမ္မာဓနာယာ(ဒီ၃။၁။၁၃၅)တိ ဗန္ဓနာ–ဂါရပ္ပဝေသနေန။ ဒီ၂။၃။ ၁ ၁ ၉။ ဥမ္မာဓနာယာတိ ဗန္ဓနာဂါရေ ပက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟာဓေနေန။ ဒီ၂ ၃။ ၁ ၂ ၀။

ဥမ္မာဓိကာ (ထိ) [ဥ+ဟ+ဏ+ဏ+အာ] နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်းကို ပြုတတ်သော (စကား)။ ဥမ္မာ–ဓေ–ကြည့်။

ဥမ္မာသိတ (တိ) [ဥ+ဝသ+တ။ ဥ+ဝါသိတ] (လူတို့) နေရာအရပ်မဟုတ်သော။ ဧဝံ တေန သော ပဒေသော ဥမ္မာသိတော အဟောသိ။ ထေရ၊ ၂။၂။၃ ၂ ၆။ (ရူပသိဒ္ဓိ။၁ ၂ ၇–၌ ဥ ဥပသာရ၏ အနက် တို့ကိုပြရာ၌ "ဝိယောဂေ ဥမ္မာသိတော" ဟု ပါရှိသည်။ ကင်းချိန်နေသော၊ အသီးနေသော–ဟု အနက်ပေးသည်။)

ဥမ္မာသေတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝသ+ဏေ+တ္တာ။ ဥ+ဝါသေတ္တာ] (လူတို့) မတည်နေစေမူ၍၊ အသီးအခြား–တည်နေစေ–တည်နေရာကိုပြု–၍။ အဘယော နာမ စောရော ပဠသတပရိဝါရော ကေသို ဌာနေ ခန္ဓာဝါရံ ဗန္ဓိတ္တာ သမန္တာ တိ–ယောဇနံ ဥမ္မာသေတ္တာ ဝသတိ။ ဝိ၂။၂။၆၈။ ဝိသင်္ဘ။၁၄။ ဥမ္မာသေတ္တာတိ သမန္တတော တိ–ယောဇနံ ဝိလုမ္ပဏ္ဍော မနုဿေ ပလာပေတ္တာ အညေသံ အဝါသံ ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၂။၂ ၂ ၇ ၆။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၁။၆ ၅။ (–ဝိမတိ၁။ ၂ ၃ ၇။)

ဥမ္မာဟတိ (ကြိ) [ဥ+ဟ+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ–နှိပ်စက်–၏။ သဝိရဂန္ဓော ဒုရတောဝ ဥမ္မာဟတိ။ သံ၂။ ၃ ၁ ၆ ၀။ (ကတ္ထစိမူ၌ ဥမ္မာဟတိ–ဟုရှိ၏။)

ဥမ္မာဟန (နာ) [ဥ+ဝဟ+ယု] (၁) ဆွဲငင်ထုတ်–

နုတ်ယူ–ခြင်း။ အပေါင်းမှ ထုတ်ဆောင်ယူခြင်း။ (၂) ထုတ်ဆောင်ရာအပေါင်း။ (၁) သလ္လသ ပဋိဝိဒ္ဓသ ကတ္ထန် ဥဗ္ဗာဟနံ သလ္လကတ္ထံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃ရ။ (၂) ဥဗ္ဗာဟနဘူတ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟနက (တိ) [ဥ+ဝဟ+ဏ္ဍ] ထုတ်ဆောင်–ဆွဲနုတ်–တတ်သော။ ဥဗ္ဗာဟနကဝါတ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟနကရဏ (နဝ) [ဥဗ္ဗာဟန+ကရဏ] ထုတ်ခြင်းကိုပြုခြင်း။ ကထဉ္စိ ကေဝစနနိဒ္ဒိဋ္ဌတော ဥဗ္ဗာဟနကရဏံ ယုတ္တံ သိယာ ကေသ္မိယေဝတ္ထေ ဥဗ္ဗာဟိတမ္ပိသ အညသတ္ထသ အဘာဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၃။

ဥဗ္ဗာဟနကဝါတ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟနက+ဝါတ] ထုတ်ဆောင်–ဆွဲနုတ်–တတ်သောလေ။ နဟိ သိနေ–ရူဥဗ္ဗာဟနကဝါတော သာမန္တေ ပုရာဏပဏ္ဏသ လဇ္ဇတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၃၃။

ဥဗ္ဗာဟနတ္ထ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟန+အတ္ထ။ ဥ+ဝါဟနတ္ထ] ထုတ်ယူခြင်းအနက်၊ အပေါင်းမှထုတ်ယူခြင်းအနက်။ ဥာဏနန္ဒေ...ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေ စေတံ သာမိ–ဝစနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေပိ ဟိ ကေဝစနမိစ္ဆန္တိ ကေစိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၃။ ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေ စေတန္တိ ဇေတ္ဗ ဥဒ္ဒံ ဝါဟနတ္ထေ။ သမ္ပဟနိဟရဏတ္ထေတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂ်ံ။၈၅။

ဥဗ္ဗာဟနဘူတ (တိ) [ဥဗ္ဗာဟန+ဘူတ] ထုတ်ယူရာအပေါင်းဖြစ်၍ဖြစ်သော။ တတ္ထ စ ဆန္ဒံ ဝဏ္ဏာနံ ဥဗ္ဗာဟနဘူတာနံ .ယမကာ ယမကာ ဝဏ္ဏာ ပဝတ္တန္တိတိ ပါဠသေသေန သမ္ဗန္ဓော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။ ၂၃၆။

ဥဗ္ဗာဟာပေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တမ္ဗ] ထုတ်ဆောင်–သယ်ဆောင်–စေအပ်သော။ ဥဗ္ဗာ–ဟာပေတမ္ဗ(ဝိ၊၄။၃၃၆)နှင့် ခလမဏ္ဍလံ ဟရာ–ပေတမ္ဗံ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၁၀။

ဥဗ္ဗာဟာပေတ္တာ (ကာ၊ကြိုဝိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တ္တာ] ထုတ်ဆောင်–သယ်ဆောင်–စေ၍။ ဥဗ္ဗာဟာ–ပေတ္တာ ပုဠုံ ကာရာပေတမ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၃၃၆။

ဥဗ္ဗာဟိကကမ္မသမ္ပုတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+ကမ္မ+သမ္ပုတိ] ဥဗ္ဗာဟိကက်သမုတ်ခြင်း၊ ဥဗ္ဗာဟိက ကမ္မဝါစာဖြင့်သမုတ်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟိကကမ္မ–သမ္ပုတိယံ အဋ္ဌပိ ဇနာ ကေတောဝ သမ္ဗတာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၄၂။

ဥဗ္ဗာဟိကသမ္ပုတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+သမ္ပုတိ] (သံဃာမှ) ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ သမုတ်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟိကမ္မဝါစာဖြင့် သမုတ်ခြင်း။ တေနေဝ သတ္ထသတိကက္ခန္ဓကေ ဥဗ္ဗာဟိကသမ္ပုတိယံ အဋ္ဌပိ ဇနာ ကေတောဝ သမ္ဗတာ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၄၀၂။

ဥဗ္ဗာဟိကဝဂ္ဂ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+ဝဂ္ဂ] ဥဗ္ဗာဟိကဝဂ်။ ဥဗ္ဗာဟိကဝဂ္ဂေ "နဟ အတ္ထကုသလော"တိ နဟ အဋ္ဌကထာကုသလော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၂၁။

ဥဗ္ဗာဟိက(ကာ)ဝိနိစ္ဆယ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+ဝိနိစ္ဆယ] ဥဗ္ဗာဟိကကမ္မဝါစာဖြင့် ရွေးကောက်ဆုံးဖြတ်ရာ၊ မဟုတ်မလျှား တားမြစ်ခြင်းရှိသော ကြောင့် နှစ်ယောက်သုံးယောက်သော ရဟန်းတို့ကို ရွေးကောက်ဆုံးဖြတ်ရာ။ ဥဗ္ဗာဟိကဝိနိစ္ဆ–ယောတိ ... ဒွေ တယော ဘိက္ခူ ဥစ္စိနိတ္တာ ဝိနိစ္ဆယော ဥဗ္ဗာဟိကဝိနိစ္ဆယောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄ ၂၀။ (ကခ်ီ။ ၂၅ရ–၌ ဥဗ္ဗာ–ဟိကဝိနိစ္ဆယ–ဟုရှိသည်။) ဇဝံ ဥဗ္ဗာဟိကာ–ဝိနိစ္ဆယေ ဓမ္မကထိကသ ဘိက္ခုနော နိသာ–ရဏာ နိသာရဏာ နာမ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၅ရ။

ဥဗ္ဗာဟိကာ (ထီ) [ဥ+ဟာ+ဏ္ဍ+အာ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၅၆။] (သံဃာမှ)–ထုတ်နုတ်–ရွေးချယ်–သမုတ်ခြင်း။ အလဇ္ဇီတို့၏ ခြိမ်းခြောက်ခြင်း, ငြင်းခုံခြင်းကို ကင်းစေကုန်ကြောင်းဖြစ်သော ဥတ္တိဒုတိယ ကမ္မဝါစာဖြင့် သံဃာ၏သမုတ်ခြင်း။ မဇ္ဈိသ္ဝ၊ ၄။၅၀ ၂။ (ယင်းသျှင်–ဥဗ္ဗာဟိကာ–ဟုဋ္ဌိ။) (သံဃာ

မှ)–ထုတ်နုတ်–ရွေးချယ်–ယူခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟိက ကမ္မဝါစာ။ (စူဠဝါမြန်မာပြန်။)

ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း စသည်ဖြစ်ပေါ်လာ၍ ထိုအဓိကရဏ်းကို ဆုံးဖြတ်ရာသံဃာအစည်းအဝေး၌ အလဇ်ရဟန်းတို့ မျှားစွာပါဝင်နေသဖြင့် ငြင်းခုံစကား မဆုံးနိုင်အောင် ဖြစ်နေ၏။ ထိုစကားတို့၏ ဆိုလိုချက်အနက်သဘောကို လည်းမသိရ၊ ဝိနည်း၌ မကျွမ်းကျင် မလိမ္မာသော ဓမ္မကထိကရဟန်းကလည်း ဝင်ရောက်ပြောဆိုလာ၏။ ထိုအခါ သံဃာသည် ပန်ကြား၍လည်းကောင်း, ဥတ္တိဒုတိယကမ္မဝါစာဖြင့်လည်းကောင်း အဂ်ါဆယ်ပါးနှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန်းနှစ်ပါးကိုဖြစ်စေ, သုံးပါးကိုဖြစ်စေ ထိုနှစ်ဘက်သံဃာမှ ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ ဥဗ္ဗာဟိကသမ္မုတိ ပေးရသည်။ ထိုအခါ၌ အလဇ်ရဟန်း, ဓမ္မကထိကရဟန်းတို့၏ ချိမ်းချောက်ခြင်း ငြင်းခုံခြင်းတို့သည် ကင်းပျောက်သွားလေသည်။ ထိုအဓိကရဏ်းသည်လည်း ဓမ္မဝိနယနှင့်အညီ ငြိမ်းအေးသွားလေသည်။ ဝိ၊၄။၂၂၃–၂၂၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၂။

မြတ်စွာဘုရားရှင်ပရိနိဗ္ဗာန်စံ၍ နှစ်တစ်ရာရှိသောအခါ ဝေသာလီပြည်နေ ဝဇ္ဇီတိုင်းသား ရဟန်းတို့သည် "ဆယ်ပါးသောဝတ္ထု"ကို ပြောဟောကြသောကြောင့် ပါဝါပြည်သား ရဟန်းတော်များ, အဝန္တိဒက္ခိဏာပထတိုင်းသား ရဟန်းတော်များနှင့် ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း ဖြစ်ပွားလေသည်။ ထိုအဓိကရဏ်းကို ဝေသာလီပြည်၌ ဆုံးဖြတ်ကြသောအခါ အဆုံးမသတ်နိုင်အောင်စကားပြော ဆိုကြသဖြင့် ဝေသာလီပြည်သားရဟန်းတော်များ ဘက်မှလေးပါး, ပါဝါပြည်သား ရဟန်းတော်များဘက်မှလေးပါး ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ ဥဗ္ဗာဟိကသမ္မုတိပေးပြီးလျှင် ထိုရှစ်ပါးတွင်ပါဝင်သော အရှင်ရေဝတမထေရ်က တင်ပြလျှောက်ထားသော "ဆယ်ပါးသောဝတ္ထု"ကို သံဃထေရ်ဖြစ်သော အရှင်သမ္ဘကာမီမထေရ်မြတ်က အဓမ္မဟု ဆုံးဖြတ်တော်မူ၍ ထိုအဓိကရဏ်းကို ငြိမ်းအေးစေတော်မူခဲ့လေသည်။ ဝိ၊၄။၄၉၁–၅၀၈။

ဥဗ္ဗာဟိကာယ သမ္မန္နိတဗ္ဗော(ဝိ၊၄။၂၂၃)–တိ အပလောကေတ္တာ ဝါ သမ္မန္နိတဗ္ဗောပရတော ဝုတ္တာယ ဥတ္တိဒုတိယာယ ဝါ ကမ္မဝါစာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၂။ အနန္တာနိ ဘဿာနိ ဓမ္မကထိကံ ဥဒ္ဒရိတ္တာ ဗာဟတိ ပဋိသေဓေတိ ဣမာယ သမ္မုတိယာတိ ဥဗ္ဗာဟိကာ။ ပါစိတ်ယော။၄၄ရ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဝေရှုပ် အဓိကရဏံ ဥဗ္ဗာဟိကာယ ဝူပသမေတုံ။ ဝိ၊၄။၂၂၃(–၅၀၅။ ဝိ၊၅။၃၄၂။) ဥဗ္ဗာဟိကာယာ(ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥဗ္ဗဟန္တိ ဝိယောဇေန္တိ ဧတာယ အလဇ်နံ တဇ္ဇနီ ဝါ ကလဟံ ဝါတိ ဥဗ္ဗာဟိကာ၊ သံဃ–သမ္မုတိ။ ဝိမတိ၊၁။၂၆၆။ ဥဗ္ဗာဟိကာယာတိ ဥဗ္ဗဟန္တိ ဝိယောဇေန္တိ ဧတာယ အလဇ်နံ တဇ္ဇနီ ဝါ ကလဟံ ဝါတိ ဥဗ္ဗာဟိကာ၊ သံဃ–သမ္မုတိ၊ တာယ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၂။၁၆၄။ ကတိ ဟိ နု ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဘိက္ခု ဥဗ္ဗာဟိကာယ သမ္မန္နိတဗ္ဗော။ အံ၊၃။၃၁၂။ ဥဗ္ဗာ–ဟိကာယာတိ သမ္မတ္တအဓိကရဏံ ဝူပသမေတုံ သံဃတော ဥဗ္ဗာဟိတ္တာ ဥဒ္ဒရိတ္တာ ဂဟဏတ္ထာယ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၀။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၂။၁ဂ၂။ ကင်္ခ။၂ရ၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂ရ။ ဝဇိရ။၅၂၀။ ကင်္ခ၊ဋီ။သစ်။၄၄ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၃ရ၀။ ဝိမတိ၊၂။၂၂ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၀၀။)

ဥဗ္ဗာဟိကာဒီကမ္မ (နဝ) [ဥဗ္ဗာဟိကာဒိ+ကမ္မ] ဥဗ္ဗာ–ဟိကအစရှိသောကံ။ ယသ္မာ ဥဗ္ဗာဟိကာဒိ–ကမ္မံ ဗဟူနမ္ပိ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၃ဖ၃။

ဥဗ္ဗာဟိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝဟ+တမ္ဘ] ထုတ်ခေါင်အပ်သော။ ဥဗ္ဗာဟနကရဏ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဟ+တ္တာ] ထုတ်၍။ ဥဗ္ဗာဟိကာ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟေတိ (ကြိ) [ဥ+ဗာဓ+ဏေ+တိ] နှိပ်စက်၏။ မာ နံ ကုဏာလ် သကုဏ် အဗ္ဗါနပရိယာယတော

ကိလမထော ဥဗ္ဗာဟေတ္ထ။ ဇာ၊ ၂။၁၃၃။ ဥဗ္ဗာဟော-တ္ထာတိ ဗာဓယိတ္ထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅၄၈။

ဥဗ္ဗာဟေတိ[၂] (ကာကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+တိ] ထုတ်ဆောင်စေ၏။ ယထာ နာမ ဆေကော အဟိ-တုဏ္ဍိကော သပ္ပဒဋ္ဌဝိသံ တေနေဝ သပ္ပေန ပုန ဂုံသာပေတ္တာ ဥဗ္ဗာဟေယျ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၀။

ဥဗ္ဗာဟေတ္ထ (ကြိ) [ဥ+ဗာဓ+ဏေ+တ္ထ] နှိပ်စက်ပြီ။ ဥဗ္ဗာဟေတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟေယျ (ကာကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+ယျ] ထုတ်ဆောင်စေရာ၏။ ဥဗ္ဗာဟေတိ[၂]-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဠ (တိ) [ဥ+ဗာဓ+တ] နှိပ်စက်-နှောက်ယှက်-အပ်သောသူ။ သကုဏသံဃသ သဒ္ဒေန ဥဗ္ဗာ-ဠော(ဝိ၊ဝ။ ၂၂၂)တိ ... သော ဘိက္ခု တေန သဒ္ဒေန ပိဋ္ဌိတော ဟုတ္ထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁၈၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ။၁ရ၇။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၄။ ဝိမတိ၊ဋ။၁၀၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။ ၂၀၄။)

ဥဗ္ဗိအဓိက (တိ) [ဥဗ္ဗိ+အဓိက] မြေ-ပထဝီ-ဓာတ်လွန်ကဲသော။ ဥဗ္ဗိအဓိကာနံ (အဘိမ္မ ဝတ္ထု၊ ၉၁) ပထဝီအဓိကာနံ။ အဘိမ္မဝတ္ထု၊ ဋီ၊ဋ။ ၁၁၆။

ဥဗ္ဗိဂ (ပု) [ဥ+ဝိဇ+ဏ] ထိတ်လန့်ခြင်း။ အညမ္မိ သဒ္ဓျာယနနယ် ဒယေတုံ ဝုတ္တံ "ပဟာရသ ဥဗ္ဗိဂါ"တိ။... ဘိတာတိ ဟ္ရမိနာ "ဥဗ္ဗိဂါ"တိ ဣဒ္ဓေ ဥပုမ္ဘဝိဇဓေတုသဿတ္ထံ ဒယေတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၁ ၂၀။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁၄၈-၌ ပဟာရသ မုစ္ဆိ-တာ-ဟုရှိသည်။)

ဥဗ္ဗိဂ (တိ) [ဥ+ဝိဇ(ဝိဇ)+တ။ ဥဝိဇ္ဇသံ။] ထိတ်လန့်-နလုံးသားတုံလှုပ်-ကြောက်ရွံ့-သောသူ။ နိစ္စံ ဥတ္တြသ္ဌမိဒံ စိတ္တံ၊ နိစ္စံ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမိဒံ မနော။ သံ၊ဘ။ ၅ ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၄ ၀။ (-ဥဒါန်။ ၉ ၉။ အ၊ပ၊ ၂ ၊ ၃ ၁ ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၂ ၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၊ ၃ ၄ ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၊ ၅ ၃။ အ၊ပ၊ ဋ္ဌ၊ ၃ ၊ ၃ ၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၊ ၂။) ဒုတိယပဒံ ပုရိမသော ဝေ၀စနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၀ ၄။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂန္တိ သံဝိဂ္ဂံ... ဥဗ္ဗိဂ္ဂ-န္တိ ဘယ၀သေန သဟ နိဿယေန သဠ္ဠလိတ်။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၄။ မ၊ဋီ၊ ၃ ၊ ၃ ၄။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၀ ၄။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ၅။ ဗုဒ္ဓ ၀ံ၊ ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ၁။ စရိယာ၊ ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ၄။ သီဟိ၊ သစ်၊ ၂။ ၈။)

ဥဗ္ဗိဂ္ဂမ(မာ)နသ (တိ) [ဥဗ္ဗိဂ္ဂ+မ(မာ)နသ] ထိတ်လန့်သော စိတ်ရှိသောသူ။ တတ္ထ တတ္ထေ၀ အဠ္ဌာသီ၊ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမနသော တဒါ။ ထေရ။ ၃ ၃ ၅။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၃ ၃ ၂။ နိစ္စံ ဥဗ္ဗိဂ္ဂဟဒယာ၊ သမ္ဘ-လောကဝိဟေသကာ။ ဇာ၊ ၁ ။ ၃ ၂ ၊ (-၁ ၅ ၃။) မဟာရာဇ ကာကာ နာမ နိစ္စံ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမာနသာ ဘယပ္ပတ္တာ ဝိဟရန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ။ ၅ ၂ ။ (-ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ ၆ ။ ၃ ၂ ။)

ဥဗ္ဗိဂ္ဂရူပ (တိ) [ဥဗ္ဗိဂ္ဂ+ရူပ] ထိတ်လန့်သော သဘောရှိသောသူ။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂရူပေါ ပုရိသော၊ သောရဇ္ဇံ တေဒဗြဝိ။ ပေတ။ ၂ ၀ ၂။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂရူ-ပေါတိ ဥတြသ္ဌသဘာ၀ေါ။ ပေတ၊ ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၃။ -(-ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ ၅ ။ ၂ ၃ ။)

ဥဗ္ဗိဂ္ဂဟဒယ (တိ) [ဥဗ္ဗိဂ္ဂ+ဟဒယ] ထိတ်လန့်သောစိတ်ရှိသောသူ။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမ(မာ)နသ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇ(ဝိဇ)+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၄ ၉ ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၁ ၂ ၀ ။] ထိတ်လန့်၏။ တံ ဒိသ္မာ ဥဗ္ဗိဇီ သာမ။ ဇာ၊ ၂ ။ ၁ ၈ ၅ ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ ၊ ၆ ။ ၉ ၆ ။

ဥဗ္ဗိဇီ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇီ+ဣ] ထိတ်လန့်ပြီ။ အထက်ပုဒ်-ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၄ ၉ ။ ၂ ၂ ၄ ။] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-၏။ သော စ ရာဇာ တိက္ခတ္တုံ ရတ္တိယာ ဥဗ္ဗိဇ္ဇတိ။ သုတ္တနိ ၊ ဋ္ဌ ၊ ၁ ။ ရ ၆ ။ အ၊ပ၊ ဋ္ဌ ၊ ၁ ။ ၁ ရ ၆ ။ (-အံ၊ ဋီ ၊ ၃ ။ ၁ ၁ ၄ ။) **ဥဗ္ဗိဇ္ဇန္တီ**—ဥဗ္ဗိဇ္ဇန္တီပိ(ဝိ၊ဝ။ ၂ ၁ ၈)တိ ... ဥဗ္ဗေဂ် ဟ္ရဒ္ဒနံ စလနံ ပဝိုလဘန္တီ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၊ ၂ ။ ၁ ၅ ။ (-ဝိ၊ ၃ ။ ၁ ၀ ၄ ။ နေတ္တိ။ ၁ ၂ ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၊ ၂ ၊ ရ ၈ ။) **ဥဗ္ဗိဇ္ဇိ**—သံ၊ ၁ ။ ၂ ၂ ၉ ။ မိလိန္ဒ။ ၂ ၊ ရ ၊ ။ သံ၊ ဋ္ဌ ၊ ၃ ။ ၃ ၁ ၊ ။ **ဥဗ္ဗိဇ္ဇိသု**—ဇာ၊ ဋ္ဌ ၊ ၂ ။ ၂ ၅ ။

ဥဗ္ဗိဇနာ (တိ) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+ယု+အာ] ထိတ်လန့်–ငြိုကျော်ရှိ–တုန်လှုပ်–ခြင်း။ ပရိတသနာတိ ဥဗ္ဗိဇနာ ဖန္ဒနာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၂။ တာ ပန စိတ္တသ ပုရိမာဝတ္ထာယ စလနံ ကမ္မနန္တိ အာဟ ဥဗ္ဗိဇနာ ဖန္ဒနာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁။၁၅ရ။ ဘယံ နာမ ဘီတံ၊ တံ ပန ဥဗ္ဗိဇနာကာရေန ... ဒုဝိဓန္တိ အာဟ ဥဗ္ဘေဂဘယဗ္ဗေဝ ဥတ္တာသဘယဗ္ဗာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃၀ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁ရ)

ဥဗ္ဗိဇန္တ (တိ) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+အန္တ] ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်သော၊သူ။ အရဟတ္တမဂ္ဂဌော စ ဝဋ္ဋဘယ–တော ပညုဗ္ဗေဂ္ဂေန ဥဗ္ဗိဇန္တော...ဘယူပရတော နာမ။ မူလဋီ၊၃။၃၃။

ဥဗ္ဗိဇန္တိ (ကြို) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+အန္တိ] ထိတ်လန့်–တုန်လှုပ်–ကုန်၏။ ဥဗ္ဗိဇတိ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇိတ္ဝာ (ကြို) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+ခ္ဝါ] ထိတ်လန့်–တုန်လှုပ်–ကုန်ပြီး။ ဥဗ္ဗိဇတိ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇိ (ကြို) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+ဏျိ] ထိတ်လန့်–တုန်လှုပ်–ပြီ။ ဥဗ္ဗိဇတိ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+တ္တာ] ထိတ်လန့်–တုန်လှုပ်–၍။ ဝေဠု ဝိဘာဝယတော သီလဝိပ–တ္တိတော ဥဗ္ဗိဇိတ္တာ သီလသမ္ပတ္တိနိန္နံ မာနသံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅၆။ ဥဗ္ဗိဇိတ္တာတိ ဥကု–တြာသေန ဥတ္တသိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရေ။

ဥဗ္ဗိဇေတိ (ကား၊ကြို) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+ဧ+တိ] ထိတ်လန့်စေ၏။ သသဗိဠာရာဒိကော ဘီရုကဇာ–တိကော ကောစိ သတ္တော မံ နု ဥတ္တသတိ နု ဥဗ္ဗိဇေတိ။ စရိယာ၊ဋီ။၂၅၁။

ဥဗ္ဗိဒ္ဓ (နာ) [ဥ+ဝိဒ္ဓ(=ဝိ+ဣ+တ)။ ဝိဒ္ဓ–ကြည့်။] (၁) အမြင့်။ (တိ)(၂) မြင့်–မတ်မတ် ထောင်–သော၊ အစောက်မြင့်သော၊ အထက်သို့မြင့်တက်သော။ (၃) ဝေးသော။ (မဟာဝါဘာသာ၌ ဥ+ဝိ+တ–ပစ္စည်းကြ၍ အထက်သို့ ဖောက်ထွင်း အပ်သည်–ဟုအနက်ပေး၏။ ရွှေဥမင်နိသျှဉ် အထက်ထုတ်ချင်း–ဟုအနက်ပေးသည်။) (၁) ဟတ္ထသတုဗ္ဗေမေဿာတိ ဟတ္ထသတုဗ္ဗေဓော၊ ဟတ္ထသတံ ဥဗ္ဗိဒ္ဓဿပိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉ရ။ (–မ၊ဋီ၊ ၁။၃၅၂။) (တိ)(၂) တ'တ္ထ ရူပိယဘူမိယံ၊ ပါသာဒ မာပယိ အဟံ။ ... ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ နဘမုဂ္ဂတံ။ အပ၊ ၁။၂။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ ဥဂ္ဂတံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ ဘဝနံ မယ္ဟံ။ အပ၊၁။၃၃ရ။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ ဥစ္စံ။ အပ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၉၉။ ဥဿိတဘာဝေါတိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓဘာဝေါ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၂။ ဝိဒ္ဓန္တိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ၊ မေဃဝိဂမေန ဒူရီဘူတန္တိ အတ္ထော။ ဝိဋ္ဌ၊၃။၂၄၀။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၂၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၉၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၆။) သဉ္ဇပသဂ္ဂသ ပဒ်သ အတ္ထော ဥပသဂ္ဂေန ဝိနာပိ ဝိညာယတိတိ အာဟ ဝိဒ္ဓန္တိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓန္တိ။ သာ စသ ဥဗ္ဗိဒ္ဓတာ ဥပဂ္ဂိလေသဝိဂမေန ဒူရဘာဝေန ဥပဌာနန္တိ အာဟ မေဃဝိဂမေန ဒူရီဘူတန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၄၉။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓေတိ ဒူရေ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။ (– မ၊ဋီ၊၃။၁၃၁။)

ဥဗ္ဗိနယ (တိ) [ဥ+ဝိနယ] ထွက်သွားသော–ကင်းကွာသော–ပျက်စီးသော–ဝိနည်းရှိသော၊ ဝိနည်းမှကင်းသော၊ ဝိနည်းမဟုတ်သော။ ဥဒ္ဒမ္ဗ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗိရ (နာ) [ဥဗ္ဗိ+ဏျိ+ရ+အ] မြေမှထွက်သောဆား။ တွင်းထွက်ဆား၊ မြေပေါက်ဆား။ ဥဗ္ဗိတော ဘူမိတော ဏျိရတိ ဥဂ္ဂစ္ဆတိတိ ဥဗ္ဗိရန္တိ ဝစနတ္ထော ဒသေယန္တော အာဟ "ဘူမိတော အကုံရံ ဥဒ္ဒ–ဟတိ"တိ။ ဣမိနာ အဌကထာနယေန သြဒ္ဓဇော တတိယကွရောယေဝ ယုဇ္ဇတိ၊ ' ပေါ်တ္ထကေသု ပန စတုတ္ထကွရောယေဝ ဒိဿတိ။ ဥဗ္ဗိဒန္တိပိ ပါဌော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄–၅။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၂–၌ ဥဗ္ဗိဒ–ဟုရှိ၏။ ဥဗ္ဗိဒ–လည်းကြည့်။)

ဥဗ္ဗိလ—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗိလာပန—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာပန–ကြည့်။

ဥဗ္ဗီလာဝိတ—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗि)လာဝိတ၁-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီလာဝိတတ္တ—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗि)လာဝိတတ္တ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီရီ (ထီ) [ယာဒိစ္စကနာမ်] ဥဗ္ဗီရီမည်သူ။ ထိုသူသည် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်လက်ထက်တော် ကာလဝယ် ဟံသာဝတီမြို့၌ဖြစ်၍ ရဟန္တာအရှင်မြတ်အား အမွေးရှည်သော ကောဇောနက်အခင်းစသည်ကို. ခင်း၍ သီတင်းသုံးစေပြီးလျှင် ဆွမ်းလှူခဲ့သောကုသိုလ်ကြောင့် နတ်ပြည်သုဂတိတို့၌ဖြစ်၍ ဤဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ သာဝတ္ထိပြည်ဝယ် ဥစ္စာကြွယ်ဝသော သူကြွယ်မိုးဦး၌ "ဥဗ္ဗီရီ" အမည်ဖြင့် အလွန်အဆင်းလှသော အမျိုးသမီးဖြစ်လာသူတည်း။ ကောသလမင်းက နှစ်ချိုက်သိမ်းပိုက်၍ "ဇီဝန္တီ" မည်သော သမီးတစ်ယောက်မွေးဖွားသောအခါ အဘိသိက်သွန်းခံရသော မိဖုရားဖြစ်လာ၏။ ထိုသမီး ကွယ်လွန်သောကြောင့် သုသာန်သို့သွား၍ ငိုကြွေးသော အခါ ဘုရားရှင်က "ဤသုသာန်၌ ဇီဝန္တီ အမည်ဖြင့်သေသော သင်၏သွေးပေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်တို့တွင် အဘယ်သူကိုရည်၍ ဝိုးရိမ်ပူဆွေး ငိုကြွေးသနည်း-စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူသောတရားတော်ကို နာယူရသဖြင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။ ထေရီဒု။၅၅-၅၉။ (အပ၊ ၂။ ၂၀၂-၌ ကောသနဒါယိကာထေရီ-ဟုလာသည်။) အတ္တာနံ အဓိဂစ္ဆ ဥဗ္ဗီရီ။ ထေရီ။ ၃၈၅။ ထေရီဒု။ ၅၆။

ဥဗ္ဗီလယတိ (ကြို) [ဥ+ဗိလ+ဏယ+တိ] ရှေးအခိုက်အတန့်မှ-ကွဲပြား-အထူးသို့ရောက်-၏။ ရှေးအခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး၏။ လောက်လက်ခတ်၏။ တမျိုးတမည်ဖြစ်၏။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗि)လ၊ ဥပ္ပိ-(ဗ္ဗि)လာဝိတတ္တ-တို့ကြည့်။

ဥဗ္ဗီ (ထီ) [အဝ+ဏ+ဣတ္ထိဟောတကဤ]။ ဝိတ္ထိဏ္ဏ-တ္တာ ဥဗ္ဗီ။ အဝတိ ဘူတာနီတိ ဝါ ဥဗ္ဗီ။ နဒါဒီ။ ဓာန်ငြိ။၁၈၁။ ဥရှ+ဤ။ ဝိ၊ပိ။ဓာန်။ ဥ+ဝီ၊သံ။] မြေ၊ ပထဝီ။ ဥဗ္ဗီအဓိက-ကြည့်။

ဥမ္မေဂ[1] (ပု) [ဥ+ဝိဇီ+ဏ] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-ကြောက်ရွံ့-ခြင်း။ စေတသော ဥမ္မေဂေါ ဥတ္တြာ-သော။ မဟာနိ။ ၂၈၉။ စူဠနိ။ ၂၄၁။ (-မဟာနိ။ ၃၁၉။) ဥမ္မေဂေါတိ ဘီရုကော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၄၈၊ (-၃ရ၆။) ဥမ္မေဂံ ဣဒ္ဓိနံ စလနံ ပဝိုလဘန္တိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၁။ တာဝန္ဆော တသာ ဥမ္မေဂါ။ ဇာ၊၁။ ၃၅၀၊၃၉၀။ ဥမ္မေဂါ သန္ဓာသာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၆။ ၂၃၃။

ဥမ္မေဂ[2] (တိ) [ဥ+ဝေဂ] အထက်သို့တက်သော အဟုန်ရှိသော (ပီတိ)။ ဥမ္မေဂါ ပီတိ ဗလဝတီ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉။ ပကတိယာ ဒိဋ္ဌ-ရမ္မဏဝသေန ဗုဒ္ဓိရမ္မဏံ ဥမ္မေဂံ ပီတိ ဥပ္ပါဒေတွာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၉။ ဥမ္မေဂါတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂဝေါ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။၁၄၁။

ဥမ္မေဂနန (နဿ) [ဥမ္မေဂ+ဧနန] (၁) ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်း။ (တိ)(၂) ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ) (၂) ဥမ္မေဂနနတော မာနသမ္မိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၁။

ဥမ္မေဂနနရသ (တိ) [ဥမ္မေဂနန+ရသ] ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စရှိသော။ ပရသန္ဓာနေ ဥမ္မေဂနနရသာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၀။

ဥမ္မေဂဇာတ (တိ) [ဥမ္မေဂ+ဇာတ] ဖြစ်သောထိတ်လန့်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥမ္မေဂဇာတာ သုမနာ၊ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌာ အဟံသု တေ။ အပ၊ ၂။၄၅။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၅။

ဥမ္မေဂ(ဂါ)ပိတိ (ထီ) [ဥမ္မေဂါ+ပိတိ] အထက်သို့တက်သော အဟုန်ရှိသော ပီတိ၊ ဥမ္မေဂပီတိ။ ဥမ္မေဂပီတိယာ ဥဒဂ္ဂေါ ကာယံ ဥဒဂ္ဂံ ကတ္တာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၆။) ဥမ္မေဂါပိတိ ဗလဝတီ ဟောတိ၊ ကာယံ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ အာကာသေ လမ်းပနပ္ပမာဏပ္ပတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၅၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၁။

ဥမ္မေဂပိတိသဟိတ (တိ) [ဥမ္မေဂပိတိ+သဟိတ] ဥမ္မေဂပိတိနှင့် တကွပြုစ်သော။ ဝိပဿနာပိ ဥက္ကဋ္ဌသဂတာ ဥမ္မေဂပိတိသဟိတာ အာကာသေ လဿ်ပနမတ္တာပိ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၂။၁၄။

ဥမ္မေဂပတ္ထ (တိ) [ဥမ္မေဂ+ပတ္ထ] ထိတ်လန့်ခြင်း သို့ရောက်သော၊သူ။ ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တု-ကြည့်။

ဥမ္မေဂဗဟုလ (တိ) [ဥမ္မေဂ+ဗဟုလ] ထိတ်လန့်ခြင်းများသော၊သူ။ ဣမေကစ္စော သမ္ဘသင်္ခိ-ရေသု ဥမ္မေဂဗဟုလော ဟောတိ။ ပဋိသं။ ၃၈၁။ မဇ္ဈ၄။၅၈။ သံဋ္ဌ၁။၁၁၃။ အံဋ္ဌ၁။၄၁၆။ ထေရဋ္ဌ၂။၄၀၉။ မဟာနိဿ။ ၂၀၂။ ဥမ္မေဂဗဟု-လောတိ ဥကာဘယဝသေန ဘယဗဟုလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၂။ ၂၆၂။ ဥမ္မေဂဗဟုလောတိ ဝုတ္တ-နယေန သမ္ဘသင်္ခိရေသု အဘိက္ခဏ ပဝတ္တ-သံဝေဂေါ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၁။ ၂၇၄။ သံဋ္ဌ၁။၁၆၄။ (-အံဋ္ဌ၁။ ၂ရ၅။)

ဥမ္မေဂဘယ (ပု) [ဥမ္မေဂ+ဘယ] ထိတ်လန့်ခြင်းဟူသောကြောက်ခြင်း။ ဥမ္မေဂဥတ္တာသ-ဘယန္တိ ဥမ္မေဂဘယဿ ဥတ္တာသဘယဿ။ ဒီဋ္ဌ၂။၁၀၅။ (-ဒီဋီ၊ဋ၁။၁၀ရ။)

ဥမ္မေဂဝန္တု (တိ) [ဥမ္မေဂ+ဝန္တု] ထိတ်လန့်ခြင်းရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မေဂီ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏိ။ ဥမ္မေဂ+ဣ] ထိတ်လန့်လေ-ထိတ်လန့်ခြင်း-ရှိသော၊သူ။ နိစ္စံ ဥမ္မေဂိနော ကာကာ။ ဇာ၁။၁၅၃။ ဥမ္မေ-ဂိနောတိ ဥမ္မေဂဝန္တော။ ဇာ၊ဋ၁။ ၂၉၄။

ဥမ္မေဇန (နဿ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ယု] ထိတ်လန့်ခြင်း။ ဥတ္တြာသန္တိ ဥမ္မေဇနံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဒုရဝ၆။

ဥမ္မေဇနီယ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+အနီယ] ထိတ်လန့်စေတတ်သော၊သူ။ သော...အမနာပေါ ဟောတိ ဥမ္မေဇနီယော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၁။ဒုဂ၁။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၁။၁၀၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၁။၅၃၁။)

ဥမ္မေယိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏယ+တမ္ဘ] ထိတ်လန့်စေအပ်သော။ ဝေမေဝ ဒေါ မဟာ-ရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန သမ္ဘာဝ-ပဋိသန္ဓိသု မာနသံ ဥမ္မေယိတမ္ဘံ။ မိလိန္ဒ။ဒုရ၁။

ဥမ္မေဇိတ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ+တ] ထိတ်လန့်စေအပ်သော၊သူ။ မယာ အတ္တနာယေဝ အတ္တာနံ သံဝေဇိတော ဥမ္မေဇိတော သံဝေဂမာပါဒိတော။ မဟာနိ။ဒုဝ၉။

ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တု (တိ) [ဥ+ဝိဇီ+ဏေ+တု] ထိတ်လန့်စေတတ်သော၊သူ။ ကေစ္စော ပုဂ္ဂလော သက-ပရိသံ ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တာ ဟောတိ။ အဘိဓု။၁၅။ အံ၁။ဒ။ဋ ၂၄။ (-အံ၁။ဒ။ ၂ ၂။) ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တာ ဟောတိ ဃဋ္ဋေတ္တာ ဝိဇ္ဈိတ္တာ ဥမ္မေဂပတ္ထံ ကရောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။ရရ။ အံ၁။ ၂။ဒ ၂ ၈။

ဥမ္မေဇေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏေ+တိ] ထိတ်လန့်စေ၏။ ယော အတ္တနော ဂေါဂဏံ ဃဋ္ဋေတိ ဥမ္မေဇေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။ရရ။ အံ၁ဋီ ၂ ။ ၃ ၂ ၄။

ဥမ္မေဇေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏေ+တ္ဝာ] ထိတ်လန့်စေ၍။ ရာဇာနံ သုဋ္ဌု တရံ ဥမ္မေ-ဇေတ္ဝာ တဿ ဝူပသမနတ္ထံ ... ယညယဇေန သမာဒပေသိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၁။ရ၆။ အပ၊ဋ္ဌ၁။၁ဝ၆။

ဥမ္မေဓ (ပု) [ဥ+ဝိဓ+ဏ] (၁) အမြင့်။ (၂) အကျယ်၊ အပြန့်၊ အနံ။ (တိ)(၃) မြင့်သော။ (၁) ကေကသ္မိံ ဒ္ဝါရေ သတ္တ သတ္တ သေသိကာ နိဝါတာ အဟေသုံ တိပေါရိသာ ... ဥမ္မေဓေန။ ဒီ၂ ။ ၁ ၄ ၀။ (-သံ၁။ ၃ ၈ ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ရ၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂ ၅ ၂ ။) (၂) တိရိယံ သောဋ္ဌသုမ္ဘေ(ဇာ၊ ၁။ရ၆)တိ ဝိတ္ထာရတော သောဋ္ဌသကဏ္ဍပါတ-ဝိတ္ထာရေ အဟောသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ ၂ ။ ၃ ၀ ၂ ။ (တိ)(၃) ယောဇနာနံ သတာနုဏ္ဏော၊ ဟိမဝါ ပဗ္ဗတ(ဝိ၊ဋ္ဌ ၁ ။ ၉ ၂)တိ ယောဇနာနံ ပဗ္ဗသတာနိ ဥဏ္ဏော ဥမ္မေဓော။ ဝိမတိ၊ဋ ၁ ၅ ။ (-သာရတ္ထ၊ဋ ၁ ၅ ။)

ဥမ္မေမ (ပု) [အဝ+ဝိဓ+ဏ] အစောက်၊ အနုက်။

သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ပေါက္ခရဏီ...ပညာသ-
ယောနောနိ ဥဗ္ဗေဝေန ပုဏ္ဏာ။ သံ၊၁။၃၅၂။
(–မဟာနိ။၂၎၄။) ဥဗ္ဗေဝေနာတိ ဂမ္ဘီရတာယ။
သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၉။ ဥဗ္ဗေဝေနာတိ အဝဝေဝေန
အဓောဒိသတာယ၊ တေနာဟ "ဂမ္ဘီရတာယာ"-
တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၎။ (–မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ
ဋီ၊၂။၂၆။)

ဥဗ္ဗေဝန္တ (တိ) [ဥဗ္ဗေ+ဝန္တ] အမြင့်ရှိသော၊
မြင့်သော။ ဥစ္စာတိ အနီစာ၊ ဥဗ္ဗေဝန္တိယောတိ
အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၄၆။

ဥဗ္ဗေဝတိ (ကြို) [ဥ+ဝိ+အ+တိ] တုန်လှုပ်၏။
ဥဗ္ဗေဝတိ မေ ဟဒယံ။ ဇာ၊၂။၂၀၉၊၂၁၂။
ဥဗ္ဗေဝတိတိ တာတ မဟောသဓပဏ္ဍိတ ဟဒယံ
မေ ... ကမ္ပတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၈၄။

ဥဗ္ဗေဝပွမာဏ (နာ) [ဥဗ္ဗေ+ပမာဏ] အမြင့်-
မြင့်သော-ပမာဏ၊ မြင့်သောအတိုင်းအရှည်။
ဇဂတိယာ ပမာဏန္တိ ဝတ္ထုတိ...ဝေ ဥစ္စာတိ
ဥစ္စဝတ္ထုသ ဥဗ္ဗေဝပွမာဏံ ဝတ္ထု။ ဝိမတိ၊၂။ရ။

ဥဗ္ဗေဝသဒ္ဒ (ပု) [ဥဗ္ဗေ+သဒ္ဒ] ဥဗ္ဗေဝသဒ္ဒါ။
တထာပိ တတ္ထ ဥဗ္ဗေဝသဒ္ဒေါ ဝိတ္ထာရဝါစ-
ကောတိ ဝေဒိတမ္ပေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၂။

ဥဗ္ဗံ၊ဥဗ္ဗ[1] (ဗျ) [နိပါတ်] (၁) အမြင့်၊ (၂) အထက်။
(၁) ဥဗ္ဗမဟု သဟဿဓာ(ထေရ။၂၅၃)တိ ဥဗ္ဗံ
ဥစ္စံ ဝေမဿ ပါသာဒဿ သဟဿဓာ သဟ-
ဿကဏ္ဍပွမာဏမဟု။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆။ (ဒီ၊ဋ္ဌ
၂။၄၀–၌ ဥဒ္ဓမဟု သဟဿဓာ–ဟုရှိ၏။) (–ဒီ၊
ဋီ၊၃။၃၄။) (၂) ဥဗ္ဗသဒ္ဒေါ ဟိ ဥပရိအတ္ထေ
နေပါတိကော။ သီဋီ၊သစ်၊၂။၃၅ရ။

ဥဗ္ဗ[2] (နာ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဗ္ဗအရပ်။ ဥဗ္ဗေယျက-
ကြည့်။

ဥဗ္ဗကပ္ပရ (ပု) [ဥဗ္ဗ+ကပ္ပရ] တံတောင်ဆစ်၏
အထက်။ ဣဒေ စ ဥဗ္ဗကပ္ပရမ္ပိ ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍ-
လေနေဝ သင်္ဂဟိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၄။ ကင်္ခ။၂၉၄။
(–ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄၅၁။)

ဥဗ္ဗကွက (ပု) [ဥဗ္ဗ+အကွက] ညှပ်ဦး၏အထက်။
ဥဗ္ဗကွက(ဝိ၊၂။၂ရရ)နွဲ့ အကွကာနံ ဥပရိ။ ဝိ၊
ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၅။ (–ဝိမတိ၊၂။၃၁၂။)

ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလ (နာ) [ဥဗ္ဗ+ဇာဇုမဏ္ဍလ]
ပုဆစ်ဒူးဝန်း၏ အထက်။ ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလန္တိ
ဥပရိဇာဇုမဏ္ဍလံ။ ဝိ၊၂။၂ရ၆။ (–ဝိ၊၁။၁ရ၉။
ဝိ၊၂။၂၂၃။) ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလ(ဝိ၊၂။၂ရ၆)နွဲ့
ဇာဇုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိ။ ကင်္ခ။၂၉၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။
၁ရ၄၊(–၁၅၆။) ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။
၁ရ၆)နွဲ့ ဇာဇုမဏ္ဍလာနံ ဥဗ္ဗနွဲ့ ဝိဂ္ဂဟော။
ဥဗ္ဗသဒ္ဒေါ ဥဒ္ဓံသဒ္ဒပရိယာယော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊
၂။၃၂။ ဇာဇုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိတိ ဂ္ဂမိနာ ဇာဇု-
မဏ္ဍလာနံ ဥဗ္ဗ ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလန္တိ။ ဥဗ္ဗသဒ္ဒေါ
ဟိ ဥပရိပရိယာယော သတ္ထမ္ပုန္ဒနိပါတော။
ပါစိတ်၊ယော။၁၂၆။

ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလိကာ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလ+
ဂ္ဂက+အာ] ပုဆစ်ဒူးဝန်း၏အထက်၌ သုံးသပ်
ခြင်းစသည်ကိုသာယာသောသူ။ (ကာယသံသဂ္ဂ
ထုဂစိုစွတ်နေသောလူယောက်ျားက ထိုထုဂစို
စွတ်နေသောမိမိ၏ ညှပ်ရိုးအောက်, တံတောင်
ဆစ် အထက်, ပုဆစ်ဒူဝန်းအထက်အရပ်ကို
သုံးသပ်ခြင်းစသည်ကို သာယာခြင်းကြောင့်သင့်
သော ပါထုဇဓကအာပတ်ကို မုချအားဖြင့်ကောက်
ရသည်၊ ဥပစာအားဖြင့်ရဟန်းမကိုကောက်ရ
သည်။) ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလိကာ(ဝိ၊၂။၂ရ၆)တိ
ဂ္ဂဒံ ပန ဂ္ဂမိသာ ပါထုဇဓကာယ နာမမတ္တံ။
ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၄။ ဥဗ္ဗာဇာဇုမဏ္ဍလိကာ နာမ ယာ
ကာယသံသဂ္ဂထုဂေန အဝဿုတာ ... သာဒိ-
ယတိ၊ တဿာ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉ဂ။
(–ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၂၂၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉ရ။ ဝိမတိ
၁။၁၄၂၊၂၅၀။) ဥပစာရဝသေန တု ဥဗ္ဗာဇာ-
ဇုမဏ္ဍလာဒိကာ ပါထုဇဓကာပနာ ပရိဂ္ဂယ္ဟန္တိ။
ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၂၅၅။

ဥဇ္ဈဇိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဘဇ+တမ္ဘ] ခါးဝတ်-သင်းပိုင်-ကို-ပင့်-မ-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈဇိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဘဇ+တ္တာ] ခါးဝတ်-သင်းပိုင်-ကို-ပင့်-မ-၍။ သာ ဥဇ္ဈဇိတ္တာ အင်္ဂ-ဧာတေ အဘိနိသိဒိ။ ဝိ၊ဘ။၅၀။ နှ ဥဇ္ဈဇိတ္တာ ပဝိသိတမ္ဘာ၊ ဝစ္ဆပါဒုကာယ ဌိတေန ဥဇ္ဈဇိတမ္ဘ။ ဝိ၊၄။၃၉၂။ ဝိ၊သင်္ခ။၂၄ခ။ ဥဇ္ဈဇိတ္တာ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။၂၈၀)တိ စီဝရံ ဥက္ခိပိတ္တာ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၂။၃၂၅။

ဥဇ္ဈဋ္ဌက (တိ) [ဥဇ္ဈဋ္ဌ(=ဥဇ္ဈ+ဋ္ဌာ+အ)+က] အထက်ဌ် ရပ်သော၊သူ။ (ထိုင်ရာမှ ထသော အခါမှစ၍ တစ်နေရာတည်း၌သာ ရပ်နေသော-မထိုင်ဘဲနေသော-သူ။) ဥဇ္ဈဋ္ဌကောပိ ဟောတိ (ဟောမိ) အာသနပဋိက္ခိတ္တော။ ဒီ၊ဘ။၁၅၈။ ဒီ၊ဋ။၃၄။ မ၊ဘ။၁၁ခ။ အံ၊ဘ။၃၀ခ။ အဘိ၊ပု၊ဘ၆၄။ ဥဇ္ဈဋ္ဌကောတိ ဥဒ္ဓံ ဌိတကော။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၂၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခ၃။ ဥဇ္ဈဋ္ဌကာ ဟောန္တိ(မ၊ဘ။ခ၃၀)တိ ဥဒ္ဓံယေဝ ဌိတကာ ဟောန္တိ အနိသိန္နာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခ၆၈။ ဥဒ္ဓံ-ယေဝ တိဋ္ဌနကာ နိသဇ္ဇာယ ဝုဋ္ဌိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ကေဋ္ဌာနေနေဝ တိဋ္ဌနကာ။ တေနာဟ "အနိသိန္နာ"တိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၄ရ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၅ရ။)

ဥဇ္ဈဏ္ဍ (နာ) [ဥက္ခိတ္တ+ဘဏ္ဍ] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈဏ္ဍိက (တိ) [ဥဇ္ဈဏ္ဍ+ဣက] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး-ရှိသော၊သူ။ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဍိကေ(ဝိ၊ဘ။၄၀ ၂)တိ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဍကတေ၊ ယတော ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍာ ဟောန္တိ၊ ဝေ၀ကတေ၊ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍိကဘာဝံ အာပါဒိတေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၄၀၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဖ၆။ ဝိ၊သင်္ခ။ ၂ခ၃။ ဝ၆ရ။ ခ၃။ သာရတ္ထ၊ဘ။၄၀၁။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၄၀။ ပါစိတ်၊ယော။ခ၃ရ၈။) (ဝိ၊ဘ။၄၀ ၂-ဌ် ဥဇ္ဈဏ္ဍိတေ-ဟုရှိသည်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။)

ဥဇ္ဈဏ္ဍိတ (တိ) [ဥဇ္ဈဏ္ဍ+ဣတ] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး-ရှိ သည်၏အဖြစ်သို့-ရောက်စေအပ်သော-ရောက်သော၊သူ။ သမ္ဘဟုလေ ဘိက္ခူ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတေ သီသေပိ စီဝရဘိသိ ကရိတ္တာ။ ဝိ၊ဘ။၄၀ ၂။ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍိကဘာဝံ အာပါဒိတေတိ ဣမိနာ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတေတိ ဣဒေ ဥက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ ဥဇ္ဈဏ္ဍံ၊ ဥဇ္ဈဏ္ဍဘာဝံ ဣတာ အာပါဒိတာတိ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတာတိ ဝစနတ္ထော ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ခ၀၀။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၄၀၉-လာ အဖွင့်ဌ် ဥဇ္ဈဏ္ဍိကေ-ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။)

ဥဇ္ဈတ (ပု) [ဥ+ဘရ+တ] (၁) အထက်သို့ယူရာ-ခြေကြွရာ-အခါ။ (တိ)(၂) နုတ်-ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဖေါ်-အပ်သော။ (၃) နုတ်-ထုတ်-ရာဖြစ်သော၊ နုတ်သော။ (၄) စွန့်အပ်သော။ (၅) အထက်သို့တက်သော၊ ပေါ်ထွက်သော။ (၁) ဥဇ္ဈတံ ဘာဒိသမေဝါ ဟောတိ(မ၊ဘ။၂၂၂)-တိ... ဥဒ္ဓရဏကာလေ ဘာဒိသမေဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ ၁ဖ၅ရ။ (-မ၊ဋီ၊ဘ။ခ၆၄။) (တိ)(၂) ဥဇ္ဈတသ္မိံ ကထိနေ(ဝိ၊ဘ။၂၉၅)တိ ကထိနေ စ ဥဇ္ဈတသ္မိံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၂၁။ (-ခမ္ဘ။ခ၈။ ကင်္ခ။၁၅ ၂။ ခမ္ဘ၊ဋ္ဌ၊ ၁ခ၃။ - သာရတ္ထ၊ ၂။ခ၈၅။) ဥဇ္ဈတေတိ အဋ္ဌနှံ မာတိကာနမည်တရေန, အန္ဓရဇ္ဇာရေန ဝါ ဥဒ္ဓရေ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂ရ၃။ ဥဒကာ ထလမုဇ္ဇ-တ(ဧာ၊ဘ။ခ၃)နှင့် ဥဒကတော ထလမုတ္တိဏ္ဏံ။ ဧာ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ ၂၈၅။ (-ဧာ၊ဘ။ခ၀ခ။ ဧာ၊ဋ္ဌ၊ခ။၄၉။) (၃) ဥဇ္ဈတဒိ၀သ-ကြည့်။ (၄) ကိံ နု တွံ ဥဇ္ဈတံ ပြ၊သိ...စတ္ထာဟံ ဥဇ္ဈတံ ပြ၊မိ။ ဧာ၊ဘ။ ၂၅၄။ ဧာ၊ဋ္ဌ၊ခ၉ဖ။ (၅) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈတက (တိ) [ဥဇ္ဈတ+က] အထက်သို့တက်-ပေါ်ထွက်လာ-သက့ဲသို့သော၊ မြင့်လှစွာသော၊ ဥဇ္ဈတကမည်သော။(အဆောက်အဦ၊လွှတ်တော်။) တေန ခေါ ပန သမယေန ပါ၀ေယ္ယကာနံ မလ္လာနံ ဥဇ္ဈတကံ နာမ နဝံ သန္ထာဂါရံ အစိရကာရိတံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဘ။ခ၅၅။ ဥဇ္ဈတကန္တိ

တသ နာမ်၊ ဥစ္စတ္တာ ဝါ ဧဝံ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၅၃။ ဥစ္စာဝိဋ္ဌာနတာယ တံ သန္ဓာဂါရံ ဘူမိတော ဥဿတံ ဝိယာတိ ဥဿ–တကန္တိ နာမံ လဘတိ၊ တေနာဟ " ဥစ္စတ္တာ ဝါ ဧဝံ ဝုတ္တ"န္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၆၃။

ဥဿတဂုဏ (တိ) [ဥဿတ+ဂုဏ] ထုတ်ဖော်ဟောကြားအပ်သော ဂုဏ်ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ သတ္တာရာ အာဘာတဝဏ္ဏော ဥဿတဂုဏောတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။

ဥဿတဒိဝသ (ပု) [ဥဿတ+ဒိဝသ] နုတ်ရာဖြစ်သောနေ့၊ နုတ်သောနေ့။ ဥဿတဒိဝသံတောပဌာယ ... ပရိဟာရံ လဘတိ။ ဝဇိရ။ ၂၁ရ။ (–ကခ်၊ဋီ။ရ၁။)

ဥဿနာဘိ (ထိ) [ဥဿ+နာဘိ] ချက်၏အထက်။ သံကစ္စိုက် နာမ အကွက် ဥဿနာဘိ၊ တသ ပဋိစ္ဆာဒနတ္ထာယ။ ဝိ၊ ၂။၄၆ ၂။ ကခ်၊ဋီ။၁၁၆။

ဥဿန္ဒ (တိ) [ဥ+ဘမု+အန္ဒ] အဆင့်ဆင့်–အဖန်ဖန်–တုန်လှုပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿန္ဒစိတ္တ (တိ) [ဥဿန္ဒ+စိတ္တ] အဆင့်ဆင့်–အဖန်ဖန်–တုန်လှုပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဘန္ဒ–စိတ္တာတိ ဥဿန္ဒစိတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၈၈။ ဥဿန္ဒ–စိတ္တာတိ သမာဓိနော အဘာဝေန ဥဒ္ဓစ္စေနေဝ ဥပဝ္ဓုပရိ ဘန္ဒစိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၁၃။ (–အံ၊ဋီ၊ ၂။၄၀။)

ဥဿမုခ (တိ) [ဥဿ+မုခ] အထက်ဦးမျက်နှာရှိသော၊ မျက်နှာမော့သော၊သူ။ တေန ဟိ သမဏ ဥဿမုခေါ ဘဝ္ဘသိ။ သံ၊ ၂။ ၂၀၀။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၉။) ဥဿမုခေါတိ ဥပရိမုခေါ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၄။

ဥဿမုပ္ပတိတလောမဝန္ဓု (တိ) [ဥဿံ+ဥပ္ပတိတ+လောမ=ဥဿမုပ္ပတိတလောမ+ဝန္ဓု] အထက်ဦ–အထက်သို့–ကော့တက်သောအမွေးရှိသော၊သူ။ ဥဿမုပ္ပတိတလောမဝါ သသော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၂ရ)တိ သော ဧသ ဥဒ္ဒဂ္ဂတလောမဝါ ဟောတိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၂။

ဥဿယောဇန (နဿ) [ဥဿ+ယောဇန] အထက်ဦးတစ်ယူဇနာ။ တတ္ထ မေ သုကတံ ဗျမ်၊ ဥဿယောဇ–နမုဒ္ဓတံ။ အပ၊ ၂။ ၃ ၉၉။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၄ ၉။

ဥဿာရ (ပု) [ဥ+ဘရ+ဏ] နုတ်–ငြိမ်း–မဖြစ်–ခြင်း။ အဋ္ဌိမာ ဘိက္ခဝေ မာတိကာ ကထိနဿ ဥဿာရာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ ၃ ၅ ၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၁။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၉ ၃။ ကခ်။ ၁ ၅ ၂။) ဥဿာရော ဥဒ္ဓရဏ်။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၂ ၇ ၄။ ဥဿာရယာတိ ဝူပသမာယ၊ အပ္ပဝတ္တိယာတိ အတ္ထော။ ဝဇိရ။ ၄ ၉ ၂။

ဥဿာရဂတ (တိ) [ဥဿာရ+ဂတ] နုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော။ အပိ စ အတ္ထိ ဂေဝ္ဘေန ကထိ–နုဒ္ဓါရေန ဥဿာတေ ကထိနေ ဥပ္ပန္နံ ဂေဗ္ဘသ ဘိက္ခုနော ကာလစီဝရံ ဟောတိ၊ ... တံ သီမာတိက္ကန္တဿ၊ နော ဥဿာရဂတံ။ ဝဇိရ။ ၂ ၁ ရ။

ဥဿာရနိဿန (တိ) [ဥဿာရ+နိဿန] (ကထိန်) နုတ်ခြင်းကို ပြုခြင်း။ ကိမတ္ထိယံ ဥဿာရနိဿနန္တိ စေ။ ဝဇိရ။ ၄ ၉ ၂။

ဥဿာရမူလက (တိ) [ဥဿာရ+မူလက] (ကထိန်) နုတ်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသော၊ (ကထိန်) နုတ်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော။ ယဿ အတ္ထာရ–မူလကော အာနိသံသော မဟာ၊ ဥဿာရ–မူလကော အပ္ပေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၀ ၈။ ဥဿာရမူလ–ကောတိ ဥဒ္ဓါရမူလကော။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၆ ၉။

ဥဿာဟိကာဝိနိစ္ဆယ–ဥဿာဟိကဝိနိစ္ဆယ–ကြည့်။

ဥဿိဇ (ဗျ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တ္ထာ] အထက်သို့ထွက်လာ၍၊ ပေါ်ထွက်၍။ သဝန္တိ သဗ္ဗဝိ သောတာ၊ လတာ ဥဿိဇ္ဇ တိဋ္ဌတိ။ ထေရ။ ၃ ၂ ၄။ ဥဿိဇ္ဇ တိဋ္ဌတိတိ ဆဟိ ဒ္ဓါရေဟိ ဥဿိဇ္ဇိတ္တာ ရူပါဒီသု အာရမ္ဘကေသု တိဋ္ဌတိ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ။ ၂။ ၂ ၆ ၆။ (–မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၃ ရ။)

ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တိ] အထက်သို့ ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်၏။ တမ္မဇ္ဇေဇ္ဈိဇ္ဇတေ-(ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃)တိ တမ္မိ ဥဒကံ အဇ္ဈ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ၊ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ ဥဒ္ဃဟတိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၆။ **ဥဇ္ဈိဇ္ဇတေ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၆။ အပ၊ဌ။၁။၂၃။ **ဥဇ္ဈိဇ္ဇိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃။ အဘိ၊ဌ။၁။၄ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၂။ အပ၊ဌ။၁။၂၃။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇတေ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တေ] အထက်သို့ ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်၏။ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇန (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+ယု] အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇနဥဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက (တိ) [ဥဇ္ဈိဇ္ဇန+က] (၁) အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ (၂) အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သော ရေရှိသော။ (၁) ဥဇ္ဈိဇ္ဇနကမ္မိ ဥဒကံ ကတ္ထစိ ဟေဋ္ဌာ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ ဓာရာဝသေန ဥဒ္ဃဟိတ္တာ ဗဟိ ဂစ္ဆတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃ရ။ (၂) ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇနကဥဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+အန္တ] အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ ဥဒ္ဃဟိတ္တာ ဥဒ္ဃဟိတ္တာ ဓာရာကိရက-ဝသေန ဥဇ္ဈိဇ္ဇန္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃ဋ။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+ဣ] အထက်သို့ ထွက်လာပြီ၊ ပေါ်ထွက်ပြီ။ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ (ကြိဝိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တ္တာ] အထက်သို့ ထွက်လာ၍၊ ပေါ်ထွက်၍။ သီတာ ဝါရိဓာရာ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ။ရဝ၊ဋ၉၆။ မ၊ဋ။၃၄၅။ မ၊၂။၂၀။ အံ၊၂။၂၁။

ဥဇ္ဈိတောဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဒ+ဥဒက] အထက်သို့ ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဒ (နာ) [ဥ+ဘိဒိ+ဏ။ ကဠာဒီနံ သယံ သဘာဝ-ဝိဇဟနကရဏ္ဍာ ဘိန္နိတုံ သက္ကောတီတ္ယုဇ္ဈိဒံ။ ဓာန်၊ဋီ။၄၆ဝ။] (၁) တွင်းထွက်ဆား။ (တိ)(၂) အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ (၁) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ လောဏာနိ ဘေသဇ္ဇာနိ သာမုဒ္ဒံ ကာဠလောဏံ သိန္ဓဝံ ဥဇ္ဈိဒံ။ ဝိ၊ဝု။ ၂၉၃။ ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဘူမိတောအက္ခံရဲ့ ဥဒ္ဃဟတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝု။ဝ၊ရ၂။ ဥဇ္ဈိဒံ နာမ ဥိသပ်သုမယ်။ ဝဇိရ။၄ဝ၁။ ဥဇ္ဈိဒံ နာမ ဥိသရ-ပ်သုမယ်။ သာရတ္ထ၊ဋ။၃ဝ၄။ ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဥိသရ-ပ်သုမယ်။ ဝိမတိ၊၂။၁ဝ၆။ ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဘူမိတောအက္ခံရဲ့ ဝိယ ဥဒ္ဃဟတိ။ ဝိမတိဝိနောဒနီယံ ပန ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဥိသရပ်သုမယ် လောကံ။ ... ဝဇိရ-ဗုဒ္ဓိဋီကာယမ္မိ တထေဝ ဝုတ္တံ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊၂။၄ဝ၈-၉။ (ပါစိတ်၊ယောဇ၄၄-၌ ဥဇ္ဈိရ-ဟု ရှိသည်။ ဥဇ္ဈိရ-လည်းကြည့်။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဒေါဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဒ+ဥဒက] အထက်သို့ ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒကော(ဒီ၊ဋ။ဝ၉၆။ မ၊ဋ။၃၄၅။ မ၊၂။၂ဝ။ မ၊ဌ။ဝ၃၅။ အံ၊၂။၂၁)တိ ဥဇ္ဈိဒ္ဒဥဒကော၊ ဒ ဟေဋ္ဌာ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ ဥဂ္ဂစ္ဆန-ကဥဒကော၊ အဒ္ဓောယေ ပန ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက-ဥဒကော (ဥဇ္ဈိဇ္ဇနဥဒကော)တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ။ဝ။ဝ၉၅။ မ၊ဋ၊၂။၂၂၂။ အံ၊ဋ၊ဌ။ဝ၀။ တာဟိ တာဟိ ဥဒကသိရာဟိ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ ဥဒ္ဓံ နိက္ခမတိတိ

ဥဿီဒ်။ တာဒီသံ ဥဒကံ ယဿာတိ ဥဿီဒေါ-ဒကော၊ ဒကာရဿ ပန တကာရေ ကတေ ဥဿီတောဒကော။ ... ဥဿီဇနကဥဒကောတိ ဥဿီဇိတွာ တတ္ထေဝ တိဋ္ဌနကဥဒကော။ သီ၊ဇီ၊ သစ်၊ ၂။၁၃၈။ (–ဒီ၊ဇီ၊၁။ ၂၆၃။ အံ၊ဇီ၊၃။၁ ၂။)

အန္ဓောယေဝ ဥဿီဇနဥဒကောတိ ရဟာဒဿ အဿန္ဓရေယေဇ ထူလဓရာ အဟုတွာ ဥဋ္ဌိတ-ဥဒကသိရာမုခေဟိ ဥဿီဇနကော။ မ၊ဇီ၊ ၂။ ၂၃၃။

ဥဿီနီတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဘိဒိ+တွာ] ခွဲ၍။ အထန် ကုမ္ဘီ သြရောပေတွာ ဥဿီနီတွာ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၆၅။ ဥဿီနီတွာတိ မတ္ထိကာလေပံ ဘိန္ဒိတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၉၉။ (–ဒီ၊ဇီ၊ ၂။၃၅၃။)

ဥဿီနု (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+တ] အထက်သို့ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿီနုဥဒက (တိ) [ဥဿီနု+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော–ပေါ်ထွက်သော–ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဿီနုဥဒကော (ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၉၅။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀)တိ နဒီ-တီရေ ခတကူပကော ဝိယ ဥဿီဇနကဥဒကော။ ဒီ၊ဇီ၊၁။ ၂၆၃။ အံ၊ဇီ၊၃။ ၂ ၂။ (–သီ၊ဇီ၊သစ်၊ ၂။၃၃၈။)

ဥဿီနုလောဏ (နု) [ဥဿီနု+လောဏ] အထက်သို့ထွက်လာသောဆား။ တွင်းထွက်ဆား။ ဥိသရန္ဓိ ဥဿီနုလောဏံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၂၉။

ဥဿေယျက (တိ) [ဥဿ+ကေယျက။ မောဂ်၊၄။ ၂၅။] ဥဿအရပ်၌ မွေးဖွားကြီးပြင်း လာသော၊ သူ၊ ဥဿအရပ်သား။ သာလယံ ဇာတာ သံဝ-ဒ္ဓကာ သာလေယျကာ၊ ယထာ ကတ္ထေယျကာ ဥဿေယျကာတိ။ မ၊ဇီ၊ ၂။ ၂၄၄။ (ပါကိနီ၊၄။ ၂။၉၅-သုတ်လာစကားကို မ၊ဇီ–ကိုးကားခြင်း ဖြစ်သည်။ သိဒ္ဓန္တဇိုကာ ၌ ကတ္ထြ, ဥဿ, ကုက္ကိန, မာဟိသ-တိတ္ထာဒိ–ဟုလာသည်။ ကုက္ကိန, မာဟိသ္ဓတိ-တို့ကား မြို့တော်ဟောင်းတို့၏ အမည်ဖြစ်သည် ကိုလည်းကောင်း၊ ဇာတာ သံဝဒ္ဓကာ–ကိုလည်း ကောင်း ထောက်၍ ဥဿ(=ဥဿ)သည်လည်း အရပ်ဒေသဟောပုဒ်ဖြစ်နိုင်သဖြင့် "ဥဿအရပ်၌ မွေးဖွားကြီးပြင်းလာသော၊သူ၊ ဥဿအရပ်သား" ဟု အနက်ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဘ (တိ) [ဥ+ဘ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဤ၌ဥဘ–သဒ္ဒါကို ကစ္စည်းကျမ်း၌ ဒွိသဒ္ဒါ၏ ကာရိယ ဟုဆိုသည်။ ရူပသိဒ္ဓိနှင့် သဒ္ဒနီတိပဒမာလာတို့၌ "ဒွိသဒ္ဒါ၏ ပရိယာယ်တည်း၊ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်တို့၌ ပါဝင်သည်၊ အပြုမဟုဝုစ် ဆုံးသောပုဒ်ဖြစ်သည်" ဟုလာ၏။ ပါဠိတော်တို့၌ ကေဝုစ်ဆုံးသောပုဒ် များလည်း တွေ့ရသည်။ မောဂ္ဂလ္လာန်အလိုမူ သဗ္ဗနာမ်တို့၌ မပါဝင်။ ကစ္စည်း၊နှာ။၉၀။ ရူ၊ နှာ။၁၀၉။ နီတိ၊ပဒ။၃၅၃၊၃၈၀၊၃ဝ၁။ မောဂ်၊ ၂။၉၉။] ၂–ဂဏန်း၊ နှစ်ခု၊ နှစ်ခုကုန်သော။

ယင်း ဥဘ–သဒ္ဒါသည် ယော–ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘော၊ ဥဘယော၊ ဥဘေ။ အံ–ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘော။ ဟိ–ဝိဘတ် ဖြင့် ဥဘောဟိ။ သ္မာ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘာ။ နံ–ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘိန္နံ။ သု-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘောသု–ဟု ရှုပ်ပြီးသည်။

ဥဘော နာသေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဘ။၄၁။ သမ္ပ-သန္ဓာ ဥဘယော အညမည်။ ဇာ၊ဘ။၃၃ ၂။ (ဤ ဥဘယော–ကို မောဂ်၊ ၂။၁ရ၀–သုတ်၌ ဥဘ–နောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရှုပ်ပြီးပြသည်။ နီတိ၊သုတ္တ။ရ၁–၌ ဥဘယနောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရှုပ်ပြီးပြသည်။) ဥဘော တမ္ပရိသာ။ ကစ္စည်း၊ သုတ္တ။၃ ၂၆။ ဥဘော သင်္ဂမုပစ္စဂါ။ မ၊ ၂။၄၁၁။ ဥဘော သင်္ဂန္ဓိ ဥဘယမ္ပေတံ သင်္ဂီ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၉ ၉။ (ဤ ဥဘော–ကား မ၊ဋ္ဌ–အလို အံ့ဝိဘတ် ဆုံးသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဓမ္ဓ။ရ ၂။ သုတ္တနိ။၃ရ၆-တို့၌လည်း ထိုဂါထာပါရှိသည်။ ယင်းကို ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂ ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၉ ၀–တို့၌ ဥဘောတိ ဒွေပိ ပုဏ္ဏာနိ ၀ ပါ၊ပါနိ ၀ ဆဋ္ဌေတ္တာ–ဟုဖွင့်သဖြင့်

ယောဝိဘတ်ဆုံးသောပုဒ်ဟု သိရသည်။) ဥဘော သန္ဓိ။ ဇာ၂။၉၅။ ဇာဋ္ဌ၅။၅၃၄။ ဥဘိ-နှန်ဿ ဒ္ဒိန်။ ဝိ၁။၃၂၂။ ဥဘာ သော ဓံသတေ လောကာ။ ဇာ၂။၉၆။ (ဆဋ္ဌမူပါဠိတော်၌ ဥဘော-ဟုပါဠိ ပျက်နေသည်။ မောဂ်သျှ၁။ ၂၈၆-ကြည့်။) ဥဘာတိ ဒေဝလောကာ စ မနုဿလောကာ စာတိ ဥဘယမ္ပာ။ ဇာဋ္ဌ၅။၄၀၀။ ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ဂူထံ ခါဒန္တံ။ ဝိ၁။၁၄၇။ ဥဘောဟိ ကပေါလပသေယ်ဟိ ဩရောဟိတ္တာ။ အဘိ၁ဋ္ဌ၂။၆၄။ ဥဘောသု ဟတ္ထေသု။ ဒီဃ။၁ ၂၄။

(-ဒီ၁။ ၂။ အံ၁။၃၀၁။ မ၁။၃၉၂ ၂ ၂၁။ ပဋိသံ။၁၁၈။ သုတ္တနိ။၃၃၁၄၀၀။ ပေတ။၁၉၃။ ထေရီ။၄၀၃။ ဇာ၁။ ၁ ၂ ၂ ၁ ၂ ၂ ၂

ကေန္ဓလောမိတိ ကေတောဒသံ ဥဏ္ဍာမယ-ဝတ္ထုရကၠ၊ ကေစိ "ဥဘတောဥဂ္ဂတပုပ္ဖ"န္တိ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။

ဥဘတောဥပစာန (နာ) [ဥဘတော+ဥပစာန] (ခြေရင်းခေါင်းရင်း) နှစ်ဖက်၌ အုံး (=ခြေအုံး, ခေါင်းအုံး)။ ကာသာဝံ ပန လောဟိတက-ဝေါဟာရံ နာ လဘတိ။ တသ္မာ ဝိထာနေပိ ဥဘတောဥပစာနေပိ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၄။

ဥဘတောဥပသမ္ဘုန္န (တိ) [ဥဘတော+ဥပသမ္ဘုန္န] ဘိက္ခုသံဃာ ဘိက္ခုနီသံဃာနှစ်ဖက်၌ ရဟန်းဖြစ်သောသူ။ တာပိ ကေတောဥပသမ္ဘုန္နာ ဥဘ-တောဥပသမ္ဘုန္နာတိ ဒုဝိဓာ။... တာ ကေတော-ဥပသမ္ဘုန္နာ၊ ဘိက္ခုသံဃတော ဝေ လဒ္ဓူပသ-မ္ဘဒတ္ထာ၊ ဣတရာ ဥဘတောဥပသမ္ဘုန္နာ ဥဘ-တောသံဃေ ဥပသမ္ဘုန္နတ္ထာ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၁၁၁။

ဥဘတောကာဇ (ပုံ) [ဥဘတော+ကာဇ] နှစ်ဖက်သောအစွန်း၌ ဝန်ရှိသောထမ်းပိုး။ နဘိက္ခဝေ ဥဘတောကာဇံ ဟရိတမ္ဗံ။ ဝိ၊၄။ ၂၇၈။ ဥဘတော ဒဏ္ဍာသ ဥဘယကောဋိယံ ဘာရဗန္ဓ-ကာဇံ ဥဘတောကာဇံ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သမ်။၄၀၃။

ဥဘတောကောဋိက (တိ) [ဥဘတော+ကောဋိက] နှစ်ဖက်တို့၌ အစွန်းရှိသော၊ နှစ်ဖက်စွန်း ထွက်သော။ ဣမံ ခေါ တေ ဂါမဏိ သမဏော ဂေါတမော ဥဘတောကောဋိကံ ပဋ္ဌံ ပုဋ္ဌော။ သံ၊ ၂။၅၀၈။ (–မ၊ ၂။၅၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၉။)

ဥဘတောကောဋိစမ္မ (နာ) [ဥဘတောကောဋိ+စမ္မ] နှစ်ဖက်ကုန်သောအစွန်းတို့၌ အရေ။ ဥဘ-တောပယောသု အဂ္ဂိလိနံ ဥဘတောကောဋိ-စမ္မေန ပရိစ္ဆိန္နာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၃၃။

ဥဘတောတိရ (နာ) [ဥဘတော+တိရ] နှစ်ဖက်တို့၌ကမ်း၊ ကမ်းနှစ်ဖက်။ ဥဘတောတိရေ ကာသာဒယော ဝိယ ဒုဗ္ဗလပဋ္ဌကဿာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၃။

ဥဘတောဒဏ္ဍက (တိ) [ဥဘတော+ဒဏ္ဍ+က] နှစ်ဖက်တို့၌-တုတ်-အရိုးတံ-ရှိသော။ ဥဘ-တောဒဏ္ဍကေန စေပိ ဘိက္ခဝေ ကကစေန ဗောရာ ... ဩကန္တေယျုံ။ မဟာ။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂၉၀။ ဣတိဝုတ္တ၊ဋီ။၄၃။ ဥဘတော ဒ္ဋိသု ဌာနေသု ဒဏ္ဍော တေသာတိ ဥဘတောဒဏ္ဍကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၅၅။

ဥဘတောဒသ (တိ) [ဥဘတော+ဒသ] နှစ်ဖက်အဆာရှိသော။ ဥဒ္ဒလောမိတိ ဥဘတောဒသံ ဥဏ္ဍာမယတ္ထုရကၠ ... ဒီဃနိကာယဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ ဝိနယာကလံရ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၁။ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ-ဋ္ဌ ဥဘယတောဒသံ–ဟု ရှိသည်။)

ဥဘတောဓရ (တိ) [ဥဘတော+ဓရ] နှစ်ဖက်တို့၌အသွားရှိသော၊ နှစ်ဖက်သွားရှိသော (လက်နက်)။ သတ္ထံ နာမ ကေတောဓရံ ဥဘတော-ဓရံ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၆၃။ (–မ၊ ၃ရ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၅။)

ဥဘတောပက္ခ (ပု) [ဥဘတော+ပက္ခ] (၁) နှစ်ခုသောအဖို့။ (တိ)(၂) နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော. နှစ်ဖက်မှအရပ်တို့ရှိသော၊ (မဒ္ဒ၊သ)။ နှစ်ဖက်၌ အတောင်သဖွယ်ရှိသော(အမိုး)၊ (ဘာသာ၊ဋီ)။ (၁) ဥဘတောပက္ခေ ယာဝသတ္ထမံ ကုလံ သမ္ပုဋ္ဌ-တာပေယ္ယာမ။ မိလိန္ဒ။၁၉၁။ (တိ)(၂) ယသ-ကဿစိ အဂ္ဂိဝေဿန ဝေ ဥဘတောပက္ခံ ဥပ္ပန္နာပိ သုခါ ဝေဒနာ စိတ္တံ ပရိယာဒါယ-တိဋ္ဌတိ။ မဟာ။၃၀ ၂။ ဥဘတောပက္ခန္တိ သုခံ ဝေါ ပက္ခံ ဒုက္ခံ ဝေါ ပက္ခန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရရ။ တသ္မာ ဥဘတောပက္ခံ ဝါ ကူဋုဗဒ္ဓံ ဝါ ဝဋ္ဋံ ဝါ စတုရသ်ံ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၅၉။

ဥဘတောပက္ခစာတ (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+စာတ] ဖြစ်သော နှစ်ခုသော–အသင်းအပင်း–ဖက်–ပက္ခ-ရှိသော၊ နှစ်သင်းကွဲသောသူ။ "တုမှာကံ အမစ္စော အမှာကံ အမစ္စော"တိ ဥဘတောပက္ခစာတာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၁၆။

ဥဘတောပကွီက (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+ဣက] နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊ နှစ်ခုသောအသင်း အပင်း-နှစ်ဖက်-တို့၌ပါဝင်သော၊သူ။ အဠလီ ပကာမေတ္တာတိ တေ ဥဘတောပကွီကာ။ ဒီ၊ ၁။၂၅၅။ ဥဘတောပကွီကာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ-သမ္မာဒိဋ္ဌိနံ ဝသေန ဥဘယပက္ခိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၃၁၈။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၉၄။)

ဥဘတောပကွီယ (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+ဣယ] နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊သူ။ သော ဟိ ဥဘတော-ပက္ခိယာနံ ဒွေဋ္ဌကဇာတာနံ ဘိက္ခူနံ။ ဣတိဝုတ်၊ ၁။၆၈။

ဥဘတောပညတ္တိ (ထီ) [ဥဘတော+ပညတ္တိ] (ဘိက္ခု ဘိက္ခုနီ) နှစ်ဦးတို့အားပညတ်ခြင်း။ နှစ်ဦး တို့အား ပညတ်အပ်သောပညတ်၊ ဥဘတော ပညတ်။ ဥဘိန္နမ္ပိ ပညတ္တာ ဥဘတောပညတ္တိတိ အတ္ထော ပန ဘေဒေါ နတ္ထိ။ ဝိ၊၁။၄။၁၃၈။

ဥဘတောပတန (နာ) [ဥဘတော+ပတန] နှစ်ပါး-နှစ်ဖက်-တို့၌ ကျခြင်း။ သုတ္တေ ဆိန္နေ ကဏ္ဍ-ဒ္ဒယသ ဥဘတောပတနံ ဝိယ တဏှာယ နိရု-ဒ္ဓါယ အန္တဒ္ဒယံ နိရုဇ္ဈမေဝ ဟောတိ။ အံ၊ဋ၊၁။၁၃၃။

ဥဘတောပဒိတ္ထ (တိ) [ဥဘတော+ပဒိတ္ထ](အစွန်း) နှစ်ဖက်တို့၌ပြောင်ပြောင်တောက်လောင်သော။ သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဆဝါလာတံ ဥဘတော-ပဒိတ္ထံ မဇ္ဈေ ဂူထဂတံ။ သံ၊ ၂။ရရ။ ဣတိဝုတ်။ ၂၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၉၁။ ဥဘတောပဒိတ္ထံ မဇ္ဈေ ဂူထဂတန္တိ...ဥဘောသု ဒ္ဒိသု ကောဋိသု အာဒိတ္ထံ။ ဣတိဝုတ်၊ ၁။ ၂ရ၉။ (-သံ၊ဋ၊ ၂။ ၂ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၃၅၆။)

ဥဘတောပသန္န (တိ) [ဥဘတော+ပသန္န] နှစ်ပါးစုံအားဖြင့် ကြည်ညိုသော၊ နှစ်ဦးကြည်ညိုသော၊သူ။ အညတရံ ကုလံ ဥဘတောပသန္နံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၃၁။ ဥဘတောပသန္နန္တိ ဒ္ဒိဟိ ပသန္နံ ဥပါသကေနပိ ဥပါသိကာယပိ။ ဝိ၊ဋ၊ ၃။၁၅၈။ ဥဘတောတိ ဣဟ ကရဏတ္ထေ ဟောတိ အာဟ "ဒ္ဒိဟိ"တိ။ ပါစိတ်ယော။၁ ၂၉။ သုဝိယော စ ဥပါသကော သုဝိယာ စ ဥပါသိကာ ဥဘတောပသန္နာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၃။ ၃၁ဝ။

ဥဘတောပဿ (နာ) [ဥဘတော+ပဿ] နှစ်ခု ကုန်သောနံပါး။ နံပါးနှစ်ဖက်။ တဿ ဥဘတော-ပဿေ ဝဋ္ဋကာ ဥပ္ပတေယ္ယုံ မ၊၃။၁၉၆။ (-ဇာ၊ ၂။၁၁၄။ သံ၊ဋ၊၁၊၃၁၈။ အံ၊ဋ၊ ၂။၅၁။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ ၃၃။ အပ၊ဋ၊ ၂။ ၂၆၃။)

ဥဘတောပါတိမောက္ခ (နာ) [ဥဘတော+ပါတိ-မောက္ခ] နှစ်ပါးကုန်သော ပါတိမောက်။ ဥဘ-တောပါတိမောက္ခာနိ သိဒ္ဓါနိ။ ဝဇိရ၊၆၀။

ဥဘတောဗျဥ္ဇန (တိ) [ဥဘတော+ဗျဥ္ဇန။ ဥဘ-တော+ဗျဥ္ဇနက။ က-ကျေ။] ဥဘတောဗျဥ္ဇနန္တိ က-ကာရလောပေန နိဒ္ဒေသော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊ ၂။၁၆၉။] (မိန်းမနှိမ်တိုက်ဖြစ်စေသောက်, ယောက်ျားနှိမ်တိုက်ဖြစ်စေသောက်) နှစ်ခုတို့ ကြောင့် (မိန်းမအင်္ဂါတာ်, ယောက်ျားအင်္ဂါတာ် ဟူသော) ဗျည်းနှစ်ခုရှိသော၊သူ။ ဥဘတော ဗျည်း။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ ဥဘတော-ဗျဥ္ဇနာ(ဝိ၊၁။၁၈၉)တိ ဣတ္ထိနိမိတ္တေန စ ပုရိသ-နိမိတ္တေန စာတိ ဥဘောဟိ ဗျဥ္ဇနေဟိ သမန္နာ-ဂတာ။ ဝိ၊ဋ၊ ၂။၁ဝ၅။ (-ဝဇိရ။ ၂၉၄။)

ဥဘတောဗျဥ္ဇနက (တိ) [ဥဘတော+ဗျဥ္ဇန+က။ နိတိ၊သုတ္တ။ ၂ဝ၃။ ဥဘတော ကမ္မတော သမုဋ္ဌိ-တံ ဗျဥ္ဇနံ လိင် အဿာတိ ဥဘတောဗျဥ္ဇနကော။ ရူ၊ဋီ။၁၅၄။] (မိန်းမနှိမ်တိုက်ဖြစ်စေသောက်, ယောက်ျားနှိမ်တိုက်ဖြစ်စေသောက်) နှစ်ခုတို့ ကြောင့် (မိန်းမအင်္ဂါတာ်, ယောက်ျားအင်္ဂါတာ် ဟူသော)ဗျည်းနှစ်ခုရှိသော၊သူ။ ဥဘတောဗျည်း။

ယောက်ျားအင်္ဂါ မိန်းမအင်္ဂါ နှစ်မျိုးလုံး ပါရှိသူကို ဥဘတောဗျည်းဟုခေါ်သည်။ ထို

ဥာဘတောဗျည်းသည် ယောက်ျားအဂါ ထင်ရှား၍ မိန်းမအဂါမထင်ရှားသော ယောက်ျားဥာဘတောဗျည်း=ပုရိသဥာဘတောဗျည်းနှင့် မိန်းမအဂါ ထင်ရှား၍ ယောက်ျားအဂါ မထင်ရှားသော ဣတ္ထိဥာဘတောဗျည်း=မိန်းမဥာဘတောဗျည်းဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ သို့သော် ထိုဥာဘတောဗျည်းတို့၌ ဣတ္ထိခြေ=ဣတ္ထိဘာဝရုပ်နှင့် ပုရိသိခြေ=ပုရိသဘာဝရုပ် နှစ်ခုလုံးမရှိ၊ တစ်ခုသာရှိသည်။ သို့သော် ယောက်ျားစစ်စစ် မိန်းမစစ်စစ်တို့၌ကဲ့သို့ အမြဲကားရှိမနေချေ။ (ဣတ္ထိဘာဝရုပ် ပုရိသဘာဝရုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်နှင့်အတူ ဖြစ်ကြသော ရုပ်များဖြစ်သည်၊ မျက်စိဖြင့်မမြင်ရချေ။ မနောဝိညာဏ်ဖြင့်သာ သိရသော ရုပ်များတည်း။) မိန်းများဥာဘတောဗျည်း၌ အခြားမိန်းမကို တပ်မက်သောရာဂဖြစ်ပေါ် လာလျှင် မိန်းမအဂါ ဖုံးကွယ်သွား၍ ယောက်ျားအဂါ ထင်ရှားပေါ် လာသည်။ ယောက်ျားဥာဘတောဗျည်း၌ အခြားယောက်ျားကို တပ်မက်သောရာဂ ဖြစ်ပေါ် လာလျှင် ယောက်ျားအဂါဖုံးကွယ်သွား၍ မိန်းမအဂါထင်ရှားပေါ် လာသည်။ မိန်းမဥာဘတောဗျည်းသည် မိမိကိုယ်တိုင်လည်း ကိုယ်ဝန်ယူနိုင်=ဆောင်နိုင်၏။ အခြားသူကိုလည်း ကိုယ်ဝန်ပေးနိုင်၏။ ယောက်ျားဥာဘတောဗျည်းသည် အခြားသူကိုသာ ကိုယ်ဝန်ပေးနိုင်၍ မိမိကား ကိုယ်ဝန်မဆောင်နိုင်။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၅၅။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀။ ကခ်။၁၀၆။ သာရတ္ထ၊၃။၂၆၂။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။ ၁ရ၄။ မူလ၊ဋီ၊၁။၂၆။

ဥာဘတောဗျူဟနကော ဘိက္ခဝေ(ဝိ၊၃။ ၁၂၄)တိ ဣတ္ထိနိမိတ္တပ္ပါဒနကမ္မတော စ ပုရိသနိမိတ္တုပ္ပါဒနကမ္မတော စ ဥာဘတော ဗျူဟနမသာ အတ္ထိတိ ဥာဘတောဗျူဟနကော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၆။ ဥာဘတော ကမ္မတော ပဝတ္တန္တီ ပါဋိသေသော ယောဇေတဗ္ဗော။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၆၆။ (–ဝိဘာ ဝိနီ။၁၆၅။ မဂၢိမဋ္ဌ၊ ၂။၁၄။)

ဥာဘတောဗျူဟနကစတုတ္ထ (တိ) [ဥာဘတောဗျူဟနက+စတုတ္ထ] ဥာဘတောဗျည်းလျှင် လေးယောက်မြောက်ရှိသော (သံဃာ)။ ဥာဘတောဗျူဟနကစတုတ္ထော ကမ္မံ ကရေယ္ယ။ အကမ္မံ နစ ကရဏီယံ။ ဝိ၊ဌ။၄၄၀။

ဥာဘတောဗျူဟနကဝိသ (တိ) [ဥာဘတောဗျူဟနက+ဝိသ] ဥာဘတောဗျည်းလျှင် နှစ်ဆယ်မြောက်ရှိသော (သံဃာ)။ ဥာဘတောဗျူဟနကဝိသော ကမ္မံ ကရေယ္ယ။ ဝိ၊ဌ။၄၄၂။

ဥာဘတောဗျဉ္ဇ (တိ) [ဥာဘတော+ဗျဉ္ဇ] နှစ်ဘက်စစ်သည်၌ အစုဖြစ်၍ဖြစ်သော၊ နှစ်ဘက်စစ်သည်တို့ ဗျူဟာခင်းကျင်းစီရင်ခြင်းဖြင့် စုဝေးတည်နေသော။ ဥာဘတောဗျဉ္ဇဿ သဂါမိ ပက္ခဒ္ဒန္တိ။ မ၊ဌ။၁၂။ စူဠနိ။ ၂၆၃။ အံ၊ဌ၊ ၂။၅ရ။ ဥာဘတောဗျဉ္ဇဿ ဥာဘတောရာသိဘူတံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၃၆၂။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂။ ဒွိန္နံ သေနာနံ ဗျူဟသံဝိဓာနေန ဝါ ဥာဘတောဗျဉ္ဇံ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၄၃။ ဥာဘတောဗျဉ္ဇဿ ယုဒ္ဓတ္ထာယ ဥာဘတောသန္နိပတိတံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၅၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၆၁။)

ဥာဘတောဗျဉ္ဇသဂါမပ္ပဝေသန (နဝ) [ဥာဘတောဗျဉ္ဇသဂါမ+ပဝေသန] နှစ်ဘက် စစ်သည်တို့ ဗျူဟာခင်းကျင်းစီရင်ခြင်းဖြင့် စုဝေးတည်နေသော–စစ်မြေပြင်–စစ်သည်တို့အလည်–သို့ ဝင်ရောက်ခြင်း။ ဥာဘတောဗျဉ္ဇသဂါမပ္ပဝေသန–သဒ်သ(အံ၊ဌ၊ ၂။၄)နှင့်ယုဒ္ဓတ္ထာယ ဥာဘတောရာသိ–ကတစတုရင်္ဂိနီသေနာမဗ္ဗူပ္ပဝေသနသဒ်သံ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂။

ဥာဘတောဘာဂ (ပု) [ဥာဘတော+ဘာဂ] နှစ်ခုသောအဖို့။ ဝိမုတ္တံ ဥာဘတော ဘာဂေ၊ အဗ္ဗတ္တံ သုသမာဟိတံ။ ထေရ။၃၆၄။ ဝိမုတ္တံ ဥာဘတော–ဘာဂေတိ ဥာဘတော ဘာဂတော ဝိမုတ္တာတ္တာ ဥာဘတောဘာဂဝိမုတ္တံ၊ ဥာဘတော ဘာဂေတိ အရူပသမာပတ္တိယာ ဝူပကာယတော, မဂ္ဂေန

နာမကာယတော ယထာရဟံ တေဟိယေဝ ဝိကွမ္ဘနသမုစ္ဆေဒဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တန္တိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဒု၊၂။၄၉၃။ (–အံ၊ဒု၊၃။၆၀။)

ဥဘတောဘာဂဝိမဒ္ဒ (တိ) [ဥဘတောဘာဂ+ဝိမဒ္ဒ] (နံပါး)နှစ်ဖက်တို့၌ ကောင်းစွာ ပွတ်တိုက်ဆုပ်နယ်အပ်သော။ ဥဘတောဘာဂဝိမဒ္ဒ(မ၊၂။၄၇)နို့ မကိပါသာကေန ဥဘောသု ပသောသု သုဒ္ဓ၊ ဝိမဒ္ဒံ၊ ယဒ္ဓေတ္တာ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ။ မ၊ဒု၊၃။ ၆၇။ (–အံ၊၃။၃၀၅။ ဒီ၊၂။၉၃။ ဒီ၊ဒု၊၂။၁၅၃။ အံ၊ဒု၊၃။၃၀၄–၅။)

ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တ (တိ) [ဥဘတောဘာဂ+ဝိမုတ္တ။ ဥဘတော+ဥဘတောဘာဂ+ဝိမုတ္တ] ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သော၊သူ။ (က) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်လွတ်သော၊သူ။ (ခ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။ (ဂ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်နှစ်ကြိမ်လွတ်သော၊ နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။

ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သောရဟန္တာသည် သုတ်မဟာဝါ မဟာနိဒါနသုတ်၌ နိရောဓသမာပတ်ဝင်စား၍ ထိုသမာပတ်မှ ထ၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးသာ လာ၏။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည်သာ မုချအားဖြင့် အမြတ်ဆုံးသော ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်=ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တသေဋ္ဌမည်၏။ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိတော်ကီဋာဂိရိသုတ်နှင့် ပုဂ္ဂလပညတ်တို့၌ အရူပသမာပတ်လေးခုတို့တွင် တစ်ခုခုကို ဝင်စားချင်းမှထ၍ ဝိပဿနာရှုသဖြင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးနှင့်တကွ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်ငါးဦးကို ဟောတော်မူထားသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးကား ပရိယာယ်အားဖြင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်မည်၏။ အချို့ဆရာတို့ကား အရူပစျာန်ကဲ့သို့ပင် စျာန်အင်္ဂါနှစ်ပါးရှိသော ရူပစတုတ္ထစျာန်မှ ထ၍ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ရောက်သူသည်လည်း ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သဖြင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သူပေါင်း (၆)ဦးရှိကြောင်း ဆိုကြ၏။ ထို ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပြဿနာကို လောဟပါသာဒဋ္ဌနေသော တိပိဋကစူဠဌသုမနမထေရ်၏အဖွင့်ကိုမှီ၍ ထိုမထေရ်၏တပည့်တို့က သံသယကင်းပြတ်အောင် ဆုံးဖြတ်တော်မူပြီးလေပြီ။ (အကျယ်ကို–ဒီ၊ဒု၊၂။၁၀၄–၅–၌ ကြည့်။)

အင်္ဂုတ္တိရဝါဠိတော်နဝကနိပါတ် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တသုတ်၌ ရူပစျာန်သမာပတ်လေးပါး, အရူပသမာပတ်လေးပါးတို့တွင် တစ်ပါးပါးကို ဝင်စား၍ ထိုမှထ၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ဦးနှင့်တကွ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကိုးဦးကို ဟောတော်မူထားသည်။ (အကျယ်ကို ဒီ၊၂။၆၀။ မ၊၂။၁၄၂။ အံ၊ဒု။၂၄၅။ အဘိ၊ပု။၁၈၄–တို့၌ ကြည့်။)

(က) တိပိဋကစူဠနာဂမထေရ်အလိုကား–အရူပသမာပတ်, မဂ်ဟူသောနှစ်ဖို့တို့ဖြင့် လွတ်သောကြောင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်၏–ဟုမှတ်ရမည်။ (ခ) တိပိဋကမဟာဓမ္မရက္ခိတမထေရ်အလိုကား–ရူပကာယ, နာမကာယ နှစ်ပါးတို့မှလွတ်သောကြောင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်၏ဟု မှတ်ရမည်။ (ဂ) တိပိဋကစူဠာဘယမထေရ် အလိုကား–အရူပသမာပတ်ဖြင့် ရူပကာယမှလည်းကောင်း, မဂ်ဖြင့် နာမကာယမှလည်းကောင်း နှစ်ကြိမ်လွတ်သောကြောင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်၏ဟု မှတ်ရမည်။ ဒီ၊ဒု၊၂။ ၁၀၄–၅။ အံ၊ဒု၊၃။၁၄၆၊၂၄၄။ အဘိ၊ဒု၊၃။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၅။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။ မ၊ဋီ၊၃။၈၅။ မူလဋီ၊ ၃။၃၅။ အနုဋီ၊၃။၄၅။

(က)(ခ)(ဂ) ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တော(ဒီ၊ ၂။၆၀)တိ ဒ္ဝိဟိ ဘာဂေဟိ ဝိမုတ္တော၊ အရူပသမာပတ္တိယာ ရူပကာယတော, မဂ္ဂေန နာမကာယတော ဝိမုတ္တောတိ။ ဒီ၊ဒု၊၂။၁၀၄–၅။ (–မ၊၂။ ၁၀၃၊၁၄၂။ သံ၊၁။၁၉၃။ အံ၊၂။၄၀၃။ အံ၊ဒု။၅၂။ ၂၄၅၊၂၄၄။ အဘိ၊ပု၊၁၀၃၊၁၁၃၊၁၈၃။ နေတ္တိ။၁၆၄။

မ၊ဌ၊၃၀၆၊၁၃၁။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၅၄–၅။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၄၆၊ ၂၈၄။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၉၈။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၂၇၂။) ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တောတိ ... ဒ္ဒိဟိ ဝိမုစ္စနဘာဝေဟိ... ဒ္ဒိဟိ ဝိမုစ္စိတဗ္ဗ-ဘာဝေဟိ စ ဝိမုတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။ ဥာ-တောဘာဝဝိမုတ္တောတိ ဥာယဘာဝဝိမုတ္တော သမာဓိဝိပဿနာတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၀။ ဥာတော ဥာယတ္ထ ဥဘောဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တောတိ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္တော ကေဒေသသဒ္ဒေ-ကသေသနယေန။ မ၊ဋီ၊၃။၈၄။ ပဌမတ္ထေရဝါဒေ ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တော ဥာတောဘာဝဝိ-မုတ္တော၊ ဒုတိယတ္ထေရဝါဒေ ဥာတော ဘာဝ-တော ဝိမုတ္တောတိ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္တောတိ။ တတိယတ္ထေရဝါဒေ ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဒ္ဒေ ဝါရေ ဝိမုတ္တောတိ အယမေတေသံ ဝိသေသော။ မူ-လဋီ၊၃။၃၅။ (–အနုဋီ၊၃။၄၈။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။၄ ၆၈။) ဥာတောဘာဝဝိမုတ္တောတိ ဥဘောဟိ ဘာဝေဟိ ဥာတော ဘာဝတော ဝိမုတ္တော။ နေတ္တိဋီ။၁၄။ ဥာတော ဌပကာယနာမကာယတော ဥာတော ဘာဝတော ဝိမုတ္တတ္တာ ဥာတောဘာဝဝိမု-တ္တော၊ အရဟာ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၅၀။ ယထာ စတုန္နံ အရူပသမာပတ္တိနံ ကေဝကတော နိရောဓတော စ ဝုဋ္ဌာယ အရဟတ္တံ ပတ္တာနံ ဝသေန ပဌ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္တာ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ။၃။၄၈။ အရူပဇ္ဈာနံ ပတ္တာ အဂ္ဂဖလပတ္တော ဥာတော-ဘာဝဝိမုတ္တော နာမ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၉၈။

ဥာတောဘာဝဝိမုတ္တနာမလာဘ (ပု) [ဥာတော ဘာဝဝိမုတ္တနာမ+လာဘ] ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထ အမည်ရခြင်း။ အရဟတ္တမဂ္ဂသ ပါဒကဘူတံ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထနာမလာဘသ ကာရဏံ ဘဝိတုံ ယုတ္တန္တိ အဓိပ္ပါယော။ မူလဋီ၊၃။၃၅။

ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥာတော ဘာဝဝိမုတ္ထ+နိဒ္ဒေသ] ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထကို အကျယ်ပြထားအပ်၏။ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထနိ-ဒ္ဒေသော အဌ ဝိမောက္ခေ ကာယေန ဖုသိတ္ဝာ ဝိဟရတီတိ အဌ သမာပတ္တိယော သဟဇာတ-နာမကာယေန ပဋိလဘိတ္ဝာ ဝိဟရတိ။ မူလဋီ၊ ၃။၃၆။

ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထပဌ (တိ) [ဥာတောဘာဝ ဝိမုတ္ထ+ပဌ] ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထပြဿနာ။ အယံ ပန ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထပဌော ဟေဋ္ဌာ လောဟ-ပါသာဒေ သမုဒ္ဒဟိတ္ဝာ တိပိဋကစူဠဌုမန-တ္ထေရဿ ဝဏ္ဏနံ နိဿာယ စိရေန ဝိနိစ္ဆယံ ပတ္တော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁ ၀၄–၅။ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထ-ပဌောတိ ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထဿ ဆဋ္ဌမတံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နပဌော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၀။

ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရဏပဋိလာဘ (ပု)[ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရဏ+ပဋိ လာဘ] ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်၏ အကြောင်းကိုရခြင်း။ အရှေ့ပါ၀စရေသု ဟိ ကေမ္မိ အဝိဂတော ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရ-ဏပဋိလာဘတော အဌဝိမောက္ခေကဒေသေန တေန တံနာမဒါနေ သမတ္ထေန "အဌဝိမော-က္ခလာဘီ"တ္တေ၀ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၃။၃၆။

ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထသေဋ္ဌ (တိ) [ဥာတော ဘာဝဝိမုတ္ထ+သေဋ္ဌ] မြတ်သော–အမြတ်ဆုံးသော –ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထမည်သောသူ။ တံ ပန ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထသေဋ္ဌဝသေန ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၈၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ ၀။ မူလဋီ၊၃။၃၄။ နေတ္တိ၊ ဋီ။၁ ၄၈။

ဥာတောဘာဝဝိမုတ္တိ (ထိ) [ဥာတောဘာဝ+ ဝိမုတ္တိ။ ဥာတော+ဥာတောဘာဝ+ဝိမုတ္တိ] (က) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့်လွတ်ခြင်း။ (၁) နှစ်ပါး သောအဖို့တို့မှလွတ်ခြင်း။ (ဂ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်နှစ်ကြိမ်လွတ်ခြင်း၊ နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်ခြင်း။ (ဥာတောဘာဝဝိမုတ္ထ–ကြည့်။) ဣမာယ စ

အာနန္ဒ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တိယာ(ဒီ၂။၆၀)တိ အာနန္ဒ ဣဒေတော ဥဘယဘာဂဝိမုတ္တိတော။ ဒီ၊ ၆။၂။၁၀၅။

ဥဘတောရာသီ (ပု) [ဥဘတော+ရာသိ] နှစ်ဖက်အစု။ ,ဥဘတောဗျူဟန္တိ ဥဘတောရာသိ-ဘူတံ။ စူဠနိ၊ ၆။၁၂၁။

ဥဘတောလောမ (တိ) [ဥဘတော+လောမ] နှစ်ဖက်အမွေးရှိသော။ ပဋိကတ္ထတာနိတိ ဥဘ-တောလောမေန ဥဏ္ဏာမယေန သေတကမ္ဗ-လေန အတ္ထတာနိ။ သံ၊ ၆။၂။၂၉၇။

ဥဘတောလောဟိတက (တိ) [ဥဘတော+လောဟိတ+က] (ခြေရင်းခေါင်းရင်း) နှစ်ဖက်တို့၌ နီသောအဆင်းရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောလောဟိတကူပဓာန (တိ) [ဥဘတော လောဟိတက+ဥပဓာန။ ဥဘတော+လောဟိတ ကူပဓာန] (ခြေရင်း,ခေါင်းရင်း) နှစ်ဘက်တို့၌ ထားအပ်သော နီသောအုံး (ခြေတင်အုံး, ခေါင်း-အုံး)ရှိသော (အိပ်ရာနေရာ၊ပလ္လင်)။ (သီလက္ခန် ဘာသာဋီကာ၊ဝ။၅၃၉-၌ "အခင်းကို မကောက်ရ၊ အုံးကိုသာကောက်၊ ဗဟုဗ္ဗီဟိသမာသ်မဟုတ်" ဟု မှာ၍ ပါဠိတော်ကိုလည်း "ညောင်စောင်း၏ ခေါင်းရင်းခြေရင်း နှစ်ဖက်ဝယ် နီသောခေါင်းအုံး၌အုံးခြင်း ခြေတင်ခြင်း"ဟု အနက်ပေးသည်။ သို့သော် ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ၊ ၂။၂၂၂-၌ ထို ပုဒ်နှင့် အနက်တူပုဒ်ကို "ဒွိဓာ ရတ္တူပဓာနကန္တိ သိသ-ပဿေ, ပါဒပဿေစာတိ ဥဘတောပဿေ ပညတ္တရတ္တပီဌောဟနဝန္ဓနဿ သယနာသနံ" .ဟု ဖွင့်ပြသည်ကို ထောက်၍ ဗဟုဗ္ဗီဟိသမာသ်အနက်ကိုသာမှတ်ရမည်။) ဥစ္စာသယနမဟာသယနာနိ။ သေယျထိဒံ၊ အာသန္ဒိ ပလ္လင်္ကော... ဥဘတော-လောဟိတကူပဓာနံ။ အံ၊ဝ။၁၈၂။ (-ဒီ၊ဝ။ရ။ ဝိ၊ ၃။ ၂၈၀-ဝ။ ဝိ၊ဂ။၃ ၂ဝ။) စတုရာသီတိပလ္လင်္ကသ-ဟဿာနိ အဟေသုံ ... ဥဘတောလောဟိတ-ကူပဓာနာနိ။ ဒီ၊ ၂။၁၅၃။ သံ၊ ၂။ဝ၁ဂ။ (-မ၊ဝ။ ၁ဝ၉။ အံ၊ဝ။ဝ၃၆။) ဥဘတောလောဟိတ-ကူပဓာနန္တိ သီသူပဓာနဉ္စ ပါဒူပဓာနဉ္စာတိ မဇ္ဈေ သယနာ ဥဘတောလောဟိတကံ ဥပဓာနံ (ဥဘတော-လောဟိတကူပဓာနံ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဂ၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၇၀။ ဥဘတောလောဟိတကူပဓာနောတိ သီသူပဓာနဉ္စ ပါဒူပဓါနဉ္စာတိ ပလ္လင်္ကသ ဥဘတော ဌပိတ-လောဟိတကူပဓာနော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ဝ၄၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉ရ။)

ဥဘတောဝမုန (နာ) [ဥဘတော+ဝမုန] ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို တိုးပွားစေခြင်း။ ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့်ဖြစ်သော-တိုးပွား-တိုးချဲ့-ခြင်း။ ဥဘတောဝမုနေန ဝါ သတ္ထဝိဓာဒိနယေန ဝါ ယထာ ယထာ ဌာနတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၄-၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘတောဝမုန(က)နီဟာရ (ပု) [(၁) ဥဘတောဝမုန(က)+နယနီဟာရ။ (၂) ဥဘတော+ဝမုန(က)နီဟာရ] (၁) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦးမယူအပ်သေး သည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့် နည်းကိုထုတ်ဆောင်ခြင်း။ ဒုက် တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေး၌မယူအပ်သေးသည်ကို ယူခြင်း, ယူအပ်ပြီး သည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့် ဇေသနာကိုဖြစ်စေခြင်း။ ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့်ဖြစ်သော-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေး၌ မယူအပ်သေး သည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့်ဒေသနာကိုဖြစ်စေခြင်း။ (၂) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့် ဖြစ်သော-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေး၌ မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ဒေသနာနည်း။ (နှစ်ပါးကုန်သောတိက် ဒုက်တို့ကို ပွားစေခြင်းဟူသော နည်းကိုထုတ်ခြင်း။ ပြည်၊ဃ။)

တိုကေ စ ဒုကေ စ ဥာဏောဝခုန-နိုဟာရေန အာဟာရိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄။ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတတော အညဿ ဂဟဏံ ဝခုနံ ... ပုဗ္ဗေ ဂဟိတဿ အဂ္ဂဟဏံ ဆိန္နနံ ဝခုနံ။ ဒုကတိကာနံ ဥာယေသံ ဝခုနံ ဥာယဝခုနံ၊ ဥာယတော ဝါ ပဝတ္တံ ဝခုနံ ဥာယဝခုနံ၊ တဒေဝ ဥာ-ဏောဝခုနကံ၊ တေန နယနိုဟရဏံ ဥာဏော-ဝခုနကနိုဟာရော။ ဝခုနကနယော ဝါ ဝခုနက-နိုဟာရော၊ ဥာယတော ပဝတ္တော ဝခုနက-နိုဟာရော ဥာဏောဝခုနကနိုဟာရော။ မူလဋီ၊ ၂။၂၉။ နယနိုဟရဏန္တိ နိယတိတိ နယော၊ ဒေသနာ၊ တဿ နိုဟရဏံ ပဝတ္တနံ။ ဝခုနက-နယောတိ ယထာဝုတ္တဝခုနကဝသေန ပဝတ္တော ဒေသနာနယော။ အနုဋီ၊ ၂။၃၄-၅။ ဝခိယတေ ဂဟိယတေ ဝခုကံ၊ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတတော အညဿ ဂဟဏန္တိ အတ္ထော။ ဝခိယတေ ဆိန္နိယတေတိ ဝခုကံ၊ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတဿ အဂ္ဂဟဏံ ဆိန္နနန္တိ အတ္ထော။ ဥာယေသံ ဝခုကံ ဥာဏောဝခုကံ။ နယဿ ဟရဏံ နိုဟရဏံ နိုဟာရော၊ ဥာ-ဏောဝခုကေန နိုဟာရော ဥာဏောဝခုက-နိုဟာရော၊ အထဝါ၊ ဝခုကော စ သော နိုဟာရော စာတိ ဝခုကနိုဟာရော၊ ဥာဏော ပဝတ္တော ဝခုကနိုဟာရော ဥာဏောဝခုက-နိုဟာရော။ သမ္မော၊ယော။ ၂၃။

ဥာဏောဝမိုတ (တိ) [ဥာဏော+ဝမိုတ] ဒုက်-တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေအပ်ရာ ဖြစ်သော-တိုးပွားစေ၍ဟောအပ်သော-(ဝါရ)။ သေ ဒုက-တိကာနံ ဝသေန ဥာဏောဝမိုတတ္တာ ဥာ-ဏောဝမိုတကော နာမ တတိယော မဟာ-ဝါရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅။

ဥာဏောဝမိုတက (တိ) [ဥာဏော+ဝမိုတက] ဒုက်တိတ်နှစ်ပါးတို့ကို- တိုးပွားစေအပ်ရာဖြစ်-သော-တိုးပွားစေ၍ ဟောအပ်သော(ဝါရ)။ ဥာဏော ဝခုတ္တာ ဒေသိတဝါရော ဥာဏော-ဝမိုတကော နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅။

ဥာဏောဝဏ္ဏိက (တိ) [ဥာဏောဝဏ္ဏ+ဣက] နှစ်ဖက်ပွင့်ညာရှိသော၊ နှစ်ဖက်ပွင့်ညာဆိုင်-သော။ (သျ)။ ဥာဏောဝဏ္ဏိက(ဝိ၊၁။၂၇၇)နှင့် ဥာဏောဟိ ပသေဟိ ပုပ္ဖဝဏ္ဏေ ကတ္တာ ကတ-မာလံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၁။ ဝဏ္ဏာနိ ဥာယဒိသာယ ကတ္တာ ဂန္ဓိတပုပ္ဖါဝလိ ဥာဏောဝဏ္ဏိကာ နာမ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၁-၂။

ဥာဏောဝဏ္ဏိကမာလာ (ထီ) [ဥာဏောဝဏ္ဏိ-ကာ+မာလာ] နှစ်ဖက်ပွင့်ညာဆိုင်သောပန်း-(ပန်းကုံး)။ ဥာဏောဝဏ္ဏိကမာလံ ကရိသဿန္တိပိ ကာရာပေသဿန္တိပိ။ ဝိ၊၁။ ၂၇၇။ (-ဝိ၊၄။ ၂၃။)

ဥာဏောဝိဘင် (ပု) [ဥာဏော+ဝိဘင်] ဥာ-ဏောဝိဘင်း၊ ဘိက္ခုဝိဘင်း, ဘိက္ခုနီဝိဘင်း။ တေနေဝ ဥပါယေန ဥာဏောဝိဘင်ေ ပုစ္ဆိ။ ဝိ၊၄။၄၈၃။ အယံ ဥာဏောဝိဘင်ေ နာမ စတုသင်္ခ်ဘာဂဝါရော။ သာရတ္ထ၊ဋ၊။ ၆၁။

ဥာဏောဝိဘင်ပရိယာပန္န (တိ) [ဥာဏော-ဝိဘင်+ပရိယာပန္န] ဥာဏောဝိဘင်းဌ် အကျုံး-ဝင်သော။ ဥာဏောဝိဘင်ပရိယာပန္နံ သီလံ-သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ဋ၊။ ၂၁၃။

ဥာဏောဝိဘင်ဘာဏက (တိ) [ဥာဏော-ဝိဘင်+ဘာဏက] ဥာဏောဝိဘင်းကို ဆောင်-သော၊သူ။ ဥာဏောဝိဘင်ဘာဏကော ပုဏ္ဏ-ဝါလိကဝါသီ မဟာတိဿတ္ထေရောပိ ကိရ-အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂ ၂ ၇။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၃၃။

ဥာဏောဝုဋ္ဌာန (ပုဒ်န) [ဥာဏော+ဝုဋ္ဌာန] (သင်ါရနိမိတ်, မပြတ်ဖြစ်သော အဒ္ဓေတ္တရုပ်နာမ်-အယဉ်ဟူသော) နှစ်ပါးမှထသော (မဂ်ဉာဏ်)။ သင်ါရာနံ အနိစ္စာကာရဂ္ဂါဟိနိယာ ဝုဋ္ဌာန-ဂါမိနိယာ ပရတော ကေတောဝုဋ္ဌာနဥာ-ဏောဝုဋ္ဌာနေဟိ နိမိတ္တပဝတ္တတော ဝုဋ္ဌာတိ။

မ၊ဦ၊၂။၂၈၅။ တသ္မာ ကေနေန နိယ္ယာနိကသဘာဝသ ဥဘတောဝုဋ္ဌာနဘာဝေန ပဝတ္တမာနသ မဂ္ဂဥာဏသ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၅၁၈။ (ဝုဋ္ဌာန–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၄၉၄–လည်းကြည့်။)

ဥဘတောသံဃ (ပု) [ဥဘတော+သံဃ] နှစ်ပါးသောသံဃာ၊ ဘိက္ခုသံဃာ, ဘိက္ခုနီသံဃာ။ ဘိက္ခုနီ နာမ ဥဘတောသံဃေ ဥပသမ္ပန္နာ။ ဝိ၊၁။၃၀၈။ ဥဘတောသံဃေတိ ဘိက္ခုနီသံဃေ ဥတ္တိစတုတ္ထေန, ဘိက္ခုသံဃေ ဥတ္တိစတုတ္ထေနာတိ အဌဝါစိကဝိနယကမ္မေန ဥပသမ္ပန္နာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ (–ကခ်။၃၃၈။ မ၊ဌ၊၄။၂၂၄။ မ၊ဦ၊၃။၄၁၁။ အံ၊ဦ၊၂။ရ၀။)

ဥဘတောသံဃပညတ္တိ (တိ) [ဥဘတောသံဃ+ပညတ္တိ] ဥဘတောသံဃာဟူသော ပညတ်။ တံ ဒ္ဝိန္နံ သံဃာနံ ဒိန္နဘာဝမေဝ ဒီပေတိ၊ နဥဘတောသံဃပညတ္တိ။ ဝဇိရ။၅၀၁။

ဥဘတောသုဇာတ (တိ) [ဥဘတော+သုဇာတ] (အမိအဖ)နှစ်ပါးစုံမှ ကောင်းစွာမြစ်သော၊သူ။ ဥဘတောသုဇာတသ ခတ္တိယကုမာရသ အဘိသေကပတ္တိတော ပဋ္ဌာယ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၀။

ဥဘတောသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဘတော+သုဒ္ဓိ] (၁) (ဥပဇ္ဈာယ်, သာမဏေလောင်းလျှာ ဟူသော) နှစ်ပါး–တို့၏–တို့မှ–စင်ကြယ်ခြင်း။ (တိ)(၂) နှစ်ဖက်–အားဖြင့်–တို့မှ–စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ (၁) သာမဏေရပဇ္ဇာ ပန ဥဘတောသုဒ္ဓိယာ ဝဋ္ဋတိ၊ နော ကေတောသုဒ္ဓိယာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၅၀။ (–ဝဇိရ။၄၁၂။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောသုဒ္ဓိက (တိ) [ဥဘတော+သုဒ္ဓိက] (သက်နှိုးလျှောရဟန်း၏တိုသက်နှိုးကို ရခြင်း, လျှောခြင်းဟူသော) နှစ်ဖက်–အားဖြင့်–တို့မှ–စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ ယံ ဘိက္ခုနောပိ ပါဒမူလေ ဌပိတံ၊ တေနာပိ တထေဝ ဒိန္နံ၊ တံ ဥဘတောသုဒ္ဓိကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒ၊ဇ၊။ ယေန ဘိက္ခုနာ စီဝရံ ဒိယတိ၊ တဿ လာဘော, ဒါနေ စ ဝိသုံ ဝိသုံ ဥဘယတ္ထ အာဒရဂါရဝါနံ သမ္ဘာဝတော, တဒဘာဝတော စ ဘိက္ခုဒတ္ထိယသ ကေတောသုဒ္ဓိဥဘတောသုဒ္ဓိအနုက္ကဋ္ဌတာ ဟောန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၁။၉၂။

ဥဘန္တ (ပု) [ဥဘ+အန္တ] နှစ်ပါးသော အစွန်း။ ဥဘန္တမတိညာယ(သုတ္တနိ။၄၃၅)။ စူဠနိ။ရ)တိ–ဥဘော အန္တေ အတိဇာနိတ္ဝာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၀၃။

ဥဘယ်သ (ပု) [ဥဘယ+အ်သ] နှစ်ပါးသော အဖို့အစု။ ဥဘယ်သ် ဖရိတ္ဝာ တိဋ္ဌတိ(မ၊၂။ ၆၆)တိ ဥဘယန္တံ ဥဘယကောဋ္ဌာသံ သကဝါဒံ ပရဝါဒဉ္စ ဖရိတ္ဝာ အဓိမုစ္စိတ္ဝာ တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဌ၊ ၃။၈၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘယ်သဘာဝိတ (တိ) [ဥဘယ်သ+ဘာဝိတ] နှစ်ပါးသော အဖို့အစုအလို့ငှာ ဖွားအပ်သော (သမာဓိ)။ ဥဘယ်သဘာဝိတောဒီ၊ဘ။၁၄ရ)တိ ဥဘယ်သာယ ဥဘယကောဋ္ဌာသာယ ဘာဝိတောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ဘ။၂ရ၀။ (–နေတ္တိ။၆၅)။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၃၅)။ ဒီ၊ဦ၊ဘ။၃၃ရ။ သီ၊ဦ၊သမ်။၂။၃၃၄။)

ဥဘယ (တိ) [ဥဘ+အယ။ ဥဘော အ်သာ အသ ဥဘယ်။ မောဂ်၊၄။၄ရ။ ဤပုဒ်သည် မောဂ်၊၂။ ရ၉–သုတ်၌ သမ္ဘနာမ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း လာ၍ မောဂ်၊၄။၄ရ–၌ ဥဘနောင် အယ ပစ္စည်းပြင်ပြီးသော တဒ္ဓိတ်ပုဒ်ဟု လာသည်။ ကစ္စည်း၊နာ။ရ၀–၌ ယော နာ အ် နံ ဝိဘတ် တို့နောင်းရာ၌ ဥဘ၏ ကာရိယပုဒ်ဟုလာသည်။ ရူပသိဒ္ဓိ၊နာ။ ၉ရ၊၁၀၀–တို့၌ သမ္ဘနာမ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း "အစိတ်နှစ်ခုတို့၏အပေါင်း" ဟူသော်အနက်ကိုဟောကြောင်း ပြဆိုသည်။ သဒ္ဒနီတိပဒမာလာ၊နာ။ ၃၅၂၊၃၅၅–၃၅၈–တို့၌လည်း တို့အတူပင်လာ၍ လိင်သုံးပါး၌ ပဒမာလာ ပြဆိုထားသည်။ ဥဘယသဒ္ဒေါ ဒ္ဝိအဝယဝသမုဒါယဝစနော။ ရူ၊ နာ။၁၀၀။ နီတိပဒ။၃၅၂။] နှစ်ခု၊ နှစ်ပါး။

နှစ်ခုအပေါင်း။ ဥဘယတ္ထ သန္ဓော(ဧာ၁။ ၉၄)–
တိ ယေ သန္ဓော ဟောန္တိ မာဒိသာ၊ တေ
ဒ္ဒိသုပိ ဧတေသု ကောဌာသေသု အဘိနိဗ္ဗ–
တသဘာဝါ မဗ္ဗတ္ထာ သုခေ စ ဒုက္ခေ စ
ဘဝန္တိ တုလ္ယာ။ ဧာ၊ဌ၊၃။၁၄။ မမ သာခသ
စူဘယ(ဧာ၁။၂၁၁)နှင့် မယ္ယဉ္စ သာခသ စ
ဥဘိန္ဒမ္ပိ သခီနန္တိ အတ္ထော။ ဧာ၊ဌ၊၄။၄၂။ တေ
တတ္ထ ဧူတေ ဥဘယေ သမာဂတေ။ ဧာ၂။
၂၈၅။ ဥဘော ဧူတံ ကိဉ္စိသူတိ အတ္ထော။
ဧာ၊ဌ၊ရ။၁ဝ၃။ ဘဏတိ ဥဘယော နိသာ–
မေထ။ ထေရိ။၄၂၉။ ဥဘယော နိသာမေ–
ထတိ တုမ္ဟေ ဒ္ဒေပိ မမ ဝစနံ နိသာမေထ။
ထေရီ၊ဌ။၂၈ရ။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၃၄၃။ ပါစိတ်၊ယော။
၃ဝ၀။) ဥဘိန္ဒ ဥဘယေသံ လောကာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊
ဌီ၊၁။၃၅၅။ အညေန ဝါ ဥဘယမ္ပိ ဒါပေတိ။
ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၈။ ဥဘယမ္ပိတိ ပါနီယဝိဓူပနဒ္ဓယမ္ပိ။
ပါစိတ်၊ယော။၁၆၂။ ဥဘယမ္ပိ(ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၄၃ရ)တိ
ဝိသယဝိသယီဒ္ဓယမ္ပိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၂၄ရ။(–ရ၄။)

ဥဘယံ(ပ၊ဧ)—ဣတိဝုတ်။ ၂၆၁။ ဣတိ
ဝုတ်၊ဌ။ ၂၉၆။ **ဥဘယော(ပ၊ဗ)**—ထေရီ။၄၂၉။
ဧာ၁။ ၂၁ရ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ရ၈။ ဧာ၊ဌ၊၄။ ၆၁။
ဥဘယေ (ပ၊ဗ)—ဧာ၂။ ၂ရ၅။ ဧာ၊ဌ၊ရ။ ၁ရ၃။
ဥဘယာနိ(နပ၊ဗ)—ဝိ၊ဌ၊ဧ။ ၁၄။ သာရတ္ထ၊
ဌ။ ၆ရ။ **ဥဘယံ(ဒုပ၊ဧ)**—ဧာ၁။ ၃ဝ။ ဧာ၊ဌ၊ဧ။
၄၉၉။ **ဥဘယေန**—ထေရ။ ၂ရ၁။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။
၂၅ရ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၄၅။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။ ၂ဝ၉၊ ၂ရ။
ပေတ၊ဌ။ ၃ဝ၃၊ဝ၉ရ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ။ အပ၊ဌ၊
၂။ ၁၅။ **ဥဘယေဟိ**—ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၅ဝ။ ဧာ၊ဌ၊
ရ။ ၃ရ၆။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ဝ၀။ **ဥဘယဿ**—
ပေတ၊ဌ။ ၃ဝ၃၊ဝ၄ရ။ **ဥဘယေသံ**—ဝိ၊ဌ၊ဝ။
ဝ၀၈။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၃၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ ၃၅၅။
ဥဘယေ(သ၊ဧ)—ပေတ။ ၁ဝ၄။ ပေတ၊ဌ။
၂ဝ၁။ **ဥဘယေသု**—ပါစိတ်၊ယော။ ၅ရ၁။

[ဥဘယံ–ဟူသောနိဂ္ဂဟီတန္တပုဒ်ကို ပဌ–
မေကဝစနန္တပုဒ်, ဒုတိယေကဝစနန္တပုဒ်အဖြစ်
ဖြင့်လည်းကောင်း။ ဝိဘတ္တိဝိပလ္လာသပုဒ်, ဝစန
ဝိပလ္လာသပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း တွေ့
ရသည်။ ဝိဘတ်နက်အားလျော်စွာ– နှစ်ပါး
အပေါင်းသည်။ နှစ်ပါးအပေါင်းကို။ နှစ်ပါး
အပေါင်းဖြင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်းအား ဖြင့်။
နှစ်ပါးအပေါင်း၏။ နှစ်ပါးအပေါင်းနှင့်။ နှစ်ပါး
အပေါင်းတို့နှင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်းကြောင့်–
စသည်ဖြင့် ပြန်ဆိုနိုင်သည်။

ယေ စေဝ ဘာသန္တိ သုဏန္တိ စူဘယ်။
ဣတိဝုတ်။ ၂၆၁။ ဥဘယန္တိ ဘာသန္တိ သုဏန္တိတိ
ဝုတ္တာ ဒေသကာ ပဋိဂ္ဂါဟကာတိ ဥဘယ်။
ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ရ၆။ ဥဘယ် တေ နု သမေ–
တိ၊ ဝါစာ ဘုတ္တဉ္စ ကောသိယေ(ဧာ၁။ ၃ဝ)–
တိ–ဣဒံ ဥဘယမ္ပိ တုယ္ဟံ နု သမေတိ။ ဧာ၊
ဌ၁။ ၄၉ဝ။ ဟေတု ပစ္စယောတိ ဥဘယမေတံ
ကာရဏာဓိဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၁။ ၁၅ဝ။ (–ဝိ၊ဌ၊ဝ။ ၃ ၂။
ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၈။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ရ၃၊ ၄ ၁ ၈။) ဧတံ
ဥဘယ် ဝိဝဒ္ဓယာ(ဧာ၁။ ၃ဝ)တိ ဧတံ ဥဘယမ္ပိ
သညိဘဝ္ဓ အသညိဘဝ္ဓ ဝိဝဒ္ဓယ။ ဧာ၊ဌ
၁။ ၄၉၉။ (–ဧာ၂ ။ ၈ဝ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ ၁ရ၈ရ၆ဝ။
ဧာ၊ဌ၊ ၅ ။ ၃ ၅ ၂ ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၆ ၂ ၊ ၃ ၂ ။)
ယာနဒါနေန စူဘယ်။ ပေတ။ ၁ရ၁။ ဥဘယန္တိ
ဥဘယေန ဒါနေန။ ပေတ၊ဌ။ ၁ရ၁။ တဿ
ကမ္မဿ ဝိပါကေန၊ မုဿာဝါဒဿ စူဘယ်။
ပေတ။ ၃ဝ၃၊ ၁ ၆ ၄။ ဥဘယန္တိ ဥဘယဿ ဝိ
ကမ္မဿ ဥဘယေန ဝိပါကေန။ ကရဏတ္ထေ
ဟိ ဣဒံ ပစ္စတ္တဝစနံ။ ပေတ၊ဌ။ ၃ဝ၃။ ဥဘယန္တိ
ဥဘယဿ ဝိပါကံ။ ပေတ၊ဌ။ ၁ ၄ ရ။ ဘဝ–
ယောဂေန စူဘယ်။ ဣတိဝုတ်။ ၂ ၅ ၉ ။ ဥဘယန္တိ
ဥဘယေန၊ ... သံယုတ္တာတိ အတ္ထော။ ဣတိ–
ဝုတ်၊ဌ။ ၂ရ၈။ နစ္စဂီတေဟိ စူဘယ်။ ဧာ၂ ။ ၁ ၉ ၆ ။
ဥဘယ် ဥဘယေဟိ။ ဧာ၊ဌ၊ ၆ ။ ၁ ၄ ၉ ။ (–
ဧမ္ပ။ ရ၁။ သုတ္တနိ။ ၃ ရ ၆ ။ ဧာ၂ ။ ၃ ရ ရ ။ ဧမ္ပ၊ဌ၊
၂ ။ ၄ ၁ ၃ – ၄ ။ သုတ္တနိ ၊ ဌ ၂ ။ ၁ ဝ ၉ ။ ဧာ၊ဌ ။ ၃ ရ ၆ ။)
ယဿ သဏ္ဌာရိယမာနဿ၊ အသဏ္ဌာရေန

စူဘယ်။ ဣတိဝုတ်။ ၂၄၅၅။ ဥာဘယန္တိ ဥာဘယေန သက္ကာရေန စ အသက္ကာရေန စ။ ဣတိဝုတ်။ ၆။ ၂၃၉။

ဥာဘယော–ပုဒ်ကို သဒ္ဒနီတိသုတ္တမာလာ။ နာ။၄၁၀–၄၁၁။ ပဒမာလာ။နာ။၃၅၂–တို့၌ လိုင်သုံးပါး, ဗဟုဝန်စနန္တ သာ ရှိကြောင်း။ ကေဝစနန္တ မရှိကြောင်းလာသည်။ မောဂ်။ ၂။၁ရ၀–သုတ်၌ ဥာ–နောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရှုပ်ပြီးပြီသည်။ နှစ်ဦးတို့သည်။ နှစ်ဦးတို့ကို–ဟု အနက်ပြန်ဆိုနိုင်သည်။ ဘေသဇ္ဇဟာရီ ဥာဘယော၊ ဝနန္တံ အဂမိမှသော။ ပေတ။၁၄ ၂။ ဥာဘယောတိ ဒုဝေ၊ တွဲ့ အဟာ့ဟာတိ အတ္ထော။ ပေတ။၆။ဂ၁။ ဘဏတိ ဥာဘယော နိသာမေထ။ ထေရီ။၄ ၂၉။ ဥာဘယော နိသာမေထာတိ တုမှေ ဒွေပိ မမ ဝစနံ နိသာမေထ။ ထေရီ။၆။ ၂ရ၀။

ဥာဘယကစ္ဆ (ပု) [ဥာဘယ+ကစ္ဆ] နှစ်ပါးကုန်သော လက်ကတီးကြား။ ကစ္ဆေသု ဥာဘယကစ္ဆေသု စ ဟတ္ထပါဒေသု စ ပရုဏ္ဏ သဏ္ဌာတာ, ဒီဃနခ–လောမာတိ အတ္ထော။ အပ၊ ၆။ ၂၄၆။

ဥာဘယကမ္မဿကတာ (ထီ) [ဥာဘယ+ကမ္မဿကတာ] နှစ်ယောက်သောသူတို့၏ ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်။ ဧဝံ အတ္ထနော စ ပရဿ စ ကမ္မဿကတံ ပစ္စဝေက္ခတောပိ, ဥာဘယကမ္မဿကတံ ပစ္စဝေက္ခိတ္တာ ပဋိသင်္ခါနေ ဌိတသာပိ။ ဒီ၊ ၆။ ၂။ ၃၆၉။ အံ၊ ၆။ ၃။ ၃ရ။ အဘိ၊ ၆။ ၂။ ၂၅၉။

ဥာဘယကရဏ (နာ) [ဥာဘယ+ကရဏ] နှစ်ပါးစုံ ကိုပြုခြင်း။ အဘိနိသိုဒနမတ္တေ အဘိနိပဇ္ဇန–မတ္တေ ဥာဘယကရဏေ ပယောဇနေ စ ပါစိတ္တိယပွဘေဒေါ ဝုတ္တော။ ဝိ၊ ၆။ ၃။ ၄၆။

ဥာဘယကာရဏ (နာ) [ဥာဘယ+ကာရဏ] နှစ်ပါးသောအကြောင်း။ ဣဒံ ဥာဘယကာရဏေနာပိ ကေဋ္ဌာနေ နိဗ္ဗတ္တိယာ ကတိတတ္တာ ဒုဋ္ဌာနံ မဟန္တကာရံ။ အံ၊ ၆။ ၂။ ၂ရ။

ဥာဘယကာရဏသမ္ဘဝ (ပု) [ဥာဘယကာရဏ+သမ္ဘဝ] နှစ်ပါးသောအကြောင်းကြောင့်ဖြစ်ခြင်း။ ဥာဘယကာရဏသမ္ဘဝတော ပန ဣတရေ ဒွေ ဝေဒိတမ္ဘာ။ အံ၊ ၆။ ၂။ ၃ ၂ရ။

ဥာဘယကိစ္စ (နာ) [ဥာဘယ+ကိစ္စ] နှစ်ပါးသောကိစ္စ။ ဥာဘယကိစ္စံ အသမ္ဘတ္တာ အနာဂတာ။ ဣတိဝုတ်။ ၆။ ၂ဝ၀။

ဥာဘယကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥာဘယကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလ+နိဒ္ဒေသ] နှစ်ပါးစုံသောကိစ္စ (=ပုဂ္ဂိုလ်၏ကိစ္စ, ဝိညာဏ်၏ကိစ္စ)နှင့်ယှဉ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကို ညွှန်ပြကြောင်းသဒ္ဒါ။ မေတိ ဥာဘယ–ကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလနိဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ ၆။ ၃။ ၃ဝ။ မ၊ ၆။ ၃။ ၆။ သံ၊ ၆။ ၃။ ၆။ ဥဒါန၊ ၆။ ၃ဝ။ ဒီ၊ ၎။ ၃ဝ။ (–သီ၊ ၎။ သစ်၊ ၃။ ၃ ၅ ၄။)

ဥာဘယကောဋ္ဌာသ (ပု) [ဥာဘယ+ကောဋ္ဌာသ] နှစ်ပါးသောအဖို့အစု။ ဥာဘယ်သ–ကြည့်။

ဥာဘယကောသလ္ဟ (နာ) [ဥာဘယ+ကောသလ္ဟ] နှစ်ပါးစုံ၌ လိမ္မာသောဉာဏ်။ နှစ်ပါးသော ကောသလ္ဟ ဉာဏ်။ ဣတိ ဣဒံ သတ္ထိဝေဠုဟကောသလ္ဟं ...သဗ္ဗ ဝဝတ္ထပေတ္တာ တေန ယောဂိနာ ဥာဘယ–ကောသလ္ဟဝသေန ကမ္မဋ္ဌာနံ သာဓုကံ ဥဂ္ဂ–ဟေတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ ၆။ ၂။ ၂ ၂ ၁။

ဥာဘယက္ခယ (ပု) [ဥာဘယ+ခယ] နှစ်ပါးတို့၏ ကုန်ခြင်း။ ကာလမရဏံ ပုညက္ခယေန ဝါ အာယုက္ခယေန ဝါ ဥာဘယက္ခယေန ဝါ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂ ၂ ၂။

ဥာဘယက္ခယမရဏ (နာ) [ဥာဘယ+ခယ+မရဏ] (အသက်,ကံ)နှစ်ပါးတို့၏ ကုန်ခြင်းကြောင့် သေခြင်း။ အာယုကမ္မာနံ သမကဲမေဝ ပရိက္ခီဏတ္တာ မရဏံ ဥာဘယက္ခယမရဏံ။ ဝိဘာ၀ိနီ။ ၁ရ၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၎။ ၂ရ၀။)

ဥာဘယကွိုကာဏ (ပု) [ဥာဘယ+ကွို(=ဥာဘယ+အကွို)

+ကာဏ] နှစ်ပါးကုန်သောမျက်စိတို့ ကန်းသူ၊ နှစ်ဖက်ကန်း။ ကာဏောတိ ကေကွိကာဏော ဝါ ဥဘယကွိကာဏော ဝါ၊ မဇ္ဈေ၊၁။၁၅၁။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၄၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၈။ သာရ ဋ္ဌ၊၃။၃ရရ။ (–မ၊ဋီ၊၃။၃၅၄။)

ဥဘယဂါမဋ္ဌ (တိ) [ဥဘယဂါမ+ဋ္ဌာ+ကွိ] နှစ်ပါး ကုန်သောရွာတို့၌ တည်သော၊သူ။ ဥဘယဂါမ-ဋ္ဌာနံ ကမ္မံ ကောပေတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၆၅။

ဥဘယဂုဏာနုဿရဏ (နာ) [ဥဘယဂုဏ+အနုဿရဏ] နှစ်ပါးစုံသောဂုဏ်ကို အောက်မေ့ခြင်း။ ယဒိ ဧဝံ သုတ္တေ ဥဘယဂုဏာနုဿရဏံ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄၄။

ဥဘယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဘယ+ဂဟဏ] နှစ်ပါးကို ယူခြင်း။ ကသ္မာ ပနေတ္ထ ဥဘယဂ္ဂဟဏံ၊ ပုဂ္ဂ-လဇ္ဈာသယတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥဘယဃဋ္ဋန (နာ) [ဥဘယ+ဃဋ္ဋန] နှစ်ပါးစုံ-ဖြင့်-ကို-၌-ထိခိုက်ခြင်း။ တဒုဘယေတိ အတ္ထနော စ ပရဿ စ ရူပေ၊ ဥဘယဃဋ္ဋနဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘယဃဋ္ဋနဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥဘယဃဋ္ဋန+ဒဿန] နှစ်ပါးအပေါင်း-ကို-၌-ထိခိုက်ခြင်းကိုပြခြင်း။ ဥပမာပိ ဥဘယဃဋ္ဋနဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊၁။၁၂၅။ (–အနုဋီ၊၁။၁၃၃။)

ဥဘယဂ်ပါရိပူရ (တိ) [ဥဘယဂ်+ပါရိပူရ] နှစ်ပါးသောအဂ်ါတို့နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ စတုတ္ထသ-ပန ဥဘယဂ်ပါရိပူရတ္တာ ဘာရံ ကရောတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥဘယစောပန (ထီ၊နာ) [ဥဘယ+စောပန] (ကာယ ဝစီဒ္ဒါရ) နှစ်ပါးအပေါင်း-၌-ကို-လှုပ်စေခြင်း။ ဥဘယစောပနံ အပတ္တာ (အပတ္တာ) ရဟော စိန္တယန္တသ (စိန္တေန္တသ) မနောဒ္ဒါရေ ပဝတ္တာ မနောသင်္ခါရော နာမ။ မဇ္ဈ၊၃။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၈။

ဥဘယစ္ဆိကာဏ (ပု) [ဥဘယစ္ဆိ(=ဥဘယ+အစ္ဆိ)+ကာဏ] နှစ်ပါးစုံသော မျက်စိတို့ဖြင့်ကန်းသူ၊ နှစ်ဖက်ကန်း။ ကာဏောတိ ကေစ္ဆိကာဏော ဝါ ဥဘယစ္ဆိကာဏော ဝါ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၁။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၃၁ရ။)

ဥဘယဋ္ဌာန (နာ) [ဥဘယ+ဋ္ဌာန] နှစ်ပါးသော အကြောင်း။ တတိယပက္ခေ ဥဘယဋ္ဌာနေဟိ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၄၆။

ဥဘယတလ (တိ) [ဥဘယ+တလ] နှစ်ခုကုန်သော-နှစ်ဖက်သော-အပြင်ရှိသော။ ဝိတတံ နာမ ဥဘယတလံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၈။ မဇ္ဈ၊၂။၂၀၀။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၃၃။

ဥဘယတိရ (နာ) [ဥဘယ+တိရ] နှစ်ခုကုန်သော ကမ်း၊ ကမ်းနှစ်ဖက်။ တသ္မာ ကိရ နဒိယာ ဥဒ္ဓမဓော ဥဘယတိရေသု စ တိဏ္ဍာဓရာ ခုရာ ပဋိပါဋိယာ ဌပိတာ ဝိယ တိဋ္ဌန္တိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၁။ (–ဝဇိရ။၃၅၈။)

ဥဘယတိရဝါသိက (တိ) [ဥဘယတိရ+ဝါသိက] ကမ်းနှစ်ဖက်၌နေသော၊သူ။ တံ ပဝတ္တိ သုတ္တာ ရောဟိကိနဒိယာ ဥဘယတိရဝါသိကေသု မနုဿေသု ဩရိမတိရဝါသိကာ... ဝဒိသု။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၄၂။

ဥဘယတိရဝါသီ (တိ) [ဥဘယတိရ+ဝသ+ဏီ] ကမ်းနှစ်ဖက်၌ နေသော၊သူ။ ဥဘယတိရဝါသိ-နော မယံ ဥပကာရာ၊ ဣမေ နာမ အနုပကာ-ရာတိ နု သဏ္ဌာ ဝတ္ထုံ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၂။

ဥဘယတော (ဗျ) [ဥဘယ+တော] နှစ်ခု၊ နှစ်ပါး၊ နှစ်ဖက်။ (တောပစ္စည်းအနက်အားလျော်စွာ-နှစ်ပါးတို့ဖြင့်။ နှစ်ပါးအားဖြင့်။ နှစ်ဖက်တို့၌။ နှစ်ပါးကုန်သော-ဟုပေးနိုင်သည်။ ဥဘယတော အဗ္ဗောစ္ဆိန္န(ဒီ၃။ရ)နွဲ့ ဒွိဟိပိ ဘာဂေဟိ အစ္ဆိန္နံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၃။ရ၂။ ဥဘယတော ဂါဟံ နိဟရဏတ္ထာယ။

သံ၊၆၊၂။၉၃။ ဝိဟာရဒ္ဓါရကောဌကတော ပဌာယ ယာဝ ရာဇဂေဟဒ္ဓါရာ ဥဘယတော ခဒိရ-ပါကာရံ ကာရာပေတွာ။ ဒီ၊၆၊၂။၆၆။ ဥဘယ-တော(ပဋိသံ၊၆၊၁။၁၂)တိ ဥဘယတ္ထာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၄။ ဥဘယတောဘာဂ-လည်းကြည့်။

ဥဘယတောဒဿ (တိ) [ဥဘယတော+ဒသ] နှစ်ဖက်တို့၌ အထက်ရှိသော(အခင်း)။ ဥဒ္ဒလောမီတိ ဥဘယတောဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ။ ဒီ၊၆၊၁။၈၃။

ဥဘယတောဘာဂ (ပု) [ဥဘယတော+ဘာဂ] နှစ်ပါးကုန်သောအဖို့။ ဥဘယတောဘာဂေဟိ (နေတ္တိ၊၆။၁၃၅)တိ ရူပကာယနာမကာယ-ဘာဂေဟိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၈၃။

ဥဘယတ္ထ (ဗျ) [ဥဘယ+ထ] နှစ်-ဖက်-ခု-ပါး-တို့၌။ ဘိက္ခု ဥဘယတ္ထ သန္နိပတန္တိ။ ဝိ၊ခု။၁၄၅။ (-ဝိ၊၆၊၂။၈၂။)

ဥဘယတ္ထ[1] (ပု) [ဥဘယ+အတ္ထ] နှစ်ပါးသော အကျိုး။ တဒုဘယံ ဥဘယတ္ထော နာမ။ အဘ၊ ၆၊၁။၄၄။

ဥဘယတ္ထကဌ္ဌိဟ (ပု) [ဥဘယတ္ထ+ကဌ+ဂါဟ] နှစ်ပါးသောအကျိုးတို့ကို အောင်ခြင်းကို ယူခြင်း။ ဥဘယတ္ထကဌ္ဌိဟောတိ ဒိဋ္ဌမင်္ဂိကော စေဝ-တ္ထော သမ္ဘရုယိကော စာတိ ဥဘယော အတ္ထာ ဥဘယတ္ထာ။ ဥဘယတ္ထာနံ ကဌ် ဂါဟော ဥဘ-ယတ္ထကဌ္ဌိဟော။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၀-၄၁၁။ (ဤကား ဤပုဒ်ကို သမာသ်ပုဒ်ကြဲပုံတည်း။ ဝါကျလည်း ကြံနိုင်သည်။ ထိုသို့ကြံမူ "ဥဘ-ယတ္ထ၊ နှစ်ပါးစုံသောဌာနတို့၌၊ ကဌ္ဌိဟော၊ အောင်ခြင်းကိုယူခြင်း" ဟု အနက်ပေးရသည်။ အကျယ်ကို နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၀-၄၁၁-ကြည့်။ ဇာ၊၁။၂၉၀။ ဇာ၊၆၊၄။၃၂၃-တို့၌ ဥဘယတ္ထ ကဌ္ဌဟော- ဟု ဝါကျရှိ၏။)

ဥဘယတ္ထကလိ(ဂ္ဂါ)ဟ (ပု) [ဥဘယတ္ထ+ကလိ+ ဂဟ(ဂါဟ)] နှစ်ပါးကုန်သောလောကတို့၌ အရှုံး-ကို ယူခြင်း။ ဧဝံ ဣမမ်ဿ ဘောတော ပုရိသ-ပုဂ္ဂလဿ ဥဘယတ္ထ ကလိဂ္ဂါဟော။ မ၊၂။၆၅။ (ဤပုဒ်ကား မ၊၂-၌ ဝါကျရှိ၏။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။ ၄၁၁-၌ "သေ နယော ဥဘယတ္ထကလိဂ္ဂါဟော-တိအာဒိသုပိ" ဟု ဥဘယတ္ထကဌ္ဌိဟော-ပုဒ်ကဲ့သို့ သမာသ်, ဝါကျ နှစ်မျိုးရနိုင်ကြောင်းဆိုထား သည်။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥဘယတ္ထကာရဏ (တိ) [ဥဘယတ္ထ+ကာရဏ] (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦးသား၏အကျိုး-ဟူသော-လျှင်-အကြောင်းရှိသော၊ (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦး သား၏အကျိုးကို ရလိုခြင်းသာလျှင် အကြောင်း ရှိသော။ ဘဇန္တိ သေဝန္တိ စ ကာရဏတ္ထာတိ အတ္ထတ္ထကာရဏာ ပရတ္ထကာရဏာ ဥဘယတ္ထ-ကာရဏာ ... ဘဇန္တိ။ စူဠနိ။၃၀၆။ ကာရဏတ္ထ-နှင့် စူဠနိ၊၆။၁၃၈-တို့လည်းကြည့်။)

ဥဘယတ္ထပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥဘယတ္ထ+ပုစ္ဆာ] (မိမိ သူတပါး) နှစ်ဦးအကျိုး-ကို-ဌာ-မေးခြင်း။ နှစ်ဦးအကျိုးအတွက် မေးသောပုစ္ဆာ။ အပရာပိ တိသော ပုစ္ဆာ အတ္ထတ္ထပုစ္ဆာ ပရတ္ထပုစ္ဆာ ဥဘယတ္ထပုစ္ဆာ။ မဟာနီ။၂၆၄။

ဥဘယတ္ထေနက (တိ) [ဥဘယ+ထေနက] (လိင်, သံဝါသ=ရဟန်းအသင်း, ရဟန်းဝါရေတွက်ခြင်း စသည်) နှစ်ပါးစုံကို ဦးသောသူ။ အယံ လိင်ဿ စေဝ သံဝါသဿ စ ထေနိတတ္ထာ ဥဘယ-တ္ထေနကော နာမ။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၁၄၆-ဂ။ (-ဝိမ တိ၊၂။၁၂၀။)ဥဘယဿ ထေနကော ဥဘယ-တ္ထေနကော။ ကခ်ါ၊မဟာဋီ၊၁။၂၆၄။

ဥဘယဒန္ဓပန္ဓီဝေမဇ္ဈ (နာ) [ဥဘယဒန္ဓပန္ဓီ+ ဝေမဇ္ဈ] (အထက်,အောက်) နှစ်ပါးသော သွား အစဉ်တို့၏ အလည်။ တတော ဥဘယဒန္ဓပန္ဓီ-ဝေမဇ္ဈေ ဟေဋ္ဌာ စတ္တာရော ဥပရိ စတ္တာရော ကတ္တာ အဋ္ဌ ဒန္တာ ကေကောဋိကာ ကေမူ-လိကာ။ ခုဒ္ဒကၖ၊၆။၃၄။

ဥဘယဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥဘယ+ဒဿန] နှစ်ပါးစုံ

ကို ပြုခြင်း။ တေသု အညတရဿနံ ဝါ ကတ္တာ့ဝ် သိယာ ဥဘယဿနံ ဝါ။ မူလဋီ၊၁။၄၀။

ဥဘယဒုက္ခ (နာ) [ဥဘယ+ဒုက္ခ] (ဖိစီသူတပါး) နှစ်ဦးသား၏ဆင်းရဲခြင်း။ ဥဘယဗျာဓာ-ကြည့်။

ဥဘယဒေသနာ (တိ) [ဥဘယ+ဒေသနာ] (သဒ္ဓါ နုသာရီ, မဂ္ဂာနုသာရီ)နှစ်ဦးတို့အား ဟောအပ်သော ဒေသနာ။ ဧမ္မော မဂ္ဂာနုသာရီနှံ၊ တတော ဥဘယဒေသနာ။ ဝဇိရ။၆၇။

ဥဘယဒေါသာပတ္တိ (တိ)[ဥဘယဒေါသ+အာပတ္တိ] နှစ်ပါးသောအပြစ်သို့ရောက်ခြင်း။ ဥဘယပက္ခ-ပရိဂ္ဂဟ-ကြည့်။

ဥဘယဒ္ဓါရ (တိ) [ဥဘယ+ဒ္ဓါရ] (ကာယ,ဝစီ)နှစ်ပါးသောဒ္ဓါရ။ ဥဘယဒ္ဓါရေ စောပနံ အပတ္တာ မနောဒ္ဓါရေ ဥပ္ပန္နာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၇။

ဥဘယဓမ္မ (တိ) [ဥဘယ+ဓမ္မ] (တွေ့ထိအပ်, တွေ့ထိတတ်ဟူသော) နှစ်ပါးသောသဘောရှိသော။ ဖုသိတဗ္ဗဖုသနကဘာဝေါ အာဝေါဝေတုယ် နတ္ထိတိ ဟေဋ္ဌတ္ထဝေန ဥဘယဓမ္မတံ အာဟ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၆၇။

ဥဘယနဂရဝါသိက (တိ) [ဥဘယနဂရ+ဝါသိက] နှစ်မြို့၌နေသောသူ။ အထ ဒ္ဝေမူလဟသေ သဿေသု မိလာယန္ဓေသု ဥဘယနဂရဝါသိ-ကာနဉ္စိ ကမ္မကရာ သန္နိပတိသု။ ဒီဃ၊ ၂။၂၆၆။

ဥဘယနဂရဝါသီ (တိ) [ဥဘယနဂရ+ဝသ+ကီ] နှစ်မြို့၌နေသောသူ။ ဒေသနံ သုတ္တာ ဥဘယ-နဂရဝါသိနောပိ အခုတိယာနိ အခုတိယာနိ ကုမာရသတာနိ ဒဿန္တိ။ ဒီဃ၊ ၂။၂၆ဝ။ (–သံ၊ ၁။၆၄။ ဇာ၊ ၁။၆၂။)

ဥဘယနာသနာ (တိ) [ဥဘယ+နာသနာ] နှစ်ပါးသော-ပျက်စီးစေ-ဖျက်ဆီး-ခြင်း။ ပက္ခပဏ္ဍကော ဟိ သံဝါသနာသနာယ နာသေတဗ္ဗော၊ ဣတ-ရော ဥဘယနာသနာယ။ ဝဇိရ။၁၁၅။

ဥဘယနိဒါန (နာ) [ဥဘယ+နိဒါန] (၁) နှစ်ပါးသောနိဒါန်း။ (တိ)(၂) (ဝိယ, အဝ္ပိယ) နှစ်ပါးလျှင်အကြောင်းရှိသော။ (၁)ဘောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ဥဘယံ ဝါ ဥဘယနိဒါနံ။ ဒီဃ၊ ၂။ ၃၁၁။ ဥဘယနိဒါနန္တိ ဝိယနိဒါနဉ္စေဝ အဝ္ပိယ-နိဒါနဉ္စ။ ဒီဃ၊ ၂။ ၂၅ရ။

ဥဘယနိဒါနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥဘယနိဒါန+သမ္ဘန္န] နှစ်ပါးသောနိဒါန်းနှင့်ပြည့်စုံသော။ ဝေ ဥဘယ-နိဒါနသမ္ဘန္နဿ ပနဿ အဘိဝမ္မဿ နိဒါန-ကောသလ္လတ္ထံ။ အဘိ၊ ၁။၁။ ၃ ၂။

ဥဘယနိယမ (ပု) [ဥဘယ+နိယမ] (ပါဒကစ္စာန်, ဝိယဿနာဟူသော)နှစ်ပါးသော-မှတ်ခြင်း-နိယမ။ အယမ္ပိ ဝိသေသော ဥဘယနိယမဝသေန ဟောတိ။ အဘိ၊ ၁။၁။ ၂ရ၂။ ပဋိသံ၊ ၁။၁။၁၈၁။

ဥဘယန္တ (ပု၊နာ) [ဥဘယ+အန္တ] (၁) နှစ်ပါးသော အစွန်း။ (၂) နှစ်ပါးသောအဖို့အစု။ (၁) သော အဝိဇ္ဇာပစ္စယာသင်္ခါရာတိ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ အန္တံ, အန္တတော ပဋ္ဌာယ အာဒိ, ဥဘယန္တတော ပဋ္ဌာယ မဇ္ဈံ။ ဒီဃ၊ ၂။ရ၅။ (၂) ယဿုဘယန္တေ ပဂိဓိ နတ္ထိ။ သုတ္တနိ။ ၄ဝ၄။ (–သုတ္တနိ၊ ၁။ ၂။ ၂၄၅။) ဥဘယ်သ-လည်းကြည့်။

ဥဘယန္တရ (နာ) [ဥဘယ+အန္တရ] နှစ်ပါးတို့၏-အလည်-အကြား။ ဥဘယန္တရေန နာဟောသိ။ ထေရ။ ၃၄၄။ ဥဘယန္တရေနာတိ ဥဘယေသံ အန္တရေ၊ သုခဒုက္ခဝေဒနာနံ မဇ္ဈဘူတေ အဒုက္ခ-မသုခေတိ အတ္ထော။ ထေရဗျ၊ ၂။ ၃ ၉ ၉။

ဥဘယပက္ခ (ပု) [ဥဘယ+ပက္ခ] နှစ်ပါးစုံသော-ဖက်-အဖို့။ ဣမေ ဧကေကပက္ခပရိဂ္ဂဟေ ဒေါသံ ဒိဿာ ဥဘယပက္ခံ ဂဏှန္တိ။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၂။ ၅။ ဥဘယပက္ခန္တိ ဧကေကဿ သဿတာ-သဿတပက္ခံ။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၂ ၃ ၁။ ၊ ၂ ၃ ၁ ။ (–ဗဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂ ၃ ၉ ။)

ဥဘယပက္ခပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥဘယပက္ခ+ပရိဂ္ဂဟ] နှစ်ပါးစုံသောအဖို့ကိုသိမ်းဆည်းခြင်း။ "နေဝ

ဟောတိ နု နု ဟောတိ”တိ ဣမေ ဥဘယ-ပက္ခပရိဂ္ဂဟေ ဥဘယဒေါသာပတ္တိ ဒီသ္ယာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၁၁။

ဥဘယပက္ခိက (တိ) [ဥဘယပက္ခ+ဣက] နှစ်ပါးသောအဘိုဝ်ရှိသော၊ နှစ်ဖက်ကွဲသော၊သူ။ ဥဘ-တောပက္ခိကာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဝသေန ဥဘယ-ပက္ခိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၅ရ။

ဥဘယပစ္ဆယ (ပု) [ဥဘယ+ပစ္ဆယ] နှစ်ပါးသော-ပစ္ဆည်း-အကြောင်း။ ယတော တတော ဝါ ဥဘယပစ္ဆယတော ပစ္ဆယုပ္ပန္နသ ဥပ္ပတ္တိမတ္တံ ယေဝ ဟိ တတ္ထ အဓိပ္ပေတံ။ မူလဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥဘယပစ္ဆယယုတ္ထ (တိ) [ဥဘယပစ္ဆယ+ယုတ္ထ] (ဟေတု, ဝိပါကဟူသော) နှစ်ပါးသောပစ္ဆည်းနှင့် ယှဉ်သော။ ဥဘယပစ္ဆယဘဟိတေ(မူလဋီ၊၃။ ၂၂၃)တိ ဟေတုဝိပါကပစ္ဆယဘဟိတေ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၉၈။

ဥဘယပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥဘယ+ပဋိက္ခေပ] နှစ်ပါးစုံကို ပယ်ခြင်း။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပ-ဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၆။ (-ဝဇိရ၊၃၉၅။)

ဥဘယပဋိဗာဟန (နု) [ဥဘယ+ပဋိဗာဟန] (၁) (ကမ္မ, ဝိပါက) နှစ်ပါးစုံကို ပယ်မြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ကမ္မ, ဝိပါက) နှစ်ပါးစုံကို ပယ်မြစ်ခြင်းရှိသော။ (၁) သော အတ္ထတော ကမ္မပဋိဗာဟ-နေန အဂိရိယဒိဋ္ဌိကော, ဥဘယပဋိဗာဟနေန အဟေတုကဒိဋ္ဌိကော စ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၂ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂။၄၄ရ။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၅။ (တိ) (၂) တေန ယာ ပုဗ္ဗေ ဥဘယပဋိဗာဟနတာမုခေန ဝုတ္တာ အတ္ထသိဒ္ဓိ သမ္ဘဒိဋ္ဌိကတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၆။ (ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၂ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂။၄၉-အလားတူအဖွင့်မျိုးဌ ဥဘယပ(ပ္ပ)ဋိဗာဟကတာမုခေန-ဟုရှိသည်။)

ဥဘယပ(ပ္ပ)ဋိဗာဟက(တိ) [ဥဘယ+ပဋိဗာဟက။ ထိ-ဌ ဥဘယပဋိဗာဟိကာ] (ကမ္မ, ဝိပါက)နှစ်ပါးစုံကို ပယ်တတ်သော။ ဣတိ သမ္ဘေပေတေ အတ္ထတော ဥဘယပ္ပဋိဗာဟကာ (ဥဘယပ္ပဋိဗာ-ဟကာ) အဟေတုကဝါဒါ စေဝ အကိရိယဝါဒါ စ နတ္ထိကဝါဒါ စ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၅ဝ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၃။၈၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂။၄ရ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၅။) တေန ယာ ပုဗ္ဗေ ဥဘယပ္ပဋိ-ဗာဟိကတာမုခေန ပဝတ္တာ အတ္ထသိဒ္ဓိ သမ္ဘ-ဒိဋ္ဌိကာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၇၉။

ဥဘယပဒ (နု) [ဥဘယ+ပဒ] နှစ်ပါးစုံသောပုဒ်။ သာဓုကပဒံ ဝါ ဥဘယပဒေဟိ ယောဇေတွာ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဝ။)

ဥဘယပဒတ္ထ (ပု) [ဥဘယပဒ+အတ္ထ] နှစ်ပါးသော ပုဒ်တို့၏အနက်။ အတ္ထုဒ္ဓါရဝသေန ဟိ အတ္ထံ ဒဿေန္တေန ပါဠိယံ အာဂတသဒ္ဒပဋိရူပကော အညော သဒ္ဒေါ ဥဘယပဒတ္ထော ဥဒ္ဓရိတမ္ဘော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၅ရ။ (-မူလဋီ၊၃။၁၉၃။)

ဥဘယပဒနိယမ (ပု) [ဥဘယပဒ+နိယမ] နှစ်ပါးသောပုဒ်တို့ကို မှတ်ခြင်း။ ဥဘယပဒနိယမေန လဒ္ဓဂုဏံ ဒဿေတုံ "အယဉ္စိ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁ ၂။

ဥဘယပဒါပေက္ခ (တိ) [ဥဘယပဒ+အပေက္ခာ] နှစ်ပါးသော ပုဒ်တို့ကို ငဲ့ခြင်းရှိသော။ တေသန္တိ ပဒံ ဥဘယပဒါပေက္ခံ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၀။

ဥဘယပရိဿယရဟိတ (တိ) [ဥဘယပရိဿယ+ရဟိတ] နှစ်ပါးသော ဘေးရန်မှ ကင်းသော။ ဧဝံ ဇာနိတ္တာတိ ဥဘယပရိဿယရဟိတန္တိ ဧဝံ ဥတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၃။

ဥဘယပလိဗောဓာဘာဝ (ပု) [ဥဘယပလိဗောဓ+အဘာဝ] နှစ်ပါးသောပလိဗောတို့၏မရှိခြင်း။ ဥဒ္ဓတသို့ ကတိနေတိ ဣမိနာ ဥဘယပလိ-ဗောဓာဘာဝံ ဒီပေတိ။ ကခါ၊ဋီ။၆၅။

ဥဘယပဿ (နု) [ဥဘယ+ပဿ] နှစ်ဖက်ကုန်

သော နံပါး။ နံပါးနှစ်ဖက်။ ဟေဌာ ဝါ ဥပရိ ဝါ ဥဘယပသောဟိ ဝါ ဆုပန္ဆံ ပဝေသေတိ။ ဝိ၊ ၆၁။၂၄၂။ (–ဒီ၊၆၁။၃၇။ သံ၊၆၂။၂၀၄။)

ဥဘယပဿဒ္ဓိယောဂ (ပု) [ဥဘယပဿဒ္ဓိ+ယောဂ] (ကာယပဿဒ္ဓိ, စိတ္တပဿဒ္ဓိဟူသော) နှစ်ပါးစုံသော ငြိမ်းအေးခြင်းတို့နှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ပဿဒ္ဓကာယောတိ ဥဘယပဿဒ္ဓိယောဂေန နိဗ္ဗုတကာယော။ ပဋိသံ၊၆၁။၂၅၅။

ဥဘယပါဒဝဠ (တိ) [ဥဘယပါဒ+ဝဠ] နှစ်ချောင်းသော ခြေတို့ဖြင့်ကွင်းသော၊ ခြေနှစ်ဖက်ခွင်သော၊ သူ။ ခဏ္ဍောတိ ကေပါဒဝဠော ဝါ ဥဘယပါဒ-ဝဠော ဝါ။ သံ၊၆၁။၁၄၉။ အံ၊၆။ ၂။ရ၆၊၃၂ ၂။ အဘိ၊၆၁။၃။ရ၈။

ဥဘယပွဓာန (တိ) [ဥဘယ+ပဓာန] နှစ်ပါးစုံလျှင် ပြဓာန်းခြင်းရှိသော။ ပဌမ် ကမ္မဝဋ္ဋပဓာနံ အတ္ထံ ဝတ္တာ ပုန ကိလေသကမ္မာနံ ဝသေန ဥဘယပွဓာနံ အတ္ထံ ဝဒန္တော။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၁။ (–မူလဋီ၊၁။ ၂။ မူလဋီ၊၃။၁၉ရ။)

ဥဘယပွဟီန (နာ) [ဥဘယ+ပဟီန] နှစ်ပါးစုံကို ပယ်ခြင်း။ ယေသံ ယထာဝုတ္တံ ဥဘယပွဟီနံ၊ တေသံ တဒပွဟေနဿ ကာရကံ နေ ဟောတိတိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။ ၂၀၆။

ဥဘယဟာဟုတ္ထစ (ပု) [ဥဘယဟာဟု+တစ] နှစ်ဖက်သောလက်မောင်းတို့၏အရေ၊ လက်မောင်းနှစ်ဖက်အရေ။ ဥဘယဟာဟုတ္ထစေ တူကိုရော-နဒ္ဓစမ္မသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၂၄။

ဥဘယဗျာဟာရ (ပု) [ဥဘယ+ဗျာဟာရ] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသား–၏ပင်ပန်းဆင်းရဲခြင်း–ကိုနှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်း။ ဣဒ ဘိက္ခဝေ အသ-ပ္ပုရိသော ... ဥဘယဗျာဟာရယပိ စေတေတိ။ မ၊၃။ရ၃။ ဥဘယဗျာဟာရာယာတိ ...ဧဝံ ဥဘ-ယဒုက္ခတ္ထာယ စိန္တေတိ။ မ၊ဋ၊၄။၅၄။ (–အံ၊ ၁။ ၂၀ ၂။)

ဥဘယဗျာဟာရက (တိ) [ဥဘယ+ဗျာဟာရက] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသားကို နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲတတ်သော။ တာဒိသဿ ဥပ္ပန္နော မိစ္ဆာဝိတက္ကော ယထာရဟံ အတ္တဗျာဗာဓကော ဥဘယဗျာဗာ-ကော စ နေ ဟောတိတိ နေ ဝတ္တေတ္ဗော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၆၉။

ဥဘယဘာဂဂတ (တိ) [ဥဘယဘာဂ+ဂတ] နှစ်ပါးသောအဖို့၌တည်သော။ ယထာ ဝါ ကုသာ ဥဘယဘာဂဂတံ ဟတ္ထပဒေသံ လုနန္တိ။ အဘိ၊ ၆ ။ဂ၁။ ပဋိသံ၊ဋ၊ဂ။ ၂ ၂ ။ ဥဘယဘာဂဂတန္တိ ဥဘယံသေန သင်ဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဂံ။ ၁ ၁ ၆။ (–အနုဋီ၊ဂ။ ၂ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဂ။ ၁ ၁ ၃။)

ဥဘယဘာဂဝိမုတ္တ (တိ) [ဥဘယဘာဂ + ဝိမုတ္တ။ ဥဘယ+ဥဘယဘာဂ+ဝိမုတ္တ] ဥဘတောဘာဂ ဝိမုတ္တမည်သော၊သူ။ (က) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် လွတ်သော၊သူ။ (၁) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှ လွတ်သော၊သူ။ (ဂ) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ကြိမ်လွတ်သော၊ နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါး သောအဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။ ဥဘတောဘာဂ-ဝိမုတ္တ–ကြည့်။

ဥဘယမိဿက (တိ) [ဥဘယ+မိဿက] နှစ်ပါးရောနှောသော။ တတိယဝါရော ဥဘယမိဿက-ဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋ၊၃။ရ၄။ (–အံ၊ဋ၊ ၂ ၂ ရ။ ကခါ၊ဋီ။ ၆ ၀။)

ဥဘယမူလ (နာ) [ဥဘယ+မူလ] (၁) နှစ်ပါးသော မူလ။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောမူလရှိသော။ (၁) ဥဘယမူလဝသေန ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၅ ၁။ (တိ)(၂) ဥဘယမူလော ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊ ၂။ ၈ ၉။

ဥဘယမူလက (တိ) [ဥဘယ+မူလ+က] နှစ်ပါးသောမူလရှိသော။ ဥဘယမူလကော ပဋိလောမ-

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊ ၂။ ၂၅၁။

ဥဘယရဠဝါသီ (တိ) [ဥဘယရဠ+ဝသ+ဏီ] နှစ်ခု သောတိုင်းပြည်တို့၌ နေသောသူ။ ဥဘယရဠ-ဝါသိနော ဂဟေတွာ သတ္တု သန္ဓိက် ဂန္ဓာ။ သံ၊ ၁၊၁၃၊ ၂ ၂၁။ (–စာ၊၁၊၄။ ၂ ၂၃။)

ဥဘယရသပါန (နှ) [ဥဘယရသ+ပါန] (ပဝိ ဝေက, ဥပသမ–ဟူသော) နှစ်ပါးသော– အရည် –အရသာ–ကိုသောက်ခြင်း။ နိဒ္ဒရော ဟောတိတိ တေန ဥဘယရသပါနေန ခီဏာသဝေါ ဘိက္ခု အဗ္ဘန္တရေ ရာဂဒရထာဒီနံ အဘာဝေန နိဒ္ဒရော စေဝ နိပ္ပါပေါ စ ဟောတိ။ ဓမ္မ၊၁၊ ၂ ။ ၁ရ၄။

ဥဘယရဟိတ (တိ) [ဥဘယ+ရဟိတ] (ဝိတက် ဝိစာရ) နှစ်ပါးစုံမှကင်းသော။ ဥဘယရဟိတာ အဝိတက္ကအဝိစာရာ။ အဘိ၊၁၊ ၁။ ၈၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁ ။ ၁ဝ၉။)

ဥဘယလိင် (တိ) [ဥဘယ+လိင်] နှစ်ပါးသော လိင်ရှိသော။ (သဒ္ဒါအသုံးအနှုန်းလိင်နှင့် အဘိ ဓမ္မာအသုံးအနှုန်းလိင် ၂–မျိုး သက်ဆိုင်သည်။) ဒေဝဒူတာနီတိ လိင်ဝိပလ္လာသံ ကတ္တာ ဝုတ္တန္တိ အာဟ "ဒေဝဒူတာ"တိ။ ဥဘယလိင် ဝါ တေ ပဒံ။ အံ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၁ ၁ ။ (–မူလ ၁ ။ ၁ ၄ ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁ ။ ၄ ၅ ၅ ဝ။)

ဥဘယလိင်ရဟိတ (တိ) [ဥဘယလိင်+ရဟိတ] နှစ်ပါးသောလိင်တို့မှ ကင်းသောသူ။ ပဏ္ဍကာ-တိ ဥဘယလိင်ရဟိတာ။ မူလ ၁ ။ ၂ ၆။

ဥဘယလိင်ဿာဝ (ပု) [ဥဘယလိင်+အဘာဝ] နှစ်ပါးသောလိင်၏ မရှိခြင်း။ သမာနေပိ စေတ္ထ ဥဘယလိင်ိဿာဝေ ဟိ ကသဏ္ဍာနာဝ ပြဟာနော။ အံ၊ ၁ ။ ၁ ။ ၃ ၆ ၃ ။

ဥဘယလောကတ္ထသာဓက (တိ) [ဥဘယလောကတ္ထ+သာဓက] (ပစ္စုပ္ပန် တမလွန်) နှစ်ပါးသော လောက၏အကျိုးကို ပြီးစေတတ်သော။ တံ ဣဓ-လောကပရလောကတ္ထဘဉ္ဇကံ အကလ္ယာက-မိတ္တသံသဂ္ဂံ ဂရဟန္တေန ဥဘယလောကတ္ထ-သာဓကဿ ကလ္ယာဏမိတ္တသံသဂ္ဂံ ပသံသန္တေန ဘဂဝတာ ပဌမံ ဗာလာနမသေဝနာ ပဏ္ဍိ-တာနဉ္စ သေဝနာ ကထိတာ။ ခုဒ္ဒက၊ ၁ ။ ၁ ဝ ၅-၆။ သုတ္တနိ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၁ ၁ ။

ဥဘယလောကမုနန (တိ) [ဥဘယလောက+ မုနန] နှစ်ပါးသောလောကကို သိတတ်သော။ ဥဘယလောကမုနေန မောနံ ဝုစ္စတိ ဉာဏံ။ ဥဒါန၊ ၁ ။ ၂ ၃ ၁ ။

ဥဘယလောကဟိတ (တိ) [ဥဘယလောက + ဟိတ] နှစ်ပါးသောလောက–၏–ခ–အစီးအပွား။ တံ ဥဘယလောကဟိတံ ဂဟေတွာ ဌိတမဂ်လံ အမှာကံ ကထေဟိ။ စာ၊ ၁ ။ ၄ ။ ရ၅။

ဥဘယလောကဟိတသုခါဝဟ (တိ) [ဥဘယ လောကဟိတသုခ+အာဝဟ] နှစ်ပါးသောလောက –၏–ခ–စီးပွားချမ်းသာကို ဆောင်တတ်သော။ သာ ပနာယံ ပါရိစရိယာ ပုတ္တသ ဥဘယလောက-ဟိတသုခါဝဟာ။ အံ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၉ ၈။

ဥဘယလောကဟိတသုခါဝဟန (တိ) [ဥဘယ လောကဟိတသုခ+အာဝဟန] နှစ်ပါးသော လောက–၏–ခ–စီးပွားချမ်းသာကို ရွက်ဆောင် တတ်သော။ တံ အတ္တာနော စ ပရေသဉ္စ ဥဘ-ယလောကဟိတသုခါဝဟနတော "မဂ်လ"န္တိ ဝေဒိတမ္ပေ။ ခုဒ္ဒက၊ ၁ ။ ၁ ။ ၁ ၁ ။ သုတ္တနိ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၁ ၉ ။

ဥဘယဝစန (နှ) [ဥဘယ+ဝစန] နှစ်ပါးစုံကို ဆိုခြင်း။ ဥဘိန္နမ္ပိ ဝါ တတ္ထ ပရိစ္ဆာဂဝိသေ-သကိတ္တနတ္ထံ ဥဘယဝစနံ။ သံ၊ ၁ ။ ၁ ။ ၄ ၁ ။

ဥဘယဝဇ္ဇ (နှ) [ဥဘယ+ဝဇ္ဇ] နှစ်ပါးသောအပြစ်။ ကထန္တိအာဒီနာ ဥဘယဝဇ္ဇဝသေနပိ အပ္ပသာ-ဝဇ္ဇတာယ ဝိသယံ ဒသေတိ။ အံ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၁ ရ ၀။

ဥဘယဝစုန (နှ) [ဥဘယ+ဝစုန] (၁) ဒုက် တိက် နှစ်ပါးတို့ကို–တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးခ၌ မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်

ပြီးသည်ကိုမယူခြင်း။ (၂) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအား ဖြင့် ဖြစ်သော–တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း–ရှေး၌ မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည် ကိုမယူခြင်း။ ဥာဘတောဝနုန(က)နီဟာရ–ကြည့်။

ဥာဘယဝါမန (တိ) [ဥာဘယ+ဝါမန] နှစ်ပါးစုံ–ကောက်–ကုံး–သော၊သူ။ ဝါမနောတိ ဃော်ဝါ–မနော ဝါ ကဋိဝါမနော ဝါ ဥာဘယဝါမနော ဝါ။ ... ဥာဘယဝါမနဿ ဥဘောပိ ကာယာ ရဿာ ဟောန္တိ။ ဝိဒ္ဓ၊ဒု။ဒု၀၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၁။

ဥာဘယဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥာဘယ+ဝိနိမုတ္တ] (ရှုပ်နာမ်) နှစ်ပါးမှလွတ်သော။ ဥာဘယဝိနိမုတ္တံ ကိဉ္စိ နတ္ထိ အတ္တာ ဝါ အတ္တနိယံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၄။ အံ၊ဋီ၊ဒု။ဒု၆၅။ (–အနုဋီ၊ဒု။၁၇၄။)

ဥာဘယဝိပန္န (တိ) [ဥာဘယ+ဝိပန္န] နှစ်ပါးတို့မှ ကင်းသော၊သူ။ ယော ပန ဥာဘယဝိပန္နော လာဘ္ဌဒါယီ ဝိယ။ အံ၊ဋ၊၁။၁ ၂၇။ ဥာဘယဝိပန္နာ (ကခ်။၁၃)တိ ဥာဘယေဟိ ဒေသနာပမာ–ဏေဟိ ဝိပန္နာ ရဟိတာ။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၂၄၀။ (–ဝဇိ၊ဒု။)

ဥာဘယဝိပရိတလက္ခဏ (တိ) [ဥာဘယဝိပရိတ+လက္ခဏ] နှစ်ပါးမှ–ပြောင်းလဲ–ဖေါက်ပြန်–ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥာဘယဝိပရိတလက္ခဏာ နေ၀ဝိပါကနဝိပါကဝမ္မမ္မာ။ အနုဋီ၊၁။၄၁။

ဥာဘယဝိပရိတာနုဘ၀နလက္ခဏ (တိ) [ဥာဘယ ဝိပရိတာနုဘ၀နလက္ခဏ] နှစ်ပါးမှ ပြန်သော–မ–ဖျော်တွေ့အဖို့ကို–မ–ဖျော်တွေ့ရုံကို–ခံစားခြင်းလက္ခဏာ ရှိသော။ ဥာဘယဝိပရိတာနုဘ၀နလက္ခဏာ အဒုက္ခမသုခါ။ အတိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၇၅။

ဥာဘယဝိပလ္လာသ (ပု) [ဥာဘယ+ဝိပလ္လာသ] နှစ်ပါးသောပုဒ်တို့၏–ဖေါက်ပြန်ခြင်း–ပြောင်းလဲခြင်း။ "ဥပသမ္ပန္နဿ သုတ္တာ ဥပသမ္ပန္နဿ ပေသုညံ ဥပသံဟရတိ"တိ ဝုတ္တာနံ ဒ္ဝိန္နံ ပဒါနံ အညတရဝိပလ္လာသ၀သေန ဝါ ဥာဘယဝိပ–လ္လာသ၀သေန ဝါ ပါစိတ္တိယန္တိ ကတ္တာ။ ဝဇိရ။ ၂၉၀။

ဥာဘယဝိပါက (ပု) [ဥာဘယ+ဝိပါက] နှစ်ပါးသော–အကျိုး–ဝိပါက် (ကုသလဝိပါက်, အကုသလ ဝိပါက်)။ တဋ္ဌိ ယဒိ ကဏ္ဌ ဘ၀ေယျ။ ကဏ္ဌ–ဝိပါကံ ဒဒေယျ။ ယဒိ သုက္ကံ ဘ၀ေယျ။ သုက္ကဝိပါကံ ဒဒေယျ။ ဥာဘယဝိပါကဿ ပန အဒါန–တော အကဏ္ဌာသုက္ကဝိပါကတ္တာ အကဏ္ဌံ အသုက္ကန္တိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ ၂၀၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဒု၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂ ၂။) ဥာဘယ–ဝိပါကဿာတိ ယထာဓိဂတဿ ဥာဘယဝိပါ–ကဿ။ ဒီ၊ဋီ၊ဒု။ ၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဒုဂရ။ ဝိပါက–မနောဝိညာဏဓာတုတိ ဥာဘယဝိပါကာ သန္ဓိရ–ဏမနောဝိညာဏဓာတု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၅။

ဥာဘယဝိမုတ္တိရဟိတ(ဝိရဟိတ) (တိ) [ဥာဘယ ဝိမုတ္တိ+ရဟိတ(ဝိရဟိတ)] (တဒင်္ဂဝိမုတ္တိ ဝိက္ခမ္ဘန ဝိမုတ္တိ–ဟူသော) နှစ်ပါးသောဝိမုတ္တိမှကင်းသော။ အ၀ိမုတ္တန္တိ ဥာဘယဝိမုတ္တိရဟိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၆။ ယတ္ထ တဒုဘယဝိမုတ္တိ နတ္ထိ၊ တံ ဥာဘယ–ဝိမုတ္တိရဟိတန္တိ ဂယ္ဟမာနေ လောကုတ္တရစိတ္တေပိ။ မ၊ဋီ၊၁။ဒုရ ၂။ အ၀ိမုတ္တန္တိ ဥာဘယဝိမုတ္တိ၀ိရဟိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဒု၆ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၄ ၄။

ဥာဘယဝိသယ (တိ) [ဥာဘယ+ဝိသယ] နှစ်ပါးလျှင် အရာရှိသော။ အန္ဓာနုန္ဓာနံ ဝ၀ေန ဥာဘယဝိလ–ယတ္တာ ဧကေသံ ဝါဒဿ။ သာရတ္ထ။၁။၁၄၅။

ဥာဘယဝိသုဒ္ဓိလက္ခဏ (တိ) [ဥာဘယ၀ိသုဒ္ဓိ+လက္ခဏ] နှစ်ပါးသော ဝိသုဒ္ဓိလက္ခဏာရှိသော။ အမ္ဘောဟာရိကမေ၀ ဟောတိ ဥာဘယ၀ိသုဒ္ဓိ–လက္ခဏတာဘာ၀တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄ ၄ ၃။

ဥာဘယဝိသေသန (နာ) [ဥာဘယ+ဝိသေသန] နှစ်ပါးသော–ပုဒ်–တရား–တို့၏ ဝိသေသန၊ နှစ်ပါးကို အထူးပြုခြင်း။ ဧ၀ဋ္ဌိ ပါကဋဂုဟာ ဥာဘယ၀ိသေသနံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဒု၁၁။

နှ ဟိ အညတရဝိသေသနံ ဥာဘယဝိသေသနံ နှ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၂၀၇။

ဥာဘယဝေါကိဏ္ဍ (တိ) [ဥာဘယ+ဝေါကိဏ္ဍ] နှစ်ပါးတို့ရောနှောသော။ ဥာဘယဝေါကိဏ္ဍေသု ဝတ္ထု-မာနေသူ(ဒီ၃။၆၈)တိ ဥာဘယေသု ဝေါကိဏ္ဍေသု မိသီသူတေသု ဟုတ္တာ ဝတ္ထုမာနေသု။ ဒီဋီ၊ ၃။၄၇။ ဥာဘယဝေါကိဏ္ဍေတိ ဝစနဝိပလ္လာသေန ဝုတ္တန္တိ အာဟ "ဥာဘယေသု ဝေါကိဏ္ဍေသူ"တိ။ ဒီဋီ၊၃။၃၈။

ဥာဘယဝေါမိဿက (တိ) [ဥာဘယ+ဝေါမိဿက] နှစ်ပါးရောနှောသော။ အာဝုသော ဣမေကေစ္စေ ဗဟုံ ပုညကမ္မံ ကရောတိ...ကေစ္စေ ဥာဘယ-ဝေါမိဿကံ ကရောတိ။ ဣတိဝုတ်၊၆။၆၈။

ဥာဘယသမ္ဘာဝ (ပု) [ဥာဘယ+သမ္ဘာဝ] (၁) ပါဒက-ဈာန် သမ္မသိတဈာန်) နှစ်ပါးတို့၏ထင်ရှားခြင်း။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောပစ္စည်းတို့၏ထင်ရှားရှိသော။ (၁) ဥာဘယသမ္ဘာဝေ အဇ္ဈာသယဝသေန-တတော အညတရေန အာဟိတဝိသေသာ-စ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာ မဂ္ဂသာ ဟေဋ္ဌဂါဒိ-ဝိသေသံ နိယမေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၄။ (-အနုဋီ၊၁။၁ ၂၃။) (တိ)(၂) ဒုဝိဓမ္မ ပန ဒ္ဝါဝိသ-တိမူလကံ သဟ ဂဟေတ္တာ သင်္ခါတေ တသ္မိံ ဥာဘယသမ္ဘာဝတော "တေဝီသတိမူလကော"တိ အာဟာတိ ဒဋ္ဌမ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။ ၂၁၁။

ဥာဘယသဘာဝ (တိ) [ဥာဘယ+သဘာဝ] နှစ်ပါး-အားဖြင့်-တူသောသဘောရှိသော-သဘောတူ-သော။ တေန ဣမေ ဥာဘယသဘာဝကတာဝိ-လက္ခဏတိတိ ဒသ္သေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၆။၄၄။

ဥာဘယသဘာဝ (ပု) [ဥာဘယ+သဘာဝ] (၁)နှစ်-ပါးသောသဘော။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောသဘော-ရှိသော။ (၁) ဧဝံ သတိ ဒိဋ္ဌိကပ္ပနကွမေ တသ-ဥာဘယသဘာဝေါ ပုဗ္ဗန္တာပရန္တေသု ယေ-ဝ အန္တောဂဓော။ ဒီဋီ၊၁။၁၀၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၃။

(တိ)(၂) ပစ္ဆိမကာ ပန စတ္တာရော ဥာဘယ-သဘာဝါ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၆။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉၁။ အနုဋီ၊၃။၉၃၊ ၂ ၂၇။)

ဥာဘယသဘာဝပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥာဘယသဘာဝ+ပဋိက္ခေပ] နှစ်ပါးသောသဘောကို ပယ်မြစ်-ခြင်း။ တတိယပဒံ ဥာဘယပဋိက္ခေပဝသေန ဝုတ္တံ။ အသီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။

ဥာဘယသမ (တိ) [ဥာဘယ+သမ] (ဝိရိယသမာဓိ) နှစ်ပါးတို့၏-တူမျှခြင်းရှိသော-တူမျှသော။ ဥာ-ဘယသမတာယ ဟိ အပ္ပနာ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၇၈။

ဥာဘယသမာဓိရဟိတ(ဝိရဟိတ) (တိ) [ဥာဘယ-သမာဓိ+ရဟိတ(ဝိရဟိတ)] နှစ်ပါးသောသမာဓိ-မှ ကင်းသော။ အသမာဟိတန္တိ ဥာဘယသမာဓိ-ရဟိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅၆။ (-မဇ္ဈိ၊၁၃၇ ၂။) အသ-မာဟိတန္တိ ဥာဘယသမာဓိဝိရဟိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆၇။

ဥာဘယသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥာဘယ+သမ္ဘတ္တိ] နှစ်ပါး-သော-တို့၏-ပြည့်စုံခြင်း။ ဝိရောစတိတိ ဥာ-ဘယသမ္ဘတ္တိယာ ဝိရောစတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆၆။

ဥာဘယသမ္ဘာပနာပနယန (နှ) [ဥာဘယသမ္ဘာပန+အပနယန] (မိုဝဲအပ်, မမှီဝဲအပ်ဟူသော) နှစ်-ပါးသောတရားတို့ကို ရောက်စေခြင်းကို ပယ်ရှား-ခြင်း။ အနုနေတာတိ ဣမေ မ္ဘော သေဝိတမ္ဘာ၊ ဣမေ နှ သေဝိတမ္ဘာတိ ဥာဘယသမ္ဘာပနာပန-ယနတ္ထံ ဟညာပေတာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၅။ အ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၉။

ဥာဘယသမ္ဘန္ဓ (နှ) [ဥာဘယ+သမ္ဘန္ဓ] (၁) နှစ်ပါး-တို့နှင့်စပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဒိဋ္ဌ သုတနှစ်ပါးတို့နှင့်-စပ်သော။ (၁) နှ ကေဝလံ တံသဒိသတာ-ဥာဘယသမ္ဘန္ဓော။ မူလဋီ၊၁။ရ၀။ (တိ)(၂) ဒိဋ္ဌ-သုတံ ဥာဘယသမ္ဘန္ဓန္တိ ဣမေ တာဝ ဒိဋ္ဌာဒယော-ဝေဒိတမ္ဘာ။ အသီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။

ဥဘယသမ္ဘိဿ (တိ) [ဥဘယ+သမ္ဘိဿ] နှစ်ပါးစုံ ရောနှောခြင်းရှိသော။ ယေ ပန ဥဘယသမ္ဘိဿ-တာဝသေန လောဘာလောဘသဿဝါရာဒယော အပရေ ကျွေနဟညာသဝါရာ ကာမ ဒဿေတဗ္ဗာ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂၉၄။

ဥဘယသမ္ဘူတ (တိ) [ဥဘယ+သမ္ဘူတ] (ရူပ်နာမ်) နှစ်ပါးဌ ဖြစ်ပေါ်သော၊သူ။ ယေ ပန ဥဘယ-သမ္ဘူတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၈၅။ (–အနုဋီ၊ ၂။၅၅)

ဥဘယသိသပရိယာဒါန (နာ) [ဥဘယသိသ+ပရိ-ယာဒါန] (ကိလေသသီသ ပဝတ္တသီသ ဟူသော) နှစ်ပါးသောသီသတို့၏ကုန်ခြင်း။ ဣမာယ ဝါရ-သမတာယ ဣဒံ ဥဘယသိသပရိယာဒါနံ သမ်-ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၈။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၄၀။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၅၆။

ဥဘယသုခ (နာ) [ဥဘယ+သုခ] နှစ်ပါးသော ချမ်းသာ။ ပဌမေန ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခံ၊ တတိယေန သမ္ပရာယသုခံ၊ ဒုတိယေန ဥဘယသုခံ ဂဟိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂၂၉။ (–အပဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၅)

ဥဘယသုစရိတ (နာ) [ဥဘယ+သုစရိတ] နှစ်ပါး သော သုစရိုက်။ စတုဗ္ဗိဓံ ပန ဝစီဒုစ္စရိတံ တိဝိဓံ ကာယဒုစ္စရိတံ ပဟာယ ဥဘယသုစရိတံ ပူရေန္တသော၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၅။

ဥဘယသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဘယ+သုဒ္ဓိ] နှစ်ပါးစုံ၏စင်-ကြယ်ခြင်း။ သီလဒိဋ္ဌိဟိ ပယောဂသုဒ္ဓိယာ သတ္တာနံ အဘယဒါနေ အာသယသုဒ္ဓိယာ အာမိသဒါနေ ဥဘယသုဒ္ဓိယာ ဓမ္မဒါနေ သမတ္ထော ဟောတိ။ စရိယာဋ္ဌ၊ ၂။၄။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။ ၂၆၁။

ဥဘယသေဒ္ဓိပုဏ္ဏ (ပု) [ဥဘယသေဒ္ဓိ+ပုဏ္ဏ] သူ၎င်းနှစ်ဦးတို့၏သား။ သော ဝေ ဝရုမာနော အာသီတိကော ဟုတ္တာ ဥဘယသေဒ္ဓိပုဏ္ဏောတိ ပါကဋော။ အပဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၄။

ဥဘယဟတ္ထကုက် (ထီ) [ဥဘယဟတ္ထ+ကုက်] လက်နှစ်ဖက်ကောက်သောသူ။ ကုက်တိ ကေ-ဟတ္ထကုက်ိ ဝါ ဥဘယဟတ္ထကုက်ိ ဝါ။ မဋ္ဌ၊၄။ ၁၅၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၆၊၃ ၂၁။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၃။ရ၈။ သာရတ္ထ၊၃။၃ရ၅။

ဥဘယဟနန (နာ) [ဥဘယ+ဟနန] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသားကို ဖျက်ဆီးခြင်း။ သတိပိ ကုဟကသ-ဥဘယဟနနေ အတ္ထဟနနေ ပန အယံ ဝိသေသော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀။

ဥဘယဟိတ (တိ) [ဥဘယ+ဟိတ] (၁) နှစ်ပါး သောအစီးအပွား။ (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦး၏ အစီးအပွား။ (၂) နှစ်ပါးသော အစီးအပွားရှိ-သော၊ နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကို ပေးတတ်-သော။ (၁) အောက်ပုဒ်နှင့် ဥဘယဟိတပဋိပ-ဒေ-ကြည့်။ (၂) ယန္တ္ရနာဟမ္မိ ဘဂဝန္တံ ဥဘယ-ဟိတံ ပဋိပဒံ ပုစ္ဆေယျံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၂။

ဥဘယဟိတတ္ထိက (တိ) [ဥဘယဟိတ+အတ္ထိက] နှစ်ပါးသောအစီးအပွား-ဖြင့်-ကို-အလိုရှိသောသူ။ သဒ္ဓါ၀ ဥဘယဟိတတ္ထိကေဟိ ဓနာယိတဗ္ဗဋ္ဌေန ဓနံ သဒ္ဓါဓနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၅ရ။

ဥဘယဟိတပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥဘယဟိတ+ပဋိ-ပတ္တိ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားအလိုဌာကျင့်ခြင်း။ ပရိယုဋ္ဌာနာနုသယပ္ပဟာနံ, ဥဘယဟိတပဋိပတ္တိ, လောကဓမ္မေဟိ အနုပလေပေါ စ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊ ၁။၄ရ၅။

ဥဘယဟိတပဋိပန္န (တိ) [ဥဘယဟိတ+ပဋိပန္န] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦး၏ အစီးအပွားအလိုဌာ-ကျင့်သောသူ။ ဒေ၀မနုဿေသု ပန ယေ အတ္တဟိတာယ ပဋိပန္နာဒယော စတ္တာရော ပုဂ္ဂလာ၊ တေသု ဥဘယဟိတပဋိပန္နော အဂ္ဂ-ပုဂ္ဂလော အယံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၅။

ဥဘယဟိတပရာယတ (တိ) [ဥဘယဟိတ+ပရာ-ယတ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားလျှင် လည်းလျှင်

ရာဌိသော၊သူ။ ကတံ နု ခေါ...သမ္ဘာပဋိပတ္တိယာ ဥဘယဟိတပရာယကာ ဘဝေယ္မု။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၂၆။

ဥဘယဟိတမုနန (တိ) [ဥဘယဟိတ+မုနန] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကို သိသော၊သူ။ ဥဘယ-ဟိတမုနနတော မုနီ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၀၇။

ဥဘယဟိတာဝဟ (တိ) [ဥဘယဟိတ+အာဝဟ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကိုဆောင်တတ်သော။ ကိစ္စမိစ္ဆကောတိ ဥဘယဟိတာဝဟံ ကိစ္စံ ဣစ္ဆန္တော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂။

ဥဘယာကာရ (ပု) [ဥဘယ+အာကာရ] နှစ်ပါးသောအခြင်းအရာ။ ရာဇာ တဿ ဥဘယာ-ကာရံ ဒိဿွာ တံ ပဏ္ဍောသာပေတွာ ပုစ္ဆိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။

ဥဘယာကာရဝိဓုရ (တိ) [ဥဘယာကာရ+ဝိဓုရ] နှစ်ပါးသောအခြင်းအရာတို့မှဆန့်ကျင်သော။ ပဌမရူပဝိညာဏာဘာဝဿ ပန နု ဗဟိဒ္ဓါ-ကာရော၊ နာပိ အဗ္ဘန္တရာကာရောတိ ဥဘယာ-ကာရဝိဓုရေ တသ္မိံ အနညဿာဓာရဏေန ပဝတ္တိ-ယာကာရေန ပဝတ္တမာနံ အာကိဉ္စညာယတန-မေဝ နု ဝတ္တမ္ဘာရမ္မဏံ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၂၁၆-ဂ။

ဥဘယာနုတ္ထကာရီ (တိ) [ဥဘယာနတ္ထ+ကရ+ဏီ] နှစ်ပါးသောအကျိုးမဲ့ကို ပြုတတ်သော။ တသ္မာ အနတ္ထတာတိ ဥဘယာနတ္ထကာရိတာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၁၃၄။

ဥဘယာနုတ္ထဒူရီကရဏ (နု) [ဥဘယာနတ္ထ+ဒူရီ-ကရဏ] နှစ်ပါးသောအကျိုးမဲ့ကို-ဝေးသည်ကို-ဝေးစွာ-ဝေးအောင်-ပြုခြင်း။ ကုသလမူလရော-ပနံ, ဥဘယာနုတ္ထဒူရီကရဏံ, ပရိသာသု ဝိသာ-ရဒတာ။ သီဟဋီ၊သစ်၊၁။၄၄ရ။

ဥဘယာနုတ္ထသာဓန (တိ) [ဥဘယာနတ္ထ(=ဥဘယ+အနတ္ထ)+သာဓန] နှစ်ပါးသော အကျိုးမဲ့ကိုပြီး-စေတတ်သော။ ကာလေန ဝဒန္တေနပိ ဥဘယာ-နတ္ထသာဓနတော အဘူတံ ပရိဝဇ္ဇေတမ္ဗံ။ မ၊ ဋီ၊၂။၁၅၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ရ၂။

ဥဘယာနုကမ္ပာ (ထီ) [ဥဘယ+အနုကမ္ပာ] နှစ်ပါး-စုံဌသနားခြင်း။ ဣတိ ဥဘယာနုကမ္ပာယ ဥ-ယျောဇေသိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၁၆။

ဥဘယာနုရူပ (တိ) [ဥဘယ+အနုရူပ] နှစ်ပါးတို့-အား-နှင့်-လျော်သော။ ပတိရူပဒေသဝါသ-သပ္ပုရိသူပနိဿယသဒ္ဓမ္မသဝနယောနိသော-မနသိကာရာဒယော ပန ဥဘယေသံ သာဓာ-ရဏာ ဥဘယာနုရူပါ စာတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄၆။

ဥဘယာပ(ပ္ပ)ဟေန (နု) [ဥဘယ+အပ(ပ္ပ)ဟေန] နှစ်ပါးစုံကိုမပယ်ခြင်း။ ဥဘယာပဟေနသ-ကာရဏံ နု ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၄၉။ ဥဘယာ-ပ္ပဟေနဿာတိ ကာမရာဂဝိစိကိစ္ဆာနုသယာ-ပ္ပဟေနဿ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၆။

ဥဘယာပေက္ခာ (ထီ) [ဥဘယ+အပေက္ခာ] နှစ်ပါးစုံကိုငဲ့ခြင်း။ ဥဘယတောပိ ဥဘယာပေက္ခာ နာမ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၆။

ဥဘယာပေက္ခာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥဘယာပေက္ခာ+-အဓိပ္ပါယ] နှစ်ပါးစုံကို-ငဲ့ခြင်း၌အလို-ငဲ့လိုခြင်း။ တေနေဝ ဥဘယာပေက္ခာဓိပ္ပါယေန "ကတံ နု ကတံ" ဣစ္ဆ အဝတ္ထာ "ကိံ သံဃဿ ပုဗ္ဗကိစ္စ" မိစ္စေဝါဟာ။ ဝဇိရ။၄၄၈။

ဥဘယာဘာဝ (ပု) [ဥဘယ+အဘာဝ] နှစ်ပါးစုံ၏ မရှိခြင်း။ ဝေ သဂ်ါဟကတ္ထာဘာဝတော အသ-ဂ်ါဟကတ္ထာဘာဝတော ဥဘယာဘာဝတော စ။ မူလဋီ၊၃။၁၂(-၂၅)။

ဥဘယာဘိနိဝေသ (တိ) [ဥဘယ+အဘိနိဝေသ] နှစ်ပါးစုံကိုနှလုံးသွင်းခြင်းရှိသော။ ဝေ ဗဟိဒ္ဓါ-ဘိနိဝေသာ, ဥဘယာဘိနိဝေသာ စ ဝေဒိတ-ဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရရ။

ဥဘယာမိသဏ (တိ) [ဥဘယ+အမိသဏ] နှစ်ပါးမရောနှောသော။ အရဟတိ ဥဘယာမိသ-ကတ္တာ။ ဝဇိရ။၂၁၂။

ဥဘယာရမ္မဏ (တိ) [ဥဘယ+အာရမ္မဏ] နှစ်ပါးစုံလျှင်အာရုံရှိသော၊ နှစ်ပါးစုံကို အာရုံပြုသော။ ဝေဠု ကတ္တာ ကထံ ကေကွကေကေသာ စိတ္တသ ဥဘယာရမ္မဏာဘာဝေါတိ ဒေသိ စောဒနာ အနဝကာသာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၂၁၀။

ဥဘောဟတ္ထ (ပု) [ဥဘ+ဟတ္ထ] နှစ်ခုသောလက်၊ လက်နှစ်ဖက်။ ဥဘောဟတ္ထေဟိ ပဂ္ဂယှ၊ ဗုဒ္ဓသ အဘိရောပယိ။ အပ၊၁။၂၅၅။ (-ခုဝ၄၊ခုဝ၃။) ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ပဂ္ဂယှ ဥက္ခိပိတ္တာ။ အပ၊ ဋ၊၂။၁၉၀။

ဥမဂ္ဂ (ပု) [ဥ+မဂ္ဂ။ ဥန္ဒာဂ၊ သံ။] ဥမင်လိုက်ခေါင်း၊ လိုက်ဂူ၊ မြေအိမ်။ ဂိရိဂုဟန္တိ ဒ္ဒိန္ဒ ပဗ္ဗတာနံ အန္တရံ, ကေသ္မိ ယေဝ ဝါ ဥမဂ္ဂသဒိသံ မဟာ-ဝိဝရံ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၈၈။ (နိသ္ဒ။ ဋီကာ-အားလုံး၌ "ဥမင်္ဂသဒိသံ"ဟုရှိ၏။ အံ၊ဋ၊၂။ခုဝ၃-အလားတူ အဖွင့်၌လည်း ဥမင်သဒိသံ-ဟုရှိ၏။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥမင် (ပု) [ဥ+မဂ်+အ။ နိတိ၊ဓာ။၂၇။ အဝ+ မဂ်+အ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၈၉။] ဥမင်။ (က) မြေ၌ တူးအပ်သောလိုက်၊ မြေအောက်လိုက်ခေါင်း၊ ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ (ခ) လိုက်ဂူ၊ မြေအိမ်။ (ဂ) ဥမင် နိုက္ခမိတ္တာန၊ ဝေဒေဟော နာဝမာရုဟိ။ ဓာ၊၂။ ၂၁ခု။ ဓာ၊ဋ၊ဖ။၂၉၂။ ဝေ ဂုတ္တံ (သုဂုတ္တံ) ကတ္တာ နိပန္နေ ပန သစေ ဘိတ္တိ ဝါ ဆဒနံ ဝါ ဘိန္ဒိတ္တာ ဥမင်ေန ဝါ ပဝိသိတ္တာ ဟရန္တိ။ ဝိ၊ဋ၊ ၁။ခုဝ၁။ ဝိ၊သင်္ကာ။၄၉၂။ (-အံ၊ဋ၊ခု။၂၁၉။ မေ့ ဋ၊ဝ။ခ၆ဝ။) (ခ) ဂုဟာတိ ပံသုဂုဟာ၊ သာ ဥန္ဒုမေ ဥဒကမုတ္တာဌာနေ အဟောသိ၊ ကေတော ဥမင် ကတ္တာ ခါဏုကေ စ ပံသုံ စ နိဟရိတ္တာ အန္တော ထမ္ဘေ ဥဿာပေတ္တာ မတ္ထကေ ပဒရ-စ္ဆန္ဒေဟသမ်ေပန ကတာ။ မ၊ဋ၊ခု။၁၅၄။ ဥမင် ကတ္တာတိ ဟေဋ္ဌာ သုဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ခု။၁ဝ၆။ ဥမင်သဒိသန္တိ သုဒ္ဓဂ္ဂါသဒိသံ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၂၅ရ။ အံ၊ ဋီ၊၂။ ခုဂ၀။ ဥမင်သဒိသန္တိ စ "သုဒ္ဓဂ္ဂါသဒိသ"န္တိ အာစရိယေန ဝုတ္တံ၊ သုဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဟိ ဘူမိဃရသော်တ် အဓိဝစနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။၂။၁၂-ခု။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန် ၌ ဥမင်သဒိသန္တိ ဥရုဒ္ဓါသဒိသံ-ဟု အံ၊ဋီ-၌ ဖွင့်ကြောင်းမှာသည်။ ပါစိတ်၊ယော-၌ ဥမင်-ကို ဂူတွင်လိုင်ဖြင့်ဖွင့်ပြသည်။ ဥမင်နဒီ-ကြည့်။)

ဥမင်ဂဂ်ါ (ထီ) [ဥမင်+ဂဂ်ါ] မြေအောက်လိုက်ခေါင်းဖြင့် စီးသွားသောမြစ်၊ ဥမင်မြစ်။ ဥမင်ေန သဋ္ဌိယောနောနိ ဂတဋ္ဌာနေ ဥမင်ဂဂ်ါတိ ဝုစ္စတိ။ မ၊ဋ၊ခု။၂၆။ ဥဒါန၊ဋ၊၂၂ရ၄။ (-သုတ္တနိ၊ဋ၊၂။ခ၆၂။ အပ၊ဋ၊ခ။ခုဝ၃ခု။)

ဥမင်ဂုဟာ (ထီ) [ဥမင်+ဂုဟာ] ဥမင်လိုက်ဂူ၊ မြေလိုက်ဂူ။ ဘူမိဂုဟာန္တိ ဥမင်ဂုဟံ။ ဝိမတိ၊ခ။၂၇ရ။

ဥမင်စောရ (ပု) [ဥမင်+စောရ] ဥမင်လိုက်-တူးဖေါက်၍-ဖြင့်-ခိုးသူ။ တသ္မိံ ခဏေ ဥမင်-စောရာ ဒ္ဒိန္ဒ ဂေဟာနံ အန္တရေ ဥမင် ဘိန္ဒန္တိ။ ဓမ္မ၊ဋ၊ခ။ခ၆ဝ။ (-ဓမ္မ၊ဋ၊၂။ခ၀ခ။ ထေရ၊ဋ၊ခ။ ခုဝ၄။ အပ၊ဋ၊၂။၂၉၂။)

ဥမင်ဓာတက (နာ) [ဥမင်+ဓာတက] ဥမင်ဓာတ်။ (မဟောသဓောတ်ကိုပင် ဥမင်ဓာတ်ဟုခေါ်သည်။ ဓာ၊၂။၂ဝ၄-၂၂ခ။ ဓာ၊ဋ၊ဖ။ခ၆ခု-ခုဝ၃။) သတ္ထာ ဟိ မဟာဟေဓိဓာတကေ ဝိယ ဥမင်ဓာတကေ ဝိယ စ အတ္ထနော ပညာယ ဝဏ္ဏံ ဝဏ္ဏိတံ သုတ္တာ။ ဓာ၊ဋ၊၂။ဖ၉။ (-ဓာ၊ဋ၊ခု။ခ၄ဝ။ ဓာ၊ဋ၊ရ။ ၂၄ဓ။)

ဥမင်္ဂါရ (တိ) [ဥမင်+ဒ္ဓါရ] ဥမင်တံခါး။ ဥမင်ဒ္ဓါရံ ဝိဝရိသု၊ ယန္တယုတ္တေ စ အဂ္ဂေ။ ဓာ၊၂။ ၂ခု။ ဓာ၊ဋ၊ဖ။ ၂၉၂။

ဥမင်္ဂါရဝိဝရဏ (နာ) [ဥမင်္ဂါရ+ဝိဝရဏ] ဥမင်

တံခါးကို ဖွင့်ခြင်း။ ဥမင်္ဂါရဝိဝရဏတ္ထံ ယောဧ အာဏာပေန္တော ဂါထမာဟ။ ဧာ၊ဌ။၆။ ၂၉၂။

ဥမင်္ဂနဒီသီမပွမာဏ (နာ) [ဥမင်္ဂနဒီသီမာ+ပမာဏ] ဥမင်မြစ်သီမ-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ။ သစေ ဟေဌာ ဥမင်္ဂသီမပွမာဏတော အန္ဒုနာ ပဌမ-မေဝ စ ပဝတ္တာ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၄၈။

ဥမင်္ဂနဒီ (တိ) [ဥမင်္ဂ+နဒီ] ဥမင်မြစ်။ သီမာယ ဟေဌာ ဥမင်္ဂနဒီ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၂၆။ (ဝိမ တိ၊ ၂။၁၆၆။) ဥမင်္ဂနဒီတိ ဇွေ ဥကာရော သြ-ကာရဝိပရိတော၊ တသ္မာ ပထဝိယံ သြတရိတ္တာ ပဝိသိတ္တာ မင်္ဂတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥမင်္ဂါတိ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော၊ ဥမင်္ဂါ စ သာ နဒီ စေတိ ဥမင်္ဂနဒီ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၈၉။

ဥမင်္ဂဘိန္ဒန (နာ) [ဥမင်္ဂ+ဘိန္ဒန] ဥမင်လိုက်ခေါင်း-ဖြိုး-တူးဖောက်-ခြင်း။ ဧမ္မေန ဒါရုံ ပေါသေန္တိတိ ဥမင်္ဂဘိန္ဒနာဒီနိ အကတ္တာ ဓမ္မိကေဟိ ကသိ-ဂေါရက္ခဝဏိဇ္ဇာဒီဟိ ပုတ္တဒါရံ ပေါသေန္တိ။ သံ၊ဌ၊ ၁။၃၂ ၂။

ဥမာ (တိ) [ဥ+မ။ ကောတ္ထုဘ။ ဥ+မုဠ+အ။ ဥမာ ပဗ္ဗ-ကြည့်။ အဝ+မ။ ဥမ္မာ-ကြည့်။ ဥမ+အ။ ဥမာပုပ္ဖသရိန္ဒိဘ-ကြည့်။] (၁) ကျော်စောခြင်း။ (၂) နှမ်သက်ခြင်း။ (၃) နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ (ဓာန်၊ သ္ဒ္ဒသမ်)။) အောက်မဲ။ အောင်မဲညို။ ကန်တောက် (ကတောက်)။(ရှေးနီသျှမျှား။) အဘိဓာန်ဦးကာ။ ၄၅၂-၌ ဥမာ၊ ဥမ္မာ-ဟုပါဠိနှစ်မျိုးရှိကြောင်းဆိုး။ ဓာန်ဦး၊သျှ-၌ "ဥမ္မာ-သဒ္ဒါ နှမ်းကြတ်, ကန်တောက်-အနက်နှစ်ပါး ဟောကြောင်း။ အောင်မဲညိုအနက်ကား မသင့်ကြောင်း" မှာသည်။ (အမရကောသဘာသာဌီကာ၌ "ဌင်းကား နှမ်းမျိုးတည်း။ ပကတိနှမ်းပင်လောက် ပင်စည် ခက်ရွက် မကြီးသောကြောင့် နှမ်းကြတ်-ဟု ရဟိုင်လူမျိုးတို့ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲသည် ဟူ၏။ စိန်ကုန်သည်တို့၌ကား ဌင်းအစေ့သည် ဗီဇာ ဟု ထင်ရှား၏" ဟုဆိုသည်။ ဓာန်၊သျှ၊သစ်၌လည်း ထိုအတူ ပင်ဆိုး၏။ ကျော်အောင်စံထား၊ဓာန်၊သျှ-၌ "အောက်မဲ၊ နှမ်းကြတ်" ဟုပြန်ဆိုသည်။ တောင်ပေါက်၊သျှ-၌ "နှမ်းကြတ်(စပါးအထူး)" ဟုပြန်ဆိုသည်။ သီဟိုဠ် သုဘူတိနိသျှ၌ "ညေ-ဝိသေသ=စပါးအထူး" ဟုပြန်ဆိုသည်။ ဝိ၊ဌ။ ရှေ့ဥမင်နိသျှ၊ ဒီ၊ဌ။ဗားကရားနိသျှ-တို့၌ "ကတောက်"ဟု ပြန်ဆိုသည်။ ပါဠိတော်မြန်မာပြန်တို့၌ "အောင်မဲညို" ဟုပြန်ဆို ကြသည်။ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၂။ ၂၅၀-၌ နှမ်းကြတ် ကို "ပန်းပြားပွင့်သောအပင်ဖြစ်ကြောင်း၊ အစေ့ကို ဗီဇေါ အမည်ဖြင့် စိန်ရတနာချိန်တွယ်ရာတွင် သုံးရကြောင်း" ဆိုထား၏။ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၃။၁၀၂-၌ ဗီဇွယပင်ကို "လျှော်နှင့်အစေ့ကို အသုံးပြုရသောအပင်တမျိုး"ဟုဆို၏။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊ ၄။၁၆၉-၁၈၄-တို့တွင် အောင်မဲမြို့, အောင်မဲညို အပင်တို့ကိုပြရာ၌ "ဌင်းဆေးပင်၏ ပွင့်ချပ်များသည် နှစ်ထပ်မှ လေးထပ်အထိ ပွင့်နေသည်" ဟုလည်းကောင်း၊ "အရွက်ကို အသုံးပြုကြောင်း"ကိုလည်းကောင်း ပြဆိုသည်။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ မ၊ဌ၊ ၂။ အပ၊ဌ၊ ၂-တို့အပွင့်အရမ္ဘ ယင်းဥမာ=ဥမ္မာ မည်သောအပင်၏အပွင့်သည် ဂိရိကဏ္ဏိက=အောင်မဲညို (တောင်ဇလပ်-ရှေးနီသျှ)အပွင့် စသည်တို့ထက်ညိုကြောင်းသိရသည်။ ဝိ၊ဌ၊၃။ဝ၀-၌ ယင်း၏အရွက်သည် ပတ္တခါဒနီယ=အရွက်စားဖွယ်၌ ပါဝင်ကြောင်းပြဆိုသည်။ အပ၊ဌ၊ ၂။၁၅-အဖွင့်အရ ယင်း၏အပွင့်သည် အထက်အထက် အဆင့်ဆင့် ပွင့်ကြောင်း သိရသည်။ ထိုပြင် "ဥမာပုပ္ဖသမာနဋ္ဌ ဒကသီတလပုပ္ဖသဒိသံ"ဟု မဟာနီ၊ဌ။၃၃၁-၌လာသော "ဒကသီတလ" ကို အဘိဓာန်။၆၈၉-၌ "သောဂန္ဓိက် ကလ္လဟာရ် ဒကသီတလိက်" ဟု ပရိယာယ်ပုဒ်တို့ဖြင့် ဆိုထားသည်။ ကြာသီမ် (ကြာတံသီပ်၊ ညနေချမ်း၌ပွင့်သောကြာဖြူ)ဟု ဓာန်သျှ၊သစ်၌အနက်ပေးသည်။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊ ၁။ ၉၈-၌ သောဂန္ဓိက-ကို

ကြာညိုရှဉ် သွင်ပြသည့်အပြင် "လထောင်ဖြင့်ပွင့်၏" ဟု ဆိုထားသည်ကိုလည်းကောင်း။ ကပ္ပဒ္ဒုမ-ဌ် သောဝန္ဓိက-ကို နီလုပ္ပလ=ကြာညို (ကြာပြာ) ဟုပြဆိုသည်ကိုလည်းကောင်း။ အညိုရောင်ကို ပြရာဌာနဖြစ်သည်ကိုလည်းကောင်းထောက်၍ "ဒကသီတလ" ကိုလည်း ကြာညို(ကြာပြာ)မျိုးဟု ယူသင့်ပေသည်။ ဥမာပုပ္ပ၊ ဥမာပုပ္ပသမာန၊ ဥမ္မာ-တို့လည်းကြည့်။)

(၁)(၂) ပုလာ မဟတီ ဥမာ ကိတ္တိ, ကန္ဓ ဝါ ယာဿတိ ပုလောမော။ ဓာန်၊ဋီ။၄၄။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာကုသုမ (နဲ) [ဥမာ+ကုသုမ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာပုပ္ပ (နဲ) [ဥ+မုဠ+ပုပ္ပ+အ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅၁။ ဥမာ+ပုပ္ပ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်။ သေယျထာပိ နာမ ဥမာပုပ္ပံ နီလံ နီလ-ဝဏ္ဏံ။ ဒီ၊၂။၉၃။ မ၊၂။၂၀၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၆၉။ ဥမာပုပ္ပန္တိ ဇေဋ္ဌ ပုပ္ပံ သိနိဒ္ဓံ မုဒု (မုဒုံ)၊ ဒိဿမာနမ္ပိ နီလမေဝ ဟောတိ။ ဂိရိကဏ္ဏိက-ပုပ္ဖာဒီနိ ပန ဒိဿမာနာနိ သေတဓာတုကာ-နေဝ ဟောန္တိ၊ တသ္မာ ဌာဒမေဝ ဂဟိတံ၊ တာနိ န ဂဟိတာနိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၅၁။ မ၊ဌ၊၃။၁၆၉။ ဥမာပုပ္ပ(အဗ၁။၁၉၀)နှင့် ဥဒ္ဓမုဒ္ဓ နီလဃဋ် မုဠမာနံ ပုပ္ဖတိ ဝိကသတိတိ ဥမာပုပ္ပံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅၁။ ဥမာပုပ္ဖန္တိ အတသိပုပ္ဖံ။ ဒီဋီ၊၂။၁၆၂။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၂၄။ ဥမာပုပ္ပေန သမာနာ(ထေရ။၃၅၁)တိ မေဓကနိ-ဘာဝယ ဥမာကုသုမသဒိသာ။ ထေရဌ၊၂။၄၅၂။

ဥမာပုပ္ပဒေဝ (ပု) [ဥမာပုပ္ပ+ဒေဝ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်းရှိသောနတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာပုပ္ပနီဘာသိ (တိ) [ဥမာပုပ္ပနီဘာသ+ဣ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အရောင်အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥမာပုပ္ပနီဘာသိနော(ဒီ၊၂။ ၂၀၈)တိ ဥမာပုပ္ပဒေဝါ နာမ ဘေတ ဒေဝါ၊ ဥမာပုပ္ပသဒိသာ ဟိ တေသံ သရီရဘာဝေ။ ဒီဋီ၊ ၂။၂၈၃-၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၄၂။)

ဥမာပုပ္ပသမာန (တိ) [ဥမာပုပ္ပ+သမာန] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်နှင့်တူသော။ တံ နီလံ ဟောတိ သုနီလံ ပါသာဒိကံ ဒဿနေယ္ယံ ဥမာပုပ္ပသမာနံ။ မဟာနိ။၃၅၆။ စူဠနိ။၁ရ၃။ ဥမာပုပ္ပသမာနန္တိ ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၁။ (အဘိဓာန်။၆ဝ၉-၌လာသော "ဒက-သီတလိက-ကို နီသျ-တို့၌ ကြာသိမ်၊ ကြာတံဆိပ်၊ ညနေချမ်း၌ပွင့်သော ကြာဖြူ-ဟု အနက်ပေးကြ၏။ ဤ၌မူ ကြာဖြူအနက် မဖြစ်နိုင်၊ ကြာညိုမျိုးဝင် ကြာပင်အနက်သာ ဖြစ်ရမည်။ "ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ=ကြာညိုပွင့်နှင့်တူသော" ဟု အနက်မှတ်ရမည်။ ဥမာ-လည်းကြည့်။)

ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏ (ပု) [(၁) ဥမာပုပ္ပ+ဝဏ္ဏ။ (၂) ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏ+ဝဏ္ဏ] (၁) အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်း။ (တိ)(၂) အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်းရှိသော။ (၁) နီလော စ ဝဏ္ဏောတိ ဥမာပုပ္ပသမာနော။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၃၁။ (တိ)(၂) နီလာနန္တိ ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏာနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၃။ တတ္ထ စ နီလိကာ ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏာ ဟောတိ။ ဝိ။ဌ၊၃။၃၆၇။ (ပါစိတ်ယော-၌ ဥမ္မာရ-ပုပ္ပဝဏ္ဏာ ဟု တည်ပုဒ်ပြုထားသည်။) ဥမ္မာရပုပ္ပ-ဝဏ္ဏာတိ ဥမ္မာရပုပ္ပသဒိသ ဝဏ္ဏော ဝိယ ဝဏ္ဏော တေသဿတိ ဥမ္မာရပုပ္ပဝဏ္ဏာ။ ပါစိတ်ယော။၃၃၆။

ဥမာပုပ္ပသရီနှီဘ (တိ) [ဥမာပုပ္ပသရီ+နီဘာ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်နှင့်တူသောအဆင်းရှိသော။ ဥမာပုပ္ပသရီနှီဘ(ဇာ၊၁။ ၃၂၅)နှင့် နီလပစ္ဆတ္ထရကတ္ထာ ဥမာပုပ္ပသဒိသာယ နီဘာယ ဩဘာသေန သမန္နာဂတံ၊ ကာဠဝဏ္ဏ-ဒါရုသာရမယံ ဝါ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၂၃။ ဥမာပုပ္ပနှင့် ဝေနာမက် ပုပ္ပံ။ ဇာ၊ဋီ၊ဟောင်း။ ဥမ္မာရပုပ္ပသနှီဘာနှင့် ထွေ ဥမ္မာရော နာမ နီလပုပ္ပ ကော တိကဇာတိ၊

ဥမေတိ တေမေတိ ဩဘာသေနာတိ ဥမ္မာရော၊ တိမ ဥမ တေမနေတိ ဓာတုတော မာရပစ္စယ-ဝသေန ပဒသိဒ္ဓိ၊ တသ ဟိ ဗုဗ္ဗာနိ နိလဝဏ္ဏာနိ သိနိဒ္ဓါနိ မုဒုနိ ဟောန္တိ၊ ယော "ကန်တောက်"ဣတိ ဝုစ္စတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥမာပုပ္ဖိယ (တိ) [ဥမာပုပ္ပ+ဣယ] အောင်မဲညှိ-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်လှုံ့ဘုံးသော၊သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥမာပုပ္ဖိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထာ။ အပ၊၁။၁၉၀၊ ၂၉၅။

ဥမ္မဂ္ဂ (ပု) [ဥ+မဂ္ဂ] (၁) လမ်းမဟုတ်။ (က) ခရီး-လမ်းမှန်မဟုတ်၊ လမ်းမှား။ (ခ) (နတ်ရွာနိဗ္ဗာန်စသည်ရောက်ကြောင်း)လမ်း-တရားနည်းလမ်း-မဟုတ်၊ လမ်းလွဲ၊ လမ်းမှား။ (၂) ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ (၁)(က) ဥပကော အာဇီဝကော... ဥမ္မဂ္ဂံ ဂဟေတွာ ပဏ္ဍာမိ။ ဝိသု။၁ ။ မ၊၁။ ၂ ၂၈။ မ၊ ၂ ။ ၂ ၉၅။ ယထာပိ နာမ ဧစ္ဆော၊... ကေဒါ ယာတိ မဂ္ဂေန၊ ဥမ္မဂ္ဂေနာပိ ကေဒါ။ အဘိဓ၊ ၂။၁၄ ၂ ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။ဝ၁ဝ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။၁ဂရ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁ဝ၅။ ဥမ္မဂ္ဂေနာတိ ဥပ္ပထေန။ ပဋိသံ၊ဋီ ၂ ၁ ။ (ခ) ဥမ္မဂ္ဂေါ(သံ၊ ၂ ။၁ဝ၉ ၉)တိ ဒေဝ-လောကံ ဝါ မနုဿလောကံ ဝါ နိဗ္ဗာနံ ဝါ ဂစ္ဆန္တဿ အမဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋီ၊၁ ။ ၁ ။ ဘဝသမ္ပတ္တိ-ဘဝနိဗ္ဗာနာနံ အပ္ပဋိနဘာဝတော ဥမ္မဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၁ ၄ ၅ ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁ ။ ၉ ၁ ။) (၂) ဥမ္မ-ဂ္ဂေနာတိ ပုရာပါကံ ခဏိတ္တာ ကတမဂ္ဂေနာတိ အတ္ထော။ ဝေဒ၊ ၁ ၂ ။ (ယင်း၏ သံဝဏ္ဏတမ္ဘုဖြစ်သော ဝိ၊ဋီ၊ ၁ ။ ၁ ၁ ၁-၌ ဥမဂ်ေန-ဟုရှိ၏။)

ဥမ္မဂ္ဂ (ပု) [ဥ+မုဒ္ဓ+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၉ ၁ ။ ဥ+မုဒ+ဏ] (၁) အပေါ် သို့တက်လာခြင်း။ (ငါး) ပွက်ခြင်း။ (၂)(က) ထင်ပေါ်လာသောအသိဉာဏ်၊ ပညာ။ (ခ)အမေးပြဿနာကိုရှာဖွေခြင်း။ သိလိုသောအနက်ကို စူးစမ်းဆင်ခြင်ရှာဖွေခြင်း။ (ဃ) နှလုံးသွင်းခြင်း (ကိလေသာ)။ (၁) ယထာ ခေါ ဣမသ္မာ မစ္ဆသ္မာ ဥမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊ဋ၊၅ ၁ ။ (၂)(က) ဘဒ္ဒကော တေ ဘိက္ခု ဥမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊ဋ၊ ၄ ၉ ၅ ။ ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ဥမ္မုဒ္ဓနံ၊ ပညာဂမနန္တိ အတ္ထော။ ပညာ ဧ ဝ ဝါ ဥမ္မုဒ္ဓနဋ္ဌေန ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ၊ ၂ ။ ၁ ၆ ၀ ။ (ခ) ယထာ ခေါ ဣမသ္မာ အာယ-သ္မတော ဥမ္မဂ္ဂေါ ယထာ စ အဘိနိဟာရော။ အံ၊ဋ၊ ၁ ၁ ၀ ။ ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ပဏ္ဍိတ္ပဏ္ဍေါ။ အံ၊ဋ၊ ၂ ။ ၁ ၆ ၆ ။ ပဏ္ဍိတ္ပဏ္ဍေါတိ ပဋိဘဏဝေသနံ၊ ဉာတုံ ဣစ္ဆိတသ္ဝ အတ္ထသ္ဝ ဝိမံသနန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၁ ၆ ၁ ။ (၃) ဥမ္မဂ္ဂပထ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂဂါမီ (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂ+ဂမု+ဏီ] လမ်းလွဲ-လမ်းမှား-လမ်းမှန်မဟုတ်သည်-ကိုသွားသော။ အဟ္ဟသာတိ မဂ္ဂတော အပဂတာ၊ ဥမ္မဂ္ဂဂါမိနော ဟုတ္တာ ဝါယန္တီတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ၊ ၂ ။ ၁ ၁ ရ ။

ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္န (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂ+ပဋိပန္န] လမ်းလွဲ-လမ်းမှား-နည်းမှန်လမ်းမှန်မဟုတ်သည်-ကို-သွား-ကျင့်-သော၊သူ။ ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္နမ္ပိတိ(ထေရီ။ ၁ ၉ ၀)... တတ္ထ သာသနေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ ကမ္မဋ္ဌာနံ အမနသိကရောန္တီ တသ ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္နာ အမ္မိ။ ထေရီ၊ဋ၊ ၉ ၁ ။

ဥမ္မဂ္ဂပထ (ပု) [ဥမ္မဂ္ဂ+ပထ] နှလုံးသွင်းခြင်း (ကိလေသာ)ဟူသော(ဝင်္ဂ၏)လမ်း၊ ကိလေသာ ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ဥမ္မဂ္ဂပထံ မာရဿ အဘိဘုယျ၊ စရတိ ပဘိဇ္ဇ ဝိ(ဝိ)လာနိ။ သံ၊ ၁ ။ ၁ ၉ ၄ ။ ထေရ။၁ ၄ ၁ ။ ဥမ္မဂ္ဂပထန္တိ အနေကာနိ ကိလေသမ္ပုဗ္ဗဇနသတာနိ။ ဝဋ္ဋပထတ္ထာ ပန ပထန္တိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋ၊ ၁ ။ ၂ ၅ ၅ ။ ဥမ္မဂ္ဂပထန္တိ အနေကာနိ ကိလေသုပ္ပဗ္ဗဇနပထာနိ [ကိလေသုမ္ပုဗ္ဗဇနပထာနိ (သီ)]။ ဝဋ္ဋပသုတပထတာယ ဟိ ပထန္တိ ဝုတ္တံ။ ထေရ၊ဋ၊ ၂ ။ ၅ ၁ ၀ ။ (-သံ၊ဋီ၊ ၁ ။ ၂ ၉ ၂ ။)

ဥမ္မဂ်ီ (ပု) [ဥ+မုဒ္ဓ+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၉ ၁ ။ ဥ+မုဒ+ဏ။ ပါစီတ်၊ယော။] (၁) အမေးပြဿနာ၊ ပညာ၊ ပေါ်-ဖော်ထုတ်-တတ်သောပညာ၊ သိလိုသော

အနုက်ကို စူးစမ်းဆင်ခြင်ရှာဖွေခြင်း။ ပညာ ရှာခြင်း။ (၂) ပြဿနာကို ဖေါ်ထုတ်ခြင်း၊ ပြဿနာရှာခြင်း။ (၁) ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂ်ေါ် ယောနိသော ပရိပုစ္ဆတိ။ ဝိ၅။၂၅၅။ ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂ်ေါ်တိ ဘဒ္ဒကာ တေ ပညာ၊ ပညာ ဟိ အဝိဇ္ဇနွကာရတော ဥမ္မုဇ္ဇိတ္တာ ဌိတတ္တာ "ဥမ္မဂ်ေါ်"တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂ်ေါ်တိ တ္ထေ ဥမ္မဂ််သဒ္ဒေါ် ပဋ္ဌဝါစကောတိ အာဟ "ဘဒ္ဒကာ တေ ပညာ"တိ။ ...ဥမ္မုဇ္ဇိတ္တာ ဌိတတ္တာတိ ဣမိနာ ဥမ္မုဇ္ဇတိတိ ဥမ္မဂ်ေါ်တိ ဝစနတ္ထံ ဒဿေတိ။ မုဇဓာတု ဥ-ကာရဿ အကာရော၊ အဝိဇ္ဇနွကာရဿ ဝါ်တာ ဥဒကတော ဥမ္မုဇ္ဇတိတိ အတ္ထော။ ဝါစိတ်ယော။၅ရ-၉။ ဘဒ္ဒကော တေ အာဝုသော ဘဒ္ဒ ဥမ္မဂ်ေါ် ဘဒ္ဒကံ ပဋိဘာနံ။ သံ၃။၁၄၊၁၄ရ။ ဥမ္မဂ်ေါ်တိ ပညာဥမ္မဂ်ေါ်၊ ပညာဝိမံသနံ ပညာဂဝေသနန္တိ အတ္ထော။ သံ၁ဋ္ဌ၃။၁ဖ၊ရ။ ဥမ္မဂ်ေါ်တိ ပဋ္ဌမဂ္ဂေါ်၊ ပဋ္ဌဂဝေသနံ။ သံ၁ဋ္ဌ၃။၂ဖ၀။ ပဋ္ဌမဂ္ဂေါ်တိ ဉာတုံ ဣစ္ဆိတဿ အတ္ထဿ ဂဝေသနံ၊ တေနာဟ "ပဋ္ဌဂဝေသန"န္တိ။ သံ၁ဋ္ဌ၃။၄ရ၃။ ဥဿာဟော ဝိရိယံ ဝုတ္တံ၊ ဥမ္မဂ်ေါ် ပညာ ပဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၁။၄၅။ အပဒ္ဌ၁။၁၅ရ။ ဥမ္မဂ်ေါ် နာမ ဟေဓိ-သမ္ဘာရေသု ဥပါယကောသလ္လဘူတာ ပညာ။ စရိယာ၁ဋ္ဌ။ ၂၈၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။ ၂၅၉။ (-ဒီ၊ဋီ၁။ ရ၃။) (၂) ဣမဿ ဥဒါယိဿ မောဃပုရိသဿ ဥမ္မဂ််။ မ၁ဋ္ဌ။ ၂၅၁။ ဥမ္မဂ််န္တိ ပဋ္ဌဥမ္မဂ််။ မ၁ဋ္ဌ၃။၁ဝ၁။ ဥမ္မဂ််န္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနံ၊ ကထာမုဇ္ဇေန အန္ဓရာ အညာဏဝိသယပဋ္ဌ ဥမ္မဂ််၊ တေနာဟ "ပဋ္ဌ-ဥမ္မဂ််"န္တိ။ မ၊ဋီ၁။၃ရ၅။

ဥမ္မဂ်[1] (ပု) [အ၀+မဂ်+အ။ ဥမဂ်-ကြည့်။] ဥမင်၊ မြေဦးတူးအပ်သောလိုက်၊ မြေအောက်လိုက်ခေါင်း။ ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ သာ ဃရံ ဂန္တွာ ဥမ္မဂ်ံ စောရေ ဒိဿ။ ဆံ၁ဋ္ဌ၁။ ၃၅၀။ (-ဓာ၁ဋ္ဌ၁။ ၂၀၃။)

ဥမ္မဂ်ံဓာတက (နာ) [ဥမ္မဂ်ံ+ဓာတက] ဥမ္မဂ်ံဓာတ် (မဟောသဓတ်)။ ဥမ္မဂ်ံဓာတကေ ဣမသ္မိံ ဓာတကေ ပစ္ဆိမတ္ထာဘာ၀ေတိ တီသု ဌာနေသု ဓာတမတ္ထောဝ ကထေသိ။ စရိယာ၁ဋ္ဌ။၈၀။

ဥမ္မဒ္ဒန (နာ) [ဥ+မဒ္ဒ+ယု] ကြေးပွတ်-ချေးပွတ်-ခြင်း။ နဟာနဋ္ဌ သိနာနေထော-ဗ္ဗဒ္ဒနုမ္မဒ္ဒနံ သမ်။ ဓာန်။ ၂၉၉။

ဥမ္မဒ္ဒ (နာ)[ဥ+မသ+တ] (၁) အထက်သို့ရှေ့ရှည်သော-အထက်ဘ်မျက်နှာ၀ရှိသော-အပေါက်။ (၂) အ-ထက်သို့-မျက်နှာ၀-အပေါက်၀-ပေါ်အောင် ပစ်-ခတ်ထိုးဖောက်ခြင်း။ အောက်မှ အထက်သို့ ထိုး-သွင်းခြင်း။ (၁) ဥမ္မဒ္ဒ နာမ ဥဒ္ဓံမုခသိဒ္ဓံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၅၈။ (၂) ဟေဋ္ဌာ ဌတ္တာ ဥဒ္ဓံမုခံ ဒိန္နော ဥမ္မဒ္ဒေ နာမ။ သံ၁ဋ္ဌ၁။ ၄၆။ ထေရ၁ဋ္ဌ၁။ ၁၃၁။ (-နေတ္တိ၁ဋ္ဌ။ ၂၃၄။ သံ၁ဋီ၁။ ၉၀။)

ဥမ္မတ္ထ[1] (ပု) [(၁) ဥ+မဒ+တ။ နိရုတ္တိ၁နှာ။ ၄၅၅။ ဥမ္မာဒ+တ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိဗဟကောပေါ ရောဂ-ဝိသေသော၊ တဗ္ဗတိ ဥမ္မတ္ထော။ မဒ ဥမ္မာဒေ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၃၂၂။ (၂) ဥ+မဒ+တ။ ဥဂ္ဂ မဒ္ဒတိ ယေနာတိ ဥမ္မတ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၅ရရ။] (၁) အလွန်ယစ်မူသောသူ။ သူရူး။ (၂) ပန်းတိုင်း (ပဒိုင်း)။ (၁) သုတ္တံ။ ဥမ္မတ္ထံ။ ဝိ၁။ ၃ဝ၆။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၂ရ။) မာနေန မတ္ထော ပရိပုဏ္ဏမာနိတိ သကာယ ဒိဋ္ဌိယာ ဒိဋ္ဌိမာနေန မတ္ထော။ ပမ-တ္ထော ဥမ္မတ္ထော။ မဟာနိ။ ၂၃၁။ ဥမ္မတ္ထောသ္မိ နာမာဟံ။ သံ၃။ ၃ဝ၉။ (၂) ဥမ္မတ္ထော တု စ မာတုလော။ ဓာန်။ ၅ရရ။

ဥမ္မတ္ထ[2] (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ဏ] သူရူးနှင့်တူသော။ အယံ အနုမ္မတ္ထောပိ ဥမ္မတ္ထသဒိသတ္တာ ဥမ္မတ္ထော နာမ။ ဝေရူပဿ ခိပ္ပံ လာဘော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၂။ ၃ရ၉။

ဥမ္မတ္ထက[1] (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ဏ။ ထိ-ဌ် ဥမ္မတ္ထိ်ကာ] သူရူး။ အသမ္ဘေါဓိကရဏီယံ နာမ ... ဥမ္မတ္ထ-ကဿ ဘိက္ခုနော ဥမ္မတ္ထကသမ္ဘူတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၃။

၂၄၄။ (–သံ၊ဌ၊ဗုဒ္ဓ၂။) သာ တသာ ကာလ–ကိရိယာယ ဥမ္မတ္တိကာ ခိတ္တစိတ္တာ...ဧဝမာဟ။ မ၊၂။ဗုဒ္ဓ၁။ မဟာနိ။ဗု၂၈။ (–ဇာ၊ဘ။ဘ၉၈။)

ဥမ္မတ္တက၂ (တိ) [ဥမ္မတ္တ+က] (၁) သူရူး၏ ဥစ္စာဖြစ်သော။ (၂) သူရူး၏–အမူအယာ–အပြု အမူ။ (၁) ဘိက္ခု ဂဠ္ဍ ဘိက္ခု ဥမ္မတ္တကေန စိတ္တဝိပရိယာသကတေန အဏ္ဍာစိတ္ထေန အာပ–တ္တိယာ စောဒေန္တိ။ ဝိ၊၄။ဘ၉၉။ ဥမ္မတ္တကဿ ဟုဒံ ဥမ္မတ္တကံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၂၂။ (၂) ဥမ္မတ္တကမိဒံ ဘိက္ခဝေ အရိယဿ ဝိနယေ ယဒိဒံ နစ္စံ။ အံ၊၁။၂၆၃။ ဥမ္မတ္တကန္တိ ဥမ္မတ္တကကိရိယာ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၃၁။

ဥမ္မတ္တကစိတ္တတ္ထေရ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+စိတ္တတ္ထေရ] ရူးသောစိတ္တထေရ်။ တတော ပဌာယ စဿ ဒဟရဿမဏေရာ ဥမ္မတ္တကစိတ္တတ္ထေရောတ္တေ၀ နာမံ ကတ္တာ ဝေါဟရိသု။ အံ၊ဌ၊ဘ။ဘရ။

ဥမ္မတ္တကဇာတိက (တိ) [ဥမ္မတ္တကဇာတိ+က] ရူးသောသဘောရှိသော်သူ။ သော ဥမ္မတ္တကဇာတိ–ကော ပြာဟွကော တဿာ ဝစနံ သုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဘ၀၄။

ဥမ္မတ္တကပစ္ဆိ (ထီ) [ဥမ္မတ္တက+ပစ္ဆိ] သူရူး၏–တောင်း–ခြင်းတောင်း။ ဥမ္မတ္တကပစ္ဆိယံ ပူ၀–ဘက္ကဂ္ဂတဂေါမယာဒီနိ ဝိယ စေတ္တ သုန္ဒရမ္ပိ အသုန္ဒရမ္ပိ ဟောတိယေ၀။ ဒီဌ၊ဘ။ဧ၈။ ဥမ္မတ္ত–ကပစ္ဆိသဒ်ိသည်ိ ဒိဋ္ဌိဂတိကဒဿန်။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၆၆။ (–အနုဋီ၊ဗု။ဘ၀၈။)

ဥမ္မတ္တကဘာ၀ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+ဘာ၀] သူရူး၏ အဖြစ်၊ ရူးသွပ်ခြင်း။ ဥမ္မာဒဿာတိ ဥမ္မတ္တက–ဘာ၀ဿ။ အံ၊ဌ၊၂။ဗုဒ္ဓ၁။

ဥမ္မတ္တကဘာ၀သံ၀တ္ထနိက (ပု) [ဥမ္မတ္တကဘာ၀+သံ၀တ္ထနိက] သူရူး၏အဖြစ်–ရူးသွပ်ခြင်း–ကို ဖြစ်စေတတ်သော။ မဇ္ဈပါနံ ဥမ္မတ္တကဘာ၀–သံ၀တ္ထနိက်။ မ၊ဌ၊ဗုဒ္ဓ၄ရ။

ဥမ္မတ္တကဝစန (နဝ) [ဥမ္မတ္တက+ဝစန] သူရူး၏ စကား။ "မုခံ တုမ္ဟာကံ ရူမ၀ဏ္ဏ"န္တိ ဥမ္မတ္တက–ဝစနမေ၀ အ၀ေါစ။ အံ၊ဌ၊ဘ။ဘရ။

ဥမ္မတ္တကဝေသ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+ဝေသ] သူရူး၏ အသွင်။ ရာဇာ...ပရိဒေ၀မာနော ဥမ္မတ္တက–ဝေသေန အန္ဓရ၀ိတိ ဩတိဏ္ဏော။ ဒီဌ၊ဘ။ဘ၉၈။ (–၂၂ဘ။)

ဥမ္မတ္တကသံ၀တ္ထနိက (တိ) [ဥမ္မတ္တက+သံ၀တ္ထနိက] သူရူးကို ဖြစ်စေတတ်သော၊ ရူးသွပ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော။ ယော သဗ္ဗလဟုသော သုရာမေရယပါနဿ ဝိပါကော မနုဿဘူတဿ ဥမ္မတ္တကသံ၀တ္ထနိကော ဟောတိ။ အံ၊ဌ။ရ၈။ အဘိ၊က။ဂ၄ရ။ (–သံ၊ဌ၊ဗုဒ္ဓ၂။ အံ၊ဌ၊ဗုဒ္ဓ၂။ အံ၊ဋီ၊ဗုဒ္ဓ၈။)

ဥမ္မတ္တကသမ္ဗုတိ (ထီ) [ဥမ္မတ္တက+သမ္ဗုတိ] သူရူးဟုသမုတ်ခြင်း။ ဥမ္မတ္တက°–ကြည့်။

ဥမ္မတ္တကသုနခ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+သုနခ] ရူးသောခွေး ခွေးရူး။ ယထာ ဥမ္မတ္တကသုနခေန ဒဋ္ဌော ပုရိသော အနဝဋ္ဌိတောဝ ဘ၀တိ။ သံ၊ဌ၊ဘ။ဘ၉၂။

ဥမ္မတ္တကာလယ (ပု၊နဝ) [ဥမ္မတ္တက+အာလယ] ရူးသူ၏–အဟန်–အသွင်၊ ရူးကျွန်ယောင်။ သော အနုမ္မတ္တကော ဥမ္မတ္တကာလယံ ကရောတိ။ ဝိ၊၄။ ၂၀ဘ။

ဥမ္မတ္တကာလက်ာရ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+အလက်ာရ] သူရူး၏–အဆင်တန်ဆာ–အလက်ာ။ ဥမ္မတ္ত–ကာလက်ာရော ဝိယ ဝိပရိတသညာယ အနု–ဘ၀ိတမ္ဘာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဘ။ ၂ရ၃။

ဥမ္မတ္တရူပ (တိ) [ဥမ္မတ္ত+ရူပ] သူရူး၏–သဘော–အသွင်–ရှိသော၊ သူရူးကဲ့သို့သော်သူ။ ကိန္နု ဥမ္မတ္တရူပေါ၀။ ပေတ။ဘ၃ ၂ဘ၄၊ ၂ဘ၃။

၂၂၃၃၂။ ဓာ၊ဌ၊၄။ဂ္ဂ၊၄၃၄။ ဥမ္မတ္တရူပေါ၀ါတိ ဥမ္မတ္တကသဘာ၀ေါ ဝိယ ဥမ္မာဒ၀တ္ထော ဝိယ။ ပေတာ၊ဌ။ ၂၂ဖ၊(–၃၇၊ဧ၉။)

ဥမ္မဒ (တိ) [ဥ+မဒ+ယု] ယစ်မူးသောသူ။ လင်ဌန်ီ–မေ မုနိမေဃ–မွဒါ သာဓု သိခါ၀လာ။ အလက်ါ။ ဂါထာ။၁၃၈။ မုနိသခါတေန ၀ါရိဒေန ဥမ္မဒါ မတ္တာ သာဓုသဒ်သာ သာဓု ဧ၀ ၀ါ သိခါ၀လာ မယူရာ။ အလက်ါ။ဌ။၁ဖ၁။

ဥမ္မဒန္ဆီ–ဓာ၊၂။၄၀။ ဓာ၊ဌ၊၅။ ၂၂၅–လာ ဥမ္မဒန္ဆီ ပုဒ်သည် ဥမ္မာဒန္ဆီ ဟုဆိုလိုလျက် ဆန်းကြောင့် ရဿပြုထားသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဥမ္မာဒန္ဆီ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒန (နဿ) [ဥ+မဒ္ဒ+ယု] (၁) နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–ခြင်း။ (၂) ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–ကြောင်း(ပစ္စည်း၀တ္ထု)။ (၁) ဟတ္ထံ အမောစေတွာ ဥမ္မဒ္ဒနေ ကောဝ အာ၀ပတ္ထိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၂ရ။ ဥမ္မဒ္ဒနေတိ ဥပ္ပိဋ္ဌိတ္တာ မဒ္ဒနေ။ ပါစိတ်၊ယော။၁ဂ၀။ (၂) ဥမ္မဒ္ဒေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာ၀ေ+တိ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေ၏။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ အာ၀ပတ္ထိ ပါစိတ္တိယာသာ(ဝိ၂။ဂ၅ရ)တိ ဣတ္ထေ ဟတ္ထံ အမောစေတွာ ဥမ္မဒ္ဒနေ ကောဝ အာ၀ပတ္ထိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၂ရ။ (–ဝိ၅။၁ဂ၉။) **ဥမ္မဒ္ဒါ ပေန္ဆီ**—ဝိ၊ ၂။ဂ၅ရ။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေယျ**—ဝိ၊ ၂။ဂ၅ရ။ ကခ်ါ။၃၅၁။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေသုံ**—ဝိ၅။၁ ၂ ၂။ **ဥမ္မ ဒ္ဒါပေဿန္ဆီ**—ဝိ၊ ၂။ဂ၅ရ။

ဥမ္မဒ္ဒါပေန္ဆီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာ၀ေ+အန္ဆီ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာ၀ေ+ယျ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေရာ၏။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာ၀ေ+ဥံ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်ပြီ။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေသန္ဆီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာ၀ေ+သန္ဆီ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်လတ္တံ့။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒိတ (တိ) [ဥ+မဒ္ဒ+တ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–အပ်သော။ နု မုခံ ဥမ္မဒ္ဒိတမ္ပိ။ ဝိ၊ ၄။ ၂၄ ၂။ ဝိ၊သင်ဟ။ဌ၃ရ။

ဥမ္မဒ္ဒေတိ (ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏေ+တိ] ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေ၏။ မုခံ ဥမ္မဒ္ဒေန္ဆီ။ ဝိ၊ဌ။ ၂ ၄ ၂ ၄ ၅။ ဥမ္မဒ္ဒေန္ဆီတိ နာနာဥမ္မဒ္ဒနေဟိ ဥမ္မဒ္ဒေန္ဆီ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဌ ၅။

ဥမ္မဒ္ဒေန္ဆီ (ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏေ+အန္ဆီ] ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မသနာ (ထီ) [ဥ+မသ+ယု] (ခြေမှစ၍ ဦးခေါင်းတိုင်အောင်) အထက်ဌ–အထက်သို့ တက်၍–ရွေ့လျားသုံးသပ်ခြင်း။ ဥမ္မသနာ နာမ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ။ ဝိ၁။၁ရ၄။ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာတိ ကေမေ၀ ပဒ ၀ုတ္တံ။ တတြာပိ အယံ ဝိသေသော၊ ပဌမံ အတ္ထာနော ကာယဿ ဟေဋ္ဌိယာ ကာယေ ဥဒ္ဓံ၀ေသနဝ၀ေန ၀ုတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၂။

ဥမ္မသန္ဆ (တိ) [ဥ+မသ+အန္ဆ] (ခြေမှစ၍ ဦးခေါင်းတိုင်အောင်) အထက်ဌ–အထက်သို့တက်၍–ရွေ့လျားသုံးသပ်သောသူ။ ဥမ္မသနာယပိ ပါဒတော ပဋ္ဌာယ ယာ၀သီသံ ဥမ္မသန္ဆဿ ဧ၀ေ၀ နယော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၂။

ဥမ္မသုဝိယိ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ကြက်သွန်နီ။ ဥသဘက ဥမ္မသုဝိယိ။ ဝ၀ိ၅။ဌ၁ဧ။

ဥမ္မာ (ထီ) [အ၀+မ။ အ၀–ရက္ခဏေ၊ မော။ အ၀–

ဿု။ ဒ္ဒိတ္ထံ။ ဣတ္ထိယံ အာ။ ဥမာပုတ္တြ။ ဓာန်ဒိ။၄၅၂။] နှမ်းကြော်၊ ဝိတ္ထာ။ (ဓာန်းသျှသစ်။) အောက်မဲ။ အောင်မဲညို။ ကတောက် (ကန်တောက်)။ (မအူနှင့် ဘာသာဋီကာတို့၌"ကန်တောက်" ဟုလည်းကောင်း၊ စလင်းဝိနည်းဂဏ္ဌိ၌ "ခတောက်" ဟုလည်းကောင်း အနက်ပေးကြသည်။ ဥမာ–ပုဒ်၏ပရိယာယ်ပင်ဖြစ်သည်။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၁။၁၂–၌ ကန်တောက် ဟု မတွေ့၊ ကန်တောက်စပ်–ဟုတွေ့သည်၊ "ချဉ်ဖတ်တည် ၍စားရ၏၊ အပွင့်သည် နီရောင်သန်းရ၏ပြာ၏" ဟုလာသည်။ တက္ကသိုလ်မြန်မာအဘိဓာန်၌ "ရေစပ်တွင်ပေါက်တတ်သောအပင်တမျိုး။ လယ်ကွမ်း ညိုသောအပွင့်ခိုင်ပွင့်သည်"ဟု လာသည်။ (ဥမာ–လည်း ကြည့်။) ပတ္ထခါဒနီယေ မူလက် ... ကာသမဒ္ဒကော ဥမ္မာ စီနမုဂ္ဂေ။ ဝိ၊ဌ၁။၁ဝ၁။ ဝိ၊သင်္ကာ။၉၆။

ဥမ္မာဒ (ပု) [ဥ+မဒ+ဏ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပကောပေါ ရောဂဝိသေသော၊ မဒ ဥမ္မာဒေ ဏော။ ဥဂ္ဂတေဟိ ဥမ္မဂ္ဂသဏ္ဌိတေဟိ ဝါ ဒေါသေဟိ မဒနံ ဥမ္မာဒေါ။ ဓာန်ဋီ။၁ရ၂။ ဥဂ္ဂတေဟိ ဝါတာဒိဒေါသေဟိ မဒယတီတိ ဥမ္မာဒေါ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပကောပေါ ရောဂဝိသေသော။ ဓာန်ဋီ။၃၂၂။] (၁) ရူးသွပ်ခြင်း၊ ရူးသွပ်ရောဂါ။ (တိ)(၂) ရူးသွပ်သော၊သူ။ (၁) ဥမ္မာဒါ စိတ္တကွေ့ပါ အာရည်ကော ဟောတိ။ ဝိ၊၅။၂၃၃။ (–အံ၁။၃။၃၉၂။) ဥမ္မာဒဿာတိ ဥမ္မတ္တဘာဝဿ။ အံ၁ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၉။ မညတီတိ မာနော၊ သော ဥန္ဒတိလကွကော၊ ... ဥမ္မာဒေါ ဝိယ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ အဘိ၁ဋ္ဌ၊၁။၂၉ရ။ ဣတိဝုတ်၁ဋ္ဌ။၄ရ။ (ပြည်၊သျှ–၌ သူရူး ဟု အနက်ပေးသည်။) (တိ)(၂) ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာန–ကြည့်။

ဥမ္မာဒန (နဿ) [ဥ+မဒ+ယု] (၁) ရူးသွပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (သောကကြောင့်ဖြစ်သော) ရူးသွပ်ခြင်းကိုပြုတတ်–ရူးသွပ်စေတတ်–သော။ (၁) ဥမ္မာဒနံ မောဟနံ ဗာလကန္တံ။ သုတ္တနိ။၃၃၈။ ဥမ္မာဒနံ မောဟနန္တိ ပရလောကေ ဥမ္မာဒနံ ဣဟလောကေ မောဟနံ။ သုတ္တနိ၁ဋ္ဌ၊၂။၁ဝရ။ (တိ)(၂) ဥမ္မာဒနာ ဥလ္လပနာ၊ ကာမာ စိတ္တပ္ပမဒ္ဒနော။ ထေရီ။၄၁၈။ ဥမ္မာဒနာတိ ဝိပရိဏာမမမ္ပွာနံ ဝိယောဂဝသေန သောကုမ္ပာဒကရာ ဝနိယာ ဝါ ဥပရူပရိမဒါဝဟာ။ ထေရီ၁ဋ္ဌ။၂၅၁။

ဥမ္မာဒနန္တ (တိ) [ဥမ္မာဒန+အန္တ] ရူးသွပ်ခြင်းလျှင်အဆုံးရှိသော။ ဥမ္မာဒနန္တံ ဣတိ နံ ဝိဒိတ္ဝာ။ သုတ္တနိ။၃၃၈။ ဥမ္မာဒနန္တန္တိ ဥမ္မာဒနပရိယောသာနံ။ သုတ္တနိ၁ဋ္ဌ၊၂။၁ဝရ။

ဥမ္မာဒနပရိယောသာန (တိ) [ဥမ္မာဒန+ပရိယောသာန] ရူးသွပ်ခြင်းလျှင်အဆုံးရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မာဒန္တိ (ထီ) [ဥ+မဒ+ဏေ+အန္တ။ဣတ္ထိဧတေတဂ ဣ] ပစ္စည်း။] ဥမ္မာဒန္တိမည်သူ။ ကဿပဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ သုံးနှစ်တိုင်တိုင် အမှုလုပ်သဖြင့် လုပ်ခရရှိလာသောအဝတ်(ဓမ္ဓတ်ပန်းပြင့်သိုး အပ်သော နီမြန်းသောအဝတ်)ကို ဘုရားရှင်၏ တပည့်သာဝကတစ်ပါးအားလျှူဒန်းရ၍ "သံသရာ၌ ကျင်လည်ရသော် တပည့်တော်ကို မြင်သော ယောက်ျားသည် မိမိကိုယ်အပြစ်၌ မတည်နိုင်ပါစေ၊ တပည့်တော်ထက် အသင်းလှသောသူမည်သည် မရှိပါစေလင့်"ဟု ဆုတောင်းခဲ့သောကြောင့် သိဝိတိုင်း အရိဋ္ဌပုရမြို့ဝယ် ကုဋေရှစ်ဆယ်ကြွယ်ဝသော ကိမိဋ္ဌဝန္ဓသူဌေး၏သမီး ဖြစ်လာလေသည်။ မိမိကိုကြည့်သူကိုရူးသွပ်အောင် ပြုတတ်သော ကြောင့် ဥမ္မာဒန္တိ ဟုအမည်တွင်သည်။ ဥပ္ပဝတ်ထေရီ၏ အလောင်းအလှာ ဖြစ်သည်။ (အကျယ်ကို–ဓာ၊ ၂။၃ဝ၉–၄ရ။ ဓာ၁ဋ္ဌ၊၅ ၂ ၂ဝ– ၂ ၄ဝ။ အပ၊ ၂။ ၂ ၃ ၃။ ထေရီ၁ဋ္ဌ။ ၂ဝဝ–တို့၌ကြည့်။) အယဉ္စိ ယော နံ ပဿတိ၊ တံ ဥမ္မာဒေတိ၊ သတိမဿ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတုံ နဒေတိ၊ တသ္မာ ဥမ္မာဒန္တိတိ ဝုစ္စတိ။ ဓာ၁ဋ္ဌ၊၅ ၂ ၂ ၅။

ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတက (နာ) [ဥမ္မာဒန္ဆီ+ဇာတက] ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတ်။ ဝတ္ထု ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတကေ အာဝိ ဘာဝိသာတိ။ ဇာ၊၆၊၂။၁၀၅။

ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မာဒ+ပစ္စုပဋ္ဌာန] ရူးသွပ်သကဲ့သို့ဖြစ်သောတရားဟူ၍ ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်သော။ မတ္တာဘာဝလက္ခဏော မဒေါ။ ...ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မဋ္ဌ၊၁။၁၁၁။ မဟာနိ၊၆။ ၅၄။ အဟာကာရဝသေန ပုဂ္ဂလံ အနိဋ္ဌ ကရော-ဒ္ဓော စိတ္တသ ဥမ္မာဒဘာဝေါ ဝိယ ဟောတိတိ ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၀၁။

ဥမ္မာဒပွတ္တ (တိ) [ဥမ္မာဒ+ပတ္တ] ရူးသွပ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ အထေကော စိတ္တတ္ထေရော နာမ ဝုစ္စတိ ... ...

ဥမ္မာဂန္ဓရ (နာ) [ဥမ္မာရ+အန္ဓရ] တံခါးခုံအကြား အရပ်။ တဿာ ပုဗ္ဗေ အနိဋ္ဌဝိပါကဿ ပါပကမ္မဿ အာနုဘာဝေန ပတိကုလ် ပဝိဋ္ဌ-မတ္တာယ ဥမ္မာဂန္ဓရတော ပဋ္ဌာယ။ အပဒ္ဒေ။ ၂၈၆။

ဥမ္မာဝဇ္ဇန္ဓရ (နာ) [ဥမ္မာရ+ဆဇ္ဇန္ဓရ] တံခါးခုံအကြားအရပ်။ တဿာ ပုဗ္ဗေ အဒိန္နဝိပါကဿ တဿ ကမ္မဿ အာနုဘာဝေန ပတိကုလ် ပဝိ-ဋ္ဌမတ္တာယ ဥမ္မာဝဇ္ဇန္ဓရေ သကလသရီရံ ဥဂ္ဂါ၎ိ-တဝစ္ဆကုဋိ ဝိယ ဒုဂ္ဂန္ဓံ ဇာတံ။ သံဒ္ဒ၊ ၂။ဘရ၂။ အံ၊ဒ္ဒ၊ဘ။ဘ၃ ၂။ (-အပ၊ဒ္ဒ၊ဘ။ ၂၈၆။ ထေရ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ ၄၃၄။) ဣန္ဒခီလောတိ နဂရဒ္ဒါရဝိနိဝါရကတ္ထံ ဥမ္မာဝဇ္ဇန္ဓရေ အဋ္ဌ ဝါ ဒသ ဝါ ဟတ္ထေ ပထဝီ ခဏိတ္တာ အာကောဋိတဿ သာရဒါရုမယထမ္ဘ-သေတ် အဓိဝစနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဒ္ဒ။ဘ၅၅။

ဥမ္မာရတိက္ကမ (ပု) [ဥမ္မာရ+အတိက္ကမ] တံခါးခုံကိုလွန်သောကာလ။ ဣန္ဒခီလာတိက္ကမတောတိ ဥမ္မာရတိက္ကမတော။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၄၅၉။

ဥမ္မီ - ဣဒ္ဓါဘိသင်္ခါရ အဘိသင်္ခါသီတိ မဟာ-ပထဝီ ဥမ္မီယော (ဥမ်ိမီယော?) ဥဋ္ဌပေန္တော ဝိယ သံဟရိတ္တာ အပရဘာဂေ အက္ကမတိ။ မ၊ဒ္ဒ၊ ၃။ ၂ ၂ ၉။ (ဤပါဠိသည် ဥမ်ိမီယော-ဟု ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥမ်ိ-ကြည့်။)

ဥမ္မီလန-ဥမ္မီ(မ်ိ)လန-ကြည့်။

ဥမ္မီလေတ္တာ-ဥမ္မီ(မ်ိ)လေတ္တာ-ကြည့်။

ဥမ္မီသတိ (ကြိ) [ဥ+မီသ+အ+တိ။ ဓာတုတ္ထ။ ၂၈၉။] (မျက်စိ)ဖွင့်၏။ ယာဝ ဗျာတိ နိမီသတိ။ ဇာ၊ဘ။ဘဝရ။ ယာဝ ဗျာတိတိ ယာဝ ဥမ္မီသတိ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ဘ။ဂ၈။

ဥမ္မီဟတိ (ကြိ) [ဥ+မီဟ+အ+တိ] ကျင်ယယ်စွန့်-၏။ ယေသံ နော ဒါရကာ ဥဟဒန္တိပိ ဥမ္မီဟန္တိပိ။ ဝိ၊ဘ။ဘ၃ဘ။ ဥဟဒန္တိပိ ဥမ္မီဟန္တိပိ သန္ဓတာနံ ဥပရိ ဝစ္ဆမ္မိ ပဿာဝမ္မိ ကရောန္တိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ ၂ ၆ ၄။ မီဟ-သေစနေတိ ပနိမသတ္ထံ သန္ဓာယာဟ "ဝစ္ဆမ္မိ ပဿာဝမ္မိ ကရောန္တိ"တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၄ ၁ ၄။

ဥမ္မီဟန္တိ (ကြိ) [ဥ+မီဟ+အ+အန္တိ] ကျင်ယယ်စွန့်-ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မီလတိ (ကြိ) [ဥ+မီလ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၁ ၆ ၂။] (မျက်စိ) ဖွင့်၏။ သော ဟိ ရုက္ခသာ-ခတော ပတနဘယာ အဘိက္ခဏံ ဥမ္မီလတိ စ သုပတိ စ။ ဝဇိရ။ဘရရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၄၅။) **ဥမ္မီလန္တိ**-ဝဇိရ။ဘရရ။

ဥမ္မီ(မ်ိ)လန (ထီ၊နာ) [ဥ+မီလ+ယု။ နိတိ၊ဓာ။ ၁ ၆ ၂ ၂ ၂။] ဖွင့်ခြင်း။ ကာမဂ္ဂေ္ဂတ္ထ မေတ္တာသိနေဟ-သိနိဒ္ဓါနံ နယာနာနံ ဥမ္မီလနာ (ဥမ္မီလနံ) ပသေ့နေန မုခေန ဩလောကနဋ္ဌ မေတ္တံ ကာယကမ္မမေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄ ၅ ၈။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၄ ၀။ ဥမ္မီလနနိမီ-လနဝသေန ပန နာ ကာရေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ ၁ ၁ ၈။ (ယင်း၏အဖွင့်-သာရတ္ထ၊ ၂။ ၃ ၁ ၆-၌ ဥမ္မီ-လန-ဟုရှိသည်။)

ဥမ္မီလနဂဏနာ (တီ) [ဥမ္မီလန+ဂဏနာ] (မျက်စိ) ဖွင့်ခြင်းအရေတွက်။ ဂိ၀ (ဂိ၀ယ) ပရိ၀တ္တ(ဌ)-နပ္ပယောဂဂဏနာယ အာပတ္တိယော၊ နာ ဥမ္မီ-လနဂဏနာယ။ ကခ၊။ ၃ ၃ ၁။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁ ၂ ၆။

ဥမ္မီလန္ဓ (တီ) [ဥ+မီလ+အန္ဓ] (မျက်စိ)-ဖွင့်-ထား-ပွင့်-သော။ အနိမိသေဟိတိ ဝိဂတ-နိမိသေဟိ ဥမ္မီလန္ဓေဟော၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂။

ဥမ္မီလန္တိ (ကြိ) [ဥ+မီလ+အ+အန္တိ] (မျက်စိ) ဖွင့်ကုန်၏။ ဥမ္မီလတိ-ကြည့်။

ဥမ္မီလယန္ဓ (တီ) [ဥ+မီလ+ဏယ+အန္ဓ] (မျက်စိ-ကို)ပွင့်စေသော-(မျက်စိ)ဖွင့်သော၊သူ။ အတိမန္ဒ-ဥမ္မီလယတော မဏ္ဍလမဝိဘူတံ ဟော်တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ဘ ၂ ၁။

ဥမ္မီလိတ (တိ) [ဥ+မီလ+တ] ဖွင့်အပ်သော။ ဝိဝါဒပွတ္တောတိ ယထာ ဒုတိယေ အက္ခိမ္ဟိ ဥမ္မီလိတေ လိဂ် နှ ပညာယတိ။ ဇာ၊ဌ၊ဂ၊။ ၅၂။

ဥမ္မီလိတပညာစက္ခုက (တိ) [ဥမ္မီလိတ+ပညာ စက္ခု+က] ဖွင့်အပ်သောပညာမျက်စိရှိသော၊သူ။ ဥမ္မီလိတပညာစက္ခုကာ ဟိ မဟာဗောဓိ-သတ္တာ။ စရိယာ၊ဌ။ ၂၈၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၅။

ဥမ္မီလိတ္တာ (ကြိ၀ိ) [ဥ+မီလ+တ္တာ] ဖွင့်၍။ ဒဿနံ ဟောတိတိ ပဿဒသောမ္ဟာနိ အက္ခီနိ ဥမ္မီလိတ္တာ ဒဿနမတ္တမ္ပိ သာမု ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၀။

ဥမ္မီလေတိ (ကြိ) [ဥ+မီလ+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၃၄ ၂။] (မျက်စိ)ဖွင့်၏။ အာလောကသည် မန-သိကရောတိ၊ ကာလေန နိမီလေတိ၊ ကာလေန ဥမ္မီလေတိ။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၉၁။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၃၈၀။ ဝိမတိ၊၁။၃၀၆။) **ဥမ္မီလေသိ**—သံ၊ဌ၊၁။ ၂၈၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၀။

ဥမ္မီ(မ္ဘီ)လေတ္တာ (ကြိ၀ိ) [ဥ+မီလ+ဏေ+တ္တာ။ နီတိ၊ဓာ။၃၄ ၂။] ဖွင့်၍။ မေတ္တာသိနေဟသိနိဒ္ဓါနိ ဝန နယနာနိ ဥမ္မီလေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ အံ၊ ဋီ၊၃။၄၀။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂၀။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၅။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၈။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၉၁။) စက္ခု ဥမ္မီလေတ္တာပိ ဂယ္ဟတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃ရ။ (–သာရ တ္ထ၊၃။၄၅၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၄ ၉။)

ဥမ္မီလေသိ [ဥ+မီလ+ဏေ+ဏ္ဍိ](မျက်စိ)ဖွင့်ပြီ။ ဥမ္မီလေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မုက (နာ) [ဥ+မုစ+တ။ ဥသ+က။ ဥဒ္ဓံ ဧကမ် မဥ္ဇတိတိ ဥမ္မုတ်၊ တဒေဝ ဥမ္မုက်။ ဓာန်ဋီ။၃ဝ။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥမ္မုက်။ မောဂ်ရ။၁၅။] မီးစ၊ ထင်းမီးစ။ အဒ္ဒသ တံ ပြာဟ္မဏံ ဥမ္မုကံ ဂဟေတ္တာ ဥပဿယံ ပဝိသန္တံ။ ဝိ၊ ၂။ ၃ ၄ရ။ (–ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၆ ၃။) ဥမ္မုကန္တိ အလာတံ။ ဝဇိ။၃ရ၀။

ဥမ္မုက္ကာ (တိ) [ဥ+မုစ+တ] (၁) မီးစ၊ ထင်းမီးစ။ (တိ)(၂) ချွတ်အပ်–ချွတ်ထား–ပြီးသော၊သူ။ (၁) ဓနုဂ္ဂဟတိသာတ္ထောရော...ပစ္ဆိမယာမေ ပဗုဋ္ဌိတ္တာ ဥမ္မုက္ကာနိ သောဝေတ္တာ အဂ္ဂိ ဇာလေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၃ ၆ ၂–၃။ (–ဇာ၊ဌ၊ ၃။ ၃ ၃ ၅။) (တိ)(၂) ဥမ္မုက္ကဿ မာရပါသော။ သံ၊ ၂။ ၃ ၁ ၂။

ဥမ္မုဇ္ဇိတ (ပု) [ဥ+မုဟ+တ။ ဒေသကာလ-ဒေသက် ဥဒ္ဓရိတ္တာ မုဟနံ ပကာသနန္တိ ဥမ္မု-ဇ္ဇိတောဟ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။သျ။၄ ၅ရ–၉။] ဒေသ-ကာလ ဒေသက စသည်ကို ညွှန်ပြခြင်း။ နိဒါန်း၊ အဗျတ္တိကစသောနိဒါန်း။ အပိ စ သမ္ဗန္ဓတောဟ ...စာတိ ဆဟာကာရေဟိ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ကာတဗ္ဗာ။ တတ္ထ သမ္ဗန္ဓော နာမ ဒေသနာသမ္ဗန္ဓော၊ ယံ လောကိယာ "ဥမ္မုဇ္ဇိ-တော"တိ ဝဒန္တိ၊ သော ပန ပါဠိယာ နိဒါန-ပါဠိဝသေန၊ နိဒါနပါဠိယာ စ သင်္ဂီတိဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော၊ ပဌမမဟာသင်္ဂီတိ ဒဿနေ့ဇ္ဇနဟိ နိဒါနပါဠိယာ သမ္ဗန္ဓော ဒဿိတော။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၁ ၃ ၉။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၄။) ဥမ္မုဇ္ဇိတောဟ ပဒဗ္ဗော၀၊ ပဒတ္ထော ပဒဝိဂ္ဂဟော၊ ... တတ္ထ အဗျတ္တိကာဒိနိဒါနံ ဥမ္မုဇ္ဇိတောဟ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁ ၄ ၁။ (ဝဇိ။၁ ၄–၌ ဥပေါဇ္ဇိတောဟ ပဒဗ္ဗော၀၊ ပဒတ္ထော ပဒဝိဂ္ဂဟော– ဟုရှိ၏။ ဥပေါဇ္ဇိတ-လည်းကြည့်။)

ဥမ္မုဇ္ဇီ (ကြိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဟိ] ပေါ်လော၊ ပေါ်တက်လာလော။ ဥမ္မုဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မုဇ္ဇေ (နာ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏ] ပေါ်ခြင်း၊ ပေါ်တက်လာခြင်း။ (ဘ၀သစ်၌) ပေါ်လာခြင်း။ ပဌဝီယာပိ ဥမ္မုဇ္ဇနီမုဇ္ဇ-ကရောထ။ သံ၊၁။ ၃ ၄ ၂။ ပဌဝီ၊ ၁ ၀ ရ။ (–အံ၊ ၂။ ၂ ၄ ၈။ ဥဒါန။ ၀ ၃။ နေတ္တိ။ ၉ ၁။) ဥမ္မုဇ္ဇနီမုဇ္ဇန္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနဉ္စ နီမုဇ္ဇနဉ္စ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၁ ရ။ ဥမ္မုဇ္ဇနီမုဇ္ဇန္တိ ဟေ ဥမ္မုဇ္ဇန္တိ ဥဌာနံ (ဝုစ္စတိ)။ ပဌဝီ၊သံ၊ဌ၊ ၁။ ၃ ၁ ၀။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၅ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၄ ၈။ (–ဥဒါန၊

ဌ။ဖ၎။) တေ ရောဂါဘိတုန္နာ...နိရယတိရ-စ္ဆာနယောနိပေတာသုရေသု ဥမ္မဂ္ဂနိမုဇ္ဇာနိ ကရောန္တာ။ နေတ္ထိ။၉၁။ ဥမ္မဂ္ဂနိမုဇ္ဇာနိတိ ဥပပဇ္ဇနစဝနာနိ။ နေတ္ထိ။ဌ။၁၉၄။

ဥမ္မဂ္ဂတိ (ကြိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၄၉၉။] ပေါ်၏။ ပေါ်လာ၏။ ဦးခေါင်းကို-ထုတ်ဆောင်-ပေါ်-၏။ (စိတ်၌) ထင်ပေါ်လာ၏။ နှလုံးသွင်း-၏။ သဗ္ဗေ တေ... အန္ဓောဇာလိကာတာ ဣတ္ထေ သိတာဝ ဥမ္မဂ္ဂမာနာ ဥမ္မဂ္ဂန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊။၄၂။ (-ဝိ၊ဋ၊။၄၁။ "ဥဒါန။ဝ၃။") ဥမ္မဂ္ဂမာနာ ဥမ္မဂ္ဂန္တိတိ ကိံ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ တေ အဓေ ဩသိဒန္ဓာပိ ဥဒ္ဓं ဥဂ္ဂစ္ဆန္တာပိ မမ ဒေသနာဇာလေ သိတာဝ ဟုတ္ဝာ ဩသိဒန္တိ စ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တိ စ။ ဒီ၊ဋ၊။ဌ၁ရ။ (-ဥဒါန၊ဋ၊။ဖ၎။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။၄ဖ၉။ အပ၊ဋ၊ ၂။ ၂၈၄။ သာရတ္ထ၊ဌ။ ၂ဝရ။) **ဥမ္မဂ္ဂ**—ဥမ္မဂ္ဂ(သံ၊ ၂။၄၉၉)တိ ဥမ္မဂ္ဂ ဥဋ္ဌဟ။ သံ၊ဋ၊ဌ။ဌ၄ဝ။ (-နေတ္ထိ။ဌ၉။ နေတ္ထိ၊ဋ၊။ဌဝ၉။) **ဥမ္မဂ္ဂေယျ**—မ၊ ဌ။ ၂ဝရ။ သံ၊ ၂။၄၉၉။ သံ၊ဌ။ဌ၉ရ။ နေတ္ထိ။ဌ၉။ **ဥမ္မဂ္ဂီ**—အံ၊ဋ၊ဌ။၅၈။ ဆုတ္တနိ၊ဋ၊ ၂။ ၂ဌ၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။ဌ၁ဝ။ အံ၊ဋီ၊ဌ။ဌ၁ဌ။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ကေစ္စော ဟုဂ္ဂလော ဥမ္မဂ္ဂတိ။ အံ၊ ၂။၄ဝ၃။ ဥမ္မဂ္ဂတိတိ ဥဋ္ဌဟတိ။ အံ၊ဋ၊ဌ။ဌ၄။ ဣမ ဘေကေစ္စော ဟုဂ္ဂလော ဥမ္မဂ္ဂတိ "သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသု"။ အဘိ၊ဟု။ဌဝ၁။ သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိ ကုသလေသု ဓမ္မေသု သဒ္ဓါ နာမ သာဓုလဒ္ဓိကာတိ ဥမ္မဂ္ဂတိ။ သော တာဝတ-ကေနေဝ ကုသလေန ဥမ္မဂ္ဂတိ နာမ။ အဘိ၊ ဋ၊ဌ။ဌဝ၁။ (-အံ၊ဋီ၊ဌ။ဌ၅၄။ မူလဋီ၊ဌ။၄၅။) **ဥမ္မဂ္ဂီဿတိ**—ဥမ္မဂ္ဂမာနော အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂီဿတိ။ မ၊ဌ။ ၂၅ဌ။ အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂီဿတိတိ အနုပါယေန သီသံ နီဟရိ-ဿတိ။ မ၊ဋ၊ဌ။ဌ၁ဝ။ (-မ၊ဋီ၊ဌ။ဌ၉ရ။)

ဥမ္မဂ္ဂေန (နု) [ဥ+မုဇ္ဇ+ယု] (၁) ပေါ်ခြင်း၊ ပေါ်လာခြင်း၊ အထက်သို့ တက်လာခြင်း။ (ဉာဏ်၌) ပေါ်လာခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်း။ (တိ) (၂) ပေါ်စေတတ်သော။ (၃) ပေါ်သော၊ ဖော်သော။ (၁) ဩဝ နယော ကုမ္ဘိဂဟ'ဏတ္ထံ နိမုဇ္ဇနုမ္မုဇ္ဇနေသု။ ဝိ၊ဋ၊ဌ။ ၂၈ဖ။ ဥမ္မဂ္ဂ-၊ ဥမ္မဂ္ဂ-နာကာရဒဿန-တို့လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ဥမ္မ-ဇ္ဇတိတိ ဇေတေန သဒ္ဓါသခါတမေဝ ဥမ္မဂ္ဂနံ ဒဿိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊ဌ။၄၅။ ယထာ ဟိ ဉာဏုပ္ပါဒေါ သံကိလေသပက္ခတော ဥမ္မ-ဇ္ဇနံ၊ ဧवं သဒ္ဓုပ္ပါဒေါပိ။ အနုဋီ၊ဌ။၅၄။ (တိ) (၂)(၃) ဥမ္မဂ္ဂေနပညာ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂေနပစ္ဆုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂေန+ပစ္ဆုပဋ္ဌာန] ပေါ်သောအခြင်းအရာရှိသော။ (ပြည်၊သျှ)။ ခန္ဓာ အစဉ်ကိုထင်ရှားဖော်တတ်သောတရားဟု ယောဂီဉာဏ်အားရှေးရှုထင်သော။(ဘာသာ၊ဋီ)။ ခန္ဓာအစဉ်အားဖြင့်ပေါ်လာသောတရားဟု ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်သော။ သာ ပနေသာ (ဇာတိ) တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ပဋမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ-လက္ခဏာ၊ ... အတိတဘဝတော ဣဓ ဥမ္မ-ဇ္ဇနေပစ္ဆုပဋ္ဌာနာ။ အဘိ၊ဋ၊ ၂။ဌ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဌ၃ဝ။ သန္ဓတိယာ ဧဝ ဥမ္မဂ္ဂနံ ဟုတ္ဝာ ဂယှတိတိ ဥမ္မဂ္ဂေနပစ္ဆုပဋ္ဌာနာ။ မူလဋီ၊ ၂။ဖ၁။ ဥမ္မဂ္ဂေန-ဝသေန ဂယှတိတိ ဥမ္မဂ္ဂေနပစ္ဆုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ဌ၉ရ။

ဥမ္မဂ္ဂေနပညာ (ထီ) [ဥမ္မဂ္ဂေနာ+ပညာ] (၁) ပေါ်စေတတ်သောပညာ။ (၂) ပေါ်သောအခြင်း အရာအားဖြင့်ဖြစ်သောပညာ။ (၁)(၂) ဥမ္မဂ္ဂတိ သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိအာဒိနာ သဒ္ဓါဒိနံ ဥမ္မဂ္ဂနပညာယ သဒ္ဓါဒိနံ ဥပ္ပတ္တိ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊ဌ။၄၅။ ဥမ္မဂ္ဂနပညာယာတိ ဥမ္မဂ္ဂေပနပညာယ၊ ဥမ္မဂ္ဂနာကာရေန ဝါ ပဝ-တ္တပညာယ။ အနုဋီ၊ဌ။၅၄။

ဥမ္မဂ္ဂနာကာရ (ပု) [ဥမ္မဂ္ဂနံ+အာကာရ] (ဉာဏ်၌) ပေါ်လာသော-ပေါ်ခြင်းဟူသော-အခြင်း

အရာ၊ နှလုံးသွင်းသော–နှလုံးသွင်းခြင်းဟူ
သော–အခြင်းအရာ။ အထက်ပုဒ်နှင့် အောက်
ပုဒ်တို့ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂနာကာရဒဿန (နာ) [ဥမ္မဂ္ဂနာကာရ+
ဒဿန] နှလုံးသွင်းသော–နှလုံးသွင်းခြင်းဟူ
သော–အခြင်းအရာကိုပြခြင်း။ အာစရိယော မမ
ဟိတေသိတာယ ဌတ္တာ မမ္ပံ ဇေ ဘဏတိတိ
ယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂနာကာရဒဿနံ။ မဏ္ဍိ၂။၃၀၀။

ဥမ္မဂ္ဂန္တ (တိ)[ဥ+မုဒ္ဓ+အန္တ] (က) ပေါ်သောသူ။
(ခ) နှလုံးသွင်းသောသူ။ (က) အပိ နု ခေါ
ကာကော ကစ္ဆပေါ ဝဿသတသ ဝဿသ–
တသ အစ္ဆယေန သကိ သကိ ဥမ္မဂ္ဂန္တော။ သံ၊
၃။၃၉၆။ (–သံ၊ဌ၊၁။၃၈။) (ခ) ဒိဋ္ဌဂတံ ဥပ္ပန္နန္တိ
အရိဋ္ဌသ ဝိယ တေဿာပိ အယောနိသော
ဥမ္မဂ္ဂန္တသ ဥပ္ပန္နံ။ ဝိဘ၊၃။၁၄၀။ (–ထေရဗ္ဘ
၁။၁၄၂။ ထေရဗ္ဘ၊ ၂။၃၃၀။ နေတ္တိဗ္ဘ။ ၉၂၊၁၄၅။
သံ၊ဋီ၂။၃၈၂။) ဥမ္မဂ္ဂန္တသာ (ဥမ္မဂ္ဂန္တသ?)တိ
မနသိကရောန္တသ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၁၃။

ဥမ္မဂ္ဂန္တိ (ကြို) [ဥ+မုဒ္ဓ+အ+အန္တိ] ပေါ်တက်လာ
ကုန်၏။ ဥမ္မဂ္ဂတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂမာန (တိ) [ဥ+မုဒ္ဓ+အ+မာန] (က) ပေါ်
သော၊ ဦးခေါင်းကို–ဆောင်–ထုတ်ဖော်သော၊
သူ။ (ခ) နှလုံးသွင်းသော၊သူ။ (က) သဗ္ဗေ တေ
အန္ဓောဇာလိကတာ ဣဒေ သိတာဝ ဥမ္မဂ္ဂမာနာ
ဥမ္မဂ္ဂန္တိ။ ဒီ၊၁။၄၂။ (–အံ၊၁။၅၁၀။) ဥမ္မဂ္ဂမာနာ
ဥမ္မဂ္ဂန္တိတိ ကိ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ တေ အဓေ
သြသိဒန္ဓာပိ ဥဒ္ဓံ ဥဂ္ဂစ္ဆန္ဓာပိ မမ ဒေသနာ–
ဇာလေ သိတာဝ ဟုတ္တာ သြသိဒန္တိ စ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တိ
စ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၁၁။ (–သီဋီ၊သစ်၊၁။၄ဖ၉။ မူလဋီ၊
၃။၄၅။) ဥမ္မဂ္ဂမာနော အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂိ–
ဿတိ။ မ၊၃။၂၅၁။ ဥမ္မဂ္ဂမာနောတိ သိသံ
နီဟရမာနော။ အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂိဿတိတိ
အနုပါယေန သိသံ နီဟရိဿတိ။ မဋ္ဌ၊၄။၁၈၁။
(ခ) အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂမာနာ(ဝိဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၂)တိ
အနုပါယေန အဘိနိဝိသမာနာ။ သာရတ္ထ၊၁။
၄၅၀။ ဝိမတိ၊၁။၉ဖ။

ဥမ္မဂ္ဂမာနက (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂမာန+က] ပေါ်သော
သူ။ သေယျထာပိ ဘန္တေ ဥမ္မဂ္ဂမာနကံယေဝ
မဟာတာ ပါသေန ဗန္ဓေယ္ယု။ အံ၊၁။၅၁၁။
ဥမ္မဂ္ဂမာနကံယေဝါတိ ဥဒကတော သီသံ
ဥက္ခိပန္တံယေဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၂။၃ဖ၂။

ဥမ္မဂ္ဂာပန (နာ) [ဥ+မုဒ္ဓ+ကာပေ+ယု] (၁) ပေါ်
စေခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်စေသော။ (၁) ဥမ္မဂ္ဂာ–
ပနရသ–ကြည့်။(တိ)(၂) ဥမ္မဂ္ဂနုပညာ–ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂာပနပညာ (ထီ) [ဥမ္မဂ္ဂာပနာ+ပညာ] ပေါ်
စေသောပညာ။ ဥမ္မဂ္ဂနုပညာ–ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂာပနရသ (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂာပန+ရသ] ပေါ်လာ
စေ၏သို့ ဖြစ်ခြင်းကိစ္စရှိသော၊(သူ။) ပေါ်စေ
ခြင်းကိစ္စရှိသော။ အာစယလက္ခဏော ရူပသ
ဥပစယော၊ ပုဗ္ဗန္တတော ရူပါနံ ဥမ္မဂ္ဂာပန–
ရသော။ အဘိဓ္ဓ၊၁။၃ဖ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၇၉။ ဥပ္ပ–
ဇ္ဇမာနေ ရူပဓမ္မေ ဥပ္ပါဒေါ အနာဂတက္ခဏတော
ဥမ္မဂ္ဂာပေန္တော ဝိယ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဥမ္မဂ္ဂာ–
ပနရသောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ဇ၂။၁၀၂။

ဥမ္မဂ္ဂာပေန္တ (တိ) [ဥ+မုဒ္ဓ+ကာပေ+အန္တ] ပေါ်
စေသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂိ (ကြို) [ဥ+မုဒ္ဓ+ဏျ] ပေါ်ပြီ၊ ပေါ်တက်
လာပြီ။ ဥမ္မဂ္ဂတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+မုဒ္ဓ+တ္တာ] (က) ပေါ်၍။
(ခ) အထက်ဌဖြစ်၍၊ နှလုံးသွင်း၍။ (က)
အာယသ္မာ သာဂတော ... တေသံ အသီတိယာ
ဂါမိကသဟဿာနံ ပုရတော ပေက္ခမာနာနံ
ပါဋိကာယ... ဘဂဝတော ပုရတော ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ။
ဝိဝ၊ ၂ဖ၆။ ဇ္ဈာ ပန ဘိက္ခဝေ ကေစ္စော ဟ္ကလော
ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ နိမုဒ္ဓတိ။ အံ၂။၄၀၃။ အဘိ၊ကာ။၄၂၅။

(–အဘိ၊ပု။၁၁၂။) (ခ) ယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ အာစရိယဝါဒံ မဒ္ဒမာနော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၈၀။ ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာတိ... ယောနိသော အရိယူပဝါဒတော ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ၊ ဥဒ္ဓံ ဟုတ္တာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၁၈၈။

ဥမ္မဇ္ဇိဿတိ (ကြိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+သတိ] (စိတ်၌) ထင်ပေါ်လာလတ္တံ့၊ နှလုံးသွင်းလတ္တံ့။ ဥမ္မဇ္ဇတိ –ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇေယျ (ကြိ)[ဥ+မုဇ္ဇ+ယျ] ပေါ်ရာ၏။ ဥမ္မဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မုလေတိ (ကြိ)[ဥ+မုလ+ဏေ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၆။] နုတ်လော။ အရိယူပဝါဒေန အတ္ထနော ကုသလမ္မဲ့ မာ ဥမ္မုလေတိ။ ထေရဂါ၊ ၂။၄၉၂။

ဥမ္မုလ (နာ) [ဥ+မူလ+အ။ နိတိ၊ဓာ။၃၄၂–၄။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၈။ ဥ+မူလ။] နုတ်ခြင်း။ အထက်၌ အမြစ်ရှိအောင်ပြုခြင်း၊ အမြစ်ပါအောင် နုတ်ခြင်း။ တထာ ဟိ ပန မေ မာရိသ ဘုသာ ဝါတဝုဋ္ဌိ အာဂန္ဓာ ဘဝနံ ပဝတ္ထေသိ၊ ဥမ္မုလ-မကာသိ။ အ၊ ၂။၃ ၂။ ဥမ္မုလမကာသိတိ ဥဒ္ဓံ မူလံ အာကာသိ။ အ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂။ ဝါတာ... ဝနဂ္ဂရုက္ခာနံ ဥမ္မုလံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၅။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဖ၊ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉ရ။)

ဥမ္မုလန (နာ) [ဥ+မူလ+ယု] နုတ်ခြင်း။ လုနနံ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ဆေဒနံ၊ ဥပ္ပါဋနံ ဥမ္မုလနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂ရ၃။ ဥပစ္ဆိန္နိဿာမိတိ ဥမ္မုလန-ဝသေန ကုလသန္ဓတိ ဆိန္နိဿာမိ။ အ၊ဋီ၊၃။ ၁ဖ၁။

ဥမ္မုလဘဋ္ဌန (နာ) [ဥမ္မုလ+ဘဋ္ဌန] နုတ်ခြင်း, ချိုးဖဲ့ဖျက်ဆီးခြင်း။ ဝါတာတပေါ ယောရောတိ ရုက္ခဂ္ဂဘာဒီနံ ဥမ္မုလဘဋ္ဌနာဒိဝသေန ပဝတ္ထိယာ ယောရော။ သာရတ္ထ၊၃။၃ ၂၉။ (–မ၊ဋီ၊၃။၁၃။)

ဥမ္မုလယတိ (ကြိ) [ဥ+မူလ+ဏယ+တိ။ နိတိ၊ ဓာ။ ၃၄ ၂–၄။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၉၈။] နုတ်၏။ သဟ အဝိဇ္ဇာယ တဏှံ ... လေသမတ္တမ္ပိ အနဝသေ-သန္တာ ဥမ္မုလယန္တိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁ဝ၆။

ဥမ္မုလေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+မူလ+ဏေ+တ္ဝာ] နုတ်၍။ ပဗ္ဗတကူဋာနိ ပဒါလေတ္တာ ဝနဂ္ဂ-ရုက္ခာဒီနိ ဥမ္မုလေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၈၄။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ဝ၄။ (–သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၁ ၉။)

ဥမ္ပယတိ (ကြိ) [ဥ+မ္ပိ+အ+တိ] ရယ်ရှင်၏။ ပြုံးရှင်၏။ နံ ဥမ္ပယတေ ဒိသ္ဝာ (ဇာ၊၁။ ၅၅ ၊ ၂ ၅)တိ ...နံ ဥမ္ပယတေ, ဟသိတံ နံ ကရောတိ၊ ပဟဋ္ဌာကာရံ နံ ဒဿေတိ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ ၂ ။၁ ၂ ၀။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ ၉ ၉။)

ဥမ္ပယမာန (တိ) [ဥ+မ္ပိ+အ+မာန] ပြုံးရှင်သော၊ ရယ်မှုရှင်ရာကိုပြုသော၊သူ။ ယဒါ ဥမ္ပယမာနာ မံ၊ ရာဇာပုတ္တိ ဥဒိက္ခတိ။ ဇာ၊ ၂ ။ဖ၊ရ။ ဥမ္ပယ-မာနာတိ ပဟဋ္ဌာကာရံ ဒဿေတ္တာ ဟသ-မာနာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၃ ၃ ၃။

ဥမ္ပာယေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+မ္ပိ+ဏေ+တိ] ညှင်း ညှင်းရယ်စေနိုင်၏။ သစေ မံ နာဂနာသူ၌ ဥမ္ပာယေယျ ပဘာဝတိ။ ဇာ၊ ၂ ။ဖ၊ရ။ ဥမ္ပာယေ-ယျာတိ မနုဟသိတဝသေန ပရိဟာသေယျ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ ၅ ၃ ၃ ၅ ။ (နိတိ၊ဓာ။၁ ၉ ၁–ဌ ဥမ္ပာပေယျာတိ သိတဝသေန ပဟံသေယျ–ဟု ဥမ္ပာပေယျ–ပုဒ်ကို ဖွင့်ပြ၏။ ညောင်ကန်၊သျ–ဌ်လည်း ဥမ္ပာပေယျ-ဟုရှိ၏။ ဇာတ်ဋီကာဌ်လည်း "ဥမ္ပာပေယျာတိ ဟသာပေယျ"ဟုရှိ၏။ ဥ+မ္ပိ+ဏာပေ+ယျ–ဟု ခွဲရာ၏။)

ဥယာတိ (ကြိ) [ဥ+ယာ+အ+တိ] အစဉ်လိုက်၏။ နော ယာတိ(ဓမ္ဓ။ ၄ ၀)တိ နံ ဥယျာတိ၊ ... ပစ္ဆတော ဝတ္ထိ နာမ နံ ဟောတိ၊ နာနုဟန္ဒတိတိ အတ္ထော။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၁ ၂ ၉။

ဥယျမ (ပု) [ယာဒီစ္ဆကနာမ်] ဥယျမမည်သူ (ဘုရားအလောင်းတော်သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျမဝှယ (တိ) [ဥယျမ+အဝှယ] ဥယျမ အမည်ရှိသော၊သူ။ ဟိတ္တာ နု သရီ သောဓိရော၊ ကရောန္တော ဗျူ'ယျမဝှယံ။ သောဓိရော. ဟိတ္တာ ပရိစ္စဇိတ္တာ ဥယျမဝှယံ ဥယျမနာမေန သမန္နာဂတံ ကရောန္တော အပိ နု သရီ နာနုသရိ။ အလက်ာ၊ဋီ၊သစ်။၎၀။

ဥယျမတိ (ကြို) [ဥ+ယမု+အ+တိ] အားထုတ်၏။ ဟန္ဒ ဝိယာယာမ ဗျာယျာမာတိ ဟန္ဒ ဥယျာမမ ဗျာယမာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၁။ ဥယျမေ-နဥယျမေ (ထေရ။၂၉၅)တိ ပစ္စယုပ္ပါဒနတ္ထံ ကုလသင်္ကန-နဝသေန နု ဝါယမေယျ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၎။

ဥယျမာမ (ကြို) [ဥ+ယမု+အ+မ] အားထုတ်ကုန်-၏-အုံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျမေ (ကြို) [ဥ+ယမု+အ+ယျ] အားထုတ်ရာ၏။ ဥယျမတိ-ကြည့်။

ဥယျာတ (တိ) [ဥ+ယာ+တ] ထရ်ိသွားသော၊ ထွက်သော၊သူ။ အဿုယျာတောတိ အဘိဥ-ယျာတော။ ပရသေနံ အဘိမုခေါ ဂမိဿာ-မီတိ နဂရတော နိဂ္ဂတောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၂၅။ ဥယျာတောတိ ပဒဿ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ယာတောတိ ဒဿေန္တော အာဟ "နဂရတော နိဂ္ဂတော"တိ။ ပါစိတ်၊ယော။၉၉။

ဥယျာတိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+တိ] အစဉ်လိုက်၏။ ဥယာတိ-ကြည့်။

ဥယျာန (နဝ) [ဥ+ယာ+ယု။ နိတိ၊ဆ။၁၃၈။ ဥလ္လော-ကေန္တာ ယန္ဓိ ဇနာ တေသ္မိန္ဓိ ဥယျာနံ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၅၃၈။] (၁) ဥယျာဉ်။ (၂) သွားခြင်း။ (၁) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥယျာနံ ဝါ။ ဝိ၊၂။၃၉၂။ ဥယျာနန္ဓိ ကိဠာဝနုယျာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၂။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂။) ကိဠာဝိဟာရတ္ထံ ဥယျုတ္တာ ယန္ဓိ ဥပဂစ္ဆန္ဓိ တေန္ဓိ ဥယျာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၅။ (-ပါစိတ်၊ယော။၁ရ၁။) (၁) (၂) ဥယျာနံ ဂမနေ ဝနေ။ ဓာန်။၁၁၂၆။

ဥယျာနသြဝရက (ပု) [ဥယျာန+သြဝရက] ဥယျာဉ်ဦးပြုအပ်သောတိုက်ခန်း။ ဥယျာနသြဝ-ရကေ ကပိသီသံ အာလမ္ဗိတ္တာ ပရောဒီ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၂။ ဥယျာနသြဝရကေတိ ဥယျာနေ ကတော ဂဟော။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥယျာနကာလ (ပု) [ဥယျာန+ကာလ] ဥယျာဉ် ကစားရာအခါ။ ရညော ဥယျာနကာလေ ပတိ-ဋ္ဌာပိတအဋ္ဌာလကဝသေန အဋ္ဌာလကယုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၈။

ဥယျာနကီဋ္ဌန (ထီ၊နဝ) [ဥယျာန+ကီဋ္ဌန] ဥယျာဉ် ကစားခြင်း။ ဧကော သေဋ္ဌိပုတ္တော မဟာတ ပရိဝါရေန ဥယျာနကီဋ္ဌနတ္ထံ နဂရတော နိက္ခ-မန္တော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၄၊(-၃၄၆။)

ဥယျာနကီဋ(ကီဋာ)မဏ္ဍလ (နဝ) [ဥယျာနကီဋာ +မဏ္ဍလ] ဥယျာဉ်ကစားရာအဝန်းအဝိုင်း။ သမိတိန္ဓိ ဥယျာနကီဋ(ကီဋာ)မဏ္ဍလာဒီသု မဟာဇနမဇ္ဈေ ဂစ္ဆန္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၉။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၀၄။

ဥယျာနကီဋာ (ထီ) [ဥယျာန+ကီဋာ] ဥယျာဉ် ကစားခြင်း။ ရာဇကေ့မရာ ... ဥယျာနကီဋ်ံ ဂစ္ဆန္တာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၂။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။)

ဥယျာနကီဋ(ဋ)ကာ (ထီ) [ဥယျာန+ကီဋ(ဋ်)ကာ] ဥယျာဉ်ကစားခြင်း။ ဒေဝယက္ခာဒယော စ ဥယျာနကီဋကံ ကီဋန္ဓိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၉။) ဒေဝယက္ခာဒယော ဥယျာန-ကီဋကံ ကီဋန္ဓိ။ မ။ဋ္ဌ၊၃။၂၅။

ဥယျာနဝတ (တိ) [ဥယျာန+ဝတ] ဥယျာဉ်သို့

သွားသောသူ။ ဥယျာနဂတသာ(ဥဒါန်။၁၇၆)တိ ဥယျာနကိုဥနတ္တံ ဥယျာနံ ဂတသာ။ ဥဒါန်၊ ၆။၃၄၆–ဂ။

ဥယျာနဂမန (နာ) [ဥယျာန+ဂမန] ဥယျာဉ်သို့ သွားခြင်း။ ဥယျာနဂမနသခ်ါတေ ဂမနေ စ။ သုတ္တန်၊၆။၁။ရ၅။ စူဠနိ၊၆။၁၀ရ။

ဥယျာနဂမနသီလ (တိ) [ဥယျာနဂမန+သီလ] ဥယျာဉ်သို့သွားလေ့ရှိသော၊သူ။ ဥယျာနဂမန–သီလာ စ ဟောတိ။ ဇာ၊၂။၁၂၀။ ဇာ၊၆၊၅။ ၄၆ရ။

ဥယျာနဂဝေသကသြပမ္ဘ (နာ) [ဥယျာနဂဝေသက+သြပုမ္ဘ] ဥယျာဉ်ကို ရှာမှီးသူ ဥပမာ။ ဣမသ္မာ ပနတ္ထသ္မ ဝိဘာဝနတ္ထံ ဥယျာနဂဝေသကသြပမ္ဘံ အာဟရိတမ္ပိ။ အံ၊၆၊၂။၃၅၅။

ဥယျာနဌာန (နာ) [ဥယျာန+ဌာန] ဥယျာဉ်အရပ်။ ဥယျာနဌာနာဒီသု တထော ဒုမ္ဘလတရော ဟောတိ။ မဟာနိ၊၆။၂ရ၀။

ဥယျာနဒဿန (နာ) [ဥယျာန+ဒဿန] ဥယျာဉ်ကိုကြည့်ရှုခြင်း။ သော ... ဥယျာနဒဿန–တ္ထာယ ဂန္တာ ဒေဝဒတ္ထာနိ ကာသာယာနိ ဂဟေတ္တာ ပမ္ပဇိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။၂၉၁။

ဥယျာနနိဿိတ (တိ) [ဥယျာန+နိဿိတ] ဥယျာဉ်ကို မှီသော။ ဥယျာနနိဿိတံ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၂၂၆၊၂၃၉။

ဥယျာနဒ္ဓါရ (တိ) [ဥယျာန+ဒ္ဓါရ] ဥယျာဉ်တံခါး။ သော ဥယျာနဒ္ဓါရေယေဝ ပတတိ ပဝိသိတ္တာ အဝိစိမဟာနိရယေ ပတိတ္ထဟိ။ ဇာ၊၆၊၃။၄၀။

ဥယျာနပဒေသ (ပု) [ဥယျာန+ပဒေသ] ဥယျာဉ်အရပ်။ ဇယ် ရမဏီယော ဥယျာနပဒေသော ပုဗ္ဗေ မယာ အဿကရာဇေန သဒ္ဓိ ဝိစရိ–တော။ ဇာ၊၆၊၂။၁၄၄။

ဥယျာနပါကာရမတ္ထက (ပုဂ္ဂ) [ဥယျာနပါကာရ+မတ္ထက] ဥယျာဉ်တံတိုင်း၏–ထိပ်–အထက်။ ဗလဝတာ ပုရိသေန အာဝိဋ္ဌနအလာတဂ္ဂိသိခါ ဝိယ ဥယျာနပါကာရမတ္ထကေ ပညာယိတ္ထ။ မ၊၆၊၃။၁၁၃။

ဥယျာနပါလ (တိ) [ဥယျာန+ပါလ] ဥယျာဉ်စောင့်သော၊သူ၊ ဥယျာဉ်စောင့်။ ရာဇာ ... ဥယျာနပါလံ ပကြောသာပေတ္တာ ပုစ္ဆိ။ သံ၊၆၊ ၃။၃၉။

ဥယျာနပါလပုတ္တ (တိ) [ဥယျာနပါလ+ပုတ္တ] ဥယျာဉ်စောင့်၏သား။ သတ္ထာ...ဥယျာနပါလ–ပုတ္တံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊၆၊၂။၃၁၁။

ဥယျာနပေါက္ခရဏီ (ထီ) [ဥယျာန+ပေါက္ခရဏီ] ဥယျာဉ်၌တူးအပ်သောလေးထောင့်ကန်။ သော သရီရံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဥယျာနပေါက္ခရဏိယံ နှတ္တာ။ သံ၊၆၊၂။၂၁ရ။

ဥယျာနဘူမိ (ထီ) [ဥယျာန+ဘူမိ] ဥယျာဉ်မြေ။ ဥယျာနဘူမျာ(ဝိမာန။၉၃)တိ ဥယျာနဘူမိယံ။ ဝိမာန၊၆။၂၆၁။ (–သံ၊၃။၃၀၅။)

ဥယျာနမဏ္ဍဋိ (ထီ) [ဥယျာန+မဏ္ဍဋိ] ဥယျာဉ်၌နေသောမျောက်မ။ အထေကာ ဥယျာန–မဏ္ဍဋိ သာခန္တရေ နိသိန္နာ။ ဇာ၊၆၊၁။၄၀ရ။

ဥယျာနရက္ခက (တိ) [ဥယျာန+ရက္ခက] ဥယျာဉ်စောင့်ရှောက်သော၊သူ။ ဥယျာနရက္ခကံ စတုရ–င်္ဂသမန္နာဂတံ ဥယျာနပါလံ မာပေဟိ။ ဇာ၊၆၊ ၂။၁ရ၃။

ဥယျာနရသ (ပု) [ဥယျာန+ရသ] ဥယျာဉ်အရသာ၊ ဥယျာဉ်နေရသောအရသာ။ တတ္ထ ဒီဝသဘာဂံ ကီဠိတ္တာ ဥယျာနရသမနုဘဝိတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။၃၂ရ။

ဥယျာနဝန (နာ) [ဥယျာန+ဝန] ဥယျာဉ်တော။

ဥယျာနဝန် ရတိနန္ဒိဝနုန်။ ပေတ။၁၇၂။

ဥယျာနဝနကီဠာ (ထီ) [ဥယျာနဝန+ကီဠာ] ဥ-ယျာဉ်တောကစားခြင်း။ ဥယျာနဝနကီဠာဒီနံ ဂစ္ဆန္တံ ဝေဿန္တရံ အနုဂစ္ဆန္တိ။ ဇာ၊၁။၂၆ရ-ဓ။

ဥယျာနဝနစာရိကာ(ထီ) [ဥယျာနဝန+စာရိကာ] ဥယျာဉ်တောဘ၌လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ ယာ-ကာစိ ဥယျာနဝနစာရိကံ ဂတာ သမာနာနာ-ရိယော မုနီ ပလောဘေန်။ သုတ္တနိ၊၁။၂။၂၁၁။

ဥယျာနဝနမာလီ (တိ) [ဥယျာနဝန်မာလာ+ဣ]။ ထိ၌ ဥယျာနဝနမာလိနီ။] ဥယျာဉ်တောပန်းရှိသော။ ကဒါဟံ မိထိလံ ဖိတံ၊ ဥယျာနဝန-မာလိနီ။ ဇာ၊၂။၁၆၁။

ဥယျာနဝန္တ (တိ) [ဥယျာန+ဝန္တ] ဥယျာဉ်တော ရှိသော။ ဥယျာနဝန္တန်ဆ နန္ဒနဝနသဟိတံ။ ပေတ၊ ၁။၁ရ၅။ (ယင်း၏ သံဝဏ္ဏာတမ္ဘဖြစ်သော ပေတ။၁ရ၃-၌ ဥယျာနဝန်-ဟုရှိသည်။)

ဥယျာနဝိစရဏ (နဿ) [ဥယျာန+ဝိစရဏ] ဥယျာဉ်၌လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ သာ ... ဥယျာန-ဝိစရဏတ္ထာယ စိတ္တံ ဥပ္ပါဒေတွာ။ မ၊၁၊၄။၁၃၀။

ဥယျာနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥယျာန+သမ္ဘန္န] ဥယျာဉ်နှင့် ပြည့်စုံသော။ ဥယျာနသမ္ဘန္နံ ပဟူတမာလျ (ဇာ၊၂။၁၄ရ)န္တိ မဟာဝုဓ တဝ ဥယျာနသမ္ဘန္နံ နာနာဝိဓပုပ္ပံ။ ဇာ၊၁၅။၅၄ဓ။

ဥယျာနသေဋ္ဌ (နဿ) [ဥယျာန+သေဋ္ဌ] မြတ်သော ဥယျာဉ်။ ဥယျာနသေဋ္ဌံ တိဒသာနမုတ္တမံ။ ဝိမာန။၉၅။

ဥယျာနာဘိမုခ (တိ) [ဥယျာန+အဘိမုခ] ဥယျာဉ်သို့ ရှေးရှုခြင်းရှိသော။ ရထော ပါစီနဒ္ဓါရေန နိက္ခမိတ္တာ ဥယျာနာဘိမုခေါ အဟောသိ။ အံ၊ ၁။၁။၁၃၄။ (-ဇာ၊၁။၁။၆၉။)

ဥယျာဝေထိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ယာ+ကာပေ+တိ] အထက်(ဘုံဘဝ)သို့ရောက်စေ၏။ ဥယျာ-ပေန္တိ(သံ၊၂။၄၉၈။နေတ္တိ။၃၉)တိ ဥပရိ ယာပေန္တိ။ သံ၊၁၊၃။၁၄၁။ နေတ္တိ၊၁။၁၀၉။ ဥပရိ ယာပေန္တိ-တိ ဥပရိ ပြဟ္မလောကံ ယာပေန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ရ၁။ ဥယျာပေန္တိတိ မနုဿလောကတော ဥဒ္ဓံ ဒေဝ-လောကံ ယာပေန္တိ ပါပေန္တိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၆၆။

ဥယျာပေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ယာ+ကာပေ+အန္တိ] အထက်(ဘုံဘဝ)သို့ရောက်စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျာမ (ပု) [ဥ+ယာ+အမ။ ဥဒ္ဓံ ယန္တိ ယေနာတိ ဥယျာမော။ ဓန်ဒီ။၁၅၆။ ဥ+ယမု+ဏ။ ဓတ္ထုတ္ထ။ ၃ဝ၆။] အားထုတ်ခြင်း။ လုံ့လဝီရိယ။ ဥယျာ-မော ဝါယာမော။ အဘိ၊ဓ။၁၉။ ဥဂ္ဂန္ဆာ ယမန-ဝသေန ဥယျာမော။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၉ဝ။ ဥဒ္ဓံ ယမနံ ဥယျာမော။ မူလဋီ၊၁။၉၆။

ဥယျာတိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+တိ] သွား၏။ ဖဲ သွား၏။ ခရီးမဟုတ်သောအားဖြင့်သွား၏။ ဥယျာဟိ ဒါနိ ရာဇီသိ၊ ဒေဝရာဇေ သန္တိကေ။ ဇာ၊၂။၁၉၅။ ဣဒါနိ ဒေဝရာဇေ သန္တိကေ သမ္ဘတ္တိ ဒဠ္ဠံ ဥယျာဟိ ဂစ္ဆာဟိ။ ဇာ၊၁။၆။၁၅၆။ မဂ္ဂါ ဥယျာဟိ သာရထိ(ဇာ၊၁။၃ဝ၆)တိ အတ္ထ-နော ရထံ မဂ္ဂါ ဥက္ကာမပေတ္တာ ဥယျာဟိ ဥပ္ပထေန ယာဟိ။ ဇာ၊၁၊၂။၄။ ဥယျာဟိတိ ဣတ္ထ ဥသဒ္ဒေါ အပဂမနတ္ထေ ပဝတ္ထတိ၊ အပဂမေတ္တာ ဂစ္ဆာဟိတိ အတ္ထော။ ... ကေစိ ပနေတ္ထ ဥပ္ပထေနာတိ ဣမိနာ ဥသဒ္ဒေ-သ အတ္ထံ ဒဿေတိတိ ဝဒန္တိ၊ တံ နယုတ္တံ။ ဇာ၊ ဋီ၊သမ်။ မဂ္ဂါ ဥယျာဟိ သာရထိတိ သမ္ဘ-သာရထိ မဂ္ဂတော အပဂစ္ဆ။ ဇာ၊၁၊၂။၄။

ဥယျာဟိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+ဟိ] သွားလော၊ ဖဲသွားလော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျူဠတိ (ကြို) [ဥ+ယုဋ+အ+တိ] အားထုတ်-၏။ ဥယျူဠန္တိ ဆတိမန္ဒော(ဓမ္ပ။၂၆)တိ

သတိဝေပုလ္လပ္ပတ္တာ ခီဏာသဝါ ... ယုဇ္ဇန္တိ ဃဋေန္တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၇၅။

ဥယျူတာဝုဓ - ဥယျူတ္တာ(တာ)ဝုဓ-ကြည့်။

ဥယျူတ္တ (တိ) [ဥ+ယုဓ+တ] (၁) (ပြည်ရွာမှ) ထွက်သော၊ (ပြည်ရွာမှ) ထွက်၍ စုဝေးတည်နေသော၊ စစ်ချီတက်သော(စစ်တပ်)။ (၂) အားထုတ်သော၊သူ။ (၃) ယှဉ်စပ်-ကိုင်စွဲ-အပ်သော။ (၄) ဥယျူတ္တသိက္ခာပုဒ်။ (၁) ယော ပန ဘိက္ခု ဥယျုတ္တံ သေနံ ဒဿနာယ ဂစ္ဆေယ္ယ။ ဝိ၊၂။ ၁၄၀။ ဥယျုတ္တာ နာမ သေနာ ဂါမတော နိက္ခမိတ္တာ နိဝိဋ္ဌာ ဝါ ဟောတိ ပယာတာ ဝါ။ ဝိ၊၂။၁၄၀။ ဥယျုတ္တန္တိ ကတဥယောဂံ။ ကင်။၂၃၆။ ဥယျုတ္တ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။၁၄၄)နွဲ့ သင်္ဂ-မတ္ထာယ ကတဥယောဂံ၊ ဂါမတော နိက္ခမ္ဝ ဂစ္ဆန္တံ ဝါ ကေတ္ထ သန္နိဝိဋ္ဌံ ဝါ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊ ၁။၅၁ရ။ ယုတ္ထန္တိ ဥယျုတ္တံ။ သုတ္ထနိ၊ဌ၊၂။၁၂၀။ (-ဇာ၊၂။၃ရ၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ၊၃ရ၁။) ကတဥယောဂန္တိ ဣမိနာ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ယုဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥယျု-တ္တာတိ ဒသ္သေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၉၉။ (၂) သကမ္မပသုတာတိ ... သကေသု ကမ္မေသု ဥယျုတ္တာ ဗျာဝဋာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ (-ပဋိသံ၊ ဌ၊၂။၁၅။) (၃) ဥယျုတ္တာဝုဓ-ကြည့်။ (၄) ဥယျုတ္တံ သေနံ ဥယောဓိ (ဝိ၊၅။၁၆၁)တိ ... -ဝုတ္ထသိက္ခာပဒတ္ထယံ။ ဝိ၊ဌ၊။၁၄၈။

ဥယျုတ္တစတုရင်္ဂသေနာဒဿန (နာ) [ဥယျုတ္တ စတုရင်္ဂသေနာ+ဒဿန] (ပြည်ရွာမှ) ထွက်သော-စစ်ချီတက်သော-အင်္ဂါလေးပါးရှိသော စစ်တပ်ကိုကြည့်ရှုခြင်း။ ဥယျုတ္တစတုရင်္ဂ-သေနာဒဿနာယ တတ္ထရှေပဟစ္စယာဒီ ဝိနာ ဂမနံ။ ဝိမတိ၊၂။၄၁။

ဥယျုတ္တပယုတ္တ (တိ) [ဥယျုတ္တ+ပယုတ္တ] လွန်စွာအားထုတ်သော၊သူ။ ထုစာ ဘိက္ခု ဥယျုတ္ত-ပယုတ္တော ... ဒိဋ္ဌာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၈၈။

ဥယျုတ္တသညီ (တိ) [ဥယျုတ္တသညာ+ဣ] စစ်ချီတက်သောစစ်တပ်ဟု-စစ်ချီတက်၏ဟု-အမှတ်ရှိသော၊သူ။ ဥယျုတ္တော ဥယျုတ္တသညီ။ ဝိ၊၂။၁၄၀။

ဥယျုတ္တသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥယျုတ္တ+သိက္ခာပဒ] ဥယျုတ္တသိက္ခာပုဒ်။ ဥယျုတ္တသိက္ခာပဒါနံ အစိ-တ္ထက်လောကဝဇ္ဇေသု လောကဝဇ္ဇတာ ပုဗ္ဗေ ဝုတ္ထနယာဝ။ ဝိမတိ၊၂။၄၂။

ဥယျုတ္တသေနာ (ထီ) [ဥယျုတ္တာ+သေနာ] (၁) ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပုဒ်။ (၂) စစ်ချီတက်သောစစ်တပ်။ (တိ)(၃) စစ်ချီတက်သော စစ်တပ်ရှိသော။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) အညမည် ပဟာရတ္ထံ ဥဋ္ဌန္ဓာ ယုတ္တာ သေနာ ဥယျုတ္တသေနာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊။၄၆။ (တိ)(၃) ဥယျု-တ္တသေနာ ဝိယ ရကၖဘူမိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၈၄။

ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပဒ (တိ) [ဥယျုတ္ত သေနာ+သိက္ခာပဒ] ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပုဒ်။ သေသံ ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပဒေ ဝုတ္ထ-နယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၆။

ဥယျုတ္တာ(တာ)ဝုဓ (တိ) [ဥယျုတ္ত+အာဝုဓ] ယှဉ်စပ်-ကိုင်စွဲ-အပ်သောလက်နက်ရှိသော၊ လက်နက်စွဲကိုင်သော၊သူ။ (မုချအားဖြင့်စစ်သည်ရ၏။ ဥပစာအားဖြင့် တိုစစ်သည်စီးသော ဆင်ရ၏။) တေသညေဝ ခန္ဓဝါရာနံ ယောဓနံ ဝသေန ဥယျုတ္တာဝုဓာ... ရကၖန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၉၉။ ဥယျုတ္တာဝုဓာတိ ဥယျုတ္တအာဝုဓာ၊ အာဝု-ဓဟတ္ထာ ပုရိသာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊သမ်။ ယေ ကုဠရော သတ္ထသတာ ဥဋ္ဌာရာ၊ ရကၖန္တိ ရတ္ထိနိဝမုယျုတာဝုဓာ။ ဇာ၊ဝ။၃၉၅။

ဥယျောဂ (ပု) [ဥ+ယုဓ+ဏ] (၁) အားထုတ်

ခြင်း။ (၂) တက်၍အားထုတ်ရာ–စစ်ချီ စစ်ထွက်–ရာ(ကာလ၊ အရပ်)။ (၃) ပျက်စီးဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ (၁) ဥပ္ပန္နေသု ကိစ္စကရဏီယေသု အတ္ထနာ ဥယျောဂံ အာပဇ္ဇတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၁။ (ယင်းပါဠိသည် သံ၊၂–နှင့် မဟာနိ–တို့ကို ကိုးကားသောပါဠိဖြစ်သည်။ သံ၊၂။၁၀–၌ အတ္ထနာ တေသု ယောဂံ– ဟုရှိ၍၊ မဟာနိ။ ၃၀၂–၌ အတ္ထနာ ဝေါယောဂံ–ဟုရှိသည်။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၃) ဥယျောဂမုခ–ကြည့်။

ဥယျောဂကာလ (ပု) [ဥယျောဂ+ကာလ] တက်၍အားထုတ်ရာ–စစ်ချီစစ်ထွက်ရာအခါ။ ဥယျောဂကာလာဒီသု ဟိ ရာဇာနော တတ္ထ ဌတ္တာ "ဘောကာ ပုရတော ဂစ္ဆန္တု၊... ဧဝံ သန္ဓံ ကရောန္တိ။ မ၊ဌ၊၃၁။၁၁။

ဥယျောဂဌာန (နာ) [ဥယျောဂ+ဌာန] စစ်ချီစစ်ထွက်အရာအရပ်၊ စစ်မြေပြင်အရပ်။ ဥယျောဂဌာနတော စ အာဂန္တွာ ...ကရောန္တိ။ မ၊ဌ၊၃၁။၁၁။

ဥယျောဂမုခ (နာ) [ဥယျောဂ+မုခ] ဆုတ်ယုတ်ခြင်း–မတိုးပွားခြင်း–၏ အဦးအစ။ ဥယျောဂမုခေ–(ဓမ္မ။၄ရ)တိ ပရိဟာနိမုခေ၊ အဝုဍ္ဎိမုခေ စ ဌိတောသိတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၁၅။

ဥယျောဂေ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏ္ဍ။ ထိ–၌ ဥယျောဇိကာ။] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–သော၊သူ။ ဥယျောဂေသု ဝိယောဂေသု သတော အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသာ။ ဝဇိရ။၃၂၅။ (–ကခ်ါ၊ဌ၊ သစ်။၃၀၉ရ။) အာပတ္တိယော ကဿ ဟောန္တိတိ ဥယျောဇိကာယ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ရရ။

ဥယျောဇနေ (နာ) [ဥ+ယုဇ+ယု] (၁) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်း။ (၂) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ကြောင်း(စကား)။ (၃) စေခိုင်းတိုက်တွန်းရာ(နေ့)။ (၁) ယသ္မာ နု သမ္ဘကတာ ဥယျောဇနေ–ဝသေနေ ပဝတ္ထတိ။ မ၊ဌ၊၃။၃၂၆။ (၂) တေန ဟိတိ မိဂဂ္ဂဟကော ဥယျောဇနံ။ သီ၊ ဌ၊သစ်၊၁။၃၅၂။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇနဒီဝသ(ပု) [ဥယျောဇန+ဒိဝသ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ရာနေ့။ ဥယျောဇနဒိဝသေ ဗုဒ္ဓပွဝုဓသ ဘိက္ခုသံဃသ မဟာဒါနံ ဒတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၉၁။

ဥယျောဇနတ္ထ (ပု) [ဥယျောဇန+အတ္ထ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်းအနက်။ တေနာတိ အယမ္ပိ ဝါ ဥယျောဇနတ္ထေ နိပါတောယေဝ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁ရ၆။

ဥယျောဇနိက (တိ) [ဥယျောဇန+ဏ္ဍက။ ဥ+ယုဇ+အနီယ] (၁) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်းရှိသော။ (၂) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–တတ်သော။ (၁)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇနိကပဋိသံယုတ္တ (တိ) [ဥယျောဇနိက+ပဋိသံယုတ္တ] စေခိုင်းတိုက်တွန်းခြင်းရှိသော–စေခိုင်းတိုက်တွန်းတတ်သော–စကားနှင့်ယှဉ်သော။ အညဒတ္ထု ဥယျောဇနပဋိသံယုတ္တံယေဝ ကထံ ကတ္တာ ဟောတိ။ မ၊ဌ။၁၅၃။ ဥယျောဇနပဋိသံယုတ္တန္တိ ဂစ္ဆထ တုမှေတိ ဧဝံ ဥယျောဇနိကေန ဝစနေန ပဋိသံယုတ္တံ။ မ၊ ဌ၊၄။၁၁၄။ ဥယျောဇနံ ဝိယဇ္ဇနံ၊ တံ တေသ အတ္ထိ, ဥယျောဇေတိ ဝိယဇ္ဇေတီတိ ဝါ ဥယျောဇနိကံ။ မ၊ဋီ၊ဌ။၃၂၆။

ဥယျောဇိတ (တိ) [ဥ+ယုဇ+တ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–အပ်သော၊သူ။ အနာထပိဏ္ဍိကေန ဂဟပတိနာ ဥယျောဇိတာ အာရာမေ အကံသု။ ဝိ၊ဌ။၃ဝ၆။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၁။)

ဥယျောဇိတစိတ္တ (တိ) [ဥယျောဇိတ+စိတ္တ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–အပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ သတ္ထေသု ဝိသယဘူတေသု နိမိတ္တဘူတေသု ဝါ သမုဿာဟိတမာနသော ဥယျောဇိတ–

စိတ္ထောတိ အတ္ထော ဒဋ္ဌမ္ဘော။ မူလဋီ၊၁။ရ။

ဥယျောဇီယတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ယ+တိ] စေခိုင်း– တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်၏။ နိယန္ဆိတိ ဒိဋ္ဌိဝါဒသင်္ခာတေ ဥယျောဇီယန္ဆိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၉။

ဥယျောဇီယန္ဆိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ယ+အန္ဆေ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇီ(ဇိ)ယမာန (တိ) [ဥ+ယုဇ+ယ+မာန] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်သော၊သူ။ သောမယာ ဥယျောဇီယမာနော နု ဣဒ္ဓတိ ဂန္ဆုံ။ ဝိ၊၂။၁၂ရ။ သူရိယေ အတ္ထင်္ဂတေ ဥယျောဇီယ–မာနောပိ ... ပဏ္ဍာသာလ ပဝိသိတ္တာ နိပဇ္ဇိ။ စာ၊ဋ္ဌ၊၅။၅၀ရ။

ဥယျောဇေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဧ+တမ္ဘ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်သော၊သူ။ သပ္ပဋိဘယံ ဂန္ဆာ အပ္ပဋိဘယံ ဒသေတ္တာ ဥယျောဇေတမ္ဘာ။ ဝိ၊၂။၈၈။

ဥယျောဇေတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+တိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ယှဉ်စေ–၏။ "ဂစ္ဆာဝုသော ... ဟသု ဟောတိ"တိ ဥယျောဇေတိ။ ဝိ၊၂။၁၂၅။ ရာဇာ အကာလေ သေနံ ဥယျော–ဇေတိ။ ဝိ၊၂။၂၀။ ဥယျောဇေန္တိ—မဇ္ဈဒုတ်။၁၀။ ဥယျောဇေသိ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေထ—ဝိ၊၂။ရ၂။ ဥယျောဇေမိ—သံ၊၂။၅၁၂။ ဥယျော–ဇေတု—ဝိ၊။၂၀။ ဥယျောဇေယ္ယ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေသိ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၂။ ဥယျောဇေသုံ—ဝိ၊၂။ရ၁။ ဥယျောဇေသေတိ—ဝိ၊။၂၀။ ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေသေသိ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေသေထ—ဝိ၊၂။ရ၂။

ဥယျောဇေတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ယုဇ+ဧ+တုံ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ခြင်းငှါ။ ဝေဠု ပန ဝတ္ထု တတော နံ ဥယျောဇေတုံ ဒုတိယံ ဂါထမာဟ။ စာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆၈။

ဥယျောဇေတု (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+တု] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–လော။ ဥယျော–ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေတွာ (ဗျ) [ဥ+ယုဇ+ဧ+တွာ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–၍။ ရာဇာ ကာလေ သေနံ ဥယျောဇေတွာ အန္ဆရာမဂ္ဂတော နိဝတ္ထောပေတိ။ ဝိ၊၂။၂၀ရ။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၄။)

ဥယျောဇေထ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+ထ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ကုန်၏။ ဥယျော–ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေန္တေ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဧ+အန္တ။ ထိ–ဠ် ဥယျောဇေန္ဆိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေ–လွှတ်–သော၊သူ။ တသ္မာ ဒါပေတွာ ဝါ အဒါ–ပေတွာ ဝါ ဥယျောဇေန္တော ဒွေ အာပတ္တိယော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၅။၆၆။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈။) ဝေ–ဝသန္တေပိ... ဥယျောဇေန္ဆိ သံဃာဒိသေသာပတ္တိ အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၄။၂၄၁။

ဥယျောဇေမိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+မိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–၏။ ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေယ္ယ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+ယ္ယ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ရာ၏။ ဥယျော–ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေသိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–၏။ ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေသိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+ဣ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ပြီ။ ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေသုံ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+ဍုံ] စေ

ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ကုန်ပြီ။ ဥယျော
ဧတေ–ကြည့်။

ဥယျောဧဿတိ (ကြို) [ဥ+ယုဓ+ဧ+ဿတိ]
စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–လတ္တံ့။ ဥယျော–
ဧတေ–ကြည့်။

ဥယျောဧဿထ (ကြို) [ဥ+ယုဓ+ဧ+ဿထ]
စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ကုန်လတ္တံ့။
ဥယျောဧတေ–ကြည့်။

ဥယျောဧဿသိ (ကြို) [ဥ+ယုဓ+ဧ+ဿသိ]
စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–လတ္တံ့။ ဥ–
ယျောဧတေ–ကြည့်။

ဥယျောဓနု (နာ) [ဥ+ယုဓ+ယု] ပုတ်ခတ်–ထိုးပစ်–
စစ်တိုက်–ခြင်း။ ဥယျောဓနံ သမ္ဘဟာရော။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၄။

ဥယျောဓိက (တိ) [ဥ+ယုဓ+ဏ္ဍ။ ဥယျောဓ+
ဏိက] (၁) တက်၍ တက်၍–ပုတ်ခတ်–ထိုးပစ်–
စစ်တိုက်–ရာအရပ်၊ စစ်မြေပြင်။ (၂) တက်၍
တက်၍–ပုတ်ခတ်–ထိုးပစ်–စစ်တိုက်–ခြင်း။ (၃)
ဥယျောဓိကသိက္ခာပုဒ်။ (၁) ဒီရတ္တတိရတ္ဆံ စေ
ဘိက္ခု သေနာယ ဝသမာနော ဥယျောဓိကံ
ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၁၄၃။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ဥဂ္ဂန္ဓာ တွေ့ ယုဒ္ဓန္တီတိ
ဥယျောဓိကံ။ သမ္ဘဟာရဋ္ဌာနသေတ် အဓိဝစန်
(နာမ်)။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁ ၂၆။ ကင်္ခ။ ၂၃ရ။ (–ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊
ဋီ၊၁။၅ ၂၀။) ယုဓေတုတော ဏ္ဍိပစ္စယော၊
အဓိကရဏဝါစကော၊ နိ ကတ္တာဒီဝါစကောတိ
အာဟ "တွေ့"တိ။ ကင်္ခ၊ယောမဟာဋီ၊ ၄။၁၃ရ။
(၁)(၂) ဥယျောဓိကာ နိ၀တ္ထော ဟောတိ(အံ၊
၃။၃၀ရ)တိ ယုဒ္ဓတော နိ၀တ္ထော ဟောတိ။
အံ၊ဋီ၊၃။၃၀၅။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ယုဒ္ဓတိ တောယာတိ
ဥယျောဓိကာ။ သတ္ထပ္ပဟာရေဟိ ယုဒ္ဓိတ–
သေတ် အဓိ၀စန်။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ယုဒ္ဓန် ဝါ
ဥယျောဓိကော၊ သတ္ထပ္ပဟာရော၊ တေနာဟ
ယုဒ္ဓတော နိ၀တ္ထောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ ၂ရ။ (၃)
ဥယျုတ္တံ သေနံ ဥယျောဓိ(ဝိ၊၅။၁ဖ၁)တိ ...
ဝုတ္ထသိက္ခာပဒတ္ထယ်။ ဝိ၊ဋ၊၄။၁၄၈။

ဥရ (ပုဂ္ဂ) [ဥသ+ရ။ အရ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂ရ၀။
ဥ+ရ+အ။ ကော၊ဋီ။ ဥရောတိ တွေ့ ဥကာရော
ဒုက္ခလာဘော၊ ဒုက္ခလာဘော သတိ ရန္တိ ပဟာရန္တိ
တွေ့ နောတိ ဥရော။ ကေကွရကောသဋ္ဌကာ။]
(၁) ရင်၊ ရင်ဘတ်။ (၂) နှလုံး။ (၃) သင်တုန်း
စက်။ (၄) လှည်းသန့်ရင်း။ (၁) တသာ တာ
သူစိယော...မုဒေ ပဝိသိတ္တာ ဥရတော နိက္ခမန္တိ။
ဝိ၊၁။၁၄ဖ။ ဥရာနိ ပဋိပိသန္တိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၃ရ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၅။ ဥရာဒီနိ ဌာနာနိ နာမ။
ဝဇိရ။ ၄၁ ၂။ (၂) သစေ ခေါ ဥပါလိ ဂဏနံ
သိက္ခိဿတိ၊ ဥရဿ ဒုက္ခော ဘဝိဿတိ။
ဝိ၊၃။၁၀၈။ ဂဏနံ သိက္ခန္တေန ဗဟုံ စိန္တေတမ္ပိ
ဟောတိ၊ တေနဿ ဥရော ဒုက္ခော ဘဝိ–
ဿတီတိ မညိ"သု။ ဝိ၊ဋ၊၃။၁၃၅။ ဥရောဂီ
ဟဒယ်၊ တံ ဟိ ဥသတိ စိတ္တတာပေါ ဒဟတိ
တွေ့တိ ဥရောတိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၀၈။
(၃) ဣစ္ဆာဟတဿ ပေါသဿ၊ စက္ခု ဘမတိ
မတ္ထကေတိ တွေ့ ဥရစက္ခေ။ (သာ၊က–မူတို
ဌ် ခုရစက္ခေ–ဟုရှိ၏။) မ၊ဋ၊၁။၃၃၃။ (၄)
ဥရဿ(ဝိမာန။၈၉)တိ ဥရော အဿ၊ ရထဿ
ဥရောတိ စ ဤသာမ္ဗလ် ဝဒတိ။ ဝိမာန၊
ဋ။ ၂၅၀။

ဥရဂ (ပု) [ဥရ+ဂမု+ဏ်။ ဓာန်၊ဋီ။ ၆၅၄။] မြွေ၊
အဆိပ်ရှိသောမြွေ၊ နဂါး။ ဥရဂေါ မဟာရာဇ
"ဒဟရော"တိ နိ ဥညာတမ္ပေါ။ သံ၊၁။ ၆ရ။
ဥရဂေါတိ အာသီဝိသော။ သံ၊ဋ၊၁။၁ ၂၁။
ဥရသာ ဂစ္ဆတီတိ ဥရဂေါ၊ ယောကောစိ
သပ္ပေါ။ ဣမ ပန အဓိပ္ပေတံ ဒဿေတုံ
"အာသီဝိသော"တိ အာဟ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၁ရ၁။
တတ္ထ ဥရဂ–သဒ္ဒေန နာဂါ ဂဟိတာ။ ဇာ၊ဋ
၁။ ၂ ၂၀။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂ရ၁။ ဥရဂါဓိဘူ–
လည်းကြည့်။

ဥရဂဏ္ဍီပိသာစိန် (တိ) [ဥရဂဏ္ဍီ+ပိသာစ+ဣနီ] ရင်ခွဲတည်သောအဖုနှစ်ခုရှိသော ဘီလူးမနှင့်တူ သော၊သူ။ ဂူထဘဏ္ဍော တစောနဒ္ဓေ၊ ဥရ-ဂဏ္ဍီပိသာစိနိ၊ နဝ သောတာနိ တေ ကာယေ၊ ယာနိ သန္ဓန္ဆိ သဗ္ဗဒါ။ ထေရ။၃၆ ၂။ ဥရဂဏ္ဍီ-ပိသာစိနီတိ ဥရေ ဌိတဂဏ္ဍဒွယဝတီ ဘယာန-ကဘာဝတော အနတ္ထာဝဟတော စ ပိသာစ-သဒိသီ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၉၉။

ဥရဂဇာတက (နာ) [ဥရဂ+ဇာတက] ဥရဂဇာတ်။ သားသေသော်လည်း စိုးရိမ်ပူသွေး ငိုကြွေးခြင်း မရှိကြသော ဘုရားအလောင်းနှင့်တကွ အိမ်သူ အိမ်သားလေးဦးတို့အား သိကြားမင်းက မငိုကြွေး ခြင်း၏ အကြောင်းကို မေးသဖြင့် မြွေရေလဲ ဥပမာ၊ မခေါ်ပါဘဲ ရောက်လာသူ၊ လမင်းကို ပူဆာ၍ ငိုကြွေးသော ကလေးငယ် ဥပမာ၊ ရေအိုးကွဲဥပမာတို့ဖြင့် ငိုကြွေးခြင်း၏ အကျိုးမရှိပုံ ကို ဟောတော်မူသော ဇာတ်ဖြစ်သည်။ ဇာ၊ဝ။ ၁.၂၂-၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၀-၁၅၅။ ဣမံ ပဋ္ဌက-နိပါတေ ဥရဂဇာတကံ ဝိတ္ထာရေတွာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၁။

ဥရဂရာဇ (ပု) [ဥရဂ+ရာဇ] မြွေမင်း။ သဿုမ္ပိ သသုံရမ္ပိ သာမိကမ္ပိ အဂ္ဂိကဒ္ဓံ ဝိယ ဥရဂ-ရာဇာနံ ဝိယ စ ကတ္တာ ပဿိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၅။

ဥရဂဝဂ္ဂ (ပု) [ဥရဂ+ဝဂ္ဂ] ဥရဂဝဂ်။ ဝဂ္ဂတော ဥရဂဝဂ္ဂေါ ...မဟာဝဂ္ဂေါတိ စတုဝဂ္ဂသင်္ခေါ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃။

ဥရဂသဒ္ဒ (ပု) [ဥရဂ+သဒ္ဒ] ဥရဂသဒ္ဒါ။ ဥရ-ကြည်။

ဥရဂသုတ္တ (နာ) [ဥရဂ+သုတ္တ] ဥရဂသုတ်။ မြွေဆိပ်ကို ဆေးဖြင့်ပယ်ဖျောက်သကဲ့သို့ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ မြွေသည် အရေဟောင်းကို စွန့်သကဲ့သို့ ရဟန်းသည် သံသရာသမုဒ္ဒရာ၏ ဤမှာဘက်ကမ်းကို စွန့်-ခြင်း-စသည်တို့ကို ဟောတော်မူသော သုတ် ဖြစ်သည်။ သုတ္တနိ။ ၂၅၉-၂၈၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂-၂၃။ တေသံ ဥရဂသုတ္တံ အာဒိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂။

ဥရဂါဓိပ (ပု) [ဥရဂ+အဓိပ] နဂါးတို့ကိုအစိုးရ သူ၊ နဂါးမင်း။ အညဒတ္ထု တဝေဝသ၊ ဝိယာတော ဥရဂါဓိပ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၉။

ဥရဂါဓိဘူ (ပု) [ဥရဂ+အဓိဘူ] နဂါးတို့ကိုအစိုး ရသူ၊ နဂါးမင်း။ မဟာနုဘာဝါနမ္ပိ ဥရေန ဂမနတော "ဥရဂါ"တိ လဒ္ဓနာမာနံ နာဂါနံ အဓိပတိဘာဝတော ဥရဂါဓိဘူ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၁၇၀။

ဥရဂူသဘ (ပု) [ဥရဂ+ဥသဘ] မြတ်သောနဂါး။ နဂါးမင်း။ တဿ ဟ ပုတ္တော ဥရဂူသဘသ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၃၀။

ဥရဂေါပမ (တိ) [ဥရဂ+ဥပမာ] မြွေဥပမာရှိ သော၊ မြွေနှင့်တူသော။ ကာမာ ဟိ အဂ်ါရ-ကာသူပမာ မံသပေသူပမာ ပါဝကကပ္ပါ ပပါတဥရဂေါပမာ စ။ နေတ္တိ။၅၂။ ပပါတဥရ-ဂေါပမာတိ ပပါတူပမာ ဥရဂေါပမာ စ။ နေတ္တိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၄။ (-နေတ္တိ၊ဋီကာ။၁၉၃။)

ဥရစက္ခ (နာ) [ဥရ+စက္ခ] သင်တုန်းစက်။ ဥရက (၃) ကြည့်။

ဥရစ္ဆဒ (ပု၊နာ) [ဥရ+ဆဒ+အ။ ဥရော ဆာဒယ-ဣတေနနာတိ ဥရစ္ဆဒေါ။ ဓာန်ငုံ။၃ရဲရ။] (၁) ရင်လွှမ်းပန်း။ (၂) ချပ်ဝတ်တန်ဆာ၊ ချပ်မိန်ညှိ၊ စစ်ဝတ်တန်ဆာ။ (တိ)(၃) ဥရစ္ဆဒါမည်သော မင်းသမီး။ (၁) ဥရစ္ဆဒံ ကရောန္တီဝ ကာရ-ပေန္တီပိ။ ဝိ၊၁။ ၂ရ၄။ ဥရစ္ဆဒေါတိ ဟာရသဒိသံ ဥရေ ဌပနကပုပ္ဖဒါမံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၁။ (၂) သက-ကဝစဏ္ဍသဒိယာနုပ္ပဒါနေနာတိ ဣတ္ထေ ကဝစော

နာမ ဥရစ္ဆဒေါ။ ယေန ဥရော ဆာဒီယတေ။ သီ၊ဍီ၊သစ်၊၁။၅၃။ (–သီ၊ဍီ၊သစ်၊၂။၃၃။)

(ထီ)(၃) ဥရစ္ဆဒါမည်သော မင်းသမီးသည် ကဿပဘုရားရှင်လက်ထက် ကိုကိမင်း၏ သွီးတော် ဖြစ်သည်။ မွေးဖွားသောအခါက ရင်ခွဲ ပန်းချီဆေးဖြင့် ရေးခြယ်ထားသကဲ့သို့ ရင်လွှမ်းပန်းပုံ ပါလာသောကြောင့် ဥရစ္ဆဒါဟု အမည်တွင်လေသည်။ တစ်ဆယ့်ခြောက်နှစ်အရွယ်၌ သောတာပန်ဖြစ်သည်။ ကိုကိမင်းကြီးသည် ရှေးယခင်က "ဘူမိဒေဝ"ဘွဲ့အမည်ခံသော ဗြဟ္မဏတို့ကို ဆည်းကပ်သူဖြစ်သည်၊ နောင်သောအခါမှ သွီးတော်ဥရစ္ဆဒါ၏ အစီအမံဖြင့် ကဿပဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို နာရရှိ သောတာပန်ဖြစ်လေသည်၊ ဥရစ္ဆဒါသည်လည်း အရဟတ္တဖိုလ်ကိုရသဖြင့် ဘိက္ခုနီမ အဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။ ထိုမင်းသွီးသည် ရှေးအတိတ် ဝိပဿီဘုရားပွင့်တော်မူစဉ်အခါက ဘုရားရှင်ကို ရွှေရင်လွှမ်းပန်းအဆင်တန်ဆာ ဖြင့်ပူဇော်၍ " အရဟတ္တဖိုလ်ရသည်တိုင်အောင် ဤအဆင်တန်ဆာသည် ငါ၏ကိုယ်မှ မကင်းမကွယ်ပါစေသတည်း"ဟု ဆုတောင်းခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ဝိမာန၊ဌ–၌ ဥရစ္ဆဒမာလာဟု အမည်တွင်ကြောင်း ပြဆိုသည်။ (အကျယ်ကို ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၂–၃။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၁။ မ၊ဌ၊၃။ခ၉၆–ရ–ကြည့်။)

သာ စိတ္တကမ္မကတာယ ဝိယ ဥရစ္ဆဒမာလာယ အလင်္ကာတေန ဥရေန ဇာတတ္တာ ဥရစ္ဆဒါ နာမ ကုမာရိကာ ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၃။ (–မ၊ဌ၊၃။ခ၉၆။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၁။)

ဥရစ္ဆဒပဿာဝန (နာ) [ဥရစ္ဆဒ+ပဿာဝန] ရင်လွှမ်းတန်ဆာ။ ဥရေ ပဋိဂ်ိုဏ္ဍနံ ဥရစ္ဆဒ–ပဿာဝနံ ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃။

ဥရစ္ဆဒမာလာ (ထီ) [ဥရစ္ဆဒ+မာလာ] (၁) ရင်လွှမ်းပန်း။ (၂) ဥရစ္ဆဒမာလာမင်းသွီး။ (၁) (၂) "ဣမဿ ပုညဿ အာနုဘာဝေန မယှံ ဘဝေ ဘဝေ သောဝဏ္ဏမယာ ဥရစ္ဆဒမာလာ နိဗ္ဗတ္တတူ"တိ ကတပတ္ထနာယ... ယထာပတ္ထနာနံ သုဝဏ္ဏမာလာလာဘေန "ဥရစ္ဆဒ–မာလာ"တိ လဒ္ဓနာမာယ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၁။ (–ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၃။) ဥရစ္ဆဒါ–လည်းကြည့်။

ဥရဇ (ပု) [ဥရ+ဇန+ကွဲ] ရင်ခွဲဖြစ်သောနို့အုံ၊ သားမြတ်။ ဒုဝိဓ ဇာတာ ဥရဇာ။ ဇာ၊၂။ ၁၄။ ဒုဝိဓတိဂါထံ ထနေ ဝဏ္ဏယန္တော အာဟ၊ တေ ဟိ ဒ္ဝေ ဟုတ္တာ ဥရေ ဇာတာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၆၆။

ဥရဋ္ဌိ (နာ) [ဥရ+အဋ္ဌိ] ရင်ဘတ်ရိုး။ စုဒ္ဓသ ဥရဋ္ဌိနိ။ အဘိ၊ဌ။ ၂။ ၂၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၄၅–၆။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။ခ၈။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ (နာ) [ဥရဋ္ဌိ+ပဋ္ဌရ] ရင်ဘတ်ရိုးအပေါင်း၊ ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်။ နာပိ ဟဒယံ ဇာနာတိ "အဟံ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ"န္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ခ၅၁။ ဥရဋ္ဌိသဏ္ဌာနော ပဋ္ဌရသဒ္ဒိသ–တာယ "ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ"န္တိ ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဍီ၊ ၁။၄၄၀။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရဗ္ဘန္တရ (နာ) [ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ+အဗ္ဘန္တရ] ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်၏ အတွင်းအရပ်။ နာပိ ဟဒယံ ဇာနာတိ "အဟံ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရဗ္ဘန္တရံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ"န္တိ။ အဘိ၊ဌ။ ၂။ ၅ရ။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရမဇ္ဈ (နာ) [ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ+မဇ္ဈ] ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်၏ အလယ်အရပ်။ ဟဒယံ သဒ္ဓိဗ္ဗန္ဓရေ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရမဇ္ဈေ နိဿာယ ဋ္ဌိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ခ၅၁။

ဥရဋ္ဌိသဏ္ဌာဋ (ပု) [ဥရဋ္ဌိ+သဏ္ဌာဋ] ရင်ဘတ်ရိုးအပေါင်း။ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ–ကြည့်။

ဥရဏ (ပု) [ဥ+ရဏ+အ။ ထီ–၌ ဥရဏီကာ၊ ဥရဏီ] (၁) သိုး၊ ဆိတ်ကုလား။ (၂) ဆိတ်။

တတ္ထ ဥရကိုကဠ အဇိကဠ အဇ္ဇေ ဟန္ဒာ ယေနကာမ် ပလေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂၅ရ။ ဟန္ဒာ ဥရကိ အဇိကံ အဇ္ဇေ။ ဇာ၊၂။၅၀။ ဥရဇ္ဇောမေဏ္ဍ မေသာစ၊ ဥရကော အဝိ ဌ္ဌေကော။ ဓာန်။၅၀၁။ ဆဏ္ဍံ ဌ္ဌေကော။... နှ ရကတိတိ ဥရကော။ ဓာန်ဋီ။၅၀၁။ (၂) ဥရကသဒ္ဒသာပိ အဇပရိယာယသ သမ္ဘဝတော "ဥရကိ တု အဇိ အဇာ"တိ ဝုတ္တံ။ ဓာန်ဋီ။၅၀၂။

ဥရကိကာ (ထီ) [ဥရက+က+ဣတ္ထိ–အာပစ္စည်း၊ က ၏ အ ကို ဣ ပြု] သိုးမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရကီ (ထီ) [ဥရက+ဣ]။ ဥရကိ တု အဝိ အဇာ။ ဓာန်။၅၀၂။] (၁) သိုးမ။ (၂) ဆိတ်မ။ (၁)(၂) ဒွယ် အဝိယ်။ ဥရကသ အယံ ဥရကီ။ ... အဇာ သဒ္ဒေါ ဌေကော ဆာဂိယ်။ အညေ တု "ဥရကိ တု အဇိ အဇာ"တိပိ ပါဋိ ဝတ္တာ တိဏ္ဏမ္ပိ ဥရကိပရိယာယတ္တံ ဝဒန္တိ။ အထ ဝါ ' တိကံ အဇိယ်။ ဓာန်ဋီ။၅၀၂။

ဥရတ္ထစ (ပု) [ဥရ+တစ] ရင်ဘတ်အရေ။ ဥရ–တ္ထစော ယေဘုယ္ယေန စတုရသသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။ ခုဒ္ဒကဋီ။၃၅။

ဥရတ္ထာဋ (ပု) [ဥရ+တာဋ] ရင်ဘတ်ကိုထုနှက်ရိုက်ပုတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရတ္ထာဋိ (ပု) [ဥရ+တာဋိ] ရင်ဘတ်ကိုထုနှက်ရိုက်ပုတ်ခြင်း။ ဥရတ္ထာဋိ ကဒ္ဒတိ။ မဟာ။၁၂၀။ အံ၊ဋ။၄၉၃။ ဥရတ္ထာဋိန်ဿ ဥရံ တာဌေတ္တာ။ မ၊ဋ၊ဋ။၃ဖ၂။ (–အံ၊ဋ၊၂။၃၅ရ။ ဥဒါန၊ဋ။၁၄၄၉။) ဥရတ္ထာဋိန်ဿ ဥရတ္ထာဋံ၊ ဥရံ တာဌေတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅ရ။

ဥရန္တရ (နှ) [ဥရ+အန္တရ] ရင်၏အကြား။ ရင်ခွင်။ သာ ဥဘောပိ တေ ဥရန္တရေ ကတ္တာ... ရတ္တိ ဝိတိနာမေတိ။ ဓမ္မ၊ဋ၊ဋ။၄၃၉။ (–ထေရီ၊ဋ။၁၁၂။ ဇာ၊ဋ၊၅။၃၃ဝ။)

ဥရပရိဏ္ဍေဒမဏ္ဍ (နှ) [ဥရပရိဏ္ဍေဒ+မဏ္ဍ] ရင်အပိုင်းအခြား၏အလယ်။ ဥရပရိဏ္ဍေဒမဏ္ဍေ(ဝိ၊ဋ၊ဋ။၂၉၃)တိ ဥရပရိယန္တသ မဇ္ဈေ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၂။ ဝိမတိ၊ဋ။၁၈၂။

ဥရပရိယန္တ (ပု) [ဥရ+ပရိယန္တ] ရင်၏အပိုင်းအခြား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရဗ္ဘ (ပု) [ဥ+ရ+ဘ။ ဗာဓိယမာနောပိ နရဝတိတိ ဥရဗ္ဘော။ ဓာန်ဋီ။၅၀၁။] သိုးထီး။ သိုး။ ဆိတ်ကုလား။ ဥရဗ္ဘာ(ဒီ၊ဋ။၁၂၀။ အံ၊၂။ ၄၂၉)တိ တရုဏမေဏ္ဍကာ ဝုစ္စန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊ ၁။၂ဖ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၂။ ဥရဗ္ဘာ ဝုစ္စန္တိ ဌ္ဌေကာ။ မ၊ဋ၊၃။၈။ အံ၊ဋ၊၂။၃ရ၃။ အဘိ၊ဋ၊၃။ဝ၃။ အံ၊ ဋီ၊၃။၉ဝ။

ဥရဗ္ဘ ဃာတက (ပု) [ဥရဗ္ဘ+ဃာတက] သိုးသတ်သမား။ ဥရဗ္ဘ ဃာတကော(အံ၊ဋ။၂၅၃)တိ သူနကာရော။ အံ၊ဋ၊၂။၂၂ဖ။ (–ထေရီ၊ဋ။၂၁ဝ။)

ဥရဗ္ဘ ဝန (နှ) [ဥရဗ္ဘ+ဝန] သိုး၏–တန်ဘိုးဥစ္စာ–တန်ဘိုးငွေ။ ဥရဗ္ဘ ဝန(အံ၊ဋ။၂၅၄)နှင့် ဌ္ဌေက–အဝ္ဍနကမ္ဘလံ။ အံ၊ဋ၊၂။၂၂ဖ။

ဥရဗ္ဘရူပ (နှ) [ဥဗ္ဘ+ရူပ] သိုး၏အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဥရဗ္ဘ ရူပေန ဝကသု ပုဗ္ဗေ၊ အသ်ကိတော အဇယူထံ ဥပေတိ။ ဇာ၊၂။၅၀။

ဥရဗ္ဘ သတ (နှ) [ဥရဗ္ဘ+သတ] သိုးအထောင်။ သတ္ထ စ ဥရဗ္ဘ သတာနိ ထူဏူပနီတာနိ ဟောန္တိ ယညတ္ထာယ။ ဒီ၊ဋ။၁၂၀။ သံ၊ဋ။ရ၅။ အံ၊ ၂။၄၂၉။

ဥရဗ္ဘ သာမိက (ပု) [ဥရဗ္ဘ+သာမိက] သိုးအရှင်၊ သိုးပိုင်ရှင်။ သြရဗ္ဘိ ကောတိ ဥရဗ္ဘ သာမိကော။ အံ၊ဋ၊၂။၂၂ဖ။

ဥရမ်သ (နှ) [ဥရ+မ်သ] ရင်သား။ ဣတ္ထိနဉ္စ ဥရမ်သံ အဝိသဒံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ၊ဝ။၃၅ရ။

ဥရမဏ္ဍ (နာ) [ဥရု+မဏ္ဍ] ရင်၏အလယ်၊ ရင်လယ်။ ပစ္စောရသ္ဓိန္ဓိ ဥရမဏ္ဍေ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၈၉။ (–ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၈၆။)

ဥရသိလောမ (တိ) [ဥရု+လောမ။ ရူ၊နှာ။၁၉၉။] ရင်ဘဲ့အမွေးရှိသော၊သူ။ ဗျဓိကရဏာနမ္ပိ တိ ပဒါန် ... ဟာတိရတ္ထသမာသော ဟောတိယေဝ၊ ယထာ "ဥရသိလောမော"တိ။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၁၆။ (–အံ၊ဌီ၊၂။၂ရ၃။ အံ၊ဌီ၊၃။၃၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။ ၂၉၆။ နေတ္တိ၊ဌီ။၂၄။)

ဥရာဘိမုခ (တိ) [ဥရု+အဘိမုခ] ရင်သို့ရှေးရှု။ ပစ္စောရသ္ဓိန္ဓိ ပတိ ဥရသ္မိ ဥရာဘိမုခံ၊ ဥရ-မဏ္ဍေတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၃။၈၆။

ဥရီ (ဗျ) [ဝေ+ရီ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] အပေါင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်–၌ ဝန်ခံခြင်း၊ ချဲ့ခြင်း အနက်တို့ကို ပြထားသည်။)

ဥရီကတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥရီ+ကတ္တာ] အပေါင်းပြု။ အဌကထာယံ ပန အညမညအာဓရဘာဝံ ဥရီကတ္တာ "ကောဌာသာ"တိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၀၄။ (အောက်ခြေ၌ "ဥရီကတ္တာတိ အဂ်-ကတ္တာတိ အတ္ထော၊ ပေါတ္ထကေသု ပန အဂါရ-ဘာဝံ ဥဒေနာတိ ကတ္တာတိ ပါဌော"-ဟု မှာထားသည်။)

ဥရု (ပု) [အရ+ဥ။ ဓာန်ဌီ။၆၆၃၊ရဝ၁။] (၁)ပေါင်။ (တိ)(၂) သဲ။ (တိ)(၃) ကြီးသော။ (၄) ပြန့်ကျယ်သော။ (၁) ဦရု-ကြည့်။ (၂) (တိ)(၃) ဥရုဝေ-လာယန္တိ မဟာဝေလာယံ၊ မဟန္တေ ဝါလိကရာ-သိမှိတိ အတ္ထော။ အထ ဝါ ဥရုတိ ဝါလိကာ ဝုစ္စတိ။ ဝိဌ၊ဌ၊၂ရ၄။ အံ၊ဌ၊၂။ ၂၆၃။ ဥဒါနဌ။ ၂၄။ ဥရု မရု သိကတာ ဝါလုကာ ဝဏ္ဏေ ဝါလိကာတိ ဣမေ သဒ္ဒါ သမာနတ္ထာ။ သာရတ္ထဒီ။၁ရ၂။ မ၊ ဌီ၊၂။ ၂၄၂။ ဥရုဝေလာယန္တိ ဣတ္ထေ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တဝါစီ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဓရ။ (၃) ဥရုံ ဝေဝုလ္လံ ဒဿတိ ဒကွတိတိ ဥရုန္ဒာ၊ ဝိဘတ္တိအလောပေန။ ဒီ၊ဌီ၊ ၂။ ၂၅ဝ။

ဥရုညာ (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] (၁) ဥရုညာမြို့။ (၂) ဥရုညာ–ဇနပုဒ်–တိုင်းနိုင်ငံ။ (၁)(၂) ကော်သမယ် ဘဂဝါ ဥရုညာယံ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။ ၁၅၃။ မ၊ ၂။ဌ၂ရ။ ဥရုညာတိ တသ္မာ ရဋ္ဌဿပိ နဂရဿပိ တေဒေဝ နာမံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ရရ။ မ၊ ဌ၊ဌ။ ၂၄၅။ ဥရုညာယန္တိ ဥရုညာဇနပဒေ ဥရုညာသင်္ခါတေ နဂရေတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌီ၊ ၁။ ဌ၄ရ။ ဥရုညာယန္တိ ဥရုညာ နာမ ဇနပဒေ ဥရုညာ နာမ နဂရေတိ အာဝုတ္တိအာဒိနယေန အတ္ထော ဝေဒိတမ္ဘော။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ ၂။ဌ၄ဝ။

ဥရုညာဇနပဒ (ပု) [ဥရုညာ+ဇနပဒ] ဥရုညာ ဇနပုဒ်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရုညာနဂရ (ထီ၊နာ) [ဥရုညာ+နဂရ] ဥရုညာမြို့။ ဘဂဝါ ဥရုညာနဂရံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ရရ။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၂၄၅။

ဥရုမိတိ (တိ) [ဥရု+မိတိ] ကြီးသောလုံးလ ရှိသော၊သူ။ ဥရုမိတိ(ရူ၊နှာ။၆ရ)မဟာဝီရော။ ရူ၊ဌီ။၄ဝ။

ဥရုနဌ (တိ) [ဥရု+နဌ] ကြီးကျယ်သော အခေါင်း အပေါက်ရှိသော (တမာပင်)။ ဥရုနဌော ပုစိ-မန္ဒော နဌေ ရုပုစိမန္ဒော၊ ဥရုသဒ္ဒေါ စေတ္ထ မဟန္တပရိယာယော၊ နဌသဒ္ဒေါ သုသိရပရိ-ယာယော၊ တသ္မာ မဟန္တေန သုသိရေန သမ-န္နာဂတော ပုစိမန္ဒော နဌေ ရုပုစိမန္ဒောတိ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊ဌ။ ၂ဝ၅။

ဥရုန္ဒ(ဒ္ဒ) (တိ) [ဥရု+ဒိသ+ကွ] ပြန့်ပြောကြီး ကျယ်–ပြန့်ကျယ်–သည်ကိုရှုမြင်စေတတ်သော။ ကျယ်ပြန့်–ကျယ်ဝန်း–သော။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဣန္ဒသာလဂုဟာ... သမ္ဘာဓ သန္ဓိ ဥရုန္ဒာ သမပါဒိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂ဝ၅။ ဥရုန္ဒာ သမပါဒိတိ

မဟန္ဓာ ဝိဝဏ္ဏာ အဟောသိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉ရ။ ဥရုံ ဝေပုလ္လံ ဒဿတိ ဒကွတိတိ ဥရုန္ဓာ၊ ဝိဘတ္တိအလောပေန။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။ ဥရုန္ဒံ အာဝုသော ကုမ္ဘကာရဝေသနံ။ မ၊ဘ။၂၈၁။ ဥရုန္ဒန္တိ ဝိဝိတ္တံ အသမ္ဘာဓံ။ မ၊ဋ၊၄။၂၀၄။ ဥရုဒ္ဒန္တိ ဝိသာလန္တိ ကေစိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉၅။

ဥရုဝလ္လိယလေဏဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယလေဏ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ ဥရုဝလ္လိယ-ဝါသီ(သံ၊ဋ၊၂။၁၂)တိ ဥရုဝလ္လိယလေဏဝါသီ။ ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရဝါသီတိ ဝဒန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၃။

ဥရုဝလ္လိယဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌ နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌ နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ ဥရုဝလ္လိယ-လေဏဝါသီ-ကြည့်။

ဥရုဝေလကပ္ပ (နာ) [ဥရုဝေလ+ကပ္ပ] ဥရုဝေလကပ္ပမည်သောနိုဂုံး။ ကော် သမယ် ဘဂဝါ မလ္လေသု ဝိဟရတိ ဥရုဝေလကပ္ပံ နာမ မလ္လာနံ နိဂမော။ သံ၊ဋ၊၂။၂၀၀။

ဥရုဝေလ(ဌ)ကဿပ (ပု) [ဥရုဝေလ(ဌ)+ကဿပ] ဥရုဝေလကဿပ-ရသေ့-ထေရ်။

(ဤမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ ကမ္ဘာတစ်သိန်းအထက် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင် လက်ထက်တော်၌ ဟံသာဝတီမြို့ဝယ် တစ်ခုသော အမျိုး၌ ဖြစ်၍ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ဘုရားရှင်ထံတော်၌ တရားနာစဉ် ဘုရားရှင်က ရဟန်းတစ်ပါးကို မဟာပရိသတေဒဂ်ချီးမြှင့်သည်ကို မြင်ရ၍ ကြီးစွာသောအလှူကိုပေးကာ မဟာပရိသတေဒဂ်ဆု ပန်ခဲ့သောမထေရ် ဖြစ်သည်။ လွန်ခဲ့သော(၉၂)ကမ္ဘာထက်၌ ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်၏ အဖေတူ အမေကွဲ ညီတော်ဖြစ်၍ လွန်မြတ်သော ကုသိုလ်ပြုခဲ့သည်။ ဂေါတမ မြတ်စွာဘုရားပွင့်တော်မမူမီ ဗာရဏသီပြည်ဝယ် ပြာဟွဏမျိုးနွယ်၌ဖြစ်၏။ အနွယ်ကို အစွဲပြု၍ ကဿပ ဟု အမည်တွင်သည်။ နောင်အခါ ဥရုဝေလတောသို့ရောက်၍ ရသေ့ရဟန်းပြုသည်ကို အစွဲပြု၍ ဥရုဝေလကဿပ-ဟု ထင်ရှားသည်။ ဘုရားရှင် ကြွရောက်ဆုံးမတော်မူပြီးသောအခါ အခြံအရံတပည့်ရသေ့ငါးရာနှင့် တကွ ဟေတိကျွရဟန်း အဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကြသည်။ အာဒိတ္တပရိယာယသုတ္တန်ကို နာကြားရပြီးနောက် အခြံအရံနှင့်တကွ ရဟန္တာဖြစ်၍ နောင်သောအခါ မဟာပရိသတေဒဂ်ဘွဲ့ ရရှိလေသည်။ အပ။၂။၁၃၃-၁၃ရ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၀-၂၃၃။ အပ၊ဋ၊၂။၂၄၁-၂၄၃။ မဟာပရိသာနံ ယဒိဒံ ဥရုဝေလကဿပေါ။ အံ၊၁။၂၅။ ကဿပေါ နာမ ဂေါတ္တေန၊ ဥရုဝေဠနိဝါ-သိကော။ တတော မေ အာသိ ပညတ္တိ၊ ဥရု-ဝေဠကဿပေါ ဣတိ။ အပ၊၂။၁၃ဖ။

ဥရုဝေလကဿပတ္ထေရ (ပု) [ဥရုဝေလကဿပ+ထေရ] ဥရုဝေလကဿပထေရ်။ ဥရုဝေလကဿပတ္ထေရ်ယော ပရိဝါရေတ္တာ ဝိစရိသု။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၃။

ဥရုဝေလကဿပဒမန (နာ) [ဥရုဝေလကဿပ+ဒမန] ဥရုဝေလကဿပရသေ့ကိုဆုံးမခြင်း။ အဟု ဇာတာ ဝိဒေဟာနန္တိ ဣဒံ သတ္ထာ လဋ္ဌိဝနုယျာနေ ဝိဟရန္တော ဥရုဝေလကဿ-ပဒမနံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၀၅။

ဥရုဝေလကဿပပွမုခ (တိ) [ဥရုဝေလကဿပ+ပမုခ] ဥရုဝေလကဿပ-အမှူးရှိ-ဦးဆောင်-သော၊သူ။ ဘဂဝါ ဟိ...ဥရုဝေလံ ပတ္တာ ဥရု-ဝေလကဿပပွမုခေ သဟဿဇဋိလေ အရ-

ဟတ္တေ ပတိဋ္ဌာပေတွာ။ ဥဒါနဋ္ဌ။၃၂၄။

ဥရုဝေလဂါမ (ပု) [ဥရုဝေလ+ဂါမ] ဥရုဝေလ ရွာ။ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ(သံ၊၁။၁၀၄)တိ ပဋိဝိဇ္ဇသမ္ဘဒ္ဒုတညာဏော ဥရုဝေလဂါမံ ဥပ-နိဿာယ ဝိဟရတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။ ဥရုဝေ-လာယ သမီပေ ဂါမော ဥရုဝေလဂါမော။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဂရ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဂ၃။)

ဥရုဝေလနေပဒ (ပု) [ဥရုဝေလ+နေပဒ] ဥရု ဝေလနေပုဒ်။ ဗုဒ္ဓဘာဝါယ မဂ္ဂါမဂ္ဂံ အဇာနိတ္တာ ဆမ္ဘဿာနိ ဥရုဝေလနေပဒေ... ဒုက္ခရကာရိကံ အကာသိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၉။

ဥရုဝေလနာဂ (ပု) [ဥရုဝေလ+နာဂ] ဥရုဝေလ နဂါ။ ဥရုဝေလနာဂေန မာပိတံ ဝိသဒ္ဓိမဒဟနံ အဂဏေတ္တာ တသ သရဏသီလာဘရဏ-မဒါသိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၀၄။

ဥရုဝေလဝါသီ (တိ) [ဥရုဝေလ+ဝသ+ဏီ] ဥရု ဝေလတောင် နေလေ့ရှိသော၊သူ။ ကိမေဝ ဒီသ္မာ ဥရုဝေလဝါသိ၊ ပဟာသိ အဂ္ဂိ ကိသ-ကောဝဒါနော။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၄၆။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၈။

ဥရုဝေလသေနာနိဂမ (ပု) [ဥရုဝေလ+သေနာ နိဂမ] ဥရုဝေလသေနာနိဂုံး။ (ဥရုဝေလသေနာ နိဂါမ-ဟုရှိပါက ဥရုဝေလမည်သော သေနာနိ ပုဏ္ဏားရွာ-ဟု ပြန်ဆိုရမည်။ သေနာနိဂါမ-ကြည့်။) အညတ တသ္မိ ဝါလိကရာသိမှိ ဝိဟရတိတိ အာပဇ္ဇတိ၊ "ဥရုဝေလံ ဝိဏ္ဏာယ ပါဝိသိတိ ယေန ဥရုဝေလသေနာနိဂမော"-တိအာဒိဝစနဝိရောဓော စ။ ဝဇိရ။၃၉၂။ (မ၊ ၁။၃၀၆-၌ ဥရုဝေလာ သေနာနိဂမော-ဟု ဝါကျရှိသည်။)

ဥရုဝေလာ(ဌာ)° (တိ) [ဥရု+ဝေလာ။ ဥရု ဝေလာ+ဏ။ ဥရု+ဝေလာတိတ္ထမ။ အတိတ္ထမ-ပုဒ်ကျေနေသည်] (၁) ကြီးမားသော-မျှားပြား သော-သဲ၊ သဲအစု၊ သဲပုံ၊ သဲသောင်ပြင်။ (၂) သီလအဝိုင်းအခြားကို လွန်ကျူးခြင်း ကြောင့် ဆောင်ထားအပ်သော သဲပုံ။ (၃) ကြီးစွာသောသဲသောင်ကမ်းနှင့်တူသော သဲအစု သဲပုံကြီး။ (၄) သဲအစုသဲပုံကြီးအနီး၌ တည် သောရွာ၊ ဥရုဝေလရွာ။ (၅) ဥရုဝေလနဂါး။

ဂေါတမဘုရားရှင်မဟာဗုဒ္ဓိအခါကတစ်တောင်သော အမျိုးကောင်းသားတို့သည် လူ့ဘောင်မှ ခွါ၍ ရသေ့ရဟန်းပြုပြီးလျှင် "ကာယက် ဝစီက်တို့ကို လွန်ကျူးပြုကျင့်လျှင် သူတပါးတို့အား ထင်ရှား သောကြောင့် အချင်းချင်း စောဒနာခွင့် ရကြ၏။ မနောက်သက်သက်ကို ကြံစည်အောက်မေ့ရာ၌ သူတပါးတို့အား မထင်ရှားသောကြောင့် အချင်း ချင်း စောဒနာခွင့် မရနိုင်။ ထို့ကြောင့် ကာမဝိတက် စသည်ကို ကြံမိခဲ့သော် မိမိကိုယ်ကိုမိမိ ဆုံးမခြင်း ဖြစ်ရလေအောင် ဖက်ရွက်ပြင့် သဲကို ဆောင်ယူ၍ ဤအရပ်၌ စုပုံထားကြရမည်"ဟု ကတိကဝတ် ပြုကုန်၏။ ထိုကတိကဝတ်အတိုင်း ကာမဝိတက် စသည်ကို ကြံစည်အောက်မေ့မိသော ရသေ့တို့ သည် သဲအစုကို ဆောင်၍ စုပုံကြသောကြောင့် အကြိမ်များလာသောအခါ ကြီးစွာသော သဲစု သဲပုံကြီး ဖြစ်လာသဖြင့် ဥရုဝေလဟု ထင်ရှား လေသည်။ နောင်အခါ ထိုသဲစုသဲပုံကြီးကို နောင်လာနောက်သားတို့သည် ကာရံ၍ စေတီ ဌာန ပြုကြလေသည်။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၄။ ထိုဥရုဝေလ အရပ်၌ ဘုရားရှင်သည် ခြောက်နှစ်တိုင်တိုင် ဒုက္ခရ စရိယာ ကျင့်တော်မူခဲ့လေသည်။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဂရ။ ထိုသဲပုံကြီးအနီးရှိရွာကိုလည်း ဥရုဝေလ ဟု ခေါ်သည်။ ဝဇိရ။၃၉၂ ၂။ ဘုရားအလောင်းသည် တောအုပ်၌ နေ့သန့်နေတော်မူ၍ ညချမ်းအခါ၌ သောတ္ထိယလျှူအပ်သော မြက်ရှစ်ဆုပ်ကိုယူ၍ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်သို့ ကြွတော်မူသည် ဟု-မ၊ဋ္ဌ ၂။ဂ-၌ လာသည်ကိုထောက်၍ ထိုသဲစုသဲပုံကြီး အနီး၌

လည်း တောအုပ်ရှိကြောင်း သိရသည်၊ ထို တောအုပ်ကိုပင် ရည်ရွယ်၍ "ဥရုဝေလတောဠ် ဒုက္ခရစရိယကျင့်တော်မူသည်"ဟု စာမှဲ့ကြသည်။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့၌မူ ဥရုဝေလတောဟု တိုက်ရိုက်မတွေ့ချေ။ ဗုဒ္ဓသာသနိကပထဝီဝင် ကျမ်း၊နာ၊၁၀၆-၌ " ဗုဒ္ဓသာသနာယတ္တ (သာသနာ တော်နှင့်စပ်သော) သစ်တကျမ်းများ၌ကား ဤ တောကို 'ဥရုဝေလ' ဟု ခေါ်ဆိုရေးသားရာ အဓိပ္ပါယ်အားဖြင့် ဥသျှစ်သီးကြီးများ ရရှိနိုင်သော တော ဟုဆိုလိုသည်၊ ၎င်းဥရုဝေလာကို ယခု ဟုန်ယတိုင်းသားများက (ရုံ့ဂေသျှရိ) ဟု ခေါ်ကြသည်၊ တည်ရာကား မဟာဗောဓိမှ အရှေ့ဘက်အနီး နေရွှေရာမြစ်ရှိရာ ၎င်းနေရွှေရာမြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်းမှာ တည်ရှိသည်"ဟု လာသည်။

(၁) ကြီးမားသော-များပြားသော-သဲ အစု-သဲပုံ။ (၂) သီလအပိုင်းအခြားကို လွန်ကျူးခြင်းကြောင့် ဆောင်ထားအပ်သော သဲပုံ။ (၃) ကြီးစွာသော သဲသောင်ကမ်းနှင့်တူသော သဲအစု သဲပုံကြီး။ ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ နဇ္ဇာ နေရဉ္ဇရာယ တီရေ ဗောဓိရုက္ခမူလေ ပဌမာภิสมฺพุทฺโธ။ ဝိ၃။၁။ ဥရုဝေလာယန္တိ မဟာဝေလာယံ၊ မဟန္တေ ဝါလိကရာသိမှိတိ အတ္ထော။ အထဝါ ဥရူတိ ဝါလိကာ ဂုဏ္ဍတိ၊ ဝေလာတိ မရိယာဒါ၊ ဝေလာနတိက္ကမဟေတု အာဟဋာ ဥရု ဥရုဝေလာတိ ဝေမ္ပေတ္ထ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၄။ မဟာဝေလာ ဝိယ မဟာဝေလာ၊ ဝိပုလ-ဝါလုကပုဉ္ဇတာယ မဟန္တော ဝေလာတဋော ဝိယာတိ အတ္ထော။ တေနာဟ "မဟန္တေ ဝါလိ-ကရာသိမှိတိ အတ္ထော"တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၃ ၂။ ဥရုဝေလာယန္တိ တ္ထေ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တဝါစီ၊ ဝေလာသဒ္ဒေါ တီရပရိယာယော၊ ဥနုတ-တ္ထာဒီနာ ဝေလာ ဝိယ ဝေလာ၊ ဥရု မဟန္တီ ဝေလာ ဥရုဝေလာ၊ တသ္မိံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၈၃။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀-၉။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။) ဥရုဝေလာယန္တိ တ္ထေ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တပရိယာယောတိ အာဟ "မဟာဝေလာယ"န္တိ။ ဝါလိကရာသိမှိတိ ဟ္ဘမိနာ ဝေလာသဒ္ဒသ္သ ရာသတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ ဝေယာ။၁၄၄။ ဝေလာယ အတိတ္ထာမော ဝေလာ ဥတ္ထရပဒလောပဝသေန၊ ဝေလာယ အာဟဋာ ဥရု ဥရုဝေလာ ပဒဝိပရိယာယဝသေနာတိ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၅၅။ ဥရုဝေဠာယ ဆဗ္ဗဿာနိ ဒုက္ခရကာရိကံ ကရောန္တော်... ကာယံ သန္ဓပ္ပေသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀။ ဥရုဝေဠာယံ မာပေတ္တာ၊ အဿမီ နိုဝသီ အဟံ။ အပ၊ ၂။၁၃၆။ (၄) သဲစုသဲပုံကြီးအနီး၌ တည်သော ရွာ၊ ဥရုဝေလရွာ။ ယေန ဥရုဝေလာ သေနာ-နိဂမော။ မ၁။၃၀၆။ ဥရုဝေလောတိ ယတ္ထ ဝုတ္ထ-ဝါလိကရာသိဝသေန လဒ္ဓနာမော ဂါမော။ ... အညတ္ထ တသ္မိံ ဝါလိကရာသိမှိ ဝိဟရတိတိ အာဟတ္ထတိ "ဥရုဝေလ ဝိဏ္ဏာယ ပါဠိသိတိ ဟေန ဥရုဝေလသေနာနိဂမော"တိအာဒိဝစနဝိရော-ဓော စ။ ဝဇိရ၊၃၃ ၂။ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ-(သံ၊၁။၁၀၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၃)တိ ပဋိဝိဒ္ဓ-သမ္ဘဒ္ဓတညာဏော ဥရုဝေလဂါမံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။ (၅) ဥရုဝေလနာဂ-ကြည့်။

ဥရုဝေဠုနိဝါသိက (တိ) [ဥရုဝေဠုနိဝါသ+ဏ္ဍက] ဥရုဝေလအရပ်၌-နေခြင်းရှိသော-နေသောသူ။ ဥရုဝေလ(ဠ)ကဿပ-ကြည့်။

ဥရုဝေဠာ[1] (တိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥရုဝေဠာ မည်သောထေရီမ။ (ကဿပဘုရားရှင်၏ ဒုတိယ အဂ္ဂသာဝိကာ ဖြစ်သည်။) အနဠာ ဥရုဝေဠာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ၃ဂ်ရ။

ဥရုသဒ္ဒ (ပု) [ဥရု+သဒ္ဒ] ဥရုသဒ္ဒါ။ ဥရုသဒ္ဒေါ စေတ္ထ မဟန္တပရိယာယော။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၀၅။

ဥရု(ရု)ဠ (တိ) [ဥ+ရုဟ+တ] ကြီးမား-ကြီးပွား-

–တိုးပွား–ဝမြိုး–သော၊ အလုံးအရပ်နှင့်ပြည့်စုံ သောသူ။ ဥရုဏ္ဍဝါတိ ဥရုဏ္ဍော ဟုတ္တာ ဥသိတော၊ သော ပန ဒမဝသေန အဘိရုယ္ဟတိ။ အာရောဟနယောဂ္ဂေ စ ဟောတိ။ အာဟ အဘိဝဠိတော အာရောဟသမ္ပန္နောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၆ဝ။

ဥရူ (ဗျ) [နိပါတ်ပုဒ်] အနက်မရှိသော နိပါတ်ဖြစ်သည်။ ဥရူ အရူတိ ဗျဉ်း ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။ရဝ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥရူဇိတ (တိ) [ဥရူ+ဇိ+တ] အောင်အပ်သော။ ဥရူဇိတံ စိတ္တံ သမ္မာရူဇိတန္တိပိ ပါဌော။ ဣတ္ထာပိ ဇိတတ္ထောယေဝ။ ဥရူ အရူတိ ဗျဉ်း ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ဝိကောပမာဒ္ဒကထာယံ ထဇ္ဇိတံ သုတဇ္ဇိတန္တိ စ အတ္ထော ဝုတ္တော၊ သော ဗျဉ်း န ယုဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။ရဝ။

ဥရုဏ္ဍဝန္တ (တိ) [ဥရုဏ္ဍ+ဝန္တ] ဆင်၊ စီးတော်ဆင်။ (သဒ္ဒါနက်အားဖြင့်–အလွန်ကြီးပွားသော–အားစွမ်းအဟုန်လုံ့လတိုးပွားသော–ကြီးစွာသော စစ်ထိုးခြင်းအမှုကို စွမ်းဆောင်နိုင်သော–ဝန်ကိုဆောင်သော–မင်းအားထိုက်သောဆင်–ဟုပြန်နိုင်သည်။) သေယျထာပိ ရာဟုလ ရညော နာဂေါ ဣဿာဒဿော ဥရုဏ္ဍဝါ အဘိဟောတော။ မ၊၂။ရရ။ ဥရုဏ္ဍဝါတိ အဘိဝဠိတော၊ အာရော–ဟသမ္ပန္နော။ မ၊ဋီ၊၃။၉ဝ။ ဥရုဏ္ဍဝါ(ဝိမာန။၂၅)တိ ထာမဝေဝရဏ္ဍမေဟိ ပြုဟန္တော၊ မဟန္တံ ယုဒ္ဓကိစ္စံ ဝဟိတုံ သမတ္ထောတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ဋီ။၉၃။ ဥရုဏ္ဍဝ(ဇာ၊၂။၃၃၃)နွဲ့ ဥဗ္ဘာဟနသမတ္ထံ။ ဇာ၊ဋီ။ရ။၂၅ဝ။ ဥရုဏ္ဍဝါ(အပ၊ဝ။၅ဝ) ရာဇဝါဟနာ။ အပ၊ဋီ၊ဝ။၃၅၂။ ဥရုဏ္ဍဝါ(အပ၊ဝ။၆၉) ဘာရ–ဝဟော ရာဇာရဟော ဝါ။ အပ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥရေသယ (တိ) [ဥရ+သိ+ဏ] ရင်ခွဲ–ဖြစ်–ကိန်း–သောသူ(သား)။ သာဓု ခေါ ပဏ္ဍိတော နာမ၊ ပုတ္တော ဇာတော ဥရေသယော။ သံ၊ဝ။၂၁၂။

ဥလတိ (ကြို) [ဥလ+အ+တိ] (၁) ရောက်၏။ (၂) ဖြစ်၏။ (၃) လှည့်လည်–ရှာမှီး–၏။ (၅) ဖြစ်စေ၏။ (၁) ပံသု ဝိယ ကုစ္ဆိတဘာဝံ ဥလတိတိ ပံသုကူလံ၊ ကုစ္ဆိတ–ဘာဝံ ဂစ္ဆတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၅ရ။ ဥလ–သဒ္ဒေါ ဂတိအတ္ထောတိ အာဟ ကုစ္ဆိတဘာဝံ ဂစ္ဆတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတီတိ။ ပံသု ဝိယ ကုစ္ဆိတံ ဥလတိ ပဝတ္တတီတိ ဝါ ပံသုကူလံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။ (–ဗျတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၃ဝ၈။ အပ၊ဋီ၊၂။၉၉။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆။ မ၊ဋီ၊ ၁။၂၅၁။) (၂) ပံသု ဝိယ ဥလတိ ပဝတ္တတီတိ ဝါ ပံသုကူလံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။ (၃) ဝိဏ္ဏာယ ဥလတိတိ ဝိဏ္ဏောလော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရရ။ ကံ ဝုစ္စတိ ဥဒကံ၊ တသ္မိံ ဥလတိ ဂစ္ဆတီတိ ကုလ္လော။ ပါစိတ်၊ယော၊၃၅၁။ (–ဓာန်ဋီ။၆၆၅။) (၄) ဥလတိတိ အဘိစရတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄ဝ။ (–သာရတ္ထ၊၃။၃ဝ၄။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ (၅) အကွေ့တုံ ခေပေတုံ ဝိနာသေတုံ ဥလတိ ပဝတ္တေတီတိ အက္ခရလော။ ဥဒါန၊ဋီ။၆၁။

ဥလမာန (တိ) [ဥလ+အ+မာန] ရှာမှီးသော၊ သူ။ ပိဏ္ဍံ ဥလမာနော ပရိယေသမာနော ပဗ္ဗဇိတောတိ ပိဏ္ဍောလော။ ဥဒါန၊ဋီ။၂၂၈။ သာရတ္ထ၊၃။၃ဝ၄။

ဥလသဒ္ဒ (ပု) [ဥလ+သဒ္ဒ] ဥလသဒ္ဒါ။ ဥလတ်–ကြည့်။

ဥလုကဲ (ပု) [ဥလ+ဥက။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ+အဠ+ဏ။] (၁) ယောက်ချို။ (၂) ရေမှုတ်။ (၁) မဟာတာပတသာ ဥလုကေ်နေ ဂူထံ ဥပ–နာမေသိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄။ (၂) ပရိဘောဂဃဋတော ဥလုကေ်နေ ဥဒကံ ဂယေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၈၄။ ဥဠုကဲ–လည်းကြည့်။

ဥလုက (ပု) [ဥဒ္ဓ+ကတ္တ။ ဥစ+ကုက။ "ဥဒ္ဓ ကတ္တာ

..ယသ ဥဒ္ဓံကတ္ထာ”တိ သမ္ဘတ္ထေ နိဂ္ဂတ္ထိနယေန ဥလူကော။ ဥစတိ သမဝေတိ ကောဌရန္ဓိ ဝါ နိပါတနာ။ ဓာန်ငှီ။၆၃ဂ။ ဥလ+ ဏ္ဍ။ ဥလတိ ဂဝေသတီတိ ဥလူကော။ ဃော်ရ။၂၆။] ဇီးကွက်၊ ဒီးဒုတ်၊ ခင်ပုတ်ငှက်။ ဥလူကော(မဟာနီ။၁၁၆)တိ ဥလူကသကုဏော။ မဟာနီ၊ဋ္ဌ။၂၃ရ။ ဥဟု-ကံ်ရာတိ ဥလူကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၆။

ဥလူကအတ္ထ (နာ) [ဥလူက+အတ္ထ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်ငှက်-ဥ။ ထေသု ပဌမံ ဥလူ-ကအတ္ထံ ဘိဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၁၅။

ဥလူကပက္ခ (ပု၊နာ) [ဥလူက+ပက္ခ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်-ငှက် အတောင်။ ဥလူက ပက္ခိက-ကြည့်။

ဥလူကပက္ခ (တိ) [ဥလူကပက္ခ+က] ဇီးကွက် အတောင်တို့ကို သိကုံးမ္ပြီ ပြုအပ်-ဇီးကွက် အတောင်တို့ဖြင့် ယက်လုပ်အပ်-သော(အဝတ် သင်္ကန်း)။ ဥလူကပက္ခ(မ၊ဘ။၁၁၁။ အဘိ၊ပု။ ၁၆၄)နှင့် ဥလူကပတ္ထာနိ ဂန္ဓေတ္ဝာ ကတ-နိဝါသန်။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃၅၅ဝ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဂဃ။ (-ဒီ၊ ငှီ၊ဘ။၂၂၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရရ။ အံ၊ငှီ၊၂။၂၆ရ။)

ဥလူကပက္ခိက (တိ) [ဥလူကပက္ခ+ဏိက] ဇီး-ကွက် အတောင်တို့ကို သိကုံးမ္ပြီ ပြုအပ်-ဇီးကွက် အတောင်တို့ဖြင့် ယက်လုပ်အပ်-သော (အဝတ် သင်္ကန်း)။ ဥလူကပက္ခိက(ဝိ၊ဘ။၄၃)နှင့် ဥလူက-သကုဏသ ပက္ခေဟိ ကတနိဝါသန်။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ဘ။၂၃ရ။ ဥလူကပက္ခိက(ဒီ၊ဘ။၁၅ရ)နှင့် ဥလူက-ပက္ခာနိ ဂန္ဓေတ္ဝာ ကတနိဝါသန်။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၂၉၄။

ဥလူကသကုဏ (ပု)[ဥလူက+သကုဏ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်-ငှက်။ ဥလူက-ကြည့်။

ဥလူဝိ (ပု)[ဥ+ရူပ+ဏ္ဍ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] လပိုင်း ပူတင်း။ (ဓာန်၊သျှ၊သစ်။) (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ မိကျောင်း။ လပိုင်-ဟု ၂-နက်ပြန်ဆိုသည်။) သုသုကော သံသုမာရေ စ၊ ဗာလကေ စ ဥလူပိနိ။ ဓာန်။၁၀၀၃။

ဥလ္ဆကောလိကဏ္ဍိ (တိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥလ္ဆ-ကောလိကဏ္ဍိအရပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္ဆကောလိကဏ္ဍိဝါသက (တိ) [ဥလ္ဆကောလိ-ကဏ္ဍ+ဝသ+ဏ္ဍ။ ထီ-၌ ဥလ္ဆကောလိကဏ္ဍိ-ဝါသိကာ] ဥလ္ဆကောလိကဏ္ဍိ အရပ်၌ နေလေ့-ရှိသော၊သူ။ အပရာပိ ဥလ္ဆကောလိကဏ္ဍိဝါ-သိကာ ကော ဗ္ဟတ္ထိ ပုတ္ထက် ပါယမာနာ... ဌိတကောဝ ဓမ္မံ အသောသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၅။

ဥလ္ဆကောလိကဏ္ဍိဝါသိကာ-အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္ဆဂ်န(နာ)[ဥ+လဂ်+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၂ရ။] အထက်-သို့ပျံတက်ခြင်း၊ ခုန်ပျံခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္ဆဂ်နာကာရ (ပု) [ဥလ္ဆဂ်နာ+အာကာရ] အထက်သို့ပျံတက်-ခုန်ပျံ-ခြင်းဟူသော အခြင်း-အရာ။ ခုန်ပျံတက်ခဲ့သောအခြင်းအရာ။ အဃ-ဝေဠုသမီပံ ဂန္ဓာ အာကာသေ ဥလ္ဆဂ်နာကာရံ ကရောမိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၁၃ဝ။

ဥလ္ဆဝ်တိ (ကြို)[ဥ+လဝ်+အ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၂၉။] အထက်သို့မြှောက်-ချီမြှောက်-၏။ ဒါရကံ ဥလ္ဆဝ်တိ ဥလ္ဆဝ်ပေတိ။ ဇာ၊၂။၁၂ဘ။ ဒါရကန္ဓိ အတ္ထနော ဝါ ပုတ္ထံ အညဿ ဝါ ပုတ္ထံ ဂဟေတ္ဝာ ဥက္ခိပတိ ဝါ ဥက္ခိပါပေတိ ဝါ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄ရ၁။

ဥလ္ဆဝ်နာ (ထီ) [ဥ+လဝ်+ယု] အထက်သို့-မြှောက်-ချီမြှောက်-ခြင်း။ ဥလ္ဆဝ်နာ နာမ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ။ ဝိ၊ဘ။၁ရ၄။ ယမ္ပိ ဥမ္မသနာယ စ ဥလ္ဆဝ်နာယ စ နိဒ္ဒေသေ “ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ”-တိ ဂေမ်ေ ပဒံ ဝုတ္တံ။...ဒုတိယံ ဗ္ဟတ္ထိယာ ကာယံ ဥက္ခိပနဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥလ္ဆဝ်နသမတ္ထ (တိ)[ဥလ္ဆဝ်နာ+သမတ္ထ] အ

ထက်သို့မြှောက်–ချီမြှောက်–မြှောက်တက်စေ–ခြင်းငှါစွမ်းနိုင်သော။ လယိန္ဒိ နာဝံ ဥလ္လယ်နသမတ္တံ။ ဇာ၊၆၄။၅။

ဥလ္လယ်န္ဆ (တိ) [ဥ+လယိ+အန္ဆ] အထက်သို့တက်–မြင့်တက်–ပေါ်တက်–လာသော၊ ခုန်တက်သော၊သူ။ နဘံ အဗ္ဗုဿဂ္ဂမာနောတိ ဥဒယဋ္ဌာနတော အာကာသံ ဥလ္လယ်န္တော။ ဗ္ဟတိဝုတ်၊ ၆။၈၆။ သော ပန ရာဇာ ဘူမိယံ ဥဗ္ဗေဇိကံ နိသိဒိတ္တာ ဥလ္လယ်န္တော အဋ္ဌာရသဟတ္ထံ ဌာနံ အတိရုဟတိ။ ဓမ္မ၊၆၊ ၂။၄၄၆။

ဥလ္လယ်မာန (တိ)[ဥ+လယိ+အ+မာန] အထက်သို့တက်–မြင့်တက်–ပေါ်တက်–လာသော။ ပါစီနယုဂန္ဓရပရိက္ခေပတော ဥလ္လယ်မာနံ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဘိန္ဒိတ္တာ , နိက္ခမန္တံ ဝိယ ရူပါဝစရစိတ္တေန အဓိဋ္ဌာသိ။ ဒီ၊၆၊ ၂။ ၂၇၆။

ဥလ္လယ်ယမာန (တိ) [ဥ+လယိ+ဏယ+မာန] အထက်သို့တက်–မြင့်တက်–ပေါ်တက်–လာသော။ ပါစီနယုဂန္ဓရပရိက္ခေပတော ဥလ္လယ်ယမာနံ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဘိန္ဒိတ္တာ နိက္ခမန္တော ဝိယ "အာဂစ္ဆတု"တိ ရူပါဝစရစိတ္တေန အဓိဋ္ဌာသိ။ မဟာနိ၊၆။ ၂၇၅။

ဥလ္လယ်ယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+ဏယ+တ္တာ] ပျံတက်–ခုန်တက်–၍။ ဥလ္လယ်ယိတ္တာ အတ္တာနံ၊ ဝိသဒ္ဒေနနောသတံ။ ဇာ၊၁။၁၆၅။ အတ္တာနံ အာကာသေ ဥလ္လယ်ယိတ္တာ ဝိသဒ္ဒေတ္တာ။ ဇာ၊ ၆။၃။၃၅၂။

ဥလ္လယ်ာဝေတိ (တိ)[ဥ+လယိ+ဏာဝေ+တိ] ချီမြှောက်စေ၏။ ဥလ္လယ်တိ–ကြည့်။

ဥလ္လယိတ (တိ)[ဥ+လယိ+တ] နှောင်ဖွဲ့၍ချိတ်ဆွဲအပ်သော၊ ချီနှောင်ချိတ်ဆွဲအပ်သော။ ဥလ္လယိတော(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၀)တိ ဥဗ္ဗန္ဓိတ္တာ လယိတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။ (–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉။)

ဥလ္လယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ)[ဥ+လယိ+တ္တာ] ပျံတက်–ခုန်တက်–၍၊ ခုန်ကျော်၍။ တတော ဥလ္လိယိတ္တာ ကဏ္ဍကသ ပိဋ္ဌိ အဘိရုဟိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၃၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဥလ္လိယိတ္တာ အနိလ–ပထံ ပဋိပဇ္ဇိတ္ထ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၉။ ဥလ္လိယိတ္တာတိ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၁။ နှ သုဗ္ဗတိတိ ပုစ္ဆိ–ယမာနော ပဋိပတ္တိဏ္ဍမ် ဥလ္လိယိတ္တာ ကထေတိ။ ဝိမုတိ၊၁။ ၂၄ ၂။

ဥလ္လယိတ္တာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+တ္တာန] ပျံတက်–ခုန်တက်–၍။ ရဇ္ဇုံ ဝါ ဒဏ္ဍံ ဝါ၊ ဥလ္လယိတ္တာန ပါရုနိန္ဒတနု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆။

ဥလ္လယိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+တ္တာ] ခုန်ကျော်၍၊ ကျော်လွန်၍။ အနုလောမေဟုလ္လယိယ၊ နိဗ္ဗုတိ–နိန္နော တဒါသနောပဂတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆။ ယတ္ထဂဏတ္ထယမုလ္လယိ–ယောဘယတ္ထာဒိမော ဘဝေ ဝိပုလာ။ ဆန်း၊ဂါထာ။ ၂၁။ ဥလ္လယိယ ဥလ္လယိတ္တာ အတိဏ္ဍမိတ္တာ။ ဝစနတ္ထဇောတိ–ဒီကာ။ ဂါထာ။ ၂၁။

ဥလ္လယေ်တိ (ကြိ) [ဥ+လယိ+ဏေ+တိ] ချီမြှောက်၏။ ပွေ့ချီ၏။ ဒါရကံ ဥလ္လယေ်တိ သြလယေ်တိ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄ ၂ ၉။

ဥလ္လယေ်တုံ (ဗျ) [ဥ+လယိ+ဏေ+တုံ] ပျံတက်–ခုန်တက်–ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လယေ်တုကာမ (တိ) [ဥလ္လယေ်တုံ+ကမု+ဏ] ပျံတက်–ခုန်တက်–ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လယေ်တုကာမမ္မိ သြနမေယျ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၄ ၉။

ဥလ္လယေ်န္ဆ (တိ) [ဥ+လယိ+ဏေ+အန္ဆ] တက်စေ–ပေါ်ထွက်စေ–သော၊သူ။ စန္ဒံ ဥဋ္ဌာပေန္တော ဝိယ သူရိယံ ဥလ္လယေ်န္တော ဝိယ စ ဒုတိယံ ဝိဏ္ဍပါတသန္တောသံ ကထေတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၈ ၄။ ရူဋ္ဌနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၆။

ဥလ္လပ (တိ) [ဥ+လပ+အ] ပြောဆိုသောသူ။ သတုလ္လပ (သံဒီ၊၁။၉၉)–ကြည့်။

ဥလ္လပတိ (ကြိ) [ဥ+လပ+အ+တိ] ပြောဆို၏။ အထက်ဌာပြု–အထက်သို့မြှင့်တင်–မြှောက်ပင့်–ချီးမြှောက်–ဖျားယောင်း–ပြောဆို၏။ ထွက်သော (သိလတည်းဟူသော) အသက်ရှိသည် ဖြစ်၍–အသက်ထွက်လျက်–ပြောဆို၏။ ရဟော ဥလ္ပ–ပတိ(ဝိ၊၁။၁၄၀)တိ ရဟောဂတော "အရဟာ အဟ"န္တိ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၉၃။ ဥလ္လပတိ(အံ၊ ၂။၈၀။ အဘိ၊ပု။၁ရရ)တိ ကထေတိ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၃၄။ အဘိ၊ဌ၊၃။၉၉။ ဥလ္လပန္တိ(ဝိ၊၁။၁ဂရ)တိ "အဟော အယျာ"တိအာဒိနာ နယေန ဥစ္စ–ကရကိ နာနာဝိဓံ ပလောဘနကထံ ကထေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၃၃။ ဥလ္လပတိ(ဝိ၊၁။၁၁၅)။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂)တိ ဥဂ္ဂတာယုကော လပတိ၊ သိလံ ဟိ ဘိက္ခုနော အာယု၊ တံ တသ္သ တထာ–လပနသမကာလမေဝ ဝိဂစ္ဆတိ။ သာရတ္ထ၊၂။ ၂၈၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၁။

ဥလ္လပန° (ထီ၊နာ) [ဥ+လပ+ယု] (၁) ပြောဆိုခြင်း။ ထက်ဌာပြု–တိုးမြှင့်တိုးမြှင့်–အထက်သို့မြှင့်တင်မြှင့်–မြှောက်ပင့်–ချီးမြှောက်–ဖျားယောင်း–ပြောဆိုခြင်း၊ (မိမိဌာရှိသောဂုဏ်ထက်) လွန်ကျူး–ကျော်လွန်မြှင့်–ဝါကြွားပလ္လားမြှင့်–ပြောဆိုခြင်း။ (တိ)(၂) ပြောဆိုတတ်သောသူ။ (၁) ဥလ္လပန် ဖာသု။ သမုလ္လပန် ဖာသု။ စူဠနိ။ ၂၂၉။ တတ္ထ ကတမာ ဥလ္လပနာ၊ ...ယာ ပရေသံ အာလ–ပနာ လပနာ သလ္လပနာ ဥလ္လပနာ။ အဘိ၊ ဝိ။၃၆၆။ ဥလ္လပနာတိ မဟာကုဋုမ္ဗိကော, မဟာနာဝိကော, မဟာဒါနပတိတိ ဧဝံ ဥဒ္ဒံ ကတ္တာ လပနာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၆၄။ ဥလ္လပန–သဘာဝသဏ္ဌိတ၊ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ၊ ဥလ္လပနပစ္စယ၊ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ–တို့လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) သတ်သာမ္ဗုနံ သရဏဂမနသီလာဒိဘေဒဿ ဓမ္မဿ ဥလ္လပနတော ကထနတော... သတုလ္လပါ။ သံ၊ဌီ၊၁။၉၉။

ဥလ္လပန° (တိ) [ဥ+လပ+ဏော+ယု] အထက်အထက်ဌာပြောဆိုစေတတ်သော၊ တိုးမြှင့်တိုးမြှင့်ပလ္လားပြောဆိုစေတတ်သော။(ပြန်။) ဥမ္မာဒနာ ဥလ္လပနာ၊ ကာမာ စိတ္တပ္ပမဒ္ဒိနော။ ထေရီ။၄၁၈။ ဥလ္လပနာတိ "အဟော သုခ အဟော သုခ"န္တိ ဥဒ္ဒံ ဥဒ္ဒံ လပါပနကာ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂၅၁။

ဥလ္လပနပစ္စယ (ပု) [ဥလ္လပန+ပစ္စယ] ဝါကြွားပလ္လားမြှင့်ပြောဆိုခြင်းဟူသောအကြောင်း။ အသန္ဓံ အဘူတံ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မံ ဥလ္လပနပစ္စယာ ပါရာဇိကံ ကတ္တ ဟညတ္တန္တိ။ ဝိ၅။၈၄။

ဥလ္လပနသဘာဝသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥလ္လပနသဘာဝ+သဏ္ဌိတ] ချီးမြှောက်၍ ပြောဆိုခြင်းသဘောဌာတည်သောသူ။ တေ သမ္ဘဟုလာ ဘိက္ခူ ဥလ္လပနသဘာဝသဏ္ဌိတာ တသ္သ အနုဋ္ဌာ–ဓိပ္ပါယေန ဘဂဝန္တံ တောဒေါစုံ၊ နှ ဥဒ္ဓာ–နဝသေန။ ဥဒါန၊ဌ။၁၄၄။

ဥလ္လပနာကာရ (ပု) [ဥလ္လပန+အာကာရ] ချီးမြှောက်–မြှောက်ပင့်–ဝါကြွားပလ္လား–၍ပြောပုံအခြင်းအရာ၊ လွန်ကျူး–ကျော်လွန်–၍ ပြောပုံအခြင်းအရာ။(ဘာသာ၊ဋီ။) ဥလ္လပနာကာရ(ဝိ၊ ဌ၊၂။ရ)နှင့် သမာပဇ္ဇိန္တိအာဒိ ဥလ္လပနာကာရံ။ သာရတ္ထ၊၂။ ၂၈၉။

ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥလ္လပန+အဓိပ္ပါယ] (၁) ဝါကြွားပလ္လား၍ ပြောဆိုခြင်းဌာအလို။ (တိ)(၂) တိုးမြှင့်ပြောဆိုခြင်းဌာအလိုရှိသော၊ ထပ်ဆင့်ပြောဆိုစေလိုသောသူ။ (၁) နှ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယေန၊ တေနဿ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၄။ အနုလ္ပ–ပနာဓိပ္ပါယ–လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) အရဟာ၀ သမာနာ အပ္ပဟီနဝါသနတ္တာ ဧဝံ ဘဏတိတိ အဇာနန္တာ ... ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယာ တံ တတော ဝုဋ္ဌာပေတုံ ဘဂဝတော အာရောစေသုံ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၁၃၃။

ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယဝိရဟိတ(တိ) [ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ+ဝိရဟိတ] ဝါကြွားပလ္လားၗ ပြောဆိုခြင်းဌ-အလိုကင်း-အလိုမရှိ-သော၊သူ။ အနုလ္လပနာ-ဓိပ္ပါယဿာတိ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယဝိရဟိတသ။ ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။၂၂၂။

ဥလ္လပန္ဆ (တိ) [ဥ+လပ+အန္ဆ] ဝါကြွားပလ္လားၗ ပြောဆိုသော၊သူ။ ဥလ္လပတော မောက္ကော နတ္ထိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဂ၈။

ဥလ္လပန္ဆီ (ကြို) [ဥ+လပ+အ+အန္ဆီ] အထက်ဌပြု-အထက်သို့မြှင့်တင်-မြှောက်ပင့်-ချီးမြှောက်-ဖွားယောင်း-ပြောဆိုကုန်၏။ ဥလ္လပတိ-ကြည့်။

ဥလ္လပါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လပ+ဏာပေ+တိ] ပြောဆိုစေ၏။ ဥလ္လပါပေမိ နံ မဟာရာဇာတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၄၄။

ဥလ္လပါပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လပ+ဏာပေ+မိ] ပြောဆိုစေဇော်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လပိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+လပ+တမ္ဘ] ဝါကြွားပလ္လားၗ ပြောဆိုအပ်သော။ ဥပသမ္ပဒေန ဘိက္ခုနာ ဥတ္တရိမနုဿမ္မော နာ ဥလ္လပိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဝ။ ၁၃၅။

ဥလ္လပိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+လပ+တ္တာ] ချီးမြှောက်ပြောဆိုၗ ဝါကြွားပလ္လားပြောဆိုၗ။ အယမ္ပိ ဂါထာ အရဟတ္တမေဝ ဥလ္လပိတ္တာ ကထိတာ။ ဥဒါန၊ဌ။၆ဝ။ ယသ္မာ တံ ဥလ္လပိတ္တာ အသန္ဆ-သမ္ဘာဝနာယ ဥပ္ပန္နေ ပစ္စယေ ဂဏှာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရဂ။

ဥလ္လပိယမာန (တိ) [ဥ+လပ+ယ+မာန] ပြောဆိုအပ်သော၊သူ။ သော မာတုဂါမေန ဥိယ-သိယမာနော ဥလ္လပိယမာနော...သံသီဒတိ ဝိသီဒတိ။ အံ၊၂။ဂဝ။

ဥလ္လပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+လပ+ဏေ+တ္တာ] ပြောဆိုၗ။ သတုလ္လပကာယိကာတိ သတံ ဓမ္မံ သမာ-ဒါနဝသေန ဥလ္လပေတ္တာ သဂ္ဂေ နိမ္မတ္တာတိ သတုလ္လပကာယိကာ။ သံ၊ဌ၊ဒ။၅၂။ (-သံ၊ဋီ၊ ၁။၉၉။)

ဥလ္လာဃ (ပု) [ဥ+လာဃ+ဏ] ရောဂါမှကင်းလွတ်-ရောဂါပျောက်-သော၊သူ။ ရောဂတော နိဂ္ဂတဧနေ ပန ဥလ္လာဃော၊ လာဃ သာမတ္ထိယေ၊ ဥ-သဒ္ဒေါယံ ရောဂဝိမုတ္တေ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၃၃ဝ။

ဥလ္လီခတိ (ကြို) [ဥ+လိခ+အ+တိ] ရေးခြစ်၏။ ပမာဏံ ဟိ ဂဏှန္တော တသ္ဒ တသ္ဒ ပဒေသ-သ္ဒ သဗ္ဗာနနတ္ထံ နခါဒီဟိ ဝါ ဝရိဏ္ဍေ ဒသ္ဒေ-ဏ္ဍာ ဥလ္လီခတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၉၁။

ဥလ္လီခန (နာ) [ဥ+လိခ+ယု] (ဝ) (ဆံပင်) ဖီးခြင်း။ (တိ)(၂) ဖီးကြောင်းဖြစ်သော။ (ဝ) ဥလ္လီခနန္ဆီ စ ဖဏကာဒီဟိ ကေသသဏ္ဌာပနံ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၁၅၃။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လီခနကောဋ္ဌ (ပု၊နာ) [ဥလ္လီခန+ကောဋ္ဌ] (မုတ်သိတ်ဆံပင်တို့ကို) ဖီးကြောင်းဖြစ်သော ဘီး။ ကောဋ္ဌန္ဆီ မသ္ဆုနံ ကေသာနဉ္စ ဥလ္လီခန-ကောဋ္ဌံ။ ထေရီ၊ဌ။၂၇၃။

ဥလ္လီခနသာဓန (နာ) [ဥလ္လီခန+သာဓန] (ဆံပင်) ဖီးခြင်းကို ပြီးစေတတ်သော။ တတ္ထ ကောဋ္ဌံ နာမ အာဌကာဒီသဏ္ဌာပနတ္ထံ ကေသာဒီနံ ဥလ္လီခနသာဓနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၃၂၈။

ဥလ္လီခါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လိခ+ဏာပေ+တိ] (ဆံပင်) ဖီးစေ၏။ အာယသ္ဒတော ရဋ္ဌပါလသ္ဒ ဝိတာ မဏ္ဍိမာယ ဒ္ဒါရသာလာယ ဥလ္လီခါပေတိ။ မ၊၂။၂၅ဝ။ ဥလ္လီခါပေတိတိ ကပ္ပကေန ကေသေ ပဟရာပေတိ။ မ၊ဌ၊ဒ။၂ဝ၄။

ဥလ္လီခိတ (နာ) [ဥ+လိခ+တ] (ဝ) ရေးခြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေးခြစ်-ပွတ်ခံ-တွင်ခံ-အပ်သော။ နာ ဥလ္လီခိတမတ္ထေန အတ္ထတံ ဟောတိ ကတိနံ။

ဝိ၊၃။၃၅၂။ ဥလ္လိခ်ိတမတ္ထေနာတိ ဒီဃတော စ ပုထုလတော စ ပမာဏဂ္ဃဏမတ္ထေန။ ... တသ္မာ တံ ပမာဏဂ္ဃဏံ ဥလ္လိခ်ိတမတ္ထန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉၁။ ဥလ္လိခ်ိတမတ္ထေနာတိ တ္ထေ ပမာဏသ ဥဂ္ဂဟဏတ္ထံ နခါဒီဟိ လိခန်း ဥလ္လိခ်ိတံ၊ ဥလ္လိခ်ိတံ မတ္ထံ ပမာဏန္တိ ဥလ္လိခ်ိတ-မတ္ထန္တိ ဒသ္သေန္တော အာဟ ဒီဃတော စ ပုထုလတော စ ပမာဏဂ္ဃဏမတ္ထေနာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၆၄-၅။ သလ္လိခ်ိတသရီရတာတိ ဘမ် အာရောပေတ္တာ ဥလ္လိခ်ိတသ ဝိယ သမ္ဘ-ဝရိဋ္ဌာဟဠုပသမသ ပုထုလတာပဂတသရီရ-သ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥလ္လိခ်ိတဟတ္ထိဒန္ဆသဒိသဝဏ္ဏ (တိ) [ဥလ္လိခ်ိတ ဟတ္ထိဒန္ဆသဒိသ+ဝဏ္ဏ] ရေခြစ်-မွတ်ခံ-တွင်ခံ-အပ်သောဆင်စွယ်နှင့်တူသောအဆင်းရှိသော။ ဒန္ဆဝဏ္ဏာနီတိ သဇ္ဇုက် ဥလ္လိခ်ိတဟတ္ထိဒန္ဆ-သဒိသဝဏ္ဏာနိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၈၁။

ဥလ္လိဝံ (နာ) [ဥ+လဂ်+အ။ နီတိ၊ဓာ။ရဂ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၃၀။] (၁) ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-ခြင်း။ (တိ)(၂) ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-အပ်သော။ (၁) တသ အတ္ထသ ဥလ္လိဂ်ဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၃။ (တိ)(၂) ဥပ္ပါဒဂ္ဂဟဏေန စ အတိတဒ္ဒုပရိယာပန္နာ ကမ္မသခ်ိရာ ဥလ္လိ-ဂ်ိတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၉။

ဥလ္လိဂ်ိတ (တိ) [ဥ+လဂ်+တ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-အပ်-သော။ ဥလ္လိဂ်ိတမတ္ထံ ဆန္ဒရာဂ-ဝိနယေန ပဇဟာပေတိတိ သရူပတော ဒဿေတိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၉၉။

ဥလ္လိဂ်ေတိ (ကာ။ကြို) [ဥ+လဂ်+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ရဂ။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၃၀။] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-၏။ ဣမိနာ နယေနာတိ ဧတေန ဘူတနိဿိတာနံ ...တေဘူမကမ္မာနံ ပရိဂ္ဂ-ဟဝိဓိ ဥလ္လဂ်ေတိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၂ရ၉။ **ဥလ္လဂ်ေန္တိ**—

ဟေနေဝတ္ထ ကမ္မသဠနိတာနိ (ထာ၀) ဌာန္ဒြိ-ယာနိ ကုသလာကုသလကမ္မံ ဥလ္လိဂ်ေန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၂၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၂။ ဥလ္လိဂ်ေန္တိတိ ပကာသေန္တိ။ မူလဋီ၊၂။ရ၉။ ပဋိသံ၊ဂ်ံ။၉၆။ ဥလ္လိဂ်ေန္တိတိ ဥာပေန္တိ ပကာသေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၆၆။

ဥလ္လိဂ်ေတ္ထာ (ကာ။ကြို၊ဝိ) [ဥ+လဂ်+ဏေ+တ္ထာ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-၍။ တေန ။ပ။ ဥေယ္ယာတိ ဂါထာပဒံ ဥလ္လိဂ်ေတ္ထာ "တေနာ" တိအာဒိနာ ဝိ၀ရတိ။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉ရ။

ဥလ္လိဂ်ေန္ဒ (တိ) [ဥ+လဂ်+ဏေ+အန္ဒ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-သော၊သူ။ တေ စတ္ထေ ဥပမာဟိ ဥလ္လိဂ်ေန္ဒော "ဘဝဂ္ဂဂ္ဂဟဏာယာ"တိ အာဒိမာဟ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃ရ၂။)

ဥလ္လိဂ်ေန္တိ (ကာ။ကြို) [ဥ+လဂ်+ဏေ+အန္တိ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-ကုန်၏။ ဥလ္လဂ်ေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လိတ္ထ (တိ) [ဥ+လိဝ+တ] အထက်သို့ မျက်နှာမူ၍(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော၊ အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော။ ကုဋိ နာမ ဥလ္လိတ္ထာ ဝါ ဟောတိ အ၀လိတ္ထာ ဝါ ဥလ္လိတ္ထာ၀လိတ္ထာ ဝါ။ ဝိ၊၁။၂၂၄။ ဥလ္လိတ္ထာတိ အန္တောလိတ္ထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၃။ ဥဒ္ဓံ မုခံ လိတ္ထာ ဥလ္လိတ္ထာ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၃။ ဝိမ်တိ၊၁။၂ရ၄။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၂၃ရ။ (အ၀လိတ္ထ-လည်းကြည့်။)

ဥလ္လိတ္ထကုဋိ (တိ) [ဥလ္လိတ္ထာ+ကုဋိ] အထက်သို့ မျက်နှာမူ၍ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော၊ အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းငယ်၊ ဥလ္လိတ္ထကုဋိ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လိတ္ထကုဋိသင်္ခါ (တိ) [ဥလ္လိတ္ထကုဋိ+သင်္ခါ] အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းငယ်-ဟူသောအရေအတွက်။ ဥလ္လိတ္ထ-

ကုဋ္ဌိသင်္ခါ နှ ဂစ္ဆတိ။ ဝိမတိ၊၁။၂၇၈။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ (တိ) [ဥလ္လိတ္တာ+အာဝလိတ္တာ] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော။ ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တာတိ အန္ဓရဟာဟိရလိတ္တာ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၅၃။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တကုဋ္ဌိ (ထိ) [ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ+ကုဋ္ဌိ] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော–ကုဋ္ဌိ–ကျောင်းငယ်။ ပဏ္ဍာသာလမ္မိ ဥလ္လိ–တ္တာဝလိတ္တကုဋ္ဌိမေဝ ပဏ္ဍာစ္ဆဒနံ။ ဝဇိရ။၁၉၃။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တစ္ဆဒန (တိ) [ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ+ဆဒန] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော, အမိုးရှိသော။ (အမိုးရှိသော ဥလ္လိတ္တာကုဋ္ဌိ, အာဝလိတ္တာကုဋ္ဌိ။) သစေ ပန ဥလ္လိတ္တာဝလိ–တ္ထစ္ဆဒနဿ ဂေဟဿ လေပရက္ခကတ္တံ ဥပရိ တိကေန ဆာဒေန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥလ္လိဟန္တ (တိ) [ဥ+လိဟ+အန္တ] (လျှာဖြင့်) လျက်သော၊သူ။ ခုရံဝ မဓုနာ လိတ္ထံ၊ ဥလ္လိဟံ နာဝဗုဇ္ဈတိ။ ထေရ။၃၂၂။ မဓုရဂိဒ္ဓေါ ခုရဓာ–ရာလေဟကပုရိသော ဝိယ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၇၇။

ဥလ္လုမ္ဗတိ (ကြိ) [ဥ+လုပ (လုမ္ပ၊ လုပိ)+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၂၁၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၃၃။] ထုတ်ဆောင်၏။ (အကုသိုလ်မှ ထစေ၍ ကုသိုလ်၌ တည်စေ၏။ သာမဏေအဖြစ်မှ ထုတ်ဆောင်၍ ရဟန်းအဖြစ်၌ တည်စေ၏–စသည်။) ဥလ္လုမ္ဗတု မ(ဝိ၊၃။ရ၂)န္တိ ဥဒ္ဓရတု မံ၊ အကုသလာ ဝုဋ္ဌာ–ပေတ္တာ ကုသလေ ပတိဋ္ဌာပေတု၊ သာမဏေရ–ဘာဝါ ဝါ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဘိက္ခုဘာဝေ ပတိဋ္ဌာ–ပေတ္တုတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၅။ ဥလ္လုမ္ဗတု ဘဝံ ဂေါ–တမော(ဒီ၊၁။၂၃၄)တိ ဥဒ္ဓရတု ဘဝံ ဂေါတ–မော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။ ဥ–ဗ္ဗရ္ဗပသဂ္ဂယောဂေ လုမ္ပ–သဒ္ဒေါ, လုပိ–သဒ္ဒေါ ဝါ ဥဒ္ဓရဏတ္ထော ဟောတိတိ ဝုတ္တံ "ဥဒ္ဓရတူ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၃၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၀၄။)

ဥလ္လုမ္ဗန (နှ) [ဥ+လုပ (လုမ္ပ၊ လုပိ)+ယု] ထုတ်ဆောင်ခြင်း။ သပြဟွစာရိနံ သီသာနံ ဝါ ဝိနိစ္ဆယဥလ္လုမ္ဗနသြဝါဒါနဘာဝေ ဌတ္တာ ဝတ္ထာ စ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃၂၀။

ဥလ္လုမ္ဗနဘာဝ (ပု) [ဥလ္လုမ္ဗန+ဘာဝ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းသဘော။ ဝတ္ထာတိ ...သပြဟွစာရိနံ ဥလ္လုမ္ဗနဘာဝေ ဌတ္တာ ဝတ္ထာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။

ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝ +သဏ္ဌိတ] ထုတ်ဆောင်–ကယ်တင်–ခြင်းသဘောဌ်ကောင်းစွာတည်သော။ ဥလ္လု–မ္ဗနသဘာဝသဏ္ဌိတေနာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀)တိ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတေန၊ ကာရုညာဒိပ္ပါ–ယေနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၈၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၉။)

ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝါဝဋ္ဌိတ(တိ) [ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝ +အာဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆောင်–ကယ်တင်–ခြင်း သဘောဌ်တည်သော။ ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝါဝဋ္ဌိတော ဟုတ္တာ နိဂ္ဂဟာရဟာန် ဝမ္မေနေဝ နိဂ္ဂဟနကော ယာဝဒေဝ အကုသလာ ဝုဋ္ဌာပေတ္တာ ကုသ–လေ ပတိဋ္ဌာပနာယ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၀၃။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၈၁။

ဥလ္လေဟိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လိဟ+တ္ဝာ] ဆွဲ–နုတ်–ဖြတ်–၍။ ဒန္ဓုလ္လေဟကန္တိ ဒန္ဓေဟိ ဥလ္လေဟိတ္ဝာ၊ လုဗ္ဘိတ္ဝာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၁။ ဒန္ဓေဟိ ဥလ္လေဟိတ္ဝာတိ ဥတ္ထရ–ဒန္ဓေဟိ အဗ္ဘိတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၄။

ဥလ္လုဇ္ဈိတ (တိ) [ဥ+လုဇ္ဈိ+တ] ဟောင်ဗင်ခတ်–လောက်လက်ခတ်–သော။ လေခတ်အပ်သော

ထမ်းပိုးရှိသော။ (ဇာတ်သျှ။) ဥဒ္ဒါပဝတ္တံ ဥလ္ဒ-ဠိတ(ဇာ၂။၃၄၄)နှိ တံ ဥဒကံ တီရမရိယာဒဗန္ဓံ ဝါတာပဟတံ ဥလ္လဠိတံ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၁၃။

ဥလ္လောက° (နာ)[ဥ+လုစ(လောက)+ဏ။ ဓာန်ဋ္ဌ ဥလ္လောစ-ဟုရှိသည်။ ဥလ္လောစ-ကြည့်။] အထက်သို့မော်-မော့-ကြည့်အပ်သောအရပ်၊ အထက်အဘို့၊ ဗီတာန်၊ မျက်နှာကြက်။ ဥ-လ္လောကာ ပဌမ် သြဟာရေတဗ္ဗ(ဝိ၊၃။၆၀)နှိ ဥလ္လောကတော ပဌမ် ဥလ္လောကံ အာဒီ ကတ္တာ အဝဟရိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၆၁။ ဥလ္လောကန္တိ ဥဒ္ဓံ သြလောကနဋ္ဌာနံ၊ ဥပရိ-ဘာဂန္တိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၃။ ဥလ္လောက-တောတိ ဝိတာနတော၊ တံ ဟိ ဥဒ္ဓံ လုစိယတေ ဗန္ဓိယတေတိ ဥလ္လောကန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၂၂၁။

ဥလ္လောက¹ (နာ) [အဝ+လုစ(လောက)+ဏ] (၁) အခင်းအနှီး၊ အဝတ်ကြမ်းအခင်း။ (တိ)(၂) အောက်သို့ကြည့်သကဲ့သို့တည်သော။ (၁) ဥလ္လောကံ အကရိတ္တာ(ဝိ၊၄။၂၉၆)တိ ဟေဋ္ဌာ စိမိလိက် အဒတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၆၁။ (တိ)(၂) ဥလ္လောကပဒုမ-ကြည့်။

ဥလ္လောက² (ပု) [ဥ+လောက] ဖွင့်လှစ်အပ်-ဖွင့်လှစ်၍ပြအပ်-သော လောက။ ဥလ္လောက-ပဿာဒန-ကြည့်။

ဥလ္လောကန (နာ)[ဥ+လောက+ယု] မော်-မော့-ကြည့်ခြင်း။ သိသ် နိဟရိတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လောကနံ ဝိယ ဂေါတြဘုဉ္ဇကော်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၂။

ဥလ္လောကပဒုမ (နာ)[ဥလ္လောက+ပဒုမ] အောက်သို့ကြည့်သကဲ့သို့တည်သော-အောက်ငိုက်နေသော-ပဒုမ္မာကြာပွင့်။ ဥလ္လောကပဒုမာနိတိ ဟေဋ္ဌာ သြလောကန္တာနိ ဝိယ တိဋ္ဌနပဒုမာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၆၆။(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၆-၌ အကာသ-ပဒုမာနိ-ဟုရှိသည်။)

ဥလ္လောကပဿာဒန (နာ) [ဥလ္လောက+ပဿာဒန] ဖွင့်လှစ်ပြအပ်သောလောကဖြင့် ကြည်ညိုစေ-ကြောင်းဖြစ်သော-လောကကိုဖွင့်လှစ်ပြ၍ ကြည် ညိုစေသော-လောကကိုဖွင့်ကြောင်း-ဖြစ်သော-တံခိုးပြာငှိဟာ။ ဥလ္လောကပဿာဒနံ နာမတိပိ ပါဌော၊ တဿ လောကဝိဝရက-ပါဠိဟာရိယန္တိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၆၅။

ဥလ္လောကယန္တ (တိ)[ဥ+လောက+ဏယ+အန္တ] မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ မမ် ဟိ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဓေဂ္ဂံ ဥလ္လောကယတံ ယံ ဘဝိဿတိ ဘယံ ဝါ ဆမ္ဘိတတ္တံ ဝါ လောမဟံသော ဝါ။ သံ၊၁။၂၂၀။

ဥလ္လောကယမာန (တိ) [ဥ+လောက+ဏယ+မာန] မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ သာမိနော တုဋ္ဌပဟဋ္ဌ မုခံ ဥလ္လောကယမာနော ဝိစရတိတိ မုခုလ္လောကကော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၂။ အာဝဋ္ဋပရိ-ယောသာနေ ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ ဟုတ္တာ မုခသောဘံ ဥလ္လောကယမာနာနိ ဝိယ ဋ္ဌိတာနိ လောမာနိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၅၉။

ဥလ္လောကဟရဏ (နာ)[ဥလ္လောက+ဟရဏ] မျက်နှာကြက်မှ (ပိုးမျှင်ကို) ပယ်ရှင်းရာအခါ။ (ဘာသာဋီ။) ဥလ္လောကဟရဏာဒီသု ဥလ္လောကိ-တဿ, ... သိယာ သမ္ဘဝေါတိ အာဟ "ဣမိနာ ဝါ"တိအာဒိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၂။၉၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၄။

ဥလ္လောကိတ (နာ) [ဥ+လောက+တ] (၁) မော်-မော့-ကြည့်ခြင်း။ (တိ)(၂) မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ (၃) မော်-မော့-ကြည့်အပ်သော။ (၁) အညာနိပိ ဟေဋ္ဌာ ဥပရိ ပစ္ဆတော ပေကွနဝသေန သြလောကိတဥလ္လောကိတာ-ပလောကိတာနိ နာမ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၂။၉၂။) (တိ)(၂) ဣတိ မဟာ-

သတ္တာ ... သမ္ဘေဝ အတ္တာနော မုခံ ဥလ္လောကိတေ အကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ခ,ရ။ (ခ) တံ မန္ဒံ ပရိဝတ္ထေတ္တာ အာကာသေ ဥလ္လောကိတေ အာကာသတော သတ္တရတနဝဿံ ဝဿတိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၁။

ဥလ္လောကေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+လောက+ကေ+တမ္ဘ] မော်–မော့–ကြည့်အပ်သော။ နှ စ ဘိက္ခာ–ဒါယိကာယ မုခံ ဥလ္လောကေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဂ။ခ,ဂ၊ နှ စ ဘိက္ခာဒါယိကာတိ ဣတ္ထိ ဝါ ဟောတု ပုရိသော ဝါ၊ ဘိက္ခာဒါနသမယေ မုခံ နှ ဥ–လ္လောကေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဌ၊ဂ။ခ ၂ခ။

ဥလ္လောကေတိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+တိ] မော်–မော့–ကြည့်၏။ သော နှ ဥဒ္ဒံ ဥလ္လော–ကေတိ။ မ၊ ။ခ,ခ၊ ဥလ္လောကေန္တိ—သံ၊ခ။ ခ,ဂရ။ ဥလ္လောကေယျာသိ—အံ၊ ၂။ဂ,ဇ,ခ။ ဥ–လ္လောကေယျာထ—သံ၊ခ။ ၂ ၂ဝ။ ဥလ္လော–ကေသိ—ဝိ၊ခ။ ၂ခ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ဇ,ဥ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၅ ၅။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ ၂ရ,ဇ။ ဥလ္လောကေသိ—အပ၊ခ။ ခ,ဂရ။

ဥလ္လောကေတုံ (ဗျ) [ဥ+လောက+ကေ+တုံ] မော်–မော့–ကြည့်ခြင်းငှါ။ တုံ ပုရိသော ဟုတ္တာ ဥလ္လောကေတုံ နှ သတ္ထောသိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ဂ,ခ,ခ။

ဥလ္လောကေန္ဆ (တိ) [ဥ+လောက+ကေ+အန္ဆ။ ထိဌ် ဥလ္လောကေန္ဆိ] မော်–မော့–ကြည့်သော၊ သူ။ အထာဟဋ္ဌေ အယဋ္ဌ ပရိသာ ဘဂဝ–တော မုခံ ဥလ္လောကေန္ဆာ နိသိန္နာ ဟောမ။ မ၊ ။ ၂ ၂ ၂။ အထာယံ ပရိသာ မမညေဝ မုခံ ဥလ္လောကေန္ဆိ နိသိန္နာ ဟောတိ။ မ၊ ။ ၂ ၂ ၂။

ဥလ္လောကေန္ဆိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+အန္ဆိ] မော်–မော့–ကြည့်ကုန်၏။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေယျာထ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+ယျောထ] မော်–မော့–ကြည့်ကုန်ရာ၏။ ဥ–လ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေယျာသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+ယျောသိ] မော်–မော့–ကြည့်ရာ၏။ ဥလ္လော–ကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+ဏ္ဍ] မော်–မော့–ကြည့်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+ဏ္ဍ] မော်–မော့–ကြည့်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေသုံ (ကြိ) [ဥ+လောက+ကေ+ဏ္ဍ] မော်–မော့–ကြည့်ကုန်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောစ (ပုဒ်နှ) [ဥ+လုစ+ဏ] ဗိတာန်၊ မျက်နှာ ကြက်။ ပုံနှပုံသကမုလ္လောစ၊ ဝိတာနံ ဒွယမ်ရိတ်။ ဥဒ္ဒံ လောစတေ ဗန္ဓိယတေတိ ဥလ္လောစ၊ လုစ ဒဿနေ။ ဓာန်။ ဓာန်ဋီ။ ၂ ၉ ၉။

ဥလ္လောလ (ပု) [ဥ+လောဌ+ဏ။ ဥလ+သြလ။ ဥလ္လောလယတိတိ ဥလ္လောလော။ ဓာန်ဋီ။ ၆ ၆ ၂။] လှိုင်းတံပိုးကြီး။ ဥလ္လောလော တု စ ကလ္လောလော၊ မဟာဝီစီသု ကထျတေ။ ဓာန်။ ၆ ၆ ၂။

ဥလ္လောလန (တိ) [ဥ+လောဌ+ယု] အထက်အထက်ဌ–ဆင့်ကာဆင့်ကာ–တုန်လှုပ်–လော်လီ–မတည်ငြိမ်–ရောက်ရက်ခတ်–စေတတ်သော။ ဥလ္လပနာတိ "အဟော သုခံ အဟော သုခ"န္တိ ဥဒ္ဒံ ဥဒ္ဒံ လပါပနကာ။ ဥလ္လော–လနာတိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တပိဏ္ဍနိမိတ္တံ နဂုံဋ္ဌ ဥလ္လောလေန္ဆော သုနခေါ ဝိယ အာမိသဟေတု သတ္တေ ဥပဂ္ဂပရိလာလနာ၊ ပရာဘဝါဝညာတ–ပါပနကာတိ အတ္ထော။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ ၅ ၁။

ဥလ္လောလေန္ဆ (တိ) [ဥ+လောဌ+ကေ+အန္ဆ] တုန်လှုပ်စေသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လောဋ္ဌ (တိ) [ဥ+လောဋ္ဌ(လုဋ္ဌ)+အ] ချောက်ချားသော၊ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်သော(အသံ)။ (ဇာတ်၊သျှ။၅၄။) ဒေဝနဂရံ ပဝိဋ္ဌာ အသူရာ ဝိယ ဥလ္လောဋ္ဌံ ဥဋ္ဌာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၃၉။ ဘေသံ ပဗ္ဗဇိတကာလေ ဇနပဒေါ ဥလ္လောဋ္ဌော ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈၀။

ဥလ္လောဋ္ဌသဒ္ဒ (ပု) [ဥလ္လောဋ္ဌ+သဒ္ဒ] ချောက်ချား–အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်–သော အသံ။ စတ္တာရော ပဏ္ဍိတာ ဥလ္လောဋ္ဌသဒ္ဒံ သုတ္တာ အဇာနန္တာ ရညော သန္ဓိကံ ဂန္တွာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၄၁။

ဥသဘ° (ပု) [ဣသ+အဘ။ ဥသ+အဘ(ကဘ)။ ဣသတိ စိတ္တံ ပဝိသတီတိ ဥသဘော။ အဘော၊ ဣသု စ။ "ဥသ ဒါဟေ"တိ ဝါ ဓာတ္တတ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃၂။(–၁၉၆၊ ၄၉၅။) ဥသတိ ပဋိပက္ခေ ဒဟတီတိ ဥသဘော၊ သေဋ္ဌော။ မောဂ်၊ဂ။၁၂၆။ ဥဿာပေတိ ပစ္စနီကေတိ ဥသဘော။ ဥသ ဒါဟေ၊ အဘော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၉၆။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁–အလို "အာသဘ"ပုဒ်၌ အာ ကို ဥ ပြု၍ ဥသဘ–ဟုရှုပ်ပြီးသည်။ ပမဘ(သံ)] (၁) ဥသဘအသံ၊ (နွားလားတွန်သံကဲ့သို့သောအသံ)၊ သံစဉ်ခုနစ်ပါးတွင် နှစ်ခုမြောက်အသံ။ (၂) နွား။ (က) နွားထီး။ (ခ) နွားထူး၊ နွားမြတ်၊ နွားမှူး၊ မင်္ဂလာနွားလား၊ နွားလားဥသဘာ။ (နွားတစ်ရာ၏ အကြီးအကဲ (တနည်း) နွားခြံတစ်ရာ၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားကို "ဥသဘ"ဟု ခေါ်သည်။ နွားတစ်ထောင်၏ အကြီးအကဲ (တနည်း) နွားခြံတစ်ထောင်၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားကို "ဝသဘ"ဟုခေါ်သည်။ နွားအားလုံး၏ အကြီးအကဲဖြစ်၍ ဘေးရန်အားလုံးကိုလွှမ်းမိုးနိုင်သော ဖွေးဖွေးပြူ ကြည့်ချင်စဖွယ်ဖြစ်သော ကြီးသောဝန်ကိုဆောင်နိုင်သော မိုးကြီးတစ်ရာအသံတို့ဖြင့်လည်း မတုံလှုပ်သော နွားလားကို "နိသဘ" ခေါ်သည်။ မဋ္ဌ၊ဘ။၃၃၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃၆။ ဓာန်၊ဋီ။၉၉၆။ နွားတစ်ရာ, နွား တစ်ထောင်, နွားတစ် သိန်း, နွားကုဋေတစ်သိန်းတို့၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားလားကို အစဉ်အတိုင်း "ဝသဘ, နိသဘ, ဝိသဘ, အာသဘ" ဟု ခေါ်သည်။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။) (၃) ကြက်တက်ပင်။ (၄) ဥသဘမည်သောဆေးပင်။ (၅) မြတ်သော၊ အမြတ်၊ ကြီး မြတ်သည်။ (၆) ဥသဘရာသီ (ပြိုဿရာသီ)။ (၇) ဥသဘမည်သူ။ (နာ)(၈) ဥသဘ အတိုင်းအတာ၊ (က) တာ၂၀။ (ခ) ၂၈–တောင်။ (တိ) (၉) ဥသဘမည်သော၊ (ဥယျာဉ်)။

(၁) ဥသဘအသံ။ သင်္ခေါ ဥသဘော ဂန္ဓာရော မဇ္ဈိမော ဓေဝတော နိသာဒေါတိ ဧတေ သတ္တသရာ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၂။၂၄၇။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၂၀။ နဒန္တိ ဥသဘံ ဂါဝေါ။ ဓာန်။၁၃၃။ ယသ္မာ ပန သော သရော ဥသဘော ဝိယ နဒတိ၊ တသ္မာ ဥသဘောတိ ဝုစ္စတိ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃၂။ (၂) နွား။ (က) နွားထီး။ ဥသဘော သုညာယ ဂေါသာလာယ ဂမ္ဘီရံ နဒီတဗ္ဗံ မညတိ။ အံ၊ ၁။၁၈၈။ ဥသဘောတိ ဂေါဏော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၈၁။ (ခ) နွားထူး၊ နွားမြတ်၊ နွားမှူး၊ မင်္ဂလာ နွားလား၊ နွားလားဥသဘာ။ ယေ တေ ဥသဘာ ဂေါပိတရော ဂေါပရိဏာယကာ။ မ၊ဘ။၂၈၄။ ဥသဘ(မဟာနီ။၆ရ)န္တိ မင်္ဂလဥသဘံ။ မဟာနီ၊ ဋ္ဌ။၁ရ၊။ နိသဘသခံတော ဥသဘော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၃၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၃။ ဥသဘောရိဝ ဆေတ္ဝ ဗန္ဓနာနိ။ သုတ္တနိ။၂ရ၊။ ဥသဘောတိ ဂေါပိ–တာ ဂေါပရိဏာယကော ဂေါယူထပတိ ဗလိ–ဗဒ္ဓေါ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၃။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၉၄။) (၃) ကြက်တက်ပင်။ အယော သိဂိစ ဥသဘော။ ဓာန်။၅၉၀။ (၄) ဥသဘ မည်သောဆေးပင်။ ဥသဘောသဝေါသေဋ္ဌ–

သူသတ် ဝိသယဒ္ဌိယ်။ ဓာန်။၉၉၆။ (အဘိဓာန်ဋီကာအလိုမူ–ဥသဘော ဥသဘော သေဋ္ဌေ–ဟုရှိရမည်။ ဤ၌ ဥသဘမည်သော ဆေးပင်ဟူသည် ကြက်တက်ပင်ကိုပင် ဆိုလိုဟန်တူသည်။) (၅) မြတ်သော၊ အမြတ်၊ ကြီးမြတ်သည်။ (ဝိသိဋ္ဌာဝိယနာဝေကောသဘဂ္ဂါ မောက္ခပုဂ်ဝါ။ သီဟကုဋ္ဌရသဒ္ဒူလာဒိ တုသဟာသဂါ ပုမေ–ဟူသော အဘိဓာန် ထောက်၍ "ပုံလိုင်"ဟုမှတ်ရမည်။) မဏ္ဍေ သိဝိနံ ဥသဘောမှိ ဇာတော။ ဇာ၊၂။၄၆။ ဥသဘောမှိတိ ဇေဋ္ဌကရာဇာ ဟုတ္တာ ဇာတော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၃၉။ ပုရိသူသဘ(ဝိ၊၁၊၄၈)လည်းကြည့်။ (၆) ဥသဘရာသီ (ပြိုဿရာသီ)။ မေသာဒီကောဒ္ဓါဒသကောဋ္ဌာသော် ရာသီ နာမ၊ အာဒိနာ ဥသဘ...မိုနေ သင်္ကာတိ။ ဓာန်၊ဋီ။၆၁။

(ဂ) ဥသဘမည်သူ။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥသဘအမည်ဖြင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူ၊ မထေရ်နှစ်ပါးဟု သုံးဦးတွေ့ရသည်။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါကား ဣသိဂိလိတောင်သို့ ဝင်တော်မူကြကုန်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါငါးရာတို့တွင် တစ်ဆူအပါအဝင်ဖြစ်သော ဥသဘပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်သည်။ ဥသဘ–ဋ္ဌိဒါ ဇာလိနီ ဒုက္ခမူလ။ မ၊၃။၁၁၅။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၉၁။)

ဥသဘထေရ်နှစ်ပါးတွင် တစ်ပါးကား ကောသလတိုင်း သူဌေးမျိုး၌ ဖြစ်သော ဥသဘအမည်ရသော အမျိုးကောင်းသားတည်း။ ဇေတဝန်ကျောင်းလွတ်ပွဲ၌ ဘုရားရှင်အား ကြည်ညိုလျှက် ရဟန်းပြုခဲ့သည်။ မိုးအခါတွင် စိမ်းစိုလျှက် မွေ့လျော်ဖွယ်ကောင်းသော တောတောင်တို့ကို မြင်ရသဖြင့် "စိတ်ဧတနာမရှိသော သစ်ပင် စသည်တို့သည်ပင် ဥတုနှင့် ပြည့်စုံခြင်းကြောင့် ကြီးပွားကြသေး၏။ ငါသည် လျှောက်ပတ်သော ဥတုကိုရရှိသောကြောင့် ဂုဏ်တို့ဖြင့် အဘယ်ကြောင့် ကြီးပွားခြင်းသို့ မရောက်ဘဲရှိအံ့နည်း" ဟုဆင်ခြင်၍ ဝိပဿနာ ပွားများသောကြောင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်လေသည်။ ထိုမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက် သိခီဘုရားရှင်၏ သာသနာတော်၌ ဘုမ္မစိုးနတ်ဖြစ်၍ ဘုရားရှင်အား မန္တာရဝ=ထင်ရှားပန်း =နတ်ပန်းတို့ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ဘူးသောကြောင့် မန္တာရဝပုပ္ဖပူဇကထေရ် ဟုလည်း အမည်တွင်သည်။ ထေရ။ ၂၄၃။ ထေရဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၆–၈။ အပ၊၁။၁၉၆။ အပ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၅။

အခြား ဥသဘအမည်ရသောမထေရ်၏ အကြောင်းအရာကား–ကပိလဝတ်ပြည် သာကီဝင်မင်းမျိုး၌ ဖြစ်သောသူတည်း၊ ဘုရားရှင် ကပိလဝတ်နေပြည်တော်သို့ ကြွတော်မူရာကာလ ဆွေတော်မျိုးတော်တို့အစည်းအဝေး၌ မြတ်စွာဘုရား၏တန်ခိုးအာနုဘော်ကို ဖူးမြင်ရ၍ သဒ္ဓါ တရားဖြစ်ကာ ရဟန်းပြုရာတွင် ဥသဘထေရ် ဟု အမည်တွင်သည်။ ရဟန်းတရားအားမထုတ်ဘဲ နေ၌ အပေါင်းအဖော်တို့ဖြင့် ပျော်ပျော်နေ၍ ညဉ့်အိပ်ခြင်းဖြင့် အချိန်ကုန်စေသူဖြစ်သည်။ တစ်ခုသောညဉ့် သတိလက်လွတ် အိပ်နေစဉ် "ဆံပင်ကိုပယ်၍ သရက်ရွက်နုရောင် သင်္ကန်းဝတ်လျက် ဆင်စီးပြီး မြို့တွင်းသို့ဆွမ်းခံဝင်စဉ် စည်းစိမ်ခံစားနေသူ လူအပေါင်းကို မြင်ရသဖြင့် ရှက်၍ ဆင်ပေါ်မှ ဆင်းကာ မီမီကိုယ်ကို ကြည့်မိသည်"ဟု အိပ်မက်မြင်မက်သဖြင့် သံဝေဂရသောကြောင့် ဝိပဿနာပွားများသောအခါ ရဟန္တာဖြစ်လေသည်။ ထိုမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက် သိခီဘုရားရှင်၏သာသနာတော်၌ အမျိုးကောင်းသား ဖြစ်၍ ဘုရားရှင်အား ကြိုဆီးပေးလှူဘူးသောကြောင့် ကောသမ္ဗဝလိယထေရ်ဟုလည်း အမည်ရသည်။

ဇနေတိ ဘိယျော ဥသဘဿ ကလ္ယတံ။

ထေရ။ ၂၅၈။ ကပိလဝတ္ထုသို့ သာကိယရာဇ-ကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ဥသဘောတိ လဒ္ဓနာမော ... ပမ္ဘဒီ။ ထေရဒ္ဒ၊၁။၄၀၈။ (–အပ၊ ၂။၉၄။)

(နာ)(၈) ဥသဘအတိုင်းအတာ၊ (က) တာ ၂၀=အတောင် ၁၄၀။ တာယ ယဋ္ဌိယာ ဝိသတိယဋ္ဌိယော ဥသဘံ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၃၂၈။ (–ဒီ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၅။ သံ၊ဒ္ဒ၊၃။ ၂ ၂ ၁။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၆၀။) (ခ) ၂၈-တောင်၊ ၂၉-တောင်ရှိသော အရပ်ဌာန။ ဥသဘော ဥသဘော ပေါ့ကွရကိ ခကာပေသိ။ သံ၊ဒ္ဒ၊၃။၈။ အဌဝီသတိဟတ္ထဌာနံ ဥသဘံ နာမ။ ...ဥသဘော အဌဝီသတိဟတ္ထပ္ပ-မာဏော ဌာနေ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၈၈။ (၉) ဥသဘမည်သော (ဥယျာဉ်)။ (ဝိယဒဿီဘုရားရှင် ဓမ္မစက္ကာ ဟောတော်မူရာဥယျာဉ် ဖြစ်သည်။) ဥသဘုယျာန-ကြည့်။

ဥသဘ၂ (တိ) [ဥသဘ+ဏ။ အာသဘ+ဏ] နွားလား ဥသဘနှင့်တူသော၊ နွားလားဥသဘ အတူ ကြီးမြတ်တော်မူသော၊သူ။ ဥသဘံ ပဝဠ်ဝိ ရံ။ သုတ္တနိ။၃၃ရ။ မ၊ ၂။၄၁ ၂ ။ အပ၊၁။၁ ၂ ၆၊ (–၂ ၃ ရ။) အစ္ဆရိယတ္ထေန ဥသဘသဒိသတာယ ဥသဘံ။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၁၉၁။ ဥသဘန္တိ ဝသဘော နိသဘော ဝိသဘော အာသဘောတိ စတ္တာ-ရော ဧဒ္ဒေပုဂ်ဝါ။ ... ဇယမ္ပိ ပြာဟ္မဏော မုခါရုဠ္ဍဝသေန ဂေန္ဓပသိဒနဝသေန အာ-သဘန္တိ ဝတ္ထမ္ပေ ဥသဘန္တိအာဒိမာဟ။ အပ၊ ဒ္ဒ၊ ၂။၉၁။ (ဤအလို ဥသဘ–ကား အာသဘ-မှ အာ–ကို ဥပြုမ္ပ ပြောင်းလာသော ပုဒ်ဖြစ်သည်။ ယင်းနောင် ဏ ပစ္စည်းသက်ရသည်။)

ဥသဘ၃ (တိ) [ဥသဘ+ရာဇ] နွားလားဥသဘ မင်း။ ဥသဘရာဇ-ကြည့်။

ဥသဘက (ပုဂ္ဂ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ကြက်သွန်နီ ဥ။ ဥသဘက(ဝိ၊ဒ္ဒ၊၃။၁၀၀) ဥမ္မသုဝိယိ။ ဝဇိရ။ ၃၁၉။ သဒ္ဒ။၉၄။

ဥသဘကွန္ဓ (ပု) [ဥသဘ+ခန္ဓ] ဥသဘကွန္ဓမည်သူ။ (ဒီပင်္ကရာမြတ်စွာဘုရား၏ သားတော်ဖြစ်သည်။) ,ပဒုမာနာမ, သာ, နာရီ၊ ဥသဘ-ကွန္ဓော အတြတော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၂ ။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဒ္ဒ။ ၁ ၅ ရ။)

ဥသဘဂန္ဓ (ပု) [ဥသဘ+ဂန္ဓ] နွားလားဥသဘ ၏ အနံ့။ ဂါဝီ ၉၀ စ ကဒါစိ ဥသဘဂန္ဓေန ဂဗ္ဘံ ဂဏှန္တိ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊၁။၁၈၀။

ဥသဘဂါမိ (တိ) [ဥသဘ+ဂမု+ဏိ] နွားလား ဥသဘကဲ့သို့ သွားလေ့ရှိသော၊သူ။ သုဝဏ္ဏ-ဝဏ္ဏော ဥသဘဂါမိတ္တိအာဒိကာ ပဋိဘာဂံ ဥပနိဓေယ ဝုတ္တတ်ယ ပဋိဘာဂူပနိဓေ နာမ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊၃။ ၂ ရ။

ဥသဘစမ္မ (နာ) [ဥသ်ဘ+စမ္မ] နွားလားဥသဘ ၏ အရေ။ တတ္ထဂတသ ဟိ ဒဟရကာလေ သက္ခိသတသမ္ဘာဟ္ဟတ် ဥသဘစမ္မံ ဝိယ ဝိဟတဝလိကော ကာယော ဟောတိ။ သံ၊ ဒ္ဒ၊၃။ ၂ ရ ၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၈။)

ဥသဘဆိန္နဝိသာဏ (ပု) [ဥသဘ+ဆိန္နဝိသာဏ] ကျိုးသောဦးချိုရှိသော-ဦးချိုကျိုးသော-နွားလား။ ဝေမေဝ ခေါ အဟံ ဘန္တေ ဥသဘဆိန္နဝိသာ-ဏသမေန စေတသာ ဝိဟရာမိ။ အံ၊၃။၁ဝ၃။ ဥသဘဆိန္နဝိသာဏသမေနာတိ ဥသဘဿ ဆိန္နဝိသာဏဿ စိတ္တသဒိသေန။ အံ၊ဒ္ဒ၊၃။ ၂ ၆ ၃။ ဆိန္နာနိ ဝိသာဏာနိ တေဿာတိ ဆိန္န-ဝိသာဏော၊ ဥသဘော စ သော ဥသဘဆိန္န-ဝိသာဏော စာတိ ဥသဘဆိန္နဝိသာဏော။ ဝိသေသနပရောယံ သမာသော။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၈ ၅။

ဥသဘဌာန (နာ) [ဥသဘ+ဌာန] ဥသဘ အတိုင်း အရှည်ရှိသောအရပ်။ ဥဒ္ဒဿ ဥပ္ပတဌာနော စတ္တာရိပိ အဌပိ ဥသဘဌာနာနိ ဥပ္ပတတိ။ အံ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ ၂ ၉ ၂။

ဥသဘတ္ထေရ (ပု) [ဥသဘ+ထေရ] ဥသဘ

ထေရ်။ အာယသ္မတော ဥသဘတ္ထေရဿ ဂါထာ။ ထေရဗျာ၁။ ၂ရ၆၊၄၀၈။ ဥသဘ (ဂ) ကြည့်။

ဥသဘဒါန (နာ) [ဥသဘ+ဒါန] နွားလားဥသဘ အလှူ။ (နွားမတို့၏အလယ်၌ နွားလားဥသဘ ကို လွှတ်ခြင်းကို နွားလားဥသဘ အလှူဟု ခေါ်သည်။) ဥသဘဒါန(ဝိ၅။ ၂၃၁)နှင့် ဂေါ-ဂဏဿ အန္တရေ ဥသဘဝိဿဇ္ဇနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁ရ၃။

ဥသဘပွမာဏ (တိ) [ဥသဘ+ပမာဏ] တစ် ဥသဘအတိုင်းအရှည်ရှိသော။ ဥသဘပွမာ-ဏေပိ(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၅)တိ ဝိသ-တိယဋ္ဌိယော ဥသဘံ။ တသ္မိံ ဥသဘပွမာဏေ ပဒေသေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀ ၂။

ဥသဘဗလ (နာ) [ဥသဘ+ဗလ] နွားလားဥသဘ ၏-ခွန်အား-စွမ်းအား။ ယထေဝ ဟိ နိသဘ-သခိတော ဥသဘော ဥသဘဗလေန သမန္နာ-ဂတော စတူဟိ ပါဒေဟိ ပထဝိ ဥပ္ပိဏ္ဍေတ္တာ အစလဋ္ဌာနေန တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ ၂။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၃၈၁။

ဥသဘမုခ (နာ) [ဥသဘ+မုခ] ဥသဘမုခမည် သောအဝ။ တဿ စတူသုပသောသု သီဟ-မုခံ ဟတ္ထိမုခံ အဿမုခံ ဥသဘမုခန္တိ စတ္တာရိ-မုခါနိ ဟောန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅။

ဥသဘယုဒ္ဓ (နာ) [ဥသဘ+ယုဒ္ဓ] နွားလားဖြင့် စစ်တိုးခြင်း။ နွားလားတိုက်ပွဲ။ ဥသဘယုဒ္ဓံ အဇယုဒ္ဓံ။ ဒီ၁။၆၊၆၁။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၅။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၀၅။)

ဥသဘရာဇ (ပု) [ဥသဘ+ရာဇ] နွားလား ဥသဘ မင်း။ ဥသဘရာဇာဝ သောဘန္တော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ရ၃။ ဥသဘောဟိတိ သဗ္ဗသေတေဟိ ဥသဘရာဇုဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ရ၅။

ဥသဘလက္ခဏ (နာ) [ဥသဘ+လက္ခဏ] နွား လားမ၏-ကြန်အင်-လက္ခဏာ။ (အဋ္ဌကထာ အလိုတည်း။ မဂိလက္ခဏ-ဒီ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၉-ကြည့်။) နွားလား၏ ကြန်အင်လက္ခဏာကို ပြသော ကျမ်း။ (ဋီကာအလို။) မဟိသလက္ခဏံ ဥသ-ဘလက္ခဏံ။ ဒီ၁။၉။ မဟာနိ။ ၂၉ရ။ လက္ခဏန္တိ တေသံ လက္ခဏပွကာသကသတ္ထံ။ သီ၊ဋီသစ်၊ ၁။၃ရ၂။

ဥသဘဝတိပုရ (ပုဒ်နာ) [ဥသဘဝတီ+ပုရ] ဥသဘဝတီမြို့။ ဥသဘဝတိပုရေ ပုရတ္ထာမေ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂၉၅။

ဥသဘဝတီ (တိ) [ဥသဘဝန္တ+ဏ္ဍီ] နွားလား ဥသဘ-ရှိ-ပေါများ-သော၊ ဥသဘဝတီမည် သော၊(မြို့)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသဘဝတီနဂရ (ထီ၊နာ) [ဥသဘဝတီ+နဂရ] ဥသဘဝတီမြို့။ အထာပရေန သမယေန မဟာပဒုမော မုနိဝသဘော ဥသဘသမဂတိ ဥသဘဝတီနဂရံ ဥပနိဿာယ ဝသံ ဥပဂဏ္ဍိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂ဘ၃၊(-၂၉၅။)

ဥသဘဝိတ္ထာရ (တိ) [ဥသဘ+ဝိတ္ထာရ] တစ် ဥသဘ အကျယ်ရှိသော။ ဥဘောသု ပသော သု ဒွေ ဒွေ ဥသဘဝိတ္ထာရေ မဂ္ဂေ ... ကာရ-ပေသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈။

ဥသဘဝိဿဇ္ဇန (နာ) [ဥသဘ+ဝိဿဇ္ဇန] နွား လားဥသဘကို လွှတ်ခြင်း။ ဥသဘဒါန-ကြည့်။

ဥသဘသတ (နာ) [ဥသဘ+သတ] နွားလား ဥသဘတို့၏ အရာ။ သတ္တ စ ဥသဘသတာနိ ... ဟောန္တိ။ ဒီ၁။၁ ၂၀။

ဥသဘသမဂတိ (တိ) [ဥသဘသမဂတ+ဏ္ဍီ] နွားလားဥသဘအတူ သွားခြင်းရှိတော်မူသော၊ သူ(မြတ်စွာဘုရား)။ ဥသဘဝတီနဂရ-ကြည့်။

ဥသဘသဟဿ (နာ) [ဥသဘ+သဿသ] နွားလားဥသဘအထောင်။ ယသ ဥသဘသဟဿာနိ၊ တဒါ ၈ယောဇနေ ဝိသတိ။ ဇာ၊၂။ရဝ။

ဥသဘာဇာနိယ (ပု) [ဥသဘ+အာဇာနိယ] အာဇာနည်နွားလား။ အဿာဇာနိယော ဥသဘာ-ဇာနိယော ပုရိသာဇာနိယော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၂။

ဥသဘာဗြေ (ပု) [ဥသဘ+အာဗြေ] အာဇာနည်နွားလား။ ဥသဘာဗြော အဿာဗြော ဟတ္ထာဗြော။ ထေရဂါ၊ဝ။ဂ၇။

ဥသဘုယျန (နာ) [ဥသဘ+ဥယျာန] ဥသဘမည်သောဥယျာဉ်။ ဝတ္ထိ စက္ခံ မဟာဝီရော၊ ဥသ-ဘုယျာနေ မနောရမေ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၇၂။

ဥသဘဒ္ဓ (ပု) [ဥသ+သဒ္ဓ] ဥသ-သဒ္ဓါ။ ပတိ-ပုဗ္ဗော ဥသ-သဒ္ဓေါ ရုဇာယန္တိ ဟိ နေရုတ္တိကာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၃၈။

ဥသာ (ထီ) [ဥသ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ၀ါ(သံ)] (၁) ဘောဇဉ် (သစ်သီးကြီးငယ်)။ (၂) အပူငွေ့ ပါစကတေဇောဓာတ်။ (၁)(၂) အတ္တိ နေသံ ဥသာမတ္တံ။ ဇာ၊၂။၁၆၆။ ဥသာမတ္တန္တိ ဘောဇ-နမတ္တံ။ ဥသာတိ ဟိ ဘောဇနဿ နာမံ၊ တဿ စ အတ္ထိတာယ။ အထ ဝါ ဥသာတိ ဥသ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၉၉။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၅။) ဥသာ-မတ္တန္တိ ဧကဒိဝသေ ယာပနမတ္တံ ဖလာဖလ အတ္ထိ။ ဇာ၊ဋီ။ဟောင်း။ ဥသာတိ ဥသ္မာ၊ ပါစကတေဇောဓာတုယာ နာမမေတံ။ တဒ-ဏ္ဍာယ ပန ဘုဇ္ဇိတမ္ဘတာယ သဗ္ဗာနိ ဝိ ဘောနာနိ ဥသာတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥသိန္ဓရ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသိန္ဓရမင်း။ ဥသိန္ဓရော ကဿပေါ စ၊ အာသဘော စ ပုထုဇ္ဇနော။ ဇာ၊၂။၁၈၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၁၂၃။ (-ဇာ၊၂။၂၇၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၄၅။)

ဥသိရကလာပ (ပု) [ဥသိရ+ကလာပ] ပန်းရင်းမြက်စည်။ အထ ဒွေ တရုဏနာဂါ သောဏ္ဍာဟိ ဥသိရကလာပေ ဂဟေတ္တာ ကေလာသကူဋံ မဇ္ဈေ ဝိယ နာဂေ ပသုံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅၄။ ဥသီ(သီ)ရ လည်းကြည့်။

ဥသိနက (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသိနကမင်း။ နာယံ မိဂါနမတ္ထာယ၊ ဥသိနက ဘဝိဿာမိ။ ဇာ၊ဘ။၂၄၈။ အတီတေ ကဿပသမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ-ကာလေ ဗာရာဏသိယံ ဥသိနကော နာမ ရာဇာ ရဇ္ဇံ ကာရေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ဘ၇၂။

ဥသိနကရာဇ (ပု)[ဥသိနက+ရာဇ] ဥသိနကမင်း။ ဥသိနကရာဇာပိ ဩဠောဝေ ဂဟေတ္တာ ပါသာဒံ အဘိရုဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ဘ၇၃။

ဥသီ(သီ)ရ (နာ) [ဝသ+ဣရ။ ဥသ+ဣရ။ ဓာန်၊ ဋီ။ဖ၀၁။ ဝသန္တိ ဝါသံ ကရောန္တိ ဧတေနာတိ ဥသီရံ။ ဗီရဏမူလံ။ မောဂ်၊ရ။၁ဖ၉။ ဥသီရ+ သက်။ ဥသီရဿ မူလံ ဥသီရံ။ မောဂ်၊ဋ္ဌ။ ဖ၇။ ဥဏိရ(သံ)] (၁) ပန်းရင်းပင်၊ ပန်းရင်း မြက်။ (၂) ဗြိတ်-မြက်မွှေး-ရှင်ခေမွေးလွန်း-မြက်ပင်၏အမြစ်၊ ပန်းရင်း။ (အမရကောသ ဘာသာဋီကာ၌ ဗီရဏ-ကို ဗြိတ်၊ မြက်မွှေး ရှင်ခေမွေးလွန်း-ဟုပြန်ဆိုသည်။) (၁) ဥသီရဿ ဗီရဏဿ ဥသီရဗီရဏံ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၃၂၃။ ကာသံ ကုသံ ပေါ်ဌလိကံ၊ ဥသီရံ မုဠပဗ္ဗဇံ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ ပဏ္ဍာသာလာဓိ ဥသီရပမ္ဘာဒီဟိ ပဏ္ဍေဟိ ဆာဒိတာ နိ၀သနသာလာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၂၃၅။ ဥသီရတိဏ-လည်းကြည့်။ (၂) မူလ တုသီရံ ဗီရဏဿ ဟိ။ ဓာန်။ဖ၀၁။ ဗီရဏဿ သေတကုသုမဿ တိဏဝိသေသဿ မူလ ဥသီရံ နာမ။ ဓာန်၊ ဋီ။ဖ၀၁။ ဥသီရံ မုဠပဗ္ဗဇံ၊ ဥရဿ ပနုဒိဿာမိ။ ထေရ။၂၂ဖ။ မူလဗီဇံ နာမ ဟလိဒ္ဒိ...ဥသီရံ ဘဒ္ဒမုတ္တကံ။ ဝိ၊ပ။၅၂။ တဏ္ဍာယ မူလ ခဏတ၊

ဥသီရတ္ထောဝ ဗီရက်။ ဓမ္မ။၆၁။ ယထာ ဥသီ-ရေန အတ္ထိကော ပုရိသော မဟန္တေန ကုဒါ-လေန ဗီရက် ခဏတိ၊ ဧဝမသာ မူလံ ခဏထာတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၃၁။ ဥသီရ-တ္ထောဝ ဗီရက်။ ထေရ။ ၂၈၄။ ယထာ ဥသီရေန အတ္ထိကော ပုရိသော မဟန္တေန ကုဒါလေန ဗီရကာပရနာမံ ဥသီရံ နာမ တိက် ခဏတိ၊ ဧဝမသာ မူလံ ခဏထာတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။၉၆။

ဥသီရကလာပက (ပု) [ဥသီရ+ကလာပက] ပန်းရင်းမြက်စည်းတို့၏အပေါင်း။ ပန်းရင်းမြက်စည်းထုံး။ ထေရသာ သရီရံ စိတက် အာရော-ပေတွာ ဥသီရကလာပကေဟိ အာလိမ္ပေသုံ။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၂၅၃။

ဥသီရတိတ (နာ) [ဥသီရ+တိတ] ပန်းရင်းမြက်။ ကောဠေနာတိ ဥသီရတိတာဒီနိ ဗဒ္ဓိတ္ထာ သမံ ဆိန္နိတ္ထာ ဂဟိတကောဠေန။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၂၈။

ဥသီရတ္ထ (တိ) [ဥသီရ+အတ္ထ] ပန်းရင်းဖြင့် အလိုရှိသောသူ။ ဥသီရ(၂)ကြည့်။

ဥသီ(သိ)ရဒ္ဓ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသီရ-ဒ္ဓဇောင်။ ဥတ္တရာယ ဒိသာယ ဥသီ(သိ)ရ-ဒ္ဓဇော နာမ ပဗ္ဗတော။ ဝိ၊ဌ၊ ၃ ၂ ၂ ၈။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁၅၆။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၀ ၅။ အံ၊ဌ၊ ၁။ ရ ၆ ၊ ၃ ရ ၈။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။ ၁ ၁ ၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ ၄ ၈။

ဥသီ(သိ)ရနာဠိ (ထီ) [ဥသီရ+နာဠိ] ပန်းရင်းဇိုးထံ။ မူလာနိ ဥဒ္ဓရေယျ အန္ဓမသော ဥသီရနာဠि-မတ္တာနိ။ အံ၊ဌ၊ ၂ ၀ ၅ ၊ ၅ ၁ ၉။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၀ ၁။ မ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၃။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၅–၆ ဥသီရနာဠိမတ္တ–ဟုရှိသည်။

ဥသီရပါဒုကာ (ထီ) [ဥသီရ+ပါဒုကာ] ပန်းရင်း-မြက်ဖြင့် ပြုအပ်သောခြေနင်း။ ဥသီရပါဒုကာ-တိပိ ဝဒန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃ ၊ ၃ ၆ ၈။

ဥသီ(သိ)ရမယ (တိ) [ဥသီရ+မယ] ပန်းရင်းမြက်ဖြင့်ပြီးသော။ ကောဠံ နာမ ဝါကမယံ ဝါ ဥသီရမယံ ဝါ မုဠ္ဠမယံ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။ ၅ ၉။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၈ ၉ ၊ ၄ ၄ ၅။ ကောဠန္တိ ဥသီရမယံ ဝါ မုဠ္ဠ-ပဗ္ဗမေယံ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၅ ၉။

ဥသု (ထီ၊ပု) [ဣသ+ဥ။ ဥသ+အ။ ဣသ ဂမနေ၊ ဥ၊ ဣသု။ ဥသ ဒါဟေ ဝါ။ ဓာန်၊ဌ။ ၃ ၊ ၈ ၉။ ဣဖု (သံ)] မြား။ ဥသု စ ကာရကိကော သူစိ သာရထိ။ ဝိ၊ဝ။ ၃ ၃ ၈။

ဥသုကာရ (တိ) [ဥသု+ကရ+ဏ] မြားပြုလုပ်-သော၊သူ။ မြားသမား၊ လေးသမား။ ဥသု-ကာရာ နမယန္တိ တေနေဒံ။ မ၊ ၂။ ၃ ၀ ၈။ ဥသု-ကာရာတိ ဥသုကာရကာ။ မ၊ဌ၊ ၃ ၊ ၂ ၃ ၆။

ဥသုကာရက (တိ) [ဥသု+ကာရက] မြားပြုလုပ်-သော၊သူ။ မြားသမား၊ လေးသမား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသုကာရာကတ (တိ) [ဥသုကာရ+အကတ] မြားသမားသည်–မပြုအပ်–မချန်အပ်–သော။ ဥသုကာရာကတေန စ(ဇာ၊ဝ။ရဘ)တိ ဥသုကာ-ရေဟိပိ အကတေန။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၂။

ဥသုတ္တ (တိ) [ဥ+သုတ္တ] ပါဠိတော်မှကင်းသော၊ ပါဠိတော်မဟုတ်သော (တရား)။ အသုတ္တကန္တိ သုတ္တဝိရဟိတံ၊ ဥသုတ္တံ တတြ နတ္ထိတိ အဓိ-ပ္ပါယော။ ဝဇိရ။ ၅ ၅ ၆။

ဥသုဒဏ္ဍက (ပု၊နာ) [ဥသု+ဒဏ္ဍက] မြားပြုလုပ်-ကြောင်းဖြစ်သောတုတ်၊ မြားတံ။ အညတရံ ဥသုကာရံ ဥသုဒဏ္ဍကံ ဥသုယန္တေ ပကွိပိတ္တာ အကွိကောဌိယာ ဩလောကေတ္တာ ဥဇုံ ကရောန္တံ ဒိဿာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။ ၈ ၉။

ဥသုပါတ (ပု) [ဥသု+ပါတ] မြားကျရာအရပ်။ ဥသုပါတေ(ပဠိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၆)တိ ဇိယာ ဝေဂ-ကွိတဥသုနော ပတနဋ္ဌာနေ။ ပဠိသံ၊ဂ်။ ၅ ၁–၂။

ဥသုပါတန (နာ) [ဥသု+ပါတန] မြားကျရာအရပ်။ နာဂေါပိ မေ နာ မုစ္စေယျ၊ အာဂတော ဥသုပါတနံ။ ဇာ၊၂။၁ရ၄။

ဥသုပ္ပဟာရ (ပု) [ဥသု+ပဟာရ] မြားဖြင့်-ပုတ်ခတ်-ပစ်ခြင်း။ လေးပစ်ခြင်း။ သတ္တိပ္ပဟာ-ရာနံ အသိပ္ပဟာရာနံ ဥသုပ္ပဟာရာနံ။ မဟာ။ ၁ရ၄။ သံ၁။၃ရ၅။ အံ၁။၄၃၂။

ဥသုမ (တိ၊နာ) [ဥသု+ဣမ] ဥသတိ ဒဟတီတိ ဥသုမံ။ မောဂ်၊ရ။၁၃၀။ ဥစ္ဆုန်(သံ)] (၁) အပူ၊ အခိုးအငွေ့၊ ကိုယ်ငွေ့၊ တေဇောဓာတ်။ (တိ)(၂) ပူသော။ (၁) ဥသ္ဆ ပဋိစ္စာတိ...ဥသုမံ ပဋိစ္စ။ အံ၁။၂။၁ရ၅။ ယံ တေဇော တေဇောဂတံ ဥသ္မာ ဥသ္မာဂတံ ဥသမံ ဥသုမဂတံ။ အဘိ၊ ၈။၂၀၂။ ဥသုမန္တိ ဗလဝဥသ္မာ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။၃ရ၄။ (–မ၊ဋီ၊ဗဟု၂။) ဥသုမ(အဘိ၊ဝိ။၈၅)နွဲ့ စတ္ထ–ဥသုမံ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၆၅။ ဒဒုပထဝိယာ စ ယတ္ထက် ဌာနံ ဥသုမာယ အနုဂတံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၃။ ၂၄။ (–အဘိ၊ဋီ၊ဗဟု။) (တိ) (၂) ဥသုမ-ဝါတ–ကြည်။

ဥသုမဂဓာတ (တိ) [ဥသုမက+ဓာတ] ဖြစ်သော အပူငွေ့ရှိသော–အခိုးအငွေ့ထွက်သော–ရေရှိသော။ ဥသ္ဆဒကဓာတောတိ ဥသုမက-ဓာတောဝ။ အံ၁။ဗ၂။

ဥသုမဂတ (တိ) [ဥသုမ+ဂတ] အပူ–အခိုးငွေ့–အဖြစ်သို့ရောက်သော၊ အပူ၊ အခိုးအငွေ့။ ဥသုမမေဝ ဥသုမဘာဝံ ဂတန္တိ ဥသုမဂတံ။ အဘိ၊ဋီ၊ဗဟု။ ဥသုမန္တိ စတ္ထာ ဥသုမံ၊ တဒေဝ ဥသုမဂတံ၊ သဘာဝေနေဝ ဥသုမဘာဝံ ပတ္တန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊ဗဟု။

ဥသုမဓာတ (တိ) [ဥသုမ+ဓာတ] ဖြစ်သော–ကိုယ်ငွေ့–အပူ–ရှိသော။ တသ္မိံ ကုပ္ပိတေ အယံ ကာယော သန္ဓပ္ပတိ၊ ကောဟိကရောဒိဘာဝေန ဥသုမဓာတော ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ဗ၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ဗ၄၅။ ဥသုမဓာတောတိ ဥသ္မာဘိဘူတော။ မ၊ဋီ၊ ၂။ဗ၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဗ။ဗ၃ဝ။ ဥသ္ဆဒက-ဓာတောတိ ဥသုမဓာတော။ သံ၊ဋီ၊ဗ။ ၂ဗ၀။

ဥသုမဓာတဟဒယ (တိ) [ဥသုမဓာတ+ဟဒယ] ဖြစ်သောပူသောနှလုံးရှိသော၊ စိတ်နှလုံးပူ လောင်သောသူ။ ဥသုမဓာတဟဒယော(မ၊ဋီ၊ ဗ။ဗ၄)တိ ဥတ္တတ္တဟဒယော။ မ၊ဋီ၊ဗ။ဗ၁။

ဥသုမနိက္ခမန (နာ) [ဥသုမ+နိက္ခမန] အခိုးအငွေ့ထွက်–အခိုးအငွေ့ကိုထွက်စေ–ခြင်း။ ဥသုမ-နိက္ခမနတ္ထံ ဘာဇနာနိ ထောကံ ဝိဝရိတ္တာ။ ဇာ၊ဋီ၊ဗ။ ၂၆၁။

ဥသုမဝဋ္ဋိ (တိ) [ဥသုမ+ဝဋ္ဋိ] အခိုးအငွေ့-အခွေ–အလိပ်–အလုံး။ မတ္ထကတော ဥသုမဝဋ္ဋိ ဝိယ ဥဋ္ဌဟတိ။ မ၊ဋီ၊ဗ။ဗရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဗ၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဗ။ဗ၉၆။)

ဥသုမဝါတ (ပု) [ဥသုမ+ဝါတ] ပူသောလေ၊ လေပူ။ ဥစ္စာရပဿာဝါဒိတိ အာဒိသဒ္ဒေန ဝိတ္ထိသေမ္ဘလသိကာဒိနိဟရဏဝါတသ ဧဝ ဥသုမဝါတသ စ သင်္ဂဟော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊ ၂။ဗရ၄။

ဥသုမာတာရ (ပု) [ဥသုမ+အာကာရ] ပူလောင်သောအခြင်းအရာ။ ဥသ္မာ တိ ဥသုမာကာရော။ သံ၊ဋီ၊ဗ။ ၂ရ၃။

ဥသုမုဋ္ဌိကရဏ (နာ) [ဥသု+မုဋ္ဌိကရဏ] မြားလက်ဆုပ်ပြုခြင်း။ မုဋ္ဌိကရဏာဒီဟိတိ ဥသုမုဋ္ဌ-ကရဏဇိယာဂါဟဇိယာဝိဇ္ဇာဒီဟိ။ မ၊ဋီ၊ဗ။ ၂၅၉။

ဥသုမ္ပါဒ (ပု) [ဥသုမ+ဥပ္ပါဒ] အပူအငွေ့၏ ဖြစ်ခြင်း။ တာလဝဏ္ဏံ ဗန္ဓနာတိ တာလဖလ ဝိယ ဥသုမ္ပါဒေန ဝဏ္ဏတော။ ဌာတိဝုတ်ဋ္ဌ။ ၂ဗ၄။

ဥသုယန္တ (နာ) [ဥသု+ယန္တ] (၁) မြားလုပ်သော–စက်–ယန္တရား။ (၂) မြား,ယန္တရား။ (၁) ဥသု ဒဏ္ဍက–ကြည်။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥသုယန္ဆပါဘာဏ (ပု) [ဥသု+ယန္ဆ+ပါသာဏ] မြား, ယန္ဆရား, ကျောက်။ ကာယေန ဝါ သတ္တိ-အာဒီနံ, ကာယပဋိပဒ္ဒေန ဝါ ဥသုယန္ဆပါသာ-ဏာဒီနံ နိဿဇ္ဇနံ။ ကခ်။ဋီ။သစ်။၂၁၂။

ဥသုလောမ (တိ) [ဥသု+လောမ] မြားကဲ့သို့ ချွန်ထက်သောအမွေးရှိသော၊သူ။ ဣဓာဟံ အာဝုသော ... ဥသုလောမံ ပုရိသံ ဝေဟာသံ ဂစ္ဆန္တံ။ ဝိ၊၁။၁၄၆။ သံ၊၁။၄၄၈။

ဥသုလောမပေတ (ပု) [ဥသုလောမ+ပေတ] မြားကဲ့သောချွန်ထက်သောအမွေး-ရှိ-ပေါက်-သောပြိတ္တာ။ ဥသုလောမဝတ္ထုသို့...တသ္မာ ဥသုလောမပေတော ဇာတော။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၉၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၂။

ဥသုလောမဝတ္ထု (နာ) [ဥသုလောမ+ဝတ္ထု] မြားကဲ့သို့ ချွန်ထက်သောအမွေး-ရှိ-ပေါက်-သောပြိတ္တာ၏-အကြောင်းအရာ-ဝတ္ထု။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသုသိပ္ပ (နာ) [ဥသု+သိပ္ပ] မြားအတတ်၊ လေးအတတ်။ ဣဿတ္ထန္တိ ဥသုသိပ္ပံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၂။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၈။)

ဥသူယက (ပု) [ဥသူယ+ကဿ] (၁) ဥသူယပဏ္ဍိတ်။(တိ)(၂) ဗြဟ္မစောင်းမြောင်း-မနာလိုသော၊သူ။ ဥသူယကော(ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌယ၊ဂါထာ။ ၂၅၂၀)တိ ယသ္ယ ပရေသံ အဇ္ဈာစာရံ ပဿတော ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယ ပရိဇ္ဈာဟော ဝူပသမ္ဘတိ၊ အယံ ဥသူယပဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌယ၊ ဋီ၊၂။၁၆၂။(တိ)(၂) ဥသူယက(သုတ္တနိ။ ၃၂၆)ဣတိ ဣဿာမနကတာယ အဇ္ဈေဝါသိ-ကသ ဝုစ္စတိ အသဟမာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၆၃။

ဥသူယစိတ္တ (နာ) [ဥသူယ+စိတ္တ] မနာလိုခြင်းနှင့် ယှဉ်သောစိတ်၊ မနာလိုဝန်တိုစိတ်၊ ဗြဟ္မစောင်းမြောင်းသောစိတ်။ မဟာသတ္တော ပဝတ္တံ ဒေဝ-တာနံ သက္ကာရသမ္ဘာနံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နံ အတ္တနော ဥသူယစိတ္တံ ဗဟိ အနာဝိကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၅၀။

ဥသူယတိ (ကြိ) [ဥသူယ+အ+တိ] ဗြဟ္မစောင်းမြောင်း၏။ မနာလိုဝန်တို၏။ ဣဿတိ ဥသူ-ယတိ။ မဟာနိ။၃၄၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂။ ၄၉။ မ၊ဋီ၊၃။၂၆၁။) ဥသူယန္တိ—ဟေ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၉၁။ဥသူယသိ—ပေတ။၁၄၃။ ပေတ၊ ဋ္ဌ။ရ၂။ဥသူယာမိ—ဟေ၊၁။၂၃ရ။ ဟေ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ။

ဥသူယနကိရိယာ (ထီ) [ဥသူယနာ+ကိရိယာ] ဥသူယနာ-ဗြဟ္မစောင်းမြောင်းခြင်း-ကြိယာ (ပုဒ်)။ ဥသူယနကိရိယာယ ကမ္မဘာဝံ သန္ဓာယ "ဥပယောဂတ္ထေ ဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၃၁။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။

ဥသူယနတ္ထ (တိ) [ဥသူယန+အတ္ထ] ဗြဟ္မစောင်းမြောင်းခြင်းအနက်ရှိသော။ ဝစ္ဆသ ဘိက္ခု-နောတိ စ ဥဒ္ဓျာယနသ ဥသူယနတ္ထတ္တာ သမ္ဘဒါနဝစနံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၇၄။

ဥသူယနလက္ခဏ (တိ) [ဥသူယန+လက္ခဏ] သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသီးမခံနိုင်ခြင်း-ဗြဟ္မစောင်းမြောင်းခြင်း-လျှင်မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာရှိသော။ သာ ပရသမ္ပတ္တိနံ ဥသူယနလက္ခဏာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၂၀၀။ ဥသူယနံ အသဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၁၅၂။

ဥသူယနာ (ထီ၊နာ) [ဥသူယ+ယု+အာ] သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသီးမခံနိုင်ခြင်း၊ ဗြဟ္မစောင်းမြောင်းခြင်း၊ မနာလိုဝန်တိုခြင်း။ (အပြစ်ပြောခြင်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ ဘာသာဋီ။) ယာ ပရလာဘ...ပူဇ-နာသု ဣဿာ ဣဿာယနာ ဣဿာယိတတ္တံ ဥသူယာ ဥသူယနာ ဥသူယိတတ္တံ။ အဘိ၊ဓ။ ၂၂၆။ အဘိ၊ဝိ။၃ရ၂။ အဘိ၊ပု။၁၂၂။ (-မဟာ နိ။၃၄၉။) ဥသူယနံ အသဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၁၅၂။ ပရသမ္ပတ္တိဝိယျနလက္ခဏာ ဣဿာ၊

ဥသူယနာတိ အာတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၂။

ဥသူယန္ဆ (တိ) [ဥသူယ+အန္ဆ] ပြုစုစောင်းမြောင်း–မနာလိုဝန်တို–သောသူ။ ဥသူယ–တော(ဒီ၊ဌ၊၂။၃၊၆၄)တိ ဥသူယံ ဣဿသံ ဥပ္ပါဒ–ယတောဟိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၂၂။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၁။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၂။)

ဥသူယန္ဆီ (ကြီ) [ဥသူယ+အံ+အန္ဆီ] ပြုစုစောင်းမြောင်း –မနာလိုဝန်တို–ကုန်၏။ ဥသူယတိ–ကြည့်။

ဥသူယပဏ္ဍက (ပု) [ဥသူယ+ပဏ္ဍက] ဥသူယပဏ္ဍုတ်။ (သူတပါးတို့၏ မေထုန်အမှုကိုမြင်ရသောအခါ မနာလိုမှုဖြစ်သဖြင့် မိမိကိုမိုဝဲစေလိုသောရာဂဖြစ်လာလတ်သော် သုက်လွတ်ခြင်းဖြင့် ရာဂငြိမ်းသွားသောပဏ္ဍုတ်ဖြစ်သည်။) ယသ ပရေသံ အဠာစာရံ ပဿတော ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယ ပရိဠာဟော ဝူပသမ္မတိ၊ အယံ ဥသူယပဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၉ရ။ ဝိ၊သင်္ကာ။ ၁၄၅။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၈။ ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယာတိ ဥသူယာယ၀သေန အတ္ထနော သေ၀ေတုကာမတာရာဂေ ဥပ္ပန္နေ အသုစိ–မုတ္ထိယာ ပရိဠာဟော ဝူပသမ္မတိ။ ဝိနယာလ ကၠာရ၊ဋီ၊၁။ ၂၃ရ။

ဥသူယမာန (ဏီ) [ဥသူယ+အ+မာန] ပြုစုစောင်းမြောင်း–မနာလိုဝန်တို–တတ်သောသူ။ ဥသူယမာနော(မ၊ဌ၊၃။ ၂၁၉)တိ "နမံ သေ ဇနော ပရိ၀ါရေတိ"တိ ဥသူယံ ကရောန္တော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁။ (–အံ၊ဌ၊၃။ ၂၆ ၂။)

ဥသူယ၀ိဂမ (ပု) [ဥသူယ+ဝိဂမ] ပြုစုခြင်း–မနာလိုခြင်း–မှ ကင်းခြင်း။ တေသမေ၀ ဥဿာနံ လာဘာဒီသု ဥသူယ၀ိဂမေန အနုသူယကော စ ဘိယာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၆၆။

ဥသူယ၀ိသုဒ္ဓါရ (ပု) [ဥသူယ၀ိသ+ဥဒ္ဓါရ] ပြုစုခြင်း–မနာလိုခြင်း–ဟူသော အခေါ်ပ်ကို ထွေးအံ့ခြင်း။ တသ္မာ တံ ဥသူယ၀ိသုဒ္ဓါရံ ဥဒ္ဓရန္တော ရဝတနတ္ထယသ အ၀ဏ္ဏမေ၀ ဘာသတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၄ ၂။ ဥသူယသခါတသ ဝိသသ ဥဒ္ဓါရော ဥဒ္ဓလန် ဥသူယ၀ိသုဒ္ဓါရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၉၆။

ဥသူယသီ (ကြီ) [ဥသူယ+အ+သီ] ပြုစုစောင်းမြောင်း၏။ မနာလိုဖြစ်၏။ ဥသူယတိ–ကြည့်။

ဥသူယာ (ထီ) [ဥသူယ+အ+အာ] ပြုစုစောင်းမြောင်းခြင်း။ မနာလိုခြင်း။ အပြစ်တင်ခြင်း။ သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသည်းမခံနိုင်ခြင်း။ ကာ ဥသူယာ ဝိဇာနတ(ဝိ၃။၅၅)နဿ ဧမ္မေန နယန္တီတိ ဧ၀ံ ဝိဇာနန္ဆာနံ ကာ ဥဿာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၅ရ။ (–အဘိ၊ဓ။ ၂ ၂ ၆။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၄ ၀ ၄။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၂ ၂။)

ဥသူယာမီ (ကြီ) [ဥသူယ+အ+မီ] ပြုစုစောင်းမြောင်း၏။ မနာလိုဖြစ်၏။ ဥသူယတိ–ကြည့်။

ဥသူယာယိတဗ္ဗ (နာ) [ဥသူယ+အာယ+တ၀ဗ္ဗ] ပြုစုစောင်းမြောင်းထု၏။ ဧ၀မေ၀ ခေါ မဟာ–ရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါ၀စရေန သကမနေ ကိလေသေ ဥပ္ပန္နေ ဥသူယာယိတ၀ဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။၃ရ၊

ဥသူယိတ (တိ) [ဥသူယ+တ] ပြုစုစောင်းမြောင်း–မနာလို–သောသူ။ ဥသူယနာ–ကြည့်။

ဥသေတိ (ကြီ) [ဥသ+ဏေ+တိ] ပူလောင်စေ၏။ အရယော ဥပဂန္တာ ဥသေတိ ဒါဟေတိတိ ဥပေါသထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။

ဥဿာ (ထီ၊ပု) [ဥသု+မ။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။)] ဥသု+မ။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥဿာ၊ တေဇောဓာတု။ မောဂ်၊ရ။၁၃ရ။ ဥသန် ဒဟန် ဥဿာ။ နိတိ၊ သုတ္တ၊နာ။၃၃၄။ ဥဖွန်(သံ)။ ဤပုဒ်ကို ရှုပသိဒ္ဓိ။၆၅၃–သုတ်၌ ပုံလိုင်၊ ပြဟ္မာဒိဂိုဏ်းဟု ဆို၏။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဤတ္ထိလိင်ဖြင့် တွေ့ရ၏။] (၁) အပူ၊ ပူလောင်ခြင်း။ တေဇောဓာတ်၊ ကိုယ်ငွေ့၊ ကမ္မဇတေဇောဓာတ်၊ ဝမ်းမီး။ (၂)

တန်ခိုးအရှိန်အစော်။ (၁) ဒ္ဒိန္ဒ ကဌာနံ သံဃ-ဌနသမောဓာနာ ဥသ္ဆာ ဇာယတိ။ သံ၊ဂု။၁ရဝ။ ယာ တဇ္ဇာ ဥသ္ဆာ၊ သာ နိဗ္ဗတ္တတိ။ သံ၊၁။ ၃၂၂။ ဥသ္ဆာ(အဘိ၊ဓ။၂၀၂)တိ ဥသ္ဆာကာရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခုရ၄။ ဥသ္ဆာ(သံ၊၂။၁၁ရ)တိ ကမ္မဇ-တေဇောဓာတု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ ဥသ္ဆာယ ပန ပရိယာဒိန္နာယ ဝူပသမတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၂၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ခု၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ခု၁၀။ မ၊ဋီ၊ခု။၄၁ရ။ အ၊ဋီ၊ခု။၁၀၄။) ဥသ္ဆီကတ-လည်းကြည့်။ (၂) ဥသ္ဆာဂတ(ခု)ကြည့်။

ဥသ္ဆာကာရ (ပု) [ဥသ္ဆာ+အာကာရ] ပူသော အခြင်းအရာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္ဆာဝတ (တိ) [ဥသ္ဆာ+ဂတ] (၁) အပူဒွေ၊ ပူလောင်ခြင်း၊ တေဇောဓာတ်။ (၂) အပူ၏ အပြစ်ဆိုးရောက်သော(အပူ)။ (ခု) ရဟန်းတို့၏ တန်ခိုးအရှိန်အစော်။ (၁) ဥသုမ-ကြည့်။ (၂) ဥသ္ဆာဂတ(အဘိ၊ဓ။၂၀၂)နှင့် ဥသ္ဆာဘာဝံ ဂတံ။ ဥသ္ဆာကာရသော်ဝေတံ နာမံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခုရ၄။ ဥသ္ဆာဝ ဥသ္ဆာဘာဝံ ဂတတ္တာ ဥသ္ဆာဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၅။ မ၊ဋီ၊၁။ရ၈။ (ခု) ဥသ္ဆာဂတ(ဇာ၊ ၂။ခု၈)နှင့် သမဂဓတော်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၂၀။

ဥသ္ဆာဇာတ (တိ) [ဥသ္ဆာ+ဇာတ] ဖြစ်သောအပူ ရှိသော၊ အပူဖြစ်သော၊ ပူလောင်သော။ ယဒါ ပန...တေ ပဒေသာ ဥသ္ဆာဇာတာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ခုဝ။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၅ ၂။)

ဥသ္ဆာဒုမ္မလ (တိ) [ဥသ္ဆာ+ဒုမ္မလ] ဝမ်းမီးအား နည်းသော၊ ဝမ်းမီးညံ့သော၊သူ။ ဒ္ဒီဟိ ဘန္တေ နာဂသေန ကာရဏေဟိ ဘောဇနံ ဇီဝိတံ ဟရတိ အတိဘုတ္တေန ဝါ ဥသ္ဆာဒုမ္မလတာယ ဝါ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။

ဥသ္ဆာဓတု (ဝိ၊ပု) [ဥသ္ဆာ+ဓတု] အပူဓာတ်။ ဥသ္ဆာဓတု ဝိယ ဝေဒနာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၄။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၁ဝ၈။

ဥသ္ဆာပဇိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥသ္ဆာ+ပဇိဗဒ္ဓ] ကမ္မဇ တေဇောနှင့်စပ်သော။ တထာ ဟိ တံ ... ဥသ္ဆာပဇိဗဒ္ဓဠ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၈။

ဥသ္ဆာပယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥသ္ဆာ+ကာပယ+တိ] ပူစေတတ်၏။ တိကွဘာဝေန သေသဘူတတ္တယံ ဥသ္ဆာပယတိတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄၄။

ဥသ္ဆာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥသ္ဆာ+ကာပေ+တိ] ပူစေ တတ်၏။ တေဇေတိ...သေသဘူတတ္တယံ ဥသ္ဆာ-ပေတိတိ တေဇော။ ဝိဘာဝိနီ။၁၉၅။ (-မဏိမဇ္ဈ၊ ၂။၁၁ခ။)

ဥသ္ဆာဘိဘူတ (တိ) [ဥသ္ဆာ+အဘိဘူတ] အပူ ဒွေ-ကိုယ်ဒွေ-သည် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥသ္ဆာ ဇာတ-ကြည့်။

ဥသ္ဆာသဘာဝ (တိ) [ဥသ္ဆာ+သဘာဝ] အပူ-ပူသော-သဘောရှိသော။ ဥဏ္ဏဘာဝေါ လက္ခဏံ တေဇောဓာတုယာ ဥသ္ဆာသဘာ-ဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၃ခ။

ဥသ္ဆာယုဝိညာဏာပဂမ (တိ) [ဥသ္ဆာယုဝိညာဏ +အပဂမ] ကမ္မဇတေဇော, အသက် (ဧဝိ တိဇ္ဇ), ဝိညာဏ်တို့မှကင်းသော။ အယံ ကာယော ဥသ္ဆာယုဝိညာဏာပဂမော ဆဋ္ဌ-နိယဓမ္မော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၆။

ဥသ္ဆီ (တိ) [ဥသ္ဆာ+ဣ] ဥာဏ်အပူဒွေ-ကိုယ်အပူ ဒွေ-ရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္ဆီကတ (တိ) [ဥသ္ဆီ+ကတ] (က) အဒွေ.ရှိ သည်ကို ပြုအပ်သော၊(ဘာသာဌီ။) အဒွေ.ကို ယူစေအပ်သော(ကြက်ဥ)။ (ခ) ဥာဏ်ဒွေ.ရှိ သည်ကို ပြုအပ်သော၊ ဥာဏ်ဒွေ.ရှိသော၊သူ။ (က) သမ္မာ ပရိသေဒိတာနီတိ ... သုဒ္ဓ သမ္ဘဒ္ဓတော သေဒိတာနီ။ ဥသ္ဆီကတာနီတိ ဝုတ္တं ... ဟာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၀ရ။ (ခ) အပိနာယံ

အရိုင္ဘော ဘိက္ခု ဂဒ္ဓဟာရိပုဗ္ဗော ဥသ္ဓိကတောပိ ; ဣမသ္မိံ ဓမ္မဝိနယေ။ မ၊၁။၁၅၅။ ကိံ နု ခေါ ဣမသ အပ္ပမတ္တိကာပိ ဥဒကုသ္မာ အတ္ထိ။ ... မဂ္ဂဖလာနံ ပစ္စယသမတ္ထာယ ဥဒကုသ္မာယ ဥသ္ဓိကတဘာဝံ ပဋိပက္ခိတ္တာ ဝဒန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ ဥဒကမယာ ဥသ္မာ တေသ အတ္ထိတိ ဥသ္ဓိ။ ...တသ္မိံ အတ္တဘာဝေ ပဋိဝေဓဝေဒေါ အပိ ဥသ္ဓိကတောတိ ဝိကတဘာဝတော ပညာဗိဓေ-မသ ဣမသ္မိံ ဓမ္မဝိနယေ အပိ နု အတ္ထိ။ မ၊ဋီ၊၂။၈၄။

ဥသ္ဓုဒက (နဝ) [ဥသ္မာ+ဥဒက] (၁) အပူဓာတ် ရှိ-အလွန်ပူ-သောရေ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္ဓုဒကဇာတ (နဝ) [ဥသ္ဓုဒက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ပူသောရေ။ ဥသ္ဓုဒကဇာတော(သံ၊ဋီ။၁၀၉)တိ ဥသုမဇာတော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဋီ။၂၁၀။ ဥသ္ဓုဒကဇာ-တောတိ တသ္မေ၀ ကုထိတဘာ၀သ ဥသ္ဓု-ဒကတံ အစ္ဆရကတံ ပတ္တော။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၇။

ဥသ္ဓုပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥသ္ဓာ+ဥပနိဗန္ဓ] ကမ္မတေဇော ဓာတ်နှင့်စပ်သော။ ဥသ္ဓုပနိဗန္ဓ(မဟာနိ။၃၃)နှင့် ကမ္မတေဇောဓာတုပနိဗန္ဓံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၁။

ဥဿ (တိ) [ဥ+သိ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥဒ+သ္ယ?] မြင့်-မြတ်-သော၊သူ။ နဝ ဥဿေသု နဝ သြ-မေသု၊ သမတ္တော နောပနီယရေ။ အံ၊၂။၃၁၆။ ဥဿာ တိ ဥသိတတာ သေယ္ယုဝုဂ္ဂလာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ ဥဿ-ကို ဥဒ္ဒ သိတာ-ဟု ဖွင့်ပြထားသည်။) နဝ ဥဿေသု ဝဒတေ(သုတ္တနိ။၄၁၂)တိ ဝိသိဋ္ဌေသု အတ္တာနံ အဇ္ဈောကတ္တာ "အဟံ ဝိသိဋ္ဌော"တိ ဆတိ-မာနဝသေန နဝ ဝဒတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၅။

ဥဿကတိ (ကြို) [ဥ+သက္က+အ+တိ] (၁) အဆင့်ဆင့်တက်၏၊ လုံးလပြု၏၊ အားထုတ်၏။(၂) ချဉ်းကပ်၏။ (၁) ယော ဟိ သမထဝေသေနဝ ဥဿကတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၆။ (၂) သြသက္ကန္တိယာ ဝါ ဥဿကေယျာ(ဒီ၊ဋ။၂၁၉)တိ ပဋိက္ကမန္တိယာ ဥပဂစ္ဆေယ္ယ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၃၂၉။

ဥဿက္ကန္တ (တိ) [ဥ+သက္က+အန္တ] အားထုတ်သော၊သူ။ ဣတိ သော ဝေရ္ဟေပေါ တဝ လောဘဓမ္မော ယေန တွံ သြသက္ကန္တိယာ ဥဿက္ကန္တော ဝိယ...အဟောသိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁၊၃၂၉။

ဥဿက္ကိတ (တိ) [ဥ+သက္က+တ] အားထုတ်အပ်သော။ ဥဿက္ကိတာ မေ ဝိပဿနာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၃၆။

ဥဿက္ကိတုံ (ဗျ) [ဥ+သက္က+တုံ] အဆင့်ဆင့်တက်-အားထုတ်-ခြင်းငှါ။ ယဿ သမာဓိ ဥပ-ရ္ဟပရိ သမာပဇ္ဇနတ္ထာယ ဥဿက္ကိတုံ ပစ္စယော နဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၁။

ဥဿက္ကိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သက္က+တ္တာ] (၁) တက်၍။ (၂) အဆင့်ဆင့်တက်-အားထုတ်-၍။ (၁) သေတာ ကိမိ ကဏ္ဍသိသာ ပါဒေဟိ ဥဿ-ကိတ္တာ။ အံ၊၂။၂၁၀။ ပါဒေဟိ ဥဿကိတ္တာတိ အဂ္ဂနခတောပဋ္ဌာယ ပါဒေဟိ အဘိရုဟိတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၃။ (၂) ဥဿက္ကိတ္တာ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ရ၊)တိ ဥပရ္ဟပရိ သက္ကိတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၂၀၀။ ဥဿက္ကိတ္တာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၅)တိ ဝိသုဒ္ဓိပရမ္ပရာယ အာရုဟိတ္တာ။ ဘာ၀နံ ဥပရိ နေတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၀၃။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၁။ ဥဿက္ကိတ္တာ(မ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၄၃)တိ ဥဒယဗ္ဗယ-ဉာဏာဒိဉာဏပဋိပါဋိယာ အာရဘိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။ ၂၆၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆၆၊၃၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ၅၊၅ ၂၆။).

ဥဿက္ကေယျ (ကြို) [ဥ+သက္က+ယျ] ချဉ်းကပ်ရာ၏။ ဥဿက္ကတိ(၂)ကြည့်။

ဥဿကိတ (တိ) [အ၀+သကိ+တ။ ဥ+သကိ+တ] (၁) အောက်အဖို့အားဖြင့် ယုံမှားခြင်းရှိသော၊(ဘာသာ၊ဋီ။) ကြောက်ရွံ့သော၊(ကူ၊သ္ယ။)

ယုံမှားခ်ွန်ရာသော၊သူ။ (၂) ခ်ွန်ရာယုံမှားအပ်သော၊ သူ။ (၁) ကန္ဓာရဒ္ဒါနမဂ္ဂပွင့်ပနှောမှရိသော... ဥဿကီတပရိသကီတော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၁၉၂။ မ၊ဌ၊၂။၂၁၉။ ဥဿကီတပရိသကီတော ...အဝသကီတော စေဝ သမန္ဓတော သကီ-တော စ၊ အတိဝိယ သကီတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၀။ (-မဟာနိ၊ဌ။ ၂၀၂။ သာရတ္ထ၊ဌ။၁၄၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၀။) (၂) ပဠုဟင်ဟိ သမန္နာဂတော ဘိက္ခု ဥဿကီတ-ပရိသကီတော ဟောတိ ပါပဘိက္ခုပိ အကုပ္ပ-မေဗောပိ။ ဝိ၊၅။၂၃၀။ (-အံ၊၂။၁၁၂။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁ရ၃။ အံ၊ဌ၊၃။၄၃။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀၂။) ဥဿ-ကီတောတိ ဥဌ္ဌဟိတ္တာ သကီတော။ ပါစိတ်၊ ယော။၅ရ၆။

ဥဿကီ (တိ) [ဥ+သကိ+ကီ] အထက်အထက် ခ်ွန်ခ်ွန်ရာယုံမှားသော၊ ကြောက်ခ်ွန်လေ့ရှိသော၊ ခ်ွန်ရာ ကြောက်ခ်ွန်တတ်သော၊သူ။ အထ ခေါ အဇာ-တသတ္တု ကုမာရော ဘီတော အဟောသိ၊ ဥဗ္ဗိဂ္ဂေါ ဥဿကီ ဥတြဿော။ ဝိ၊ဌ။၃ဌ၁။ ဥဿ-ကီတိ... ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ သင်္ကမာနော။ သာရတ္ထ၊ဌ။ ၄၁၁။ (- ဥဒါန။၉၉၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂၄။ ဥဒါန်၊ ဌ။၁၄၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ရ။)

ဥဿဒ်ံ (တိ) [ဥ+သဒ်] အထက်ခ်ွတည်သော-ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-ရှိသော(ခြေ)။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဿဒ်ံပါဒ (တိ) [ဥဿဒ်+ပါဒ] အထက်ခ်ွ-တည်သော-ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-ရှိသော ခြေရှိ သော၊သူ။ အယဉ္စ ဒေဝ ကုမာရော ဥဿဒ်-ပါဒေါ။ ဒီ၊၂။၁၅။ (-ဒီ၊ဌ။၁၁၈။ မ၊၂။ဌ၃ရ။) ဥဒ္ဓံ ပတိဋ္ဌိတဂေါပ္ပကတ္တာ ဥဿဒ်ါ ပါဒါ အဿာတိ ဥဿဒ်ံပါဒေါ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဌ၈။ မ၊ဌ၊ ဌ။၂၅၈။ (-ဒီ၊ဌ၊ဌ။၁၁၂။) သဒ်ါ ဝုစ္စန္တိ ဂေါပ္ပကာ၊ ဥဒ္ဓံ သဒ်ါ ဧတေသန္တိ ဥဿဒ်ါ၊ ပါဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဌ၈။ မ၊ဋီ၊ဌ။၁ရ၃။

ဥဿဂ္ဂ (ပု) [ဥ+သဇ္ဇ+ဂ] စွန်.ခြင်း။ ကသ္ဟ?။ ပဂေ၀ အပ၀ါဒါ အဘိနိ၀ိသန္တိ၊ တတော ပရံ ဥဿဂ္ဂေါ ပ၀တ္တတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ။၁ရ၅။

ဥဿဂ္ဂ၀ိဓာန (နဿ) [ဥသဂ္ဂ+ဝိဓာန] စွန်.လွှတ် အပ်သောအစီအရင်။(သျှ။) စွန်.ခြင်းအစီအရင်။ အပ၀ါဒိတဗ္ဗဌာနတော အညတ္ထ ဥဿဂ္ဂ၀ိဓာန် နိ၀ါရေတိ။ ၀ဇိရ။၄၅၁။

ဥဿဇ္ဇီ(ဇီ) (ကြို) [အ၀+သဇ+ဏ္ဍိ] စွန်.လွှတ်ပြီး-တံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ဩဿဇ္ဇီ"တိ။ ဥဿဇ္ဇီတိ၀ိ ပါဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄ရ။ အံ၊ဌ၊ဌ။၂၄၉။ ဥဿ-ဇီတိ၀ိ ပါဌော။ သံ၊ဌ၊ဌ။၂၈၅။

ဥဿဇ္ဇီတ္တာ (ကြိ၀ိ) [အ၀+သဇ+တ္တာ] စွန်.-ပုတ်-ခတ်-တွန်းဖယ်-ချ။ ရထိသာယ သတ္တိ ဥဿဇ္ဇီတ္တာ (အံ၊ဌ။ဌ၃)တိ သိသံ နာမေတ္တာ ယုဂ် ဘူမိယံ ပါ၀ေတ္တာ သတ္ထိနာ ရထိသံ ပဟရိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ဌ။၂၁၆။

ဥဿဒ (တိ) [ဥ+သဒ+အ] ကျော်စောထင်ရှား သော။ ယာနာ ပစ္စောရောဟိတ္တာ ပတ္ထိကောဝ ဥဿဒ္ဒာယ ဥဿဒ္ဒာယ ပရိသာယ ယေန အာယသ္မာ ရဌ္ဌပါလော တေနုပသင်္ကမိ။ မ၊ ၂။၂၅ဌ။ ဥဿဒ္ဒာယ ဥဿဒ္ဒာယာတိ ဥသိ-တာယ ဥသိတာယ မဟာမတ္တမဟာရဋ္ဌ-ကာဒီနံ ဝ၀ေန ဥဂ္ဂတုဂ္ဂတမေ၀ ပရိသံ ဂဟေတ္တာ ဥပသင်္ကမိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၂ ၁၀။ (-ပေဒုကော။၂ရ၆။)

ဥဿဒ (ပု) [ဥ+သဒ+အ] (၁) ဥဿဒရဲ့။ (၂) ပြန်.ပြော-မျှားပြား-ပွားစီး-ခြင်း။ (ဌ) မျှားပြား-ပြန်.ပြော-ထူထဲ-လွန်ကဲ-သော၊ အမျှားအပြားလွန်လွန်ကဲကဲဖြစ်သော၊ သံသရာ ပွားစီးကြောင်းဖြစ်သော(တရား)၊ ဥဿဒတရား။ (ဥဿဒတရားတို့သည် ရာဂုဿဒ။ ဒေါသု ဿဒ။ မောဟုဿဒ။ မာနုဿဒ။ ဒိဋ္ဌုဿဒ။ ကိလေသုဿဒ။ ကမ္မုဿဒ-ဟု ခုနစ်ပါးရှိသည်။

မဟာနိ။၅၅။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၃၃။) (၄) အပူဌေ။ (တိ)(၅) များပြားသော၊ များပြားခြင်းရှိသော။ (၆) များပြားပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသော။

(ဝ) ဥဿဒရဲ့။ ၎င်းကို ရဲ့ယော်ဟု ခေါ်ကြသည်။ အမည်အားဖြင့်လေးမျိုးရှိ၏။ ထိုဥဿဒရဲ့တို့သည် ရဲ့ကြီးရှစ်ထပ်၏ တံခါးလေးပေါက်၌ ထပ်ကာထပ်ကာ တည်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ရဲ့ကြီးတစ်ထပ်စီ၌ ဥဿဒရဲ့ယော် (၁၆)ခုစီရှိသဖြင့် ရဲ့ကြီးရှစ်ထပ်၌ ဥဿဒရဲ့ယော်ပေါင်း၁၂၈-ခု ရှိ၏။ ထိုရဲ့တို့ တည်နေကြပုံကား အဝီစိဝရဲ့၏ အပြင်ဘက် တဆက်တည်း၌ ဂူထနီရယ=ဘင်ဗုပ်ရဲ့ ရှိ၏။ ၎င်း၏ အပြင်ဘက်၌ ကုက္ကုလနီရယ=ပြာပူရဲ့ရှိ၏။ ၎င်း၏အပြင်ဘက်၌ သိမ္မလိဝန=လက်ပံတောရဲ့ ရှိ၏။ ၎င်း၏ အပြင်ဘက်၌ အသိပတ္တဝန=သန်လျက်ရွက်တောရဲ့ရှိ၏။ ၎င်း၏အပြင်ဘက်၌ ခါရောဒကနဒီ=တမ္ဗလောဟနဒီ=ဝေတ္တရဏီ=ကြိမ်ပိုက်ချောင်း ရဲ့ရှိ၏။ ဝေတ္တရဏီ-ကြိမ်ပိုက်ချောင်းရဲ့ကို အသိပတ္တဝန=သန်လျက်ရွက်တောရဲ့၏ အရံအဖြစ် ယူ၍ ဥဿဒရဲ့ယော် လေးမျိုးဟုလာသည်။ မ၊ဝ။ ၂၂၃-၄။ မ၊ဌ၊၄။ဝ၆ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ရ၈-၉။ မ၊ဌ်၊ဝ။ဝ၆၄။ ရဲ့ကြီးတို့၌ ခံစားရသော ဆင်းရဲထက် ဥဿဒရဲ့တို့၌ ခံစားရသောဆင်းရဲဒုက္ခက သာလွန်သည်။ မ၊ဝ။၄ဝ၃။ မ၊ဌ၊၂။ဝ၁၉။

တသော၀ မဟာနိရယသ ဥဿဒေ အပစ္စိ ဝုဌ္ဌာနိမ် နာမ ဝေဒနံ ဝေဒယမာနော။ မ၊ဝ။၄ဝ၃။ ဝေ၀ မဟာနိရယဒုက္ခတော ဥဿဒေ ဝိပါကဝုဌ္ဌာနဝေဒနာ ဒုက္ခတရာတိ ဝဒန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။ဝ၁၉။ ပစ္ဆေကာ သောဋ္ဌသုသဒါ(ဇာ၊ ၂။၆ဝ)တိ ဘေတသ် ...သတ် အဋ္ဌ ဝိသတိ စ ဥဿဒနိရယာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ဝ၉။ (၂) များပြား-ပွားစီး-ခြင်း။ သတ္တသ ဥဿဒါ ဟောန္တိ၊ ... ခန္ဓေ ဥဿဒေါ ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ဝ၂၄။ (ဝ) များပြား-ပြန့်ပြော-ထူထဲ-လွန်ကဲ-သော၊ အများအပြားလွန်လွန်ကဲကဲဖြစ်သော၊ သံသရာ ပွားစီးကြောင်းဖြစ်သော(တရား)၊ ဥဿဒ တရား။ ယသုဿဒါ နတ္ထိ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေ။ သုတ္တနိ။၄ဝ၁။ နေတ္ထိ။ဝ ၂ ၉။ (-နေတ္ထိ။ဌ။ ၂ ၄ ၁။) ယသုဿဒါ နတ္ထိ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေတိ ယသ ဒီဃာသ၀သ ရာဂါ-ဒယော သတ္တ ဥဿဒါ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေ နတ္ထိ။ သုတ္တနိ။ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ရ။ ကမ္မဝိပါကဝဋ္ဋာနံ, ကိလေသ၀ဋ္ဋသ ၀ ဥဿဒေန ဥ၀စ၀ယေန် ဥဿဒါ၊ ရာဂါ ဒယော။ နေတ္ထိ။ဌ်။ဝ ၃ ၄ ။ (-နေတ္ထိ။ဝ်။ ၃ ၀ ၅ ။) (၄) အပူဌေ။ 'အော်ကပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၅) များပြားသော၊ များပြားခြင်းရှိသော။ သတ္တ၊-ဿဒန္တိ သတ္ထေဟိ ဥဿဒံ ဥဿန္ဒံ ဗဟုဇနံ အာကိဏ္ဏမနုဿံ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ ၂ ၃ ၈ ။ ဥဿဒတာ နာမေတ္ထ ဗဟုလတာတိ ဝုတ္တံ ဗဟုဇနန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂ ။ ၂ ၁ ၂ ။ မိဿကကာလေ, ဥဿ-ဒ၀သေန မနုဿိကာတဗ္ဗာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂ ။ ၂ ၂ ၁ ။ ပဋိဘာ၀နိမိတ္တံ ပန ဥဿဒ၀သေန ဥ၀ဋ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၈၄။ ဥဿဒ၀သေနာတိ-ရတ္တသေတနိလ၀ဏ္ဏေသု ဥဿဒဿ ၀ဏ္ဏဿ ၀သေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ ၁ ၂ ။ (၆) ဥဿဒနန္ဒိယ-ကြည့်။

ဥဿဒက (တိ) [ဥဿဒ+က] အပူဌေ့ရှိသော ရေရှိသော။ အော်ကပုဒ်ကြည့်။

ဥဿဒကစာတ (တိ) [ဥဿဒက+စာတ] ဖြစ်သော-အပူဌေ့ ရှိသောရေရှိသော-အခိုးအငွေ့ ထွက်သောရေရှိသော(အိုး)။ သေယျထာပိ ပြာဟွက ဥဒ၀ပတ္ထော အဂ္ဂိနာ သန္ဓတ္ထော ဥက္ကာ့ဓိတော ဥဿဒကစာတော။ အံ၊ ၂ ၊ ၂ ၀ ၃ ။ ဥဿဒကစာတောတိ ဥသုမကစာတော။ အံ၊ ဌ၊ ၃ ။ ၆ ၈ ။ (အံ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၅ ၉ -၌ ဥဿုရကစာတော-ဟုရှိ၏။ ဥဿုရကစာတ-ကြည့်။)

ဥဿဒကိတ္တန (နာ) [ဥဿဒ+ကိတ္တန] မျှားပြန့်ပြော-ထူပြော-လွန်ကဲ-ခြင်းကို ကြားခြင်း။ ဥဿဒကိတ္တနေ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၉)တိ ဝိပါက-ကထာယံ ဂဟိတဥဿဒကိတ္တနေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၂၄။ (-အဘိဓ၊၁။၃၀၈။)

ဥဿဒကိတ္တနဂဟဏ (နာ) [ဥဿဒကိတ္တန+ဂဟဏ] ပြန့်ပြောခြင်းကိုကြားခြင်းကို ယူခြင်း။ သာကေတပဋ္ဌေ ဝိပါကုဒ္ဒါရကထာယ ဥဿဒ-ကိတ္တနဂဟဏသ သမ္ဘန္ဓ အာဟ "ကမ္မဝသေန (ပ) ဒသေတု"နွှဲ့။ အနုဋီ၊၁။၁၃၅။

ဥဿဒဂတ (တိ) [ဥဿဒ+ဂတ] ပြန့်ပြော-မျှားပြား-ခြင်းသို့ ရောက်သော။ ဗ္ဗမာနိ ဒသ ကိလေသဝတ္ထူနိ အာသေဝိတာနိ ... ဥဿဒ-ဂတာနိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၄။ ဥဿဒဂတာနိတိ ဝေပုလ္လဂတာနိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၄၂။

ဥဿဒနန္ဒိယ (တိ) [ဥဿဒ+နန္ဒိယ] မျှားပြားပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသူကို-ချီးမွမ်းအပ်-နှစ်သက်စေ-ဝမ်းမြောက်စေ-တတ်သော(သုတ်)။ ဝေမေတံ သုတ္တံ ခီဏာသဝါနံ ဥက္ကိပိတ္တာ ပသံ-သိတတ္တာ ဥဿဒနန္ဒိယံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၅။ ဥဿ-ဒနန္ဒိယန္တိ ဥဿန္နဂုဏဝတော တောသနံ သမ္ဘောဒါပနံ ဂုဏကိတ္တနေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၆။

ဥဿဒနိယမ (ပု) [ဥဿဒ+နိယမ] (ပထဝီဓာတ်စသည်တို့၏) ပြန့်ပြောမျှားပြားသည်၏ အစွမ်းအားဖြင့် (ရာဂစရိုက်စသည်တို့ကို) မှတ်ခြင်း။ (သို့။) ဇေ ဓာတူနဿ ယထာဝုတ္တေနေဝ နယေန ဥဿဒနိယမော နာမ နတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။၉၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။)

ဥဿဒနိရယ (ပု) [ဥဿဒ+နိရယ] ဥဿဒ၏။ သေ သောဠသသု ဥဿဒနိရယေသု နိမ္ဗတ္တိ-ဿတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၃၆။

ဥဿဒနိရယစာရိကာ (တိ) [ဥဿဒနိရယ+စာရိကာ] ဥဿဒ၏ရှေ့လှည့်လည်ကျွားလာခြင်း။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော ဒေဝပုတ္တော ဟုတ္တာ ဥဿဒနိရယစာရိကံ စရတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၉၃။

ဥဿဒယုတ္တ (တိ) [ဥဿဒ+ယုတ္တ] ပြန့်ပြော သည်နှင့်ယှဉ်သော(စကား)။(သို့။) နိဿိတဇ-ပ္ပိတိ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဥဿဒယုတ္တံ ဘာ-သိတုံ နာ သက္ကောတိ။ ဝိဋ္ဌ၊၄။၂၁၆။ ဥဿဒယု-တ္တန္တိ လောဘာဒိဥဿဒယုတ္တံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၆၁၅။

ဥဿဒရာဂါဒိဒေါသ (တိ) [ဥဿဒရာဂါဒိ+ဒေါသ] မျှားပြားပြန့်ပြော ထူပြောလွန်ကဲသော ရာဂအစရှိသောအပြစ်ရှိသော၊သူ။ ဥဿဒရာဂါဒိဒေါသာ မဟာရဇကွာ။ ဝိမတိ၊ ၁။၅၅။

ဥဿဒရာဂါဒိရဇ (တိ) [ဥဿဒရာဂါဒိ+ရဇ] မျှားပြား ပြန့်ပြော ထူပြောလွန်ကဲသော ရာဂ အစရှိသောကိလေသာမြူရှိသော၊သူ။ ဥဿဒ-ရာဂါဒိရဇာ မဟာရဇကွာ။ သာရတ္ထ၊ဋ၊။ ၂၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ၊။ ၂၄၀။

ဥဿဒသာမန္တ (ပုဒ်နာ) [ဥဿဒ+သာမန္တ] ဥဿဒ ၏ဝန်းကျင်-အနီးအနား-နံပါး-အရပ်ဌာန။ သောပိ ဥဿဒသာမန္တေ ဇာလသဒ္ဒေန တံ သာဌကံ အနုဿရိတ္တာ သဝေ့ နိဗ္ဗတ္တောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၀။

ဥဿန္ဒ (တိ) [ဥ+သဒ+တ] ပြန့်ပြော-ထူပြော-မျှားပြား-တိုးပွား-ဆည်းပူးအပ်-စုဝေး-သော။ ဘေသဇ္ဇံ ဥဿန္ဒံ ဟောတိ(ဝိ၊ ၂။၁၃၆)တိ ဝဇတော အာဟာရိတ္တာ ဌပိတသပ္ပိ ဗဟု ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၄။ ဥဿန္ဒသဒ္ဒေါ ဗဟု-ပရိယာယောတိ အာဟ ဗဟူတိ။ ပါစိတ်၊

ယော။၉၉။ မာဂဝေသု ပဌ အာဗာစ ဥဿနှာ ဟောန္တိ(ဝိ၊၃။၁၀၁)တိ...ပဌ အာဗာစ ဥဿနှာ ဝုစ္စတေ ဟာတိပ္ပတ္တာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၇။ ဥဿနှသဒ္ဒေါ ဥဿဒသဒ္ဒေါ စ ဝုစ္စတေ ပရိ-ယာယောတိ အာဟ ဥဿနှာ ဝုစ္စတေ့ဟာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၃၇။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၃၆။ အ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၁၁။) တသာ ပန ဂေဟေ ဒ္ဝါဒသဝဿာနိ ဘဏ္ဍကံ ဥဿန္နံ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၉၄။ မဟာကောဋ္ဌိကတ္ထေရော အဓိဂမပရိပုစ္ဆာ-သဝနပုဗ္ဗယောဂါနံ ဝသေန အနန္တနယုသဒ်ပဋိသမ္ဘိဒါပဘေဒံ ပတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၃၇။ အန-န္တနယုသဒ္ဒေ ပစ္စယုပ္ပန္နဘာသိတတ္ထနိဗ္ဗာန-ဝိပါကကြိယာဒိဝသေန အနန္တပဘေဒေ ဝိသယေ ပဝတ္တိယာ အနန္တနယေဟိ ဥဿန္နံ ဥပစိတံ။ မ၊ဋီ၊၂။ ၂၅၆။ ("အနန္တနယုသဒ်= အဆုံးမရှိသောနည်းတို့ဖြင့်-ဆည်းပူးအပ်-များ ပြား-သော" ဟု အနက်ပေးရမည်။)

ဥဿနှကာလ (ပု) [ဥဿန္န+ကာလ] များပြား-ပေါများ-ရာအခါ။ ဘဏ္ဍာဂါရေ ပန စီဝရံ ဌပေတ္တာ ဥဿနှကာလေ ဧကေကဿတိက္ခ-နော တိစီဝရံ ဝါ...ဒဿန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀၄။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁၆၁။)

ဥဿနှကိလေသ (တိ) [ဥဿန္န+ကိလေသ] များပြား-ထူထပ်-သော ကိလေသာရှိသော၊ သူ။ ပဏ္ဍကာတိ လောကာမိသနိဿိတကထာ-ဗဟုလာ ဥဿနှကိလေသာ အဂူပသန္တပရိ-ဠာဟာ နပုံသကာ။ အဘိဋ္ဌ၊၂။၃၂၅။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၉၉။ (–သာရတ္ထ၊၃။ ၂၄၁။ အ၊ဋီ၊၃။၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိဇေါ၊။၄၂။)

ဥဿနှတုသလ (တိ) [ဥဿန္န+ကုသလ] ဆည်း ပူးအပ်-များပြား-သော ကောင်းမှုရှိသော၊ သူ။ ဥဿနှကုသလာ ဇနတာ၊ တမ္ပိ ကတ္ပေ အစာ-ယတ။ အပ၊၂။၃၄၃။ ဥဿနှကုသလာတိ ဥပစိတပုညာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂၂၈။

ဥဿနှကုသလမူလ (တိ) [ဥဿနှကုသလ + မူလ] ဆည်းပူးအပ်-များပြား-သော ကုသိုလ်-အရင်းခံ-အခြေခံ-အကြောင်းရင်း-ရှိသော၊သူ။ တာယ စ ပန ဝေလာယ ဒေဝေါဝနေ အတ္ထိ ဒေဝပုတ္တော ဥဿနှကုသလမူလော ဒီဃာ-ယုကော။ မိလိန္ဒ။၁ ၂၉။

ဥဿနှကုသလသဠယ (တိ) [ဥဿနှကုသလ+ သဠယ] ဆည်းပူးအပ်သောများပြားသော ကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ အဟံ တေန သမယေန... ဥဿနှကုသလသဠယော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၀။

ဥဿနှဂုဏဝန္တ (တိ) [ဥဿနှဂုဏ+ဝန္တ] များ ပြား ပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသော၊သူ။ ဥဿဒ-နှဒ်ယ-ကြည့်။

ဥဿနှတ္ထ (ပု) [ဥဿန္န+အတ္ထ] ပြန့်ပြောများပြား သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်။ တဿာ တဿာ ကိရိယာယ ဥဿနှတ္ထေန ဗလံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၈။

ဥဿနှဌာန (နု) [ဥဿန္န+ဌာန] ပြန့်ပြောများ ပြားရာ အရပ်ဌာန။ မိစ္ဆာဇီဝါနံ ဥဿနှဌာနေ အရိယဝံသကေ ပေသေတွာ အရိယဝံသံ ကထာပေန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၄။ အ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅ရ။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၄။)

ဥဿနှတရ (တိ) [ဥဿန္န+တရ] အထူးသဖြင့် -အလွန်-များပြားသော။ သော စ ခေါ ရာဇေ ဥဿနှတရေ အဂ္ဂိနာ ဝိနဿတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅ ၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။ ဥဿနှတရေတိ အတိဝိယ ဥဿန္နေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅ ၅။ (–သာရတ္ထ၊၁။ ၂ရရ။)

ဥဿနှတေဇ (တိ) [ဥဿန္န+တေဇ] များပြား သော တန်ခိုးအရှိန်အစော်ရှိသော၊သူ။ တဿ ဟိ ဥဿနှတေဇတာယ ခုဒ္ဒကေသု ပါဏေသု အနုကမ္ပာ ဟောတိ။ အ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၉၃။

ဥဿန္နဒိဋ္ဌိက (တိ) [ဥဿန္နာ+ဒိဋ္ဌိ+က] များပြားသောမိစ္ဆာအယူရှိသော၊သူ။ ယေ ပန ဥဿန္နဒိဋ္ဌိကာ သတ္တာ။ ပေဋကော။၃၂၈။

ဥဿန္နဒေါသ (တိ) [ဥဿန္န+ဒေါသ] ပြော-များပြား-စုဝေးတည်နေ-သော သလိပ်, သည်းခြေ, လေ ဟူသော ဒေါသရှိသော၊သူ။ ယတာ ဟိ ကုသလော ဝဇ္ဇော ဥဿန္နဒေါသံ ပုဂ္ဂလံ တိကိစ္ဆန္တော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၄။ သရီရံ ဝါ ဥဿန္နဒေါသဠော သေဒမလမက္ခနတ္ထံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၆၃။ ဥဿန္နဒေါသန္တိ ဝါတာဒိဥဿန္နဒေါသံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၅။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၃။ (-သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၅၅။)

ဥဿန္နဓာတုက (တိ) [ဥဿန္နာ+ဓာတု+က] ဆည်းပူးအပ်-ပြော-များပြား-စုဝေး-သော သည်းခြေ သလိပ်စသောဓာတ်ရှိသော၊သူ။ အထ ထေရော ဘဂဝတော ပရိနိဗ္ဗာနတော ပဘုတိ ဌာနနိ-သဇ္ဇဟုလတ္တာ ဥဿန္နဓာတုကံ ကာယံ သမ-ဿာသေတုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၀၈။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၈၀။) ဥဿန္နဓာတုကန္တိ ဥပ-စိတပိတ္ထသေမှာဒိဓာတုကံ။ ဝိမတိ၊၁။၁၅။ (-သာရတ္ထ၊၁။၅၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၃။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၆၉။)

ဥဿန္နပညာ (တိ) [ဥဿန္နာ+ပညာ] လွန်ကဲများပြားသော ပညာရှိသော၊သူ။ ဘူရိပညာတိ ဗဟုပညာ ဥဿန္နပညာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၂။ ဥဿန္နပညာတိ အဓိကပညာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။

ဥဿန္နပရိဇ္ဇာဟ (တိ) [ဥဿန္န+ပရိဇ္ဇာဟ] များပြားသောပူလောင်ခြင်း (ကိလေသာ) ရှိသော၊သူ။ ပဏ္ဍကပက္ခေ ဥဿန္နပရိဇ္ဇာဟတာ ပဏ္ဍ-ကဘာဝါပတ္တိတိ ဝိညာယတိ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၅၆။

ဥဿန္နပါပ (တိ) [ဥဿန္န+ပါပ] များပြားသော မကောင်းမှုရှိသော၊သူ။ တဿပါပိယသိကကမ္မ-ရဟဿာတိ ဥပဝါဠဘိက္ခုသဒိသဿ ဥဿန္န-ပါပဿ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၄၄။

ဥဿန္နဝိတ္ထ (တိ) [ဥဿန္န+ဝိတ္ထ] ပြော-များပြား-သောသည်းခြေရှိသော၊သူ။ သပရိဇ္ဇာဟ-ကာယဓာတုကောတိ ဥဿန္နဝိတ္ထတာယ သ-ပရိဇ္ဇာဟကာယသဘာဝေါ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။

ဥဿန္နဗုဒ္ဓ (တိ) [ဥဿန္န+ဗုဒ္ဓ] များစွာဆည်းပူးအပ်သော ကောင်းမှုရှိသော၊သူ။ ဥဿန္န-ဗုဒ္ဓာပိ ဘဝန္တိဟေကေ။ ပေတ၊၁။၁၇၃။ ဥဿန္န-ဗုဒ္ဓာပိ ဘဝန္တိဟေကေတိ...ဥဿန္နကုသလ-ဓမ္မာပိ ဣဟေကေစ္စေ ပုဂ္ဂလာ လဒ္ဓပစ္စယ...ဘ-အပုဗ္ဗဿ ဝသေန ဇာတိအာဒိနာ နိဟီနာ ဘဝန္တိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ၊၁၈၂။

ဥဿန္နဗုဒ္ဓနိဿန္နသမုပ္ပန္န (တိ) [ဥဿန္နဗုဒ္ဓ နိဿန္န+သမုပ္ပန္န] များစွာဆည်းပူးအပ်သော ကောင်းမှု၏အကျိုးဆက်ကြောင့် ကောင်းစွာ ဖြစ်သော။ သတသဟဿကပ္ပါဓိကေသု စတူ-သု အသင်္ခေယ္ယေသု ဥဿန္နဗုဒ္ဓနိဿန္နသမု-ပ္ပန္နော လာဘသက္ကာရော မဟောဿော ဝိယ အဇ္ဇေါတ္ထရမာနော အာဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၄၆။

ဥဿန္နဗျာဓိဒုက္ခ (တိ) [ဥဿန္န+ဗျာဓိဒုက္ခ] များပြားသည်းထန်သော-ဗျာဓိဒုက္ခ-နာခြင်းဆင်းရဲ-ရှိသော၊သူ။ ဥဿန္နဗျာဓိဒုက္ခဿ ရောဂိနော ဝမနဝိရေစနပ္ပဝတ္တိယံ ဝိယ စ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၄။

ဥဿန္နမြတ္ဖစရိယ (တိ) [ဥဿန္န+ဗြတ္ဖစရိယ] များပြားသော မြတ်သော အကျင့်ရှိသော၊သူ။ အပိ စ ဘိက္ခု နာမ ဥဿန္နမြတ္ဖစရိယာ ဟောန္တိ၊ တထာ ဘိက္ခုနီယော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၉၉။ (-သာရတ္ထ၊၃၊ ၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄ ၂။)

ဥဿန္နဘဏ္ဍက (ပုံန) [ဥဿန္န+ဘဏ္ဍက] များပြား-စုဆောင်းလာ-သောကုန်ပစ္စည်းဥစ္စာ ဘဏ္ဍာ။ သော ဒွါဒသဝဿာနိ ဥဿန္နဘဏ္ဍကံ

ကေဒိဝသေနေဝ ဝိက္ကိတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၄။

ဥဿန္ဒရာဂ (တိ) [ဥဿန္ဒ+ရာဂ] မျှားပြား-ထူထဲ-သော ရာဂရှိသော၊သူ။ ဘဂဝါ ဥဿန္ဒ-ရာဂံ အာယသ္မန္တံ နန္ဒံ ဒေဝဋ္ဌရာယော ဒသေ-တွာ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၄။

ဥဿန္ဒလောဘ (တိ) [ဥဿန္ဒ+လောဘ] မျှားပြား လွန်ကဲသောလောဘရှိသော၊သူ။ လောဘော ဥဿဒေါ ဘေတသန္ဓိ လောဘုဿဒါ၊ ဥဿန္ဒ-လောဘာ၊ လောဘာဓိကာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁ ၂၄။

ဥဿန္ဒဝိရိယ (တိ) [ဥဿန္ဒ+ဝိရိယ] ကြီးမား လွန်ကဲမျှားပြားသောဝီရိယရှိသော၊သူ။ နာဝိ မဟန္တဘာဝံ ဒီသ္မာ ဥဿန္ဒဝိရိယာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၅၃။ ဥဿန္ဒဝိရိယာတိ အဓိကဝိရိယာ၊ မဟုဿာဟာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၀။

ဥဿန္ဒာသိဝိသ (တိ) [ဥဿန္ဒ+အာသိဝိသ] မျှား သောမြွေရှိသော။ ဥဿန္ဒာသိဝိသေ အရညေ ကေသ္မိ ဝမ္မိကပသေ အဌာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၉၆။

ဥဿပေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တ္ဝါ။ ဆန်း ကြောင့် ရဿ] ထောင်မတ်စေပြီ၊ စိုက်ထူပြီ။ ပင့်ပြောက်ပြီ။ ဟဌ္ဌော ဟဌ္ဌေန စိတ္တေန၊ ပဌမံ ဥဿပေသဟံ။ အပ၊ဘ။၆၁။ ထေရဌ၊ဘ။၁၈၅။

ဥဿယ (တိ) [ဥ+သိ+အ(ဏ)။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] (၁) စုန့်စုန့်တက်-မို့မောက်-မြင့်မောက်-သော။ (၂) မျှားပြား-ပြော-ထောင်လွှား-သော။ (၁) ဥဿယဘူတ-ကြည့်။(၂) ဥဿယဝါဒ-ကြည့်။

ဥဿယာ (ထီ) [ဥဿယ+ဝါဒီကာ။ နောက်ပုဒ်ချေ] ဥဿယဝါဒီကာသိက္ခာပုဒ်၊ မာနုဿယ, ကောဓုဿယ၏အစွမ်းဖြင့်(မာနဒေါသ ထောင်လွှားမျှားပြားခြင်း၏အစွမ်းဖြင့်) အိမ်ရှင်, အိမ်ရှင်၏သား, ကျွန်အမှုလုပ်, ရဟန်း, ပရိဗိုဇ်တို့ နှင့်ခြင်းခုံရန်ပွားတရားဆင်သော ရဟန်းမအား ပညတ်အပ်သော သိက္ခာပုဒ်။ (ပါစိတ္တိယပါဠိ။ ၂-ကဏ္ဍ၊ ၁-ဝဂ်၊ ၁-သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊ ၂။ ၂၀၉။ ဥဿယာ သန္ဓိစယတ္ထာ(ဝိ၊ဌ။၁၆၀)တိ ဥဿယ ဝါဒီကာတိ စ, ပတ္ထသိန္ဓိစယံ ကရေယ္ယာတိ စ ဝုတ္တံ သိက္ခာပဒဒ္ဒယံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄ရ။

ဥဿယဘူတ (တိ) [ဥဿယ+ဘူတ] စုန့်စုန့်-တက်-မို့-မောက်-သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဝန္ဒဿယောတိ ဥပစိကာဟိ ဝန္ဒသ္ဓ မတ္တိ-ကာဝိဏ္ဏသ ဥဿယဘူတော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၄။

ဥဿယဝါဒ (တိ) [ဥဿယ+ဝါဒ] (၁) မာနုဿယ ကောဓုဿယအစွမ်းဖြင့် ပြောဆို ငြင်းခုံခြင်း-တရားဆင်ခြင်း-တရားစွဲခြင်း-ကြောင့်ဖြစ်သော (အာပတ်)။ ဥဿယဝါဒအာပတ်။ (၂) မာနု-ဿယ ကောဓုဿယ၏အစွမ်းဖြင့် ပြောဆို ငြင်းခုံ-တရားဆင်-တရားစွဲ-သော၊သူ။ (၁) အဟံ အယျေ ကေ အာပတ္တိ အာပဇ္ဇိ ဥဿ-ယဝါဒ၊ သာဟံ အယျေ သံဃံ ကေသာ အာပတ္တိယာ ဥဿယဝါဒါယ ပကွမာနတ္ထံ ယာစာမိ။ ကခ်။၃၀၅။ (၂) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥဿယဝါဒါ။ ဝိ၊ဝိ၊နီ ၆ယ၊ဂါ။ ၂ဝ၁ဝ။ ဥဿယဝါဒါတိ မာနုဿယကောဓုဿယ-ဝသေန ဝိဝဒမာနာ။ ဝိ၊ဝိ၊နီ ၆ယ၊ဋီ၊ ၂။၃၉။

ဥဿယဝါဒီကဝတ္ထု (နာ) [ဥဿယဝါဒီက+ဝတ္ထု] မာန, ဒေါသ မျှားသည်၏အစွမ်းဖြင့် ပြော ဆိုငြင်းခုံခြင်း ဟူသောအကြောင်း၊ တရားဆင်-တရားစွဲ-ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ သာဝတ္ထိယံ ထုလ္လနန္ဒံ အာရဗ္ဘ ဥဿယဝါဒီကဝတ္ထုဿ ပညတ္တံ။ ကခ်။ ၂၉၈။

ဥဿယဝါဒီက (တိ) [ဥဿယ+ဝါဒီက။ ထီ-၌ ဥဿယဝါဒီကာ။] (၁) မာန,ဒေါသမျှားသည်၏အစွမ်းဖြင့် ပြောဆိုငြင်းခုံသော၊ တရားဆင်-တရားစွဲ-သော၊သူ၊ (ရဟန်းမ)။ (၂) မာန, ဒေါသမျှားသည်၏အစွမ်းဖြင့်ပြောဆိုငြင်းခုံခြင်း၊

တရားဆင်–တရားစွဲ–ခြင်း။ (ဦးဗုဒ္ဓိနီသျှ– ဌ ဥဿုယဝါဒီကာ–ဟုရှိသည်။ မာန်အမျက်ပြော သည်–ဟုအနက် ပြန်ဆိုသည်။ ဦးဟုတ်စိန် အဘိဓာန်၌လည်း ဥသုယျဝါဒီကာ–ဟု မူလ ပုဒ်ရင်းပြထားသည်။ ကခ်ါဘာသာဌီကာအလို– ထောင်လွှားတက်ကြွသော မာနကောဓ အစွမ်း ဖြင့် ပြောဆိုခြင်းခုံတတ်သော၊သူ–ဟု အနက် ပြန်ဆိုရမည်။) (၁) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥဿ– ယဝါဒီကာ ဝိဟရေယျ။ ဝိ၊၂။၂၈၉။ ဥဿယ– ဝါဒီကာ နာမ အဋ္ဌကာရိကာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊၂။ ၂၈၉။ ဥဿယဝါဒီကာတိ မာနုဿယကောဓ– ဿယဝသေန ဝိဝဒမာနာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃၈၀။ ကခ်။ ၂၉၈။ ဥဿယဝသေန ဝဒန် ဥဿယဝါဒေါ။ သောယေဝ ဥဿယဝါဒီကာတိ ဒသေန္တော အာဟ ဥဿယဝါဒီကာတိအာဒိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၃၄ရ။ (၂) ဥဿယဝါဒီကဝတ္ထု–ကြည့်။

ဥဿရထ (ကြိ) [ဥ+သရ+အ+ထ] ပယ်ရှား– ဖယ်–ကုန်လော့။ အထ ဒီဌမင်္ဂလိကာ "ဥဿ– ရထ ဥဿရထာ"တိ ပုရတော ပုရတော ဟိနဇနံ အပနေန္တေဟိ ပုရိသေဟိ နိယမာနာ။ သုတ္တနိပ္ပါ၊ဋီ။ (–မ၊ဋီ၊၃၄။ ဇာ၊ဋီ။၄၅ရ)

ဥဿဝ (ပု) [ဥ+သု(သူ)+ဏ။ ကံ ဥသဝန္တိ ဥဂ္ဂိရန္တိတ္ထာတိ ဥဿဝေါ။ နာနာသမိဒ္ဓီဟိ သဝန္တိ ဍေတ္ထာတိ ဝါ ဥဿဝေါ။ ဓာန်ဋီ။၁၇၈။ ဥတ္ထဝ (သံ)] (၁) ပွဲသဘင်။ (၂) ပွဲသဘင်ဝင်သူ။ (၁) မနုဿာ ယညေသု ဆဏေသု ဥဿဝေသု ဝိသာခ ဝိဂါရမာတံ ပဋမံ ဘောဇေန္တိ။ ဝိ၊ ၁။၂၈၅။ ဥဿဝေသူတိ အာသဠှိပဝါရဏနက္ခ– တ္တာဒီသု မဟုဿဝေသု။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၁၄။ (–ဝိ၊ ၃။၃ဝ၁။ ဇာ၊၂။၂၅ရ။) (၂) ဥဿဝဝေသ– ကြည့်။ (ဆီးနှင်း။ ဆီးနှင်းပေါက်–ကို ဟောရာ၌ ဥဿာဝေါ–ဟု ဒီဃဖြင့်ရှိသင့်သည်။ ဝလာ– ဟကောဝ အနိလေန၊ သူဝိယေန ဝိယ ဥဿဝေါ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဖ၁။ ဥဿဝေါတိ ဟိမဝိန္ဒု။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋီ၂ရ–တို့၌ ဥဿဝေါ–ဟု ဆန်းကြောင့် ရဿဖြင့် ရှိနေသည်။)

ဥဿဝကိဏ္ဏ (နာ) [ဥဿဝ+ကိဏ္ဏ] ပွဲသဘင် ကစားပျော်ပါးရာ။ အဟိတုကိုကော သတ္တမေ ဒိဝသေ ဥဿဝကိဏ္ဏတော အာဂန္တွာ ... နိဒ္ဒံ ဩကွမိ။ ဇာ၊ဋီ၊၃။၁၈၄။

ဥဿဝဒဿန (နာ) [ဥဿဝ+ဒဿန] ပွဲသဘင် ကြည့်ရှုခြင်း။ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ...ဥဿဝ– ဒဿနံ အာဂမိသု။ ဇာ၊ဋီ၊၃။၈၀။

ဥဿဝဒိဝသ (ပု) [ဥဿဝ+ဒိဝသ] ပွဲသဘင် ကျင်းပရာနေ့။ အထေကသ္မိံ ဥဿဝဒိဝသေ မဟာဇနေ မဏ္ဍိတပသာဓိတေ ဓမ္မသဝနာယ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တေ ... အဒါသိ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၂၅ရ။ (–ဝိမာန၊ဋီ။ဖ၊၉ရ၊၁ရ၁။)

ဥဿဝပရိယောသာန (နာ) [ဥဿဝ+ပရိယော သာန] ပွဲသဘင်၏အဆုံး။ သော ကေသ္မိံ ဥဿဝဒိဝသေ...ဝနံ လဘိတ္တာ ဥဿဝပရိ– ယောသာနေ ဗဟုံ သုရာဘတ္တံ ဂါဟာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋီ၊၃။၄၅၂။

ဥဿဝပူဇာ (ထီ) [ဥဿဝ+ပူဇာ] ပူဇော်ပွဲသဘင်။ ကာဟာမ သေရိသမဟံ ဥဌာရံ။ ဝိမာန။၁၂၁။ မဟန္တံ ဥဿဝပူဇံ။ ဝိမာန၊ဋီ။၃၂၂။

ဥဿဝဗိန္ဒု (ပု၊နာ) [ဥဿဝ+ဗိန္ဒု] ဆီးနှင်းပေါက်။ (ဥဿာဝဗိန္ဒု–ဟု ရှိသင့်သည်။ ဥဿာဝ– ကြည့်။) "သမ္မ သာရထိ ကဟံ နု ခေါ ဇေတ ဥဿဝဗိန္ဒု၊ နု တေ ဗ္ဗဒါနိ ဝဿာမိ"တိ ပုစ္ဆိ။ ဇာ၊ဋီ၊၄။၁၂၂။

ဥဿဝဘေရီ (ထီ) [ဥဿဝ+ဘေရီ] ပွဲသဘင် အလို့ငှါ တီးခတ်အပ်သောစည်။ "ဓမ္မိကော နော ရာဇာ လဒ္ဓေါ"တိ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌာ နဂရေ ဥဿဝဘေရိံ စရာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋီ၂။၂၂၀။

ဥဿဝသမ္ဗတ္တိ(ထီ) [ဥဿဝ+သမ္ဗတ္တိ] ပွဲသဘင်-၏-နှင့်-ပြည့်စုံခြင်း။ မဟာဇနော ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ဥဿဝသမ္ဗတ္တိ ပစ္စနုဘောတိ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၁ရ၊။

ဥဿဝဝေသ (ပု) [ဥဿဝ+ဝေသ] ပွဲသဘင် ဝင်သူ၏ အသွင်အပြင်။ ဆဏဝေသန္တိ တုဋ္ဌိ-ဇနနဝေသံ၊ ဥဿဝဝေသန္တိအတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၄၀။

ဥဿဟဇာတ - ဥဿာဟဇာတ-ကြည့်။

ဥဿဟတိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+အ+တိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ သစေ ဥဿ-ဟတိ သောဝေတမ္ဘော(ဝိ၊၄။၃ရ၅)တိ ယဒိ သက္ကောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁၁ရ။ ဆန္ဒဇာတော ဥဿ-ဟတိ။ မ၊၂။၁၄၅။ ဥဿဟတိတိ ဝီရိယံ ကရောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၄။ (-ဝိ၊၁။၂၂၄။ ဝိ၊၃။ ၅၉၊၁၁ရ၊၃၁။ သံ၊၂။၄၉၉ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၅။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၆၁၊၂၉၄၊၃ရ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၁။ အံ၊ဋ္ဌ ၊၃။ ၃၅။ ပါစိတ်၊ယော။၅၂၅။)· **ဥဿဟန္တိ**— ဒီ၊၁။၁၂ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၂၄။ **ဥဿ-ဟသိ**—ဥဒါန။၁၂ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃၄။ **ဥဿ-ဟာမိ**—ဝိ၊၁။၃၁။ ဝိ၊၃။၄၀၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၆၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂ရ။ **ဥဿဟေ**(မိ-ဝိဘတ်)—ဇာ၊၁။ ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၆။ **ဥဿဟသေ**—ဇာ၊၁။၃၁၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၀၀။ **ဥဿဟေ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၂၂။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၅။၃၄၆။ **ဥဿဟေယျုံ**—ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။ **ဥဿဟိ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၆။ **ဥဿဟိသု**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁ရ။ **ဥဿဟိဿတိ**—အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၊။ **ဥဿဟိ-ဿာမိ**— အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၆။

ဥဿဟန (ထီ၊နာ) [ဥ+သဟ+ယု] (၁) အား-ထုတ်ခြင်း။(၂) အားထုတ်တတ်သော (ဝီရိယ)။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ဥဿောဇ္ဈ-ကြည့်။

ဥဿဟနလက္ခဏ (တိ)[ဥဿဟန+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဝီရဘာဝေါ ဝီရိယံ၊ တံ ဥဿဟနလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၉၃၊

ဥဿဟန္ဓ (ထီ၊နာ) [ဥ+သဟ+အန္ဓ] အားထုတ်-သောသူ။ ဥဿဟန္ဓော တုလယတိ။ မ၊၂။ ၃၈၅။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊၁၁ရ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ။ ဥဿ-ဟန္ဓော ယုဇ္ဈတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅ရ။ ဥဿဟန္ဓောတိ ဝီရိယံ ကရောန္ဓော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀၄။

ဥဿဟန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+အ+အန္ဓိ] စွမ်းနိုင်-ကုန်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ကုန်၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟသိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+အ+သိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ အထက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဿဟသေ (ကြိ) [ဥ+သဟ+အ+သေ] စွမ်းနိုင်-၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟာမိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+အ+မိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိသု (ကြိ) [ဥ+သဟ+ဥံ] စွမ်းနိုင်ကုန်ပြီ၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+ဣ] စွမ်းနိုင်ပြီ၊ လုံ့လ-ကြိုးကုတ်အားထုတ်ပြီ။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိ(ဟေ)တ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သဟ+တ္တာ] စွမ်းနိုင်၍၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၍။ ဥဿဟိတ္တာ တုလေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀။ ခုဒ္ဒက-ဋ္ဌ။၁ဇ၁။ ဥဿဟေတ္တာ တုလေတိ။ မ၊၂။၁၄၅။

ဥဿဟိဿတိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+ဿတိ] စွမ်းနိုင်-လတ္တံ့၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်လတ္တံ့။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+သဟ+ဿာမိ] စွမ်းနိုင်-လတ္တံ့-အံ့၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်-လတ္တံ့-အံ့။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟေ° (ကြို)[ဥ+သဟ+အ+မိ] စွမ်းနိုင်၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿဟေ၂ (ကြို) [ဥ+သဟ+ယျ] စွမ်းနိုင်ရာ၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ရာ၏။ ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿဟေယျ (ကြို) [ဥ+သဟ+ယျ] စွမ်းနိုင်ရာ၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ရာ၏။ ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿာဒ (ပု) [ဥ+သဒ+ဏ] (၁) ကုန်းမြင့်အရပ်။ (၂) တင်နေခြင်း၊ ကုန်းပေါ်၌ တင်နေခြင်း။ (၃) ငါဟုထင်သောမာန။ (၁) ထသည်ထွေ–ယထာ ဥန္နတေ ထလေ ဥဿာဒေ ဘူမိဘာဂေ မေဃေဟိ အဘိဝုဋ္ဌ ဥဒကံ နိန္နံ ပဝတ္တတိ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၆၉။ (၂)(၃) ကိ နု ခေါ ဘန္တေ ဩရိမံ တီရံ ပါရိမံ တီရံ၊ ကော မဇ္ဈေ သံသီဒေါ၊ ကော ထလေ ဥဿာဒေါ။ သံ၂။ ၃၈ရ။ ဒီဋ္ဌ၁။၁၁၃။ မဇ္ဈိ၁။၂၁။ ထလေ ဥဿာဒေါတိ ခေါ ဘိက္ခု အသ္မိမာနသော တံ အဓိဝစနံ။ သံ၂။၃၈ရ။ ဥဿာဒေါတိ ဇေမမ္ဘေ ဥဒ္ဓိတေ ထလသ္မိံ ဥဿာရိတော အာရုဠ္ဠော။ သီဓိ၊သစ်၁။၄၅၆။

ဥဿာဒနေပတ္ထ (ပု) [ဥဿာဒန+ပတ္ထ] ချီးမွမ်းခြင်းအဘို့။ နာမာတိ အသမ္ဘာဝနေ အပသာဒန–ပတ္ထေ၊ ဥဿာဒနပတ္ထေ ပန သမ္ဘာဝနေ။ သံ၊ ဋီ၂။၃၀၁။

ဥဿာဒနာ (ထီ၊နဲ) [ဥ+သဒ+ယု+အာ] မြှောက်ပင့်ခြင်း၊ ချီးမြှောက်ခြင်း။ ဥဿာဒနဋ္ဌ ဥတ္တာ အပသာဒနဋ္ဌ ဥတ္တာ နေဝုဿာဒေယျ နု အပသာဒေယျ၊ ဓမ္မမေဝ ဒေသေယျ။ မ၁။ ၂၇၃။ နေဝုဿာဒေယျ နု အပသာဒေယ္ယာတိ ဂေဟသိတဝသေန ကဋ္ဌ ပုဋ္ဌလ် နေဝ ဥက္ခိ–ပေယျ နု အဝကိ္ခပေယ္ယ။ မဇ္ဈ၁။၄။၁၉၂။ အယံ အာမိသေန အနုပလိတ္တော ပစ္ဆယေဟိ ဝိနိ–ဝတ္တမာနသော အဟော မုတ္တော စနွိမာ ဝိယာတိ ဝေမသ ဂေဟသိတဝသေန ဥဿာဒနာဝိ နတ္ထိ။ မ၊ဋ္ဌ၂။၂၈၅။ ဥဿာဒနာတိ ဂုဏဝသေန ဥက္ခိသနာ။ မ၊ဋီ၂။၃၀၂။ ကတ္တာမ္ဘသ သရသေ–နေဝ ကရဏ် စိတ္တရုစိယံ၊ နု တထာ ပရသ ဥဿာဒနေန။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။၃၆။

ဥဿာဒနောကာရ (ပု) [ဥဿာဒန+အောကာရ] ချီးမွမ်း–ချီးမြှောက်–ပုံ အခြင်းအရာ။ အပသာ–ဒနာကာရံ ဥဿာဒနာကာရဿ ဝိဘာဝေတုံ "ကထ"န္တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ အံ၊ဋီ၂။၃၉၆။

ဥဿာဒယမာန (တိ) [အဝ+သဒ+ဏယ+မာန] ဆောက်သို့–ရောက်စေ–ကျစေ–သော။ ဩသိ–ဒန္ဓာနန္ဓိ ပဋိပက္ခဝသေန အစော သီဒန္ဓာနံ၊ ဥဿာဒယမာနာနန္ဓိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၁။၁၃၃။

ဥဿာဒိယမာန (တိ) [ဥ+သဒ+ ယ+မာန] ထွက်စေအပ်သော၊သူ။ ဧဝံ တေ ရဋ္ဌဝါသိတိ မနုဿေဟိ ဥဿာဒိယမာနာ သမ္ဘေပိ အည–တိတ္ထိယာ သမဂဏ္ဍာ ပဒုမုတ္တရဒသဗလမေဝ သရဏမဂမံသု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၃၂။

ဥဿာဒေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တမ္ဘ] ချီးမွမ်းအပ်သော၊သူ။ သော နေဝ ဥဿာဒေ–တမ္ဘော။ ဒီ၊ဋ၁။၁ဝ၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၉၅။

ဥဿာဒေတိ° (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဒ+ဏေ+တိ] အထက်သို့–တက်ရောက်–ဌေ–စေ–၏။ ချီး–မြှောက်–မြှောက်ပင့်–၏။ ဥဿာဒေတု–ကြည့်။

ဥဿာဒေတိ၂ (ကာ၊ကြို) [အဝ+သဒ+ဏေ+တိ] ထွက်စေ၏။ နှင်ထုတ်၏။ ရဋ္ဌတောတိ သက–လရဋ္ဌတောပိ။ နိဿ်ဋ္ဌ၊ဘန္ဓိတိ နိဿရန္ဓိ ဥဿာဒေန္ဓိ တောသံ နိဝါသံ နု ဒေန္ဓိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၁၂။

ဥဿာဒေတု (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တု] ချီးမွမ်း-မြှောက်ပင့်ပြောဆို-တတ်သော၊သူ။ ဥဿာ-ဒေတာ စ ဟောတိ။ ဝိ၅။၃၁၉။ ဥဿာဒေတာ-ဟောတိတိ "အမှာကံ အာစရိယော မဟာ-တေပိဌကော ပရမမမ္မကတိကော"တိအာဒိနာ-နယေန ကေစွဲ ဥဿာဒေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၆။ ဥဿာ-ရေတိ (ဥဿာ-ဒေတိ။ဌ။)တိ ဥဒ္ဒ-ဂမာပေတိ။ ဣမိနာ ဥဿာဒေတိ ဥပရိ ဂမာ-ပေတိတိ ဥဿာဒေတာတိ ဝစနတ္ထော ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၆၁၅။

ဥဿာဒေတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တ္မာ] (၁) တင်၍။ (၂) ထစေ၍။ (၁) ထလေ-ဥဿာဒေတ္မာ ဌပိတနာဝါယ ဖုဋ္ဌောကာသောဝ-ဌာနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ (၂) ဖေဏုဒ္ဒေဟကန္တိ-ဖေဏံ ဥဒ္ဒေဟိတ္မာ၊ ဥဿာဒေတ္မာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀၉။ (အံ၊ဌီ၊၃။၁၉၆-၌ ဥဿာဒေ-တ္မာ-ဟုမတ္တေရ၊ ဥဌ္ဌာပေတ္မာ-ဟု တ္ထေရသည်။)

ဥဿာဒေန္တ (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+အန္တ] ချီးမွမ်း-ချီးမွမ်းလို-သော၊ မြှောက်ပင့်သော၊သူ။ အာယသ္မန္တံ အာနန္ဒံ ဥဿာဒေန္တောပိ ဘဏတိ အပသာဒေန္တောပိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၆၆။ သံ၊ဌ၊၂။၈၁။ ဥဿာ-ဒေန္တောတိ ပညာယ ဥတ္တံသေန္တော၊ ဥဂ္ဂဏှန္တောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၈၃။ ကိံ နု ခေါ သမဏော ဂေါတမော ဂေဟသိတဝသေန-ပရိသံ ဥဿာဒေန္တော ဝါ အပသာဒေန္တော-ဝါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၅၆။ (-မ၊ဌီ၊-၃။၁၇၁။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၀၀။)

ဥဿာဒေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဒ+ဏေ+အန္တိ] ထွက်စေကုန်၏။ နိစ္ဆဘန္တိတိ နိဟရန္တိ ဥဿာ-ဒေန္တိ တေသံ နိဝါသံ နိ ဒေန္တိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၃၂။

ဥဿာပန (နာ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ယု] (၁) ထောင်-မတ်စေ-ထောင်-စိုက်ထူ-ပင့်မြှောက်-ခြင်း။ (၂) ထောင်လွှားခြင်း။ မာန်မူခြင်း။ (တိ)(၃) စိုက်ထူ-ကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) မဟာတော ဓမ္မဓေသ-ဥဿာပနံ သေသိ ဂဝေသိ ပရိယေသိတိ မဟောသိ။ စူဠနိ။ရဂ။ ဓမ္မဓေသ ဥဿာပနန္တိ နဝဝိဓ-လောကုတ္တရဓမ္မသ ဥဿာပေတ္မာ ဌပနံ။ စူဠနိ၊ဌ။၂၃။ တာယ စန္ဒနဝတ္ထိကာယ ကတသ-ပတ္တသ အာကာသေ ဥဿာပနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ။-၂။၂၅၅။ (၂) ဥန္နတိန္တိ ဥဿာပနံ။ မဟာနိ-ဌ။၂၄၄။ (တိ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာပနဝိဓိယ (နာ) [ဥဿာပန+ဝိဓိယ] စိုက်ထူ-ကြောင်းဖြစ်သောဝိဓိယ။ ဥဿာဟောတိ ဥဿာပနဝိဓိယံ။ အံ၊ဌ၊၃။၉၉။

ဥဿာပယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပယ+တိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-၏။ သစေ တတြ-အာဝိသ၊ သေတစ္ဆတ္တံ ဥဿာပယိသ။ ဓမ္မ-ဌ၊၁။၁၀၆။ **ဥဿာပယိသု**—ဧ၊ဌ၊၄။၁၃၅။

ဥဿာပယိသု (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပယ+တ္ထုသု] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ကုန်ပြီ။ အ-ထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာပယိဿ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပယ+သ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-လုမ်း။ ဥဿာ-ပယတိ-ကြည့်။

ဥဿာပိတ (တိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တ] (၁) ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-အပ်သော။ (၂) အထက်သို့တက်စေအပ်-စုန်.စုန်.တက်-မို့.-မောက်-သော။ (၁) အယံ အတ္တဘာဝေါ နာမ-တိဟိ အဌိ သတေဟိ ဥဿာပိတော။ မ၊ဌ-၁။၃၉၂။ အာဝါဋံ ခဏ္ဍိတ္မာ တသ္မိံ အာဝါဋေ-ဥဿာပိတတ္တာ ပထဝီသိတော။ ဒေတ္တိ၊ဝိတ္ထာ-၃၂၄။ (၂) တိလာဒီနံ နာဠိအာဒိဟိ မိနနကာလေ

ဥဿာပိတာ သိခါယေဝ သိခါ။ သိဒ္ဓိသမ်ာဝ၃၅ ။ အံ့ဦး ၂။ဝ၃၄။ ဥဿာပေတွာ–လည်းကြည်။

ဥဿာပိတသေကာထမ္ဘ (ပု) [ဥဿာပိတ+သေကာထမ္ဘ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောတံခါးတိုင်။ နဂရသောဘနတ္တံ ဥဿာပိတသေကာထမ္ဘဥ။ အပဒ္ဒါ၁။ဝ၂၀။

ဥဿာပိတကာလ (ပု) [ဥဿာပိတ+ကာလ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သော အခါ။ ဘာတိက မမ ဆတ္တံ ဥဿာပိတကာလတော ပဋ္ဌာယ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၄။ဝ၃ဝ။

ဥဿာပိတဆတ္တ (နာ) [ဥဿာပိတ+ဆတ္တ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောထီး။ ရထမဇ္ဈေ ဥဿာပိတဆတ္တမ္ဘိ သေတမေဝ အဟောသိ။ သံ၊ဒ္ဒ၊ဝ၃။ဝ၅၆။

ဥဿာပိတဒ္ဓ (ပု) [ဥဿာပိတ+အဒ္ဓ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောအနက်သဘော။ တဏှာဝေဒေါ ဥဿာပိတဒ္ဓေန တဏှာဝေဒေါ။ မဟာနိ၊ဒ္ဒ။ဝ၅၅။

ဥဿာပိတထမ္ဘ (ပု) [ဥဿာပိတ+ထမ္ဘ] ထောင် မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောတိုင်။ လောကတ္တယေ ဥဠာတတ္တာ တုမေဝ ယူပေါ ဥဿာပိတထမ္ဘသဒိသော။ အပဒ္ဒ၊ဝ။ ၂၄၉။

ဥဿာပိတဓဇ (ပု) [ဥဿာပိတ+ဓဇ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သော အလံတံခွန်။ သော ယောဓော နဂရသောဘတ္ထာယ ဥဿာပိတဓဇေ ဝိယ မာနဒ္ဓဇေ ပါတေတွာ။ အံ၊ဒ္ဒ၊ ဝ။ဝ၂။

ဥဿာပိတရဇတဟောရဏ (နာ) [ဥဿာပိတ+ရဇတဟောရဏ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောငွေတုရိုက်းတိုင်။ ဒေဝနဂရေ ဥဿာပိတရဇတဟောရဏံ ဝိယ သောဘတိ။ ဒီ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ ၂၁၆။ မ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ဝ၀၄။

ဥဿာပိတသိခါ (ထီ) [ဥဿာပိတ+သိခါ] စုန့်စုန့်တက်–မို့မောက်–သော အထွတ်။ တိလာဒီနံ နာဠိအာဒီဟိ မိနနကာလေ ဥဿာပိတသိခါ ယေဝ သိခါ။ မ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ဝ၅၉။

ဥဿာပိတသေတဆ္ဆတ္တ (နာ) [ဥဿာပိတ+သေတဆ္ဆတ္တ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သော ထီးဖြူ။ ဟတ္ထိက္ခန္ဓေ ဥဿာပိတသေတ–ဆတ္တေန ဥပသောဘိတော သောဘမာနော။ အပဒ္ဒ၊ ၂။ ၂၄။

ဥဿာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တိ] ထောင်မတ်စေ–စိုက်ထူ–စိုက်ထူစေ–မတ်မတ်ထား–ထောင်–၏။ ထမ္ဘံ ဥဿာပေတိ၊ ဒုက္ခင်္ဂုံ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ဝ၅၆။ တန္ဓတော ဥဠ္ဠိတပေသကာရော ကိသ္မိဉ္စိဒေဝ ဂဟေတွာ ဥဇုကံ ကာယံ ဥဿာ–ပေတိ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ဝ၄၆။ သံ၊ဦ၊ ၂။ဝ၃၆။ အံ၊ ဦ၊ဝ။ရဝ။ ဥဿာပေန္တီ—အဘိ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ဝ ၂၅။ ဇာ၊ ဒ္ဒ၊ဝ။ဝ၄။ ဥဿာပေသိ—မ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ ၂၄ ၂။ ဥဿာပေမိ—အပ၊ဝ။၅။ အပဒ္ဒ၊ဝ။ဝ ၂ဝ။ ဥဿာပေန္တု—ဇာ၊ဒ္ဒ၊၅။ဝ၃ဝ။ ဥဿာပေယာမ—မ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ ၂၄ ၂။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၅။ဝ၅။ ဥဿာပေယျာထ—ဇာ၊ဒ္ဒ၊၄။ဝ ၂ရ၊ဝ၃။ ဥဿာပေသိ—ဒီ၊ဒ္ဒ၊ ၂။ ၂ဝ၄။ မ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ ၂ ၂၄။ အပဒ္ဒ၊ဝ။ဝ၀ ၂။ ဥဿာပေသုံ—ဝိမာန၊ဒ္ဒ။ ၂ရ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ဝ၃။ ဥဿာပေသိ—အပ၊ဝ။ဝ၉၅။ ထေရ၊ဒ္ဒ၊ ဝ။ ၂ဝ၁။

ဥဿာပေတုံ (ဗျ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တုံ] ထောင်မတ်စေ–စိုက်ထူ–ခြင်းငှါ။ ဗ္ဗမ ဝသိတုံ ဗ္ဗစ္ဆတိ။ ဥဒါဟု ပေတ္တိကေ ရဇ္ဇေ ဆတ္တံ ဥဿာပေတုံ။ မ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ ၂ ၂၄။ မဟာနိ၊ဒ္ဒ။၉ဝ။

ဥဿာပေတုကာမ (တိ) [ဥဿာပေတုံ+ကမ+ဏ] ထောင်မတ်စေ–စိုက်ထူ–ခြင်းငှါ အလိုရှိ

သောသူ။ မ ဂကိုတွာ အတ္တနာ ဆတ္တံ ဥဿာ-
ပေတုကာမော။ ဒီဃ၊၁။၁၃ရ။ (-မဇ္ဈ၊၁။၂၂၄။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ ၂၄။)

ဥဿာပေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တွာ]
(၁) ထောင်မတ်စေ-ချီမ-မြှောက်-ထောင်-
၍။ (၂) အထက်သို့တက်စေ-စုန်စုန်တက်စေ-
အစုဖဆုံပြု-၍။ (၃) ဖြန့်ခင်း၍။ (၄) တင်၍။
(၁) အထ ခေါ သော ဘိက္ခု တံ စီဝရံ
ဥဿာပေတွာ ပုနပ္ပုနံ ဝိမဇ္ဈတိ။ ဝိ၊၁။၃၀၃။
ဥဿာပေတွာ ပုနပ္ပုနံ ဝိမဇ္ဈတိတိ ... ဟတ္ထေဟိ
ဥဿာပေတွာ ဥက္ခိပိတွာ ဝိဇ္ဈယိ ဃံသတိ။
ဝိ၊ဋီ၊၂။ ၂၃ဂ။ တံ ယူပံ ဥဿာပေတွာ အဋ္ဌာ-
ဝသိတွာ။ ဒီ၊၃။၆၃။ ဥဿာပေတွာတိ တံ
ပါသာဒံ ဥဋ္ဌာပေတွာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၁။ ဗြာဟ္မဏာ
ဒက္ခိဏာဟတ္ထေ ဥဿာပေတွာ ဇယသဒ္ဒံ သော-
သေန္တာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၆။ ဥဿာရေတွာတိ
ဥဒ္ဓံ ပသာရေတွာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ ၂၃။ (၂)
သကိုက် သိခါ ဥဿာပေတွာ ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဋီ-
၁။ရရ။ ဥဿာပေတွာတိ ဥဂ္ဂဟာပေတွာ၊ ဥဒ္ဓံ
ရာသိ ကတွာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅ ၂။
ဝါလိုက် ဥဿာပေတွာ ပံသုကူလစီဝရံ ပည-
ပေတွာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ဂရ။ ဥဿာပေတွာတိ ပုဉ္ဇံ
ကတွာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁ ၂။ (၃) ထေရော
...ပဗ္ဗာရံ ပဋိဇဂ္ဂိတွာ မဗ္ဗပိဋ္ဌံ ဥဿာပေတွာ။
အံ၊ဋီ၊၁။၃ ၂။ (၄) ကုမာရကံ ခန္ဓေ အာရော-
ပေတွာ ဂစ္ဆန္တန္တိ တရုဏဒါရကံ အံသေ ဥဿာ-
ပေတွာ ဂစ္ဆန္တံ။ မဟာနိ၊ဋီ၊၁ဂရ။

ဥဿာပေန္တ (တိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တ] ထောင်
မတ်စေ-ထောင်-သောသူ။ ဆုဝဏ္ဏာလင်္ကာ
ဥဿာပေန္တော ဝိယ ဂိဝံ ဥန္နာမေတွာ။ အဘိ-
ဋီ၊၁။၆။

ဥဿာပေန္တိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ကုန်၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေန္ဒု (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္ဒု]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ကုန်လော။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေမိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+မိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေယျာထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+
ယျာထ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-
မတ်မတ် ထား-ထောင်-ရာ၏။ ဥဿာပေတိ-
ကြည့်။

ဥဿာပေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+လ္ဟ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိ[1] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+သိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိ[2] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဣ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဥ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ကုန်ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေဟိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဟိ]
အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်
မတ်-လော။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာရက (တိ) [ဥ+သရ+ဏေ+ဏ္ဍ] ပါဠိသက်
သက်ကို-ဖြစ်စေ-ရွတ်စေ-တတ်သော၊ အသံ
သာသာဖြင့်ရွတ်တတ်သော၊သူ။ ဓမ္မာသနေ
ပညတ္တေ ယာဝ ဥဿာရကော ဝါ ဓမ္မကထိ-
ကော ဝါ နာဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၄၀-၄၁။ ဝိ၊သင်

ဟ။၉၂။ ဥဿာရကောတိ သရဘာဏကော၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ပါဠိပါဋ္ဌ သာရေတိ ပဝတ္တေတိတိ "ဥဿာရကော"တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၅။ (–ပါစိတ်၊ယော။ ၂၉။)

ဥဿာရဏ (တိ၊နဿ) [ဥ+သရ+ဏော+ယု] (တိ)(၁) (လူအများကို) ရွှေ့စေခြင်း၊ ဖယ်ရှားခြင်း၊ (လူအများ) တွန်း–တိုးဝှေ့–တက်သွား–ခြင်း။ (ကြိမ်ပိုက်ခတ်ရာအရပ်၊ ဗိုလ်ပါရှိရာအရပ်။ ရွှေဥမင်သျှ။ သဘင်ပွဲ။ မအူသျှ။ ဘေးသို့ရွှေ့ရှားစေခြင်း၊ လမ်းခင်းခြင်း။ ဘာသာဋီကာ။ ပွဲ၏ရွှေးရှားခြင်း။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ပြည်၊သျှ။) (နဿ)(၂) (ဆင်မြင်းရထား ဗိုလ်ပါတို့) ဟစ်အော် ကြွေးကျော်သံ၊ ပျံ့တက်–ပျံ့လွင့်–လာသောအသံ။ (၃) အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်း။ (ထိ)(၁) သဂ–ဂါမတော ကေနစိ ကရဏီယေန ဘိက္ခုနိဟိ သဒ္ဓိ နိက္ခန္တာယ ပုန ပဝိသနကာလေ ဟတ္ထိ ဝါ မုစ္စတိ။ ဥဿာရဏာ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၄–၅။ တတ္ထ ဥဿာရဏာယ ဝတ္တမာ–နာယ မဟာဇနသမ္ဗဒ္ဓေါ အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၆၅။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။ ၃ဝ၃။ တဒါ တ ဿ ပရိ–ဟရဏတ္ထံ သဉ္ဇဿာဟေန အန္ဓရန္ဓရာ ဩလောကေန္တာနံ, ရာဇနာဌကေသု နိက္ခန္တေသု ဥဿာရဏာယ ဝတ္တမာနာယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဋ၊ ၂။ ၉ရ။ ဥဿာရဏာတိ မနုဿာနံ ဥဿာရဏာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ဂ၅။ (နဿ)(၂) အပိ စ ခေါ ဥဿာရဏညေ ဝ သုတ္တာ သံသီဒတိ ဝိသီဒတိ။ အံ၊ ၂။ ရ၀။ အဘိ၊ပု။ ၁ရ၅။ ဥဿာရဏန္တီ ဟတ္ထိအဿရထာနဉ္စေ ဝ (ရထာဒီနဉ္စေ ဝ) ဗလ–ကာယဿ စ ဥစ္စာသဒ္ဒမဟာသဒ္ဒံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ။ ၃ဝ၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဋ။ ၉၀။ (၃) သော...သတ္ထာရာ ကေ–ဂန္ဓကုဋိယံ ဝါသံ လဘိတ္တာ ပစ္ဆာသသမယေ အစ္ဆိဋ္ဌော သောဋ္ဌသအဋ္ဌကဝဂ္ဂိယာနံ ဥဿာ–ရဏေန သာဓုကာရံ ဒတ္တာ။ ထေရဋ္ဌ၊ ၂။ ရ၀။

ဥဿာရဏဘယ (နဿ) [ဥဿာရဏ+ဘယ] (လူအများကို) ရွှေ့စေခြင်း–ဖယ်ရှားခြင်း–ဘေး။ (လူအများ) တွန်း–တိုးဝှေ့–ခြင်းဘေး။ ဥဿာ–ရဏဘယေန သဗ္ဗေ ဒါရကာ ပလာယိံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၄၄၃။

ဥဿာရဏာဝသာန (နဿ) [ဥဿာရဏ+အဝသာန] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်း၏အဆုံး။ သရဘည–ပရိယောသာနေ ဥဿာရဏာဝသာနေ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၈၄။

ဥဿာရယ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏယ+အန္တ] ထောင်မတ်စေ–ချီမ–မြှောက်–ထောင်–ကုန်လော။ ဆောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာရယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏယ+တိ] ထောင်မတ်စေ–ချီမ–မြှောက်–ထောင်–၏။ ပါဒါသုဿာရယဒ္ဓဇေ(ဇာ၊ ၂။ ၇၅)တိ ရထေ ဌပိ–တဓဇပါဒါသု ဓဇေ ဥဿာရယန္တု ဥဿာပေန္တု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၃ဝ၃။

ဥဿာရယန္တု (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏယ+အန္တု] ထောင်မတ်စေ–ချီမ–မြှောက်–ထောင်–ကုန်လော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာရိတ (ပု) [ဥ+သရ+ဏော+တ] (၁) တင်နေခြင်း။ ကုန်းပေါ်၌တင်နေခြင်း။ (တိ)(၂) အထက်၌ဖြစ်စေအပ်–ပေါင်းအပ်–စုပုံအပ်–သော။ (၃) ဥဿာဒေါတိ ဇလမဏ္ဍေ ဥဒ္ဓိတော ထလသ္မိံ ဥဿာရိတော အာရုဏ္ဏော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၄၅၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၆၁။) (တိ)(၂) ဝေ–မေ၀ ခေါ တုမှေ နာနာနာမာ နာနာဂေါတ္တာ နာနာကုလာ ပဗ္ဗဇိတာ ကေတော ဥဿာ–ရိတာ။ ဝိ၊ ၁။ ၂ရ၁။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၅။) ဥဿာ–ရိတာတိ ကေဋ္ဌာနေ ကေနာပိ သမ္ပိဏ္ဍိတာ ရာသိကတာတိ ဒဿေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ဂ၃။ ဥဒကေ သြဂတေ ထလံ ဥဿာရိတာပိ သုဓာ–ကသဏ္ဌာဒီဟိ ပူရေတ္တာ ဌပိတာပိ ဓုဝနာ၀ါ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၂ ၀။ ထလံ ဥဿာရိတာတိ ထလံ

ဥက္ခိပိတ္တာ သာရိတာ ပါပိတာ နာဝါပိတိ သမ္ဘေန္ဓာ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၉၁။

ဥဿာရေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+တိ] (၁) ပစ်ချ၏။ (၂) အထက်ဌာပြစ်စေ–စုပုံ–၏။ (၃) အသံသာသာပြင့်ရွတ်၏။ (၁) ထလ် ဥဿာရေတိ(အံ၊၃။၃၉။ ဥဒါန်။၁၄၀)တိ ဟတ္ထေန ဂဟေတ္တာ ဝိယ ဝိစိပဟာရေနေဝ ထလ် ခိပတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၈။ ဥဒါန်၊ဌ။၂ရ၂။ (၂) သေယျထာပိ နာမ မဟာဝါတော ဝါယန္တော တိဏကဋ္ဌပဏ္ဏကသင်္ခ ကေတော ဥဿာရေယျ။ ဝိ၊၁။၂ရ၁။ ဥဿာရေယျာတိ ရာသိ ကရေယျ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ဇ၊။ ကေတော ဥဿာရေတိ စ ဂိဠိတတော ဌပေတိ စ။ ဝဇိရ။၂၀ရ။ (၃) ဣမဉ္စ သုတ္တံ မာသဿ အဌသု ဓမ္မသဝနဒိဝသေသု ဃဏ္ဍီ အာကောဋေတ္တာ ဥဿာရေထ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၂၁၅။

ဥဿာရေတုံ (ဗျ) [ဥ+သရ+ဏေ+တုံ] အသံသာသာပြင့်ရွတ်ခြင်းငှါ။ အတ္ထေ ဟိ သုဋ္ဌု ဥပဓာ–ရိတေ သဏ္ဌာ ပါဠိ. ;သမ္ဘာ ဥဿာရေတုံ။ ဥဒါန်၊ဌ။၂၈၄။

ဥဿာရေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သရ+ဏေ+တ္တာ] (၁) အထက်အထက်ဌာရွှေ့ရှားစေ၍၊ အထက်ဌာပိုလွန်စေ၍၊ ရှားရ။ (ရွှေ့ဥမင်နီသျှ။) (၂) ယက်ရ။ (သျှ။) (၃) (လူအများကို) ရွှေ့စေ၍၊ ဖယ်ရှား၍။ (၄) တင်ရ။ (၁) စီဝရဲ့ သဟ်ရန္တေန စတုရဂ္ဂိုလ် ကဏ္ဍ ဥဿာရေတ္တာ စီဝရဲ့ သဟ်ရီတမ့်။ ဝိ၊ဌ။၅၈။ စတုရဂ္ဂိုလ် ကဏ္ဍ ဥဿာရေတ္တာတိ ကဏ္ဍ. စတုရဂ္ဂိုလပ္ပမာဏ် အတိရေဏ် ကတ္တာ ဝေ စီဝရဲ့ သ်ဟရီတမ့်။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၆၀။ အတိရေဏ် ကတ္တာတိ ဣမိနာ ဥဿာရေတ္တာတိပဒဿ အဓိပ္ပါယတ္ထံ ဒဿေတိ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သာရေတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၂၀။ (၂) အဝဟန္တေ ဝါလိက် ဥဿာ–ရေတ္တာ ပရိဝါရေတ္တာ သိဿာနိ ကေဋ္ဌာနေ ကတ္တာ ပရိယတ္တံ သမ္ဘသ်ဿ။ အံ၊ဌ၊၁။ရ၁။ သာရ ဏ္ဍ၊ဌ။ဇ၁။ (၃) ပ်ဿ မဟာရာဇာတိ မနုဿေ ဥဿာရေတ္တာ ရာဇဂ်ဏော အသ်ိ ပါဟေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၆၅။ (၄) ဥဒကေန ထလ် ဥဿာ–ရေတ္တာ တတ္ထ တတ္ထ ရာသိကတော။ အံ၊ဌ၊ ၁။၁၆ဌ။

ဥဿာရေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+ထ] အသံသာသာပြင့်ရွတ်ကုန်လော။ ဥဿာရေတိ (၃) ကြည့်။

ဥဿာရေန္တ (တိ) [ဥ+သရ+ဏေ+အန္တ] (၁) (ကမ်းဌ)တင်သော၊သူ။ (၂) ဖြန့်သော၊သူ။ (၃) ဖယ်ရှားသော၊သူ။ (၁) နာဝါယ ကိဠတိတိ ဖိယရိတ္တာဒီဟိ နာဝံ ပါဒေန္တော ဝါ တိရေ ဥဿာရေန္တော ဝါ နာဝါယ ကီဠတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁၂၈။ ဥဿာရေန္တောတိ ဥဒကေ ဌိတံ နာဝံ တိရေ အာရောပေန္တော။ ဝိမတိ၊၂။၄၃။ (၂) ထေရော သတ္ထု အဓိပ္ပါယံ ဥတ္တာ အန္တော–ဂန္ဓကုဋိယံယေဝ ဘူမတ္ထရဏ် ဥဿာရေန္တော ဝိယ အတ္ထရိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁ဝ၉။ (၃) ဒေါသ–စရိတော ဂါဠ် သမ္ဘဋ္ဌနံ ဂဟေတ္တာ တရမာန–ရူပေါ ဥဘတော ဝါလိက် ဥဿာရေန္တော ခရေန သဒ္ဒေန အသုဒ္ဓံ ဝိသမံ သမ္ဘဋ္ဌတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ဝ၂။ "ဥဿရထ. ဥဿရထာ"တိ ဇနံ ဥဿာရေန္တော။ ဇာ၊ဌ၊၅။ခ၆၉။

ဥဿာရေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+အန္ဓိ] စုပုံကုန်၏။ ဥဿာရေတိ(၂) ကြည့်။

ဥဿာရေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+ယျ] အထက်ဌာပြစ်စေ–စုပုံ–ရာ၏။ ဥဿာရေတိ (၂) ကြည့်။

ဥဿာဝ (ပု) [ဥ+သု+ဏ။ ဥပရိတော သဝတိတိ ဥဿာဝေါ။ ဓာန်၊ဌ။၅၆။ အဝ+သေ+ဏ။ ဝိ၊ ပါ၊ဓာန်။ အဝ(ရ)ဝ(သံ)။] ဆီးနှင်း။ မာ နံ ကုဏာလ် သကုဏ် သိတံ ဝါ ...ဥဿာဝေါ

ဝါ ဥပဗျူသိ။ ဇာ၊၂။၁၁၄။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၄၆။ (–အံ၊၁။၁၄၄။)

ဥဿာဝနန္တာ (ထီ) [(ဥ+သဝန=) ဥဿာဝနာ+အန္တ။ ဣတ္ထိ အာပစ္စည်း။] အုတ်မြစ်ချ–တိုင်ထူ–ခြင်းနှင့် "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟူသော စကားပြော ကြားခြင်းတို့ ပြိုင်တူ ပြီးဆုံးခြင်း ရှိသော–ကုဋိ–ကျောင်း။ သမ္ဘတု–ဿာဝနန္တာ စ၊ ဂေါနိဿာဒီ ဂဟပတိ။ ခုဒ္ဒ သိက္ခာ၊ဂါထာ။၁၅။ ထမ္ဘာနံ ဘိတ္တိပါဒါနံ ဝါ ဥဂ္ဂမနံ ဥဒ္ဒ ကတ္တာ ဌပနံ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာတိ ဝါစာယ သဝနဋ္ဌ အန္တံ ယဿ သာ ဥဿာဝနန္တာ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ခု ၂ ၅–၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဿာဝနန္တိကာ (ထီ) [(ဥ+သဝန=) (ဥ+ သာဝန=) ဥဿာဝနာ+အန္တ+ဏ္ဍက+အာ။] အုတ်မြစ်ချ–တိုင်ထူ–ခြင်းနှင့် "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟူသော စကားပြောကြားခြင်းတို့ ပြိုင်တူပြီးဆုံးခြင်းရှိသော–ကုဋိ–ကျောင်း။ (ကျောင်းဆောက်ရာ၌ ဝန်းရံနေသူတို့ကဖြစ်စေ, ရဟန်းတို့ ကိုယ်တိုင်ဖြစ်စေ "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ၊ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟုလည်းကောင်း၊ "ကပ္ပိယကုဋိ၊ ကပ္ပိယ–ကုဋိ"ဟု လည်းကောင်း ရွတ်ဆိုခြင်းနှင့် ပထမဦးဆုံးသော အုတ်, ကျောက်, တိုင် စသည်တို့ မြေသို့ကျစေခြင်းဟူသော အုတ်မြစ်ချခြင်းတို့ကို ပြိုင်တူပြီးဆုံးစေလျက် ဆောက်လုပ်အပ်သောကျောင်းသည် "ဥဿာဝနန္တိကကုဋိ" မည်၏။

တိသော ကပ္ပိယဘူမိယော ဥဿာဝန–န္တိကံ ဂေါနိဿာဒိကံ ဂဟပတိ။ ဝိ၊ခု။ခု၆။ ဥဿာဝနန္တိကာ နာမ ဂေဟေ ကရိယမာနေ သမ္ဘရိဝါရေတ္တာ ဌိတေဟိ "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ၊ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာ"တိ ဝါ "ကပ္ပိယကုဋိ ကပ္ပိယကုဋိ"တိ ဝါ ဝဒန္တေဟိ ဌပိတပဌမိဋ္ဌကထမ္ဘာဒီကာ သံဃဿ ဝါ ကေသာ ဘိက္ခုနော ဝါ ကုဋိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၃၉၀။ (–ဝိ၊ဌ၊ခု။ခု၆၉။ ဝိ၊သင်္ခ။၁ဝ၉–၁၁၁။) ထမ္ဘာဒီနိ ဥက္ခိပိတ္တာ ပတိဋ္ဌာပနဋ္ဌ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာတိ သာဝနဋ္ဌ အန္တံ ပရိယောသာန–မေတိဿာတိ ဥဿာဝနန္တိကာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃၅၄။ ဥဒ္ဒံ သာဝနာ ဥဿာဝနာ၊ ဥဿာဝနာ အန္တော ယဿ ကပ္ပိယဘူမိယာတိ ဥဿာဝ–နန္တိကာ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၂၀ရ။ ဥက္ခိပိတ္တာ ဌပေန္တေသု၊ အာမသိတ္တာ ပရေသု ဝါ။ သယ–မေဝုက္ခိပိတ္တာ ဝါ၊ ဌပေယ္ယုဿာဝနန္တိကာ။ ဣဌကာဒိပတိဋ္ဌာနံ၊ ဘိက္ခုနုံ ဝဒတံ ပန။ ဝါစာယပရိယောသာနံ၊ သမကာလံ တု ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဂါထာ။၁၆ရ၀–၁။ (–သာရတ္ထ၊ခု။ ၂၁ရ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၂။၂ ၂ ၅–ရ။)

ဥဿာဝနာ (ထီ) [ဥ+သာဝနာ] ချီမြှောက်–စိုက်ထူ–၍ ရွတ်ဆိုခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာဝပတန (နာ) [ဥဿာဝ+ပတန] ဆီးနှင်းပေါက်ကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာဝဗိန္ဒု (ပုဲန) [ဥဿာဝ+ဗိန္ဒု] ဆီးနှင်းပေါက်။ တိကဂ္ဂေ ဥဿာဝဗိန္ဒု သူရိယေ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တေ ခိပ္ပံယေဝ ပဋိဝိဂစ္ဆတိ။ အံ၊၂။၅ဝ ၂။ (–စရိယာ။၄ဝ၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ ၅ ၃။ မ၊ဌ၊ခု။ ၂ ၈ ၆။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၉ ၅။) ဥဿာဝဗိန္ဒုမတ္တမ္ပိတိ ဥဿာဝ–ပတနမတ္တမ္ပိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ခု ၂ ၀။

ဥဿာဝဗိန္ဒုဌာန (နာ) [ဥဿာဝဗိန္ဒု+ဌာန] ဆီးနှင်းပေါက်ကျရာရပ်။ ဝနရုက္ခာဒီနံ ဥပရိဘာ–ဂေန မဟောဟော အာဝန္ဓာ မဟာသတ္တာသ စီဝရေ ဥဿာဝဗိန္ဒုဌာနမတ္တမ္ပိ တေမေတုံ နာသက္ခိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၈၅။

ဥဿာဝဗိန္ဒုတဏ္ဍန (နာ) [ဥဿာဝဗိန္ဒု+တဏ္ဍန]

ဆီးနှင်းပေါက်ကိုကြုံခြင်း။ သီသံ နှာယီတု-ကာမသ ဥဿာဝဓိန္ဒ္ရတက္ကန် ဝိယ အမှာက် ဝေသ သန္ဓိကာ ဝိသေသတက္ကန်။ အပါဠ။ ၁။၈၁။ စာဠ။၁။ရ၉။

ဥဿာဝဓိန္ဒ္ရပမ (တိ) [ဥဿာဝဓိန္ဒ္ရ+ဥပမာ] ဆီးနှင်းပေါက်ဥပမာရှိသော။ ဝေမေဝံ ခေါ ပြာဟွဂ ဥဿာဝဓိန္ဒ္ရပမံ ဇီဝိတံ မနုဿာနံ။ အံ၂။၅၀၂။ (-ဒီဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၂။)

ဥဿာသ (ပု) [ဥ+သံသု+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။၄၂၁။] ကျင်ကြီး။ အထ ဝါ ဥဿာသိယျတီတိ ဥဿာ-သော၊ ဝစ္စသောတံ နာမံ။ တဿ ဌာနံ ဥဿာသဌာနံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၅။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-ဌ ဥဿာသ-ကို ဥ+သံသ+ဏ-ဟုခွဲ၍ ယင်ပူဇော်သူဟု-ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဿာသဌာန (နှ) [ဥဿာသ+ဌာန] ကျင်ကြီးစွန့်ရာအရပ်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာသိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+သံသု+ယ+တိ] လျှောချအပ်-စွန့်အပ်-၏။ ဥဿာသ-ကြည့်။

ဥဿာဟ (ပု) [ဥ+သဟ+ဏ။ ဥ ဒုက္ခလာဘ်, ဥဒ္ဓံ ဝါ သဟတိ ခမတီတိ ဥဿာဟော၊ ကော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၅၆။ ဥဿ္ဟာဟ(သံ)။] လုံးလ၊ ဝီရိယ၊ ကြီး စားအားထုတ်-မှု-ခြင်း။ တဿ မေ ဥဿာဟော(အံ၁။၁၄၅)တိ...ဥဿာဟော အဟု။ ဝါယာမော အဟောသိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၀။ (-အံ၁။၄၀၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၉။ အတိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၀။)

ဥဿာဟကရဏ (နှ) [ဥဿာဟ+ကရဏ] အားထုတ်မှု ပြုခြင်း။ ဣမေဟိ သတ္တဟိ ပဒေဟိ ဗုဒ္ဓါနုဿတိကမ္မဋ္ဌာနသ ဝဏ္ဏဘဏနေန တတ္ထ မဟာဇနသ ဥဿာဟကရဏံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၆။

ဥဿာဟဂတ (တိ) [ဥဿာဟ+ဂတ] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ အဝိသေ-သေနာတိ "ဥဿာဟဂတာနံ ဝါ"တိ အဝတ္ထာ ဝုတ္တာ။ ဝဇိရ။၁၄၃။

ဥဿာဟနေက (တိ) [ဥဿာဟ+ဧနက] အားထုတ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော။ တဒဓိဂမာယ ဥဿုကာနံ(ဥဿုက္ကာနံ)၊ ဥဿာဟနေကံ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ဓ။

ဥဿာဟနုန (နှ) [ဥဿာဟ+ဧနုန] အားထုတ်မှုကိုပြစ်စေ-ခြင်း။ ဣတိ တေသံ ဘိက္ခူနံ ဥဿာဟနုနတ္ထံ ဝဏ္ဏံ အဘာသိ။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၂၁၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၁။)

ဥဿာဟနုနကာရဏ (နှ) [ဥဿာဟနုန+ကာရဏ] အားထုတ်မှုကိုပြစ်စေ-ခြင်း၏-သော-အကြောင်း။ အည် ဥဿာဟနုန-ကာရဏံ ဒသေတုံ ဣဒီသသာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၄၃။

ဥဿာဟနုနတ္ထ (ပု) [ဥဿာဟနုန+အတ္ထ] အားထုတ်မှုကို ပြစ်စေခြင်းအကျိုး။ သမဏ-ဝမ္မေ ဥဿာဟနုနတ္ထံ အာဟ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၃၆။ (-အဘိ၊ဌ။၁။ ၂၄ရ။)

ဥဿာဟနုနပ္ပကာရ (ပု) [ဥဿာဟနုန+ပကာရ] အားထုတ်မှုကို ပြစ်စေသော်အပြား။ တဒေတံ ဝိစာရေတဗ္ဗံ ဟေဋ္ဌာ ဥဿာဟနုန-ပ္ပကာရသ ပါဋိယံ အဝုတ္တတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၅၄။ (-သာရတ္ထ၊၁။၄၃။)

ဥဿာ(ဿ)ဟစာတ (တိ) [ဥဿာဟ+စာတ] ဖြစ်သောအားထုတ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဝေ ဝုတ္ထော ဥဿာဟစာတော(ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၅)တိ သဗ္ဗာ-တုဿာဟော ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။

-၂၃၄။ (–မိလိန္ဒ။၃၀၉။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၃၊ ၂၄ ၂။ သံ၊ ဌ၊ ၂။၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၆၀။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၄။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၁၁။) ဣတော ပရံ မယှံ ဩကာသော နတ္ထိတိ ဥဿာဟာတေန ဝိယ ဥပဓ္ဓိပရိ-ဝေမာနေန သက္ကာရာဒိနာ ဘဂဝါ သက္ကတော ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၉၉။

ဥဿာဟတိ – ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿာဟဒီပက (တိ) [ဥဿာဟ+ဒီပက] အား-ထုတ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ တဒတ္ထဝိဘာဝန-မုခေန အနဝဇ္ဇပဒီပတ္တိယံ ဥဿာဟဒီပက-ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၅၂။

ဥဿာဟန (နာ) [ဥ+သဟ+ယု] ပဒဟာနံ ဥဿာ-ဟနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၁၁။ (–မူလဋီ၊၁။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၄ ၂။)

ဥဿာဟနတ္ထ (တိ) [ဥဿာဟန+အတ္ထ] အား-ထုတ်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ ပသံသာ စ တတ္ထ အဘိရုစိဇနနေန ဥဿာဟနတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၁၀။

ဥဿာဟနပယောဂ (ပု) [ဥဿာဟန+ ပယောဂ] အားထုတ်ခြင်းဟူသော လုံ့လ ပယောဂ။ ပယောဂေနာတိ အတ္ထနာ ပရေဟိ ဝါ ကတေန ဥဿာဟနပယောဂေန။ အနုဋီ၊ ၁။၁၃၄။

ဥဿာဟနုပယောဂသဟိတ (တိ) [ဥဿာဟန ပယောဂ+သဟိတ] အားထုတ်ခြင်းလုံ့လနှင့် တကွဖြစ်သော။ သပ္ပယောဂေနာတိ လီနသ-စိတ္တသ ဥဿာဟနပယောဂသဟိတေန။ မူလ-ဋီ၊၁။၉၉။

ဥဿာဟပဋိပက္ခလက္ခဏ (တိ) [ဥဿာဟပဋိ-ပက္ခ+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်း၏ဆန့်ကျင်ဘက် လက္ခဏာရှိသော။ အနုဿာဟလက္ခဏန္တိ ဥဿာဟပဋိပက္ခလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၀။

ဥဿာဟပဋိပ္ပဿဒ္ဓိန (နာ) [ဥဿာဟ+ပဋိပ္ပ-သဒ္ဓိန] အားထုတ်မှုငြိမ်းခြင်း။ သမ္ဘာပဋိ-ပတ္တိယံ "အလံ ဣဒါနိ ဝတာ"တိ ဥဿာဟပဋိ-ပ္ပဿဒ္ဓိနဝသေန သန္ဓိဋ္ဌာနံ နာ ကာတမ္ပေ။ မ၊ ဋီ၊၃။ရ၈။

ဥဿာဟပရိသာဗလဘဋ္ဌန (နာ) [ဥဿာဟ ပရိသာဗလ+ဘဋ္ဌန] အားထုတ်သောပရိသတ်-၏အားကို ချီးမွမ်းကျက်သီးခြင်း။ ခန္ဓိဗလသဒ္ဓါ-ဗလာဒိအာနုဘာဝေန ဥဿာဟပရိသာဗလ-ဘဋ္ဌနမေဝ ဒေဝပုတ္တမာရဿ ဗလဝိဒ္ဓံသနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ အနုဋီ၊၃။၁။

ဥဿာဟပ္ပတ္တ (တိ) [ဥဿာဟ+ပတ္တ] အား-ထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ သမ္မ တ္ဝံ အဇ္ဇ အတိဝိယ ဥဿာဟပ္ပတ္တော ကမ္မံ ကရောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၆၁။

ဥဿာဟပ္ပတ္တဝိရိယ (နာ) [ဥဿာဟပ္ပတ္တ+ဝိရိယ] အားထုတ်ခြင်းသို့ ရောက်သော လုံ့လဝိရိယ။ ပရက္ကမေနာတိ ပရံ ပရံ ဌာနံ အက္ကမနေန ဥဿာဟပ္ပတ္တဝိရိယေန။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၀။

ဥဿာဟယန္တ (တိ) [ဥ+သဟ+ဏယ+အန္တ] အား-ထုတ်သော၊သူ။ ကိ နု ခေါ မဟာရာဇ ပြာဟ္မဏာ အတိဝိယ ဥဿာဟယန္တာ ဝိစရန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၁။

ဥဿာဟယသေ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဟ+ဏယ+ သေ] အားထုတ်စေ၏။ ဘိယ္ယော၀ ဥဿာဟ-ယသေ ကုမာရံ။ ဇာ၊၁။၃၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၅၅။

ဥဿာဟရဟိတ (တိ) [ဥဿာဟ+ရဟိတ] အားထုတ်မှုကင်းသော၊သူ။ အပ္ပေါဿုက္ကာ ဥဿာဟရဟိတာ ဘဝန္တု။ အပ၊ဌ၊ ၂။၄။

ဥဿာဟလက္ခဏ (တိ) [ဥဿာဟ+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥဿာဟ-လက္ခဏံ ဝိရိယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ (-ပဋိသं၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၁။)

ဥဿာဟဝုန (နာ) [ဥဿာဟ+ဝုန] အားထုတ်မှုကိုတိုးပွားစေခြင်း။ အားထုတ်မှု၏တိုးပွားခြင်း။ ဗလာနုပ္ပဒါနုတာတိ တဿ ဥဿာဟဝုဒ္ဓေန သမုဋ္ဌေဇေန်။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၈၂။ (-ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၉။)

ဥဿာဟသတ္တိ (ထီ) [ဥဿာဟ+သတ္တိ] အားထုတ်ခြင်းဟူသောအစွမ်းသတ္တိ။ သော ဝိတရိ မတေ ရဇ္ဇေ, ပတိဋ္ဌိတော ဥဿာဟသတ္တိနံ အဘာဝေန ရာဇကိစ္စာနိ ဝိရာဝေန္တော။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၆၁။

ဥဿာဟသတ္တိယောဂ (ပု) [ဥဿာဟသတ္တိ+ယောဂ] အားထုတ်မှုအစွမ်းသတ္တိနှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ပဌမေန စ ဥဿာဟသတ္တိယောဂေါ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆၃-၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၉၄။)

ဥဿာဟသတ္တိဝိဿာတ (ပု) [ဥဿာဟသတ္တိ+ဝိဿာတ] အားထုတ်မှုအစွမ်းသတ္တိ၏ ပျက်စီးခြင်း။ မိဒ္ဓ ဥဿာဟသတ္တိဝိဿာတော။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၂၂၆။

ဥဿာဟသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥဿာဟ+သမ္ဘတ္တိ] အားထုတ်မှုနှင့်ပြည့်စုံခြင်း။ မမ ဥဿာဟ-သမ္ဘတ္တိယာ နိ စိရေန ပရိယောသာနံ ဂစ္ဆတိ။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၁၂၄။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၆၈။)

ဥဿာဟသမ္ဘဝ (ပု) [ဥဿာဟ+သမ္ဘဝ] အားထုတ်မှု၏ဖြစ်ခြင်း။ သမ္ဘမ္ပိ... ဥဿာဟဇနန-ကာရဏံ သမ္ဘေနေဝ ဥဿာဟသမ္ဘဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၆၀။

ဥဿာဟဟေတု (ပု) [ဥဿာဟ+ဟေတု] အားထုတ်ခြင်း၏အကြောင်း။ သံဝေဇနဋ္ဌ ဥဿာဟ-ဟေတု။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၊၉။

ဥဿာဟာနုရူပ (နာ) [ဥဿာဟ+အနုရူပ] အားထုတ်ခြင်းအားလျော်စွာ(ကြိုးဝိ)။ ဘိက္ခုနော ဥဿာဟာနုရူပံ လောမာနံ တိယောဇနာတိက္ကမနတော ဝိနာပိ ပယောဂစိတ္တေန ဟရဏစိတ္တေန အာပဇ္ဇတိ ဝေ။ ဝဇိရ။၂၅ရ။

ဥဿာဟာဘာဝ (ပု) [ဥဿာဟ+အဘာဝ] အားထုတ်မှု၏မရှိခြင်း။ နံ ဥဿာဟာမီတိ တတ္ထ ဥဿာဟာဘာဝံ အသက္ကုဏေယျတံ ဒသ္သေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၃။

ဥဿာဟိတ (တိ) [ဥ+သဟ+တ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော၊သူ။ အမ္ပမ်ဟိ သာ ဥဿာဟိတာ။ ဝိ၊၁။၂၄၉။ တေသံ ပရေဟိ ဥဿာဟိတာနံ ကုသလံ ကရောန္တာနမ္ပိ သောမနဿံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁ရ၊ (-ဒီ၊ဝ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၃။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁ရ၅။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၂။ဝ၃ရ။)

ဥဿာဟိတဒါရက (ပု) [ဥဿာဟိတ+ဒါရက] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော ကလေးသူငယ်။ သဒ္ဓါပဋိလာဘောတိ ဣမိနာ မာတာဒီဟိ ဥဿာဟိတ၏ရကာဒီနံ ဝိယ ဥကဝိပ္ပယုတ္တသရဏဂမနံ ဒဿေတိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၂၃၆။

ဥဿာဟိတဟဒယ (တိ) [ဥဿာဟိတ+ဟဒယ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော စိတ်နှလုံးရှိသော၊သူ။ သတ္ထာ မစ္ဆကစ္ဆပါနံ တံ ဗျသနံ ဒိသ္မာ မဟာကရုဏာယ ဥဿာဟိတ-ဟဒယော ... အာမန္တေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၈။

ဥဿာဟိတဟတ္ထ (တိ) [ဥဿာဟိတ+ဟတ္ထ]

အားထုတ်စေအပ်-မြောက်ချီအပ်-သော လက်ရှိသော၊သူ။ ပယာတပါဏိတိ ဝါ ဥဿာဟိတ-ဟတ္ထော၊ အာမိသဒါနံ ဒါတုံ ဥဿာဟိတ-ဟတ္ထော ဝိယ ဓမ္မဒါနေ ကတုဿာဟောတိ အတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃၀၅။

ဥဿာဟေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+သဟ+ဏေ+တမ္ဘ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော၊သူ။ နှ ဘိက္ခဝေ အာနန္ဒော အညေန ဥဿာဟေ-တမ္ဘော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၁။)

ဥဿာဟေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သဟ+ဏေ+တ္တာ] (၁) အားထုတ်၍။ (၂) အားထုတ်စေ-တိုက်တွန်း-၍။ (၁) ဆန္ဒဟေတော ဥဿဟတိ၊ ဥဿာဟေတ္တာ တုလေတိ။ မ၊၂။၁၄၅။ (၂) ဧကော ကိရ ဓုတ္တော အန္ဓဂဏံ ဒိသ္မာ "အသုကသ္မိံ နာမ ဂါမေ ခဇ္ဇဘောဇ္ဇံ သုလ-ဘ"န္တိ ဥဿာဟေတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃၃။ မ၊ဌ၊ဝ။၂၉၀။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ။၆ရ။)

ဥဿာဟေန္တ (တိ) [ဥ+သဟ+ဏေ+အန္တ] အားထုတ်စေ-တိုက်တွန်း-သော၊သူ။ သတ္ထာရံ ဒေသနာယ ဥဿာဟေန္တော "ဟေသ ဘဂဝါ ကာလော"တိအာဒိမာဟ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၂။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၅၅။)

ဥဿာဟုပ္ပါဒန (နဿ) [ဥဿာဟ+ဥပ္ပါဒန] အားထုတ်မှုကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဣတိ သောတူနံ ဥဿာဟုပ္ပါဒနဿ ဟေတုံ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊ ၁။၁၁။

ဥဿာဟေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဟ+ဏေ+ဏျိ] အားထုတ်စေ-တိုက်တွန်း-ပြီ။ သံဝဏ္ဏနာရမ္ဘေ သံသီဒန္တမ္ပိ မံ သာသနဝုဏ္ဏာဒိဥပနိဿယသမ္ပဒါ ဥဿာဟေသိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၅။

ဥဿိဠ္ဆနိယ (တိ) [ဥ+သိစ+အနီယ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-အပ်သော။ ဥက္ကေဝိမန္ဒီ ဒီဃ-ရဇ္ဇုနာ ကုဋေန ဥဿိဠ္ဆနိယံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၃။

ဥဿိဠ္ဆန္တ (တိ) [ဥ+သိစ+အန္တ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-သော၊သူ။ မုခတိုဏ္ဍကေဟိ မဟာသမုဒ္ဒံ ဥဿိဠ္ဆန္တာ ကီလမိံသု။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၂၆၅။

ဥဿိဠ္ဆိတုံ (ဗျ) [ဥ+သိစ+တုံ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-ခြင်းငှါ။ ပေါက္ခရဏီ သောခေ-ဇ္ဇေဟိ ယော ကုဋေဟိ ဥဿိဠ္ဆိတုံ သက္ကာ ဟောတိ တနုကကဒ္ဒမော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ခ၊ရ၅။ (-စရိယာ၊ဌ။၃၁။)

ဥဿိဠ္ဆိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သိစ+တ္တာ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-၍။ သစေ ပန ကသင်္ဃ ဆဋ္ဌေတ္တာ ဟတ္ထေန ဥဿိဠ္ဆိတ္တာ (ဥဿိဠ္ဆိတ္တာ ဥဿိဠ္ဆိတ္တာ) ဒေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၁၀။ ဝိ၊သင်္ခ၊ ၁၁၄။ ပုဗ္ဗေ ဒီဃရဇ္ဇုကေန ဥဿိဠ္ဆိတ္တာ ဂဟေတမ္ဘဥဒကောဃော ဘဂဝတော ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ ထေရဿ ဂတကာလေ မုခေန ဝိဿန္ဒန္တော ဝိယ သမတိတ္တိကော ကာကပေ-ယျာ ဟုတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၄၅။ (-မိလိန္ဒ။၂၅၃။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၅၅၊၅၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၆၄။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃ ၂၁။)

ဥဿိတ (တိ) [ဥ+သိ+တ။ ဥဿ ၊ တ (သံ)။ ပါဠိတ်ယောနော အလို ဥ+သဒ+တ-ဟုပုဒ် ခွဲ၍ "ပြောသော" ဟုလည်း အနက်ပေးနိုင်သည်။ ဥဿိတမန္ဒီ-ကြည့်။] (၁) စိုက်ထူ-လွှင့်ထူ-ထောင်ထား-အပ်သော၊ အထက်သို့တက်သော။ (၂) ထောင်လွှားတက်ကြွားသော။ (၃) ထင်ရှားကျော်ကြားသော။ (၁) မုသလေ ဥဿိတေ ကေ၊ မုသလ် အဂ္ဂဟေသိ။ ဝိ၊၁။၁၀၀။ (-ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉။ မ၊ဌ၊၂။၃၄။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၀၈။) (၂) ဥဿိတမန္ဒီ-ကြည့်။ (၃) ဥဋ္ဌတောတိ ဥဿိတော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၉၈။ (-

မ၊ဌ၊၃၊။ ၂၁၀။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၃။) ဥဿဒ္ဓ-
လည်းကြည့်။

ဥဿီတစိတ္တပဋ္ဌ (ပု) [ဥဿီတ+စိတ္တပဋ္ဌ] စိုက်
ထူ-လွင့်ထူ-ထောင်ထား-အပ်သော ဆန်း
ကျယ်သော အဝတ်ပုဆိုး၊ စိုက်ထူ-ထောင်
ထား-အပ်သောဆန်းကျယ်သောပန်းချီကား။
အလက်တတောရက် ဝိယ, ဥဿီတစိတ္တပဋ္ဌော
ဝိယ စ အတိဝိရောစိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၀၃။

ဥဿီတဌ (ပု) [ဥဿီတ+အတ္ထ] စိုက်ထူ-
ထောင်ထား-အပ်သောအနက်၊ မြင့်-ကြွ-
တက်သောအနက်၊ ထောင်လွှားသောအနက်။
ဥဿီတဌေန ဥန္နတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၈၃။ အဗ္ဘုဂ္ဂ-
တဌေနာတိ ဥဿီတဌေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။

ဥဿီတတာ (တိ) [ဥဿီတ+တာ။ (တာ-ကား
သွတ္ထ] ကြီးပွား-ထူးမြတ်-သော။ ဥဿ-ကြည့်။

ဥဿီတဒ္ဓဇ (တိ) [ဥဿီတ+ဓဇ] (က) စိုက်
ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော မာနတံခွန်ရှိသော၊
သူ။ (ခ) စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော
တံခွန်အလံရှိသော၊သူ။ (က) ပတ္ထဒ္ဓေါ ဥဿီ-
တဒ္ဓဇော(ထေရ။၂၈၇)... ထဒ္ဓေါ အနောနမန-
ထဒ္ဓဇာတော ဥဿီတမာနဒ္ဓဇော။ ထေရ၊ဌ၊
၂။၁၀၈။ (ခ) ဒီပါ အထောပိ ဝေယ္ယာ။
သန္ဒဒ္ဓါ ဥဿီတဒ္ဓဇာ။ အပ၊၁။၄၁၄။ ဇာ၊၂။၅၇။
(-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၄၂။)

ဥဿီတဒ္ဓဇပဋာက (တိ) [ဥဿီတ+ဓဇပဋာက]
စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော တံခွန်လုံ-
တံခွန်ပြားရှိသော၊ စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်
သော တံခွန်အလံရှိသော။ သမ္ဘဝေဟံ ...
ဥဿီတဒ္ဓဇပဋာကံ တတ္ထ တတ္ထ ပုဏ္ဏယရေ
ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၈။

ဥဿီတဒ္ဓဇမာလ (တိ) [ဥဿီတ+ဓဇမာလ။
ထိဋ္ဌ ဥဿီတဒ္ဓဇမာလိနီ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-
အပ်သောတံခွန်အစဉ်ရှိသော။ နာနာရဂင်္ဂတိ
သ္ဘမ္ဘိတ်၊ ဥဿီတဒ္ဓဇမာလိနီ။ အပ၊၁။၂။ ဓဇ
ဥဿီတံ တသ္မိ ပါသာဒေ ဥဿာပိတ်။ ဓဇ-
မာလိနီတိ လိင်ဝိပလ္လာသဝသေန ဝုတ္တံ။ ဓဇ-
မာလာယုတ္တော သော ပါသာဒေါတိ အတ္ထော။
အပ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။

ဥဿီတဘာဝ (ပု) [ဥဿီတ+ဘာဝ] စိုက်ထူ-
စိုက်ထောင်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ,သကလ-
ကာယသ္မာ ကောဋိတော ပဋ္ဌာယ ,ဥဿီတ-
ဘာဝေါ ဌာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅ရ။ ဥဿီတ-
ဘာဝေါတိ ဥဗ္ဘိဒ္ဓဘာဝေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၀၅။

ဥဿီတမန္ဒ (တိ) [ဥဿီတ+မန္ဒ] လောဘ ဒေါသ
မောဟ မာနများသော စကား-အကျိုးမဲ့စကား-
ကို ပြောဆိုတတ်သော၊ လောဘစသည်တို့ဖြင့်
ထောင်လွှားတက်ကြွားသော တိုင်ပင်ပြောဆို
ကြောင်း စကားရှိသော၊သူ။ (ဘာသာ၊ဋီ။)
(ပါစိတ်ယောဇနာအလို "ဥဿီတ"ကို ဥ+သဒ+
တ-ဟု ပုဒ်ခွဲ၍ "ပြောသော"ဟု အနက်ပေး
ရမည်။ "ဥဿီတမန္ဒ" ကိုလည်း "လောဘ
စသည်ပြောသောစကားကို ပြောဆိုတတ်သော
သူ" ဟု အနက်ပြန်ဆိုရမည်။) ဥဿီတမန္ဒ
စာ(ဝိ၅။၃၁ဂ)တို လောဘဒေါသမောဟမာန-
ဿန္ဒံ ဝါစံ ဘာသိတာ ကဏ္ဌဝါစော အနတ္ထ-
ဒီပနော။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂၁၆။ ဥဿီတမန္ဒတိ ထေ
ဥဿီတံ မန္ဒ ဥဿီတမန္ဒတိ ဒဿေန္တော
အာဟ လောဘ။ပ။ဘာသိတာတိ။ တတ္ထ
"လောဘဒေါသမောဟမာနဿန္ဒ"န္တိ ဣမိနာ
ဥဿီတပဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိ၊ ဘာသိတာ-
တိဣမိနာ "မန္ဒ"တိ ပဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိ။
ပါစိတ်၊ယော။၆၁၅။

ဥဿီတရတနစေတိယ (နဿ) [ဥဿီတ+ရတန
စေတိယ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-တည်ထား-
အပ်သောရတနာစေတီ။ ရတနဗွဟယန္တိ မကိ-

ကနကာဒိရတနေဟိ ဥစ္စိတံ ဥဿီတရတန-
စေတိယံ။ ဝိမာန၊၆။၃၀၂။

ဥဿီတသုဝဏ္ဏတောရဏ (နာ) [ဥဿီတ+
သုဝဏ္ဏတောရဏ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်
သော ရွှေတိုင်ကတိုင်။ အယံ ပန...ဒေဝနဂရေ
ဥဿီတသုဝဏ္ဏတောရဏံ ဝိယ ဘဝိဿတိ။
ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၀။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၀။)

ဥဿီတသေတစ္ဆတ္တ (တိ) [ဥဿီတ+သေတ
စ္ဆတ္တ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သောထီးဖြူရှိ
သော။ ဥဿီတသေတစ္ဆတ္တော ရာဇပလ္လင်္ကေ-
ယေ၀ မံ နိသီဒါပေသုံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၄၆။

ဥဿီ(ဿီ)နေတိ (ကြိ) [ဥ+သိ+နာ+တိ။ (ဥ+
သိ+နာ=) ဥဿီနာ+ဣ+တိ။ ဝိသိနေတိ-လည်း
ကြည့်။ ဥဿ္ဌိနာတိ (သံ)။] (၁) ပေါင်းစု၏။
(၂) (မာနအစွမ်းဖြင့်) ချီမြှောက်-မြှောက်ပင့်
-၏။ (၁) နဿ ဥဿီနေတိ ဝိသိနိတ္တာ ဌိတောဝ
မဟာနိ။၁၆-ရ။ နဿ ဥဿီနေတိတိ မာနဝသေန
နဿ ဥဿ္ဌိသတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ရ၆။ (၂) ဝိသိနေတိ
နဿ ဥဿီနေတိ(သံ၊၂၊ရ၃)တိ ဝိကိရတိ နဿ သမ္ပိ-
ဏ္ဍေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၃။ လောကံ ဝိသိနေန္တိတိ
လောကုတ္တရာ။ လောကံ ဥဿီနေန္တိတိ လော-
ကုတ္တရာ။ ပဋိသံ။၃၅၀။ ဝိသိနေန္တိတိ ဝိကိရန္တိ
ဝိမုစ္စန္တိ၊ နဿ ဗဟုန္တိတိ အတ္ထော။ နဿ ဥဿီနေန္တိတိ
နဿ ဝိကိရန္တိ နဿ ဝိမုစ္စန္တိ။ "ဝိသိနေန္တိ"တိ
"ဥဿီနေန္တိ"တိ ရဿ ကတ္တာ ပါဠေ
သုန္ဒရော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂ရ။ အရဟာ ဝိသိ-
နေတိတိ... အရဟာ ဥဿီနေတိတိ။ နဟေ၀
ဝတ္ထေ။ အဘိ၊က။ရ၉။ (ကထာ၀တ္ထု ပြန်မာ
ပြန်၌ "ဝိသိနေတိ=ပြေရှင်းပါသလော။ ဥဿီ-
နေတိ=နှောင်ဖွဲ့ ပါသလော"ဟု ပြန်ဆိုသည်။
ဘာသာဋီကာ-၌ သီနာ-ဓာတ်ဟု ကြံ၍
"ဥဿီနေတိ= ကိလေသာအညစ်အကြေးတို့ကို
အထက်အထက်၌ သုတ်သင်ဆဲလော"ဟု
အနက်ပေးသည်။ ဦးဟုတ်စိန်အဘိဓာန်၌ "ဖွဲ့-
ချည်နှောင်-၏" ဟု ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဿီနေန္ဓ (တိ) [ဥ+သိ+နာ+အန္ဓ။ (ဥ+သိ
+နာ=) ဥဿီနာ+ဣ+အန္ဓ] ပေါင်းစုသော၊
သူ။ အရဟာ အာစိနန္ဓော အပစိနန္ဓော။...
ဝိသိနေန္ဓော ဥဿီနေန္ဓော။ အဘိ၊က။၄၄၃။

ဥဿီ(ဿီ)နေန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+သိ+နာ+အန္ဓိ။ (ဥ+
သိ+နာ=) ဥဿီနာ+ဣ+အန္ဓိ။] (မာနအစွမ်း
ဖြင့်) ချီမြှောက်-မြှောက်ပင့်-၏။ ဥဿီ-
(ဿီ)နေတိ (၂)ကြည့်။

ဥဿီဒတိ (ကြိ) [ဥ+သဒ+အ+တိ] တင်၏၊
တက်ရောက်၏။ နဿ ထလေ ဥဿီဒိဿတိ(သံ၊
၂။၃၆၆)တိ ထလံ နာဘိရုဟိဿတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊
၂။ရ၆။ **ဥဿီဒိဿထ**—သံ၊၂။၃ရ။ **ဥဿီဒိ
ဿာမိ**—သံ၊၂။၃ဂ။

ဥဿီဒိဿတိ (ကြိ) [ဥ+သဒ+ဿတိ] တင်
လတ္တံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿီဒိဿထ (ကြိ) [ဥ+သဒ+ဿထ] တင်ကုန်
လတ္တံ့။ ဥဿီဒတိ-ကြည့်။

ဥဿီဒိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+သဒ+ဿာမိ] တင်ကုန်
အံ့။ ဥဿီဒတိ-ကြည့်။

ဥဿီနေန္ဓိ - ဥဿီ(ဿီ)နေတိ-ကြည့်။

ဥဿီယန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+သိ+ယ+အန္ဓိ] စိုက်ထူ-
စိုက်ထောင်-ကုန်၏။ တီကိ ယောဇနာနိ
သာမန္တာ၊ ဥဿီယန္ဓိ ဓဇာ သဒါ။ အပ၊၂။ဘ၃။
(အပ၊ဘ။ရ၂-၌ တီကိ ယောဇနာနိ သာမန္တာ၊
ဥဿီသန္ဓိ ဓဇာ သဒါ။ ဟု ရှိနေသည်။)

ဥဿီသ (နာ) [ဥ+သီသ] (၁) ဦးခေါင်း၏
အထက်အဘို့၊ ဦးထိပ်ထက်။ (၂) ဦးခေါင်း၏

အနီး။ ဦးခေါင်းရင်း။ ခေါင်းဦး။ (၃) ခေါင်းဆုံး။ (၁) ယသ် ဒီသာယ် ဝသတိ၊ ဥဿီသမိ့ ကရောမဟ်။ အပ၊၁။၃၄။ ထေရ၊၆။၂။၃၉၃။ အဟ် တ် ဒီသာ ဘာဂ် ဥဿီသမိ့ သီသု-ပရိဘာဂေ ကရောမိတိ သမ္မန္ဓော။ အပ၊၆။ ၁။၂၆၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၃) ဥဿီ-သကရဏတ္ထ-ကြည့်။

ဥဿီသက (နာ) [ဥ+သီသ+က။ ဥသီသ+က။ ဥစ္ဆိပ်က (သံ)။] ဦးခေါင်း၏ အနီး။ ဦးခေါင်း-ရင်း။ ခေါင်းဦး။ ဥဿီသကေ မံ ၎တ္ထာန၊ ဣဒ် ဝစနမပြိဝိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၁။ အ-ဘိ၊၆။၁။၄၄။ အပ၊၆။၁။၂၀။ ဥဿီသကေ မံ ၎တ္ထာနာတိ မမ သီသသမီပေ ၎တ္ထာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။၁၁၈-၉။ (-ဇာ၊၁။၉၀။ ဇာ၊၂။၁ရရ။ ဝိ၊၆။၂။၂၄၁။ ဇာ၊ ၆။၂။၄၀၁။ ဇာ၊၆။၆။၁၀၀။) အောက်ပုဒ် လည်းကြည့်။

ဥဿီသကရဏတ္ထ (နာ) [ဥဿီသကရဏ+အတ္ထ] ခေါင်းဆုံးပြုခြင်းအကျိုး။ တံ ပညပေတ္ထာ စိ၀ရံ ၀ါ ဥတ္ထရာသင် ၀ါ ဥဿီသကရဏတ္ထာယ ဒေန္တီ။ ဝိ၊၆။၃။၁၀-၁။ သီသဿ ဥပဓာနံ ဥဿီသံ၊ တဿ ကရီယတေ ဥဿီသကရဏံ၊ တံယေ၀ အတ္ထော ပယောဇနံ ဥဿီသကရ-ဏတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။၆-၈။

ဥဿီသန္တိ - ဥဿီယန္တိ-ကြည့်။

ဥဿုက (ပု) [ဥ+သု+ကေ+အ။ ဥဌာနံ သုဌု ကာယတီတိ ဥဿုကော။ ဓာန်၊ဌိ။၎၂၎။ ဥ+ သု+ကွိ+က။ ကောတ္ထုဘ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥတ္ထုက (သံ)။] အားထုတ်သူ။ ကာမပရိယေသနာယ ဥဿုကော(အံ၊၁။၆၈)တိ ဒုဝိဓာနမ္ပိ ကာမာနံ ပရိယေသနတ္ထံ ဥဿုက္ကံ အာပန္နော။ အံ၊၆။ ၂။၄၃။ (-အံ၊၂၊၄၆ရ။ သုတ္တနိ။၃၂၄။ ဇာ၊၁။ ၈၅။ ဝိ၊၆။၁။၁၂၀။ အံ၊၆။၃။၁ရရ။ သုတ္တနိ၊၆။ ၂။၅၄။ ဇာ၊၆။၂။၃ရ၁။)

ဥဿုကာရ - ဥဿုကာရသ ဝက်ကုဋ္ဌိလဇ်မ-တေဇနံ ကဠိကတေလေန သိနေဟေတ္ထာ ... ဥဇုကရကံ ဝိယ။ မ၊၆။၄။၉။ (ဥသုကာရ-ဟုရှိသင့်သည်။ "မြားပြုသော-မြားဖြောင့်-သော-လေးသမား" ဟု အနက်ပေးရမည်။)

ဥဿုကီ- ဣသတိ ဥသူယတီတိ ဥဿုကီ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉။ (ဒီ၊ဌ၊၃။၂၂-၌လာသော ဣသုကီ-ပုဒ်၏ အဖွင့်ဖြစ်သောကြောင့် ဣသုကီ ဟုရှိသင့်သည်။)

ဥဿုက္ကံ (နာ) [ဥဿုက+ဏ္ဍ။ ဥဿုကဿ ဘာ၀ေါ ဥဿုက္ကံ။ သဗ္ဗာပါရတာ။ ရူ၊ဌိ၊နာ။ ၁၂ရ။ (ဥဿုက+ဣ=) ဥသုက္ကံ+အ။ (ဣ ကို ယပြု၍ ဥဿုက္ကံ ဟု နာမတ် ဖြစ်သည်။ ဝိလံ့ဖြ-ဓာန်။) ကြော်ဘွားကျ (သံ)။] (၁) လုံ့လ၊ အားထုတ်-မှု-ခြင်း။ နောက်ကြီယာကိုင်ခြင်း၊ ဝိရိယ။ (တိ)(၂) အားထုတ်-ကြောင့်ကြစိုက်-သော၊သူ။ (၁) ဥဿုက္ကံ ဥဒပါဒိ (ဒီ။၂။၂၁၁)တိ ဓမ္မိကော ဥဿာဟော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၀။ ဥဿုက္ကံ ဝုစ္စတိ အ-ဘိရှိစိ၊ တံ ပန ဗုဒ္ဓ-ဒဿနကာမတာ၀သေန, တထာ ဥဿာဟ-နဝသေန စ ပ၀တ္တိယာ "ဓမ္မိကော ဥဿာ-ဟော"တိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၄၆။ ဥဿုက္ကသဒ္ဒါ သေယတ္ထ၀ါစကော။ နိတိ၊သုတ္တ၊နာ။၁၆၅။ (-မ၊ဌ၊၁။၉၀။ မ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။) (တိ)(၂) ဥသုက္ကော တေ ဒိ၀ါရတ္တိ၊ သမ္ဗကိစ္စေသု ဗျာ၀ဋော။ ဇာ၊ ၁။၃၀၆။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃၂၅။ ဗျာ၀ဋောတိ ဥဿု-ကော။ ဥဒါန၊ဌ။၁၀၂။ (-မ၊၁။ ၃၉၉။ မ၊ဌ၊ ၁။၃၀၀။)

ဥဿုက္ကာရက (တိ) [ဥဿုက္ကံ+ကာရက] အား-ထုတ်မှု-လုံ့လ-ကိုပြုသော။ ဥဿုက္ကာ-ရကော သောကော။ နေတ္တိ။၂၅။ (-နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၁၃၂။)

ဥဿုက္ကာတ (တိ) [ဥဿုက္က+ဏတ] ဖြစ်သောကိစ္စတို့၌ အားထုတ်သော၊ ဖြစ်သော အားထုတ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ တေသု ဥဿုက္ကာတေသု၊ ဘဝသောဘာနုသာရိသု။ သံ၊ဘ။၁၅။ ဥဿုက္ကာတေသူတိ နာနာကိစ္စာတေသု အနုပ္ပန္နာနံ ရူပါဒီနံ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ ဥပ္ပန္နာနံ အနုဘဝနတ္ထာယ ဥဿုက္ကေသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၅၁။ ဥဿုက္ကာတေသူတိ တံတံကိစ္စေသု သဗ္ဗာတ-ဥဿုက္ကေသု။ သံ၊ဋီ၊ဘ။၉၇။

ဥဿုက္ကတ္ထ (ပု) [ဥဿုက္က+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း-အနက်။ ဥဿုက္ကဝသ-ကြည့်။

ဥဿုက္ကန (နာ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ယု] အားထုတ်-မှု-ခြင်း။ နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း။ အထသ တာနိ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတတ္တာ ဥပရိ ဥဿုက္ကနာယ ပစ္စယတံ အာပဇ္ဇန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၁၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။ဘရ။) တုနာဒိပစ္စယန္တာ ဥဿုက္ကနံ ဥတ္တရကြိယာပေကွနံ။ ရူ၊ဋီ၊နာ။၈၅။

ဥဿုက္ကနတ္ထ (ပု) [ဥဿုက္က+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း-အနက်။ တုနတ္ထနတ္ထာပစ္စယန္တာ ဥဿုက္ကနတ္ထော။ ဥဿုက္ကနတ္ထော နာမ ဥဿာဟတ္ထော။ နီတိ၊သုတ္တ၊ နာ။၃၉၂။

ဥဿုက္ကန္တ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+အန္တ] အားထုတ်သော၊သူ။ ယထာ တဏှာဒိဋ္ဌိဂါဟာ နပ္ပဝတ္တန္တိ၊ တထာ ဝိထိပဋိပန္နာယ ဝိပဿနာယ တံ ဥဿုက္ကန္တဿ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၆၀။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၁၆၈။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ရ၃။)

ဥဿုက္ကပ္ပဟာန (တိ) [ဥဿုက္က+ပဟာန] (ဘဝ သို့ လားစေတတ်သောကံ၌) အားထုတ်မှုကို ပယ်ခြင်း။ တတြိမေ အဋ္ဌနိသ်သာ၊ ဘဝဒိဋ္ဌိပ္ပ-ဟာနံ ... ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၂၈၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၂၄၂။ ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ ဘဝဂါမိ-ကမ္မေ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ဘရ၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၄၄၅။)

ဥဿုက္ကမန (တိ) [ဥဿုက္က+မန] အားထုတ်-ကြောင့်ကြစိုက်-သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ အာယ-တ္တမနာတိ ဥဿုက္ကမနာ ဗျာဝဋ္ဌစိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၄၂၀။

ဥဿုက္ကမာန (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+အ +မာန] အားထုတ်သော၊သူ။ သော အပ္ပဂုဏ-ဗျာနေ ဥဿုက္ကမာနော ပတ္တပဋ္ဌမဇ္ဈာနာ စ ပရိဟာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ဘ၄။

ဥဿုက္ကရတိတ (တိ) [ဥဿုက္က+ရတိတ] အားထုတ်ခြင်း ကင်းသော၊သူ။ အနုဿုက္ကာတိ တဿ ပဟာတဗ္ဗဿ ပဟာနေ ဥဿုက္က-ရတိတာ။ မ၊ဋီ၊၃။ရ၆။

ဥဿုက္ကဝစန (နာ) [ဥဿုက္က+ဝစန] ဥဿုက္ကအနက်ကို ဟောသောသဒ္ဒါ။ (ဘာသာဋီကာ။) ပုဗ္ဗကာလကြိယာကို ဟောတတ်သော-ဟော-ကြောင်း-သဒ္ဒါ၊ (မဇ္ဈ၊သ။) ကတ္တားတူတစ်ဦး-တည်း၌ ဖြစ်သော၊ နောက်ကြိယာကို-အား-ထုတ်-ငဲ့-သောသဒ္ဒါ။ တတ္ထ "သ"န္တိ ဥပသဂ္ဂေ၊ တေန သဒ္ဒေ ဥဿုက္ကာဝစနမေတံ "သဒ္ဓိစ္စာ"တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ၃။ ဥဿုက္ကဝစနန္တိ ပါကဋသဒ္ဒသညာ-ကိရ၊ သမာနကပဒန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တာ ဘုဇ္ဇန္တိတိ ဏ္ဍေ ဝိယ သဒ္ဓိစ္စ ဝေါရောပေတု-ကာမဿ သဒ္ဓိစ္စ ပဒံ ဝေါရောပနပဒဿ ဥဿုက္ကံ၊ သဗ္ဗေတနာ စ ဧဝိတာဝေါရော-ပနဋ္ဌ ဧကသောဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝဇိရ။၁၅၅။ ဥဿုက္ကဝစနန္တိ ပုဗ္ဗကာလကြိယာ-ဝစနံ။ အယဉ္စိ သမာနကတ္တုကေသု ပုဗ္ဗကာလ-ကိရိယာဝစနေသု ပုဗ္ဗကာလကိရိယာဝစနဿ နိဂုတ္တိဝေါဟာရော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅ဝ။ (-ဝဇိရ။

၄၈၀။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၅၄။) (ဤ၌ "ဥဿုက္ကာ" ဟူသည် အားထုတ်ခြင်း, ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း = ဥဿာဟ ပင်တည်း။ ယင်း အားထုတ်ခြင်း, ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း ဆိုသည်မှာ မိမိတစ်ပုဒ်တည်းဖြင့် ဆိုလိုရင်း ,အနက်အဓိပ္ပါယ်မပြည့်စုံ၍ နောက်ပဓာနကြိယာကို ငဲ့နေခြင်းတည်း။ အကျယ်ကို နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၉၂။ "ဂမနုသုက္ကဝစန"–မူလ၊ဌီ၊၃။၂၀၀။ အနုဌီ၊၃။၂၆၉၊၂ရ၀–တို့ကြည့်။)

ဥဿုက္ကဝသ (ပု) [ဥဿုက္ကာ+ဝသ] အားထုတ်ခြင်း–နောက်ကြိယာကိုငဲ့ခြင်း–အနက်၌ နိပါတ်၏ အစွမ်း။ အဝိဇာ ပဋိစ္စာတိ ဥဿုက္ကဝသေန ဝါ ပါဌော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဥဿုက္ကဝသေနာတိ ဥဿုက္ကတ္ထေ နိပါတဝသေန။ ပဋိသံ၊ဂ၊။၁၆ရ။

ဥဿုက္ကသမုပ္ပါဒန (နာ) [ဥဿုက္ကာ+သမုပ္ပါဒန] အားထုတ်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်း။ သတ္တာဟိ ကာရဏေဟိ ဗုဒ္ဓါ ဘဂဝန္တော ဇနပဒစာရိကံ စရန္တိ၊... တတြ ဌိတာနံ ဥဿုက္ကသမုပ္ပါဒနံ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၉၁။)

ဥဿုက္ကာပတ္တိ (ထီ) [ဥဿုက္ကာ+အာပတ္တိ] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။ ဆန္ဒပ္ပဝတ္တိယာ ဥဿုက္ကာပတ္တိယာ စ "ပတ္ထယမာနော"တိ ဝုတ္တော။ မ၊ဌီ၊၁။၁၂၃။

ဥဿုက္ကာပန (နာ) [ဥဿုက္ကာ(နာမဓာတ်)+ကာပေ+ယု] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–ခြင်း။ ဝိပဿနာယ ဥဿုက္ကာပနံ သြဃတရဏဿ ဟေတု။ သံ၊ဌီ၊၁။၅၅။ (–အံ၊ဌီ၊၁။၂၈၅။) ဥဿုက္ကာပေတ္ထာ–လည်းကြည့်။

ဥဿုက္ကာပန္န (တိ) [ဥဿုက္ကာ+အာပန္န] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ ဥဿုက္ကာပန္နာ ဘိက္ခူ ...သန္ဓိပတိတာ အာပတ္တိတော ဝုဋ္ဌာ–ပေတ္ထာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၀၈။

ဥဿုက္ကာပယန္တ (တိ) [ဥဿုက္ကာ(နာမဓာတ်)+ကာပယ+အန္တ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–သော၊သူ။ ဘိက္ခုနော ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပယတော မဂ္ဂေ အာဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တေ။ မ၊ဌီ၊၂။၅၆။

ဥဿုက္ကာပိတ (တိ) [ဥဿုက္ကာ(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တ] အားထုတ်စေအပ်–ဖြစ်ပေါ်စေအပ်–တိုးပွားစေအပ်–သော။ ယဒါ ပန ဝိပဿနာ ဥဿုက္ကာပိတာ မဂ္ဂေန ယဒ္ဓေတိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၄ရ၈။

ဥဿုက္ကာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥဿုက္ကာ(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တိ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–၏။ ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၁၀။ သံ၊ဌီ၊၂။၂၁၈။ ဥဿုက္ကာပေသိ — ဝိမာန၊ဌ။၈၆။

ဥဿုက္ကာပေတုံ (ဗျ) [ဥဿုက္ကာ(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တုံ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–ခြင်းငှါ။ အနိစ္စာဒိဝသေန ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပေတုံ သက္ကောန္တသ "ဥဿုက္ကိတာ မေ ဝိပဿနာ"တိ သောမနဿဇာတသ ဥပ္ပန္နံ သောမနဿံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၁ရ။ (–မ၊ဌ၊၄။၁ရ၊။ သံ၊ဌ၊၃။၁ ၂၃။) အံ၊ဌီ၊၁။၂၃ရ–၌ အလားတူ ပါဠိ၌ "ဥဿက္ကိတာ မေ" ဟုရှိသည်။)

ဥဿုက္ကာပေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥဿုက္ကာ(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တ္ထာ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–၍။ ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပေတ္ထာ မဂ္ဂံ ပါပေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၁၀။ ဥဿုက္ကာပေတ္ထာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သန္ဓိဝိဇ္ဇေသယုတ္တံ ကတ္ထာ ဝေဒေတ္ထာတိ အတ္ထော။ မူလဌီ၊၂။ရ၃။ (–သံ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ သံ၊ဌ၊၂။၂ရ၈။)

ဥဿုဏ္ဏာပေန္ဓ (တိ) [ဥဿုဏ္ဏ(နာမဓာတ်)+ဏာပေ+အန္ဓ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-သောသူ။ ဝိပဿနံ ဥဿုဏ္ဏာပေန္ဓာ အပ္ပမာဒပဒိုပတ္တိယာ တတော ပမ္ဘိဒ္ဓိတ္ထ။ ဣတိ ဝုတ်ဋ္ဌ။၁၆၆။

ဥဿုဏ္ဏာပေသီ (ကြိ) [ဥဿုဏ္ဏ(နာမဓာတ်)+ဏာပေ+ဣ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-ပြီ။ ဥဿုဏ္ဏာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿုဏ္ဏိတ (တိ) [ဥဿုဏ္ဏ(နာမဓာတ်)+တ] အားထုတ်အပ်-တိုးပွားစေအပ်-သော။ ဥဿုဏ္ဏာပေတုံ-ကြည့်။

ဥဿုဿတိ (ကြိ) [ဥ+သုသ+အ+တိ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-၏။ ဥဿုဿတိ အနာဟာရော၊ သောကသလ္လသမပ္ပိတော။ သုတ္တနိ။ ၄၂၉။ စူဠနိ။ ၂။ (-သံ၁။၁ ၂၆။) ဥဿုဿတိတိ တဿ ဝစနံ ကဒါစိ သစ္ခဲ ဘဝေယျာတိ မညမာနော ဥဿုဿတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ။ ၂။ ၂၉၇။ ယသ္မိ သမယေ ပဗ္ဗမေ သူရိယေ ဥဒ္ဒိတေ မဟာသမုဒ္ဒေါ ဥဿုဿတိ။ သံ၊ဋ္ဌ။ ၂။ ၂၉၈။ **ဥဿုဿန္ဓိ**—အံ၊ဋီ၊၁။၉၆။ **ဥဿုသောယျ**—သံ၁။၁ ၂၆။ **ဥဿုသောယျုံ**—ဇာ၊ ၂။ ၂ ၂၉။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၇ ၂။

ဥဿုဿန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+သုသ+အ+အန္ဓိ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-ကုန်၏။ ဥဿုဿတိ-ကြည့်။

ဥဿုသောယျ (ကြိ) [ဥ+သုသ+ယျ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-ရာ၏။ ဥဿုဿတိ-ကြည့်။

ဥဿုသောယျုံ (ကြိ) [ဥ+သုသ+ယျုံ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-ကုန်ရာ၏။ ဥဿုဿတိ-ကြည့်။

ဥဿူယန္ဓ—အဇ္ဇ လာလုဒါယီ သာရိပုတ္တမော ဂဂ္ဂလာနာနံ ဝုဏ္ဏကထာယ ပဝတ္တမာနာယ ဥဿူယန္ဓော။ ဗွေ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၁။ (ဥသူယန္ဓော-ဟုရှိသင့်သည်။ ဥသူယန္ဓ-ကြည့်။)

ဥဿူယမာန - သော ဥဿူယမာနော...တံ ဌာနန္တရံ အစ္ဆိန္နာပေသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။ (ဥသူယ-မာနော-ဟုရှိသင့်သည်။ ဥသူယမာန-ကြည့်။)

ဥဿူရ (ပု) [ဥ+သူရိယ။ သူရိယ-ကို- သူရပြု။ နီတိ၊သုတ္တ၊နာ။၁၁၅။ ဥ+သူရ။ ပါစိတ်၊ယော] (၁) အလွန်နေမြင့်သောအခါ။ (တိ)(၂) အလွန်ပူသော။ (၁) ဥဿူရေ အာဟရိယိတ္ထာ(ဝိ၊ ၂။၁၀၄)တိ အတိဒိဝါ အာဟရိယိတ္ထ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၈၄။ ဥဒ္ဒံ သူရော ဥဂ္ဂတော အသ္မိ ကာလေတိ ဥဿူရော။ ပါစိတ်၊ယော။၆၆။ ဒိဝါ ဥဌာသိတိ ဥဿူရေ ဥဌိတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿူရက (တိ) [ဥဿူရ+က] အလွန်ပူသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿူရကဇာတ (တိ) [ဥဿူရက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ပူသော ရေရှိသော(အိုး)။ ဥဿူရကဇာတောတိ တသ္မေ ဝ ကုဓိတဘာဝေ ဥဿူရကံ အစ္ဆရကတံ ပတ္တော၊ တေနာဟ "ဥသုမကဇာတော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၉။ (ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၌ "ဥဿဒကဇာတော" ဟုရှိသည်။ ဥဿဒကဇာတ-ကြည့်။)

ဥဿူရတရ (တိ) [ဥဿူရ+တရ] အလွန်နေမြင့်သောအခါ။ ဒိဝါတရံ ဥဌာသိတိ... ပုနဒိဝသေ ဥဿူရတရံ ဥဌာသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။

ဥဿူရဘတ္တ (တိ) [ဥဿူရ+ဘတ္တ] အလွန်နေမြင့်သောအခါ၌ ချက်အပ်သော ထမင်းရှိသော၊ နေမြင့်မှ ထမင်းချက်သော။ ဥဿူရဘတ္တေ(အံ၊ ၂။ ၂ ၂၇)တိ အတိဒိဝါပစနဘတ္တေ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၅ ၂။

ဥဿူရသေယျ (တိ) [ဥဿူရ+သေယျ] ဆလွန်နေမြင့်သည်တိုင်အောင် အိပ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဿူရသေယျံ အာလသ္ယံ။ စဏ္ဍိကွဲ့ ဒီဃသောဏ္ဍိယ်။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၁၈။

ဥသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏေ+တိ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်မတ်-၏။ အာပေါ သိဉ္စဲ ယဇ ဥသေတိ ယူပ(ဇာ၊၁။၂၈၄)န္တိ ... သုဝဏ္ဏယူပံ ဥဿာပေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၀၁။ **ဥဿေသိ**—ဇာ၊ဌ၊ရ။၅၀။

ဥသေဒေတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+သိဒ+တ္တာ။ ဓာတ္ဌတ္ထ။ ၃၉၆] ပြုတ်-ပေါင်း-ပေါင်းတင်-၍။ ပုလက်နာမ နိတ္ထုသံ ကတ္တာ ဥသေဒေတ္တာ ဂဟိတ-ယဝတဏ္ဍုလာ ဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၅။ ဥသေ-ဒေတ္တာတိ ရန္ဓိတ္တာ။ ပါရာ၊ယော။၁၀၀။

ဥသေနေတိ (ကြို) [(ဥ+သိ+ယု=) ဥသေန+ဏ+တိ။ နာ ဥသေန(သံ)။] အထက်သို့တက်-ချီမ-ပင့်မြှောက်-၏။ ကထဋ္ဌ ဘိက္ခဝေ နဥသေနေတိ။ အံ၊ ၁။၅၃၆။ နဥသေနေတိတိ ဒီဋ္ဌိဝသေန နဥက္ခိပတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၈၈။

ဥဿေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ကာပေ+ဏ္ဍ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်မတ်-ပြီ။ ဥသေတိ-ကြည့်။

ဥသ္ဌေန (နာ) [ဥ+သိဌ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၃၅၀။] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-ခြင်း။ မုခေန ဥသ္ဌေနံ သဒ္ဒမုဋ္ဌေနံ သေဋ္ဌေနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၁။

ဥဿေဌေတိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+တိ] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-၏။ ဥသေဌ္ဌိပိ အဟော-ဌေဋ္ဌိ ပိ။ ဝိ၊ဌ။၂၇၅။ ဥသေဌ္ဌိတိ မုခေန ဥသ္ဌေနသဒ္ဒံ ပမုဋ္ဌန္တိ၊ မဟန္တံ ကတ္တာ အဗျတ္တသဒ္ဒံ ပဝတ္တေန္တိတိ အတ္ထော။ ... မုခေန ဝါတံ နိစ္ဆာရေန္တာ သုခုမံ အဗျတ္တသဒ္ဒံ ပဝတ္တေန္တိတိပိ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၃။ **ဥသ္ဌေသေန္တိ**— ဝိ၊ဌ။၂၇၈။ ဝိ၊ဌ။၂၈။

ဥသ္ဌေန္တိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+အန္တိ] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-ကုန်၏။ ဥသ္ဌေတိ-ကြည့်။

ဥသ္ဌေသန္တိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+သန္တိ] လေ ချွန်-ဟစ်ကြွေး-ကုန်လတ္တံ့။ ဥသ္ဌေ-ဌေတိ-ကြည့်။

ဥသ္ဌောဠ္ဍကာယ (တိ) [ဥသ္ဌောဠ္ဍ+ကာယ] အားထုတ်သောကိုယ်ရှိသော၊ လုံ့လကြောင့် နားရွက် အမြီးစသည်တို့-ချီမြှောက်-ထောင်-သော၊သူ (ကြွက်)။ လှည့်လည်ကုန်လျက် (မြန်မာပြန်)။ နှ ဟိ နှုနိမသ သမဏသ၊ တုစ္ဆကောဌ္ဌသ္မိ မှုသိကာ၊ ဥသ္ဌောဠ္ဍကာယ နုစ္စန္တိ။ သံ၊ဝ။၁ရ၂။ ဥသ္ဌောဠ္ဍကာယာတိ ဥသ္ဌာဟေန ကဏ္ဌနဋ္ဌာဒီနိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဝိစ-ရန္တာ ဥပ္ပတန္တိ။ သံ၊ဌ၊ဝ။၂၁ဇ။ (ပါဠိတော်၌ ဆန်းကြောင့် အာ ကို ရဿပြု၍ ဥသ္ဌောဠ္ဍ-ကာယ-ဟု ရှိသည်။)

ဥသ္ဌောဠ္ဍဘာဝပ္ပတ္တ (တိ) [ဥသ္ဌောဠ္ဍဘာဝ+ပတ္တ] သည်းစွာအားထုတ်သူ၏အဖြစ်သို့ရောက်သော။ ဥဌ္ဌာနနာမေန စ ဝုတ္တာယ မဟာ-ဘာရသဟနတ္ထေန ဥသ္ဌောဠ္ဍဘာဝပ္ပတ္တာယ ဝီရိယသခ်ါတာယ ခန္ဓာ။ သံ၊ဌ၊ဝ။၃ဝ၅။ မ၊ဋီ၊ဝ။၂၄၆။

ဥသ္ဌောဠ္ဍပဋ္ဌမ (တိ) [ဥသ္ဌောဠ္ဍ+ပဋ္ဌမ] သည်းစွာ အားထုတ်ခြင်းလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော။ သော ခေါ အဟံ ဘိက္ခဝေ ဌာနမေသံ ဥသ္ဌော-ဠ္ဍပဋ္ဌမာနံ ဓမ္မာနံ ဘာဝိတတ္တာ။ အံ၊၂။ရ၂။

ဥသ္ဌောဠ္ဍ(ဠ္ဍ)ပန္နရသင်္ဃမန္နာဂတ (တိ) [ဥ

ယောဇ္ဈပန္နရသင်+သမန္နာဂတ] သည်းစွာ အားထုတ်ခြင်းနှင့်တကွသော တစ်ဆယ့်ငါးပါးသော အင်္ဂါတို့နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥယောဇ္ဈ(ဇ္ဈ)-ပန္နရသင်သမန္နာဂတော(မ၊၁။၁၄၉)တိ ... ဧဝံ ဥယောဇ္ဈယာ သဒ္ဓိ ပန္နရသဟိ အင်္ဂေဟိ သမန္နာဂတော။ မဗ္ဘ၊၁။ဝုဂ္ဂ။ (–မ၊ဋီ၊၂။၅၆။)

ဥယောဇ္ဈလက္ခဏပတ္တ (တိ) [ဥယောဇ္ဈလက္ခဏ+ပတ္တ] သည်းစွာအားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာသို့ရောက်သော။ ဥတ္တမဝိရိယန္တိ ဥယောဇ္ဈလက္ခဏပတ္တံ ဝိရိယံ။ သံဋီ၊၁။၂၉ရ။

ဥယောဇ္ဈ (တိ) [ဥ+သဟ+အ။ ဟ္ရတ္ထိဟောတက ဣ်ပစ္စည်း။ ဥဿဟ+ဥ်ဟာ။ ဥ+သဟ+ဟိ။ ဥ ပဗလံ ဒုက္ခရကမ္မံ သဟတိ ယာယာတိ ဥယောဇ္ဈ။ သဟဿ သာဒ္ဓော၊ နဒါဒိ။ ဥဿာဟာနံ ဥ်ဟာတိ ဝါ ဥယောဇ္ဈ။... ဝါမယမမတ္ထောပိ။ ဓာန်ဋီ။၁၅၈။ ဥဿဟတိတိ ဥယောဇ္ဈ၊ ဝီရိယံ။ မောဂ်၊ရ။၂၂၄။] (၁)(က) အားထုတ်ခြင်း။ (၁) လွန်စွာ–သည်းစွာ–အားထုတ်ခြင်း၊ ပြည့်စုံစေကြောင်းဝီရိယ။ လွန်စွာ သည်းခံနိုင်သောအင်အား။ (တိ)(၂) လွန်စွာ–သည်းစွာ–အားထုတ်သော၊သူ။ (၁)(က) ထာ–မဝါတိ ဥယောဇ္ဈသခါတေန ဝီရိယထာမေန သမန္နာဂတော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၀၁။ (၁) ဥယောဇ္ဈ(သံ၊၁။၃၅၁)တိ သမ္ဘသဟ် အဓိ–မတ္တဝီရိယံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁ဝ။ (–မ၊၁။၁၄၉။ အံ၊၁။၄၀၅။ အံ၊၂။ရ၂။ အဘိ၊ဓ။၁၉။ မဟာနိ။၄၅။ မဗ္ဘ၊၁။ဝုဂ္ဂ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၂၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၄။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅။ ဥယောဇ္ဈ(အံ၊၂။၂ရ၁)တိ သမ္ဘာဒနဝိရိယံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၉၉။ ဥယောဇ္ဈ(စူဠနိ။၉၁)နွဲ့ ဗလဝဝိရိယံ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၂၅။ (တိ)(၂) ဥယောဇ္ဈဘာဝပတ္တ–ကြည်။

ဥဟစ္ဆ (ဗျ) [ဥ+ဟန+ဟ္ဟာ] နုတ်၍။ ဥ်ဟစ္ဆ–ကြည်။

ဥဟညိ (ကြို) [ဥ+ဟန+ယ+ဏ္ဍိ] ညှဉ်းဆဲအပ်ပြီ။ ဥ်ဟညတိ–ကြည်။

ဥဟဒတိ (ကြို) [ဥ+ဟဒ+အ+တိ] ကျင်ကြီးစွန့်၏။ ဥ်ဟဒတိ–ကြည်။

ဥဟဒန္တိ (ကြို) [ဥ+ဟဒ+အ+အန္တိ] ကျင်ကြီးစွန့်ကုန်၏။ ဥ်ဟဒတိ–ကြည်။

ဥဟတ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီး–စွန့်အပ်–လိမ်းကျံအပ်–ပေကျံစေအပ်–သော၊သူ။ ဥ်ဟတ – ကြည်။

ဥဟတ[1] (တိ) [ဥ+ဟန+တ] အထက်သို့တက်သော၊ ထသော။ ရဇမုဟတ္ထ ဝါတေန၊ ယထာ မေဃောပသမ္ဘယေ။ ထေရ။ဝ၁ရ။ ရဇမုဟတ္ထ ဝါတေနာတိ ...ဝါတေန ဥဋ္ဌိတံ ရဇံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၄။

ဥဟဒန္တိ (တိ) [ဥ+ဟဒ+အ+အန္တိ] ကျင်ကြီးစွန့်ကုန်၏။ ဥ်ဟဒတိ–ကြည်။

ဥဟဒိတ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီးစွန့်အပ်သော၊ ကျင်ကြီး ပေကျံစေအပ်သော၊ သူ။ တေဟိ ဥဟဒိတာပိ ဩမုတ္တိတာပိ ဂန္ဓဝိလေ–ပနံ ပဋိစ္ဆန္နာ ဝိယ သောမနဿံ အာပဇ္ဇန္တိ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၆၄။

ဥဟန္ဒ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီးစွန့်အပ်သော။ အဂ္ဂိဟုတ္တဿ ဥဟန္ဒံ၊ ဒွေ စ ဘိန္နာ ကမဏ္ဍလူ။ ဇာ၊၁။၄၄။ ဥဟန္ဒန္တိ ဟုမိနာ ပါပ–မဏ္ဍဒ္ဓေန ဥ်ဟဒ်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၆ရ။ (ပြည်၊ဇာ၊ ဆု–၌ ဥဟဒ်–ဟုရှိသည်။)

ဥဟသန္တိ (ကြို) [ဥ+ဟသ+အ+အန္တိ] (က) ပြုံးရယ်–ညှင်းညှင်းသာသာရယ်–ကုန်၏။ (၁)

ပြင်းစွာရယ်ကုန်၏။ (က) တာ အာယသ္မတာ ဥဒါယိနာ သဒ္ဓိं ဥဟသန္တိပိ ဥလ္လပန္တိပိ။ ဝိ၊ ၁။၁ဂရ။ ဥဟသန္တိတိ သိတံ ကတ္တာ မဒ္ဒဟ-သိတံ ဟသန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဂ၃။ (ခ) ဥဟသန္တိ ပဟသန္တိ နာဝိယော။ ဇာ၊ ၂။၁ ၂၉။ ဥဟသန္တိတိ မဟာဟသိတံ ဟသန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၄ ၃။

ဥဟာ (ထီ) [ဥ+ဟာ+အဲ] စွန့်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဟာပေါဟက္ကမ (ပု) [ဥဟာပေါဟ+ကမ] စွန့်အပ် ရယူအပ်သော အစဉ် (သို့)။ ထေရဝါဒ-ဒဿနေန ဝိနယဝိနိစ္ဆယ် ပတိ ဝိနယဓရာနံ ကာရကောပပတ္တိတော ဥဟာပေါဟက္ကမံ ဒ-သေတိ။ ဝဇိရ။၁ဂ။ (ပါရာ၊ဂံ၊သစ်။ဖ၁-၌ ဥဟာပေါဟက္ကမ်-ကို "ကြံစည်နည်းကို ပြရခြင်း"ဟု မြန်မာပြန်ဆိုထားသည်။ ယင်းအလို "ဥဟာ"ပုဒ်ကို "ဥိဟ+အ"ဟု ခွဲရမည်။ "ကြံစည်အပ် စွန့်အပ်သော အစဉ်" ဟု သဒ္ဒါနက် ပေးရမည်။ အပေါဟ-လည်းကြည့်။

ဥဟာပေါဟနယပ္ပဝတ္တ (တိ) [ဥဟာပေါဟ နယ+ပဝတ္တ] စွန့်အပ် ရယူအပ်သော နည်းဖြင့် ဖြစ်သော။ ယုတ်သော ပွားသော နည်းဖြင့် ဖြစ်သော(သို့)။ အဓိပ္ပါယောတိ ကာရကော-ပပတ္တိသိद्धေ ဥဟာပေါဟနယပ္ပဝတ္တော ပစ္ဆ-ကွာဒီပမာဏပတိရူပကော။ ဝဇိရ။၉၅။

ဥဟာပေါဟက္ကမနိဒဿန (နဝ) [ဥဟာပေါဟ ကွမ+နိဒဿန] စွန့်အပ် ရယူအပ်သော အစဉ်ကို ပြတတ်သော(နည်း)။ ယုတ်ခြင်း ပွားခြင်း အစဉ်ကို ပြတတ်သော၊ (သို့)။ သံဝဏ္ဏနာ-နယောတိ သံဝဏ္ဏနာ နာမ အဝုတ္တော သု ဥဟာပေါဟက္ကမနိဒဿနတော နယောတိ ဝုတ္တော။ ဝဇိရ။ဂ၉ ၂။

ဥဟုက်ာရ (ပု) [ဥဟုံ+ကရ+ဏ။ "ဥဟု"၌ သဒ္ဒံ ကရောတိတိ ဥဟုက်ာရော။ ဓာန်၊ဍီ။ဖ၃ဂ။] ဇီးကွက်။ ဥဟုက်ာရ(ဇာ၊ ၂။ဂ၄ရ)တိ ဥလ္လကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ဂ၃ဝ။

ဥဋ္ဌာရ (တိ) [ဥလ+အာရ။ ဥ+ဒရ+အ။ သို့စီ။ ဥ+အာ+ရာ+က။ ကောဏ္ဍ၊ဘ။] (၁) ချီမြင့်သော။ (၂) မွန်မြတ်-ကောင်းမြတ်-သော။ (၃) များ-ပြန့်ကျယ်-သော။ (၁)(၂)(၃) ဥဋ္ဌာရော ဩဘာသော လောကော ပါတုရဟောသိ။ ပဋိသံ။ဂ၃ ၂။ (-ဝိ၊၁။ ၂ ၂၁။ ဒီ၊ ၂။၁ဝ၀၊ဝ၆ ၉။ မ၊ဝ။ ၂ ၂၁၊ ၂ ၃ ၃ ၊ ၃ ဝ ၁။ မ၊ ၂။ ၃ ၂ ၃ ။ မ၊ ၃ ။ ဝ ၆ ၁ ။ သံ၊ဝ။ရ ၃ ။ အံ၊ဝ။ ၄ ၄ ၆ ။ အံ၊ ၂ ။ ၂ ဝ ၆ ။ သုတ္တနိ။ ၃ ၂ ၄ ။ ဝိမာန။ဝ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ ဝ ဝ ။ ဇာ၊ဝ။ရ၊ ၉ ၄ ၊ ၃ ရ ၁ ။) ဥဋ္ဌာရာနိ ဥဋ္ဌာရာနိ ခါဒနီယာနိ ခါဒနီတိအာဒီသု ဟိ မဂ္ဂရံ ဥဋ္ဌာရန်ဆိုတ်ကို။ ဥဋ္ဌာရာယ ဝတ္ထောဂါယ စိတ်ကို နှ နမတိတိ အာဒီသု ပဂ်ိတ် ဥဋ္ဌာရန်ဆိုတ်ကို။ ဥဋ္ဌာရာယ ခလု ဘဝ် ဝစ္ဆာယနော သမဏ ဂေါတမ် ပသ်သာယ ပသ်သတိတိအာဒီသု သော်ကို ဥဋ္ဌာရန်ဆိုတ်ကို။ ပဋိသံ။ ၂ ။ ၂ ၁ ၉ ။ (-ဝိ၊ ၂ ။ ၁ ၅ ၂ ။ ဝိ၊ ၃ ။ ၃ ၊ ၃ ၄ ။ ဒီ၊ ၂ ။ ၂ ၅ ၊ ၂ ၃ ၂ ။ မ၊ ၂ ။ ရ ၊ ၁ ဝ ၀ ၊ ၁ ၆ ။ မ၊ ၃ ။ ၃ ၊ ၂ ၄ ၃ ။ မ၊ ၃ ။ ၃ ၂ ။ သံ၊ ၃ ။ ၁ ၂ ။ အံ၊ ၂ ။ ၃ ၃ ၃ ။ အံ၊ ၃ ။ ၆ ၉ ။ သုတ္တနိ။ ၃ ၂ ။ ၅ ၅ ။ ဝိမာန။ ၃ ။ ၉ ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ ။ ၄ ၅ ။ ဇာ၊ ၂ ။ ၂ ၅ ၉ ။ ဇာ၊ ၃ ။ ၃ ။ ဇာ၊ ၅ ။ ၄ ၅ ။ သာရတ္ထ ၊ ၁ ။ ၁ ၃ ။ ဒီ၊ ဍီ ။ ၂ ။ ၂ ၅ ။ မ၊ ဍီ ။ ၃ ။ ၁ ၆ ၂ ။)

ဥဋ္ဌာရအာရမ္ဘ (နဝ) [ဥဋ္ဌာရ+အာရမ္ဘ] မြတ်သောအာရုံ။ ဗလဝါရမ္ဘကောတိ ဥဋ္ဌာရ-အာရမ္ဘကော။ မ၊ဍီ ။ ၃ ။ ၁ ၅ ။

ဥဋ္ဌာရကာမဂုဏသမန္နာဂတ (တိ) [ဥဋ္ဌာရကာမ ဂုဏ+သမန္နာဂတ] မြတ်သောကာမဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံသော။ သမ္ဘဒ္ဓကာမဂုဏန်ဆိုတ် ဥဋ္ဌာရကာမ-ဂုဏသမန္နာဂတ်။ မ၊ဍီ ။ ၃ ။ ၁ ၆ ။

ဥဒ္ဓာရကာမရသ (ပု) [ဥဒ္ဓာရ+ကာမရသ] မြတ်သောကာမအာရသာ။ မနုညဘောဇနံ ဘုတ္တာ-ဝိနော ဝိယ ပန ဥဒ္ဓာရကာမရသာသ ယာဝ-ဒတ္ထံ နိစိတသာ သတိတသာ ဘုတ္တကာမ-တာယ။ သီဒီ၊သစ်၊၁။၄၅၂။

ဥဒ္ဓာရကုလ (နာ) [ဥဒ္ဓာရ+ကုလ] (၁) မြတ်သော အမျိုး။ (၂) (အစိုးရခြင်း စည်းစိမ် အစရှိသည်တို့ဖြင့်) များသော-ကြွယ်ဝသော-အမျိုး။ (၁)(၂) ဥဒ္ဓာရသမ္ဘာဝိတ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓာရကုလဝစန (တိ) [ဥဒ္ဓာရကုလ+ဝစန] မြတ်သောအမျိုးကို-ဟောခြင်းရှိ-ဟောတတ်-သော (သဒ္ဒါ)။ ဥဒ္ဓာရကုလဝစနော ဝါ ထေ္ဌ ကုလသဒ္ဒေါ။ အဘိဓာ၊ ၂။၁၈၈။

ဥဒ္ဓာရကုလသမ္ဘူတ (တိ) [ဥဒ္ဓာရကုလ+သမ္ဘူတ] မြတ်သောအမျိုးဌာ ဖြစ်သော၊သူ။ ဥဒ္ဓာရကုလသမ္ဘူတော၊ သံဃုပဋ္ဌာယကော သဒါ။ ဝိဘင်္ဂ၊ ၄။ ၂၆၃။

ဥဒ္ဓာရကုလူပပန္န (တိ) [ဥဒ္ဓာရကုလ+ဥပပန္န] မြတ်သောအမျိုးနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ယံ သုဒုလ္လဘန္တိ ယံ ဥဒ္ဓာရကုလူပပန္နေနာပိ ဒုလ္လဘံ။ ဘုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၆၈ရ။

ဥဒ္ဓာရခါဒနီယ (နာ) [ဥဒ္ဓာရ+ခါဒနီယ] မြတ်-ကောင်းမွန်-သော ခဲဖွယ်။ ပစ္ဆာ ဥဒ္ဓာရ-ခါဒနီယာဒီဟိ သန္တပ္ပေန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၆၆။

ဥဒ္ဓာရဂုဏ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+ဂုဏ] များမြတ်သော ဂုဏ်ရှိသော၊သူ။ ဝေရူပါယ ပဋိပတ္တိယာ သမ-နုဘဝတာ လဇ္ဇီနော ပေသလာ ဥဒ္ဓာရဂုဏာ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁ ၂။ (–ဟူတိဝုတ်၊ဌ။၈ ၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁၉၀။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၀။)

ဥဒ္ဓာရစိတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+စိတ္တ] မြတ်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓာရတ္တ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓာရဆန္ဒ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+ဆန္ဒ] မြတ်သော အလို ဆန္ဒရှိသော၊သူ။ မဟာနေ္ဒဟိ ဝါ ဥဒ္ဓာ-ရဆ္ဆန္ဒာဒီဟိ ဂတံ ပဋိပန္နန္တိ မဟဋ္ဌတ်။ မ၊ဋီ၊ ၁။ခုရ၂။

ဥဒ္ဓာရဆန္ဒဝိရိယစိတ္တပညာ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+ဆန္ဒ ဝိရိယစိတ္တပညာ] မြတ်သောဆန္ဒဝိရိယဝိတ်ပညာရှိသော၊သူ။ မဟာနေ္ဒဟိ ဝါ ဥဒ္ဓာရဆ္ဆန္ဒ ဝိရိယစိတ္တပညေဟိ ဂတံ ပဋိပန္နန္တိ မဟဋ္ဌတ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၃ ၃။

ဥဒ္ဓာရဏ္ဍာသယ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+အဏ္ဍာသယ] မြတ်သောအလိုဆန္ဒရှိသော၊သူ။ မဟာတ္တေဟိတိ မဟာအာတုမေဟိ ဥဒ္ဓာရဏ္ဍာသယေဟိ။ ဟူတိ ဝုတ်၊ဌ။၁ဝ၆။ (–စရိယာ၊ဌ။ ၂ ၇ ရ။)

ဥဒ္ဓာရတမ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+တမ] အလွန်မြတ်သော။ ဘဝန္ဓရပဋိဋ္ဌန္နံ ဥဒ္ဓာရတမံ ပုညဝိပါကံ ဥဒါဟရိတ္တာ။ ဟူတိဝုတ်၊ဌ။ရ ၂။ (ထေရ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၉ ၆။ ထေရီ၊ဌ။ ၁ ၄ ၃။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂ ၁ ၄။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁ ၈ ၁။)

ဥဒ္ဓာရတမကုလီန (တိ) [ဥဒ္ဓာရတမ+ကုလီန] သာလွန်မြင့်မြတ်သောအမျိုးရှိသော၊သူ။ ဂေါ-တမောတိ ဟူမိနာ လောကိယဇနေဟိ ဥဒ္ဓာရ-တမကုလီနတာဒီပနတော။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၄။

ဥဒ္ဓာရတရ (တိ) [ဥဒ္ဓာရ+တရ] အလွန်မြတ်သော၊သူ။ ယော စ ဂါမေ တိတိက္ခန္တိ၊ တေ ဥဒ္ဓာရတရာ တယာ။ ဇာ၊ဝ။ ၁ ၉ ၅။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။ ၄ ၉ ၉။ သီလပရိပူရကာဒီတော ပုဗ္ဗဝိသေ-သတော ဥဒ္ဓာရတရံ အပရံ ကသိဏပရိကမ္မာ-ဒိဝိသေသံ ဇာနန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၄။ ၉ ရ။ (–သီ၊ဌ၊သစ်၊ ၁။ ၂ ၅ ၈။ မ၊ဋီ၊ ခု။ ၄ ၁ ၀။)

ဥဏ္ဍာရတရဝိပါက (တိ) [ဥဏ္ဍာရတရ+ဝိပါက] အလွန်ပြန့်ပြောများပြားသော အကျိုးရှိသော။ ယသ္မာ နိရောဓတော ဝုဋ္ဌိတသ ပစ္စေက-ဗုဒ္ဓသ ဒိန္နပိဏ္ဍပါတော တံဒိဝသမေဝ ဥဏ္ဍ-ရတရ ဝိပါကော ဟောတိ။ ထေရဂု၊ ၂။ဒုဝုရ။

ဥဏ္ဍာရတ္တ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+အတ္တ] မြတ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ကုတော တသ ဥဏ္ဍာရတ္တတာ။ ဝိဘ။၁ရ၂။ ဥဏ္ဍာရော အတ္တာ အဿတိ ဥဏ္ဍ-ရတ္တာ၊ ဥဏ္ဍာရတ္တနော ဘာဝေါ ဥဏ္ဍာရတ္တတာ။ ဝိဘ၊ ၂။ ၁၁၉။ ဥဏ္ဍာရတ္တတာတိ ဥဏ္ဍာရစိတ္တတာ၊ ပဏီတာဓိမုတ္တတာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဒုဝ၆။

ဥဏ္ဍာရဒဿန (နာ) [ဥဏ္ဍာရ+ဒဿန] မြတ်သည်ကိုပြခြင်း။ ဥဏ္ဍာရဒဿနေန တဒညသ အနု-ဏ္ဍာရဘာဝေါ ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၆။

ဥဏ္ဍာရဝန (နာ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝန] များမြတ်သော ဥစ္စာ။ ဥဏ္ဍာရဝနသ ဥဏ္ဍာရဝနပဋိလာဘကာ-ရကသ စ ပရိစ္စာဂသမ္ဘဒါဟေတုကတ္တာ။ မ၊ ဋီ၊ဒု။ဘ၆၉။

ဥဏ္ဍာရဒိဗ္ဗဘောဂ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဒိဗ္ဗဘောဂ] မြတ်သော နတ်စည်းစိမ်ရှိသော၊သူ။ တာဝတိ-သကာယိကောပိ ဥဏ္ဍာရဒိဗ္ဗဘောဂတာယ သု-နိမ္မိတဒေဝရာဇာ ဝိယ မောဒသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၃၀၁။

ဥဏ္ဍာရဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဏ္ဍာရ+ဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိ] မြတ်သောနတ်စည်းစိမ်။ တတ္ထ ယာဝတာယုကံ ဥဏ္ဍာရဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိ အနုဘဝိတ္တာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၅၆။

ဥဏ္ဍာရဒေသနာပဋိဝေဓ (တိ) [ဥဏ္ဍာရဒေသနာ+ပဋိဝေဓ] မြတ်သောဒေသနာကို ထိုးထွင်းသိသော၊သူ။ ယေ ပန တေ မဟာရာဇ ဘိက္ခူ ဥဏ္ဍာရဒေသနာပဋိဝေဓာ။ မိလိန္ဒ။ဒု၂ရ။

ဥဏ္ဍာရပညာ (ထီ) [ဥဏ္ဍာရ+ပညာ] (၁) မြတ်သောပညာ။ (တိ)(၂) မြတ်သောပညာရှိသော၊သူ။ (၁) ယံ ဥဏ္ဍာရပညံ ပဋိလဘတိ။ ပေဋ-ကော။ ၂ရ၉။ (တိ)(၂) သောဥဏ္ဍာရပညာကောတိ ဥဏ္ဍာရပညော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ဒု၂ဒု။

ဥဏ္ဍာရပဏီတ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ပဏီတ] မြလွန်မွန်မြတ်သော။ တံ နိမ္မတ္တာနံ စိတ္တရေဝါနံ ဥဏ္ဍာရပဏီတဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄ဝ၃။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၅ဝရ။)

ဥဏ္ဍာရပါမောဇ္ဇ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ပါမောဇ္ဇ] များသောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဏ္ဍာရပါမောဇ္ဇော(ဒီ၊ဒု။ ၂၂၂)တိ ဗဟုလပါ-မောဇ္ဇော ဟောတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂ဒ၀။ (–မ၊ ၂။ဘ ၂ ရ။ အံ၊ဒု။ ၂ရ၅။)

ဥဏ္ဍာရဖလ(တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဖလ] မြတ်သောအကျိုး ရှိသော။ အာယတဂ္ဂန္တိ ဝိပုလဖလတာယ ဥဏ္ဍာ-ရဖလတာယ အာယတဂ္ဂံ။ ဗ္ရတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၄။

ဥဏ္ဍာရဘောဂ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဘောဂ] များမြတ်သော စည်းစိမ်ရှိသော၊သူ။ နာဟံ ဗြာဟ္မဏ ဥဏ္ဍာရဘောဂတာ သေယျံသောတိ ဝဒါမိ။ မ၊ ၂။ဒု၉ဝ။ (–ဝိမာန။ဒု၈။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ဖ၆။)

ဥဏ္ဍာရဘောဂကုလ (နာ) [ဥဏ္ဍာရဘောဂ+ကုလ] မြတ်သောစည်းစိမ်တို့နှင့်ပြည့်စုံသောအမျိုး။ ဥဏ္ဍာရဘောဂကုလာ(မ၊ဒု။ရ၇)တိ ဥဏ္ဍာရေဟိ ပဏီတေဟိ ဘောဂေဟိ သမ္ပန္နကုလာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ဖ၆။ (–မဟာနိ။၅ဒ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဘ ၂ ရ။)

ဥဏ္ဍာရဝတ္ထု (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝတ္ထု] မြတ်-တင့်တယ်-သော အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥဏ္ဍာရဝတ္ထု-(ပေတ။ဘ၈၈)ဿ သေဋ္ဌပ်။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၂ ၅။ (–ဒီ၊ ၂။ဘ၆ရ။ ဇာ၊ဘ။ ၂ဒ၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ဘ ၂ ။)

ဥဏ္ဍာရဝိသယ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝိသယ] မြတ်သော အရာရှိသော။ ကလျာဏောတိ ဘဒ္ဒကော။ သာ စသ ကလျာဏတာ ဥဏ္ဍာရဝိသယ-တာယာတိ အာဟ ကလျာဏဂုဏသမန္နာ-ဂတော။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၄၅။

ဥဏ္ဍာရဝိသေသ (ပု) [ဥဏ္ဍာရ+ဝိသေသ] မြတ်သောအထူး။ ယသ္မိံ ခေါ သန္ဓေ သတ္ထရိ သာဝကော ဝေရုပ် ဥဏ္ဍာရဝိသေသံ အဓိဂ-စ္ဆတိ။ မ၊၂။၁၉၁။ (–သံ၊ဌ၊ဒု။၂၃၈။)

ဥဏ္ဍာရဝေဂ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝေဂ] များသော(လှိုင်း-ထံပိုး)အဟုန်ရှိသော။ သော သာဝကော နိစ္စမ-ဥ္ဍာရဝေဂေါ၊ ဝေလ် နု အစ္ဆေတိ မဟာသမုဒ္ဒေ။ ဇာ၊၁။ဒု၂၁။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။၁၉၉။

ဥဏ္ဍာရဝေဒ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝေဒ] များသော နှစ်သက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သန္ဓိ စ ခေါ အနုဂုဒ္ဓါ ကုလဟုတ္တာ သဒ္ဓါ ဥဏ္ဍာရဝေဒါ ဥဏ္ဍာရပါမောဇ္ဇာ။ မ၊၂။၁၂၈။ ဥဏ္ဍာရဝေဒါတိ မဟန္ဓတုဋ္ဌနော။ မ၊ဌ၊ဒု။၁၂ရ။

ဥဏ္ဍာရသဒ္ဓ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+သဒ္ဒ] များမြတ်သော ကျော်စောသံရှိသော၊သူ။ ကိတ္တိသဒ္ဒေါပိ ဟိ သဒ္ဒသဒ္ဒေါ၊ ယတာ တံ "ဥဏ္ဍာရသဒ္ဒါ ဟ္ရသယော ဂုဏဝန္ဓော တပသိနော"တိ။ မ၊ ဋီ၊၂။၂၄၅။

ဥဏ္ဍာရသမ္ဘာဝိတ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+သမ္ဘာဝိတ] မြတ်သည်–မြတ်သူ–ဟုချီးမွမ်းအပ်သော။ ဥဏ္ဍာ-ရသမ္ဘာဝိတာ(ဝိ၊၂။ဒုရ၁)တိ ဥဏ္ဍာရကုလာ ပဗ္ဗ-ဇိတတ္တာ ဂုဏေဟိ စ ဥဏ္ဍာရတ္တာ ဥဏ္ဍာရတိ သမ္ဘာဝိတာ။ ဝိ၊ဌ၊ဒု။၂၀၉။ ဥဏ္ဍာရကုလာတိ ဇာတိသေဋ္ဌကုလာ၊ ဟ္ရသရိယသောဂါဒီဟိ ဝါ ဝိပုလကုလာ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၆၉။

ဥဏ္ဍာရာဓိပတိ (ပု) [ဥဏ္ဍာရ+အဓိပတိ] များသော ကြယ်တာရာတို့၏ အကြီးအမှူး။ ကြယ်-တာရာ အပေါင်း၏အကြီးအမှူး (မြန်မာပြန်)။ ပုန စ ပရံ မဟာရာဇ စန္ဒော ဥဏ္ဍာရာဓိပတိ။ မိလိန္ဒ။ဒုရ၂။

ဥဏ္ဍ (ပု၊နှ) [ဥ+လု+ဏ။ ဥစ္စံ လဝတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥလု၊ သော ဇဝ ဥဏ္ဍ။ ဓာန်၊ဋီ။၅ရ။] (၁) ကြယ်တာရာ၊ နက္ခတ်။ (၂) ရေ။ (၃) ယဏ-ဂဂနမုဏ္ဍဘီ၊ ဇော် သော ဥပသောဘာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဒု၂၆၊ (–ဒုဌ၃)။) ဥဏ္ဍဘီတိ နက္ခတ္တေဟိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၁၆၉၊ (–၂၂၅)။) (၂) ဥဏ္ဍမ-ထောင့်ကွင်းကြည့်။

ဥဏ္ဍကဲ(ဂံ) (ပု) [ဥလ+ဥက။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ+ အဋ္ဌ+ဏ] (၁) ယောက်ချို။ (၂) ရေမှုတ်၊ (၃) ဥဏ္ဍဂ်ဘိက္ခာ–ကြည့်။ (၂) ဥဏ္ဍကော် တုစ္ဆ-ဘာဇနသ္မိ တလေ ပဋိယတော "တတာ"တိ-သဒ္ဒမကာသိ။ ဥတော ပဋ္ဌာယ ဇာသ "ဥဏ္ဍကသဒ္ဒကော"တ္ထေ ဏာမ် ဇာတ်။ ဇာ၊ ဌ၊ဒု။ဒ၆။ (–ဝိ၊ဌ၊ဒ။၂၉။ ဝိ၊ဌ၊ဒု။ဒ၁ဒ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ဒ၂။ အဲ၊ဌ၊ဒ။ဒ၄ဒ။) ဥဏ္ဍကော်(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဂါထာ။၂ရ၆)တိ နာဠိကေရဖလကဇာယာဒီ-မယော ဥဏ္ဍကော်။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၂။ဒုဒ၀။) ဥလုက်–နှင့် အောက်ပုဒ်တို့လည်းကြည့်။

ဥဏ္ဍဂ်ဘိက္ခာ (တိ) [ဥဏ္ဍဂ်+ဘိက္ခာ] တယောက်ချို့မျှသောဆွမ်း။ ဥဏ္ဍဂ်ဘိက္ခံ ပါဒါသိ၊ ဒ္ဝိပဒိန္နသ္ဒ ထာဒီနော။ အပ၊ဌ။၂၈၀။

ဥဏ္ဍရံယာဂု (တိ) [ဥဏ္ဍဂ်+ယာဂု] တယောက်ချို့မျှသောယာဂု။ ယေရော ဥဏ္ဍဂ်ယာဂုမ္ပိ ကဌစ္ဆယာဂုမ္ပိ နု လဘတိ။ မ၊ဌ၊ဒု။၂ဒ၃။

ဥပ္ပါဏ်သဒ္ဒကာ (တိ) [ဥပ္ပါဏ်သဒ္ဒ+ကရ+ကွိ] ရေမွှတ်ကျွတ်ကို ပြုတတ်သော၊သူ။ ဥပ္ပါဏ်-ကြည့်။

ဥပ္ပါဏ (ပု) [ဥပ္ပ+ပါ+အ] (နက္ခတ်ကြယ်တာရာတို့ကို စောင့်ရှောက်သော)လ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဏဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပ္ပ+ဝဏ္ဏ] လ ၏အသင်းနှင့်တူသောအသင်းရှိသော၊ အသီရောင် အသင်းရှိသော။ မေဃဝဏ္ဏာ ဥပ္ပါဏဝဏ္ဏာ စ တတ္ထ တတ္ထ ပါသာဏာ ဥဿန္နာ အဟေသုန္တိ မေဃိဠ္ဠပန္တိ ဂါမသ သမညာ.ဇာတာ။ ဥပ္ပါ-ဝဏ္ဏာတိ စန္ဒသမာနဝဏ္ဏတာယ မေဃပါသာဏာ ဣဏ္ဍာတိ ကေစိ။ အဋ္ဌကထာယံ ပန မေဃဝဏ္ဏာ ပါသာဏာ ကိရေတ္ထ ဥဿန္နာ အဟေသုန္တိ ဣဒံ ဝုတ္တံ။ မဏ္ဍိဝေ။၁၆၂။

ဥပ္ပါမ္ဗွ (ပု) [ဥပ္ပ+ပါ+အ။ ဥပ္ပတော ဒကတော ပါတိ ရက္ခတီတိ ဥပ္ပါပေါ။ "သော ယေဝ ဥဿ ဥပ္ပါမ္ဗော။ ဓာန်ဦ။၆၆၅။] ဖောင်။ ဥပ္ပါမ့ဲ ဗဒ္ဓိတ္ထာ အစိရဝတိယာ နဒိယာ သြသာရေန္တိ။ ဝိ၁။ရဂ္ဂ။ အညေ (အမ္ပေကစ္စေ) ဥပ္ပါမ့ဲ ပရိယေသန္တိ။ ဝိ၁။၃၂၅။ ဒီ၂။ရ၆။ ဥဒါန။၁၈၈။) ဥပ္ပါမ္ဗဿ ပါရဂမနတ္ထာယ အာကိယော အာကောဌေတ္ဝာ ကတံ။ ဝိ၊ဌ။၃။ဝ၃ရ။ ဒီ၊ဌ။၂။၁ဝ၂။ ဥဒါန။ ဌ။ဝ၆၁။ (–သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၁ဂ)။ ဒီ၊ဌီ။၂။၁ဝ၆။ ပါစိတ်၊ယော။ဝ၅၁ဝ။)

ဥပ္ပါရာစ (ပု) [ဥပ္ပ+ရာဇ] ကြယ်တာရာတို့၏-အရှင်-မင်း။ လ။ ဥပ္ပါရာဇာဝ သောဘသိ။ အပ၊၁။၂၆။ (–ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၃၁၁)။) ဥပ္ပါရာဇာဝ တာရကရာဇာ ဗ္ဗဝ စ သောဘသိ။ အပ၊ဌ။ ၁။၂၅၆။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဝ၆၁၊၂၅ဂ)။